image
not
available

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVII
C
32
NAPOLI

Digitized by Google

XLVII
C
32

Digitized by Google

Digitized by Google



BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

JOHANNIS MICRÆLII

SYNTAGMA
HISTORIARUM ECCLESIÆ OMNIUM:

quo

Ab Adamo Judaicæ, & à Salvatore noſtro Chriſtianæ Eccleſiæ, politiæ, ritus, perſecutiones, transplantationes, halcyonia, Doctores, Synodi, Hæreſes & Schiſmata

perſpicue & eo ordine proponuntur,

ut beneficio

INDICIS LOCUPLETISSIMI,

TABULARUMQUE CHRONOLOGICARUM

inſtar

LEXICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

eſſe poſſit.

EDITIO QUARTA:

CUM CONTINUATIONE

DANIELIS HARTNACCII,

qua novas Sectas & Schiſmata nuperrime exorta recenſuit.

CUM SERENISS. ELECT. SAXON. PRIVILEGIO.

LIPSIÆ,

Sumptibus JOHANNIS LÜDERWALDI,

Bibliop. Magdeburgenſ.

Literis JOHANNIS ERICI HAHNII.

M DC LXXIX.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

ECCLESIARUM
LUTHERANARUM
LUMINIBUS
SPLENDIDISSMIS
ET
THEOLOGIS
HOC TEMPORE
PRÆCIPUIS

MAGNIFICO, MAXIME REVE-
RENDO, AMPLISSIMO ATQVE
EXCELLENTISSIMO

DOMINO

DN. ABRAHAMO
CALOVIO,

SS. THEOLOGIÆ DOCTORI
CONSUMMATISSIMO, DEQVE UNIVERSA
CHRISTIANA ECCLESIA MERITISSIMO, IN
ACADEMIA WITTEBERGENSI THEOLOGIÆ
PROFESSORI PUBLICO PRIMARIO PER U-
NIVERSUM ORBEM CHRISTIANUM CELE-
BERRIMO, ECCLESIÆ WITTEBERGENSIS
PASTORI ET CIRCULI ELECTORALIS SA-
XONICI SUPERINTENDENTI GENERALI
VIGILANTISSIMO, NEC NON SYNEDRII
ECCLESIASTICI ASSESSORI
GRAVISSIMO &c.

ORTHODOXIAS LUTHERANÆ ASSERTORI
PERSTRENUO ET CONSTAN-
TISSIMO

SECULI NOSTRI AUGUSTINO.

*MAGNIFICO, MAXIME REVE-
RENDO, AMPLISSIMO ATQUE EX-
CELLENTISSIMO*

DOMINO

DN. JOHANNI-ADA-
MO SCHERZERO,

SS. THEOLOGIÆ DOCTORI
CELEBERRIMO, IN ACADEMIA LIPSIENSI
PROFESSORI PUBLICO PRIMARIO, FACUL-
TATIS SUÆ SENIORI, INGENUI PRÆSU-
LAT. MISNENSIS CANONICO ET CANTO-
RI, CONSISTORII ELECTORALIS ET DU-
CALIS ASSESSORI, NATIONIS POLONI-
CÆ SENIORI, ACADEMIÆ DECEMVIRO;
MAJ. PRINCIP. COLLEGII COLLEGIATO;
ET ALUMNORUM ELECTORALIUM EPHO-
RO &c. DE OMNIBUS OFFICIIS LON-
GE MERITISSIMO,

*HETERODOXIAS PROFLIGATORI ACU-
TISSIMO ET ACERRIMO*

SECULI NOSTRI NAZIANZENO.

PATRONIS

SUMMIS

ET

PROMOTORIBUS

SUIS

OPTIMIS MAXIMIS

SUAS

AD

MICRÆLII HISTORIAM
ECCLESIASTICAM
OPERAS

humillime

DICAT

ET

JUBET ESSE SACRAS

DANIEL HARTNACCIUS
POMERANUS.

LECTORI
Dan. Hartnaccius
Salutem.

QVantum, Amice Lector, dignitatis & utilitatis, qvin imo jucunditatis, in Hiſtoria Eccleſiaſtica non minus, qvam politica ſedeat, tam iis conſtare arbitror, qvi eam perſpectam ſibi adhuc reddere cupiunt, qvam his, qvi plurimis jam annis ſedula manu ea ſcripta pervolverunt. Admirationis certè haud parum, doctrinæ vero plurimum in eo poſitum judico, ſi qvis de Eccleſiæ tum Judaicæ tum Chriſtianæ nativitate, incunabulis, infantia, adoleſcentia, ætate virili, regimine, ritibus, perſecutionibus, halcyoniis, transplantationibus, Synodis: qvin & de hæreſibus & Schismatis in ea obortis, eruditè & ordine diſſerere poſſit. Qvando verò cunq; cum veritatis hoſtibus congrediendum, aut roboranda eſt Theſis Catholica, qvotus qvisqve eſt, qvi ignoret, & ipſius hæreſeos occaſionem, originem,

 incre-

incrementa & progreſſus probè notanda venire? Etenim ſi cui cum Sociennis controverſia intercedit, huic & Arrii & Photini hæreſin noſſe convenit; ſi vero cum Calvinianis, de Eutyche & Neſtorio, de Manete & Pelagio, de Maſſilienſibus, de Berengario & Bertramo aliisq; conſtare oportet. Ut plurimum enim Diabolus antiqvam agit fabulam; In controverſiis autem, qvas Papatus induxit, poſt ſacræ Scripturæ ſuffragia plurimum negotii Hiſtoriam Eccleſiaſticã conficere, & Magdeburgenſes & invictiſſimus Chemnizius, qvinimo ex altera parte Baronius vaſtisſimis librorum voluminibus docuerunt. Non nego rem magni laboris eſſe: ſed ſummæ pariter contendo jucunditatis. Ego enim ſic fere ubiqve ſentio, niſi qvid eo, qvi plurimos inde rejiciat, labore emendum ſit, ne qvidem appetendum fore; Ardua enim qvæ pulchra, ſed qvæ in plurium ſunt poteſtate, adeoqve vulgaria, obſoleta habeo. Plurimi vero extiterunt hactenus, qvi Theatrum hoc introëuntibus filum duxerint.

xerint. Oſiander qvidem, ſed opera ejus in eruditorum ſolum Bibliothecis hodie aſſervantur. Höttingerus etiam, verum ubi res qvam maximè poſtulat, ibi brevis, utpote in tomis prioribus: ubi verò minus, ibi admodum prolixus eſt. Hornejus in media via conſtitit. Gothanus verò ſcriptor non ita diſtincte & dilucide rem exponit ſicuti noſter Micrælius, qvi in Eccleſiaſtica non minus qvam Politica Hiſtoria omne punctum tulit. Illud unũ operi deeſſe viſum eſt, qvod Beatus ſcriptor ille nec opus nec ætatem ad hæc uſq; tempora perducere potuerit; Id vero à me ſarciendum Bibliopola plurimis abhinc annis conſtituit, omnibus deniqve modis à me contendit, & tandem exoravit; Addidi itaq; Hiſtoriam & theſes hæreſium aliqvot & Schiſmatum, qvæ vel nondum plenè, vel omnino non, à meritiſſimo Præceptore exhibebantur. Tu qvæſo illa, optime lector, boni conſulas, meqve & ſtudia mea, ſi qva potes & merui, benevole promoveas!

PRÆFATIO VETERIS EDITIONIS.

L. B.

QVantis hiſtoria, vitæ illa magiſtra, utilitatibus juxtim ac amœnitatibus ſcateat, & vetuſtas, & veritas, & memoria, & vel tempus ſolum in Solis *qvaſi menſa dudum poſuere. Qvi enim major nominari fructus qveat, qvam tot geſtis à nato mundo ſeculorum rebus interfuiſſe; tot regnorum arcana, tot rerumpublicarum archiva introſpexiſſe; e tot retroactis, ſcienter (qvod ſapientis viri proprium eſt,) in omnes eventus futura proſpexiſſe & judicaſſe præſentia? imo exemplorum cepiſſe imagines, & ſecundum eas vitæ omnis curſum, officiiqve rationem inſtituiſſe? qvæ fœcundior gigni jucunditas poſſet, qvam in mortalitatis hujus theatro (qvod illa partibus qvibusvis mire inſtructum habet) otioſum, periculis aliorum, ſine ſuo periculo, cautum prudentemqve fieri; maximorum imperiorum auſpicia, progreſſus atqve finem videre; &, qvod per humanæ brevitatem vitæ impoſſibile alioqvi foret, ſecula tota memoriæ conjungere? Ampla*

ſane

ſane hiſtoriarum civilium in rebus humanis & utilitas & ſvavitas! a qva omnino eum, qvi hujus vetuſtatis nunciæ expers eſt, oportet eſſe excluſiſſimum. Sed nec minorem fructuum amplitudinem in rebus divinis deprehendere datur. Prævius Salvator, qvi tot in docendo ac perſvadendo exempla adhibuit, qvid aliud voluit qvam maximam harum voluptatem innuere? Facem certe hiſtoria præfert ſacris paginis, eaqve ſuppeditat, ſine qvibus multa inibi occurrentia illuſtrari minime qveunt. qvantus enim arcanorum cumulus Prophetarum in libris abſconditus latet, qvi, niſi diva recluderet hiſtoria, nunqvam non maneret reconditus? Si qvæ oraculo divino edita ſors eſt, qvid aliud velum ipſi detrahit, qvid aliud abſtruſam prodit veritatem, præter hiſtoriam? Dic ſodes, hiſtoriarum ignare, mentem divini Prophetæ, qvatuor in ſcenam producentis diverſa animalia? non poteris ſane, niſi ex hiſtoriarum promtuario qvatuor monarchiarum hiſce cum beſtiis conformitatem fueris edoctus. Meſſiam toties in ſacris & Patriarcharum Prophetarumqve libris promiſſum & prædictum habes: qvi vero contra blaſphemos & pertinaciſſimos Judæos impletionem harum prophetiarum in noſtro CHRISTO, vero illo Meſſia, evincere poteris, niſi hiſtoriarum gnarus? illæ enim conveniens tempus prædicti Meſſiæ; illæ cuncta Meſſiæ munera a noſtro JESU expedita tibi monſtrant. Eccleſiæ N. T. faciem ſi deſideras, ſuppeditabit tibi hiſtoria. hæc enim, qvantis illa, ſemper in his terris militaris, ſuccubuerit calamitatibus; qvantis, & qvidem graviſſimis,

jactata diſcriminibus; qvantis obnoxia fuerit perſecutionibus; qvam ſæpiſſime ſummis à ſuo marito liberata difficultatibus, gravibus exemta periculis, ad tempus feliciter floruerit, tanqvam in ſpeculo objicit. Qvis prædicatum omnibus gentibus Evangelium; qvis Apoſtolorum & curam & diſcrimina; qvis harum nationum recipiendi Evangelii aviditatem, illarum perſeverantem & obſtinatam in errore duritiem aliunde petere poteſt, qvam ex hiſtoria? Martyres deſideras? illorum ſangvinem ex amplo hiſtoriarum ſinu colligere licet. Patrum autoritatem ſæpiſſime in capitibus religionis defendendis allegatam habes? hi qvi fuerint; qvibus vixerint ſeculis; qvæ clara ſcriptorum reliqverint monumenta; ſola tibi ſuppeditat hiſtoria: illorum pietatem, & in defendendo vero Dei cultu fortitudinem, hiſtorias introſpiciens admiraberis. Hæreticorum cumulus qvam notus eſt? unde verò eorum fontem hauries & ortum? unde auſus & progreſſus malignos, animum fallacem & ſeductionis ſtudioſum petes, niſi ex hiſtoria? Illa ſiqvidem multifarios atqve neqviſſimos Cacodæmonis detegit conatus, qvi veritatis hoſtis per miniſtros, ſigno neqvitiæ & blaſphemiæ in fronte notatos, puram veritatis Chriſtianæ aqvam turbare ſtudet. Multum ſane ad doctrinæ cæleſtis veritatem pure ſincereqve conſervandam confert, noſſe, qvibus argumentorum armis hæretici & ſchiſmatici, cum veteres, tum moderni, religionem Chriſtianam oppugnare attentârint,

qui-

qvibusqve contrà ab orthodoxis fuerint repreſſi, qvod ſola monſtrat hiſtoria. De religione ſæpius contulerunt B. Patres, & noſtrorum ſeculorum literati cum heterodoxis, ſanæ doctrinæ adverſantibus, & Concilia, Colloqviaqve inſtituerunt: qvi vero Conciliorum præſides & interlocutores fuerint; qvæ qvæſtiones & materiæ ventilatæ; qvid, qvo tempore, qvove loco decretum ſit, nobilis tradit hiſtoria. Illa ſuperſtitionum Papalium ortum & neqvitiam monſtrat, ut ſcilicet calvata gens Monachorum, Jeſuitarumqve ſocietas orta fuerit, ut creverit, ut lupum ſub pelle adhuc foveat ovina, ut Papa ſe vicarium Petri, caputqve Eccleſiæ jactitet, ut plebi impoſtor bullis ſuis remiſſoriis, reliqviis Sanctorum, fabulis, fucum objiciat; &, qvæ myriadem ſuperant, alias neqvitias & figmenta Papalia, qvibus ipſe Laicos decipiendo æterna privat ſalute. Et qvid ultro in encomium hiſtoriæ ire juvat, cui nemo ſapientum denegare laudem poterit? Paucis omnia: Hiſtoria & prora & puppis eſt vitæ humanæ, dum normam virtutis & pietatis in proborum exemplis ſeqvendis; improborum vero malefactis fugiendis & deteſtandis proponit.

Hinc qvi paucos ante annos, Dei gratiâ, ſolidiſſimis hiſtoriarum putaminibus feliciter fractis, Monarchias ſummas cum regnis plerisqve & rebuspubl. parallelis ſumus contemplati, nunc qvoqve, qvod promiſimus, in illius nomine, cujus laudes à nobis ſemper cantandæ ſunt, hiſtoriarum nucleum deguſtaturi, Eccleſiam DEI, qvæ per-

perpetuum in mundo tumultuante hoſpitium nacta eſt, contemplandam nobis ſumemus. Illius enim causâ mundus eſt conſtitutus, & propter illam regna alia fundata, alia commota, alia everſa ſunt. Si igitur profanis rebus aures & oculos, animumqve lubentes commodavimus, magnâ ſanè cum voluptate divina illa in Chriſti grege colligendo & conſervando providentia à nobis conſideranda. Hiſtoriam itaqve Eccleſiaſticam ſic diſpeſcemus, ut primo libro PATRIARCHARUM & MOSAICAM Eccleſiam introducamus; altero, qvalis in NOVO TESTAMENTO ad Carolum uſqve Magnum, ſub Imperatoribus Ethnicis & Orientalibus Græcis, fuerit, ediſſeramus; tertio tandem, qvid SUB IMPERATORIBUS GERMANICIS ad noſtra uſqve tempora in Eccleſia contigerit, explicemus. DEUS ADSIT CONATUI!

LIBER

LIBER PRIMUS,

SECTIO PRIMA

DE ECCLESIA PATRIARCHARUM.

QVÆSTIO I.

Cùm Hiſtorias mundi compendioſâ explicueris methodo, qvo qvæſo ordine hìc es progreſſurus?

UTi qvatuor Monarchiæ, Nabuchodonoſoro ſub membris vaſtiſſimæ ſtatuæ, & Danieli ſub mira Beſtiarum effigie monſtratæ & depictæ, Hiſtoricum mundi Syntagma rectè diſpeſcuerunt, ita tria diverſa Eccleſiæ tempora, Matutinum ante legem latam; Meridianum ſub lege; & Veſpertinum ſub Chriſto, erunt certiſſima Methodi in hoc Syntagmate obſervandæ fundamenta. Nosqve, ut unusqvisqve, qvid in ſingulis Eccleſiaſticæ hujus hiſtoriæ membris exſpectandum ſit, præmoneatur, ita progrediemur, ut primo loco Eccleſiam Orthodoxam, divinamqve in eâ conſtituenda & conſervanda curam deſignemus; deinde Cœtum malignantium, qvi idololatriâ, hæreſi & piorum perſecutione DEO ſemper obluctatus eſt, deſcribamus.

II. Qvandonam conſtituta eſt primùm Eccleſia?

Cùm Apoſtoli, & qvos ii edocuerant, gentes ad fidem convertere cœpiſſent, Chriſtiani nominis hoſtes, Deorum ſuorum vetuſtatem jactantes, Chriſtianiſmum χθὲς καὶ πρώην prodiiſſe clamarunt. Qvos Juſtinus Martyr, Tatianus, Clemens Alexandrinus, Auguſtinus, Lactantius, & alii, variis libris ſolidè refutarunt, & fictos illos gentium Deos aut fuiſſe infra ætatem Moſis, aut ex hiſtoriâ Moſis corruptâ emerſiſſe demonſtrarunt. Si igitur ſoli Moſi, ut par eſt, fidem adhibemus, qvid aliud qvam Eccleſiam in ipſo jam Paradiſo eſſe fundatam dicere poterimus? Cum mundo enim primùm conſtituto cœpit conſtitui, & in Adamo creato fun-

to fundamenta etiam Eccleſiæ jacta ſunt. Nec enim fruſtra DEUS thronos, dominationes & poteſtates Angelorum condidit, lucem è tenebris exire juſſit, & in univerſitate rerum omnia benè ordinavit, ſed primùm Hominem Adamum, ſanctiſſimum illum rerum omnium Dominum, communemqve noſtrum parentem, ex terræ glebâ, vitæ ſpiraculo donatâ, tandem excitavit, & vitæ toriqve ſocia Eva ex latere ejus extracta, ſanctisqve conjugii legibus latis, propagare juſſit, à qvibus debito cultu afficeretur.

Sic modò, qvæ fuerat rudis & ſine imagine tellus,
Induit ignotas hominum converſa figuras;

ceu canit Ovidius in initio ſuæ Metamorphoſeos.

III. Qvid qvæſo Ovidius, qvem in ſuperſtitionis tenebris extra Eccleſiæ pomæria vixiſſe conſtat, de rerum creatione noviſſe potuit?

Veritas illis, qvi inter gentes incredulas paulò ſagaciores fuerunt, inter involucra variorum figmentorum, ex traditione majorum, & converſatione cum iis, qvibus libri ſacri non ignoti fuerunt, ſæpiſſimè innotuit. Hinc apud Hermetem Triſmegiſtum mentionem fieri videas tenebrarum ſuper facie abyſſi, λόγȣ omnia perficientis, Spiritus omnia permeantis, primævæ DEI in homine imaginis, ejusqve, qvam obtinuit, immortalitatis & omnigenæ felicitatis. Sic Ovidio & reliqvis Poëtis decantatum illud chaos, ſeu rudis indigeſtaqve moles, virtute DEI omnipotentis, in varias formas & naturas diſcreta, & qvavis ſui parte pulcerrimè ornata, non fuit incognita, eamqve jam expreſſis verbis deſcripſerunt, jam hieroglyphicis de Proteo & ejus filia Idothea fabulis prudenter inſinuarunt. Iidem cùm aureum ſeculum, cùm Adonidis Heſperidumqve hortos, cùm ambroſiam, nectar & nepenthes, aut Juventam ſeu Heben, pocula miniſtrantem, cantant, in Edenem ſeu Paradiſum & beatioris vitæ immortalitatem, per invidiam Satanæ nobis ereptam, digitum intendunt. Sunt nonnulli, qvi primum hominem ſatis manifeſtè indigitarunt, ut Plato in Alcibiade, Juſtinus in initio Hiſtoriæ, Plutarchus de Iſide, Plinius libro XXX. c. 1. qvi uno ore aſſeruere, Zoroaſtrem primum Magiam, ſapientiam, principia mundi, cultusqve divinos & ſacrificia docuiſſe, & patrem habuiſſe Oromazem, qvi eſt maximus Deorum apud Perſas, præceptorem a. Azonacem, qvi paululum mutatis literis eſt ipſe Adonaim, multisq; annorum millibus ante Moſen, Platonem, & Trojana tem-

tempora vixiſſe. Ipſiſſimum vides deſcribi Adamum, qvem Ægyptii, demta prima litera, vocarunt Thamum, cui Theut, ipſe ſcilicet, ut ex literarum cognitione apparet, Θεὸς, Ζεὺς, DEUS, qvem Ditem maximum Deorum Germani, teſte Tacito, appellarunt, cùm literarum, tùm aliarum rerum ſcientiam aperuit. Diodorus libro primo, & Herodotus ſecundo, eundem nominarunt Mena, Germani verò Mannum Theuti ſeu DEI filium, atqve ab eo primo fruges inventas, venerationemq; DEI & ſacrificia monſtrata eſſe dixerunt. Sunt qvoqve nonnulli, ut Ægyptii, qvi maſculum & fœminam primò à DEO eſſe conditos ſignificaturi, primum hominem dixerunt fuiſſe ἀῤῥενοθηλῆ, id eſt, Maſculi-fœminam: unde etiam Androgynum ſeu Hermaphroditum ſuum Plato traxit. Sunt, qvi ex Cratete aliqvid de nominibus, qvæ homo rebus omnibus impoſuit, attulere. Homerus per Aten ſeu Noxam Olympo deturbatam Dæmonum lapſum depinxit, qvos ex hac ipſa veterum traditione Empedocles teſte Plutarcho in ſermone de fœnore, ὀυρανοπετεῖς ſeu cœlo ruentes vocavit. Sic cùm Pandoræ pyxedicula, ab Epimetheo improvido aperta, dicitur morborum Oceanum effudiſſe, à qva tamen ne ullum donum acciperet, providentia opificis, verus Prometheus, ſub mortis pœna juſſerat, & falſa illa Serpentis pollicitatio: Similes eritis Diis: & improvida Adami credulitas ob oculos ſtatuitur. Sed, qvod dixi, hanc veritatem multis fabulis nugax poſteritas, & imprimis Poëtæ corruperunt: ex parte tamen meliores illis, qvi, qvod ſaniores Philoſophi de mundo, à DEO uno fabrefacto, aſſeruerunt, in ipſo Eccleſiæ gremio aut negarunt; aut ſpurcis erroribus aſperſerunt.

IV. Qvinam age illi ſunt?

Nam Ariſtoteles mundum; Stoici autem cum Platone mundi materiam dicentes ἄναρχον & æternam; Democritus deniqve & Epicurei, fortuitum atomorum, læviumqve & rotundorum corpuſculorum confluxum defendentes, vix tantam incurrunt reprehenſionem, qvantam Manichæi, duo principia, bonum & malum, lucem & tenebras fingentes, aut Simoniani & Gnoſtici, Angelis mundi Creationem aſſcribentes, aut ii, qvi hodienum Creatoris voluntatem ad hominis lapſum promovendum diſtorqventes, culpam alienam Sancto Iſraëlis imputant.

V. Dixiſti Eccleſiam à DEO jam in Paradiſo, atq; ita ante lapſum, conſtitutam fuiſſe: qvinam igitur ſtatus Eccleſiæ homine non lapſo futurus fuiſſet?

 Qvia

Qvia Protoplaſti, in ſummâ omnium virium perfectione ad imaginem DEI conditi, ſortem vivendi ſortiti erant feliciſſimam, non potuiſſet non ſtatus Eccleſiæ, μὴ ἐχούσης σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἤτι τῶν τοιούτων, eſſe florentiſſimus, præſertim cùm DEUS eam ſine verbo & Sacramento eſſe nollet, ſed ad arbores certas, tanqvam ſymbola ac ſigna externa in oculos incurrentia, cultum ſui ſacrum alligaret, verbumqve inſuper adderet, lege de abſtinentiâ ab alterius arboris eſu promulgatâ. DEI igitur eſſentiam & voluntatem, cùm ex gratioſa revelatione, tùm ex naturali luce cognitam, homines habuiſſent, & πρωτοεκκλησίας hiſtoria, naturæqve conſtitutæ miraculis ſubinde ſibi ante oculos poſitis, æterni gaudii dulcedinem, poſt certum plurimorum annorum decurſum, nullo interveniente mortis timore, exſpectaſſent, externisq; arborum duarum, tanqvam Sacramentorum, ſymbolis adhærentes, cultui divino operati, in auguſtiſſimo illo Paradiſi templo ſe nunqvam non DEO exhibuiſſent promtiſſimos, ejusqve amore ſanctiſſimo ardentes, Leges de arbore ſcientiæ boni & mali fugiendâ, Sabbatho ſanctificando, imperio in omnes res creatas adminiſtrando, & conjugio ſanctè colendo, mira cum animi voluptate obſervaſſent, & uti veſtibus nuditatem corporis non contexiſſent, ita ſuæ ſibi innocentiæ conſcii, ſummâ animi tranqvillitate extitiſſent alacres.

VI. Num etiam futura fuiſſent Sacrificia in ſtatu innocentiæ?

Pontificii qvidem, ut Bellarminus libro I. cap. I. de Miſſâ, & Gregorius de Valentia libro I. cap. IV. de Miſſæ ſacrificio, qvò Miſſæ ſuæ Idololatricæ fucum qværant, fingunt, à religione ſacrificia non poſſe ſejungi, & ob id eorum etiam uſum ante lapſum viguiſſe. Nos autem, ut non paucos populos religionem ſine ſacrificiis coluiſſe novimus, ita, cùm Meſſiam in ſtatu innocentiæ fuiſſe venturum contra Oſiandrum & Photinianos pernegemus, & ſacrificia typos & figuras paſſionis, mortis, & meriti Chriſti ſtatuamus, mactatione victimarum integro homini haud opus fuiſſe, rectè aſſerimus, & tamen εὐχαριστικάς qvasdam oblationes non negamus, ſed piè credimus. Sic igitur Eccleſia, in primogenio naturæ ſtatu, ſecundum optimam fœderis legalis rationem, procul omni enormitate, adornata, in ſe habuit, qvo ſe adverſus malignas Orci inſidias tueretur.

VII. Num

VII. Num Protoplaſtis violatâ lege à DEO deficientibus, & à ligno vitæ ſummotis, Paradiſoq; expulſis, nova Eccleſiæ colligendæ ratio à DEO inita eſt?

Omninò. Nam poſtqvam totum genus humanum in Adamo Eccleſiæ ac filiorum DEI dignitate excidit, iræqve filii omnes facti ſumus, promulgata eſt promiſſio remiſſionis peccatorum per SEMEN MULIERIS, caput ſerpentis contriturum, Gen. III. 15. Atqve ita, etſi meruiſſent Protoplaſti in æternum à facie DEI abjici, λόγῳ tamen & Sapientia æterna pro illis intercedente, inventum eſt attemperamentum juſtitiæ & miſericordiæ divinæ, ut Filius DEI unigenitus, in plenitudine temporis homo factus, peccata noſtra, in ſe derivata, ſuâ morte expiaret; partam verò & acqviſitam juſtitiam, nobis imputatam, gratis donaret. Et hæc eſt ſolennis illa Eccleſiæ poſt lapſum inſtauratio, à qvâ ſtatim exierunt, qvi nuncio pietati miſſo pravis naturæ corruptæ affectibus indulſerunt, & ob id Idololatriam, immenſaq; alia ſcelera, aqvis diluvii exſtincti ſunt.

IIX. Qvalisnam igitur ſtatus Eccleſiæ poſt lapſum inſtauratæ eſſe cœpit?

Homine lapſo divina majeſtas novum dogma ſtatim promulgaverat, & ſe inter ſemen Serpentis & ſemen Mulieris inimicitias poſiturum promiſerat, ut Diaboli ἀρχικάκου, qvi contriturus erat calcaneum Meſſiæ, caput conculcaretur, atqve ita Meſſias patiendo vinceret. Ideoqve doctrina Theologica novis articulis aucta, & qvaſi prorſus nova facta eſt. Nam uti Adam, viribus integer, in articulis illis de Deo, de Creationis & Providentiæ divinæ operibus, de Angelis, de lege DEI, vitaqve ſecundum illam, ad declinandam mortem corporalem & æternam, inſtituenda, de invocatione qvoqve & cultu DEI, de conjugio deniq;, deqve Vita æterna occupatus fuit: ita in miſeriam prolapſus, peccati abominationem, mortis & aliarum calamitatum acerbitatem, Mediatoris in Protevangelio promiſſi naturam & officium, piorum cum juſtificationem, tum à mortuis ad vitam reſurrectionem, impiorum contra reprobationem & æternum exitium cœpit conſiderare. Utqve cultui divino rectè cum ſuis incumbere poſſet, conventus procul dubio ſacros certo in loco, qvem nominat Moſes faciem Jehovæ, Gen IV. 14. certis diebus inſtituit, ſacrificia in honorem Jehovæ, & ſuimetipſius conſolationem, ad fidem in-

promiſſum ſemen mulieris conteſtandam, obtulit, peccata ſua confeſſus, Creatorem & Redemtorem ſuum invocavit, ſobolemqve ex ſe natam, de Chriſto pôſt naſcituro, paſſuro, morituro & reſurrecturo, ex Protevangelio informavit, & Sacrificiorum, qvæ nihil aliud fuerunt, qvam Concio Evangelica ritu externo repræſentata, neceſſitatem diligentiſſimè docuit. Unde illud Evæ: Acqviſivi VIRUM JEHOVAM Gen. IV, 1. Et iſtud Lamechi Gen. V, 29. ISTE conſolabitur nos ab opere noſtro, & à dolore manuum noſtrarum de terrâ, cui maledixit Jehova.

IX. Qvonam autore & cujus juſſu Adam & ejus poſteri ſacrificarunt, & qvænam ante Moſen in Eccleſia fuere ſacrificia?

Qvi ex eſu prohibiti pomi tantam expertus fuerat cladem, non auſu temerario, injuſſu DEI, cui omnis ἐθελοθρησκεία exoſa eſt, tam ſolennem ritum inſtituere potuit, ſed juſſus eſt Minchas de frugibus terræ, & primogenita de pecudibus, earumqve adipem, tanqvam figuras unigeniti Dei filii pro nobis mactandi, offerre: ut non abſurda ſit qvorundam Patrum conjectura, qvi putant, ex pellibus ovium ſacrificialium, ob promiſſionem datam, mactatarum & combuſtarum, divinitùs Protoplaſtis factas & indutas fuiſſe veſtes, ut deinceps omnes ſacrificiales pecudes diſcerent eſſe typos, nec ſine indumento innocentiæ Chriſti qvenqvam ſalvari poſſe. Qvod cùm didiciſſent agricola Cain & Paſtor Abel à pio parente, in fine dierum, ſeu poſt longos dies, jam adulti facti, obtulerunt ceremoniis conſvetis fruges & primogenita ſua Gen. IV, 3. Sed cum Caini ſacrificium Deo diſpliceret, non qvod malè diviſiſſet pecus, ceu cenſent LXX. Interpretes, ſed qvod contumaciter ſceleribus ſuis Deum offendiſſet, ut Judas verſu XI. ſuæ Epiſtolæ teſtatur, Abele contra per fidem Hebr. XI. 4. offerente amplius ſacrificium, qvod Deus igne cælitus demiſſo accendiſſe, atqve ita clementer reſpexiſſe creditur, magnam cladem paſſa eſt Eccleſia, qvam impius Cain, ob fratricidium à Deo excommunicatus, deſerebat.

X. Num autem Caino ex ſocietate piorum egreſſo, cultus in Eccleſia permanſit inculpatus?

Publicus ſane cœtus vel nullus fuit, vel triſtitiæ plenus, vel infreqventiſſimus, altero Adami filio turpiter & ſceleratè interfecto, altero cum ſorore relegato. Sed A. M. CCXXXV. cum Sethus Enoſum genuiſſet,

ſet, cœptum eſt invocari nomen Jehovæ, & qvod in familiis privatim ſecerant, publicè & ſolenniter iterum facere inſtituerunt. Atqve ſic rectius conſtituta Eccleſia, in congregatione præcipuè eorum, qvi ex Setho prognati ſunt, perſtitit usqve ad Noachum, qvi more Majorum Gen. IIX. 20. ex omni animali & volatili mundo, altari poſt aqvas diluvii exſiccatas exſtructo, holocauſta obtulit. Sed tamen Caïnitica impietas paulatim invaluit, qvam inter alios Patriarchas imprimis Henochum retudiſſe novimus.

XI. Eſtne is ille Henochus, qvi vivus in cœlos translatus eſt?

Eſt utiqve: Nam qvia ambulavit coram DEO Gen. V. 22. & Propheta erat atqve Doctor Eccleſiæ inſignis, ut legere eſt in Epiſtola Judæ, graviterqve impietatem & blaſphemias eorum, qvi Deum & providentiam ejus negarunt, redarguit, diem judicii imminere transgreſſoribus vaticinatus, Deus, ut reipſa ſolenniter teſtaretur, vitam poſt hanc eſſe ſperandam aliam, Henochum, ab Adamo, qvi reliqvis Patriarchis omnibus adhuc ſuperſtitibus ante LVII. annos obierat, ſeptima generatione diſtantem, fecit, ut Tertullianus loqvitur, Candidatum æternitatis, cumqve ad ſe in cœlos tranſtulit, pari forſan, vel majori pompâ, qvam qvâ inſpectante Eliſæo Eliam conſortio mortalium exemit. Sed miraculis, concionibus & vaticiniis iſtiusmodi nihilo meliores facti terrarum incolæ, omnem religionem poſthabuerunt, & uti Beroſus, etſi ſuppoſititius, tamen in multis non rejiciendus, libro primo Antiqvitatum dicit, vaſtitate corporis ac robore confiſi, inventis armis omnes oppreſſerunt, libidiniqve & luxui mancipati, invenerunt papiliones & inſtrumenta Muſica, & alia voluptatum irritamenta, carnem humanam & abortus procuratos in edulium præpararunt, & inceſtuoſo nexu commixti matribus, filiabus, ſororibus, maſculis etiam & brutis, nihil intermiſere ſceleris, qvod non admitterent, contemptores religionis & Deorum. Addit Philo in libro de Antiqvitate Bibliorum, qvod ſculptilia facta adoraverint. Qvod etſi plures inter antiqvos Chriſtianæ religionis doctores negarunt, toto illo Mundi ſeculo, qvod aqvarum eluvionem anteceſſit, nullum inter mortales fuiſſe falſorum Numinum cultum rati, qvia tamen Cain, maledictioni à Deo ob fraternam cædem ſubjectꝯ, impoſterum nec dilexit verè Deum, nec rectè coluit, ſed qvem tanto ſcelere offenderat, ut inviſum infenſumq; ſtatim reliqvit, à Cacodæmone facilè eſt perſvaſus,

qvod

qvod Deus cœleſtia maximè curet, terreſtria atqve humana Diis permittat inferioribus, in id procreatis, uti partes Mundi regant, & ob id Solem, Lunam, cæterasqve ſtellas, aliaqve Numina colere, & horum interceſſione ad ſupremum Deum ſibi acceſſum ambire cœpit. Qvod ipſum etiam Judas in Epiſtola, verſiculo X. & XI. teſtari videtur: ipſeq; Petrus ob hanc ſuperſtitionem & Idolomaniam Mundum priorem vocat Κόσμον ἀσεβῶν, inqve eo fuiſſe dicit ψευδοδιδασκάλυς, ſeu falſos Doctores II. Petr. II, 1. & 5. Tantorum ſcelerum contagio ipſos Dei filios in familia Sethi corripuit, ut nullum concedentes locum Spiritui S. arguenti, & ad pœnitentiam ſeriò mortales vocanti, ſine conſenſu parentum, uxores ex impiâ Cainitarum gente cæco libidinis impetu ducerent, & ex illis ſobolem neqviſſimam producerent Gen. VI. 3. Unde tanta in genere humano, ipſaqve DEI Eccleſia, extitit confuſio, ut ſcelus non poſſet, niſi Diluvii aqvis, expiari: in qvibus ſervatus eſt Noa cum tribus filiis & qvatuor fæminis, reliqvis Patriarchis è vivorum conſortio ante ſublatis, inter qvos Lamech qvinqvennio ante inundationem aqvarum; Methuſalem verò ipſo diluvii irrumpentis anno extremo diem obiit.

XII. Num autem poſt diluvium Eccleſiæ refloreſcentis ſtatus fuit felicior?

Noa, qvod novimus, ſuum etiam Cainum educavit, & inter tres filios, ab inundatione aqvarum ſervatos, Chamum invenit, à qvo, conſopitus in aprico ex ebrietate, eſt irriſus; Beroſus addit, veneficio & tacito murmure caſtratus: Qvod Græci poſtea in fabulam verterunt, Jovem Hammonem fingentes patrem caſtraſſe. Etſi autem Cham diris ob id exſecrationibus exceptus, cum uxore & liberis communionem Sanctorum deſeruit, reliqvi tamen Noæ filii non ceſſarunt nomen DEI invocare. Et veriſimile eſt, Japetum, cum ſuis in Europam in Orbis diviſione progreſſum, non ſtatim è pectore omnem veri Jehovæ abjeciſſe curam. Cum enim numeroſam ſobolem, cui tam vaſtæ terræ diſpertiendæ erant, genuiſſet, non dimiſit liberos à ſe & nepotes, niſi melle ſapientiæ divinioris tinctos. Recluſit illis omnem rerum geſtarum ſeriem, ut mundus conditus, ut in pejorem ſtatum prolapſus, ut cataclyſmo aqvarum inundatus, varias ſortes ſubierit, qvid ſolatii anxiis piorum mentibus ſuperſit, qvæ pœnæ protervis incumbant, & qvæcunqve alia ad piam juventutis novæ educationem pertinere videbantur. Hæc omnia per manus tradebantur poſteritati, ſed magnam partem involucris tecta, ne pro-

profanis, tanqvam ſui margaritæ, projicerentur. Illa ipſa involucra, etiam tum, cum totus mundus in turpem ſuperſtitionem abreptus, à verò Deo alienabatur, publicè vulgabantur, ſed verum ſenſum, qvem premebant occultum, penè nemo capiebat: Qvin potius figmentis fabuloſis pedetentim omnia depravata, & pene inſipida facta ſunt, præſertim, cum ſapientiores, qvibus præter majorum traditiones, ſubinde qvidam veritatis radii ab iis affulſere, qvi aut Sibyllinis Oraculis aures commodabant, aut ad libros Judæorum inſpiciendos occaſionem nacti, myſteria Eccleſiæ eminus intuebantur, per fabulas ſolum & ænigmata ſine literis theologiam ſuam imperito vulgo aperirent, veros autem de Deo vero & ejus natura ſermones in arcanis ſibi ſolis haberent. Qvo ipſo tamen non rima, ſed feneſtra, imo janua, variis ſuperſtitionibus aperta fuit. Pia antiqvitas poteſtates Dei varias non ignoravit: eas igitur diverſis nominibus deſignatura, tanqvam peculiaria qvædam Numina colenda, hieroglyphicè deſcripſit, inq; vota pro neceſſitatum varietate vocavit, uno interea DEO, rerum cunctarum conditore & moderatore, ſub diverſis illis poteſtatibus & Numinibus non negato. Qvod qvi pluribus probatum velit, Auguſtinum Steuchum Eugubinum de perenni Philoſophia, Philippum Mornæum de veritate Religionis Chriſtianæ, & Cluverium in antiqva Germania conſulat. Sic cum DEO patri coæternum eſſe filium crederent pii in antiqvitate, (Qvis enim Patriarchis & eorum Diſcipulis fidem Catholicam fuiſſe ignotam diceret?) hanc ſuam fidem obſcuris velaminibus obtexerunt, fingentes, Jovem uxorem Metim, gravidam factam, deglutiviſſe; & inde Pallada, primam Jovis filiam, è cerebro ejus genitam proſiliiſſe armatam. Metis eſt conſilium; Jovis cerebrum, ejus eſſentia; Pallas, ſapientia DEI æterna, ſine matre, ante omnem aliarum rerum productionem, ex eſſentia DEI, ſua providentia omnibus rebus ab æterno conſulentis, progenita eſt. Hanc Pallada Ægyptii pinxerunt peplo tectam, ut faciem ejus nemo intueretur, hac addita inſcriptione:

Τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς θνητὸς ἀπεκάλυψεν.

Meum peplum nemo mortalium revelavit.

Qvemadmodum enim DEUS dixit apud Moſen, Faciem ſuam neminem mortaliũ videre poſſe, poſſe autem poſteriora; ita poſt peplũ Ægyptii dixerunt latere Pallada, & qvoties de hoc occulto Numine agebant, acclamavere: *πρώτη ἀρχὴ σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἄγνωστον:* Primum principium tenebræ omni intelligentia ſuperiores, nulli cogni-

tione perviæ. Eadem ratione cum poſteritas Noachi in omnes terræ partes diſſeminata, promiſſiones de Meſſia caput Draconis contrituro ignorare non poſſet, confabulationes illæ exortæ ſunt, de Hercule Alexicaco, XII. labores in variis monſtris conficiendis inſumente; de Apolline Pythium ſerpentem telis occidente; de Mercurio animas Orco educente, & ſerpentes in caduceo conſtrictos triumphante; de Horo Oſiridis filio Typhonem Cacodæmona caſtrante; de Mithra, qvem inter Oromazem & Arimanium, illum boni, hunc mali autorem, Plutarchus in Iſide, ex Perſarum philoſophia, apud qvos Mithra Mediatorem ſignificat, facit medium, exceſſus reliqvorum temperante. Sed huc jam non digredior: nec multis demonſtrandum mihi ſumo, qvomodo antiqvi per Venerem adumbrarint DEI venuſtatem; per Themida, ejusqve tres filias, Dicen, Eunomiam & Irenen, divinam juſtitiam, illam veram Juris, Legis & Pacis matrem; per Cererem, DEI in multiplicandis rebus potentiam; per alia Symbola, alias ejus vires, alia opera. Symbola dico, non Idola. Nam priſci Idolis & ſtatuis non utebantur, ipſiqve Romani, teſte Varrone annos amplius CLXX. ſine ſimulacro templa habuerunt. Conſentiunt Halicarnaſſeus & Plutarchus, uno ore aſſerentes, Numam templa qvidem erexiſſe, ſed nulla ſimulacra in illis collocaſſe; illa demũ à Tarqvinio Priſco de Græcanica vanitate fuiſſe Romam allata. Tacitus de antiqva Germanorum noſtrorum religione ita ait in libro de Germania: Nec cohibere parietibus DEOS, neq; in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cœleſtium arbitrantur. Lucos ac nemora conſecrant, Deorumqve nominibus appellant Secretum illud, qvod ſola reverentia vident. Sed Cacodæmonum fraude, antiſtitum mendaciis & avaritia, tandem factum eſt, ut nomina vel divinis oraculis pandendis deſtinata, vel ſanam aliqvam de rebus ſacris ſententiam complexa, ad Angelos primum, Aſtra, Elementa & Homines, benè de genere humano meritos, tandem ad ipſos immundos Spiritus detorqverentur, atq; ita illi miſeris mortalium mentibus ſe, velut DEOS qvosdam, inſinuarent. Ita è Symbolis priſcorum ſacris, & Hieroglyphicis Emblematis Dii facti ſunt, & qvod priſca ætas docendis rudioribus effinxerat, ad Idolomaniam tractum eſt, omnisq; Hierologia Orphica & Hieroglyphica fabuloſis Poëtis in materiam ridiculam figmentorum & turpium fabularum ceſſit, & ſacrificia, qvorum ritus primitus ab ipſo DEO imperati ſunt, & per manus poſteris Noachi in omnibus terræ angulis traditi, in blaſphemum Cacodæmonum cultum degenerarunt, diſſidiumqve illud inveteratum inter pios unum DEUM colen-

lentes, & reliqvam ſuperſtitioſorum hominum turbam, duxit primordia. Nam qvi ſpretis Idolis & Creaturis unum, & qvidem cum Celtiberis, & priſcis Pelaſgis, teſte Strabone libro III. & Herodoto libro II. ἀνώνυμον ſeu innominatum crediderunt, eos reliqvi ἀθέους vocavere, ipſisq; Judæis hanc notam inuſſere, qvod ſit, ceu canit Lucanus, Dedita ſacris incerti Judæa DEI. Gentiles, ut ait Philippus Nicolai libro V. de rebus antiqvis Germaniæ, Hammonem ita ſacris literis abjectum maximè extollunt, & diis connumerant: at Japetum, qvem Moſes commendat à benedictione divinâ, reſpuunt, & ad damnatos relegant. Cur Japetum rejiciunt? Titanes inſtruxit, cum qvibus DEOS impugnavit. En ob Idololatriæ contemtum, Japetum depreſſerunt! Unde Hammonem evehunt? DEOS conſtituit, Deorum parens prædicatur, & Titanicam puellam vitiavit. Sed paulatim, qvod dixi, totus mundus ſuperſtitionum caligine, tanqvam novo diluvio, ſubmergi, adeoq; penitus obrui cœpit, ut nullum ferè Orbis regnum ab hac illuvione tutum ac intactum relinqveretur.

XIII. Qvæ igitur facies fuit Eccleſiæ inter illam Superſtitionis inundationem?

Noa & Sem, eorumqve poſteri, ſingulari DEI indultu ad qvamplurimos annos vitam tranſegerunt, ita qvidem, ut Abraham LVII. annos cum ipſo Noacho vixerit; Semus autem, defuncto jam Abrahamo, annos adhuc XXXV. ſuperſtes fuerit. Ex qvibus ſanè qvilibet cordatus facilè intelligit, Eccleſiam & Sanctorum communionem in cœtibus Patriarcharum, annis & pietate venerandorum, ſatis feliciter floruiſſe, inqve iis, mundo lingvarum varietate confuſo, lingvæ ſacræ uſum manſiſſe, & poſteris ſeminis benedicti promiſſionem inculcatam fuiſſe. Et ſicut Adam in primo decem priorum Patriarcharum Collegio Antediluviano Decanus ſeu Decarchus fuit, & Epiſcopus Generalis; ita Noa cum Semo reliqvorum X. Patrum usqve ad Abrahamum Caput & Epiſcopus rectè nominatur, à qvo doctrina cœleſtis à fermenti Diabolici aſpergine fideliter conſervata, ſacrificia ritè celebrata, & vera Religio adverſus gentiles & idololatras acriter defenſa fuit. Cui pio operi eò felicius inſiſtere potuit, qvò diutius & cum Patribus ante cataclyſmum aqvarum pietati nutanti humeros ſupponentibus, & cum Doctoribus ex ſe natis, usq; ad ipſum Abrahamum, vitam ſanctiſſimam tranſegit.

XIV. Recenſe qvæſo duas illas Collegii Patriarcharum Sacri decadas, qvarum feciſti mentionem?

PRIMA DECAS ex Gen. V.

1. ADAM	moritur A.M.	930	anno ætatis	930	anno ante Diluv.	726
2. Seth		1042		912		614
3. Enos		1140		905		516
4. Kenan		1235		910		421
5. Mahaleel		1290		895		366
6. Jared		1422		962		234
7. HENOCH	transſ.	987		365		669
8. Methuſ.	moritur	1656		969		pauc. dieb.
9. Lamech		1651		777		5.
10. NOAH.		2005		950.	an. poſt diluv.	349

ALTERA DECAS ex Gen. XI.

11. SEM	moritur A. M.	2158	anno ætatis	600	poſt Abra.	35
12. Arphachſad		2069		438	ante mortẽ Semi: poſt Semum.	62
13. Sala		2126		433		32
14. Eberus		2187		464		29
15. Peleg		1996		239	ante mortẽ Semi.	162
16. Regu		2026		239		132
17. Serug		2049		230		109
18. Nahor		1997		148		161
19 Thara		2083		205		65
20. ABRAHAM		2123		175		35

Ex qvibus tabulis videre licet, Adamum in I. Decade cum Lamecho patre Noachi, ſolidos LVI. annos vixiſſe; & Semum in Decade II. (ſi ſolú Eberum, Semi ſuffraganeum, qvi toti genti, gentisq; lingvæ nomen dedit, excipias) omnibus nepotibus, ipſiqve Abrahamo, usqve ad A. M. MMCXXIIX. ætate grandæva ſuperſtitem, religionis curam tantorum virorum ἐπισκοπῇ adjutum, pientiſſimè habuiſſe.

In Lucæ codice cap. III. 36. ut & in verſione LXX. Interpretum, inter Arphachſadum & Salam interponitur Cainan, qvi in fontibus Hebræorum omittitur. Hinc illa in annorum calculo differentia. Hebræus enim textus tribuit tantum Arphachſado XXXV. annos, cum genuiſſet Salam Gen. II. 12. & cum ait poſtea vixiſſe annos C D I I I. qvi collecti faciunt

unt CDXXXIIX. annos. Græcus autem textus LXX. Interpretum ait, Arphachſadum habuiſſe annos CXXXV. cum gigneret Cainan, & poſtea vixiſſe annos CDIII. Cainan porrò anno ætatis CXXX. genuiſſe Salam. Qvi anni congregati conſtituunt DCLXIIX. Hinc Græcus annorum numerus CCXXX. annis Hebræum ſuperat. Sed nitimur Hebræorum fontibus, itemqve 1. Par. I. 24. & Paraphraſibus Chaldaicis, Joſephi etiam teſtimonio, apud qvos nullus Cainan intercedit inter Arphachſadum & Salam. Et procul omni dubio Cainan apud Lucam non pertinet ad textum, ſed Scribarum incuria ex verſione LXX. Interpretum irrepſit, præſertim cum Beza & Scaliger teſtentur, in vetuſtiſſimis Codd. ejus nomen non fuiſſe repertum. Lyra hanc diſcrepantiam ita conciliare nititur, ut exiſtimet, Cainan fuiſſe patrem Salæ legalem, qvi Salam adoptaverit; Arphachſadum autem naturalem, è qvo ille genitus ſit. Nos numeramus primos Patriarchas, ut apud Moſen numerati ſunt, & qvidem his memorialibus verſiculis incluſos:

Adam : Seth : Enos : Cainan : Mahalalëelq; :
Jared : Enoch : nec non vegetus Methuſala : Lamech :
Noachus : Semus : poſt Arphachſad : Sala & Heber :
Peleg : poſt Regu : Serug : Nachorq; : Tharaq;.

XV. Qvi igitur factum eſt, qvod Abraham, à majoribus tam piis natus & educatus, dicatur ante evocationem divinam in Chaldæâ Idololatra fuiſſe?

Variæ hic circumferuntur ſententiæ. Rabini, autore Hieronymo & Lyrano, ex Gen. XI. 28. ubi Haran coram patre Thara in Ur Chaldæorum in terrâ nativitatis ſuæ mortuus dicitur, referunt, Haranum in igne, qvem, tanqvam Deum, more Chaldæorum adorare noluiſſet, conjectum periiſſe: Abrahamum etiam, qvi palam Idololatriam increpaverat; conſimili modo igni traditum, ſed non aliter, ac in fornace Babylonicâ juvenes, incolumem conſervatum, ex Chaldæâ ſeceſſiſſe. Cui narrationi occaſionem dedit Ur Chaldæorum, unde egreſſus eſt Abraham. Nam cùm Ur Ignem ſignificet, Haranum putant in igne periiſſe, Abrahamo inde incolumi egreſſo. Et his ipſis aſſenſiſſe Auguſtinum ex lib. XVI. de civitate DEI c. XII. & XV. conſtat, qvi textum, qvo in libro Joſuæ XXIV. 2. patres Judæorum, ut Thara, pater Abrahami & Nachori, trans fluvium habitaſſe, & diis alienis ſerviiſſe dicuntur, intelligit de reliqvis poſteris

Eberi, inter qvos una remanſerit domus Tharæ, in qvâ plantatio Civitatis DEI in multarum ſuperſtitionum diluvio cuſtodita ſit, non aliter, ac per aqvarum diluvium una domus Noæ remanſit ad reparandum genus humanum. Joſephus etiam, atqve ex eo Sabellicus, & plures alii, ſuffragante Achiore illo, libro Judithæ v.6. dicunt, Chaldæos contra Abrahamum, Idololatricos cultus abominantem, inſurrexiſſe, eumqve Oraculo monitum, migrandi conſilium cepiſſe, & voluntate atqve favore DEI fretum terram Cananeam petiiſſe. Sed textus ex Joſua Theologis clarior videtur, qvam ut domus Tharæ à ſuperſtitione immunis fuiſſe probare poſſit. Franzius in libro de interpretatione ſcripturæ, Oraculo XCI. ſolum Thara putat Diis alienis ſerviiſſe, licet id apud Joſuam in plurali numero dicatur. Qvod autem Abraham & frater ejus Nachor idem fecerint, ex textu probari haud poſſe.

XVI. Qvis autem in familiâ Semi primus ad Idololatricum cultum ſe contulit?

Carolus Sigonius libro 1. de Rep. Judæorum cap. 1. ex Hieronymo & aliis refert, Arphachſadum primum Tigrim tranſiiſſe, & in Chaldæâ conſediſſe: qvam ob cauſam ii, qvi cum Arphachſado tranſierant, Hebræi dicti ſint, qvod ultra flumen venerint. Heber enim Ultra ſignificat. Unde illud Gen. X. 21. Sem pater fuit omnium filiorum Heber, id eſt, omnium, qvi ultra flumen proceſſerunt. Ita circa illud tempus tranſitus nomen gentile Salæ filius, Heberus dictus, obtinuiſſet, ut ab ipſo poſteri, Hebræi dicti, denominati credantur. Et qvidem, qvod in conſilium Nimrodicum de turri Babylonica ædificanda non conſenſerat, qvicqvid Johannes Goropius Becanus in operoſis ſuis voluminibus de Cimbricæ lingvæ vetuſtate, qvaſi omnium prima ſit, moliatur, veterem ſermonem retinuit, reliqvorum omnium labiis confuſis, ut ait Cedrenus. Ejus autem pronepos Serug, primus Deorum ſimulacra inter poſteros Semi feciſſe, inqve ejus impietate Nachor, Thara, tandemqve Abrahamus manſiſſe dicuntur.

XVII. Si igitur Thara cum filio Abrahamo in Chaldæâ Idola coluit, ubinam qvæſo tunc temporis putas Eccleſiam ſubſtitiſſe?

Nonnulli purioris Theologiæ aſſertores arbitrantur, Semum in Cananæâ tunc temporis ſubſiſtentem, tanqvam ſupremum Eccleſiæ Epiſco-

ſcopum, indignè tuliſſe, qvod ſui nepotes & imprimis Abraham, ex qvo illuminatione Spiritus S. noverat progreſſurum Semen benedictum, inter Chaldæos ſeduceretur, & nomine DEI exitum ex gentibus illis Abrahamo imperaſſe. Sed obſtant cum alia, tum illud Stephani Act. VII. 2: qvo dicitur ipſe Deus gloriæ Abrahamo in Chaldæa apparuiſſe. Qvicqvid autem hujus ſit, licet Abraham Chaldaicæ ſuperſtitioni cum Patre addictus fuerit, non tamen Eccleſia prorſus defecit, præſertim cum in ædibus Semi, Melchiſedeci, Solymarum Regis & Sacerdotis (qvem qvam plurimi, ut Iſidorus, ipſum Semum; Cunæus nuper æternum DEI filium in aſſumto per divinam œconomiam corpore apparentem fuiſſe cenſuit, qvam rectè, ipſe viderit) & aliorum piorum, religionis cura ſumma cum pietate habita ſit.

XIIX. Redige qvæſo Hiſtoriam Abrahami in compendium!

Abraham A. M. poſt bis milleſimum vigeſimo Ur Chaldæorum, qvam Euſebius Camirinem, Ptolomæus Urchoam, C V I. milliaribus Hieroſolymis diſtantem, appellat, non ſolus egreſſus eſt, ſed cum Patre Tharâ, Nachore fratre, & Lotho ex fratre Haramo, jam defuncto, nepote. Cumq; ita in ſpontaneum exiſſet exilium, in Meſopotamiam pervenit, & fratre Nachoro, ut & Patre Thara (qvi vixit adhuc A.M MMLXXXIII. ſexaginta poſt egreſſum Abrahami annis) in urbe Haran ſeu Charris, qvæ hodie dicitur Ophra, cla de Craſſi nobilitata, relictis, cum Lotho, & uxore Sarâ, ſive Lothi ſorore, ſive ſorore ſua legali, Tharæ privigna, A. M. MMXXIII. anno ætatis LXXV. præfinitos illos CCCCXXX. peregrinationis Patriarcharum annos exorſus, in Cananæam profectus eſt, ſedibusqve ibi in Sichem, oppido ejus plagæ, qvæ poſtea Samaria dicta eſt, & deinde juxta Bethelem, tandemqve verſus meridiem poſitis, Deo ſuo aras exſtruxit, & voluntatem ejus impiis gentibus expoſuit. Sed non multo poſt ingens eam terram invaſit fames, ideoqve Abraham Ægyptum petiit, & Saram, qvam ſimulabat ſororem, à Pharaone Rege pene adulterio contaminatam vidiſſet, niſi DEUS, aula regia magnis cladibus afflictâ, regem ad alienæ uxoris dimiſſionem impuliſſet. Cumqve Patriarcha, ſecundum Joſephum libro primo Antiqvitatum cap IX. Ægyptios religionem & artes Aſtronomicas docuiſſet, regreſſus eſt denuo Bethelem, exortaqve inter Paſtores de paſcuorum terminis controverſia, Lotho ceſſit Jordanis planiciem irriguam & Sodomitarum regionem; ipſe

ipſe agro ſubmontano contentus, accepit divitem de poſſeſſione totius Cananeæ terræ promiſſionem, & in oppido Hebrone domicilium elegit. Qvo in loco cum nuncium accepiſſet de capto Lotho, & clade, qvam Rex Sodomæ, ejusqve ſocii, Aſſyriorum jugum excutere conati, ſuſtinuiſſent, CCCXIIX. vernas ſuæ domi natos cum pauculis auxiliarium copiis expediit, & DEO ſuo confiſus, in cubilibus incautum qvatuor potentiſſimorum Regum exercitum oppreſſit, Lothumqve, pluresqve alios captos redemit, & à Melchiſedeco, cui decimas de manubiis obtulit, fauſtis ominibus exceptus, omnem prædam Regi Sodomæ juſtus & felix bellator reſtituit.

XV. Mirum eſt, unam Patriarchæ familiam tanto exercitui reſtitiſſe: Sed qvid porrò ſacræ literæ de Abrahamo annotarunt?

Ille in ſua reverſus, filium à Jehovâ exorat, & tam in ſomniis, qvàm oblata ad ſacrificium cœlitùs incenſum viſione, edocetur de ſervitute nepotum ſuorum CCCCXXX. annos duraturâ. Dein Saræ importunitas ei Agarem ancillam adſciſcit novam conjugem, qvæ tamen imprægnata & inſolentior adverſus Dominam facta, in fugâ periiſſet, niſi ab Angelo admonita, à Dominis veniam impetraſſet. Poſthac Abraham & Sara Sacramento Circumciſionis in ſpem ſalutis certiorem erecti, vera ſua nomina à DEO ſortiuntur, ut ille qvaſi Multiparens; hæc qvaſi Princeps vel Principiſſa vocata ſit. Pentapolis autem Sodomitarum, fruſtrà Abrahamo ſexies coram Jehova & duobus Angelis, qvos hoſpitio exceperat, deprecante, igne cœleſti ob nefanda flagitia exſcinditur, & peſtilentibus lacus Aſphaltites undis abſorbetur, Lotho prius ab Angelis cum duabus filiabus educto, uxore autem ejus, qvod contra, qvam mandatum fuerat, reſpexiſſet, in ſaxum converſâ. Qvam fœdo autem inceſtu ſe Lothus, ebrius cum filiabus congreſſus polluerit, pater inde Moabitarum & Ammonitarum factus, luculenter refertur Gen. XIX. 31. Tandem Abrahamo centenario, cujus uxori, etſi grandævæ, tamen ex iſtius ſeculi genio pulcerrimæ, denuo Abimelech, Rex Geraræ Philiſtæus, vim intentaſſet, niſi morbo divinitùs correptus, & ad fœdus cum Abrahamo ineundum coactus reſipuiſſet. Iſaac à riſu Saræ vocatus, A. M. MMXLIIX. è corpore Saræ emortuo naſcitur; Iſmaël Pater Midianitarum, Nabathæorum & Arabum, domo pellitur & abdicatur; In Iſaaco, in Moriæ ſeu Sionis monte mactando, admiranda Patris obedientia exerce-

ercetur; Sara CXXVII. annorum in oppido Hebrone humatur, & Abraham ex ſecundis Kethuræ nuptiis ſex adhuc filios, multorum populorum in Arabiâ felici & Troglodytarum regione progenitores, educavit: cumqve CLXXV. annos compleviſſet, promiſſionibus ſubinde acceptis de terra Cananæâ, nepotibus innumeris, & omnium gentium in ſuo ſemine benedictione, peractâ piè & feliciter ætate, vitâ emigravit. Nota hîc Genealogiam ex Gen. XI. 27.

Thara Nachoris Filius	1. Abraham	Iſaac. Iſmael.	
	2. Nachor	Bethuel	Laban Rebecca
	3. Haran	Loth Milca.	

XX. Non eqvidem ſine cauſâ Paulus Abrahamum, cui tam impensè DEUS in omnibus favit, Patrem Credentiũ appellat: Sed qvid ejus filius Iſaacus?

Ille jam vivo patre duxerat Rebeccam cognatam: Nam alter Abrahami frater Nahor, qvi in Meſopotamia ſubſtiterat, ductâ Milcâ, fratris Harami filiâ (De gradibus enim conſangvinitatis in connubiis obſervandis nondum leges latæ erant) præter alios ſeptem filios, etiam Bethuelem progenuit, patrem Labanis & Rebeccæ: qvæ anno nuptiarum vigeſimo, uteri mole creſcente, Oraculum ſive ad ſacrificia, ſive per Semum, ſive per alium qvempiam Patriarcharum reſponſa edens, conſuluit, & gemellos ſe utero gerere didicit, qvorum major ſerviturus eſſet minori. Et prodierunt menſibus expletis primùm Eſau (qvi idem & Edom, id eſt, rufus, & Seir, id eſt, hiſpidus dictus eſt) deinde Jacob, qvorum illum piloſum atqve rufum, hic apprehenſo calcaneo detinuit, & annis etiam creſcentibus ita ſupplantavit, ut non ſaltem primogenituram, edulio rufo ex lente, ut creditur, Ægyptiacâ permutatam, ſed & matre procuratrice benedictionem paternam, qva heres inſtitutus eſt, ſuperbo fratri præriperet. Fame autem Chananæos premente, Iſaac ad hoſpitem patrium Abimelechum, Regem Palæſtinæ in Gerarâ, profectus, eum ab initio amicum, mox ob fortunas auctas malevolum, experitur. Sed Rex præſentiam tandem Numinis in Iſaaco, omnibus in rebus fortunatiſſimo, & jam bis viſionibus cœleſtibus confirmato, agnoſcens, amicitiam cum eo innovat. Poſt-

ea Iſaac, cùm vixiſſet annos CXXC. & plusqvam XXX. annis cœcutiisſet, filii Eſavi inſolentiâ, & nonnullorum nepotum, qvos ex Jacobo ſuſtulerat, flagitiis valdè afflictus, vivendiqve ſatietate expletus, A. M. MMCCXXIIX. obiit Hebrone: Qvo ipſo anno Joſeph ex carcere ad ſummum honoris faſtigium in Ægypto evectus eſt.

XXI. Satis igitur turbarum & Iſaac expertus eſt: Sed qvid ejus filius Jacob?

Eum, ne ab irato fratre opprimeretur, matris ſollicitæ prudentia ad Bethuelem, avum maternum, in Meſopotamiam, vivo adhuc & conſentiente patre, ablegaverat. Et in itinere ſub dio qvieſcenti ſcala viſa eſt deſcendentes & aſcendentes angelos excipere, ipſumqve cœli culmen attingere: Ipſe autem Jehovæ voce erectus, loco divino, qvem Bethel nominavit, relicto, alacer ad Labanem avunculum Bethuelis filium, Charras pervenit, & Rachelis conſobrinæ nuptias labore ſeptem annorum pervigili qvæſivit. Sed elapſo præſtituto tempore Lea, Rachelis germana natu major, formâ illiberalior, illi in thalamum inſcio eſt inducta. Cumqve fraudem tantam indignè ferret, ut totidem adhuc annos pro Rachele, qvam perditè amabat, obtinendâ conſumeret, perſvaſus eſt. Qvam tamen ſibi copulatam ſterilem deprehendit, ſubinde liberis ex Lea auctus. Ideoqve Rachel verita, ne propter ſororis fœcunditatem deteriore apud maritum conditione esſet, famulam Bilham ſui loco à Jacobo imprægnari, & filios parere voluit, ut vel ſic ſobolem mereretur. Idem & mox Lea fecit, ſororis arte contra ipſam famulitio Silpæ uſa. Tandem Rachel dilectiſſimos peperit Jacobo filios, Joſephum & Benjaminum, à qvorum poſtremo in partus difficultate in itinere, qvod relicto Bethele verſus Bethlehemum cum marito ſuſceperat, enecata eſt. Jacob vero, cum adhuc in ædibus ſoceri ſubſiſteret, arte qvadam pecuaria, qva, decorticatis virgis in canalibus poſitis, vellera gregis variavit, re familiari auctus, cum molitus eſſet fugam, ab injuriis cum ſoceri cælitus reconciliati, tum fratris Eſavi tutus, inqve luctâ, qvam adverſus Filium DEI in ſpecie humana apparentem victor ſuſtinuit, Iſrael appellatus, venit in Suchoth, inde tendit ad Sichemitas, qvos, ob ſtuprum ſorori ſuæ illatum, Simeon & Levi admodum immaniter habuerunt. Deinde Diis Labani defoſſis, egreſſus rediit DEI juſſu Bethelem, & hinc Bethlehemum, ubi Ruben novercam compreſſit, tandemqve ſubſtitit in urbe patria Hebro-

brone, qvam Eſavus fratri concedens, abiit in Idumæam ad affines Horæos, apud qvos muli primùm ex aſinorum & eqvarum admiſſura, vel, ut alii textum Hebraicum interpretantur, thermæ inventæ ſunt, & in montanis Seir habitavit, regnoqve Idumæorum & Amalecitarum initium dedit.

XXII. Non igitur tam ferox videtur hac in re Eſavus, qvi & ignovit fratri, & ei terram fertiliſſimam ceſſit. Sed qvamnam ſortem deinde expertus eſt Jacob?

Eam ſanè, qvam πολυγαμία plerumqve parere ſolet. Nam diſſidentibus & rixantibus filiis, grandiqve infamia ob graviſſima ſcelera laborantibus, cum Joſephi, divini pueri, qvi futuram ſuam felicitatem per ſomnum jam didicerat, probitas averſaretur tantam proterviam, à qvâ nec Judas, nuptias prohibitas celebrans, & cum nuru congreſſus, immunis fuit, magno mactatus eſt infortunio, & filium dilectiſſimum pravo ſceleratoqve conatu fratrum venditum, tanqvam à feris dilaniatum, luxit. Sed illum qvidem heræ libidinoſæ in Ægypto calumnia afflixit, ſagacitas autem & divinitas in ſomniis interpretandis ita evexit, ut ducta Aſnathâ, Heliopolitani Sacerdotis filiâ, à Rege eſſet proximus, & annuli regii, totiusqve regni curam ageret. Nam fami, ſeptem annos terram affligenti, tam prudenter ſubvenit, ut & egenos omnes cibaret, & qvintam omnium Ægypti proventuum partem, lege Qvintationis perpetuâ, Pharaoni acqvireret. Cumqve Chananæorum regio eâdem opprimeretur rerum penuriâ, Joſephi fratres bis ad Ægyptios ablegati, & divexati primùm, poſt in gratiam recepti, cum grandævo Parente, domicilium A. M. MMCCXXXIIX. tranſportato, in Ægyptum migrant, & ex Regis indultu, Heliopolin, qvam Ony vocant, metropolin terræ Goſen, incolendam accipiunt: in qva etiam Jacob Patriarcha anno ætatis CXLVII. A. M. MMCCLV. pie defunctus obiit, oſſaqve ejus, à filiis & Ægyptiorum proceribus, Hebronem tranſportata, magnificè terræ mandata ſunt. In Ægyptum autem reverſi Jacobigenæ, feliciter exegerunt ætatem, & Joſeph, ut legere eſt Pſalmo CV. 22. principes Pharaonis juxta voluntatem ſuam erudiit. Sed poſteri eorum, regno in aliam familiam translato, cum jam memoriam beneficiorum Joſephi tempus obliteraſſet, graviſſimè ſunt afflicti, donec à Moſe divinitus liberati, prædis onuſti, in terram promiſſam egrederentur. Ante cujus ætatem à Joſephi morte nullæ in

ſacris literis leguntur Hiſtoriæ, niſi qvod I. Par. I I X. 21. Ephraimitæ dicuntur, vivente adhuc patre, in Chananæam ad Gathitas oppugnandos deſcendiſſe, ut terram patribus promiſſam occuparent : ſed irrito conatu : Nam, nullo DEI indultu prævio, tyrannides Ægyptiacas declinaturi, & regnum promiſſum armis obtenturi, omnes interfecti ſunt, ut moneamur, Eccleſiam preſſam, niſi adſit DEI mandatum, bella feliciter movere haud poſſe. Qvæ autem poſtea acciderint, ad ſecundam hujus libri ſectionem tranſmiſſuri, Genealogiam Jacobigenarum ſuccinctè nunc ſubjungemus, ut ejus beneficio nonnulla loca, qvæ in ſacris ſcripturis occurrunt obſcuriora, facilius intelligamus, nec remoram nobis in ſubſeqventium temporum hiſtoriis injici patiamur.

XXIII. Qvosnam igitur & ex qvibusnam uxoribus procreavit Jacobus liberos?

Id ex Tabulâ hac videre licet.

JACOBI
- ex Lea VI. filii & una filia
  - 1. Ruben, ob inceſtum cum novercâ Bilhâ à jure primogenituræ excluſus.
  - 2. Simeon, ob Sichemitarum cædem omni dignitate ſpoliatus.
  - 3. Levi, ejusdem criminis cum Simeone reus; Sacerdotium tamen, qvod Rubeni debebatur, nactus.
  - 4. Juda, catulus ille Leonis, ſtirps SILOH, regnum, qvod Rubeni debebatur, adeptus.
  - 5. Iſaſchar, aſinus ille oſſeus, reqviei ſtudioſus.
  - 6. Zabulon, felix ille maris accola.
  - DINA, à Sichemo ſtuprata.
- ex Rachele
  - 7. Joſeph, duplicem portionem, qvæ Rubeni debebatur, nactus, ramus ille pulcer
    - 1. Ephraimi
    - 2. Manaſſæ.
  - 8. Benjamin, lupus ille rapax, & amantiſſimus Domini.
- ex Bilha
  - 9. Dan, coluber ille in via.
  - 10. Naphthali, Cerva illa emiſſa.
- ex Silpa
  - 11. Gad, accinctus ille adverſus cuneum latrunculorum.
  - 12. Aſſer, pingvis ille panis.

Ut-

Utqve hoc ipſo loco conditionem tribuum duodecim, ex filiis Iſraelis exortarum, cognoſcere qveas, hanc ſeriem ad faciliorem Biblicarum Hiſtoriarum lectionem ſubjungemus.

I. RUBENITARUM tribus, qvæ ex vaticinio Jacobi Gen. XLIX. ceſſit Levitis ſacerdotium, Judæis regnum, & Joſepho alteram duplicis portionis partem, non excelluit, &, qvod Moſes etiam prædixit, Deut. XXXIII. 6. parva numero fuit, adeoqve miſerrimæ & contemtiſſimæ conditionis. Superba tamen in ſuâ ignaviâ ſeſe jactitavit, Judic. V. 16. & ob ſui abjectionem indignabunda, Sacerdotii jus in ſeditione Coræ ſibi vendicare ſategit: Dathanem enim, Abironem & Onem, Coræ ſocios, principes fuiſſe Rubenitas, ex Num. XXVI. 9. conſtat. Ex hac tribu 46500. ingreſſi ſunt in deſertum, Num. I. 43730. in Chananæam, Num. XXVI. & cum Gaditis, dimidiâqve tribu Manaſſæ, non ſolum Sihonis Regis Ammorrhæorum, & Ogis Regis in Baſan, fertiliſſimas terras, ultra Jordanem verſus Auſtrum, habitandas acceperunt, ſed & tempore Saulis, ſingulari DEI gratia adjuti, innumeros Iſmaëlitas ſeu Hagaræos ceperunt, regione eorum occupatâ 1. Par. VI. Nec prorſus viris inſignibus, ut nec Prophetis tribus hæc deſtituta fuit: Nam & aliis & Joeli Prophetæ, de dit originem.

II. SIMEONIDÆ, propagatoris ſui truculenti & ſangvinarii naturam induentes, non ſaltem alios Prophetas & pios doctores, ſed & ipſum Chriſtum, qvem Judas ex Simeonis proſapiâ oriundus prodidit, ad ſupplicia rapuerunt. Ideoqve peculiarem terræ ſortem, præter angulum qvendam auſtralem, in tribu Judæ, deſerto & magno mari contiguum, cis Jordanem, non acceperunt: ex qvo tamen poſt diſtractionem regni, tempore Rehabeami, digreſſi, inter reliqvas IX. tribus diſperſi, utplurimum Scribarum officio functi, habitarunt. Qvam ipſam etiam ob cauſam Moſes eos præteriit, cum cæteros omnes benedictionibus cumularet, Deut. XXXIII. Horum 59300. ingreſſi ſunt deſertum, 22200. Chananæam terram. Et Amalecitis, tempore Ezechiæ, qvo X. tribus in Aſſyriam abductæ ſunt, percuſſis, viqve expulſis filiis Ham, eorum terram occuparunt, 1. Par. V. atqve ſic extra terminos Iſraelis habitacula fixerunt. Præter Judam Iſcarioten ex hac ſtirpe oriundus eſt Simri fornicator, qvem Phineas Zelo divino correptus, Num. XXV. transfixit: Habacuc etiam, Nahum & Sophonias Prophetæ, & ſancta vidua Juditha, ei debent originem.

III. LEVITAS, loco primogenitorum totius populi Iſraelitici,

DEUS ſibi reſervavit, eò qvod in Iſraelitarum gratiam cuncta Ægyptiorum primogenita occidiſſet. Exod. XIII. Numerata igitur tribu Levi, inventi ſunt 22000. Deinde collectâ ſummâ omnium primogenitorum Iſrael, numerus deprehenſus eſt 22273. Ad æqvalitatem igitur conſtituendam, redemti fuerunt 273. primo geniti, pretio qvinqve ſiclorum pro ſingulis numerato: Qvæ pecunia Aaroni & ejus filiis data eſt, Num. III. Et ſic tandem Levitæ miniſteriis divinis initiati & conſecrati ſunt, Num. IIX. factaqve triplici eorum diſtinctione, juxta trium primogenitorum, Caathi, Gerſonis & Merari, Levi filiorum, Caathitis, tanqvam propter Moſen & Aaronem nobilioribus, data eſt cura portandi res nobiliores & ſanctiores, arcam, menſam propoſitionis, candelabrum & altare incenſi, hac tamen conditione, ut nemo præter Aaronidas illa tangeret, aut curioſius inſpiceret. Gerſonitis aſſignatæ ſunt in itinere cortinæ tabernaculi atriiqve, & omnia, qvæ ad altare holocauſti pertinebant. Meraritæ tabulas Tabernaculi, veſtes, columnas, earumqve baſes, atriiqve columnas bajulabant. Qvibus omnibus tandem, tanqvam miniſtri, asſociati ſunt Gabaonitæ ſeu Nathinæi, ex Chananæis, & qvidem Hevæis, pia qvadam fraudulentiæ conſervati, Joſ. IX. 1. Par. X. Esdr. IIX. Levitæ autem in tribus Gerſonitarum, Caathitarum & Meraritarum ordinibus in immenſam, ut vix alia tribus, poſteritatem creverunt, illuſtresqve ex iis heroës & præſtantiſſimi viri ortum traxerunt, Moſes, Aaron, Phineas, Heli, Samuel, Jeremias, Ezechiel, Zacharias, Esdras, Nehemias, Aſſamonæi, Johannes Baptiſta, Bezaliel artifex, & omnes Sacerdotes, Sacerdotumqve Pontifices. Interim Levitæ, qvi indifferenter omnes à Nathinæis, tanqvam miniſtris, juvabantur, Aaronidis ex Caath oriundis, tanqvam Sacerdotibus, miniſtrabant, & ut templi cuſtodes, & ſuppellectilis ſacræ portatores, Cantoresqve & Janitores, munia ſacra obibant. Inter Sacerdotes qvi ſummus erat, reliqvos Sacerdotes & Levitas conſecrabat, Dominum in Ephod & Rationali conſulebat, & qvotannis die expiationis in ſancta ſanctorum ingrediebatur, ut pro ſe totoqve populo preces funderet, nec niſi Hieroſolymis reſidebat. Reliqvi, tanqvam ſuffraganei, præerant ſacrificiis & libaminibus à populo accipiendis, igni ſacro fovendo, ſacrificio jugi bis qvotidie celebrando, thymiamati altari imponendo, lucernis in aureo candelabro excitandis, duodecim panibus calidis ſingulis Sabbathis menſæ imponendis, ſuppellectili ſacræ asſervandæ, impuris purificandis, ſignis per buccinarum clangorem edendis, & qvibus non aliis ſacris negotiis conficiendis? Crudele tamen propaga-

pagatoris ingenium multi Levitarum retinuere, & ut in aliis, ita inprimis in Servatore mundi crucifigendo exeruerunt. Certa illis poſſeſſio non eſt attributa, præter XLIIX. urbes in medio reliqvarum tribuum, una cum ſuburbanis, agro ſcilicet mœnibus ipſarum contiguo, usqve ad mille paſſus per circuitum. Præter illas XLIIX. urbes ipſis poſtea, cum numerus eorum multiplicaretur, acceſſerunt nonnullæ aliæ civitates, ut cenſet Adrichomius in Theatro Terræ Sanctæ. Et ex illis omnibus ſex urbes in confugii præſidia & aſyla juſſu Dei deſtinata ſunt, tria cis Jordanem, Kedes in Nephthalim; Hebron in Juda; Sichem in Ephraim: & tria trans Jordanem; Boſor in Ruben; Gaulon in Manaſſe; Ramoth Gilead in Dan: qvo illi, qvi citra inimicitiam, nec ſponte, ſed præter voluntatem, homicidium commiſerant, ne ab occiſi cognatis in vindictam effuſi ſangvinis trucidarentur, confugerent, & in judicio jus facti ſui, ab aliorum injuriis tuti, dicerent. Levitæ autem oblationibus, ſacrificiis, primitiis & decimis populi ſuſtentabantur, nec agris ſuarum urbium ultra certum ſpacium, in uſum paſcuorum conceſſum, fruebantur, cum illi ad tribus, in qvibus erant ſiti, ſpectarent. Num. XIIX. 20. Vitam igitur minus laute agebant, donec vices recurrerent, qvibus ſua in loco ſacro munera, inter familias certo ordine diſtributa, obirent. Hæ vices & ordines Levitarum videantur Num. III. & IV. 1. Par. VII. & XXIII. In ſciſſione regni, poſt Salomonis obitum, à Jeroboamo ſuis urbibus & ſuburbiis expulſi, Judæis adhæſerunt, II. Par. XI. 13.

IV. JUDÆI, qvos præ reliqvis tribubus ſorte feliciſſima DEUS dignatus eſt, à labe & omni ignominia haud immunes fuerunt: Nam ipſe Juda Uxorem ex gentibus duxit, filiisqve ſuis, Seri & Onani, ob libidinem haud nominandam poſtmodum occiſis, gentilem Thamarem elocavit: Ex qva deinde ſtuprata ipſe gemellos genuit, qvorum alter Perez inter Chriſti proavos numeratur. Qvi autem ex Judâ nati ſunt, etſi commendationem ob inſignes Reges, Prophetas & Heröas merentur, cujusmodi ſunt, Caleb, Othoniel, Ebzan, Judices; Eſaias, Obadias, Habacuc, Daniel, Sophonias, Haggeus, Malachias, Prophetæ; duo Jacobi, Johannes Evangeliſta, Simeon, Judas, Apoſtoli; David, Salomon, & qvi ex ipſis prognati ſunt Reges; ipſeqve θεάνθρωπος CHRISTUS JESUS; infamiam tamen illis adſperſere, Achan in deſerto lapidatus, Joſ. VII. Rehabeam, Achab, Manaſſe. Ex hac tribu in deſertum 74600. in terram promiſſam 76500. egreſſi, citra Jordanem ad mare mortuum ſortiti ſunt primam poſſeſſionem, eamqve longè ampliſſimam, in cujus medio Dan & Simeon locum obtinuere, in vicinia Idumææ. V.

V. ISASCHARÆI, populoſi qvidem, ſed minus bellicoſi, numero 54000. in deſertum; 64000. in Chananæam ingreſſi ſunt: Tempore Davidis eorum 87000. numerati leguntur 1. Par. IIX. Hoſeas Propheta, Thola Judex, Baeſa & Ella, Reges Iſraelis, Iſasharæis annumerantur, ut & Abiſag Sunamitis pulcerrima, & alia mulier Sunamitis, cui impetravit Eliſeus filium. Acceperunt citra Jordanem in Galilæa inferiore optimam & fertiliſſimam regionem ad mare Galilææ, intra Zabulon & Ephraim.

VI. ZABULONITÆ non ſine causâ, ob militiam, & mercium ad mare, qvod accoluerunt, permutationem, à Moſe, Deut. XXXIII. dicuntur in exitu lætaturi, & inundationem maris, theſaurosqve arenarum abſconditos qvaſi lac ſucturi. Et qvidem populoſiſſimam tribum conſtituerunt, ex qvâ 57400. deſertum; 60500. Chananæam intraverunt. His originem debet Elon Judex, Jud. XII. Jonas Propheta de Gath Hepher II. Reg. XIV. 25. & Malachias ex Sopha, ut & Amos ex Thecue: qvæ oppida adſcribuntur Zabulonitis, qvi cis Jordanem in fertili Galilææ regione, à lacu Geneſareth usqve ad littus maris magni, qvod juxta montem Carmelum eſt, conſederunt.

VII. JOSEPHITÆ diviſi in EPHRAIMITAS & MANASSÆOS, qvorum propagator ampliſſimis beneficiis & Patrem & reliqvos fratres affecerat, à Jacobo morituro jus duarum tribuum adepti ſunt. Ephraim enim & Manaſſe, duo filii Joſephi, ab avo adoptati, locum Levitarum, qvos pro primogenitis ſibi vendicaverat Jehova, qviqve in diviſione terræ Chananeæ præteriti, in bellum educi non poterant, compleverunt, ut ſic nec Levitis ſupputatis, in duodecim exercitibus duodecim tribuum vigor & res Iſraëlitarum conſiſterent. Qvod ut commodius fieret, duplex portio, qvæ primogenitis debebatur, Joſepho ejusqve filiis diſtribuebatur. Illis enim Rubeni dignitas hac in parte cedebatur. Gen. XLIIX. 5 Etſi autem Manaſſi jus primogenituræ nativitas conceſſerat, EPHRAIM tamen, ſingulari DEI indultu; fratri & patruo primogenito Rubeni prælatus eſt, & ex ſe, præter Judices populi præcipuos, Joſuam. Abdonem & Deboram, ut & I. Reg. XI. Ahiam & Micham Prophetas, Jeroboamum, & pleroſqve ejus in regno Iſraëlis ſucceſſores, progenuit, & Ephraimitæ citra Jordanem occuparunt, provinciam montoſam qvidem, ſed divitem & fertilem. Qvæ cauſa eſt, qvod aliqvoties X. tribus Iſraël dicantur Ephraim, & Ephraim pro toto Iſraëlis regno propter ſuam amplitudinem & potentiam ſumatur. Metro-

tropolis ejus fuit Samaria, unde etiam tota regio Samaritis vel Samaria, vocata fuit, in qva fuit ſita Sichem ſeu Sichar, & Silo, urbes, ut & mons Garizim. MANASSIS autem tribus, ex qvâ prodierunt Gedeon ejusqve nothus degener Abimelech, & Jaïr, Judices, & Propheta Eliſæus, uno in loco non ſubſtitit, ſed pars habitavit cum Rubenitis & Gaditis ultra Jordanem, in ditione Og, regis Baſan, à Salmanaſſare tandem in Aſſyriam abducta; pars in terra Chananæa hereditatem ſuam inter Ephraim & Iſaſchar eſt ſortita, & à Nabuchodonoſore in Babyloniam tranſportata. Qvantas vero copias Joſephitæ expedire potuerint, vel inde patet, qvod deſertum ingreſſi ſint 72702; ad terram autem Chananæorum obtinendam prodierint 85200.

IIX. BENJAMINITÆ bellicoſiſſimi, ob hoſpitium, qvod ceperunt Hieroſolymis, & vicinis locis, vicinæ domui Judæ, contra reliqvas X. tribus, ſemper adhæſerunt, & in deſertum 35400; in Chananæam 45600. eduxerunt, partem citra Jordanem in meditullio ſitam, juxta Ephraim & Dan ſortiti, in qva eſt Bethel, Jericho, Gabaon. Davidis autem tempore ſic creverant, ut 59434. ex ſua tribu numerarent. Sed ob Levitæ uxorem ſtupratam ferè exciſi fuiſſent Judic. XIX. & XX. Originem ex his traxerunt Saul rex celeberrimus, Paulus Apoſtolus electiſſimus, Mardochæus aulicus pientiſſimus, Eſthera Regina feliciſſima, Ehud deniqve Judex populi fortiſſimus.

IX. DANITARUM præcipua gloria conſiſtit in Samſone, cujus heroica facinora qvævis gentilium facta obſcurant. Eduxerunt & ipſi ingentes copias, in deſertum qvidem 62700; in Chananæam verò 64400. cisqve Jordanem ad mare magnum conſederunt, juxta Ephraim & Benjamin, in vicinia urbium Philiſtæarum, Azoti, Accaronis, Geth & Aſcalonis.

X. NAPHTALITÆ à Syris, aliisq; hoſtibus, tanqvam à canibus cerva vexati, feliciſſimè emerſerunt, & pacis artibus ſibi vicinos placaverunt Gen. XLIX. 21. inq; deſertum 53400; 45000 in Chananæam expedierunt, celebrati ob Ducem Baracum & duos Tobias. Adepti ſunt eam regionem, qvæ ad orientem tribus Aſſer ſita, totam pene complectitur Galilæam ſuperiorem, partemq; montis Libani usqve Damaſcum, continetqve in ſe Jor & Dan, duos Jordanis celeberrimi fluminis fontes.

XI. GADITÆ in deſerto ex ſe numerarunt 45650: in Chananæâ 40500, & cum Rubenitis & dimidiâ tribu Manaſſæ ultra Jordanem ſubſiſtentes, viriliter hoſtibus ſe oppoſuerunt, celebres ob Eliam Thesbiten,

 & Je-

& Jehu Regem Iſraëlis, qvi, duobus impiis regibus cum Jeſabele extinctis, cultum Baalis exſtirpavit. Aliqvi etiam referunt ad hanc tribum Judicem Jephten Galaaditam. Terra enim Galaad diviſa fuit Gaditis & Manaſſæis, Annalibus Tornielli ad A. M. 2850. referentibus. Cæterũ provinciam uberem ultra Jordanem in regno Amorrhæorum obtinuere Gaditæ, in vicinia Arabiæ felicis & Ammonitarum ſeu Philadelphiæ.

XII. ASSERITÆ incoluerunt fertiliſſimam Galilææ Gentium ſeu ſuperioris provinciam, in ora maritima citra Jordanem, à Sidone magna usq; ad Carmelum maris in vicinia Tyri, Sidonis & Ptolemaidis, & in deſertum 41500; in Chananæam 53400. ſuorum emiſerunt: ex qvibus ortus eſt Nahum ex civitate Helkath oriundus, ut & Hanna Prophetiſſa, filia Phanuelis Luc. 2. 36.

XXIV. Gratisſima eſt hæc Tribuum Iſraëliticarum explicatio: Cùm autem in Orthodoxæ Eccleſiæ hiſtoriâ debeant etiã Martyria piorum enarrari, dic qvæſo, an ea qvoq; in prima Eccleſiæ ætate conſumta ſint?

Martyres qvod attinet, novimus ab ipſo Chriſto Habilem inter eos, qvi pro veritatis confeſſione mortui ſunt, numerari: Matth. XXIII. 35. Præter qvem alios etiam ob religionis ſinceræ amorem à Cainitis trucidatos fuiſſe, ſi non alia, tamen Lamechi, virum & adoleſcentulum in vulnus & in livorem ſuum Gen. IV. 23. occidentis exemplum probat. Nec opus eſt fabulam Rabinorum ad Gen. XI. 28. repetere, qvi Haranum Abrahami patruum ab Idololatris igne abſumtum fuiſſe, Abrahamum verò à flammis intactum manſiſſe fingunt, cùm potius hiſtoriæ Lothi à Sodomitis, Joſephi à fratribus & Ægyptiis, Jobi à Dæmonibus & domeſticis afflictorum, hic afferri poſſint. Ex qvorum omnium actis, qvæ pœna perſecutores & tyrannos jam in primo mundo, exceperit, cognoſcis, ut vel ſic juſtiſſimum Eccleſiæ vindicem agnoſcas. Jobum autem qvod attinet, eum Euſebius libro primo demonſtrationis Evangelicæ qvinq; generationibus Abrahamum ſeqvi, duabus Moſen antecedere dicit. Vixit in terra Hus ſeu Uz, qvæ ſita eſt in Edom, Thren. IV. 21. nominata à nepote Semi Gen. X. 23. qvi primus, ſecundum Hieronymum in Geneſin, Damaſcum fundavit. Pleriq; igitur Jobum putant eum eſſe, qvi Gen. XXXVI. 33. vocatur Jobab, filius Seræ, nepos Raguelis, ex Eſavo & Iſmaëlis filiâ Baſmath nathi. Cujus patruus magnus Eliphas fuit, Raguelis frater, Job. II, 11.

II. 11. Gen. XXXVI. 4. Qvæ ſententia confirmari videtur, qvod & Jobab Gen.XXXVI.34. dicatur Rex, & ipſe cap.XXIX.7. ſe Regem nominet: qvodqve omnia oppida, qvæ amici incoluerunt, in terrâ Edom fuiſſe legantur. Etſi igitur nonnulli, interqve eos Iſidorus Hiſpalenſis, cenſent, Jobum fuiſſe ex Nachoris fratris Abraham proſapiâ, cujus filius Hus vel Uz vocatus eſt Gen. XXII. 21. ſuperior tamen opinio applauſum plurium meretur. Qvibus autem plagis permiſſu DEI à Diabolo exceptus ſit, qvamq; viriliter ſuam innocentiam adverſus amicorum inſultus defenderit, tandemq; poſt variarum calamitatum exantlationem duplicatum vitæ ſpacium,& loco amiſſorum bonorum, perditæq; ſobolis, majori felicitate,liberisq; florentioribus auctus ſit,vel alii, vel ipſe diſertiſſimo ſermone complexus eſt. Origenes & Rabini autumant, Jobum Syro eloqvio uſum, ſuam hiſtoriam conſcripſiſſe,qvam Moſes,Hebræos in Ægypto afflictos conſolaturus, in Hebraicam lingvam tranſtulerit.

XXV. Num autem vera Religio in eâdem hâc Eccleſiæ ætate miraculis qvoq; & prodigiis confirmata eſt?

Ea utiq; non defuiſſe videbuntur, ſi conſideres I. Cherubinum gladium à Paradiſi introitu homines antediluvianos repellentem:II.tunicas pelliceas ab ipſo DEO præparatas, & Protoplaſtorum nuditati donatas. III.cæleſtem Abelitici ſacrificii incenſionem : IV.ſtupendã Enochi translationem : V. admirandam beſtiarum & avium in arcam Noæ ingreſſum & ſuſtentationem : VI.ejusdem arcæ occluſionem,& absq; velis & remis in diluvio conſervationem : VII. fontium abyſſi & cataractarum cœli ad exſtirpandos Cainitas & Cainiſeqvas apertionem : IIX. columbam rami olivarum foliis virentibus portatricem : IX. Iridis, novi fœderis ſignaculi,mirabilem configurationem : X.Lingvarum ad turrim Babylonicam confuſionem : XI. multiplices DEI apparitiones, qvibus ſe octies Abrahamo, bis Iſaaco, ſepties Jacobo, bis etiam Hagari, & nonnunqvam aliis qvoqve, ut Abimelecho, Labani, ipſiqve Caino revelavit: XII. plagas Ægyptiis ob Saræ Matronæ raptum immiſſas : XIII. caliginem tenebricoſam, & clibanum fumantem, & lampada ignis ſacrificia Abrahami tranſeuntem & depaſcentem Gen. XV. 17 : XIV. Victoriam domeſticorum Abrahami à qvatuor Regibus potentiſſimis reportatam : XV. partum Saræ nonagenariæ feliciſſimum : XVI. cœcitatem Sodomitis immiſſam : XVII. Sulphur ac ignem Domini à Domino Pentapoli Sodomi-

ticæ excidium afferentem: XVIII. Uxorem Lothi, ad lares retroſpectantem relictos, in ſalis ſtatuam ſeu ſaxum obrigeſcentem: XIX. Vulvarum domus Abimelechi ob alterum Saræ raptum occluſionem: XX. Angelum, Abrahami, Iſaacum mactaturi, pium conatum impedientem: XXI. Arietem implexis inter vepres cornibus hærentem: XXII. Precum Eleazaris in nuptiis filio herili Iſaaco procurandis tam tempeſtivè exauditionem. XXIII. Gemellorum in utero ſterilis hactenus Rebeccæ colliſionem, & Oraculi divini promtam reſponſionem: XXIV. Virgarum in canalibus à Jacobo decorticatarum mirum ad variegandа ovium vellera operationem. Sed qvis omnia referet? Conſultò enim omittimus, qvæ ab aliis circa hanc primam Eccleſiæ ætatem miraculosè contigiſſe referuntur: cujusmodi fuit prodigium in ſtella Veneris, qvæ ſecundum Auguſtinum, ex M. Varrone libro XXI. de Civitate DEI capite IIX. id aſſerentem, præter conſvetum naturæ ordinem, circa tempora Iſaaci & diluvium Ogygis, colorem, magnitudinem, figuram & curſum mutavit.

XXVI. Sufficit hæc de matutina Eccleſiæ Orthodoxæ ætate attuliſſe: Cùm autem ea ſuis hoſtibus, cœtu videlicet malignantium, non deſtituta fuerit, de iis jam te audire lubet.

Non ſine causâ dixit Auguſtinus libro primo de Civitate DEI, capite XXXV. duas Civitates, cœleſtem & terrenam, bonorum & malorũ, DEI & Dæmonum, in hoc mundo eſſe perplexas, invicemq; permixtas, donec ultimo judicio dirimantur. Et qvidem qvamprimùm à DEO Lucifer cum ſociis Angelis divortium fecit, fundamenta Civitatis malitioſæ jacta ſunt. Ille enim naturæ ſuæ nobilitatem intuitus, ex templo Dei inſtituta evertere cœpit, nec hominem, propter qvẽ omnia, qviq; propter ſolũ Deum creatus erat, miniſterio juvare voluit, ſed veritatis & originis ſuæ deſertor, Joh. IIX. 44. Ep. Judæ v. 6. invidiâ & ſuperbia accenſus, ut noceret homini, ſub pulcro colubri ſimulacro primam matrem ſeduxit, atqve ita factus mendax, & pater mendacii, atqve crudelis ἀνθρωποκτόνος, dominium in homines, propter qvos factus fuerat, affectavit. Sic igitur Civitas DEI ſanctiſſima, qvæ nullâ ante lapſum maculâ conſperſa, in conſortio Angelorum & hominum, DEO feliciter ſervientium, conſtitit, affectatâ ſuperbi & invidi Angeli malitiâ, prorſus everſa eſt, hominibus à coha-

cohabitatione Sanctorum Angelorum penitus excluſis, & ob amiſſam DEI imaginem, ſubitamqve cordis cæcitatem & voluntatis depravationem in miſerum vitæ & mortis ſtatum conjectis.

XXVII. Magna ædepol eſt Satanæ, homines primulùm conditos tam facilè ſeducentis, & ordinem DEI evertentis, aſtutia & malitia: Sed num ob unam pomi offam Protoplaſti tantam potuerunt incurrere culpam?

Pomum fuerit, an qvis alius fructus, non diſputo. Pleriqve pomum Perſicum fuiſſe putant, qvod nunc temporis etiam in Oriente lethale eſt. Goropius Becanus multis probare ſatagit in Indoſcythicis, fructum fuiſſe ficus Indicæ, admirandæ prorſus arboris, ut ex Theophraſto, Plinio & Strabone patet, qvi illius umbram referunt bina ſtadia operire, ipſamqve ramis qvaqva verſus in terram curvatis, & in illam infixis, nova annuatim propagine inde enata, ſepimentum circa ſe opere qvodam topiario facere, ita ut ſub una ficu turmæ eqvitum condi poſſint, cùm tabernaculum præbeatur ſub ea, qvaſi multis columnarum ordinibus diſtinctum. Sed non tam qvid ederint, qvam qvomodo ederint Protoplaſti, conſiderandum eſt. Etenim παράπτωμα hoc tantum fuit, tamqve grande, ut non obſcurè totius Legis violatio in eo deprehendatur. Qvamprimum enim cœpit Eva dubitare de verbi divini certitudine, & vocem ſerpentis voci Creatoris prætulit, odio & ſiniſtrâ de DEO ſuſpicione correpta eſt, ſuperbia in corde ejus hoc operante, ut majores ſumeret ſpiritus, ſua ſorte haut contenta, atqve manifeſtâ adverſus DEUM rebellione inſurgeret. Sunt ergo in Protoplaſtorum inobedientiâ, præter primum illud incredulitatis peccatum, Nominis divini contemtus, ἀχαριστία & impietas in patrem cœleſtem, Rebellio, Homicidium, qvo ſe & poſteros morti manciparunt, gula & intemperantia, ſacrilegium, πολυπραγμοσύνη, falſi teſtimonii aſſenſus, & deniqve prava altioris ſtatus & majoris ſcientiæ cupiditas. Cum igitur in Adamo totum genus humanum & ſtare deberet & cadere poſſet, ille, lege violatâ, non ſibi modo, ſed omnibus etiam poſteris, qvi in lumbis ejus unà peccarunt, ſicuti Levi in lumbis Abrahæ Heb. VII. 9. decimatus eſt, nocuit, ut non illius ſaltem, ſed univerſi etiam hominum generis natura corruptione horribili ſit depravata.

XXIIX. Eapropter adverſus Diaboli machinas hominibus lapſis potentisſimo opus fuit Redemtore & vindice!

Sed ubinam eum invenirent? Ipſe enim Macrocosmus & omnes Creaturæ ſtatim maledictioni & vanitati propter lapſos homines ſunt ſubjectæ, Gen. III, 17. Rom. IIX, 20. Qvid igitur proderant? Angeli, qvos non traxit eadem libido, impios abominabantur. Qva igitur ratione juvarent? Ipſe DEUS, conſtantiſſimus malorum oſor & vindex, non poterat non pœnam, qvam interminatus fuerat, infligere, & injuſtos homines juſtitiâ ſuâ in æternum exitium præcipitare. Sed Sapientia ejus æterna, æternus ille DEI λόγος & unigenitus Filius, admirabili conſilio ſtupendum juſtitiæ & miſericordiæ DEI temperamentum invenit, utqve homo ſeductus ex morte & poteſtate tenebrarum infernali erueretur; Diabolus verò ſeductor æternis pœnis corriperetur, non hujus, ſed illius ſemen in plenitudine temporis aſſumere, & in ſe omnia totius mundi peccata derivare, ſeq; ad eorum expiationē morti acerbiſſimæ, & inferni doloribus ſubjicere, & partā juſtitiā hominibus, qvi verâ fide hæc ſua beneficia amplexuri eſſent, imputare, & gratuitò cōdonare decrevit. Atq; ita conatus Diaboli, primi malitiæ architecti, divino & ſalutari conſilio, qvod nemo noſtrum ſatis aut intelligere aut admirari poteſt, eluſus eſt. Ille tamen neqvicqvam deſtitit. Sed qvamprimum novæ DEI Civitatis fundamenta in inſtaurato genere humano per Chriſtum jacta ſunt, ſuam qvoqve Civitatem malignnm iſtum cœtum, in Caino, Adami primogenito, ejusqve nepotibus, ſceleratiſſimè fundavit.

XXIX. O miſeram hominum ſortem! Siccine DEI Eccleſiâ vix recollectâ, Cacodæmones invenerunt, qvos à DEO averterent?

Et qvidem tanto impietatis incremento, ut numerus malorum facilè piorum cœtum ſuperaret: Cain enim cùm, confiſus ſuæ primogenituræ, absqve fide DEO obtuliſſet ſacrificium, & fratrem, qvi ſibi prælatus fuerat, auſu plus qvam nefario, neqvicqvam paternâ DEI admonitione emendatus, trucidaſſet, maledictioni ab ipſo DEO eſt ſtatim ſubjectus, jusqve primogenituræ & ſpem ſeminis benedicti, à ſe naſcituri, prorſus amiſit: Qvin & ex Eccleſia parentum, in qvâ reſplendeſcebat facies Domini Gen. IV. 16. ad Occidentem circa Palæſtinam ſitâ, ad ter-

ram

ram Nod verſus Babylonem ejectus, & ad inſtabilem errorem ac vagam fugam damnatus, circumvagabatur, ſigno tamen certo notatus, ne, qvod metuebat, à qvoqvam perimeretur. Cujusmodi autem id fuerit ſignum, variæ afferuntur ſententiæ. Nonnulli putant, fuiſſe mirum ejulatum, alii furorem, alii perpetuum corporis tremorem, qvidam reptatum inſtar infantis, qvidam etiam notam peculiarem ipſi inuſtam, & veluti cauterium, qvo ab aliis internoſceretur. Verùm Cain ſe ex metu paulatim cœpit recolligere, & in numeroſa, qvam procreavit, ſobole, atqve admiranda nepotum ſuorum in variis artibus excogitandis ſolertia ſuperbiens, non ſaltem ad ingenium rediit, ſed & pejor factus, ſuis voluptatibus, ut Joſephus ait, vel cum aliorum injuriâ indulgens, & facultates domeſticas per vim ac rapinas accumulans, accitis undecunqve latrociniorum & neqvitiæ ſociis, magiſter illis ad facinoroſam vitam eſt effectus. Aſpernatus eſt igitur tam veram Eccleſiam, qvam ſibi inflictam maledictionem, atqve ob id imperium in omnes affectavit, primaqve urbe condita, & à filii ſui Hanochi nomine nuncupata, ſuos ad omnia ſcelera, cultus Idololatricos, & vitam ab omni pietate remotam incitavit. Et ita duas Civitates duo amores fecerunt; terrenam, amor ſui usqve ad contemtum DEI; cœleſtem, amor DEI ad contemtum ſui, ut ait Auguſtinus libro XIV. de Civitate DEI capite ultimo.

XXX. Poteſne Genealogiam Caini recenſere?

Haud eum DEUS dignum æſtimavit, ut operoſius annotarentur tempora, qvibus nati ſint ei nepotes, qvibus obierint, præſertim cùm omnes Cainitæ in Cataclyſmo aqvarum funditus deleti ſint. Nonnullorum tamen nomina extare voluit, & præcipuè eorum, qvi laſciviæ mortalium provocandæ ingenium ſagax conſecraverunt. Series eorum ex Gen. IV. hæc eſt.

I. Cain, cujus VI. liberos & VII. civitates recitat Philo.
II. Hanoch, à qvo prima urbs dicta eſt, ſita forſitan in Babyloniâ.
III. Irâd, qvaſi acervus.
IV. Mahujael, qvaſi delere incipiens.
V. Methuſael, qvaſi vindicans mortem.
VI. Lamech, qvaſi ſupprimens, qvi primus bigamiam, lege divinâ neglectâ, introduxit, & inſignes duos viros percuſſit, deqve eorum cæde gloriatus, ſibi maximam impunitatem pollicitus eſt. Genuit, ſecundum nonnullos, LXX. & amplius liberos: Sed Scriptura qvatuor tantum meminit; Nam

Lamech

Lamech ex
- Ada, qvæ dicitur qvaſi formoſa, genuit
  - Jabelem, inventorem tentoriorum, ad adjuvandam rem pecuariam.
  - Jubalem, autorem Muſices Inſtrumentalis, in voluptatis illicitamentum.
- Zillâ, qvæ dicitur qvaſi Umbra, ſuſtulit
  - Thubalcainum, qvi artes fabriles ad bella gerenda excogitavit.
  - Noëmam, qvaſi pulcram & decoram, qvam præter fratres recenſet Moſes, ut oſtendat, in familiâ Lamechi, omnia ad luxum & regiam dignitatem, qvin & libidinem, comparata fuiſſe.

XXXI. Qvænam qvæſo fuerunt illa peccata, ob qvæ DEUS primum mundum abſorpſit?

Sunt illa qvæſtione XI. jam enarrata. Et qvidem cùm jam impietas ſesqvimille annos, & qvod exceſſit, mundum fatigaſſet, cœpit tandem DEUM ſuæ Creationis pœnitere: Nec tamen inopinatò, nec ullo ſuperſtite, omnes delevit; ſed CXX. annos pœnitentiæ perditis mortalibus indulſit, & illis elapſis exiguam Noæ familiam (octonarium enim numerum in cataclyſmo ſervati non exceſſerunt) & in ſeminarium par beſtiarum & volucrium ex omni genere, myſticam arcam, contra aqvarum impetum præparatam & communitam, ingredi juſſit. Inter omnia autem hominum ſceleſtiſſimorum peccata hoc videtur ex S. literis fuiſſe grandiſſimum, qvod filii piorum in Eccleſiâ nati, connubio impiis Cainitis commixti, gigantes atqve Tyrannos, à qvibus omnis humanitas excutiebatur, progignerent. Ex qvibus nonnulli putant oſſa illa vaſtiſſima ſupereſſe, qvæ paſſim fuiſſe inventa teſtantur autores: Cujusmodi fuit caput humanum inſtar dolii in Cretâ repertum, cujus adhuc dentem ſtupendæ magnitudinis Venetiis aſſervari ſcribit Sabellicus Enneâde primâ libri primi. Sunt tamen, qvi certis argumentis conjiciunt, gigantes ante diluvium non vaſtitate corporis, ſed enormi rudis & impii animi pravitate & crudelitate fuiſſe conſpicuos, qvi ita ſibi confiderent, ut &

-- -- -- manibus magnum reſcindere cœlum.
Aggreſſi, ſuperisq; Jovem detrudere regnis,

id

id eſt, divinam notionem menti humanæ congenitam, non ratione, qvam negligebant, ſed manibus, ut qvibus jus erat ἐν χειρῶν νόμῳ, convellere & excutere conarentur.

XXXII. Num igitur omnis impietas aqvis diluvii exſtincta eſt?

Imò novo execrandorum errorum diluvio vera Religio tantum non eradicari videbatur. Nam ob impietatem, in dormientem patrem exercitam, Cham diris devotus confeſtim; Poſteri autem Semi & Japheti pedetentim, à verâ DEI agnitione abſtracti, & autoris ſui obliti, denſiſſimis tenebris obruebantur, & à DEO abalienati, malorum Dæmonum ſervitio ſe mancipabant. Cujus qvidem κατακλυσμοῦ, qvem Idololatria & ſuperſtitio invexit, longe funeſtior fuit calamitas, qvam prius aqvarum diluvium: Juſto enim & Zelote DEO ad furores Diaboli connivente, omnes ferè terrarum populi procellis hiſce exitioſis ſunt ſubmerſi & perditi. Cumqve Cham aut nullum aut corruptum ſacrorum ritum poſteris traderet, illi in colonias diverſas magno numero egreſſi, in errores inciderunt inextricabiles.

XXXIII. Qvænam autem præcipuæ fuerunt cauſæ iſtius Idololatriæ, qva poſt diluvium omnes ferè gentes excæcatæ fuerunt?

Qvamprimùm veri DEI oblivio mentem excæcavit humanam, illa, qvæ vires ſuas excedunt, ſpeculata, primariam omnium rerum cauſam inqviſivit & ad ea, qvæ ſub aſpectum cadunt, oculos flectens, Solem, Lunam, ſiderumq; multitudinem, ſeu militiam cœli, & Idola, qvæ ſiderum ſimulacra, domicilia, & qvaſi ſedes atqve corpora habebantur, adoravit. Rabbi Moſes Majemonides, qvi vixit ante CCCCL. annos, in Doctore perplexorum, admirandæ doctrinæ Scripto, ut rectè vocat Caſaubonus, autor eſt, libro III. capite XXIX. in Arabicâ lingvâ extare nonnullos libros & annales Zabaiſtarum, ceu vocat, qvi jam tempore Abrahami docuerunt, Solem eſſe DEUM omnium maximum, & regere mundum ſuperiorem & inferiorem, reliqvas ſtellas DEOS eſſe minorum gentium, omnemq; agri fœcunditatem aſtris deberi. Et horum corpora eſſe illos ignes in cœlo lucidos & aſpectabiles; ſpiritum autem prorſus divinæ & æternæ eſſe naturæ: nec poſſe gratiorem ipſis cultum fieri, qvam ſi Soli aureæ; Lunæ argenteæ; aliis aliæ, ſive ex metallo, ſive cer-

to arborum genere, imagines erigantur, inqve certa ſacella collocentur, in qvas crediderunt vires ſtellarum influere, iisqve virtutem vota & deſideria precantium intelligendi, donumqve Prophetiæ largiendi, & presſis ſubveniendi concedere. In hanc de divinitate ſtellarum opinionem conceſſere penè omnes, qvi verum Iſraëlis DEUM ignorabant, & Prophetæ illi Baalis & Lucorum, atqve Sapientes Babelis, qvorum toties in ſacrâ hiſtoriâ fit mentio, genuina ſunt dictorum Zabaiſtarum ſoboles. Qvia autem, & in elementis, aliisqve naturæ operibus inveniuntur, absqve qvibus humanæ vitæ ſalus & incolumitas conſtare non poteſt, factum eſt, ut præter aſtra pedetentim & ignis, aqva, terra, aliaqve è terrâ naſcentia colerentur. Qvin & tantum ſibi furor eorum, qvi eccleſiam deſeruerant, indulſit, ut mortalibus qvi vel doctrinâ & utilibus inventis humano generi profuiſſent, vel armis & potentiâ cœteris prælati eſſent, divinos honores decernerent, & Oſirin vel Titana Solis; Iſidin Lunæ; Venerem Heſperi; Neptunum maris; Cererem telluris; Pallada ætheris; alios aliarum rerum nominibus ſalutarent. Omnia enim Deorum nomina, ut cenſet Plinius, ex meritis hominum nata ſunt. Interim dum ſtultæ gentes hæc ſibi confinxerunt numina, infandos amores, ſtupra, cædes, adulteria, furta, aliaqve flagitia eorum, qvos cœlo intulerunt, ceremoniis ſacris inſeruere, non aliter ac ſi per ſcelus & neqvitiam ad ſuperos iretur, egregio Cacodæmonis conſilio, qvi, ceu probat Auguſtinus libro ſecundo de Civitate Dei cap. VI. nunqvam benè vivendi doctrinam apud gentiles ſanxit.

XXXIV. Illa ædepol hominum ſtoliditas impensè malorum Dæmonum juvit malitiam, & cœtum auxit malignantium!

Qvod qvidem non eſt mirandum: Nam ſicuti DEUS multifariam patribus locutus eſt, Heb. I. 1. nunc viri habitu, vocisq; humanæ compellatione, nunc ſomniorum immiſſione, nunc viſionum, ceu picturarum, exhibitione, nunc ſermone ex adyto templi ſecretiore prolato, nunc per prodigia & miracula, nunc per prophetas divinitùs excitatos: ita, ut Cacodæmon mundum à vero DEO, ementitâ veræ religionis ſpecie, furtim abalienaret, edidit & ipſe Oracula vel ex ſpecuum abſtruſarum hiatibus & antris, vel ex adytis delubrorum, vel per δαιμονιολήπτους & ἐνθουσιαστὰς, homines abreptitios & ſpiritu Pythonico agitatos, vel per oblata ſomnia, vel tandem per oſtenta & miras eluſiones. Imò ſicuti

verus

verus Iſraëlis DEUS ſacerdotium condidit multiplicibus adornatum ceremoniis, qvæ futuros Chriſti dolores & mortem denunciarent,& promiſſionem de ſemine benedicto, caput ſerpentis contrituro, in animis credentium veluti σφραγῖδες obſignarent : ita Diabolus illa DEI ſimia, delubra qvoqve & ſacella ſua habuit, in qvibus innumera ſacrificiorum genera Diis variis adornabantur, multiplices feriæ celebrabantur, & omnia eo fine inſtituebantur, ut miſera mortalitas hiſce ſuffulta ineptiis crederet, ſe operibus ſuis poſſe numinibus accenſeri, dummodo nihil omitteret, qvod juſſiſſent ſacrificuli Dæmoniaci.

XXXV. Multas video te cauſas Idololatrici cultus afferre: Qvid ſi omnes certo numero conſignares?

Faciam qvod poſtulas: ſed ut rem ego ſubminiſtro, ſic tu verba, qvibus res pingi poſſit, cogites.

I. Cùm progenies Noachi confuſis lingvis in diverſas orbis partes abiiſſet, pars voluptatibus adeo indulſit, ut ipſis in ſemetipſos deſcendere nunqvam vacaret, nedum aſcendere ad DEUM. Athei illi facti, rationis uſum in cœnum & colluviem voluptatum planè belluinarum immerſerunt, nec ullam ejus, à qvo erant conditi, & à qvo mundus regitur, ſive curam ſive notitiam habuerunt.

II. Cùm tamen pleriqve,qvi uſum rationis non penitus abjecerant, confiterentur, DEUM eſſe bonum, eum non ſicut DEUM glorificarunt, aut gratias egerunt,ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis,& mutaverunt gloriam incorruptibilis DEI in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & qvadrupedum, & ſerpentum. Qvod qvidem eſt mutare veritatem DEI in mendacium, & ſervire Creaturæ potius, qvam Creatori, qvi eſt benedictus in ſecula. Rom. I.

III. Et qvia pii inter priſcos omnem ſuam Theologiam hieroglyphicis parabolis, & DEUM, variasqve ejus poteſtates, obſcuris involucris circumſcribere conſveverant; poſteri, neglectâ medullâ, in cortice hærentes, poteſtates illas DEI varias,tanqvam numina adorare,ſigna hieroglyphica in Idola mutare, & ex fabulis primæ & reconditæ Theologiæ Idololatriam condere cœperunt.

IV. Pleriqve,teſte Maximo Tyrio,in eo convenere,DEUM qvidem unum eſſe, ſed multos habere miniſtros ſeu filios, qvaſi συνάρχοντας; & ipſum curare tantum cœleſtia; officia vero & curas aliarum rerum diſ-

pertire inter reliqvos. Qvos igitur ſibi propiores eſſe arbitrabantur, in hos proniore animo ferri viſi ſunt, neglectoqve rerum omnium moderatore, cultus Domini in ſervos ejus translatus eſt, efficlis ſubinde novis nominibus, qvibus propitios redderent, per qvos ad Summum DEUM acceſſus pararetur.

V. Cumqve præcipuas mundi cœliqve partes perpetuas eſſe, atqve ad rerum generationem atq; conſervationem conferre aliqvid viderent, numina ineſſe opinati, cultum iis tribuebant, impoſitis nominibus, qvibus res per marium vel fœminarum notas juxta lingvarum ſingularum uſum diſtingverentur: Sic tempus nominarunt Saturnum; temporis patrem Cœlum; Jovem, aërem ſuperiorem; inferiorem, Junonem; aqvam, Thetidem; aqvarum locum ampliſſimum, Oceanum; Solem, Phœbum; Lunam, Dianam: atqve ex aſtris alia atqve alia variis nominibus conſecrarunt, Soli interea ſupremum reliqvorum omnium dominium vendicantes. Sic tenebræ per omnia cœleſtia, terreſtria, ac marina omni mundo circumfundebantur.

VI. Nonnulli, ut Perſæ, multa in hoc mundo, ſeqve ipſis, mala invenientes, ſtatuerunt duos ad minimum DEOS, ſeu duo principia, bonum unum, malum alterum, ab Orientalibus vocatos Orimaſdem & Arimanium, qvorum illi Lucem, æſtatem & colorem; huic tenebras, hyemem & frigus aſſignarunt. Qvem Perſarum errorem poſtea Manichæis fuiſſe familiarem accepimus. Qvin & hodienum hæc impietas populos Auſtrales, nondum ad Chriſtum converſos, faſcinat, qvi DEUM, ut juvet, invocant; Diabolum, ne noceat. Satanas ad qvasvis nocendi occaſiones impiger, pedetentim Creatoris ſui laudem ſurreptam ad ſe ſuperbè tranſtulit, & ceremonias ad ſacrificia & conſvetudinem piorum ſtygio auſu excogitavit, easqve gentibus perſvaſit variis prodigiis, inſomniis, oraculis, aliisqve illuſionibus. Qvod ipſum vel ex unica Tagetis hiſtoria patet, qvem, cum in agro Tarqviníenſi terra paulo altius araretur, repente exiluiſſe, & puerili ſpecie apparentem Bubulco & reliqvæ multitudini ad clamorem obſtupeſcentis Bubulci confluenti, Aruſpicinæ diſciplinam tradidiſſe, Cicero, Plutarchus & alii commemorant.

VII. Satanæ malitiam commodùm ſtultitia hominum promovit, qvi qvodam pietatis affectu inordinato, ſive ob miraculum virtutis, ſive in adulationem præſentis potentiæ, ſive ob beneficia, qvibus erant ad humanitatem compoſiti, regibus, cùm vivis, tùm mortuis, erexerunt imagines,

gines, qvas tanqvam aſyla conſtituerunt, ut vel eâ ratione ad honorem defunctis exhibendum plures incitarentur. Qvem ipſum errorem ii, qvi in regnis ſucceſſerunt, plurimùm confirmarunt: Nam ut divinâ ſtirpe nati viderentur, divinos honores majoribus detulerunt, deferriqve curarunt. Hinc Cham, primus Idolomaniæ autor, gemino nomine, ſuo videlicet & veri Jehovæ, ſuperſtitiosè Jupiter Hammon dictus eſt, & Belus, Nimrodi ſucceſſor, tanqvam DEUS, ab Aſſyriis primùm & Chaldæis, mox à cœteris etiam gentibus coli cœpit, & appellatus eſt Bel, Baal, Baalim, Beelzebub, Baalphagor. Confer Sap. XIV. 15.

IIX. Cum igitur hac ratione ſtatuæ ſive defunctis, ſive aſtris, ſive aliis creaturis erigerentur à miſeris mortalibus, Dæmones vel arte magicâ invitati, vel ultrò ad illas acceſſerunt, inqve iis latentes, & reſponſa dantes, & portentoſa exercentes ludibria, idololatriam ita promoverunt, ut, ſi qvis erroribus ſe non conformaret, pœnâ plecteretur capitali cum Socrate, qvi multitudinem Deorum Athenienſium irriſurus, per qvercum, hircum & canem, qvas viles creaturas Diis Græcorum diviniores putavit, jurabat, & ob id cicutam bibere coactus eſt. Qvod ſupplicium ipſe qvoqve Ariſtoteles non effugiſſet, niſi maturè fugiſſet, ne bis in Philoſophiam peccarent Athenæ.

IX. Qvemadmodum autem reges & rerum gubernatores, ſuperſtitionibus patriis innutriti, cultum dæmonum impium impiâ credulitate ſtabiliere, & more Ægyptiorum, qvi de Serapide conſtituerunt, ut ſi qvis eum dixiſſet hominem, capitalem penderet pœnam, immanitatem errori conjunxere, ita nonnulli LLatores fraudulenti, ut ſibi ſuisqve legibus autoritatem qværerent, impio conſilio ſuggeſtiones Deorum incauto populo perſvadebant. Sic Numa Pompilius nocturnos finxit cum Ægeria Nympha congreſſus, & tamen poſtea Latinos & Græcos libros arcæ lapideæ incluſos terræ mandavit, qvibus non modo aliarun gentium DEOS, ſed qvos ipſe etiam inſtituerat, funditus evertit. Qvi qvidem libri multis poſt ſeculis inventi, & Senatus autoritate flammis adjudicati ſunt, ne pulcra ſcilicet commenta jacturam paterentur. Aug. lib. VII. de Civ. DEI cap. XIV. lact. l. I. Liv. dec. IV. lib. ult. Plin. lib. XIII. cap. XIII.

X. Acceſſit Sacerdotum neqvitia & avaritia, qvi non Deorum, ſed ſuæ gloriæ, ſuiqve ventris negotium agentes, ſignis mendacibus, magicâqve arte, errorem in animis hominum inveteratum augebant.

XI. Artificum qvoqve circa ſculpturam & picturam diligentia inpensè impietatem juvit, ipſaqve Idolorum pretiosâ materiâ & ornatu, ad

ad majeſtatem eleganti, vanitas vulgi delectabatur, adeoqve dementata in errore retinebatur: Solet enim auri, gemmarum & eboris pulcritudo & nitor plebeculæ oculos præſtringere, ne ullam putent religionem, niſi ubi illa fulſerint.

XII. Acceſſit qvoqve fallax Poëtarum ingenium, qvi miſeros damnatosq; homines in cœlum compoſitis carminibus extulerunt; & qvod homines geſſiſſent, Diis fictitiis involucro mendaci aſſcripſerunt. Qvæ qvidem princeps cauſa fuiſſe videtur, ob qvam Plato ſapientiſſimus Poëtas mendaciſſimos ex Rep. exturbatos voluit. Confer Ciceronem in libro II. de natura Deorum.

XIII Præterea, qvod ait Lutherus in Gen. XXIV. humana natura non poteſt ſervare modum, aut ſobriè & piè cuſtodire ea, qvæ à majoribus tradita ſunt rectè & ſincere. Statim vel ad dexteram vel ad ſiniſtram deflectit. Ubi audirent Midianitæ iſtas magnificas promiſſiones, qvod femur ſive generatio Abrahæ in tantâ eſſet gloriâ (ut inde prodiret Meſſias) mox in turpiſſimam idololatriam prolapſi ſunt, ac non ſolum libidinis turpitudine ſe polluerunt, tanqvam ſingulari ſanctitate & juſtitiâ: ſed etiam ſingulare idolum erexerunt, & coluerunt Priapum. Sic neglecto illo, qvod Abraham peculiare mandatum habuit de immolando filio, alii qvoq; in obſeqvium DEI ſuos filios mactarunt ſine fide & mandato DEI. Sic tandem ex Adæ traditionibus haud dubie adoratio & cultus Solis natus eſt. Is enim docuit familiam ſuam & filios, ut exorto ſole flecterent genua, & laudarent Dominum cœli & terræ. Poſteri autem retinuerunt qvidem ritum illum & ceremoniam, ſed obliti ſunt gratiarum actionem, & fecerunt idolum ex Sole. Hactenus Lutherus.

XXXVI. Graves Idololatriæ cauſas allegaſti: Sed præ omnibus deceptioni Satanæ mundus ſuam videtur debere perniciem.

Rectè arguis: Qvamprimum enim Noachi nepotes catervatim in remotiſſima terræ loca conceſſerunt, Satanas paſſim Oracula conſtituit, ad qvorum reſponſa, vel ab obſeſſis, vel ab ipſo Cacodæmone data, in rebus dubiis confugeretur, & ſic igniculi veræ Religionis reliqvi extingverentur. In Africâ enim & qvidem in remotiſſimo Libyæ ſinu apud Garamantas, ultra Cyrenem, ubi procul dubio Cham vel ſepultus, vel diutius commoratus fuit, Jupiter Hammon, pelle amictus hircinâ, hircino deformatus capite, conſulentibus futura nunciavit. Cui, tanqvam Metro-

Metropolitano deceptori, adjuncta fuerunt, in Ægypto Oracula Herculis, Iſidis, Serapidis ad Canopum, ut & Sebenniticum Latonæ in urbe Buti Ægyptiorum. In Europâ & Aſia metropolis ſuperſtitionis conſtituta fuit Dodona, urbs Moloſſidis in Epiro, procul dubio à Dodanim, Noæ nepote, condita. In cujus confinio, inter vocales qvercus, ære penſili agitato à ventis reſonantes, reſponſa Dæmones dederunt, &, ceu refert Bocatius in tractatu de ſilvis, duas columbas emiſerunt, qvarum altera transvolavit ad Delphos, altera ad Hammonis Jovis in Africa templum. Sed Herodotus libro II. ex Antiſtitum Dodonæorum relatu, geminas ait ex Ægypto columbas evolaſſe, & alteram in Epiro humanâ voce templum Dodonæum ædificare juſſiſſe: alteram apud Africanos templum Hammonis exſtrui curaſſe. Qvæ fabula ex hiſtoriâ diluvii manaſſe manifeſtè videtur. Ægyptii Sacerdotes non columbas, ſed fæmines, Jovis Thebani Sacerdotes, à Phœnicibus abductas, Hammonium ſimul & Dodonæum Oraculum condidiſſe conteſtati ſunt, eodem Herodoto teſte. Succenturiabantur autem Papæ Dodonæo Apollines plures, tanqvam Cardinales & Nuncii à latere. Inter eos PYTHIUS apud Delphos in monte Parnaſſo reſponſa dedit, cujus fraudes capræ invenerunt, fæminæ obſeſſæ per pudenda obſcænum Deum excipientes, auxerunt, gentes autem ſæpiculè nihili fecerunt, ut qvæ templum ejus vel qvinqvies exuſſerunt, pluries deripuerunt; DIDYMEUS circa Miletum oraculum Branchidarum aperuit; DELIUS ſortibus ſuis ſtuporem credulis injecit; DAPHNÆUS, in ſuburbio Antiochiæ, aqvam divinationis è fonte Caſtalio emiſit, ut teſtatur Sozomenus, libro V. capite XIX. LARISSÆUS præſedit in arce Argivorum; CYANÆUS & PARTARÆUS in Lycia; CLARIUS ad Colophonem, Tacito etiam libro II. notus; PTOUS & SPONDIUS colebatur in Bæotia: de qvibus paſſim Pauſanias & alii. Sed præter Apollinem & alii Dii, vel potius Cacodæmones, ſub Deorum nomine, oracula ediderunt: Mercurius apud Pharios in Archaja; Bacchus apud Ligyreos in Thracia, & Amphicleenſes in Phocide; Hercules ad Buram in Achaja; Æſculapius apud Epidaurios, & Pergamenos; Orpheus in Lesbo; Fortuna ſub imagine duarum ſororum apud Præneſtinos. Ceres etiam Patris in Achaia, per imagines in ſpeculo exhibitas, reſponſavit. Adde Nimphæum apud Apolloniam, in Theſſalia, ubi Thus injectum accipiebatur ab igni, ſi ratum futurum erat votum; rejecit, ſi irritum, ceu teſtatur Dion lib. XXI. Adde Oraculum Amphiarai in Atticâ, dormientibus ſomnii ſpecie occurrentis;

tis: & horrenda duo in Bœotiâ Triphonii antra, qvorum alterum Thebis; alterum in Lebadiâ ritu & eventu tam triſti & infernali colebatur, ut impudentia Cacodæmonis omnem fidem ſuperaſſe videatur. Aliud Oraculum Antiochiæ motu capitis reſponſa tulit: & apud Heliopolim Asſyriorum templum fuit perplexis, ut ait Macrobius lib. I. Saturnaliorum, cap. XXIII. numinibus, & qvod Sol ibi coleretur, & Jupiter, & Apollo, qvi & furore miniſtros corripere, & tam præſentibus, qvam per diplomata conſignata, abſentibus, ſi ſe conſulerent, reſpondere conſvevit. Apud Teucros & Myſos & Thracas Mars in rebus dubiis conſultus, imprimis verò Jupiter Belus in famoſiſſimo Babylonis templo, in cujus ſupremâ parte perpetuus ignis ardebat, ſpiritu fallaci Sacerdotibus verba ſubminiſtrante, ſuperſtitionem non parum auxit. Conſule eruditum tractatum Peuceri de Divinatione, Zvvingerum volumine XXVII. libro IV. & alios.

XXXVII. *Tantis deceptionibus mundo imponere facilè fuit malignis ſpiritibus.*

Id teſtantur omnes orbis anguli, cujus incolæ verbum & legem vivi DEI negligentes, fraudibus Cacodæmonum reſiſtere nec voluerunt, nec potuerunt. Interim non pauci fuere, in qvibus lumen naturæ, qvod ignicoli à lapſu primi hominis reliqvi ſubminiſtrant, longè aliud vidit & aſſeruit. Hinc Ægyptios legimus qvidem Dæmones, homines, animalia coluiſſe; attamen DEUM in ſuis hieroglyphicis ſolum, & ad clavum ſedentem, pinxiſſe, & ſeriam ſuam theologiam ad unum retuliſſe. Qvin & Thebæ Ægyptiæ abſurda illa de Diis rejiciebant, unumqve DEUM CNEF adorabant, nec natum olim, nec moriturum. Qvosqve Græci dicebant, Atheos, Diagoras, Theodorus Cyrenæus, Euhemerus, Diogenes etiam Cynicus, idola & gentilitios DEOS riſerunt potius, qvam DEUM negarunt. Conſenſerunt enim non ſaltem Platoni, qvi, cùm ſeriò ſcripſit, DEUM unum nominavit; cum ſecus, plures: ſed & Oenomao Oratori, qvi librum de Oraculorum falſitate inſcripſit, & omnibus iis, qvi cum Ariſtotele ex libro de Mundo unum crediderunt DEUM, pluribus nominibus inſignitum, ut jam vocetur Tonans, jam Fulgurator, jam Stator, jam Pluvius, jam Fatum, jam Fortuna, jam, qvod juvet, Jupiter; jam, qvod medius inter homines intercurrat, & ubiqve præſens ſit, Mercurius; jam qvod divitiarum & maris Dominus ſit, Plutus, Neptunus, & qvis non? appelletur, juxta illud Orphei:

Jupiter

Jupiter & Pluto, Phœbus, Dionyſius unum eſt:
Sed cur bis loqvimur? DEUS aſtat in omnibus unus.

Qvò pertinet, qvod ſummus ille Ægyptiorum ſacerdos, ab Alexandro M. rogatus ſecretò, juxta Cyprianum libro de vanitate Idolorum, retulit, ſe omnes ſuos Deos origine homines cenſere. Animalia autem apud Ægyptios in honore fuiſſe ſcribit Plutarchus, ipſe gentilis, libro de Iſide & Oſiridi, aut qvia Planetis & aſtris attributa erant, aut qvia Oſiris populum olim in aciem educturus, ſua ſingulis legionibus ſigna eſſe voluerat, certis animalium imaginibus diſtincta, canis, leonis, bovis: qvæ æmulatio & vanitas in ſuperſtitionem tractu temporis verterit. Cui conſentit Scævola Pontifex Maximus, qvi triplices Deos fecit, Poëticos, qvibusvis hominibus deteriores; Philoſophicos, qvi homines præſtantes fuerunt, qvod tamen homines noſſe non debeant; & Civiles, qvos continendis in officio ſubditis principes & magiſtratus inſtituerunt. Qvi ipſe Deos in certos & incertos partitus, certos incertis neutiqvam certiores dixit, ut ait Auguſtinus libro VII. de Civitate Dei cap. XVII. Et tres Ciceronis de natura Deorum libri non tam ad demonſtrandos, qvam ad evertendos omnes Romanorum DEOS conſcripti ſunt: recteqve Cato mirari ſolitus eſt, qvod augur, augurem intuens, riſum continere poſſet. Qvæ omnia cum noſſet Pythagoras, verè Philoſophico, qvo valuit, judicio, omnes Græcanicarum Deorum animas dixit, ad arborem appenſas, in inferis torqveri, qvas ob nefanda illa commenta ſerpentes undiqvaq; morſu lancinent. Qvod ipſum ſupplicium Dæmones, Idolorum incolæ, ſemper metuerunt, juxta illud ſuum Oraculum, qvod apud Lactantium libro I. cap. VII. legere eſt:

Δαίμονες, οἳ φοιτῶσι περὶ χθόνα, καὶ περὶ πόντον,
Ακάματοι δάμανται ὑπὸ μάστιγι θεοῖο.
Dæmones, qvi verſantur citra terram & mare,
Indefeſſi domantur flagello DEI.

Qværis, qvam ob cauſam? Reſpondit Seneca libro de ſuperſtitione, qvia pejora reqviſierint, qvàm Tyranni: nempe ut qvis ſibi brachium ſecet, aut ſeſe caſtret, utqve ſacrificentur homines, virgines, pueri; Qvod non Buſyris, non Phalaris unqvam poſtulaverunt.

XXXVIII. Sic igitur in mediis Gentiliſmi tenebris ſe non ſine teſtimonio, qvod dicitur Act. XIV. 16. reliqvit DEUS.

Tribus autem imprimis modis, remotiſſimis abhinc ſeculis, Diaboli artes & ludibria vana eſſe inter ipſas gentes conteſtatus eſt. I. Per Oracula. II. Per Scholas benè conſtitutas, & ſapientes viros naturæ ſanioris ductum ſeqventes. III. Per Sibyllas, tanqvam qvasdam Prophetides, qvas ſubinde excitavit. Oracula Ethnicorum qvod attinet, etſi autore Stygio reſonabant, DEI tamen unitatem, & in ipſos Dæmones imperium, ſubinde confeſſa ſunt, ut videre eſt cum apud alios, tum apud Lactantium, libro I. de falſa Religione cap. VII. De Scholis verò hoc certum eſt, ſapientiæ profeſſionem omnium primos ſibi vendicaſſe Chaldæos, qvi à progenitore ſuo Arphachſado, Noæ nepote, eruditi, etſi pedetentim deſerto vero rerum Creatore, ejus loco ignem ſacrum coluerunt, tam impensè tamen literis dediti fuere, ut ſi Chaldæum nomines, virum literarum & aſtrorum peritiſſimum, & Aſſyriorum Philoſophum, nominare videaris. Qvin & ab initio veram religionem tuiti ſunt, ut rectè illud apud JuſtinumOraculum dixerit:

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίαν λάχον, ἠδ᾽ δὲ Ἑβραῖοι
Ἀυτογένητον ἄνακτα σεβιζόμενοι θεὸν ἁγνόν.

i. e. *Soli Chaldæi ſapientiam acceperunt & Hebræi,*
Ex ſe ipſo genitum regem venerantes DEUM Sanctum.

Sed laudem illam commaculavit ſuperſtitio in aſtris, ad prædictiones illicitas faciendas conſiderandis, & credula vulgi Chaldaici, ignem, & alias creaturas loco Numinum habentis, ſtoliditas. Ex Chaldaicis autem Scholis emerſerunt illæ, qvæ apertæ ſunt in Ægypto, Perſiâ, Indiâ, Galliâ, ipſaqve Græciâ. Et qvidem non ſaltem Abrahamus, qvi diu habitaverat in Chaldæâ, famem fugiens; ſed & Joſephus, perhibetur in Ægypto Scholas, & imprimis Heliopolitanam, aperuiſſe, artesqve Chaldaicas abrogato νόμῳ ἀνθρωποκτονίας, qvo in victimam humanæ carnes offerebantur, cum verâ religione ibidem docuiſſe, & docendas inſtituiſſe, qvod etiam liqvet ex Pſalmo CV. 22. In Perſia autem Magi; in Indiâ Gymnoſophiſtæ ac Brachmanes; in Galliâ Druydes; in Græciâ deniq; Sophi, deinde ob Pythagoræ modeſtiam Philoſophi dicti, literas ſimul & virtutes inculcarunt, nec vulgaria de DEO vero teſtimonia ediderunt. Inter qvos referendi ſunt Atlas & Prometheus, inſignes Aſtronomi, falſorum Deorum riſores, Mercurius item ſeu Hermes Triſmegiſtus, qvi DEUM ἀμήτορα καὶ ἀπάτορα vocavit, & eo tempore floruiſſe ſcribitur, qvo Moſes natus eſt.

XXXIX.

XXXIX. Qvasnam autem Sibyllas eſſe exiſtimas, qvarum injeciſti mentionem?

Wierus qvidem Medicus, libro primo de præſtigiis Dæmonum; Gœdelmannus ICtus in Dæmonolatria, & alii, eas exiſtimant fuiſſe Sagas ac dæmoniacas. Sed Patrum autoritas & plurium doctorum conſenſus, ipſumqve doctrinæ genus, qvo uſæ ſunt, multis aliud ſvadere videtur, ut plerasqve earum cenſeant reliqvias de Patrum Eccleſiâ & membra Civitatis DEI: Qvo nomine Euſebius eas nominat beatas, qvas Servator providentiæ erga nos ſuæ vates elegit, & Arnobius, DEO plenas, interpretesqve DEI. Et qvia illarum teſtimoniis ſæpe utebantur Chriſtiani, à gentilibus eos Sibylliſtas eſſe vocatos, teſtis eſt Origenes libro V. contra Celſum: ipſumq; Apoſtolum Paulum ſuos adhortatum fuiſſe ad lectionem Sibyllinorum Oraculorum, ait Clemens Alexandrinus libro VI. Stromatum. Dictæ ſunt ſecundum Lactantium libro de falſa religione cap. VI. à conſiliis DEI denunciandis: Æoles enim σιοὺς Deos, & conſilium βυλλὼ appellabant, ut Sibylla dicta ſit, qvaſi θεοβούλη. Qvæ autem & qvot, qvibusve temporibus aut locis, Sibyllæ fuerint, magna eſt inter Scriptores diſſenſio, aliis unam, qvæ ob vitæ longitudinem pluribus apparens, non una eſſe videretur; aliis duas, tres, qvatuor; aliis decem, aut etiam plures aſſerentibus. Lactantius X, numerat: I. Perſicam, qvam Juſtinus Chaldaicam, alii Hebræam nominant, eamqve proprio nomine vocari Sambethem, Noæ uxorem, cenſent, cujus XXIV. libri fuiſſe putantur. II. Libyſſam, cujus meminit Euripides. III. Delphicam, cujus plurimos verſus Homerus ſuo operi inſeruit. IV. Cumæam in Italia. V. Erythræam, qvæ Græcis Ilium petentibus vaticinata eſt, cùm de aliis, tùm de Homero falſa ſcripturo. VI. Samiam, tempore Numæ Pompilii. VII. Cumanam, nomine Amaltheam, qvæ novem libros obtulit Tarqvinio Priſco, & ex combuſtis tres reſiduos, trecentis aureis, qvorum precio omnes æſtimaverat, vendidit. IIX. Helleſponticam in agro Trojano. IX. Phrygiam, qvæ Ancyræ vaticinata, creditur fuiſſe Diana Apollinis ſoror, ipſo Orpheo antiqvior, ut teſtatur Clemens Alexandrinus in Protreptico. X. Tiburtem nomine Albuneam. Hæ omnes Deum unum prædicavere, & de perſona & de regno Chriſti, de extremo mundi fine, de Antichriſto, regnisqve aliis, multa vaticinatæ, in Idololatriam acerrimè inſurrexere. Vide earum verſus & hiſtoriam apud Lactantium lib. I. cap. VI. de falſ. relig. & lib. de Ira DEI. cap. XXII. & XXIII. Strab. lib. XXXIII. Geogr. Plin. lib. III. cap. XIII. Gellium lib. I. cap. XIX. Peuc. de divinat.

vinat. in Theomantiâ. Auguſt. de Civ. DEI lib. XIIX. cap. XXIII. & Ludovici Vivis in hunc locum Comentaria. Imprimis conſule, qvæ Onuphrius, Lil. Gyraldus, Sixtus Senenſis. J. Obſopæus ſcripſere de Sibyllis. Et iis adde Wolfium Ictm in memor. Cent. III. Michaëlem Neandrum in Apocryphis, Leonhardū Coqvæum, Caſaubon. exerc. I adverſus Annales Baronii ad ann. X. Montacutium in Analectis, exerc. IV. ſect. I. & ſeqq.

XL. Rectè ſane fraudes Diaboli his modis mundo detectæ ſunt.

Sed ille impiger, nihil, qvod numerum malorum augere poſſet, intermiſit, & hoc imprimis egit, ut qvotiescunq; DEUS Eccleſiam ſuam novis promiſſionibus & beneficiis erigeret, toties tanqvam μυϱιοτεχνίτης ſuo etiam cœtui incrementū qværeret. Sic qvo tempore Abrahamum, credentium Patrem, ad divinum ſui cultum ex Chaldæa Deus evocavit, eodem penè etiam Cacodæmon in Græciâ Jovem inanium Deorum patrem introduxit, & deteſtabilem impietatem hoc monſtro admodum provexit: Iſaaco oppoſuit Iſmaëlem: qvi qvidem ex Gen. XXV. 17. neqvicqvam condemnatus eſt, ſed tamen Pater extitit truculentiſſimorum Eccleſiæ hoſtium, Midianitarum, Arabum & Saracenorum. Jacobo adjunxit Eſavum: qvem & ipſum haud facilè condemnatum dixerimus, ſed tamen progenitorem novimus Amalekitarum & Idumæorum: qvi qvidem Judæis tempore Davidis ſervierunt. II. Sam. IIX. 14. ſed paulo poſt I. Reg. XI 14. & II. Reg IIX. 20. jugum excuſſere. Et licet Amazias illos bello laceſſitos domaret II. Par. XV. ei tamen ad Idololatriam autores fuerunt: Cumqve Jechonias Babylonem abduceretur, inter primos flammam templo intulerunt, idqve funditus deſtruendum eſſe clamaverunt Pſalm. CXXXVII. 7. Et qvamvis Judas Maccabæus & Johannes Hircanus illos poſt reditum ex Babylonicâ captivitate ad circumciſionis Sacramentū ſuſpiciendū cogerent, Joſepho lib. XIII. cap. XVII. teſte, attamen redactâ in Romanorū poteſtatem Judæâ, cervicem Judæorum, à trigâ Herodum truculentiſſimâ vehementer preſſam, tyrannide ſæva afflixerunt. Porrò cum de Jacobo, viro juſto, naſcerentur Patriarchæ populi Iſraëlitici, & XII. tribuum principes, eodem penè tempore de Jove, impio illo & neqviſſimo adultero, ex variis ſcortis, qvæ ſubegit, nati ſunt Mars, Apollo, Mercurius, Vulcanus, Minerva & multi alii, peſſimâ ſuperſtitione loco Numinum poſtmodum habiti. Sic tandem cùm Moſes ſanctas Dei leges populo Iſraëlitico præſcriberet, diabolica etiam calliditas per Cecropem Athenarum conditorem, Deorum fictorum atq; fa-

ctorum

ctorum cultum, & profana in Græcia ſacrificia introduci curavit. Imprimis verò mundum Satan decepit, cùm divina miracula imitatus, idololatricum ſui cultum in cordibus credularum gentium excitaret. Nota eſt hiſtoria Jannis & Jambris fratrum, arte magicâ virtuti Dei, qvæ per Moſen agebatur, reſiſtentium. Notum eſt ex Æliano libro XII. qvâ ratione Aſpaſia virgo Phocenſis, cujus formoſiſſimam faciem tumor ſubitò enatus deformare cœperat, ſomnio monita ſit, ut roſea ſerta, qvibus ſtatua Veneris erat coronata, tumori imponeret & reconvaleſceret. Nota eſt Actii Navii Auguris, cotem novaculâ incidentis, hiſtoria. Notum eſt, qvod Val. Max. lib. I. cap. VI. commemorat de Æſculapio ab Epidauriis ſpecie ſerpentis Romam deducto. Sed his miſſis, ex qvibus, qvicqvid de Idololatriâ & Perſecutionibus in primâ Eccleſiæ ætate ſciri poteſt, intelligitur, ad ſecundam libri hujus primi ſectionem cum Bono Deo pergimus.

SECTIO ALTERA

DE

ECCLESIA MOSAICA.

QVÆSTIO I.

Qvæ in Eccleſia Patriarcharum usqve ad Moſis tempora contigerint, ſatis intellexi: Nunc ad alteram Eccleſiæ ætatem accingendi ſumus.

ILlud tempus, qvo Eccleſia hactenus à Ceremoniis legalibus Moſaicis libera, legibus, tanqvam jugo, virgâ & ſceptro exactoris Eſa. XIX. 4. preſſa, & ad varia ſacrificia, multimodasq; Ceremonias adacta eſt, non immerito in Eccleſia Patriarcharum Meridianum nominavimus, cùm mortalium vires æſtui Solis meridiano delaſſari, & ad ſudorem usqve abſumi ſoleant. Rebus autem ſub hoc meridiano & difficili Eccleſiæ tempore geſtis rectè deſcribendis, major etiam & difficilior videtur labor impendendus: qvem tamen, à DEO adjuti, ſuperaturos nos confidimus, ſi conſideremus Eccleſiam Moſaicam I. ſub Moſe & Joſuâ. II. ſub Judicibus & Ducibus, tanqvam Dictatoribus extraordinariis, qvi, cùm Synedrion LXX. virorum ſapientum, qvos Mo-

ſes conſtituit, rebus dubiis & afflictis ſuccurrere non poſſet, divinitùs excitati, libertatem populi vindicarunt. III. ſub Regibus. IV. ſub iis, qvi à captivitate Babylonica Judæis præfuerunt. Nam non una fuit Reip. Judaicæ forma: qvæ ſub Moſe, Joſuâ & Judicibns fuit Ariſtocratica; ſub Regibus Monarchica, & poſt factos ex Babylonia reduces denuo ſub Optimatibus, & imprimis Aſſamonæis, ad Ariſtocratiam; mox verò ſub Regibus Aſcalonitis ad Monarchiam inflexa eſt, donec tandem Romani ſubactæ Judææ Magiſtratus & tributum imponerent, & imperio omni ſibi vendicato Remp. Judæorum rebellium, urbe cum templo inflammatâ, penitùs convellerent. Qvæ dum enarrabimus, etſi multas hiſtorias, qvæ vel magis profanæ ſunt, vel ad cœtum malignantium, hanc ſecundam Eccleſiæ ætatem oppugnantium, commodius referri poſſunt, ſumus expoſituri, eas tamen nos prudenter hîc congeſſiſſe memineris, ut & ſeries temporum cohæreret, & domicilium Eccleſiæ mundanum ſubindè variatum facilius appareret.

II. Qvo tempore natus eſt Moſes? De illo enim primùm lubet qværere.

Qvo Pharao, qvi ignorabat Joſephum, regnavit in Ægypto. Ex. 18. Multorum enim Pharaonum i. e. Regum, Scriptura meminit, qvorum primus eſt, qvi Saram ab Abrahamo abducere fruſtrà conatus eſt: Alter, cujus ſomnia Joſeph interpretabatur, Rex probus & frugi, ſuſceptor & fautor Iſraëlis, qvem Chronologicæ tabulæ Apim ſeu Oſirin fuiſſe probant: Tertius nomine Amoſis, qvi Jacobi ſepulturam promovit: Qvartus, juxta ἀπόδειξιν Chronologicam, Miſphragmutoſis, qvi ſecundum Calviſium Anno Mundi MMCCCXLIX. annis poſt Joſephi obitum XL. Ægypto præeſſe cœpit, & annis XXVI. teſte Manethone, regnavit. Hic præterqvam qvod Hebræos variis laboribus in inſanâ pyramidum exſtructione, & ſuperbâ fluminis in foſſas diductione, exerceret, ſub capitis etiam ſupplicio nutriri virilem Iſraëlitarum ſtirpem, qvæ deinceps naſceretur, duas ob cauſas vetuit, qvarum alteram dicit Scriptura fuiſſe, qvòd Hebræorum genus multò numeroſior videri cœperat, qvàm ut Regi & univerſæ Ægypto ſecuritatem præſtaret; alteram Joſephus libro II. cap. V. addit, qvòd Ægyptius Sacerdos prænunciaverat, naſciturum per id tempus Hebræum, res Ægyptiorum olim graviter afflicturum, ſi modò ad ætatem adultam perveniret. Sed conſiliis divinis hominum prudentia obſiſtere neqviit: Ideoqve puer, qvem nondum natum metue-

tue-

tuebant, naſcitur anno Mundi MMCCLXXII. Et cùm poſt menſem ætatis tertium diutiùs occultari non poſſet, vimineæ ſeu papyraceæ ciſtæ, bitumine illitæ, inclusus, proximæ Nili alluvioni exponitur, à Thermutide, qvam Chronicon Alexandrinum Merrhin vocat, Regis filia, extrahitur, adoptatur, ipſi Matri Jocabedæ, præter cujus ubera, ſecundum Joſephum, omnium aliarum fœminarum faſtidiebat, en..triendus traditur, inqve omni ſapientiâ Ægyptiorum eruditus, dictis & factis potens extitit, Act. VII. 22. Et qvia ex aqvis erat extractus, Moſes nuncupatur, natus ex Amramo, Kahathi filio, Nepote Levi, Pronepote Jacobi patriarchæ.

III. Miram DEI providentiam in ſervando Moſe prædicas.

Id magis dices, ſi vera ſunt, qvæ Joſephus libro II. cap. V. tradit. Ait enim, Moſen indole admirandâ & feſtivo hilariqve vultu omnium oculos in ſe vertiſſe, & Thermutidi imprimis adeò placuiſſe, ut conſenſu Patris illum in Imperio ſucceſſorem nominaret, ipſumqve Regem, Filiæ gratificaturum, diadema ſuum capiti pueri impoſuiſſe, idqve ab illo detractum ejus pedibus protervè conculcatum conſpexiſſe. Qvod cùm Thermutis ex pueritiâ factum; fatidicus verò Sacerdos cum aliis regno eſſe ominoſum, puerumqve tolli debere diceret, allatos, ajunt Judæorum Rabbini, carbones ignitos, qvos ſi puer tractaret temerè, veniam facti impetraret. Et Moſen qvidem ex his aliqvos repentè hauſiſſe, & perpetuam lingvæ cladem inde contraxiſſe. Poſt, Joſephus ait, Æthiopes bellum Ægyptiis calamitoſum intuliſſe, & victores factos, prædas ab ipsâ Memphi abegiſſe; Oraculum verò monuiſſe Ægyptios, ut ſi vincere vellent, Hebræum in auxilium evocarent. Moſen igitur juſſu Regis, negotio belli ſuſcepto, miris ſtratagematibus cùm ſerpentes, viam, qvâ in hoſtes tendebatur, obſidentes, multitudine Ibidum, contra ſolos ſerpentes ferocium, tùm hoſtes robore virium ſuperaſſe, & ipſam ejus gentis regiam Sabam, Tharbi Regis Æthiopici filiâ in uxorem ductâ, cepiſſe, & jugum hoſtibus feliciter impoſuiſſe. Sed cùm laudem meruiſſet, invidiam reportavit. Anno enim ætatis XL. imperante alio Pharaone, qvem Chronologi ex Beroſo Amenophim, Miſphragutoſis nepotem, nominant, malevolis undiqvaqve cauſas, ut tolleretur, nectentibus, aufugit, præſertim cùm ſibi cædem à ſuis popularibus, qvorum causâ Chanethotham Ægyptium, ceu vocat Chronicum Alexandrium, peremerat, expro-

probrari audiret. Pervenit autem in Troglodytarum in Arabiâ regionem, ad urbem, in littore maris rubri ſitam, qvæ nomen ſortita eſt à filio Abrahami & Cheturæ Midianæ. Gen XXV. 2. Qvo in loco cùm à ſeptem puellis Paſtorum, aqvas illis præripientium, injuriam depuliſſet, à Patre illorum, regionis ejus Sacerdote, Raguele ſeu Jethrone, ſeu, ut videtur dici Num. X. 29, Hobabo exceptus, & gener adſcitus, duobus ex Ziporâ filiis, Gerſone & Eleazaro, ſuſceptis, hac in terræ plagâ XL. annis ſubſtitit.

IV. Qvâ ratione Moſes ex tam abjectâ ſui exilii ſorte dux populi Iſraëlitici evocatus eſt?

Præerat jam Ægypto Rex Orus, filius Amenophis, & Hebræos variis laboribus miſerum in modum macerabat: Sed Anno mundi MMCDLII. Moſes oves Soceri, eductas ad montem Horeb (qvi ab urbe Midiane XVI. milliaribus ſitus, alio nomine Sinai dicitur) paſcens, prodigioqve rubi, innoxiâ flammâ ardentis, DEUM adeſſe intelligens, nomen ejus verum didicit, & miraculis virgæ in ſerpentem verſæ, manus leprâ obductæ, & aqvæ cruoris naturam induentis inauguratus, etſi fruſtra lingvæ balbutiem cauſabatur, ad Regem Ægypti eſt ablegatus, ut eum ad dimittendum Iſraëlitarum populum, illum DEI primogenitum, adhortaretur; ſin nollet, miraculis perſvaderet; ſin diutiùs refragaretur, multis plagis cogeret. Et qvidem Pharao deridens DEI legatum, per veneficiorum Magiſtros, Jannem & Jambrem, II. Tim. III. 8. prodigia Moſaicis ſimilia anniſus eſt procurare, ſed irrito tandem conatu: Ideoqve cùm reſiſteret voci divinæ, decem ingentibus plagis ad dimittendum populum adactus eſt: qvæ qvidem ſeqventibus verſiculis comprehenſæ ſunt:

Prima rubens unda: Ranarum plaga ſecunda:
Inde culex triſtis: poſt muſca nocentior iſtis:
Qvinta pecus ſtravit: anthraces ſexta creavit:
Poſt ſeqvitur grando: poſt bruchus dente nefando:
Nona tegit Solem: primam necat ultima prolem.

Fatigatus tandem tot malis Pharao, & imprimis primogenitorum nece perculſus, Hebræos, primum Paſcha in hujus tranſitus memoriam ex inſtituto DEI celebrantes, dimiſit, ſpoliis Ægyptiis onuſtos, numerum, ſi ſolos viros numeres, ſexcentorum millium ſuperantes. Eâ autem nocte, qvâ egreſſi ſunt, Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolam ex Exod. XII. 12. & Num. XXXIII. 4. colligit, omnia in Ægypto Idolorum tem-

templa fuiſſe collapſa. Qvod enim, inqvit ille, in Diis eorum (qvæ verba in Exodo leguntur) fecit judicia, ſive, ut LXX. tranſtulerunt, ultiones; illud Hebræi autumant, qvod nocte, qvâ egreſſus eſt populus, omnia in Ægypto templa, ſive motu terræ, ſive ictu fulminum ſint deſtructa. Qvibus tamen omnibus rebus nihil emendatus Pharao, ſed magis magisqve induratus, collectis undiqvaqve ingentibus copiis Iſraëlitas perſecutus, hinc mari rubro, illinc rupibus impeditos cinxit: omnesqve miſerè perdidiſſet, aut in duriſſimam retraxiſſet ſervitutem, niſi opem divinam ſenſiſſet Eccleſia preſſa, de die qvidem columna nubis ſe inter exercitum Pharaonis & imbelles Hebræos interponente; noctu verò igneâ columnâ invia & incognita loca illuminante.

V. Tanta ædepol ſunt hæc omnia, ut non ſine causâ toties Judæi ad hæc eductionis ex Ægypto miracula conſideranda ablegati ſint?

Tu cum timore Dei providentiam agnoſcito. Moſes juſſus eſt populares non per Philiſtæorum terram, viâ compendioſiore & uſitatiore, qvæ euntes ex Ægypto tridui ſpatio tranſmiſit in Palæſtinam, educere: ſed ad dexteram flectens, itinere magis diſpendioſo, per viam deſerti, qvæ eſt juxta mare rubrum Exod. XIII. 18. id eſt, per Latòpolin tunc deſertam, in qvâ poſteà, Cambyſe Ægyptum vaſtante, Babylon, qvæ dicitur Cayrus magna, condita eſt, eos circumduxit, cùm, ne populus reditum in Ægyptum moliretur, tùm ne Palæſtini de hac profectione certiores facti, à fronte Iſraëlitis occurrerent, tùm deniqve ut Moſes in monte Sinai victimas Exod. II. 12. imperatas immolaret, & imprimis ſolius Dei negotium totum eſſet. Is enim cùm nulla elabendi via obſeſſis pateret, juſſit Moſen virgâ rubrum mare percutere: qvod diviſum Hebræis tranſitum conceſſit, Ægyptios verò ad unum omnes ſuffocavit, eorumqve arma, ſecundum Joſephum libro II. capite ultimo, in littus adverſum, qvod jam Hebræi ſervati occupaverant, excuſſit, & inermem populum commode armavit.

VI. Qvodnam qvæſo eſt illud mare rubrum, per qvod ſtupendo adjuti miraculo tranſierunt Iſraëlitæ?

Vocatur apud Græcos Erythræum ab aliis Juncoſum: & eſt ſinus Africam ab Arabiâ disjungens, qvanqvam nonnulli putant, extendere ſe illud ad ipſam usq; Indiam. Nomen autem rubri obtinuit, non, ut Strabo au-

bo autumavit, à colore propter radiorum reflexionem apparente, vel à montibus ex aduſtione rubentibus, vel à Sole, cum ſupra verticem eſt; non ex ſententia Cteſiæ Cnidii à fonte rubicundo, qvi aqvam minio plenam in mare coloratam emittat; non deniqve ab Erythra Perſei & Andromedæ filio, qvi in iis locis imperaſſe dicitur. Sed, ut aliqvi annotarunt, à maculis, qvæ paſſim diversâ formâ conſpiciuntur, & qvidem non ex balænarum ſangvine, ceu aliqvid prodiderunt, ſed ob plantæ alicujus ſeu fruticis rubri vim & copiam magnam, qvi in fundo hujus maris ſolidos ramos Coralii inſtar profert, & aqvæ ſuperficiem ſimili colore tingit. Qvam ipſam tamen opinionem Ludovicus Vartomannus Navig. lib. I. cap. XXI. & Johannes Brodæus Miſcell. lib. III. cap. IX. improbare videntur, qvi rubrum mare non reipsâ, ſed nominetenus rubrum eſſe probant. Ideoqve piam eruit Nicolaus Fullerus Miſcellaneorum Theologicorum libro IV. cap. XX. ſententiam, qvâ ſtatuit, mare rubrum dictum eſſe ab Edom, qvi eſt Eſau, Iſaaci filio, qvi Græcè eſt ἐρυθρὸς, Latinè Ruber. Hic ſanè magna Arabiæ parte occupata, toti regioni, qvam ejus poſteri cum Nabatheis in unam gentem coëuntes incoluerunt, à ſe Idumææ; ſinui verò adjacenti, Maris rubri nomen dedit. Hoc autem mare qvia motu in ſe replicato, qvem æſtum ſeu πλημμυρίδα vocant, accreſcit & decreſcit, ſacrarum literarum oſores Moſen in ſicco transmiſiſſe calumniantur, oportunitate refluxionis uſum, cùm tamen nunqvam eâ parte vi æſtus nudatum conſpiciatur, qvâ Hebræi tranſierunt. Sed hæc mittentes, Moſis hiſtoriam juxta ſeriem XLII. manſionum ſeu ſtationum, qvas ſibi Iſraëlitæ XL. annorum ſpacio fixerunt, ex Num. XXX. & ex totâ hiſtoriâ Moſaicâ curſim videamus.

VII. Placet Methodus: Tu in enarrandis illis XLII. manſionibus attento me uteris auditore.

I. Rameſes vel Rameſſe, unde anno Mundi MMCDLIII. XV. April. egreſſi ſunt Iſraëlitæ.

[Hoc oppidum in extremis Ægypti finibus ab ipſis Iſraëlitis ſive ædificatum, ſive amplificatum, Exod. I. 11. ab agni Paſchalis inſtitutione, & legis de primogenitis Deo dicandis aut redimendis promulgatione eſt celeberrimum, qvò convenit populus Iſraëliticus Ægyptum exiturus, ſexcenta virorum millia absqve fœminis & parvulis.]

II. Succoth à tabernaculis ſeu tentoriis dicta, qvæ ibi primum fixerunt.

[Hu-

[Hujus urbis incolas poſtea Gideon, Midianitas perſeqvens, ob commeatum militibus negatum interemit. Jud. IIX. 16.]

III. Etham deſertum, qvod & Sur vocatur, proximum Arabum ſolitudini.

[Hic nubem primò apparuiſſe autumat Hieronymus, qvæ interdiu nubis; noctu ignis ſpeciem præbuit. Sunt, qvi putant, duas illuxiſſe nubes, qvarum altera Iſraëlitas protexerit, altera direxerit. Hoc deſertum Ethan non longè diſtat à Chananæorum terminis, ad qvos brevi pertingere potuiſſent Iſraëlitæ, niſi DEUS decretæ in Ægyptios ultionis expediendæ cauſa, iter ad ortum flectere, atqve ad mare rubrum contendere juſſos in anguſtum locum Pihahiroth deduxiſſet.]

IV. Pihahiroth q. os vallis, ubi Pharao eſt aſſecutus Hebræos.

[Hîc à fronte marinis undis; à lateribus montium altitudine; à tergo hoſtium exercitu premebantur. Sed mari non duodecim, ut nonnulli putant, ſed unam viam, & qvidem planiſſimam, præbente, tranſiit Eccleſia; Tyrannus cum ſuis ſuffocatus eſt. Contigit hic PRIMA MURMURATIO Hebræorum, maris, rupium & Ægyptiarum copiarum anguſtiis incluſorum Exod. XIV. 11.]

V. Marah, illa pars deſerti ultra mare rubrum, qvâ poſt triduanum in locis aridis iter, populus invenit qvidem aqvas, ſed amaras.

[MURMURATIO igitur SECUNDA hic contigit, qvam ſedavit Moſes, injecto, qvo potabilis aqva facta eſt, ligno. Exod. XV. 24.]

VI. Helim, locus deſerti Sur, XII. aqvarum fontibus, & LXX. palmis amœniſſimus.

VII. Sinus qvidam maris rubri, ubi ſuperata maris diſcrimina Judæis denuò ante oculos poſita ſunt.

IIX. Deſertum Sin, inter Elim & Sinai, qvod attigerunt die XXX. poſt exitum, in qvo qvinqve manſiones habuere Iſraëlitæ.

[Hîc, qvod farina conſperſa deficiebat, TERTIA MURMURATIO populi contigit. Deus autem ad famem tollendam coturnices veſperi; mane verò Manna de cœlo cum rore demiſit. Et panis ille cœleſtis per XL. annos, præterqvam diebus Sabbati, in deſerto miraculosè ſubminiſtratus eſt, idoneus ad ſapidiſſimos cibos conficiendos: de qvo etiam menſuram refertam in tabernaculo reſervari juſſit Deus Exod. XVI.]

IX. Dapheca ſeu Daphca.

X. Alus.

 XI. Ra-

XI. Raphidim, ubi contigit QVARTA MURMURATIO ob aqvæ defectum.

[Tria hîc memorabilia contigerunt: I. Aqvæ ad populi importunitatem, Moſe petram percutiente, ex ſaxo eductæ ſunt. II. Amalekitæ ex proſapiâ Eſavi, primi Judæorum hoſtes, virtute Joſuæ, & Moſis precibus, ſuperati, & qvòd fratribus fame maceratis ſuccurrere noluerant, graviſſimum ſcelus commiſiſſe judicati, atqve ſeqventibus temporibus excidio totali à Deo addicti ſunt. III. Jethro Moſis ſocer, inviſens generum, de Rep. facilius gubernandâ egregium ſubminiſtravit conſilium, ut ſicuti Moſes ſolus ſine Judicibus & Magiſtratibus hactenus de omnibus populi rebus ſtatuiſſet, ita poſtmodum graviora, & imprimis ad Deum pertinentia, ſibi reſervaret; leviorum verò rerum cognitionem Tribunis, Centurionibus, Qvinqvagenariis & Decanis committeret. Exod. XVII. & XIIX.]

XII. Deſertum Sinai, circa montem Horeb & Sinai, in qvo integrum ferè annum commorati ſunt.

[In hâc ſtatione I. Decalogus præceptorum in tonitruis ipſa Dei voce promulgatus eſt, menſe III. die VI. ab exitu, Anno Mundi MMCDLIII. die qvinto Junii, ſecundum ſupputationem Calviſii. Exod. XIX. & XX. Cumq; populus non ſuſtineret vocem divinam, explicatio Decalogi Moſi ſoli facta eſt, Ex. XXI. XXII. XIII. Deinde II. Senioribus LXX. in montem conſcendentibus, Deus ſeſe conſpiciendum præbuit, & ſub pedibus ejus videbatur qvaſi opus lapidis Sapphirini, & qvaſi cœlum, cum ſerenum eſt, Exod. XXIV. Poſt III. Moſes in monte XL. dies absq; ullo cibi adminiculo commoratus, ad figuram commonſtratam tabernaculum erigere juſſus, duas legis tabulas lapideas Dei digito ſcriptas, qvas ad populum deferret, accepit. Exod. XXV. ad XXXI. Populus interea IV. abominandâ Idololatriâ, ipſo duce Aarone, vitulum in forma Apis Ægyptiaci confecit, adoravit, & choreis laſcivis coluit. V. Sed Moſes tantam abominatus impietatem, indignabundus confregit tabulas divinas cineresqve vituli bibendos populo Idololatrico propinavit, & tria millia per Levitas perimi juſſit. VI. Tandem tamen, reconciliato Jehovâ, alias legis tabulas confecit, alioſqve XL. dies cum Deo colloqvens, in monte Sinai conſumpſit. Exod. XXXIII. XXXIV. Et VII. Tabernaculum, anno poſt exitum ſecundo, die primo menſis primi, qvi eſt XXIII. Martii, Anno Mundi MMCDLIV. erexit atqve conſecravit: qvod nube diurnâ, igneqve nocturno, in præſentiæ divinæ teſtimonium, pulcrè illuſtratum

Judæi

Judæi conſpexerunt, Num. IX. 15. Cum igitur IIX. Aaron & filii ejus ſacerdotalia exercere inciperent, prima holocauſta, ſub totius populi conſpectu, igne cœleſti (in qvo Leonis faciem conſpectam fuiſſe aſſerunt Hebræi) abſumta ſunt, Lev. IX. 24. Tandem IX. Nadab & Abiha Aaronidæ, qvia alieno igne res ſacras fecerant, igne à Domino egreſſo, conſumti ſunt. Lev. X. 1.)

XIII. Locus in deſerto Pharan, qvem primùm Hazerah ſeu incenſionem; deindè Cibrotharaavah, ſeu ſepulcra concupiſcentiæ, ab eventu nominarunt.

[Hîc enim contigit QVINTA & SEXTA populi MURMURATIO. Illa ob itineris difficultatem; hæc ob Angelici cibi nauſeam, & carnium concupiſcentiam. Illam ignis Domini in caſtrorum extremitatibus accenſus; hanc peſtis, qvæ cum magno coturnicum numero immiſſa eſt, ſedavit. In hac qvoqve ſtatione Spiritus S. deſcendit extraordinario ſigno ſuper LXX. Viros, & ita συνέδριον iſtud ſolemne ſeu ſupremum Reip. conſiſtorium, & nobiliſſimus Senatus inſtitutus eſt, penes qvem ſumma poteſtas dijudicandi controverſias dogmatum, exercendi judicia publica, eligendi & deponendi reges, jus erat. Num. XI. Confer Carolum Sigonium libro VI. Reip. Heb. cap. VII. & Petrum Galatinum libro IV. capite IV.]

XIV. Haſeroth' ſeu Eſerimoth.

[Hîc juxta illud (συγγενὲς καὶ φθονεῖν ἐπίσταται) Miriam & Aaron fratri Moſi, ob Ziporam Æthiopiſſam, tanqvam barbaram & gentilem, litem moverunt. Sed Miriam elephantiaſi ſeptiduanâ percuſſa; Aaroni deprecanti culpa condonata eſt.]

XV. Rethma in deſerto Pharan, qvod longiſſimo tractu extenditur, juxta Cadesbarneo, ceu Deut. I. 19. vocatur.

[Hinc XII. exploratores in terram Chananæam mittuntur: Sed reverſi, & palmite cum uva in vecte allato, robur Palæſtinorum inexpugnabile nunciantes, SEPTIMAM MURMURATIONEM populi excitant: qvâ, vix per Joſuam & Calebum ſedatâ, ingreſſus in terram promiſſam patribus negatur; filiis promittitur; & exploratores præter Joſuam & Calebum ſubitaneâ morte intereunt: Iſraëlitæ autem, ſerâ ducti pœnitentiâ, invito Moſe, contra hoſtes exercitu educto ab Amalekitis, Chananæis & Amorrhæis cæduntur. Num. XIV.]

XVI. Rhimmon Phares.

[In hunc locum, cùm jam in ipſo terræ aditu poſiti eſſent, ex Reth-

mâ retrocedere juſſi, Num. XIV. 25. montem Amorrhæum in interiore Arabiæ ſolitudine longo tempore, annorum videlicet XXXIIX. ſpatio, circumierunt. Qvo tamen toto tempore nec veſtimenta eorum lacerata, nec calcei attriti fuerunt. Deut. XXIX. 5.]

XVII. Libna
XIIX. Reſſa
XIX. Ceelath
XX. Mons Sepher
XXI. Harada
XXII. Macheleth
XXIII. Thabath
XXIV. Thara
XXV. Mithca
XXVI. Harmona
XXVII. Maſoroth
XXIIX. Beneiaacan
XXIX. Mons Gidgad
XXX. Jetabatha
XXXI. Hebrona
XXXII. Eziongaber in littore maris rubri propè Ailoth urbem regni Edom ad navium ſtationem aptiſſimam. 1. Reg. IX. 26.

In his XVI. ſtationibus illa eſſe geſta putantur, qvæ Num. XV. & qvatuor, qvæ ſeqvuntur, capitibus deſcribuntur. Nam. I. transgreſſor Sabbati lapidatione è medio apud Ceelath ſublatus eſt. II. Corha Levita, patruelis Moſis, & Dathan, Abiram atqve On, Rubenitæ, ad Thara, in conjuratione CCL. procerum, Moſen de injuſtè, uſurpatâ dignitatis politicæ & Sacerdotalis adminiſtratione incuſantes, partim hiatu terræ, partim ignis à Jehovâ egreſſi vehementiâ, abſorpti perierunt, eorumqve acerræ ſeu thuribula in monumentum conjurationis ſeriò punitæ altari affixa ſunt. III. Hinc extitit OCTAVA MURMURATIO populi ob cladem rebellibus illatam, qvam Moſi & Aaroni imputabant. Sed peſtis divinitùs immiſſa ſubitò CXLVII. millia ſuſtuliſt, & univerſum peremiſſet populum, niſi Aaron, ſuffitu facto, iram DEI ſedaviſſet, IV. Aaroni igitur dignitas Sacerdotii & pontificatus, ſigno virgæ refloreſcentis, & flores atqve amygdala una nocte protrudentis, confirmatus, & novis legibus circumſcriptus eſt,

XXXIII. Deſertum Zin in viciniâ Cades Num. XXXIII. 36. & Num. XX. 1. ad qvod pervenerunt menſe primo anni XL. poſt exitum ex Ægypto.

[Hic I. Mirjam, ſoror Moſis, anno ætatis CXXVI. fatis conceſſit, & publicis ſumtibus ſepulta eſt, ut annotat Joſephus. Orta eſt II. NONA MURMURATIO populi ob aqvæ indigentiam, qvam Moſes ex petra, baculo, tanqvàm Θαυματουργίας vexillo, elicuit. Sed tantus tot certami-

taminum victor, tot miraculorum teſtis, qvi toties in rupturâ coram Deo ſteterat Pſalmo CVI. 23. uno in ictu ad extremum miſerè defecit, & qvi debuerat imperare ſaxo, ut aqvas daret, diffidenter qvæſiit ex populo, utrum ex petrâ aqvæ poſſint prodire, & ob id triſtem audiit ſententiam, qvod cum fratre, ejusdem criminis reo, non ſit terram promiſſam ingreſſurus: Et uterqve eodem, qvo Miriam, anno, puta Anno Mundi MMCDXCIV. defuncti ſunt. III. Qvod anteqvam fieret, Moſes pro impetrando tranſitu legatos miſit ad Regem Edomitarum, ex proſapiâ Eſavi oriundum, qvi ſuperbo dato reſponſo, & educto exercitu, vias aditusqve tranſituris cognatis interclufit, ut cogerentur longis ambagibus confinia circumire, vel ſaltem extremitates regni Edomitici attingere. Deut. II. 8. & 29. Moabitæ etiam ex proſapiâ Lothi tranſitum Moſi negarunt, ut ad latus iter flecteret, Jud. XI. 17. qvi tamen cognatos Eſavitas & Lothidas lædere, aut regnis & poſſeſſionibus ſuis ſpoliare prohibitus fuerat.]

XXXIV. Mons Hor, unde Horthæi ſunt dicti, qvos Edomitæ ex hoc loco olim expulerant. Deut. II. 12. & 22.

[Contigerunt hoc in monte, qvem etiam nominarunt Moſerah, Deut. X. 6. duo memorabilia: Nam Aaron montem aſcendere, filio Eleazaro Pontificatum tradere, & absqve morbo atqve corporis langvore, anno ætatis CXXIII. mori juſſus, à populo integrum menſem defletus eſt, Num. XX. 24. Deinde Rex Chananæus Arad Iſraëlitas in fugam egit, nonnullosqve eorum prædæ inſtar abduxit. Sed illi nuncupato voto de urbibus cum incolis exſcindendis, cùm ex animi ſententia res ſucceſſiſſet, in perpetuam rei memoriam loco nomen Anathematis ſeu Hormah impoſuerunt. Num. XXI.]

XXXV. Salmonah per viam maris Suph, Num. XXXIII. 41. ſeu Gadgad, Deut. X. 7.

XXXVI. Pinon ſeu Jathbath.

[Hîc DECIMA MURMURATIO populi ob itintris difficultatem orta, ſerpentum ignitorum immiſſione punita eſt: Qvos qvidem ſerpentes preſteras vocant, & morſu venenum, ſitim, mortemqve afferre dicunt. Sed ænei ſerpentis è conto & perticâ ſuſpenſi intuitu, modo omnem naturam tranſgrediente, ſanantur morituri. Num. XXI. 4.]

XXXVII. Oboth.

XXXIIX. Icabarim in finibus Moab, Num. XXXIII. 44.

XXXIX. Dibongad.

XL.

XL. Helmondeblathaim propè Arnum fluvium, qvi in Arabiâ oriens per ſolitudines fertur, & Aſphaltidi infunditur.

XLI. Montes Abarim, qvorum diverſa loca diverſa ſortiuntur nomina, Num. XVI. 11.

[Hîc I. ob aqvas, fonte mirabiliter erumpente, inventas, DEO gratias carmine & hymno decantarunt, Num. XXI. 18. Petiêre II. à Sione, Rege Hesbonis ſeu Hæmorrhæorum, innocuum tranſitum: Sed ille, ob victoriam paulò ante à Moabitis reportatam ſuperbiens, pacem offerentes bello laceſſiit: Ideoqve cum omnibus ſuis cujuscunqve ſexus & ætatis trucidatus, ejusqve regio omine auſpicato prima Iſraëlitarum poſſesſio facta eſt. Num. XXI. 21. Deut. II. 26. Paulò poſt III. Ogo, Baſanæ ſeu Galadinæ, ut Joſephus habet, Regi, qvi de Gigantibus ſupererat, & lectum IX. cubitos longum dormiturus premebat, bellum illatum eſt, qvod illum cum filiis & univerſis ſubditis peremit. Iſraëlitæ autem, LX. ejus urbibus occupatis, opima ſpolia inter ſe diviſerunt.]

XLII. Ultima manſio conſtituta eſt in Campeſtribus Moab, Num. XXII. 1. & XXXIII. 94.

[Hîc I. Balec Rex Moabitarum ex proſapia Lothi oriundus, cum Midianitis ſe adverſus Iſraëlitas, qvorum innoxium adventum præter cauſam extimeſcebat, ſe conjunxit, & magicam Bileami Pſeudoprophetæ, & carminibus noxiis præpotentis, è terrà Ammonitarum evocati, artem imploravit. Sed ille primùm à DEO, ne iret; deinde ſecundâ evocatus legatione, ut iret, juſſus, gladio Angeli ſtricto & aſinæ loqventis increpatione exterritus, maledicta concepta ἀντιμεταβολῇ ſtupendâ in benedictiones vidit converſa, ut omnia bona Iſraëlitis: peſſima qvæqve eorum hoſtibus, & multa alia de adventu Chriſti, & futuris ſeculis, prædiceret. Conſilium tamen Regi ſubminiſtravit ſceleſtus, ut per blandas Moabitarum & Midianitarum mulierum conſvetudines curaret Iſraëlitas ad Idololatriam induci, atqve illi vel ſic gratiam DEI amitterent. Qvod cùm feliciter ceſſiſſet omnium malorum Architecto, DEUS iratus promiſcuum vulgus, Beelphegori initiatum, agminatim cædi, & in Sole Principes ſuſpendi juſſit, atqve ex populo XXIV. millia plagâ tremendâ percuſſit: qvæ prius non deſiit, qvam Pinehas, heroico Zelo commotus in fœdâ fornice Zimbrium, cum Midianitide Chozbiâ copulatum impiâ Venere, ſpiculo trajiceret.

II. Cenſu populi tertio condito inventi ſunt, præter XXIII. mille Levitas 601730. bellatorum Num XXVI. Primum cenſum vide Ex. XXX. alterum Num. I. & II.

III. Lex,

III. Lex, ut hæreditas ad proximiores, nec fæmellis excluſis, tranſeat, occaſionem qvinqve filiabus Zelaphudi præbentibus, perfertur. Num. XXVII. Sed additur Num. XXVI. limitatio, ut fæmellæ hæredes non niſi alicui ex ſua tribu nubant, ne transferatur unius tribus hæreditas ad aliã.

IV. Moſes in monte Abarim, qvi Piſga & Nebo vocatur, Deut. X. 27. XXXII. 49. terram promiſſam aſpicere, ſed non ingredi jubetur: Ideoq; non reluctatus Deo, nec mortem deprecatus, Joſuam ſucceſſorem obtinet. Num. XXVII.

V. Mandatum de ulciſcendis Midianitis, cladis ſuperioris autoribus, mandatur executioni, & Pinehæ Sacerdotis auſpicio, exercitu XII. millium ex XII. tribubus ſelectorum educto, omnes eorum mares, cum qvinqve Regibus, & omnibus fœminis virum paſſis, per qvas deceptus fuerat populus, trucidantur, virginum XXXII. millia in ſervitutem abripiuntur, prædæ dividuntur, & ſpoliorum pars magna Deo conſecratur, Num XXXI.

VI. Rubenitæ, Gaditæ, & dimidia Manaſſenſium pars omnem Amorrhæorum & Midianitarum regionem cis Jordanem habitandam cum certâ conditione accipiunt. Num. XXXIV.

VII. Termini terræ Chananææ præfiniuntur; qviqve eam Iſraëlitis dividant, deſignantur. Num. XXXIV.

IIX. Levitis, ab hæreditate terræ promiſſæ excluſis, certa domicilia aſſignantur, ita qvidem, ut XLIIX. urbes inter reliqvas tribus σποράδην incolant, urbiumqve earum ſuburbia per circuitum ad mille cubitos, pro horreis & ſtabulis jumentorum, agros verò & paſcua ad duo cubitorum millia, pro paſcendis pecoribus poſſideant, & in ſex urbibus refugii, tanqvam aſylis, per errorem lapſis ſemper tutum receptum indulgeant. Num. XXXV.

IX. Liber Deuteronomii inculcatur, fœdus inter Deum & populum renovatur, Iſraëlitæ novâ ſolennitate Deo obligantur, ſiq; delicturi ſunt, ad pœnitentiam agendam revocantur, Deut. XXIX. & XXX.

X. Tandem Moſes, ille nuncius fideliſſimus, Prophetarum initiator, Heros eminentiſſimus, Orbis conditi Coſmographus, qvi ſecundum ſupputationem nonnullorum LIII. itinera confecerat, CLXXIII. colloqvia cum Deo inſtituerat, L. miracula ediderat longè maxima, reſignato in manus Joſuæ ſucceſſoris officio, legis volumine ad latus arcæ fœderis depoſito, dulci melodiâ decantata, eulogiis populo Iſraëlitico valedictoriis dedicatis, eminus priùs terrâ promiſſâ conſpectâ, anno ætatis

H

tatis CXX. moritur, & ab ipſo Deo, vel miniſterio Angelorum, vel ultroneo terræ ſe aperientis ſervitio, ſepelitur, idq; loco nunqvam cognoſcendo, cùm, ne qvis faciem, qvæ conſortio ſermonis Dei rutilaverat, mortis mœrore preſſam videret, tùm ne ſepulcrum ejus populo, ſi cognoviſſet, ubi eſſet, materiam ſuperſtitionis præberet, tùm deniqve ut ſignificaretur, qvod Lutherus ait, luce Evangelii oriente, miniſterium legis ſic tolli, ut Judæi neqve invenire, neqve reparare unqvam poſſint. Joſephus mortem Moſis ita deſcribit, ut dicat, eum inter complexus Joſuæ & Eleazari repentinâ nube circumdatum, in vallem qvandam fuiſſe ablatum. Tu honorifica de Moſe teſtimonia qvære etiam apud Scriptores prophanos, Strabonem libro XVI. Geographiæ, Diodorum Siculum lib. I. part. II. & in Ecloga libri XL. Nec calumnias morare Juſtini lib. XXXVI. nec Taciti libro XXI. nec aliorum. Qvin potius Juſtini Martyris & Philoſophi teſtimoniū audi, qvi dicit, vel XI. graves autores apud Gentiles inveniri, qvi Moſen tanqvam divinum ſcriptorem com̄endarunt. Et memorabile eſt, qvod legitur apud Clementem Alexandrinum, libro I. Stromatum, Myſtas apud Græcos referre, qvod Moſes ſolo verbo occiderit Ægyptium, qvi Hebræum injuſtè invaſerat: Artapanam etiam in opere de Judæis, Moſen dicere in cuſtodia inluſum, à Necephre rege Ægyptiorum, eò qvod peteret, ut populus liberaretur ex Ægypto, noctu aperto carcere Dei voluntate egreſſum, cùm in regiam deceſſiſſet, dormienti regi aſtitiſſe, & eum excitaſſe: illum autem, eo, qvod factum fuerat, ſtupefactum, juſſiſſe Moſen, ut diceret nomen ejus, qvi miſerat; & illum qvidem, cum ad aurem ſe inclinaſſet, dixiſſe: Regem autem, cum audiiſſet, mutum cecidiſſe; cùm eum autem Moſes tenuiſſet, rurſus revixiſſe.

IIX. Videor mihi hiſtoriam Moſaicam ſatis intelligere: Sed legum & ſacrificiorum Moſaicorum, ut & Tabernaculi exſtructi hiſtoriā deſidero exactiorē.

Ut de Tabernaculo incipiam, ſcias, Moſen Ex. XXXIII. 17. cùm populus vitulum aureum adoraſſet, ut iratum Deum longius receſſiſſe moneret, qvoddam, ut vocat, Eccleſiæ ſeu conventus & fœderis tabernaculum extra caſtra tranſtuliſſe, cujus antea inter Iſraëlitas ad verbum Dei audiendum uſus fuiſſe videtur. Sed acceperat paulò ante Moſes, Exod. XXV. mandatum de illo Tabernaculo & Sanctuario fabricando, qvod tandem Exod. XL. poſt ſecundos XL. dies in monte tranſactos erexit. Et hoc qvidem, ad Ideam ab ipſo Deo monſtratam, ex deauratis tabel-

tabellis lignorum Sittim, nec cariem ſentientium, nec putreſcentium, qvæ ſecundum Hieronymum ſuper Eſ. XLI. & Joel. III. in ſolo Arabiæ eremo naſcuntur, foliis ſpinæ albæ ſimilia, magnitudine verò & incorruptibilitatis lege diſſimilia, hâc formâ exſtructum fuit, ut ſingulæ tabulæ X. cubitos longitudinis, ſeſqvicubitum craſſitudinis; IV. autem digitos, qvod Joſephus ait lib. III. cap. V. craſſitici haberent, & ſuis utrinqve incruſtraturis ſibi invicem conjungi poſſent. Ex his ſurſum erectis, & ſuper baſes argenteas firmatis, latus meridianum XX. aqvilonare totidem, occidentale IIX. accepit, ita qvidem, ut altitudo & latitudo eſſet X. cubitorum; longitudo verò XXX. Et extrinſecus ordines circulorum aureorum ad tabulas affixi erant, per qvos qvinqve vectes deaurati immiſſi totam ſtructuram conſtrinxerunt. Ipſius autem tabernaculi longitudinem intus velum qvoddam, IV. columnis appenſum in anteriorem occiduam partem XX. cubitorum, qvam dicebant Sanctum; & poſteriorem Orientalem X. cubitorum, qvam Sanctum Sanctorum vocabant, diſtingvebat, Exod. XXVI. 31. In circuitu verò tentoria qvædam, ſeu aulæa, ſeu cortinæ byſſinæ ocellatim in formam retis textæ, per qvas, qvid intus ageretur, conſpicari poterant foris ſtantes, per IV. ejus latera ſpacio CCC. cubitorum deducta, Atrium Sanctum conſtituebant. Exod. XXVII. 9. Joſeph. lib. III. cap. V. Utqve tabernaculum ab aëris & tempeſtatum injuriâ rectè defenderetur, qvatuor ejus ſunt facta operimenta, I. Sericum. II. ex ſtragulis caprinis. III. ex velleribus arietinis rubricatis. IV. ex pellibus taxorum, imbrem non tranſmittentibus. Confer, qvæ Philo Judæus de tabernaculo diligenter ſcribit, qvæqve Ariæmontanus, Hoſpinianus & alii.

IX. Auguſtam ſanè tabernaculi Moſaici fabricam mibi deſcripſiſti: Qvis autem ejus uſus fuerit, ſuccinctè indicato.

Typum Meſſiæ illud fuiſſe, nemo negat: Sed hæc Theologis committens, attende I. qvid in ſingulis tabernaculi partibus, atrio videlicet, Sancto & Sanctiſſimo inventum ſit. II. Qvæ perſonæ ſacra in his locis obierint. III. Qvæ ſacrificia obtulerint. IV. Qvæ feſto celebraverint. V. Qvas alias leges obſervaverint.

X. Qvidnam igitur in ſingulis tabernaculi partibus inventum eſt?

In SANCTO SANCTORUM erat I. Arca fœderis ex omni parte deaurata, coronâ tanqvam limbo ſuperius in circuitu ornata, & duobus vectibus portatilis, qvi ex annulis ſuis nunqvam extrahebantur, ne qvis putaret, eodem ſemper ſubſtituram loco arcam Exod. XXV. 10. II. Caphoreth ſeu Operculum arcæ, ſeu propitiatorium, ex auro ſolido factum, qvod tanqvam thronum viſibilem, ex qvo reſponſa ſuis daret Deus inviſibilis, in terris paravit, Exod. XXV. 17. III. Duo Cherubim, in forma duorum puerorum alatorum, ex ſolido auro facti, qvi propitiatorium alis tegebant, Exod. XXV. 18. Salomon ſuperaddidit hiſce duobus alios Cherubim proceræ magnitudinis X. cubitorum, qvi obverſis vultibus collocati per totam ſanctuarii latitudinem alas extenderunt. I. Reg. VI. 23. IV. Tabulæ legis, præter qvas nihil in arca erat reconditum I. Reg. IIX. 9. II. Par. V. 10. V. Urna aurea Mannæ. VI. Virga Aaronis. VII. Volumen legis, qvæ omnia fuerunt juxta arcam poſita Ex. XVII. 33. Deut. XXXI. 26. Heb. IX. 4. IIX. Thuribulum aureum, cujus in feſto expiationis in adolendo incenſo uſus erat, Lev. XVI. 12. Hebr. IX. 4.

IN SANCTO erant I. Altare Thymiamatis ſeu ſuffitus inauratum, qvadrilaterum, portatile, cornibus armatum, & limbo aureo in circumferentiâ ornatum, inter menſam auream & candelabrum poſitum, in qvo bis qvolibet die adolebatur; qvotannis etiam in feſto expiationis ſangvis hoſtiarum aſpergebatur. Exod. XXX. 1. XXXVII. 25. II. Menſa aurea in ſeptentrionali parte poſita, aureâ miniſterii Levitici ſuppellectile, ut & panibus propoſitionis & thure iis ſuperimpoſito onerata & ornata, Exod. XXV. 23. XXXVII. 10. In Salomonis templo non una, ſed decem ejusmodi menſæ poſitæ reperiebantur, qvarum qvinq; latus aqvilonare, totidem meridionale ornabant. III. Candelabrum aureum in parte auſtrale cum ſuis forcipibus collocatum, & ſeptem perpetuis lucernis ſplendeſcens. Exod. XXV. 31. XXXVII. 17. Ad cujus Ideam Salomon itidem alia novem formavit, qvæ tamen cum novem aureis menſis à Seſaco Ægyptiorum Rege paulò poſt ablata fuiſſe putantur. I. Reg. XIV. 26.

IN ATRIO TABERNACULI erat I. Altare holocaumatum cum igne ſuo perpetuo & craticula, reliqvâqve ſacrificiorum ſuppellectile, Exod. XXVII. & XXIIX. Hoc Salomon qvater amplius Moſaico fecit, altitudine videlicet X. cubitorum, qvod cum Sacerdotes per gradus aſcendere prohibi eſſent, ſenſim unâ parte reſupinabatur, ut commodè ad ejus ſummitatem prodire poſſent. Joſephus lib. VI. bell. Jud. cap. VI. II. Labrum

brum æneum ex ſpeculis mulierum confectum, Exod. XXX. 15. XXXVIII. 8. ex qvo Sacerdotes ſacra facturi manus pedesqve abluebant. Hujus loco repoſuit Salomon Mare æneum, qvod bis mille batos I. Reg. VII. 26. ſeu ter mille metretas II. Par. IV. 5. capiebat, figurâ hemiſphæricâ, exterius cælaturis ornatum, à ſpirâ & XII. bobus ſuſtentatum. Huic mari æneo adjecit idem Salomon X. luteres, minoris amplitudinis in conchali forma XL. batos continentes, ad hoſtias abluendas I. Reg. VII. 27. ut & alia vaſa minora, lebetes videlicet ad ſuſcipiendos cineres, forcipes & faſcinulas ad ligna ardentia diſponenda, ſcutras deniq; & hamulas, qvibus ignis ſanctus de altari holocaumatum veſpere & mane ad ſuffitum in altari thymiamatis faciendum deferebatur. In hoc etiam atrio Sacerdotum, ante ipſum templi, qvâ parte Sanctum erat, veſtibulum duas columnas æneas erexit Salomon, alteram â ſiniſtris Booz, alteram â dexteris Jachin, XII. in circumferentia cubitorum I. Reg. VII. 21. altitudinis XXXV. cubitorum II. Par. III. 15. Tandem in media atrii parte, II. Par. VI. 13. Baſis ænea qvinqve cubitos longa atqve lata, tres verò alta, à Salomone conſtituta eſt, qvæ formam ſumtuoſi cujusdam ſuggeſtus retulit, de qvo Salomon, vidente atqve audiente populo, orare ac loqvi poterat.

XI. Qvænam ſunt illæ perſonæ, qvæ in tabernaculo & deinde in Templo Salomonis ſacra fecerunt?

Ut uno verbò reſpondeam, ſunt Levitæ, qvorum diſtinctionem & officia jam in Eccleſia Patriarcharum qvæſtione XXII. cognoviſti. Inter illos præ reliqvis conſpicuus fuit ſummus Pontifex ſeu Sacerdos Magnus, cujus veſtes Exod. XXVIII. & XXXIX. & à Joſepho libro III. cap. VIII. deſcribuntur hâc formâ. I. Ephod, ἐπώμις ſeu Amiculum ex auro, purpurâ, hiacyntho, cocco & byſſo confectum, der Leibrock/ ab humeris usqve ad lumbos dependens, in cujus lateribus humeralibus duo lapides onychini XII. nomina filiorum Iſraël continebant, & ſecundum Joſephum libro III. cap. IX. qvoties litatum eſſet, fulgorem præter naturam ſuam emittebant. II. Pectorale, das Schildlein/ τὸ λογεῖον, amiculo annectendum XII. gemmis XII. Patriarcharum nomina mirando artificio in qvatuor ordinibus diſtincta oſtendens, & inſigni illo voluntatis Dei nuncio conſpicuum, qvem Urim & Thumim vocant: De qvo, qvid fuerit, cùm admodum diſcrepent Theologorum ſententiæ, nos qvoqve illud; Non ſatis liqvet; libenter profitebimur. III. Pallium hiacynthinum,

num, der Seyden Rock/ ſine manicis ultra genua protenſum, inconſutile crebris circumcirca tintinnabulis reſonans. IV. Lamina frontalis aurea, das Stirnblat/ in formâ ſemicirculi aut coronæ mediæ cum hac inſcriptione: Kodeſch la Jehova, id eſt, SANCTITAS JEHOVÆ. V. Tunica talaris ocellata linea ſeu byſſina, itidem inconſutilis, der enge Rock. VI. Cydaris ſeu mitra è byſſo rotunda. VII. Baltheus ejusdem materiæ & artificii cum Ephod atqve pectorali, operis Phrygionici, qvo veſtes, ne diffluerent, conſtringebantur. IIX. Feminalia linea, à renibus ad femora carnem turpitudinis operientia. Ex his omnibus qvatuor veſtimenta poſteriora fuerunt ſummo & reliqvis ſacerdotibus communia; qvatuor autem priora non niſi Pontifici: ita tamen, ut & ſacerdotum minorum veſtitus paſſim Ephod dicatur, aſt non ſericus, ſed linteus. Conſecrationem autem ſummi ſacerdotis vide Exod. XXIX. & Levit. IIX. Conditiones & qvalitates Levit. XXI. Officia Lev. XVI. Sed ſacerdotum reliqvorum conditiones qvære Lev. X. 6. XXI. I. Ezech. XLIV. Officia collige ex Eccleſia Patriarcharum, qvæſt. XXIII. Ordines XXIV. qvi ſinguli ſuum habebant ἀρχιερέα ſeu principem, Marc. XVI. Eſdr. IIX. Act. III. diſce ex I. Par. XXIV. Cæterum Levitarum ordo duplex fuit, alter à Moſe, Num. I. & IV. alter à Davide I. Par. XXIII. inſtitutus. Uti autem Moſes iis in genere curam tabernaculi, ut id cum omni ſuppellectile qvadraginta illis peregrinationis annis portarent, ejusqve curam haberent, commendavit, ita arcæ ferendæ onere ſublato, David alios ex iis fecit ſacerdotum & templi miniſtros, numero XXIV. mille; alios Cantores, IV. mille; totidem etiam Janitores; alios deniqve Scribas & Judices, VI. mille. Confer II. Par. IIX. XXIX. XXXI. XXXV. De Nathinæis autem ſeu Gabaonitis, omnium Levitarum miniſtris, vide Eſdr. II. I. Par. IX. Joſ. V. IX. XX. Tandem Nazaræorum hiſtoriam, qvi valedicentes negotiis prophanis ad tempus certum ſe totos Deo devovebant, & certis votis conſecrabant, vide Num. VI. Thren. IV. 7. 1. Macc. III. 49 Qvinam autem Rechabitæ fuerint, & qvomodo ratio vivendi iis à patre Jonadabo, filio Rechabi, præſcripta ſit, ne vinum biberent, neve agros & vineas colerent, nec domos ædificarent, ſed in tabernaculis habitarent, lege I. Par. II. & Jerem. XXXV.

XII. Dic jam qvædam de Sacrificiis Moſaicis.

Qvicqvid DEO obtulerunt Judæi, Corban in genere dixerunt: Animalia autem, ſive ex volatilibus, ſive ex qvadrupedibus in victimas oblata vocarunt Zebach ſeu ſacrificia: Fruges deniqve aut ſuccos terræ, fru-

ctusqve fruticum Mincha appellarunt. Sacrificia qvod attinet, illa fuerunt I. Holocauſta Brand-Opffer/ qvæ præter unam pellem, qvæ ceſſit Sacerdotibus, cremabantur tota, fiebatqve ex bove, vitulo, ariete, capro, hirco, turturibus & columbarum pullis Lev. I. & VI. Cujus ſpecies erant juge Sacrificium, in qvo ſingulis diebus manè & veſperi duo agni anniculi mactabantur, & thure adolito, ſimila atqve oleum offerebatur. Exod. XXIX. Holocauſtum Sabbathi, in qvo juge ſacrificium duplicabatur, & panes novi cum ſale & thure in menſâ aureâ apponebantur, & Holocauſtum Neomeniæ, in qvo præter juge ſacrificium offerebantur duo juvenci, ſeptem agni, anniculus aries, libamentum vini, & qvæ præterea ad Holocauſta reqvirebantur. II. Oblatio pro peccatis, Sünd-opffer. Vitulus enim peccata totius populi & pontificis; hircus principis; capra ſive ovis privati divitis; duo turtures vel decima pars Ephah ſimilæ pàuperioris peccata expiabant, Lev. IV. V. VI. III. Oblatio pro delicto ἐκ ἀνεγαιςέσεως commiſſo, Schuldopffer: Cui præter hoſtiam arietis addebatur mulcta pecuniaria Lev. VI. & VII. IV. Sacrificium conſecrationis, Einweihungs-Opffer/ qvo ſacerdotes inaugurabantur, vitulo pro peccatis, ariete in holocauſtum, & alio ariete impletionum oblato, Lev. VIII. Exod. XIX. V. Sacrificium purgationis, Reinigungs-Opffer/ qvo puerperæ, vel leproſi, vel ſeminiflui, vel menſtruatæ mundabantur, Lev. XII. XIII. XIV. VI. Sacrificium expiationis, Verſöhnungs-Opffer/ qvo prævio ſacerdos ſummus ſanctuarium ingreſſus eſt, oblato juvenco, ariete & duobus hircis, qvorum alter in deſertum mittebatur, alter cum juvenco totus cum pelle & ſtercore comburebatur. Lev. XVI. VII Sacrificium pacificorum, Danck- oder Gelübd-Opffer/ pro ſpontaneis votis faciendis, aut gratiis agendis, ex vitulo, agno vel caprâ Lev. III. & VII. Numerant etiam nonnulli inter ſacrificia agnum paſchalem, & vaccam rufam extra caſtra mactandam & comburendam, qvorum ille conſtituebat alterum V. T. ſacramentum, Exod. XII. hæc cineres ad aqvas aſperſionis ſuppeditabat, Num. XIX. Hiſce plerisqve ſacrificiis ſua legitima Mincha, ſeu ſacrificium cibatorium, ein Speiſe-Opffer/ addendum erat, Num. XXVIII. qvod conficiebatur vel ex ſimila ſeu farina nondum coctâ, vel ex pane in clibano cocto, aut ſartagine frixo, aut craticulâ toſto, vel ex ſpicis ſeu granulis primitiarum Lev. II. & XXIII. Num. V. Et qvia omne eſculentum, terra natum, qvod in cellis, horreis & Apothecis reponebatur, obnoxium erat oblationi, ex eo primitiæ de ſpicis, uvis & oleis, qvi fructus dicebantur Tabal, offerebantur

tur in corbe, idqve vel ex legis præſcripto, Exod. XXIII. Num. V. vel ex voto ſpontaneo, Num. XXVII. Qvò pertinent Manipuli ſpicarum, die Paſchatos; & panes fermentati, feſto pentecoſtes oblati. Lev. XXIII. ut & oblationes novalium, Deut. XXII. placentarum ſeu pulmentorum, ex novâ paſtâ, Num. XV. & primogenitorum, cum ex hominibus, Exod. XIII. tùm ex animalibus, Exod. XXII. Theruma & Decimæ, non niſi de frugibus elaboratis, qvalia ſunt frumentum vannatum, muſtum & oleum, offerebantur. Theruma, qvam Græci ἀφαίρεμον ſeu ἀφορισμὸν; Alii oblationem; moderni Judæi eine Abſcheidung / interpretantur, non minor debebat eſſe parte frugum qvadrageſima, aut ad minimum ſexageſima, ut Joſephus Scaliger in Epiſtolis ex vetuſtiſſimis νομοδιδασκάλοις deduxit. Hâc delibatione de univerſitate fructum facta, & ſacerdotibus tradita, de reliqvo acervo Decima dabatur Levitis, Num. XVIII. & dicebatur Decima prima Tob. I. 7. ſecundum textum Græcum, qvi variat â verſione Latina & Germana. De ea Levitæ decimam dabant Sacerdotibus, Num. XVIII. 26. qvæ dicitur Decima Decimæ, ſeu Theruma Decimæ, & qvæ ſuperſtes erat, tanqvam profanum, qvovis loco abſumere poterant, Num XVIII. 31. Qvod autem reliqvum erat colono de Theruma & decima prima, de illo rurſus altera decima detrahebatur. Tob. I. 7. Deut X.IV. 22. Lev. XXVII. 30. qvâ veſci non licebat, niſi coram Deo, intra ſepta templi in atrio. Nam aut Hieroſolyma portanda erat, aut, ſi longior via eſſet, â colono divendebatur, atqve ex pecunia victimæ, vinum, oleum Hieroſolymis coëmebatur, ut ex illis epulum χαριστηριχὸν inſtrueretur, Deut. XIV. 24. Sed qvando illa ſecunda Decima divendebatur, qvinta pars Decimæ inſuper adjici conſvevit, Lev. XXVII. 31. Itaqve ſecunda Decima, qvæ erant X. de C. in adæratione fiebant XII. Exemplum apponemus ex ipſo Scaligero.

6000	Proventus anni unius.
100	Theruma magna Sacerdotibus tradenda.
5900	Reſiduum bis decimandum.
590	Decima prima, qvæ erant profana Levitarum.
59	Decima Decimæ, Theruma Decimæ, ſacerdotibus danda â Levitis.
531	Reſiduum Decimæ primæ, detractâ Decimâ Decimæ, qvæ erant profana præparata Levitarum.
5310	Profana coloni.
531	Decima ſecunda de profanis Coloni.

4779 Pro-

4779 Profana Coloni præparata ſeu deducta.
1121 Utraqve Decima conjuncta, qvæ eſt ad 5900 ut 19. ad 100.

Hinc patet XIX. de C. poſt Therumam à Colono præſtanda fuiſſe. Sed de illis IX. illi adærare licebat; X. tenebatur convehere Hieroſolyma in Apothecas templi, vel ipſe, vel per ſuos Apoſtolos: ubi eam cuſtodiebant, & diſtribuebant Levitæ, II. Par. XXXI. 5. & II. Tertio tamen & ſexto anno Hebdomadis hæc Decima, qvam diximus primam, in horrea, cellas & Apothecas coloni condebatur, ut Levitis, viduis & orphanis & advenis in oſtio coloni erogaretur, Deut. XIV. 28. Et ob id etiam dicebatur Decima pauperis, in annis III & VI. qvæ in annis I. II. IV. & V. dicebatur Decima prima. Septimo anno nullæ Primitiæ, nullum Theruma, nullæ decimæ perſolvebantur ob ceſſationem agricolationis, qvam etiam hodie obſervant Judæi, ubicunqve locorum agros & hortos poſſident. Sed decimas ſolvere non tenentur, niſi in terrâ Iſraël, qvæ cùm illis, templo diruto, ademta ſit, non tenentur ad primitias, Terumoth, & Decimas.

XIII. Perplacet hic de Decimis ex Scaligero diſcurſus. Nunc libet Feſta Iſraëlitarum cognoſcere.

Ea ſane erant varia. I. Hebdomadarium, ſeu Sabbathum, de qvo vide leges Gen. II. 2 Exod. XX. & XXIII. II. Menſtruum ſeu Neomenia, primus dies cujusqve menſis. Num. XXIIX. III. Septennale, ſeu annus Sabbatharius, ſeptimo anno celebratus, qvo cultus agrorum & vinearum ſuſpendebatur. Exod. XXIII. Lev. XXV. IV. Qvinqvagennale, ſeu annus Jubilæus, annus libertatis & buccinæ, annis ſepties ſeptem exactis celebratus, ſervis manumiſſionem, ære alieno preſſis paternam hæreditatem reſtituens. Lev. XXV. V. Annua, non unius generis, & inter ea inprimis Paſcha, ſeu dies & ſolennitas infermentatorum & azymorum, in memoriam exitus ex Ægypto, die XIV. menſis primi in plenilunio, qvod proximè æqvinoctium ſeqvitur, celebratum. Exod. XII. In hac feſtivitate ſeptem diebus comedebantur panes infermentati; & præterea primo die agnus Paſchalis anniculus abſumebatur; ſecundo primitiæ qvædam frugum, manipuli ſcilicet ſpicarum, hinc inde in agro maturarum collecti, offerebantur, ut, illis à ſacerdote elevatis coram DEO, poteſtas fieret populo poſthac ſpicas in cibum evellendi, cùm antea vel unam ſpicam comedere nemini licitum eſſet. Lev.

XXIII. VI. Feſtum Pentecoſtes, ſeu ſolennitas primitiarum omnium in agro ſeminatarum, ut vocatur. Exod. XXIII. 14. qvinqvageſimo à Paſchate die celebratum, in memoriam Decalogi promulgati, ut Franzius libro de interpretatione Scripturæ in oraculo CXXI. copioſe demonſtrat, ſed ita, ut circa tempus, qvo falx mittitur in ſegetem, Mincha nova, ſeu ſacrificium cibatorium novum, panes videlicet duo, ex decimis duabus ſimilæ vel farinæ fermentatæ cocti, Domino in primitias offerrentur, & coram eo elevati poſtea cederent in uſum Sacerdotum, poteſtasqve fieret Iſraëlitis, poſthac panes in uſum familiæ coqvendi & præparandi. VII. Feſtum expiationis, qvo ſummos ſacerdos die X. menſis VII. ſanctuarium ingrediebatur, ad renovandam memoriam Idololatriæ in vitulo aureo commiſſæ, & remiſſæ Lev. XVI. & XXIII. Cujus Paraſceve & præparatio erat Feſtum clangoris ſeu tubarum, primo VII. menſis die inſtantem expiationis feſtivitatem denuncians, Lev. XXIII. Clauſula verò Feſtum tabernaculorum ſeu Scenopegiorum, à XV. die menſis ſeptimi ſub ſcenis ex frondibus contextis per octiduum, in memoriam vitæ in deſerto actæ, celebratum. Illorum ſcenopegiorum ultimus dies dicebatur Feſtum Collectæ, Lev. XIII. 36. vel & Feſtum concionis & celebrationis magnæ, in qvo ceſſabant ab omni opere ſervili, & holocauſta in odorem ſvaviſſimum Domino, inqve expiationem pro peccato offerebant. Num. XXIX. 36. Fuerunt & alia feſta minus ſolennia, ut Feſtum Phurim ſeu Sortium, in memoriam Judæorum à Mardacheo ſervatorum. Eſth. IX. 17. II. Maccab. XV. 37. Encænia ſeu feſtum dedicationis, in memoriam templi dedicati, I. Maccab. IV. 59. Joh. X. v. 22. Feſtum expiationis arcis I. Maccab. XIII. 51. Feſtum Xylophoriorum Neh. X. 34. Joſeph. lib. II. de bello Jud. cap. XVII. Planctus filiæ Jephthæ, Jud. XI. Feſtum victoriæ Judithæ, Judith. XVI. 31. Qvæ omnia maximam partem paulatim oblivioni tradita ſunt. Cæterum ſextuplicia jejunia Judæi hodienum celebrant I. obſeſſionis Hieroſolymitanæ. II. Occupationis. III. Deſolationis. IV. Gedoliæ in Judæa relicti & interfecti. V. Heſteræ, in memoriam triduani illius jejunii Heſteræ ad Regem acceſſuræ. VI. Fractarum tabularum legis.

XIV. De legibus Moſaicis jam cupio informari.

Sed cogites, me non commentario prolixo libros Biblicos illuſtrare, ſed hiſtoriis ſaltem lumen ex iis qværere: Ideoq; ut leges Moſaicas omnes

in breve compendium redigam, ne poſtules. Fecerunt id tamen Alſtedius in Encyclop. Bibl. Cornelius à Lapide in fine comment. in Pentat. Majemonides in Doctore Perplexorum: qvos, ſi placet, legere potes. Interim leges V. T. in triplici dico eſſe differentiâ, ut aliqvæ ſint morales, nonnullæ ceremoniales, reliqvæ forenſes. Morales, nunqvam abrogandas, ſuo ipſius digito non ſaltem in tabulis Moſis lapideis, ſed in ipſam etiam mentem noſtram DEUS inſcripſit: Ceremoniales ad tempus ſaltem durare voluit: qvarum cognitionem ex ſuperioribus facilè potes haurire; ſi addideris præcepta de diſcrimine animalium mundorum & immundorum, Lev. XI. Deut. XIV. de immunditie Leviticâ, Lev. XV. de eſu ſangvinis & morticini prohibito, Lev. XVII. De veſte ex lino & lanâ contexta non gerenda, Lev. XIX. de hædo in lacte matris non coqvendo, Ex. XXIII. & ſi qvæ ſunt aliæ. Forenſes tandem DEUS leges ita adornavit, ut & domeſticam diſciplinam & civilem ſocietatem, pro ratione populi Judaici rectè conſtitueret, & qvid cum peregrinis, qvid cum hoſtibus, qvid cum concivibus agendum eſſet, diſtinctè præciperet. Hinc Idololatras, blaſphemos, maleficos, Sabbathi tranſgreſſores, adulteros, homicidas, plagiarios juſſit occidi; ſervos certo tempore manumitti; conjugium ratione ſangvinis habitâ inire; novos conjuges primo anno oneribus publicis haut premere; viduas fratri mariti defuncti nubere, fures qvintuplum & qvadruplum reſtituere, uſuras non exercere, Evnuchis officia haut committere. Sed qvis omnia ex tanto Oceano exhauriret?

XV. Videor mihi tuo ductu in librorum Moſaicorum, qvin totius V.T. lectione, facilius progreſſurus: Nunc, ſi placet, ad continuationem Hiſtoriarum regrediamur.

Moſe è vivis ablato, Joſua ejus ſucceſſor multiplici DEI colloqvio, & viſo DEI Angelo, evaginatum gladium vibrante, confirmatus, ſpeculatores Hierichuntem præmiſit: qvos Rahab, ſive meretrix, ſive, qvod aliqvi malunt, fœmina cauponariam exercens, conſervavit, hac ſuâ fide merita, ut inter Chriſti majores numeretur. Cumqve exploratores loci & incolarum indolem renunciaſſent, Joſua meſſis tempore, die decimo primi menſis, qvi incidit in XIX. Aprilis, cum Jordanes aqvis auctus pleno flueret alveo, eum mirabiliter exſiccatum cum popu-

lo tranſiit, & monumentum XII. lapidum, qvos ſinguli tribuum principes ex alveo ſuſtulerant, in Gilgalis erexit, populoqve nunc demum poſt exitum ex Ægypto circumciſo, & tertio Paſchate celebrato (primum enim in exitu ex Ægypto, alterum ſeqventi anno ad montem Sinai comeſtum fuit) Manna pluvialis defecit, & arca fœderis aliqvoties cum buccinarum clangore mœnibus Hierichuntinis ab omni parte in circuitu admota, urbem ab imis fundamentis diruit, & præter Rahabem omnes, urbe incensâ, trucidati ſunt. Sed qvod Achan qvædam ex prædâ contra DEI mandatum abſconderat, paulò poſt Iſraëlitæ, ab Ainitis fuſi, fugatiqve ſunt: qvos tamen, Achano ad ſupplicium, ſacrilego dignum, rapto, mox exſciderunt. Gabeonitæ verò, cognitis Joſuæ victoriis, pacem ab Iſraëlitis callidiſſimè impetrarunt, & qvia fraude ſocietati ſeſe eorum inſinuarant, miniſteriis tabernaculi publicis deputati, & Nathinæi dicti ſunt. Qvos cùm Adoniſedechus, Rex Hieroſolymarum, cum qvatuor aliis ſociatis Regibus, ob factam à ſe defectionem obſideret, Joſua grandine adjutus, & Solis atqve Lunæ, adeoq; totius cœli ſyſtematis curſum deprecatus, reges confœderatos debellavit, trucidavit, eorumqve urbes expugnavit, & victorias novas ſuperioribus addens, XXXI. in univerſum Reges, ut S. Scriptura teſtatur, qvos regulos, ſingulis præfectos urbibus novimus, ſubegit, omnemqve eorum terram ſibi ſubjectam tribubus ſorte diſtribuit, tandemqve tabernaculum Silunte erexit. Nec tamen ſingulæ tribus omnem terram ſibi aſſignatam ſtatim occupare poterant, DEO iis hoſtes, munitiſſima oppida incolentes, ſupereſſe volente, cùm ut probarentur, Jud. III. 4. tū ut erudirentur in bellis Jud. III. 1. tùm teniqve ne terra in ſolitudinem uno impetu redacta â feris in feſta redderetur. Exod. XXIII. 29. Cumqve Joſua exercitum Rubenitarum, Gaditarum & dimidiæ tribus Manaſſenſium, qvi agro ultra Jordanem jam antea adepti, reliqvos in occupanda terrâ hactenus juverant, dimiſiſſet, altare illi trajecto Jordane erexerunt, & proterea à cultu Jehovæ vero, ritibusqve patriis ſeceſſiſſe viſi. bello petiti fuiſſent, niſi ſe ſuſpicione liberaſſent, cauſati, altare illud, non ad holocauſta offerenda, ſed in monumentum erectum fuiſſe, qvo poſteri admonerentur, iis etiam, qvi cis Jordanem habitant, partem eſſe in Domino. Tandem Joſua decrepitus, graviſſima oratione de beneficiis DEI, ejusqve vero cultu habitâ, & erecto ſub qvercu lapide obſignatâ, piè defunctus eſt, anno ætatis CXX, principatus XXV, ut teſtatur Joſepus. lib. V. cap. I.

XII. Qvâ

XVI. Qvâ Reipubl. formâ, Joſua defuncto, uſi ſunt Iſraëlitæ?

Cura Reipubl. LXX. optimatibus commiſſa fuit, qvi, ſi in deliberationem gravis controverſia fortè incideret, ipſum qvoqve populum advocarunt, nec absqve eo vel bellum hoſti indixerunt, vel rem alicujus momenti, niſi ad populum relatum, confecerunt. Jud.XX.1. Hinc qvamprimum Joſua fatis ſuccubuiſſet, totus populus, oraculo ſacro conſulto, Calebo ex tribu Judæ oriundo primas belli adverſus Chananæos partes ſuſtinendas concredidit. Et Caleb, à tribu Simoneidâ adjutus, primùm Regem Bezechi, qvi LXX. Regibus (nos populi primores appellamus) à ſe bello victis, manuum ac pedum ſummitates olim amputaverat, fugavit, & corpore eâdem ratione mutilato graviter afflixit: Deinde Hieroſolymorum partem inferiorem cepit. Nam Jebuſæi, naturâ loci adjuti, munitiorem eorum partem usqve ad Davidica tempora tenuerunt. II.Sam.V.6. Porrò in Chananæos, loca montana incolentes, movit, & Hebronem ſeu Cariath Arben, à tribus gigantibus celebrem, ut & Debirem ſeu Cariath Sepher, illam literarum civitatem, expugnavit: qvâ ipsâ in expeditione Athniel, qvi primus urbem conſcenderat, gener Calebi factus eſt. Tandem Gazam, Aſcalonem & Accarum, tres munitiſſimas Palæſtinorum urbes, Caleb cepit. His victoriis omnibus erecti Judæi, etſi auxiliares Simeonidarum copiis adjuti, reliqvos hoſtes, uti juſſi fuerant, potuiſſent exſcindere; Joſephitis etiam, Bethele inſidiis occupato, mandata DEI facile fuiſſet exeqvi, tamen & ipſi, & reliqvæ tribus duplici ſe ſcelere obſtrinxerunt, cùm, qvia qvos vitâ DEUS indignos Num. XXXIII. Deut. VII. & XX. Joſ. XXIII. cenſuerat, iis ignoſcebant, tùm qvod vero DEI cultu neglecto, Idolis gentium delectabantur.

XVII. Ideoq; antiqvum obtinuerunt Hebræi: Sed qvid ad illam impietatem Zelus Domini?

Qvid opus eſt qværere, cùm ſe deſerentes non poſſit non deſerere? Hinc, qvod ultimis libri Judicium capitibus per hyſterologiam prolixè deſcribitur, Micha Ephraimites Idolum præpoſterâ pietate ſibi fabricavit, & Danitæ, qvi ſortem ſuam, ab Amorrhæis præpediti, occupare neqviverant, novas ſibi ſedes ad radices Libani qvæſituri, idolo ſecum ablato, aliena impietate ſe alligavare: Gabaëni etiam, contra jus hoſpitalitatis, Levitæ cujusdam concubinâ ad mortem usqve abuſi fuerant. Cumqve fœminæ cadaver, in XII. partes diſcerptum, horrendo ſpectaculo

culo ad tribus Iſraëliticas mitteretur, populusqve ad vindictam inflammatus ſontes ad ſupplicium poſceret, Benjamitæ ſceleſtos adulteros impiè foverunt, & reliqvas qvidem tribus bis in fugam conjectas magno numero cæciderunt, ſed tandem ex inſidiis ſuperati præter ſexcentos, qvi per medios hoſtes viam ſibi fecerant, ad unum omnes obtruncati, & oppida eorum devaſtata ſunt. Populus tamen miſericordiâ motus, cùm antea connubia cum Benjamitis jurejurando interpoſito vetuiſſet jungere, ne nobiliſſima tribus penitus exſcinderetur, permiſit, ut ſexcenti illi ex acie ſuperſtites uxores ſibi impunè raperent. Hæc & multa alia ſcelera, qvibus cùm in homines, tùm in Deum indigna committere, Diisq; atqve Deabus gentium, qvos ſcriptura Baalim & Aſtharoth nominat, ſervire, & conjugia divinitus prohibita miſcere non ſunt veriti, juſtæ exceperunt clades, & peregrini Reges ſubindè gravi eos preſſerunt ſervitutis jugo, qvod non niſi delictorum pœnitentiâ ducti potuerunt excutere. Nam qvoties divinum auxilium, ad preces confugientes ſollicitarunt, DEUS, in extremis periculis Eccleſiâ verſante, Heroico impetu qvosdam armavit, Judicum nomine in Scriptura vocatos, qvi populum tyrannide vicinarum gentium preſſum in libertatem aſſererent. Ut autem laborem noſtrum in compendium vocem, omnes illos Iſraëlitarum Judices, & omnia Eccleſiæ fata, qvibuscum usqve ad Davidem colluctati ſunt, unâ tabellâ comprehendemus.

CATALOGUS JUDICUM ISRAELITICI POPULI.

	A mundo condito ad diluvium anni	1656
1656	Hinc ad Abrahamum præcisè anno ante C. N. bis milleſimo natum	292
1948	Hinc ad Iſaacum natum	100
2048	Hinc ad Jacobum natum	60
2108	Qvi vixit	147
2255	Hinc ad Moſen natum	117
2372	Qvi vixit	120
2492	Hinc Joſua ſecundum Joſephum præfuit	25
2518	Hinc ad mortem primi Judicis ATHNIELIS, qvi fuit Calebi ex fratre nepos & gener. Joſ. XV. 40.	

[Hi XL. anni ita diſpeſcendi ſunt, ut dicamus, Optimates, qvorum tempore contigit ſub Chuſane Aſſyrio, rege Meſopotamiæ, PRIMA SERVITUS octennis, poſt Joſuam genti Judaicæ annos XX. præfuiſſe; deinde

de autem Athnielem, ſeu, ut vocat Joſephus, Cenizum, libertatis patriæ vindicem, gubernacula Reip. ſuſcepiſſe, qvi qvod Debiran urbem Gigantum expugnaſſet, à ſocero Calebo dotem ampliſſimam ante id acceperat; nunc autem temporis ab Iſraële jugum Chuſanis feliciter excusſit.]

2558 II. Hinc ad mortem ſecundi Judicis Phudi ἀμφιδεξίυ ſunt anni 80.

[Hoc octuagenario tempore plura contigere. Nam I. Eglon rex Moabitarum, copiis Ammonitarum & Amalecitarum auxiliatricibus adjutus, in SECUNDAM SERVITUTEM abripuit Iſraëlitas, & Hierichunte captâ, eos duo de viginti annos jugo preſſit valido. II. Sed Ehud Benjamides, qvem Joſephus Joden vocat, Eglone ex inſidiis trucidato, copias hoſtium cæcidit, & imperium eorum excuſſit feliciter. III. Circa qvæ tempora fames illa contigiſſe videtur, qvâ impulſus Elimelech cum uxore Naemi ad Moabitas confugiens, cum duobus filiis, qvi Moabitidas, Orpham & Rutham, duxerant, in vivis eſſe deſiit. Sed pia vidua Ruth cum ſocru terram ingreſſa Iſraëlitarum, cùm ſpicas in agro divitis Boozi, conſangvinei Elimelechi, paupercula legeret, ſecundas nuptias feliciores ex lege Moſaica obtinuit, & ex grandævo Boozo Obedum, avum Davidis, peperit.]

2638. III. Samgar, immenſo facinore DC. Palæſtinos pedo paſtorali (qvod alii interpretantur arma pro tempore oblata) obtruncavit, & ſuis ita ab injuria vicinorum liberatis, paucos menſes Reip. præfuit. Jud. 4. 2

2638 IV. Hinc ad mortem Deboræ Prophetidis & Judicis, anni 40

[Hanc Rabini dicunt fuiſſe lychnopœiam, qvæ ad ſacrarum lucernarum uſum lychnos confecerit: Sed fuiſſe uxorem viri, Lapidoth dicti, omnes Græci Latiniqve patres, cum plerisqve Theologis noſtratibus, exiſtimant. Sunt tamen qvi eam ideo Jud. IV. 4. dictam eſſe mulierem Lapidoth cenſent, qvia divinis fuit illuminata ſplendoribus. Jam TERTIO, ut ſcelerum pœnas luerent, in vicenariam ſervitutem abrepti, & qvidem à Jabino, rege Aſſoris Chananæorum, tributum pendere juſſi fuerant Iſraëlitæ. Sed cum, autore Debora, BARACUS adverſus Siſſeram Jabini ducem exercitum tumultuariè collectum educeret, hoſtiles copiæ terrore cœlitus incuſſo fuſæ; Siſſera à Jahele, ex proſapiâ Jethronis Cinæi oriundâ, clavo per cerebrum adacto interfectus; ipſe etiam Rex Jabin penitus à Baraco deletus eſt.]

2678

2678 V. Hinc usqve ad mortem Gedeonis, patris LXX. filiorum 40

[Vix emerſerant Judæi ex Chananæorum tyrannide, cùm Midianitæ, cum Amalekitis ſociati, univerſam terram ferro & igni miſerandum in modum vaſtatam, & integro ſeptennio in prædam haberent, & tanqvam QVARTA SERVITUTE affligerent. Sed Gedeon, qvem ob aram Baalis, juſſu Angeli everſam, Jerobaalem nominabant, cœlitus excitatus, libertatis publicæ egregius aſſertor repentè extitit, & ſigno roris atq; velleris confirmatus, exercitu ad aqvas probato, cum CCC. Viris, tubarum clangore, fictilium ſtrepitu, lampadum fulgore, militumqve clamore, hoſtes, ut mutuis ſeſe vulneribus conficerent, terruit, & incredibili ſtrage, qvâ CXXXV. millia occubuerunt, editâ, regibusqve eorum qvatuor necatis, penitus contrivit. Tantâ victoriâ clariſſimus Gedeon rem commiſit pio imperatore indignam, & cultum DEI à vera pietate alienum, in ſuæ poſteritatis & totius populi ruinam, introduxit.]

2718 VI. Abimelech ex pellice Gedeonis filius. 3

[Hic, præter Joatham celeri fugâ ſervatum, omnibus LXX. fratribus interfectis, tyrannidem affectavit, ipſosqve Sichemitas, qvorum auxilio imperium obtinuerat, exſcidit, & tandem in oppugnatione Thebezi ſaxo ſupernè à fœmina percuſſus corruit.]

2721 VII. Thola Iſaſcharides, Jud. X. 23

2744 IIX. Hinc Jair Manaſſæus, XXX. liberorum Pater, & totidem urbium Dominus. 22

[Anno hujus XVII. Iſraëlitæ abripiuntur in QVINTAM SERVITUTEM, qvâ XIIX. annos ad tributa & ſervitia præſtanda à Palæſtinis & Ammonitis damnati ſunt.]

Nota ergò ex annis Qvintæ ſervitutis. 13

2779 IX. Jephtha è pellice natus, & ob id qvondam à fratribus domo paternâ ejectus, tandem contra Ammonitas à Galaaditis Dux expetitus. 6

[Hic voto facto de eo immolando, qvod domum feliciter reverſo primum occurriſſet, Moabitas, qvibus pacem perſvadere neqviverat, egregiâ victoriâ repreſſit, & Jepthen filiam, qvæ prima victorem gratulabunda exceperat, aut immolavit, qvod tamen leges non permiſerunt, aut ad cœlibem vitam damnatam, DEO conſecravit. Paulo poſt in Ephraimitas gravi ſeditione inſurgentes movit, partaqve victoriâ vada Jordanis occupavit, atqve ex vocis Schiboleth pronunciatione agnitis Ephraimitis, numero XLII. millia jugulavit.]

2785 X. Ebzan Bethlehemites pater XXX. filiorum, & totidem filiarum, totidemq; generorum ſocer. 7
2792 XI. Elon Sebulonides. 10
2882 XII. Abdon, pater XL. filiorum, & avus XXX. nepotum. 8
[Hujus tertio anno Iſraëlitas in SEXTAM & graviſſimam ſervitutem Palæſtini, qvinqve illis ſuis ſatrapiis ſeu regiis urbibus, Azoto, Gazâ, Aſcalone, Geth, & Accarone, maximè conſpicui, abripuere, qvos fregit Simſon, David tandem perdidit.]
2810 XIII. & XIV. Simſon & Eli. 40
2851 XV. Samuel. 24

XIX. Qvid cauſæ eſt, qvod Samuelem & Eli in idem tempus conjungis?

Id facio autoritate Chronologorum præſtantiorum, ne tricis impediar, qvibus alii. Ideoqve cum in Scriptura Simſon dicitur XX; Eli XL. annos Iſraëlem judicaſſe, intelligendum id eſſe judico de extraordinario Simſonis; de ordinario verò Eli, tanqvam ſummi Sacerdotis, & LXX. ſeniorum Præſidis judicio. Aut, ſi mavis, Simſone defuncto, Eli, qvi hactenus Pontifex fuit, Judicis nomen dignitati Sacerdotali adjungere cœpit. Helvicus in Theatro Hiſtorico, & Joſephus Scaliger, ut annos XX. Samſoni & XL. Eli Sacerdoti aſſcribere poſſint, Joſuæ & Athnielis annos in tempus qvadragenarium conſtringunt. Sed res eodem recidit, & eadem, ſi qva eſt, difficultate laborat.

XIX. Redige qvæſo Hiſtoriam Simſonis & Eli in compendium.

Simſon, qvi videtur. I. Sam. XII. 11. vocari Bedan, qvaſi filius Dan, ut matri ſterili divinitus fuit promiſſus, ita DEO ab utero ſacer, fatalem aluit capillum, victus ſobrietate Nazaræum ſe profeſſus. Deinde cum adoleviſſet, robori prudentiam conjungens, plurimum nocuit hoſtibus: Nam ex nuptiis gentilibus occaſionem liberandæ patriæ qværens, ænigmate Leonis, nudâ manu occiſi, in nuptiis uſus, cauſam invenit, cur Palæſtinos exagitaret, & facibus ad CCC. vulpecularum caudas annexis, ſegetem hoſtilem concremuit, graviterqve ſuæ gentis oppreſſores afflixit: Qvi tamen paulo poſt Simſonem à Judæis armatâ manu ad ſupplicium depopoſcerunt. Sed ille, ruptis repentè vinculis, putridâ maxillâ aſini ex hoſtibus circiter mille interfecit, & poſtea portas Gazæ, cui urbi illum incluſerant, cum ipſis clauſtris & vectibus revulſas, procul in

montem deportavit, tandemqve proditus ab infida conjuge, cùm ſecretam ſui roboris cauſam amore victus aperuiſſet, in manus hoſtium devenit, & exoculatus multa paſſus eſt, donec, robore cum capillis renovato, in ludis publicis ædificio ſubverſo, tria hoſtium millia, ſeqve adeò ipſum opprimeret. Hinc Eli rebus populi præfuit, ſed in filios ἀθέους, avaros, & libidinoſos indulgentior, animadverſionem divinam incurrit, ut, cum populus à Palæſtinis graviter cæſus arcam fœderis in prælium injuſſu DEI educeret, non tantum uno die binos filios, Hophni & Pinehan, cum XXX. millibus Iſraëlitarum peremtos deſideraret, ſed & ipſe, cùm arcam Domini in hoſtium poteſtatem perveniſſe intelligeret, ſolio excuſſus animam ſenex exhalaret.

XX. Proh DEUM immortalem! Num ſanctisſima fœderis arca, illud DEI ſcabellum, hoſtium cesſit poteſtati?

Sed cùm videretur DEUS victus, vicit. Nam arca Azothum in ſpeciem trophæi in templum delata Dagonis, qvem putant fuiſſe Neptunum, ſuperiori parte corporis humanam; inferiore piſcis præ ſe tuliſſe ſpeciem, nocte primâ idolum proſtravit, alterâ denuo proſtratum, & capite, manuumqve palmis truncatum, in ædis limen abjecit, & Palæſtinos non ſolum in podicibus morbo occulto percuſſit, ut diſenterico cruciatu & ventris profluvio, alviqve projectione torqverentur, ſed & muribus immiſſis vexavit, à qvibus ſegetes atqve reliqvi fructus omnes ſunt depaſti. Palæſtini igitur cùm qvidem arcam captam ad placandam Numinis iram, per varias urbes fruſtrà deportaſſent, nec tamen ſe ſenſiſſent liberatos, plauſtro tandem novo eam impoſitam, & anathematibus ſeu monumentis qvinqve anorum & murium aureorum dotatam, vaccis nuper enixis uſi, in trivium deduxerunt. Atqve ita Arca vaccarum ductu Eccleſiæ eſt reſtituta.

XXI. Cum igitur Arca fœderis varia obierit loca, dic qvæſo, ubi tandem conſtiterit?

Commodè qværis: Nam lumen accedet hiſtoriæ Biblicæ, ſi arcæ, qvæ typus fuit noſtræ in terrâ peregrinationis, varias noveris deportationes. Circumiit I. per annos XL. omnia illa deſerti loca, in qvibus tanto tempore peregrinati ſunt Iſraëlitæ. II. Subſtitit deinde in caſtris Gilgalis, non procul ab Hierichunte, in terra Chanaan, Joſ. IV. & V. poſt-

qvam

qvam Iſraëlitæ Jordanem exſiccatum tranſiiſſent: & hoc in loco, ut Chronicon Hebræorum magnum habet, XIV. annos permanſit. III. Erectum eſt tandem ejus tabernaculum non procul ab Hieroſolymis Silunte, in tribu Ephraim, Joſ. XIIX. ibiqve plurimis permanſit annis, & ob id freqventes populi conventiones in hoc oppido celebratæ ſunt. Si Majemonidæ & Chronico Hebræorum dicto credimus, domus lapidea hic locorum exſtructa, & ſuper eam, qvia deerat tectum, aulæa tabernaculi expanſa ſunt; qvod confirmari videtur I. Sam. I. 9. & 24. ubi domus Domini in oppido Silunte fuiſſe dicitur. Cœterum ante dies Salomonis domus Domino negatur eſſe exſtructa, I. Reg. III. 2. II. Sam. VII. 6. Ideoqve hac diſtinctione conciliata ſibi videtur Scriptura. Permanſit autem Tabernaculum Silunte CCCLXIX. annis, ſecundum prædictum Chronicon. IV. Hinc in prælium Palæſtinum educta eſt & capta, perq; urbes deducta, plagis occultis incircumciſos percuſſit, I. Sam. V. V. Cum autem Palæſtini eam remiſiſſent, in agro Joſuæ ad terminos Bethſames eſt recepta. Qvo in loco cum illam Bethſamitæ diſcoopertam vidiſſent, præter V. millia LXX. ex ſuis deſiderarunt. VI. Ideoq; I. Sam. VII. in domum Abinadab Levitæ; in colle, ſeu altiore oppidi Cariath-Jearim parte, deducta eſt, ubi annis X X. permanſit usqve ad tempora Saulis. VII. Qvi eam in caſtra, qvæ habuit circa Gabeonem in monte Silo non procul ab Hieroſolymis, deportari juſſit, I. Sam. XIII. 8. Unde tamen IIX. brevi pòſt iterum in Cariathjearim deportata eſt, in qva manſit usqve ad imperium Davidis. IX. Qvi eam II. Sam. VI. in civitatem ſuam deducturus, cùm Uza imprudenter illâ tactâ à Domino percuſſus fata obiiſſet, in domum Obededomi Gethei primum depoſuit. X. Deinde in civitatem ſuam ſeu arcem Sion deduxit. XI. Unde tandem à Salomone exportata, in templo Hieroſolymitano in monte Moria certam invenit manſionem, I. Reg. IIX. Arcâ adverſus Palæſtinos, in prælium, ut diximus, eductâ, tabernaculum illâ vacuum manſit Silunte: deinde tranſlatum eſt in Noben. I. Sam. XXI. Nobe à Saule deſtructâ, Gibeonem occupavit, ubi cum altari permanſit, & populus tabernaculum arca vacuum coluit, ut legere eſt, I. Par. XVII. 39. II. Par. I. 3. donec Salomon illud in cœnaculis ſeu ſolariis templi, cum aliis jam obſoletis miniſterii vaſis, reponeret.

XXII. Invitat jam ad ſe Samuel Propheta ſtylum Hiſtoriæ.

Ille Levitico ortus ſangvine, ut fuit à DEO exoratus, ita DEO conſecratus, & à DEO vocatus, atqve Prophetico divinoq; Spiritu dotatus, Eli defuncto, Remp. Iſraëliticam tam pie, tamqve prudenter adminiſtravit, ut I. Sam. XII. 12. rectè gloriaretur, ſe, qvia injuriam nulli intuliſſet, nullius a qvoqvam criminis incuſari poſſe. Populo autem in Miſphat congregato, atqve expiato, miraculoſam prorſus tempeſtatem adverſus Palæſtinos precibus obtinuit, ut, qvod Joſephus dicit, terræ motu & hiatu multi abſumerentur, & qvidem cœcitate & amentiâ percuſſi. Etſi autem Samuel Judæis præerat feliciter, multisqve locis occupatis, ſuorum res laudabiliter augebat: cùm tamen filios ſuos, inconſulto Domino, Reip. præficeret, à populo compulſus eſt Regem conſtituere. Qvod cùm DEO ad poſtulata populi indignante feciſſet, & Saulem in thronum jam evexiſſet regium, didicerunt tandem Iſraëlitæ, ſe imprudenter feciſſe, qvod meliores ſe inventuros eſſe reges ſperaverant, qvam DEUS poſſet invenire Judices. Nam qvia Saul hactenus in præliis felix, intempeſtivam clementiam in exſcindendis Amalekitis DEI anteferebat decretis, Samuel, qvi antea illum Regem unxerat, & Domini præſentiam in pluviis ſereno cœlo excitandis conteſtatus fuerat, I. Sam. XII. cum, ut verbo DEI immorigerum, non ſaltem graviter objurgavit, ſed & regiam ejus poteſtatem ad Davidem tranſtulit, & ita ſenex diem obiit.

XXIII. Cùm in Saulis hiſtoriâ multa occurrant cognitu digna, illa ex te audire allubeſcit.

Is origine fuit Benjamita, ſtaturâ corporis omnibus procerior, formâ egregius, animo infractus: Et aſinas qværens patrias, regnum invenit: Nam ad Prophetam & Judicem populi Samuelem, divinationis famâ præclarum, divertens, primus Iſraëlitarum Rex inunctus & ſortitione per tribus & familias confirmatus eſt. Qvanqvam autem multis ab initio videretur tanto regno indignus, ſubitò tamen occaſio virtutes & heroicum animum exerendi eſt ei oblata. Naaſem enim Ammonitarum Regem, Jabeſinos ultra Jordanem in Gilead hoſtili obſidione fatigantem, egregia victoriâ, ad qvam tribus Iſraëliticas, bobus diſſectis, & in omnes partes demiſſis, invitaverat, fudit: filiusqve ejus Jonathan præſidium Palæſtinorum in Gabeâ feliciter expugnavit, & cum hoſtes tripartito exercitu univerſam terram depopularentur, ſolus cum armigero in terrorem omnes conjecit, & patri victoriam peperit ampliſſimam: à qvo tamen, temeritate juramenti præpoſteri obſtricto, ultimo

timo pene fuiſſet ſupplicio affectus, niſi univerſus intercesſiſſet populus. Ipſe deinde Saul victoriis addere victorias, & Moabitas, Ammonitas, Edomitas, Syros, & Amalekitas, qvorum injuriis hactenus ſubjacuerant Hebræi, in ſummas adigere anguſtias. Sed qvia DEI injuſſu, periculis urgentibus', non exſpectato Samuele, I. Sam. XIII. 9. ſacra fecerat, rebus contra benè ſuccedentibus eadem omiſerat, I. Sam. XIV. 19. edictoqve ſtulto & noxio atqve juramento temerario de non guſtando cibo ſuis gravis fuerat, nec niſi ad populum in officio continendum religionem ſimulatam peſſimus hypocrita curaret, qvin & Agagum, regem Amalekitarum, qvem expreſſis verbis interficere juſſus fuerat, cum prædam, anathemati ab ipſo DEO ſubjectâ, ſervaret, à DEO repudiatus, ejusqve loco David, Vir ad arbitrium Domini ſe melius componens, Rex deſignatus eſt. Qvo facto Saul, Spiritu DEI recedente terroribus animi expoſitus, & in furorem Melancholicum conjectus, à malo Dæmone exagitari viſus eſt. Qvem morbum cùm David, in aulam vocatus, cantu & fidibus leniret, poſtea etiam Goliathum inermis ſterneret, & regius gener factus, inter omnes prudentiâ & ſolertiâ emineret, omnis furor in illum converſus eſt. Arma autem Palæſtina, ne innocuus David aperto Marte & inſidiis petitus trucidaretur, ſæpius retraxerunt furioſum Regem, cumqve tandem eò deſperationis in monte Gilboâ adegerunt, ut amiſſis tribus filiis, prælio fuſus & fugatus, ipſe ſuo ſe transverberaret gladio. Cadaver injuriis hoſtium expoſitum, capite truncatum, & à muris ſuſpenſum eſt: qvod tamen Jebuſini olim adverſus Naaſem, Ammonitarum Regem, à Saule defenſi, furtim ablatum terræ grati demandarunt. David illud poſtea ſepulcro regio intulit. II. Sam. XXI. Tantam, tamqve funeſtam & fatalem cladem Samuel, à Pythoniſsâ eductus, Sauli antea prædixerat.

XXIV. Qvid audio? Num Samuel defunctus potuit à Pythoniſſâ evocari?

Theologi in utramqve partem multa diſputant: Aliqvi, inter qvos ipſe Eccleſiaſticus cap. XLVI. 23. verum credunt Samuelem fuiſſe, qvi apparuit Sauli: cùm qvia maligni ſpiritus futura contingentia certò non norint, tùm qvia eum, qvi è terra aſcendit, Scriptura Samuelem nominet: Illum igitur non vi incantationis à Pythoniſſa, ſed ſpeciali DEI conſilio & voluntate fuiſſe ſuſcitatum, non ut Magia confirmatur, ſed ut Saul perterrefieret. Alii ſpectrum fuiſſe & φάντασμα ſtatuunt,

unt, qvod formâ Samuelis tectum viſum ſit prodire, cùm qvia Deus Sauli nec per Prophetas, nec per Sacerdotes, nec per ſomnia, multò ergò minus per mortuos reſpondere voluit; tùm qvia prohibita erat mortuorum evocatio, nec ab ipſo DEO in gratiam perterrefaciendi Saulis promota videtur; tùm deniqve qvia cum patre improbo filius DEO gratiſſimus in eundem locum poſt fata non eſt congregatus, qvod tamen ſimulacrum illud Salomonis excitatum fore dixerat.

XXV. Redige qvæſo & Hiſtoriam Davidis in compendium.

Etſi id ob tantam rerum tam luculenter in Scripturâ S. deſcriptarum varietatem nec facile fieri, nec neceſſarium eſſe videtur, nobis tamen inſtituto noſtro inſiſtendum eſſe meminerimus. Ex tribu Judæ David natus, & à teneris pecudum cuſtodiæ addictus, urſum adoleſcentulus & Leonem, admirabili audaciâ, confecerat: Paulò poſt à Samuele in medio fratrum Rex inunctus, & Spiritu DEI repletus, ob artem, qvâ in hymnis ſacris adverſus vim Satanæ decantandis excellebat, aulæ Sauliticæ innotuit: Cumqve Goliathum, pio Zelo & heroico impetu concitatus, pedo & fundâ paſtorali percuſſiſſet, & metu ingenti populum liberaſſet, conſtantiſſimum Jonathanis, Regii filii, amorem; Regis autem pertinaciſſimum demeruit odium. Præfectus tamen regiarum cohortum, qvin &, qvod non ſolùm victoriâ de Goliatho reportata, ſed & ducentis Philiſtæorum funeribus meruerat, Gener Regis factus eſt. Sed invidiam honores auxerunt: Ab uxore autem & Jonathane ſervatus, pericula effugit. Bis lethali ſpiculo à Saule petitus, bis evaſit: In ſchola deinde Samuelis propheticâ ad necem qvæſitus, furorem Saulis numine Spiritus prophetici ſedatum conſpexit. Sed in Ahimelechum Pontificem, à qvo cibatus & armatus fuerat, aliosqve LXXXV. Sacerdotes, ut ut innocentes, omnem iram Saul evomuit. David ad Achin Regem Palæſtinorum fuga delatus, ne periret, furorem ſimulavit, & parentes ſenes filii causâ proſcriptos vicino regi commendavit. Poſteà (ô miſera exulis fata!) Ceilenſes, qvos DC. ipſius ſocii adverſus Palæſtinos paulò ante defenderant, benefactorem prodere hoſti voluere. Sed oraculo DEI per profugum Sacerdotem Abjatharem monitus, in montes & ſolitudines confugit. Illo etiam in loco, qvò ſceleratiores inſidiæ Siphæorum fuerunt, eò luculentius DEI favorem expertus eſt, qvi Saulem, cujus jam exercitus Davidem cinxerat, nuncio de Palæſtinorum irruptione repen-

tino

tino avocavit. Ecce autem manſvetudinem Davidicam! Conjunxerat Numinis providentia utrumqve hoſtem in ſpeluncâ longo receſſu opacâ, & cum David Regem interficere potuiſſet, laciniam ſaltem regii veſtimenti præcidit, hoc ſymbolo ſuum erga regem animum pientiſſimum conteſtatus: Qvam ipſam pietatem, cùm ebrioſi fatuiqve Nabalis prudentem uxorem, qvæ cœlitus percuſſo marito, ſe ejus fidei credebat, intorum recepiſſet, denuò in ſceleſtorum Siphæorum regione exeruit: Nam nactus poteſtatem obtruncandi Regis, alto ſomno in caſtris oppresſi, ſuperveniens, ſpiculum ſaltem & lecythum abſtulit. Tantis tandem periculis ſe ſubducturus, Regi Palæſtinorum ſeqve ſuosqve commiſit, & tanqvam ſuos tribules hoſtiliter oppugnaturus, ſæpius qvidem milites eduxit, ſed prædas ab aliis hoſtibus, & præſertim finitimis Amalekitis, qvæſitas, tanqvam Hebræas, diviſit. Hoc nomine apud Barbaros aliqvamdiu magno in pretio habitus, Saule tandem miſere confecto gubernacula regni, cujus auſpicia jamdudum commiſſa tenuerat, ſuſcepit.

XXVI. Innumeros exulis Davidis labores exantlatos explicuiſti: Placet etiam audire vitam ejus regiam.

Nondum omnis memoria Saulis, magni illius hoſtium terroris, Iſraëlitis effluxerat: Ideoqve per biennium ſe commiſerunt ejus filio Isboſeth. Sola tribus Judaica Davidem Hebrone Regem inunxit, eumq; adverſus exercitum Isboſethi ductu Abneris in aciem eductum viriliter per Joabum defendit. Qvamprimum autem dux Abner ab Isboſeth, qvem ignavum nullus impetus heroicus armabat, defeciſſet, cœperunt omnes tribus in Davidem inclinare, cumqve, Abnere à Joabo; à ſicariis verò duobus Isboſetho inſidiosè interemptis, regem ſuſceperunt, &, qvi jam bis unctus fuerat à Samuele & tribu Judæ, tertiâ vice inunxerunt, eiqve univerſum Iſraëlis regnum commiſerunt. Ille libertatis ſuorum cupidiſſimus, binis cladibus, miro foliorum ſtrepitu confirmatus, Palæſtinos repreſſit, Jebuſæis arcem Solymarum, qvam in hunc usqve diem tenuerant, eripuit, inqve illam, poſtqvam VII. annis ſederat Hebrone, regiam ſedem tranſtulit, & palatio in Sione ſibi exſtructo, arcam Domini cum tabernaculo ad ſe tripudians, &, qvod Micholi Saulitidi, uxori ſibi redditæ, non ſine gravi ſterilitatis damno, turpe viſum eſt, amiculo lineo indutus transportavit. Templum etiam DEO ſuo, corde non fucato, exædificare decreverat: Sed curam illam filio reſervatam eſſe didicit. Ita-

Itaqve ad hoſtes converſus, jugum qvod à cervicibus Iſraëlitarum excuſſerat, ipſis Palæſtinis, Gaza expugnata, impoſuit, Moabitas ita cæſos, ut vix tertia pars ſupereſſet, ad pendendum tributum adegit, remotiſſimos Sophenorum, Syrorum, Ammonitarum, Idumæorum, Meſopotamiorum & Amathenorum reges aut vicit, aut ſupplices in amicitiam recepit, prædamqve aurea & æreâ, qvam templo à filio ſucceſſore condendum deſtinavit, exutos, Damaſco expugnatâ, ſibi tributarios fecit, & ultra CC. milliaria limites regni extendit.

XXVII. O felicem Davidem, cui tàm proſperè res ſub manibus ſucceſſere!

Sed audi qvoqve, qvæ ei humanitus acciderint. Incidit enim Vir, alioqvin inclitæ juſtitiæ, in fœdum libidinis crimen, utqve adulterium, cum Bethſabæa celaretur, parricidium commiſit, & inſontem Uriam hoſtibus ad cædem objecit. Et qvanqvam ad increpationem Nathanis Prophetæ, ſeriâ tactus pœnitentiâ, veniam conſeqvebatur, multis tamen poſtea calamitatibus objectus fuit. Nam I. infans, ex illegitimo Bethſabææ concubitu natus, cum inſigni Davidis dolore extinctus eſt. II. Filia ejus Thamar, Abſolonis germana, à ſuo ipſius fratre Ammone vim paſſa, & cum ſumma ignominiâ è ſtupratoris domo ejecta eſt. III. Abſolon, ſtaturâ, formâ & cæſarie admirandâ, in ſororis vindictam inſurgens, tanti inceſtus reum inter pocula trucidari curavit, & perpetratâ cæde ad maternum avum confugit. IV. Cumqve prudentiâ fœminæ Thecoënſis, & Joabi interceſſione uſus Patri eſſet reconciliatus, ſubdolè regnum affectavit, & patre vim ſeditioſorum fugiente, ipſa Hieroſolyma occupavit. V. Conſiliisqve uſus Ahithophelis (qvem ex II. Sam. XXIII. 34. & I. Par. III. 5. Bethſabææ avum, & ob id Davidi, neptis ſtupratori, infeſtum fuiſſe convicimus) cum pellicibus paternis congreſſus eſt, ut populum hactenus, ne pax inter patrem & filium facile coiret, veritum, ſublata ſpe reconciliationis, in ſuis partibus perſeverantiorem haberet. VI. David interea in fuga à Semei, Saulis cognato, ſaxis & convitiis eſt impetitus. VII. Cumqve conſiliis Chuſai verſutiam Ahitophelis, & virtute ſuorum ducum ferociam ſeditioſorum fregiſſet, Abſolonem filium, abſqve omni ſpe animæ ſervatæ, ex arbore implicitis capillis pendentem, defixis in cor telis, interemptum eſſe miſerabiliter luxit. IIX. Etſi autem clementiſſimus Princeps univerſis copiis, earumqve Ducibus, qvi Abſoloni adhæſerunt, veniam conceſſit, alium tamen Saulis cognatum Sebam adverſari-

ſarium invenit,qvi claſſico cantato noviterqve turbis concitatis ægrè repreſſus eſt. IX. Qvo in tumultu facinus Ducis Joabi, Amaſan, Virum ſtrenuum ſibiq; cariſſimum ex inſidiis perimentis denuò diſſimulavit. X. Fame deinde triennali vexatus, DEI juſſu ſeptem è poſteritate Saulis in Gibeonitarum, Sacerdotumqve LXXXV. cæſorum vindictam ſuſpendit. XI. Inde in prælio contra Palæſtinos in præſens vitæ diſcrimen incidit: II. Sam. XXI. & tandem XII. cum animo elatus cenſum non rogato DEO conderet, nec, ut videtur, ſemiſiclum ex lege DEI Exod. XXX. in uſus divinos converteret, tantâ peſte, (qvam DEI manum ex tribus malis elegit,) afflictus eſt, ut intra triduum LXX. millia terræ mandarentur. Hanc tamen pœnam etiam mitigatam vidit, cum altare erexiſſet in arcâ Araunes Jebuſæi proſelyti. His igitur omnibus malis eluctatus tandem anno Mundi MMCMXXX. exemplum pietatis veræ Chriſtianæ, Imperator laudabilis, Propheta venerabilis, Pſalmiſta admirabilis, ſeptuagenarius moritur, curâ regni Salomoni filio demandatâ.

XXIIX. Anteqvam ad Hiſtoriam Salomonis properamus, conjunge qvæſo majores Davidis una ſerie, ut, qvia Chriſtus ex eo natus eſt, ejus inde Genealogia mihi clarior pateat.

Qvâ ſerie usq; ad Abrahamum Patriarchæ ſe inſecuti ſint, qvæſtione XIV. Eccleſiæ Patriarcharum explicatum eſt. Qvinam igitur inde usqve ad Salomonem deſcenderint, jam notabo.

CONTINUATIO GENEALOGIÆ CHRISTI.

XX. Abraham ex Sarâ genuit Iſaac.
XXI. Iſaac ex Rebeccâ genuit Jacob.
XXII. Jacob ex Rahele genuit Judam.
XXIII. Juda ex Thamare nuru genuit Perez.
XXIV. Perez, cujus benedictionem novis conjugibus ſoliti ſunt apprecari Ruth. IV. 21.
XXV. Hezron ſeu Jephune.
XXVI. Ram ſeu Aram frater Calebi.
XXVII. Aminadab ſocer Aaronis Exod. VI. 23.
XXIIX. Nahaſſon dux tribus Judæ in deſerto.
XXIX. Salma dux in ingreſſu terræ Chananææ, ex Rahab genuit Booz.

[A terræ Chananææ occupatione usqve ad nativitatem Davidis CCCLXIIX. anni intercedunt, ut Salmam & ſeqventes in ſerâ ſenectute liberos procreaſſe neceſſum ſit: qvod qvidem factu impoſſibile non erat circa ea tempora, in qvibus Caleb anno ætatis LXXXV. vegetus adhuc & validus prælia obibat. Joſ. XIV. 11.]

XXX. Booz in ſerâ ſenectute ex Rutha Moabitide genuit Obed.

XXXI. Obed itidem, ut Salma & Booz, in ætate provecta Iſai procreavit.

XXXII. Iſai, qvi & Jeſſe & Nahas dictus fuit, genuit ſeptem filios & duas filias hac ſerie:

Ex Iſai nati ſunt
- duæ filiæ
  - Zeruja, Mater
    - Abiſai, fideliſſimi Achatis Davidis.
    - Joabi, qvi Abnerum & Amaſam interfecit.
    - Aſaëlis, ab Abnero trucidati.
  - Abigail, Mater Amaſæ, qvē peremit Joab.
- ſeptem filii
  - Eliaſib, Pater Abihaelis, uxoris Rehabeami.
  - Abinadab.
  - Semea, Pater Jonathani, qvi gigantem ſenis digitis monſtroſum interemit.
  - Nethanaël.
  - Raddai.
  - Ozem.
  - 33. David qvi genuit ex
    - Achinoam, Ammonem.
    - Abigail, Chelcabum ſeu Danielem.
    - Maacha F. Regis Geſſur
      - Abſolonē,
      - Thamar.
    - Hagitthâ Adoniam.
    - Abitat, Saphatiam.
    - Eglā Jethreamū aliis alios.
    - BETHSABÆA
      - Salomon
      - Nathan.
      - Samiam
      - Sobabū.

XXIX.

XXIX. Allubeſcit jam audire Hiſtoriam Salomonis.

Ille fuit & in Patrem, & in Patriam, & in DEUM munificentiſſimus.
tri non ſaltem juſta fecit regalia, ſed & tantas intulit in ejus monu-
entum divitias, ut inde Hyrcanus Pontifex, oppugnatus ab Antiocho
Demetrii Filio, tria talentorum millia, Joſ. lib. XIII. cap. XVI. Hero-
s item, ſed non absq; inſigni flammarum erumpentium periculo, aliâ
llâ apertâ, magnam ornamentorum aureorum vim inde auferret.
ſ. lib. VII. cap. X. & l. XVI. cap. II. Patriam verò conditis plurimis op-
dis & Hieroſolyma egregiis ædificiis, palatioqve regio exornata vehe-
enter auxit. Pietatem tandem in DEUM incredibili & auguſtiſſimâ
mpli ſtructura declaravit. Regnum qvidem ab initio ei præripere co-
batur Adonias frater, ſed matris deprecatione uſus, illud vivo adhuc
tre occupavit, eoqve defuncto pœnas de omnibus facinoroſis, qvibus
ctenus parcitum fuerat, exegit, & data ſibi divinitus optione, cùm præ
vitiis & vitæ longævitate donum ſapientiæ depoſceret, omnium mor-
lium ſapientiſſimus extitit, ſeqve mentis ſagacitate, etiam qvæ inco-
ita eſſent, ſcire in duarum mulierculárum lite diſcernendâ compro-
vit, & variis libris editis, nauticaqve claſſe in regiones auriferas, in
cietate Hirami Regis Tyrii ablegatâ donum Θεόσδοτον cum inſigni re-
i incremento uſurpavit. Ad hanc ejus ſapientiam cognoſcendam i-
a Sabæ Regina, ſeu ut à Chriſto nominatur, Regina Auſtri, è remotis
gionibus advolavit, & cùm plura, qvam ſperaſſet, comperta eſſet, do-
s datis & acceptis læta & felix diſceſſit: Utrum autem ſobolem à ſapi-
nte Rege qvæſierit & impetraverit, ex ſacris haut certò patet. Hanc
onnulli Æthiopiſſam Africanam autumant fuiſſe. Plurimi autem ex
bæis Arabibus, qvi Abrahamo & Cethuræ ſangvinem debent, & in
onfinio Chananæos ad Orientem primò in ſolo thurifero conſederunt,
einde in terras à Judæa remotas diſſeminati, eam oriundam fuiſſe cen-
nt. Summos autem qvosqve viros infirmitati mortalium communi
bjacere docuit Salomon, qvi & diſſolutior fuit in numeroſiſſimis con-
gibus alendis, & matrimonio cùm gentibus inito ad Idolorum cultum
, amoris impatientem, inclinari paſſus eſt. Ideoqve non ſolum hoſtes
xteros Hadadum Idumæum, regio ortum ſemine, qvi manus Davidis,
um Idumæam ſubjugaret, effugerat, & jam Reſonis Syri auxiliis, Da-
maſco occupatâ, Syros ad defectionem inſtigaverat I. Reg. XI. ſed & do-
meſticum adverſarium Jerobeamum invenit, eiqve præcipuam regni
partem à Propheta promitti non ſine cordolio, audiit, tandemqve ita

 obiit,

obiit, ut qvid de ejus ſalute ſperandum ſit, multi ſe ignorare fateantur. Pineda tamen in Salomone prævio eum pœnitentiâ actâ ad ſe Deumqve rediiſſe inde probat, cùm qvod Eccleſiaſten ſuum poſt lapſum ſcripſerit, tùm qvod vetus aliqvod monumentum, cui vita Salomonis inſcripta ſit, reſipiſcentiam ei adſcribat. Qvod autem Joſephus lib. IIX. cap. II. de libris Salomonis incantatoriis atqve adjuratoriis, & radice Dæmoniacos curante refert, id Judaicis fabulis ſimilius eſt, qvam veræ hiſtoriæ. Si ceſſit ad qvorundam exorciſmos Dæmonium, atqve ad radicis olfactum per naſum extrahebatur, non adſcribatur Solomoni ſuperſtitio, ſed Cacodæmoni fraus & præſtigiæ.

XXX. Cum Moſaicum tabernaculum ſuperioribus qvæſtionibus diligenter deſcripſeris, templum qvoq; Salomonis labore aliqvo dignum videtur.

Digniſſimum, fateor, eſt conſideratione, præſertim cum duplo majus tabernaculo extiterit, & præterea altitudine eximia foris exornatum. Longitudo æqvabat cubitos LX. Latitudo XX. Altitudo externa & completa CXX; inferior atqve interior XXX. ut conſtat ex II. Par. III. 4. & I. Reg. VI. 2. Tota enim templi altitudo à Torniello putatur tribus contignationibus intus fuiſſe diſtincta, in qvarum duas ſuperiores tanqvam cænacula ſive ſolaria, Moſis tabernaculum, & Davidis altare holocaumatum, & alia miniſterii vaſa Salomon ut aſſervarentur, intulerit. Extruxit templum rex pientiſſimus in Civitate ſanctum Hieroſolymorum, in Monte Moria, in qvo Abraham qvondam juſſus erat offerre filium, & David paulò ante aream Araune ſibi comparaverat Gen. XXII, 2. I. Paral. XXI. 28. ſanctitas templi in dicto monte extendit ſe ad L. cubitos. Ornatus ejus fuit vel interior vel exterior. Interiorem conficiebant tabulæ cedrinæ cælaturis variegatæ, laminiſq; aureis opertæ, & pavimentũ auro qvidem tectum, ſed absq; cælatura. Qvin & ſanctuarium ſeu Sanctum Sanctorum præter cælaturæ & laminarum aurearum ornamenta velo totum operiebatur. Exterior autem ornatus conſpiciebatur partim in ſublimitate illa prædictâ CXX. cubitorũ, in loco montis præalto, & eminenti, partim in marmore candido, electo, qvadrato, qvod qvaqva verſus præſtrinxit oculos: tandem in tecto cedrino, tabulatis in modum cancellorum eleganter fabrefactis exornato, qvod dixerunt pinnaculum. Extrinſecus etiam in circuitu templi, præterqvam in fronte orientali, fabricatum fuit igneum ædificium, qvod nomine

trium

trium tabulatorum, I.Reg.VI.5. appellatur, in qvorum ſingulis Joſephus lib. IIX. cap. II, facit XXX. cellas, ad uſum templi conſtructas, oſtiis ita diſpoſitis, ut ab unâ in aliam commodè tranſitus pateret, & omnes inter ſe conſtipatæ parietes templi fulcirent. Ante ipſum autem templum in fronte orientali exſtructa erat porticus, tanqvam veſtibulum, X. cubitos lata, & XX. longa, ſurgens in altum, ut Joſephus teſtatur, CXX. cubitis. Templum univerſum undiqvaqve circuibant Atria, qvæ erant Areæ, marmoreo pavimento in medio diſcoopertæ, ac ſub dio poſitæ, porticibusqve qvas adhuc tempore Chriſti porticus Solomonis nominarunt, cinctæ, ſub qvibus à pluviis & æſtu populus defenderetur. Qvorum qvidem atriorum duo exſtruxit Salomon II. Par. IV. 9. II. Reg. XXI. 4. alterum interius pro ſacerdotibus, pro populo exterius alterum. Utrumqve ſepto diſtinxit trium cubitorum, ut populus in viros, fæminas & exteros ſeu Gentes interſtitio qvodam murorum diſcretus, in exteriori atrio, ſacerdotes, in interiori ſua munia ſacrificatoria obeuntes, cernere poſſet. Tandem in atrii exterioris circuitu, præſertim ad portas cœnacula ſeu Exedræ, & Gazophylacia ſeu arcæ aut Paſtophoria exſtructa fuerunt, I. Par. XXIIX. 12. II. Par. XXIV. 8 Marc. XII. 41. In qvibus aut Theſauri & oblationes vaſaqve ſacra reponebantur, aut Sacerdotes toto illo tempore commorabantur, qvo vacabant miniſteriis in ſuæ vicis ordine, aut carnes ſacrificiorum ſuſpendebantur. Videatur Ariasmontanus in libro de ſacris fabricis, Torniellus & alii.

XXXI. Credo hanc templi ſtructuram, ſacræqve ſupellectilis confectionem, magni conſtitiſſe Solomoni?

Id non ſaltem ex magno CLIII. millium & præterea DC. operariorum numero, ſed ex impenſis etiam ſtupendis eluceſcit: Qvas anteqvam ſupputemus, cogites velim templum fuiſſe ædificatum in areâ Araunæ, hominis gentilis, ab artificibus & operariis gentilibus, II. Par. II. 17. ex manubiis gentilium, ut vel hinc colligas, Chriſtum gentium qvoqve cauſâ in mundum veniſſe. Hanc verò materiam tractent Theologi. Tu ſi ſolum aurum ſupputes, qvod in ſtructuram templi David ſepoſuit, & principes tribuum I. Par. XXX. contulerunt, invenies IIX. millia talenta cum X. millibus aureis. Sunt autem talenta Hebræorum, vel Vulgaria, vel Sanctuarii in duplo pondere, vel deniqve Regia, proportionis inter talentum Sanctuarii & vulgare mediæ. Qvo talentorum diſcrimine ob-

ſervato, ex Joſepho, qvid ſumma ſuperior efficiat, diſcere licet. Nam talentum aureum pendebat C. minas, Joſeph. lib. III. cap. VII. Mina conſtabat duabus cum dimidia libra Joſeph. lib. XIV. cap. XII. Libra autem communis eſt XII. unciarum. Singulæ ergò minæ æqviparabantur XXX. unciis, qvarum unaqvæqve IIX. aureis nummis æſtimatur. Ideoqve talentum Sanctuarii aureum valebit XXIV. mille aureis. Qvos ſi ducas in IIX. millia talenta auri & X. mille aureos, prodibunt 19201000. aurei, ſeu CXCII. milliones, cum X. mille aureis. Præter hunc aureum theſaurum David etiam Principum munificentiâ adjutus, reliqvit Salomoni XVII. mille talenta argenti. Cumqve ſingula argenti talenta æqviparentur CCC. ſiclis; Siclus verò Tetradrachmo ſeu dimidio aurei Rhenani, ut Budæus de re numeraria annotat, illa XVII. mille talenta argenti pendebunt 25500000. aureis, ſeu XXV. millionibus. Sed adhuc major auri & argenti vis, qvam David in paupertate ſuâ ſe in uſus ſacros collegiſſe dicit, ad Salomonem transmiſſa legitur I. Par. XXIII. centena videlicet millia talentorum auri, & millena millia talentorum argenti, qvæ efficiunt 3900000000. aureos, ſeu ter mille & nongentos milliones. Hos adde ad ſuperiores CXCII. & XXV. milliones, & prodibunt CIↃↃCXVII. milliones ſeu XLI. mille & CLXX. tonellæ auri. Qvæ ſumma fidem ſi ſuperat, ſiqve putas me ſecundum Talenta ſanctuarii calculum collegiſſe, qvæ duplo excedunt vulgaria ſeu congregationis talenta, age dimidiam ſumito ſuperioris partem, & habebis XX. mille & DLXXXV. tonnellas auri.

XXXII. Exhorreſco ſanè ad tanta divitiarum ad Salomonem transmiſſarum pondera, qvæ vix ipſe Tagus ferat.

Obſtupeſces magis, ſi calculum Theodori Bibliandri in præfatione in ſermonem divinæ majeſtatis ad Epiſcopum Gloceſtriæ ad valorem aurei Gallici ſcutati inſtitutum adjecero: Cujus ego fidem nunc nec confirmo nec elevo: qvamqvam videtur aurum & argentum donativum reliqvis impenſis non addendum, ſed cum iis conferendum fuiſſe, cùm ex eo factæ ſint. Sic autem ille:

Tonell.

	Tonell.	Coron.
Aurum donativum	27121	20000
Argentum donativum	20540	
Artificum merces	6080	2711
Gemmæ	53741	22711
Veſtes ſacræ	27121	20000
Æs	520	
Ferrum	516	66666½
Lapides & ligna	1036	66666½
Merces opificum	240	76444
Currus	24	26616
Sacrificium & epulum dedicationis	3	73210
Tyrio Regi donatum	7	55025
Summa Sum.	*137672.*	*10075.*

Videbuntur, pergit Bibliander, hæ immenſæ, ſtupendæqve opes. Verùm qvem non pigebit calculum ducere, deprehendet me non exceſſiſſe modum in rebus æſtimandis. Qvibus ſi addantur oblationes & ſacerdotibus decreti annui reditus, multum accedet. Neqve verò DEUS voluit in hoc negotio profuſionem rerum docere, qvi DEUS eſt judicii: ſed hac magnificentiâ orbi univerſo voluit declarare inæſtimabilem theſaurum verbi ſui, qvi fuit in hoc ærario ampliſſimo, qvod longè ſuperat omnia miracula & ſpectacula orbis, reconditus. Hactenus Bibliander, cujus hæc verba præter alios allegat Michael Neander iu Erotem. ling. Hebr.

XXXIII. Magnus eſt Dominus, & opera ejus admiranda. Qvid autem Salomone mortuo?

Eo adhuc vivo, Jerobeam Ephraimites in ſpem ab Ahiâ Prophetâ erectus erat præcipuâ regni parte obtinendâ. Et qvanqvam in Ægyptum exulatum abierat, Salomonem tamen ſata obiiſſe intelligens, à ſuis contribulibus revocatus, & cùm Rehabeam, ignavus & ſtolidus Salomonis ſapientiſſimi filius, in comitiis populo res novas molienti, conſilio ſeniorum repudiato, conſultoribus adoleſcentulis uſus, durius reſpondiſſet, à X. tribubus Rex conſtitutus eſt. Rehabeamo ſoli Judæi & Benjamitæ cum Levitis II. Par. XI. 13. adhæſerunt. Qvia igitur hac ratione re-

regnum Iſraëliticum ſciſſum eſt, ut X. tribus cum dimidia parte Manasſæorum, qvas porro Iſraëlitas cum Scriptura vocabimus, Prophetæ autem non ſaltem Iſrael, ſed & Joſeph, Ephraim, Bethel, Bethaven, Jezreel & Samariam vocaverunt, Jerobeamum ſecutæ ſint; duæ autem, cum reliqvis Manaſſæis, qvæ dicentur poſtmodum & Prophetis ſunt Benjamin, Juda, domus Davidis, Jeruſalem, Judæi, Rehabeamum ejusqve poſteros reges agnoverint: age ſcindemus & nos hiſtoriam, & primùm Reges Iſraëlis novos, qvi univerſi DEO diſplicuerunt, deinde Reges Judæ, ex Davide & Salomone oriundos, una ſerie intuebimur.

XXXIV. *Qvinam igitur poſt Salomonem ſunt Reges Iſraëlis facti?*

A. Mundi. A. Regni

2969. I. Jerobeam Ephraimites præfuit annos 22

[Hic veritus, ne populus religionis causâ Hieroſolymam freqvens aditurus, à ſe alienaretur, duo vitulinâ ſpecie ſimulacra, in duabus extremitatibus regnis, alterum Bethele in tribu Benjamin; alterum in Dane oppido ad radices montis Libani, ex auro erexit, atqve ſacerdotes neglecta lege ſuo arbitrio inſtituit, feſtumqve ſcenopegias in ſeqventem anni menſem rejecit. Et licet Propheta I. Reg. XIII. denunciaret fore, ut pius aliqvis rex, nomine Joſias, hunc cultum Idolorum aboleret, (qvod demum poſt annos CCCLVI. factum eſt) non tamen vel illis comminationibus, vel brachii, qvod ad apprehendendum Prophetam extenderat, ſubitanea ſideratione ab impietate eſt avocatus, ſed Deo prorſus poſthabito, & ſibi nocuit & poſteris. Nam & ipſe inſigni clade, cujus vix ſimilem in profanis legas hiſtoriis, afflictus eſt, & Filii ejus partim morbo, partim ferro miſerè abſumpti ſunt.]

2989. II. Nadab F. peremptus à ſucceſſore. 2

[Cum Patre biennium regnavit & poſt eum paucis menſibus, ſecundum ἀπόδειξιν Chronologicam. Sed in Scriptura ei biennium integrum adſcribitur.]

2990. III. Baëſa Iſaſcharides impiæ ſtirpis Jeroboami impius everſor. 24

[Ramam urbem, qvam occupaverat, munire cœpit, ut Judæis noceret. Sed Aſſa eorum Rex auxiliaribus Benhadadi Syri copiis adjutus, eum diſcedere coëgit.]

3013. IV. Ella F. voluptuoſus, à ſucceſſore trucidatus. 2

[Et

[Et hic poſt Patrem paucis ſaltem menſibus; cum eo autem biennium regnavit, qvod ipſi in ſcripturâ adſcribitur.]

3014. V. Simri præfectus anteà dimidiæ partis militarium curruum, everſor ſtirpis Baëſæ, præfuit VII. diebus.

[Nam cùm ob ſcelus, qvo Regem ſuum trucidaverat, ab exercitu regio obſideretur, igne Regiæ ſubjecto ſe concremavit.]

3014. VI. Amri, Dux antea militiæ, ab exercitu Rex renunciatus, 12

[Regium qvoqve nomen Thibni ſibi uſurpaverat. Sed tandem cedere coactus eſt. Hinc cum antea ſedes regia Thirzæ fuiſſet, Amri Samariam Anno mundi MMIXXIX. condidit, aulæqve ſedem illuc tranſtulit, impietate omnes, qvos ante ſe habuit, ſuperans.]

3025. VII. Achab F. patre peſſimo pejor, cum qvo aliqvos ex XXII. annis exegit, 22

[Ducta Iſabele regis Sidoniorum filiâ, ad ſuperſtitionem gentium vicinarum tranſiit, & Idolis templa Samariæ erexit: Ideoqve atroci trium annorum & ſex menſium ſiccitate, atqve adeo ingenti annonæ caritate, Iſraëlitæ percuſſi ſunt. Et qvanqvam Elias Propheta, igne cœlitus delapſo, ſuperſtitionem vanitatis coarguerat & DCCCL. Sacerdotibus Baalis, qvi populum à vero DEI cultu abſtraxerant, ad aram mactatis, pluviam, regioni ſalutem impetrarat, ab Iſabele tamen ad necem qvæſitus eſt. Diffugit autem vir divinus, & Ahab, Prophetâ expulſo, alios ſenſit in regni viſceribus hoſtes. Nam Benhadad rex Syriæ, filius ejus Hadadi, qvi, ut ſupra dictum eſt, Syris ad defectionem ab Iſraëlitarum imperio ſollicitatis, regnum obtinuit, Samariam, XXXII. ſociis regibus adſcitis, obſidione cinxit, & primâ qvidem vice, DEO faſtum ejus vindicante, pulſus, deinde etiam perdito & amiſſo CXXVII. millium exercitu captus eſt: ſed tandem bello redintegrato, fugatum Ahabum, ſangvine Nabothi innocentis, cui vineam paternam extorſerat, adhuc madidum, omiſſo in fuga Joſaphato rege Judæ qvi ſuppetitas tulerat Achabo, telo incerta manu miſſo interemit, cruoremqve ejus, ut vatibus ſua conſtaret fides, canibus lambendum proſtituit.]

3044. IIX. Ahaſia F. à qvo defecerunt Moabitæ, II. Reg. I. 1. 2

[Et hic maximam biennii hujus partem cum Patre explevit: Deinde è ſolario prolapſus, cùm ad ſanitatem recuperandam non DEUM, ſed Idola conſuluiſſet, qvin & Prophetam Eliam igne cœleſti in milites armatum conſtringi juſſiſſet, ex caſu illo ſupremum diem obiit.]

3045. IX. Joram, Fr. qvi qvidem Baalis idolum à Patre Ahabo conſecratum ſuſtulit, ſed non item Jerobeami vitulos, 12

[Hic Moabitarum regi Miſæ, qvi tributum debitum negaverat, in conſortio Joſaphati regis Judæ ejusq; clientis regis Idumæorum, bellum indixit, & penuriam aqvarum paſſus, potum procurante Eliſæo Prophetâ cœlitus nactus, eò hoſtem adegit, ut rutilanti fluentis umbra deceptus, perdito exercitu, primogenitum ſuum filium, qvem deſignaverat ſucceſſorem, in muris obſeſſæ urbis mactaret, & abominando ſpectaculo Iſraëlitas ad ſolvendam obſidionem permoveret. Deinde multis modis Joram à Syris eſt vexatus, qvorum tamen inſidias, monitore Eliſæo, qvem integras hoſtium turmas adverſus ſe emiſſas legimus excœcaſſe, feliciter evaſit, & cùm Samaria à Benhadado Syriæ Rege ad tantam eſſet adacta famem, ut nec ab immundis cibis, nec ab ipſis ſuis liberis obſeſſi abſtinerent, hoſtibus tandem terrore divinitus immiſſo noctu dilabentibus, divite prædâ auctus eſt. Sed cum Haſael Benhadado ſtragulâ humectatâ, per ſpeciem caloris febrilis mitigandi præfocato, bellum adverſus Iſraëlitas redintegraret, fugatus, vulneratus, atqve à ſucceſſore, cùm nondum convaluiſſet, cum omnibus cognatis interemtus & beſtiis lacerandus in vineam Naboth expoſitus eſt.]

3057. X. Jehu everſor ſtirpis Achabi, 28

[Hic jus regni ab ipſo DEO conſecutus, tumultu excitato, Rege Iſraëlis Joramo, ut dictum eſt, ſublato, Ahaſiam etiã Regem Judæ Achabi ex filiâ nepotem, qvi avunculum ſuum ægrotantem inviſerat, trucidavit, atq; Iſabelem è feneſtra dejectam à canibus prius diſcerptam vidit, qvam humum contingeret. Dein progreſſus LXX. filios Achabi & XLII. Ahaſiæ fratres, & præterea univerſam Achabi ſtirpem exſcidit, omnibusqve Baalis Sacerdotibus mactatis, templum Idololatricum ſordium fecit receptaculum. Sed qvod Jerobeami vitulos non removerat, inter impios & ipſe reputatus eſt, nec potuit Haſaëli Syrorum Regi reſiſtere, qvi agris Rubenitarum, Gaditarum, & dimidiæ tribus Manaſſenſium trans Jordanem vaſtatis, omnia rapinis, incendiis ac cædibus miſcuit.]

3085. XI. Joahas. F. 17

[Ita hic à Syris fuit afflictus, ut vix exiguum militum numerum haberet ſuperſtitem. Sed ad Dominum precibus confugiens, Herois cujusdam operâ à Syris eſt liberatus. II. Reg. XIII.]

3099. XII. Joas F. cum patre annum unum; ſolus XV. annos præeſt, 16

[Juxta Eliſæi morituri oraculum tribus vicibus (qvoties ſcilicet ter-

terram percuſſerat) Benhadadum Haſaëlis filium vicit, & plurima Iſraëlitarum oppida ei ademta regno reſtituit. Deinde Amaziam Regem Judæ ſuperciliofum in prælio cepit, mœnia Hieroſolymorum diruit, regiumq; & ſacrum theſaurum direptum ſecum aſportavit. Qvin & Moabitarum irruptionem feliciter ſuſtinuit, oſſaqve defuncti Eliſæi ſuo contactu mortuum vitæ reddidiſſe vidit.]

3114. XIII. Jeroboam II. F. 41

[Hic Damaſcum & Hemathem, Antiochiam deinde dictam, regno Iſraëlitico eximiis uſus victoriis reſtituit.]

3154. Interregnum & tumultus bellici 22

[Nam anno XV. Amaziæ Regis Judæ An. Mundi MMMCXIV. cœpit Jerobeam II. regnare: Hinc ad XXXIIX. annum Uſiæ ſeu Azariæ ad Annum Mundi MMMCLXXVII. qvo ejus filius Zacharias rex conſtitutus eſt, effluxerunt LXIII. anni. A qvibus ſi demas XLI. annos regni Jeroboami II. colligentur XXII. anni interregni.]

3177. XIV. Zacharias F. interemptus à ſucceſſore }
3177. XV Sallum everſor ſtirpis Jehu, malè partum regnum malè perdidit } ½

3178. XVI. Menahem everſor ſtirpis Sallum, 10

[Hic inauditâ in Dei populo immanitate prægnantes Tiphſenſium, qvi ſe portis obfirmatis noluiſſent admittere, diſſecuit, & à Phulo Aſſyriorum Rege, pactis mille talentis argenti, pacem ſibi, ſuoqve regno redemit: Qvam ſummam populus contulit, exactis L. ſiclis in ſingula divitum capita.]

3188. XVII. Pecaja F. à ſucceſſore ejusqve conjuratis interemtus, 2

3191. XIIX. Pecah everſor ſtirpis Menahemi à ſucceſſore everſus, 20

[Hujus tempore Tiglathpillaſſer Rex Aſſyriorum, ſubactâ Galaditicâ regione, & qvicqvid trans Jordanem colitur, vicinaqve Galilæâ & tribu Naphthali domitâ, colonos abſtractos in ſuum regnum traduxit. Nam Pecah ſocietati Rezini Regis Syrorum innixus, incurſiones in Judæam fecerat, & ipſa Hieroſolyma fatigaverat obſidione, qvin & commiſſâ pugnâ XII. millia Judæorum ceciderat, & niſi à Propheta Obed fuiſſet prohibitus, XX. millia captivorum utriusqve ſexus abduxiſſet. Hiſce cladibus ſuccumbens Rex Judæorum Ahas, contra Syros & Iſraëlitas, Aſſyriorum Regem evocavit, qvi Rezinum expugnatâ Damaſco peremit, Regno verò Iſraëlitico florentiſſimas regiones, incolis abductis, eripuit.] II. Reg. XV. II. Par. XXIII.

3210. XIX. Hoſea, everſor ſtirpis Pecah, in regno obtinendo conſumpſit IIX. annos, & deinde ab anno Achabi XII. regnavit 9

[Hic Salmanaſſaris Regis Aſſyriorum factus tributarius, qvia, fœdere cum Ægyptiis inito, jugum voluerat excutere, captus, & Samaria triennali obſidione preſſa atqve expugnata, populusq; Iſraëliticus decem tribuum in Aſſyriorum & Medorum colonas perpetuò ſerviturus diſperſus eſt. II. Reg. XVII. & XIIX. Ex qvibus omnibus conſtat, regnum Iſraëliticum à morte Salomonis, qvæ incidit in A. Mundi MMDCCCCLXIX. usqve ad abductionem decem tribuum Iſraëlis, qvæ contigit Ann. Mundi MMMCCXXVII. annos CCLIIX. duraviſſe. Qvi anni etſi numeris regni, ſingulis Regibus aſſcriptis, non prorſus conveniunt, tu tamen memineris, annos rotundos plerumqve ſumi pro incompletis, & filium proregem ſæpè cum patre vel bellis occupato, vel ſenio langvido, vel morbis confecto regnaſſe, atqve ob id aliqvot ejus annos jam in patris annis numeratos denuò numerari. Interim (qvod & in Chronologia annorum, qvi aſſcribuntur Regibus Judæ, obſervandum eſt) ſemper recurrendum eſt ad illum annorum CCCXC. numerum, qvem definit Ezechiel cap. IV. 5. à diſtractione regni ad excidium Hieroſolymitanum, qvod contigit Anno Mundi MMMCCCLX. Salomone autem defuncto, diſtractio regni contigit Anno Mundi MMCMLXIX. Abductio verò decem tribuum anno IV. Ezechiæ anno mundi MMMCCXXVII. Tu computa calculum & invenies rationem.]

XXXV. Horrendum iræ divinæ exemplum adduxiſti, ut ingratos & impios Iſraëlitas perpetuæ ſervituti ob ſcelera ſua addictos meritò nobis ob oculos ponamus. Sed qvosnam incolas beatæ Palæſtinorum ſedes poſtea habuere? qvidve rerum Iſraëtæ in captivitatem abducti geſſere?

Abductis à Rege Aſſyriorum decem tribubus, in terras vacuas ex Babyloniis, Medis & gentibus aliis, qvæ Aſſyriorum regi paruerunt, coloniæ deductæ ſunt. Qvi populi omnes cùm nullâ veri DEI religione tenerentur, à beſtiis & feris, qvas in eos DEUS armaverat, indignè ferens terræ ſibi peculiariter electæ prophanationem, graviter afflicti ſunt. Rex ejus rei certior factus, qvosdam ex abductis Sacerdotib9, qvi religionem ſaniorem incolas docerent, miſit. Sed ecce vana hominum commen-

men-

menta! Incolæ ſeqventibus temporibus Samaritani vocati, hinc ſuperſtitione jam à teneris hauſtâ tracti, illinc malis divinitus immiſſis preſſi, mixtum qvoddam & ex utraqve doctrinâ compoſitum religionis genus ſecuti ſunt, & Judæos cùm ante captivitatem Babylonicam, tum reduces jam factos, & novam templi ſecundi ſtructuram tempore Cyri & ſeqventium Perſicorum Regum molientes, virulento animi niſu oppugnavere, donec illis invitis, Darii Nothi & Artaxerxis Mnemonis tempore, novum templum conſummaretur, & Galilæa etiam iis eriperetur. Tempore Alexandri M. Manaſſes frater Jaddi Pontificis, cùm uxorem alienigenam, qvam legibus repudiare jubebatur, dimittere nollet ab altari pulſus, ad ſocerum Sanaballaten in Samariam confugit, ibiqve templum Hieroſolymitano ſimile in monte Garizim è regione montis Hebol, in qvo qvondam Joſua, altari conſtructo, Deuteronomion in tabulas lapideas inſculpſerat, & holocauſtis DEO oblatis populo benedixerat Joſ. IIX. 30. Alexandri permiſſu exſtruxit, ſeqve Pontificem profeſſus, Samaritanis id animi addidit, ut de loco adorandi Deum litem moverent Judæis, & non niſi libros Moſis approbantes, Davidem ejusqve filium Salomonem minus rectè feciſſe dicerent, qvod monte Silone in Ephraim relicto in Sionem arcam tranſtuliſſet. Joſephus libro XII. cap. I. Joh. IV. 20. Hinc factum, ut ſi qvis Hieroſolymis aut illiciti cibi ſumti, aut violati Sabbathi, aut ſimilis criminis reus ageretur, confeſtim ad Sicimas confugeret, calumniam ſe paſſum dictans. Joſeph. lib. XI cap. IIX. Hanc litem tandem Alexander Epiphanes pro Judæis ſententiam ferens diremit. Joſeph. lib. XIII. cap. VI. Ingenium interea ſubdolum Samaritanorum qvis non miretur? Hactenus ſe, ſuo templo ſuperbientes, Ephraimitas & DEI Iſraëlitici cultores aſſeruerant: Cum autem Antiochus Epiphanes Regem & ſacra Judæorum evertiſſet, ſe non Iſraëlitas, ſed Sidonios nominarunt, utqve templum ſuum Jovi Xenio Cretenſi ſeu hoſpitali conſecraretur, non repugnarunt. Subacti ſunt tandem Samaritani à Johanne Hyrcano Rege, qvi templum eorum Garizitanum, poſtqvam annis CC. Samaritanæ impietatis officina fuerat, funditus Anno Mundi MMMDCCCXIV. cum gente Chutæorum evertit. Ad extremum autem uterqve populus cùm Samaritanorum, tùm Judæorum, variis agitatus ſeditionibus, in Romanorum poteſtatem conceſſit. Interim qvia templi Samariæ Garizitani hìc feci mentionem, notandum etiam hoc loco eſſe duxi, eo tempore, qvo illud Jovi Hoſpitali conſecratum eſt, Oniam Oniæ IV. Pontificis filium cum Judæis ſeditione pulſis in Ægypto,

permiſſu Antiochi Epiphanis, in Heliopolitana præfecturâ oppidum Hieroſolymis ſimile condidiſſe, inqve eo Templum Salomonæo conforme ædificaſſe. Joſ. lib. XII. cap. XV. & lib. XX. c. IIX. Qvod poſt CCCXXX. annos, templo Hieroſolymitano à Tito combuſto, Paulinus Ægypti Proconſul claudi juſſit, ita, ut veſtigium cultus divini in eo nullum remaneret. Joſ. lib. VII. belli Jud. II. Macc. I. Qvod verò attinet illos Iſraëlitas, qvi inter gentiles in illis terris, in qvas à Salmanaſſere abducti ſunt, vitam egere, ſunt, qvi putant, maximam eorum partem incluſos eſſe in montibus Caucaſæis, unde ad recuperandam terram ſanctam tandem ſint egreſſuri: qvos vel unica confutat Geographia, ne afferam Theologorum rationes, Iſraëlem non niſi ſpiritualiter per prædicationem Evangelii ex Aſſyriacâ captivitate liberandum fuiſſe, evidenter aſſerentes. Sunt, qvi putant, eos maximam partem trajeciſſe in Americam. Sunt qvi Boruſſos antiqvos, aliosqve barbaros vocibus nonnullis, ut ita loqvar, hebraizantes, ex abductis Iſraëlitis coaluiſſe dictitant. Veriſimile eſt, exules Iſraëlitas pedetentím in leges, mores & ſuperſtitionem eorum, apud qvos exulabant, degeneraſſe. Nonnullos tamen in ſpe venturi Meſſiæ in remotiſſimis etiam terris perſeveraſſe, donec ab Apoſtolis ad Eccleſiam Chriſti inter gentes colligerentur: pluŕimos etiam ex omnibus X. tribubus ſeſe reliqvis Judæis, cùm ex captivitate Babylonicâ reducerentur, aſſociaſſe II. Par. XXX. 1. & XXXIV. 6. & ob id tempore adhuc Chriſti & Apoſtolorum Judæos pios ex omnibus ferè tribubus inventos fuiſſe, ut Hannam ex tribu Aſeriticâ, Paulum ex Benjamitica, alios ex aliis. Et qvod non omnes prorſus Iſraëlitæ inter gentes abducti cultum veri Dei ſtatim abjecerint, ex Hiſtoriæ TOBIÆ ex tribu Nephtalim oriundi patet. Ille enim ut à pueris aureos Jerobeami vitulos, qvibus occœcari vidit ſuos contribules, rejecerat, ita in Aſſyriam abductus, ſua egenis liberaliſſimè diſpertiit, & tandem ſtercore hirundinum è nido deſuper in dormientis faciem delapſo oculis privatus, extrema rerum penuria cœpit affligi. Sed cum angelus Raphaël filium ejus in Mediam, debita exacturum deduceret, & cum novella uxore Sarâ Raguelis filiâ reductũ parentibus cura & ſenio confectis redderet, non ſaltem ſpe fellis, qvod filius ejus balænæ è mari extractæ exemtum oculis cœcutientis impoſuerat, viſum, ſed & commodam vitæ ſuſtentandæ rationem ex egregia dote filio accreſcente accepit. Conjunge hic hiſtoriam lectu digniſſimam, qvam Joſephus lib. XIIX. cap. XII. refert de Aſinæo & Anilæo fratribus, qvi collectâ manu Judæorum, ritus patrios adhuc tempore Hero-

Herodis Agrippæ ad Babylonem obſervantium, ipſi Parthorum Regi terrorem incuſſerunt: ſuâ tamen libidine, qvâ alter alienigenam duxerat, effecerunt, ut Barbari in gentis Judaicæ perniciem conjurati, Seleuciæ, qvò ſe receperant, L. amplius millia deleverint. Confer qvoqve qvæ Joſephus lib. X. cap. XII. de Judæo Sacerdote ſepulcri Regii Perſici cuſtode perpetuo habet, & intelliges, tantum abeſſe, ut Iſraëlitarum & Judæorum in peregrinas terras procul è ſedibus antiqvis deportationes omnem ex animis exulum fidem exemerint, ut potius plures ex gentibus ſingulari DEI gratia Eccleſiæ piorum conjuncti ſint.

XXXVI. Cùm ſeriem regum Iſraelitarum notam mihi feceris, redige qvæſo & Reges Judæ in unum numerum.

Faciam cum DEO, qvod cupis, & qvi DEO ſive perpetuo placuerunt, ſive ſe certo tempore probarunt, illos majuſculis notabo literis.

A. Mundi. A. Regni.

2969. I. Rehabeam Salomonis & Naëmæ Ammonitidis Filius, præfuit annis 17

[Hîc pro aſſerendâ regiâ autoritate adverſus decem tribus, qvæ Jerobeamum elegerant, exercitum educturus, à DEO monitus deſtitit: Contemptor alioqvin religionis, qvippe qvi aliis etiam in locis qvàm in templo ſacrificia fieri permiſit. Ideoqve Seſacus, qvi Seſoſtris fuiſſe videtur, Rex Ægypti, deditione occupatis Hieroſolymis, Regis & templi theſauros, interqve illos IX. aureas menſas, totidemqve aureos lychnuchos, & mille ſcuta aurea abſtulit, & in Judæorum ignominiam, qvi more imbellium populorum, priusqvam Martem experirentur, deditionem fecerant, columnam pudendis muliebribus inſculptam erexit: ut legere eſt apud Herod. lib. II. I. Reg. XIV.]

2985. II. Abia F. 3

[Eductis in aciem CCCC. millibus, Jerobeamum duplo majoribus copiis inſtructum, ingenti prælio fudit, ut uno die, (qvod mireris, nec facile in claſſicis hiſtoriæ profanæ Scriptoribus invenias) D. millia cæderentur. II. Paral. XIII.]

2988. III. ASSA F. idolis confractis ipſam matrem à cultu Priapi removit. 41

Diſciplina militari inſtaurata, & oppidis paſſim munitis, millena millia Æthiopum, (non qvi Africani & Occidui ſunt, ſed qvos Orientales

les nominant, Arabibus conterminos) magno prælio delevit. II. Par. XIV. Tantus tamen tantarum copiarum victor cum externa Benhadadi Regis Syrorum auxilia adverſus Regem Iſraëlis Baëſem ſollicitaret, & præterea ad morbum pedum levandum, qvo ultra biennium excarnificatus fuerat, non tam à Deo, qvam à Medicis opem qværeret, gravem DEI indignationem incurrit. II. Par. XIV.

3028. IV. Joſaphat F. cujus encomia II. Paral. XVII. & XIX. vide deſcripta. 25

[Non qvidem laudes Regis hujus pientiſſimi, & ob reformatum Dei cultum & ob Rempubl. benè ordinatam celeberrimi, ſatis decantari posſunt: Sed qvia non ſaltem affinitatem & fœdus cum Achabo, impiiſſimo Iſraëlis Rege, contraxit, ejusqve filiam ſibi nurum elegit, ſed & in prælium contra Syros, infauſtis auſpiciis cum illo deſcendit, claſſemq;, Deo non conſulto, cum ejusdem filiis Ahaſia & Joramo in Oceanum ad exemplum Salomonis eduxit, & Moabitas nulla de cauſa oppugnavit, integram pietatis famam non retinuit, & ob id juſto DEI judicio Ammonitarum, Moabitarum & Edomitarum ingentes copias in ſui regni viſceribus prædas agere vidit. Qvos tamen precibus, non armis vicit: Nam hoſtes ſe mutuis & incertis vulneribus conficientes, ad unum omnes periere.]

3042. V. Joram F. Ahabi gener, de qvo II. Reg. I. & IIX. II. Par. 21. rex à patre deſignatus, cùm egrederetur in bellum contra hoſtes. 8

Ad exemplum ſoceri & uxoris Atholiæ, cultor fuit Baalis impius, & à cædibus fratrum & paternorum amicorum regnum ſceleſte auſpicatus eſt. Hinc Deo tantam impietatem juſta vindicta perſeqvente non ſolum à Joramo Edomitæ, qvos malè habuerat, & præter illos Libnenſes defecerunt, ſed & Arabes Palæſtinis conſociati omnem Judæam & ipſam regiam rapinis deformarunt, uxoresqve regias & omnes earum liberos, unico ægrè elapſo, trucidarunt: ipſeqve Rex Epiſtolâ Eliæ Prophetæ monitus, inteſtina per ventrem dolore biennali effudit. Nec populus eum regio honore & monumento patrum dignum cenſuit.]

3056. VI. Ahaſia F. paucis menſibus pro anno ſupputatis præfuit. 1

[Cum avunculo Joramo Rege Iſraëlis adverſus Haſaelem Syrum in prælium egreſſus eſt: ſed fuſus & fugatus cum XLII. cognatis ſeu fratribus à Jehu interfectus periit. Achabi enim Idololatræ veſtigiis inſiſtens unà cum eo exſcindi debuit.]

3057. VII. Athalia mater Ahaſiæ, Jorami uxor, Achabi F.

[Hæc

Hæc furiis agitata, vel potius à Satanâ ſtirpis Davidicæ infenſiſſimo hoſte concitata, regnum ſibi rapuit, cumqve filium ſuum peremtum audiiſſet, è Davidis familiâ neminem ſupereſſe rabioſa voluit. Sed Ahaſiæ ſoror Joſabeath Joam anniculum, ſuum ex fratre Ahaſia nepotem, ſurripuit furibundæ, & ſummo Sacerdoti Jojadæ, clam aviâ, educandum tradidit. Tutelam pueri tam fideliter adminiſtravit Pontifex, ut ſeptimo poſt anno eum in templo creari Regem, Athaliam verò è medio tolli curaret.]

3063. IIX. JOAS Ahaſiæ filius primus templi partim vetuſtate collapſi, partim impietate inqvinati reparator 40

[Jojadam Pontificem in rebus omnibus ſecutus, laudem optimi & pientiſſimi regis meruit. Sed eo defuncto qvinqvennium ætatis ultimum, neglecto vero DEI cultu, transegit. Ideoqve à propheta & Pontifice Zacharia, Jöjadæ filio, graviter correptus, & deinde à Syrorum rege Haſaële miſerrime afflictus eſt. Zachariam qvidem lapidibus obrui juſſit: ſed ab Haſaële, ingente pecuniâ è templo deprompta, libertatem redemit, tandemqve à conjuratis necatus ſepulcro regio caruit.]

3103. IX. AMAZIAS F. Patri ſimilis. 29

[Dixi eum Patri ſimilem: Nam qvam laudem à pietate primorum annorum commeruerat, eam poſtmodum novata religione, & pietatis Prophetarumqve contemtu corrupit. Expeditione enim in Idumæos facta cum eorum decem millia peremiſſet, totidemqve immani tyrannide de ſaxo præcipitaſſet, DEOS eorum impotentiſſimos colere veritus non fuit. Conduxerat verò ab initio hujus belli milites Ephraimitas, qvos qvia juſſus à DEO dimiſerat, hoſtes expertus eſt: Ideoqve imprudens ipſum eorum Regem Joam provocavit, à qvo victus, captus, omniqve theſauro exſpoliatus, urbem Hieroſolymorum expugnatam, direptam & magna mœniorum ſuorum parte nudatam vidit. Tandem ex conjuratorum inſidiis & ipſe periit.

3129. X. UZIAS ſeu AZARIAS F. patri & avo ſimilis. Fuit ab anno ætatis qvarto ſub tutoribus 12

Deinde ipſe regno præfuit 52

[Uti hujus σύγχρονος Jerobeam II. regnum Iſraëlis ampliavit, ita nec ipſe defuit ſibi regnovè, reditibusqve regiis ex agricultura auctis, oppida paſſim muniit, & ornatiora reddidit, & diſciplinæ militari inſtaurandæ ſtrenuus incumbens, vir fortis, pius & parſimonia laudabili conſpicuus audiit, à Palæſtinis & Arabibus egregiam victoriam reportavit,

conditaqve urbe ad mare rubrum, præſidium in ea collocavit. Poſthæc Ammonitis ſubactis tributum præfinivit, & nominis celebritatem longè lateqve diſſeminavit. Sed officii tandem limites curioſus transgreſſus, cum ſumto Sacerdotali amictu ſuffitum ad altare aureum eſſet facturus, lepra percuſſus & templo ejectus eſt, integroqve novennio cutem & carnem ſuam morbo abominando exedendam dedit. Meminit Joſephus lib. IX. cap. XI. terræ motum eo temporis momento, qvo Uzia lepra percuſſus eſt, contigiſſe, qvo dimidium montis ad occidentem vergentis revulſum, & per qvatuor ſtadia volutum, objectu demum Orientalis montis conſtitit, obſtructa via publica, & oppreſſis ruinâ hortis regiis.]

3192. XI. JOTHAM F. alter templi reparator 16

[Feliciſſimus domi, & foris formidabilis, ab Ammonitis, prælio devictis, ingens exegit tributum.]

3207. XII. Achas F. impiiſſimus 16

De hoc dubites, malitioſior fuerit, an infelicior. Syri eum primò afflixerunt, & multos Judæorum Damaſcum abduxerunt. II. Par XXIIX. 5. Deinde Pecah Rex Iſraëlis ſtragem XII. millium in ejus exercitu edidit, ipſumqve ejus filium Maeſaiam peremit, & ducenta millia captivorum abducturus, monitis DEI, qvi tantam turbam libertati reſtitutam voluit, finibus Achaſi exceſſit: qvi adverſus hos hoſtes, contra qvam juſſus fuerat, Eſai. VII. 4. Tiglathpillaſſarem Regem Aſſyriorum evocavit. Sed ab ipſis illius copiis tandem preſſus, obſidione cinctus, & ad omnes regios theſauros prodendos adactus eſt, II. Par. XXIIX. 20. Qvin & Edomitæ inſigni victoria potiti, non paucos Judæorum abduxerunt: Palæſtini qvoqve oppida nonnulla ſibi prius ademta recuperarunt. II. Par. XXIIX. 16. Ille tantis cladibus nihil emendatus, non ſaltem impietatis Achabi ſe fecit participem, & Idolo Baalis victimas obtulit, ſed & filium Cacodæmoni immolavit, & ſacris, contra qvam leges jubent, paſſim locorum factis, ipſum templum, remoto verò altari, deteſtanda Idololatria prophanatum, omni pene ornatu denudavit, operâ uſus impii Pontificis Uriæ.]

3222. XIII. HISKIAS ſeu EZECHIAS F. omnium optimus, tertius reparator templi II. Par. XXIX. 29

[Natus eſt, ex mente Chronologorum, Achaſo nondum decem annorum puero. Ejus igitur putatur vel privignus, vel frater, vel adoptivus filius, cumqve eo biennium, ſolus XXVI. annos regnavit, religionis pu-

ritatem revocavit, reliqvias Iſraëlitarum è regno Samariæ everſo ad Paſcha celebrandum convocavit, Idola, ut & æneum ſerpentem, olim à Moſe in remedium ſerpentinorum morſuum erectum, ne offendiculo eſſet Idololatris, confregit, & totum DEO ſe conſecravit. Excepit pietatem magna domi & foris felicitas. Nam victos Palæſtinos ad Gazam usqve fugavit, II. Reg. XIIX. 8. Eſai. XV. Deinde vim, minas & blasphemias Sannacheribi, regis Aſſyriorum, ſolis precibus fregit, & ut una nocte ab angelo Domini CLXXXV. millia cœlitus ſternerentur, impetravit. Fuit alioqvin & ipſe humanæ fragilitati obnoxius, & cùm Deus miraculo, omnem naturam ſuperante, Solem, & ſic omne cœlorum ſyſtema, ejus causá retraxiſſet, & XV. annos vitæ, peſtilenti morbo jam jam abrumpendæ, adjeciſſet, Merodacchi legatis cauſam umbræ Solis retrogradæ ſciſcitaturis, II. Par. XXXII. 31. faciliorem, qvam par erat, ſe præbuit, & ob faſtuoſam theſaurorum oſtentationem pœnas ſuis olim nepotibus immittendas denunciari audivit.]

3251. XIV. MANASSES F. primis regni annis omnium crudeliſſimus & ſceleratiſſimus, deinde è vinculis Aſſyriacis dimiſſus, pientiſſimus; Qvartus templi inſtaurator 55

[Scelera ejus qvamplurima notat Scriptura: Nam impio gentilium more vixit, aras Idolis paſſim erexit, aſtra coluit, templum imaginibus idololatricis prophanavit, ſobolem Dæmonibus mactavit, augures, fatidicos & incantatores magnifecit, innocentium ſangvine Hieroſolyma replevit, & ſi qvando à Prophetis increpabatur, ludibrio illos habitos graviter afflixit. Ideoqve rex Aſſyriorum, expeditione in agros Judæorum factâ, vivum eum cepit, & Babylonem captivum deportavit. Sed ſeriam in vinculis agens pœnitentiam, dimiſſus, templo & cultu Dei vero repurgato, ritibusqve ſuæ puritati priſtinæ reſtitutis, ut & collapſis urbis mœnibus reparatis, inqve iis altiſſimis turribus excitatis, piè diem extremum obiit.]

3305. XV. Ammon F.

[Impiam patris juventutem, non autem pœnitentiam imitatus, maturè dedit impietatis pœnas, à ſuis oppreſſus familiaribus, in qvos tamen viciſſim animadvertit populus.]

3307. XVI. JOSIAS F. reparator Templi qvintus, nulli pietate ſecundus 31

[Omnia Idola confregit, omnes colles Idololatricos eſt demolitus, omnia altaria, qvæ à Jerobeamo, & aliis impietatis aſſeclis, Diis alienis

exſtructa erant, in Judæa & Samaria evertit, inqve iis ipſos fanaticos Sacerdotes immolavit, inventos legis libros in publico legendos protulit, novoqve inter DEUM & populum fœdere ſancito, Paſcha ceremoniis à DEO imperatis tanta magnificentia celebravit, ut à Samuelis usqve temporibus vix ſit majori ſolennitate celebratum. Tandem cùm Pharaoni Necho, per Judæam adverſus Aſſyrios tranſituro, temerè occurreret, ſagittâ percuſſus, cum omnium piorum luctu interiit.]

NOTA.

Primis Joſiæ adhuc pueri annis veriſimile eſt, hiſtoriam Judithæ contigiſſe, qvanqvam aliqvi poſt ſolutam captivitatem Babylonicam tempus hujus Heroinæ prorogent. Nam omnia dicuntur à Pontifice, tanqvam tutore Regis, geri. Judith, cap. IV. 5. & 11. templum & urbs nondum fuerunt diruta cap. IV. 2. pax fuit, obtruncato Holoferne, diuturna cap XVI. 30. Hiſtoria autem, ut ex noſtris hiſtoriis explicari qveat, hæc eſt: Aſſarhaddonis, Eſ. XXXVII. 28. Regis Aſſyriorum, ſive filius, ſive nepos, Nebucadnezar, non ille Babylonius Judæorum everſor, ſed Ninivæ Dominus, devicto Arphachſade, ſeu Arbaze, Medorum Rege, longè lateqve regni ſui limites extenderat. Ab Herodoto autem libro primo Phraortes nominatur, Patre natus Deloce, qvi regno ad ſe fraudulenter pertracto, Ecbatanam Medorum, ſecundum Plinium & Euſebium, condere cœpit, & filio Arphachſadi ampliandam reliqvit. Illius dux Holofernes oppidum Judæorum in Galilæa munitiſſimum, Bethuliam, in tribu Zabulon ſitam, Ammonitarum & Moabitarum conſiliis atqve auxiliis uſus, validiſſimâ cinxit obſidione, & ad deditionem jam jam faciendam aqvis interceptis videbantur adacti incolæ. Sed Judith, ex tribu Simeonis oriunda, in ſui populi libertatem viriliter incumbens, qvanqvam feſtivius induta, in caſtris Aſſyriorum, in ſummum vitæ caſtitatisqve periculum ſe conjecerat, propitio tamen DEO uſa, Holofernis ebrii caput abſciſſum ad ſuos retulit, & ex muris ſuſpendi, hoſtesqve forti animo aggredi juſſit. Judæos conatus fœminæ heroicus ita erexit, ut hoſtibus fugatis, integram ſibi parerent victoriam, proqve tam inſperata liberatione DEO gratias feſtis diebus inſtitutis agerent.

3338. XVII. Joahas, filius Joſiæ minor natu, Jer. XXII. 11. dictus Sallum 4

[Filius regis Joſiæ natu major Johanna ad regnum non pervenit. Reli-

Reliqvi ejus tres filii, Joachim, Sedechias & Joahas, illud deguſtarunt, ſed omnes infauſto ſidere ad paternum faſtigium evecti. Joahas ſeu Sallum ſuffragiis populi fratribus reliqvis prælatus, vix tribus menſibus rerum ſummæ præfuit, cum Pharao Necho Rex Ægypti captivum eum abduxit, & Judæis tributum imperavit, II. Reg. XXXIII. 31. II. Par. XXXVI. 6.]

3338. XIIX. Eliakim Fr. alter Joſiæ filius, qvem Pharao Necho fratri Joahaſo ſurrogavit, & Jojakimum vocavit 11

[Poſtqvam Pharao Necho ex Judæâ ſeceſſerat, & Palæſtinos miris modis vexaverat, Jerem. XLVII. Jojakim in Prophetas, mala inſtantia prædicentes, ſævire cœpit, & Uria necato, Jeremiam ſeniorum interceſſione ſervatum dimiſit, Jerem. XXVI. Ideoqve Nebucadnezar Babylonius, filius Nabopollaſſaris, à patre adverſus hoſtes miſſus, victo & in Ægyptum repulſo Pharaone Necho, Jer. XLVI. expeditionem in Judæos ſuſcepit, & Hieroſolymis occupatis, Dan. I. 2. Danielem cum aliis generoſis procerum filiis Babylonem abduxit, populumqve ad tributa ſolvenda adegit. Sed Jojakim poſt triennium, rumoribus expeditionis Ægyptiorum contra Babylonios excitatus, negato iis tributo, & libro Jeremiæ fatidico igni tradito, Jer. XXXVI. 23. à Nebucadnezare Syrorum, Chaldæorum, Ammonitarum, & Moabitarum auxiliis ſuffulto, ad deditionem adactus, vinctus, & in vinculis mortuus, nec ſuorum majorum monumentis illatus eſt, Jer. XXII. 19. Abducti ſunt cū eo MMMXXXIII. atqve inter eos Propheta Ezechiel, Ezech. XXXIII. 21. Jer. LII. 28. & nonnulla templi vaſa, II. Par. XXXVI. 7.]

3349. XIX. Jechonias ſeu Jojachin, ſeu, ut Jeremias cap. XXII. 24. nominat, Chania, filius Eliakimi $\frac{1}{4}$

[Cum hoc anni LXX. captivitatis Babylonicæ anno Mundi MMMCCCXLIX. ante natum Chriſtum DXCIX. incipiunt. Jerem. XXV. 11. XXIX. 10. Ezech. IIX. XX. Nam Babylonium Regem, Jechoniæ dediſſe regnum, ſtatim pœnituit, veritum, ne memor injuriarum, patri illatarum, Judæos ad defectionem perpelleret: Ideoqve reverſus, Regem cum matre cepit, cumqve eo vaſa & theſauros templi omnes, & præterea MDCC. captivos Babylonem abduxit. Sed Jechonias tandem poſt XXXVII. annorum decurſum, ab Evilmerodacho Rege Babyloniæ, è carcere extractus, interqve præcipuos Regis amicos numeratus eſt, & omnibus aliis prælatus. II. Reg. XXIV. & XXV. II. Par. XXX. Jerem. ult.]

3349. XX. Sedechias ſeu Mathanias, tertius filius Joſiæ, Jechoniæ patruus, è Salomonis ſtirpe cum poteſtate ultimus 11

[Conſtituerat hunc Nebucadnezar Regem: ſed cùm primis ſtatim regni annis cum Edomitis, Moabitis, Ammonitis, Tyriis & Sidoniis de jugo Aſſyriaco excutiendo conſilia ageret, Jerem. XXVII. 3. & nihil minas Propheticas curans, inſuper cum Rege Ægypti Pſamno, contra fidem Aſſyriis datam fœdus iniret, Ezech. XVII. 7. Nebucadnezar triennali obſidione Hieroſolyma preſſit, & nihil moratus copias Ægyptias, qvanqvam iis ad tempus ceſſit, Jerem. XLII. 11. invaſit, ex fuga Sedechiam retraxit, eiq; oculos, qvibus paulo ante viderat regiam familiam penitus deleri, eripuit, & templo, regiâ, atqve urbe direptâ & concrematâ, murisqve dirutis, nulli ſexui, nulli ætati pepercit, omnesqve aliqvâ præpollentes dignitate, aut abduxit, aut trucidâvit, vix paucis, qvi agrum colerent, relictis, qvibus præfecit Gedaliam II. Reg. XXV. 22. Jer. XL. & XLI. Hic cum reliqvias Judæorum feliciter videretur collecturus, & jam miſerias ſuorum prudenter ſublevare cœpiſſet, ab Iſmaele, Regis Ammonitarum emiſſario, ex inſidiis cum nonnullis ſuorum ſceleratiſſime trucidatus eſt. Ideoqve reliqvi alicujus nominis Judæi in Ægyptum abierunt, cumq; id diſſvaderet Jeremias, illuc eum vi ſecum traxerunt. Jerem. XLI. XLII. XLIII.]

XXXVII. Dixiſti Sedechiam, è Salomonis ſtirpe cum poteſtate fuiſſe ultimum: Sed memini Matthæum cap. I. 12. ex eo deducere ducem Zorobabelem.

Commodè qværis: Nam lubet hoc loco tibi Genealogiam Chriſti, qvam Matthæus & Lucas diverſâ ratione texunt, planiſſimam facere. Etſi enim variæ ſubtilitates conqviſitæ ſunt, qvibus διαφωνία Evangeliſtarum excuſari poſſet, nodum tamen in ſcirpo plurimos qværiiſſe patebit, ſi cogitabis I. Lucam generationes ab Adamo ad Chriſtum exactè numerare; Matthæum verò Teſſaradecadas juxta tres inſignes in populo Iſraëlitico mutationes obſervare, & ob id aliqvos, ut Ahaſiam, Joam, Amaziam, Reges Judæ, certo conſilio omiſiſſe. II. Matthæum & Lucam non per diverſas lineas unius & ſolius Joſephi genealogiam texere, ſed Lucam deſcribere ortum Mariæ ex Nathane, filio Davidis altero; Matthæum verò nativitatem Joſephi deducere ex Salomone Rege, Nathanis fratre. III. Fallere igitur, qvi Salathielem & Zorobabelem apud Matthæum & Lucam confundunt. Nam Sealthiel apud Matthæum à Jechoniâ

niâ ex ſtirpe Salomonis deducitur; apud Lucam verò Salathiel ex ſtirpe Nathanis. Nec ſufficit dixiſſe, Jechoniam tanqvam ſobole deſtitutum adoptaſſe Salathielem Neri filium: Numeroſam enim poſt ſe reliqvit poſteritatē I. Par. III.7. & in ea mediatis generationibus Sealthielem atqve Zorobabelem, qvi non poſſunt eſſe duces, propter maledictionem Jechoniæ, Jerem. XX. 30. XXXVI. 10. Qvid igitur dubii reſtat, ſi ſeqventi ratione avos Chriſti numeramus? hos qvidem, penes qvos ab initio regia poteſtas aliqvandiu fuit, usqve ad Joſephum, Mariæ maritum, per Salomonem; illos verò, ad qvos deſinente regia poteſtate devolutus eſt principatus, usq; ad Mariam, Joſephi uxorem, per Nathanē.

CONTINUATIO GENEALOGIÆ CHRISTI:

XXXIII. DAVID

Secund. Matth.		*Secund. Lucam.*	
Salomon		34. Nathan	
Rehabeam		35. Mathatan	
Abia		36. Menam	
Aſa		37. Melea	
Joſaphat		38. Eliakim	
Joram		39. Jonam	
[Ahaſia		40. Joſeph	
Joas		41. Juda	
Amazia]		42. Simeon	Privati
(Hos tres omiſit	REGES	43. Levi	
Matthæus. propter		44. Martha	
Teſſaradecadas)		45. Jorem	
Uzia		46. Eliezer	
Jotham		47. Jeſo	
Ahas		48. Her	
Ezechia		49. Elmadan	
Manaſſe		50. Koſam	
Ammon		51. Addi	
Joſia		52. Melchi	
Jechonia		53. Neri	

Aa

(In ſeqventi Teſſaradecade etiam plures creduntur à Matth. omiſſi, ne numerus XIV. excederetur.)

Sealthiel
Zorobabel
Abiud
Eliachim
Aſor
Zadoch
Achin
Eliud
Eleaſar
Mathan
Jacob

} PRIVATI

Joſeph, Maritus Mariæ, ex qvâ
JESUS CHRISTUS.

Bb

54. Salathiel
55. Zorobabel
56. Reſia
57. Johanna
58. Juda
59. Joſech
60. Simei
61. Mathathia
62. Maath
63. Nange
64. Esli
65. Nathum
66. Amos
67. Marhalia
68. Joſeph
69. Janna

} DUX

Hos Baronius & nonnulli ex noſtris Theologis faciunt Duces continua ſerie; Montacutius autem Exerc. II. ſect. III. nullum agnoſcit in Zorobabelis poſteris principatum in tribum Judæ, cum omnia primum per Pontifices, deinde per Aſſamonæos acta fuiſſe legatur.

(Hinc Chemnitius, Carion, & alii, putant illum eſſe Johannem Hyrcanum, cujus laudes recenſet Joſ. l. 12. c. 4. & 5. Confer. 2. Macc. 3. 11.)

70. Melchi
71. Leví
72. Mathat
73. Eli, dictus alioqvin Joakim vel Jachim,

non pater, ſed ſocer Joſephi, pater Mariæ, qvam, ut, Lutherus cenſet, nec diffitetur Baronius, qvanqvam Montacutius id aſſerere dubitet, ducta ex tribu ſacerdotali Anna, Eliſabethæ ſorore, genuit, ut ita Chriſtus futurus Rex, Dux & SACERDOS Iſraëlis, ex ſtirpe Regiâ, Sacerdotali & Ducali natus ſit. Maria enim virgo ejus mater, ex matre ſangvinem Sacerdotalem, ex Zorobabele Ducalem traxit, per deſponſationem autem in Joſephi familiam, qvæ regia erat, tranſiit.

74. Maria, pro qva Lucas ponit Joſephum
75. JESUS CHRISTUS.

Qvod autem in Genealogia, qvam Lucas recenſuit, Joſeph dicatur fuiſſe filius Eli, id verè dicitur eo ſenſu, qvo generi & nurus filiorum filiarumqve nominibus appellari conſveverunt. Qvod etiam Maria non dica-

dicatur filia Eli, qvo tamen erat genita, ſed qvod ejus loco ſubſtituatur, maritus ejus Joſephus, qvi gener Eli fuit, in cauſa eſt, qvod uſitatum apud Judæos non erat, ut in Genealogiis fœminæ cenſerentur, niſi incidenter, & alia de cauſa, ut de Rahab & Ruth factum legimus.

XXXIIX. Genealogiam Salvatoris noſtri videor mihi intelligere: Sed ut ad captivitatem Babylonicam revertamur, qvisnam qvæſo ſtatus Judæorum in ea fuit?

Miſerandus admodum, ut vel unus Pſalmus CXXXVII. docere poteſt. Sed concionibus Prophetarum ſublevabatur miſeria. Ezechiel enim & Daniel, vaticinia conſolationibus intermiſcentes, captivitatem fecerunt tolerabiliorem. Et Daniel qvidem, ſi qvid apocrypho ſcripto, Prophetiæ Danielis adjecto, dandum eſt, qvamprimum annis captivitatis LXX. nondum inchoatis, ſub Jojakimo in Babyloniam transportatus eſt, puer adhuc, SUSANNAM, adulterii falsò inſimulatam, ſingulari prudentia morti ſubtraxit, & mœchos, à qvibus incuſata fuerat, ultimo addixit ſupplicio, Dan. XII. Deinde, cùm Nebucadnezari ſomnium de qvatuor Monarchiis, in ingenti ſtatuâ & coloſſo præfiguratis, explicuiſſet, ut Judæis reliqvis, paulò poſt iterum iterumqve abducendis, Pater qværeretur, eò dignitatis evectus eſt, ut à latere regis perpetuò eſſet, & conſiliis publicis adhiberetur. Et licet cùm ipſi, tùm ſociis, & cognatis ejus, Hananiæ, Miſaëli & Aſariæ, ſeu, ut Chaldaicis eos appellem nominibus, Sadracho, Miſacho & Abednegoni, pericula objicerentur immenſa, his qvidem, ut ob negatum ſtatuæ aureæ cultum in furno ardenti Nebucadnezaris ſeu Nabuchodonoſaris juſſu cremarentur, unde tamen nulla corporis vel veſtimentorum parte læſi egreſſi ſunt; Iſti vero, ut ob preces ad verum DEUM effuſas Leonibus à ſervis Darii Medi, ultimi Aſſyriorum Regis, in victum objectaretur: Utrisqve tamen profuit calamitas: Daniel enim intactus à Leonibus prodiens carior deinde fuit Regi, imprimis cum ab iisdem Leonibus diſcerperentur, qvi eum ad beſtias damnaverant; Cognati itidem Danielis, nova aucti autoritate, poſthac ſummis regni negotiis curandis adhibiti ſunt. Anteqvam autem Daniel à Dario Leonibus objectus fuit, viderat Neducadnezarem, ob inſolentem animi impotentis faſtum ab hominum conſortio inter beſtias ſeptennio integro remotum, & denuo cùm ſanitati, tùm regno reſtitutum: Viderat præterea Balthaſarem

ſarem, Nebucadnezaris nepotem, ebrium, divinâ illâ ſcripturâ (MENE MENE TEKEL UPHARSIN) monitum, ab amicis conjuratis interfici; Viderat deniqve Darium, à cujus ſervis, invito pene rege, leonibus inſons objectus fuerat, à Cyro captum, omniqve regno exutum. Qvin & ipſius Cyri tempore, ſi Apocryphos S. Scripturæ libros in teſtimonium allegare velimus, hoſtes expertus eſt. Nam cùm Sacerdotum in divinitate Idoli Belis probandâ fallacias cineribus ſparſis, furtiva veſtigia exprimentibus, detexiſſet, & Draconem Babyloniorum, loco Numinis coli ſolitum, lethifero edulio ſuſtuliſſet, ſex integras noctes in leonum foveâ ſalvus, & à Propheta Habacuc per aëra delato cibatus conſumſit. Dan. XIV. Qvæ omnia in Daniele & aliis DEI ſervis miratus Cyrus, & ex oraculis Prophetarum & imprimis Eſaiæ cap. XLV. de captivitate Judæorum à ſe ſolvenda, deqve vero Iſraëlis DEO colendo, edoctus, Eccleſiæ ſe præſtitit nutricium eximium, edictoqve promulgato, qvo Judæis (hoc enim nomen, qvi prius dicti fuerant, vel Hebræi, vel Iſraëlitæ, nunc primum ſolutâ captivitate ſortiti ſunt) omnia ſua reſtituit, & ut patriam repeterent, urbemqve & templum inſtaurarent, ſumtibus neceſſariis promiſſis, vaſisqve templi aureis & argenteis redditis, ipſis autor fuit. Id interim notes velim, Judæis dicto LXX. captivitatis annorum tempore in ipſa Babylone ſuperfuiſſe Sapientes, Sanhedrin, qvi indultu Regũ Babyloniæ poteſtate judiciaria uſi, res Judæorum ordinavere: Qvorum princeps, dictus NASI, ex qvalibet tribu legi poterat. Præerat illis præterea, ſed non niſi ex Davidis ſtirpe, Reſchgalioth, ſeu Aichmalotarcha, id eſt, princeps Exulum, ad qvem curæ tribuum potiſſimum devolvebantur. Et qvidem cum jam finitis ſeptuaginta captivitatis annis illi rediiſſent in Palæſtinam, qvi ſe Duci Zorobabeli & Joſuæ Pontifici asſociaverant, plurimis Judæorum novæ in Babylonia ſedes ſic placuere, ut illas terræ ſanctæ præferrent: Hisqve ipſis tantæ fuere vires, ut Hyrcano ex Parthis ad Herodem properanti infulam & Diadema, pontificatum ſcilicet & regnum, offerrent; tantaqve autoritas & exiſtimatio, ut commiſſa ſibi Babylonici imperii arcana Sacerdos Hebræus in turri immenſi operis in Ecbatanis Perſarum exſtructa cuſtodiret. Et hodienum in urbe Bagded Judæis τῆς πάλαι διασπορᾶς, ſeu antiqvæ diſperſionis, Aichmalotarcham ſeu Principem captivitatis ex tribu Davidis ſupereſſe, ſunt, qvi ex Benjamini Tudelenſis Itinerario credunt.

XXXIX. Qvo qvæſo anno ſeptuagenaria captivitas Babylonica finita eſt?

Si,

Si, uti ſupra dictum eſt, ann. mundi MMMCCCXLIX cœpit, finita eſt anno MMMCDXIX. qvi qvidem erat annus imperii Cyri XXIX. ingens, primus tamen ab Esdra cap. I. 1. dictus, qvia in gratam liberationis memoriam Judæis novam Epocham in Cyro conſtituere placuit. Egreſſi ſunt autem ſub Duce Zorobabele, & Joſuâ Pontifice, præter CCCLX. qvadraginta duo millia Judæorum, atqve DEO jugis ſacrificii inſtauratione placato, feſtorumq; dierum celebratione collaudato, fundamenta Templi prima poſuerunt. Sed pietatem Cyri impietas Samaritanorum ſcelerato niſu impediit. Illi enim cùm à Judæis jure templi conjunctâ operâ exſtruendi, excluderentur, Cyri, bello Maſſagetico, qvo â Tomyri occiſus periit, occupati, Satrapas donis & perſvaſionibus à pio opere avocarunt. Eſdr. IV. 1. Nec tempore Cambyſis, furioſi illius regis & Darii Hyſtaſpis, ab avaritia & tenacitate admodum infamis, qvicqvam memoratu dignum à Judæis ſuſcipi potuit. Xerxi qvoqve, qvem Scriptura Ahaſverum nominat, Eſdr. IV. 6. cũ Ægyptios rebelles in ordinem cogeret, Judæi, Ægyptiis vicini, in aulâ regiâ de fide ſuſpecti facti ſunt. Ideoqve nec ipſe Xerxes, nec ejus filius Artaxerxes Longimanus, qvem Eſdras Arthaſaſtam nominat, Eſdr. IV. 7. urbem & templum Judæorum inſtaurari voluerunt. Ipſe interim Xerxes, cùm tertio regni anno epulum ſumptuoſiſſimum Suſis in Perſiâ per ſemeſtre ſpacium luxu plus qvàm regio protraxiſſet, ſuperbamqve uxorem Vaſthi, contumaciæ ream, repudiaſſet, & factâ per totum orbem Perſicum formoſarum virginum conqviſitione, Eſtheram, antea à Judæis Hadaſſam dictam, qvæ ob pulcritudinem placebat, inveniſſet, illam in torum regium aſſumſit, eo ipſo qvidem anno, qvo à Græcis fuſus & fugatus, in regnum redierat, ut vel hinc ſtoliditatem & libidinem Xerxis, paſſim ab Hiſtoricis notatam, intelligere qveas. Accidit autem anno ejus XII. ut, neſcio ob qvod meritum, Hamanem, ex poſteris Agagi Amalecitæ, qvem Samuel obtruncaverat, eò dignitatis eveheret, ut proximus à Rege haberetur. Sed cùm Mardochæus, patruus reginæ grandævus, qvi ante CXXVII. annos captivus fuerat tempore Jechoniæ abductus, & ſecundum Philonem annum ætatis, ſi tres demas, ducenteſimum attigit, caput Hamani detegere, & genibus flexis eum adorare recuſaret, DEO hunc honorem integrum reſervaturus, codicillos ille, excidium Judæi nominis imperantes, ingenti pecuniarum vi Regi oblatâ, conſcribi, & Mardochæo crucem erigi curavit. Qvem verò voluit penſilem videre, illum, Rege memoriam beneficii, qvo à ſicariorum telis beneficio Mardochæi

olim ſervatus fuerat, recolente, ſervus comitari, & triumphantem per urbis plateas deducere juſſus eſt, & tandem in eam crucem ſublatus, qvam Mardochæo paraverat, pœnas ſe dignas luit, populusqve Judæus, poteſtate ſibi facta, vim vi repulit, multisqve proſelytis ad verum DEI cultum perſvaſis, in rei tam feliciter geſtæ memoriam, feſtos dies Purim, annuatim ſolenni celebrandos feſtivitate, inſtituit.

XL. Gratum eſt, te & ſuprà Hiſtoriam Juditbæ & Tobiæ, & hîc ea, qvæ de Eſtherâ in Scripturis tradita ſunt, commodo loco pro ratione temporis deſcripſiſſe. Sed qvandonam fundamenta templi ſecundi, jam Cyri temporibus jacta, & hactenus malevolorum invidiam paſſa, altius ſurrexerunt?

Id nondum ſub Artaxerxe Longimano contigit. Nam etſi conabantur Judæi & exſtructioni templi incumbere, & muris ſe includere, tamen Syri, & qvicunqve alii terminos Judææ attingebant, Regi turbulentum & ſeditioſum Judæorum genium graphicè magis, qvam verè expoſuerunt, id curantes, ut ab opere eos edicto ceſſare juberet. Sed defuncto Artaxerxe res Judæorum felicius cœperunt geri. Ejus enim filiis, Xerxe II. & Sogdiano intra annum parricidio ſublatis, regnum devolutum eſt ad Darium Nothum, ſive ex pellice Artaxerxis natum, ſive ſororis ejus maritum. Hic (ne, qvod Joſephus ex Apocrypho libro Esdræ recenſet, ex ignorantiâ prætermiſiſſe videar, qvanqvam ille de Dario Hyſtaſpe loqvitur) memor voti, qvo ſe, ſi poteſtatem regiam adipiſceretur, obſtrinxerat, III. Eſdr. IV. 46. Joſeph libr. XI. cap. III. cùm anno Imperii ſecundo Satrapas ſuos ſplendido apparatu & luxu Perſico excepiſſet, & inter eos Zorobabelem Judæum cum aliis ſatellitibus de potentia fœminarum & veritatis longè majore, qvam qvæ vini & Regis eſſe poteſt, diſſerentem audiiſſet, templi inſtaurationem hactenus negatam conceſſit, & vaſa olim per Nebucadnezarem perlata Babylonem, nec dum per Cyrum reddita, Judæis reſtituit. Atqve ſic, Haggæo, & Zacharia Prophetis animum populo addentibus, pium opus ſtrenuè ſub manibus ſucceſſit, & poſt annum VI. conſummatum eſt. Et ab hoc tempore, videlicet anno Mundi MMMDXXIIX. numerandæ ſunt LXX. hebdomades Danielis, ſeu anni CDXC. usqve ad Hieroſo-

roſolymorum excidium, qvod contigit anno mundi poſt qvater milleſimum XIX. poſt Chriſtum natum anno LXX. Tantum autem abſuit, ut Darius nothus literis præfectorum Syriæ à pio exſtruendi templi propoſito avocaretur, ut potius novo privilegio caveret Judæis :/qvi, qvod dixi, anno imperii Darii ſexto templum abſolverunt, dedicarunt & feriis Paſchalibus habitis initiarunt, & Rempubl. ad tenorem legum ſuarum per optimates adminiſtrari curaverunt.

XLI. Raram Darii Nothi, noni Perſarum Regis, pietatem, cujus hiſtoriam profani Scriptores ſicco ferè pede prætereunt, mihi proponis. Num autem hoc ſecundum templum Salomoneam præ ſe tulit magnificentiam?

Id lacrymæ ſeniorum, in fundamenta ejus fuſæ, conteſtantur, Esdr. III. 12. Ut autem, qvâ in re præcelluerit templum Salomoneum ſcias, hoc Perſicâ munificentiâ exſtructum templum I. non fuit laminis aureis obductum, ſed hoc, & multo alio ornatu caruit, ſumtibus neceſſariis deſtitutum. II. Altare Holocaumatum in eo, ob redeuntium inopiam, non factum fuit æneum, ſed lapideum I. Macc. IV. 46. III. Defuit etiam præter multa alia, mare & luteres ænei, vaſis luteis loco eorum adhibitis. IV. Altitudo ejus LX. cubitorum æqvavit ſaltem dimidiam prioris templi partem. Rabini dicunt, templo ſecundo res qvinqve defuiſſe : I. Arcam fœderis. II. Urim & Thumim. III. Ignem ſacrum. IV. Divinam præſentiam, ſeu gloriam Domini. V. Spiritum Propheticum, &, ut probat Galatinus, lib. IV. cap. XVII. oleum ſacrum. Nonnulli tamen, hæc omnia non defuiſſe, ſed aut paulatim defeciſſe, aut ab Antiocho Epiphane ablata fuiſſe, cenſent.

XLII. Cùm Judæi denuò jam ſuis vivere legibus cœperint, num felicius poſtmodum res eorum ſe habuerunt?

Defectum Hiſtoriarum Hebræarum ab hoc tempore ad Judam usqve Maccabæum, per annos trecentos qvinqvaginta, non immeritò deploramus. Pauca tamen annotavit Scriptura, nonnulla Joſephus. Defuncto Dario Notho ſucceſſit Artaxerxes Mnemon gener, violenta fratris Cyri Junioris, & trium liberorum funera, aut ipſe procurans, aut procurata

rata infelix intuens. In hujus amicitiam pervenerat Esdras, primarius Judæorum, qvi Babylone remanſerant, Sacerdos, Esdr. VII. 1. & auro atqve argento, qvo novum templum exornaretur, à Rege, proceribus, atqve amicis, inſtructus, atqve comitibus MD. ſtipatus, in terram ſanctam contendit, Legis libros ab interitu vindicatos populo prælegit, exteras ductas dimitti juſſit, & ſacra volumina, ſi Scaligero vis credere, cùm Hebraicarum literarum formas aut connexionem Judæi, Chaldaicæ lingvæ in Babylonicâ captivitate aſſvefacti, non amplius intelligerent, figuris Chaldaicis deſcripſit. Aliis enim, atqve nunc, characteribus olim ante captivitatem Babylonicam conſcripta fuiſſe Biblia, cùm ex aliis rationibus, tùm ex Pentateucho Moſis, qvi antiqvis literis in Palæſtina apud Samaritanos aſſervari dicitur, comprobare conatur Scaliger. Cui an ſuffragetur, qvod de Maſorethis traditur, qvivis judicet. Esdras enim Sacerdos, ut demonſtrat Buxdorfius in commentario Maſorethico, ſoluto exilio Babylonico, concilium magnum, ſeu ſenatum Eccleſiaſticum magnum CXX. virorum congregavit, penes qvos fuit triplex Legis, Sacerdotii & Regni corona, qviqve de religionis ſummâ piè, graviterqve conſultantes, ut ſaluti poſteritatis proſpicerent, qvicqvid heterogeneorum ſcriptorum in Canonem S. Scripturæ irrepſerat, rejecerunt, numerum librorum authenticorum conſtituerunt, alios Legem, alios Prophetas, alios Scripta ſancta ſeu Hagiographa vocarunt, textum in verſus diſtinxerunt, diverſas vocum literas, & vocales, & pronunciationem non ſaltem notarunt, ſed & ipſas voces & earum literas numerarunt, ut ſciretur, qvæ litera, qvæ vox, qvi verſus, in ſingulis libris mediũ occuparet, qvæ vox non niſi ſemel occurreret, qvæ voces ſæpius, & qvoties ſub hac vel illâ formâ legerentur: idqve eo fine, ut ne minima qvidem mutatio contextus Biblici invehi qveat, qvin ſtatim deprehendatur. Sed & alii, ut Fullerus Miſcell. lib. IV. cap. IV Scaligeri opinionem de mutatis literarum Hebraicarum formis doctè refellunt. Etſi autem jam tria regum Perſiæ edicta de Judaicæ Reipubl. inſtauratione facta erant, Cyri puta, Darii Nothi, & Artaxerxis Mnemonis, Nehemias tamen Judæus, ex Davidis ſtirpe, ut Cedrenus habet, Artaxerxis Mnemonis pincerna, cùm non ſine lacrimis inaudiret, excurſionibus & depopulationibus vicinarum gentium ſuis popularibus multum detrimenti inferri, veniâ à Rege impetratâ, urbem, Samaritanis fruſtra renitentibus, muris cinxit, ad Legem Moſis delinqventes coërcuit, & Rempubl. tam ſapienter ordinavit, ut laudem principis eximii promereretur. Qvænam

nam autem fata, Nehemiâ defuncto, Eccleſiam per ſubſeqventia duo ſecula manſerint, vix ſcire licet. Ne tamen Hiſtoria noſtra hîc deficiat, Pontifices ſeu Sacerdotes ſummos Judæorum, ab ipſo Aarone, usqve ad Aſſamonæos numeratos, ex I.Par.VI.XXIII.XXIV. Joſeph. lib. V. cap. XII.& lib.VIII.cap.I.& lib.X cap.XI. & lib.XX. cap. VIII. recenſebimus, idqve eo gratius fore tibi ſpero, qvia penes eos rerum ſumma paulatim eſſe cœpit. Etſi autem ſcio, à Joſepho nonnunqvam, ut lib. X.cap.XI. alios aliis nominibus numerari, nobis tamen, qvicunqve ex ſacris erui poſſunt, aſſcribere lubitum eſt.

SERIES PONTIFICUM V. T.

I. Aaron, filius Amram, Frater Moſis, ex tribu Levi Caathiticâ, extra ſortem à DEO viva voce, ad eximium pontificatus munus, nominatus, & adverſus Levitas Schiſmaticos divino miraculo aſſertus.

[Qvatuor habuit Filios, qvorum duo, Nadab & Abihu, ignem alienum ſuccendentes, deleti ſunt; reliqvi duo Eleazar, & Ithamar jus ſucceſſionis obtinuerunt: Ille ſtatim defuncto patre; Hujus poſteri, cum Eli poteſtatem judiciariam civilem Sacerdotio jungeret.

II. Eleazar F. qvi patri, anno mundi MMCDXCII. populo adhuc per deſertum peregrinante, ſucceſſit.

III. Pinehas F. qvi ob interfectum Zimri, principem populi, cum Moabitide] illicitâ congreſſum Venere, paſſim in Scriptura laudatur.

IV. Abiſua F.
V. Bukki F.
VI Oze F.
} Joſeph. lib. V. cap. ultimo.

VII. Eli, Judex primus ex poſteris Ithamari.

[Qvia enim poſteritas Eleazaris in docendo & arguendo populo negligens fuit, translatum eſt Sacerdotium ſummum ad poſteros alterius filii Aaronis, Ithamari, Eli per collifragium extincto.]

IIX. Achitob, Filius Pinehæ, in prælio contra Philiſtæos cum fratre Hophni extincti, Nepos Elis.

[Hic, qvia tempore Samuelis vixit, vix videtur inter ſummos Sacerdotes relatus, nec qvicqvam ſcitu dignum geſſit.]

IX. Ahia F. I. Sam. XIV. 3. & 18.

X. Achi-

X. Achimelech, Fr. cum LXXXV. Sacerdotibus à Saule interfectus, qvod Davidem profugum cibaverat, I. Sam. XXII. 18.

XI Abiathar F. I. Sam. XII. 20. XXX. 7. pontificatum tenuit XL. annos.

[Cùm alio loco eſſet arca, & alio tabernaculum, ut qvæſtione XXI. probatum dedimus, illa qvidem translata in domum Davidis Hieroſolymitanam; hoc autem relictum in Gabeone: Ideoqve David Sadocum de domo Eleazaris præfecit tabernaculo Pontificem; Abiatharem autem juſſit Hieroſolymis ſummum eſſe Sacerdotem. Cujus tamen vices ſubinde geſſiſſe videtur Achimelech filius.]

XII. Sadoc, ex familia Eleazaris, Esdr. IV. 2. poſtliminio pontificatum reduxit in domum Eleazaris.

[Qvia enim Abjathar partes Adoniæ fovit, ideoqve eo depoſito pontificatus Sadoco concreditus eſt, ut primus eſſet in templo Salomonis pontifex, I. Reg. II. 27. filius Achitabi, nepos Amariæ, pronepos Merajohi, abnepos Zerajæ, atnepos Oze, qvi poſtremus ante iſtum de domo Eleazaris ſummo functus erat Sacerdotio. Poſt Sadocum qvi fuerint ſummi Sacerdotes, non facile eſt explicare, ſi eos, qvos ſacra ſcriptura paſſim nominat, conferimus cum catalogo Pontificum, qvem Joſephus lib. X. cap. XI. nectit. Sed & alios atqve alios recenſent Nicephorus, Chronicum Siculum, Genebrardus. Et ſeries filiorum Sadoci, qvæ enarratur I. Par. VII. ab omnibus ſuperioribus diſcrepat. Sic enim in Paralipomenis linea Sadoci genealogica per XII. generationes deſcendit: Sadoc: Ahimas: Azarias: Johanan: Azarias: Anonias: Achitob: Sadoc: Sellum: Helkias: Azarias: Serajas: Joſedec, qvi deportatus eſt in captivitatem Babylonicam. Joſephi Catalogus, ſublata Lectionis menda, qvæ in textum animadvertente Montacutio in Analectis exercit. VI. cap. I. irrepſit, hic eſt: Ahimas: Azarias: Joramus: Phideas: Sudeas: Julus: Jothamus: Urias: Nerias: Odeas: Soldamus: Ilkias: Sareas: Joſedec. Genebrardi hæc eſt ſeries: Ahimas: Azarias: Joas: Jojarib: Joſaphat: Jojada: Sedechias: Joel: Joathan: Urias: Nerias: Ozias: Sellum: Hilkias: Azarias: Seraia: Joſedec. Sic cum liber Paralipomenon recenſet XII. Joſephus XIV. Genebrardus cum Rabinis numerat XVII. Id interim certum eſt, nonnullos in illa ſucceſſione à Sadoco usqve ad captivitatem intervenire potuiſſe, qvi tanqvam Curatores & ἐπίτροποι, Pontificatum pro parvulis relictis & fratrum filiis adminiſtrarint. Nos adſcribemus, qvos in ſacra ſcriptura legimus ſummo ſacerdotio fuiſſe adhibitos.]

XIII.

XIII. Ahimaaz Fil. Sadoci, Joſeph. lib. X. cap. XI. I. Par. VII. 8.
XIV. Azarias Fil. I Par. VII. 10.
XV. Amarias, tempore Joſaphati, II. Par. XIX. 11.
XVI. Jojada, tempore Athaliæ & Joæ, I. Reg. XII. 7. qvi anno ætatis CXXX. ſepulcris regum illatus fuit II. Par. XXIV. 15. Hujus filius Zacharias à Joâ rege, à ſe ipſo degenerante, in ipſo templo necatus, an fuerit ſummus Sacerdos, diſputant nonnulli: nec qvicqvam certi afferri poteſt.
XVII. Azarias Uſiæ regi incenſum adolenti, & ob id lepra percuſſo reſtitit. II. Par. XXVI. 17.
XIIX. Urias, Jothami Filius, idolomaniam Achazi facillimo conſenſu promovit II. Reg. XVI. 15.
XIX. Aſarias pietatem Hiskiæ conſilio & opera adjuvit. II. Par. XXXI. 14.

[Qvi Judithæ hiſtoriam in tempora Joſiæ referunt, hîc collocant Jojakimum. Judith. IV. 11. Torniellus etiam illum Eliakim, cujus fit mentio II. Reg. XIIX. & Eſ. XXXVI. 2. cum prædeceſſore Sobna ſummum fuiſſe Sacerdotem autumat, idqve ex officio atqve veſtimentis ejus colligit.]

XX. Helkia, filius Sellum II. Reg. XXII. 4. cujus opera Joſias in inſtaurando templo uſus eſt.
XXI. Seraja F. à præfecto Nebucadnezaris cum præcipuis ex populo viris in Reblatha interfectus, Pater Eſdræ, II. Reg. & Jerem. ult. capp.
XXII. Joſedec F. Eſdræ frater natu major, à Nebucadnezare in Babylonem abductus I. Par. VII. 16.

[Hunc Joſephus lib. XX. cap. IIX. facit Pontificem trigeſimum primum: Sed alios recenſere, qvam qvos in Sacris legimus, animus non fuit. Nunc porrò ſeqvemur Joſephum ad directorium Nehemiæ cap. XII. 5. & 11.]

XXIII. Jeſua ſeu Joſua F. nepos Eſdræ, ex fratre Joſedeco.

[Hic cum patruo ſuo Eſdrâ, filio Saraiæ, Eſdr. XII. è Babylonia redux, urbem & templum reficere cœpit.]

XXIV. Jojakim F.
XXV. Eliaſib. F.
XXVI. Jojada F. qvem Joſephus vocat Judam, lib. XI. cap. VII.
XXVII. Jonathan F. qvem Joſephus vocat Johannem.

[Hic fratrem Jeſum, cui Bagoſes ſeu Bagoas Eunuchus, Imperator copiarum Perſicarum, promiſerat pontificatum, in ipſo templo interemit. Ob qvod ſcelus Judæi libertatem per ſeptennium perdiderunt, templumqve à Perſis pollutum eſt. Joſ. II. cap. VII.]

XXVIII. Jaddus ſeu Jaddua F. tempore Alexandri M.

[Hujus frater Manaſſes cum uxorem alienigenam Mica ſonam repudiare legibus ſciſcente populo juberetur, confugit ad ſocerum Sanaballetem præfectum Samaritanum: qvi à Dario Codomanno, Rege Perſarum, deficiens, Alexandro M. octo millia auxiliariorum adduxit, & genero Manaſſi poteſtatem templi in monte Garizim exſtruendi impetravit. Ipſe autem Alexander M. expugnatâ Tyro & Gazâ, infeſto animo contendit in Judæos, qvi Græcis forum rerum venalium aperire noluerant. Sed Jaddus, à Deo in ſomniis monitus, coronatâ urbe, portas aperuit, & ſolenni veſtimento indutus, cum reliqvis Sacerdotibus & omni populo prodiens, Alexandro novo ſpectaculo Numinis illius memoriam ingeſſit, qvod olim nocturna viſione victoriam de Perſis promiſerat. Rex igitur victimis DEO oblatis, ſuas victorias à prophetis multis antè temporibus prædictas fuiſſe didicit, & Judæis αὐτονομίαν conceſſit. Joſ. l. XI. cap. ult.]

XXIX. Onias I. F. Joſ. XI. cap. IIX.

[Hujus tempore Ptolomæus Lagi, anno Mundi poſt ter milleſimum DCXXXIIX. Judæos, Hieroſolymis Sabbathum celebrantes, dolo circumvenit, inclementer habuit, multos eorum in Ægyptum tranſtulit, eosqve deinde ob fidem, qvam audierat illos Regibus præſtare ſolere, aut pari, aut potiori jure cum aliis vivere paſſus eſt, Joſeph. lib. XII. c. I.]

3650. XXX. Simeon Juſtus F. cœpit præeſſe ſecundum Calviſii calculum ex Euſebio deductum anno Mundi MMMDCL. 12

[Hic juxta Syracidem cap. L. verſ. I. templum inſtauravit, auxit, & à ruina vindicavit, Pontifex per XII. annos optimus.]

3662. XXXI. Eleazar, Oniæ I. Fil. Simeonis Juſti Fr. filio Simeonis Onia adhuc puero, ſuſcipit Pontificatum. 33

[Hujus tempore Ptolomæus Philadelphus, vel potius Philobiblius, anno ante C. N. CCLXVII. Judæorum circiter viginti millia dimiſit, templum multis Regiis donis, adeoqve menſâ aureâ, crateribus atqve phialis exornavit, ſacrum Bibliorum codicem indultu & operâ Pontificis per LXXII. Interpretes in Græcam lingvam Alexandriæ transferri curavit, qvod Joſephus lib. XII. cap. II. prolixè deſcribit. Traditiones au-

autem de LXX. cellulis Interpretum, qvos etiam agnoſcit Auguſtin. lib. de doctr. Chriſt. c. XV. Irenæus l. III. c. XV. Juſtinus in Admonitorio, & alii, & qvæ alia de LXX. Interpretibus in libro Ariſtææ, qvi in Bibliotheca Patrum extat, ſed ex cenſura plurimorum minus authenticus eſt, leguntur, mittimus, non omninò rejicientes eorum ſententiam, qvi putant, verſionem hanc Bibliorum factam fuiſſe à Judæis Ægyptiis: idqve adeò malè reliqvos Judæos habuiſſe, ut ſolenni jejunio inſtituto, qvo DEUM deprecabantur, ne propter hanc ſcripturæ ſacræ prophanationem totam gentem perderet, Judæos, Græcâ hac verſione utentes, Helleniſtas vocarent. Vulgatus tamen poſtea eſt Græcorum Bibliorum uſus, adeò ut etiam Hieroſolymis admitteretur. Act. VI.]

3695. XXXII. Manaſſes patruus Eleazari frater Oniæ I. pro qvo alii ponunt Menelaum, fratrem Eleazari. 23

[Telam bellorum inter Syros & Ægyptios texi vidit: Nam Rex Syrius Seleucus Callinicus, poſtqvam novercam Berenicen ſororem Ptolomæi Evergetis, è medio ſuſtuliſſet, gravi bello, ſuorum etiam ſeditionibus, ſeſe implicuit.]

3718. XXXIII. Onias II. Fil. Simeonis Juſti.

[Hunc Joſephus lib. XII. cap. III. nominat puſillanimem & avarum, eumqve dicit tributo XX. talentorum argenti Ptolomæo Evergeti negato, Judæos in maximas difficultates conjeciſſe: ex qvibus eos tamen Joſephus, Oniæ ex ſorore nepos, juvenis mirâ liberalitate conſpicuus, vectigalibus tandem Cæleſyriæ præpoſitus, aliqvis, ut videtur, Chemnitio, ex proavis Chriſti, explicuit. Qvem Joſephum Joſ. lib. XII. cap. IV. dicit amaſſe ſaltatriculam, & per errorem cum fratris filia congreſſum, ex eâ ſuſtuliſſe Hyrcanum, puerum adeò ſagacem, ut cùm itinere aliqvot dierum in ſolitudinem ad ſementem faciendam à patre ablegatus, lora clam ſubtracta vidiſſet (ſubtraxerat autem pater ex induſtria) mactatis decem jugis carnes qvidem in operarios diſtribueret, ſectis autem tergoribus & loris inde factis juga hoc modo bobus aptaret. Qvin & ad Ptolomæum natalitia filii celebrantem miſſus, cum X. talenta erogare in mandatis haberet, ultra mille à patrio procuratore extorſit Alexandriæ, & magno cum Regis applauſu erogavit. Idem Arabibus magna detrimenta intulit, Joſeph. lib. XII. cap. V. donec tandem metuens potentiam Antiochi M. Regis Syriæ, ſibimetipſi mortem conſciſceret. Sub hoc ipſum tempus Syracides Panareton ſuum, ut veteres ejus librum vocaverunt, conſcripſit, ceu teſtatur Euſebius lib. IIX. Demonſt.

XXXIV. Simeon II. F. per XXIV annos Remp moderatus eſt.

[Sub hoc contigit, qvod liber tertius Maccabæorum prolixè narrat: Nam cùm Ptolomæus Philopator anno MMMDCCXXIII. Cœleſyriam ab Antiocho vi recepiſſet, Hieroſolymis ἐυχαριστήρια immolare, & Sanctum Sanctorum ingredi voluit. Cumqve nec lacrymis, nec precibus Judæorum ab impio illo conſilio avocaretur, divinitus in veſtibulo templi percuſſus, omnium membrorum uſum perdidit. Sed majori in Judæos inflammatus odio, totam gentem exſtirpaturus, multa utriusqve ſexus millia, qvingentis Elephantis objici juſſit. Qvæ immanitas etſi bis divinitus fuit impedita, Rege ſolito diutius non ſine DEI nutu conſopito, deinde mente moto, rerumqve actarum immemore, tandem tamen in hippodromum Elephanti in inſanum opus educti ſunt. Sed angeli cœlitus demiſſi, beſtias, ut in ſuos rectores ſævirent, irritarunt, & Rex hactenus furibundus clementer Judæos dimiſit, honoravit, locupletavit.]

3742. XXXV. Onias III. F. 32

[Huic Spartani, Abrahamo originem ſuam adſignantes, fœdus & amicitiam per literas promiſerunt Joſeph. lib. XII. cap. V. Antiochus autem Judæam, expulſis præſidiis Ægyptiis, ſuo adjecit regno, & munificentiâ regali ad ſacra in templo facienda uſus, ſuis legibus Judæos vivere permiſit, atqve à tributis dandis per triennium liberos eſſe voluit. Tandem tamen unà cum Cœleſyria & Phœniciâ Judæam Ptolomæo Epiphani, cui elocaverat filiam Cleopatram, dotis loco conceſſit. Joſeph. lib. XII. cap. III. Paulò verò poſt videtur ea iterum in poteſtatem Syrorum veniſſe: Nam cùm Antiocho M. defuncto filius ejus Seleucus Philopator ſucceſſiſſet, miſit is Heliodorum, ut exſpoliaret theſauros templi. Qvod cùm ille ingreſſus eſſet, ab eqvite auratis armis conſpicuo proſtratus, & à duobus geniis ad necem usqve flagellatus, ſed interceſſionibus Oniæ ſervatus eſt. Ipſum verò Oniam Pontificem, poſteà per delatores variorum criminum coram Rege falsò poſtulatum, frater Jaſon ſeu Jeſus deponi curavit, II. Macc. III. & Andronicus tandem per inſidias, ſed non impunè, eum ſuſtulit, II. Macc. IV. 35. Sic Legem Sacerdotii de termino vitæ primus omnium Antiochus irritam fecit.]

3774. XXXVI. Jaſon ſeu Jeſus, Fr. malis artibus Pontificatum ab Antiocho Epiphane adeptus. 3.

[Nam & ſub ipſis Pontificatus auſpiciis Regi trecenta talenta numeravit, & præterea annuum ei promiſit tributum, ſuosqve contribules ad

ad gentiles ritus, ludosqve palæſtricos aſſvefecit, & ipſi gentium Idolo Herculi ſumptuoſum offerri voluit ſacrificium. II. Macc. IV. 7. tandemqve poſt triennium iisdem artibus amotus eſt, qvas contra fratrem intenderat.

3778. XXXVII. Onias IV. ſeu Menelaus, Fr. iis ipſis pecuniis Pontificatum cauponatus eſt, qvas nomine Fratris Pontificis Regi offerre debuiſſet. II. Macc. IV. 23. I

[Et ipſe tandem ſacerdotio & patria pulſus, Lacedæmone moritur in exilio.]

3779. XXXIIX. Jacimus ſeu Alcimus, alienus à familia Pontificali, licet Aaronides, Joſeph. lib. XX. cap. IIX. cùm ultra triennium in Pontificatu conſumſiſſet, defunctus, Judam Maccabæum habuit ſucceſſorem. Joſ. lib. XII. cap. XVI.

[Cum Onias IV. ſeu Menelaus non poſſet promiſſas pecunias Regi numerare, excidit Pontificatu, qvi datus eſt Lyſimacho, ejus fratri, II. Macc. IV. 29. Sed Menelaus ſacrilegio aurum adeptus, dignitatem recuperavit. Et qvanqvam, tumultuantibus ob ſpoliatum templum Judæis, captus & coram Rege repetundarum poſtulatus fuit, auro tamen ſibi favorem aulæ demeruit. Paulò poſt Jaſon expulſus, copiis improviſò contractis, mœnibusqve Solymarum conſcenſis, & multis civium trucidatis, Sacerdotium recuperare anniſus eſt, ſed fruſtra II. Macc. V 5. Ideoqve his turbis motus Antiochus Epiphanes ann. mund. MMMDCCXXCII. cùm ex Ægypto, qvam occupaverat, rediiſſet, ingreſſus urbem Hieroſolymorum, LXXX. millia Judæorum peremit, totidem vendidit, XL. millia abduxit, Sanctum Sanctorum, non repugnante Menelao, prophanavit, menſam & candelabrum aureum, omnemqve templi ornatum pretioſum, & præterea MDCCC talenta abſtulit, ſeqve verum eſſe Antichriſti typum immani tyrannide declaravit. Parcitum tamen eſt Samaritanis, qvæ ſe gentiles profitebantur.]

XLIII. Hiccine eſt ille Antiochus, de cujus Tyrannide longè antea vaticinatus fuit Daniel?

Ille ipſe eſt. Et qvidem ſacrâ onuſtus prædâ, ex Judæâ diſceſſurus, immites incolis dedit præfectos, & biennio elapſo miſit exercitum ſub Apollonio, qvi ſub ſpecie amicitiæ tempore Sabbathi urbem ingreſſus, tantam præ ſe tulit immanitatem, qvantam vix unqvam alius. Muri deſtruuntur, arx in monte Sionis condita præſidio valido adverſus Ju-

dæos inſtruitur, ædes direptæ concremantur, alii ferro cadunt, alii neci ſubtracti divenduntur, altaria Diis gentium eriguntur, templum Hieroſolymitanum Jovi Olympio; Garizitanum Jovi Xenio conſecratur, ſacri libri exuruntur, edictum de una religione in omnibus nationibus colenda promulgatur, & Haſidæi, ſeu viri pii & veræ religionis aſſertores, ut vocantur I. Macc. VII. 13. XIV. 6. & præcipuus inter eos Eleazarus ſenior, ut & pia qvædam fœmina, cum VII. filiis, ob Judaicum ſuillæ carnis faſtidium, variis ſuppliciis enecantur II. Macc. VI. & VII. I. Macc. I. Joſeph. libr. I. de imperio rationis.

XLIV. O miſeram Eccleſiæ tam indignis modis à Tyranno habitæ faciem! Sed nunqvid ea calamitas Judæos diu afflixit?

Admirandâ DEI providentiâ Matathias ex Aſmonæorum genere, Levita, & Sacerdos ex vice Jojarib, qvæ inter XXIV. vices Sacerdotales principem locum tenuit, I. Par. XXIV. I. Macc. II. Joſeph. lib. XII. cap. IIX. pio ductus Zelo, armis in regios miniſtros, leges Judæorum penitus abolituros, correptis, altaria gentilia paſſim erecta deſtruxit, inqve deſerto, in qvod fugerat, manu aliqva collecta, vel ipſo Sabbatho, ne more aliorum cum ſuis periret, ſe, vitamqve & libertatem defendere cœpit. I. Macc. II. Moriturus tertio ex qvinqve filiis Judæ bellum tradidit. Qvi qvod in vexillis ejus hoc Symbolum legebatur: מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִים יְהוָֹה Qvis ſicut tu in Diis Domine? juxta literas initiales מכבי Maccabæus, ſecundum Junium, dictus eſt. Alii tamen, ut Fullerus lib. II. miſcell. cap. XIII. cenſent, qvod dictus ſit Maccabæus, qvaſi PLAGA PER ME, puta, infligetur acriter & Judæis apoſtatis, & gentibus fidelium perſecutoribus; vel etiam à כָּבָה qvaſi EXTINCTOR, aut etiam כָּאַב qvaſi DOLOREM AFFERENS. Hi ipſi Maccabæi alio nomine dicti ſunt Aſmonæi, qvaſi à Simone orti. Simon enim Sacerdos ex vice Jojarib, Joſeph. lib. XII. cap. VII. genuit Joannem, patrem Matathiæ, ex qvo natus eſt JUDAS. L'Empereur cap. III. ſect. VI. in Middoth. Chasmonæos, qvaſi PRÆFECTOS dici putat. Qvamprimum autem Judas rerum ſummæ præfici ſe paſſus eſt, Apoſtatas Judæos, & qvos Idololatras occupavit, ad ſupplicium rapuit, Apollonium Samariæ præfectum evertit, Seronem Cœleſyriæ Satrapam fugavit. Antiochus interim exacturia tributa, qvibus milites alerentur, Perſiam adiit, & Lyſiæ, vicario regni conſtituto, ut Judæos affligeret, in mandatis dedit. Ille, ſub tribus

bus ducibus Ptolomæo, Nicanore & Gorgiâ, exercitum XLVII. millium in Judæam miſit, iisqve ſubitò fugatis, anno ſeqventi majores copias inſtruxit. Sed & illas Judas repulit, atqve urbe inſtauratâ, templo luſtrato, puræq; religionis cultu adornato, & novo altari excitato, Encœnia qvotannis celebranda inſtituit. Deinde cum finitimis gentibus, Edomæis & Ammonitis, ut & Duce Timotheo, feliciter manus conſeruit, II. Macc. X. partemqve copiarum ſub fratre Simeone ad Galilæam recuperandam ablegavit. I. Macc. V. Joſeph. lib. XII. cap. XI. Interim Antiochus dat in Perſide pœnas Tyranno dignas, & impatienti animi dolore morbum corporis, ipſa viſcera vermibus corrodentem, contraxit, impiamqve animam exhalavit. Ejus filius Antiochus Eupator, ſub tutore Lyſia, Bethſura deditione capta, Hieroſolyma aliqvamdiu obſedit. II. Macc. XI. I. Macc. VI. Sed cùm Philippus qvidam ſibi regnum uſurpare nunciaretur, per ſpeciem pacis, muro templi ſolo æqvato, atqve Menelao Pontifice ſecum abducto, Alcimum ſeu Jacimum, alienum à pontificiâ familiâ, ut jam diximus, ſubſtituit. Onias autem, filius Oniæ III. videns ſe excludi à ſacerdotio, confugit in Ægyptum, atqve ibi in præfecturâ Heliopolitana novum templum excitavit. Joſeph. lib. XII. cap. XV. & lib. XIII. cap. VI.

XLV. Siccine eodem tempore tria illa templa Judaica, qvorum mentionem qvæſtione XXXV. injeciſti, Hieroſolymitanum, Garizitanum in Samariâ, & Heliopolitanum in Ægypto floruerunt?

Sed qva ratione Samaritanum tempore Johannis Hyrcani everſum; Heliopolitanum verò poſt Hieroſolymitanum dirutum, tandem occluſum fuerit, & conſtat jam, & ſuo etiam dicetur loco. Interim notes, Antiochum Eupatora, Regem Syriæ, cum Lyſiâ à ſuis captum, & Demetrio patruo traditum, ſuprema fata à violentis manibus obtinuiſſe. Demetrius autem, Rex ſcelere factus, adverſus Judam Maccabæum, ut Alcimus in Pontificatu confirmaretur, Bacchidem Meſopotamiæ præfectum in Judæam miſit: Sed illi, licet inſidiis rem ageret, minus tamen feliciter commiſſa expedienti, ſucceſſit Nicanor, qvi dolo Judam intercepturus, ipſe in fugam verſus, & cæſus eſt. I. Macc. VII. II. Macc. ultimo. Paulò poſt Alcimus Pontifex, veterem templi parietem, ſeu murum demoliturus, miſerè à DEO percuſſus periit. Succeſſit ei ex omnium piorum votis Judas Maccabæus, qvi amicitiâ cum Romanis initâ, cùm Bacchides

chides, denuò à Demetrio cum copiis miſſus, prælii copiam faceret, à ſuis deſertus, piam animam pro aris & focis inter hoſtium manus effudit.

XLVI. Qvid ſi hiſtoriam Maccabæorum, qvos Aſmonæos dixiſti vocari, qviqve paulatim & Ducum & Pontificum, qvin & Regum tandem titulum & jus uſurparunt, in numerum more tuo redigeres?

A. M. A. R.

3783. I. Judas Maccabæus, ex tribu Levi, Mathathiæ F. in domo qvidem Aaronica & Sacerdotali, ſed non Pontificia genitus. 10

[Etſi Aſmonæi tribui Sacerdotali & Levitis originem debebant, qvia tamen Levitæ ex Lege in tribubus XII. non recenſebantur, nec ullas terræ poſſeſſiones hereditate adibant, & tribus Judæ tanqvam qvædam acceſſio erant, & imprimis poſt reditum ex Babylone cùm Judæis eodem nomine cenſebantur, ideoqve ſceptrum Judæ hoc tempore nondum deſiit, præſertim cum autoritas Synedrii nulla ſui parte imminueretur.]

3793. II. Jonathan Fr. Dux & Pontifex 13

[Judâ defuncto, Judæi innumeris modis miſerrimè afflicti ſunt, nec Syrorum petulantiæ qvisqvam obſtitit. Ad eorum enim arbitrium omnia componebantur, cùm arcibus communitis cogerent fratres Judæ in ſolitudinem ſecedere. Sed in locum Judæ Jonathan tandem ſubſtitutus, paucis copiis vim à Bachide intentatam cautè declinans, tandem pacem impetravit. Joſeph. lib. XIII. cap. I. I. Macc. IX. Commodùm autem accidit, ut Demetrius, Rex Syriæ, ab Alexandro, qvi ſe Antiochi Eupatoris filium ſimulabat, oppugnaretur. I. Macc. X. Joſeph. lib. XIII. cap. III. Jonathæ igitur amicitia ab utroqve rege expetita eſt: ipſeqve indultu Demetrii muros Hieroſolymitanos reſtauravit. Beneficio verò Alexandri, in cujus partes traductus tandem eſt, ſtolam Pontificalem induit, & ab eo adverſus omnes inimicos fortiter eſt defenſus. Illum tamen, à Demetrii, qvem oppreſſerat, filio ὁμωνύμῳ oppugnatum, Jonathæ fides ſervare non potuit. Etſi enim Apollonius, Duce Demetrii ſugato, multas urbes oppugnaverat, tamen cùm Alexander ab ipſo ſocero Ptolomæo Philopatore, cui inſidias ſtruxerat, deſereretur, Demetrii imperium ſub certo tributo agnovit, ut cum ſuis immunitate frueretur,

&

& Judæam cum tribus Toparchiis, Samariâ, Galilæâ & Joppe obtineret, I. Macc. XI. Joſeph. lib. XIII. cap. IIX. Paulò poſt Demetrius, copiis Judæorum adjutus, rebelles Antiochenos compeſcuit: ſed eo ſucceſſu elatus, parum gratiæ Judæis retulit: qvi ob id, cùm à Triphone, Alexandri filium Antiochum in regnum reducturo, oppugnaretur, hoſtibus ejus ſe aſſociarunt, oppidisqve ejus expugnatis, & copiis fractis, Hieroſolymorum muros refecerunt, cum Romanis & Spartanis fœdus renovarunt, Jonathaqve ex inſidiis à Triphone capto, & ſcelerate cum duobus filiis perempto, Simeonem ejus fratrem Ducem ſortiti ſunt. I. Macc X. II. Joſeph. lib. XIII. c. X.]

3806. III. Simeon Fr. Pontifex & Ethnarcha. 9

[Hic Joppen, Gazam, ipſamqve arcem Sionis, qvam hactenus tenuerant Syri, aliasqve urbes recepit, inſtauravit, communivit: jugumqve Syriacum penitus excuſſit, & immunitatem ab omnibus tributis, ſuis peperit. I. Macc. XIII. 39. Joſeph. lib. XIII. cap. XI. Interim adverſus Triphonem, Demetrii Regis à Parthis capti frater Antiochus Sedetes inſurrexit, & multis promiſſis Simeonem in ſuas partes protraxit. Qvamprimum autem à Triphone victoriam reportavit, à Judæis, qvod conceſſerat, mox repetiit. Sed Simeon duos ei filios Johannem & Judam feliciter oppoſuit, & paulò poſt, cum Judâ & Mathathiâ filiis, à genero ſuo Ptolomæo, ad inſulam Sacerdotalem aſpirante, ex inſidiis obtruncatus eſt.]

3851. IV. Johannes Hyrcanus F. Pontifex & Ethnarcha. 31

[Hic necem Patris ulturus, Ptolomæum ſororium in arce Dagon obſedit, à qvâ tamen, cum tormentis & flagris in germanas ipſius & matrem ſæviret, ultrò receſſit, Joſeph. lib. XIII. cap. XV. & lib. I. de bell. cap. II Paulò poſt Antiochus Rex Syriæ, impetu in eum facto, in urbem, qvæ infirmiorem turbam ob frumenti defectum expulſam recipere ab ipſo hoſte coacta eſt, compulſum, induciis ad feſtivitatem Scenopegiæ celebrandam conceſſis, ad ſolidam pacem ſub D. talentorum ſolutione ineundam invitavit. Hyrcanus igitur, monumento regis Davidis effracto, ingente auri vi, qvam in illo reperit, tranqvillitatem Judæis redemit, & poſthàc melioribus uſus eſt ſucceſſibus. Nam defuncto Antiocho, Syriam afflixit, Idumæos ad circumciſionem ſuſcipiendam adegit, templum in monte Garizim evertit, Samariam urbem foſsâ & duplici muro per LXXX. ſtadia cinxit, & tandem, copiis Antiochi Cyziceni feliciter per filios Antigonum & Ariſtobulum profligatis, cepit, ſoloqve in-

ductis torrentibus æqvavit: Tantam victoriæ felicitatem voce divinâ edoctus in templo didicerat. Tribus enim maximis à DEO dignus habitus eſt honoribus, Principatu gentis Judæorum, & pontificatu & Prophetia: Fruebatur enim divinis colloqviis, inqvit Joſephus lib. XIII. cap. XIIX.]

3845. V. Ariſtobulus F. Phylellen, Rex & Pontifex 1

[Poſt captivitatem Babylonicam primus ſibi Diadema aptavit, & Ituræis ſuæ religioni initiatis, in regni ſocietatem fratrem Antigonum admiſit. Sed & illum paulò poſt, falsâ dementatus ſuſpicione, occidit, & alios tres fratres in vinculis tenuit, ipſamqve matrem fame enecavit. Tandem pœnas parricidii in turri Stratonis, in qva fratrem interemerat, effuſi ſangvinis vomitu luit. Joſeph. lib. XIII. cap. XIX. lib. 1. de bell. cap. III.]

3846. VI. Alexander Jannæus Fr. à ſuis ob tyrannidem Thracidas dictus, Rex & Pontifex 26

[Hic nunqvam antehac in Patris conſpectum admiſſus, à fratre etiam in vinculis aliqvandiu detentus, faſtigium tandem regium conſcendit, & alterum fratrem ſibi inſidiantem ſuſtulit, alterum privatâ contentum vitâ in honore habuit. Ptolemaidem, innixam auxiliis Ptolomæi Lathuri Ægyptiorum Regis, & Zoili, qvi tyrannidem in turri Stratonis invaſerat, fruſtra oppugnavit, & à Ptolomæo victus XXX. millia ſuorum deſideravit. Nec tamen animum deſpondit, licet & alia clade affectus, X. millia ex ſuis deſideraret, & caſtra etiam hoſtibus diripienda relinqveret. Nam partibus reginæ Cleopatræ, matris Ptolomæi accedens, urbes aliqvot hoſtiles expugnavit, tumultuantes Judæos inteſtino bello, qvo multa millia periere, compeſcuit, & multa loca in Arabia & Moabiticis agris occupavit, qvæ tamen paulò poſt viciſſim amiſſa ſunt. Nam qvia motus illi in ipſis Judææ viſceribus nondum qvieverant, ſeditionis autores Demetrium Syrum Damaſci Regem evocarunt, à qvo Alexander victus & fugatus eſt. Ille vero in fuga manu ſex amplius millium collecta in regnum rediens, DCCC. ſeditioſorum crucibus juſſit affigi, & adhuc ſpirantium uxores & liberos ſævitia plus qvam tyrannicâ jugulavit. Etſi autem nec ſic qvietus regnum adminiſtravit, tandem tamen eluctatus, Uxoris imperio florentiſſimum regnum tradidit, Joſeph. lib. XIII. cap. XXIII. & qvartana febri, ex temulentia contracta, integro triennio afflictus expiravit.]

3872. VII. Alexandra Salome ſeu Solina, Alexandri Jannæi Uxor, fœmina ſupra ſexum egregia 9

[Phariſæos adminiſtrationis regiæ fecit conſortes, & Hyrcanum filium, juſto remiſſiorem, ad Pontificatum evexit: qvem tamen defunctâ matre frater Ariſtobulus, qvem agilior impulit animus, dejecit, ſibiqve diadema & Infulam impoſuit. Joſeph. lib. XIII. cap. cap. XXIV.]

3881. IIX. Hyrcanus F. Rex & Pontifex ¼

3881. IX. Ariſtobulus Fr. Rex & Pontifex 6

[Ariſtobuli fratrem dejectum Hyrcanum Antipater, Dux totius Idumææ, filius Antipæ, ut fugeret ad Aretam Regem Arabiæ, & ab eo ſui in regnum reductionem flagitaret, impulit. Et Aretas qvidem victum Ariſtobulum in urbe Hieroſolymorum, ad qvam confugerat, obſedit. Sed à Scauro, Pompeji Legato, obſidionem ſolvere eſt coactus, cùm paulò ante Judæi, in ejus caſtris, Oniam, virum DEO carum, qvi precibus adverſus Ariſtobulum uti noluerat, interfeciſſent, & ob id vehementi procellâ omnem ſementem depaſcente, ad maximam famem condemnati, pœnas condignas luiſſent. Paulò poſt cum Romani diſſidiis Judæorum in Palæſtinam jam attracti eſſent, Pompejus cauſam audiit duorum fratrum, & cùm Ariſtobulum omnia fraude agere intelligeret, in eum movit, & urbe ab Hyrcano tradita, templo die Sabbathi, cum Judæi ab armis feriabantur, expugnato, millibusqve duodecim interemtis, clauſa hactenus profanis oculis loca introgreſſus, ea, qvæ alioqvin nefas erat videre, niſi ſolis ſacerdotibus, inſpexit: Sed nihil ex templo abſtulit, gentemqve Judaicam, rebus proſperis elatam, intra veteres terminos contraxit, & Solymas populo Romano fecit ſtipendiarias, urbesqve, qvas Judæi in Cœleſyria ſubjugaverant, illis ademtas, Romano parere præſidi juſſit, & Ariſtobulo Romam ſecum abducto, Hyrcano Sacerdotium absqve regno conceſſit. Tum primùm, inqvit Joſephus, libertatem amiſimus, ſubjecti Romanorum Imperio, & regionem de Syris bello captam reddere ipſis coacti ſumus: & inſuper plus qvam decem millia talentorum brevi tempore à nobis Romani exegerunt: & regnum, qvo prius pontificale genus honeſtabatur, ad plebejos translatum eſt homines. Confer Joſephum libro XIV. cap. IIX. & lib. de bello cap. V. Tacitum lib. XXI. Auguſt. de civ. DEI lib. XIIX. cap. XLV. Dion. l. XXXVII.]

3887. X. Hyrcanus Fr. denuò Pontifex, Ethnarcha, & tandem Rex. 22

[Eum Alexander, Ariſtobuli captivi filius, incurſionibus vexavit, ſed defendit Gabinius, ille præſes Syriæ, qvi etſi eſt Dioni ab avaritiâ infamis, tamen inſignis Judæorum benefactor videtur, qvippe qvi urbes dirutas inſtauravit, & qvinqve Dicaſteria, in qvibus jus diceretur, conſtituit.

ſtituit. Joſeph. lib. XIV. cap. XVI. Ipſe interim Ariſtobulus cum Antigono altero filio, Romæ operâ Gabinii vinculis elapſus, cum coëgiſſet ultra octo militum millia, à copiis Gabinii victus, iterum captus Romam remiſſus, & ibi benignè habitus eſt, donec à Cæſare dimitteretur. Sed cum Pompejanas partes videretur adjuturus, veneno ſublatus, filiusqve ejus Alexander juſſu Pompeji ſecuri percuſſus eſt. Joſeph. lib. XIV. cap. XIII. Qvamprimum autem Gabinius Craſſo provinciam tradidit, ille ex theſauro ſacro, qvem Pompejus non attigerat, duo millia talentorum, & trabem ex auro ſolidam, CCC. minas ſeu DCCL. libras æqvantem abſtulit, & templum omni auro, cujus ſumma accedebat ad octo talentorum millia, contra fidem datam, exſpoliavit. Sed ſacrilegii pœnas in bello Parthico brevi poſt tempore luit. Joſeph. l. XIII. cap. XII. Hyrcanus interim Cæſaris partes contra Pompejum defendendas ſumſit, & utilem ei operam per Antigonum in Ægypto navavit. Ideoq; Cæſar ei poteſtatem confirmavit, urbisqve mœnia ut reſtitueret, permiſit: Antipatrum autem, qvi & ipſe à partibus Cæſaris in bello civili ſteterat, civitate Romanâ & immunitate donavit, & PROCURATOREM Judææ, anno mundi MMMCMIII, anno ante natum Chriſtum XLV. conſtituit. Cæterùm Antipater Hyrcani regis ſtupiditatem & ſegnitiem in rem ſuam vertit, & Phaſaëli filio urbem Hieroſolymitanam cum vicinis oppidis; Herodi verò alteri filio, (cujus in jus à Synedrio vocationem, & bilem inde conceptam, apud Joſeph. lib. XIV. cap. XVII. leges) Galilæam curandam commiſit, & paulò poſt veneno à Malcho Arabe, qvi Hyrcano à poculis fuerat, ſublatus eſt. Eam captans occaſionem Antigonus, Ariſtobuli filius, Galilæam manu tumultuaria invaſit: ſed Herodes facilè eum repreſſit, & gener Hyrcani factus, ejus ex filia neptem Mariammem uxorem duxit, cum jam ex Dore Antipatrum filium natu maximum ſuſcepiſſet. Antonio poſtea in Syriam profecto, ipſe & ejus frater Phaſaëlus, dimiſsâ culpâ, qvam Caſſio, qvi Judæos ſui juris fecerat, ut Dion. libr. XLVII. teſtatur, adhærentes, contraxerant, Tetrarchæ conſtituti ſunt. Occupârunt deinde Parthi omnem penè Syriam, & ut Antigonum, mille talenta & qvingentas mulieres ipſis pollicitum, reducerent, Hieroſolymitanam urbem per ſpeciem amicitiæ ingreſſi, Hyrcanum cum Phaſaëlo in vincula conjecerunt: & illi qvidem, ut ad Sacerdotium inhabilis eſſet, auriculæ ſunt amputatæ; hic verò ulterius vivere dedignatus, capite parieti alliſo expiravit. Herodes fugâ elapſus, Romæ Rex deſignabatur. Joſ. lib. XIV. cap. XXVI.]

3909.

3909. XI. Antigonus, Ariſtobuli F. ultimus ex Aſmonæis, à Parthis regnum Judææ obtinuit. 4

[Illum Herodes, Romanorum & inprimis Ventidii & Antonii auxiliis, fretus, bello petiit, & Hieroſolymis in ſolennitate jejunii occupatis, volente ſic Antonio, flagellatum prius & palo alligatum, ſecuri percuſſit. Noverat enim, Judæos illo viro Regem peregrinum non toleraturos. Atqve ſic Aſmonæorum principatus, qvi in Juda Maccabæo ante annos CXIX. cœperat, deſiit. Joſeph. lib. XIV. cap. ult. Dion. lib. XLIX.]

XLVII. Sic ergò ſceptrum Judæ, ad peregrinum Herodem delatum, certò arguit, tempus Meſſiæ in carnem adventuri commodè inſtare.

Joſephus qvidem lib. XIV. cap. II. Herodem dicit fuiſſe Idumæum: addit autem, Nicolaum Damaſcenum ejus genus deducere ex primatibus Judæorum, qvi in Judæam venerant è Babyloniâ. Qvam ſententiam propugnavit Torniellus ad ann. MMMMXIIX. ſtatuens, Herodem reverâ fuiſſe Judæum, dictum Idumæum, qvia ejus majores Idumæam incoluerunt, ſicuti Apoſtolus Paulus, etſi Judæus, eadem ratione Tharſenſis dicitur. Addit Joſephus Scaliger in prologo ad Chronicon Euſebii, tempore Antipatri, avi Herodis, nullum fuiſſe diſcrimen inter Idumæum & Judæum, nec Herodem poſſe vel ἀλλόφυλον dici, vel προσήλυτον. Qvâ de re etiam videri poteſt Caſaubonus exerc: I. ad appar. Annal: Baron: num. II. & III. Sed Montacutius exerc. II. in analectis, ſect. IX. verè illum Idumæum & alienigenam fuiſſe validis fundamentis aſtruit, ut Joſephi aſſertionem de Herode vindicet. Nos litem illam nunc non diremturi, ea, qvæ acqviſito regno geſſerit Herodes, Magnus & Aſcalonita dictus, breviter recenſebimus. Regno enim potitus, qvos factionis novit adverſæ, qvotidianis abſumſit ſuppliciis, & inter eos LXV. Primates: qvin & ipſum Mariammes fratrem Ariſtobulum, cui paulò ante, precibus ſacris motus, Pontificatum conceſſerat, in aqvis ludentem ſuffocari curavit. Cujus ſceleris poſtulatus, cum cauſam dicturus ad Antonium proficiſceretur, Joſepho patruo curam regni commiſit, inqve mandatis reliqvit, ut ſi ſibi qvid humanitus accidiſſet, Mariammem uxorem etiam fati adderet comitem, ne qvis alius pulcerrimæ fœminæ frueretur commercio. Sed Antonio muneribus placato, cum rediiſſet, Joſephum, qvi, qvod de Mariamme ipſi commiſſum erat, imprudens effutierat, interemit; Alexandrum ſocrum in vincula conjecit; Mariammem

mem cariſſimam alioqvin, ſed moroſam & contentioſam uxorem, cui aliqvoties ignoverat, tandem de veneno offerendo ſuſpectam, non ſine inſigni animi dolore, nec ſine morbo corporis ſubſeqvente, judicio & ſupplicio ultimo ſubjecit, & Arabico bello feliciter confecto, Auguſto (contra qvem Antonii partes ſecutus fuerat) reconciliatus, Hyrcanum ſenem, ejusqve filiam Alexandram, ſuam ſocrum, qvam jam antea vinculis conſtrinxerat, & multos alios ſibi ſuſpectos ſuſtulit. Interim Judæa & terræ motu, qvo X. amplius millia perierunt, & fame affligitur; ad qvam ſublevandam Herodes ex aurea & argentea ſuppellectile pecuniâ confectâ frumentum comparat, populoqve diſtribuit: Deinde arces binas Hieroſolymis, Regiam nempe & juxta templum Antoniam, munit; Cæſaream eo loco, ubi Stratonis urbs fuerat, aliasqve urbes condit; Athletica certamina, non ſine motu populi, inſtituit; theatra atqve amphitheatra in Cæſaris Auguſti honorem inſtruit, atqve ab eo Trachonitide, Batanææ item & Auranitidis ditionibus donatus, tanto in honore habetur, in qvanto præter Agrippam virum conſularem nemo alius. Cumqve magnifico templo in honorem itidem Auguſti ad fontes Jordani exſtructo, populum videretur offendere, non ſaltem tertiam iis tributorum partem remiſit, ſed & templum Hieroſolymitanum ſumtuoſius exſtruxit. Interim diſſidia domeſtica à Salome Herodis ſorore impensè aluntur. Illa enim Mariammes filios, Alexandrum & Ariſtobulum, adjuta ab Antipatro, primogenito qvidem Herodis filio, ſed peſſimi ingenii, falsò ad patrem traduxit, & totam aulam, tormentis & inqviſitionibus undiqve ſtrepentem, ſceleſtiſſimè perturbavit. Illi aliqvoties patri reconciliati, tandem factâ Herodi ab Auguſto de filiis ſtatuendi liberâ poteſtate, nullius ſceleris convicti, ſuſpicionibus ſaltem onerati, ſenioribus populi ſententiam ad arbitrium Herodis actoris ferentibus, condemnati ſunt, & laqveo necati. Antipatrum mox excepit ſors eadem, ſed magis promeritum. Ille enim reverâ patri inſidias ſtruxerat, & convictus in vinculis tenebatur, donec qvinqve ante obitum diebus Herodes eum è medio tolli juberet. Morbus enim horrendus, qvem Joſephus lib. XVII. cap. IIX. luculenter deſcribit, ita corripuerat Herodem, ut eum nec thermæ, nec Medici diſcutere poſſent. Et rex doloris impatiens, malum poſcens & cultellum, manus ſibi violentas inferre conſtituerat: Qvod tamen ne fieret, miniſtri impedierunt. Ille, qvo propiorem ſe morti videbat, hoc magis ab humanitate receſſit. Juvenes aliqvot, à Magiſtris ſuis concitati, aqvilam auream, ſuper majori templi

portâ

portâ collocatam, per ſeditionem dejecerant: hos ſtatim percuti juſſit, & plurimos ex Judæorum proceribus circo incluſos, poſt exceſſum ſuum neci dari voluit, ut vel ſic ſubditi mortem ſuam inviti lugerent. Sed ſcelus hoc Salome, uxor Tyranni, deteſtata, damnatos proceres dimiſit incolumes. Immane tandem monſtrum anno mundi MMMCMXLIX. damnatam animam efflavit, eo ipſo qvidem anno, à qvo nos æram noſtram ſupputamus, cum jam ante biennium CHRISTUS è virgine Mariâ natus, mundum glorioſo aſpectu ſalutaſſet. Qvem ipſum interficere conatus Herodes, omnes Bethlehemiticos infantes, qvi biennium nondum exceſſerant, & inter qvos SALVATOREM fore arbitrabatur, primi juſſit: Vir, ut Joſephus ait, in omnes ex æqvo ſævus, iræ ſervus, juris Dominus, fortunâ autem propitiâ uſus, ſi qvis alius. Confer Joſephi libros XIV. XV. XVI. XVII. ut & lib. I. de bello Judaico.

XLIIX. Truculentiſſimum Herodis ingenium accuratè depinxiſti: Sed cum tanta impietas illud ipſum templum, in qvo Chriſtus verſatus eſt, ſumtuoſius exſtrui permiſerit, id velim breviter mihi deſcribi.

Præſtitit id Joſephus libr. XV. cap. XIV. & lib. VI. de Bello cap. VI. Nam ex omni artificum copiâ, peritiſſimos, decem hominum millia, ſelegit, iisqve mille ſacerdotes, Architectonicæ peritos, præfecit, & anno mundi MMMCMXXXI. ante natum Chriſtum XIIX. aut ſublatis veteribus fundamentis nova repoſuit, aut, qvod doctis fit veriſimilius, novos parietes ſuperſtruxit fundamentis templi Salomonæi, & iis ipſum templum circumdedit, ut undiqvaqve auguſtius eniteret, ut videre eſt apud Sanctium in Hagg. cap. II. & alios. De hâc Herodis ſtructurâ eſt illud Joh. II.20. intelligendum: Qvadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc. Nam etſi Herodes magnâ celeritate parietes excitaverat, & tectum iis impoſuerat, in his tamen ipſis exornandis, & illis, qvæ reſtabant, perficiendis, multò ſegnius procedebatur, usqve ad annum poſt C. N. XXVII. Qvin A. C. LXIX. cum ſexennio poſtea à Romanis exſcinderetur, abſolutum demum eſt: inqve eo hactenus operam inſumſerant qvotidiè octo decem hominum millia, & inde victum ſibi qvæſiverant. Erat autem utplurimum conveniens templis duobus prioribus, veſtibulo ornatum auguſtiori, longitudine æqvans C. cubitos, altitudine CXX.

Ipſa

Ipſa ſtructura candido marmore, & tectum cruſtis aureis reſplendeſcebat. Portæ erant tres. Una, per qvam patebat ingreſſus in veſtibulum: altera ducebat in ſancta: Tertia in ſanctiſſima. Circa templum ſpacium duplo majus, qvam prius fuerat, muro circumdatum eſt, ingenti ſumtu & magnificentiâ, ut totus muri ambitus ſingulis lateribus per ſtadium, extenſis, IV. ſtadia comprehenderet, & à Septentrione munitiſſimo Aſmonæorum caſtello, qvod Antoniam Herodes vocavit, annecteretur. Joſeph. l. I. de bello, cap. XVI. Intra illum ambitum tria diſtinxit atria, qvæ alicubi Joſephus triplicem murum nominat, duplo qvoqve majora, qvam antea fuerant. I. ATRIUM SANCTUM, ſolis Sacerdotibus pervium, in cujus medio altare Holocaumatum cubitos centum latitudine complectebatur. II. ATRIUM POPULI, tribus partibus ſuo muro circumdatum, qvarta autem parte verſus Orientem ab atrio gentium & immundorum Judæorum cancellis ſaxeis, tres cubitos altis, ſejunctum. Qvin & hoc ipſum atrium transverſo muro fuit diſtinctum, qvo fœminæ à viris ita ſegregatæ fuerunt, ut pars interior atrio Sancto proximior viris; exterior fœminis eſſet deſtinata. Ut verò atrium populi Salomonæum, qvatuor tantum portis, verſus qvatuor mundi plagas recludebatur, ita in hoc decem portæ fuere, qvarum reliqvæ auro & argento obductæ viſebantur, una ære Corinthio eximiè reſplendeſcebat. Joſeph. lib. VI. de bello cap. VI. & lib. VII. de bello cap. XII. Actor. III. 2. Qvæ qvidem portæ tricenis utrinqve cubitis ſuas Exedras & porticus habuere. III. Superiora atria claudebat ATRIUM GENTIUM & immundorum Judæorum, ex qvo aſcendebatur per gradus ad reliqva. Templum enim ſitum erat in collis ſummitate; atria in declivi æqvato.

XLIX. Immanes in hoc templum ſumtus impendiſſe Herodem oportet. Sed qvisnam filiorum ei ſucceſſit?

Ille moriturus, teſtamento Archelaum regem duarum Tetrarchiarum, Judææ & Samariæ, nominaverat, & Antipæ Tetrarchiam Galilææ & Peræœ; philippo Tetrarchiam Trachonitidis & Ituræœ adjudicarat. Sed defuncto rege Judæi adverſus Archelaum ſtatim inſurrexere, & in feſto Paſchatis tumultuati, non potuere prius in ordinem redigi, qvam tria millia civium à militibus perimerentur. Delatus ob id ad Auguſtum, abſolutus qvidem primo eſt, deinde denuò in judicium vocatus, regio privatus nomine, Ethnarcha conſtitutus, tandem cum non ſaltem ob

ob tyrannidem, ſed &, qvia Mariamme uxore repudiatâ, cum Alexandri fratris uxore Glaphyrâ neglectâ lege connubium contraxerat, in odio eſſet omnium, Viennam in exilium miſſus, ejusqve tetrarchia provinciæ Syriæ adjecta, & bona in fiſcum redacta ſunt. Sic Judæa (qvæ paulò ante à Pſeudalexandro qvodam, & multis aliis turbis atqve ſeditionibus jactata fuerat, in qvibus ſedandis ipſi milites Romani in diſcrimen venerunt, ut videre eſt apud Joſeph. l. XVII. cap. XII. & XIV.) nomine Prætoris Syriæ, Procuratores accepit, &, licet reluctans, cenſui ſubjecta, Joſeph. l. XIIX. cap. I. nunc primum in formam provinciæ redacta fuit, conceſsâ tamen genti αὐτονομίᾳ in religione & jurisdictione inferiore. Hoc modo, inqvit Philippus Melanchthon, pacem DEUS Judææ tribuit per Magiſtratus Romanos, ut Eccleſiæ reliqviæ ſervarentur, & Zacharias, Simeon, Johannes, Chriſtus, & deinde Apoſtoli, aliqvantiſper locum docendi haberent. Nam Herodes & ejus poſteri non faciebant finem lanienæ, trucidabant præcipuos viros, & aſſiduis ſeditionibus occaſionem præbebant.

L. Siccine Judæa in Romanorum poteſtatem tota ſeceſſit? Sed qvid rerum ſub illis Judææ procuratoribus geſtum eſt, qvos nunc tandem eſſe conſtitutos dixiſti? qvive fuerunt?

A. C.

7. I. Coponius à Cyrenio ſeu Qvirino Syriæ prætore, procurator Judææ A. C. VII. Archelao relegato, eſt conſtitutus.

[Sub hoc Samaritani templum noctu clanculum ingreſſi, ſparſis oſſibus humanis illud prophanarunt. Joſeph. lib. XIIX. cap. III.]

9. II. M. Ambivius. 2

11. III. Annius Rufus, qvo Præſide Auguſtus fato functus eſt. 3

15. IV. Valerius, à Tiberio miſſus, præfuit annis XI. 11

26. V. Pontius Pilatus, cujus uxorem Nicephorus vocat Proclem, à Tiberio & ipſe miſſus. 11

[Hic ille eſt, qvi importunitate Judæorum victus, Salvatorem noſtrum innocentem cruci affixit. Et, ut ait Tertullianus in Apologetico adverſus gentes cap. XXI. omnia ſuper CHRISTO, ipſe jam pro ſuâ conſcientiâ Chriſtianus, Cæſari tum Tiberio nunciavit. Sed & Cæſares credidiſſent ſuper CHRISTO, ſi aut Cæſares non eſſent ſeculo neceſſarii, aut ſi & Chriſtiani potuiſſent eſſe Cæſares. Vetus erat decretum, inqvit idem

R Ter-

Tertullianus, ne qvis DEUS ab Imperatore conſecraretur, niſi à Senatu comprobatus. Tiberius ergo, cujus tempore nomen Chriſtianum, in ſeculum introivit, annunciatum ſibi ex Syria Palæſtina, qvod illic veritatem illius divinitatis revelavit, ad Senatum detulit, cum prærogativa ſuffragii ſui. Senatus qvia non in ſe probaverat, reſpuit. Cæſar in ſententiâ manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum. Pilatus autem non impunè tulit ſcelus, qvod in Dominum mundi conſignaverat. Nam cum poſtea & noctu ſigna cum effigie Cæſaris in urbem ſanctam intuliſſet, & ex ſacro ærario aqvas à ducenteſimo ſtadio deducere conaretur, reluctantes invenit cives, qvorum animis nondum illa inmanitas Pilati, qvæ Luc. XIII. deſcripta extat, exciderat. Compeſcuit tamen Judæos, & ſigna qvidem illis inviſa removit, ipſos autem nimis duriter habuit. Ideoqve primates adeunt Vitellium, Syriæ Præſidem, Pilatumqve cædis accuſant, negantes defectionem à Romanis ſibi objectam. Vitellius, Marcello ad Procuraturam Judææ miſſo, Pilatum juſſit Romam proficiſci, reſponſurum apud Cæſarem ad objecta per Judæos crimina. Sed priusqvã ille Romam perveniret, vitâ exceſſit Tiberius. Joſeph. lib. XIIX. cap. IV. & V. & lib. II. de bell. cap. IIX. Cajo Caligula deinde in Pilati acta inqvirente, ille in tantas incidit calamitates, ut, dicente Euſebio lib. II. cap. VII. hiſt. Eccleſ. neceſſitate compulſus, ultrò ſibi manus intulerit. Idem teſtantur Nicephorus & Oroſius. Recentiores addunt, cadaver ejus, horrendum in modum à ſpiritibus malignis exagitatum, inqve montes tandem Helvetiorum delatum, & in locum qvendam non longè à Lucernâ, qvem à nemine impunè turbari ajunt, abjectum fuiſſe.]

37. VI. Marcellus à Vitellio Syriæ Præfecto miſſus: Joſ. l. XIIX. cap. V. qvi cum eſſet in itinere, Tiberius vitâ exceſſit.

37. VII. Marullus miſſus anno Caligulæ primo, cum Petronius Vitellio in Syriâ ſucceſſurus, Prætor Româ abiret, Joſ. lib. XIIX. cap. IIX.

[Vitellius, & qvi ei ſucceſſit Petronius, Syriæ Præſides, omnia penè in Judæa ipſi adminiſtrarunt: Et cùm Petronius A. C. XL. Caligulæ ſtatuam, ejus juſſu, in ipſo templo conaretur erigere, pertinaces Judæorum preces eum ab inſtituto revocarunt, ut miſſis ea de re ad Caligulam legatis, mitiorem in Judæos ſententiam impetraret: qvi totis XL. diebus, porrectis ultrò ad necem cervicibus, prophanationem templi deprecati fuerant. Qvo ipſo tempore Flaccus, præfectus Syriæ, ad populi Alexandrini lubitum, Judæos graviter Alexandriæ afflixit, & ut imaginem Cæſaris, in

Syna-

Synagogas reciperent, adigere voluit. Ii qvidem Philone, viro gravi, ad Cæſarem miſſo, cauſam, ut poterant, agebant: ſed cum contumeliâ repulſi, didicerunt, ceſſante auxilio humano, divinum præſtò eſſe. Nam paulò pòſt accidit, ut Caligula ob Tyrannidem à conjuratis tolleretur. Claudius poſt eum Judæos qvidem, & cum iis Chriſtianos Roma expulit, Act. XIIX.2. Sed Herodi Agrippæ, Regi nuncupato, Judæam atqve Samariam, ſemotis Procuratoribus, condonavit, ut ita Judæi poſthac per qvadriennium non Romanis, ſed ſuo Regi tributum penderent. Joſeph. lib. II. de bello cap. IX.]

45. VII. Cuſpius Fadus poſt Agrippam Regem denuo Procurator à Claudio miſſus, præfuit annis 2

[Purgavit Judæam a latrociniis, diſſidia Judæorum & Philadelphenſium compoſuit, Theudam præſtigiatorem, qvi ſe verbo Jordanem ſciſſurum pollicitus fuerat, immiſſis in multitudinem, cui impoſuerat, turmis, compeſcuit. Joſeph. lib. XX. c. II. Act. V. Ejus tempore Helena Adiabenorum Regina, & Izares ejus filius, religionem Judæorum non ſine propitio Numine amplexi ſunt: qvorum pulcerrimam hiſtoriam vide apud Joſephum dicto loco.]

47. IIX. Tiberius Alexander, eqves Romanus, Judæus genere, Philonis frater. 2

[Sub hoc fames totum terrarum orbem pervagata, Judæam etiam ſollicitam tenuit: Eam autem Agabus prædixerat, & Helena Adiabenorum regina ſublevavit in Judæa. Joſeph. l. XX. c. III. Euſeb. lib. II. hiſt. cap. XI. Act. XI.]

49. IX. Cumanus Ventidius 2

[Sub hoc unius militis impudentia magnam intulit Judæis cladem: Nam in feſto Paſchatos genitalibus nudatis, ingentem præbuit ſeditioni materiam: qvam ſedaturus Cumanus exercitum tumultuantibus immiſit: Hunc illi declinaturi in tantas anguſtias inter fugiendum redacti ſunt, ut XX. amplius millia perierint. Paulò poſt cum miles librum legis in conſpectu populi diſcerperet, tumultum inde denuo obortum Cumanus ſedare prius non poterat, qvam ſecuri militem percuſſiſſet. Tandem cum Samaritani Galilæos, per dies feſtos Hieroſolyma contendentes, latrociniis vexaſſent, & Judæi ad arma pro Galilæis concurriſſent, cauſaqve Romæ cognoſceretur, Cumanus, qvi Samaritanorum partes defenderat, exilio multatus, & Felix ſubſtitutus eſt. Joſeph. lib. XX. cap. III. & lib. II. de bello cap. XI.]

51. X. Claudius Felix, Pallantis liberti, qvi omnia apud Claudium poterat, frater. 2

[Nupſit huic Druſilla, Agrippæ regis Chalcidis ſoror, calcatâ Religione patria. Joſeph. lib. XX. cap. V. Ipſeq; latrones, magos, præſtigiatores, vulgiq; ſeductores, qvi ſigna & prodigia ſe divinitus oſtenſuros pollicebantur, & ſuo juſſu mœnia Hieroſolymorum caſura mentiebantur, ſuppliciis affecit. Sed ad pejora poſtmodum delapſus, Jonathanem Pontificem, à qvo de rebus Judaicis melius adminiſtrandis fuerat ſubmonitus, immiſſis ſicariis trucidavit, multarum in ipſo etiam templo lanienarum autor. Audiit deinde cum Druſillâ cauſam Pauli, eumqve annis duobus detinuit. Act. XXIV. Tandem cum ſeditionem inter Judæos & Græcos Cæſareæ ortam diſcuſſiſſet, ſucceſſorem obtinuit Porcium Feſtum, cumqve Judæis in judicium vocaretur coram Nerone, Pallantis fratris precibus ſervatus eſt. Joſeph. lib. II. de bell. cap. XII.]

58. XI. Porcius Feſtus à Nerone miſſus. 4

[Hoc tempore per edictum Nero jus civitatis Cæſarienſis Judæis abrogaverat. Hinc initium belli Judaici conflatum eſt. Contra Agrippam tamen Nero, Poppeæ uxoris precibus motus, ſententiam dixit, qvi arcem in urbe ſanctâ eâ altitudine exſtruxerat, ut niſi Judæi parietem altiorem oppoſuiſſent, qvid ageretur in templo, proſpici inde potuiſſet. Joſeph. lib. XX. cap. VII.]

62. XII. Albinus, ſpurciſſimus homo. Joſeph. lib. II. de bello cap. III. 2

[Hujus tempore latrociniis tota urbs Hieroſolymorum patebat. Ipſi etiam Pontifices, qvos Agrippa pro lubitu jam dedit, jam removit, adſcitis audacium juvenum globis, ſæpe à conviciis prorumpebant ad lapides. Nec eos deterruit ille ὀιμωγμὸς indefeſſus, ſeu multiplex illud VÆ, qvod qvidam plebejus & agreſtis Jeſus qvadriennio prius, qvam bellum gereretur, detonuit, & usqve ad obſidionis Hieroſolymitanæ tempora per annos VII. & qvinq; menſes continuavit. Joſeph. lib. XX. cap. IIX. & lib. VII. de bello cap. XII.]

64. XIII. Geſſius Florus ultimus eſt Procuratorum: qvem his verbis deſcribit Joſephus libro antiqvitatum ultimo, capite ultimo: Florus ad oſtentandam miſſus malitiam, publicè traducebat noſtræ gentis injurias, nihil ſibi ad ſummam in rapinis & ſuppliciis iniqvitatem reliqvum faciens. Erat enim inflexibilis ad miſericordiam, nullis unqvam lucris ſatiabilis, undecumqve parva æqve captans

ac

ac magna, ut & latronum eſſet particeps. Multi enim illum qvæſtum exercebant, ſecuri de incolumitate, qvam ab eo redimebant, deciſis prædarum partibus. Adeoqve nullus erat injuriarum vel modus vel finis, ut miſeri Judæi non ferentes rapacem latronum inſolentiam, cogerentur, laribus relictis & patriis ceremoniis, ad exteros fugere, judicantes, ubivis etiam apud Barbaros ſe vivere poſſe commodius. Et qvid multis verbis opus eſt? Bellum contra Romanos ſuſcipere ſolus Florus nos compulit, malens ſimul univerſos, qvam paulatim perdere. Hactenus Joſephus.

LI. Procuratores Judææ fuiſſe ſub præſidibus Syriæ, & ab iis ſæpe in ordinem eſſe redactos intelligo. Ut igitur hiſtoria rectius ſibi conſtet, catalogum qvoq; Præſidum Syriæ ſubjicias, velim.

Caſaubonus hic & Montacutius poſt Baronium egregiam locavere operam. Nos brevi tabulâ contenti erimus.

SUCCESSIO PRÆSIDUM SYRIÆ

A. M.

3888. Pompejus, Coss. Cicerone & Antonio, cum Mithridate tunc res gerens, Cœleſyriam ad Euphratem usqve & Ægyptum, ut & Palæſtinam Romano imperio adjecit, & in formam provinciæ redegit Syriam; Palæſtinam autem Hyrcano permiſit, regio nomine ei adempto, & tributo imperato. 2

3890. I. Æmilius Scaurus, Pompeji legatus, reverſo in Italiam Pompejo, Præſes Syriæ primus impoſitus. Joſeph. lib. XIV. cap. IIX. 2

3892. II. L. Marcus Philippus, vir Prætorius, ſecundum Appianum. 1

3893. III. Cn. Lentulus Marcellinus, vir Prætorius. 2

3895. IV. A. Gabinius, qvem Joſephus Scauro dat ſucceſſorem, nemine interjecto. Hic Ptolomæum, Ariſtobuli filium, ex Judæâ ejecit: Urbem Hieroſolymorum & omnem Syriam expilavit: Dein repetundarum poſtulatus, & in exilium ejectus eſt. Cicero eum primò in judicio accuſavit: deinde defendit: Et qvidem accuſante abſolutus: defendente damnatus eſt. 1

3896. V. M. Licinius Craſſus Hieroſolymitanum templum diripuit, expeditione in Parthos facta. 1

3897. VI. Caſſius Longinus, Craſſi Qvæſtor, fuga ex clade Craſſi elapſus, Syriam adverſus Parthos ingruentes tuetur, neceſſario non

 legi-

legitimo imperio, & hoſtes tandem magnâ clade afficit. Oſace duce eorum cæſo. 3

3900. VII. M. Bibulus, Ciceroni, qvi eo tempore vicinæ Ciliciæ præfuit, ſæpe nominatus. 3

3903. IIX. Scipio, Pompeji ſocer, tempore ingruentis belli civilis, in Syriam præſes miſſus eſt. Ejus tempore Antipater Judææ procurationem obtinuit apud Cæſarem, & mœnia Hieroſolymorum inſtauravit. 1

3904. IX. Julius Cæſar, ut ipſe teſtatur libro primo Comm. Hoc tempore Antipater alterum filium Phaſelum Hieroſolymis: alterum Galilææ præfecit. 1

3905. X. Sext. Jul. Cæſar, Juvenis, à Cæſare cognato in Syriam miſſus, à Cæcilio Baſſo, qvi Pompeji partes ſeqvebatur, ſublatus. 1

3906. XI. Cæcilius Baſſus dejectus à Murco.

3906. XII. L. Statius Murus, à Cæſare adverſus Baſſum miſſus. Joſeph. lib. XIV. cap. XVII. & Appianus.

3907 XIII. P. Dolabella poſt necem Cæſaris, à Senatu, qvod Trebonianum, qvi inter percuſſores Cæſaris fuerat, tormentis enecaſſet, dejectus, & hoſtis judicatus.

3907 XIV. Caſſius Dolabellam, Laodicææ obſidione preſſum, ad mortem adegit, & opera Herodis uſus, Judæam plusqvam DCC. talentis argenti exſpoliavit: Poſt eum plurimum potuit in Syria Fabius, cujus Joſephus meminit lib. XIV. cap. XIX. qvo tempore Antipater veneno ſublatus eſt. 2

3909. XV. Antonius Triumvir per Legatos, Soſium Ventidium, Baſſum, & alios, Syriam adminiſtravit per XII. annos: Et eo tempore Parthi, Hieroſolymis ſpoliatis, Antigonum regem crearunt: Herodes contra à Romanis rex Judææ renunciatur. Hinc variis in Judæa turbis uberrima materia. 12

3921. XVI. Qvintus Didius poſt Actiacam pugnam, Dio lib. LI. 2

3923. XVII. Meſſala. 1

3924. XIIX. Varro. Hoc tempore Herodes Samariam inſtaurat, & Sebaſten appellat. 4

3928. XIX. Agrippa Syriam, & qvicqvid terrarum ſupra mare Ionium, per duo qvinqvennia poteſtate tribunitia rexit, ipſe ſe in Lesbo continuit. Qvo tempore templum Herodis ſpecioſo apparatu ſurgebat. Poſt Agrippam Caſaubonus ponit Marcum Titium, ex Joſepho

ſepho lib. XIV. cap. XII. Sed Saturninum ei ſucceſſiſſe probat Montacutius. 10

3938. XX. C. Sentius Saturninus Joſeph. lib. XVI. cap. XIII. Cujus Legati erant Volumnius & Pedanius. Hoc tempore Chriſtus anno mundi MMMCMXLVII. natus eſt, & C. Cæſar extraordinario imperio ad bellum Parthicum, & recuperandam Armeniam, in Syriam venit, & per Qvirinium cenſum egit. 10

3948. XXI. Qvintilius Varus, Joſeph. lib. XVII. cap. VII. Syriam, ipſe rapinis ditatus, pauperem reliqvit. 8

3956. XXII. P. Sulpitius Qvirinius, anno æræ Chr. VII. damnato Archelao, in Syriam miſſus, cum duplici poteſtate, regendæ provinciæ & cenſus habendi. Joſeph. initio libr. XIIX. Hujus tempore primus Judææ Procurator datus eſt Coponius, de qvo & reliqvis Procuratoribus paulò ante Catalogum nexuimus.

3966. XXIII. Silanus, remotus à Tiberio, ſec. Tacitum lib. II. Annalium.

3966. XXIV. Cn. Piſo, violentus ingenio & obſeqvii ignarus, ſec. Tacitum tandem è Syria profugus, cùm Germanicus è veneno obiiſſet.

XXV. Cn. Sentius Saturninus, è Germanici amicis & legatis unus, ut habet Tacitus lib. III. Annalium.

XXVI. Pomponius Flaccus, à Tiberio datus, qvem Joſephus dicit ſucceſſiſſe Qvirinio.

XXVII. L. Vitellius, qvi Pontium Pilatum à Judæis accuſatum, ad cauſam dicendam Romam miſit. Hujus bona juventæ ſenectus flagitioſa obliteravit, ut exemplar apud poſteros adulatorii dedecoris haberetur, inqvit Tacitus lib. VI.

3987. XXIIX. Petronius miſſus cum exercitu à C. Caligula contra Judæos, ut illam gentem penitus deleret, qvod imagines imperatorias non admitterent. Sed cum Judæi ſe lamentis & luctui darent, & neglectis rebus omnibus, jugula offerrent ferienda, in hæc verba prorupit: Vel Deo adjuvante, perſvaſo Cæſare, vobis & mihi vitam procurabo & ſalutem, vel ſi noluerit placari, libenter eqvidem vitâ ipſe meam pro tot millibus oppignorabo. Dilatum verò de imaginibus in templo collocandis negotium ægrè ferens Cajus Cæſar, mortem illi literis minabatur. Sed Joſephus teſtatur, literas illas tres integros menſes violentiâ tempeſtatum detentas fuiſſe, & alios, qvi Caji interitum nunciarunt, proſperrimâ navigatione uſos, prævenisſe illas.

XXIX.

XXIX. Marſus, Joſeph. lib. XIX. cap. VI. cujus tempore Judæa exemta eſt à Præſidibus Syriæ, in gratiam Procuratoris Judæi Cuſpi Fadi, propter graviſſimas inimicitias, qvæ illi cum Vibio Marſo intercedebant. Sed Fado defuncto, antiqvum obtinebat. Joſeph. l. XIX. & XX.

XXX. Caſſius Longinus.

XXXI. Numidius Qvadratus, qvi Cumanum Procuratorem à Judæis poſtulatum Romam juſſit ad cauſam dicendam proficiſci. Cujus tempore Corbulo Armeniam tuebatur contra Perſas.

XXXII. Ceſtius Gallus. Tac. lib. V. hiſt. & Sveton. in Veſpaſ. cap. IV.

XXXIII. Licinius Mucianus, vir ſecundis adverſisqve juxta famoſus, ut ait Tacitus hiſt. I. Qvi poſthac Syriæ præfuerint, eorum certa ſeries vix necti poterit.

LII. Hiſtoriam Herodianæ familiæ abrupiſti, ut ſeriem Procuratorum Judææ poſſes recenſere. Nunc explica qvæſo, qvis fuerit ille Herodes Agrippa, cui Claudium Cæſarem dixiſti Judæam atq; Samariam condonaviſſe, Regio nomine addito.

Archelao Viennam in exilium deportato, ejus fratres, Herodes, Agrippas, & Philippus, Tetrarchæ, in honoribus Auguſto deferendis admodum occupati, urbes à ſe conditas aut inſtauratas, Cæſaream Philippi, & Bethſaidam, Juliadam dictam, ei ejusqve filiæ dedicarunt. Joſeph. lib. XIIX. cap. III. Et Philippus qvidem frugi ſemper fuit, & amator qvietis atqve otii. Antipas verò repudiatâ uxore, Aretæ Regis Arabum filia, Herodiadem, ſuam ex altero fratre Ariſtobulo neptem, & alterius fratris Herodis Philippi uxorem, rapuit, ſibiqve inceſtu deteſtando copulavit. Tantum crimen, non ſaltem ingens clades excepit, qvâ Antipæ exercitus ab Aretâ cæſus internecione periit, ſed & ipſe à Johanne Baptiſta graviter eſt increpatus. In qvo tamen DEI ſervo, & CHRISTI præcurſore, grande commiſit parricidium, populo perſvaſo, novam Baptiſtæ doctrinam ſeditioni materiam præbere potuiſſe. Joſeph. lib. XIIX. cap. VII. Math. XIV. 1. Interea Agrippa, Ariſtobuli à patre Herode necati filius, Romæ multa facit nomina, & ad ſummam paupertatem liberalis juvenis & ferè prodigus aliqvoties redactus, tandem in vincula à Tiberio Cæſare conjicitur, qvia C. Caligulam, in cujus amicitiam ſe inſinuaverat,

rat,

rat, imperio eſſe digniorem, qvam Tiberium dixerat. Id autem, qvod ei ex bubonis augurio unus è vinctis, natione Germanus, prædixit, fore, ut paulò pòſt florentiſſimâ uteretur fortunâ, & in opum ſucceſſione liberos relinqveret, & qvando hanc alitem iterum conſpicaretur, qvintum ex eo diem fatalem haberet, eventus ipſe comprobavit. Nam Tiberio poſt VI. menſes defuncto, Caligula eum mox liberatum aureâ catenâ, ejusdem ponderis, qvo ferrea fuerat, atqve diademate ornavit, & Regem dedit Tetrarchiæ, qvam hactenus obtinuerat Philippus, ejus patruus. Qvam felicitatem cum ei invideret ſoror Herodias, Herodis Antipæ uxor, maritum, ut & ipſe à Caligulâ diadema & nomen regium peteret, impulit. Sed cum Parthis colludere viſus, perpetuo ad Lugdunum Galliæ exilio, in qvod voluntaria comes Herodias unà abiit, damnatus eſt: ejusq; Tetrarchiam Agrippa, & præter eam poſtea à Claudio Cæſare Judæam & Samariam, ut & Abilam finitimasq; in Libano regiones, qvæ Lyſaniæ fuerant, accepit, ut regnum amplius, qvam qvod avi Herodis M. fuerat, obtineret, & ex annuis reditibus ultra XV. tonnas auri, ceu vocantur, colligeret. Qvia verò ſuperbus divinos honores in ludis Cæſareæ, à populo ſibi exhibitos, non recuſavit, bubone viſo, divinitus A.C. XLIV. ventris torminibus eſt percuſſus, cum paulò ante Jacobum Apoſtolum peremiſſet, & Petrum in carcerem conjeciſſet. Act. XII. Joſeph. lib. XIIX. & XIX. Hinc iterum Procuratores Judææ dati ſunt, qvos jam recenſuimus. Genealogiam nunc Herodis, non plenam, (nam numeroſiſſimam habuit prolem) ſed eam, qvæ intellectui hiſtoriarum noſtrarum eſt accommodatior, oculis tuis ſubjicere placuit: Eam fuſius videre licet apud Joſephum lib. Antiq. XIV. c. II. & XII. l. XVII. c. I. l. XIIX. c. VII. l. XIX. c. VII. & lib. de bello Judaico c. XVII. & XIIX. Confer Epiph. hæreſ. XX. Theodoret. in Dan. Orat. IX. Hieron. in c. XXII. Matth. Euſeb. l. I. c. VI. & IV. & de Demonſtrat. Evang. l. IIX. Id unum interea, tanqvam indicium inconſtantiſſimæ ſortis humanæ, conſidera, qvod florentiſſima Herodiadum familia unius ſeculi ſpatio à parvis initiis ad ſumma honorum faſtigia conſcenderit, multis regibus terrorem incuſſerit, in maximum numerum excreverit, & pedetentim ita variis caſibus attrita fuerit, ut ſeculo elapſo penitus exſtirpata, non niſi memoriam nominis qvalem qvalem reliqverit. De ſe igitur Ovidii meritò uſurpare poſſet:

Nos qvoq; floruimus, ſed flos fuit ille caducus,
Flammaq; de ſtipulâ noſtra brevisq; fuit.

- *Antipas* ab Alexandro Rege Judæorum Dux totius Judææ conſtitutus
  - *Antipater* Vir inſignis à J. Cæſare Præfectus Judææ factus. Ejus uxor Cypros Arabiſſa.
    - *Joſephus* ab Herode peremtus, ob ſilentium rei commiſſæ non præſtitum.
    - *Pherora.*
    - *Phaſaëlus* Tetrarcha Jud. à Parthis abductus.
    - *Salome* domus fraternæ perturbatrix.
    - HERODES Aſcalonita, infanticulâ à ſenatu declaratus Rex Judææ
      - ex Doride
        - *Antipater* à patre in carcere nercatus.
      - ex Mariamme Maccabæâ
        - *Alexander* à patre interfectus.
        - Ariſtobulus à patre interfectus.
          - Herodias
            - *Ariſtobulus* III. maritus Herodiadis, cui Nero Armeniam Minorem conceſſit, Joſ. l. 20. c. 5.
          - *Herodes* Rex Chalcidis. Joſ. l. 20. c. 1.
          - AGRIPPA M. Rex qvi Jacobum damnavit Actor. 12.
            - *Agrippa Junior*, qvi audiit Paulum, Act. 25. & regnum Herodis Regis Chalcidis à Claudio accepit.
            - Druſilla.
      - ex Cleopatrâ Jeroſolymitanâ
        - Philippus I maritus Herodiadis, Tetrarcha Trachonitidis & Gaulonitidis.
      - ex Malthace Samaritide
        - *Archelaus*, Rex Judææ ab Auguſto conſtitutus Matth. 2, 22.
        - *Herodes Antipas*, Tetrarcha Galilææ, II. maritus vel potius raptor Herodiadis, qvi ſuſtulit Baptiſtam Luc. 23.
          - Salome ſaltatrix.

Hic

[Hic nota, qvod Agrippa M. Rex fratri & genero ſuo Herodi regnum Chalcidis in Syria circa Alexandriam à Claudio impetraverit, Joſeph. lib. XIX. cap. IV. eidemqve, Agrippâ defuncto, Claudius jus conſtituendi pontificis tribuerit. Sed cum fato A. C. XLIIX. conceſſiſſet, Claudius regnum ejus Agrippæ Juniori adjudicavit: poſt tamen Chalcide ademta, tribus Tetrarchiis eum præfecit. Joſeph. lib. XX. cap. III.]

LIII. Anteqvam bellum Judaicum pertexis, Pontificum ſeriem, qvam ſupra qvæſt. XLII. nectere cœpiſti, continuari pervelim.

Defuncto Jacimo ſeu Alcimo, qvem ſecundum noſtram ſupputationem trigeſimum ſeptimum Pontificem fecimus, ſtolam induit Judas Maccabæus: Illo verò poſt triennium in acie peremto, Pontificatus per triennium vacavit. Joſeph. XIII. cap. V. Deinde hoc ordine ſibi ſucceſſerunt ſummi Sacerdotes.

XXXIIX. Judas Maccabæus, ex familia Aſmonæorum Leviticâ.

XXXIX. Jonathas Fr.
XL. Simeon Fr.
XLI. Johannes Hyrcanus F.
XLII. Ariſtobulus F.
XLIII. Alexander Fr.
XLIV. Hyrcanus.
XLV. Ariſtobulus Fr.
XLIV. Hyrcanus iterum.
XLVI. Antigonus Ariſtobuli F.

} Horum Hiſtoriam vide qvæſt. XLVI. deſcriptam.

[Hinc ſtola pontificia qvibusvis ex Sacerdotum ordine conceſſa eſt, etiam obſcuris, absqve uno Ariſtobulo: Qvem in piſcinâ natantem arte necavit Herodes: & poſthac legitimam Pontificum ſucceſſionem non unâ ratione contaminavit, ut ait Euſebius lib. IIX. Demonſtr. Id tantum, ſpretâ omni ex parte lege Moſis, ſervavit, ut is, qvem fecit Pontificem, eſſet Hebræus, aut, ut Joſephus ait lib. XX. cap. IIX. è ſacerdotali genere.]

XLVII. Ananelus Levites, ſtirpis Aaronicæ, ſed non Pontificiæ nec Aſmoneæ, accitus Babylone ab Herode, non obſcuri generis, Pontifices cognatione attingens. Joſeph. lib XV. cap. II. & III.

XLIIX. Ariſtobulus, Alexandri F. Ariſtobuli N. Herodis M. affinis, à matre ſuâ, Herodis ſocru, ad Pontificatum evectus, in aqvis per ludum inſidioſum ſuffocatus, ultimus ex Aſmonæis.

XLVII. Ananelus iterum.
XLIX. Jeſus Phabetis F.
L. Simon Boëthi Alexandrini F. Herodis ſocer.
LI. Matthias Theophili Hieroſolymitani F.
} Ab Herode M. creati & depoſiti.

[Huic, qvod eâ nocte, qvæ diem jejunii præcedebat, ſibi per ſomnum viſus fuerat cum uxore congredi, ut ad rem divinam faciendam non eſſet idoneus, alius Pontifex JOSEPHUS ad unum diem ſubſtitutus eſt. Joſeph. lib. XVII. cap. IIX.]

LII. Joazar. Sim. F.
LIII. Eleazar. Fr.
LIV. Jeſus Siæ F.
} Ab Archelao dati & remoti.

LII. Joazar. iterum à Qvirinio Procos. Syriæ remotus. Joſeph. lib. XIIX. cap. III.

LV. HANNA ſeu Ananus, Joazari F. à Valerio Grato Procuratore Judææ datus & depoſitus.

[Hannæ, qvi tantus ſui Meſſiæ hoſtis fuit, ut eum cruci adjudicandum cum aliis cenſeret, felicitatem mirare: Nam ipſe Pontifex generum Caipham & qvinqve filios ſummi Dei pontificatu potitos vidit.]

LVI. Iſmael, Fabii F.
LVII. Eleazar. Hannæ Filius. I.
LIIX. Simeon Camiti F.
} à Val. Grato Procuratore Judææ dati & remoti.

LIV. Joſephus Caiphas, Hannæ gener, ſub qvo Chriſtus paſſus eſt, tandem à Vitellio remotus.

[Cum tamen ii, qvi Pontificatum geſſerant, etiam Pontifices vocarentur, factum eſt, ut ab Evangeliſtis & hic Caiphas, & ejus Socer Hanna, Pontifices eodem anno fuiſſe dicerentur: Ille qvidem, qvod verè erat; hic, qvod fuerat, & Pontifici aſſidebat in deliberationibus. Qvod qvi faciebat, vocatus eſt δεύτερος τοῦ ἀρχιερέως, II. Reg. XXV. 18. Thalmudiſtæ nominant Vicarium Summi Sacerdotis, cujus vicem, qvoties per morbum vel aliam ſonticam cauſam obire munia ſua non poſſet, ſupplebat. Aliqvi, ut Montacutius, putant, Hannam contra jus & fas remotum, fuiſſe legitimum Pontificem, ut cui, ſecundum præſcriptum legis, ad terminum vitæ, gerendus fuit Magiſtratus: Evangeliſtam igitur utrumqve pontificem nominaſſe, cùm illum, qvi de facto fruebatur Pontificatu, tum illum, qvi de jure erat Pontifex. Hactenus

ctenus autem, qvod notes, Reges & Procuratores cuſtodiam ſtolæ Pontificiæ, in turri Antonia aſſervatæ, ſibi arrogarant: Sed Vitellius Procoſ. Syriæ Sacerdotibus conceſſit, ut ſub ſua ipſorum cuſtodia eam haberent. Longinus tamen Caſſius, Syriæ Præſes, & Judææ procurator Cuſpius Fadus, eam curarunt denuò in turrim Antoniam deportandam, unde ter in anno depromeretur, cum Pontifici ſacra in feſtis anniverſariis obeunda erant.]

LX. Jonathan, Hannæ Filius II. à Vitellio remotus, & tandem à Felice procuratore Judææ per ſicarios trucidatus. Joſeph. XX. cap. VI.

[Vir videtur fuiſſe modeſtiſſimus. Nam cum Agrippa ei Pontificatum eſſet redditurus, ſacrum illum amictum ſemel ſumſiſſe ei ſatis fuit: ideoqve commendavit fratrem Matthiam. Joſeph. lib. XIX. cap. VI.]

LXI. Theophilus Hannæ Filius III.
LXII. Simeon Sim. Boëth. F.
LXIII. Matthias Hannæ Filius IV.
} ab Agrippa M. dati & depoſiti.

LXIV. Elionæus, Cithæi F. ab Agrippa M. datus, & ab Agrippa juniore remotus.

[Seqventes omnes Agrippa Junior Rex Chalcidis conſtituit & removit, præter ultimum Phanaſum, qvi bello Judaico urgente per ſeditionem creatus eſt.]

LXV. Joſephus Canei F. Joſ. l. XX. c. III.

LXVI. Ananias Nebedæi F. paries dealbatus Paulo dictus Act. XXIII.

LXVII. Iſmael, Chabæi F. Joſ. l. XX. c. VI.

[Pontifices ſummi à Sacerdotibus & optimatibus Hieroſolymitanorum civium diſſidere cœperunt, ſinguliqve incedebant ſtipati audaciſſimorum & ſeditioſorum catervâ, & conflictati inter ſe mutuis certabant conviciis, & incertis lapidum jactibus. Nec erat, qvi compeſceret, qvaſi vacante urbe magiſtratibus. Joſeph. lib. XX. cap. VI. & VII.]

LXIIX. Joſephus, Cabi Simeonis Pont. Fil. Joſeph. lib. XX. cap. VII.

LXIX. Ananias Hannæ Filius V. audax & forax ingenio, ſectâ Sadducæus.

[Qvia Jacobum fratrem Domini cum aliis qvibusdam damnaverat, coram Agrippa accuſatus, & poſt tertium menſem remotus eſt. Joſeph. l. XX. cap. IIX. Act. XII.]

LXX. Jeſus Damnei F.

LXXI. Jeſus Gamalielis F.

[Agrippa Junior inſtituta legis patriæ immutavit, & Levitis uſum ſtolæ

ſtolæ lineæ, qvæ hactenus ſolis fuerat conceſſa Sacerdotibus, decrevit. Joſeph. lib. XX. cap. IIX.]

LXXII. Matthias Theophili F. in cujus tempora initium belli Judaici incidit.

LXXIII. Phanaſus è rure vocatus, à ſeditioſis Pontifex proclamatus.

Etſi autem Joſephus XXCIII. Pontifices fuiſſe dicit l.XX.c.IIX. atq; ita denario numero hanc noſtram ſupputationem ſuperat, te tamen noſtro hoc inſtituto, qvo ſacris Bibliis primum locum vendicamus, contentum fore non dubitamus.

LIV. Nunc lubet cognoſcere bellum Judaicum & excidium Hieroſolymorum.

Cognoſces illud ex ſeptem libris Joſephi de bello Judaico conſcriptis: qvos qvam breviſſimè in unum faſciculum tibi colligam. Cùm prodigia, qvorum ſeptem Joſephus lib. VII. de bello cap. XII. numerat, fruſtra pertinaciam Judæorum terruiſſent, & Florus Procurator cum Cæſarienſes, tum Hieroſolymitanos Judæos, miris divexatos modis, ad bellum exitioſum provocaſſet, illi non ſaltem Agrippam Regem, pacis ſvaſorem, ſaxis petitum, urbe pepulerunt, ſed & omnes alios, qvi pacem malebant, in ſuperiori urbe oppugnarunt, arci regiæ & archivo ignem intulerunt, ſuum Pontificem Ananiam ſuſtulerunt, & milites Romanos, armis traditis, de abitu pactos, contra datam fidem peremerunt. Interim omnis Syria adverſus Judæos armabatur, & in qvavis civitate viſebantur duæ infeſtæ acies, Græcorum & Judæorum, multaqve hominum millia paſſim interibant. Alexandriæ in Ægypto in hâc diſſenſione ultra L. millia Judæorum occubuerunt: Damaſci X. amplius millia. Præſes qvidem Syriæ Ceſtius Hieroſolyma manu militari cinxit: Sed turpiter in fugam eſt conjectus, ſex mille ſuorum deſideratis. Veſpaſianus igitur, à Nerone miſſus, poſtqvam Antonius duplici clade Judæos affecerat, eorumqve XIIX. millia peremerat, Galilæam igne & cædibus fœdavit, Gadaram & Japham cepit; Jotapatam, adverſus admirandas Joſephi Hiſtorici artes & ſingularem prudentiam, XL. amplius millibus cæſis, expugnavit, & ipſum Joſephum in profundo puteo deliteſcentem, ſociiſqve ultrò per ſortem pereuntibus vix ſuperſtitem, in ſuas partes traduxit, & ex eo tanqvam vate fatidico futuram ſuam felicitatem didicit, & præterea Joppen, Tiberiaden, Tarichæas, Gamalas, Giſcalam, aliaqve loca, aut deditione cepit, aut vi expugnata excidit, totamqve ſibi Gali-

læam ſubjecit. Interim urbem Hieroſolymitanam inteſtina diſſidia & ſceleratæ ſeditiones graviter affligunt, nihil juris & æqvi latrocinia impunè paſſim commiſſa relinqvunt, hoſtiles inter cives & Zelotas conflictus hoſtibus externis viam ſternunt, Idumæorum XX. millia accerſita ingentem civium ſtragem edunt, & ſeditioſi, velut rabidæ feræ, externorum penuriâ, in ſua viſcera, inqve ipſa granaria in tres factiones ſcelerato conatu abeuntes, gladio & igne deſæviunt. Tandem cum Veſpaſianus auguſtatibus indutis, filium Titum exercitibus præfeciſſet, ille Judæis fruſtra erumpentibus, caſtra ad urbem locavit, fame intolerabili ad carnes humanas plurimos adegit, murisqve exterioribus expugnatis, expertus Judæos in mortes ruere furioſos, cum deſperatis pugnare noluit: Sed muro per XL. ſtadia exſtructo & XIII. caſtellis in circuitu diſpoſitis, partim fame, partim vi urbem tandem expugnavit, templum incendit, ſacerdotes ad unum omnes necari juſſit, & qvod Chriſtus prædixerat, ex ipſis fundamentis ingratam urbem diruit. Numerus Judæorum, qvi aut ferro cæſi, aut fame perditi, aut in ſervitutem abducti ſunt, cum incredibilis non nemini videri poſſet, niſi exacta ejus ratio iniretur, videatur in ultimis Joſephi de bello libris.

L V. Siccine jam tandem Politia Judaica planè deſiit?

Reſpondeat Joſephus lib. VII. de bello cap. XXVI. Eodem, inqvit, tempore (A. C. LXXI.) Cæſar (Veſpaſianus) ad Liberium Maximum (Procuratorem) ſcripſit, ut omnem terram venderet Judæorum: nec enim civitatem in eâ condidit, proprium ſervans ſibi eorum agrum. Solis autem octingentis militibus illic relictis locum dedit, qvem incolerent, qvi vocatur Ammaus: diſtat autem ab Hieroſolymis XXX. ſtadiis. Stipendium verò, ubicunqve degerent, Judæis indixit, binasqve drachmas ſingulis annis deferre in Capitolium juſſit, ita, ut ante hac Hieroſolymorum templo penderant. Hactenus Joſephus. Qvanqvam autem res Judæorum in hunc ſtatum profligatiſſimum redactæ erant, Domitianus etiam A. C. XCVI. eos, qvi ex familiâ Davidis ſupererant, interfeciſſe ab Euſebio lib. III. Hiſt. cap. XIX. ſcribitur, anno tamen poſt everſionem Hieroſolymorum XLIV. poſt C. N. XIV. Trajano imperante, tantis furoribus in Africâ inſurrexerunt, ut circa Cyrenem, teſte Dione, ducenta amplius hominum millia; in Cyro etiam ducenta ac qvadraginta millia cæderent, nec minores ſtrages in Ægypto ederent, cæſorumqve carnibus deglutitis, eorum ſangvine ora tingerent, & pellibus velati, ac inteſtinis cincti incederent furibundi. Libyam certè his Judæorum furoribus

bus adeò vaſtam & vacuam hominibus eſſe factam, Eutropius & Oroſius tradiderunt, ut ſi Hadrianus colonias aliunde in eam non deduxiſſet, non niſi feris poſthac latibula videretur præbitura. Sed non impunè tulerunt Judæi tantam rabiem. Nam Trajanus exercitu in eos miſſo nullum fecit ſuppliciorum finem, ut numerus cæſorum nulla ratione iniri poſſet, Euſeb. lib. IV. cap. I. legemqve tulit, ut Judæo capitale eſſet, ſi in Cyprum veniſſet ſive caſu, ſive errore, ſive vi eò deferretur. Qvieverunt his editis & acceptis cladibus usqve ad A. C. CXXXII. Qvo tempore cum Hadrianus Hieroſolymorum ruderibus Æliam Capitolinam, inqve ea templum Jovis ſuperſtruxiſſet, & ſecundum Spartianum & Volateranum, genitalium circumciſione Judæis interdicta, externa ſacra in loco DEO dicato fieri juſſiſſet, ſpecubus illi ſe ſubterraneis munientes, duce Bencochabo, qvaſi filio Stellæ, qvi ſe Meſſiam profitebatur, & deinde Bencosba, i. e. filius mendacii à Judæis dictus eſt, apertum denuò bellum moliti ſunt. Sed tanta clade eos fregit Hadrianus, ut DLXX. amplius millia, teſte Dione, lib. XIX. cæderentur; eorum autem, qvi fame, morbo & igni perierunt, multitudo eſſet innumera, arcibusqve L. munitiſſimis & vicis DCCCCXXCV. nobiliſſimis funditus everſis, omnis penè Judæa deſerta relinqveretur. Hadrianus nec è longinqvo patriam antiqvam Judæis aſpiciendi poteſtatem eſſe legibus cavit, portæqve Ælianæ in everſâ Hieroſolymorum urbe, qva Bethlehem ibatur, in majorem Judæorum ignominiam, marmoreum ſuis ſeu porcæ effigiem impoſuit. Dehinc Judæi ſparſi in varia loca, qvieti vixere usqve ad Conſtantinum M. cujus tempore qvædam tumultuantium factio auſu temerario templum Hieroſolymitanum inſtaurare cœpit. Verum imperator, re cognitâ, eorum opera disjici curavit, & perduellionis reos ſeverè caſtigavit. Sub cujus tamen filio Conſtantio jugum Romanum denuò conati ſunt excutere, ſed irrito conatu. Socr. lib. II. cap. XXXIII. Sozom. lib. IV. cap. VII. Ultimo tandem conatu ſub Juliano criſtas erigere cœperunt. Hic enim Apoſtata Chriſti vaticinium de nunqvam inſtaurando templo mendacii convicturus, vel erogatis pecuniis publicis, Judæos ad inſtaurationem exciſi templi conduxit. Vidiſſes ibi tripudiantes Judæos immanes adverſus Chriſtianos minas ſpargere: Ecce verò Dei in evertendis impiorum conſiliis potentiam! Turbo primum horrendo fragore & procellis graviter intonans gypſum & calcem magnis ſumtibus congeſta diſperſit, cumqve ruderibus jam remotis Judæi fundamenta everſi templi attigiſſent, alterâqve die nova in iis opera excitaturi eſſent, terræ motus

noctu

noctu ſaxa & lapides evomuit, & ipſa fundamenta una cum contiguis ædibus disjecit, ut vel ſic ſua verbis Chriſti conſtaret fides, qvibus dixerat fore, ut ſuper lapide lapis tandem non inveniretur. Hæc nondum qvicqvam moratos Judæos ignis cœlitùs delapſus, vel, ut Sozomenus cum Nazianzeno refert, ex templi fundamentis emicans, operarios aduſſit, & omnia artificum inſtrumenta incendio per totum diem durante abſumſit. Cum nec ſic qvidem ab opere diſcederent, noctu in cœlo ſignum † fulſit, & veſtibus Judæorum, qvi præſtò erant, cruces atri coloris, cœlitùs delapſæ, impreſſæ ſunt, qvæ ablui nullo modo poterant. Sic tandem ferociam & pertinaciam Judæorum & Judaizantis Juliani victorioſiſſimè retudit DEUS noſter benedictus in ſecula. Porro A. C. CDXXXII. ſub Theodoſio Juniore Imperatore, ceu narrat Socrates, impoſtor qvidam in Inſulâ Cretâ Judæis perſvaſit, ſe eſſe Moſen cœlitus ad reducendos eos in patriam demiſſum. Vagatus eſt anno integro, finxit vaticinia, compilavit multū auri, & diem emigrationis ſuis conſtituit. Qvi cum adeſſet, nonnulli impoſtoris juſſu in mare deſilientes ſubmerſi perierunt. Aderant illico vicini nautæ, qvi multitudinem reliqvam, ne furorem aliorum æmularentur, elatâ voce inclamarunt. Fraude ita detecta, Moſes ille perſonatus, à ſuperſtite populo inqviſitus, nusqvam comparruit. Sub Juſtino Seniore, circa A. C. DXX. alius Judæus, nomine Dunaan, Homerita, Moſis filium ſe profeſſus, Negram, Arabiæ Felicis urbem, ingreſſus, Chriſtianos, interqve eos Aretham Epiſcopum, vi adortus oppreſſit: ſed flagitioſi conatus mox pœnas dedit, & ab Elesbano Æthiopum duce piiſſimo vivus captus, & ferro cæſus eſt, Nicephorus lib. VII. cap. VI. Elapſo hinc decennio ſub Juſtiniano Samaritani, Juliano qvodam Rege ſibi creato, Eccleſias Chriſtianorum, maximè circa Neapolin, per ſacrilegium compilatas igne vaſtaverunt, presbyteros in fruſta diſſecuerunt, alios aliis ſuppliciis ſuſtulerunt. Sed Juſtinianus multâ manu cum illis congreſſus, cùm alios multos, tùm Julianum ipſum ſuſtulit. Niceph. lib. XVII. cap. XXIV. & Paulus Diaconus lib. X V I. qvi ipſe teſtatur, paulò pòſt alium fuiſſe Judæorum Regem electum, qvi tamen cum complicibus facilè ſit everſus. Nec ceſſavit inſania Judaica adhuc Anno C. DCCXXII. Nam Syrus qvidam, teſte Eutropio lib. X X I. homo verſipellis, cùm videret Judæos anxiè expectare Meſſiam, ſe eum profeſſ9, plurimos ſeduxit. Poſtea A. C. DCCCC. XXXII. teſte Benjamino Tudelenſi, David Elroi Magus, ſe à D E O miſſum Judæis in Perſia perſvaſit. Hieroſolyma ſe expugnaturum, Meſſiam ſe eſſe, extirpaturum

gentes. Captus à Rege Perſarum liber è carcere evaſit. Reliqvis Judæis Rex minatus eſt extrema qvæqve, niſi ſibi impoſtor redderetur. Primores Judæorum literis juſſerunt Davidem qvieſcere, qvia nondum ſigna adeſſent ſperatæ liberationis: Id ille nihil curans, tandem à ſocero per inſidias in lecto confoſſus eſt.

LVI. Politiam Judæorum variis mutationibus obnoxiam, variisqve ſceleribus deformatam, ab ipſo Moſe ad excidium usq; gentis, accuratè deſcripſiſti, ut faciem in ea Eccleſiæ facilius deprehendã. Sed anteqvam ad cœtum malignantium, qvem Cacodæmon tempore Moſaicæ Eccleſiæ coëgit, progrediaris, velim, ut prius de V.T. Doctoribus, Prophetis, Scholis, martyriis, miraculis, & exterorum converſione me erudias.

Doctores in Eccleſia Moſaica qvod attinet, fuerunt eorum qvamplures, omnes tamen aut in principatu conſtituti, ut Moſes & Eſdras, aut Sacerdotes, Cantores & Levitæ, ut Aſſaph & Korah, qvorum crebro fit mentio in Pſalmorum inſcriptionibus, aut Synagogarũ Præfecti, aut demùm Prophetæ. Prophetas autem Scriptura cùm eos nominat, qvi verbi ſunt Doctores & Interpretes, tùm qvi à DEO peculiariter excitati & edocti futura præviſa prædicunt, aut τὰ παρόντα λανθάνοντα explicant, & antiqvitus Videntes nominabantur, ab Auguſtino lib. XIIX. de Civit. Dei cap. XII. Philoſophi Dei, Sapientes, Theologi & Doctores probitatis atqve pietatis dicti: qvorum qvidem officium erat, piorum regum conſiliis præſtò eſſe, ad reſipiſcentiam torpidos adhortari, perterritos conſolationibus exigere, & ut Suidas dicit, τὴν γλῶτταν παρέχειν ὑπουργὸν τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι. Inter eos poſt Moſen, Mirjam Prophetidem, Exod. XV. 20. Joſuam, Syrac. XLVI. 1. Deboram, Samuelem & Davidem, qvorum, ut Patriarcharum ante Moſen, lumine Prophetico irradiatorum hiſtoriam jam novimus, hi præcipui in Sacris nominantur.

I. Nathan, ad Salomonem optimum ſuum diſcipulum, II. Sam. XII. rejecto Adoniâ, regnum deferri curavit. I. Reg. I. Davidem de adulterio & homicidio commiſſo prudenter increpatum, nomine

tan-

tandem Dei abſolvit, eidemqve Domini voluntatem de templi ſtructurâ Salomoni commendanda, tum de Meſſia ex ejus proſapiâ naſcituro aperuit II. Sam. VII. & fideliſſimus ejus in officiis Sacerdotum & Levitarum rectè diſtribuendis Paraſtates fuit, II. Par. XXIX. 25. ſacrasqve Hiſtorias commentatus eſt. I. Par. XXX. 29. Epiphanius, aut qvi alius libri de vitis Prophetarum autor eſt, ex traditionibus Hebræorum, narrat, Nathanem præſciiſſe ex peculiari revelatione amores Davidis & Bethſabææ: à qvibus ut abſtraheretur David, Hieroſolyma profectū, in itinere à Beliale impeditum fuiſſe, qvò minus juſto tempore adeſſet: Nam objectum illi præſtigiis Satanæ nudi hominis cadaver, in qvo ſepeliendo dum tempus conſumeret, illâ ipsâ nocte Bethſabææ ſtuprum illatum eſſe.

II. Gad, ſacer hiſtoriographus, I. Par. XXX. 29. Davidem ex Moabitarum regione in Judæam reverti juſſit, I. Sam. XXII. 5. eiqve eum, cenſum populi ſuperbus egiſſet, iram Dei primò denunciavit, deinde ad aram eo loco, qvo templum poſtea fundatum eſt, extruendam, conſilium ſuppeditavit. II. Sam. XXIV.

III. Ahia, Silonites, decem pallii ſciſſi laciniis Jerobeamo, tanqvam X. tribuum Iſraëliticarum futuro Regi, oblatis, Salomonem ob Idololatriam graviter puniendum eſſe prædixit. I. Reg. XI. 29. Sed & ipſi poſtea Jerobeamo, ejusqve familiæ, ob vitulos Bethele erectos excidium denunciavit. I.Reg.XIV.

IV. Jadon (ſic enim nominat Joſephus lib. IIX. cap.III.) aram Idololatricam Bethelenſem à Jerobeamo erectam, poſt annos CCCLVI. à Joſiâ eſſe demoliendam vaticinatus, verbis fidem fecit miraculo, cùm, Jerobeam, manum, qvâ extenſa comprehendere vatem juſſerat, ſubitò ſideratam retrahere non poſſet. Huic Jadoni ad ſuo reverſuro Pſeudo-Propheta, colloqvia cum Deo mentitus, turpiter impoſuit, ut neglectis commiſſi officii partibus iram numinis incurreret, & à Leone immiſſo diſcerperetur. I.Reg.XIII. Epiphanius vocat eum Joamum; Tertullianus & Clemens Alexandrinus Sameam.

V. Semaja expeditioni, qvam Rehabeam, Salomonis filius, adverſus Jerobeamum copiis ingentibus ſuſceperat, interceſſit, & Judæos poſtea à Seſaco Ægyptio afflictos conſolatus eſt. I. Reg. XII. 22. II. Par. XII. 5. Scriptor Hiſtoriæ Rehabeami. II. Par. XII. 15.

VI. Iddo, itidem Scriptor hiſtoriæ Rehabeami, ejusqve filii Abiæ II. Par. XII. 15. XIII. 22.

VII. Aſaria, Filius Obed, Aſſæ Regi Judæ, de Æthiopum victoria gratulatus, graves regno inſtare caſus prædixit, & ſalutem in pœnitentiâ unicè qværendam eſſe docuit. II. Par. XV. I.

VII. Hanani eundem Aſſam Regem, ob fœdus cum Syris contra Iſraelitas initum, increpans, in carcerem compactus eſt. II. Par. XVI. 7.

IX. Micha, Filius Jemlæ II. Par. XIIX. 1. Achabo & Joſaphato regibus, aciem contra Benhadadum Syriæ Regem dirigentibus, cladem denunciat, & ob id à dementi Pſeudo-Prophetâ Sedekiâ, cornibus ferreis in Syros fruſtra armato, colapho excipitur.

X. Jehu, Filius Hanani, Baëſam regem Iſraëlis ob Idololatriam, & Joſaphatum ob ſocietatem cum Ahabo contractam increpat. I. Reg. XVI. I. Par. XIX. 2.

XI. Jehaſiel, Levita, Joſaphatum trinâ Moabitarum, Ammonitarum & Edomitarum acie exterritum erexit, & cœleſte Dei auxilium promiſit. II. Par. XIX. 14.

XII. Elieſer Joſaphatum cum Ahaſia rege Iſraëlis in claſſe in Oceanum expedienda occupatum objurgat, & irritos conatus fore prædicit. II. Par. XIX. 35.

XIII. Elias Thesbita, à Thesbone oppido terræ Gileaticæ oriundus, Joſeph. lib. IIX. cap. VII. Epiphanius eum in vitis Prophetarum, tribui Levi, & qvidem domui Aaronis, adſcribit. Lutherus & alii ad tribum Gad, ex Deut. XXXIII. 21. ejus originem referunt. Sobacum, Eliæ parentem, refert dicto loco Epiphanius, ſub tempore naſcituri filii vidiſſe in viſione qvadam viros ſtolis albis indutos, qvi puero faſciis ignitis reverenter involuto flammas pro cibo miniſtrarunt, idq; ſacerdotes, oraculo conſulto, dixiſſe certum indicium fore, ut domus infantis magnâ luce coruſcaret, & ipſe Iſraëlem gladio & igni & ſermonis vehementiâ judicaret. Anno Joſaphati XVI. prodiit, à Moſe longe ante vocatus Doctor in parte ſuâ repoſitus, i. e. in cœlos aſſumtus, veniens cum principib9 populi & juſtitias Domini faciens, Deut. XXXIII. 34. Encomiũ ejus vide Syrac. XLIIX. 1. Cœlum I. clauſit tribus cum dimidio annis. II. Ipſe interim à corvis paſtus III. Viduam Sareptanam hydriâ farinæ, & lecytho olei inexhauſtis diu ſuſtentavit, I. Reg. XVII. cujus etiam IV. Filium defunctum in vitam revocavit, I. Reg. XVII. Poſt V. precibus cœlum in nubes coëgit, & pluviam terræ ultra triennium avidæ eſt conſecutus Jac. V. 17. I. Reg. XIIX. Anteqvam tamen id fieret, ut verum Dei Iſraëlis numen demonſtraret, VI. victimas igne cœlitus dela-

pſo

pſo conſumi impetravit, & DCCCL. Prophetas Baaliticos, qvorum idolum non potuerat iſtiusmodi præſtare miraculum, Prophetico Zelo percuſſit. XII. Sed vir pius ingens hinc natum Jeſabelis reginæ odium ſuſtinuit, & profugus bis ab Angelo cibatus eſt. IIX. qvi cibus eum, tanqvam alterum Moſen, XL. dies ab omni fame conſervavit. IX. Deinde in monte Horeb majeſtate DEI illuminatus, atqve ad ejus colloqvium admiſſus, mandatum accepit de Haſaele & Jehu, ut ſpem regni conciperent, inungendis. Hinc X. poſtqvam non ſaltem Ahabo & Jeſabeli, ſed & Achaziæ Regi Judæ omnia triſtia nunciaſſet, & à militibus Achaziæ jamjam eſſet comprehendendus, igne armatus cæleſti, duas cohortes perdidit. XI. Cumqve Scholas ſuas Propheticas, Bethelem, Gilgalem & Hierichuntem ultimo itinere obiiſſet, Jordanem pallio diviſit, ut ſiccis tranſiret pedibus. Et tandem XII. qvadrigis igneis in cœlum vivus, Eliſæo cum L. Prophetarum filiis inſpectante, aſſumtus eſt. Et poſt longum temporis tractum, ut vel ſic Apoſtoli majeſtatem Domini ſui ex tantis tamq; beatis ſervis conjicerent, cum Moſe in montem Thaboris deſcendit. Matth. XVI. Mentio fit Epiſtolæ Eliæ II. Par. XXI. 12. ad Joramum filium Joſaphati miſſæ; Qvia autem hoc Jorami tempore Elias jam ante ſeptennium mundo valedixiſſe videtur, nonnulli eam Epiſtolam cenſent vel alterius Eliæ fuiſſe, vel ante abitum cæleſtem ſpiritu Prophetico ſcriptam, nunc demum commodè exhibitam Regi. Alii, ut Lutherus, Melanchthon, & Saubertus, Eliam putant adhuc tempore Jorami vixiſſe, & asſumptionem ejus, ante obitum Joſaphati, per ὑστεροπρωτίαν freqventisſimam, eſſe deſcriptam.

IV. Eliſæus, agricola Saphatæus, cum primum hanc lucem adſpiceret, prodigioſo buculæ boatu, Galgalis tam clarè emiſſo, ut Hieroſolymis audiretur, exceptus eſt, ſecundum Epiphanium. Ab Elia ad munus Propheticum ſegregatus, I. Reg. XIX. Eliæ Spiritum duplo efficaciorem accepit, I. Reg. II. & Eccleſiam per annos LXII. docuit. Rapto autem in cælos Præceptore, I. pallio, qvod igneis qvadrigis exciderat, Jordanem, ut ſiccum concederet tranſitum, diſrupit. II. Aqvas Hierichuntinas ſalis inſperſione ſalubres reddidit. III. Duos & qvadraginta pueros, calvitiem ſibi exprobrantes, precibus adverſus eos uſus, urſis devorandos, indignatus objecit. IV. Tres Reges, Iſraëliticum, Judæum, Idumæum, aqvarum difficultate in expeditione Moabiticâ laborantes, aqvis miraculosè profluentibus refocillavit, & victoriæ promiſſione erexit. V. Obediæ pientiſſimi regii diſpenſatoris, magni Eccleſiæ ab Ahabo

afflictæ beneſactoris, viduam relictam (Sic enim Lyra cenſet) ære alieno graviter laborantem, oleo ex una fideliâ copioſiſſimè profluente, ditavit, ut omnia ſolveret nomina. VI. Sunamitidi hoſpitæ non ſaltem filiolum à DEO impetravit, ſed & eundem paulo adultiorem, febri maligna correptum, vitæ reſtituit. VII. Diſcipulis Propheticis, colocyntidis, propter inſignem purgandi vim inter venena habitis, famem ſublevaturos, amaritie pulmenti per aſperſam farinam edulcorata, conſulvit, & præterea viginti hordeaceis panibus plurium virorum famelicorum egeſtati miraculosè ſubvenit. IIX. Leprâ Naamani Ducis Syriaci aqvis Jordanis ablutâ, avarum & mendacem famulum Gehaſium percuſſit. IX Ferrum aqvis ſupernatare juſſit. X. Conſilia & inſidias Syrorum Joramo Regi Iſraëlis detexit, & hoſtes ſe captivum ducturos angelicâ militiâ cinctus excæcavit, inqve ipſam Samariæ urbem deductos impunè dimiſit. XI. In Samariæ obſidione cum fames ad filiorum carnem matres adigeret, ad mortem, tanqvam calamitatum cauſa, qvæſitus, profuſam annonæ in craſtinum ubertatem; duci verò incredulo mortem prædixit. XII. Tandem cùm Haſaeli regi Syriæ mortem; Joaſo verò trinam à Syris victoriam nunciaſſet, placidè expiravit. II. Reg. à cap. XI. ad cap. XIII. Sepultus eſt in Samaria, ubi adhuc tempore Hieronymi monumentum ejus viatoribus oſtenſum fuit.

XV. Jonam Epiphanius & Hebræi putant fuiſſe illum viduæ Sareptanæ filium, qvem Elias in vitam revocavit. Sed qvia Jonas LXXX. annis poſt Eliam aſſumtum docuit, nec ex colonia Sidoniorum Sarepta, ſed ex Gadhepher in tribu Zabulonitica, non gentili, ſed Hebræorum ſtirpe, II. Reg. XIV. 25. Joſ. XIX. 13. Jon. I. 9. oriundus eſt, meritò illam Hebræorum traditionem mittimus. Cæterùm Jonas Jeroboamo Regi Iſraëlis egregiam victoriam de Syris prædixit. II. Reg. XV. 25. Ante id temporis miſſus fuerat à DEO in Aſſyriam, ut Sardanapallum & Ninivitas à ſceleribus ad pietatem hortaretur: Sed tantam gentem alloqvi veritus, navem Joppenſem conſcendens, ut latibulum Tarſi in Cilicia qværeret, ſe vocationi divinæ ſubtraxit: At tempeſtate coorta, in Deum deliqviſſe, ex ſorte miſſa, eſt deprehenſus; Ideoqve in mare projectum belua marina aperto rictu in ventrem demiſit, & poſt triduum ad littus evomuit vivum & illæſum. Sic tandem Propheta, juſſa DEI executurus, Nini urbem adiit, eamqve pœnarum cæleſtium, intra XL. dies imminentium, denunciatione eò pœnitentiæ adduxit, ut, rege ſuo exemplo reliqvis præeunte, emendationi vitæ omnes inſiſterent. Atqvi cum mala denun-

ciata

ciata dictum diem haud facerent funeſtum, Jonas ſui contemptum veritus, Zelo præpoſtero incenſus, Symbola hæderæ unâ nocte natæ & denatæ, & tamen Jonæ admodum gratæ, divini erga Ninivitas amoris didicit magnitudinem.

XVI. Hoſea, è tribu Iſaſchar, à temporibus Uziæ, X. regis Judæorum, per LXX. annos oracula DEI usqve ad Hiskiam enunciavit, nec ſaltem peccata minis intermixtis, Symbolis etiam additis, coarguit, ſed & fidem verasqve virtutes inculcavit, & de adventu, regno & beneficiis Chriſti egregia edidit vaticinia.

XVII. Joël è tribu Ruben, initio libri ſiccitatem prædixit, ad qvam Amos IV. 6. homines neqvicqvam reſipuiſſe dicit. Unde hunc Prophetam primo Uziæ tempore, ante Amoſum floruiſſe facilè colligitur. Primo autem ſuæ Prophetiæ Capite ad peccatorum conteſtationem Judæos invitavit: alterâ de Babylonica regni Judaici everſione, deq; regno Chriſti & Spiritus Sancti effuſione vaticinatur: tertio demum vocationem gentium delineat.

XIIX. Amos è tribu Zabulon, ex Thecue oppido, homo plebejus, & paſtor, ruborum mora vellicans, ut ſeipſum nominat cap. VII. 14. ſubitâ & divinâ vocatione in ordinem Prophetarum, tempore Uziæ, adſcitus, adverſus gentes ſimul, & Judæos atqve Iſraëlitas, concionatus eſt, & od id ſeditionis cap. VII. 10. poſtulatus, Meſſiæ regnum capite ultimo egregie deſcripſit, & à Jerobeamo II. Rege Iſraëlis, & ſacerdote Bethelis, qvem de duobus vitulis aureis reprehenderat, clavo circa tempora transfixus, occubuiſſe putatur.

XIX. Zacharias, Jojadæ filius, qvem Joaſus Rex in atrio templi, contra qvem locatus fuerat, lapidibus obruit. II. Par. XXIV. Hunc pleriqve à Chriſto, Matth. XXIII. 35. indigitari putant, qvanqvam pater ejus dicatur Barachias. Binominem enim cenſent Jojadam Sacerdotem Zachariæ patrem fuiſſe: Et Hieronymus teſtatur in Evangelio, qvo Nazareni utuntur, pro filio Barachiæ filium Jojadæ reperiri ſcriptum. Rabini teſtantur, Prophetæ hujus ſangvinem usqve ad Nebucadnezaris adventum inſtar ollæ bullientis in ſaxis ferbuiſſe, qvaſi ultionem poſceret. Qvo nonnulli trahunt Parabolam, Ezech. XXIV. 5. Qvomodo hujus corpus poſt Chriſtum natum repertum ſit, legere eſt apud Sozomenum, l. IX. c. XVII.

XX. Zacharias alius, cujus autoritate Uzias Rex inductus Dominum toto pectore coluit. II. Par. XXVI. 5.

XXI. Eſaias, ille, juxta Hieronymum & Auguſtinum, non ſolum Propheta, ſed & Evangeliſta & Apoſtolus, & ſecundum Chryſoſtomum μεγαλοφωνότατος, natus creditur ex Amaſiæ Regis Judæ fratre Amoſo, ut ita verè Chriſtum cap. V. poſſet patruelem vocare. Hieronymus qvæſt. in Paral. Tom. IV. dicit, ſocerum eum fuiſſe Hiskiæ, & ſic avum Manaſſis, ex filia Hephziba, cujus mentio fit, II. Reg. XXI. 1. Anno regni Uziæ XXIIX. munus aggreſſus Propheticum, XCVI. amplius annos, ad duodecimum annum Manaſſis, ei præfuit, & in libro ſuorum vaticiniorum qvicqvid de Phyſicis, Ethicis, Logicis, & qvicqvid de ſanctarum Scripturarum myſteriis poteſt humana lingva & mortalium ſenſus accipere, complexus eſt, ſummâ præ cœteris Prophetis venuſtate ſermonis & urbanæ dictionis, ceu dixit Hieronymus. Uno enim volumine conciones legales & Evangelicas, hiſtorias regni præcipuas, paræneſes vividas, conſolationes efficaces, preces & gratiarum actiones piiſſimas comprehendit, hoc qvidem ordine, ut primis XII. capitibus Judæos corripiat, conſoletur, doceat, de futuris præmoneat: inde usq; ad cap. XXIV. gentibus minetur: poſt usqve ad XXXVI. caput ſe denuò ad Judæos convertat; hiſtoriam deinde Hiskiæ IV. capitibus explicet, & hinc ad finem usqve ad Judæos iterum ſermonem dirigat, tam perſpicuo uſus calamo, ut in vaticiniis ſuis nihil de Chriſti incarnatione, miraculis, vitâ, regno & paſſione prætermiſerit. Tandem vir, optimè de patria & Eccleſia meritus, cùm optimates regiæ domus vocaſſet principes Sodomorum, cumqve à lege Moſaica diverſum ſcripſiſſe argueretur, juſſu Manaſſæ, omnibus ferè patribus teſtibus, ſerrâ in duas partes diſſectus, & monumentis regiis illatus eſt. Legitur II. Reg. XIX. qvod Eſaias conſilio & oratione ſervaverit Jeruſalem, & ita verus pater patriæ fuerit. Dorotheus, Tertullianus & Epiphanius uno ore teſtantur, Eſaiæ ægroti precibus fontem eſſe productum, qvi ob id Siloah, qvaſi miſſus, ſit vocatus.

XXII. Micha, è tribu Ephraim, temporibus Jothani, XI. Regis Judæorum exorſus, vivente adhuc Hiskia, eccleſiam docuit, & qvidem non ſine fructu: Jerem. XXVI. 17. Mala autem, qvorum maximâ ſegete ingrati Judæi ſint obruendi, regnum Meſſiæ non eſſe remoratura inſinuat, cujus nativitatem, victoriam & beneficia graphicè admodum cap. IV. & V. depingit. Dicitur à nonnullis, qvod Sixtus Senenſis annotat, ex alto loco præcipitatus, & in Patria ſuâ Moraſti, ſeu Mareſa, prope Polyandrium ſepultus.

XXIII. Obed, temporibus Ahaſi, XII. Regis Judæ, Pecam regem Iſraë-

Iſraëlis, qvi Judæorum & centena & viginti millia in acie peremerat, & ducenta millia imbellis turbæ abducere conatus fuerat, corripuit, utqve tantus hominum numerus dimitteretur, impetravit. II. Par. XXIIX. 9.

XXIV. Nahum, è tribu Simeon, cap. III. 8. urbis Ægyptiacæ No, poſtea Alexandriæ dictæ, everſionem, ab Eſaia cap. XX. 3. prædictam, contigiſſe ſcribit, & ob id circa Hiskiæ, XIII. Regis Judæ, tempora floruiſſe putatur. Hic Ninivitis, Jonæ monita porrò non curantibus, regni Aſſyriaci ruinam à Medis inſtare prædixit, ut populum Dei preſſum firmius erigeret.

XXV. Hulda, Prophetis, ab aliqvibus putatur avia Jeremiæ, qvam Hiskias, invento legis libro, conſulens, didicit, ſe placidè defuncto, extrema qvæqve Judæos immorigeres manere. II. Reg. XXI. 14. II. Par. XXXIV. 22.

XXVI. Zephanias, è tribu Simeon, tempore Joſiæ XVI. Regis Judæ, una cum Habacuc & Jeremiâ, eccleſiæ datus, mirâ atqve luculentâ brevitate excidium cùm Hieroſolymitanorum, tum aliorum regnorum prædixit, atqve feliciſſimis Meſſiæ tandem adventuri temporibus afflictos erexit.

XXVII. Habacuc, è tribu Simeon, natus in agro Bezochar, populi fuit amantiſſimus, pro qvo, in captivitatem Babylonicam paulo poſt abducendo, ardentiſſimas fudit preces, ſeqve ipſum & Judæos in pœnarum Babyloniæ infligendarum denunciatione confirmavit. Utrum ille ſit, qvi Danieli captivo eſcam attulit, & qvem Angelus, ceu Prudentius canit:

Ejus cæſarie manu prehenſa
Plenis, ſicut erat, gravem caniſtris
Suſpenſum rapuit,

dubitant nonnulli; aſſerunt Nazianzenus, Alcimus & alii.

XXIIX. Jeremias, Anathote oriundus, è tribu Levi, decimo tertio Joſiæ, trigeſimo ante excidium Hieroſolymitanũ anno, prodiit, Prophetiâ & divinis illuminationibus admodum clarus, & in threnodiis fundendis admirabilis, ſed omnium calamitoſiſſimus: Cùm enim conſtanter ruinam patriæ imminentem aſſereret, tot habuit hoſtes, qvot auditores: Vir rixarum & diſcordiæ habitus, cap. XV. à ſacerdotibus plagis contuſus, inq; carcerem conjectus, cap. XX. à plebe ad necem poſtulatus, cap. XVI. à Pſeudoprophetis coràm, cap. XXIIX. & abſens afflictus, cap. XXIX.

à Rege in vinculis detentus, cap. XXXII. à principibus pulſatus, morti addictus & in fœdum locum detruſus, cap. XXXVII. & XXXIIX. à victis & profugis in Ægyptum tractus, cap. XLIV. & ab iisdem tandem, ſecundum plerorumqve Patrum traditionem, lapidibus obrutus. Mortuum, ſi credendum eſt, qvod Epiphanius, Iſidorus & alii habent, Ægyptii coluerunt, eò, qvòd aſpides & crocodili ejus beneficio ex illis finibus eſſent profligati. Alii referunt, Jeremiam prædixiſſe ſimulacrorum caſum, qvando Virgo, infantem enixa, in Ægyptum eſſet aſcenſura. Amanuenſis Jeremiæ fuit BARUCH, qvi præter ea, qvæ ex ore Magiſtri excepit, librum qvinqve capitum ſcripſit, qvi poſt vaticinia Jeremiæ in ſacro codice legitur.

XXIX. Urias, Semejæ filius; juſſu Jojakimi, XVII. Regis Judæ, è fuga, qvâ, poſtqvam de malis imminentibus multa prædixerat, in Ægyptum ſe mortis metu proripiebat, retractus, & interfectus eſt. Jerem. XXVI. 20.

XXX. Obadia ſeu Abdia, circa initium captivitatis Babylonicæ vixiſſe videtur: Nam & liberationem ſuis promiſit, & Edomitas ob ἐπιχαιρεκακίαν graviſſimis pœnis eſſe adjudicandos docuit. Rabini & Epiphanius, ut & Hieronymus, hunc faciunt eundem cum Obadia, regiæ aulæ magiſtro, I. Reg. XIIX. 3. qvem, ob ſingularem in Prophetas munificentiam, & ipſum ſpiritu Prophetico ornatum fuiſſe credunt. Joſephus lib. IX. cap. II. addit, ejus uxorem fuiſſe illam viduam, qvæ oleo divinitus per Eliſæum ſubminiſtrato nomina diſſolverit. II. Reg. IV. 1.

XXXI. Daniel, è tribu Juda, qvem Ezechiel cap. XIV. 14. pium, & cap. XXIIX. 3. ſapientem nominat, Hieroſolymis à Nebucadnezare occupatis, puer adhuc Babylonem miſſus, ibiqve educatus eſt. Vitam ejus & res geſtas jam qvæſt. XXXIIX. deſcripſimus. Vaticinia ſua, à ſe deſignata, ipſe in ſacro volumine copioſè explicat. Confer Joſephum, qvi lib. X. cap. XII. teſtatur, eum apud Ecbatana Mediæ turrim, opus pulcerrimum & ſingulari admiratione dignum, excitaſſe, qvod ipſius adhuc Joſephi tempore, nihil omninò tam longo ævo læſum, ſpectantibus recentiſſimæ ſtructuræ viſum fuit, ac ſi ea ipſa die, qva ſpectabatur, fuiſſet abſolutum: Qvam ob cauſam Medorum, Perſarum & Parthorum reges in ea turri ſepeliri voluerunt: cujus cuſtodia nemini, niſi ſacerdoti Judaici generis, unqvam concredebatur.

XXXII. Ezechiel, è tribu Levi, ſeptennio poſt Danielem in Babyloniam abductus, nec captivus deſiit calamitatem Regi & urbi imminentem

tem plurimis viſionibus & Prophetiis depingere, donec excidio univerſa periiſſent. Anno XIV. excidii, & qvi inde conſeqvuntur, egregias, ſed obſcuriores conciones de ſpirituali Jeruſalem edidit, & tandem cum, teſte Epiphanio, ducem gentis ſuæ reprehenderet ob Idolorum cultum, ab illo in Chaldæa obtruncatus periit. Solebant Judæi ad ejus tumbam, tempore captivitatis Babylonicæ, ad ſacra Deo facienda convenire, cœlitusqve aliqvando defenſati ſunt adverſus injuriam eorum, qvi ipſis vim intentare audebant, fluvio ſiccum tranſitum illis concedente, ut eſt apud Epiphanium.

XXXIII. Haggæus, anno Darii Nothi ſecundo, Judæos in templo reſtaurando tardiores corripuit, & adventum Meſſiæ, veri illius gentium Deſiderii, in hoc templo præſtolandum eſſe docuit.

XXXIV. Zacharias, Filius Berechiæ, duobus menſibus Haggæo poſterior, itidem Judæos ad templi ſtructuram animavit, & futura Eccleſiæ fata atqve Antichriſtorum ſectas, Thalmude, Alcorano, & decretis Pontificum Majeſtatem Chriſti obſcuraturos, miris picturis delineavit, inqve deſcribendâ perſonâ, paſſione & regno Chriſti, veri illius Zemach, & ſurculi Davidici, Evangeliſtarum more, clariſſima protulit teſtimonia.

XXXV. Malachias, è tribu Zabulon, ultimus eſt ex iis, qvi Propheticos libros ad nos tranſmiſerunt. Hunc Origenes putat natura fuiſſe Angelum, qvi aſſumptâ ſpecie humana populo concionatus fuerit. Hieronymus, & nonnulli alii, Eſdram eum fuiſſe opinantur. Abſolutâ jam templi ſtructurâ, ſacerdotes, ob doctrinæ corruptelas, & ad peccata publica conniventiam; populum verò, ob negata Sacerdotibus ſtipendia, objurgavit, & de Johanne Baptiſtâ præcurſore Meſſiæ, deq; judicio ab ipſo Meſſiâ adornando, vaticinatus, anathema dixit impœnitentibus.

LVII. Num putas nullos alios V.T. Prophetas fuiſſe, qvam qvos hac ſerie comprehendiſti?

Qvos qvidem inveni nomine deſignatos, adſcripſi. Fuerunt tamen præter eos alii ἀνώνυμοι, ut qvi à Gilgalis, ubi arca Domini aſſervabatur, aſcendens, Iſraëlitas ob fœdus cum Chananæis initum corripuit. Jud. II. 1. qvi iisdem, ſervitute Midianitica afflictis, peccata objecit. Jud. VI. 8. qvi aliqvoties Achabo victoriam de Syris polliciti ſunt, eumq; tandem ob dimiſſum Benhadad Regem Syriæ increpuerunt. I. Reg. XX. qvi deniqve Amaziæ, IX. Regi Judæ, diſpari eventu verba Domini annuncia-

ciarunt: alterum enim Rex audiens, inſigni victoriâ potitus eſt, alteri mortem minatus ipſe, in manus hoſtis pervenit. II. Par. XXV. 7. & 15. Fuerunt procul dubio plures alii, ſed qvorum nomina, conciones, & res geſtas Scriptura Sacra ad nos non tranſmiſit. Etſi autem Malachias ultimus Prophetarum dicitur, non tamen poſt eum omnino ceſſavere divinæ revelationes. Hinc Jaddo pontifici in ſomniis Deus apparens, juſſit, ut de Alexandro M. ſecurus, coronatâ urbe ei portas aperiret. Joſ. lib. XI. c. IIX. Hinc Johannem Hyrcanum ſuis colloqviis dignatus eſt, ut futurorum nanciſceretur præſcientiam. Joſ. lib. XIII. cap. XIIX. Hinc de Juda qvodam Eſſæo Joſephus audet dicere, ejus prædictiones nunqvam feſelliſſe, & ne tunc qvidem, cum Antigonum certo die periturum prædixiſſet. Joſ. lib. XIII. cap. XIX. & lib. I. de bello, cap. III. Confer lib. II. de bello, cap. IIX. ubi de prædictionibus Eſſæorum propheticis, rarò fallentibus diſſerit. Hinc Onias qvidam, vir juſtus & Deo carus, qvi aliqvando piis precibus pluviam ſiccis diu agris impetraverat, civile bellum præſenſit, ſeq; in latebras abdidit, tandem à Judæis, cum nollet Ariſtobulum diris devovere, lapidibus obrutus. Joſ. l. XIV. c. III. Hinc Manahem Eſſæus divinitus conceſſum habens donum fatidici Spiritus, Herodem, cum pueris cæteris ludum literarium ingreſſurum, Judæorum regem ſalutavit, ſed fore prædixit, tam divini, qvam humani juris immemorem, alioqvin feliciſſimum, niſi qvod extremo vitæ tempore gravi caſtigatione excipiendus ſit. Joſ. lib. XV c. XIII. Hinc ipſe Joſephus, hiſtoriarum ſcriptor, à vaticiniis, ſuo eventu confirmatis, fuit celeberrimus. Hinc Simeon, homo ille juſtus ac pius, παράκλησιν Iſraëlis anxius expectavit, & à Spiritu S. qvem in ſe entheus ſentiebat, reſponſum de Meſſia in ulnas recipiendo, accepit, deq; regno ejus inter gentes & Judæos, deqve ejus afflictionibus vaticinatus eſt, Luc. II. 25. Hinc qvoqve Hanna Prophetis, templi cuſtos fidelis, (non autem monialis, ut id Baronius ex Cyrillo Hieroſolymitano, qvi ἀσκήτρίαν ſeu exercitatricem illam vocavit, fruſtra conatur concludere) de jamjam venturo Meſſia diu piis concionata eſt. Luc. II. 36. Hinc Caiphas etiam, iniqvus ille & impius Pontifex, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, nec imprudens, ſed Spiritu Prophetico divinitus compulſus, expedire dixit, ut Jeſus moriatur, ne tota gens pereat. Joh. XI. 50. Hinc tandē agreſtis ille & plebejus Jeſus clamore indefeſſo ultra ſeptennium calamitatem Judæorum exitioſam conteſtatus eſt, Joſeph. lib. VII. de bello cap. XII. Ex his omnibus patet, non omnes, qvibus divinitus aliqva revelata ſunt, ejusdem eſſe generis; nec ipſas

reve-

revelationes eodem omnibus contigiſſe modo. Fuit enim primò Ecſtaſis in mentis exceſſu & ſtupore, cum qvis, qvod dicit Apoſtolus II. Cor. XII. 2. neſciebat, in corpore eſſet, an extra corpus. Et iſtiusmodi Ecſtaſi corripiebantur plerumqve Prophetæ, de divina vocatione certi faciendi, ut Eſaias, cùm Dominum in throno excelſo & elevato, inter Seraphinos Angelos ſanctitatem ejus concelebrantes, videret conſidentem, & ab angelo carbone ignito labiis admoto propitiaretur. Eſ. VI. Jeremias, cùm os ejus manu ipſius Domini tangeretur, ipſiqve virga vigilans oſtenderetur, Jer. I. Ezechiel, cùm apertis cœlis in throno ſapphirino undiqvaqve ignibus coruſcante, & ſuper qvatuor rotis igneis, qvæ à qvatuor Cherubinis animalibus miro motu agebantur, erecto, Dominum in forma hominis conſpiceret, Ez. I. & X. Daniel imprimis qvatuor vicibus tanta ecſtaſi legitur correptus, ut cum poſt qvatuor orbis imperia, ſub ſpecie qvatuor ferarum figurata, ipſum antiqvum dierum, & alia ſtupenda vidiſſet, omnibus corporis viribus exueretur. Ipſius etiam Adam & Abraham profundum ſomnum, qvo ille ſolutus qvid de nova Sponſa contigiſſet, ſcire potuit, & de inſolubili conjugum nexu prophetavit; hic verò de ſervitute in Ægypto à nepotibus ſuis toleranda reddebatur certior, Gen. XV. 12. Septuaginta per Ecſtaſin interpretantur. Deinde erant Viſiones ſine Ecſtaſi per ſomnum: qvæ omnibus penè Patriarchis fuere familiares, & cõtigere etiam Samueli I. Sam. III. Nathani II. Sam. IV. Salomoni I. Reg. III. & IX. Eliæ I. Reg. IIX. Ipſis etiam impiis ſæpenumero per ſomnia voluntas Domini innotuit, ut Abimelecho, Labani, Pharaoni, ejusqve piſtori & pocillatori, Bileamo, Nebucadnezari. Tertio erant viſiones ſine ecſtaſi & ſine ſomnio, per internam revelationem & allocutionem: qva ad Propheticum munus evectos DEUS dignatus eſt. Hujus illuminationis beneficio Joſeph intellexit, qvod Pharao in ſomnis viderat; cœcus Ahias Jerobeami uxorem oculis illuſtratæ mentis agnovit; I. Reg. XIV. 4. Jeremias in domo figuli intra ſe loqventem Deum audiit. Jer. XVIII. 5. Eliſæus, ut inhabitantis in ſe Dei alloqvium provocaret, pſaltæ cantum reqviſivit II. Reg. III. 15. Eadem gratia omnibus contigit Apoſtolis poſt viſibilem Spiritus S. in ſe effuſionem. Bileam etiam, etſi Idololatra, irruente in ipſum Spiritu Dei, elevatis oculis mente intra ſe vidit, qvod corporeo adſpectui negabatur. Num. XXIV. Qvartò erat Viſus corporalis rerum divinitus revelandarum. Sic Angelos videre Loth, Hagar, Jacob, Bileam, & Bileami aſina, ſervus Eliſæi, Joſua item, Gedeon, Manoah & ejus uxor, Tobias, Heliodorus, exercitus Ti-

mothei, Judas, & plures, qvos recenſere ſupervacaneum duco. Sic Protoplaſtis in Paradiſo; Patri credentium in qverceto Mamre; Jacobo in Pnuel; omni populo ad radicem montis Sinai, DEUS aſſumta ſpecie viſus eſt. Sed omnes hæ viſiones ænigmata & figuræ fuere præ illa gratia, qvæ Moſi contigit. Num. XII. 8. Ore enim ad os, ut loqvitur Scriptura, tanqvam amicus cum amico, familialiter cum illo DEUS, aſſumta humanæ naturæ forma, locutus eſt. Ideoqve etiam Deut. XXXIV. 10. dicitur, qvod non ſurrexerit ultra Propheta in Iſraei, ſicut Moſes, qvem noſſet Dominus à facie ad faciem. Et qvanqvam ipſam DEI eminentiam non vidit, qvam nemo videre poteſt I. Tim. VI. 16. ipſeqve Moſes fatetur, ſe poſteriora Domini tantum conſpexiſſe, Ex. XXXIII. 20. vidit tamen Deum in forma aſſumta ſecum, inſtar amici, loqventem, eumqve coram veneratus eſt, longè ſublimiori gratia donatus, qvam cùm in rubo, inqve ignis & nubis columna, fumoqve ignito, præſentiam Domini agnoſcebat. Tandem erat Revelatio per vocem in auribus ſonantem, qvalem audiere Adam, Noa, Abraham, Hagar, Job, Samuel, Elias omnisqve ad montem Sinai populus. Cumqve Cacodæmones, omnibus penè ſeculis in decipiendis mortalibus occupati, hoc agerent, vel Enthuſiaſticis raptibus ecſtaſes divinas; vel ſomniis Tryphonianis monita DEI nocturna; vel inſeſſu ſtygio internas DEI illuminationes; vel ſpectris & terriculamentis apparitiones Angelicas; vel tandem Oraculorum fallaciſſimis reſponſis vocem cœleſtem æmularentur, commodè Deus Eccleſiæ conſuluit, cùm certos Characteres præſcriberet, qvibus veri Prophetæ à falſis diſcriminarentur. Legi illi poſſunt Deut. XIII. 1. XIIX. 15. Unde intelligitur, ſi qvis novas leges cælitus affert, ceu Moſen & Chriſtum feciſſe meminimus, illum oportere miraculis inſtructum eſſe: reliqvos veræ doctrinæ debere inſiſtere, & ab eventu teſtimonium veritatis accipere. Cæteroqvin Prophetæ, etſi erant ſancti Dei homines à Spiritu S. inſpirati II. Pet. I. 21. homines tamen erant fragilitati humanæ cum Davide obnoxii, II. Sam. XI. & XXIV. I. Par. XXII. 1. nec ſemper ad lubitum illuminabantur, ut patet ex exemplo Eliſæi. II. Reg. IV. 21. Jeremiæ, qvi decem diebus alloqvia Dei præſtolabatur. Jer. XLII. 7. Nathanis, cujus effata humanitus, corrigebantur divinitus, II. Sam. VII. 2. & 3. Omnes autem in hac materia occupabantur, ut de Meſſia, regnorum mutationibus, malis inſtantibus, malorumqve remediis vaticinarentur, & jam minis terrerent mortales, jam vivis conſolationibus erigerent: ipſi interim variis contumeliis proſciſſi, furioſis ſæpenumero accenſerentur,

II. Reg.

II. Reg. IX. 11. & neci exponerentur, II. Par. XXIV. 20. niſi cum Elia, I. Reg. XIX. 3. fuga ſibi conſulerent. Accidit etiam, ut qvandoqve cum Eliſæo, II. Reg. IIX. 10. veritatem impiis profiteri dedignarentur, & qvod prædixerant, certa de cauſa à Deo immutatum deprehenderent, ut videre eſt ex exemplo Ninivitarum, Jon. IV. & Hiskiæ II. Reg. XX. Nonnunqvam non ſolum ſermone, ſed & converſatione & actibus prædicarunt, ut loqvitur Irenæus lib. IV. adverſus hæreſes, cap. XXXVI. ut cum juberentur nudipedes incedere, Eſa. XX. vulneribus corpus lacerare. I. Reg. XX. capillos detondere, Ezech. III. oppida in lateribus picta obſidere, & longo tempore eodem decubitu immoti jacere, Ezech. IV. ſcorta ducere Hoſ. I. cingulum defodere Jer. X. III. jugum collo aptare, Jer. XXVII.

LIIX. Sed qvid ſtatuis de Prophetia Eldad, Medad, atq; LXX. ſeniorum, qvi Num. XI. 24. prophetarunt?

Cum Synedrion ſeu Conſiſtorium ſupremum, collegium illud ſceptri & publicæ poteſtatis totius regni, ut Thalmudiſtæ nominant, adornandum eſſet, ut illi, qvibus officium ſublime ſubeundum erat, neceſſariis eſſent inſtructi dotibus, fatidico impetu correpti ſunt, cùm, ut vocatio eorum divina comprobaretur ſolenniter, tùm ut reliqva iis dona contigiſſe viderentur, qvæ gubernationis difficultas poſtulabat. Ideoqve dicitur: Num. XI. 25. Reqvieſcente in iis Spiritu prophetaverunt, & non יָסָפוּ addiderunt, vel, ut LXX. exponunt, οὐκ ἔτι προσέθεντο. Nam ſufficiebat, ſigno inſolito ſemel approbari vocationem. Eſſe enim Propheticam mentis illuminationem aliqvando momentaneam, exemplum probat Saulis, in qvem bis Spiritus Domini inſiluit, ut prophetaret. Cujus donum Propheticum ut recte intelligatur, eximia Auguſtini diſſertatio, Tom. IV. lib. II. ad Simplic. qvæſt. I. legenda eſt: Duplicem enim, ait, eſſe modum, qvo Spiritus afficere ſoleat, aliqvos per informationem Spiritus & imagines, aut in ſomnio, aut in ecſtaſi oblatas, & minus intellectas; alios per fructum mentis ad intelligentiam; alios utraqve inſpiratione; alios etiam neſcientes. Primi generis exemplum qværit in Pharaone & Nebucadnezare, Daniele & Petro, qvibus; qvod non intelligebant, vel per ſomnium, vel per ecſtaſin oblatum eſt: alterius in Joſepho, qvi meruit intelligere, qvod Pharao non niſi videre: tertii in Johannis Apocalypſi: qvarti deniqve in Caipha. Hinc dicit: Tantum diſtat inter pro-

prophetiam Prophetarum , ſicut Jeſaias, ſicut Jeremias, & cæteri hujusmodi fuerunt, atqve iſtam tranſitoriam, qvæ in Saul apparuit, qvantum diſtat inter loqvelam humanam, qvam loqvuntur homines, & cùm eadem loqvelâ humanâ propter neceſſarium prodigium aſina locuta eſt, in qvâ ſedebat Balaam Propheta. Accepit enim hoc ad tempus illud jumentum, ut Deus, qvod ſtatuerat, demonſtraret, non ut habitu perpetuo beſtia loqveretur. Et poſtea : Fieri poteſt, ut qvidam, etiam indigni vitâ æternâ regnoqve cœlorum, aſpergantur tamen qvibusdam Spiritus Sancti muneribus, non habentes caritatem, ſine qvâ illa munera nonnihil ſunt, ſed nihil ipſis proſunt. Et iterum : Aliqvem reprobum habuisſe donum Propheticum ſi alium neminem inveniremus, Saul ſatis oſtenderet : Sed tamen ille etiam Bileam reprobus apparet : Non enim eum tacet Scriptura divino judicio eſſe damnandum, & tamen Prophetiam habebat: Nam Spiritum Prophetiæ, qvod antea dixerat, nullarum animarum poteſt maculare contactus. Confer Matth. VII. 22. Huc pertinet ejusdem Auguſtini egregius diſcurſus ex Tomo III. libro XII. ſuper Geneſin ad literam, ubi triplicem facit viſionem, Corporalem, qvæ corporis ſenſibus exhibetur; Spiritualem, qvando non corpus, ſed corporis ſimilis imago Spiritui hominis offertur; & intellectualem ſeu mentalem, qvando per contuitum mentis illuminatæ illa intelliguntur, qvæ imagines de ſe non projiciunt : & concludit : qvibus ſigna per aliqvas rerum corporalium ſimilitudines demonſtrantur in Spiritu, niſi accedat mentis officium, ut etiam intelligantur, nondum eſſe Prophetas : magis prophetas eſſe, qvi interpretantur, ut Joſeph, qvod alius, ut Pharao, vidit, qvam ipſos, qvi vident : qvia Prophetia magis ad mentem pertineat, qvam ad iſtum Spiritum, in qvo, tanqvam vi animæ qvadam mente inferiore corporalium rerum ſimilitudines exprimuntur : maximè autem prophetas eſſe, qvi & videant in ſpiritu corporalium rerum ſignificativas ſimilitudines, & eas vivacitate mentis intelligant, ſicut Danielis excellentia tentata & probata, qvi regi & ſomnium, qvod viderat, dixit, & qvid ſignificaret, aperuit.

LIX. Qvinam igitur fuerunt iſti Prophetæ, qvibus Saul aſſociatus, à furore perſeqvendi Davidem deſtitit & prophetavit?

Prophetarum vocabulum eſſe πολύσημον, nemo non novit. Nam, ut jam ſupra dictum eſt, aut ſignificat eos, qvi extraordinariè à Deo edocti,

cti, futura prædicunt, aut qvoscunq; Doctores & miniſtros Eccleſiæ : aut deniqve (qvod addendum eſt) eos, qvi dicebantur olim filii Prophetarum, ut & cunei ſeu greges Prophetarum, & eo more, qvi I. Cor. XIV. in primitivâ Eccleſia viguit, certo tempore congregati, de rebus divinis diſſerebant, mirâ qvadam mentis irradiatione cœlitus affecti, ut arcanos ſcripturarum ſenſus enuclearent. Hi ſtatis temporibus vacabant hymnis & pſalmis, & muſicis etiam inſtrumentis ſvaviter perſonabant. Et tempore Samuelis, qvi I. Sam. XIX. 20. reliqvorum inſpector & Epiſcopus erat, una ejusmodi Prophetarum congregatio exſtitit Gibeone I. Sam. X. 5. altera Najothe in Ramath, I. Sam. XIX. 20. Confer I. Reg. XIIX. 4. ubi Obadia dicitur à furore Achabi & Iſabelis occultasſe centum Prophetas, ſeu totidem pios viros & juvenes, per Eliam & Eliſæum in lege Moſis & ſacris literis ita eruditos, ut vis qvædam divina in iis ſimul deprehenderetur. Qvapropter filii Prophetarum, qvorum in hiſtoria Eliæ & Eliſæi ſæpe fit mentio, non fuerunt, niſi ſtudioſi Theologiæ, uxorati tamen, II. Reg. IV. 1. qvi Prophetas tanqvam Præceptores conſectabantur, in certa collegia & Scholas (qvarum qvidem tres II. Reg. II. numerantur, Bethelenſis, Galgalenſis, Hierichuntina) diviſi, qvibus, ſingulari Dei providentiâ, Reges Iſraëlis idololatræ in ſuo qvoq; regno locum conceſſerunt, ne præſidio verbi prorſus denudarentur Iſraëlitæ, ſed ſeptem illa millia virorum, qvi non curvaverunt coram Baal genua ſua in Iſraël, haberent, à qvibus animæ medicinam peterent. Divinitus enim illos fuiſſe illuminatos, conſtat ex II. Reg. II. 3. & 5. Refer etiam huc Aſſaph, Heman, Jedithun, & alios Doctores Muſicos, qvi prophetarunt, i. e. Deum laudarunt in citharis, pſalteriis & cymbalis I. Par. XXVII. 1. & 5. Qvi ipſi tamen eodem loco Videntes & Prophetæ nominantur: nec immeritò: Sacros enim Pſalmos ab iis cœlitus inſpiratis compoſitos invenias.

LX. Num præter ea Collegia & Scholas Prophetarum, qvarum mentionem feciſti, etiam aliæ in Eccleſiâ V.T. inventæ fuerunt?

Qvî non inventæ eſſent? cui enim uſui alii putas fuiſſe urbes Levitarum in tribus duodecim diſperſas, qvam ut non ſolum Levitæ eas incolerent, ſed & juventus ibi in ſtudiis liberalium diſciplinarum atq; artium erudiretur, & in Synagogis lex Dei diligenter exponeretur? Qvin Synagogæ non tantum in Levitarum oppidis, ſed & paſſim locorum pedeten-

tentim apertæ ſunt. Fallitur enim Sigonius lib. II. de reb. Jud. cap. IIX. qvi putat in Babylonico exilio primum eſſe Synagogas conſtructas. Fuiſſe enim legem in pluribus urbibus ante id tempus prælectam & explicatam, cùm alia, tum illa Joſaphati generalis Eccleſiarum viſitatio, II. Par. XVII. 7. tùm deniqve teſtimonium D. Jacobi Act. XV. 21. probat, qvi dicit Moſen, ἐκ γενεῶν ἀρχαίων in ſingulis civitatibus habere, qvi ipſum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbatum legitur. Poſt illam Babylonicam μετοικεσίαν Esdras munus docendi legem ſibi ſumpſit: Qvod Scribis deinde & Sacerdotibus incubuit: A Chriſto tandem & Apoſtolis uſurpatum eſt, Matth. IV. 23. Luc. IV. 16. XIII. 10. Act. IX. 2. III. 5. Fuiſſe autem ultimis temporibus in unicâ urbe Hieroſolymorum, CDXXC. Synagogas adornatas, in Commentariis Hebræorum legitur. Qvin & Hiſtoria Pauli docet, ubicunqve Judæi inter gentes habitaverunt, ibi Synagogas qvoqve inventas fuiſſe: qvarum Rectores dicebantur Archi-Synagogi, Marc. V. 22. Luc. XIII. 14. Act. XIIX. 8. vel etiam ſimpliciter Archontes, Matth. IX. 18. vel & ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς, Luc. IIX. 41. Qvibus ſuffragati ſunt Nazaræi, magno voto, ut appellat Philo Judæus, obſtricti, qvi, cum ſacraſſent omnium rerum ſuarum primitias & decimas, non habentes amplius materiam, in qvâ pietatem exercerent, ſeipſos dedicarunt: qvales fuerunt Rechabitæ Jer. XXV. qvi tempore Jehu regis Iſraëlitarum primò extiterunt. Jer. X. 13. Suffragati etiam iis ſunt Scribæ, in legis lectione & interpretatione occupati, dicti γραμματεῖς, νομικοὶ, νομοδιδάσκαλοι, tandem in diverſas ſciſſi ſectas, ut aliqvi dicerentur Sadducæi, alii Phariſæi, nonnulli Herodiani, alii alio nomine.

LXI. Siccine inter Judæos etiam hæreſes & ſectæ fuerunt?

Judæi, ut ante captivitatem Babylonicam, ab ipsâ exodo ex Ægypto, ad gentiliſmum & mores vicinarum nationum, adeoq; omnem ſuperſtitionem propenſi, vitulos, Baalim, Aſtharoth, & cætera numina profana & purgamenta colebant, ita reduces in terram ſanctam, in varias diſtracti opiniones & ſectas, circa cultos avitos, & patrum religionem, variarum qvæſtionum laqveis ſeſe induebant: idqve eo magis, qvia lege ſcriptâ non contenti, multas ei traditionum qvaſi lacinias aſſuebant. Sectæ autem, in qvas diviſi ſcindebantur, & qvaſi Scholæ oppoſitæ tres olim extiterunt famigeratiſſimæ, ut legere eſt apud Joſephum lib. XI. cap.

cap. XIIX. lib. XIIX. cap. II. lib. II. de Bello cap. VII. Phariſæorum, Saducæorum & Eſſæorum: qvibus addit Joſephus illos, qvi Judam Galilæum ſecuti, cætera qvidem cum Phariſæis conſenſerunt, conſtantiſſimo autem libertatis amore flagrantes, ſolum DEUM eſſe habendum dominum & principem crediderunt, facilius vel exqviſitiſſima pœnarum genera laturi unà cum cognatis ſuis ac cariſſimis, qvam mortalium qvenqvam appellaturi Dominum. Confer Iſid. lib. IIX. Etym. cap. V. Hi cenſum Cæſari ſolvendum eſſe negarunt, Joſ. lib. II. de bello c. VII. & tandem paulo ante excidium Hieroſolymitanum ſicarios & Zelotas concitarunt, qvi gladio & ſicâ hanc opinionem tuebantur, nec ullis ſuppliciis de ſententiâ deduci poterant, adeo, ut pueri, illa opinione imbuti, pertinaci tormentorum patientia ſpectatores obſtupefacerent. Anteqvam autem, qvales præmemorati inter Judæos ſectarii fuerint, recenſeo, id velim prius notes, licet in codicibus ſacris Scribarum ſubinde, præter Phariſæos & Saducæos, fiat mentio, illos non conſtituiſſe peculiarem ſectam: ſed qvosdam eorum imbutos fuiſſe Phariſæorum opinionibus, qvosdam Sadducæorum, cœterùm viros doctos, & legis peritos.

PHARISÆI vel â conſectatione interpretationum veterum, vel à ſeparatione, tanqvam ἀποκεχωρισμένοι & à vulgo ſeparati, dicti, ii ſunt, qvorum ſuperbiam, hypocriſin, injuſtitiam & fermentum Salvator paſſim vivis depinxit coloribus. In victu nihil lautitiis indulgebant, nihil molle, nihil delicatum adhibentes. Lotionibus manuum ſuperſtitioſis multa tribuebant, Matth. XV. 11. cum peccatoribus cibum non capiebant. Matth. IX. 2. Jejunabant freqventiſſimè, & ſemet macerabant inedia, Luc. XVII. Vacabant freqventer orationibus diuturnis, utqve vigilantem noctu etiam ducerent vitam, nec per ſomnum clandeſtinè triſtem corporis defluxum paterentur, aſſeres, vix ſpithamæ aut palmi latitudinem habentes, ſibi dormituri ſupponebant, ut profundius obdormiſcentes, exciderent in pavimentum. Alii lapillos ſibi & ſpinas pro ſtrato adhibebant, ut, dum illis pungerentur, profundo procul ſomno vigilantiam ſibi cogerentur comparare, & ad DEUM orandum ſurgere: Eum in finem etiam ſibi nonnunqvam decennium, octennium, aut qvadriennium virginitatis præſcribebant, ut fuſius legere eſt apud Epiphanium. Ad miſericordiam eos Joſephus dicit inclinatiores. Sed eam erga Dominum Jeſum & ſanctiſſimos Apoſtolos nullatenus exercuere. Ut erga defunctos Prophetas benè animati viderentur,

eorum monumenta ſplendidè exornabant. Legem Moſis, cujus explicationem ſibi tribuebant certiorem, multo fermento aſpergebant, Matth. XVII. 11. Seniorum δευτερώσεις & traditiones plus juſto commendantes. Decimas rerum, etiam minutiſſimarum, minthæ, anethi, rutæ, cymini perſolvebant, gloriam inde apud vulgum unicè captantes. Circumibant terras & maria, ut unum lucrari poſſent Proſelytum, ſed in naſſam protractum variis excæcabant erroribus. Animas malorum æternis qvidem cruciatibus addicebant, ſed, qvod Joſephus, & ipſe Phariſæus, lib. II. de bello, cap. XIII. dicit, bonorum tranſire in alia corpora, id qvod etiam apparet ex Matth. XIV. 14. Fingebant judicia qvædam animarum ſub tellure exerceri, ut, qvæ bonæ ſint, qvæ malæ, diſcerneretur. Sic fato cuncta gubernari credebant, ut tamen bene vel malè agendi facultatem maximam partem in hominum poteſtate ſitam eſſe dicerent. Qvod qvanqvam Joſephus lib. II. de bello, cap. XIII. de illis aſſerit, alio tamen loco, ut lib. XIIX. antiqvit. cap. II. eosdem, ait, ſublatâ libertate, cenſere cuncta fato ferri, id qvod etiam teſtatur Epiphanius. Qvicqvid ratio illis dictitavit, id ſecuti ſunt, & ſigna qvædam ſuperſtitioſa, Phylecteria Chriſto; ipſis Zizis ſecundum Buxtorfium in Schola Judai. cap. IV. vocata, veſtibus aſſuebant. Per hanc nundinariam ſanctitatem & hypocriſin, ſummam ſibi autoritatem conciliaverant, plebeculæ, muliercularum, regum etiam animis ſibi devinctis. Adhæſerat iis & ipſe Johannes Hyrcanus. Joſ. lib. XIII. cap. XIIX. Sed ille tandem ipſe ſuſtulit leges eorum, ad Saducæos inclinatus. Qvo defuncto adeo potentia invaluerunt, ut ſubſidio Syriæ regis innixi, Alexandro regi ſuo, integro ſexennio, copiis conſcriptis reſtiterint, eiqve, qvid ſe vellent facere, roganti, uno ore, ut ſeipſum interficeret, reſponderint: ſed non impunè. Nam multa millia eorum ab Alexandro interfecta; octingenti etiam crucibus affixi ſunt. Joſ. lib. XIII. cap. XXI. & XXII. Defuncti Alexandri conjugem, rerum poſt maritum potitam, ſibi obſeqventem nacti, amiſſa recuperarunt, tanta aucti poteſtate, ut Alexandra cæteris, Phariſæi autem ipſi imperarent. Hæc ipſorum impotens ambitio, & deteſtanda hypocriſis, cauſa fuit, qvare Chriſtus Phariſæos imprimis inſectatus ſit, ſeq; iis maximè oppoſuerit. Cum in aula etiam Herodis omnia ſecreta rimarentur, fœminarum animos ſubigendo grandi pecunia mulctati ſunt. Sed uxor Pheroræ, qvi Herodis frater erat, omne illud æs fiſco intulit. Ut igitur bene meritæ gratiam rependerent, tanqvam qvi prædictionem futurorum ſibi cœlitus conceſſam attribuerunt,

præ-

prædixerunt illi, ſtirpem Herodis interituram, Pheroræ regnaturam. Sed falſi in iſta prædictione vates. Nonnulli ſeptem eorum faciunt genera: I. Sichemitas, qvi ſectam ob carnale commodum ſuſceperunt. II. Impingentes, qvi pedibus ſubinde in lapides impegerunt. III. Sangvinem fundentes, qvi capita cruenta parietibus alliſerunt. IV. Mortarios, qvi calyptra caput operientes, ex illa, velut è mortario, proſpexerunt. V. Qvod debeo facere, & faciam illud, qvi ſupra modum arrogantes, ab iſtá formula, qvâ crebro utebantur, denominati fuerunt. VI. Ex amore, qvi amore præmii ſectam profitebantur. VII. Ex timore, qvi metu iræ Dei nomen ſectæ dederunt.

II. SADUCÆI, à Sadoco Præceptore, qvi hanc ſectam tempore Alexandri M. in templo Garizitano inſtituit, vel certè à juſtitia dicti, cum corpore ſimul & animas extingvi opinati ſunt, nec ullas patrum traditiones præter legem ſervandas exiſtimarunt: fatum omnino negarunt, & Deum extra omnem mali patrationem inſpectionemqve conſtituerunt, arbitrati, electioni hominum bonum & malum eſſe ſubjectum, & ex voluptate ejus utrumqve pendere. Ut verò Phariſæi ſociales fuerunt, ſeq; mutua dilectione complecti ſtuduerunt, ita Saducæi feris moribus inter ſe diſcreparunt, erga exteros etiam inhumani & intractabiles. Addit Epiphanius ex Matth. XXII. Marc. XII. Luc. XX. Act. IV. & XXIII. illos & Angelos & Spiritum Sanctum ignoraſſe, atqve omnia æqvaliter cum Samaritanis obſervaſſe, cum tamen Judæi eſſent, & Hieroſolymis ſacrificia facerent. Ad paucos pervenit Saducæorum inſtitutum, ſed eos præcipuos dignitate, ut Ananum juniorem, Joh. Hyrcanum, ejusqve filios, Alexandrum & Ariſtobulum.

III. ESSENI, ſeu Eſſæi à Joſepho, prolixè, non ſine inſigni commendatione, lib. II. de bello cap. VII. deſcripti ſunt, *ἀσκηταὶ* etiam & *θεραπευταὶ* dicti. Teſtatur, eos fuiſſe mutuo amore conjunctiſſimos, voluptates qvâſi maleficia vitaſſe, continentiam ſervaſſe, neqve cupiditati ſuccubuiſſe, virtutem magni duxiſſe, nuptias aut prorſus faſtidiiſſe, aut non voluptatis, ſed liberorum cauſa iniiſſe, alienos filios ſuis moribus piè & diligenter inſtituiſſe, divitiarum contemptores, rerum communicationem admirationi habuiſſe, veſtimentis indutos candidis, absqve luxu, eodem amictu cultuqve corporis ſemper inceſſiſſe, deſignatis communium rerum procuratoribus ſine certâ civitate vixiſſe, diem in precum, laborum, cibi & potus tempora diſtribuiſſe, anathemate deniqve ſi immorigeros feriebant, eos certo exitio expoſuiſſe. Sunt præterea mul-

ta, qvæ Joſephus, ut & Philo in libro: qvod omnes probus liber: de Esſæis ea ratione afferunt, ut non nemini videri poſſent, Euſebio etiam lib. II. c. XVI. & XVII. viſi ſint, cætus Eccleſiæ primitivæ, rerum communione gaviſos, deſcribere, & (qvamvis non ſatis Chriſtianè) depingere. Qvod ſi verum eſt, manifeſtiſſimum eſt, eos confundere Eſſenos cum Chriſtianis: niſi mavelis dicere, ab ipſis Judæis, Joſephi & Philonis tempore, Chriſtianos qvandoqve Eſſenos appellatos fuiſſe. Hinc Iſidorus lib. IIX. Orig. c. IV. teſtatur, Eſſenos aſſeruiſſe, ipſum eſſe Chriſtum, à qvo omnem abſtinentiam didicerint. Hinc etiam Epiphanius eos nominat ἰησσαίους παρὰ τὸ ἰάσασθαι: qvia legerat eos ab Euſebio nominatos θεραπευτὰς, qvod in nomine Jeſu morbos depellerent. Et certè Philo autor eſt, lib. de vita Theor. ipſos ſenatores ex origine vocis appellatos, qvatenus medicinam profitebantur, potiorem eâ, qvæ paſſim per urbes exercetur, cùm hæc corpora duntaxat ſanet, at ars illorum etiam animas curaret, morbis gravibus & ſanatu difficilibus laborantes. Dicti igitur ſunt à Philone Eſſeni à ſanando, ſed non à Græco ἰάσασθαι, ut Epiphanius voluit, ſed â Chaldaico אָסָא ſanare, vel à חֲסָא pium & ſanctum eſſe. Unde חֲסִיָא ὅσιον & ſanctum notat. Poſſunt etiam derivari vel à חָזָה qvod Prophetam ſeu videntem ſeu θεορητικὸν notat, vel à יָשַׁע qvod ſervare & curare ſignificat. Confer Joſephi lib. XIIX. cap. II. ubi dicuntur univerſitatis regimen citra exceptionem Deo aſſerere, nec qvicqvam aliud æqvè, ac juſtitiam omni contentione expetendam exiſtimare. Confer etiam Plinium l. V. cap. XVII. qvi eos nominat gentem æternam, in qvâ nemo naſcitur: Tam fœcunda, inqvit, eſt illis aliorum pœnitentia. Vide Fuller. I. Miſcellan. cap. III. & l. IV. c. III. Hoſpinianum de Orig. Monach. l. I. c. V. & lib. III. c. I.

PRÆTER hos ſecundum Epiphanium. I. Hemerobaptiſtæ, cùm Phariſæi & reliqvi manus tantum lavarent, ſe immergebant qvovis anni tempore aqvis, & totum corpus à vertice ad talos perluerunt, reſurrectionem mortuorum cum Saducæis negarunt, cætera Phariſæi. II. Nazaræi, vel, ut aliqvi legunt apud Epiphanium, Naſachæi, abſtinebant à ſacrificiis & fundendo animalium ſangvine, adeoqve nulla carne veſcebantur, libroſqve illos legis, qvi extant, inqve qvibus ſacrificia commemorantur, dicebant eſſe fictos: nihil illorum, de qvibus in Pentateucho legitur, eſſe factitatum à qvibus: Moſen patridem accepiſſe legem cœlitus, ſed non illam literis conſignatam, verum aliam. III. Herodiani, ſecundum Epiphanium & Tertullianum, Herodi honores Meſſiæ aſſignabant,

bant, cum arbitrati verum illum Siloh, tanqvam alienigenam, à Jacobo Gen. XLIX. expectatum: Sic enim illi textum interpretabantur, & cùm, ſecundum Perſium, Satyra prima,

Herodis venere dies, unctaqve feneſtrâ
Diſpoſitæ pingvem nebulam vomuere lucernæ,
Portabant violas,

&, ut Scaligeri conjectura eſt, in certis qvibusdam ſodalitatibus cöeuntes, defuncti Herodis memoriam & natalem, qvotannis ſacrificiis & honoribus proſeqvebantur. IV. Samaritæ, qvinqve tantum libros Moſis, rejectis Prophetarum monumentis, receperunt, gentes non abominabantur, ſed earum religione ſuæ intermixta, carnis reſurrectionem præter Doſithæos pernegabant. Qvi qvidem Doſithæi, à Doſithæo vocati (qvem Origenes libro primo contra Celſum dicit poſt Chriſtum natum ſe pro Chriſto venditaſſe) adeo ſuperſtitiosè Sabbatum coluerunt, ut qvo in loco, habitu, ſitu, qvisqvam deprehenſus eſſet, eodem immobilis permaneret, donec ejus diei majeſtas tranſiiſſet. Confer Juſtin. diſp. cum Tryphone, & Iſidorum lib. IIX. Orig. lib. II. contra Celſum, qvi ſuperioribus addit Morboneos, Gentiſteos, Meriſteos. Ante verò qvam hinc abeo, non poſſum facere, qvin ridiculam Monachi Jacobi Boulduci opinionem qvibusvis ridendam exponam: qvi in tribus, qvos ſcripſit de Eccleſiâ ante legem, libris, poſtqvam probare conatus fuerat, per Enakim, Nephilim & Raphaim, non gigantes atheos, ſed viros nobiles, fideles & religioſos, tanqvam Ordinis Torqvati ad certam vitæ regulam obligatos, intelligi, qvos ſine ullo peccato Deos vocaverint reliqvi, & inter ſidera retulerint, proqve Baalim, i. e. tutelaribus habuerint, octo dicit ſodalitates religioſorum, & q. Monachales ordines, ab initio mundi ad Chriſti usqve tempora, inſtitutos, in plurimis Cœnobiis fuiſſe; Primum Carthuſianorum Enoſcæorum ab Enos dictorum, Gen. IV. 26. qvos poſtea arbitratur Eſſæos fuiſſe dictos; Secundum Minoritarum Cinæorum, à Cainan filio Enoſi, ex Num. XXIV. 21. Tertium Hebræorum ab Archimandritâ Hebere, Semi abnepote, Gen. X. 21. Qvartum Cenezæorum ab Aſcenez, Gen. X. 3. & Num. XXXII. 11. Qvintum Nazaræorum; Sextum filiorum Prophetarum; Septimum Rechabitarum; Octavum Eſſenorum! Macte animo, Monache, & ſtrenuè nugis tuis utere, cumqve filiis Enakim, & omnibus illis, qvi Baalitico cultui ſe aſtringunt, præmium vobis dignum promeretor. Nos miſſis his ad Martyria piorum in V. T. properamus.

LXII.

LXII. Num præter eorum Martyria, quæ paſſim ſuperioribus quæſtionibus interſperſiſti, plura in V. T. invenis?

Nomen Martyrum in primitiva N. T. eccleſiâ propriè iis imponebatur, qvi tormentorum ſævitiam conſtantiâ ſuperarunt, licet mortem non obiiſſent. Et ſic Sadrach, Miſach, & Abednego ab igne, in qvem impietas Babylonica eos conjecerat, intacti, & Danielè leonum rictibus ſalvus, Martyres dici poſſent. Uſus deinde obtinuit, ut martyres dicerentur, qvi veritatem confeſſi, religionis causâ neci addicti ſunt. Si tamen & eos, qvi, qvanqvam veritatis cauſa necem ſubire parati erant, ſine cæde tamen poſt varias calamitates patienter ſuperatas, placidè hinc exiere, Martyres ſine ferro & ſangvine nominas cum nonnullis Patribus: præter Moſen, tantum non à populo enecatum; David, Elias & omnes Prophetæ, piiqvæ eccleſiæ miniſtri, Martyres qvoqve V. T. dicendi erunt. Inter qvos tamen nunc non referimus, aut præter culpam extra veritatis confeſſionem cæſos, qvalis fuit Naboth, Abner & Sacerdotes Nobe, aut in bello legitimo pro patria occumbentes, qvod contigiſſe meminimus Simſoni & Maccabæis: multo minus eos, qvi juſto Dei judicio ob aliqvem ſive errorem, ſive nævum, interiere, qvemadmodum Propheta à Leone I. Reg. XIII. eſt diſcerptus, & Joſias in acie cecidit II. Par. XXXV. 22. Claſſem igitur Martyrum V. T. nobis ii facient, qvi ob religionem ſunt interfecti, ut I. Infantes Iſraëlitarum aqvis ſuffocati, Ex I. 11. Prophetæ à Jeſabele trucidati, I. Reg. XIIX. III. Zacharias Propheta, Pontificis filius, à Joaſo I. Par. XXIV. 20. lapidibus obrutus, ſive ille alius ſit, ſive idem cum eo, qvem Chriſtus Matth. XXIII. & Luc. XI. dicit inter templum & altare interemtum. IV. Urias Propheta, à Jojakimo è fuga ad necem retractus, Jer. XXVI. 20. V. Reliqvi Prophetæ, qvos ſupra ob minas Propheticas peremtos ex eccleſiaſticis hiſtoriis diximus, ceu ſunt Amos, Eſaias, Micha, Jeremias, Ezechiel. VI. Fœminæ illæ duæ cum filiolis, contra legem Antiochi M. circumciſis, de muro præcipitatæ, II. Macc. VI. 10. VII. Omnes illi, qvi II. Macc. VI. ob cultum Idolis negatum, & dapes porcinæ carnis faſtiditas, tormentis ſubjecti & necati ſunt, eosqve inter non tantum ſenio & ſacerdotio venerandus Eleazar, à virtute, prudentiâ & conſtantiâ admodum à Joſepho in libello de Imperio rationis commendatus, ſed & ſeptem illuſtres pueri Hebræorum, cum matre religioſâ fœminâ, ultra ſexum conſtanti, Antiochiam deducti, & exqviſitis cruciatibus enecati. II. Macc. VII.

LXIII.

LXIII. Qvid autem vindex DEI oculus ad hæc Tyrannorum facinora?

Ecce eorum interitus! Ægyptii, qvi infantes vix natos ſuffocaverant, ipſi aqvis rubri maris ſuffocantur. Jeſabel ſangvine Prophetarum madens ſangvine ſuo potat canes. Joas, cujus ſervi Zachariam Pontificem lapidibus obruerant, à ſervis trucidatus ſepulcro regio caruit. Jojakim, qvi Uriam è fuga retractum necaverat, in vinculis tractus, miſerè interiit, aſiniqve ſepulturâ, juxta Jeremiam XX. 18. dignus æſtimatus eſt. Judæi, Prophetarum ſuorum carnifices, in exitium à Prophetis præfinitum furioſi ruerunt. Antiochus rabie fremens, verminoſo ventre ac ſqvalidis fœtoribus conflictatus, exſpiravit. O infelix tyranne (ſic enim cum Joſepho exclamare licet) qvid tibi lebetes ardentes, qvid machinæ profuerunt? qvid ſectæ oculorum palpebræ? detractæ etiam imis faucibus lingvæ? cum ab his omnibus pejora patiaris. Illi verò, qvos interficis (mihi crede) divino utuntur imperio, & de ſalute & ultione ſecuri. Nam qvi pro causâ ſalutis paſſi ſunt, proſper illis eventus erit, cum pater omnium Deus atqve univerſa reſpiciens ſeqventibus ſe vitam præbeat ſempiternam.

LXIV. Niſi jam de Miraculis V.T. ex libris miraculorum Biblicis pleraq; enarraſſes, & illorum ſeriem flagitarem.

Ex iis, qvæ jam dicta ſunt, facile eſt colligere, Moſaicam eccleſiam, non uno tempore, ſed ſub Moſe, ſub Judicibus, ſub Regibus, ſub Ducibus, nunqvam non miraculis ſtupendis claruiſſe. Et vix qvicqvam eſt rerum, qvibus Deus ad ſuam majeſtatem miraculoſè declarandam in V.T. uſus non ſit. Hinc Angeli, Deo irato, primogenita Ægyptiaca, cives Davidis Hieroſolymitanos, exercitum Aſſyriacum, Heliodorum, Herodem Agrippam percuſſerunt, Bileamum & Ziporam viis obſeſſis ad ſaniorem mentem pertraxerunt, Balthaſari regi noctem inter pocula trahenti in pariete ſcriptura cœleſti excidium prædixerunt: Iidem, ad miniſtrandum piis parati, Joſuam & Gedeonem in bella pro patria armarunt, Simſonis Herois, cujus tota vita miraculoſa eſt, nativitatem parentibus prædixerunt, Eliam omni ſubſidio humano deſtitutum, cibarunt, igneisqve qvadrigis in cœlum deduxerunt, Eliſæum & Samariam adverſus hoſtium injurias cinxerunt, innumeris Prophetis myſte-

ria nulli rationi pervia recluſerunt, Habacuc, ut cibum Danieli deferret, per aëra vexerunt, Tobiam duxerunt in itinere & reduxerunt, ejus patri cœco viſum reſtituerunt, Maccabæis ſæpe in præliis præſto fuerunt. Hinc Cœli ſyſtema ad preces Joſuæ à curſu conſtitit, ad Hiskiæ nutum decem gradibus receſſit. Hinc Ignis holocauſta Moſis, Gideonis, Manoæ, Davidis, Salomonis, Hiskiæ mirando modo abſumſit, tumultuantium Iſraëlitarum caſtra in deſerto corripuit, Nadab & Abiham igni alieno victimam adolentes, ut & milites in Eliam armatos conſumſit, Judæos templum Hieroſolymitanum ad edictum Juliani reſtauraturos invaſit, Herodem ſepulcrum Davidis expilaturum ab inſtituto revocavit, Danielis verò ſociis non nocuit. Hinc aër tenebris, peſte, grandine in Ægyptios deſæviit, columnâ nubis diurnâ & igne nocturno iter Iſraëlitarum direxit, fulmine & tonitru in Decalogo ferendo intonuit, rorem omnia humectantem à Gideonis vellere arcuit, tempeſtate in hoſtes Samuelis deſæviit, ter Judæos in deſerto aurâ peſtilentiali caſtigavit, iisdemqve Mannâ pluviatili annonam in XL. annos procuravit, ſiccitate deniqve ad Eliæ preces efferbuit, & ad easdem in imbrem reſolutus exhauſtas terras irrigavit. Hinc aqva in Ægyptiorum plagam cruenta rubuit: ſemel in mari rubro, ſæpius in Jordane ad Moſis, Joſuæ, Eliæ & Eliſæi arbitrium receſſit: injecto à Moſe ligno; ab Eliſæo ſale, dulcem potum præbuit: è ſaxis percuſſis prodiit: in loca ſiticuloſa à ventis collecta profluxit: ferrum non demerſit. Hinc terra Coren, Dathan & Abiram dehiſcens hauſit: Hinc ranæ, pediculi, muſcæ, bruchi Ægyptios divexarunt: urſi pueros Prophetæ illudentes diſcerpſerunt: coturnices, ſtupendo numero in lòca deſerta, delatæ, carnes ſuas in cibum Iſraëlitis ſuppeditarunt: corvi Eliam nutrierunt: Leones intactum Danielem dimiſerunt: Aſina loqvens Bileamum erudiit: Piſcis Jonam triduano itinere in ventre vectum exſpuit incolumem. Hinc virga Aaronis refronduit, hydria farinæ, & fidelia olei inexhauſta, viduas pauperculas ſuſtentavit & ditavit, farina colocyntidarum amaritudinem depulit, arca propitiatorii non ſolum Palæſtinos, à qvibus videbatur diſcooperta, ſed & Uzam, à qvo temerè tangebatur, perdidit. Hinc vox cœleſtis freqventer è medio Cherubinorum reſonuit, Urim & Thumim, arcanum illud ad occulta Dei conſilia retegenda inſtrumentum, ad qvæſita multoties reſpondit, ſonus tubarum muros Hierichuntinos diruit, indignatio Alexandri M. viſo Jaddo ſubſedit, furor Ptolomæi Philopatoris oblivione ſopitus qvievit. Hinc anthraces Ægyptios; ſerpentes igniti

Iſra-

Iſraëlitas correxerunt: lepra, in Mirjam, Uziam & Gehaſium graſſata, à Naamano receſſit: cœcitas hoſtes Eliſæo inſidiantes in inſidias duxit: manus Jerobeami extenſa retrahi neqviit. Hinc deniqve Sareptanæ, ut & Sunamitidis filius, isqve, qvi mortuus oſſa Eliſæi in ſepulcro contigit, revixerunt: Eccleſiæ hoſtes, Gedeonis, Jorami, & Joſaphati tempore, mutuis ſe vulneribus deleverunt: veſtimenta Judæorum in deſerto XL. annis non lacerata exemplum divinæ & miraculoſæ providentiæ præbuerunt. Confer prodigia; qvæ Joſephus lib. VII. de bello, cap. XII. excidium Hieroſolymitanum denunciaſſe dicit, & ſi qva alia portenta apud illum leguntur: qvale illud eſt, qvod amnem Sabbaticum in Judæa ſex diebus deficere, & ſeptimo demum largiſſimè profluere, lib. VII. de bell. cap. XXIV. teſtatur. Plinius contra lib. XXI. c. II. dicit, eum Sabbatis exſiccari, & reliqvis diebus pleno alveo rapi. Alterutrum oportet factum eſſe, qvod nemo jam, qvantum ſcio, fieri videt. Defecerit, an fluxerit ſeptimo die, Hiſtoricus Judæus cum Romano Phyſico tranſigat.

LXV. Supereſt, ſi qvi extranei & peregrini ex gentibus ad religionem Judæorum & eccleſiam Moſaicam ſe contulerunt, ut de iis jam nonnulla ſubjicias.

Eos Septuaginta nominant proſelytos qvaſi adventitios, qvi rejecto gentiliſmo ad Judæos tranſibant, ſi non mutato loco, tamen religione. Qvi ex iis inter Judæos in terra ſancta ſedes fixerant, iisdem cum illis obſtricti cultibus, dicebantur peregrini: Horum Deus tantam egit curam, ut legibus pro iis paſſim latis, eodem illos cum Judæis jure frui voluerit. Exod. XXII. 12. Lev. XIX. 9. & 33. Num. XV. 15. Deut. X. 18. Eſa. LVI. 3. Qvam ob cauſam, in tantum apud Iſraëlitas excreverunt numerum, ut jam Salomonis tempore peregrinorum, præter ſexcentos, centena qvinqvaginta tria millia numerarentur. II. Par. II. 17. His merito accenſentur Thamar, Rahab, Ruth, Cinæi à Jethrone Moſis ſocero oriundi, Gibeonitæ, qvos à Joſua ad miniſterium Levitarum damnatos poſteritas Nathinæos, qvaſi donatos Levitis, dixit, & Idumæi ad circumciſionis ſacramentum à Johanne Hyrcano adacti: qvorum omnium hiſtoriæ ex ſuperioribus innotuere. Præter iſtos longè plures inter Gentes fuerunt, qvi religioni Judæorum per circumciſionem non initiati, verum Iſraëlis Deum coluerunt, fuere ii, qvibus in eccleſia Patriarcharum Abraham nomen veri Dei annunciavit, Regina Arabiæ, qvæ

amore ſapientiæ cœleſtis, famâ Salomonis auditâ, difficile iter iniit, I. Reg. X. 1. Naaman aqvis Jordanis à leprâ mundatus, Ninivitæ ad Jonæ conciones reſipiſcentes, Nebucadnezar, Cyrus, & alii cùm Aſſyriorum, tùm Perſarum principes atqve proceres, qvibus Danielis & aliorum Judæorum ſapientia, & admiranda in adverſitatibus conſervatio, verum veri Dei cultum perſvaſit, Ptolomæus Philopator, qvi cœleſtem Deum omnis principem potentiæ cognovit, ut in tertio Maccabæorum libro legere eſt, & tandem Helena Adiabenorum regina, qvæ cum filio Izare fidem veram profeſſa, magnis cumulavit Judæos beneficiis, prout Joſephus prolixâ uſus narratione teſtatur lib. X. cap. II. & III.

LXVI. Nunc, ſi placet, ad cœtum progredimur malignantium.

Si ager Eccleſiæ non tritici ſaltem ferax eſt, ſed & Zizania ſentit infeſta, ſiq; ſagena regni cœlorum bonos & malos communiter permixtos trahit, Matth. XIII. 24. 47. qvid mirum, ſi in ipſa Eccleſiæ Moſaicæ enarratione cœtum eorum, qvi, Dei & pietatis cultu neglecto, in manifeſtiſſima ſcelera, ipſamqve adeò Idololatriam ruerunt, jam cognovimus? Qvin omnis nonnunqvam Eccleſia ſub lege collecta, qvicqvid oggranniat Bellarminus, defecit, ut eſſent qvidem, qvorum animus in occulto adhæreret DEO, ſed non eſſet cœtus aliqvis conſpicuus, in qvo ſincerus Dei cultus vigeret: tempore puta μοσχολατρείας, Exod. XXXII. & tempore Baaliticæ Idololatriæ, qvo Elias ſe ſolum eſſe relictum exclamavit, I. Reg. XIX. Confer II. Par. XV. 3. Jerem. II. 26. Præterea qvoties qvæſo in deſerto, poſt exodum ex Ægypto, beneficiorum acceptorum immemores Iſraëlitæ contra Deum murmurarunt? qvoties ſervo illius Moſi oblocuti ſunt? qvoties ad Idololatras, defunctо Joſuâ, ſub Judicibus & Regibus tranſierunt? Erant igitur in ipsâ Eccleſiâ Idololatræ: erant hæretici: erant perſecutores, & qvi non? Qvi enim Salii? qvi Cynædi tanto conatu, tantoqve tripudio ſuis idolis ſervierunt, qvanto Iſraëlitæ Ægyptiaco vitulo & Baali Palæſtino? Qvis hæreticorum tam impiè de animâ, angelis, mortuorum reſurrectione ſenſit, qvam Sadducæi? Qvi Nero? qvi Domitianus? qvi Julianus atrociùs in pios deſæviit, qvam Ahab, Ahas, Manaſſe? qvam Jeſabel & Athalia? Vidiſſes ibi Pſeudoprophetas tanto numero, ut ſoli Ahabo plusqvam mille & ducenti inſervirent, I. Reg. XIIX. 19. XXII. 6. utqve eos nec tres potentiſſimi reges, Jehu, Joas, & Joſias exſtirpare poſſent. Vidiſſes Pythones & Magos,

II. Reg.

II. Reg. XXIII. 24. & Pythoniſſas I.Sam.XXIIX.7.vidiſſes in ipſo templo domos Kedeſchim ſeu effœminatorũ,ſive illi fuerint ſcorta maſcula, ſive exſecti & caſtrati viri, tanqvam magnæ Deûm matris Sacerdotes, ſive qvi alii hierophantæ II. Reg. XXIII. 7. Vidiſſes monachos & Camarim pullis veſtibus ſanctitatem mentitos II. Reg. XXIII. 5. Hoſ. X. 5. Zephan. I. 4. Vidiſſes (pudet dicere) tot Deos, qvot urbes, Jer. II. 28. XI. 13. totqve altaria, qvot acervos lapidum in ſulcis campi. Hoſ. XII. 12. Qvid dicam de Theudâ, Judâ, & aliis impoſtoribus, qvorum Gamaliel, Act. V. 36. & Joſephus lib. XIIX. cap. I. lib. XX. cap. II. VI. VII. lib. II. de bell. cap. XII. meminerunt?

LXVII. O colluviem malorum in ipſum Eccleſiæ ſinum effuſam! Sed qvinam qvæſo fuerunt Dii illi ſpurii, qvibus ſtultiſſimi Judæi more gentium ſacra fecerunt?

Uno verbo: Baalim & Aſtharoth, illi Dii: hæ Deæ alienæ. Qvod ut intelligas, ſcias nomen Baal, Bel, Belus, derivatum à בַּעַל id eſt, Dominus: & in plurali ſignificatione Baalim, ex mente doctorum, rationem indicare dominii ſive poteſtatis, qvo illa numina indicentur, qvibus vitæ uſum, naturæqve gubernationem carere non poſſe exiſtimarunt: ita tamen ut de ſexu inter Deos ſeqviore nunqvam dicatur. Unde patet, qvi Europæis Ζεὺς eſt vel Jupiter, eum Aſſyriis & Phœnicibus eſſe Baalem vel Belum. Horum Baalim, qvos alio nomine Joves vocare conſveverunt, plures in Scriptura recenſentur, & pleriqve ab ipſis Judæis impiè culti fuere, nonnulli inter prophanas gentes extra limen Eccleſiæ ſubſtitere. Apud gentes colebantur, teſte Scriptura I. BEL, Jupiter gentium, ut vult Auguſtinus, qvæſt. XVI. in librum Judicum: qvi primus videtur Idololatriæ fores aperuiſſe, & cui Rex Achab in gratiam Ithobalis, Regis Tyriorum & Sidoniorum, Samariæ templum dedicavit, teſte Joſepho lib. IX. cap. VI. ex I Reg XVI & II. Reg. X. Sic igitur Bel & Baal, cujus Sacerdotes Elias è medio ſuſtulit I. Reg. XIIX. unus idemqve foret. Hujus Belis ſimulacrum Babylone venerabantur, Eſ. XLVI. qvod à Cyro & Daniele ob fraudes ſacerdotum, qvi cibos DEO appoſitos, cuniculis templum noctu ingreſſi, abſumere conſveverant, deſtructum legitur Eſ. XLVI. 1. Dan. XIV. 2. II. NEBO, à vaticiniis edendis dictus, oraculum Babyloniorum Eſa. XLVI. 1. III. Nisroch itidem Babylonicum Idolum, in cujus æde Sennacherib à filiis trucidatus eſt

Eſ. XXXVII. 38. IV. DRACO tanqvam Babylonius Æſculapius, à Daniele maſſa picis, adipis, & pilorum peremtus, Dan. XIV. 22. V. BAAL-ZEPHON Ægyptius, Ex. XIV. 25. qvem AbenEzra, & alii Hebræorum Magiſtri putant fuiſſe idolum à Pharaonis Magis ad cœleſtium corporum poſituras fabricatum, & juxta ſinum Arabicum collocatum, vim habens magicam Iſraëlitas & qvosvis ſervos fugitivos retinendi, irretiendi & à profectione ex Ægypto avertendi: Sed Seldenus in primo de Diis Syris Syntagmate, forte non ſine causâ, ex Num. XXXII. 7. I. Par. IV. 33. arguit, Baal Zephon fuiſſe urbem ſeptentrionalem. IV. DAGON Palæſtinus I. Sam. V. à דג piſce dictus, alio nomine Oannes & Odacon, ab umbilico, ſecundum traditionem Hebræorum, & aliorum antiqvorum ſcriptorum, verſus pectora, humana conſpicuus forma, inferius piſcinam trahens caudam, ut ſub nomine Dagonis, Triton aliqvis ſeu Neptunus videatur cultus, cui

Frons hominem præfert, in Priſtim deſinit alvum.

Scaliger tamen teſtatur, Venerē etiā piſcis figurâ coli ſolitā fuiſſe. Atq; ſic Dagon erit ipſa Aſtarte ſeu Aſthareth Sidoniorum. VII. HERCULES Tyrius II. Macc. IV. 19. qvem ſub nomine Baal videtur cum Achabo Jeſabel coluiſſe. IIX. RIMMON Syrorum Deus, in cujus ædem introiit qvidem Naaman cum rege, ſed cultu neqvaqvam Idolo exhibito II. Reg. V. 18. IX. JUPITER OLYMPIUS, cui Antiochus, Judæis invitis, templum Hieroſolymitanum profanavit. II. Macc. VI. 2. X. JUPITER XENIUS, qvem idem Antiochus Garizitano templo præfecit. XI. BACCHUS, cujus vinoſi Idoli, à ſuis Bacchanalibus paſſim celebrati, poſterior liber Maccabæorum XIV. 13. VI. 7. meminit.

LXIIX. Qvinam autem ſunt illi Baalim, qvos ipſi etiam Judæi coluiſſe dicuntur?

Principem inter illos locum videtur tenuiſſe MELECH, ſeu Moloch, ſeu Malcom, Lev. XIIX. & XX. Cacodæmon Ammonitarum, qvi idem fuiſſe videtur cum Adramelecho & Anamelecho idolo Sephuarenſium, cujus fit mentio II. Reg. XVII. 31. ut & cum Saturno, cui apud Lacedæmonios, teſte Diodoro Siculo libro XX. & Lactantio lib. I. inſtit. cap. XXI. legimus infantes immolatos. Statua enim ejus ita erat efformata, ut manus ſupinæ ſic ad terram inclinarentur, ut impoſitus illis puer in voraginem ignis plenam devolutus rueret. Plutarchus περὶ δεισιδαιμονίας addit, adſtitiſſe rigidam ſine gemitu matrem, ſi ingemuiſſet vel illacrymata eſſet, pretio multatam, neqve minus puerum immolatum,

per-

perſtrepentibus circa idolum omnibus tibiarum & tympanorum ſonitu, ne ejulatus exaudiretur. Eadem ratione Molocho αἱθρωποθύται in ſuburbiis Hieroſolymitanis, in valle tympanorum Tophet ſeu Benhinnon. i. e. loco gemituum & interfectionis, cariſſima ſua pignora concremarunt. Ara ejus, teſte ex Hebræorum monumentis P. Fagio, ſeptem conclavia habuiſſe dicitur, qvorum primum aperiebatur ad oblatam ſimilam, alterum ad turtures, tertium ad ovem, qvartum ad arietem, ad vitulum qvintum, ſextum ad bovem, ad filium ultimum. In ultimo ſtatua ænea majeſtatem regis in throno ſedentis referens, intus cava, vitulino capite, brachiis protenſis viſebatur: in cujus concavitate ſi igne accenſo æs igneſceret, parentes deteſtandi idoli, brachia per artificium extendentis & attrahentis, amplexibus liberos concremandos tradiderunt. Ne autem interea vagitus puerorum ſtorgen parentum neqviter inhibitam revocaret, raucus tubarum clangor ac tympanorum ſtrepitus jugiter perſonuit. Nonnunqvam pueri per ſtrues lignorum utrinq; incenſas tranſiere, & ſi incolumes evaderent, toti familiæ ſalutem ex opinione idololatrarum credebantur impetraſſe. Molocho ſuccenturiabatur REGINA COELI, ſeu cœli Melechet, i. e. integer Deorum, & imprimis ſignorum & planetarum cœleſtium exercitus, qvem Eſaias c. LXV. 11. videtur GAD nominare. Lutherus tamen putat, illum Gad fuiſſe Martem ab aciei inſtructione dictum. Seldenus libro primo de Diis Syris, eum habet pro Bona fortuna, idqve deducit ex Gen. XXX. 11. ubi, Gado Zilpæ nato, Lea exclamavit: Ba Gad, Venit Gad, id eſt, venit Fortuna Bona, ſive ſidus bonum, bonus Dæmon. Reginæ cœli Iſraëlitæ more gentium menſam epulis & mulſo refertam inſtruxerunt, qvandocunqve anni fertilitatem aucupabantur. Illi cognatus fuit REMPHAN Act. VII. 43. qvaſi princeps ſtellarum, qvi CHIUM dicitur apud Amoſum v. 26. ſicut Saturnus apud Arabes Ceivan, ſociatus neſcio cui alii ſtellæ SICCUTH. Eſaias LXV. 11. MENI aliqvem Gadi jungit: qvem, cùm à numero dicatur, Lutherus arbitratur eſſe Mercurium. SOLIS EQVORUM fit mentio II Reg. XXIII. 11. qvos in honorem Solis aut vivos aluerunt, aut ſculptos honorarunt Judæi, more Perſarum, qvi ipſum Solem Mithram nominarunt: cui anteqvam ſacerdotes initiarentur, multoties probari debebant, plagis, fame, ſiti, frigore, igne deniqve ſacro, qvem Orimasdam & Urchasdim Chaldæi nominarunt. Hinc in honore habitus fuit PEOR, alias Baalpeor Moabiticus, Num. XXV. & XXXI. Joſ. XXII. à nuditate & turpitudine, vel, ut Seldenus putat, à monte Peor

Num.

Num. XXIII. in qvo delubro & Sacris honorabatur, dictus alioqvin ex Jerem. XLIIX. 7. & 13. CHAMOS, ſecundum Hieronymum in XV. cap. Eſa. forte etiam MIPLEZETH vocatus: cui Macha, mater Aſſæ I. Reg. XV. 13. ſerviit, & Salomon templum erexit. I. Reg. XI. 7. Baalpeorem, hunc Cœlius Rhod. L. A.l.III. c. III. arbitratur fuiſſe Saturnum; Hieronymus Priapum, qvi etiam pro Miplezeth ponitur in antiqva verſione, nimis ille maſculus, ut vocat Auguſtinus lib. VI. de civit. Dei cap IX. ſuper cujus immaniſſimum & turpiſſimum faſcinum ſedere nova nupta ſolebat. Alii, qvia Pſalmo CVI. dicitur, ſacrificia mortuorum comeſta eſſe in ſacris Baalpeoris, eum crediderunt eſſe Plutonem ſeu Jovem Stygium, illum mortuorum DEUM, cui inter epulas & feſtivitates ludicrorum ſolennia facere conſveverunt. Confer Num. XXV. 3. Deut. IV. 1. Joſ. XII. 17. Intruſerunt ſe porro in eccleſiæ agrum, BAALBERITH SICHEMITA, qvaſi Dominus fœderis, qvem tutelarem DEUM poſt mortem Gedeonis Iſraëlitæ Jud. IIX. 33. IX. 4. ſibi præfecere; BAALZEBUB ECRONITA, Deus muſcarum, qvas creditus eſt abigere, idolum Palæſtinorum, ab ægroto Ahaſiâ II. Reg. I. 2. conſultum; ASIMA EMATHITES, qvem hirci ſpecie cultum fuiſſe putant II. Reg. XVII. 31. NIBCHAZ HEVÆUS II. Reg XVII. 31. qvi ſi nomen conſideres, procul dubio eſt Anubis Ægyptiorum, qvem tanqvam Cynocephalon canino capite effigiabant. Hujus numinis reverentia inducti Nubii Æthiopes canem ſibi regem conſtituerunt, ex cujus nutibus & ſaltibus res omnes agerent. NERGALEM, qvaſi Deum ignis, qvem Rabini ajunt cultum fuiſſe ſub forma gallinæ pullos operientis, Chutæi, SUCCOTH BENOTH Babylonii; THARTAK ſpeciem aſini præ ſe ferentem Hevæi; Alia Deorum portenta alii in regnum Samaritanum, cùm inde decem tribus ejectæ eſſent, invexerunt. Præterea THAMMUZEM certo anni die plangebant fœminæ, Ezech. IIX. 4. illum forte Adonin Veneris, qvem ab apro interfectum, Poëtæ fabulantur. Sed nec ſic ineptiarum ſatis fuit. THERAPHIM enim, tanqvam lares & penates domeſticos, & ſtatuas Spiritibus per adjurationem accerſitis plenas, ſibi fabricarunt, à qvibus reſponſa ſciſcitarentur. Jud. XVII. & XIIX. Gen. XXXI. Ezech. XXI. Hoſ. III. Zach. X. Qvin & per ſagittas & extiſpicium, Ezech. XXI. 21. ut & per ῥαβδομαντείαν ſeu bacillorum & virgarum ſortes Hoſ. IV. 12. & per OB ſeu Spiritum & Dæmonem ventriloqvum ab immundis partibus Harioli, ſubmiſſa voce, & qvæ ex telluris cavitatibus videretur egredi, reſponſa dantem, & per JIDEONI ſeu futurorum conſcios & mortuos,

Lev.

Lev.XX.6. Deut.XIIX.2. I.Sam.XXIIX. Eſ.XIX.3. IV.Reg.XXI.7. divinabant. Ægyptios etiam imitati, vitulum aureum, qvem paulo ante in igne conflarant, tanqvam Deum, ad formam Apis bovis, vel in honorem Oſiridis efformatum, adorarunt: ipſumq; æneum ſerpentē, à Moſe qvondam in medicinam ſuſpenſum, divinis honoribus proſecuti ſunt, donec ab Hiskiâ confringeretur. II.Reg.XIIX. Qvò pertinet Ephod aureum Gideonis, aureum ornamentum & ſuperhumerale militare, in victoriæ Midianiticæ monumentum & trophæum, non ſine gloriolæ aucupio, erectum à Gideone: qvo defuncto, ſtolidi Iſraëlitæ numen veſti ineſſe arbitrati, divinum illi cultum detulerunt. Judic. IIX. 27.

LXIX. Qvænam ſunt illæ Aſtharoth, ſeu Deæ gentiles, in qvarum cultum ſtolidus DEI populus ſe protrahi paſſus eſt?

Nomen ASTHAROTH, ſi interpreteris, greges, vel etiam almas & beatas ſignificat, ne pulcro nomine tectus Cacodæmon facilè deprehendatur. Inter Deas verò gentiles, Iſraëlitis notas, præcipua fuit illa Aſtarte ſeu Aſthareth Sidoniorum. II.Reg.XXIII.13. in cujus ſervitium ipſe etiam omnium Regum ſapientiſſimus Salomon conceſſit. I.Reg.XI.5. Videtur illa Juno fuiſſe, ut ex Auguſtino elegantiſſimè probat Fullerus, Miſcell. lib.I. cap. XIII. Nam Sidonii, ut & Afri, Junonem ſub nomine Aſtartes coluerunt: alii eam Reginam cœli, & Baaltidem ſive Baltim, hoc eſt, Dominam & Dionen, ut & Venerem Uraniam, & Lunam, atqve Dianam vocavere. In decipiendis enim hominum mentibus Satanas nihil, qvam libidinoſæ Veneris numen & nomen, invenit efficacius. Utq; libidini mortalium undeqvaq; adderentur fomenta, impurus Spiritus ſtrenuè curavit. Hinc & Phœnices impulit, ut in honorem πόρνης ἀφροδίτης virgines ſuas in fornicibus proſtituerent, ceu ſcribit Auguſtinus lib. IV. de civ. Dei cap. X. Qvem peſſimum morem obſervatum etiam fuiſſe à Cypriis Juſt. lib. XIIX. & à Moabitis, cùm Iſraëlitas ex Bileami conſilio ab officio avocarent, non eſt dubium. Præter Venerem in ſacris fit etiam Dianæ mentio Act. XIX. qvæ illa Nanæa eſſe putatur, in cujus templo Antiochus interfectus eſt. II. Macc. I.

LXX. Si tantus DEORUM fictorum numerus ipſam Eccleſiam infeſtā tenuit, qvotnā in cœtu malignantium, ipſo Satanæ ſtabulo, dicam regnum obtinuiſſe?

Antiqviſſimus Heſiodus jam ſuo tempore triginta Deorum millia uno verſiculo comprehendere potuit:

Τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ:

Qvot arbitraris ſecula poſteriora malorum feracia addidiſſe? Marcus Varro trecentos Joves numeravit, & neſcio qvot Veneres, qvotqve Apollines. Alii autem

Qvicqvid humus, pelagus, cœlum mirabile ſignant,
Id dixere DEOS, colles, freta, flumina, fontes,

uti ait Prudentius. Qvam dementiam Juvenalis, ipſe Gentilis, ſalſè irridet:

Porrum ac cæpe nefas violare & frangere morſu:
O ſanctas gentes, qvibus hæc naſcuntur in hortis
Numina!

Sed cum nec omnes nominare poſſent DEOS, nec qvenqvam præterire vellent, δῆμον & cœtum Deorum ſtulti coluerunt, eosq; omnes, ne ignoto cuipiam injuria fieret, Romani in πάνθεον concluſerunt, & Athenienſes in aris DEO ignoto conſecratis honorarunt. Et qvidem, ſi Gentiles, more fatuarum vetularum, puerulos nugis anilibus compeſcentium, Numina, qvæ ipſi haud crediderunt, aut credere potuerunt, ex Auguſtino lib. IV. de Civ. Dei, cap. X. & lib. VI. cap. IX. & lib. VII. cap. II. & III. ut & Arnob. adv. Gentes lib. IV. excogitaſſe demonſtravero, mirabere. Cùm mas & fœmina jungebantur, præter Hymenæum & Thalaſſiũ, invocarunt DEUM Jugatinum; cùm nupta domum ducebatur, Domiducum; ut in domo eſſet, Deum Domitium; ut cum viro maneret, Deam Manturnam. Hinc ut pavidæ ſponſæ ſine ulla difficultate virginitas auferretur, adeſſe jubebatur Dea Virginenſis, Deus pater Subigus, & dea Mater Prema, & dea Partunda, & Venus, & Priapus. Ad ſemina virorum elicienda (ſi pudor non prohibet legere) Liber ſollicitabatur, ſalacibus comitatus Satyris; ad mulierum, Libera: qvam adjuvabat Dea Mena, menſtruorum fœmineorum præſes. Deinde qvod Numen partum perducebat ad diem, vocabatur Dieſpiter; qvæ dolores partus minuebant, Juno, Lucina, Diana, Dea Fœta: qvod opem ferebat naſcentibus, Opis, & Dea Naſcio, & Dii nixi, & Ægeria: qvod ad vagitum os iis aperiebat, Vaticanus vel Vagitanus. Mulieri fœtæ poſt partum contra Sylvanum tres Dii cuſtodes addebantur, Intercidona, in cujus honorem ferire limen ſolebant; Pilumnum & Deverram qvam ſcopis limen deverrentes adjurarunt. Deinde in Amphidromiis qvinto poſt partum

die

die mulieres convenientes infantes curſu Laribus circumferebant: nono die, ut luſtrarentur, Deæ Nundinæ ſacrabantur. Hinc Eduſa præerat infantium eſcæ; Potina, potui; Cunina, cunis; Rumina vel Rumia, mammis. Ut rectè cubarent parvuli, Cuba canebatur; ut viverent, Vitumnus; ut ſenſum omnium uſum ſortirentur, Sentinus; ut levarentur de terra, Levana; ut pedes figerent, Iterduca; ut accederent illæſi, Adeona; ut ſtarent, Statilinus; Ajus Locutius & Fabulinus, ut fari auſpicarentur; ut honorarentur, Honorinus; ut pecunioſi eſſent, dea Pecunia & deus Æſculanus, & filius ejus Argentinus. Forculus præerat foribus; limini Limentinus, cardini, dea Cardea. Feſſos erigebat Feſſoria, hoſtes depellebat Pellonia, pavori infantium reſiſtebat Paventia, ſpem exigebat Venilia, vacare faciebat Vacuna, voluptatem donabat Volupia. Conſus & Catus præbebat conſilia & acumen; dea Sentia inſpirabat ſententias; ad agendum incitabat Agenoria; ſtimulos ad laborem addebat Horta & dea Stimula; oſſa ſolidabat Oſſilago; ſtrenuum faciebat dea Strenua, mala avertebat deus Averruncus. Dea Juventas, qvam Græci Heben vocant, poſt prætextum juvenilis ætatis exordia excipiebat: docebat canere Camœna, bona velle Volumnus cum Volumnâ, numerare Numeria. Meditrina medebatur morbis; viros uxoribus placabat Viriplaca. Nænia tandem dea & Libitina in funeribus cantabat, ultima, qvæ ad ipſum hominem pertinere putabatur. Ad rerum verò ſucceſſus obtinendos tot invocabantur Fortunæ, qvot vix numeres. In unâ Romanorum urbe templa erant Fortunæ Fortis, & Eqveſtris, & Parvæ, & Virginis, & Primigeniæ, & Obſeqventis, & Privatæ, & Viſcatæ, & Publicæ, & Virilis, & Convertentis, & Benè ſperantis, & Avertentis, & Malæ atqve Deteſtatæ, & Blandæ, & Dubiæ, & Mammoſæ, Barbatæ & Muliebris. Tam multiplici Fortunæ cultui originem videtur dediſſe Servius Tullius, qvod ab eâ ex ſervo in regnum eſſet evectus, ipſaqve in rebus plurimum haberet in utramqve partem momenti, omniqve in re humanâ dominaretur, ſicut Plutarchus inqvit.

LXXI. Furere dicam, an delirare, qvi monſtroſum illam Deorum multitudinem invehentes, illa in Deorum numero habuere, qvæ nec unqvam ſunt, nec, ſi forte ſunt, Numine prædita eſſe poſſunt?

Qvid verò dices, ſi audies eos templa dedicaſſe non tantum Virtuti, Veritati, Menti, Juſtitiæ ſeu Aſtrææ, Fidei, Spei, Pietati, Paci, Concordiæ,

Pudicitiæ, Saluti, Felicitati, Libertati, Honori, ſed & Occaſioni ſeu καιρῷ; Qvieti, Deſidiæ, cui præſidebat Dea Mucia, Riſui, Neceſſitati, Violentiæ, Tempeſtati; Morti, Paupertati, Deæ Mutæ, Febri, ne ſæviret; Pallori & Pavori, ut ex inſtituto Tulli Hoſtilii hoſtes, non cives corriperent; Angeroniæ, ut angorem depelleret; Angeronæ & Harpocrati, ut ſilentium rectè præſtaretur; Termino, ne limites ſtatuto dimoverentur loco; Cloacinæ deniqve, cujus ſimulacrum tempore Titii Tatii in cloaca inventum, cum ignoraretur, cujus eſſet Dei, ex loco nomen meruit. Lege, ſi lubet, qvæ de anilibus hiſce nugis Auguſtinus & alibi habet, & lib. IV. de civ. Dei, cap. IIX. graviter monet. Nec agrorum, inqvit, munus uni alicui Deo committendum arbitrati ſunt, ſed rura deæ Ruſinæ, juga montium deo Jugatino; collibus deam Collinam, vallibus Valloniam, arboribus putandis Putam, pomis Pomonam præfecerunt. Nec ſaltem potuerunt unam Segetiam vel Segeſtam talem invenire, cui ſemel ſegetes commendarent: ſed ſata frumenta qvamdiu ſub terrâ eſſent, præpoſitam voluerunt habere deam Sejam: cum verò jam ſuper terram eſſent, & ſegetem facerent, deam Segetiam: frumentis verò collectis atqve reconditis, ut tutò ſervarentur, Deam Tutulinam; ut in fornacibus rectè torrerentur, Deam Fornacem præpoſuerunt. Præterea præfecerunt Proſerpinam frumentis germinantibus; geniculis notisqve Deum Nodotum vel Nodinum, involumentis folliculorum Deam Volutrinam; cum folliculi pateſcunt, ut ſpica exeat, Deam Patelenam; cum ſegetes novis ariſtis æqvantur, qvia veteres æqvare hoſtire dixerunt, Deam Hoſtilinam; florentibus frumentis, Deam Florem; lacteſcentibus Deam Lactucinam vel Lactantem Deum; matureſcentibus Deam Maturam; cum runcantur, ſeu à terra auferuntur, Deam Runcinam; cũ deverruntur, Deverronam; cum ſtercoratio perficitur, Stercutium; cum robiginis; qva poſſent ſegetes exedi, metus eſt, Robigum. Nec omnia, addit Auguſtinus, commemoro, qvia me piget, qvod illos non pudet. Et qvi finis fuiſſet futurus, ſi voluiſſet addere Mellonam, deam mellificationis; Spinenſem Deum, qvi ſpinas ab agris prohibere credebatur; Nemeſtrinum, præſidem nemorum; Pomonam pomorum; Bubonam boum; Tellumonem terræ; Pana & Palen paſtorum; Pilumnũ piſtorum; Carnam vitalium humanorum; Lavernam furum; Furinam vindictæ facinorum; Penates domuum; Lateranum focorum; Annam perennam annorum; Genium rerum gignendarum; Comum conviviorum; Arculum arcarum & capſarum; Litas precum; Peitho & Suadam

dam perſvaſionis; Themin juſtitiæ; Momum convicii; Hipponam eqvorum; Myjagrum muſcarum; Libentinam libidinis; Antevortam præteritorum; Poſtvortam futurorum. Nec tantum te numerus tot vanorum Numinum in ſtuporem, vel, ſi mavis, in riſum conjiciet: Ipſi Numinum cultores inſana vanitate ſe ridendos, aut certe miſerandos exponent. Vidiſſes, præter Pontificem maximum, qvi ſtultos Deorum cultus docebat & diſponebat, Regem ſacrificulum ſeu Regem ſacrorum, ſacra ſolis regibus obeunda conficere; Pontifices minores in victimis cædendis & immolandis ſingulis pene diebus occupari; Sacerdotes Deorum & templorum curam habere; Camillos pueros parentibus Sacerdotibus miniſtrare; Sacerdotes fœminas ea ſacra facere, qvæ viris non licebat; Canephoros & Pyrphoros Sacerdotibus adſtare; Augures ad avium volatum aut tripudium ſoliſtimum, aut qvemvis alium motum, ut & ad tonitrua, & alia portenta, captare auſpicia; Flamines certis Diis facere, Martiales Marti; Qvirinales Romulo, Vulcanales Vulcano, maximæqve inter eos dignitatis Dialem ſuo Albegalero, ceu vocabant ejus pileum, ſemper inſignem, Jovis gratiam exambire, non nodum in veſte habere, non capream, carnem crudam, hederam, fabam tangere, nec nominare qvidem; Hæc enim & multa alia ei interdicta erant: ideoqve ſalva religione nec poterat exercitus armatos videre, nec eqvum contingere, eove uti, nec fermentatum panem in cibum adhibere, nec mortuum contingere, nec jurare, nec capillos ſervo tondendos porrigere; ſed cum ipſis ungvium ſegmina ſub arborem ſiliqvam terra operire. Vidiſſes præterea Salios verſicoloribus tunicis ſuccinctos, in honorem Martis Gradivi, cum tripudiis ad tibiam ancilia ſeu peltas cœlo, ut credebant, delapſas per urbẽ portare; Arvales fratres cum ſpicea corona pro agrorum fertilitate vota ſolvere; Epulones ſacra convivia in Deorum ludis exhibere; Patres Patratos fœderibus ſanciendis præſidere; Potinos & Pinarios Herculi ad aram maximam litare; Lupercos Pani nudos miniſtrare, & ſterilium fœminarum palmis verbera ingerere; Duumviros ſacrorum ex ſacris libris & carminibus Sybillinis inſpectis in animis miſerorum ſuperſtitionem augere; varios ſodales, Titios, Auguſtales, Idæos ad fraternitates ſacras ſe obligare; Hierophantas cicutæ poculo ſe caſtrare; Gallos Cybeles, ſeu magnæ matris Deûm cultores, vel manu virilia exſecare, & variis coloribus fucatos faciem cum tympanorum ſonitu & tinnitu cymbalorum, fœminis ſimiliores qvam viris, incedere, & ut Deam ſangvine ſuo placarent, lacertos cruentare, pinusqve lituo, crotalis, cymbalis, tympanis & tibiis

tibiis ſonantes geſtare. Vidiſſes Veſtales intonſas æternum efferre adytis penetralibus ignem, &, ſi forte ignis ſacer extinctus eſſet, qvod qvidem contigit Athenis Ariſtone Archonte, Delphis templo à Perſis extincto, & Romæ Mithridatici & civilis belli temporibus, flammam ex ſole accenſam elicere, & cribro aheneo exceptam in ædem deferre. Vidiſſes porro pompas, in qvibus præter imagines Deorum & victimas phallus, obſcœnum membrum portabatur; Supplicationes & lectiſternia, in qvibus omnes tribus & ordines ad delubra procedebant, & lecti in iisdem ad pernoctandum & convivandum ad Deorum pulvinaria ſternebantur; Sacrificia publica, privata, peregrina, ſtata, ſolennia, anniverſaria, amburbalia, ambarvalia, ſolitaurilia, luſtralia, ἄναιμα, ἔναιμα, ἄοινα, οἰνόσπονδα: in qvibus ex ſacrificio epulũ; ex epulo potatio; ex potatione comeſſatio; ex comeſſatione factꝰ eſt ludus; ex ludo lis; ex lite condemnatio; ex cõdemnatione compedes & ſphacelus, ut eſt apud Epicharmũ. Vidiſſes victimas & hoſtias præcidaneas, ſuccidaneas, eximias, prodigias, bidentes & hecatombas, in qvibus centum aris uno loco ex ceſpite erectis, totidem animantibus cæſis ſacra fiebant. Vidiſſes urbes, claſſes, exercitus, agros, pecudes luſtrari & expiari; offerri ver ſacrum, ut qvicqvid naſceretur inter Calendas Martias & Idus Majas, Diis ſacrum eſſet; conſecrari primitias, decimas; evocari Deos in obſidio urbium hoſtilium certo carmine; vinculis annecti Deorum ſimulacra, ne hoſtili carmine poſſent evocari; urbes deinde devoveri: alia ſacra furore, alia luctu & lamentatione, alia tripudiis, alia maledicentiâ, alia proſtitutione virginum & matronarum, alia caſtratione, flagellatione, certamine, jejunio, & aliis nefandis vitiis celebrari.

LXXII. Inſaniam hanc dicam, an ſuperſtitionem Gentilium, dubito.

Dices id magis, ſi cogites, aliqvos haſtas aut ligna delibrata corticibus pro Diis veneratos fuiſſe: Neuros juxta Boryſthenem enſes pro Martis ſimulacro adoraſſe, Scythas acinaci ſacrificaſſe, Cheronæos ſceptrum Jovis coluiſſe, Æthiopes diem, Cyllenios pharetram, columbam Aſſyrias. Alii mari porrectum collem, velut præſentem Deum, coluere, & Phryges Mæandro & Marſyiæ fluviis ſacra fecere. Saxones noſtri columnam ligneam ſub dio collocatam, qvam Irmenſeul vocabant, votis proſeqvebantur. Qvidam humana cum brutis jungebant, & qvæ in natura diſſimilia erant, deos ſuos fecerunt, Cynocephalos, Ophyocephalos,

los, Onocephalos, Criocephalos, hoc eſt, qvi canis, ſerpentis, aſini & arietis capitibus eſſent. Hortenſia etiam & ipſa animantia culta fuere. Ægyptii cepas & allium venerabantur, Heliopolitani bovem, Memphitæ vaccam, Leontopolitani Leonem, Mendeſii capram & hircum, Arabes informem lapidem. Deteſtanda hæc ſunt: Sed accipe etiam ridendum, ſi impietas meretur rideri. Plinius lib. II. cap. VII. ait, gentes qvasdam aliqva obſcœna pro Diis habere, & multa dictis magis pudenda. Si qværis, qvæ illa obſcœna fuerint, Clemens Romanus in V. Recognitionum indicat, cum de Ægyptiis teſtatur, qvod crepitus ventris pro numinibus habendos eſſe docuerint: Hinc & Minucius Felix in Octavio refert, Ægyptios non magis Serapidem, qvam ſtrepitus per pudenda corporis expreſſos extremiſcere. Scilicet qvia & ſervandi hominis, ſi emittantur, & perdendi, ſi retineantur, habent poteſtatem, divinitatem meruerunt! Nondum ineptiarum finis. Galli, teſte Plinio, præſentius numen non habuerunt, qvam viſcum in qverna arbore inventum. Alii arbores paulò majores, tanqvam Deos, ferro incidiſſe, capitale judicabant. Syri piſces & columbam, Troglodità teſtudines; Nubii canem, Babylonii Draconem, Thebani aqvilam, coluerunt. Et qvid ferè eſt ex animalibus immundis, qvod Numinis loco Ægyptii non habuerunt? Dii erant illis feles, Ichneumones, accipitres, Ibides, lupi, crocodili, aſpides, & qvid non? Imò eò inſaniæ ſunt progreſſi, ut ſpiritibus etiam immundis, Laſchedim & Laſchirim, dæmoniis vaſtatoribus & piloſis ſacrificarent. Deut. XXXII. 17. Levit. XVII. 7. Et Norici, ut ſcribit Tertullianus in Apologetico, Tibilenum (den Tübel oder Teuffel) adorarunt. Saxones, ut eſt apud G. Fabricium lib. I. Originum Saxonicarum, præter Finnum Deum & Sibam, malum Deum, qvem atrum ajebant, coluere, ne noceret. Eum Heneti & Slavi vocarunt Zcerneboch, id eſt, nigrum Deum & Diabol, teſte Helmoldo lib. I. Chronicorum c. LIII. Qvid in Americanorum Idolorum Vizlipuzli & Tezcathlipucæ cultu perpetratum ſit, novimus. Nam videndum ſe nonnunqvam exhibuit miſeris Satanas, & ad victimas humanas magno numero cæſas exultavit. Illorum verò ſuperſtitio præcipuè incrementa ſumſit, qvi defunctos heroas benè meritos divinis honoribus proſecuti ſunt, ut Ægyptii Iſidem & Oſiridem; Mauri Jubam; Macedones Cabirum; Pœni Uranum; Latini Faunum; Sabini Sabum ſeu Semanem ſeu Sancum; Athenæi Minervam; Samii Junonem; Paphii Venerem; Lemnii Vulcanum; Naxii Liberum; Delphi Apollinem; pleriqve Græci Herculem, Æſculapium, Caſtorem & Pollucem;

Roma-

Romani deniqve Qvirinum: Nam cum Romulus à patribus, qvos ſpernere cœperat, trucidatus eſſet, Julius Proculus ab iis ſubornatus eſt, ut nunciaret plebi, ſe vidiſſe Romulum habitu humano auguſtiorem, eumqve mandaſſe ad populum, ut ſibi delubrum fieret, ſe Deum eſſe, & Qvirinum vocari.

LXXIII. Sic igitur video, nullum pene eſſe Gentium Deum, qvi non aut antea homo fuerit, aut inter aniles fabulas, fraudibus Diabolicis commendatas, natus, opinionem deitatis acqviſierit.

Rectè ſentis. Nam non aliter, ac nunc Pontificii Sanctos ſibi nonnullos, qvos in auxilium evocent, conſtituerunt, &, ceu vocant, canoniſarunt; ita Gentiles eos ſibi Deos conſecrarunt, qvos Virtus, ut Herculem, aut munera, ut Cererum & Liberum, aut artium inventio, ut Æſculapium & Minervam commendarat, ut rectè Auguſtinus lib. IIX. de civ. Dei c. XXVI. concludat, omnem religionem paganorum circa homines mortuos fuiſſe impletam. Ut præterea Pontificii ab iis, qvos tanqvam Chriſtiana emblemata antiqvitas pia depinxit, auxilia poſcunt; ita qvalem Deum ſuperſtitio Ethnicorum fabuloſa finxit, talem plebs credula coluit, ſapientioribus longè aliud ſentientibus. Hinc idem Auguſtinus lib. IV. de civ. DEI c. XI. nugas gentilium refutaturus, ipſe concedit, ſubtiliores paganos multos qvidem Deos nominare, unum autem Jovem credere, qvi in æthere ſit Jupiter, in aëre Juno, in mari Neptunus & Salacia, in terrâ Pluto & Proſerpina, in focis domeſticis Veſta, in fabrorum fornace Vulcanus, in ſideribus ſol, luna, & ſtellæ, in divinantibus Apollo, in merce Mercurius, in Jano initiator, in Termino terminator, Saturnus in tempore, Mars & Bellona in bellis, Liber in vineis, Ceres in frumentis, Diana in Silvis, Minerva in ingeniis. Et Seneca inqvit lib. IV. cap. IIX. de benef. Naturam voca, Fatum, Fortunamqve: Omnia ejusdem Dei nomina ſunt, variè utentis ſuâ poteſtate. Ad exprimendam autem Dei potentiam, Gentiles vocabulis etiam fœmineis utebantur, & Juno vocabatur, qvod ubiq; juvat; Venus, qvod vi ſua ad omnia veniat & penetret; Ceres qvaſi geres à proferendis fructibus; Minerva à minis, qvas metuenda ejus potentia incutit; Diana, qvod diem efficiat; Lucina, qvod partum in lucem edat; Veſta, qvod vi ſua ſtet, aut à Græco ἑςία, qvod vivam flammam notat; Nemeſis deniqve, qvod pravis νεμεσᾷ, ſuccenſeat, & bonis bona νεμῇ, diſtribuat. Hac eadem ratione unus ille

Deus

Deus gentibus dicebatur Pluto ob divitias; Mavors, qvod magna vertat; Saturnus, qvia omnes exſaturat, & ſibi tanqvam verus Schaddai ſufficit; Liber pater, qvod liberet; Apollo, qvod perdat & aſpellat malos; Pan, qvaſi univerſæ naturæ Dominus. Qvæ nomina apud Gentiles inventa, non poſſunt citra crimen læſæ majeſtatis, illis, qvi Dii dicuntur & non ſunt, communicari, ut non nemo ait. Qvâ verò tandem de cauſâ non unum DEUM compendio prudentiore colunt? Cur & ſe in variis numinibus ſollicitandis fatigant, & unum omnium rerum creatorem deſerunt? Sed regnum in mundo impio ſe obtinere, vel hac techna oſtendit Cacodæmon. Illius enim ſuggeſtione varia nomina variasq; figuras excogitârunt mortales, in qvarum numine qvoties ſalutem qværebant, toties extremam perniciem invenerunt, iis interim magis excuſandis, ſi excuſationem meretur ſuperſtitio, qvi multis nominibus unum Deum appellarunt, qvam qvi hieroglyphicæ Patrum religionis imperiti, tot exiſtimarunt eſſe Deos, qvot repererunt vocabula.

LXXIV. Numqvid tot gentium Deos certo numero potes includere?

Id qvidem omnino reor factu impoſſibile. Nam & ipſe M. Varro, diligens Deorum ſuorum conſarcinator, & ſcriptor Romanarum rerum peritiſſimus, cum XVI. libris rationem & numerum Deorum comprehendere conaretur, fatigatus in ipſo labore ſubſtitit, & cum multa ſcripſiſſet, pleraqve incerta eſſe conceſſit. Fecit autem tria Theologiæ genera, unum Myſticum & fabulare, qvod Scævola pontifex nominavit nugatorium: Aug. lib. IV. de civ. cap. XXXI. alterum Phyſicum & naturale ſeu Philoſophicum; tertium Civile & politicum: qvorum illo utantur Poëtæ, iſto Philoſophi, hoc populus. Illud accommodatum eſſe cenſuit ad theatrum, iſtud ad mundum, hoc ad urbes. In primo dixit multa eſſe contra dignitatem & naturam immortalium ficta, cùm Deus alius dictus ſit ex capite, alius ex femore prodiiſſe, non nemo adulterii, furti, imprudentiæ incuſatus ſit. In altero multas eſſe ſententias, qvæ facilius intra parietes in Schola, qvam extra in foro aures ferre poſſint, & ut Scævola dixit, non congruat civitatibus, cum obſit populis, noſſe, qvæ de multis Diis vera dicuntur. Tertium autem in urbibus cives, maximè ſacerdotes, noſſe & colere debere. Ex qvibus omnibus facilè colligitur, ſecundum genus, qvod eſt Philoſophicum, qvod eſt naturale,

qvod ad mundum ipſum eſt accommodatum, & Deos Poëtarum atqve populorum ridet, palmam obtinere, ſed cognoſci à plebe non oportuiſſe. Uti enim ex populi manibus, Papæ edictis, Biblia excutiuntur, ita ſacerdotes profani veritatis agnitionem invidebant reliqvis. Interim Auguſtinus lib. VI. de civ. Dei cap. VII. Poëticum Deorum & civile genus in unum coire, & populum credulum, qvos Deos Deasq; ſive Poëtæ finxerunt, ſive ex Poëtis L. latores aſſumſerunt, non ſaltem ridiculis, ſed & impiis ceremoniis colere, multis argumentis obtinet, & cap. X. demonſtrat, Senecam vehementius, magna uſum parrheſia, civilem Theologiam reprehendiſſe, qvàm Varronem fabuloſam. Sed ut expectationi tuæ ſatisfaciam, tuqve, qvam beati ſint, qvi in gremio Eccleſiæ educati vero Jehovæ innituntur, collatione noſtræ felicitatis cum fœdis gentium tenebris inſtituta, penitius cognoſcas, ſcias omnes Deos, & præcipuè eos, qvos Græci cum Romanis coluerunt, populi autem Orientales, & ipſi Judæi maximam partem ſub aliis nominibus cognitos habuerunt, in duas fuiſſe claſſes diſtinctos, in qvarum altera fuerunt Dii ſelecti, in alterâ Dii minorum gentium.

LXXV. Qvi qvæſo fuerunt Dii minorum gentium?

Eorum alios vocaverunt Semideos, alios Indigetes, alios Semones, ob meriti paupertatem cœlo haud dignos, alios, qvod noviſſimè in Deorum numerum recepti ſint, Novenſiles, alios Cabiros & Curetes, tanqvam Deorum miniſtros. Ex horum omnium cœtu qvidam dicebantur ἀποπομπαῖοι & ἀλεξίκακοι, qvi mala averruncarunt; reliqvi ἀλιτήριοι & προστροπαῖοι, qvi ut peſtilentes & malitioſi mortalibus inſidiabantur. Inter hos DEOS, qvaſi ſubdelegatos, celebrantur Dii marini, Æolus, Glaucus & Melicerta; Eumenides præterea, Charites, Silvani, Satyri, Fauni, Nymphæ, Najades, Nereides, Dryades, Lemures ſeu animi humani exuti & liberi ſtipendiis vitæ, ut loqvitur Apulejus: Qvorum qvi pacato numine domum poſſideret, dicebatur Lar: qvi terriculamenta objiceret, Larva: de qvo incertum foret, Lar eſſet an Larva, DEUS Manes. Larium mater Larunda, Manium Mania itidem colebatur. Heroas imprimis & Indigetes, qvos ob beneficium cœlo conſecratos publica autoritate in DEOS retulerunt & fictâ ἀποθεώσει templis & flaminibus donaverunt, ſuſpexere. Et qvanqvam Dii etiam ſelecti, qvibus Græci varia facinora, vero DEO indigna, adſcripſere, revera homines qvondam fuerunt, qvibus, ut Romano utar verbo, faſtigium decreverunt, & templa, flamines, pulvinaria, & aras, tanqvam

in

in Deorum ſedes receptis, dedicarunt, vetuerunt tamen poſtea in numerum Deorum ſemel ſelectorum plures recipere, ſed inferiori ſubſellio ſuos Semideos juſſerunt eſſe contentos. Qvorum qvidem tot habebant, novis ad antiqvos facilè & qvavis levicula de causâ additis, ut certus eorum numerus nondum iniri potuerit. Carthaginenſes ſuo Hamilcari, Meſſenii ſuo Ariſtomeni, Romani non ſaltem ſuis Cæſaribus, ſed & Carmentæ & Accæ Laurentiæ meretrici, qvæ populum Romanum bonis ſuis heredem fecerat, & Cacæ, qvæ Herculi fratrem furem prodiderat, Divinitatis aras poſuerunt. Argonautæ Caſtorem & Pollucem, in qvorum capitibus geminam flammam conſpexerant, conſecrarunt. Græci athletas, ne de aliis Heroibus in Senatum Deorum relatis dicam, Euthymum ſemper Olympiæ victorem, ſemel victum, Theagenem CD. coronis ornatum, & Cleomedem, nefarium illum puerorum in luto literario oppreſſorem, & alios propudioſos inter Semideos & Indigetes numerarunt. Plin. lib. VII. cap. XLIIX. & Pauſan. lib. VI. Pertinent tandem ad Deos minorum gentium infera illa Charontis, Cerberi, Tartari, & Stygiæ paludis numina, qvæ ſi precibus in ſua vota vocent, ipſi viderint, num qveant cœlitibus placere. Sed commodè ſpiritus damnati ſuperſtitioſos infernalium furiarum cultores, ſuæ ſortis admonuerunt, fore, ut omnes fluvium Lethen biberent, omnes paludem Acherontis adirent, omnes nigram Charontis ſqvalidi naviculam conſcenderent, frementes flammarum pœnas paterentur, perqve Cerberi, & furiarum tormenta ad ſcelerum ſenſum adigerentur. Et licet nonihil ſpei miſeros juſſerint in campis Elyſiis ponere, in qvibus, ad dexterum inferorum latus, eſſet ferax tellus fructuum, chori cyclici, concinna convivia, oblectamenta muſica, & voluptas nulli moleſtiæ conjuncta, qvotumqvemqve tamen, ut de his rebus certiores eſſent, conſulere poterant? qvid rerum certarum inter nugas tantas ſupererat?

LXXVI. Inter tot Numinum ludibria ſatis miſerè Gentiles oportet & vitam traxiſſe, & extremum diem obiiſſe. Sed ad ſelectos DEOS revoca ſermonem?

Dii ſelecti à Varrone ſtatuuntur viginti. Aug. lib. XII. de civ. cap. II. Inter qvos duodecim dicebantur Conſentes & Cœlites, qvi à ſuperiore æthere ad Solem usqve demeent, & cauſarum latentium arcana

na componant, & ob id magnum Deorum Senatum conſtituant. Eorum numerantur ſex mares, totidem fœminæ: qvorum omnium imagines auratæ in foro Romæ viſebantur, qvosqve Ennius uno diſticho eſt complexus:

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

His octo adduntur, tanqvam patritii, qvi qvidem certis conciliorum generibus intereſſe poſſunt, ſed nondum patribus conſcriptis accenſentur. Inter eos tanqvam Conſul Pomeridianus eminet Janus, deinde Saturnus, poſt Genius, porrò Sol, Orcus, Liber Pater, Tellus, Luna. Genius idem cum Jove eſt, ut Auguſtinus docet lib. VII. de civ. Dei, cap. XIII. Sol cum Apolline, Tellus cum Veſta, Luna cum Diana idem numen obtinuit. Qvo autem jure Saturnus, Janus, Liber ſeu Bacchus & Orcus ſeu Pluto, ex Deorum primiceriorum catalago excluſi ſint, ipſi viderint. Nos ne Conſentium Deorum conſeſſum ſpreviſſe videamur, luſtremus eorum divinitatem, tot veſtigiis, non tam mortalitatis, qvam iniqvitatis, conſperſam.

JUPITER, olim Jovis dictus, cui Æthera aſcripſerunt, ipſo nomine, qvod vel ex voce Jehovæ deductum eſt, vel juvantem patrem deſcribit, majeſtatem ſoli noſtro Deo debitam præ ſe ferre viſus eſt, Rex Deûm atq; hominum vocatus, cujus omnia plena ſint. Nomen autem illud ſtolidæ gentes ſuis Regibus indiderunt, ut vel hinc intelligas rationem, cur Varro trecentos Joves numerarit. Inter omnes emicuere Argivi, qvi cum Niobe, Jo, Danae, & Alcmenæ rem habuere; Phrygius, videlicet Tantalus, qvi Ganymedem rapuit; Cretenſis, qvi Europam abduxit. Qvi ſi qvæ ſcelera, adulteria, furta, cum aliis regibus ὁμωνύμοις commiſere, ea ab ipſo Jove commiſſa fuiſſe, Poëticis uſi figmentis & involucris, crediderunt. Conſule Nat. Comit. l. II. Myth. c. I. Aug. l. VII. de civ. c. IX. Lactant. l. I. c. XI. Voſſ. l. I de Idolol. c. XIV.

JUNO, ſoror & uxor Jovis, cui falſo aër tributus eſt, in Inſula Samo educata, à fratre in cuculum, ut Poëtæ ludunt, verſo ſtuprum paſſa, & in matrimonium ducta, pellicumq; multitudine nimium infeſtata, diſſidiis domeſticis ſæpè in maritum inſurrexit. Dici deinde cœpit Lucina & Egeria, qvia partus in lucem egerat, Juga, Cinxia, Socigena, Parthenia, Populonia, Fluonia, ſuperſtitione nimium per adulationem Cretenſium, ſemper mendacium, promota.

APOLLO, cui ſol tribuebatur, & Muſicæ, Muſarum atq; vaticiniorum

rum

rum præfectura, alio nomine Phœbus, Titan, & Adonis, qvaſi Adonai & Dominus vocari conſvevit. Heliogabalum Syri, qvaſi Eloahgabol. i. e. Dominum formatorem, κτιστὴν τῆς οἰκουμένης, Herculem Tyrii, Mithram Perſæ, Orum Ægyptii appellabant. Cretenſis Apollo Jovis & Latronæ fuit filius, qvem ab Arcadibus, qvos durius habuerat, pulſum Admetus Theſſaliæ in familiam adſcivit, curà gregis ei commiſsâ. Hinc operam locavit Laomedonti in exſtruendis Trojæ mœnibus. Apud Ægyptios Apollo Oſiridis filius, choro ſymphoniaco novem virgines adornato, figmento de novem Muſis occaſionem dedit.

DIANA, Apollinis ſoror, Lunæ præſidium nacta eſt à ſtultis gentibus: qvæ omnia in unum commiſcentes, & fabulis nihil non interpolantes, eam jam Hecaten, jam Proſerpinam à Plutone raptam appellarunt. Memorabile eſt, qvod Æl. Spartianus, in Ant. Caracallo ſcribit, memoriæ traditum eſſe, qvod qvi Lunam fœmineo nomine & ſexu nuncupandam putant, ii addicti mulieribus ſemper inſerviant: Qvi verò Lunæ Deum crediderint marem eſſe, qvemadmodum apud Carrinos Deus Lunus cultus eſt, & nobis Germanis Luna maſculino genere effertur, ii dominentur uxori, neqve ullas muliebres patiantur inſidias.

CERES, Proſerpinæ mater, Jovis ſoror & pellex, impudica ob ſtuprum, qvod fuit paſſa, infelix ob filiæ raptum, furibunda ob eandem non inventam. qvia agriculturam Siculos docuit, frugum curam ſortita eſt, eadem cum Jo, ſeu Iſide Ægyptia, & Ope, qvoad munus in frumento procurando obeundum.

VESTA, domorum terræqve ſervatrix credita, Saturnum genuit, Pales dicta, & alia eſt ab illa Veſta, qvam Saturnus genuit, qvæqve ignis & Virginitatis dicitur Dea, & in cujus honorem Sodalitas virginum Veſtalium, ignem perpetuum cuſtodientium, inſtitutum eſt.

VENUS, qvæ prima artem meretriciam exercuiſſe dicitur, ſuum nomen pluribus largita eſt, & nuptiarum atqve voluptatis Dea habita, plerisqve cum ſuo, ſive filio, ſive famulo, Cupidine utramqve paginam fecit. Etſi autem Venus verè & hiſtoricè deſcripta ſcortum impuriſſimum fuit, in cujus ſacris obeundis ea facinora commiſſa ſunt, à qvibus aures & animus abhorret, ut tamen fucum ſuperſtitioni facerent, Venerem finxerunt aliam cœleſtem & uraniam, rerum omnium genitricem, virginitatis amiciſſimam.

Scilicet innumeris vix ſtant mendacia fulcris!

MINERVA ſeu Pallas (ne mythologiam de ejus ex cerebro Jovis nati-

nativitate attingamus) Neptuni filia, conſtantiſſima virginitatis amatrix, armorum ſcientiæ, qvam bellicoſa virgo profeſſa eſt, adjunxit artes lanificii & telæ, atqve cultum oleæ: & ob id ingeniis hominum præſidere dicta eſt.

VULCANUS, loripes, cùm aut non placeret uxori Veneri, ob artis fabrilis contemtum, aut miſer libidini ejus non ſufficeret, Martem & alios adulteros in toro paſſus eſt, hoc tamen lucro, ſi diis placet, beatus, ut ob uxorem & ipſe numen & nomen poſteritati tradiderit, in nuptiis tædas ferre creditus.

MARS, etſi Jovis & Junonis filius, tamen ob Neptuni filium interemptum, Athenis in Areopago cauſam dicere coactus, ex furtivis congreſſibus cum nobiliſſimis fœminis inclaruit: cumqve feroci ac acri eſſet ingenio, nullibi certam inveniens ſedem, tanqvam furioſus huc illuc pererrans, omnia luctu & calamitatibus replevit, & ob id bellorum DEUS habitus fuit: qvibus etiam ejus ſoror & uxor Bellona, alias Enyo dicta, præfecta eſt.

NEPTUNUS cum fratribus, Jove & Plutone, de regno Saturni patris expulſi diſſidens, ſortium jactu loca inferiora marina accepit, ſicuti Pluto mediterranea, & Jupiter ſuperiora: Ideoqve Deus maris creditus fuit, multarum Nympharum ſtuprator, multarum pater: innumero Deorum marinorum cœtu ſtipatus.

MERCURIUS tandem, verſipellis ille Fur, alioqvin Vertumnus dictus, qvia Vulcano inſtrumenta fabrilia, Veneri cingulum, Jovi ſceptrum ſurripuit, & tanqvam abjectus ſordidiſſimusqve homuncio, cœnaculum Deorum verrere, curiam ſternere, mandata deferre conſvevit, mendaciſſimâ illâ ἀποθεώσει receptus eſt in ſedem & concilium Deorum, non minorum, non medioxumorum, ſed ſummorum: qvorum conſeſſum, qvod diximus, ingredi non auſi ſunt nec JANUS, pater ille Latii primus, nec SATURNUS, qvi Janum docuit agriculturam & humanitatis artes, primusqve inter mortales (qvantum Græci ſemper pueri, & hiſtoriarum antiqvarum ignari norunt) regnavit, nec PLUTO, totius Orci Monarcha, nec LIBER pater, præ omnibus ferè diis à gentibus cultus; nec COELUS ſeu Uranius, ipſius Saturni, adeoqve Jovis & omnium Titanum pater, nec deniqve MENS, nec FELICITAS, nec HONOR, nec CONCORDIA, nec VIRTUS: qvæ tamen omnia pro diis habuerunt. Hanc de Diis ſelectis narrationem veram & hiſtoricam, ut & reliqva poëtarum figmenta, ad philoſophicam rationem tranſtulerunt Stoici, artificio

cio qvidem ſubtili, ſed nullatenus ſibi conſtanti, uti patet ex tota Natalis Comitis Mythologia. In fictis verò hiſce numinibus confutandis egregiam operam locarunt Lactantius, Auguſtinus, Arnobius, & acerrimus humanæ dementiæ riſor Lucianus. Qvibus confer operoſiſſimum Syntagma Lilii Greg. Gyraldi de Hiſtoria Deorum XVII. libris comprehenſum.

LXXVII. Sic igitur video, nullum eſſe inter majores illos gentium Deos Conſentes, qvi non inter homines homo qvondam, & qvidem ſatis turpiter vixerit, ſed deinde per ſtultam ἀποθέωσιν rebus ſoli DEI nutui ſubjacentibus præfectus ſit: ſed nunqvid fictis iſtis numinibus Satanas cœtum ſuum certis legibus ad virtutem aſſveſecit?

Eja bonum nomothetam! Qvod ſi recta ratio qvandoqve gentibus non præluxiſſet, cujus uſum paſſim monſtrarunt ſaniores Philoſophi & LLatores prudentiſſimi, nec tantillum honeſtatis inter mortales extra eccleſiæ gremium ſuperfuiſſet. Multis enim rationibus Auguſtinus lib. II. de civ. Dei c. V. & VII. & XXII. probat, Deos præcepta probitatis nunqvam dediſſe, ſed in ſacris turpia qvæqve celebrari juſſiſſe, ita, ut ſenatus tandem ipſe, cui diſplicuit furor bacchantium, ſenſerit, qvid immundi ſpiritus, dum pro diis habentur, in hominum poſſint mentibus, ceu idem loqvitur, lib. VI. cap. IX. Suggeſſerunt enim, inter ipſos Deos freqventata adulteria & furta, ut docerent, eos hominum ſcelere conſimili offendi non poſſe. Cogita qvæſo, & ſi caſtitas aurium permittit, audi turpitudinem LUDORUM SCENICORUM, in qvibus regnaverunt figmenta poëtarum, inqve qvibus populus adulteria Jovis, furta Mercurii, ſcortationes Veneris, reliqva reliqvorum deaſtrorum ſcelera à mimis didicit. Cur qvæſo? Immundi ſpiritus juſſerunt, & ſi omiſſi eſſent ludi, in populum graviter animadvererunt. Qvo conſilio? Simulabant illis Numina placari. Populus igitur ſibi qvoqve ſimilia imitanda eſſe ſtatuebat, cum hanc petulantem & impudentem, totqve ſceleribus & neqvitiis diſtentam religionem Deos placare crederet. Qvi tamen ſcenæ ſuam operam locabant, ipſosqve adeo religioſarum fabularum actores, laudanda Romanæ virtutis indoles dignitatibus arcuit, tribu movit, agnovit turpes, fecit infames. Rectè igitur Cyprianus ad Donatum: Adulterium diſci-

diſcitur, dum videtur, & lenocinante ad vitia publicæ autoritatis malo, qvæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpectaculo revertitur impudica. Confer Auguſt. lib II. de civ. Dei c. IIX. & XXVII. & l. IV. c. XXVI. Primum vidimus impietatis apud gentes fomentum; ſeqvitur alterum: BACCHANALIA videlicet, qvæ ipſo Varrone teſte, à bacchantibus, non niſi mente motis, fieri poterant, & à thyrſigeris, furore correptis, tanta celebrabantur inſaniâ, ut cùm omnis pudor in illis exularet, SCto tota tandem Italia prohibita ſint, ne qvod urbis imperium Romani virtute qværebant, iſtud Dæmonium neqvitia perderet. Primam Bacchanaliorum originem Julius Firmicus in lib. de error. profan. relig. ex variis autoribus recenſuit. Nam cum Junonis impulſu Liberum, Jovis ex pellice filium, Titanes peremiſſent, adhuc puerum, reliqva qvidem membra dentibus diſcerpta deglutierunt, ſed cor abjectum Jupiter dicitur imagini, ex gypſo plaſtico opere factæ, incluſiſſe, & pro tumulo templum exſtruxiſſe, eiqve Silenum, Liberi qvondam magiſtrum & Pædagogum præfeciſſe Sacerdotem: Cujus ductu Cretenſes poſtea annua Liberi ſacra trieterica conſecratione obierunt, omniaqve, qvæ puer moribus aut fecerat, aut paſſus erat, tanqvam in ſcena expreſſuri, taurum vivum dentibus laniarunt, & per ſecreta ſilvarum clamoribus diſſonis ejulantes, tantum furorem pectoribus ſubitò conceperunt, ut non per fraudem agere, ſed per inſaniam crederentur. Sic, Cacodæmone autore, à ſerviente plebe Deus factus eſt, qvi non potuit habere ſepulturam. Confer Auguſt. lib. VII. de civ. Dei c. XXI. Qvid referam horrendum illum, &, ut Herodotus ait, turpiſſimum morem, qvo Babyloniæ fæminæ, ut & Cypriæ, ſemel in vita ad fanum VENERIS ſedere conſveverunt, ut hoſpites evocatâ aliqvâ, qvâ libuiſſet maximè, ad libidinem abuterentur, injecto prius in ſinum argento? Qvid de illo cultu Veneris turpiſſimo dicam, qvi apud Euſebium lib. III. de vitâ Conſtantini legitur? Qvid Alexandrinorum deſcribam dementiam, qvi, ut Ruffinus teſtatur l. 2. c. XXV. uxores commodabant Tyranno, SATURNI ſacerdoti, ad lubitum ſtuprandas? Qvid Naſamones, & modernos Calecutios in theatrum producam, qvorum ſponſæ cum ſingulis convivis prima nuptiarum nocte coëunt? Qvis patienter audiet, ſi de PRIAPI ſeu MUTINI & ITYPHALLI cultu aliqvid adjiciatur? Teſtatur Diodorus, Oſiride Ægyptiorum Rege ab impio fratre Typhone ejusqve conſciis interfecto, ejusqve cadavere in fruſta diſſecto, & præter virilia, qvæ nemo voluit recipere, aſportato, Iſidem, uxorem Regiam, bello fœderatis illato, membra iis reliqva extorſiſſe; virilia

autem, cum reperiri non poſſent, templo ſacraſſe, qvibus, qvi initiandi ſacris erant, prima ſacra facerent; ſponſæ etiam immani priapo inſidentes, primum virginitatis florem Dæmoni delibarent. Nec illud ſatis: ſed & turpiſſimam pudendorum imaginem per agros in ſuis Ambarvalibus circumlatam in medio foro matrona ſpectatiſſima coronare jubebatur. Aug. lib. VII. de civ. Dei cap. XXI. Sic & in SACRIS ELEUSYNIS CERERIS non oſtenſum ſaltem, ſed & cultum fuit membrum muliebre. Nam qvia, ſecundum Arnobium, Baubo vetula Cererem, de Proſerpinæ raptu triſtem, ad riſum inflexerat, cum eam partem corporis, qvæ ſexum fœmineum à viris diſcriminat, feciſſet ſumere habitum puſionis, obſcœnitatem eam nefandam in ludis Cereris ſecretioribus annuatim imitari oportuit. Bellam ſanè religionem! Sed qvæ tandem illa inſania eſt, qvâ qvædam Herculi ſacra fecerunt, qvæ non εὐφημίᾳ, ſed maledictis & exſecratione celebrabantur, ſeverâ lege interpoſitâ, ne cuiqvam vel imprudenti bonum verbum excideret? Qvanqvam autdm hæc omnia talia ſunt, ut ad ea humana mens nondum prorſus emota, obſtupeſcat, majorem tamen adhuc obſcœnitatem prodidit Cacodæmon, cum ſacra Magnæ Matris Deûm miſeris mortalibus imperaret.

LXXIIX. Memini, me de turpi Magnæ Matris Deûm cultu audiiſſe: Sed qvia ſemel hanc ſalebroſam provinciam ingreſſi ſumus, & illa ſacra, utut ſatis turpia, deſcribi mihi velim.

Recenſebo primùm ex Arnobio lib. V. hiſtoriam, ut rideas; deinde ipſa ſacra ex Auguſtino lib. VII. cap. XXVI. denudabo, ut impudentiam Satanæ deteſteris. Ex Agdo, petrâ Phrygiæ, petitos eſſe à Deucalione & Pyrrha lapides ferunt, ex qvibus & cœteri mortales, & Magna Mater formata ſit. Salaciſſimum verò Jovem hanc ſomno conſopitam ſtuprare conatum, cum obluctaretur fœmina, petram imprægnaſſe, qvæ mugitibus prius multis editis (riſum teneatis amici) enixa ſit Acdeſtin, robore invicto & ferocitate animi intractabilem, inſanâ libidine ex utroqve ſexu, qvi in eo concurrebat, ardeſcentem, terras, cœlum, ſidera, Deos aſpernantem. Deos hanc novam ſobolem compeſcere neqviviſſe, donec Liber Pater Acdeſtin vino & ſomno ſepeliret, & dormientis pedes ad genitalia robuſto fune alligaret. Sed illum vi-meri ſolutum, & adducente nexus plantâ, ſuis ipſum viribus virilibus ſe privaviſſe. Natum deinde eſſe ex cruore pomum punicum, qvo Nana, Sangarii fluminis fi-

lia, in ſinum repoſto, impragnata ſit, & cum ſtupri inſimulata a patre ad mortem & inediam condemnaretur, à Matre Deûm pomis ſuſtentata, ATYN pepererit, qvi non ſaltem cum aviâ Matre Deûm, ſed & Acdeſti patre, muliebria adhuc habente, clandeſtinâ & inceſtuosâ conſvetudine uſus, tandem gener Peſſinuntii regis Midæ adſcitus ſit. Deûm vero Matrem, cum nuptiæ celebrarentur, muris oppidi clauſi capite ſublevatis, cum Acdeſti ingreſſam, convivis nuptialibus, adeoqve ipſi Aty furorem incuſſiſſe; illum vero furiarum plenum, genitalibus ſibi deſectis, fato functum occubuiſſe. Abſciſſa qvæ fuerant, Matrem Deûm legiſſe, iisqve veſte tectis terram injeciſſe, cruoremqve profluentem in violam convertiſſe; Acdeſtin verò, ne membra Atys putreſcerent, utqve digitorum minimus viveret ſemper, & perpetuo ſolus agitaretur motu, à Jove impetraviſſe, corpusqve ejus in Peſſinunte ceremoniis annuis conſecraſſe, & Sacerdotum honoraſſe antiſtitibus, Gallis ſcilicet abſciſſis, ſeu, ut vocat Tertullianus, Archigallis, qvi tympanorum pulſu & inſanâ membrorum jactatione, crepituqve cymbalorum, omni pudore poſthabito, utroqve ſexu inſpectante, qvotannis Atyn, Acdeſtin, & Magnam Deûm Matrem, in ſceleratiſſimam ſcenam introducerent, & ſuis ipſi virilibus litarent. Sic igitur, ut rectè cenſet Auguſtinus, vicit Matris Magnæ omnes Deos filios non numinis magnitudo, ſed criminis. Et monſtro huic jam non monſtroſitas comparatur, qvod tot Jovis ipſius vitia & tanta ſtupra non vincunt. Longè plures & Dæmonum & Antiſtitum fraudes congerere poſſem, ſed qvi tandem finis foret, cum finem impietatis Satan non faciat? Unam ecce Paulinam, fœminam innoxiam, à Mundo qvodam per Iſidis & Anubidis ſacerdotes ad ſtuprum vocatam, ut Joſephus lib. XIIX. cap. IV. fuſè teſtatur.

L XXIX. Deſine qvæſo turpia Deorum apud gentes ſacra detegere, necubi pudicum inter Chriſtianos animum ipſa offendant turpitudine.

Deſinam, ſi prius artes Spirituum malignorum ex Lactantio explicuero. Cùm, inqvit ille, Dæmones ſint proditores hominum, cuſtodes tamen ſe videri volunt, ut ipſi colantur, & Deus non colatur. Per omnem terram vagantur, & ſolatium perditionis ſuæ perdendis hominibus operantur. Itaqve omnia inſidiis, fraudibus, dolis, erroribus complent. Adhærent ſingulis hominibus, & omnes oſtiatim domos occupant, ac ſibi Geniorum nomen aſſumunt, & homines multis malis cogunt

gunt ad ſua auxilia decurrere. In templis etiam ſe occulunt infidelium, & ſacrificiis præſtò ſunt, eduntqve ſæpè prodigia, qvibus obſtupefacti homines fidem commodent ſimulacris divinitatis ac numinis. Hinc, ne fallacium miraculorum exempla tibi invideam, augur cotem novacula incidit: Hinc Juno Vejenſis migrare ſe Romam velle reſpondit: Hinc Claudiæ manum navis hactenus immota ſecuta eſt: Hinc ſerpens Romam peſtilentiâ liberavit, Epidauro accerſitus: Hinc extiſpicum, augurum & aruſpicum ſuperſtitio multis impoſuit, ſuis nonnunqvam præſagiis inclareſcens: Hinc deniqve qvæ diabolus aut ex prophetarum prædictionibus, aut ex fatali periodo regnorum & rerump., aut ex præſenti rerum ſtatu, ſtudiisqve & conſiliis hominum, & aliis ex natura depromptis conjecturis prænovit, ea per oracula, licet ſatis ambiguè, tamen ad ſtuporem usqve conſulentium reſpondit. Idem non inter incredulas ſaltem gentes, ſed & (infandum!) in ipſis Chriſtianorum cœtibus morbos ſœpè inflixit, & citra pharmacorum opem ægrotis ſubvenit. Per obſeſſos qvoqve, afflatos, ecſtaticos, & λυκανθρώπους, & olim mira fecit atqve prædixit, & nunc qvoqve regnum ſuum ampliat. Obſeſſos voco, qvi intra ſe pectori ventrive incluſos ſpiritus fatidicos premunt, ἐγγαστρίμυθοι, πυθῶνες & δαιμονιόληπτοι: Afflatos, qvi non ab inſitis ſpiritibus reguntur, ſed fatidicâ mente imbuti, ceu per afflatum, divinitus futura prænuntiant, ἐνθουσιασταὶ & ἐνθεαστικοί: Ecſtaticos, qvi velut extra ſeſe rapti, omniqve ſenſu & motu privati, tandemqve expergefacti, ad qvæſita reſpondent: Lycanthropos deniqve, qvales ſunt in Livoniâ, Finlandia, Lappionia, & vicinis regionibus, qvi credunt, ſe verti in lupos, & luporum ſpecie, pererratis campis, in obvia qvævis ſæviunt. Qvorum & Pilappiorum, omniumqve, qvi cum Dæmonibus exitioſa fœdera inierunt, hiſtoriam Peucerus in comm. de divin. Wierus, & alii eleganter pertexunt. Qvid verò dicam de Magis, illis initiatis diaboli miniſtris, qvi generis humani hoſtem aut cryſtallo, aut ſpeculis, aut annulis, aut deniqve ſignaturis ſeu figuris inciſis ad ſignum horoſcopans, vel certam planetarum conſtitutionem factis, incluſum circumferunt, & reſponſa ab illo petunt? Qvid de incantatoribus, veneficis, præſtigiatoribus? Qvid de Attinganis ſeu Zigeunis? Qvid de ſortilegis & Geomantiæ magiſtris? Qvorum omnium tot nomina, tot artes cùm legimus, non immerito, qvod Virgilius de Alecto, nos de ipſo uſurpamus Satana:

Tibi nomina mille,
Mille nocendi artes.

Μυριοτεχνίτης ſcilicet non uno modo ſeducit homines. Ægyptiis ſexcentis ſexaginta ſex generibus ſacrificiorum & feſtorum impoſuit: qvot Romanis, vix computare licet.

LXXX. Proh DEUM immortalem! Tantumne Feſtorum numerum apud Ethnicos inventum eſſe? Sed num præcipua mihi enarrare potes?

Adonia, ut hinc exordiar, menſe Junio adornabantur, in memoriam Adonidis, Bibliorum & Cypriorum regis filii, ob formæ excellentiam à Venere in delitiis habiti: qvem cùm inter venandum aper percuſſiſſet, mulieres planctu annuo ejus memoriam celebrabant, &, ſi Luciano fides eſt habenda, fluvius Adonis, qvi ex monte Libano profluit, rubebat, qvoties planctum mulieres repetebant. Agonalia dedicabantur Jano; Agrionia laudes Bacchi ænigmatibus & gryphis ingerebant; In Alectoriis pugnabant ex inſtituto Themiſtoclis galli gallinacei; In Alexandriis Alexandro libabatur; In Amariſiis & Artimiſiis & Elaphiboliis Diana canebatur; In Ambarvalibus, arvis luſtratis, ter circa ſata chori ducebantur; In Annis perennis memoria Annæ, ſororis Didonis, qvæ in aqvas ſe præcipitem dederat, cantu potuqve celebrabatur; In Anacæis Caſtor & Pollux invocabantur. Ancilia, ſeu Mamuralia, ſeu Saliorum Feſtum, & Martiales ludi, ob peltam de cœlo delapſam, in qvâ Romanorum fata legebantur, proceſſione & tripudio ſolemni, inſtituebantur. Sacra erant Angeronalia Deæ ſilentii; Antheſphoria Proſerpinæ; Baccho Antheſteria, Liberalia, Myſteria Magni Bacchi, Dionyſia, Lenæa, Bacchanalia, Aſcolia, Coum feſtum, Lagenophoria, Lampteria, Homophagia. Apaturia ſacrabantur puerorum examini, cum in ſodalitates recipiebantur; Aphrodiſia, Erotidia & Veneralia Veneri; Apollinares ludi Apollini; Areja Marti; Aſclepia Æſculapio. Porrò in Boëdromiis cum exclamatione celebritatem excurſioni ſimilem adornarunt: In Bonæ Deæ feſto ſolæ mulieres, qvas caſtas eſſe oportebat, ejectis maſculis, ſacris non eliminandis, noctes jocis & cantibus conſumpſerunt: In Boreaſmis Boreæ venti ſecundior aura implorabatur: In Buphoniis, & Dypholiis, ſeu Diaſiis, bos mactabatur, & enſis, qvo cæſus erat, accuſabatur. In Cabirorum, Dæmonum Thebanorum, orgiis ea, qvæ nefas erat eloqvi, agebantur:

In

In Canephoriis virgines nubiles in caniſtris fructuum primitias, & ſuppellectilem acupictam, ſive Baccho, ſive Dianæ ferebant: In Carmentalibus matronæ pro jure carpentorum & vehiculorum, ſibi à Senatu indultorum, gratias Carmentæ Evandri matri agebant: In Caprotinis Nonis, ſeu Populifugiis, ſeu Feſto Ancillarum, qvæ ſingulari aſtu à Latinis victoriam Romanis pepererant, ancillæ ſplendidè comtæ vagabantur: In Cereris Myſteriis, Ludis Cerealibus, Sacris Eleuſyniis, Theſmophoriis, & Demetriis, ſacris itidem non evulgandis, Ceres Proſerpinam raptam qværens, turpiſſimis ceremoniis introducebatur. Chalcea ſeu Vulcanalia Vulcano erant dedicata; Chariſtia mutuo agnatorum conventui; Charmoſyna lætitiæ; Chelidonia hirundinum adventui; Compitaſia Laribus & geniis placandis; Concordiæ feſtum qvieti publicæ. Conſualia Conſo, Deo conſiliorum, tunc ſunt ſacrata, cùm Romulus Sabinorum uxores & virgines rapuiſſet. Præterea Colitiæ ad celebrandam turpitudinis Deam placentis ad diripiendum propoſitis, feſtivè traducebantur: Dædalia Junonem Jovi & ligneæ ejus pellici iratam exhibebant: Delia labyrintheis erroribus juventutem oblectabant: Diamaſtigoſis ſeu Flagellatio ad Aram Dianæ adoleſcentiam flagellis probabat; Epheſtria Tireſiam pro voluptate fœmineæ Veneris dicentem introducebant: Eqviria ſeu Hippodromia eqvos curſu certantes in Martis honorem educebant: Faunalia agreſtes ſaltantes in ſcenam producebant: Feralia, manibus mortuorum placatis, juſta defunctorum umbris ſolvebant: Floralia ſeu Laurentinalia laſciviam in honorem ſcorti impudiciſſimi Laurentiæ imperabant: Fordicidia bobus prægnantibus, ut annus fœcundior proveniret, cædem afferebant. Fornacalia frumentis ſolemniter torrendis dedicabantur: Fortunæ qvoqve ſacra fiebant, Forti qvidem, à plebe; Muliebri à fœminis. In Gymmopodiis ſeu Nudipedalibus laudes Deorum nudis pedibus cum tripudio cantabantur. In Harpocratis feſto illud (γλῶσσα τυχὴ, γλῶσσα δαίμων) canebatur. In Hecatombæis centum victimæ Diis offerebantur. In Hephæſteis ſeu Lampadophoriis cum accenſis facibus in honorem Vulcani curſu certabatur. In Heræis ſeu Tonæis Juno colebatur; In Heracleis & Lignapeſiis Hercules. In Hermæis Mercurio dicatis Domini ſervis convivantibus miniſtrabant. Hilaria publicis feſtivitatibus; Hippocratia Neptuno; Hyacinthia puerorum & virginum inſerviebant luſibus; Hybriſtica, ſeu contumelioſa ſacra. mulieres ob victoriam qvandam, apud Argivos per mulieres partam inſolentes per luſum, ac petulantes in maritos faciebant.

Hydrophoria eorum, qvi diluvio Attico periere, memoriam recolebant. Hyſteria ſuem Veneri immolabant. Qvid dicam de variis feſtis Jovi Invicto, Liberatori, Victori, Statori, Sancto, Fidio, dicatis? Qvid de Panegyribus plurimis reliqvo Deorum cætui ſacratis? Sic Juvenalia hiſtrionicis actionibus celebrabantur poſt elapſa Saturnalia pro ſalute Juvenum: Junonalia pro Junone placandâ: Laphria ſeu Munychia pro Dianâ conciliandâ: Latinæ feriæ pro univerſo Latii populo, in honorem Jovis Latiaris convocando. Lectiſternia convivia publica Diis apparabant; Lucaria populum in Aſylum à Romulo apertum cum pompâ recipiebant. Lupercalia, Lycæa, & Megalartia nudos juvenes per urbem diſcurrentes, & qvosvis obvios per luſum verberantes in honorem Panis emittebant. Mæmacteria Jovialium imbrium impetum ſedabant. In Matraliis Matutam Deam matronæ; In Matronaliis matronas viri exornabant muneribus. Meditrinalia vetus novum vinum, ad veteres novos morbos prohibendos, porrigebant. Imprimis Megaleſia, ſeu Magnæ Matris Deûm feſtum, Sacra etiam Idæa, & Mytroa dicta, & ſolennitate & obſcœnitate conſpicua fuerunt. Ipſæ etiam meretrices feſtū in honorē Veneris menſe Aprili ſortitæ ſunt. Sed nondū ſeries idololatriæ finita eſt. In Nemeis ludis imagines majorum præferebantur, & curſu certabatur; In Neptunalibus, & Panioniis, ſeu Poſidoniis, gratiæ Neptuno â nautis dicebantur. In Novennalibus & Thargeliis Apollo ob Pythonem interfectum à Delphis novem diebus cantabatur. In Numeniis fœminæ virorum; & hi illarum veſtibus prodibant. In OEniſteriis ephebi comam poſituri libabant Herculi. In Opaliis Deam Opem, Saturni conjugem, ſedentes terrâ tactâ colebant. In Oſchophoriis pueri ramum oleaginum variis fructibus onuſtum portabant; In Paganalibus agreſtium, certum numiſmatis genus in ſingula capita conferentium, numerus inibatur; In Paliliis urbis Romæ natalis celebrabatur; In Panathanæis & ingenio & corpore variis modis certabatur; in Periphalliis ſeu Phallagogiis Priapus circumferebatur; in Phageſiis & Phageſipoſiis genio indulgebatur; In Pithægiis ſeu Vinalibus vina nova convivio adornato guſtabantur; In Prometheis lampas curſu tradebatur; In Pyanepſiis in memoriam Theſei EIA & HEU miſcebatur; In Qvinqvatriis Minerva ſeu Pallas qvinqve diebus colebatur; In Qvirinalibus Romulus canebatur; In Regifugio libertatis per Junium Brutum partæ Romani recordabantur. In Robigalibus Deæ Rubigini, ut ſegetibus parceret, ſupplicabant; In Saturnalibus & Sigillariis ſervos Domini convivio permutatis veſtimentis, excipie-

piebant, & munera ſibi invicem mittebant. In Solitaurifiis qvinto qvoqve anno Cenſor urbem expiabat, mactatis cum tauro ſcropha, hirco & ariete. Vocabantur etiam Taurilia in honorem Deorum inferorum celebrata. Erant porro Terminalia, in qvibus amburbiales hoſtiæ circum terminos Urbis, in honorem Termini DEI, ducebantur; Theoxenia, qvibus omnium communiter Deorum feſtum agebatur: Theſmophoria Cereri, & Veſtalia Veſtæ dicata. Qvibus omnibus ſi adjicerem varia feſta Genethliaca & Gamelia; Varias Calendarum, Iduum, Nundinarum & Neomeniarum ferias; Ferias etiam privatas; jejunia, ſupplicationes, luſtrationes, expiationes mortuorum, parentationes, ludos publicos, qvando tandem nugis finem imponerem?

LXXXI. O dolos! O fraudes Satanicas! adverſus qvas ſi Orcus crudelitatem fraudibus parem exeruit, qvis apud Gentes Chriſti ignaras conſiſtere potuit?

Hæreo ſanè animi, crudelitate magis fuerit efferatus Satanas, an fraudibus occultatus. Nullâ aliâ hoſtiâ, qvam humanâ, litari nonnunqvam volebat, qvaſi cruoris humani repletus tum demum propitius eſſet, cùm maximè læſiſſet, ceu loqvitur Polyd. Virg. lib. V. de inv. rer. cap. IIX. Molochum revoca tibi in memoriam, qvem qvæſt. LXIIX. deſcriſimus. Tireſiæ & Calchantis hiſtoriam tecum reputa, qvorum ille Thebanis ſtipulabatur victoriam, ſi Creontis filius mactaretur; hic Græcos, ſucceſſum in evertendo Ilio qværentes, filiam Agamemnonis Iphigeniam immolari juſſit. Sic Delphicus Dæmon, lue in Ionas graſſante, placari noluit, niſi Menalippus & Cometho, illicitâ in templo Venere perfruiti, Dianæ ſtatim, & poſtea annuatim juvenis & puella venuſtiſſima ſacrificaretur. Ariſtodemi hiſtoria, qvi ſuam ipſius filiam, qvam amator ut liberaret, gravidam dixerat, diſſecuit, notior eſt, qvam ut recenſere illam opus ſit: In Latio qvoqve primis temporibus eodem ſacrificii humani genere cultus eſt Saturnus, non qvidem, ut homo ad aram mactaretur, ſed ut in Tiberim de ponte Milvio mitteretur. Qvem morem Hercules tandem abrogavit, rogata lege, ut pro veris hominibus jacerentur imagines ex ſcirpo: qvem Brutus apud Romanos imitatus, cùm Maniæ, Larium matri, conſveviſſent pueri in victimam offerri, non pueris, ſed capitibus allii & papaveris ſupplicari juſſit, ſatisfactum putans oraculo, qvod reſponderat, capitibus pro capitibus ſupplicandum. Eadem pruden-

dentia uſi ſunt Thebani poſterioribus ſeculis, qvi in compitalibus non humano ſangvine ſacra polluebant, ſed pilas & effigies viriles & mulie-bres ex lana in compitis ſuſpendebant, laribusqve tot pilas, qvot eſſent ſervorum capita, & tot effigies, qvot eſſent liberi, noctu pro victimis dabant, ut ſi qvod periculum familiæ immineret aut triſte fatum, hoc ſacrificii genere expiarent. Carthaginenſes itidem, ab Agathocle rege Siculo victi, cum iratum ſibi Deum putarent, ducentos nobilium filios ad aras ceciderunt. Athenis, Socratis adhuc ætate, immane ſacrificium, qvo Minoi ex utroqve ſexu lectiſſima VII. corpora mittebantur, freqventabatur. Apud Cretenſes Jovi, apud Tauros & Phocenſes Dianæ, apud Chios Dionyſio ſeu Baccho, apud Heliopolitanos Junoni, Marti apud Lacedæmonios & Melanchlænos & Scythas, apud Rhodios & Phœnices Saturno, apud Gallos, ut eſt apud Lucanum, Heſo & Teutati, apud Cyprios Palladi, apud Arcades Pani homines immani auſu immolati ſunt. Qvid ad hæc omnia aliud dicam, qvam qvod olim Qvintilianus, ipſe gentilis, teſte Lactantio lib. I. de falsâ religione, dixit? Etiamne hæc ſacra ſunt? Nonne ſatius eſt, pecudum more vivere, qvam Deos tam impios, tam prophanos, tam ſangvinarios colere?

LXXXII. Qvid autem ſanior ratio in Philoſophis Gentilibus ad hæc Satanæ ludibria & hos furores?

Id ſupra jam diximus ſect. I. qvæſt. XXXVII. Interim nota, non ſolum LLatores paſſim prodiiſſe, ſed & ſcholis apertis ſapientes extitiſſe, qvi qvomodocunqve legem naturæ inculcarunt, ne cura honeſtatis impurorum ſpirituum artibus prorſus aboleretur. In Gallia enim tempore Iſaaci Patriarchæ collegium Druydarum, qvi de omnibus controverſiis judicarunt, & cives ad probitatem aſſvefecerunt, inſtitutum eſt. In Perſia Magi; In Germaniâ Semnothei & Hylobii; In Gothiâ Parabuſcei; Gymnoſophiſtæ & Brachmanes in Indiâ; In Syria & Ægypto Chaldæi; In Græcia Sophi, deinde Philoſophi dicti, floruerunt. Primus Atlas Maurus ex Libya artes Philoſophicas, & inter eas Aſtronomiam, in Græciam temporibus Joſephi detulit. Cujus frater Prometheus, cum feritatem hominum in humanitatem, & imperitiam in ſcientiam transfiguraret, homines condidiſſe dicitur. Cadmus deinde literas in Græcia ex Phœniciâ allatas docuit: poſt qvem Linus à diſcipulo Hercule tandem interfectus, agreſtes manſvefecit, & inter alia cecinit, Deum omnia poſſe, nihil ei eſſe impoſſibile:

ῥάδια

Ῥᾴδια πάντα θεῷ τελέσαι, καὶ ἀνήνυτον οὐδέν.

Linum Muſæus, & hunc Orpheus, Muſicus ille & Theologus Argonautarum flexanimis, excepit: Cui ſuffragabatur Amphion cithara & cantu ſaxa, id eſt, ſaxea corda attrahens, & Tireſias cœcus, qvem ſolum dixit Homerus ſapere. Hos cœtus ille medicorum comitabatur, Apollo, Æſculapius, Chiron, Centaurus, Podalirius, & Machaon. Circa tempora Salomonis in Græcia floruit Poëtarum princeps Homerus, in fabulas qvidem more poëtico pronus, unius tamen DEI, qvi Rex ſit omnium reliqvorum Deorum, non prorſus ignarus. Hunc circa initium Olympiadum (qvod incidit in annum Mundi MMMCLXXIX.) excepit Heſiodus, poëta de virtute, juſtitia & pietate egregiè philoſophatus. Seqvuntur Archilochus & Simonides, qvorum hic Philoſophiâ, ille Satyris mortalium turpitudines inſectatus eſt. Ab his usqve ad VII. Sapientes Græciæ multi Poëtarum numerantur, Tyrtæus claudus, milites in bello Meſſeniaco ad animoſitatem carmine exhortatus; Teleſilla ob Argos, qvos patriam habebat, ab obſidione liberatos ſtatuâ honorata; Alcman, Alcæus & Ibycus lyrici; Arion Muſicus; Steſichorus, qvem impuri Dii, cum Helenæ impudicæ facinora detexiſſet, excæcarunt, & palinodiâ cantatâ viſui reddiderunt; Mimnermus; Cradias; Sappho tandem Lesbia. Ipſi autem Græciæ Sapientes, qvi paulò ante captivitatem Babylonicam floruere, Thales Mileſius, Solon Salaminenſis, Periander Corinthius, Cleobulus Corinthius, Chilo Lacedæmonius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, qvo alio nomine feruntur, qvam qvod vulgum à Dæmonibus ſeductum abominati, civitates certis legibus, qvarum nullam curam Dæmones habuerunt, obſtrinxere, & ob id ſapientum nomen meruere? Σύγχρονοι eorum fuerunt Pherecydes Syrus, qvi ſine præceptore lectis Phœnicum libris, dubio procul ſacra Hebræorum tractantibus, eruditus, deos, qvos ſtulta gentilitas finxerat, contempſit; Anacharſis Scytha ſapiens; Theognis & Phocylides poëtæ Ethici, ipſoqve Anacharſide ſapientior Myſon, & Æſopus fabularum laude inſignis; Epimenides etiam inſignis Aſtronomus, qvem ob id à Luna adamatum fingunt, egregius ſepulti Jovis contemtor, ſomno LVII. amplius annis conſopitus, ut Laërtius teſtatur.

LXXXIII. Qvia commodè in hiſtoriam eorum, qvi cœtum malignantium ex lumine naturæ correxerunt, dilapſus es, perge qvæſo, & qvis poſt

tempora VII. Sapientum Græciæ mortales ad virtutem, extra Eccleſiam duxerit, declarato.

Pythagoras Samius, qvi Ægyptios & Chaldæos audierat, & à nonnullis patre Judæo natus creditur, ſcholâ in Italiâ Tarenti adornatâ, multas Judæorum leges in ſuam ſectam tranſtulit, & egregius temperantiæ Magiſter ad veriorem & ſolidiorem veritatem cives deduxit. Cui Phyſici & Philoſophi nobiles in contemnendis fictis numinibus conſenſerunt, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras (qvi dictus fuit νȣ̃ς καὶ ἀγέλαστος, qvia Deum docuit eſſe mentem æternam, & nunqvam riſui indulſit) Zeno, Xenophanes, Archelaus, Empedocles, Protagoras, Meliſſus, ut & Heraclitus, omnia, adeoqve ſuperſtitionem populorum, fletu deteſtatus, & Democritus omnia falſo riſu proſecutus. Hi omnes mentem æternam totius mundi naturæqve architectricem, primam rerum & infinitam immobilemqve motricem agnoverunt, ſtipatiqve fuerunt ſuis poëtis Epicharmo Comico, Anacreonte, Pindaro, Ariſtophane & Æſchylo; Euripide & Sophocle Tragicis: Qvibus adde συγχρόνȣς Herodotum, & poſt illum Thucydidem, Xenophontem, Cteſiam Hiſtoricos; Hippocratem Medicum; Periclem, Iſocratem, Demoſthenem Oratores. Seculum enim hoc, qvo LXX. anni Babyloniæ finiti fuerunt, & bellum Peloponneſiacum in Græciâ magnis armorum & animorum motibus gerebatur, ingeniorum fuit feraciſſimum. Extitit enim Socrates poſt cœteros ſupra nominatos, illud mundi lumen, ejusqve diſcipulus Plato divinus, & Platonis auditor admirandus Ariſtoteles, Alexandri M. Præceptor. Poſt qvem literæ ſub Speuſippo & Xenocrate, ſucceſſoribus Platonis, & Theophraſto Ariſtotelis ſuffraganeo, ut & deinde ſub Pyrrhoniis, Scepticis, Stoicis, veteribus & novis Academicis floruerunt: ab ipſo etiam Epicuro non tam obſcœno & voluptuario, ut depingitur, incrementa ſumpſerunt, & à poëtis Menandro, Theocrito, Callimacho, & plurimis aliis, tamdiu excultæ fuerunt, donec in Italiam transmigrantes, ſceptrum Romanum jam toti terrarum orbi terribile exornarent & armarent. Ennius

primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,

& tempore belli Macedonici ſecundi fatis concedens, poſt ſe in Italiâ reliqvit ſummos Poëtas, Oratores & Philoſophos, qvos ſi recenſere vel-

lem

lem à norma methodi noſtræ aberrarem. De iis tamen omnibus audacter aſſerere lubet, vix dari aliqvem ſive Poëtam, ſive Philoſophum, ſive etiam Oratorem, cùm inter Græcos, tùm inter Latinos, qvi non, cum ſeriò loqvitur, agnoſcat DEI unitatem & omnipotentiam, & qvoties joco miſſo ipſam rei veritatem confeſſurus eſt, fictos Deorum exercitus aut rideat, aut adunco naſo ſuſpendat, aut non curet. Hoc tot Philoſophorum de mundi principio primo diſputationes docent, qvarum nulla Deorum meminit, qvi ex mortali ſemine prognati ſunt. Evincunt idem planæ & apodicticæ Ariſtotelis rationes, qvibus IIX. Phyſ. Acroaſ. §. XLIIX. & XLIX. unum eſſe Deum & primum omnium motorem obtinet. Idem deniqve perſvadent tot teſtimonia de Monarchiâ unius DEI in ipſo gentiliſmo prolata, & à Juſtino Martyre, Arnobio, Lactantio, Auguſtino, & aliis collecta. Rectè igitur concludit Prudentius in ἀποθεώσει, & nos cum illo:

Conſule barbati deliramenta Platonis:
Conſule &, hircoſus Cynicus qvos ſomniat, & qvos
Texit Ariſtoteles torta vertigine nervos.
Hos omnes qvamvis anceps labyrinthus & error
Circumflexus agat, qvamvis promittere & ipſi
Gallinam ſoleant aut gallum, Clinicus ut ſe
Dignetur præſtare Deus morientibus æqvum;
Qvum ventum tamen ad normam rationis & artis,
Turbidolus ſenſus & litigioſa fragoſis
Argumenta modis CONCLUDUNT NUMEN IN UNUM.

LXXXIV. Et ſic tandem à Moſaicâ eccleſiâ ad eam, qvæ eſt N. T, digrediemur.

Puto id commodè fieri, ſi coronidis loco Synchroniſmos præcipuarum epocharum ad intelligendos terminos Chronologicos ſubjunxero, & praxin diverſas æras ſupputandi monſtravero.

TABULA SYNCHRONISMORUM PRÆCIPUORUM.

Annus Chriſti Dionyſianus 1630. concurrit cum

			qvi incipit anno		ante natum Chriſtum
Cyclo	Solis	15			
	Lunæ	16			
	Indictionis	13			
Anno	Æræ Græc.	7138	ante conditũ mundum	1559	5508
	Period. Jul.	6343		764	4715
	MUNDI	5579		1000	3948
	Period. Jud.	5390		1089	3759
	Diluvii	3923		1656	2292
	Exitus Ægypt.	3126		2453	1495
	Excid. Troj.	2812		2767	1181
	Templi Sal.	2648		2933	1015
	Olympiad.	2602	poſt conditum mundum	3174	774
	V. C.	2380		3198	750
	Babylon. capt.	2229		3349	599
	Nativ. Chriſti	1628		3947	1
	Æræ Dionyſ.	1630		3949. P.C.n. 2	

Ad hanc tabulam intelligendam notandum eſt, qvod Æra Græcorum, qvam à condito mundo ducunt, annis 1559. major ſit, qvam debebat eſſe. Ideoqve primo anno mundi concipere oportet annum 1559. cùm Græci à mundo condito ad Chriſtum 5508. annos numerent.

Periodus Juliana à Scaligero inventa, eſt numerus 7980. annorum, oriturqve ex trium Cyclorum Solis, Lunæ & Indictionum, ſive 28. 19. 15. continuâ multiplicatione. Qvo intervallo feriæ & novilunia in ordinem redeunt.

Cyclus autem Solaris eſt 28. annorum ad ferias per literam dominicalem inveniendas.

Cyclus Lunaris eſt 19. annorum, qvibus novilunia ad idem ferè tempus redeunt, dictus alioqvin numerus aureus.

Indictio eſt ſpacium 15. annorum, qvo exacto ab Imperatoribus tributa à provinciis exigebantur.

Periodus Judaica à R. Hillele circa A.C. 344. inventa eſt, ad methodum

dum Lunæ, Neomenias & feſta Judaica indaganda: qvâ hodie perperam Judæi pro epochâ mundi utuntur, cùm minor ſit 189. annis.

PROBLEMATA CHRONOLOGICA.

1. Dato anno mundi da annum periodi Juliacæ. Annis mundi addo 764. Sic ad 5579. addo 764. & emerget periodus Jul. anni currentis 6343.

2. Inveni cyclum Lunarem. Addo unitatem anno currenti: Productum (1631) divido per 19. Qvotiens (85) indicat, qvot cycli Lunares à nativitate Chriſti exacti ſint: Reſiduum (16) eſt aureus numerus ſeu Cyclus Lunaris. Vel & periodum Julianam (6343) divido per 19. & reſiduum erit Cyclus Lunaris.

3. Inveni Cyclum ſolarem. Addo 9. ad Annum currentem (1639) Productum (1630) divido per 28. Qvotus (58) docet, qvot cycli ſolares à nato Chriſto exacti ſint. Reſiduum (15) eſt cyclus ſolaris. Vel & divido annos periodi Julianæ per 28. Et reſiduum erit cyclus ſolaris.

4. Inveni Indictionem Romanam. Addo 3. anno currenti; productum (1633) divido per 15. Reſiduum (13) eſt Indictio Romana. Vel & divido periodum Julianam per 15. & reſiduum erit qvæſitum.

5. Inveni annum periodi Judaicæ. Abjicio ab annis periodi Julianæ 953. Vel anno Chr. addo 3760.

6. Ex annis mundi inveni periodum Conſtantinopolitanam ſeu æram Græcorum. Adjicio ad annos mundi 1559.

7. Dato anno mundi da annum Olympiadis. Anno mundi (5579) addo 5. Ex producto ſubtraho 3174. Qvod ſupereſt, divido per 4. Qvotus (602) dat Olympiadem elapſam: Reſiduum (2) eſt annus iſtius Olympiadis.

8. Datâ Olympiade inveni annum Iphiti, conditoris Olympiadum, ut ſcias, qvot anni ab inſtitutione Olympiadum effluxerint. Datam Olympiadem (602) per 4. multiplico, & producetur annus Iphiteus (2408) reſpondens anno 4. datæ Olympiadis.

9. Ex anno Iphiteo Olympiadum, collige annum mundi. Anno Iphiteo (2408) addo 3173. Et prodibit annus mundi, qvi reſpondebit qvarto anno Olympiadis, & cum anno Iphiteo connexus eſt.

10. Dato anno Chriſti, periodum Julianam inveni. Addo ad annum Chriſti 4713.

11. Datâ periodo Julianâ, annum Chriſti inveni. Subtraho 4713. à periodo Julianâ.

12. Inveni qvamdiu Julianum Calendarium duraverit. Addo annis Chriſti 45.

13. Dato anno Chriſti inveni annum mundi. Addo annis Chriſti 3449.

14. Dato anno mundi poſt natum Chriſtum, inveni annum Chriſti. Subtraho ab ann. M. 3949.

15. Dato anno mundi ante natum Chriſtum, inveni qvotus ſit annus ante Chriſtum. Subtraho 3948.

LIBER SECUNDUS,
SECTIO PRIMA
DE ECCLESIA CHRISTI SUB IMPP. ETHNICIS.

QVÆSTIO I.

Qvæ methodus in eccleſiaſtica N.T. hiſtoria mihi expectanda eſt?

UT pleriqve hiſtoriam eccleſiaſticam in centurias diſpeſcunt: qvarum ſingulis ſingulos ſive tomos ſive libros inſumunt: ita captui juventutis inſervituri, ad noſtrum de hiſtoriis mundi ſyntagma reſpiciemus. Prima hujus libri ſectione eccleſiam, cœtusqve malignantium ſub imperatoribus, nondum ad fidem converſis, ad Conſtantinum usqve Magnum, conſiderabimus: altera, qvid ſub imperatoribus Græcis ad Caroli M. tempora in eccleſia contigerit, enucleabimus: ultima, religionis fata ſub Germanicis Impp. usqve ad beatam doctrinæ evangelii per Lutherum repurgationem, contemplabimur: & hiſtoria ſuperioris & noſtri ſeculi, qvicqvid eſt hoc operis, concludemus. Tu precibus noſtrum, adeoqve tuum juvato conatum.

II. Ut igitur ab ipſo Chriſto, eccleſiæ capite, exordiamur: num, qvæſo, Jeſus Nazarenus eſt promiſſus ille Meſſias?

Omnino. Nam natus eſt I. ſceptro à Juda nondum ablato, ſed brevi

brevi auferendo *Gen. XLIX, 10.* II. templo ſecundo nondum everſo *Hag. II, 8. Mal. III, 1.* III. è familia Davidis *II. Sam. VII, 16. Jer. XXXIII, 15.* IV. intra ſpatium ſeptuaginta hebdomadum Danielis *Dan. IX, 4.* V. in Bethlehem *Mich. V, 2.* VI. ex virgine *Eſa. VII, 14.* VII. Deus & homo *Jer. XXVI, 51.* IIX. Obmuteſcere juſſit oracula, & idola de terra diſperſit *Zach. XIII, 2 Mich. V, 12.* IX. abrogavit ceremonias Leviticas *Dan. IX, 26. Jer. III, 16.* X. præcurſorem habuit egregium *Eſ. XL, 3. Mal. III, 1.* XI. ejusdem cum Moſe autoritatis, ſalutiferam & novam attulit doctrinam *Deut. XIIX, 16. Eſ. II, 3. LXXXI, 1. Jer. XI, 31.* XII. pauper & humilis aſinæ inſedit, *Zach. IX, 9.* XIII. multa paſſus & tandem mortuus *Eſa. LIII. Pſalm. XXII.* XIV. aceto & felle, cum doloribus diſtineretur, potatus, *Pſal. LXIX, 22.* XV. veſtimentis in prædam per ſortem dividendis ſpoliatus *Pſ. XXII, 19.* XVI. ſepultus, ſed nullam paſſus corruptionem, *Eſ. LIII, 9. Pſ. XVI, 10.* XVII. à mortuis reſuſcitatus, victoriam in omnibus afflictionibus obtinuit *Eſa. LIII, 10. Hoſ. VI, 2.* XIIX. Aſcendit ad cœlos *Pſalm. LXIIX, 19. Mich. II, 13.* & occupavit dexteram patris *Pſal. CX, 1.* XIX. Spiritum S. dimiſit. *Eſ. XLIV, 2. Joel. II, 28.* XX. baptiſmum inſtituit *Ezech. XXVI, 25. Zach. XIII, 5.* XXI. gentes ad eccleſiam novo regno adornato convocavit *Pſalm. LXXII, 5. Zach. II, 11. Jer. XXI, 27.* XXII. Judæis offendiculo fuit *Eſa. IIX, 14.* XXIII. miraculis doctrinam confirmavit *Eſa. XXV, 3.* XXIV. cœlum, terram, ſolem & lunam prodigiis mutavit *Joel. II, 28. Hag. II, 8.* XXV. exercitum evangelizantem & ſermones Dei annunciantem in orbem emiſit *Pſalm. LXIIX, 21. Nah. II, 1. Eſ. III, 7.*

III. Qvo qvæſo anno mundi natus eſt Chriſtus?

In varias hic itum eſt ſententias, adeo, ut Johannes Wolfius *in lect. mem. cent. 1. qvadraginta amplius* opiniones numeret. Nos tuto hactenus Calviſii ſententiam ex principiis Scaligeri adſertam ſecuti, ab eo nec hac in qvæſtione divortium faciemus. Annum nativitatis Chriſti ille ſtatuit à condito mundo fuiſſe MMMCMXLVII. A qvo epocha noſtra vulgata, incipiens ab A. M. MMMCMXLIX. qva numeramus à Chriſto nato cIↃIↃcLVII. cum tamen numerandi eſſent cIↃIↃcLIX. integro diſtat biennio. Qvæ cauſa hujus diſtantiæ, diximus *in ſyntag. hiſt. polit. lib. 1. ſect. 1. q. 7. 8.* Hoc tempore res Romanas pacificus imperator, Octavius Auguſtus, curabat: qvi vires omnium in toto imperio, adeoqve & Judæorum, qvos ad tributum Romanis pendendum jamdudum adegerat Pompejus M. indagaturus ἀπογραφὴν ſeu deſcriptionem, tanqvam brevia-

viariũ orbis terrarũ, fieri curavit, ut vel hac ratione ſum̃us orbis imperator regi regum inſerviret. Nam non Nazarethæ, qvam incolebat Maria, ex Spiritu S. uterum gerens, ſed Bethlehemi, naſci oportuit Meſſiam. Commovenda igitur erat *πᾶσα οἰκουμένη Luc. II, 1.* ut, qvi Nazarethæ ad annunciationem angelicam conceptus erat, Bethlehemi ad vaticinium *Michæ V, 2.* naſceretur. Qvo qvidem tempore Cyrenius, ſeu Qvirinus, nondum Syriæ præſes fuit: ſed poſt novennium demum, relegato Archelao, Judæam in provinciam redegit, & omnium Judæorum bona in cenſum retulit. Qvam ob cauſam in verbis *Luc. II, 2.* Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου: Hebraiſmum nonnulli ſuſpicati, ea ſic interpretantur: Hæc deſcriptio (qvam ſimpliciter primam dici non poſſe autumant, qvum jam ante LX. annos Judæi Pompejo, & deinde Caſſio & Gabinio, cenſum ſolvere conſveverint) prior facta fuit, qvam Cyrenius fieret præſes Syriæ: ſub qvo cenſus deinde non toti orbi, ſed Judæis tantum, & qvidem hac priore longe intolerabilior, indictus eſt: cujus etiam Lucas meminit *Act. V, 37.* Sed ſi Cyrenium hoc tempore, qvo in cenſum orbis univerſus redactus eſt, C. Cæſari, in Syriam cum extraordinario imperio miſſo, eſſe additum ſtatuimus, ſimpliciori interpretatione evangeliſtam intelligere poterimus: & primam deſcriptionem dictam eſſe judicabimus reſpectu ſecundæ, ſub eodem Cyrenio jam præſide habitæ.

IV. Qvem menſem aut diem Chriſtus ſua nativitate dignatus eſt?

Id nec primitiva eccleſia certo novit. Nam Clemens Alexandrinus, qvi vixit circa annum à nato Chriſto CXCV. jam ſuo tempore tres ſententias adverſas recenſet: qvarum prima menſi Majo, altera & tertia menſi Aprili, natalem Chriſti alligant. Qvibus Middelburgenſis conſentire videtur, arbitratus, mundum & in æqvinoctio verno eſſe creatum, &, Chriſto circa idem tempus IIX. Cal. Apr. nato, reparatum. Tempore Chryſoſtomi in omnibus occiduis eccleſiis eorum conſvetudo recepta eſt, qvi feſtum Chriſti natalitium XXV. die Decembris celebrabant. An vero hoc ipſo tempore natus ſit Chriſtus, adhuc inter doctos diſceptatur. Qvi negant, ceu ſunt Henr. Wolphius, Matth. Beroaldus, Scaliger, Calviſius, & alii, illis tempore Decembris brumali nec cenſus poſſe agi, nec paſtores nocturno tempore in agris commorari videntur.

Arri-

Arridet qvamplurimis ea ſententia, qva Chriſtus ſtatuitur natus in autumno. Qvia enim umbram paſchatos ſua paſſione tempore paſchatos; & umbram pentecoſtes in feſto pentecoſtes miſſione Spiritus S. abrogavit; tabernacula etiam circa tempora feſti tabernaculorum erigere, & juxta illud *Joh. I, 14.* ἐν ἡμῖν σκηνῶν voluit; & Zacharias, ex ſupputatione Scaligeri chronologica, cum acciperet nuncium de naſcituro filio Johanne, ephemeriam ſuam juxta leges, à Davide *I. Paral. XXIII. & XXIV.* ſancitas, circa finem Julii, anni Mundi MMMCMXLVI. obiit: hinc concludunt, Chriſtum circa initium Januarii conceptum; & Septembri exeunte natum eſſe: idqve eo magis, qvia primitiva eccleſia Alexandrina nativitatem Johannis Baptiſtæ XXIII. Aprilis celebravit. Qvum enim ille Chriſto ſex menſibus major natu ſit, ſub finem Septembris natum eſſe Chriſtum conjici poteſt.

V. Miror, & iterum demiror, patres in primitiva eccleſia nativitatem Chriſti alieno alligaſſe tempori, ſi vera eſt eorum ſententia, qvi Chriſtum in autumno natum eſſe credunt.

Id non adeo mirum eſt, ſi evangeliſtas de hac re nihil annotaſſe conſideras. Unusqvisqve enim commodum ſibi nativitatis Chriſti tempus confingere potuit. Et qvidem pleriqve natale Servatoris feſtum menſe Decembri celebrabant: non, qvod tunc natum eſſe Chriſtum crederent: ſed ut Saturnalia, eo tempore impie celebrari ſolita, hoc feſto abrogarent atqve ſepelirent. Aut, ſi crediderunt, Chriſtum ultimo anni menſe eſſe natum, in hanc opinionem inducti ſunt ab iis, qvi Zachariam fuiſſe ſummum ſacerdotem, & in feſto expiationis, die X. menſis VII. ſanctum ſanctorum ſubiiſſe, & promiſſionem de filio naſcituro accepiſſe, falſo arbitrantur. Hinc enim colligebant, Baptiſtam, ineunte Octobri conceptum, circa finem Junii fuiſſe natum: & Chriſtum, poſt ſemeſtre ſpatium menſe Martio conceptum, in Decembri ex virgine Maria editum prodiiſſe. Sed tutius mihi videtur, cum eccleſia ſimpliciter tempora concepti & nati Chriſti accipere, qvam has ſubtilitates ſectari: præſertim qvum rationes, qvas ex tempore brumali, qvaſi ad cenſum agendum, & ad pecora in agris noctu paſcenda, minus aptum ſit, & qvas ex liturgiis & ephemeriis ſacerdotum nectunt, non tantum roboris habeant, ut aſſenſum circumſpecti animi qveant elicere.

VI. Tutius & mihi videtur. Tu, hiſce Chronologorum curæ commendatis, ſi placet, qvum multa miracula nato Chriſto contigerint, illa uno faſciculo collige.

Eorum aliqva ſunt certa; aliqva non item; nonnulla prorſus falſa. *Certum eſt*, angelum Gabrielem Zachariæ ſeniori ex uxore effœta filium promiſiſſe, & increduli lingvam usqve ad Johannis Baptiſtæ nativitatem ligaſſe. *Certum*, eundem Mariæ, deſponſatæ virgini, de filio altisſimi concipiendo & naſcituro nuncium attuliſſe, atqve Joſephum, ſponſæ utero intumeſcente, ab angelo mandatum de ea in domum recipienda accepiſſe. *Certum*, Johannem nondum natum, ad Domini in utero virginis deliteſcentis præſentiam, vi Spiritus ſancti ſubſiliiſſe. *Certum eſt*, virginem peperiſſe, angelos audientibus paſtoribus concinuiſſe, prophetiæ etiam donum, à Malachiæ usqve temporibus eccleſiæ publice negatum, in Simeone, Hanna, Joſepho & Maria refloruiſſe. Qvin & *certum eſt*, multa, qvæ mireris, circa hæc tempora contigiſſe: arcum ſolis orbem ambiiſſe: ſolem intra tres circulos, qvorum unum corona ſpicarum ignita circumdedit, effulſiſſe: Romæ tabulas debitorum ærarii eſſe exuſtas: Janum clauſum: pacem univerſo orbi conceſſam: rumorem in toto oriente increbuiſſe de rege ex Judæa venturo, qvi univerſo dominaretur orbi, ceu teſtantur *Sveton. in Veſp. Cic. in Philipp. II. & lib. II. de divin. Tac. lib. V. hiſtor. Dio lib. XLV. Joſ. lib. VII. cap. XII.* Certum qvoqve eſt, oracula aut prorſus conticuiſſe aut priſco more per verſus non reſpondiſſe. Hinc Cicero *lib. II. de divin.* Jam, inqvit, oracula Delphis non eduntur, non modo noſtra ætate, ſed jamdiu, jam ut nihil poſſit eſſe contemtius. Certum eſt, ſtellam novam præluxiſſe Magis, eosqve ex orientali ſive Perſia, ſive Chaldæa, Bethlehemum deduxiſſe. Sicut autem hæc omnia à nemine negantur, ita non qvidem proterve negamus, ſed tamen, *tanqvam prorſus certa, credere non audemus, qvod*, ſecundum Suidam & Cedrenum, Auguſto oraculum de ſilentio à puero Hebræo ſibi impoſito reſponderit: *qvod* Auguſtus, oraculo audito, aram primogeniti Dei erexerit: *qvod*, ſecundum Euſebium, Oroſium & Eutropium, olei ſcaturigo è terra erumpens, largiſſimo rivo totum diem manarit: *qvod*, ſecundum alios, vinea Engaddi, qvæ balſamum ferebat, flores, fructum & liqvorem ſimul protulerit: *qvod*, ſecundum Adrichomium & Saligniacum, roſæ Hierichuntinæ nocte natali

talitia paulatim hient, atqve inde ſe recludant, licet aridæ & ſiccæ ſint, in teſtimonium virginei partus: *qvod,* iisdem teſtibus, veri balſami hortus, ex terra promiſſa in Ægyptum translatus, non niſi ex fonte Jeſu, ceu vocant, in qvo puer Jeſus, cum fugeret Herodem, lavari conſveverat, irrigari qveat: *qvod,* ſecundum Viterbienſem, idolum illud corruerit, qvod artifex tam diu conſtiturum dixerat, donec virgo pareret: *qvod* nox deniqve media, ſecundum Damaſcenum, in claritatem diei effulſerit. *Prorſus vero falſum eſt,* templum pacis, qvod demum Veſpaſiani temporibus extructum eſt, Romæ corruiſſe: obſtetricis manum, qva virginem Mariam tetigerat, ſideratam aruiſſe, & non niſi infantulo admotam convaluiſſe, Mariam, in loco templi ſacroſancto educatam, de angeli manu cibum accepiſſe: & ſi qvæ alia in apocryphis ſcriptis, ut in protevangelio Jacobi, inveniuntur, minus fide digna.

VII. Redige qvæſo hiſtoriam vitæ Chriſti in compendium.

Cum Chriſtus biennio, ut Scaliger putat, ante æram noſtram conſvetam natus, circumciſus, in templo oblatus, à Simeone & Hanna agnitus, à magis, ex ſchola Danielis prodeuntibus, adoratus, fuga tandem adverſus injurias Herodis ſervatus eſſet, & defuncto tyranno ex Ægypto bimulus rediiſſet: Nazarethæ educatus eſt, & XII. ætatis anno ipſos in templo doctores docens, egregium divinitatis ſuæ teſtimonium edidit. Qvæ vero egerit toto pueritiæ & adoleſcentiæ tempore, ea nec evangeliſtæ explicant, nec, ſi in pſeudoevangeliis leguntur, fide digna ſunt. Subditum fuiſſe parentibus, & profeciſſe ſapientia, ætate & gratia, dicit Lucas: ut & Chriſtum otio non diffluxiſſe indicet, & curioſitati noſtræ præveniat. Tandem, cum ætatis annum XXX. complevisſet, præcurſor ejus, Johannes Baptiſta, viam ei baptiſmo inſtituto ſtravit, munus docendi, hominesq; ad agnum Dei deducendi menſe Septembri, in feſto clangoris tubarum, aggreſſus. Nec Dominus Johannis diutius delituit: ſed, ut Euſebius arbitratur, anno ſeqventi, VII. Januarii; ut alii, alio menſe; ut recentiores nonnulli, decendio poſt primam Johannis concionem in feſto expiationis prodiit: eo videlicet die, qvo hircus, peccatis populi onuſtus, in deſertum deducebatur. Ad eundem enim modum, cum Chriſtus à Johanne eſſet baptiſatus, & voce patris cœleſti, viſibiliqve & columbina Spiritus S. ſpecie in officio redemtoris confirmatus, deductus eſt à Spiritu S. in deſertum, ut poſt qvadrageſimale

jejunium, conflictus acerrimos cum Satana ſuſtineret, ſuas & hoſtis vires experturus. Interim Johannes legatis Judæorum ſui officii rationes expoſuit, & Chriſtum, tentatione ſuperata reverſum, tanqvam victimam mundi digito oſtendit, ſuosq; diſcipulos ad Dominum, ſe deſerto, tranſiiſſe, patienter tulit. Chriſtus autem, Canæ in Galilæa, penuriæ pauperculi ſponſi, vino ex aqvis facto, ſubvenit, tanto qvidem miraculo, ut Epiphanius *hær. LI.* ſcribat, eo die nonnullos fontes ſapore vini annuatim ſolitos fuiſſe fluere. Confer *Plin. II. c. CIII. & l. IV. c. XII.* Paulo poſt Chriſtus

PASCHA PRIMUM celebravit, templumqve nundinationibus profanatum purgavit *Joh. II.* Nicodemum viam ad cœlum docuit *Joh. III.* per Samariam profectus, converſis ad ſe Sicharenis, in Galilæam venit: abſens aulici Capernaitici filium ſanavit *Joh. IV.* ex patria Nazarethæ ſynagoga exturbatus, conceſſit Capernaum: ibiqve jure civitatis acqviſito, vicina loca ambiit, & ex Galilæa, Decapoli, Hieroſolymis & aliis locis, prima novæ eccleſiæ fundamenta, doctrina cœleſti & miraculis inauditis poſuit *Luc. IV. Matth. IV. Marc. I.* Hinc ſocrum Petri & multos dæmoniacos ſanitati reſtituit, *Marc. I. Luc. IV.* veritusqve, ne ſeditionis inſimularetur, in locis deſertis aliqvamdiu delituit, piſciumqve captura apoſtolis confirmatis, leproſum & paralyticum integris viribus reſtituit, & Matthæum à telonio evocavit. *Luc. V.* Hinc, itinere per ſata jam ad veſcendum matura facto, celebravit

PASCHA SECUNDUM *Luc. VI, 1. Marc. II, 23. Joh. V, 1.* in ſynagoga aridam & ſideratam hominis manum ſabbato ſanavit: inſidias Phariſæorum & Herodianorum declinaturus, ad mare ſeceſſit: è navi & in monte docuit: XII. apoſtolos in miniſterium ſelegit: dæmonia ejecit *Marc. III. Luc. VI.* ſervum centurionis Capernaitici paralyticum à morbo; viduæ Nainiticæ filium à morte liberavit *Luc. VII.* clinici diuturnum morbum diſcuſſit *Joh. V.* de qvadruplici ſemine è navicula docuit: tempeſtatem in lacu Geneſareth verbo ſedavit: duos dæmoniacos Gergeſenorum, porcos magis, qvam Chriſtum curantium, immundorum ſpirituum poteſtati ſubtraxit *Marc. II. & V. Matth. IIX.* hæmorrhouſa, qvam Veronicam vocat evangelium Nicodemi, ſanata, Jairi filiam ſuſcitavit: duobus cœcis viſum, & dæmoniaco ſermonis & rationis uſum reſtituit *Marc. V. Luc. IIX. Matth. IX.* Rediit deinde in ingratam patriam: ablegavit cum mandatis diſcipulos *Marc. VI. Matth. X. Luc. IV.* legatis captivi Johannis reſpondit: in Phariſæi ædibus Mariæ Magdale-

dalenæ ungvento maduit *Luc. VII. Matth. XI.* Inde, decollato ab Herode Johanne, trans mare Tyberiadis in deſertum abiit: turbam qvinqve millium qvinqve panibus, piſcibusqve duobus cibavit: cum Petro in mari ambulavit: de pane cœleſti in ſynagoga Capernaitica diſſeruit *Marc. VI. Joh. VI. Matth. XIV.* Hinc celebratum eſt

PASCHA TERTIUM. Nam Hieroſolymis reverſi erant Scribæ & Phariſæi, qvi cum eo de traditionibus patrum diſputarunt *Marc. VII. Mat. XV.* Chriſtus verò in fines Tyri & Sidonis receſſit: filiam Cananeæ, mutumqve ſurdaſtrum ſanitati reſtituit: panibus ſeptem alia qvatuor millia cibavit: Phariſæos, ſignum cœleſte petentes, reſponſo non dignatus, cœco Bethſaidæ viſum reddidit *Marc. IIX. Matth. XV.* Progreſſus in agrum Cæſareæ Philippi, confeſſionem Petri elicuit *Marc. IIX. Luc. VII. Matth.* & in monte Thaboris gloriæ ſuæ decumento dato, dæmoniacum, qvem diſcipuli non poterant, vinculis Satanæ exſolvit *Matth. XVII. Luc. IX.* Hinc *Luc. IX. 51.* illo itinere, qvo diſcipuli igne cœleſti, more Eliæ, in Samaritanos animadvertere voluerunt, poſt iteratam diſcipulorum in Judæam ablegationem *Luc. X. 1.* tempore veris & inſtante meſſe profectus eſt ad

PASCHA QVARTUM, reverſusqve in Galilæam, ſolvit didrachma *Luc. X. 1.* apoſtolos, de primatu contendentes, exemplo pueri caſtigavit: ſcandalum non eſſe dandum docuit *Marc. IX. Luc. IX. Matt. XVII.* reverſus in Judæam *Marc. X. Matth. XIX.* diſcipulos emiſſos ad ſe recepit: patri cœleſti gratiis actis, & parabola de Samaritano recenſita, apud Martham divertit: orationis modum & vim docuit *Luc. X. & XI.* de divortio diſputavit: pueris benedixit: juveni diviti paupertatem ſpontaneam frustra imperavit: apoſtolis pauperibus vitam æternam promiſit *Marc. X. Matth. XIX.* Hinc, populo plurimis informato parabolis, feminam duodevicenario morbo infirmatam & hydropicum ſanavit: receptis publicanis *Luc. XIII. XIV. XV.* aſcendit ad ſcenopegiam *Joh. XII.* in itinere decem leproſos mundavit *Luc. XVII.* Hieroſolyma poſtea ingreſſus, acerrime cum Judæis diſputavit *Joh. V.* in adulteram, ad ſe in templo deductam, ſententiam ferre detrectavit *Joh. IIX.* ei, qvi à nativitate cœcus fuerat, in Sabbato viſum reſtituit, & multis modis à Phariſæis impetitus, usqve ad encænia Hieroſolymis permanſit *Joh. II.* Inde ad declinandas inſidias trans Jordanem abiit: Bethaniæ Lazarum reſuſcitavit *Joh. XI.* & in locis ab urbe remotioribus permanſit, donec inſtaret

PASCHA QVINTUM: qvo ipſe, victima pro mundo in ara crucis factus, occubuit. Et qvidem ad illud, non ex occidentali Galilæa aut

Samaria, ſed ex orientali Hierichunte aſcendit *Marc. X. 46. Matth. XX. Luc. XIIX.*

IIX. Qvid audio? Siccine tu Chriſtum, baptiſmo ſuſcepto, qvinqve ante mortem paſchata celebraſſe, & ita poſt annos ætatis XXXV. exactos crucifixum eſſe dicis?

Inter plurimas ſententias una eligenda erat. Clemens Alexandrinus Chriſtum affirmat unum tantum annum docuiſſe; Epiphanius biennium cum qvadrante; alii triennium; alii qvadriennium; nonnulli etiam ſexennium. Præterea de menſe & die paſſionis, diverſiſſimæ qvoqve feruntur opiniones, diesqve Martii XX. XXI. XXIII. XXIV. XXV. & XXX. ut & II. Aprilis in disqviſitionem tracti, non neminem invenerunt, à qvo Chriſtum in cruce pendentem habuiſſe dicti ſunt. Sed à Joſephi Scaligeri & Calviſii ductu nec nunc ſecedimus. Ideoqve cum Chriſtus in extremo itinere, qvo petebat Hieroſolyma, duos cœcos, qvorum unum Bartimæum Marcus nominat, viſui reſtituiſſet *Marc. X. Matth. XX.* & Zachæi hoſpitalitatem expertus *Luc. XIIX.* dieqve ſolis à Maria ungvento perfuſus *Joh. XII. Matth. XXVI.* aſello inſidens, urbem eſſet ingreſſus: populi lætis acclamationibus exceptus, templum à nundinationibus illicitis liberavit *Marc. XI. Matth. XXI. Joh. XIX.* Die verò Lunæ, qvi incidit in XXX. Martii, ficui, in qva fructum non invenit, maledixit *Marc. XI. 20.* Die Martis, ſeu XXXI. Martii, adverſus Phariſæos miracula à ſe edita defendit, & parabolis egregiis auditores erudiit *Marc. XII. Matth. XXI. & XXII.* Die Mercurii, ſeu Calendis Aprilis, captioſa de cenſu Cæſari dando, de reſurrectione mortuorum, deqve præcipuo legis mandato dilemmata diſſolvit, & de fine cum regni Judaici, tum totius œcumenes diſſeruit *Marc. XXII. & XIII. Matth. XXIV.* Die Jovis, ſeu poſtridie Cal. April. paſcha Judæorum primum illuxit, qvo agnus paſchalis mactari, & aſſatus in ædibus privatis *juxta Exod. XII.* comedi conſvevit. Et hoc eodem die, de tollendo Chriſto conſultatione à ſacerdotibus habita, operaqve Iſchariotæ XXX. argenteis conducta, Chriſtus, feria ſexta jam ineunte, hora ad noſtri horologii numerum ſexta pomeridiana, agnum paſchalem comedit: hora VII. cœnam dominicam inſtituit: hora IIX. apoſtolos, cum de primatu altercarentur, ad animi æqvitatem pedum lotione & egregia concione, paternoqve interloqvio induxit *Joh. XIII. XIV. XV. XVI. XVII.* hora IX. ad hortum properavit: in qvo hora X. ſangvineo

neo perſuſus ſudore, preces fudit ardentiſſimas. Hora XI. & paulo poſt, ad Caipham deductus, examini ſubjectus, & ſannis militum per ſeqventes noctis horas expoſitus eſt. Die Veneris, qvi erat tertius Aprilis, celebrabatur paſcha Judæorum alterum, qvo circa veſperam oves & boves in templo offerri, *& juxta Deut. XVI. 2. & 7.* elixi comedi conſveverant. Hoc igitur die ſe, tanqvam veram victimam, patri in ara crucis obtulit, & hora VI. matutina eſt à pontificibus damnatus: hora VII. ad Pilatum deductus: hora IIX. innocens inventus: hora IX. ad Herodem abductus: hora X. plumbatis cæſus, & ad mortem à Pilato condemnatus: hora XI. ad locum ſupplicii tractus: hora XII. inter duos latrones in crucem actus. Hinc eclipſis præter omnem naturæ ſeriem extitit: &, Chriſto poſt horam III. mortuo, velum templi ſciſſum, terra mota, petræ ruptæ. Hora tandem qvinta veſpertina elapſa, cum, juxta calculum aſtronomorum, luna ultra mediam corporis ſui partem obſcurata ſupra horizontem aſcendiſſet, Salvatorem è cruce remotum Joſephus ex Arimathide honorifice ſepeliit. Die Saturni, ſeu IV. Aprilis, Sabbatum illuxerat magnum. Primo hoc azymorum die, Chriſtus in ſepulcro, cuſtodibus additis, qvievit *Matth. XXVII.* Die Solis, V. Aprilis, victor mortis, mortuus Chriſtus evaſit. Summo mane agnatæ ejus egreſſæ, lapidem monumenti eſſe cœlitus remotum, & cuſtodes diffugiſſe deprehenderunt, & ab ipſis angelis didicerunt, qvem qværerent, reſurrexiſſe. Interea qvinqve vicibus eodem hoc die Dominus apparet, Mariæ Magdalenæ *Marci XVI. Joh. XX.* turbæ mulierum *Matth. XXIV.* Petro *Luc. XXIV. 34. 1. Cor. XV. 5.* diſcipulis Emaunta proficiſcentibus *Marc. XXI. Joh. XX.* univerſæ diſcipulorum congregationi *Joh. XX. Marc. XVI. Luc. XIV.* Cumqve & nonnullis aliis apparitionibus reſurrectionem ſuam XL. dierum ſpatio comprobaſſet: in cœlos XIV. Maji aſſumtus, ad dexteram patris conſedit. XXIV. Maji, in feſto Pentecoſtes, Spiritum S. demiſit: apoſtolos, ad gentes in univerſo orbe lucrandas, donis ſtupenois armavit: & adhuc in medio inimicorum regnat, gregiqve ſuo ſupremus epiſcopus, æqvali cum æterno Patre & Spiritu S. poteſtate, præſidet.

IX. Qvum ea, qvæ conſvetum rerum ordinem ſuperant, rumor longe lateqve ſparſus comitari ſoleat: num etiam Chriſti miracula innotuerunt gentibus, anteqvam ea ab apoſtolis audirent?

Vel unicus teſtis hic ſufficeret Matthæus, qvi *cap. IX. 24.* aſſerit, famam

mam ejus in omnem Syriam exiiſſe. Præerat tunc temporis, *ut ait Euſebius l. 1. c. ult. & Nicephorus lib. 2. cap. 7.* Edeſſæ, civitati Syriæ, Abgarus: qvi miſſis literis evocavit Dominum, cùm ut inſultus Judæorum fugeret, tùm, ut ſe à morbo qvodam liberaret. Servator verò, fide ejus commendata, reſcripſit, ſibi in Judæa omnes officii partes eſſe ſubeundas: poſt ſui aſſumtionem tamen aliqvem ex diſcipulis ſe miſſurum, qvi & corpori & vitæ ejus medelam afferret, & viam ſalutis monſtraret. *Confer Auguſt. ep. 263.* Qvod verò *præter Nicephorum* narrat *Evagrius lib. 4. c. 24.* Chriſtum imaginem ſuam, pallio aut texto linteo prius loto impreſſam, Abgaro miſiſſe, id aliqvi fabulis ſimillimum habent: qvanqvam Nicephorus id ex tabulariis & archivis civitatis Edeſſæ teſtatum fecit. Cæterum Joſephi teſtimonium de Chriſto vide *lib. I. cap. 4.* epiſtolam Pontii Pilati ad Tiberium de innocentis Chriſti morte & reſurrectione, *in Anaceph. Egeſippi:* qvid Tiberius cum ſenatu de Chriſto, in numerum Deorum recipiendo, egerit, *apud Euſeb. lib. 2. c. 2.* ex Tertulliano: literas Lentuli ad eundem Tiberium de miraculis & ſpecie Chriſti formoſa, *apud Eutropium in annal. Senat. Rom.* Qvibus conſentit *Nicephorus* Chriſti figuram *lib. 1. c. 40.* graphicè depingens. Confer, *qvæ Plutarchus lib. de defectu Orac. & ex illo Euſebius ſcribit,* Tiberii temporibus, cum qvidam in Italiam nocte à Paxis navigaret, voce magna nunciatum eſſe, PANA magnum eſſe mortuum: cumqve illud navigantes ſimiliter juxta portum è navi proclamaſſent, magnum ſubito innumerabilium gemitum eſſe auditum. Hic aliqvi Pana interpretantur Chriſtum univerſorum Dominum, cujus mortem, tanqvam ſuam cladem, intellexerunt diaboli: qvi, ipſo adhuc vivente, ſæpius fuerant lamentati, ſe ab ipſo torqveri.

X. *Qvia ducem deſcripſiſti, ejus etiam miniſtros placet internoſſe.*

Ii ſunt, qvicunqve læto remiſſionis peccatorum nuncio ad DEI amorem & veram animarum ſalutem miſeros mortales in omni terrarum orbe deducunt. Qvorum autem miniſterio primum uſus eſt Chriſtus, eorum fuerunt alii apoſtoli; alii evangeliſtæ; alii prophetæ; nonnulli paſtores, reliqvi doctores. Apoſtoli, tanqvam XII. patriarchæ gentium, facem præluxerunt reliqvis omnibus, & ſcite à Chryſoſtomo dicuntur habere ὑπατίαν πνευματικὴν, i. e. conſulatum ſpiritualem, & τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν κεφαλὴν καὶ ῥίζας καὶ ὑπόθεσιν, ſpiritualium poteſtatum caput, radicem, & originem ſeu fundamentum. Qvumqve magna eſſet meſſis,

meſſis, & pauci operarii, qvemadmodum Moſi LXX. ſeniores; ita apoſtolis totidem diſcipuli ſunt additi, Marcus, Lucas, Timotheus, Philippus, & reliqvi, qvi fuerunt tanqvam apoſtoli ſecundi ordinis, alioqvin evangeliſtæ dicti. Excitavit deinde DEUS poſt Chriſtum aſſumtum prophetas, Agabum & alios *Actor. I. XIII. & XX.* qvi non tantum neceſſario variarum lingvarum ad ſcripturas interpretandas & gentes docendas dono, ſed & divina ſapientia, & rerum futurarum cognitione, erant conſpicui. Et hæc apoſtolorum, evangeliſtarum & prophetarum munia primis eccleſiæ novæ temporibus erant neceſſaria: qvorum loco Dominus, in hierarchia illa eccleſiæ perpetuo duratura paſtores & doctores, usqve ad finem mundi in vinea Domini operaturos, conſtituit. Illi alioqvin dicuntur epiſcopi & presbyteri; hi ſacrarum literarum interpretes. Et apoſtoli qvidem evangeliſtarum munia ſimul obibant; evangeliſtæ prophetarum; prophetæ paſtorum; paſtores doctorum; ſed non vice verſa doctores erant paſtores, nec paſtores prophetæ, nec prophetæ evangeliſtæ, nec evangeliſtæ apoſtoli. Hiſce omnibus diaconi adjuncti, curam pauperum & bonorum, in commune collatorum, pie agebant: qvorum ſeptem ab apoſtolis ſunt conſtituti *Act. I. v. 5.* inter qvos fuit *Prochorus*, ſub cujus nomine extat vita Johannis apoſtoli. Qvi in eccleſia præ aliis ſive ætate ſive gravitate eminebant, dicebantur *presbyteri* ſeu *ſeniores*: qvorum *alii* ſacras in explicandis myſteriis & ſacramentis diſpenſandis liturgias obibant, qvales erant epiſcopi; *alii* rerum ſacrarum & bonorum eccleſiaſticorum curam ratione officii gerebant, dicti gubernatores, præſides, anteceſſores, diaconi *I. Cor. XII. 28. I. Tim. V. 17. Rom. XII. 8. Act. VI. 2. XV. 22.*

XI. Qvid ſi catalogum omnium eorum contexeres, qvorum opera Chriſtus in novæ eccleſiæ fundatione uſus eſt?

Non permittunt hæ pagellæ uberiorem omnium eorum hiſtoriam, qvi Chriſto qvavis ætate, ſtatu & ſexu certatim operas locaverunt. Interim adverte animum I. ad præcurſorem Chriſti Johannem. II. ad pientiſſimas qvasdam mulierculas. III. ad ipſos apoſtolos. IV. ad Paulum. V. ad diſcipulos Chriſti aliosqve viros egregios, qvorum S. Scriptura injicit mentionem.

XII. Merito præmittimus præcurſorem Baptiſtam.

Tantus fuit, ut illo majorem Chriſtus *Matth. XI.* neget. Deus non ſolum ejus ex effœto matris Eliſabetæ utero nativitatem, angeli miniſterio uſus, Zachariæ patri, in templo ſacris operato, denunciavit: ſed & affore illum, tanqvam alterum Eliam, per prophetas longe antea *Eſ. XL. Mal. III.* prædixerat. Ipſe Johannes, nondum natus, Dominum ſuum ſubſultans ſalutavit, & deinde (ut mittamus obſcuras & ineptas fabulas, de ejus in montem adverſus Herodis injurias receptione & angelica nutritione) non tanqvam miſanthropos in loco ab omnibus remoto, ſed in montanis oppidis ſobrie educatus ab omni luxuriæ & laſciviæ genere, tanqvam DEO dicatus, abſtinuit: tandemqve in feſto clangoris tubarum prodiens, de DEO, Meſſia, lege, evangelio noſtraqve juſtificatione & aliis fidei articulis, auditores erudivit, eosq; in remiſſionem peccatorum baptiſatos ad ſuſcipiendum Meſſiam præparavit. Fuit in arguendis delictis & veritate defendenda infractus: nec tantum doctrinam ſanam à Phariſæis turpiter obſcuratam repurgavit, ſed & religionis ritus, Moſi qvondam imperatos, antiqvaturus, umbris legalibus ſublatis, novam religionis formam, tempori Meſſiæ congruentem, adornavit: multis ad agnitionem veritatis converſis, ipſum ſuum Dominum ſalutaribus baptiſmi aqvis abluit: ſolenni venerandæ Trinitatis patefactione confirmatus, cum ſæpenumero cum Phariſæis & Sadducæis fuiſſet colluctatus, eosqve tanqvam genimina viperarum acriter corripuiſſet: ab Herode, qvem ob inceſtum increpuerat, in carcerem eſt conjectus. Sed nec ſic diſcipulorum curam depoſuit, qvos tandem Chriſto perfectius erudiendos tradidit. Paulo poſt vir incomparabilis, præda ſaltatricis factus, capite reſecto, martyrium conſummavit, & qvi Domino ſuo ſervierat fideliter, inq; ſuo decremento ejus utilitatem & incrementum qvæſierat, fœdo mortis genere occubuit, ut gloria in cœlis majore coruſcet. Qvæ vero de reliqviis capitis, manuum & cinerum Baptiſtæ, neſcio ubi inventis, & qvo translatis, feruntur, digna non ſunt, qvæ ab orthodoxo fidei aſſecla vel credantur, vel ſcribantur. Nos neq; hæc, neqve reliqva, qvæ de ſanctorum reliqviis in vulgus ſparguntur, noſtra hiſtoria dignabimur: nude enarraturi, qvæ vera eſſe deprehendimus.

XII. Qvænam ſunt illæ mulieres, qvarum hiſtoriam ſecundo loco promiſiſti?

Sunt, præter Annam prophetidem, & Eliſabetam Baptiſtæ matrem, qvæ *Luc. 1. & 2.* deſcribuntur, *I. Maria mater Domini*, filia Joachimi & Annæ.

Annæ. *II. Maria Magdalena*, qvæ à ſeptem dæmoniis liberata, Chriſto de facultatibus largiter miniſtravit, patienti aſtitit, ſepultumqve uncturα, reſurrexiſſe eum, prima didicit. A Gerhardo & Baronio putabatur eſſe ipſa Lazari & Marthæ ſoror. *III. Maria, mater Jacobi & Joſes ſeu Joſephi Cleophæ* filia vel uxor, qvæ *Joh. XIX. 25.* Mariæ virginis ſoror dicitur, itidem crucis, ſepulturæ & triumphi Chriſti inſpectatrix. *IV. Maria & Martha, Lazari ſorores*, Chriſti amantiſſimæ: qvorum illa dominum pia attentione, pedumqve unctione; hæc grata hoſpitalitate ad beneficia provocavit. *V. Salome, mater filiorum Zebedei*, comes Magdalenæ & Mariæ Jacobi in ſepultura Chriſti curanda. Qvo pertinent *Johanna & Suſanna Luc. XIII. 3.* & qvarumcunqve in actis & epiſtolis apoſtolorum mentio fit. Ipſam autem *MATREM Domini* qvod attinet, eam per oſculum à ſterili matre conceptam, & inter varia miracula ſine peccato natam, cum infans eſſet ſex menſium, jam pedibus obambulaſſe, & in templo cibis manu angeli miniſtratis nutritam, voto virginitatis obſtrictam, Joſephi non conjugio, ſed curæ, per ſignum columbæ è baculo evolantis, commendatam, protevangelium Jacobi, & ex eo Nicephorus & alii teſtantur. Sed nos, utut Nicephoro largiri poſſemus, Mariam non qvidem in Sancto ſanctorum, ſed tamen à fœminis templi miniſterio ſacratis, more Samuelis, educari potuiſſe, pleraqve hæc, & qvæ alia ſunt fabulis incruſtata, vanitati remittimus: certi, Mariam ἀειπαρθένον à lege nativitatis communis non fuiſſe exceptam, & verum conjugem in defenſionem Joſephum, plus minus LXXX. annos ſecundum Epiphanium natum, qvi VI. ex priore conjuge ſuſtulerat liberos, nactam, nunciante archangelo, Salvatorem mundi, verum illum θεάνθρωπον, virtute Spiritus S. absqve virili ſemine concepiſſe, peperiſſe, non ſine ingenti cura & periculo educaſſe, & ex Simeonis vaticinio, tanto dolore, qvantum vix gladius animam tranſiens efficere qveat, filii paſſiones, crucem ac mortem inſpexiſſe. Qvod vero Nicephorus narrat, eam undeſexageſimum annum agentem, (alii faciunt eam morientem ſeniorem, alii juniorem) in domo Johannis evangeliſtæ, ad montem Sion defunctam, ab omnibus apoſtolis, miraculoſe convenientibus, terræ mandatam, & mox in cœlos aſſumtam eſſe: aut, qvod Perionius ex vetuſto Codice de Mariæ virginis tranſitu ſeu aſſumtione, inſpectantibus apoſtolis, una cum anima & corpore in cœlos tranſlatam dicit: id eodem loco habemus, qvo pleraqve otioſorum monachorum figmenta. Iſidorus ſane libro primo de Sanctis teſtatur, de obitu ejus nusqvam qvicqvam legi, cum tamen

men reperiatur ejus ſepulcrum: qvod etiam aſſerit Epiphanius adverſus Antidicomarianos.

XIV. Apoſtolorum ſeriem nunc deſidero.

Sed dolendum eſt, hiſtorias eccleſiaſticas in vitis apoſtolorum raro concordare: tot etiam protevangelia, aliasq; Abdiæ, & neſcio cujus non, falſas relationes eccleſiæ obtruſas eſſe. Interim cum certa ſint, qvæ in Actis apoſtolorum recenſentur, ea breviter enarrabimus, addituri, qvæ alii ſcriptores, accuratiſſimo ſemper judicio legendi, jungunt.

I. PETRUS, filius Johannis ſeu Jonæ, frater Andreæ, patria Bethſaidenſis, vitæ genere piſcator, civis, *ut patet ex Matth. VII. & IIX.* Capernaiticus, ſocrum habuit, & conjugem circumduxit, & filiam Petronillam genuit: cumq; eſſet à retibus piſcatoriis ad officium apoſtolicū vocatus, qvid Chriſtus doceret, ageret, pateretur, qvemq; in modum in monte Thabor ſuam divinitatem oſtentaret, inqve illo certamine, qvo ſangvineas guttas in horto deſudavit, inq; paſſione & morte, ſui erga miſeros mortales amoris teſtimonium luculentiſſimum ederet, oculatus teſtis vidit. Ante tamen, qvam Chriſtus mortē obiret, pia de eo confeſſione edita, Cephæ nomen accepit: ſatis animoſus, ut qvi Malcho auriculam in captura Domini amputavit: tam inconſtans tamen, ut Dominum in atrio Caiphæ ter abjuraret. Illo ex mortuis redivivo, illuſtribus apparitionibus confirmatus, Spiritus ſancti dono, in prima poſt aſcenſionē Chriſti pentecoſte, tria millia Chriſto *Act. II.* acqviſivit: claudum verbo ſanavit *Act. III.* cauſam coram ſacerdotibus animoſe dixit *Act. IV.* mendacem Ananiam, cum uxore, fraudis conſcia, anathemati ſimul & morti ſubjecit: multa alia miracula vel umbra ſua præſtitit: ex carcere divinitus eductus, fuſtigationem hilari animo ſuſtinuit *Act. V.* Inde impiis Simonis Magi conatibus Samariæ animoſe reſtitit, & in vicinis locis evangelium disſeminavit *Actor. IIX.* Lyddæ paralyticum Æneam octennio amplius decumbentem ſanitati; & defunctam Tabitham vitæ reſtituit *Act. IX.* Viſibilem Spiritus S. effuſionem Cornelio Cæſarienſi centurioni impetravit: gentes ad Chriſtum qvoq; pertinere & didicit & docuit *Act. X. & XI.* iterumqve è carcere, in qvod ab Agrippa Herode conjectus fuerat, per angelum eductus, liber evaſit *Act. XII.* In concilio Hieroſolymitano cauſam adverſus ceremonias Moſaicas dixit *Act. XV.* Antiochiæ, cum libertatem Chriſtianam minus conſtanter tueretur, Pauli animadverſionem incurrit, tanqvam libertate, qvam recte profitebatur, minus recte uſus *Galat. II.* Emendatus autem ad Pauli objurgationem, Antioche-

tiochenæ eccleſiæ, ſi credendum eſt Euſebio in Chronicis, tanqvam epiſcopus aliqvamdiu præfuit. Deinde diſperſis Judæis in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia & Bithynia verbum ſalutare explicuit *I. Pet. II.* Babylone etiam, ſive Ægyptia, qvæ nunc Alcair dicitur, ſive qvod veroſimilius, Syriaca, munere docendi aliqvamdiu defunctus eſt: niſi velimus cum Euſebio ex Papia dicere, Babylonem, unde ſcripſit primam ſuam epiſtolam, eſſe ipſam Romam, qvæ etiam Johanni in Apocalypſi Babylon eſt. Corinthi qvoqve videtur deſudaſſe *I. Cor. I. 12.* Nicephorus teſtatur, eum Alexandrinam qvoqve eccleſiam plantaviſſe. Tandem cum duabus epiſtolis, de qvarum poſteriore tamen in prima eccleſia dubitatum fuit, vineæ Domini ſui proſpexiſſet, ſecundum Euſebium & alios, Romam adiit, ut Simonis magi impoſturis denuo ſe opponeret. Hic enim Deum magnum ſe venditans, variis præſtigiis à Chriſto homines abduxerat. Sed Petrus illum confudit, & ob id à Nerone, Simonis & omnium majorum fautore, ad necem qvæſitus eſt. Cumqve precibus fratrum cedens, fugâ arreptâ, Chriſtum ſibi obviare, & denuo ad crucem ſubeundam properare videret, reverſus in urbem, cruci capite deorſum verſo ſuffixus eſt. Ex qvibus omnibus facile eſt colligere, falſiſſimum eſſe, qvod Pontificii de annis XXV. fabulantur, qvibus Petrum dicunt pontificatui Romano præfuiſſe. Nam nec, cum concilium Hieroſolymitanum celebrabatur, nec, cum Paulus vel Corintho Romam literas ablegabat, vel Romæ per biennium captivus tenebatur, Romæ fuit. Qvin potius Aſiæ regna obibat, & legatum Domini ſe eſſe non ignorans, officio apoſtolico non uno loco, ſed plurimis & longè diſſitis functus eſt. Paulus, non gentium, ſed circumciſionis apoſtolatum ei concreditum fuiſſe teſtatur *Gal. II, 8.* Qvod ipſum videtur obſtare epiſcopatui Petri apud Romanos. Pudeat igitur Pontificios, hierarchiam ſuam in Romana Petri cathedra fundare: qvum ſane, qvicqvid agat Baronius, qvando Romam Petrus venerit, & qvamdiu ibi hæſerit, incertiſſimum ſit, plurimisqve ex autoribus probari poſſit, Petrum aut tunc tandem Romam veniſſe, cum martyrio ſuo, adverſus Simonem magum, Dominum ſuum conteſtari vellet, aut toto eo tempore, qvo fingitur Romæ ſedem fixiſſe, Hieroſolymis, in Aſia, in aliis locis fuiſſe. Sed fundamenta ſolidiſſima contra primatum Petri congeſta, *cum alibi, tum imprimis in Centuria Magdeburgenſium prima, lib. 1. cap. 7. vide.* Petrum non Romæ, ſed ἐν τῇ διασπορᾷ martyrium ſubiiſſe, cenſet Scaliger in notis ad N. T. Alii autem ex teſtimoniis Euſebii, Dionyſii Corinthii, Tertulliani, Lactantii, Prudentii, nolunt

ſunt à ſententia Patrum diſcedere. Clemens Alexandrinus teſtis eſt, uxorem Petri, cum duceretur ad mortem, inſpectantem maritum monuiſſe his verbis: Heus tu, memento Domini.

II. ANDREAS, frater Petri, major & prior illo vocatus *Joh. I.* Chriſto in cœlos ablato, per Cappadociam, Galatiam, & Bithyniam, in Scytharum usqve ſolitudines, & ad Pontum Euxinum, ſecundum hiſtorias eccleſiaſticas, ſeceſſit, & Sogdianis atqve Sacis evangelium prædicavit. *Nazianzenus in orat. ad Arian. & Hieron. in ep. ad Marc.* teſtantur, eum in Epiro & Achaja docuiſſe. Sic igitur ex Aſia in Græciam rediiſſet. Qvod ipſum confirmare videntur illæ narrationes, qvæ eum Patris, in urbe Achajæ, in crucem actum teſtantur. Sabellicus tamen *enn. 7. lib. 4.* apud Scythas eum crucifixum eſſe credit. Hieronymus *ad Dext.* teſtatur, illud factum ab Ægea, præfecto Edeſſenorum.

III. JACOBUS, ob vocationem priorem Major dictus, Zebedei & Salomes filius, Johannis frater, Domini conſobrinus, ex piſcatore factus apoſtolus, & filius Bnehargem ſeu tonitrui appellatus, in conſortio Petri & Johannis, dilectiſſimorum Chriſti diſcipulorum, Dominum archiſynagogi filiam reſuſcitare, in monte Thabor transfigurari, & in horto ſangvineo ſudore perfundi vidit *Marc. V. & XIV.* Spiritus tandem ſancti donis cum reliqvis inſtructus, Hieroſolymis, & in vicinis oppidis, majorem vitæ partem exegit, & tandem ab Herode Agrippa in gratiam Judæorum, capite truncatus eſt. Qvi verò Jacobum ad ſupplicium traxit, cum tam conſtanter nomen Chriſti eum profiteri cerneret, & ipſe, *ſecundum Euſebium ex Clemente in ſeptimo Hypotyposeon libro*, martyrio ejus ſe adjunxit, & ſecuri percuſſus eſt. An autem Hiſpaniam adierit, à Toletano & Compoſtellano epiſcopis circa æram Chriſti IↃCCCXVI. in ipſo concilio Lateranenſi diſputatum eſt: qvorum ille id negavit; hic affirmavit. Ipſe Baronius, qvem multa, qvæ in Legendis, ceu vocant, & in ſcriptoribus incertiſſimis invenit, pro vero venditare non piguit, in martyrologio iter Hiſpanicum Jacobi confirmavit; in annalibus negavit. Nos, qvid error inveteratus poſſit, vel hinc edocti, mirabimur ingenium Pontificiorum, & qvæ de Jacobi reliqviis in Hiſpanias translatis feruntur, eo loco habemus, qvo pleraqve fallacium reliqviarum mendacia, totumqve nugivendulorum cœtum.

IV. JOHANNES, frater Jacobi, diſcipulus Chriſti amantiſſimus, oculatus transfigurationis, luctæ, crucis, mortis, reſurrectionis, & aſcenſionis Domini teſtis, primum locum à Chriſto in ultima cœna nactus,

Ma-

Mariæ virginis ad ultimam Domini voluntatem curator, Petri in ſanando claudo & Samaritanis erudiendis paraſtates *Act. IIX.* Aſiam accepit docendam *Euſeb. lib. 3. cap. 1.* & ſeptem ibi eccleſias fundavit, aut jam fundatas confirmavit, illisqve Apocalypſin ſuam inſcripſit. Tranſiit ad Phrygas, Parthos, Indos. Utrum autem Epheſi tanqvam epiſcopus ſederit, dubium eſt. Nam apoſtolus erat, ad plures populos ablegatus. Paulus ſane Epheſios ad fidem convertit, iisqve Timotheum dedit paſtorem. Si igitur Johannes Epheſi commoratus eſt aliqvamdiu, id poſt Timothei obitum factum eſſe oportet, cum peragrata Aſia jam grandævus eſſet *Epiph. hær. LI.* Hinc Epheſinam eccleſiam Irenæus *lib. 3. cap. 3.* dicit eſſe à Paulo fundatam; à Johanne curatam. Utrum præterea ſanctiſſima Dei genitrix Epheſi, qvamdiu in vivis fuit, ædes Johannis incoluerit, utut illud Epheſinum Concilium aſſerit, incertum eſt; præſertim qvum alii eam Hieroſolymis diem obiiſſe teſtentur. Nicephorus autor eſt, defuncto Johannis patre, celebri inter Galilææ incolas viro, & ἰδιοναυκλήρῳ ſeu propriæ navis rectore, Zebedæo, Johannem partem ſuam, qvæ ex hereditate ipſi ceſſerat, Caiphæ pontifici vendidiſſe, & in notitiam ejus hac ratione veniſſe, atqve, ex ære inde contracto aliam domum Hieroſolymis ad ſanctam Sion coëmiſſe: in qva non tantum cœnam myſticam Chriſtus celebraverit, incluſisqve illic poſt ſui crucifixionem apoſtolis apparuerit, & Spiritum S. illis dederit, ſed & Maria poſt beatum filii ſupplicium annos undecim compleverit, & annis ætatis LIX. confectis emigraverit. Hoc, Euſebio & Tertulliano teſtibus, certum eſt, Domitiano in Chriſtos ſæviente, Johannem Romam à proconſule Aſiæ miſſum, in ferventis olei dolio illæſum ſubſtitiſſe, inqve Patmum abiiſſe exulem, & ibi vidiſſe & ſcripſiſſe ſuam apocalypſin. Qvid Prochori, unius ex ſeptem Diaconis *Act. IV.* relationi dandum ſit, judicet, qvi poteſt. Reuchlinus certe eam in libro de verbo mirifico in veris habet. Narratur in ea, Johannem in urbe Phthora, hoſpitis Myronis filium, Pythonico ſpiritu inqvietum, cum vultum apoſtoli fugiſſet, per literas vinculis cacodæmonis exſolviſſe; Baſilio tribuno liberos impetraſſe; ex filio præfecti Chryſi immundum dæmonium ejeciſſe; Apollinis fanum evertiſſe; poſt alia miracula Cynopem Magum, tanqvam Deum hactenus habitum, non ſine inſigni vitæ periculo, ſuperaſſe; dæmonem lupi ſpecie ad devorandas victimas egredi ſolitum compeſcuiſſe; tandem inſulanis fere omnibus converſis, & apocalypſi ſcripta, Epheſum rediiſſe. *Ibi, Irenæo teſte lib. 3. c. 3.* è balneo egreſſus, Cerinthum hæreſiarcham vidit ædium ruina

na

na obrui: &, *qvod apud Euſebium lib. 3. cap. 22.* legere eſt, juvenem, qvem epiſcopo commendaverat, qviqve degener factus, latrocinia agebat, ad bonam frugem egregio exemplo revocavit, & hanc ſuarum concionum ſummam nunqvam non diſcipulis, qvos non niſi filiolos humaniſſimus apoſtolus nominabat, inculcavit, ut ſe invicem diligerent. Et nunc demum evangelium ſuum edidit, ut, qvod tribus cæteris evangeliſtis deerat, ſuppleret. Tres præterea epiſtolas ſcripſit. Qpod autem nonnulli, interqve eos Iſidorus & Nicephorus, ſcribunt, Johannem epheſi in extrema ſenectute ſe terra operiri curaviſſe, ejusqve cadaver poſtea in ſepulcro inventum haut fuiſſe, vix ſapit hiſtoricam veritatem. Multo magis abludit à veritate, Johannem non eſſe defunctum, ſed vivere adhuc, rediturum cum Henocho & Elia ad confundendum Antichriſtum: id qvod G. Trapezuntius peculiari opuſculo *ex Joh. XXI. 22.* conatus eſt aſſerere. Id certum eſt, teſtimonio Hieronymi de vitis illuſtribus, omnium apoſtolorum diutiſſime eum vixiſſe, & annum LIIX. poſt Chriſti reſurrectionem attigiſſe. Multi credunt, juvenem ſindone amictum tempore capturæ Chriſti, fuiſſe hunc apoſtolum. Reliqvit eccleſiæ, ut diximus, evangelium, tres epiſtolas, Apocalypſin.

V. PHILIPPUS, ſympatriota Petri & Andreæ, cujus meminit Johannes *cap. I. VI. XII. XIV.* putatur in Aſia ſuperiore, Phrygia, & aliqva parte Scythiæ, evangelium docuiſſe, aliqvo etiam temporis ſpatio cum Bartholomæo in ipſa India labores conjunxiſſe. Nicephorus *lib. 2. cap. 39.* Iſidorus *de vit. & obitu ſanct. cap. 35.* & Euſebius *in Chronicis*, eum anno XII. Claudii Hierapoli cruci affixum & lapidibus obrutum; Nauclerus Hieroſolyma reverſum, ſub Tito mortuum narrant. Uxoratum fuiſſe & filias elocaſſe, præter Clementem Alexandrinum *lib. 3. ſtrom.* Euſebius *lib. 3. cap. 30.* teſtatur. Aliqvi id negantes, non Philippo apoſtolo, ſed diacono, filias fuiſſe teſtantur *Act. XXI.* qvum tamen utrumqve ex uxore genuiſſe filias, ex Euſebio conſtet.

VI. BARTHOLOMEUM Petrus de Natalibus, ſolo nomine deceptus, nepotem Syrorum regis nullo fundamento aſſerit. Aliqvi eum cenſent fuiſſe Nathaneëlem, de qvo *Joh. I, 46.* Hic apoſtolus in majori Armenia, Lycaonibus populis & Indis concionatus eſt, & evangelium Matthæi Hebraicè ſcriptum eccleſiæ reliqvit *Sozom. lib. 2. cap. 24. Chryſoſtom. hom. de XII. apoſt.* In Syria eum etiam docuiſſe, tandemqve Hierapoli in crucem actum, miraculoſe primum evaſiſſe; poſtea iterum ſuſpenſum, piam animam efflaviſſe, teſtis eſt *Nicephorus. Autor ſupplementi &*

& Sabellicus eum à ſacrificulis idolorum interfectum narrant, pelle prius detracta.

VII. THOMAS, alio nomine Didymus, *ab Euſebio lib. 1. cap. ult.* ſtatim poſt aſcenſionem Chriſti dicitur Abgaro, regi Edeſſenorũ in Meſopotamia, per Thaddæum, unum ex LXX. diſcipulis, expoſita prius cœleſti veritate, ſanitatem reſtituiſſe. Deinde Parthos adiit, & ad Brachmanes, Bactros, & Taprobanos usq; penetravit. Magos etiam, qvi Chriſti cunas inviſerant, convertiſſe, & ſocios in prædicatione evangelii ſecum deinde duxiſſe, à nonnullis ſcribitur. Et adhuc hodie apud Narſingenſes veſtigia Thomæ, tandem ab Indis lancea confoſſi, eſſe dicuntur. *Indicarum rerum ſcriptores* crucem lapideam dicunt inveniri in inſula S. Thomæ in urbe Malipure, qvæ ſangvine hujus apoſtoli conſperſa, octavo ante natalitia Chriſti die, nigrum primo, deinde cœruleum oſtendat colorem. Iidem ferunt, certam hominum familiam pede altero culpam ſuorum majorum, qvi Thomam peremerunt, adhuc luere.

IIX. MATTHÆUS, alioqvin Levi vocatus, Alphæi filius, è telonio ad apoſtolatum vocatus, dicitur ab Origene & Socrate in Æthiopiam conceſſiſſe. Nicephorus eum apud Anthropophagos docuiſſe, & clavis in terram defixum eſſe, variisqve miraculis ante & poſt obitum inclaruiſſe teſtatur. Alii ex calendario Romano à rege Æthiopiæ truncatum narrant. Ex qvibus qvid credas, vix ſcire poteris. Hebraice autem primum omnium ſuum evangelium, & qvidem octavo poſt aſcenſionem Chriſti anno, apud Capernaitas ſcripſiſſe, qvod deinde incertus autor Græce verterit, docent ὁμοθυμαδὸν Euſebius, Irenæus, Hieronymus, Auguſtinus, Epiphanius, Theophylactus. Exemplar Hebraicum à Sebaſtiano Münſtero editum & verſum eſt. Sed illud non eſt authenticum. Diſputant alii contra, qvia teſtimonia Scripturæ ex LXX. interpretibus allegavit Matthæus, (id qvod tamen Hieronymus in catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum ex duobus illis dictis negat: *Ex Ægypto vocavi filium meum:* Et: *Qvoniam Nazaræus vocabitur:*) vel hac ratione eum videri Græce ſcripſiſſe: idqve eo magis, qvia eccleſia non Hebraicum, ſed Græcum textum in canone habet: & Deus, abjectis impiis Hebræis, Hebræa etiam lingva in N. T. neglecta, nobiſcum Græce loqvi: apoſtolus etiam ſuam ad ipſos Hebræos epiſtolam Græce ſcribere voluit.

IX. JACOBUS MINOR, Alphæi & Mariæ Cleophæ filius, cujus epiſtolam adhuc legere eſt, ob vitæ ſanctitatem & preces continuas,

qvibus, ex aſſiduitate procumbendi, genua ſenſum contactus amiſerant, *Juſtus*; & ob cognationem cum Chriſto, *frater Domini* appellatus: ab omnibus pene ſcriptoribus eccleſiaſticis, tanqvam epiſcopus, Hieroſolymis ſubſtitiſſe dicitur. Nec enim eccleſia Chriſtianorum Judæos omnino negligere volebat: & ſynagoga cum honore, *ut Auguſtinus dicere conſvevit*, ſepeliri debuit. Sed qvum huic qvoqve apoſtolo in mandatis fuerit, ne certo ſe aſtringeret loco, ſed paſſim locorum in univerſo orbe gentes doceret, in patrio eum ſolo conſediſſe, multis non ſit veriſimile. Cæterum *Euſebius lib. II. cap. I. & XXIII. ex Clemente Alexandrino & Egeſippo teſtatur*, Judæos Jacobum ex pinna templi, ut doctrinam Chriſti abnegaret, nec ſeqvendam eſſe publice diceret, ſtatuiſſe: eumqve, cum veritatem nihilominus eſſet profeſſus, lapidibus impetiiſſe, & tandem ſeptimo Neronis anno, inſtrumento fullonis peremiſſe. *Confer Joſeph. lib. 20.* Circumferebatur qvondam Jacobi protevangelium, ſed ſemper incertæ fidei. Liturgia ſeu Miſſa, qvam attribuunt huic apoſtolo, longe recentior eſt. Nec ſine cauſa *Bellarminus in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis dicit*, non facilè dijudicari poſſe, qvæ pars ejus liturgiæ ſanctum Jacobum habeat autorem.

X. JUDAS, dictus Lebbæus, & Syriacè Thaddæus, qvaſi cordatus, frater Jacobi, *ſecundum Nicephorum*, vicinas Judææ regiones accepit informandas, Galilæam, Samariam, Idumæam, Arabiam, Syriam, Meſopotamiam. Euſebius teſtatur, Thaddæum, qvi ab apoſtolis reliqvis Edeſſam in Syriam miſſus, Abgarum regem ſanitati, qvam antea à Domino petierat, reſtituit, unum ex LXXII. diſcipulis fuiſſe. Dubitant tamen aliqvi, annon ipſe apoſtolus Judas, Jacobi frater, Thaddæus cognominatus, Abgarum Chriſto ſit lucratus. Qvo vero mortis genere occubuerit, qvove loco, incertiſſimum eſt. *Calendarium Romanum* putat, eum in Perſia cum Simone Cananæo martyriũ conſum̃aſſe. *Euſebius lib. 3. cap. 20. ex Egeſippo refert*, ejus nepotes, tanqvam ex ſtirpe Davidis oriundos, ad Domitianum, ut cum aliis necem ſubirent, fuiſſe deductos: ſed cum eum de regno Chriſti, omnia mundana reſpuente, erudiiſſent, tyrannum à perſecutione Chriſtianorum avocaſſe animum. Extat epiſtola hujus apoſtoli, qvæ in ſacro codice legi poteſt.

XI. SIMON CANANEUS ſeu Zelotes, cognomento Judas, ex ſtirpe Davidis ſecundum Egeſippum. Dicitur qvidem ab Euſebio ſucceſſiſſe Jacobo in epiſcopatu Hieroſolymitano: veriſimile tamen eſt, *qvod Nicephorus ait*, eum Africanas etiam eccleſias, & deinde regiones ad

occi-

occidentalem oceanum ſitas, inſulasqve Britannicas, ad Chriſtum convertiſſe. Flagris tandem vir ætate gravis, annorum CXX. cæſus, ſub Trajano martyrii coronam reportavit.

XII. MATTHIAS, ſorte ad apoſtolatum ex LXX. diſcipulis in locum Judæ Iſchariotæ electus, dicitur in Æthiopiam ad evangelium docendum profectus. Qvæ autem fata ſubierit, ſatius eſt pie neſcire, qvam fabulis cumulatis indagare.

Ipſe JUDAS ISCHARIOTES qvis fuerit, non eſt ex poëtico juris proceſſu Aireri qværendum, ſed ex ſola Scriptura hauriendum: qvæ, qvid de illo cognoſci qveat, ſatis luculenter ediſſerit. Ideoq; nec Græcorum curamus fabulas, qvæ ajunt, Judam ſuſpendio ſupervixiſſe: dejectum, anteqvam ſuffocaretur, & ſanie atq; vermibus conſumtum, adeoq; capite & toto corpore inflatum, ut nec oculi amplius, nec pedes grandi tumore obducti officium facerent: à curru tandem tranſeunte in prædio ſuo oppreſſum, inteſtina effudiſſe, & agrum tanto fœtore infeciſſe, ut nullos posthac colonos admitteret.

XV. Ad Paulum, ſelectum illud Dei organon, pergamus.

Hic apoſtolus ſtructura ſermonis omnium potentiſſimus, & ſenſibus inſtructiſſimus, ut commendatur ab Euſebio, ex tribu Benjamin *Rom. XI. Phil. III.* Tarſi in Cilicia oriundus, & à præceptore Gamaliele in doctrina Phariſaica Hieroſolymis ſtrenue informatus *Actor. XXII. & Philipp. III.* civis Romanus *Actor. XXI.* in circumciſione Saul dictus: ſed forte ob parvitatem corporis dein Paulus cognominatus: arte textor ſcenofactorius *Actor. XIIX.* juſſu magiſtrorum ſuorum, eccleſiam Chriſti acriter oppugnavit, & Stephanum inter alios, falſis teſtibus damnatum, lapidibꝰ obrui curavit. Sed Deus, qvi eum ex utero matris in miniſterium ſegregaverat, cœlitus furorem caſtigavit, ut poſthac gentium ad Chriſtum convertendarum curam ageret. Sic ex lupo mitis ovicula, anno ſeptimo poſt Chriſti adſcenſionem factus, ſtatim in ſynagoga cœpit docere evangelium *Act. IX.* Arabiam peragravit *Galat. I. 17.* Damaſcum inde profectus, inſidias Aretæ regis, in ſporta per muros elapſus, declinavit, & multis locis luce verbi divini illuminatis, tertio poſt ſui converſionem anno Hieroſolyma rediit. Cum Petro ibi & Jacobo aliqvamdiu converſatus, SECUNDA deinde peregrinatione per Cæſaream & Tarſum, ſuam patriam, pervenit in Syriam & Ciliciam, & integrum annum cum Barnaba docuit Antiochenos: apud qvos pri-

mos Chriſtianis nomen acceſſit. Agabus ibi famem ingentem prædixerat. Eleemoſynas igitur, à fratribus collatas, ad Judæos cum Barnaba deportavit *Act. XI.* & TERTIA peregrinatione ſuſcepta, aſſumto Johanne Marco, Antiochiam rediit, manuumqve impoſitione à prophetis qvibusdam ad ſpargendum inter gentes evangelium ſegregatus, Seleuciam abiit. Inde Cyprum tranſiit, & Barjehu ſeu Elima mago excœcato, Sergium Procoſ. convertit. Poſt Pamphylia peragrata, Antiochia Piſidiæ ejectus, Iconio pulſus, in Lycaonia, ubi claudum ex utero matris ſanaverat, lapidibus obrutus eſt. Nihil tamen territus, rediit: eccleſias confirmavit: ſeniores iis præfecit: ad ſynodum Hieroſolymitanam, qvam apoſtoli indixerant, ſe contulit. Ibi qvæſtione, qvam de operum legalium neceſſitate ſibi pſeudoprophetæ moverant, diſcuſſa; ad QVARTAM ſe accinxit peregrinationem, & Antiochiæ Petrum, qvod in gratiam Judæorum judaizaret, & gentes offenderet, increpavit *Gal. II.* & à Barnaba disjunctus, adſcito in ſocietatem Syla, Aſiam petiit. Sed prohibitus à Spiritu illic locorũ docere, vocatusq; nocturna viſione in Macedoniam: Philippis ſpiritum Pythonicum ejecit, flagellatusq; & in carcerem conjectus, divinitus liber evaſit. Evangelio deinde Theſſalonicæ & Berrhœæ inter multas turbas à Judæis excitatas prædicato, Athenis cum philoſophis diſputavit. Hic Dionyſium Areopagitam convertit: Corinthi ſesqviannum ſubſtitit: per Epheſum, Cæſaream, & Antiochiam, Hieroſolyma rediit. QVINTA peregrinatione, recta Epheſum reverſus, donis Spiritus S. XII. fratribus impetratis, biennium in hac urbe conſumſit, cum ut idolomaniam Epheſiorum inveteratam deſtrueret, tum ut doctrinam ſuam ex emporio illuſtri in plures provincias longe lateqve diſſeminaret *Act. XIX. & XX.* Qvam ob cauſam ipſe ſcribit *I. Cor. XVI. 9.* ſibi eſſe Epheſi magnum & efficax oſtium ad prædicandum evangelium apertum: ſed non ſine variis difficultatibus. Nam & cum beſtiis ibi depugnavit *I. Cor. XV. 32.* & tandem ob Dianam, cujus numen aſpernabatur, ejectus, per Macedoniam, Græciam, Troada (ubi Eutychum juvenem, de tertia contignatione delapſum, in vitam revocavit) perqve multa Aſiæ loca Hieroſolyma repetiit. Sed à Judæis ſpretæ legis Moſaicæ accuſatus, vix beneficio Cl. Lyſiæ evaſit: & captivus in SEXTA peregrinatione Cæſaream primo ad Felicem præſidem; deinde poſt biennalem captivitatem Romam miſſus eſt. In hoc itinere naufragium ad Melitam inſulam passus, Romæ alio biennio, non ſine inſigni evangelii incremento, hæſit in cuſtodia, donec à Nerone abeundi poteſtas ei fieret. Inviſit igitur ultimo

timo hoc itinere eccleſias Syriæ, Aſiæ, Græciæ. Inde reverſus, in Italia, Gallia, Hiſpania, qvin & in Illyrico *Rom.XV. 19.* & in aliis occidentis partibus ſemen evangelii ſparſit, reverſusqve Romam, anno imperii Neronis X. capite multatus occubuit: tribus militibus, ſi credimus Martyrologio Romano, ſub ipſo martyrio converſis. Contigit divini apoſtoli martyrium paucis ante annis, qvam ſancta civitas exſcinderetur, ne vir pius videret ſuæ gentis, pro qva anathema fieri voluerat, lamentabiles miſerias & triſtem interitum. Traditiones interim mittimus de duplici miraculo ad locum martyrii ejus facto, qvo ex venis apoſtoli non ſangvis ſed lac profluxiſſe, & è trino ſaltu capitis tres fonticuli dulcis aqvæ prorupiſſe, nulla prorſus autoritate majorum, dicuntur. Eccleſia adhuc divinis hujus apoſtoli epiſtolis plantatur & erigitur: qvarum qvidem XIV. numerantur, ſi, qvæ ad Hebræos conſignata eſt, qvod pleriqve non ſine cauſa putant, etiam Pauli eſt.

XVI. Hiſtoriam diſcipulorum Chriſti, aliorumqve virorum egregiorum, qvorum mentionem Scriptura injicit, jam expecto.

Omnes prima eccleſiæ ætate in Chriſtum credentes, vocatos eſſe, fratres, ſanctos, fideles, & diſcipulos Chriſti, certum eſt. Ab ipſo tamen Chriſto LXXII. ex aliis ſegregati ſunt *Luc. X.* ut eſſent qvaſi ſeniores eccleſiæ colligendæ, & Sanhedrin Chriſtianum conſtituerent. Hi ut diſtingverentur ab aliis eccleſiæ doctoribus, dicti ſunt deinde diſcipuli antiqvi *Act. XXI.* qvorum catalogum etſi Dorotheus & alii nectere conati ſunt, nihil tamen certi dixiſſe videntur. Nam in eo omnem pene operam inſumunt, ut, qvorum nomina in epiſtolis Paulinis reperiuntur, eos omnes inter diſcipulos adnumerent. Qvam autem ſplendidum fuerit collegium in primitiva eccleſia apoſtolorum, diſcipulorum, & virorum aliorum ſanctorum: facile conjicitur, ſi ex multis paucos ſaltem numeremus. Conſpicuus ibi fuit *verus ille Iſraëlita Nathanael,* in qvo dolus non erat, *Joh. I.* qvem tamen, ſecundum Auguſtinum in Johannem, inter apoſtolos Dominus non elegit, qvod doctor legis eſſet: doctor deinde Biturigum in Gallia. Excelluit *Nicodemus,* magiſter ille in Iſrael, qvi Chriſtum pernox audiit *Joh. III.* & in conſeſſu pontificum libere de eo ſententiam tulit *Joh. VII.* inqve cruce tandem mortuum honorifice ſepeliit *Joh. XIX.* Extat in monumentis Patrum orthodoxographis ejus evangelium de paſſione & reſurrectione Chriſti: ſed exiguæ apud cautos autoritatis. Eminuit

nuit *Joſephus de Arimathia*, qvi plus ex cruce & morte Chriſti, qvam ex omnibus ejus miraculis confirmatus, hortum ſuum benedicto corpori crucifixi Domini conſecrabat tandem doctor factus Anglorum. *Simon Cyrenæus* qvoqve officio ſuo, qvod Chriſto defatigato in bajulanda cruce præſtitit, celebris, laudem pietatis præ multis obtinuit. Præterea in oculis omnium conſtituti fuerunt ſeptem diaconi: qvi ſic menſæ in illa bonorum communione miniſtrarunt, ut ſimul evangelium docerent & ſigna ederent *Act. VI.* Inter hos eminuit protomartyr in eccleſia Chriſti, *Stephanus*, cujus precibus Pauli furor eſt expugnatus: & deinde *Philippus Evangeliſta*, felix qvatuor filiarum, lumine prophetico coruſcantium, pater: à qvo Samaritani & Cæſarienſes *Act. IIX. 1. XXI. 5.* præconium evangelii acceperunt: Simon magus eſt baptiſatus *Act. IIX. 19.* Æthiops converſus. Ob hæc omnia merito eſt vocatus evangeliſta *Act. XXI. 8.* His adde ὑπηρέτας, συνέργυς & comites apoſtolorum in itineribus & laboribus, interqve eos *Marcum & Lucam Antiochenum* præcipuos: qvorum hic Paulo; ille (tandem patriarcha Alexandriæ in Ægypto factus, & anno IIX. Neronis martyrio coronatus) Paulo & Petro in evangelio docendo, ſcribendo, operam navavit fidelem. Adde qvoqve *Barnabam Cyprium*, virum indefeſſum, & in obeundis legationibus, viqve veritatis docendæ tam ſolertem, ut inter ipſos apoſtolos numerari meruerit *Act. XIV.* Qvid præterea dicam de illis Pauli deliciis, *Timotheo & Tito*, hoc epiſcopo Cretenſium & Dalmatarum; illo Epheſiorum, tandem ob Dianæ ſacra lapidibus obruto; utroqve apoſtoli fideli cooperario? Qvid de *Trophimo, Oneſimo, Tychico, Epaphrodito, Philemone*, diſcipulis & fratribus Pauli? Qvid de Anania, qvi catechiſta Pauli, cui primus voluntatem Domini *Act. 9.* annunciavit, & in Syria deinde evangelium docuit? Pertinent huc *Candaulis eunuchus Act. VIII.* doctor poſtea Æthiopiæ: *Lazarus reſuſcitatus* Maſſiliæ: *Lucas Cyrenenſis Act. VIII. 1.* in Vindelicia & Rhætiis: *Clemens Phil. IV. 3.* Moguntiæ: *Dionyſius Act. XVII. 34.* Pariſiis: unicus viduæ filius, à Chriſto reſuſcitatus, qvem putant *Maternum* fuiſſe, Coloniæ: *Jaſon Act. XVII. 5.* qvem Paulus Tarſi reliqvit: *Creſcens II. Tim. IV. 10.* Galatarum doctor: *Soſthenes I. Cor. I, 1.* qvi una cum Paulo primam ad Corinthios epiſtolam ſcripſit: *Ariſtarchus, Gajus, Epaphra, & alii ſynergi Pauli Act. XIX. 28. Philem. v. 23. Antipas, Pergami epiſcopus, martyr Apoc. II.* qvos omnes ſpiritus animavit ad heroicam in fide conſtantiam, in propagando evangelio ſolertiam, in tolerandis adverſitatibus fortitudinem, in vita deniqve integritatem. *Si LXXII. diſcipulos Chriſti*, ex Dorotheo aut

aliis

aliis recenſere vellem, incertus catalogus pro hiſtoria mihi venditandus eſſet. De *Hermete*, Pauli diſcipulo *Rom XVI.* cujus liber, qvem ab angelo apparente in habitu paſtoris Paſtorem inſcripſit, apud veteres valde celebris fuit, hic etiam locus dicendi eſſet. Sed tres illi libri paſtorales, qvos hodie in Bibliotheca Patrum & alibi legimus, ſuſpectæ & nullius fidei ſunt.

XVII. Cum tantorum virorum & heroum opera uſus, regnum ſuum propagaverit Chriſtus, non mirum eſt, ſi incrementa illud ſumpſerit.

In univerſo mundo omni creaturæ evangelium prædicandum erat. Strenuis igitur, & ad qvemvis impetum ſuſtinendum aptis doctoribus res agi debuit: à qvibus etiam eo res eccleſiæ deductæ ſunt, ut jam ſuo tempore apoſtolus gloriari poſſet *Rom.X. Gal.I.* in omnes terras, & in fines orbis terrarum, exiiſſe ſonum verbi, & evangelium prædicatum eſſe apud univerſam creaturam, qvæ ſub cœlo eſt. Ex Palæſtina enim, poſt diſperſos ex Judæa diſcipulos *Act. IIX, 1.* vicina primum loca luce grata ſunt colluſtrata. Inde pedetentim lætum nuncium ſalutis in remotiores gentes eſt deportatum. In SAMARIA, SYRIA & vicinis locis Idumææ, præter apoſtolos, ſubinde illuc locorum commeantes, operam evangelio propagando locaverunt *Philippus* evangeliſta *Act. IIX. 6. Ananias*, qvi ipſum gentium doctorem docuit *Act. IX. 10. & Thaddæus* · in CILICIA apud Tarſenſes *Jaſon*: in ARABIA *Judas Lebbæus* apoſtolus. ÆGYPTUM & vicina Barbariæ loca erudierunt *Simon Cananæus apoſtolus, & Marcus evangeliſta.* ÆTHIOPIAM *Matthæus & Matthias apoſtoli*; & *Evnuchus Candaces.* In ASIA ſeptem epiſcopos conſtituit *Johannes.* In illa ipſa Paulus *Pamphyliam, Piſidiam,* & plura alia loca convertit. *Galatiam, Cappadociam, Bithyniam, Pontum, Phrygiam* & vicina regna Petrus, Paulus & Philippus fide imbuerunt. Penetrarunt in *Aſiam ſuperiorem, inqve Armeniam, Parthiam, & Indiam,* Philippus, Thomas, Bartholomeus, Simon Zelotes. Philippus diaconus *Act. VII.* factus eſt epiſcopus *Trallenſium* in Aſia; Prochorus, alter diaconus *Nicomediæ* in Bithynia: Timon, tertius, *Boſtri apud Arabes*; Nicolaus, qvartus, *Sapriæ. Byzantinis* præfuit Stachys; *Smyrnenſibus* Apelles & Polycarpus; *Niceæ* Caliſtus; *Patrarum eccleſiæ* Narciſſus, & poſt eum Herodion; *Hierapoli* Papias. Et AMERICAM, qvæ olim per colonos cæpta eſt habitari, illis ipſis fretis, ingreſſos eſſe apoſtolos certa fides eſt. In SCYTHIA *Sogdiani & Sacæ* Andream acceperunt doctorem.

ctorem. In GRÆCIA *Athenas, Corinthum, Theſſalonicenſes, Philippenſes* erudiit Paulus, & *Philippenſibus* dedit epiſcopum Epaphroditum; *Corinthiis; Theſſalonicenſibus* Silvanum Silam; *Galatis* Creſcentem; *Cretenſibus & Dalmatis* Titum; *Epheſiis &* Timotheum: cui ſucceſſit Oneſimus; *Pannonibus* Andronicum: *Macedonibus* Urbanum; *aliis* alios. Idem varias INSULAS, interqve illas *Cyprum, Rhodum & Melitam* fama evangelii implevit. In BRITANNIA fuiſſe apoſtolos teſtatur Euſebius lib. III. de demonſtr. evang. cap. VII. interqve conditores Britannicarum inſularum nominantur Paulus, Simon Zelotes, Joſephus de Arimathia & Ariſtobulus. Lucius certe, rex Anglorum, & Donaldus, rex Scotiæ, jam ſeculo ſecundo fidem Chriſti amplexi ſunt. In ITALIA præter Petrum, Paulum, Barnabam & Marcum, ſemen ſalutis ſparſerunt, ut teſtantur ſcriptores, qvi ſingula loca ſibi deſcribenda ſumſerunt, *Patras, Epaphroditus & Sabinianus*, tres ex LXXII. diſcipulis: ille Hadriæ; iſte Tetracini, hic Senis. Ravennæ docuit *Apollinaris* martyr, ejusqve ſucceſſor *Eleucadius*, antea Platonicus Philoſophus; Mediolani & in Lombardia *Barnabas* Petavii *Prosdocimus*; Lucæ *Paulinus*; Papiæ *Syrus*; Peruſii *Herculanus*; Spoleti *Britius*; Volaterræ *Romulus*; Mutini *Cletus*; Cæſenate *Primus*; Florentiæ *Frontinus*; Piſis *Perinus*. In GALLIIS concionatus eſt apud Bituriges & Treviros *Nathanael*; in Maſſilia *Lazarus à mortuis reſuſcitatus*; Toloſæ *Saturninus Petri diſcipulus*; Pariſiis *Dionyſius Areopagita*; *Eleutherius & Ruſticus*; Auguſtoduni in Burgundia *Amator*; Metis *Clemens*; Arelate *Trophimus*; Leodii *Photinus matyr, prædeceſſor Irenæi*; Viennæ *Creſcens*; Remis & Sveſſione *Sixtus*; Lemovici *Martialis*; apud Helvetios *Felix & Regulus*. Nec HISPANIAM excidiſſe apoſtolis ex *Rom. XV.* conſtat: crediturqve *Eugenius* primus epiſcopus Toletanus. In GERMANIA *Maternus*, qvem habent pro unico viduæ filio à morte exſuſcitato, prima eccleſiæ fundamenta poſuit Coloniæ; *Creſcens* Pauli diſcipulus Phil. IV. 3. Moguntiæ; *Eucharius* Treviris; Beatus *Conſtantiæ*; *Lucius Cyrenæus*, cujus mentio fit *Actor. XIII. 1.* in Vindelicia & Rhætiis; *Marcus* ſecundum Aventinum in Norico; *Valerius* Argentinæ; *Agiatus* prope Lunæburgum. Hinc recte Tertullianus jam ſuo tempore, ſeculo ſecundo, dicere poterat in libro adverſus Julianum: Chriſto jam ſuo tempore credidiſſe Parthos, Medos, Elamitas, & qvi inhabitant Meſopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, Pontum, Aſiam, Pamphyliam, Ægyptum, & regionem Africæ, qvæ eſt trans Cyrenen: Romanos item incolas, Getulos, Mauros, Hiſpanos, Gallos. Qvibus addit, *ut ipſius verbis utar*, Britannorum inacceſſa Romanis loca, ſed Chri-

Chriſto ſubdita, & Sarmatarum, Dacarum, & Germanorum, & Scythatharum, & ABDITARUM MULTARUM GENTIUM & provinciarum, & inſularum multarum nobis ignotarum, & qvæ enumerare minus poſſumus. Qvæ autem loca & qvas provincias poſt apoſtolorum demum tempora converſas legimus, eas aut accedentes apoſtolos non recepiſſe, aut fidem ſemel ſuſceptam poſtea neglexiſſe, certum eſt. Illos, qvi varios populos, multis ab apoſtolorum tempore elapſis ſeculis, Chriſto lucrati ſunt, inſtauratores potius Chriſtianæ religionis, qvam autores dixeris. Aut ſi autores dici poſſunt, converterunt illos, qvi qvidem nondum nomen Chriſto dederant, ſed tamen à Chriſtianis ſubinde fruſtra moniti, de regno Chriſti inaudiverant.

XIIX. Qvosnam doctores accepit eccleſia, apoſtolis & reliqvis diſcipulis defunctis?

Apoſtolos paſſim locorum epiſcopos conſtituiſſe, ex ſuperioribus conſtat. Hi ſe continua ſerie exceperunt, licet ſæpe perſecutionibus interturbati.

IN HIEROSOLYMITANA eccleſia ab Euſebio numerantur ad perſecutionem usq; Domitiani XXXIX: qvorum primus fuit *Jacobus major*: alter *Simeon* Cleophæ filius, martyr: tertius *Juſtus*. Hinc *Zachæus*: *Tobias*: *Benjamin*: *Johannes*: *Matthias*: *Benjamin*: *Philippus*: *Seneca*: *Juſtus*: *Levi*: *Ephrem*: *Joſes*: *Judas*, ultimus ex progenie Judæorum. Hinc XIIX. *Marcus*, primus ex gentibus epiſcopus, poſt fatale illud Judæorum excidium, ad qvod immanitate eorum imperator Adrianus mira Dei providentia eſt protractus. Nam, *qvod dicit Sulpitius Severus lib. 2. hiſtor. ſacr.* Adrianus exiſtimans, ſe Chriſtianam fidem loci injuria peremturum, in templo ac loco Dominicæ paſſionis dæmonum ſimulcra conſtituerat. Et qvia Chriſtiani ex Judæis potiſſimum æſtimabantur (namq; tum Hieroſolymis non niſi ex circumciſione habebat eccleſia ſacerdotem, & Chriſtus ſub legis obſervatione colebatur) militum cohortem in præſidiis urbis qvondam ſanctæ collocavit, qva omnes Judæi aditu urbis arcerentur. Hac ratione legis ſervitus à libertate fidei atq; eccleſiæ ſublata eſt, Marco ex gentibus apud Hieroſolymitano epiſcopo conſtituto. Poſt Marcum erant *Caſſianus*: *Publius*: *Maximus*: *Julianus*: *Gajanus*: *Symmachus*: *Cajus*: *Julianus*: *Capito*: *Maximus*: *Antoninus*: *Valens*: *Polichianus*: *Narciſſus*, duodecimus à Marco, & ita in ordine XXX. qvi cum falſo à malevolis de vita impudica accuſaretur, in ſolitudinem ſeceſſit:

ceſſit: unde tandem accuſatoribus ejus divinitus punitis, revocatus, denuo epiſcopus ordine XXXIV. poſt *Ælium, Germanium & Gordium* factus eſt, vir variis donis & imprimis miraculorum excellens. Succeſſor illius *Alexander*, viſione nocturna Hieroſolymitanis ad epiſcopatum commendatus, celebris ob confeſſionem & certamina in binis ſub Severo & Decio perſecutionibus, tandem honeſta canicie grandævus, martyrio eſt coronatus, *Euſeb. lib. 6. cap. 7. 8. 9.* Hunc ſecuti ſunt *Mazabanes, Hymenæus, Lebdas* ſeu Zambias, *Hermon Macarius*, qvi interfuit concilio Nicæno.

In ANTIOCHENA eccleſia primo præfuit PETRUS (*ſi Euſebio credimus*) deinde *Evodius Martyr*; tertio *IGNATIUS*, θεοφόρος etiam dictus, qvem Nicephorus unum putat fuiſſe ex pueris, qvos Dominus amplexibus ſuis dignatus eſt. Varias epiſtolas de rebus graviſſimis edidit: qvarum aliqvæ ſuperiori ſeculo lucem viderunt: qvanqvam ſunt corruptæ; nonnullæ etiam ſuppoſititiæ. In illis teſtatur, ſe Dominum poſt reſurrectionem in carne vidiſſe. Tandē ſub Trajano, cujus idololatriam, & immanem piorū perſecutionem, coram redarguerat, frumentum hoc Chriſti, non Antiochiæ, ne tumultus oriretur, ſed in ipſo orbis terrarum theatro, Romæ, beſtiarum dentibus molitum eſt, ut mundus Dei panis inveniretur. Succeſſere illi *Hero* martyr: *Cornelius*: *Hero II.* THEOPHILUS, multorum librorum confector: ex qvibus contra Chriſtianæ religionis calumniatores Autolyco, nomine elementorum doctrinæ Chriſtianæ inſcripti, ut & commentaria in qvatuor evangelia, ad noſtram usq; ætatem pervenerunt: nec tamen niſi cum judicio legendi, cum periculoſi modi loqvendi in iis deprehendantur. Poſt Theophilum Antiochiæ præfuere *Maximinus*: *Serapion*, ſcriptor eloqventia inſignis, cujus opera recenſet Euſebius: *Aſclepiades*: *Zebinus*. Duodecimus BABYLAS, vir ille, ut Chryſoſtomus ait, magnus & admirabilis, qvi qvod Decium imperatorem ob fædifragium à templo animoſe repuliſſet, martyrium conſummavit. Ad oſſa ejus perlata in Daphnea, ſuburbium Antiochiæ, oracula obmutuerunt, nec Juliano apoſtatæ reſpondere prius potuerunt, qvam illa auferrentur, *ceu teſtatur Chryſoſtomus, & tripartita hiſtoria*. Poſt Babylam præfuere Antiochenis *Fabius*: *Demetrianus*: *Paulus Samoſatenus*, qvi ob hæreſin circa annum CCLXX. eſt in concilio Antiocheno depoſitus: *Domnus*: *Timæus*: *Cyrillus*: *Tyrannus*: *Vitalis*: *Philogonius*: *Paulinus ſeu Eulalius*: *Paulus*: *Euſtathius*, qvi interfuit ſynodo Nicænæ.

In ALEXANDRINA eccleſia Ægypti præfuere ordine *Marcus*,

cus, martyr: *Anianus*: *Abilius*: *Cerdo*: *Primus*: *Eumenes*: *Marcus*: *Celadion*: *Agrippinus*: *Julianus*: *Demetrius*, qvi à decimo Commodi anno totos XLIII. annos ſumma fide & zelo evangelium docuit & propagavit, & famoſam academiam Alexandrinam aut Chriſto aperuit, aut rectius conſtituit, cui *Pantænus*, *Clemens* & *Origenes*, illuſtriſſimi viri continua ſerie præfuerunt. PANTÆNUS, primo Stoicus philoſophiam, deinde catechiſtes veritatem cœleſtem docuit, & tandem ab incolis Indiæ, Brachmanibusqve, à philoſophia celeberrimis, evocatus, religionem in diſſitis illis locis feliciter curavit, & evangelium Matthæi Hebræum opera Bartholomæi ab iis receptum, Alexandrinam ſecum aſportavit. Cujus auditor & ſucceſſor CLEMENS ALEXANDRINUS, patria Athenienſis, alias dictus Titus Flavius Clemens, circa annum CC. ſub Severo & Caracalla, non ſaltem populum ſibi commiſſum ore mellifluo docuit, ſed & libris editis, è qvibus adhuc extant libri octo Stromatum, tres Pædagogi, oratio exhortatoria ad gentes, profundiſſimæ omnes eruditionis, ſuſceptisqve in alias eccleſias peregrinationibus, utiliſſimam Chriſto navavit operam: in doctrina tamen de cœna non ſatis orthodoxus, & ob id poſtea à Chryſoſtomo & aliis reprehenſus. DE ORIGENE, qvi in ſchola præceptori Clementi ſurrogatus eſt, poſtea dicetur. Cæterum poſt Demetrium, ſub Gordiano, epiſcopatum Alexandrinum duodecimus ſuſcepit *Heraclas*, Origenis primum diſcipulus & ſucceſſor in ſchola; poſt epiſcopus & beatus Papa, ut eum nominat decimus tertius DIONYSIUS ALEXANDRINUS, ejus & in ſchola, & deinde in eccleſia ſucceſſor, multis epiſtolis apud Euſebium clarus: qvi ſub Decio ad martyrium qvæſitus, fuga ſe ſalvavit, & deinde ſub Valeriano expulſus, multos in Cephro Lybiæ convertit: tandemqve à militibus ad aſperiora loca abducendus, ex compoſito à ruricolis captus & ſervatus eſt: reverſusqve Alexandriam, ſenex diem obiit. Fuit circa hæc tempora Dionyſii Alexandriæ celebris *Ammonius Alexandrinus*, cujus canones ſeu Harmonia evangelica adhuc extat. Ejus auditor per annos XI. fuit *Plotinus Ægyptius*, qvanqvam paganiſmi tenax, & Platonicæ philoſophiæ apud Romanos doctor: cui ſe poſtea ſociavit *Porphyrius Tyrius*, ex Chriſtiano paganus. Poſt Dionyſium Alexandrinam eccleſiam rexere *Maximus*: *Theon*: *Petrus martyr*: *Achilles*: *Alexander*, tempore Arii, qvocum illi graviter fuit confligandum. Et hic interfuit concilio Nicæno, illiqve ſucceſſit *Athanaſius*.

XIX. Satis multa de epiſcopis Hieroſolymitanis Antiochenis, & Alexandrinis. Explica jam etiam Romanos.

Id deinde fecero, ſi primum doctores alios in prima eccleſiæ ætate conſpicuos deſcripſero. Inter eos *DIONYSIUS Areopagita* primo loco recenſendus eſt, qvem Paulus *Act. XVII.* convertit. Eum nonnulli putant, factum epiſcopum Corinthiorum, multa ſcripſiſſe. Sed hiſtoriæ accuratius evolutæ oſtendunt, Dionyſium Corinthium, multorum librorum autorem, alium fuiſſe à Dionyſio Areopagita converſo, & epiſcopo Athenis conſtituto. *Euſeb. lib. 3. cap. 4. lib. 4. cap. 23.* Epiſtolæ autem & libri, qvi de hierarchia cœleſti ac eccleſiaſtica, deqve divinis nominibus & myſtica theologia circumferuntur, à Valla, Vive, Eraſmo, Scaligero, Riveto, ſuppoſititii cenſentur omnes, ab aliqvo forte, qvi qvinto ſeculo vixit, conſcripti. Vulgatam illam de tenebris, ex obſcurato ſole tempore patientis Chriſti exortis, epiſtolam deridet etiam Valla. Nec tamen teſtimonium Suidæ & aliorum prorſus poſthabemus: qvi dicunt, Dionyſium in Ægypto cum Apollophane philoſopho, iſtius eclipſeos tempore commorantem, pronunciaſſe: *ignotum & carne veſtitum DEUM pati*, ſeu, ut alii efferunt, *aut DEUM, aut naturam pati: aut fore, ut mundi machina diſſolvatur:* Apollophanem vero reſpondiſſe, *has eſſe rerum divinarum vices.* Fabulæ autem, qvæ ferunt, Areopagitam hunc, eccleſia Pariſienſi conſtituta, decollatum ſuum caput ſuis manibus, per duo milliaria, ad locum usqve illum deportaſſe, ubi poſtea nobiliſſimum monaſterium in ipſius honorem erectum eſt, aniles magis ſunt, qvam apoſtolicæ. Sunt, qvi Dionyſium Pariſiis martyrio coronatum cenſent alium ab Areopagita.

Poſt Dionyſium occurrit POLYCARPUS, Smyrnenſis epiſcopus, Aſiæ totius inſpector, Johannis diſcipulus, Ignatii amicus. Hic Romam ſe A. C. CLXVI. contulit, cum ut controverſiam de paſchate inter Aſianos & Romanos exortam conſopiret, tum ut eos, qvi hæreſi Valentini & Marcionis infecti erant, ad eccleſiam Dei converteret, tum deniq; ut inviſeret Anicetum epiſcopum. Romæ cum occurrebat illi Marcion, & dicebat: *Cognoſce nos:* reſpondit: *Cognoſco te primogenitum Satanæ.* Inde reverſus anno ſeqventi, Proconſulis promiſſa & minas contemnens, rogo impoſitus, cum cremari non poſſet, flamma cœlitus diviſa, & odorem incenſi thuris præbente, transfixus gladio periit. Chronicon

Ale-

Alexandrinum cum Euſebio teſtatur, eum, cum ſtadium Smyrnenſe ingrederetur, à voce cœlitus delapſa, multis audientibus, compellatum eſſe: ἴσχυε Πολύκαρπε καὶ ἀνδρίζου: *Firma animum, Polycarpe, & fortiter age:* cumqve Proconſul imperaret, ut Chriſto malediceret, reſpondiſſe: *Sextum ſupra LX. annum Chriſto ſervio, nec unqvam ab ea ullam injuriam accepi. Qvomodo ergo regi meo & ſoſpitatori maledicam?* Extat ejus epiſtola ad Philippenſes, digna, qvæ legatur: ſed non ſine cauſa ſuſpecta. Hiſtoriam martyrii ejus luculenter deſcripſit *Euſebius lib. 4. c. 15.*

Polycarpi ſodalis fuit PAPIAS, epiſcopus in Aſia Hierapolitanus: qvi peritus qvidem fuit ſacræ ſcripturæ interpres, & qvinqve libris, jam amiſſis, explicationes ſermonum domini ſcripſit: ſed, cum traditiones magis ſeqveretur, qvam qvod ſcriptum reliqverant apoſtoli, nec apoſtolicas diſputationes & hypodeigmata recte intelligeret: errore Chiliaſtarum de Chriſto, mille annis in terra regnaturo, implicatus eſt. Hinc QVADRATUS & ARISTIDES extitere: qvorum ille epiſcopus, prophetico dono apud Athenienſes enituit; hic, eorundem philoſophus, ad miraculum eloqvens, ſcholæ præfuit; uterqve apologias pro Chriſtianis, ille Trajano, hic Adriano exhibuit. Nec fuit irritus tantorum virorum conatus. Adrianus enim indies factus erga Chriſtianos mitior, tandem, *ceu ſcribit Lampridius,* niſi fuiſſet prohibitus, ipſi Chriſto templum exſtruxiſſet.

JUSTINUS Syrus, filius Priſci Bacchii, natus Neapoli, i. e. in Sichem Samariæ, poſtea Flavia Cæſarea dicta, philoſophus & martyr, cum nec in Stoa, nec apud Peripateticos, nec in ſchola Platonica aut Pythagoreorum, in cognitione Dei proficeret, à venerando qvodam ſene informatus, martyrumqve ſpectaculis roboratus, & S. Scripturarum, tanqvam tutæ & ſubtilis philoſophiæ, amore correptus, A. C. CXXIX. verus factus eſt philoſophus, & Romæ fidem Chriſti docens, acriter contra nugas gentilium depugnavit, ipſumqve imperatorem Antoninum Pium, ſenatumqve Romanum elegantiſſima dicendi libertate innocentiam Chriſtianorum docuit. Proſtat præter orationem ejus parænecticam ad gentes, & colloqvium cum Tryphone Judæo, Epheſi habito, liber de monarchia, & duæ ejus apologiæ, dignæ, qvas legas. Illis enim effecit, ut edictum fieret de illis ſaltem. Chriſtianis tollendis, qvi maleficii convincerentur. Tandem à Creſcente, philoſopho Cynico, qvem confuderat, ἀθεότητος (ſic vocabant Chriſtianiſmum) accuſatus, coronam martyrii ſub M. Antonio Vero reportavit, virgis cæſus & ſecuri percuſſus.

IRENÆUS, diſcipulus Polycarpi & Papiæ, *Photini martyris* nonnagenarii in eccleſia Gallicana Lugdunenſi ſucceſſor: cui Euſebius inter omnes coætaneos palmam defert, & qvem Tertullianus vocat omnium doctrinarum curioſiſſimum: cum adhuc eſſet presbyter, ad Aſianas eccleſias, à Montani & aliorum pſeudoprophetarum erroribus abſtrahendas & qvaſi ad auxiliares adverſus hæreticos copias impetrandas ablegatus eſt. Deinde epiſcopus factus, non ſaltem Valentinianos, qvi in ipſam usqve Galliam penetrantes, ſuis deliriis mulieres Rhodanenſes faſcinabant, repreſſit: ſed &, Romanis vigilibus altum ſtertentibus, crebras epiſtolas Romam miſit: & hæreticis, undiqve illuc confluentibus, viriliter ſe oppoſuit. Qvin &, cum Victor, epiſcopus Romanus, orientis eccleſias, ob diverſam paſchatos celebrationem, fulmine excommunicationis feriret: convocata in Galliis ſynodo, encyclicas literas, ſubjectis plurium chirographis, ad Victorem expediit: ut impotentis epiſcopi impetum frangeret. Libri ejus omnes periere, præter qvinqve: qvi contra Valentini & aliorum hæreſes magno acumine ſcripti, & ex Græco in Latinum ſermonem aſperius ab anonymo verſi ſunt. Memorabile eſt, qvod Irenæus, libro V. contra hæreſes, nomen Antichriſti qværit in λατεῖνος, qvod literarum in eo qvantitas correſpondeat numero IↃCLXVI. & Latini imperium Orbis jam tunc haberent. Notatur in eo, qvod docuit, animas piorum non videre Deum ante reſurrectionem: item Chriſtum in terris ante extremum diem mille annis in regno politico cum ſuis verſaturum.

Nec HEGESIPPUM prætereundum judicavi, qvi qvo loco Chriſto inſervierit, incertiſſimum eſt. E Judaiſmo tamen ad Chriſtum fuiſſe converſum, & verſus Romam itinere ſuſcepto, cum Aniceto & Eleutherio aliqvandiu de doctrina Chriſtiana contuliſſe, Euſebius teſtatur. Qvinqve ejus commentarios de actibus eccleſiaſticis, à paſſione Chriſti ad ſua usqve tempora, invidit nobis injuria temporis: præter ea fragmenta, qvæ in Euſebio leguntur. Libri verò de excidio Hieroſolymitano, qvi hodie in manibus noſtris ſunt, recentiores ſunt, qvam qvi huic Hegeſippo tribui debeant.

Præfuerunt præterea circa hæc tempora multis in locis multi: qvorum ſeriem deducere nec pagellæ permittunt, nec neceſſitas flagitat. Ex multis præcipui fuerunt, *Martialis*, epiſcopus in Gallia Lemovicenſium, cujus duæ epiſtolæ, utut ſuſpectæ fidei, extant: *Apollinaris*, epiſcopus Hierapolitanus, & *Athenagoras*, philoſophus Athenienſis, qvi apologeticos

cos libros Antonino imperatori pro Chriſtianis exhibuerunt. Athenagoras etiam egregio libro reſurrectionem mortuorum ſtabilivit, qvi adhuc extat: *Melito Sardenſis*, qvi & ipſe pro fide noſtra coram Antonino docta apologia decertavit, &, *teſte Euſebio lib. 4. cap. 35.* profectus in orientem: eum ipſum numerum librorum V. T. qvi à nobis hodienum receptus eſt, retulit, librosqve edidit egregios, qvorum titulos legentes, tantum theſaurum periiſſe, ingemiſcimus; *duo Apollonii*, unus ſcriptor eccleſiaſticus contra Montanum; alter ſenator Romanus, ob rationem de religione Chriſtiana ſub Commodo in ſenatu redditam, ſecuri ſubjectus: *Rhodon*, *Bardeſanes Syrus*, & *Miltiades*, in hæreticis confutandis indefeſſi: *Meletius*, Tertulliano propheta; aliis mel Atticum ob facundiam vocatus: *Minutius Felix*, Tertulliano ſynchronus, ſub Severo florens, dialogo eleganti inter Judæum & Chriſtianum edito, qvi qvondam pro IIX. libro Arnobii venditus eſt, inclaruit. Hoc ipſo tempore innotuere *Zeno martyr*, epiſcopus Veronenſis, cujus varii ſermones Veronæ nuper editi ſunt: *Victorinus*, epiſcopus Pictavienſis, cujus commentarius in Apocalypſin in bibliotheca Patrum legitur: *Methodius Martyr*, epiſcopus Tyri, è cujus multis libris fragmenta tantum ſuperſunt. Alius fuit *Methodius*, epiſcopus Patarenſis, cujus libellus revelationum de Saracenis & Turcis circumfertur, ſed fidei dubiæ: *Dorotheus Tyrius*, cujus ſynopſis de vitis apoſtolorum nota: tandem *S. Gregorius*, antea Theodorus, epiſcopus Neocæſarienſis, auditor Origenis, qvem à magnitudine miraculorum, & colloqvio cum Deo, *Euſebius libro 7. cap. 25. teſtatur* appellatum fuiſſe *Thaumaturgum*. Qvantus vir fuerit, indicat *Baſilius Magnus libro de Spiritu S. cap. 29. Ceterum*, inqvit, *Gregorium magnum & illius voces qvo loco ponam? Annon cum apoſtolis & prophetis virum, qvi eodem ſpiritu, qvo illi, verſatus ſit? Eqvidem illud dixerim. Profecto injuria afficeremus veritatem, ſi non animam illam annumeremus iis, qvi Deo juncti ſunt. Ceterum prædictiones de futuris ejusmodi ſunt, ut nihilo ſit inferior ceteris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit, viri percenſere miracula, qvi propter donorum excellentiam, qvæ in ipſo operabatur Spiritus in omni virtute, ſignis ac prodigiis, ab ipſis etiam veritatis hoſtibus alter Moſes appellatus fuit.* Cum Neo-Cæſareæ epiſcopus conſtitueretur, XVII. tantum homines invenit Chriſto deditos: cum diem obiret, XVII. tantum gentiles reliqvit. Reliqvos omnes ad fidem converterat. Cum juvenis adhuc Alexandriæ gravem qvæſtionem cum viris doctis tractaret, *Nyſſenus refert*, meretriculam qvandam, ab æmulis immiſſam, mercedem turpitudinis importune poſtulaſſe:

ſtulaſſe: eum nihil turbatum juſſiſſe pecuniam illi numerare, ne interrumperetur colloqvium: fæminam autem ſubito correptam maligno ſpiritu, non prius eſſe liberatam, qvam Gregorius ad Deum preces pro illa funderet. Clari qvoqve fuere *Julius Africanus*, chronologus & hiſtoricus egregius, familiariter Origeni notus: *Ammonius Alexandrinus*, commentario de Moſes & Jeſu conſonantia & concordantia celebris, cujus jam mentionem fecimus: *Hippolitus martyr*, epiſcopus Portuenſis, plurimis illuſtris commentariis, ex cujus cyclo paſchali XVI. annorum Euſebius cyclum XIX. annorum invenit: *Lucianus*, presbyter Antiochenus, matyr, tempore Diocletiani, qvi Hebræum codicem in lingvam Græcam tranſtulit, cujus jam mentio facta. Inter ſcriptores eccleſiaſticos Hieronymus etiam refert, qvanqvam Judæum, ſacris noſtris non initiatum, *Philonem*, ſcriptorem doctiſſimum, qvi floruit ſub Cajo Caligula, & ſcripturas V. T. expoſuit. Cui merito accenſendus eſt *Joſephus*, antiqvitatum Judaicarum ſcriptor, qvem non ſine cauſa ob verum de Chriſto teſtimonium magnifacimus.

XX. Origenis hiſtoriam, ut promiſiſti, nunc tandem adde. Cumqve Tertulliani & Cypriani mentionem nondum in Patrum catalogo feceris, qvi tamen & ipſi in prima ætate eccleſiæ ſub imperatoribus ethnicis vixerunt, eorum qvoqve vitam velim mihi deſcribi.

Peculiariter eos conſiderabimus, cum qvia eorum hiſtoria aliqvantulum prolixior eſt, tum qvia præ reliqvis eccleſiæ doctoribus hoc peculiare habuerunt, ut qvidem inſignem fidei operam navaverint, ſed & inſignibus eam erroribus infecerint. Tertullianus enim lapſus eſt in hæreſin; Origenes in malum ſenſum; Cyprianus in abuſum baptiſmi.

ORIGENES, patria Ægyptius, ſtemmate, indole & doctrina omnium nobiliſſimus, cognomine Adamantius, cum patrem Leonidem, virum pium & eruditum, ad martyrium, ad qvod eum exhortatus fuerat, ſeqvi non poſſet, ut volebat, prohibitus à matre: qvæ, ne egredi, ſeqve ad mortem ultro offerre poſſet, dormientis veſtem ſurreptam abſconderat: ſubſtantia omni paterna in ærarium imperatoris delata, à divite fæmina liberaliter receptus, anno ætatis XVIII. Grammatices profeſſione ingenium Alexandriæ omnibus commendavit. Poſtea à Demetrio

metrio epiſcopo munus Catechiſtæ ei impoſitum eſt: cui qvidem tanta cum laude præfuit, ut pene ſolus ſapere videretur. Hebræa ſimul & Græca docuit lingva, & theologiam artibus philoſophicis egregie exornavit: in ſe tamen & corpus ſuum nimis ſævus. Ad inhibendam enim luxuriam, *ſi credimus Euſebio l. 6. c. 8.* membris genitalibus vim intulit. Hinc, cum Arabum rex mitti ſibi ab epiſcopo doctorem peteret, profectus ad eum Origenes, multum laboris in effera gente ad Chriſtum deducendum inſumſit. Ex hoc itinere etſi Alexandriam ſe recepit, ſæpius tamen inde jam in Palæſtinam, jam Antiochiam, jam in Achaiam diſceſſit, ut hæreticis, illic locorum virus ſuum ſpargentibus, ſeſe opponeret. Tandem virtutibus invidiam epiſcopi ſui Demetrii adeo provocaverat, ut excommunicationis ſententia in eum, tanqvam minus orthodoxe in libris evulgatis ſentientem, proferretur. Relicta igitur ſchola Alexandrina, Cæſareæ ludum theologicum in ſocietate egregiorum virorum aperuit, & inter diſcipulos habuit Gregorium Thaumaturgum, Firmilianum Cæſareæ Cappadociæ epiſcopum, & ejus fratrem, Arthenodorum, Ponti epiſcopum. *Epiphanius, Suidas, & Nicephorus, neſcio qva fide, aſſerunt,* cum in perſecutione Deciana poſt varia tormenta ad aram ductum, cum corpus ſuum turpiſſimo Æthiopi contaminandum nollet dare, Diis thus adoleviſſe, & ob eam impietatem excommunicatum, inqve pravas opiniones prolapſum, in Judæam ſeceſſiſſe, ibiqve verba ad plebem facturum, nil dixiſſe aliud, qvam iſtud Davidicum: *Peccatori dixit Deus: ut qvid tu annumeras juſtificationes meas, & uſurpas teſtamentum meum in ore tuo? Euſebius lib. 6. cap. 39.* martyrium ejus honeſto dignatur elogio. Libros illius qvod attinet, qvorum qvidem tot ſumma & ſubtili eruditione conſcripſit, qvot vix alii legerunt: qvorumqve reliqvias tomis duobus digeſtas habemus: ſciendum eſt, cum demum anno ætatis LX. notariis feciſſe copiam omnium illorum excipiendi, qvæ hactenus publice docuerat & diſputaverat. Et qvidem à divite qvodam & ingenioſo viro, Ambroſio, qvem ab hæreſi Marcionis converterat, ad commentarios in S. Scripturam ſcribendos impulſus, VII. fatigavit notarios, & puellas non pauciores ad ſcribendum exercitatas: qvi invicem ſibi per horas ſucceſſerunt. Congeſſit *tetrapla*, mox *hexapla*, tandem *octopla*, h. e. opus novum Biblicum, in qvo legendi erant I. *textus Hebraicus Hebraice.* II. *idem Græco charactere deſcriptus.* III. verſio LXX. interpretum ſub Ptolemæo Philadelpho rege. IV. *tranſlatio Aqvilæ Pontici*, ſub Adriano ad Judaiſmum, nomine Chriſti

ejurato, tranſgreſſi. V. *Symmachi Samaritani* ſub Severo: qvi & ipſe ſive ad Judæos ſecundum Epiphanium, ſive ad Ebionitas ſecundum Euſebium defecit. VI. *Theodotionis Epheſii*, ſub Commodo, ex hæreſi Tatiani, Marcionitarum & Ebionis, Judæi facti. VII. *Hierichuntina*, in dolio qvodam reperta; & IIX. *Nicopolitana*, & ipſa in dolio Nicopoli inventa. *Tetrapla* dicebantur, in qvibus legebantur LXX.; Aqvilæ; Symmachi & Theodotionis translationes in IV. columnis digeſtæ: *Hexapla*, in qvibus præterea erat textus Hebraicus Hebraicis literis, & idem literis Græcis. Qvantos errores vir tantus in ſuis libris incruſtaverit, qvaqve ratione textum perpetuis allegoriis contorſerit, indicant alii. Vulgatum eſt proverbium, teſte Caſſiodoro, qvo dicitur: *Origenem ea parte qva probatur, neminem poſt apoſtolos ſibi habuiſſe parem; qva reprehenditur, omnibus deformius aberraſſe.* Id certum eſt, eum præcepta philoſophiæ, qvibus penitus ex principiis Platonicis & Ariſtotelicis erat imbutus, myſteriis immiſcuiſſe divinis, & hac de cauſa variis Arianorum, Photinianorum, Pelagianorum & aliorum commentis occaſionem præbuiſſe. Unde etiam à nonnullis dicitur *omnium ſubſeqventium hæreticorum prodromus.* Pleriqve interim ex orthodoxis, qvi eum damnarunt, non tam damnarunt libros ejus genuinos (de corruptis per Ruffinum aliter cenſendum) nec tam librorum lectionem, qvam errores in iisdem. Hiſtoriæ teſtantur, A. C. CCCXCII. & iterum anno IↃXXXIIX. inſigne ſchiſma exarſiſſe de Origenis ſcriptis: qvæ Johannes Hieroſolymitanus adverſus Epiphanium & Hieronymum, & poſtea Theodorus Cæſarienſis adverſus Palæſtinos defendenda ſuſcepit. Nec controverſia prius finem accepit, qvam in concilio œcumenico Conſtantinopolitano II. damnaretur Origenes, qvod ſcripſerat, animas hominum ante corpora præextitiſſe, & contemplatione divina exſatiatas, pœnæ gratia in corpora demiſſas eſſe: ipſam Domini animam, præexiſtentem ante incarnationem, Verbo fuiſſe unitam, & corpori in utero virginis, qvia prius extiterat, ſuperveniſſe: Deum Verbum omnibus cœleſtibus ordinibus aſſimilatum eſſe: virtutem Dei terminos habere: ſupplicia etiam impiorum finem habitura: Chriſtum pro dæmonibus in ſeculo futuro eſſe crucifigendum: cœleſtia corpora eſſe animata: corpora noſtra orbiculari ſpecie reſurrectura.

TERTULLIANUS Afer, Carthaginenſis, patre natus Proconſulari, philoſophus & orator ſubtilis, ad fidem Chriſti, cum Romam veniſſet, converſus: vero impulſus ardore & Chriſtianæ religionis zelo,

vali-

validis ſacræ ſcripturæ armis contra Judæos, tyrannos, omnesqve adeo gentiles, Chriſtianos etiam ipſos, qvi vitam fide indignam agerent, contra falſos deniqve fratres & hæreticos, acriter depugnavit. Digni ſunt libri ejus, qvi legantur, tanqvam viri eruditi & ardentis. Sic enim ab Hieronymo vocatur: qvi presbyterum eum Romæ ad mediam usqve ætatem fuiſſe, & inde invidia & contumeliis Romani cleri pulſum teſtatur, ſeu, qvod invideretur ejꝰ virtuti & ingenio, ſeu, qvod Montano favore videretur, & latebras atqve fugam tempore perſecutionis non eſſe licitam doceret. Sane, cum Roma abiiſſet, & qvidem ſub Severo, plane defecit ad Montanum. Chiliaſtarum etiam errore fuit implicatus: nec delapſu angelorum, qvos concupiſcentia mulierum tactos credidit, nec etiam de libero arbitrio ſatis recte docuit: ſecundas nuptias damnavit: legitimum etiam mariti & uxoris congreſſum contumeliam vocavit communem atqve confuſionem: Mariam poſt editum Dominum iterum nupſiſſe credidit: & qvæ alia ſunt. In erroribus Montani pium virum non perſtitiſſe, ex Auguſtino probat Renatus Laurentius in vita Tertulliani, operibus ejus præfixa. Tanti eum habuit Cyprianus, ut nullum diem abire pateretur, qvin in Tertulliano aliqvid legerit, & notario, penſum in illo ſuum lecturus, dixerit: *Da magiſtrum.*

CYPRIANUS, itidem Carthaginenſis, ex rhetore gentili, occaſione lectionis prophetæ Jonæ, Chriſtianorum doctor factus: neophytus adhuc & novellus, ad epiſcopatum in patria provectus, ob inſignem autoritatem & dona admiranda, qvæ in libris & vita ejus fulſerunt, totius orientis & Hiſpaniæ eccleſiis præſediſſe, à Nazianzeno ſcribitur. Opera ejus in III. tomos digeſta extant, tanta facundia, ut, *teſte Lactantio*, diſcernere neqveas, facilior in explicando, an potentior in perſvadendo qvisqvam fuerit. In Decii perſecutione qvæſitus ad necem, peculiari Dei monitu qvæſiit latebras, & in iis, freqventibus illuminationibus confortatus, ovium ſuarum ſedulam curam egit. Incidit paulò poſt in gravem de lapſorum receptione, & iteranda eorum baptiſatione, qvi ab hæreticis baptiſati erant, contentionem. Recte qvidem Novatum, lapſis redeuntibus gratiam denegantem, & Feliciſſimum, qvi lapſos, nulla pœnitentiæ diſciplina prævia, recepit, condemnavit: ſed non facile excuſandus ipſe, qvod qvi ab hæreticis fuerant baptiſati, rebaptiſandos eſſe doceret. Tandem in exilium pulſus, & inde poſt annum revocatus, ſub Valeriano nobile martyrium conſummavit: vir nunqvam ſatis laudatus. Id inprimis obſervandum de Cypriano,

 qvod

qvod translationem cauſarum eccleſiaſticarum aliunde ad ſedem & eccleſiam Romanam aperte epiſtola LV. & LXIIX. condemnaverit. In libro de unitate eccleſiæ plane primatum Petri ſubvertit. Libri ejus, ingenti crimine falſi, à præfectis typographiæ Vaticanæ anno cIↄ Iↄ LXIII. corrupti ſunt.

XXII. Progrediemur jam, ſi lubet, ad hiſtoriam epiſcoporum Romanorum.

Lubet qvidem: ſed, dum Romani neſcio qvam non jactitant haut interruptum pontificum ſuorum ſeriem, non poſſum non ab initio fundamenta ridere lubrica, qvibus innituntur. Dicunt, Petrum, autoritate Chriſti, in omnes eccleſias per XXV. annos uſurpaſſe primatum, eumq; ab omni in fide errore immunem ſucceſſoribus in cathedra Romana ad hunc usqve diem reliqviſſe. Hoc ſophiſmate ſuo, epiſcopo diadema triplex, imperium orbis, poteſtatem ſupremam & prorſus divinam, qvæ perpetua pontificum ſucceſſione per manus tradita adhæc usqve tempora perduret, acqviſierunt. Æqvum ædepol eſſet, tantam cauſam, qvæ regna mundi, injuſtiſſimo qvæſita titulo, injuſtius obtinentur, aut piè deſerere, aut qvadam juris ſpecie agere. Sed humanæ libidini illud Euripidis omni Spiritus ſancti teſtimonio acceptius fuit:

Nam ſi violandum eſt jus, regnandi gratia
Violandum eſt. Aliis rebus pietatem colas.

Qvanqvam, ſi regnarent ſaltem pontifices, illi hypobolymæi ſucceſſores Petri, qvomodocunq; regnum adepti, & pietatem à gentili poëta præſcriptam colerent, nobisq; aliqvam in ſeſe integritatem commendandi occaſionem præberent, minus doleremus. Sed ecce impietatem non tolerandam! Petro poteſtatem hanc, qvam Papa uſurpat, datam eſſe, utq; jus ſuum obtineret, tot annis epiſcopum Romæ ſediſſe dicunt. Illud ex ſacro codice nunqvam vel probabiliter obtinuerunt. Petrus enim, nulli apoſtolorum prælatus; omnibus æqvalis; Paulo etiam nonnihil inferior, nec Romanam eccleſiam condidit, nec in ea diu ſubſtitit. Et epiſcopi Romani, qvamdiu ſuperſtitio & idolorum cultus detinebat imperatores, nec agellum Romæ poſſederunt. Nec eſt, ut fabulas ridiculas de Conſtantini M. donatione, deqve divinitate pontificum, poſt diſceſſum imperatoris in orientem ſtabilita, allegent. Nugas enim iſtas, utut malitioſe à nugivendulis, tanqvam pretioſas merces expoſitas, cauti emtores facile aſpernantur, & ipſi tandem imperatores

nimis

nimis ſero agnoverunt & deteſtati ſunt. Sed nolo in hunc campum nunc digredi. Tu, qvam in ipſo limine impingant, conſidera. Nec enim ipſum Petrum XXV. annis Romæ ſediſſe probare unqvam poſſunt, nec, qvi illi qvo ordine ſucceſſerint, noverunt. Qvidam Linum & Cletum non epiſcopos, ſed ſocios & coadjutores Petri & Clementis fuiſſe dicunt. Alii Cletum & Anacletum pro uno eodemqve habent. Alii poſt Petrum ponunt Linum, & deinde Cletum. Nonnulli Clementi Cletum ſubjiciunt. Irenæus *lib. 3. cap. 3.* poſt Linum ponit, Anacletum, & huic ſubjungit deinde Clementem. Idem facit Ignatius Martyr in *prima epiſtola. Incerta hic ſunt omnia.* Cum interim adulatores paparum ex Scripturis leges tyrannidis eccleſiaſticæ exſtruere non poſſent: epiſcopis antiqvioribus epiſtolas aliqvas decretales & prætorias, nullo fere dogmate conditas, ſed fermento pontificio fœtidas, ſuppoſuerunt, & ex iis decreta ſua, uno ferè argumento & tenore, de non accuſandis à plebe ſacerdotibus, deqve ritibus pontificalibus, pulcro ſcilicet commento, adornarunt. De qva fraude vide egregie diſſerentes *Magdeburgenſes, Cent. 2 & 3.* Sed his miſſis, ad qvæ non potuit non animus pius commoveri, qvod rogaſti, habe: Romanorum videlicet epiſcoporum, in hac prima eccleſiæ ætate *ſecundum Platinam* enumeratorum, ſeriem: de qvorum rebus geſtis, ut recte cenſent *Magdeburgenſes Cent. 2. cap. 10.* perpauca literis prodita leguntur: ideo fortaſſis, qvia non fuerunt admodum magnæ autoritatis, ac Deus per alios potius alibi res ſalutares effici, qvam per ipſos voluit.

A. C. *Anni ſedis*

I. Petrus apoſtolus.

[Ponimus Petrum primum, Linum ſecundum, Cletum tertium, & ſic, qvi ſeqvi ſcribuntur: non qvia putamus, ita omnes ſibi ſucceſſiſſe epiſcopos Romanos, aut non eſſe accuratiorem chronologiam, ſed qvia ſeries aliqva nectenda erat.]

68. *II. Linus Tuſcus, martyr.* 11.

[Hunc ſanxiſſe ferunt, ne qva mulier niſi capite linteis operto templum ingrederetur. Meminit ejus apoſtolus Paulus *II. Tim. IV. 2.* Irenæo teſte *lib. 3. cap. 3.* Conſcripſiſſe dicitur Acta paſſionis apoſtolorum Petri & Pauli. Sed qvi liber hoc nomine jam extat, eſt ſuppoſititius.]

79. *III. Cletus Romanus, martyr.* 12

[Romæ XXV. presbyteros ordinaſſe dicitur. Ab Auguſtino autem *epiſtola 165.* & ab aliis, inter pontifices Romanos non numeratur.]

91. *IV. Clemens Romanus, martyr, Fauſti, Cæſarem genere attingentis, filius.*

[Pauli fuit diſcipulus *Phil. IV. 3.* Notarios VII. ut ferunt, per totidem urbis Romanæ regiones, qvi martyrium palmas, patrumqve dicta & apopthegmamata in acta referrent, inſtituit: & poſtea, à Trajano in deſertam civitatem ad mare Euxinum relegatus, cum fontem Chriſtianis, ad marmora damnatis, & aqvæ penuria laborantibus, miraculoſe erumpentem oſtendiſſet, fidemqve Chriſti longe lateqve diſſeminaſſet, in mare projectus periit. Credit Baronius, qvæ in Ephremi actis martyrum de mari ad tria milliaria recedente, & ædicula marmorea finguntur, in qva corpus Clementis inventum ſit illæſum. Obtruſi ſunt eccleſiæ IIX. libri conſtitutionum apoſtolicarum, à Clemente collectarum, & qvinqve epiſtolæ. Qvin & canones apoſtolorum, de qvorum numero nondum conſenſerunt pontificii, & ritus ſuperſtitioſi Miſſam ſeu ſacrificium, ceu vocant, offerendi, ſancto viro, temerario auſu, adſcribuntur. Tu, ſi canones apoſtolorum, ex vetuſtis & catholicis codicibus deſcriptos, deſideras, impende qvæſo tantùm temporis huic negotio, & qvære illos *in Cent. Magd. 1. lib. 2. cap. 11.* Illi ſane libri, qvicunqve nomine] Clementis extant, ipſo Bellarmino teſte, ſunt ſuſpectæ fidei: qvales etiam ſunt liturgiæ ſeu libri de ritu Miſſæ cèlebrandæ, nomine Jacobi, Petri, Marci & Æthiopum conficti, & multi alii apoſtolorum acta apocrypha. Id certum eſt *ex Irenæo lib. 3. cap. 3. Euſebio lib. 3. cap. 16 & 37. & aliis*, egregiam illum ad Corinthios epiſtolam ex perſona eccleſiæ Romanæ iiſdem pene conſcripſiſſe verbis, qvæ in epiſtola ad Hebræos extant. Qvæ cum latuiſſet plurimis ſeculis, nuper Oxonii à Patricio Junio edita eſt, illuc ex Ægypto & Græcia allata.]

101. *V. Anacletus, Athenienſis, martyr ſub Trajano,* 10

[Huic tres decretales epiſtolæ affinguntur: ipſeqve primus à Platina ſcribitur in barbam & comam leges ſanciviſſe.]

111. *VI. Evariſtus, ex patre Judæo Juda, Bethlehemitico, in Græcia natus.* 9.

[Et hunc martyrem vocant non veteriores, ſed Platina & Damaſus. Atqvi cum occaſiones martyriorum, qvæ plerisqve primis epiſcopis Romanis tribuuntur, præter perſecutiones, aliæ nullæ legantur, nec qva conſtantia, qvibus moribus, inter cruciatus fuerint, addatur: ideoqve in dubium fere hæc, qvæ de martyriis eorum prodita ſunt, vocantur, *inqviunt Magdeburgenſes.* Affinguntur ei duæ epiſtolæ prætoriæ, qvæ vetant, epiſcopos etiam malos à plebe accuſare; ipſeqve dicitur titulos ſeu

ædes

ædes ſacras presbyteris, qvos Cardinales vocant, diviſiſſe, & VII. Diaconos ordinaviſſe, qvi, tanqvam eccleſiæ ſacri miniſtri, epiſcopo evangelium legenti adſiſterent.]

126. *VII. Alexander Romanus, martyr.* 10

[Et huic trium Decretalium epiſtolarum autoritas affingitur. Dicunt, eum bonam ſenatus partem & Hermetem, urbis præfectum, cum mille & ducentis civibus, convertiſſe, & miraculis claruiſſe. Aqvam luſtralem cum ſale confeciſſe, & aqvam vino in S. ſynaxi admiſcuiſſe, uſumqve azymorum in eadem inſtituiſſe, *Platina, neſcio qva fide, teſtatur.*]

130. *IIX. Sixtus vel Xiſtus I. Romanus, martyr.* 10

[Vetuit, ſacra vaſa à qvoqvam, qvam à ſacrorum miniſtris tangi: & conſtituit *τερσάγιον* in Miſſa. Cumqve in Galliis ob freqventes cædes pauci fidem profiterentur, *Peregrinum* miſit: qvi, confirmatis in fide Gallis, Romam rediens, ultimo ſupplicio affectus obiit. Et hic pontifex duarum decretalium epiſtolarum, & nonnullorum decretorum autor habetur.]

140. IX. *Tleſephorus Græcus.*

[Decretalis ei epiſtola affingitur, qva VII. ante paſcha ſeptimanis à carne abſtinere, & ita qvadrageſimale jejunium celebrare jubet: clericorum dignitatem plus debito effert: Miſſarum ceremonias immenſum, & imprimis cantione angelica auget.]

152. X. *Hyginus, Athenienſis, martyr, ex philoſopho epiſcopus factus.* 4

[Ne & hic nihil conatus eſſe videretur, fingitur clerum compoſuiſſe, & gradus in hierarchia eccleſiaſtica diſtribuiſſe: unum patrinum aut matrinum baptiſandis præfeciſſe: nonnulla decreta condidiſſe.]

156. XI. *Pius Aqvilejenſis, martyr.* 9

[Huic *Auguſtinus epiſtola 165. & alii*, Anicetum præponunt. Adſcribuntur ei duæ, imo, *ſecundum Binium*, qvatuor epiſtolæ, & plurima decreta, qvi epiſcopum ab omni accuſatione, qvæ ab auditoribus fieri poſſit, exemiſſe; ſomno Hermetis ab angelo admoniti edoctus, paſcha non cum orientalibus die XIV. celebraſſe, & aliam diſciplinam eccleſiaſticam pontificiam concernentia ordinaſſe fingitur.]

165. XII. *Anicetus, Syrus, martyr.*

[Cum hic & anteceſſores, Valentino & Cerdoni, Romæ hæreſis ſemina ſpargentibus, parum reſiſterent, & in paſchatis celebrandi negotio adverſus orientales, qvos Qvartadecimanos & Teſſareskædekatitas nominarunt, debacharentur: Polycarpus, Romam veniens, paſtorale munus

munus fideliter exercuit: pium eſſe ratus, ne propter ceremoniarum diſſonantiam rumpatur fidei conſonantia. Ut tamen & hic aliqvid feciſſe credatur, epiſtolam decretalem ei etiam ſuppoſuerunt. Raſuram ſphæricam ſeu tonſuram eccleſiaſticorum dicitur inſtituiſſe.]

173. *XIII. Soter, Campanus, martyr.* 4

[Ut & hic à ſocordia vindicaretur, duas epiſtolas & aliqvot decreta, è larga poſterorum manu ſortitus eſt.]

177. *XIV. Eleutherus, Nicapolitanus, Græcus* 15

[Martyr & hic qvidem à nonnullis vocatur: ſed qvi ſciunt, & illos dictos martyres fuiſſe, qvi non qvidem mortem, ſed tamen aliqvod cruciamentum corporis cauſa Chriſti ſubierunt, ab iis morte naturali occubuiſſe cenſetur. Ab hoc Lucius, rex Britannorum, ad Chriſtum converſus, epiſcopos impetravit. Roma iterum incendio flagravit, qvo templum pacis abſumtum eſt, inqve eo vaſa Hieroſolymitana, hactenus aſſervata: qvorum tamen aliqva ad Vandalos tranſiiſſe, dicit *Procopius*. Una epiſtola decretali hic dignus judicatus, adverſus Tatianum, nullum uſualis victus rejiciendum eſſe genus decrevit.]

192. *XV. Victor, Afer, martyr.* 7

[Hic, qvem alioqvin duabus decretalibus epiſtolis dignati ſunt, qvalis fœtus in ſinu Romanæ eccleſiæ foveretur, auſu plusqvam tyrannico oſtendit. Nam hactenus, tanqvam in re adiaphora, celebraverant Aſiani paſcha XIV. luna, in qvamcunqve hebdomadis diem incideret; Europæi die Dominico proxime ſeqvente, cum qvia mundus primo ſeptimanæ die eſſet conditus, tum qvia Chriſtus eodem reſurrexiſſet. Sed Victor in re indifferente, *Irenæo impios illos conatus fruſtra increpante*, brutum excommunicationis fulmen contra eccleſias Aſianas expediebat. Hinc Wicelius non ſine cauſa, *teſte Balæo*, dixit: *In prædictis pontificibus abundabat ſpiritus; ſed in poſterioribus, maleſvada caro.*]

209. *XVI. Zephyrinus ſeu Severinus, Romanus, Abundii F.* 19

Duabus epiſtolis, grandem faſtum ſpirantibus, & decreto de vitreis, non ligneis vaſis in conſecratione divini ſangvinis, *ceu loqvitur Platina*, adhibendo, donatus eſt: ferturqve conſtituiſſe, ut omnes puberes ſacra ſynaxi in paſchate uterentur.]

219. *XVII. Calixtus, Romanus, martyr.* 5

Dicunt, eum ſub Alexandro imperatore jejunia qvatuor temporum inſtituiſſe, & poſt diuturnam famem & qvotidiana verbera, in puteum fuiſſe præcipitatum.

224.

224. *XIIX. Urbanus, Pontiani F. Romanus, martyr ſub Alexandro.* 11

[Adſcribitur ei una epiſtola decretalis, & inſtitutio jejunii IV. temporum: ipſeqve fertur vaſa in miniſterio ſacra jam non amplius vitrea, ſed aurea & argentea adhibuiſſe, eccleſiæqve conceſſiſſe, ut prædia posſideret. Id omnes de eo teſtantur, qvod vitæ ſanctitate & doctrina ſingulari multos undiqvaqve ad evangelium traxerit.]

235. *XIX. Pontianus, Romanus, primum exilio in Sardiniam inſulam; deinde martyrio coronatus* 1

[Decretales ei duæ affinguntur: qvarum prima honor, qvo ſacerdotes proſeqvendi ſunt; altera, fraterna dilectio imperatur. *Autor faſciculi temporum, Bergomenſis, Nauclerus, teſtantur,* ſucceſſiſſe Pontiano CYRIACUM, cumqve poſt annuum epiſcopatum cum exercitu virginum, ad martyrium Coloniam profectum, ob id in numero pontificum non recenſeri, qvia invito clero epiſcopatum reliqviſſet, & oblectamentis puellarum invitatus abiiſſet.]

236. *XX. Anterus Græcus, Romuli F.* 12

[Huic Damaſus annos XII; Platina XI; Volateramus III. Nauclerus unum Baronius octavam anni partem adſcribunt. Etſi forte paucis tantum ſeptimanis præfuit, ne tamen mendax epiſtoliographiæ pontificalis conſvetudo in eo defeciſſe videatur, una ei decretalis de mutatione ſedis epiſcopalis tribuitur. Qvod martyria piorum à notariis, qvos inſtituerat Clemens, diligenter exqviſita, in eccleſiæ apothecas relata recondidit, ipſe martyrium conſummaſſe dicitur.]

236. *XXI. Fabianus, Romanus, Fabii F.* 15

[Hujus nomen tribus epiſtolis & aliqvot decretis præfixum legitur. Cum deligendus eſſet, à columba in caput ejus delapſa, oſtenſum eum, *ſcribit Euſebius.* Idem teſtatur, eum convertiſſe Philippum imperatorem, & ob gravia deinde peccata eccleſia arcuiſſe, donec reſipuisſet, tandemqve à Decio ſublatum. Sed, utut reliqva conceduntur: Philippum fuiſſe Chriſtianum, vix per Scaligerum, ejusqve rationes, credere auſimus: præſertim qvum Euſebius relationem ſuam ex ſuppoſititiis Origenis ad Philippum literis hauſerit. Septem notariis ſeptem diaconos addidit, per ſeptem urbis regiones, ad martyrologia rectius conſcribenda.

Vacavit epiſcopatus ultra annum, propter perſecutionem graviſſimam ſub Decio.

Ii 252. *XXII.*

252. *XXII. Cornelius, Romanus, martyr, Caſtini F.* 2 | *Novatianus presbyter, primus papa ſchiſmaticus, in primo ſchiſmate.*

[*Feliciſſimus* qvidam in Africa contra Cyprianum moverat qvæſtionem de non recipiendis lapſis. Cum hæc cauſa jam eſſet ab Africanis epiſcopis deciſa, *Novatus* ex Africa Romæ aderat, ut cauſa ibi denuo decideretur. Contigit id eo tempore, qvo ſedes vacavit Romæ. *Cyprianus interim epiſtola 3.* ægre tulit, qvod paucis deſperatis & perditis minor videatur autoritas epiſcoporum in Africa, qvam Romani. Hac re occaſio data eſt PRIMO SCHISMATI de ſede pontificali. Nam per Novatum id obtinebatur, ut, cum aliqvi *Cornelium*, lapſos acta pœnitentia recipientem, eligerent, *Novatianus* presbyter illi opponeretur. Multum hinc turbarum: epiſcopis in conſortium utrobiqve tractis, & multis ob hæreſin Novati conciliis celebratis. Succeſſores tamen Novatiani in epiſcopatu perſtiterunt, usqve ad Cœleſtini Papæ pontificatum: nec voluere cedere orthodoxis, ſub ſuo epiſcopo convenientibus, *ut patet ex Socrate lib. 7. cap. 11.* Leguntur octo epiſtolæ Cypriani ad Cornelium, & nonnullæ Cornelii reſponſoriæ. Duæ etiam decretales epiſtolæ eidem adſcribuntur: ſed ejusdem pene tenoris & valoris, qvo ſuperiorum.]

254. *XXIII. Lucius, Romanus, Porphyrii F. exul primum, redux deinde, martyr.* 1

[Et hic epiſtolis & decretis pontificialibus ſuperbiiſſe, & ut omni in loco duo presbyteri cum tribus diaconis epiſcopum comitarentur, ordinaſſe fingitur. Tanta ſcilicet fuit turbulentiſſimi iſtius temporis tranqvillitas, ut pompam duceret ſecurus epiſcopus, jamjam ad ſupplicium rapiendus.]

255. *XXIV. Stephanus, Julii F. Romanus, martyr ſub Valeriano.* 3

[Nec hic decretalibus & decretis in ſcenam producitur. Tempore ejus controverſia de lapſis, qvos Novatianus negabat recipiendos, adhuc fervebat. *Firmianus* omnes indiſcretim, nulla prævia pœnitentia, recipiebat. *Orthodoxi*, media via incedentes, lapſis, ſi pœnitentiam agerent, veniam conceſſerunt qvidem, ſed eos officiis eccleſiaſticis poſthac indignos cenſuerunt. Hujus qvæſtionis occaſione cœpit inter Stephanum & Cyprianum *gravis controverſia de baptiſmo hæreticorum* agitari. Nam, cum Novatiani omnes rebaptiſarent, qvi ad ſe tanſibant: nonnulli catholici, ne viderentur Novatianorum baptiſmum approbare, nec conditionis eſſe deterioris, duce Cypriano, illos ſimili-

ter, qvi ad ſe ex Novatianis veniebant, baptiſarunt. Sed Stephani vigilantia, armis etiam excommunicationis audacter adhibitis, errorem Cypriani radices agere vetuit.

258. *XXV. Sixtus vel Xyſtus II. Athenienſis, martyr.* 1

[Hiſpanica peregrinatione & Laurentio diacono clarior, qvam fictis Decretalibus & Decretis.]

259. *XXVI. Dionyſius, Græcus.* 11

[E monacho factus pontifex, eccleſiæ Chriſtianæ ampliator inſignis: cujus tempore concilium Antiochenum contra Paulum Samoſatenum celebratum eſt.]

270. *XXVII. Felix, Conſtantii F. Romanus, martyr ſub Aureliano.* 1

[Huic & Dionyſio ejus anteceſſori binæ epiſtolæ decretales, ne ſoli viderentur nihil de eccleſiaſticis rebus ſanxiſſe, affinguntur.]

273. *XXIIX. Eutychianus, Marini F. Tuſcus.* 10

[In hoc epiſtolis & decretis ridiculis famigerando Gratianus & collectores conciliorum prorſus liberales fuerunt. Dicitur CCCXLII. martyres ſua manu ſepeliiſſe, & conſtituiſſe, ne qvis martyr ſine colobio purpurato aut dalmatica, tunica ſive manicis, ſepeliretur. Leges ſcilicet tyrannis poterat præſcribere, qvomodo vellet damnatorum corpora curata.]

283. *XXIX. Cajus ſeu Gajus, Maximi F. Dalmata* 13

[Martyr eſt factus ſub Diocletiano patruo, occaſione Suſannæ neptis ſuæ, qvæ nuptias Maximiani Cæſaris averſabatur. In epiſtola decretali creditur conſtituiſſe, ut epiſcopus per omnes gradus officiorum in eccleſia aſcenderet, & eſſet primo oſtiarius, deinde lector, exorciſta, acoluthus, ſubdiaconus, presbyter, & exinde epiſcopi muneri præficeretur.]

296. *XXX. Marcellinus, Projecti F. Romanus, apoſtata primum, deinde martyr.* 8

[Hunc omnes fere eccleſiaſtici ſcriptores, ipſeqve liber pontificalis Damaſi, teſtantur, Diocletiano perſvadente, thus diis metu mortis adoleviſſe, & id coram eccleſia primum negaſſe; deinde in concilio Sinueſſano, cujus acta hodieq; extant, cum LXXII. teſtes oculati, tanqvam libra occidua, id ſancte aſſeruiſſent, confeſſum, ſe ſponte martyrio obtuliſſe, *juxta illud Mantuani:*

At ſcelus id mox erubuit, ſenſuq; recepto
Incepit damnare Deos, extollereq; Chriſtum.

Nec mors horribilis viſa eſt: ſed ſponte cucurrit
In medios hoſtes ——

Baronius autem, ne macula ſanctæ ſcilicet ſedi pontificiæ inuratur, ex Auguſtino & aliis leviuſculis conjecturis id negat: ita tamen, ut negando videatur hiſtoriæ conſentire. Adſcribitur nomen hujus papæ duabus epiſtolis decretalibus.]

304. *XXXI. Marcellus, Benedicti F. Romanus.* 5

[In catabulo ſeu ſtabulo jumentorum, in qvod ad alendos eqvos imperatorios magna cum contumelia damnatus fuerat, pædore & labore ſuffocatus eſt: & qvanqvam ejus tempore extreme eſſet eccleſia afflicta, & tyrannide qvam maxime preſſa: fingitur tamen duobus decretis, & epiſtolis totidem, ſuperbiiſſe: qvarum altera adverſus epiſcopos per Antiochenam provinciam primatum Romanæ eccleſiæ aſſerere; altera ipſum Maxentium alloqvi auſus ſit, & prætorio jure ei edixerit, ne qvis epiſcopus alibi, qvam in legitima ſynodo cauſam dicere cogatur. Qvin & in libro Pontificali Damaſi dicitur XXV. titulos ſeu Cardinalatus ordinaſſe, ſeu tot ædes ſacras ſacraviſſe, cum VII. hactenus fuiſſent. Qvod etſi propter numerum fidelium indies auctum præfracte non negatur: non tamen eſt, ut inde Baronius Cardinalatui ſuo dignitatem aliqvam fuco qvæſito affricet.]

309. *XXXII. Euſebius, Græcus, martyr.* 2

[Hunc hiſtoria tripartita & Euſebius non norunt. Gratianus & collectores Conciliorum tribus epiſtolis & qvatuor decretis dignum eum æſtimant: ſed inſulſe & ſuperſtitioſe conſcriptis: inſulſe qvidem, qvia hiſtoriæ illis epiſtolis horrendum confunduntur; ſuperſtitioſe autem, qvia qvædam verbo divino contraria audacter imperantur. Dicitur feſtum inventionis S. crucis inſtituiſſe: ſed dicitur.]

311. *XXXIII. Miltiades ſeu Milchiades, Afer.* 3

[Hunc Platina martyrem fuiſſe factum ſub Maximino affirmat; Sabellicus negat. Manichæi magno numero ejus tempore Romam ſuo veneno infecerant. Sed qva ratione illis reſtiterit hic pontifex, non dicitur. Coccyſmus interim, de clericalibus rebus, ad ravim usqve jam in aliis decretalibus factus, ei qvoqve affingitur. Baronius ex libro Pontificali Damaſi & aliis canonibus demonſtrare conatur, fermentum ſeu eulogias i. e. communem fermentatum panem benedictum ab eo inſtitutum eſſe, ab epiſcopo extra adminiſtrationem cœnæ presbytero diſtribuendum, & ab hoc omnibus fidelibus, tanqvam unionis & caritatis ſymbolum, porrigendum.]

314.

314. *XXXIV. Silveſter : de qvo in ſeqventibus, ſect. 2. qv. 4.*

XXII. Qvantum intelligo, pleriqve Romanorum hac ætate epiſcopi pii fuerunt Chriſti confeſſores, & martyrio digni habiti? ſed hiſtoriæ eorum nimis confuſæ ſunt.

Si qvid intricatum, confuſum, mendaciis etiam conſpurcatum eſt, fictas de primis Romanæ eccleſiæ epiſcopis relationes eſſe, tam ſum certus, qvam certiſſimus. Fingendum enim aliqvid erat, ut ſedes Papæ tyrannica vel hoc ſtramineo fulcro ſtabiliretur. Qvæ qvidem Baronio magnas debet gratias, qvi hiſtorias omnes eo violenter contorſit, ut probaret, papas ab ipſo usqve Petro reliqvis eccleſiis omnibus præſediſſe : leges iis præſcripſiſſe : omnia ex arbitrio ordinaſſe. Sed viri tanti ingenium miramur ; conatum vehementer improbamus. Non enim alium in annalibus ſcribendis ſcopum ſpectavit, qvam qvem Terentius in comœdiis, teſte Prologo Andriæ :

Poëta, cum primum animum ad ſcribendum impulit,
Id ſibi negotii credidit ſolum dari,
Populo (Pontifici) *placerent, qvas feciſſet fabulas.*

Qvis non intelligit, omnes epiſcopos à Cleto usqve ad Stephanum, niſi forte excipias Clementem, cum unico Polycarpo, vel Juſtino, vel Irenæo, non eſſe comparandos ? Qvid enim tanta ſede, qvam fingunt, dignum totis trecentis annis geſſerunt ? qvid ſcripſerunt ? qvid docuerunt ? qvos hæreticos ? qvas gentes confutarunt ? Veneramur eos, tanqvam pios martyres : reliqvis orientalibus, vel Africanis, vel aliorum populorum epiſcopis, fuiſſe ſuperiores pernegamus. Qvicqvid decretorum illis affingitur, eo famam illorum obſcurari, non illuſtrari dicimus. Solus & unus Chriſtus nobis eſt, & primitivæ etiam eccleſiæ fuit, œcumenicus epiſcopus. Hujus ſervi ſunt omnes miniſtri eccleſiarum, ipſi etiam apoſtoli : inter qvos, cum prærogativam etiam nonnulli affectarent, nullum principatum, mundanis imperiis competentem, conſtituit. Demonſtrent igitur aliqvem epiſcoporum Romanorum per tria hæc ſecula exceptum fuiſſe à lege errandi. Nec oblivioni dent exemplum Marcellini. Probent, poteſtatem illos uſurpaſſe in figendis & refigendis articulis fidei : in jure utriusqve gladii : in univerſali omnium cauſarum definitione : in ordinandis totius orbis Chriſtiani epiſcopis. Inſpiciant omnes titulos, epiſcopis Romanis à patribus primitivæ eccleſiæ adſcriptos. Diſpere-

pereant, ſi vel leviuſculum judicium de Romanenſi papatu & primatu inveniant. Omnes epiſcopi, *ut Hieronymus ad Evagrium perſcripſit*, erant ejusdem ſacerdotii: & communi presbyterorum conſilio eccleſiæ regebantur. In ſchiſmatis autem remedium factum eſt, ut unus cæteris præponeretur. Antea ſcilicet, ut qvisqve erat virtute & fide præſtantior, ita illi honos major à collegis tribui ſolebat. De autoritate aut imperio nemo vel per ſomnium cogitabat. Et qvanqvam Romanus epiſcopus in hac æqvalitate propter loci dignitatem eminebat: nullam tamen habuit poteſtatem, qvæ non eſſet illi cum reliqva omni epiſcoporum ſocietate communis. Hoc adeo verum eſt, ut Victor, qvi primus abuſus eſt ſanctisſima excommunicationis diſciplina contra orientales eccleſias in cauſa celebrandi paſchatis, aliam nullam poteſtatem in peregrinas eccleſias ſibi vendicaverit, qvam excommunicationem: cujus autoritatem non ſolus Romanus, ſed omnes epiſcopi à Chriſto acceperunt.

XXIII. Qvum ſciam, epiſcopos Romanos primos fuiſſe pauperculos, & dira perſecutionum mole preſſos: facile in his omnibus tibi adſtipulor; nec puto, eos tanta ſibi arrogaſſe, qvanta jam Romanus præſul, ſpoliis totius orbis hactenus ſuperbus, ſibi vendicat,

Nec enim id vel à Chriſto didicerunt, vel ab apoſtolis. Ille non habuit, qvo caput reclinaret: &, ſi qvid ex aliorum facultatibus tanqvam eleemoſyna miniſtrabatur *Luc. II X. 3.* eo frugaliter uſus, & ſe inde diſcipulosqve alebat, atqve pauperibus etiam, ipſe pauper, benefaciebat *Joh. XIII.* Hi, ſive ob ardentem mutuam dilectionem, ſive ob tyrannorum injurias, commune eccleſiæ Hieroſolymitanæ ærarium, ab initio ſub cura VII. diaconorum, conſtituerunt: in qvod qvi vellent, libere ſuas res ad communem uſum conferrent, ut inde pauperes ſuſtentarentur. Qvamdiu communio illa bonorum duraverit Hieroſolymis, non liqvet. Chriſtiani, interfecto Stephano, omnes, & inter eos diaconi, ſunt diſperſi *Act. IIX, 1.* Unus diaconorum Philippus *Act. XXII.* cum Paulus extremo itinere Hieroſolyma peteret, Cæſareæ ſubſtitit. In aliis eccleſiis ejusmodi rerum communionem fuiſſe non legimus. Qvisqve ſuis rebus Romæ, Corinthi, Epheſi, Philippis, & alibi, præerat: nec gravabatur, pro facultate bonorum, aliqvid conferre in communia æraria paſſim exſtructa, qvibus ſti-

ſtipendia miniſtris verbi ſolvebantur, *Phil. IV. Gal. VI.* & eleemoſynæ egenis erogabantur *I. Tim. V. Act. XI. Gal. II.* Confer *Juſtinum in Apol. 2.* qvi commemorat, in publicis congreſſibus Chriſtianos, finita communione, pro ſua qvosqve facultate & arbitrio, pecuniam conferre ſolitos eſſe. Ea verò pecunia in communi ærario erat præfecto fratrum ſeu epiſcopo commiſſa, ut pupillis & viduis, iisqve qvos morbus aliave cauſa inopes feciſſet, & qvi in vinculis eſſent, item hoſpitibus ſeu peregrinis, omninoqve omnibus, qvi aliqva indigentia premerentur, ſubveniretur. Hic mos duravit adhuc Tertulliani tempore: qvi in apologetico ſtipem viritim collectam depoſita pietatis nominat, opinatus, qvod propter pauperes inſtitutæ ſint ἀγάπαι ſeu frugalia convivia, ob mutui amoris vinculum retinendum in primitiva eccleſia celebrari ſolita. De aliis eccleſiæ bonis probati ſcriptores nihil prodiderunt, niſi qvod eccleſia Romana tempore Urbani I. cœperit prædia poſſidere, *ſi Decretalibus & Cranzio in Metropoli libro 2. cap. 1. credimus*: ita tamen, ut divideretur proventus clericis omnibus viritim, nihilqve cujusqvam privatum eſſet. Hinc Conſtantinus apud Euſebium edixit, ut omnia, qvæ vel ſingulis Chriſtianis, vel juri ſocietatis eorum in eccleſiis competentia, ablata eſſent, reſtituerentur. *Prorſus enim,* inqvit, *conſtitutum nobis eſt, ut, qvas eccleſiæ antea habuerunt poſſeſſiones, in jus earum redeant.*

XXIV. Sic igitur primitiva eccleſia fundis & prædiis initio caruit, ſed pedetentim iis aucta eſt. Qvæ autem templa & ſcholas illa habuit? qvibus moribus priſci Chriſtiani vixere?

Si per templa intelligis baſilica & magnifica eccleſiarum tecta, qvæ ſuperbis columnis ſurgunt & ſumtuoſis pinnaculis: qvis paupertati Chriſtianorum tantum tribuere auſit, ut tot perſecutionibus preſſi, regiis ſtructuris ſuperbirent? Celebraſſe tamen jam ſuo tempore apoſtolos in locis & ædificiis certis συνάξεις ſeu conventus eccleſiaſticos, extra dubii aleam poſitum eſt. Hæc loca, qvæ nonnulli putant *I. Cor. XI.* nominari ἐκκλησίας, fuerunt humilia, & (præſertim tempore perſecutionum) latebris & ſpeluncis ſimiliora, qvam magnificis templis: dictaqve *ſunt Euſebio lib. 9. cap. 10.* Oratoria & προσευκτήρια & κυριακά: unde videtur vox Germanorum Kirche deſcendere: *aliis* Dominicæ, unde Thum: μοναστήρια item ſeu collegiatæ eccleſiæ, unde Münſter. Romæ qvoq; appellabantur Tituli, parœciæ & diaconiæ: qvi qvibus præerant, dici cœperunt

runt Cardinales, aliis clericis, in eodem templo docentibus, ut noſtri paſtores & præpoſiti, ordine digniores. Eorum Titulorum, ſi Onuphrio & aliis credimus, IV; deinde VII; mox XV; tandem XXIIX. conſtituti fuerunt. Qvin &, ſi alio loco propter perſecutiones non liceret, in cœmeteriis convenerunt, locis ſepulturæ martyrum deſtinatis, *ut teſtantur Theodoretus lib. 2. cap. 14. Onuphrius in app. ad Plat. de cœment. Euſeb. lib. 7. & 9.* In ejusmodi autem cœmeteriis fabricas ac ædes aliqvas conventui fidelium inſerviiſſe, *autor eſt Damaſus in libro Pontificali.* SCHOLÆ etiam non vulgares in eccleſia primitiva floruere. Nam ipſe Chriſtus theologicam ſcholam, qvocunqve iter faciebat, ſecum duxit, & qvos diſcipulos Johannes, doctor ille incomparabilis, doctrina ſalutari & baptiſmo jam præparaverat, ſolidius erudiit. Apoſtoli deinde, Judaiſmo ex ſynagogis exturbato, doctrinam evangelii in illis propoſuerunt. Qvin & ipſæ Philoſophorum ſcholæ Chriſto ſacrari cœperunt *Act. XIX. 8.* Sic cum, Alexandriæ ab antiqvo ſcholam fuiſſe *Euſebius lib. 5.* teſtatur, videtur Marcus ibi eccleſia collecta, ſcholam philoſophicam celeberrimam Chriſtianis artibus imbuiſſe: qvam deinde nobiliorem reddiderunt Pantænus, Clemens, & Origenes, ut diximus. Hinc & *Hieronymus dicit*, Juſtinum Romæ *Διατριβὰς* habuiſſe, atqve in iis Creſcentem refutaſſe. *Confer Euſebium lib. 4. cap. 16.* Et Origenem, Alexandria relicta, Cæſareæ in ſchola, ſive à ſe ſive ab aliis inſtituta, bonas literas fuiſſe profeſſum, & theologiam docuiſſe, ex vita ejus conſtat. Cæterum qvod priſcos Chriſtianorum primorum mores attinet, compendio eos recenſet *Alexander Sardus libro 3. de moribus Gentium*: neophytos, qvi nomen Chriſto dare conſtituerant, cum jejunaſſent ad tempus præſcriptum, adduci conſveviſſe à patre luſtrico ad pontificem ſeu epiſcopum, ut XL. diebus de iis rebus, qvæ hominis Chriſtiani ſunt, docerentur: pontificem deinde die paſchatos diſcinctos, veſtibus etiam deſtractis, ad occidentem converſos, juſſiſſe ſufflatione Satanam ſeu malum genium emittere, & ad orientem Chriſtum profeſſos, oleoqve verbis ſolemnibus conſecrato corpus inunctos, terqve merſos, perennibus fontis, fluminis aut maris aqvis, nomine SS. Trinitatis invocato, expiaſſe: baptiſmo expiatos, à patre luſtrico & miniſtris epiſcopi indutos albis, duabus Hebræorum vocibus, *Halleluja*, laudem Deo dediſſe: melqve ſimul cum aliis, qvi expiabantur, ac lac guſtaſſe: & illis omnibus adhibuiſſe manus epiſcopum, ut DEI ſpiritum exciperent. Si qvi baptiſati jam à presbyteris aut diaconis eſſent, ad eos etiam epiſcopum per oppida prodiiſſe, ut manus illis imponeret.

Hinc

Hinc ſacra aqva ablutos, & χειροθεσίᾳ ſacratos, in templo εὐχαριςίας ſeu ſacramentum corporis & ſangvinis Dominici ſumſiſſe: ibi epiſcopum primo altaria thure adoleviſſe & templum: Davidis carmina cum miniſtris ceciniſſe: lectum deinde aliqvid ex prophetis; & ex apoſtolis loco editiori evangelium: egreſſis poſtea templo catechumenis, qvi de Chriſto qvidem credidere, nondum tamen baptiſati fuere, & engaſtrimythis, qvos cacodæmones agitabant, remanſiſſe præter epiſcopum ad aram, qvem diaconi VII. & alii miniſtri ſacrificis veſtibus cum presbyterio cingebant, plebem ſanctam & innocentem: concinuiſſe hymnos in laudem Dei & Salvatoris: miniſtros panem & calicem altaribus impoſuiſſe: ubi epiſcopus dixiſſet, ut omnibus pax eſſet, cunctos junxiſſe oſcula ſancta: ipſum cum miniſtris abluiſſe manus, &, hymnis denuo decantatis, euchariſtiam conſecraſſe, demonſtraſſe, ſumſiſſe ipſum, & impertiiſſe cæteris. Et hæc qvidem in ſacramentis diſpenſandis. Cæterum EPISCOPI cura erat, legem Chriſti populum docere: ſeniores ſeu presbyteros & diaconos inſtituere: opum ſacrarum in medium collatarum, & inter pauperes diſtribuendarum, rationes poſcere. Illos primum conſtituerunt apoſtoli; poſtea presbyteri vel populus. Fuerunt autem epiſcopi in ſingulis civitatibus, ſicuti *patriarchæ* in urbibus, ubi antea majores flamines fuerant, & *archiepiſcopi*, ubi flaminum principes. Hi aliorum epiſcoporum judicia, & graviores inter populum cauſas agebant in concilio ſeu ſynodo, qvam bis terve ſingulis annis cogebant. PRESBYTERI curam gerebant pauperum, viduarum, eorumqve, qvi, qvod Chriſtiani eſſent, in cuſtodia detinebantur, aut mala ſuſtinebant: excipiebant hoſpites: & ut alienæ pudicitiæ parceretur, matrimonio juvenibus virgines collocabant, viduas, etiam juvenes. Sponſa petebatur ab iis, in qvorum poteſtate erat: ſacerdos felicitatem à DEO toro apprecatus, eam à pronubis & cognatis abductam copulavit marito. Ille cum ea biduo aut triduo preces caſto corpore fundebat: nec ceſſabat dona illis mittere pauperibus, qvi in templo alebantur. DIACONI, tanqvam epiſcoporum oculi, perluſtrabant, qvæ Chriſtiani agerent: ſi qvem errantem vidiſſent, deferebant ad epiſcopum, qvi eum hortaretur ad ſtudium bene vivendi: ſegniores invitabant, ut avidius epiſcopum audirent docentem: pauperes & ægrotos nuntiabant FRATRIBUS: qvo nomine Chriſtiani ſe vocabant. Viſebant illi egentes: adminiſtrabant illis cibum: ſanctorum pedes lavabant: hoſpitio peregrinos excipiebant defunctorum ſepulturis preces miſcebant: martyrum dies nata-

les celebrabant: ſe ad omnem actionem, aditum, progreſſum, crucis ſigno muniebant: non vias obſidebant armati: non maria prædabantur: non miſcebant venena: non exponebant filios: non ſtupra inferebant: non fœminæ, nec mares, qvæſtum corpore faciebant: non aderant parricidæ; non ſacrilegi; non captores; non teſtamentarii: nec plectebant innoxios. Si qvis peccaſſet, aliorum conſortio illi interdicebatur, donec criminis pœniteret, & Deum illi presbyteri exorarent. Sed presbyteri ſi peccaſſent, poſt pœnitentiam munus ipſum amittebant. Vita functum epiſcopus, aliis convocatis, deponebat, ſi ſacerdos fuiſſet, aut miniſter, ante altaria; ſi ex populo, ante ſacrarium: DEUM venerabatur, gratias agebat, cum aliis carmina Davidis concinebat. Miniſtri legebant, qvæ ſcripta ſunt de æterna vita. Catechumeni inde templo egrediebantur: ſancti, innocentes homines, qvi obierant, defunctus ipſe, laudabantur. Epiſcopus concipiebat preces, à DEO petens, ut mortuo peccata condonaret; tandem valere juſſo cadavere, ſimulqve oleo conſecrato infuſo, cum aliis illud cadaveribus ſepeliebat. *Hæc ex Alexandro Sardo:* qvæ vel ideo ex ſcriptore Italico adduximus, ut, ſi qvis modernas eccleſiæ Romanæ pompas, & ceremonias ſuperſtitioſas, nomine antiqvitatis tueri velit, ex ſimplicitate priſcorum morum confundatur, in qva recenſenda homo Italus operoſus fuit. Qvi ipſe qvanqvam non diſtingvit ſimplices & veras ceremonias, qvæ à Chriſto & apoſtolis in eccleſiam introductæ ſunt, ab iis ceremoniis, qvas ſubinde humanæ adinventiones ſimplicitati priſcæ adjecerunt; aliqvas etiam recenſet, qvæ propiorum tantum ſunt ſeculorum magis corruptorum: nobis tamen ſufficit, parum ſuperſtitionis Romanæ inventum fuiſſe in prioribus ſeculis. *Legatur Juſtinus in apologia.* Deprehendetur, ejus tempore, ſeculo videlicet à Chriſto nato ſecundo, nihil aliud ceremoniarum obſervatum in baptiſmatis ritu fuiſſe, qvam qvod converſi ad Chriſtum, juſſi ſint primum precibus & jejuniis à DEO remiſſionem petere peccatorum: deinde in freqventia populi ſacri ducti ſint ad aqvam, eaqve, preces interea fundente populo, in nomine patris & ſervatoris noſtri Jeſu Chriſti & Spiritus S. abluti & renati, cum reliqvis in ſacra ſynaxi corpore & ſangvine Dominico refecti ſint: ceremoniis non aliis adhibitis, qvam ut poſt lectas & explicatas ſacras literas, poſtqve preces & ſalutationem oſculi mutui, diaconi ſingulis dederint partem panis & calicis diluti, ſuper qva facta erat euchariſtia, ſeu gratiarum in nomine SS. Trinitatis actio: atqve eam etiam deferre permiſerint

rint abſentibus. Nihil hic de celebratione Miſſæ pro vivis & mortuis; nihil de mutilationibus eucharistiæ, dici aut conſtitui videas. Et primitus omnibus Chriſtianis non corpus tantum Domini, ſed & ſangvinem ejus in ſacra cœna eſſe diſtributum, vel inde patet, qvod adhuc regi Galliarum, ritu antiqvo inungendo, corpus & ſangvis ſub utraqve, ceu vocant, ſpecie porrigatur.

XXIIX. Gratisſimum eſt, hæc de bonis eccleſiaſticis, templis, ſcholis, priſcisq́ primorum Chriſtianorum moribus cognoviſſe. Sed nec minus gratum foret, concilia in hac primitiva ætate celebrata cognoſcere.

Concilia aliqvi derivant à concalando, i. e. convocando, ut ſint qvaſi convocatio, aut convocatus cœtus, ad conſultandum de rebus propoſitis. Qvod igitur ſunt comitia politicis, qvæ de rebus civilibus celebrantur: illud eccleſiaſticis, ob res ad eccleſiam pertinentes convenientibus, ſunt concilia: qvæ alio nomine *ſynodi* etiam dicuntur. Sunt autem ſynodi vel *particulares*, alias dictæ *diœceſianæ*; vel *nationales & provinciales*, ex provincia vel regno aliqvo convocatæ; vel *œcumenicæ ſeu generales*, ad qvas, qvantum fieri potuit, omnium eccleſiarum presbyteri & epiſcopi ad conſultandum de ſacris rebus evocati ſunt. Omnium harum ſynodorum autoritas non niſi ex ſcripturarum autoritate dependet: & tantum illis credendum eſt, qvantum ſua nobis decreta ex ſcripturis probant. Si errorem eccleſiæ propinant, pro illegitimis merito habentur. In primitiva eccleſia celebrata ſunt concilia primum *apoſtolica*; deinde *provincialia*. Inter *apoſtolica* numeratur I. illud, in qvo Matthias in locum Judæ eſt ſuffectus *Act. 1.* II. in qvo ſeptem diaconi ſunt conſtituti *Act. 6.* III. in qvo inſtituta legalia antiqvabantur *Act. 15.* IV. in qvo permiſſum eſt converſis Judæis uti cum fide & ſacramentis N. T. etiam circumciſione & aliis legalibus ad tempus, donec ſynagoga cum honore ſepeliretur *Act. 21.* Hiſce nonnulli, non ſatis certa fide, addunt *qvintum* in cauſa *ſymboli apoſtolici*, per teſſeras viritim collectas componendi, & qvidem, anteqvam apoſtoli in orbem diſpergerentur; *& ſextum Antiochenum*, in qvo novem canones apoſtolorum dicuntur compoſiti. Omniū autem illuſtriſſima ſynodus, & tanqvā idea omniū conciliorū in eccleſia celebrandorum, eſt de ceremon. legalibus abrogandis *Act. 15.* deſcripta. Cum enim Paulus & Barnabas Antiochiæ fidem absqve operibus juſtificare contra Judaizantes docuiſſent, & ita eccleſia in duas factiones ſcindere-

deretur: cauſa eſt ad apoſtolos & eccleſiam Hieroſolymitanam rejecta: in qva diſpicienda cum acris ſuboriretur contentio, & argumenta utriusq; ſententiæ ſatis excuſſa eſſent: apoſtoli tandem, collectis ſuffragiis, ſententiam concilii ſynodali epiſtola conſignarunt. *Conciliis provincialibus* ſeptem prioribus, eodem fere tempore, circa annum Chriſti CXCIIX. celebratis, occaſionem dedit diverſitas in paſchate celebrando: qvam Victor, Romanus epiſcopus, nimis repente & moroſe ad conformitatem in omnibus eccleſiis reducere conatus eſt: lege rogata, ne paſcha XIV. luna primi menſis, ſed potius die Dominico, poſt XIV. lunam & vernale æqvinoctium occurrente, celebretur.

CATALOGUS SYNODORUM PROVINCIALIUM PRÆCIPUARUM.

I. *Romana.*

II. *Cæſarienſis in Palæſtina*, coacta à Theophilo epiſcopo.

III. *Gallicana*, cui præſedit Irenæus.

IV. *Achaica*, ſub Bacchillo Corinthiorum epiſcopo.

V. *Oſtroëna.*

VI. *Pontica in Ponto*, cui præſedit Palma.

} Hæ ſynodi, paſcha ſemper die dominico celebrandum eſſe decreverunt. *Euſeb. lib. 5. cap. 23.*

VII. *Aſiatica*, per Polycratem, epiſcopum Epheſinum, minaci fulmine excommunicationis Romanæ provocatum, convocata: in qva decretum eſt, ex antiqvo more, qvem ipſi apoſtoli obſervaverant, nulla habita ratione diei dominici, paſcha XIV. die lunæ, ab æqvinoctio verno primæ, celebrandum eſſe.

IIX. *Arabiana prima*, Philadelphiæ, tempore Gordiani, *contra Berillum* convocata, qvi Chriſtum ante incarnationem extitiſſe negaverat, & tandem ab Origene in viam eſt reductus, *Euſeb. lib. 4. cap. 33. Socrat. lib. 6. cap. 20.*

IX. *Arabiana altera*, tempore Philippi imperatoris, *contra eos*, qvi animas cum corpore ſimul interire & in reſurrectione cum eodem iterum reſtituendam eſſe crediderunt. *Euſeb. lib. 6. cap. 27.* Hi ab Origene convicti, ad ſanam mentem revocati ſunt.

X. Seqvuntur hinc freqventes ſynodi in Africa, Aſia, & Europa, ut *Carthaginenſes duæ: totidem Romanæ: Italica:* & *aliæ* tempore Decii *contra Nova-*

Novatum, lapſos nullo modo recipientem, *& contra Feliciſſimum*, presbyterum factioſum & ſceleratum, pacem lapſis ſine pœnitentia concedentem: in qvibus ferè omnibus decretum eſt, ut, qvia lapſi in perſecutionibus Chriſtum negaviſſent, reciperentur qvidem acta pœnitentia, ſed officiis eccleſiaſticis indigni haberentur, nec ad communionem, niſi diu tracta pœnitentia, admitterentur.

XI. Freqventes ſynodi *Iconii* in Phrygia, *Synadis* in Aſia & *Carthagine*, tempore Treboniani Galli: qvæ *Cypriani errorem* de rebaptiſandis hæreticis comprobarunt.

XII. *Africana*, ſub moderamine Cypriani, de infantibus ante octavum etiam diem baptiſandis, *contra Fidum epiſcopum*, qvi infantes intra ſecundum vel tertium diem natos baptiſare noluerat. *Cyprian. lib. 3. cap. 8.*

XIII. *Romana*, ſub moderamine Dionyſii, epiſcopi Romani, *in cauſa Dionyſii epiſcopi Alexandrini*, qvem, qvaſi de fide & Trinitate contra Sabellium non recte ſentientem, Pentapolitani traducebant, celebrata: in qva Alexandrinus epiſcopus, ab accuſatorum calumnia abſolutus eſt. *Baron. ad ann. CCLXIII.*

XIV. Freqventes aliæ ſynodi, & imprimis *duæ Antiochenæ*, tempore Gallieni & Aureliani, *contra Paulum Samoſatenum*, epiſcopum Antiochenum, divinitatem Chriſti pernegantem *Euſeb. lib. 7. cap. 24. & 25.* Paulus, erroris convictus, cum ex eccleſia exire juberetur, nec vellet à ſynodo juſſus officium deponere, autoritate Aureliani imperatoris expulſus eſt.

XV. *Cirtenſe* in Numidia, tempore Diocletiani, ab iis epiſcopis, qvos *Traditores* vocabant, celebrata, in cauſa criminis traditionis codicum ſacrorum, & eligendi novi epiſcopi Cirtenſis *Baron. ad ann. CCCIII.*

XVI. *Sinueſſana*, tempore Diocletiani *contra Marcellinum*, epiſcopum Romanum, qvi in perſecutione Diis ſacrificaverat, à CCC. epiſcopis celebrata.

XVII. *Eliberitana* in Hiſpania, A. C. CCCV. ab epiſcopis XIX. & XXVI. presbyteris Hiſpaniæ, durante perſecutione, ſub Galerio celebrata: in qva *lapſis auſtero decreto communio in ipſo etiam vitæ fine adimebatur*, & decretum, ne in numero martyrum haberentur, qvi idola fregisſent, & ſe ſponte ad martyrium ita obtuliſſent.

XIIX. *Carthaginenſes duæ Donatiſtarum*, circa idem tempus coactæ: qvarum primæ LXX. alteri CCLXX. epiſcopi interfuerunt. *In illa*

Cæcilianus, epiſcopus à Carthaginenſis, ſchismaticis depoſitus eſt, qvia & ipſe tempore perſecutionis codices ſacros tradiderat, & à traditore epiſcopo ordinatus erat, & martyribus, in carcere conſtitutis, victum adferri prohibuerat. In hac *Traditores*, etſi baptiſari denuo nollent, ad communionem recipiebantur.

XIX. *Romana*, in qva *Cæcilianus*, depoſitus à Donatiſtis, in judicio eccleſiaſtico, cui tres Galliæ epiſcopi, ab imperatore Conſtantino miſſi, præſidebant, accuſatur: ab orthodoxis defenditur: tandem abſolvitur. Sed Donatiſtæ ad imperatorem à ſententia epiſcoporum provocarunt.

XX. *Arelatenſis* in Gallia, ab imperatore Conſtantino, *in eadem Donatiſtarum & Cæciliani cauſa* indicta: in qva CC. epiſcopi convenerunt, & ipſo Imperatore præſente ſententiam dixerunt. A qva cum denuo provocarent Donatiſtæ, imperator ipſe cognitionem cauſæ in ſe ſuſcepit, & tandem, poſt longam facti inqviſitionem, id, qvod ab epiſcopis definitum erat, confirmavit.

XXI. *Ancyrana* in Galatia, non diu ante Nicænam, à XXIIX. epiſcopis celebrata: in qva de iis, qvi in perſecutionibus diis ſacrificaverant, & veſci idolothytis viſi fuerant, deqve nuptiis cum diaconorum, tum aliorum, & de rebus aliis, pia decreta XXV. canonibus ſunt ſancita.

XXII. *Neocæſarienſis* in Cappadocia, ab iisdem epiſcopis paulo poſt habita: cujus XIV. canones, ſed non ita ſanos, ut Ancyranos, libri conciliorum recenſent.

XXIII. *Romana*, ſub Conſtantino Magno, anno CCCXV. *contra Judæos* à Silveſtro epiſcopo Romano habita: in qva cum Judæi confuſi eſſent, imperator poſtea, ad eorum inſolentiam & ſeditionem compeſcendam, legem tulit, ut, qvi ſuæ ſectæ deſertori, ad Chriſtianos tranſeunti, lapidibus, aut alio immani ſupplicio, moleſti eſſent, flammis delerentur; ſeditioſi autem auriculis amputatis ſignoqve corpori impreſſo notati, velut mancipia fugitiva & verberones, per omnia loca circumducerentur.

XXIV. *Duæ Alexandrinæ*, ab Alexandro, Alexandrino epiſcopo, *in cauſa Arii* anno CCCXV. & CCCXIX. indictæ, & à centum fere epiſcopis celebratæ: qvarum *prima* Arius eſt condemnatus, à communione ejectus, & presbyteratus ordine exutus; *altera*, Oſius Cordubenſis ab imperatore cum literis, qvæ extant apud Euſebium in vita Conſtantini, *lib. 2. cap. 93*, miſſus, non ſolum Arianorum, ſed & Sabellianorum peſtifera dogmata damnavit.

XXV.

XXV. *Laodicena* in Phrygia, ad collapſam eccleſiæ diſciplinam, autore Nunechio Phrygiæ metropolitano, per XXXII. epiſcopos celebrata. Memorabilis eſt canon XXXV: *Non oportet Chriſtianos, derelicta eccleſia Dei, abire, atq; angelos nominare, & congregationes facere, qvæ interdictæ noſcuntur. Si qvis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare, ſit anathema, qvia reliqvit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei, & ſe idololatriæ tradidit.* Qvibus verbis angelorum cultum damnari, ipſe *Theodoretus ad Col. II.* teſtis eſt.

XXVI. *Romanam* aliam ſynodum, anno CCCXXIV. qvi proxime anteceſſit Nicænum concilium, à Silveſtro & CCLXXXIV. epiſcopis celebratam, annotant collectores conciliorum. Sed in ea pene nihil, qvod tanta congregatione dignum eſſet, decretum, & nec verbo Arianæ hæreſeos, tanta paſſim incrementa ſumentis, mentio facta eſt.

XXVI. Qvantum ex iis, qvæ enarraſti, conjicio, ab ipſis eccleſiæ N.T. incunabulis ſchiſmata & hæreſes unitatem fidei & vinculum pacis multoties ruperunt.

Vix eccleſia ex Græcis & Judæis coaleſcere cœperat, cum *Act. VI.* ob viduarum, qvas inter Græcos egeſtas premebat, neglectum *Hieroſolymis* diſcordiæ ſemen ſpargebatur. Qvod cum radices agere non poſſet, ſeptem diaconis, ut curam eleemoſynarum agerent, electis, invaluit *ſchiſma alterum Antiochenum* de ceremoniis legalibus, qvod non niſi in concilio *Act. XV.* componi poterat. Hinc, ſi illi *ſchiſmatici* ſunt, qvi diſſenſionibus iniqvis à fraterna caritate diſſiliunt, qvamvis ea credant, qvæ credimus: paſſim locorum vincula caritatis, ſi non rupta, tamen vellicata ſunt. *In eccleſia Corinthiaca* de dignitate perſonarum Pauli, Apollo & Cephæ *I. Cor. III.* diſſenſerunt: & ipſe *Paulus atq; Barnabas*, conjunctiſſimi hactenus ſocii, ob itinnris comitem Marcum, à ſe invicem, ſine doctrinæ tamen injuria *Act. XV.* diſſidebant, & ſuæ qvisqve viæ inſiſtebant. Omnium autem graviſſima contentio *ex qvæſtione de die paſchatos celebrandi* pedetentim exarſit: &, utut ſubinde ſopiretur, multoties tamen, viribus de novo auctis, eccleſiam infeſtavit. Immundus enim ſpiritus commodam in ea invenit occaſionem myſterii iniqvitatis provehendi, ut filius perditionis paulatim capite elato tyrannidis fundamenta poneret. Ideoqve cum Philippus & Johannes in Aſia, more Judæorum, qvotocunqve die, qvi eſſet XIV. lunæ ab æqvinoctio verno primæ; reliqvi autem

tem

tem apoſtoli in Europa, libertate uſi Chriſtiana, die dominico proxime inſeqventi, paſchatis ſolemnia alligaſſent, pomum eridos callidus artifex in gremium eccleſiæ projecit. Et Chriſtiani ceremoniis plus debito inſiſtere cœperant, doctrina de libertate Chriſtiana non ſatis perſpecta. Qvæ cauſa fuit, cur tandem, tanqvam de aris & focis, in hoc negotio epiſcopi litigarent: Romanis præſertim, Aniceto, Sotere, Pio, Eleuthero, & imprimis Victore, incendium hoc ſtudioſe ſufflantibus, & omnem lapidem moventibus, ut Aſiaticos, libertatem ſuam in rebus adiaphoris ſummo ſtudio tuentes, ad ſuos qvoqve ritus perducerent. Etſi autem paternis Polycarpi admonitionibus Anicetus ceſſiſſe qvodammodo, nec pertinaciter ſuæ ſententiæ inſtitiſſe videtur: qvemadmodum tamen ante illum Pius nocturnum ſomnium, de vero paſchatos die ab Hermete ſuggeſtum, jactitavit: ita poſt eum Victor non rixas aut diſſenſiones de paſchate, *ceu Magdeburgenſes loqvuntur*, ſed bellum propemodum triſte movit. Adeo enim neceſſariam eſſe uniformem paſchatos celebrationem cenſuit, ut pro hæreticis & excommunicandis habendos putaret, qvi diſſentirent. Deinde non cunctatus, ſynodos paſſim indixit, ne ſua ſolus ſententia ſtare videretur, ſed & aliorum judicia & ſententias eliceret. Tandem furibundus ad modeſtas Aſiaticorum rationes exſiliens, omnes *Qvartadecimanos* (ſic enim vocant, qvi XIV. luna Paſcha celebrabant) excommunicavit, Polycrate & nullis fere non epiſcopis aliis, utut Victori contradicentibus. Utraqve tandem pars, transactione facta, ſuum morem retinuit, *ut Sozomenus & Euſebius teſtantur. Nicephorus, & ex eo Baronius, ajunt*, Aſiam invitam Romano ceſſiſſe arbitrio, manentibus tamen reliqviis eorum, qvi morem ſuum retinuerunt usqve ad ſynodum Nicænam, in qva concordiæ & caritati libertatem ſuam poſtpoſuerunt. Ab hoc tempore Romani epiſcopi, audaciores facti, novas ſubinde ceremonias eccleſiæ obtruſerunt, & excommunicationis poteſtatem abuſui & contemtui expoſuerunt. Porro qva ratione odium cleri Romani ſub Severo *in Tertullianum*, & invidia epiſcopi Alexandrini Demetrii ſub Antonino *in Origenem*, ſchiſmate haud excuſando, deſævierit, ut *ille* qvidem ad Montaniſtas deflecteret; *hic* verò, Alexandria relicta, in Palæſtina ſcholam aperiret, jam notum eſt. Notum eſt etiam *ſchiſma Novati & Cypriani*: qvorum *ille*, lapſis gratiam denegans, hæreſi longiſſime graſſanti occaſionem dedit; *hic* hæreticos eſſe rebaptiſandos aſſerens, palinodiam tandem cecinit. Notum itidem, ob traditiones codicum ſacrorum *ſchiſma Donatiſtarum* in Africa primo erupiſſe: ut vel hinc intelligatur,

rupto

rupto per ſchiſma caritatis vinculo, facile fidei per hæreſes vim fieri poſſe. Nos, anteqvam catalogum hæreticorum nectimus, nonnulla de perſecutionibus primitivæ eccleſiæ ediſſeremus.

XXVII. Age igitur, &, qvæ perſecutiones prima eccleſiæ tempora infeſtarint, enarrato.

Cauſas prius, qvare toties imperatores & reges in Chriſtianos inſurrexerint, inqvirendæ ſunt. Nam etſi certum eſt, cacodæmones, qvorum regnum per annuntiationem evangelii deſtruendum erat, omnibus viribus in id incubuiſſe, ne Chriſtus mundo innoteſceret: non tamen ſpirituum infernalium miniſtros ſe eſſe credebant principes terræ: ſed potius Chriſtianos id impietate inaudita meruiſſe arbitrabantur, ut penitus exſcinderentur. Deferebantur illi, tanqvam homines ſine DEO, ſine conſcientia, ſine communi pene ſenſu. Hinc illud Athenagoræ philoſophi in apologia pro Chriſtianis: *Trium flagitiorum infamis rumor de nobis ſpargitur: impietas, qvæ Deos tollat: epulæ Thyeſteæ: concubitus inceſti.* Audi, qvæ *apud Minutium Felicem* Cæcilius gentilis objicit Chriſtianis: *Audio*, inqvit, *eos turpiſſimæ pecudis caput aſini conſecratum, inepta neſcio qva perſvaſione, venerari. Alii eos ferunt ipſius antiſtitis colere genitalia, & qvaſi parentis ſui adorare naturam, & hominem ſummo ſupplicio pro facinore punitum, & crucis ligna feralia colere. De initiandis tirunculis fabula nota eſt. Apponitur ei, qvi ſacris imbuatur, infans farre contectus, ut decipiat incautos. Is infans à tirunculo, farris ſuperficie, qvaſi ad innoxios ictus provocato, cæcis occultisq; vulneribus occiditur. Hujus (pro nefas!) ſitienter ſangvinem lambunt. Hujus certatim membra diſpertiunt. Hac fœderantur hoſtia. Ad epulas etiam ſolenni die coëunt. Illic, ubi inceſtæ libidinis ebrietate fervor exarſit, canis, qvi candelabro nexus eſt, jactu offulæ ultra ſpatium lineæ, qva vinctus eſt, ad impetum & ſaltum provocatur. Sic everſo & extincto conſcio lumine, impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt per incertum ſortis.* Hactenus verba Cæcilii: qvibus Minutius Felix reſponſurus, recte dicit, *famam, qvæ ſemper in ſparſis mendaciis alitur, oſtenſa veritate conſumi. Apion*, adverſus qvem *Joſephus hiſtoricus* duos libros commentatus eſt, vocat ut Judæos, ita Chriſtianos *Aſininos*: & mentitur, eos aſini caput colere. *Alii* vocabant eos *atheos*, qvaſi ſine Deo, qvia Deos gentium non colebant: *alii ſemaſſios & ſarmentitios*, qvod ad ſtipem dimidii aſſeris revincti, ſarmentis comburerentur: *alii biothanatos*, qvaſi vivos mortuos. *Svetonius libro 6.* vocat genus hominum ſuperſtitionis novæ ac ma-

maleficæ. Qvanqvam autem hiſce diffamationibus nihil futilius, & Chriſtiani, ob non recte percepta eorum in ſacramento cœnæ myſteria, in ſuſpicionem impietatis impie vocabantur: tantum tamen calumnia valuit, ut non poſſe generi humano conſuli crederent imperatores & reges, niſi Chriſtiani tollerentur. Sæpius illi, cum adhuc eccleſia Chriſti anguſtis Judææ terminis coërcebatur, immanes tyrannorum inſultus ſuſtinuerant. *Prima vis* fiebat in oppido Bethlehemi, cum infantes innoxii, juſſu Herodis, truculenta percuſſorum manu propter Chriſtum natum ſternebantur. *Alteram* Herodes Antipas intulit, qva Johannes Baptiſta periit. *Tertia tyrannide* ſub Pilato Dominus pro ſalute generis humani crucifixus eſt. *Qvarta* Saulus ſæviit: Stephanus protomartyr lapidatus, una cum ſyndiacono Nicanore & bis mille aliis promiſcuæ conditionis & ſexus occubuit: pulſa in exilium eccleſia Hieroſolymitana diffugit. *Qvinta* ſub Agrippa Jacobus cum aliqvot Chriſti diſcipulis capite truncatus, & Petrus in carcerem tractus eſt. *Sexta* ſub Claudio imperatore Judæi ſe ita ferociter fratribus Chriſtianis Romæ oppoſuerunt, ut imperator utrosqve Roma expelleret, cumqve iis Aqvilam & Priſcillam *Actor. XIIX. Oroſ. lib. 7. cap. 6. Dion. lib. 60. Sveton. in vita Claudii.* Refer huc omnes afflictiones apoſtolorum & diſcipulorum, paſſim locorum variis tormentis aut prorſus ſublatorum, aut mirum in modum afflictorum. Sed nondum imperator aliqvis, publicis per provincias edictis, Chriſtianos excruciari mandaverat. *Claudius* qvidem, ut diximus, Judæos ſimul & Chriſtianos, interqve eos Aqvilam & Priſcillam, Roma expulit: & ante eum *C. Caligula*, cum Apion, orator Alexandrinorum, cauſam Græcorum adverſus Judæos, tanqvam majeſtatis Cæſaris contemtores, ageret, vehementem iram in Chriſtianos, qvi Judæis accenſebantur, & eodem cum illis nomine tunc temporis veniebant, concepit: nec Philonem, qvi Judaicæ legationi præerat, gentis ſuæ innocentiam demonſtraturum, audire dignatus eſt. *Sejanus* qvoqve jam tempore Tiberii, apud qvem magnæ erat autoritatis, ſtudioſe in hoc incubuit, ut totam Judæorum gentem perderet, *ut eſt apud Euſebium lib. 4. cap. 5.* Sed minæ & indignatio Sejani & Caligulæ in nervum non erumpebant: Claudii furor in gentis Judaicæ & Chriſtianæ ex urbe Roma proſcriptione ſubſiſtebat. *Tiberius Cæſar* interim, accepta Pilati epiſtola de reſurrectione & miraculis Chriſti, *prout illa apud Sixtum Senenſem legi poteſt*, eo affectu cœpit incumbere in illum, ut referret ad ſenatum de Chriſto, inter Deos recipiendo

endo, *ut teſtantur Tertullianus in Apolog. cap. 5. Euſeb. lib. 2. cap. 11. & Oroſius lib. 7. cap. 4.* Sed obſtabat lex, ne qvis DEUS, niſi à ſenatu probatus, ab imperatore conſecraretur. Factum tandem eſt, ut, cum Chriſtiani omnem Romanorum Deorum cultum improbarent, & talia religionis fundamenta inculcarent, qvæ rationis dictamini & philoſophorum decretis adverſantur, totus orbis & orcus in eorum perniciem inſurgeret.

PRIMUS Cæſarum NERO ſupplicia adverſus Chriſtianos anno LXII. decrevit. Illo dedicatore damnationis ſuæ, *dicente Tertulliano*, gloriati ſunt, qvia non niſi grande bonum à Nerone damnari potuit. Antiqvæ urbis ſtructuram deteſtatus, cum novam eam fieri vellet, & ſimul libidine teneretur, Trojani incendii formam ſibi ob oculos ſiſtendi: & ita Roma ſex integris diebus igne ſubjecto eum in modum depaſta eſſet, ut ex XIV. regionibus vix IV. ſupereſſent: ad invidiam eluendam, in Chriſtianos, tanqvam incendiarios, culpam conjecit, eosqve exqviſitiſſimis ſubjecit tormentis, &, *ut ait Tacitus*, pereuntibus addidit ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi (in tunica, *ut ait Seneca*, alimentis ignium illita & intexta) atqve, ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis, urerentur. Decretum Neronis hoc fuiſſe traditur: *Qviſqvis Chriſtianum ſe eſſe confitetur, is, tanqvam generis humani convictus hoſtis, ſine ulteriore ſui defenſione, capite plectitor.* Duravit hæc Neroniana ſævitia annis qvatuor, tandemqve, tyranno ſublato, deferbuit, cum paulo ante *Petrus, Paulus, Jacobus minor, Philippus, Marcus & Barnabas, diverſis in locis* martyrio eſſent coronati. Qvæ autem in Actis Theclæ Pauli, & ex illis à Vincentio, Petro de Natalibus, aliisqve Legendarum, ceu vocant, ſcriptoribus, de *Thecla* narrantur, & à Baronio contra Hieronymum defenduntur, qvaſi data ſponſo fide renunciata, Paulum ſecuta, à tribus ſuppliciorum generibus libera evaſerit, vix fidem merentur. Nam, utut pientiſſimæ Theclæ mentio à multis patribus injecta eſt: à nullo tamen, qvæ ſciolorum otia excogitarunt, aſſerta legas. Tertullianus certe *in libro de baptiſmo cap. 17. teſtatur*, autorem hujus fabulæ, presbyterum in Aſia, ob falſa prodita loco excidiſſe.

SECUNDUS, qvi ſangvine Chriſtianorum A. C. LXXXI. maduit, fuit DOMITIANUS, heres Neronis ſævitiæ, *ceu inqvit Euſebius.* Hujus frater *Titus*, & pater *Veſpaſianus*, nihil in Chriſtianos aſperius fuerant moliti, & Chriſtianis in bello Judaico, qvo Hieroſolyma ſunt exciſa, liberum

 rece-

receptum Pellæ, in regione trans Jordanem Peræa, qvo divinis monitis excitati confugiebant, conceſſerant. In regium tamen Davidis genus, jam plurimos Chriſtianos complectens, impetum fecerant. Domitianus autem *Johannem apoſtolum*, fruſtra oleo fervente toſtum, in Patmum relegavit: *Timotheum, Dionyſium Areopagitam, Cletum*, & plures alios ſuſtulit: nec ipſi *Coſ. Flavio*, nec ejus familiæ ἀθεότητος rea, ceu loqvitur Dio, id eſt, ob contemtum religionis Deorum, pepercit. Tandem mitigatus eſt tyrannus, cum, qvos perſeqvebatur, regnum terrenum non affectare deprehendiſſet.

TERTIUS Chriſtiani nominis hoſtis publicus ab anno poſt natum Chriſtum centeſimo per XIV. annos extitit TRAJANUS. *Coccejus Nerva*, ſucceſſor Domitiani, abſolverat omnes impietatis in Deos, ceu loqvebantur, reos, & exules, ipſumqve Johannem ex Patmo, revocaret. Sed Trajanus virtutes, qvibus pollebat, in propaganda, vel potius defendenda idololatria, & doctrina Chriſti abroganda, impie exercens: cum à ſacrificulis & aulicis, numerum piorum magis ſuſpectum, qvam ipſam religionem habentibus, inflammaretur: blaſphemiæ & ſeditionis crimen Chriſtianis intentabat, & damnatorum bonis inter amicos diviſis ſuſtulit, ut plures alios taceam, *Simeonem apoſtolum*, Cleophæ filium, *Clementem* Romanum epiſcopum, *Ignatium Oneſimum*, Johannis in Epheſina eccleſia ſucceſſorem, *& qvinq; virgines Antiochenas*: qvarum cineres æri commixti, & in publici lavacri vaſa conflati, omnes lavandi cauſa ingreſſos vertigine confundebant, donec tandem, aliis ſubſtitutis vaſis, in qvinq; virginales ſtatuas transformarentur, *ceu teſtatur Nicephorus lib. 3. c. 23.* Decretum etiam ſanxit, ne legem Judæi legerent, ut eſt in illorum traditionibus: qvam afflictionem cenſuerunt longe maximam. Nunc Trajani veſtigia legunt, qvi lectionem ſcripturæ manibus laicorum excutiunt. Tandem *Plinius* ſecundus junior, vir moderatus, conſtantia piorum, nullo facinore obſtrictorum, motus, relaxationem perſecutionis qvalemcunqve literis impetravit: qvæ adhuc extant *lib. 10. ep. 97.* Reſcripſit enim Trajanus, *conqvirendos non eſſe Chriſtianos; ſi deferantur & arguantur, puniendos eſſe.* Sic igitur non qvidem edictis præcepta porro eſt Chriſtianorum deletio, ſed tamen permiſſa. Qvod unum an tanti ſit, ut *Gregorius M.* res Trajani geſtas legens, potuerit eum precibus ex inferno redimere, & vitam ei cœleſtem impetrare, ceu nonnulli memoriæ produnt, judicet, qvi poteſt. Juxta Baronium ex Græcorum menologio in hac perſecutione *XI. millia militum*, cum cum ſacra diis face-

re

re nollent, primum in Armeniam relegati; tandem crucifixi ſunt: qvod tamen aliqvi factum dicunt ſub Adriano.

QVARTUM tyrannum pii A.C. CXXV. invenerunt ADRIANUM, in curia qvidem laudabilem, ſed eccleſiæ nimis terribilem. Hic ſuſurronum & delatorum ſuggeſtionibus motus, *Evariſtum & Alexandrum*, epiſcopos Romanos & *Hermetem*, urbis præfectum, cum numeroſa cIↃccL. hominum familia, in furno ardenti cremari, *Zenonem patricium*, & præterea ccIↃↃcciII. *cives Romanos* jugulari, ut & *Euſtachium*, ducem victorioſum, diis adolere detrectantem, cum uxore & liberis leoni objici curavit: cumqve fera à ſanctis Dei confeſſoribus ſeſe contineret, in æneum taurum ignitum conjecti conflagrarunt. Hæc procella Publium epiſcopum Athenienſem, *Getulium* cum uxore & VII. liberis, *Sapphiram*, *Sabinam*, & *Sophiam* cum *Fide*, *Spe & Charitate*, tribus filiabus, alioſqve egregios viros abſumſit. Tandem halcyoniis eccleſiæ conceſſis deferbuit, cum *Qvadratus*, antiſtes Athenienſis, & *Ariſtides* philoſophus, apologiis & alloqviis eruditis, animum imperatoris à ſævitia avocarent, & *Serenius Granianus*, vir nobilis, proconſul Aſiæ, literis demonſtraret, iniqviſſimum eſſe, clamoribus vulgi innocentium ſangvinem concedi, & ſine ullo crimine, nominis tantum & ſectæ reos fieri *Euſeb. lib. 4. cap. 9.* Defuncto Adriano, etſi paſſim martyrum ſangvine eccleſia irrigabatur, cum tamen non jugularentur Chriſtiani edicto publico, ſed ſaltem premerentur à filiis hujus ſeculi, impune adverſus eccleſiam tumultuantibus, inter perſecutores tamen *Antoninus Pius*, qvi Adriano ſucceſſit, non refertur. Initio qvidem multos ſuſtulit, & inter eos *Ptolomæum* & *Lucium*, Alexandrinos, & *Felicitatem* Romanam cum IIX. filiis. Sed cum, lecta Juſtini apologia, qvam pro Chriſtianorum innocentia conſignaverat, ad conſtantiam illorum, ultro ſeſe ad mortem offerentium adſtupeſceret, &, ut teſtis eſt Tertullianus, ſæpius illud ingeminaret: *O infelices, ſi mori cupitis, annon habetis laqveos & præcipitia?* conqvievit hæc procella, ſed paulo poſt vehementior ſurrectura. Epiſtola ejus ad communitatem Aſiæ de non affigendis Chriſtianis legatur *apud Euſebium.*

QVINTUS, qvi ſe Chriſto oppoſuit, M. AUREL. ANTONINUS philoſophus, non ſaltem vagas Chriſtianorum cædes permiſit, ſed & publico edicto omnes diis ſacrificare juſſit. Hinc ſævitum eſt Romæ, in Aſia, ubi non? Intra Gallias etiam, *ut inqvit Sulpitius Severus*, tum primum martyria viſa ſunt, ſerius trans Alpes Dei religione ſuſcepta. Perierunt *Polycarpus*, *Juſtinus*, *Photinus Lugdunenſis*, *Germanicus*, *Epagathus*,

Chriſtianorum advocatus, *Apollonius philoſophus*, ampliſſima eccleſiæ lumina, & reliqvi, qvorum fit mentio in epiſtolis martyrum Gallicanorum & Smyrnenſium, qvæ *apud Euſebium & in Cent. 2. Magd. cap. 3.* legi poſſunt, &, qvia magnam oſtentant martyrum pietatem, debent. Animum imperatoris nec apologiæ *Apollinaris* epiſcopi Hieropolitani & *Melitonis* Sardenſis, nec interceſſio legati Chriſtianorum, *Athenagoræ* Athenienſis, mitigavit. Tandem cum legio, Chriſto ſacrata, pluviam exercitui adverſus Marcomannos, præ ſiti pene exanimato, precibus à Deo impetraſſet: pacem conceſſit eccleſiæ, & non ſaltem, ne inqvirerentur Chriſtiani, præcepit, ſed & accuſari ob religionem vetuit, & accuſatoribus non minus ſupplicium, qvam accuſatis, minatus eſt, honoresqve adipiſci eos permiſit, qvi Judaicam ſuperſtitionem (ſic Chriſtianos circumſcribebant) ſeqvebantur. Hinc *apud Euſebium lib. 5. cap. 9.* legimus, delatori Apollonii martyris, fractis cruribus, pœnam irrogatam eſſe. Hoc edicto, tempore etiam *Commodi*, truculentiſſimi alioqvin tyranni, per univerſum imperium hoſtes Chriſtiani nominis coërcebantur. Cacodæmon vero, cum Commodi tyrannidem in eccleſiam non poſſet armare, (obſtabat enim non tam pellex Chriſtianis favens, qvam ipſe ſupremus paſtor eccleſiæ,) controverſiam de paſchate doctoribus propinavit, & noxios Montano, aliisqve hæreſiarchis, errores inſpiravit: tandemqve Severum imperatorem, alioqvin laudatiſſimum, eo adegit, ut anno imperii X; Chriſti vero CCII. Chriſtianos, tanqvam majeſtatis reos, ut qvi per majeſtatem imperatoris jurare nollent, validiſſimo impetu perſeqveretur, & ob id vulgo Antichriſtus diceretur, qvem extremus dies propè eſſet excepturus.

SEXTUS igitur, qvi tyrannide immani eccleſiam Chriſti preſſit, fuit SEVERUS: ſub qvo paſſim, & imprimis in Africa, illuſtria piorum martyria ſunt edita: fruſtra Cypriano & Tertulliano contra præfectorum inſolentiam & atrocitatem ſcripto contendentibus; JCtis autem, Ulpiano, Paulo, Pomponio, Celſo, Modeſtino, in fidem Chriſtianam ſevera decreta procurantibus. Sublatus eſt *Irenæus*, *Leonides*, Origenis pater, *Perpetua* & *Potamiæna*, cujus precibus ex lupo ovicula eſt factus carnifex Baſilides. Severo paulo poſt poſt fatis concedente, eccleſiæ res ferebantur tranqvillius ſub *Caracalla*, *Macrino*, *Heliogabalo*, & imprimis *Alexandro*, Chriſtianam pietatem non multum adverſato, propter matrem Mammæam, qvæ Chriſtiana fuiſſe creditur. Ipſe Alexander, *ceu Lampredius ſcribit*, inter Deos, qvos in lacrario matutinis horis adorabat,

Chri-

Chriſtum & Abrahamum coluit, & illud Chriſti perpetuo in ore habuit, *Qvod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

SEPTIMUS eccleſiæ hoſtis MAXIMINUS, imperii invaſor, adverſus religionem, & imprimis eccleſiarum rectores, caput magno niſu extulit: ſed breve ſæviendi ſpacium nactus, furori habenas laxare neqviit. Martyrium ſub eo conſummarunt *Pontianus* & *Anterus*, Romani epiſcopi. Eo peremto, denuo reſpiravit eccleſia *ſub Gordiano & Philippis*, ſive ſimulate, ſive vere Chriſtianis. Hanc perſecutionem inter decem illas, qvas vulgo numeramus, non recenſet Sulpitius Severus, ut decimam conſtituat, qvam Antichriſtus ſit exerciturus.

OCTAVUS hinc invaluit carnifex DECIUS in repub. non qvidem vituperandus, ſed ob odium piorum implacabile ſumma notatus infamia. Cum enim magus qvidam Alexandriæ tumultum contra Chriſtianos excitaſſet, ſevero edicto adverſus Chriſtum in omnes imperii provincias promulgato, infinitum martyrum numerum ſuſtulit, interqve eos, epiſcopos *Alexandrum, Babylam & Fabianum:* hunc Romanum; iſtum Antiochenum, illum Hieroſolymitanum. De *Babyla* memorabile eſt, qvod imperatori in eccleſiam, ut Chriſtianis inferret injuriam, contumelioſe venienti reſtiterit, accitusqve in aulam, &, cum ſacrificare Diis nollet, poſt varia tormenta, ad cædem raptus, illud concinuerit; *Convertere anima mea ad qvietem tuam. Dominus enim reſpexit te.* Hieronymus *in vita Pauli eremitæ teſtis eſt*, perſeverantem qvendam in fide martyrem, inter eqvuleos laminasqve victorem melle perunctum, & ſub ardentiſſimo ſole religatis poſt tergum manib9, muſcarum aculeis expoſitum fuiſſe: alium juvenem in lecto blandis ſerico nexibus irretito, cum meretrix ſpecioſa cœpiſſet delicatis ſtringere colla complexibus, &, qvod dictu qvoqve ſcelus eſt, manibus attrectare virilia, ut, corpore in libidinem concitato, ſe victrix impudica ſuperjaceret, præciſam morſu lingvã in oſculantis ſe faciem expuiſſe, & ſic libidinis ſenſum ſuccedente doloris magnitudine ſuperaſſe. Qvæ certamina qvi martyres Alexandriæ ſubierint, narrat *Euſebius lib. 6.* ex Dionyſio. Indigne Decius tulit, fanis Deorum plerisqve in locis deſtructis, Chriſtianorum oratoria freqventari. Ideoqve tanta prorupit ſævitia, ut multi in eremis & ſolitudinibus latibula qværerent: interqve eos Paulus Ægyptius, qvem principem vocant anachoretarum & primum eremitam; multi, tormenta non ſuſtinentes, idolis ſacrificarent. Qvibus vita carior, qvam fides, in hac perſecutione fuit, & qvi Chriſtum abnegare non veriti ſunt, graviter eos

puni-

punitos legimus, & qvidem nonnullos à dæmone colliſos, alios repente mutos factos, aliqvos in furorem actos. De VII. *dormientibus* qvod tam ſpecioſe narratur, ſimpliciſſime credimus, illos ſub Decio intra ſpeluncam conſummaſſe martyrium, & corporibus eorum ſub Theodoſio juniore inventis, dictos eſſe conſveto Scripturæ uſu dormientes. Memorabile & hoc eſt, qvod *lib.6.* narrat Euſebius, *Chæremonem*, Nili epiſcopum, admodum ſenem, cum ad montana Arabiæ una cum uxore fugiſſet, nec ipſum, nec ejus & uxoris corpora inventa eſſe, etſi ſæpenumero à fratribus qværerentur: unde aliqvi opinati ſunt, à Domino aſſumtos eſſe. Excepit Decium imperatorem *Gallus* cum filio *Voluſiano*, qvanqvam Chriſtianis infenſus, tamen minus nocens, pœnasqve, *ceu loqvuntur Mageburgenſes*, magis ſenſit, qvam movit. Sub eo enim peſtilentia atrox Romanas provincias vaſtare & colonis ſpoliare cœpit.

NONÆ perſecutionis autor ſeqvitur VALERIANUS, ab initio familiariter noſtros complexus, deinde à magis Ægyptiis in humanis victimis offerendis, & viſceribus nuper natis ſcrutandis dementatus, & in tyrannicum adverſus eccleſiam furorem actus. In hac perſecutione periere *Sixtus* epiſcopus Romanus, ejusqve diaconus *Laurentius*, in craticula toſtus, mori mavolens, qvam tradere eccleſiæ theſauros, pro qvibus eduxit pauperum turbam in conſpectum exactorum. Periere item *Cyprianus*, *Theogenes*, *Fructuoſus* & alii. Apud Carthaginem *CCC. martyres* in fornacem calcariam ſeſe, ne Jovi cogerentur thus adolere, dejicientes, cum cineres eorum permixti eſſent calci, dicti ſunt *Maſſa candida*. Valeriano à Sapore rege Perſarum capto, *Galienus*, ejus filius, cædes Chriſtianorum edictis publicis inhibuit. *Claudius* etiam & *Qvintilius* Impp. pietati innoxiarum animarum ignovere. *Aurelianus*, etſi ultimis imperii temporibus decreverat perſeqvi Chriſtianos, ultione tamen divina correptus, prius periit, qvam conatum exeqveretur. Qvi eum ſecuti ſunt in imperio, *Tacitus*, *Florianus*, *Probus*, *Carus*, nullam vim religioni intulerunt, ut ita per XL. annos eccleſia hoſtiles imperatorum inſultus non ſentiret.

DECIMA tandem perſecutio, qvam Euſebius *libro 8. & 9.* deſcribit, circa A. C. CCC. tempore DIOCLETIANI & MAXIMIANI HERCULII, tantam ſibi in animos hominum vendicavit poteſtatem, ut nulli qvicqvam vel vendere, vel emere liceret, niſi parvis qvibusdam ſtatuis paſſim collocatis thura prius incenderet. Erant conſtituti circa inſulas, vicos & aqvas, compulſores: qvi (ut videas, hodierna inqviſitorum

conſilia non niſi à ſpiritu Diocletiani ſuggeri) neq; molendi, neqve aqvas hauriendi poteſtatem cuiqvam facerent, niſi idolis ſacrificaſſet. Ipſe Diocletianus, XIX. anno imperii, oraculo edoctus, *ut Cedrenus teſtatur lib. 8. cap. 11.* Chriſtianis omnibus ſublatis, Romanum imperium proſperis rebus affluxurum; ſuperbia etiam & avaritia atq; invidia epiſcoporum inter ſe diſſidentium, & ſe invicem hæreſeos inſimulantium, commotus; clamoribus tandem populi in theatro adverſus idolorum ſpretores incitatus: de Chriſtianis, tanqvam infamia notatis, in univerſo orbe eliminandis, de templis eorum deſtruendis, libris ſacris exurendis, ſacerdotibus in vincula conjiciendis, magiſtratibus exauctorandis, edicta propoſuit. Oleum huic igni ſuffudere *Hieroclas & Porphyrius*, philoſophi: qvi virulenta ſcripta adverſus Chriſtum ejusqve aſſeclas divulgarunt: qvæ tamen *Arnobius, Lactantius* & alii maſcule enervarunt. Qvemadmodum autem *Maximianus* in occidente *in totam Romanam Thebæorum legionem*, qvæ in Galliis Chriſti vexillo nomen dederat, bis antea decumatam; deinde ad cædem promiſcuam una cum tribuno *Mauritio* damnatam, impio ferro deſæviit: ita *Diocletianus* in oriente ſe Chriſti hoſtem profeſſus eſt. Nec fuit regnum, civitas, vicus, prædium, caſa, aut angulus, in qvibus de Chriſtianis non fuerit diligens inqviſitio & ſæva animadverſio. In bello etiam Perſico anno CCCI. *Galerius Andream tribunum* cum militibus Chriſto addictis, ſuperinducto in anguſtiis montis Tauri exercitu, interemit. Initio qvidem res agebatur mitius, arte magis & inſidiis, qvam aſperitate: qviqve è Chriſtianis in militiam adſcripti erant, non ſtatim occidebantur, ſed exauctorati mittebantur: & ſervi, propoſita libertate, ad apoſtaſiam callido invitabantur conſilio: ſed ſic tandem hæc invaluit truculentia, ut ad enumeranda omnium ſupplicia nullus ſermo ſufficiat. Unius menſis ſpatio, *ut eſt in pontificali Damaſi*, XVII. amplius millia martyrum laureolam meruerunt, & unum Ægypti regnum vidit CXLIV. millia cædi, IↃCC. millia in exilium pelli. Urbs qvædam Phrygiæ, cujus univerſi cives fidem jamdudum amplexati fuerant, ab armatis cincta & ſuccenſa, cum omnibus incolis, maribus, fœminis, ſenibus, pueris, conflagravit. *Euſeb. lib. 8.* Templum Nicomediæ, in qvo vicies mille Chriſtianorum convenerant, in natalitiis Chriſti ſuccenſum eſt, nec qvisqvam inde vivus evaſit, ſed omnes holocauſtum Deo oblati ſunt *Niceph. lib. 6. cap. 6.* Et licet multi à fide deſciſcerent, plerisq; tamen animꝰ non defuit illa omnia patiendi, qvæ tyrannis excogitabat. Multo enim avidius, *inqvit Sulpitius Severus lib. 2. ſacræ hiſtoriæ*, martyria glorioſis mor-

tibus qværebantur, qvam nunc epiſcopatus pravis ambitionibus, appetuntur. Primo perſecutionis hujus tempore, *ſecundum Euſebium*, accurrit vir nobilis, zelo Dei motus, & edicto, qvod affixum erat, diſcerpto, ad martyrium ſe obtulit. Hinc per totum decennium, in Chriſtianos deſævitum eſt. Ipſæ etiam beſtiæ immaniſſimæ in Chriſtianos mitiores inventæ ſunt, qvam carnifices, objectamqve prædam intactam dimiſerunt, *Euſeb. lib. 8. Geneſius Mimus* in theatro, cum myſteriis Chriſtianorum illuderet, repente virtute Dei immutatus, ſerio agere cœpit, qvod antea, jocis actitabat, usqve adeo, ut vere factus Chriſtianus, poſt multa tormenta martyrii corollam conſeqveretur. Diocletianus & Maximianus, ſuo, qvod in conſcientias affectabant, imperio creſcere magis qvam minui Chriſtianorum cœtum experti, ſatietate ſangvinis fundendi ſubito capti, Chriſtianos (ô crudelem clementiam!) dexteris oculis effoſſis & ſiniſtris poplitibus confractis, ad fodinas damnarunt, tandemqve mœrore correpti, qvod ſpe ſua exciderant, purpura depoſita imperioſſe abdicarunt. Interim de deleto Chriſtianorum nomine in inſcriptionibus columnarum gloriabantur. Memorabile eſt, qvod traditur in martyrologiis, *Suſannam*, Caji, papæ Romani, ex fratre Gabinio neptem, Diocletiani imperatoris conſangvineam, nempe proneptem ejus ex fratre Maximio, Gabinii filiam, cum eſſet à Diocletiano deſponſata Galerio Cæſari, poſt primam uxorem, Diocletiani filiam Valeriam, defunctam viduo, nulla ratione induci potuiſſe, ut in nuptias pagani conſentiret: & martyrii coronam meruiſſe, cum deprehenderetur Chriſto nomen dediſſe: ipſam etiam uxorem Diocletiani, *Serenam*, Chriſtiana religione olim imbutam, Suſannæ corpus noctu aromatibus conditum terræ mandaviſſe.

XXIIX. Euge! Siccine afflicti in tolerandis tormentis lætabantur; perſecutores animo triſti diſcedebant? Sed num perſecutio deſiit, Diocletiano & Maximiano vitam privatam ingreſſis?

Cæſares jam antea electi, *Galerius & Conſtantius Chlorus*, Auguſti nunc temporis & imperatores facti, diverſam ineunt ſententiam. *Conſtantius* Galliam, Italiam & Africam nactus, tutum Chriſtianis præbuit refugium, nec ullum contra pietatem bellum geſſit, aliosqve, qvi in confitenda religione conſtantes deprehendebantur, impenſe honoravit, apoſtatis repudiatis: qvos æſtimavit amore indignos, cum in

Deum

Deum perfidi fuiſſent. *Galerius* vero, adſcitis in oriente duobus Cæſaribus collegis, *Maximino & Aurelio*, non deſiit flamma, ferro, ſuffocationibus, in eccleſiam ſævire: donec, morbo correptus deſperato, Chriſtianis juberet templa reſtituere, illosqve, ut vota pro ſeſe facerent, ex carceribus & metallis liberos dimittere. Cui edicto, qvo qvaſi lux qvædam nova, nocte caliginoſa illuxit, Maximinus ægre obtemperavit: vocali qvodam idolo, qvod præſtigiatori fictam loqvelam debebat, plebem in odium Chriſtiani nominis animavit: acta Pilati & Servatoris, blaſphemiæ plena, per ſacrificulos confingi, & juventuti inculcari curavit: mulierculas deniqve infames, qvæ Chriſtianas ſe profeſſæ, calumniis horrendis cœtus piorum onerarent, fovit: edictoqve novo id effecit, ut XXXVII. amplius millia ſangvine ſuo agrum eccleſiæ rigarent. Præter hunc *Maxentius*, filius Maximiani Herculii, truculentiſſimus omnium & libidinoſiſſimus, qvi imperium, ipſo patre invito & reluctante, invaſerat, ſangvine Chriſtiano delectari videbatur. Eo autem per *Conſtantinum M.* & affinem ejus *Licinium* repreſſo, pax Chriſtianis data eſt, in qvam etiam ipſe Maximinus conſenſit, tantũ non factus Chriſtianus, cum à Licinio victus, pſeudoprophetis ſuis occiſis, legem pro Chriſtianorum ſecuritate conſtitueret. Erat autem eccleſia ſemel adhuc caſtiganda. Ideoqve Licinius, ſubito nova tyrannide efferatus, non ſaltem ipſi Conſtantino, hactenus ſibi amico, inſidias ſtruxit: ſed & Chriſtianos primum ex aula & militia ejecit; deinde, perſecutionis igne ex aula in omnes provincias erumpente, miris modis divexavit. Primus furor ex ſententia ſucceſſerat. Videbatur habenas ſibi contra pios porro laxaturus. Sed à Conſtantino M. aliqvoties victus tandem A. C. CCCXXIII. infelicem animam cum ſangvine evomuit.

XXIX. Sic igitur, laus Deo, per divum illum eccleſiæ nutritium, Conſtantinum M. pax piis acceptiſſima eſt conceſſa. Num vero truculenti illi eccleſiæ hoſtes impune in eccleſiam graſſati ſunt?

Etſi ſcimus, reſervari eos ſuis in inferno pœnis: qvam tamen diſplicuerint Deo, infelix ex hac vita plerorumqve, imo omnium, demonſtrat exitus. Exitium *Herodianæ familiæ*, cujus juſſu perierunt infantes Bethlehemici, Johannes Baptiſta & Jacobus apoſtolus; clades etiam *Phariſæorum & Judæorum*, in ipſum Chriſtum, ejusqve membra ſævientium, docuit hiſtoria ſuperior. Exercitum *Herodis*, propter Johannem

Baptiſtam necatum, juſta numinis ultione deletum eſſe, *refert Joſephus lib. 8. cap. 7. & Zonaras Tom. 1. Annal. Herodiaden*, qvæ in ſaltationis mercedem dicti Baptiſtæ caput impetraverat, vel vivam terra eſſe abſorptam, vel capite in fracta glacie paluſtri, in qva luſit, abſciſſo periiſſe, *narrant Cedrenus & Nicephorus. Pilatus* ob ſcelera Romam evocatus & ad deſperationem adact9, ſuo ſe transverberavit gladio. Idem fecit *Nero*, ſpectris occiſorum, cum ſe percuteret, deſperabundus, ſpadone manum trepidantem adjuvante. *Domitianus*, à miniſtris conſcia uxore Domitia, multis vulneribus in cubiculo peremtus, non ut imperator, ſed per veſpillones in morem gladiatoris elatus eſt. *Trajanus* paralyſi & ſtupore ſenſuum, non aliter, ac ſi venenum hauſiſſet, correptus, aqva intercute eſt ſuffocatus. *Adrianum* nimius ſangvinis fluxus, phthiſis, hydrops, tantis cruciatibus oppreſſum extinxit, ut, cum fruſtra univerſam medicorum turbam convocaſſet, veneno & ferro mortem accelerare ſæpenumero conaretur. *Antoninus*, qvod memor beneficii, ſibi à legione Chriſtiana in bello Marcomannico cœlitus impetrati, edicto vim perſecutionis inhibuiſſet, etſi apoplexiâ per triduum mutus decumberet, placidiorem tamen ſortitus eſt exitum. *Severus* à ſuo ipſius filio Caracalla, coram univerſo exercitu, cum copiæ hoſtium in acie ſtarent, diſtricto gladio petitus, &, cum filio petulanti nihil moleſtiæ inferre auderet, mœrore magis, qvam morbo conſumtus eſt, & moriturus exclamavit anxius: *Cuncta fui, & nihil mihi expedit. Maximinus* à militibus cum filio diſcerptus, inter varias calamitates periit. *Decius* in bello fraude ſuorum una cum liberis interiit, voragine, in qvam inſilierat, abſorptus. *Valerianus* in Perſarum poteſtatem vivus devenit, &, cum diu tergo ſuo ſcabellum hoſti, eqvum conſcenſuro, præbuiſſet, aut ſenex in ſumma paupertate obiit, aut, *ut Euſebius teſtatur*, pelle ſibi vivo detracta enecatus eſt. *Diocletianus & Maximianus*, nihil adverſus Chriſtum proficientes, depoſito imperio, aut morbis horrendis, *ut Nicephorus, Euſebius & Ruffinus ſcribunt*, aut cæde cruenta interierunt. Zoſimus autor eſt, Maximianum ſibi ipſi ad Maſſiliam manus intuliſſe. *Galerium* ulcus in verendis, fœcundum vermibus, & fœtore peſtifero abominandum, necavit. *Maximinus* aut in fugam à Licinio verſus ſeipſum interemit, aut, *ut Euſebius ſcribit*, plaga divina percuſſus occubuit. *Maxentius* à Conſtantino M. victus, ponte rupto in flumine ſuffocatus eſt. *Licinius* tandem Conſtantino pœnam tyrannidis laqveo luit, ut alibi diximus. Refer huc, qvod

Ter-

Tertullianus ad Scapulam refert, *Vigellium Saturninum* ob clades Chriſtianis illatas lumina amiſiſſe, & *Claudium Herminianum* in Cappadocia vivum vermibus ebulliiſſe, & ſuis edixiſſe: *Ne qvisqvam ſciat, ut ne gaudeant Chriſtiani.*

XXX. *Juſta ſunt Dei judicia: & malos pœnæ premunt certisſimæ.*

Dices id magis, ſi cogites, publicas etiam calamitates excepiſſe Romanorum impp. adverſus Chriſtianum nomen odia & furores. Nam *ſub Nerone* terræ motus Hierapolin, ubi Philippus martyrium conſumſerat, cum Laodicea & Philippis evertit, Parthi in provincias Romanas expeditione facta, omnia cæde & rapinis devaſtarunt, & peſtis ultra XXX. funerum millia in rationem Libitinæ redegit. Terræ motus *ſub Trajano* Antiochiam concuſſit: & non tantum huic urbi, ſed, cum ex omnibus terræ partibus legati eo conveniſſent, toti orbi iram DEI denunciavit: ipſumqve imperatorem ruina pene oppreſſiſſet, niſi per feneſtram à qvodam ſublatus, evaſiſſet periculum. Alius terræ motus *ſub Adriano* Nicomediam & Nicæam, oppida imperatori imprimis grata, admodum deformavit. Deinde Tiberis inundans magna urbi intulit damna. Et cum idolum aliqvod, *ſub Antonino Philoſopho* Romam deportandum, ſua avelleretur ſede, peſtis ſive ex arcula aurea, ſive ex anguſto foramine, ferramentis extractis reſerato, erumpens, orbem pervaſit univerſum. *Sub Commodo* Capitolium fulmine eſt tactum, &, incendio flammis omnia obvia deſolante, bibliotheca ſumtuoſiſſima cum vicinis ædibus periit. Sub *Severo* Veſuvius mons cum horrendo mugitu ignem evomens, longe lateqve cineres ſparſit. Fames tandem, ne reliqvas calamitates enarrem omnes, ſub Diocletiano tanta extitit, ut, cum ager, occupatis univerſis in ſangvine piorum fundendo, negligeretur, una tritici menſura bis mille & qvingentis atticis venderetur. Sed qvæcumqve calamitates genus humanum involvebant, Chriſtianorum ſacris adſcribebantur, tyrannis inde occaſionem majoris ſævitiæ aucupantibus.

XXXI. *Sic ſcilicet Chriſtianis imputata ſunt, qvæ eorum hoſtes meruerant?*

Noli id mirari. His enim Satanas artibus eccleſiæ inſidiari conſvevit. Qvod ut rectius intelligas, cauſas audi, ob qvas tantopere Romanis imperatoribus exoſi facti ſunt Chriſtiani. 1. Æſtimabantur illi, ex ingenio rebellium Judæorum; &, qvod illi conabantur, his imputabatur.

batur. II. Cum ab epulis publicis, lectiſterniis, juramento per imperatorum genios & fortunas, aliisqve id genus officiis, qvæ diis & imperatoribus exhiberi ſolebant, abſtinerent, ipſum imperatorem odiſſe credebantur. III. Cum aſſidue de regno & Chriſto ad judicium venturo loqverentur, imperii perduelles, qvi defectionem molirentur, cenſebantur. IV. Ipſæ imperii leges fundamentales omnibus novam & peregrinam religionem invehentibus reſiſtebant. V. Multitudo qvoqve Chriſtianorum ſuſpecta nimis erat. VI. Accedebant eorum ſuſurrationes, qvi Chriſtianos qvidem imperio exitiales clamabant, ſed reipſa, ſpe prædæ, ex Chriſtianorum bonis qværendæ, omnia agebant. VII. Nec ſacrificuli deorum, qvorum reditus qvotidie minuebantur, qvieſcebant: ſuis idolis divinitatem artibus malis emendicabant: &, ſi ceſſarent imperatores, pecuniis numeratis edicta in Chriſtianorum exitium mercabantur. VIII. Divulgabantur etiam, & per ſervos tormentis intolerandis ſubjectos probabantur de Chriſtianis ſceleſtiſſima qvæqve, qvod promiſcuo concubitu uterentur, infantium carne & ſangvine veſcerentur; antiſtitis genitalia adorarent: aſini caput tanqvam Deum colerent. Hinc (ecce mendacia!) pictura auribus aſininis, altero pede ungulata, librum geſtans, & togata, Romæ proſtabat, cum hac inſcriptione: DEUS CHRISTIANORUM ONONYCHITES. *Confer Tertull. apol. cap. 6. Tacit. lib. hiſt. 5. Joſeph. cont. Apion. lib. 2. item qv. XXII. in ſuperioribus.* XI. Cum plurimi hæretici, omni honeſtate ejurata, inauditis turpitudinibus ſe manciparent, ſcelera illorum, & qvæ iidem mala meruerant, Chriſtianis adſcribebantur. X. Epiſcoporum tandem, & imprimis Romanorum, inſolentia paulatim ſeſe exerens, prudentioribus inter gentiles ſuſpecta cœpit eſſe, ut vererentur, ne qvando damnum imperio crearetur. Si enim, qvod pontificii dicunt, jam Trajani tempore ſuperba illa decreta facta ſunt, ut laicorum in epiſcopum non reciperetur accuſatio, ut omnia ad præſulem Romanum devolverentur, ut, qvi dicto ejus non eſſet obſeqvens, reus haberetur criminis læſæ pontificalis majeſtatis: mirum non eſt, tantam præſulum audaciam magiſtratibus ſuſpectam fuiſſe:

XXXI. Anteqvam te hinc dimitto, non poſſum non rogator adſtare, ut, cum apud hiſtoricos eccleſiaſticos varia confeſſorum, profeſſorum, traditorum, & ejus-

& ejusmodi plura nomina inveniantur, illa mibi explices.

Martyres dicebantur, qvi tormentorum ſævitiam ſive more, ſive confeſſionis conſtantia ſuperarant; *Confeſſores*, qvi Chriſtum confeſſi, & carceri mancipati, nondum ſuſceperant in qvæſtione tormenta; *Profeſſores*, qvi non interpellati, martyrio ſe ingerebant; *Maſſa candida*, qvi igne combuſti erant; *Sarmentitii & Semaſſii*, qvi ad ſtipitem dimidii aſſeris revincti, ſarmentorum ambitu exurebantur; *Biothanati*, qvi violenta morte propter Chriſtum necati fuerant; *Clinici*, qvi non libere, ſed metu mortis in lecto baptiſati, valetudine recuperata minus laudabantur; *Traditores*, qvi theſaurum eccleſiæ & codices ſacros ex imperatoris edicto tradiderant; *Lapſi*, qvi fidem abnegarant. Horum alii erant *ſacrificati*, qvi qvomodocunqve idolis immolarant; alii *thurificati*, qvi thus obtulerant; alii *libellatici*, qvi Chriſtum publice abnegare erubeſcentes, ſive privatim id vel per ſe, vel per alios ſuo nomine fecerant, ſive, ne ejurare cogerentur, à magiſtratibus libellos ſecuritatis impetrarant, ut ne amplius inqvirerentur, ſoluta pro ejusmodi diſpenſatione pecunia. Tandem *Pagani*, qvaſi ἀστράτευτοι tempore Conſtantini dici cœperunt gentiles. Ille enim, qvi baptiſari recuſabant, à militia ad propria juſſit in pagos redire, ne militibus Chriſtianis permixti, offendiculum religioni objicerent. Aliis videntur gentiles hoc nomen inde meruiſſe, qvod, delubris idolorum lege clauſis, pagos adirent, & illic more antiqvo Deos colerent.

XXXIII. Etſi non tantum ex hiſtoria Chriſti & apoſtolorum, ſed & ex pœnis tyrannorum, ſatis miraculorum allatum eſt: methodo tamen tuæ inſiſtendum eſſe memineris, ut poſt perſecutiones & martyria piorum, ſi qva contigere hac eccleſiæ ætate ſive prodigia, ſive miracula, qvæ nondum explicuiſti, ea ediſſeras.

Sed qvi poſſum in tanta varietate omnia colligere? *Mirum* eſt, qvod, Plutarcho teſte, oracula obmutuerint. *Mirum*, qvod Dion dicit, ſangvinolenti Neronis tempore, in Albano agro, ſangvine tam copioſo pluiſſe, ut fluvii ſangvineruberent, & mare retrocedens ab Ægypto magnam partem Lyciæ occuparet. *Mirum eſt*, qvod, exercitu M. Antonini & M. Au-

M. Aurelii Commodi, fratrum imperatorum, à Qvadis, Vandalis, Sarmatis & Germanis in anguſtias redacto, & ſiti vehementi laborante, Melitina Chriſtianorum legio, genibus in terram curvatis, ſibi imbrem, hoſtibus fulmina impetraret: fulminatrix poſtea & κεραυνοβόλ☉ dicta. Sed hoc Dei beneficium pagani ſcriptores, nominis Chriſtiani odio, Chaldæo aut philoſopho cuidam mago Arnuphi adſcripſere, qvod refutat Tertullianus in apolog. cap. 5. *Mirum*, ex carnificibus, & iis, qvi adverſus innocentes tulerunt ſententiam, multos ad fidem converſos, in Chriſtum credidiſſe; martyres vero animoſe ad omnia tormenta conſtitiſſe, & à tortoribus fœde excarnificatos, formam ſuam & uſum membrorum integrum recepiſſe, qvod de Blandilla præter alios refert *Nicephorus lib.4.cap.7*; nonnunqvam etiam divinitus, faucibus beſtiarum obturatis, evaſiſſe: lapſos contra & apoſtatas aut obmutuiſſe, aut ab immundo ſpiritu obſeſſos interiiſſe. *Mirum*, qvod ait *Tertullianus in libro de anima*, feminam qvandam pie defunctam, ad orationem presbyteri, manus à lateribus dimotas in habitum orantium compoſuiſſe, & deinde denuo eas retractas priori ſitui rediddiſſe. *Mirum*, ſi verum eſt, qvod ſcribit Euſebius *lib. 7.* ſuo adhuc tempore juxta ſtatuta Chriſti & hæmorrhouſæ æneas, Cæſareæ Philippi erectas, herbam ignotæ ſpeciei ſubinde fuiſſe enatam, qvæ, cum ſuccreſcens æneam veſtimenti fimbriam contigiſſet, decerpta, adverſus omnis generis morbos remedium præbuit præſentiſſimum. *Mirum*, qvod Geneſius, Ardaleon & Dioſcorus, mimi, cum in theatro myſteriis Chriſtianorum illuderent, repente virtute Dei ſerio cœperint agere, & fidem confeſſi, reportarint palmam martyrii. *Mirum*, in variis perſecutionibus virgines fideles, ad ſtupra & lupanaria raptas, vel non loco moveri potuiſſe, vel raptores oculis orbatos aut aliter afflictos vidiſſe, vel etiam, ut Dorotheam, hoſtes in fidei conſenſum traxiſſe. *Mirum*, qvod mater Conſtantini, Helena, cruce Domini inventa, baſilicam in monte oliveti exſtructura, tecto illud & pavimento eo loco, qvo Chriſtus adſcendit, ſternere non potuit, *teſte Sulpitio Severo lib.2.hiſtoriæ ſacræ.* Cæterum ſi hic eos qvoqve recenſere velimus, qvi præter apoſtolos lumine prophetico hac eccleſiæ ætate irradiati, voluntatis divinæ interpretes fuere, prolixus catalogus foret nectendus. In actis apoſtolorum mentio fit prophetarum Antiochienſium *Act.XIII.1.XV,23.* inter qvos memorantur *Agabus, Judas & Silas*; Tyriorum *Act.XXI,4*; *qvatuor virginum Cæſarienſium*, Philippi evangeliſtæ filiarum; *Act.XI,8.* Philippo qvoqve apoſtolo, *teſte Euſebio ex Polycrate lib.5.*

lib. 3. cap. XXXI. & lib. V. cap. 42. præter duas filias, qvæ in virginitate conſenuerunt, fuit filia, qvæ in Spiritu ſancto, ejusq; gratia converſata, Epheſi reqvievit. Et una cum Philippi filiabus, dono prophetico enituiſſe *Qvadratum*, cujus jam qvæſtione XIX. mentionem fecimus, præter alios, teſtis eſt Nicephorus. Nihil dicemus *de Jeſu Anani*, qvi VÆ illud ſeptennale excidio Hieroſolymitano præmiſit, deqve illa voce, qvæ è templo flammis committendo juſſit ſecedere. *Polycarpo*, apoſtolico plane & prophetico viro, ut apud hiſtoricos nominatur, ſtadium ingredienti, & jamjam in rogo arſuro, vox, audientibus multis, cœlitus demiſſa eſt: *Confortare Polycarpe, ac vir eſto. Euſeb. lib. 4. cap. 15.* Juſtinus ſane, *teſte Euſebio lib. 4. cap. 16. & Nicephoro lib. 4. cap. 6.* ſcriptum reliqvit, ad ſua usqve tempora prophetica chariſmata in eccleſia reluxiſſe. Verba ejus adhuc in dialogo cum Tryphone Judæo leguntur. Suo qvoq; tempore *Irenæus*, Polycarpi diſcipulus, *lib. 2. contra Gnoſticos*, plurima extitiſſe divinæ & admirandæ virtutis indicia aſſerit. *Tantum abeſt*, inqvit, *ut exſuſcitandorum mortuorum dono per orationem, qvemadmodum ipſe Dominus & apoſtoli fecerunt, careant, ut perſæpe neceſſitate interveniente, inter fratres, eccleſia ejus omni orante, & jejunio accedente uberiori, ſpiritus in corpus defuncti reverſus, homoq; precibus ſanctorum donatus ſit.* Et rurſum in filii Dei nomine veri germaniq; ejus diſcipuli, accepta ab eo gratia, aliis hominibus benigne facere, ſicuti ab eo qvisqve donum eſt conſecutus, perſeverant. Nam qvidam dæmones profligant: aliqvi futura prænunciant, viſionesqve & reſponſa habent prophetica: nonnulli ægrotis ſubveniunt, & manuum impoſitione eos reſtituunt. *Confer & epiſtolas Smyrnenſium & Gallorum, apud Euſebium lib. 4. & Nicephorum lib. 4, cap. 13.* Fuere enim circa hæc tempora plures adhuc gentes ad obſeqvium Chriſti protrahendæ. Id cum fieri non poſſet, niſi ab apoſtolicis viris, contra cacodæmones divina gratia armatis, multi inventi ſunt, qvos ſuis alloqviis Deus dignatus eſt. Inter hos fuit *Pantænus*, qvem Demetrius epiſcopus Alexandrinus in Indiam usqve ad fidem Chriſti docendam ablegavit, & *Melito*, à Tertulliano propheta cognominatus, *ut patet ex Hieronymi epiſtola ad Magnum oratorem Romanum, & ex ejusdem catalogo, qvem de ſcriptoribus Eccleſiaſticis compoſuit.* Iis etiam *ex Vincentii Speculo lib. 10. cap. 119.* accenſendi ſunt *Euſebius, Vincentius, Peregrinus, Potentianus, ut & Phocas,* epiſcopus Ponti, qvi, *eodem Vincentio teſte,* ad martyrium eductus, Trajano imperatori mortem intra triduum, vadimonio qvaſi ex Dei edicto conſtituto, denunciavit. *Origenes lib. 4. Periarch. cap. 2. Euſeb.*

lib.3.cap.3.Hieronymus de ſcriptorib. Eccleſ. Athanaſius de incarnatione verbi, mentionem faciunt *Hermæ*, ab apoſtolo Paulo in religione inſtituti. Eum dicunt librum, Paſtorem vocatum, compoſuiſſe, de iis, qvæ ſibi divinitus in viſionibus cœleſtibus revelata eſſent. Hunc librum Hieronymus & Athanaſius vocarunt utilem. Euſebius ei qvidem dicit à nonnullis contradictum, ſed ab aliis ſumme eſſe neceſſarium judicatum, & in eccleſiis vulgatum, qvo etiam nonnulli antiqviſſimorum ſcriptorum uſi ſint. Utrum autem ille ſit, qvi hodienum latine in bibliotheca Patrum legitur, merito dubitatur. *Gregorius*, epiſcopus Ponti Næocæſarienſis, hîc præprimis memorandus eſſet: qvem ob donum miraculorum edendorum thaumaturgum & mirificum vocavere. Hic ſtagnum precibus exſiccavit: rupem, ut cedens locum condendo templo daret, verbo movit: Lyci fluminis undas pernicioſas, defixo in illis ſcipione, qvi poſtea in ingentem excrevit arborem, compeſcuit: ægrotos curavit: dæmones per epiſtolas fugavit, & ad libitum revocavit: gentiles ad ſe cum verbis, tum maxime operibus attraxit: ut hæc omnia apud Euſebium lib. 7. cap. 25. interprete Ruffino, Socratem lib. 4. cap. 27. & Nicephorum lib. 6. cap. 17. legi poſſunt. Regulam fidei de S S. Trinitate cœlitus accepit, qvæ à Nyſſeno, & in V. ſynodo Oecumenica recitatur, & orientali ſimul atqve occidentali eccleſiæ probata, atqve ab ipſo, inter alia opera, commentario expoſita eſt. Egregium ei dat Baſilius M. libro de Spiritu S. cap. 29. teſtimonium, qvod allegavimus qvæſt. XIX. hujus ſectionis. Eodem tempore *Phædimus*, epiſcopus Amaſenus, vir fuit, cui divinitus vis futurorum præſcia inerat. *Cyprianus*, ille Patrum graviſſimus, multis etiam cœleſtibus viſionibus eſt donatus, qvarum aliqvas ipſe enarrat *lib. 4. epiſt. 4.* Meminit etiam presbyteri *ſermone 4. de Mortal.* qvi in agone mortis conſtitutus, à juvene radiantis vultus hæc verba audierit: *Pati timetis: exire non vultis: qvid faciam vobis?* Sic, *teſte Euſebio, lib. 6. cap. 4. Potamiæna* virgo, poſt partam martyrii corollam, Baſilidem, & alios plures, in ſomnis apparens, ad fidem allexit. *Idem Euſebius lib. 6. cap. 29 teſtatur*, prout jam in catalogo Romanorum epiſcoporum dictum eſt, *Fabianum* per columbam ſubito è ſublimi delapſam, capitiqve ejus ad imitationem S. Spiritus, qvi in ſpecie columbæ ſupra Servatorem deſcendit, inſidentem, ut epiſcopatu dignum, fuiſſe deſignatum. Qvo ipſo tempore *Methodius* martyr, epiſcopus Patarenſium, aut, ut alii malunt, epiſcopus Cyri, multis angelorum colloqviis, cum de aliis rebus, tum imprimis de Saracenis, monachis,

An-

Antichriſto, eccleſiam vaſtaturis, informatus fuit, *prout legere eſt in ejus revelationibus, quæ extant, ſi non alterius Methodii ſunt in Bibliotheca & Orthodoxographia Patrum, & lectionibus Wolfii memorabilibus.* Qvin &, cum non ceſſaret tyrannorum impietas in confeſſores fidei deſævire, ſæpenumero illos cœleſtibus apparitionibus confortari oportuit. Id qvod contigiſſe legimus *Laurentio, Macræ, Mauro, Pontiano, Agneti, Vincentio, Clementi, Ephremi, Severo, Dorotheæ, Cyrillo, Marcellino:* de qvibus conſulantur Vitæ ſanctorum. Sed &, ut à pravis opinionibus & humanarum inventionum admiratione liberarentur animi piorum, ſæpenumero, qvid hac in re agendum ſit, cœlitus ſuos monuit divina providentia. Sic, *Euſebio lib. 5. cap. 3. & Nicephoro lib. 4. cap. 18. & commentario martyriorum Gallicanorum teſtibus*, cum *Alcibiades martyr* ſqvalidam plane & duram ageret vitam, ſolo pane & aqva victitans, cæteris omnibus cibis faſtiditis: Attalus, divina edoctus revelatione, admonuit, illum non recte facere, qvi creaturis Dei non uteretur, & multis exemplum ſcandali atqve offendiculi fieret. Perſvaſus Alcibiades, cuncta intrepide uſurpavit, ac DEO gratias egit. *Non enim*, inqvit Euſebius, *gratia Dei deſtituti erant, ſed conſultorem habebant S. Sanctum.* Idem, qvod merito mireris, ex volumine aliqvo, contra Antemonis & Samoſateni hæreſin ſcripto, *lib. 5. cap. 28. refert, Natalium* confeſſorem, ob turpe lucrum & certum ſalarium condictum, ſe illis hæreticis, qvi deitatem Chriſti negant, epiſcopum addixiſſe: tanti delicti per viſiones commonefactum à Domino, qvi paſſionum ſuarum martyrem extra eccleſiam perire noluit, qvoniam negligentius viſionibus attendebat, ineſcatus videlicet primatus apud eos honore & turpi qvæſtu, tandem ab angelis totam eſſe flagellatum nocte, ut mane induto ſacco, & cinere inſperſo, à Zephyrino, epiſcopo Romano, oſtenſis plagarum vibicibus, multis precibus & lacrymis, in communionem reciperetur. Moniti etiam ſunt qvandoqve pii, apud qvos facultas erat omnia probandi, &, qvæ bona ſunt, tenendi, ut hæreticorum libros non tam abjicerent, qvam legerent & arguerent. Sic cum Dionyſius Alexandrinus à presbytero prohiberetur, hæreticorum commentarios & traditiones legere, viſio qvædam divinitus ipſi oblata eſt, qva juſſus eſt legere omnia, qvæ in manus venirent, qvia omnia valeat expendere & probare, *ut ipſe de ſe epiſtola 3. ſcripſit, teſte Euſebio lib. 7. cap. 7.*

XXXIV. Cum Satanas non vi ſolum aperta per tyrannos in corpora hominum ſæviat, ſed blanda etiam veritatis ſpecie animabus inſidietur: hæreticos, primitivæ eccleſiæ inſidiatos, nunc videamus.

QVia veritas impugnata magis eluceſcit, & hæreſes pios & ejectos probant, excitant, cautiores reddunt, & ad ſcripturas diligentius ſcrutandas impellunt: non ſine cauſa Apoſtolus *I. Cor. XI.* pronunciavit, *oportere hæreſes eſſe.* Harum venena ut Deus ob dictas cauſſas in eccleſia tolerat, ita cacodæmon ſpargit; mundi neqvitia excipit; ingeniorum petulantia fovet; & per inſcitiam, vel ſuperbiam, vel philoſophiam, male applicatam promovet: epiſcopis interim, dum inimicus zizania ſeminat, & per ἐθελοθρησκείας, παραδόσεις, falſa miracula, ἐνθουσιασμοὺς & ψευδογραφήματα irrigat, altum ſtertentibus. Sed his ad theologos miſſis, hæreticos trium primorum ſeculorum, qvi, claſſico qvaſi adverſus veritatem cantato, doctrinam de Trinitate, Chriſto & reſurrectione, vel prorſus everterunt, vel corruperunt & obſcurarunt, ita conſideremus, ut primo loco intueamur *Pſeudo-Chriſtos* ſeu Chriſtos perſonatos, qvi ſacroſanctum Chriſti nomen ementis, pro ipſo ſe Chriſto venditarunt: deinde *Gnoſticorum turbam* luſtremus, qvi inſignem de DEO ſcientiam ſibi vendicantes, horrendum in modum tam in fide errarunt, qvam per libidinem injuria carnem affecerunt. Hinc *Alogos*, qvi Deitatem Chriſti negaverunt; poſtea *Polytheitas*, & *Antitrinitarios*; inde *Juſtitiarios*, qvi de merito ſuæ virtutis gloriabantur; tandem *Pamdotas & Pſeudo-Apoſtolos* conſiderandos nobis proponemus, qvi traditionibus & pſeudographematibus uſi, apoſtolis & eorum libris ſe oppoſuerunt, atqve illis erroribus ſeſe manciparunt, qvi non ex fontibus ſcripturæ ſacræ limpidiſſimis, ſed putidis rationis lacunis hauriebantur. Etſi autem pleriqve hæreſiarchæ non uno modo à fide aberrarunt, ſed multi & Trinitatem, & Chriſti deitatem, & apoſtolorum autoritatem inficiati, ſua de juſtificatione & aliis articulis ſomnia protulerunt: hac tamen potius, qvam nulla methodo, utendum fuiſſe judicavi.

XXXV. Placet methodus. Enumera igitur primo loco Pſeudochriſtos.

Poſſem

Poſſem hic allegare THEUDAM, qvi ſe prophetam mentitus, Jordanem ſe verbo ſciſſurum jactitavit *Act. V. 39. Joſeph. lib. 20. cap. 2.* Poſſem DOSITHEUM, Samaritanum, qvem Origenes *lib. 1. contra Celſum* dicit pro Meſſia ſe poſt natum Chriſtum venditaſſe. Poſſem JONATHAM, qvem *Joſephus lib. 7. de bello Judaico cap. 31.* vocat hominem neqviſſimum, qviqve multos in Cyrenaicam ſolitudinem perduxit, ſigna & miracula varia pollicitus, vivus tandem à Romanis combuſtus. Poſſem BENCOCHABUM, qvi, multis arcibus in Judæa occupatis, per XXX. annos Meſſiæ nomen præ ſe tulit, & tandem à ſuis trucidatus, Bencozba ſeu filius mendacii dictus eſt. *P. Galatinus lib. 4. cap. 21. conatur ex libris Talmudicis evincere*, duos fuiſſe Bencozbas: nec tamen hoc illis perſvadet, qvi, qvæcunqve in Talmude narrantur, confuſe & ad leges hiſtoriæ veritatis parum ſcripta eſſe, non ignorant. Sed res Judaicas nunc non tractamus. *Videantur illa in eccleſia Moſaica qvæſt. LX.* In eccleſia Chriſti primus Pſeudochriſtus caput impium extulit.

SIMON MAGUS, Samaritanus, ex vico Gittonis ſecundum Juſtinum: primogenitus Satanæ; pater omnium hæreticorum Irenæo; gurges turpitudinum Vincentio Lyrinenſi. Hic, qvum nec philoſophiæ gentilium, nec Judæorum Cabbalæ eſſet ignarus, (*Samaritanus enim ſuperſtitionem gentilem miſcuerat cum traditionibus in Judaica religione Cabbaliſticis*) tantam ſibi magicis artibus autoritatem conciliaverat, ut omnes illi, in urbe Samaritana, à minimo usqve ad maximum, tanqvam magnæ Dei virtuti auſcultarent *Act. IIX. 10.* Cũ audiiſſet Samariæ ex Philippo apoſtolo myſteria fidei Chriſtianæ: credidit & ipſe, & baptiſatꝰ adhæſit Philippo: ſed eã imprimis ob cauſam, ut virtutẽ ſibi miraculorũ edendorũ acqvireret. Hanc cũ paulo poſt, per impoſitionẽ manuum à Petro & Johanne, conferri videret, oblata illis pecunia, voluit & ſibi poteſtatẽ fieri, ut, qvibuscunq; manus imponeret, Spiritum ſanctum acciperent, audiit illud ex Petro: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem. Qvoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri, non eſt tibi pars, neq; ſors in ſermone iſto. Cor tuum non eſt rectum coram Deo: Age pœnitentiam ab hac tua neqvitia! Roga Deum, ſi forte remittatur tibi hæc tui cordis cogitatio: In felle amaritudinis & obligatione iniqvitatis video te eſſe.* Credidit, inqvit Lucas: ſed erat in felle amaritudinis, inqvit Petrus. Miſcuit igitur poſthac amaritudinem fellis gentilitii & Judaici cum dulcedine mellis apoſtolici. Noverat, Platonem concedere qvidem unum Deum, τὸ ἀυτοὲν καὶ ἀγαθὸν, ſed in eo ſimul ponere varios numeros divinos, inqve illis nume-

ris

ris triplicem divinitatis trinitatem extruere: unam νοητὴν, in qva ſit præcipue τὸ ἀγαθὸν καὶ συμμετρία; alteram νοητὴν καὶ νοερὰν, in qva ſit τὸ σοφὸν καὶ ἀλήθεια; tertiam νοερὰν, in qva ſit τὸ καλὸν & pulcritudo: ex his porro trinitatibus & divinis numeris deducere τὸν ἡγεμονικῶν καὶ ἀφομοιωματικῶν θεῶν διακόσμιον, i.e. longam Deorũ principaliũ & per ſimilitudines repræſentatorũ ſeriẽ, qvorũ ſit unus continuus progreſſus, ſuperne manans è mentalibus & occultis unitatibus, & in ultimã divinæ cauſæ partitionẽ deſinens, *ut ex theologia Platonis ſex libris à Proclo comprehenſa, videre licet.* Nec ignota erat Simoni *Cabbala Judæorũ*, qvæ tamen inter Phariſæos nõ jam erat verna illa & genuina patriarcharũ Cabbala, qva per varia verborũ involucra, Dei opera in juſtificandis hominibꝰ, & Meſſiæ beneficia, modusq; ſalutis noſtræ inſinuatꝰ fuerat: ſed ſtramen pro auro proponebat, & exteriore variorũ in Deitate numerorum, à ſapientibus qvondam inculcatorum, cortice contenta, ad latentis nuclei dulcedinem non admittebatur. Cum ergo Simon myſteria fidei tandem ab apoſtolis percepiſſet, conciliare conatus Platonicas & Cabbaliſticas traditiones cum Chriſtianis principiis, *ut eſt apud Theodoretum & Epiphanium*, infinitam qvandam potentiam, univerſorum radicem, docuit eſſe ignem, ex qva tres conjugationes ſeu paria, qvas etiam vocavit radices, ſint productæ: qvarum primam appellavit νοῦν ſeu mentem ingenitam, tanqvam mentis inventionem; alteram vocem, ἔννοιαν, Ennœam, ſeu mentis comprehenſionẽ; tertiam λόγον ſeu ratiocinationem & ἐνθύμησιν ſeu cogitationem: ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ i.e. *ut inqvit apoſtolus Col. II, 18.* gradum inferens in ea, qvæ non vidit, & fruſtra ſenſu carnis ſuæ inflatus. Fictitia hac ſapientia turgidus, fabulatus eſt, *Ennœan* à patre ingenito, non ſine aliqva ejus indignatione digreſſam, angelos condidiſſe: ab *angelis* conditum mundum: eosdem invidia tactos noluiſſe alterius videri progeniem, & Ennœan, cujus patrem prorſus ignorarint, ne ſurſum recurreret, diu per vim & contumeliam detinuiſſe: eam interim, tanqvam ovem perditam, à corpore uno muliebri ad aliud transmigraſſe: fuiſſe qvondam in Helena Trojana; nunc tandem in Syria proſtitiſſe in fornice, nomine *Selenes*: patrem ejus, omnibus incognitum, ut liberaret hanc ſuam oviculam & malignos coërceret, in angelis prævaricatoribus apparuiſſe, ut angelum; in hominibus, ut hominem: in Samaria qvidem, ut patrem; in Judæa, ut filium; in aliis gentibus, ut Spiritum ſanctum: in Judæa imprimis, cum non eſſet homo, nec pati poſſet, viſum fuiſſe tanqvam ho-

hominem & tanqvam paſſum: ſic liberatam qvidem eſſe Ennœan & angelos pœnis ſubjectos: ſed, qvia nondum homines reſipiſcerent, primam mentem ingenitam denuo apparuiſſe: ſe Simonem illam eſſe; Syram meretriculam, Selenam, qvam ſecum circumducebat, eſſe Ennœan è fornice liberatam: qvæ & ipſa iterum apparuerit, ut ſecum doceat mortales, non amplius eſſe audiendos Moſen & prophetas, per qvos locuti ſint prævaricatores angeli: vivendum eſſe, ut cuivis libet: ſine ſtudio virtutis ſalvari, qvi ſua gratia credunt: injuſtam eſſe ſervitutem, ſi ad operum ſervitutem obligentur liberi homines: opera bona non naturaliter eſſe bona, ſed angelorum, qvi homines in ſervitutem legis abduxiſſent, poſitione, & arbitrio & humana opinione, *ut hæc omnia leguntur apud Irenæum, Epiphanium, Tertullianum.* Euſebius dicit *lib. 2. cap. 13.* Simonis magi diſcipulos, celebrem Chriſtianorum philoſophiam ſimulantes, ſimulacrorum ſuperſtitionem nihilominus, à qva liberati videbantur, denuo uſurpaſſe, procidentes ante picturas & imagines Simonis & Helenæ: infandaqve illis fuiſſe ſecreta, qvibus ille, qvi primo audiat, conſternatus fuerit: plena nempe ſtuporis, ecſtaſeos & inſaniæ, ita ut non modo ſcripturæ tradi neqveant, ſed ne labiis qvidem, propter turpitudinem, à pudicis viris proferri qveant. Ita autem hæc primogenita Diaboli fœtura eſfaſcinavit homines, ut paſſim ei & Helenæ, in forma Jovis & Minervæ, erigerentur ſtatuæ. In ipſa Roma, *teſte Juſtino & Irenæo lib. 1 cap. 20.* artibus magicis ſtatuam meruit, cum hac inſcriptione: SIMONI DEO SANCTO: qvam tamen ſtatuam non Simoni mago, ſed Semoni Sanco ſeu Sancto, alias Dio Fidio dicto, erectam eſſe, conjiciunt, qvi perſpicacius rem æſtimant. Qvicqvid ſit, in eam urbem commigravit pater omnium hæreſium, publicoſqve honores meritus eſt, ex qva meretrix illa Babylonica univerſum orbem eſſet dementatura. Tandem Simonem, cum promitteret Icarium volatum, precibus Petri in terram eſſe proſtratum, *teſtantur Arnobius, Theodoretus, Iſidorus, Sulpitius Severus, & multi alii.* Ex hac amariſſima radice propullulaverunt, qvi paganiſmo Chriſtianam religionem miſcere volentes, Deo, apoſtolis, veritati, in eccleſia contradixerunt, & fide in Chriſtum neglecta, homines à via ſalutis in præcipitium condemnationis egerunt.

ALTER perſonatus Chriſtus fuit MENANDER, conterraneus & diſcipulus Simonis magi. Hic, qvicqvid præceptor de ſe mentitus fuerat, ſibi, tanqvam totius mundi ſervatori, adſcripſit, perqve ſuum in ſuo nomine adminiſtratum baptiſmum & magicas artes, immortalitatem in

hac

hac etiam vita pollicitatus eſt: mundiqve creationem, more Simonis præceptoris, angelis adſcripſit, & reſurrectionem corporum negavit. Euſebius *lib. 3. cap. 24.* nominat eum ſcutum Diaboli, Simoni mago non inferiorem.

TERTIUS eſt SATURNINUS, Antiochenus, Epiphanio *Saturnilus* dictus, qvi circa A. C. CXXX. ſub Adriano cœpit ex ſchola Simonis in Syria innoteſcere: omnium turpitudinum ſectator & hoſtis matrimonii juratus. Septem angelis creationem mundi hominumqve adſcripſit, & ex illis unum nominavit Deum Judæorum. Hunc adverſus patrem angelorum dixit rebellaſſe: in ejus deſtructionem Chriſtum, non verum, ſed ſpecietenus hominem veniſſe: ſe eſſe Servatorem verum, ad deſtruendum Judæorum Deum, aliosqve angelos evertendos, qvi divinæ poteſtati ſe ſubtraxiſſent, *ut legere eſt apud Epiphanium in hær. 21. Irenæum lib. 1. c. 22. & alios.*

QVARTUS eſt MONTANUS, qvi, ut nominis famam qværeret, maligno ſpiritui in ſemetipſo locum dedit, & mentis obſeſſione qvaſi lymphatus, ſe Paracletum nominavit, docuitqve, apoſtolos non paracletum, ſed Spiritum ſaltem ſanctum (*hac enim impia diſtinctione impoſtor uſus eſt*) accepiſſe: illis ſe eſſe longe perfectiorem; qvin ipſi Chriſto præſtare, qvo longe plura & meliora doceret. Circumduxit meretriculas, *Priſcillam & Maximillam*, itidem à Satana obſeſſas: perqve eas ſua compingens dogmata, mulieribus ſacerdotia conceſſit: ſangvinem anniculi infantis, ex minutis punctionum vulneribus extractum, pani euchariſtico miſcuit: mortuos baptiſavit: ſe tandem cum meretriculis ſuis, poſtqvam multos faſcinarat, diaboli inſtinctu, ſuſpendio necavit. Sunt autem Montaniſtæ etiam *Cataphryges* & *Pepuziani* à loco dicti, in qvo errores profeſſi ſunt. Item à tertio Montani ſcorto, Qvintilla, *Qvintilliani*; à doctrina, qva credebant Montanum eſſe Spiritum, *Spirituales*; à ceremonia, qva digitum naribus immittebant oraturi, *Taſcodrongitæ*; à Proclo qvodam *Procliani*; *Artotyritæ* tandem, qvia nonnulli eorum in euchariſtia caſeum adhibebant. Ad hos Montaniſtas tranſiit tandem ipſe *Tertullianus*. *Florinus* & *Blaſtus* fuere Montani diſcipuli. Sed hæreſin ejus Miltiades Hieropolitanus, Apollonius & Serapion confutaverunt. Docuit enim, qvæ toleranda non erant: nuptias ſecundas ſtuprum eſſe: devortia eſſe licita: non licitam fugam in perſecutione: lapſis, & inter eos mœchis, etiam pœnitentibus, non eſſe veniam dandam; plura jejunia, qvam hactenus uſitata, eſſe inſtituenda.

QVIN-

QVINTUS eſt MANES, impuriſſimus omnium hæreticus, qvi non tantum ad Montani imitationem auſus eſt ſemetipſum nominare Spiritum ſanctum, qvem Chriſtus promiſiſſet iis, qvi non ex parte eſſent cogprituri, ſicut apoſtoli, ſed & ipſum Chriſtum ſe vocavit. Fuit natione Perſa, conditione ſervus, antea dictus *Cubricus* q. vas inane. Sed ardelio, probroſo nomine non contentus, ſe *Manen*, tanqvam diſceptatorem, vel tanqvam σκεῦος & vas Dei, qvod Chaldæi *Mana* vocant, vel, ut alii interpretantur, Manna vivum curavit appellandum: & ducta heri ſui Terebinthi, magi ſcelerati, vidua, hereditatem amplam adiens, ex libris ejus magicis venenum hauſit: & electis, ſibi ad exemplum Chriſti XII. apoſtolis & LXXII. epiſcopis, remotiſſimas regiones infecit. Tandem, cum filium regis Perſarum ægrotum pharmacis enecaſſet, excoriatus, carnem ſuam canibus reliqvit dilaniandam. Finxit duos æternos Deos, illum bonum & lucis; hunc malum & tenebrarum: ex utroqve pugnante prodiiſſe mundum: utrumqve fruſtratim ſecundum partes in creaturis eſſe diffuſum: bonnm Deum gratis, ſine intuitu ullius operis, favere aliqvibus, nempe πνευματικοῖς, ſpiritualibus & Gnoſticis i. e. cognoſcentibus, qvi ex materia ab omni pravitate purgata conditi, ſola cognitione Æonum ſine ullis operibus ſalvi fierent, & impure agere poſſent, qvodcunqve libido ſuggerit: *alios* nullo modo ſalvos velle, nempe σαρκικοὺς ſeu carnales, qvibus nihil commercii ſit cum DEO lucis, qvia abſolute ſint tenebris mancipati: *alios* per operationem & fidem ſalvare, nempe ψυχικοὺς ſeu animales, qvorum natura aliqvid de luce, & aliqvid de tenebris habeat, & qvi propterea indigeant fide & operibus bonis: nullam eſſe reſurrectionem corporum, qvia nulla materiæ particula poſſit ſalute potiri: animas autem ex corporibus in corpora migrare: Chriſtum, nec Deum, nec hominem, imaginaria ſpecie paſſum & mortuum, fuiſſe ſerpentem protoplaſtorum deceptorem, & animas, non corpora, redemiſſe: Solem & lunam eſſe adorandos: conjugia non placere Deo in pneumaticis, qvi ſe vocabant *Cathariſtas* q. mundatores, *Macarios*, q. beatos, *Zaddikin* q. juſtos; placere ſcortationes & libidines, non propagandæ ſobolis cauſa peractas: peccatum eſſe ſubſtantiam per ſe viventem & ſubſiſtentem: eleemoſynas impendi mali Dei patrocinio: baptiſmum nihil prodeſſe: euchariſtiam cum ſemine humano ſumendam, & qvidem ſub una ſpecie, qvum vinum non ſit bibendum: malum dęmona legem tuliſſe: carnium eſum & magiſtratum Deo diſplicere. Manetis ſectatores dicebantur ab autore *Manichæi*; à præceptoris diſcipulo *Acovanitæ*; à pu-

gna, qvam ſe depugnare adverſus gentem tenebrarum dixere, *Agoniſtæ*; à carnium deteſtatione, *Abſtinentes*; à piſcium eſu ἰχθυοφάγοι. Huc referri etiam poterit *Apollonius Tyanæus*, magus ſub nomine philoſophi celebris: qvem gentiles, *ut eſt apud Euſebium lib 1. contra Hieroclem*, Chriſto auſi ſunt comparare, deqve cujus actis *Philoſtratus*, diſcipulus ejus, octo libros conſcripſit, qvi adhuc ſuperſunt. Multa hic egit, qvæ homines in admirationem ejus rapuerunt. Viſus eſt ſimul duobus locis: abegit diabolus, angves, ſpectra, peſtem: per aërem vectus, remotiſſimas obiit terras: è carcere clauſo, ſolutis ultro vinculis, abiit: ex oculis adſpectantium evanuit: mortuos viſus eſt excitare: variis lingvis loqvebatur: multa futura prædixit: eo ipſo die & hora, qva Domitianus Romæ interfectus eſt, Epheſi in ſaxum excelſius conſcendit, & populo cónvocato: *Euge*, inqviebat, *Stephane*, (ſic vocabatur, qvi Domitianum percuſſit,) *Euge percute homicidam*: & paulo poſt: *Percuſſiſti, vulneraſti, occidiſti*, ut eſt *apud Dionem lib. 67.* Hujus Apollonii, tanqvam cujuſdam Semidei, facta omnibus gentilibus in ore erant: & propterea in odium Chriſtianorum Philoſtratus, qvod dixi, illa octo libris deſcripſit. Sed magum hunc, qvem Chriſto auſi ſunt opponere, recte *Euſebius* vocat perſonatum philoſophum, Pythagoræ diſciplinam fronte effingentem, ſed aſinum leonis pellem ſuperindutum, civitatum ſpectabilem circulatorem, curioſum ſophiſtam, magnum veneficum. Severus imperator eum una cum Chriſto & Abrahamo in larario eodem coluit.

XXXVI. Contremiſco ſane ad tot Satanæ præſtigias! Sed qvinam ſunt illi, qvos Gnoſticos nominaſti, qviq; inſignem de Deo ſcientiam ſibi vendicantes, horrendum in modum & in fide errarunt, & per libidinem carnem injuria affecerunt?

His occaſionem dederunt non ſaltem, ut patet ex dictis, Simon magus, Menander, Saturninus & Montanus, qvi turpiter vivere in rebus licitis ponebant, ſed & NICOLAUS, ſive Antiochenus proſelytus, unus è VII. *Diaconis Act. VI 5.* ut cenſent Irenæus, Epiphanius & Auguſtinus, *ſive qvis alius*, ut putant Ignatius, Clemens Alexandrinus & Euſebius. Secundum Auguſtinum & Clementem, ſuſpicione zelotypiæ ſe purgaturus, omnibus indiſcretim uxorem, alioqvin amatiſſimam, proſtituit, & communem feminarum uſum introduxit. Epiphanius dicit, nec diſſentit Euſebius,

bius, eum contra Pauli præceptum *I. Cor. VII. 1.* perpetuam à conjuge abſtinentiam, ſtulta qvadam continentium & virginum imitatione, voviſſe: ſed uſtulationi carnis non reſiſtentem, ad uxorem rediiſſe. Hinc longius progreſſus, libidini habenas laxavit: eſum idolothytorum conceſſit: ipſum mundum ex fœdo tenebrarum cum lumine coitu per incognitos angelos conditum credidit: ex tenebris ſcilicet & ſpiritu genitam eſſe *Metram*; ex Metra & eodem ſpiritu qvatuor ſecula; ex hiſce alia qvatuordecim. Tandem productum eſſe qvoddam turpe ſeculum, ex qvo & Metra nati ſint Dii, & angeli, & dæmones, & ſeptem ſpiritus. Superne in octavo cœlo eſſe qvandam virtutem, *Barbelonam*, à patre productam: hanc matrem eſſe *Jaldabaothi ſeu Sabaothi*: *Prunicum* etiam qvendam præſidere genituræ & menſibus: huic ſuccenturiari *Caulaucauch*, & alia numinum terriculamenta. Hujus aſſeclæ dicti *Nicolaitæ*, pulcerrimo ſibi nomine aptato, ſe GNOSTICOS, ſive propter excellentiam ſapientiæ, ſive qvod ſola cognitione, nulla operum ratione habita, ſe ſalvari crederent, appellaverunt. Sed cum horum alii alia ſubinde ſuperadderent hæreſeon nova monſtra, novis ſunt appellati nominibus, *Phibionitæ*, *Stratiotici*, *Zachæi*, *Levitici*, *Barbelitæ*; *Coddiani*, qvin & *Borboritæ*, qvaſi cœnoſi, propter nimiam turpitudinem, qvam in ſuis myſteriis exercebant. Nam per Gnoſticos conatus eſt diabolus religionem Chriſtianam infamare, ut ſcelera eorum in univerſo Chriſtianæ religionis cœtu perpetrari crederentur. Damaſcenus eos vocat ἠθικοπερόσκοπτες, qvaſi morum & honeſtatis irriſores. Cæterum Gnoſticorum nomine venerunt *Saturninus*, *Baſilides*, *Carpocras* & *Valentinus*. De Saturnino jam diximus.

BASILIDES, Saturnini coætaneus, in Ægypto celebris, illud, qvod ſummum & increatum eſt, vocat *Abraxas* vel *Abraſax*. Αβραξας autem vel Αβρασαξ ſub eodem CCCLXV. numero literarum Græcarum eſt, qvo Perſica lingva *Mithram* i. e. ſolem, præſidem CCCLXV. dierum in anno, enunciat: ut vel hinc videas, ſuperſtitiones gentiles, qvibus ſolis intelligentia habebatur pro ſummo Deo, à primis hæreticis fidei eſſe mixtas. Somniavit Baſilides, productam eſſe ex Abraxas mentem primogeniam; è mente λόγον; ex λόγῳ phroneſin ſeu prudentiam; è phroneſi ſophiam & dynamin ſeu ſapientiam & potentiam; ex his duabus principatus, poteſtates & angelos: unde nati ſint CCCLXV. angeli, qvorum qvisqve finxerit peculiare cœlum, ut ita tot cœli, qvot dies ſunt, à ſe defluant ope angelorum: angelos tandem treçenteſimi ſexageſimi

qvinti cœli, qvod nobis videtur, creatores, cum terræ dominium diviſiſſent, & ille, cui adminiſtratio Judæorum contigerat, in alias qvoqve gentes regni limites propagare conarentur, & ob id diſſidium inter angelos, mundi noſtri dominos, ſuboriretur: ſummum & ingenitum Deum miſiſſe mentem ſuam primogeniam, puta Chriſtum, qvi credentes in ſe ſervaret: hunc Chriſtum non fuiſſe paſſum in morte, ſed ſubſtituiſſe Simonem Cyrenæum: animam prius peccaſſe, qvam in hoc corpus detruſa pœnas luat: non reſurrectura corpora: homines natura ſalvos fieri per liberi arbitrii vires fidem eſſe naturalem: martyria non eſſe obeunda.

CARPOCRAS, Ægyptius, fex omnium hæreticorum, & fax totius continentiæ, *ceu dicit Euſebius ex Irenæo,* aperte magiam exercuit, & dæmones παρέδρους jactavit: ficta gentium myſteria commendavit: Pythagoræ, Platonis & Ariſtotelis imagines, juxta effigiem Jeſu collocatas, adoravit: ſolius animæ, non corporis, tanqvam carceris animæ, eſſe ſalutem dixit: peccando & turpiter vivendo docuit cœlum conſcendi debere. Nam (ecce feneſtram Manichæo apertam, & dogma, qvo Satan nihil fœdius invenit) duos Deos effinxit: qvorum alter malus peccatis eſſet conciliandus & ſuperandus; alter bonus gratis absqve intuitu bonorum vel malorum operum ſalvaret.

VALENTINUS tandem, tempore Antonini Pii, inter Gnoſticos omnium ſubtiliſſimus videri voluit, & cum turpiter voluptatibus diffluens cæteris eſſet ſimilis, *Æonum* exercitu armatus, in palæſtram prodiit. Qvos enim alii cœlos & angelos vocabant: hos appellat Æonas. Primum eorum ponit *Bythum* ſeu *Profundum innominabilem & ingenitum, Æona telion ſeu perfectum, proonta ſeu præexiſtentem, Archen, proarchen, propatora.* Copulat illi *Ennœam ſeu Sigen i. e. Silentium ſeu Charin i. e. gratiam,* tanqvam matrem omnium reliqvorum Æonum. Ex Bythi & Siges conjugio nugatus eſt prodiiſſe gemellos, Νοῦν *ſeu Monogenea* i.e. *Unigenitum,* & *Alethian ſeu Veritatem.* Hos primos qvatuor Æonas eſſe *Pythagoricum Tetractyn ſeu Qvaternionem & radicem omnium.* Porro ex Νοῦς & Aletheias conjugatione natos eſſe *Logon & Zoen* i. e. *verbum & vitam:* ex illis *Anthropon & Eccleſiam:* octo hos Æonas priores eſſe *ogdoada ſeu octernionem Æonum Primam:* poſtea aliis niſibus ex Logo & Zoë eſſe *decem alios Æonas* in *Decade &* qvintuplici conjugio genitos: ex Anthropo autem & Eccleſia in duodecade proſiluiſſe XII. in conjugio ſextuplici: & ſic ex octoade, decade & duodecade conſtitui *XXX.*

Æonas

Æonas ſeu *tricenariam divinitatem in Pleromate ſeu plenitudine inviſibili & ſpirituali*, cuſtodito per *Horum* i. e. *Terminum*, à ſolo Bytho productum. Finxit porro Valentinus, *Sophiam*, ultimam ex XXX. Æonibus, cum vellet ſcrutari divinitatem Bythi, extra conjugium mariti Teleti, ex vi paſſionum per abortum peperiſſe *Achamot ſeu Enthymeſin ſeu Sophiam II. inferiorem*: hanc Achamotam extra Pleroma in *Cenoma* i. e. *in vacuum & in tenebras* ab *Horo* eſſe ejectam: Sophiam autem matrem, paſſionibus ejus ab Horo, qvem etiam vocavere *Stauron & Litroten* i. e. *Crucem & Liberatorem*, crucifixis expiatam, Pleromati eſſe reſtitutam. Ne autem & reliqvi in Pleromate Æones, ut Sophia, deficerent, Nȣν ſeu Unigenitum produxiſſe ex ſe *Chriſtum ſuperiorem & Spiritum Sanctum*, qvi Æonas docerent, Bythom ſeu Patrem ſummum eſſe incomprehenſibilem, & ad gratias illi agendas eos impellerent: Æonas igitur, ad laudandum patrem ſummum, qvod qvisqve pulcerrimum habuit, (tanqvam Pandora nova eſſet formanda) contuliſſe, & ſic produxiſſe *Chriſtum II. ſeu λόγον II. alias dictum Jeſum & Soterem ſeu Salvatorem*, ut & ejus ſatellites *Angelos*: Achamotam interim, in vacuo diu volutatam, gratia Chriſti ſuperioris, per Horon ſeu Crucem extenſi, accepiſſe formam: ſed cum vellet reſpicere ad ſuum autorem, non potuiſſe, prohibitam ab Horo ſeu Termino: miſſum igitur à Chriſto I. Chriſtum II. ſeu Soterem: eum cum angelis acceſſiſſe ad miſellam in Vacuum: hanc ejus beneficio, ante ſui ad ſuperiora converſionem, *ex ignorantia & metu* produxiſſe *ſubſtantiam materialem ſeu hylicam*; poſt converſionem edidiſſe *ſubſtantiam pſychicam ſeu animalem*; ex læta tandem contemplatione Soteris & Angelorum, genuiſſe *ſubſtantiam pneumaticam ſeu ſpiritualem*: ex ſubſtantia pſychica ſeu animali prodiiſſe *Demiurgum ſeu Pantocratora*, qvi alias vocetur Baſileus, Pantocrator, Metropator (q. pater ſimul & mater) qviqve ex ſe genuerit *Chriſtum III.* dictum & ipſum *Jeſum, Sotem, λόγον, νȣν*: hunc Jeſum cum Demiurgo patre ex materia ſpirituali condidiſſe *ſeptem cœlos*, puta planetarum, eorumqve intelligentias ſeu angelos, & præterea *Coſmocratora* i. e. diabolum ſeu dæmonium iniqvitatis in ſublunaribus; ex animali, *hominem & animantia*; ex materiali, *qvatuor elementa & corpora ex illis conſtantia*: locum Coſmocratoris & hominum eſſe *mundum ſublunarem*; Demiurgi *ſeptuplex cœlum*; Achamotæ *vacuum ſeu tabulatum ſuper cœlos*; XXX. Æonum *pleroma ſuper vacuum*: in conſummatione ſeculi Achamotam transferendam eſſe de vacuo in pleroma, ſociandam ibi ſponſo Soteri: Demiurgum conceſſurum in vacuum matris locum; ani-

animas ſpiritualium in palatio pleromatis, in ſponſas angelorum aſſumendas eſſe; pſychicorum animas cum Demiurgo lætaturas in vacuo; choicorum ſeu terrenorum totas interituras. Apponam ſchema, unde impietas profana Valentini magis pateat: profana, inqvam. Nam ſi conferatur genealogia Æonum Valentiniana, cum genealogia Deorum gentilium, qvam *in Syntagm. hiſt. polit. lib. 1. ſect. 1. q. 16. 17. adduximus ex Boccatio & Apollodoro*, utrobiqve vanitatis facies apparebit.

SCHEMA TRIGINTA ÆONUM VALENTINI
ad peſtilentiſſimas Gnoſticorum hæreſes rectius dijudicandas.

PLEROMA SEU PLENITUDO TRICENARIA DIVINITATIS: CUJUS CUSTOS EST HORUS, DICTUS ETIAM STAUROS, LYTROTES, DUCTOR IN INTERIORA.

Ogdoas.

1. Bythos ſ. Profundus: & 2. Sige ſeu Silentium } *Quaternio*
3. Νȣ̃ς ſ. Unigenitus: & 4. Aletheia ſeu Veritas }
5. Λόγος ſ. Verbum: & 6. Ζωὴ ſeu Vita, Unde
7. Ἄνθρωπος & 8. Ecclesia. Unde

Dodecas.

19. Paracletus & 20. Piſtis.
21. Patricus & 22. Elpis.
23. Metricus & 24. Agape.
25. Ainos & 26. Syneſis.
27. Eccleſiaſticus & 28. Macariotes.
29. Teletos & } *Jeſus ſ. Chriſtus II. & Angeli ejus ſatellites.*
30. SOPHIA ſ. ACHAMOT. Unde SUBSTANTIA extra pleroma

1. hylica.
2. pſychica: *unde* Demiurgus: *unde* Chriſtus III. *conditor cum patre ex ſubſtantia*
3. pneumatica

1. hylica, elementorum. 2. pſychica, hominum & animalium. 3. pneumatica, cælorum & Coſmocratoris.

Decas.

9. Bythos II. & 10. Mixtio.
11. Ageratos & 12. Heneſis.
13. Autophyes & 14. Hedone.
15. Akynetos & 16. Syncraſis.
17. Monogenes II. & 18. Macaria.

Cæterum triplex hominum genus fecit Valentinus & poſt eum Manichæi: 1. πνευματικῶν, qvi per,excellentiam naturæ ſine ullis operibus fierent ſalvi. 2. ψυχικῶν, qvorum natura imperfectior indigeret bonis operibus. 3. σαρκικῶν, qvi nullo modo ad ſalutem pervenire poſſint. *Ex his* ortos eſſe ſe credebant Cainiani, *ex iſtis* Abeliani, *ex illis* Sethiani. CAINIANI, à Caino dicti, qvem cum Juda, Core, Dathan, & Sodomitis commendarunt, erant ipſi Antitactæ, Deo repugnantes: qvi, qvæcunq; Deus juſſit, omiſerunt; qvæ prohibuit, commiſerunt. ABELIANI *ſeu Abelonitæ*, qvos Auguſtinus *cap. LXXXVII. de hæreſ.* ſuo adhuc tempore in campo Hipponenſi deprehendit, in conjugio ſine conſvetudine conjugali vixerunt, & adoptione ſibi ſucceſſores ſelegerunt. SETHIANI Sethum, omnium electorum & perfectorum patrem, tanqvam ipſum Chriſtum, qvi poſtmodum ex virgine Maria natus ſit, in occiſi Abelis locum fuiſſe creatum, atqve inter ſemen Cainiticum, ante & poſt diluvium ſparſum, omnes electos & bonos procreaſſe docuerunt. Prodierunt qvoqve ex Valentinianis *Secundiani*, qvi peregrinis vocabulis Valentini doctrinam reddiderunt intricatiorem: *Ptolemiani*, qvi & ipſi numerum Æonum Valentinianorum mutarunt & auxerunt: *Marcitæ*, à Marco, miro præſtigiatore, *ut eſt apud Irenæum lib. 1. cap. 9.* originem trahentes, qvi ſe Petro & Paulo præſtantiores jactitantes, perfecti voluerunt appellari, primi doctrinæ de transſubſtantiatione in cœna autores: *Colarbaſii*, qvi vitam omnium hominum in ſeptem ſideribus conſiſtere aſſeruerunt: *Bardeſaniſtæ*, qvi fato non bonas ſaltē, ſed & malas actiones hominū ſimpliciter adſcripſerunt, orti à *Bardeſane*, egregio priꝰ in ſeculo eccleſiæ doctore, ſed poſtea *ſecundum Auguſtinum hær. XXXV.* in Valentini hæreſin, qvam antea ejurarat, relapſo: *Hemcleonitæ*, qvi duo principia contraria ſtatuerunt, &, qvod etiam fecerunt *Marcoſii*, morientes unctionibus redemerunt: *Ophitæ ſeu Ophiomorphi*, qvi præcipuum Æonum vocavere *Jaldaboth*, & ſerpentem, protoplaſtorum deceptorem, Chriſtum, tandem ex virgine natum, arbitrati, ſerpentes coluere, nec euchariſtiam prius ſanctificatam eſſe putavere, qvam panis & ſangvis à ſerpente, qvem in ciſta aluerunt, lambendo prægustatus fuiſſet: *Adamiani ſeu Adamitæ*, qvi nudi ſine ſexus diſcrimine precabantur, & nuptiis damnatis promiſcue coibant: *Origeniani* (non ab Origene Adamantio, ſed alio obſcuriore dicti) qvi in profeſſione monaſticæ vitæ turpiſſima perpetrarunt, & ſcelus illud Onani, qvod *Gen. XXXIIX. 8.* deſcribitur, in delitiis habuerunt. Referendus huc eſt *Hermogenes*, unde *Hermogiani*, contra qvem

Tertullianus eruditum librum ſcripſit. Cum Stocis enim ſeculo II. aſſeruit, materiam mundi eſſe æternam, ex cujus viſceribus mala orbem inundarint; Item *Florinus* ab Irenæo confutatus, qvi eodem ſeculo Deum creaſſe mala opinabatur. Hi ſunt, qvi Maneti paulo poſt erupturo fundamenta ſubſtraverunt. Cæterum de *Gnoſticis* in genere *Epiphanius refert*, qvod communes uxores habuerint: ſacram ſynaxin promiſcuo concubitu polluerint, dicentes, ſe ſic dilectionem facere: ſemen maſculinum pro corpore Chriſti comederint: ſangvinem menſtruum pro ejus ſangvine biberint: liberorum generationi impedimenta in ſumma libidine injecerint: ſi qvæ tamen fœmina concepiſſet, detractum fœtum in mortario contuderint, & admixtis aromatibus conſumſerint, dicentes, hoc perfectum eſſe paſcha. Monſtroſum eorum baptiſmum deſcribere vereor. Fecit id *Irenæus lib. 1. cap. 18.* qvi totus eſt in Valentinianorum confutatione: apud qvos neminem dixit eſſe perfectum, niſi qvi maxima mendacia fructificaverat, Et qvidem Gnoſtici his fabulis videbantur philoſophis paganis adulari, ut, qvia plurium Deorum nomina Chriſtianis eſſent odioſa, eorum vice potentias qvasdam divinas aut αἰῶνας & angelos ſubſtituerent, adeoqve omnem Heſiodi theologiam ad eos transferrent. Nos vero intelligimus, qvænam ſint illæ βέβηλοι κενοφωνίαι καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, i. e. profani de rebus inanibus clamores & oppoſitiones falſo nominatæ ſcientiæ, à qvibus cavendum monet apoſtolus ad Timotheum. Ad Gnoſticos non incommode referuntur *Angelici*, qvi circa A. C. CCX. exorti, angelos coluerunt, Æonibus forſan Valentinianis dementati, ſed jam *Col. II, 18.* ab ipſo apoſtolo damnati.

XXXVII. Satis impiè Gnoſticorum audacia eccleſiam perturbavit. Sed qvid Alogi, qvos dixiſti Chriſti Deitatem negaſſe?

Etſi Alogi, ſeu Alogii, ſeu Alogiani, illi omnes ſunt, qvi Chriſtum eſſe λόγον τοῦ θεοῦ negarunt; circa annum tamen Chriſti CLXVII. iſtud nomen cœpit uſurpari de *Theodoto, Artemone, Aſclepiadato & Beryllo*, qvi Chriſtum habuere pro nudo homine: ut & de *Melchiſedecianis*, qvi Chriſtum Deum negantes, eum inferiorem habuerunt Melchiſedeco, qvem magnam aliqvam Dei virtutem fuiſſe crediderunt. Hi omnes, ex libris gentilium errorem haurientes, fundamenta Photinianiſmi & Arianiſmi infeliciter poſuerunt. Beryllus ex illis ab Origene ad ſanam mentem eſt revocatus.

revocatus. *Ebion, Cerinthus* & *Paulus Samoſatenus* imprimis inter Atheos ſunt celebres. EBION, unde Ebionitæ, qvaſi pauperes, teſte Euſebio, natione Samaritanus, notus à ſuo oppugnatore Johanne Evangeliſta, docuit Jeſum aut ex commiſtione Joſephi & Mariæ, aut ex Spiritu S. ita ex Maria genitum, ut purus putus eſſet homo: in qvem, cum baptiſaretur, Chriſtus tandem deſcenderit, & ab eo, cum crucifigeretur, receſſerit. Juſſit omnes leges Moſaicas, & imprimis circumciſionem obſervari: & qvicqvid fuit in ſingulis Samaritanorum & Judæorum feſtis, Chriſtiana vita indignum, ſuis imperavit, ut omne impietatis prodigium ſuperare videretur. Hæc hæreſis, cùm in Syria, Arabia, Aſia, & ipſa Roma, diu latebras inveniſſet, nomen tandem *Sampſæorum & Elceſaitarum, à Sampſeo & Elxæo,* alias *Elxai* dicto, aſſumſit: qvorum *ille* qvis fuerit, vix notum eſt: *hic* ex Judæis oriundus, circa A. C. CV. Chriſtum in cenſum creaturarum ex Ebionis præceptoris traditionibus vocavit: cujus virtus miliarium XCVI. in longitudinem & XXIV. in latitudinem protenſa apparuerit primo in Adamo; inde in Jeſu. Chriſti hujus ſororem in ſexu femineo eſſe Spiritum S. blaſphemo ore aſſeruit, & univerſam penè Scripturam, retento ſolo Matthæi evangelio, rejecit: nec eſſe peccatum dixit, ſimulacra, perſecutionis tempore inſtante, adorare, dummodo corde ne adorentur, *ut habet Epiphanius.* Cultum enim omnem externum in religione eſſe ἀδιάφορον cenſuit: ex iis forte propaginem ducens, qvi jam tempore apoſtolorum ἐν εἰδωλείοις ſeu templis idolorum accumbebant *I. Cor. IIX, 10.* Alter inter Alogianos fuit CERINTHUS, Judæus, qvem Epiphanius putat illum fuiſſe, qvi Hieroſolymis Judæos contra Petrum primo; deinde etiam contra Paulum excitavit. Huic Johannes in balneis aſſidere noluit: veritus, ne, ædibus collapſis, cum hoſte veritatis una opprimeretur. Cum Simone Mago & Gnoſticis, Judæorum DEUM, non unum illum verum Deum credidit, ſed angelum nominavit: Jeſum autem cum Ebione hominem tantum eſſe cenſuit, Joſephi & Mariæ filium, in qvem immortalis Chriſtus ſpecie columbæ tempore baptiſmi deſcenderit, & iterum, ut mori poſſet, tempore paſſionis receſſerit. Sic Neſtorii deliriis occaſio data eſt. Qvin &, teſte Euſebio & aliis, Chiliaſtarum error primum ab hoc hæreſiarcha eſt diſſeminatus: cujus aſſeclæ dicti ſunt jam *Cerinthiani,* jam *Merinthiani.* Interim Ebionis & Cerinthi de divinitate Chriſti errorem aſſumſit circa A.C.CCLXX. PAULUS SAMOSATENUS, epiſcopus Antiochenus, qvi, teſte Theodoreto, Zenobiæ, reginæ potentiſſimæ, cum Judæis ſentienti, gratificatu-

rus, & aulæ ſerviturus, idem de Chriſto cum Zenobia, regionis principe, & Judæis profiteri cœpit: Chriſtum eſſe ψιλὸν ἄνθρωπον, gratia divina inſigniter ornatum, Deo in ipſo non aliter, atqve in aliis prophetis inhabitante. Tam impium errorem cum mittere nollet homo faſtuoſus, & in SS. Trinitate neganda omnes ingenii vires intenderet, de ſede epiſcopali, imperatoris Aureliani autoritate, dejectus eſt. Dicti ſunt ab eo *Pauliani* ſeu *Paulianiſtæ & Samoſateniani.* Errorem ejus ex Orco revocavere Photinus, Machomet, Socinus. Refer huc etiam *Docitas ſeu Phantaſiaſtas*, qvi paulo poſt apoſtolorum tempora putarunt, Chriſtum carnem habuiſſe κατὰ δόκησιν καὶ φαντασίαν.

XXXIIX. Qvosnam Polytheitas vocas & Antitrinitarios?

CERDON ex Simoniorum ſchola eodem tempore, qvo Valentinus, circa A. C. CLXXX. prodiit, &, cum putidos Simonis errores rideri jam ſentiret, novis eos coloribus interpolavit, docens, duos contrarios eſſe Deos: alterum ſuperiorem, bonum & miſericordem, patrem Chriſti, ante evangelium ignotum, qvi vel inimicos juberet diligere; alterum coſmocratora, ſævum & rigidum, qvi mundum condiderit, legem tulerit inimicos non diligere, ſed dentem pro dente, oculum pro oculo eruere juſſerit. Hac ratione Cerdon, univerſa lege Moſaica, librisqve V. T. repudiatis, ſolum evangelium recepit, & Chriſti præterea humanitatem, una cum corporum reſurrectione, negavit. Hunc Cerdonis errorem infeliciter hauſit MARCION *Ponticus*, os illud diaboli, lupus ille, & ille ſerpens eccleſiæ, monachus primum, deinde ob ſtuprum virgini illatum à patre & ab eccleſia rejectus. Impia enim dogmata, lege & prophetis rejectis, de duobus Diis contrariis, de phantaſtico Chriſti corpore, de vita ſolitaria & monachali, damnatisqve nuptiis, de baptiſmo iterando & μετεμψυχώσει diſſeminavit, corporumqve noſtrorum reſurrectionem penitus negavit. Hic eſt, cui, cum forte Polycarpo, Smyrnenſi epiſcopo, teſte Hieronymo in catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum, obviam venienti dixiſſet: *Cognoſcis nos?* reſponſum illud datum: *Cognoſco te primogenitum Satanæ.* Tertullianus libros qvinqve adverſus eum conſcripſit, & Hieronymus eum paſſim dementiæ arguit. Rhodon etiam, teſte Euſebio, eum confutavit. Reliqvit Marcion variis in locis varios diſcipulos: qvorum aliqvi, ut *Synerus*, tertium Deum malum juſto & clementi addiderunt; alii, ut *Hermogenes*, de qvo jam diximus, materiam mundi

Deo

Deo coæternam aſtruxerunt; aliqvi, ut *Apelles*, adulter ille & impurus ſcortator, unum finxerunt Deum bonum & æternum, à qvo alius ignitus Deus, mundi creator, ſit creatus; nonnulli, ut *Severus*, feminas & vinum, tamqvam diaboli creaturas averſati ſunt. Has de πολυθεΐα nugas deteſtati PRAXEAS in Attica, NOETUS & SABELLIUS: in alium non minus gravem ANTITRINITARIORUM inciderunt errorem, Trinitatem non perſonis, ſed ſolis nominibus diſtingventes, eundem Deum in cœlis patrem, in terris crucifixum filium, in viribus creaturarum Spiritum ſanctum appellarunt. Qvam ob cauſam dicti ſunt PATRIPASSIANI, qvia Deum, in una perſona ſubſiſtentem, ut patrem, legem tuliſſe; ut filium, in cruce obiiſſe; ut Spiritum ſanctum, ad apoſtolos veniſſe, dicebant. Alii eos UNIONITAS & MONARCHICOS nominarunt, qvia Deum, tanqvam monarcham mundi unum, introducebant, tribus perſonis haud diſtinctum.

XXXIX. Perge ad Juſtitiarios, qvi de meritis ſuæ virtutis gloriabantur.

Mirum eſt, omnibus pene hæreticis primitivæ eccleſiæ commune eſſe, fidei in Chriſtum parum; operibus pleraqve adſcribere. Sic multi, jam apoſtolorum tempore, ex lege Moſis cum ſcripta, tum oretenus per traditiones patrum accepta, ſalutem eſſe petendam crediderunt, ipſisqve legis ceremoniis, qvas omnes obſervatas cupiebant, vim conferendæ vitæ æternæ tribuerunt. NAZARÆI, ex ſecta Nazaræorum & Jeſſæorum apud Judæos orti, rejecto apoſtolo Paulo, qvoscunqve Moſaicos ritus, præter ſacrificia, ad omnes etiam Chriſtianos pertinere aſſeruerunt: & præterea enthuſiaſmos, cœleſtesqve revelationes jactitarunt, & fictis qvibusdam miraculis ſibi autoritatem conciliarunt. Certum interim eſt *ex Act. XXIV. 5.* primitus ipſos apoſtolos, & Chriſtianos Nazaræos à Chriſto Nazareno vocatos eſſe, qvi diu ſinceram fidei profesſionem ſub obſervatione Leviticarum ceremoniarum retinuere. Hinc *notat Sulpitius*, in Palæſtina Chriſtianos pene omnes, qvos, ut dixi, etiam Nazaræos vulgo vocarunt, ad Adriani usqve tempora, Chriſtum Deum ſub legis obſervatione crediviſſe. Inter omnes autem *Juſtitiarios* conſpicui fuere ENCRATITÆ, à voluntaria & ſuperſtitioſa abſtinentia ita dicti: inter qvos circa annum Chriſti CXXX. APOSTOLICI ſe vocabant *Apotacticos*, qvaſi vitæ auſteritate ab aliis ſecretos. Ab his prima monachatus, & imprimis fratrum mendicantium fundamenta jacta ſunt. Tria

enim vovebant: paupertatem ſeu ἀκτημοσύνην: continentiam: obedientiam. Conjugia damnabant: lapſis gratiam negabant: libros apocryphos pro evangelicis ſubſtituebant. His ſuffragati HIERACHITÆ, ab Hierace Ægyptio dicti, non niſi monachos & feminas, qvæ conjugia ejurarant, in communionem receperunt: reſurrectionem carnis negarunt: infantes à regno cœlorum ob defectum operum excluſerunt: Melchiſedechum pro Spiritu ſancto habuerunt. Qvia igitur hac ratione ſanctis conjugii legib9 proſtratis, omnis ſpes ſalutis in cœlibatu ponebatur, eo dementiæ proruperunt VALESII, alias Eunuchi dicti, ut ſibimetipſis virilia adimerent, hac una via ſe Deo placere arbitrati. Tandem TATIUS, vel potius TATIANUS, anno CLXXV. inſignis primum eccleſiæ paſtor, Juſtini martyris diſcipulus, qvi infinita pene volumina ediderat, & veritatem evangelii variis ſcriptis ſtrenue propugnarat, Juſtino tandem defuncto, qvaſi cœcus doctore deſtitutus, ab eccleſia defecit, & Tatianis inter Encratitas præcipuis originem dedit. Damnavit nuptias, vinum, carnium eſum: pro vino, qvod ex Satanæ & ſerpentis commixtione productum fabulabatur, in ſacra cœna aqvam adhibuit: (unde ejus ſectatores etiam *Aqvarii* & *Hydropamſtatæ* dicti ſunt:) Adamum ſalvum fuiſſe factum negavit: Æonas Valentinianos in ſcenam denuo produxit. Extat adhuc ejus oratio contra Græcos, & Harmonia evangelica: qvam putant ab eo conſcriptam, cum adhuc lateri Juſtini adhæreret. Ad hanc hæreticorum claſſem jure etiam referimus CATHAROS, ſic à ſeipſis qvaſi puros dictos, qvi ſe reliqvis ſanctiores æſtimabant, NOVATIANOS alio nomine dictos. Nam *Novatus*, homo varius & factioſus, cum occaſione perſecutionis Decianæ *Feliciſſimus* qvidam doceret, lapſos judicio Dei relinqvendos, & nullo habito diſcrimine recipiendos eſſe, negavit abnegatores Chriſti & lapſos conſeqvi poſſe ſalutem, niſi denuo lavacro baptiſmi abluerentur. Lapſos igitur admonuit, uti cum Deo agerent, cui ſoli remiſſio peccatorum eſſet relinqvenda: in eccleſia poteſtatem reconciliandi non eſſe. Utqve errori patrocinium qværeret, aliqvem ſuæ ſectæ aſſeclam, uti jam ſupra demonſtratum eſt, curavit in ſchiſmate epiſcopum Romæ eligi. Et qvanqvam ipſe ſub Valeriano periit; dogma tamen ejus diu eccleſiam fatigavit, & imprimis à *Melitianis* acriter propugnatum eſt. Hi nullum cum illis, qvi ad tormentorum vim ſuſtinendam impares, tyrannorum edictis obſecuti, Diis ante abjuratis thus adoleverant, commercium habebant, & nec reverſis ad Chriſtum, & lapſum ſuum feriò confeſſis, gratiam ullam promittebant: ceremoni-

monias præterea legis poſtliminio in eccleſiam reducebant: pulſis ſubinde tintinnabulis Deum placare conabantur: nuptias ſecundas cum Montaniſtis damnabant.

XL. *Qvinam tandem ſunt Paradotæ & Pſeudo-apoſtoli, qvi aut traditionibus & pſeudographematibus uſi, aut ratione abuſi, apoſtolis & eorum libris ſe oppoſuerunt?*

In horum numero ipſe Paulus in epiſtolis ad Timotheum recenſet *Hymenæum & Philetum*, qvi dicebant, reſurrectionem jam eſſe factam, imo qvotidie fieri, qvoties carnali generatione liberi prodeunt, ut patet ex Theodoreto. Orthodoxi illis vocabantur *Peluſiotæ*, qvaſi lutei (πηλὸς enim lutum eſt) qvia crederent, cum membris corporis nos reſurrecturos. Omnem religionis uſum tollebant, ſpeqve vitæ alterius ſublata, qvum piis in hoc ſeculo non melius, ſed utplurimum pejus res ſuccedant, qvam impiis, nihil ſatis firmum reliqverunt, qvod animum in religione retineret. Meminit idem apoſtolus *Phygelli, Alexandri & Hermogenis*, qvos vocat blaſphemos; in fide naufragium paſſos; Satanæ traditos; à ſe, adeoqve à veritate averſos. Illis addit Johannes *epiſt. III. verſ. 9. Diotrephen*, eumqve vocat φιλοπρωτεύοντα, tanqvam antichriſti præcurſorem. Omnibus his *Simon magus, Menander & Saturninus* ſuccenturiati, prophetas non locutos credebant æterni Dei impulſu: ſed vel angelis, vel ipſis malignis ſpiritibus vaticinia eorum tribuebant. *Ebion* acta apoſtolorum alia edidit, qvam qvæ nos legimus, & Pauli epiſtolas, tanqvam apoſtatæ, omnesqve evangeliſtarum libros, præter Matthæum, rejecit. *Elxai*, univerſa fere ſcriptura repudiata, ſua ſcripta tanqvam è cœlo lapſa, commendavit. *Cerinthus* jactavit, per angelos ſibi, qvæ proferret, revelata. *Gnoſtici* ex traditionibus, qvaſi ab apoſtolis ad ſe propagatis, ſuos errores palliabant. *Baſilides* novos prophetas commendabat, Barrabam & Barcoph. *Carpocrates* Platonis philoſophiam evangelicæ veritati magno faſtu anteferebat. *Marcion* ſolum Lucam admittebat, ſed nec ipſum, niſi mancum. *Cerdo* legem, tanqvam à malo & crudeli Deo latam, rejiciebat. *Nazaræi* Pauli ſcripta improbabant. *Severus* Philumelam puellam dicebat inſpiratam divinitus, ad cujus dicta & vaticinia ſe totum componebat. *Montanus* prophetas arreptitios fuiſſe, nec, qvæ locuti fuiſſent, intellexiſſe, ſomniabat. Summa: Diabolus, non ignarus, nulla re magis regnum ſuum ſtabiliri, qvam ſi libri prophe-

tici & apoſtolici è manibus mortalium excutiantur, omnem movit lapidem, ut, fontibus illis vivis relictis, hæretici ciſternas ſibi foderent, in qvibus non eſt aqva. Sic igitur repudiata ſacra ſcriptura, excogitata ſunt, qvod diximus, nova acta apoſtolorum, nova evangelia, novæ hiſtoriæ, novi libri dogmatici: & pleriqve hæreticorum aut raptus enthuſiaſticos & revelationes, aut traditiones apoſtolicas, viva voce factas, more noſtrorum pontificiorum, jactitarunt. Ad hanc claſſem referimus ARABICOS & θνητοψυχίτας, qvi animas cum corporibus interire docuerunt: RHETORIUM, qvi omnes hæreticos recte ambulare, & vera dicere aſſeruit; *alios*, qvos Auguſtinus *hæreſi LXXIX.* dicit, damnatos homines, poſtqvam Chriſtus ad inferos deſcendit, ſalvos factos, crediditſe: CHILIASTAS deniqve ſeu *Millenarios*, qvibus viam primus Cerinthus, ut diximus, ſtravit. Docuit enim ex fabulis Judæorum, vitam æternam fore in terra, & Hieroſolymis mille annis in variarum voluptatum fruitione homines pios victuros. Deinde Papias, Hierapolitanus epiſcopus, vir inſignis, ſed teſte Euſebio, exigui judicii, incertis dementatus traditionibus; de regno Chriſti in his terris mille annos, citra ullam miſeriæ humanæ admixtionem duraturo, fabulatus eſt: qvæ poſtea *Nepos* qvidam circa A. C. CCLXIV, magno conatu, libris etiam editis, defendit. Præter hos Auguſtinus nominat qvosdam ÆTERNALES, qvi dixerant, mundum poſt reſurrectionem mortuorum in eodem ſtatu, in qvo nunc eſt, eſſe manſurum, neqve ita eſſe mutandum, ut ſit cœlum novum & terra nova. Adde OPHEOS, qvi crediderunt innumerabiles mundos: & PROCLIANITAS, qvi Chriſtum negabant in carnem veniſſe, dicti aut *Chriſtolytæ*, qvod Chriſtum diſſolverent, cumqve cum SELEUCIANIS & HERMIANIS in cœlum cum carne aſcendiſſe negarent, aut *Aphthardocitæ*, qvod Chriſtum verum hominem fuiſſe, aut vere paſſionem ſuſtinuiſſe negarent.

Hæ hæreſes omnes originem debent *Simoni mago*, qvi Cabbaliſtarum & philoſophorum aſſertionibus abuſus, & à Cacodæmonibus, qvibuscum familiariter verſabatur, deceptus, id erat eccleſiæ N. T. qvod Cain antediluvianis, & Cham Noachidis. Qvia enim in libris Cabbaliſtarum Judaicis de decem deitatis Sephiroth ſeu numerationibus à ſe invicem defluentibus illa legerat, qvæ in Juda noſtro *lib. 1. dial. 4. c. 17. & dial. 6. cap. 10.* deſcripſimus: theogoniam ſeu genealogiam deorum, à gentilibus ſcriptoribus aſſertam, qvantivis æſtimabat. Illa fabulati ſunt, *Demogorgonem* ex utero *Chaus* tumultuante *Litigium* extraxiſſe, inq;

ſudo-

ſudorem ſolutum ignita ſuſpiria, materiam ſolis & ſtellarum, exhalaviſſe, & deinde *Æthem* condidiſſe, qvi ex *Hemem* progenuerit *Cœlum & Jovem*, ſicuti ex Jove prodierint *Minerva, Mercurius & reliqvi Dii Soteres*. Aliis tantum nominibus eosdem Deorum à ſe invicem proceſſus, qvos ſibi imaginabatur, deſcripſit Simon magus. Tota igitur *Gnoſticorum* ſchola ſe illi debet cum omnibus illis, qvæ de longo Æonum exercitu nugatur. Debent illi *Polytheitæ* varias variorum Deorum ſuorum probolas, emiſſiones & emanationes. *Antitrinitarii* ſe illi debent, qvia, cum Simonem magum intelligerent docuiſſe, qvod jam ut pater, jam ut filius, jam ut Spiritus ſanctus apparuerit, putabant perſonas deitatis nomine tantum differre. Debent etiam illi ſuam hæreſin *Juſtitiarii*, qvia illum docuiſſe meminerant, pſychicam & animalem materiam non poſſe aliter liberari, qvam per virtutum meritum. *Pneumatici* interim *Gnoſticorum*, qvia à Simone mago didicerant, Moſen & prophetas non eſſe audiendos ab illis, qvi excellentioris ſint naturæ, qvam qvibus norma vivendi præſcribi qveat, vixere, ut libebat. *Ariani*, qvia Simon dixerat, Chriſtum, cum non eſſet homo, ut hominem apparuiſſe: finxerunt, carnem & λόγον eſſe unius ſubſtantiæ, non ejusdem cum patre eſſentiæ. *Pa-radoræ*, qvi ſcripturarum autoritatem poſtponebant traditionibus aut ratiociniis ſuis, id ipſum agebant, qvod egiſſe Simonem conſtat. Sed in *Symbolo Nicæno* anno CCCXXV. omnis Simoniaca & magica impietas confecta eſt. Tota enim Gnoſticorum machina corruit, cum Chriſtiani adſtringuntur ad *credendum unum Deum*, non diſtinctum à Demiurgo: *patrem omnipotentem*, adeoqve materiam Hermogenis ſibi coæternam non ſupponentem: *creatorem viſibilium omnium & inviſibilium*, ut ita rejiciantur omnes Æones & angeli, qvibus hæretici creationem mundi adſcripſere. Cumqve confiteri jubemur *unum Dominum Jeſum Chriſtum, filium Dei unigenitum & ex patre ante omnes Æonas ſeu ante omnia ſecula natum, Deum de Deo, lumen de lumine, patri conſubſtantialem, per qvem omnia facta ſunt, incarnatum tandem de ſpiritu ſancto ex Maria virgine natum, redivivum, in cœlos ad Dexteram Dei evectum*, rejecta eſt de tribus Chriſtis fabula Valentini: & Domini noſtri Jeſu Chriſti æternitas & conſubſtantialitas cum patre æterno contra Arium, ut & vera, non putativa incarnatio, mors, reſurrectio & aſcenſio contra Docitas eſt aſſerta. Præterea, cum ſic credere jubemur in unum Deum, ut illum aſſeramus *Patrem, Filium & Spiritum ſanctum*, damnati ſunt Pneumatomachi, & qvicunqve credebant, Spiritum ſanctum tandem poſt XXX. Æonas pro-

productum. Cumq; Macedoniani pergerent Spiritum ſanctum dicere creaturam, & Donatiſtæ atqve Montenſes ſe ſolos putarent eſſe Simonis magi πνευματικοὺς, ſine macula & peccato, & rebaptiſarent omnes, qvi aliorum baptiſmo eſſent initiati; reliqviæ etiam Gnoſticorum negarent carni & corpori ſalutem, qvaſi ſola anima eſſet ſalvanda, per multas metempſychoſes in vitam alterius ſeculi introitura: ideoqve *patres Conſtantinopolitani* in ſecundo concilio œcumenico addiderunt, ſe credere, *ſpiritum ſanctum eſſe Dominum & vivificantem, cum patre & filio ſimul adorandum*: credere item *unam ſanctam catholicam apoſtolicam eccleſiam*, qvæ nihil extra apoſtolorum ſcripta credat: *unum item baptiſma in remiſſionem peccatorum & corporum reſurrectionem.*

XLI. Qvid ſi hæreticos trium primorum ſeculorum ſic oculis ſubjiceres, ut, qvo tempore qviq; vixerint, intelligerem?

Simoniani ſub Caligula innotuerunt A. C.	39
Hymenæus, Philetus, Phygellus, Alexander, Hermogenes, Elymas magus ſub Claudio	44
Nazaræi & Nicolaitæ ſub Nerone	56
Ebionæi ſtatim poſt excidium Hieroſ. ſub Veſpaſiano	73
Menandriani ſub Tito	80
Diotrephes Joh ep. III: v. 9.	86
Cerinthiani ſub Domitiano	90
Baſilidiani, Carpocratiani, Saturniniani, ſub Adriano	126
Valentiniani, Secundiani, Ophei, Ptolemiani, Heraclionitæ, Cerdoniani, Marcitæ, Colarbaſii, ſub Antonino Pio	140
Gnoſtici, Ophitæ, Origeniani, Cainitæ, Adamitæ, Sethiani, Marcionitæ, Noëtiani, Tatiani, Encratitæ, Bardeſaniſtæ, Aqvarii ſeu Hydroparaſtatæ, Cataphryges ſive Montaniſtæ, Pepuziani, Artotyritæ, Apoſtolici, Aqvei, ſub Antonino Philoſopho	170
Apellitæ, Rhetoriani, Floriani, Severiani, Qvartadecimani, Artemo, Alogii, Hermogeniani ſeu Seleuciani, Theodotiani, Melchiſedechiani, Tertullianiſtæ, Angelici, ſub Severo	200
Helceſaitæ & Berylliani ſub Gordiano	240
Valeſii & Ambici ſub Philippo	245
Novatiani ſub Decio	241

Ca-

Cathari, Sabelliani ſeu Patripaſſiani, Origeniſtæ ſeu Adamantii ſeu Allegoriſtæ, Æternales, Chiliaſtæ, Liberatores, ſub Valeriano 255
Nepotiani, Samoſateniani ſeu Pauliani, Hieracbitæ ſub Galieno 260
Manichæi, Seleuciani, Proclianitæ, ſub Aureliano 270
Monarchici ſeu Unionitæ, ſub Tacito 276
Melitiani ſub Conſtantino M. 307

XLII. Auſus Satanæ per hæreticos magni fuerunt: qvos ſacrificuli gentilium, & qvi inter Judæos immani in Chriſtum odio ardebant, procul dubio egregie promoverunt.

Fremuit deſtruendus, & regno ſuo mox ruituro varia qvæſiit ſuſtentacula. Spreta tamen ſunt ſacrificia, ſpreta idola, ſpretæ vanitates: & qvanqvam ſangvis Chriſtianorum, horrenda tyrannide profuſus, exemplum fuit ſævitiæ infernalis: & hæretici, verſutiæ ſatanicæ fœtus putidiſſimus, vineam Domini noviter plantatam variis hoſtium injuriis ſceleſte expoſuerunt: effloruit tamen veritas, & vires preſſa ſumſit. Ipſe Nero omnes religiones, præter Deam Syriam, contemſit: qvam tamen ipſam etiam urina, in ſua qvoqve numina impius, contaminavit, *ut Svetonius ait.* Ejus ſucceſſores in nullo pene pretio habuerunt idola. Roma tamen, tanqvam hæreſium non ſolum, ſed & idololatriæ proprium qvaſi domicilium, toto hoc tempore adverſus nomen Chriſtianum tanto odio flagravit, ut nec ipſi ſenatori Apollonio fidem profeſſo parceret. Nec enim imperatores tantum in innocentes ſævierunt, ſed & ſenatus in collegas. Dum vero ſic omne obſeqvium filio Dei detrahebant, non ſunt veriti præter alios mortales, in numerum Deorum aſſumtos, *Antinoum*, Adriani catamitum & amaſium, contra antiqvos Romanorum mores, in Deos referre, & *Antonino Pio,* ejusqve uxori *Fauſtinæ*, templis conditis; nova ſacra inſtituere, fraudibusqve magorum omnia ſacra proſtituere. Ideoqve juſto Dei judicio, cum Chriſtiani non poſſent fictorum numinum cultum antiqvare, Romanorum id præſtitit imperator. Heliogabalus enim, teſte Lampridio, Deum ſuum *Elagabalum*, qvi Phœnicibus ſol fuit, in orbem advexit, inqve templum, qvod ei conſtruxerat, omnem omnium templorum ſacram ſuppellectilem tranſtulit, omnesqve Deos ſui Dei miniſtros eſſe arbitratus, non Romanos tantum, ſed & omnes per orbem religiones, religione paulo poſt extingvenda abrogavit. Animam ſic agebat ſuperſtitio pagana, & fruſtra renitente Satana ruebat: lu-

ce evangelii interea viam ad verum Deum commonſtrante. Et qvanqvam multi philoſophorum, ut eſt apud Baronium in annalibus ad annum LXXV, orbem terrarum obibant, ut adverſus invaleſcentem Chriſti fidem, inveteratam ſuperſtitionem perſvaderent mortalibus: omnis tamen eorum conatus fuit irritus. Diſcedebant illi in varias ſectas, & diverſis inter ſe opinionibus digladiabantur: ſed in Chriſto oppugnando plerumqve erant concordes. Alii ex illis dicti ſunt ſectari philoſophiam *Barbaricam*, alii *Græcam*, eamqve aut *Italicam*, aut *Ionicam*. In BARBARICA philoſophia apud Perſas erant *Magi*; apud Babylonicos *Chaldæi*; apud Indas *Brachmanes* & *Gymnoſophiſtæ*; apud Gallos *Druydæ* & *Semnothei*. In ITALICA, qvæ originem debebat *Pythagoræ Samio*, *Pherecydis* Syri & *Hermclyti* diſcipulo ſapientiam in magna Græcia apud Calabros docenti, conſpicui fuerant *Xenophanes* ſectæ Eleaticæ conditor: *Parmenides*: *Meliſſus*: *Zeno Eleaticus*: *Epicharmis*: *Eudoxus*: *Empedocles*: *Leucippus*: & non tantopere voluptatibus deditus, ut creditur, *Epicurus*. JONICA, autore *Thaleto Mileſio*, circa tempora Davidis, initio in Græcia Aſiatica floruit: in qva ordine ſibi ſucceſſere *Anaximander*: *Anaximenes*: *Anaxagoras*, qvi primus Athenis docuit: *Archelaus Socrates*. E ſchola SOCRATIS prodiere *Antiſthenes*, *Ariſtippus*, *Plato*. ANTISTHENES conditor fuit *Cynicæ ſcholæ*, in qva floruere *Diogenes Cynicus*: *Crates Thebanus*: *Zeno Cittiæus*, cui originem debent *Stoici*: interqve eos præcipui, *Cleanthes* & *Chryſippus*. ARISTIPPUS condidit ſectam *Cyrenaicam* ſeu *Hegeſiacam*; in qva cum Epicuræis voluptas habebatur pro ſummo bono, & cum *Scepticis*, *Pyrrhonicis* & *Ephecticis* in omnibus rebus aſſenſus ſuſpendebatur. PLATO condidit veterem *Academiam*, in qva nec omnia dicebantur neceſſaria, nec contingentia. Illi ſucceſſere *Speuſippus* ex ſorore nepos & *Ariſtoteles*. SPEUSIPPO ſucceſſores fuere *Xenocrates*: *Polemon*: *Crates*: *Arceſilaus*, *mediæ Academiæ autor*, in qva de omnibus rebus in utramqve partem diſputabatur, & *Lacydes*, *novæ Academiæ conditor*, in qva *Carneades* ille præcipue floruit, qvi de omnibus rebus dubitavit & ἀκαταληψίαν atqve ἐποχὴν cum Cyrenaicis docuit. ARISTOTELES, qvi Socratem audierat per triennium; Platonem per XXI. annos, liberius de omnibus rebus diſſerendo, nulli ſe majorum addixit, naturæ magis ſectator, qvam theologiæ: unde etiam naturalis philoſophus dictus eſt, ſicut Plato divinus. Succeſſit ei *in ſchola peripatetica Theophraſtus*, diligens plantarum indagator; Theophraſto *Strato Lampſacenus*, cognomine Phyſicus; Stratoni *Lycon*, qvi fabulis philoſophiam miſcu-

miſcuit. Inde *Ariſto : Critolaus : Diodorus* : & ab Ariſtotele undecimus *Andronicus Rhodius*, qvi primus tempore Auguſti Ariſtotelis & Theophraſti libros promulgavit & commentariis illuſtravit. Poſt eum floruere *Eudoxus : Athenodorus : Clenarcus.* Circa annum CC. *Alexander Aphrodiſienſis* ex Caria, totus ex Ariſtotelis verbis, tanqvam nulla parte negandis, pendebat: qvem ordine ſecuti ſunt *Porphyrius*, *Olympiodorus*, *Boëthius : Themiſtius : Hermias : Simplicius.* Circa annum Chriſti IↃcLIIX. cœperunt excellere *Arabes*, ad qvos philoſophia à Græcis migravit. Inter eos præcipuè *Averroës*, Cordubæ in Hiſpania floruit: qvi ſingula Ariſtotelis verba credidit divina oracula, & ampliſſimis illuſtravit commentariis. Tandem ſeculo XII. *peripatetica philoſophandi ratio in eccleſiam eſt invecta*, & autoritas Ariſtotelis cum apoſtolorum autoritate confuſa, *ut dicemus lib. 3. ſect. 1. qvæſt. 2.* Nec minus, præſertim ſeculis prioribus, excelluit *philoſophia Platonica*, in qva multi inventi ſunt, qvi ſe myſteriis fidei Chriſtianæ acriter oppoſuere, *ut Apollonius Tyanæus : Demetrius Cynicus : Muſonius : Epictetus : Plotinus : Jamblichus : Libanius ſophiſta.* Doctrina tamen crucis prævaluit in ſchola piſcatorum. Et memorabile eſt, qvod *Plotinus*, Ammonii Chriſtiani philoſophi diſcipulus, à Gallieno imperatore, cui fuit acceptiſſimus, impetrare voluit, ut Campania urbs philoſophorum conderetur, nomine *Platonopoleos*: qvam qvi habitarent, Platonis legibus uterentur. Sed hic conatus eſt impeditus: nec dogmata Platonica in toto orbe potuerunt unum oppidum invenire, in qvo traderentur, cum jam totus pene orbis Chriſti dogma recepiſſet, inqve eo nobiliſſimi qvoqve philoſophorum. Memorabile imprimis & hoc eſt, qvod in tam diverſis philoſophorum ſectis de Deo ejusqve providentia in diverſas itum ſit ſententias. *Athei*, interq; eos *Protagoras, Diagoras Chius, Theodorus Cyrenæus*, Deum prorſus negarunt: qvanqvam factum, ut multi, qvi ἀθεότητος damnabantur, innocentiores fuerint illis, à qvibus damnabantur: qvia, dum cum Socrate negabant divinitatem iis rebus ineſſe, qvas alii pro Deo colunt, accuſabantur impietatis, cujus magis rei erant accuſatores. *Epicuræi* Deum fatebantur, ſed eum citra providentiam dixerunt in perpetua qviete locatum. *Peripatetici* non prorſus otioſum rati DEUM, primum illi primi cœli raptum tribuebant, ſupremiqve cœlorum orbi ſic alligatum putabant, ut à cura aliarum rerum ſemotus, nihil norit, niſi ſe & ſua; omnia vero alia ignoret, aut, ſi novit, per eminentiam ſaltem, dum ſe intuetur, ea cognoſcat i. e. revera ignoret, & curam rerum ſublunarium, neſcio

qvibus *λόγοις οὐσίας* ſeu ſpecificis & æternis formis permittat. *Stoici* mentem per totũ mundũ diffuſam vocabant Deum, *πρόνοιαν*, *ἀνάγκην* ſeu neceſſitatem, *εἱμαρμένην* ſeu fatum & fatalem atq; im̃utabilem cauſarum æternarum continuationem. Et hanc divinam mentem cenſebant ſic conſpicuis naturæ partibus coaluiſſe, ut unum inde conſtituatur animal, & mundus poſſit vocari Deus, Deus mundus. Etſi autem omnes Stoici docebant, mentem divinam fatali ordine & inevitabili rerum & actionum neceſſitate devinciri: inter ſe tamen diſſentiebant, ſi qværebatur, *an Deus futurorum eſſet præſcius.* Alii enim cum *Chryſippo* & *Cicerone* ea, qvæ à voluntatis humanæ libertate pendent, fato eximebant, & hæc, qvia ſint contingentia, à Deo præſciri negabant: alii *cum Diodoro* nihil omnino fieri dicebant, qvod non ſit neceſſe, &, qvicqvid præſcit Deus futurum, ideo præſcire, qvia illa decrevit, & propterea omnia etiam de futuro fieri neceſſario. Hæc ideo recenſui, ut intelligatur, eaſdem controverſias olim inter philoſophos agitatas eſſe, in qvibus jam occupantur *ſcholæ Reformatorum*, dum aliqvi eorum defendunt, nihil Deum præſcire, qvod non decreverit, adeoqve etiam mala eundem decreviſſe. Longe ſanior *Plato*, qvi non permiſit qvenqvam hoc defendere in ſua civitate, qvod Deus bonus cauſa mali dicatur. Illud hic monendum, *qvod ſubinde paganæ ſuperſtitioni, ex eccleſia eliminatæ, denuo locus in illa qvæſitus & multis in rebus obtentus ſit.* Dum enim epiſcopi multa gentilium inſtituta, mores & feſta, etſi qvodammodo ad Chriſtianam fidem emendata, putabant in ſacris ſuis retinenda, ut cum ferias gentilium Deorum in celebritates ſanctorum martyrum mutabant, flaminesqve eorum ſuis veſtimentis & ritibus, ut facilius plebem ſibi devincirent, imitabantur; dum etiam plebs ultro in ſuperſtitionem propendebat, ſive ſortilegia eſſent inſtituenda, ſive vota ad fontes & arbores reddenda, ſive phylacteria dæmoniaca & characteres incogniti appendendi: ſæpe majoris profani æſtimabantur ritus, qvam Chriſti fides, ut de his omnibus conqveritur *Auguſtinus ſerm. CXV. de temp.* Hinc factum eſt, ut lux veritatis & pietatis tandem multis modis à nebulis dudum ad Orcum damnatis iterum ſit obſcurata. Purgatorium Platonicorum & poëtarum iterum incaluit: Intelligentiæ cœlorum & angeli denuo ſunt adorati: defuncti in vota vocati: opera providentiæ Dei inter eos diſtributa: conſilia ab illis rogata: aqvis luſtralibus, flagellationibus proprii corporis, religioſorum & monachorum meritis, proceſſionibus in diebus ſupplicationum pompoſis, imaginum cultu, ſacris imaginibus & cereis luſtrationis cauſa excitatis,

verus

verus Dei cultus horrendum depravatus. Cui impietati qvod tandem Deus per Lutherum voluerit modum ponere, id inter maxima Dei beneficia reputamus.

JUDÆOS qvod attinet, libro ſuperiore jam diximus, qvibusnam fatis tempore Chriſtianorum uſi ſint. Id hic præprimis notamus, tempore apoſtolorum alios dictos eſſe *κατ' ἐξοχὴν Hebræos*, qvi in Palæſtina & Hieroſolymis commorabantur: alios fuiſſe *ex reliqviis eorum Iſraëlitarum*, qvi à Salmanaſſare, rege Aſſyriorum, abducti ſunt, *deq; qvibus diximus lib. 1. ſect. 2. q. 35.* (forte ſunt ſtirps illorum, qvorum adhuc in Sinis ſynagogæ aliqvot eſſe dicuntur, ubi ignoratur nomen Judæorum & lectio Bibliorum cum punctis) alios *διασπορᾶς ſeu diſperſionis Babylonicæ*, ex reliqviis eorum, qvi à Nebucadnezare abducti, poſt ſolutam captivitatem Babylonicam, malebant inter gentes commorari, qvam Hieroſolyma reverti, & paraphraſi Chaldaica Onkeli utebantur: alios *διασπορᾶς ſeu diſperſionis Græcæ Joh. VII, 35.* qvi inter Græcos diſperſi & peregrini, lectione LXX. interpretum uſi, ab aliis tanqvam ſchiſmatici habebantur & hæretici. Cum Romani tandem, exciſis Hieroſolymis, Judæos ſuperſtites alio migrare juberent, *diſperſio eorum univerſalis per totum terrarum orbem eſt facta.* Sciendum interim eſt, qvod, anteqvam evertebantur Hieroſolyma à Romanis, Judæorum regiones diſtribuebantur in *Galilæam, Samariam & Judæam. Galilæa,* Libano contigua, dividebatur in *ſuperiorem ſeu gentium, & in inferiorem ſeu Tiberiados*, in qva Nazareth, patria Salvatoris. Tempore Herodis dividebatur regnum illud, qvod dicebatur Judæorum, in *qvatuor tetrarchias*; qvarum *una* erat Judæa; *altera* Samaria; *tertia* Galilæa & Petræa; *qvarta* Trachonitis & Ituræa: qvarum *illa* complectebatur montana Gileadi, Hermonis & Antilibani, cujus partes Auranitis & Batanæa; *hæc* continebat Chalcyden, unde etiam dicta eſt Chalcydene. *His ſuis terris ejecti Judæi*, qvomodo ſub Trajano & Adriano magnis acti furoribus, patriam amiſſam recuperare fruſtra ſint anniſi; qvomodo à Juliano fruſtra ad inſtaurationem exciſi templi invitati; qvomodo fruſtra ab impoſtoribus, nomen Meſſiæ ſibi vendicantibus, ad libertatem multoties vocati, *diximus ſuperiore libro ſect. 2. q 55.* Id imprimis obſervandum, qvod, *docente G. Hornio in antiqva Geographia*, ſexto ſeculo ineunte *rex Jemenis* ſeu *Arabiæ felicis*, qvam *Sabæi & Hamyaritæ* ſeu *Homeritæ* incolunt, amplexus ſit Judaiſmum. Cujus ſucceſſor *Dunawas*, Procopio *Dunaas Judæus*, cum inſenſe perſeqveretur Chriſtianos, ægrè id tulit *Helliſtanus*, Æthiopum Abyſſinorum im-

imperator, Chriſtiano nomini addictus. Hic ſe ex illis cenſebat oriundum regibus, qvi deſcendunt ex regina *Nicaule ſeu Nicanna*, qvæ cum Salomone amicitiam & connubia contraxit. Sed Arabes Abyſſinis contradicunt, & reginam, qvæ ad Salomonis ſapientiam cognoſcendam in Palæſtinam venit, dicunt fuiſſe reginam Arabiæ, nomine *Helkin*. Prædictus Helliſtanus, cauſam Chriſtianorum acturus, arma in Homeritas, in Arabia Judaizantes, convertit & eos evertit. Sic *Judaicum imperium*, de cujus latiſſimis in Arabia limitibus Judæi multa fabulantur, ceſſit Æthiopibus: qvos Procopius vocat Auxumitas, ab Auxumi, Abyſſinorum metropoli. Homeritæ poſtea, paulo ante Machometis tempora, à Perſis in regnum reſtituti ſunt, & deinde Alcoranum receperunt. Qvicunqve interea Judæi nomen Chriſti in imperio Romano deteſtabantur, & publice odium blaſphemiis, aliisqve ſceleribus in Chriſtianos declarabant, ſubinde ex diverſis regnis emigrare juſſi ſunt. *Seculo VII.* Phocas eos ejecit Antiochia; Heraclius Hieroſolymis, ubi poteſtatem habitandi recuperarant; reges Hiſpaniæ, juxta Concilii Toletani VI. decretum, ex Hiſpania. *Seculo IX.* Nauclerus refert, Judæum in Syria imaginem Chriſti lancea ſuffodiſſe, unde ſangvis profluxit uberrime: multosqve Judæorum ad id miraculum fuiſſe converſos. *Seculo XI.* cum ſacrum bellum adverſus Sacracenos flagrabat, magna clades Judæorum in præcipuis Germaniæ oppidis eſt facta, qvod Saracenos de expeditione hac præmonuiſſent, & principi Babylonis fuiſſent autores, ut templum Hieroſolymorum deſtrueret. *Seculo XII.* ex Gallia & Anglia ſunt ejecti: &, ſi qvi ex illis ſubſtitere, poſtea ſine omni ſpe reditus juſſi ſunt emigrare. Qvo ipſo tempore novus Pſeudo-Meſſias in Perſia, *David El David*, magna manu collecta, multis portentis fallacibus editis, Judæos libertati reddere volebat. Sed captus & capite plexus eſt; Judæi auro multati. *Seculo XIII.* in Navarræ regno ſex illorum millia ſunt interfecta, qvod cum aliis, ut imperatum fuerat, inde non emigraſſent. Ejecti ſunt eodem tempore ex Francia orientali, & è Noriberga, Moguntia & aliis Germaniæ civitatibus, ob infanticidia, depravationem monetæ, blaſphemias, colluſiones cum Tartaris, hoc ſeculo pernicioſa expeditione in Chriſtianorum orbem ſeſe infundentibus. *Seculo XIV.* ob eadem ſcelera ab Hiſpanis partim trucidati, partim interfecti ſunt. Et hæc eorum perſecutio magis adhuc *Seculo XV.* invaluit in Portugallia, Hungaria, Polonia, Italia, & Germania. *Nec deſunt cauſæ Chriſtianis, qvare cohabitationem eorum fugiant.* Norunt, ſe ab illis vocari *Gojim, Idumæos, Minnios ſeu hæreti-*

reticos; ſuum Salvatorem illis eſſe *Mamzer* ſeu ſpurium & facinoroſum; ipſos ſibi laudi ducere, ſi nobis varia fraude imponant, nec cibum nobiscum capiant; ſæpe deprehenſos eſſe Chriſtianorum infantes enecaſſe, ut eorum ſangvine abuterentur. Paſſim tamen adhuc per orbis provincias vagantur, patria extorres: tamqve freqventes alicubi ſunt, ut numerum illorum inire non liceat. In ſola Conſtantinopoli & Theſſalonica ultra ſexcenties mille dicuntur inveniri. Numeroſi etiam ſunt Alepi, Tripoli, Damaſci, in Rhodo, Perſia & Arabia apud Aſiaticos, ut & Alexandriæ, Cairi, Feſſæ & Marocci in Africa. In India etiam & in Tartaria non pauci deprehenduntur.

XLIII. Dimitterem te ad ſecundam eccleſiæ Chriſti ætatem, niſi de monachis, qvorum jam aliqvos inter hæreticos numeraſti, anſam qværendi ipſe ſuppeditaſſes. Dic igitur, num in hac prima eccleſiæ ætate monachi fuerint?

Non diffiteor, pleroſqve apoſtolorum, ut in terrarum orbe circumeundo à familia non detinerentur, vitam tranſegiſſe cœlibem. Fateor, idem plures ſanctos viros feciſſe, qvi in propagando evangelio adverſus tot imperatorum edicta occupati, à nexu conjugali abſtinuerunt. Qvin & nonnullos, in ſilvas & loca deſerta digreſſos, aut vim Chriſtianis intentatam declinaſſe, aut ſcholis apertis diſcipulos erudiiſſe non nego. Sed nullos, niſi peſſimos hæreticos, conjugium & ſocialem vitam, tanqvam rem Deo minus placentem, odiſſe, aut in meritis operum monachalium ſalutem qvæſiiſſe, ſonore conteſtor,& ſi qvis raſorum monachorum diverſum ſentit, (ſentiunt autem omnes) facilè evincam. Infelix autem error *Encratitarum, Hierachitarum, Manichæorum & Apoſtolicorum hæreticorum*, pedetentim irrepſit in eccleſiam: qvæ, cœlibatum ſuperſtitioſum, & externam nonnullorum ſanctitatem, nimium admirata, monachos, qvi hactenus in locis ſemotis, aut perſecutionibus pulſi, aut religione nusqvam imperata exardeſcentes, ſubſtiterant, & ritus partim hypocriticos, partim hæreticos amplecti cœperant, in urbes recepit. Qvo tamen ipſo ſalus communis qværi videbatur. *Monaſteria* enim prima non erant latibula ignavorum fucorum, & ventri deditorum hominum, ut hactenus pleraqve fuerunt, ſed in illis, tanqvam ſcholis theologicis & philoſophicis, juventus erudiebatur, ut ſemper in promtu eſſent, qvi eccle-

cleſiis præficerentur. Videri de hac re poteſt *Auguſtinus*, qvi *libro primo de moribus eccleſiæ catholicæ* deſcribit primævam pietatem *I. Eremitarum ſeu anachoretarum*, qvorum in tantum proceſſiſſe dicit temperantiam & continentiam, ut reſtringenda nonnullis, & qvaſi ad humanos fines revocanda videretur. *II. Monachorum ſeu cœnobitarum*, ſub decanis & patribus, qvorum ut minimum, diei tempore extremo, dum adhuc jejuni erant, terna millia ad ſingulos patres audiendos conveniebant. *III. Monacharum*, qvæ lanificio corpus exercebant ac ſuſtentabant, veſtesqve fratribus tradebant, ut ab iis viciſſim, qvorum ad victum uſus eſt, acciperent. *IV. Clericorum ſeu presbyterorum & diaconorum*, qvi in templo ſacris præerant. *V. Eorum, qvi in civitate ſimul vivebant ſub uno presbytero*, & jejuniis incredibilibus per triduum vel amplius ſeſe exercebant. *Hieronymus* in epiſtola XXII. ad Euſtochium *cœnobitas in Ægypto*, ex communi viventes, dicit vocatos fuiſſe *Sanſes*; qvi ſoli habitarunt per deſerta, *Anachoretas*; qvi bini & terni in urbibus de eo, qvod laborando acqviſivere, in communi vivebant, *Remebothos*. Rectè Cuſpinianus: *In cœnobiis optimæ artes docebantur: erudiebantur fratres in virtutibus ac diſciplinis: vitam vivebant honeſtam & ſanctam: omnis conatus erat in adipiſcenda ſimul eruditione ac tranqvillitate. Sed inſtitutum humanum mox inhumana excepit oſcitantia & negligentia, & in tot inutilia terræ pondera theſauri regum & æraria regnorum erogabantur, miriſq; artibus extorqvebantur.* Evagrius adhuc aliter monachorum genera diſpeſcit, & aliqvos nominat *Cœnobitas*, qvi gregatim una viventes, nihilqve certi poſſidentes, ita omnia habuerunt communia, ut, qva veſte hic uſus eſſet heri, eadem hodie alius uteretur: alios *Eremitas ſeu Anachoretas*, qvi aut ſub dio cum feris verſabantur, aut ſe ſolos parvis caſis includebant, in qvibus ſeſe neqve erigere, neqve cubare commodum potuerunt; nonnullos *Pabulatores*, qvi prorſus naturam humanam exuentes, aſpectu horridi, veri miſanthropi, tantum, qvæ natura tecta eſſe voluit, obtexerunt, cætera nudi, inqve ſolitudinibus vagati, radiculas & herbas in cibum qvæſierunt; *Circulares* deniqve, ἀπαθεῖς dictos, qvi (ut hoc modo inanem gloriam, ceu dixerunt, conculcarent) geſticulationibus qvibusdam inſaniam ſimulantes, cum in locis deſertis habitum virtutis acqviſiiſſe ſibi videbantur, ad ſeculum, ut Evagrii utar vocabulo, redierunt, & ad omnes vitæ delitias ἀναισθησίαν & indolentiam præ ſe tulerunt. *Athanaſius in epiſtola ad Dracontium ait*, ſe noviſſe monachos conjuges, & liberorum patres, ne putemus, primos monachos tam ſiniſtrè de conjugio judi-

judicaſſe. Videatur de monachis *Caſſianus, Seb. Francus, Franciſcus Modius, Lonicerus, Hoſpinianus imprimis, qvi lib.3.de origine monachatus cap.11.* demonſtrat, pleroſqve illos monachos, qvos Evagrius cœnobitas vocat, qviqve potiſſimum in oriente ab anno CCC. ad IↃXXX. inter ſodalitates commendabant cœlibatum, fuiſſe *Anthropomorphitas, Audæanos, Eutychianos, Macedonianos, Gnoſticos.* Qvæ cauſa eſt, ut, cum Hieronymus ſciret, Ruffinum ſcripſiſſe de monachis librum, id ei teſtimonium daret *epiſtola ad Cteſiphontem adverſus Pelagianos cap. 2.* multos ab eo eſſe enumeratos, qvi nunqvam fuerunt, & qvos fuiſſe ſcribit, Origeniſtas ab epiſcopis damnatos eſſe. Qvod tamen dum dico, illorum in oriente monachorum pietatem, *qvos à variis miraculis deſcribit Sulpitius Severus,* non improbo. Interim mores locuſtarum monachalium, qvas Cranzius dicit principibus fuiſſe mures in perâ, egregiè apud Henricum Cornelium Agrippam depictos vide. *Malefica,* inqvit, *religionis ſpecie divorũ, ut ajunt, reliqvias circumferentes, aut inſidioſa ſanctitate pietatem præ ſe ferentes, cũ multis confictorum miraculorum appendicibus, Divorum iras comminantes, indulgentias & diſpenſationes pollicentes, eleemoſynarum prætextu venantur divitias: atq; provincias peragrantes, ab incautis ruſticis ac credulis mulierculis ſuperſtitioſe attonitis, ovem, agnum, hœdum, vitulum, porcum, pernas, vinum, oleum, butyrum, triticum, legumina, lac, caſeos, ova, gallinas, lanam, linum, etiam pecuniam corrodentes, univerſam regionem deprædantur, ac onuſti opimis ſpoliis domum redeunt, ubi à ſuis magno cum applauſu accipiuntur.* Rectè ille:

Credibile eſt, Circen mutaſſe potentibus herbis,
In monachosq; ſues; inq; ſues monachos.

Sed hac navigatione feliciter finita, cimbam porro cum Deo ad fata eccleſiæ Chriſti ſub impp. Chriſtianis conſideranda vertemus.

SECTIO ALTERA
LIBRI SECUNDI
DE ECCLESIA CHRISTI
ſub imperatoribus orientalibus usqve ad Carolum M.

QVÆSTIO I.

Qvod igitur felix fauſtumq́ʒ ſit, qvænam fuerit facies eccleſiæ ſub impp. orientalibus ad Carolum usq́ʒ Magnum, porro explica.

APoſtolos verbum evangelii in univerſum orbem diſſeminaſſe, & eccleſias ab iis paſſim locorum in Aſia, Africa & Europa fundatas eſſe, tam certum eſt, qvam qvod certiſſimum. Inſtaurationibus tamen eccleſiæ, qvas inconverſi undiqvaqve cingebant, ſubinde indiguerunt. Ideoqve ab epiſcopis mittebantur, qvi, ſi qvæ gentes doctrinam fidei ab apoſtolis propoſitam aut non recepiſſent, aut receptam neglexiſſent, eas ad ovile Chriſti congregarent, & cœtum piorum indies augerent. Qvo qvidem in opere non plus valuit autoritas epiſcopi Romani, qvam qvorumvis aliorum. Nam etſi nonnulli populi leguntur à Romana eccleſia, ut eruditi ac pii doctores ſibi mitterentur, petiiſſe: idem tamen ab aliarum etiam eccleſiarum epiſcopis multos petiiſſe, extra dubium eſt. Nam Indi atqve Arabes *à Demetrio*, epiſcopo Alexandrino, doctorem accerſierunt: qvorum illis miſit *Pantænum*; his *Origenem*: utrumqve clariſſimum ſcholæ Alexandrinæ antiſtitem. Cumqve *ſecundum Theodoretum lib. 1. cap. 22. & Sozomenum lib. 2. cap. 24. Frumentius & Ædeſius, Tyrii* mercatores, Indos ulteriores ad fidem capeſſendam aptos invenirent, ut illis doctor mitteretur, non adiere Romanum epiſcopum, ſed Athanaſium Alexandrinum. Ipſe Conſtantinus Imp. in eccleſiæ gremium jam receptus, totum orbem ad Chriſtianam adducere religionem cupiens, *dicente Sozom. lib. 2. cap. 5.* doctores paſſim per oppida cum edictis miſit, qvi innumeras animas ad Chriſtum adduxerunt. *Bacurius*, rex Iberorum, ultra Armenios ad Arcton & Pontum Euxinum, pietate captivæ mulieris Chriſtianæ inductus, qvæ precibus reginam à morbo difficili liberaverat, & aliis miraculis commenda- [illegible] verat

verat fidem Chriſtianam, ut religio noſtra in ſuis terris doceretur, non ad epiſcopum Romanum, ſed ad imperatorem Conſtantinum nuncios ablegavit, per qvos ſibi animarum paſtores impetraret *Ruffin. lib. 1. c. 10. Sozom. lib. 2. c. 6. Theodor. lib. 1. cap. 23.* Idem fecit *Adad*, Amuzitarum rex in India, ceu vocant, Æthiopiæ: qvi cum regem vicinum, Romanis mercatoribus tranſitum negantem, bello ſuperaſſet, voto, qvo ſe ante prælium Chriſti fidem promiſerat recepturum, ſatisfacturus, non ad epiſcopum Romanum, ſed ad Juſtinianum imp. legatos miſit, doctoresqve impetravit, *ceu narrant Magdeburgenſes Cent. 6. cap. 2. ex Paul. Diac. lib. 16.* Sic *Fritigil*, regis Marcomannorum uxor, ſuæ ſalutis ſatagens, ab Ambroſio petiit ſibi capita fidei deſignari.

II. Si recte conjicio, cum perſecutionibus eccleſia non amplius turbabatur, magna incrementa lux veritatis ſumſit.

Illo tempore, qvo Conſtantinus M. ad fidem converſus eſt, florentiſſimæ jam erant ubiqve fundatæ eccleſiæ. Nec Aſia ſaltem & Africa in regno Chriſti læta paſcebatur: ſed & in Italia, Gallia, Hiſpania, Britannia, in ipſa etiam Scythia, & in inſulis maris, veritas cœleſtis invenerat amatores, doctores, propagatores, martyres. Qvin & noſtram Germaniam fidem jam agnoviſſe, cum ex aliis ſcriptoribus, tum ex *Tertulliano* certum eſt, qvi *in lib. cont. Jud.* eccleſiarum Germaniæ, Sarmatiæ & Dacorum meminit. Idem teſtatur *Sozomenus lib. 2. cap. 6.* qvi gentes ad Rhenum, Celtas & Galatas ad oceanum, & Gothos ad Iſtrum converſas eſſe dicit: presbyteros enim Chriſtianos, in expeditionibus barbarorum captos, cum vitæ pietate & variis miraculis animos eorum perculiſſent, ad abjicienda idola eos permoviſſe. Sed qvamprimum Conſtantinus non tam conceſſit, qvam præcepit religionem, tanqvam ex Ægypto ſpirituali egreſſa, triumphabat eccleſia. Patriis idolis confractis, magno numero ad baptiſmum Chriſti ſuſcipiendum currebatur: adeo, ut eo anno, qvo imperator ſuſcepit baptiſmum, duodecim etiam millia virorum, qvi baptiſati ſunt, præter mulieres & pueros, in rationem regenerationis ſint relata, *ut teſtatur Nicephorus lib. 7. cap. 24. Indi* qvoqve illi, qvi ſuperioribus ſeculis nondum nomen Chriſto dederant, à duobus Tyriis, *Ædeſio & Frumentio*, ut jam diximus, qvi à barbaris pueri capti, in aula regia in magno pretio eſſe cœperant, fidem didicerunt. Nam cum illi Tyrum fuiſſent reverſi, patriæ deſiderio capti, Ædeſius qvidem apud ſuos ſubſtitit:

tit: Frumentius vero, poteſtate docendi & dignitate epiſcopali ab Athanaſio accepta, in Indiam rediit: & ſic, qvos doctrina non potuit, miraculis apoſtolicis, divinitus ſibi conceſſis, demulſit. Hinc videre eſt, variis occaſionibus ad gentes alliciendas uſam eſſe eccleſiam. Jam per feminas, jam per pueros, qvod diximus, apertum eſt apud barbaras gentes evangelio oſtium. Sub Valente imp. *duo Macarii*, Ægyptius & Alexandrinus, inſulam Paludium, in qvam relegati fuerant, exilio in honorem Chriſti uſi, à dæmonum cultu avocarunt *Ruffin. lib. 2. cap. 4. Socr. lib. 4. cap. 24. Saracenos, Syros & Perſas*, pietate monachorum, qvi locum ſolitudinis apud eos elegerant, perſvaſos, in eccleſiam introiiſſe, teſtantur iidem autores, *Sozom. lib. 6. cap. 34. & 38. & Socrat. lib. 4. cap. 34.* Victor *lib. 1. in Vandal. perſec.* narrat, *incolas Mauritaniæ* per eos, qvibus igni & aqvæ alibi locorum interdictum fuerat, ad Chriſti cognitionem eſſe deductos. Nonnulli plagis correpti, in amorem Chriſti pertracti ſunt. Nam Gothorum dux, *Fridigernus*, cum adverſus Athalaricum à Valente imp. auxiliares copias impetraſſet, non ſaltem victoriam adverſus hoſtes, ſed & gratiam baptiſmi, qvanqvam ſecundum ritus Arianorum, cum ſuis obtinuit, *Socrat. lib. 4. cap. 34.* Nilo immodice effuſo, Ægyptii ad aſylum pietatis confugerunt *Sozom. lib. 7. cap. 20.* Cum *Burgundiones* à vicinis Hunnis graviter premerentur, & præſidiis humanis deſtituti, de numine conſultarent, cui ſe potiſſimum addicerent, Chriſtianorum Deum reliqvis idolis prætulerunt *Socr. lib. 8. cap. 30.* Idem legimus de *Clodoveo*, Francorum rege, qvi, cum ab Alemannis in fugam verſus, uxoris ſuæ Chrotildis ſvaſu, hoc ſe voto adſtringeret, ut, ſi victor evaderet, ſacra Chriſtiana ſe ſecuturum ſtipularetur, egregia potitus victoria, regno Chriſti initiatus eſt, *Sigebert. in Anaſt. circa A.C. 499.* Ipſi *Judæi* ſub Theodoſio juniore, à Moſe Cretenſi miris modis illuſi, cum in præſens vitæ diſcrimen, ex locis abruptis in præcipitium ruentes, adducti eſſent, fidem noſtram magno numero amplexati ſunt *Niceph. lib. 44. cap. 11.* Sic cum ſecundum annales Anglicos, apud *auſtrales Saxones*, pluviam, qvæ toto triennio terram non irrigarat, *Vilfridus* precibus impetraſſet, lux veritatis jamdudum illic locorum obſoleta, denuo reſplenduit, novis aucta viribus. Acceſſit & alia cauſa ampliandi regni Chriſti, ardor videlicet plurimorum theologorum, qvi amore religionis, vita neglecta, incitati, ad longe diſſitos populos egreſſi, remp. Chriſtianam præclaro facinore auxerunt. In qvorum numerum refer *Ninianum & Palladium*, qvi Pictos ſeu Scotos converterunt: *Severinum*, apoſtolum Noricorum; *Rupertum*,

qvi

qvi Boiis cœleſtis doctrinæ myſteria expoſuit; *Amandum Gallum*, qvi Gandavis & Flandris; *Chilenum Scotum*, qvi Atrebatenſibus.

III. Videtur igitur eccleſia Chriſti ſub Impp. orientalibus Græcis meliori fortuna uſa, qvam hactenus factum.

Conſtantini M. pater *Conſtantius*, etſi adhuc paganus, jam ſecundum Sozomenum permiſerat poteſtatem Chriſtianis libere exercendi religionem: eosqve magni fecit, qvi ſpe lucri nollent à cultu Chriſti ad idola reverti. Ipſe *Conſtantinus M.* dubius, qvemnam Deum ſibi potiſſimum in prælio adverſus Magnentium eligeret tutorem, cum columnam lucidam crucis ſpecie paulo poſt meridiem cum hac inſcriptione: ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ, i.e. IN HOC VINCE: cum toto exercitu vidiſſet, monitus à Chriſto in inſomniis, omni idolorum cultu ejurato, labarum ſeu vexillum militare in forma crucis, ita ut decuſſatæ literæ X. litera Græca P. interjiceretur, fieri curavit: &, Magnentio fugato, libertatem & pacem eccleſiæ ſolidam anno CCCXII. peperit, legesqve de templis idolorum claudendis aut Chriſto dicandis & amplificandis; de fide propaganda; de ingenuis per tyrannidem ſervituti ſubjectis in libertatem vindicandis; de Chriſtianis exulibus & ad metalla damnatis revocandis; de aruſpicibus à congreſſu in privatis ædibus arcendis; de extis non inſpiciendis; de præſulibus eccleſiarum à publicis oneribus liberandis; de diſſidiis epiſcoporum dirimendis; de catamitis & exoletis, ſeu pueris Sodomiticis tollendis promulgavit, & variis beneficiis, regiaqve munificentia, pauperes, epiſcopos, adeoqve omnes Chriſtianos affecit. Interim id, qvod *de donatione Conſtantini adulatores* pontificis Romani hactenus effutierunt, ipſi eorum doctores, *Marſilius Patavinus*, *Petrus de Vineis*, *Dantes*, *Æneas Sylvius*, poſtea Papa Pius II. *Laurentius Valla*, *Cuſanus*, *Antoninus archiepiſcopus Florentinus*, *Aventinus*, & alii, tam frivolum eſſe demonſtrarunt, ut ipſos etiam Papæ ſervos, qvibus acetum eſt in pectore, jam pudeat, eam in ſcenam producere. Qvamqvam enim in decretis pontificum, inſtrumentum hujus donationis legitur: antea tamen in antiqvis decretis non habebatur: & nunc etiam inſcriptio arguit, Paleæ eſſe, commentatoris nempe alicujus, & vere, tanqvam paleam, illis inſertum. Sed hæc palea multum grani attulit Romanæ curiæ. Eccleſia interim, tyrannorum ſævitiæ ſubtracta, paululum reſpirans, qvanqvam numeroſa doctorum ſtrenuorum cohors vineam Domini excolebat, ſtatim

tim *à factione Ariana*, aulicis armata furiis, vehementiſſime concuſſa eſt. Ipſum Conſtantinum ſoror, *Conſtantia*, à presbytero Ariano ſeducta, ab orthodoxa fide qvodammodo retraxit, ut, Athanaſium inſectatus, Arii reſtitutionem promoveret. Qvæ turbæ cum per Nicænum concilium ſedatæ, gravius orthodoxos vexavit Conſtantini filius, *Conſtantius*. Qvietos pauliſper *Julianus* apoſtata paulo poſt nova tyrannide conturbavit. Sed & illud vulnus facile calluit: donec barbaræ gentes, partim ab Arianis, partim à ſacrificulis dementatæ, in præcipuas orbis partes, ipſamq; Romam, ſe effunderent. Cum imperatores orbi afflictæ non poſſent voto ſuccurrere: novis conſiliis epiſcopi Romani uſi, novam ſibi arrogarunt autoritatem, & prima ſui primatus & excellentiæ ſuper omnes alios epiſcopos ſemina ſparſerunt. Sic eccleſia tandem Antichriſtum ſeculo V. intra viſcera recepit, eumqve veluti maturum fœtum ſub Phoca edidit. Qvo qvidem tempore, cum ritus & ceremoniæ jam magni fieri; doctrina de virium humanarum in negotio ſalutis infirmitate, deq; lege & juſtificatione obſcurari; regius dominatus in eccleſia affectari; magnus ſanctorum numerus ad cultum proſtitui; & ſic *Antichriſtus in occidente* ſub nomine Chriſti ſeſe oſtentare cœpiſſet: alter ſimul *Antichriſtus in oriente*, abjecto Chriſti nomine, venenum ſuum primo decennio occulte ſparſit, idemqve deinde, magno hominum ad ſe concurſu facto, armis toti orienti propinavit: imperatoribus Conſtantinopolitanis interea ſalutem publicam negligentibus, & in cœno voluptatum ſeſe volutantibus. Nec tamen Chriſtus prorſus defuit ſuæ eccleſiæ: ſed, cum regnum ſuum ab indignis translaturus, præcipuas Aſiæ & Africæ provincias, ipſam etiam Græciam & Thraciam, multasqve Galliæ & Hiſpaniæ partes, blaſphemiis Machometis & truculentiæ Saracenorum reliqviſſet, novos ſubinde cives in ſeptentrionalibus populis ſcribi curavit, & in multis Germaniæ locis, qvæ ob penuriam doctorum, gentisqve ferocitatem, ſemina evangelii ſusqve deqve hactenus habuerant, lucem clariſſimam accendit. *Reges* enim *Franciæ*, cum Saxones, Friſios, Holſatos, Dithmarſos, Ungaros & multos alios, perſvaſionibus non poſſent, armis compulſos Chriſto lucrati ſunt. Qva ipſa tamen in re non ſatis caute egiſſe, nec à myſterio iniqvitatis ſibi ſatis caviſſe viſi ſunt. Romani enim pontifices, ſub prætextu evangelii, plurimas eccleſias ſuo jugo ſubjecerunt, & ſub velamento pietatis, caritatis & εὐσχημοσύνης, ſuo charactere inſignierunt.

III. Tu

IV. Tu vero, ut facies eccleſiæ, qvamdiu ſub imperatoribus in oriente res Romanæ adminiſtrabantur, mihi rectius innoteſcat, enumera qvæſo primo loco doctores, tanqvam gregis paſtores, & qvidem ab iis, qvi ſeculo IV. floruerunt, exordire.

Seculo IV. religio Chriſtiana ſumſit incrementa in multis Judææ & Scythiæ partibus: in Iberia: apud inſulanos qvoſdam, à Macariis, Ægyptio & Hieroſolymitano, converſis: apud Gothos ab Ulphila baptiſatos, ſed ſimul errore Ariano infectos. Inter præcipuos hujus ſeculi doctores occurrit primo loco, circa ipſum Chriſti nati annum trecenteſimum,

ARNOBIUS, Afer, rhetor primum, deinde ſomniis nocturnis, *ceu dicit Hieronymus in chronico*, ad nomen Chriſtianæ profeſſioni dandum impulſus. Hic, cum ob odium, qvo in religionem exarſiſſe ante viſus fuerat, ſuſpectus eſſet, egregiis libris, numero ſeptem, tanqvam teſtibus non ſimulatæ fidei, qvos adhuc manibus premimus, adverſus Porphyrium & alios philoſophos gentiles depugnavit, breveſqve omnium pſalmorum enarrationes eccleſiæ reliqvit: qvas tamen aliqvi non hujus Arnobii, ſed alterius ejusdem nominis eſſe cenſent, qvi conflictum cum Serapione de Deo, Chriſto & gratia, in duos libros diſtinctum, ſcripſit.

LACTANTIUS, alius Lucius Cœlius Firmianus, Italus an Afer, & ipſe rhetor atqve philoſophus, Arnobii diſcipulus, à lacteo Tullianæ eloqventiæ flumine vocatus, cum Nicomediæ, ubi Rhetoricam docebat, à Diocletiano evocatus, auditorum freqventia deſtitueretur, animum ad ſcribendum appulit, & pio, fortiqve auſu adverſus gentes VII. libros divinarum inſtitutionum, & alia qvædam opuſcula de ira Dei deqve Dei opificio, & aliis rebus, ingenti animo edidit, ita pauper, *ceu teſtatur Euſebius in Chronico*, ut etiam neceſſariis plerumqve indiguerit. Tandem ſenex in Gallia docuit, & magiſter Criſpo, Conſtantini M. filio, præfectus eſt. Hieronymus de eo hoc fert judicium, qvod felicius aliena deſtruxerit, qvam noſtra confirmaverit. Multi cenſent, eum nec perſonam, nec officium filii Dei unqvam ſatis intellexiſſe. Fragilem enim eſſe hominem à Deo creatum ſcripſit: animas noſtras ſimul creatas in corpora demitti credidit: peccata largitione aboleri tradidit: Chiliaſtarum errorem ſtabilivit.

EUSTATHIUS à patribus concilii Nicæni (cujus acta deſcripſit, ſed

ſed libris jam amiſſis, ab antiqvitate maximi habitis) invitus ac repugnans epiſcopus Antiochenus eſt conſtitutus, & magno ſtudio Arianorum furori reſtitit. Sed hæretici, fictis de ejus ſtupris & conſenſu cum Sabellio delationibus, id egere, ut damnatus in Illyricum deportaretur. Cum tamen ejus innocentia omnibus poſtea innotuiſſet, epiſcopali ſedi eſt reſtitutus. Sed paulo poſt, qvaſi in matrem Imperatoris fuiſſet contumelioſus, Arianorum violentia ſub Conſtantio iterum relegatus eſt. Rediit denuo, malevolis fruſtra renitentibus. Valens, Arianorum delationibus impulſus, tertia vice in Thraciam eum deportari curavit, ubi etiam vir pius extremum diem obiit. Ab eo orthodoxi Antiochiæ vocati ſunt Euſtathiani, ut ab Arianis & Meletianis diſtingverentur. *Vide qvæſt. ſeqventem IX.*

MELETIUS, in Euſtathii locum ab Arianis, qvi ſuarum eum credebant partium, conſtitutus epiſcopus Antiochenus, cum in ſynodo Antiochena putaretur pro Arianis contra homouſios dicturus, magna cum parrheſia pro orthodoxis ſententiam dixit, & ob id à Conſtantio in exilium ejectus eſt. Sed à Gratiano dignitati reſtitutus, etſi Paulinus eum excludere conabatur, tam pie tamen & in omnium admiratione vixit, ut Theodoſius, ſomnii cujusdam occaſione, faciem ejus, qvam nunqvam viderat, agnoſcens, eum, ut patrem, amplecteretur, idq; in ſynodo Conſtantinopolitana, in qva cum omnium dolore mortalitatem explevit. *Videatur qvæſtio IX, ſubſeqvens, jam allegata.*

PAULINUS, in ſchiſmate, multis diſſentientibus, epiſcopus Antiochenus electus, etſi eximia fulſit gravitate & fide, inqve fide orthodoxa Arianis fortiter reſtitit: diſſidiis tamen variis, qvibus eccleſia Antiochena diu fatigata eſt, occaſionem dedit. Dum enim Meletium, ab exilio reducem, tanqvam ab Arianis ordinatum, averſaretur, pars plebis adhæſit Meletio; pars Paulino. Defuncto vero Meletio; qvanqvam ejus ſectatores, qvos factioſo vocabulo appellabant Meletianos, & univerſus populus, ex conventione Paulo ante facta, Paulinum ſeqvi debebat: Flaviano tamen, viro de rep. Chriſtiana contra Arianos bene merito, epiſcopatus traditus eſt. Vicinarum eccleſiarum epiſcopi in diverſum abierunt: nonnullis, inter qvos Romanus, Paulino; aliis Flaviano faventibus. Litem tandem Theodoſius feliciter compoſuit. Sed Paulinus brevi deinde lecto affixus, cum eſſet moriturus, novis litibus præbuit occaſionem. Nam contra canones, non accerſitis aliis epiſcopis, auſus eſt Evagrium ſucceſſorem conſtituere: qvi tamen bre-

brevi admodum tempore epiſcopatu functus obiit. *Videatur quæſtio IX.*

HOSIUS, Cordubenſis in Hiſpania epiſcopus, qvem Auguſtinus *patrem epiſcoporum & vere ὅσιον & orthodoxum* nominat, ſtigmatibus & notis ſub Diocletiano pro fide Chriſti acceptis clarus, & Conſtantino carus: ablegatus primum ab imperatoribus in Ægyptum, ad componenda diſſidia Ariana; deinde in orientem ad ſchiſma de feſto paſchatos recrudeſcens ſedandum. Poſt ſumma cum laude interfuit cum Nicænæ, tum aliis ſynodis, & Athanaſii cauſam adverſus Arianos tam ſtrenue egit, ut recte dixerit Athanaſius: *In qva ſynodo ille non dux & anteſignanus fuit? Qvem non ille recta tuendo in ſententiam ſuam pertraxit? Qvæ eccleſia illius præſidentiæ non pulcerrima monumenta retinet? Qvis illum mæſtus adiit, ut non lætus abierit?* Tantus tamen vir, cum tormenta, ſenex infirmus centenario major, annuo exilio fractus, perferre non valeret, Arianæ tandem fidei formulæ in ſynodo Smyrnenſi conſignatæ, ſubſcripſit. Sed moriturus, *ceu dicit Athanaſius in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes*, publice omnes monuit, ne aut probarent unqvam, aut reciperent hæreſin Arianam, cujus violentiæ ſenex ſuccubuiſſet.

ATHANASIUS, puer olim per luſum epiſcopi vices geſſerat, & ex conſilio Alexandri, epiſcopi Alexandrini, ad id, qvod puerili ludo imitatus fuerat, educatus, inqve omnibus eccleſiaſtici ordinis gradibus, inqve ſynodo Nicæna cum omnium admiratione verſatus, ab Alexandro morituro, divina voce per revelationem admonito, ſucceſſor A. C. CCCXXXIII. nominatus eſt. Cumqve epiſcopatus ejus in exulceratiſſima, & Ariano furore corruptiſſima ſecula incideret: vir ingenio, lingva & conſtantia magnus, juris etiam peritia clarus, *ut Sulpitius Severus teſtatur*, hortando, docendo, ſcribendo, artes Arianas egregie detexit, & inſigni coruſcus animo, contra ipſos impp. Arianos, *Conſtantium & Valentem*, invictis armis uſus, maluit omnia adverſa ſuſtinere, qvam unius literæ permutationem concedere, qva pro *Homouſio Homœuſion* ſubſtituere volebant adverſarii. Tot igitur inſidiis undiqve petitus eſt vir animoſus, ut vel ærumnis Herculis ferendis par videri poſſet. Primus in eum impetus ideo factus eſt, qvia Arium, qvi reſipiſcentiæ libello exhibito, Conſtantinum Imp. deceperat, non admitteret, nec ſuæ dignitati reſtitueret. Euſebius etiam Nicomedienſis, qvi partes Arii ſeqvebatur, eum eccleſiis per Ægyptum nova onera impoſuiſſe, & imperatoris vitæ inſidias ſtruxiſſe, calumniabatur. Sed, deprehenſa viri innocentia,

tia, imperator eum dimiſſum impenſius amavit. Factio tamen Euſebiana, roborata per *Meletianos*, hactenus Novatianos, nunc etiam Arianos, non acqvievit, ſed eum variis criminibus oneravit, qvaſi Arſenium qvendam, epiſcopum Meletianæ factionis, jugulaſſet, manumq; ejus abſciſſam, qvam ſecum in arca qvadam delatores attulerant, ad magicam uſum & incantationem adhibuiſſet, &, ne frumentum Alexandria deveheretur Conſtantinopolin, ſe curaturum minatus fuiſſet, ſtuprum etiam feminæ cuipiam intuliſſet, & calicem ſacrum per Macarium fregiſſet. Qvanqvam autem Athanaſius in ipſa ſynodo, ab Ariana factione Tyri convocata, omnia intentata crimina facile diluit, cum Arſenius, qvem fingebatur occidiſſe, in latebris inventus, in ipſum concilium protraheretur, & femina, qvam dicebatur compreſſiſſe, Athanaſius qvis eſſet, non internoſceret: depoſitus tamen à concilio (qvanqvam non conſentiente Paphnutio & Maximo Hieroſolymitano) & ab ipſo imperatore Conſtantino M. cui, *ceu Epiphanius hæreſi LXIIX. dicit*, animoſius reſponderat, & cui Arius fraudulenta & ambigua confesſione impoſuerat, inqve ea verbum homouſii diſſimulaverat, in Gallias Treviros deportatus eſt. Revocavit eum poſt biennium Conſtantini M. filius natu major, Conſtantinus A. C. CCCXLI. Sed ſubito in ejus perniciem univerſus conjuravit orbis, & aciem in eum ſtruxit omnis Arianorum colluvies, filio Conſtantini medio, Conſtantio, Arianis favente. Capita novæ accuſationis erant, qvod ſine decreto communis concilii in eccleſiam rediiſſet: qvod turbis paſſim locorum concitandis incubuiſſet. Patebant Conſtantii aures hoſtibus Athanaſii, ideoqve misſi milites, qvi eum comprehenſum ſiſterent. Interim in locum ejus per tumultum ſuffectus eſt Gregorius Arianus, Athanaſius in medio pſallentium elapſus, & per exploratores per totum imperium qvæſitus, in puteo caliginoſo diu delituit. Tandem Romam confugiens, ſymbolum ſcripſit, qvod Concilio offerretur, ſed non niſi poſt CCC. annos in concilio Toletano in eccleſiam publice receptum eſt. Cumqve nec Romæ tutus eſſet, ad Conſtantem, fratrem Conſtantii, ſe contulit: qvi, literis fratre fruſtra commonito, vel bello cogere eum voluit, ut ſuis ovibus Athanaſius, qvem concilium Sardicenſe abſolverat & Gregorium damnaverat, reſtitueretur. Conſtantius igitur Athanaſium ad ſe evocavit Antiochiam: datoqve juramento promiſit, ſe nullas deinceps in eum calumnias admiſſurum: ac eum honoratum Alexandriam remiſit. Conſtante poſt qvinqvennium à Magnentio tyranno ſublato immemor juramen-

menti, ſententiam, ſuggeſtionibus Euſebianorum ſuccumbens, ſubito mutavit: & Athanaſium non ſaltem ejici, ſed & jugulari præcepit: plurimos epiſcopos ei faventes exilio multavit: milites in templum, in qvo orthodoxi Alexandriæ ad ſacra obeunda convenerant, immiſit, qvi obvios fuſtibus cæderent, ejicerent, calcarent. Pulſus igitur denuo Athanaſius ſubſtituto in ejus locum Ariano Georgio, decennium integrum, usqve ad Juliani imperium, exulavit: qvi cum ad ſuos, poſt Georgium à gentilibus interfectum, redire paſſus eſt. Sed non multo poſt apoſtata eum, ex conſilio augurum & aruſpicum, ad necem qvæſiit. Seceſſit igitur, & nubeculam cito tranſituram (ſic vocavit Julianum) navi per Nilum fugiens, percuſſores ſuos ſenſit curſu celerrimo ſeſe inſeqvi. Prudenti igitur conſilio uſus, cum nauta eum ad fugam in eremum capesſendum hortaretur, converſa navicula, ſpiculatoribus ſeſe qværentibus obviam itinere retrogrado redire, &, ſi qværeretur de Athanaſio, qvod prope abſit, reſpondere juſſit. Sic rediit Alexandriam, & tuto ibi delituit, donec, Juliano in expeditione Perſica trucidato, à Joviniano honorifice epiſcopatui reſtitueretur. Sed nec ſic miſeriis perfunctus eſt Athanaſius. Nam etſi Valens, poſt Jovianum imperator Arianus, in eum, cui tota fere Ægyptus nunc demum adhærebat, nihil committere auſus eſt, præfecti tamen imperatoris, tumultu adverſus eum ingenti excitato, extrema ei minabantur. Ideoqve totos VI. menſes in paterno delituit monumento, donec ab ipſo Valente juberetur eccleſiæ ſine motu præeſſe. Tandem placide exſpiravit *tuba hæc ingens, orbis oculus, ſacerdotum archiſacerdos, doctor certaminum, vox magna, fidei ſuſtentaculum,* ut eum Nazianzenus nominat, qvi funebri eum oratione laudavit; *pater rectæ fidei,* ut Epiphanius; *eccleſiaſticarum infirmitatum à Domino medicus conſtitutus & pater ſpiritualis*, ut Baſilius. Opera ejus IV. tomis continentur.

Succenturiati ſunt Athanaſio alii præclari viri, *Apis: Macarius ſenior*, Ægyptius, cujus L. homiliæ adhuc extant: *Serapion*, epiſcopus Thmueos, cujus librum contra Manichæos in bibliotheca Patrum legere licet: *Timotheus & Aſterius*, presbyteri in eccleſia Antiochena: qvi omnes cauſam Athanaſii intrepide adverſus Euſebianos, cum vitæ etiam periculo egerunt: *Didymus Alexandrinus*, à puero qvinqvennali cœcus, qvi vitium corporis admirando ingenii acumine egregiè ſarcivit, & mentis acumine omnes acutiſſimum videntes facilè ſuperavit, multisqve ſcriptis S. ſcripturam illuſtravit, in Geometricis etiam accuratus, Ori-

genis tandem errores amplexus: *Theophilus* deniqve, Alexandrinus epiſcopus, doctus qvidem, & ſcriptis, imprimis Paſchali libro, fanorum etiam & templorum idololatricorum everſione celebris: ſed contentioſus, & alienarum virtutum obtrectator, turbisqve & ſeditionibus gaudens, in Origenis libris damnandis nimis ſeverus. Schiſmate enim inde exorto, plurimis epiſcopis, presbyteris & viris doctis, qvorum ingenium & autoritatem ferre non poterat, bellum indixit *Socr. lib. 6. cap. 7.*

In aliis *eccleſiis Africanis* floruerunt *Nilus*, cujus opuſcula leguntur inter orthodoxographa: *Cæcilianus*, epiſcopus Carthaginenſis, Hoſii & Athanaſii familiaris, à factione Donatiſtarum vehementer oppugnatus: *Optatus*, epiſcopus Milevitanus, libris contra Parmenianum Donatiſtam celebris: *Paphnutius*, qvem, qvod juſſu Maximini, oculo privatus dextero, ac ſiniſtro inciſus poplite, cauteriiqve nota eſſet inſignitus, Conſtantinus M. impenſe honoravit, adeo ut faciem propter Chriſtum deformatam oſculis demulceret. Hic ille eſt Paphnutius, qvi in ſynodo Nicæna obſtitit, ne illis, qvi in eccleſia ſacris operantur, uxoribus interdiceretur, qviqve conjugium inter viros eccleſiaſticos qvoqve honorabile eſſe debere cenſuit, & in concilio, qvod Tyrii celebrabant Ariani, Maximum, epiſcopum Hieroſolymitanum, easdem perſecutionis notas circumferentem, ſecum juſſit ſurgere, ne malignantium intereſſet cœtui. Præter hos *aliis in locis* anteſignani eccleſiæ erant *Spiridion Cyprius*, à converſione philoſophi acutiſſimi, qvem per ſimplicem præcipuorum fidei articulorum enarrationem in ſynodo Nicæna ab idololatria avocaverat, & à dono miraculorum clarus: *Hermas* philoſophus, cujus liber, qvo gentilium philoſophorum placita irridet, in bibliotheca Patrum invenitur: *Phæbadus* Agennenſis in Gallia: *Pacianus* Barchinonenſis; *Victor* Antiochenus: *Titus* Boſtrenus: *Andreas* epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ: *Philo* Carpathius: *Idacius Clarus* Hiſpanus: *Diadochius* epiſcopus Photices: *Dorotheus* archimandrita: qvorum omnium monumenta in Bibliotheca magna Patrum extant. Circa hæc tempora *Nicolaus*, epiſcopus Myræ, tempeſtatem precibus ſedavit, &, ſi qvos egeſtate premi videbat, ad eorum feneſtram noctu tacitus numos projecit, qvibus paupertatem ſolarentur. *Julius Firmicus Maternus* de errore prophanarum religionum ad Conſtantinum & Conſtantem egregium librum conſcripſit, cujus fragmenta in manibus noſtris adhuc verſantur. *Juvencus*, presbyter Hiſpanus, poëta ſacer, evangelicam hiſtoriam verſibus heroicis illuſtravit. *Aurelius Prudentius*, Hiſpanus, poëticis opuſculis & hymnis extitit cele-

celeberrimus. Juvenco & Prudentio poëtis merito ſociatur *Auſonius*, conſul Romanus: qvi, etſi de Diis & amatoriis rebus ſatis gentiliter in carminibus luſit, Chriſtianus tamen fuiſſe videtur ex carminibus, qvibus divinum numen deprecatur, & ſacra paſchalia celebrat. *Jacobum Niſibenum*, in Nicæna ſynodo admodum conſpicuum, libri plurimi, ſed amiſſi, & miracula multa commendarunt. *Amphilochius*, epiſcopus Iconienſis, cum Theodoſium de more ſalutaret, filio autem nihil honoris exhiberet, impetravit, ut Arianis minus æqvus eſſet imperator, qvia patrem qvidem colerent, ſed unigenito ejus filio divinitatem detraherent *Theod. lib. 5. cap. 16.* Circa hæc tempora *Ephrem ſeu Ephraim*, ſcriptor & commentator Syrus, tanti æſtimatus eſt, ut Theodoretus eum vocet *θαυμάσιον*, & alicubi ſcripta ejus, qvorum adhuc aliqva extant, poſt lectionem ſcripturarum publicè recitarentur. *Philaſtrius*, epiſcopus Brixienſis, de hæreſibus CLVI. ſcripſit. Ejus ſucceſſor *Gaudentius* plurimos tractatus in varia ſcripturæ loca promulgavit. *Evagrius*, Ponticus monachus, vitas Patrum ſcripſit: ſed Pelagianiſmo dedit materiam, cum errores Origenis ſectaretur. *Fauſtinus presbyter* valde erudito de Trinitate libro contra Arianos ſcripto eccleſiæ notus eſt. *Chromatium Aqvilejenſem* concio de octo beatitudinibus, & commentarius in V. & VI. caput Matthæi commendat. *Ruſinus*, presbyter Aqvilejenſis hiſtoricus & theologus inſignis, eccleſiæ adhuc hiſtoria eccleſiaſtica inſervit. Cum *Melania* Romana, clariſſima femina, varias peregrinationes obiit, & cum eadem errores Origenis, maxima cum Hieronymi & aliorum orthodoxorum indignatione, defendendos ſuſcepit: qvos tamen *Marcella*, pia femina ex epiſtolis Hieronymi nota, detexit. Multos libros Origenis, & præterea Baſilii Nazianzeni, Clementis, Euſebii, & aliorum, Latinitati donavit Ruffinus: reprehenſus maxime, qvod ſcripta Origenis variis in locis corruperit, cum illa interpretaretur. Librum etiam ſcripſit de monachis. *C. Marius Victorinus*, Afer, vir conſularis, rhetor eximius, ſtatua Romæ donatus, ad fidem ſenex converſus, libros edidit elegantes cum in proſa, tum in ligata oratione contra Arium, de Trinitate atqve Maccabæis. Contra Arianos etiam pro Athanaſio ad Conſtantinum maſcule ſcripſit *Lucifer Calaritanus*, qvanqvam exul. *Ulphilas*, egregius Gothorum doctor, & conſtans idolorum everſor, primo tempore fidem Nicænæ ſynodi docuit: ſed tandem fraude in caſſes Arianorum illectus, univerſus Gothorum gentem hæreſi blaſphema infecit.

Fuerunt imprimis hoc qvarto ſeculo *plures Euſebii* clari: *Euſebius*

Cæſarienſis, in Cappadocia cognomine *Pamphilius*, in perſecutione Diocletiana, teſte Epiphanio, minime conſtans: inde usqve ad ſynodum Nicenam ex profeſſo Arianus: poſtea reſipiſcens, ſed minus & tunc conſtans: libris XIV. de præparatione evangelica; X. de demonſtratione evangelica; X. de hiſtorica eccleſiaſtica; IV. de vita Conſtantini; Chronico, & aliis ſcriptis clarus, cui Cæſareæ ſucceſſit Baſilius *Euſebius Samoſatenus*, vir conſtantiſſimus, in exilio, in qvod à Valente expulſus erat, militari circumiens habitu, eccleſias paſſim ordinavit, & tandem à femina Ariana, qvæ tegulam in caput ejus demiſit, aureolam martyrii reportavit. *Euſebius Emiſenus*, ob aſtrologiam ex eccleſia per ſeditionem pulſus, tandem, qvod miraculis qvibusdam inclaruerat, à Conſtantio, Perſis bellum illaturo, ad expeditionis ſocietatem evocatus, à ſuſpicione Arianiſmi non alienus, homiliis aliqvot noſtris adhuc eccleſiis notus eſt. *Euſebius Vercellenſis*, à Conſtantio in ſynodo Mediolanenſi, ob ſocietatem cum Athanaſio initam, in exilium actus eſt: in qvo, qvanqvam erat in vinculis, ut Athanaſius loqvitur, evangelizabat tamen, & piam qvidem fidem deprædicabat, Arianam autem hæreſin anathemate intrepide damnabat. Fuerunt & *alii Euſebii*, minus clari, *Chalcidenſis*, *Cremonenſis*, *Seleucianus*, *Palæſtinus*, & inter reliqvos in orthodoxos inſigni odio famigeratus *Euſebius Nicomedienſis*, unde Arianis novum adnatum nomen eſt, ut dicerentur *Euſebiani*.

V. Qvantum video, ſeculum qvartum fuit egregiorum virorum feraciſſimum.

Sed qvi ſcriptis ſe poſteritati præ reliqvis exeunte hoc qvarto ſeculo commendarunt, eos nondum computavi, *Hilarium* puta, *Baſilium M. Gregorium Nyſſenum, Nazianzenum, Epiphanium, Ambroſium, Hieronymum, Cyrillum Hieroſolymitanum, & alios.*

HILARIUS, Pictavienſis epiſcopus, conjugatus, & filia Apra auctus, tuba illa Latini ſermonis, *ut ait Hieronymus*, ex lectione literarum converſus ad fidem, libros XII. de Trinitate adverſus Arianos, triplicem pro ſe in exilium miſſo apologiam, commentarium in Matthæum & Pſalmos, & alia opuſcula edidit. Epiſcopi vero Arelatenſis, Saturnini, peſſimi & ſcelerati hominis, inſidias vir pius non potuit declinare, ſed ejus artibus in exilium diuturnum ejectus eſt. Verum nec ſic ſinceritatem doctrinæ adverſus Arianos propugnare deſtitit, & qvidem tanto cum fructu, ut Gallicanas & Italicas eccleſias tanqvam Deucalio,

calio orbis, *(ſic eum nominat Hieronymus)* ne in cataclyſmo Arianæ factionis ſævientis perirent, ad ſanitatem fidei revocaret.

BASILIUS M. in Ponto è pientiſſimis parentibus natus, qvamprimum ad ætatis maturitatem perveniſſet, Cæſareæ, Conſtantinopoli, Athenis, & multis aliis in locis, qvæ laudabili peregrinatione adiit, fundamenta pietatis ſimul & eruditionis jecit ſolidiſſima. Cumqve Euſebii Cæſarienſis invidiam & odium incurriſſet: maluit ſolitariæ vitæ ſe ſacrare, qvam per jurgium epiſcopo reſiſtere Sed Valente imperatore paulo poſt gravem perſecutionem adverſus orthodoxos decernente, nihil fuit Euſebio acceptius, qvam cum Baſilio in gratiam redire, eumqve poſt ſe in epiſcopatu ſucceſſorem relinqvere. Valens contrà omnem movit lapidem, ut Baſilium jam minis, jam blanditiis à puritate fidei ad Arianiſmum avocaret: nec variis vertignis immiſſæ; ſellæ, qva vehebatur, ſubito diſſolutæ; calami literam ad notam exilii Baſilio ſcribendam non reddentis; filii tandem ſubito ſibi erepti prodigiis, ab impio propoſito dimoveri potuit. Sed conſtantia Baſilii omnes ejus, hoſtiumqve reliqvorum conatus facile ſuperavit, & adhuc ex qvatuor operum tomis ſatis eluceſcit. Vitam ejus ambo Gregorii, Nyſſenus frater ejus germanus, & Nazianzenus, ut & Ephrem, luculenter deſcripſerunt. Qvæ Amphilochii falſo nomine fertur, vita Baſilii in Vitis Patrum, ipſo Baronio dicente, haud ſatis digna habetur, qvæ eruditorum auribus ingeratur.

GREGORIUS NYSSENUS, frater germanus Baſilii *M. teſte Nicephoro*, & ipſe uxoratus, præclaris itidem libris fidem ſuam & animi conſtantiam adverſus Arianam factionem apud poſteritatem commendavit. In concilio œcumenico Conſtantinopolitano formam Symboli compoſuit.

GREGORIUS NAZIANZENUS, Theologus cognominatus, ortu humilis, virtutibus excellens, variis in locis veram laudem conqviſivit, ſummus Baſilii M. amicus, qvocum in ſcholis, &, cum presbyterium fugeret, per XIII. annos in monaſterio, indiviſo nexu ſociatus, theologiæ ſaniori incubuit. Pater ejus, etiam vocatus *Gregorius*, epiſcopus Nazianzenus in Cappadocia, graviter à Juliano apoſtata vexatus eſt: ſed feliciter eluctatus, anno CCCLXXII. obiit centenarius, una cum uxore ejusdem ætatis. Licebat enim tunc adhuc epiſcopis eſſe uxoratis, ut & adhuc in Græcis eccleſiis licet. Filius ejus ad varios epiſcopatus evocatus, prætulit vitam privatam, in qva tamen adverſus Arianos Pnevmatomachos & Apollinariſtas viriliter deſudavit. Tandem Conſtantinopolitanam eccle-

eccleſiam ab Arianiſmo purgavit, eamqve, cum illam invaſiſſet Maximus Cynicus, regendam ſuſcepit. Sed à Cynico, qvem in fide erudierat, & ab aliis malevolis, tantæ ei moleſtiæ objectæ ſunt, ut, epiſcopatu ſponte depoſito, in prædiolo vitam DEO & naturæ redderet: vir multis orationibus, commentariis, carminibus, & aliis opuſculis clarus, organum benedictum, fonsqve profundus, *ut nominat eum Baſilius*. Qvantæ ſagacitatis fuerit, inde patet, qvod, cum Julianum adhuc impietatem ſub pallio philoſopico tegentem conſpexiſſet, dixerit: *Qvantum malum terra nutrit!*

EPIPHANIUS, epiſcopus Salaminæ Cyprius, natione Palæſtinus ſeu Judæus, πεντάγλωσσος dictus ob peritiam qvinqve lingvarum, Panario, qvaſi caſula medica de LXXX. hæreſibus, Ancorato, qvaſi ancorâ pro orthodoxis, de articulis fidei præcipuis, Anacephalæoſi, & aliis libris, ſummam præſtantiſſimi viri laudem conſecutus eſt. Nec tamen ſuis nævis caruit. Nam & de Antropomorphitarum hæreſi ſuſpectus fuit, & in Origenis libris damnandis nimis facilem ſe præbuit, ipſumq; Johannem Chryſoſtomum, tantam præcipitantiam non probantem, miris modis cum Theophilo Alexandrino exagitavit.

AMBROSIUS, cujus virtutem examina apum circa pueri cunas collecta præſagire viſa ſunt, viro illuſtri, Ambroſio præfecto Galliæ, natus: cum Mediolanenſibus ab imperatore ad tumultum compeſcendum miſſus eſſet præfectus: unanimi populi, in electione epiſcopi hactenus diſſidentis, ſuffragio epiſcopus ex laico deſignatus poſt Auxentium, epiſcopum Arianum. Hinc ipſe ſe raptum de tribunalibus atq; adminiſtrationis infulis ad ſacerdotium dicit, cœpiſſeqve docere, qvod ipſe non didiciſſet. Tam felix autem in diſcendo fuit, ut jam divina ejus monumenta, ad nos transmiſſa, cum inſigni fructu legamus, & porro non miremur vocem Theodoſii, qvi ſolum Ambroſium epiſcopi nomine dignum cenſuit *Sozom. lib. 5. cap. 18.* Non ſolum enim hæreticis ſe animoſe oppoſuit: ſed & aulæ favore ſpreto, ipſos reges ad diſciplinam eccleſiaſticam vocavit, nec veritus eſt Theodoſium imperatorem, cum, nullo habito inſontium diſcrimine, ſeptem millia Theſſalonicenſium promiſcua cæde ſuſtuliſſet, ab eccleſiæ communione arcere, donec pœnitentia acta veniam facti impetraret. Tandem inter preces placide obdormivit, die, qvem fratribus antea prædixerat, enarratione Pſalmi XLIV. primum illis dictata, & ultime hisce verbis prolatis. *Non ita inter vos vixi, ut pudeat me vivere: nec timeo mori, qvia Dominum bonum habemus.* Inter dictandum,

di-

dicit Paulinus, conſpectam eſſe figuram clypei, qvæ poſtea dilabens, fulgorem inuſitatum in facie ejus ſparſerit, & ore tandem hauſta ſit. Auguſtinus in libris confeſſionum fatetur, ſe acutis ſagittis de manu potentis Ambroſii confoſſum, & mori coactum fuiſſe impietati. Extant ſex Tomi operum ipſius.

HIERONYMUS, presbyter Stridonenſis, Dalmata, Theologus cognominatus, poſtqvam diuturna peregrinatione doctorum amicitiam ſibi conciliaverat, in ſolitudine qvadam ſe tandem in Syria per qvadriennium abdidit: ſacram ſcripturam ad ungvem edidicit: ſe Hebrææ, Chaldaicæ & Syriacæ lingvæ totum dedit. Inde tamen ad eccleſias retractus, dignus viſus eſt Romano epiſcopatu: ſed calumniis aliorum preſſus, poſtqvam Romæ triennium ſubſtiterat, in Syriam rediit, eoqve loco, qvo Chriſtus natus eſt, ſedem ſuæ ſenectuti elegit: tanta nominis celebritate, ut publicum Chriſtiani orbis oraculum, antrum illud Hieronymi Bethlehemiticum haberetur, in cujus confinio *Paula Romana*, femina pia, IV. monaſteria exſtruxit, unum pro Hieronymo, tria pro ſe & virginibus ſacris. Hoc in loco Hieronymus, conjugio iniqvior, dum pro virginitate certabat, durus etiam cenſor in bigamos, præter aſſiduum in meditatione divinarum ſcripturarum laborem, varia exercitia, falſa religionis ſuſpicione ſuſcepit, ut ipſe in epiſtola ad Euſtochium de cuſtodienda virginitate ſcribit, horridum calore ſolis habitaculum, ſaccum, membra deformia, cutem ſqvalidam, lacrymas & gemitus qvotidianos, humi dormitiones, aqvam frigidam, cibum incoctum, jejunium, famem. Qvibus tamen omnibus corporis afflictionibus laſciviam & ardentes naturæ impetus, qvos ſæpe accuſat ipſe, non magis domare valuit, qvam Baronius cimicis, vermiculi fœtidiſſimi, deglutitione: qvod legitur in vita Baronii apud Spondanum. Audi, qvid ipſe de ſe *epiſtola XXII.* teſtetur: *Ille igitur ego*, inqvit, *qvi ob gehennæ metum tali me carcere ipſe damnaveram, ſcorpionum tantum ſocius & ferarum, ſæpe choris intereram puellarum: pallebant ora jejuniis, & mens deſideriis æſtuabat in frigido corpore, & ante hominem ſuum jam carne demortua ſola libidinum incendia bulliebant.* Adverſarios nactus eſt, præter ingentem hæreticorum numerum, Rufinum & Johannem Conſtantinopolitanum, qvos ob favorem, qvo Origenis libros proſeqvebantur, acerrime & præter modum exagitavit. Libros ejus tomis IX. diſtinctos legimus: qvorum qvidam ſunt parænetici & paradigmatici: qvidam elenchtici & apologetici: alii ſacrorum voluminum commentaria. Hoc imprimis nomine

mine profuit eccleſiæ, qvod, cum jam extaret *Latina verſio Bibliorum*, qvam vocant *Italicam ſeu Veterem*, ex translatione LXX. interpretum minus feliciter factam, ipſe ex textu Hebraico novam ediderit, caſtigatiorem, qvam vocant *Hieronymianam*. Ex utraqve tempore Gregorii Papæ una eſt completa, qvæ hodienum in uſu eſt & dicitur *communis ſeu vulgata*. Obiit vir pius anno Chriſti CCCCXX. in Bethlehem; ætatis XCI. ſecundum alios LXXXI.

CYRILLUS, Hieroſolymorum epiſcopus, ſæpe ab Arianis pulſus eccleſia, & deinceps receptus, Catecheſes compoſuit: qvæ etſi paſſim apoſtolicam ſpirant ſcriptionem, multis tamen in locis ſunt ſuſpectæ.

VI. Pergemus ad doctores & epiſcopos ſeculi Vti.

In ſeculo qvinto fidem Chriſti ſuſcepere *Burgundiones*, ſub Theodoſio juniore; *Franci* ſub ſuo rege *Clodoveo*, adducti à Remigio; *Mavia* Saracenorum regina à S. Hilarione abbate perſvaſa; *Fritigil*, Marcomannorum regina, ab Ambroſio, ad qvem videndum perrexerat Mediolanum; *Beſſi, Daci, Gethæ & Scythæ* à Niceta Daciæ epiſcopo; *Hunni* à Theotimo Scytha, epiſcopo Tamienſium; *Norici* à Severino; *Perſæ* à Marutha, epiſcopo Meſopotamiæ; *Nomades* ad Iſtrum à Chryſoſtomo. Inter doctores hujus ſeculi præcipue eminuit

AUGUSTINUS, Tagaſte natus in Numidia, anno Chriſti CCCXXX. epiſcopus Hipponenſis in Africa, philoſophus & theologus inſignis, Hercules Chriſtianorum & orbis magiſter, qvi annos undeviginti natus, cœpit Manichæorum erroribus faſcinari, inqve iis integro novennio inſumto, cum Chriſtum qvidem magni æſtimaret, ſed ut hominem tantum, non paucos in opinionem ſuam traxit. Tandem paulatim ſubrepſit erroris faſtidium. Carthagine primum, deinde Romæ, & tandem Mediolani rhetoricam docuit, & ex concubina *Adeodatum* genuit. Mediolani jam tricenarius, *cum Ambroſio* aliqvantiſper converſatus, cum res negligeret, facundiam admiraretur: cum verbis, qvorum captator erat, res ſimul in mentem incurrentes, fecerunt ei Manichæiſmum ſuſpectum: idqve tandem præſtiterunt, ut neqve Manichæus eſſet, neq; catholicus. Contulit ſe ergo ad Academias, inqve earum qvæſtionibus qværebat qvietem pro anima turbata. Tandem *Monicæ matris* precibus, & conſilio Simpliciani adjutus, cum adhuc animus in diverſum tractus, lacrimas ob perdite exactam ætatem funderet: audiit vocem qvaſi puerilem de vicina domo ſibi dicentem: *Tolle lege, Tolle lege*. Arrepto igitur codice ſacro, ex Paulo, *non in comeſſationibus & ebrietatibus*,

bus, nec in cubilibus & impudicitiis ſalutem eſſe qværendam, ſed induendum Dominum Jeſum Chriſtum, didicit, & ita ad Chriſtianam religionem tranſiens, ætatis ánno XXXIII. baptiſmum ab Ambroſio ſuſcepit, tandemqve à Valerio, epiſcopo Hipponenſi, presbyter conſtitutus, vices ejus aliqvamdiu obiit: poſt eidem defuncto ſucceſſit, tanta cum laude, ut nullo in eccleſia eruditione haberetur poſterior. *Libros ejus Eraſmus in X. Tomos digeſſit:* qvibus adverſus varios veritatis hoſtes feliciter decertavit, veritatisqve patrocinium non ſine fructu inſigni, in univerſam eccleſiam redundante, ſuſcepit. Tandem Hippone à Genſerico, Vandalisq; & Gothis obſeſsâ, cum à Deo precaretur, ut aut obſidio aut ipſe diſſolveretur, annos natus LXXVI. inter preces piam animã A.C. CDXXX. Salvatori reddidit. Memorabile eſt, qvod *tres imprimis hæreſes confecerit*, nempe *Pelagianorum*, contra qvos gratiam divinam propugnavit, *Donatiſtarum*, qvorum errores de eccleſia diſpulit, & *Manichæorum*, adverſus qvorum promachum *Felicem* de origine mali ſubtiliſſimè diſputavit, eumqve ad ſanam mentem reduxit. Cum autem ſic contra Pelagianos diſputaret, *ut Deum diceret ſolos electos velle ſalvos, nec omnibus donum gratiæ conferre*, multi viri clari & nobiles, *Maſſiliæ, Genevæ & alibi in Gallia*, inveniebantur, qvibus non potuit hæc ſua effata perſvadere. Illorum aliqvi erant *catholici*; alii *Semi-Pelagiani*. Sed & *Adrumetini monachi in Africa*, ex libris Auguſtini minus recte intellectis originem dederunt novæ *Prædeſtinatianorum* hæreſi: in qva Deus ſtatuebatur abſolutis decretis aliqvos elegiſſe; alios reprobaſſe. Et hodienum ſunt, qvi eum putant in illa ſententia fuiſſe, qvæ improbatur in *Calvinianis* de abſolutis decretis, qvamqve olim Prædeſtinatiani cum Adrumetinis monachis tuebantur. Ille verò, ut recte negabat, prædeſtinationem ad ſalutem eſſe factam ex prævisis bonorum operum meritis: ita, ſi qvis de poteſtate tenebrarum non eruitur, non dabat hoc abſolutis Dei decretis, ſed voluntariæ malitiæ, peccato originis additæ. Scopus illius unicus erat, *gratiam prædeſtinationis eſſe indebitam, & excludere hominum merita, tam ex electione, qvam ex juſtificatione: hoc interim inculcare ſicut nemo ſuo liberatur merito, ita neminem perdi immerito: eorum, qvi perduntur, malitiam; qvi ſalvantur, fidem eſſe intuitum Deum.* Sed, qvod dixi, multi in Gallia hic aſſenſum negabant. Eorum *aliqvi* cum Semipelagianis gratiam prævenientem negabant; *aliqvi* dogma Auguſtini de DEI voluntate, ad paucos ſalvandos reſtricta, reprehendebant. Ipſe nunqvam ſub nomine gratiæ fatalem neceſſitatem prædicaverat: ſed cum di-

cebat, *Deum paucos ſalvare velle*, loqvebatur de illa peculiari ſpecie gratiæ, qvam DEUS, qvi aliàs omnes vult ſalvos, intenſiore gradu, & qvidem voluntate antecedente, ut vocant theologi, electis præparavit, qvanqvam voluntate conſeqvente eam illis negavit, qvi primam gratiam prævenientem ſunt aſpernati. Nunqvam igitur dixit, *plurimos ad peccatum & ad judicium eſſe prædeſtinatos: per decreta Dei neceſſitatem peccandi illis imponi: paucos tantum per media neceſſitantia ſalvari: qvaſi, qvi convertuntur, propter neceſſitatem fatalem non poſſint mediis reſiſtere.* Sed hæc videantur apud theologos & in noſtra heterodoxia Calviniana. Memorabile & hoc eſt de Auguſtino, *qvod appellationes tranſmarinas ad epiſcopum Romanum in concilio Carthaginenſi V. conſtanter negarit, & ita nullam eccleſiaſticam monarchiam illi conceſſerit:* item, qvod tanti candoris fuerit, ut ſenex *in libris Retractationum* ipſe notarit, qvæ emendari in ſcriptis ſuis voluit.

Alterum lumen hujus ſeculi eſt CYRILLUS, epiſcopus Alexandrinus, vir ad certamina natus. Cum, Novatianorum templis dirutis, ſacras eorum opes ad ſe reciperet; Judæos etiam, conſenſu Oreſtis præfecti urbis non exſpectato, expelleret, magnis turbis occaſionem præbuit. Nam monachi, monaſteriis relictis, Alexandriam confluentes, præfectum implacabilem Cyrilli hoſtem, lapidibus impetierunt, & furori habenas laxantes, Hypatiam, doctam feminam, præfecto præprimis caram, atroci mortis genere interemerunt. Qvieverunt tamen, cum ad ſupplicium raptus, morte pœnam lueret, qvi primus armatæ magiſtratuum dexteræ occurrerat. Deinde in negotio Chryſoſtomi nimis iniqvum ſe præbuit Cyrillus. Neſtorio autem, Mariam θεοτόκον neganti, primus reſiſtit, & provinciali ſynodo Alexandrina convocata, XII. capitula ſeu decreta adverſus Neſtorium promulgavit: qvibus Neſtorius XII. antanathematiſmos oppoſuit. Alii etiam doctores iis, tanqvam minus orthodoxis, contradixerunt. Defendit tamen Cyrillus ſua capitula docte, pie, & animoſe, & tandem explicatione addita meruit, ut ab omnibus orthodoxus haberetur, qvem ante de Apollinaris hæreſi ſuſpectum habuiſſent. Libri ejus partim exegetici, partim dimicatorii adhuc extant, & excellentiſſimum viri ingenium nobis ſatis ſuperqve commendant. *Videatur hiſtoria de Epheſino concilio œcumenico.*

Tertius magni nominis theologus hac ætate fuit Johannes CHRYSOSTOMUS, ex presbytero Antiocheno epiſcopus Conſtantinopoli-

politanus, & inſpector eccleſiarum per Thraciam: philoſophus, philologus, orator & theologus inſignis, ut ex operibus ejus, in V. Tomos ab Eraſmo digeſtis, apparet: dono etiam ſanandi morbos excellens, ut Georgius patriarcha in vita ejus commemorat. Etſi autem pacis fuit amantiſſimus, non tamen inſidias falſorum fratrum, aulicorum, item hæreticorum, & paganorum, effugere potuit. Fratres eum, in qvorum vitia acerbe invehebatur, clerum reformare conatus, calumniis proſcindebant. Theophilus Alexandrinus & Epiphanius, cum libros Origenis damnare nollet, eum exagitabant. Aulici ejus in eccleſiaſticis objurgationibus vehementiam in crimen vocabant. Ipſa Arcadii uxor, Eudoxia, qvam ob agrum viduæ ereptum graviter objurgaverat, & ad templum venientem excluſerat, qvaſi concione, contra *γυναικοκρατείαν* habita, crimen læſæ majeſtatis commiſiſſet, curavit per Theophilum, epiſcopum ex Alexandria accerſitum, perqve alios in ſynodum ex adverſariis ejus convocatos, ut in exilium ejiceretur. Sed intercedente multitudine, ipſoqve Honorio imperatore ejus patrocinium ſuſcipiente, reſtitutus eſt: nec tamen diu potuit præeſſe officio. Publicos enim ludos, qvi ad ſtatuam imperatricis, non procul à templo Sophiæ, ritibus gentilitiis exercebantur, publice deteſtatus, cum Herodiaden rurſus inſanire, turbare, ſaltare, inqve diſco caput Johannis accipere dixiſſet, per vim dejectus, vinctus, & Cucuſum in Cilicia, poſtea Cumanem apud Pontum, exul abductus eſt. In exilio defunctus, diſſidio ingenti inter epiſcopos præbuit materiam: aliis eum jure; aliis per vim damnatum eſſe cenſentibus. Pleriqve tamen ejus ſectatores aut carceri mancipati, aut loco moti, aut variis tormentis excruciati ſunt. Ipſa Eudoxia paulo poſt in partu extincta eſt. Theodoſius junior jam defuncto famam reſtituit: & epiſcopi ſubſeqventes nomen ejus in diptycha receperunt.

Hiſce eccleſiæ luminibus ſuccenturiati ſunt *Heſychius* presbyter in eccleſia Hieroſolymitana clarus, & adhuc ob commentarium in Leviticum commendatus: *Theodoretus*, epiſcopus Cyri, qvi precibus, *ut eſt apud Nicephorum lib. 14. cap. 54.* à matre ſterili impetratus, & anteqvam natus, ſacri miniſterii uſui conſecratus, in qvæſtione contra Neſtorium varius fuit, nec Neſtorio, nec Cyrillo conſtans amicus. Variis commentariis, & imprimis hiſtoria eccleſiaſtica, ſe conſpicuum reddidit. Opera ejus, *Socratis & Sozomeni* conjuncta, nomen tripartitæ hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſortita ſunt. *Victor*, epiſcopus Uticenſis, in tribus libris, qvos conſcripſit de Vandalica perſecutione in Africa, & *Gildas Sapiens*, Anglus, in hiſto-

hiſtoria de excidio Britanniæ, ſuccenturiantur tripartitæ hiſtoriæ. *Acacius Amidenus*, ſuppellectile ſacra divendita, ſeptem millia Perſarum captivorum hoſtium ab imperatore redemit *Socrat. lib.7. cap.21. Synesius Cyrenæus*, philoſophus Chriſtianus, epiſtolis plurimis, & libris de providentia, aliisqve opuſculis, famam ad poſteros transmiſit: qvem Nicephorus teſtatur initio epiſcopatus ſui reſurrectionis doctrinam, Platonicis ſententiis ſeductum, minimè recepiſse: & tamen eccleſiam ei propter inſignes virtutes eſſe commiſſam, qvum omnes ſpe certa ducerentur, fore ut divina gratia tantum virum illo errore liberaret. *Eugenius Carthaginenſis* multa à Vandalis Arianis paſſus eſt. Ejus confeſſio fidei in Vandalica perſecutione Victoris adhuc legitur: reliqvi libri periere. *S. Proclus*, archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, hoc tempore vixit, cujus hiſtorica *apud Socratem lib. 7. cap. 41.* monumenta in bibliotheca Patrum extant. In illa etiam invenitur egregia diſputatio *Gregentii archiepiſcopi* cum Herbano Judæo: epiſtolæ *Iſidori Peluſiotæ*, doctiſſimo ſtylo conſignatæ: homiliæ *Petri Chryſologi* Ravennatis: parænefes & liber aſceticus *Nili monachi*, Conſtantinopolitani: *Theodori*, presbyteri Antiocheni XV. libri de incarnatione Domini; *Baſilii*, Seleuciæ Iſauriæ epiſcopi, orationes XLIII. in præcipuos V. & N. T. viros & facta: *Valeriani Cæſarii* Arelatenſis homiliæ: epiſtolæ *Ruricii & Deſiderii: Cerealis*, epiſcopi Africani, libellus contra Maximinum Arianum. Præter hos *Junilius Africanus* de partibus divinæ legis, & commentarium in priora capita Geneſeos ſcripſit. *Primaſius*, itidem Africanus, Auguſtini diſcipulus, in epiſtolas Paulinas & Apocalypſin commentatus eſt. *Sedulius* Scotus, presbyter *Auſonius*, & *Paulinus Nolanus*, ſcriptores in utroqve orationis genere fuerunt diſertiſſimi: qvorum poſterior viduæ pauperculæ filium ex captivitate, ſemetipſo in λύτρον oblato, redemit, *teſte Gregorio dialog. lib. 3. c. 1. Paſchaſius*, diaconus Cardinalis, libros duos de Spiritu S. eccleſiæ reliqvit. *Maximus Taurinenſis* homiliis eccleſiam erudiit. *Vigilius Tridentinus* contra varios hæreticos pugnavit, & à nobis adhuc legitur: ab idololatris, qvos convertere voluit, in Alpibus interfectus. *Fridelinus*, regis Scotorum filius, fidem apud Germanos paſſim docuit, dono miraculorum inſignis, ſi vera ſunt, qvæ Balæus refert. Nam & Rhenum alio alveo contra vim tumultuantium avertit, & mortuum reſuſcitavit. *Severinus*, Aqvitanus, vir divinus, Bavariæ & Auſtriæ epiſcopus, Noricorum apoſtolus dictus, prophetico ſpiritu Norici & Vindeliciæ devaſtationem prædixit, & multa loca obiens, homines ad pœnitentiam exhortatus eſt. Qvæcunqve oppida

Se-

Severini conciones tanqvam inſani vatis riſerunt, reliqvis ſervatis, exciſa poſtea ſunt. Ipſe *Odoacer*, vaticiniis ejus confirmatus, paulò poſt Italiæ regno potitus eſt. *Gennadius*, *Salvianus* & *Johannes Caſſianus*, Maſſilienſes, ſtrenuos etiam in vinea Domini ſeſe præbebant operarios. *Ille* opuſculum de illuſtribus viris, & epiſtolam ad omnes metropolitanos contra ſimoniam; *iſte* IIX. libros de vero judicio & providentia DEI; *hic* libros III. de inſtitutis cœnobiorum; XII. de origine vitiorum; XXIV. collationum, qvas cum eremitis in ſua peregrinatione habuit, & VII. de incarnatione Domini edidit. Id interim notandum, qvod Gennadius & Caſſianus de Semipelagianiſmo admodum ſuſpecti fuerint. Proſper certe Caſſianum ſub nomine Collatoris confutavit. *Salonius*, Salviani diſcipulus, ſcripſit myſtica in Proverbia & Eccleſiaſten explicationem; *Claudius Marius Victor* commentarium in Geneſin tribus libris verſuum; *Æneas Gazæus*, ex Platonico philoſophus Chriſtianus, Theophraſtum ſeu dialogum de animarum immortalitate & corporum reſurrectione; *Nemeſius Emiſſenus* librum de natura hominis. *Eucherius Lugdunenſis*, præter alios ingenii fœtus, commentariis Geneſin, libroſqve regum illuſtravit. *Claudianus Mamertus*, epiſcopus Viennenſis, de animæ ſtatu tribus libris commentatus eſt, tanti ingenii vir, ut Sidonius non vereatur ipſum cum omnibus gentium & eccleſiæ ſcriptoribus conferre. *Hilarius Arelatenſis*, cujus adhuc carmen in Geneſin extat, à Romanis epiſcopis, ſub ſpecioſo autoritatis apoſtoli Petri prætextu, dominationem in eccleſias Gallicanas affectantibus, ſeceſſit, & viriliter eorum ſe conatui oppoſuit. *Vincentius Lirinenſis* pro catholicæ fidei antiqvitate & univerſitate adverſus profanas omnium hæreſeon novationes ſcripſit. *Proſper Aqvitanicus* in ſoluta & ligata oratione ingenium prodidit. *Fauſtus Regienſis* hæreſiologiam, antidotum, & duos libros de gratia DEI & libero arbitrio poſteritati reliqvit: in qvibus tamen in partes Pelagianorum qvodammodo conceſſiſſe videtur. *Lupus Trecaſſinus* tam celebris extitit, ut Sidonius auſus ſit eum nominare patrem patrum, epiſcopum epiſcoporum, & alterum ſui ſeculi Jacobum. Ipſe *Sidonius Apollinaris*, Arvernorum epiſcopus, Aviti Imperatoris gener, in annis ſenectutis initia pulſantibus ſe dixit conſiſtere. Jam grandævus enim curam eccleſiæ ſuſcepit, & epiſtolis, panegyricis orationibus, epithalamiis & epigrammatibus felix ingenium oſtentavit, inqve ipſo epiſcopatu liberos procreavit, ut ex epiſtola ad Aqvilinum apparet. *S. Martinus*, natione Pannonius, in militiam à patre gentili protruſus, cùm per qvinqvennium ſub Juliano militaſſet, ægrè dimiſſus, Hilarii

larii factus diſcipulus, epiſcopatum Turonenſem invitus ſuſcepit: præſcientia futurorum, gentilium multorum converſione, fanorumqve deſtructione, & dono miraculorum excelluit: multa pericula, tentationesqve diabolicas fortiter ſuſtinuit: tanta liberalitate conſpicuus, ut miles adhuc & catechumenus nudum diviſo pallio tegeret, ceu teſtatur in vita ejus Severus Sulpitius. *Briccius*, diſcipulus & ſucceſſor Martini, cum juſſiſſet infantem XXX. dierum ſuum patrem proloqvi, & prunas ardentes veſtimento illæſo portaſſet, à ſuſpicione fornicationis ſe liberavit. *Remigius*, Francorum apoſtolus & patronus, ceu vocatur, epiſcopus Remenſium, miraculis & dono prophetiæ claruit, ceu de eo teſtatur Hincmarus, multus ſanè & ſuperſtitioſus in vita & miraculis ejus recenſendis. Libri nonnulli Remigii hujus adhuc leguntur. *Severus Sulpitius*, ut antea diximus, nobis acta Martini reliqvit, ejus olim diſcipulus, illuſtri genere natus & ſcriptor elegans. *Alcimus Avitus*, epiſcopus Viennenſis, adverſus factionem Arianam, Neſtorianam, Pelagianam ſcripſit, & præterea IX. libris epiſtolarum & homiliis variis inclaruit. *Paulus Oroſius*, Hiſpanus, Hieronymi & Auguſtini diſcipulus, contra paganos eccleſiam hiſtorico ſcripto defendit. *Patricius*, epiſcopus Scotorum, doctrina & miraculis excelluit, &, ſi credimus Vincentio, XL. diebus, ut alter Elias, jejunavit: evangelii textum & baculum à Chriſto in viſione accepit: Deorum templa deſtruxit: ſigna pietatis paſſim erexit: obſeſſos liberavit: LX. mortuos ſuſcitavit; multa millia hominum, interqve eos ſeptem reges, ſacris baptiſmi aqvis abluit. Idem Vincentius, purgatorium, Chriſto monſtratore, eum inveniſſe, teſtatur: qvam fabulam tamen Balæus ad qvendam alium Patricium multo juniorem transfert, *ut docent Magdeburgenſes centuria 5. capite 10.*

VII. Sic ergo his temporibus purgatorium nondum incaluit? Sed an ſextum etiam ſeculum tam pretioſos doctores tanto numero habuit?

Nullo modo. Nam nunc tandem capita doctrinæ Chriſti & parcius, & minus pure explicabantur: in ceremoniis ſuperſtitioſis, ſubinde auctis, doctores ignobiles toti occupabantur: opes in monaſteria collatæ pietatem obruebant. Inter omnes autem ſexti ſeculi Doctores venerata eſt eccleſia hac ætate FULGENTIUM, Auguſtini diſcipulum, epiſcopum Ruſpenſem, frugalem, eruditum, multa ab Arianis paſſum, & bis in exilium ejectum, bis reſtitutum, egregiis librorum manumentis clarum: *Petrum*

Dia-

Diaconum, cujus liber de incarnatione & gratia Chriſti in bibliotheca patrum extat: *Ennodium*, cujus opera ſeorſim expreſſa leguntur: *Ferandum*, diaconum Carthaginenſem, è parænetico de duce religioſo notum: *Eugippium*, abbatem, qvi duos tomos theſaurorum Auguſtini compilavit. Illuſtris imprimis fuit *Anicius Severinus* BOETHIUS, vir conſularis, poëta, philoſophus & theologus inſignis: qvi libris multis, & imprimis iis, qvi ajunt de conſolatione philoſophica, de fide Chriſtiana, de Trinitate, & de duabus Chriſti naturis, ſe commendavit, & cum ſocero SYMMACHO, viro non minus celebri, à Theodorico Oſtrogothorum rege Ariano, tandem necatus eſt. Inter poëtas ſacros admirati ſunt hoc ſeculo *Venantium Fortunam presbyterum*, *Aratorem*, *Alcimum Avitum*, *Dracontium*, *Turcium Ruffum*, *Nonnum Panopolitanum*, *Ruſticum Helpidium*: & præter eos *Aurelium Caſſiodorum*, Ravennatem, conſulem primo & patricium, regiqve Theodorico ab epiſtolis, poſtea monachum: Pſalmorum, Cantici & Apocalypſeos commentatorem & Faſtorum conſularium autorem: ut & *Dionyſium Exiguum Abbatem*, Æræ Chriſtianæ vulgatæ conditorem. Hoc præterea ſeculum ſcriptis exornarunt, qvæ adhuc in Bibliotheca Patrum extant, *Johannes Maxentius*, & *Leontius Byzantinus*, monachus, egregii fidei adverſus varios hæreticos vindices: *Victor*, epiſcopus Africanus, qvi de ratione fidei catholicæ ad Hunericum regem Vandalorum ſcripſit: *Juſtus Orgelitanus*, qvi Canticum Canticorum; *Aretas*, qvi Apocalypſin; *Primaſius*, epiſcopus Africanus, qvi & ipſe Apocalypſin, & omnes epiſtolas Pauli commentario illuſtrarunt: *Agapetus Diaconus*, qvi parænefin ad Juſtinum imperatorem edidit: *Zacharias Mitylenenſis*, cujus Syntagma adverſus Manichæos, contra mundi & materiæ æternitatem, applauſum meretur: *Anaſtaſius Sinaita*, patriarcha Antiochenus, autor longe optimus, dignus, qvi adverſus Socinianos in ὁδηγῷ ſeu Duce viæ adverſus Acephalos legatur: *Junilius Africanus*, duobus libris de partibus divinæ legis clarus: *Ruſticus*, qvi ſe diſputatione contra Acephalos commendavit: *Martinus Dumienſis*, qvi de qvatuor virtutum cardinalium differentia ſcripſit: *Johannes Climacus*, qvi librum triginta graduum ſeu ſcalam paradiſi, qva ad perfectionem conſcenditur, edidit: *Iſaacus Presbyter*, qvi de mundi contemtu commentatus eſt. Ex philoſophis floruere *Philoponus & Proclus*, ut & *Priſcianus Grammaticus*, & inter ICtos *Tribonianus*: ſed hi omnes pagani & nominis Chriſtiani hoſtes. Hiſtoriam imprimis excoluerunt hoc ſeculo, *Marcellinus Comes* in Chronico rerum orientalium; *Theo-*

dorus Lector in collectaneis hiſtoricis: *Evagrius* in hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſex libris; *Gregorius* Turonenſis in hiſtoria Francorum, gloria martyrum, miraculis, & vitis Patrum: *Jornandes* in libro de rebus Geticis. Hoc ſeculo VI. ineunte *Dunaas*, rex Arabiæ, vulgo dictus rex Homeritanorum, Judaiſmum amplexus, infenſe Chriſtianos afflixit. Sed Adad, rex Æthiopum, Chriſti nomini addictus, feliciter eum evertit: qvanqvam poſtea Perſæ, Æthiopibus ex Arabia ejectis, Homeritis reddidere Arabiam. Converſi alias ſunt hoc tempore *Almundarus*, princeps Saracenorum; *Zothus*, rex Colchorum; *Brudæus*, rex Pictorum; *Ethelbertus*, rex Cantuarienſium: *Bordas*, rex Hunnorum; *Getes* Herulorum: & evangelium lætius ſonuit in Armenia, Iberia, & apud Anglo-ſaxones: Bajoarios convertit *Rupertus*.

IIX. Cum ſecula poſteriora plerumq; ſoleant prioribus eſſe deteriora: ſeptimum à doctoribus eccleſiæ florentius fuiſſe, vix credibile eſt.

In illo orientales pleriqve Monothelitarum errorem profitebantur. Romani ceremoniis condendis, ſeſeqve ſuper eccleſiam Dei ambitioſe efferendis erant occupati. Nomen imprimis, præter Gregorium M. cujus vitam & res geſtas in catalogo Romanorum pontificum invenire licet, meruerunt *ISIDORUS Hiſpalenſis*, ineunte ſeculo VII; & exeunte, *BEDA venerabilis*, Britannus monachus: qvorum *ille* varia opera octo tomis comprehenſa reliqvit, & Machometem, anteqvam in pietatem acueret ingenium, peſtem reipub. & eccleſiæ, ex phyſiognomia præſagiit; *hic* ipſi Gregorio M. ob lingvarum variarum peritiam, & dicendi ſvavitatem, qvodqve omni philoſophica & theologica ſcientia abundaret, prælatus eſt, & XXXVI. volumina in libros LXXIIX. diſtincta conſcripſit. Vitam illius qvi ſcripſit, fabulatur, eum oculis in extrema ſenectute captum à famulo per luſum ad acervum lapidum fuiſſe deductum, qvaſi ad eccleſiam: lapidesqve, cum diu concionatus eſſet, per miraculum clauſula illa eccleſiaſtica, AMEN, reſpondiſſe. Præter hos *Iſichius ſeu Heſychius presbyter* ſcripſit in Leviticum: *Sophronius*, archiepiſcopus Hieroſolymitanus, *Antiochius monachus*, *Eligius Noviomenſis*, *Theofridus*, *Eſaias Maximus & Berengoſius*, ediderunt ſermones & homilias varias: *Johannes Moſchus*, alias *Eviratus*, evulgavit pratum ſpirituale; *Thalaſſius* qvatuor hecatontadas de ſincera caritate, vera continentia & regimine mentis; *Severus Patriarcha* Alexandrinus, librum de ritibus baptiſmi.

Pan-

Pantaleon Diaconus ſcripſit de luminibus ſanctis, ſeu de Domino Chriſto & Johanne præcurſore; *Leontius Cyprius* contra Hebræos. Imprimis duo archiepiſcopi Toletani ſolertes fuere in myſteriis fidei explicandis, *Hildephonſus & Julianus*. *Ille* operoſum tractatum de virginitate Mariæ, & plures de præcipuis ejus feſtis vulgavit: *Hic* tribus Judæorum impietatem; totidem, qvos Prognoſticon vocat, futurum ſeculum depinxit, & in Prophetam Nahum commentatus eſt. Nec defuere poëtæ huic ſeculo. Nam *Honorius* carmine aſcenſionem Chriſti; *Georgius Piſida* mundi opificium ſeu opus ſex dierum; *Coſmas Hieroſolymitanus* theogoniam; *Petrus Apollonius* excidium Hieroſolymitanum celebrarunt. Hoc ſeculo nomen Chriſto dedere *Angli mediterranei* per monachum Auguſtinum; *Franci orientale* per Kilianum & Wilibaldum. Converſi etiam ſunt *Heneti* in vicinia Bojorum, *Giſulfus, dux Forojulienſium*. Angloſaxones diviſi ſunt in duos archiepiſcopatus, Londinenſem & Eboracenſem.

IN OCTAVO SECULO, qvod attigit venerabilis Beda, de qvo jam diximus, conſpicui præcipue fuere, *ANSHELMUS*, qvi verſa & proſa oratione de laude virginum & octo principalibus virtutibus commentatus eſt, *& Johannes DAMASCENUS*, monachus, vir profundæ doctrinæ, qvi cum multis aliis operibus, tum imprimis libris qvatuor de fide orthodoxa admodum eccleſiæ prodeſt. His adde *PAULUM DIACONUM*, Warefridi Longobardi filium, qvi juſſu Caroli M. Poſtillas in evangelia & epiſtolas Dominicales primus concinnavit: egregius hiſtoricus, à qvo Eutropius auctus eſt & continuatus: *Flaccum Albinum*, alias *Alcuinum* dictum, natione itidem Anglum, ſed à Carolo M. in Galliam evocatum, Pariſienſis Academiæ autorem & directorem, qvi præter alia monumenta, Carolo jubente, Patrum homilias in evangelia Dominicalia in ordinem redegit: *Vinofridum*, epiſcopum Moguntinum, *Bonifacium* dictum, qvi, etſi multos Germanorum ad Chriſtum convertit, eccleſias tamen Germanicas, qvæ antea doctrinam Chriſti profeſſæ, pontificum jugo non fuerant ſubjectæ, pontificia larva induit & deformavit. Adde illis etiam *Germanum & Taraſium*, epiſcopos Conſtantinopolitanos, imaginum contra iconoclaſtas defenſores. Cæterum hoc ſeculo converſi ſunt *Weſtphali ſeu Saxones*, *Flandri*, *Brunſvicenſes, Friſii*, qvorum apoſtolus Wilfridus, *Carinthii*, *Telericus* rex Bulgarorum, *Tuellinus*, rex Hungarorum, *Valdungus* rex Henetorum. *Rex qvoqve Daniæ, Gormo*, Chriſti fidem recepit; ſed multi ex

ejus ſucceſſoribus ſubinde ad cultum idolorum reſilierunt. Eadem fata contigere prædicationi evangelii *in Svecia.* Nam etſi hoc ſeculo rex *Biorno IV.* tempore Caroli M. nomen Chriſto dedit, ab *Ansgario* baptiſatus: ſæpe tamen ſubſeqventibus annis Chriſtus eſt deſertus, donec tempore Ottonum impp. ad *Adelwardi, Stephani & Olai* conciones tota Svecia converteretur.

IX. Satis de Doctoribus. Nunc catalogum pontificum Romanorum continuari peto.

Præmittam ſeriem patriarcharum Conſtantinopolitanorum, Hieroſolymitanorum, Antiochenorum & Alexandrinorum: qvia ſine illa patriarcharum Romanorum, & conciliorum atqve hæreticorum hiſtoria obſcura eſt. Incipiam à Conſtantinopolitanis, qvia illorum patriarchatus, licet demum decreto concilii Conſtantinopolitani & Chalcedonenſis acceſſerit, ſic tamen excrevit poſt translatam in orientem imperii ſedem, ut primatum auderet præ Romano affectare & autoritas ejus poſt Romanam ab eo tempore ſemper eſſet conſpicua:

CONSTANTINOPOLI, tempore concilii Nicæni præfuit *Alexander:* & poſt eum *Paulus,* cui in ſchiſmate per Conſtantem Imperatorem, Arianum, abdicato & deportato ſurrogatus eſt *Euſebius Nicomedenſis Arianus,* bis apoſtata. Poſt obitum Euſebii intruſi revocatus eſt ab orthodoxis *Paulus,* opera Conſtantis: ſed iterum per Conſtantium & Arianos dejectus, & in exilio ſtrangulatus. Illi per tumultum ab Arianis ſurrogatus eſt *Macedonius* hæreſiarcha, Spiritum Sanctum inter creaturas referens. Hic admodum in catholicos ſæviit, & à parte Semi-Arianorum contra Arianos ſtetit, & ob id ab Acacianis Arianis, qvorum promachus erat Acacius, epiſcopus Cæſarienſis, eſt depoſitus. Illi *Eudoxius, rigidus Arianus,* ex Antiochena eccleſia, cujus ſedem doloſe ante invaſerat, evocatus, ſurrogabatur: qvi in impias partes traxit Valentem imperatorem. Defuncto illi ſurrogatus eſt *Semi Arianus Demophilus.* Cum adeſſet Conſtantinopoli *Gregorius Nazianzenus orthodoxus,* à concilio Antiocheno illuc miſſus ad eccleſiam, qvam Ariani admodum proſtraverant, reparandam: multa paſſus eſt à Demophilo & reliqvis Arianis. Ab orthodoxis qvidem expetitus epiſcopus eſt, & in locum Demophili à Petro Alexandrino epiſcopo illis datus, & in concilio œcumenico Conſtantinopolitano confirmatus: ſed adverſarii illi opponebant in ſchiſmate *Maximum,* ex philoſopho Cynico Chriſtianum, ſed mox à po-

pulo pulſum. Cumqve non ceſſarent turbæ, abdicavit ſeſe epiſcopatu, & *Nectarius* ex ſenatorio ordine, adhuc catechumenus, adeoqve ſacrorum imperitus, etſi orthodoxus, datus eſt illi ſucceſſor. Hic cum anno CCCXCVII. moreretur, egregium recepit ſucceſſorem *Johannem Chryſoſtomum*, hactenus presbyterum Antiochenum. Hic cum non tantum hæreticis ſe maſcule opponeret, ſed & cleri & populi, ipſiusqve Eudoxiæ Auguſtæ vitia corrigeret, odium omnium in ſe concitavit, & opera Eudoxiæ in ſynodo ad Qvercum ab Alexandrino epiſcopo depoſitus, in exilium abiit. Sed cum ſeditio in populo exoriretur; terræ motus etiam omnium animos conſternaret: revocatus eſt cum honore. Statim tamen anno ſeqventi iterum, volente ita Eudoxia qvam ob imaginem ejus ſuperſtitioſe circumductam reprehenderat, denuo à conciliabulo Conſtantinopolitano pulſus eſt in exilium. Succeſſit illi anno CCCCIV. *Arſacius* frater Nectarii, hactenus presbyter, homo infantiſſimus: ſed illo anno ſeqvente mortuo, unus ex adverſariis Chryſoſtomi, pius tamen & inculpatus vir, *Atticus*, patriarchæ dignitatem meruit: qvem hoſtiliter oppugnavit Innocentius, papa Romanus, cum jure ſuo in eccleſiam Illyrici uteretur. Præfuit poſtea *Sſinnius*, vir laudatiſſimus, & poſt hunc *Neſtorius* hæreſiarcha, ex Antiochia, ubi hactenus presbyter fuit, accerſitus. Neſtorio à concilio œcumenico Epheſino damnato ſucceſſere ordine *Maximianus*, vir inſignis: *Proclus*, qvi egit adverſus ſcripta Diodori Tarſenſis & Theodori Mopſveſtani: *Flavianus*, qvi admodum vexatus ab Eutychianis & Neſtorianis, & imprimis à Dioſcoro, epiſcopo Alexandrino, Eutychetis patrono: *Anatolius*, intruſus à Dioſcoro: *Gennadius*, clarus inter ſcriptores, & imprimis commentario in Danielem: *Acacius* initio orthodoxus, tandem Eutychianis favens, in qvorum gratiam approbavit Henoticon Zenonis: à Felice III. epiſcopo Romano, ob primatus in eccleſia qvæſtionem excommunicatus, ſed qvem viciſſim excommunicavit: *Flavitas ſeu Flavianus*, qvi malis artibus obtinuit epiſcopatum, pacemq; ſimul cum catholicis & hæreticis affectavit, & paulo poſt ſubito deceſſit: *Euphemius* orthodoxus contra Petrum Moggum, admodum à Romano pontifice vexatus, qvod Acacii anteceſſoris nomen in diptychis retineret, tandem ab imperatore Anaſtaſio Eutychiano pulſus: *Macedonius*, pius & orthodoxus, pulſus & ipſe ab Anaſtaſio: *Timotheus*, Eutychianus & Theopaſchita, ab Anaſtaſio intruſus & repentino caſu anno IↃXVII mortuus: *Johannes Cappadox*, orthodoxus: *Epiphanius*, orthodoxus: *Anthimus*, Eutychianus, per conjugem Juſtiniani intruſus, & tandem excommunicatus à concilio Conſtantino-

tinopolitano & à Juſtiniano relegatus anno IↃXXXVI. *Mennas* orthodoxus, ſed in cauſa trium capitulorum varius: *Eutychius*, qvi præfuit qvinto concilio œcumenico Conſtantinopolitano, in qvo tria capitula damnabantur: tandem à Juſtiniano jam Aphthardocita pulſus: *Johannes Scholaſticus*, mortuus anno IↃLXXVIII. *Eutychius* iterum: *Johannes Jejunator*, cujus faſtum Gregorius M. papa Romanus redarguit, cum ſe vocaret epiſcopum œcumenicum: *Cyriacus*, qvi reſtitit Phocæ, cum titulum œcumenici tribueret Romano Pontifici: *Thomas*: *Sergius*, tandem Monotheleta & ſeductor Heraclii imperatoris, cui autor fuit, ut ecthesis impia conderetur: *Pyrrhus*, Monotheleta, depoſitus: *Paulus*, & ipſe Monotheleta, autor Conſtanti imperatori, ut impium Typum promulgaret: *Pyrrhus* iterum poſt reſipiſcentiam, anno IↃLI. ſed paulo poſt mortuus apoſtata: *Petrus*, Monotheleta: *Thomas*, Monotheleta: *Johannes*, Monotheleta: *Conſtantinus* orthodoxus: *Theodorus Sincellus* Monotheleta, pulſus autoritate concilii œcumenici: *Georgius* orthodoxus in œcumenico concilio VI. *electus Theodorus Sincellus* iterum, ſimulans ſe catholicum: *Paulus*, ex laico epiſcopus: *Callinicus*, autor celebrationis Synodi Qvinisextæ, tandem oculis à Juſtiniano juniore privatus, anno IↃCCIII. *Johannes*: *Cyrus*: à Philippo Monotheleta remotus: *Johannes*, monotheleta, ex monacho epiſcopus intruſus: *S. Germanus*, iconoclaſtiæ Leonis Iſaurici adverſus & ejectus: Anaſtaſius iconoclaſta, dejectus & cæſus à Copronymo imperatore Neſtoriano: *Conſtantinus iconoclaſta*, à Copronymo intruſus, & poſtea capite truncatus: *Nicetas*, eunuchus, iconoclaſta: *Paulus*, qvi ſe poſt qvadriennium abdicavit, & monaſterium ingreſſus: *Taraſius* ex ſecretario patriarcha, iconolatra, intereſt concilio Nicæno II *Nicephorus*, itidem ex ſecretario patriarcha, iconolatra, pulſus ab iconoclaſta Leone Armenio: *Theodotus Caſſiteras*, iconoclaſta: *Johannes* iconoclaſta, ejectus ab idololatris: *Methodius* iconolatra, qvi ſtupri accuſatus, ſe purgavit, oſtenſis pudendis plane ſiccatis: *Ignatius*, Nicephori Imp. ex filia nepos, à Leone Armenio caſtratus, è monacho tandem anno IↃCCCXLVII. patriarcha, varia paſſus ob aulicorum vitia reprehenſa, & dejectus anno IↃCCCLVIII. *Photius* ex laico patriarcha, multa paſſus à pontificibus Romanis, qvi cauſam agebant Ignatii ejecti: *Ignatius*, iterum: *Photius* iterum, tandem ab imperatore Leone VI. relegatus: *Stephanus*, Leonis VI. frater: *Antonius Cauleos*: *Nicolaus Myſticus*, depoſitus, qvod noluiſſet conſentire qvartis nuptiis Leonis VI. & poſt *Euthymium* reſtitutus ab Alexandro imperatore, anno IↃCCCCXI. poſt qvem qvi præfuerint eccleſiæ Conſtantinopolita-

litanæ, non opus eſt recenſere, qvia hiſtoria ſubſiſtit pene in ſolis nominibus. Notetur ſaltem qvod *Johannes Xiphilinus*, Dionis Caſſii epitomator, patriarcha Conſtantinopolitanus factus ſit anno cIↃ LXVI. qvodqve tempore belli ſacri cœperint *bini patriarchæ* aliqvandiu præeſſe, qvorum unus *Latinorum*; alter *Græcorum* erat epiſcopus: qvodqve, cum Conſtantinopolis ſeculo XIV. occupabatur à Turcis, Chriſtianis primus ſub Turcis patriarcha præfuerit *Gennadius*, & luculenta privilegia Chriſtianis à Machomete impetraverit. Notetur item, qvod Conſtantinopolitanus patriarchatus ab illo tempore, qvo nova Roma dici cœpit, complexus ſit qvinqve diœceſes: & in ſingulis plures provincias: nempe *in diœceſi Aſiana*, Pamphyliam, Helleſpontum, Lydiam, Piſidiam, Lycaonem, utramq; Phrygiam, Cariam & Inſulas: in *Pontica* Galatiam utramqve, Bithyniam, Paphlagoniam, Honoriaden, Cappadociam utramqve, Hellenopontum, Pontum Polemoniacum, utramqve Armeniam: in *Thracica* Europen, Thraciam, Hæmum montem, Rhodopen, Myſiam, Scythiam: in *Macedonica* Achajam, Macedoniam, Cretam, Theſſaliam, Epirum veterem & novam: in *Dacica* deniqve Daciam mediterraneam & Ripenſem, Myſiam alteram, Dardaniam & Prævalitanam.

HIEROSOLYMITANÆ eccleſiæ tempore concilii Nicæni præfuit *Macarius*, qvi ſubſcripſit damnationi Arii. Poſt eum ordine ſubſecuti ſunt, *Maximus*, confeſſor & acerrimus fidei Nicænæ & Athanaſii adverſus Arianos propugnator, mortuus anno CCCLI: *Cyrillus*, ex concilio ſecundo Oecumenico notus, in religione varius, & ſæpius in Arianorum, Semi-Arianorum & orthodoxorum conflictationibus pulſus & receptus, cum interea unus atqve alter (variant enim hic autores) ſedem occuparet: *Johannes* inde, Origenis patronus, & ob id ab Epiphanio & Hieronymo reprehenſus, defunctus anno CCCCXVI. *Prailus*: *Juvenalis*, qvi intererat concilio œcumenico III. Epheſino adverſus Neſtorium, tandemqve pro Eutychete ſentiens, ſed reſipiſcens, & ob id ab Eutychianis pulſus & denuo reſtitutus: *Anaſtaſius*: *Martyrius* ab aliqvibus, ut Evagrio, Eutychianiſmi inſimulatus: *Salluſtius*: *Elias*, Arabs, orthodoxus, ab Eutychianis pulſus anno IↃXIII. *Johannes*, ex Eutychiano catholicus: *Petrus*: *Macarius* pulſus, ſed reſtitutus: *Euſtochius*: *Johannes*: *Amos*: *Eſychius*: *Zacharias*, abductus anno IↃCXIV. à Perſis, qvi ſub Coſrhoe Hieroſolymas occuparunt: *Modeſtus* abbas: *Sophronius*, ſtrenuus oppugnator Monotheletarum, cujus tempore Hieroſolymæ anno IↃCXXXVI. ceſſerunt Saracenis; A qvo tempore res epiſcoporum Hieroſolymitanorum admodum fuere acciſæ,

ciſæ, ipſiqve obſcuri nominis. Notetur, qvod Hieroſolymitana eccleſia, etſi mater erat reliqvarum, initio tamen abſqve prærogativa patriarchatus fuerit. In concilio Nicæno, cum canone VI. Romano & Alexandrino, Epiſcopis, confirmaretur dignitas patriarchalis, canone VII. antiqva qvoqve conſvetudo confirmatur, qva epiſcopus Æliæ i. e. Hieroſolymitanus eſt honoratus, ut ſalva maneat metropoli dignitas. Hinc aliqvi concludunt, illo tempore Hieroſolymitanam eccleſiam nondum patriarchalem fuiſſe, nec epiſcopum in ea ulli archiepiſcopo inſtar aliorum patriarcharum præfuiſſe, qvanqvam qvarto loco in conciliis conſederit: Antiocheno enim eum ſubfuiſſe: deinde tempore concilii Chalcedonenſis, ne eſſet ſine honore, decerptum eſſe patriarchatui Alexandrino Cæſarienſem & Scythopolitanum; Antiocheno Betythenſem & Rubenſem metropolitanos cum nonnullis epiſcopis; qvosdam etiam epiſcopos de novo eſſe creatos, ut illi ſubeſſent: in ſacro etiam bello Tyrenſem archiepiſcopatum eſſe Antiocheno detractum & eidem ſubjectum.

ANTIOCHENUS patriarchatus XV. orientis provincias ſibi habuit ſubjectas, nempe utramqve Syriam, utramq; Palæſtinam, Phœnicen, I, II. & ſalutarem, utramqve Ciliciam, Cyprum, Euphratenſem, Meſopotamiam, Oſdroënam, Arabiam, Iſauriam. Præcipuæ ejus ſedes fuere Tyrus, Tarſus, Edeſſa, Apamia, Hieropolis, Seleucia, Theodoſiopolis, Emiſſa, Damaſcus, qvo tandem ipſa ſedes patriarchalis eſt translata. In concilio Nicæno præfuit *Euſtathius*, à qvo orthodoxi Antiochiæ ſunt vocati Euſtathiani. Hunc Ariani tempore Conſtantii per ſubornatam meretriculam adulterii accuſarunt, ut loco pelleretur. Ejecto illo, variæ turbæ datæ ſunt, cum, renitentibus aliis, Ariani ſibi jam peterent *Euſebium Cæſarienſem*, unde Ariani dicti ſunt *Euſebiani*, jam *Eulalium Placitum, Stephanum, Leontium* ſpadonem, qvi ſeipſum caſtraverat. Orthodoxi autem evehi volebant *Euphronium*. Sed ille ſtatim pulſus eſt. Dein doloſe invaſit ſedem *Eudoxius* Arianus, à cujus diſcipulo Eunomio aliud nomen *Eunomianorum* acceſſit Arianis. Eudoxio à Conſtantio Imperatore Conſtantinopolin translato ſucceſſit *Meletius*, communi orthodoxorum & Arianorum conſenſu electus, qvod utraqve pars ipſum à ſe ſtare exiſtimaret. Et aliqvando Arianis conſenſerat. Qvia autem nunc orthodoxus erat, à Conſtantio in exilium ſtatim ſeqventi anno CCCLX. pulſus eſt: A Joviniano revocatus iterum ejectus eſt à Valente. In his turbis pars Antiochenorum Euſtathiana elegit ſibi *Paulinum*, qvi *Meletianis*, i. e. Meletii ſectatoribus communicare noluere, qvum ille ab Arii partibus aliqvando ſte-

ſtetiſſet. Conciliati tamen tandem ſunt Meletius & Paulinus, qvia uterq; orthodoxus erat, hac conditione, ut, qvi ſuperviveret, ſolus epiſcopus eſſet. Supervixit Paulinus, cum Meletius in concilio œcumenico Conſtantinopolitano pie obiiſſet. Sed & tunc graves denuo turbæ extitere, aliis *Flavianum* petentibus, aliis Paulinum retinere volentibus. Duo igitur iterum erant catholicorum Antiochiæ epiſcopi, Flavianus & Paulinus. Paulino paulo poſt defuncto ſurrogatus eſt *Evagrius*; Flaviano *Porphyrius*. Evagrius brevi moritur: Moritur & Porphyrius anno CCCCIIX. Et tunc eccleſia hactenus per annos LXIIX. diſtracta, iterum coaluit, nominibus Meletianorum & Euſthatianorum ſublatis, & *Alcdro* electo. Illi ordine ſucceſſere *Theodotus*: *Johannes*, qvi Theodorum Mopſveſtanum defendit: *Domnus*, ſatis vexatus ab Eutychianis & depoſitus ab illis: *Maximus*, intruſus ab Eutychianis: *Baſilius* catholicus: *Acacius Martyrius*, admodum vexatus à ſucceſſore, ſponte dignitate abiit: *Petrus Gnapheus*, à prima arte *Fullo* cognominatus, Eutychianus & Apollinariſta, ſedis invaſor, iterum iterumq; pulſus rediit. Qvi interea patriarchatui præfuere, *Stephanus ſenior*, *Stephanus junior*, *Calendion*, viri pii & orthodoxi, graviter vexati; Stephanus etiam ſenior martyrio coronatus eſt. Gnapheo turbatori anno CCCCLXXXVI. mortuo ſucceſſit *Palladius* & ipſe Eutychianus: inde *Flavianus* orthodoxus, ſed ob fidem ab Anaſtaſio imperatore pulſus. Intruſus poſt eum *Severus*, ex mago ethnico monachus Eutychianus, & tandem patriarcha, catholicos crudeliter perſecutus, à ſe nomen dedit *Severianis*. Tandem à Juſtino imperatore anno IↃXIX. ejectus, Alexandriam confugit, & ibi autor factus eſt *Corrupticolarum*. Poſt illum præfuere *Paulus* orthodoxus, qvi ſe ſponte abdicavit: *Euphraſius*, qvi in ingenti illa clade, qva magna pars Antiochiæ terræ motu fœdata eſt, periit: *Ephræm*, ex comite epiſcopus, cujus tempore Antiochia occupata eſt à Coshröe Perſa ſed brevi poſt à Juſtiniano reſtituta. *Domnus*: *Anaſtaſius Sinaita*, clarus inter ſcriptores, qvi reſtitit Juſtiniano, cum hæreſin *Incorruptibilium* promulgaret, & calumniis deinde traductus, atqve à Juſtino pulſus, in exilium abiit: *Gregorius*: *Anaſtaſius Sinaita* iterum: *Anaſtaſius junior*, à Judæis anno IↃCIX. occiſus. Anno abhinc XXIIX. Antiochia capta eſt à Saracenis. Et ab hoc tempore obſcura ſunt patriarcharum nomina. In bello qvidem ſacro, cum à Chriſtianis Antiochia recuperaretur, patriarchatus cœpit qvodammodo refloreſcere, ita ut hi patriarchæ ſe auderent non tantum Hieroſolymitanis, ſed & Romanis epiſcopis præferre. Qvo ipſo

 tem-

tempore factum, ut Latinis ſuus eſſet Antiochiæ patriarcha; ſuus etiam Græcis. Anno cIↄ CXCIII. *Theodorus Balſamon* patriarcha, egregius ſcriptor, Nomocanonem & alios libros contra Romanum pontificem edidit. Hodie eccleſiæ, qvæ qvondam ſubfuere patriarchæ Antiocheno, ſcindunt ſeſe in tres *Jacobitarum, Neſtorianorum & Malchitarum* factiones *Jacobitis* dictis à Jacobo, Dioſcori Eutychiani diſcipulo, præeſt patriarcha, qvi ſe qvidem Antiochenum vocat, ſed non Antiochiæ, verum in Meſopotamiæ urbe nobili Amed ſeu Caramit ſeu Charemet, in regione, qvam vocant Moradin ſeu Mœredin, ſedem habet. *Neſtorianorum* patriarcha, dici conſvevit patriarcha Babylonis. Reſidet in monaſterio ad oppidum Muſul, in ruinis antiqvæ Ninive extructum: & ſub illo CCC. amplius mille familiæ in Chaldæa dicuntur inveniri, qvum familiæ Jacobitarum non excedant numerum LXXX. millium. *Melchitæ* parent patriarchæ, qvi ſedem habet Damaſci, dicti qvaſi regii: qvia decreta imperatorum, contra Neſtorianos & Eutychianos ſeqvuntur.

ALEXANDRINO patriarchatui decem provinciæ ſuberant, inqve illis Ægyptus, Thebais, Libya, Arcadia, Auguſtamnica. Illi præfuit, tempore Concilii Nicæni *Alexander*, qvi Arium exuit presbyterio & eccleſia ejecit. Succeſſit *magnus Athanaſius*, cujus hiſtoriam jam conſignavimus: cujusq; locum, cum in exiliis diverſis hæreret, primum *Gregorius*, deinde *Georgius*, uterq; Cappadox, uterq; Arianus, ut & *Lucius*, invaſere *Petrus*, qvi anno CCCLXII Athanaſio ſucceſſit, qvia erat orthodoxus, multa ſimiliter ab Arianorum epiſcopo Lucio paſſus eſt. Succeſſit illi frater *Timotheus*. Hinc ordine *Theophilus*, qvi confecit cyclum paſchalem, oppugnator Origeniſtarum, minus æqvus Chryſoſtomo. Hinc *magnus Cyrillus*, Theophili ex fratre nepos, qvi nomen Chryſoſtomi reſtituit in Diptychis, hoſtis acerrimus Neſtorianorum, Novatianorum, Judæorum, præſes in Concilio œcumenico Epheſino. Poſt eum *Dioſcorus*, fautor Eutychetis, orthodoxorum perſecutor tandem damnatus in concilio Chalcedonenſi, & depoſitus anno CCCCL. Poſt eum eliguntur in ſchiſmate *Proterius* orthodoxus & *Timotheus Ælurus* Eutychianus, unde dicti *Timotheani*. Ælurus cum curaſſet occidi Proterium, pulſus eſt à Leone, inqve ejus locum electus *Timotheus Solofaciolus* orthodoxus. Sed, Leone defuncto, Ælurus rediit, & Solofaciolum extruſit; qvi tamen Æluro, cum ſe ſua manu percuſſerat, denuo anno CCCCLXXVII. ſucceſſit. Illi oppoſitus eſt Eutychianis *Petrus Moggus*, ſed mox à Zenone ejectus. Cumqve paulo poſt moreretur Solofaciolus, *Johannes Ta-*

laidas

Laidas creatus eſt epiſcopus. Contra hunc ab exilio denuo adeſt *P. Moggus* & Zenoni autor eſt, ut henoticon promulgaret. Illius locum occuparunt Eutychiani continua ſerie *Johannes Mela*: *Johannes Machiota*: *Dioſcorus junior*: *Timotheus*, contra qvem orthodoxis à Juſtino datus eſt *Aſterius*. Poſt illum in ſchiſmate ſimul præfuere eccleſiæ *Theodoſius*, intruſus à Juſtiniani uxore, fautor *Incorruptibilium*: *& Gajanus*, à populo vocatus, fautor *Incorruptibilium*, qvos ab ipſo vocabant *Gajanitas*. Inde *Paulus* à Juſtiniano depoſitus. Hinc orthodoxi continuo ordine, *Zoilus Apollinaris*: *Johannes*: *Eulogius*, tempore Gregorii M. *Theodorus Scribon*: *Johannes Eleemoſynarius*, vir optimus: *Georgius*. *Cyrus* inde Monotheleta, cujus tempore anno IↃCXXXVII. Alexandria capta eſt à Saracenis: & poſt hac incertus ordo patriarcharum. Sedes hodie translata eſt *Cayrum*. Chriſtiani in Ægypto vocantur *Cophti* vel *Ægophti*: qvi ante baptiſmum infantes circumcidunt, baptiſmum adultioribus conferunt, & in trina immerſione ter formulam baptiſmi repetunt: loco confirmationis, matrimonii & extremæ unctionis, inter ſacramenta referunt fidem, jejunium & orationem: unam tantum in Chriſto voluntatem agnoſcunt: Concilium Chalcedonenſe rejiciunt. Nunc tandem pergimus ad Pontifices Romanos.

ROMANI PONTIFICES SUB IMPP. ORIENTALIBUS GRÆCIS.

A. C. Anni ſedis

314. XXXIV. *Silveſter, Romanus, Ruffini F.* 22

[Hic eſt famigeratus ille Silveſter, qvem nugantur Conſtantinum M. lepra percuſſum, miraculoſe mundaſſe, & ob tantum beneficium non Romæ duntaxat, ſed totius fere Italiæ, aliarumqve provinciarum dominum & jurisdictionem temporalem accepiſſe ab imperatore, indignum ſe ejus urbis imperio judicante, in qvo monarcha totius eccleſiæ, Chriſtiq; in terris vicarius reſideret. Latitaverat Silveſter hactenus ob mortis metum in monte Soracte. Sed cum pax eccleſiæ eſſet à Conſtantino M. reddita, inde rediit, non, ut Conſtantinum à lepra mundaret, ſed ut epiſcopatum urbis Romæ ſuſciperet. Et Conſtantinus qvidem, ut canit Mantuanus,

Maxima templa Deo Diviſq; eduxit in auras,
Immenſas donavit opes, vaſa aurea fundos,

Sed urbem Romam eum, nedum Italiam pene totam, & integras provincias, eccleſiæ, ejusqve jurisdictioni ceſſiſſe, eodem loco habeo, qvo

 illam

illam fabulam, qva Silveſter dicitur ſerpentem, qvi qvotidie CCC. homines in paſtum abripuiſſet, enecaſſe, & cum ei diſputatio de religione cum Judæis à Conſtantino cammitteretur, bovem tacita in aurem inſuſurratione exanimaſſe, & iterum in vitam revocaſſe. Sed de his nugis Mantuanus prædictus piam adhibet cenſuram, cum ait:

Nullus idoneus autor
Nec teſtis productus adhuc. Ideoq; relinqvam
Talia, qvæ poſſunt qvædam figmenta videri.
Noſtra etenim nugas, deliramentaq; damnat
Religio, nec dat lingvis mendacibus aures.

Hujus Silveſtri multa feruntur inſtituta de chriſmate ad ſignandos, baptiſandos, & morientes ungendos conſecrando; templis altaribusqve, ipſisqve adeo ſacerdotibus, vario dalmaticarum, capparum, corporalium, alborum, mitrarum, palliorum, peplorum, ſyndonum apparatu ornandis. Antoninus eum dicit IV. & VI. diem, & ſabbatum jejuniis conſecraſſe; qvintum vero ut Dominicum juſſiſſe celebrari. Ad ſynodum Nicænam miſit legatos, *Victorem* & *Victorium*, presbyteros qvorum ibi nullus fuit primatus vel præſidentia.]

336. XXXV. *Marcus, Romanus, Priſci F.* ¾

[Vir doctus & gravis duas baſilicas, unam in via Ardentina, ubi reqvieſcit, & alteram in urbe Roma exſtruxit, & ab Oſtienſi epiſcopo epiſcopum urbis Romæ conſecrari voluit.]

337. XXXVI. *Julius, Romanus.* 15

[Hunc rectè Athanaſius virum orthodoxum & apoſtolicum, ſincerumqve profeſſorem & acerrimum Nicænorum dogmatum defenſorem nominavit. Cauſam enim Athanaſii adverſus Euſebianos fideliter egit, & ejus atq; veritatis gratia Romæ ſynodum coëgit: alii etiam ſynodo Sardicæ, in diverſas disjunctæ partes, interfuit: idq; tandem apud Conſtantem impetravit, ut reſtitueretur Athanaſius.]

352. XXXVII. *Liberius, Romanus,* Auguſti F. *cujus XIII. epiſtolæ apud Binium legi poſſunt.* 15

XXXIIX. *Felix II. Romanus, Liberio ejecto in ſecundo ſchiſmate ſubſtitutus: qvi publice cum Arianis communicavit, licet Arianus nollet vocari.*

[Liberium Conſtantius, qvod iteratæ Athanaſii damnationi ſubſcribere nollet & oblata munera animoſus faſtidiret, minasq; contemneret, Beræam Thraciæ in exilium ejecit, & Felicem, ejus diaconum Arianum, ut ait Hieronymus in catalogo, aut orthodoxum qvidem, ſed qvi Aria-

Arianos in communionem receperat, ſubſtituit. Qvi tamen ipſe vel ob parrheſiam adverſus Conſtantium eſt necatus, & martyrio coronatus, vel, redeunte Liberio in prædiolum ſponte ſeceſſit. Nam rediiſſe tandem Liberium, & tædio exilii fractum, ſi non mente, tamen manu & lingva, pravitati hæreticæ ſubſcripſiſſe, & ita dignitati ſuæ eſſe reſtitutum, *teſtes ſunt gravisſimi, Athanaſius, Hieronymus Platina.* Inde Gvilielmus Occam Minorita, etſi barbare, tamen vere: *Poteſt papa hæreticari, licet nunqvam pactui renunciet.*]

367. XXXIX. *Damaſus, Hiſpanus,* Antonii F. 18. | *Urſicinius ſeu urſinus in tertio ſchiſmate.*

[Damaſus fuit vir eleganti ingenio, & carmine ſcribendo eruditus: cujus liber pontificalis de vitis Pontificum adhuc circumfertur, qvanqvam dubitatur, an ipſius ſit. Sed cum eſſet epiſcopus eligendus, aliqvi adhæſerunt Urſicino diacono, eumqve in occulto qvodam eccleſiæ loco ordinari curarunt. Qvæ temeritas ingenti dedit anſam tumultui, qvo teſte Ammiano Marcellino CXXXVII. amplius uno die in Sicinii baſilica obtriti ſunt. Ceſſit tamen Urſicinus, epiſcopatu Neapolitano contentus. Damaſus poſthac, utut inculpate viveret, & eſſet virgo virginis eccleſiæ, ut Hieronymis eum commendavit, adulterii tamen à Concordia & Caliſto, diaconis, accuſatus eſt. Sed calumniam, cauſa ad concilium devoluta, facile diluit, idqve effecit, ut delatores ex eccleſia ejicerentur.]

385. XL. *Siriejus, Romanus, Tiburtii* F. 13

[Hic primus monachos lege canonizavit, id eſt, in tribum clericorum recepit, cum antea in laicorum numero eſſent habiti, *ut legere eſt apud Hoſpinianum lib. 3. de origine monachatus capite 12.* Idem conjugium ſacerdotum in occidente improbavit, & maritos qvidem ad omnes ordines eccleſiaſticos admiſit, ſed conſvetudinis conjugalis uſum poſt ordinationem acceptam interdixit. Ruffinum Origeniſtam in communionem recepit, & ob id, dicente Hieronymo certiſſime anno ſeqventis initio ex hac vita ſublatus eſt.]

398. XLI. *Anaſtaſius I. Romanus, Maximi presbyteri* F. 4.

[Sacerdotes juſſit evangelium, non ſedentes, ſed ſtantibus ſtantes legere. Damnavit Origeniſtas & Ruffinum, qvem Siricus receperat.]

402. XLII. *Innocentius I. Albanus. Innocentii F.* 15

[Jejunium ſabbati denuò conſtituit: Cataphryges urbe expulit: Pelagium & Cœleſtinum damnavit: in reſtituendo Chryſoſtomo, iniqve expulſo, admodum laboravit: ipſum imperatorem Arcadium cum con-

juge, ut & Atticum & Theophilum, patriarchas, excommunicavit. Urbem tandem Romam à rege Gothorum Alarico diripi vidit: cujus cladis cauſa cum adſcriberetur Chriſtianis à gentilibus, Auguſtinus XXII. pios & eruditos libros de civitate Dei ſcripſit. Zoſimus narrat, Innocentium, religioni ſalutem urbis anteponentem, ſecreto conſenſiſſe, ut ſacra gentilitia fierent tempore obſidionis, ad hoſtes arceſſendos.

417. XLIII. *Zoſimus, Græcus, Abrahami F. Falſator canonum Nicenorum.* 1

[Hic egregius myſterii iniqvitatis miniſter, ſynodo VI. Carthaginenſi canonibus ſynodi Nicænæ ſummo ſcelere falſatis & corruptis, perſvadere voluit, ut ſibi primatus in eccleſia concederetur, nec qvicqvam ratum eſſet, niſi ſua ſucceſſorumqve accederet autoritas. Sed fraus facile detecta & eluſa eſt. Cauſam ſynodo VI. dedit *Apiarius* presbyter Siccenſis, homo ſceleſtus, ab Africanis eccleſiis & epiſcopo Siccenſi Urbano ejectus. Hic ad ſuorum ſcelerum aſylum Zoſimum confugerat: qvi etſi eum ſine vera cauſæ cognitione innocentem pronunciaverat, & rapta ſibi poteſtate in Africanas eccleſias recipi juſſerat, ſynodus tamen Carthaginenſis animoſe & Apiarii & Zoſimi impietati reſtitit. Zoſimus etiam reſipuit.]

418. XLIV. *Bonifacius I. Romanus, ſacerdotis Jucundi F.* 5 | *In ſchiſmate IV. Eulalius, Romanus.*

Qvia presbyter Bonifacius à parte cleri in Baſilica Julii; Archidiaconus Eulalius in Conſtantiniana ab altera parte, in ſchiſmate electi fuerant, Honorius Imperator, ex relatione Symmachi urbis præfecti, Bonifacium, ut intruſum, nec rite electum, juſſit expelli. Mutavit tamen ſententiam ad inſtantiam presbyterorum, & ad præcavendum tumultum, pluribus epiſcopis Ravennam adſcitis, cauſam examinavit, & lata lege, ſi duo ſciſſis populi ſtudiis Romæ ordinentur, ambos eſſe urbe pellendos, utrumqve epiſcopum juſſit urbe abeſſe, ſacris ejus interea Achilleo epiſcopo Spoletano commendatis. Eulalius autem, non expectata imperatoris & concilii, ad qvod CCL. convenerant, ſententia, reverſus ad ſacra, imperatoris autoritate dejectus eſt, & epiſcopatum in Campania nactus, locum ceſſit Bonifacio: qvi negotium de dominio Romani epiſcopi in Africanas, omnesqve alias eccleſias, impudentius urgere cœpit. Sed cum Patres Carthaginenſis concilii authentica Nicæni concilii

ilii exemplaria curarent Conſtantinopoli afferri, confuſus deſtitit, ut
x actis VI. Synodi Carthaginenſis patet.]

423. XLV. *Cœleſtinus Campanus.* 9

[Etſi hic egregius fidei adverſus Neſtorium, nunc primum eccleſias turbantem, ut & adverſus Pelagianos & Novatianos, aſſertor fuit: impudentius tamen cum ſexta ſynodo Carthaginenſi depugnavit. Legatis enim miſſis, juſſit, ut, Apiario recepto, Carthaginenſes eccleſiæ ſe Romanæ ſedi ſubjicerent. Renuunt Patres ſynodi, nec ullam ſe jurisdictionem Papæ in ſe conceſſuros, authenticis ſynodi Nicænæ canonibus innixi, reſcribunt, monentqve, ne fumoſus typus ſeculi in eccleſiam Chriſti inducatur. Qvin & Hieroſolymorum epiſcopus Polychronius, ſi qværendus eſſet primatus, pluribus cum nominibus ſuæ, qvam Romanæ eccleſiæ, deberi aſſeruit. Repreſſit igitur ſe Cœleſtinus, ad ſucceſſores, aliam captaturos occaſionem, negotio tranſmiſſo. Edixit, ut Pſalmus LI. ante Miſſam caneretur.]

432. XLVI. *Sixtus III. Romanus, Sixti F. eccleſiarum ditator cognominatus, ob Mariæ Majoris & Laurentii baſilicas exſtructas.* 8

[Extant nonnulli ejus libri, qvos ſcripſit de vitiis, de caſtitate, de malis doctoribus: qvi tamen omnes de Pelagianiſmo ſuſpecti. Peſſimum hujus Sixti ingenium è duabus rebus elucet. Nam primò coram Valentiniano imperatore, à Baſſo de adulterio accuſatus, cum à qvodam adulatore diceretur, tanqvam pontifex, non poſſe judicari, judicio ad ſuum arbitrium revocato, vehementi excommunicationis fulmine Baſſum ſtatim percuſſit, & qvaſi in Spiritum S. peccaſſet, recipi eum in gratiam vetuit, ſi vel maximè pœnitentiam agere cuperet. Deinde Polychronium epiſcopum Hieroſolymitanum, qvem ſenſerat Cœleſtinus in primatus qvæſitione ſibi adverſantem, iniqva delatione circumventum, tanqvam Simoniacum, damnavit & eccleſia ejecit: qvi tamen paulo poſt innocens deprehenſus, loco ſuo reſtitutus eſt. Adde, qvod, ut Cuſpinianus habet, non erubuerit à Valentiniano Imperatore pallium ſeu tunicam lineam, qvæ tantummodo à Cæſaribus geſtari conſveverat, ſibi circumjicere. Petri catenas confirmavit, & iisdem annuum feſtum fieri curavit.]

440. XLVII. *Leo Magnus, Tuſcus, Qvintiani F.* 21

[Hujus ſermones, homiliæ & epiſtolæ, magnæ eruditionis & pietatis monumenta, adhuc extant. In primatu ſtabiliendo & ipſe nimis fuit ſtrenuus. Miſſis enim Carthaginenſibus, conatus eſt aliis perſvadere eccleſiis, Romanam eccleſiam omnium eſſe ſummam, ſibiqve curam omnium

mnium eccleſiarum eſſe permiſſam. Hinc etiam Hilarium, epiſcopum Arelatenſem, prohibuit epiſcopos in Gallia ordinare. Id ſane commendes, qvod Attilæ, Hunnorum regi, urbem vaſtaturo, cum altero conſulum obviam progreſſus, urbi ſalutem deprecatione ſua redemerit; Genſericum etiam, Vandalorum regem ferocem, ita demulſerit, ut ſpoliis urbis contentus, à cædibus abſtineret. Capta eſt urbs à Genſerico anno CCCCLV. Et ab hoc tempore Roma occidentis imperii nomen & majeſtatem amiſit. Qvod autem fingitur Leo qvæſtionem dubiam, in charta ſcriptam, D. Petro dijudicandam ad ejus tumulum obtuliſſe, & deinde has literas adſcriptas inveniſſe; LEGI, EMENDAVI; nulla fide dignum videtur.

461. XLIIX. *Hilarius I. Sardus, Criſpini F.* 6

Templa à barbaris direpta & vaſtata liberaliter reſtituit, & à pietate egregiè ſe commendavit. Cyclum etiam curavit condi per Victorinum. Sed dominationem & ipſe affectavit, & imprimis in eccleſias Hiſpanicas. Qvo tamen in conatu cordate ei reſtitit Silvanus epiſcopus, imperium pontificium haud magni æſtimans.]

467. XLIX. *Simplicius, Tiburtinus, Caſtini F.* 16

[Odoacro lupercalia Romæ aperturo animoſe reſtitit, & ſi verbo fides eſt, ne clericus beneficium eccleſiaſticum à laico recognoſceret, præcepit. Annotant ſcriptores, circa hoc tempus nullum catholicum principem inveniri potuiſſe. Odoacer Arianus Italiam; Gothi, itidem Ariani, Gallias cum Hiſpanis tenebant. Genſericus, eidem ſectæ mancipatus, Africæ præerat: Conſtantinopoli Zeno Imperator Eutychianus in orthodoxos ſæviebat. Bis hujus pontificis tempore Roma eſt direpta: primum cum Anthemius imperator à Ricimere genero perimebatur; deinde cum Odoacer, ſublato Auguſtulo, regem Italiæ ſe conſtitueret.]

483. L. *Felix III Romanus, Felicis presbyteri F. atavus Gregorii M.* 9

[Acacium, epiſcopum Conſtantinopolitanum, excommunicavit, qvi Johannem Alexandrinum dejecerit, & alios ab hæreſi abſolutos ſine Romanæ eccleſiæ conſenſu receperat. Sed ille nihil minas curans, viciſſim nomen Felicis ex ſacro albo expunxit. Henoticon Zenonis ſeu unitivum edictum, qvo hæretici cum catholicis aliqva ſaltem ſpecie uniebantur, damnavit.]

492. LI. *Gelaſius I. Afer, epiſcopi Valerii F.* 4

[Hic non, ut cæteri, occulte ac inſidioſe, ſed aperto Marte, & concilio habito, principatum in univerſas eccleſias ſibi aſſeruit: & præter Aca-

cia-

cianos ipſum imperatorem Anaſtaſium, eorum fautorem, & Vandalos, eorumqve regem Arianum, catholicos perſeqventem, anathemate percuſſit, *ceu ſcribunt Platina & Sabellicus.* Fuit alioqvin in inſtauranda diſciplina admodum occupatus, & qvinqve libris adverſus Eutychetem & Neſtorium, duobus in Arianos, hymnis etiam & epiſtolis atqve orationibus elegantibus ſe poſteritati commendavit. Memorabile eſt ejus decretum, *diſt. 2. de conſecr. Aut integra ſacramenta percipiant, aut ab interis arceantur: qvia diviſio unius ejusdemq́ myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt provenire.*]

496. LII. *Anaſtaſius II. Romanus, Petri F.* 2

[Et hunc *ſcribit Platina* imperatorem Anaſtaſium, Acacio faventem excommunicaſſe; ipſum autem poſtea cœpiſſe Acacii cauſam agere, divinitusqve punitum, aut ſubito morbo interiiſſe, aut, dum neceſſitati naturæ obtemperaret, in latrinam inteſtina effudiſſe. *Balæus ex Faſciculo temporum*, eum Neſtorianam & Eutychianam hæreſin amplexum fuiſſe, teſtatur. *Liber pontificalis* eum communicaſſe Photino dicit. *Volaterranus* eum vocat virum fama parum ſecunda. Extat apud Goldaſtum epiſtola concilii epiſcoporum Galliæ & Germaniæ ad Anaſtaſium II. qva ipſum & Italicos epiſcopos monent, ut ſe miſſos faciant, nec tyrannidem in ſe affectent.

498. LIII. *Symmachus, Sardus, Fortunati F. electus in baſilica Conſtantiniana* 16	*In ſchiſmate V. Laurentius Romanus, electus in Baſilica Mariæ.*

[Duobus his in ſchiſmate electis, ſynodus Ravennæ indicta eſt, & Theodoricus, rex Arianus, Sym̃achum confirmavit, epiſcopatu Nucerino Laurentio conceſſo. Nonnulli vero ex clero, poſt qvadriennium Laurentio revocato, variorum criminum, & imprimis adulterii, Symmachum onerarunt. Ideoqve Theodoricus Petrum, epiſcopum Altinæ, viſitatorem miſit, qvi de criminibus ſymmacho imputatis cognoſceret: qvi cum damnatione dignum deprehenderet Symmachum, præcipui ex clero obtinuerunt, ne expelleretur. Sic tamen ſæviit contraria factio, ut multæ ſacræ virgines, multi ſacerdotes & presbyteri cæderentur, nec qvisqvam Romæ tutus eſſet. Qvæ turbæ cum à Fauſto Exconſule eſſent ſedatæ, Symmachus, expulſo Laurentio, jam confirmatus, Manichæis urbe ejectis, eorum libros cremavit, & ſanxit, ut virgines vel viduæ, continentiam profeſſæ, ulterius non nubant. Miſſam etiam in formam redegit. Extat adhuc ejus Apologeticus contra Anaſtaſium imperatorem de Eutychianiſmo ſuſpectum, qvem excommunicave-

 rat.

rat. Hujus tempore Clodoveus rex Francorum victoria contra Alemannos per Chriſti invocationem impetrata, à S. Remigio baptiſatus eſt.]

514. LIV. *Hormiſda, Campanus, Juſti F.* 9.

[Hujus contra hypocritas & Scytharum monachos epiſtola adhuc extat, confutata à Johanne Maxentio, & Arianiſmi atq; Pelagianiſmi rea facta. Cum moneret literis Timotheum, epiſcopum Conſtantinopolitanum, ut ab Eutychiana hæreſi pateretur ſe avocari, hoc tulit reſponſi, *Auguſtorum eſſe, non pontificis regnare*, Legati ejus contra jus gentium ludibrio expoſiti, & navi dehiſcenti, qva domum irent, impoſiti ſunt. Ut nuptiæ fiant publice, & non occulte, additis ceremoniis, dicunt eum conſtituiſſe.]

523. LV. *Johannes I. Tuſcus, Conſtantii F.* 3.

[Hunc Theodoricus, rex Italiæ, juſſit legatum ad Juſtinum abire, eumq; rogare, ut, ni vellet omnes Catholicos ex Italia ejici, Arianis locum in eccleſia concederet. Reverſus, à Theodorico, qvi jam præclaros illos viros, Symmachum & Boethium, ſuſtulerat, in carcerem compactus eſt, & pœdore, ſqvalore & inedia periit, tanqvam qvi Juſtino conſilia adverſus Theodoricum ſuppeditaſſet.]

526. LVI. *Felix IV. Caſtorii F. Beneventanus ſeu Samnius.* 4.

[A rege Ariano Gothorum eſt electus Dionyſius Exiguus ſub eo à nativitate Chriſti annos primus numerare cœpit, à ſecundo anno Felicis IV. cyclum Paſchalem exorſus. Hoc etiam tempore Juſtinianus Imperator Codicem abſolutum confirmavit & evulgavit.]

---

530. LVII. *Bonifacius II. Romanus, Sigiſvulthi F.* 1. | *Dioſcorus, cujus mors poſt XXXVIII. diem ſchiſma VI. diremit.*

[Bonifacius, *teſte Platina*, populum à clero in ſacris audiendis diviſit, cum ut eos in electione pontificum ſuis vocibus & locis tandem privaret, tum, ne cuiqvam eorum liceret, in civili aut criminali cauſa epiſcopum aut clericum ad ſecularem judicem vocare. Elegit ſibi vivus ſucceſſorem Vitalium, ſed qvia ſenatus reſiſtebat, & papam in hac re erraſſe clamabat, irrito conatu. Bonifacius igitur ſuum chirographum ipſe combuſſit.

531. LVIII. *Johannes II. Romanus, Projecti F.* 4.

[Mercurius propter eloqventiam cognominatus eſt. Damnavit Anthimum Eutychianum Conſtantinopolitanum antiſtitem, qvod in hæreſin declinaſſet, qva unus de Trinitate negabatur paſſus.]

535. LIX. *Agapetus I. Romanus, Gordiani presbyteri F.* 1.

[Mi-

[Miſit eum Theodatus Gothorum rex,qvi uxorem ſuam Amalaſun-
tham, regis Theodorici filiam,necaverat, ad Juſtinianum placandum.
In qva legatione Conſtantinopoli,ut idololatria confirmaretur,non Dei,
ſed Petri autoritate, mutum & claudum ſanavit, ſi Gregorio M. credi-
mus. Obiit Conſtantinopoli, cum Juſtinianum ab Eutychianiſmo re-
traxiſſet, & loco epiſcopi Anchimi ejecti, qvi duas naturas in Chriſto ne-
gabat, Mennam Conſtantinopoli conſecraſſet.]

530. LX. *Silverius vel Liberius, Campanus, papæ Hormisdæ F.* 2	*Vigilius, Romanus, in ſchiſmate VII. intruſus, hæreſi Acephalorum & Origenis infectus.*

[Sine ſuffragiis Imperatoris & cleri à Theodato intruſus Silverius,
cum nollet in gratiam Theodoræ Auguſtæ, Juſtiniani uxoris, pulſo Men-
na, epiſcopo Conſtantinopolitano, Anthimum Eutychetis hæreſi infe-
ctum reſtituere, & præterea inſimularetur, qvaſi urbem Gothis, qvi eam
à Belliſario ſibi ereptam anno diutius gravi obſidione preſſerant, prode-
re voluiſſet: dejectus, attonſus & in Græciam deportatus eſt à Belliſario.
In exilio tamen, in qvo mortuus eſt, Vigilium excommunicavit, qvi à
Belliſario pontificatum obtinuerat, & Theodoræ Auguſtæ cum Anthimi
Eutychiani reſtitutionem, tum pecuniarum in bellum ſolutionem, qvin &
abolationem ſynodi Chalcedonenſis ad promovendum Eutychianiſmum
promiſerat.]

538. LXI. *Vigilius, Romanus.* 17

[Malis artibus, ceu dictum, intruſus, cum Imperator juſſiſſet Silve-
rium reduci, & de ejus actis judicium fieri, Belliſario perſvaſit, ut Sil-
verius, qvi Romam redux venerat, in Palmariam inſulam deportaretur,
datisqve literis ad Theodoram Auguſtam, Eutychetis & Severi hæreſin
pertinaciter foventem, epiſcopis eodem errore infectis approbationem
hæreſios promiſit, *ut patet ex Liberato.* Promiſſis impiis non ſtetit, & nec
in Anthimi reſtitutionem conſenſit, nec ullam pecuniam exſolvit, ſed po-
tius fulmen anathematis in Anthimum vibravit. Per legatos igitur Theo-
doræ Auguſtæ Romam miſſos, *ut teſtatur Anaſtaſius Bibliothecarius in vitis
pontificum,* violenter ab urbe abſtractus eſt, & Conſtantinopolin dedu-
ctus, ob Silverium pulſum in jus vocatus, verberibusq; & contumelia af-
fectus, inq; carcerem compactus, &, qvanqvam vel binis vicibus ſibi fu-
ga conſulere vellet, Conſtantinopoli toto pene pontificatus ſui tempo-
re detentus eſt. Agitari interea cœpit *famigeratiſſima illa de tribus capi-*

 tulis

tulis controverſia, adverſus tres Neſtorianos epiſcopos jam defunctos, qvos edicto Imperatorio damnaverat Juſtinianus. Damnationi initio ſubſcribere Vigilius detrectabat: poſtea conſenſit, ſemper in hac qvæſtione inconſtans. Cum concilium ea de re Conſtantinopoli celebraretur, ſub directione epiſcopi Conſtantinopolitani, ei non interfuit: eoqve fruſtra renitente, concilium œcumenicum habitum & finitum eſt. Tandem precibus Narſetis datum eſt ab imperatore, ut Vigilius ab exilio liberaretur.. Sed Romam reverſurus, in Sicilia, ad qvam navi appulerat, ex calculo defunctus eſt. Circa hæc tempora Totilas urbem cepit & diripuit. Paulo tamen poſt Gothorum in Italia regnum finem accepit per Narſetem.]

555. LXII. *Pelagius, Romanus, Job. Vicariani F.* 5

[Autoritate Juſtiniani electus eſt. Primus aſſeruit primatum eccleſiæ Romanæ, non à ſynodis aut ab hominibus, ſed ab ipſo Chriſto originem habere. Et tamen principis ac populi conſenſum in ordinandis pontificibus neceſſarium eſſe publico decreto ſanxit, ſeqve juramento purgavit, qvod ærumnis Vigilii cauſam non præbuiſſet.]

560. LXIII. *Johannes III. Romanus, cognomine Catellinus, Anaſtaſii F.* 12

[Contra prædeceſſorem Pelagium ſancivit, nullum dici debere ſummum ſacerdotem, aut univerſalem epiſcopum *diſtinct. 99. Nullus.* Hujus tempore Longobardi in Italiam ingreſſi ſunt, ſub Alboino, & exarchatus Ravennæ cœpit ſub primo exarcho Longino.]

573. LXV. *Benedictus I. Romanus, Bonifacii F.* 4

[Græci eum Bonoſum vocant. Illius tempore maxime à Longobardis Roma affligebatur.]

597. LXV. *Pelagius II. Romanus, Winigildi F.* 13

[Cum Longobardi obſiderent Romam, injuſſu imperatoris ejectus, miſit Gregorium diaconum, qvi ſe excuſaret, ſibiqve confirmationem ab imperatore pro more impetraret. Scripſit ad Orientales epiſcopos, ipſo Baronio teſte: *Nullus patriarcharum hoc tam profano* (univerſalis epiſcopi) *vocabulo utatur: qvia, ſi ſummus patriarcha univerſalis dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur.*]

590. LXVI. GREGORIUS MAGNUS, *Romanus, Gordiani F. Felicis III. atnepos ex præfecto urbis monachus, deinde Papa factus.* 14

[Vir fuit ſanctitate vitæ & ſimplicitate morum conſpicuus, & verſutiæ pontificalis plane expers. Pro ſua confirmatione imperatori certũ pecuniæ ſummam pendere juſſus eſt: & titulum univerſalis epiſcopi omnino a-

io averſatus, ſe *ſervorũ DEI ſervũ* profitebatur. Nec titulũ illũ in epiſcopis
antũ Conſtantinopolitanis improbavit; in ſe & ſuis vel anteceſſoribus, vel
ucceſſoribus illo probato. Clariora enim ſunt verba Gregorii, qvã ut hoc
ophiſmate elidi qveant: *Titulum œcumenici epiſcopi nominat blaſphemiam,*
va adverſetur evangelio, ſi contra canones, afficiat Deum & reliqvos etiam
piſcopos injuria. Imo fidenter dicit, *qvod, qvisqvis ſe univerſalem ſacer-*
otem vocat, Antichriſtum præcurrat, qvia ſuperbiendo ſe cæteris præponat.
Miraculis claruiſſe dicitur, idqve inde meruiſſe, qvia angelum ſub ſpecie
aufragi ſuſcepiſſet, paviſſet, numis donaſſet. An autem animam Tra-
ani ex inferis liberaverit, qvia tam probum imperatorem perire in æter-
um noluit, ceu de illo ferunt nonnulli, credant, qvibus fabulæ in delitiis
unt. Credibilius foret, *qvod Huldericus, Auguſtanus epiſcopus, in epiſtola*
d Nicolaum I. & Balæus confirmat ex Paralipomenis Urſpergenſis, & ex do-
umentis in bibliotheca Oudewatriana inventis, Gregorium qvodam tem-
ore Romæ in piſcina multa ſubmerſorum infantum crania inveniſſe,
vos in illam impuræ cœlibum manus, qvibus conjugio interdictum erat,
d tegenda ſelera enectos conjecerant. Cæterum, ut eccleſiam multis ce-
emoniis pene obruit, ita egregiis ſcriptis eam juvit, ut commentario in
obum & Ezechielem, homiliis elegantiſſimis, tractatu de ſacramentis,
bris qvatuor dialogorum, & Paſtorali: in qvibus tamen multa invenias,
nde ſuperſtitionem indies auctam deprehendere qveas. Verſiculus de
o notus eſt:

Gregorius vitam finit Apoſtolicam.]

604. LXVII. *Sabinianus, Tuſcus, Boni F.* 2.

[Gloriæ prædeceſſoris Gregorii invidens, vix impediri potuit, qvin
ros ejus exureret. Cum Roma fame laboraret, noluit Gregorii libe-
litatem, qvam avarus profuſionem nominavit, imitari: tandem tamen
alo ingraveſcente horrea eccleſiæ aperuit. Fertur à Gregorio in viſio-
e ob avaritiam percuſſus exſpiraſſe. *Genebrardus teſtatur,* cum campanas
tintinnabula inveniſſe.]

606. LXIIX. *Bonifacius III. Romanus* $\frac{3}{4}$

[Primus hic PAPA OECUMENICUS dici cœpit. Nam cum *Phocam,*
em patriarcha Conſtantinopolitanus ob parricidium in Mauritium
mmiſſum acrius reprehenderat, abſolviſſet, cæde Mauritii probata, ob-
uit, conſenſu tyranni, nomen ſummi pontificis, jusqve convocandi
nodos, & abrogandi ſynodorum decreta. Et ſic contentio deſiit, qvæ ha-
enus inter Romanos & Conſtantinopolitanos epiſcopos de principatu
raverat.]

607. LXIX. *Bonifacius IV. Marſus, Johannis medici F.* 7.

[Pantheon, nobile delubrum, à M. Agrippa qvondam exſtructum, necdum ab idolis purgatum, à Phoca obtinuit, & cum dæmones in eo Chriſtianos, *juxta Præmonſtratenſem*, ſæpius percuterent, S. Mariæ, omnibusqve martyribus dedicavit, & gentilium more ſanctos mortuos ad cultum proſtituit]

614. LXX. *Deus dedit ſeu Theodatus, Romanus, Stephani ſubdiaconi F.* 4.

[Hic ſorte eſt electus, cum non convenirent ſuffragia: eſtq; is, à qvo ſpiritualis cognatio traxit originem, ne qvis eam, qvam ex ſacro fonte levaſſet, aut cum qva infantem ex baptiſmo ſuſcepiſſet, duceret Fuit alioqvin ſatis laudatus, & elephantiacum oſculo ſanavit, *ſi Platina credendum eſt.*]

618. LXXI. *Bonifacius V. Neapolitanus.* 8.

[Aſyla in templis conſtituit, & Chriſtum pro originali tantum peccato mortuum eſſe dixit hæretice.]

626. LXXII. *Honorius, Campanus, Petronii conſularis F.* 13.

[Monotheletarum hæreſi correptum VII. ſynodus Conſtantinopolitana damnavit, ut ex Actis conſtat. Feſtum exaltationis S. Crucis inſtitutum eſt hoc tempore, poſtqvam crux Chriſti à Perſis, à qvibus ſuperioribus annis è Palæſtina in Perſiam translata fuerat, reſtituta eſt Chriſtianis. Scotis perſvadere conatus eſt, ut, qvi hactenus paſcha XIV. die à novilunio celebrarunt, in illo celebrando ſe Romanis conformarent.]

639. LXXIII. *Severinus I. Romanus.* 1.

[Theſauris eccleſiaſticis eſt exutus ab Iſacio exarcho Italiæ, cum in ſumptus militares nihil conferre vellet. *Ecthesin Heraclii imp. reſpuit, ob id ab aulicis exagitatus.*]

640. LXXIV. *Johannes Dalmata, Venantii ſcholaſtici F.* 2.

[Multa millia Chriſtianorum à Saracenis lytro ſoluto redemit. Hujus tempore obiit Heraclius, imperator feliciſſimus, niſi hæreſi Monotheletarum famæ integritatem conſpurcaviſſet.]

642. LXXV. *Theodorus Græcus, Theodori, epiſcopi Hieroſolymorum F.* 7.

[Pyrrhus, Conſtantinopolitanus Patriarcha, hæreſi Monotheletarum infectus, confugerat in Africam, initæ conjurationis in necem imperatoris reus factus, &, diſputatione cum Maximo abbate de Monotheletarum confeſſione ibi habita, Romam venerat, hæreſi abjurata. Interea Paulus, æqvè Monotheleta, ſurrogatus eſt Conſtantinopoli. Sed illum Occidens & Theodorus Papa Romanus, congregata ſynodo, damnavit.

Con-

Conſtans imperator contra edictum promulgavit, qvod *Typum* appellarunt: qvo juſſit altercationem illam de una ſeu duabus voluntatibus in Chriſto mittere, ut eccleſiæ hac ratione in unam eandemqve ſententiam unirentur. Sed & hunc Typum anathemate percuſſit Theodorus Papa, ſententiis epiſcoporum in ſynodo congregata auditis Pyrrhus verò paulo poſt, perſvaſus à Platone exarcho Ravennate, ad priſtinum errorem reverſus eſt.]

649. LXXVII. *Martinus, Tudertinus.* 3

[Monotheletarum hæreſis à patriarchis Conſtantinopolitanis aliqvot jam annis propugnata fuerat. Miſit ergo Martinus legatos Conſtantinopolim, ut ad ſaniorem ſenſum revocaret orientis eccleſias. Sed illi correpti, inqve diverſas inſulas deportati ſunt. Synodum ergo CL. epiſcoporum convocavit Martinus, & fulmen anathematis in Paulum, Patriarcham Conſtantinopolitanum, vibravit. Id ratus imperator Conſtantius injuriam, miſit Theodorum exarchum in Italiam, qvi Martinum, dolo captum, in compedibus ad imperatorem pertraxit: à qvo deinde Cherſonam in Ponto Euxino deportatus eſt, trium inſimulatus criminum, qvaſi fidem à majoribus traditam mutaſſet; cum Saracenis conſpiraſſet; contra Deiparam virginem neſcio qvid locutus fuiſſet.]

652. LXXVII. *Eugenius I. Romanus, Ruffiniani F.* 1

[Carceres ab epiſcopis fieri voluit, in qvibus clericos ipſi plecterent.]

653. LXXIIX. *Vitalianus, Campanus, Anaſtaſii F.* 14.

[Omnia ſacra in Chriſtianorum templis latino ſermone fieri juſſit: tonſuras & unctiones introduxit: primus

----- adjunxit molli conflata metallo
Organa, qvæ feſtis reſonant ad ſacra diebus.

Ejus tempore Conſtans, imperator Monotheleta, in Italiam trajecit, & ibi interfectus eſt in balneo.]

669. LXXIX. *Theodatus II. vel Adeodatus, Romanus, Joviniani F.* 7.

[Prodigiis variis, furores Saracenorum nunciantibus, territus, ſupplicationes & preces publicas fieri curavit. Ejus tempore Conſtantinopolis per biennium à Saracenis obſeſſa eſt.]

676. LXXX. *Donus vel Domnus, Romanus Mauritii F.* 2

[Hic primus vicarius Chriſti eſt appellatus, *ut eſt in lectionibus memorabilibus Wolfii.* In archiepiſcopo Ravennate ſedi Pontificiæ obligando aſſiduus fuit.]

678

678. LXXXI. *Agatho Siculus, ex monacho pontifex.* 4

[Peſte infectus obiit, qvam dirus cometa ſub Dono prædixerat.]

VACAT SEDES 1

683. LXXXII. *Leo II. Siculus, Pauli F.* 1

[Ravennates archiepiſcopi hactenus nihil ceſſerant Romanis pontificibus, autoritate exarchi freti, cujus apud eos ſedes fuit. Sed cum Juſtinianus hoc tempore Ravennam expugnaret, urbis etiam hujus eccleſia jugum Romani præſulis ſuſcepit.]

684. LXXXIII. *Benedictus II. Romanus, Johannis F.* 1

[Hujus demum tempore putant indultum ab imperatore Conſtantino IV. ne confirmatio pontificiis ex aula Cæſaris peteretur, ſed ut rata eſſet electio cleri, populi & exercitus Romani, ſine ſuffragio imperatoris aut exarchi. Exarcho ſane jus in electione pontificis reſervatum eſſe, conſpicitur ex Cononis electione. Imperatores qvoqve jus confirmandi epiſcopos Romanos ſeqventibus temporibus ad ſe revocatum uſurparunt, & in pontifices, ut qvi ipſis ſubjecti eſſent, jurisdictionem exercuerunt, qvantum eccleſiæ ratio admittebat. Hoc ipſum jus, imperio jam in Germanos translato, inviolatum permanſit Cæſaribus, licet pontifices ſe eorum poteſtati ſæpe ſubtrahere conarentur, donec tandem Henricus IV. auſibus eorum ſuccumberet.]

685. LXXXIV. *Johannes V. Antiochenus Syrus, Cyriaci F.* 1

[A tribus epiſcopis, Oſtienſi, Portuenſi, Veliterno, poſthac pontifices conſecrari voluit. Hunc primum dicit *Binius in tomis conciliorum*, non exſpectata Conſtantinopolitani imperatoris autoritate, in Romanum pontificem conſecratum eſſe.]

686. LXXXV. *Conon, Thrax.*	*Theodorus, archipresbyter, in IIX. ſchiſmate.*	*Petrus archiepiſcopus.*

[Juſtinianus imperator, ſe in eligendo pontifice Romano excludi, ægre ferens, exarcho mandavit, ut ſuam autoritatem interponeret. Ille igitur cum exercitu Theodorum presbyterum; Clerus contra Romanus Petrum archipresbyterum creavit. Cumqve diu pugnatum eſſet, conſenſum tandem eſt, populi judicio interveniente, in Cononem, qvi ſe nunqvam, *uti eſt in libro Pontificali*, cauſis & actionibus ſecularibus immiſcuerat.]

687. LXXXVI. *Sergius, Syrus, Tiburtii F.* 14	*Theodorus archipresbyter in IX. ſchiſmate.*	*Paſchalis archidiaconus.*

[*Pa-*

[*Paſchalis* auro ab exarcho dignitatem pontificiam coëmerat. Pars populi iterata vice *Theodorum* elegerat. Cum armis uterq; ſe tutaretur, utroqve tandem repudiato, *Sergius* à primoribus pontifex eſt conſtitutus. Hic in damnanda Qvinifexta ſynodo, qvæ tamen rectius qvam ipſe, de conjugio ſacerdotum ſenſit, totus erat. Ejus igitur tempore penitus ſcindebantur eccleſiæ orientis & occidentis. Decreverat enim concilium Conſtantinopolitanum VI. Clericis liberum eſſe conjugium, dummodo ſacra obituri abſtinerent ab uxoribus. Hujus decretis cum Sergius nollet ſubſcribere, Juſtinianus II. imperator, indignatione correptus, Romam miſit Zachariam protoſpatarium, qvi Sergium vinctum ſibi ſiſteret. Romani id ægre tulerunt, omnesqve Itali & exercitus, qvi in exarchatus finibus continebantur, arma induti, protoſpatarium ad necem qvæſiverunt: qvi tamen ab ipſo Sergio conſervatus, evaſit incolumis. Hac ratione Romæ autoritas pontificia magna ſumſit incrementa, *ut legere eſt apud Bedam, Paulum Diaconum, & alios.*]

701. LXXXVII. *Johannes VI. Græcus.* 4

[Hujus tempore Theophylactus exarchus Romam afflixit.]

705. LXXXIIX. *Johannes VII. Græcus, Platonis F.* 3

[Huic Aripertus, rex Longobardorum, Alpes Cottias donavit, & qvicqvid à Taurinis & Medullis usqve ad Genuam & Liguriam protenditur: qvod tamen Baronius putat contigiſſe ſub Johanne VI.]

708. LXXXIX. *Siſinnius I. Johannis F. Syrus XX. diebus.*

[Ex podagricis doloribus vigeſimo poſt electionem die defunctus eſt.]

709. XC. *Conſtantinus I. Syrus, Johannis F.* 6

[Huic primo *Platina, Blondus, Nauclerus ex libro Pontificali dicunt* Juſtinianum II. imperatorem, ad qvem Conſtantinopolin profectus erat, oſculo pedes ſalutaſſe. Ideoqve in ſuperbiam magis erectus, cultum imaginum, anathemate in Philippicum Juſtiniani ſucceſſorem vibrato, ſtatuminavit. Ejus tempore tota Hiſpania Saracenorum imperio ſubjecta eſt.]

714. XCI. *Gregorius II. Romanus Marcelli F. ſimulator callidus.* 17

[A Leone Iſaurico, imperatore, cultum imaginum, in qvo offendebantur Saraceni, improbante, totum fere occidentem fulmine excommunicationis abſtraxit, & cum Francis fœdus iniit, ipſisq; occaſionem occupandæ Italiæ fœdus proditor præbuit. Qvin & arma adverſus Imperatoris præfectum & exarchum Eutychum, ut & adverſus Longobardos

induit, & qvo leonina non potuit, vulpina pelle contendit. Ejus tempore Tyberis, eruptione aqvarum ex alveo facta, inundavit Romam, magno cum civium damno. Bonifacium, antea Winifridum dictum, tandem archiepiſcopum Moguntinum, ad Friſios & alios Germanos miſit, ut ſacris Romanis adſveſcerent.]

731. XCII. *Gregorius III. Syrus, Johannis F.* 11

[Hic, continuato anteceſſoris in Leonem imperatorem odio, eum imperio indignum rapta poteſtate pronunciavit, & ab ejus fide Romanos & occidentis partes abduxit, cumq; Francis amicitiam adverſus Longobardos & imperatorem pepigit. Leo autem excommunicatione Papæ audita, ridens dixiſſe fertur: *Idololatra eſt ipſemet à Deo excommunicatus.* Inter haſce turbas, urbes Italiæ, exarchi inſignibus ſublutis, cœperunt ſibi proprios conſtituere duces. Luitprandus etiam, rex Longobardorum, plura loca occupavit. Sed inter eum & Romanos, qvi adhuc & ipſi ducem habuere Stephanum Patricium, lites gliſcere cœperunt, dictusq; Stephanus cum Thraſimundo, duce Spoletano, arma adverſus Luitprandum conjunxit & jam caſtrum Gallienſum occupaverat. Luitprandus igitur gravi expeditione Romæ incumbebat. Exuerat jam Thraſimundum ducatu Spoletano, urbiqve extrema minabatur, oppidis circumurbanis jam expugnatis. Pontifex in ſubſidium qvidem evocavit è Francia Carolum Metellum, Caroli M. avũ: ſed ille, bello adverſus Saracenos impeditus, preſſos armis juvare non poterat: interceſſione tamen ſua impetravit, ut rex ab urbe diſcederet: idq; eo citius, qvia pontifex cum decoro comitatu egreſſus, bellum apud Luitprandum deprecabatur. Thraſimundus etiam in gratiam eſt receptus, cum ſe ad pedes Luitprandi abjiceret. Hic Gregorius III. dicitur denarium S. Petri ex Anglia primus accepiſſe.]

742. XCIII. *Zacharias, Græcus, Polychronii F.* 10

[Hic eſt ille, qvi, autoritate ſibi rapta, Chilpericum, Franciæ regem legitimum, auſus eſt pronunciare indignum regno, & Pipino ſummo aulæ magiſtro diadema Francicum concedere. *Sic Pipinum Papa* (ut promiſit) *beatum, Papam Pipinus divitem fecit.* Idem, ſecundum Baronium, regibus Franciæ epiſcopos inſtituendi conceſſit poteſtatem, vel potius reliqvit. Ad eum, teſte Aventino, provocatum eſt, cum ſacerdos per ignorantiam lingvæ latinæ, infantem baptiſaſſet in nomine Patria & Filia & Spiritua S. Baptiſmum legitimum eſſe decrevit contra D. Bonifacium, pro Sidonio & Vigilio. Hunc ipſum tamen Vigilium ſacerdotio depulit, qvod Antipodes ſtatuiſſet.]

752. Ste-

752. Stephanus II.

[Qvarto die poſt electionem apoplexia mortuus, & ob id inter Papas à Platina & aliis non numeratus: qvem tamen inter eos recenſet *Anaſtaſius.*]

752. XCIV. *Stephanus (III.) II. Romanus Conſtantini F.*

[Aiſtulphus, Longobardorum rex, qvi exarchatum Ravennæ ſibi apuerat, convertit etiam arma infeſta in Romanos, eosqve aliqvamdiu bſeſſos miris modis exagitavit. Ideoq; Pipinus, cujus opem pontifex nploraverat, induciis inter eos factis, negotium compoſuit. Sed Aiſtulho nec ſic qvieſcente, Pontifex ipſe in Gallias abiens, Pipinum, ejusq; lios, Carolum & Carolomannum, reges Galliæ inunxit, reductusqve Francis, victo Aiſtulpho, univerſum exarchatum Ravennæ cum ucatu Spoletano & Beneventano, multisqve aliis regionibus, qvæ imeratoris Conſtantinopolitani erant, ſub nomine & emendicato titulo onationis & PATRIMONII *Petri* (qvo hactenus pauper apoſtolus aruerat) accepit, & qvidem ut emblema naturæ mireris) eo ipſo empore, qvo, *ſecundum Gvagninum & alios*, ingens draco Polonos infeavit. Sumſit autem pontifex confeſtim tantos animos, ut non ſaltem érmitteret ſibi à Pipino & Carolo procumbentibus pedes oſculo peti, ſtapedes ab iis, tanqvam ſtratoribus, teneri: ſed &, qvaſi triumphum gens, primus humeris ſubeuntium ad Lateranenſem baſilicam portaretr. Sic Papa omnium Chriſtianorum principum Deus terreſtris eſſe epit, & mundi monarchas ſibi ſubditos fecit. Si autem nunc primum à pino Papæ datum eſt imperium pontificium, *ut loqvuntur* Friſingenſis Viterbienſis, qvid opus erat, turpiter fingere, à Chriſto, vel Petro, vel onſtantino, id ortum traxiſſe?]

7. XCV. *Paulus I. Romanus frater ephani III.*	*Theophylactus Romanus in ſchiſmate X. ſed poſt electionem deſertus.*

[Pipinum contra Longobardos Paulus I. magis magisq; animavit, corpora Sanctorum extra urbem ſepulta in urbem tranſtulit.]

767. Conſtantinus II. Romanus, à Platina & aliis plurimis numero paparum excluſus, & Antipapa vocatus.

[Nam à fratre Totone, duce Nepoſino, cum nondum ullis eſſet imatus ſacris, biduo ante, qvam Paulus moreretur, malis artibus intrus, tandemqve à Romanis ejectus & trucidatus eſt.]

786. XCVI.

786. XCVI. *Stephanus (IV) III. Siculus, Olivi F.*	*Philippus, qvinto die poſt electionem in monaſterium detruſus, in ſchiſmate XI.*

[Stephanus hic Mediolanenſem eccleſiam hactenus à jugo pontificio liberam ſibi ſubjecit, & Conſtantinopolitanam VII. ſynodum, tanqvam hæreticam, ob ſtatuarum cultum in ea reprobatum, exſecravit.]

792. XCVII. *Adrianus, Romanus, qvo nemo diutius pontificatus geſſit, Theodori V. CL. F.* 24

[Præerat adhuc Romæ, Græci imperatoris nomine, *Paulus Affialta*. Verebatur tamen, ſe, præ metu Gallorum, ducem Romanum nominare: qvanqvam ope nonnullorum procerum, & Deſiderii Longobardorum regis ſubnixus, aliqvid imperatoriæ dignitatis retinebat. Sed Adrianus ei, qvantum potuit, reſtitit, & Carolum M. adverſus Deſiderium, qvi Ravennatem exarchatum & alias urbes à Francorum regibus Pontifici donatas repetebat, evocavit: eiqve, cum jam præter Gallias, Germaniam & Hiſpaniam, magnam partem Italiæ teneret, dignitatem Patricii, imperatoriæ majeſtati proximam, omni populo & proceribus conſentientibus, contulit. Excuſſo enim imperatoris Græci jugo, & repulſo exarchi vicariatu, absq; capite eſſe tutum non erat. Conſilium igitur de Francorum rege patricio creando ſuſceptum eſt: cui, ut qvondam exarchis, competeret poteſtas regia & advocatia, ſeu externæ eccleſiæ Romanæ gubernatio, ſed citra imperatoris nomen. Hanc Patriciatus poteſtatem adeptus Carolus M. anno ſubſeqvente Deſiderium, gravi afflictum bello, in poteſtatem redegit, & fine Longobardorum regno in Italia impoſito, omnia pro imperio egit; Romæ vicarium reliqvit: provinciis duces & comites impoſuit: epiſcopos conſtituit. Recte enim, præter plures alios, *Sigebertus in Chronico, & Gratianus in libro decretorum diſt. LXV. can. XXII & diſt. LXIII can. in ſynodo* affirmant, Adrianum & Leonem, Papas, per ſuffragia univerſalis ſynodi, Carolo jus eligendi pontificem & ordinandi apoſtolicam ſedem, ut & dignitatem principatus, dediſſe, utqve archiepiſcopi & epiſcopi per ſingulas provincias ab eo inveſtituram accipiant, & niſi à rege laudentur & inveſtiantur, à nemine conſecrentur, definiviſſe. Videatur in Conſtitutionibus imperii, à Goldaſto editis, bulla Adriani, de poteſtate pontificis, patriciorũ & epiſcoporum eligendorum & confirmandorum, in imperatorem collata, cum egregiis adverſum Baronium notis. Qvomodo hic papa in concilio Nicæno II.

cura-

curaverit iconolatrarum errorem contra iconoclaſtas confirmari: & qvomodo Carolus M. in concilio Francofurtano iconolatra ſimul & iconoclaſtas improbaverit, dicetur infra, cum de conciliis erit agendum.]

796. XCIIX. Leo III. Romanus, Aſiuppii F. 20

[Fabulantur, cum pontificatus exordio carnis incendium ex oſculo, qvod manui mulier impreſſerat, paſſum, ſibimet ipſi manum præſcidiſſe. Eadem Fabula narratur de Leone. Fingitur etiam à nepotibus Adriani pontificis per tumultum correptus, & oculis excæcatus, lingvaqve abſciſſa mutilatus, miraculoſe viſum & loqvelam recuperaſſe. Id verum eſt, qvod ad Carolum M. Galliæ regem confugiens, ejus opera & patrocinio munitus, Romam redierit, & variorum criminum accuſatus, juramento ſeſe ab illis purgaverit. Tanti beneficii memor, ut aliqvid gratiarum Carolo rependeret, cum non ignoraret, vacare jam in occidente imperialem dignitatem, & Carolum, qvi jam antea Germanorum, Gallorum, ut & Longobardorum rex erat, omnium pene ditionum, qvas antea orientalis imperator tenuerat, legitimum dominum eſſe, per ſuffragia ſenatus, populiqve Romani, & principum per Italiam, tanqvam à jure imperatorum Græcorum jam liberorum, mutato nomine patritii, imperatorem in ipſis feriis natalitiis, anno IↃCCC. in templo pronunciavit, ut provincias, qvarum ſingularum diverſo titulo jam ante dominus erat legitimus, in unum corpus redactas, dignitate imperiali gubernaret. Nihil igitur aliud accipit à Romanis Carolus hac electione & coronatione, qvam illam poteſtatem in Romano territorio & reliqvis exarchatus oppidis, qvæ ante rebellionem fuerat imperatorum Græcorum. Pontifex certe nihil illi contulit qvam inaugurationem ſolemnem, poſtqvam ſuffragiis procerum Italiæ erat electus. Et ipſi Græci imperatores tandem conſenſere in hanc ejus electionem, qvum occidenti ſuccurrere amplius non poſſent.

X. Mira Papæ Romani incrementa enarraſti. Sed qvod tam feliciter ei aſtuta conſilia & vis tyrannica ceſſerint, qvis non obſtupeſcat?

Tu verò, ut cardinem rei melius intelligas, totam gubernationis eccleſiæ in hac ætate hiſtoriam dilucidius accipe deſcriptam. *Hieronymus in epiſtol. ad Evagrium & in commentario ad Tit. 1. teſtatur,* tempore apoſtolorum, anteqvam diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis: *Ego ſum Pauli: ego ſum Cephæ:* gradus epiſcopo-

rum, & presbyterorum non fuiſſe diſtinctos: ſed poſtea in ſchiſmatis remedium, unum ex presbyteris eſſe electum, & in excelſiori gradu collocatum, epiſcopum appellatum, qvi ſolo ordinationis officio à presbyteris differret. Cui conſentit Scriptura *I. Petr. V, 1. & 2. Phil. I, 1. I. Tim. I, 14. Tit. I, 5.* Unde recte concluditur, non tam divina inſtitutione, qvam humana autoritate, ut ordinis certi ratio haberetur, epiſcopatum gradu presbyterii ſuperiorem haberi cœpiſſe. Hi verò, qvi ad epiſcopatum evecti fuerant, docendi munus, more modernorum in Papatu epiſcoporum, non neglexerunt, ſed in ſacris literis interpretandis, ſacramentis adminiſtrandis, & eccleſia regenda erant occupati. Deinde poſtqvam ſingulis civitatibus ſinguli fuiſſent attributi epiſcopi, forma gubernationis propemodum democratiæ ſimili, illi ſe eſſe communi caritatis vinculo colligatos non ignari, ſibi invicem in oppugnandis hæreticis, eccleſia amplificanda, & veritate defendenda, tulerunt ſuppetias: nec ſibi unqvam conſiliis, admonitionibus, conſolationibus defuerunt: inqve gravioribus negotiis convenientes, & de communi Reip. eccleſiaſticæ ſalute conſulentes, ut hæreſes improbarunt, ita delinqventes coërcuerunt. Cum autem in iſtiusmodi ſynodis provincialibus, tanqvam magiſter collegii præferretur, qvi ejus civitatis eſſet epiſcopus, qvæ provinciæ caput erat, aut in qva apoſtoli docuerant, aut ex qva aliæ, tanqvam coloniæ Chriſtianæ, deductæ fuerant, non qvia majori eſſet poteſtate roboratus, ſed propter ſervandum ordinem: factum eſt, ut eum πρῶτον vel προεστῶτα, archiepiſcopum, primatum, archiantiſtitem, protomyſtam, pœmenarcham, PAPAM etiam qvaſi patrem, freqventius METROPOLITEN, ab urbe ſcilicet, in qva epiſcopatu fungebatur, appellarent. Sed qvod ſpe εὐταξίας inſtitutum fuit, ſummam ἀκαταστασίαν invexit. Nam qvi potiores ſedes in præcipuis urbibus tenebant, primitus ſancitum ἰσονομίαν καὶ ὁμοτιμίαν, ad exemplum Diotrephis Φιλοπρωτεύοντος III. Joh. v. 9. negligentes, majores paulatim ſpiritus ſumſerunt, ut tandem illa orbis Chriſtiani in qvatuor patriarchatus, tanqvam tetrarchias, diviſio ab ipſa ſynodo Nicæna approbaretur, & *qvatuor* conſtituerentur *Patriarchæ*, qvos etiam vocarunt *Abunas*, qvaſi patres noſtros: item *catholicos*, qvaſi qvi pluribus univerſitatibus præeſſent, & tanqvam communes earum eſſent inſpectores, non autem domini, qvi conſilio privato omnia agere auderent: nempe *Romanus*, *Alexandrinus*, *Antiochenus*, *Hieroſolymitanus*. Si qvæ aliæ metropoles erant, qvæ nulli dictorum patriarcharum ſubjectæ fuerunt, Bulgaria videlicet, Cyprus, Carthago, Iberia ſeu regio Georgiana, dicebantur

bantur *autocephalæ*, tanqvam caput ſibiipſis. Et hæc eſt cauſa, qvod Præter prænominatos & Conſtantinopolitanum patriarchatum ab antiqviſſimis temporibus nominetur *Patriarchatus Aqvilejenſis* in Dalmatia; *Grudienſis* in Iſtria; *Seleucenſis* in Babylonia, qvi ſexto loco ſedet poſt patriarcham Hieroſolymitanum; *Carthaginenſis* in Africa, cujus patriarchæ conſveverunt etiam vocari pontifices maximi; *Moſcoviæ* in Ruſſia; *Maronitarum* in Libano; *Amidenſis ſeu Moradenſis ſeu Caramithenſis* Jacobitarum in Meſopotamia; *duo Armenorum* in Armenia, unus *Servenſis* in majori; alter *Canutnaprenſis* in minore. Inter reliqvos autem patriarchas, *Romanus*, cui hoſpitium Roma, totius orbis regina & caput, conceſſit, facile primum locum propter ordinem in ſeſſionibus pedetentim obtinuit. Emerſit autem paulo poſt è ruderibus ſuis Conſtantinopolis, imperiiqve ſede potita, tam alte extulit caput, ut cum ipſa urbe Roma certaret. Novæ igitur urbis, tanqvam novæ Romæ, epiſcopus, non ſolum eſt in ſocietatem qvatuor Patriarcharum ſuſceptus, & concilii Conſtantinopolitani decreto, Antiocheno, Alexandrino, Hieroſolymitano prælatus, ſed & tandem Chalcedonenſis concilii ſententia æqvalitatem dignitatis cum Romano epiſcopo, fruſtra reclamante, acqviſivit. Ita æmulatione inſigni enata, tam Roma, qvam Conſtantinopolis, decantatum iſtud antichriſti palladium, primatum puta, non ordinis, ſed jurisdictionis, qvæſiit. Romanus tamen majori dolo uſus, occaſionibus melioribus adjutus, utut ipſe Gregorius M. Papa obtonabat, laureolam præ Conſtantinopolitano deportavit, & qvidem à perjuro parricida & tyranno PHOCA: ut diceretur Patriarcharum epiſcopus, pater patrum, epiſcopus œcumenicus.

XI. Siccine omnis pietatis & æqvitatis ſepta à Romano Pontifice perrupta ſunt? Sed qvandonam qvæſo hoc iniqvitatis myſterium vires primum exſerere cœpit?

Id ex jam dictis facile eſt colligere. Primum crudelitatis ſpecimen edidit *Victor*: qvem inter Pontifices numero XV. numeravimus, qvi qve Aſianas eccleſias ob diverſam Paſchatos celebrationem excommunicavit. Iterum edidit *Stephanus*, in pontificum ſerie XXIV. qvi plurimas eccleſias, auſu nefario & ex contumacia, *ut Cyprianus ait epiſtola ad Pompei.* fulmine papali percuſſit. *Alii*, dum eos, qvi ab aliis eccleſiis excommunicati, & ab officio propter ſcelera depoſiti fuerant, fovebant, ſeqve eorum

pa-

patronos conſtituebant, & vel hoc nomine contradicentes, Romam, ad dicendam cauſam, impudenter evocabant; eos autem, in qvos beneficium contulerant,ad qvemvis nutum ſibi obſtringebant: ſibi viam ad dominium in eccleſias ſtraverunt. Et cum more illorum temporum *in cauſis civilibus nonnunqvam ad epiſcoporum autoritatem appellaretur*, idqve ipſo Conſtantino M. comprobante, *ut eſt apud Sozom. lib. 1. cap. 9.* occaſionem inde arripuerunt epiſcopi Romani, &, regno Chriſti in politicum transmutato, ſeſe ſupra magiſtratus pedetentim elatos, ex eccleſiæ miniſtris & doctoribus dictatores & reges fecerunt, ſpreta interim & abjecta ſalutari animarum cura. Accedebant & alia. Nam Conſtantinus M. Romæ adhuc ſubſiſtens, cauſas epiſcoporum, ad ſe ex diſſitis locis devolutas, Romano epiſcopo nonnunqvã dijudicandas comiſit: ipſiq; epiſcopi inter ſe in aliis provinciis diſſidentes, ad eum, tanqvam in eccleſia præcellentem, & ad ejus arbitrium, lites qvandoqve devolverunt, ab eo doctores petierunt, atqve ex ejus conſilio & judicio hæreticos reſipiſcentes receperunt. Qvin & orientales epiſcopi, ab Arianis preſſi, auxilium & conſilium ab eo nonnunqvam impetraverunt. Et ipſe, ſi convocatus ad ſynodum abeſſet, ſententiam nihilominus ſuam perſcripſit, eoqve nomine decreta ſynodorum aut reprobavit, aut rata eſſe juſſit. Hinc non ceſſavit eccleſiam ſuam, tanqvam omnium primam, jactare & caput reliqvarum vocare. Nec veritus eſt, ipſos Nicænæ ſynodi canones immenſo ſcelere falſare, *ut ex hiſtoria Zoſimi, Bonifacii & Cœleſtini videre licet.* Nec deerant adulatores, qvi id ſcriptis defendebant. Ideoqve omnia ſibi ſumſit pontifex. Si qvi ſuæ parti minus favebant, eos ut ſigillatim expugnaret, calumniis oppreſſit. Si qvid minus recte ab aliis epiſcopis fiebat, eos tanqvam edictis prætoriis corripuit, & qvid eſſet faciendum, præſcripſit. Jus etiam ſibi uſurpavit, privilegia & inſignia aliis archiepiſcopis largiendi eosqve confirmandi, citandi,abſolvendi, excommunicandi. Sic fecit eos paulatim ſuos, ut ad ſeſe graviores cauſas referrent, ſuaqve contra hæreticos decreta obſervarent, & ex autoritate Romanæ eccleſiæ omnia agere viderentur. Præterea poteſtatem concilia indiendi, iisqve præſidendi, & contra canones diſpenſandi ſibi ſumſit: ſynodos autem ſine ſua autoritate convocatas, ut illegitimas, rejecit. Tandem etiam ipſos imperatores excommunicare auſus eſt, ut vidimus *in hiſtoria Gelaſii I. Anaſtaſii II. Symmachi, Conſtantini I. Gregorii II. & III.* aut aliis vicinis demandavit,ut contra eosdem agerent. *Meiſnerus parte III. philoſophiæ ſobriæ ſect. II. cap. I. qvæſt. III.* rem paucis comprehendit, qvando dicit, media,

dia, qvibus intervenientibus ad monarchiæ faſtigium Pontifex Romanus pervenerit, eſſe in duplici differentia, ut qvædam ſint *directa*, qvædam *indirecta*. *Directorum* facit ſeptem: *I. urbis Romæ majeſtatem. II. eccleſiæ Romanæ celebritatem. III. Petri Paulique venerationem. IV. metropolitanorum & archiepiſcoporum inſtitutionem. V. immoderatam adulatorum laudationem. VI. nimiam magnatum munificentiam. VII. intempeſtivam epiſcoporum & imperatorum indulgentiam.* *Indirecta* autem conſtituit duo, *fraudulentiam* & *violentiam*, vel violentam fraudulentiam & fraudulentam violentiam. Tu interim nota, *Chriſtiani populi ignorantiam & Romanæ ſedis autoritatem ſimul auctam fuiſſe.* Qvamprimum enim Romani præſules eccleſiæ Chriſti leges dare cœperunt, introducti ſunt varii ritus & ſuperſtitiones: monachorum ſectæ omnia implebant: doctrina de juſtificatione obſcurabatur: incauta plebs variis commentis, fabulis, nugis atqve ſuperſtitionibus decipiebatur: conſcientiæ hominum placitis novis illigabantur: jus ipſum innumeris canonibus, decretis decretalibus & extravagantibus deformabatur. Viciſſim facta bonarum literarum inſtauratione, ut faceſſere cœpit ignorantia, ita pontificis autoritas paulatim labeſcere viſa eſt. Hinc qvo tempore bonarum literarum peritia reſtaurabatur, ſtatim in concilio Conſtantienſi & Baſilienſi, anno CIↃCCCCXVII. & XXXIX. decretum eſt, Papam concilio eſſe inferiorem. Et ab eo tempore Sorbona atqve univerſa Gallicana eccleſia, ductu Johannis Gerſonis, qvi concilio Conſtantienſi interfuit, conſtanter aſſeruit, eos, qvi Pontificem concilio ſuperiorem ſtatuunt, tyrannidem in eccleſiam invehere.

XII. Num qvis etiam hiſce antichriſtianis conatibus in hac eccleſiæ ætate reſtitit?

Malitiæ ceſſit pietas. Qvicqvid moliebantur, aliarum eccleſiarum doctores; qvicqvid ſynodi: ceſſit tandem libertas eccleſiæ, Romanorum antiſtitum audaciæ. *Patres Nicæni* ſane non prætulerunt Romanum reliqvis metropolitanis, ſed canone VI. coæqvarunt. Idem fecere *ſynodi œcumenicæ, Epheſina & Chalcedonenſis:* qvarum Patres epiſcopo Romano alium, qvam fratris & comminiſtri & conſacerdotis titulum, non adſcripſere, nec aliud nomen ei alii epiſcopi tribuerunt, ut legere eſt in actis conciliorum. *Synodus Sardicenſis* id imitata, cum Julius minacibus literis inſtaret, reliqvos epiſcopos illo poſteriores negavit. *Conſtantinopolitana* iisdem privilegiis, juribus & honoribus juſſit uti Con-

ſtantinopoleos, qvibus Romæ epiſcopum, ſine œcumenica omnium eccleſiarum inſpectione. *Carthaginenſis III.* tandem ſanxit, ut primæ ſedis epiſcopus non appellaretur princeps ſacerdotum, aut ſummos ſacerdos, aut aliqvid hujusmodi; univerſalis autem nec eſſet Romanus pontifex. Cui conſenſerunt *Pelagius II. & Gregorius I.* ipſi pontifices, nomen univerſalis epiſcopi deteſtati. Et *Gregorius* qvidem non dubitavit aſſerere, *antichriſtum fore eum, qvi nomen univerſalis epiſcopi aſſumeret.* Qvi ergo pontifices hoc nominis ſibi arrogarunt, uti omnes fere poſt Gregorium id ſibi arrogabant: videant, qva ratione antichriſti nomen à ſe declinent, qvum definitione Gregorii pontificia, qvam cenſent infallibilem, qvæ errare non poſſit, pro antichriſtis jamdudum declarati ſint. Interim de tanta, tamqve immenſa Vejovis Romani potentia, nec *Arnobius* qvicqvam novit, nec *Lactantius*, nec *Euſebius*, nec *Athanaſius*, nec *Hilarius*, nec reliqvi, qvi Romanos epiſcopos vocarunt conſacerdotes, coëpiſcopos, fratres. *Ipſa imperatorum autoritas* ſeſe myſterio iniqvitatis viriliter oppoſuit, &, qvicqvid ſtolidi Romanenſes ex mendaciſſimo de donatione Conſtantini M figmento contra blaterent, ſibi jus convocandi ſynodos, jus confirmandi & deponendi epiſcopos, jus compeſcendi hæreticos vendicavit. *Reliqvæ etiam eccleſiæ* nonnunqvam decreta imperatoria Romanæ ſuperbiæ ſusqve deqve habuerunt, nec ſe ſuosqve ritus judicio pontificis Romani ſubmiſerunt, nec provocationes ad eum comprobarunt. Qvamq; viriliter impietati antichriſtianæ *Britones*, pontifici Romano ſe ſubmittere nolentes, reſtiterint, nec armis cogentibus ceſſerint, *narrant ex Galfrido Magdeburgenſes Cent. VI. cap. VII.* Noverant enim, unicum illum eccleſiæ ſuæ ſponſum, paſtorem, & pontificem œcumenicum, Chriſtum Jeſum, non tantum nullum inter apoſtolos primatum inſtituiſſe: ſed & inſtitui prohibuiſſe *Luc. XXII. 25. Matth. XX. 26. XXIII. 8:* nec apoſtolos Petrum, multo minus ejus, qvos nominant, ſucceſſores, tanqvam ſummos eccleſiæ ſive monarchas, ſive ſacerdotes, coluiſſe *Act. IIX. 14. XI. 1. XV. 13. Gal. II. 7:* nec ipſum Petrum ſe alio titulo, qvam συμπρεσβυτέρȣ inſigniiſſe, dominatu eccleſiaſtico ſevere prohibito *I. Pet. V, 1. & 2.* Paulum vero, non epiſcopum orthodoxum, ſed hominem peccati, præeminentia qvadam illegitima in templo DEI ſe evecturum prædixiſſe *II. Theſſ. I, 3.* Qvo refer *Cyprianum*, qvi deſperatos & perditos nominat, qvi minorem eſſe epiſcoporum in Africa, qvam Romani, autoritatem putent *lib. 1. ep. 3.* & *Hieronymum in epiſtola ad Evagrium*, qvi, cum major ſit urbe orbis, ejusdem meriti, ejus-

jusdem & ſacerdotii eſſe cenſet, ubicumqve epiſcopus fuerit. Qvoties-cunqve igitur Romanenſes Chriſtum dicunt univerſalem epiſcopatum *Matth. XVI.* promiſiſſe, promiſſum *Joh. XXI.* tradidiſſe, traditum à Petro Romæ eſſe uſurpatum, & uſurpationem illam per pontifices Romanos continuari: toties pie & ſimpliciter reſponde, Chriſtum cum Petro, non cum papa Romano, locutum: nec ſuper Petrum, ſed hanc petram, qva Jeſus creditur eſſe Chriſtus vivi DEI filius, exſtruxiſſe eccleſiam: alioqvin lapſo Petro, & Satanâ brevi poſt facto *Matth. XVI. 22.* eccleſiæ parum proſpexiſſe. Petro itidem fuiſſe claves qvidem concreditas, ſed non ſoli: nec eidem vim in regnis transferendis, & imperatoribus deponendis conceſſam: ſed poteſtatem peccata ſolvendi & ligandi donatam eum uſurpaſſe: cumqve ter juberetur oves Chriſti paſcere, non accepiſſe dominium, ſed miniſterium,

ut terna negantis
Culpa recens parili numero purgata maneret,

ceu canit Sedulius.

XIII. Si, ut dixiſti, tanto conatu impii pontificis conatus impediti fuerunt; qvid cauſæ eſt, qvod à dictatura illa eccleſiaſtica, qva totus terrarum orbis concutitur, non ſit dejectus?

Qva ratione Bonifacius III. à Phoca, qvem ſui ſceleris organon nactus fuerat, eccleſiis aliis fruſtra renitentibus, œcumenici epiſcopi nomen, iniqvitatis mercedem, acceperit, & caput ſuper omnes patriarchas & metropolitanos extulerit, ex ſuperioribus manifeſtum eſt. Qvi conſecuti Bonifacium, cathedram peſtilentiæ occuparunt, tam ſtrenue antichriſti munere defuncti ſunt, ut divinam Petri autoritatē mentiti, papam nec erraſſe, nec errare poſſe, eiqve tanqvam eccleſiæ capiti, eſſe ab omnibus in omnibus obtemperandum, aſſererent: jure epiſcopos ordinandi eccleſias alias ſpoliarent: iisdem ſuas ceremonias obtruderent: in nuptiis clero prohibendis prorſꝰ antitacti eſſent, feſta ſuperſtitioſa adornarent: lingva ignota & multis ſuperſtitionibus ſacra adminiſtrarent: certis antichriſti notis proſtituti in templo Dei ſederent: numenq; emendicantes, & gloriam hujus mundi ſectati, ſeſe, tanqvam ille perditionis filius, ſupra omne numen, vi, fraude, dolis eveherent: &, licet innumerabiles animas ad inferos ſecum deducere viderentur, à nemine tamen ſe judicari poſſe jactitarent. Succrevit facile Stygiis agitata conſiliis

iniqvitas, nec epiſcopis absqve autoritate pontificia qvicqvam conari licitum erat. Qvæcunqve gentes vel convertebantur, vel jam converſæ in fide confirmabantur, iis vel nolentibus character beſtiæ imprimebatur. Opes eccleſiæ ſuperſtitioſe augebantur, rerump. impie diminutis. Reges aut ſpernebantur excommunicati, aut ludebantur dementati, inqve errorum patrocinium protrahebantur inviti. Subditi ab obedientia magiſtratui præſtanda liberabantur iniqve, bona imperii rapiebantur avare, bella ſvadebantur impune, & hæc omnia fulmen Papale excuſabat temere. Hanc poteſtatem papæ infinitam canoniſtæ his male contortis verſiculis, qvi extant apud Hoſtienſem comprehenderunt:

Si ſit Catholicus Papa, non judicat ullus.
Erigit & ſubjicit cathedras: dividit, unit,
Mutat vota crucis: reſtaurat & eximit: ad ſe
Majores cauſæ referuntur, legitimatqve.
Promovet: appellare vetat: prohibet profiteri:
Deponit: transfert: suppletq; renunciat illi
Præſul & exemtus, ſimon, jurans, anathema,
Vel proprium, vel legati, vel lex utriusq;
Neqvaqvam participans, & ſi qvem ſponte ſalutat,
Qvem canon damnat: ſibi ſoli qvando reſervat.
Solvitur à papa nec non, qvem regula damnat.
Addas ſuſpenſum, caſus cum fertur ad ipſum,
Reſcriptum fidei dubium qvod fert plura bona.
Irritat infectum: legem condit generalem.
Approbat imperium, format, deponit & ungit.
Concilium generale facit: ſanctat, qvoq; ſanctos:
Ens non eſſe facit: non ens fore. Pallia ſemper
Portat, concedit: legi nec ſubditur ulli.
Appellatur ad hunc medio ſine, judiciumq;
Eſt pro lege ſuum. Monachum revocat renuentem.
Majus adulterio ſolvit: generaliter arctat.
Et laxat, qvicqvid ſponſis nocet: ordinat extra,
Tempora dando ſacrum: promotum promovet idem.
Ordinat: atq; die, qva conſecratur, & ipſe
Viventisq; locum concedit, jureq; privat.
Inſignit laicos: ſacro dat chriſma miniſtro.

Summa

Summa ſede ſedet, plenusq; vicarius extat.
Si ſit catholicus Papa, non judicat ullus.

XIV. *Faſtum illum pontificum oportet opulentia regali fuiſſe innixum. Unde autem tanta bona acceperunt Papæ?*

Ceſſante perſecutionum Servore, Conſtantinus M. non ſolum ablata bona eccleſiis reſtituit, ſed & multa de novo addidit: templa maximis ſumtibus exſtruxit & ornavit: ex ſtatuis materiæ pretioſioris, qvæ hactenus fuerant cultibus idololatricis proſtitutæ, pecunias conflatas eccleſiis condonavit *Sozom. lib. 2. cap. 5.* Vectigal qvoqve & decimas per ſingulas civitates in ſtipendium miniſtrorum verbi certum deputavit *Sozom. lib. 1. cap. 8. lib. 5. cap. 6.* &, frumento de publico dare juſſo, lege permiſit, ut cuivis liceret, uſui eccleſiarum, omnem offerre ſubſtantiam, utq; illæ theſauros, vaſa aurea, veſtes pretioſas, prædia, libertos & ſervos poſſiderent. Qvæ omnia qvanqvam tanta ſunt, ut munificentiſſimum imperatoris animum ſatis comprobent, illis tamen inſatiabili Paparum avaritiæ non ſatisfactum eſt. Fingunt igitur, ſe ab eo, præter dominium ſpirituale ſuper omnes eccleſias, accepiſſe qvoqve temporale totius occidentis, inſignia regia, diadema aureum, pompam præcedentium & ſeqventium eqvitum, ſceptrumqve imperiale: & Conſtantinum ideo imperium tranſtuliſſe Byzantium, qvia, ubi ſacerdotum principatus & Chriſtianæ religionis caput conſtitutum eſt, ibi terrenus imperator non poſſit habere poteſtatem. Sed qvam putido mendacio ſe ridendos expoſuerint, ipſi eorum doctores docuere, qvos qvæſtione III. allegavimus. Certo certius eſt, non ſaltem Conſtantinum M. ſed & ejus ſucceſſores jurisdictionem in urbem Romanam, totumqve occidentem uſurpaſſe. Et licet Aritbertus, rex Longobardorum, Pipinus item & Carolus, reges Gallorum, qvædam in Italia loca concederent Pontificibus: ipſiqve pontifices à Ludovico & aliis Caroli ſucceſſoribus, vi, fraude & dolis multa ad ſe pertraherent, & donationes, neſcio qvas, de ipſo jure non ſubſiſtentes, prætenderent: qvamprimum tamen Otto I. ad imperium evectus eſt, omnia repetita, nec gravatè à Leone VII. reddita ſunt, *uti ex Theodorico à Niem, multorum paparum Secretario, Hoſpinianus lib. 5. de templ. cap 2. teſtatur.* Nec qvicqvam de ſuo jure in Italia remiſit Fridericus II. utut papis frementibus, donec tandem Carolus IV. *Aventino teſte lib. 7. annal.* ea lege conſecratus, ut continuo Italia excederet, nec eam absqve mandato Romani pontificis

deinceps adiret, primus immani ejus libidini ceſſit. *Hieronymus Balbus tamen lib. de coron. pag. 25.* dicit, Carolum V. urbem Romam, una cum Adriani mole, portuqve Hoſtienſi, & oppidis undiqvaqve circumviciniis, in poteſtatem reductam ſedi apoſtolicæ habendam fruendamqve primum donaſſe. Licet autem antiqvitus nihil juris in tot provinciis obtineret papa, ſed de facto tantum iis inſideret: auctus tamen eſt ſubinde ex novis regum, imperatorum & principum largitionibus: qvorum nonnullos, ut Anglum, tributarios ſibi fecit, & ad numum Petri annuum ſolvendum adegit. Auctus etiam eſt ex profuſis piorum & fidelium largitionibus; ex legatis morientium; ex bonis damnatorum eccleſiæ adjudicatis; ex præda deniqve & rapinis. Cumqve ſic religio peperiſſet divitias, filia cœpit devorare matrem, & opes, pulſa pietate, luxum induxerunt. Pedetentim laudabilis ille mos abolitus eſt, qvo ex *decreto concilii Milevitani & Carthaginenſis V.* aliqvis procerum, bonis eccleſiaſticis, tanqvam defenſor, patronus & diſpenſator, ab imperatoribus præficiebatur, qvi ſacerdotibus victum, & veſtitum, & alimenta pauperibus tribueret, *uti loqvitur Aventinus in præfatione ad librum VI. Annalium.* Nam epiſcopi, tractu temporis redituum eccleſiæ adminiſtratione in ſe ſuſcepta, ad ſuum arbitrium in luxum & libidinem omnia converterunt, nullius penſi *ſalutarem ſanctionem Romanæ Synodi III. habentes*, qva reditus eccleſiaſtici omnes in IV. partes diſtribuebantur, ut una daretur eccleſiæ ad reparationem templorum; altera epiſcopo ad ſui ſuſtentationem & hoſpitalitatem exercendam; tertia presbyteris & diaconis & toti clero; qvarta pauperibus, infirmis, & peregrinis.

XV. Si qvid habes, qvod de templis hujus eccleſiæ ætatis moneas, id qvæſo exponito.

Uti ſub fluctibus perſecutionum tyrannicarum oratoria & templa nullis ſumtibus fuerant conſpicua: ita, Conſtantino imperatore ad fidem converſo, baſilice & magnifice ſurgebant, columnis marmoreis ſplendentia, ſeqve altarium formoſitate, baptiſteriorum pretioſitate, anathematum pulcritudine, aſpectui omnium commendantia. Nec Conſtantinus ſolus in ædibus ſacris condendis egregiam navavit operam, unam vocitans Irenen, alteram Apoſtolicam, tertiam Salvatoris (qvæ in monte Calvariæ Hieroſolymis exſtructa vocabatur MARTYRIUM) aliam Theophaniæ, aliam deniqve aſſumtionis Chriſti: ſed & alii reges & principes, ipſiqve epiſcopi, ſimili ſtudio tenebantur, &, *ſi Heinrico de Erphordia*

dia fides habenda eſt, unus Patricius, in Hibernia epiſcopus, CCCLXV. templa pro numero dierum in anno exſtruxit. Et hæc qvidem templa primitus non ſanctis, ſed ipſi Salvatori & Domino, dedicata fuerunt: qvod vel ex unius Conſtantini conſecrationibus patet. Unde etiam recte dicta leguntur *Dominica* & *κυριακά*. Cum autem templa magno ubiqve ſurgerent numero, ut à ſe invicem facilius diſtingverentur, varias denominationes à ſanctis & martyribus acceperunt: ſed nondum in eorum honorem ædificabantur, donec tandem circa Juſtiniani tempora ſuperſtitio hac etiam in parte dementaret eccleſiam, & templa, in qvibus ſolus Deus colendus eſt, Divis exſtrui cœperint. Qva ex re plures aliæ conſvetudines deteſtandæ pedetentim originem traxiſſe videntur. Nam cum indulgentiæ certis temporibus templa viſitantibus concederentur; cum ſolennes ab æde unius Divi ad alterius proceſſiones & circuitiones inſtituerentur; cum deniq; aſyliis conſtitutis, ſceleratorum cauſa ad templa ageretur, (idqve ea occaſione, qvod, cum circa annum CCCCXXX. fugitivi qvidam ſervitutum ſibi receptum in templo Conſtantinopolitano adverſus inſeqventes qvæſiviſſent, admoniti, ne ſacris impedimento eſſent, duos primo ſacerdotes, ſeqve poſt ipſos interfecere, & aſylis conſtituendis ſub Theodoſio anſam dedere,) periit fides, pietas, & religio: hominesqve à fonte vitæ oculos averſos in res, qvas multis privilegiis videbant munitas, fixerunt: idqve eo magis, qvia tandem *infelix error imagines colendi* uſu receptus eſt. Interea nota, *organorum muſicorum*, qvorum etiam uſus in templa tandem eſt receptus, jam meminiſſe Auguſtinum & Hieronymum: hunc *epiſtola XXIIX. ad Dard.* illum *in Pſalm. LXI.* Qvæ tamen utrum concinnis & artificioſis noſtris organis conformia fuerint, dubitamus. Hæc enim aliqvi eſſe Theophili imperatoris inventa; aliqvi vetuſtiora cenſent; aliqvi autorem eorum prorſus ignorari dicunt. A Vitaliano papa *circa* annum IↃCLX. ea in templis recepta, & per conſonantias humanis vocibus adhibita fuiſſe, *teſtatur Balæus*. In Galliam tempore Pipini anno IↃCCLVII. dono Conſtantini imperatoris transportata eſſe, *autor eſt Aventinus in annalibus Bojorum, & Marianus Scotus in chronicis.* Bernhardum Teutonem anno CIↃCCCCLXXX. auxiſſe numeros, &, ut pedes qvoqve attractu funiculorum concentum juvarent, feciſſe, dicit *Sabellicus enn. X. lib. IIX.* Addit *Hoſpinianus lib. 2. de templis cap. 23.* eum in fabricandis organis luxum cœpiſſe adhiberi, ut Michael, Conſtantinopolitanus imperator, ea ex auro conflari, & abbas qvidam Salernitanus fiſtulam in longitudine XXIIX. pedum, & in circumferentia IV. ſpithamarum fieri curaverit.

XVI.

XVI. Qvid qvæſo de ſcholis horum temporum in hiſtorias relatum eſt?

Conſtantinus M. ſine ſuis ſeminariis & officinis eccleſiam florere haud poſſe intelligens, per univerſum imperium in celebrioribus urbibus ſcholas qvamplurimas aut ipſe adornavit, aut veteres reparavit, & immunitate profeſſoribus conceſſa nobilitavit. Inter qvas fuerunt florentiſſimæ, *Conſtantinopolitana* in Thracia, *Athenienſis* in Græcia, *Romana* in Italia, *Alexandrina* in Ægypto, *Maſſilienſis* in Gallia. Cum autem Julianum apoſtaſia ſua ad qvamvis impietatem adigeret, putavit verſipellis homo, non poſſe citius eccleſiarum detrimentum procurari, qvam ex ſcholis Chriſtianorum clauſis. Sed qvas clauſerat apoſtatæ malitia, imperatorum deinde ampliavit munificentia. Et qvemadmodum Theodoſius junior *anno CCCCXXIII.* per epiſcopum Petronium, *ſcholam Bononenſem*, bonorum ſtudiorum matrem vulgo appellatam, aperuit; *Conſtantinopolitanam* etiam conſtitutis tribus Oratoribus, & decem Grammaticis in utraqve lingva, reparavit: ita alii reges certatim ſuam operam in ſcholis fundandis & conſervandis adhibuerunt. Ipſe Athalaricus, *ceu dicit Sabellicus enn. 8. lib. 2.* Romanos & univerſam Italiam ad bonarum literarum artiumqve ſtudia adhortatus, præceptoribus annua ſtipendia conſtituit. Cantaber verò, Hiſpaniæ rex, anno CCCLXX. *Cantabrigenſem* in Anglia academiam à ſe vocatam, excitis ex Athenienſi academia profeſſoribus, fundavit, qvam Sigebertus, Angliæ rex, anno ƆCXXX. inſtauravit, ut Georgius Lilius teſtatur. Floruerunt etiam inter alias ſcholas *Antiochena* Euſeb. lib. 7. cap. 29; *Laodicena*, Epiphanio clara; *Nicomedienſis*, in qva docuit Lactantius; *Cæſarienſis*, qvam freqventarunt Baſilius M. & Nazianzenus; *Berithenſis* in Phœnicia, qvam imperator *in §. hac autem tria, Conſt. de ratione & meth. juris docendi ad Anteceſſores*, legum nutricem appellat; *Bannochorenſis* in Britannia, ex qva prodiit Pelagius; M*ediolanenſis*, in qva Auguſtinus eloqventiam docuit; Auguſtodunenſis, qvæ, teſte Tacito, ſub primis Cæſaribus magni fuit nominis, à Conſtantio Conſtantini M. patre reparata: Trevirenſis, qvæ eſt antiqvisſima omnium Germaniæ Academiarum, nobilitata ab Athanaſio exule, Hieronymo & aliis. Præter has autem ſcholas, autoritate & liberalitate principum adornatas, viri nonnulli pii & literati, interqve eos præcipui, Baſilius M. & Auguſtinus, relictis urbibus, *in deſerta loca & monaſteria* ſeceſſerunt, & ſecundum regulam apoſtolorum viventes, ex ſuo collegio

gio dederunt eccleſiis rogantibꝯ epiſcopos, viros undiqvaq; doctiſſimos & piiſſimos, *ut ait Poſſidonius Auguſtini diſcipulus in vita Auguſtini c. V. & XI.* Paulo vero poſt, irrumpentibus in Italiam Gothis, horrenda barbaries, diſſipatis ſcholis, & libris optimis laceratis, Europã involvit, & uſum lingvarum tantũ non exſtinxit; Sed *Benedictus Nurſinus* in Umbria Italiæ monachus, tumultuũ pertæſus, eos, qvos ſuo more ſolivagam vitam amantes inveniſſet, ſeculo VI. in cœnobia collegit, &, præterqvam qvod illos in bonis literis erudiret, certis vivendi regulis aſtrinxit. Sic igitur monaſteria & cœnobia prioribus ſeculis non luſtra fuerunt perditorum hominum, & inutilium terræ ponderum habitacula, ſed ſub inſpectione *abbatum*, qvos *archimandritas* vocabant, literarum, pietatis & honeſtæ vitæ hoſpitia & phrontiſteria. *Confer Hoſpinianum libro III. de templis cap. V. & lib. IV. de origine Monachatus cap. XXII.* Cum tandem, *inqvit*, Chriſtiani principes monaſteria viderent ad commoda eccleſiæ & rerump. promovenda valide prodeſſe, utpote ex qvibus tot caſtæ ad maritos virgines, tot juvenes modeſtia & timore Domini humanitateq; præditi, tot deniq; eruditione, vitæqve integritate præſtantiſſimi epiſcopi & paſtores eccleſiarum, prodirent: factum eſt, ut moti pio ardentiqve zelo, plurima hinc inde cœnobia maximis ſumtibus exſtruerent, eaq; reditibus, opibusqve immodicis certatim locupletarent. Accedebant ad hæc ſcholaſtica monaſteria *ſcholæ juxta cathedrales eccleſias*, ſub certo domus & diſciplinæ præfecto, adornatæ, ut & *Canonicorum collegia*, qvę nihil erant aliud, qvam, ſcholæ eccleſiaſticæ, in qvibus tam viri, qvam adoleſcentes & pueri, dogmate ſanctæ religionis imbuti, ad eccleſiarum tandem adminiſtrationem promovebantur. Sic memorabile eſt, epiſcopos Leodienſes σεμνεῖα ſeu loca venerabilia, & ſcholas ad ſtudia & bonas artes, liberaliſſime foviſſe, idqve ex patrimonio D. Lamberti, *teſte Zwingero volumine XXVI.* Sed hæc ſcholaſtica monaſteria & collegia tandem in monaſteria ſuperſtitioſorum ordinum transformata ſunt. Sic, *ut idem Zwingerus teſtatur*, Congellus *circa* annum IↃCCC. collegium *Bannochorenſe* in Anglia celeberrimum, qvod ultra CCCL. annos floruerat, & uno tempore plusqvam bis mille Chriſtianæ religionis ſtudioſos aluerat, in monaſterium apoſtolici ordinis mutavit, ſe primo ejus abbate conſtituto. Ex hoc cœnobio deinde tota Europa monachis repleta eſt & monaſteriis. Viri igitur literati, otia tandem, qvibus ex opimis illis reditibus fruebantur Canonici, deteſtati, doctrinarum & artium cultum in academias tranſtulerunt.

XVII. Siccine igitur nunc tandem, qvi ad eccleſiaſticam adminiſtrationem promoveri ſolebant, certis gradibus videntur eſſe diſtincti?

Seculis prioribus uſitatiſſima fuerant officia eccleſiaſtica *epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum*. Sed tunc epiſcopi non ſic contradiſtingvebantur presbyteris, ut alia eſſent illorum, qvam horum, munia, epiſcopis omnia presbyterorum munia obeuntibus. Humano tandem jure, non divino, presbyter cœpit epiſcopo minor æſtimari. Ignatius qvidem *in epiſtola ad Antiochenos* nominat *ſubdiaconos, lectores, cantores, oſtiarios, labonantes* (qvos alii vocant foſſarios ſeu laboratores, mortuorum corpora obvolvere ſolitos) *exorciſtas, confeſſores, cuſtodes ſanctarum portarum, diaconiſſas, virgines ſuſceptrices Chriſti.* Seqventibus temporibus ſancitum eſt, ut qvis primum fieret *oſtiarius ſeu janitor & cuſtos templi*, cui epiſcopus clave tradita commiſit poteſtatem fores claudendi & aperiendi, & curam ſacrarum ædium habendi: deinde *lector, pſalmiſta & cantor*, alias etiam dictus *pronunciator & verbi Dei relator*, per libram inveſtitus, ut ex pulpito ſacros textus populo prælegeret: tertio *exorciſta ſeu ejurator*, ut, ceu Iſidorus libro VII. inqvit, ſuper catechumenos, vel ſuper energumenos i. e. obſeſſos & immundo ſpiritu vexatos, nomen Domini Jeſu invocaret: qvarto *acoluthus ſeu cereoferarius*, ut cereos ſub lectione evangelii aut ſacrificii teneret accenſos, & vaſa ſacra ad uſus divinos præpararet; qvinto *Subdiaconus*, qvi inſerviebat diaconis & presbyteris: ſexto *diaconus*; ut pauperum curam ageret, & qvidem non doceret, homilias tamen Patrum abſentibus presbyteris & epiſcopis recitaret; tandem *ſacerdos*, Presbyter, ut ſacramenta adminiſtraret, legationes obiret, doceret, pœnitentes abſolveret. Succedentibus ſeculis *Sacerdotes* diſtingvebant *in minores* & *majores*. Et *minores* vocabant presbyteros ad munꝰ prædicandi & ſacramenta adminiſtrandi arctius obſtrictos. *Majores*. dicti *epiſcopi*, creſcente jam luxu & faſtu in eccleſia, labore docendi presbyteris ut plurimum demandato, cœpere in morem ſeculi jurisdictione ſeſe armare, variisq; dignitatibus nimium elati, regibus & principibus ſe non inferiores cenſere, qvin potius ſupra illos ſe ambitu impotente elevare. Juris enim epiſcopalis poteſtatem conſiſtere docebant non ſaltem *in ordine*, cujus vi illis incumbit officium docendi, ſacra obeundi, & peccatores ligandi & abſolvendi: ſed & in *lege diœceſana*, propter qvam epiſcopis tam à laicis, qvam à clericis canonicam

nicam reqvirunt obedientientiam, & ſibi poteſtatem , omnium eccleſiæ bonorum adminiſtrandi attribuunt, ut & in *jurisdictione ſeu epiſcopali audientia*, qva poſſint omnes clericorum & ſpirituales laicorum cauſas cognoſcere & per ſententiam definire, pœnasq; canonicas & ſeculares decernere : & propter hæc omnia *in tali dignitate* poni, ut non niſi illuſtriſſimorum titulis gaudeant, & nullis principibus inferiores habeantur. Horum epiſcoporum varios conſtituerunt gradus, ut alii ſint *ſimpliciter epiſcopi*, alii *metropolitani*, in provinciæ alicujus metropoli ; alii *archiepiſcopi*, qvibus ſubſunt plures in una provincia epiſcopi ; alii *patriarchæ*, qvi non uni præſident provinciæ ; alii *cardinales*, qvi ſunt à latere pontificis, & in eodem cum illo conſiſtorio Papam in regenda eccleſia adjutent ; ſupremus tandem omnium apex ſit *Romanus pontifex* : cui hanc tribuere audent majeſtatem, qvod ſit univerſalis eccleſiæ princeps & caput, qvod à nullo judicetur, tanqvam ſupra omnes leges : qvin & ſecundum nonnullos ſupra ipſa conciiia œcumenica poſitus, qvi poſſet pro eccleſiæ utilitate reges creare & deponere, & utroqve gladio, tam ſpirituali, qvam ſeculari, contradicentes coërcere.

XIIX. Dimitterem te hinc ad concilia enarranda, niſi de feſtis Chriſtianorum eſſem erudiendus.

Etſi Chriſtianos in primitiva eccleſia, ad auditum verbi divini & uſum ſacramentorum, ſæpius conveniſſe firmiter ſtatuimus : eos tamen primis ſeculis feſtivitatem qvandam celebriorem habuiſſe, præter *diem Dominicum*, *feſtum natalitium Chriſti* (qvod cum feſto *epiphanias* ſeu *theophanias* uno eodemq; die olim Græci celebrarunt; occidentales tredecim à ſe invicem diebus) *paſcha* & *pentecoſten*, ex probatis autoribus probari vix poteſt. Solemnis tamen etiam haberi cœpit *Qvinqvageſima* ſeu qvinqvaginta inter paſcha & pentecoſten dies (inter qvos eſt *feſtum Aſcenſionis*) ut & *calendæ Januariæ*, qvas deinde *octavam nativitatis Chriſti* & *feſtum circumciſionis* vocarunt. Supervenerunt paulatim *memoriæ martyrum*, qvæ tamen non feſtivæ & feriales, ſed tantum memoriales primis temporibus fuerunt : cum ut in iis edocti auditores ad conſtantiam piorum imitandam incitarentur , tum ut hac pietate à feſtis & ritibus paganorum avocarentur. Sed hæ memoriæ tractu temporis in feſta tranſierunt : ita tamen, ut feriæ non eſſent univerſales & omnibus eccleſiis communes , ſed tantum particulares , inter eos ſaltem uſitatæ, ad qvos potuit memoria piorum martyrum pertingere. Solemnis etiam

ſatis cito haberi cœpit, & qvidem ſub Sixto I. ſeculo tertio *tempus jejunii XL. dierũ*, qvod vocatur *Qvadrageſimale*,& à *die cinerum* incipit,qvo cineres ex ſacratis præteriti anni palmis uſti & conſecrati,in capita conſperguntur, ut meminerint, homines ſe eſſe & cineres & in cinerem convertendos.Sixti ſucceſſor Teleſphorus, fas eſſe ratus, ut,qvum clerici populum præcedant ordine, ſanctitate eum præcederent, ſtatuit, ut duobus ante feriam cinericiam diebus jejunare inciperent, & ſic facta eſt *Dominica Qvinqvageſima* ſeu *Eſto mihi*. Qvia autem non jejunabant, nec in qvintis feriis, qvum in qvinta feria cœna Dominica ſit inſtituta,& Chriſtus in cœlum aſcenderit; nec in primis, propter ejusdem reſurrectionem prima feria factam: addidere in redemtionem qvintarum feriarum hebdomada ſextam, vocatam poſthac *Sexageſimam*; & in ſextarum redemtionem, ſeptimam *Septuageſimam*: & ita ſimul, ſicuti, neſcio qva æmulatione, jejunium Chriſti in deſerto XL. dierum tempore Qvadrageſimali imitari voluere,per Septuageſimam annos LXX. captivitatis Babylonicæ repræſentari credentes, toto illo tempore cantica lætitiæ & laudis intermiſere. Gregorius M. tandem circa annum Chriſti IↄC. feriis primis & qvintis jejunium injunxit totoQvadrageſimali tempore,ut continuis XL. diebus jejunaret eccleſia.Non improbamus, ſed com̃endamq; jejunia,tanqvam precum & meditationũ ſacrarũ qvoddam adminiculũ: ſed hoc deteſtamur,qvod pontifex Romanus,oppreſſa libertate Chriſtiana,ſciſcat jejunia, jam *qvatuor temporum*, jam *angariarum*, *rogationum*, *vigiliarum*, *ſtationum*, *qvadrageſimæ*, *qvinqvageſimæ*, *ſexageſimæ*, *aliorumq́; titulorum*: eaqve non habeat pro adminiculo cultus, ſed pro ipſo cultu & illis ſatisfactionem pro peccatis & amiſſæ gratiæ recuperationem adſcribat, eademq; potiſſimum in ciborum delectu ponat contra *I. Tim. IV,2. Matth. XV,11. Luc. X,7. I. Cor. X,27. Col. II,20. Heb. XIII,9*; Pythagoræis & Gymnoſophiſtis deteriores, qvia illi carnibus abſtinebant, piſces etiam & qvicqvid animatum eſt, qvin & vinum, ſibi negabant. Servi autem pontificis, dum carne qvadrupedum & avium abſtinent, piſces Apicianis artibus conditos ſibi curant apponi, cœnasqve ſuas Saliares generoſo vino ſolantur. Expoſtulatio Auguſtini adverſus Manichæorum electos *ex lib. II. de moribus Manichæorum cap. XIII.* hic audienda eſt: *Qværo à vobis*, inqvit, *ſi qvis exiſtit ita homo parcus & frugi, ut appetitum ventris & gutturis moderans, non epuletur bis per unum diem; & huic cœnanti oluſcula cum exiguo lardo apponantur, eodem lardo uncta atq́; condita, qvantum comprimendæ famiſat eſt: ſitimq́; irriget propter diligentiam valetudine*

dine duabus aut tribus vini meracis potionibus : isqve illi victus ſit qvotidianus : alius verò, ex alia parte, nihil guſtans carnium, nihil vini (qvanqvam pontificios jejunantes nihil vini non guſtare, non dicendum eſt) *exqviſitas & peregrinas fruges multis ferculis variatas & largo pipere aſperſas non hora libenter aſſumit, noctis etiam principio talia cœnaturus : bibat autem mulſum, carenum paſſum, & nonnullorum pomorum expreſſos ſuccos, vini ſpeciem ſatis imitantes, atq; id etiam ſvavitate vincentes, & bibat, non qvantum libet : idq; ſibi exhibendum curet qvotidie : taliq; victu deliciisq; fruatur nulla neceſſitate, magna voluptate ; qvem tandem horum duorum, qvod ad cibandum potandumqve attinet, abſtinentius vitam ducere judicatis? Seculo qvarto* Magdeburgenſibus & Hoſpiniano videntur *feſta Petri & Pauli* apoſtolorum, *Petri ad vincula, annunciationis Mariæ,* inſtituta. *Seculo qvinto* additi ſunt *dies rogationum ſeu Litaniæ, dies cinerum, Dominica in ramis palmarum, nativitas Baptiſtæ, feſta Michaëlis, Laurentii, Agnetis, Urſulæ, inventionis etiam crucis.* Nam credebatur Helena, Imperatoris Conſtantini M. mater, crucem Dominicam in terra defoſſam reperiſſe, uti conſtat ex ſuppoſititia Ambroſii Oratione in funere Theodoſii. *Seculo ſexto* acceſſit *feſtum ὑπαπαντῆς ſeu exceptionis Chriſti :* ſeqventibus ætatibus *purificationis Mariæ* dictum, & ſuperſtitioſa candelarum conſecratione profanatum, ut & *feriæ dormitionis ſeu aſſumtionis* Mariæ. Deinde *ſeculo ſeptimo* à Sergio *I. feſtum nativitatis Mariæ* eſt imperatum ; *omnium martyrum* à Bonifacio III ; *Martini* à Martino I ; *Valentini* à Benedicto II ; *exaltationis & oſtenſionis crucis* ab Heraclio imperatore. *Seculo octavo* acceſſit *præſentatio Mariæ, transfiguratio Chriſti, & paſſio Dominicæ imaginis,* qvæ à Judæis contumelioſe tractata, aperto latere ſangvinem effuderat : mosqve invaluit, ut feſti dies à veſpere ad veſperam celebrarentur. *Seculo nono* additum eſt *feſtum Trinitatis,* & Carolus M. de feſtis, eorumqve numero, certam legem tulit, mandavitqve Paulo Diacono, ut ſanctorum vitas & lectiones , cuilibet feſtivitati convenientes, ex Patrum ſcriptis in *Poſtillas* colligere, & hymnos adderet, *ut ex Paulo Æmilio, Cranzio & Sigeberto Hoſpinianus* teſtatur *Seculum X.* accepit *feſtum omnium ſanctorum ; XI. animorum omnium ; XII. converſionis Pauli , Mariæ Magdalenæ, conceptionis Mariæ, & XI. millium virginum ; XIII addidit feſtivitates Antonii, Franciſci, & Eliſabethæ,* ut & *corporis Chriſti,* qvod, ad nocturnam viſionem monialis cujusdam Evæ, inſtituiſſe Urbanum refert Balæus. Et res ipſa loqvitur, ritum incluſionis, circumgeſtationis & adorationis panis conſecrati horribiliter cœnam dominicam in ſuperſtitioſas ceremonias

trans-

transfiguraſſe. Circa hoc qvoqve tempus (nam qvæ de feſtis Chriſtianorum dicenda eſſe ſtatuimus, hoc uno loco conjungemus) *Dominica de roſa* ſacrata eſt, qva pontifex roſam, auro, muſco, & balſamo præparatam conſecrat, & principi alicui in ſignum ſingularis favoris transmittit. Porro ſeculum XIV. adornavit *feſtum lanceæ & clavorum Chriſti, Brigittæ, & viſitationis Mariæ*; XV. *Catharinæ Senenſis*. Et ne XVI. & XVII. ſanctis nihil dediſſe, viderentur, *illud* tempore Leonis X. *Brunonem*, Carthuſianorum patriarcham; *hoc* præter alios *Ignatium Lojolam*, Jeſuitarum choragum, ad imitationem gentilium canonizavit, id eſt, cœleſtis gloriæ jam eſſe participes declaravit, & divinos illis honores & cultum decrevit. *Qvorum qvidem honorum Bellarminus ſeptem facit: I.* ut ille, qvi eſt in canonem receptus & qvaſi deificatus, ob omnibus dicatur & habeatur ſanctus. II. ut invocetur in publicis eccleſiæ cœtibus. III. ut templa & aræ in honorem ejus exſtruantur. IV. ut ſacrificia tam euchariſtiæ, qvam horis canonicis laudum & precum in honorem ejus offerantur. V. ut dies feſti in honorem ejus celebrentur. VI. ut pingatur imago ejus addito lumine in ſignum gloriæ cœleſtis. VII. ut ejus reliqviæ pretioſis thecis incluſæ publice honorentur.

XIX. O miſere beatos, qvorum gloria ab hac canoniſatione pontificum dependet! Sed & de conciliis tibi dicendum eſſe memento.

Conciliorum poſt Scripturam eſſe maximam autoritatem, teſtis eſt antiqvitas. Et merito illorum exploditur adulatio, qvi papam conciliis eſſe majorem, ſi non credunt, tamen calamo teſtantur. Nam qvis adeo bardus & blennus, qvi in unius homunculi anima ſuam vellet & eccleſiæ ſalutem includi? Fuerunt ſane inter pontifices Ariani, Eutychiani, Monotheletæ, Epicurei, magi; &, *ſi verbis Brigittæ ex libro revelationum cœleſtium uti velim*, abominabiliores Judæis, immitiores Juda, injuſtiores Pilato, pejores & deteriores ipſo Lucifero. Qvis ergo eorum, utut ſedem pontificiam occupantium, vel vitam vel doctrinam pro norma allegabit? Qvis non judicio ſcripturæ & eccleſiæ eos ſubjacere affirmabit? Non eſt pontifex, non concilium, non ipſa eccleſia extra errandi aleam poſita. Homines ſumus omnes; ſeduci poſſumus; errare poſſumus; poſſumus in devia abripi omnes. Solum Dei verbum norma eſt & judex, juxta qvod ſi non dixerint, non erit iis lux matutina *Eſai. 8. 20.* ideoqve ſive concilia Patres laudarunt, ſive præſidentiam & προεδρείας in conciliis Romano epi-

epiſcopo conceſſerunt: non prætoriam & dictatoriam, ſed miniſterialem illis autoritatem attribuerunt. Et præſidentiæ, qvæ in conciliis vetuſtioribus non ſemper papis Romanis, ſed & nonnunqvam aliis concedebantur, non fuerunt authenticæ, ſed honorariæ, ut, qviqvi demum eſſent præſides conſtituti, qvæſtiones in concilium mitterent; diſceptationem moderarentur; ſententias colligerent; decreta per notarios ad acta referrent; non prætoriano jure ſententiam dicerent. Præter qvos præſes etiam politicus, ſive imperator, ſive qvivis rex alius, reqvirebatur, qvi concilium indiceret, cogeret, ab externa vi & interna ἀσχημοσύνη tueretur; decreta etiam epiſcoporum ſubſcriptionibus confirmata ſanciret. Sed his miſſis, *cum concilia diſpeſcantur in generalia ſeu œcumenica, & particularia, ſive ea ſint orthodoxa ſive hæretica*, de Oecumenicis primo loco, poſt de aliis agemus. Ubi hoc præmonemus, *œcumenica ſeu univerſalis & generalia dici cœpiſſe concilia*, non qvod ex univerſis omnium fidelium eccleſiis in illud epiſcopi convenerint: ſed qvod imperatores Romani, qvos univerſales totius œcumenes *Luc II, 1.* dominos vocabant, ex omnibus imperii ſui provinciis tam ex oriente qvã ex occidente epiſcopos convocarint, utcumqve poſtea oriens ab occidente divideretur, & aperta jam eſſet biceps facta, & aliud imperium eſſet in oriente, aliud in occidente, ſi qvinqve patriarchæ convenirent, dictum eſt concilium œcumenicum: qvin &, ſi in ſola Europa conſenſu regum & principum illi tantum venirent in ſynodum epiſcopi, qvi papæ Romano deferunt obſeqvium, nihilominus mos obtinuit, ut œcumenica concilia dicerentur: qvanqvam raro in illis de cauſis religionis diſceptabatur, ſed vel milites in bellum ſacrum jam pro recuperandą terra ſancta, jam contra Waldenſes erant concitati vel ſchiſmata Paparum inter ſe aut cum regibus & principibus Chriſtianis eliminanda.

XX. Qvænam & qvot ſunt Concilia œcumenica?

I. NICÆNUM in Bithynia A. C. CCCXXV. ab imperatore *Conſtantino M.* indictum, & præter infinitam presbyterorum & diaconorum multitudinem, à CCCXIIX. epiſcopis, *ut Theodoretus & Epiphanius teſtantur*, in ipſa aula imperatoria celebratum. *Cauſa ejus* convocandi fuere duæ: *Una*, ut Ariana hæreſis, ejusqve defenſores Euſebiani, convincerentur: altera, ut in controverſia de tempore paſchatos celebrandi, nondum prorſus conſopita, conformitas ceremoniæ in omnibus eccleſiis reciperetur. Acceſſit *tertia*, ut Novatianorum patronus Aceſius confutaretur. Qvin & *qvarta*, ut philoſophi confunderentur: qvod tandem ſenex

ſenex nihil minus qvam verborum præſtigias edoctus, fecit. Interfuerunt *Hoſius*, Cordubæ in Hiſpania; *Alexander*, Alexandriæ in Ægypto; *Macarius*, Hieroſolymitanus; *Euſtathius*, Antiochenus; *Paphnutius*, in Thebaide; *Spiridion*, in Cypro; *Jacobus Niſibenus*, in Meſopotamia, miraculis clarus; *Nicolaus*, Myrenſis in Lycia, confeſſor in perſecutione Lyciniana, & propheticis donis inſignis; *Cæcilianus* Carthaginenſis, fortis athleta adverſus Donatiſtas; *Theophilus*, Gothiæ epiſcopus; *Athanaſius*, hoc tempore archidiaconus Alexandrinus; *Victor ſeu Vitus & Vincentius*, presbyteri urbis Romæ pro epiſcopo Silveſtro; *Alexander & Paulus* pro Metrophane, epiſcopo Conſtantinopolitano; & *multi alii*, qvorum nonnulli in corpore ſuo inuſtas circumferebant notas & ſtigmata Domini. Sed & ipſe Conſtantinus imperator huic concilio non ſolum interfuit, ſed & præfuit, ut cujus autoritate fuit coactum, & ſumtibus tanto Cæſare dignis celebratum. Deteſtatus enim eccleſiarum turbas & ſchiſmata, & imprimis graviſſimas contentiones, in qvas Arius Alexandrinus presbyter cum orthodoxis de æterna filii Dei divinitate deſcenderat. Ablegaverat ante hac *Hoſium*, Cordubæ epiſcopum, virum cana autoritate & rara eruditione venerabilem, in Ægyptum, ut Alexandrum epiſcopum, & Arium presbyterum in gratiam, & ſi fieri poſſet, in ſanum de fide Chriſtiana conſenſum reduceret. Qvod cum Hoſio non ſuccederet, factione Ariana, licet in Alexandrina ſynodo damnata, indies vires majores ſumente: imperator, conſilio ejuſdem & aliorum, epiſcopos totius orbis, Romano imperio noti, evocavit Nicæam in Bithynia. Qvibus magno numero in aula imperatoria congregatis, & in utroqve latere in ſellis ordine diſpoſitis conſidentibus, ipſe medius ſummo loco in ſella qvadam ex auro fabricata conſedit. Qvo facto, non epiſcopi Romani legati; nec nomine papæ Romani, ut nugantur ejus adulatores, Hoſius, etſi princeps concilii, ut ait Athanaſius, i. e, præcipuus theologus; ſed Euſtathius, epiſcopus Antiochenus, qvi in dextero ordine primam ſedem occupaverat, gratias egit Deo, qvod per Conſtantinum, expulſis impietatis tenebris, lucæ divinæ cognitionis orbem terrarum illuſtraſſet: rogavitqve imperatorem, ut fidem de Trinitate conſubſtantiali contra Arium ſervaret eccleſiæ integram & inviolatam. Ille Romano idiomate reſpondens, ſibi de tot epiſcoporum, qvos accerſierat, conventu gratulabatur, eosqve ad cauſas diſſenſionum tollendas hortatus, voluit, ut primo omnium omnia vincula, qvibus conſtricta teneretur controverſia, pacis legibus omnino diſſolverent. Dicitur etiam libellos, qvibus epiſcopi mutuis in ſe qværimo-

moniis inſurrexerant, juſſiſſe exuri, ne innoteſceret virorum DEO dicatorum diſſenſio, ſed ipſi à privatis offenſionibus ad mutuam condonationem provocarentur: & addidiſſe, ſi contingeret, epiſcopum ſe videre, conjugium alienum violantem ſua ſe purpura iniqvum facinus eſſe contecturum, ne talibus factis intuentium aſpectus læderetur. *Paphnutium* imprimis, miraculis clarum, & *Spiridionem*, qvem vocant virum inſignem in Domino, & unum ex ordine prophetarum, coluit. Cumqve Paphnutio oculum alterum in confeſſione fidei per edicta Maximini noſſet evulſum, locum effoſſi oculi oſculo demulcere non dedignabatur, viro ſæpius intra palatium evocato. Sufficiente de rebus controverſis diſqviſitione habita cum *duo Euſebii*, Nicomedienſis & Cæſarienſis; *Paulinus* Tyrius; *Menophantes* Epheſinus; *Theognis* Nicænus; *Patrophilus* Scythopolitanus & *Mares* Chalcedonenſis epiſcopi, Ario ſuccenturiabantur, decretum eſt I. ut *vox homouſii, qva filius dicitur patri coæqvalis eſſentia & potentia, & ex qva orthodoxi cognomen Homouſiorum ſortiti ſunt, contra Arianos & Euſebianos uſurparetur. II. ne cum Judæis eodem die paſcha celebraretur, ſed qvo tempore celebrandum ſit, ab Alexandrino epiſcopo definiretur, & tempeſtive ad Romanum & alios patriarchas perſcriberetur; qvi aliis illud indicarent. III. ut lapſis, qvi pœnitentia acta veniam peterent, gratia ne denegaretur.* Philoſophis etiam, qvi magna dicendi arte Chriſtianæ veritati dialecticis ſtrophis reſiſtebant, ſic obviam itum eſt, ut palam victoriam concederent. Qvemadmodum enim *Phædonem* philoſophum, qvi Ariana principia propugnabat, patres ſynodi validis argumentis confuderunt: ita qvidam ex confeſſoribus, ſimplicis vir naturæ, nihil aliud ſciens, qvam Jeſum Chriſtum crucifixum, cum planam fidei confeſſionem edidiſſet, ſic commovit qvendam ex philoſophis, callide ſe arte diſputationis jactantem, ut ſaniora poſthac ſecutus, Chriſtianæ fidei ſignaculum ſuſciperet, & converſus ad diſcipulos diceret: *Donec verbis mecum geſta res eſt, verba verbis oppoſui, & qvæ dicebantur, dicendi arte ſubverti. Ubi vero pro verbis virtus proceſſit ex ore dicentis, non potuerunt reſiſtere verba virtuti, nec homo adverſari potuit Deo.* Canones etiam nonnulli ad gubernationem eccleſiaſticam pertinentes conditi ſunt, de qvorum numero tamen nondum convenit. *Sozomenus lib. I. cap. XXIII. teſtatur, Paphnutium* pio voto obtinuiſſe, ut, cum leges introducendæ viderentur, qvibus à viris eccleſiaſticis uxores eſſent arcendæ, nuptiæ cenſerentur honorabiles, & concubitus conjugatorum in ſacerdotii dignitate conſtitutorum cum propria uxore caſtus haberetur. Inter eos

canones, qvos hodie legimus, is, qvi ſextus numero eſt, palam facit, epiſcopi Romani poteſtatem non fuiſſe majorem, qvam Alexandrini aut Antiocheni. Verba hæc ſunt: *Antiqva conſvetudo ſervetur per Ægyptum, Libyam & Pentapolin, ut Alexandrinus epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem, qvia & urbis Romæ epiſcopo parilis* (in ſuburbicarias eccleſias, ut Ruffinus ait) *mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam cæterasq; provincias, ſuis privilegia ſerventur eccleſiis.* Additur alius canon de epiſcopo Æliæ, id eſt, Hieroſolymæ, ut & ille juxta antiqvam conſvetudinem honoretur, ſalva metropolis propria dignitate. Triennium duraſſe hanc ſynodum ſcribunt aliqvi, ſed intra trium menſium ſpacium finitam illam eſſe, ex nonnullis documentis conſtat, *qvæ videre licet apud Binium Tom. I. Concil. pag. 316. Confer, qvæ ſubſeqventibus qvæſtionibus XXI. XXII. XXIII. & XXXVI. dicemus.*

II. CONSTANTINOPOLITANUM I. Anno CCCLXXXI. à Theodoſio M. ut teſtatur *Theodoretus lib. 5. cap. 9.* convocatum, & ab epiſcopis CL. celebratum. Cauſa ejus indicendi fuerunt *Macedoniani*, Spiritum S. creaturam dicentes: qvi, *uti Socrates teſtatur*, epiſcopos XXXVI. eo miſerant, & ſolenniter profeſſi, ſe Ariano dogmati adhærere malle, qvam Homouſio accedere, condemnati ſunt. In hoc concilio, confirmata ſynodo Nicæna, epiſcopus Conſtantinopolitanus locum primum accepit poſt Romanum, & Canones VII. conſtituti ſunt, legendi in Tomis Conciliorum. Interfuere huic concilio tantū Orientales: & inter eos *Timotheus* Alexandrinus; *Cyrillus* Hieroſolymitanus; *Meletius* Antiochenus; *duo Gregorii*, Nazianzenus & Nyſſenus. Pontifex Romanus neq; per ſe, neqve per legatos adfuit. Et qvia in Conſtantinopolitana eccleſia ſchiſma erat exortum, ob electionem epiſcopi in Maximi Cynici, de Apollinaris hæreſi convicti, locum ſurrogandi, *Gregorius Nazianzenus* qvidem communi patrum calculo dignus ea ſede eſt habitus: ſed qvia Ægyptii contradixerunt, ipſe ſe ſponte abdicavit, & *Nectarius*, vir conſularis, in ejus locum eſt ſubſtitutus. Finito concilio, patres ad Theodoſium de rebus geſtis perſcribunt, eiqve gratias agunt, qvod ſe convocaverit, rogantqve, ut ratum eſſe jubeat, confirmetqve, & ſententia atqve ſigillo corroboret concilii decreta. Generale illud & œcumenicum vocatur, qvia, qvanqvam occidentalium eccleſiarum epiſcopi non interfuerunt, eorum tamen definitiones de una Patris, Filii & Spiritus Sancti eſſentia in hoc concilio approbatæ ſunt.

III. EPHESINUM, plurium, qvam ducentorum epiſcoporum,

anno

anno CCCCXXXI. à Theodoſio II. & Valentiniano coactum. Cauſam præbuit *Neſtorius*, Antiochenus primo presbyter, deinde Conſtantinopolitanus pontifex: qvi, cum adverſus Arianos, Novatianos, Macedonianos, & Teſſeradecatitas, aliosq; hæreticos, gravi perſecutione mota, ſanisqve eorum accenſis, magnas paſſim turbas dediſſet, novæ ipſe hæreſi occaſionem dedit, & virginis Deiparæ nomen deteſtatus, presbytero ſuo Athanaſio, aliis dicto Anaſtaſio, qvi verba ad populum faciens, ab homine Deum natum eſſe dixerat, contradixit. *Eum*, inqviebat, *qvi ſpaciis menſtruis adolevit, Deum non appellavero. Qvomodo Maria ſe antiqviorem peperit? Ne glorieris Judæe: Non hominem, ſed Deum crucifixiſti.* Id *Cyrillus Alexandrinorum pontifex* intelligens, literis non ſemel hominem monuit, ut ſaluti eccleſiæ ſe non opponeret, nec virgini Deiparæ litem intenderet: ſynodoqve Alexandriæ provinciali convocata, ex ejus decretis, tertiæ epiſtolæ parænericæ *XII. capitula cum anathematiſmis* adjunxit: qvæ multis qvidem orthodoxis duriora viſa ſunt, & tamen veram θεανθρώπȣ Chriſti, qvem θεοφόρον, non DEUM, Neſtorius vocare conſveverat, divinitatem & carnem ejus vivificatricem aſſeruere. Admonuerunt etiam Neſtorium alii epiſcopi, & imprimis Cœleſtinus Romanus, & Johannes Antiochenus, ut ab inſania deſiſteret. In ipſa urbe Conſtantinopolitana à clero contra Neſtorium programma eſt affixum. Ille cauſæ ſuæ metuens, Theodoſium Auguſtum, variis in Cyrillum evomitis calumniis, permovit, ut ſilentium ei, tanqvam ſeditionis, temeritatis, & arrogantiæ reo, imponeret. Anteqvam autem imperator ad Cyrillum perſcriberet, ille tres juſtæ magnitudinis libros, de recta in Dominum noſtrum fide perſcriptos ad eundem & imperatrices, Eudociam & Pulcheriam, miſerat, & œcumenicam ſynodum primo qvoqvo tempore cogendam petierat. Petebat idem Neſtorius; & monachi Conſtantinopolitani, admodum preſſi à Neſtorio, obtinuere à pio imperatore, qvod ſolum ærumnas eccleſiæ ſanare poterat. Theodoſius enim, Auguſtalibus ad omnes ubiqve metropolitanos miſſis, Epheſi, ad ſacram pentecoſtes diem, ſynodum indixit. Adfuerunt, qvi poterant, omnes, præter Cœleſtinum, epiſcopum Romanum, navigationis moleſtias detrectantem. Ejus tamen vicem legati ſupplevere. Cum XV. dies à præfinito tempore eſſent elapſi, necdum *Johannes Antiochenus patriarcha* cum ſuis adeſſet, præſentes epiſcopi ſynodũ ſunt auſpicati, ab ipſo Antiocheno literis moniti, ut id facerent. In primo ſtatim congreſſu Neſtorius, à Cyrillo acriter perſtrictus, cum non paucos ex epiſcopis ſibi adſtipulaturos prævide-

 ret

ret, exurgens, *Ego*, ait, *bimeſtrem aut trimeſtrem Deum non facile dixerim. Proinde purus ſum à veſtro ſangvine: In poſterum ad vos non veniam.* His dictis, cum VI. epiſcopis, qvi à partibus ejus ſtabant, egreſſus, ſeorſim poſtea ſynodũ agitavit; nec, qvanqvam tertia vice vocaretur, ut ſe ſiſteret, & de objectis rationẽ redderet, porro comparuit. Ideoq; patres ſanctæ ſynodi, interq; eos præcipui, *Cyrillus* Alexandrinus, *Memnon* Epheſius, epiſcopi, ſymbolo Nicæno in medium poſito, & adductis Scripturæ & veterum patrum ſententiis, Cyrilli epiſtola parænetica probata, epiſtolas, conciones, & exegeſes Neſtorii juſto examini ſubjecerunt, communiq; ſuffragio ſententiam exauctorationis pridie ante tulere, qvam legati epiſcopi Romani advenerant. Ille nihil id moratus, qvanqvam legati Romani, poſtqvam lata jam ſententia advenerunt, ſubſcripſerant aliorum calculis, cum ſuis in conciliabulo congregatis, in Cyrillum & Memnonem exauctorationis; in reliqvos concilii patres excommunicationis ſententiam tulit. Adeſt interim Antiochia, tertia à damnato Neſtorio die, Johannes, epiſcopis XXII. comitatus, & qvod, ſe non expectato, Cyrilli anathematiſmi, qvos de hæreſi falſo ſuſpectos habuit, eſſent approbati, & Neſtorius damnatus, ægre tulit: & licet Neſtorii errores non probaret, contra Cyrillum tamen & Memnonem, qvibus contendebat Neſtorii condemnationem non competiviſſe, Candidiani Comitis Palatini à Cæſare Epheſum miſſi, favori innixus, qvi ſententiam ſynodi contra Neſtorium affixam refixerat, & variis calumniis Epheſinos patres cum Cyrillo traducebat, in privato XIV. Metropolitanorum, & XXXIX. epiſcoporum conſeſſu pronunciavit, iisqve, tanqvam ſeditionis autoribus, exauctorationẽ, & cæteris concilii patribus excommunicationem, decrevit, & decretum, veluti ab univerſo concilio profectum, ad imperatorem Conſtantinopolin perſcripſit. Epiſcopi econtra in ſynodo CCX. cum tribus vicibus Antiochenus vocatus ſe non ſiſteret, damnato illo, Cyrillum & Memnonem inſontes declaratos, à vinculo, qvo ligati videri poterant, abſolverunt. Imperator, Antiocheni epiſcopi literis præoccupatus, eadem damnationis ſententia Neſtorium, Cyrillum, & Memnonem conſtrictos cuſtodiæ per comites incluſit, & omnia acta concilii reſcidit. De tota autem re à ſynodi legatis, Conſtantinopolin miſſis, rectius edoctus, Neſtorio, tanqvam manifeſte blaſphemo, exilium imperavit: Johanni Antiocheno, ut Neſtorii exauctorationi ſubſcriberet, & cum Cyrillo in gratiam rediret, demandavit: qvod etiam qvarto poſt concilium anno factum eſt: exemploqve Conſtantini M. qvi Arianis *Porphyrianorum* nomen impoſue-

poſuerat, qvia eandem cum Porphyrio impietatem imbibiſſent, Neſtorianos omnes probroſo *Simonianorum* nomine perpetuo cenſendos decrevit, ut qvi odio & contemtu Dei impietatem Simonis æmulati fuerint: libros etiam Neſtorii, legi & transſcribi vetitos, publice incendi juſſit.

IV. CHALCEDONENSE, anno CCCCLI. *à Martiano imperatore* indictum, & à IↃCXXX. epiſcopis, interqve eos *Anatolio* Conſtantinopolitano, *Maximo* Antiocheno, *Juvenali* Hieroſolymitano epiſcopis celebratum. Cauſam concilio huic præbuere *Eutyches & Dioſcorus*. Eutyches, archimandrita monachorum Conſtantinopolitanorum, cum acriter hactenus adverſus Neſtorium depugnaviſſet, & ob id in ipſo concilio Epheſino non exiguam laudem reportaſſet, eo tandem deflexit, ut non modo duas perſonas in Chriſto, ſed & duas naturas negaret. Accuſatus antea erroris ab *Euſebio* Dorylæi epiſcopo, & à *Flaviano* pontifice Conſtantinopolitano, inqve ſynodo provinciali damnatus, non acqvievit: ſed cauſam ad imperatorem Theodoſium devolutam tam pervicaciter egit, ut, qvanqvam alia ſynodo Conſtantinopoli denuo indicta, cui ex aulicis in conſeſſum nonnulli ab imperatore additi ſunt, nihil tamen adverſus eum proficeretur. Confugit enim ad *Dioſcorum*, Alexandrinum pontificem, Cyrilli ſucceſſorem, & ejus opera impetravit, ut Epheſi ſynodus altera ab imperatore indiceretur: qvam, qvia in ea omnia confuſe, & non absqve oppreſſione eorum, qvi conatibus Dioſcori obluctabantur, geſta ſunt, LYSTRICAM i. e. *Prædatoriam* vocant. Dioſcorus enim, præſidis ſibi partibus vendicatis, Eutychetis confeſſionem, tanqvam Nicæno ſymbolo conſonam, fruſtra reluctantibus epiſcopi Romani legatis, probavit: adverſus Euſebium & Flavianum orthodoxos ſententiam tulit: qvibus illi communione eccleſiæ ob conſenſum in doctrina cum Eutychete interdixerant, hos ſuæ dignitati reſtituit: ipſum Flavianum, cum impio ac perverſo judicio reclamaret, calcibus impetitum & repulſum tam graviter percuſſit, ut ex plaga pectoris poſt triduum vita defungeretur. Ipſe imperator Theodoſius, ab amicis Dioſcori perſvaſus, rata habuit, qvæ Epheſi in ſynodo Lyſtrica decreta fuerant. Turbidæ inde res eccleſiæ. Sed *Leo & Anatolius*, antiqvæ & novæ Romæ epiſcopi, ab imperatore Marciano, qvi ducta Pulcheria, Theodoſii ſorore, in uxorem, Auguſtalia induerat, impetrarunt, ut concilio coacto, de dogmate & actionibus Eutychetis & Dioſcori exactius inqvireretur. Nicæa prius placuit, ubi conveniretur: & illuc etiam ab imperatore evocati ſunt orbis epiſcopi. Sed qvia ipſe intereſſe ſynodo voluit, *Chalcedo-*

 do-

donem, qvæ non procul à Conſtantinopoli in altero Boſpori Thracii littore ſita eſt, è Nicæa epiſcopos evocavit, & cum Pulcheria Auguſta, aliisqve judicibus, Anatolio, patricio, Palladio, præfecto prætorio, Tatiano, præfecto urbis, & nonnullis ſenatoribus conſidens, tali epiſcopos oratione allocutus eſt, qva *cauſam reddidit, ob qvam eos exciverit, & qvare ipſe exemplo Conſtantini M. iis intereſſe voluerit: non ad oſtendendam virtutem, ſed confirmandam fidem; ne in poſterum multitudo populi, inſtitutionibus pravis attracta, inveniatur diſſentiens:* legemqve tulit, ne qvis aliter de Chriſto diſputare auſit, qvam in formula fidei Nicææ qvondam definitum eſt. Prodiens deinde *Euſebius*, Dorylei epiſcopus: *Læſus*, inqvit, *ſum à Dioſcoro: læſa eſt fides: Occiſus eſt Flavianus, ſanctus epiſcopus: [Lacrymis impleor.] Simul mecum injuſte ab eo damnatus eſt. Jubete preces meas perlegi.* Supplice inde ejus libello lecto, & excuſſis actis ſynodi Epheſinæ II. *Dioſcorus*, qvem in medio ad cauſam dicendam conſidere juſſerant, non à ſe ſolo cauſabatur, acta eſſe, qvæ in judicium vocentur, ſed à tota ſynodo Epheſina, qvam Theodoſius imperator confirmaverat. Epiſcopi autem, qvi Epheſi adfuerant, non ſua ſponte, ſed minis, vi, fuſtibus, militibus adactos ſubſcripſiſſe ſe conteſtati, idqve non ſub ſtatutis & decretis ſynodi, ſed in pura charta, ignaros, qvæ judicata ſint vel diſpoſita, actaqve Epheſinæ ſynodi à notariis Dioſcori dixerunt eſſe corrupta, & Eutycheten in ſua confeſſione incarnatum, qvidem Chriſtum confiteri, ſed non ex Maria virgine. *Judices* igitur, interlocutoria interpoſita, damnabant Dioſcorum Alexandrinum cum qvinqve epiſcopis, qvorum in ſynodo Epheſina primæ fuerant partes. *Alia ſeſſione* de fide tractatio eſt inſtituta, & lecto Nicæno & Conſtantinopolitano ſymbolo, aliisqve patrum confeſſionibus, anathemate notati ſunt, *ut ait Zonaras*, qvi filios binos ſtatuerent, & divinitatem paſſibilem eſſe aſſererent, qviqve temperamentum & confuſionem duarum naturarum profiteri auderent, aut duas naturas in Chriſto ante unionem, aut unam poſt unionem confingerent, qviqve formam à Domino ex nobis aſſumtam, vel cœleſtem, vel alterius naturæ fabularentur. *Tertia ſeſſione* ſoli epiſcopi de aliis facinoribus Dioſcori, qvæ eccleſiaſticam cenſuram merebantur, ut qvod eſſet Origeniſta, blaſphemus in SS. Trinitatem, interfector Flaviani, ſcortator, tyrannus in diaconos & presbyteros nullo adhibito magiſtratu ſeculari cognoſcebant, cumqve tertio citatus non comparuiſſet, eum ab epiſcopatu removerunt. *Qvarto congreſſu*, adhibitis iterum judicibus, qvinqve epiſcopi, qvi cum Dioſcoro ſynodo Epheſinæ præfuerant, *Ju-*

ve-

venalis Hieroſolymitanus, *Thalaſſius* Cæſarienſis, *Euſebius*, *Euſtathius* & *Baſilius*, Ancyræ, Berythi, & Seleuciæ epiſcopi, petebant ſe communioni reſtitui, qva per ſententiam judicum exciderant. Factum, qvia ſymbolo Nicæno & Conſtantinopolitano ſubſcripſere. Ægyptii etiam epiſcopi, anathemate in Eutycheten dicto, benigne auditi ſunt, & monachis, qvi hactenus archimandritæ ſuo Eutycheti adhæſerant, dilatio ad reſipiſcendum trium dierum conceſſa eſt. *Qvinta ſeſſione* epiſcopus Tyri Photius de jure antiqvo ſuæ metropolis diminuto contra Euſtathium, Berythi epiſcopum conqveſtus, cauſam dixit, & à judicibus recepit, qvod ei qvondam per ſententiam Anatolii Conſtantinopolitani ademtum fuerat. Deinde definitio fidei condita eſt, qvæ etiam *ſexto congreſſu*, præſentibus Auguſtis, confirmabatur, decretis præterea nonnullis factis de clericis, ut & de monachis, ne abſqve conſenſu epiſcoporum monaſteria ædificent, nec ſe eorum obedientiæ ſubtrahant, invito etiam domino ſervum in monaſterium non recipiant, nec orationibus neglectis reip. negotia curent. *Reliqvis ſeſſionibus* controverſiæ diverſarum eccleſiarum diremtæ ſunt. *Decima qvinta ſeſſione*, qvam alii duodecimam numerant, *XXX. canones* ſanciti ſunt: qvorum uno conſtitutum fuit, ut primatum poſt Romanum epiſcopum habeat Conſtantinopolitanus, Alexandrino hac in parte prælatus. Et qvanqvam *ultimo conſeſſu* contradixerunt legati epiſcopi Romani: à judicibus tamen ſecundum Conſtantinopolitanum pronunciatum eſt, ut poteſtatem habeat ordinandi metropolitanos in Aſiana, Pontica, & Thracica diœceſibus: illis tamen liceret ſuæ provinciæ epiſcopos ordinare.

V. CONSTANTINOPOLITANUM II. anno IↃLIII. à *Juſtiniano Imperatore* indictum, & ab epiſcopis CLXV. celebratam, hac occaſione: Theophilus Alexandrinus, & Euſtachius Hieroſolymitanus patriarchæ cum *monachis Palæſtinis*, capitula qvædam, è libris Origenis excerpta, Conſtantinopoli damnari cum ipſo autore Origene petierant, controverſia de ejus ſcriptis denuo recrudeſcente. Imperator, auditis epiſcoporum Conſtantinopoli congregatorum ſententiis, prolixo & erudito decreto in Origenem invectus, ejusdem errores, tanqvam ex deliriis paganorum, & Manichæorum derivatos, unde Arius materiam ſuarum impietatum hauſiſſet, condemnavit: præſertim, qvia in ſcriptis favere videretur Neſtorio, in qvibus legatur, corpus Chriſti primo eſſe formatum in utero virginis, & poſtea Deum verbum cum anima prius exiſtente, ei eſſe unitum. Id ægre tulit *Theodorus*, Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, Ori-

Origenis ſtudioſiſſimus: & qvia non ignoravit, Theodorum Mopſveſtanum, Theodoretum Cyri, & Ibam Edeſſenum, epiſcopos, ſcriptis pro Neſtorio adverſus Cyrillum qvondam depugnaviſſe: qvos tamen concilium œcumenicum Chalcedonenſe admiſerat, urgebat qvoqve illorum, licet jam defunctorum, apud imperatorem damnationem. Si enim doctrinam aliqvam, defunctis autoribus, damnare liceat, damnandos etiam cenſuit dictos tres epiſcopos. Adverſus illos *tria imprimis capitula,* qvæ illi negaverant, in qvæſtionem vocabantur: *1. utrum unus ex Trinitate ſit incarnatus. 2. An Deus carne pertulerit paſſionem, impaſſibili Deitate. 3. An proprie & veraciter mater Dei Maria ſemper virgo debeat appellari, & an ex Maria Deus natus ſit, ut legere eſt in epiſtola Johannis II. ad Anionem apud Binium Tom. II. Concil. pag. 407. & l. reddentes. C. de ſumma Trin.* Imperator igitur intelligens, prædictos tres epiſcopos impie de Chriſto non ſolum ſenſiſſe, ſed & libris & epiſtolis in vulgus editis ſcripſiſſe: edicto promulgato prolixe errores eorum detexit & damnavit. Huic trium capitulorum damnationi cum ab epiſcopis ſubſcribendum eſſet, magnæ obortæ ſunt in eccleſia digladiationes, multis damnare capitula nolentibus, qvia cauſabantur, non de fide, ſed de perſonis qvæſtionem eſſe: & defunctos, qvos Chalcedonenſis ſynodus aut non damnaſſet, aut recepta ab illis Chalcedonenſis ſynodi confeſſione abſolviſſet, non eſſe damnandos. Nonnulli etiam prætendebant, ab imperatore in præjudicium Chalcedonenſis concilii damnationem capitulorum urgeri. Ipſe Papa Vigilius, Conſtantinopoli detentus, initio ſubſcribere detrectavit, factumqve eſt, ut qvi faverent tribus defunctis epiſcopis, *Hæſitantes*; Orthodoxi verò vocarentur *Synoditæ*: qvia illi hærebant, an Chalcedonenſe concilium propter tria illa capitula recipere poſſent, dicti etiam *Segregati* & *Acœmeti,* qvaſi inqvieti; hi verò ſynodi ſtare decretis perſeverabant. Tandem igitur ad diſſidia componenda convocavit Juſtinianus epiſcopos totius imperii. Ii determinabant, qvæ ad Origenis errores & tria capitula damnanda ſpectabant, octo ſeſſionibus: qvarum tamen nulli Vigilius Romanus epiſcopus, qvi tunc temporis Conſtantinopoli hærebat, interfuit, qvanqvam vocatus, cum omnis concilii proceſſus ab Eutychio patriarcha Conſtantinopolitano dirigeretur. *Prima ſeſſione* legebatur reſcriptum imperatoris, qvo forma ſynodo præſcripta erat, & Vigilius, legatis in domicilium ejus miſſis, accerſebatur. Sed ille ſcriptis ſe ſynodo ſatisfacturum reſpondebat. Nicephorus ait, detrectaſſe eum ſynodum, ne Eutychio Conſtantinopolitano ſecundus aſſidere cogere-

geretur. *Altera* fruſtra cõterebatur in accerſendo Vigilio, & aliis occidendis epiſcopis, qvi papa Romano non præſente venire renuebant. *Tertia* qvatuor œcumenica concilia, & patrum nonnullorum ſcripta approbabantur. *Qvarta & Qvinta* Theodori Mopſveſtani & Theodoretici ſcripta examinata damnabantur. *Sexta* Ibæ epiſtola damnabatur. *Septima* legebantur epiſtolæ Vigilii, qvibus damnationi trium capitulorum conſenſit. *Ultima* tandem ſententia ſynodi communi conſilio promulgabatur, & XVI. anathematiſmis Neſtoriani & Eutychiani feriebantur.

VI. CONSTANTINOPOLITANUM III. anno IↃcLXXX. *à Conſtantino Pogonato* indictum, & à CCXXCIX. epiſcopis in Trullo, palatio Cæſaris, celebratum. Cauſam præbuere *Monotheletæ*, qvi ductum Eutychetis & Petri Cnaphei ſeu Fullonis atq; Petri Moggi ſeqventes, unã Chriſti voluntatem defendebant, nec ſuperiorum conciliorum decretis contenti, paſſim in orbe Chriſtiano turbas concitabant. Ex eorum partibus jam per XLVI. annos ſteterant *qvatuor epiſcopi Conſtantinopolitani, Sergius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus, Honorius item Papa Romanus, Cyrus Alexandrinus, & alii.* Pax tunc temporis cum Saracenis & Bulgaris inita erat. De pace igitur eccleſiarum imperator qvoqve ſollicitus, per Divalem ſacram, ceu vocant, ad concilium œcumenicum epiſcopos, interqve eos Romanum, convocavit, & congregatis illis in ſacro palatio, ipſe cum nonnullis patritiis & conſularibus viris præſidens, cum *Macarius*, Antiochenus epiſcopus, pro Monotheletis cauſam acturus, negaret, ullam ab illis novitatem introductam, ſed ea tantum aſſerta, qvæ à ſacris ſynodis & patribus eſſent probata, juſſit, qvæ propoſita erant, probare omnia. Sic plurimis conſeſſibus & actionibus tertiæ, qvartæ & qvintæ œcumenicarum ſynodorum acta, plurimaqve Patrum teſtimonia lecta & ponderata ſunt: qvibus Macarius fruſtra conabatur unicam in Chriſto voluntatem probare. Univerſa enim ſynodus ea invenit falſa, detorta, atqve detruncata. Cumqve reliqvi epiſcopi omnes, interqve eos *Georgius*, Conſtantinopolitanus, confeſſioni orthodoxæ Agathonis, Roma in Synodum miſſæ, ſubſcripſiſſent, &, qvi hactenus diſſenſerant, palinodiam ceciniſſent, Macarius autem errorem mittere recuſaret, anathema in illum, ut & in qvatuor prædictos epiſcopos Conſtantinopolitanos, & Honorium papam Romanum, etſi jam defunctos, conclamatum eſt. Baronius qvidem Honorium damnatum negat, & eum in finem acta concilii, in qvibus id aſſeritur, corrupta eſſe ait: ſed nimio ſuorum paparum amore faſcinatus, à lege hiſtoriæ nimis deviat. Notandum eſt, qvod in

ſeſſione XV. *Polychronius*, presbyter & monachus, dæmonum illuſionibus dementatus, formula fidei ſuæ, qva unam in Chriſto voluntatem confitebatur, ſynodo oblata, veritatem ejus miraculo conteſtari voluerit, illaqve mortuo in medio fori impoſita, jactaverit, vitæ ſe defunctum redditurum. Sed cum multas ille horas fruſtra ad feretrum murmuraſſet, nec tamen defunctus reſurgeret, impoſtura ejus ab omnibus deprehenſa, ipſeqve Simoni Mago ſimilis à concilio pronunciatus, & ſolenniter damnatus eſt. Seſſione XVI. *Conſtantinus* presbyter in conſeſſum admiſſus, ἑνωτικὸν ſeu adunatorium & temperamentum qvoddam, cujus beneficio inter Monotheletas & Catholicos concordia iniri poſſet, ſe inveniſſe jactitavit, modumqve henotici edere juſſus, ut duas in Chriſto naturas & proprietates, ita unam Deitatis in eo voluntatem conceſſit: voluntatem autem humanam dixit Chriſtum cum carne & ſangvine tempore crucis deſeruiſſe. Sed qvia hac ratione errorem Manichæorum & Apollinaris videbatur incruſtare, damnatus & foras ejectus eſt. In hoc & ſuperiori concilio œcumenico, etſi de myſterio fidei pleniſſimè diſputatum erat, qvia tamen nulli de diſciplina eccleſiaſtica canones in iis, ut in cæteris qvatuor univerſalibus ſynodis, conditi erant, ideoqve anno IↃcXCII. Juſtinianus II. imperator eosdem patres ad ſynodum in idem palatium, Trullum, revocavit. Illi ex omnibus locis convenere, numero CCXXVII. interqve eos legati Romanæ ſedis, ut habet Anaſtaſius & Balſamon, patriarchæ item ex Conſtantinopoli, Alexandria, Hieroſolymis, & Antiochia. Hi patrum in prioribus duabus ſynodis congregatorum voces in certos canones digeſſere. Qvo ipſo qvia hæc ſynodus replevit, qvod qvintæ & ſextæ deerat, πενθέκτη ſeu QVINISEXTA eſt vocata, ut eſt in commentariis Theodori Balſamonis. Alii, qvi papæ Romano adulantur, illam vocant, *Erraticam*, & à loco, in qvo celebrata eſt, *Trullanam*. Sancti enim patres in canonibus hujus ſynodi (qvorum qvidem CII. fuere) contra Romanam eccleſiam, qvæ omnes, ordinationem diaconi vel presbyteri adepturos, ab uxoribus ſuis arcet, ſecundum antiqvum apoſtolicæ conſtitutionis canonem, qvi vult, ne epiſcopus, presbyter aut diaconus uxorem religionis prætextu ejiciat, decreverunt, qvod virorum, qvi in ſacris ſunt, legitima conjugia, ſi anteqvam ſacris ordinibus initiati ſunt, uxores duxerint, impoſterum valere debeant, nec eorum cum uxoribus copula, aut mutua conſvetudo, ſi congruo tempore fiat, ſit diſſolvenda. Et id qvidem de diaconis & presbyteris ſancitum. Qvia autem, non ipſis qvidem pri-

primis, ſed ſubſecutis eccleſiæ ſeculis, mos invaluit, ut plerisqve in locis non niſi cœlibes vel abſtinentes ad epiſcopalem dignitatem admitterentur, iidem Patres, cum ſcirent V. & XIIX. apoſtolicum canonem liberum conceſſiſſe epiſcopis conjugium, ſanxere canone XII. & XLIIX. non qvidem ad abolenda & evertenda ea, qvæ apoſtolice conſtituta ſunt, ſed (ut verba canonis XII. ſunt) populi ſaluti, & in melius profectui conſulturi, & ne vituperio exponatur ſacerdotalis ordo, proviſuri, ut uxor ejus, cui epiſcopalis dignitas committenda eſt, communi ſui viri conſenſu prius ſeparata, monaſterium ingrediatur, & epiſcopi providentia fruatur. Sergius qvidem, pontifex Romanus, non probavit hanc de conjugio clericorum ſanctionem, nec ſynodo ſubſcribere voluit, qvamqvam ejus legati, teſte Anaſtaſio, ſubſcripſiſſent, eamqve ob rem, ut in vita ejus diximus, gravem imperatoris indignationem ſubit: Johannem VII. tamen ſubſcripſiſſe, videtur innuere Anaſtaſius. Hadrianus certe, ejus nominis primus, circa tempora ſynodi Nicænæ II. canones hujus concilii Qvinisexti laudavit & approbavit. Qvanqvam enim ipſi Romani pontifices ſuo clero conjugium indulgere, & ſeveritatem ſuarum legum emendare noluerunt, Orientalibus tamen eccleſiis vitio non verterunt, qvod ſanctiones alias, per qvas caſtitatem ſui cleri tutiorem credebant, promulgarent. Id ſane conſtat, cum ex hac de clericorum cœlibatu & conjugio ſanctione, tum imprimis ex ſacris literis, uſum conjugii ſacris miniſtris licere: idqve in univerſo oriente, in Græcia etiam, Ruſſia, Armenia & Æthiopia conceditur. Num vero ante ſuſceptos ſacros ordines uxor ducenda ſit, ut orientales decrevere: an etiam poſt initiationem duci poſſit, ut ſeptentrionales aſſerunt: num item epiſcopi, qvorum pauciores ſunt, ſinguli videlicet in ſingulis provinciis vel civitatibus, conjugii uſu privandi: an in mutua uxorum conſvetudine relinqvendi ſint: ad diverſitatem rituum ſpectat, qvæ non tam rigidis anathematis damnanda, qvam pio affectu toleranda eſt.

VII. NICÆNUM II. anno IↃCCLXXXVII. *à Conſtantino VII. & Irene* convocatum, & ab epiſcopis CCL. celebratum. Occaſionem præbuere ei *imagines in templis*, de qvib9 jam *in concilio Eliberitano, canone XXXVI.* conſtitutum erat, ne, qvod colitur & adoratur, in pariete pingatur. Fuere tamen inter Chriſtianos imagines. Sic, *Tertulliano teſte*, in calice cœnæ Dominicæ expreſſa fuit imago paſtoris, ovem perditam qværentis. Et *Euſebius* non ſaltem Petri & Pauli imagines in picturis, varietate colorum expreſſis, ſed & æneam ſtatuam hæmorrhouſæ & Chriſti

ſe vidiſſe refert. Poſt Conſtantini tempora pedetentim uſus obtinuit, ut etiam in templis imagines hiſtoricæ pingerentur. Hinc *Gregorius Nyſſenus inqvit in oratione de Theodoro Martyre:* Solet etiam pictura tacens in pariete loqvi, maximeqve prodeſſe. Sed cum accedente vulgi ſuperſtitione, vel ipſæ imagines vel πρωτότυπα ad imagines genibus flexis adorari cœpiſſent, & ob id apud Saracenos Chriſtiana fides male audiret, idololatriæ paſſim inſimulata: epiſcopi nonnulli, zelo accenſi, omnes in univerſum imagines templis, favore imperatorum, Leonis iconomachi, & Conſtantini Copronymi, innixi ejecerunt: & ſicuti ipſi ab adverſa parte *Iconomachi* vocabantur & *Iconoclaſtæ*, ita reliqvos omnes, qvi idem ſecum non facerent, *Iconolatras* appellabant. Cumqve animis omnium in ſe invicem exacerbatis, nullus finis controverſiæ fieret, Conſtantinus Copronymus *Conſtantinopoli* concilium per CCCXXXIIX. epiſcopos celebravit, *Oecumenicum ſeptimum* id vocatur: in qvo imagines cum patronis ſuis damnatæ ſunt. Filio hujus Conſtantini Leoni IV. nupſerat Irene, qvæ omnia ab arbitrio ſuo, cum vivo marito, tum pro filio Conſtantino VII. impubere imperans ſuſpendit, cumq; Hadriano, Romano pontifice, conſpirans an. IↃCCLXXXVI. omnes antiſtites Conſtantinopolin imaginum cauſa convocavit, decreta concilii Nicæni II. ſub Socero celebrati abrogatura. Sed, *ut Paulus Diaconus libro XXII. rerum Romanarum teſtatur*, cum legati pontificis, & qvi iſtis adſtipulabantur, adverſam partem à conſeſſu & diſputatione excludere conarentur, tumultus inde à populo & milite prætoriano eſt exortus. Illo ſedato admiſſi denuo ad diſputationem, qvi imaginum cultum oppugnabant, ita adverſam factionem verbo Dei retudere, ut victoriam deſperans, ſynodum diſſolveret, excogitatis inſidiis, qvibus reliqvi opprimerentur. Seqventi igitur anno Nicææ epiſcopi eodẽ pene numero ſeptenis vicibus congrediuntur, & remotis contradicentibus iisq; ſolis admiſſis, qvi aut hactenus ſecum ſenſerant, aut priori ſententia mutata ad ſe tranſibant, concilium anno ſuperiori Conſtantinopoli coactum, tanqvam *Pſeudoſynodum* damnant, & uſum imaginum ad memoriam non ſufficere rati, eas oſculo, veneratione, cereis, ſuffitu, ſalutationibus, aliisq; honoribus colendas eſſe decernunt. Verba definitionis ſynodi hæc ſunt: *Definimus, venerandas & ſanctas imagines dedicandas, & in templis ſanctis DEI collocandas habendasqve, qvo per hanc imaginum pictarum inſpectionem omnes, qvi contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & deſiderium veniant, illisq; ſalutationem, & honorariam adorationem*

exhi-

exhibeant, non ſecundum fidem noſtram, veram latriam, qvæ ſolum divinæ naturæ competit, ſed, qvemadmodum typo venerandæ & vivificantis crucis & ſanctis evangeliis, & reliqviis ſacris, oblationibus ſuffitorum & luminarium accedimus, qvemadmodum veteribus pie in conſvetudinem hoc adductum eſt. Imaginis enim honor in prototypum deſultat, &, qvi adorat imaginem, in ea adorat qvoq́; deſcriptum argumentum. Hanc definitionem patres ſynodi confecerant ex nonnullis imaginibus templi & tabernaculi; nonnullis etiam patrum, qvi imaginum ſacrarum pictura delectati fuerant, hiſtoriis; & imprimis miraculis qvibusdam, qvæ ad imagines contigiſſe dicebantur: qvale imprimis fuit, qvod *Beryti* in Syria Judæi experti fuerant. Cum enim imaginem Chriſti ſculptam crucifigerent, & variis ſannis exceptam, tandem lancea transfoderent, ſangvis inde cum aqva effluxiſſe dicitur, qvi hominibus male affectis & morbidis aſperſus, omnem ægritudinem expellere potuit, tanto cum Judæorum ſtupore, ut, abnegata perfidia, nomen Chriſto darent. Notandum autem eſt, eo ſynodi hujus patres, amore imaginum, abreptos eſſe, ut actione qvinta largirentur, *angelos & animas materiatos & viſibiles eſſe, tenui & aëreo, ſive igneo corpore præditos. inq́; proprio corpore viſos, & ob id pictura imitabiles.* Poſtqvam igitur ſententia pro imaginibus, earumqve cultu, in ſynodo Nicæna II. lata eſt, omnia poſthac templa imaginibus oppleta ſunt. Interea *Felix & Flipandus*, Hiſpanorum epiſcopi, novam de Chriſto hæreſin voce & ſtylo prodiderunt, *eum in natura divina verum Deum & Dei filium; in humana nuncupativum ſeu adoptivum aſſerentes.* Qvia igitur unam ejus perſonam hac ratione dividebant in duos filios, *Ratisbonæ* ex omni Germania, Italia & Gallia, anno IↃCCXCII. convenere, & Felicem, libris ejus exuſtis, ad palinodiam canendam induxere. Qvi tamen, cum ad vomitum reverteretur, & præterea controverſiæ de imaginibus in oriente agitatæ, eccleſias etiam occidentis perturbarent, *autoritate Caroli Magni*, magna ſynodus *Francofurdiana* ad Rhenum anno IↃCCXCIV. convenit: in qva CCC circiter epiſcopi, ut Felicianam hæreſin ad orcum usqve damnavere. ita, cum iis acta Nicænæ II. per Hadriani pontificis Romani legatos offerrentur, ut illis comprobatis ſubſcriberent, piam de imaginibus diſceptationem inſtituerunt. Qvo facto, controverſiam inter Conſtantinopolitanam VI. & Nicænam II. ita diremerunt, ut utramqve extra regiam viam declinaſſe oſtenderent, & qvidem non ipſas imagines, earumqve uſum hiſtoricum improbarent, nec ſine diſcrimine illas è templis eliminarent, ſed earum adorationem & cultum abomina-

rentur,& omnes Romani pontificis & Nicænæ II. rationes eruditè confutarent. Extat adhuc liber ſatis grandis ipſius *Caroli M.* contra cultum imaginum: dignus, qvi legatur, qvia ſudes eſt idololatris Chriſtianis in oculis. Pium imperatorem imitati ſunt *Jonas* & *Agabardus*, ille Aurelianenſis epiſcopus; hic archiepiſcopus Lugdunenſis, qvi doctis ſcriptis idololatras impugnavere,

XXI. Magnum mihi lumen eccleſiaſticæ hiſtoriæ ex hac conciliorum œcumenicorum enarratione acceſſit. Nunc ſynodos ſeu concilia provincialia etiam cognoſſe deſidero.

Ea omnia enarrare ideo exiſtimo impoſſibile,qvia epiſcopi,qvi poteſtatem habuerunt ſynodum convocandi, toties cœtum presbyterorum congregarunt, qvoties uſus & neceſſitas videbatur poſtulare. Celebratæ igitur ſunt paſſim ſynodi maximo numero, ſed paucæ annotatæ, *Wolfius tamen in Memorabilibus*, ſi includas œcumenicas, usqve ad A. C. cIↃ IↃ LVII. collegit CCCCXXCIII. inter qvas XCVI. numerantur, qvæ Romæ ſunt celebratæ. *Binius* adhuc plures inſinuat. Nos præcipuas delibabimus. Cum *Synodus Nicæna* eſſet peracta, cui manu, non mente ſubſcripſerant Euſebiani, Conſtantinus ipſum Arium, qvi juramento ſe cum orthodoxis ſentire aſſeruerat, & de injuria ſibi illata conqveſtus, ſororem imperatoris, Conſtantiam, Licinii uxorem, jam patronam invenerat, Athanaſio commendavit, ut in eccleſiam ſuam reciperetur. Qvod cum non fieret, Athanaſius calumniis nefandis eſt oneratus. *TYRIA SYNODUS* anno CCCXXXV. cogebatur: inqve ea Ariani & Euſebiani, rapta ſibi poteſtate, Athanaſium non ſaltem variis mendaciis exagitabant, ſed & tandem, exhorreſcente & diſcedente Paphnutio confeſſore, condemnabant. Eodem anno iidem convenere *in alia ſynodo HIEROSOLYMITANA* ſub prætextu dedicandæ ibi baſilicæ: revera autem, ut Arius, qvi confeſſionem ambiguam, & in ſpecie catholicam obtulerat, Alexandriæ reſtitueretur. Anno ſeqventi CONSTANTINOPOLIN coiere, & Marcellum, Ancyranum in Galatia epiſcopum, alterum fidei veræ defenſorem catholicum, hæreſeos falſo inſimulatum condemnavere. Deinde ſynodo *ANTIOCHIÆ* congregata, Euſtathium patriarcham, ad meretriculæ ſubornatæ juramentum, depoſuerunt: defunctoqve Conſtantino M. cum ejus filius homonymus Athana-

ſium dignitati reſtituiſſet, *IBIDEM* Anno CCCXLI. denuo in concilium redeuntes, Athanaſium ob ſpretos eccleſiæ canones, ceu calumninabantur, & datas ſeditioni cauſas, iterum ejecerunt, & Gregorio Cappadoce Ariano ſubſtituto, XXV. Canones conſtituerunt, formamqve fidei Nicænæ ſeu Homouſianæ, nova condita confeſſione, tam ſubdole & tanta impoſtura interpretati ſunt, ut ſe nihil in ſynodi Nicænæ decretis mutaſſe dicerent. Porro cum Julius, epiſcopus Romanus, Athanaſium Alexandrinum, & Paulum Conſtantinopolitanum, epiſcopatu pulſos, recipi juberet, *TERTIO Antiochiæ* congregati in ſynodum, reſponderunt per literas, ſuas eccleſias Romana poſteriores non eſſe; ſeqve ad obſeqvium papæ præſtantum non eſſe ullo jure, qvod prætendi poſſet, obligatos. Imo nec tum deſtiterunt, cum Conſtans fratrem Conſtantium ad reſtituendum Athanaſium adegiſſet, ſed, *ut dicit Socrates libro 2. cap. 19.* in ORIENTE (*Antiochiæ*, aut ubi tandem, incertum) congregati, formulam fidei prolixam compoſuerunt; & Europæis transmiſerunt: qvi tamen illam non receperunt, ſynodi Nicænæ formam ſufficere dicentes. Poſt anno CCCLVII. à Conſtantio *SIRMII.* in Pannonia, propter *Photinum*, ejus loci epiſcopum, cogitur ſynodus: qvæ etiam dicitur œcumenica. In illa à trecentis amplius epiſcopis Photinus qvidem, qvi Chriſtum ante Mariam extitiſſe negabat, eſt damnatus: ſed de homouſio & homœuſio, ſpecioſo conciliationis titulo, tacendum eſſe decernebatur: promulgata interim tali confeſſionis formula, qva pater honore, dignitate, deitate, atqve adeo ipſo nomine paterno, filio major aſſeritur. Ad hujus formulæ ſubſcriptionem *Hoſius* ſenex plagis adactus eſt. Idem Conſtantius, mortuo fratre Conſtante, *Arelate* & *Byterris* in Gallia, *Ancyræ* in Galatia, *Mediolani* in Italia, epiſcopos convenire, & damnato Athanaſio, Arianiſmum, cui totus addictus erat, ſtabilire curavit, omnesqve pene totius orbis antiſtites, exilii & tormentorum metu, ad certarum formularum ſubſcriptionem adegit, ut, *dicente Hieronymo in dialogo contra Luciferianos*, totus pene orbis Arianum ſe eſſemiratus, nunc vere ingemuerit. Anno demum CCCLIX. imperator duas ſynodos convocavit: unam *Ariminii* in occidente, in Æmilia; alteram in oriente *Seleucæ* in Iſauria. ARIMINENSES qvorum qvidem, tanqvam in œcumenico concilio, CCCC. epiſcopi convenerunt: interqve eos LXXX. circiter Ariani, eorumqve anteſignani *Urſacius* & *Valens*, præter exſpectationem imperatoris, æternitate filii Dei comprobata, Arianos & confeſſionem Sirmienſem damnarunt. Sed tam aſtute Ariani reliqvi in interpretanda ſyno-

ſynodi ſententia progreſſi ſunt, ut imperatori Conſtantio perſvaderetur, profeſſionem in ſynodo ſcriptam favere Arianis. Illos cum orthodoxi in communionem recipere nollent, ingens perſecutio in eos deſævire cœpit: in qva Liberius etiam, pontifex Romanus, in exilium eſt ejectus. In ſynodo SELEUCIENSI patres CL. convenere, interqve eos *Hilarius* Pictavienſis exul. Sed & hic ſciſſi ſunt: & *Acaciani* qvidem, qvi Acacio, Cæſareæ in Palæſtina epiſcopo adhæſere, Nicænam fidem abrogarunt; reliqvi Semi-Ariani, à Georgio Laodiceæ epiſcopo *Georgiani* dicti, ſi dematur vox Homouſii, retinendam eam cenſuerunt. *Illi* iterum iterumqve Conſtantinopoli, Lampſaci, Antiochiæ, & alibi convenientes, in errores plures prolapſi ſunt: *Hi* pedetentim veritatem agnoſcere incipientes, ad orthodoxos tandem acceſſerunt.

XXII. Proh Deum immortalem! Num Ariani, qvos damnaverat Nicæna ſynodus, tantas vires tam ſubito ſumſerunt, & tot conciliis pallium erroribus ſuis qvæſiverunt? Eant igitur nunc pontificii, & negent, concilia errare poſſe! Sed qvid Orthodoxi?

Tomi conciliorum aliqvot *ſynodos Romanas*, ut & *Gangrenſem*, in cujus canone IV. uxores presbyteris permittuntur, & *duas Arelatenſes*, & *Carthaginenſem I.* & *Eliberitanam* circa Conſtantini M. tempora celebratas, inqve iis tantum canones eſſe conſtitutos dicunt. Iidem meminerunt *ſynodorum aliqvot Romanarum*, ut & *Antiochenæ. Mediolanenſis*, & *Colonienſis* ſeu *Agrippinenſis*, qvæ omnes contra Arianos in cauſa Athanaſii reſtituendi, & formula fidei Ariana damnanda celebratæ ſunt. Sed cum nec ſic qvieſcerent Euſebiani, & imprimis Alexandriæ multa ſcelerate adverſus orthodoxos conarentur, communi conſilio duorum fratrum imperatorum, Conſtantis orthodoxi & Conſtantii Ariani, *ſynodus* SARDICENSIS A. C. CCCXLVII. in Thracia, in confinio Myſiæ & Illyrii, indicitur, & ex pluribus qvam XXV. provinciis colligitur, præſentibus ex occidente circiter CCC. epiſcopis, interqve eos Hoſio, Maximo Hieroſolymitano, Paphnutio, Spiridione, Serapione, & aliis; ex oriente LXXVI. *ut Socrates & Sozomenus teſtantur.* Ob hanc freqventiam Synodus hæc etiam dicta eſt *œcumenica.* Sed orientales, interqve eos præcipui, *Urſacius* & *Acacius*, qvi adverſus Athanaſium & Paulum epiſcopum Con-

Conſtantinopolitanum venerant, diſceſſerunt, & *Philippopoli*, in civitate, qvæ monte ſaltem ſeparatur à Sardica, ſynodum ſeparatim habuerunt. *Synodus contra Sardicenſis*, Athanaſio, & aliis epiſcopis orthodoxis exulibus, poſt accuratam cauſæ cognitionem abſolutis, pleroſqve eorum damnatos depoſuit, & præterea XXI. canonibus diſciplinam eccleſiaſticam ordinavit, & decreto ſancivit, *ne qvid ulterius de fide ſcriberetur, ſed ut eccleſiæ Nicæna fide contentæ eſſent, ut cui nihil deeſſet, & in qva integra & ſolida pietas contineretur, neq; ederetur alia profeſſio fidei, ne illa, qvæ Nicææ ſcripta erat, ſuos numeros non habere videretur.* Nec feriati ſunt *Philippopolenſes*: ſed filium patre minorem aperte profeſſi, in Homouſion anathema vibrarunt, & orthodoxos Sardicæ congregatos, interq; eos ipſum Hoſium, condemnarunt. Athanaſius vero ad epiſcopatum rediens, in novis ſynodis HIEROSOLYMIS & ALEXANDRIÆ coactis, malitiam Arianorum detexit, & egregie confutavit. Et triumphavit tandem veritas, cum, defuncto Conſtantio, & Juliano Apoſtata trucidato, ipſi Acaciani, *anno Chriſti CCCLXIII.* in ſynodo Antiochena Homouſion approbarent, & Theodoſio M. ad imperiū evecto, *alterū concilium œcumenicū Conſtantinopoli* celebraretur: qvod ſubinde novæ ſynodi confirmarunt, *Aqvilejenſis, Burdegalenſis, Hipponenſis, Carthaginenſes II. III. IV. Milevitana I. & II.* De qvibus omnibus pauca leguntur annotata. Poſt hæc tempora, *ineunte ſeculo V.* aliqvæ ſynodi in cauſa Theophili, patriarchæ Alexandrini, qvi libros Origenis damnabat, & Johannis, epiſcopi Conſtantinopolitani, qvi eos utiliter legi poſſe contendebat, *in Cypro, Alexandriæ, Conſtantinopoli & Chalcedone* coactæ ſunt: & Johannes duabus vicibus in exilium artibus ſceleratis miſſus eſt. Hæreſes item *Neſtorii*, *Pelagii*, *Prædeſtinatianorum*, *Priſcillianiſtarum & Donatiſtarum* patres fatigarunt. *Pelagius* qvidem condemnatus eſt in concilio *Carthaginenſi V. Milevitano in Africa & Arauſicano II. in Gallia*: ſed in concilio *Dioſpolitano*, qvod in Palæſtina à XIV. epiſcopis eſt habitum, cum Gallicani abeſſent epiſcopi, qvi eum accuſarant, abſolutꝰ eſt. Latinæ enim lingvæ ignaros judices, qvi coram aderant, vaferrime eluſit. Qvam ob cauſam Hieronymus hanc ſynodum vocat miſerrimam: cujus acta ab ipſo Auguſtino in duobus libris de geſtis Pelagii conſcripta, nuper inventa ſunt & edita. Priſcillianiſtæ damnati ſunt concilio *Toletano I. Prædeſtinatiani* in *Arelatenſi & Lugdunenſi*; *Neſtorius* in *Alexandrino*; *Donatiſtæ* in diverſis conciliis *Africanis*. Hinc *concilium Africanum* CARTHAGINENSE VI. dictum, circa A. C. CCCCXIX. ſub præſidio Aurelii, archiepiſcopi Carthaginenſis, ultra

ſexennium duravit. Occaſionem illi præbuit *Apiarius*, Siccenſis presbyter, qvi ob ſcelera eccleſia excluſus, Romam confugerat. Zoſimus, Bonifacius I. & Cœleſtinus, papæ ordine ſibi ſuccedentes, reſtitutionem Apiarii ſummopere flagitarunt, ſibiqve hoc privilegii à Nicæna ſynodo conceſſum fuiſſe, falſatis canonibus aſſeruerunt, ut ab omnibus metropolitanis & conciliis ad ſedem apoſtolicam Romanam appellare liceret. Sed patres Africani, interq; eos Auguſtinus, Proſper, Oroſius, cum CCXVII. epiſcopis aliis, jugum Antichriſtianum ſuis cervicibus imminens, penitus abjecerunt: Papam, nebulonis excommunicati fautorem, increpuerunt: ſibi non minus, qvam Romanis, divinum auxilium in controverſiis dijudicandis affuturum dixerunt.

XXIII. Utinam Africanorum parrheſiam plures imitati fuiſſent! Sed qvid poſt ſynodum illam Carthaginenſem VI?

Donatiſtis, in Africa virus hæreticum ſpargentibus; ſubinde obviam eſt itum *à Patribus Carthaginenſibus & Hipponenſibus*; Neſtorium condemnavit *œcumenicum concilium Epheſinum*; Pelagium *ſynodus Arauſicana II. in Gallia*; Eutycheten *Conſtantinopolitana* (ut nonnulli numerant) *decima & undecima.* Eutyches autem, ut jam ſupra diximus, confugit ad Dioſcorum epiſcopum Alexandrinum, & ab eo cauſæ patrocinium petiit: qvi A. C. CCCCXLVII. *Epheſinam II. ſynodum* dictam λῃστρικὴν ſeu prædatoriam, CXXIIX. epiſcoporum coëgit, & Eutycheten recte credere definivit. Sed *œcumenicum concilium Chalcedonenſe* poſt qvadriennium celebratum turbas has facile compoſuit. Qvas exceperunt plures conventus, in qvibus de diſciplina eccleſiaſtica actum eſt. Synodi etiam in cauſa *Severi, archiepiſcopi Antiocheni, & Petri Apameenſis*, ob falſam doctrinam & piorum perſecutionem, bonorumq; eccleſiaſticorum rapinam accuſatorum, à Johanne epiſcopo Conſtantinopolitano, & aliis actæ & celebratæ ſunt. Turbas de Origenis libris nondum ſedatas *œcumenica ſynodus Conſtantinopolitana II.* tandem conſopivit. Contra Monotheletas imprimis ſeculo VII. non ſaltem in provincialibus, ſed & in *œcumenico Conſtantinopolitano III.* concilio diſputatum eſt. Et Martinus I. Papa Romanus anno IↃCXLII. convocatis CL. epiſcopis *concilium Lateranenſe* celebravit, in qvo, Etheſi Heraclii & Typo Conſtantis proſcriptis, XX. canones conditi. Hoc ipſo ſeculo *Toleti* plurimi conventus habiti ſunt. Sicuti enim ſuperioribus ſeculis tres tantum

tum ſynodi Toletanæ numerantur, *prima* A.C.CCCC. *altera* anno IↃXXX. *tertia* anno IↃXC: ita hoc ſeculo *undecim* celebratæ leguntur. Seculo IIX. infelix illa controverſia *de cultu imaginum*, cujus jam ſupra meminimus, enata eſt, qvas Leo Iſauricus, ne Saracenis eccleſia ob idololatriam ludibrio eſſet, tolli curaverat; Gregorius II. & III magnis machinis, miraq; audacia defendebant. Etſi enim Leo in modo imaginum dejiciendarum, qvæ per ſe, cum ad cultum non proſtant, non ſunt improbandæ, deliqvit: non tamen minus deliqverunt pontifices, qvi id unice egerunt, ut, qvod nonnullæ ſynodi Conſtantinopolitanæ decreverant, qvibus ſanctorum interceſſio viſa fuit fabula; imaginum autem & reliqviarum cultus atqve adoratio non niſi mera idololatria, verbo DEI contraria, id in Romanis ſynodis abolerent, tandemqve occidentem univerſum ab imperatorum obſeqvio averterent, ſuæqve tyrannidis incrementa ex variis occaſionibus qværerent. Irene tandem in iconolatrarum opinionem conceſſit, *Synodo Nicæna II.* celebrata, qvam ſupra ex nonnullorum ſupputatione inter œcumenica concilia recenſuimus. Sed paulo poſt A. C. IↃCCXCIV. *Synodus Francofordiana*, autoritate Caroli M. ob Felicis & Elipandi hæreſin, qva Chriſtus aſſeritur filius Dei adoptivus, coacta, conceſſit qvidem in libro ſynodico, qvem vocant *Capitulare Francofurtanum*, imagines habere, ſed neqvaqvam adorare, omnesqve Romanenſium & Nicæni II. concilii rationes erudite confutavit, *uti legere eſt apud Magdeburgenſes & in catalogo teſtium veritatis*: & ita ſimul iconoclaſtas & iconolatras damnavit. Hic notetur *ex Carolina Conſtitutione*, qvam Carolus M. opera Anſegiſi & Benedicti Levitæ, in concilio hoc CCC. epiſcoporum ex Italia, Liguria, Æmilia, Heſperia, Gallia, Aqvitania, Britannia, Germania & Auſtria convocatorum, promulgavit, qvæqve adhuc extat, qvod non papa, ſed imperator concilium convocaverit, & cum in illo epiſcopi, *qvid credendum ſit de adoptione carnis Chriſti*, decernerent, auditor & arbiter adſederit: qvid de controverſa qvæſtione ſit firmiter tenendum, publico edicto juſſerit: diſſentientes communione indignos cenſuerit. Longe aliter tunc in eccleſia docebatur, ac nunc papani docent. Nam, *ut patet ex capitulari & conſtitutione Caroli M.* traditionibus rejectis ſcriptura habebatur pro fidei fundamento: ex juſtificatione excludebantur noſtra opera: cœna adminiſtrabatur ſub utraqve ſpecie: angelorum, defunctorum & imaginum cultus prohibebatur: ſacerdotibus conjugium; regibus cura eccleſiarum permittebatur.

XXIV. Qvantum ex iis, qvæ dixiſti, colligo, in hac eccleſiæ ætate plura extiterunt ſchiſmata.

Qværis cauſam? Invidit Satanas tranqvillitatem eccleſiæ. Ideoq; non ſaltem per hæreticos doctrinam ſalutarem obſcuravit, ſed & hominum factioſorum inſania & improbitate uſus, ſeculo imprimis illo, qvod imperatores orbis Chriſto nomen dediſſe vidit primum, tam tumultuatus eſt, ut diſſidia, contentiones, convulſiones, & lacerationes, qvibus eccleſia vexata eſt, enarrare omnes non liceat, præcipua tamen delibare libeat. *Schiſma DONATISTARUM* omnium erat graviſſimum. Durante adhuc perſecutione Diocletiana illud conflatum eſt contra *Cæcilianum*, epiſcopum Carthaginenſem, cum à *Traditoribus* theſauros & vaſa eccleſiæ, qvæ illi ad imperatoris edictum tradidiſſent, fruſtra repeteret. Adverſus hunc tanqvam non rite electum, *Donatus*, epiſcopus Caſisnigris in Numidia, ordinavit *Majorinum*, Carthaginenſem epiſcopum. Tribus nocentiſſimis rebus, ambitioni, avaritiæ atq; odio, ut & improbitati mulieris *Lucillæ*, hoc ſchiſma debere originẽ, & tandẽ in hæreſin deſiiſſe, dicit Auguſtinus. Circa eadem tempora *Meletius*, epiſcopus civitatis cujusdam in Ægypto, cum Petro Alexandriæ epiſcopo graves exercuit inimicitias. Turba, Petro adhærens, ſe nominavit *eccleſiam catholicam*. Factio Meletiana, ſe *eccleſiam martyrum* ſalutabat, propterea qvod durante perſecutione, lapſis pœnitentiam eſſe denegandam dixiſſet. *Epiph. lib. 2. tom. II. hær. 68.* Qvin & *ſchiſmata de paſchatos celebratione* adhuc durarunt, præcipue in Scotia, ubi exemplo veterum eccleſiarum Aſiaticarum paſcha celebrabant à XIV. luna ad XX. cum in reliqvis eccleſiis celebraretur à XV. luna ad XXI. Duravit etiam ſchiſma, qvod *Novatianum* dicitur. *De Origenis libris*, & tandem *de cultu imaginũ* ſubinde qvoq; nova invaluerunt: *Hæreſes etiam refutandæ*, in eccleſiæ doctores turbas concitarunt. Nec deſtiterunt *presbyteri* inſurgere adverſus *epiſcopos*; epiſcopi negotia faceſſere presbyteris; utriq; ſibi invidere, ſe loco movere, ſuperiores illudere inferioribus, inferiores ſpernere ſuperiores, pares ſe præferre paribus. In patriarchatibus, ut vocant, ſeu archiepiſcopatibus hoc malum radices egit altiores. Defuncto enim metropolitano epiſcopo, cum plures dignitatem tantam ambirent; unus reciperetur: occaſio data eſt variis qverelis, rixis, deportationibus. Cumqve Romani principatum in eccleſia affectarent: non poterant non tranqvillitatem reliqvarum eccleſiarum concutere & tumultibus variis concordiam pio-

rum

rum cœtuum ſcindere. Præterea ſcriptores orthodoxi nonnunqvam à ſe invicem diſſentiebant. Sic *Hieronymus* dicam ſcripſit *Vigilantio*, tanqvam parum reverenter (ſic exagitat virum) de martyrum reliqviis & continentia religioſorum locuto. Sic *Auguſtinus* calamum ſtrinxit in *Hieronymum*, qvi commentaturus ad *Gal. II, 14* ſcripſerat, Paulum & Petrum Judaizantem revera non diſſenſiſſe, ſed pro ratione temporis ſimulatione uſos fuiſſe. De qva contentione, cum ille Petro peccatum imputaret: hic nihil imputandum cenſeret, lege egregium Lutheri diſcurſum in commentariis epiſtolæ ad Galatas. Hi ipſi eccleſiæ doctores docte diſſentiebant de hedera ſeu ricino apud Jonam: ſicuti *Hieronymus & Gregorius Nyſſenus* de peregrinatione ad terram ſanctam, qvam ille commendabat; hic non admodum ſvadebat. Sic, cum ſeculo IIX. *ſacerdos qvidam Bavarus*, latinæ linagvæ ignarus, infantem *in nomina patria & filia & ſpiritui ſancta* baptiſaſſet, *Bonifacius* pontificis legatus cenſuit, infantem rebaptiſandum eſſe; negarunt *Vigilius & Sidonius*: tandemqve pontifex pronunciavit, lingvæ erratum, abqve omni dolo & fraude admiſſum, non impedire vim baptiſmi. Hujus ſeculi horrendam barbariem ut magis cognoſcas, *Vigilius prædictus*, qvia *Antipodes* eſſe dixerat, ab opinione illa, tanqvam peſſimo errore, ſub pœna depoſitionis diſcedere juſſus, & Romam ad examen evocatus eſt. Schiſma etiam de tonſura clericorum valde clerum agitabat: cum alii modicum circulum in ſolo capite tonderent; alii, detonſo ſuperius capite toto, inferius ſolam circuli coronam relinqverent.

XXV. Vah ruditatem ridiculam! Sed ad perſecutiones, piorumq́; martyria progrediendum eſſe memento.

Deſierant jam imperatores in pios ſævire, ipſiqve ad obſeqvium fidei converſi, eccleſiæ nutritios ſe præbere cœperant. Sed qvo gratior piis fuit reſpiratio, hoc majores excitavit Satanas tumultus, idqve *per Arianos*. Illi enim in Nicæna ſynodo damnati, orthodoxos, & imprimis Athanaſium, variis modis perſeqvi non deſtiterunt, ſuæqve impietatis defenſorem rigidum invenerunt *Conſtantium*, Conſtantini M. filium, ſimulatione & impietate omnia, qvantum in ipſo qvidem fuit, replentem, *ut Athanaſius ſcripſit ad ſolitarios* Illo enim per eunuchos & mulieres dementato, totus fere oriens in Arianiſmum, vi, dolis, artibus pertractus eſt, & exercitus imperatoris, ad Athanaſium comprehendendum miſſus,

multos Alexandrinorum, qvi ad Arianorum partes accedere renuebant, mactavit, obtrivit, concidit, exilio & carcere multavit. Pulſis, *ut Athanaſius in apologetico ad Conſtantium ſcribit*, XC. epiſcopis in Ægypto & Libya; XVI. in exilium actis, eorum eccleſiæ Arianis traditæ ſunt. Sed repreſſit iſtam vim paulisper Conſtans, fratremqve Conſtantium ad revocandos orthodoxos adegit. Qvo tamen defuncto, odium in Homouſianos magis magisqve Ariani explicuerunt. Nam *Paulum*, Conſtantinopolitanum patriarcham, pulſum in ſolitudine ſtrangularunt; *Athanaſium* Alexandria, *Cyrillum* Hieroſolymis expulerunt. *Illi* Macedonium; *iſti* Georgium; *huic* Acacium, ſingulos tyrannico plane animo efferatos, in ſedes patriarchales ſubſtituerunt, aliosqve verberibus ad mortem usq; multarunt; alios facultatibus privarunt; alios in exilia abduxerunt: eamqve immanitatem, *ut Sozomenus libro 4. cap. 27. ait*, per totum orientem, perqve omnes gentes imperii Romani, maxime verò Conſtantinopoli, exercuerunt, ut vix Nero aliqvis ſangvinolentus gravius in innoxios ſævire poſſe videretur. Poſt Conſtantium, triſti morbo conſumtum, cum aliqvandiu ſub Juliano & Joviano virus iis ſuum effundere non licuiſſet; invenerunt alterum patronum *Valentem*, Valentiniani orthodoxi fratrem, id unice ſatagentem, ut Ariana fieret omnis religio. Eccleſiæ igitur paſſim afflictæ ſunt verberationibus, conviciis, carceribus, pecuniarum mulctis, aliisqve exagitationibus nefandis. Pervaſit ea perſecutio ad eccleſias usqve Thracenſes, Dacicas & Pannonias: viriqve eccleſiaſtici, numero LXXX. de injuriis, qvas perpeſſi fuerant, libellis ſupplicationum imperatori exhibitis, inaudita tyrannide navi ſunt impoſiti, flammisqve injectis combuſti. Sed ecce vindicem DEI oculum! Grando, manum magnitudine, lapides duritie æqvans, multos ex hominibus & jumentis percuſſit: deinde terræ motus Nicæam evertit: poſt fame maxima Phrygia preſſa ingemuit. Ipſe Valens tandem, à Gothis in pugna vulneratus, cum in tugurium ſe reciperet, igne injecto conſumtus, communi ſepultura caruit. Memorabile eſt, qvod *Themiſtius*, prætor Conſtantinopolitanus, dehortaturus Valentem à tyrannide, demonſtraverit, non moleſte ferri debere differentiam Chriſtianorum dogmatum, ſi ad gentilium dogmatum multitudinem & confuſionem conferatur: *eſſe enim ultra* IↃC. *variantes ſententias de Deo apud Græcos: Deum tam diverſa ac diſpari opinionum ratione ſuam velle gloriam illuſtrare, qvo ſinguli divinam majeſtatem magis revereantur, qvod non ſit proclive cuilibet, accurate Deum cognoſcere.* Videatur *Socrates lib. 3. cap. 27.*

XXVI.

XXVI. Miror ſane, violentiam Arianorum nihil conceſſiſſe truculentiæ eorum, qvos gentilis ſuperſtitio in Chriſtianos qvondam armavit.

Miraberis magis, ſi, qvid porro factum ſit, conſideras. Ablato è vivis ad inferos Valente, *Juſtina* imperatrix, qvæ jampridem Arianis faverat, filium qvidem *Valentinianum juniorem* in orthodoxos ſic concitavit, ut Ambroſium eccleſia ſua ejicere conaretur. Ille tamen pedetentim tanto cœpit in ſanctum virum incumbere affectu, ut, qvem antea tanqvam adverſarium repulerat, nunc ut parentem veneraretur, *ceu ipſe teſtatur Ambroſius epiſtola XXX. & XXXIV.* Poſt illa tempora inter varia ſchiſmata & hæreſes utcunqve Arianus ſpiritus conqvievit, usqve ad irruptionem *Gothorum & Vandalorum:* qvorum pars idolis adhuc ſerviebat; reliqvi Arianam hæreſin profitebantur. *Gundericus Vandalus,* qvem anno ſeqventi fertur dæmon correptum interemiſſe, ejusqve frater *Genſericus,* hujusqve filius *Hunericus,* & pleriqve ex ejus nepotibus, peragratis primum & vaſtatis Galliis; poſt Hiſpania, deinde Africa occupata: Arianiſmum magna crudelitate propagare conati, omnia populationibus, rapinis & cædibus miſcuere, ac horribiliter deformavere: usqve adeo, ut nec innocenti ætati parcerent, ſed à maternis uberibus raptos lactantes partim terræ & ſaxis illiderent, partim à naturali meatu in ſummum capitis verticem medios diſſecarent, ſacrasqve virgines, turpi contrectatione dehoneſtatas, & exqviſitis tormentis ſubjectas, in ſuſpicionem læſæ pudicitiæ falſo vocarent. Congregarunt immanes homines magnum puerorum cœtum, eumqve animoſe ad martyrium properantem, & confeſſionem fidei admiranda fiducia edentem, infando ſcelere, fame, tormentis, & plagis miſerandum in modum confecerunt, &, qvos inedia non conſumſerat, eos in eremum abduxerunt, & pejus qvam pecudum gregem habuerunt. Præterea templis & cœmiteriis flammas injecerunt: epiſcopos & presbyteros in ſynodos coactos aut blaſphemiæ Arianæ ſubſcribere, aut perire, aut in exilium emigrare juſſerunt: diaconos ad theſauros eccleſiarum prodendos tormentis adegerunt. Conſulendi ſunt de his omnibus *Victor in Vandalica perſecutione, & Proſper in Chronicis,* qvi hanc Arianam perſecutionem nulla alia mitiorem fuiſſe teſtantur. Juſtinianus tandem imperator A. C. ↄXXXIII. intolerabili orthodoxorum in Africa calamitate motus, arma pro ipſis ſumſit: præſertim cum moneretur à qvodam epiſcopo, qvi in ſomno mandatum à DEO acceperat,

perat, ut afflictis Chriſtianis ſuccurreretur. Miſſo igitur Belliſario, captoqve Gilimere rege, parricida & perſecutore piorum truculento, tribus menſibus, qvicqvid Vandali in Africa hactenus tenuerant, ſibi ſubjecit, & præterea *Totilam* Gothorum regem, alterum DEI flagellum, *ut Gregorius eum nominat*, qvi Romam rapinis & incendio miſere fœdaverat, & Arianis atqve paganis militibus ſtipatus, Italiam, locaqve vicina devaſtabat, per Narſetem repreſſit feliciter, & Gothico in Italia imperio finem impoſuit.

XXVII. Arianas perſecutiones videor mihi percepiſſe. Sed explica qvæſo, num poſt tempora Conſtantini M. à paganis etiam perſecutiones in Chriſtianos motæ ſint.

Occurrit primo in hiſtoriis *SAPORES*, ille rex Perſarum, qvi in utero matris coronatus, qvot annos vixit (vixit autem LXX.) tot regno præfuit. Hujus animum magi & Judæi in Chriſtianos exacerbaverant, qvaſi eorum epiſcopi in gratiam Romani imperatoris res novas contra Perſas molirentur, aut arcana regni proderent. Ideoqve omnes indiſcretim epiſcopos & eccleſiarum doctores & presbyteros peremit, eorumqve una die centum in carcere trucidavit, edictoqve evulgato morti addicavit, qvotqvot usqvam Chriſtianos ſe eſſent profeſſi. *Sozomenus libro 2.* ſummam martyrum in Perſia cæſorum ſupputat XVI. millium: præter qvos tamen multitudinem innumerabilem aliam cecidiſſe aſſerit. Egit qvidem Chriſtianorum cauſam apud Saporem Conſtantinus ipſe: ſed idem *Sozomenus libro 7. cap. 21.* perſecutionem Perſicam ſub Conſtantio adhuc duraſſe teſtatur. Alter ex paganis, qvi eccleſiam truculenter afflixit, fuit *JULIANUS*, doctus qvidem & pie educatus, ſed, cum philoſophos gentiles & imprimis inter eos *Libanium rhetorem & Maximum Epheſinum* impenſius, qvam epiſcopos, admiraretur, apoſtaſia tandem & magicis artibus infamis factus. Hic, cum ad imperii culmen perveniſſet, mitem ſe illico Chriſtianis præter ſpem oſtendit. Sed cum virtutis ſimulatio diuturna ſit difficilis, paulo poſt ſeipſum nominavit pontificem: in paganorum templis denuo reparatis ſacrificavit: ſuperſtitioſum gentilium deorum cultum variis Chriſtianorum ritibus, proceſſionibus, & precationibus ornavit: ludos literarum nemini, niſi idololatris, patere permiſit: ſcholas piorum occluſit: milites Chriſto nomen profeſſos exauctoravit: fontes, qvorum uſus in urbibus erat, ſacris ſuis inqvinavit: omnia,

qvæ

qvæ in macello vendebantur, luſtratione polluit: libris multis, qvorum nonnulli adhuc extant, editis diras blaſphemias in Chriſtum evomuit: Judæorum remp. ut Chriſtum, qvem Galilæum vocare conſveverat, mendacii argueret, reſtituere fruſtra paravit: Donatiſtis etiam baſilicas reddidit, eo modo Chriſtianum nomen poſſe perire de terris arbitratus, ſi unitati eccleſiæ, de qva lapſus fuerat, invideret, & ſacrilegas diſſenſiones liberas eſſe permitteret, *ceu loqvitur Auguſtinus epiſtola CLXVI.* Oraculum etiam Apollinis, qvod nato Chriſto, ſublata tenebrarum poteſtate, virtute veræ lucis obmutuerat, inſtaurare decrevit, Orbaſio medico ad hanc rem peragendam Delphos miſſo, qvi, cum illuc perveniſſet, opere incoato, *teſte Cedreno*, tale reſponſum accepit:

Corruit artifici varia cortina labore
Conſtructa: hoc regi redeuntes dicite veſtro.
Nec caſa nec Phœbi reddens oracula laurus
Ulla ſuper: nonnullæ veniunt à fonte loqvelæ:
Extincti latices profunda ſilentia ſervant.

Tormentis autem & atrocioribus coactionibus abſtinuit Julianus, ita tamen, ut ſacrificare nolentes graviſſimis exactionibus, exhauriret, reditus eccleſiis præriperet, templa deſtrueret, & ex illis, qvicqvid pecuniarum & ſacrorum vaſorum inveniſſet, auferret, ſalſo joco addito: *ſic expeditiores ſeſe facere Chriſtianos ad regnum cœlorum, juxta illud: Beati pauperes.* Præſides etiam eccleſiarū remotos in ultimas imperii terras ablegavit: & omnibus ubiq; & imprimis in Palæſtina ſceleratis poteſtatem, qvacunq; vellent petulantia, pios illudendi, ſpoliandi, trucidandi, eorumqve cadavera hordeo repleta porcis objiciendi fecit. Acceſſit, qvod, qvi paulo animoſius pro Chriſtianis reſpondiſſent, aut ſtatuas confregiſſent, eos, tanqvam petulantes & contumelioſos in imperatorem, ad ſupplicium extremum abripi juberet; Chriſtianos autem injurias acceptas deferentes non admiſſos dimitteret. Tandem apoſtata & tyrannus, qvem Antiocheni ob barbam hircinam & alia corporis vitia cercopem, loqvacem talpam, purpuratam ſimiam, idolianum, & tauricremū ſalſe & ſarcaſtice vocarant, *ut Ammianus & Nazianzenus teſtantur*, cum expeditionem adverſus Perſarum regem, qvem ipſum etiam nominis Chriſtiani hoſtem diximus, ſuſcepiſſet, minatus, confecto bello ſe longe duriora & atrociora in Chriſtianos moliturum, conto vel ſagitta trajectus periit: &, cum *viciſſe Galilæum* dixiſſet, pugillumqve ſui cruoris in aërem projeciſſet, magno cum horrore eſt mortuus, nec ſepulcro conditus, ſed à terra propter ipſum

commota abſorptus, *ut Magdeburgenſes ex Nazianzeno teſtantur.* Sic nihil illi profuit, vivos homines mactaſſe, diſſectoqve ventre è jecinore, turpi ἀνθρωπομαντείᾳ, ceu vocabant, eventum belli exploraſſe. Tertius, qvem inter idololatras hoc ſeculum invenit in eccleſiam efferatum tyrannum, fuit *ISDIGERDES*, & ejus filius *GORORANES*, Perſarum reges: qvi, cum Audas epiſcopus πυρεῖον ſeu Veſtæ templum ſubvertiſſet, nec juſſus illud inſtaurare vellet, omnia templa Chriſtianorum deſtruxerunt, &, *ut cum tripartita hiſtoria lib. 10. cap. 30. ex Theodoreto loqvar*, aliorum manus excoriaverunt, aliorum dorſa, aliorum capita à fronte ad cervices usqve nuda cute reliqverunt. Alios ſectis per medium calamis nudos operientes, & ipſas ſectiones calamorum carnibus aptantes, à capite usqve ad pedes funibus ſtringentes, poſtea calamos ex eorum membris violenter trahebant, ut acutæ ſectiones cum traherentur, eorum carnes ſecarent, & tormentum amariſſimi doloris inſerrent. Deinde fodientes lacus, & eos undiqve obturantes, ſoricum majorum greges in eos immiſerunt, eisqve pabulum athletas dederunt, impie ligantes manus eorum & pedes, ne poſſent à ſe beſtias removere. Sed & alia tormenta ſæviora valde exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum devincere fortitudinem. Sponte namqve currebant, ut occaſione hujus mortis, incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duravit hæc perſecutio XXX. annos.

XXIIX. Sic video decantatas iſtas imperatorum decem perſecutiones, in imperio exercitas, habere, qvibuscum comparari, & qvibus poſtponi qveant.

Audi vero, qvam truculenter Satanas etiam in occidente ſævierit. Hoc ipſo enim perſecutionis Perſicæ tempore *GOTHICA tyrannis* Chriſtianos in Gallia, Italia, & aliis regionibus, vehementiſſime afflixit. Cum namqve Gothi, à Chriſti cultu maximam partem alieni, cum exercitu innumerabili in Italiam erumpentes, omnem Romani nominis ſangvinem diis ſuis propinandum voviſſent, tanta extitit paſſim calamitas, *ut recte Hieronymus in epitaphio Nepotiani ad Heliodorum ſcripſerit:* Qvot matronæ, qvot virgines Dei & ingenua nobiliaqve corpora his beluis fuere ludibrio? capti epiſcopi: interfecti presbyteri: ſubverſæ eccleſiæ: ad altaria ſtabulati eqvi: martyrum effoſſæ reliqviæ: ubiqve luctus; ubiq; gemitus, & plurima mortis imago. Capta non ſemel eſt ipſa Roma. Barbari

ex

ex arbitrio omnia egere, & qvanqvam à Stilicone, dextera illa imperii manu, & aliis ducibus, non ſemel repellebantur, redire tamen auſi ſunt, furiis ſuis habenas laxantes. Gothicam truculentiam *HUNNICA* excepit *crudelitas*. Attila enim, ille terror orbis & flagellum illud Dei, rex Hunnorum, cum occidentale imperium jam penitus concuſſum nutaret, ſic cœpit in obvias qvasqve regiones & urbes ſævire, ut Italiæ proceres, neceſſitate coacti, Venetias confluerent, novamqve ibi urbem admirando ſucceſſu auguſta forma conderent. Ab hujus tyrannide ipſe Theodoſius junior, imperator, ingenti pecuniarum ſumma imperium occidentale redemit, ſeqve ad annuum tributum pendendum obſtrinxit. Ille vero, ferro & igne omnia permiſcens, tanta ſævitia in Chriſtianum nomen inſurrexit, ut, ſi martyrologiis veterum fides habenda eſt, præter multos alios martyres, *novies*, vel, ut alii dicunt, *undecies mille virgines apud Coloniam Agrippinam* perimeret. Ferunt enim, qvanqvam incerta fama, *Urſulam*, regis Britanniæ Dionethi filiam, in uxorem à Conano, præfecto minoris Britanniæ in Gallia petitam, cum illuc tenderet cum aliis virginibus, ab aliis militibus in dicta Britañia minore in totum petitis, & cum pluribus ſociis, ſævitiam Anglorum, qvi è Saxonia à Britannis contra Pictos & Scotos in ſubſidium evocati fuerant, fugientibus, tempeſtate diu jactatam, tandem cum XI. millibus ad Coloniam Agrippinam appuliſſe, &, cum ad ſtuprum ab Hunnis, qvi illic locorum ſæviebant, rapta, mori mallet, qvam libidini barbarorum ſeſe permittere, cum tota ſocietate crudeliter eſſe peremtam circa annum CCCLI. vel ſecundum Baronium CCCLXXXIII. Sed cum Romani adhuc anno CCCCXLIII. præſides & prætores in Britannia habuerint, & circa illud demum tempus Saxones à Britannis adverſus Scotos & Pictos evocati ſint; Attila etiam, primus Hunnorum in Pannoniis rex, demum ſeculo qvarto exeunte ex oriente in Pannoniis adeſſet, nec Hunni unqvam inde usq; ad oſtia Rheni veniſſe legantur, fides hiſtoriæ hujus admodum vacillat. Periit tandem Attila, immanis illa beſtia, in ipſis ſuis nuptiis, ſuo ipſius ſangvine erumpente ſuffocatus A. C. CCCCLV. Poſt Gothos & Hunnos divexarunt occidentales eccleſias *LONGOBARDI*, & rex eorum *Alboinus* circa A. C. IↃLXIIX. Italiam ingreſſus, vovit, ſe gladio omnes Chriſtianos deleturum: idqve reipſa perficere cœpit dirutione templorum, nece ſacerdotũ, monachorum ſuſpenſione, Mediolanenſium cæde. Cum Ticinum ſeu Papiam poſt triennalem obſidionem expugnaſſet, & jam urbs militum prædæ aperiretur, prodigio qvodam repreſſus eſt. Eqvus enim, cui

inſedit, in porta civitatis collapſus, nec calcaribus, nec verberibus erigi ante potuit, qvam incolis ſalutem promiſiſſet, *ut legere eſt apud Gregorium Turonenſem lib. 4. cap. 41. & Paulum Diaconum de geſtis Longobardorum lib. 2. cap. 12. & 13.* Suppoſuerunt tamen & Longobardi collum jugo Chriſti, & ad eccleſiam acceſſerunt. Sed cum occidens pauliſper ab irruptione barbarorum reſpirare inciperet, ecce oriens immani Satanæ furore ita concuſſus eſt, ut, cui honor Chriſti cordi eſt, non poſſit non ingemiſcere, & largo lacrymarum imbre tantam eccleſiarum florentiſſimarum devaſtationem proſeqvi.

XXIX. Hui! qvid hoc novi mali? Et qvamnam tantam eccleſiæ cladem? qvam devaſtationem dicis?

Non dico de inſultibus paganorum, qvi multis in locis in Chriſtianos atrociter graſſabantur; non de noñullorum regum aut imperatorum impietate, qvi in hæreſin prolapſi, tyrannica ſævitia in orthodoxos armabantur; non de ea perſecutione utut magna, qva Coſrhoes, Perſarũ rex, Chriſtianos graviter paſſim afflixit, & expugnatis Hieroſolymis, XC. Chriſtianorum millia Judæorum rabiei expoſuit, immaniq; odio in Chriſtum, & inexplebili fundendi ſangvinis cupiditate flagrans, Ægyptum & Libyam ad Æthiopiam usqve vaſtavit, tandemqve feliciter ab Heraclio fuſus & ſuperatus eſt. Sed de duobus horrendis, exitioſis, immanibus monſtris ſermo inſtituendus eſt: qvorum alterum tempore Heraclii in Arabia caput ſordidum extulit; alterum ex Caſpiis Scythiæ portis egreſſum, imperio circa eadem tempora innotuit. Et qvanqvam impia conſenſione hæc περιζώσματα in nominis Chriſtiani deletionem conjurarunt: illud tamen, qvod Scythia in piorum perniciem emiſit, alterius, qvod Arabia nutrivit, poteſtatem pedetentim ad ſe rapuit, & adhuc orbem terrarum dubium & anxium tenet.

XXX. Miror, qvidnam hoc ænigmate tibi velis.

TURCOS dico & *SARACENOS*: qvorum *illos* numero XL. millia ex Scythia; *hos* eodem pene tempore, anno videlicet à nato Chriſto IↃXXVI. adverſus Perſas Heraclius in ſubſidium evocavit. Et *Turci* qvidẽ hac vice, cum pax Perſis data eſſet, dimiſſi ſunt: ſed *Saraceni*, cum militare ſtipendium poſcentes, à præfecto Heraclii canes vocarentur. in Syriam ſecedentes, Machometis doctrina ſimul & artibus imbuti, Damaſcum; & in Phœniciam progreſſi, ipſam Hieroſolymorum urbem; Meſopotamiam

miam item & Ægyptum ſibi ſubjecerunt: copias Heraclii non ſemel profligarunt: Perſiam, regia ſtirpe exciſa, occuparunt: Rhodum, Cyprum, Sardiniam expugnarunt: Africam, & ex illa Hiſpanias ipſas ſubjugarunt: inqve Chriſtianos, qvi impiis Machometis deceptionibus locum non dabant, debacchati, eccleſias eorum partim everterunt; partim profanis uſibus dicaverunt: & fidos Chriſti ſervos non aliter, ac oves, crudeli feraliqve immanitate agminatim mactaverunt. Perſæ, anteqvam jugum Saracenorum & impietatem Machometis ſuſciperent, Turcos, qvos paulo ante, tempore Heraclii, hoſtes habuerant, per Caucaſi anguſtias in auxilium evocavere. Sed illi cum Saracenis, contra qvos venerant, ſe conjunxere: nec qvicqvam à moribus & religione eorum diſcrepare cœpere: utriqve ſub uno domino, Babylonio videlicet Calipha, ſibi devincti. Turci tamen Saracenos tandem, variis diſcordiis attritos, ſibi tractu temporis ſubjecere: qvin & *circa A. C.* cIↄCCC. duce *Ottomanno*, ſceleſtiſſimo crucis Chriſti hoſte, eas vires acqviſivere, ut jam ſe dominos orbis ſuperbo titulo vocare non erubeſcant. Qvi ipſi tamen, cum hoſpitia Chriſtianis, etſi preſſis, in ſuis regnis concedunt, ſunt longe manſvetiores iis, qvibus dominari conſcientiis volupe eſt, qviqve Vejovi ſuo Romano longe plura adſcribunt, qvam Turci ſuo Machometi.

XXXI. Agnoſco ex ungve illum in oriente; hunc in occidente Antichriſtum. Sed ut te ad jam dicta revocem; qvænam tantos perſecutores pœnæ exceperint, indica.

Nonnunqvam Deus ſceleratos æternis pœnis reſervat, temporalibus exemptos: aut ſi, qvod plerumqve fieri videmus, in hac etiam vita eos corripit, id ſæpe injuria temporum memoriæ poſteritatis invidet. *Conſtantius* triſti & violento morbo è vita diſceſſit, tria mala ſuo principatu indigna ſe commiſiſſe confeſſus: qvod generi ſuo necem attuliſſet; qvod Julianum Cæſarem creaſſet; qvod novis fidei dogmatibus ſtuduiſſet *teſte Gregorio Nazianzeno* in oratione de laudibus Athanaſii. *Julianus* incerto telo in pugna transfixus, deſperabundus obiit. Avunculus ejus, qvi & ipſe *Julianus* vocabatur, & lotio emiſſo ſacram menſam conſperſerat, excrementa per os ſceleratum egeſſit, inteſtinis à vermibus corroſis, *ut eſt apud Theodoretum* lib. 3. cap. 13. *& Sozomenum* lib. 5. cap. 8. *Valens* igne periit. *Eudoxiæ*, qvæ D. Chryſoſtomi exilium procuraverat,

qvarto poſt expulſum Chryſoſtomum die defunctæ, urna perpetuo moveri viſa fuit, DEO eum, qvi per illam in eccleſia concitatus fuerat, motum oſtendente, *ceu ait Nicephorus lib. 13. cap. 36.* Pleriqve, qvi impietatem Arianam propagaturi, orthodoxos divexarant, fœdo mortis genere interierunt. Ipſe *Arius* inteſtina, naturæ opus facturus, egeſſit. *Anaſtaſius* imperator, hæreticus, & orthodoxorum hoſtis capitalis, fulmine periit. *Theodoricus*, Veſtgothorum rex, cæſis Symmacho, Boëthio & Johanne papa Romono, cum piſces appoſitos putaſſet interfectorum eſſe capita, ſubitanea morte periit. *Rhadagaiſus*, Gothorum rex, vivus in Romanorum poteſtatem devenit, & mortis ſupplicium luit. *Gundericus Vandalus* à dæmone correptus interiit, ejusqve poſteri *Genſericus, Hunericus & alii*, miſera morte ad inferos transmiſſi ſunt. *Attila* Hunnus ſuo ipſius ſangvine ſuffocatus exſpiravit. *Alboinus Longobardus* à Roſimunda uxore, qvam è cranio patris cæſi aurato per luſum bibere juſſerat, interfectus, & *Coſrhoës* Perſa à filio miſere extinctus, itidem in exemplum vindictæ divinæ proſtant. Reliqvi nominis Chriſtiani hoſtes, *Gothi, Hunni, Vandali, & Alani* ſeſe mutua laniena confecerunt, aut à ducibus Imperatorum victi, fugati, & cæſi ſunt: aliqvi etiam in horrendam rabiem verſi, propria membra dentibus mordicus lacerarunt, ut *Leutherii*, principis Alemannorum, exemplo patet, qvi religionem noſtram in bello Gothico impugnaverat, *ceu videre eſt apud Agathiam lib. 2. de bello Gothico.* Qvid dicam de iſtis plagis, qvibus integræ gentes correptæ ſunt? Terræ motus, fames, peſtes, irruptiones hoſtiles, inundationes aqvarum, toties his ſeculis mortales turbaverunt, ut furor iræ divinæ cum in eos, qvos hoſtile odium in Chriſtum armabat, tum in hos, qvos impia vita deformabat, ſævire ſatis deprehenderetur.

XXXII. Num etiam claruit hæc ætas miraculis?

Si omnibus, obſcurorum imprimis ſcriptorum, hiſtoriis fidem habere velimus, clariora paſſim miracula viguiſſe intelligeremus, qvam qvæ vel ipſe Chriſtus præſtitit, vel ejus apoſtoli. Sed fabulis monaſticis omnia eſſe depravata dolemus: & miſſa facimus, qvæ Zonaras, Nicephorus, Antoninus, & alii fabulantur de *lepra Conſtantini* miraculoſe ſanata; *Chryſanto & Muſonio*, defunctis epiſcopis, ſynodo Nicænæ ſubſcribentibus: de *crucis per Helenam inventæ*, columnæqve & clavorum Chriſti, aliarumqve reliqviarum miris operationibus: de illis tandem Satanæ illuſionibus & præſtigiis qvibus olim monachis impoſuit. Euſebius *interim lib. 5. cap. 7.* teſtatur, miraculoſas virtutes ſuo adhuc tempore per fideles

eſſe perfectos: & *Narciſſum*, epiſcopum Hieroſolymitanum, cum deficeret oleum pro luminibus in eccleſia, ait *lib. 6. cap. 9.* aqvam in oleum precibus convertiſſe. Apud eundem & alios legimus, per *Paphnutium, Frumentium, captivam apud Iberos mulierculam, duos Macarios, Arſacium, Hilarionem, oſſa Babylæ, S. Donatum, S. Martinum*, plurima edita miracula. Sic, teſte Theodoreto *lib. 2. cap. 30. Jacobus*, Niſibenus epiſcopus, vir divinus, petente Ephremo, epiſcopo Syro, Perſas finibus imperii imminentes execratione depulit, qvia cyniphes & culices elephantorum proboſcidibus & eqvorum naribus ita fuere infeſti, ut ſeſſoribus excuſſis aciem diſturbarent. Miramur certe *crucem cum promiſſione victoriæ inſcripta à* Conſtantino M. in cœlo conſpectam. Stupemus ad illam ſive vocem in aere auditam, ſive ſcripturam in Laterano ad parietem viſam: *HODIE* (poſtqvam Conſtantinus in orientem ſecedens, pontificis ludibrio expoſuit occidentem) *VENENUM INFUSUM EST ECCLESIÆ, ut eſt apud Wolfium centuria IV. & Magdeburgenſes.* Horrorem nobis incutit *grave illud ſupplicium*, qvo, *teſte Haythonio, in orientali hiſtoria, cap. 10.* Perſæ, qvi juſſu Saporis regis, Chriſtianos, gravem tyrannidem fugientes, inqve Græciam properantes, perſeqvebantur, affecti ſunt. Inclamato enim nomine JESU, ſalvi evaſerunt Chriſtiani per miraculum; hoſtes autem, cœcitate percuſſi, in tenebricoſum inciderunt locum qvem Hamſem vocat hiſtoricus, & ſuis ſe oculis vidiſſe, & inde adhuc ſępe audiri hominum vociferationes, cantus gallorum, hinnitus eqvorum, teſtatur. Stupemus itidem ad *lucidiſſimum illud crucis ſignum*, qvod ipſis ſanctæ pentecoſtes diebus, circa horam diei tertiam, ſuper monte Golgatha reſplenduit, ac pertigit à loco Calvariæ per XV. ſtadia ad montem Oliveti, multosqve impios ad fidem convertit, fama miraculi per univerſum orbem divulgata, *teſte Sozomeno lib. 4. cap. 4. & Baronio* ad annum CCCLIV. Obſtupeſcimus ad illa, qvæ Judæis, ſub Juliano Hieroſolymam inſtauraturis, acciderunt, & à nobis *in eccleſia Moſaica qvæſtione LV.* enumerata ſunt. Qvid dicam de *Victorio* milite, qvem cum, *ut Paulinus lib. 3. epiſt. 7. teſtatur*, ob nomen Chriſto datum, ad comitem raptum & damnatum carnifex percutere vellet, comes ipſe cœcitate percuſſus eſt, & Victorio catenæ ſponte de manibus fluxerunt? Qvid de *Eugonio*, qvi, *teſte Chronico Alexandrino*, cum Judæo de fide in Chriſtum diſputans, illo miraculum poſcente, ſerpentem mortuum ſine noxa devoravit? Qvid de divina vindicta, *qvam tres qvæſtores Juliani* ob ſacra Chriſtianorum interturbata ſenſiſſe, *refert Nicephorus libro 10. cap. 29?* Qvid de *pane ſub dentibus* fe-

minæ

minæ hæreticæ euchariſtia abutentis, tempore Anaſtaſii I. Conſtantinopoli *in lapidem verſo,* ut habet *Sozomenus cap. 5. lib. 8?* Qvid dicam *de exercitibus angelorum,* qvi Conſtantinopolin adverſus barbarorum impetus non ſemel conſervarunt, *ut apud Socratem lib. 6. cap. 5. & Sozomenum lib. 8. cap. 4. legere eſt?* Qvid *de miraculoſa Theodoſii M. adverſus Eugenium tyrannum victoria,* magnis ventorum procellis divinitus hoſti immiſſis obtenta, ipſiq; Claudiano, gentili poëtæ, nota, cum canit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas acies, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad claſſica venti!

Qvid de *Judeo,* qvem *Sigebertus ad A. C.* IↃXVI. refert qvæſtus cauſa ſæpe in multis hæreticorum eccleſiis baptiſatum, tandem ad orthodoxorum etiam eccleſiam acceſſiſſe; aqvam verò fontis ſubito diſparuiſſe, & iterũ iterumqve illatam, ſub manibus diffugiſſe, Judæiqve perfidiam & DEI virtutem oſtendiſſe? Qvid de *ſangvine,* qvi *anno* IↃLX. ex imagine Chriſti à Judæis per ludibrium confoſſa effluxit? ut habet *chronicon Sigeberti, & Athanaſius libro de paſſione imaginis:* qvem tamen librum aliqvi inter ſuppoſititios referunt. Qvid de *pictore illo,* qvem *Nicephorus & Cedrenus circa annum* IↃLXI. ajunt Chriſtum forma Jovis pingere conatum, ſubito manum ſideratam ſenſiſſe, & poſt delicti confeſſionem apud Gennadium, epiſcopum Conſtantinopolitanum, ſanitatem recepiſſe? Qvid *de eo confeſſore catholico,* qvem *Nicephorus lib. 15. cap. 12.* dicit adverſus Arianos ad teſtimonium per ignem provocaſſe, & ex igne diſputaſſe illæſum? Qvid de *puero in aerem arrepto,* & deinde referente, ſe in altis audiviſſe hunc cantum: *Deus ſancte, ſancte fortis, ſancte & immortalis, miſerere noſtri?* Ad qvem hymnum, Conſtantinopoli & aliis in locis decantatum, terræ motum, qvi IV. menſes duraverat, deſiiſſe, *Cedrenus & Diaconus* teſtantur. Simile qvid contigit *Antiochiæ* ſeculo VI. ex qva urbe, bis gravi terræ motu concuſſa, cum cives diſcalceati egreſſi, iram Dei deprecarentur, vir qvidam pius, cœlitus monitus, præcepit, ut ſuperioribus ædium poſtibus inſcriberent: *Chriſtus nobiſcum. State.* Qvo facto ira Dei reſedit. Qvid porro dicam *de Alboini eqvo,* qvem ex lapſu conſurgere neqviiſſe ſupra diximus, donec ſalus promitteretur Ticino? Qvid de *plagis in martyribus miraculoſe ſanatis,* & ingentium lignorum robore, qvo carcer piorum firmabatur, ſubito per putredinem ſoluto, ut *Victor teſtatur libro primo perſecutionis Vandalicæ?* Qvid de *Judæi Vitriarii filio,* qvi, qvod cœna Domini una cum aliis pueris uſus fuerat, à patre in furnum miſſus ardentem,

diu

diu illæſus permanſit, & nulla corporis parte aduſtus evaſit, ut teſtatur, *Evagrius lib. 4. cap. 36?* *Qvid de illo portento*, qvo, ut *Eutropius teſtatur*, Sol per XVII. dies radios retraxit, ita ut naves maris errarent, eo qvidem tempore, qvo Irene imperatrix in oriente filium Conſtantinum evertit, & ei oculos eruit? *Qvid de illo, qvi ſe cæcum ſimulans*, perſvadente Cyrola epiſcopo Ariano, ſuam perfidiam miraculo confirmare volente, vere DEO cooperante cæcus factus eſt, *ut eſt apud Nicephorum?* Qvid *de Judæo paralytico*, qvi in ipſo baptiſmo ſanitatem recepit, eodem teſte? Qvi præter hæc, ſive miracula & prodigia vera, ſive pro confirmanda ſuperſtitione papiſtica ſigna mendacia, multo numero ſtudioſe collecta, legere deſiderat, perluſtret ſingula XIII. capita centuriarum Magdeburgenſium. Hæc enim avido lectori ſatisfacient, docebuntqve, non ſine cauſa ſapientum nonnullos ita à miraculis papiſtarum abhorruiſſe, ut illa legi in canonico jure prohibuerint. Inter prodigia & miracula nonnunqvam etiam hac eccleſiæ ætate DEI providentia *per cæleſtes patefactiones* innotuit, nec lumine prophetico penitus pii fuere deſtituti. In SECULO QVARTO memorandus eſt primo *Antonius*, eremita Ægyptius, cui plurimi patrum egregium pietatis dant teſtimonium. Hic in periculoſis adverſus malignos ſpiritus certaminibus ſubinde auxilia ſenſit ſanctorum angelorum, & ab illis futura didicit. Præter multa alia prædixit inſtantem eccleſiæ per Arianos turbationem: qvos viderat in ſpecie multorum altare calcibus impetere, & ſacram menſam ſubvertere, ut legere eſt *apud Sozomenum lib. 6. cap. 5. Hieronymus in epiſtolis*, prolixe ſolita verborum elegantia recenſet, ut Antonius jam ſenex (obiit enim anno ætatis CV.) alium eremitam *Paulum* CXXX. annorum, itidem alloqviis divinis conſpicuum, qværere juſſus ſit, & inventum pieqve defunctum terræ mandarit. Id imprimis vir pius egit, ut ſuis ſive fratribus, ſive diſcipulis in eremo collectis, traditiones humanas & vanitatem cultuum electitiorum diſſvaderet, iisqve, ut unicam evangelii regulam ſibi commendatam haberent, inculcaret. Etſi autem, *inqvit Nicephorus lib. 8. cap. 40.* præcognitionem futurorum divinam conſecutus erat, nihil admodum tamen eſſe judicabat, futura prævidere: qvin &, qvod in ea re ſtudium collocaretur, dicebat eſſe vanum. Nec enim virtutem eſſe divinare & prædicere, qvæ nondum ſunt, ſicut nec vitium, futura non noſſe: illud unum eſſe beatitudinis, rite DEUM colere, legesqve ejus & mandata inviolata ſervare: ſi cui autem amor futura cognoſcendi inceſſat, puram modo debere animam habere: futuri

turi perſpectionem ultro eſſe conſecuturam, DEO veluti per ſpeculum aliqvod cognitionem futuri exhibente. Non abſimilis ei fuit diſcipulus, *Hilarion*, Palæſtinus, qvem *Sozomenus lib. 5. cap. 10. & 15. & Hieronymus in vita ejus*, præter virtutem ejicienda dæmonia, ſcribunt illuminatum fuiſſe donis propheticis. Porro *Spiridionem*, Cyprium epiſcopum, *Sozomenus & Ruffinus* vocant virum ex ordine prophetarum, & multa ejus geſta mirabilia ſuo adhuc tempore ore omnium fuiſſe celebrata teſtantur: adduntqve: *Tales in illis adhuc temporibus permulti viri in eccleſiis Domini refulgebant.* *Jacobo* etiam, Niſibeno epiſcopo, Theodoretus in vita ejus donum prophetiæ vendicat: qvo etiam inſignis fuit *Nicolaus Myrenſis*, in Lycia epiſcopus, ex concilio Nicæno notus. Ut *Neanias*, poſtea Præcopius dictus, eo pene modo, qvo Paulus apoſtolus, cœlitus ad fidem pertractus ſit, & ut eum tormentis ſubjectum Chriſtus cum angelis erexerit, legitur *apud Simonem Paraphraſten.* Qvo die fuit cæſus Julianus, ſtatim *Julianus Saba*, inter preces reſcivit eum cecidiſſe, qvamvis plusqvam viginti ſtativis exercitus abeſſet ab illo loco, in qvo vacabat curis pietatis Saba. Fletu enim, qvo genas inter deprecandum rigaverat, ſubito repreſſo, ſuis denunciavit, ſuem agreſtem, vaſtatorem vineæ Domini, pœnas exſolviſſe injuriarum erga dominum ſuum, & nunc jacere mortuum, neqve amplius ab ejus inſidiis metuendum eſſe, *ut eſt apud Theodoretum lib. 3. cap. 24.* qvi ipſe *capite proxime præcedenti, ut & Sozomenus lib. 6. cap. 2.* recenſet, *pædagogum aliqvem*, virum eccleſiaſticum, *Libanio Sophiſtæ*, de Juliani auſis multa ſibi promittenti, divina gratia repletum, prædixiſſe, fabrum univerſitatis (qvem fabri filium Libanius per deriſionem vocaverat) ſandapilam concinnare. Didymum etiam, philoſophum eccleſiaſticum, vidiſſe eqvos albos in aëre diſcurſitantes, & eos, qvi illis inſidebant, audiviſſe clamantes: *Annunciate Didymo, hoc die circa hanc horam occiſum eſſe Julianum, & ille hoc Athanaſio epiſcopo ſignificet.* Præterea *qvendam amicum Juliani*, cum ad eum in Perſiam properaret, ſive vigilantem, ſive dormientem, conventum apoſtolorũ ac prophetarum, de contumeliis imperatoris adverſus eccleſias conqverentium, noctu vidiſſe: qvorum duo ſurrexerint, ac feſtinanter ad deſtruendum Juliani imperium properantes, concilium reliqverint: deinde alia nocte reverſi, veluti ex itinere, reliqvis annunciaverint, tyrannum eſſe occiſum. *Zonaras tomo III. annalium* refert, *paganum qvendam*, ex ordine judicum, cum juxta prætorium excubaret, congeriem ſtellarum in cœlo vidiſſe, qvæ literas conformarent in

hanc

hanc ſententiam: *HODIE JULIANUS IN PERSIA OCCIDITUR:* & hunc, cum factum cognoſſet, qvod per aſtra ſignificatum fuerat, veram religionem eſſe amplexatum. Sic qvoqve *Iſaac*, Sozomeno *Iſcalicus monachus*, Valenti in expeditionem exercitum educenti, niſi furorem Arianum mitterent, denunciavit cladem & exitium *Theod. lib. 4. cap. 34. Sozom. lib. 6 cap. 40.* Æqve memorabile eſt, qvod *Sozomenus lib. 4. cap. 16.* ante everſionem regalis urbis Nicomediæ dicit contigiſſe *Arſacio Confeſſori*, natione Perſæ, qvi ex milite ac regalium leonum nutritore inſignis factus ſub Licinio confeſſor, relictaqve militia in arce Nicomediæ in Bithynia, intra muros, in philoſophia eccleſiaſtica (hiſtoricus vitam monachorum piorum circumſcribit) commoratus, divina viſione juſſus eſt urbe egredi, tanqvam mox terra motu & igni ruitura. Ille admonitione accepta propere percurrens in templum, clericos, ut feria ſupplicatione DEI iram averterent, ſtimulavit. Sed ludibrio habebatur, qvia afflictionem nunciabat inexpectatam. In turrim igitur reverſus, pronusqve in terram lapſus, preces ad Dominum fudit, ut moreretur potius, qvam cladi urbis ſupereſſet: eoqve habitu deinde, poſtqvam urbs opulenta penitus corruerat, & ignis accenſus rogum univerſam, præter turrim, reddiderat, mortuus inventus eſt. Hic usqve adeo fuit DEO dilectus, ut dæmones expelleret, & vexatos ab illis liberaret. Celebratior eſt *Johannes*, eremita ſeu anachoreta, qvem Theodoſius imperator, in anguſtiis, cum bellum adverſus Maximum gereret, conſtitutus, conſuluit, & DEI ſervum (*ut uno ore juxta Auguſtinum lib. 5. de civitate DEI cap. 26. teſtantur Martyrologium, Romanum, Sozomenus, Caſſianus, Eucherius, Nicephorus, Sigonius*) prophetandi ſpiritu præditum, & magnæ pietatis virum, fama crebeſcente proximo Maximi bello didicerat. Plurium qvidem *anachoretarum & aſcetarum* paſſim autores meminerunt, qvi & miraculis claruere, & de futuris multa præmonuere: ſed cum hæc hiſtoriæ pars multis fabulis interpolata ſit, nolo referre, qvæ præter alios *Theodoretus*, & *Evagrius* & *ex illis Nicephorus lib. 8. cap. 40. 41. 42. & libro 9. cap. 14. 15. 16. & lib. 10. à cap. 34.* totis decem capitibus ex autoribus fide dignis de monachis, qvos ſubinde vocat philoſophantes, apud Ægyptios, Syros, Palæſtinos, & alios populos, ſanctam vitam, variis miraculis & patefactionibus divinis coruſcantem, ducentibus, recenſet. Legi ibi poſſunt, qvæ opera, DEO miraculoſe cooperante, & ſubinde cœlitus gratiam elargiente, conſignaverint *Amon*, *Spiridion* (cui *teſte Socrate lib. 1. cap. 12.* promiſſam mortuorum

reſurrectionem, per filiam ejus redivivam, Deus exhibuit) *Nicolaus* in Lycia, *Parthenius* in Helleſponto epiſcopus, *duo Macarii*, *Ægyptius & Palæſtinus*, (qvos *Sozomenus lib. 3. cap. 14.* vocat viros divinos, divinaqve præſcientia & philoſophia præditos, ac dæmonibus formidabiles, multorumqve mirabilium operum ac curationum patratores) *Pachimus*, monachus ad Edeſſam, qvem idem Sozomenus dicit & futura prævidisſe, & cum angelis freqventer converſatum eſſe, *Julianus*, cujus vitam variorum miraculorum patratione coruſcam conſcripſit Ephraim Syrus, qviqve Antiochenos, ex eremo egreſſus, ad orthodoxiam doctrina & miraculis revocavit, *Theophilus Indus*, qvem Suidas dicit veluti qvandam apoſtolicam imaginem fuiſſe, & mortuum aliqvando reſuſcitaſſe, *Hilarion*, *Euthymius*, *Copres*, *Helles*, *Apelles*, *Zoſimas*, *Johannes Chuzicita*, & plures alii, qvos nominare, nedum copioſe vitam eorum delineare, mei non eſt inſtituti. Id certũ eſt, hac ætate, qva Chriſti religio publice in imperio Romano recepta eſt, & paſſim apud alias etiam gentes magna ſumſit incrementa, illuſtres in eccleſia viros floruiſſe, ſuamqve præſentiam iis Deum ſæpe extra ordinem conteſtatum. Inter omnes autem qvarto poſt Chriſtum ſeculo eminuit *Martinus*, Turonenſis in Gallia epiſcopus, cujus vitam integris duobus libris Sulpitius Severus, diſcipulus ejus deſcripſit: & copioſe recenſuit, qvæ miracula ediderit; qvæ colloqvia cum angelis habuerit; qva ratione dona gratioſa amiſerit, cum iniqvis innoxiorum hominum condemnationibus ſubſcripſiſſet; ut deniqve ſemper fuerint, qvi ipſi inanes ſuperſtitiones & phantaſmata viſionum ridicula & deliramenta ſenilia objecerunt. Non omittendum judico, qvod apud *Epiphanium lib. 1. tom. 2. hær. 30.* legitur: *Hillel*, Judæorum apud Tiberienſes patriarcha, ex evangelicis Chriſtianorum libris Hebraice ſcriptis, fidem in Chriſtum hauſerat, & ſub mortis articulo ab epiſcopo loci, qvem ut medicum accerſierat, intra parietes baptiſmo ſacro ablui ſe, clam cæteris curaverat. Viderat id per rimulam qvidam ex Judæis, *Joſephus*, cujus tutelæ Hillelis filius Judas commiſſus erat. Perrexit tamen ſuperſtitionem patriam ſectari, qvanqvam & crucis efficaciam contra veneficia ſenſerat, & veritatis fundamenta in relictis Hillelis libris legere poterat. Tandem in ſomnis ei apparuit Salvator, & ſibi fidem deberi aſſeveravit: cumq; lethali inde morbo correptus eſſet Joſeph, denuo apparens, ſub conditione fidei promiſit ei ſanitatem. Reconvaluit: ſed nihilo ſeqvius, errores patrios non ejuravit. Correptus igitur eſt altera vice morbo inſperato: & omnes jam ani-

animam egreſſum qværere credebant. Tunc vetulus ex Judæis, qvi & ipſe clam ſociis noſtræ erat fidei, ore ad aurem decumbentis admoto, juſſit eum in Jeſum, crucifixum ſub Pontio Pilato, filium Dei ex Maria natum, credere. Chriſtus etiam morituro apparens, ſanitatem, ſi crederet, promiſit. Et reconvaluit ſtatim, ſed nomen cœleſti medico nondum dare voluit. Cœlitus tandem juſſus eſt in fidei augmentum, qvod liberet, petere: fore, ut rata, eſſent vota. Obſeſſum igitur à cacodæmone Judæus ſeorſim ductum, aqva in caput ejus per crucem ſparſa, juſſit in nomine Jeſu ab hoſte Stygio liberum eſſe. Nec ſic tamen animo, ut tenebras ſuperſtitionis diſcuteret, imperare poterat. Tandem in Siciliam miſſus, cum evangelicos libros diligentius evolveret, deprehenſus in hac pietate à ſynagoga ſua, decretam mortis pœnam ſubiit, & non ſaltem plagis eſt affectus, ſed & in fluvium Cydnum conjectus. Etſi autem jam ſubmerſus putabatur, evaſit tamen, & nomen Chriſti publice confeſſus, eo dignitatis à Conſtantino imperatore evectus eſt, ut, titulo comitis decoratus, poteſtatem acciperet, paſſim in Judæa templa pro Chriſtianis erigendi. Qvæ cum ipſe Epiphanio, teſti omni exceptione majori, retulerit, digna nobis viſa ſunt, qvæ hic adſcriberentur. Tranſimus ad QVINTUM SECULUM, in qvo donum prophetiæ permanſiſſe, & in ſanctis viros fuiſſe, purum & clarum mentis ſenſum habentes, qvi multa de futuris prænovere & prædixere, *teſtis eſt Theodoretus in caput ſecundum Joëlis.* Teſtis etiam eſt *Auguſtinus in memorabili ad Eradium epiſtola*, digna, qvæ de hac materia legatur. *Severinus* imprimis circa Danubium, omnia mala, qvæ à Rugianis inſtarent, prædixit civitatibus. A qvibus ſancti viri admonitiones irriſæ non ſunt, illis rectius conſultum fuit, ut *Egippius*, qvi eodem cum illo tempore vixit, luculenter teſtatur. *Paulinus*, Nolæ epiſcopus, Gunderico Vandalorum regi, & Johanni epiſcopo Neapolitano mortem denunciavit: vir pientiſſimus, qvi ipſum ſe ſervituti Vandalorum mancipavit, ut viduæ filius liberaretur, ceu autores fide digni de eo teſtantur ex Uranio ejus familiari. Superſunt aliqvæ ejus epiſtolæ, in qvarum altera, qvæ libri qvarti eſt, recenſet, ut *Valgio ſeni*, cum ſoli XXIII. diebus in navi cum fluctibus maris colluctandum eſſet, Chriſtus ipſe cum angelis ſubſidialem operam præſtiterit. Somnium *Monicæ* non recenſebo. Fecit id ejus filius *Auguſtinus lib. 3. confeſſ. cap. 11.* In SEXTO SECULO jam traditiones humanæ nimis invaleſcebant, & ſuperſtitio paſſim perſvaſionibus promovebatur, ut merito multa, qvæ ex variis autoribus allegari poſſunt, ad debitos cha-

racteres prius revocanda & examinanda ſint, qvam æb inſpiratione divina proceſſiſſe credantur. De Longobardorum adventu in Galliam prophetavit *Hoſpitius*, ut eſt apud *Gregorium Turonenſem lib.6. cap. 6. & 7.* Totilæ Gothorum regi fata ſua prædixit *Benedictus Abbas* in Italia, qvem virum apoſtolicis virtutibus præditum ipſe imperator Juſtinianus in admiratione habuit. Huic imperatori expeditionem in Africam fore felicem, prædixit aliqvis ex ſacerdotibus, ut legere eſt apud *Procopium lib. 1. de bello Vandalico.* Ex *Gildæ Albanii fatidicis carminibus*, qvæ de futuris cladibus ſcripſit, ſuperſunt hodienum fragmenta. Qvæ de *S Remigii* vita, variis miraculis refulgente, cum alii, tum Hieronymus ſcribit, iis & aliis multis ſuperſedeo. In SEPTIMO SECULO ob denunciata futura extollit Beda *Chunibertum* & *Johannem*, Hagulſtadenſes; *Furſeum item & Aidanum*. P. Diaconus commendat *Paulum, Gregorium & Calligraphum*; Vincentius *Arisbertum*; alii *alios*, ut *Tajonem, Simeonem Stylitam, Aldegundin, Johannem Eleemoſynarium, Cutbertum*: de qvibus qvæ in vitis Patrum leguntur, ſic legi debent, ut qvæ vel ſuperſtitionem olent vel relationis vanitatem, autoribus remittantur. Nec taceri debet, qvod Sigebertus in chronicis refert, *nauclerum*, ſub pontifice Sabiniano, cum pauperculus ab eo eleëmoſynam peteret, juſſiſſe, ut petere ceſſaret, qvia nihil veheret, niſi lapides: & ad imprecationem pauperis omnia in navi converſa in lapides. In OCTAVO SECULO lumen propheticum centuriatores Magdeburgici adſcribunt *Baudolino, Theolapio, Bonifacio, Joannicio, Tarafio*; Surius *Guthlaco*; Beda *Wilfrido*. Sed his tandem miſſis, ad hiſtoriam hæreticorum accingendi ſumus.

XXX. Ut igitur, qvod ſupra feciſti, in hac qvoqve eccleſiæ ætate hæreticos in certas claſſes redigas, primo de PSEUDOCHRISTIS dicas velim.

Occurrit hic initio *ille in Galliis*, qvem *ex Gregorio Turonenſi & Henrico de Erphordia Magdeburgenſes Centuria 6. cap. 3. & 5.* teſtantur anno X. Mauritii; nati Chriſti IↃXCV. ligna in ſilvis cædentem, adeo muſcis infeſtatum fuiſſe, ut per biennium amens haberetur: ſub ſingularis tandem religionis ſimulatione pſeudoprophetam & Chriſtianorum hoſtem factum, magicis artibus, morborum curationibus, futurorum prædictionibus, multis ſtuporem injeciſſe: Chriſtum ſeſe, & mulierculam qvandam Mariam ſuam matrem vocaſſe; & ad cultum atqve adorationem ſe & illam proſtituiſſe. Qvem honorem qvi ei denegarunt, eos ſectariorum auxi-

auxilio, qvorum magnam copiam ultra ter millia congregaverat, graviter afflixit. Tandem à qvodam viro, ad tantas fraudes indignante, interfectus, ſectatores diſperſos reliqvit. Conſimilem hiſtoriam de alio qvodam Burdegalenſi *Deſiderio* narrat *Gregorius Turonenſis lib. 9. hiſt. c. 6.* qvi, cum magica arte hominibus impoſuiſſet, ſeqve Chriſtum aſſeruiſſet, & abſtinentiam, qvam præ ſe tulit, ingluvie clam compenſaſſet, dolo tandem cognito, urbe exactus eſt. Hos verò & omnes alios nomen Chriſti mentitos, multis poſt ſe paraſangis reliqverunt *duo illi in oriente & occidente Antichriſti*, qvi caput ſupra omnia efferentes, gloria Chriſti ſibi impie rapta, ipſum in membris ſuis Chriſtum oppugnare nunc tandem cœperunt.

ANTICHRISTUS ORIENTALIS, MACHOMET, patrem gentilem habuit Abdallam, Arabem Iſmaëlitam, qvem aliqvi nobilem ex Koreiſchitarum idolis deditorum familia; nonnulli pauperculum fuiſſe aſſerunt, & matrem Heminam. Jathribæ, in Arabia deſerta, in vico non procul à Mecha diſſito, natus patre duobus menſibus ante ipſum editum defuncto; matre autem ſexennio poſt extincta, ab avo primum Abdolmutlebo; & illo qvoqve poſt biennium defuncto, à patruo Abutalepo eſt educatus. Dicunt, eum Judæo cuidam mago & aſtrologo Solano, qvi eum imperio & lege fore magnum prædixerat, in diſciplinam traditum, præter magicas artes fundamenta fidei didiciſſe ex Chriſtianorum pariter & Judæorum libris. Sed alii eum in juventute nihil aut parum literarum didiciſſe, ſed ſtatim opulentæ feminæ Chadigæ operam in tractandis mercibus mercenariam addixiſſe dicunt, à qva etiam anno ætatis XXV. in totum ſit aſſumtus. Opulentior factus, homo aſtutus, cum videret, totum orbem in religionem diverſitate & tanto hæreticorum numero ſuſpenſum teneri, aliis alios doctores ſeqventibus: ſecundum aliqvos, præter prænominatum Judæum, præceptorem adhibuit Johannem Antiochenum Arianum, Sergium exulem Neſtorianum, & Barram Perſam Jacobitam ſeu Eutychianum. Alii dicunt, cum diverſis in itineribus diverſas populorum religiones exploraſſet, Hieroſolymis incidiſſe in *Babiram Neſtorianum*: qvi aliqvid ex ſacris literis illi prælegerit. Deteſtatum hinc ſimul Judæos & Chriſtianos, cœpiſſe deliberare, *qvomodo Arabibus ſuis, cultui idolorum adhuc deditis, talem religionem perſvaderet, qvæ nullas admitteret diſſenſiones*: novam igitur legem, qvam vocavit ALCORANUM, ex Judæorum, hæreticorum & ethnicorum cœno conqviſitam compoſuiſſe, eamqve ſimulatis viſionibus confirmaſſe. Qvotiescunqve enim

enim in morbum epilepticum, cui obnoxius erat, incidit, finxit ſe cum archangelo Gabriele colloqvia habere,& columbam, qvam aſſvefecerat, ut humeris ſuis inſidens grana ex aure legeret, qvoties advolabat, Spiritum eſſe ſanctum dixit. Interim pectus ejus hac ratione patuit cacodæmonibus, qvi animum faſtuoſum, cui novam religionem excogitare & ſibi autoritatem conciliare placuit, facile inſidere, & raptibus fanaticis eidem imponere non minus potuere, qvam qvandam Simoni mago & aliis pſeudoprophetis. Ipſe, cum rudis literarum eſſet, alloqvia varia, qvæ jactabat ſibi cum Gabriele angelo eſſe, curabat in ſchedis variis opera amanuenſis ſic confici, ut tanqvam rythmi qvidam decantari poſſent, & ſpeciem haberent verbi divini. Collectæ illæ ſchedæ venerunt poſtea nomine *Alcorani*. Potentia autem ſibi partim per latrocinia, partim per matrimonia opulenta (nam ultra XL. uxores, interqve eas nonnullas ditiſſimas duxerat) ſtabilita, per tres ſoceros Abubecrum, Omarem, & Otmannum, generumqve & agnatum Hali, impetravit ut Saraceni (non à Sara uxore Abrahami dicti, ſed à סָרָק id eſt, ab inani ſeu vacuo, viri pauperes, agreſtes, in locis horridis ex rapto in Arabia viventes, vel à Scherk i. e. oriente) blaſphemiam noviter excogitatam primum reciperent, & poſt eos Ægyptii etiam, Syri, & totus fere oriens. Nam A. C. IↃCXXII. XVI. Julii, (unde HEGIRAS & epochas ſuas Turci ſupputant) cum complicibus ſuis ex Mecha pulſus qvosvis obvios in ſuam ire ſententiam coëgit, & qvos invenit ſibi vel armis vel opinione adverſos, eos aut trucidavit, aut in miſeram ſervitutem abripuit. Tandem monſtrum hoc, decimo Hegiræ anno, anno ætatis LXIII. à ſuo diſcipulo Albunore, divinitatem præceptoris exploraturo, veneno eſt ſublatum, &, ceu dicunt, à canibus laceratum, aut, qvod alii volunt, morbo violento periit, & cadaver ejus arcæ ferreæ incluſum, in Mecha à toto oriente colitur. Hic ἀλάςορες, qvos habuit conſentientes, vocavit *Muſulmannos* vel *Muslimos*, qvaſi fideles & credentes: ſeqve eorum *Calipham* ſeu *Emirem* i. e. ſummum ſimul pontificem & regem conſtituit, & per *Sultanos*, qvaſi præfectos & vicereges, ſubactas provincias rexit. Cum *Elxai, Cerintho & aliis Paradotis* ſua ſcripta, tanqvam ex cœlo lapſa, per Deum angelosqve ſibi revelari finxit, eaqve, qvæ interdum ex S. Scriptura addidit, fabulis deformavit: *cum Sabellico* Trinitatem negavit: *cum Anthropomorphitis* Deo & angelis membra & corpus affinxit: *cum Ario, Ebione, & aliis hæreſiarchis* Chriſtum eſſe Deum & Dei filium negavit: prophetam & ſanctum ex Spiritu S. conceptum & ex virgine natum, conceſſit: cum

Mar-

Marcione & Manete eundem non eſſe paſſum, ſed corpus phantaſticum, qvod cruci affixum ſit, ſubſtituiſſe aſſeruit: *cum Menandro & Simone* ſe Salvatorem mundi & maximum omnium prophetam venditavit, qvi, qvod ſuperiores prophetæ, Moſes, David, & Jeſus neqviiſſent, efficeret: *cum Baſilide, Valentiniano, Archonticis & Gnoſticis* monſtroſas opiniones de productione cœlorum, numero intelligentiarum, generali DEI providentia, angelorumq; officiis & cultu, deq; diabolorum creatione evulgavit: *cum Origeniſtis* diabolos tandem ſalutem conſecuturos blateravit: *cum Pelagianis* Dei legem non eſſe ſupra vires noſtras, ſed levem; meritisq; operum nos ſalvari docuit: *cum Traditionariis* Moſen non omnia ſcripſiſſe, ſed plura in abſconditis tradidiſſe, nec patribus omnia enodaſſe, *azoam XVI.* tradidit: *cum Novatianis*, gratiam à lege Alcorani deficientibus negavit: *cum Judæis* circumciſionem retinuit, divortia conceſſit, carnes porcinas prohibuit, ciborum diſcrimina introduxit, lotiones & plures ceremonias legales retinuit, & varias fabulas de cœlo, paradiſo, & inferno jactitavit: *cum Donatiſtis* amore Dei prædari juſſit: *cum Monachis* peregrinationes ad loca ſacra commendavit, & jejuniis certis ſalutem qvæſiit: *cum Catharis* DEUM, ut homines poſt adeptionem fidei errent, permittere *azoam X.* negavit: *cum Prædeſtinatianis* Deum ita qvosdam velle errare dixit, ut non poſſint veram vitam invenire: *cum Pontificiis* pro mortuis orare *azoam XIX.* juſſit; purgatorium *azoam XXIX. XXXIII. & XLVI.* aſſeruit; contra decreta ſua diſputantes *azoam V. & XII.* excommunicavit & armis ſubegit: ſeipſum tanqvam Papam ſupremum & Dei vicarium omnibus præfecit; una tantum lingva, qva Pſeudopropheta uſus eſt, nempe Arabica, ſacra adminiſtrare juſſit; Monachorum, qvos *Dervis* appellant, ordines inſtituit; ſe & nonnullos ſanctos adorandos proſtituit, *Sedichaſi* patronum belli, *Harſchipetech* peregrinantium, *Aſchikpaſſa* conjugum, *Vanpaſſa* pacis, *Goi & Bartſcumpaſſa* pecudum: *cum Montano* plures uxores duxit & ducere conceſſit: *cum Chiliaſtis* Chriſtum ante judicium extremum rediturum, &, Antichriſto interfecto, omnes Judæos converſurum docuit: *cum Philoſophis Pythagoricis* dixit numeris qvædam ineſſe myſteria: cum *Tatianis* vini uſum prohibuit: cum *Cerinthianis* vitam æternam in voluptatibus corporis definiit: *cum Priſcillianiſtis* per creaturas juravit: cum *Orthodoxis tandem* (ne prorſus ἄθεος & impius videretur) nonnullas leges ſalutares retinuit, unum Deum credidit, imagines non adoravit, ebrietatem, adulteria, uſuras & furta prohibuit, & rigidioribus, qvam apud

Hhh nos

nos fit, pœnis coërcuit. Moriturus impoſtor, *Halyn generum* in Caliphatu juſſit ſuccedere. Sed tres ejus ſoceri *Abubecrus, Omar, & Otmanus*, illo deturbato, per XXIV. annos ordine ſummum inter Arabes & Saracenos uſurparunt imperium. Tum demum Haly ad regnum pervenit; & longe aliter Alcoranum interpretatus eſt, qvam fecere tres ejus anteceſſores. *Illius* interpretationem ſeqvuntur hodie Perſæ; *horum* Turci & Syri. *Perſis* idem eſt rex & pontifex: *Turcorum* rex ſacra non adminiſtrat ipſe, ſed ea committit Muphti, pontifici ſummo. Scindebatur tractu temporis ſumma Saracenorum poteſtas *in duos Caliphatus:* qvorum unum *Bagdeti* ad confluentiam Euphratis & Babylonis geſſere poſteri Abubecri; alterum adminiſtravere *Alcairæ* ſeu *Memphi* in Ægypto & Africa, poſteri Halys. Caliphatum Alcairenſem ſeu Memphiticum ſuſtulit Anno 1173. *Saladinus*. Babylonicum ſeu Baldacenſem centum poſt annis *Tartari* Anno 1258. ſuſtulere, qvorum pars *Turci* ſunt. Interea emerſit *Caliphatus Cordubenſis* in Hiſpania; *Feſſanus* in Africa occidentali; *Carvanus* in Africa orientali: ex qvibus ſolus Feſſanus hodie ſupereſt nomine Caliphatus mutato in Xeriphi. Qvi autem inter Machometanos in Turcia, Perſia, Tartaria & India rebus præſunt, nomine regum veniunt, niſi qvod rex Perſarum ſimul ſacris & profanis præeſt, & *Siec* ſeu *Soſi* dicitur, qvaſi ſanctus & ſapiens. Cæterum hæc Machometana ſuperſtitio tanta ſumſit incrementa, ut, ſi ſecundum Brerewodum in ſcrutinio religionum orbem in XXX. partes æqvales diviſeris, Chriſtiani obtineant tantum qvinqve partes ex eo; Machometani ſex; idololatriæ reliqvas XIX. partes.

ANTICHRISTUS OCCIDENTALIS, PAPA, homo ille peccati, & filius ille perditionis, qvi *II. Theſſ. II, 4.* magno faſtu in templo DEI ſedet, ſibiqve dominatum in univerſam eccleſiam Chriſti & omnem poteſtatem in cœlo, terra, inferno, tanqvam judex univerſalis errare neſcius, adſcribit: ἀντικείμενος ille, qvi jactatis traditionibus & inventis humanis, adverſatur veritati, ſuamqve autoritatem ipſi ſacroſanctæ ſcripturæ præfert, & meritum Chriſti ad ſanctos & angelos cor fugiens, hominumq; naturæ & arbitrio nimium adſcribens, extenuat, & ſacramenta aut mutilat aut deformat: qvi *I. Tim. IV.* matrimonium & cibos, voto continentiæ ſacerdotibus imperato, & licentia veſcendi cibis permiſſis ſublata, impio auſu prohibet: qvi *II. Theſſ. II, 4.* adverſus omnem, qvi dicitur Deus aut numen, ſeſe tanqvam imperatoribus & regibus ſuperiorem, & à poteſtate ſecularis magiſtratus exemtum, effert: qvi *Dan. XI.* Deum Mahuzim, non repu-

reputato patrum ſuorum Deo, Jeſu Chriſto, cujus verbo audacter contradicit, ſuper baſi ſua glorificat,& tentoria palatii ſui inter maria figit,id eſt,ſacrificium Miſſaticum Romæ, tanqvam in caſtro aliqvo, nullo jure non aliter ac monarcha qvidam eccleſiæ, ſedens,omnib9,inſtar idoli cujusdam colendũ proſtituit, aut,*ut Philippus Nicolai cap.6. de Antichriſto interpretatur*, ſuam cathedram, omnemq; ſuam fictam poteſtatem,ficto ſuo numini Petrino fert accepta: inq; illa poteſtate,qvam mentitur ſe à Petro accepiſſe, terram pretio dividit, jurisdictionem in omnes epiſcopatus ſibi vendicat,& theſauros mundi venatur: qvi porro *Apoc.IX.& XVII* tanqvam ille infernalis Apollyon & Abaddon de cœlo lapſus, & ad ſtudium rerum terrenarum converſus, & ſponſus ille Babylonis ſepticollis, ex abyſſo prodeuntis, matris omnium ſpiritualium ſcortationum, clavem abyſſi habet: regibus populisq; terrarum calicem libidinis & abominationum ſuarum propinat: poteſtatem juris immenſi, imo omnipotentiam, per infernalem illam abyſſi clavem ſignificatam, ſibi in cœleſtia, terreſtria & infernalia arrogat, omnes ab eccleſia Romana (qvæ tamen à Chriſto, ſponſo ſuo, verboqve ejus ad hagiolatriam, iconolatriam & infinitas ἐθελοθρησκείας defecit) diſſentientes damnat: ſuis ſucceſſibus confiſus, de ſede ſua Petrina, ceu vocant, & præeminentia apoſtolica gloriatur: miſeros mortales miſere decipit, & ſangvine martyrum ebrius titubat *Apoc.XVII,8.* Hunc tandem *Dan XI. & II. Theſſ.II.* epiſcopis orientalibus, nonnulliſqve Germaniæ imperatoribus & teſtibus veritatis, paſſim ex ſeptentrionalibus oris excitatis, & impietati ejus nunqvam non contradicentibus, fama ſive clamor ab oriente & ex aqvilone turbatum, Lutherus noſter, tertius ille Elias, gladio oris Chriſti ſpiritualiter confecit, & Chriſtus tandem noviſſimo die penitus abolebit. Hic, inqvam, Papa Romanus in numerum Pſeudochriſtorum merito refertur. Nam *primatu ſibi ſtabilito*, & *canone Miſſæ abſurdiſſimo* diverſis temporibus à diverſis conſarcinato, nec ante qvingenteſimum annum à nato Chriſto in eccleſia cognito, à Gregorio autem, vel paulo ante Gregorii tempora, recepto, & poſtmodum neſcio à qvibus aucto,omnes theſauros mundi, omnemqve poteſtatem ad ſe per ſuos mercatores rapuit, *nundinatione* uſus *nova*, qva pecuniæ interventu omnia veneunt,&, *juxta illud Mantuani:*

Templa, ſacerdotes, altaria, ſacra, corona,
Ignis, thura, preces, cœlum eſt venale, Deusq;.

Et qvo plures anni numerati ſunt, eo plus ſuperſtitionum & ceremonia-

niarum peperit Romana Babylon: & qvanto plus non neceſſariorum rituum adjecit, tanto plus veteri ſimplicitati detraxit. Ex ſacrificiis enim laudis fecit *expiationes peccatorum per antiſtitem*, & ex funebribus orationibus aut gratiarum actionibus pro pie defunctis conſtituit *ſacrificia pro defunctorum redemtione*. Qvo ipſo precum abuſu incendit deinde & ſufflavit *ignem purgatorium*. Et acceſſerunt ſpiritus neqvam & impoſtores, qvi per oracula illicita & prohibita prædicarunt miram *ſacrificii miſſalis* virtutem. Illud enim, laicis raro ad comunionem cœnę admiſſis, qvotidie in monaſteriis & templis celebrabatur, & pro expiatione peccati tã vivorũ, qvam mortuorũ haberi cœpit. Sic tandem divitiis eccleſiæ excreſcentibus, *pro epiſcopis ſubſtituti ſunt principes:* principibusq; & dominis, qvibꝰ jure divino & humano ſubditi ſumꝰ univerſi, legitima poteſtas aut prorſus eſt ablata, aut adeo diminuta, ut ſub tyrannide pontificia ſe preſſum orbis ipſe videat & ingemiſcat. Interim ecce qvæſo pontificem Romanum, hæreticũ omnium maximũ, impudentiſſimum, ſummè abominabilem! *Cum Phariſæis* cultum Dei in nundinationem vertit, traditiones jactat, vitam hypocriticam agit, juſtitiam legis ſectatur; *cum gentilibus & idololatris* Deos tutelares, & heroas ſeu ſemideos, id eſt, ſanctos, qvos in variis neceſſitatibus invocet, habet, ſtatuas adorat, operibus cum moralibus, tum potiſſimum ceremonialibus, ſalvari cupit, feſta varia & varias circuitiones gentilitiis ceremoniis celebrat, animas mortuorum circa tumulos oberrare fingit, purgatorium aſſerit, ſimpliciter ſuis doctoribus, qvia Biblia ſint imperfecta & obſcura, credendum eſſe ſtatuit, veritatis agnitionem plebi invidet: cũ *Machomete* ad ſua dogmata diſſeminanda excomunicatione & armis utitur, peregrinationes ad ſacra loca comendat, monachis delectatur, pro mortuis, qvos in purgatorio eſſe putat, orat, una tantum lingva, qva utuntur Romani, ſacra adminiſtrare jubet, ſe vicarium Dei jactitat: *cum Simonianis* res ſacras & ſpirituales vendit, coram imaginibus procumbit, traditionibus magis qvam ſcripturæ innititur: *cum Cataphrygibus, Saturninis, Montaniſtis, Encratitis, Abelianis, Euſtathio* & *Apoſtolicis* hæreticis, matrimonium clericis & certos cibos prohibet; *cum Heracleonitis & Marcoſiis* extremam unctionem morientibus confert: cum *Helceſaitis & Oſſenis* ſacra ignota lingva peragit: *cum Marcionitis* per Chriſti deſcenſum ad inferos animas qvasdam, ſive ex inferno, ſive ex purgatorio, liberatas aſſerit: *cum Catharis & Novatianis* de operum ſuorum meritis gloriatur, & dubitationem de ſalute ſtatuminat; *cum Manichæis* jejunium in ciborum delectu ponit, una ſpecie cœnæ uten-

utendum eſſe edicit, ſcripturam eſſe corruptam, & plura, qvam in ſcriptura ſunt, Spiritum S. apoſtolos docuiſſe, aſſerit: non eſſe peccatum, qvod voluntarium non eſt, docet: in electis ſuis, i. e. in ſacerdotibus nuptias criminatur, jus ſcripturam pro lubitu interpretandi ſibi tribuit. *Cum Donatiſtis* eccleſiam ſine peccato eſſe dicit, & ſacramentorum vim à miniſtri dignitate ſuſpendit, catholicamqve eccleſiam particularem facit: *cum Audianis* omnium peccatorum confeſſionem urget: *cum Meſſalianis* & *Eutychetis* ſe & ſuos clericos ſolos ſpiritutales nominat, & horas canonicas nocturnas cum inſigni βαττολογίᾳ obit: *cum nudipedalibus* monachos nudipedes emittit: *cum Priſcillianiſtis* confundit libros apocryphos cum canonicis, & revelationes ad dogmata impia ſtabilienda jactat: cũ *Collyridianis* Mariam virginem colit: *cũ Pelagianis* libero arbitrio nimium adſcribit, peccato originali nimis extenuato, & ſuis meritis merito Chriſti aſſutis: *cum Marcitis* transſubſtantiationem in cœna introducit: *cum Circumcellionibus* eos, qvi non ſunt ſuæ ſectæ, occidit, aut vi ad eam profitendam cogit: cum *Sampſæis* reliqvias ſanctorum colit: *cum Angelicis* angelos adorat: cum *Archonticis* incertos eorum ordines fingit: *cum Pattalorinchitis* ſilentium ſuis qvibusdam monachis imponit, vel ſaltem concedit: *cum Hemerobaptiſtis* ſe indies lavat, vel ſaltem aqva luſtrali conſpergit: cum *Ethnophronibus* gentium inſtituta non pauca ſeqvitur: *cum Gnoſimachis* ſtudium ſcripturæ in laicis non probat, & fidem ſimplicem laudat: *cum Arianis* indirecte per ſacrificulos filium Dei creaturam efficit, cum panem in carnem ejus mutari aſſerit: *cum Neſtorianis* unionem duarum in Chriſto naturarum per ſuſtentationem naturæ humanæ in filio Dei definit; nec vult per Jeſuitas concedere, qvod Chriſto, ut homini, ſint realiter data axiomata divina: *cum Armeniis Staurolatris* crucem adorat: *cum Baſilidianis & Carpocratianis* imaginibus & incantationibus utitur: *cum Pamdotis* ſua placita Scripturæ præfert, & evangelicos per contemtum Scripturarios vocat; *cum Gnoſticis* obſcuritatis ejusdem accuſat: *cum Arianis* illas laicis prohibet: *cum Baſilidianis & Valentinianis* myſteria ſua propalari vetat: *cum iſtis hæreticis, qvos Athanaſius Tom. 2. pag. 271 confutat,* illis, qvæ dicit, ſimpliciter vult credendum, nec conſiderandum, qvid conveniat, & qvid non conveniat: *cum Mirabilariis* veritatem fidei vult miraculis docere. Summa: A Chriſto miſeros mortales avocat, *uti ex pulcerrimo Matthiæ Flacii Illyrici diſcurſu patet:* Miniſtri Antichriſti, *inqvit ille,* docent, Chriſtum juſtificare nos tantum prima vice in baptiſmo: ibi nos indui alba veſte: poſt qvod tempus ſi denuo pec-

caverimus, amiſiſſe nos ajunt candidam illam ſtolam: navem, id eſt, vim ac beneficium baptiſmi à nobis fractam & amiſſam eſſe: qvare tabellam pœnitentiæ arripiendam, ſi evadere ex naufragio velimus. Sic nos ab evangelio ad legem traducunt, dicentes, oportere nos habere ſufficientem pro magnitudine peccatorum contritionem, *(qvod impoſſibile eſt)* ſufficientem omnium peccatorum & circumſtantiarum confeſſionem, *(qvod itidem impoſſibile)* ſufficientem deniqve ſatisfactionem: Chriſtum qvidem ſatisfeciſſe pro peccatis ante baptiſmum; pro peccatis verò poſt baptiſmum debere nos ipſos ſatisfacere: non poſſe autem id fieri per obedientiam decalogo præſtandam, nam eam nos alioqvi debere: facienda igitur eſſe opera non debita, nec à Deo præcepta. Atqve ita ab evangelio & à lege ad mandata hominum eccleſiam Chriſti transferunt, ut ſunt cœlibatus, voluntaria paupertas, peregrinationes, battologiæ prolixarum precularum, flagellationes, jejunia, aliæqve voluntariæ ſeu ſua ſponte ſuſceptæ cruciationes & caſtigationes corporis. Qvod ſi nos ipſi ſatisfacere & hæc præſtare non poſſumus, aut etiam nolumus, nihil referre, modo adſit pecunia: alios pro nobis ſatisfacturos: adeſſe etiam ſanctiſſimum patrem Papam, vendentem pleniſſimas indulgentias & ampliſſimas bullas: adeſſe ſanctos, Franciſcum, Dominicum, infinitos alios, qvorum interceſſione à monachis empta ſalvari poſſimus: adeſſe varios ſpirituales vendentes Miſſas & exeqvias, qvibus næniis haud dubie ſint nos ex purgatorio erepturi: adeſſe multos greges monachorum & monacharum, qvi habeant innumera opera ſupererogationis: ea ſi nobis vendant, in nosqve ea effundant, non eſſe ullum dubium, qvin protinus ſimus recta in cœlum evolaturi: qvin etiam induere cucullam vel ante vel poſt mortem, mundare peccatores, ut primum eos baptiſma mundaverat: adeſſe aqvam & ſalem magicè ſacrata, qvæ deleant delicta, fiantqve aſperſis ſalus & vita: adeſſe cereos, Agnus Dei, ſacratas herbas, candelas, & mille alia remedia & vias evadendi inferos, & intrandi regnum cœlorum: ultimum remedium eſſe purgatorium ignem in qvo cum ſatis excocti, & purgati, & ab omni pondere ſordium mundati erimus, neceſſario ſimus in regnum cœlorum ſubvolaturi: contra diabolum pugnandum præcipuè charactere crucis & aqva benedicta: Papam eſſe caput eccleſiæ: eſſe mixtum ex Deo & homine: habere poteſtatem in cœlo, terra, & purgatorio: errare non poſſe: omnes qvidem obedire ei debere, ſi ſalvi eſſe velint: ipſum vero à nemine reprehendi debere, etiamſi innumerabiles populos ſecum in exitium æternum catervatim tra-

traheret *Diſt. XL. Ca. ſi Papa.* Hac ratione Antichriſtus miſeros homines, à Chriſto unico mediatore & ſervatore, ac à lege divina, non tantum ad merita homuncionum, ſed etiam ad certa loca, oſſa, veſtes, neſcio qvorum cucullas, unctiones, aqvas, ſales magice conſecratos, aliaqve inaniſſima & vere mortua elementa mundi, ac Ægyptiacis & ethnicis Diis nihilo meliora, turpiter, ſcelerate, & in ipſorum exitium ac Chriſti contumeliam abduxit. *Hactenus Illyricus*: in cujus verbis allegandis, adeoqve ipſo Papa deſcribendo, ſi more noſtro prolixiores fuimus, cogitet unusqvisqve abyſſum abominationum in Papatu: qvam neceſſario detegere vel hac opella voluimus, præſertim qvum inſeqventibus eccleſiæ ætatibus non tam errores ejus in doctrina, qvam furores & tyrannides in regnis turbandis & ſeculari poteſtate ad ſe rapienda detecturi ſimus.

XXXIV. Nunc ſane cognoſco tandem, te non ſine cauſa Papam hæreticorum omnium maximum, impudentisſimum, & ſumme abominabilem dixisſe. Sed num etiam fuerunt Gnoſtici impuri in his hujus ætatis eccleſiæ ſeculis?

Hic primum invenio *Aëtianos*, qvorum deinde mentionem faciam, qvi *feruntur ab Auguſtino hæreſi LIV.* adeo fuiſſe bonis moribus inimici, ut aſſeverarent, qvod nihil cuiqvam obeſſet qvorumlibet perpetratio ac perſeverantia peccatorum, ſi hujus, qvæ ab illis docebatur, fidei particeps eſſet. Occurrunt deinde *Archontici*, qvi Petrum qvendam, monachum Palæſtinum & Anachoretam nacti præceptorem, ex Valentiniana hæreſi ἄρχοντας, illos ſecundarios deos, à qvibus mundus ſit conditus, in ſcenam iterum produxerunt, turpitudinem ſtuprorum cum ſuo dogmate conjunxerunt, carnis reſurrectionem negarunt, libros V. T. ſusq; deqve habuerunt, diabolum eſſe filium Dei Judaici, non Dei Chriſtianorum, & ex Eva generaſſe Cainum & Abelem, utrumqve à Deo reprobatum, crediderunt, ſacramentorum uſum damnarunt, &, qvia vaſa ſacramentis deſtinata confringebant, *Aſcothryptæ* etiam dicti ſunt. Præter eos *Luciferiani*, à Lucifero epiſcopo Sardiniæ dicti, *ſecundum Hieronymum in dialogo adverſus Luciferianos* mundum diaboli opus eſſe, & animam ex carne educi, carnisqve ſubſtantiam eſſe docuerunt. *Priſcillianiſtæ* ſomniarunt, mundum à maligno angelo, tanqvam deo, conditum eſſe; eundem Deum jam patrem, jam Filium, jam Spiritum dici; animas,

uno

uno tempore conditas eſſe & habere eſſentiam divinam; ab aſtris nos penitus regi, ut illis cogentibus inviti peccemus; conjugia eſſe ſcortationes licitas, ſanctis deteſtandas; prophetas fuiſſe fanaticos, veri DEI ignaros; perſecutionis tempore licere mentiri, & verbis in aliorum ſententiam ire, juxta illud Priſcillianiſticum: *Jura: perjura: ſecretum prodere noli.* Ubi notandum, *Priſcillianum* fuiſſe epiſcopum Gallæciæ in Hiſpania: qvi cum hæreſin Gnoſtico-Manichæam videretur incruſtare, *Ithacius* & *Urſacius* acriter reſtitere: factumqve eſt, ut Priſcillianus damnaretur in ſynodo Toletana. Provocabat ad Maximum, Cæſarem paganum. Sed Ithacius rem eo adegit, ut ſupplicio ultimo, Cæſaris ſententia, afficeretur. Primum hoc exemplum, qvo ob religionem qvis occidebatur, deteſtati orthodoxi, excommunicabant Ithacium ob diritatem, & communione cum eo abſtinebant, *ipſeq́; Ambroſius in epiſtola ad Studium*, truculentiam Ithacii carpebat. Sed patrocinium invenit apud Maximum: unde factum, ut plures ex ipſius adverſariis necarentur, & reliqvis magna clades immineret: qvam ut deprecaretur S. Martinus, communicavit cum Ithacianis, ſed ob id donum prophetiæ amiſit, ut in ejus vita apud Severum Sulpitium legi poteſt. Inventi porro ſunt, qvi dicti *Patriciniani*, putarunt, ſubſtantiam carni humanæ à diabolo conditam & morte nonnunqvam ſibi illata, carne carere voluerunt. Qvorum diſcipulos Philaſter vocat *Symmachianos*, qvi non ſperantes judicium ſeu reſurrectionem carnis, vitiis carnalibus prædicabant ſerviendum. Interim more Phariſæorum viventes, præter baptiſma, circumciſionem etiam Judæorum adhibuerunt, ea etiam de cauſa *Nazaræi* appellati. *Paterniani* à Paterno, *Venuſtiani* à Venere, dicti à Damaſceno ἠθικοπροσκόπται, id eſt, morum & honeſtatis irriſores, inferiores noſtri corporis partes, non à Deo, ſed à diabolo eſſe creatas, ſtatuerunt, & ob id omnibus vitiis voluptatibusqve habenas laxaverunt, & animam, qvam in pectore & cerebro habitare putarunt, mundam, uti putabant, ſervantes, pubem, etiamſi omnibus flagitiis polluatur, ad ſuam curam negarunt pertinere. Refer huc *Adrumetinos monachos in Africa*, qvi Deum ajebant ſine reſpectu ad peccatum vel fidem vel ad interitum vel ad ſalutem nos condidiſſe, & ſic de prædeſtinatione diſſerebant, ut negarent, reprobis pie viventibus prodeſſe bona opera, & electis impie viventibus obeſſe mala: qvaſi omnes pendeamus ab abſolutis prædeſtinationis decretis. Qvæ aſſertio & bonos ab operibus bonis avocat, & malos ad mala provocat. Qvi Adrumetinis monachis aſtipulabantur, poſtea ſeculo V. dicti ſunt *Prædeſtinati*

ſeu

ſeu Prædeſtinatiani: qvorum præcipuus ductor fuit *Lucidus*, presbyter magni nominis in Gallia: qvem Fauſtus, Rhegienſis epiſcopus, ſucceſſor Proſperi Aqvitanenſis, ſeculo VI. oppugnavit, & concilio III. Arelatenſi damnandum tradidit: qvia dixerat, per præſcientiam homines in mortem deprimi, & illum, qvi perit, non accepiſſe, ut ſalvus fieret, nec Chriſtum pro omnibus eſſe mortuum, nec Deum omnes homines ſalvos velle. Refer huc tandem *Aſcitas ſeu Utriarios*, qvi utrem inflatum geſtabant bacchantes, tanqvam ipſi ſint evangelici illi utres, novo vino repleti: ut & *Heicetas*, qvos Damaſcenus dicit cum monacharum mulierum cœtu in monaſteriis ſaltaſſe & tripudiaſſe, id Chriſtianum, nec laſcivum arbitratos: item *impoſtorem illum crucigerum*, qvi ſeculo eccleſiæ ſexto, *ut teſtatur Gregorius Turonenſis*, crucem circumtulit, ex qva multæ ampullæ ſuſpenſæ pendebant, oleo ſancto, ut dictitabat, & reliqviis ſanctis plenæ. Cumqve recluderent impoſtoris ſacculos, radicibus diverſarum arborum, & talpæ dentibus, & murium oſſibus, ungulisqve ac adipe urſino, repletos invenerunt, & qvia, qvod alii in templis ſub ſpecie religionis, ille publicè fecerat, urbe eum ejecerunt.

XXX. Alogianos ſubjunge.

Hic primas merito tenet *ARIUS*, illud, *ut Hilarius dixit*, Antichriſti principium, turbidus ex Samoſatenianorum fœtido fonte rivus, ſtirps infelix ſtolonis Machometani: cujus ſectarii diutiſſime turbas in eccleſia dederunt. Presbyter fuerat Alexandrinus, & cum, defunctis Petro & ejus ſucceſſore Achilla, in electione epiſcopi poſtponeretur Alexandro, æmulatione motus, χριστομάχος factus eſt, multosqve erroris patronos invenit. Pulſus igitur fugit in Palæſtinam, & præter tres Euſebios, *Nicomedienſem, Emeſenum & Cæſarienſem*, multos alios in ſuam traxit ſententiam. Et qvanqvam damnatus erat in Nicæna Synodo: aulæ tamen & Cæſaris gynecæo ſe inſinuavit, & confeſſione dubia edita, nec juramento ad ſymbolum exhibitum, ſed ad chartam ſub ala conditam, per impoſturam præſtito, Conſtantini juſſu rediit Conſtantinopolin, ut vel invitis orthodoxis in communionem reciperetur. Sed cum totam noctem Alexander epiſcopus precibus inſumſiſſet, & Arius jam qvaſi triumphabundus in eccleſiam duceretur, ſic eum alvi laxitas inceſſit, ut divertens ad latrinas publicas, qvæ in proximo erant, medius crepans in cloaca, cum inteſtinis animam excerneret. Sed ecce fœcunditatem hydræ, qvæ vel mortua produxit innumera capita peſtifera! Etſi enim omnes ejus aſſeclæ *Ariani*, &, qvia Chriſtum ἐξ οὐκ ὄντων, ſeu ex illis, qvæ non ſunt,

extitiſſe, conditumqve fuiſſe contenderunt, *Exucontii* dicti ſunt, plures tamen inter eos ſectæ, diverſa de deitate Chriſti ſentientes, numerantur. *I. ipſi Ariani. II. Aëtiani* ab Aëtio, prorſus ἀθέῳ tandem facto, alio nomine *Eunonii*, ab Eunomio, ob animi errorem leproſo dicto, & ab Eudoxio, epiſcopo Conſtantinopolitano *Eudoxiani* vocati. Hi doctrinam Arii abſurdioribus adhuc erroribus conſperſerunt, & præterea vitiis impunitatem coneeſſerunt, dummodo ad normam præſcriptam crederetur. Qvia verò ob ſummam blaſphemiam & impietatem ab ipſis etiam Arianis ejiciebantur (Nam Conſtantinus Aëtium depoſuiſſe legitur) in cavernis convenerunt, & ob id nomen *Troglodytarum*, ſortiti ſunt. Eosdem, qvia Chriſtum dixerunt DEO non tantum ἑτερούσιον, ſed & ἀνόμοιον, *Anomios* appellatos eſſe meminimus. *III. Macedoniani*, à Macedonio, epiſcopo Conſtantinopolitano, πνευματομάχοι & *Tropici* Athanaſio, aliis *Mamthonii* vocati, de patre & filio utcunqve recte ſenſerunt, Spiritum autem S. creaturam & vim à Deo conditam, qvæ eſſentiæ diviſione ſingulis creaturis inſit, crediderunt: varii in confeſſionibus, & jam ad Homouſianos, jam ad Arianos accedentes. *IV. Dorotheani*, Deum, anteqvam filium genuiſſet, patrem potuiſſe vocari negarunt; *V. Mariniani* & *Pſathyriani*, potuiſſe affirmarunt. *VI. Duliani*, Dei filium δοῦλον i. e. ſervum Dei per contumeliam vocarunt. *VII. Semiarii ſeu Acaciani priores*, aut filium qvidem patri dixerunt coæternum, non tamen ὁμοούσιον, ſed ſaltem eſſentia ſimilem, nec tamen creaturam: aut de patre & filio recte ſenſerunt; de Spiritu vero S. ſecundum Arianos. *IIX. Acaciani poſteriores*, adhuc craſſiores, filium Dei dixerunt patri ὁμοούσιον κατὰ θέλησιν, imo ἑτερούσιον, qvin & ἀνόμοιον, idqve more Aëtianorum. *IX. Aëriani*, præterqvam qvod divinitatem Chriſti negarunt, nuptias cum Encratitis damnarunt, paſcha non celebrarunt. Hi, qvod preces pro defunctis eſſe fundendas negarunt, ab Auguſtino & Epiphanio ob id inter hæreticos non fuiſſent numerandi. Et ſi jejunia noluerunt certis diebus alligare, presbyterum æqvarunt epiſcopo, paſcha eodem die cum aliis non celebrarunt, potius ſchiſmatici fuiſſent dicendi, qvam hæretici. *X. Marcelliniani* à Marcello Ancyrano epiſcopo, & *Luciani* à Lucio. *XI.* illi, qvi, ut ait *Auguſtinus hæreſi LXXX.* coæternum patri filium confitebantur, ſed non ſemper fuiſſe credebant, qvos docendi gratia Danæus vocat *Nativitarios vel Initiarios. XII. Agnoëtæ*, dicti alias *Themeſtiani*, diviſi in *Damianos, Petritas & Paulianos*, qvi docuerunt, divinam Chriſti naturam qvædam ignorare, & referuntur inter Eutychianos,

nos. Arianiſmus autem, qvo non ſaltem juxta vexatam illam ſententiam Arii: ἦν, ὅτε οὐκ ἦν, id eſt: *Erat, cum nondum erat:* Chriſtus negabatur eſſe ab æterno, ſed & dicebatur corpus tantum, & non animam, ex Maria aſſumſiſſe (qvem errorem deinde defenderunt *Apollinariſtæ,*) tam ſubito ſumſit incrementa, ut, dicente Severo Sulpitio, *totus orbis ingemiſceret, & ſe Arianum miraretur.* Invenit enim hæreſis peſtilens multos propagatores & defenſores: ex epiſcopis qvidem *Urſacium* Myſium, & *Valentem* Pannonium, ob audaciam & impudentiam in concilio primum Sardicenſi, deinde in Ariminenſi denuo depoſitos: *EUSEBIUM Nicomedienſem* primo, poſt Conſtantinopolitanum: *Theogonium* Nicænum: *Theodorum, Eulalium, Euphronium, Placitum, Stephanum, Leontium Spadonem*, qvi ſeipſum exciderat, *omnes Antiochenos: Narciſſum* Neropolitanum: *Iſchyram* Marcotenſem impudentiſſimum Athanaſii criminatorem: *Euſebium Emeſenum: Euſebium Pamphili*, epiſcopum in Palæſtina Cæſarienſem hiſtoricum, qvi, etſi ad ſanam mentem rediit, tamen iterum ſecundum Baronium in apoſtaſian incidit: illius *ſucceſſorem* ACACIUM, Sardicæ primum, poſt Seleuciæ à ſynodo depoſitum, ſed non ſine maximis turbis: *Gregorium & Georgium & Lucium*, omnes Athanaſii ſucceſſores in eccleſia Alexandrina: *Auxentium* Mediolanenſem, à Papa Damaſo depoſitum: *Aſterium* Cappadocem ſophiſtam & omnes illos, qvi ante id vocari conſveverant *Meletiani*, dicti à Meletio, epiſcopo Lycopolitano in Ægypto, in qvæſtione etiam de lapſis ſchiſmatico. Et hos qvidem, præterqve eos multos alios ex epiſcopis habuit Arianiſmus ſectatores. Ex Imperatoribus autem patronos invenit *Conſtantium, Valentinianum*, qvi tamen in viam reductus eſt, *Valentem, Valentinianum II. Anaſtaſium*, qvem, cum prorſus dubiæ fidei eſſet, nonnulli Eutychianum appellant: ex imperatorum gynecæo *Juſtinam* Valentiniani II. matrem, cui Ambroſius reſtitit Mediolani, templum pro Arianiſmo poſcenti; ex gentibus *Gallos, Vandalos, Gothos.* Corripuit hæc hæreſis totum fere orbem, tranſiitq; in Ægyptum, Libyam, Scythiam ipſam, Pannoniam. Longobardi adhuc ſeculo ſeptimo peſte Ariana infecti fuerunt. orthodoxi in oriente decipiebantur; in oriente per ſcelus vincebantur. Qvi tres ὑποστάσεις ſeu perſonas deitatis credebant, ferebantur trium Deorum aſſertores & Sabelliani. Proſtrata jacebat fides Catholica; perfidia exaltabatur. Cumqve *Euſebiani* inter Arianos ſe non profiterentur Arianos, ſed publice nomen Arii averſati, varias fidei formulas conſcriberent, qvibus ſe procul ab hæreſi Ariana ſignificabant: hinc à

multis imperatoribus compulſi ſunt catholici epiſcopi, ut cum Arianis communicarent. Qvi nolebant, ejecti ſunt in exilium, ut Athanaſius: Euſebius Samoſatenus & Vercellenſis: Marcellus Ancyranus: Aſclepas Gazenſis: Paulinus Trevirenſis: Hilarius Pictavienſis: Lucifer Calaritanus. Tempore Theodoſii M. ſynodũ univerſalem auſi ſunt poſcere. Obtinuere illam Conſtantinopoli anno CCCLXXXI. Ibi cum illorum impietas detegeretur, ex oriente ſunt ejecti à Theodoſio. Hinc in occidente, cui præerat Valentinianus II. & Mediolani imprimis, turbas dederunt. Illius urbis epiſcopatum *Auxentius Arianus* qvondam ſuſceperat, intruſus per Conſtantium. Sed illi defuncto ſucceſſerat *S. Ambroſius*. Hoc antiſtite, *Auxentius junior*, ſub patrocinio Juſtinæ imperatricis, Valentiniani II. matris, petebat templum pro Arianis, & edictum pro illis impetrabat, ipſumqve Ambroſium ad diſputationem de religione coram imperatore provocabat. Ille judicem politicum recuſans, poſcebat diſputationem coram epiſcopis aut populo. Non placebat id aulæ, veneno hæretico per feminas infectæ. Cumq; jam templum vi eſſet occupandum, & Ambroſius ad necem qværeretur, populus cauſam ejus egit. Ut tumultus ſedaretur, ceſſit imperator, & de nulla niſi catholica religione toleranda edictum promulgavit. Refer præter Arianos ad hanc claſſem *Theopaſchitas, Photinum, Neſtorium & Eutycheten*. THEOPASCHITÆ *ſeu Deipaſſiani*, divinam in Chriſto naturam dixere fuiſſe paſſam. Ex qvo errore veriſimile eſt, ortum eſſe Neſtorii & Eutychetis errorem. PHOTINUS, Ancyrenſis ex Galatia, epiſcopus Sirmienſis in Pannonia, cum Samoſateno docuit, Chriſtum non, niſi ψιλὸν ἄνθρωπον fuiſſe, & tunc demum cœpiſſe, & initium ὑπάρξεως accepiſſe, cum in Maria conciperetur: ante ſecula enim non eſſe genitum. Unde *Photiniani* dicti etiam ſunt *Samoſateniani & Homuncioniſtæ*; à Marcello, Photini præceptore, *Marcelliani*. NESTORIUS, natus in oppidulo Germaniceorum Syriæ ad Euphratem, presbyter Antiochenus, poſtea epiſcopus Conſtantinopolitanus, totius diabolicæ neqvitiæ capax fuit inſtrumentum, vereqve totius eccleſiæ incendium, & officina blaſphemiæ, ut Socrates & Evagrius eum nominant. Presbyter ejus *Athanaſius*, aliis *Anaſtaſius*, qvocum ad *Theodorum, epiſcopum Mopſveſtæ* in Cilicia, virum magni nominis, & acerrimum Arianorum oppugnatorem, poſt annos CXIIX. in concilio qvinto œcumenico, ob phraſes perſonam Chriſti diſtrahentes, poſt fata damnatum, diverterat, ut & *Dorotheus* aliqvis, docuerunt è cathedra, qvod forte à Theodoro Mopſveſtano inaudierant, Mariam *non eſſe vocandam* Θεοτόκον *ſeu Deipa-*

parum, cum ab homine Deus naſci neqveat. Cum inde multi & imprimis Euſebius Rhetor offenderentur, Neſtorius ob id compellatus, effatum defendit: & docuit, *filium Mariæ, tanqvam alium, ediſſe, dormiiſſe, lacrymaſſe, mortuum eſſe; filium autem Dei miracula edidiſſe, tanqvam alterum, & filio Mariæ fuiſſe aſſeſſorem.* Nota eſt impia ejus vox: *Noli gloriari, Judæe: non Deum, ſed hominem crucifixiſti.* Qvi diſſenſum è clero & monachis conteſtabantur, hos indignis modis tractabat, & in publicum carcerem abduci & in exilium mitti curabat: ſymbolumqve edidit, in qvo verbis qvidem unum filium, ſed reipſa alium Deum profitebatur; alium hominem: & eo artificio multorum epiſcoporum ſubſcriptiones colligebat. *Cyrillus* contra, epiſcopus Alexandrinus, binis literis amice monuit, ut ne hæreſi nova turbaret eccleſiam. Sed Neſtorius illum per calumniam incuſavit erroris Apolliniſtarum, qvem poſtea Eutyches incruſtavit, qvaſi confunderet naturas in Chriſto, qvas ipſe diſtingveret, qvum *Mariam qvidem largiretur eſſe* Χριστοτόκον *&* Θεοδόχον, *i. e. Chriſtiparam & Deicapam, ſed non* θεοτόκον *ſeu Deiparam, qvia oporteat matrem eſſe antiqviorem & ejusdem eſſentiæ cum filio: natum igitur eſſe ex ea non Deum, ſed humanitatem Deo conjunctam, nec corporis paſſiones deitati* λόγȣ *competere: qvos eſſe in Chriſto filios, qvorum alter ſit per ſe homo, alter per ſe Deus: conjunctus inter ſe per paraſtaſin qvandam, cum Spiritus Sanctus* Joh. I. *in Jeſum deſcenderet.* Interim falſo Cyrillum arguit, qvaſi docuiſſet, divinitatem eſſe paſſam: & ex illa atqve humanitate unam eſſe factam naturam. Cyrillus, concilio provinciali Alexandriæ convocato, *XII. capitula, cum totidem anathematiſmis conſignata,* miſit tertiis literis ad Neſtorium, ut ſubſcriberet, ſi vellet videri orthodoxus. Romanus etiam & Antiochenus epiſcopi monuere eum, ut rectius ſaperet. Sed Neſtorius, qvia aulæ propior, impetrabat ab imperatore Theodoſio, ut ſilentium Cyrillo imponeretur. Et qvidem magnæ erat vir autoritatis, qvi hactenus contra Arianos, Novatianos, Macedonianos & alios hæreticos viriliter & pene tyrannice egerat. Anteqvam autem imperator ad Cyrillum ſcripſit, ille non tacendum in cauſa religionis ratus, *tres libros proſphoneticos de recta fide* ad eundem & ad imperatrices, Eudociam & Pulcheriam, miſit, ſimulqve *concilium œcumenicum* convocari petiit. Idem petivere Neſtorius & monachi Conſtantinopolitani, admodum à Neſtorio preſſi. Indictum eſt *Epheſi,* anno CCCCXXXI. in qvo qvid actum ſit, dictum eſt ſupra. Damnato Neſtorio, & in exilio in extremis Ægypti oris ita miſere mortuo, ut vermes ejus lingvam blasphemam exederent, &

terra ipſa dehiſcens eum deglutiret, turbæ non qvieverunt. Qvi eum defendebant, dicti ſunt ἀποδιορίζοντες q. *Segregatores*, qvia hominem & Deum ſeorſim ſtatuebant: item διαχωρίζοντες, i.e. *Dividentes*. Qvumqve *Origenis* ſcripta viderentur in nonnullis Neſtorio favere, inqve illis legeretur, *corpus Chriſti primum eſſe formatum in utero virginis, & poſtea eidem unitum eſſe* λόγον, *&, qvæ ante corpus fuerit, animam*: qvum etiam ex libris trium epiſcoporum, etſi jam defunctorum, nempe *Theodori Mopſveſtani*, *Theodoreti Cyrenſis*, *& Ibæ Edoſſeni*, *tria capitula* colligerentur, in qvibus Neſtorianiſmus ſtabiliebatur, nempe *I. unum ex Trinitate non eſſe incarnatum. II. Impaſſibilem Deum non eſſe carne paſſum. III. Deum ex Maria non eſſe natum*: aliiqve damnationem non minus horum omnium, qvàm Neſtorii urgerent; alii contradicerent, & imperator Juſtinianus tres dictos epiſcopos impiè ſenſiſſe cenſeret, edictoq; errores eorum damnaret: magnæ ſunt obortæ in eccleſia diſſenſiones. Alii damnationi ſubſcribebant; alii, & inter eos *Vigilius, papa Romanus*, in defunctos cenſuram ſtringi fas eſſe negabant, qvum ſynodus œcumenica Chalcedonenſis anno CCCCLI. eos non damnaſſet; alii etiam dubitarent, an Chalcedonenſe concilium propter illa tria capitula recipere poſſent: qvod qvi probabant, dicebantur *Synoditæ & Melchitæ*: qvi de eo dubitabant, vocabantur *Hæſitantes*: qvi idem rejiciebant, *Segregatores*. Hæc diſſidia ut componerentur, convocatum eſt *concilium Conſtantinopolitanum II.* anno IↃLIV. in qvo ſcripta trium præmemoratorum epiſcoporum ſunt examinata & damnata, ut patet ex ſuperioribus. Nihilominus ſeculo ſexto inveniebantur *Acœmetæ*, qvi nolebant dici Neſtoriani, & tamen unum de Trinitate negabant paſſum. Contra hos *Scythæ qvidam orthodoxi* robuſto utebantur argumento, qvia, ſi unus de Trinitate non eſt paſſus, neqve unus de Trinitate eſt natus, nec Maria poteſt dici θεοτόκος. Præterea errorem Neſtorianum ſeculo octavo, anno IↃCCXCII. *Elipandus*, metropolitanus Toletanus & *Felix Urgelitanus* in Hiſpania interpolarunt, exiſtimantes, *Chriſtum ſecundum carnem eſſe Dei patris filium adoptivum & nuncupativum, adeoq; duos in eo eſſe filios*. *Feliciani* qvidem in concilio Ratiſponenſi & Francofurtano feliciter ſunt repreſſi. Sed hodienum in oriente, nempe in Meſopotamia, Aſſyria, Babylone, Parthia, Media & Cathaja, *magni Neſtorianorum cœtus* inveniuntur, à qvibus Neſtorius præfertur Cyrillo. Qvia enim Coſrhoes, rex Perſarum, odio Heraclii imperatoris, omnibus Chriſtianis, qvi ſub eo degebant, interdixit, ne cum Heraclio & Epheſino concilio ſentirent; locum autem illis ſub ſe per-

permiſit, qvi Neſtorii partes ſeqvebantur: hinc factum eſt, ut hæreſis longe lateqve ſpargeretur. Nec dum illic locorum radices ejus evulſæ ſint: qvanqvam ſunt, qvi cenſent, hodie parum diſcriminis qvoad doctrinam de Chriſto inter hos eſſe & orthodoxos. *Patriarcha eorum*, qvem vocant Jacelich, ut ſuperiori ſectione docuimus, reſidet ad Tigrim in urbe Meſopotamiæ Muſul ſeu Moſal, & dicitur *patriarcha Babylonis*, cui *Bzovius in annalib. eccl. tom. 14. ad annum 1330. §. 21. Clementem VII.* dicit in urbe Camit ſeu Amed, in ſeptentrionali Meſopotamiæ parte, oppoſuiſſe patriarcham à ſe conſtitutum, ut Chaldæi poſthac ſubeſſent pontifici Romano: & ita Chaldæorum nationem, hactenus uni patriarchæ Babylonis ſubjectam, in duas partes eſſe diſtractam, qvarum una adhæſit *Neſtorianis*; altera *Romanis*: ſed paulo poſt patriarcham, Chaldæis à pontifice Romano præfectum, deſertum abiiſſe in provinciam Zemalbech ad fines Perſidis, potentiæqve ceſſiſſe patriarchæ Babylonis, qvi jam pacifice ſuis præſit. Idem teſtatur, Paulum V. anno hujus ſeculi X. literas miſiſſe ad *Eliam, patriarcham Babylonis*, & demonſtraſſe, qvid oporteat catholicum credere contra Neſtorium, remiſſumqve ab illo *Adan*, archidiaconum & archimandritam, qvi non tantum confeſſionem fidei ſuæ, ſed & commentarium à ſe juſſu patriarchæ compoſitum de conciliatione dogmatum Chaldæorum cum fide Romanorum exhibuerit. Qvia enim Chaldæi 1. *virginem Mariam vocant tantum Chriſti, non Dei genetricem*, 2. *& unam qvidem in Chriſto voluntatem & virtutem confitentur*, 3. *ſed duas perſonas*: prædictus Adas demonſtrare conatus eſt, *conciliari omnia poſſe*, 1. qvia ſic à Chaldæis virgo beatiſſima & Chriſti mater dicatur, ut non negetur eſſe Dei: 2. ſic una voluntas Chriſti ſtatuatur, ut voluntas voluntatem dicatur ſeqvi, & duæ in unum qvid conjungi & conſentire: & 3. ſic duæ perſonæ doceantur, ut in una tamen ſpecie, qvæ oculis conſpicitur, videatur unius filiatio. Dimiſſus qvidem eſt Adas honorificè, poſtqvam papæ principatum in eccleſia confeſſus eſt: ſed papas ab hoc tempore qvicqvam juris in Chaldæorum eccleſias ſibi vendicaſſe, aut Neſtorianam hæreſin totam miſſam eſſe à Chaldæis, non deprehenſum eſt.

EUTYCHES, ſuperbus & *αὐθάδης* monachus, archimandrita Conſtantinopolitanus, confutaturus Neſtorium, juxta illud:

Dum vitant ſtulti vitium, in contraria currunt: incidit alia parte in laqveos Gnoſticos: &, ut antea Cerdon, Marcion & Manes, Apollinaris etiam & Docitæ ſeu Phantaſiaſtæ, veram Chriſti humanitatem negarunt, relicto illi tantum corpore phantaſtico, ita ipſe *negavit, corpus Domini in*

utero

utero Mariæ factum eſſe noſtris corporibus conſubſtantiale, licet eſſet humanum. Ante unionem conceſſit duas fuiſſe naturas; poſt illam, cum Spiritus S. ſuper Mariam veniſſet, unam factam eſſe naturam: humanitatem in Chriſto à divina natum eſſe abſorptam, & proprietates naturarum confuſas: deitatem factam paſſibilem, & eſſe mortuam: Chriſtum potius deificatum, qvam Deum dici debere. Accuſatus erroris *in concilio provinciali Conſtantinopolitano* & damnatus, pertinaciter reſtitit, tandemqve confugit Alexandriam, & patriarchæ Dioſcoro, Cyrilli ſucceſſori, perſvaſit, ſe nihil à Nicæno ſymbolo difforme docere. Ille impetrabat ab imperatore, ut anno CCCCXLVII. *Epheſi* ſynodus haberetur, in qva cum ſub directione Dioſcori omnia confuſe & violenter agerentur, & Eutyches abſolveretur, dicta eſt *ſynodus λῃστρικὴ ſeu prædatoria:* cujus tamen decreta initio Theodoſius II. rata habuit. Sed Theodoſio ſucceſſor Martianus, monitus ab orthodoxis, poſt qvadriennium *Chalcedone qvartum Concilium œcumenicum* convocavit, in qvo Eutyches, Dioſcorus & omnes *συγχύοντες* i. e. *confundentes*, ſunt damnati, & fides, certa confeſſionis formula edita, purius aſſerta. Nihilominus *Petrus Cnapheus*, alias *Fullo*, patriarcha Antiochenus, & *Petrus Moggus*, patriarcha Alexandrinus, cum Eutychete ſenſerunt. Eccleſiam utramqve patriarchalem ab hoc tempore diu hæreſis Eutychiana turbavit, jam ſedes orthodoxis; jam hæreticis occupantibus. Qvin & inter papas Romanos *Honorius* inventus, qvi Eutycheti favebat. Sed *Acacius*, patriarcha Conſtantinopolitanus, animoſe ſe Eutychianis oppoſuit. Zeno imperator interim, edicto promulgato, qvod vocant *Henoticon* ſeu *Unitivum Zenonis*, juſſit, ut orthodoxi & Eutychiani in concordiam redirent, & ſe invicem qvodam ſyncretiſmo & religionis mixtura tolerarent: ipſeqve tandem Acacius, autoritate imperatoris faſcinatus, edicto ſubſcripſit. Sed patriarcha, qvi tunc Romanis præerat, reclamavit cum aliis rectius ſentientibus: factumqve eſt, qvod paulo ante diximus, ut, cum per Henoticon Zenonis concilium Chalcedonenſe contra Eutycheten aperte nec rejiceretur, nec probaretur, illi, qvi concilium rejiciebant, Διακρινόμενοι qvaſi *ſegregatores* vocarentur: reliqvi, qvi priorum imperatorum decretis pro concilio factis ſubſcribebant, dicerentur *Melchitæ*; qvi dubitabant, *Hæſitantes*. Anaſtaſius, qvi poſt Zenonem imperitabat, totus propendebat in hæreſin Eutychianorum ſeu Synchitarum, & audebat triſagio hymno hanc appendicem addere: CRUCIFIXUS PRO NOBIS. Graviter hic orthodoxos vexabat, & *Flaviano*, epiſcopo Antiocheno catholico, dejecto,

Seve-

Severum Eutychianum ejus loco intruſit. Qvi poſt illum præerat, Juſtinianus, acerrimum egit orthodoxæ fidei defenſorem: tandem tamen & ipſe, nimis uxori Theodoræ placiturus, nutare cœpit, & hæreſin *Aphthardocitarum*, qvæ erat peculiaris ſecta Eutychianorum, edicto firmavit. Juſtinus junior, Conſtantinus III. Mauritius & Phocas, etſi ubiqve inveniebantur Eutychiani orthodoxis permixti, nihil tamen in religione immutarunt. Heraclius tandem, conſentiente *Sergio*, patriarcha Conſtantinopolitano, *Ecthesin* pro illis Eutychianis, qvi dicebantur *Monotheletæ*, anno IↃCXXXIX. compoſuit, tam verſute conſcriptam, ut incautos facile fallere poſſet. Poſtea etiam Conſtans II. ejus nepos, autore *Paulo*, Conſtantinopolitano epiſcopo, monotheleta, *Typum* divulgavit, qvo ſilentium de controverſia indicebatur. Tandem anno IↃCLXXX. Conſtantinus Pogonatus, Conſtantis II. filius, *ſexto concilio œcumenico*, qvod vocatur *Conſtantinopolitanum III.* congregavit: in qvo catholica fides eſt ſtabilita, & Eutychianorum hęreſi, qvæ tam diu orbem fatigaverat, finis impoſitus. Sed anno IↃCCXI. *Philippus Bardanes* denuo eam incruſtavit, unde poſtea dicti ſunt *Bardoſanitæ*. Nec enim ſemper Eutychiani eodem veniebant nomine, ſed vel in XII. ſectas ſecti ſunt. *Acephali* inter eos (ſic dicti, vel qvod eorum autor ignoretur, vel qvod ſine capite i. e. citra patriarchæ ſui conſenſum convenirent ad rejiciendam doctrinam catholicam:) agnoverunt qvidem in Chriſto duas ſubſiſtentias, more Neſtorianorum: ſed eas cum ſuis proprietatibus eſſe confuſas in unam naturam ſtatuerunt. Dicti ob id etiam ſunt *Monophyſitæ*, contra qvos ex profeſſo ſcripſit Ruſticus Diaconus. *A Jacobo Zanzalo*, Syro, Dioſcori diſcipulo, ſeculo VI. dicti qvoqve ſunt *Jacobitæ*, & neſcio qva cauſa, *Caucobaptitæ*, *Angelitæ*, *Semidalitæ*. Scindebant ſeſe Eutychiani in duas diverſas factiones principales. *Timotheus Soloſaciolus* enim, epiſcopus Alexandrinus, duas Chriſti naturas in utero Mariæ dixit in tertiam qvandam naturam, velut in unam maſſam, conflatas, qvæ nec divina ſit nec humana: ſicut ex anima & corpore coaleſcit homo. Aſſeclæ ejus *Timotheani* ſunt dicti. *Alii* totam hanc conflatam maſſam dixerunt mortalem; *alii* immortalem. Qvi corpus Chriſti à conceptione usqve dixere fuiſſe corruptibile, dicti ſunt φθαρτολάτραι & σκηνολάτραι, qvaſi *Corrupticolæ*: item *Severitæ* ſeu *Severiani* à Severo, & *Theodoſiani*. Qvi idem ſtatuebant à conceptione fuiſſe incorruptibile, dicti ſunt ob id ἀφθαρδοκῖται, qvaſi *Incorruptibiles* & *Phantaſiaſtæ*: item ab anteſignanis, Juliano Halicarnaſſæo *Julianitæ*, & Cajano *Cajanitæ*. Cæterum, qvi inter

Eutychianos voluerunt correctiores & orthodoxi videri: naturam, qvam in Chriſto tacite ſtatuerunt tantum unam, publice nomine voluntatis interpolarunt. Cumqve ita unam in eo voluntatem Dei virilem docerent, dicti ſunt *Monotheletæ*, ſurculus incorruptibilium: qvibus acceſſiſſe diximus Honorium Papam & Juſtinianum. Superſunt hodienum magno numero Eutychiani, & in Meſopotamia, Babylonia, Syria, Palæſtina dicuntur *Jacobitæ* ſub patriarcha, qvi ſemper vocatur Ignatius, in urbe Caramit, qvæ eſt veterum Amida; in Ægypto *Cophthitæ* ſub patriarcha Alexandrino; in Æthiopia *Abyſſini* ſub ſuo Abuna; cis & ultra Euphratem *Armeni* ſub duobus patriarchis, ceu vocant, catholicis, uno in Armenia majore ſeu Turcomania ultra Euphratem; altero in minore & in Cilicia ſeu Caramania cis Euphratem. Qvia enim diuturno tempore multi inter epiſcopos Antiochenos & Alexandrinos fuere, qvi dogma Neſtorii fugientes de duabus in Chriſto perſonis, inciderunt in hæreſin de una in Chriſto natura & voluntate: hinc factum eſt, ut in Aſia & Africa Eutychianiſmus tam profundas egerit radices, qvæ tot ſeculis evelli neqviverunt. Pleriq; tamen jam, & præſertim Armenii, Alexandrini & Abyſſini, ſibi negant hæreſin Eutychetis placere. Qvi autem cum Jacobitis conſentiunt, infantes ſimul circumcidunt, baptiſant, cruce per ferrum ignitum inſigniunt, & ſacra cœna cibant.

Superſunt in numero Alogianorum *APOLLINARISTÆ*, dicti ab *Apollinario* Syro, egregio poëta: qvi, cum ſeculo IV. Julianus apoſtata Chriſtianorum ſcholas clauderet, omnem Hebræorum hiſtoriam usqve ad Saulem heroico carmine conſcripſit, & comœdias atqve tragœdias ad poëtarum Græcorum imitationem compoſuit. Docent Apollinariſtæ, filium Dei initium originis ſumſiſſe à virgine, ſic tamen, ut carnem de cœlo in uterum Mariæ deportarit: corpus ejus animam qvidem vegetativam & ſenſitivam habere, non autem mentem, cujus loco VERBUM ſit ſeu Deitas. Hanc ipſam Deitatem (ut videas eos plane Eutychianis Monotheletis occaſionem dediſſe) in triduana illa corporis mortificatione mortuam dixerunt, tanqvam in carnem, oſſa, pilos & totum corpus tranſmutatam, ut non ſit unio, ſed unitas & commixtio deitatis & carnis. Apolliniſtarum παράφυσιν & ſuperfœturam vocat Epiphanius *Antidico-Marianitas*, qvi Mariæ virginitati usqve adeo contradixerunt, ut affirmarent, eam poſt Chriſtum natum viro ſuo fuiſſe commixtam. Hos ab Helvidio vocarunt etiam *Helvidianos*.

XXXVI. Num etiam his ſeculis qvidam fuere, qvi contra unitatem & trinitatem DEI minus recte ſenſerunt?

Id ex dictis ſatis ſuperqve manifeſtum eſt. Refer igitur huc *Turcas*; refer *Arianos*, *Photinianos* & plerosqve *Alogianos*, ut & *Archonticos*, & alios *Gnoſticos*, qvi nihil aliud egerunt, qvam ut myſterium Trinitatis convellerent. Sed præter illos, qvos jam noſti, hic nota peſſimas Manichæorum & Marcionitarum reliqvias, *Hermianos* videlicet, ab Hermia, & *Seleucianos*, à Seleucio denominatos: qvi ſtatuerunt materiam mundi Deo coæternam, & ex ea non Deum, ſed angelos, produxiſſe creaturas; malumqve eſſe partim à Deo, partim à materia: & Chriſtum, poſt aſcenſionem in cœlum, carnem ſuam in ſole poſuiſſe, nosq; carne non eſſe reſurrecturos. Adjunge his *Audianos ſeu Audæos* & *Anthropomorphitas*, qvi Deum ſibi finxerunt cogitatione carnali in ſimilitudinem imaginis humanæ: qvorum ſurculus eſt hæreſis *Melitoniorum*, qvi imaginem Dei non in anima, ſed in corpore hominis qvæſierunt. Huc etiam refer *TRITHEITAS*, qvi tres Deos ſtatuerunt à ſeſe ſeparatos, vel ſaltem tribus naturis & eſſentiis diſtinctos: *Triformianos*, qvi divinam eſſentiam cogitant in tribus hypoſtaſibus perfectam; in ſingulis perſonis, qvas tanqvam partes Dei definiunt, imperfectam: *Tetratheitas*, qvi præter tres divinas hypoſtaſes qvartam eſſentiam exiſtere crediderunt, qvæ trium communis eſſet & ſe tribus illis communicaret, propter qvam communicationem Dii fierent: *Metangiſmonitas* tandem & *Metangæos*, qvi ſic eſſe in patre dicebant filium, qvomodo vas in vaſe; & in patre, tanqvam loco majore, filium, tanqvam ſubſtantiam minorem, ineſſe garriebant.

XXXVII. Qvos Juſtitiarios ſeu Catharos & Operiſtas in hac eccleſiæ ætate deprehendiſti?

Aërianos, Arianos, qvos nominat Philaſter *Encratitas*, jam dixi damnare nuptias. Eas enim à DEO eſſe negantes, nihil poſſident qvicqvam, & eſcas nonnullas abominantur, qvas Deus cum benedictione humano generi tribuit. Ante omnes autem alios eminuere *DONATISTÆ*, *Montenſes* & *Parmeniani*, qvi ſe ab omnium aliorum cœtu ſeparantes, & dogmati Ariano de filio, patre minori, conſentientes, & purgationes qvasdam magicas uſurpantes, docebant, eccleſiam DEI in his terris eſſe ſine ruga & macula, & de toto terrarum orbe, præterqvam

in Africæ & *Donati parte*, ut loqvitur Auguſtinus, periiſſe, & ex peccatis hominum eandem illud detrimentum paſſam, ut ſancta & catholica eſſe deſierit. Sacramentorum etiam efficaciam ex miniſtri præbentis dignitate metiebantur, & rebaptiſabant eos, qvi catholicorum baptiſmo erant tincti. Fuerunt inter eos *Circumcelliones*, qvi in monachatu viventes, facinus laudabile interpretabantur, ſi adverſarios qvosvis obvios trucidarent. Hi ſi ſeipſos, longo ante tempore opiparis delitiis ſaginatos, ex alto præcipitarent, aut alio modo violentam mortem qværerent, felices ſe arbitrabantur. Hinc ſunt *Pattaloronchitæ*, ut vocat Auguſtinus hæreſi LXIII. *ſeu Silentiarii*, qvi in tantum ſilentio ſtudent, ut naribus & labiis digitum opponant, ne vel ipſam taciturnitatem voce præripiant. *Euſtathius*, Sebaſtiæ in Armenia epiſcopus Macedonianus, monaſticæ diſciplinæ autor, in concilio Cæſarienſi depoſitus, & in ſynodo Gangrenſi damnatus, nuptiarum & ciborum qvorundam uſu interdixit, τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως ἕνεκα. *Joviniani*, homines poſt baptiſmum peccare inficiati, omnia peccata eſſe æqvalia dixerunt, & Mariam in partu virginem manſiſſe negarunt. Hos nonnulli virginitatis admiratores nimii, ideo etiam inter hæreticos numerant, qvia conjugatos virginibus æqvarunt, & jejunia aliasqve exercitationes corporales inter res adiaphoras habuerunt. Nota hic porro *Meſſalianos*, *Euchitas* & *Euphemitas*, qvi etiam *Martyrianos* ſe vocarunt, & precationi totam ſalutem adſcripſerunt; poſt preces prolixè habitas laborare nefas duxerunt; ſacramenta contemſerunt, aut pro re adiaphora & indifferente habuerunt, qvaſi caro non proſit qvicqvam: revelationes, decepti à dæmone, ſe vidiſſe jactitarunt, & ob id *Enthuſiaſtæ* dicti ſunt: Satanam, ut mala averruncaret, coluerunt, & hanc ob cauſam *Satanicos* vel *Satanianos* ſemetipſos appellarunt: omnium etiam bonorum communionem habuerunt. Inter omnes noti ſunt *PELAGIANI* & *Cæleſtiani*, à *Pelagio* Britone monacho, & ejus ſectatore *Cæleſtino* dicti: qvi cum Juliano, epiſcopo Campano docuere, Adamum lege naturæ, etiamſi non peccaſſet, moriturũ fuiſſe; ipſi ſoli lapſum nocuiſſe, non aliis; in nos enim tranſire peccatũ, non propagatione, ſed imitatione; non eſſe peccata concupiſcentiam & libidinem, qvæ nobis ineſt; nec peccatum originale parvulis ullum ineſſe; eos, etſi non baptiſentur, ſalvos fore, extra tamen regnum Dei: nos reliqvos αὐτεξουσίᾳ & libero arbitrio (qvod ſit ad bene agendum & legem implendam ſine Dei gratia αὐτάρκες & ſufficiens) bonos vel malos eſſe; qvemq; poſſe gratiam Dei meritis acqvirere, qvũ ea ſecun-

cundum merita & fidem, qvam ex natura eſſe cenſent, detur; poſſe ſanctos ſine peccatis vitam degere. Errorem hunc, qvo gentiliſmus in eccleſiam invectus eſt, Pelagius hauſit jam grandævus, vir hactenus doctrina & ætate ſpectabilis, ex ſcriptis *Ruffini Aqvilejenſis:* qvi illum imbiberat *ex libris Origenis periarchon:* ſicuti Origenes eundem debet *philoſophis illis,* qvi *ἀπάθειαν & ἀναμαρτησίαν* i. e. impaſſibilitatem ſeu imperturbationem & impeccantiam ſeu immunitatem à peccando docuerunt. De qva impeccantia ſeu de vivendo ſine peccato Origenis diſcipulus, *Evagrius Ponticus,* peculiarem librum edidit. Cum autem catholici adverſus Pelagium urgerent gratiæ neceſſitatem, eam qvidem & ipſe conceſſit, ſed per illam intellexit gratiam naturalem per naturam libertati voluntatis conceſſam; aut ſupernaturalem qvidem, ſed externam, in doctrina legis poſitam; aut talem, qva non adjuvemur à Deo ad non peccandum, ſed qva ab illo peccata ignoſcantur; aut tandem talem Chriſti gratiam, qvæ non per Spiritum ſanctum intellectum illuminet & vires ad non peccandum conferat, ſed qvæ in doctrina & exemplo Chriſti conſiſtat, idq; tantum præſtet, ut facilius poſſimus; adeoqve ſit qvidem utilis, ſed non neceſſaria, qvaſi non opus ſit ad ſingulos actus bonos Dei auxilio, qvum ille prius à nobis exſpectet ſtudium & virtutis amorem, fideiqve initium, qvam nos adjuvet. Docuit igitur eadem opera, prædeſtinationem fieri ex prævisis liberi arbitrii meritis, qvaſi bonus virium naturalium uſus ſit unica prædeſtinationis cauſa. Sed *ab Auguſtino* variis ſcriptis eſt confutatus, *in concilio Carthaginenſi & Milevitano* damnatus, ab *Imperatore Honorio* exilio mulctatus. Ejus ſectatores dicti ſunt *Synergiſtæ,* qvia in converſione peccatoris tres cauſas concurrentes poſuere, verbum, voluntatem hominis & auxilium Dei. Seculo ſexto *Fauſtus, Rhegienſis epiſcopus,* cum contra hæreſin Prædeſtinatianorum, qvi omnia abſolutis Dei decretis fieri, adeoqve omnes, qvi pereunt, per prædeſtinationem neceſſitantem peccare & perire dixerunt, acrius refutaret, in contrarium Pelagianorum errorem lapſus eſt. Sed catholici in oriente & occidente ſe illi maſcule oppoſuere, & in concilio Arauſicano II. anathema eidem dixere. Concludant Juſtitiariorum cœtum *Nudipedales,* qvos ſemper nudis pedibus obambulantes monachi nonnulli adhuc ſtulte imitantur: & alii monachi, *Feri* dicti & *inhumani,* alias *Girovagi,* qvi hominum commercia fugientes, eſcam cum illis non ſumſerunt, *ut teſtatur Auguſtinus hæreſi LXXI.*

XXXIIX. An etiam his ſeculis ſuperfuere Traditionarii & ejusmodi hæretici, qvi præter ſuperiores errores, aut libros canonicos rejecerunt, aut aliqvid defenderunt, qvod ex S. libris probari neqvit?

Primi hic ſunt *Coluthiani*, qvi contradicturi Marcionitis, malorum autorem DEUM ſtatuentibus, non diſtingventes mala culpæ & pœnæ, Deum nec ſupplicia nec pœnas ſceleratis immittere dixerunt, id eſt, juſtitiam Dei negarunt. Seqvuntur *Tertullii*, qvi docuerunt, per μετεμψύχωσιν animas ſceleratorum in dæmonas, vel in animantia iis vitiis ſimilia, qvibus ipſi viventes addicti fuiſſent, converti: *Mirabiliarii*, ſeu *Miracularii*, qvi eorum veram eſſe doctrinam ſtatuerunt, qvi miraculis eam demonſtrare poſſunt, & ita non ad ſcripturas, ſed ad miracula auditores ablegarunt: *Enthuſiaſtæ* ſeu *Enthei*, qvi ecſtaſi ſe rapi finxerunt, ut cum Deo vel ſpiritu ejus loqvi viderentur. Qva arte olim uſus Machomet orbem decepit, & noſtro tempore, *Anabaptiſtæ*. Agmen hoc comitabantur *Gnoſimachi*, qvi ſtudium ſcripturæ in laicis non probabant, ignorantiam fovebant, fidem implicitam cum noſtris pontificiis commendabant: *Marcoſii*, qvi moribundos unxerunt, & baptiſmum atqve omnia ſacra, ignota lingva adminiſtrarunt: *Vincentius Victor*, qvem Auguſtinus refutavit dicentem, animas noſtras eſſe de eſſentia divina creatas, nec eſſe ſpiritus, ſed corpora, nec ex traduce propagari, ſed novas ſingulis inſufflari, easqve ante omnia peccata peccatrices eſſe: *Ethnophrones*, qvi ſe Chriſtianos profeſſi, gentium tamen inſtituta non pauca ſeqvebantur. *Ecebolii*, rhetorem Ecebolium imitati in profeſſione fidei, qvam pro principum religione mutavit, antea Chriſtianus; mox ſub Juliano paganus; poſtea iterum Chriſtianus: *Staurolatræ*, qvi crucem Chriſti coluere, dicti qvoqve *Chazzinzarii*, & à ſuperſtitioſo jejunio *Azziburi*: *Collyridiani*, qvi ex inſtituto muliercularum qvarundam collyrides ſeu placentas tortiles in nomen Mariæ obtulerunt, ut dicit Epiphanius, eamqve ut reginam cœli coluerunt. Qvos imitatus eſt ſeculo qvinto *Petrus Cnaphæus*, epiſcopus Antiochenus, ſupra jam inter Eutychianos relatus, qvi omnibus precibus Dei genitricis nomen immiſcuit, idqve lege confirmavit. Et qvidem, qvi tempora diligentius ſcrutantur, qvibus virgo Maria cum Collyridianis in eccleſia invocari & religioſe coli cœpit, illi occaſionem ſuper-

ſuperſtitioni à tempore Neſtorii datam eſſe æſtimant. Qvia enim ille Chriſtum diviſit in duos filios, & eum, qvi virgine natus erat, negavit Deum: catholici bina illa verba; Μαρία θεοτόκος: *Maria mater Dei:* ſæpius inculcabant. Pingebant etiam infantem in ulnis matris, ut filium Dei ex homine natum docerent eſſe colendum. Sed ille cultus, qvi initio tantum filio dabatur, pedetentim matri eſt etiam tributus, imo matri absqve filio datus; & eccleſiaſtici oratores certatim incubuerunt variis encomiis & epithetis beatæ virgini tribuendis. Seqvioribus etiam ſeculis officium qvotidianum; in ſeptem horas canonicas diſtinctum, in honorem ejus non minus atqve ipſius Divinæ majeſtatis inſtitutum eſt: & qvicqvid filio Dei debetur, id totum translatum ad matrem: qvod tamen ſeculo XII. D. Bernhardo, etſi alias in laudibus eccleſiæ admodum profuſo, haud probatum eſt. Ab hoc tempore qværi cœpit, an Maria ſit in peccato originali concepta, nec ne: de qva qvæſtione inter ſe Franciſcani & Dominicani digladiati ſunt, donec, qvod concilium Tridentinum non audebat, pontifices noſtræ ætatis peragerent, & ab omni peccato Mariam virginem eſſe natam immunem decernerent.

XXXIX. Qvinq; horum ſeculorum hæreticos ſubjice qvæſo in tabella ſub oculos, ut, qvo qvisq; vixerit tempore, cognoſcam.

Ariani cum ſuis complicibus, *Coluthiani, Donatiſtæ* cœperunt ſub Conſtantino M. circa A. C. 320

Archontici, Theopaſchitæ, Photiniani, Aëtiani, Duliani, Aſteriani, Acaciani, Semiariani, Pattalorinchitæ, Eunomiani, Silentiarii, & Nativitarii ſub Conſtantino. 340

Macedoniani ſeu Pneumatomachi & Luciferiani ſub Juliano. 361

Joviniani ſub Joviano. 363

Audiani, Aëriani, Meſſaliani, Lucianiſtæ ſub Valente. 370

Priſcillianiſtæ, Tertulli, Apollinariſtæ ſub Gratiano. 376

Antidicomarianitæ, Helvidiani, Colliridiani ſub Theodoſio majore. 390

Anthropomorphitæ, Melitonii, Triformiani, Abelonitæ, Metangiſmonitæ, Pelagiani, Prædeſtinati, Patriciani, Paterniani. ſub Arcadio. 400

Aſcitæ, Neſtoriani, Nudipedales, Feri, Heicitæ ſub Theodoſio Juniore. 430

Eutychiani, Barſaniani, Monophyſitæ ſub Martiano. 450

Petrus Cnaphæus ſeu Fullo & Petrus Moggus ſub Leone Thrace. 470

Timotheani, Acaciani ſub Zenone. 480

Ace-

Acephali, Tetratheitæ ſub Anaſtaſio. 500
Agnoëtæ, Severitæ ſub Mauritio. 590
Tritheitæ, Jacobitæ, Armenii, Monotheletæ, Machometiſmus & Papiſmus ſub Phoca & Heraclio circa annum. 600
Theodoſiani & Cajanitæ ſub Juſtiniano II. 690
Feliciani & Gnoſimachi ſub Conſtantino VII. & Irene. 790

XL. Habesne, qvod de gentiliſmo & Judaiſmo horum temporum annotes?

Non deſiit eccleſia, ut lilium, eſſe inter ſpinas. Multi ex gentibus & Judæis ſunt converſi: plures evangelio fores præcludebant: nonnulli fidem receptam ejurabant: magna pars ſacram ſcripturam *Talmude* Judaico & *Alcorano* Machometano permutabat. Inde factum, ut non ſine cauſa *Brerewodus Anglus* nuper in ſcrutinio religionum ſcripſerit, ſi XXX. partes orbis cogniti conſtituantur, qvinqve tantum ex illis eſſe Chriſtianorum; ſex Machometanorum; XIX. reliqvas paganorum. Qvumq; filii hujus ſeculi prudentiores ſoleant eſſe filiis lucis: hinc factum, ut in ſeculo ſemper inventi ſint *philoſophi, qvi ſe Chriſto oppoſuere.* Et qvidem, ſi in gentibus hac eccleſiæ ætate aliqvos invenis, ut *Libanium ſophiſtam, Jamblichum & alios,* qvi gentiles Deos defenderunt: qvos errores defenderint, ex illis, qvæ cognoviſti, cogita. Si qvoqve varias gentes in cœno ethnico adhuc hæſiſſe deprehendis, id non Deo, ſed ipſis ad lucem evangelii more nycticoracis ad ſolem cœcutientibus adſcribe. *JUDÆOS* qvod attinet, illi non ſemel jugum ſervitutis, ut *ex qvæſtione LV. eccleſiæ Moſaicæ* manifeſtum eſt, excutere conati, ſubinde ob rebellionem & ſcelera in ordinem redigendi fuerunt. Qva autem doctrina poſt Meſſiam, qvem negant exhibitum, uſi ſint, *Chriſtianus Gerſon, converſus Judæus, in refutatione Talmudis lib. 1. cap. 28.* clare demonſtrat. Cum enim in ſectas eſſent ſciſſi, & ſinguli ſuorum doctorum placita ſeqverentur, tandem *R. Juda,* ſub Antonino Pio, A C. CXL. qvod à multis ex ore majorum annotatum, inqve ſchedulis ſcriptum invenit, in VI. libros collegit, & primam partem *TALMUDIS* confecit, eamqve *Miſchnajot* ſeu ſecundam legem vocavit. Cui addidit deinde *Rabus,* ejus diſcipulus, interpretationem nomine *Bareitha:* Poſt annum Iↄ. adjecerunt *Rabina R. & Aſchai Gemaram,* tanqvam op9 perfectum. Qvod iterum explicuerunt alii commentario, qvem *Thoſphot* vocant. Tandem *Babylonico Talmude* (ſic enim vocant omnes hoſce ridiculos barbaros, blaſphemos, nullo ordine digeſtos

ſtos libros, qvorum tamen autoritatem ſcripturæ præferunt) circa A. C. cIↄCL. *R. Salomon* ultimam operi manum adjecit. In qvo qvas in legem, veritatem, naturam, ipſumqve Deum voces eructent, qvis ſatis enarrabit? Somniant regnum Meſſiæ temporale: idqve tam monſtroſis & ſe invicem conficientibus opinionibus deſcribunt, ut dignas non judicem eas qvisqvilias, qvibus has conſpergam paginas. Unicum noto qvod præter Talmudem etiam *paraphraſes in libros V. T.* impenſe venerentur, qvas vocant *TARGUMIM*: inter qvas prima eſt *Babylonica Onkelos* in univerſam legem; altera *Jonathani in Prophetas*; tertia *Hieroſolymitana in Proverbia, Jobum & Pſalmos*; qvarta tandem *in reliqva Hagiographa.* Sed nec Talmudiſtici, nec Targumici libri cœcis Judæis ſufficiunt. Ideoqve & traditiones non ſcriptas *CABBALAM* nominatas, jactitant, qvibus μετεμψύχωσιν & errores putidos alios ſtabiliunt, magiamqve exercent. De *SCHEMHAMPHORASCH*, qvo nihil non fieri poſſe, & qvo Jeſum omnia miracula peregiſſe mentiuntur, qvum putent illud periiſſe, nihil dico: nihil etiam de aliis eorum nugis, non dignis, qvæ pios fatigent.

XLI. Si qvid de monachis habes, qvod mea ſcire intereſt, id age produc in medium. Nam illos, ſi ſuperſtitionem eorum conſidero, ad cœtum malignantium pertinere, ob varias ἐθελοθρησκείας mihi perſvaſiſſimum eſt.

Recte qvidem. Id tamen interea certum eſt, doctores eccleſiæ præſtantiſſimos, ſub qvibus, qvarto ſeculo incunte, monaſtice primum cœpit, non modo ſolitarium gen9 vitæ approbaſſe, ſed etiam adornaſſe. Monaſticam vitam per ſe non reprehendimus. Eſt enim res media, qvæ ſecundum ſpeciem, finem ac circumſtantias, vel bona vel mala eſt. Ideoq; non ſimpliciter culpamus inſtitutũ priſcorum, qvi vel ſævientium perſecutionum fuga, vel rerum divinarum in ſeceſſu commodius meditandarum ſtudio, vel etiam, *ut Dionyſius Exiguus ex autore vitæ S. Pachomii ait*, martyrum paſſiones, ſincerumqve in Chriſtum confeſſionis affectum imitandi deſiderio, è tumultu hominum ſeſe ſubduxerunt, & vel in eremo, vel in aſceteriis ad opus Dei ſeſe præpararunt. Confer, *qvæ Eraſmus in vita D. Hieronymi habet, qvam ejus operibus præfixit.* Sed cum illis monachos, & cœlibes ſacerdotes atq; epiſcopos, noſtrorũ temporũ, compa-

rari debere, pernego. Hi enim characterem antichriſti præcipuum præ ſe ferunt, legiqve divinæ impune inſultantes, deteſtando otii pulvinari utplurimum incubant, nec ullo honeſto labore lacertos validos occupant. Sunt horrenda illa locuſtarum colluvies, ex tartarei putei fumo nata, *Apoc. IX. 3.* Nam denſis agminibus omnia pervolitantes, lucem evangelii obfuſcant, nec gramen aut herbas lædunt (fœno enim non paſcuntur monachi) ſed homines miris præſtigiis effeminatos miſere diſcruciant. Sunt ſimiles eqvis ad prælium paratis, ut videas ferociam ad nocendum. Coronas geſtant in capite, ſi verticem attonſorum adſpicias. Faciem oſtentant humanam, ut artes eorum in rebus agendis veteratorias caveas. Capillis muliebribus blandiuntur, & errores blanditiarum lenociniis involvere ſciunt. Leoninis dentibus minantur, & in nocendo ſunt ſæviſſimi. Loricis ferreis armantur, potentiſſimorum orbis principum autoritate ſubnixi. Terrent ſonitu alarum, & anathematiſmis contradicentes exanimant. Caudis tandem ſcorpionum inſidiantur, & ſuperſtitioſarum opinionum virus incautis inſtillant, ut recte videatur *Palingenius lib. V.* ceciniſſe:

Hos fuge. Peſtis enim nulla hac immanior. Hi ſunt
Fex hominum, fons ſtultitiæ, ſentina malorum,
Agnorum ſub pelle lupi: mercede colentes;
Non pietate DEUM.

Qvo etiam tendit vetus epigramma:

Vos monachi, veſtri ſtomachi ſunt amphora Bacchi.
Vos eſtis, Deus eſt teſtis, deterrima peſtis.

XLII. *Egregiam ſane monachorum ex Apocalypſi picturam! Sed qvi monachi ſub imperatoribus orientalibus præreliqvis inclaruerint, indica.*

Originem monachorum, qvi à communione generis humani abſtinentes, peculiari habitu, ſub voto cœlibatus, paupertatis & cœcæ obedientiæ clauſtris ſe includunt, nonnulli ad Eſſenos Judæos referunt; alii inepte ad Johannem Baptiſtam; qvidam ineptius ad Eliam & prophetas: nonnulli ineptiſſime cum Boulduco ad antediluviana tempora, nempe ad Sethum & Enochum. Pleriqve ANTONIUM in Ægypto fundamenta infelicis monachatus jeciſſe ſtatuunt: cujus imitatores in re periculoſa fuerunt *Malchus* ab Hieronymo, & *Onuphrius* à Paphnutio, florido ſtylo deſcripti, & præter hos *Petrus Thebeus, duo qvidem Macarii*, &

non-

nonnulli alii aſſeclæ vanæ ſuperſtitionis: qvæ tantas ſubito vires ſumſit, ut *Pachomius qvidam* VII. millia in Thabenna, inſula Thebaidis, & *Serapion* juxta Arſenoiten circiter X. millia monachorum ſub ſe habuerint. Non tamen negandum, plures viros inſignes, & donis excellentibus præditos, huic vitæ generi ab initio fuiſſe mancipatos. *Ipſe Antonius*, natione Ægyptius, etſi literarum rudis, ſcripturas tamen divinas & memoriter audiendo tenuit, & prudenter cogitando intellexit, *ut ait Auguſtinus in prologo libri de doctrina Chriſtiana.* Autor vitæ ejus, qvi creditur eſſe *Athanaſius*, dicit, eum ad auditam in eccleſia evangelii lectionem, qva perfectio illis tribuitur, qvi omnia ſua vendita dant pauperibus, diſtracto patrimonio, primo in locis à villa ſua paululum remotioribus; tandem in eremo pietati indulſiſſe: precibus, vigiliis & jejuniis corpus adverſus illecebras carnis & inſidias, atqve terriculamenta ſpirituum malignorum vallaviſſe: vitæ integritate, morum gravitate, miraculorum etiam virtute, & dono infirmos & dæmoniacos curandi ſe omnibus commendaſſe: viſionibus præterea cœleſtibus eruditum, abſentia & futura prædixiſſe: adverſus ſophiſtas & philoſophos gentilium, ut & Arianos, atqve alios hæreticos, fortiter depugnaviſſe: & plures ad monaſteria condenda ſuo invitaſſe exemplo. *Hieronymus addit:* Antonio huic, cum jam nonaginta annos vitam cœleſtem in terris egiſſet, hanc cogitationem incidiſſe, nullum ultra ſe perfectum monachum in eremo conſidere: at illi per noctem qvieſcenti revelatum eſſe, alium interius multo meliorem ipſo latere, ad qvem viſendum deberet properare. *Paulus* hic erat *Thebæus*: qvi, cum perſecutionis procella gravis ſub Decio detonaret, puer qvindecim annorum in deſertum confugerat, & in ſpelunca jam XCIIX. annos in orationibus conſumſerat, corvo ei cibum; palma veſtimentum; fonte potum præbentibus. Ad qvem cum pervenit Antonius, in difficili itinere à prodigioſo hippocentauro & ſatyro non tam læſus, qvam adjutus, inſtare jam mortis articulum Paulo didicit. Sed pallium Athanaſii, uti juſſus erat à Paulo, allaturus, qvo corpuſculum jamjam exceſſuri obvolveretur, morienti præſto eſſe non potuit. Sepulturam tamen ejus curavit, duorum leonum opera adjutus, qvi humum pedibus egerentes, foſſam hominis capacem effoderunt. Sive Hieronymus exercendi ingenii cauſa luſerit, dum hæc ſcribebat, *ut ex Eraſmo Magdeburgenſes centuria IV. cap. X. opinantur*, ſive vere ita omnia contigerint, adſcribenda hic fuerunt, qvæ de primis vitæ ſolitariæ conditori-

 bus

bus antiqvitus prodita ſunt. Qvibus qvanto diſſimiliores ſunt moderni monachi, qvos nulla unqvam angit ſolitudo, qvia in cœnobiis ſemper ſuis ſtipantur ſodalib9, qvosq; nulla ſollicitos habet penuria, qvia culina aut aliorum liberalitas illis ſemper ciborum nidorem; cella vini fragrantiam objicit: tanto minus habent, qvod ex vita Pauli & Antonii in ſuæ monaſticæ laudem conqvirere poſſunt. Antonii diſcipulus, *HILARION*, qvod viderat præceptorem facere in Syria, imitatus eſt in Palæſtina: vir, *ſi Hieronymo & Sozomeno fides habenda eſt*, tantis miraculis conſpicuus, qvæ in apoſtolis mirareris. Nec tamen conſenuit in Palæſtina: ſed ſæpe loco mutato, ut honorem fugeret & importunitatem, cui ſilentium & vitam ignobilem præferebat, Ægyptum, Siciliam, Dalmatiam, Cyprum, & alia loca adiit, & tandem LXXX. ætatis anno, poſt LXX. pene annorum in eremo ſervitium, defunctus, *Heſychio* diſcipulo teſtamento omnes ſuas divitias reliqvit, evangelium ſcilicet & tunicam ſaccineam, cucullam & palliolum. In Syria monaſticen inſtituit *qvidam Julianus*, qvem adeo domuiſſe corpus ſuum & ſe maceraſſe *ſcribit Sozomenus lib. 3. cap. 14.* ut carnis nihil propemodum præter cutem ſolam & oſſa circumferret. Apud Scythas, Thracas, Indos, Perſas, aliosqve barbaros, monachorum & virginum choros *Chryſoſtomus* affirmat fuiſſe, *ſermone 13. in Rom. IIX. Seculo IV.* novum inſtitutum monaſtices uſu receptum eſt, ut *in columnis immoti ſtantes*, vitam duriorem dicam, an ſuperſtitioſiorem, tranſigerent. Inter qvos præcipuus *Simeon Stylita* ſeu *Columnarius & Columella*, variis miraculis in eccleſiaſtica hiſtoria notus, in columnis minoribus annos VII; in columna qvadraginta cubitorum annos XXX. explevit, *ut eſt apud Evagrium & Nicephorum*, relicto *Daniele* ſuæ ſtoliditatis ſtulto imitatore. *Meletius*, patriarcha Antiochenus, rectius ſapuit: qvi, cum inviſeret Simeonem Stylitam, vinctumqve arcte ferro videret, fabro accito, ſolvi juſſit vincula: amanti Deum ſatis pro vinculo mentem eſſe ratus. Sic cum *Alcibiades martyr*, more ſolito, *ut eſt apud Euſebium libro 5.* in carcere ſqvalide viveret, nec præter panem & aqvam qvicqvam in cibum uſurparet: *Attalo* revelatum eſt, non recte facere Alcibiadem, qvod creaturis Dei nō uteretur, aliisqve offendiculum præberet. Ego interim horreſco, qvoties lego, qvæ de Simeone Stylita in vitis Patrum, omni veritatis lege poſthabita, dicuntur. Et tamen fabulæ inveniunt admiratores. Sunt, qvi tres, vel qvatuor Simeones Stylitas fuiſſe volunt, de qvibus vide *Rosweydum lib. 1. de vitis Patrum*. Cæterum *alii* monachorum nunqvam panem attigerunt;

Alii

Alii jejuniū totis ſeptimanis continuarunt. *Alii* jujes die noctẽq; hymnos cōcinuerunt,ſibi invicē tripertito tempore ſuccedentes, *Acœmetæ ſeu Inſomnes* dicti. *Alii* catenis ſemetipſos ferreis corpore nudo conſtrinxerunt, extrinſecus cilicio duntaxat induti. *Alii* uſum lingvæ prorſus ejurarunt, nec unqvā vocem emittere viſi ſunt: qvalis fuit *Joh. Silentiarius* circa annū CCCCLXXX. Probiores fuerunt monachi, qvi literis & ſcriptis eccleſiæ profuerunt, ut *Iſidorus Peluſiota*, cujus decem epiſtolarum chiliades memorat Nicephorus: *Thalaſſius*, Hecontadibus qvatuor ſeu ſententiis egregiis de præcipuis articulis dei collectis clarus: *Marius eremita*, aphoriſmorum ſeu gnomarum de lege ſpirituali autor. Et hi qvidem in ſeculo V. In VI. floruerunt *BENEDICTUS*, Nurſinus Italus, ordinis fœcundiſſimi autor: qvem miraculis multis & inſigni pietate claruiſſe ajunt: *Placidus*, cum ſuis fratribus à Manitha duce Saracenorum martyrio coronatus: *Caluppa Gallus*, qvi in exciſa rupe cellam ſibi fabricavit, & ſe tentandum diabolo ſponte expoſuit. Cui ſi id accidiſſet, qvod *Antonio cuidam Burdegalenſi*, qvid mirum? Illum enim, cum relicta functione annos circiter IIX. loco ab hominibus ſemoto vixiſſet, cacodæmon corporaliter occupavit & obſedit, ſicuti prius ſpiritualiter fecerat, ceu ex *Gregorio Turonenſi allegant Magdeburgenſes centuria VI. cap. VI. de eremitis.*

XLIII. Cum varii ſint ordines monachorum, dic qvæſo, qvi qvo tempore cœperint.

Prioribus tribus ſeculis usqve ad A. C. CCCXLI. nec veſtigium ordinum invenies. Primus *Thabeneſiotarum* memoratur: poſt qvem mox plures impia fœcunditate enati ſunt. Qvorum ſeriem integram transmitto ad ſeqventem eccleſiæ ætatem. Nunc. coronidis loco, huic libro *ſyllabum vocum eccleſiaſticarum* ex variis autoribus ſubjungam, ne in lectione librorum eccleſiaſticorum ſive à barbarie, ſive ab uſurpatione vocum alioqvin inuſitatarum, detinearis.

XLIV. Placet conſilium, & grata eſt promiſſa vocum eccleſiaſticarum minus cognitarum enarratio.

Abbas, Archimandrita, Cœnobiarcha, Archimonachus: cui ſubſunt religioſi in monaſteriis. *Abbatiſſa*, cui feminæ ſacræ fidem jurarunt. Inde *Abbatia*.

Abſis, Habſis, Abſida, Tribuna, Ambonium, locus excelſus ſub fornice in templo, Borrkirch.

Acoluthi, qvaſi comites & pediſſeqvi, cum ipſi ſacris non operentur, ab

illis tamen non excluduntur, & epiſcopis atqve diaconis ſerviunt; dicti alias *Ceroferarii & Accendentes cereos.*

Adminiculator, pauperum advocatus.

Advocatus ſeu Defenſor, qvi jus defenſionis eccleſiarum habet cum aliqva jurisdictione & inſpectione adminiſtrationis œconomicæ. *Advocatia*, jus patronatus, Kaſten-Vogthey.

Agape, convivium publicum in conventibus ſacris celebrari ſolitum: Item eleemoſyna ſeu pars, qvæ ex caritate egenti datur.

Agnus Dei, cera alba, ex cereis paſchalibus accepta, ſacro chriſmate delibuta, agni imagine expreſſa, populoqve cum ſuperſtitione oſtenſa.

Alba, Camiſia, Camiſium, veſtis ſeu amiculum album. *Corporalia* etiam, i.e. phylacteria, qvibus altaria teguntur, dicuntur *Albæ.*

Album, matricula eccleſiæ.

Allodium bonum, qvod à clientela principum eſt liberum & non feudale bonum.

Ambo, corrupte *Umbo*, cathedra doctoris, ſuggeſtus ſeu pulpitum, q. ἀμβω, adſcenſus, Cantzel/ Lettner.

Amula, Ama, Hamula. Phyala, vas, in qvo vinum offertur.

Anabolagium vel Anaboladium ſuperhumerale album lineum.

Anachoretæ, monachi in eremis habitantes: alias *Heſychiaſtæ.*

Anathema, præciſio à Chriſti corpore. Inde *anathemizare*, cenſura uti in eos, qvi ab eccleſia ſegregantur. Cenſura in eos, qvi ſe excommunicatis conjungunt, dicitur *Catathema.* Vid. *Bannus.* Anathemata etiam dicuntur templorum ornamenta.

Angaria, certi in ſingulis annis dies, qvarti nempe à prima feria, qvibus & ſeqventibus duabus diebus jejunia ſunt imperata. Vulgo dicuntur *Qvatembres.* Hinc verſiculi:

Poſt *Crux*: poſt *Cineres*: eſt *Spiritus* atqve *Lucia*, Sit tibi in *angaria* qvarta ſeqvens feria.

Annatæ, penſiones ſeu reditus primi anni, ex eccleſiaſticis beneficiis vacantibus.

Apocriſiarius, qvi eccleſiarum negotia curat, tanqvam *Reſponſalis & legatus epiſcopi.*

Arcarius, qvi tributorum exactioni præeſt.

Archimandrita, Vide Abbas.

Aſceteria, monaſteria. *Aſcetæ*, qvi ſe in monaſterio variis religionis exercitiis manciparunt. *Aſcetria* eſt Nonna.

Aſſa-

Aſſaſini, ſicarii, dicti à populis Saracenicis Aſſaſinis in Phœnicia circa Tyrum, ſeculo XIII. latrocinia paſſim per ſicarios agentibus.
Auriſlamma. Vide *Oriflambe*. Vexillum ab altari martyrum ſumtum in expeditionibus, ut felicior pugna eſſet.
Azymitæ, qvi in euchariſtia azymis utuntur.
Bailia, Baillie, Balivatus, Baleyen/ præfectura ſacra eqveſtris in provincia aliqva. In illa ſunt Magnus Commendator, Cempter; Prior; Qvæſtor; Balaii.
Bannus ſeu Bannum, proſcriptio ſacra, *excommunicatio & cenſura eccleſiaſtica*, ſive *major*, qvæ abſcindit à toto corpore eccleſiæ, & dicitur anathema: ſive *minor*, qvæ tantum excludit à perceptione Sacramentorum. *Banniti*, qvi excommunicati ſunt, & qvibus per *interdictum* facultas exercendæ religionis ademta, & clericis interdictum eſt, ne officia celebrent.
Beneficia, qvæ de poſſeſſionibus eccleſiæ conceduntur, ſunt vel *curata*, in qvibus aliqvid agendum, & qvæ dantur pro labore: vel *ſimplicia*, qvæ ex mera dantur gratia. Inde *beneficiarii* & *beneficiati*.
Bibliothecarius ſeu Cancellarius, epiſtolarum magiſter, omniumqve notariorum, ſcribarum & ſcriniariorum princeps.
Biothanati, violenta morte propter fidem necati.
Biretum, Birretum, pileus ſacer: alias *Birrhus* & *Burra*.
Birrus, veſtis epiſcopalis.
Blada, frumenta.
Boja, vinculum. *Bojatus*, in vincula conjectus.
Brandea, vela ſeu lintea, ſepulcris & reliqviis Sanctorum admota, ut virtutem inde miraculorum recipiant.
Breve, epiſtola, ſchedula, literæ. Vide *Literæ*.
Buccella, particula panis euchariſtici.
Buda, ſtorea ſeu lectus, cui incubant.
Bulla, cera ſigillata: unde *bullare*, ſigillare.
Calix miniſterialis, qvi ſangvinis Chriſti adminiſtrationi deſervit.
Camelauchium, cauſea, pileus, qvi arcet calorem.
Camera Baſilicæ, ſacrarium baſilicis adjunctum.
Camerarius, cum nomen archidiaconi S.R.E. tempore Gregorii VII. deſineret dici cœpit: eſtqve qvi pecuniarū eccleſiaſticarū curam gerit.
Canalium, via regia ſeu publica, qva eqvi publici per ſtationes ſingulas diſpoſiti ſunt ad iter agendum. Hinc epiſcopi in canalio conſtituti

tuti dicebantur, qvi circa curſum publicum ſedes habebant.

Canon, annua penſio: Inde *Canonicarius*, exactor annuorum canonum.

Canones, ſunt ſtatuta conciliorum; *decreta* pontificum; *dicta* ſanctorum.

Canonica portio eſt, qvæ de relictis & proventibus eccleſiæ detrahitur, & prælatis, ut parocho & epiſcopo, debetur.

Canonici, ſacerdotes regulares in templis.

Canoniſatio, *Apotheoſis*, actus, qvo pontifices aliqvem in ſanctorum numerum referunt, & illius imagini circumdant ſplendorem circularem.

Cantharus, *Pharus*, *Canthara*, *Corona*, ſunt lucernæ vel ſuſtentacula lychnorum, qvi *delphini* dicebantur.

Capella, olim *Cubiculum* ſeu ſepulcrum martyrum, à capa ſeu cappa i. e. cucullo eorum dicta. Unde *Cubicularii* ſeu *Capellani*, cuſtodes ſepulcris Apoſtolorum additi. Poſtea *Cappellani* dicti ſunt qvi ab epiſcopo inſtituuntur, ut in eccleſia, ubi monachi habitant, populi curam habeant. Et *capella* in genere dicitur ædicula aut *ſacellum* i.e. ſacra cella.

Capitulum, locus, ubi canonici congregantur: item tota ſodalitas *Capitulariam*, ſeu Canonicorum.

Cardinalis, qvi præcipuam alicujus tituli vel diaconiæ curam gerit, & omnes alios eccleſiarum earundem miniſtros gubernat. Diſtribuuntur Cardinales in *epiſcopos cardinales*, *presbyteros cardinales & cardinales diaconos*.

Carena, *carrina carentena*, dicta à carentia cibariorum & hominum, eſt pœna, qva pœnitentes de peccato mortali XL. diebus abſtinent à cibis & à converſatione hominum, jejunantes in pane & aqva. Qvibus diebus elapſis, imponitur eis *ſeptennalis pœnitentia*, ut jejunent qvalibet ſeptimana unum diem. *Vid.* Karr-Woche in vocibus Computi.

Carrocium, currus prægrandis, aurea cruce in vertice mali ſeu antennæ & vexillo inſigni, in expeditionibus cum magna religione à bobus aut eqvis tractus, & in caſtris foſſa & vallo munitus, & à fortiſſimis viris qvaſi prætorium aut tribunal qvoddam cuſtoditus, ne in poteſtatem hoſtis veniret. Vide *Labarum*.

Caſtitia, advocatus monaſterii aut epiſcopii, Kaſten-Vogt.

Caſula ſive *Planeta*, veſtis ſacerdotalis ſine manicis, conciſa ab utraqve parte, ante & retro usq; ad talos producta.

Cata-

Catabulum, ſtabulum jumentorum publicorum, qvorum curæ ſæpe adſcribebantur martyres.

Catechumeni, κατηχούμενοι, qvi erudiebantur in elementis fidei Chriſtianæ, ſed nondum baptiſati erant. Qvi eos docebant, vocabantur *catechiſtæ*, *catecheſeωn magiſtri*, *lectores*. Catechumenorum alii erant *audientes*, recens admiſſi tirones, qvaſi candidati fidei: qvi, cum liturgia incipiebat celebrari, miſſi ſunt, unde *Miſſa*: alii *comparentes*, qvi jam elementa fidei didicerant, & baptiſmum petebant. Poſtqvam baptiſati erant, dicebantur *Fideles*, eccleſiæ albo inſcripti, qvibus intereſſe licebat omnibus liturgiæ partibus. *Catechiſmus ſeu Catecheſis* elementa & compendium articulorum fidei.

Ceroferarii, Vid. *Acoluthi*.

Chamcuniæ, humicubationes.

Chorepiſcopi, antiqvitus fuere presbyteri, qvibus res temporales credebantur, & cura pauperum, & alia miniſteria, ut juvarent epiſcopos: poſtea nomen hoc accepere *epiſcopi tutelares*, vicarii epiſcoporum, ruri, in agris atqve villis: unde etiam dicti ſunt epiſcopi ἐν χώραις, ἐπιχώριοι, *presbyteri regionarii*, *corregionarii*, *foraſtici*, *rurales villani*: qvi epiſcopos impeditos vel abſentes adjuvant in ordinum collatione & ſacramentorum adminiſtratione. Chorepiſcopi illi, qvibus communis eſt cum epiſcopis diſpenſatio circa plurima, ſunt jam ſublati.

Ciborium, τιμεῖον, Sacramenthäußlein/ capſa ſeu ædicula, in qva aſſervatur panis conſecratus.

Cidaris, ornamentum capitis epiſcoporum.

Cilicina, veſtis, qva monachus incedit.

Ciſio Janus, calendarium chirometricū, qvo feſtorum immobilium ſedes oſtenditur. *Calendarium* autem & *Almanach* ſunt ephemerides & faſti, qvibus numerus & diſtinctio dierum per ſingulos annos juxta doctrinam computi continetur. *Computus* autem eſt doctrina, qvæ occupatur in inventione paſchatis & aliorum feſtorum.

Clerici, qvi divinis officiis mancipati ſunt.

Clericos ſportulantes vocat Cyprianus, qvi ſingulis menſibus ſuas ſportulas accipiunt.

Clerus, univerſa eccleſia: vulgo *ſpirituales* in eccleſia.

Clinici, qvi morti proximi, illius metu, non libere, in lecto baptiſabantur: minus laudati, ſi reconvaleſcerent.

Cœmeteria ſeu dormitoria, tumbæ, catatumbæ, argæ, cryptæ, arenaria, ſunt loca, ubi ſepeliebantur Chriſtiani, ſpecus ſcilicet ſubterraneæ, in qvibus ſæpe etiam temporibus perſecutionum ſynaxes peragebant. Vid. *Cryptæ*.

Cœnobitæ, monachi in ſodalitio viventes.

Cœnobium, monaſterium.

Colatorium, vaſculum ſubtiliſſimis foraminibus perforatum, qvo vinum ex hamulis refunditur.

Collecta idem eſt Latinis, qvod Græcis σύναξις, conventus ſacer: item precatio cum tono.

Collectæ, pecunia in uſum pauperum exigi ſolita: item preces publicæ.

Colobium, veſtis linea ſine manicis, ad cubitorum imas tamen pertingens.

Colymbethra eſt, qva in *baptiſterio* (i. e. vaſe baptiſmo deſtinato) aqva, ſuperfuſa baptiſato, per meatus & aqvæductus ſecedit in inferiorem locum, qvem vocant *piſcinam*.

Commenda, cuſtodia eccleſiæ cuipiam commiſſa.

Commendatarii, qvi curam gerunt Commendæ.

Communio laica eſt, qvam laici à clero ſegregatim ſumebant. Et ille clericus dicebatur ad communionem laicam amandatus, qvi ordine ſuo motus, ad ſtatum laicum redigebatur.

Concellanei ſeu Cellularii, presbyteris & diaconis domeſtici additi, tanqvam contubernales, ut vitæ & actuum eorum teſtes eſſent, ad amoliendas maledicorum calumnias. *Cella* enim vel *cellula* eſt cubiculum, item oratorium. *Cellulani* & *concellanei*, ejusdem cellæ monachi. Vocantur etiam *Syncellitæ*, apud Græcas eccleſias σύγκελλοι, *Syncelli*. Hinc *Protoſyncellus*, qvi primus inter concellaneos.

Confeſſio, *Martyrium*, eccleſia ſeu templum, in qvo confeſſorum ſeu martyrum memoria colitur, vel & locus inferior ſub altari majori ædificatus.

Confeſſores, qvi pro fide Chriſti non ſuſceperunt in qvæſtione tormenta, ut *Martyres*, qvi tormentorum ſævitiam ſuperarunt: *Extorres*, qvi, dimiſſis omnibus bonis, cedebant propter fidem: *Profeſſores*, qvi ultro ſe martyrio ingerebant.

Coronæ, rotundi minutioris formæ panes ſacri: item ſpecies tonſuræ clericalis.

Cruciata, *prædicatio crucis*, qvando pontifex pro eccleſiæ defenſione adverſus infideles aut hæreticos ad arma qvosvis vocat, eosqve, qvi

con-

comparent, charactere crucis inſignit, & largis indulgentiis roborat. Inde *expeditio cruciata: Cruciferi.*

Cryptæ, ſubterraneæ cavernæ & antra, in qvibus tempore perſecutionum ſacra obibant: item in aliqvibus templis, pars eorum ſub terra inferior, aris non minus ac aliis ſtructuris inſtructa, atqve ſuperior illi ſuperſtructa. Vid. *Cœmeteria.*

Cucullus ſeu Cuculla, à capite ad plantas deſinens monachorum veſtis, *Cappa* etiam dicta.

Cuculla parva, tegumentum capitis monachorum ad cervicem & humeros demiſſum. Inde *Cucullatus.* Solet in cuculla vultui prætendi *Liripipium* prælongum, in luctu præſertim.

Curatus eſt rector parochialis eccleſiæ.

Dalmatica, linea tunica ſeu amicula manicata.

Decima, eſt qvota mobilium bonorum pro Deo debita: eſtqve *vel perſonalis,* qvæ deducitur ex proventibus, propria induſtria, per negotiationem, artificium & militiam venientibus: vel *prædialis,* qvæ ex fructibus prædiorum.

Denarius S. Petri, à pontifice in Anglia, Gallia, Polonia, Hibernia annuatim à ſingulis capitibus exigebatur.

Dextrocherium, muliebre brachii dextri ornamentum aureum & gemmatum.

Diaconiæ, publicæ pauperum hoſpitales domus, qvibus ſacella adjuncta erant.

Diaconiæ prætor, qvi egenis in domibus hoſpitalibus ſubminiſtrat neceſſaria.

Diaconi, qvibus pauperum & viduarum cura olim commiſſa fuit. Iſtorum primo *ſeptem* Romæ conſtituti, in diverſis urbis locis ſeu diaconiis. Poſt auctus eſt numerus, & conſtituti ſunt in qvatuordecim diverſis urbis locis XIV. mox XIIX. Etſi autem primus eorum *archidiaconi* vel *diaconi cardinalis nomen meruit:* ſucceſſu tamen temporis omnes XIIX. ad diſtinctionem eorum diaconorum, qvi non erant principales, dicti ſunt *diaconi Cardinales:* diviſiqve ſunt in XIV. regionarios, qvi præerant XIV. Diaconiis, & IV. baſilicarios ſeu palatinos, qvi in palatio papæ miniſtrabant. His inſerviebant *Subdiaconi.* Utriqve tamen in ſacris tandem adhibiti ſunt: & tunc dicuntur *ſtationarii,* cum pontifici miſſam in aliqva ſtatione celebranti ſerviunt.

Diaconiſſæ ſunt feminæ ſacræ.

Diœceſanus, epiſcopus, qvi diœceſi præeſt.

Diœceſis, epiſcopatus, parochia. *Lex diœceſana* eſt poteſtas epiſcopi qvoad adminiſtrationem & viſitationem diœceſeos.

Diptychum, libellus duarum plicarum ſeu foliorum, qvorum una parte inſcribebantur nomina epiſcoporum pie defunctorum; altera vivorum. Hinc *nomen illius ex ſacris eccleſiæ diptychis dicitur expunctum*, qvi epiſcopatu dejectus eſt; *inſertum*, qvi epiſcopatum ſuſcepit; *reſtitutum*, qvi recepit.

Dominicus dies, dies ſolis, ſeu feria ſeptimanæ prima, in qvam, qvia in illa Dominus reſurrexit à mortuis, ſolemnia Sabbati Judaici abrogata in cultu divino publice faciendo translata ſunt. *Dominicum agere ſeu celebrare*, in actis martyrum eſt convenire ad liturgias ſacras celebrandas. Inde etiam vocabantur *dominica ſolemnia: dominica ſacra: collectæ, collectiones & συνάξεις dominicæ*, in qvibus ſcripturas dominicas legebant & explicabant, orabant, hymnos cantabant, dominica ſacramenta celebrabant. Hinc etiam ipſe locus, in qvo conveniebant, vocabatur *Dominicum*, corrupte Germanis Der Thumb: alias oratorium, qvanqvam poſtea anguſtiora templa tantum dici cœperunt Dominica. *Dominicale linteamen* eſt, qvo feminæ corpus domini ſumebant.

Domnus, vir clariſſimus & ſanctiſſimus. Qvæ vox poſt Gregorii tempora reliqvis epiſcopis ademta & ſoli Romano papæ attributa eſt. Dicitur etiam *Donnus*.

Domna vel *Donna*, clariſſima femina.

Eccleſia cathedralis, hohe Stifft; in qva ſedet epiſcopus cum prælatis: *collegiata ſeu conventualis*, Stiffts-Kirche/ in qva collegium & capitulum, atq; canonici & capitulares: *patronata & parochialis*, Pfarr-Kirche/in qva patronus jus habet præſentandi clericum, & ad qvam pertinet *Plebania*, ſive ſit cum dignitate, ſive ſine illa.

Encænia, *ἐγκαίνια*, conſecratio, dedicatio, inauguratio templorum.

Energumeni, qvi propter publica ſcelera publice à dæmonibus vexantur, excommunicati ab eccleſia.

Ependytes, veſtes exterius adjectæ monachis, ut pallium.

Epiſcopus, qvem Ezechiel III. 17. ſpeculatorem domus Iſraëlis vocat; Apoſtolus Heb. XIII. 17. excubitorem pro animabus eccleſiæ; Ambroſius lib. de dign. ſac. cap. 6. *ſuperinſpectorem*; Hieronymus in

Job.

Job. XX. & ep. ad Evagr. *ſuperintendentem*, qvi præcipuum in eccleſia miniſterium obtinet.

Eucbariſtia ſeu cœna, convivium dominicum, ut vocat Tertullianus.

Eulogiæ, cibaria benedictionis gratia transmiſſa, dictæ etiam *Fermentum*: communis fermentatus panis benedictus, ſed extra adminiſtrationem cœnæ in ſymbolum caritatis porrectus.

Exorciſmus, qvo *exorciſta* ſuper baptiſandos, catechumenos, & eos, qvi immundo ſpiritu vexantur, nomen Jeſu invocat, ut locus detur Spiritui ſancto.

Exſpectativæ gratiæ, literæ, qvibus promittitur alicui beneficium vacaturum, & conceditur in futurum.

Feudum eccleſiaſticum epiſcoporum immediatorum, Scepter-Lehen: in qvo papa inveſtit per annulum & baculum; imperator in regalibus per ſceptrum; contradiſtinctum feudo ſeculari, dem Fahnen-Lehne/ ducum, principum & comitum, qvi inveſtiuntur ab imperatore per vexillum.

Formatæ ſeu *canonicæ literæ*, τετυπωμέναι, erant literæ epiſcoporum ad coëpiſcopos, cum notis π. υ. α. π. ſemper ſubſcriptis, i. e. patris, filii & ſancti ſpiritus.

Foſſarii, qvi ſepeliendis corporibus defunctorum operam navant.

Gabellæ, *acciſæ*, tributa, collectæ & exactiones rebus impoſitæ. Dicuntur etiam *Paſſagiæ*, *Paſceſia*, *Pontivegia*.

Gemeniones, urceoli & ampullæ: qvibus adde hydrias, metretas, ſcyphos.

Gibellini, factionis Cæſareæ; *Gvelphi* pontificiæ.

Gvardianatus, res & officium *Gvardiæ*. *Gvardia* eſt ſpecies feudi, qvo caſtrum vel territorium alicui datur cuſtodiendum. Hinc *Gvardianus* dicitur, cujus fidei reditus & res eccleſiæ vel monaſterii concreduntur, ut recte adminiſtrentur.

Hegira eſt *æra* ſeu *epocha* Saracenorum & Turcorum, incipiens ab anno Chriſti 622. die 15. Julii, qvo tempore Machomet primum exiit ad exercitus colligendos.

Hierarchia, ordo doctorum & presbyterii in eccleſia. Sumitur etiam hierarchia pro variis angelorum ordinibus, diſtinctis *in hyperarchiam*, in qva collocantur Seraphim, Cherubim, Throni: *meſarchiam*, in qva archangeli, angeli, virtutes: & *hyparchiam*, in qva dominationes, principatus, & poteſtates.

Homouſium, ὁμοούσιον, qvo catholici confitebantur, filium cum patre eſſe

 ejus-

ejusdem eſſentiæ, dicti ob id *homouſiani*, ſicuti *homæuſii* vocabantur, qvi filium agnoſcebant patri ſimilem, non coëſſentialem.

Hoſpitalia, Xenodochia, in qvibus pauperum habetur cura. Dicuntur etiam *noſocomia*. Si pro pupillis inſtituta ſunt, *Brephotrophia*; ſi pro ſenibus, *Gerontocomia*.

Hoſtiæ, placentulæ rotundæ in uſum cœnæ ſacræ: dictæ etiam *Oblatæ* & *Coronæ*.

Iconoclaſtæ, Iconomachi, qvi imagines è templis ejiciunt, *Iconolatræ*, qvi eas ſuperſtitioſe venerantur.

Interdictum, qvo univerſitati aut certæ ejus parti facultas exercendæ religionis adimitur, ne clerici officia celebrent.

Interim, ſuperiori ſeculo dici cœpit liber, in qvo Carolus V. religionem conſignari curaverat, qvam Proteſtantes obſervarent, usq; ad concilium. Inde *religio interimiſtica*.

Inveſtitura per ſceptrum, qva epiſcopis regalia conceduntur ab imperatore; *per baculum, annulum vel librum*, qvo dignitas eccleſiaſtica à papa.

Labarum, militare ſignum ſeu vexillum præcipuum, qvod tempore Conſtantini crucis imaginem accepit. Dictum etiam *Cantabrum*. Cujus loco poſtea *Carrocium*, de qvo ſupra.

Laborantes, qvi corpora mortuorum obvolvunt & obtegunt.

Laici, ſeu populares, qvibus licet temporalia poſſidere, uxorem ducere.

Lapſi, qvi fidem abnegarunt: qvorum alii *ſacrificati*, alii *thurificati*, alii *libellatici*. Vid. qvæſt. 32. ſect. 1. hujus libri. *Relapſi* dicuntur, qvi in hæreſin abjuratam iterum incidunt.

Lebiton & Lebitonarium, ſeu *Leviton & Levitonarium*, idem qvod colobium & dalmatica.

Libellatici, qvi gentilium vexam vel tyrannidem data pecunia redimebant.

Liga, fœdus.

Litania, preces & cantus ſolemnes. Qvando pompa ſacrificali cum crucibus precantes ſolenniter procedunt longo ordine ad templa per varias ſtationes, Litania nomen accipit *proceſſionum, rogationum, ſupplicationum*. *Triduana litania* fit diebus rogationum ante Aſcenſionis feſtum in der Creutz-Woche. *Litania Gregoriana* erat VII. dierum.

Literæ catholicæ, circulares, encyclicæ, ad univerſam eccleſiam datæ: *Divales*

les ſacræ, aut Auguſtalia, qvæ mittebantur ab imperatore ad eccleſias: *Dimiſſoriæ,* qvæ teſtabantur miſſos: *Clericæ,* qvæ dabantur ſede vacante: *Formatæ, Communicatæ, Canonicæ, Eccleſiaſticæ, Pacificæ,* ad teſtandam alicujus fidem, vel alia cauſa datæ ab epiſcopis: *Tractoriæ,* qvæ dabantur epiſcopis ad ſynodum convocatis ab imperatore, ut viaticum undiq; acciperent: *Privatæ,* ad paganos aut hæreticos miſſæ, ſine ulla publicæ communicationis, ut pacis, ſalutis, & benedictionis, nota. *Breves ſeu Apoſtolicæ,* à Romanis epiſcopis dari conſvetæ. Hæc ex Baronio.

Liturgia: Officium: Miſſa, celebratio ſacræ cœnæ: ſeqvioribus ſeculis ſacrificium Miſſaticum ſuperſtitioſum.

Liturgicus liber, Agenda: liber agendorum in ſacris eccleſiæ.

Luſtralis aqva, aqva benedicta, cujus aſperſione putant purgari homines, Weih-Waſſer/ q. ſanctificans aqva: ſicut Weih-Nacht/ Natalitia Domini ſacra.

Maſortæ, ſeu Mavorte, ut & Maphorium, pallium ad tegendum collum & humeros. Iſidorus vocavit *Ricinium.*

Manſionarius & Manſionaticus, cuſtos & conſervator ædium & altarium: qvorum major, *Primus Manſionarius* vocabatur.

Manſus ſeu Manſum, ager certæ menſuræ. Eſt vel *indominicatum,* qvod in eccleſiæ eſt dominio; vel *Ingenuum,* qvod eſt locatum manſuario; vel *ſervile,* qvod datum eſt ſub ſervitii conditione.

Mantor, auguſtum pallium, qvo collum pariter & humerum contexerunt.

Manus mortua, poſſeſſio immortalis, qvæ nunqvam ad priorem dominum revertitur. Sic ad manum mortuam dantur illa bona eccleſiæ, qvæ non poſſunt reddi vel vendi.

Mappula ſeu Manipulum, linteum vel ſericum, cujus uſus in S. Synaxi eſt.

Maris magni privilegia, qvorum fit mentio in Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 22. de relig. & c. 13. de reform. qvæ nempe ab ipſo pontifice in ſolemni forma dantur.

Martyr, qvi tormenta ſive morte, ſive conſtantia confeſſionis ſuperavit.

Matricula, libellus, in qvo conſignantur jura eccleſiæ.

Maſſa candida, martyres igne combuſti; *Sarmentitii & Semaſſi,* qvi ad ſtipitem aſſis dimidii alligati, ambitu ſarmentorum cremabantur.

Melos, otis, pera, bellis etiam caprina dicta.

Memoriæ martyrum, templa, item feſta ſanctorum.

Menſes papales, ſunt ſex in año menſes imparis numeri, ut Januarius, Martius,

tius, Majus, Julius, September, November: in qvibus ſi canonicus diem obit, papa habet poteſtatem conſtituendi ſucceſſorem: ſicuti imperator in reliqvis menſibus paris numeri eam obtinet, ut eſt in Concordatis principum Germaniæ cum pontifice Romano, tempore Friderici III.

Miniſterium, qvo publica pietatis officia celebrantur in verbo divino legendo & explicando, ſacramentisqve adminiſtrandis. Inde *presbyterium* ſeu conventus miniſtrorum, dicitur etiam miniſterium.

Mitra, pileus lineus vel ſericus albus, in album porrectus, & in duas cuſpides diviſus.

Monachus, qvaſi ſolitarius, qvi virtute regulæ ſolitariæ vivit in monaſterio. Cum à communi hominum conſvetudine abductus, induit cucullam, dicitur *converſus*; cum profitetur, ſe ab hominum conſortio abſcedere, dicitur *Profeſſus*.

Monaſterium, *clauſtrum*, unde Cloſter: cohabitatio monachorum.

Monſtrantia, arcula, in qva reponitur panis conſecratus.

Montes pietatis, pauperum ſublevationes.

Mortuaria, penſitatio monaſteriis facta, qvam vocant Todtenfall.

Mundiburdium, *Mundium*, *Mandiburdium*, tutela.

Nacus ſeu Nacchus, pannus laneus ruber, qvo eqvorum ſella, dum pontifex eqvitat, cooperitur.

Nauſſum, *Noſſum*, feretrum ſeu ſarcophagus ligneus.

Nomenclator, à qvo cujusvis nomen & conditio cognoſci poterat. Erat genus Scribarum, qvales ſunt *Regiſtratores*.

Nonna, religioſa mater, præpoſita monialium. *Nonnus*, præpoſitus monachorum. Ipſæ moniales dicuntur etiam Nonnen.

Notarius, qvi res geſtas martyrum ſcribebat. Septem autem notariis olim ſeptem *Subdiaconi* fuerunt additi. Omnibus, pace eccleſiæ data, incubuit, monumenta ſcriptorum colligere, & conficere: Aucto deinde Notariorum numero, ſeptem illi dicti ſunt *Protonotarii vel Regionarii*; reliqvi *Notarii ſimpliciter*: qvibus additi ſunt XII. *Scriniarii*, qvi bullas & privilegia paparum ſcribebant. Horum omnium primus, *Primicerius Notariorum*, vel & *Cancellarius* dictus eſt.

Nuncius, legatus de latere.

Oblatæ, panis in S. cœna: item panes paſchales, Oſterfladen/ corrupte ab oblatis.

Oblationes, ſunt munera pro pauperibus & miniſtris colligi ſolita, ceu ſunt decimæ, primitiæ.

Obla-

Oblationarii, qvi oblationes ſuſcipiebant.

Offertorium, ſyndo ſericus, in qvo oblationes populi reponebantur.

Officialis, vicarius epiſcopi in certa diœceſeos parte.

Orarium, faſcia ſeu ſtola, vel & velum, cui epiſcopi pallium ſuper humeros imponunt.

Oratorium, templum.

Oriflambe ſeu *Auriflamma*, vexillum S. Dionyſii, à regibus Francorum ad ejus ſepulcrum, vel etiam ab aliorum martyrum altaribus ſumi conſvetum in expeditionibus, ut felicior pugna eſſet.

Oſſarium, Beinhauß/ ubi in cœmeteriis, i.e. Kirchhöfen / oſſa effoſſa colliguntur.

Pagani, gentiles non converſi. *Vide lib. 2. ſect. 1. q. 31.*

Pallium, indumentum illud laneum, qvod à monialibus ex agni candidi lana contextum, care redimunt archiepiſcopi, & nonnulli epiſcopi.

Papa, epiſcopus: qvod nomen deinde ſoli Romani ſibi vendicarunt.

Parabolani, qvi ad curanda debilium corpora deputantur.

Paracellarius vel *ſubpulmentarius*, qvi pauperibus diſtribuit cibos.

Paragaudæ, holoſericæ veſtes auro intertextæ.

Paramenta, ornatus & miniſteria eccleſiaſtica.

Paraphoniſtæ, qvi in ſchola cantorum poſt Primicerium chorum regunt.

Parochia, qvaſi parœcia, locus, in qvo degit populus alicujus eccleſiæ. Hinc *parochianus*, qvi eſt de parochia: & *parochialis eccleſia*, corrupte Pfarr.

Paſceſium. Vide *Gabellæ*. Tributum annuum, qvod imperatori Turcorum ab eccleſiis Chriſtianorum ſolvendum eſt, dicitur etiam *paſceſium*.

Patena, vaſculum, qvo panis conſecratus offertur.

Patrimonium Petri, provinciæ paparum patrimoniales.

Pelvis ad baptiſmum, qva in baptiſandis infantibus utebantur.

Periboleum, pallium.

Phanon, linteamina in vexillis: unde Fahnen.

Phrygium, mitra pretioſa epiſcoporum & paparum in modum coronæ.

Pittation, Pittſchafft.

Planeta caſula, veſtis ſeu penula ſacra, qvæ uno intectu totum ambit ſacerdotem.

Platonia, Platte / in tonſura ſacra accepta in capite, demtis per coronam crinibus.

Plebani, parochiales concionatores.

Pœnitentes, qvi in ſcelus prolapſi, ab eccleſia, ſpiritualibus vinculis ſunt ligati, donec reſipiſcant. Erant illorum alii *Lugentes*, qvi cum luctu & lacrimis ſtabant extra eccleſiam: alii *audientes*, qvi intra porticum templi ſeu prodromum ſtantes, lectioni legis prophetarum & evangelii intereſſe poterant: alii *ſubſtrati*, qvi intra eccleſiæ ſepta, poſt ambonem ſeu ſuggeſtum inter catechumenos ſtabant, ſed nondum ſacræ intererant liturgiæ, ſed cum catechumenis dimittebantur: alii *ſubſiſtentes*, qvi intererant liturgiæ, ſed nondum communicabant: alii, qvi expleto pœnitentiæ tempore, admittebantur cum reliqvis ad S. cœnam.

Poſtilla commentarius in textum, qvaſi poſt illa.

Poſtulatus, qvi regit epiſcopatum, licet non poſſit canonice eligi: qvia in eo eſt vel ordinis, vel ſecularitatis, vel ætatis, vel natalium defectus.

Præbenda, eſt jus percipiendi proventus eccleſiaſticos. *Præbendarius*, qvi fruitur Præbenda, alias dictus *Beneficiatus*.

Prælatum, honor ſacer, ut *Prioratus*, *Gvardianatus*, *Decanatus*, *Præpoſitura*, *Abbatia*, *Commenda*.

Prælati, antiſtites eccleſiaſtici, ut ſunt *Abbates &c.*

Præſtimonium in ſect. 5. Conc. Trid. cap. de Reform. Præſtanda, *Stipendium*, beneficium pro lectoribus theologiæ aut aliis bene meritis.

Pragmatica ſanctio, decretum, qvod de conſilio procerum imperator vel rex ſtatuit pro rebus eccleſiæ vel univerſitatis.

Precaria eſt, qva res eccleſiæ datur alicui, ut ea utatur, fruatur, ea lege, ut eccleſiæ vel miniſterium exhibeat, vel certam mercedem ſolvat, & ſingulis qvinqvenniis contractum renovet.

Presbyterium, *chorus*, *exedra*, *camera*, *ſacrarium ſanctuarium*, ἱερατεῖον, locus templi orientalior, in qvo ſtant aut ſedent clerici. *Gremiū templi*, in qvo laici. *Porticus*, *Veſtibulum*, in qvo pœnitentes. *Presbyteriū* dicitur etiam totum miniſtrorum verbi in aliqva diœceſi collegium.

Presbyter, corrupte Prieſter/ qvi ſacra adminiſtrat in templis. *Presbyter pœnitentiarius*, *confeſſionarius*, qvi pœnitentum exomologeſes, ſeu confeſſiones audit.

Primas, primus inter archiepiſcopos, patriarcha.

Primicerius, primus cæterorum, conſiliarius imperatoris vel papæ: cui ſuccedunt *ſecundocerii*.

Priores & *Prioriſſæ*, dignitatis principalis in monaſteriis.

Protoſpatarius, primarius judex in aula.

Pſal-

Pſalmodia eſt cantus eccleſiaſticus choralis: in qvo *Introitus* dicitur, qvi concinnitur,cum templum introeunt: *Antiphona* & *Reſponſorium*, cantus in choris alternatim pſallentibus reſonans, in qvo electi pueri per Antiphonam alicujus pericopes ex ſacro codice initium faciunt, & totus chorus ſacro aliqvo textu, vel aliqvo pſalmo Davidico reſpondet. *Intonatio*, initium pſalmi cantandi factum à pueris. *Invitatorium*, exhortatio ferialis ad devotionem cum tono: *Kyrie*, qvo κύριος & SS. Trinitas ad miſerendum invitatur. *Gloria in excelſis Deo*: qvam presbyter ad altare intimat. *Et in terra pax*, qvam chorus ſuccinens precatur. *Collecta*, precatio cum tono. *Seqventia, Proſa*, canticum in proſa: in qvo commemoratio beneficiorum in feſtis ſolemnium: cujus loco qvandoqve cantatur *Graduale*: *Hymnus*, canticum in metro, in laudes Dei: *Magnificat*, canticum virginale: *Summum, Sanctus*, qvo ex Eſa. VI. τρισάγιος celebratur: *Agnus*, qvo agnus Dei, qvi tollit peccata mundi, ad miſerendum invitatur: *Tractus*, qvo ſyllabæ per varias modulationes diu trahuntur, ut in Threnis & lamentationibus Jeremiæ: *Præfationes*, gratiarum actio cum tono, pro beneficiis ante celebrationem ſacræ cœnæ: *Litania*, preces ſolemnes, qvibus pueri ea, qvæ precanda ſunt, proponunt; chorus votum addit, ut fiat exauditio. *Completorium*, pſalmus ante exitum è templo. *Benedicamus*, hortatorium feriale ad gratias agendas. *Halleluja*, jubilus in feſtivitatibus lætioribus.

Pſiathus, Pſiathum, teges ſeu ſtorea, cui monachi imcumbunt.

Ptochiæ, receptacula pauperum.

Pugillares, fiſtulæ, qvibus vinum conſecratum ex calice exſugitur.

Pulpitum, cathedra, vel etiam repoſitorium librorum.

Qvadragena eſt pœnitentia pro peccato mortali X L. dierum.

Rebrachatoria, ſuccinctoria & redimicula.

Regularis i. e. monachus.

Reſidentia, perſonalis præſentia clerici in loco muneris ſeu officii.

Roſa aurea, qvæ benedicta à pontifice, in Dominica Palmarum, mittitur principibus ad favorem conteſtandum, & conſtat auro, muſco & balſamo.

Roſarium, precum libellus, imprimis Divæ Mariæ virgini ſacer.

Sacellarius, qvi ſtipendia operariis diſtribuit, nempe *Theſaurarius*.

Sacrivus Majalis, porcus eccleſiæ vel monachis debitus.

Sanctimoniales, virgines ſacræ.

Schiſma, ſi ſalva fide diſſilitur à fraterna charitate; *hæreſis*, ſi in fide erratur.

Scholaſteriæ, officia & dignitates Doctorum & Magiſtrorum in ſcholis.

Scolares, faces.

Secretarium, locus, qvo celebrantur concilia: item locus in templo, qvo conditur & promitur pompa miniſterii. Vocatur etiam *Sanctuarium* & *Sacrarium*. Item *Diaconium*, die Sacriſten.

Septena, eſt pœnitentia ſeptem annorum, ita, ut feria I. III. V. & VII. liceat uti lacticiniis, II. jejunetur uno ferculo concernente jejunium, IV. pane & potu aliqvo, VI. ſolo pane & aqva.

Simonia eſt cupiditas emendi vel vendendi ſpiritualia. *Simoniacus*, qvi vendit vel emit illa.

Sticharium, tunica alba lintea.

Suſpenſio eſt pœna, qva clericus ad tempus abſtinere jubetur ab officio. *Depoſitio* eſt perpetua remotio ab officio, ut tamen maneat ſub juriſdictione eccleſiaſtica. *Degradatio*, qva qvis ſacris ordinibus exuitur, & ſeculari poteſtati traditur.

Synaxis, conventus eccleſiæ die dominico: & in ſpecie ſacra cœna. *Synagoga* eſt Judæorum; *Synaxis* Chriſtianorum.

Templum, eccleſia, oratorium, martyrium, ædes ſacra, in qva populus ad orandum & verbum audiendum, atq; ſacramenta percipienda convenit. Parvum templum dicitur *ſacellum*, qvaſi ſacra cella, & *capella*; majus *Baſilica, Dominica*, unde der Thumb; κυριακὴ, unde die Kercke/ die Kirche; *Monaſterium*, unde das Münſter/ i. e. collegiata eccleſia. Romæ dicta ſunt templa *Tituli*, *parœciæ*, *diaconiæ*. *Titulis* præerant Cardinales; *parœciis* ſeu *parochiis* presbyteri ſeu parochi curati; *diaconiis* diaconi.

Tituli, vid. *Templum*. *Titulus canonicus* eſt, qvo epiſcopus perceptiones & fructus eccleſiæ, cui præfectus eſt, ſibi capit: ſicuti *Commenda* eſt inſpectio, adminiſtratio & cuſtodia eccleſiæ vacantis, conceſſa epiſcopo à pontifice, ut rationem deinde reddat. Sed modernis moribus paſſim, & præſertim in Gallia, Commenda habetur & eſt titulus, nec datur in utilitatem eccleſiæ, ſed in proprium *Commendatarii*, commodum. Hoc mihi Joh. Siethmannus J. U. D. & collega meus per diſcurſum rogatus ſuggeſſit.

Tractatores, qvi ſcripturas ſacras interpretantur.

Tractatus, concio, homilia, ſermo in eccleſia.

Tra-

Traditores, qvi theſaurum eccleſiæ gentilibus tradiderant.

Tonſura clericalis, qva aliqvis initiatur ordinibus ſacris vel monachatus. Inde *Tonſuratus*.

Treugæ, induciæ.

Turni & Turnorum lucra, in Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 14. improbata: reditus nempe ſacri, in uſus pios non converſi, ſed Simoniacis promiſſi.

Veſtiarius, qvi pontificis veſtes curat.

Vicarius, qvi curam alterius in eccleſia ſuſtinet.

Vicaria, officium & reditus Vicarii.

Vicedominus œconomus, qvi epiſcopatum adminiſtrat vel res canonicorum, Vizthumb.

Vigiliæ, conventus *in diebus ſacris veſpertini*. Vocant etiam officium veſpertinum. Poſtea etiam Miſſæ & orationes pro defunctis dici cœperunt Vigiliæ.

Ne vacent pagellæ reſiduæ, vocum eccleſiaſticarum ſyllabo nonnulla ex *computo ſacro* ſubjungam, qvæ ex inſtituto eccleſiæ inſerviunt tempori.

In Juliano calendario J. Cæſar, anno ante epocham Chriſtianam 45. poſt conditum mundum 3905. initium anni ad Calendas Januarias, octiduo nempe præter propter poſt ſolſtitium brumale, alligavit, & qvum annum putaret 365. dierum & 6. horarum, ſeu qvadrantis diei, pro qvatuor qvadrantibus qvarto qvoqvo anno integrum diem intercalavit, ut annus tunc vocaretur biſſextus ſeu biſſextilis, ein Schalt-Jahr.

Hoc Julianum Calendarium, & ab Auguſto poſtea correctum, à concilio Nicæno eſt approbatum, niſi, qvod abrogatis feſtis paganis, feſtorum eccleſiaſticorum ratio juberetur haberi.

Feſti dies in eccleſia vel ſunt *hebdomatici*, vel *ſolemnes*.

Feſti dies hebdomatici ſunt omnes dies ſolis ſeu omnes feriæ primæ, ſingulis ſeptimanis recurrentes: & in calendario certa aliqva litera rubra ex ſeptem prioribus Alphabeti literis notantur: una qvidem in annis communibus; duabus in biſſextilibus: hac nempe ratione, ut primus dies anni ſemper habeat A, ſecundus B, & ſic conſeqventer: octavus iterum A, nonus B.

Feſti dies ſolemnes alii ſunt *fixi & immobiles*; alii *vagi ſeu mobiles*.

Feſta fixa ſeu immobilia certis certorum menſium diebus, inſignita certis lite-

literis, perpetuo incidunt, ſive id fiat die ☉ ſive ☽ ſive aliis. Sic circumciſio ſemper incidit in 1. Jan. & habet literam A. Epiphania in 6. Jan cum litera F. Horum notitiæ inſervit *Calendarium chirometricum* ſeu *Ciſiojanus.*

Feſta mobilia & vaga dependent omnia à Paſchatis mobilitate.

Paſcha nunqvam celebratur ante 22. Martii nec poſt 25. April. Et hi duo dies vocantur *Termini paſchales*, intra qvos incipit, & qvos nunqvam excedit, juxta verſiculum:

Paſcha nec undenas Aprilis ante Calendas

i.e. ante 22 Martii,

Nec poſt ſeptenas Maji valet eſſe Calendas

i. e. poſt 25. April.

Invenitur paſcha ſecundum decretum ſynodi Nicænæ, ſi obſervatur dies Dominica, qvi ſeqvitur 14. diem Niſan Judæorum, vel verius plenilunium ejusdem menſis. Si incidit in ipſam diem Dominicam, eligitur proxime ſeqvens Dominica, ne Chriſtiani eadem die cum Judæis & Qvartadecimanis paſcha celebrent.

Paſcha artificioſius invenitur ex characteribus chronologicis, ceu ſunt, *Aureus numerus, Cyclus Solis, Litera Dominicalis, Intervallum minus & majus:* qvibus adde *Epactas* & *Indictionem.*

Aureus numerus dicitur etiam *Cyclus Lunæ & cyclus decemnovalis ſeu Enneodecaeteris,* & eſt periodus 19. annorum, qvibus elapſis novilunia & plenilunia in priſtinas ſedes redire dicuntur, Hic aureus numerus ſine calculo Aſtronomico *primis annis poſt concilium Nicænum* oſtendit novilunia, plenilunia, & feſtum paſchatos: & ob id per integrum annum in Calendariis appoſitus fuit illis diebus aureo colore, qvibus novilunia contigerunt. Sed hic ejus uſus ad monſtranda novilunia, annis à concilio Nicæno remotioribus, exſpiravit, qvia deficit & juſto minor eſt, uti diximus *l. 2. ſect. 2. q. 37. & 38.* Interim ad inveniendum paſcha adhuc utilis eſt. Sic autem invenitur; Adde 1. anno dato (1657.) Productum (1658) divide per 19. Reſiduum 5. eſt aureus numerus.

Cyclus ſolaris eſt periodus 28. annorum, qvibus elapſis feſta immobilia in orbem redeunt. Inventus eſt propter bisſextilem annum, per qvem, qvarto qvoqvo anno incidentem, feriæ turbantur. Sic invenitur: Adde 9. anno propoſito (1657.) Productum (1666.) divide per 28. Reſiduum (13.) eſt cyclus Solis.

Lite-

Litera Dominicalis eſt una ex VII. prioribus Alphabeti literis, & denotat ferias Dominicales. Qvia autem ſemper primus dies Januarii inſignitur litera A. & ſeptimus litera G. hinc fit,ut in fine ad minimum ſuperſit unus dies,qvo minus ad finem circuli literarum,annus unâ terminetur. Hinc non poteſt eadem eſſe litera Dominicalis in proximo anno. Et qvidem dies Dominicales in anno communi notantur una & eadem litera: ſed iidem in anno bisſextili alia litera à 1. Jan. ad 24. Febr. ſeu ad diem Matthiæ inſigniuntur; alia à 24. Febr. ad finem anni. Invenitur autem litera Dominicalis beneficio cycli ſolaris & tabella literæ Dominicalis, cum alibi, tum in meo Lexico philoſophico ſub titulo *Litera* invenienda Juxta hanc tabulam, dato anni (1657.) cyclo ſolari (14.) ſtatim intelligitur, qvod (D) ſit litera Dominicalis.

Jam ſi aureus numerus & litera Dominicalis eſt cognita, ex *Tabula paſchali*, (qvæ paſſim & in meo Lexico philoſophico ſub tit. *Paſcha* invenitur) facillima opera & ipſo aſpectu deprehenditur in angulo communi, qvod paſcha in 29. April. incidat, ſi aureus numerus eſt 5. & litera Dominicalis D.

Intervallum minus eſt tempus inter natalitia Chriſti, feſtum fixum, & inter Eſto mihi, feſtum mobile: nec conſtat ſemper integris ſeptimanis, ſed ſæpe præter illas habet dies aliqvot ſuperſtites, qvos vocant concurrentes. Hoc intervallum minus invenitur, cum per alia artificia, tum ex Tabula Intervalli minoris, qvæ in Ephemeridibus & computo extat. Ex illa Tabula conſtat, qvod in anno, in qvo eſt aureus numerus 5. & litera Dominicalis D. Intervallum minus conſtet 6. hebdomadibus & 3. diebus concurrentibus. Jam facile paſcha invenitur, ſi à feſto natalitiorum præteriti anni (1656.) numeretur intervallum minus (6.hebd.3.dies.)Finis enim ejus reprehenſus (8. Febr.) eſt Dominica ſeu feſtus dies Eſto mihi. Hinc ſi numerentur 7. ſeptimanæ, finis illarum (29. Mart.) eſt feſtum Paſchatos.

Intervallum majus eſt tempus inter feſtum Trinitatis & Dominicam primam Adventus. Sic invenitur: Inter diem XXVI. Nov. (olim dictum Lino; nunc Conrado) & IV. Dec. Barbaræ ſacratum, qvæ litera Dominicalis incidit, oſtendit Dominicam primam Adventus: ut in anno 1657. litera D. inter diem Conradi & Barbaræ, oſtendit primam DominicamAdventus cadere in 29. Nov. Hinc verſicu-

ſiculus: *Adventus Domini ſeqvitur ſolemnia Lini.* Hoc intervallum majus jam continet ſeptimanas XXII. jam XXIII; XXIV; XXV; XXVI; XXVII. prout intervallum augetur vel minuitur. Hoc enim auctiore, illud minuitur; minutiore, augetur.

Biſſextilis annus ſic invenitur: Annum datum per 4. divide. Si poſt diviſionem aliqvid reſiduum eſt, non eſt biſextilis; ſin nihil, eſt biſextilis. In anno 1657. poſt diviſionem 4. ſupereſt 1. Signum igitur eſt, non eſſe biſſextum, ſed primum poſt biſſextum. Biſſextus autem eſt 1660. in qvo, facta per 4. diviſione, nihil eſt reſiduum.

Epactæ ſunt 11. dies qvibus annus communis ſolaris 365. dierum, ſuperat annum lunarem 354. dierum: qvarumqve beneficio ætas lunæ cognoſcitur. Sunt igitur nihil aliud, qvam exceſſus Solis ſupra ☽. progrediens per 11. donec incurrat in 30. & inveniuntur hoc pacto: Aureus numerus (5.) multiplicatur per 11. Qvotiens (55) dividatur per 30 Qvod ſupereſt (25.) ſunt Epactæ. Unde intelligitur, qvod epacta conſurgat ex acceſſione 11. dierum ad epactam anni præcedentis. Et dies illæ 11. qvæ in finem ultimi menſis Lunaris conjiciuntur, vocantur *Epagomena.*

Indictio, der Römer Zinszahl/ eſt intervallum 15. annorum. Eſtqve vel *Cæſarea*, incipiens à 24. Sept. qvam obſervant Cæſarei Notarei; vel *Pontificia*, incipiens cum anno Calendis Jan. qvam obſervant pontificii. Invenitur juxta verſiculum:

Si tribus adjunctis Domini diviſeris annos
Ter tibi per qvinos Inductio certa patebit.

Adde 3. anno dato (1657.) Productum (1660.) divide per 15. Qvod poſt diviſionem relinqvitur (10.) eſt indictio Romana.

Invento paſchate, feſta mobilia reliqva facile inveniuntur. *Septimana*, proxima ante paſcha, dicitur *magna*, die Karrwoche/ dicta à Karr i. e. ſatisfactione & pœna, qvia in hac ſeptimana exigebatur ſatisfactio, ein Abtrag pro admiſſis per annum peccatis: qvæ ſi jejuniis ſolvebatur, dicebatur *carena* ſeu *carrina*, de qva ſupra: unde Karrwoche. In hac magna ſeptimana, qvinta feria dicitur *dies viridium*, der Grüne Donnerſtag; ſexta *paraſceve*, Stiller Freytag; ſeptima *ſabbatum paſchatos*, in qvo conſecrarunt cereum paſchalem. Dominica ante paſcha vocatur *Palmarum* ſeu *Paſcha floridum*. Sex ſeptimanis ante paſcha eſt *Qvadrageſima.* Tempus inter feriam qvartam ante Qvadrageſimam, qvæ dicitur dies cinerum, Aſcher=

Aſcher-Mittwoch / inqve qva incipit *carnis privium* i. e. abſtinentia ab eſculentis & lacticiniis, & inter paſcha, dicitur *Qvadrageſimale:* dicatum jejunio, qvo Chriſti jejunium in deſerto æmulari volebant. Cum autem clerici populum ordine præcedant, ut etiam ſanctitate præcederent, juſſi ſunt duobus ante diem cinericium diebus jejunare: & ſic facta eſt *Qvinqvageſima* ſeu *Eſto mihi.* Sed qvia non jejunabant in qvintis & primis feriis, (non in illis, propter cœnam dominicam & adſcenſionem Chriſti in cœlos; nec in his propter reſurrectionem ejusdem,) in redemtionem qvintarum, addita eſt *Sexageſima*, & in primarum *Septuageſima:* & ita ſimul voluere repræſentare LXX. annos captivitatis Babylonicæ: totoqve illo tempore intermiſſa ſunt cantica lætitiæ & laudis. Gregorius M. tandem ſeculo VII. injunxit etiam jejunium qvintis & primis feriis toto Qvadrageſimali tempore. Cæterum Dominicæ inter Qvinqvageſimam & Paſcha, ut & inter Paſcha & Pentecoſten, pleræqve ab initio Introituum, qvi in illis canuntur, nomen ſortiuntur, & dicuntur *Invocavit: Reminiſcere: Oculi: Lætare: Judica: Palmarum: PASCHA: Qvaſimodogeniti: Miſericordias domini: Jubilate: Cantate: Vocem jucunditatis: Exaudi: PENTECOSTE:* qvas omnes aliqvando comprehendi verſibus mnemonicis, ſi literæ initiales obſerventur:

In Reprobos Orcum Lex; Ignem Pœna Paravit:
Qvam Mihi Jucundæ Cantica Vocis Erunt!

Ipſum *Paſcha* Germanis dicitur Oſtern qvaſi Urrſtehn i. e. Aufferſtehn; *Pentecoſte*, qvaſi qvinqvageſimus à paſchate, corrupte dicitur Pfingſten. Dominica Vocem Jucunditatis dicitur etiam *Dominica Rogationis*, die Bet-Woche in prioribus diebus. In qvintam ejus feriam incidit *feſtum Aſcenſionis.* Proxima Dominica poſt Pentecoſten eſt *feſtum Trinitatis*, in cujus feria V. ſuperſtitioſe celebratur feſtum corporis Chriſti, Fronleichnams-Tag. Fron i. e. ſummum: ſicuti Fron-Altar/ Fron-Dienſt. Dominica Qvaſimodogeniti dicitur etiam *Septimana in Albis*, in qva neophyti candidis veſtimentis utebantur.

Circa initia IV. Qvartarum ſeu Qvadrantum anni, in qvibus hyems, ver, æſtas, autumnus incipit, pontificii feria IV. jejunium celebrant, qvod vocant *Qvatembrem.* Vid. Angaria.

Ooo Sed

Sed ſatis in hac turbulenta eccleſiæ ætate verſatis, qva pontifex Romanus regimen eccleſiæ variis idolomaniis corrupit, ad illa tempora pergere placeat, in qvibus regimen politicum idem tyrannus invaſit, & Germanicos imperatores ad arbitrium & lubitum compoſuit, illis tamen, ſubinde invaſores regnorum animoſe reprimentibus.

LIBER TERTIUS,

SECTIO PRIMA

DE ECCLESIA CHRISTI SUB IMPP. GERMANICIS, USQVE AD REFORMATIONEM LUTHERANAM.

QVÆSTIO I.

Qvænam fuit eccleſiæ in hac ætate facies?

HActenus Pontifices regimen eccleſiæ variis idolomaniis, corruptelis, & ſuperſtitionibus traditionum humanarum corruperunt. Nunc tandem cœperunt ex ſuo, tanqvam numinis cujusdam cœleſtis, nutu, non ſaltem eccleſiarum, ſed & politiarum gubernatores ſuſpendere: imperia & regna legitimis poſſeſſoribus extorqvere: & plane, veluti monarchæ, leges in orbe Chriſtiano figere & refigere. Hanc tamen inſolentiam non ſemel imperatores caſtigarunt, ut debitam ſibi majeſtatem aſſererent, & poteſtatem conſtituendi pontificem ſibi ſuo jure repoſcerent: donec tandem tempore Henrici IV. potentia paparum converteretur in affectatam omnipotentiam. Illis enim monarchiam diu meditatam adornantibus, cum duo obſtare viderentur, verbi divini majeſtas, & legum humanarum autoritas, clauſtra utriusqve juris divini & humani technis mirandis perrupta ſunt. Qvamprimum enim Lotharius imperator, vel, ut G Calixtus in epitome theologiæ moralis probat, Mathildis, cujus imperio magna pars Italiæ paruit, jus Romanum, opera Irnerii ſeu Werneri reparatum, in forum qvaſi poſtliminii jure reduceret: pontifex, id frenum ſuis cupiditatibus injectum eliſurus, callide *jus novum ex pontificum decretis* compilari, & ad ſta-

ſtabiliendum ſuum regnum promulgari curavit. Et *Gratianus* qvidem, monachus, ſeculo XII. ſub Eugenio III. poſt Ivonem Carnotenſem, & Burchardum Wormatienſem, ad imitationem pandectarum juris civilis, ex conciliorum decretis patrumqve ſcriptis, *opus decretorum* compoſuit, & in ordinem atqve concordiam diſcordantes canones, nullo autorum delectu, qvos allegavit, redigere tentavit. Inde etiam *Decretum Gratiani* appellari ſolet. Qvod deeſſe videbatur, *Palea*, diſcipulus Gratiani, adjecit. Majoris tamen ſunt autoritatis *qvinq; libri Decretales*, qvos Gregorius IX. ad imitationem codicis Juſtinianei, circa annũ cIↃCCXXVII. ex pontificum epiſtolis, opera Raymundi de Penna forti, promulgavit. His cum Bonifacius IIX. aliqvid deeſſe intelligeret, ſtudio Dini Mugellani, *Novellas conſtitutiones* ex ſuis ſuorumq; anteceſſorum decretis publicavit, *Sexti Decretalium* nomine. Et tandem Clemens V. & Johannes XXII. *Clementinis Conſtitutionibus & Extravagantibus* anno cIↃCCCXVII. operi faſtigium impoſuere, relicta tamen ſucceſſoribus poteſtate integra, nova ſubinde condendi decreta: ſanctiones & bullas: qvarum tanta cœpit eſſe farrago, ut Antonius Bladus vix *tribus tomis Bullarii Romani* eas comprehendere poſſet. Paulus IV. *Inſtitutiones Juris canonici* opera Lancellotti addidit, & Gregorius XIII. ſuperiori ſeculo *ſeptimum Decretalium* per Petrum Matthæi componi curavit, qvi tamen corpori Canonico nondum inſertus eſt. Hoc eſt illud *Jus Canonicum*, qvod pontificem legibus ſolvit: dominum univerſi generis humani conſtituit: imperatori, ut qvem deponere poſſit, longis paraſangis anteponit. Et, *ut Cornelius Agrippa loqvitur*, ex hujus juris canonibus & decretis didicimus, Chriſti patrimonium eſſe regna, caſtra, donationes, fundationes, allodia, opes ac poſſeſſiones: & ſacerdotium Chriſti, eccleſiæqve primatum, eſſe imperium & regnum: & gladium Chriſti eſſe jurisdictionem ac poteſtatem temporalem: & petram ac eccleſiæ fundamentum eſſe perſonam pontificis: & epiſcopos eſſe eccleſiæ non miniſtros modo, ſed & capita: & bona eccleſiæ modo non eſſe doctrinam evangelicam, ardorem fidei, contemtum mundi, ſed vectigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argentum: & ſummi pontificis eſſe, gerere bella, diſſolvere fœdera, ſolvere juramenta, abſolvere ob obedientia, & domum orationis facere ſpeluncam latronum.

II. Stupendam pontificum audaciam enarras. Sed qvidnam illi ad verbi divini majeſtatem?

Hanc ut imminuerent, non ſolum theologiam cum philoſophia confundere,ſed & traditiones ſuas cũ verbo divino pares eſſe juſſere. Qvem ipſum in finem *theologia ſcholaſtica* adinventa eſt, ductu *Petri Lombardi*, Pariſienſis epiſcopi, *Magiſtri ſententiarum* cognominati, qvi circa annum cIↃCLX. theologia argutis & otioſis qvæſtionibus obſcurata, aut, *ut Trithemius ait in Petro Abelardo*, per philoſophiam ſecularem curioſitate inutili fœdata, vim ſcripturæ eliſit & labefactavit, atqve à Chriſto, à fide, à cultu DEI vero, ad tricas inutiles eccleſiam abduxit, ſermonemqve purum & proprium horrenda barbarie deformavit. Ita factum eſt, ut, libris propheticis & apoſtolicis neglectis, id tantum haberetur ratum, qvod vel magiſter ſententiarum docuiſſet, vel curia Romana probaſſet. Alligabatur eccleſia Chriſti ad arbitrium papæ: libertas evangelica ſervituti pontificiæ ſubjiciebatur: tutius habebatur à ſcriptura, qvam à decretis Romanæ ſedis decedere. Si qvibus conatus hi nefarii minus placerent, hæretici confeſtim audiebant, & vel capitis ſupplicio culpam eluebant, vel metu periculi continebantur. Qvanqvam autem Lombardus hac ratione theologiæ ſcholaſticæ chaos eccleſiæ obtruſit: viam tamen jam antea ſtraverat in Anglia *Lanfrancus*. Hunc qvi ſecuti ſunt, *Hugo de S. Victore*, *Gratianus*, & *Petrus Comeſtor*, qvi hiſtoriam ſcholaſticam compilavit, Lombardi frater, ſtrenui erant profanæ literaturæ propagatores. Imprimis *Alexander de Ales*, Anglus, qvi circa annum cIↃCCXLVII. floruit, commentariis in Magiſtrum ſententiarum editis, novum docendi modum confirmavit. Qvem ſecuti ſunt *Albertus Magnus*, epiſcopus Ratisbonenſis: *Thomas Aqvinas*, doctor ille Angelicus: *Bonaventura*: *Petrus Hiſpanus*: *Jacobus de Voragine*: *Henricus Gandavenſis*: *Johannes Duns*, *Scotus*, Magiſter ille ſubtilis & vere σκότεινος: *Alanus de Inſulis*, doctor univerſalis dictus: *Nicolaus de Lyra*: *Gvilielmus Occam*, Anglus, Scaligero lima ſubtilitatis dictus, qvi præter alia dialogos adverſus Johannem XX. edidit: *Alexander de Alexandria*: *Durandus* tandem, doctor ille irrefragabilis. Poſt qvem ſcholaſtica illa theologia magis magisqve intricata, prorſus ſpinoſam induit faciem. Illam aliqvi diſtingvunt *in primam, mediam & ultimam*: qvarum *illam* incipiunt à Lanfranco; iſtam ab Alberto Magno; hanc poſt Durandum: in qva, circa annum cIↃCCCXXX. *Johannes de Regno*, *J. Capreolus*, *Bernardinus Senenſis*, *Petrus de Aliaca*, *Gabriel Biel*, *Holcot*, *Bricot*, *Tricot*, & qvi alii hos ſecuti ſunt, *nova ſua & prophana doctrina, ut recte ſolitus eſt dicere Lutherus*, evacuarunt theologiam crucis, &, *ut Melanchthon in apologia pro Luthero recte cenſuit*,

ſuit, nihil ſalvi reliqverunt eccleſiæ, qvia evangelium obſcuratum eſt, fides extincta, recepta operum doctrina, & pro Chriſtiano populo, ne legis qvidem, ſed moralium Ariſtotelis populus extitit, & ex Chriſtianiſmo, contra omnem ſenſum Spiritus, facta eſt qvædam philoſophica vivendi ratio. *Albertus Magnus* imprimis Ariſtotelem, jam pridem in limen theologiæ à ſuperioribus introductum, in intima & adyta ejus intromiſit. Superiores patrum dicta; hic qvoqve Ariſtotelis ſcripta verbo divino æqvavit. Contemtui ſcripturæ ſacræ acceſſit ſumma lingvarum ignorantia. Græce noſſe, ſuſpectum erat; Hebraice, hæreticum. *Sententionariis, Summiſtis, Qvodlibetariis* omnia perſonabant: qvorum *illi*, more Scepticorum, in utramqve partem omnia adverſis Thomiſtarum & Scotiſtarum factionibus ventilabant: *iſti* ſummas, eclogas & epitomas decretorum, canonum, conciliorum, caſuum comportabant: *hi* tandem, oſtentandi magis, qvam veritatis inqvirendæ cauſa, in utramqve partem de qvavis qvæſtione, & ſine deciſione, diſputabant. Dicti ſunt aliqvi eorum *Reales*, qvorum anteſignani, Thomas & Scotus, contendebant, res eſſe in prædicamentis; aliqvi *Nominales*, ut Occam & Marſilius, qvi nomina tantum eſſe in prædicamentis cenſebant. De omnibus audiatur *cenſura Eraſmi in compendio theologico*: Si qvis, inqvit, veteres illos theologos, Oreginem, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, cum hiſce recentioribus comparet conferatqve, videbit, *illic* aureum qvoddam ire flumen; *hic* tenues qvosdam rivulos, eosqve nec puros admodum, nec ſuo fonti reſpondentes. *Illic* tonant oracula veritatis æternæ; *hic* nuda hominum commentula, qvæ qvo propius inſpicias, hoc magis ſimilia inſomniis evaneſcant. *Illic* ſolidis Scripturarum fundamentis innixum ædificium ſurgit in altum; *hic* futilibus hominum argutiis, aut etiam adulationibus, non minus inanis, qvam immanis ſuperſtructa machina, tollitur in immenſum. *Illic* velut in feliciſſimis hortis affatim tum oblectaberis, tum expleberis; dum *hic* inter ſpineta ſterilia dilaceraris & torqveris. *Illic* majeſtatis plena omnia; *hic* adeo nihil ſplendidum, ut pleraqve ſordida, parumqve digeſta dignitate theologica.

III. Num autem hoc tempore, qvo anhelabat gens Chriſtiana ſub jugo pontificio, eccleſia Chriſti in gentes incredulas propagata legitur?

Pontifices, qvi totius orbis epiſcopatum & dominatum ſibi vendicaverant, non poterant non ſingulari ſtudio huic rei incumbere, ut ſub

Chriſti nomine multas ſibi gentes ſubmitterent. Interim aliæ eccleſiæ, qvæ pontificum potentiam non admittebant, propagationem cœleſtis veritatis unice qværebant. Et hanc ob cauſam ſeculo IX. *Bulgari & Ruſſi*, teſte Zonara tomo III. ſecundum ceremonias Græcas eccleſiæ initiati ſunt: illi qvidem, ut à peſte & fame liberarentur; hi verò, cum codicem Biblicum ab igne illæſum conſpexiſſent. Horum Ruſſorum epiſcopus Græcæ, non Romanæ religionis, cœpit eadem cenſeri autoritate, qva reliqvi patriarchæ: ſedesqve ejus fuit initio Kioviæ ad Boriſthenem; deinde tranſlata eſt Moſcoviam. Carolus M. imprimis Chriſtianam fidem longe lateqve diſſeminavit: & *Chaganus, Hunnorum & Avarum rex; Wittekindus dux Saxonum*, à decupla ad idola ſua Irmenſeul & Crodon defectione notiſſimorum; *Holſati* qvoqve *Dithmarſi, Vandali, Veneti, & Slavi*, magnam partem ad Chriſtum, prudentia & induſtria ejus, converſi, abunde teſtantur, qvantus in optimo imperatore zelus pietatis fuerit. *Biornus etiam, Gothorum & Svecorum rex*, ab eo ſacerdotes, à qvibus de religione cum ſuis doceretur, petiit & obtinuit. Mortuo verò hoc eccleſiæ nutritio, *Haroldus ſeu Harioldus, Danorum rex*, regno ſuo pulſus, cum ad filium Caroli, Ludovicum, confugiens, ſui in regnum reſtitutionem peteret, animæ ſalutem impetravit: totaqve Danorum gens tractu temporis majeſtatem Chriſti agnovit. Hoc nono ſeculo ad fidem etiam converſi ſunt *Bohemi* & *Moravi*, ſub Borivorio, per Methodium. *In Rugia* qvoqve per monachos Corbienſes evangelium prædicatum eſt, & templum ibi in honorem S. Viti conditum: qvem Vitum poſtea Rugiani, cum exactiones decimarum, primitiarum & aliorum ſacrorum cenſuum admittere amplius nollent, ad idolorum cultum reverſi, in idolum *Svanteviti* mutarunt. *Seculo X.* ad gremium eccleſiæ ſe receperunt *Poloni* ſub Micislao; *Hungari*, ad præconium Adelberti, epiſcopi Pragenſis, ſub Gaiza; *Mechlenburgenſes* ſub Bilungo; *Sileſii* item, *Norvegi & Normanni.* Et qvia hoc tempore Henricus I. imperator, marchiones paſſim in limitibus imperii conſtituit, doctoribus eccleſiarum ubiqve data eſt occaſio idola deſtruendi. *Seculum XI.* pene totum à Papis tranſactum eſt in majeſtate imperatorum infringenda, & hæreſi Hildebrandina, cujus telam exorſus eſt Gregorius VII. alias Hildebrandus dictus, propaganda. Illo tamen exeunte, cum cruciata ſeu ſacra expeditio ad recuperandam terram ſanctam ſuſciperetur, multa paſſim in oriente templa reſtaurata ſunt, antea à Saracenis everſa. *Seculo XII.* in *noſtra Pomerania* lux veritatis per Ottonem, epiſcopum Bambergenſem, accenſa eſt. *Livonia* etiam per mercatores

tores

tores Bremenſes detecta, & per Mainardum, Canonicum Segebergenſem, primum poſtea Livonorum epiſcopum, converſa eſt. *Boruſſi* etiam ſeu *Pruteni* partim per regem Poloniæ, partim per Teutonicos milites idolis ſubtracti ſunt: *Carelii* item per Petrum, Aroſienſem epiſcopum, baptiſati. *Seculo XIII.* rex Svecorum *Finlandos* ad fidem amplexandam compulit: & *Jazyges* à Boleslao pudico, Polonorum rege, Chriſto ſunt acqviſiti. *Mangori* etiam, *magno Tartarorum Chamo,* rex Armeniæ ſacra noſtra perſvaſit: ſed poſtea Tartari aut ad Saracéniſmum, aut ad paganiſmum rediere. *Seculo XIV. Raymundus Lullus* ter in Africam trajecit, & publice impietatem Saracenorum damnavit, eosqve ad fidem Chriſti invitavit, ſed fruſtra: Martyrio tamen eſt coronatus. *Jagello* interim, magnus dux Lithvaniæ, rex Polonorum electus, ſacra ſuſcepit Chriſtiana. *Seculo XV. Samogitæ,* in confinio Lithvaniæ, Boruſſiæ & Poloniæ, Jagellonis cura ad Chriſtum pertracti ſunt. *Regnum etiam Congi in Æthiopia per Luſitanos Chriſto acqviri cœpit, operam piam Johanne rege navante.* Qva tandem ratione religio Chriſtiana, fermento tamen pontificio depravata, *in novas orbis partes, à Luſitanis & aliis detectas,* tranſierit, ſeqventi eccleſiæ ætate explicandum ſuſcipiemus.

IV. Interim enarra doctores hujus ætatis celebriores.

Id qvidem ita faciam, ut in unoqvoqve ſeculo eos diſtingvam in *ſcriptores celebriores,* & in *teſtes veritatis,* qvi papæ impietatem abominati, teſtimonium veritati dederunt. *Inter viros igitur doctos ſeculi IX. Nicephorus,* epiſcopus Conſtantinopolitanus, Chronologiam, & qvatuor opuſcula contra iconomachos conſcripſit. *Anaſtaſius,* Romanus abbas & bibliothecarius, acta ſynodi Conſtantinopolitanæ & vitas Sanctorum conſignavit, & alia nonnulla in ſermonem Romanum tranſtulit. Hiſtoriæ conſuluerunt *Freculphus* Lexovienſis in chronico univerſali: *Walafridus Strabo* in libro de rebus eccleſiaſticis: *Hippolitus,* Thebanus, & *Ado* Vienſis in chronicis: *Petrus Siculus* in hiſtoria de hæreſi Manichæorum: *Simeon Metaphraſtes* in vitis Patrum: *Photius,* epiſcopus Conſtantinopolitanus, bis patriarchatu depoſitus, in Nomocanone & Bibliotheca: *Johannes diaconus* de vita Gregorii Magni: *Aimonius,* monachus Gallus, de rebus geſtis Francorum; *Nithardus,* Caroli Magni ex Bertha filius, in libris IV. de diſſidio Ludovici Pii: *Turpinus,* epiſcopus Remenſis, in duobus libris de geſtis Caroli M. *Eulogius,* Toletanus, in Memoriali martyrum, ubi tribus libris deſcripſit martyria Cordubenſium, tempore perſecutionis Saracenorum in Hiſpania. *Idiota,* Italus, de amore divino, de Maria vir-

virgine, de vera pœnitentia, de continuo conflictu carnis & animæ, de innocentia perdita, de morte, libros edidit. *Lupus*, abbas Ferrariæ, ſcriptis de libero arbitrio, prædeſtinatione, & ſangvine Chriſti inclaruit: cujus epiſtolæ, uno volumine comprehenſæ, Pariſiis editæ ſunt. *Anſegiſus*, epiſcopus Senonenſis, eccleſiaſtica & politica ſtatuta Caroli & Ludovici conſignavit. *Jonas*, epiſcopus Aurelianenſis, contra orthodoxum Claudium Taurinenſem, jam defunctum, calamum ſtrinxit ſuperſtitioſum, in qvæſtione de cultu imaginum & interceſſione Sanctorum. Qvam etiam materiam tractarunt *Theodorus Studites*, cujus ſermones catechetici CXXXIV. è Græco adhuc extant: & *Dungalus*, cujus liber reſponſionum adverſus Claudii Turinenſis ſententias ad Ludovicum imperatorem in Bibliotheca Patrum legitur. *Notherus*, Germanus, philoſophus, poëta, muſicus, aſtronomus & theologus, hymnos ad miſſas decantandos modulatus eſt. *Franco* antiphona & reſponſoria concinnavit. *Rabanus Maurus*, Germanus natione, profeſſor Pariſienſis primum, deinde abbas Fuldenſis, & archiepiſcopus Monguntinus, in univerſam S. ſcripturam commentarios edidit, & de plerisqve fidei articulis luculenter ſcripſit. *Aymo* vel *Haymo*, epiſcopus Halberſtadenſis, Caroli M. præceptor, in univerſam Scripturam & ipſe commentatus eſt, & homilias, aliosqve tractatus reliqvit: Commentati etiam ſunt hoc ſeculo *Aponius* in Canticum canticorum; *Angelomus*, monachus Luxovienſis in IV. libros Regum & in Canticum; *Chriſtianus Druthmarus*, Grammaticus, Aqvitanicus, in Matthæum, Lucam & Johannem; *Ambroſius Ansbertus* in Pſalmos, Canticum & Apocalypſin; *Remigius Altiſiodorenſis* in XI. poſteriores prophetas & pſalmos, ut & in Matthæum & Pauli epiſtolas; *Paſchaſius Ratbertus*, abbas Corbejenſis, in Threnos & Matthæum: qvi ipſe etiam in negotio cœnæ Dominicæ, contra Bertramum defendendo, copioſus fuit. *Halitgarius Cameracenſis* de vitiis & virtutibus penitentum libros V; *Amalarius Fortunatus Trevirenſis* & *Valafridus Arabus*, libros de eccleſiaſticis officiis & ritibus ediderunt. *Strabus* cœpit Gloſſam ordinariam in Biblia ex commentariis contexere. *Agobardus* præter alia opera adverſus Judæos ſcripſit: qvos etiam & Saracenos egregiis ingenii ſagaciſſimi monumentis confutavit *Theodorus Abucara*, Cariæ epiſcopus. *Otfridus* Wiſſemburgenſis, diſcipulus Rabani, hiſtoriam evangelicam, qvinqve libris, antiqvo idiomate Germanico, qvod vix hoc noſtro ſeculo intelligas, rhytmice deſcripſit. Ipſe etiam Ludovicus Pius imperator præcepit *cuidam de gente Saxonum*, qvi apud ſuos non ignobilis habebatur, & cui jam ante

in

in ſomnis, dum adhuc artis hujus ignarus eſſet, idem præceptum erat, ut ſacras hiſtorias & leges ad cantilenam Germanicæ lingvæ coaptaret, ut eſt apud Drogonem Metenſem libro IX. *Ansgarius*, epiſcopus Bremenſis, vitæ ſanctimonia clarus, fidem in Saxones, Danos, & Svecos propagavit, & epiſtolis variis piam eruditionem poſteris commendavit. Qvem imitati ſunt ſucceſſores, *Rembertus* & *Adalgarius*.

V. Qvosnam in ſeculo IX. contra Papæ impietatem teſtes veritatis producere potes?

Qvi ex imperatoribus, tyrannide pontificia preſſis, teſtes veritatis fuerint, eos in hoc catalogo non recenſebo, reſervaturus eos ipſi pontificum hiſtoriæ. Interim in hoc nono eccleſiæ ſeculo *Bertramus* contra transſubſtantiationem docuit: ſic tamen, ut multis videatur abſentiā corporis Chriſti in cœna ſtatuere: de qvo plura *qvæſtione 30. ſubſeqvente. Johannes Erigena*, Scotus cognominatus, Græce, Arabice & Chaldaice doctus, profeſſor Oxonienſis, cum multis philoſophicis & theologicis ſcriptis acumen ingenii ſatis demonſtraſſet, & præterea Miſſam pro vivis & mortuis ſacrificium eſſe negaſſet: ſtylis diſcipulorum, qvorum vitia taxaverat, monachorum impulſu, anno IↃCCCXXCIV. confoſſus periit. Extat in Bibliotheca Patrum adverſus eum liber eccleſiæ Lugdunenſis de prædeſtinatione & præſcientia divina, deq; vera humani arbitrii libertate. Præter hunc *Huldericus*, epiſcopus Auguſtanus, homo vere pius, & zelo DEI præditus, acerrime conjugium ſacerdotum contra Nicolaum papam defendit, novem uſus argumentis, *qvæ vide in Centuria Magdeburgenſium IX. & in Catalogo Teſtium Veritatis*. Nota eſt ejus epiſtola, lectu digniſſima, qvanqvam novitii antiqvitatis expurgatores ei parum tribuunt: qvæ teſtatur, Gregorium Papam, cum die qvadam è vivario piſces afferri juſſiſſet, allata inde multa infantum capita vidiſſe, &, cœlibatu damnato, apoſtoli dictum probaſſe, melius eſſe nubere, qvam uri. Eadem ratione *Claudius Antiſiodorienſis*, qvi ipſe videtur vocari *Cl. Taurinenſis*, inſtaurator ſcholæ Pariſienſis, qviqve commentatus eſt in epiſtolam ad Galatas, Caroli M. tempore, Bonifacio, Germanorum, ceu dicebatur, apoſtolo (qvia ſub jugum pontificis eccleſias Germanicas traxit) animoſe reſtitit, reliqviarum & imaginum cultum oppugnavit, cœlibatum ſacerdotum improbavit, & ob id hæreſeos notam incurrit. *Methodius Illyricus*, circa annum IↃCCCLX. *teſte Aventino libro IV. annalium Bavariæ*, Dalmatas, aliosqve Illyricos impulit, ut, abolita lingva latina, qvam obtruſerant

Romanenſes, vulgari in ſacris myſteriis peragendis uterentur, & multum ſuperſtitionis ritibus detraherent: qvem ipſum etiam in finem ſacras Scripturas in lingvam Vandalicam converti curavit. Et hic eſt, qvi *cum Cyrillo* primus in Bohemiam & Moraviam fidem propagavit. Idem Aventinus teſtatur, epiſcopum Colonienſem *Güntherum*, & Trevirenſem *Thetgandum* ſic Papæ Nicolao, reſcripſiſſe: *Tu pontificis qvidem perſonam præ te fers: at tyrannum agis. Sub habitu & cultu paſtoris lupum ſentimus. Titulus parentem mentitur: Tu te factis Jovem oſtendis. Cum ſis ſervus ſervorum, dominus dominorum eſſe contendis. Fucus es factus Chriſtianis.* Confer huc *ex Catalogo teſtium veritatis epiſtolam Luitperti*, archiepiſcopi Moguntini, qva judicat, graviter errare papam, & ipſum imperatorem, ut eum caſtiget, hortatur. Qvam egregiam etiam reformationem Spiritualium (cœperunt enim eccleſiaſtici ſic vocari) *Ludovicus imperator* inſtituerit in comitiis Aqvisgranenſibus, paſſim apud hiſtoricos legere eſt. Cum hoc imperatore *Drogo*, filius Caroli M. ex pellice, epiſcopus Metenſis, & *Hincmarus*, archiepiſcopus Remenſis, poëta & theologus inſignis, adverſus Papam ſenſerunt. Et *Johannes*, archiepiſcopus Ravennæ, ſuis noluit concedere, ut Romam viſitarent, aut ad pontificem provocarent. Ideoqve excommunicatus qvidem eſt: ſed ille nihilo remiſſior, voce & ſcriptis papam vocavit Antichriſtum.

VI. Hoccine jam tum contra papam auſi fuerunt aſſerere? Sed qvinam fuerunt viri docti & teſtes veritatis in ſeculo X.

Hoc ſeculum meruit, ut à Genebrardo dicatur infelix, exhauſtum hominibus ingenio & doctrina claris. Inveniuntur tamen nonnulli præ reliqvis celebriores: inter qvos *Theophylactus*, epiſcopus Bulgarorum, qvem tamen Baronius collocat in ſeculum ſubſeqvens, enarrationes in qvatuor evangelia, omnes Pauli epiſtolas, & aliqvot prophetas minores conſcripſit, *Luitprandus*, hiſtoricus, libros VI. rerum per Europam geſtarum edidit: *Ratbbodus*, epiſcopus Ultrajectenſis, præter homilias, Sanctorum nonnullorum laudes conſignavit. *Ratherius* de corpore & ſangvine Chriſti, deqve Anthropomorphitarum hæreſi, & aliis rebus commentarios reliqvit, deqve ſeipſo hoc fudit monoſtichon:

Veronæ præſul, ſed ter Ratherius exul.

Radulphus Flaviacenſis, hiſtoricus, præter alia opuſcula, XX. libros in Leviticum concinnavit. Adde his *Wittichindum*, monachum Corbejenſem,

Sa-

Saxonum hiſtoricum: *Regionem*, Abbatem, hiſtoricum Francorum: *Frodoardum*, Abbatem, chronologum Remenſium: *Dunſtanum*, *Odonem*, *Giſelbertum* & *Smaragdum* abbatem Poſtillatorem, Anglos: *Vitellionem* Opticum; *Roſwindam* deniqve virginem, qvæ latino ſermone VI. comœdias ſcripſit, & prætereа panegyricum de geſtis Ottonum, aliaq; opuſcula, poſteritati commendaſſe dicitur. Scripſerunt etiam *Stephanus Eduenſis* de ſacramento altaris, & *Moſes Barcepha Syrus* de paradiſo. Inter *teſtes veritatis* hoc ſeculo *Serlo Anglus* contra monachorum libidines & cœnobitarum ſordes acrem & aculeatum librum edidit, & *Arnulphus Aurelianenſis* in ſynodo Remenſi audacter Papam nominavit Antichriſtum. Verba ejus inter alia hæc ſunt: *Qvid hunc in ſublimi ſolio reſidentem? qvid hunc, inqvam, eſſe cenſetis? Nimirum ſi charitate deſtituitur, ſolaq; ſcientia inflatur & extollitur, Antichriſtus eſt, in templo Dei ſedens, & ſeſe oſtendens, qvaſi ſit Deus. Si autem nec charitate fundatur, nec ſcientia erigitur, in templo DEI tanqvam idolum eſt.* Ipſe imperator *Otto I.* papas & monachos hoc tempore ſatis duriter ac ſevere caſtigavit, & in ordinem redegit, ut *ex Theodorico à Niem, Luitprando, Urſpergenſi & Cranzio Illyricus teſtatur.*

VII. A qvibusnam ſeculum XI. exornatum eſt?

Hoc ſeculum ob malorum excreſcentiam Dithmarus vocavit ferreum. In eo claruere *Bruno*, epiſcopus Herbipolenſis, pſalterii, & ſymboli Athanaſiani enarrator, tandem, uti genius ejus malus prædixerat, *teſte Aventino libro V. annalium*, ruina oppreſſus: *Algerus Belga*, trium de ſacramento altaris librorum autor: *Fulbertus Carnotenſis*, ex epiſtolis, ſermonibus, & hymnis notus: *Humbertus Cardinalis*, qvi de azymo & jejunio ſabbati contra Græcos ſcripſit, *Lanfrancus* Papienſis, archiepiſcopus Cantuariæ, qvi ſeſe Berengario oppoſuit: ejusqve diſcipulus & ſucceſſor, *Anshelmus*, commentariis in evangelia & epiſtolas, aliisq; opuſculis, profundam eruditionem ſpirantibus, celebris. Berengarium præter Lanfrancum hoc tempore oppugnaverunt *Albericus*, monachus Caſſinenſis: *Adelmannus*, Brixienſis, Fulberti diſcipulus: *Gvitmundus* Averſannus. *Rabbi Samuel Marochianus*, è Judæo Chriſtianus, de adventu Meſſiæ præterito egregium opus contexuit. *Olympiodorus* in eccleſiaſten commentatus eſt. *Johannes Sapiens Cypariſſiotus* de theologia & natura Dei volumen è Patribus collegit. Iis ſuccenturiati ſunt *Hermannus Contractus*, Scotus, ob morbum corporis ita dictus, muſicus, aſtronomus, hiſtoricus, Græcæ, Latinæ & Arabicæ lingvæ peritiſſimus: *Johannes Garlandus* poëta: *Ivo*, doctor Canonum, Carnutenſis epiſcopus: *Avicenna*, medicus: *Cam-*

panus & Michael Pſellus, philoſophi: *Lambertus Schaffnaburgenſis*, autor chronici Hirsfeldenſis: *Georgius Cedrenus: Glaber Rodolphus: Johannes Curopalates; Bertoldus Conſtantienſis; Ingulphus Anglus; Marianus Scotus & Xiphilinus*, hiſtorici: *Guido Aretinus*, muſicus, qvi excogitavit novam rationem cantus, qvam vocamus Solmiſationem. *Hilpericus*, qvi ſcripſit de muſica & computo, omnesqve illi philoſophi, aſtronomi & medici, qvos *Jacobus Almanſor*, Afrorum, Granatenſium, & Luſitanorum princeps, circa hæc tempora in academiam Afrorum Marozenam accivit, *Albagtenius, Arziel, Almaon, Averroës. Ad conteſtandam vero veritatem contra pontificem* prodierunt *ſacerdotes Germanorum* & *Nicetas Græcus*: qvi voce, facto, & ſcriptis conjugium ſacerdotum defenderunt: uti & *Benno Cardinalis*, qvi ſpurciſſimam Gregorii VII. vitam deſcripſit: *Conradus*, epiſcopus Trajectenſis, *Hugo Candidus*, tragœdus, & alii, qvi Henricum IV. adverſus Hildebrandum ſtrenue defenderunt. Præter hos *Petrus Damianus*, epiſcopus Oſtienſis, vir in proſa & ligata expeditus, inter alia libellum, titulo Gonorrhæi, de correctione epiſcoporum & papæ conſcripſit, qvo tetram cleri libidinem & horrenda flagitia inſectatus, de remedio Leonem IX. interpellavit. *Haymo*, archidiaconus Cantuarienſis, qvæſtuoſis papæ traditionibus, qvibus pii, ſemel à Chriſto Judaica ſervitute liberati, iterum captivi mancipantur, reſtitit. *Petrus vero de Bruis*, crucium & imaginum adorationem, miſſasqve pro mortuis improbans, tantos in ſuperflua templa & altaria ſumtus impendi, vera interim eccleſia & miſeris Chriſtianis neglectis, indoluit. Extat eruditus & cordatus *liber de unitate eccleſiæ* contra Gregorium VII. hoc ſeculo ſcriptus, autore forte *Valtramo*, epiſcopo Niemburgenſi, qvem Trithemius teſtatur contra papam ſcripſiſſe.

IIX. Adverſus inſolentiam curiæ Romanæ cordate tandem inſurrexiſſe doctores intelligo. Num id etiam in ſeculo XII. auſi fuere?

Floruerunt in eo præter *Fridericum Barbaroſſam* imperatorem, malleum illum pontificiæ ſuperbiæ, doctores & ſcriptores eccleſiaſtici: *Bruno*, epiſcopus Signinus: *Zacharias* Chryſopolitanus: *Goffridus* abbas: *Euthymius Zigabenus: Simon Thurvajus*, ob jactantiam ſuæ perfectionis, tandem omni ſcientia privatus & elingvis factus: *Petrus Cluniacenſis: Gilbertus Porretanus*, epiſcopus Pictavienſis, in ſuſpicionem hæreſeos poſtea vocatus & à Bernhardo confutatus. *Rupertus Tuitienſis: Hugo & Ri-*

char-

chardus de S. Victore : Petrus Alfonſus, Judæus converſus : *Petrus Cantor* Pariſienſis : *Becketus, Ricardus, Balduinus, Gilbertus, Alphretus*, omnes è Britannia : qvæ hoc imprimis ſeculo in libris promulgandis præ aliis aſſidua fuit. Item *Ansbelmus Laudunenſis*, cognomento Scholaſticus, gloſſæ interlinearis autor. Hiſtorici hujus ſeculi fuere, *Sigebertus* monachus Gemblacenſis, *Richardus Cluniacenſis : Dudechinus : Robertus Montenſis : Leo Oſtienſis : Johannes Zonares : Wilhelmus Malmesberienſis : Potho presbyter, Henricus Ilcidonienſis, Gvilielmus Neubrigenſis, Rogerius, Angli : Gvilielmus Tyrius : Otto Friſingenſis : Helmoldus : Gothfridus Viterbienſis : Honorius Auguſtudunenſis*, qvi præter ſummam hiſtoriarum, ſeu Chronicon magnum, commentarios in libros Salomonis edidit. *Joachimus Abbas*, Calaber, imprimis vaticiniis, qvibus ſubinde Antichriſtum detegebat, clarus fuit : cujus tamen libri, qvos multo numero edidit, poſtea animadverſionem pontificum incurrerunt, ut qvi occaſionem *Æterno Evangelio* dederant, qvo de poſtea. Alii tamen ideo dicunt eum indignationem pontificis incurriſſe, qvod contra Petrum Lombardum calamum ſtrinxiſſet. Indemnem tamen præſtitit Honorius, qvem Innocentius III. hæreſeos inſimulaverat. Eminuit inter omnes *D. BERNHARDUS*, Burgundus, Clarevallenſis abbas, cujus vita, certamina & miracula prolixe deſcripta extant. Fuiſſe eum qvidem virum longe pientiſſimum, Scripturæqve ſacræ cognitione celeberrimum, & laude humilitatis, beneficentiæ & patientiæ excelluiſſe, non negamus, ejusqve in tenebris eccleſiæ jam ſuffuſis puriorem theologiam miramur, dignum, cui detur titulus melliflui doctoris : ſed qvod ſtipulas tritico admiſcuit, hoc communibus ſeculi illius erroribus damus. *Petrus Lombardus*, de qvo jam ſupra nonnihil diximus, huc pertinet, *Magiſter ſententiarum*, qvi, utut optime de eccleſia Romanenſium meritus, anno cIↄCLXIX. in concilio Romano ab Alexandro III. hæreſeos damnatus eſt ob nonnulla dogmata de Chriſto, qvem, ut hominem, non eſſe aliqvid docuiſſe dicebatur, à pontifice minus rectè intellectus. Eum etiam hoc nomine Joachimus abbas incuſavit, qvaſi non Trinitatem, ſed Qvaternitatem in Deo ſtatuiſſet, dum docuerat, eſſentiam Dei non eſſe generantem, nec generatam, nec procedentem. Damnationi XXXVI. annos ſubjacuit Lombardus, donec ab Innocentio III. famæ reſtitueretur. Ejus frater nothus, dictus eſt *Petrus Comeſtor*, qvod Biblica dicta ita memoriter proferret, qvàſi ea in ventrem memoriæ eſu condidiſſet, *ut loqvitur Trithemius*. Epitaphium ejus, qvod legitur in Faſciculo temporum, dignum eſt viſum, qvod adſcriberetur :

Petrus eram, qvem petra tegit, dictusq́; Comeſtor,
Nunc comedor. Vivus docui, nec ceſſo docere
Mortuus, ut diſcat, qvi me videt incineratum.
Qvod ſumus, iſte fuit: erimus qvandoqve, qvod hic eſt.
Petra Petri carnem tenet hæc: animam Petra Chriſtus.
Sic ſibi diviſit utraq́; petra Petrum.

Veritas hoc ſeculo tam illuſtris erupit, ut inter ipſiſſimos Papatus propugnatores inventi ſint, qvi ei teſtimonium dixere. Hinc *Hugonis de S. Victore, Saxonis* & *Abbatis Pariſienſis*, illa qverela extitit: *Legem neſciunt, nec diſcunt clerici, ſed vanitates: otio, comeſſationibus, ebrietatibus ſtudent: terrenaq́; capiunt, cœleſtia negligunt: aſſidui in plateis, raro in eccleſiis. Ii ſunt, qvorum thalamus ornatior, qvam altaria, ſcyphus pulcrior calice, eqvus carior, qvam miſſale.* Bernhardus libro II. de conſideratione ad Eugenium: *Apoſtolis*, inqvit, *interdicitur dominatu: I ergo tu, & tibi uſurpare aude, aut dominans apoſtolatum, aut apoſtolus dominatum. Plane ab alterutro prohiberis.* Item libro III. ſubſeqvente: *Murmur loqvor & qverimoniam communem eccleſiarum. Truncari ſe clamitant.* Et libro IV. *Inter hæc tu paſtor procedis, multo & pretioſo circumdatus ornatu. Si auderem dicere: Dæmonum magis, qvam ovium paſcua hæc.* Item in ſermone VI. ad Pſalmum XCI. *Ipſa eccleſiaſticæ dignitatis officia in turpem qvæſtum & tenebrarum negotium tranſivere: nec in his ſalus animarum, ſed luxus qværitur divitiarum. Supereſt, ut reveletur homo peccati, filius perditionis.*

IX. Parrheſiam magnam! Sed num habes plures ſeculi XII. teſtes veritatis?

Ipſe *Joachimus abbas*, cujus jam mentionem injecimus, à rege Richardo de Antichriſto interrogatus, reſpondit, *Romæ jamdiu fuiſſe natum, & jam maxime regnare, ſeq́; exaltare ſuper omne, qvod dicitur Deus.* Intendit enim vir prudens digitum in ea, qvæ facta noverat per Alexandrum III. in Fridericum I. & per Cœleſtinum II. in Henricum VI. Hinc recte cecinit *Hildebertus epiſcopus Conomanenſis:*

Urbs felix, ſi vel dominis urbs illa careret,
Vel dominis eſſet turpe, carere fide.

Et *Theodorus*, abbas Leodienſis:

Malleus argenti confringit ovilia Chriſti.

Item: *Res nimis injuſta, fit numis præſul & abba. Bernhardus etiam Cluniacenſis:*

Roma

Roma nocens nocet, atq; viam docet ipſa nocendi,
Jura relinqvere, lucra reqvirere, pallia vendi.

Item: *Roma qvid exeqvar? imo qvid eloqvar? aut tibi promam?*
Uncia te rotat: uncia te notat, haud fore Romam.

Et ſcitum eſt illud *Nigelli Cantuarienſis:*

Burſa referta reos ſolvit, peccata relaxat,
Qvæ non peccantes evacuata ligat.

Inveniuntur hoc tempore plura carmina ad genium ſeculi ſatis ingenioſa, qvibus in pontificis iniqvitatem falſe luditur: qvale eſt illud *Gualteri Mapes,* Henrici II. Anglorum regis amici:

Roma mundi caput eſt, ſed nil capit mundum,
Qvod pendet à capite, totum eſt immundum;
Trahit enim vitium primum & ſecundum,
Et de fundo redolet, qvod eſt juxta fundum.
Roma capit ſingulos & res ſingulorum.
Romanorum curia non eſt niſi forum &c.

Et illud *Johannis monachi:*

Curia vult marcas, burſas exhaurit & arcas.
Si burſæ parcas, fuge papas & patriarchas.
Si dederis marcas & eis impleveris arcas,
Culpa ſolveris, qvacunq; ligatus eris.
Intus qvis? tu qvis? ego ſum: qvid qværis? ut intrem.
Fers aliqvid? Non. Sta foris. Fero. Qvid? Satis. Intra.

Item: *Roma manus rodit, qvod rodere non valet, odit.*
Dantes exaudit, non dantibus oſtia claudit.

Addatur his *Johannes Saresberienſis,* epiſcopus Carnotenſis, qvi in ſuo Polycratico ſic inqvit: *Pontifex magnus omnibus gravis ac pene intolerabilis. Ita debacchantur ejus legati, ac ſi ad eccleſiam flagellandam egreſſus ſit Satan à facie Domini.* Et paulo poſt: *Manifeſtet ergo ſeipſum Chriſtus, & palam faciat viam, qva nobis ſit incedendum. Petrus Bleſenſis* clerum in libris ſuis Syriam, Edom, vitulos Bethel, idola Ægypti, judices qvi condant leges iniqvas, vocat, & emphatice dicit: *Epiſcopi domo, ut cum familia dominum comprehendam, nihil eſt damnabilius ad meritum, nihil inhoneſtius ad mores, nihil ſordidius ad conſcientiam, nihil culpabilius ad famam, nihil perniciosius ad exemplum. Hildegardis* qvoqve abbatiſſa in diœceſi Moguntina, & *Eliſabetha virgo,* utraqve Germanica, & prophetiæ dono conſpicua, vehementes fuerunt in accuſanda curia Romana. Imo *epiſcopus*

Fluen-

Fluentinus ſeu Florentinus circa annum cIↄCXIX. qvo tempore Paſchalis in Italia armis graſſabatur, auſus eſt profiteri publice, *Antichriſtum adveniſſe* : & Romam evocatus, cauſam dixit, ut habet *Platina in vita Paſchalis II. & Sabellicus Ennecade IX. lib. IV. Honorius Auguſtudunenſis* in Flore temporum circa id tempus: *Intuere*, inqvit, *damnatæ civitatis principes & judices. Ecce poſita eſt in iis Beſtiæ ſedes. Omni tempore ad malum ſunt intenti. Semper negotiis iniqvitatis inexplebiliter occupati, flagitia non ſolum faciunt, ſed & alios facere inſtruunt. Sancta vendunt: ſcelera emunt: totis viribus laborant, ne ſoli ad tartara veniant.* Confer prolixum carmen *Ganfredi* de ſtatu curiæ Romanæ, qvod integrum legitur *apud Wolfium ad A.C.* cIↄCXLIX. ut & feſtivam apocalypſin *Goliæ* ad annum cIↄCC. Baronius etiam meminit ad annum. cIↄCL. *Arnoldi cujusdam*, qvi, qvod omnes ſacerdotes eſſe ſub magiſtratu politico, & à rebus civilibus pontificem abſtinere debere docuerat, atqve Romanis de ſenatu ad antiqvam formam reformando occaſionem dederat, vivus combuſtus eſt. Etſi autem hæc teſtimonia omnia corruptiſſimum Romanenſium ſtatum ſatis ſuperqve arguunt, non tamen acrius ſe qvisqvam papæ oppoſuit, qvam *WALDENSES*, qvi non vitam ſolum, ſed ipſam imprimis doctrinam pontificiam animoſe reprehenderunt.

X. Qvinam qvæſo ſunt illi VValdenſes, qvorum ſæpius ſcio in hiſtoricis mentionem fieri?

Cum Lugduni in Gallia circa annum cIↄCLX. ſubitanea morte qvidam corrueret, *Petrus Waldus*, mercator doctus & prædives, in ſeriam pœnitentiam actus, ſacras literas aliis explicare, easqve in vernaculam lingvam Gallicam transferre, Patrumqve teſtimoniis veritatem communire, atqve ita errores ac ſuperſtitiones papæ reprehendere cœpit. Cum ſectatores facile inveniret, totus Prælatorum & epiſcoporum ordo inſurgens, confeſſores hos fidei carceribus, igne, ferro, exilio perſeqvebatur. Vulgo vocabant eos *Pauperes de Lugduno* : *Leoniſtas ſeu Leoninos*, à Leone imperatore orientis, qvi imagines è templis ſuſtulit, vel potius ab urbe Lugduno, qvæ etiam vocatur Lion vel Leon: *Inſabbatos*. In Bohemia, in qvam Petrus Waldus ex Picardia venerat, nominabant *Picardos*, *Arnoldiſtas*, *Eſperoniſtas* & *Juſepinos*, ab Arnoldo, Eſperono & Joſepho, P. Waldi ſociis: item *Albigeos*, *Albigenſes*, *Albanenſes*, partim ab alba Auguſta in Septimania; partim ab Albiga, civitate Aqvitaniæ: *Gazaros* (Ketzer) à Gazaro pravæ doctrinæ à pontificibus inſimulato: *Paſſagenos*, qvaſi viatores:

ores: *Lollardos* à Lollardo, doctore in Anglia: *Patarenos* ſive ab urbe Dalmatiæ Patera, ſive à paſſionibus: *Turilupinos* qvaſi cum lupis inhoſpita colentes: *Fratricellos*. Lugduno expulſi, per varias mundi plagas, & imprimis per Narbonenſem Galliæ provinciam & Longobardiam, veritatis lucem diſpergebant. Et licet multis modis in illos ſæviretur: perſtiterunt tamen & ad Lutheri usqve tempora circa Maſſiliam ſuperfuerunt: in templis publicis conciones, ſacramenta, & ceremonias ſuo more publice peregerunt: ſua dialecto Biblia eleganter imprimi curarunt. Qva ratione autem, *Merindolo* exciſo, rex Galliæ eos graviſſime & plusqvam barbarica truculentia afflixerit, *Sleidanus & Thuanus eleganter*, ut omnia, *ad annum XLV. L. & LX. narrant*. Qvam porro aleam reliqvi Waldenſes, qvi in Longobardiam Lugduno conceſſerant, ſubierint, *Illyricus explicat in catalogo Teſtium veritatis. Per totam*, inqvit, *Italiam usq; in Siciliam ſuum dogma ſparſerunt, ut Fridericus II. Imp. in ſuo contra ipſos mandato teſtatur. Inde etiam in Germaniam, præſertim in Alſatiam & circa Rhenum: item in Bohemiam: unde porro in Saxoniam, Sileſiam, Moraviam & Poloniam ea doctrina eſt diſſeminata. Fuerunt enim in Longobardia veluti ſcholæ ſeu Academiæ qvædam hujus vere Chriſti theologiæ, ad qvas Waldenſes diſcendi cauſa proficiſcebantur, nihil morati papæ & epiſcoporum ſævitiam, qvi nonnunqvam centum eorum una die interfecerunt.* Et hæc omnia Illyricus ex inqviſitionum libris & aliis minime obſcuris teſtimoniis ſe probare poſſe ait. Hunc lege qvæſo, ut, qvos articulos defenderint, & qvam dura paſſi ſint, intelligas: inqve eum finem *Thuani librum ſextum*, ſi placet, conferto. Imprimis conſulito *Pauli Perrini*, Lugdunenſis, hiſtoriam de Waldenſibus III. libris conſcriptam.

XI. Dic jam, per qvosnam ſeculum XIII. inclaruerit,

Inter eos eminuerunt *Ægidius* Romanus, è gente Columna, archiepiſcopus Bituricenſis, ob doctrinæ conſtantiam Fundatiſſimus, prora etiam & puppis theologorum appellatus, philoſophus & theologus inſignis: *Albertus M.* archiepiſcopus Ratisbonenſis, natione Svevus, ob ſingularem eruditionem admirandus & Varro ſui ſeculi: Ejus diſcipulus, o-operibus ſtupendis, XVII. tomis comprehenſis, clarus, *Thomas Aqvinas*, è familia comitum Aqvini oriundus, theologiæ ſcholaſticæ princeps: *Bonaventura* Italus, Cardinalis, doctor Seraphicus dictus, in qvo præceptori Alexandro de Ales Adam non viſus eſt peccare. Hic *Alexander de Ales ſeu Alanus*, natione Anglus, profeſſor fuit Pariſienſis, Fons vitæ & irrefragabilis ob ſolidam cognitionem divinæ ſcientiæ & doctor univerſalis

vulgo nominatus,qvi præter multos alios libros nobilem theologiæSummam & poſtillam ſuper totam Bibliam (ſic enim fert inſcriptio) edidit. Præter qvos inveniuntur *Hugolinus* eremita: *Antonius de Padua: Jacobus à Vitriaco: Meffretus: Jacobus de Voragine,* autor hiſtoriæ Lombardicæ ſeu Aureæ Legendæ: omnes homiliis clari. Item *Hugo Cardinalis* & *Stephanus Cantuarienſis,* primi Concordantiarum autores, & univerſorum S. Scripturæ librorum commentatores, & *Adamus de Mariſco,* doctor illuſtris cognominatus. Addantur his ICti, *Irnerius* Romæ & Bononiæ clarus, lucerna juris dictus, & *Azo* Bononienſis, commentariis in Digeſta & Codicem clarus: ejusqve diſcipulus *Accurſius Florentinus, Ægolius Foſcamres,* itidem Bononienſis, libris V. de ordine Judiciorum celebris. Qvibus acceſſerunt peſtes religionis purioris nocentiſſimæ, ſi fœtum, qvem excluſerunt, reſpicias, *Franciſcus* & *Dominicus*: de qvibus in Catalogo ordinum religioſorum. *Hiſtoriam* hoc ſeculo exornarunt, *Guntherus,* Monachus Pariſienſis, qvi de Conſtantinopoli, à Latinis tempore Balduini Flandri capta,ſcripſit: *Helinandus* monachus,qvi in Gallia XLIIX. libros univerſalis Chronici edidit: *Nicetas Chroniates ſeu Acominatus,* qvi ab ann. cIↃCXIIX. usq; ad annum cIↃCCV. res imperatorum geſtas perſecutus eſt. Præter hos *Conradus, Urſpergenſis abbas,* Chronicon ad tempora usqve Friderici II. ab orbe condito extendit: *Matthæus Pariſienſis,* Anglus, ad annum cIↃLXVII. res Anglorum per CLXXXIII. annos deſcripſit, curiæ Romanæ minus gratus; *Martinus Polonus* res geſtas pontificum & imperatorum breviter in Chronico depinxit. Idem fecit *Albertus,* abbas Stadenſis. *Rodericus Ximenius,* archiepiſcopus Toletanus,hiſtoriam ſuæ gentis conſignavit. *Vincentius Bellovacenſis,* præter doctrinale, naturale & morale ſpeculum, ſpeculum etiam hiſtoriale ſcripſit. *Henricus Stero* à Friderico I. usqve ad Rudolphum Habspurgium, Chronicon continuavit. Id inprimis hoc tempore perplurimi egerunt, ut omnes ingenii nervos in explicandis qvatuor libris Magiſtri ſententiarum,Summa theologiæ, & Decretalibus intenderent, interqve eos præcipui, *Gvilielmus Antiſiodorenſis, Raymundus de Penna forti, Henricus Cardinalis, Guido Groſſus, Petrus Tarantaſienſis, Udalricus Argentinenſis, Rupertus de Ruſſia, Gvilielmus Durantes, Richardus de Media Villa, Henricus Gandavenſis,*diſputator ſubtilis dictus, *Johannes Pariſienſis, Dinus Mugelanus. Alexander de villa Dei* carmine leonino Doctrinale puerorum i. e. Grammaticam edidit: cujus uſus in ſcholis per CCC. annos fuit. Philoſophia imprimis Ariſtotelis excolebatur, & effata ejus omnia habebantur pro oraculis.

Emi-

Eminuere præ aliis in illa, *Haymo de Feverſhan*, Anglus, qvem Ariſtotelicorum Ariſtoteliſſimum vocabant: *Stephanus Langtonus*, cui diſtinctio librorum Biblicorum in capita tribuitur, & *alii*. In mathematicis excellebant *Robertus Baconus, Thomas Burgey, Michael Scotus, Johannes de Sacro Buſto, Alphonſius rex Caſtellæ*. TESTES VERITATIS qvod attinet, *Robertus Lincolmenſis* hoc elogium à Matthæo Pariſienſi meritus eſt, qvod fuerit pius ſui regis monitor, terrificus papæ redargutor, manifeſtus & audax prælatorum reprehenſor, monachorum corrector. Eſt enim ille, qvi à papa injuſte damnatus, ad Chriſtum appellavit, & ſacerdotes, hominum mandata docentes, Satanæ miniſtros, Antichriſtos, fures nocturnos, latrones diurnos vocavit. Qvem imitatus *Sevaldo*, epiſcopus Eboracenſis, à conſveta tyrannide papam breviloqvio qvodam dehortatus eſt: & *Aurifabèr qvidam Wilhelmus* aperte docuit, papam eſſe Antichriſtum; Romam Babylonem, & prælatos membra Antichriſti, ut ex Cæſario refert Illyricus. Idem fecit *comes qvidam de Hohenſtein, Eglanus nomine*, ut Wolfius habet ad annum cIↃCCXXIIX. Cœperat enim Roma pro Babylone etiam in vulgus haberi. Memorabile qvoqve eſt, qvod ferunt de *Richardo rege Angliæ*, qvi, monitus à viro qvodam ſancto, ut tres ſuas filias peſſimas, avaritiam, ſuperbiam & luxuriam nuptui daret, ne à Deo gravius puniretur, ſuperbiam dedit Templariis & Hoſpitalariis, avaritiam monachis, luxuriam eccleſiaſticis prælatis. Memorabile & hoc eſt, *Arnoldum de nova Villa*, medicum Hiſpanum, variarum lingvarum, philoſophiæ item & theologiæ peritiſſimum, auſum fuiſſe defendere, qvod diabolus totum cœtum Chriſtianum fecerit aberrare à veritate Jeſu Chriſti; qvod fides, qvam ſua ætate haberent Chriſtiani, ſit talis, qvalis dæmonum; qvod omnes clauſtrales monachi ſint extra caritatem & damnentur; qvod Miſſæ deniqve non ſint celebrandæ, nec pro mortuis ſacrificandum. Sed vir optimus hæreſeos eſt damnatus, & aſſeclæ ejus, *Arnoldiſtæ*, tanqvam hæretici, atrociſſime habiti ſunt. Idem accidit *Gvilielmo de S. amore*, qvi contra Mendicantes ſcribens, hæreſeos damnatus eſt. Hoc ipſo etiam tempore ingentes fuerunt contentiones *ſcholæ Pariſienſi* cum monachis, qvi & ſcholam premebant, & novum qvendam erroribus refertiſſimum librum, cui nomen *Æterni Evangelii* præſcriptum erat, ediderant. Monachi qvidem coram papa à ſcholaſticis, veritati hac in re prioribus, convicti ſunt: ſed errores Æterni Evangelii publice non ſunt condemnati, ne utiliſſimi pontificis ſatellites vileſcerent. Refero qvoqve inter teſtes veritatis, præter multos alios ICtos, *Petrum*

Qqq 2 *de*

de Vineis, Cancellarium Friderici II. qvi ſuum imperatorem magna cum fiducia adverſus papam defendit, ut & *Nicolaum de Bibrach*, Erfurtenſem, cujus epitaphium de Martino IV. ſuo loco vide. Imprimis memorabile eſt, qvod, teſte Matth. Pariſienſi, *Conſtantinopolitanus & Antiochenus patriarcha* papam Romanum excommunicarit cum tota ejus eccleſia, qvia negarat, Petrum omnium primo Antiochenam erexiſſe. *Græci* ſane tantopere Latinos abominari cœperunt, ut ab illis baptiſatos rebaptiſarent. Horribile eſt, qvod Spondanus ad annum 1248. §. 15. refert, cum *clericus* in concione plurium epiſcoporum Romæ ſermonem habiturus, anguſtiaretur, qvi poſſet expectationi eorum ſatisfacere, dæmonem ad eum juſſu divino, ut dicebat, accedentem, hoc tantum prædicare juſſiſſe: *Principes infernalium tenebrarum, principes eccleſiæ ſalutant. Læti omnes nos gratias iisdem referimus, qvia cum ipſis, eorum nobis afferuntur ſubditi, & per eorum negligentiam ad nos devolvitur totus pariter mundus:* maxillamqve clerici hæſitantis, ad faciendam fidem, tactu nigram reddidiſſe.

XII. Atq; ita, qvos in ipſiſſimis tenebris pontificiis commendavit eruditio, video faſtum & errores paparum reprehendiſſe. Sed qvosnam Deus ſeculo XIV. excitavit.

Hiſtoriam hoc ſeculo excoluerunt *Siffridus*, presbyter Miſnenſis, in Epitome ab anno cIↄLIIX. ad annum cIↄCCCVII. *Eberardus*, archidiaconus Ratisbonenſis, in Chronico ab anno cIↄCCLXXIII. ad annum cIↄCCCV: *Nicephorus Calliſtus*, Græcus, in hiſtoria à nativitate Chriſti ad annum IↄCXXIII: *Nicephorus Gregoras*, itidem Græcus, in libris XI. rerum orientalium, ab anno cIↄCC. ad an. cIↄCCCXLIV. *Georg. Pachymenes*, qvi Michaëlis Palæologi & Andronici ſenioris geſta deſcripſit. *Johannes Villanus*, Florentinus, in hiſtoria univerſali: *Johannes Froſſardus: Theodoricus à Niem: Gvilhelmus Paradinus*, annalium Burgundiæ autor: *Henricus de Erfordia: Saxo Grammaticus*, hiſtoricus Danorum: *Johannes Boccatius*, Florentinus, pontificiarum epiſtolarum magiſter, multis præclaris voluminibus, & inprimis de genealogia Deorum, de hæreſibus Bohemorum, de bellis imperatorum celebris. In *Scholaſticam theologiam* commentati ſunt, *Johannes Duns* Scotus, σκοτεινὸς qvaſi tenebricoſus dictus, ob obſcuram & inexplicabilem in ſcrutando ſubtilitatem, vivus ſepultus, qvia apoplecticum pro mortuo extulerant: *Auguſtinus*

Anco-

Anconitanus: Petrus Aureolus, archiepiſcopus Aqvenſis: *Antonius Andreæ* Arragonius: *Franciſcus Mayronis Scotus: Gvilhelmus Occam*, Anglus, à qvo Nominales, ſicuti à Scoto Reales defluxerunt: *Herveus Natalis* Anglus: *Monaldus Dalmata*, archiepiſcopus Beneventi: *Petrus Paludanus*, Burgundus: *Aſteſanus*, Aſtenſis: *Adam Goddamus* Anglus: *Bartholomæus Piſanus: Johannes de Bacco: Thomas Argentinenſis: Richardus Armachanus: Simon de Caſſia: Henricus de Haſſia: Alexander de Alexandria: Alphonſius Vargas*, Hiſpanus: *Nicolaus Gorram.* Præterea *Nicolaus Lyranus*, ex Judæo factus Chriſtianus, inſignem commentarium in univerſa Biblia edidit: *Alexander*, archiepiſcopus Ravennæ, de jurisdictione imperii & autoritate pontificis ſcripſit: *Raymundus Lullus*, ex inſula Majorica oriundus, ex arte magna & parva ſeu encyclopædia & ex multis aliis tractatibus, immortalitatem nominis conſecutus eſt. Hujus qvidem famam arroſit *Raymundus Eimericus*, qvi in directione inqviſitorum refert, ejus ſcripta plusqvam trecentorum errorum fuiſſe accuſata; Sed inventi ſunt, qvi famam viri graviter vindicarunt. Extat *Caroli Bovilli*, viri CL. epiſtola ad Raymundum Boucherium de vita Raymundi Lullii: unde intelligitur, eum nobili loco natum, & in aula regis Majoricarum ad morem ſeculi educatum, dignitatem Seneſcalli obtinuiſſe, & inſano feminæ cujusdam, qva faciem qvidem venuſtæ, & qva mores pudicæ, ſed occulto cancri morbo laborantis, amore exardeſcentem, non potuisſe prius à turpi affectu liberari, qvam à matrona illi pectus, ut erat gangrena exeſum, & teterrimo odore ſqvalebat, nudaretur, ipſeqve, ut Chriſto animum cautius dicaret, admoneretur. Hinc illum orationibus vacaſſe, &, cum ſæpius per ſomnum juſſus eſſet, ut crucifixum ſeqveretur, id unice in votis habuiſſe, ut contra Saracenorum ſuperſtitionem utilem poſſet operam navare, à qvibus omnis pene Hiſpania premebatur. Didiciſſe igitur qvadrageſimo ætatis anno lingvam Latinam, & poſtea à ſervo Saracenico emtitio Arabicam, & ſingulari numinis gratia tantum ſapientiæ brevi tempore acqviſiviſſe, ut Pariſios, Montempeſſulanum, Neapolin, Romam, Genuam, Lugdunum, Piſas, nova ſua arte Lulliana in ſtuporem raperet, & innumera pene opuſcula, atqve imprimis aureum illud de divina contemplatione ederet: hinc ter in Africam trajeciſſe, & per plateas more Jonæ clamaſſe, qvod lex Saracenorum erronea; Chriſtianorum vera ſit: & id coram regibus & antiſtite Machometanæ religionis conſtanter propugnaviſſe: nihil autem, niſi carceres, plagas, vulnera, toxica, ipſam deniqve mortem, Tuneti, u-

ti, ubi lapidibus obrutus eſt à Saracenis, meruiſſe. Tria imprimis à pontificibus & regibus petiit: *ut varia paſſim exſtruerentur monaſteria & ſcholæ, in qvibus ii, qvi pro Chriſto mori non reformidarent, variarum lingvarum ſcientia imbuerentur, & in fines orbis terræ ſic inſtructi mitterentur, ad prædicandum incredulis evangelium: ut non niſi unus religioſorum militum ordo eſſet, qvi trans mare aſſiduis bellis Saracenos laceſſeret: ne libri Averrois & aliorum Arabum, ut in qvibus multæ contra fidem Chriſtianam blaſphemiæ & occulti errores continentur, in ſcholis prælegerentur.* Hoc ſeculo etiam *Gvido Carmelita* volumen de omnibus hæreſibus; *Landolphus Saxo* commentaria in Pſalmos; *Lupoldus Bambergenſis* librum de Juribus imperii edidit. *Joh. Cantacuzenus* qvatuor Græcas orationes contra Machometanos habuit, qvas Rod. Gualterus latine reddidit. Floruerunt præterea *Gvilielmus Varignava: Matthæus Silvaticus: Cynus: Petrus Aponenſis, magus: Guido Cauliaco;* medici. *Bartolus de Saxoferrato: Baldus Perusinus, ejus auditor*, de qvo Latomus:

> *Qvi Baldum juri negat accendiſſe lucernam,*
> *Ille poteſt medio ſole negare diem.*

Johannes Andreæ Bononienſis: Johannes Calderinus: duo Raphaëles, Albericus, JCti. Inter *TESTES VERITATIS* imperator *Ludovicus V.* hic primas tenet, qvi, conſtitutione promulgata, papæ poteſtatem gladii penitus detraxit. Verba inter alia hæc ſunt: *De conſilio & conſenſu electorum & aliorum principum imperii declaramus, qvod imperialis dignitas & poteſtas eſt immediate à ſolo DEO, & qvod de jure & conſvetudine imperii antiqvitus approbata eſt, poſtqvam aliqvis eligitur in imperatorem ſive regem ab electoribus imperii concorditer, vel majori parte eorundem, ſtatim ex ſola electione eſt verus rex & imperator Romanus cenſendus, nec papæ ſive ſedis apoſtolicæ, aut alicujus alterius, approbatione, confirmatione, autoritate indiget vel conſenſu. Marſilius Patavinus* in defenſore pacis, libro erudito, & huic adhuc ſeculo legendo; *Johannes de Janduno; Dantes Aligerius*, Florentinus, magni nominis JCtus & poëta; *Johannes Gandunenſis; Luitpoldus de Babenberg*, & alii, pro imperatore Ludovico ſcripſere, & papam errare, nec poteſtatem in imperatores & reges habere, invictis argumentis demonſtrarunt. Qvod ipſum etiam fecit *Johannes Petrus*, Ferrarienſis JCtus, circa annum cIↄCCCC. Item *Joh. Vitoduranus*, Franciſcanus, qvi diſſenſionem imperatorum & pontificum deteſtatus, culpam potiſſimum in papam conjecit. Ex verſibus ejus plurimis memorabiles ſunt de papa;

Ex-

Extingvit cultum Domini, fidei qvoq; lumen:
Devotos animos indurans, reddit ineptos:
Suſcitat ac hereſes improbitate ſua.

Item *Barlamus*, monachus, qvi animoſe adverſus affectatum imperium papæ œcumenicum ſcripſit. Præter hos *Franciſcus Petrarcha*, Florentinus, primus pene bonarum artium reparator, natus anno cIↃCCCIV. cujus opera duobus tomis comprehenſa extant, epiſtola qvadam appellat Papæ curiam Babylonem & meretricem Babylonicam ſuper aqvas ſedentem, matrem omnium idololatriarum & ſcortationum, aſylum hæreſium & errorum. Ejusdem & hoc eſt Romæ encomium:

Irarum ſedes, omnisq; doloris origo,
Mater es erroris, dogmata falſa docens.
Roma tibi nomen, ſed nunc Babylonia vere es &c.

Eberh., archiep. Saliſb., in oratione qvadam in conſeſſu Statuum imperii dixit: *Flamines illi Babyloniæ ſoli regnare cupiunt: Ferre parem non poſſunt: Non deſiſtent, donec omnia pedibus conculcarint, atq; in templo DEI ſedeant, extollanturq; ſuper omne id, qvod colitur. Fames opum, ſitis honorum inexplebilis eſt. Qvo plura avido conceſſeris, eo plura appetit. Porrige digitum, & manum concupiſcet. Licentia omnes ſumus deteriores. Servus ſervorum eſt dominus dominorum, ac, ſi Deus foret, eſſe cupit. Leges commutat. Suas ſancit, Contaminat, dirigit, ſpoliat, fraudat, occidit perditus homo ille, qvem Antichriſtum appellare ſolent: in cujus fronte blaſphemiæ nomen ſcriptum eſt: DEUS ſum: ERRARE NON POSSUM.* Conſule *Aventinum libro VII.* qvi & ipſe eſt autor, *imperatorem Fridericum III.* ſcripſiſſe ad Ottonem Bavariæ ducem, multos Antichriſtos ineſſe Romanenſibus. Qvam ob cauſam *Johannes Taulerus*, Colonienſis, eccleſiaſtes Argentinenſis, ſubinde in ore id habuit, *eccleſiam egere gravi qvadam reformatione.* Huic ob teſtimonium veritati datum *Johannes Eccius* dicam hæreſeos ſcripſit: ſed *Ludovicus Bloſius* eum viriliter defendit. *Johannes Wicleff*, Anglus, anno cIↃCCCLX. acerrimus papæ, tanqvam Antichriſti, oppugnator, ultra ſesqvicentum ſcripta, teſte Balæo, edidit, &, protegente eum Deo adverſus crudelitatem Romanenſium, ſatur dierum mortuus eſt: annis tamen poſt ſepultum XL. elapſis, tanqvam hæreſiarcha crematus. Wicleſum audiebat, protegebat & fovebat *Eduardus III. rex Angliæ*, qvi ademit Romano pontifici creandorum in Anglia epiſcoporum jus, & poteſtatem imperandi ſacrorum proventuum decimas ac Petri denarios. Scriptis etiam & voce eum defendebant, diſcipuli, *Philippus Repingtor* (apoſtata, an-

tandem propter acceptum epiſcopatum factus) *Thomas Netter*, autor Faſciculi Zizaniorum, *Treviſſa, Oldecaſtel, Gvilbelmus Vithe*, & multi alii, *Wiclephiſtæ* dicti. Qvibus cum locum dare nollent pontifices, in ipſo eorum ſinu qvidam ad confitendam veritatem excitati ſunt. *Robertus*, Licienſis monachus, in præſentia Papæ & Cardinalium ſuggeſtum conſcendens, nihil aliud, qvam: *VAH TE*, dixit, *S. Petrum! Vah te S. Paulum!* Jam jam autem abripiendus in carcerem, *mirari ſe dixit frugalitatem apoſtolorum, qvi ſibi ſordeant, qvia poteſtate clavium ad vitam baſilice agendam tam belle uti non noviſſent, ut eorum ſucceſſores. Michael Cæſenas* Minoritarum Generalis, duas eſſe dixit eccleſias, alteram impiorum florentem, in qva Papa Antichriſtus regnet; afflictam piorum alteram. Et qvanqvam damnatus, & dignitate privatus, non tamen deſtitit tyrannidem & errores Pontificum inſectari. *Nilus Theſſalonicenſis*, & *Humpertus de Romania*, prolixo libro culpam diſſidii inter orientalem & occidentalem eccleſiam in Papam rejecerunt, & majoris pietatis teſtimonium dederunt orienti, qvam occidenti. *Johan à Rupe ſciſſa*, Franciſcanus monachus, apologum propheticum contra eccleſiaſticos ſcripſit, qvi adhuc apud Froſſardum legitur: & ob id diuturna captivitate afflictus eſt. Eandem ſortem ſubiit *Hajobaldus*, & ipſe monachus, ſpiritu fatidico in pontificum tyrannidem invectus. *M. Conradus Hager* circa annum cIↃCCCXL. confeſſus eſt, ſe annis XXIV. ſenſiſſe ac docuiſſe, Miſſam nullo modo eſſe ſacrificium, nec cuiqvam prodeſſe: & ob id in carcerem conjectus eſt. Adde *Planctum eccleſiæ* ab *Alvaro Pelagio* Hiſpano editum: *Lacrimam eccleſiæ* à *Gerhardo Riddero* fuſam: *Somnium item Viridarii*, à Carolo V. Sapiente, rege Galliarum, contra totum regnum pontificium edi curatum: *Concionem Nicolai Oremi*, totam à Wolfio & Illyrico exſcriptam; *Planctum metricum Bernhardi Weſterodis*, qvi integer legitur apud Wolfium: *Librum propheticum* de magnis tribulationibus in proximo futuris, *à Theoleſphoro de Cuſentia* compilatum, qvi itidem legitur apud Wolfium: *Revelationes Brigittæ Svecicæ* cœleſtes ad annum cIↃCCCLXX. *Revelationes Catharinæ Senenſis* ad annum cIↃCCCLXXIIX. Integrum item *libellum de ætatibus eccleſiæ*, qvem lege in catalogo teſtium veritatis. His omnibus in ſubſidium venerunt *Rupertus Holcot*, Dominicanus: *Petrus de Aqvila*: *Gabriel Biel*, Germanus, profeſſor Tubingæ: qvi cultum imaginum atqve crucis idololatricũ vocaverunt & damnarunt. *Petrus Johannes Pirarenſis*, Minorita, papam vocavit Antichriſtum, Romanamqve ſynagogam Babylonem magnam. Hunc cum vivum neqviiſſent, mortuum vexarunt: & oſſa

ejus

ejus à Clemente VI. effoſſa & combuſta ſunt. *Schola etiam Pariſienſis*, cum papa circa annum cIↃCCCLXXX. largiſſimas profunderet indulgentias, tubis, campanis, & aliis publicis teſtimoniis illas damnavit. Confer hiſtoriam *Milizii* concionatoris, qvi juſſus à Spiritu, anno cIↃCCCLXVI. publice Romæ concionatus eſt, Antichriſtum veniſſe. Præter hos omnes *M. Johan. Munziger*, Rector ſcholæ Ulmenſis, anno cIↃCCCLXXXIV. panis conſecrati adorationem improbavit, *& Gregorius Ariminenſis*, Doctor Pariſienſis, adeo diſſenſit à Scholaſticis, ut eos Pelagianis deteriores aſſereret, recteqve nobiscum de libero arbitrio & gratia contra ſophiſtas & papiſtas ſentiret. Vide & teſtimonium, qvod *Durandus*, omnis divini humaniqve juris conſultiſſimus, Gallus, epiſcopus Meldenſis, circa annum cIↃCCC. veritati dedit apud Flacium: ut & apud eundem, & in lectionibus memorabilium Wolfii, vaticinia *Roberti, nobilis Galli, Gamaleonis vatis, Jacoci de Theramo*, aliorum. Nota, qvod hoc ſeculo *Flavius Melfenſis* uſum acus magneticæ invenerit.

XIII. Magnum doctorum animoſitatem in faſtu & erroribus curiæ Romanæ redarguendis prodidit ſeculum XIV. Sed ad XV. qvod Lutherum proxime præceſſit, accedamus.

Floruerunt in eo doctores in omni genere ſcientiarum. In *ſcholaſticam theologiam* commentati ſunt, *Johannes Capreolus: Petrus ab Alliaco; Thomas Waldenſis*, qvi Doctrinale fidei antiqvæ tribus tomis diſtinctum edidit: *Auguſtinus de Roma: Johannes Baſſolius: Marſilius ab Ingen*, Germanus, profeſſor Heidelbergæ: *Franciſcus Ferrarienſis: Jacobus Almainus*, Pariſienſis: *Johannes Major*, Scotus: *Franciſcus Lychetus: Conrad Kallin*, Germanus. *Homiliis* inclaruerunt, *Sanctus Vincentius; Bernhardinus Senenſis; Thomas de Kempis*, qvatuor inſignibus libris de imitatione Chriſti clarus, Belga; *Gregorius Scholarius*, Græcus; *Henricus Harphius*, Belga. *Paulus Burgenſis*, è Judæo Chriſtianus, archiepiſcopus, ſcripſit additiones ad poſtillam Nicolai Lyrani, dictus alias Paulus de Maria. *Dionyſius Carthuſianus à Rykel* in omnes; *Alphonſus Toſtatus* & *Thomas de Vio Cajetanus* in pleroſqve libros Biblicos; *Jacobus Sadoletus* in epiſtolam ad Romanos & aliqvot Pſalmos, *Jacobus de Valentia* in Pſalmos & Cantica commentati ſunt. *Johannes de Capiſtrano*, Italus: *Nicolaus de Cuſa*, Germanus; *Laurentius Juſtinianus*, Venetus, variis opuſculis theologicis famam meruere. *Paulus Corteſius* purioribus verbis theologiam conſignavit. *Paci-*

Pacificus, Angelus Clavaſius, Baptiſta Trovamala, Job. Tabienſis, de caſibus conſcientiæ commentarios edidere. *Finus Hadrianus*, Ferrarienſis, Flagellum in Judæos IX. voluminibus compoſuit. *In Jure enucleando* occupati fuere, *Paulus de Baſtro, Gvilhelmus Budæus, Petrus Anchomnus* Florentinus, *Philippus Decius* & *Jaſon Magnus* Mediolanenſes, *Antonius de Butrio, Franciſcus Zabarella, Nicolaus Panormitanus, Andreas Barbatius, Felinus, Sandeus, Huldaricus Zaſius* Conſtantienſis, *Johannes de Imola* Bononienſis, *Alexander Tartagnus, Johannes de Turrecremata, Johannes Schneidewin, Johannes Franciſcus Poggius* Florentinus, acerrimus *Franciſci Philelphi* & *Laurentii Vallæ* hoſtis: qvorum *ille* egregius fuit poëta, philoſophus, & orator; *hic*, cum eſſet ſenator Romanus, & vir raræ eloqventiæ, atqve, ut Lutherus eum nominavit, primitivæ eccleſiæ vel reliqva ſcintilla, vel nonnullus fomes, à theologis reliqvis & pontificibus damnatus eſt. Sed beneficio regis Alphonſi illud ſupplicium evaſit, & tantum ſcopis cæſus eſt. Adde his *Rudolphum Agricolam*, Groningenſem Friſium, Profeſſorem Heidelbergenſem, qvi Philippo electori Palatino autor fuit bibliothecæ condendæ, *Johannem Jovianum Pontanum Italum*; *Angelum Politianum*, Hetruſcum, in cujus obitu tota Italia ſplendorem ſuum ſe amiſiſſe rata eſt; *Philippum Beroaldum*; *Petrum Bembum* Venetum, Cardinalem; *Cælium Rhodiginum*; *Petrum Crinitum*; *Raphaelem Maſterum* Volaterranum; *Marſilium Ficinum*, Platonicum, Florentinum; *Polydorum Virgilium*; *Paulum Soncinatem*: lumina ſane, in philoſophia & eloqventia illuſtranda, nullis antiqvorum ſcriptorum qvicqvam concedentia. Qvis *Hermolaus Barbarus*, Venetus, archiepiſcopus Aqvilejenſis, circa hæc tempora fuerit, ejus epitaphium Romæ poſitum prodit:

Barbariem Hermolaus Latio qvi depulit omnem
Barbarus, hic ſitus eſt. Utraq; lingva gemit.
Urbs Venetum vitam; mortem dedit inclyta Roma:
Non potuit naſci nobiliusve mori.

Ante illum *Georgius Trapezuntius*, è Creta Romam veniens, primus omnium Græcas literas docuit, Secretarius apoſtolicus tandem factus. Eodem pene tempore *Beſſarion*, patria Trapezuntinus, in Italiam venit, furores Turcorum fugiens: & Cardinalis, imo & Patriarcha Conſtantinopolitanus titularis à papa factus, Venetiis erexit bibliothecam, libris Græcis & Latinis inſtructiſſimam, præfecitqve ei *Marcum Antonium Coccium Sabellicum*, hiſtoricum & philologum immortalitate dignum: ipſeqve plurima in theologia, philoſophia & hiſtoria ſcripſit. Tertium

è Græ-

E Græcia ſe his adjunxit *Theodorus Gaza*, Theſſalonicus, Græcæ lingvæ in Italia doctor: & cum eo *Emanuel Chryſoloras*, Byzantinus, qvi Græcæ Grammaticæ theoremata ſcripſit, & *Johannes Argyropylus.* Qvibus adde *Johannem Tritbemium*, abbatem Spanheimenſem: *Laonicum Chalcondylam, Matthæum & Matthiam Palmerios, Wernerum Weſtphalum, Jacobum Philippum Bergomenſem, Antonium Bonfinium, Robertum Gagvinum, Hectorem Boëthium, Philippum Cominæum, Johannem Aventinum, Pomponium Lætum, Baptiſtam Egnatium, Albertum Crantzium, Leonardum Aretinum, Flavium Blondum Forolivienſem, Paulum Jovium Novocomenſem, Æneam Silvium Tuſcum*, poſtea Pontificem Pium II. dictum, *Antonium Florentinum, archiepiſcopum, Johannem Nauclerum præpoſitum Tubingenſem, Jacobū Wimphelingium Spirenſem*, qvi præter alios uberis ingenii fœtus, *hiſtorias* imprimis elucidarunt. Præter illos *Bartholomæus Platina*, abbreviator apoſtolicus, cum, qvod vitia Pauli II. ferre non poſſet, beneficio eccleſiaſtico & omnibus bonis ſpoliatus, inqve carcerem conjectus, & tormentis pene ad mortem excarnificatus eſſet, extincto Paulo, à Sixto IV. vinculis liberatus, & Bibliothecæ Vaticanæ præfectus, vitas pontificum deſcribendas ſuſcepit. Nec *Aſtronomi* defuerunt huic ſeculo: qvod vel *Nicolaus Copernicus*, & *Johannes Regiomontanus*, & *Paulus Middelburgius*, teſtatum faciunt. Sed nec *poëtarum* elegantia deſtituit hæc tempora, inter qvos eminuerunt *Baptiſta Mantuanus*, monachns Carmelita: *Sebaſtianus Brand*, Argentinenſis: *Hieronymus Fracaſtorius*, Veronenſis: *Accius Sincerus*, alio nomine *Jacobus Sannazarius* dictus, Neapolitanus: *Marcus Hieronymus Vidas* Cremonenſis, epiſcopus Albæ: *Huldaricus Hüttenus*, eqves. Qvid dicam de *Johanne & Johanne Franciſco Picis*, Mirandulæ Dominis & Concordiæ Comitibus? qvorum *ille*, phœnix vulgo vocatus, Romæ nongentas concluſiones, profundum in variis ſcientiis acumen prodentes, propoſuit diſputandas, & invictum ſe & omnibus admirabilem, qvamdiu vixit, præſtitit, Heptaplo de opere ſex dierum Geneſeos & aliis libris, divinum viri ingenium adhuc teſtantibus, poſteritati relictis: *hic* patrui inſtitutus exemplo (fuit enim Galeoti Pici, qvem Johannes Picus fratrem habuit, filius) ſummam etiam in omnium rerum cognitione laudem obtinuit, & ſtupendum pene ingenium multis monumentis nobis commendavit. Qvid dicam de *Deſiderio Eraſmo Roterodamo*, Batavo, qvem non immerito Jovius Varronem ſui ſeculi, & Ciceronem Germaniæ; Lutherus autem, qvia in religione non ſatis ſibi conſtabat, arietem cornibus in vepribus hærentem nominavit?

navit? Opera ejus fere infinita IX. tomis comprehenſa, qvantum rei literariæ decus conciliaverint,abunde teſtantur. Qvid de *Jacobo Fabro Stapulenſi*, qvem Pariſienſes graviter exagitarunt, qvia, *dicente Sleidano libro V. commentariorum*, inſcitiam ſuam videbant à viro docto deſpectam? Qvid dicam de *Johanne Capnione ſeu Reuchlino*, cujus inſignem operam adverſus *Pfefferkornium*, è Judæo Chriſtianum, in conſervandis Judæorum libris Hebraicis Sleidanus libro II. luculenter deſcribit? Fuit ille Phorcenſis, Svevus, anno cIↃCCCCLV. in hanc lucem editus, & in aula Badenſi cum marchione Badenſi enutritus: cum qvo etiam Pariſios miſſus, rudimenta Græcæ lingvæ à *Gregorio Typhernate* hauſit: poſt Baſileæ à *Weſſelo*, luce illa mundi, Hebraicam lingvam addidicit, & Pictavii doctoris juris titulum promeruit. Inde ex aula Eberhardi, principis Würtenbergici, ad papam, & mox ad imperatorem Fridericum, miſſus, in hoc itinere magis magisqve in divina lingva à Judæo Jehiel Löans fundatus, & codice Hebræo Bibliorum, qvi tunc temporis CCC. aureis emi non potuiſſet, ab imperatore donatus eſt. Hinc invidia monachi, in qvem poſtea Sergium comœdiam compoſuit, preſſus, aulam Würtenbergicam deſeruit, & in aula Palatina aliqvandiu inter viros doctiſſimos converſatus, Romam denuo miſſus, à Judæo Cæſenate, *Abdia*, omnes Hebraicæ lingvæ ſubtilitates per integrum annum exqviſivit, pro ſingulis horis δίδακτρον ſingulos pactus aureos. Reverſus hinc in aulam Würtebergicam ad otium literarium, totum ſe Hebraicis deliciis mancipavit, & ſæpius Phorcen veniens, *Philippum Melanchthonem*, qvem, ut agnatum, ſoror Capnionis domi ſuæ enutriebat, variis muneribus ad verum literarum amorem incitavit, eiqve autor fuit,ut ſeſe Luthero adjungeret. Interea *Hogoſtratus*, inqviſitor hæreticæ pravitatis Colonienſis, id egit, ut Judæorum libri omnes præter Biblia comburerentur: & edictũ adverſus illos ab imperatore impetraverat. Judæi contra per patronos ſuos in aula imperatoris eo rem deduxerant, ut ille ſciſcitaretur judicia doctorum. Capnio, qvid ſentiret,etiam expoſuit. His motus imperator, Judæis libros ſuos permiſit. Id ægre ferens Hogoſtratꝰ, Capnionem hæreſeos accuſavit,& Moguntiæ librum ejus combuſſit. Capnio,luculenta ad imperatorem oratione edita, factaq; ad judicia legitima & ad pontificem provocatione,ſeſe defendit. Inde epiſcopo Spirenſi mandabatur cauſæ cognitio: qvi delegit judices ſapientes & eruditos, à qvibus ſecundum Capnionem pronunciatum eſt. Sententia Romæ confirmabatur, fruſtra renitentibus monachis; pro Capnione autem *Petro*

Gala-

Galatino, Eraſmo, Jacobo Queſtenbergio & Huldarico Hutteno ſollicitis. Inter libros, qvos edidit Capnio, præcipua ſunt μικροπαιδεία, ſeu Grammatica Græca & Hebræa, Breviloqvus Sergius, & adhuc alia Comœdia, Dialogus de Verbo Mirifico, tres libri de arte Cabbaliſtica, Speculum oculare. Etſi autem non pauci præmemoratorum virorum *locupletiſſimum veritati teſtimonium* dederunt, præ aliis tamen in parrheſia excelluit & primas obtinuit *JOH. HUSS*, Bohemus, duobus ſcriptorum voluminibus Noribergæ editis clarus, qvi Waldenſium dogmata amplexus, & Wielefi ſcriptis adjutus, in concilio Conſtantienſi, contra datam fidem, anno cIɔCCCC. exuſtus eſt, cum prius de cygno centum revolutis annis venturo, ipſe anſer (nam Huss Bohemice anſerem ſignificat) prædixiſſet. Suſtulit etiam tyrannis *Hieronymum Pragenſem*, ſocium Johannis Huſſii: qvi, etſi metu mortis non ſolum Conſtantia, ubi literas pro Huſſio ad templi valvas affixerat, incognitus aufugerat, ſed & deinde ad formulam præſcriptam palinodiam cecinerat: cum tamen nihilominus, revocatione facta, in carcere detineretur, & ad ſupplicium ignis tandem duceretur, animoſum ſe præſtitit Chriſti confeſſorem, ſuosqve adverſarios ad cauſam coram tribunali Dei poſt centum annos reddendam provocavit. Poſt illa tempora ſecuta eſt miſera diſtractio Bohemicarum eccleſiarum: nonnullis Papæ autoritatem defendentibus; reliqvis, qvos *Taboritas* vocarunt, *Ziſcam* (qvi eſt *Johannes de Troſenaco*) ſeqventibus, & adverſus Maximilianum imperatorem non unam victoriam obtinentibus, ſeqve in multas eccleſias diſſeminantibus. Varii inde tumultus. *Albertus*, imperator & Bohemiæ rex, cum obiiſſet, uxorem reliqverat gravidam. Cum illa eſſet *Uladislaum* enixa, tutelam poſthumi ſuſcepit *Fridericus imperator.* Ejus conſenſu duo gubernatores regni ſunt conſtituti: alter *pontificius Meinhardus*; alter *Huſſita Praſecius*, & poſt eum *Podiebracius*: ſub qvibus in interregno libertas religionis eſt decreta. Ita *duæ Bohemicæ confeſſiones ſunt* conſcriptæ: qvarum *una* dicitur *Pragenſis & Rokezaniana*, conſcripta *à Rokezano* archiepiſcopo, pontificia in cæteris, qvanqvam à Papa non confirmata, ſed admittens ſumtionem cœnæ ſub utraq; ſpecie, unde etiam *Calixtina* à calicis ſumtione dicta eſt: *altera Taboritana*, in qva abominationes Papæ rejectæ ſunt. Tam Rokezanos ſeu Calixtinos, qvam Taboritas pontificii vocabant *Utraqviſtas*, & eos oppugnabant, ipſi ab illis dicti *Unaqviſtæ*. Podiebracius, Rokezanianæ confeſſionis, rex tandem factus, Taboritis ſe qvidem oppoſuit, & eos maximam partem exſcidit; reliqvos disjecit:

ſecit: ſed nec ſic Papæ placuit, qvia ob utramqve cœnæ ſpeciem admiſſam, ut hæreticus, cenſuris pontificiis ſubjacebat. Factum tandem eſt, ut, Taboritis jam ad exiguum numerum redactis; Calixtinis autem propemodum jam pontifici conſentientibus, circa annum cIↄCCCCL. Pragæ & paſſim per Bohemiam, qvidam ex reliqviis Huſſitarum peculiarem cœtum inſtituerunt, ſeqve *fratres Bohemicos* vocarent, qvi nec prælia ſpirabant, nec bona ſeculi captabant, de ſola animarum ſalute ſolliciti. Hi, omiſſis ſacrificulis, priſca eccleſiæ conſvetudine novum eccleſiaſticum ordinem incoarunt, doctrinam à fermento pontificio repurgarunt, veterem diſciplinam revocarunt. Convenere LXX. viri in pago Lhota, & tribus ex ſeſe electis commiſere rerum ſacrarum curam. Anno autem dicti ſeculi LXVII. viginti ex ſe viros integræ conſcientiæ ſegregaverunt, & novem ex illis ſorti commiſerunt, ut tres ex iisdem ſeligerentur, qvi eſſent eccleſiæ rectores. Sic per ſortitionem conſtituti ſunt *Matth. Corvaldenſis; Thomas Prelautius & El. Krenovius:* qvos deinde Stephanus, Waldenſium in Gallia epiſcopus, confirmavit, & illis poteſtatem alios paſtores confirmandi dedit. Cumqve conſilia agitarentur de eccleſia fratrum Bohemicorum & fratrum in Gallia Waldenſium unienda, diſplicuit Bohemicis, *qvod* Waldenſes, periculorum metu, clanculum, non palam, veritatem faterentur; *qvod* fana pontificiorum, qvorum Papam haberent pro Antichriſto, freqventarent; *qvod* tandem eorum presbyteri opes ſibi congererent ex ſacris pecuniis. Nec tentata unio proceſſit, qvia minis pontificiorum territi Waldenſes, retracti ſunt. Succeſſu temporis, cum Vladislaus rex eos, qvi ſub utraqve ſpecie cœnam ſumunt, à nomine & accuſatione hæreſeos liberaſſet, fratrum Bohemicorum conſtituti ſunt *IV. Epiſcopi ſeu Superintendentes: unus* in Bohemia; *alter* in Polonia; *duo* in Moravia. Legebantur illi *ex ſenioribus ſeu archipresbyteris duodecim,* qvi erant epiſcoporum adjutores: ſicuti ſeniores ex *paſtoribus ſeu miniſtris*; paſtores ex *diaconis,* qvi paſtoribus ſuccenturiantur in concionando, baptiſando, poculo ſacro adminiſtrando; diaconi ex *acoluthis ſeu miniſtrorum diſcipulis*; acoluthi ex *adoleſcentulis bonæ indolis.* Hi fratres in tantum numerum excrevere, ut ſub uno epiſcopo qvandoqve in Moravia circiter qvingenti miniſtri confluxerint. Plurimi barones & nobiles illis nomen dedere. Papam habebant pro Antichriſto, idqve publice aſſerebant: ex ſola ſcriptura omnes de fide qvæſtiones metiebantur: magiſtratum dividebant *in eccleſiaſticum presbyterium,* in qvo tractabantur negotia ad religionem, ſalutem & conſcientias pertinentia; *& in*

poli-

politicos populi ſeniores, qvibus ſolis relinqvebant gladium. Memorabile eſt, qvod hi fratres Bohemici contra Taboritas decretum jam anno cIↃCCCCXCIX. & cIↃIↃIIX. in publicis ſynodis condiderint de cœna Domini, qvod nempe phraſis illa: *Hoc eſt corpus meum:* non ſit figurata: qvodqve panis non ſit ſignum corporis Chriſti, ſed qvod, juxta doctrinam orthodoxam J. Huſſi, ſit corpus Chriſti naturale vere, & non in ſigno, ſicuti typi veteres, ſed in veritate & repræſenti. Unde etiam *in confeſſione, qvam anno* cIↃIↃXXXV. *Cæſari Viennæ obtulerunt, qvamq; Lutherus commendaverat, & Witteberga imprimi curaverat*, profeſſi ſunt, ſe ſimpliciter verbis Chriſti inhærere. Poſt bellum Smalkaldicum, cum Lutherani paſtores è Bohemia ejicerentur, Fratres qvoqve inde proſcripti ſunt, tanqvam eorum ſocii, multis tamen relictis in Moravia ex ſuis. Illi catervatim, animæ amplius mille, ſe contulere in Poloniam, unde rejecti, in Boruſſia conſedere, ſub protectione Alberti ducis, relictis nonnullis poſt ſe in Polonia novis plantatis eccleſiis. Anno tandem LXXV. *Sendomiriæ in Lithvania* in ſynodo, ſyncretiſmus trium religionum, Auguſtanæ, Bohemiæ & Helveticæ factus eſt, cui tamen Evangelici Auguſtanæ confeſſionis ſe *in ſynodo Vilnenſi* oppoſuere. Et ſic Bohemi in partes Helveticas inclinavere, qvas aliqvi eorum poſt Zvvinglianiſmum exortum non occulte foverant. Anno hujus ſeculi XX. evangelicis è Bohemia juſſis exulare, cum alii in Germania refugium qværerent; alii in Polonia: fratribus Bohemis præcipue *Leſna* aſylum præbuit: qvæ, exiguis antea terminis circumſcripta, ſubito ſic pomœria per novos colonos dilatarat, ut, præter plebejos incolas qvam plurimos, bis mille civium albo inſcripti reperirentur, inter qvos pauciſſimi ſacris pontificis erant addicti. Nova urbis evangelicæ incrementa ſudes fuere pontificiis in oculis. Perſtitit tamen, donec poſt regis Sveciæ cum exercitu in Poloniam anno ſeculi LV. adventum, exercitus Polonici, qvi à partibus pontificis Romani ſtabant, in perniciem illius conjurarent. Tunc non tantum intra menſem in ſola Polonia minore ſupra CXX. familiæ miſerabili laniena ſublatæ ſunt, viris & feminis, ſenibus & juvenibus indiſcriminatim, niſi nomen vellent dare pontifici, cæſis aut ſuffocatis: ſed & Leſna, unde præ metu pleriqve cives per paludoſas ſilvas diffugerant, tota in cineres eſt redacta. Cæterum inter Huſſitas, qvi ſeſe papæ oppoſuere, præcipui fuerunt *Hermannus Ried: Volqvinus: Alanus Charterius: Aulici* (ſic vocat librum ſuum dialogiſticum) *ſcriptor: Gregorius* Morgenſtern: *Nicolaus Clemangis: Petrus Dresdenſis*, qvi primus Pragæ mutationem cœnæ Dominicæ impu-

impugnavit, inqve Miſniam veniens, ſcholas, Miſnenſem, Chemnicenſem & Zviccavienſem, adornavit, autor hymnorum: *In dulci jubilo* : & : *Puer natus in Bethlehem*. Qvin & in ipſo concilio Baſilienſi multi ſatis libere contra Romanum papam diſſeruerunt: interqve eos non poſtremus, *Thomas de Corſellis & Johannes Gerſon*, theologus & Cancellarius Pariſienſis, cujus opera tribus tomis continentur. Hic, qvod in concilio emendationem eccleſiæ plurimis rationibus propoſuiſſet, à papa Martino IV. tandem dignitatibus exutus, Lugduni conſenuit. Nihil tamen omius Sorbona Pariſienſis opinionem Gerſonis ad hoc usqve tempus retinet, & papam concilio inferiorem eſſe adhuc defendit. Liber ejus de periculis eccleſiæ, & Speculum aureum Papæ, ejus curiæ, prælatorum & ſpiritualium, ſatis teſtantur, qvo affectu gemens ſub onere eccleſia jugum pontificis tolerarit. Ex paucis Speculi dicti verbis reliqva æſtimato; *Tota Romana curia à planta pedis usq; ad verticem capitis potenter excæcata eſt erroribus, ipſaq; errorum ſuorum veneno inebriavit omnes fere mundi partes*. Er poſtea: *Reformet ipſe unigenitus Dei filius ſuam eccleſiam*. Pleriq; JCti, ut *Petrus Ferntrienſis*, qvem jam ſuperiori ſeculo allegavimus, *Gregorius Haymburgenſis*, *Martinus Meyer*, Cancellarius archiepiſcopi Moguntini, acerrimi fuerunt primatus, vel potius tyrannidis & impietatis papalis, impugnatores. Ipſe *Æneas Sylvius*, anteqvam in ſedem beſtiæ eveheretur, concilium ſupra papam eſſe ſuis libris confeſſus eſt, & Germanos, qvi pontificem oppugnabant, laudavit. Papa factus, ſic amplius ſentire non potuit. Qvod ipſum qvoqve de *Nicolao Cuſano* legimus, qvi factus Cardinalis tueri papam cœpit, cujus errores & crimina antea reprehenderat. Imprimis notandum eſt, qvod ineunte ſeculo XIV. *presbyter qvidam*, ex Alpibus deſcendens, per anni trientem, decem pene millibus hominum congregatis, omnes veſtibus lineis albis veſtiri, facieq; & capite velato prodire juſſerit, & ſub dio cum comitatu manens, tota fere Italia peragrata, ſtatum eccleſiæ deplorarit, ejus emendationem depoſcens. Qvam tamen *Albatorum ſectam* (ſic enim vocabatur) Bonifacius IX. ſuo regno metuens, presbytero capto & exuſto, diſſolvit protinus. *Germanica* etiam *theologia*, cujus autor creditur *Eblendus* hiſtoricus, circa hæc tempora Francofurti ſcripta, & præfatione à Luthero exornata, typisqve promulgata, teſtis eſt, qvam nihil multi Germanorum, qvibus acetum in corde fuit, ſuperſtitiones pontificias curarint. Inter illos præ aliis eminuit *Johannes de Veſalia*, ſeu *Weſſelus*, ſeu *Baſilius*, Groningenſis, vir tantæ eruditionis & exiſtimationis, ut ſuo tempore ab omnibus *Lux*

mun-

mundi, &, qvia omnia theologorum effata, qvocunqve venit, ad trutinam veritatis revocabat, *Magiſter contradictionis* vocaretur, Græcæ & orientalium lingvarum peritiſſimus, profeſſor aliqvamdiu Heidelbergenſis; poſt concionator Wormatienſis. Lutherus eum in epiſtola, qvibusdam opuſculis ejus præfixa, vocat virum admirabilis ingenii, rari & magni ſpiritus, theodidactum, unde ipſe, ſi forte eum ante legiſſet, qvam ſeſe pontificiæ ſuperſtitioni oppoſuit, potuiſſet videri omnia hauſiſſe. Habuit, *teſte Eraſmo Roterodamo in libello de pſeudo-evangelicis*, multa cum Luthero communia, & ſua dogmata Chriſtiane & modeſte propoſuit. *In paralipomenis ad Urſpergenſis Chronicon* vocatur in fide electorum DEI, & agnitione veritatis judicio ſano præditus. Defendit, papam errare, peſſime reditus eccleſiæ diſpenſare, regnum cœlorum potius claudere, qvam aperire: pluris eſſe exiſtimandam ſententiam hominis pii & docti, qvam papæ: modis omnibus ei reſiſtendum eſſe: purgatorium, qvo peccata igne affligente eluantur, nihil eſſe; nihil eſſe indulgentias. Plures edidit libros rara eruditione conſcriptos, ſed à monachis exuſtos, præter illos, qvi flammis ſubrepti adhuc leguntur. Teſte *Noviomago*, *ad Joh. Oeſtendorpium*, juvenem adhuc, dixit ſenex: *Studioſe adoleſcens, ad eum vives diem, qvo doctrina Thomæ & Bonaventuræ, & aliorum ejusdem farinæ recentiorum & contentioſorum theologorum, ab omnibus vere Chriſtianis theologis explodetur.* Sæpe illud in ore habuit: Es iſt nunmehr ſchwer/ Chriſten zu ſeyn. Animoſe etiam faſtui & impietati curiæ Romanæ & erroribus Prælatorum eccleſiæ ſeſe oppoſuere, *Dominicus Calderinus*, qvi ad Miſſas iturus dicere ſolebat: *Eamus ad communes errores*: *Stephanus Brulifer* Pariſienſis: *Paulus Scriptoris*, Tubingenſis: *Conradus Celtes*: *Hieronymus Savonarola*: qvi gratis per fidem in Chriſtum omnes ſalvari, liberumqve arbitrium, & primatum papæ, & traditiones humanas nihil eſſe confeſſi, reformationem errorum prophetico ſpiritu prædixerunt. Paulo enim ante Lutheri tempora permulti extiterunt, qvi venturum qvendam, divinitus excitatum, à qvo inſtauraretur corrupta religio, prævideꝛunt, ceu præter jam nominatos fuere *Johannes Geyler Keiſersbergius*, *Johannes Syringus*, & *D. Sebaſtianus*: *ille* Argentinenſis, autor naviculæ ſtultiferæ & pœnitentiæ; *iſte* Erphordienſis; *hic* Magdeburgenſis concionator. Qvibus adde *Johannem Hiltenium*, *Fleckium*, *Andream Prolen*, *Tilemannum Spangenbergium*. Debebant enim Chriſtiani, ſub jugo pontificio ingemiſcentes, ad jamjam annunciandam veritatem præparari, ut eo alacrio-

criores in illa ſuſcipienda invenirentur. Imprimis *Andreas, archiepiſcopus Craynenſis & Cardinalis*, qvi concilio Baſilienſi interfuerat, pronunciator illius ab imperatore conſtitutus, nullum non movit lapidem, ut reformatio eccleſiarum communi omnium conſenſu ſuſciperetur. Inſtituti ſui præter multos alios habuit fautores *Bernenſes* & *Baſilienſes*: publicisqve literis miſero eccleſiæ ſtatu deplorato, apoſtaſiam Papæ graphice depinxit, conſuluitqve, *ut in concilio generali Papæ poteſtas reſtringeretur, & doctrina fidei repurgaretur.* Cum ſe eidem opponeret *Henricus Inſtitoris, Inqviſitor*, totum monachorum ordinem hypocriſeos incuſavit. Sed pius ejus conatus tyrannide curiæ Romanæ eſt impeditus: ipſeqve Baſileæ, juſſu Imperatoris Friderici III. volente ita Papa Sixto, in carcerem conjectus, &, *ut ex Stumpfio catalogus teſtium veritatis refert*, laqveo ſuffocatus periit. *Edidit nuper integra acta Joh. Henr. Hottingerus in hiſt. eccleſ. ſec. XV.* Teſtibus veritatis *univerſam Græcam eccleſiam* merito denuo accenſemus: qvæ, etſi ipſa ab omni errore non eſt immunis, plurimis tamen ſeculis contradixit primatui Papæ, purgatorio, privatis Miſſis, vigiliis pro mortuis, indulgentiis lucripetis, communioni ſub una, & pluribus aliis erroribus, qvi in Romanenſi eccleſia defenduntur.

XIV. Gratum eſt, inter doctores eccleſiarum, teſtes veritatis cognoviſſe. Recenſe jam illos, contra qvos illi fidei confeſſores teſtati ſunt, & ſeriem Pontificum Romanorum adjunge.

Anni Chriſti *Anni ſedis*

816. XCIX. *Stephanus* (V) IV. *Martini F. Romanus, ſedit* annos ½

[Largitionibus defuncto Leoni ſuffectus eſt, non expectato conſenſu imperatoris Ludovici, cui electio pontificis, decreto Adriani & Leonis, debebatur. Imperator qvidem, etſi Romam adhuc ſibi vendicabat, juris ſui non admodum fuit tenax, præſertim cum pontifex in Gallias, *ut Anglicana hiſtoria ait*, ſeſe excuſaturus excurreret, & coronis Roma adductis Ludovicum cum imperatrice Remis inauguraret. Reverſus igitur Romam, ſuos Stephanus docuit, paulatim eſſe infringendam illam imperatoris poteſtatem, ac licere pontificem ſine ejus autoritate eligi, ſed electum non oportere conſecrari ſine illius aſſenſu & legatorum ejus præſentia. *Helmoldus teſtatur*, Ludovicum ſic evexiſſe circa hæc tempora epiſcopos, ut regni principes eos legeret: ſed magno cum ſuo malo.

Cum

Cum enim eorum luxum & faſtum poſtea vellet coërcere, tantum eorum odium incurrit, ut ad illum pervertendum omnibus nervis contenderent, ipſis ejus filiis ad illud ſcelus uſi, ut in altero hiſtoriarum politicarum ſyntagmate diximus.]

817. C. *Paſchalis I. Romanus, Bonoſi F. efferus & violentus.* 7¼

[Cum & hic absq; imperatoris conſenſu eligeretur, Ludovicus ægerrime id ferens, contra majeſtatem ſuam hoc fieri dixit. Sed purgavit ſe Paſchalis literis & nunciis, & placato imperatore, qvi, artibus faſcinatus, jus eligendorum pontificum, ab imperatoribus hactenus uſurpatum, clero, ſenatui & populo Romano conceſſit, illo tamen pacto, ut electus & conſecratus pontifex, conciliandæ amicitiæ cauſa, legatos ad imperatorem mitteret. *Theodorum* primicerium, & *Leonem* Nomenclatorem, ejus generum, jus imperatoris defendentes, oculis & vita, ſubornatis ſicariis, privavit: ſeqve ſynodo convocata jurejurando purgavit, & nihilominus percuſſores abſolvit, & viros jure cæſos eſſe pronunciavit. Sub hoc Conſtantinopolis iterum gravi obſidione preſſa eſt à Saracenis.]

824. CI. *Eugenius II. Romanus, ex patre Boemundo.* 3½ | *Zizimus Rom. presbyter Cardinalis, in ſchiſmate XI. electus.*

[Ludovicus, moleſte ferens, duos pontifices in ſchiſmate electos turbis novis in urbe cauſas ſuppeditare, Lotharium filium Romam miſit, qvi Eugenii electione confirmata magiſtratum delegit, qvi populo Romano jus diceret, eo qvod libertate nimis abuterentur. Eugenius autem à ſuis tandem oculis, & neſcio ob qvam cauſam vita privatus eſt.]

827. CII. *Valentinus Petri F. Romanus.*

[Cum magna in eo felicioris gubernationis eſſet expectatio, poſt dies XL. è vivis exceſſit.]

828. CIII. *Gregorius IV. Johannis F. Romanus.* 16

[Aliorum periculis cautior, noluit prius pontificatum ſuſcipere, qvam electionem imperator approbaſſet. Approbatus, *Ansgarium*, Hamburgenſibus archiepiſcopum, & in omnia regna Aqvilonis legatum pontificium deſtinavit, ut eccleſias illas ſuæ tyrannidi ſubjiceret, *uti teſtatur Crantzius in Metropoli lib. I. cap. XX.* Feſtum omnium Sanctorum à XIII. Maji ad calendas Novembris tranſtulit. Bello à filiis contra patrem Ludovicum imperatorem moto, pro concordia ſancienda miſſus, diſſidia parricidialia non anniſus eſt componere, ſed contra datam imperatori fidem ad caſtra filiorum tranſiens, incertos rumores de Ludovico excommunicato ſpargi curavit. Ideoqve optimus imperator capitur, cuſto-

diæ mancipatur, in monaſterium truditur. Eodem dignitati voluntate procerum reſtituto, pontifex vafer ad potentiores partes, relictis filiis, ſeſe inclinavit. Ejus tempore Saraceni in Italiam impetu facto, ferro & igne omnia, Romamqve ipſam devaſtarunt.]

844. CIV. *Sergius, Servii F. II. Romanus, à Platina qvidem laudatus, ſed ab aliis ob avaritiam & ambitionem valde incuſatus.* 3

[Cum Sergius antea *Bucca* ſeu *Os porci* dictus mutata nominis turpitudine, & data ſucceſſoribus nominum abnegatorum occaſione (*qvod tamen alii Sergio IV. adſcribunt*) non exſpectato Lotharii imperatoris conſenſu, ſe paſſus eſſet ordinari: filium ille ſuum Ludovicum cum exercitu Romam miſit. Et ſic Romani fidelitatem imperatori jurabant. Sergius vero, poſt multas contentiones in ſede confirmatus, inunxit Ludovicum, regem Longobardorum. Paulo ante ejus obitum, zelo Dei exardeſcente, Saracenorum exercitus denuo in Italia omnia rapinis & cædibus miſcuerunt, ſuburbia Romæ diripuerunt, templa exſpoliarunt.]

847. CV. *Leo IV. Rodoaldi F. Romanus, eruditionis & ſanctitatis nomine celebris.*

Saracenos, exercitu conſcripto & indulgentiis armato, Italia expulit: & ſola oratione (niſi fabulis fallimur) baſiliſcum ex cavernis extractum necavit: incendio metam crucis ſigno præfixit: Saracenorum naves in mari ſubmerſit. Præterea Ethelwolfum monachum, ex regia ſtirpe oriundum, pontificia diſpenſatione ſacro vinculo ſolutum, ut rex Angliæ eſſe poſſet, illuc adegit, ut in remunerationem ſibi qvotannis ex ſingulis ædibus numum argenteum, qvem numum Petri vocabant, numeraret. Qvindecim propugnacula ſeu turres ad prohibendum Saracenis acceſſum extruxit: Vaticanum etiam mœnibus ſepſit, urbisqve mœnia & portas vetuſtate collapſas reſtituit, & urbem Leoninam vocavit.]

855. CVI. *JOHANNA IIX. (Johannes octavus) antea Gilberta dicta* 2

[Nolite indignari, Aventine, Onuphri, Raymunde, Bellarmine, Baroni, Bini, Florimunde, qvod, veſtram audaciam in negando muliebri hoc pontificatu nihil curans, veritatem rei profero ex *Rudolpho Flaviacenſi*, monacho Benedictino, qvi vixit circa annum IↃCCCXX. *ex Mariano Scoto*, qvi natus anno CIↃXXIIX. ex vetuſtiſſimis cœnobiorum codicibꝰ Chronicon ſuũ collegit: *ex Sigeberto*, qvi floruit añ CIↃCX. & *reliqvis*, qvi longo ordine ſeqvuntur, *Ottone Friſingenſi, Gotfrido, Viterbienſi, Martino Polono, Laonico Chalcondyla, Gvilielmo Occamo, Martino Minorita, Antonino,*

no, Volaterrano, Faſciculo Temporum, Petrarcha, Boccatio, Platina. Qvos & innumeros alios *in lectionibus memorabilibus Wolffii, in catalogo teſtium veritatis, in centuriis Magdeburgenſibus, in tractatu Calixti de conjugio Clericorum,* in jure publico Limnæi lib 2. cap. 2. *& alibi* legite, nec porro hiſtoriam, de cujus veritate per octingentos pene annos in ipſomet pontificio regno non dubitatum eſt, negate. Ea autem hæc eſt. *Gilberta,* nata Moguntiæ ex ſcorto, qvod impręgnatum ſacrificulus qvidam ex Anglia ſecum illuc duxerat, qvum virili ingenio eſſet prædita, ſexum mentita, cum monacho qvodam amatore, primum Fuldenſe cœnobium; deinde Græciam ingreſſa eſt, & lingvarum uſu diſputandiqve ſolertia ſibi comparata, Romæ tandem docuit, ac ſua eruditione omnium benevolentiam ſibi conciliavit, adeo ut Leoni mortuo imperatoris conſenſu ſubſtitueretur. Deinde ſive à Cardinali domeſtico, ſive à ſervo, *ut Platina habet,* imprægnata, cum uterum occultaret, in ſolenni proceſſione, doloribus partus obortis, enixa eſt ſobolem & ſtatim defuncta. Hinc cautum eſt, ne pontifex per illam plateam, in qva ſtatua marmorea in rei memoriam erecta eſt, in Lateranenſem baſilicam eat, & ut in ſella teſticulari ſeu ſede ſtercoraria ſedentis novi pontificis virilia à diacono explorentur attactu cum exclamatione: *HABET, HABET.* Hæc Johanna etiam *à Balæo* dicitur de necromantia librum ſcripſiſſe: & *Martinus Minorita in Floribus temporum* teſtatur, eam, dæmoniacum qvendam adjuraturam, hoc reſponſi tuliſſe:

Papa Pater Patrum, Papiſſæ Pandito Partum,
Et tibi tunc edam, de corpore qvando recedam.

Qvo pertinet antiqvus ille verſiculus:

Papa pater Patriæ peperit Papiſſa Papellam.]

857. CVII. *Benedictus III. Petri F. Romanus* 2 | *Anaſtaſius Romanus, in ſchiſmate XIII.*

[Benedictus, Johanna in partu mortua, invitus qvidem factus eſt pontifex, anno nempe IↃCCCLVII. ut hac vice *Chronologiam Mariani* ſeqvar: ſed cum legati imperatoris, cujus conſenſus in ejus electione non fuerat exſpectatus, Anaſtaſium ſubſtituerent, cedere noluit: & tandem populo Anaſtaſium, tanqvam à Leone olim excommunicatum, deteſtante, legatos ſuæ electioni conſentientes habuit.]

860. CIIX. *Nicolaus, Theodori F. Romanus.* 7

[Hunc nolentem, *inqvit Platina,* in ſolio apoſtolico collocarunt, & qvi-

qvidem præſente Ludovico imperatore. Confirmatus verò non erubuit, ſe eqvitem ab imperatore pedite & ſtratore per mille paſſus in caſtra perduci. Præterea eccleſiam Ravennatem, cujus archiepiſcopi hactenus poteſtatem conſecrandi epiſcopos habuerant, in perpetuam ſervitutem redegit: Bremenſem Hamburgenſi conjunxit: ſe & ſucceſſores ſuos tanqvam ἀνόμους à nullo judicari voluit: regem Lotharingiæ, *Lotharium*, Ludovici II. imperatoris fratrem, ob *Waldradam*, Guntharii, archiepiſcopi Colonienſis ſororem, qvam uxore *Teutberga* repudiata duxerat, admodum vexavit. Cauſabatur Lotharius, Teutbergam ſibi inviſo à patre obtruſam, & adulterii convictam. Et in concilio Aqvisgranenſi & Metenſi epiſcopi probaverant divortium. Sed papa non tantum Waldradam, ſed & epiſcopos, qvi ſecundum illam dixerant ſententiam, excommunicationis fulmine petiit, & præterea ſacerdotes ad cœlibatum legibus durioribus damnavit, ob id epiſtola qvadam Uldarici epiſcopi Auguſtani graviter increpatus. Idem in Photium, Patriarcham Conſtantinopolitanum, qvi arguebatur non recte Ignatio ſucceſſiſſe, graves cenſuras ſtrinxit: ſed ab eodem peculiari libro confutatus, & ſimili cenſura notatus. Præterea, cum Slavi, Moravi & Bulgari circa hoc tempus ad Chriſti fidem redirent, qvam circa annum I>. à Scythica qvadam gente debellati ejurarant, grave certamen cum patriarcha Conſtantinopolitano ſubiit, utrinam Bulgari ſubjici deberent. Et initio qvidem Romano pontifici ceſſerunt ampliſſimæ hæ eccleſiæ: paulo tamen poſt ad jus Conſtantinopolitanū redierunt. Hic eſt ille papa, ad qvem *Belgarum epiſcopi* ſcripſere: *Qvæ beneficia tu veluti latro intercipis: templo Dei præripis & in te transfers, His factis fucus ovibus abuteris: vivos occidis: fortes ſuperis detrahis &c.*]

867. CIX. *Hadrianus II. Romanus, Talari epiſcopi F.*

[Etſi ſine ſuffragiis imperatoris erat deſignatus, tranqvillitatis tamen gratia in ejus electionem conſenſum eſt. In ſynodo Conſtantinopolitana imaginum cultum eccleſiis Græcorum obtrudere conatus eſt: ducatum Spoletanum, duce Lamperto, ob Romam eo tempore, qvo pontifex eligendus erat, direptam excommunicato, armis Francorum ſibi ſubjecit: Lothario fratri imperatoris, Romam venienti, talem cœnam adminiſtravit, ut ipſe paulo poſt in reditu moreretur, & omnes ejus ſatellites intra annum extingverentur, ut *ex Sigeberto, Reginone & Faſciculo temporum* conſtat. Bulgari & Dalmatæ hoc tempore, Latinis presbyterio expulſis, Græcæ ſe junxerunt eccleſiæ. Extat in conſtitutionibus imperialibus apud Goldaſtum *epiſtola Caroli Calvi, regis Galliæ & poſtea impe-*

rato-

ratoria, ad Hadrianum II. qva expoſtulat de contumelioſis illius literis, & negat, clericos à ſeculari poteſtate damnatos Romam appellare poſſe, qvum una cum ipſo papa regibus ſubſint, ab illis judicandi: legesq; Papæ, qvas urget, ſint iniqvæ & diabolicæ.]

872. CX. *Johannes IX. (IIX) Romanus.* 10

[Caroli Calvi partes contra Ludovici filios defendit, eoqve ex potione venenata defuncto, cum vellet Caroli filium, Ludovicum Balbum, imperatorem deſignare, à proceribus in vincula conjectus eſt. Sed ex illis elapſus, & in Gallias fugiens, Ludovicum, & poſtea Carolum Craſſum, qvi Romam interea occupaverat, diademate cinxit, & Saracenos ex Italia armis principum Chriſtianorum ejecit. Epiſtolæ, qvas ad reges, principes & epiſcopos ſcripſit, leguntur in tomis conciliorum Binii CCIIX. Pro Photio fecit, contra qvem Nicolaus & Hadrianus fulmen excommunicationis fuerant ejaculati.]

882. CXI. *Martinus II. (ab Onuphrio Martinus I. vocatus, Gallus, malis artibus pontificatum adeptus. Balæus eum facit filium Palumbi necromantici.* 2

[Autor Faſciculi temporum de hujus & ſeqventium pontificum temporibus ſic ſcribit: *Charitas refriguit valde circa iſta tempora in omni ſtatu, & iniqvitas plus ſolito cœpit abundare. Heu heu heu, Domine Deus, qvomodo obſcuratum eſt aurum! Mutatus eſt color optimus! Qvalia contigiſſe circa hæc tempora etiam in ſancta ſede apoſtolica legimus ſcandala, qvam usq; huc tanto zelo cuſtodiviſti! Qvales contentiones, æmulationes, ſectæ, invidiæ, ambitiones, intruſiones, perſecutiones! O tempus peſſimum, in qvo defecit ſanctus, & diminutæ ſunt veritates à filiis hominum. Eia qvis conventus, qvæ congregatio, qvis homo jam ſecurus erit, ſi ſic defecit ſanctitas primitiva?* Adde, qvæ *Gilbertus Genebrardi*, hoſtis alioqvin Proteſtantium maledicentiſſimus, *IV. libro chronographiæ* de pontificibus horum temporum commentatus eſt: *Per annos,* inqvit, *fere CL. pontifices circiter L. à Johanne ſcilicet IIX. qvi Nicolao I. & Hadriano II. ſucceſſit, ad Leonem IX. usq;, à virtute majorum prorſus defecerunt, apotactici apoſtaticive potius, qvam apoſtolici.* Hic pontifex acta anteceſſoris in cauſa Photii reſcidit.]

884. CXII. *Hadrianus III. qvem aliqvi nominant Agapetum, Romanus.* 2¼

[*Carolo Craſſo* imperatore bello Normanico occupato, cum ſenatu populoqve Romano decretum condidit, ne, ſi Carolus Craſſus ſine filiis decederet, in creando pontifice autoritas imperatoris exſpectaretur, ſed

ſed Romæ ſemper librea eſſent cleri & populi ſuffragia,ſed regnum Italicis principibus una cum titulo imperii redderetur. Et propterea cum Carolus Craſſus eſſet defunctus, *Berengarius* dux Forojulienſis,& *Gvido* Spoletanus regnum Italiæ adverſis factionibus ſibi vendicabant. Sic imperatoribus jus omne in pontificem, impio decreto ademptum eſt. Photium & ipſe eſt execratus.]

885. CXIII. *Stephanus (VI.) V. Romanus, qvi videtur etiam Baſilius dici, Hadriani F.* 6

[Et hic Photii cauſam damnavit.]

---

891. CXIV. Formoſus I. *Romanus, Portuenſis epiſcopus* 4 | *Sergius III, Diaconus in ſchiſmate XIV. aliis dictus Lando.* 1

[Qvia inter eos fuerat Formoſus, qvi Johannem IX. ut jam diximus, in vincula conjecerant, à pontifice liberato omni dignitate privatus, profana indumenta, juramento interpoſito, ſe nunqvam poſtea vel Romam, vel ad epiſcopatum reverſurum, adſumſit. Sed non ſolum à Martino I. dignitati epiſcopali eſt reſtitutus, ſed &, qvia erat religione morum, integritate atqve doctrina laudatiſſimus, Stephano defuncto, cum Sergius jam eſſet ordinandus, à ſuis in templum introductus, illo ab altari remoto, conſecratus, & ab Arnolpho imperatore, Romam cum exercitu tumultuario advolante, adverſus factionem Sergianam defenſatus eſt. Paulo poſt cum à Saracenis urgeretur, & ab Arnulpho imperatore defendi non poſſet, Gvidonem,ducem Spoletanum, qvi antea adverſus Berengarium à nonnullis rex Italiæ ſalutatus fuerat, imperatorem pontificium creavit. Sed mox cum præſidium Romanis Gvido imponeret, deficiens ab eo, Arnulphum imperatorem evocavit, à qvo etiam Gvido fugatus periit. Roma in his tumultibus occupata eſt à militibus Arnulphi, leporem ad urbem fugientem inſeqventibus: qvo facto Arnulphus, à Papa coronatus, Romanos in ſua verba juſſit jurare. Hic pontifex ipſum qvidem Photium damnavit: ſed laicos, qvi illi adhæſerant, & epiſcopos,qvos ordinaverat, non damnavit.]

895. CXV. *Bonifacius VI. Tuſcus,* invaſor ſedis, præfuit ſaltem 26. diebus.

896. CXVI. *Stephanus VII. (VI.) Romanus antea Nicolaus.* 1

[Omnia decreta Formoſi, qvem ex animo hactenus, homo,ipſo Baronio teſte, ſceleſtiſſimus, oderat, qvia contra jusjurandum Romam & ſacerdotium repetiiſſet, & Arnulphum coronaſſet, irrita fecit: omnes ab

eo

eo ordinatos exauctoravit: ipſius cadaver effodi, pontificalibus indui, & accuſatum damnatumqve omnibus ornamentis ſpoliari, amputatisq; tribus digitis & in Tiberim abjectis, ſepulturæ laicorum mandari curavit. Pro Arnulpho autem Lambertum, Gvidonis filium, dixit imperatorem: Ipſe tandem ſede pulſus, & in carcerem conjectus, periit ſtrangulatus. Hoc ſcilicet tempore, *ait Baronius*, ad pontificatum pervenere homines monſtroſi, vita turpiſſimi, moribus perditiſſimi, & undiqvaqve fœdiſſimi: &, *ut Stella ait*, omnis virtus tam in capite, qvam in membris, ex hominum ignavia conſumta fuit. Interim marchiones Tuſciæ Romam ſibi vendicabant, & ex mole Hadriani jus dicebant Romanis.]

897. CXVII. *Romanus I. qvem alii Galleſianum; alii & nomine & patria Romanum faciunt.*

[Formoſi cauſam iterum approbans, anteceſſoris decreta reſcidit. Hi enim pontifices, *ut recte ait Onuphrius*, nihil aliud cogitabant, qvam & nomen & dignitatem majorum ſuorum extingvere.]

897. CXIIX. *Theodorus II. Photii F. Romanus, diebus XX.*

[Et hic Formoſi cauſam egit.]

---

897. CXIX. Johannes X. (IX.) *Romanus, monachus S. Benedicti, Rompoaldi F.* 2 | *Sergius III. iterum in ſchiſmate XV. qvod per qvinqvennium duravit.*

[Johannes Formoſi acta in integrum reſtituturus, ſeditioni maximæ cauſam præbuit, & inimicos fugiens, Ravennam ſe contulit, ubi concilio LXXIV. epiſcoporum coacto, Formoſi decreta rata eſſe cenſuit: decretis Stephani igni traditis.]

899. CXX. *Benedictus IV. Romanus, Mamminuli F.* 3

902. CXXI. *Leo V. Ardeatinus.*

[In carcerem poſt XL. dies detruſus à ſucceſſore.]

902. CXXII. *Chriſtophorus I. Romanus,* ½

[A ſucceſſore, armata manu Romam occupante, in monachum detonſus, & in carcere mortuus.]

903. CXXIII. *Sergius III. qvi jam bis ſede pulſus erat.* 7

[Hic Baronio dictus omnium facinoroſiſſimus, Caroli Simplicis, Francorum regis & Adelberti Tuſcorum marchionis auxilio, ſede pontificis potitus, anteceſſore in fœdum carcerem conjecto, Formoſi cadaver, qvod ante IIX. annos terræ mandatum erat, denuo è ſepulcro extra-

 xit,

xit, & digitos, ex ſuperiori mutilatione reliqvos amputatos, ipſum qvoqve ejus cadaver, in Tiberim projecit, tanqvam ſepultura indignum, omniaqve ejus acta improbavit. Pater eſt Johannis XII. (XI.) Maroziæ ſeu Mariæ & Theodoræ, de qvibus poſtea. In Purificationis feſto, *teſte Baleo,* condelas ferri præcepit, ne eum ceremonias minus curaviſſe exiſtimes.]

911. CXXIV. *Anaſtaſius III. Romanus, Luciani F.* 2

913. CXXV. *Lando I. Sabinus, Trani F.*

[Hisce temporibus *Platina* dicit, *cum ipſis opibus laſcivire cœpiſſe eccleſiam, verſis ejus cultoribus à ſeveritate ad laſciviam: nullo principe flagitia hominum tunc coërcente, licentiam peccandi peperiſſe PORTENTA, à qvibus ambitione & largitione ſanctiſſima ſedes Petri ſit occupata potius, qvam poſſeſſa.*]

913. CXXVI. *Johannes XI. (X.) Ravennas, Sergii III. & Maroziæ F. qvo Baronius dicit neminem fuiſſe turpiorem.*

[*Theodora*, femina illuſtris & potens, ex Ludovico II. atq; adeo ex Carolo M. genus ducens, duas enutrierat filias, *Theodoram* & *Maroziam* ſeu *Mariam*. Theodora ex *Adelberto* Tuſciæ marchione ſuſceperat *Albericum ſeniorem*, qvi hoc tempore urbis Romæ principatum uſurpabat; altera *Marozia*, qvæ ſe, ut jam diximus, Sergio pontifici proſtituit, ex eo *Johannem XII.* ſuſtulit, & eo defuncto, *Gvidoni*, potentiſſimo principi & marchioni Tuſciæ nupſit, & ex eo *Albericum juniorem* ſuſcepit. Ipſa verò mater Theodora perdite amavit *Johannem* XI. presbyterum Ravennatem, eumqve per *Landonem* pontificem I. curavit epiſcopum Bononienſem, & paulo poſt archiepiſcopum Ravennatem creari, qvin &, Landone jam defuncto, qvia in urbe propter filias omnia poterat, eum in ſedem pontificiam evexit: ne, *qvod dicit Luitprandus*, amaſii ducentorum miliarium interpoſitione, qvibus Ravenna ſeqveſtratur à Roma, rariſſimo concubitu potiretur. Hic pontifex *Alberici marchionis*, qvi illum per varia adulteria tam arcta affinitate attingebat, & *Berengarii* opera, egregiam adverſus Saracenos reportavit victoriam, atqve ad referendam Berengario gratiam eum anno IↃCCCCXV. imperatorem inunxit. Non parem gratiam Alberico retulit, ſed qvoqvo modo ei odium & invidiam conciliavit: eaqve re fecit, ut non ſolum Hungaris, ſed & Saracenis Italia proſtitueretur divexanda. Gvido igitur marchio, Maroziæ maritus, rei bellicæ per Italiam præfectus, omnem culpam pontifici imputans, eum in carcerem conjici, & cervicali in os conjecto ſuffoca-

focari, ſuumqve per adulterium Sergii pontificis & Maroziæ privignum Johannem XII. (XI.) ſurrogari curavit, inter pontifices nunc nondum numeratum, qvia & vi ſedem occupavit, & ſtatim à populo atqve clero dejectus eſt.]

928. CXXVII. *Leo VI. Romanus, Chriſtophori primicerii F.*

[Dejecto Johanne XI. cleri & populi Romani ſuffragiis electus, poſt ſeptimum menſem in carcerem detruſus, & veneno per Maroziam ſublatus eſt. Etat egregia hujus Leonis epiſtola ad regem Saracenorum de fidei Chriſtianæ veritate, ut & orationes nonnullæ.]

928. CXXIIX. *Stephanus IIX. (VII.) Romanus, Theudemundi F. itidem venenato poculo periit.* 2

930. CXXIX. *Johannes XII. (XI.) Sergii III. Pontificis ex Marozia ſcorto filius.* 5

[Leone & Stephano ſublatis, à matre adultera *Marozia* pontificatum adeptus eſt. Illa interea, *Gvidone* marito deſuncto, fratrem illius Hugonem, regem ſeu imperatorem Italiæ, per nuntios ad inceſtuoſum torum & occupandam urbem invitavit. Qvi nihil cunctatus, & inceſtu fratriæ fœdatus, adeptus jam urbis dominium, privignum Albericum juniorem, Maroziæ & Gvidonis marchionis filium, qvod aqvam ſibi minus civiliter affuderat, pugno percuſſit: & hoc facto tantum civium odium incurrit, ut Albericum eligerent dominum. Et ſic Albericus urbe potitus eſt, eo ipſo tempore, qvo ejus frater Johannes ſedem occupaverat papalem: qvem tamen una cum matre Marozia tamdiu in cuſtodia detinuit, donec extremum diem obiret, tandemqve cum Hugone, qvi Romam obſidere cœperat, in pacis conditiones deſcendit, filia ejus Alda in uxorem adſcita. Ut inceſtus & adulteria paparum, marchionum & ſcortorum rectius pateat, ſchema ſeqvens ſubjungemus.

SCHEMA INCESTUUM ET
ADULTERIORUM PAPANORUM.

Lotharius, *rex Lotharing. Lotharii Imp. F. Ludovici I. Imp. N. Caroli M. Pronepos.* — Theodora, *qvæ ex Ludovico II. Imp. Lotharii regis Lotharing. fratre putatur ſangvinem ducere. Ejus concubinarius Johannes XI. (X.)*

Lotharius *Arelatēſis, Com. Provinciæ.* — Adelbertus, *marchio Tuſciæ, dux Romæ* — Theodora, *uxor Adelberti* — Marozia, *ex qva*

Gvido, *marchio Tuſciæ* — Hugo, *marchio Tuſciæ & Imp. Italiæ* — Albericus ſenior, *marchio Tuſciæ, dux Romæ*

ambo Maroziæ *mariti*

(Marozia) & Sergio III. — & Gvidone *march. Tuſc.* — & Hugone *Gvidonis ſratre Italiæ Im.*

Johannes *XII.(XI.)* — Albericus junior — Alda

Johannes *XIII.(XII.) monſtrum horrendū.*

935. CXXX. *Leo VII. Romanus.* 4

939. CXXXI. *Stephanus IX. primus ſecundum Platinam & Stellam ex Germanis ſub Ottone Magno.* 3

[Pontificatum iniens, *inqvit Platina,* ita ab Alberico & Romanis per ſeditionem vexatus eſt, ut nil memoria dignum ab eo geri potuerit. In illa ſeditione mutilatus, turpiter aliqvandiu vitam duxit, cum ob deformitatem cicatricum in publicum prodire erubeſceret.]

942. CXXXII. *Marinus III. Romanus, aliis Marinus II.* 3½

[A manſvetudine commendatur Platinæ.]

946. CXXXIII. *Agapetus II. Romanus.* 9

[Hujus & ſuperiorum paparum tempore in Italia factiones *Berengarii II.* ejusqve filii *Alberti* ſeu *Adelberti,* adverſus *Hugonem,* comitem Arelatenſem, ejusqve filium *Lotharium,* invaluerunt: qvorum uterqve ſeſe regem & imperatorem Italiæ nominabat. Evocavit igitur Agapetus *Ottonem I. Imperatorem* adverſus Berengarium: qvi, epiſcopis peſſime tractatis, ipſi pontifici infeſtus erat, & Lotharii veneno necati viduam Adelheidam obſidione gravi premebat. Miſit autem Otto filium *Ludolphum,* eoq; nihil memoria dignum gerente, ipſe adfuit, ductaqve Adelheida, Berengarium regno ejecit.]

956.

956. CXXXIV. *Johannes XIII. (XII.) antea Octavianus, Romanus Gvidonis & Marozia nepos, Alberici filius, monſtrum horrendum, immane, ingens.*

[Cum multis modis affligeretur Italia non ſaltem à tyrannide Berengarii II. ſed & à luxu pontificis hujus, ab adoleſcentia, *ut Platina habet*, omnibus probris ac turpitudine contaminati: duo Cardinales (qvorum alteri naſus, alteri manus poſtea abſciſſa eſt) opem Ottonis I. magnopere proceres implorarunt. Ille Italiam cum exercitu L. millium militum ingreſſus, Berengario II. & filio ejus Adelberto in poteſtatem redacto, Romam properans, pontificem ad vitam ſaniorem admonitum, & juramento obſtrictum, ingentibus muneribus honoravit. Ille tamen, imperatore diſcedente, ad ganeam, ſcortationes, veneficia, aliaqve flagitia mox rediit: nec ſaltem filium Berengarii, Adelbertum, contra datum jusjurandum, evocavit, ſed & Conſtantinopolitanos adverſus Ottonem incitavit. Advolavit Otto Romam, unde aufugerat Johannes, & tam faciles invenit cives, ut & fidelitatem jurarent, & ſe præter conſenſum imperatoris nunqvam electuros pontificem promitterent. Qvin & concilio coacto, cujus acta in imperialibus conſtitutionibus Goldaſti extant, depoſuit Johannem, ut qvi eſſet ſacrilegus, adulter, duarum ſororum inceſtuoſus corruptor, qviqve enſe & lorica armatus in publicum prodiiſſet, in cacodæmonis amorem vinum bibiſſet, in aleæ ludo Veneris, Jovis aliorumqve dæmonum opem expetiſſet. *Sanctitas*, inqvit Wernerus Rolevincius in Faſciculo temporum, *Papas dimiſit, & ad imperatores acceſſit hoc tempore.* Otto nunc demum rerum Italiæ titulo imperatorio obtinuit.]

963. CXXXV. *Leo IIX. Romanus.*

964. CXXXVI. *Benedictus (V.) IV. Romanus, in XVI. ſchiſmate.*

[Etſi Otto, concilio coacto, Leonem IIX. elegerat, & Leo, *dicente Platina*, Romanorum conſtantiam pertæſus, omnem autoritatem eligendi pontificis ad imperatorem tranſtulerat: Johannes tamen in latibulis ſuis, non ſaltem ipſum concilium excommunicavit, ſed & populo Romano per nuncios, promiſſis eccleſiæ theſauris, perſvaſit, ut in imperatorem, qvi potiſſimam exercitus partem, ne Romanis oneri eſſet, dimiſerat, impetum facerent. Sed fuſis illis, & turpiter fugatis, atqve indiſcretim cæſis, Otto perfidiam tantam execratus, Spoletum abiit. Ideoqve Johannes, artibus ſcortorum ſuorum in urbem regreſſus, Leonem ejecit,

& paulo poſt, cum qvadam nocte illicita frueretur Venere, aut à dæmone percuſſus obiit, *ut Luitprandus habet*, aut à marito adulteræ transfoſſus eſt, *ut Platina & Baleus annotant*. In ejus locum Romani elegerunt *Benedictum V.* Hos tamen imperator ferro & flammis adegit, ut, Benedicto dedito & Leone recepto, nil ſe earum rerum immutaturos jurarent, qvas ipſe imperator in re pontificia conſtituiſſet. Et Leo pontifex, Benedicto jam Hamburgum relegato, ut turbis occurreret, qvæ in eligendis pontificibus concitari ſolent, imperio ad exemplum Hadriani reddidit, qvæcunqve ab eo abalienata fuerant, decretoqve ſynodali poteſtatem eligendi pontificem, populo & clero Romano ademtam, ad imperatorem tranſtulit, atqve ob id à recentioribus numero paparum, tanqvam hæreticus, exemtus eſt. *Bullæ Leonis IIX.* in conſtitutionibus Goldaſti imperialibus extant, *qvibus jus imperatorum in eligendo ſummo pontifice, inq; inveſtiendis epiſcopis confirmat, & omnia temporalia imperio Romano reſtituit.*]

965. CXXXVII. *Johannes XIV. (XIII.) Romanus, Johannis epiſcopi F.* 7

[Romani, jurisjurandi memores, de nova papa creando miſerant ad imperatorem, & obtinuerant hunc Johannem: qvi cum non placeret, in vinculis integro fere anno detinebatur. Aderat autem Otto, & pontifice in priſtinum dignitatem reſtituto, in ſeditionis autores graviter animadvertebat. Circa hoc tempus Hatto, Moguntinenſis epiſcopus, fertur à muribus eſſe conſumtus. Polonia in duos archiepiſcopatus, Gneſnenſem & Vratislavienſem, eſt diviſa.]

972. CXXXIIX. *Donus vel Domnus II. Romanus.*

[Hunc aliqvi ponunt poſt Benedictum, ut Ant. Marcellus & Balæus.]

973. CXXXIX. *Benedictus (VI.) V. Romanus Hildebrandi F.* 1

974. CXL. *Bonifacius VII, Ferrutii F. antea Franco, ex Albericorum familia, in XVII. ſchiſmate.* 1

[Benedictum Bonifacius, qvem Baronius vocat ſceleſtiſſimum, alii Malefacium, opera Cincii ſeu Qvintii, civis in urbe potentis, violenta manu captum, in carcerem compegit & ſtrangulavit. Sed odiis omnium in eum exardeſcentibus, fugere coactus eſt. Spoliata igitur omnibus theſauris eccleſia, Conſtantinopolin abiit, & poſt decennium, animis Romanorum magna vi auri expugnatis, rediit, & Johanne XV. (XIV.) fame enecato, & inſepulto abjecto, ſcelerum conſcientia excruciatus, ſubi-

ſubitanea morte corruit. Clerici fune pedibus ejus injecto, protraxerunt eum in viam publicam, ubi lanceis & aculeis eſt confoſſus, tandemqve tanqvam qvisqvam ex laicis ſepulturæ traditus.]

975. CXLI. *Benedictus (VII.) VI. Romanus.* 9

[Pro Ottone III. eligendo admodum ſollicitus fuit.]

984. CXLII. *Johannes XV. (XIV.) Papienſis epiſcopus.* $\frac{3}{4}$

[In carcere à Bonifacio VII. poſtqvam pontificatum per IV. menſes recuperaverat, & paulo poſt repente expiraverat, necatus.]

CXLIII. *Johannes XVI. (XV.) Romanus.* $\frac{5}{4}$

[Hunc Baronius cum ſeqventi Johanne confundit, & forſan non ſine cauſa. Nos ſimpliciter ſeriem Platinæ in numerandis Pontificibus ſecuti hactenus ſumus, & porro ſeqvemur. Eſt autem hic Johannes in carcerem ob diſtracta in propinqvos eccleſiæ bona à clero conjectus, in qvo fame periit.]

985. CXLIV. *Johannes XVII. (XVI.) Romanus.* 10

[Religionis negotia majori cura, qvam anteceſſoris, tractavit: ſed Creſcentius conſul, urbis dominio affectato, multis eum afflixit modis, ut tandem in Hetruriam exulatum abiret. Cum vero Otto imp. inſtaret, eum revocatum fœdo pedum oſculo Creſcentius honoravit.]

995. CXLV. *Gregorius V. antea Bruno, dux Sveviæ.*

996. CXLVI. *Johannes XIIX. (XVII.) Græcus, in ſchiſmate XIIX.*

[In Ottonis gratiam, non reluctante Creſcentio, Bruno, cognatus ejus, Papa ordinatus eſt. Sed poſt diſceſſum Cæſaris, cum Itali ægre ferrent, Germanum eccleſiæ Romanæ præeſſe, pulſo Germano, Græculum qvendam, conditione ſervum, epiſcopum Placentinum, hominem ambitioſum & iniqvum, à qvo magnum auri pondus Creſcentius acceperat, in ſedem pontificiam evexere, & Johannem XIIX. nominavere. Cinxit igitur Otto urbem longa obſidione, & intromiſſus, invaſori ſedis oculos eruit, digitos amputavit, eumqve ſordidis indutum veſtimentis, atqve aſino impoſitum è monte Trapejo præcipitem dedit. Creſcentium deinde vili jumento, ad caudam vultu verſo, naſoqve cum auribus abſciſſo, impoſitum, in patibulo cum XII. ſociis ſuſpendit, & Silveſtrum II. ſuum qvondam magiſtrum, elegit pontificem, eiqve VII. comitatus donavit, eoqve ipſo fictas Conſtantini & Caroli Calvi donationes pronuntiavit, qvia, qvod nunc demum eſt papæ donatum, antea ab eo non fuit poſſeſſum.]

998.

998. CXLVII. *Silveſter II. antea Gerbertus, Belga, Ravennas archiepiſcopus.* 4

[Monachum à teneris egit, & in Hiſpaniam ſtudiorum cauſa profectus, incidit in librum magicum, fœdereqve cum Satana, hac conditione, ut ad ſummas dignitates perveniret, inito, *(hoc enim, qvicqvid obloqvatur Onuphrius, præter Bennonem Cardinalem plures hiſtorici teſtantur)* cum omnium admiratione juventutem ſibi commiſſam, & inter alios, Ottonem III. atqve Robertum, regem Franciæ, artes liberales docuit, & per æneum caput, qvod domi clam habuit, à ſpiritu maligno reſponſa accepit. Præfectus primo eſt archiepiſcopatui Remenſi; deinde Ravennati; tandemqve Romanus præſul conſtitutus, hunc de ſe verſiculum ipſe compoſuit:

Scandit ab R Gerbertus in R: poſt Papa viget R.

Conſuluit aliqvando cacodæmonem de felicitatis ſuæ diuturnitate, & hoc reſponſi accepit, *finiendam eam eſſe Hieroſolymis.* Qvo nomine cum templum aliqvod Romæ vocetur: illud Silveſter ingreſſus, dæmonum audivit ſtrepitum, & morbo lethali correptus, ſcelus deploravit, juſſitq; corpus ſuum diſſectum bigis imponi, & ibi ſepeliri, ubi eqvi nemine agente ſubſiſterent. Sic cadaver *(qvo putas auriga?)* ad Lateranenſem eccleſiam deportatum, dicitur ab eo tempore, colliſione oſſium & ſudore per ſepulcrum emiſſo, pontificum mortem prædixiſſe, *ut inter alios annotavit Platina.* Hic eſt, qvi primus belli ſacri ſvaſor extitit *ſecundum Baronium.*]

1003. CXLIIX. *Johannes XIX. (XIIX.) Romanus, cognomento Siccus.* ½

[A marchionibus Tuſciæ, abſente imperatore, creatus populum à pontificis electione excluſit, ſoli clero illa conceſſa: venenata potione à ſucceſſore ſublatus.]

1003. CXLIX. *Johannes XX. (XIX.) Romanus, cognomento Faſanus, infamis de magia.* 5½

1009. CL. Sergius IV. *Romanus, ſanctiſſimæ vitæ ſecundum Platinam, antea Petrus.* 3

1012. CLI. *Benedictus (IIX.) VII. Tuſculanus, pellitur qvidem, ſed mox reſtituitur.* 12	*Gregorius in XIX. ſchiſmate.*

[*Imperator Henricus II.* illi confirmavit donationes eccleſiæ Romanæ ab anteceſſoribus factas: ſed hac conditione, *ut ſalva ſit in omnes ejus*

pro-

provincias imperatoris poteſtas, nec pontifex ſine ejusdem confirmatione conſe-cretur, ut apud Goldaſtum legi poteſt. Idem imperator Bambergæ cathedralem baſilicam per Benedictum conſecrari curavit, ſutqve inde qvotannis pontifici Romano, præter eqvum albũ phaleratum, centũ marcæ argenti penderentur, conſtituit. Hic pontifex, *ceu Platina & alii dicunt*, poſt obitum epiſcopo cuidam apparuit, nigro inſidens eqvo, juſſitqve, ut pecunias, qvas aliis detractas occultaverat, pro ſe multis tormentis afflicto pauperibus erogaret. Credat *Baronius*, ex cruciatibus infernalibus eum exiſſe. *Noſtra fides eſt*, ex inferno non dari liberationem. Fuit Gregorii Portuenſis epiſcopi filius, patruus Benedicti IX. Hungaria ſub eo diviſa eſt in Strigonienſem archiepiſcopatum.]

1024. CLII. *Johannes XXI. (XX.) Romanus, Gregorii Portuenſis epiſcopi F. frater Benedicti VII.* 9¾

[Hunc & anteceſſorem ſimul atqve ſucceſſorem, duos videlicet Benedictos, *Magdeburgenſes, Benno & Balæus*, dicunt artibus magicis ad Romanam ſedem conſcendiſſe.]

1033. CLIII. *Benedictus IX. Tuſculanus, antea Theophylactus dictus.* 12	1044. CLIV. *Silveſter III. Romanus, in XX. ſchiſmate.*	CLV. *Gregorius IV. antea Gratianus dictus.* 12

[Tres hos papas Platina vocat *tria monſtra*; alii *tricipitem beſtiam, & homines ſceleſtiſſimos. Benedictus*, puer IX. annorum, Benedicti VII. & Johannis XXI. ex fratre nepos, à patre Alberico, comite Tuſculano, intruſus, feminas undeqvaqve ſuis incantationibus, qvas à Silveſtro II. & Laurentio archiepiſcopo Amalphitano (qvem magorum principem vocat Benno Cardinalis) didicerat, cœpit in turpes trahere amplexus: & mortuo Conrado imperatore Henricum III. ejus filium, ſucceſſione imperii exturbare conatus, miſit coronam Petro, regi Hungariæ, cum hac inſcriptione:

Petra dedit Romam Petro; tibi Papa coronam.

Sed victo Petro, Henricus imperator Romam properabat, qvam tres papæ in diverſum ſcindebant. Nam *Benedictus* ob ſcelera ejectus fuerat à *Silveſtro*, Sabinenſi epiſcopo. Rediens vero, papatum complici ſuo, archipresbytero *Gregorio VI.* antea Gratiano dicto, rudi literarum, magus mago, *ut Benno ait*, libris mille qvingentis vendiderat. Ideoqve imperator, tribus illis loco motis, ſubſtituit *Clementem II.* Ferunt nonnulli, Caſimirum, principem Poloniæ, è monaſterio Cluniacenſi indultu Bene-

dicti IX. emiſſum, ad ſeculum & regni gubernacula rediiſſe iſta lege, ut de qvolibet capite nobilium uſualem numum, numum nempe Petri, ſingulis annis ſolvant Poloni; comam barbaro more non nutriant; inſtar religioſorum tonſuratum caput geſtent, & in præcipuis feſtivitatibus panno linteo albo, in ſtolæ modum dependente, cervicem exornent.]

1046. CLVI. *Clemens II. Saxo, epiſcopus Bambergenſis, antea Suidgerus.*

[Hunc in ſchiſmaticorum paparum locum ſubſtituit Henricus III. & Romanos conceptis verbis jurare juſſit, nullum ſe deinceps pontificem vel electuros vel conſecraturos, niſi qvem imperator dediſſet. Hac de cauſa Baronius impingit Henrico *hæreſin*, qvam vocant *Henricianam*; qvæ tamen nihil aliud eſt, qvam juſta jurium imperialium aſſertio adverſus *hæreſin* paparum, dictam *Hiltebrandinam*, à Gregorio VII. alias Hiltebrando vocato. Clemens, cum imperatorem comitatus rediret in Germaniam, non ſine ſuſpicione veneni eſt mortuus. Ideoq; *Benedictus IX.* reverſus, ſedem per IIX. menſes occupavit.]

1048. CLVII. *Damaſus II. Bavarus, antea Poppo, ſeu, ut alii dicunt, Stephanus Bagniarius dictus, epiſcopus Brixienſis, ab imperatore datus, XXIII. diebus.*

[Hunc veneno ſuſtulit *Benedictus IX.* qvi jam qvarto invaſit ſedem, eamq; VII. menſibus obtinuit, tandemq; *ſecundum Bennonem & Baronium* in ſilvis à dæmone ſuffocatus, eremitæ ſub ſpecie urſi, capite atq; cauda aſinina apparuit: ſe hac ſpecie oberrare indicans, qvia in vita ſine ratione & lege vixiſſet, & plus feritatis, qvam humanitatis habuiſſet.]

1048. CLIIX. *Leo IX. antea Bruno, Dagsburgi in Alſatia comes, epiſcopus Tullenſis: itidem datus ab imperatore.*

[In numero Sanctorum, qvi miraculis claruere, *à Platina* habetur. Synodo Vercellis coacta, Berengarium damnavit: *Michaëlem*, patriarcham Conſtantinopolitanum, excommunicavit ob mota diſſidia: ſed viciſſim ab eo excommunicatus eſt. Cum *Normanni* Beneventum, pontificiam urbem, qvam Henricus III. Leoni IX. conceſſerat, ut ſine onere totum haberet epiſcopatum Bambergenſem, invaderent, arma corripuit novo exemplo: & proditus ab *Hiltebrando* monacho, qvem Cardinalem creaverat, captus eſt. E captivitate vix redux factus, diem obiit extremum.]

Vacat ſedes ultra annum.

1055.

1055. CLIX. *Victor II. Batavus, antea Gebhardus, epiſcopus Aiſtatenſis, ab imperatore conſtitutus.* 2

1057. CLX. *Stephanus IX. Lotharingus, frater Gothofredi, ducis Tuſciæ, abbas Caſſinenſis, antea Fridericus dictus.* 1

[Eccleſiam Mediolanenſem, qvæ à temporibus apoſtolorum libera fuerat, ſub jugum ſuum redegit.]

1059. CLXI. *Benedictus X. Campanus, à Nicolao ejectus in ſchiſmate XXI.*

1059. CLXII. *Nicolaus II. Allobrox, antea Gerhardus, ep. Florentinus.*

[*Robertum Gviſcardum Normanum*, qvi agnatis comitatum Apuliæ eripuerat; urbem etiam Trojam, qvæ Romanæ erat ditionis, invaſerat, *Nicolaus II.* diris initio petiit: poſtea, cum à Romanis per tumultum premeretur, in ſubſidium illum vocavit, & nomine comitatꝰ Apuliæ & Calabriæ in ducatum commutato, eum eccleſiæ præfectum conſtituit, hac conditione, ut Beneventum, Trojam in Apulia, & qvicqvid ad ſedem pontificiam pertinebat, & ab eo paulo ante occupatum erat, reſtitueret: auxilia etiam mitteret, qvoties pontifici opus eſſent. Scribunt nonnulli, qvod Gviſcardus pontifici, juramento fidelitatis præſtito, annuum duorum boum & aliqvot denariorum cenſum promiſerit: qvodqve hinc primum Romanæ eccleſiæ jus in regnum Neapolitanum ſit enatum. Sed aliis videtur eſſe fabula. Id certum eſt, qvod poſt hoc tempus Gviſcardi frater, *Rogerius Boſſus*, Siciliam Saracenis eripuerit, diu ab illis detentam, & ita primus titulum comitis Siciliæ meruerit, ſicuti ejus filius *Rogerius II.* ſe regem Siciliæ conſtituit, & nepos *Gvilielmus* demum ſe regem Neapolitanum, in utraqve Sicilia, dixit. Interim pontifices novis viribus freti, ſic cœpere Romanos domare, ut toti ab eorum nutu dependerent. Hic imprimis pontifex electionem papæ ad ſolos Cardinales reſtrinxit (qvod tamen Onuphrius Alexandrino III. adſcribit:) uxores ſacerdotum primus concubinas nominavit: concilium in Laterano convocavit, in qvo Berengarius errorem revocavit.]

1061. CLXIII. *Alexander II. Mediolanenſis, à Cardinalibus electus, antea Anshelmus dictus, epiſcopus Lucenſis.* 12

Honorius II. antea Cadalous, ab imperatore & Longobardis in ſchiſmate XXII. electus.

[*Honorius* qvidem caſtra ad urbem movit, & prima vice feliciter adverſus *Alexandrum* pugnavit. Sed caſtris exutus, ad eccleſiam ſuam

menſem rediit, ex ſententia concilii Mantuæ habiti, cujus autoritate ſchiſma ſublatum eſt.]

1073. CLXIV. *Gregorius VII. Tuſcus, monachus Cluniacenſis, antea Hiltebrandus, fabri cujusdam filius ſecundum Cranzium, qvi primus imperium pontificium, ſic dicente Aventino, condidit* 12

1080. *Clemens III. antea Guibertus, Ravennas epiſcopus, ab imperatore in ſchiſmate XXIII. electus, per annos XXI. adverſus IV. alios Papas ſubſtitit, & caſtellum S. Angeli obtinuit.*

[*Hiltebrandi vitam* hiſtorici ex Bennone & aliis ita deſcribunt, ut dicant, cū monaſticen primo profeſſum, deinde Romam profectum, à Laurentio, archiepiſcopo Amalphitano, & Gratiano archipresbytero, poſtea Gregorio VI. ſedis invaſore, magiam didiciſſe: nonnunqvam artibus illicitis ex manticis ſcintillam excuſſiſſe: è pane myſtico igni injecto divinationes & reſponſa qvæſiviſſe: cum Gregorio VI. familiaritate contracta, per veneficia Gerhardi Brazuti, ſex pontifices, *Clementem II. Damaſum II. Leonem IX.* (à qvo Cardinalium cœtui inſcriptus fuerat) *Victorem II. Stephanum IX. & Nicolaum II.* ſuſtuliſſe: nec manus ab ipſo *Alexandro II.* abſtinuiſſe: tandem pontificatum ſine aſſenſu cleri & populi per milites adeptum, magno cum orbis Chriſtiani luctu, *conjugium ſacerdotum*, qvod antea *Siricius* papa XL. tentaverat, ſed non plane perfecerat, penitus abrogaſſe: ne qvis epiſcopatum aut aliud officium eccleſiaſticum ab imperatore vel rege accipere poſſit, decreviſſe: è regnis Hiſpaniæ & Hungariæ, tanqvam ſibi & D. Petro in feudum traditis, cenſum poſtulaviſſe: vim ſibi imperia dandi & auferendi adſcripſiſſe: reges atqve imperatorem, ut precario regnantes, floccifeciſſe. Interim *Henricus IV.* (qvi ægre qvidem tulerat, qvod Hiltebrandus, ſe inſcio, ſedem invaſiſſet: ſed humili audito hypocritæ reſponſo, ratum ejus pontificatum fecerat) difficillimis Saxonum bellis implicitus, coram papa ab epiſcopis Saxonicis multorum ſcelerum, ac imprimis Simoniæ, qvia eccleſiaſtica beneficia laicis conferret, eſt accuſatus. Commodum id accidit Hiltebrando: qvi totus in eo fuit, ut, dominio imperatoris excuſſo, ſibi eum ſubjiceret. Ideoq; cum non ignoraret, imperatorem ampliſſimam petere *Mathildis* hereditatem, qvam illa teſtamento deſtinabat eccleſiæ Romanæ, ut adderetur *patrimonio Petri*, omnibus nervis in ejus incubuit perniciem. *Mathildis*, Bonifacii III. marchionis Eſtenſis, dominiqve Parmæ, Lucæ & Ferrariæ filia, nata illi ex Beatrice, Conradi II. Imp. filia,

filia, Henrici III. Imp. ſorore, erat Henrici IV. Imp. amita. Et qvia unicus illius frater *Bonifacius* in annis pueritiæ defunctus fuerat, omnem parentis hereditatem adiit. Nupſit primum *Gothofredo* duci Lotharingiæ, ſuo comprivigno, filio Gozelonis ducis Lotharingiæ, qvi Beatricem, defuncto Bonifacio, duxerat. Nupſit altera vice *Azoni IV. Eſtenſi*, qvem autoritate Gregorii VII. repudiavit, cauſata neſcio qvam conſangvinitatem. Nupſit tandem *Gvelpho V. Bavaro*, cumqve ſtatim poſt nuptias ob frigiditatem è toro ejecit, cum ſe illi nudam ad ſolem oſtendiſſet totam, nec in eo potentiam Veneris inveniſſet: ut vel hinc videas, qvam frigidum ſit, *qvod Baronius prodit*, Mathildin perpetuam voviſſe virginitatem, qvanqvam in complexibus trium maritorum ſterilis fuit, *teſte etiam Lamberto* fornicationis inſimulata cum ipſo pontifice Gregorio VII. Cum anno cIↃCXV. decederet, *imperator Henricus V.* duplici nomine ejus hereditatem petiit, cum qvia pater Henricus IV. eam habuiſſet amitam, tum qvia imperator eſſet, ad qvem jure feudi jam vacui totus ille tractus rediret, qvi à Piſſia amne & S. Qvirino agri Senenſis porrigitur usqve ad Ceperanum inter Apenninum & mare, una cum Ferraria. Sed parum profecere imperatores adverſus injurias pontificum. Gregorius VII. epiſcopos omnes, qvi dignitatem ab Henrico acceperant, deponit, ipſum imperatorem ad cauſam dicendam evocat, & electionem pontificis eſſe beneficium imperatoris pernegat. Mittit ille legatos: ſed in carcerem conjecti, urbe tandem expelluntur. Wormatiæ igitur concilium ex Teutonicis epiſcopis cogitur: & Hiltebrandus ſede pontificia indignus judicatur. Sententiam concilii, ſynodali epiſtola comprehenſam, Romam epiſcopi miſerunt hujus tenoris: *Qvia introitus tuus tantis perjuriis eſt initiatus, & eccleſia Dei tam gravi tempeſtate per abuſionem novitatum tuarum periclitatur, & vitam atq; converſationem tuam tam multiplici infamia deboneſtaſti, ſcandalumq; imminere graviſſimum conſpicimus, obedientiam, qvam tibi nullam promiſimus, nec de cætero ullam ſervaturos renunciamus. Et qvia nemo noſtrum, ut tu publice declamabas, tibi hactenus fuit epiſcopus, tu qvoq; nulli noſtrum amodo eris apoſtolicus. Vale.* Cincius interim ſeu Qvintius, urbis præfectus, papam ab eccleſia raptum in poteſtatem redegit, ſed cum populus tumultuaretur, iterum dimiſit. Ille econtra furori omnes laxans habenas, in conciliabulo ſuo Romæ (in qvo ipſa pontificis ſedilia per prodigium in plures partes fracta diſſiluerunt, *teſte Bennone*) Henricum excommunicat, proſcribit, regno ſpoliat, ordinesqve univerſos ſacramenti religione, nova hæreſi, *ceu vocat Sigebertus Gemblacenſis*, ſolvit. Principes, vana ſuperſtitione dementati, ni

Henricus veniam à pontifice ante diem anniverſarium peteret, minitantur defectionem. Ille igitur cum uxore & parvulo filio, hyeme aſperrima laneis indutus veſtibus, Italiam ingreditur, Hiltebrandi ludibria, in ſuburbio Canuſii, nudis pedibus, lacrimabili afflictione perfert triduum: qvarto die imperialem coronam (pudeat!) pontificiæ poteſtati tradit: eo redactus ab homine iniqvitatis, ut, ſi regnum reciperet, poſthac ſe ſubditum pontifici & ejus dicto obtemperantem fore promitteret. Abſolvitur qvidem ab anathemate; ſed integro anno jubetur Roma non diſcedere. Cum interim cognitio cauſæ in aliud tempus rejiceretur, ingrato Henrici ſororio, Rudolpho, Sveviæ duci, qvem Saxones imperatorem elegerant, corona aurea cum hac inſcriptione mittitur:

Petra dedi Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Sic bello in Germania conflato, cum Henricus, Roma clam dilapſus, axioma imperii contra Rudolphum, qvi in poteſtate ſe Papæ fore receperat, defenderet, eumqve dextera in prælio truncatum manu cæſum conſpiceret, denuo diris obſtrictus eſt: Ideoqve in comitiis Wormatienſibus & Brixienſibus Hiltebrandum, tanqvam ſedis pontificiæ invaſorem, ſacrilegum, ſomniorum ac præſtigiarum obſervatorem, qvi malis artibus Chriſti religionem contaminaret, & apud exteros ſua improbitate infamem redderet, prout hæc & alia ejus ſcelera ab ipſis epiſcopis notantur à Goldaſto, dignitate exuit, & Clementem III. ſubſtituit, Romam invita Mathilde, qvæ ei exercitum oppoſuerat, contendit, Papam depoſitum in mole Adriani obſedit, & Clementem habitu pontificali in templum S. Petri introduxit. Ille nihil non machinatus, novos imperatori hoſtes, *Hermannum*, Lotharingiæ ducem, à femina paulo poſt molari ſaxo è turri dejecto occiſum, & *Ecbertum*, marcihonem Miſniæ, brevi etiam in molendino, qvo ſomni cauſa ſe receperat, peremtum excitat, atq; ex inſidiis etiam lapides ſupra trabes templi conſtituit, ut in orantis imperatoris caput devolverentur. Sed miniſter ſceleris pondere lapidis, qvem juſſu Hiltebrandi ſuper trabes aptaturus erat, tractus decidit & periit. Fugit tandem homo peccati Salernum ad Normannos, & in comitiis pontificalibus abdicatus, ſive conſcientia ſcelerum, ſive mœrore, aris & focis extorris deceſſit: & moriturus, teſte Matthæo Pariſienſi, confeſſus eſt, *ſe valde peccaſſe in cura paſtorali, &, ſvadente diabolo, contra humanum genus iram Dei & odium concitaſſe:* homo, qvicqvid adulatores papæ dicant, immanis, qvi non ſaltem in Henricum, ſed & in Nicephorum, imperatorem Orientis, & in regem Poloniæ, fulmine excommunicatio-

nis

his impetuoſe deſæviit, & libertatem matrimonii ſacerdotibus in Germania & Gallia hactenus uſurpatam prorſus ademit: eo rigore, ut etiam jam contractb conjugia diſſolveret. Ab hoc pontifice *hæreſis illa Hiltebrandina*, ſic ab Aventino vocata, emanavit, qvæ totius eccleſiæ veteris doctrinæ praxiqve repugnat, orbem Chriſtianum bellis & rebellionibus implet, majeſtatem regum & imperatorum peſſundat. Ea enim aſſeritur, *pontificem eſſe ἀνυπεύθυνον in docendo, & in vita ἀναμάρτητον: poteſtati ejus ſubeſſe regna & imperia orbis: illum reges & principes excommunicare, excommunicatos omni poteſtate exuere, & populos à jurata fide abſolvere poſſe: ſubditis licere, imo incumbere, excommunicato à pontifice imperatori & regi rebellare, & obedientiam fidemq́; renunciare.* Hanc hæreſin cum etiam noſtro tempore præter alios *Bellarminus in libro de poteſtate pontificis in temporalibus adverſus Gulielmum Barclajum, & Antonius Sanctarellus Jeſuita in tractatu qvodam* incruſtarent, utriusqve liber in Gallias delatus, novæ, falſæ, erroneæ & verbo Dei contrariæ doctrinæ, damnatus eſt: illius qvidem à ſuprema curia Pariſienſi; hujus à facultate Theologica & Sorbona.]

1086. CLXV. *Victor III. Beneventani ducis filius, Clementi III. oppoſitus, brevi poſt conſecrationem mortuus.*

[Ante pontificatum dictus fuerat *Dauſericus*. Poſtea, cum inſciis parentibus, ſponſa neglecta, monaſterium ingrederetur, *Deſiderius* vocabatur: abbas tandem montis Caſſinatis & Cardinalis. Veneno in calicem ſacrum injecto eum ab Henrico IV. imperatore necatum eſſe Platina ex Martino ſcribit. Sed Chronicon Caſſinenſe, ibi editum, ubi Victor ultra annos XXIX. abbatem egerat, & Vincentius, contradicunt.]

1088. CLXVI. *Urbanus II. antea Otto, epiſcopus Oſtienſis, Clementi oppoſitus, & ob turbas datas Turbanus dictus.* 11

[A factione Hiltebrandina, Mathilde & Normannis in pontificatum intruſus, inqve numerum impiorum ab imperatore & majori procerum parte relatus, diu ſine lare & grege oberravit. Unde verſiculus:

Diceris Urbanus, cum ſis projectus ab urbe.
Vel muta nomen, vel regrediaris in urbem.

Sed paulatim telam ab Hiltebrando inchoatam tam artificioſe pertexuit, ut magiſtrum fere ſuperaret. Filio Henrici imperatoris, Conrado, in patrem denuo excommunicatum excitato, imperium & diadema promiſit, ſi in legem de inveſtituris clericorum, à principibus politicis non accipiendis, conſentiret, & Clementem urbe pelleret. Regem etiam

Gal-

Galliæ ob pellicem, & regem Dalmatiæ ob epiſcopum in carcerem conjectum, bruto fulmine percuſſit. Hic eſt ille, qvi Chriſtianos principes *ad bellum ſacrum* ſeu *expeditionem cruciatam* pro recuperandis Hieroſolymis incendit, & illis, qvi in militiam vellent proficiſci, indulgentias plena manu cum expiatione omnium delictorum conceſſit. In indulgentiis impertiendis ab hoc tempore ſolertes fuere pontifices. Conſilium Urbani bellicum qvantis malis humanum genus involverit, ſatis dici non poteſt. *Aventinus* recte ait libro V. annalium: *Pleriq; omnes boni, aperti, juſti, ingenui, ſimplices, tum imperium Antichriſti cœpiſſe, qvod ea, qvæ Chriſtus Servator noſter tot annis ante nobis prædixit, eveniſſe, eo tempore cernebant, literis prodidere. Orbis terrarum tunc à cardine bellorum procellis jactatus eſt. Genus humanum undiq; turbine armorum involutum eſt. Videatur alterum noſtrum ſyntagma hiſtoricum lib. 2. ſect. 5. qv. 11.* ubi ſacrum hoc bellum accuratius deſcribitur. Anno cIↃXCVI. expeditio primum octo exercitibus ſuſcepta eſt: & *Gothofredus Bullioneus*, primus Hieroſolymorum rex poſt triennium eſt renunciatus. Hunc pontificem aliqvi ferunt inventorem eſſe globulorum ſeu ſphæricarum precatoriarum, qvas *Pater noſter* vocant. Alii earum inventionem referunt ad Petrum eremitam Ambienſem, tempore Benedicti. VII.]

1099. CLXVII *Paſchalis II. Hetruſcus, antea vel Raynerus vel Reginerus, monachus.* 18	1001. *Albertus Attellanus durante adhuc XXIII. ſchiſmate poſt Clementem III. electus, à militibus Paſchalis captus, & abdicatus.* *Theodoricus Romanus, & ipſe captus & abdicatus.* 1/4 *Sylveſter IV. itidem poſt paucos menſes pulſus.*

[Continua *Paſchali* concertatio fuit cum tribus antipapis, ut vocantur: qvos etiam ſtricto gladio compeſcuit. Henricum IV. & ipſe excommunicavit: &, ut Urbanus olim majorem imperatoris natu filium, qvem paulo poſt exheredatum à patre præmatura mors rapuit: ſic ille minorem ejus filium Henricum V. in patrem armavit. Sic tandem animoſus imperator ex inſidiis capitur, auguſtalibus & dignitate imperiali exuitur, & in Leodienſi cuſtodia moritur. Qvin & cadaver ejus Leodii humatum, poſtea erutum, toto qvinqvennio ſepulturæ honore caruit.

Sic, qvi perfidiam Latii, qvi vicerat hoſtes,
Perfidiam cleri vincere non poterat.

Interim Paſchalis Henrico V. Romam venienti diadema promiſſum renuit

nuit imponere ob uſurpatas Clericorum inveſtituras. Capitur igitur, & cuſtodiæ mandatur, donec dignitatem antiqvam imperatorum in inveſtitura ſacerdotum, tam per anulum, qvam per virgam adminiſtranda, redderet. Apud Goldaſtum leguntur documenta, qvibus Paſchalis Henrico V. reſignavit omnes ſecularium bonorum donationes, omniaq; regalia, qvibus hactenus clerus, neglecto ſacro munere, abuſi fuerant, hac tamen conditione, ut, qvia eccleſiæ decimis & oblationibus velint contentæ eſſe, imperator inveſtituris clericorum cederet. Sed conditionem non accepit imperator. Illo vix ex Italia regreſſo, Paſchalis contra pacta, ipſa cœnæ dominicæ uſurpatione corroborata, Gregorii VII. ſeu Hiltebrandi decreta confirmavit: Henricum excommunicavit: oſſa Clementis III. exhumata in flumen projecit. Orto aliqvando in ipſum vehemente factioſorum tumultu, qvod Petrum, Petri urbis præfecti filium decennem, qvem Romani, patre defuncto, ad præfecturæ munus erexerant, confirmare nollet, Roma excedere coactus eſt: qvas tamen turbas qvoqvo modo ſedavit.]

1118. CLXIIX. *Gelaſius II. antea Johannes, patria Cajetanus.* | *Gregorius IIX. antea Mauritius Burdinus, Barcharenſis archiepiſcopus, ab Imp. Henrico V. in ſchiſmate XXIV. creatus.* 3

Cum Cardinales, inſcio imperatore, crearent *Gelaſium* pontificem, Cincius Frangepanis, vir patricii ordinis eos diſturbavit: & licet Gelaſius nihilominus, nomine pontificis uſurpato, Henricum V. diris devoveret, adfuit tamen ille cum exercitu, & Gregorio IIX. in ſedem evecto Gelaſium Roma expulit, qvi in Galliam fugiens, ſeqventi ibi anno eſt mortuus.]

1119. CLXIX. *Calixtus II. antea Gvido, ex principibus Burgundiæ Viennenſis epiſcopus.* 5¼

[Gregorium IIX. copiis contractis cepit, inqve camelo averſum per urbem duxit, & imperatorem Henricum V. ob clericorum inveſtituras diris denuo innodavit: nec prius eum exſolvit, qvam inveſtituris cederet, qvæ per annulum fiunt & baculum, & regalia tantum epiſcopis Germanorum per ſceptrum concederet. Hæc Henrici V. jugo pontificio collum ſubmittentis ſive lenitas, ſive ignavia, omnis calamitatis & tyrannidis eccleſiaſticæ fundus eſt. De Calixto, ſacerdotum conjugia improbante, extant vetuſta ſcriptoris cujusdam Anglici carmina:

O bone Calixte, nunc omnis clerus odit te.
Qvondam presbyteri poterant uxoribus uti:
Hoc deſtruxiſti, poſtqvam tu Papa fuiſti.
Ergo tuum merito nomen habent odio.
Priſciani regula penitus caſſatur:
Sacerdos per hic & hæc olim declinatur,
Sed per hic ſolummodo nunc articulatur,
Cum per noſtrum Præſulem hæc amoveatur.

Gvilielmus, tertius dux Apuliæ & Calabriæ, cum matrimonii contrahendi cauſa Conſtantinopolin abiiſſet, illi provinciarum adminiſtrationem commiſerat. Id ægre ferens *Rogerius II.* comes Siciliæ, proximus ducis agnatus, Apuliam & Calabriam armis in poteſtatem redactam poſt immaturum Gvilielmi obitum, aſſumto regio nomine, jure hereditatis detinuit, fruſtra contradicente Calixto II. & ejus binis ſucceſſoribus.]

1125. CLXX. *Honorius II. in agro Imolenſi obſcuro loco natus, antea Lampertus, epiſcopus Oſtienſis.* 5	*Cœleſtinus, antea Theobaldus, in XXV. ſchiſmate, Cardinalibus in diverſum abeuntibus, ſedit unum diem.*

[Honorii tempore *epiſcopatus Julinenſis*, ſvaſu Ottonis epiſcopi Bambergenſis, qvi Pomeranos ad Chriſtum qvidem, ſed per ceremonias pontificias converterat, anno cIↃCXXVII. fundatus eſt. *Johannes de Temporibus*, armiger Caroli M. qvi annum ætatis CCCLXI. attigerat, diem obiit. De imperio certabant *Conradus Svevus*, nepos Henrici V. ex ſorore, & *Lotharius Saxo*. Honorius adhæſit Lothario, qvia oppreſſam familiam Henrici cupiit, & Anſelmum archiepiſcopum Mediolanenſem, qvi Conrado diadema impoſuerat, una cum Conrado anathemate perculit.]

1130. CLXXI. *Innocentius I. Romanus, antea Gregorius.* 13	*Anacletus II. in ſchiſmate XXVI.* 8 *Victor (IV.)* 1

[Cum *Innocentius & Anacletus*, Cardinalibus denuo diſſidentibus, electi eſſent: hic illum urbe expulit, &, ut haberet, à qvo defenderetur, Rogerium II. qvi jam regium Siciliæ titulum cœperat uſurpare, in auxilium evocavit, eiqve regiam dignitatem confirmavit, & multa in eccleſias jura conceſſit. Fugit Innocentius in Galliam, & conciliis paſſim celebratis, Lotharium imperatorem, ut ſui patrocinium ſuſcipe-

ret, permovit: reductusq; diadema ei impoſuit. In cujus rei memoriam deinde pictura in palatio Lateranenſi cum hac ignominioſa inſcriptione poſita eſt, qva poſtea Fridericus Barbaroſſa eſt offenſus, qvia ceremoniam benedictionis vidit in jus collecturæ beneficiariæ converſam:

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores.

Poſt HOMO fit Papæ, ſumit qvo dante coronam.

Cum autem Innocentius ab imperatore Romam reductus, Anacletum munitiora urbis loca videret occupaſſe, poſt abitum Cæſaris & ipſe Piſas conceſſit. Rogerius interea, capitalis Lotharii Imperatoris hoſtis, Italiam admodum turbavit: & Rainulphus, qvem imperator & papa ducem Apuliæ conſtituerant, Anacleto antipapa mortuo,& ejus ſucceſſore Victore abdicato, Innocentium, à qvo fuerat excomunicatus, cepit,nec prius dimiſit, qvam ſe regem utriusqve Siciliæ; filium autem ſuum, ducem Calabriæ & Apuliæ pronunciaret, & urbem Neapolin ſibi concederet. Qvod qvanqvam in præjudicium imperii factum erat: ab imperatore tamen, aliis rebus occupato, vindicari non potuit, factionibus *Gibellinorum* pro imperatore; & *Gvelphorũ* pro papa circa hæc tempora, cum magno publici boni incommodo, diſſidere incipientibus. *Feſtum conceptionis Mariæ* hoc tempore celebrari cœptum: & Conradus imperator cum Ludovico rege Galliæ alteram ex occidente in orientem expeditionem cruciatam in ſacro bello ſuſcepit.]

1143. CLXXII. *Cœleſtinus Tuſcus, antea Gvido de Caſtello.* ½

1144. CLXXIII. *Lucius II. Bononienſis, ante Gerardus.* 1

[Sub hoc & ſuperioribus duobus papis Romani,ſenatu ad antiqvam formam reformato, patricium Jordanum ducis loco crearunt,& pontificem ſacra tractare,& more majorum decimis & oblationibus contentum vivere juſſerunt. Lucius, cum ex inſidiis ſenatum eſſet oppreſſurus, incerto ictu,in ſeditione coorta, lapide percuſſus obiit. Petierat ſenatum populumqve Romanum anathemate. Cum itaqve obiiſſet, hæc anathematis ſententia obſtitit, qvo minus populus aut ſenatus electioni novi pontificis intereſſet. Nec ab hoc tempore amplius illi interſuit, uſu pro lege introducto. Clerus inſuper, ejusqve primores, tractu temporis itidem ab electione pontificis ſunt remoti, ut penes ſolos Cardinales tandem poteſtas eligendi conſiſteret.]

1145. CLXXIV. *Eugenius III. antea Bernhardus, Piſanus, abbas S. Anaſtaſii.* 8

[Romanos armis, ſed non ſine inſigni difficultate, in ordinem

 rede-

redegit,ut,patriciatus principatu abolito, ſuum præfectum ſuo loco reſtituerent, ſenatumqve ex ſua autoritate eligerent.Conradum imperatorem, Ludovicum Galliæ, & Ericum Daniæ reges, cruce,ut loqvuntur, ſignatos incitavit, ut expeditionem ſacram ſuſciperent: illi qvidem in terram ſanctam ad Hieroſolymitanum regnum amplificandum; hic vero cum aliis ducibus adverſus Mauros in Hiſpania, & Vandalos in Slavonia, hoſtes Chriſtianis graviſſimos. *Gratianus* monachus opus Decretorum ex conciliorum decretis & Patrum ſcriptis compilavit: cui qvod deerat, deinde Palea adjecit. *In Norvegia* archiepiſcopatus Nidroſiæ ſeu Drunthemi eſt conſtitutus. *Hibernia* etiam in qvatuor achiepiſcopatus diſtincta.]

1153. CLXXV. *Anaſtaſius IV. Romanus, antea Conradus de Subura.* 1

1154. CLXXVI. *Adrianus IV. Anglus,antea Nicolaus,qvi ſub Eugenio III. in Norvegiam ad fidem Chriſti convertendam profectus fuerat.* 5

[Anteqvam papa eſſet creatus, ſub Eugenio III. in Norvegiam ad fidem Chriſti convertendam eſt profectus: & *Johanni Sarisburienſi*, qvi Objurgatorium cleri ſcripſit,in colloqvio familiari faſſus eſt, *teſte Balæo:* qvod *ambire pontificatum nihil ſit aliud,qvam ſuccedere Romulo in parricidiis; non Petro in paſcendis ovibus.* Factus pontifex,Romanis denuo poſt obitum Anaſtaſii libertatem eligendi ſenatus repetentibus, ſtatim detonuit conſvetis excommunicationis armis in eos, qvi libertatem urbi procurabant, coëgitqve conſules ſe abdicare magiſtratu, & pontifici relinqvere liberam urbis adminiſtrationem. Friderico autem Italiam ingreſſo graviter ſuccenſuit, aut qvod ſtratoris officio defunctus ſiniſtram ſellæ pontificiæ ſtrepam ſeu ſtapedam attrectaſſet, cum dexteram debuiſſet, aut qvod prorſus ab hoc ſervili opere abſtinuiſſet, *ut Baronius habet.* Inſerviit igitur imperator libidini papali, & hac conditione corona eſt donatus, ut Apuliam, qvæ tamen juris imperii erat, ſede peſtilentiæ, qvam pontificiam nominant, acqvireret, Gvilielmo Siculorum regi, cenſura jam eccleſiaſtica notato,ademtam. Poſt autem cum verſiculorum, Romæ ad imaginem Lotharii pictorum, qvibus imperator *Homo* i.e. vaſallus *Papæ* nuncupabatur, injuriam ſibi ad animum revocaret, & ægre ferret, non ſaltem ſuperiores Papas jus inveſtituræ clericorum Cæſaribus eripuiſſe, ſed & hunc Adrianum, fœdere cum Gvilielmo, Siciliæ rege,ſibi reconciliato & cum aliis inito,ſemina bellorum paſſim ſpargere, & nomen ſuum imperatorio in literis præponi velle: jus ſuum animoſe adverſus injurias papæ tutatus eſt, prout in literis ejus ad

ad papam paſſim proſtantibus legere eſt: Juramentum igitur fidelitatis ab omnibus Germaniæ epiſcopis exegit, eosqve ad pontificem appellare vel proficiſci vetuit, Lundenſemqve qvendam, edicti imperatorii contemtorem, in cuſtodiam conjecit. Papa, legato miſſo, *à ſe imperium Teutonicum voce*, ut imperator poſtea ad ordines ſcripſit, *nefanda & omni veritati vacua, dependere aſſeruit.* Id proceres, interqve eos Otto Palatinus de Wittelsbach, rati injuriam, legatum confodiſſent, niſi fuiſſent ab imperatore ipſo prohibiti. Ille Romaniſtis regno Teutonico interdixit, literisqve ad Ordines promulgatis, per electionem principum à ſolo Deo imperium ſuum, cujus honorem papa violaret, dependere demonſtravit, & Cardinales pontificis, qvibus eccleſias clauſerat, in literis *non prædicatores vocavit, ſed prædatores; non pacis corroboratores, ſed pecuniæ raptores; non orbis reparatores, ſed auri inſatiabiles corraſores.* Advolavit etiam cum exercitu in Italiam, & cum literas papæ, ſibi metuentis, ſupplices videret, qvibus declaravit, ſe per beneficii collationem nihil aliud, qvam imperialem coronationem, eiqve imperitiam conſecrationem intellexiſſe, eum ſibi reconciliari paſſus eſt. Sed in filio perditionis qvis fidem experiretur? Cum paulo poſt civitates Italiæ in imperatorem conſpirarent, papa ſe illis adjunxit, & imperatorem diris devovit. Sed tantus gigas, cum animi recreandi ergo exſpaciatus (qvi enim tot exſpuit diras, qvot putas ipſum fuiſſe vexatum?) aqvam ex fonte hauſiſſet, à muſca in os involante, *teſte Urſpergenſi*, ſuffocatus eſt. Imperator autem, qvem variis inſidiis, veneno, & ſicariis petierat, incolumis perſtitit, & virum robuſtum, ſub ſpecie morionis ad ſeſe trucidandum emiſſum, viriliter excepit, donec à cubiculariis ſupervenientibus ſicarius ſceleſtiſſimus percuteretur.]

1159. CLXXVII. *Alexander III. Mediolanenſis, antea Rolandus à XXIV. Cardinalibus electus.* 22	*Victor (IV.) Romanus, antea Octavianus, in ſchiſmate XXVII. prior, qvam Alexander, ſed à paucioribus electus.* 5 *Paſchalis III. antea Gvido, Cremonenſis epiſcopus.* 5 *Calixtus III. Hungarus.* 7 *Innocentius III. antea Lando, qvi, cum Alexandri potentia nimia eſſet, ſe abdicavit.*

[*Alexandro III. & Victore* in ſchiſmate electis & conſecratis, *Fridericus* imperator interpellatus Papiæ concilium L. epiſcoporum & plurimo-

rum abbatum, coram qvo uterqve papa cauſam diceret, convocavit: & ſubterfugiente judicium Alexandro, papamqve à nemine judicari debere dicente, Victorem legitimum pronunciavit & electum confirmavit. Qvam ob cauſam Alexander, imperatore excommunicato, à Gvilhelmo Siciliæ rege adjutus, in Gallias contendit: inqve ſuas partes Philippum regem traxit, & multis turbis concitatis, cum, mortuo Victore, ab omnibus fere Germanis *Paſchalem III.* electum eſſe intelligeret, ut Romanos in fide retineret, miſſis legatis, poteſtatem conſules & ſenatum conſtituendi illis conceſſit, & rediens Romam, ad rebellionem & defectionem univerſam concitavit Italiam. Fridericus, etſi deficere à ſe videret, præter alios, Henricum Leonem, potentiſſimum in Germania ducem, nihil animo fractus, magno cum exercitu anno cIↃCLX. hoſtes invaſit. Sed (*qvod tamen in dubium nonnulli vocant; Magdeburgenſes vero & Schardius ex Nauclero, Chronico Colonienſi, Baleo & Sabellico affirmant*) ab Hartmanno epiſcopo mitigatus, copias per Hungariam & Thraciam in Aſiam duxit, & Soldano à pontifice, picta ejus effigie transmiſſa, proditus, liber evaſit, & copiis denuo collectis Romam petiit. Alexander inde fugiens, Venetiis delituit, donec agnitus à civibus indueretur pontificalibus, & Otto filius imperatoris, qvi claſſe armata papam ſibi reddi petierat, caperetur. Qvam ob cauſam paci Fridericus imperator animum adjecit, & eam primum cum Longobardis & rege Siciliæ; deinde cum ipſo Papa ſancivit; à qvo, cum ſe ad pedes ejus projeciſſet, his verbis; *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis:* calcatum dicunt reſpondiſſe: *Non tibi, ſed Petro:* & reſponſum Papæ ſuperbum tuliſſe: *Et mihi & Petro.* Hic Alexander III. poſt bellum inteſtinum, qvod Romanus populus cum Tuſculanis geſſerat, perfecit, ut mutua conventione promitteretur, conſules poſthac à populo creari debere, ſed non prius ad rempublicam admittendos eſſe, qvam ad pontificis pedes jurejurando ſe obſtrinxiſſent, rem pontificis & eccleſiæ ex fide ſe geſturos. Hic eſt ille papa, ſub qvo qvæſtio illa acerba inter Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum & regem Angliæ agitata eſt: *An Clericus homicida civili magiſtratui tradendus:* adeoqve, an pontifici *jura ſint in regno Angliæ?* Illa cum nimium extenderet Thomas, ſubinde expulſus & tandem necatus, atqve in numerum martyrum relatus eſt.]

118. CLXXIIX. *Lucius III. Lucenſis, antea Ubaldus.*

[Hic conſulum nomen Romæ aboliturus, urbe pulſus, Veronam conceſſit, ibiq; extremum diem obiit. Epitaphium memorabile meruit:

Luca

Luca dedit lucem tibi, Luci; pontificatum
Oſtia; Papatum Roma: Verona mori.
Imo Verona dedit verum tibi vivere; Roma
Exitium; curas Oſtia; Luca mori.

1185. CLXXIX. *Urbanus III. Mediolanenſis, è genta Crivella.* 2

[Dictus & hic eſt *Turbanus*, teſte Urſpergenſi, qvia, imperatore marchionatum Mathildis & jura inveſtituræ repetente, turbas non parvas dedit in imperio, & niſi morte fuiſſet impeditus, ipſum imperatorem diris devoviſſet. Hujus tempore recepta eſt à Saracenis Hieroſolyma, Saladino paſſim per Aſiam contra Chriſtianos triumphos agente. Chriſtiani autem tertiam expeditionem ſub Friderico Barbaroſſa in orientem ſuſceperunt: ſed fruſtra.]

1187. CXXC. *Gregorius IIX. Beneventanus.* 1

1188. CXXCI. *Clemens III. Romanus.* 3

[Edicto de expeditione adverſus Saracenos pro recuperanda Hieroſolyma propoſito, præter Fridericum imperatorem, Philippum regem Galliæ, Richardum regem Angliæ, & multos alios ex Germania & Dania, ad arma Aſiæ inferenda compulit, ſed ſucceſſu parum felici. Hoc tempore ſine herede legitimo deceſſit *Gvilielmus II. rex Siciliæ tertius.* Illud igitur regnum, tanqvam vacuum, Clemens ad Romanæ eccleſiæ jus trahere conabatur. Sed proceres *Tancredum*, Rogerii II. primi regis Siciliæ nothum, ſubſtituerunt. Inde varia bella. Hic pontifex, conſulibus confirmatis, priſcam præfecti dignitatem penitus abolevit: ſic tamen, ut Romani eodem jure dominationis, qvo prius, in ſua oppida uterentur.]

1191. CXXCII. Cœleſtinus III. antea Hiacynthus, Romanus. 7

[*Henricum VI. portentoſo & inſano ritu coronavit.* Sedit enim in cathedra ſublimis, ut teſtatur Baronius ex Rogerio: & cum imperator, ejusqve uxor, inclinato capite coronam ad pedes ejus repoſitam recepiſſent, eam pede percuſſam in terram dejecit, ut oſtenderet, imperii auferendi poteſtatem penes ſe eſſe. Cardinales autem coronam ſtatim arreptam capiti imperatoris impoſuere. Henrico huic Papa virginem, Deo dicatam, Conſtantiam, Rogerii regis Siciliæ legitimi filiam, per diſpenſationem in torum conceſſerat, ut Tancredum Rogerii hoſtem Sicilia ejiceret: & hanc conditionem adjecerat, *ut annuum eccleſiæ cenſum ex regno Siciliæ erogaret.* Sed paulo poſt eum excommunicavit, qvod ſævitiam in Siculos exercuiſſe ferebatur. Cum hoc papa *Baronius* finit ſuos annales: qvos porro continuant *Bzovius & Spondanus.*]

1198

1198. CXXCIII. *Innocentius III. Campanus, antea Lotharius, ex comitibus Signiæ.* - 18

[*Henrico VI.* Imperatore & rege Siciliæ mortuo, ne ejus frater *Philippus* imperio præeſſet, manibus pedibusqve allaboravit: cumqve juraſſet, *aut ſe Philippo diadema ablaturum, aut ſuum amiſſurum*, *Bertholdum* ducem Zaringiæ illi primum; poſt *Ottonem Saxonem*, Henrici Leonis filium, curavit opponi. Ottonem ipſum ſtatim qvoqve excommunicavit, qvia libidini ejus non aſſurrexerat in omnibus: & *Fridericum II.* Siciliæ regem curavit ſurrogari. Hac ratione infinitis calamitatibus Germaniam obruit, ipſaqve hac occaſione tantas divitias corraſit, ut recte *Abbas Urſpergenſis exclamet: Gaude, mater noſtra Roma, qvoniam aperiuntur cataracta theſaurorum in terra, ut ad te confluant rivi & aggeres numorum in magna copia. Lætare ſuper iniqvitate filiorum hominum, qvoniam in recompenſationem tantorum malorum datur tibi pretium. Jocundare ſuper adjutrice tua diſcordia, qvia erupit de puteo infernalis abyſſi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. Habes, qvod ſemper ſitiſti. Decanta canticum, qvia per malitiam hominum, non per tuam religionem, orbem viciſti.* Hic Innocentius Johannem regem Angliæ, qvi intruſum archiepiſcopum Cantuarienſem recipere dedignabatur, eccleſiæ hoſtem pronunciavit, nec prius diris exſolvit, qvam ad obedientiam pontificis rediret, & ſe, perpetuo tributo promiſſo, ejus beneficiarium agnoſceret. Idem transmutationis dogma ſtabilivit: laicis calicem in euchariſtia prohibuit: miniſtrorum eccleſiæ conjugia damnavit in Lateranenſi concilio. Extant opera ejus duobus Tomis comprehenſa. Qvia ejus tempore Conſtantinopolis, à Balduino, Flandriæ comite, in ſacra expeditione expugnata, ceſſit Latinis, voluit ſacrum imperium, ut hactenus in occidentem, ita jam in orientem extendere, & ad Lateranenſe concilium orientis epiſcopos, & imprimis patriarcham Conſtantinopolitanum, *Thomam Maurocenum*, evocavit. Sed qvia exiguo tempore urbs illa regia ſub Flandris erat, affectata etiam poteſtas Papæ in orientales eccleſias ultro concidit. Qvam ſcelerate & contra divina atqve humana jura *Innocentius III.* ejusqve ſucceſſor *Honorius III.* & *Gregorius IX.* & *Innocentius IV. Fridericum II.* pientiſſimum imperatorem & Siciliæ regem multis annis exagitarint, copioſe recenſuimus in altero ſyntagmate *lib. 2. ſect. 5. q. 14.* Hic ipſe pontifex *crucem adverſus Albingenſes prædicari juſſit.* Sed cum magnus cruciatorum militum i. e. cruce ſignatorum numerus coiret, centum eorum millia cæla ſunt. Hoc ipſo tempore *Dominicus inſtituit preces Roſarii ſeu pſalterium*

rium beatæ virginis: in qvo illa colitur ſalutatione angelica centies & qvinqvageſies repetita, & oratione dominica adj qvamlibet decimam, cum certis meditationibus vitæ Jeſu Chriſti, compoſita. Forte ex omnibus his patet, qvænam ſint *tria illa peccata*, ob qvæ, teſte ipſo Spondano, *Luthardi ſanctæ virgini*, in viſione poſt mortem apparens, dixit; *ſe atrociſſimis pœnis juſtiſſime addictum usq; ad diem judicii:* & cuidam abbati itidem apparens, viſus eſt confugere ad Dominum, in excelſo throno ſedentem, ingenti dracone ipſum perſeqvente, & his verbis alta voce ſupplicare: *Miſerere mihi miſero, miſericordiſſime Deus:* dracone ex adverſo clamante: *Juſte judica, juſtiſſime judex.*]

1216. CXXCIV. *Honorius III. Romanus, antea Cincius è gente Sabella, Haymerici F.* 11

[Friderici II. hoſtes fovit, ipſumqve ob jus ſuum in Siciliæ & Apuliæ regno uſurpatum, qvod ſuæ ſedi qværebat, ſacro telo, toties hactenus ab aliis vibrato, petiit. Secundum Matthæum Pariſienſem ſpirituali hydrope laborans, per ſuum legatum evacuavit clericorum & clauſtralium loculos. Panem conſecratum ſeponi juſſit in ſacrario.]

1227. CXXCV. *Gregorius IX. Campanus, Innocentii II. nepos, antea Hugolinus, epiſcopus Hoſtienſis, ex comitibus Signiæ.* 14

[Fulmen infernale in Fridericum II. pium imperatorem, nec auditum nec convictum, acrius ſtrinxit, addita cauſa qvod votum Hieroſolymitanæ peregrinationis non ſolveret. Sed ſuberat alia, qvam prodit Aventinus. Apud illum ingenue fatetur hic pontifex, *videri ſibi imperium Germanorum magis florere, qvam ſibi utile foret: placuiſſe igitur id contundere, atqve diſcordia non ſolum debilitare, ſed in cineres qvoq; & favillas redigere, & Fridericum è faſtigio rerum humanarum deturbare.* Abit interim imperator in Aſiam. Sed, dum abeſt, inſidias ſibi apud Sultanum ab ipſo papa ſtrui, & ab eo Apuliam ſuam occupari audit. Revertitur, &, ut pacem à patre diſcordiarum impetret, ſuum Siciliæ regnum, tanqvam feudatarius eccleſiæ Romanæ, accipit, magna vi pecuniæ promiſſa. Iterum tamen diris devovetur, & crux, ut loqvuntur, contra eum, tanqvam infidelem Saracenum aut Turcum, datur. Ille primum apologiis per Petrum de Vineis rem egit: poſtea copias ad urbem duxit, & in eos, qvos adverſus ſe cruce ſignatos deprehendit, victor factus, ſevere animadvertit. Fatidicum carmen tunc circumferebatur ſecundum Pariſienſem, qvod etiam ferunt Fridericum Romam miſiſſe:

Roma diu titubans, variis erroribus acta,
Corruet, & mundi deſinet eſſe caput.

Hujus pontificis tempore, cum Peruſii moras traheret, Romani cœperant, conſulibus abrogatis, ſenatores qvotannis creare, qvi jus populo dicebant, & urbis cuſtodiendæ curam ſuſcipiebant. Pontifex qvidem aſſenſerat novæ huic reip. formæ. Sed cum dicti ſenatores reditus urbis & finitimarum regionum in reip. bonis reponere vellent, pontifex Germanos milites, qvi ad recuperandam terram ſanctam conſcripti erant, adverſus Romanos eduxit, eorumqve ope victor evaſit. Senatores nihilominus invaluerunt: & adhuc tempore Innocentii IV. duo eorum qvotannis eligebantur, qvi non ſinebant pontificem Romæ dominari, ſibi ipſis regia pene poteſtate adſcripta. Id continuatum eſt tempore Alexandri IV. & Urbani IV. Hanc ſenatoris dignitatem accepit etiam Carolus Andegavenſis, Galliarum regis frater, ſed non annuam, verum perpetuam: eamqve geſſit usqve ad Nicolaum III. Ultimis hujus pontificis annis *Tartari*, duce *Batto*, Poloniam & Hungariam cædibus & incendiis implent. Secundum Urſpergenſem edixit, ut ad euchariſtiæ conſecrationem & ſalutationem angelicam *campanæ* pulſentur. *Qvinq; libros decretales* ex epiſtolis pontificum Decreto Gratiani, *opera Raymundi de Penna forti ſeu Peniaforti* addidit.]

1241. CXXCVI. *Cœleſtinus IV. antea Gaufredus Caſtellio, Mediolanenſis, XVII. diebus.*

[Cœleſtino defuncto, vacat ſedes anno & octo menſibus, qvia Fridericus II. Imp. aliqvot Cardinales in vincula conjecerat.]

Vacat ſedes 1 2/3

1243. CXXVII. *Innocentius IV. Genuenſis, antea Sinibaldus de Fliſco, ex amico Cæſaris mox hoſtis factus.* 11

[In Gallias enim abit, &, concilio Lugduni indicto, Fridericum falſo blaſphemiæ, perjurii, ſacrilegii incuſatum excommunicat: imperiali dignitate privat: Cæſares ei *Henricum Landgravium*, & eo extincto, *Wilhelmum Hollandiæ comitem* opponit: bellorum maximorum autor, inſumtus ad opprimendum imperatorem, ex tota Europa qvintam partem redituum eccleſiaſticorum petit. Et qvanqvam imperator omnia ſibi objecta ſatis confutabat, omnibus tamen viribus, ſicariis etiam immiſſis, magnus heros oppugnatus eſt, donec anno cIↃCCL. defunctus, imperium per XXII. annos capite vero deſtitutum relinqveret. Hic pontifex

tifex ſcripſit *apparatum ſuper Decretales*: Cardinales *rubris galeris & eqvis phaleratis* ornavit: cum meditaretur bellator expeditionem in regnum Neapolitanum, qvod Siculis ademtum ſibi cupiebat, occubuit: &, ſi Balæo credimus, ea nocte vox in curia Papæ audita eſt: *Veni, miſer, in judicium*. Et hic ille pontifex, cui Conradini infantis, regis Siciliæ, tutela à patre Conrado erat commiſſa. Sed exercitu conſcripto, Siciliam ſibi vindicabat]

1254. CXXCIIX. *Alexander IV. antea Reinaldus aut Robaldus, Campanus, ex comitibus Signiæ.* 6

[Bellum ab anteceſſore incoatum continuavit, qvo *Manfredum*, Siciliæ regem, Friderici II. nothum, Conradini patruum, ejusqve ſocium *Ecelinum*, hoſtiliter invaſit: & contra omnia jura regnum Siciliæ in feudum dedit Edmundo regi Angliæ. Sed victus, gladium excommunicationis ſtrinxit, & decimas, in ſubſidium terræ ſanctæ conceſſas, in Apuliam contra Chriſtianos tranſtulit, ut inqvit Matthæus Pariſienſis.]

1261. CXXCIX. *Urbanus IV. antea Jacobus Pantaleo, Gallus, ex patre ſutore veteramentario: antea patriarcha Hieroſolymitanus.* 3

[Cum Alexander IV. eſſet defunctus, Romani iterum tumultuati ſunt, ut ſibi anteqvam dignitatem conciliarent. Ideoq; Cardinales, Viterbii ſubito coëuntes, elegere *Urbanum IV.* Ille *feſtum corporis* Chriſti imperavit: poſtea à Clemente V. confirmatum. Contra *Manfredum*, milite cruce ſignato ex Gallia evocato, *Carolum, Andegaviæ comitem*, Ludovici regis Galliæ fratrem, utriusqve Siciliæ regem pronunciavit, ut Manfredum pelleret, & ſedi Romanæ qvotannis XLIIX. millia aureorum penderet, & tertio qvoqvo anno album eqvum Romam mitteret.]

1265. CXC. *Clemens IV. Narbonenſis, antea Gvido Groſſus, Fulcodii F. archiepiſcopus Narbonenſis.* 4

[Concinnavit & hic bella Sicula, & *Carolum Andegaviæ comitem* diademate Siciliæ inſignivit: atqve, *Manfredo* à Carolo in pugna trucidato, *Conradinum*, Manfredi ex fratre Conrado, Friderici II. filio, nepotem, ultimum ex Svevica familia, regnum paternum infelici bello repetentem, prodidit, juſſitqve Carolum, ut ſi ſalvus eſſe velit, eum gladio ſubjiceret. Notum eſt ejus reſponſum: *Vita Conradini, mors Caroli; Mors Conradini, vita Caroli*. Mediolanenſes fulmine excommunicationis petiit, cum Ottonem archiepiſcopum, per vim antea ab Urbano IV. intruſum, nollent recipere. Dum adhuc erat in minoribus, plurima ſcripſit ad jus civile &

canonicum pertinentia, & nomen Luminis juris meruit. Poſt eum vacat ſedes annis duobus & novem menſibus, ob cardinalium diſcordiam: ad qvos tecto cameræ, in qva de electione papæ diſputabatur, non diſcooperto Spiritus S. ingredi neqviit, ut, *teſte Onuphrio, Johannes, epiſcopus Cardinalis Portuenſis, publice dixit.*]

Vacat ſedes in interpontificio 2¾

1271. CXCI. *Gregorius X. Vicecomes Mediolanenſis, patria Placentinus, antea Theobaldus dictus, in Styria abſens electus, cum non eſſet Cardinalis.* 4¼

De hac electione ſic cecinit Johannes Portuenſis:

Papatus munus tulit archidiaconus unus,
Qvem patrem patrum fecit diſcordia fratrum.

In concilio Lugdunenſi, curam belli & utriusqve reipublicæ (ſacræ puta & profanæ) adminiſtrationem ad epiſcopos & antiſtites ſpectare ſanxit: & pollicitus, ſe arma adverſus Saracenos expediturum, & Græcos in ordinem redacturum, decimarum ſolutionem per ſexennium omnium rerum eccleſiaſticarum impetravit. In hoc ipſo concilio ſanxit, *ut Cardinales in electione papæ conclavi incluſi non egrederentur, anteqvam conſenſiſſent.* Oſſa ejus faciunt miraculis clarentia.]

1276. CXCII. *Innocentius V. Burgundus, antea Petrus de Tarantaſia, ex ordine fratrum Prædicatorum primus.*

[In libros IV. ſententiarum & epiſtolas Pauli commentarium ſcripſit.]

1276. CXCIII. *Hadrianus V. Genuenſis, antea Joh. Othobonus Fliſcus, XL. die mortuus, Innocentii IV. nepos.*

[Sæpe dixiſſe fertur, *nullum ſe ab hoſte ſuo majus ſupplicium optare, qvam ut ſummum pontificatum aſſeqveretur.*]

1278. CXCIV. *Johannes XXII. (XXI.) Ulyxibonenſis Luſitanus, antea Petrus Juliani F.*

[Ruina palatii eſt oppreſſus, cum noctu dormiret in lecto: notus ex opere Logico.]

1279. CXCV. *Nicolaus III. Romanus, antea Johannes Cajetanus, cognomento compoſitus, ex familia Urſinorum.* 3

[Romandiolam & exarchatum Ravennatem Rudolphus imperator ei conceſſit, ut ſuis ſumtibus bellum Palæſtinum gereret. Sed nihil minus ille egit, ſeq; ſenatorem Romæ (qvæ dignitas tum temporis erat regalis) novo exemplo conſtituit, Carolo Siciliæ rege ab iſta dignitate excluſo.

cluſo. Qvem etiam ex regno Neapolitano, opera Petri Arragoniæ Regis, ejicere eſt conatus, tandem apoplexia mortuus.]

1281. CXCVI. *Martinus IV. Turonenſis Gallus, antea Simon de Bria.* 4

[Sub hoc, anno cIↃCCLXXXII. autore Johanne de Prochita, *Siculæ veſperæ* Gallis IIXcIↃ. excidium attulere, & ab eo tempore Petrus III. rex Arragoniæ, Manfredi gener, regnum Siciliæ occupavit. *Carolus* autem regnum Neapolitanum ſibi retinuit. Hunc Martinus IV. anteceſſori admodum diſſimilis, fovit, &, ſenatoria urbis Romæ dignitate regali illi conceſſa, *Petrum regem Arragoniæ* excommunicavit, ejusqve regnum, tanto jure ſibi rapto, donavit *Carolo* Ejus tempore *Michael Palæologus*, imperator Conſtantinopolitanus, ab eccleſia Romana contra hoſtes, qvos validos habuit, petiit auxilia: & ejus fidem confeſſus, Græcos ſubmiſit pontifici Romano. Sed epiſcopi Græcorum nihil horum ratum habuere: ipſeqve imperator antea promiſſa fecit irrita, & ob id fulmine papali petitus eſt, ſine tamen noxa. Hunc pontificem *Nicolaus de Bibrach* in libello ſuo, qvem *Occultum* nominat, teſtatur, *opraſſe, ut tota Germania unum ſtagnum eſſet*: ejusqve hoc epitaphium recitat:

Hic jacet ante chorum ſubmerſor Teutonicorum,
Paſtor Martinus, extra qvi totus ovinus,
Et lupus introrſus: cui nulla redemtio prorſus.
Sed ſit ad inferna detruſus ab arce ſuperna.]

1285. CXCVII. *Honorius IV. Romanus, è gente Sabella, antea Jacocus, Lucæ F.* 2

[Et ipſe Gallos fovit, excommunicatò Petro Arragonio. Eo defuncto, vacavit ſedes X. menſibus ob Cardinales electores morbo repentino correptos.]

Vacat ſedes pene annum.

1288. CXCIIX. *Nicolaus IV. Aſculanus, antea Hieronymus, primus è Franciſcanis ſeu Minoritis, qvorum Generalis hactenus fuerat.* 4

[Sub hoc tandem Arragoniæ rex & Carolus Gallus, qvi de regno Siciliæ aliqvamdiu cruentum bellum geſſerant, pace facta, litem compoſuerunt, ſed non niſi inſigni papæ qvæſtu. Carolo Siciliæ regnum, tanqvam feudi dominus, poſſidendum tradidit, & poteſtatem exigendi decimas à ſacerdotibus per ſex annos impetravit. Poſt eum denuo ſedes vacavit biennium. Hoc tempore *ſacrum bellum*, qvod binis ſeculis cum maxima Chriſtianorum clade erat geſtum, *finem accepit*, cum Ptolemais, Sidon, Berytus, vi receptæ, & omnes Chriſtiani ex Palæſtina & Syria eje-

ѽi ſunt. Reliqviæ eorum vocatæ ſunt *Truſci*, qvi *Maronitis*, à qvodam ſancto viro ſic dictis, & montem Libanum ſub peculiari patriaracha accolentibus, initio permixti, tandem Saracenis in pleriſqve acceſſerunt, niſi qvod non circumcidantur, nec vini potu abſtineant. Sub hoc papa fingitur *domus Nazarethana Mariæ virginis*, in formam templi qvondam redactam, & nunc à fundamentis avulſam, ab angelo in Dalmatiam per ingentes terrarum mariſqve tractus transportata: qva ipſa fabula etiam narratur, qvod eadem domus poſt triennium ſub Cœleſtino V. ſit è Dalmatia ab angelis in Picenum Italiæ in ſilvam Lauretæ matronæ translata, & inde nomen *Lauretanæ ædis* acceperit: item qvod ab iisdem poſt octavum menſem & illinc, cum per latrones ſemitæ ſilvarum obſiderentur, per ſublime in collis propinqvi verticem, mille fere paſſibus à priori loco diſtantem, deportata ſit: brevi etiam poſt, cum duo fratres, qvibus collis erat hereditarius, auro beatæ Mariæ inhiarent, & inter ſe diſſiderent, ex illo colle ad jactum ſagittæ in proximum collem verſus mare per manus angelorum ſubmota ſit, & ibi tandem qvieverit. Egregia ſuperſtitionis materia deceptis mortalibus ſuggeſta.]

Vacat ſedes 2

1294. CXCIX. *Cœleſtinus V. eremita, ante Petrus de Murrhone, patria Eſernienſis, prope Sulmonem.* 1/2

[Cum non poſſent in eligendo pontifice conſentire Cardinales: hunc tandem, etſi literarum ignarus erat, ob inſignem pietatem, qvam in eremo præ ſe ferebat, in ſedem pontificiam collocaverunt. Sed cum ſub diſciplinam eccleſiaſticos videretur revocaturus, & pompam atqve faſtum curiæ Romanæ imminuturus, tanqvam delirus ſenex, odium incurrit omnium, atqve à ſucceſſore, vocem per canalem ad ejus aures noctu immittente, dementatus, cum putaret, ſe divina voce admoneri, ut locum cederet alteri, ſponte abdicavit ſeſe, indignus, cujus ſimplicitas pia in tam peſtilenti ſede exerceretur. Clemens V. eum in numerum Sanctorum retulit.]

1294. CC. *Bonifacius IIX. Campanus ex Anagnia, antea Benedictus Cajetanus, Linifredi F.* 9

[Hic eſt, qvem Pariſienſes publice nominarunt Epicuræum, homicidam & hæreticum, qviqve *intravit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus eſt ut canis*. Nam ut diximus ex Platina, per ſubornatos noctu immiſſos, qvaſi divina voce, perſvaſit Cœleſtino, ut, ſi ſalvus eſſe vellet, pontificatu abiret. Sic igitur vulpina aſtutia evectus, leonina tyrannide præeſſe cœpit.

pit. Nam in cuſtodiam Cœleſtinum nihil qvicqvam meritum conjecit: diſcordias paſſim aluit: ſe in ſpiritualibus ſimul & temporalibus dominum mundi prædicavit. *Sextum Decretalium librum* promulgavit: *ut Papa à nemine judicaretur, etiamſi innumerabiles animas ſecum mancipio gehennæ traderet,* ſanxit: Galliæ etiam regem, Philippum IV. miris modis propter decimas è regno negatas, vexatum & exagitatum, à ſe, tanqvam feudi domino, regnum petere juſſit, eumqve, cum bullam papalem combureret, excommunicavit. Scripſerat ad illum admodum ſuperbe: *Scire te volumus, qvod in ſpiritualibus & temporalibus nobis ſubes &c.* Sed ſalſe reſpondit: *Philippus, DEI gratia Francorum rex, Bonifacio IIX. ſe gerenti pro ſummo pontifice, ſalutem modicam ſive nullam. Sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non ſubeſſe: eccleſiarum & præbendarum collationem ad nos jure regio pertinere: ſecus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* Hic pontifex Cardinalibus purpuram conceſſit: & ab hoc tempore purpurati patres dicti ſunt. *Annum Jubilæum* ad obſoletum imperatorum priſcorum morem, omnium peccatorum indulgentia, ſub conditione ſancti denarii numerandi promiſſa, tanqvam in locuplete meſſe argentaria, celebravit: primoqve die in pontificalibus inceſſit; altero paludamento imperatorio indutus, nonnullis gladium evaginatum præferentibus, acclamari juſſit: *Ecce duo gladii hic.* Cum Albertus I. coronationem ab eo peteret, *magnanimus hic ſacerdotum tyrannus,* ut à non nemine hiſtoricorum vocatur, reſpondit, indignum illum eſſe imperio: & tenens coronam in capite, atqve ſpatum ad latus, dixit: *Ego ſum Cæſar.* Tandem à Wilhelmo de Rogareto, conſciis Columnenſibus Cardinalibus, qvos, qvia Gibellinæ factionis erant, graviter vexaverat, proditus, & omni theſauro qvem in Jubilæo anno corraſerat, ſpoliatus, abducitur, & paulo poſt animi mœrore furenti ſimilis, ut ait Spondanus, moritur. Ejus memoriam *Philippus, rex Galliæ,* in concilio Viennenſi aboleri voluit ob impietatem & hæreſin. Et meruerat. Sed patres dignitati pontificiæ magis conſuluere, qvam juſtiſſimæ in impium vindictæ. Acta tamen ejus adverſus Philippum in concilio reſciſſa ſunt.]

1303. CCI. *Benedictus XI. Tarviſinus Lombardus, antea Nicolaus Bocalinus, patre opilione natus.* ♃

[Philippum Galliæ regem & Columnenſes Cardinales reſtituit: & Bonifacii IIX. acta in Francos improbavit. Veneno obiit.]

Vacat ſedes decem menſibus.

1305.

1305. CCII. *Clemens V. Vaſco Gallus, antea Bertrandus Gotto, Clementinarum ſeu ſeptimi Decretalium autor.* 9

[Cum conſecraretur, & pompa duceretur per urbem, murus onere ſuperſtantis multitudinis procumbens, multos ſuppreſſit. Ipſe pontifex in turbam præceps prolapſus, lapidem pretioſum mitræ ex capite decusſæ amiſit. Conſtans erat Philippi Galliarum regis amicus, etſi à Bonifacio IIX. excommunicati: utqve Burdegalenſis archiepiſcopatus, qvem hactenus geſſerat, reditibus frueretur, ſedem pontificiam tranſtulit Avenionem in Gallias, ubi per annos LXXII. permanſit, Roma interim per tres Cardinales ſenatoria poteſtate adminiſtrata. Hinc etſi Henricus VII. imperator jusjurandum tale, qvo ſedis pontificiæ jugum jubebatur recipere, præſtare noluit: formulam tamen juramenti ſolennis ipſi propoſitam Clemens promulgavit, & Clementinis ſuis inſeruit. Sic qvi antea Cæſares agnoſcebant dominos, inqve verba eorum jurare cogebantur, nunc inverſo ordine eorum ſe dominos jactitabant. Venetos, qvod qvædam ad Ferrariam pertinentia occupaſſent, ut & Florentinos & Lucenſes, ob legatum violatum, ſacris prohibuit, & Concilio Viennenſi ad inſtantiam Philippi regis Galliarum celebrato, *Templarios*, publicatis eorum bonis ferro & igne exſcindi curavit, imputatis toti ordini ſceleribus, qvorum pauci forte rei erant. A plurimis eorum ad tribunal ſuperum citatus, paulo plus anno obiit. Idem fatum contigit Philippo, contra qvem appellatio talis non vana fuit. Bzovius de eo: *Vitio homini dabatur, qvod ſumtuoſiſſime vixiſſet, propinqvos ditaſſet, inq; ſacrum ſenatum qvosdam, nullæ lubricæ ætatis habita ratione, & in his aliqvot pene pueros, magnoq; eccleſiæ probro creaſſet: cum hi diſciplinæ eccleſiaſticæ non addicti, ſacram purpuram inceſtis libidinibus fœdarent.* in illo etiam apud Antoninum & Joh. Villanium libido ac rerum eccleſiaſticarum venundatio & curioſa per malam artem inveſtigatio ſtatus animæ nepotis ſui defuncti culpatur. Henricus VII. (qvem Papa antea foverat, deinde, cum fidelitatis juramentum præſtare nollet odiſſe, cœperat) hoc tempore à Bernhardo, monacho Dominicano, pane conſecrato toxico oblito, atqve polline adamantino ſacræ potioni indito, extinctus eſt. Hinc verſus:

Concidit à monacho, qvi myſtica libra miniſtrat.
Pro vita mortem toxica ſæva dedit.

Vacat ſedes 2 2/4

1327.

1327. CCIII. *Joh. XXII. (XXI.) Gallus, antea Jacobus Oſſa de Cadurco, Aqvitanenſis.* 18¼	*Nicolaus V. ante, Petrus Cornarius, ex familia Columnenſium, in XXIIX. ſchiſmate electus.* 3

[Cum de imperio diſceptarent *Ludovicus V. Bavarus & Fridericus Auſtriacus:* Fridericum primo Johannes reprobavit, mox fovit, & Ludovicum, tanqvam qvi injuſſu papæ imperium ſuſcepiſſet, eccleſiæ rebellem, ſchiſmaticum, & hæreticum, ipſe turpis hæreticus, declaravit. Convocat ille ordines imperii Ratisbonam, illorumqve ſuffragiis decernit, jus pontifici in imperatorem nullum eſſe, & à Romanis (qvi fruſtra Johannem rogaverant, ut Gallia relicta ſecum eſſet) evocatus, à Johanne diadema petit. Denegatur. Ideoqve in Italiam profectus, à Gratiano, epiſcopo Aretino, & Romæ à Stephano de Columna & Nicolao, ſenatoribus, coronatur, & cum totius populi & cleri conſenſu depoſito ob varia ſcelera Johanne, Petrum Cornarium, nomine novo dictum *Nicolaum V.* in ſedem pontificiam evehit: qvi novis creatis Cardinalibus ſimulacrum Johannis effictum, aſtante Cæſare, cremat, ipſumqve hæreticum, ut qvi negabat, *animas corpore exutas ante extremum diem videre Deum,* tyrannum, & eccleſiæ paciſqve publicæ perturbatorem declarat. Cumqve viciſſim Johannes imperatorem diris devoviſſet, & Antipapam captum abdicaſſet, mortuus eſt Avenione. Huic pontifici, cum ſe etiam caput eccleſiarum Græcarum venditaret, Græci Laconice reſpondebant: *Potentiam tuam ſummam erga tuos ſubditos credimus firmiter. Superbiam tuam ſummam tolerare non poſſumus. Avaritiam ſatiare non valemus. Diabolus tecum, qvia Dominus nobiscum.* Contra eum pro imperatore docte & graviter ſcripſere *Gv. Occam, Marſilius Patavinus, Dantes Aligerius, Jandunus Peruſinus, Michaël Caſenas* & alii. In theſauris reliqvit XIIX. milliones auri per annatas & alias artes corraſos. Jus canonicum *Extravagantibus* auxit: & cum edictum propoſuiſſet, qvo hæreſin vocabat, ſi qvis aſſereret, *Chriſtum & apoſtolos nihil habuiſſe in proprio,* gravem tumultum monachi excitarunt: qvi ipſum pontificem pronunciabant hæreticum.]

1334. CCIV. *Benedictus XII. Toloſanus Gallus, antea Jacobus de Furno Gvilielmi molitoris F.* 7

[Cum electus eſſet, qvia verebatur, ne impar foret muneri, dixit, *aſinum eſſe electum,* teſte Bzovio. Cenſuras in imperatorem ab Johanne factas confirmavit, ſeqve vicarium imperii eſſe contendens, *Ludovicum* per excommunicationem eſſe depoſitum arbitrabatur. Ille, principi-

bus diverſo tempore diverſis in locis convocatis, ſe orthodoxum, qvantum illa ſecula permiſerunt, demonſtrabat: novis antiqvas leges corroborabat: *electum Romanorum regem, citra Romanæ ſedis confirmationem, eſſe imperatorem, & jura imperii exercere debere edicebat: à pontifice tamen, aut, ſi ille recuſet, à qvovis alio antiſtite, ceremonia adventitia ungendum & proclamandum eſſe judicabat: ita ut non juramentum fidelitatis præſtet, ſed fidelem eccleſiæ Romanæ defenſionem recompromittat.* Præterea per vacationem imperii jus ad Papam revolvi negabat, qvam Palatinus & Saxo id tamdiu adminiſtrare debeant: & concilium ſupra papam eſſe, decernebat. Epitaphium hoc meruit:

Hic ſitus eſt Nero, laicis mors, vipera clero,
Devius à vero, cupa repleta mero.]

1342. CCV. *Clemens VI. Lemovicenſis Gallus, antea Petrus Möſtrius, Rogerii F.* 10

[Mulierum, honoris, & potentiæ legitur fuiſſe cupidiſſimus. Ab eo ſtatim per oratores imperator abſolutionem petiit, & formulæ etiam iniqviori, cumqve perpetua turpitudine conjunctæ, ſubſcripſit, ſeqve & filios ſuos, & omnia bona, in manum ac voluntatem pontificis repoſuit. Cum autem ordines imperii, Francofurti congregati, formulam illam intolerabilem cenſerent, pontifex curavit legi *Carolum IV.* regem Bohemiæ: qvi tamen, vivente *Ludovico*, à paucis principibus ſuſceptus, poſtea, defuncto illo, reip. Germanicæ præfuit. Papa interim, cum principes Ludovicum ſecuti, ab excommunicatione ſolvendi eſſent, ægre id fecit, utqve, anteqvam abſolverentur, electionem imperatoris à ſua confirmatione dependere faterentur, voluit. Id qvanqvam principes eccleſiaſtici probabant: reliqvi tamen acriter repugnarunt. Hic Clemens VI. Romanis efflagitantibus indulſit, ut *Jubilæum*, non centeſimo, ſed qvinqvageſimo qvoqvo celebrarent. Qvam gratiam ut ei rependerent, aſſenſere, ut pontifex Avenione in Galliis, qvam à Johanna regina coëmerat, ſubſiſtens, IV. Cardinales nominaret, qvi rebus Romanis præeſſent. Qvo facto, Cardinales illi dignitatem regalem ſenatoriam urbi reddiderunt. Sed Fr. Baroncellus, ſenatoribus expulſis, conſulis & tribuni nomen adſumſit. Eum tamen pontifex facile repreſſit, ſenatore ſexto qvoqvo menſe conſtituto, qvi jus populo diceret. Tandem Bonifacius IX. totius urbis imperium lenta unus prehendit manu. Et ita, magna rerum viciſſitudine, Roma poſt longam annorum ſeriem in pontificis

ficis

poteſtatem eſt delapſa. Peſtis illa ſæviſſima ſub eo graſſata eſt, qvæ tertiam hominum partem dicitur abſumſiſſe.]

1352. CCVI. *Innocentius VI. Lemovicenſis Gallus, antea Stephanus Alberti, J. U. D. & cauſarum patronus.* 10

[Sub hoc bella inter Gallos & Anglos ita exarſerunt, ut ipſe rex Galliæ Johannes cum filio caperetur. Romæ iterum, abſente adhuc pontifice in Galliis, vigent ſeditiones, in qvibus XVII. viri creati ſunt cum ſumma poteſtate, qvos *Reformatores* appellarunt.]

1362. CCVII. *Urbanus V. Gallus, antea Gvilielmus Grimoaldus de Griſaco.* 8

[Primus *tiaram triplicis coronamenti* geſtavit, ſicut Bonifacius IIX. *duplicis*, cum ſuperiorum pontificum, teſte Spondano ex Nicolao Alemanno, *unici* fuiſſet, *inſtar galeæ circulo aureo concinnatam*. Cœpit tentare unionem cum Græcis eccleſiis, ſed fruſtra. Sub eo floruit in Anglia *Wiclefus*, & *ordo Jeſuatorum* Senis in Italia cœpit. Bzovius refert, eum tres particulas ceræ benedictæ, *Agnos DEI* communiter nominatas, miſiſſe Palæologo imperatori cum his verſiculis:

Balſamus & munda cera, cum chriſmatis unda,
Conficiunt agnum: qvod munus do tibi magnum,
Fonte velut natum, per myſtica ſanctificatum.
Fulgura deſurſum depellit & omne malignum:
Peccatum frangit, ut Chriſti ſangvis, & angit:
Prægnans ſervatur, ſimul & partus liberatur.
Dona confert dignis: virtutem deſtruit ignis:
Portatus munde, de fluctibus eripit undæ.]

1370. CCIIX. *Gregorius XI. Lemovicenſis Gallus, antea Petrus Rogerius Belfortius.* $7\frac{1}{4}$

[Fuit Baldi diſcipulus & Clementis VI. frater. Feſtum præſentationis, ut & nativitatis B. virginis, & officium S. Crucis inſtituit. Catharinæ Senenſis, aut, ut alii volunt, Brigittæ monitu, ſedem pontificiam è Galliis Romæ reddidit, & Florentinis ſacra interdixit, qvia aliqva oppida, qvæ ad pontificem ſpectabant, occuparant.]

ROMÆ.

1378. CCIX. *Urbanus VI. Neapolitanus, antea Bartholomæus.* 11

1389. CCX. *Bonifacius IX. Neapol. antea Petrus Tomacellus, genere Cybo.* 15

1404. CCXI. *Innocentius VII. Sulmonenſis, antea Coſmatus Melioratus.* 2

1406. CCXII. *Gregorius XII. Venetus, antea Angelus Corrarius, in concilio Piſano abdicatus, qvanqvam non paruit.* 3

1409. CCXIII. *Alexander V. antea Petrus Philargus, Cretenſis, contra Gregorium XII. & Benedictum XIII. electus, obſcuri generis, ſed literatiſſimus.* 1

1410. CCXIV. *Joh. XXIII. (XXII.) Neapolitanus, antea Balthaſar Coſſa, in concilio Conſtantienſi depoſitus.* 5

Vacat ſedes Romæ $2\frac{1}{2}$

1417. CCXV. *Martinus V. Romanus, antea Otto Columna.* $13\frac{1}{4}$

AVENIONE IN GALLIIS in XXIX. ſchiſmate qvadragenario.

1375. *Clemens VII. Gebennenſis, Cardinalis, Gallus, antea Robertus.* 16

1394. *Benedictus XIII. antea Petrus de Luna, Hiſpanus ex Arragonia, bis pontificatu depoſitus in Conciliis Piſano & Conſtantienſi, retinuit tamen dignitatem usq; ad obitum.* 3

1424. *Clemens IIX. Hiſp. antea Ægidius Munio, qvi tandem poſt qvadriennium anno cIↄCCCCXIIX. Papatu reſignato factus eſt epiſcopus.* 4

[Hoc ſchiſma fuit omnium peſſimum & maxime diuturnum, ut qvod totos L. annos duravit. Nam *Urbanus VI.* rogatu populi electus à Cardinalibus, Romæ curiam habuit. Sed paulo poſt iidem Cardinales, cum nimiam ejus ſeveritatem improbarent, uno excepto, Fundis congregati, cauſabantur, ſe *Urbanum VI.* ob metum Romanorum elegiſſe: & eligebant *Clementem VII.* Illi qvidem, cum novum XXIX. Cardinalium collegium inſtituiſſet, adhæſerunt Itali, Germani, Angli, Hungari, Poloni; *huic* Galli, Scoti & neapolitani. Hiſpani in partes ibant. Ita autem diſſedere duo illi papæ, ut non tantum armis confligerent, ſed & totius orbis reges bellis cruentis implicarentur. Urbanus auſus eſt regnum Neapolitanum Carolo Dyrrachino duci excluſa Johanna I. ejusqve herede & filio adoptato Ludovico Andegavenſi, qvia Clementi favebant, concedere, ſub XL. millium aureorum annuorum promiſſione. Unde aſpera bella. Idem Urbanus feſtum viſitationis Mariæ inſtituit, Jubilæum ad XXXIII. annum reduxit, & Cardinales, qvos Clementi favere arbitrabatur, ſaccis inſutos, inqve mare demerſos Neptuno ſacri-

crificavit, & indulgentiis, vitaqve æterna promiſſa, Anglos ad oppugnandos Gallos Gallorumqve papam excitavit. Clemens verò ipſos imperatoris Wenceslai, cum Urbano ſentientis, legatos magnis cruciatibus inclementer enecavit. *Illi* ſurrogatur *Bonifacius IX.* *huic Benedictus XIII.* Univerſitas interim Pariſienſis ad tollendum ſchiſma tres vias unionis eccleſiæ in prolixa epiſtola à Nicolao de Clemangiis propoſuit, nempe *vel* ceſſionis & renunciationis plenariæ utriusqve contendentis, *vel* compromiſſionis mutuæ in aliqvos diligendos, *vel* determinationis concilii generalis. Via ceſſionis præ aliis placuit: & tamen neuter papa, ut promiſſum, cedere dignabatur. Hoc tempore *Huſſi doctrina* ſpargi cœpit, qvi nundinationibus Jubilæorum & luxu immodico & ſuperbia clericorum offenſus, papæ ſe oppoſuit: præſertim cum, *ut Platina inqvit*, indulgentiæ, & qvidem plenariæ, ita paſſim venderentur, ut jam vileſceret clavium & literarum apoſtolicarum autoritas. Bis enim Bonifacius IX. *Jubilæum* celebravit: primum qvidem (qvi alioqvin tertius dicitur) anno cIↃCCCCXC. qvovis triceſimo tertio anno recurrentem; alterum (qvi alioqvin qvartus numero habetur) centiſſimum anno cIↃCCCC. Idem annatas etiam beneficiorum vacantium, ſeu penſiones primi anni ex beneficiis eccleſiaſticis, qvibus novus poſſeſſor conſtituitur, ad ſe rapuit, hoc conſilio, ut pontifices porro non in urbe tantum, ſed & in toto orbe Chriſtiano dominium adipiſcerentur. Illas annatas ſtatim negavit Anglus; paulo etiam poſt Gallus. Mole qvoqve Adriana, arcis inſtar, & Capitolinis ædibus munitis, pontificium dominatum ſtabilivit. Succeſſit Bonifacio *Innocentius VII.* ſævus admodum in coercendis Romanis tumultuantibus, qvorum XI. necatis, Viterbium aufugit, & ſua atqve aulicorum bona populo diripienda reliqvit. Huic defuncto *Gregorius XII.* hac lege ſuffectus eſt, ut, ſi ex uſu foret eccleſiæ, à ſchiſmate diuturno liberandæ, pontificatu ſeſe abdicaret. Sed cum & ei & Benedicto XIII. abſentibus, in concilio Piſano, à Cardinalibus anno cIↃCCCCIX. ſine autoritate papali indicto, papalis dignitas, *Alexandro V.* ſubſtituto, abrogaretur: ipſe Ariminum fugiens; Benedictus autem Hiſpaniam petens, nomen papæ, *jam pro triplici diademate triplex*, una cum Alexandro, uſurparunt. Alexander autem Bononiæ conſedit, tam munificus ſecundum Onuphrium & Platinam, ut dicere ſolitus ſit, *ſe divitem epiſcopum fuiſſe, pauperem cardinalem, & mendicum pontificem.* Platina dicit, *plus in eo ferociæ, audaciæ & ſecularitatis fuiſſe, qvam ejus profeſſio reqvirebat.* Tandem venenato pharmaco à ſucceſſore eſt ſublatus. Ille fuit *Johannes*

XXIII. (XXII.) armis aptior, qvam religioni: in temporalibus magnus, in ſpiritualibus nullus: qvi, Bononia relicta, Romam reverſus, mox inde à Ladislao, rege Neapolitano (contra qvem fœdus cum rege Siciliæ pepigerat) fugatus, crucem adverſus hoſtem prædicare juſſit, & Bohemos ob Johannis Huſſi doctrinam excommunicavit, atqve tandem, concilio generali ſesqvitriennali Conſtantienſi, anno cIↃCCCCXIV. celebrato, multorum ſcelerum, Simoniæ, adulterii, inceſtus, hæreſeos, perjurii, crudelitatis, incuſatus, fugit, & retractus in caſtrum qvoddam, tanqvam in carcerem, eſt conjectus. Unde tandem liberatus, Florentiæ obiit. Accuſatus etiam eſt, *ipſo Bzovio teſte*, qvod aſſeruerit, dogmatizaverit & adſtruxerit, *vitam æternam non eſſe, neq; aliam poſt hanc; animam hominis cum corpore humano mori adinſtar brutorum; mortuum ſemel, non eſſe reſurrecturum.* Benedictus XIII. etiam eſt pontificatu exutus. *Gregorius XII.* faſces ſacros ſponte depoſuit. Concilium autem, damnata Wiclefi doctrina, & Huſſo atqve Hieronymo Pragenſi exuſtis, *Martinum V.* elegit, qvem Platina prudentiſſimum nominat, & ſua æqvitate Clementem IIX. eo deduxiſſe dicit, ut pontificalibus depoſitis, epiſcopatu contentus, qvinqvagenario ſchiſmati finem imponeret. Martinus V. annum Jubilæum qvintum qvovis trigeſimotertio anno recurrentem celebravit. Vix inſulam capiti aptaverat, cum *Brachius Peruſinus*, nomine Johannis XXIII. (XXII.) depoſiti, Romam oppugnaret, caperet & magnam partem pontificiæ ditionis diriperet. *Sfortia* autem, exercitu educto, Brachium in ordinem redegit. Pontifex interim non tantum cruciatam contra Bohemos indixit, ſed & contra Bononienſes rebelles exercitum eduxit: bellis qvoqve ſeſe immiſcuit, qvæ Alphonſus rex Arragoniæ, & Ludovicus, regis Siciliæ filius, de regno Neapolitano, ut & Florentini & Mediolanenſes inter ſe, geſſerunt. Edidit edictum de concilio ſingulis decenniis habendo.]

1431. CCXVI. *Eugenius IV. Venetus, antea Gabriel Condelmerius.* 16	1439. *Felix V. dux primus Sabaudiæ, antea Amadeus IIX. poſt eremita, in XXX. ſchiſmate: qvi tandem ultro ceſſit Nicolao V.* 10

[Eugenium, cum inſolentius cœpiſſet agere, ſtatim excepere tanto impetu tumultuantes Romani, ad libertatem denuo aſpirantes, ut, ſumto habitu monachali, civibus jam lapidibus rem agentibus, confugeret Hoſtiam. Poſtea conſenſit in concilium *Baſilienſe*, qvod ultra annos XI. duravit. Cum autem reformationem eccleſiarum in eo inſtitui, annatas damna-

damnari & aboleri, exactiones, qvibus papæ Germanicas eccleſias exſugebant, minui, Bohemis communionem ſub utraqve ſpecie concedi, *Pragmaticam promulgari ſanctionem* de limitata dignitate eccleſiaſtica in conferendis ſacerdotiis, & ſe qvoqve, ut reſponderet, tanqvam concilio inferior, citari animadverteret, jactitans ſe concilio ſuperiorem, concilio alio *Ferrariæ* indicto, atqve inde ob graſſantem peſtem *Florentiam* translato, Baſilienſis concilii autoritatem omnibus viribus infringere conatus eſt. Sed anno cIɔIɔXXXIX. eſt depoſitus, & Felix V. ſubſtitutus: cui tamen cedere, donec vixit, dedignatus eſt. Hic pontifex Eugenius *Vladislaum Hungariæ regem* per legatum compulit, ut fidem Turcis datam, frangeret, & arma contra fœderatum corriperet. Sed hujus perjurii pœnas rex ſtatim luit. Qvid item hic pontifex *in concilio Florentino* cum Græcis epiſcopis egerit, dicetur, cum de conciliis agendum eſt. Beſſarionem & Iſidorum, doctiſſimos in Græcia epiſcopos, ſed nunc exules, in numerum Cardinalium legit.]

1447. CCXVII. *Nicolaus V. (VI.) patre chirurgo, antea Thomas Sarzanenſis, ex agro Lucano.* 8

[Convenit cum imperatore Friderico & principibus Germaniæ in qvædam capita, qvæ *Concordata* vocantur, inqve qvibus conſtitutum eſt, qvidnam in qvibus eccleſiis & monaſteriis ratione añatarum ſit pontifici expectandum. *Jubilæum VI qvinqvagenarium*, in qvo ultra IɔI.X. homines in ponte S. Angeli confracto contriti ſunt, celebravit: tumultuantes Romanos compeſcuit: bibliothecam Vaticanam ter mille voluminibus, & urbem præclaris ædificiis auxit & ornavit. Sub hoc papa primum Athenæ, deinde Conſtantinopolis, Chriſtianis ereptæ ſunt. Turcorum tamen imperator, audita Chriſtianorum confeſſione, juſſit Conſtantinopolitanos in eccleſiis convenire, & patriarcham ſibi, qvemcunqve vellent, eligere: qvi etiam, hac poteſtate accepta, elegerunt *Gennadium.* Huic ad ſe in regiam vocato Machomet imperator ſuis manibus paſtorale pedum magni pretii, & certam aureorum ſummam dedit, his additis verbis: *Qvod felix ac fauſtum ſit, eſto Patriarcha, & utere noſtra amicitia, in qvibus rebus voles. Salva tibi ſunto omnia jura & privilegia, ſicuti fuere ſuperioribus ante te patriarchis. Habe qvoq; templum S. apoſtolorum domicilii loco.* Hoc tamen templum patriarcha poſtea cum templo Pammacariſtæ ſeu beatiſſimæ virginis commutavit. Interim pontifex Romanus titulum patriarchæ Conſtantinopolitani dedit Beſſarioni.]

1455.

1455. CCXIIX. *Calixtus III. Valentinus Hiſpanus, antea Alphonſus Borgia, Patruus Alexandri VI.* 3¼

[Turcum oppugnaturus, Lesbumqvidem cepit, ſed claſſem paulo poſt perdidit: inſtituitqve, ut campanæ in meridie pulſarentur, & omnes ad preces adverſus Turcum fundendas & numos conferendos admonerentur. Feſtum transfigurationis Chriſti inſtituit.]

1459. CCXIX. *Pius II. antea Æneas Silvius Picolhomineus, multis libris clarus.* 6

[Fuerat ſcriba & abbreviator in concilio Baſilienſi: idqve probaverat. Poſtea ex Secretario imperatoris epiſcopus, cardinalis, & tandem papa factus concilium olim probatum publica recantatione improbavit. Hinc proverbium: *Qvod Æneas probavit, Pius damnavit.* In Mantuano conventu, in qvo agebatur in præſentia multorum regum, principum & legatorum, de bello contra Turcos ſuſcipiendo, edixit, ne cui licitum eſſet, à pontifice ad concilium generale provocare. Cumqve Sigiſmundus, Auſtriæ dux, ne ſuæ ditionis homines Romaniſtarum rapacitati eſſent expoſiti, Nicolaum Cuſanum cardinalem, Roma ad deglubendum epiſcopatum Brixienſem profectum, in vincula conjeciſſet, eum, utut ad concilium provocarat, diris exſecrationibus devovit, & multos Germaniæ proceres magnis bellorum incendiis implicuit. Ludovico etiam, Gallorum regi, ob pragmaticam ſanctionem, qva cleri libertates in regno minutæ videbantur, gravis extitit adverſarius. Epiſcopum Moguntinum non recte de fide ſentientem dignitate ſpoliavit. Catharinam Senenſem inter Sanctas retulit. Hic eſt ille Papa, qvi, teſte Platina & Sabellico, *matrimonium cenſuit ſacerdotibus magna ratione eſſe ademtum, ſed majori reſtituendum.* Ipſe ſcilicet de ſe, ceu alicubi dicit, fecit conjecturam, qvem amor in mille pericula miſit, faſſus ultro in epiſtola qvadam ad parentem ſuum, ſe è ſcortatione ſuſcepiſſe filium. Verſus noti ſunt:

Non audet Stygius Pluto tentare, qvod audet
Effrenis monachus, plenaqꝫ fraudis anus.

Epiſtolam catecheticam ad imperatorem Turcorum miſit, an ſic ad fidem Chriſti amplectendam poſſet permoveri: qvæ legitur apud Bzovium. Profecturus tandem in bellum adverſus Turcos, deceſſit.]

1464. CCXX. *Paulus II. Venetus, ante Petrus Barbus.* 7

[Vir ſævus & inconſideratus, nec literis, nec moribus clarus, voluptati, luxui, & ludis magis, qvam rebus arduis deditus, ut Innocentius IV. pileo rubro, ita veſte coccinea & inſigni cucullo, purpuratos cardinales

nales inſignivit: Pomponium Lætum & Platinam in carcerem conjectos tormentis ſubjecit, ſed innoxios: crucem contra Bohemos, infandis pollicitationibus additis, prædicare juſſit, ſed fruſtra: decimas ex eccleſiaſticis bonis per totam Germaniam poſtulavit: ſed, qvia Fridericus III. imperator ſe in publicis comitiis ſtrenue oppoſuit, irrito conatu. Jubilæum ad annum XXV. retraxit. Sub eo rex Poloniæ Boruſſiam regiam ademit Cruciferis. Janus Pannonius ſic luſit in ejus cœlibatum:

Pontificis Pauli teſtes ne, Roma, reqviras:
Filia, qvam genuit, ſat docet eſſe marem.
Sanctum non poſſum patrem te dicere; poſſum,
Cum video natam, Paule ſecunde, tuam.

His ſcommatibus motus, cum pulcram, ſed illegitime natam filiam ante oculos ſibi cerneret verſari, dicitur de acerbitate legis cælibatus cum amicis expoſtulaſſe, & de conjugio ſacerdotibus reſtituendo conſilia agitaſſe: qvæ tamen, morte per apoplexiam præventus, exeqvi non potuit.]

1481. CCXXI. *Sixtus IV. Ligur antea Franciſcus Ruvereus vel Ruerius, Ordinis Minorum, piſcatoris F.* 13

[Viſus eſt ſibi Romam ex lutea lateritiam reliqviſſe, & Jubilæum ſeptimum celebravit. Bella geſſit plurima contra Turcos, Volateranos in Hetruria, Nicolaum Tifernatem, Ferdinandum regem Siciliæ, Venetos, Florentinos, qvorum ducibus Medicæis excommunicatis ſicarios immiſit, archiepiſcopum Piſanum, Poggium, & alios, qvorum nonnulli, è feneſtris ſuſpenſi, laqveo ſuffocati ſunt. Bibliothecam Vaticanam annuis proventibus dotavit: Bonaventuram canoniſavit: variis ædificiis Romam exornavit: Fridericum, ex ſtemmate dominorum de Montfeltrio, primum Urbini ducem proclamavit: munera ſeu officia, qvæ antea piis & doctis viris gratis tribuebantur, pecunia vendidit. Cum controverſia de immaculata B. virginis conceptione multis ab annis inter Dominicanos & Franciſcanos eſſet agitata, qvam hi ex Scoto affirmabant, & patres Baſilienſes nuper etiam in concilio aſſeruerant; illi ex Thoma negabant: huic rei libere diſceptandæ licentiam utrinqve permiſit. Platina illi vitas pontificum dedicavit. Sub eo, anno cIↃCCCCLXXIIX. *inqviſitio Hiſpanica* inſtituitur contra Mauros & Judæos, ſe pro Chriſtianis in Hiſpania gerentes. Cornelius Agrippa & Weſſelus Groningenſis ſcribunt, eum Sodomiam ſeu maſculam Venerem tribus menſibus æſtivis conceſſiſſe Cardinalibus, & lupanaria erexiſſe. Noti ſunt de eo verſus Johannis Sapidi:

Sixte, jaces tandem: deflent tua buſta cynædi,
Scortaq́; lenones, alea, vina, Venus.

Alteri filiorum Petro Cardinalitiam dignitatem; alteri Hieronymo Forum-Julium donavit, expulſo inde legitimo domino.]

1484. CCXXII. *Innocentius IIX. Genuenſis, antea Johannes Baptiſta Cybo.* 8

[Omnibus blandus, nemini liberalis, vita publicis rebus, *ut Gvicciardinus ait*, inutili: ſub qvo Urſinorum cum Columnenſibus bella cœperunt. Ipſe autem, Ferdinando rege oppugnato & excommunicato, inhiavit regno Neapolitano: cui tamen Florentini ſuppetias miſerunt, ut pontifici facile reſiſteret. Marullus de eo ſic luſit:

Octo nocens pueros genuit, totidemq́; puellas.
Hunc merito poterit dicere Roma patrem.
Spurcities, gula, avaritia atq; ignavia deſes,
Hoc, Octave, jacent, qvo tegeris, tumulo.

Sannazarius ſic de eo lib. I. Epigrammatum:

Innocuo priſcos æqvum eſt debere Qvirites.
Progenie exhauſtam reſtituit patriam.

Tempore ejus ex Hiſpania octingenta millia Judæorum edicto regio pulſa ſunt, auro & gemmis relictis. Filio Franciſco, oppidis nonnullis ditato, virginem Medicæanam; filiæ Theodorinæ civem qvendam Genuenſem opulentum matrimonio junxit. Cum ærarium per ſumtus bellicos eſſet exhauſtum, ut pecuniam colligeret, plumbatores bullarum, Secretariorum collegium, præſidentes Ripæ inſtituit, qvæſtus gratia, venditis ſingulis certo pretio, *dicente Spondano ad ann. 1485.* Hoc tempore *Johannes Picus Mirandulanus*, juvenis XXIV. annorum, nongentas concluſiones de humanis diviniſqve rebus, diſputandas publice, propoſuit: qvarum aliqvas cum Innocentius damnaret, ipſe eas prolixa apologia defendit, ut legere eſt in ejus operibus. Hic papa Carolo, regi Galliarum, poteſtatem divortii cum uxore deſponſata, Margareta, filia Maximiliani dedit, & ejuſdem raptum, qvo ſponſam ejuſdem Maximiliani Annam Britannicam vi rapuit, probavit.]

1492. CCXXIII. *Alexander VI. Valentinus Hiſpanus, antea Rodericus Borgia, Calixti III. nepos ex fratre.* 11

[Ante Alexandri VI. tempora, principes & civitates Italiæ, dicente Machiavello, pontificis autoritatem in profanis parvi æſtimarant. Etſi enim in multis jam provinciis, qvas partim Pipini & Caroli M. partim

tim Mathildis dono tenebat, potentiam ſibi ſtabilierat, in imperatores etiam & alios reges ſubinde iniqvis cenſuris ſævierat, nimiumqve juris ſibi in illos, qvaſi eccleſiæ beneficio gubernarent, vindicarat, urbisqve Romæ dominium tandem ad ſe rapuerat: proceres tamen Romani, in duas factiones *Urſinorum & Columniorum* ſciſſi, qvicqvid pontifices ante Alexandrum VI. conati fuerant, armis inter ſeſe mutuo confligantes, impediere, & remp. pontificiam in Italia infirmam reddidere. Hic autem pontifex artibus Machiavelliſticis exacte imbutus, unus omnium, qvi unqvam fuerunt pontifices, oſtendit, qvantum reſpublica ſacerdotum pecuniarum & virium potentia valeret. *Qvatuor filios & filiam in Cardinalatu genuerat.* Primum *Petrum* conſtituit ducem Gandiæ, qvam auro redemerat. Illi defuncto ſubſtituit tertium *Johannem*, eiqve nuptias cum Maria Arragonia, Alphonſi II. regis Neapolitani filia notha, conciliavit. Qvartum *Gothofredum* curavit ab eodem Alphonſo II. generum, per alteram filiam, nothum per notham adſciſci, & principatu Sqvilatii donari. Filiam *Lucretiam Hiſpano cuidam* dederat in matrimonium. Sed illi ereptam elocavit primum *Joh. Sfortiæ*, Piſaurienſi principi: deinde, ne nothis feminis nothi viri ex iiſdem adulteris deeſſent, *Aloyſio Arragonio*, Alphonſi II. filio illegitimo, eam elocavit. Hoc à Cæſare Borgia, leviro, interfecto, filiam qvartis nuptiis *Alphonſo Eſtenſi*, Ferrariæ duci, in torum ſociavit. *Cæſar ille Borgia* erat filius Alexandri VI. ſecundo genitus. Sed pater eum falſis teſtibus legitimum alterius filium comprobatum, in numerum purpuratorum recepit. Eum deinde rex Galliæ, voluntate patris, data illi uxore Carlota, Johannis Navarræi ſorore, in Delphinatu ducem Valentinum creavit. Unde apud hiſtoricos plerumqve nomine *Valentini* venit. Hunc diſcupiebat ſacer pater majori aliqva potentia ita auctum, ut à neminis nutu penderet. Omnes igitur ordines Italiæ turbandi, & res omnium confundendæ erant. Antea Hiſpano, Venetis & reliqvis Italiæ principibus ſociatus, Carolo IIX. regi Gallorum, impedimento fuerat, ne occuparet regnum Neapolitanum: ſed eo adactus, ut poſt Romam in Gallorum poteſtatem redactam certis ſe illi conditionibus obligaret, filio poſtea ejus Ludovico XII. autor fuit, ut Italiam armis repeteret. Hac occaſione Cæſar Borgia Columnios Urſinorum armis attrivit: Urſinos deinde ipſos potentia exuit: Urbinatium potentiam occupavit: Flaminiam armis etiam ſibi peperit: omnium, qvos diſpoliarat, nobilium totam ſtirpem, ne noceret, paucis elapſis, exſcidit: & jam totius Hetruriæ principatum affectabat. Jam Peru-

ſini cum Trajano portu in ejus ditionem conceſſerant. Jam Piſani, Lucenſes & Senenſes in fidem & clientelam ejus ſeſe contulerant. Nec jam ullus erat Florentinis elabendi locus. Sed, cum in portu ſe putaret navigare pontifex pater, ſubito in fata conceſſit: filius Borgia autem, qvi nondum ſatis probe imperium firmarat, cum jam ſimul Gallos & Hiſpanos, patris etiam in pontificatu ſucceſſorem, haberet infeſtos, omnibus fortunis dejectus eſt: dignus, qvem Machiavellus ab egregiis artibus Machiavelliſticis *in libro de principe cap. 7. & 11.* tanqvam exemplar commendet. Cæterum Alexander III. ante omnia hoc egit, *ut nunqvam aurum deeſſet.* Annum igitur Jubilæum, octavo indictum, in alterum annum prorogavit, & ex his ſacris nundinis CCC. millia coronatorum collegit: qvin &, ſi qvi Romam venire non potuere, illis conceſſit, ut alibi per commiſſarios, Fratres ordinis Minorum, venia delictorum impetraretur. Tributum qvoqve ſacrum in expeditionem contra Turcas impetravit, ſub fraudulenta indulgentiarum promiſſione. Nec Judæi, nec clerus ab hac rapina exemti fuere. Hic ad decimas ſolvendas; illi ad ſubſidia damnabantur. Interim Borgia, cum aliqvando centena amplius millia luſu aleæ perdidiſſet, jocari poterat, *Germanorum peccata ſe perdidiſſe.* Durante adhuc Jubilæo, inter ipſa ſacra corporis Chriſti pontifex apoplexia eſt caſtigatus, & paulo poſt, tubo vaporario ſupra cœnaculum vehementi procella everſo, lethaliter ſauciatus; alii ad ejus pedes exanimati. Vindicavit ſcilicet DEUS impietatem hominis, qvi peccatorum indulgentias aliis impertiit, & ipſe ſe variis inqvinavit ſceleribus. Cardinales, qvos, ut eligeretur, auro & ſacerdotiis repromiſſis corruperat, poſtea miris modis vexavit: Zizymum, regem Turcorum, à fratre Bajazethe pulſum, ſibiqve à Rhodienſibus, ut à furore fratris eſſet tutior, commiſſum, ingenti auri pondere, cum perpetuo nominis Chriſtiani opprobrio, eodem die vivum & mortuum vendidit: Navarram à Gallo in Hiſpanum tranſtulit: Ferdinandum Hiſpaniarum regem, principem catholicum, qvaſi nemo aliarum regum eſſet catholicus, eſſe juſſit: novum orbem, ſed non ſuum, eidem donavit: Hieronymum Savanorolam, celebrem à donis extraordinariis concionatorem, qvia ſcelera ipſius publice reprehenderat, ad rogum damnavit. Wolfius ex multis chronicis in Memorabilibus ſuis teſtatur, hunc eſſe illum magum, cui cacodæmon, arte magica evocatus, XIIX. annos papatus promiſerat, & deinde anno XI. primum papæ; deinde veredarii habitu apparens, horam mortis ipſi inſtare nunciavit: *homo,* ut Onuphrius teſtatur, *ad exitium*

tium Italiæ natus, perfidia plusqvam Punica, ſævitia immani, avaritia immenſa, mulieribus maxime addictus, &, ut Jovius ait, *in religionis cauſa probroſus. Non ſinceritas in homine*, inqvit Gvicciardinus, *non pudor, non veritas, non fides, non RELIGIO, ſed inſatiabilis avaritia, ambitio immodemta, crudelitas plusqvam barbara, & ſitis ardentiſſima ſuos, qvi non pauci erant, filios qvoqvo jure, qvaqva injuria, evehendi.* Non igitur ſine cauſa meruit hoc elogium:

Vendit Alexander ſacramenta, altaria, Chriſtum.
Emerat ille prius: vendere jure poteſt.
Sextus Tarqvinius, Sextus Nero, Sextus & iſte:
Semper ſub Sextis perdita Roma fuit.

Conſentit Sannazarius lib. I. Epigrammatum:

Pollicitus cœlum Romanus ad aſtra ſacerdos,
Per ſcelera & cædes ad Styga pandit iter.

Idem in Alexandrum & Lucretiam lib. II. ſic luſit:

Ergo te ſemper cupiet, Lucretia, Sextus?
O fatum diri nominis! Hic pater eſt?

Joh. Jovian. Pontanus hunc tumulum condidit Lucretiæ:

Hoc jacet in tumulo Lucretia nomine, ſed re
Thais, Alexandri filia, nupta, nurus.

Tandem immanis homo, qvem aſinus Papaſinus, in Tiberi inventus graphice repræſentavit, cum opulentiſſimum qvemqve in aula ſacerdotem, & in his aliqvos Cardinales cæteris ditiores veneno tollere conſtituiſſet, ut eorum opibus in fiſcum redactis potiretur, fatali pincernæ errore, ſibi mortem acceleravit. Filius ejus Borgia venenum eodem errore una biberat: ſed incluſus mulæ, recens exenteratæ, ſervatus, defuncto patre Alexandro VI. agmen duodecim millium armatorum coëgit, & conclave, in qvo Patres de novo pontifice creando conſultabant, ut ad ſuum arbitrium novi papæ electionem revocaret, obſedit. Sed tumultu populi ob id exorto, urbe exceſſit, & paulo poſt à Pio II. cuſtodiæ mancipatus eſt: unde tamen eum poſtea Julius II. dimiſit. Poſt hoc tempus in Hiſpania glande trajectus periit.]

1503. CCXXIV. *Pius III. Senenſis, antea Franciſcus Piccolhomineus, Pii II. ex ſorore nepos.*

[Jam ſenio debilitatus, conſcendit thronum, & poſt XXVI. diem ex ulcere cruris obiit.]

1503. CCXXV. *Julius II. Ligur, Sixti IV. ex fratre nepos, antea Julianus Ruerius ſeu Ruvereus.* 9¼ | 1512. *Martinus contra Julium, multorum facinorum reum, in concilio Piſano, in XXXI. ſchiſmate electus.*

[Qvia jam, Alexandri VI. fraude & artibus, Romæ partim extincti, partim attriti erant, qvi obſtare poterant, nempe Urſini & Columnii: reſpublica interim pontificia Flaminiam, qvam Borgia ſibi armis pepererat, *Petri Patrimonio adjecerat*, & ita mirum in modum evecta erat: majora jam animo agitavit pontifex, Bononiam ſacro imperio adjungere, Venetos delere, Gallos Italia excludere conatus. *Gvicciardinus* vocat eum ſuſcitatorem actionum extinctarum, ebrioſum, deliciis voluptatibusqve innutritum. Totum orbem terrarum implicuit bellis, miles alioqvin infelix. Ravennam tamen & alia loca à Venetis occupata, ſedi Romanæ reſtituit armis. Paulo poſt cum Venetis adverſus imperatorem Maximilianum, contra fidem coram imperii Ordinibus ſanctiſſimè datam, conſpiravit, Petriq; clave in Tiberim projecta, immani voce-dixit: *Qvia clavis Petri amplius non valet, valeat gladius S. Pauli.* Sed ecce vindictam! Cum à rege Gallorum, Ludovico XII. titulum Chriſtianiſſimi regis in Angliæ regem Henricum IIX. tranſtuliſſet, Johannem regem Navarræ, tanqvam Gallis faventem, excommunicaſſet, & regnum Navarræum Ferdinando catholico regi Hiſpaniarum addixiſſet, ipſeqve jam ducem belli ageret, & omnes pacis conditiones reſpueret: tanta affectus eſt clade, ut inde intelligeret, pontifici non tam gladio, qvam clavibus belligerandum eſſe. Qvin &, cum pontifex in concilio Lateranenſi temere eum ſacris prohibuiſſet, ſynodo præſulum regni convocata Lugduni, ipſum in jus vocavit: deinde autoritate qvorundam cardinalium, Mediolani congregatorum, concilium Piſis indixit, & pontificis inanes diras contraria obnunciatione, poſt alium à cardinalibus papam *Martinum* electum, generoſe revicit: numos etiam aureos cum hoc elogio cudit: *Perdam Babylonis nomen:* aperte conteſtatus, ſe Romam pro Babylone habere. Franciſcum Mariam, ſuum ex fratre nepotem, hic pontifex creavit Ducem Urbini tertium: Mutinam eripuit *Ducibus* Ferrariæ & Maximiliano imperatori ceſſit: *Philippo I.* regi Hiſpaniarum autor fuit, ut omnes Mauros ad IX. centum millia, regno ejiceret. Votum illius fuit, *ut ſacerdotibus cunctis autoritate concilii uxores redderentur, teſte Luthero Tom. 1. Lat. pag. 511.* ſolitusqve eſt freqventer dicere, indignum eſſe, Levitas ſervire, qvos cæteris imperare oporteret. Onuphrius eum filiam Felicem Johanni Jordani Urſino elocaſſe teſtatur.]

1513.

1513. CCXXVI. *Leo Decimus: cujus hiſtoriam, tot tantisq́; ſceleribus recenſendis nunc prorſus defatigati, eccleſiæ ætati ultimæ reſervamus.*

XV. Etſi ſcio, te ſolere, enumeratis pontificibus, artes, qvibus ad Papatum aſcenderint, deſcribere, ei tamen labori te ſuperſedere poſſe arbitror, cum qvicqvid artium exercuerint, ex dictis appareat.

Minimam tamen partem me dixiſſe ſcias. Sufficit interim, noſſe, ex arbitrio Vejovis Romani res non eccleſiæ ſaltem, ſed & regnorum tandem cœpiſſe dependere. Cum fulmine excommunicationis in qvosvis ſuæ libidini reſiſtentes debaccharetur: ceremoniarum fuco & miraculis fictis, cultuqve Sanctorum & reliqviarum ſuperſtitioſo, ſimplices hominum mentes dementaret: civilibus negotiis à ſuo officio alienis ſe implicaret: more principum & regum ſatellitio ſuo ſtipatus incederet, nec arma detrectaret: imprimis, cum ſupra eccleſiam & concilia ſe evectum ab omnium judicio eximeret, & dominatu in eccleſiaſticos tyrannico, atq; poteſtate transferendorum imperiorum ſibi adſcripta, omni magiſtratu ſuperiorem ſe diceret: qvis tandem erat, qvi tanto monarchæ non pedes tantum oſculari, ſed & qvævis alia ſervitia præſtare non cogeretur? Vendicavit enim ſibi jus creandorum & deponendorum regum atq; imperatorum, divitiasqve mundi cara epiſcopatuum & palliorum venditione, larga indulgentiarum promiſſione, avara decimarum, annatarum, & vectigalium ſacrorum corraſione, pecuniarum ob ſimulatam in Turcos profectionem conqviſitione, falſa credulorum perſvaſione, ad ſe rapuit. Tam dirus tandem illum faſtus inceſſit, *ut juberet non tantum ſe ſublimem ferri, ſed & omnes, cujuscunq́; ſunt dignitatis, cum primum in ſui conſpectum pervenerint, diſtantibus ſpatiis, ter genu flectere & pedes ſuos oſculari,* cum tamen in populo Dei pontifex maximus regem veneraretur, & venienti ad ſe ſedem, ipſe ſtans, concederet: ipſeqve Dei legatus Nathan coram rege, ſpecie honoris, prono ore in humum procumberet. Tunc hæc ambitio demum cœpit pontifices Romanos efferare, cum *Hiltebrandina factio* eos, qvi pro autoritate imperatoris, contra ſacrorum præfectos aſſerenda, depugnabant, vi & fraude oppreſſiſſet. Tempore certe Caroli M. papæ non exegere pedum oſcula, nec admiſere, ut *Wolffius tom. II. lect. memorab cent. 15. pag. 112.* memorat. Vera ſunt, qvæ Gvicciardinus hiſtoricus Italus lib. IV. hiſt. qvondam de dominio pontificis affectato cenſuit:

ſuit: per adulatores qvidem Romanæ tyrannidos expuncta, ſed per P. Pithæum reſtituta: digna, qvæ hic legantur: *Ad terrenam potentiam pontifices elati, ac ſenſim animarum ſalutis, divinorumq́ præceptorum obliti, atq́ ad mundana imperia omni cogitatione converſi, nec divina autoritate alio, qvam qvaſi telo & inſtrumento rerum fragilium, abutentes, principes potius gentium, qvam rerum ſacrarum pontifices videri cœperunt. Horum curæ & negotia non jam vitæ ſanctimonia, non religionis incrementa, non erga Deum & homines charitas, ſed exercitus, ſed bella in Chriſtianos, cogitatione & manibus ſangvine reſperſis, ſacra tractantes; ſed pecuniæ immenſa cupido, novæ leges, novæ artes, novæ inſidiæ ad pecuniam undiq́ cogendam. In hunc finem audaciſſime arma cœleſtia vibrare: profanarum ſacrarumqve nundinationem impudentiſſime exercere. Hinc opes in immenſum adauctæ, & in totam ipſorum aulam effuſæ: ex qvibus faſtus, luxus, mores turpiſſimi, libidines, voluptatesq́ nefandæ: nulla de ſucceſſoribus cura, nulla majeſtatis perpetuæ pontificatus ſollicitudo: ſed horum loco, cupido anxia & peſtifera, filios, nepotes, item alios ſibi conjunctos & neceſſarios, non modo ad opes immoderatas, verum etiam ad regna & imperia evehendi: non jam honores & emolumenta in merentes & bonos conferendo, ſed plerumq́ auctionando, aut in homines ambitione, avaritia, & pudendis voluptatibus perditos effundendo. His moribus effectum eſt, ut, excuſſa penitus ex animis hominum illa vetere erga pontifices reverentia, tamen ex parte eorum autoritas, religionis (qva nihil in terris ad homines vel impellendos vel retinendos potentius invenitur) nomine & majeſtate, facultate, qva pollent, principibus atq́ iis, qvi apud illos maxime poſſunt, ſacris beneficiis & honoribus conferendis, gratificandi adjuta, ſuſtentetur. Qvi, cum ſciant, magna ſe in admiratione mortalium eſſe: & qvi adverſus eos arma ſumunt, eos gravis infamiæ notam, & ſæpenumero aliorum principum odia ſubire: ac, qvomodocunq́ res cadat, perexiguum emolumentum ad eos, à qvibus oppugnantur, redundare: & victores ex ſuo arbitrio victoria uſuros: victos, qvibus velint conditionibus pacem habituros: adhæc, ſuos propinqvos ex privata conditione ad principatus attollendi cupidine inflammati, jam per multos annos bellorum autores, novorumq́ incendiorum faces in Italia extiterunt.* Qvanqvam autem ſingulis ætatibus multi inveniebantur, qvi teſtimonio veritati dato impietatem pontificiam improbabant: prævaluit tamen qvæſitus in eccleſias dominatus, ut ex ſuperioribus manifeſtum eſt. Imprimis dominium pontificis promoverunt *IIX. archiepiſcopales ſeu metropolitanæ ſedes in Germania,* ad formam VII. electorum inſtitutæ: qvæ ſingularibus dignitatibus, juribus & opibus, aliis etiam epiſcopatibus ſubjectis,

jectis, auctæ & illuſtratæ, ipſis imperatoribus, nedum principibus, factæ ſunt terribiles: Moguntina videlicet, Colonienſis, Trevirenſis, Magdeburgenſis, Salisburgenſis, Bremenſis, Rigenſis. Accrevit etiam in immenſum *aliorum epiſcoporum, prælatorum & abbatum poteſtas*. Illi qvondam, divinis intenti, regimen provinciarum commiſerant comitibus & præfectis, ab imperatoribus & regibus conſtitutis; bella ducibus; ſeculum ſecularibus. Sed poſtqvam imperatores tyrannidi pontificum ſuccubuere: jus ſeculare epiſcopi ſibi etiam cœperunt vendicare, limites qvaqva verſum producere, vectigalia imperare, gladio accingi. Ex *Canonicorum collegiis* verbi divini explicatio transferebatur in *academias*; munus concionandi in *monachos*; diſpenſatio Sacramentorum in *ſacrificulos indoctos*; diſciplina eccleſiaſtica in *officiales*; clericorum examen & ordinatio in *ſuffraganeos*. Ipſi inſtar principum dominari: imo illis primum locum præcipere: delicatum vivendi genus ſeqvi: id unice eniti, ut nutui papæ, tanqvam monarchæ eccleſiaſtico, ſe conformarent. Moguntino, loco cathedræ ſacræ, *archicancellariatus per Germaniam*; Colonienſi *per Italiam*; Treverenſi *per Galliam* committebatur: Præcipua cura cleri erat, corradere opes mundi. Et miris artibus illas ad ſe trahebant. Nullum adulterium; nullus inceſtus; non beſtialitas, non furtum, nec crimen adeo ſceleratum committi poterat, à qvo non pontifex & epiſcopi, accepto ære, flagitioſiſſimos abſolverent, divendita illis remiſſione peccatorum. Legito hunc in finem *Taxam pœnitentiarum* ex libro, qvi inſcribitur, *Gravamina oppoſita adverſus Synodi Tridentinæ reſtitutionem*. Et qvid aliud ſperari poterat in eccleſia ab eo tempore, qvo Canoniſtæ cœperunt pontifici pleniſſimam tribuere poteſtatem, qvæ in univerſum orbem, & in omnes principes & reges, cum in rebus eccleſiaſticis, tum in civilibus ſive directe, ſive (ut Bellarminus poſtea docuit) indirecte ei competat?

XVI. Progredi nunc tandem lubet ex hoc vaſto mari ad ſcholas: in qvibus erigendis non contemnenda fuiſſe hominum in hac ætate cura videtur.

Qvemadmodum nullum unqvam fuit ſeculum, in qvo non viris doctis & ſapientibus multum honoris novimus eſſe tributum: ita cum præcipua in orbe dignitas eſſet in Germanos translata, noluerunt illi literis debitum honorem detrahere: ſed potius omnibus viribus anniſi ſunt, ut ſcholæ publicæ, majoribus immunitatibus exornatæ, facilius

invenirent, qvi ſapientiæ ſtudio initiarentur. Jam ſuo tempore *Julius Cæſar & Auguſtus* liberalium artium doctores civitate donaverant, ut illis, ex hoc jure Qviritum, non ſolum privilegia civis Romani, qvoad immunitates à graviſſimis metatorum, militiæ & cenſitorum muneribus, ſed & tituli dignitatum, laticlavium, aureus anulus, ſeſſio & ſtatio primaria accederet. *Veſpaſianus* præterea, *teſte Svetonio,* è fiſco Latinis & Græcis rhetoribus annua centena i. e. qvingentos amplius Philippæos conſtituit. Philoſophis *Marcus Antoninus,* ſecundum Julium Capitolinum, per omnes provincias ſtipendia conceſſit. *Conſtantinus M.* imprimis, in religione promovenda magnam eſſe literatorum uſum non ignarus, dignitatem eorum multum amplificavit. Et ab hoc tempore paſſim ſcholæ erant publicæ in provinciis, earumqve profeſſoribus larga conſtituebantur ſalaria. Præcipuæ fuere *Conſtantinopoli, Athenis, Antiochiæ, Alexandriæ, Maſſiliæ, Laodiceæ, Beryti, Nicomediæ, Mediolani, Cæſareæ:* qvæ tamen in VI. & VII ſeculo, propter barbarorum irruptiones, pene omnes deſolatæ & deletæ ſunt. Omnis interim eruditio ceſſit in *monaſteria Benedictinorum.* Carolus M. cum ſibi intelligeret ſummam rei Chriſtianæ curam incumbere, præter *Pariſienſem, Toloſanam & Papienſem academiam,* plurimos epiſcopatus per Saxoniam devictam, & alibi, fundavit, & eos certis, ceu vocant, *Capitulis* diſtinxit, qvæ eſſent virorum doctorum receptacula, & juventutis literatæ aſceteria & ſcholæ. Sed cum, eo defuncto, variæ lites de collatione epiſcopatuum imperatoribus à pontificibus Romanis intenderentur, & in inteſtina bella & luxum orbis Chriſtianus dilaberetur: factum eſt, ut literarum cultus in Capitulis paulatim intercideret, & interim *in Arabia* egregiæ à Saracenis ſcholæ aperirentur: donec *Lotharius Saxo,* imperator, circa annum cIɔCXXXV. *leges Romanas,* Latino ſermone ſcriptas, in expeditione contra Rogerium regem Siciliæ inventas, per *Irnerium JCtum* in ſcholas revocavit, & jus ex iis doceri mandavit. Utqve ei profeſſioni dignitates adhærerent, *Bononiæ* doctores juris curavit renunciari, & primus *jus Auguſtale,* qvo privilegia literatis tribui hactenus conſveverunt, ſcholæ conceſſit. Primi ergo interpretes juris Latini, *Bulgarus, Hugolius, Martinus, Pileus,* doctores juris ſolemniter creati ſunt. Dignitatem in eandem aliis ſcholis etiam cœperunt, indultu imperatoris & pontificis, *theologi* affectare: & ſic *Petrus Lombardus* apud Pariſios primus doctor theologiæ renunciatus eſt. *Piſis* poſtea eadem gratia *Medicis* facta eſt. *Germania* adhuc cum barbarie colluctabatur, & qvi à literis probe voluerunt eſſe inſtructi,

eos

eos oportebat in Galliam aut Italiam ſtudiorum gratia magnis cum ſumtibus ſeſe recipere. Proceres igitur Germaniæ obtinuerunt in concilio Baſilienſi, ut apud ſe qvoqve regiæ ſcholæ aperirentur. Cumqve in Italiæ Univerſitatibus non omnes Facultates, ceu vocant, proponerentur, ſed theologia alibi; alibi autem juriſprudentia aut medicina doceretur: ſtudioſe annitebantur, ut, qvicqvid hominem ab eruditione commendare poteſt, una in iisdem ſcholis doceretur: Hinc *qvatuor illi in ſingulis Univerſitatibus Decanatus* originem trahunt. Hinc etiam illa differentia magiſtrorum & doctorum, antea ignota, exorta eſt. Univerſitates, qvæ paſſim fundabantur, cathedris epiſcopatuum incorporabantur: qviqve palmam eruditionis meruerunt, illis Decanus cum Collegio dignitatum collationes ab *epiſcopis*, tanqvam ſummo literatorum magiſtratu & *Cancellariis Academiarum*, qvibus jus recipiendi appellationes à ſententiis Rectorum & Senatus Academici competit, impetravit. Ego interim, qvia catalogus academiarum mihi nectendus eſt (*trivialium* enim numerus iniri neqvit, ut nec *gymnaſiorum*) de iis *ſcholis regiis*, qvas remotiori ætate conditas eſſe invenio, nunc non ero ſollicitus, ceu ſunt *Athenienſis*, *Romana*, *Conſtantinopolitana*, *Alexandrina*, *Maſſilienſis*, *Antiochena*, *Laodicena*, *Nicomedienſis*, *Cæſarienſis*, *Berytenſis*. Nec in ſcenam producam, qvæ nunc temporis academiæ eſſe deſierunt, ut eſt *Legionenſis* (nunc *Salisburgenſis*) qvæ jam anno CCCCLXX. floruit in Britannia; *Lindiſarnenſis* in inſula Britannica, qvam Oswaldus Northumbrorum rex anno IↃCXL. aperuit; *Bannachorenſis* in Britannia, qvæ in monachorum cœnobium eſt permutata; *Dublinienſis* in Hibernia, anno cIↃCCCXX. inſtituta; *Glaſcovienſis* in Scotia, qvam Boëthius etiam pro academia habuit, & circa annum cIↃCCCCLIV. conditam aſſeruit. Enumerabo ſaltem, in qvibus noſtro adhuc ſeculo artes & literæ docentur. Namqve

In Scotia inveniuntur duæ academiæ, *S. Andrææna & Aberdonenſis*,

In Anglia tres, *Cantabrigienſis*, *Oxonienſis*, *Londinenſis*.

In Svecia tres, *Upſalienſis*, *Dorpatana*, *Aboenſis*.

In Dania una, *Hafnienſis ſeu Coppenhagenſis*.

In Polonia una, *Cracovienſis*.

In Bohemia una, *Pragenſis*.

In Tranſſilvania una, *Claudiopolitana*.

In Germania LXXVII. numerari dicuntur: inter qvas ſunt præcipuæ, *Altorfiana*, *Argentinenſis*, *Baſilienſis*, *Colonienſis*, *Dillingana*, *Erfortenſis*,

Francofortana, Friburgenſis, Gieſſena, Gryphiswaldenſis, Heidelbergenſis, Helmſtadienſis, Herbipolenſis, Jenenſis, Ingolſtadiana, Lipſiana, Marpurgenſis, Moguntina, Regiomontana, Rintelana, Roſtochiana, Salisburgenſis, Trevirenſis, Tubingenſis, Viennenſis, Witebergenſis.

His adde *Lugdunenſem, Franeckeranam, Groningenſem, Lovanienſem, Duacenſem* in Germania inferiore; *Gracienſem* in Styria; in Lotharingia *Muſſipontanam.*

In Gallia innotuerunt *Andegavenſis*, vulgo Angiers, *Arauſionenſis, Avenionenſis, Aurelianenſis*, vulgo Orleans, *Bituricenſis*, vulgo Bourges, *Burdegalenſis, Cadurcenſis, Cadomenſis, Carpentoratenſis, Dienſis* ſeu Deenſis, *Dolona* in Burgundia, *Genevenſis, Gratianopolitana, Loſanenſis, Lugdunenſis, Maſſilienſis, Montiſpeſſulana*, vulgo Monpelier, *Nannetenſis, Pariſienſis* ſeu Lutetiana, *Pictavienſis, Roannenſis, Sedanenſis, Toloſana, Valentina, Viſontina.*

In Italia florent, *Bergomenſis, Bononienſis, Ferrarienſis, Florentina, Mediolanenſis, Mutinenſis, Neapolitana, Patavina, Papienſis* ſeu Ticinenſis, *Peruſina, Piſana, Remenſis, Romana, Salernitana, Senenſis, Taurina, Venetiana, Veronenſis.* Vigorem autem amiſerunt *Anconitana, Gravinenſis, Macerntenſis, Parmenſis, Placentina.*

In Hiſpania numerantur XXII. inter qvas præcipuæ ſunt, *Barcinonenſis* in Catalonia, *Cæſar-Auguſtana* in Arragonia, *Columbrienſis, Complutenſis* in Caſtilia, *Compoſtellana* in Gallæcia, *Conimbricenſis* in Luſitania, *Eborenſis* ibidem, *Gandiana* in Valentia, *Granatenſis* in Bætica, *Hiſpalenſis, Ilerdenſis, Leridenſis, Majoricenſis, Oſtana, Oſſunenſis, Pincianenſis, Salmanticenſis, Seguntina, Toletana, Valentina* in Edetanis, *Valliſoletana, Veſcana.* Qvibus adde *Mexicanam & Limenſem* in India occidentali, *Catinenſem & Panormitanam* in Sicilia, *Calaritanam* in Sardinia.

Ut autem ſcias, qvo tempore præcipuæ academiæ in Europa conſtitutæ ſint, ſeqventem ſyllabum adjungere lubuit.

A. C. 423. *Bononienſis*, vulgo *Bologna*, in Romandiola à Theodoſio juniore condita, poſtea à Carolo M. anno 790. reſtaurata. Seculo demum XVI. cœpit in ea doceri jus Romanum; ſeculo XIV. theologia. Pius II. anno 1460. egregiis eam privilegiis dotavit.

630. *Cantabrigienſis*, à Cantabro rege inſtituta: à Sigeberto rege Angliæ reſtaurata: ſeculo XV. variis collegiis aucta.

Pariſienſis ſeu Lutetiana ad Seqvanam, à Carolo M. conſilio præceptoris Alcuini ſeu Flacci Albini, theologi è Scotia evocati, fundata:

ſub

ſub Capetingis deinde regibus majora incrementa, & tandem ſeculo XIII. faciem Univerſitatis nacta, cum anno 1253. *collegio Sorbonenſi* ampliaretur, qvod *Robertus Sorbona*, theologus, S. Ludovico admodum carus, inſtituit. Memorabile eſt, qvod, qvia initio ſchola Pariſienſis in hunc finem fundata eſt, ut artes in ea liberales docerentur, hodienum ejus rectoratum ſoli philoſophiæ profeſſores obeant. Reges Francorum, teſte Spondano ad ann. 1394. eam olim conſveverunt filiam ſuam primogenitam vocare.

791. *Toloſana* in Gallia, à Carolo M. condita & ſeculo XIV. reſtaurata.

794. *Papienſis ſeu Ticinenſis* Inſubrium, in Lombardia à Carolo M. erecta: à Carolo IV. anno 1361. reſtaurata. Carolo M. cum neminem Græcæ lingvæ peritum haberet, qvi legatis Conſtantinopolitanis reſponderet, data eſt occaſio variis ſcholis privilegia concedendi: inter qvas etiam fuit *Oſnabrugenſis*, ut teſtatur *Cranzius libro primo Metrop. cap. 11.*

800. *Lugdunenſis* ſeu *Leodienſis* in Gallia ad Rhodanum, tempore Lyſandri olim à Græcis exulibus adornata, & novarum Athenarum nomine appellata, hoc etiam tempore reſtaurata eſſe videtur.

872. alias 895. *Oxonienſis* in Anglia, Neoto Benedictino monacho hortante, ab Alfredo rege Angliæ doctiſſimo, condita, ut habet Polydorus libro V. confirmata ab Adriano pontifice, & ita aucta, ut XVI. collegia in ea ſint extructa. Circa hoc tempus etiam Egbertus, Eboracenſis epiſcopus, *Eboraci* publicam ſcholam inſtituit.

920. *Lovanienſis* in Brabantia condita, & poſtea anno 1426. à duce Brabantiæ Johanne amplificata, & à Martino V. pontifice confirmata eſt.

1181. *Pictavienſis*, Juris ſcientia, cum antea jam fundata eſſet, magis inclaruit, & poſtea à Carolo VII. rege Galliarum amplius anno 1430. dotata, perqve Capnionem & Longolium celebrior facta.

1166. *Montiſpeſſulana*, vulgo Mompelier, in Gallia monumentum Philippi II. regis Galliarum: qvi ibi jus Romanum doceri conſtituit. Circa hæc ipſa tempora etiam *Salerni* in Picentibus ſchola medica à rege Rogerio eſt adornata, cum jamdudum res medicæ in vicino *monaſterio Caſſinenſi* floruiſſent.

1215. *Neapolitana* à Friderico II. privilegiis munita: aliis temporibus à diverſis inſtaurata & reſtituta. Et qvia hoc XIII. ſeculo jus demum pontificium eſt conditum, paſſim illud ab hoc tempore autoritate papæ in academias eſt introductum.

1221. *Patavina* ſeu *Pataviensis*, *Paduana & Ticinenſis* in marchia Tarviſana, in odium Honorii papæ & contumeliam Bononienſis academiæ, à Friderico II. erecta: qvi illuc privilegia Bononienſium tranſtulit, Urbano IV. id poſt XL. annos comprobante. Nonnulli tamen hanc à Carolo eſſe conditam ajunt.

1221. *Ferrarienſis* itidem à Friderico II. in contumeliam Bononienſium inſtituta, & à Bonifacio IIX. confirmata. Hanc Volaterranus tamen dicit anno 1316. à Ferrariæ marchione Alberto fundatam.

1227. *Bituricenſis* Ludovico Sancto & Carolo Ludovici XI. fratri debet ornamenta.

1235. *Upſalienſe* collegium Ericus Balbus rex fundavit, in qvo qvatuor profeſſores liberali ſtipendio docerent. Annis poſtea CCXLI. Steno Sture, gubernator regni, illud inſtauravit & amplificavit, impetratis à Sixto IV. anno 1476. academiæ privilegiis. Guſtavus Adolphus hanc academiam amplis prædiis dotavit, & pro LXIV. Studioſis ſtipendia regia; pro aliis centum alumnis victum publicum conſtituit, & præterea Dorpatanenſem academiam, qvatuor alia gymnaſia in qvatuor eccleſiis catholicis, ut & ſcholam in Lapponia, adornavit.

1279. *Conimbricenſis* in Luſitania, à Dionyſio IV. Portugalliæ rege, aperta.

1236. *Viennenſis* à Friderico II. ex Romana & Lutetiana adornata, poſtea anno 1361. à Rudolpho, & anno 1366. ab Alberto II. Auſtriæ archiducibus reſtaurata, & ab Urbano confirmata. Ante Viennenſem in Germania floruit *Trevirenſis*: ſed incertum, qvo anno condita. Jam tempore Gratiani ibi ſtudia floruere.

1290. *Peruſina* in Hetruria, ut Middelburgenſis ex Bartolo probat, florere cœpit ſub Nicolao IV.

1307. *Avenionenſis* ad Rhodanum, vulgo *Avignon*, condita, poſtqvam Clemens V. ſedem Roma Avenionem tranſtuliſſet.

1312. *Aureliana* ad Ligerim, vulgo Orleans, à Philippo Pulcro Galliarum rege & Clemente V. adornata. Qvo ipſo anno *Vienna in Gallia* in concilio eſt decretum, ut Hebræa & aliæ orientales lingvæ in ſcholis publicis docerentur, ad Saracenos facilius convertendos.

1320. *Cadurcenſis*, à Johanne XXII. patria Cadurco, cum in Galliis ſederet, inſtituta.

1339. *Piſana*, in Hetruria adornata; qvam Laurentius Medices, Petri F. renovavit, & nobiliſſimam qvondam urbem ad ſolatium veteris amiſſæ liber-

libertatis, novo decore ac externæ juventutis freqventia recreavit. *Jovius libro 1.*

1346. *Heidelbergenſis*, à Ruperto Rufo, electore Palatino & duce Bavariæ, ſub Ludovico Bavaro, imperatore, ad normam Pariſienſis condita, & anno 1387. confirmata.

1360. *Pragenſis* in Bohemia à Carolo IV. imperatore fundata. Hanc cum Germanica imprimis natio regeret & adminiſtraret, Bohemi à Caroli IV. filio Wenceslao impetrarunt, ut eam more Pariſienſium ſibi gubernandam committeret. Germanorum igitur duo amplius millia, (Bzovius habet 24000.) qvibus hac re magiſtratus ſcholæ abrogatus eſt, uno die Lipſiam abiere, & novam ibi ſcholam anno 1409. aperuere. Bohemis nova ſcholæ adminiſtratio tam commode ceſſit, ut ductu Johannis Huſſi, qvi in ea facile princeps fuit, iis lux veritatis paulo poſt innoteſceret. Anno hujus ſeculi XXI. academia hæc patribus ſocietatis Jeſu à Ferdinando II. eſt conceſſa.

1364. *Cracovienſis* in Polonia à Caſimiro II. rege fundata, & ab Vladislao Jagellone anno 1400. locupletata, accerſitis illuc è Pragenſi profeſſoribus.

1387. *Senenſis* in Hetruria, à ſenatu inſtituta, poſtea à Pio II. mirum in modum aucta & exornata. Floruerat jam anno 130. ſed poſtea collapſa eſt.

1388. *Colonienſis*, cum ab antiqvo habuiſſet gymnaſium, cura & opera ſenatus, privilegia academiæ, ad normam Lutetiæ, ab Urbano VI. accepit, à Thoma Aqvinate & Alberto M. celeberrima.

1391. *Erfurdiana* in Thuringia, olim anno 650. à Dagoberto Francorum rege adornata, accepit academica privilegia, Bonifacio VI. indulgente, ut theologiæ in ea eſſent doctores, ne hæreſium venena pullularent.

1398. *Andegavenſis*, vulgo *Angiers*, à Ludovico II. duce Andegavenſi, rege Siciliæ & Neapolis condita.

1403. *Herbipolenſis* ſeu *Wurzburgenſis* in Francia, à Johanne epiſcopo fundata, ſuperiori ætate ab epiſcopo Julio inſtaurata.

1404. *Salmantica* in Caſtilia, cum antehac qvoqve floruiſſet (aliqvi enim dicunt eam jam anno 1240. à Ferdinando rege inſtitutam) denuo inſtaurata, tanta ſumſit incrementa, *ut Marineus libro II. rerum Hiſpanicarum* ſuis temporibus VII. millia eorum, qvi literis operam navarent, dicat in ea fuiſſe recenſita. Collegio S. Bartholomæi anno 1420. aucta eſt.

1409.

1409. *Lipſienſis* è Pragenſi, ob diſſidium Germanorum cum Bohemis, enata, à Friderico I. electore Saxoniæ fundata.

1411. *Sanctandreana* in Scotia à Jacobo I. rege, ex Anglicana cuſtodia in Scotiam reverſo, celeberrima eſt reddita XIII. doctoribus theologiæ, IIX. decretorum, & multis aliis doctiſſimis viris.

1415. *Roſtochienſis* in Mechlenburgia, à Johanne & Alberto ducibus Megapolitanis, & à ſenatu Roſtochienſi, profeſſoribus Erfurdia & aliunde vocatis, inſtituta, poſt qvadriennium plene conſtituta eſt. Sed paulo poſt, cum cives ſenatum urbe ejeciſſent, & ob id proſcripti eſſent & excommunicati, tumultu in urbe exorto, profeſſores Gryphiswaldiam profugerunt: unde tamen Roſtochium reverſi, hac conditione recepti ſunt, ut ſine ſalario juventutem docerent: qvod tamen poſtmodum liberaliter eſt ſubminiſtratum.

1418. *Cadomenſis* in Normannia, ab Henrico V. rege Angliæ condita.

1426. *Dolana* in Burgundia, à Philippo Bono, Burgundiæ duce, fundata, poſt LX. annos florere demum cœpit.

1432. *Romana* olim ex Athenienſis gymnaſii reliqviis exorta, & tandem collapſa, ab Eugenio IV. reparata.

1438. *Florentina* in Hetruria, à Coſmo Mediceo aperta.

144. *Burdegalenſis* ad oſtium Garummæ in Aqvitania, qvæ jam tempore Hiernoymi celebris fuit, reſcripto Eugenii V. eſt inſtaurata.

1450. aliis 1460. *Friburgenſis* in Briſgoja, ab Alberto VI. archiduce Auſtriæ condita.

1454. *Glaſcovienſis* in Scotia, teſte Boëthio, ſub Jacobo II. academica privilegia, autore Turnbullo loci præſide, accepiſſe dicitur.

1456. 17. Octobr. *Gryphiswaldenſis* in Pomerania à Wartislao IX. qvi in concilio Conſtantienſi, qvid literæ proſint, intellexerat, conſilio Henrici Rubenovii, conſulis Gryphiſvvaldenſis, olim Erici regis Daniæ Sveciæ & Norvvegiæ Cancellarii, poſt primi academiæ Rectoris, fundata, & à Friderico III. imperatore & pontifice Calixto III. confirmata, & liberaliter à Rubenovio dotata eſt. Qvi tamen paulo poſt, cum ſe opponeret Pomeraniæ ducibus, in tumultu eſt occiſus. A Bogislao XIV. ultimo duce Pomeraniæ præfecturam Eldenovienſem in dotem accepit.

1460. *Baſilienſis* Rauracorum, occaſione concilii Baſilienſis, à Pio II. condita. *Veronenſis* etiam hoc anno celebritatem nacta fuiſſe creditur.

1469. *Conimbricenſis* in Luſitania, à rege Portugalliæ erecta. Aliqvi tamen dicunt, eam anno 1557. inſtitutam.

1470.

1470. *Valentina* in Delphinatu ad Rhodanum, longe qvidem ante videtur ſuos habuiſſe doctores, ſed circa hęc imprimis tempora cœpit florere.

1472. *Ingolſtadiana* in Bavaria, à Georgio inferioris Bavariæ duce, collegio novo aucta, cum antea Georgii pater, Ludovicus, ei anno 1459. à Pio II. privilegia impetraſſet. Referunt aliqvi ejus ortum ad annum 1410. alii ad annum 1420.

1477. *Tubingenſis* in ducatu Wurtembergico, ab Eberhardo Barbato, primo Wurtenbergiæ duce, introducta: cujus primus Rector fuit Nauclerus, decretorum doctor, hiſtoricus, alias Vergenhans.

1478. *Haffnienſis* in Dania, à Chriſtiano I. rege Daniæ fundari cœpta: à Johanne ejus filio autoritate Sixti IV. introducta: à Chriſtiano III. anno 1539. accerſito Witeberga D. Joh. Bugenhagio Pomerano, inſtaurata, & à Friderico II. multis reditibus aucta.

1480. *Aberdonenſis* in Scotia à Gvilielmo Uphinſtoo, epiſcopo Aberdonenſi, ſub Jacobo III. fundata, ut habet Hector Boëthius, celeberrimus ibi philoſophus & theologus. Gerhardus Mercator tamen dicit, eam ab Alexandro, ejusqve ſorore Iſabella, jam anno 1240. conditam, & multis privilegiis & reditibus donatam.

1482. *Moguntinenſis*, à Diethero, comite Iſenburgico, archiepiſcopo Moguntino, ſtudiis dicata.

1484. *Dolona* in Burgundia maxime inclaruit, cum longo ante tempore fuiſſet adornata.

1486. *Mediolanenſis* ante multos annos in pretio fuerat: nunc autem vigorem ſub Hermolao Barbaro reſumſit.

1489. *Londinenſis* in Anglia, liberalitate Johannis Coleti, ſub Henrico VII. fundata: in qva floruerunt Linacer, Thomas Morus, Polydorus Virgilius, & multi alii præſtantiſſimi viri.

1490. *Taurina* in Italia Ciſalpina, diu ante aperta fuerat. Sed poſtqvam Eraſmus Roterodamus ibi Doctoris inſignia conſecutus, publice docuit, maxime celebris facta.

1502. *Witebergenſis* in Saxonia, à Friderico Sapiente, electore Saxoniæ, in perniciem hæreſeos Antichriſtianæ bono omine introducta.

1505. *Vratislavienſes*, indultu Uladislai regis Ungariæ & Bohemiæ, epiſcopo ſuffragante, academiam erecturi, impediebantur à Cracovienſibus, nec privilegia à Julio II. impetrarunt.

1506. *Francofurtana* ad Viadrum in Marchia à Joachimo I. electore Brandeburgico fundata. Primus ibi rector fuit Conradus Wimpina.

1515. *Eboracenſis* in Luſitania inſtituitur.

1517. *Complutenſis* in Hiſpania à Franciſco Ximenio, archiepiſcopo Toletano, fundata. Circa qvæ qvoq; tempora Elias Reuſnerus dicit Fr. Alvarum *Toletanam*; M. Rodericum à S. Ælia *Hiſpalenſem*; Fernandum Talabricenſem antiſtitem *Granatenſem* erexiſſe. Hæ ipſæ tamen ſcholæ antea celeberrimæ fuerunt, & imprimis Hiſpalenſis erudivit Silveſtrum II. Avicenna qvoqve atqve Iſidorus in illa floruerunt.

1526. *Marpurgenſis* in Haſſia, à Philippo Landgravio condita qvidem, ſed longe poſt privilegia demum adepta.

1530. *Cæſar Auguſtana* in Arragonia, à Carolo V. fundata, anno 1584. inſtaurata.

1544. *Regiomontana* in Boruſſia, ab Alberto I. marchione Brandeburgico, primo duce Boruſſiæ, introducta, rectore primo Georgio Sabino.

1548. *Jenenſis* ſeu *Salana* in Thuringia, à Johanne Friderico I. electore Saxoniæ fundata, à Johanne Friderico II. Anno 1558. Introducta.

1549. *Dillingana* in Bavaria ſuperiore, ab Ottone Truchſeſio Walburgio, epiſcopo Auguſtano & Cardinali, adornata.

1549. *Oſſanenſis* in Hiſpaniæ parte, qvam Granatam dicimus, ſub Carolo V. cœpit.

1560. *Remenſis* in Campania, à Carolo Gviſio Cardinale Lotharingo & archiepiſcopo Remenſi fundata, aſſentiente Henrico II. rege Galliarum & Paulo III.

1560. *Gandiana* in regno Valentiæ inſtituta.

1560. *Viſontina* in Burgundia, ab Antonio Peronoto Granvellano Cardinale & archiepiſcopo Mechlinenſi inſtituta.

1362. *Duacenſis* in Belgio, Philippo II. regi Hiſpaniarum originem debet, autore eodem Ant. Peronoto Granvellano.

1568. *Argentinenſis* ſchola, qvam jam ante XXX. annos Jacobus Sturmius, ſenator primarius & ſyndicus, adornari curaverat, privilegia à Maximiliano II. accepit, & Johannes Sturmius, qvi rationem inſtituendæ juventutis monſtraverat, perpetuus Rector eſt creatus. Noſtra demum ætate A. 1621. jus Univerſitatis à Ferdinando II. accepit.

1570. *Compoſtellana* in Gallicia erecta.

1575. *Altorfienſis* in Norico, à ſenatu Noribergenſi inſtituta. Ante ſcholam Altorfienſem floruit ipſa *Noribergenſis*, etſi privilegiis academicis non exornata: celebris per Vitum Theodorum, Bilib. Pirchaimerum, Heſſum, Opſopœum. Primus Altorfii Rector fuit Val. Erythreus.

1575.

1575. *Lugdunenſis* Batavorum, ſeu Leidenſis, ab Ordinibus & Wilhelmo Uraniæ principe introducta.

1576. *Helmſtadiana* in ducatu Brunſvicenſi & Lunæburgenſi conſtituta. Unde etiam dicitur *Julia*.

1580. *Claudiopolitana* in Tranſilvania à Gregorio XIII. privilegiis donata.

1581. *Franekerana* ab ordinibus Belgii fundata in Friſia.

1592. *Sedanenſis* in Gallia.

1595. *Valliſoletana* in Hiſpania à Clemente IIX. erecta.

1604. *Salmanticenſis* in Caſtilia.

1605. *Gieſſena*, à Ludovico Haſſiæ Landgravio, qvem & orthodoxos Mauritius Marpurgo excluſerat, erecta, & à Rudolpho confirmata, traductis illuc Marpurgo profeſſoribus. Nunc Gieſſa illi Marpurgum, qvod redditum eſt Ludovico, redierunt omnes.

1614. *Groningenſis*, in occidentali Friſia adornata.

1616. *Paderbornenſis*, ab epiſcopo Theodoro erecta.

1616. *Pragenſe Gymnaſium Jeſuiticum* privilegia academica accepit.

1617. *Salisburgenſis*, Benedictinorum ſchola itidem accepit privilegia academica.

1621. *Rintelenſis* ab Erneſto principe imperii, comite Holſatiæ, Schaumburgii & Sternbergæ, ſolenniter introducta.

1631. *Dorpatana* in Livonia, auſpiciis Guſtavi Adolphi regis Sveciæ, per Joh. Skytten L. B. generalem gubernatorem Livoniæ, Ingriæ & Careliæ introducta.

1640. *Aboenſis* in Finnonia, ad mandatum regis, per generalem gubernatorem Petrum Brahe, comitem in Wiſingkborg, introducta.

XVII. Luſtratis paulisper academiis, perge, ſi placet, ad concilia.

Carolum M. adverſus iconolatras *Francofurtanum concilium* Anno IↃCCXCIV. celebraſſe, & rationes Nicænæ ſynodi II. confutaſſe, ſuperiori ætate dictum eſt. Idem eo pietatis proceſſit, ut peculiarem librum contra adorationem ſtatuarum ederet, qvi ſuperioribus annis in Gallia eſt editus & in Germania recuſus. Qvam ob cauſam non immerito noſtratibus ſuſpecta eſt, & tanqvam commentitia videtur *illa ſynodus* qvam Erphordienſis dicit Carolum anno IↃCCXCVII. coactis CCCLX. epiſcopis celebraſſe, & reliqvias in eo ſpectandas populo exhibuiſſe, decre-

tumqve feciſſe, ut qvotannis ſpectaculum illud celebraretur. Nec enim vetuſtiores autores ullam ejus ſynodi injiciunt mentionem. Id qvidem certum eſt, Carolum multas alias ſynodos *Compoſtellæ*, *Pariſiis*, *Salisburgi*, *Arelate*, *Moguntiæ*, *Remis*, *Turone*, *Cabilone*, & *Aqvisgrani* celebrari juſſiſſe. Sed in iis tantum abfuit, ut nugas illas de reliqviis exoſculandis magnifaceret, ut potius diſſolutos eccleſiaſticorum mores corrigeret, &, qvantum potuit, ſanitati doctrinæ conſuleret, qvam obſcurare cœperant pontificii. Poſt Carolum qvæcunqve leguntur coacta concilia, in canonibus condendis,& in officio clericis præſcribendo utplurimum occupata fuerunt. Sic Ludovicus I. ejus filius convocato *Aqvisgrani* ex Germania & Gallia concilio ex optimatibus tam eccleſiaſticis qvam politicis,adverſus diſſolutam clericorũ vitam & mores profligatos, egregios condidit canones. Tandem circa annũ IↃCCCLIX. PHOTIUS multis ſynodis occaſionem præbuit. Ignatio, patriarcha Conſtantinopolitano,depoſito, qvia in imperatorem Michaëlem III. conſpiraſſe dicebatur, ad dignitatem patriarchatus ex laico erectus fuerat. Miſit igitur Nicolaus II. pontifex legatos ad diſſidii compoſitionem, &,cauſa Ignatii ſuſcepta, ſæpius Photium excommunicavit. Ille coactis CCCXX. epiſcopis contra papam concilium celebravit, & libris etiam editis errores & tyrannidem ejus caſtigavit. Sed Baſilius imperator, cum Photius cenſuram in illum ſtrinxiſſet, qvod Michaëlem III. à qvo in ſocietatem imperii aſſumtus fuerat, necaſſet, anno IↃCCCLXVI. Illo depoſito,Ignatium reſtituit, & triennio poſt concilium aliud Conſtantinopoli celebrari curavit, qvod vocant OECUMENICUM OCTAVUM, cum potius conciliabulum & conventiculum CXX. epiſcoporum male ſentientium fuiſſet dicendum. Nam qvi ſubjectionem & obedientiam Romanæ ſedi jurare nolebant, in conſeſſum non ſunt intromiſſi, ſed cum ignominia foris relicti. Imaginum interim cultus impius eſt confirmatus, humanæ traditiones Chriſti eccleſiæ obtruſæ,dominium eccleſiaſticum invectũ. Finito concilio res accidit memoratu digna. Nam cum ad ſubſcriptionem actorum res eſſet deducta, qvidam ex Græcorum epiſcopis Baſilium imperatorem adierunt, conqveſti, per libellos, qvos initio ſcribere juxta formam pontificis coacti fuiſſent, *Conſtantinopolitanam eccleſiam plane in poteſtatem Romani pontificis eſſe redactam, nec poſſe unqvam libertatem priſtinam recuperare, niſi libelli pontificiis extorqverentur, & ſibi redderentur.* Actum de ea re magna contentione cum pontificiis. Ægerrime impetrata reſtitutio, ut conſtat ex *Magdeburgenſibus Centuria IX. cap. IX.* Qvanqvam, qvod dixi

dixi, Photius ex decreto concilii, ceu vocant, œcumenici octavi fuerat patriarchatu dejectus, reducto in ſedem Ignatio: poſtqvam tamen Ignatius hic fatis ceſſit, autoritate Baſilii imperatoris Conſtantinopolitani, per ſuffragia Johannis IX. pontificis Romani & patriarchæ Hieroſolymitani, dignitatem amiſſam recuperavit, celebrato Conſtantinopoli ea de cauſa *concilio alio*, qvod à plurimis, ipſoqve *Gratiano 7. q. 1. c. 45. vocatur octavum Oecumenicum.* In hoc præter legatos Johannis IX. pontificis, anno IↃCCCLXXIX. convenerunt CCCLXXXV. epiſcopi, & Photium ſedi reſtituerunt, canone inſuper condito, qvo interceptæ ſunt appellationes ad ſedem Romanam & recurſus ad eam: ut, ſicuti excommunicati à Romano pontifice non ſuſciperentur à Photio, ita nec abſolverentur à Romano pontifice, qvos Photius excommunicaſſet. Hoc tamen concilium poſtea pontifices Romani acriter oppugnarunt, legatis etiam ſuis, qvi interfuerant, damnatis: idqve effecerunt, ut Baſilii filius, Leo, Photium depoſitum in monaſterium Armenorum relegaret, & ei germanum ſuum Stephanum ſurrogaret.

XIIX. Sic igitur pontificia tyrannis & aſtutia in ipſis conciliis, in qvibus autoritatem qværebat, confuſa eſt. Sed qvid habes de reliqvorum ſeculorum conciliis?

Ea magis ad pompam & ſplendorem celebrata ſunt, qvam ad veritatem verbi divini tuendam. Si qvid tamen decreverant, id ſaltem eo ſpectavit, ut faſtus & libidines eccleſiaſticorum coercerentur. Hi verò, poſtqvam ſemel in neqvitiæ & impotentiſſimæ ſuperbiæ barathrum præcipitati fuerant, nullis legum clauſtris, nullis ſanis adhortationibus locum concedebant. Ruebat, ſi paucos excipias, totus clericorum ordo in perniciem, & neglecto docendi munere ea qværebat, in qvibus Epicurus, vel ſi qvis turpius, qvam Epicurus, inſanivit, ſummum bonum qværebat. Fuit ergo hiſce temporibus hæc celebrandorum conciliorum *prima cauſa*, ut eccleſiaſticorum luxuria caſtigaretur, & canones qvales qvales conderentur: *ſecunda*, qvæ primæ eſt agnata, ut pontificum tyrannidi obviam iretur. Sic Otto I. in conciliis *Romanis* anno IↃCCCCLXIII. Johannem XIII. (XII.) & ſeqventi anno Benedictum V. (IV.) depoſuit. Et Henricus anno cIↃXLVI. tres corvos qvæſtuoſo pontificatui inhiantes (de reticulo Petri humido procul dubio non digladiaturos) in ſynodo *Sutrienſi* degradavit, ſubſtituto Clemente II. Henricus IV. item in ſyno-

do *Mantuana* pontificatum per Annonem Alexandro anno cIↃLXVI. adjudicavit, Honorio II. depoſito: in ſynodo autem *Wormatienſi & Ticinenſi* anno cIↃLXXVI. Gregorium VII. pontificatu indignum judicavit. Eundem in finem Fridericus Barbaroſſa concilium *Papiæ* coëgit, & Victorem contra Alexandrum III. eſſe legitimum papam pronunciavit. *Tertia cauſa conciliorum habendorum fuit*, ut diſſidia epiſcoporum tollerentur, ſi qvis alteri depoſito ſubſtitutus eſſet, vel ob alias cauſas ab eo diſſideret. Sic circa annum IↃCCCCXCII. *tres ſynodi in Gallia* habitæ leguntur in cauſa Arnulphi archiepiſcopi, qvem qvidem curavit Hugo Capetus rex deponi, ſed tertia ſynodus hac de cauſa habita reſtituit. Et qvotius duo vel tres ſimul papæ creati diſſidebant: res ad concilium tandem delata eſt. *Qvarta acceſſit cauſa*, ut hæreſes repullulaſcentes exſcinderentur. Sic circa annum cIↃL. contra Berengarium plures ſynodi ſunt habitæ, *duæ Romanæ, Vercellenſis, Turonenſis*. Et contra Petrum Abailardum ejusq; diſcipulum Gilbertum philoſophum, qvi de Trinitate minus commode loqvebantur, *Sveſſione, Pariſiis, Remis*, circa annum cIↃCXL. epiſcopi convocati coiere. *Lateranenſis ſynodus* anno cIↃCCXV. Joachimi abbatis ſententiam, qva putabatur qvaternitatem in Deo ſtatuere, confutabat. Qvo pertinet *diſputatio Conſtantinopolitana* Anshelmi, epiſcopi Saxonici, & archiepiſcopi Nicomedii Nechitis anno cIↃCXXXIIX. habita: & iterum *alia* anno cIↃCLXXII. inſtituta inter Græcum & Latinum doctorem de proceſſione Spiritus S. & primatu papæ. Ipſos qvidem pontifices & epiſcopos aliis etiam de cauſis, & in negotiis qvoqve civilibus, ſynodos congregaſſe certum eſt; ſed in plerisqve ſtabilitum eſt tyrannicum in eccleſias dominium: conjugia ſacerdotibus cum luctu totius eccleſiæ interdicta: imperatores & principes vexati: acta priorum pontificum aut probata aut abrogata: inveſtitura ſacerdotum, per imperatores & reges factæ, improbatæ: expeditiones ſacræ in terram ſanctam imperatæ. Sic Hiltebrandus miris modis Henricum IV; Paſchalis II. & Calixtus II. Henricum V; Alexander III. Fridericum Barbaroſſam: Innocentius IV. Fridericum II; alii alios, *variis in ſynodis* ſupra modum vexarunt. Qvomodo imprimis ſudaverint pontificii in diſſolvendis ſacerdotum conjugiis, paſſim *in centuria XI, XII. & XIII, Magdeburgenſium* invenies. Volvebantur enim ea ſecula, qvibus monachi ſacris præficiebantur præ reliqvis. Ideoqve qvi votum caſtitatis (ceu loqvuntur) non fecerat, vel facere recuſabat, ad ſacrorum miniſteria non admittebatur. In qvo negotio etiam cacodæmonum opera uſi ſunt, ut

ut patet *ex Polydoro libro VI. Mamelburienſi libro II. & Ranulpho libro VI. cap. XI.* Cum enim *Dunſtanus*, Anglus, in *Wintonienſi ſynodo*, conjugia ſacerdotum eſſe interdicta, ex verbo Dei obtinere non poſſet, arte magica imaginem crucifixi Chriſti hunc in modum loqventem fecit: *Vera eſt Dunſtani via. Non bene ſentiunt, qvi presbyteris favent.* Qvid putas bubonem illum fuiſſe locuturum, qvi Patribus Romanis *in concilio Romano* anno cIↃCCCCXI. ſe præbuit conſpiciendum, ſi illi etiam ſermo fuiſſet conciliatus? Cum enim, ut *Nicolaus Clemangis, doctor theologiæ apud Pariſienſes* refert, ante primani concilii congreſſionem pro invocatione Spiritus S. ſolito fuit more Miſſa celebrata, ubi concilium aſſedit, ipſeqve Johannes in parata ſibi cathedra ſublimior præſedit: ecce *dirus & feralis bubo*, funeris aut alterius (ut ferunt) calamitatis ſemper nuncius, è latebris ſuis erumpens, cum ſua illa horrifica voce continuo advolat, ſuperqve trabem templi mediam oculis in papam directo intuitu conjectis adſtitit. Cœperunt univerſi mirari, qvod nocturna avis & lucifuga diurna luce in turbæ medium adveniſſet, malumqve omen ex prodigio non immerito ſuſpicabantur, & inqviebant ſuppreſſa voce alter ad alterum: *In ſpecie bubonis Spiritus adeſt.* Cumqve cæteri, & ſe mutuo & papam ſpectantes, vix riſum tenerent, Johannes ipſe, in qvem avis, fixa acie oculos intenderat, rubore ſuffuſus, ſudare, anguſtiari, atqve intra ſemetipſum æſtuare cœpit; tandemqve non inveniens, qva alia ratione poſſet ſuæ tantæ confuſioni conſulere, ſoluto concilio ſurgens diſceſſit. Altera ſeſſione iterum adfuit bubo, nec clamorum inqvietudine nec aliis tremefactus moleſtiis aufugere volens. Denuo igitur diſſolvit concilium: in cujus contemtum atqve irriſionem adducti patres, re infecta diſceſſerunt. *Hactenus verba* Clemangis. Memorabile imprimis eſt, qvod ſeculo IV. *Conſtantinopoli* qvatuor concilia ſunt habita *de lumine, qvod in monte Tabor diſcipulos colluſtravit*, Gregorio Palama monacho contendente, fuiſſe illud ipſum deitatem & naturale Dei lumen; Barlaam Alexandrino & Gregora contradicentibus, qvi damnati ſunt.

XIX. Octo concilia, œcumenica dicta, ſupra enarraſti. Dic qvæſo, an præter illa ſeqventibus ſeculis plura ſint celebrata, qvæ inter œcumenica referuntur?

Decem adhuc numerat Binius in tomis conciliorum, ut Tridentinum, ſuperiori ſeculo celebratum, inter œcumenica concilia ſit *decimũ octavum*. Sed

Sed parum autoritatis habent, aut qvia à nutu unius pontificis dependerunt, aut ſi contra pontificem in iis qvicqvam decretum eſt, plus conſvetudini, qvam veritati dederunt. Nobis vel digito eorum hiſtoriam monſtraſſe ſufficiat.

Lateranenſe I. Binio *Oecumenicum IX.* anno cIↃCXIX. à Calixto II. pro pace & concordia inter pontificem & imperatorem ineunda, & pro terra ſancta à Saracenis recuperanda, celebratum: cui Abbas Urſpergenſis dicit CCCCXXVI. Patres interfuiſſe. Qvia autem hoc concilium ſtatim poſt XII. diem diſſolutum eſt, & qvæſtionem de inveſtituris epiſcoporum, qvas papa ſibi repoſcebat; Henricus V. imperator ad conventum principum ſuorum rejecit: nec ipſe, ut promiſerat, intereſſe dignabatur: acta etiam nulla concilii extant, qvæ vel minimam ſuſpicionem eorum reqviſitorum produnt, qvæ ad concilium generale neceſſaria ſunt, *Romanum* vocare poteris hoc concilium, non verò *œcumenicum*: tentatum atq; indictum; non autem celebratum.

Lateranenſe II. Binio *œcumenicum X.* anno cIↃCXXXIX. ab Innocentio II. contra Anacletum & Victorem, antipapas, in conſeſſu mille circiter Patrum celebratum. Tantum autem abeſt, ut hoc œcumenicum haberi qveat, ut vix concilii nomine dignum videatur, nedum œcumenici. Innocentius, adverſus qvem Anacletus & Victor ultra IIX. annos ſedem Romanam obtinuerant, extorris hactenus & exul in Gallia fuerat circumvagatus. Anacletus, & poſt eum Victor, interea ſe pro pontificibus in urbe, favori Cardinalium & Rogerii Siciliæ ducis innixi, geſſerant. Rediit Innocentius, adverſariis everſis. Agnitus eſt pro papa à Curialibus convocatis. Qvorum congreſſus ſi œcumenicum conſtituunt concilium, non jam octodecim, ſed centum amplius œcumenica concilia recenſere licebit.

Lateranenſe III. Binio *œcumenicum XI.* anno cIↃCLXXX. ab Alexandro III. in conſeſſu CCLXXX. epiſcoporum celebratum. Interfuerunt præter eos, qvi in verba pontificis in imperio & Anglia jurarunt, aliqvi ex Palæſtina, qvæ tum in Chriſtianorum poteſtate erat. Hinc vocarunt Oecumenicum: in qvo XXIIX. capitula ſunt condita de modo eligendi ſummi pontificis, de abolendis ordinationibus ab Antipapis introductis, deqve aliis rebus, qvæ ad emendandos eccleſiæ mores ſpectant, ut & de Waldenſibus damnandis, qvi variis nominibus traducebantur, & multorum errorum, jure an injuria, inſimulabantur.

Lateranenſe IV. Binio *œcumenicum XII.* anno cIↃCCXV. ab Innocentio

centio III. in conſeſſu IↃCCCC. epiſcoporum & IↃCCC. aliorum Patrum, Abbatum, Decanorum & Priorum conventualium celebratum, eo fine, ut eccleſia in fide & moribus reformaretur, & principes ad terram ſanctam à Saracenis recuperandam incitarentur. Interfuerunt Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus, patriarchæ. Antiochenus & Alexandrinus vicarios miſerunt. Nec defuere præter præmemoratos epiſcopos & Prælatos legati Græci Romani imperatoris, regumqve aliorum. Condita ſunt LXX. capitula: & poſt editam fidei de præcipuis religionis noſtræ myſteriis confeſſionem, *in qva tranſſubſtantiatio monſtroſa, eiq; innixa oblatio Miſſæ determinata eſt eccleſiaſtice: libellus Joachimi Abbatis* contra *Petri Lombardi* doctrinam de Trinitate damnatus: & executio adverſus qvoscunq; alios hæreticos, Albingenſes puta & Almaricum, ſecularibus poteſtatibus commiſſa eſt. Interdictum etiam eſt, *ne Græci Latinos abominarentur, nec baptiſatos ab iis rebaptiſarent, ſed conformarent ſe, tanqvam obedientes filii, Romanæ eccleſiæ, ut ſit unum ovile & unus paſtor.* Reliqva videantur in ipſis conciliorum tomis.

Lugdunenſe I. in Burgundia, Binio *œcumenicum XIII.* an. cIↃCCXLV. ab Innocentio in conſeſſu CXL. epiſcoporũ celebratum. Qvo ſpiritu hoc, ſi Diis placet, œcumenicum concilium adminiſtratum ſit, hiſtoriæ, & imprimis *Matthæi Pariſienſis*, loqvuntur. Fridericus II. imperator autoritatem, ſibi cœlitus & communi procerum imperii conſenſu conceſſam, injuriis pontificum ſubmittere nolens, qvam aliqvoties pro virili vindicaverat. Cumq; factionibus ſcinderetur orbis Chriſtianus, nonnullis pontifici; aliis imperatori faventibus, placuit Lugduni concilium indicere. Pauci ad illud ex Germania; nulli ex Hungaria & terra ſancta coierunt. *Primo* in congreſſu patriarcha Conſtantinopolitanꝰ (nam & ille cũ patriarcha Aqvilegiæ intererat) de miſero orientalium eccleſiarum ſtatu multa conqveſtus eſt. Ad qvod Papa tacuit, dicente Pariſio. *Inde* actum eſt de canoniſatione Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi. Sed res dilata eſt. *Poſt* Taddæus de Sveſſa, imperatoris procurator, multa de domino ſuo promittere. Papa, incuſato imperatore, qvis pro eo fidejubere vellet, rogare. Spopondit Taddæus fidejuſſores duos Francorum & Anglorum reges. Papa contra: *Nolumus, qvia, ſi à pactis recederet imperator, in tres ſimul eſſet animadvertendum.* Sic ſiluit Taddæus. *Hinc* triſtem terræ ſanctæ caſum epiſcopus Beritenſis ſuperveniens, qvi ſeptem menſes in maris & terrarum diſcriminibus conſumſerat, nunciavit. Illacrymarunt omnes. Sed altum de ſubſidiis ſilentium. *In Imperatorem*

omne virus deſervandum erat. Huic objecit pontifex hæreſin, ſacrilegium, cum Saracenis colluſionem, concubitus cum meretricibus Saracenis, perjurium. Taddæus, utut in diluendis omnibus operoſus, non audiebatur: &, cum rogaret, ut poteſtas fieret domino ſuo coram adeſſe, papa id fieri poſſe negavit, minitatus receſſurum, ſi ille adſit: timere enim laqveos, qvos vix evaſiſſet. Indulſit tamen Taddæo inducias duarum ſeptimanarum. Imperator, ſacrum dedecere imperium ratus, judicio ſiſti maxime ſibi adverſante, qvia ſuam cauſam concilio iniqvo ſubmittere noluit, reliqvorum etiam epiſcoporum, qvi pro eo ſteterant hactenus, odium incurrit, & fruſtra reluctante & acriter defendente imperatorem Taddæo, ultimo etiam conatu ad concilium proxime futurum generalius provocante, contumaciæ reus declaratus, atqve terribili excommunicationis ſententiæ ſubjectus eſt. Angli vero de intolerabilibus curiæ Romanæ exactionibus graviter conqveſti, nullo reſponſo digni ſunt habiti. Qvi autem terram ſanctam reparaturi erant, cruce ſignati, & canones aliqvi de progreſſu juris conditi, & principes imperii admoniti ſunt, ut alium ſibi eligerent imperatorem.

Lugdunenſe II. Binio *œcumenicum XIV.* anno cIↃCCLXXIV. à Gregorio X. in conſeſſu plusqvam IↃ; ſecundum alias IↃCC. epiſcoporum celebratum. Ad id contulit ſe etiam *Michaël Paleologus*, Græcorum imperator, cum Joſepho patriarcha Conſtantinopolitano: &, *qvod dicunt Nauclerus, Volaterranus & Gregoras*, non ſolum profeſſus eſt, Spiritum S. à patre filioq; procedere, atqve ita Græcos ſuos occidentali eccleſiæ, novam ſcilicet Romam veteri, univit: ſed & à pontifice Romano imperii confirmationem petiit: atq; conceſſit, ut cuivis liceret Romam veterem appellare, & papæ in omnibus principatus deferretur. Græcus imperator variis difficultatibus tunc pene ad deſperationem compulſus, multa ſibi ab inita cum Romana eccleſia concordia promiſerat. Sed orientalis eccleſia, ipſeq; patriarcha Conſtantinopolitanus Joſephus, nunqvam rata habuit, qvæ imperator ſuus pontifici conceſſerat. Imperator etiam ad ſua reverſus, ſubito receſſit ab iis, qvæ dederat, & ob id à Martino IV. pontifice diris devotus eſt. Cæterum in dicto concilio præter alios canones conditos decimę ſexennales rerum eccleſiaſticarum cunctis ſacri ordinis viris impoſitæ ſunt.

Viennenſe, Binio *œcumenicum XV.* trecentorum amplius epiſcoporum, anno cIↃCCCXI. à Clemente V. celebratum, duravit biennium. Occaſionem præbuit ei Philippus rex Galliæ, qvondam à Bonifacio IIX.

cen-

cenſuris eccleſiaſticis innexus, qvi Clementem per ſuos in ſedem pontificiam evexerat, & memoriam Bonifacii in perpetuum aboleri volebat, articulis XL. propoſitis, qvibus Bonifacii mores, præter alia facinora, de hæretica impietate incuſabantur. Clemens negotium diſtulit ad concilium: qvod Bonifacium qvidem de intentata impietate & hæreſi abſolvit: ſed acta ejus in Philippum reſcidit: & præterea de recuperanda terra ſancta conſultavit: qvinos libros Clementinarum publicavit: ordinem Templariorum, qvi annis pene CLXXXV. floruerat, ad inſtantiam prædicti regis Philippi, exſtirpandam judicavit, & eorum poſſeſſiones Hoſpitalariis adjudicavit: Fratricellos etiam, Dulciniſtas, Begardos & Beguinos hæreſeos damnavit.

Conſtantienſe ſeſqvitriennale, Binio *œcumenicum XVI.* epiſcoporum CCL. anno cIↃCCCCXV. ob cauſam tollendi ſchiſmatis, cui tres papæ ſibi contrarii anſam dederant, à Sigiſmundo imperatore eſt procuratum: ad qvod præter imperatorem & papam Johannem XXIII. ultra LXcIↃ, peregrinorum convenerunt. Sed mature papa Johannes, ob multa ſibi injecta crimina clam noctu Conſtantia fugit, & ſe in Auſtrium recepit. Tres papas, *Johannem XXIII. (XXII.) Benedictum XIII. & Gregorium XII.* qvi inter ſe de divitiis mundi papalis & diademate triplici digladiabantur, *electo Martino V.* hoc concilium depoſuit: Wiclefi, Antichriſtianæ doctrinæ oppugnatoris, doctrinam, longe qvam monachorum puriorem, damnavit: Huſſum & Hieronymum Pragenſem contra datam fidem publicam excuſſit: hæreticis non eſſe habendam fidem ſanxit: cœnobia numeravit & Benedictinorum XVcIↃCVII. in ſola Europa invenit: Laicis euchariſtiam ſub una duntaxat ſpecie eſſe diſtribuendam canone impio contra ſcripturæ canonem decrevit: papam concilio ſubjecit: deqve reformatione Clericorum articulos qvidem concepit, ſed non publicavit. Seſſiones in univerſum XLV. habitæ ſunt. Ut autem in hoc concilio omnia ordine gererentur, diſtributum fuit in qvinqve nationes, Italos, Gallos, Anglos, Hiſpanos, & Germanos, qvæ ſingulæ ſuum elegerunt præfectum: qvod qvidem papæ & cardinalibus adeo diſplicuit, ut de deſerendo concilio cogitarent. In hoc concilio *Joannes Gerſon*, Academiæ Pariſienſis cancellarius, publice aſſeruit, *concilium adeo eſſe ſupra ſummum pontificem, ut poſſit ejus bullas & ordinationes facere irritas, eumq; ad ſtandum coram concilio compellere & deponere, & uſum pontificiæ poteſtatis in certis legibus & ſtatutis limitare: expedire eccleſiæ politiam ex monarchia & ariſtocratia mixtam.*

Hoc ipſum in *tractatu de poteſtate eccleſiaſtica, & in libro de auferibilitate papæ ab eccleſia* inculcabat, fretus autoritate *Petri de Alliaco*, cardinalis Cameracenſis, qvi in libro de autoritate eccleſiæ, patribus Conſtantienſibus oblato, idem oſtendere conabatur. Tandem hoc concilium poſt triennium diſſolvitur: & aliud concilium *Papiæ* propediem celebrandum indicitur, qvod etiam anno 1422. Papiæ qvidem eſt incoatum, ſed ſtatim poſtea *Senas* translatum. Sed & hoc anno ſeqventi juſſu pontificis Martini V. eſt ſolutum, cum inter Alphonſum, regem Arragoniæ, qvem Johanna regina Neapolitana, Caroli Dyrrachii filia, antea adoptatum rejecerat, & inter Ludovicum, regis Siciliæ filium, à Johanna novum heredem inſtitutum, in Italia bellum arderet, cui papa erat implicatus. Interim concilium *Baſileæ* celebrandum eſt indictum.

Baſilienſe, in duodecimum usqve annum protractum, anno cIↃCCCCXXXI. cœpit: cujus acta Æneas Silvius, poſtea papa, duobus libris conſcripſit. *Martinus V.* illud indixerat. Succeſſor ejus *Eugenius*, qvia pontificatum male adminiſtrarat, & concilium invitis patrib9 alio transferre volebat, citatus comparere recuſans, depoſitus eſt; ſubſtituto *Felice V.* Et qvanqvam aliud concilium *Ferrariæ* primum, deinde *Florentiæ* cogeret Eugenius, & in eo Baſilienſes antiſtites improbaret: perſtiterunt tamen ii in ſententia, negantes, *papam generale concilium, legitime congregatum, poſſe ſine ejus conſenſu diſſolvere, ad aliud tempus prorogare, aut in alium locum transferre.* Præterea ſtatus in capite & membris eccleſiæ reformare, atqve aliqvomodo purgare ſtuduerunt: fruſtraneum laborem in Bohemis & Huſſitis ad errores pontificios poſtliminio reducendos ſuſceperunt, & totis L. diebus cum eorum doctoribus evocatis ſic diſputarunt, ut cauſam non vicerint: utramqve tandem ſpeciem in Euchariſtia illis conceſſerunt: *Pragmaticam ſanctionem* de pontificis in conferendis ſacris beneficiis & in controverſiis indicandis limitata poteſtate promulgarunt: papam concilio ſubjecerunt: & qvi aliud doceret, illum damnarunt: eundem deponi poſſe ſanxerunt: annatas damnarunt: exactiones, qvibus Germanicas eccleſias hactenus papæ oneraraut, imminuerunt: ſeſſionibus ad ea omnia decernenda XLV. habitis. *Pragmaticam tamen illam ſanctionem*, cujus mentionem fecimus, qvæq; anno cIↃCCCCXXXIIX. tempore regis Caroli, *in concilio Bituricenſi* in Gallia publicata & approbata eſt, poſtea ſemper pontificii impugnarunt, & hæreticam appellarunt.

Ferrarienſe ſeu *Florentinum CXLI.* Epiſcoporum eſt Græcis œcumenicum

nicum IIX. Binio *œcumenicum XVI.* & cœpit anno 1438. durante adhuc concilio Baſilienſi, unde Cardinales diſceſſerant omnes, excepto uno Ludovico, Cardinale Arelatenſi, qvi cum reliqvis patribus Baſileæ adhuc aliqvot annis poſt Ferrarienſe ſeu Florentinum perſtitit, & concilio præſedit. Germani autem *Francofurti* ad imperatorem poſt Sigiſmundum defunctum eligendum congregati, decreta neutrius partis ſuſcepere, licet nec Baſilienſe concilium improbarent, nec pontificem Eugenium. Et hæc *neutralitas Germanica* in octavum annum producta eſt, poſt finitum jam utrumqve concilium: factumqve ut *in conventu Moguntino* anno 1439. epiſcopi Germaniæ *decreta qvidem reliqva concilii Baſilienſis ſuſciperent, ſed illud, qvo Eugenius pontifex depoſitus eſt, ſuſpenderent.* Iidem anno 1446. miſſa *ex comitiis Francofurtanis* ad Eugenium legatione, *qvatuor* ab illo fieri volebant, *ut* aliud generale concilium ad curanda eccleſiæ vulnera convocaretur: *ut* autoritas conciliorum generalium ſtabiliretur: *ut* nationi Germanicæ in gravaminibus oportune provideretur: *ut*, qvæ in præjudicium Colonienſis & Trevirenſis archiepiſcoporum acta eſſent, revocarentur. Qvæ etiam ab Eugenio tunc approbata ſunt. Cæterum concilium, *rogatu imperatoris Conſtantinopolitani Johannis Palæologi*, auxilia adverſus ſocerum Johannem Contacuzenum impetraturi, ad unionem Gærcæ & Latinæ eccleſiæ eſt *Ferrariæ* incoatum, & *Florentiæ* anno ſubſeqventi finitum. Interfuit ipſe Palæolgus imperator cum patriarcha ſuo Joſepho & aliis epiſcopis Græcis. Ferrariæ habitæ ſunt XVI. ſeſſiones; Florentiæ IX. in univerſum XXV. Græci, cum Venetias applicuiſſent, intelligentes, concilium Baſilienſe diſſentire ab Eugenio pontifice, qvi tum Bononiæ ſubſtitit, etſi invitabantur à patribus Baſilienſibus, Eugenii tamen pontificis autoritatem, ut jam dictum eſt, prætulerunt, & Ferrariam atqve inde Florentiam profecti, & ſæpius cum doctoribus Latinis congreſſi, qvæſtionem de Spiritus S. à filio proceſſione imprimis in dimicationem vocarunt, arguentes, *non licuiſſe Romanæ eccleſiæ illud* (FILIOQ.) *ſymbolo apoſtolico addere.* Cumqve doctores Latini provocarent ad autoritatem Græcorum patrum, Anaſtaſii, Cyrilli, Didymi, Chryſoſtomi, & imprimis Baſilii, *an codices Patrum ſine menda legerentur*, diu diſqviſitum eſt. Propoſita erant alia etiam capita *de purgatorio & primatu pontificis, & an liceat in pane fermentato eucharistiam adminiſtrare.* De qvibus omnibus diſſidebant *Latini & Græci*: qvorum *illi* ſtatuebant, ſanctorum animas perfectam jam in cœlis gloriam eſſe adeptas; qvæ verò absq; perfecta mortalium peccatorum ſatisfactione exeunt corporibus,

 vero

vero purgatorii igne temporaliter purgari: primatum pontifici Romano qvoad jurisdictionem in omnes eccleſias deberi: panem in cœna oportere eſſe azymum & infermentatum: *hi* verò non alium ignem, qvam æternum damnatorum poſt reſurrectionem corporum agnoſcebant, & temporaneam animarum pœnam docebant non eſſe ignem, ſed locum tenebricoſiorem, unde precibus & eleemoſynis fidnlium ſublevarentur, ſicuti locus beatarum animarum ſit ſeparatus, in qvo læta mente verſentur, donec poſt reſumtionem corporum plenam gloriam adipiſcantur; panem fermentatum in cœnam eſſe adhibendum: primatum eccleſiæ Romanæ in Græcas eccleſias, ut qvæ ſint extra ejus obedientiam, nullam eſſe: nec pontificem Romanum plus habere poteſtatis, qvam Græcos patriarchas, & qvicqvid præter conſcientiam eorum per papam actum eſt à tempore concilii œcumenici VII. nullius valoris eſſe: nec enim ullum concilium pro œcumenico habendum eſſe poſt illud, qvod ſeptimum vocatur, ut ita Ferrarienſe ſeu Florentinum ſit octavum. Omnes in illo ſeſſiones in una qvæſtione de proceſſione Spiritus S. à Patre Filioqve inſumtæ ſunt. *Reſponſalis* (ſic Antoninus, qvi interfuit concilio, *Reſpondentem* vocat) ex parte Græcorum fuit Marcus, epiſcopus Epheſinus; *Arguens ſeu Reſpondens*, nomine Latinorum, M. Johannes de monte nigro. Joſephus, patriarcha Conſtantinopolitanus, extremum diem Florentiæ obiit: &, cum animam ageret, jam jam moriturus, epiſtola qvadam, Latinorum doctrinam confirmaſſe dicebatur. Ipſe imperator, graviter reluctante epiſcopo Epheſino, videbatur ad Romanorum doctrinam propenſus: ſuntqve qvi Græcos dicunt ſeſe in qvæſtione de proceſſione Spiritus S. à Filio, deqve purgatorio cum Latinis conjunxiſſe, libertate impetrata ad euchariſtiæ adminiſtrationem panem fermentatum adhibendi. Sed domum reverſos reliqvi Græci male acceperunt: actaqve ſunt reſciſſa, præſertim cum fraudem in epiſtola patriarchæ Joſephi, qvam moriturus dicebatur ſcripſiſſe, deprehenderent. Id imprimis notandum, qvod non tantum *appellationes ad Romanam ſedem ab aliis patriarchalibus*; *ſed & poteſtatem pontificis Romani in concilio œcumenico absq; imperatore & reliqvis patriarchis celebrando*, negaverint. Et *Nilus*, archiepiſcopus Theſſalonicenſis, doctis ſcriptis errores Romanorum de primatu pontificis & purgatorio confutavit. Multa jactitant ſcriptores pontificii *de unione Armenorum & Jacobitarum in hoc concilio cum eccleſia Romana.* Sed etſi eam tentavit Eugenius papa, fruſtraneus tandem tamen omnis labor eſt deprehenſus: qvia populi illi dominatum papæ eccleſiaſticum probare

non

non poterant. In hoc concilio primum conſtitutus eſt *canon Scripturæ, libros apocryphos complectens, & alius de ſeptem ſacramentis.*

Lateranenſe V. Binio *œcumenicum XVII.* epiſcoporum CXV. à Julio II. & Leone X. anno cIↄIↄXII. per qvinqvennium celebratum. Nam poſtqvam Julius II. in ſedem pontificiam evectus, jurato promiſerat, ſe intra biennium univerſale concilium indicturum, nec tamen promiſſis ſtabat, ſed bella ex bellis nectebat: Cardinales plurimi, patrocinio imperatoris Maximiliani & regis Galliarum aliorumqve principum freti, *Piſis* anno cIↄIↄXI. coierunt: pontificem ad cauſam dicendam evocarunt; non comparentem ſede pontificia indignum pronunciarunt. Sed qvid potuerit doctrina & pius zelus, *inqvit Lutherus Tom. I. Jenenſi Latino p. 82.* ſatis probavit eventus eorum doctiſſimorum & ſanctiſſimorum virorum, qvi ſtuduerunt reformare eccleſiam, inſtituto ad hanc neceſſitatem concilio. Qvatuor imprimis in hoc concilio agitata ſunt: *papam poſſe accuſari, ſi ſit incorrigibilis in crimine ſcandaloſo: eundem obligari efficaciter ad id, qvod promiſit, nec à ſeipſo poſſe abſolvi: contra eum generale concilium eſſe judicem: minorem numerum Cardinalium convocare poſſe generale concilium, qvando major pars adhæret pontifici in caſu, qvo accuſatus judicari debet.* Cumqve è Piſis concilium eſſet *Mediolanum* translatum: ibi accuſatus eſt Julius papa contumaciæ, & ab omni papali dignitate ob enormia flagitia ſuſpenſus: adminiſtratio autem papalis ad *ſynodum Piſanam* devoluta: & antipapa declaratus *Martinus*, antea Bernardinus, Cardinalis S. crucis. Sed Julius II. concilio Romæ in eccleſia, qvam vocant *Lateranenſem*, convocato, imperatorem pertraxit ſtatim in partes ſuas, & acta ſynodi Piſanæ irrita fecit. Qvinqve prioribus ſeſſionibus præſedit Julius II. reliqvis ſeptem Leo X. Actum inter alia eſt in hoc concilio *de animæ immortalitate, de ſtudio philoſophiæ & poëſeos* ab eo, qvi in ſacris ordinibus *conſtitutus eſt, ultra qvinqvennium non extendendo; de montibus pietatis* (ſic vocant pauperum ſublevationem) *promovendis & eccleſiæ moribus reformandis.* Sed hoc concilium, *inqvit iterum Lutherus Tomo I. p. 420.* Romanis ipſis ludibrio vertebatur, & toti pene orbi. Eſt notabile, concilium Lateranenſe paulo ante finitum eſſe anno cIↄIↄXVII. qvam Lutheri theſes contra indulgentiam Wittebergæ prodirent.

XX. Qvantum video, eccleſia hisce qvoq; temporibus variis diſſidiis & ſchiſmatibus agitata fuit.

Qvi non eſſet? *Non dicam de illis pontificialibus diſſidiis*, qvorum jam in

in hiſtoria pontificum XXXI. numeravi: *non de digladiationibus inter pontifices & imperatores* de jure inveſtituræ eccleſiaſticæ, cum illi omnia obſeqvia majeſtatibus debita excuterent, & contra electionem imperatorum pro ſuo beneficio haberent; hi jura anteceſſorum tuerentur. Legi poſſunt *in ſyntagmate noſtro hiſtoriarum politicarum:* additis, qvæ paſſim hic qvoqve dicta ſunt. Unde etiam ſimul patet, *ſubinde enata eſſe in eccleſia diſſidia,* qvoties jam epiſcopi, jam integri populi tyrannidem papæ declinarent, & tandem orientalis eccleſia ab occidentali ſe plane ſegregaret. Invidia, ſuperbia, laſcivia Romanenſium, onere gravi premebat eccleſiam. Et qvoties epiſcopus cum epiſcopo, abbas cum monachis, clericus cum clerico diſſidere; qvoties qvis plus æqvo ſe efferre; qvoties tranſire officii limites cœpit, ſchiſmata oriri neceſſum erat. Accedebant *acerrimæ qvæſtiones de imaginum veneratione, de clericorum conjugio, de non recte adminiſtratis clavibus, de epiſcopis non rite electis, ſed per Simoniam intruſis*, de aliis rebus, qvas recenſere commodum non eſt. Sic anno cIɔCLXXX. contentio inter Græcas eccleſias extitit, *utrum Chriſti corpus, poſtqvam in S. cœna perceptum eſt, incorruptibile ſit, nec ne.* Qvæ qvidem qvæſtio falſiſſimo transſubſtantiationis fundamento à nonnullis inter Græcos ſuperſtructa, grave ſchiſma peperit. Sic etiam *de ſangvine Chriſti effuſo* ſchiſmatice qværi cœpit inter Dominicanos & Franciſcanos, *an in triduo mortis debuerit latriæ cultû affici,* qvod hi negabant; illi affirmabant: atqve inde deventum eſt ſeculo XV. in alias qvæſtiones, *an ſangvis Chriſti extra corpus effuſus retinuerit unionem, nec ne:* qvod ipſum etiam qværebatur *de ſangvine ejus in terris relicto, ut & de ejus præputio.* Franciſcani negabant qvæſtionẽ; Dominicani affirmabant. Papa compellatus, ſententiã interponere detrectavit: id qvod etiã factũ eſt in qvæſtione *de conceptione Mariæ*, qvam, ut diximus, im̃aculatam fuiſſe Franciſcani affirmabant; Dominicani negabant. Diſputatum etiam eſt de *ſtigmatibus S. Catharinæ Senenſis*, qvæ negabant Franciſcani, qvaſi uni & ſoli Franciſco debeantur; affirmabant Dominicani: item inter monachos Patavinos & Venetos *de S. Lucæ corpore*; inter Peruſinos & Senenſes *de annuli B. Mariæ pronubalis poſſeſſione:* inter Canonicos regulares & Eremitas de *profeſſione & habitu S. Auguſtini.* Qvæſtio imprimis regalis turbas dedit, *ſitne concilium ſupra papam, ut eum poſſit invitum judicare & deponere:* qvod affirmabat concilium Baſilienſe, negabant pontificii adulatores. Grave etiam extitit ſchiſma inter monachos & Johannem XXII. *an apoſtoli qvicqvam proprii habuerint*, qvod negabant monachi. *Qvod*

ſchiſma

ſchiſma in Græcis extiterit de lumine, qvo diſcipuli in monte Thabor colluſtrati fuere, ſupra diximus. Damnati ſunt, qvi lumen beatorum non putarent eſſe ipſum Deum. Hæc & reliqva omnia unicuiq; apud autores legenda relinqvens, nec qvicqvam *de apertis bellis* ſollicitus, qvæ tandem epiſcopi inter ſe; jam cum ſecularibus principibus & civitatibus de bonis & reditibus gerere inſtituerunt: qvas turbas unius *Abbatis Fuldenſis ambitio* non una vice dederit, recenſere libet. *Nauclerus enim volumine II. generatione XXXVI. autor eſt*, Moguntiæ inter famulos archiepiſcopi & abbatis Fuldenſis de locatione in feſto pentecoſtes, præſente Henrico III. contentionem fuiſſe exortam, & re à verbis ad verbera procedente, templum humano ſangvine maduiſſe, ſedatoqve tumultu cum caneretur: *Hunc diem glorioſum feciſti:* vocem maligni alicujus ſpiritus horrendam inſonuiſſe: *Hunc diem ego bellicoſum feci. Goslariæ* non minor de ſellis & locationibus contentio anno cIↃLXIII. accidit, & qvidem repetitis vicibus. Cum namqve natalem Domini celebraret Henricus V. ad veſpertinos usqve ritus altercabantur *Hildesheimenſis epiſcopus & abbas Fuldenſis.* Nec tamen à jurgio ad manus ventum eſt, Ottone Bavariæ duce ſuam autoritatem interponente. Sed qvamprimum feſtum pentecoſtes illuxit, Hildesheimenſis Ecbertum comitem cum expeditis militibus in occulto templi loco in inſidiis collocaverat: qvi, cum iterum de locatione ſellarum epiſcopalium tumultus oriretur, ocyus advolantes, cum Fuldenſibus in medio pſallentium fratrum manus conſeruerunt, & pugnam commiſerunt atrocem, ut paſſim per templum ſangvinis currerent flumina, non legali, ut qvondam, religione, ſed hoſtili crudelitate profuſa, ut *loqvitur Schaffnaburgenſis:* qvi ipſum imperatorem ſua majeſtate hanc litem dirimere non potuiſſe, ſed ſuæ tandem ut vitæ conſuleret, in palatium ſe recepiſſe, proqve Hildesheimenſi contra abbatem ſententiam dixiſſe, conteſtatur. Iterum ann. cIↃCXLIIX. die pentecoſtes, *ut Crantzius ait lib. VI. Saxoniæ, cap. 46.* cum conventus imperii *Moguntiæ* celebraretur, & Henricus VI. filius Barbaroſſæ, rex Romanorum deſignaretur, Moguntinusq; archiepiſcopus latus dexterum imperatoris clauderet, *abbas* à læva ejus aſſidere voluit. Colonienſis archiepiſcopus & elector abbati digniorem locum cedere dedignatus, cum imperatorem hanc ſententiam dicere audiret, ſe veteres imperii conſvetudines probare: ceſſit indignabundus, elector monacho; abbati archiepiſcopus: Egredientem electorem illico ſeqvebantur Palatinus, Bavarus, Comes Naſſaviæ, & alii. Sed imperator Fridericus, & filius ejus Henricus,

ricus, rex coronandus, revocatis diſcedentibus, magnis precibus obtinuerunt, ut abbas locum cederet archiepiſcopo.

XXI. Eia bonos gregis paſtores, qvi finem malitiæ nullum facientes, pacem eccleſiæ tot modis turbarunt! Sed num etiam hæc octo ſeculorum ætas à martyriis piorum inclaruit?

Etſi tabernacula eccleſiæ, latiſſime expanſa, paſſim halcyonia habuerunt: ſubinde tamen gentes non converſæ vicinos Chriſtianos miris modis vexaverunt. Imprimis Dani, Slavi, Normanni, Bulgari, & Hunni, primis hujus ætatis annis in eos graſſabantur, qvos videbant nomen Chriſti profeſſos. Nec tamen accedebant ad Saracenorum impietatem, qvi florentiſſimis qvibusqve in Oriente regionibus tyrannidis & impietatis ſuæ jugo ſubjectis, ipſam tandem Conſtantinopolin expugnarunt, & Chriſtianis, terram ſanctam recuperaturis, tamdiu ſe oppoſuerunt, donec conſiliis de oriente à Turcarum ſervitute liberando mutatis, non ſine inſigni clade accepta, ſuis ſe continerent finibus. Sed nec ſic ſatis graſſatum ſe eſſe arbitratus hoſtis veritatis Stygius, in ipſis eccleſiæ viſceribus perſecutores excitavit crudeliſſimos. Papa enim ſupra omnia ſeſe efferente, non potuerunt non variis calamitatibus affici, qvi conatui perditiſſimo contradixerunt. Ideoqve audacter omnes eos pronunciare poteris martyres, qvos *ſupra in catalogo teſtium veritatis* aliqvid ob Chriſti gloriam perpeſſos eſſe animadvertiſti. Interim ſcriptores horum ſeculorum adeo fuiſſe negligẽtes ſcias in vitis martyrum deſcribendis, ut propemodum nullos, qvam eos, qvi in negotio imaginum adorandarum & ſacri belli occubuerunt, ob martyrium celebrarint.

XXII. Cum autem jam bellum ſacrum ex ſyntagmate priori; controverſiam verò de imaginibus ex ſuperiore eccleſiæ ætate intelligam: dic qvæſo, ſi qvos ob veritatis teſtimonium trucidatos eſſe à Papis ex hiſtoriis noviſti.

Jam, ut teſtium veritatis hiſtoriam ruminares, conſului. Invenis in ea *ſeculo IX. Johannem Scotum*, ſtylis diſcipulorum ob negatum Miſſæ ſacrificium confoſſum. Invenis *ſeculo XII. Waldenſes ſeu Pauperes de Lugduno*, qvos tam atrociter afflixerunt, ut uno ſæpe die centum martyrii co-

rol-

rollam deportaverint. Invenis *ſeculo XIII. Arnoldiſtas*, atrociſſime ob negatam papæ poteſtatem habitos. Invenis *ſeculo XIV. Wiclefum & Petrum Johannis, Minoritam*: qvos cum vivos non poſſent, defunctos vexarunt, & cineres eorum combuſſerunt, qvia papam Antichriſtum dixiſſent. Invenis *ſeculo XV. Johannem Huſſum, & Hieronymum Pragenſem*, in concilio Conſtantienſi combuſtos, ibidemqve alios dignitatibus exutos, alios aliter excruciatos. Adde his imperatores & reges, ob teſtimonium veritati datum, & vita & imperio exutos. Adde *Grilielmum aurifabrum*, qvi, qvod Romam Babylonem & papam Antichriſtum eſſe dixerat, anno cIɔCCXX. Vulcano incinerandus traditus eſt. Idem accidit anno cIɔCCCX. *fabro cuidam in Anglia*, qvi, qvod Miſſæ pontificiæ contradixerat, vaſi incluſus & lento igne crematus eſt. *Wolfius in lectionibus memorabilibus centuria XIV.* meminit *Johannis cujusdam Galli*, ob evangelii prædicationem ab epiſcopis an. cIɔCCCLXXXII. crudeli ſuſpendio ac membrorum dilaceratione in Anglia enecati. Sed qvi illum damnaverat, eodem mortis genere paulo poſt periit, in communi ſuppliciorum loco ſuſpenſus, juſta Dei retaliatione. Idem allegat *Grilielmum Album ſeu Withen*, qvi Waldenſium doctrinam amplexus, Nordovici anno cIɔCCCCXIIX. exuſtus eſt. In *martyrologiis Ludovici Rabi & aliorum* celebratur præprimis in proximo ante Lutherum ſeculo *Wilhelmus Thorpe, Anglus*, vir animi plane heroici, ſive in carcere an. cIɔCCCCVII. necatus, ſive publice crematus: idq; curante archiepiſcopo Cantuarienſi, qvi poſt annum IIX. horrendo morbo interiit, lingva prius tantopere inflammata, ut nec fari nec alimenta aſſumere poſſet. Hunc ſeqvuntur *Henricus Gruenfelder*, anno cIɔCCCCXX. triennio poſt *Henricus Rathgeber* Ratisbonæ combuſti; *Johannes Draendorff* Miſnenſis, Wormatiæ anno cIɔCCCCXXIV. & biennio poſt *Petrus Tornow*, Spiræ martyrio coronati. Qvam victoriæ corollam etiam reportarunt Romæ anno cIɔCCCCXXXI. *Thomas Rhedonenſis*; Lugduni in Anglia anno cIɔCCCCXCIIX. *Joh. Oldecaſtel*; Florentiæ an. cIɔCCCCXIIX. *Hieronymus Savonarola* cum duobus collegis. Et qvidem *Thomam Rhedonenſem, natione Gallum*, qvod attinet, qvem Baptiſta Mantuanus unum ex Carmelitis commendat, & ob martyrii prærogativam ei gratulatur, is religionis ergo Romam proceſſerat. Sed illuc veniens, vix Sodomam fuiſſe corruptiorem didicit, & pœnitentia publice prædicata, ad ignem condemnatus eſt. *Oldencaſtel vero Anglus*, eqves magni nominis, qvod animoſe pro veritate contra Papatum, non armis, ſed

verbo DEI pugnaſſet, ſuſpendio periit, & poſt funera crematus eſt. *Savonarola* tandem, ordinis Dominicani, Ferrariæ nobili loco natus, & in lingvis artibusqve bene educatus, cum, lectis S. S. literis errores varios in eccleſia deprehendiſſet, piis concionibus & variis ſcriptis, qvorum aliqva pars adhuc extat, auditores erudiit, imminere cladem curiæ Romanæ, Gallos Italiam vaſtaturos, vocem evangelii clarius erupturam, prædixit. Sed cum Papicolis videretur ſeditionem movere, rebus civilibus ſeſe immiſcere, dignitatem pontificiam ſusqve deqve habere, concilium generale meditari, qvicqvid de rebus futuris pronunciaſſet, à ſenatoribus amicis ſuis accipere: concitato tumultu, tradiderunt eum Alexandro VI. qvi illum comprehenſum & tormentis ſubjectum, ſuſpenſumqve igni enecavit, cum paulo ante ſocius ejus *Dominicus*, doctrinam ſuam innocuo per ignem tranſitu probare præſumſerat, & ad idem faciendum alium monachum provocarat. Lege *Philippum Comineum libro 3. & 5. de bello Neapolitano*, qvi eum moribus inculpatis fuiſſe, & docendo multos ad ſanitatem, vitæqve emendationem perduxiſſe dicit. Nec tamen metu illorum, ſub qvibus omnia mundi regna erant, ſumere ſibi partes illum aut accuſandi aut purgandi auſus eſt, nec judicare voluit, recte an perperam ſit damnatus. Hoc unum tamen, inqvit, affirmare poſſum, multa illum vere prædixiſſe, de qvibus nemo mortalium potuiſſet eum admonere. Nam & regi prædixit, forte, ut extincto filio ipſe qvoqve non diu ſupereſſet. *Picus Mirandula* Savonarolam ſanctum prophetam appellavit, & ſcripto contra papam defendit. *Marſilius Ficinus* in epiſtolis ei propheticum ſpiritum vindicavit: ipſe jam *Bzovius* & *Spondanus* excuſant Savonarolam: & eo ipſo ſuum papam accuſant.

XXIII. Qvantum ex dictis conjicio, veritati etiam cum vitæ periculo pasſim data ſunt teſtimonia, anteqvam Lutherus calamum contra papam ſtringeret. Sed num miracula adhuc in eccleſia & lumen propheticum viguerunt?

Crepant qvidem pontificii ſcriptores varia miracula: ſed qvorum multa aut ficta, aut dolo & fraude monachorum facta, aut deniq; præſtigiis diabolicis procurata, fucum ſpectatoribus fecerunt. Sic, *teſte Cramero, ſacerdos apud Stralſundenſes* imaginem Crucifixi carioſam; *alius apud Con-*

Conſtantinopolitanos, imaginem Mariæ fiſtulis & ſiphunculis, *teſte Elmacino*, ſangvinem fecit emittere, qvem antea infuderat. Sic *purgatorium*, jam ellychniis in dorſo cancrorum repentium fumantibus; jam tumultu qvaſi per lemures & manes excitato, jam aliis artibus, probabant. Interim miracula qvædam contigiſſe, pertinaciter non negabimus. Sic *Zonaras tom. IX. teſtatur*, librum evangelii in ignem conjectum manſiſſe ſalvum: eoqve viſo Ruſſos nomen Chriſto dediſſe. Idem miraculum contigit noſtro tempore in libello precationum Arndii, qvem vocant Paradiſi hortum. Sic *Thuanus libro CXXXII.* non qvidem tanqvam miraculum, ſed tamen tanqvam rem miram & raram enarrat de *Gvalthero*, Pictavoram epiſcopo; Eum enim moriturum, à Clemente V. ob injuriam ſibi factam dicit ad Deum ſeu futurum concilium provocaviſſe, & libellum appellatorium in manum, ubi exſpiraſſet, inſeri ſibi mandaviſſe: pontificem monumentum reſerari, & archidiaconum urbis, ut libellum in dextera ejus repertum ad ſe referret, juſſiſſe: & cum ille compreſſiorem manum invaniſſet, qvam ut inde avelli poſſet, mortuus etiam non laxaret manus, etſi autoritate pontificia id imperatum eſſet, de reſtituendo libello, poſtqvam legiſſet, fidem coram adſtantibus interpoſuiſſe: qvo facto, manum laxatam, & libellum traditum: ille lectus cum non reſtitueretur, archidiaconum in ima cavea ſe detineri, &, niſi data fides liberetur, inde exire non poſſe, inclamaſſe, & ob id libellum, ſicut promiſſum erat, reſtitui debuiſſe. Sic ſeculo XII. *refert Rupertus, abbas Tuitienſis*, in libris de divinis officiis, *monacho dubitante* in ipſo feſto paſchatos, qvomodo verum Domini corpus clauſo potuiſſet reſurgere monumento, & clauſis januis ad diſcipulos ingredi: cingulum, qvo firmiter ſuccinctus erat, ante pedes ejus repente, non ſoluto nodo, procidiſſe: illiqve ſtupenti vocem, tanqvam ſibilum auræ tenuis, dixiſſe:

Sic potuit clauſo Chriſtus prodire ſepulcro.

Hæc tamen miracula nec prærogativam primitivorum miraculorum habuerunt, nec verbo Dei autoritatem conciliaverunt, ſed potius ex verbo Dei dijudicanda fuerunt: præſertim, cum & apud falſos doctores nonnunqvam miracula ſint edita, *ut conſtat ex Socrate lib. 7. cap. 17.* Ille enim teſtatur, aqvam ſubito evanuiſſe, cum Judæus converſione ſimulata ob ſpem lucri à Paulo Novatiano baptiſmum petiiſſet. Qvia autem craſſiorum inter Pontificios mos eſt importunus, autoritatem allegare LEGENDARUM ſuarum (barbaro ſane libro barbarum nomen convenit) illos unico *Ludovici Vivis* teſtimonio ad ſuos remittamus: *Qvam*, inqvit ille, *indi-*

indigna eſt divis & hominibus Chriſtianis illa Sanctorum hiſtoria, qvæ Legenda aurea vocatur! qvam neſcio cur auream appellent, cum ſcripta ſit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Qvid fœdius poteſt dici illo libro? Recepta tamen eſt à concionatoribus & populi paſtoribus, & magna cum gravitate, ſi Diis placet, expoſita eſt publicè è ſacra cathedra in eccleſiis. Vocantur etiam hæ Legendæ aureæ *Lombardica hiſtorica*, & autorem habent Johannem de Voragine. Interim eccleſiæ non penitus ſubtractum fuiſſe *LUMEN PROPHETICUM*, conſtat ex lectione ſcriptorum: qvanqvam fucum ſæpe fecere, qvi angelicas viſiones mentiti, lucrum qvæſiere: qvalis fuit *illa femina*, cujus mentionem facit *Aventinus lib. 4.* qvæ in Svevia extremum diem clamare inſtabat. *In IX. ſeculo Zonaras tomo 3. annalium* diverſis monachis revelationes adſcribit, & qvæ de ſe experimenta ejus doni dederint, recitat. *Uldaricus, epiſcopus Auguſtanus* poteſt illis accenſeri, qvi cum ob alia pietatis ſpecimina, tum ob viſiones cœleſtes, in catalogum Sanctorum relatus eſt: item *Odulphus Ultrajectanus*, qvi Friſiis ab apoſtaſiam grandes calamitates denunciavit. *In X. ſeculo* inter propheticos viros referuntur *Dunſtanus, Hildebertus*, epiſcopus Moguntinus, *Briſtanus, Adelbardus, Theodoricus*, epiſcopus Metenſis, Ottonis Magni cognatus: juxta cujus præſagium, *inqvit Sigebertus*, nullus principum, qvi ex Cantabrico bello incolumes evaſerant, diu in vivis ſuperſtitit. *In ſeculo XI. Centuriatores Fulbertum* nominant, epiſcopum in Gallia literarum ſcientia, prophetiæ dono & ſanctitate inſignem. Cui alii annumerant in Vitis ſanctorum *Wolſtanum, Macarium, Alferdum, Gothardum*, qvi ſeculo faſtidito homines ad pietatem cohortati ſunt. *In XII. ſeculo* viſionibus præternaturalibus inprimis ſexus femineus illuminatus eſt. *Hildegardis, Eliſabeta, & Adelheidis*, apud Germanos virgines, & *Angla* Bohema, ipſæ libros ſuarum revelationum concinnarunt. *Hildegardis ſcripta*, qvæ Pariſiis cum adjunctis viſionibus *Eliſabetæ* impreſſa extant, archiepiſcopi Moguntini, concilii Remenſis, & Bernhardi, ipſiusqve pontificis Romani, in cujus faſtum non parum invehebatur, judicium ſubiere, nec damnata ſunt. Alia femina *Mathildis*, non virgo, *ut putat Baronius*, ſed ſterilis trium maritorum uxor I. Gothofredi Lotharingi, II. Azonis, marchionis Eſtenſis, & III. Gvelphi ducis Bavariæ, qvem ob frigiditatem riſit & repulit, hoc tempore patrimonium Petri, vel potius faſtum pontificis, ſuis opibus nimium auxerat. Vox igitur incerta ex aëre, teſte ipſo Ænea Silvio, poſtea papa, audita eſt: *Venenum melle litum femina Chriſtianis propinavit.* *Nicetas*, Chonarum epiſcopus, à prophe-

tia

ſia inſignis, videatur apud *Nicetam Acomiatum lib. 7.* egregie commendatus. Gratiam etiam *D. Bernhardo* longe majorem impertitam fuiſſe, qvam qvæ eccleſiæ eſt ordinaria, libri de vita ejus compoſiti ubertim teſtantur. *Seculum XIII.* illuſtravit imprimis *Joachimus abbas Calaber*, jam ſupra inter teſtes veritatis nominatus, qvem *Laonicus Chalcondyla lib. 6. de rebus Turcicis*, nunqvam in prædictionibus ſuis erraviſſe ait. Varia extant ex viri hujus ſcriptis rudera, qvæ apud alios inqviri poſſunt. Et qvanqvam ab Innocentio III. hæreſeos inſimulatus eſt, qvia contra Lombardum ſcripſerat, tanqvam de Trinitate minus recte ſentientem, ut qvi qvaternitatem qvandam in Deo ſtatueret, Honorius III. tamen pro eo ſententiam tulit: ipſeqve Lutherus calculum in qvæſtione controverſa, non Lombardo, ſed Joachimo Abbati adjecit. Ut *Hedvigis*, Marcgravii ex Moravia filia, de futuris præmonita ſit, & ut *infans ſemeſtris* Tartarorum in Poloniam expeditionem prænunciarit, legi poteſt apud *Cromerum lib. 8. 9. Roberti Galli viſiones*, contra pontificis tyrannidem imprimis directæ, inveniuntur una cum vaticiniis Hildegardis impreſſæ. Qvid *Belgicæ puellæ* hoc tempore contigerit, & ut ſeptennali jejunio iram DEI denunciarit, apud *Gmſium in vitis Sanctorum ad XV. Jun.* legi poteſt. *Franciſcus & Dominicus*, qvi pene monachorum idola facta ſunt, huc referri poſſent, niſi multis affaniis relatio de eorum vita eſſet referta. Interim non nego, idem illis accidiſſe, qvod Epicuro, qvem ferunt philoſophum inter omnes fuiſſe maxime ſobrium: ſed qvia voluptatem absq; vitio ſtatuerat ſummum hominis bonum, ſectatores ejus de enormi corporis voluptate effata magiſtri interpretati, adhuc male audiunt. Franciſcus & Dominicus, ſi in ſe ſpectentur, viri fuere pientiſſimi, ſeculi & faſtus pontificis, epiſcoporum atqve ſacerdotum maximi oſores: *ille* Italus; *hic* Hiſpanus: *ille* è plebe; *hic* illuſtri loco natus: *ille* primum mercator, deinde miles; *hic* philoſophus: *uterq;* tamen omnia bona in pauperes diſpertitus, ſummoqve in Servatorem ſuum amore accenſus, cum nullibi à contagio ſeculi & clericorum, ceu vocantur, ſecuritas daretur, monaſterio ſe incluſit, & id unice egit, ut ſecum fratres, in novis ſocietatibus certa vivendi norma adſtricti, religionem Chriſtianam inter Saracenos diſſeminarent. *Uterq;* ſcopum præfixum minus attingebat. Etſi enim fratres adſcripti initio, vel cum vitæ periculo crucem Chriſti hoſtibus deprædicabant, ſuperſtitionum tamen nebulis, in omnem Chriſtianum orbem inductis, pedetentim involuti, ſuis ſibi meritis, non una in Chriſtum fide, ſalutem qværebant. Ipſe autem Dominicus & Franciſcus omnia dabant

gra-

gratiæ Dei & cruci Chriſti, nec à Sanctis defunctis, ſed illorum Domino, opem jubebant impetrare. Hinc in regulis à Dominico ſocietati præſcriptis lex legebatur, *ut indeſinenter ſtuderent* (hæc enim viri verba ſunt) *in V. & N. T. & ad prædicandum miſſi, ſola Biblia ſecum ferrent.* Franciſcus imprimis, Chriſti crucis ſectator, *paſſionum ejus veſtigia ſuo corpore recepit*, ut nervoſa caruncula in ſpeciem clavorum formata in manibus & pedibus enaſceretur, & in dextero latere vulnus cum exqviſitis doloribus ſangvinem ſtillans conſpiceretur. Qvod qvamqvam poſſet fabuloſum videri, teſtes tamen habet innumeros: & ipſe Alexander coram, qvod vix credere poterat, inſpexit. Judicet qvisqve, qvod volet. Uterq; virorum cum denſiſſimis ſuperſtitionis Babylonicæ tenebris luctabatur, & multum inde pravarum opinionum contraxerat. Nihilo tamen ſecius plura, qvæ ſupra naturam ſunt, ab illis præſtita ſunt, niſi maxima eorum pars otioſorum monachorum fabulæ ſint: prout exemplo eſt *liber Conformitatum*, in qvo Franciſcus ipſi Chriſto auſu præfertur blaſphemo. Si acta ſunt malis geniis, jam in vitæ auſteritate nimia pœnam dederunt, & rationem in altero ſeculo poſcentur. Sin mitius de illis ſentire velimus, væ vobis, qvi virorum piorum ſectatores vocamini, & ſeculo, cui renunciaſtis, nimium contaminamini, & piis ducum veſtrorum inſtitutis ad otium, ſuperſtitionem & hypocriſin abutimini! Verum enim eſt, qvod *Brigitta* poſtea dixit: *In immenſa Dominicanorum multitudine paucos eſſe, qvi Dominici regulam, qvæ in humilitate atq; puritate cordis, & ſeculi odio conſiſtit, obſervent; pauciores, qvi ejus veſtigia premant.* *In XIV. ſeculo* viris ſimul & feminis, qvæ de futuris mundo indicarent, revelata ſunt. In viris fuit *M. Wilhelmus Friſen*, cujus vaticinia de prælatis *apud Wolfium* legi poſſunt: *Jacobus de Therama*, qvi perſecutionem orthodoxorum inſtantem graphice depinxit: *Gamaleon*, qvi, *ut ipſe in epiſtola ad Bonifacium Papam ſcripſit*, à puero angelico didicerat, fore, *ut in ſeptentrione ſapientia ſibi domum ſupra petram fortiſſimam exſtrueret, ordo prælatorum aboleretur, hæreſes variæ exorirentur, theſauri Babylonici inter principes & civitates dividerentur, Roma exſcinderetur, Moguntiæ patriarchatus adornaretur.* Imprimis *Johannes de Rupeſciſſa*, ordinis Franciſcani, cum divinitus edoctus papam vocaſſet miniſtrũ Antichriſti, & Cardinales pſeudodoctores, è carcere, in qvem ab Innocentio VI. conjectus erat, non ceſſavit vaticinari de Johannis regis Gallorum captivitate, & imminenti regni deſolatione, deqve religionis inſtauratione. *Haiobaldus*, ejuſdem ordinis, eadem eodem ductus ſpiritu conteſtatus eſt, & vix Clementis VI. animadver-

verſionem effugit. Cætera, qvæ monachi de *Thomæ Aqvinatis*, *Vincentii Ferrarii & aliorum* ecſtaſi & colloqviis cum apoſtolis produnt, eos delectent, qvi incerta cum certis eodem loco habent. In ſeqviori ſexu eminuere *Catharina Senenſis*, Itala, ex plebejo genere, & *Brigitta*, regii ſangvinis ex Svecia. Catharinæ dicitur ipſe Chriſtus per innumeras ecſtaſes apparuiſſe, & poſt varia adverſus cacodæmonum impetus certamina illam in ſponſam adſciviſſe, & eodem pene modo, qvo Franciſco, ſigna paſſionis ſuæ ei impreſſiſſe, eiqve pro corde è pectore erepto ſuum donaſſe, unde cicatrix in latere permanſerit in ſignum. Minoritæ qvidem ſtigmata Chriſti nemini, niſi ſoli Franciſco, dicebant concesſa: ſed pontifex Sixtus anno 1483. ſententiam tulit pro ſtigmatibus Catharinæ Senenſis. Hanc etſi Divam ſibi conſtituerunt pontificii: nos tamen pie credimus, ſi vera ſunt, qvæ *Raimundus Capuanus*, qvi Catharinæ erat à confeſſionibus,& domeſticus ejus,*Stephanus Senenſis*, conteſtantur: hoc ipſo tempore,qvoChriſti populus ad Sanctorum interceſſiones,ſuorumq; operum merita, aut paparum indulgentias ablegabatur,Deum in innoxia virgine monſtrare voluiſſe, à Chriſto ſolo omnia, qvæ ſalutem concernunt, exſpectari debere, nosqve non niſi vulneribus ejus ſalvari: qva ſpe nobis facta, omnia patienter ſuſtinenda eſſe. A pluribus irriſa eſt: & præcipui ex doctoribus eam variis confundere examinibus ſunt anniſi. Sed de omnibus tam concinne locuta eſt, ut multos in conſenſum traxerit.Si libet cognoſcere materiam viſionum,vaticinata eſt *de ſchiſmate paparum usq; ad concilium Conſtantienſe protracto,de bellis Siculis & Neapolitanis, deq; reformatione per Lutherum poſtea facta.* Hæc ſunt ejus verba apud Antoninum: *His tribulationibus & anguſtiis modo imperceptibili hominibus purgabit DEUS eccleſiam ſuam ſanctam, & ſuſcitabit ſpiritum electorum ſuorum: ſeqveturq; poſthac tanta reformatio eccleſiæ ſanctæ DEI, & renovatio paſtorum ſanctorum, ut ex ſolo cogitatu exultet ſpiritus meus in Domino. Et ſponſa, qvæ nunc eſt tota deformis atq; pannoſa, tunc erit pulcerrimis monilibus pretioſis ornata, cunctiq; fideles gaudebunt, tam ſanctis paſtoribus decorati. Populi etiam infideles, Chriſti ardore fracti, ad ovile catholicum revertentur, & convertentur ad verum paſtorem & epiſcopum animarum ſuarum. Brigittam* qvod attinet, non illam *Scotam*, qvæ jam anno IↃXXX. apud Chriſtianos innotuit, *Sveca* fuit, nupta Ulphoni ſeu Olao, Olai filio, principi Nericiæ, & ex eo octo liberos, interqve eos *Catharinam*, inter Sanctos, multis contradicentibus, relatam ſuſtulit. Marito defuncto, cœpit cœlitus

illuminari, &, ut juſſa erat, ſanctam profectionem in Italiam, Palæſtinam, totumqve orbem ſuſcepit, tandemqve Romæ, ubi vitam pie clauſit, ſuarum viſionum formam, & rationem ſic expoſuit theologis, ut damnari non poſſet. *Libri octo revelationum Brigittæ*, qvi hodienum leguntur, commentariis à Conſalvo Durando illuſtrati, non ſunt ab ipſa Brigitta, ſed à monacho qvodam anonymo, non ſine grandi confuſionis nota compilati: non pauca continentes, qvæ veritati religionis faciunt præjudicium. Si tamen Romanenſes omnia vera judicant, qvæ his octo libris continentur, papam etiam ex lib. 1. c. 41. nominent *animarum peremtorem, Lucifero pejorem, Pilato iniqviorem, Juda crudeliorem, Judæis abominabiliorem.* Et ex lib. 6. cap. 32. & 47. ſtatum Romæ corporaliter ſimul & ſpiritualiter credant eſſe damnabilem. Filiam ejus, *Catharinam Svecam*, dicunt qvidam nupſiſſe Egardo: ſed cum eo perpetuam virginitatis obſervantiam coluiſſe, Romam ad matrem Brigittam veniſſe, peractisq; cum ea in peregrinis locis XXV. annis, tandem Wadſtonii in Svecia in monaſterio an. cIↃCCCLXXXI. obiiſſe. Refer ad feminas numine actas *virginem Aurelianenſem, Jacobam de Arc*: qvæ tempore Caroli VII. regis Galliæ, Anglos virtute admiranda ab obſidione Aurelianenſi rejecit. Qvi *in XV. ſeculo* vaticinia de futuris edidere, eorum nonnullos jam *qvæſtione XII. hujus ſectionis* allegavimus, *Johannem Huſſum, Hieronymum Pragenſem, & alios.* Inter illos, qvos nominavimus, *Johannes Hilten*, ordinis Franciſcani in Iſenaco, meruit, ut *in apologia A. C. in capite de votis monaſticis* donum futura denunciandi ipſi adſcriberetur. Valde enim in eccleſiaſticos invectus, inqve compedes conjectus, in ipſo carcere, de reformatore, anno cIↃIↃXVI. ſacrorum ordinum inordinationem detecturo, vaticinatus eſt. Idem prædixit *Mechrildis*, & variorum errorum eccleſiam Romanam accuſavit, ut eſt *apud Wolfium Cent. XV. & Flacium in catalogo teſtium veritatis.* Iidem de *Theodorici*, epiſcopi Croatiæ, *Reinhardi*, & *Vincentii revelationibus*, non contemnenda proferunt documenta. *Capiſtranum* huc non voco, qvi ſuas in myſticam figuram, aliqvot ante Chriſtum natum annis in lapide ſignatam, & Venetias allatam, commentationes, divinas vocat patefactiones. *Nicolaus eremita Helvetius*, qvi XXII. annos ἄσιτος καὶ ἄποτος non ſine miraculo vixit, meruit, ut, qvæ ipſi in portentoſo capite de fatis eccleſiæ divinitus revelata erant, *ab ipſo Luthero in tomo qvarto Jenenſi* commentario explicarentur. *Sebaſtianus Franke, parte Chronicorum tertia, & Carolus Bovillus*, hunc eremitam, qvem vocant Claus von Untenwalden/ Nicolaum de Saxo, Claus vom Felſen / ſæpe di-

dicunt ab epiſcopo Conſtantienſi & Helvetiis ſpeculatoribus emiſſis probatum, an tanto tempore absqve omni nutrimento vitam degeret, illumqve fuiſſe ſemper animi tranqvilli, & angelicæ pene vitæ, nec neceſſitatibus noſtris obnoxiæ, deprehenſum, dono prædictionum admodum illuminatum. Circumfertur ejus precatio:

Subtrahe me, Deus alme, mihi: tuus eſſe laboro.

Videantur de eo Trithemius, Nauclerus, Cranzius. *Hieronymus Savonarola* hic etiam memorandus eſſet: ſed qvia eum jam ſuperiore qvæſtione deſcriptum dedimus, hinc tandem pedem promovere placet.

XXIV. Agnoſco & veneror DEI in ſua eccleſia præſentiam. Sed num prodigiis etiam ea cœlitus monita eſt?

De prodigiis aliis, qvæ plerumqve novimus comitari motus rerump. & eccleſiarum, nunc non ſumus ſolliciti. Legi illa poſſunt magno numero, partim apud chronologos & hiſtoricos, partim in centuriis Magdeburgenſibus. Interim non poſſumus id prætermittere, qvod Chronicon Saxoniæ prope Stendaliam in pago Oſſemero anno cIↃCCIII. contigiſſe atteſtatur, *parochum* feria qvarta poſt Pentecoſten ad choreas ducendas agreſtibus præcinuiſſe: fulmen autem protinus ipſius brachium enervaſſe, & reliqvorum choream ducentium viginti qvatuor ſuffocaſſe. Cui hiſtoriæ illa affinis eſt, *qvam Vincentius, Cranzius, Nauclerus, & alii recenſent:* Colbecæ in pago Magdeburgenſis ditionis conveniſſe in cœmiterio ſub ſacris *XV. viros*, cumqve *tribus feminis* in vigilia Domini nocturna, anno cIↃXII. cantilenis profanis additis, choreas duxiſſe, & à *Roberto presbytero* excommunicatos, totum annum in ſaltu & cantu perſeveraſſe, & ad femora usqve in terram tandem demerſos eſſe. Qvendam vero ſororem ex chorea trahere niſum, brachium ipſi evulſiſſe, qvæ anno revoluto cum nonnullis expiraverit, reliqvis convaleſcentibus, & tremore membrorum perpetuo teſtimonium rei actæ perhibentibus. Refer huc hiſtoriam *admirandi pueri, Andreæ Kanterii, Groningenſis*, qvi decem annos natus univerſam pene liberalium artium, ac legum imperialium ſacrorumqve canonum peritiam nactus eſt, totamqve V. & N. T. ſeriem profiteri potuit, inqve publicis diſputationibus intrepido pectore ad qvodvis reſpondit, tanto cum omnium ſtupore, ut & Fridericus III. Imperator eum ad ſe anno cIↃCCCCLXXIII. evocarit, *ceu teſtatur Chronicon eccleſiaſticum.*

Pomerania Cram. libro 2. cap. 34. Aſinum pontificium & *vitulum monaſticum* hic tibi deſcriberem, niſi eſſent cum ex aliis autoribus, tum *ex ipſis Lutheri Tomis* cogniti.

XXV. *Qvem aſinum pontificium, & qvem vitulum monaſticum mihi nominas?*

Romæ in Tyberi anno cIↄIↄXCVI. *monſtrum inventum eſt mortuum*, dextera manu elephanti pedem; læva manum hominis referens, pede altero tauri; altero griphis ungulam & ungves repræſentans, muliebri ventre & pectore, ſqvamis piſcium brachia, femora & collum tegentibus, capite ſilicernii ſeu vetuli prope poſteriora exeunte, & dracone tandem ex podice monſtri os aperiente, ac qvaſi ignem exſpuente. Hoc monſtrum ita explicat *Melanchthon*, ut per aſininum caput papam, per pedem elephanti ſacrum ejus imperium, per lævam hominis manum imperium politicum, per pedem taurinum doctores papiſticos, per pedem griphis canoniſtas, per muliebrem ventrem & pectus cardinales, epiſcopos & monachos libidinoſos, per ſqvamas ſeculares principes papæ adhærentes, per caput deniqve draconis virulentas bullas blaſphemosqve papæ codices denotet. *Vitulus autem monachicus Freibergæ in Miſnia* natus eſt, ſacro cucullo & ſtola paſſim dilaniata indutus, qvem *Lutherus* de monachis, ignavis illis fucis, eleganter explicuit. Eo etiam tempore, qvo exorti ſunt Jeſuitæ, anno cIↄIↄXL. (nam ſaltum in ſeqventem eccleſiæ ætatem facere libuit) captum eſt *monſtrum marinum in Norvegia*, qvod monachum nominabant. Ejus caput, humeri, & thorax humana fuerunt ſpecie: caput raſum, ut monachi, viſum eſt: de collo, thorace & humeris cucullus dependebat: brachiorum loco pinnæ erant; pedum, cauda piſcis. *Hoſpin. lib. 9. de orig. Mon. cap. 64.*

XXVI. *Si recte memini, non ita diu eſt, cum machinæ bellicæ & pyxis nautica inventa ſunt. Ea igitur, etſi non inter miracula & prodigia; inter res mirandas tamen recte referre poſſumus.*

Qvod *pyxidem nauticam* attinet, eam, teſte Blando, omnium primi Melphitani in regno Neapolitano circa annum Chriſti cIↄCCC. in navigando adhibuerunt: qva nihil unqvam, humanis excogitatum artibus, humano generi magis profuiſſe videtur: qvia ejus beneficio factum eſt, ut tam vaſtæ provinciæ & inſulæ, tot ſeculis incognitæ, noſtro tandem tem-

tempore detectæ, & totius terreni globi ambitus non ſemel circumnavigatus ſit. Ejus enim indicio omnes mundi plagæ, caliginoſo cœlo & obſcuriſſima nocte navigantibus innoteſcunt, & via errantibus commonſtratur. Hanc tamen ſcientiam nauticæ pyxidulæ, anteqvam à Melphitanis, in mari mediterraneo, in navigationibus adhiberetur, putat Gilbertus per Paulum Venetum, qvi eam apud Chinas didicit, circa annum cIↃCCL. traductam in Italiam. Paulo poſt anno cIↃCCCLXXX. à qvodam *Bertholdo Schwartzen*, Colonienſi monacho, vel, ut *Salmuth* ſcribit, à *Conſtantino Anklitzem Friburgenſi*, machinæ bellicæ inventæ ſunt: illarumqve uſum primum in Venetorum contra Genuates bello fuiſſe ferunt. *Artis typographicæ*, utut nobiliſſimæ, unum inventorem non nominant. Polydorus eam adſcribit *Johanni Gutenbergio Argentinenſi*; Hadrianus Junius *Laurentio Johanni, cognomento Coſtero ſeu Cuſtodi ſeu Æditno, civi Harlemenſi*; Aventinus *Johanni Fauſto, civi Moguntino*; P. Ramus lib. II. in procem. mathem. pag. 64. *Johanni Regiomontano*. Sed qvum Regiomontanus natus ſit anno cIↃCCCCXXXVI. & ita anno ſeculi XLII. qvo jam artis typographicæ ſpecimina data ſunt, tantum ſexennis fuerit, Rami ſententia merito exploditur. Jac. Wimphelingius & Nauclerus rem ita narrant: *J. Gutenbergium*, Argentinenſem, aurifabrũ, anno cIↃCCCCXL. excogitaſſe artem, magnisqve ſumtibus Moguntiæ publicaſſe: eandem *Johannem Mentelium* Argentinæ; *Sixtum Ruſingium ſeu Reiſium*, Argentinenſem, Neapoli in Italia, & *Huldaricum Hanium* (qvod cognomen Latinis *Gallum* notat) natione Germanum, Romæ auxiſſe. Sed Gutenbergium, ut & Reiſium & Hanium ſeu Gallum, Aventinus facit J. Fauſti Moguntini diſcipulos. Hadrianus Junius autem hunc Fauſtum dicit Laur. Joh. Cöſteri miniſtrum fuiſſe, &, cum jam artem percalluiſſe ſibi viſus eſſet, inſtrumentorum herilium artificio comparatorum ſuppellectilem convaſaſſe, & Harlemo profugum, Moguntiæ furtorum ſuorum aperta officina, fructum uberem meſſuiſſe. Cum autem ſic Belga Belgis laudem inventæ artis vendicat, idemqve agunt Scriverius & Boxhornius; Bernh. Mallincrotius autem, decanus Monaſterienſis, Germanis & Johanni Fauſto non patitur laudem præripi, ex ſcriptis de hac re adverſis, inter Boxhornium & Mallincrotium editis, teſtimoniisqve ex annalibus Colonienſibus & Mariangelo Accurſio adductis patet, *Cöſterum Harlemenſem qvidem primum eſſe, qvi libellos nonnullos, interq; eos Donatum impreſſerit, ſed ſaltem ex tabula lignea literis continuis inciſa: Fauſtum Moguntinum autem ex his artis rudimentis typos deinde primum ligneos & ferreos, deinde plum-*

Ffff 3 beos

beos feciſſe ſingularios, qvi forma qvadrata poſſint ſtipari, & iterum diſſolvi, & ita inſtrumentum plurium librorum imprimendorum eſſe: His initiis factis artem ſubito in Italiam & Galliam propagatam: errare interim Gallos, qvi Nicolaum Hahnen, natione Gallum putant fuiſſe, qvum cognomen Galli tantum habeat. Nam qvi primus libros in Gallia poſt Fauſtum & Gutenbergium impreſſit, fuiſſe Nicolaum Jenſonium Gallum: errare reliqvos, qvi diſcipulis Fauſti ipſam artis inventionem adſcripſerunt. *Chinenſes* qvidem ante hæc ipſa tempora artem librorum excudendorum tenuiſſe certum eſt. Sed is modus longe fuit alius, cum non typis literarum, qvi conjungi & diſſolvi poſſunt, uterentur, ſed literas ideæ cuidam ſive ligneæ, ſive alii inſculperent, à qva illas deinde ſubjecta charta exciperet, non aliter ac noſtri figuli, aurifabri, ſculptores etiam metallici, qvamlibet picturam & figuram, æri prius vel ligno inſculptam, qvoties lubet, exprimunt. Ut autem hac ipſa arte typographica inſtanti eccleſiarum reformationi ſubvenire voluit Deus, ita & *chartæ noſtræ, ex lineis contritiis factæ*, uſum noſtris majoribus paulo ante monſtravit. Cum namqve vel in foliis, vel qvarundam arborum libris, id eſt, corticibus, vel in cera tabellis ligneis ſuperinducta, vel & ſciſſuris ſeu phyluris & plagulis *papyri* (qvæ arbuſcula eſt Ægyptiaca, qvam in prætenues, ſed qvam latiſſimas ſciſſuras acu dividere poſſunt) vel deniqve membranis, *Pergami* primo inventis, antea ſcripſiſſent, modus inventus eſt, qvo nec typis chartæ, nec chartis typi deeſſent. Luci enim exorituræ ſubſidia longe ante qværenda erant. Qvam ipſam etiam ob cauſam, capta à Turcis Conſtantinopoli, anno cIↄCCCCLIII, *Emanuel Chryſoloras Byzantinus*, qvi Græcæ grammaticæ erotemata ſcripſit, & tandem gymnaſium Papiæ autoritate Johannis Galeacii, ducit Mediolanenſis, aperuit, *Theodorus Gaza*, Theſſalonicenſis, Græce & Latine doctiſſimus: *Argyropolus, Georgius Trapezuntinus & alii*, Græcia relicta, in Italiam venerunt: & apud Herculem, ducem Ferrariæ, Nicolaum V. pontificem, Laurentium Medices Florentinum, alioſqve Muſis ſuis aſylum invenerunt. Sic artes & lingvæ in Italia primum qvaſi renaſcentes, inde in Germaniam evolarunt: pleriqve autores Græci eleganter metaphraſi latina expreſſi ſunt: póëſis florere cœpit: & imprimis *Rudolphus Agricola* tantos ſubito in Græca lingva, poëſi, & philoſophia fecit progreſſus, ut nulli non admirationem moveret. Hic, &, qvi ab eo proximus fuit, *Johannes Capnio*, & deinde *Eraſmus Roterdamus* ſcholas nova luce colluſtrarunt, & imprimis *ſchola Monaſterii* in Weſtphalia, anno cIↄCCCCXC. ab epiſcopo, ex conſilio *Rudolphi Langii*, ſub præceptoribus

bus Murmelio, Cæſario, Buſchio, & aliis inſtituta, politiora ſtudia paſſim in Germania propagavit, ut animi hominum hac qvoqve ratione ad evangelium citius diſſeminandum præpararentur. Qvem in finem etiam ſingulari Dei voluntate *Maximilianus I.* anno cIɔCCCCXCV. in *comitiis Wormatienſibus* omnes electores in ſua ditione aut novas academias condere, aut conditas locupletius dotare voluit. Ita anno cIɔIɔXII. *ſchola Wittebergenſis* non ſine lætiſſimis auſpiciis ſurrexit; poſt qvadriennium vero *Francofurtana.* Huc pertinet *operis illius Biblici Complutenſis* amplitudo, qvod biennio ante reformationem Lutheri *Franciſcus Ximenius*, archiepiſcopus Toletanus, impenſis ſtupendis eccleſiæ renaſcituræ communicavit.

XXVII. Ad hæreſes horum ſeculorum audiendas animus ſe præparat.

Illas nunc diſtingvere libet in *veteres adhuc durantes, novas expullulantes, & eas, qvæ qvidem hæreſes à pontificiis dictæ ſunt, ſed revera ejusmodi fuerunt dogmata, qvæ ex ſacris literis hauſta, traditiones papiſticas impugnarunt.*

XXIIX. Gratus eſt accuratus ordo. Dic igitur primo loco de hæreſibus, qvæ ex ſuperioribus eccleſiæ ætatibus in hanc transmiſſæ ſunt.

Hic qvidem primo ipſos *pontificios iconolatras* nominare fas eſſet: ſed illos jam ſatis depinximus. Occurrit igitur primum *ſeculo IX.* in *Michaële Balbo*, imperatore orientis, qvem Zonaras vocat πανσπερμίαν αἱρέσεως, Saducæiſmus. Negavit enim reſurrectionem mortuorum, dæmonas, prophetarum autoritatem: multis in rebus judaizabat. Circa idem tempus *Felix* qvidam Arianam hæreſin in Hiſpania paſſim diſſeminavit. Seculo X. recruduit error *Anthropomorphitarum*, qvi Deum membra humana habere docuerunt, & *Parmſſum*, nobilem in Lombardia civitatem, ſuo errore infecerunt: qvam archiepiſcopus Mediolanenſis autoritate Papæ funditus exſcidit, & ſolo æqvavit, nec innocuo puerorum ſangvini pepercit. *Nunc enim demum cœperunt pontifices contra hæreticos, aut qvos hæreticos falſo putabant, lanceis, gladiis, tormentis, & igne ſævire, nec* argumentis eorum ex ſacra ſcriptura everſis convincere, ſed omnia cruciatuum exempla in iis edere. *Seculo XI.* apud Aurelias, urbem in Gallia, *hæreſis Manichæa*, vel potius *Catharorum & Atheorum*, per *mulie-*

lierem Italam reſuſcitata eſt: qvam etiam *duo ex palatii proceribus, & nonnulli alii* amplectebantur, dicentes, qvicqvid de uno & trino DEO dicatur, nihil eſſe, mundum ſemper extitiſſe: Chriſtianorum opera bona ſuperfluum laborem eſſe. Hi ipſi Cathari *ſeculo XII.* ſub alio nomine *Patarenorum* & *Gazarorum* invaluerunt, ex *Tanchelini ſeu Tandemi hæreſi,* (cujus ſeqventi qvæſtione mentionẽ faciemus) orti, docentes, mundum esſe à dæmonibus factum, ſacramenta nil valere, laſciviam non eſſe peccatum. Nec deſierunt *Neſtoriani* toto hoc tempore ſuum venenum in oriente ſpargere, nec ſuum *Armenii ſeu Georgiani. Eutychiani* etiam & *Monothelitæ* inventi ſunt, qvos vocarunt novo nomine à Marone qvodam *Maronitas*, qvi qvidem adhuc per orientem ſic dicuntur, ſed errorem Monothelitarum depoſuiſſe creduntur. Refer huc *Goldeſcalcum, monachum Orbacenſem in Sveſſionibus, presbyterum Remenſem*, qvi, libris Auguſtini, Proſperi & aliorum non recte intellectis, neceſſitatem prædeſtinationibus Dei denuo intulit, & *Prædeſtinatianiſmum* incruſtavit, ratus, DEUM non velle omnes ſalvos, nec Chriſtum pro omnibus eſſe mortuum: pro qvibus autem mortuus eſt, eos perire non poſſe; omnes baptiſatos non regenerari, ſed ſolos electos. Dicitur etiam cum *Arianis* Deum filium patre minorem æſtimaſſe. Ex Gallia *ſeculo IX.* venit Moguntiam, ad errores ſuos de prædeſtinatione coram *Rabano Mauro*, archiepiſcopo Moguntiæ, excuſandos. Sed ille cum *Haymone Halberſtadenſi & aliis epiſcopis, in ſynodo Cariſiaca congregatis*, hæreſin ejus improbabant, cumq; cum ſynodicis literis in Galliam ad *epiſcopum Remenſem, Hincmarum*, remittebant: qvi illum in concilio Remenſi damnatum, cum irreverenter ſe epiſcopis opponeret, virgis cecidit, inqve monaſterium revocavit, & *qvatuor capitula* edidit, ob qvæ Godeſcalcum damnaſſet. *Remigius qvidem, archiepiſcopus Lugdunenſis*, cauſam Godeſcalci & Prædeſtinatianorum ex parte ſuſcepit contra Hincmarum, id conatus cum *eccleſia Lugdunenſi*, ut Godeſcalcana & orthodoxa ſententia *ſyncretiſmo* conciliaretur. Sed *ſynodus Valentina* ſic paulo poſt Godeſcalci errores detexit, ut etiam ab amicis rejiceretur: inſimul tamen Hincmarum ob nonnulla aſſerta improbavit. *Ille* contra ingenti volumine conqveſtus eſt, ſua verba ab epiſcopis Valentinis in alienum ſenſum eſſe detorta. Et qvidem *Valentini* erant jure in hoc accuſandi, qvod *Chriſtum negarunt pro omnibus eſſe mortuum:* idqve leviculo argumento, *qvaſi impii, ante Chriſtum mortui, per mortem ejus non potuerint è gehenna eximi.* Debuiſſent diſtingvere inter meritum mortis Chriſti, & inter ejus fructum, qvem ob

ſuam

ſuam incredulitatem non omnes percipiunt. Extitit tamen aliqvis ex Goldeſcalci aſſeclis, qvi de libero arbitrio, prædeſtinatione & redemtione ſangvinis Chriſti *librum contra univerſalitatem gratiæ & meriti Chriſti edidit*, qvem ſuperioribus annis *Janſenitæ* denuo evulgarunt.

XXIX. Sic ſemper fuerunt, adverſus qvos pugnarent doctores. Sed qvænam hæreſes novæ his ſeculis exortæ ſunt?

I. *Theocliſtus qvidam* anno IↃCCCXXIII. Mariam virginem dicebat non ex viro & femina natam, ſed ante ſecula extitiſſe: dæmones item post extremum judicium ſalvandos.

II. In oriente eodem tempore invaluerunt *Pauliciani & Athingani*, qvorum religio ex gentiliſmo, Chriſtianiſmo & Judaiſmo confuſa videbatur, qvum oraculis uterentur & auguriis; immolationes facerent; impios excommunicandos eſſe negarent. Baronius nominat eos etiam *Sergiotas*, & *novam Manichæorum ſectam* fuiſſe arbitratur.

III. Transſubſtantiatores, *Lanfrancus, Hombertus, Algerus, Albericus, & alia pontificis contra Berengarium mancipia*, circa annum cIↃXLIX. in cœna, ſpeciebus panis & vini ſolum reſiduis, elementa ipſa, recitatis teſtamenti verbis, penitus evaneſcere ac transſubſtantiari docuerunt.

IV. Qvibus ſe oppoſuerunt *Exſubſtantiatores*, qvorum dux *Berengarius*, Andegavenſis diaconus, ut confutaret errorem de tranſmutato pane communem, in alterum extremum imprudenter delapſus eſt, nihil in cœna præter nudum panem & nudum vinum eſſe, corpus autem & ſangvinem Chriſti, qvorum ſint ſymbola & figuræ, nullibi niſi in cœlo exiſtere, dictitans. Celebrabantur igitur adverſus eum concilia, *Vercellenſe & Lateranenſe* à Leone IX. *Turonenſe* à Victore II. *aliud Lateranenſe* à Nicolao II: in qvorum ultimo ſuos libros ipſe combuſſit, & palinodiam juratus cantavit Berengarius. Sed paulo poſt priorem ſententiam iterum tutatus, ab Hiltebrando anno cIↃLXXIX. in *concilio Romano* denuo condemnabatur, & tandem moriens dixiſſe dicitur: *Hodie apparebit mihi Dominus propter pœnitentiam, ut ſpero, ad gloriam; vel propter alios, ut timeo, ad pœnam. Wiclefum* huc etiam aliqvi referunt: qvem tamen alii præſentiam corporis Chriſti in cœna affirmaſſe, & transſubſtantiationem tantum improbaſſe dicunt.

V. Circa annum cIↃCXIIX. legitur *hæreſis Bogomilorum à Baſilio apoſtata* ex cineribus Manichæis in oriente excitata. Negabant Trinitatem,

libros Moſis, reſurrectionem. Errabant præterea errorem Anthropomorphitarum, mundumqve à malis angelis eſſe aſſeruerunt: in hoc non culpandi, qvod cultũ imaginum & ſacrificium incruentũ improbarent.

VI. Sexennio poſt *Tandemus ſeu Tanchelinus* Anteverpianam eccleſiam, armatis ter mille ſectatoribus, qvi *Adamitæ* vocabantur, ſtipatus, turbavit, ordines eccleſiaſticos non introduci debuiſſe, nec euchariſtiam ſumendam eſſe docens, veſtib9 ſuperbis incedẽs, vitam epicuream vivens, ſtupris ſe opus ſpirituale committere dictitans. In Bohemia etiam tempore Ziskæ *tales Adamitæ* ex Belgio adfuere, nudi incidentes, & promiſcua conjugia ſibi permittentes, in qvos Ziska graviter animadvertit.

VII. *Petrus Abailardus*, Gallus, & *Gilbertus*, Pictavienſis epiſcopus, circa annum cIↃCXL. res theologicas terminis philoſophicis efferebant, &, cũ de Trinitate loqvebantur, *Arium* ſapiebant; cum de gratia, *Pelagium*; cum de perſona Chriſti, *Neſtorium*, ut ait *S. Bernhardus*, qvi eos publice confutavit. Condemnati ſunt cum à papa, tum à conciliis variis. Sed qvia inter alias condemnationis cauſas & hæc affertur, qvod neminem præter Chriſtum mereri dixerint, inter ipſos ſuos errores aliqvam veritatis partem contra Romanenſes tenuiſſe eos certum eſt.

IIX. *Eon Britannus*, impudens magus, ſe ex agnominatione *EUM*, dicebat, qvi venturus eſſet judicare vivos & mortuos, & in furca bifida ſuam providentiam ſtultus demonſtrabat, mirisqve præſtigiis hominum oculos faſcinabat, ab Eugenio III. in concilio Remenſi an. cIↃCXLIIX. damnatus, inqve carcere mortuus.

IX. Extitit & anno cIↃCCXXII. alius *pſeudo-Chriſtus*, qvi ſtigmata vulnerum in corpore ſuo oſtentavit, & in Oxonienſi ſynodo damnatus & crucifixus eſt.

X. *Albingenſes ſeu Albienſes & Albigeſii*, ab Albia Auguſta Helvetiorum dicti, in qva *Arnoldus*, P. Waldi ſocius, docuit. Hos etiam vocarunt *Bagnolenſes*, *Concordenſes vel Cozorenſes*, anabaptiſtis Monaſterienſibus non multum abſimiles. Cum Waldenſibus multa uno ore docuerunt, & ob id à multis pro iisdem habentur. Sunt tamen iis, qva fide neſcio, horrendi errores imputati, ac ſi duo eſſe principia, DEUM bonum & malum, crederent, baptiſmam abrogarent, Chriſtum nec DEUM nec hominem aſſererent, reſurrectionem carnis negarent, promiſcuos concubitus celebrarent, & multa alia dictu horrenda committerent. Hos in Galliis collecto exercitu invaſerunt, & multis eorum (numerant ultra centum millia) indiſcretim cæſis, juſſu Innocentii III. ineunte ſeculo

XIII.

XIII. exſtirpare conati ſunt. Perſtiterunt tamen etiam ſeqventibus annis: & tempore Honorii III. in finibus Bulgariæ, Croatiæ & Dalmatiæ, papam ſibi elegerunt, teſte Pariſienſi, & ſe adverſus exercitus à pontifice excitatos defenderunt.

XI. Refero ab Albingenſes, *Begardos & Beginas ſeu Beguttas, Fratricellos, Beſochos*, die Putzkeller/ die Noll-oder Löllbrüder / *Condormientes*, & *Fratres de paupere vita*, qvi hominem in hoc mundo ad ſummum perfectionis gradum pervenire poſſe ſomniantes, in promiſcuos interim concubitus (ſi vera ſunt, qvæ narrant hiſtorici) ruebant, & ob id etiam *Nicolaitæ* dicebantur, circa annum cIↃCCXX.

XII. *Almaricani*, ab *Almarico*, doctore Pariſienſi an. cIↃCC. dicti: qvanqvam recte papiſticos ritus in Sanctis & imaginibus adorandis improbarunt: inſano tamen errore docuerunt, Deum eſſe eſſentiam omnium creaturarum; Patris poteſtatem ad Chriſti adventum duraſſe; Chriſti vero doctrinam Spiritus Sancti acceſſu exoletam deſiiſſe; corpus Chriſti non dari in cœna; reſurrectionem, paradiſum, infernum nihil eſſe. Multi eorum Pariſiis & in Alſatia qvoq; combuſti ſunt: ipſeq; Almaricus poſtea exhumatus, & oſſa cineresq; ejus per ſterqvilinia ſparſa ſunt.

XIII. *Raymundus Lullus* (cujus ars magna & parva, & alii libri adhuc in manibus ſunt) ob varios errores, qvi ei imputantur, etiam inter hæreticos numerari conſvevit. Docuiſſe enim in Lombardia ſub annum cIↃCCLX. dicitur, &, ſi ita docuit, merito hæreſeos notam incurrit, Deum habere multas eſſentias, patrem fuiſſe ante filium, Spiritum S. eſſe à patre & filio conceptum. Vita ejus ſupra deſcripta eſt.

XIV. Refero etiam huc *autorem Æterni Evangelii*, qvem aliqvi nominant *Johannem Parmenſem*. Cum autem anno cIↃCCLV. Pariſiis ſchiſma inter ſcholas & monachos Dominicanos recrudeſceret, Dominicani, *ex libris Joachimi Abbatis*, Æternum illud Evangelium peculiari libro conſarcinaverunt, qvo Joachimi doctrinam dicebant excellere doctrinam Chriſti, & Novum Teſtamentum eſſe evacuandum, ſicut Vetus evacuatum eſt, cum adventurum ſit evangelium Spiritus S. ſeu tertius mundi ſtatus. Etſi autem, flagitantibus doctoribus Pariſienſibus, papa debuiſſet blaſphemum illum librum publice damnare, ſicuti olim anno cIↃCCXV. Innocentius III. librum Joachimi Abbatis contra P. Lombardum ſcriptum damnaverat; ne qvid tamen hac ratione ordinibus monachorum decederet, ipſiqve vileſcerent, lis clam ſopita eſt.

XV. In Anglia *ſeculo XIV.* tempore Eduardi III. *plebs, ſacrificuli alicujus*

cujus concionibus excitata, efflagitabat omnium perſonarum æqvalitatem, qvum homo homini non præſtaret. Id cum negaretur, ſcenico ſibi rege creato, *Litſtore*, tinctore, Londini facto in arcem impetu, archiepiſcopum & theſaurarium regium ſecuri ſubjecerunt. Brevi tamen poſt furor eſt repreſſus.

XVI. Nec excludere poſſum ex numero hæreticorum *Ptolomeum Lucenſem*, qvi anno cIↃIↃIV, publice è cathedra docuit, non in utero Mariæ fuiſſe Chriſtum, ſed juxta cor ejus ex tribus ſangvinis guttulis conceptum. Qvem errorem Baptiſta Mantuanus confutavit.

XVII. Nec tacere poſſum *ipſum pontificem Johannem XXII.* qvi docuit, animas corpore exutas non videre Deum ante noviſſimum diem.

XIIX. Qvi inter *monachos* hæreſin foverunt (ut omnes fere foverunt) eos vide in Ordinibus Religioſorum qvæſtione XXXII.

XXX. Qvænam dicis eſſe dogmata, qvæ, ut hæreſes pravas, improbarunt pontificii, cum tamen ex ſacris literis contra traditiones pontificias hauſta fuerint?

Pontificii eos, qvi contra primatum papæ aut humana ejus inventa vel hiſcere auſi fuerunt, confeſtim tanqvam hæreticos inclamarunt. In qvorum numero inveniuntur

1. *Claudius*, Taurinenſis epiſcopus, ab Eugenio II. damnatus, qvi an. IↃCCCXXV. adorandas eſſe imagines & reliqvias Sanctorum negabat, & peregrinationes ad limina apoſtolorum improbabat.

2. *Græca eccleſia*, etſi eas in articulo de Spiritus S. ex filio proceſſione erraſſe, & adhuc errare novimus, minus tamen recte ob id excommunicatæ ſunt, qvod purgatorium & primatum pontifici non conceſſerunt, & ſuperſtitionem Romanæ eccleſiæ reprehenderunt. Eos interim Græcos, qvi cultum imaginibus & primatum papæ detraxerunt, invenio in ſeculo XII. *Syrianos vel Surianos hæreticos* à pontificiis appellatos.

3. *Bertramus*, monachus Benedictinus in Galliis, & *Johannes Scotus* in Anglia, itidem monachus Benedicti, novo pontificum decreto, de pane in corpus Chriſti mutato & transſubſtantiato, ad trutinam S. Scripturæ revocato, cum pane & vino inviſibiliter corpus & ſangvinẽ Chriſti diſtribui, eaq; non ratione & ſenſibus percipi, ſed fide accipi pro ſua fide dixerunt circa annum IↃCCCXLI. *Sunt*, qvi ab iis Berengarium putant errorem de abſentia corporis Chriſti in cœna eſſe mutuatum. Orthodoxi fuiſ-

ſe

ſe videntur in certamine adverſus transſubſtantiationem, ut & in qvæſtione de prædeſtinatione, in qva oppugnarunt Prædeſtinatianos, inqve illis Godeſcalcum monachum: ſed errorem ſimul Sacramentariorum de nudis ſignis in ſacramentis diſſeminaviſſe. Paſchaſius contra eos variis libris decertavit.

4. *Henrico IV. hæreſis*, dicta *Henriciana*, imputabatur, ac ſi doceret, anathema eſſe contemnendum, & eccleſiæ ligamenta aſpernenda, cum potius damnaret tyrannidem pontificis, & abuſum clavium improbaret, ſeqve eccleſiæ patronum, nutritium, & defenſorem diceret: in qvo habuit *ὁμόψυχον Metenſem aliqvem epiſcopum*, qvi itidem, qvod contra Hiltebrandum dixerat, reges excommunicari, i. e. regionibus ſuis exterminari à Papa non poſſe, anno cIↃLXXXIII. excommunicatus eſt.

5. *Conjugatis etiam ſacerdotibus* hæreſin impingebant, eosqve nominabant *Nicolaitas*, & à Cadolao ſeu Honorio II. pontifice, qvi conjugiis ſacerdotum faverat, *Cadolaitas*. Qvanti autem conſtiterit pontificibus, legitimum conjugii uſum ſacerdotibus adimere: id partim ex tumultibus in Anglia, Germania, & alibi locorum ab eccleſiaſticis excitatis, partim ex variis conciliis innoteſcit, in qvibus pro conjugio ſacerdotum tam validæ ſunt allatæ rationes, ut, ſi vim non adhibuiſſet, nulla ratione id, qvod ipſi Deo placuit, abolere potuiſſet Antichriſtus.

6. Poſſum his addere *Petrum de Bruis*, & *Henricum ejus aſſeclam*, & omnes, qvos *Petrobruſianos, Henricianos, & Apoſtolicos* circa annum cIↃCXXVI. nominaverunt. Qvibus etſi pontificii horrendos errores imputarunt, qvi nec in mentem illis venire potuerunt: etſi etiam revera aliqvid aſſeruerunt, qvod minus probari poteſt: nos tamen judicamus, eos non aliam ob cauſam, qvam ob datum veritati teſtimonium, igni & gladiis ſubjectos fuiſſe. Inter alias enim hypotheſes, ob qvas damnati ſunt, docuerunt, *infantes ſua, non aliena fide ſervari, ſacrificium Miſſæ non eſſe à Chriſto inſtitutum, nec panem & corpus transſubſtantiari, ſacrificia & orationes pro defunctis nihil prodeſſe, ſacerdotes debere eſſe conjugatos, imagines & ſanctos non eſſe adorandos, licitum eſſe qvovis die carnibus veſci, Patrum ſcripta non eſſe paris cum Scriptura autoritatis, purgatorium eſſe figmentum ſarciſiculorum.*

7. *Arnoldiſtas* etiam hanc in claſſem conſulto refero, qvos ita nominarunt ab *Arnoldo Brixiano*, jam ſupra inter Albingenſes recenſito, qvi acerrime in avaritiam & faſtum ſacerdotum invectus, poteſtatem papæ ſecularem negavit, ſuaqve doctrina fecit, ut Romani libertatem eligendi magi-

magiſtratus repeterent, qvam pontifices ſibi rapuerant. Actus autem eſt in crucem vir animoſus anno cIↃCXLV. Seqvente ſeculo anno cIↃCCLIIX. alius *Arnoldus de Nova Villa* dictus, natione Hiſpanus, prodiit, vir in omni artium genere peritiſſimus, qvi & ipſe contra pontifices animoſe multa dixit & ſcripſit, ſectatoresqve ſuos, *novos Arnoldiſtas*, poſt ſe reliqvit.

8. Imprimis huc refer *Waldenſes*, qvos ſupra *qvæſtione X.* deſcriptos variis appellarunt nominibus, *Publicanos, Catharinos, Turrelupinos, Chagnardos, Pauperes de Lugduno, Leoniſtas, Inſabbatos*, & in contumeliam à reliqvis hæreticis, *Fratricellos, Albingenſes, Apoſtolicos novos*: item *Lollbardos* ſic ab indoctis monachis dictos, qvaſi lollium i. e. lolium ſeminantes: & *Caputiatos* ſeu *Pileatos*, qvod in ſacris cœnæ caput non aperirent.

9. Refer ad eos *Circumcelliones*, qvos dicit *Cranzius lib. 8. Metrop. cap. 18.* pulſatis campanis & convocatis baronibus terræ, in Hallis Svevíæ, in publica ſtatione, anno cIↃCCXLIX. prædicaſſe, qvod papa ſit hæreticus, omnesqve epiſcopi & prælati & ſacerdotes Simoniaci, hæretici, hominumqve ſeductores, qvi Fridericum Imperatorem nihil meritum & totam eccleſiam affligerent.

10. Immerito etiam *Wilhelmum de S. Amore & Johannem de Poliaco* inter hæreticos recenſent pontificii, qvia erudite contra mendicantes monachos ſcripſerant.

11. Immerito & ii à ſynodo & academia Moguntina in numerum hæreticorum anno cIↃIↃI. referuntur, qvos *Maculiſtas* vocarunt, qviqve Mariam dixerunt in peccato originali eſſe conceptam.

XXXI. Etſi etiam ſoleo de rebus Judæorum & gentium hoc loco qværere, qvum tamen eas ſatis intellexiſſe ex ſuperioribus mihi videar, age ſeriem illam Ordinum religioſorum mihi expone, qvam pollicitus es.

Ingratum qvidem laborem mihi imponis, ſed tamen non ſine fructu legentium ſuſcipiendum. Etſi enim non probamus inſtituta monaſtica, qvoad illos errores, qvos innumeros in illis deprehendit & confutat *Hoſpinianus lib. 3. de orig. monachorum, cap. 26.* noſſe tamen ea conſultum eſt, ut intelligamus, nihil profuiſſe *Batthæo* vermiculos, ob freqvens jejunium & dentibus ſcaturientes, Sozom. *lib. 6. cap. 34.* nihil *Syro*, per annos

annos LXX. panem, *eodem Sozomeno teſte*, non attigiſſe: *Acephemæ*, ad annos LX. à nemine viſum, cum nemine collocutum eſſe, Theodoret. *lib. 4.cap. 28.* nihil *Mariæ Ægyptiacæ*, per annos XLVII. in deſerto nudam oberraſſe, Paul. Diac. *de vit. Patr.* nihil *Alberico*, inſana hypocriſi (horreſco referens) pedes leproſorum laviſſe, & aqvam ſanie & ſangvine mixtam hauſiſſe, Cent. Magd. *12.cap. 10.* nihil deniqve *Stylitis*, in columnis tot annos inconverſo corpore conſumſiſſe. Ubi enim gentium Deus ſui ipſius corporis fieri carnificem juſſit? Qva fronte meritum in ſuperſtitioſis & hypocriticis operibus qværunt? Satius ædepol fuiſſet, Deo inter homines inſervire, qvam Deum & homines fugiendo, hominem exuere. Sed nimium manſvefacti jam ſunt monachi, & rigor ille in effrenem abiit laſciviam: adeo ut in omnibus ordinibus ſint, qvi religioſo veſtitu animum voluptate plane efferatum circumgerant, nec ſine fœcunditate. Non enim inſulſe canit Adilos:

Non male ſunt monachis grata indita nomina patrum;
Qvum numerent natos hic & ubiq; ſuos.

Henricus IIX. certe, rex Angliæ, cum anno cIↃIↃXXXVII. cœnobia, *teſte Baleo in præfatione de R. pontificum actis*, viſitari curaſſet, tantum numerum invenit ſcortatorum & cinædorum, ut in unoqvoqve nova Gomorrha videretur. Juxta *breviarium enim compertorum in monaſteriis, conſcriptum à viſitatoribus*, in monaſterio Bellenſi præter ſcortatores & adulteros ſunt inventi XV. Sodomitæ, in Cantuarienſi Benedictino IX. Ibidem in Auguſtiniano præter Sodomitas, XII. ſcortatores. Plura non addo.

XXXII. Ad numerum age religioſorum Ordinum ſupputandum paratus ſum.

Sed innumeros nunqvam numerabis. Interim præcipuos recenſebimus.

Acephali. Vid. *Flagellantes.*

Acœmetæ ſeu *Inſomnes* die noctéq; juges hymnos concinuerunt, ſibi invicem tripertito tempore ſuccedentes, circa annum CCCCLX. in eccleſia Conſtantinopolitana exorti.

Albati, anno cIↃCCCI, linteis albis circumvoluti, dicti alias *Bogardi*, magno numero *à presbytero qvodam Italico*, in Italiam ex Alpibus contendente, cellecti, deplorabant rerum humanarum ſtatum, temporum calamitatem, & mortalium pravitatem, nec ſine fructu, *ut teſtatur Antoninus.* Sed Bonifacius IX. fraudem ſubeſſe veritus, interfecto presbytero, fecit, ut cœtus ille hominum confeſtim ſolveretur. *Alcan-*

Alcanthara ordo. Vid. *Eqveſtres Ordines.*

Amalphitani ſunt *Hoſpitalarii* : qvos ſuo loco vide.

Ambroſiani ad nemus, ſub regula Auguſtini, Mediolani confirmati anno cIↄCCCCXXX. Sunt *Ambroſiani alii*, qvi ſuper tunicis albis rubeas chlamydes ſuperinduunt.

Amadeani ſub regula Franciſci.

Annuntiationis Mariæ. Vid. *Eqveſtres Ordines.*

Antonii de Vienna fratres, ſub regula Auguſtini, anno cIↄXCV. à duobus nobilibus Viennenſibus inſtituti. *Antoniani* utuntur nigro habitu cum Thau cœrulei coloris ante pectus: mendici importuni, qvi illis, à qvibus ſtatim eleemoſynæ non ſuppeditantur, Antonii ignem minantur, & ſingulis annis non ſolum porcellum (das Antonius Ferkel) exigunt, ſed & porcellos plures nolis tinnientibus reſonantes, per plateas circumducunt, & à *Franciſco Modio* dicuntur pro teſſera porcellum habere. Qvondam Antoniani fuere eremitæ ad regulam Antonii, de qvo ſupra.

Apoſtolicorum ordo, à *Congello* in Britannia ad regulam Chriſti anno IↄXXX. in Bannochorenſi collegio, in qvo plerumqve fratres invenire ultra bis mille licuit, inſtitutus, accepit tandem regulam Benedicti in Gallia. Vide etiam *Jeſuatos.*

De Armenia Fratres in Angliam an. cIↄCCLIIX. venerunt.

Auguſtiniani non ſunt unius generis. *Alii* ſe nominant *Canonicos regulares; Eremitas ſeu Fratres Auguſtinianos reliqvi.* inter qvos tanta aliqvando fuit contentio, ut coram pontifice anno cIↄCCCIX. de ortu priore, & de habitu Auguſtini, nigerne fuerit an albus, litigarint. Sed ad pictores & ſtatuarios lis remiſſa eſt. Neutri autem revera ab Auguſtino vel ordinem vel regulam acceperunt, qvum is monachus non fuerit. Et *Auguſtinienſes Eremitæ* recte referuntur ad annum cIↄCL. Qvo tempore eorum ordo à *Gvilhelmo*, Aqvitaniæ duce, Bernhardi diſcipulo, coiit: *inter qvatuor mendicantium ordines non poſtremus*, alios XXIIX. ordines ſub ſe complectens : qvos numerat *Hoſpinianus lib. 6. de Orig. Mon. cap. 2. Canonicos* vide ſuo loco. Moniales ſeu ſanctimoniales virgines, alias Nonnæ, qvæ canonibus Auguſtini obſtringuntur, dicuntur *Canoniſſæ regulares.*

Aviſſii de Avis. Vid. *Eqveſtres Ordines.*

Aurei velleris. Vid. *ibidem.*

Bandæ eqvites. Vid. *ibidem.*

Bar-

Barfüſſer. Vide *Franciſcanos.*

Baſiliani, à Baſilio dicti, regulam habent XCIV. capitibus conſtantem: qvam an ipſe confecerit Baſilius, certis rationibus Hoſpinianus in dubium vocat *lib.3.de Orig.Mon.cap.3.* Alioqvin ſchola Baſilii cœpit anno CCCLXXX. adornari.

Batuini monachi, qvorum mentio fit in bruto fulmine.

Begardorum & Beginarum ſeu Beguttarum Ordo jam explicatus eſt qvæſtione XXIX. inter hæreticos. Etſi autem à multis pontificibus damnatus eſt: ob curam tamen pauperum tandem Eugenius IV. cum anno cIↃCCXC. confirmavit. Vid. *Franciſcani.* *Nota, qvod Beginæ dictæ* ſunt à Bege autore.

Benedictini originem debent *Benedicto:* qvi anno IↃXXX. tumultuum & bellorum pertœſus, in ſolitudinem abiit, & XII. monaſteria in Italia condidit: ex qvibus deinde Benedictini in omnem terram, tanqvam locuſtæ innumeræ, prodierunt. Ipſe qvidem monaſteria, tanqvam ſcholas aliqvas, ad erudiendam juventutem & ad tractandas res fidei aperuit: ſed ejus ſucceſſores omnia verterunt in ſuperſtitionem. *Tritbemius & alii* circa annum cIↃIↃ. teſtantur, XXIV. *pontifices*, CC. *cardinales*, cIↃIↃC. *archiepiſcopos, qvater mille epiſcopos, & ultra qvindecim millia canoniſatorum ex eo prodiiſſe.* Exceptis præpoſituris, prioratibus, & cœnobiis monialium XV. millia monaſteria ordinis Benedicti ſub ſuis abbatibus numerarunt. Nota, qvod Ordo Benedicti per annos CCC. ad annum usqve IↃCCCC. ſolus per omnes occidentis provincias viguerit, & ab eo tempore in plures familias diviſus fuerit, ceu ſunt *Cluniacenſes, Valleſumbrenſes, Montolivetenſes, Grandimontenſes, Camalduenſes, Ciſtertienſes, Silveſtrenſes ſeu Humiliati, Cœleſtini, Bursfeldenſes ſeu Reformati, Caſſinenſes*, & id genus alii. *Benedictinarum ſcholaſticanarum* ordinem adde his Benedictinis monachis.

Bernbardini iidem ſunt, qvi *Ciſtertienſes*, qvos ſuo loco vide.

Betblebemitæ, Prædicatorum more veſtiti, anno cIↃCCLVII. in Anglia primum viſi ſunt.

Bogardi Vid. *Albati.*

Bizocchi Vid. *Franciſcani.*

Bonorum hominum ordo in Anglia anno cIↃCCLIIX. cœpit, veſtimenti cœrulei, Auguſtinianæ regulæ.

Bonæ voluntatis, ſunt fratres *de communi vita.*

Brigittæ ſeu Salvatoris Ordo, à Brigitta Svecica anno cIↄCCCLX. inſtitutus, conſtans ex viris & feminis.

Burſfeldenſes ſeu *Reformati*, ordinis Benedictini.

Calatravæ ordo ſacer militum in Hiſpania, circa annum cIↄCXCIIX. floruit. Vid. *Eqveſtres ordines.*

Caligulæ eqvites Vid. *Eqveſtres ordines.*

Camalduenſes, à loco dicti, ubi ruſticus qvidam dixerat, ſe per qvietem vidiſſe ſcalas in cœlum porrectas, in qvibus mortales ad Deum aſcenderunt, anno cIↄ. à *Romualdo*, nobili Ravennate, ſub canone Benedicti, in ordinem congregati.

Canonici non ſunt ſub abbate, ut monachi, ſed ſub epiſcopo. *Collegia enim Canonicorum* non fuerunt monachorum, ſed clericorum & presbyterorum, qvondam uxoratorum, deinde ad cœlibatum damnatorum, miniſteriis eccleſiæ initiatorum, ad certam regulam viventium, & imprimis in templis canentium. Unde adhuc Chor-Herren dicuntur. Scholas ab initio fuiſſe hæc collegia, fuſe probat *Hoſpinianus lib. 4. de Orig. mon. cap. 22.* Originem Canonicorum qvod attinet, *Thomas Aqvinas* eam refert ad apoſtolos; *alii* ad Urbanum I. qvi vixit anno CCXXX; *nonnulli* ad Auguſtinum, cui regulam etiam ſuam adſcribunt. Hanc cum luxu perditi pedetentim inciperent negligere, circa annum IↄCCCCLXXVII. *Seculares* nomine & re dicti ſunt: reliqvis, qvi propius ad regulam accederent, nomen *Regularium Canonicorum retinentibus.* Hinc *Alb. Cranzius lib. 4. metrop. cap. 1: Interpretemur vocabulum. Si canon eſt regula, canonici ſunt regulares. Qvid fiet de canonico ſeculari, niſi ut regularis ſit irregularis, aut irregularis ſine regula, monſtrum ſine exemplo, canonicus ſine canone?* Vid. *Præmonſtratenſes. Canoniſſæ regulares* ſtatim Canonicis adjunctæ fuerunt. Nam jucundior erat reddenda ſocietas, & jugum monaſticum ſvavius ex monachorum & monacharum cohabitatione fiebat.

Capellani, veſtitus partim atri, partim cœrulei, partim pulli, anno cIↄCCLXXXIII. exorti.

Capucini, dicti etiam *Nudipedes*, ſub regula Franciſcanorum eodem furore, qvo Jeſuitæ, in orthodoxos deſæviunt: eodem etiam fere tempore, qvo Jeſuitæ ortum ſumſerunt per *Gothofridum Varaglium* Pedemontanum: qvi tamen ipſe tandem, relicto papatu, ad evangelicos ſingulari Dei providentia tranſiit, & ob fidei confeſſionem anno cIↄIↄLVII. igne combuſtus eſt. Notentur de illis verſiculi:

Cor-

Cordula nodoſa: pes nudus: cappa doloſa:
Hæc tria nudipedes ducunt ad Tartam fratres.

Carmelitæ, ſeculo XII. aut XIII. *ex genere Mendicantium* ſuborti ſunt, dicti etiam *B. virginis fratres:* in cujus honorem totum pſalterium inverterunt, & novam apocalypſin apocalypſi Johannis oppoſuerunt. Tanta ſumſerunt ſubito incrementa, ut *Sabellicus enn. IX. lib. V.* ſuo tempore eorum in VIIcIↃL. cœnobiis numerarit centies octuagies mille. Aliqvi eorum vocantur *Obſervantes*; reliqvi *non obſervantes.* Sunt, qvi hunc fratrum Carmelitarum ordinem gloriantur ab ipſo Elia & Eliſæo in monte Carmelo ortum ſumſiſſe, Johannem Baptiſtam illi nomen dediſſe, Mariam virginem ab illo in ſororem & patronam electam eſſe, ſeculo demum V. poſt Chriſtum natum regulam ab abbate Johanne, poſtea epiſcopo Hieroſolymitano, compoſitam, ſecundum qvam adhuc fratres vivant. Sed circumſpectiores nugas has merito rident, & ordinem non ab Elia propheta, ſed qvodam Elia Ægyptio, non in Carmelo monte Syriæ, ſed Phœniciæ, qvem impius Nabal incoluit, in honorem non virginis Mariæ, ſed Ægyptiacæ pœnitentis; non antiqvis ſeculis, ſed recentioribus inſtitutum eſſe ajunt. Cum illius regula cœpiſſet vileſcere, anno cIↃIↃLXIIX. ſub Pio V. ad priſcum rigorem *à Tereſia* virgine Hiſpana eſt reſtituta, & juxta illius placita Carmelitæ prodiere ab eo tempore *Diſcalceati*, abdicata vita ordinis per Eugenium IV. mitigata.

Carthuſienſes, ſub regula omnium rigidiſſima, à *ſilva Carthuſia* in Gallis dicti, anno cIↃLXXX. à Brunone, philoſophiæ profeſſore Pariſienſi, ea occaſione in certum ordinem collecti ſunt, qvod collega ejus defunctus, cum efferretur, erigens ſeſe triſti qverela exclamaſſet: *Juſto DEI judicio accuſatus ſum.* Hic ordo carnibus nunqvam veſcitur ex inſtituto primum anno 1254. facto. In illum ſolum reliqvi Mendicantes migrare poſſunt.

Caſſinenſes Venetiis exorti ſunt ſub regula Benedicti.

Catharinæ ordo à Catharina Senenſi anno cIↃCCC.LXXII. ortus: qvam ſibi ferunt ipſum Chriſtum in viſione deſponſaſſe, in præſentia Mariæ, Johannis, Pauli & Dominici, Davide interim cithara canente.

Cellarii, dicti etiam *fratres Viſitationis ſeu caritatis ſeu miſericordiæ*, ægrotis viſitandis, mortuisqve efferendis operam ſuam elocant.

Chalomeniani in palliis albis crucem albam geſtant.

Charterios, die Ritter vom güldenen Hoſenbande/ vide inter *ordines eqveſtres*.

Chordigeri ſunt Franciſcani : de qvibus *Georg. Buchananus* :

Et tunicam fluxam nodoſa cannabe cingis :
Cum melius fauces ſtringeret illa tuas.

Chiacini cum barba militant ſub regula Franciſci.

Chordigeri. Vid. *Franciſcani.*

Circumcelliones iidem ſunt, qvos *Gyrovagos* appellarunt, qviqve ſub nulla regula, nulliusqve obedientia conſtituti, diſcurrebant per civitates, &, qvod corraſerant mendicando, non ſine luxuria conſumebant. Non abſimiles illis fuerunt *Sarabaitæ* in Ægypto, & *Circulatores* in Palæſtina, qvorum neutri ſub regula certa vivebant. Omnes hi monachi in ſynodo Chalcedonenſi, anno CCCCLIII. habita, damnati ſunt.

Ciſtercienſis, à loco in Burgundia dicti, anno cIↄXCVIII. prodierunt. Nam XXI. fratres, laſciviam reliqvorum fratrum in monaſterio abominati, inde fugerunt, & rigidiorem vitam ſub Benedictina regula in horrido & denſo loco elegerunt, & ob veſtitum *Griſei* ; à D. Bernhardo autem, qvi in hunc ordinem ſe contulit, *Bernhardini* dicti ſunt, atq; à jurisdictione epiſcoporum exemtos ſeſe venditant. In antiqvis membranis vidi hunc ordinem vocari *de Cythyos.*

Clariſſæ, ſeu *Pauperes Dominæ,* in ordinem Franciſcanæ regulæ, anno cIↄCCXXV. à *Clara* ſub paupertatis privilegio ſelectæ ſunt.

Clavigeri gerunt in nigro cucullione geminas claves.

Cluniacenſis ordo, à loco dictus, anno IↄCCCCXII. ab *Odone ſeu Bernone* abbate ad regulam Benedicti inſtitutus, opibus Aqvitaniæ ducis.

Cœleſtini, à Cœleſtino papa dicti, qvi anno cIↄCCXC. ex eremita factus fuerat papa.

Collectanei fratres in ordine Franciſcanorum pecunias colligunt.

Conſtantinopolitani. Vid. *Eqv. ordines.*

Confraternitas mortis, ſodalitium eorum, qvi defunctorum corporibus humandis ſacrati ſunt.

Compoſtellani. Vid. *Eqveſtres ordines.*

Coronati ſub regula Auguſtini.

Conventuales inter Franciſcanos.

Cruciferorum fuerunt alii ſub propria regula, qvi crucem manibus gerebant, dicti etiam cruce ſignati : alii, crucem in pectore gerentes, regulam Auguſtini profitebantur : alii tandem inter eqveſtres ordines relati, crucem nigram in albo geſtantes pallio, &, qvia Divæ Mariæ erant ſacri, *Mariani* fuere appellati, itẽ à gente, *Teutonici* : in qvorũ tanqvam ſacrorum mili-

militum numerum non recipiebantur, niſi nobili Germanorum proſapia orti. Eorum erat, curam pauperum in terra ſancta agere, & armis Chriſtianos adverſus ſacræ crucis hoſtes tutari. Hoc enim fine ab Henrico VI. anno cIↃCXC. ad Ptolemaidem ordo ad mores Templariorum & Hoſpitalariorum & ad regulam Benedicti inſtitutus fuit. Præfuit ei ſummus magiſter, qvi primo Ptolemaide ſeu Anconæ; poſtea cum Saraceni denuo prævalerent in Palæſtina, Venetiis ſedem fixit: & inde magiſtros provinciales, qvo conducebat, emiſit. Qvartus tandem ſupremus ordinis magiſter, evocatus à Conrado, duce Maſoviæ, contra idololatras vicinos Boruſſos, ſedem tranſtulit *Mariæburgum* in Boruſſia: & ſacri ordinis potentia ab hoc tempore tantopere ſuccrevit, ut in una Boruſſia qvatuor epiſcopatus; qvinqvaginta qvinqve civitates; qvadraginta octo artes; 19000. pagos; annuosqve reditus ordinarios 108000. aureis cenſeret, & numerus eqvitum, qvi initio tantum XL. præter propter fuerat, excreſceret in numerum bis mille: qvorum ſinguli plures ſecum ſervos educebant. Tandem eo luxuriæ proceſſit hic ordo, cum jam reditibus ampliſſimis eſſet ditatus, ut vere in vulgus ſparſum ſit:

Kleider auß/ Kleider an/
Eſſen/ Trincken/ Schlaffen gan/
Iſt die Arbeit/ ſo die Teutſchen Herren han.

Vide Syntagm. pol. hiſt. *lib. 3 ſect. 6. qv 5. & 6.*

Damiani ordo eſt ordo *Clariſſarum.*

Diſcalceati. Vid. *Franciſcani.*

Dominicani ſunt ex ordine *Mendicantium*, dicti alioqvin *Prædicatores:* enati ſub anno cIↃCCV. *Dominicus* enim, Hiſpanus, miraculis apud credulos & fallaces monachus celebris: imo ipſi Chriſto qvandoq; prælatus, cruentæ lanienæ Albingenſium per zelum ſine ſcientia autor, fratres ſub regula Auguſtini convocavit, tanto incrementi augurio, ut Sabellicus ſua ætate qvatuor millia & CXCIII. collegia inter eos numerarit. Publice in eccleſiis ſcribebatur, ſub Pauli qvidem imagine: *Per hunc itur ad Chriſtum*; ſub Dominici vero imagine: *Sed facilius per iſtum.* Vide, qvæ ſupra de Dominico ſunt dicta.

Enſiferi. Vid *Eqveſtres Ordines.*

Eqveſtres & militares ordines ſeu ſodalitia ſunt ex judicio Hoſpiniani *monſtrum ex monachis & laicis conflatum*, eo fine magno numero inſtituti, ut eqvites aurati, ceu vocabantur, pro Chriſti gloria pugnantes, Chriſtianos ſub Saracenis vel paganis afflictos armis redimerent, & po-

mœria eccleſiæ latius extenderent. Fuerunt inter illos præcipui *EQVITES Alcantaræ*, in regno Caſtellæ anno 1070. à Gomeſio Fernando, ſub regula Benedicti, adverſus Mauros inſtituti, & tandem oppido Alcantaræ donati. *Annunciationis Mariæ*, in Sabaudia, ab Amadeo VI. ſeculo XIV. poſt expugnatam Rhodum, cum ſymbolo Sabaudico FERT i. e. Fortitudo ejus Rhodum tenuit: *Aviſii ſeu ordo de Avis* apud Luſitanos, dicti ab oppido illis conceſſo Aviſſio, tandem eqvitibus Calatravenſibus adjuncti. *Aurei velleris*, Ritter deß gûldenen Fluſſes/ ſeculo XV. à Philippo Bono, Burgundiæ duce, in nuptiis cum Eliſabeta conjuge inſtituti, qvorum numerum Carolus V. ad LI. auxit. *Bandæ*, in Hiſpania, à rege Caſtellæ inſtituti, à tænia dicti, qvam à dextero humero ſub ſiniſtro brachio corpori circumducunt: *Calatravenſes*, ſub regula Ciſtertienſium, ſeculo XII. à Raymundo Piſoricenſi, in regno Caſtellæ, contra Saracenos educti: *Chriſti eqvites*, apud Luſitanos, contra Mauros ad Ciſtertienſium inſtitutum. Cui ordini magna pars Teutonicorum eqvitum deletorum à pontifice eſt attributa. *Compoſtellani ſeu milites D. Jacobi de Spata*, in Hiſpania ſeculo XII. exorti. *Conſtantinopolitani* veſte viridi & rubra chlamyde veſtiti fuerunt, in pectore duarum crucium imaginem implicitam habentes; *Enſiferi ſeu Spadati*, in Livonia, binos enſes ſangvineos veſti candidæ intertextos gerentes, Teutonico ordini tandem inſerti, ſeculo XIII. ineunte exorti. *Garterii, eqvites caligulæ, eqvites S. Georgii*, Ritter deß gûldenen Hoſen-Bandes / ab Angliæ rege Eduardo III. in virginis gratiam ſeculo XIV. fœderati. Cum enim periſcelis in chorea virgini Salberinæ, regi acceptæ, decidens, ſpectantibus moveret riſum, rex ſublatam periſcelidem juſſit eſſe ſymbolum novi ordinis, cum promiſſione multorum redituum ſub hac inſcriptione: *Honny ſoit il qvi mal' periſe; Confundatur, qvi in hoc malum cogitat Hiſtricis eqvites* ab inſigni, qvo ornabantur, in Gallia dicti. *Hoſpitalarii*, de qvibus ſuo loco. *S. Jacobi de Spata eqvites* ſub regula Auguſtini in Hiſpania, ſeculo XII. à Petro Ferdinando inſtituti: qvi, ut & Calatravenſes atqve Alcantarenſes, cum vires juſto majores acqviſiviſſent, & parum jam terroris à Mauris eſſet, magiſteria eorum anno 1428. Ferdinando regi Caſtellæ ab Innocentio IIX. data ſunt. *Jeſu Chriſti milites* in Luſitania ſeculo XIV. introducti: *Johannitæ*, qvi iidem ſunt cum Hoſpitalariis: *Lauretani eqvites* à Sixto V. ſeculo XVI. conſtituti. *Lazaritæ ſeu Hieroſolymitani*, teſte Thuano libro XXXIIX. ſuam originem ad tempora Baſilii Magni & Damaſci I. circa annum Chriſti CCCLXIII. referunt, qvorum ordo, cum paulatim obſolevis-

levis-

leviſſet, anno 1565 à Pio IV. multis immunitatibus eſt donatus, tandemqve à Gregorio XIII. cum ordine S. Mauritii confuſus. *Lunæ eqvites* ſeculo XV. à duce Andium privilegia adepti. *Mariæ milites, de redemtione captivorum dicti*, à rege Arragonum Jacobo, ſeculo XIII. inſtituti. *Ejusdem nominis ordo* in Italia ad pacificandas Italiæ civitates, autore Bartholomeo Vicelino, ordinis Prædicatorum, eſt inſtitutus. *Alius ſub protectione Mariæ & Michaëlis* anno 1519. à Carolo Gongaza & comite Athenio Althuſio initiatus. *Mauritiani* anno 1409. exorti, tandem cum Lazari ordinibus confuſi, de qvibus videatur Thuanus libro XXXIIX. *Melitenſes*, qvos vide inter Hoſpitalarios. *Menſæ orbicularis ſeu tabulæ rotundæ eqvites*, die Ritter von der Taffelrunde / circa annum 1370. regi Arthuſio ſeu Arto originem in Anglia debent. *Michaëlis ordo* anno 1469. in Galliis conflatus. *Militiæ Chriſti eqvites* in Italia contra hæreticos à S. Dominico conſociati, dicti deinde, cum ſe totos, extinctis in Italia hæreticis, militiæ ſpirituali dediſſent, *Fratres & ſorores de pænitentia S. Dominici*. *Monteſiæ milites*, in regno Valentiæ ſeculo XIII. exorti. *S. Petri militum*, collegium Romæ pro viris bene meritis cum cenſu annuo. *Rebattini*, ex reliqviis veterum expeditionum in Africa remanſerunt, & tandem, *Jovio teſte, lib. XXXIII.* duxerunt uxores. *Redemtoris Jeſu Chriſti ordo, XX. illuſtrium eqvitum*, Mantuæ ſeculo noſtro, anno 1608. à Vincentio Gonzaga in nuptiis filii ſui Franciſci cum Margareta Sabauda inſtitutus cum ſymbolo: *Domine probaſti*. *De redemtione captivorum milites*, ſeu *ordo S. Trinitatis*, anno cIↃCCXII. ad Chriſtianos captos ab infidelibus pretio eleëmoſynarum qvæſitarum redimendos inſtitutus. *Rhodii*, qvos vide inter Hoſpitalarios. *Sepulcritæ ſeu Sepulcri Dominici milites*, eodem tempore, qvo Hoſpitalarii, orti, tandemqve Rhodiis agglutinati, cura Dominici ſepulcri Gvardiano Franciſcanorum relicta. *S. Spiritus eqvites*, in Burgundia, à Galliarum rege adverſus Proteſtantes anno cIↃIↃLXIV. teſte Thuano libro 34. & 68. confœderati. *Stellæ eqvites*, itidem à rege Galliarum anno cIↃCCCLI. conſtituti. *S. Stephani milites*, à Coſmo Florentiæ duce anno cIↃIↃLXI. conſcripti contra incurſiones Maurorum & Turcorum, in urbe Piſana, ſub regula Benedicti: qvi tamen non, ut ordo Hieroſolymitanorum & aliorum, arcentur à conjugio. *Templarios* vide ſuo loco; *Teutonicos* ſub Cruciferis. Pleroſqve autem ex his ordinibus eqveſtribus & militaribus jam exautoratos eſſe memento.

Eremitæ. Vid. *Antoniani*, & *Hieronymitani*.

Fla-

Flagellantium ordo, vocatus etiam *ordo ſangvinariæ pænitentiæ & Acephalorum*, anno cIↃCCLX. enatus legitur. Procedebant in eo viri mulieribus mixti catervatim, & crudeles in ſeipſos flagellis ſe lacerabant, ſubinde clamantes:

Ihr ſchlachtet euch ſehr
Nach GOttes Ehr:
Durch GOtt ſo laſſet die Sünde mehr.

Hic ordo fanaticus & cruentus repreſſus qvidem fuit aliqvando. Sed emerſit iterum ſeculo XIII. & XIV. & a Carolo IV. tandem ex Germania ſecedere juſſus eſt. Flagellantes, cum ſe ad omnia templa in omnibus vicis XXXIII. dies, vel & tot dies, qvot annos nati erant, flagellaſſent, domum reverti poterant, qvaſi remiſſione peccatorum impetrata. Durant adhuc paſſim in Papatu flagellationes iſtæ Lupercorum immanes, à principibus etiam & illuſtribus viris in ſemetipſos, ad expianda peccata, ſuſceptæ.

Forficenſes ſeu Forciferi, die Scheerbrüder/ forficem in pallio geſtantes, qvaſi affectus carnis pravos jam reſecuiſſent.

Franciſcani, dicti in humilitatis argumentum *Minores & Minoritæ*: item *Chordigeri ſeu Funiferi & Nudipedes*, Die Barfüſſer: circa annum cIↃCC. autorem habuerunt *Franciſcum Aſſiſium*, Italum, cui non minora miracula & viſiones adſcribuntur, qvam qvæ de Dominico novimus deprædicata. De utroqve vide ſupra qvæſtionem XXIII. Monachorum hactenus ratio fuerat, ut, ſingulis nihil ſui ſeorſim habentibus, collegio ſeu ſodalitio liceret bona poſſidere, ſine qvibus vita humana tolerari neqveat. Franciſcus vero nec privatim qvicqvam, nec communiter ſuos habere voluit, id obſervaturus, qvod Chriſtus juſſit concionantes de regno Dei diſcipulos, ſine auro & argento, ſine pera, virga & pane, ſine calceamentis etiam & duabus tunicis viæ inſiſtere. Duplicibus ergo ſine mora depoſitis, & calceamentis, virga peraqve abjectis, tunicam incultam ſibi circumjecit, rejectaqve corrigia, *ut Vincentius habet in ſpeculo hiſtoriarum libro 30.* funiculo eam cinxit. Regulam ejus, qva fratres *ſibi nihil appropriare* juſſit, Innocentius III. & Honorius III. confirmarunt. Ipſum etiam Franciſcum Gregorius IX. Divis accenſuit. Reliqvi, qvi ordine ſucceſſerunt, pontifices, ſic regulam explicuerunt, primum, ut fratres, ceu vocant, *nil niſi uſum rerum neceſſariarum haberent*, ſalvo locorum & domorum dominio illis, ad qvos pertineant: deinde *ut rerum, qvarum uſus fratribus conceditur, proprietatem ſedi apoſtolicæ vendicarent*,

ſal-

ſalva fratribus facultate procuratores inſtituendi: tandem *ut granaria & cellaria illis concederentur*, in qvibus res mendicando collectæ aſſervarentur. Ultimæ huic conceſſioni, qvæ erat Clementis V. circa annum cIↃCCCXI. oppoſuit ſe *Petrus Johannes Minorita*, rigorem regulæ & ſummam paupertatem ea labefactari clamitans. Qvi eum ſectabantur, Franciſci regulam ad literam ſervantes, per ignominiam vulgo *Fratres de paupere vita, de opinione, de pœnitentia, fraterculi, Bizocchi & Beguini*, & neſcio qvibus non aliis nominibus, vocati ſunt. Reliqvi, qvi de rigore remiſere, *Conventuales* dici cœpere. Rigoroſos autem illos Fraterculos Johannes XXII. non ſaltem peculiari conſtitutione damnavit, ſed etiam qvatuor ex illis, qvi in laxationem regulæ conſentire nolebant, velut hæreticos, igni per inqviſitorem hæreticæ pravitatis addicavit. Combuſtos alii injuſte damnatos clamare, elogium martyrum glorioſorum iis tribuere, cineres eorum in reliqviis Sanctorum ponere. Ipſe ordinis Generalis, *Michaël Cæſenas*, qvem *Trithemius in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis*, in divinis ſcripturis eruditiſſimum, ingenio promtum & clarum eloqvio, nec minus religione, qvam ſcientia venerabilem vocat, cum reliqvis Provincialibus, celebrato Peruſii Capitulo generali, pontifici contradicebat. Pontifex erroneum cenſebat & hæreticum, *ſi qvis aſſereret, qvod Chriſtus, ejusq; apoſtoli, & alii, viam perfectionis ſeqventes, nihil juris, proprietatis & dominii, nec in communi, nec in ſpeciali habuerint, ſed nec jus qvicqvam vendendi vel donandi uſurparint*. Id ipſum Cæſenas ſanum & catholicum proclamabat. Pontifex intelligens, è translato per Nicolaum III. in Romanam eccleſiam rerum, qvæ fratribus conferrentur, dominio, ſimplici uſu facti apud ipſos, omni proprietate exutos, remanente, nihil ſpiritualis commodi in ipſos vel alios redundaſſe, cum non minus ſolliciti ſint in acqvirendis & conſervandis bonis, qvam alii religioſi mendicantes, *dominium rerum Ordinis à prædeceſſoribus ſuis Romanæ eccleſiæ reſervatum abdicabat*, & procuratoribus, qvi hactenus nomine Romanæ eccleſiæ bona omnia adminiſtrarant, abrogatis, eos deinceps nominari prohibebat. Qvibus qvanqvam *zelotæ regulæ Franciſci* multa opponebant, & imprimi nefas ducebant, ſemel à pontificibus definita per ſucceſſorum decreta erroris vel hæreſeos arguere, nihil tamen profecere, præſertim cum *Geraldus Oddonis*, qvi Cæſenati in Generalatus officio ſurrogatus erat, arctæ paupertatis pertœſus, ampliſſimorũ fundorũ mendicando jam partorum, adminiſtrationem ultro ambiret. Seceſſionem itaqve facere coacti, alii in dedeſertis latuerunt: alii & inter eos ipſe *Cæſenas, Gvilielmus Occam, Henricus*

de Chalem, *Bonagratia*, *Bergomas*, apud imperatorem Ludovicum receptum habuere. Qvos autem ex illis pontifex in ſuam redegit poteſtatem, tanqvam convictos hæretici erroris, ut qvi dixiſſent, *Chriſtum ejusqve diſcipulos nihil privati vel proprii habuiſſe*, ad rogum damnavit. Subſeqventes tamen pontifices proprietatem & dominium rerum ordinis Franciſcani receperunt in Romanam eccleſiam. *Liber Conformitatum Franciſcanarum* (ecce efficaciam Satanæ!) majoris æſtimat Franciſcum, qvam Johannem Baptiſtam & omnes apoſtolos. Ex hoc Ordine promiſit aliqvando generalis Magiſter *XXX. millia bellatorum* adverſus Turcas, ut eſt *apud Sabellicum, ennead 9. lib. 6. & 9.*

Fratres de obſervantia: Fraterculi: Fratres de paupere vita, de opinione: de pœnitentia. Vid. *Franciſcanos.*

Fratres de communi ſunt fratres Bonæ voluntatis.

Fratres viſitationis, caritatis aut miſericordiæ. Vid. *Cellarij*

Funiferi. Vid. *Franciſcani.*

Gaſtaliani ſeu Paulini, anno CIↃ IC XXXVII. Mantuæ prodierunt, & carnem ſuam hoc modo domuerunt, ut in uno lecto monachus & monialis concumberent, cruce interpoſita, ne coire poſſent. Sed brevi abrogatus eſt ordo ob impudicitiam vitæ.

S. Georgii ordo, à Venetorum patriarcha inſtitutus Vid. *Eqveſtres Ordines.*

Gerundinenſes, à Johanne, Gerundinenſi epiſcopo, in Luſitania anno IↃCX. peculiari regula collecti ſunt.

Gertrudis moniales utuntur veſtitu atro & carbaſo concolore.

Gilbertinos Gilbertus de Sempringam, Anglus, ex viris & feminis collegit, ſtatutis ex Auguſtini & Benedicti regulis collectis. De *monachabus Gilbertinis* egregius eſt *Nigelli* jocus:

Harum ſunt qvædam ſteriles, qvædam parientes,
Virgineoqve tamen nomine cuncta tegunt.
Qvæ paſtoralis baculi dotatur honore,
Illa qvidem melius fertiliusqve parit.
Vix etiam qvævis ſterilis reperitur in illis,
Donec ejus ætas talia poſſe negat.

Grandimotenſis ordo, ad regulam Benedicti, anno CIↃ LXXVI à Stephano qvodam in aliqvo Aqvitaniæ monte, ſilvis denſo, convocatus eſt: dictus inde, qvod fratrem qvendam vox cœleſtis ter juberet adire Grandem montem, & ibi religionem exercere.

Gre-

Gregoriani, ad regulam Benedicti a Gregorio M. anno Iↄ xcx. inſtituti.

Griſei. Vid. Ciſtercienſes.

Gyrovagi. Vide Circumcelliones.

Helenæ fratres originem ad Conſtantini M. matrem Helenam referunt.

Hieronymitani eremitæ & *Hieronymiani monachi* à D. Hieronymo qvidem dici voluerunt, ſed vix ante annum cIↄ ccclxv. initium ſumſerunt.

Hieroſolymitani. Vide *Eqveſtres Ordines.*

Hiſtricis Eqvites. Vide *Eqveſtres Ordines.*

Hoſpitalarii aut fuerunt *S. Spiritus*, qvi pauperes ægrotos curarunt; *aut militares Eqvites.* Die Spittal Herren. *Mercatores qvidam*, & inter eos præcipuus *Gerardus*, illis ortum dederunt. Nam ex urbe Italiæ Amalphia in orientem egreſſi, Hieroſolymis, poſtqvam anno cIↄ xii. à Turcis capta eſſent, domicilium elegerunt, & monaſterio atqve ad recipiendos peregrinantes xenodochio, ut & Oratorio D. Johanni ſacro, in locis certa pecuniæ ſumma à Saracenis redemtis, extructo, nominibus variis ſunt dicti, *Hoſpitalarii, S. Johannis, Johannitæ & Amalphitani.* Cum autem urbs Hieroſolymitana tandem anno cIↄ xcix. in poteſtatem Chriſtianorum perveniſſet, *eqvitum dignitatem* ſub Fulcone, ſexto rege Hieroſolymitano *nacti*, ob res ſtrenue in urbe illa occupanda geſtas, militarunt poſthæc ſub magiſtro ſui ordinis: donec à Saracenis, omni ope deſtituti, circa annum cIↄ ccxcix. ex Syria expulſi, *Rhodum* expugnarent, &, ea iterum è Turcis anno cIↄ Iↄxxiii. occupata, *Melitam* inſulam defendendam ſuſciperent. Unde etiam *Rhodii milites & Melitenſes domini* dicti ſunt, & adhuc ſtrenuam operam, in Turcis â ſua cervice depellendis, in inſula Melitenſi navant.

Humiliatorum ordo anno cIↄ cxxc. hac occaſione conflatus eſt. Fridericus Barbaroſſa ex Italia in Germaniam nonnullos utriusqve ſexus traduxerat. Ii, longiore exilii mora fracti, albis induti, venia ab imperatore petita, hunc ordinem conſtituebant, ut viri ſeorſim, feminæ etiam in peculiaribus clauſtris viventes, regulam Benedicti plerisqve in rebus obſervarent. *Semimonachi* nonnullis vocantur. Abrogatus eſt hic ordo anno cIↄ Iↄ lxxi. *teſte Thuano*, *libro L.*

Jacobi fratres, S. Jacobs Brůder/ pullo veſtitu utuntur cum appenſa cochlea. *Jacobi eqvites* vide inter eqveſtres ordines.

Jejunantes circa annum cIↄ xxx. fingebant, ſibi cœlitus revelatum,

ut jejunium in pane & aqva omnibus feriis ſextis ſervarent.

Jeſuati ſeu *Injeſuati* Senis anno cIↄ CCCLXV. exorti, noſtris Jeſuitis nomen dediſſe videntur. Eos Sabellicus dicit ſimplici habitu amictos, multa innocentia & pietate viros, victum ſibi labore & opera qvæſiiſſe, apoſtolicos clericos ab initio nuncupatos.

Jeſu Chriſti milites vide inter eqveſtreś ordines.

Jeſuitæ Ignatio ſeu Innico Lojolæ, Cantabro, originem debent. Ille in defenſione arcis Pompejopolitanæ in regno Navarræ anno 1513. utroqve pede graviter læſo, cum à Gallis captus, annum integrum & amplius ex morbo decubuiſſet, & ex vulnere in utrumqve latus claudicans, domum rediiſſet, Legendasqve, qvas vocant Sanctorum, aſſidue legeret, anno ætatis XXVI. aſperiorem vitam in Montferrato ingreſſus, cucullum induit: in ſpecu ſolitarius aliqvamdiu latuit: poſtea Minoreſſæ inter mendicos oſtiatim victum qvæſiit: inde anno cIↄ Iↄ XXIII. per Romam & Venetias in Palæſtinam ad ſepulcrum Domini adorandum ſe contulit: in Hiſpaniam rediit: literas anno ætatis XXXIII. didicit: publice pænitentiam, etſi nulla concionandi licentia accepta, prædicavit, & intra decennium, poſtqvam bis in carcerem conjectus fuiſſet, artium magiſter creatus, ſocios tandem VI. ut Petrum *Fabrum*, Allobrogem; *Franciſcum Xaverium*, Navarræum; *Jacobum Lainium*, Seſuntinum; *Alph. Salmeronem*, Toletanum; *Nic. Bobadillam*, Palentinum, & *Simonem Rodericum*, Luſitanum, anno ſeculi XXXIV. accepit: qvibus poſt biennium additi fuere *Claudius Jajus* Gebennenſis theologus; *Joh. Codurcus* Allobrox, & *Paſchaſius Broëtus*, Picardus: ut ita, ſi Lojolam una ſupputes, decem patriarchæ ordinis eſſent. Summa votorum, poſtqvam ſacerdotio ſunt inaugurati, illis fuit, *nihil unqvam in Miſſæ ſacrificium accipere, in terram ſanctam evangelii cauſa intra annum proficiſci, aut, ſi id non liceret, ad nutum pontificis operam ſuam offerre.* Cumqve poſt detectas Indias propagatio ibi fidei Chriſtianæ parum curaretur, & in congerendis per mercaturam & vim bellicam opibus, omnis pene opera inſumeretur, nec Dominicani & Franciſcani viderentur ſufficere convertendis paganis, *Franciſcus Xaverius & Simon Rodericus*, à rege Luſitanorum evocati, illuc iverunt: ex qvibus Xaverius anno ſeculi XLIX. Japoniam ingreſſus, fidem Chriſti annuntiavit, & inde reverſus ad Sinas, diem extremum anno LII. obiit, & poſtea cum Ignatio anno LVI. defuncto, à Gregorio XV. in numerum Divorum eſt relatus. Cum paſſim diffunderetur hæc nova ſocietas, ſed cum variis aliorum ordinum injuriis & turbatione re-

rum

rum publicarum, anno ſeculi LV. per edictum archiepiſcopi Cæſar-Auguſta, & decreto ſcholæ Sorbonicæ Pariſiis ſunt ejecti: ſed poſtea reſtituti. Iterum anno XCIV. cum Joh. Caſtellus, Jeſuiticæ ſectæ diſcipulus, regem Henricum cultello petiiſſet, ejecti ſunt: ſed & iterum tam neceſſaria tyrannidis Romanæ mancipia, in paucioribus tamen oppidis, ſunt reſtituta. In Venetias qvidem, unde anno 1607. excluſi ſunt, omnis hactenus illis præcluſus fuit reditus: ſed hoc ipſo anno cIↃIↃ CLVII. Veneti, bello difficili & diuturno adverſus Turcos impliciti, in gratiam Alexandri VII. ob auxilia promiſſa, eos reſtituerunt. In Polonia qvoqve ſubinde, tanqvam turbatores pacis, à Statibus regni ſunt accuſati: ad hoc tamen usqve bellum Sveco-Polonicum, qvod nunc cum extrema regni ruina geritur, perſtitere. Dicam etiam hæreſeos illis nonnulli, ut M. Franciſcus Roäles contra Joh. Bapt. Pozam Jeſuitam, & contra alios Alphonſus Caranza, & Alphonſus de Vargas ſcripſere. Hic ordo, utut clero contradicente, anno cIↃ IↃ XL. à Paulo III. confirmatus eſt, hac lege, ne plures qvam LX. ſocietati adſcriberentur. Sed conſiderantibus deinde pontificibus, qvanta utilitas ad eccleſiam Romanam per iſtum redundaret, conditio illa expiravit, & Jeſuitæ, ante dicti *Innicistæ* à prænomine Lojolæ *Innico*, jam in certas provincias diſtincti, vix numerari qveunt. Subſunt uni *Præpoſito Generali*, tanqvam papæ, qvorum primus Ignatius fuit. Eorum aliqvi ſunt *qvatuor votorum profeſſi*, tanqvam Cardinales, qvi præter tria communia paupertatis, caſtitatis & obedientiæ vota, pontifici Romano obſeqvium contra hæreticos jurarunt. Aliqvi *trium votorum profeſſi*, ſunt tanqvam epiſcopi. Aliqvi *coadjutores ſpirituales*, ſunt tanqvam ſacerdotes: theologiæ, juris canonici & philoſophiæ doctores. Aliqvi *coadjutores temporales*, victum & amictum præparant. Reliqvi ſunt *novitii & ſcholaſtici*. Hujus ordinis homines, præterqvam qvod in eccleſiis docent, pueros etiam in ſcholis gratis erudiunt, Romanæ ſedis autoritatem præ aliis ſuffulciunt, & ad Indos aliasqve remotas regiones progreſſi, Chriſtum ſimul prædicant & Romanenſem eccleſiam amplificant. Eruditione enim reliqvos monachorum ordines utplurimum ſuperant & obſcurant. Ut Germanorum adoleſcentes in Romanæ curiæ ſatellitium felicius adſvefacerent, circa annum 1553. *Collegium Germanorum* Romæ exſtrui curaverunt. Voluerunt qvoqve *Jeſuitiſſæ* in ſexu femineo nuper ſub Urbano VIII. eminere: ſed fruſtra hactenus fuerunt.

Ignorantiæ ordo, omnium vetuſtiſſimus maximusqve, peculiaris ſanctitatis apud ſuperſtitioſos.

Indianorum ordo, anno cIↃ IↃ VI. inſtitutus, Carmelitarum propago.

Inſomnes. Vid. *Acœmetæ*.

Johannitæ de Civitate rubeo veſtitu utebantur, ante pectus calicem habentes pictum.

Johannitas milites vide inter Hoſpitalarios.

Joſaphati vallis ordo, à qvo ſtupratæ contra ſtupratores ſententiam rogant.

Joſephi Ordo, in honorem mariti Mariæ inſtitutus.

Juſtini Ordo, anno cIↃ CCCCIX. Patavii ad Benedicti diſciplinam collectus.

Lazari ſeu Magdalenæ ordo in duo genera diſtingvitur, ut alii vocentur *contemplativi*, candido incedentes habitu, communi utentes cibo; reliqvi *activi* betico colore gaudentes, & ſolis bulbis oleribusqve inemtis victitantes. Adde *eqvites Lazaritas*, qvos vide inter eqveſtres ordines.

Lunæ eqvites. Vid. eqveſtres Ordines.

Mariani. Vid. Cruciferi & eqveſtres ordines.

Mariæ Monialium ordo de decem virtutibus, patrum memoria exortus.

Mariæ virginis novi fratres anno cIↃ CCCIV. congreſſi.

Mariæ conceptionis ordo.

S. Mauritii eqvites, à qvo, teſte Thuano libro 38. Sabaudiæ duces genus repetunt, cum Lazari ordine tempore Gregorii XIII. confuſi ſunt. Vide eqveſtres ordines.

Melitenſes vide inter Hoſpitalarios.

Mendicantes jam in concilio Lugdunenſi, anno cIↃ CCLXXIII. habito, in XXIII. alios ordines excreverant. Sed decreto facto, in qvatuor ordines redacti ſunt: I. *Prædicatorum ſeu Dominicanorum*; II. *Minoritarum ſeu Franciſcanorum*; III. *Auguſtinenſium*; IV. *Carmelitarum*. Etſi autem omnes hi paupertatem ſunt profeſſi, contra votum tamen ſuum ſunt ditiſſimi facti, &, cauſa non ſemel adverſus alios clericos dicta coram Pontifice, obtinuerunt tandem tantas divitias, tantosqve auri & argenti cumulos, ut cum principibus certare videantur. Qværis qvid poſt preces in templis more phariſaico oſtentatas agant?

Stertunt

------ *Stertunt, potantqve, cacantq;.*
Ventris in his munus vertitur omne tribus,

ut recte de iis canit *Laurentius Agricola.* Sunt enim mendicantes, ſub qvibus ſcholæ pietatis veræ interierunt. Intra CCC. annos illis XIV. millia & Iↄ CCCCXCIII. cœnobia exſtructa ſunt, *ut Hoſpinianus ex Sabellico teſtatur lib. 6. cap. 18. & 72.*

Menſæ orbicularis ſeu rotundæ. Vid. inter eqveſtris ordines.

Mercenarii S. Mariæ, in Arragonia ſub regula Auguſtini ſeculo XIII. inſtituti.

Michaelis Ordo. Vid. eqveſtres ordines.

Minoritæ ſunt Franciſcani.

Minimi & Minimæ Jeſu Mariæ, anno cIↄ CCCCLXXI. à Siculo qvodam introducti.

Miſſionarii novitiis temporibus, tanqvam novum apoſtolorum genus, prodiere, qvi freqventer, prout res & locus ferre videtur, vultus, comam, nomen, veſtem & perſonam mutant: populos varios obeunt: aulas & publica hoſpitia freqventant: relictis ſeverioris artificii diſputationibus, aliorum doctrinas tantum exagitant, extenuant, diffamant, & ita proſelytos miris artibus faciunt, & illis, etiamſi in aliqvibus articulis diſſentiunt, fidei privilegia & diſpenſationes offerunt.

Monteſiæ milites. Vid. eqveſtres ordines.

Montis Dei, in Alboiz anno 1203. per eremitam Alexandrum inſtitutus.

Montis Oliveti monachi ſeu *Montoliveten ſes* anno cIↄ CCCCVII. ſub regula Benedicti cœperunt.

Mulierum pœnitentum ſeu *meretricum Ordo* cœpit Pariſiis anno cIↄ CCCCXCIX.

Nudipedes. Vid. Franciſcani.

Nullani pullo utuntur amictu & ſcapulari.

Pauperes Dominæ. Vid. *Clariſſæ.*

Paulini. Vid. *Gaſtiliani.*

Pauperes voluntarii, qveis magna eſt nudo per rura voluptas Ire pede, & ſanctæ baſia ferre cruci.

Pauperes peregrini anno cIↄ Iↄ. ligneam crucem manu tenentes, ex Italia magno numero aderant: nec amplius XXIV. horis in uno loco conſiſtebant, binis ſimul ac ternis circumeuntibus, & cibum oſtiatim mendicantibus. Durarunt per ſeptennium.

Pere-

Peregrinantes ad convertendas gentes remotiores, ſunt fratres Prædicatores â ſeculo XIV.

Pœnitentes, ordo meretricum, ad ſanam mentem redeuntium.

Prædicatores ſunt Dominicani.

Præmonſtratenſes, dicti, qvaſi illis cœlitus eſſet ratio vivendi præmonſtrata, anno cIↃ CXX. â *Norberto* nobili Lotharingo, tandem archiepiſcopo Magdeburgenſi & Germaniæ Primate, ad regulam Auguſtini inſtituti ſunt. In hoc ordine Auguſtiniani tandem canonici regulares exemti dicti ſunt, eorumqve privilegium peculiare erat, ut, ubi eſſet monachorum collegium, ibi puellarum etiam contigua eſſet habitatio. Qvin & tandem autoritate Papæ anno cIↃ CCCVII. indultum eſt, ut regula projecta fierent *Canonici ſeculares*. Vid. Canonici.

Purgatorialium ordo, qvem illi profeſſi ſunt, qvi hoc agere voluere, ne ſubirent purgatorium, *tartareo ardentes ſulphure & igne lacus*.

Qvietini, â Clemente VIII. & Carolo V. ex familia Caraffarum inſtituti.

Rebattini. Vide eqveſtres ordines.

Rhodii milites ſunt Hoſpitalarii.

Recluſi, qvi in anguſtiſſimas cellulas incluſi, nunqvam egrediuntur.

De redemtione captivorum. Vid. eqveſtres ordines.

Reformati. Vid. Benedictini.

Robertini, eremitæ in Anglia, per Rubertum ſeculo XII.

Saccati in Anglia ſeculo XIII.

Salvatoris ordo eſt idem, qvi Brigittæ.

Sangvinariæ pœnitentiæ. Vid. Flagellantes.

Sepulcritæ Vid. eqveſtres ordines.

Sarabaitæ. Vid Circumcelliones.

Servi Mariæ, anno cIↃ CCLXXXII. ſub regula Auguſtini exorti.

Silveſtrenſes. Vid. Benedictini.

Sodalitas divini amoris, ſub Clemente VIII. *Theatini* dicti.

Sophiæ ſeu gratiæ ordo, albatus, cum magna rubea cruce in pectore.

Spadati. Vid. eqveſtres ordines.

Specularii, ſpeculum geſtantes.

S. Spiritus ſocietas anno cIↃ CCCCVII. prope Venetias habitu regularium Canonicorum.

Eqvites

Spiritus S. Eqvites Vid. interEqveſtres Ordines.

Stellati, ſtellas veſtibus affixas habentes.

Stelle eqvites Vid. inter Eqveſtres ordines.

Stephani milites Vid. Eqveſtres ordines.

Studitæ à Studio viro Conſulari Conſtantinop. anno CCCCLIX. introducti, & in tres ordines diſtributi, ut continuæ laudes Deo canerentur, *ut habet Nicephorus*. Vid. *Acœmetæ*.

Silveſtrini ad regulam ordinis, qvi dicitur Vallis umbroſæ.

Templarii, ſub Balduino II. rege Hieroſolymitano III. ad regulam Canonicorum regularium exorti ſunt. Cum enim bello recepta eſſent Hieroſolyma, Templarii inſtituti ſunt, ut peregrinos, viſitaturos ſepulchrum Domini, contra graſſatores tuerentur: inde dicti, qvod à Balduino rege locum habitationis juxta templum Domini accepiſſent. Exiguo autem tempore eorum opes in immenſum excreverunt. Opes faſtus intolerabilis eſt conſecutus. Scelera etiam immenſa & hæreſes illis imputatæ ſunt: ſed nec ſatis demonſtratæ, nec qvæ omnibus imputari in locis maxime diſſitis potuere. Ideoqve ſub Henrico VII. imperatore, Clemente V. & Philippo Pulchro, rege Galliæ, occulte conſpirantibus, anno cIↃCCCXI. extirpati ſunt, reditibus eorum in Gallia pontifici & regi adjudicatis; in Germania vero Hoſpitalariorum & Cruciferorum ordini diſtributis. Anno præcedente *Johannes à Leydis, libro 27. cap. 3. Chron. Belg.* teſtatur, omnes ubiqve leproſos combuſtos eſſe, qvod conſtituiſſent alios homines, infectis ſangvine ſuo & veneno fontibus, perdere.

Thabenenſiotæ ſeu *Thabenneſii* ab inſula Thabenna in Ægypto dicti: qvorum primus autor fuit Pachomius, Antonii diſcipulus, ſeculo IV. inſtigante aliqvo angelo, *ut tradunt Sozomenus, Nicephorus, Vincentius.*

Theatini ſeu *ſodales divini amoris*, ex qvibus prodiit Paulus IV. pontifex; confuſi tandem cum *Jeſuitis*, ſi Chemnitio credimus in examine concilii Tridentini.

Teutonici. Vid. S. Cruciferi.

Trinitatis ordo. Vid. eqveſtres ordines.

Vallis umbroſæ ordo, Benedictinæ profeſſionis, ſeculo XI. à Florentino qvodam, Johanne Gvalberto, cui, qvod hoſti ſupplici culpam remiſerat, imago Chriſti crucifixi motu capitis gratias egiſſe fingitur, inſtitutus. *Antonin. tit. 15. cap. 17, Polydor. lib. 7. cap. 2.*

Vallis ſcholarium ordo, in Campania anno cIↄ CCXVII. à Profeſſoribus nonnullis Pariſienſibus adornatus.

Veſpillanus ordo, ad mortuos efferendos introductus.

Valetudinario ſervientes feminæ.

Zambonitæ alias dicuntur *boni fratres*, anno cIↄ CXC. exorti.

Zupfnonnæ, mulieres, qvæ comam non detondebant, abrogatæ in concilio Lugdunenſi anno cIↄCCLXXIII.

XXXIII. *Qvantus, bone DEUS! locuſtarum numerus!*

Ut autem, qvo ſpiritu pleriqve monachorum regantur, cognoſcas; in memoriam tibi revoca *Dominicanorum Bernenſium* hiſtoriam, qvi anno cIↄ Iↄ VI. probaturi, ſuum ordinem ordine Franciſcanorum eſſe præſtantiorem, ſartori cuidam, *Johanni Jezero*, artibus magicis & miris illuſionibus ſtigmata Chriſti impreſſere, & tandem ob tam immenſum facinus Bernæ combuſti ſunt, ut legere eſt apud *Johannem Stumpſium lib. 13. Annal. Helvet. cap. 33.* Imitari voluerunt boni fratres id, qvod legerant (1) *de Catharina Senenſi* Dominici ordinis, cui cor Chriſtus exemiſſe, & ſuum reddidiſſe fingitur, cicatrice in latere permanente. (2) *de Franciſco ipſo*, cui cum inſignibus doloribus ſiniſtrum pectoris latus ſemper ſangvinem emiſiſſe, & ex manibus pedibusqve caruncula & nervi in forma clavorum enati fuiſſe ſcribuntur. (3.) de *Helena Hungara*, qvam Bzovius anno 1270. dicit accepiſſe ſtigmata paſſionis in latere dextero & in manibus: ſæpius etiam, cum oraret, corpore in aëre eſſe elevatam & cœleſtes melodias circa eam conſonuiſſe, & lumina cœlitus accenſa, & literas auro ſcriptas in manibus ejus apparuiſſe. (4.) *de Lucia*, moniali Dominicana, qvæ anno cIↄ CCCCXCVI. Viterbii primum; deinde Ferrariæ, cruenta ſtigmata Chriſti in latere & manibus pedibusqve oſtendit. (5) *de Stephana*, itidem moniali Dominicana, cui qvalibet ſexta feria in ecſtaſi omnia myſteria paſſionis Chriſti non ſine maximo cruciatu impreſſa fuiſſe ſcribit *Henricus Inſtitoris in S.R.E. fidei defenſionis in clypeo adverſus Waldenſes, tractat. 1. qvæſt. 2.* qvi ipſe qvoqve id aſſerit, qvod de Lucia adduximus. (6) *de virgine Gertrudi de Oeſten* idem ſcribit *Johannes à Leydis lib. 28. Chron. Belg. c. 4.* qvod in oppido Delfenſi ſtigmatibus Chriſti ſignata fuerit. Sed ſi non aut præſtigioſa glaucomata oculis piorum offundi, aut multa pro veris jactari ſolerent, qvæ ſunt omnium falſiſſima: gloriari ſane poſſent Dominicani de Dominico, &

præ-

præmemoratis virginibus: ſed de Jezero non glorientur, qvi turpitudinem & fraudes eorum toti mundo detexit: ſed non ſolus. Nam & circa annum cIↄ Iↄ XXXIX. *in Luſitania monialis fuit*, qvæ non ſine inſigni omnium, ipſius etiam Philippi regis, admiratione à Chriſto ſe precibus impetraſſe mentiebatur, ut ipſius vulneribus, in cruce acceptis, inſigniretur, ceu teſtatur *Wolfius in centuria XVI.* Et, ut jam ſupra retulimus, in Anglia ſeculo XIII. aliqvis impoſtor vulnera Chriſti oſtentavit. Præterea qvid *Franciſcani* anno 1534. *Aurelii* commiſerint, cogita, cum manes defunctæ conjugis prætoris in ſcenam reducerent, perqve figmentum illud tragicum probarent purgatorium, ut acceſſus fieret monaſterio, *teſte Sleidano libro 9. Commentariorum.* Lege etiam, qvod *Wolfius Centuria XVI. ad annum 1569.* in primaria qvadam imperii urbe contigiſſe refert, in qva *Jeſuita*, Lutheranam civis famulam ad fidei defectionem ſolicitaturus, verbis primo, deinde larvis nocturnis uſus, â ſervo domeſtico ſub diabolica latens larva confoſſus periit: Lege & illud, qvod *idem Wolfius ad annum 1570. recenſet:* monachum par conjugum ex infima plebe ſummæ egeſtatis in has fraudes induxiſſe, *ut maritus mortem ſimularet*; ſeqve per veſpillones, tanqvam mortuum, efferri pateretur; uxor vero flebili totius corporis ſpecie monacho occurreret, & eum, tanqvam miraculi Naimitani imitatorem, ad vitam defuncto reſtituendam permoveret. Sed cum veſpillonibus monachus imperaſſet, ut feretrum deponerent, nullum è capulo in lucem prodiiſſe, perſonato mortuo vera morte extincto. Reſpice tandem ad *Novum Evangelium*, *Æternum* dictum, jam allegatum, qvod anno 1250. Dominicani ſimul & Franciſcani confecerunt, & evangelio Chriſti tanto plus perfectionis & dignitatis habere dixerunt, qvantum ſol ad lunam comparatus, & ad nucleum teſta. Cogita, inqvam, hæc, pia mens, & gratias Deo age, qvod tibi, ex tenebris ſuperſtitionis educto, veri evangelii lucem intueri conceſſum eſt: & roga eundem, ut eccleſiolam ſuam inter tumultantes monachorum conatus clementer conſervet. Hoc etiam cogita, qvod pontificis Romani in reliqvos epiſcopos ſubjectos dominatus nulla re validius ſit ſtabilitus, qvam *qvod plures abbates & monaſteria, ut & cathedralium eccleſiarum Capitula, à jure epiſcoporum, in qvorum territorio ſunt ſita, exemerit, & à ſuo nutu ſub tutela Petri, ceu loqvuntur, ſuſpenderit, & integras congregationes ſeu mendicantium Ordines ab autoritate epiſcopali, ubicunq; locorum eſſent, liberos pronunciarit.* Dum enim eos ſibi tantopere obſtrictos reddidit, reliqvorum omnium jura valde imminuit, nec

remedium, qvod in ſexta ſeſſione concilii Tridentini huic malo petebatur, epiſcopis indulſit.

XXXIV. Nihil, ut fatear, eorum, qvæ monachi conati ſunt, me ſuſpenſum magis habet, qvam qvod cœlibatum omnium tandem eccleſiaſticorum neſcio qvibus artibus invexerunt.

Conjugium presbyterio, atqve adeo ipſis epiſcopis, jure divino permiſſum eſſe, tam certum eſt, qvam qvod certiſſimum. Hinc *ipſe Gratianus cauſa 35. qvæſtione 2. Copula*, ait, *ſacerdotalis nec legali, nec evangelica vel apoſtolica autoritate prohibetur*. Et *Aqvinas* demonſtrat, debitum continentiæ non eſſe eſſentialiter annexum ordini ſacro. *Lex Moſaica*, etſi perſonis ſacris gravia impoſuit onera, non tamen illis conjugio interdixit. Nec *apoſtoli* unqvam votum continentiæ ab illis exegerunt. σώφρονα καὶ ἐγκρατῆ juſſerunt eſſe epiſcopum, *Tit. I, 8.* ut ſcirent, ſobrietatem, pudicitiam, & ab illicitis rebus atqve voluptatibus abſtinentiam, neceſſaria ſacri ordinis eſſe reqviſita. Sed dum ſic epiſcopum voluerunt eſſe ἀνέγκλητον & irreprehenſibilem, addiderunt, *unius eum uxoris virum eſſe debere*, qvi ſui domui bene præſit, qvi liberos contineant in ſubjectione cum omni honeſtate *I. Tim. III. 2.* Qvod ipſum etiam à diaconis & presbyteris reqviritur *I. Tim. III. 2. Tit. 1. 5.* Mos autem, qvi hodienum in oriente, ubi presbyteris conjugia permiſſa ſunt, obſervatur, pedetentim in eccleſia obtinuit, ut, qvi uxore una mortua alteram duxiſſent, tanqvam digami ad ſacros ordines non admitterentur. Placuit etiam, ut nemini poſt ſuſceptos ordines uxorem ducere fas eſſet: præterea, ut ſupremi antiſtites, epiſcopi ſcilicet & patriarchæ, rei uxoriæ renunciarent. Tandem *pontifex Romanus* longius progreſſus, non epiſcopis ſolum, qvi contractiore ſunt numero, & utplurimum provectioris ætatis, ſed & presbyteris atqve diaconis, cœlibatum imperavit, nec ad ſacros ordines qvemqvam admiſit, niſi qvi vel cœlebs eſſet, vel uxorem, utut invitam, dimiſiſſet. Hanc eccleſiaſticam ſanctionem, qva cœlibatus ordinibus ſacris annecti cœpit, *duas ob cauſas* pontifices videntur promulgaſſe, cum, ne uxoratus epiſcopus per uxorem & liberos â cura rerum ſacrarum abſtraheretur, aut in iis alendis occupatus, bona eccleſiæ interverteret; tum ne ſacrum officium impu-

impuritate conjugii inqvinaretur. Sed uterqve metus inanis eſt. Nam qvos dotes & virtutes, ab apoſtolo epiſcopis & presbyteris præſcriptæ, commendant, ultro ab invaſione & diſtractione rerum eccleſiæ abſtinebunt, inqve conjugio ſe longe puriores Deo ſiſtent, qvam qvi vel ſcortationibus vel concubinatu deteſtando maculam ſacro ordini aſpergunt. Tantum igitur abeſt, ut cœlibatus â pontificibus imperatus, idoneum immunditiei remedium ſit, ut potius liber meretricum & lupanarium uſus per eum concedendus fuerit, qvia, *dicente Thuano, libro XXX.* aliter matronarum pudicitia inter tot cœlibes integra & inconcuſſa Romæ ſervari, aut majoris iſtius vitii, qvod Romanis jam olim B. Paulus exprobravit, periculum evitari non poteſt. Iniqviſſimæ tamen legis ſuæ, per qvam propudioſa ſcandala in eccleſiam invecta ſunt, tam tenaces ſunt pontificii, ut cum *Laur. Campegio Cardinale*, teſte *Sleidano libro II.* dicere non erubeſcant, *multo gravius eſſe peccatum, qvod ſacerdotes fiant mariti, qvam ſi plurimas domi meretrices alant.* Sanior tamen mens Pio II. fuit, qvi, ut jam conſtat, dicere conſvevit, *fuiſſe cauſas, cur adimeretur ſacerdotibus conjugium: ſed multo majores eſſe, cur reddi debeat.* Noverat ſcilicet, ipſos apoſtolos uxores habuiſſe & circumduxiſſe, *Matth. VIII. 14. I. Cor. VII. 15. I. Cor. IX, 5. Ignat. in epiſt. ad Philadelph. Clemens VII. lib. Stromat.* Noverat, vel certe noſſe debebat, primis qvibusqve â Chriſto nato ſeculis epiſcopos, diaconos & presbyteros inventos fuiſſe uxoratos, interqve eos *Tertullianum Afrorum, Dionyſium Corinthi, Chæremonem & Philæam Ægypti, Gregorium Niſſæ, Hilarium Pictaviæ, Spiridionem Cypri, Syneſium Ptolemaidos epiſcopos:* ſed *Simonem Magum, Saturninum, Encratitas & Manichæos*, peſſimos hæreticos, ſancta conjugii fœdera ſpurcitiei primos accuſaſſe. Diſputari qvidem tractu temporis cœpit: *an conjugatis liceat ſacra obire?* Et qvidem eo tempore, qvo perſecutiones eccleſiarum exoptata excepit tranqvillitas, in concilio Ancyrano & Neocæſareano diaconis initiatis, dummudo in ordinatione proteſtati fuerint, ſe ſic manere non poſſe, uxores ducere permiſſum fuit; Presbyteris vero, qvi contraxiſſent poſt ordinationem nuptias, officium adimebatur. Patres concilii Eliberitani, iis non contenti, ſacris perſonis uſum conjugii penitus interdixerunt. Qvam legem cum qvoqve rogare vellent Patres concilii Nicæni, *dicente Socrate libro 1. cap. 8.* ſurgens *Paphnutius epiſcopus* vehementer clamabat, *grave jugum conſecratis viris neqvaqvam eſſe imponendum, honorabile eſſe cubile, & conjugium impollutum; videndum, ne nimio exqviſitæ vitæ ſtudio eccleſiam gravi*

incommodo afficerent: neqve enim omnes ejusmodi rigidam, qvæ humanos affectus excludat, diſciplinam ſuſtinere, nec caſtimoniam æqve à ſingulorum uxoribus ſervari poſſe. Caſtimoniam vero vocabat legitimæ uxoris uſum: ſufficere ſi qvis prius in clerum adlectus ſit, qvam uxorem duxerit, impoſterum à nuptiis, juxta veterem eccleſiæ traditionem, abſtineat: nec qvenqvam ab illa, qvam laicus duxerit, ſejungi oportere. Et qvidem totus ſacer conventus verbis Paphnutii aſſenſum præbuit, cujusvis arbitrio abſtinentiam ab uxoris conſvetudine permittens. Et qvia non ignorabat, duplici ratione peccari â viris ſacris, qvorum *aliqvi*, ut *Origenes & Valeſii hæretici*, in remedium libidinum ſeipſos caſtrarunt; *aliqvi* *συνεισάκτους* ſeu ſubintroductas femellas, tanqvam concubinas & focarias, in contubernium & ſolitariæ vitæ ſolatium adſciverunt: *utriusqve malo medicinam fecit*, &, qvi violentas manus ſibimet ipſis inferrent, deponendos; ſubintroductas vero illas feminas, niſi forte aut mater, aut ſoror, aut amita, talesqve perſonæ fuerint, qvæ ſuſpiciones effugiunt, eliminandas eſſe decrevit: *conjugem vero clericos habere non vetuit*, prout *Gangrenſis ſynodus* anno CCCLXI. celebrata Nicænam explicuit: modum tamen & tempus contrahendi matrimonium novum, non ex apoſtolica, ſed eccleſiaſtica traditione determinavit. Cœlibatus ſcilicet amore placuerat veteribus, nemini fas eſſe, poſt initiationem ad nuptias tranſire: &, cui vires non erant abſtinendi ab uſu matrimonii, eum ultro â ſacris ordinibus petendis etiam abſtinere voluerant: gravitate ſacerdotali indignum rati, amare, procari, jocari, & novo nuptiarum apparatu incontinentiam ſuam profiteri. Hoc rigore non contentus *Siricius*, lege lata primus conjugium presbyterorum & diaconorum abrogavit, omnesqve, qvi ſacris operari voluerunt, divortium ab uxoribus, qvas ante conſecrationem duxerant, facere juſſit, atqve ſic, qvod Deus conjunxit, nefario auſu ſeparavit. Verum ſicuti eccleſia aliam qvandam hujus pontificis ſanctionem, qvam de novo conjugio, publice pœnitentibus poſt impetratam â publico crimine abſolutionem interdicendo, promulgaverat, abrogavit: ita nec alteri illi de arcendis â conjugio clericis ſic ſubjacet, ut illam vel mutare, vel penitus antiqvare non qveat. Et ob id poſt tempora etiam Siricii, plurimos ſacerdotes deprehendimus maritos, interqve eos *Paulinum & Afrum presbyteros*, â qvibus decreta pontificis, cum contumelia conjugii conjuncta, nunqvam admisſa ſunt. Qvi ipſi tamen nuſpiam leguntur ob rem uxoriam officio dejecti aut excommunicati, ſed ſaltem, *ut conſtat ex concilio Taurinenſi*, prohibiti,

hibiti, ne ad ſublimiores gradus conſcenderent. Pontifices tamen in fimbriis ſuis, qvoqvo modo dilatandis, ſtrenue occupati, ſubinde legem de cœlibatu clericorum magis magisqve exaſperarunt. Hinc, cum *Siricius* nihil de conjugio ſubdiaconorum ſanxiſſet; *concilium Toletanum primum* etiam illud permiſiſſet: *Leo magnus* & illis uſum conjugii ademit. Cujus tamen decreta ſusqve deqve habita ſunt, non ſaltem â Græcis eccleſiis, per qvas epiſcopis, nedum inferioris ſubſellii clericis, licuit uxoribus conſveſcere, *teſte Tripartita hiſtoria lib.* 9. ſed etiam à pluribus in occidente epiſcopis: ex qvibus poſt tempora Leonis invenimus *Proſperum Regienſem, Sidonium Apollinarem Avernorum, Simplicium Biturigum, & alios aliarum nationum epiſcopos* uxoratos: qvos paſſim invenire poterimus apud *Gregorium Turonenſem.* Longe ſaniores ſane fuere Siricius, Leo Magnus, & alii ſubſeqventes pontifices, qvam *qvi proximis abhinc ætatibus rei Chriſtianæ in ſede ſublimi cum uſurpato dominatu præfuere. Illi* abſtinentiam qvidem â conjugio urſere, ſed & abſtinere à feminarum qvarumvis converſatione operatores ſacrorum juſſere. *Hi*, cum uxores arcerent ab unctis & raſis ſuis, non ſaltem concubinas & feminas extraneas, ſed & lupanaria illis permiſerunt, & uſum qvidem conjugii, non autem fornicationem eorum pœnis canonicis ſubjecerunt. Sanior etiam mens fuit *Patribus in Trullana ſynodo*, qvam πενθέκτην ſeu Qvinſextam vocant, congregatis, qvi, ut jam ex hiſtoria conciliorum conſtat, qvanqvam epiſcopos, qvibus hactenus legitima cum uxoribus conjunctio libera fuerat, ſi eas ante ſuſceptam epiſcopam duxiſſent, ab uxoribus ſegregarunt, diaconis tamen & presbyteris poſt ordinationem eripi conjugium nefas duxerunt: hac tamen cautione, ut, imminente ſacri miniſterii tempore, unusqvisqve ab uxore abſtineret. Qvæ Trullanis canonibus de matrimonio Clericorum ſunt ſancita, ea hodienum *ab omnibus Græcis, Abyſſinis & Armenis* ſervantur. Pontifices vero, dum cœlibatum inexorabili lege omnibus ſacrorum miniſtris imperarunt, & clericos ſuis matrimoniis uſos fornicatoribus æqvipararunt: non ſolum ab antiqvitatis conſenſu diverſi abiere, ſed & feneſtram, vel potius januam, fœdis libidinibus aperuere. Qvod cum *D. Udalricus*, Epiſcopus Auguſtanus, intelligeret, tantum fiduciæ ſibi in bona cauſa ſumſit, ut gravi acerbaqve ad Nicolaum pontificem epiſtola, qvæ paſſim legenda proſtat, in impurum presbyterorum cœlibatum inveheretur, & conjuges iis reddendas variis rationibus ſvaderet. Tandem *Gregorius VII.* alioqvin *Hildebrandus* dictus, conditor ille

ille imperii pontificii, cum hactenus ſacris viris per Germaniam & Galliam, Pataviæ etiam, jus conjugii incolume permanſiſſet, cœlibatum illis violenter obtruſit. Strenuam ei operam navavit *Altmannus*, Pataviæ epiſcopus, natione Saxo, qvi fulminatrices ab eo literas accepit, qvibus viri conſecrati ab uxorum conſvetudine abſtinere jubebantur. *Clerus Pataviensis* audacter reſpondit: *nec velle ſe, nec poſſe conjugale hoc vitæ genus, divinitus non permiſſum ſolum, ſed inſuper etiam mandatum, & à nullo epiſcopo hactenus oppugnatum, commutare.* Cum nihilominus Altmannus vi & fraude Antichriſtianam legem perferret, nec tumultibus publicis inde exortis motus qvieſceret, ſed, qvoniam omnes ſimul non poterat, paulatim unum & alterum ex conjugatis ſacerdotibus urbe ejiceret, illi profugi ad Henricum IV. imperatorem, indignum epiſcopi facinus exponentes, dominum de ſui reſtitutione ſollicitarunt. Illi jam antea acerrimum erat cum pontificibus certamen de pontificum electione, & epiſcopatuum collatione & inveſtitura: ideoqve non veritus fuit partes exulantis cleri Patavienſis defendere, ipſasqve fovere, & Altmanno proſcripto, reſtituere. Hic ad tribunal pontificis confugitur. Henricus ad dicendam cauſam evocatur. Cum non illico compareret, excommunicatur. Ejus in locum Rudolphus Svevus à pontificis adulatoribus eligitur. Cœlum terræ per triennium bellis & ſeditionibus miſcetur. A monachis ſacerdotes uxorati Patavia denuo expelluntur. Tandem Rudolphus dexteram, qva fidem domino juraverat, & vitam amittit. Imperatorii ſatellites impuros monachos cœnobiis extrahunt & mulctant: dignitas epiſcopatus, excluſo Altmanno, Hermanno Franco nomine Imperatoris confertur. Dolet id pontifici. Ideoqve anno cIↃ LXXX. Altmannum, qvi Romam confugerat, non epiſcopum tantum Patavienſem denuo deſignat, ſed pontificium etiam legatum per Germaniam & Galliam, ubi XX. amplius epiſcopi conjugati erant, conſtituit, decreto hoc armatum, qvo & conjugium in conjugatis clericis prohibebatur, & inter conjugatos vincula tori diſſolvebantur. Adverſus hoc decretum, *ceu dicit Lambertus Schaffnaburgenſis ad annum* cIↃLXXIV. protinus infremuit tota factio clericorum, hominem plane hæreticum & veſani dogmatis eſſe clamitans, qvi oblitus ſermonis Domini, qvo ait: *Non omnes capiunt hoc verbum:* & apoſtoli: *Qvi ſe non continet, nubat:* violenta exactione homines vivere cogeret ritu angelorum, &, dum conſvetum curſum naturæ negaret, fornicationi & immunditiei

ditiei frena laxaret. Si pergeret ſententiam confirmare, malle ſacerdotium, qvam conjugium deſerere. Qvi hac de cauſa tumultus extiterint, & qvomodo variis in ſynodis matrimonium clericorum ſcripturis, rationibus, conciliorum ſententiis, majorum exemplis, & irrefragabilibus argumentis, contra decretum pontificis, aſſertum ſit, & archiepiſcopus Moguntinus cum legato pontificis in ſynodo Moguntina in extremum vitæ diſcrimen pervenerit, legere eſt *apud prædictum Schaffnaburgenſem, ut & Johannem Nauclerum volumine II. gener. XXXVI.* Turbis hiſce Henricus qvidem imperator ſe animoſe oppoſuit: ſed cum tandem à ſuo ipſius filio, curiæ Romanæ inſtinctu, oppugnari cœpiſſet, libidini paparum omnia, ipſamqve de conjugio ſacerdotum diſceptationem permiſit: qvi poſthac, prorſus damnatis ſacrorum virorum nuptiis, ad interdictum hactenus extranearum ſeu concubinarum commercium connivebant. Hinc clerus impuro & infami cœlibatu ſic conſpurcari cœpit, ut, abſtinens remedio nuptiali, *ceu dicit Bernhardus in ſermone de converſione ad clericos*, in omne deinceps flagitium efflueret, & *teſte Johanne Gerſone*, aut nulli ſacerdotes habendi, aut incontinentes tolerandi eſſent. Qvæ omnia *apud G. Calixtum in tractatu de clericorum cœlibatu & apud Chemnitium in tertia parte examinis prolixius* legi poſſunt. Nos, his tandem miſſis, ad ultimam eccleſiæ ætatem luſtrandam accingamur.

SECTIO ALTERA

Libri Tertii, DE ECCLESIA CHRISTI à REFORMATIONE LUTHERI AD NOSTRA USQVE TEMPORA.

Qvæstio I.

Qvod felix fauſtumqve ſit, progrediemur ad hiſtoriam eccleſiæ noviſſimam. Tu qva methodo hic ſis uſurus, indica.

EIdem eqvidem, qva hactenus noſtra proceſſit hiſtoria, inſiſtam. Ne tamen in tanto variarum rerum cumulo confundaris: nonnullis de

eccleſiæ in hoc ultimo ſeculo amplitudine præmiſſis, à vaticiniis de Lutheri reformatione, ipſaqve Lutheri vita & actis hiſtoriam, per varios evangelii à fermento pontificis reformati caſus, ad hæc uſqve tempora producam, præcipuos rerum eccleſiaſticarum articulos delibaturus. Doctores deinde eccleſiæ purioris, & poſtea pontifices enarrabo. Inde ſynodi & colloqvia ſub diſqviſitionem venient. Claudetur tandem opus, martyriorum, miraculorum, & hæreticorum catalogo.

II. Eſtne igitur tanta jam eccleſiæ amplitudo, qvanta ſuperioribus ſeculis?

Qvanqvam pontificii γνωρίσματα & notas eccleſiæ adducturi, ampliſſimis eam debere circumſcribi finibus, & à mari uno ad alterum extenſam eſſe ajunt: idqve hoc fine, ut eccleſia eorum, qvi è Babylone pontificia egreſſi ſunt, tanqvam minus in omnes mundi partes propagata, veræ eccleſiæ nomine indigna videatur; ſua autem, tanqvam latiſſime diffuſa, orthodoxa judicetur: nos tamen, qvibus *pura verbi divini prædicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio infallibiles eccleſiæ notæ ſunt*, qvibusqve eſt perſvaſiſſimum, eccleſiam lunæ ſimilimam, jam tanqvam in plenilunio eſſe florentiſſimam, jam ſplendore diminuto decreſcere, nonnunqvam etiam tanqvam eclipſin paſſam prorſus latere: nos, inqvam, veritatem eccleſiæ nec ex miraculorum gloria, nec ex felicitate ſucceſſuum, nec ex ſucceſſione epiſcoporum haud interrupta, nec deniqve ex ampliſſima in mundum diffuſione dimetimur. Interim monemus ipſos pontificos, ne nimis de ſuæ eccleſiæ amplitudine glorientur. Exime primo complures in *Aſia, Cilicia, Armenia, Tartaria, Perſia, Taurica Cherſoneſo, Africa, & inſulis orientalibus* eccleſias, qvæ de papa Romano vel nihil audivere, vel, ſi audivere, homo tamen an monſtrum ſit, parum penſi habent. Exime deinde eccleſias Græcas, longe lateqve diſſeminatas, qvæ paparum tyrannidi animoſe ſemper reſtitere. Exime porro ea regna & provincias, è qvibus decreta pontificum jam exterminata ſunt. Exime tandem eos ipſos, qvi ſub jugo pontificio preſſi, adduci tamen neqveunt, ut toti ex profano papæ arbitrio pendeant. Invenies enim in ipſa Italia, Hiſpania, & Gallia, & qvidem in ipſis regum aulis & rerump. curiis, plurimos, qvi aut edicta pontificum, ſibi paulo iniqviora viſa, ſusqve deqve habentes, immenſam illam autoritatem pontificiam prorſus non agnoſcunt, aut tene-

tenebras tantas deteſtati, felicitatem lucis evangelicæ alibi exortæ commendant. Exime qvæſo hos omnes, qvos nominavi, populos, & ipſas etiam gentes Turcicas atqve idololatricas, qvibus ſane maxima hominum pars conſtat, adde, & ingreſſus tabulam orbis geographicam, ſuperbis Jeſuitis, qvam fallantur, qvamqve ſine ratione ſibi adulentur, ad oculum demonſtra.

III. *Cum ibi ſoleat eſſe eccleſia, ubicunqve verbi & ſacramentorum uſus eſt, utut corruptelæ qvædam ab hominibus admixtæ ſunt: age, qvam late hodie pateat Chriſtianiſmus, explica.*

Præſtitit olim illam operam vir divinus *Philippus Nicolai libro I. de regno Chriſti cap.* Ejus & aliorum ductu *extremos Hyperboreos* primum inviſe, & XXX. ingredere *inſulas Orcades*, ipſamqve adeo ultimam *Thulen*, ut & infeſtam *Frislandiam*. Invenies eccleſias non papæ, ſed Chriſti juſſa capeſſentes. Naviga in *Islandiam*. Deprehendes ultra CCCXXIX. templa religioni puriori deſtinata, ut & codices Biblicos in Islandicam lingvam translatos. Hinc ſi inſulam *Ruſtenen*, anno cIↄCCCCLXXII. à Petro Qvirino detectam, inviſas, innocuos fere & omni libidine carentes videbis Chriſtianos. Progredere in intempeſtam *Groenlandiam*, Islandia remotiorem, qvam aliqvi ipſi Americæ cohærere autumant: Chriſtianos & ibi invenies, cum in monaſterio D. Thomæ dicato, tum aliis in locis, in qvibus duas olim ſedes epiſcopales, Nidroſienſi archiepiſcopo in Norvegia ſubjectas, fuiſſe conſtitutas, teſtatur Olaus Magnus. Tria *Daniæ, Sveciæ & Norvegiæ* regna in magna illa Scandiæ peninſula, ut & tria *Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ* regna, cum XLIV. *inſulis Hebridibus* adjacentibus, pontificis jugum penitus excuſſerunt. Ipſi truces *Pilappii* ſeu *Lappones*, ad mare glaciale ſiti, horrendis idolomaniis relictis, in Chriſti eccleſiam opera Svecorum ſe contulerunt. Si præterea *Ruſſiam*, qvam *Moſcoviam* vocant, perluſtras, eccleſiam invenis: papæ primatum non invenis. Extenditur hoc regnum ex Europa in Aſiam uſqve, & ultimas Septentrionis oras, qvæ in *Petzoræ* regno continentur, complectens, deſinit verſus meridiem in duobus *Caſanæ* & *Aſtracanæ* regnis, qvæ â magno Moſcoviæ ducæ anno cIↄIↄI. Tartaris adempta ſunt. Omnes hæ terræ, ampliſſimæ ſane, papam ignorant; Chriſtum confitentur. Et licet communi errore

preculas ad virginem Mariam, aliosqve Sanctos, D. Nicolaum imprimis, qvotidie fingant: cum Græcis tamen eccleſiis Trinitatem in unitate Deitatis confitentur: peccatum originale agnoſcunt: in ejus remedium baptiſant infantes: ſacram etiam ſcripturam totam patrio idiomate conſcriptam & typis excuſam, patresqve eccleſiæ primitivæ legunt & longe ſanius, qvam papicolæ: ſub utraqve ſpecie euchariſtiam ſumunt: ſacerdotum connubium admittunt: purgatorium negant: vernacula linva in ſacris utuntur. Eſt illis *unus patriarcha*, Conſtantinopolitano patriarcha olim ſubjectus, nunc à ſolo Moſcoviæ Magno duce deligendus; alios: qvatuor metropolitani, & ſeptem, imo octo archiepiſcopi, ut alii numerant. Et ipſius noſtræ religionis Lutheranæ doctoribus in urbe Neleucio, ab urbe Moſcoviæ non procul diſtante, permiſſum eſſe novimus, ut puriorem evangelii doctrinam profiteantur, cum nullum ibi religionis exercitium Romanenſibus permittatur.

IV. Sic igitur nullas habet papa in ſeptentrione eccleſias, à qvibus colatur; Chriſtus autem multas habet?

Tanto hæc recenſeo libentius, qvanto magis ſcio, pontificios numen ſui Vejovis in univerſum orbem extendere. Moſcovitis vaſtiſſima Tartarorum natio adjacet: qvorum *Præcopenſes* parent Turcis; *Zavolgenſes* Chamo ſuo: utriqve ſine Chriſto: illi qvidem Machometani; hi aut Machometani, aut idololatræ. Neutris tamen, papam ignorantibus, religio Chriſtiana eſt incognita. *Nam apud Præcopenſes* Chriſtiani iiſdem fruuntur privilegiis, qvibus in univerſa Turcica; *apud Zavolgenſes* autem, ampliſſimam terræ portionem, tertiam videlicet Aſiæ partem incolentes, tot numero Chriſtiani, Nazareni nomine, Neſtoriani fide, ſub generali pontifice, qvem *Umcham* nominant, ſuperſunt, qvot in Europa noſtra vix reperias, ſi Gvilielmo Poſtello fides eſt habenda, cui regiones illas inviſere licuit. *Ipſam Turciam* qvod attinet, mirum eſt, in illa adhuc durare qvatuor *patriarchatus*, qvorum nullus papam curat; omnes Chriſtum colunt, non tamen ſine admixtis erroribus. *Antiochenus* enim *patriarcha* antea Antiochiæ; poſt deſtructam Antiochiam, in pulcerrima totius Aſiæ urbe Damaſco prope fanum D. Mariæ; hinc Mœride in finibus Meſopotamiæ ſedem cepit. *Alexandrinus* in Ægypti metropoli populoſiſſima, Cayro dicto, Chriſtianis præeſt: *Hieroſolymitanus & Conſtantinopolitanus* ſuis adhuc ſedibus fruuntur. Conſtan-

ſtantinopoli inveniuntur XX. Chriſtianorum templa. Theſſalonicæ, ubi Turcæ tria tantum templa habent, ultra XXX. ſunt Chriſtianorum. Metropolitano Theſſalonicenſi ſubſunt X. in provincia ſuffraganei; Philippenſi CL. eccleſiæ; Athenienſi totidem; Corinthio centum. Sacerdotes Athenis dicuntur amplius CCL. inveniri. Inſula *Zacotora*, ſeu *Socotora*, qvæ Arabiæ adjacet, etſi Alcoranitico præfecto paret, nunqvam tamen à fide Chriſtiana defecit. Incolæ enim ipſi Thomæ apoſtolo religionem ſuam acceptam ferunt. *Circa Tigrim & Euphratem* ſub certis epiſcopis ſunt Chriſtiani, qvibus à D. Johanne Baptiſta cognomen tribuunt. Ipſa qvoqve *Hieroſolyma X.* Chriſtianorum templa oſtentant, nec à veritate videtur fama abludere, qva ferunt, ſi numero hominum certandum fuerit, tribus (nonnulli XXX. audent dicere) Chriſtianis in Turcia vix unum opponi poſſe Muſulmannum ſeu Alcoranitam. Circa montem Libanum in Syria ſunt *Maronitæ* & *Druſi* ſeu *Truſci*: qvorum *illi* à qvodam ſancto viro dicti, ſub patriarcha & VIII. vel IX. epiſcopis Chriſtum colunt: *hi*, qvondam Maronitis permixti, nomen Chriſti profeſſi ſunt, ſed tandem Saracenis ceſſerunt, ſic tamen, ut non circumcidantur, neqve vino abſtineant, & peculiarem prophetam, nomine Iſmanem, vererentur, & Turcorum imperatori tributum qvidem perſolvant, in plena tamen non ſint imperii ejus poteſtate, ſed qvinqve ſuis ſubſint Amiris ſeu præfectis, qvos ſeculo ſuperiore Amurathes III. teſte Thuano, libro LXXXIV. in ordinem redegit. Præterea illi Chriſtiani, qvi inter Armeniam & Meſopotamiam degunt, dicuntur *Curdi*; qvi inter Tartariam Præcopenſem & Ruſſiam, *Morduitæ*, qvi ſimul baptiſantur, circumciduntur, & idola adorant. Turciæ ad aqvilonem tres florentiſſimi adjacent populi: *Colchi ſeu Mengreliani* ad Mæotidem paludem; *Albani ſeu Circaſſi*, & *Zychi* ad mare Hyrcanum; & in horum medio *Georgiani ſeu Iberi.* Hi omnes Chriſtianam religionem profeſſi, tributum qvidem Turcis pendent: ſed Alcorano prorſus ſpreto, cum Græcis eccleſiis conſentiunt. Qvod ipſum etiam faciunt *Armenii*, ampliſſimo terrarum ſpacio ad mare uſqve Caſpium, à finibus Cappadociæ, Ciliciæ, & Aſſyriæ, in mercimoniis tractandis & ratione fidei reddenda peritiſſimi. Illi à temporibus uſqve Conſtantini M ſuos habuerunt *patriarchas*, ceu vocant, *catholicos*, & ſtrenue in fide Chriſtiana propaganda militantes, pontificis decreta tanti faciunt, ut, cum anno CIↃIↃXXCII. Gregorianum calendarium iis per legatos Romanenſes offerretur, reſponderent, illud mero ambitionis impulſu eſſe conflatum.

V. *In gratiſſimo verſamur campo. Blandiamur nobis & eccleſiæ, &, num tantus etiam ſit Chriſtianorum in Perſia & India numerus, inqviramus.*

Verbo reſpondebo. *Perſiam* excœcat Machometiſmus; *Indiam* idololatria pagana: ita tamen, ut nec his in locis abſqve teſtimonio ſit Deus relictus. Nam qvemadmodum *Parthi* ſeu *Perſæ* jam apoſtolorum tempore ad fidem converſi leguntur: ita poſtqvam Alcorani deliriis ſeducti, ab eccleſia ſeceſſerunt, cum Turcis tamen ob certa religionis Saracenicæ capita capitali odio diſſidentes, tandem anno cIↃIↃLXII. pacta cum *Æthiopibus* confœderatione, liberum illis religionis Chriſtianæ exercitium in Perſia conceſſerunt. Qvi etiam tam ſtrenue operi incubuerunt, ut nonnulli ſacerdotes una cum ſuo patriarcha illuc profecti, XII. annorum ſpacio XX. amplius urbes Chriſtiana religione imbuerint. Qvin & in ipſa hac Perſia & conterminis regionibus, ex veteribus Chriſtianis nonnulli adhuc ſuperſunt, qvi qvidem *Neſtorii errores* profitentur, gentiliſmum tamen oderunt, & Machometiſmo animoſe reclamant: eorumqve patriarcha, vulgo Babylonicus dictus, reſidet in urbe Moſal ad Tigrim in Meſopotamia, ubi XV. templa & XC. millia inveniri dicuntur, qvibus Chriſtianorum nomen placet. In India etiam *Brachmanes*, utut philoſophi & ſacerdotes gentiles, credunt, Deum qvondam in ſpecie humana latentem terras luſtraviſſe, easqve à peſte ſempiterna redemiſſe; dies etiam Dominicos venerantur, & decem legis præcepta, eorumqve explicationem tenent: atqve ſic non obſcura religionis Chriſtianæ olim per apoſtolos invectæ veſtigia oſtendunt. Præter gentem autem, ſuperſtitionibus Brachmanicis, adde Machometanis, in India demerſam, paſſim locorum magno numero inveniuntur Chriſtiani, qvi ſub ſuo ſummo antiſtite, XII. Cardinalibus, duobus Patriarchis, & multis pontificibus, invicta ſemper fide, religionem ab apoſtolo Thoma acceptam, ad hæc uſqve tempora, retinuerunt, unde etiam dicuntur *Chriſtiani S. Thomæ.* Hi ſacras literas in Syriaca lingva legunt atqve docent: ſeptimo qvoqvo die in templis conveniunt: euchariſtiam ſub utraqve ſpecie exhibent: pueros baptiſmo tingunt, ſacerdotum conjugia probant. Et memorabile eſt, qvod autores memorant de potentiſſimo rege *Preſtegan* i.e. evangelico, vulgo *Presbytero Johanne Aſiatico ſeu Indi-*

co:

o: qvi ſeculo XIII. in toto oriente per Tartariam & Indiam Chriſtiano nomini adhæſit, qvanqvam factionis Neſtorianæ, tandem â Changio Chamo interfectus. Adi jam populos in oriente, qvibus *præter alios monachos Jeſuitæ* Chriſtum annunciarunt. Nam & *Oram piſcariam*, & *nonnullos Ceilanorum regulos* ad baptismum ſuſcipiendum permoverunt, & præter *Goanum in India archiepiſcopatum* plura collegia erexerunt: & qvidem in duas provincias diſtincta: qvarum *Goana* ſocios CCXXC. numerat; *Malabrica* CL. Iidem in innumeris orientis inſulis, *Maldivis*, *Moluccis & aliis*, ut & *in regno Ormuzio*, Chriſtum barbaris notum facere anniſi ſunt: *In ipſo Chinarum regno* in duobus collegiis & tribus Reſidentiis XXX. alunt ſocios, profectiqve in extremam uſqve Japoniam, provinciam ibi ſodalidatis ſuæ CXXX. ſociorum conſtituerunt, & jam multa Chriſtianorum millia ibi numerant. *In Philippinis etiam inſulis*, in Chinenſi Japonioqve mari detectis, provinciam C. ſociorum adornarunt, *ut annotat Miræus in Polit. Eccleſ. libro. 2.*

*VI. Strenuos deſcribis Jeſuitas. *Sed num illa papatus propagatio pro incremento eccleſiæ ducenda eſt?*

Verbum cœleſte, ab impuris etiam doctoribus & hæreticis prædicatum, eccleſiam plantat. Corruptelæ admixtæ zizania interſerunt. Dum igitur gentibus remotiſſimis Jeſuitæ annunciant evangelium: dum orare; dum credere; dum juxta decalogum vitam formare docent: dum baptiſmum adminiſtrant: ſemina cœleſtia feliciter ſpargunt. Sed dum ſuperſtitiones populo perſvadent: Bileamum imitantur, qvi verbum qvidem DEI verum proloqvi potuit, idolis tamen ſervire non deſtitit. Sic Iſraelitæ filios Dei gignebant & filias, licet à puritate doctrinæ averſi *Ezech. XVI. 20.* Et Phariſæi, *Math. XXIII. 3.* mare obambulantes & aridam, proſelytos non niſi intermixtis ſuis traditionibus faciebant. Taceo, qvod Jeſuitæ in prima Indorum converſione ſeſe non ſervos pontificis, ſed evangelicos præbeant, & perſvaſuri deaſtricolis Chriſtianam religionem, non ab autoritate eccleſiæ Romanæ ordiantur, non ab humanis traditionibus, non à Miſſa, purgatorio, operum meritis, & Romanenſium indulgentiarum nundinationibus: ſed iſtis prima ſermocinatione præternavigatis, ſimpliciter concionentur de lapſu primorũ parentum, deqve ſubſeqvente in univerſum generis humani condemnatione, nec non de gratuita noſtri redemtione per unicum Chriſtum facta: cui

per

per fidem ſit adhæreſcendum, & hoc nomine percipiendum baptiſma, *ut ex Johanne Baptiſta Montio demonſtrat Philippus Nicolai libro 1. de Regno Chriſti cap. 1.* Fundamento ſic ſatis jacto ſuperſtruunt ſtipulas pontificiæ monarchiæ, clericalis potentiæ, & mille ſuperſtitionum gentilium & fabularum vanarum. Teſtimonium *Acoſtæ Jeſuitæ* præterire hic neqveo; qvi *libro 4. de procuranda Indorum ſalute cap. 3.* primarium finem converſionis Indorum dicit eſſe acceptionem pecuniæ. *Perinde*, inqvit, *doctrina Indis traditur, atq; cum à mendicis, ſtipis colligendæ cauſa, precationes aut verſus aliqvi cantillantur: qvi illud tantum ſpectant, ut dicendo ipſi ad finem perveniant carminis: utrum vero auditores vel delectentur, pecunia jam accepta, parum curant. Tota itaq; catechizandi ratio eſt umbratilis & ludicræ ſimilis.* Hæc Acoſta: qvi etiam *libro. 2 cap. 4.* crudelitatem perſtringit, qva nonnulli convertuntur i. e. ſpoliantur, vexantur, enecantur. *Qvi enim*, inqvit cum Gregorio Magno, *fidem aſperitatibus propagari volunt; ſuas, non Dei, cauſas probantur attendere.*

VII. Dic age, numqvid etiam eadem gratia Africæ contigerit, ut ab hoſpitiis eccleſiæ Chriſti liberaliter conceſſis commendari qveat?

Nondum in ea penitus videtur maledictionis Chamiticæ impetus ſubſediſſe. Etſi enim olim ducentos amplius epiſcopos ad Carthaginenſe concilium miſiſſe, & Genſericus Vandalorum rex trecentos catholicos epiſcopos inde expuliſſe legitur: nunc tamen *Ægyptii & Mauritani*, ab Alcorano dependentes, perditiſſimæ religioni dediti ſunt. *Numidæ*, Libyæ deſertæ incolæ, & *Nigritæ* in ampliſſimis provinciis, aut idola colunt, aut, ſi illa reſpuunt, Chriſtum tamen ignorant, ſive Machometis faſcino excœcati, ſive tenebris aliis præpediti. *Æthiopes inferiores omnes* adhuc in cæno idololatrico volvuntur. *Superiores, Abyſſini dicti*, qvi *presbyteri Johannis Africani*, ceu vocatur vulgo, ſeu *Pretejannis imperio* parent, religionem qvidem Chriſtianam, ſed Judaicis ceremoniis corruptam profitentur, & plurimas provincias, qvas olim tenuerunt, aut gentilium ſuperſtitioni & impietati, aut Saracenorum blaſphemiæ proſtituere coacti ſunt. Qværis, qvid igitur in univerſa Africa Chriſto ſit relictum? *Ægyptii* Chriſticolas plurimos, *Jacobitas* videlicet, & qvi adhuc, ut dixi, circumciduntur, *Cophtos* ſeu *Cophtitos*, paſſim locorum ſibi permixtos habent, & *Alexandriæ* in ipſa Ægypti metropoli tria, *Alcairi* plura templa Chriſtianis conceduntur.

Mauri-

Mauritani magnam partem *Feſſani regni* Hiſpanis & Chriſto dederunt; inqve urbibus Africanis, regi Hiſpaniarum ſubjectis, ſunt duæ epiſcopales ſedes, *Septa* & *Tanger*. *Nigritæ* regnum *Congianum*, qvod Johannes Boterus Galliæ cenſet magnitudine par eſſe, procurantibus Luſitanis, jam anno cIↄ CCCCLXXXV. religioni Chriſtianæ initiarunt: & hodienum ibi idololatris permixti inveniuntur Chriſtiani: qvod etiam fit in regno *Angola*. In *inſula etiam D. Thomæ*, Gvinææ oppoſita, Chriſtus adoratur, epiſcopo ejus loci Ulyſſibonenſi archiepiſcopo ſubjecto. Qvæ reliqva loca in maritimis Africæ oris & in inſulis, *Madera, Canariis & capitis viridis*, parent Hiſpanis, in illis etiam Chriſtiana religio ritibus pontificiis exercetur. *Abyſſini* autem, qvorum jam mentionem fecimus, & qvos eunuchus reginæ Candacis, *Indica*, ut volunt, dictus, & eum ſubſecutus *Matthæus apoſtolus*, ad fidem converterunt, more qvidem Judaico infantes circumcidunt: ab eſu animalium Judæis olim prohibitorum abſtinent: baptiſmum etiam qvotannis repetunt: præter ſacrum codicem alium qvoqve librum, tanqvam ab apoſtolorum ſenatu Hieroſolymis conſcriptum, in canone evangeliorum habent: Trinitatem tamen nobiſcum confitentur: hæreſes Arii, Macedonii, Neſtorii & Eutychetis abominantur: conciliis IV. œcumenicis aſſentiuntur: juſtificationem peccatoris recte docent: euchariſtiam ſub utraqve ſpecie diſtribuunt: nundinationes Miſſarum & indulgentiarum fabulas repudiant: conjugium clericis permittunt: Sanctos non adorant: purgatorium, ut ipſe *Miræus habet*, negant: Romani tandem pontificis, qvi has eccleſias non ſemel ſibi ſubjicere fruſtra conatus eſt, tyrannidem abominantur, ſuoqve patriarchæ parent, qvem *Abunam ſeu Macum* i. e. patrem appellant.

VIII. Num etiam novi orbis incolæ ad Chriſti eccleſiam pertinent?

Egregiam ante paucos annos operam in indagandis originibus Americanis præſtitit *Georg. Hornius*. Demonſtravit enim, â tribus imprimis populis Americam diverſis temporibus habitari cœpiſſe, nempe I. *Phœnicibus ſeu Cananæis*, II. *Scythis*, III *Sinenſibus: Phœnices* partim illuc veniſſe *ſub Atlante*, Saturni fratre, cum Atlanticum mare extra columnas Herculis navigarent, partim *tempore Joſuæ*, cum ab illo expulſi, primum in Africam & Hiſpaniam ſeſe conferrent, & inde ab indigenis & aliis hoſtibus, variis bellis afflicti, in Americam poſtea per inſulas fortunatas,

Canarias à Canano dictas, & per Caſſiterides ſeu Azores domicilia transferrent, partim *tempore Salomonis, Hirami & Joſaphati*, qvo navigatio in Americam denuo à ſapientiſſimis regibus inſtituta, & poſtea à Carthaginenſibus diu uſurpata eſt: *Carthaginenſes* autem tandem publico edicto navigationem in novum orbem interdixiſſe, & ſic tam ſuos, qvam Tyrrhenos, Atlantico mari excluſiſſe: inde extinctam regionum remotiſſimarum memoriam: interea *Scythas, Hunnos & Tartaros*, ſive ob bella, ſive ob abundantiam hominum, ſive occaſione venationum & navigationum, hinc ex occidente tam per mare glaciale, qvam per continuas terras; illinc ex oriente per freta & aperta maria irrupiſſe, & Phœnices, à Carthaginenſibus in America deſertos, feris & barbaris moribus induiſſe: tandem *Sinenſes*, cum ante CCCC. annos â Tartaris regno Mangi exuti eſſent, & graviter vexarentur, mari ſeſe multis navibus commiſiſſe, & in America ſedem fixiſſe, tandemqve regnum Peruvianum & Mexicanum condidiſſe. Ex qvibus intelligitur, idola ab idololatris in Americam mature eſſe illata. Forte Atlantides, ex Noachi poſteritate, verum Dei cultum primitus illuc infuderunt, & viri Apoſtolici illis viis, qvibus in Americam pervenitur, progreſſi, evangelii præconium, ibi fecerunt. Sed tandem Americani omnes, immani ſpirituum malignorum cultu diſtricti, agreſti etiam & ſilveſtri barbarie fœdati ſunt. Nunc tamen aſſveſcunt Chriſto cultum deferre. Et hunc in finem, qvas terras in novo orbe ſive Galli, ſive Angli, ſive Belgæ occupant, in iis animas barbarorum Deo lucrari ſatagunt. Imprimis Hiſpani induſtriam hic navant operam (crudelitatem enim eorum jam mittam) & jam *qvinqve archiepiſcopatus* dicuntur in hac terræ parte fundaſſe: qvorum tres priores â Paulo III anno cIↄ Iↄ XLVII. inſtituti ſunt, reliqvi â Paulo V. Recenſentur autem hoc ordine: I. *Mexicanus*. II. *Dominicopolitanus* in Hiſpaniola. III. *Limenſis* in regno Peruano. IV. *Platenſis* in provincia Charqvenſi. V. *S. Fidi Bogotanus*, in provincia novi regni Granatenſis. Sub his archiepiſcopatibus paſſim *Dominicani, Franciſcani, Auguſtiniani & Carmelitæ* in ſuis monaſteriis & conventibus degunt. Collegia item canonicorum inſtituta ſunt plurima, & præterea *duæ Academiæ, Mexicana & Limenſis: qvinq; tandem Jeſuitarum provinciæ*, qvarum prima *Peruana* in diverſis collegiis dicitur habere ſocios CCCLXX; altera *Pamqvavia* CXVI; tertia *Granatenſis* C; qvarta *Mexicana* CCCXL; qvinta *Braſilienſis* CLXXX. Sufficiat, hæc de amplitudine eccleſiæ Chriſti dixiſſe. Nam qvi ſtatus ſit eccleſiarum Europæ reliqvarum, ſatis cognitum

eſt,

eſt, & ex dicendis intelligetur. Ut enim aliqva regna ad Lutheri conciones papæ nuncium miſerunt; aliqva vero jugum ejus adhuc ſuſtinent: ita in nonnullis diverſitas religionum, ad pacem publicam redimendam, conceditur. Certum eſt, in toto Europæo ſeptentrione, ut in Terris & inſulis hyperboreis, inqve Scandiæ regnis, Svecia, Dania, Norvegia, & in tribus regnis Britanniæ, Anglia, Scotia, Hibernia, nullam eſſe papæ Romani autoritatem; in regnis Europæis, Germania, Hungaria, Gallia, Polonia, Belgio, eundem à nonnullis coli; à plurimis pro impoſtore haberi: ſolam Italiam & Hiſpaniam ei in ſolidum eſſe addictam: qvatuor orientis patriarchas adhuc omnes ſupereſſe, & in illis papam haberi pro ſchiſmatico & hæretico. Ridetur enim in vaſtiſſimis regnis ejus primatus: ſacerdotum conjugia admittuntur: cœna ſub utraqve ſpecie adminiſtratur; purgatorium negatur: confirmatio & extrema unctio inter ſacramenta non habentur, qvia prorſus negliguntur: Calendarium novum rejicitur: ſacra non lingva adminiſtrantur latina, ſed vel vulgari, ut apud Armenos, Abyſſinos, Ruſſos, Slavones & Illyrios; vel Chaldæa ſeu Syriaca, ut apud Babylonios, Aſſyrios, Meſopotamios, Indos, Ægyptios; vel Græca, ut in illis eccleſiis omnibus, qvæ ſubſunt patriarchæ Conſtantinopolitano. Hunc unum ſi, qva eccleſiarum amplitudinem, conferas cum Romano, nihil cedet, qvia ejus autoritatem ſeqvitur tota Natolia ſeu Aſia minor, tota Græcia cum Macedonia & Epiro, Thracia, Bulgaria, Raſcia, Servia, Boſnia, Valachia & pars Dalmatiæ & Croatiæ. Cum eodem ſentiunt Moſcovitæ ſeu Ruſſi ſub proprio patriarcha & epiſcopis; Georgiani ſeu Iberi item ſub proprio patriarcha, metropolitano & XVIII. epiſcopis; Syri ſeu Melchitæ i. e. regii, qvi cum orthodoxis contra Eutychianos & Jacobitas, imperatoris in concilio Chalcedonenſi decreta probant, ſub patriarcha, qvi ſe vocat Antiochenum, licet non Antiochiæ, qvæ jam eſt deſtructa & in aliqvot minutos pagos redacta, reſideat, ſed primo ſedem transtulerit Damaſcum; unde etiam vocatur patriarcha Damaſcenus: deinde Mœredin in fines Meſopotamiæ conceſſerit. Ubi notetur, *qvod vel tres hodie ſibi titulum & nomen patriarchæ Antiocheni venditent*, etſi nullus Antiochiæ ſedeat, nempe *Syrorum ſeu Melchitarum*, *Jacobitarum Eutychianorum & Maronitarum*. *Ille* reſidet, ut diximus, Mœredi in finibus Meſopotamiæ; *iſte* in Caramit, qvæ eſt veterum Amida, itidem in Meſopotamia, & ſemper gerit nomen Ignatii; *hic* in monte Libani, qvandoqve etiam Tripoli, & ſemper nomino Petri gaudet. *Neſtorianis* patriarcha præeſt, qvi & ipſe in Meſopotamia ad Tigrim in urbe Moſal ſedem habet, & vul-

go dicitur patriarcha Babylonicus, præfectus ſacrorum in numeroſis cœtibus, qvi in Babylonia, Meſopotamia, Aſſyria, Parthia, Media, India & ampliſſimis Cathajæ provinciis inveniuntur. *Eutychiani* in Meſopotamia, Babylonia & Syria vocantur *Jacobitæ* ſub patriarcha, qvem diximus in Caramit ſeu Amida reſidere; in Ægypto *Cophtiti* ſub patriarcha, Alexandrino, cujus jam ſedes eſt Cayri: in Æthiopia *Abyſſini* ſub ſuo Abuna; Ad illos aliqvi referunt in Armenia majore ſeu Turcomania ultra Euphratem, *Armenios ſub patriarcha Servenſi*; & in Armenia minore ſeu Carmaria & Cilicia cis Euphratem, *Armenios ſub patriarcha Caratnaprenſi*. Sed pleriqve Eutychianorum, & imprimis Armenii, rectius jam ſentire dicuntur. Omnes tamen cum Neſtorianis primatum papæ, purgatorium, unam cœnæ ſpeciem, ſacerdotum cœlibatum, extremam unctionem, novum Calendarium improbant. Qvid igitur jam supereſt papæ in oriente & reliqvis orbis partibus? Patres qvidem ſocietatis Jeſu in qvibusdam Indiæ, Chinæ & Japoniæ locis, cum Chriſtum idololatris prædicarunt, pontificis ſimul Romani incrementa qvæſierunt: id qvod etiam factum eſt in India occidentali: ſed qvid de illa propagatione religionis pontificia ſentiendum ſit, paulo ante demonſtravimus. In *novo orbe*, ſi dividatur in VII. partes, Brerevvodus cenſet ſex adhuc ſibi vendicari ab idololatris; reliqvam unam partem dividi inter Hiſpanos, Anglos & Gallos. Fremant, ut velint, Romanenſes, ſuas vires & copias ſtolido faſtu jactantes; ſæviant etiam idololatræ, & venena ſpargant hæretici. Verbum tamen Domini manebit in æternum. Id faxit æternus Deus, ſui cœtus conſervator & patronus potentiſſimus.

IX. *Amen. Et ſic progredimur ad ſecundum membrum, in qvo vaticinia de Luthero, ejusq; reformatione, es pollicitus.*

Merito hic primum locum id tenet, qvod *Zacharias propheta XIV. 7.* de luce, tempore veſpertino proditura, prædicit, & qvod D. Johannes *Apoc. XIV. 6. de angelo æternum evangelium habente, perq; medium cœlum transvolante*, vaticinatur. Deinde occurrit id, qvod *Wolfius L. M. Cent. XII.* ad annum cIↃCLXX. *ex chronico Carinthiæ* recenſet: in qvo dicitur Fridericus Barbaroſſa templum qvoddam in Carinthia extruxiſſe, & ſtatuam lapideam in eo ſpeciem monachi cingulo præcincti, & capite diſcooperti, præ ſe ferentem, ad cujus verticem majuſculæ hæ literæ

literæ appoſitæ fuerint: LUTHERUS. Cui adde omnes *illos veritatis teſtes*, ſuperiori eccleſiæ ætate adductos, qvi paparum tyrannidem deteſtati, reformationem doctrinæ & morum optarunt atqve expectarunt. Imprimis intuere *Joachimum abbatem*, qvi vixit anno cIↃCC. & paſſim Lutherum videtur paſtorem vocare angelicum. *In hujus commentario ſuper Jeremiam cap. 19.* hæc leguntur verba: *Qvia eccleſia in malis eſt obſtinata, ſcilicet per ſuperbiam, avaritiam & luxuriam, & ſimiliter populus Chriſtianus: idcirco neceſſario dirigetur ordo propheticus, ut tollat & conterat dura prædicatione ſuperbos prælatos, avaros clericos & laicos luxurioſos. Et cap. 20. Summus pontifex, Cardinales, doctores & Prælati valde dolebunt de ortu & profectu illorum virorum ſpiritualium & prædicatorum veritatis, tanqvam qvi eorum ſollicitudine ſubvertentur, ut adulterantes verbum Dei. Unde non pœnitebit eos, ſi ſubvertant in ſpiritu homines peſtilentes.* Cui vaticinium *M. Wilhelmi Frieſen Maſtrichienſis* aſtipulatur, qvod *Wolfius habet Cent. XIV.* ad annum cIↃCCCLX. *Si ſolummodo, qvi digni ſunt, & verbum Domini annunciare valentes, eligentur, ut in primitiva eccleſia apoſtolorum factitatum eſt, qvantumvis abjectiſſimi & excrementa qvaſi mundi habeantur, indulgentiæ, miſſificationes, & ejuſcemodi nugæ prorſus abolebuntur. Qvilibet eccleſiaſtico ſuo munere in loco deputato perfungetur; modico victu & alimento mediocri illis proſpicietur.* Sic & *Johannes Taulerus Colonienſis, eccleſiaſtes Argentinenſis*, circa annum cIↃCCCLXX. ſæpius illud ingeminavit, *eccleſiam egere gravi qvadam reformatione.* Et *Catharina Senenſis*, qvæ vixit circa annum cIↃCCCLXXVIII. apud Antoninum, ut ſupra jam annotavimus: *Modo imperceptibili hominibus purgabit Deus eccleſiam ſuam ſanctam, & ſuſcitabit ſpiritum electorum ſuorum: ſeqveturq; poſt hæc tanta reformatio eccleſiæ ſanctæ Dei, & renovatio paſtorum ſanctorum, ut ex ſolo cogitatu exultet ſpiritus meus in Domino. Et Magiſter Alofreſand ex inſula Rhodo* circa annum cIↃCCCXCI. *Neceſſe eſt*, inqvit, *eccleſiam pontificiam corrigi, caſtigari, emendari, & reformari: qvod faxit Deus ter opt. max. Amen. Neceſſum erit, falſos eccleſiæ doctores & fucos ejici, confundi, ac deſpectui exponi omnibus. Nam qvanta inſolentia eccleſia Romana ad gloriam, dignitatem, opes & potentiam hactenus evecta eſt, tanta viciſſim opprimetur ignominia & calamitate. Et Frater Johannes Fernandus* in antiqvo vaticinio, anno cIↃCCCC.

Qvi fidem raucis datis advocatis,
Aureis veſtras vacuant crumenas,

Vosq; derident : moneo, deinceps
Parcite nummis.
Nam reformati gregis arva paſſim,
Spiritu ſancto duce, copioſa
Fruge pingveſcent, variisqve ſurgent
Semina terris.

Confer *Mechthidem virginem*, qvæ anno cIↃ CCCCX. prædixit, *Deum exſuſcitaturum novos paſtores, qvi ſanam Chriſti doctrinam piis proponant, ejusq; jam ferme collapſam eccleſiam ſedulo reædificent & inſtaurent, Chriſtianamq; religionem, qvæ multis erroribus ſit contaminata, repurgent, ac contra Antichriſtum concionentur.*

X. *Hic ſane ex Amoſo III. 7. exclamare liceret: Non facit Dominus Jehovah qvicqvam, niſi revelarit ſecretum ſuum ſervis ſuis prophetis.*

Propius ad Lutherum collimaverunt *Hieronymus Pragenſis & Johannes Huſſius*, in concilio Conſtantienſi combuſti; qvorum uterqve digitum in Lutherum intendit, ut ex ſuperioribus conſtat. *Ille* enim ad cauſam, poſt centum annos revolutos, coram Dei tribunali dicendam, adverſarios evocavit; *hic* de cygno, poſt totidem annos venturo, qvem tam crudeli ſupplicio non eſſent mactaturi, vaticinium edidit. Imprimis memorabile eſt, qvod de *Sigismundo imperatore* legimus, qvi reformationem de reprimenda Romanenſium ſuperbia & ſimonia in concilio Conſtantienſi ideo ſuſcipere conatus fuit, qvia Presburgi in Hungaria, voce qvadam, ſub auroræ primæ exortum, admonitus fuerat, *ut gnavo cuidam ſacerdoti, Friderici angelo, viam præpararet, per qvem multa Deus operaturus eſſet, adverſariis fruſtra contra eum fremituris.* Extare dicitur hæc revelatio, Auguſtæ anno cIↃ CCCCXC. impreſſa. Et *Wolfius in L. M. Cent. XV.* ad annum cIↃ CCCCXXXIV. & *Cent. XVI.* ad annum cIↃ IↃ XXIX. univerſam hanc hiſtoriam luculenter deſcribit. Idem eodem loco vaticinium aliqvod abſtruſius *Johannis Conſtantini, monachi Sileſii*, cum accurata interpretatione addit: & ad annum cIↃ CCCCLV. teſtatur, *M. Johannem Oſtendorpium ex M. Johanne Weſſelo jam ſene*, illa mundi luce, hæc verba audiiſſe: *Studioſe adoleſcens, ad illum vives diem, qvo doctrina recentiorum & contentioſorum iſtorum theologorum, Thomæ & Bonaventuræ & aliorum ejusdem farinæ, ab omnibus vere Chriſtianis theologis explodetur.* Hic eſt ille *Weſſelus ſeu Veſelus*, qvi ſæpenumero cum

Rodolpho

Rodolpho Agricola diſſerens, non ſine lacrimis Miſſam deteſtari, & cætera innumerabilia deplorare ſolitus fuit, diſputans utplurimum ex epiſtolis Pauli de juſtificatione hominis coram Deo, in qva ne jota qvidem ullius meriti bonis operibus adſcribendum ſit. Huc refer omnes eos, qvi aut optarunt eccleſiarum reformationem, aut inſtare jam dixerunt, ceu fuerunt *Paulus Scriptoris* Tubingenſis, Conradi Pellicani præceptor: *Eberhardus*, primus dux Wirtenbergicus, ut in ejus oratione funebri teſtatur Conradus Summerhard S.S. Theologiæ Doctor: *Tilemannus Spangenberg*, D. Johannis pater, qvi brevi religionem pontificis in ſummum venturam contemtum ſæpe prædixerat: *Sebaſtianus Doctor*, Canonicus Erphordienſis, cujus concio, Dominica poſt Judica anno cIↃIↃVIII. habita, hæc inter alia habet: Liebe Freunde / wir ſolten heute auff den weiſſen Sontag unſeren Kram außlegen. Es iſt aber ein frembder Kramer hie / der ſoll beſſere Wahr haben / denn wir. Hujus & illud eſt: Es wird die Zeit kommen / daß man euch das Evangelium wird auß dem Buche leſen. Ewer etliche werdens erleben. Ich aber werde es nicht erleben. Notum eſt etiam illud *Jacobi Pruni*, aſtronomi Ulmenſis, vaticinium circa annum cIↃIↃ. editum: *Surget qvidam anno* cIↃIↃXX. *publicis typis divulgaturus libros Latinos & Germanicos contra pontificem noſtrum Romanum, ejusq; Cardinales & ſacerdotes, totumqve clericatum. Et patefaciet ac deteget omnem ipſorum improbitatem & neqvitiam.*

XI. Qvid potuit, bone Deus! clarius, qvid verius prædici?

Audi plura. *Michael Stifelius*, qvi vixit ineunte ſeculo XVI. ſe admodum ſæpe dixit, olim inter monachos ac ſacrificos verſantem, audiviſſe eos narrantes, eſſe veteres prophetias, *ſecuturam adhuc aliqvando violentam ſacrificorum reformationem.* Id qvod dixit etiam patrem ſuum, *Conradum Stifelium*, certo breviqve eſſe futurum prænunciaſſe. Et *Melanchthon in apologia in capite de votis monaſticis* narrat, circa annum cIↃ IↃ Iſenaci *Johannem Hilten*, Franciſcanum monachum, qvi abuſus qvosdam notiſſimos reprehenderat, in carcerem conjectum, graviter ſcripſiſſe, & Gvardiano etiam, à qvo affligebatur, denunciaſſe, fore, ut alius qvidam anno cIↃ IↃ XVI. veniret, qvi ita monachos eſſet deſtructurus, ut non poſſent ei reſiſtere. Sic & *D. Johannes Scheyringus vel Syringus* Magdeburgi circa annum cIↃ IↃ VII. ſonore dixit: *Qvanto papatus ſeſe altius evexit, tanto profundius iterum dejicietur: qvod niſi propediem*

diem fiat, non poterimus amplius illæſa conſcientia prædicare. Itaqve Deus reſtauratorem eccleſiæ ſuæ miſſurus eſt, qvi verbum ſuum aperta luce proferat, atq; tenebris, qvibus eſt involutum, eruat. Circa hæc ipſa tempora *epiſcopus Miſnenſis fuit Johannes VI.* qvi indulgentiarum merces non admiſit, deqve Johanne Tezelio Dominicano, theologiæ initiato, impoſtore aſtuto, anteqvam à Luthero confundebatur, dixit, *eum fore ultimum indulgentiarum inſtitorem.* Qvin &, ſi ſacra Biblia legeret, faſſus eſt, *aliam ſe invenire, qvam à monachis coleretur, religionem, ab inſtitutis & moribus uſitatis valde diſſimilem.* Præterea *Johannes Keiſersberg, Argentinenſis*, qvi ſeptimo ante anno, qvam à Luthero pontificiæ ſordes removerentur, defunctus eſt, avidiſſime iſtiusmodi Megalandrum ſæpe expectavit, percupiens eo vita pertingere, uti coram illam reformationem cerneret. Et *D. Johannes Proles*, Lipſienſis, Auguſtinianorum Provincialis, qvem papa excommunicaverat, cum nollet permittere, eccleſiam novi feſti inſtitutione porro onerari, ſæpe exclamaſſe dicitur: *O fratres, res Chriſtiana opus habet forti & magna reformatione, qvam qvidem jam prope inſtare video.* Qværentibus fratribus, qvare ipſe non inciperet reformationem, ac erroribus ſe non opponeret? reſpondit: *Videtis, fratres, me eſſe ætate grandævum, nec præditum tanta doctrina & eloqventia, qvantum hæc res poſtulat. Sed excitabit Deus heroem ætate, viribus, induſtria, doctrina, ingenio & eloqventia præſtantem, qvi erroribus ſe opponat. Ei Deus animum dabit, ut magnatibus contradicere auſit. Et ipſius miniſterium ſalutare, Dei beneficio, comperietis.* Hunc heroem ſenex ille ſacerdos, cujus meminit *Matheſius in concione I. de vita Lutheri*, in Academia Erphortenſi juvenem adhuc vidit & agnovit. Lethali enim morbo correptum juſſit bene ſperare, tanqvam qvi multos alios, vir inſignis factus, conſolaturus eſſet. Huic ſimilis fuit *Jacobus Limburg*, Carthuſianus monachus Marpurgenſis, qvi cum in cathedra dixiſſet, evangelium intra IↃ. annos non eſſe pure prædicatum, raptus in monaſterii carcerem, tandem, cum diu hæſiſſet in vinculis, anno CIↃ IↃ XVII. qvo Lutherus præconium veritatis cœpit facere, clam è medio eſt ſublatus. Conſentit *ſomnium Friderici electoris*, qvi, teſtante Anton. Muſa, ex relatione Spalatini, ter Svidniziæ viſus eſt ſibi vidiſſe monachum de cœlo ſanctis comitatum ad ſe veniſſe, & ut liceret ſibi qvædam oſtio academico inſcribere, petiiſſe: tamqve inſignibus ſcripſiſſe in illo literis, qvæ Svidniziæ legi potuerint, & qvidem penna, qvæ ex ala anſeris Bohemici fuiſſet accepta, cujusqve extremi-

tremitas usqve ad Romam excreverit, & utramqve leonis ibi jacentis aurem perforarit, atqve inde ſe ad triplicem pontificis coronam exporrexerit, eamqve adeo concuſſerit, ut vix capiti hæreret.

XII. *Si tot viri inſignes tanto reformationis eccleſiarum deſiderio flagrarunt, proh Deum immortalem! qvanto non gaudio oportet Lutherum eſſe exceptum?*

Albertus Cranzius lectis theſibus Lutheri, contra Tezelium ſcriptas, dixiſſe fertur, *ſe qvidem eas approbare, ſed tamen metuere, ne tantis conatibus impar, à potente papa ſupprimeretur.* Ideoqve exclamavit: *O frater, abi in cellam tuam, & dic: Domine, miſerere mei.* Majoris æſtimavit Lutherum *D. Staupizius*, nobilis Saxo, generalis Auguſtinianæ familiæ Vicarius, primus Decanus Witebergæ in theologica facultate. Hic eum autoritate electoris Saxoniæ exhortatus, ut Doctoratus dignitatem aſſumeret, ſubridens dixit, *Deum videri non in cœlis ſaltem, ſed & in terris multa negotia tractaturum: ad qvæ cum doctorum hominum opera ſit uſurus, ſuam eum ſubtrahere non debere.* Cum jam opus ſuccederet ſub manibus, *arridere ſibi* dixit, *qvod non in ſui, ſed Dei gloriam tanta conaretur.* Idem à Cajetano juſſus Lutherum ad palinodiam invitare, *oleum* reſpondit *& operam in eo perditum iri, qvum ſe longe doctior ſit in ſacris literis.* Qvin potius, *ne tantam rem negligenter ageret, qvam in nomine Jeſu Chriſti incepiſſet*, autor ei fuit Auguſtæ Vindelicorum. Hinc etiam eum Lutherus ſuum Staupizium vocare conſvevit, ſæpiusqve dixit, *ſe ab ipſo didiciſſe pœnitentiam à juſtitia & amore Dei; doctrinam de prædeſtinatione à vulneribus Chriſti inchoare.* Præter Staupizium *D. Mellerſtadius, Martinus Pollichius* alias dictus, medicus & conſiliarius electoralis, primus Academiæ Wittebergenſis rector, & perpetuus ejus procancellarius, ad ſummum honoris gradum in tribus facultatibus ſuperioribus evectus, præprimis commendatum ſibi habuit Lutherum, eiqve, qvoties è cathedra ſcholaſtica verba faceret, juſſit attendere, tanqvam qvi omnes aliqvando doctores eſſet confuſurus, & univerſam eccleſiam reformaturus. *Niti enim eum* dixit *prophetarum & apoſtolorum ſcriptis, & ſoli verbo Chriſti confidere, qvod nec philoſophia ſophiſtica, nec Scotiſtica, nec Albertiſtica, neq; Thomiſtica, aut univerſo Tartareto, qvisqvam confundere vel evertere poſſit.* Hoc *Fleckius*, monachus Steinlauſicenſis, etiam prævidit. Ideoqve cum ei oratio eſſet in academiæ Witeber-

tebergenſis introductione anno cIɔ Iɔ II. hăbenda, *ab iſto*, dixit, *albo & candido monte* (ſic enim interpretabatur Witebergam) *gentes univerſi orbis ſapientiam & candidam religionem eſſe petituras.* Hic, qvemadmodum nunqvam Miſſam celebrare viſus fuerat, ita, cum primum propoſitiones Lutheri de indulgentiis vidiſſet, præ gaudio ridens, *cum veniſſe* jactitavit, *qvi monachos & ſacrificulos dignis modis eſſet excepturus.* Et ipſe *Carolus Miltitius* Germanus, pontificis cubicularius, qvi à Leone X. auream roſam Friderico electori attulerat, ut Lutherum eo facilius Romam protraheret, cum virum aſpexiſſet divinum, & ætate adhuc vegetum litem tantam moviſſe conſideraret, *ſe eum nec viginti qvinq; millibus armatorum Romam perducere poſſe, ingenue confeſſus eſt, qvum uni, qvi ſentiat pro papa, vel tres deprehendantur contradicere, qvi Lutheri partes tueantur.*

XIII. Forſan Miltitius exiſtimaverat, Lutherum, tanqvam theologum ſenem, ita ſecum otioſum diſputaſſe: & eam ob cauſam ad vegetam ejus ætatem obſtupuit.

Ita eſt. Sed audi & aliorum virorum magnorum de prima Lutheri velitatione judicia. *Erasmus* â Friderico, Saxoniæ electore, de Luthero Coloniæ interrogatus, *inſigniter qvidem dixit eum deliqviſſe, qvod triplex Papæ diadema & ventrem monachorum tangere fuiſſet auſus: ſed doctrinam ejus cum verbo Dei conſentire, nec mirum eſſe, ſi ſeverius procedat, cum ſimiles debeant habere labra lactucas.* Es gehöre doch auff einen Wölffenen Braten eine ſolche ſcharffe Salſen. Qvam ipſam etiam ob cauſam Eraſmus, ad oppugnandum Lutherum ab initio multis pollicitationibus invitatus, noluit in aciem progredi, qvum eum majoris, qvam omnes Scholaſticos æſtimaret. Qvid qvod *ipſe Maximilianus imperator per D. Degenhardum Pfeffingerum*, legatum Saxonicum, ſibi hunc Lutherum asſervari juſſit, cujus opera ſibi ad res arduas (qvas effeciſſet, viſione nocturna monitus, niſi morte fuiſſet præventus) poſſet olim adverſus pontificem uſui eſſe, ut teſtatur *Hondorpius & Johannes Mattheſius in concione II. de vita Lutheri.* *Paulus Langius* autem, Citicenſis monachus, Tritheimii abbatis diſcipulus, Luthero hoc dedit teſtimonium: *theologum reum eſſe conſummatum, profundum, incomparabilem, qvi ſacram theologiam ad fontalem primævamq; puritatem, nec non evangelicam, ſinceram, ſimplicemq; ſuam illam innocentiam, omni prorſus ſeculari philoſophia exploſa, revocaret.*

vocaret. Johannes Cellarius etiam de Luthero Lipſiæ hanc tulit ſententiam, *cum ea fide ſcripturam tractare, qva palmam omnibus adverſariis Italis, Græcis & Hebræis longe præripiat.* Ipſe etiam epiſcopus & cardinalis Sedunenſis, *Matthæus Schienerus*, cum nonnulla de Lutheri ſcriptis legenda traderentur, *O Luthere, Luthere*, inqviit, *tu ſane ſecundum nomen tuum* lauter *es & limpidus*, ut legere eſt *tomo I. Lutheri Jenenſi Latino pag. 328. ex epiſtola Frobenii. Henricus Phœnicus* anno cIↃ IↃ XXII. ſcriptum edidit, in qvo ſingulare Luthero teſtimonium perhibet. *Bonus ille*, inqvit, *pius & Chriſtianus homo, ſumma ope nititur, ut nos è captivitate Babylonica eripiat. Ut nos cæci ſumus, & in carcere cum voluptate permanere volumus! cum potius Deo gratias agere deberemus, ut qvi nobis hunc velut Eliam qvendam in miſeriis noſtris miſerit. Orare debemus indeſinenter pro tanti viri vita. Sed nedum hoc agamus, illum etiam interficere cupimus. Et ecce ſalus noſtra præ foribus eſt. Aſt nos oſtio peſſulum obdimus. Ottomarus Luſcinius*, Argentinus ICtus, plane pontificius, hunc eorum, qvi Luthero teſtimonium perhibuerunt veritatis, claudat catalogum. Ille enim in epiſtola nuncupatoria, qvam progymnaſmatibus Græcis anno cIↃ IↃ XXI. præmiſit, etſi Lutherum incuſat, *qvod papam audeat acerbius lacerare maledictis, & nobilitatem Germanicam ſeditioſius armare in eccleſiaſticos*, (ſic enim loqvitur) nominat eum tamen *virum, qvem & æmuli ingenue fateantur optimum, cordatum, & eloqventem, qvi à matæologis adeo concitatus ſit ad amarulentiam, ut ſolitæ modeſtiæ jam non meminerit.*

XIV. Ipſius Megalandri vitam, acta, & doctrinam ab ovo, qvod dicitur, ut jam repetas, velim.

Eo anno, qvo lucifer, qvem Φωσφόρον nominant, multo auguſtior & lucidior apparuit, qvam ullo unqvam tempore, *ceu ſcribunt aſtronomi, teſte Wolfio Cent. XV.* egregius ille phoſphorus, Lutherus, eccleſiæ preſſæ datus eſt. Annum monſtrant verſiculi:

NatVs es IsLebII DIVIne propheta LVthere:
ReLLIgIo fVLget: te DVCe papa IaCet.

Pater ejus *Johannes*, non incubus, ut ſine fronte mentiuntur ejus adverſarii ex Surio & aliis; Cochlæo autem & Spondano, matrem Lutheri in crimen vocare dedignantibus: ſed foſſor metallicus, pagum Moren, non procul â Smalkaldio, primum incoluit: inde Islebii, ubi hunc heroa anno 1483. die X. Novembris, nocte poſt horam XI. in vigiliis D. Martini genuit ex pientiſſima uxore, Margareta Lindemanna, domici-

lium habuit: & tandem Mansfeldium commigravit, ubi & magiſtratus geſſit, & propter integritatem omnibus bonis cariſſimus fuit. Huic poſtea filius librum de votis monaſticis inſcripſit Qvam primum autem ætas pueri doctrinæ capax fuit, in Mansfeldienſem ſcholam introductus, elementa literarum ſub Georgii Æmylii patre avide hauſit, & jam XIV. annos natus, una cum Johanne Reineccio, viro poſtea eximio, Magdeburgum miſſus, eleemoſynas cum pauperculis canendo; fundamenta autem artium graviter literis incumbendo collegit: & anno elapſo, ad ſcholam Iſenacenſem profectus, & à pia qvadam matrona ſuſceptus, tantum intra qvadriennii ſpacium ingenii felicitate & diſcendi cupiditate profecit, ut & cæteris adoleſcentibus palmam facile præriperet, & mature in academiam Erphordianam à parentibus mitteretur. Ibi igitur non ſaltem ab ore doctorum pendere, ſed & optimos qvosqve ſcriptores nocturna diurnaqve manu verſare, & ſubinde pluteos publicæ bibliothecæ, & imprimis ſacra in iis biblia, evolvere, aliqvamdiu etiam ſtudio juris incumbere viſus eſt. Maturus jam erat honoribus. Ideoqve

ErfVrtI IVVenIs tItVLos CapIt Vrbe MagIſtrI,
LVſtra ſVæ ætatIs qVatVor aCta CoLens.

In hac academia ethicam & phyſicam Ariſtotelis explicuit auditoribus. Poſt biennium, cum vidiſſet ſociorum ſuorum qvendam ſubitanea morte defunctum, & valido præterea fulmine, qvaſi de cœlo terroribus, vocaretur, *ut ipſe de ſe ait tomo 2. Jenenſi Lat. pag. 4.* atqve ſæpius cogitantem attentius de ira Dei, aut de horrendis pœnarum exemplis, ſummi terrores cum febribus & capitis doloribus concuterent: non ſine inſigni parentum & amicorum cordolio, inter fratres ordinis eremitarum D. Auguſtini cucullum anno ſeculi V. induit & poſt biennium ſacerdotio initiatus eſt. *Videtur mihi Satanas,* inqvit ipſe *prædicto tomo 2.pag. 478. à pueritia mea aliqvid in me prævidiſſe eorum, quæ nunc patitur. Ideo ad perdendum, ad impediendumq́; me inſanivit incredibilibus machinis, ut ſæpius fuerim admiratus, egone ſolus eſſem inter mortales, qvem peteret.* Attonſus jam vixit, ut iterum ipſe dicit, *non ſine peccato qvidem, ſed ſine crimine.* Patrum & ſcholaſticorum monumenta acerrimo ſtudio evolvit. Imprimis ſacrum codicem ſibi familiarem reddidit, & jam tum erectus ſenis cujusdam Auguſtiniani, cujus jam meminimus, ſermonibus, cui conſternationes ſuas ægrotus expoſuerat, fidei naturam & vim inqvirere, & maximi facere, omnibusqve operibus præ-

præferre cœpit. Surrexerat interea anno cIↄ Iↄ II. florentiſſima Academia Witebergenſis, & intra exiguum tempus non exigua ſumſerat incrementa: utqve Lutheri perſpicacia & ingenio, tanqvam divino ornamento, magis decoraretur, *Johannes Staupitius*, vicarius Auguſtinianorum, illum eodem anno VIII. eo evocari curavit. Sic (utor enim libenter chronodiſtichis, qvæ Melanchthon in hiſtoria de vita & actis Lutheri ex ſchedula qvadam mutuatus eſt)

MIttItVr ALbIorIn ChrIſto aVXILLante LVtherVs.
QVantVs erat Vates! gLorIa qVanta ſCholæ!

Enarravit qvidem in hac profeſſione academica ab initio dialecticen & phyſicen Ariſtotelis: ſed theologicum ſtudium gratius videbatur. Ideoqve & ipſe qvotidie ſacros libros evolvit, & Græcæ atqve Hebraicæ lingvæ ſtudiis ſe conſecravit, atqve ad idem faciendum auditores adhortatus, ſcholaſticæ Theologiæ principia ex verbo Dei pedetentim evertit. Miſſus Romam poſt triennium, in cauſa nonnullorum Ordinis Auguſtini conventuum diſſidentium, abominandam ſanctæ ſcilicet urbis vidit confuſionem, ut odium adverſus tantam impietatem conceptum altiores ageret radices: qvæ tum demum magis magisqve confirmatæ ſunt, cum, domum reverſus, inſignia Doctoris theologica, Friderico Saxoniæ electore ſumtus præbente, anno ſeculi XII. aſſumeret. Nam cum, in enarratione epiſtolæ ad Romanos & Pſalmorum, legis & evangelii diſcrimen monſtraret, & nihil poſſe hominem à Deo mereri aſſereret, atqve ita rejectis ſcriptoribus, qvos majoris, qvam ipſas ſcripturas divinas hactenus habuerat, in ſolo Dei verbo acqvieſceret: non potuit non abominari, qvæ ab illis afferebantur, qvi de fide & remisſione peccatorum nimium frigide ſentiebant.

XV. Satis feliciter Lutherus ad opus reformationis præparatus eſt. Sed qvæ occaſio primum ſuppeditata fuit, ut contradiceret Papæ?

Hactenus pontifices Romani, ad rem numariam ſublevandam, delictorum expiationem interventu pecuniæ, qvam qvisqve daret, more eo, qvi cœpit ſub annum centeſimum ſupra milleſimum ab Urbano II. adhiberi, in annis Jubilæis polliceri conſveverant. Utqve meſſis hæc aurea eo freqventius inexplebili Romanæ curiæ avaritiæ objiceretur, à ſecularibus annis ad ſemiſeculares; tandemqve ad vicenos qvinos deduxerant Jubilæos. Nec tamen ſatis id fuit. Qvovis tandem tempo-

re & qvavis occaſione indulgentiarum merces exponendi poteſtatem uſurpavere. Hinc cum milites Teutonici in Livonia & Boruſſia à Tartaris, Ruthenis, & Scythis graviter vexarentur, à Julio II. anno cIↃIↃx indultum illis eſt, ut pecuniam in ſubſidium indulgentiis emerent, & Jubilæi gratiam venalem darent. Succeſſerat Julio Leo X. in erogandis pecuniis ultra modum profuſus: cujus immenſæ prodigalitati cum accederet Magdalenæ ſororis, Franciſco Cybo Innocentii, VIII. ſpurio nuptæ inexplebilis faſtus: erat alicunde qværenda pecunia. Forum igitur indulgentiarum, & expiatio omnium delictorum, mortuis etiam ab ignis purgatorii pœna liberandis profutura, licentia item publicis jejunii diebus veſcendi ovis, & qvæ ex lacte confici ſolent, per omnia Chriſtiani orbis regna, impulſore præſertim Laurentio Pauccio Cardinale, prætextu neſcio cujus Turcici belli, & Baſilicæ D. Petri extruendæ, in integros octo annos his eſt apertum, qvi ſumptibus in tantam gratiam faciendis non parcerent. Et Leo qvidem proventus pecuniarum colligendarum mature diſtribuerat, & nominatim Saxoniæ reditus Magdalenæ ſorori dono dederat. Qvæ, ut fructum caperet uberiorem, curam rei *Johanni Angelo Aremboldo* J. U. D. protonotario & referendario apoſtolico, & epiſcopo mercatoriæ hujus artis peritiſſimo, tandem in adulteræ complexibus interfecto, commiſit: qvi aliis avaris qvæſtoribus, ſtationariis & æruſcatoribus indulgentiarum publicandarum poteſtatem fecit. Proceſſit opus impium ſub manibus. Nec jam pro more recepto Auguſtinianis fratribus ordinis Eremitani provincia commendandæ ſuperſtitionis, ſed præter ſolitum Dominicanis monachis, interqve eos Johanni Tezelio, Pirnenſi Miſnico, ſubcommiſſario & hæreticæ pravitatis inqviſitori (pro qvo olim Fridericus elector Saxoniæ coram Maximiliano imperatore ad Oenispontem interceſſerat, ne pœnam adulterii ſubiret,) commiſſa eſt. Hunc ſtrenue adjuvit epiſcopus Moguntinus & Magdeburgenſis, primas Germaniæ, Albertus Marchio Brandenburgenſis: qvi plures epiſcopatus ambiens, ad pallia emenda pecunias iſto modo qværebat, & dimidium lucri ex indulgentiis capiebat, *ut eſt in tomo I. Latino Jen. pag. 183.* Sic, dum indulgentiarum opus inſolito verborum apparatu extollitur à præconibus, non parum offenſionis in auditorum animis excitatur, præſertim cum ſacram pecuniam in luſtris & popinis, aut aleæ luſu, aut modis adhuc ſceleſtioribus profundi viderent, qvam, ſuum defraudantes genium, liberaliter contuliſſent.

XVI.

XVI. *Hæc ſanè impietas qvemvis cordatum, nedum entheam Lutheri vim, commoviſſet.*

Aderat jam fauſtum tempus, qvo angeli, qvi prius conticuiſſe videbantur, tanqvam de integro in laudem Dei iterum eruperunt, juxta illud.

TIbI CherVbIn & SeraphIn InCeſſabILI VoCe proCLaMant.

Qvam ob cauſam

ReLLIgIonIs opVs Cœno eXtrahIs, aVſpICe ChrIſto,
VeraX ò DeXtro nIXe LVthere Deo.

Et ſe operi tanto intereſſe ipſe Deus conteſtatus eſt. Hoc enim ipſo anno, qvi eſt poſt milleſimum qvingenteſimus decimus ſeptimus, tribus Saxoniæ principibus, *Friderico*, *Johanni & Johanni Friderico*, media nocte, in feſto nativitatis Chriſti, Vinariæ *crucem ſangvinei coloris lucidisſimam*, in ſudo & ſereno cœlo conſpiciendam, tanqvam teſſeram evangelii è ſordibus pontificiis repurgandi, exhibuit, ut aſſerit *Jobus Fincelius*: Romam autem eo die, qvo Leo XXXI. Cardinales creabat, & multa aureorum millia ab iis corradebat, tanto impetu concuſſit, ut *ingenti fulminis & tonitrui tempeſtate templum, in qvo ſacra peragebantur, feriret, & ſculptus puerulus è gremio effictæ Mariæ virginis, clavesqve è manibus Petri exciderent*. Hoc omen multi Romanorum interpretabantur portendere ruinam ſedis Romanæ, inq; eam acerba ſcripſerunt carmina. Prodit ergo Lutherus non ſaltem in univerſitate doctor & profeſſor, ſed & in eccleſia presbyter, &, ceu jam anno CIↃIↃXVI. (qvo ipſo *opus Complutenſe Biblicum* in Hiſpania editum eſt) contra ſcholaſticorum ſententiam de libero arbitrio, meritis operum & traditionibus humanis theſes affixerat & defenderat, nunc tandem primum *concionibus*; poſt *XCV. theſibus* publice ad templum, qvod arci contiguum eſt, pridie feſti omnium ſanctorum affixis, impiam indulgentiarum nundinationem, qvam audiebat in oppido Jüterbocco, trium tantum milliarium ſpatio Witteberga diſtante, à Tezelio adornari, improbavit. Credebat vir pius, ſuis adverſus clamores indulgentiarum commonefactionibus ſe gratiam apud pontificem initurum, præſertim qvia in actis eorum immodeſtiam damnaverat: & propterea ad *Moguntinum archiepiſcopum*, ut & ad *Hieronymum*, *ordinarium* loci, epiſcopum Brandeburgenſem, ſcripſit, ut compeſcerent impudentiam qvæſtorum, qva jactabant: *ſecuros eſſe poſſe de ſalute, qvicunqve literas indulgentiarum redimerent: animas de purgatorio ſtatim evolare*

lare, cum in ciſtam tributum eſt: tantas enim eſſe has gratias, ut nullum ſit adeo magnum peccatum, etſi qvis matrem Dei violaſſet, qvin poſſit ſolvi; hominem per indulgentias eſſe ab omni pœna & culpa liberum. Ipſe vero demonſtrabat, *indulgentias prorſus nihil boni conferre animabus ad ſalutem & ſanctitatem, ſed tantummodo pœnam externam, olim canonice imponi ſolitam, auferre: iisdem opera pietatis & charitatis in infinitum eſſe meliora: qvæ tamen illi, propter venias prædicandas taceant.* Conciones etiam de indulgentiis & pœnitentia typis edebat, & ad ipſum papam Leonem literis miſſis luculentas XCV. theſes de indulgentiarum virtute edidit, totidemqve reſolutionibus eas declaravit. Tezelius, veritus, ne ampliſſimus ſibi proventus adimeretur, (in ſingulos enim menſes præter victum & amictum loco ſalarii accipiebat XC. florenos, & â tribus eqvitibus comitatus, ſplendido curru vehebatur) cum ipſe ob ingenii ruditatem non poſſet, per *Conradum Wimpinam*, theologum Francofurtanum, duas diſputationes pro indulgentiis conſcribi curavit, iisqve ſuo nomine emiſſis, non jam conciones, ſed fulmina in Lutherum, tanqvam hæreticum igne perdendum, contorſit, theſesqve ejus in flammam conjectas cremavit. Studioſi vicisſim Wittebergæ theſes Tezelianas publice igne cremaverunt: & ipſe Tezelius poſt biennium Lipſiæ diem obiit. Interim Lutherus propoſitiones ſuas defendere: triarii curiæ Romanæ contraniti: *Eccius* imprimis, profeſſor & procancellarius Ingolſtadienſis, obeliſcos, aſteriſcis Lutheri dignos, edere: Illi ſuccenturiati fratres Dominicani, *Silveſter Prierias*, Pedemontanus, ordinis prædicatorum, & *Jacobus Hogoſtratus*, ille palatii Romani magiſter, hic fidei inqviſitor, in aciem deſcendere. Sed Lutherus, certamine utrinqve incaleſcente, cum adverſarii autoritatem pontificiam & conſenſum ſcholaſticorum, tanqvam fidei fundamentum, allegarent; Hogoſtratus etiam, aliis rebus rationibusqve relictis, pontifici autor eſſet, ut ferro flammaqve uteretur, ſalſe riſit ſangvinariorum hominum ſilveſtres nugas & imperitiam, monuitqve, *ut ita pergerent: hoc enim imprimis ad veram gloriam comparandam conferre, cum qvis ab indoctis & vitioſis improbatur.* Et hoc qvidem modo ſangvinolentum Hogoſtrati ſcriptum excepit. Cæterum ſcholaſticorum autoritatem prorſus elevavit & rejecit: poteſtatem pontificis, de qvo hactenus non niſi modeſte loqvebatur, ſcripturæ & generali concilio legitime congregato ſubjecit, deqve remiſſione peccatorum, pœnitentia & purgatorio, ſaniorem jam amplexus ſententiam, cum ultimo Silveſtri ſcripto nimis

nimis impio laceſſitus eſſet, jam tandem non eſſe dubium dixit, ſi pontifex & cardinales cum Silveſtro idem ſentiant: *Romam eſſe ipſiſſimam ſedem Antichriſti: felicem Bohemiam, & omnes, qvi divortium ab ea fecerint; miſeros autem, qvi cum ea aliqvid commune habeant.* Memorabile eſt, qvod, cum primum hæ diſputationes cœpiſſent, Lutherus, voluntate electoris, Heidelbergam anno ſeculi XVIII. ſe contulit, ut ſuam ſententiam probaret theologis illius Academiæ. Ibi inter alia defendit, cum applauſu omnium, ipſiusqve Wolfgangi Palatini, *legem Dei, ſaluberrimam vitæ doctrinam, & opera hominum, non poſſe ad juſtitiam promovere: liberum arbitrium poſt peccatum, rem eſſe de ſolo titulo, &, dum facit, qvod in ſe eſt, peccare mortaliter: hominem de ſe penitus deſperare debere, ut aptus fiat ad conſeqvendam gratiam Chriſti.* Memorabile & hoc eſt, qvod, cum his ipſis temporibus papa decimas à clero Hiſpanico ſub prætextu belli Turcici poſtularet, ille eas negaverit, qvia, ipſo Spondano ex Petro Martyre Anglerio ad annum 1518. teſtante, non ſentirent ea vera eſſe, qvæ pontifex promulgaret: occaſiones eſſe qvæſitas, non præbitas, qvibus ſub juſti nomine pecunias extorqveret.

XVII. Qvid interim Cæſar? qvid Papa, cum rebus hunc in modum exacerbatis certamen utrinqve incaleſceret?

Thomas de Vio, cardinalis Cajetanus, Leonis in Germania legatus, circa hæc tempora in comitiis imperii Auguſtanis, qvibus archiepiſcopum Moguntinum juſſu pontificis renunciarat cardinalem, literis ſui pontificis juſſus eſt Lutherum, additis cuſtodibus, Romæ ad dicendam cauſam, vel potius ad ſupplicium ſubeundum, ſiſtere. Hunc ipſum etiam in finem *Hieronymus de Genutiis*, epiſcopus Aſculanus, auditor cauſarum Cameræ, in Germaniam venerat, ut & Lutherum Romam evocaret, & Fridericum electorem, ne ejus patrocinium ſuſciperet, commonefaceret. Sed interventu academiæ Witebergenſis & electoris impetratum eſt, ut de cauſa ejus in Germania potius coram Cajetano, qvam Romæ coram papa cognoſceretur. Cumqve in ſocietate Wenceslai Linkii, Noribergenſis presbyteri, Auguſtam veniſſet, & fide publica illi cautum eſſet, Cajetanus bis qvidem Auguſtæ cum eo deſcendit in colloqvium: ſed intellecta herois conſtantia & animoſitate, ſolidis ſcripturæ teſtimoniis ſuffulta, qvem prius ad palinodiam blandis verbis invitaverat, minis adjectis dimiſit increpitum. Ille ſine ſtrepitu

Auguſta diſcedens, modeſtiſſimis literis de indulgentiis promiſit ſilentium, ſi eadem conditione adſtringantur adverſarii: & appellavit à papa malè informato ad melius informandum. Sed cum non ceſſarent ſe invicem laceſſere, odia intumuerunt, & *pontifex*, exeunte anno CIϽIϽXVIII. *dignitatem indulgentiarum novo adſtruxit diplomate.* Mitior autem aura cœpit afflare Lutherum, cum ineunte anno ſeculi XIX. imperatore Maximiliano defuncto, *Fridericus elector Saxoniæ* vicariatum imperii adiret, & ita furoribus adverſariorum aliqvamdiu modus poneretur: præſertim cum elector nec minis bullæ damnatricis in Lutherum, nec blanditiis aureæ reſæ à pontifice per Carolum Miltitium miſſæ, à ſtudio veritatis cognoſcendæ dimoveretur. Circa illud tempus *Gregorius, dux Saxoniæ*, curavit, ut Lutherus, qvem Dreſdæ antea concionantem audierat, aſſociato ſibi Caroloſtadio, *Lipſiæ* adeſſet, & cum *Joh. Eccio Svevo*, profeſſore Ingolſtadienſi, de capitibus fidei controverſis diſputaret. Acta diſputationis extant *in 1. tomo Lat. Jen.* Cum ſcriptis poſtea ſe invicem diſputatores laceſſerent, nec Lutherus ceſſaret interea utiliſſimos ad praxin pietatis libros edere, nempe *commentarium in decalogum & epiſtolam ad Galatas, aliosq; ſermones & homilias*, & in ſchola præterea *epiſtolam ad Romanos & Hebræos* explicaret: pontifex tandem, ab Eccio, Romam profecto, inſtigatus, ad XVII. Cal. Jul. anno CIϽIϽXX. ei ad dicendam Romæ cauſam diem dixit, libroſqve ejus ad ignem damnavit, tanqvam XLI. erroribus ſcatentes. Qva de cauſa etiam theologi *Lovanienſes & Colonienſes* libros Lutheri publice combuſſerunt. Et qvia ſic papa Lutherum à communione Romanæ eccleſiæ excluſit, ille, qvi hactenus ſe membrum ejus confeſſus fuerat, & tantum reformationem abuſuum flagitaverat; jam autem â papali eccleſia vi abſcindebatur: licitam ſibi putavit reformationem, qvam pontifex negaverat. Unde patet, calumniam eſſe, qvando pontificii clamant, *Lutherum à communione eccleſiæ Romanæ temere receſſiſſe.* Nam non tam receſſit, qvam nullo jure excluſus eſt, cum ejus ſuperſtitionem & falſas doctrinas non probaret. Diviſionis igitur & ſchiſmatis inter eccleſias occidentales cauſa, non tam eſt Lutherus & eccleſiæ Auguſtanæ confeſſionis, qvam pontifex, ejuſqve curia: qvia, dum excommunicavit Lutherum, ſchiſmatis autor extitit, eccleſias diviſit, & rectius ſentientibus jus ſegregandi ſe & à communione Papatus abſtineodi eſt largitus. Interim tantum abfuit, ut Lutherus tyrannidem papæ penſi haberet, ut potius variis libris emiſſis, & denuo provocatione ad concilium interpoſita, tandem Bullam Leonis, doctis prius notis confutatam, cum univerſo de-

decretorum pontificalium codice, ſolemni ritu cremaret: primatum papæ variis hactenus artibus qvæſitum everteret: calicem euchariſtiæ laicis reſtitueret: enumerationem peccatorum in confeſſione abrogaret: vota monaſtica improbaret, nec cenſuram Lovanienſium & Colonienſium academicam qvicqvam curaret: tamen *Ambroſio Catharino Politiano* felix adverſarius. Nam cum ille *Silveſtrem Prieratem* defendendum ſuſcepiſſet, qvinqve editis libris de pontificis dignitate, etſi prolixe à Luthero confutabatur, archiepiſcopatum tamen loco mercedis accepit. Qvam ſortis felicitatem *Johannes Faber* etiam expertus, epiſcopus Viennenſis impii calami beneficio factus eſt, ut recte facetus *Eraſmus*, *pauperem ac tenuem Lutherum multos locupletaſſe, dixerit.* Idem interrogatus à Friderico Saxoniæ electore de Luthero, ab ironia exorſus, *duo magna Lutheri peccata eſſe dixit, qvod ventres monachorum & coronam papæ attigiſſet: & poſtea ſubnexuit, juſte taxare eum errores & emendationem eccleſiæ poſcere: ſed lenitatem ſe in eo deſiderare.* Inſurrexerunt etiam in illum *monachi Juterboccenſes* & alii. *Epiſcopus* qvoqve *Miſnenſis* publico edicto ſcripta ejus damnavit. Sed ſemper robuſtior novis hoſtibus apparuit. Interim *Carolus V.* ad imperii axioma poſt Maximilianum evectus, auguſtalia induerat. Ad illum ſtatim, ut & ad archiepiſcopum Moguntinum, atqve ad Adolphum, Martisburgenſem epiſcopum, ſupplicibus literis miſſis petiit, ne inauditus damnaretur, nec ſolis adverſariorum calumniis aures paterent: librumqve ſimul egregium edidit *de libertate Chriſtiana*, qvo luculenter demonſtrabat, ſola nos fide ſine operibus ſalvari, & vere à peccatis & damnatione liberari: in hac tamen libertate Chriſtianos non debere eſſe otioſos, aut male vivere, ſed operibus bonis, ſine ſuperſtitione tamen, nulla in illorum meritis poſita fiducia, neceſſario ſtudendum eſſe. Hunc librum ipſi *Leoni X.* inſcripſit, eidemqve demonſtravit, ſe, dum de verbo Dei contentio eſt, nihil de perſona ejus male cogitaſſe: qvin potius optima illi velle contingere in æternum: ſedere illum, ut agnum, in medio leonum, & curiam ejus Romanam qvavis Babylone & Sodoma eſſe corruptiorem: par eſſe, ut non adulatores, ſed qvi meliora ſvadent, audiantur. Edidit etiam paulo poſt eximium librum *de captivitate Babylonica eccleſiæ:* inqve eo conteſtatus, ſe, qvi antea indulgentias non penitus rejiciendas cenſuerat, nunc rectius eas cenſere adulatorum Romanorum eſſe neqvitias, & papatum eſſe robuſtam Romani epiſcopi venationem. Expoſuit ſimul *ſuam doctrinam de Sacramentis*, & monſtravit, qvot modis per impiam tyrannidem

ſacramenta in abuſum trahantur. Edidit etiam prolixum librum, pia prudentia *ad Chriſtianam nobilitatem per Germaniam* conſcriptam, in qvo initio tria Romanenſium propugnacula conculcabat, qvorum *primum* eſt contemtus poteſtatis politicæ, qvam ſtatui eccleſiaſtico ſubjecere; *alterum*, ſcripturæ explicatio è cerebro pontificis petenda: *tertium*, ejusdem pontificis ſupra concilii autoritatem evectio. Deinde monſtrābat, qvid in conciliis ſit tractandum, qvamqve variis technis papa divitias mundi Romam ad ſe pertrahat. Tandem conſulebat in medium, qvomodo eccleſiæ ſtatus ſit emendandus: & XXVII. articulos totidem curiæ Romanæ artes, qvibus Chriſtiano orbi imponit, convellebat. Interea Cæſar anno XXI. *in comitiis Wormatienſibus*, impulſu *Marini*, *Alexandri & Caraccioli*, oratorum pontificiorum, nec reluctante Friderico electore, Lutherum, ſecuritate ei denuo publica fide præſtita, per Caſparum Sturmium caduceatorem, *evocat Wormatiam*: ubi Eccius & complices graviter in conſeſſu principum Lutherum accuſaverant. Ille, plurimis iter exemplo Huſſi diſſvadentibus, ſe, ſi vel tot inſurgant dæmones, qvot in tectis ædium cernantur tegulæ, nihil morari univerſum Stygis cœtum, magno animo dixit, & coram Cæſare, freqventiqve principum conventu, â ICto Eccio de ſcriptis editis, & *an, qvæ ſcripſiſſet, omnia vellet propugnare*, rogatus, *libros qvidem pro ſuis cognovit*: qvum autem eorum *alii* fidei & pietatis doctrinam contineant, *nonnulli* pontificiorum errores reprehendant; *reliqvi* in qvosdam privatim ſcripti ſint: nec *illos* ſe retractare poſſe reſpondit, ſi vellet viri boni officium tueri; nec *iſtos*, qvia tyrannidem papæ immenſam nolit ſtabilire; nec *hos* deniqve, qvum vehementia ſua non ſit, niſi ob defendendam fidei doctrinam, adhibita. Qvin &, cum, volente id Cæſare, *Richardus*, *archiepiſcopus Trevirenſis*, *Joachimus elector Brandenburgenſis*, & nonnulli alii principes & epiſcopi, ad hanc rem delecti, privatim illum per Væum, ICtum, Badenſem cancellarium, adhortarentur, *ut arbitrium de ſe, totoq; negotio, Cæſari ordinibusqve permitteret*: negavit ſe id facturum, *niſi ex verbo Dei judicaretur: qvo judice ſi concilium cogeretur, ei ſe ſubmiſit: cæteroqvin certum eſſe de doctrinæ ſuæ veritate judicium ex illo Gamalielis reſponſo ſumendum, qvo conſilium dixerat, qvod eſt ex hominibus, facile diſſolutum iri; qvod ex Deo eſt, diſſolvi non poſſe.* Eadem conſtantia uſus eſt, cum denuo Væus, & cum eo *Peutingerus*, JCti, nomine principum & epiſcoporum eum convenirent, ut Cæſari & ordinibus poteſtatem de libris editis judicandi deferret. Facta tandem eſt ei diſcedendi facultas, & dies

dies XXI ad redeundum dati. Diſcedentem Cæſar, *tanqvam dæmonem ſub humana ſpecie, vel phreneticum*, edicto publico proſcripſit: qvod apud Goldaſtum & Bzovium verbotenus legi poteſt. Ideoqve in ſuum *Patmum, arcem nempe Wartburgenſem*, prope Iſenacum, provido nonnullorum conſilio interceptus, deducebatur, ubi per decem menſes delituit, & pluſculos libros conſcripſit, interqve eos tractatum *de confeſſione, de votis monaſticis, de Miſſa: explicationem etiam evangeliorum & epiſtolarum dominicalium.* Witebergæ interim Auguſtiniani fratres *Miſſam privatam abrogarunt*, ejusqve facti luculentas rationes electori dederunt.

XVIII. Sic igitur jam bis in comitiis publicis cauſam ſuam Lutherus egit: &, qvanqvam ſcriptura ſacra non potuit, edictis tamen Cæſareanis & pontificiis condemnatus eſt.

Damnatus etiam eſt â *Sorboniſtis*, theologis Pariſienſibus, qvorum autoritas ſemper fuit maxima. Qvin & *Heinricus, rex Angliæ*, librum adverſus ejus tractatum de captivitate Babylonica ſtylo conſcripſit virulento, eumqve per oratorem ſuum pontifici in purpuratorum conſeſſu exhibuit, eaqve opera ita placuit, ut titulo *Defenſoris fidei* papali diplomate ornaretur, & qvicunqve librum regis legerent, X. annorum & totidem Qvadragenarum indulgentia bearentur. Dubitatum tamen eſt, fueritne ipſe rex adoleſcens libri, qvi exercitati theologi videri poterat, autor, an alter ſub nomine regis. *Mauritius* etiam, *epiſcopus Wormatienſis*, calamum in eum ſtrinxit. *Georgius dux Saxoniæ*, infeſtiſſimum ſe eidem præbuit. *Eraſmus* qvoqve *Roterodamus* ſe illi nunc demum libro de libero arbitrio oppoſuit. Huic aſſociarunt ſe *Latomus*, *Lovanienſis Magiſter*, ab eruditione celebris, & *Hier. Emſerus, profeſſor Lipſienſis*. Sed nec regii ſplendoris nomine, nec epiſcoporum & ducum autoritate perterritus, pari vehementia & verborum acerbitate, ſumma tamen modeſtia attemperata, reſpondit. Et qvidem *cum rege Angliæ ſic egit*, ut, cum initio duo crimina ipſi eſſent objecta, qvod ſæpius ſibi eſſet contrarius, & qvod pontificem & eccleſiam convitiis inſectaretur, *inter res, de qvibus ſcripſit, diſtingveret*: qvarum *aliqvæ* in ſacris literis docentur, ut de fide, ſpe, charitate; *aliqvæ* ſunt extra illas, ut de papatu, indulgentiis, purgatorio, Miſſa. *In illis* ajebat ſe ſemper eadem docuiſſe: *in his* fatebatur ſe initio non ſatis turpitudinem Papatus intellexiſſe, & tandem, cum depre-

hendiſſet, totum regnum papale eſſe mera portenta & mendacia, ipſamq; abominationem in loco ſancto ſtantem, coactum ſeſe eſſe, qvædam ſuorum retractare, ſicubi bona de Papatu & de iis, qvæ extra Scripturam docentur, ſcripſiſſet. *Porro* demonſtrabat, ſe recte agere, qvod pontificem, cum ſua eccleſia in reprobum ſenſum datum, non molliter, ſed, ut meruit, tractet: ſic vehementem fuiſſe Chriſtum, prophetas & apoſtolos in impios. *Tandem* totum regis librum, qvia nulla ſcripturæ autoritate, ſed tantum uſu & conſvetudine hominum confirmarit aſſerta, ineptum eſſe cenſebat, & in ſpecie erroribus de Indulgentiis, Papatu, Sacramentis convulſis, nullius hominis ſplendorem apud ſe in qvæſtionibus fidei qvicqvam valere ſignificabat. Ita convicíantem regem reſponſo heroico excepit. Id ægre tulere in Anglia *epiſcopus Roſſenſis, Joh. Fiſcherus, & Thomas Morus Cancellarius, ſub nomine Gvilhelmi Roſſei*, & regem conati ſunt à maſculis Lutheri telis defendere. Idem egere in Germania *Eccius, Murnerus, Dietenbergius.* Sed nihil animo concidens, ſemper erectior, libros ejusmodi ſubinde edidit, qvibus nervi omnibus hoſtibus eadem opera incidebantur, nempe *de poteſtate ſeculari: de matrimonio: de magiſtratu: de falſa caſtitate vitanda ad eqvites ordinis Teutonici:* ſimulqve conſuluit emergenti ex abyſſo abominationum Babylonicarum eccleſiæ variis libris, *ut de inſtituendis miniſtris eccleſiæ ad S. P. Q. Pragenſem: formula Miſſæ & communionis pro eccleſia Witebergenſi: formula baptiſandi & ordinandi: de adoratione panis euchariſtici ad Walderſes fratres in Bohemia & Moravia: de juſtis cauſis clauſtra monaſtica deſerendi: de poteſtate cujusvis eccleſiæ in dijudicanda doctrina: de vocandis presbyteris: de erigendis ſcholis: de mercatura recte tractanda.* Subſeqventi etiam tempore ab amicis in ſpem adductus, fore, ut *rex Angliæ*, ſi humaniter tractaretur, veriorem amplecteretur doctrinam, demiſſe admodum ad eundem ſcripſit, *ut apud Sleidanum* videre licet. Sed rex more ſolito aſpere reſcripſit, Luthero interim graviter dolente, qvod humaniore ſcripto, qvod amicis ſvadentibus conſignaverat, ferociorem hoſtem reddidiſſet. Nihil tam bilem ei movit, qvam qvod, dum in ſuo Patmo deliteſcebat, *Caroloſtadium* furere, ſtatuas templis ejicere, & ſectæ anabaptiſtarum, qvi cum Deo ſibi colloqvia eſſe fingebant, accedere intelligeret. Rediit igitur Witebergam ex eremo, & qvidem non revocatus rediit, ſuiq; conſilii cauſas ad Fridericum electorem luculentas expoſuit: & nunc tandem *cœleſtes prophetas* (ſic anabaptiſtas vocavit) *Zwinglium, Schwenckfeldium, & alios Sacramentarios*, tanqvam falſos fratres, nactus adverſarios, non niſi plurimis ſcriptis co-

eorum pertinaciam redundere potuit, & vix qvidem potuit. Interea temporis Leone X. ſub fine anni XXI. defuncto, conqvieverat aliqvamdiu Romæ Lutheranum negotium, cum de novo pontifice *Hadriano VI.* non ſine longiori VII. menſium mora interpoſita, ex Hiſpania in Italiam transfretante, nemo non eſſet ſollicitus. Et ille qvidem, etſi nihil penſius habebat, qvam religionis diſſidia in Germania componere, cum tamen Italiam ſævis bellorum fluctibus agitatam, Rhodum à Turcis occupatam, patrimonium eccleſiæ exhauſtum, & cardinales factionibus divulſos videret: ante omnia Romanæ curiæ reformationi, qvam animo deſignaverat, operam eſſe navandam exiſtimavit. Sed tantis in prima de hac reformatione conſultatione diſtrictus & impeditus fuit difficultatibus, ut fateri cogeretur, *miſeram eſſe pontificum conditionem, qvibus deſit recte faciendi facultas, etiam cum maxime velint.*

XIX. Hadrianum pontificem in ſuo genere ſatis laudabilem deſcribis: utinam etiam conſtantem!

Cum ſtudium reformationis in animo ejus deferbuiſſet, vel potius inde vi qvadam evulſum eſſet, *Chere gatum*, epiſcopum Fabrianenſem miſit, qvi *Noribergæ in comitiis*, anno XXII. celebratis, nuncium ageret, & edicti Wormatienſis, ut & decreti pontificii executionem contra Lutherum proſcriptum ſeptem imprimis rationibus urgeret. Per *Hieronymum Rorarium* qvoqve, ſuum cubicularium, ad Fridericum electorem dedit literas, ut ad premenda veſtigia majorum, in defendenda eccleſia Romana, eum adhortaretur. Elector literas illas ſuſq; deq; habuit. Principes vero, Noribergæ in comitiis congregati, cum audiiſſent, nuncium qvidem ingenue hanc rerum perturbationem peccatis ſacerdotum & præſulum adſcribere, ultro confeſſum, Romæ etiam abominanda qvæq; eſſe perpetrata, omnia tamen ad ſolam amuſſim utilitatis curiæ Romanæ, non autem ad modulum neceſſitatum Germaniæ metiri, *concilium pium, liberum & Chriſtianum, de aſſenſu imperatoris, in urbe aliqva Germaniæ*, qvam ocyſſime celebrandum, depoſcunt: & adverſus curiam Romanam & univerſum ordinem eccleſiaſticum qverimoniam inſtituunt, *deq; injuriis nationi Germanicæ illatis centum gravamina* Romam mittunt, qvæ *ad tria capita generalia* redegerant: *qvod* nempe pontifices & ſacer ordo graviſſima ſervitute populum premerent, *qvod* Germaniam facultatibus exſpoliarent, *qvodq;* juriſdictionem magiſtratus ſecularis ſibi vendicarent. Et feſtivum eſt, qvod, cum pontificis legatus *malorum omnium remedia non ſimul eſſe tentanda, ſed pedetentim eſſe procedendum* dixerat, Lutherus id ſic accipiendum

endum eſſe cenſeret, *ut ſinguli pedes atq; paſſus intervallum habeant aliqvot ſeculorum.* Decretum comitiorum Noribergenſe hoc tandem tenore prodiit, *ne Lutherani libros emitterent aut excuderent, utq; concionatores per univerſam Germaniam, ea reticentes, qvæ turbis ciendis ſerviant, ſanctum Dei evangelium pure, ſecundum doctrinam ab eccleſia approbatam, pro concione docerent, diſputationibus omnibus ad concilii notionem reſervatis.* Sed cum nihil minus, qvam edictum hoc, obſervaretur, & conventus principum denuo anno XXIV. Noribergæ haberetur, *Clemens VII.* (Nam Hadrianus interim vita exceſſerat) eo nuncium miſit *Laurentium Campegium*, S. Anaſtaſiæ Cardinalem, qvi tanqvā re integra procederet, nec qvicqvam, qvod Hadrianus egiſſet, attenderet. Hic eſt ille Campegius, *qvi multo eſſe gravius peccatum dixit, ſi ſacerdotes fiant mariti qvam ſi plurimas domi alant meretrices*, ut teſtatur *Sleidanus libro 4. Comm.* Tantus igitur conjugii & veræ ſanctitatis oſor edictum Wormatienſe contra Lutherum urget: cleri per Germaniam reformationem pollicetur: ſed de curiæ Romanæ abuſibus corrigendis, deq; gravaminibus amoliendis, qvæ hactenus ab eccleſiaſtico ordine Germania ſuſtinuerat, altum premit ſilentium. Ideoqve novum decretū conventus Noribergici ad XVIII. diem Aprilis prodit, *ut pontifex primo qvoqvo tempore de aſſenſu Cæſaris liberum concilium in Germania indicet: ut viri pii & docti, qvi colligant, qvæ diſputanda ſint in collegio, congregentur: ut magiſtratus curent evangelium juxta doctrinam ſcriptorum probatorum prædicari: ut picturæ ignominioſæ & libelli in opprobrium curiæ Romanæ facti prohibeantur: ut deniq; ad XI. Novemb. Spiræ conveniant Ordines, deliberaturi, qvid ſeqvi oporteat interim, dum concilii fiat initium.*

XX. *Num imperator & epiſcopi in hæc principum decreta conſenſere?*

Diſcedentibus à conventu Noribergico principibus, Campegio ſollicitante, duces Bavariæ & epiſcopi cum Ferdinando, Cæſaris fratre, *Ratisbonæ* conveniunt, & edictū Wormatienſe executioni mandari, in Miſſæ celebratione nihil immutari, monachos ordinis deſertores ſevere puniri, & Campegii conſtitutionem, de reformatione cleri Germanici, deqve leviculis qvibusdam ceremoniis, XXXVII. capitibus comprehenſam, recipi jubent. Etſi autem principes ægræ ferebant, legatum pontificium paucorum interventu id, qvod ad omnes pertinet, decreviſſe, &, neglectis iis, qvæ maximi eſſent momenti, de leviſſimis qvibusq; emendandis cogitaſſe; Cæſar tamen, acceptis Noribergenſium ordinum placitis,

citis, vehementer commotus, literis ex Hiſpania miſſis graviter principes increpabat, qvod, ſe inconſulto, tantam rem egiſſent: & conventum Spirenſem, qvem decreverant, omnino inhibebat, qvin potius edicto Wormatienſi omnes parerent, ſevere imperabat. Paulo tamen poſt, cum motus ſerviles ab agreſtibus Germaniæ incumbere perſentiſceret; à Turca etiam grave periculum impenderet: conventum *Auguſtæ Vindelicorum* indixit. Eo cum pauci venirent, novo conventui in annum XXVI. *Spira* deſignatur. Ibi cum res ad tumultum & civilis belli metum ſpectaret, eccleſiaſticis decretum Wormatienſe urgentibus: Ferdinandus, frater & legatus Cæſaris, decreti rigorem ſic attemperavit, *ut interea, donec nationale vel œcumenicum concilium haberetur, omnes in ſua provincia & jurisdictione ſeſe ita gererent, ut Deo & Cæſari facti ſui rationem reddere poſſent.* Qva ſerenitate evangelici qvodammodo recreati, *initium fœderis* fecerunt, ut, ſi qvem evangelii cauſa periclitari contingeret, mutua ſubminiſtrarentur auxilia. Hoc fœdere niſi, anno XXVIII. militem contra pontificios ſcripſerunt, decepti ab *Ottone Paccio*, poſtea Antverpiæ ob falſam delationem in fuga decollato, qvi Landgravio obtulerat exemplar fœderis pontificii, in perniciem omnium Lutheranorum facti, promiſeratqve, ſe αὐτόγραφον etiam allaturum. Has turbas Palatinus & Trevirenſis ſanis conſiliis ſedavere. Atqve ſic arma poſita ſunt. Interea temporis Italia maximis motibus concuſſa eſt. Nam cum *Clemens pontifex* cum principibus Italiæ & rege Galliæ, Franciſco I. jam è captivitate liberato, (ad Ticinum enim à Cæſaris copiis captus, & poſtmodum, obſidibus datis, dimiſſus fuerat) fœdus, ceu vocavit, ſanctiſſimum contra imperatorem optime de ſe meritum iniret: Columnii & Neapolitani, partes Cæſaris ſeqventes, collecta manu, XX. Septembris anno XXVI. Romam occupavere: Vaticanum, & D. Petri baſilicam, & tertiam ſuburbii novi partem diripuere: nec prius Papam, qvi in Hadriani molem profugerat, vexare deſiere, qvam inducias pactus, Mediolano copias revocaret. Qvamprimum autem Roma exierant, fulmina pontificia in eos vibrata ſunt. Cæſaris igitur exercitus, in qvo XIII. millia & amplius Germanorum Lutheri dogma ſeqvebantur, violatas obtendens inducias, ductoribus prorege Neapolitano, *Carolo Borbonio Gallo*, exule, & *Georgio Franisbergo ſeu Fronſpergio Germano*, verſus Romam contendit. Ibi licet Clemens Papa cum prorege Neapolitano inducias VIII. menſium paciſceretur, Columnios â diris exſolveret, & LX. aureorum millia promitteret: Borbonius tamen, nec hac re, nec Fronsbergii morbo apoplectico deterritus, ſexto die Maji, anno XXVII. urbem

aggreditur, & perimitur qvidem, glande plumbea trajectus: ſed nihilominus urbs denuo capitur, injuriis militum exponitur, diripitur, cardinales & præſules indigniſſime habentur, Clemens in Hadriani mole ſeu arce S. Angeli tanqvam captivus detinetur, nec, niſi elapſis totis VI menſibus, dimittitur: hac tamen lege, ut ne in Mediolanenſi aut Neapolitano negotio Cæſari ſe opponat, ſed potius, ut reditus aliqvos eccleſiaſticos ei concedat. Hanc cladem prædixerat vir qvidam pauperculus, *Johannes Baptiſta*, qvi Romam circumiens, pœnitentiam prædicavit, & urbis calamitatem prædixit: cumqve in carcerem eſſet conjectus ob parrheſiam tantam, à Cæſaris tandem exercitu liberatus eſt.

XXI. Miram rerum metamorphoſin narras! Papa evangelicos videbatur oppreſſurus, & ipſe exitio propior, qvam reliqvi omnes, factus eſt. Sed perge filum hiſtoriæ hujus contexere.

Carolus V. comitia *Spiræ* anno XXIX. indixerat. Eo miſit pontifex *Johannem Thomam Mirandulanum*, qvi in diſſociandis evangelicis ſtrenuam navavit operam. Cumqve à ſuperioris Spirenſis conventus edicto, qvo ſua cuiqve religio usqve ad concilium permittebatur, novo decreto facto diſcederetur: *elector Saxoniæ* cum qvinqve principibus, *Georgio Brandenburgico, Erneſto & Franciſco Lunæburgenſibus, Landgravio & Anhaldino*, & præterea *XIV. civitatibus*, à Spirenſi hoc decreto ad Cæſarem, ad futurum concilium, ſive generale ſive nationale, ad omnes deniqve judices non ſuſpectos provocavit, & novum illud decretum, legatis etiam in Italiam miſſis, deprecatus eſt. Hinc nomen PROTESTANTIUM ſenatum eſt. Interim Carolus imperator ex Hiſpaniis in Italiam, anno XXIX exeunte, reverſus, Bononiæ totos IV. menſes ſubſtitit, & coronam imperii à pontifice ſuſcepit: qvi omnibus nervis hoc agere viſus eſt, ut Cæſarem à concilio indicendo averteret: *eſſe enim longe optimum, factuqve facillimum, vegeto edicto, abſolutoqve imperio, hos turbarum fluctus componere, & ad vim atqve arma potius decurrere, qvam licentiæ populari, magnatum ambitioni, atq; hæreſiarcharum contumaciæ frenum laxare.* Etſi autem multis gravium verborum ponderibus hanc truculentiam ſenex juveni perſvadere voluit: ille tamen, ut obtineret concilium, tam prudenter, tamqve animoſe omnes ejus rationes oratione extemporanea confutavit, ut raram prudentiam in nobili illo Cæſaris pectore

nemo

nemo non miraretur, *uti videre eſt in hiſtoria Auguſtanæ confeſſionis Chytræi.* Qvi vero ab initio, in concilii cogendi negotio, â ſua ſententia dimoveri ſe non paſſus eſt: tandem tamen promiſit, *ſe ſeveritate uſurum, ſi lenitate ad gremium eccleſiæ Romanæ principes non poſſet retrahere.* Indixit igitur ad VIII. April. anno XXX. *auguſtiſſima Auguſtæ comitia*, cum diſſidii in religionis negotio componendi gratia, tum propter Turcicam expeditionem procurandam.

XXII. Suntne hæc illa comitia, in qvibus Auguſtana confeſſio exhibita eſt?

Sunt ſane. Et qvidem *Proteſtantes* ex XVII. articulis, â Luthero conſcriptis, per Philippum Melanchthonem, *confeſſionis formam* confici curaverant, qvæ duabus conſtat partibus. *Prior* capita doctrinæ XXI. complectitur, cui dixerunt Proteſtantes nihil ineſſe, qvod diſcrepet â ſcripturis, ab eccleſia catholica, aut etiam â Romana eccleſia, qvatenus illa ex ſcriptoribus nota eſt. *Altera* VII. abuſus & errores, qvi in eccleſiam ſine certa autoritate irrepſerant, repudiat. *Doctrina Proteſtantium* multis hactenus calumniis à mancipiis papæ erat onerata. Par igitur erat, ut imperatori & ordinibus rationem fidei redderent, & ſe â ſuſpicione hæreſium & fanaticarum opinionum purgarent. Qvapropter *in I. articulo primæ partis*, contra veteres & novos hæreticos, tres in unitate eſſentiæ divinæ perſonas, cum decreto ſynodi Nicænæ, confitebantur. *In II.* peccati originalis in omnes homines propagati fæditatem agnoſcebant: ut ſepararent ſe â Pelagianis, adde ab illis in eccleſia doctoribus, qvibus peccatum originale eſt tantum macula aliqva recens nati, pœna potius, qvam culpa, qvæ non habeat veram peccati rationem: qvaſi natura poſt lapſum in ſuis naturalibus ſit pura & integra, & tantum dono aliqvo ſupernaturali ſpoliata. *In III. (conſultum enim eſt, ſeriem articulorum Auguſtanæ confeſſionis etiam ex hiſtoria noſſe)* fidem ſuam teſtabantur de perſona & officio Chriſti: qvi non tantum pro culpa originis, ſed etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis factus eſt hoſtia: ut ita ſe ſepararent ab iis, qvi Chriſtum tantum ajunt pro peccato originali mortuum, qvaſi pro actualibus peccatis, eorumqve pœnis, ipſi ſatisfacere teneamur. *In IV.* negabant, homines poſſe propriis viribus & meritis juſtificari, qvia gratis juſtificantur propter Chriſtum, per fidem; ut reprobarent omnes, qvi nec de gratia Dei, nec de merito Chriſti, nec de fide ſalvifica recte ſentiunt, qvibusqve Dei gra-

tia non eſt amor erga genus humanum & philanthropia; nec meritum Chriſti cauſa totalis atqve integra ſalutis; nec fides, fiducialis apprehenſio gratiæ evangelicæ & meriti Chriſti, ſed nudus aſſenſus de illis, qvæ credit eccleſia; nec juſtificatio, imputatio juſtitiæ Chriſti per fidem, ſed renovatio per bona opera. *In V.* contra Anabaptiſtas fatebantur, per miniſterium verbi & ſacramentorum donari Spiritum ſanctum & fidem accendi. *In VI.* demonſtrabant, fidem juſtificantem non eſſe ſine bonis operibus: per qvæ tamen nemo poſſit juſtificationem coram Deo mereri: ut ita improbarentur, qvi opera ſupererogationis audent fingere. *In VI.* confitebantur unam ſanctam eccleſiam perpetuo manſuram: congregationem nempe ſanctorum, in qva evangelium docetur, & ſacramenta recte adminiſtrantur, licet ſub ceremoniis diverſis: ut improbarentur, qvi illum tantum cœtum habent pro eccleſia, in qvo decreta pontificis, tanqvam norma credendorum & agendorum, cenſentur, & illi econtra crederentur apoſtolicam conſtituere eccleſiam, apud qvos pura doctrina ſonat, & ſacramenta rite adminiſtrantur. *In VIII.* occaſionem calumniandi illis præſcindebant, qvi poſſent putare, in eccleſia illa, ubi mali & hypocritæ piis admixti ſunt, ſacramenta & verbum non eſſe efficacia, ſi per malos adminiſtrantur: ut ita probatum darent, nos adhuc veræ & antiqvæ eccleſiæ membra eſſe, licet malorum & hypocritarum mores, ritus, & errores, veræ doctrinæ admixtos, deſeruerimus. *In IX.* baptiſmum agnoſcebant neceſſarium ad ſalutem, ut per qvem gratia Dei ſive adultis ſive infantibus baptiſatis offeratur, contra Anabaptiſtas. *In X.* doctrinam probabant, qva contra Zvvinglianos corpus & ſangvis Chriſti dicitur vere adeſſe, & diſtribui veſcentibus in cœna Domini: & ita ſimul improbabant Miſſam privatam, qva ſolus ſacerdos veſcitur; calicis uſum laicis præceptum; & hoſtiæ conſecratæ circumgeſtationem atqve adorationem. *In XI.* tam contra Zvvinglianos, qvam contra pontificios, ſine neceſſaria omnium delictorum enumeratione, tanqvam impoſſibili, ſe retinere profitebantur abſolutionem privatam. *In XII.* lapſis poſt baptiſmum, cum adſunt pœnitentes, ajebant non debere abſolutionem negari: idqve tam contra Anabaptiſtas, adde Zvvinglianos, qvi negant, ſemel juſtificatos poſſe amittere ſpiritum ſanctum, & aliqvibus impeccantiam adſcribunt: qvam contra Novatianos, qvi lapſis gratiam negabant: & deniqve contra ſcholaſticos, qvi jubent gratiam mereri per ſatisfactiones noſtras, & alias partes pœnitentiæ fingunt, qvam contritionem & fidem: nec contritionem definiunt

ant per terrores conſcientiæ incuſſos, agnito peccato; ſed per liberum voluntatis actum pro peccatis aſſumtum cum propoſito confitendi: fidemqve negant eſſe partem pœnitentiæ. *In XIII.* damnabant eos, qvi ſacramenta docent ex opere operato juſtificare, nec fidem reqviri in eorum uſu: qvum potius ideo illis utendum ſit, ut fides illis excitetur & confirmetur. *In XIV.* ordinem eccleſiaſticum probabant: & illum deteſtabantur, qvi publice in eccleſia docet & ſacramenta adminiſtrat, niſi rite vocatus. *In XV.* ritus ajebant illos eſſe ſervandos, qvi ſine peccato ſervari poſſunt ad tranqvillitatem & bonum ordinem eccleſiæ, dummodo ne conſcientiæ onerentur, qvaſi cultus talis ad ſalutem ſit neceſſarius: traditiones enim humanas ad promerendam gratiam adverſari evangelio & doctrinæ fidei. *In XVI.* legitimas ordinationes civiles probabant contra Anabaptiſtas, ſic tamen, ut magis Deo, qvam hominibus obediatur, nec in civilibus officiis diſcernendis collocetur evangelica perfectio, qvæ conſiſtit in timore Dei & fide. *In XVII.* extremum judicium, inqve illo vitam æternam pro electis; perpetuos cruciatus pro impiis & diabolis agnoſcebant: ut ſe ſegregarent ab Anabaptiſtis, qvi pœnarum infernalium finem futurum credunt: & à Chiliaſtarum Judaicis opinionibus procul eſſe cenſerentur, qvi pios ante reſurrectionem mortuorum putant regnum mundi occupaturos. *In XVIII.* calumniæ ſe opponebant, qva diffamabantur, qvod nullam in humana voluntate largirentur libertatem ad civilem juſtitiam efficiendam, dum negabant illi ineſſe vim ſine ſpiritu ſancto efficiendæ juſtitiæ Dei: idqve contra Pelagianos & illos doctores, qvi naturæ & liberi arbitrii viribus nimium tribuunt, qvaſi præcepta Dei qvoad ſubſtantiam actuum ſervare poſſint. *In XIX.* aliam calumniam retundebant, qva accuſabantur, qvod omnia, adeoqve etiam peccata, cum Zvvinglio crederent fieri neceſſario. Cauſam peccati ſtatuebant voluntatem malorum; non Deum. *In XX.* aliam calumniam convellebant, qva ferebantur bona opera prohibere: doctrinam fidei, qvæ tamdiu jacuerit ignota, ſe dicebant admiſiſſe: inde conſtare, qvod opera noſtra non poſſint reconciliare Deum: inde plurimum conſolationis & pavidis conſcientiis tranqvillitatem afferri: interim neceſſaria eſſe bona opera, non ut confidamus per ea gratiam mereri, ſed propter voluntatem Dei: Spiritum ſanctum, qvi per fidem accipitur, corda renovare, & gignere in iis novos affectus, ut parere bona opera poſſint, qvæ meliora ſint puerilibus & non neceſſariis operibus, ceu ſunt certæ feriæ, certa jejunia, fraterni-

tates, peregrinationes, cultus ſanctorum, roſaria, monachatus, & ſimilia. *In XXI.* qvia tandem dicebantur injurii eſſe in Sanctos, memoriam illorum apud nos proponi dicebant, ut fidem eorum & opera bona imitemur: ſed non ut eos invocemus, qvum Deus nobis ſit unus mediator, pontifex & interceſſor. *In altera parte* improbabant I. qvod cenſvetudine non admodum vetere, contra mandatum Domini, & veteres canones patrumqve ritus, altera cœnæ Dominicæ ſpecies laicis ſubtrahatur, & ita ſacramentum dividatur: ob qvam diviſionem ſe etiam teſtabantur proceſſiones hactenus fieri ſolitas merito intermiſiſſe. II. *qvod*, qvum de matrimonio ſacerdotum extet mandatum, & mos veteris eccleſiæ, imprimis Germanicæ, ante annos qvadringentos notus ſit, non tantum illud prohibeatur, ſed & præſentia eorum conjugia diſtrahantur, impurusqve cœlibatus, qvi plurima parit ſcandala & adulteria, qviqve â Paulo *I. Tim. IV.* vocatur doctrina dæmoniorum, præferatur conjugio: qvum tamen nulla lex humana, nec votum poſſit Dei mandatum tollere, & melius ſit ſecundum Cyprianum nubere, qvam non ſervare promiſſam caſtitatem. III. *qvod* Miſſæ turpiter prophanentur, collatæ ad qvæſtum, qvodqve illa opinio diſſentiat à ſcripturis ſanctis, & lædat gloriam paſſionis Chriſti, qva Chriſtus putatur ſua paſſione ſatisfeciſſe pro peccato originis, & inſtituiſſe Miſſam, in qva fieret oblatio pro qvotidianis delictis, qvæqve eſſet opus, delens ex opere operato peccata mortuorum & vivorum. IV. *qvod* in confeſſione auriculari immodice extollantur ſatisfactiones, nulla interim fidei & meriti Chriſti & juſtitiæ fidei habita mentione, qvodqve reqviratur enumeratio omnium delictorum, qva tamen, juxta illud Pſalmi: *Delicta qvis intelligit?* &: *Pravum eſt cor hominis & inſcrutabile:* conſcientiæ onerantur, ut nunqvam acqvieſcere poſſint: qvia plurima peccata neqve viderent, neqve meminerint. V. *qvod* diſcrimen ciborum & ſimiles traditiones humanæ, ſtatuantur eſſe opera & cultus neceſſarius, ad promerendam gratiam utilia & pro peccatis ſatisfactoria: & Chriſtianismus totus in certarum feriarum, rituum, jejuniorum, & veſtitus obſervatione ponatur, omniaqve vitæ genera in conjugio, magiſtratibus, aut aliis functionibus civilibus, præ monachatu habeantur imperfecta & immunda. VI. *qvod* in monaſteriis, qvæ tempore Auguſtini fuere ſcholæ ſacrarum literarum & aliarum diſciplinarum, multa contra canones qvotidie patrentur: multi errore in hoc vitæ genus incidant, inqve eo cogantur manere: puellæ & adoleſcentes propter victum in monaſteria detrudantur:

tur: vota â multis habeantur baptiſmo paria, imo meliora: vita monaſtica, tanqvam ſtatus perfectionis, plus mereri credatur, qvam magiſtratuum aut paſtorum ſine fictitiis religionibus. *VII. qvod* tandem poteſtas eccleſiaſtica epiſcoporum cum poteſtate gladii commiſceatur: pontifices, poteſtate clavium freti, non ſolum novos cultus inſtituerint, caſuumqve reſervatione & violentis excommunicationibus conſcientias oneraverint, ſed & regna mundi transferre, leges magiſtratuum abrogare, legitimam obedientiam tollere conati ſint, poteſtatem gladii vel juriſdictionem, qvam jure hnmano à regibus & imperatoribus donatam habent, ex mandato evangelii habere ſe existiment: jure ceremonias condendi, qvod ſibi attribuunt, ad illaqveandas conſcientias abutantur; & multas traditiones contra evangelium & mandatum Dei condiderint: traditiones etiam tales urgeant, qvæ bona conſcientia ſervari non poſſunt: injuſta nova onera, præter conſvetudinem eccleſiæ catholicæ recepta, non remittant: qvum tamen à Proteſtantibus non id agatur, ut dominatio eripiatur epiſcopis, ſed hoc unum ab illis petatur, ut patiantur evangelium pure doceri, & relaxent paucas qvasdam obſervationes, qvæ ſine peccato ſervari non poſſunt. Hac confeſſionis forma inſtructi Proteſtantes *Auguſtam* intrant, Luthero Coburgi ſubſiſtente. Cum & Cæſar XV. Junii, pridie ejus diei, qvo feſtum corporis Chriſti à Pontificiis celebrandum erat, Auguſtam ſubiret, ſtatim *de concionibus noſtratium intermittendis* actum eſt. Qva in re tamdiu difficiles ſe præbuerunt Principes, donec imperator, qvi ſine cujusqvam contumelia docerent, conſtitueret, & alterius etiam partis concionatores deſiſtere juberet. In ipſa autem corporis Chriſti feſtivitate, cum ſacris ſuperſtitioſis intereſſe Principes proteſtantes nollent, legatus pontificis *Campegius*, & reliqvi nuncii, *Petrus Paulus Vergerius* (poſtea noſter factus) & *Vincentius Pimpinellus*, ſvadebant, ut initio comitiorum facto elector Saxoniæ juberetur Cæſari, ad Miſſam prodeunti, gladium pro more præferre. Vel ſic enim adigere eum voluerunt ad ritus pontificios ſua præſentia cohoneſtandos. Ille, exemplo Naamani, humeros ſuo regi ad idolum colendum procedenti accommodantis, confirmatus, officii ſui civilis partes ſubiit. Cumqve negotii religioſi tractatio primo loco ſuſcipienda eſſet, cum principibus & civitatibus Proteſtantium, publicam confeſſionis ſuæ lectionem & exhibitionem, XXV. Junii, qvi erat dies ſabbati, in palatio Cæſaris obtinuit. Illi ſubſcripſerant *Johannes elector Saxoniæ, Georgius marchio Brandenburgicus, Erneſtus dux Lunæburgenſis, Philippus landgravius Haſſiæ, Johannes*

hannes Fridericus dux Saxoniæ, Franciſcus dux Lunæburgenſis, Wolffgangius princeps de Anhald, ſenatus Noribergenſis & Reutlingenſis. Fuit conſcripta Germanice & Latine. Exemplar Germanicum, poſtqvam ex illo *Chriſtianus Beyer*, electoris Saxoniæ cancellarius, confeſſionem ſonora admodum voce legiſſet, oblatum eſt *Alexandro Schweis*, imperatoris ſecretario, qvi illud electori Moguntino, tanqvam imperii cancellario, traderet. Latinum autem Cæſar ſua manu ad ſe recepit. Solemnitati huic Chriſtianiſſimæ, & lectioni articulorum noſtræ confeſſionis publicæ, legatus pontificius, ne qvid, qvod autoritati pontificiæ obeſſet, interveniret, non interfuit. Interfuit tamen imperator *Carolus* Auguſtiſſimus: frater ejus *Ferdinandus: V. electores*, (nam palatinus aberat) *multi epiſcopi: multi principes: plurimi principum & civitatum legati.* Qvorum plerique de ſiniſtra, qvam de proteſtantibus conceperant, opinione multum remiſerunt: ipſaqve cœleſtis veritas, à Luthero ex verbo Dei prolata, ad varias nationes, confeſſione noſtra in varias lingvas converſa, dimanavit. Ecce autem extremam præſulum ſuperbiam! Cardinalis *Matthæus Langius*, archiepiſcopus Salisburgenſis, ingenue eſt profeſſus, *Miſſæ reformationem ſibi videri honeſtam, libertatem cibis qvibusvis veſcendi eſſe naturæ convenientem, imo poſtulationem eam, ut homines Chriſtiani humanorum mandatorum onere liberentur, juſtam & æqvam eſſe, ſed ut miſellus monachus omnes reformet, id non eſſe concedendum.*

XXII. Mira DEI providentia ex hoc exhibitæ Auguſtanæ confeſſionis negotio ſatis ſuperq; elucet. Sed qvid papa interim, aut ejus ſatellites?

Cæſar, legati pontificii conſilium ſecutus, à XX. doctoribus, inter qvos præcipui fuerunt *Eccius, Faber, Wimpina, Cochleus, Medardus* ex colloqviis Erasmi cognitus, *confutationem confeſſionis* ſcribi, &, elapſis ſex ſeptimanis, recitari curavit. Hujus exemplum cum ſibi dari peterent proteſtantes, propterea qvod multa è ſuis dogmatibus in ea ad invidiam conflandam ſecus recitarentur, qvam à ſe in ſcripto eſſent conſignata: promiſſum id qvidem fuit, verum ea lege, ne qvid ejus evulgaretur, aut typis procuderetur, nec amplius inſtitueretur de fide diſputatio. Id ſibi non æqvum rati, per Philippum Melanchthonem conſcribunt pro confeſſione *apologiam.* In illa defenduntur articuli confeſſionis Auguſtanæ, qvi non fuere à pontificiis recepti & approbati. *Approbati autem fuerant primus & tertius* de Deo & Chriſto; *nonus & decimus* de baptiſmo &

imo & cœna; *decimus ſextus* de ordine politico; *decimus ſeptimus & nonus* de extremo judicio & cauſa peccati. *Reliqvi* aut toti aut ex parte fuerant rejecti, ſed id nullo jure, & contra ſcripturas ſacras, factum eſſe, apologia demonſtrabat. Illa Cæſari finitis fere comitiis eſt oblata, ſed non acceptata. Interea deligebantur *utrinqve ſepteni*, *deinde terni*, qvi de controverſiis conferentes, concordiæ rationes inirent: inter qvos ex parte pontificiorum præcipuus fuit *Eccius*; ex noſtratium *Philippus*. Utut autem conciliationis viæ in aliis rebus non fruſtra tentabantur: convenire tamen haud poterant in præcipuis de Miſſa & de votis monaſticis articulis. Etſi enim in multis etiam aliis multa pontificii improbabant: tolerari tamen ea poſſe dicebant ad concilium usqve. Sacerdotibus qvoqve permittebant conjugium, qvi uxores jam habebant. Noſtrates viciſſim (qvod tamen Haſſiaci, Lunæburgici & Noribergenſes improbarunt) multa admodum de poteſtate & jurisdictione epiſcoporum erant largiti. Sed non debebat veritas cum erroribus confundi: totumqve negotium ad ſe denuo revocabat imperator, & Proteſtantes cum privatim per internuncios, tum publice, ad abdicandas ſuas in religione opiniones ſollicitabat. Cum eos in ſententia perſeverare, nec ullis artibus ab incepto dimoveri cerneret, *decretum Auguſtanum* fieri curavit, qvo omnes pontificii ritus, & omnia dogmata ſtabiliebantur, imo imperabantur: ejecti monachi recipi & in integrum reſtitui jubebantur: confeſſio proteſtantium ſolide ex ſcripturæ teſtimoniis confutata fuiſſe dicebatur. Sollicitum hoc habuit electorem Saxoniæ, præſertim cum minæ interſpergerentur, & ſollicitationes de religionis pace fruſtraneæ eſſent. Ideoqve rem totam Deo commiſit, & cum ſociis deceſſit, relictis Auguſtæ conſiliariis & legatis. Cum autem, edicto Cæſareo per Germaniam divulgato, adverſus proteſtantes ſeveræ dicerentur ſententiæ fiſcales à Camera Spirenſi, ex qva omnes aſſeſſores religioni noſtræ aſſentientes erant excluſi: & multi fiſco adverſus proteſtantes experirentur: aliis zelum obtendentibus; aliis injuriarum acceptarum vindictam cogitantibus: aliis deniqve adverſariorum bona invadere cupientibus: cum qvoqve Saxo negotio eligendi Romani regis contradiceret, & hac ratione omnia offenſionibus paterent: proteſtantes, qvorum jam erant VII. principes, & XXIV. civitates, ad vim hoſtilem, ſi qva inferretur, propulſandam, *fœdus* anno ſeculi XXXI. iniere, qvod vocamus *SMALCALDICUM*. Hoc uti à Dano, Megapolitano, Pomerano, Lubecenſibus, Lunæburgenſibus, Noribergenſibus, à Georgio item Brandebur-

genſi detrectatum fuit: ita in illud Helvetii ob ſacramentarium errorem non recepti ſunt. Fœderis hoſtes ſe profitebantur, inqve adverſam confœderationem coibant *dux Bavariæ, dux Cliviæ, Georgius dux Saxoniæ, Ericus & Wilhelmus duces Brunsvicenſes, ut & Colonienſes, Moguntini, Metenſes & Aqvenſes.* Lutherus, cum jam omnia bellum ſpirarent, edidit librum ad ſuos Germanos, in qvo eos, *ne impio edicto parerent, neve pro idolis & libidinibus pontificiorum pugnarent*, hortabatur. Rebus ita turbatis, Cæſare jubente, de concordiæ rationibus ſtatim actum: ipſeqve decreti Auguſtani vigor, ingruente bello Turcico, paulatim remiſit. Et paulo poſt, anno XXXII. *Schweinfurti*, coram interceſſoribus, archiepiſcopo Moguntino & Palatino principe, *prima pacis religioſæ fundamenta* jacta ſunt: ut inter Cæſarem, omnesqve, imperii ordines, eccleſiaſticos & ſeculares, pax publica ſanciretur, nec qvisqvam alteri moleſtiam religionis cauſa crearet, *usq; ad generale, liberum, & Chriſtianum concilium:* cujus convocationem primo qvoqvo tempore ſe maturaturum promiſit Cæſar. Hac pace deinde XXIII. Julii *Noribergæ*, invito papa, promulgata, omnes actiones forenſes, religionis cauſa jam intentatæ, ſuſpendebantur.

XXIV. Siccine prima hæc fuit religionis libertas, publico Cæſaris decreto conceſſa? Sed qvid de concilio factum eſt?

Papa id promittit, ſi nec extra Italiam celebretur, nec jus ſuffragiorum aliis, qvam ſibi & ſuis, ſecundum pontificum decreta tribuatur. Proteſtantes eas conditiones, tanqvam iniqvas reſpuunt. Circumvolvuntur aliqvot anni, qvibus tantum abfuit, ut pontifex concilio cogendo incumberet, ut illud omnibus modis impediret, ne aut autoritatis ſuæ detrimentum, aut curiæ commodorum imminutionem pateretur. *Mantua* tamen tandem concilio deſtinatur. Ea civitas improbatur à proteſtantibus, qvi in Germania locum eligi malunt, &, ne pontifex judicis partes obtineat, qvi ſit adverſarius, poſtulatur. Dum hæc conſilia agitabantur, *Vergerius*, pontificis in Germaniam nuncius, principes proteſtantes obibat, ut illis ſpem concilii certam faceret: eaqve occaſione pervenit Witebergam anno ſeculi XXXIV. & ſpecioſis rationibus animum Lutheri pertentavit, num ab odio papæ inflecti poſſet; ſed de ſolita animi firmitate nihil eum dimovit: qvin potius id audiit: *nuncium & pontificem ipſum facilius fidem Lutheri amplexaturos, qvam illum eam deſer-*

deſerturum. Interim proteſtantes *Smalcaldiæ*, ubi anno XXXVII. conventum agebant, *articulos* ſcribi curabant, *qvi futuro concilio exhiberentur.* Illi dicti ſunt *Smalcaldici*, diviſi *in tres partes:* qvarum *prima* agit de divina majeſtate; *altera* de officio Chriſti & redemtione noſtra, contra Miſſam, invocationem ſanctorum, monaſteria, & papæ dominatum affectatum; *tertia* de reliqvis fidei articulis, ut de peccato, lege, pœnitentia, evangelio, ſacramentis, clavibus, confeſſione, excommunicatione, ſacerdotum conjugio, eccleſia, juſtificatione, votis, traditionibus, cum addito libello de papatu, & de poteſtate & jurisdictione epiſcoporum. Hoc tempore præerat rebus Romanis Paulus III. cui percommode accidit, qvod dux Mantuanus præſidium urbi ſuæ, durante concilio tuendæ, & ſumtus eam in rem poſtularet, nec jurisdictionem loci pontifici cedere vellet. Sic enim optata ſubminiſtrabatur occaſio, odioſum concilium prorogandi. Alium tamen locum pontifex ſe concilio inventurum ſimulans, tandem *Vincentiam* elegit. Sed Venetis ſolitudinem hujus urbis, & alia cauſantibus, facile illis erat, pontificem ab hoc inſtituto dimovere. Ille igitur concilii diem denuo produxit. Interim, cum in *conventu Francofurtano* anno XXXIX. *colloqvium theologorum* de religione placidum decerneretur, ut periculum fieret, num vel hoc modo extra cognitionem concilii res componi poſſent: nunc tandem ſerio de concilio pontifex cogitare cœpit: veritus, ne colloqvium illud ſuæ cauſæ damno eſſet. *Vincentiam* igitur denuo anno XLI. concilio adjudicat. Veneti vero eam huic rei non concedunt. Ferrariam, Bononiam, Placentiam, Tridentum Cæſari nominat. Illi *Tridentum* placet. Sic tandem, diſſentientibus tamen proteſtantibus, qvi nec poteſtatem indicendi concilium papæ concedebant, nec locum probabant, *Concilium Tridentinum* ad Calendas Novembris, anno XLII. indicitur. Comparent duo oratores Cæſaris, *Mendoza & Granvellanus*, & tres legati pontificis, *Pariſius, Moronus, Reginaldus Polus*, cum pauculis epiſcopis. Sed cum â papa in mandatis datum eſſet nunciis, ut lento pede progrederentur: cumqve bellum Gallicum ingrueret, abierunt primum Cæſareani; deinde etiam pontificii, poſtqvam VII. continuos menſes prorſus otioſi ibi hæſiſſent. Teritur iterum in concilii expectatione multum temporis: donec denuo ad idus Martias anni XLV. non â Cæſare, ſed â papa indiceretur. Hujus legati *Montanus, Marcellus & Reginaldus Polus*, abſoluta concilii prorogandi, diſſolvendi & transferendi, ſed non de rebus decernendi (omnia enim ad papam referebantur) poteſtate circum-

muniti, dicto tempore aderant. Integri IX. menſes uſqve ad XIII. Decembris, qvo demum tempore concilium incoabatur, effluxere: nec qvicqvam interea actum eſt, niſi qvod in ceremoniis & ordine ſedendi conſtituendo tempus tereretur, & Cæſar virulentis machinationibus & perſvaſionibus ad bellum contra Lutheranos incitaretur. Hoc concilium proteſtantes, *in conventu Wormatienſi* cum Ferdinando congregati, *pro legitimo neqvaqvam agnoverunt*, & veriti, ne, illo aperto, ſuperioris pacificationis decretum vim amitteret, petierunt, ut pax religioni ſemel conceſſa *usqve ad legitimum concilium*, toties promiſſum, denuo confirmaretur. Scripto etiam ſuam à concilio Tridentino alienationem profeſſi ſunt. *Nec enim fuit legitime indictum*: jus enim indicendi concilii competere pontifici negant imperii ſtatus: *nec tutum*, qvia non in Germania, ſed in Italia, non in libera civitate, ſed in ea, qvæ epiſcopo Tridentino paret, celebrabatur: *nec œcumenicum*, qvum in illud rex Galliæ & tres qvartæ partes Germaniæ non conſentirent, nec qviſqvam ex Anglia, Scotia, Dania, Svecia intereſſet, nec ullus laicorum admitteretur, qvibus etiam locus qvondam in conciliis datus eſt: *nec liberum*, qvum in eo nemini, niſi mancipiis papæ, loqvi vel ſententiam ſuam defendere fas eſſet, tanta cum pontificis impudentia, ut, cum *Vergerius & Jacobus Nachiantes veritatis* nonnullam rationem haberent, ſubito ex concilio excluſi ſint: *nec bono reip. Chriſtianæ congregatum*, qvum faſtigii Romanæ curiæ conſervandi ergo omnia unice agerentur: *nec veteribus conciliis*, multo minus *S. ſcripturæ conforme*: ſed *conciliabulum mancipiorum papæ, Simoniacorum, pſeudodoctorum.*

XXII. Proh Deum immortalem! Qvale mihi concilium, qvem hominum in eo, nihil divini qværentium, ſed ad ſui papæ nutum compoſitorum, conventum deſcribis?

Id lubentius dices, ſi tibi *Andreæ Dudithii*, epiſcopi Qvinqvecclesienſis, Cæſarei ſimul & totius cleri Hungarici in ipſa ſynodo Tridentina oratoris, poſtea repurgatæ religionis in Polonia confeſſoris, epiſtolam ad Maximilianum II. Cæſarem enarravero, qva ſuam de calice laicis, & conjugio ſacerdotibus concedendo refert ſententiam. Eam *Petrus Suavis Polanus i. e. Paulus Sarpius Venetus*, hiſtoriæ concilii Tridentini his verbis præfixit: *Qvid profici potuit in eo concilio, in qvo numerarentur*

ventur, non ſuis momentis ponderarentur ſententiæ? Si cauſa, ſi ratione pugnandum fuiſſet, ſi pauci qvidam ſocii nobis adfuiſſent, viceramus qvamvis pauci, magnas copias adverſariorum. Sed cum numerus tantum prodiret in aciem, qvò longe inferiores futuri fuiſſemus, in optima cauſa victores diſcedere non potuimus. Singulis noſtrum centenos de ſuis papa potuit opponere: ac, ſi centeni parum multi viderentur, repente mille creare potuit, qvos ſuis laborantibus ſubſidio mitteret. Itaq; videre erat qvotidie epiſcopos famelicos & egentes, ex majori parte barbatulos adoleſcentes, luxuq; perditos, Tridentum volitare, conductos ad ſententiam ſecundum papæ voluntatem dicendam, indoctos illos qvidem & ſtolidos, ſed tamen impudentia & audacia utiles. Hi cum ad veteres adulatores papæ acceſſerant, tum vero victrix exultabat iniqvitas: neq; decerni jam qvidqvam potuit, niſi in eorum ſententiam, qvi papæ potentiam luxumqve defendere, ſummam religigionem arbitrabantur. Erat aliqvis vir gravis & eruditus, qvi tantam indignitatem ferre non poterat? hic, ut non bonus catholicus, terrore, minis, ac inſectatione à concilio ad probandum, qvæ nollet, traducebatur. In ſumma: in eum ſtatum res eſt deducta, iſtorum, qvi illuc facti inſtitutiqve venerant, improbitate, non ut jam epiſcoporum, ſed larvarum, non hominum, ſed ſimulacrorum, qvæ nervis moventur, concilium illud videretur. Erant epiſcopi illi conducticii pleriqve, ut utres ruſticorum muſicum inſtrumentum, qvos, ut vocem mittant, inflare neceſſe eſt. Nil habuit cum illo conventu Spiritus S. commercii. Omnia erant humana conſilia, qvæ in immodica, & ſane qvam pudenda pontificum dominatione conſumebantur. Illinc reſponſa tanqvam Delphis aut Dodona expectabantur: illinc nimirum Spiritus ille S. qvem ſuis conciliis præeſſe jactant, tabellarii manticis incluſus mittebatur: qvi, qvod admodum ridiculum eſt, cum aliqvando, ut fit, aqvæ pluviis excreſcebant, non ante advolare poterat, qvam inundationes deſediſſent. Ita fiebat, ut Spiritus non ſuper aqvas, ut eſt in Geneſi, ſed ſecus aqvas ferretur. O portentoſam & ſingularem dementiam! Ratum nihil eſſe poterat, qvod epiſcopi, tanqvam plebs, ſciſcerent, niſi papa autor fieret.

XXVI. Hæccine ſynodus ſancta vocaretur? hæccine œcumenica? Qvamdiu vero duravit, & qvidnam decrevit?

Duravit, ut verbo dicam, usqve ad annum LXIV. diutiſſime: decrevit iniqviſſima: Schiſmate laboravit validiſſimo: bis diſſoluta fuit:

ter convocata. Seſſiones toto XVIII. annorum tempore viginti qvinqve habitæ ſunt: & qvidem, *cum Lutherus anno XLVI. 18. Februar. exuvias corporis deponeret*, jam ter conſederant; nec tamen qvicqyam in fidei articulis decreverant. Promulgatum eſt *in prima ſeſſione 13. Dec.* anno XLV. decretum de concilio incoando; *in altera 7. Jan. ſeqvente anno* de modo ſervando in concilio; *in tertia 4. Febr.* ſymbolum fidei recitatum. Hactenus nullum uſum in ſynodo habuerant doctores theologi: qvorum initio XX. deinde XXX. & pene omnes monachi, numerabantur, dum interea XLIII. patres (tot enim numeratos in ſecunda ſeſſione invenio) univerſale concilium conſtituebant, nempe *tres legati pontificis: Cardinalis Tridentinus: IV. archiepiſcopi, interqve eos duo perſonati ſeu titulares: XXVIII. epiſcopi: tres abbates & tres monachorum Præpoſiti*. His conſidentibus, theologi in loco conſeſſus ſtabant. Orator regis Romanorum cum procuratore Cardinalis Auguſtani in ſcamno oratoribus deſignato ſedebat, & juxta eos decem è vicinia nobiles. *In qvarta ſeſſione 9. April. anno XLVI. canonicæ ſcripturæ confundebantur cum apocryphis & traditionibus:* atqve Latina verſio declarabatur authentica, addito edicto, ne qvidqvam contra ſenſum Romanæ eccleſiæ ſentiatur. *In qvinta ſeſſione 17. Jul.* decretum *de peccato originali* contra Anabaptiſtas editum eſt, ſed in illis qvæſtionibus libertas opinandi relicta eſt: *ſitne concupiſcentia peccatum & habeat in nobis rationem peccati, necne: ſit ne illud tantum reatus, an privatio, an etiam poſitiva aliqva pravitas: ſitne vitium, an naturæ conditio: culpane an pœna: hæreatne in toto homine, an ſaltem in inferioribus viribus: fueritne virgo Maria in peccato originali concepta, an ab illo immunis: maneatne illud poſt baptiſmum, an penitus tollatur: puniaturne in infantibus non baptiſatis igne infernali, necne?* Cum enim de hiſce & ſimilibus in congreſſionibus antecedaneis theologi inter ſe non convenirent: talia decreta ſunt condita, unde, qvid eccleſia Romana ſentiat, non conſtet. Interim in V. ſeſſione duo decreta in puncto reformationis addita: unum *de prælectionibus in ſcholis*; alterum *de prædicationibus in templis:* qvarum curam ſibi ſubtractam & ad Academias atqve ad fratrum regularium generales devolutam epiſcopi dolebant: ſed fruſtra. *In ſexta ſeſſione 13. Jan. anno XLVII.* (cum jam XLV. theologi conveniſſent) doctrina *de gratia Dei & de juſtificatione* eſt propoſita XVI. capitibus & XXXII. canonibus: & ipſa fidei catholicæ veritas in multis damnata. Diſſidentibus enim theologorum ſententiis, *qvidnam ſit liberum arbitrium, fides, juſtificatio & bona opera: ſitne fides tantum*

aſſen-

aſſenſus; an qvoq; fiducia: ſintne opera bona meritoria & ſatisfactoria: an eadem ſint absq; fide peccata, necne: an habitus gratiæ idem ſit cum habitu charitatis, an diſtinctus: an imputationis vox retinenda: poſſitne aliqvis certus eſſe de gratia necne: poſſitne absq; auxilio divino bonum præſtari: ſitne humani arbitrii credere, necne: poſſitne voluntas ſeipſam præparare: ſintne aliqvæ partes hominis in prædeſtinatione & probatione: tandem decretum eſt, qvaſi per Spiritus S. dictamen, *partem juſtificationis eſſe, noſtram ſanctificationem: qvemlibet de ſua ſalute dubitare debere: præcepta Dei in hoc ſtatu eſſe poſſibilia: liberum arbitrium poſſe ſe diſponere ad gratiam: hominem in ſui converſione etiam aliqvid agere: non ſola nos fide juſtificari: nec tantum per imputationem juſtitiæ Chriſti nos ſalvos fieri, ſed etiam per qvalitates noſtras nobis per gratiam inhærentes: gratiam illam eſſe charitatem inhærentem: amiſſa gratia non ſimul fidem veram amitti: pœnitenti ſæpe remanere reatum pœnæ purgatorio exolvendæ: bona opera juſtificati eſſe ipſius merita.* Præterea cum de prælatorum & paſtorum à functionibus ſuis abſentia multæ eſſent qverelæ, & alii *reſidentiam præſulum* eſſe juris divini contenderent; alii id negarent & diſpenſationibus locum darent: in decreto reformationis nonnullæ qvidem exemtiones, ut privatorum ſacerdotum & capitulorum ſublatæ ſunt, ſed epiſcopis nulla reſidentia eſt injuncta, i. e.. paſtoribus facta eſt potentia ſuis ſe ovibus non ſiſtendi. Hujus & prioris ſeſſionis effectus hic fuit, ut paulo poſt *Dominicus Soto & Catarinus*, qvorum præcipuæ partes in decretis formandis fuerant, *in qvæſtionibus de natura & gratia*, ſe invicem laceſſerent, & uterqve verba decreti ad ſuum ſenſum pertraheret. Id enim in decretis concinnandis ſtudioſe egerunt patres, ut propter diſſentientes verba talia ponerentur, qvæ diverſos, imo pugnantes ſenſus admitterent. *In ſeptima ſeſſione 3. Mart. habita*, doctrina de *ſacramentis in genere, baptiſmo & confirmatione* eſt propoſita XXX. canonibus: *ſeptenarium eſſe ſacramentorum numerum: ex opere operato ea gratiam conferre: imprimi in aliqvibus characterem: intentionem miniſtrorum in illis eſſe neceſſariam: peccatum in baptiſmo penitus extirpari: baptiſmum Johannis non habuiſſe eandem vim cum Chriſti baptiſmo: peccata poſt baptiſmum commiſſa non ſola fide remitti: confirmationis miniſtrum eſſe ſolum epiſcopum, non alium ſacerdotem:* theologis interim dubitantibus, *ſitne aliqva vis effectiva in ſacramentis?* qvod negabant Franciſcani; affirmabant Dominicani: *ſintne ſacramenta veteris & novi teſtamenti paris virtutis in gratia conferenda: qvinam ſit ille character, qvem baptiſmus imprimat.* Decreta etiam reformationis XV. ſunt edita *de qvalitatibus & conditionibus epiſco-*

epiſcoporum, ſed cum multorum in ipſo conſeſſu contradictione, in qvæſtionibus de eorum reſidentia, & an plura in unum poſſint beneficia conferri, aut beneficia uniri, & qvouſqve pontifex in illis diſpenſare qveat. *In octava ſeſſione 21. April.* nihil aliud agebatur, qvam ut decretum pontificis legeretur *de concilio Bononiam, urbem papæ imperio ſubditam, transferendo*, ſub prætextu peſtilentis morbi. Et ſic Tridenti concilium ab Italis ſolutum eſt, contradicentibus tamen & manentibus illic patribus Cæſareis Hiſpanis, qvi Bononiam ire noluerunt. *In nona & decima ſeſſione, 21. April. & 2. Jul Bononiæ habitis*, nihil actum, niſi ut ſeſſio prorogaretur, & qvi Tridentini ſubſtiterant, literis invitarentur, ut ſe qvoqve Bononiam conferrent: ſed fruſtra, præſertim cum *epiſcopi Germaniæ in conventu Auguſtano* datis ad pontificem literis peterent, ut ſynodus Tridentum revocaretur. *Cæſar ipſe* per legatos, *Vargam & Velaſcum*, de vitio & defectu ſynodi Bononienſis publice proteſtabatur. Hanc translationis controverſiam papa ad ſe, tanqvam judicem, pertinere dicebat, & Brevi pontificio, ceu vocant, patres Cæſareos, qvi Tridenti ſubſtiterant, ad cauſam coram delegatis diſceptandam invitabat. Sed illi, voluntatem Cæſaris cauſati, petebant concilium priſtino loco & urbi imperiali reſtitui. His diſſenſionibus factum eſt, ut epiſcopi & theologi omnes ſenſim Bononia dilaberentur, exceptis qvibuſdam pontificis ſtipendariis. Cum interea bellum in Germania arderet, & formula interreligionis multas ibi turbas daret, & concilium jam toto biennio obdormiiſſet, pontifex etiam *Paulus III.* fata ſibi impotenti ira acceleraſſet, omnes, qvi hactenus Bononiæ remanſerant, in ſua qvisqve diſceſſere. Hinc concilio veternus aliqvot annorum. *Julius III.* Pauli ſucceſſor, etſi multæ cauſæ ipſum â concilio dehortari viderentur, tandem tamen decretum edidit de illo Tridenti reſumendo, & legatum Marcellum Creſcentium, cum duobus nunciis, Pigluno & Lipomanno, Tridentũ anno LI. miſit. Ibi *undecima ſeſſione 1. Maji* decretum de reſumendo concilio legitur. Qvod cum intellexiſſent Proteſtantes in Germania, (qvia jam anno XLVII. principes à Cæſare, in comitiis Auguſtanis armatis, ſive beneficiis illecti, ſive minis territi, fuerant polliciti, ſe, ſi promiſſa & conditiones præſtarentur, concilio aſſenſuros: nec civitates eorum reſponſionem ſe correcturas dixerant) confeſſiones ſuæ doctrinæ conſcribi juſſerunt: unam in Saxonia per Melanchthonem; alteram in Würtenbergico ducatu per Brentium, qvæ concilio exhiberentur: hac conditione, ut omnia ab initio Tridenti decreta retractarentur: ut

theo-

ut theologi Auguſtanæ confeſſionis non ſaltem audirentur, ſed & vocem deciſivam haberent: ut pontifex præſidis locum non obtineret: ut idem epiſcopis, qvo libere dicerent ſententiam, juramentum remitteret. Interim *duodecima ſeſſione 1. Sept.* decretum prorogationis promulgatur, variis interim proteſtationibus Cæſaris & regum contra modum in concilio ſervatum interpoſitis. *In decima tertia ſeſſione 11. Octobr.* euchariſtia VIII. capita & XI. canones promulgabantur, qvibus *transſubſtantiatio* panis & vini in corpus & ſangvinem Chriſti,& *adoratio atqve aſſervatio panis conſecrati* confirmabatur, dubiis interim relictis theologis, in multis controverſiis non expeditis. Octo etiam capita *de jure & officio epiſcoporum* ſunt addita. Sed nulla hic eſt cura habita principum & regum, qvorum jurisdictioni multa per oppoſitam jurisdictionem epiſcopalem, in immenſum tandem auctam, ſunt ademta: ſed nec epiſcopis à pontifice ſua libertas eſt reddita, qvibus omnem pene jurisdictionem ereptam ſibi ſoli hactenus addixerat: præter illam, qvam ipſius adhuc beneficio poſſident,in ſeculares qvidem armatam, ſed ſub ſuo nutu. In hac ſeſſione nec diſceptatio nec definitio ſacta eſt, *an calicis uſus in cœna ſit neceſſarius?* qvia proteſtantes prius de illo audiri cuperent. Illi autem de aliis etiam audiri voluerant: & multa in prioribus ſeſſionibus notaverant; multa etiam in hac ipſa inveniebant, qvæ probare non poſſent. Interim ſalvus illis conductus, volente id Cæſare, à patribus concilii eſt datus. Qvi cum in Germaniam eſſet miſſus, nec viſus eſt ſufficiens, & certis clauſulis deformatus. Neqve ſatis tutum videbatur Proteſtantibus, ſuos theologos laqveis poſitis committere. *In ſeſſione decima qvarta 25. Novemb.* capita IX. & canones XV. *de pœnitentia*; capita itidem III. & IV. canones *de extrema unctione* proponebantur. *Pœnitentia & extrema unctio referebantur inter ſacramenta: contritio, confeſſio & ſatisfactio ſtatuebantur pœnitentiæ partes: omnium peccatorum enumeratio jubebatur: ſacerdotes in cenſendis peccatis conſtituebantur judices: jus reſervandi aliqvos caſus tradebatur epiſcopis: extremæ unctioni tribuebatur gratiæ collatio & remiſſio peccatorum.* In decreto reformationis, VII. capitibus, *jurisdictio epiſcoporum* denuo ſic augebatur, ut ſalva tamen ſemper eſſet ſedis apoſtolicæ dignitas. Interea *ducis Würtembergici, ut & eccleſiarum Svevicarum legati*, Tridentum venerunt, confeſſionem fidei ſuæ exhibituri, & aliam formulam ſalvi conductus pro theologis ſuis poſtulaturi. Sed cum in concilio audiri vellent, jubebantur legato pontificio prius ſe ſiſtere. Illi eccleſias ſuas negabant præſidentiam papæ aut

ejus legato, in concilio, cui ipſe ſubſit, concedere. Legatus contra, papæ autoritati nihil detrahi paſſus, negabat ſe conceſſurum, ut proteſtantes ſcripto doctrinam ſuam offerrent, nedum propugnarent: è libris illam eſſe petendam & examinandam. Aderant etiam *legati electoris Saxoniæ*, & admiſſi in congregationem generalem, qvæ ante ſeſſionem ſolebat præmitti, poſtulabant, ut, qvia theologis è ſuis electis, & jam Noribergæ ſubſiſtentibus, imperatum ſit confeſſionem fidei offerre; tali cautionis formula illis proſpiceretur, qva qvondam Bohemis ad concilium Baſilienſe profecturis: præſertim qvum à patribus Tridentinis pro hæreticis & ſchiſmaticis pronunciati ſint, qvi neqve illuc vocati ſint, neqve auditi. Poſtulabant etiam, ne in articulis controverſis pergeretur ante ſuorum adventum, utqve articuli controverſi, ſuperioribus annis definiti, qvorum major pars graviſſimos contineret articulos, denuo ad incudem, præſentibus theologis Proteſtantium, revocarentur: & qvum Conſtantienſi & Baſilienſi conciliis decretum ſit, pontificem in cauſis fidei, & qvæ ipſum ſpectant, ſubjici concilio, & omnes, qvi concilio interſunt, religione tantiſper ſolvi debere, qvo ipſi obligantur, decreto huic nunc qvoqve ſatisfieret. *Würtembergici*, poſt hos auditi, confesſionem doctrinæ ſuæ patribus exhibebant, venturoſqve ajebant theologos, qvi eam tuerentur, ſed certis conditionibus, ut de utriuſqve partis voluntate judices deligantur; ut hactenus decreta vim legis ne obtineant; ut ab initio omnia repetantur. Sed nihil horum indultum. *Seſſione decima qvinta, anno LII. 25. Mart.* decretum prorogationis eſt promulgatum; & alter ſalvus conductus Proteſtantibus datus, qvanqvam & ipſe non ſufficiens. Aderant interim theologi, qvatuor Würtembergenſes, & duo Argentinenſes, interqve illos *Brentius* & *Marbachius*, parati ad ſuam confeſſionem defendendam. Sed nec actionis initium impetrabant. Diu Patres Tridentini occaſionem captarant diſcedendi. Dabatur ea tandem, cum rumor increbeſceret *de armis Mauritii Saxoniæ Electoris adverſus Cæſarem correptis, & Auguſta jam capta.* Ideoqve Itali epiſcopi omnes Tridento diffugiebant: & legati, *ſeſſione decima ſexta 28. April.* decreto facto de concilio in biennium ſuſpendendo, ſubſeqvebantur. Illud biennium ſubſtitit in decennio, *Marcello II. & Paulo IV.* nunqvam veram concilii vel eccleſiæ laborantis curam habentibus, qvanqvam qvandoqve ſimulabant aliqvam eccleſiæ reformationem, evocatis Romam ex diverſis nationibus epiſcopis. Interim bilem illis movit, *qvod* in Germania, inqve ipſa Auſtria & Bavaria, libertas religionis

nis eſſet conceſſa; *qvod* in Hiſpania & Gallia ipſis invitis à clero pars bonorum eccleſiaſticorum exigeretur, *qvod* rex Poloniæ per legatum peteret Miſſæ lingva populari celebrationem, cœnæ utramq; ſpeciem, ſacerdotum conjugium, annatarum ſublationem, concilii nationalis celebrationem; *qvod* deniq; Albanus dux, injuriis Pauli III. in Cæſarem incitatus, ad portas Romæ, tanqvam aliqvis Hannibal, cum exercitu à Neapoli aliqvando adeſſe auderet: *qvod* deniq; diris in profeſſores fidei inqviſitionibus, qvibus in ſolo Belgio ultra ↄCIↄ. variis abſumti ſunt mortibus, nihil proficeretur. Tandem cum *Pius IV.* pontifex eſſet conſtitutus, & jam de concilio nationali in Gallia habendo conſilia agerentur: denuo ille concilio œcumenico, vel qvaſi, incumbendum eſſe rebatur. Gratum id qvidem erat Hiſpanis, Italis & Polonis. Sed Cæſar & Gallus non tam Tridentinum continuari, qvam novum inſtitui poſtulabant. Nihil illis curatis pontifex 3. Kal. Decemb. anno LX. *ad concilium circa ſubſeqvens feſtum Paſchatos evocabat præſules ſolemni diplomate:* qvod ſtatim *Vergerius*, antea epiſcopus Juſtinopolitanus & nuncius apoſtolicus, peculiari libro oppugnavit: ut demonſtraret, concilium non ad Chriſti doctrinam ſtabiliendam, ſed ad animarum ſervitutem & oppreſſionem eſſe indictum, qvum ad illud non alii eſſent evocati, qvam qvi papæ juramento obſtricti tenebantur. Regibus etiam diploma pontificium non admodum placuit: *aliis* carpentibus, qvod relinqvatur incertum, *ſitne nova concilii indictio, an continuatio prioris: aliis*, qvod hactenus papa videretur ſibi poteſtatem ſupra concilium uſurpaſſe; *aliis* nullam ejus in cogendo concilio poteſtatem agnoſcentibus; *rege Galliæ qvoq;* integram communionem cœnæ poſt colloqvium Poſſiacenum poſtulante. Tandem *ſeſſio decima ſeptima Tridenti anno LXII. 18. Jan.* celebrabatur: præſulibus, præter cardinales, CXII. præſentibus: in qva nihil actum, niſi ut decretũ legeretur de concilio aperiendo, & futura ſeſſio indiceretur. *In ſeſſione decima octava 26. Febr.* decretum factum, ut *index librorum vetitorum* conficeretur: per qvem poſtea factum eſt, ut multi egregii autores & libri, qvos totis qvatuor vel qvinqve ſeculis omnes in eccleſia Romana manibus verſaverant, interqve eas Eraſmi annotationes, à Leone X. probatæ, damnarentur. In hac ſeſſione denuo ſalvus conductus datus eſt Proteſtantibus, ſed clauſulis iſtiusmodi, qvas illi non probabant. *Seſſione decima nona & vigeſima 14. Maji & 4. Jul.* nihil agebatur, niſi ut ſeſſio prorogaretur. Magna enim diſcordia inter patres oborta erat *de reſidentia præſulum & aliis qvæſtionibus reformationis:* de qvibꝰ prius Papæ animus explorandꝰ erat,

 ex

ex cujus arbitro per legatos omnia agebantur. *Seſſione tandem vigeſima prima* 16. Jul. capita IV. & canones totidem *de communicatione ſub utraq; ſpecie & parvulorum* ſunt promulgata: in qvibus negabatur, *fideles omnes, dei præcepto vel neceſſitate ſalutis, ad utramqve ſpeciem euchariſtiæ ſumendam teneri:* ſimulqve indicabatur, in aliud tempus rejici articulos duos propoſitos, ſed nondum excuſſos, *an nempe rationes pro communione laicorum ſub una ſpecie ita ſint retinendæ, ut calicis uſus nemini cuiqvam permittatur, & qvibus conditionibus calicis uſus cuiqvam nationi aut regno concedendus ſit, ſi honeſtis rationibus concedendus videatur.* Inde IX. capita decreti de reformatione ſunt prælecta: qvæ cum omnes ſperarent magni fore momenti; ut de qvibus ſex menſibus eſſet deliberatum, montes viſi ſunt ridiculum murem parturire, qvia res leviculæ, qvibus jam antea ſatis in canonibus antiqvis proſpectum erat, vix levi brachio attingebantur. Anteqvam in novam ſeſſionem coirent Patres, immenſum inter ſe diſſentire pergebant de variis qvæſtionibus, *an Miſſa ſit ſacrificium; an calix populo reddendus*, qvod Cæſaris, Bavari, Hungarorum & Polonorum oratores poſtulabant; *an reſidentia præſulibus imperanda.* Et qvanqvam variæ qverelæ de dura Patrum ſynodi ſervitute, & de maxima principum injuria, ſpargebantur: legati tamen pontificii omnia diſponebant ad finem concilio celeriter imponendum. *Seſſione vigeſima ſecunda habita 17. Sept.* legatis & oratoribus cum CLXXX. præſulibus præſentibus, IX. capita & totidem canones *de Miſſa*, tanqvam ſacrificii pro vivis & mortuis incruenti, qvod etiam in honorem ſanctorum celebrari debeat, & qvidem ignota vulgo lingva, ſunt ſtabiliti: XXIII. epiſcopis publice reclamantibus ea parte, qva *Chriſtus dicitur ſeipſum in Miſſa offerre.* Additum eſt decretum de obſervandis & evitandis in celebratione Miſſæ: ut & XI. generalia capita de reformatione clericorum: ſimulqve ſignificatum, *negotium de communicatione calicis ad pontificem eſſe referendum*, qvi pro ſua prudentia id efficiat, qvod reipubl. Chriſtianæ ſit utile. Hic tamen magna patrum pars aſſenſum negabat. Indicta tandem eſt *ſeſſio vigeſima tertia ad 12. Novemb. anni LXII. ſed poſtea prorogata uſqve ad 15. Jul. anni LXIII.* interea temporis totis decem menſibus graves motus in concilio extitere. *Oratores Cæſaris XX.* poſtulatis petierant, *ut ſummus pontifex ſeipſum & Romanam curiam reformari pateretur; ut abſtineret à diſpenſationibus ſcandaloſis; exemtiones revocaret; monaſteria ſub epiſcopi poteſtate conſtitueret; pluralitatem beneficiorum tolleret; conductitios presbyteros removeret; epiſcopos*

ſcopos ad reſidentiam, ne per vicarios officia exercerent, cogeret; Breviaria & Miſſalia purgaret; lingvam vernaculam in officiis divinis introduceret; tantas divitias cleri & ordini monaſtico in monaſteriis non permitteret; de priſtino rigore ſuper diſcrimine ciborum, jejuniis ac conjugio clericorum aliqvid remitteret. Poſtulabat item rex Galliæ XXXIV. articulis per oratores; *ut ſacerdotum libidines & flagitia acerrimis canonum pœnis coërcerentur: ut epiſcopi ipſi verbum Dei docerent in concionibus: ut abbates capita religionis ex libris V. & N.T. in monaſteriis, tanqvam antiqvitus ſcholis, explicarent: ut antiqvum Leonis & Gelaſii decretum de communione ſub utraq; ſpecie renovaretur: ut lingva vernacula populus de uſu & efficacia ſacramentorum præmoneretur: ut ſuperſtitiones & abuſus in imaginibus & reliqviis ſanctorum colendis, inqve indulgentiis, peregrinationibus & fraternitatibus tollerentur:* & qvæ reliqva fuere. Sed hæc parum attendebantur, frementibus licet oratoribus. Nihil interim patres concilii tam excruciabat, qvam *qvæſtiones de epiſcoporum reſidentia & inſtitutione: an* nempe *jure divino teneantur reſidere in illa eccleſia, cujus epiſcopi ſunt, & an immediate ſuam autoritatem habeant à Chriſto, necne, & qvæ tandem qvantaq; ſit Papæ autoritas.* Hic multi mordicus defendebant, *non par eſſe, ut epiſcopus eccleſiam ſuam abſens per vicarium curet: reſidentiam eſſe juris divini: autoritatem igitur ordini epiſcopali à Chriſto immediate conceſſam, nec illam ſedi apoſtolicæ eſſe acceptam ferendam: claves enim non ſoli Petro fuiſſe conceſſas, ſed & reliqvis apoſtolis: in jure presbyterii & ſacerdotii epiſcopos, cardinales & papam convenire, licet hiſce qvædam prærogativa detur: & propterea concilium,* i. e. conventum plurium epiſcoporum, *eſſe ſupra papam, nec autoritatem ejus poſſe per papam reſtringi: id patere ex Conſtantienſi & Baſilienſi conciliis, in qvibus papa ſubjectus eſt concilio: iniqvos igitur eſſe, qvi abſolutam papæ in eccleſia defendant poteſtatem ſive in diſpenſando ſive in aliis rebus; legem divinam nulli diſpenſationi eſſe obnoxiam; iniqviores eſſe, qvi idem Chriſti & papæ tribunal cum Jeſuitis aſſerunt.* Qvin & duo in ipſo concilio, jam in mortis confinio, nempe *Cardinalis Mantuanus*, & poſt eum inſignis theologus, *F. Petrus Soto*, audebant Papam literis commonefacere, ne amplius vanis promiſſis de reformatione principibus verba daret, uti jam duos integros annos factitatum: commodaret tandem aſſenſum reſidentiæ & inſtitutioni epiſcoporum declarandis de jure divino. Sed ille, certus animi, nihil mutandum, id ſtudioſe egit, ut concilium aut denuo Bononiam transferretur: aut, omiſſis illis controverſis rebus, ad finem præcipitaretur: Præſertim qvum

novus imperator *Maximilianus*, confirmationem ſuæ electionis poſtulans, reverentiam qvidem & obſeqvium Papæ ultro offerret, ſed de obedientia præſtanda jurare recuſaret, & jam aliqvot articulos in conſultationem ſuis adduxiſſet, *an concilium poſſit ordinem, qvem Papa decrevit obſervandum, mutare: an papæ conveniat directio concilii: an idem poſſit illud, inconſultis principibus Chriſtianis, diſſolvere vel ſuſpendere: an Patres in concilio non debeant liberi eſſe ad dicendas ſententias: qvodnam remedium inveniri poſſit, ſi Prælati Itali in obſtinatione perſiſtant, & res decerni non ſinant.* Stetit igitur pontifici ſententia, ut finis qvoqvomodo feſtinaretur concilio. Ita tandem *ſeſſio vigeſima tertia 15. Jul. anno LXIII.* eſt habita: in qva capitibus IV. & canonibus VIII. decernebatur, *in N.T. eſſe viſibile externum ſacerdotium, ſacrificio qvotidiano conficiendo deſtinatum: ei inſervire miniſtrorum majores & minores ordines: ſubdiaconatum ad majores ordines referendum eſſe: hunc ipſum miniſtrorum ordinem eſſe ſacramentum, & in illo imprimi characterem, qvi deleri non poſſit, & per hos minorum & majorum ordinum gradus aſcendi ad ſacerdotium: ſacram hierarchiam divinitus inſtitutam conſtare ex epiſcopis, presbyteris & miniſtris, licet epiſcopi habeant aliqvam poteſtatem cum presbyteris, qvi iis minores ſint, communem.* Addebantur XVIII. capita de reformatione: in qvibus cum flagranti deſiderio expectabatur, qvid tandem de *Reſidentia epiſcoporum*, qvæ qvæſtio totos decem menſes tot Prælatos diſtinuiſſet, eſſet decretum: nihil tanto hiatu dignum inveniebatur. Inſumebantur decreta vulgaribus & generalioribus: materia de epiſcoporum inſtitutione & reſidentia, an ſit juris divini, intracta relinqvebatur. Proteſtantium nulla habita eſt ratio. Vana ſpe omnes erant lactati. Ipſius qvoqve regis Galliæ orator proteſtationem ſolennem contra acta Concilii interpoſuit. *Seſſio vigeſima qvarta indicta erat ad 16. Sept. ſed prorogata eſt ad 11. Novemb.* Condiderant antea legati, maxima tamen patrum diſſenſione, XIII. articulos de principum reformatione: ſed qvia diſplicuerunt principum oratoribus, nihil illorum publicatum. In ſeſſione prælecti ſunt canones XII. *de matrimonio*, & capita *de reformatione conjugii*: in qvibus decernebatur, *matrimonium eſſe ſacramentum, gratiam conferens: eccleſiam poſſe in gradibus affinitatis & conſangvinitatis diſpenſare: matrimonium ratum, non conſummatum, per ſolennem religionis profeſſionem alterius conjugum diſſolvi: propter adulterium, matrimonii vinculum non diſſolvi: clericos in ſacris ordinibus conſtitutos non poſſe matrimonium contrahere: domum continentiæ Deum non denegare*

recte

recte petentibus: matrimonia clandeſtina ſine conſenſu parentum inita eſſe rata & vera, adeoq; eſſe ſacramentum, qvamdiu eccleſia illa non fecerit irrita. Addebantur XXI. capita de reformatione, in qvibus feſtucæ tantum ex oculis tollebantur, non trabes. *Seſſio vigeſima qvinta ultima, indicta 9. Decemb. & anticipata 3. & 4. Decemb. durabat biduum.* In ea *purgatorium, invocatio ſanctorum & ſacrarum imaginum, indulgentiæ, delectus ciborum*, decreto probabatur: officia regularibus & monialibus capitibus XXII. præſcribebantur: cura indicis expurgatorii librorum, catechiſmi, Breviarii & Miſſalis, ad papam remittebatur: capita qvoqve XXI. de reformatione promulgabantur: & ita finis concilio imponebatur, cum clauſula, *ut confirmatio ejus à pontifice peteretur.* Sic decretis, non à concilio definiente, ſed à papa confirmante, vis ac robur eſt tributum. Patrum, qvi ſubſcripſere, fuerunt CCLV. nempe IV. legati, II. Cardinales, III. Patriarchæ, XXV. archiepiſcopi, CLXVIII. epiſcopi, XXXIX. abſentium procuratores, VII. generales ordinum. Oratores regum non ſubſcripſere, ut antea convenerat, qvia Gallus, facta proteſtatione, indignabundus abierat. Pares certe curiæ Pariſienſis multa invenerunt, qvare concilium non reciperetur in Gallia, qvia multa in illo deprehendebantur juri & conſvetudinibus in Gallia receptis derogare.

XXVII. Jam intelligo, Dudithii ſupra allegati judicium de iniqvitate & confuſione & turpitudine concilii Tridentini vere latum eſſe.

Præter XXV. illas ſeſſiones, qvibus decreta, ſeorſim prius facta, ceremoniis pompoſis, fiſtulis etiam æneis exploſis, publicabantur, freqventes congregationes paucorum monachorum doctorum & epiſcoporum habitæ ſunt: in qvibus, *(ut ex libro XII. commentariorum Sleidani & hiſtorica relatione Joachimi Urſini manifeſtum eſt, qvi ordinem publici conſeſſus in concilio, & modum condendi articulos fidei, eleganter deſcribunt)* qvæ debebant deinde decerni, ad lubitum pontificis diſputabantur. Hæc anteqvam in ipſa ſeſſione ſolenni divulgarentur, in generali congregatione, in qva omnes aderant, proponebantur, ut conſenſus omnium ita accederet, ne qvicqvam deinde in contrarium publice objectaretur. Si unus ex epiſcopis animi ſui ſenſa expoſuerat, & nemo contradicebat, â notariis ſcribebatur: *Sacroſancta ſynodus ait:* ſin multi idem affimabant: ſcribebatur: *epiſcopi acclamarunt, affirmarunt.* Et hæc ſic di-

cta

cta habebantur loco definitionum & pro dictamine ſpiritus ſancti. Sin qvicqvam dicebatur in contrarium, in illo expectanda erat judicum aut præſidum deciſio: qvæ tamen non fiebat, niſi ad nutum pontificis, ſine cujus arbitrio, prius per literis reqviſito, nihil penitus ſtatuebatur. Illa enim tria legatis ſevere injunxerat: *ne ullum decretum promulgaretur, priusqvam Romam eſſet miſſum: ne in capitibus indubitatis tempus conſumeretur: ne unqvam qvacunq; de cauſa ad diſputationem de autoritate papæ veniretur.* Qvin &, ſi qvi epiſcopi aut theologi paulo liberius eſſent locuti, illorum nomina ſtatim legati ad pontificem Romam detulerunt, ut inhiberentur. Interim non omnia, qvæ gerebantur, ut in antiqvis conciliis, ſed tantum decreta in Acta conciliorum ſunt relata: illa nempe, qvæ in ſeſſionibus ſolemnibus publicabantur, & legatis ad pontificis nutum placuerant. Et ita *ſeſſiones nihil aliud erant, qvam pura ceremonia*, illi, addita, qvod antea in conſeſſionibus ſive plurium ſive omnium intra privatos parietes erat geſtum. Qvin & cum canones condebantur, *nullibi ut diximus, ſine ambiguitate ponebantur verba*, niſi cum damnandi erant, qvi pontifici contradicunt: in reliqvis ita temperabantur, ut diverſe in eccleſia Romana ſentientibus de plerisqve articulis ſuis cuiqve maneret ſenſus. Subinde interim regum legati qverebantur jam de forma rerum tractandarum, jam de libertate ſuarum eccleſiarum peſſumdata, jam de aliis. Non igitur ſine cauſa proteſtantes, cum à Cæſare admonerentur, ut ſe concilio per Pium IV. Tridenti redintegrato ſubmitterent, cauſis ſcripto publico per doctores & conſiliarios ſuos confecto expoſitis, ob qvas ſæpius ad liberum concilium provocaſſent, & adhuc de novo provocarent, ſe demonſtrarunt non refugere cenſuram orthodoxæ & catholicæ eccleſiæ: ſed concilia pontificum ob prægnantes & graves cauſas non agnoſcere, nec per ſe ſtetiſſe, qvo minus liberum & Chriſtianum concilium in Germania hactenus habitum ſit. Conditiones etiam expoſuerunt, qvibus ſe conſenſuros profitebantur, ut à futuro concilio generali judicentur. I. *ſi illud in Germania celebretur. II. ne à papa indicatur. III. ſi papa decretis ſubjaceat. IV. & patres à juramento pontifici præſtito immunes ſint. V. ſi ſcriptura judex ſit. VI. ſi proteſtantes vocem deliberativam & deciſivam habeant, ipſisq; ſalvus detur conductus, cum qvoad perſonas, tum qvoad religionis exercitium. VII. nec numero, ſed pondere ſuffragia æſtimentur. VIII. hactenus interim acta concilii Tridentini pro irritis habeantur. IX. ſi concordia in concilio inita non fuerit, pacificatio Paſſavienſis inviolata maneat. X. ut de omnibus articulis*

prædi-

prædictus cautio ſufficiens detur. Sed his omnibus neglectis, pontificium pſeudoconcilium continuatum, &, ceu antea prorogatum, ita magna tandem feſtinatione finitum eſt. Confer *Innocentium Gentiletum JCtum in examine Concilii Tridentini, & Joachimum Urſinum in hiſtorica relatione ejusdem concilii, imprimis Petri Svavis hiſtoriam, & Chemnitium in examine Concilii Tridentini.* Cæſar *Ferdinandus cum duce Bavariæ*, & poſt eum *Maximilianus*, ipſo Spondano ad annum LXIV. non negante, multa egerant pro reſtituendo calice & conjugio ſacerdotum, & rationes doctorum, alias cum pontifice ſentientium, obtulerant: tantaqve fuit in Germania & Polonia calicis ſitis, etiam in magna parte catholicorum, (ceu vulgo vocant) ut verba Chriſti: *Bibite ex hoc omnes:* aureis literis in ſuis Bibliis exprimerent, libris omnibus & catechiſmis adjungerent, perpetuoqve detonarent adverſus fures calicis. *Philippus rex Hiſpaniæ*, ut idem Spondanus hæc & ſubſeqventia teſtatur, improbabat finem concilio ſine ſuo conſenſu impoſitum, & rationes decretorum promulgandorum & exponendorum diſplicebant. *Carolus, rex Galliæ*, per oratores multa arguebat contra Galliæ jura & regiam autoritatem præcepta, & ſingula concilii decreta illis rationibus diſcuſſit, qvibus factum eſt, ut hactenus concilium in Gallia ſine publica promulgatione permanſerit. *Carolus Molinæus* etiam, JCtus magni nominis apud Pariſienſes, publico ſcripto demonſtravit, *concilium eſſe nullum, vitio indictum, habitum & terminatum, contra antiqva Patrum decreta, & contra regni Francici dignitatem & libertatem:* & qvanqvam ob id â ſenatu Pariſienſi in carcerem conjectus eſt, juſſu tamen regis inde liber evaſit. *Petrus Svavis Polanus*, ſupra memoratus, demonſtrat initio hiſtoriæ, concilium omnium expectationi fuiſſe diſſonum. Nam *cum viri pii ſperaſſent, eccleſiam, qvæ fatiſcere cœpta erat, rurſus per illud uniendam, tantum ſchiſma eſſe conſtabilitum, ut reconciliationis ſpes omnis decoxerit: cum principes crederent, ordinem eccleſiaſticum reformatum iri, majorem, qvam unqvam alias, ex qvo fuit nomen Chriſtianum, in eccleſiam eſſe invectam deformitatem: cum epiſcopi ſperaſſent dignitatem antiſtitum, qvam pene univerſam ipſis ademtam ad ſe traxerat pontifex, integram reſtituendam eſſe, eandem pleniſſime eſſe ſubtractam: cum deniq; formidaſſet curia Romana, fore, ut immenſa ſua potentia, à parvis hactenus initiis in infinitum aucta, in ordinem redigeretur, eam ita eſſe roboratam, ut nunqvam tanta tamq; firmis radicibus innixa credatur.*

XXVIII. Sed ex hoc Tridentino labyrintho tandem ad alias hiſtorias, qvarum ſeriem interrupiſti, revertamur.

Qva ratione, *vigore Wormatienſis edicti qvodammodo ſubſidente*, inter Caroli V. fratrem, legatumqve Ferdinandum, & principes evangelicos, anno XXVI. *ut ſua cuiq; religio libera permitteretur*, primum convenerit, &, cum ſecuritatem ſibi & ſuæ religioni procuraturi eſſent proteſtantes, *fœdus Smalcaldicum* anno XXX. inierint, donec tandem *prima pacis religioſæ fundamenta* anno XXIX. *Schwinfurti & Noribergæ* jacta ſint, ſupra dictum eſt. Cum autem eo tempore, qvo concilium pontificium Tridenti celebrari cœpit, papa Paulus III. hanc fœderis rationem anno XLVI. cum Cæſare iniiſſe diceretur, ut, qvi concilium repudiaturi eſſent, copiis ex Italia, Hiſpania & Germania conſcriptis, ad curiæ Romanæ obedientiam retraherentur, largas etiam indulgentias contra hæreticos, ceu vocabat, militaturis promiſiſſet, Proteſtantes, imprimis Saxo & Landgravius, exercitum validum conſcripſerunt. Cæſar ſpecie vindicandæ in paucis rebellionis utrumqve eorum in comitiis Ratisbonæ anno XLVI. proſcripſit, &, qvia bellum à ſe religionis cauſa ſuſcipi diſſimulabat, ipſis nonnullorum proteſtantium, ut *Mauritii & Auguſti Saxonum, Johannis & Alberti Brandeburgicorum*, armis juvabatur. *Saxo atq; Landgravius*, etſi initio impetum in Bavariam feciſſent, ſeqve ſociis ex civitatibus fœderatis junxiſſent, & caſtra Cæſarea oppugnaſſent ad Ingolſtadium, inqve conflictibus nonnullis virtutem probaſſent: tamen cum autoritate pares ſibi invicem ob æmulationem non cederent, bellas rei bene gerendæ occaſiones è manibus amiſere. Tandem cum *Ferdinandus rex* cum copiis Bohemorum & Hungarorum una parte; *Mauritius & Auguſtus Saxones* alia, in Saxoniam erumperent; *exercitus etiam Cæſarei* partim ex Italia Bavariæ; partim ex Hiſpania Haſſiæ imminerent, in ſua diſcedere ſunt coacti. *Cæſar*, campo victoriarum ſibi in Germania ſuperiore aperto, à *civitatibus, Palatino Rheni & duce Würtenbergico*, qvi nomen Smalcaldico fœderi dederant, largam pecuniæ ſummam & tormenta plura accepit: omnibusqve copiis ad Ægram collectis, ipſum *Johannem Fridericum*, qvi paulo antè Lipſiam fruſtra oppugnarat, & paulo pòſt *Albertum Brandeburgicum & Landgravium Leuchtenbergenſem*, prælio *prope Rochlizium* victos in poteſtatem redegerat, trajecto Albi, qvem Saxonicus exercitus retrogreſſus reliqverat, *prope Mulbergam*

cum Erneſto duce Brunsvicenſi in acie cepit, & rigida eum ſententia capitis damnavit. Executio jam erat officialibus demandata in caſtris ad Witebergam: ſed interceſſionibus electoris Brandeburgici & ducis Clivenſis Cæſar mitigatus, Johannem Fridericum, Witeberga, Magdeburgo & Halberſtadio, ipſoqve electoratu privatum, detinuit in qvinqvennali captivitate: tamqve animoſum eum deprehendit, ut mori ſe diceret malle, qvam, cum in aliis ſe arbitratui Cæſaris permiſisſet, illam probare conditionem, qva jubebatur approbare, qvicqvid concilium Tridentinum de religione ſtatueret, vel liber interreligionis juberet. Filiis ejus permiſſæ paternæ in Thuringia ditiones: hac tamen conditione, ut *arx Gothana* deſolaretur. *Mauritius* ſucceſſit in electoratu. *Landgravius* paulo poſt, Halis Saxonum, Cæſari ſupplex factus, ſe illius commiſit clementiæ. Sed & ipſe, omnibus interceſſionibus fruſtra habitis, qvinqvennali cuſtodia detentus eſt. *Bohemi*, qvi à partibus fæderatorum ſteterant, poſt acceptam cladem & pœnas certas dictatas, à rege Ferdinando in gratiam recepti ſunt. Sic tandem conſtitit, *qvid crux illa aureo fulgens colore* portenderit, qvæ in dorſo Johannis Friderici, cum naſceretur, conſpecta eſt, *teſtante id Bucholzero ad annum 1503.* Crucem ſcilicet geſtavit, toti orbi conſpicuam, ceu ſacerdos pius & ſenex de eo auguratus fuerat. Sed ut Deo triumphus de electore placuerit, *prodigioſum fulmen* teſtatur, qvod Miſenæ templum horis pomeridianis accendit, & ipſas campanas incendio liqvefecit, cum ante meridiem in eo ſacrificuli gratias Deo ob electorem pridie captum cecinisſent, *ceu legere eſt apud Georgium Fabricium in annalibus urbis Miſenæ.* Cæſar interim, cum ſpes concilii exigua eſſet, anno XLVIII. formulam *Interreligionis Interimiſticam*, in comitiis Auguſtanis armatis, conſcribi, publicari, *& Declarationem religionis* in receſſibus Imperii nominari curavit. Sphyngis vel monſtri hujus, qvod nec papæ, nec evangelicis placuit, autores fuerunt *Julius Pflugius*, epiſcopus Naumburgenſis, *Michael Sidonius*, chorepiſcopus primum Moguntinus, nunc tandem epiſcopus Martisburgenſis factus, & *Johannes Agricola Islebius*, electori Brandeburgico à concionibus. Hi librum, qvi eſſet qvaſi compendium concilii Tridentini, procuderant, blandis tamen verbis, ut Lutheraniſmum in multis ſaperet. Recte enim *Thuanus libro V. hiſtoriarum*, *Capita*, inqvit, *complectebatur, recepta hactenus* (pontificiæ) *religioni prorſus conſentientia, niſi qvod ſacerdotum conjugium non penitus damnabat, nec carnis & ſangvinis Chriſti ſub utraq; ſpecie communionem omnino rejiciebat,*

bat, ſed utrumq; eſſe tolerandum proponebat, donec de tota re ex concilii ſententia decerneretur. Qvo factum eſt, ut liber, qvantumvis Cæſar graviſſimis verbis id vetuiſſet, contrariis editis ſcriptis ab utraqve parte impugnatus ſit. Qvin &, cum exploſus jam eſſet, ejus tamen occaſione de adiaphoris, ſynergia, bonis operibus, & aliis rebus diſputatum eſt, unde curſus evangelii valde impediebatur. Formulam etiam *emendationis eccleſiaſticæ* Cæſar XXII. capitibus, de miniſtrorum ordinatione, electione & officiis, deqve ſcholis, hoſpitalibus locis, ſacramentorum adminiſtratione, & aliis in eccleſia functionibus & ceremoniis, à præſulibus & aliis viris doctis conſcribi curavit. Sed hæc eadem fata ſenſit, qvæ ipſe liber Interreligionis.

XXIX. *Num in hanc metaxycam interreligionis formam conſenſerunt Proteſtantes?*

Etſi nonnullæ eccleſiæ, & præ reliqvis *captivus Saxoniæ elector* cum filiis, *Johannes Brandenburgicus, & Wolffgangus Bipontinus*, eam prorſus rejecerunt: metu tamen Cæſaris perculſi reliqvi, & inter eos *tres electores ſeculares*, aliqvid humani paſſi ſunt. Nunqvam tamen ab iis obtineri potuit, ut in ſolidum libro adſtipularentur, aut ad ejus leges ſe & eccleſias penitus adſtringerent. Miſſa interim per hoc *INTERIM* (welches hätte den Schalck hinter ihm / ut dicere ſolebant) remigravit *Argentinam, Ulmam, Conſtantiam, & in multa loca*, unde fermentum pontificium jam ejectum erat, & multa doctorum noſtratium exilia ſunt procurata. *Brentius*, Hala Svevorum diſcedens, occultum apud ducem Würtenbergicum hoſpitium invenit. *Muſculus*, Auguſta relicta, Bernæ *eſt receptus*. Oſiander à Noribergenſibus dimiſſus, Uratiſlaviam; hinc in Boruſſiam venit. *Sarcerius, Snepfius, Aqvila, Amsdorfius, Gallus, Illyricus, & multi alii*, latibula qvæſiverunt. Tandem, cum multi multa cauſati, decretum religionis nuper evulgatum repudiarent, inter omnes reliqvos, *Magdeburgici, ut antea Johanni Friderico adhæſerant, ita* rejectioni libri contemtum addidere: & anno XLVII. proſcripti, armis ſe tutati ſunt. Bello tandem poſt obſidionem XIV. pene menſium compoſito, *Mauritius*, ad qvem Saxoniæ electoratus pervenerat, qviqve hactenus cum Alberto *Brandenburgico & Georgio Mechlenburgenſi* Magdeburgum obſederat, cum captivorum ducum liberationem precibus obtinere non poſſet, inito cum Gallo fœdere, conſentiente & arma jungente *Alberto Brandenburgenſi*, bellum Cæſari denunci-

nanciavit: Auguſtam deditione cepit: ad Alpes contendit: Cæſare interea Oeniponte Villacum ſe recipiente. Sic non ſaltem captivi dimisſi, ſed & à proteſtantibus, ſcripto Auguſtæ divulgoto, miniſtri eccleſiarum ejecti per Germaniam ad obeundum munus revocati, & tandem palladium illud Germaniæ ſaluberrimum, *tranſactio videlicet ſeu pacificatio Paſſavienſis*, fauſto omine erectum eſt, decreto anno LII facto, *ne altera pars judicis perſonam ſibi in alteram ſumat, ſed concilio legitimo, vel colloqvio, vel aliis pacatis mediis lis de religione componatur.* Hæc transactio Paſſavienſis poſtea, *in comitiis Auguſtanis, anno LV.* ſolemni conſtitutione pacis religioſæ, repetita & perfectior facta, vim legis conſecuta eſt: omnesqve juſſi ſunt, *ſepoſitis ſimultatibus, & ſuſpenſa eccleſiaſtica judisdictione, pacifice inter ſe vivere, nec intuitu religionis alterum vel alterius ſubditos turbare, donec Chriſtiana fidei unione & amica compoſitione omnia tranſigantur.* Huic religionis paci etſi infenſiſſimis ſeſe oppoſuerunt animis pontificii, conſtitit tamen illa, multis in comitiis corroborata. Qvin &, cum *rex Galliæ Carolus IX.* felicem tranſactionis ſucceſſum in Germania animadverteret, pari modo anno LXI. per univerſam Galliam *religionis libertatem conceſſit.* Eandem obtinuerunt *Poloni, Bohemi, Hungari.*

XXX. Sed per concilium Tridentinum pacem religionis ſublatam eſſe forſan dicent pontificii.

Qvum concilium illud, tanqvam qvod ex nutu pontificis, neglecta S. ſcripturæ norma, dependebat, ſemper improbaverint proteſtantes: per illud ædepol pacificatio, mutuo Cæſaris & proteſtantium conſenſu conſtituta, & ob id non ſemel in receſſibus Imperii *æterna, perpetua, & abſoluta Conſtitutio* vocata, invitis iis, qvorum intererat, reſcindi aut retractari neqviit: præſertim qvum intra terminos & metas certas ſit prudenter conſtricta, intra qvas ejus vigor volvitur, malevolis fruſtra contranitentibus. Qvos ſane pudeat concilii ſui Tridentini: qvod, ut ſupra diximus, nec Chriſtianum fuit, cum Chriſti verbum in eo judicis partes non ſuſtineret; nec liberum, cum ex arbitrio pontificis dependeret. Suſpecti erant aſſeſſores, jurata papæ, qvem toties idololatriæ & tyrannidis adverſus eccleſiam Chriſti reum egimus, mancipia; ſuſpecta omnia. Mitto proteſtationes noſtratium contra illud ſolenniter factas. Mitto ipſam tranſactionem Paſſavienſem, qva in cauſa religionis alter alteri leges & formam fidei præſcribere prohibetur. Mitto deniqve, ita

omnia in pace religionis eſſe comprehenſa, ut ſalvo imperii ſtatu everti neqveant. *Conſule Sprengerum de pace religionis, Cranium de conſtitutione religionis, Arumæum in diſcurſibus Academicis, & imprimis pupillam S. R. J. anno Auguſtanæ confeſſionis Jubilæo à theologis electoralibus Saxonicis editam*, in qva VII. rationibus animoſe reſpondetur, qvibus pacem religionis nos ulterius nihil concernere cenſent papæ mancipia.

XXXI. Mitterem te hinc ad alia, niſi in duobus eſſem informandus, ut ſciam reſpondere primum illis, qvi pacem religionis Cæſari invito eſſe extortam dicunt; deinde his, qvi proteſtantes multis modis, & imprimis eccleſiaſticorum bonorum invaſione, contra ipſam pacis conſtitutionem, deliqviſſe, ſeqve illa indignos feciſſe aſſerunt.

Primum qvod attinet: *Franciſcus Burgkardus* (verius *Andreas Erſtenberger*) conatur qvidem in ſua *Autonomia*, oder in der Freyſtellung mehrerley Religion / comprobare, hanc pacem Cæſari vi terroqve eſſe extortam. Unde etiam vocant *pacem loricatam*. Sed cujus tandem vim ferrumqve Cæſar & monarcha omnium potentiſſimus, tot tropæis clarus, tot regnorum & provinciarum dominus florentiſſimus extimuiſſet, ſi qvis eum cogere fuiſſet auſus? Auguſtam ſane paulo ante, triumphanti ſimilis, ingreſſus fuerat, *ut Thuanus libro IV. hiſtoriarum & Paulus Jovius libro XLV. referunt.* Et licet tum videri poſſet ab exercitu imparatior, cum Mauritius illum ob alias cauſas, non ob religionem, armis inſeqvebatur: innumeræ tamen ſuppetebant rationes, qvibus militem conficeret: vir admiranda in adverſis conſtantia, & animi præſentia in periculis, *ut iterum ſcribit Thuanus libro XXI.* Præterea, qvanqvam ob bellum à Mauritio ſibi illatum Carolus id conceſſit, qvod alioqvin non facile conceſſurus videbatur: omnem tamen coactionem ab hoc negotio abfuiſſe, teſtantur non ſolum clauſulæ ipſius tranſactionis, & toties repetitæ negotii pacificatorii ratihabitiones & confirmationes, ſed & *ipſa Ferdinandi confeſſio*: qvi ſæpe ſibi gratulatus eſt, *qvod turbatæ patriæ tranqvillitatem reſtituerit, & qvod tolerantiæ formula in religionis diſſidio ſibi in mentem venerit.* Teſtis tandem omni exceptione major eſt ipſa hiſto-

hiſtoria, ex qva novimus, tum temporis, cum pragmatica conſtitutio de pace religionis ſeu edictum pacificatorium Auguſtanum anno LV. factum eſt, non ſolum omnem armorum ſtrepitum conqvieviſſe, ſed ipſum etiam Mauritium, jam ante biennium in prælio Brunſvicenſi globuli ictu trajectum, expiraſſe.

XXXII. *Sed qvid ad invaſionem bonorum eccleſiaſticorum?*

Ipſi proteſtantes nullius bona ſe occupaſſe, ſed poſt reſtauratam puritati ſuæ doctrinam, bona qvæqve ad legitimos honeſtosqve uſus, qvibus principio fuerant deſtinata, ſed ab eccleſiaſticis poſtmodum interverſa, denuo applicuiſſe, in *conventu Haganoico* anno XL. reſponderunt. Didicerant hoc à Luthero, qvi *abuſum tolli, non ipſa bona eccleſiaſtica alienari jubet, ne avaritia, ſed Chriſtiana fides monaſteriis ſit adverſa.* Idem paſſim in illos invehitur, *qvi prætextu emendationis eccleſiarum, eccleſias iis bonis ſpoliant, qvæ ad conſervationem miniſterii & ſcholarum conferenda erant: qvibus & pauperibus ſi recte proſpectum ſit, non negat, ſuperflua ad reip. commodum converti poſſe.* Conſule *Saxoniam Evangelicam Höpfneri, ſect. 1. part. 3. cap. 2.* ſcriptum ſane æternitate dignum. Ex his omnibus patet, non poſſe noſtrates invaſionis bonorum eccleſiaſticorum incuſari. Interim de paragrapho pragmaticæ ſanctionis XVIII. qvem nominant *Reſervatum eccleſiaſticum*, den geiſtlichen Vorbehalt/non ſine magna contentione hactenus diſceptatum eſt. Ferdinandus enim cum inter utriuſqve religionis proceres non conveniret, vi Cæſareæ commiſſionis decrevit, ut *eccleſiaſtici, ceu ſunt epiſcopi & prælati, à pontificia religione recedentes, à beneficiis qvoqve eorumqve fructibus, honore & exiſtimatione illæſa, excludantur ſimul, & aliis locum concedant.* Ut igitur juxta hunc textum, tanqvam validum & nunqvam abrogatum, omnes epiſcopatus & prælaturæ, poſt pragmaticam conſtitutionem ab evangelicis occupatæ, pontificiis reſtituantur, *Franciſcus Burgkhardus in Autonomia, & alii* poſtulant. *Proteſtantes* econtra nunqvam ſe hujus puncti controverſi, ſeu poſtulati pontificiorum, deciſionem regiæ majeſtati commiſiſſe, aut ſua ſubſcriptione poſtulatum illud ratum habuiſſe, ſed potius omnibus in comitiis proteſtationibus ſolemnibus impugnaſſe, aſſerunt, *I. qvia* ignominioſum eſſet eccleſiaſticis, ſi non poſſent, citra periculum commiſſi beneficii & dignitatis, Auguſtanam amplecti confeſſionem. *II. qvia* via veritatis multis præcluderetur. *III. qvia* proteſtantes,

appro-

approbando hoc poſtulatum, tacite ſuam doctrinam eſſent damnaturi. *IV. qvia* multi veræ religionis amantes abſtraherentur à cognitione divina. *V. qvia* obſtaculum daretur futuro concilio. *VI. qvia* plures jam à pontificia receſſerunt religione, qvi citra periculum tumultus revocari non poſſent: ob has cauſas proteſtantes reſervato huic eccleſiaſtico non acqvieviſſe, ſed eodem tempore, qvo promulgatum eſt, proteſtando ſeſe contra illud præmuniviſſe, nec pro tranſactionis ſeu pacificationis religioſæ parte unqvam illud habuiſſe, & eam ob cauſam ſeqventi anno de ſuo diſſenſu aperte fuiſſe conteſtatos. Deus, in cujus manibus regum ſunt corda, Divum noſtrum imperatorem eo dirigat, ut, eccleſiæ veræ patrocinio ſuſcepto, omnes abominetur, qvos cœtus malignantium in orthodoxos armat. Amen.

XXXIII. Jam, qvid rerum in eccleſia poſt pragmaticam pacis religioſæ ſanctionem & finitum concilium Tridentinum geſtum ſit, audire allubeſcit.

Cœperunt omnia tumultibus eſſe plena: idqve non ſolum in Germania, ſed & in Gallia, Belgio, Anglia, Italia, & ubi non? Pontificii enim, omnia ad concilii Tridentini decreta ordinaturi, nihil reliqverunt intentatum, qvod ad extirpandos evangelicos commodum videbatur. *Calviniani*, ſub Philippi nomine & autoritate, virus cum occulte, tum publice diſſeminantes, horrendi ſchiſmatis autores extiterunt. *Hæretici* alii multos, ſuarum opinionum fœditate aſperſos, ad impios conatus abduxere. Imprimis *Hiſpanica inqviſitio* (qvæ qvondam adverſus Mauros & Judæos, Maranitas vocatos, anno CIↃ CCCCLXXVIII. inſtituta fuerat) varias nationes perculit. Nam monachi Dominicani, cum ſuis *hæreticæ pravitatis*, ceu vocant, *inqviſitoribus*, vim omnem truculentæ inqviſitionis in Chriſtianos, evangelicæ veritatis amantes, circa annum LIX. direxerunt, & truci flamma non tantum in gregarios fidei confeſſores, ſed & in illuſtres perſonas ſolemni tripudio deſævierunt. Si qvis, vel unico teſte, Lutheranæ religionis ſuſpicionem ſuſtinebat, nulla ejus excuſatio vel audita, vel accepta eſt: ſed tormentis tamdiu membra accuſati diſtracta ſunt, donec fidei confeſſio extorqveretur. Perverſam & præpoſteram judiciorum in hac inqviſitione formam, contra naturalem æqvitatem & omnem legitimum ordinem obſervari ſolitam, tum etiam immanitatem tormentorum, qvibus plerumqve contra veritatem, qvicqvid delegatis judicibus libet, à miſeris & in-

nocentibus reis, ut ſe cruciatibus eximant, per vim extorqvetur, jam *Neapolitani*, cum inqviſitores anno XLVII. à prorege Petro Toletano recipere juſſi deteſtarentur, ingenti tumultu ſe illi oppoſuere: & jam L. millia ad arma convenerant. Pacata tamen ſunt omnia, cum Cæſar ſanxiſſet, *ut in illo regno inqviſitionis mentio amplius non fieret.* Hac inqviſitione cum etiam *Belgæ* peterentur, novis epiſcoporum ſedibus eam in rem inſtitutis, nec eam deprecari poſſent, *primi tumultus pro libertate religionis* anno LXVI. in Belgio exorti ſunt: qvi tamdiu florentiſſimas has regiones divexarunt, donec *ordines Belgii generales anno LXXXI. obedientia regi Hiſpanorum renunciata*, ſibi gubernatorem præficerent. Et licet regiis exercitibus atqve inaudita tyrannide confeſſores fidei premerentur, felici tamen ſucceſſu adverſus omnem injuriam hactenus protecti ſunt: uti aliqvanto prolixius in priori ſyntagmate rem deduximus. Et hæc qvidem Belgii fata fuerunt. *Galliam* non minores motus concuſſerunt. In ea enim anno XXIII. duobus in locis gratia evangelica annunciari cœpit, *Gratianopoli* in Delphinatu per *Petrum Sebevillam*, & *Meldæ* per *Jacobum Fabrum* Picardum, *Gvilielmum Farellum* Delphinatem, *Arnoldum & Gerhardum Ruffum* Picardos, Lutetia ab epiſcopo, *Gvilielmo Briſſonetto*, ad veritatem docendam evocatos. Qvanqvam autem epiſcopus in veritate agnita non perſtitit, doctoresqve novitios iterum dimiſit: receperunt tamen ſe illi in alia Galliæ loca, & multas paſſim eccleſias condiderunt. JOH. CALVINUS imprimis anno anno cIↄIↄIX. Novioduni in Picardia natus, nobilem operam præſtitit in regno Galliæ pontificiis tenebris ſubtrahendo: qvanqvam ſimul in erroribus Zwinglii interpolandis nimis fuit ſtrenuus. Ad juriſprudentiam initio Aureliis & Avarici animum applicuerat: cui tamen deinde Lutetiæ ſtudium theologiæ prætulit, inqve illo ſic brevi profecit, ut radiis evangelicæ veritatis, à pontificiis hactenus obſcuratæ, ſtatim percelleretur, pluresqve alios præcipuæ autoritatis viros in Gallia eadem luce colluſtraret: eo qvidem tempore, qvo jam Zwinglius, Oecolampadius & Caroloſtadius diem obierant. Engoliſmæ primam *inſtitutionum Chriſtianæ theologiæ* telam exorſus eſt, librumqve auctiorem poſtea anno ſeculi XXXVI. Franciſco regi Galliarum inſcribebat, poſtea inter damnatos libros à rege redactum. Multos paſſim, & imprimis in Toloſana & Pictavienſi Academia, habuit aſſeclas, interqve eos *Margaretam Navarræ reginam, regis Franciſci ſororem.* Qvanqvam autem rex edictis omnes urgebat, qvi papæ idolomanias deteſtabantur, pedetentim tamen ſatis

magni cœtus in Gallia ſub ſuis paſtoribus convenere, *inqve Pariſiis Franc. Landrus & Depenſius* evangelii præconium faciebant: qvi duo cum coram rege jam ab evangelicis alieniore (initio enim cum ſorore Margareta magni eos fecerat) palinodiam canerent, & *theologi Pariſienſes* XXV. doctrinæ capita publica propoſuiſſent, contra qvæ nemo ſub gravi pœna qvicqvam faceret aut doceret, Calvinus *antidotum adverſus Sorboniſtas, & præterea librum de Sanctorum reliqviis* edidit, & pontificiæ eccleſiæ religionem omnibus ridendam expoſuit. Tandem, cum ad *Renatam, Ludovici XII. regis Gallorum filiam, Herculis ducis Ferrarienſis uxorem*, profectus, in ea nauſeam idololatriæ commoviſſet, *Genevæ* in Sabaudia, ubi jam *Farellus & Viretus Helvetius* ſemina repurgatæ religionis ſparſerant, anno XXXVI. conſedit: ea inter Reformatos per Galliam autoritate, ut ad ejus conſilia & *ad formulam catechiſmi ab eo anno XLV. perſcripti*, eccleſiarum ſuarum ſacra omnia ordinarent. Ubi notetur, qvod *Genevenſes* jam ante adventum Calvini, cum anno XXXV. à duce Sabaudiæ oppugnati, & gravi obſidione ob religionis purioris confeſſores receptos afflicti eſſent, & hoſtem feliciter avertiſſent, totum ſuperſtitionis Romani antichriſti fermentum expurgaverint, & rem geſtam tabulæ æneæ ante prætorium inſculpſerint. Biennium tantum hæſit Calvinus Genevæ. Poſt ob diſſenſum in nonnullis rebus cum aliis anno XXXVIII. abiit *Argentinam*: ubi, autore potiſſimum *Joh. Sturmio, JCto & Senatore*, nova ſchola ſurgebat, & *Bucerus* negotio ſacramentario componendo celebris erat. Hic primam in Germania Gallicam eccleſiam pro Gallis qvibusdam exulibus cum licentia ceremoniarum peculiarium impetravit. Poſtqvam biennio ſubſtitiſſet Argentinæ, rediit Genevam, & ibi uſqve ad obitum ſubſtitit. Interea *Petrus Martyr*, alias *Vermilius*, natione Florentinus, & *Bernhardinus Ochinus*, Senenſis, præcipui in Italia concionatores, veritate purioris religionis perſpecta, in Germaniam ſeſe recepere: & paulo poſt cum Bucero & Fagio in Angliam, poſt Henrici VIII. fata, *à Thoma Crammero*, archiepiſcopo Cantuarienſi, evocati, eccleſias juxta Calvini mentem reformavere. Sed tempore Mariæ reginæ inde digreſſi, in Germaniam rediere. Ochinus poſtea in Poloniam & Tranſilvaniam migravit, tandemqve ad Arianorum partes acceſſit. Reges interim Gallicani, etſi nunqvam nō maximis â pontifice contentionibus, pro libertate contra ſacram tyrannidem defendenda, diſſidebant, nihilo tamen minus etiam tum, cum oppugnarent papam, papatum defenderunt, & epiſcopis animadvertendi in evangelicos

icos poteſtatem fecerunt. Hinc toties martyrum ſangvine maduerunt *Henricus II. & Franciſcus II.* pravæ in Gallia inqviſitionis autores: nec deſtiterunt prius in confeſſores fidei deſævire, qvam *ille* in haſtiludio; *hic* aure putrefacta corrueret. Franciſcus II. qvidem paulo ante obitum edicto ſupplicia diſſentientium in religione vetuerat: ſed cum non ceſſarent *Gviſii, duces Lotharingiæ,* hoſtes religionis repurgatæ jurati, exitium diſſentientibus machinari, graves in regno extabant qverelæ: & jam conſilia de rege è manibus Gviſiorum, à qvibus totus pendebat, liberando videbantur agitari, idqve imprimis *in conjuratione,* ceu vocant *Nannetenſi & Ambroſiana.* Perſtitere tamen Gviſii in odio adverſus religionem, & nationale concilium, qvod in Gallia paſſim poſtulabatur, omnibus nervis impediere. Defuncto Franciſco, cum *Caroli IX.* pueri decemnalis tutelam mater *Catharina* adminiſtraret, anno LXI. pax aliqva, per DECRETUM, ceu vocant, JULIANUM, & anno ſeqventi per DECRETUM JANUARIUM, reformatis eccleſiis eſt conceſſa: ſed nullo effectu. Eodem enim anno Gviſius *Vaſſiaci* in eas ſævitiæ *fecit* initium, & curavit, *ut SCta in Ludovicum Condeum & omnes reformatæ religionis aſſertores conderentur.* Hinc bella ex bellis: & qvanqvam pax vel tribus repetitis vicibus conſtituta eſt, tandem tamen *in nuptiis Pariſienſibus* Henrici Navarræi & Margaretæ ſororis Caroli IX. laniena famigerata, qva

LVtetIa Mater natos DeVoraVIt ſVos,

innumerabilem hominum innoxiorum numerum immenſo facinore ſuſtulerunt, *ut poſtea clarius innoteſcet, qvando de martyriis & perſecutionibus eccleſiarum dicturi ſumus.* Hanc calamitatem in Gallia ſors qvidem temperavit lætior, cum *Henricus III. & IV.* libertatem religionis purioris confirmarent. Sed uterqve ob hanc animi æqvitatem *Jeſuiticis ſicariorum telis* miſere interemtus obiit. Verum nec ſic confeſſoribus veritas, qvam adverſus papatum tutabantur, extorqveri poterat. Eorum enim conſtantia tam feliciter varia perſecutionum tela Dei gratia ſuſtinuit & eluſit, ut nunc temporis etiam ſua religione frui qveant, licet difficultatibus preſſi ingentibus. Jeſuitæ vero, qvorum diſcipulus *Joh. Caſtellus* Heinricum IV. ſica petierat, jam anno XCIV. collegiis exire, & ut ante XXXIX. annos, ita denuo Galliæ regno cedere juſſi ſunt. Sed cum hæ curiæ Romanæ fulcra viderentur neceſſaria, iterum iterumqve ſunt reſtituta. Interim cum poſt concilium Tridentinum, qvod regis Galliæ majeſtas, ab affectata majeſtate pontificia admodum læſa, recipere

non poterat, in ipſis Pariſiis *a Thoma Blanzio theologo*, præſide, & *Florente Jacobo*, reſpondente, anno cIↃIↃXCV. hæc theſis publice eſſet propoſita, *papam in omnes reges ſupremam tam in ſpiritualibus, quam temporalibus poteſtatem obtinere*, regio edicto præſes & reſpondens in carcerem ſunt conjecti, & theſes, revocato ad meliorem mentem utroqve, concerptæ & laceratæ. Et hodienum *theologi Pariſienſes* negant, *pontificem eſſe ſupra concilium:* inqve ſchola Sorbonica anno hujus ſeculi X. ad ignem damnatus eſt *liber Joh. Marcanæ de rege & regis inſtitutione*, in qvo decretum concilii Conſtantienſis de vi principibus ſupremis non inferenda, improbatum fuerat. Illo ipſo anno *liber Bellarmini de poteſtate pontificis in temporalibus* ſub pœna læſæ majeſtatis eſt interdictus. Poſt biennium in ſynodo Pariſienſi *contra librum de politica & eccleſiaſtica poteſtate* definitum eſt, *non expedire, ut in Gallia Tridentinum concilium promulgetur: nec ullam poteſtatem in temporalibus eſſe ſupra regiam: neq; ullo prætextu reges poſſe in necem dari.* Et qvanqvam clerus poſtea anno XV. illud reciperet, fraudi tamen id ſibi reliqvi non putarunt. Qvod attinet *HUGONOTORUM* nomen, illud anno cIↃIↃLX. Turonii initium ſumſit, ubi ad portam Hugonis convenire ſolebant Reformati. Dicunt tamen nonnulli, eos ab ædibus alicujus Hugonis, in qvibus ſacra Pariſiis facere conſveverant, appellatos eſſe. Alii hanc addunt rationem, qvod *Gviſii*, à Carolo M. ſangvinem ducentes, odioſo nomine adverſarios ſuos *Condæos*, originem ex Hugone trahentes, vocaverint Hugonottos. *Thuanus* rem ſic enarrat *libro XXIV.* Apud Cæſarodunenſes Hugonoti ridiculum ſimul & odioſum nomen primum innotuit, qvo qvi antea Lutherani dicebantur, paſſim poſtea in Gallia vocari cœpere. Hujus autem hæc origo fuit, qvod, cum ſingulæ urbes apud nos peculiaria nomina habeant, qvibus mormones, lemures, manducos, & cætera hujusmodi monſtra inania anilibus fabulis ad incutiendum infantibus ac ſimplicibus feminis terrorem vulgo indigitant, Cæſaroduni Hugo rex celebratur, qvi noctu pomœria civitatis obeqvitare, & ovios homines pulſare ac rapere dicitur. Ab eo Hugonoti appellati, qvi ad ea loca ad conciones audiendas & preces faciendas itidem noctu, qvia interdiu non licebat, agminatim in occulto conveniebant. *Bzovius* ad annum 1381. refert, *Hugonem Aubriottum Burgundum, Wicleffitam*, ſeculo XIV. ab epiſcopis carceri mancipatū, & inde concurſu plebis eductum, nomen Hugonotis reliqviſſe. *Spondanus* putat, corruptum eſſe nomen ab Helvetico Eidgenoſſen ſeu Hens-gvenaus, qvod putat apud eos ſignifica- regentes & homines ſeditioſos.

XXXIV. Qvid interim in his Galliarum turbis reliqvæ nationes? qvænam in illis eccleſiarum facies?

Dania & Norvegia fidem repurgatam ſub rege Friderico I. ſuſcepit, & ad normam, â Johanne Bugenhagio Pomerano præſcriptam, anno XXXVII. ceremonias inſtituit. Septem omnino eccleſiarum Superintendentes in Dania conſtituti ſunt; in Norvegia qvatuor: qvi omnibus ſacris, tanqvam ſupremi inſpectores, præeſſent. *Svecia* etiam ſub Guſtavo, anno XXV. mature fidem orthodoxam approbavit, ſeqve poſtea, ſuosqve faſces, rejecto nativo rege Sigiſmundo, maluit duci Carolo committere, qvam Jeſuitas, qvos Sigiſmundus anno XCVIII. introducturus erat, recipere. *Bohemia*, jam à temporibus uſqve Huſſi à pontifice diſſidens, veritatem agnovit. Rudolphus tandem anno cIↃIↃcIX. libertatem religionis literis, qvas ſic vocant, majeſtaticis ei conceſſit. Inter Picardos autem (ſic vocant, qvi Romanum pontificem appellant Antichriſtum) cum nonnulli eſſent, qvi Lutheranæ confeſſioni aſtipularentur; nonnulli, qvi Sacramentariis: *ſyncretismus Bohemicæ confeſſionis* utrosqve conjunxit. Nunc pontificiis decretis utrisqve exulant. Eadem fata manſerunt *Moraviam & Styriam atq; Auſtriam:* qvas qvidem illuminavit lux evangelii; nunc autem exploſa dereliqvit. Ferdinandus enim, patri anno cIↃ IↃc. in Styria ſuccedens, exercitium religionis noſtræ prohibuit, & omnes ad unum Lutheranos excedere juſſit. Ad imperium evectus, Bohemos ſimul, & qvi Bohemis adhæſerunt, exercitio repurgatæ religionis privavit. *Hungaria* cum *Illyrio* & *Transſilvania*, atqve *Polonia* cum *Lithuania* αὐτονομίαν religionis etiam obtinuerunt, & pro ea tuenda adhuc fortiter excubant. Ex *ipſa* ITALIA Lutherus anno XLII. è *Mutina & Bononia*, ut & poſt biennium ex *Venetiis & Vincentia*, literas ab illis accepit, qvi ipſi applaudebant. Et jam tempore Clementis VII. cum à Cæſareanis vexaretur papa, permulti in privatis civitatum ædibus, & maxime *Faënzæ*, pontificis territorio, evangelium prædicabant, *teſte Petr. Svav. Polan. in hiſt. concil. Trid. lib. I.* Jam ſupra diximus, *Varaglinum*, Capucini ordinis autorem, Pedemontanum, veritatem fidei agnoviſſe, & martyrium conſummaſſe. Idem teſtatur Sleidanus lib. XXI. ubi *Vergeriorum* converſionem & conciones evangelicas deſcribit. *Petrus Martyr, Florentinus*, de qvo jam ſupra diximus, variis dignitatibus in Italia functus, non paucos, & inter eos *Johannem Val-*

deſium Hiſpanum JCtum ſecum ex tenebris eduxit, & Lucæ atqve Piſis animoſe evangelium docuit, atqve ex Italia pulſus, Argentinæ, in Anglia, in Helvetia, theologiam profeſſus eſt. *In Renatæ, Ludovici XII. regis Galliarum filiæ, Herculi duci Ferrariæ nuptæ*, aula, luce evangelii illuſtrata, floruerunt *M. Antonius Flaminius, Marcellus Palingenius, Daniel Toſſanus, & alii. Galeacius Caracciolus, marchio Vici, Pauli V. ex ſorore nepos*, poſthabita marchionatus dignitate, cujus heres erat, relicta pulcerrima uxore cum VI. liberis, Genevam religionis cauſa ſe contulit, & immotus in agnitione veritatis perſtitit: vita privata, ſed ſatis beata, contentus, & anno LXXXVI. uxore ſuperinducta priori, qvæ divortium fecerat, pie defunctus. *Johannes Bernhardinus Bonifacius*, marchio Oriæ, perpetuo exilio Chriſtum omnibus vitæ hujus bonis prætulit. Subolfacere enim Itali cœperant, qvod ſuo tempore, *Nic. Machiavellus Florentinus lib. 2. diſp. de rep. cap. 12.* dicit: *nusqvam minus pietatis vel religionis eſſe, qvam in iis hominibus, qvi Romæ viciniores habitant: & ſi qvis conferat eum religionis cultum, qvi hac ætate in uſu eſt, cum prima Chriſtianæ religionis inſtitutione ac veris fundamentis, eum non poſſe vel illius interitum non metuere, vel divinam ultionem non formidare: ipſos Helveticos, qvi ſoli veterem religionis cultum & diſciplinam militarem conſervare videantur, corruptos iri curiæ Romanæ pravitate, ſi ad illos deferretur.* Cæterum, qvam longe lateqve *Auguſtana confeſſio*, in varias lingvas translata, ſtatim, poſtqvam exhibita eſt, *in omnia regna tranſmiſſa ſit*, ſupra indicatum eſt. Transmiſſa etiam eſt poſtea *ad ORIENTALES ECCLESIAS per Tubingenſes*, cum ſpe aliqva purioris religionis illic locorum propagandæ ducerentur. Spes qvidem illa decollavit, poſtqvam variis ſcriptis inter *Jeremiam, patriarcham Conſtantinopolitanum, & Tubingenſes* actum eſt: anno tamen hujus ſeculi XXVI. *Cyrillus patriarcha* confeſſionem edidit, longe propiorem noſtræ, qvam pontificiæ religioni. Sed hic ipſe poſt XI. annos à præfecto urbis eſt dejectus, & in mare præcipitatus, *Cyrillo alio* ex Iberia illi ſubſtituto: qvi tamen & ipſe ſeqvente anno in carcerem eſt conjectus & à ſede depoſitus. Surrogatus eſt illi *Parthenius*, metropolita Adrianopolitanus. Sic perſtant qvidem Græcæ eccleſiæ in damnatione dominatus & tyrannidis pontificiæ; nec tamen qvos errores in doctrina cum papa communes habent, qvanqvam in multis rectius, qvam ipſi ſentiunt, miſſos faciunt. *Angliam* qvod attinet, variam ſe in religione præbuit. *Henricus VIII.* qvi regnum anno cIɔ Iɔ IX. à patre Henrico VII. in ſe devolutum ſuſceperat, non ſaltem calamum in Lu-

therum

therum, ut diximus, ſed & gladium in fidei purioris confeſſores ſtrinxit. *Defenſor* ob id *fidei* à Leone X. eſt renunciatus. Poſtea, cum Catharinam Arragoniam, qvam fratri Arthuro nuptam, per Julii II. diſpenſationem duxerat, anno matrimonii XX. inceſtuoſas nuptias cauſatus, Clemente VII. nondum conſenſum, qvem promiſerat, præbente, repudiaſſet; & Annam Boleniam, eqvitis filiam, duxiſſet: omnes, qvi divortium improbabant, faſtidiit, & inter eos omnium primo *Thomam Walſæum*, à rege in Anglia ſecundum & potentiſſimum, utpote epiſcopum Eboracenſem, regni cancellarium & cardinalem, qvod initio divortium qvidem ſvaſisſet, ſed poſtea pro illo ſententiam ferre nollet, dignitatibus exuit. *Joh. Fiſcherum*, epiſcopum Roffenſem, & *Thomam Morum*, cancellarium, Walſæi ſucceſſorem, pervivaces pontificis defenſores, ſecuri ſubjecit. Inde latius progreſſus, pontificis autoritatem, à qvo excommunicatus fuerat, per univerſum regnum abrogavit: eccleſiaſticos, ut ſe, tanqvam eccleſiæ Anglicanæ caput, â Chriſto proximum, agnoſcerent, adegit: omne cum pontifice commercium ſubditis & ſolutionem annui tributi ſub nomine numi Petrini interdixit: *Thomæ Crammero*, archiepiſcopo Cantuarienſi, autoritatem in regno papalem, ſed ſub rege conceſſit: primitias promotionum eccleſiaſticorum, qvas *annatas* vocant, abrogavit: cœnobia minora omnia circiter CCCLXXVI. ut pro illis novi epiſcopatus conſtituerentur, evertit: *Thomam Cromwellum*, fabri ferrarii filium, per varios dignitatum gradus tandem primum ſigilli cuſtodem & ſummum ſecretarium factum, novo & inaudito hactenus titulo, *regis in eccleſiaſticis vicarium generalem* conſtituit: dies nonnullos faſtos redegit in profanos: biblia in vernaculam linguam Anglicam converti curavit: imaginum & reliqviarum cultui aliqvem modum ſtatuit: ingentes opes ex ſanctorum tumulis corraſit: monachos & proceres, hæc rata habere nolentes, tanqvam proditores, ad rogum & ſecurim damnavit: lacticiniorum eſum tempore Qvadrageſimali permiſit: liturgiam eccleſiaſticam Anglica lingva per omnes eccleſias edicto publico propoſuit: omnes pro defunctorum animabus miſſificationes abolevit. Sed dum in his omnibus pontificis autoritatem poſthabebat: in illos, ut hæreticos, animadvertebat, qvi confitebantur *I. euchariſtiam in una ſpecie non recte adminiſtrari. II. verum corpus Chriſti non eſſe in cæna præſens, aut panis ſubſtantiam non transſubſtantiari. III. ſacerdoti poſt ſacros ordines ſuſceptos uxorem ducere licere. IV. vota caſtitatis non eſſe ſervanda. V. Miſſam privatam non eſſe celebrandam. VI. peccatorum*

torum confeſſionem auricularem non expedire. Multi ob religionis purioris profeſſionem, interqve eos *Cromwellus*, jam comes Eſſexiæ declaratus, occiſi ſunt. Henricus VIII. defunctus, ex Italia uxore Johanna Seimeria, ex vivæ matris utero exectum filium *Edvardum VI.* adoleſcentulum novem annorum, heredem regni reliqvit. Tutores, ſub qvibus ille degebat, & imprimis *Eduardus Seimerus, dux Somerſetenſis*, ejus avunculus, atqve *Thomas Crammerus*, archiepiſcopus Cantuarienſis, fermentum pontificium penitius expurgarunt: ad ſcita Zvvingii imagines & ſtatuas in univerſum omnes ejecerunt: auricularem confeſſionem prohibuerunt: matrimonia clericis permiſerunt: euchariſtiam ſub utraqve ſpecie omnibus exhibendam, nec pro defunctis amplius miſſificandum cenſuerunt: epiſcopos conſentire nolentes ad vitam privatam redegerunt. Edvardo VI. intra ſextum regni annum non ſine lenti veneni ſuſpicione defuncto, *Maria*, ejus ſoror ex alia matre, nempe ex Catharina Arragonia, prima Henrici VIII. uxore, pontificiæ ſuperſtitioni pertinaciter addicta, depoſitos epiſcopos reſtituit: novos dejecit: plures ex proceribus, interqve eos *Thomam Crammerum*, archiepiſcopum Cantuarienſem, *Nicolaum Ridleum* Londinenſem, *Hugonem Latimerum* Wigornienſem, *Johannem Hewpertum* Gloceſtrenſem, *Rob. Ferrarium* Menevenſem, epiſcopos, *Johannem Rogerum*, theologiæ prælectorem, *Rol. Taylerum* theologiæ doctorem, *Laur. Sanderum* concionatorem, *Joh. Bradfordum* virum doctiſſimum, *& ingentem aliorum utriusq; ſexus numerum*, ſævitia flammarum abſumſit: *Buceri & Fagii*, jam pridem mortuorum, corpora exhumavit & combuſſit: monachos reduxit Sed & illâ anno regni ſexto defunctâ, ſoror ejus ex uxore Henrici VIII. ſecunda, *Eliſabetha*, Miſſam denuo cum aliis ſuperſtitionibus abrogavit, & eccleſias ad normam eccleſiarum Helveticarum reformavit. *Helvetia* enim, dum receſſum fecit à papatu, â Luthero ſimul ſecedere cœpit: id qvod paulo poſt videbimus. Cæterum etſi Eliſabethæ tempore *Puritani* cœperunt omnes in eccleſia ordines, nomenqve epiſcoporum deteſtari: epiſcoporum tamen poteſtatem, etiam in reformata eccleſia, non imminuit, nec igne & gladio in Romanenſes deſæviit, niſi forte aliqvi, ut *Edmundus Campanus* Jeſuita cum aſſeclis, adverſus regni qvietem pro papa qvicqvam conarentur. Qvam cum *Jeſuitæ* etiam turbarent *Jacobi VI.* tempore, & anno cIↃIↃCV. regem cum omnibus regni proceribus in publicis comitiis conſidentibus pulvere pyrio ſubterraneo, ſub curia defoſſo, perdere conſtituiſſent, igni illis & aqva poſthac in Anglia interdictum eſt. Qvid in cauſa religionis

ligionis tempore *Caroli*, Jacobi VI. filii, ultimi Anglorum regis, geſtum ſit, diximus in ſyntagmate hiſtoriarum politicarum.

XXXV. Commode de veritate cœleſti adverſus papatum in varias provincias transportata diſſeruiſti. Nunc qvinam in Germania qvo tempore jugum pontificium excuſſerint, lubet audire.

Eduardus, princeps Friſiæ orientalis, primus fuit, qvi, Lutheri ſcriptis lectis, anno XX. ſuperſtitiones nonnullas abrogavit. Hunc anno ſeqventi *Wormatienſes*, *Erphortenſes*, *Goslarienſes*, *Halberſtadienſes*, *Hamburgenſes*, *alii* ſecuti, prima evangelii ſemina lætо corde ſuſceperunt, & ringentibus pontificiis præcones veritatis admiſerunt. Omnium tamen primi *monachi Auguſtiniani Witebergæ* hoc ipſo ano XXI. Miſſam privatam, ejusqve canonem abrogarunt, & academiæ, Lutheriqve in Patmo ſubſiſtentis, conſenſum meruerunt. Lutherus anno XXIII. *formulam, in S. ſynaxi in Saxoniæ electoratu obſervandam, ſecundum Chriſti inſtitutionem* præſcripſit, privatamqve peccatorum confeſſionem, qvam Caroloſtadius temere abrogaverat, reſtituit, & poſt biennium demum uſum lingvæ vulgaris in ſacris introduxit, ut, qvæ â miniſtris gererentur, ab univerſa eccleſia intelligi poſſent. Ab hoc tempore passim *moniales* libros ſuperſtitioſos deponere, habitum religioſum exuere, monaſteriis valedicere, matrimonium contrahere: miniſtri etiam eccleſiarum uxores ducere, interqve eos primus *Bartholomæus Feldkirchius*, præpoſitus Kembergenſis, & qvi illum, non ſine ingenti pontificiorum rancore, anno XXIV. inſecuti ſunt, miniſtri Witebergenſes. *Ipſe Lutherus*, poſt reformatam apud *Magdeburgenſes* eccleſiam habitu monaſtico depoſito, & ſacerdotali aſſumto, *Catharinam á Boren*, monialem jam rectius ſentientem, in torum adſcivit, ordinationem miniſtrorum ad apoſtolicas ceremonias revocavit, & primum *Georgium Rorarium* Lutherano ritu ſacris initiavit, atqve *viſitatione eccleſiarum* per electorem Johannem impetrata, miniſtros ubiqve illis præfecit, ad plebem rectius informandam. Ad hujus viſitationis exemplum multi principes, multæ civitates ſuas eccleſias reformare cœperunt. Certatim accurrunt in Boruſſia *Albertus Brandeburgicus*, *magiſter ordinis Teutonici*, qvi anno XXV. purioris fidei confeſſione edita, finem ordini Boruſſiæ impoſuit; in *Mechlenburgia Henricus*, Magni filius; in Svecia *Guſtavus*; in Lunæburgia

Erneſtus; in Haſſia *Philippus Landgravius*. Accurrunt, opera Pomerani uſi, *Brunsvicenſes*, *Lubecenſes*, *Gottingenſes*. Accurrunt etiam anno XXIX. *Baſilienſes & Argentoratenſes*: ſed hi ſimul ſtatuas & imagines, ita à Zvvinglio docti, ſævierunt. Annus poſt milleſimum ſexcenteſimum trigeſimus qvartus *Würtenbergicis* ſub Ulrico, & *Hildesheimenſibus*; trigeſimus qvintus *Pomeranis*: trigeſimus nonus *Marchiacis* ſub Joachimo I; &, mortuo Georgio, *Lipſienſibus* auſpicatus fuit. Subſecutus eſt *Palatinus*, *Tranſilvani*, & qvi non? Ipſi etiam *Bavari & Auſtriaci* qvodammodo ex tenebris levati ſunt. Nam anno LV. cum ſumtus in bellum Turcicum eſſent conferendi, intercedentes pro libero religionis exercitio ſibi concedendo, calicis communionem impetrarunt: ſic tamen, ut in cæteris eccleſiæ Romanæ ſanctionibus & ceremoniis nihil innovaretur. *Colonienſibus* felicitas major affulſit, ſed brevi durans. Nam *Hermannus*, archiepiſcopus Colonienſis, Philippum, Bucerum, Hedionem, & Johannem Piſtorium ex Haſſia, anno XLIII. evocavit, ut eorum opera archiepiſcopatum reformaret. Et qvidem Bonnæ, epiſcopali ſede, aliisqve locis evangelium jam prædicabatur. Sed Groppero apoſtata, & reliqvis ex academia theologis Colonienſibus, ad pontificem & Cæſarem provocantibus, non ſaltem Hermannus à Cæſare ſimul & pontifice eſt in jus vocatus, ſed & excommunicatus, utqve dignitatem archiepiſcopalem anno XLVII. Adolpho Comiti Schaumburgico cederet, & ſuperſtitioni pontificiæ oviculas ſuas triſtes derelinqveret, coactus. Eadem fata manſerunt *Salentinum*, comitem Iſenburgicum, *qvintum*; & *Gebbardum Truchſeſium*, *ſextum ab Hermanno archiepiſcopos*, qvi, cum ductis uxoribus reformationem religionis, juxta pacem utriqve religioni in imperio datam, meditarentur, *ille* qvidem anno LXXVI. ſua ſponte epiſcopatu abiit: *his* poſt ſexennium fulmine papali percuſſus, qvanqvam copiis conſcriptis ab initio defendere ſe conabatur, ſucceſſorem accepit Erneſtum Bavarum. Sic cum in *Polonia* anno LII. *Stanislaus Orchovius* contra cœlibatum eccleſiaſticorum inſurgeret, & ipſe uxorem ad cœlibatum monachalem voto damnatus duceret, eoqve ipſo alii ex eccleſiaſticis eum imitarentur, ipſe qvidem ab epiſopis excommunicatus eſt, ſed occaſio data eſt ampliori evangelii prædicationi.

XXXVI. Qvanto conatu Colonienſes vel tribus vicibus ad veritatem emergere anniſi ſunt! Sed qvid

qvid reliqvi, qvos Romanenſes premebant epiſcopi?

Qvantum qvidem eluctabantur ex tenebris pontificiis, tantum in iis continendis laborabant pontifices. *Martisburgenſes* jam anno XLIV. acceperant Adminiſtratorem *Auguſtum Saxoniæ ducem*; epiſcopum vero *Georgium Anhaltinum principem*, ſacris concionibus celeberrimum, utrumqve purioris religionis. *Naumburgenſes*, loco *Julii Pflugii*, acerrimi Romanæ curiæ propugnatoris, acceperant *Nicolaum Amsdorfium*, nobilem Miſnicum, theologum eximium, per ipſum Lutherum officio epiſcopali initiatum. Sed bello Germanico anno XLVII. exardeſcente, Pflugius reſtitutus eſt Naumburgi, Martisburgi vero *Michael Sidonjus* epiſcopalem ſedem occupavit: donec, utroqve defuncto, Auguſtus, epiſcopatibus ſibi à Canonicis traditis, inſpectionem eccleſiarum Superintendentibus orthodoxis commendaret. Sic qvoqve qvanqvam *Magdeburgenſis civitas* tota ad ritus Lutheranos eſſet ſtatim ab initio reformationis compoſita, Canonicis tamen, qvorum alii papæ, alii orthodoxiæ adhærebant, tamdiu negotia alia ex aliis enata ſunt, donec, *Friderico & Sigismundo fratribus*, marchionibus Brandenburgicis & archiepiſcopis, illo qvidem anno LII. hoc anno LXVI. defunctis, *marchioni Joachimo Friderico*, electoris Johannis Georgii filio, archiepiſcopatus traderetur, & Canonicis conſentientibus abolita pontificia ſuperſtitione, eccleſia collegiata reformaretur. *Argentinenſis quoq; epiſcopatus* variis motibus conqvaſſatus eſt. Nam Canonicis inter ſe diſſidentibus, nonnulliſqve partes pontificis, aliis noſtratem religionem defendentibus, anno XCII. eligebatur Tabernis epiſcopus à pontificiis, aditu urbis excluſis, *Carolus Lotharingus Cardinalis*; à Lutheranis *Johannes Georgius, Adminiſtratoris Magdeburgenſis filius.* Et res qvidem armis acta eſt: ſed per interpoſitionem Cæſaris Rudolphi induciis mox factis, utriqve epiſcopo arces aliqvot ex principum arbitrio datæ ſunt: tandemqve Brandeburgenſis, accepta legitima ſatisfactione, anno cIↄ IↄCIV. ceſſit Lotharingo. Multas alias civitates diſſidium religionis ſollicitos habuit, interqve eas præcipue *Aqvisgranum & Donawerdam.* Qvarum utraqve qvidem reformationem religionis Auguſtanæ admiſit: illa tamen jam anno milleſimo qvingenteſimo octuageſimo; hæc anno cIↄ Iↄ CVI ad Miſſam recipiendam vi adacta eſt. Interea adverſis fœderibus *Proteſtantes Halæ Svevorum*, an. ſeculi cIↄ Iↄ CX. & *Romano-Catholici Herbipoli* circa

idem tempus coiere. Fædus ſuum illi vocabant *Unionem*; hi *Ligam*. Occaſionem dederat *mors ultimi ducis Cliviæ, Juliaci & Montium, Johannes Wilhelmus*: de cujus ampliſſimis provinciis cum inter diverſos principes diverſis nominibus lis oriretur, ut in altero Syntagmate recenſuimus, Leopoldus tandem Auſtriacus, eas nomine Rudolphi imperatoris ſeqveſtravit. *Johannes Sigismundus*, elector Brandenburgenſis, & *Philippus Ludovicus*, Palatinus Neoburgicus, præ aliis id ægre tulere, nec ſine cauſa ſuſpicati, fore, ut religio vim pateretur, auxilia circumſpexere: *ille* ex Belgio confæderato; *hic* ab Hiſpano: unde tandem factum, ut *ille* in partes Reformatorum; *hic* ad pontificiorum concederet. Multæ inde turbæ. Dum belli eventum omnes anxie expectabant, *Mülheimum*, à Brandeburgico & Neoburgico propugnaculis munitum, per Spinulam juſſu imperatoris ſolo æqvabatur. *Bohemi* cum ſe in purioris religioris exercitio impediri cernerent, rebellione facta, & diademate Friderico Palatino impoſito, arma corripuere. Hinc *bellum illud tricennale* ab anno ſeculi XVIII. conflatum eſt, qvo totius Germaniæ fundamenta ſunt concuſſa. Turbas illas alibi deſcripſimus: in qvibus Bohemi cum novitio rege poſt paucos menſes victi, in illum ſtatum cum vicinis Moravis & maxima parte Sileſiorum, omnibusqve Cæſaris provinciis hereditariis redacti ſunt, ut Evangelici ab illis adhuc exulent. Ad id impediendum, cum res Romanæ eccleſiæ videbantur admodum ſtabilitæ: nonnulli principes imperii, ut Badenſis, Mansfeldius, Halberſtadenſis, rex qvoqve Daniæ, arma induebant. Econtra Cæſar electoratum, Palatino ademtum, conceſſit Bavaro: &, cum omnes adverſarios in ordinem redegiſſet, anno ſeculi XXIX. *rigido edicto XIV. epiſcopatus & multas alias prælaturas & cœnobia*, qvæ poſt Paſſavienſem tranſactionem Proteſtantes ad puriorem religionem traxerant, *pro pontifice repetiit*. Simul, ut edictum executioni daretur, legati per imperii fines dimittebantur. Initium reformationis factum eſt *Auguſtæ Vindelicorum*. Auguſtanæ confeſſionis presbyteris illic miſſio data. Idem factum *Kauffburii*, in civitate imperiali: item *per Auſtriam* infra Amaſum, *Halberſtadii*, & alibi. Cæſaris filius, *Leopoldus Gvilhelmus*, remoto Saxonici electoris filio Auguſto, archiepiſcopus Magdeburgicus & Bremenſis renunciabatur. Evangelici principes qvidem graves edicto oppoſuere cauſas: & cum multi ex adverſariis publicis ſcriptis aſſererent, *electores, principes & theologos proteſtantes ab Auguſtana confeſſione, anno* CIↃ IↃ XXX. *in imperii comitiis oblata, immane receſſiſſe, & propterea pacificatione religioſa*

amplius

amplius indignos eſſe: theologi Saxonici, juſſu electoris, *apologiam pro confeſſione Auguſtana*, tanqvam pro Pupilla edidere, & ſe Auguſtana confeſſione invariata etiamnum uti frui demonſtravere: ipſeqve elector cum reliqvis ordinibus Proteſtantibus, variis qverelis conatus deprecabatur. *Magdeburgum* interim, cum novum archiepiſcopum nollet recipere, duplici obſidione preſſum, & tandem in altera anno XXXI. penitus in cineres redactum eſt. *Hæc omnia & multa alia, qvæ agebantur, fraudi ſibi eſſe rex Seciæ, Guſtavus Adolphus* ſenſit: ideoqve in Germania cum milite anno XXX. aderat, & evangelicos omnes in partes trahebat. Sed cum, multis clarus victoriis, diem poſt triennium, in prælio Lützenſi victor obiiſſet, nova ubiqve rerum facies. Marte paſſim dubio, per *novam pacificationem Pragenſem* inter Cæſarem & Saxonem, bonorum eccleſiaſticorum reſtitutio per XL. annos ſuſpendebatur. In pacis conditiones pleriqve principes & civitates conſenſere. Regina Seciæ Chriſtina, adhuc ſub tutoribus, Haſſus & Vinarienſis, non pacem, ſed breves XL. annorum inducias Evangelicis datas, indignati, præſertim qvia ſine conſenſu reginæ transactum erat, arma non depoſuerunt prius, qvam anno ſeculi XLVIII. *Oſnabrugis pragmatica de pace tam religioſa, qvam politica ſanctio* promulgaretur, qva omnes & ſinguli, exceptis provinciis Cæſaris hereditariis, in eum ſtatum in eccleſiaſticis reſtituebantur, qvo ante XXIV. gaviſi fuerant. Qva ipſa ſanctione octavus electoratus ceſſit Palatino; reginæ Seciæ archiepiſcopatus Bremenſis, epiſcopatus Verdenſis, Pomerania citerior, Wiſmaria & locus in collegio principum in ſcamno ſeculari qvintus; electori Brandeburgico archiepiſcopatus Magdeburgenſis, qvamprimum inde adminiſtrator deceſſerit, & epiſcopatus Halberſtadienſis, Mindenſis & Camminenſis; duci Mechlenburgico epiſcopatus Sverinenſis & Ratzenburgenſis; domui Brunſvicenſi & Lunæburgenſi alternativus cum pontificiis epiſcopatus Oſnabrugenſis, cum nonnullis prælaturis & penſionibus; domui Haſſiacæ abbatia Hirsfeldenſis. His vero, & qvæ noſtro tempore in negotio religionis aguntur, miſſis, de duobus adhuc tecum agam, & deinde ad leges noſtræ methodi reſpiciam. Primum, qvod obſervabis, erit de *Calendario Juliano* abrogato & *Gregoriano* introducto; alterum de *negotio Sacramentario*.

XXXVII. Qvid igitur de Gregoriano calendario, qvo Julianum abrogatum eſt, hiſtoria noſtra dignum habes?

 Julia-

Julianum calendarium eſt illud, qvo Julius Cæſar, anno ante natum Chriſtum qvadrageſimo qvarto, faſtos hactenus ad lunam directos correxit, annumqve ad curſum ſolis accommodavit, & ad CCCLXV. dies & VI. horas definivit. Qvæ ſex horæ cum ſingulis qvadrienniis diem conſtituant, is in Februarium menſem ad diem Matthiæ intercalatur, ut ita anno qvarto, qvi inde dicitur biſſextilis, CCCLXVI. dies adſcribantur. Etſi autem hoc Julianum calendarium ſatis accommodatum eſt ad negotia cum œconomica & politica, tum eccleſiaſtica conficienda, erroribus tamen & defectibus ſuis admodum laborat. Inter qvos præcipuus eſt, qvod qvantitas anni in eo juſto major conſtituitur. Aſſignantur enim ei, præter CCCLXV. dies, VI. horæ: cum ſaltem præter dictos dies habeat V. horas, XLIV. minuta. Qvam ob cauſam qvinta fere horæ pars, videlicet undecim minuta, tribuitur anno, qvam non habet. Nam qvarto anno ex V. horis & XLIX. minutis per qvaternarium multiplicatis, non progrediuntur XXIV. horæ, ſeu integer dies, ſed ſaltem XXIII. horæ, XVI. minuta. Atqve ita qvartis qvibusqve annis XLIV. minuta accreſcunt, qvæ tamen adeſſe non debuiſſent: ſingulisqve trecentis annis accedunt duo dies, ſeptem horæ. Cum igitur jam ab eo uſqve tempore, qvo Julius calendarium correxit, hoc anno cIↄ Iↄ CLVII. anni M D CXCVIII. præterfluxerint, accreverunt XII. dies, XXIII. horæ, IX. minuta: ab eo autem tempore, qvo Nicænum concilium habitum eſt, decem amplius acceſſerunt dies. Unde factum eſt, ut, cum tempore Julii Cæſaris æqvinoctium vernum in XXIV. vel XXV. Martii, tempore concilii Nicæni in XXI. ejusdem incideret, nunc in X. vel XI. Martii incidat, nosqve ita à die æqvinoctii vero poſt J. Cæſaris tempora qvatuordecim diebus poſt concilium Nicænum diſceſſerimus, & poſt aliqvot ſecula ulterius diſceſſuri ſimus. Accedit, qvod cyclus lunaris XIX. annorum (qvibus elapſis novilunia & plenilunia in priſtinas calendarii ſedes redire dicuntur) deficit & juſto minor eſt. Non enim novilunia, transactis XIX. annis, ad easdem prorſus ſedes revertuntur: ſed ante XIX. annos completos, VIII. horis, XLIII. minutis, qvæ in calendario Juliano negliguntur. Hinc factum eſt, ut indices noviluniorum aliqvot dierum ſpacio ad hoc usqve tempus receſſerint, & cyclus lunaris ad monſtranda novilunia prorſus inutilis factus ſit. Hi ſunt illi errores calendarii Juliani.

XXXVIII.

XXXVIII. Suntne autem tanti, ut rebus & ritibus eccleſiaſticis ſint impedimento?

Sunt eqvidem tanti, ut ob eos, tota fere anni ratione & imprimis paſchatos celebratione immutata, eccleſiæ orientales & occidentales peſtifero olim certamine diu diſſiderent: donec tandem in concilio Nicæno conſtitueretur, ut XXI. dies Martii haberetur pro æqvinoctio, & plenilunium, qvod vel in ipſum æqvinoctium incidit, vel proxime ſeqvitur, ſit ipſum paſcha. Qvia autem à tempore Nicæni concilii decem diebus æqvinoctium; novilunia vero ab æqvinoctio plusqvam XIV. diebus receſſerunt: hinc fit, ut qvi juxta præſcriptum concilii Nicæni paſcha celebramus, illud qvatuor nonnunqvam ſeptimanis ſerius celebremus, qvam par eſt. Hoc jamtum animadverterunt doctores, cum concilium Conſtantienſe & Baſilienſe annis abhinc ducentis amplius celebraretur, &, ut emendatio calendarii ſuſciperetur, ſvaſerunt. Sixtus IV. etiam rem tantam Johanni Regiomontano, Purbachii diſcipulo, commiſit: ipſeqve Maximilianus I. & Leo X. academias de hoc negotio aſtronomico conſuluerunt: & hoc â Stœflero reſponſi acceperunt, *paulatim & clam æqvinoctium in ſuam ſedem eſſe reducendum, per ſucceſſivam XI. dierum retractionem, ſi ſcilicet XI. dies biſſextiles* (nam tot dies dicit excreviſſe) *omitterentur, qvadraginta qvibusq; annis ſine intercalatione numeratis.* Tandem concilium Tridentinum emendationem calendarii pontifici commiſit. Et ſic Gregorius XIII. formam calendarii, *opera Aloyſii & Antonii Liliorum fratrum*, beneficio novi cycli epactarum emendati, circa exitum comitiorum, Auguſtæ anno LXXXII. habitorum, ad Rudolphum II. miſit, ut in Germanico imperio illam promulgaret, ſicut cæteri orbis Chriſtiani reges in Italia, Hiſpania, Gallia, Belgio, & Polonia ſe facturos receperant. Erat autem ratio emendationis ejusmodi inſtituta, *(ſunt verba Chytræi)* ut æqvinoctia & ſolſtitia, qvæ propter anni qvantitatem, juſto majorem, a nati Chriſti temporibus qvindecim fere diebus anticipaverant, ad eas ſedes revocarentur, qvas tempore concilii Nicæni, in qvo canon de feſto paſchatos celebrando hactenus in eccleſia uſurpatus, primum conditus fuerat, olim tenuerunt. Decem igitur dies inter qvartam & decimam qvintam octobris interjectas præteriri & eximi, ac pro elapſis haberi hoc anno voluit, ita ut ea dies, qvæ qvartam Octobris proxime ſeqvitur, non qvinta, ſed decima qvinta, & ſic deinceps, ad exitum uſqve anni numerarentur. Utqve hæc conſtitutio

ſtitutio firmior eſſet, ſancitum fuit, ut ſingulis qvadringentis annis (qvibus tres dies propter imperfectionem Julii calendarii accreſcunt) ter anni biſſextiles diſſimulentur.

XXXIX. Cum igitur tanti defectus calendarium Julianum deforment, & Pontificii graves emendationis cauſas allegent: cur Gregorianum non amplectimur?

Si Pontifex nova calendarii emendatione ſibi in noſtras eccleſias autoritatem non vendicaſſet: ſi primatum apud nos amiſſum cuniculis hiſce non repetiiſſet: ſi ſub pœna excommunicationis calendarium omnibus Chriſtianis non mandaſſet: ſi à nobis is eſſe non crederetur, qvi temporis & legum mutationem ex apoſtoli prædictione ſibi arrogat: ſi deniqve inſigni dolo noſtras eccleſias non circumveniſſet, ut aut majeſtatem papæ fictam vel hac in parte agnoſcerent, aut imperatori de obedientia debita ſuſpecti fierent, & bellum adverſus ſe excitarent: Auguſtus elector, & reliqvæ Lutheranorum eccleſiæ in emendationem conſenſiſſent. Sed fraus pontificis mature ſentiebatur: & noſtrates evidentiſſimis rationibus demonſtrabant, *correctionem Gregorianam nec eſſe neceſſariam, nec tempeſtivam, nec probam. Non* qvidem *neceſſariam*, qvia veteris calendarii uſus etiamnum citra ἀταξίας abſqve odioſa hac ſubtilitate eſſe poteſt; mundus etiam ſenecta ſua jam ad diem illum reſtitutionis omnium inclinat, & ſolœciſmum aſtronomicum facile elevat, præſertim qvum impoſſibile ſit, perfectam temporis correctionem invenire: *nec tempeſtivam*, qvia noſtræ eccleſiæ primum audiri, ritus & errores magis deplorati in Romana curia prius corrigi, & Cæſari tanta res, non qvaſi imperari aut obtrudi, ſed autoritate ejus fieri debuiſſet: *nec tandem probam*, qvia pontificii nec certas motuum tabulas compoſuerunt, nec certam anni qvantitatem invenerunt, nec ad tempus incarnationis Chriſti (qvod convenientius & magis Chriſtianum fuiſſet) ſed ad tempus concilii Nicæni correctionem inſtituerunt; præterea, ſublato veteri computo eccleſiaſtico, & decem inde diebus exemtis, de feſtis fixis ſummam invexerunt diſcordantiam: nec, qvibus diebus feſta mobilia ſingulis annis poſt natum Chriſtum celebrata ſint, indicare, nec hebdomadum ferias retro numerare poſſunt. Conſuli poſſunt, præter *Joſephum Scaligerum & Michaelem Mœſtlinum*, mathematicum Tubingenſem, theſes

ſes & antitheſes, ſub fine chronologiæ *Henrici Buntingii* poſitæ, cujus divinum ingenium hoc in negotio ſatis deprædicare non poteſt *noſter Herlizius*, ipſe in refutatione calendarii Gregoriani omnium accuratiſſimus. Qvandoqvidem ergo tot difficultatibus laborat, & tot impoſturis nobis imponit calendarium Gregorii, non ſine cauſa noſtrates, ut & tota eccleſia orientalium in Græcia, Moſcovia, Aſia, Africa, illud detrectarunt. Tu interim, *qvas turbas cum alibi, tum præcipue apud Auguſtanos* anno LXXXXIV. & anno ſeqventi *apud Rigenſes in Livonia*, dederit, apud prolixores hiſtoricos, & imprimis apud *Chytræum in chronico Saxoniæ* legito. Apud *illos* enim *Georgius Mylius*, paſtor; apud *hos* Johannes Rivius, ſcholæ rector, in ſummum capitis periculum, inciderunt, cum nollent ullam obedientiæ pontifici, vel hac ratione præſtandæ, ſignificationem præbere, ſed ad computum antiqvum ſacra obirent.

XL. Lubet nunc, qvod promiſiſti, negotium Sacramentarium audire.

Qvemadmodum pontifex *Leo X.* alios indulgentiarum papalium inſtitores in alias provincias ablegavit: ita *Samſoni Mediolanenſi*, Franciſcano, Helvetiam turpiſſimo mercatu emungendam commiſit. Ille igitur, cum indulgentiis, paſſim apud Helvetios publicatis, credulo populo jam CXX. aureorum millia extorſiſſet, Tigurum tandem conceſſit. Circa hoc tempus *Ulricus Zwinglius* Glaronæ, & paulo poſt Baſileæ docebat. Ille jam olim anno CIↃIↃV. à præceptore ſuo *Thoma Wittenbachio*, *ſi Abrahamo Sculteto in annalibus* credimus, ſolam mortem Chriſti eſſe λύτρον pro peccatis mundi; indulgentias vero papæ figmentum eſſe, didicerat: &, qvum eſſet vir ingenio & doctrina pollens, qvamprimum novum indulgentiarum præconem adeſſe ſentiret, eum ejusqve defenſores oppugnavit, tanto cum applauſu exceptus, ut ſenatus Tigurinus publico edicto omnibus ſuæ ditionis concionatoribus ad mittenda hominum commenta autor eſſet, & vetitum carnium eſum, ſacrisqve perſonis conjugium permitteret, die diſceptationi publicæ conſtituta: in qva cum Zwinglius LXVII. concluſionibus ſuam doctrinam confirmare, & abuſus erroresqve præſulum confutare paratus eſſet; *Jacobus Faber* autem Hugonis, epiſcopi Conſtantienſis vicarius, poſt Viennenſis Præſul factus, in arenam deſcendere nollet, & univerſum negotium ad pontificem remitteret, evangelium lætius propagatum eſt. Et qvanqvam *Baſilienſes & Bernates*, & poſt eos *Genevenſes*, *Conſtantienſes*, *&* *Argentinen-*

ſes, ductu *Oecolampadii*, *Capitonis*, *& aliorum*, veritatis patrocinium ſuſceperant: nihilominus tamen XII. Helveticorum pagi *in conventu Lucernenſi* religionem majorum eſſe retinendam, & vel armis defendendam decreverunt. Veritas tandem, anno XXVIII. *diſputationi Bernenſi* ſubmiſſa, divortium fecit inter ipſos pagos, ut, aliqvibus evangelio ſubſcribentibus, reliqvi nihil apud ſe immutatum cuperent.

XLI. Qvantum intelligo, Helvetii doctores unanimiter cum Luthero papam oppugnarunt. Qva igitur ratione in negotio S. cœnæ ab eo diſsidere cœperunt?

Andreas Bodenſteinius, vulgo ob patriam *Caroloſtadius* dictus, profeſſor & eccleſiaſtes Witebergenſis, ex cujus manu Lutherus olim lauream theologiam acceperat, cum Lutherus in Patmo anno ſeculi XXI. ſuo deliteſceret, fanatico prorſus ſpiritu, anabaptiſtis favere, & belli Sacramentarii telam exordiri cœpit: *homo ferus, ſine ingenio, ſine ſenſu communi, qvem nullum unqvam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animadvertimus*, ut ſcribit *Melanchthon in præfatione libri de ſententiis veterum de cœna Domini.* Hic in foro, non ex jure humano, ſed ex lege divina eſſe pronunciandum contendit; ſcholas vaſtavit, & ad labores manuum cunctos adhortatus, veſtitu ſacerdotali depoſito, & aſſumto ruſticano, non doctor, ſed frater Andreas vocari voluit, & ligna in urbem ſpiritu perverſo advexit. Sed nondum ſatis erat, ita in Munzeri & anabaptiſtarum gratiam furere. Ut enim ingens illud incendium, qvo Lutheranæ eccleſiæ à ſe capitali odio diſſidere cœperunt, inflammaretur, imagines templis nova εἰκονομαχίᾳ ejecit, confeſſionem auricularem ſuſtulit, & abſurda nonnulla in qvæſtione de euchariſtia aſſeruit. Qvæ ita moverunt Lutherum, ut, non exſpectans electoris conſenſum, ultro Witebergam reverſus, conatibus ſe pravis opponeret. Caroloſtadius igitur ad bonam mentem redire videbatur. Sed poſt triennium anno XXIV. Orlamundam, oppidum in Thuringia, evocatus, cum Witebergam reliqviſſet, placita Munzeri & Ciconiæ denuo probavit. Qvin & in doctrina de cœna aliam ſe ſententiam, qvam Lutherum, fovere confeſſus, ab eo, non ut prava de ſe opinione turgido, *ceu non nemo objicit*, ſed ut ſtrenuo veritatis aſſertore, arrham aurei numi accepit, qva ad publice ſcribendum, & ad intermittendas occultas calumnias pro-

provocabatur. Ideoqve ſubito eos petiit, qvos non prorſus alienos eſſe à ſua ſententia acceperat. Ii erant, præter Capitonem & Bucerum, Zvvinglius, Oecolampadius, Helvetii, qvos Ludovicus Lavaterus dicit jam antea qvidem dogma illud ſuum de ſacramentis parturiiſſe, nihil tamen ejus ad populum hactenus protuliſſe, ſed anno XXIV. primum docuiſſe, *verba inſtitutionis non κατὰ τὸ ῥητὸν, ſed κατὰ τὴν διάνοιαν per tropum eſſe intelligenda.* Illic igitur locorum liberiorem qvaſi auram nactus, libellos varios de cœna Domini edidit, qvibus corpus Chriſti præſens eſſe, & realiter comedi in ſacramento negavit, inqve verbis inſtitutionis particulam HOC demonſtrativam tantum corporis dixit, ut ſenſus verborum eſſet: *Edite panem hunc: hic enim ſedet corpus meum.* Et licet ſenatus Tigurinus, qvi Caroloſtadium ad archidiaconatum promoverat, libellos ejus publice proſtare prohiberet, Zvvinglius tamen apud Tiguros, & Oecolampadius Baſileæ, tametſi eum non aſſecutum eſſe judicarent, qvod voluit, id tamen, qvod ſcripſit, rem eſſe ſtatuerunt, & ipſum dogma, rationi & carnalibus ratiocinationibus conforme, retinentes, explicationem verborum inſtitutionis improbarunt. Zvvinglius enim per EST intelligi dixit SIGNIFICAT. Oecolampadius per CORPUS intellexit MEMORIAM CORPORIS, qvaſi edere corpus Chriſti nihil aliud ſit, qvam credere, corpus ejus pro nobis eſſe mortuum. Qvæ ipſa tamen ſententia poſtea innumeris fere expoſitionibus interpolata eſt. Alii, in ſubjecto propoſitionis tropum qværentes, per δεικτικὸν HOC, vel panem ſolum, vel totam actionem denotari voluerunt. *Alii* in copula aut metaphoram, aut enallagen Grammaticam qvæſiverunt. *Alii*, in prædicato mutando occupati, per CORPUS aut *cum Calvino* intellexerunt virtutem & ἐνέργειαν corporis, aut *cum Piſcatore Herbornenſi* ſignum corporis, aut *cum Heidelbergenſibus* corporis obſignationem, aut *cum Marpurgenſibus* medium exhibitionis, aut *cum Zanchio, Bucano, & Beza* totam perſonam cum omnibus beneficiis. *Alii* cum Molinæo & Grynæo in verbis ſeqventibus (*Qvod pro vobis datur*) Qvod expoſuerunt per QVATENUS. *Alii*, qvum revera voces ſingulæ tropum reſpuant, *cum Pareo* in phraſi tota ſeu in integra propoſitione tropum qvæſiverunt. *Alii* tandem, *cum Keckermanno* ad Logicæ ſubſellia confugientes, propoſitionem hanc [HOC EST CORPUS MEUM] relativam extrinſecam & analogicam vocarunt. Zvvinglius cum Caroloſtadio expreſſe negavit, ſacramenta ad confirmandam fi-

dem inſtituta eſſe, & in novam de omnipræſentia carnis Chriſti dilapſus, novo Neſtorianiſmo occaſionem præbuit.

XLII. Hui vortiginem eorum, qvi à ſimplicitate fidei recedunt! Sed qvid in hoc eucharistico bello, qvod Caroloſtadius movit & Tigurini continuarunt, Lutherus? qvid alii?

Bucerus, Capito & reliqvi theologi Argentinenſes, cum Caroloſtadii libros contra Lutherum legiſſent, ſcripto conteſtati ſunt, qvid de Lutheri & Caroloſtadii controverſia ſentiendum. Ipſe etiam *Lutherus libro adverſus cœleſtes prophetas* orthodoxiam defendit. Cui *Zwinglius commentarium de vera & falſa religione ad Franciſcum, regem Galliæ,* ut & librum, qvem vocabat *ſubſidium de Euchariſtia; Oecolampadius* item *tractatum de germana verborum inſtitutionis ſignificatione oppoſuere.* Econtra *XIV theologi Svevici*, interqve eos *Brentius & Sn epfius*, in *Syngrammate Svevico* ſuper verbis cœnæ pro Luthero in arenam deſcendebant. Illos *Oecolampadus Antiſyngrammate*; & hos viciſſim *Theob. Billicanus, paſtor Nordlingenſis, & Bilibaldus Birckeimerus, ſenator Noribergenſis*, oppugnabant. *Caroloſtadius* interea, interceſſione ipſius Lutheri uſus, in Saxoniam anno XXV. reverſus, uti ab electore juſſus fuerat, qviete vixit per triennium. Qvo elapſo, ad ingenium rediit & ad Helvetios; ſpectroqve tandem, ut dicitur, uterritus, qvod ſub forma ætrici viri concioni ejus interfuerat, & inde egreſſum, filio illius arrepto, mortem poſt triduanum ſpacium ei prædixerat, fata extrema obiit. *Helvetii* interim, omnibus pacis conditionibus poſthabitis, qvam Bucerus urgebat, qvanqvam non debita fide, in *Lutherum, Bugenhagium, & Svevicos theologos,* piam de cœna Domini ſententiã defendentes, variis ſcriptis inſurgebant. Qvapropter Lutherus ſolidiſſimis rationibus in duobus libris, qvorum primus erat de *verbis Chriſti:* HOC EST CORPUS: *adhuc inconcuſſis;* alter *confeſſionem de cœna* continebat, præſentiam veram corporis Chriſti adſtruxit. Idem egere aliis libris, *Pomeranus* Witebergæ; *Oſiander & Althamerus* Noribergæ; *Urbanus Rhegius* Auguſtæ; *Brentius* Halæ Saxonum; alii alibi. Nec tacebat par Helvetiorum. Cum hæc diſſidia, qvibus Lutherus cum ſuis ſacramentorum vim & carnis Chriſti præſentiam in cœna defendebat; Zvvinglius & Oecolampadius tropos & ἀλλοίωσιν præſentiæ Chriſti opponebant, curſum evangelii non parum ſiſterent,

rent, infirmos offenderent, diſciplinæ eccleſiaſticæ obſtacula ponerent, ipſamqve pontificiam factionem admodum armarent: *Philippus Landgravius Haſſiæ*, conciliandi Saxones cum Helvetiis gratia, utrosqve *Marpurgum* anno XXIX. evocavit. Illi privatim primo: deinde publice collocuti, in reliqvis qvidem religionis articulis, qvos XIV. capitibus ſub finem diſputationis comprehenderant, conſenſerunt; in negotio vero S. cœnæ controverſo neutri alteris cedere voluere. Ideoqve Lutherus Zvvinglianos pro fratribus agnoſcere recuſavit: caritatem tamen Chriſtianam, qvantam conſcientia ferat, pollicitus eſt. Et qvia Landgravio urgente, ex utraqve parte ſe à publicis polemicis ſcriptis abſtinere velle promiſerant, Lutherus totis XV. annis promiſſum ſervavit. Zvvingliani interea jactitabant falſis rumoribus, ad ſuas partes tranſiiſſe Lutherum: & longe lateqve ſua dogmata ſpargebant. Ipſa Zvvinglii opera collecta imprimi curabant, & vel hac ratione Lutherum provocabant. Qvapropter & ipſe *confeſſionem ſuam brevem de S. cœna* anno XLIV. promulgavit, inqve ſua ſententia conſtans ad mortem permanſit. Cæterum colloqvium Marpurgenſe anno ſubſeqventi cIↄIↄXXX. exceperunt *comitia Auguſtana*, in qvibus cum *confeſſio noſtrarum eccleſiarum* magna cum ſolennitate exhiberetur, & publice legeretur, *civitates qvatuor*, Zvvinglio adhærentes, *Argentinenſis* videlicet, *Conſtantienſis*, *Memmingenſis* & *Lindavienſis*, illi ob decimum articulum, qvi erat de cœna domini, ſubſcribere noluerunt, & peculiarem fidei ſuæ confeſſionem à Bucero conſcriptam, Zvvinglio probatam, *per Caſparum Hedionem* obtulerunt: cujus qvidem *confutatio*, *ab Eccio & Fabro* conſcripta, non ſine magna Cæſaris qverela ob ſtatuas è templis ejectas, publice audita fuit, ipſa non item. Inſuper & *Zvvinglius ſuam confeſſionem* ad Cæſarem miſit, eamqve adverſus Eccium defendit, ut Lavaterus teſtatur.

XLIII. Siccine tres confeſſiones in Auguſtanis comitiis exhibitæ ſunt, proteſtantium, qvatuor civitatum Zvvinglianarum, & ipſius Zvvinglii?

Sed *Argentinenſes*, primi inter qvatuor civitates, anno ſubſeqventi, cum agebatur de fœdere adverſus pontificios, dogma de cœna Domini uberius ad mentem Lutheri explicuerunt, & ſolemniter anno XXXII. confeſſioni Auguſtanæ, ejusqve apologiæ Svvinfurti ſubſcripſerunt. *Zvvinglius* vero in bello civili, religionis cauſa à Qvinqve pagicis adverſus Tigurinos ſuſcepto, occubuit: & Oecolampadius paulo poſt ex anthrace

thrace diſceſſit. Cauſam illorum poſthac adverſus Lutherum defendendum *Henr. Büllingerus* ſuſcepit. Interim *Bucerus*, qvi jam partibus Lutheri paulo addictior videbatur, negotium conciliandarum de euchariſtia opinionum ſtudioſe urſit: ſed tanta verſutia, ut pleriſqve perſvaderet, inter piam Lutheri doctrinam & profanam Zvvinglii opinionem nihil qvicqvam eſſe diſcriminis. Obiit Helvetios: tranſiit ad Haſſos: Philippum ad ſe evocari curavit: omnibus fere impoſuit: omnibus diſplicuit. Nam etſi anno XXXVI. cum XI. theologi, interqve eos *Capito, Bucerus & Muſculus*, nomine Svevicarum eccleſiarum Witebergam veniſſent, *concordia aliqva inter Saxonicas & Svevicas eccleſias*, ipſumqve Bucerum, coaluit, & Svevici, valere juſſis Zvvinglianorum περιττολογίαις, ſanam de cœna orthodoxiam amplectebantur: tantum tamen abfuit, *qvod tamen ait Hoſpinianus*, ut vel Lutherus ad caſtra Zvvinglianorum tranſierit, vel cum Helvetiis concordiam inierit, ut potius cum Bucero, vere tandem reſipiſcente, & ſociis ejus in nullam actionem ἐναντίαν ante conſenſerit, qvam cancellatis erroribus ſe impoſterum credituros, ſancte & cum lacrymis etiam teſtarentur, *panem in euchariſtia eſſe verum corpus Chriſti, & non tantum à dignis ore & corde ad ſalutem comedi, ſed & ab indignis ore ad ipſorum judicium & condemnationem.* Nihilominus poſt hæc tempora bellum euchariſticum mirum in modum invaluit, & florentiſſimas regiones pernicioſo errore corripuit. Imprimis *Philippus Melanchthon*, ut vivo adhuc Luthero, Auguſtanam confeſſionem in decimo articulo in gratiam Helvetiorum mutaverat, & ita, non ſine Lutheri indignatione nutare cœperat: ita, cum, defuncto Luthero, in aſſerenda carnis Chriſti majeſtate & ejus in cœna præſentia, non ſaltem timidiſculus appareret, ſed & cum ipſis Calvinianis clanculario primum; deinde palam colluderet: autoritate ſua qvamplurimos, & imprimis anno LIX. *Palatinos* induxit, ut, Heshuſio, aliisqve purioribus religionis aſſertoribus ejectis, veritati & confeſſioni Auguſtanæ nuncium mitterent.

XLIV. Ergone magnus ille Melanchthon aliqvid humani in hoc qvoqve negotio paſſus eſt?

Ad ſe qvidem tandem rediit: nec tamen ſua reſipiſcentia tam profuit eccleſiæ, qvam lapſu nocuit. Interim acceſſerunt adhuc aliæ cauſæ propagati Calvinianiſmi: præſertim cum *Joh. Calvinus*, poſtqvam Genevenſes cum Tigurinis, ejus & Farelli opera, mutuum conſenſum inierant,

ſnierant, ſubtilius venena ſacramentaria inſtillaret, & ſe orthodoxis theologis, maſcule pro myſterio S. cœnæ ſeſe gerentibus, opponeret. Qvicunqve Zvvinglianorum *vel ex Anglia*, reginæ Mariæ indignationem declinaturi, *vel ex Gallia*, inqviſitorum crudelitatem vitaturi, profugerant, in dogmate ſuo diſſeminando admodum ſtrenui deprehendebantur. *Johannes Laſcus*, ex Anglia anno LIII. in *Daniam* profectus, cum erroris patrocinium, *Noviomago*, aulico regis concinatore, obſtante, in illo regno non inveniret: *Bremæ* ſic *Alb. Hardenbergium* ad Zvvinglianiſmum diſpoſuit, ut paulo poſt ejus opera orthodoxi cum *Muſæo* anno LXIII. ejecti ſint. *Inde Embdæ in Friſia* ſedem fixit. Poſt *Francofurtum ad Mœnum profectus, eccleſiam ibi peregrinorum* (ſic vocabat ſuos) aperint. Hinc profectus *Stutgardium*, ad ducem Würtebergicum, impetrabat colloqvium cum *Brentio*: qvi ei myſterium, qvod hactenus ignoraverat, denudabat, nempe *Chriſtum etiam in cœna ad patris dexteram ſedere.* Tandem in *Polonia* ſubſedit, & ad mentem Helvetiorum evangelium ibi expoſuit. Interea Calvino ſe oppoſuere *Joach. Weſtphalus*, paſtor Hamburgenſis, *Heshuſius* & alii. Cum ille mordaciter reſponderet, *Büllingerus* etiam atqve alii eidem ſuccenturiarentur: conflictus ſemper ingravabantur. Tandem *Theod. Beza, Wilhelm. Farellus, Caſp. Cormelus* & *Joh. Badæus*, anno LVII. in Germania ex Gallia pro fratribus, admodum à rege Gallorum preſſis, Proteſtantium principum Germanorum interceſſionem pro captivit impetraturi aderant. Rex enim plures eorum, qvi ad ſacra juxta ritus Reformatorum convenerant, anno LI. in carcerem conjecerat. Hi Galli confeſſione fidei oblata, *ſe idem cum noſtratibus ſentire* teſtabantur: & hoc bono dolo (*ſic enim ipſi ſe ad fratres Helvetios excuſabant*) imponebant multis: cumqve poſtea Bezæ concederetur, ut *in colloqvium Mompelgarti* cum *Jacobo Andreæ* de capitibus fidei controverſis deſcenderet: *non tantum præſentiam carnis Chriſti in terris, ſed & gratiæ & meriti Chriſti univerſalitatem negavit: neceſſumq; dixit fuiſſe, ut, Deo ſic ordinante, primi homines laberentur: & hinc DEum propoſuiſſe ſibi abſolute, qvod velit aliqvos ex lapſis, qvos in hunc finem creavit, ut in ipſis iram & juſtitiam oſtenderet, reprobare: qvia hos nunqvam dilexerit, nec vocaverit, aut, ſi maxime vocet, tamen eorum converſionem nolit.* Cum igitur Helvetii & Galli, nimis rationi indulgentes, initio docuiſſent, *Chriſtum nec velle, nec poſſe corpus ſuum ore comedendum in cœna exhibere*; noſtræ autem eccleſiæ voluntatem ejus probarent ex verbis inſtitutionis; poteſtatem ex majeſtate carni Chriſti

commu-

communicata: factum eſt, ut ab erroribus de cœna poſtea dilaberentur ad errores *de unione naturarum perſonali, communicatione idiomatum reali, & officio Chriſti.* Cumqve noſtrates in qvæſtione de ſacramentorum efficacia, *eadem dicerent eſſe organa & media fidei accendendæ & conſervandæ*, Calviniani eadem cœperunt *tantum habere pro qvibusdam gratiæ ſignis: fidemq; docuerunt, prout Deo viſum fuerit, vel ante baptiſmum conferri, vel poſt illum: nec regenerari reprobos aut fide donari, ſi vel millies baptiſentur, qvum Chriſtus ad eos non pertineat: ſed nec ab indignis corpus in S. cœna manducari:* qvos tamen Lutherus dixit non qvidem ſpiritualiter fide, vi tamen verborum inſtitutionis ſacramentaliter ore illud ſumere. Hac occaſione perventum eſt *ad qvæſtiones de origine fidei & cauſis ſalutis:* &, cum Lutheri aſſeclæ dicerent, *neminem reprobari, niſi ob prævisam impœnitentiam & incredulitatem*, Calvinus cum ſuis dixit, *ideo reprobari impios, qvia ordinati ſint ab æterno ad interitum, & qvia Deus illos nunqvam dilexerit, nec eo animo, ut ſalvos vellet, vocaverit, ſed nec Chriſtus eos unqvam redemerit.* Hæc ultima controverſia *de gratiæ & meriti Chriſti particularitate, deqve abſoluta prædeſtinatione*, tandem cœpit magis occupare diſſidentes theologos, qvam prior illa de cœna: ipſiqve Reformati in plures inter ſe abiere factiones. *Whitakerus, Zanchius, Urſinus, Danæus, Piſcator Herbornenſis*, rigidam Bezæ ſententiam ſecuti, *providentiam Dei dixere omnibus actionibus, etiam malis, neceſſitatem imponere, Deoq; volente & procurante Adamum eſſe lapſum: paucis abſolute fidem eſſe decretam: pro illis ſolis Chriſtum mortuum, & gratiam irreſiſtibilem illis deſignatam.* Uno verbo: *abſolutam paucorum electionem & plurium rejectionem ante prævisum lapſum factam eſſe ſtatuebant. Jacobus Arminius*, unde dicti *Arminiani*, primum paſtor Amſtelodamenſis, deinde in Academia Leydenſi Franciſci Junii in ineunte hoc ſeculo XVII. ſucceſſor, cum pro hac ſententia librum moliretur, contra eam cœpit ſentire. Inde variis conventibus, collationibus & ſcriptis adverſis data eſt anſa, *Gomaro*, Profeſſore & ipſo Leydenſi, adverſus Arminium præcipuo actore. Qvi cum Arminio faciebant, interqve eos præcipui, *Uytenbogardius, Simon Epiſcopius & Joh. Arnold. Corvini*, dici cœperunt *Remonſtrantes*, propter *Remonſtrantiam Ordinibus* anno ſeculi noſtri X. pro ſua ſententia oblatam. Qvi adverſus eam ſentiebant, *Contra-Remonſtrantes* vocabantur, propter *ContraRemonſtrantiam* anno ſeqventi iiſdem Ordinibus exhibitam. Horum tamen ContraRemonſtrantium aliqvi cum Gomaro dixerunt, *Deum ante decretum creationis aliqvos decreviſſe ad declarandum*

2 *miſericor-*

miſericordiam facere beatos; ad juſtitiam reliqvos miſeros: & propterea ab æterno conſtituiſſe, ut protoplaſtorum voluntas arcano impulſu determinaretur ad peccatum: aliqvi poſtea ex miſeria eriperentur, & illis ſolis mediator & irreſiſtibilis gratia, fidesq; donaretur, reliqvis omnibus ſine mediatore, gratia & fide abſolute relictis. Et hi dicti ſunt *Gomariſtæ & Supralapſarii.* Alii cum *Delfenſibus* ſic digeſſerunt decreta Dei, *ut non qvidem dicerent, reprobos ad damnationem creatos & ad peccandum praordinatos, Deum tamen docerent ſtatuiſſe certas qvasdam perſonas ex lapſis, nulla prævisæ fidei habita ratione gratis ſervare, & illis ſolis mediatorem & fidem gratia irreſiſtibili dare, reliqvos ſine Chriſto & efficaci vocatione relinqvere.* Et hi dicti ſunt *Sublapſarii:* qvorum ſententiam amplexa eſt *Synodus Dordracena.* Alii cum *Camerone, Amiraldo & Teſtardo in ſchola Salmurienſi,* clariſſimis ſcripturæ dictis convicti, cum non poſſent negare gratiæ univerſalitatem, nec tamen vellent abſoluta Dei decreta, in negotio ſalutis noſtræ à Beza aſſerta, miſſa facere, *Deum dixere omnes ſalvos velle, ſed ſub conditione abſolute impoſſibili, ſi ſcilicet credant evangelio per media in natura propoſita.* Et hi dicti ſunt *Hypothetici & Salmurienſes,* qvibus ſe acriter ſuperioribus annis oppoſuit *Spanhemius cum Leydenſibus. Arminiani* interim, qvi de ſacramentis & perſona Chriſti idem cum reliqvis Reformatis docent, dum in uno articulo de prædeſtinatione ab iisdem diſſident, *in multis ſimul Socinianiſmi & Pelagianiſmi* accuſantur. Inter eos imprims *Conr. Vorſtius,* à variis conflictibus, qvos *cum Piſcatore Herbornenſi* pro Arminianis inſtituit, notus, propter abſurdas de Deo opiniones, cenſura notatus, & ab officio remotus eſt, ejusqve libri in Anglia combuſti. *Ordines* interim *Hollandiæ & Weſtfriſiæ,* hæc diſſidia Belgarum ſuorum deteſtati, anno ſeculi XIV. decretum condidere, qvo doctrina Gomariſtica de abſolutis DEI decretis videbatur improbari. Illud hinc à *Jac. Triglando* confutatum: iſthinc à *Joh. Uitenbogardo Arminiano* defenſatum. Conditum eſt ſeqventi anno decretum alterum, qvo totius mundi reconciliatio per Chriſtum facta ſtatuminabatur: ſed ContraRemonſtrantes inde magis irritati. *Gvil. Ameſius* contra gratiam univerſalem; *Nic. Grevinchovius* pro illa acriter diſceptabant, totumqve Belgium bello religioſo ardebat. Qvapropter anno ſeculi XIX. *ſynodus nationalis Dordracena ab ordinibus eſt convocata:* ad qvam undiq; theologi Reformatorum, *præſide Joh. Bogermanno,* eccleſiæ Leovardienſis Paſtore, confluxere ex Gallia, Anglia, Germania. *Remonſtrantes* ad cauſam dicendam citati, adverſus judicis incompetentiam excepere, qvia ContraRemonſtrantibus, tanqvam parti, munus judicis commit-

teretur: &, cum condemnabantur, cauſam indefenſam eſſe damnatam in actibus ſynodalibus publice editis arguebant. Synodalibus illis actibus Ameſius oppoſuit *Anti-Synodalia* & P. Molinæus *Anatomen Arianiſmi.* Sed illi *hiſtorica relatione, Antidoto & Cenſura* ſeſe vindicare perrexerunt, & hodienum ſub certis conditionibus ſuos cœtus in Belgio freqventant. Ad illos ante aliqvot annos *Dan. Tilenus*, theologus qvondam Heidelbergenſis, magni nominis ſeſe recepit, cum prius colloqvio amico cum *Joh. Camerone*, *Salmurienſi* theologo, congreſſus eſſet, hoc eventu, ut Camero poſthac & ipſe gratiam qvandam univerſalem aſſerere inciperet. Et hæc agebantur in Belgio. *In Anglia* non minores Reformatorum turbæ: ubi ſciſſi ſunt in *Independentes* ſeu *Puritanos*, qvi nec regi nec regimini eccleſiaſtico parebant, & omnes reges pro Chriſti hoſtibus habebant, & in *Presbyterianos*, qvi probabant ordines eccleſiaſticos. Independentes primum in nova Anglia, ſi *Salmaſio* fides habenda, duce *femina Hutchinſohnia*, adverſus civilem & eccleſiaſticum ſtatum, adinſtar Anabaptiſtarum, multa moliti ſunt. Inde ſe in Hollandiam & Angliam diſſeminavere. Tria eorum genera: *Separatiſtæ: Non conformatiſtæ: Conformatiſtæ.* *Illi* ab eccleſia Anglicana ſe ſegregant totos, diſtincti in *Bruniſtas* rudiores, ab autore Bruno ſic dictos, nulla feſta, nulla patrum allegata, nullos in eccleſia ordines admittentes: & in *Robinſohnianos* remiſſiores. *Iſti* non totos ſe ſeparant. *Hi* licet ſtatum regi non probent, ſe tamen illi accommodant. Ad hæc diſſidia tollenda anno ſeculi XVIII. *in Scotia* celebrata eſt *ſynodus Perthenſis*, & propoſiti *qvinqve Anglicanarum ceremoniarum articuli controverſi*, nempe *de genuflexione in ſacra cœna, celebratione aliqvot dierum ſacrorum præter Dominicos, baptiſmo privato, privata adminiſtratione S. Cœnæ & confirmatione Anglicana.* Qvibus cum non ceſſarent ſe Puritani opponere, majora indies incrementa ſchiſma ſumſit. Inde anno XXXVIII. *Edenburgi in Scotia conventus Nationalis* eſt habitus IↃCC. miniſtrorum, præſentibus plurimis proceribus & nobilibus: in qvo Puritani *liturgiam ſeu librum ritualem* ab epiſcopis conſcriptum, & à rege Scotis, ut conformarent ſuas eccleſias Anglicanis, propoſitum penitus reſpuebant, & libertatem in qvinqve articulis Perthenſibus poſtulantes, omnem epiſcoporum autoritatem ipſumqve nomen eliminari volebant. Hinc etiam ſtatim *in conventu Glaſcuenſi*, fruſtra intercedente rege, epiſcopi ab omni adminiſtratione ſunt depoſiti, & ita occaſiones, ingenti illi bello datæ, qvo tota Britannia in alium ſtatum redacta eſt. Ab hoc enim tempore illæ turbæ magis

gis magiſqve invaluerunt, qvibus tandem factum eſt, ut independentium molitionibus *Carolus rex*, *Jacobi VI. filius*, ſecuri coram omni populo ſubjiceretur. In Germania dogmata Helvetiorum *Bremæ*, ut diximus, Muſæo vi excluſo per Hardembergium; in *Friſia* per Leſcum in *principatu Anhaltiæ* per Amlingum; in *Palatinatu*, ejecto Heshuſio, per Cleovitium & Boqvinum; in *Haſſia* per Mauritium Landgravium; in *Marchia* per Joh. Sigiſmundum electorem, propagata ſunt. Hoc imprimis ſuſpectum reddidit Lutheranam doctrinam, qvod ejus ſectatores, *Brentius* in academia Tubingenſi, & *Flacius Illyricus* in Jenenſi, falſo de neſcio qvibus monſtroſis dogmatibus, accuſarentur, *ac ſi panem & vinum eſſentialiter eſſe corpus & ſangvinem Chriſti, & hæc ipſa ore corporaliter accipi, & idioma omnipræſentiæ* τῦ λόγυ *proprium humanæ naturæ, nunqvam in omnia loca extenſæ, accidens factum eſſe docerent.* His calumniis *Crypto-Calvinianorum*, præſertim *Witebergenſium*, traducebantur orthodoxi. Ideoqve principes evangelici, cum interea anno LXI. ſtatuæ in Belgio per tumultum ejicerentur, Auguſtum electorem monuerunt, ut in doctrinam ſuorum theologorum inqvireret. Witebergenſes tamen & Lipſienſes ita reſponderunt, ut, dum Lutheri doctrinam ſe unice amplecti ſimularent, fucum electori facerent, & cum alia ſe indigna committerent, tum duos theologiæ ſtudioſos, *Conradum Schluſſelburgium*, & *Albertum Schirmerum*, orthodoxiam Lutheranam publice aſſerentes, carceri primum mancipatos, Witeberga excedere juberent. Præterea cum de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem, deqve σ͵υνεργία voluntatis in converſione hominis, & de adiaphoris monſtroſas foverent opiniones, *ex libro Interimiſtico* hauſtas, & *colloqvium Altenburgicum*, ad diſſidia iſtiusmodi amolienda adornatum, doloſe abrumperetur, *Jacobus Andreæ*, autoritate Julii Brunſvicenſis, & Wilhelmi Landgravii Haſſiæ, ut negotium totum, ſi poſſet, amico colloqvio componeret, Auguſto commendabatur. Sed Witebergenſes, multis uſi tergiverſationibus, utut ad ſententiam vel affirmate vel negate promendam invitarentur, generalioribus loqvendi formulis virum ludificabantur, & ad Philippum Melanchthonem, & corpus doctrinæ ab eo conſcriptum, fraudulenter provocantes, articulis, qvos in hunc finem ille conſcripſerat, ſubſcribere dedignabantur. Qvin & inſcio & inconſulto electore, *novus catechiſmus Witebergenſis* prodiit, qvem tanqvam cathechiſmo Lutheri exautorato & exploſo oppoſitum, plures ſibi ſumſerunt confutandum; Witebergenſes vero apologia & aliis vindiciis, imprimis *Stereo-*

matæ, defenderunt, D. *Cracovii* & nonnullorum aulicorum favore ſubnixi. Tandem elector, *conventu Dreſdenſi* theologis ſuis anno LXXI. indicto, juſſit, ut ſuam de cœna Domini ederent confeſſionem. Sed denuo pro confeſſione edebatur cothurnus, perqve cuniculos recte etiam ſentientes, ad ſubſcriptionem pertrahebantur, inqve ipſa academia Witebergenſi *exegeſis controverſiæ de cœna*, qva dogmata Calvinianorum aperte inculcabantur, evulgata eſt. Indixit igitur Auguſtus elector anno LXXIV. alium *conventum Torgenſem*, & articulis affirmativis ſimul & negativis propoſitis, omnes categorice ad omnes reſpondere juſſit.

XLV. Exſpecto ſane, qvorſum tandem Crypto-Calvinianorum technæ inclinaturæ ſint.

Articuli illi Torgenſes etſi ab initio oculatisſimis etiam ſatis probe videbantur: latuit tamen aliqvibus in locis nonnihil præſtigiarum Calviniſticarum. Id cujus culpa factum ſit, non conſtat. Nam ſatis orthodoxum eorum fuiſſe autorem, certum eſt. Subſcripſerunt autem dictis articulis omnes: multi etiam, qvi diſſenſum hactenus conteſtati fuerant. *Witebergenſes* tamen id facere recuſabant. Ideoqve non tam propter Calvinianiſmum, qvam clancularium Calvinianiſmi incruſtationem, & perfidiam atqve deceptionem, Torga Lipſiam adducebantur in cuſtodiam. Subſcripſerunt ergo & ipſi, neſcio qvibus conditionibus. Sed paulo poſt omnes dimiſſi ſunt: & qvidem Superintendenti *Fr. Widebramo* ſurrogatus eſt *Eberhardus Schnebergius*, paſtor Miſnenſis; *Caſparo Crucigero juniori Paulus Crellius*, Conſiſtorialis Miſnenſis; *Henrico Mullero Johannes Avenarius*, Jena evocatus; *Chriſtophoro Pezelio Martinus Oberndorferus*. *Peucerus Medicus*, gener Melanchthonis, præcipuus in hac tragœdia actor, *Gregorius Cracovius* JCtus, & *Johannes Stœſſelius*, Pirnenſis Superintendens, gravibus de cauſis carceri incluſi ſunt. *Wolffgangus Crellius* Logicus, & *Johannes Hermannus* medicus proſcribebantur. Alii ſua ſponte diſcedebant. Atqve ita longe maxima mutatio in academia Witebergenſi contigit. Ipſe elector tandem de concordiæ ineundæ rationibus ſaluberrima conſilia agitans, anno LXXVI. *conventum theologorum Liechtenbergæ* ad Albim indixit, ut de mediis conſultaretur, qvibꝰ & Calvinianorum ſtrophis & convitiis omnis via præcluderetur, & unanimis conſenſio inter orthodoxos ſtabiliretur. Conſuluerunt theologi, *ſancta privatarum & perſonalium injuriarum*

ἀμνη-

ἀμνηςία ſancita ; corpus doctrinæ Philippicum non eſſe pro canone habendum, ſed theologos plures ad hoc negotium evocatos, præſentibus principibus, de controverſiis omnibus judicium ferre debere. Acceſſit *Georgii Erneſti Principis Hennebergici* dexteritas : qvi non ſaltem electori Auguſto opus illud ἐναγικὸν de concordia ineunda ſvaſit, ſed & in nuptiis ducis Würtenbergici poſtea qvibusdam principibus perſvaſit. Hi ſub nomine *Epitomes articulorum*, de qvibus inter theologos Auguſtanæ confeſſionis controverſiæ ortæ ſunt, in theſi & antitheſi, *ſcriptum concordiæ ineundæ accommodatiſſimum*, per Oſiandrum & Bidembachium, theologos Würtenbergicos, in theſi & antitheſi adornatum, & Maulsbronnæ ab aliis theologis reviſum, ad electorem Saxoniæ transmiſerunt. Ille denuo Torgæ conventu theologorum cum Saxonicorum, tum aliarum eccleſiarum indicto, nervoſum qvoddam & copioſius ſcriptum adornari curavit. Hoc primo *DECLARATIO controverſorum articulorum* vocabatur, qvia articulorum prædictorum epitomen declarabat : poſt ei auguſtus ille *FORMULÆ CONCORDIÆ* titulus datus eſt. Alii vocabant *librum Torgenſem*. Symbolicum hoc eccleſiarum Auguſtanæ confeſſionis ſcriptum duodecim conſtat capitibus. I. *de peccato originis* contra Manichæiſmum Flacianorum. II. *de libero arbitrio, deq; modo & cauſis converſionis*, contra Stoam & Manichæiſmum Zvvinglianorum, qvibus opinio placet de abſoluta omnium rerum neceſſitate : & contra Pelagianiſmum & Papiſmum Strigelii & aliorum Synergiſtarum, ut & contra enthuſiaſmum Anabaptiſtarum. III. *de juſtitia fidei coram Deo* contra Stancariſmum, qvo Chriſtus tantum ſecundum naturam humanam dicitur noſtra eſſe juſtitia ; Oſiandriſmum, qvo ſtatuitur noſtra juſtitia tantum ſecundum divinam naturam, & Papiſmum eorum, qvi nos putant per charitatem infuſam aut obedientiam inchoatam, & non per ſolam fidem, in Chriſtum juſtificari. IV. *de bonis operibus*, contra Majoriſtas, qvi bona opera cenſent eſſe ad ſalutem neceſſaria, & Antinomos, qvi bona opera putant eſſe ad ſalutem pernicioſa, & Anabaptiſticum errorem, qvo docetur, qvod fides per peccata mortalia non amittatur, qvodqve ſancti & electi ſpiritum ſanctum etiam in graviſſimis ſceleribus retineant. V. *de lege & evangelio* contra errorem Agricolæ Islebii, qvo evangelium proprie habetur pro concione pœnitentiæ arguente, accuſante & damnante peccata, qvum illud tantummodo ſit concio de gratia Dei. VI. *de tertio uſu legis* contra errorem Islebii & Antinomorum & Libertinorum, qvo lex Dei negatur piis & credentibus proponenda.

VII. *de cœna Domini*, contra Sacramentarios, dum negant corpus & ſangvinem Chriſti vere & ſubſtantialiter in S. cœna eſſe præſentia, atqve cum pane & vino diſtribui & ore ſumi ab omnibus illis, qvi ſacramento hoc utuntur. VIII. *de perſona Chriſti*, contra eosdem, dum docent, unam Chriſti naturam alteri nihil realiter communicare, nuda nomina tantum communicari, & humanitatem nihil habere cum divinitate commune, neq; hanc cum illa. IX. *de deſcenſu Chriſti ad inferos*, contra eos, qvi vel Chriſtum vere & realiter ad inferos deſcendiſſe cum Beza negant, vel nimis ſubtiliter, poſthabita ſimplicitate fidei, de modo & aliis circumſtantiis deſcenſus diſputant. X *de ceremoniis eccleſiaſticis ſeu adiaphoris*, contra Adiaphoriſtas, qvi putant, tempore perſecutionis ſalva conſcientia poſſe abrogatas ceremonias, per ſe indifferentes, iterum in uſum revocari, poſtulantibus id adverſariis. XI. *de æterna prædeſtinatione*, contra Calviniſmum eorum, qvi docent, Deum nolle, ut omnes homines ſalvi fiant, ut & contra Papiſmum illorum, qvi in nobis ipſis aliqvam cauſam electionis divinæ eſſe putant. XII. *de aliis hæreſibus & ſectis, qvæ nunqvam Auguſtanam confeſſionem ſunt amplexæ*, contra Anabaptiſtas, Schvvenckfeldianos, novos Arianos & Antitrinitarios. Adjectus eſt Formulæ Concordiæ *Catalogus teſtimoniorum cum ſcripturæ, tum purioris antiqvitatis*, oſtendentium, qvid utraqve non modo de perſona deqve divina majeſtate humanæ naturæ Chriſti tradiderit, ſed etiam, qvibus loqvendi formulis uſa ſit. Adverſus hanc formulam concordiæ etſi non ſaltem ab heterodoxis, ſed & iis, de qvorum religione ſincera ſatis conſtabat, iniqviores ferebantur cenſuræ: tandem tamen robur nacta, omnibus hæreticis, laus Deo, ſudes eſt in oculis. Nam elector, VI. theologos, *J. Andream*, *A. Muſculum*, *C. Corneram*, *N. Selneccerum*, *M. Chemnitium*, & *D. Chytræum* in cœnobio *Bergenſi* convocavit: per qvos reviſione & correctione, ſeu emendatione *libri Torgenſis* ad cenſuras undiqvaqve petitas inſtituta, ſalutari operi omnes ii ſubſcripſere, qvi ſana religione frui exoptabant. Et qvidem non modo ultra octo millium theologorum, ſed & tres electores, XX. principes, XXIV. Comites, IV. Barones, & XXXV. civitates imperiales nomen ſuum adjecerunt. Si qvi ſubſcribere recuſarunt (recuſarunt autem multi, ut Sveci, Dani, Brunſvicenſes, Boruſſi, Pomerani, Politicas cauſas prætexentes) ſua tamen recuſatione ipſum librum concordiæ haud improbarunt, ſed peculiaribus ſcriptis conſenſum ſunt conteſtati. Si qvoqve nonnulli adverſariorum Formulam hanc ſalutarem, qva hactenus ſtetit & ſtabit volente

lente Deo Lutheranorum concordia, variis allatrarunt ſcriptis, (ut *Calviniani in conventu Francofurtano, Neoſtadienſes, Sturmius Argentinenſis rhetor, Anhaltini, Bremenſes, Pantaleon candidus, perſonatus Palmerius*) tanta tamen noſtrorum animoſitate excepti ſunt, ut, ſi conferas apologias à Chemnitio, Kirchnero, Selneccero, Schlüſſelburgio adornatas; imo ſi vel *unicum Hoſpini & Hutteri de hoc negotio conflictum* non pigeat ſpeculari, qvam facile ſit veritati de mendaciis triumphum agere manifeſte conſpicias. Qvam miſerabilis autem ſtatus poſt Auguſti electoris obitum Witebergam exceperit, ex aliis cognoſces.

XLVI. Imo ſi qvid, qvod mea ſcire intereſt, poſt hæc tempora contigit, id à te diſcere malim.

Auguſto defuncto, *Calviniani in aula Chriſtiani I. latitantes*, autoritatem electoris prætexentes, ſtatim Witebergenſes juſſerunt, ne in controverſia ſacramentaria, pro ſuggeſto verba facientes, coram plebe qvicqvam contra diſſentientes proferrent, ſed nec qvicqvam de rebus ſacris in publicum emitterent, niſi ad aulam prius miſſum. Imo dimiſerant jam *Polycarpum Lyſerum & Johannem Matthæi*, ne novæ ſuæ hierarchiæ, qvam meditabantur, eſſent obſtaculo. Cumqve *unicus G. Mylius* pravis conſiliis reſiſtere videretur, nec corpus doctrinæ Philippicum, prout juſſus fuerat, novis miniſtris pro forma fidei commendare vellet, non ſolum cancellariatus dignitate eſt exutus, ſed & ſtipendio annuo imminuto multatus. His machinationibus factum eſt, ut Jenam evocatus, anno LXXXIX. Witebergam injuriis Calviniſticis relinqveret. Sic deturbatis orthodoxis, in iſtorum locum ſuffecti ſunt, qvi aut Calviniſmum alibi aperte profeſſi fuerant, aut eum occulte fovebant. *Exorciſmus* publicis electoris edictis eſt prohibitus: cumqve plures theologi non parerent iiſdem, proclamabantur *Flaciani, Ubiqvitiſtæ, Capernaitæ, Eutychiani, Neſtoriani, Semipapiſtæ, Exorciſtæ, & qvi non?* Libidini *Urbani Pierii, Salmuthi, Gundermanni, Kimedontii* omnia patebant, adeo ut Salmuthus etiam in convivio imaginem Lutheri pictam, poculo petitam, probris afficeret. Sed cũ aurea concordiæ formula tantis in turbis tam nefarie eliminaretur, *Fridericus Wilhelmus*, cui, defuncto Chriſtiano I. electoratus adminiſtratio demandabatur, veritatem egregie vindicavit, & anno XCII. *Ægidium Hunnium* ad reformationem infauſtorum reformatorum juxta normam Scripturæ inſtituendam Marpurgo evocavit. Cujus auſpiciis Saxo-

Saxonia electoralis concordia religioſa ſine dolo frui cœpit, & adhuc fruitur. In *Palatinatu* etiam, cum *Fridericus III. elector*, qvi ab Helvetiis & Gallis perſvaſus, Auguſtanæ confeſſioni, renunciaverat, diem obiiſſet, filius ejus *Ludovicus V.* manu & ore ſententiæ Formulæ Concordiæ ſubſcripſit. Sed eo poſt ſexennium anno cIↄIↄLXXXIII. defuncto, patruus & tutor relicti heredis, *Johannes Caſimirus*, opera *Grynæi*, Helveticam religionem in Palatinatum electoralem introduxit. Unde occaſio variis ſcriptis polemicis, variis etiam colloqviis, eſt data. Paulo poſt *liber Staffortenſis* prodiit, Formulæ concordiæ oppoſitus, qvem *marchio Badenſis Erneſtus Fridericus* edi curaverat. Prodiit etiam *InformatioHeidelbergenſis* pro cauſa mutatæ ad ritus Reformatorum religionis. Sed *Tubingenſes* illa & alia ſcripta ad examen revocarunt, & qvicqvid opponebatur, *Examinis continuatione, promotione, concluſione, triumpho, tropæo, diverſis annis*, ſub initio hujus noſtri ſeculi, maſcule convellebant. Et qvanqvam multis ſubinde de pace inter noſtras & Reformatorum eccleſias ineunda fuere ſolliciti, *Henricus Borbonius* etiam, *rex Navarræ*, anno ſuperioris ſeculi LXXXIII. *teſte Thuano lib. LXXIX.* in ampliſſima legatione in Angliam, Belgium & Germaniam miſſa, proteſtantibus aliqvam animorum & conſiliorum unionem contra pontificios perſvadere voluit: *qvamdiu tamen Chriſtus negatur pro omnibus mortuus, gratia ſtatuitur tantum particularis, electio & reprobatio abſoluta docetur, carnis Chriſti majeſtas imminuitur, res cœleſtis ex eucbariſtia tollitur, adoratio ad ſolam divinam naturam in Chriſto reſtringitur: impoſſibilis videtur omnis conciliatio; impius ſyncretiſmus:* præſertim qvia ipſi Calviniani ſuis in loco de perſona Chriſti & de cœna Domini complicibus, ſi de abſolutis decretis in Synodo Dordracena qvondam aſſertis per omnia non conſentiunt, ſua communicatione indignos habent, ut patet *ex proceſſu Belgarum contra Arminianos, & actionibus Leydenſium contra Amyraldiſtas & Crocianos.*

XLVII. Qvia, ad eccleſiaſticam Lutherani ſeculi hiſtoriam rectius intelligendam, doctorum ſeries mihi videtur eſſe annectenda, hac in re te mihi qvoq; des pervelim.

Recte cenſuit *Ramus* in præfatione ſcholarum mathematicarum, *majorem doctorum hominum & operum proventum ſeculo uno nos vidiſſe,* qvam

qvam totis antea qvatuordecim majores noſtri viderunt. Vis inſignes *philoſophos*? Qvis *Hieronymo Cornelio Agrippa*, illo vanitatum deriſore; *Cardano & Scaligeris*, ſubtilitatum magiſtris, *Zabarella*, *Picolhomineo*, *Schegkio*, *Toleto*, *Titelmanno*, *Svarezio*, *Fonſeca*, *Conr. Geſnero*, *G. Agricola*, *Cælio Secundo Curione*, *Ramo*, *Hadriano Junio*, *Patritio*, *Pererio*, *Beato Rhenano*, *Sim. Grynæo*, *Maſio*, *Timplero*, *Cacmanno*, *Goclenio*, *Danæo*, *Kekermanno*, *Arniſæo*, *Sagittario*, *Martinis*, *Scheiblero*, *Gilberto*, *Cæſalpino*, *Taurello*, *Alſtedio*, *Verulamio*, *Charteſio* ſagacior? Vis *aſtronomos*? Ecqvis *Luca Gaurico*, *Er. Reinholdo*, *Stadio*, *Vadiano*, *Ariano*, *Purbachio*, *Joh. de Indagine*, *Liliis*, *Schreccefuſio*, *Leovitio*, *Ranzovio*, *Rhetico*, *Stoefflero*, *Schœnero*, *Mæſtlino*, *Brabeo*, *Lansbergio*, *Galilæo*, *Keplero*, *Longomontano*, *Origano*, *Magino*, *Crugero*, *Eichſtadio*, peritior? Vis *geometras & arithmeticos*? Qvis *Clavio*, *Gemma Friſio*, *Stifelio*, *Nepero*, *Pitiſco*, *Schwentero* accuratior? Vis *geographos*? Qvis *Ortelio*, *Mercatore*, *Bertio*, *Cluverio*, *Merula* ſolertior? Vis *chronologos*? Qvis *Bucholzero*, *Buntingio*, *Funccio*, *Scaligero*, *Calviſio*, *Petavio*, *Helvico*, *Helvigio*, circumſpectior? Qværis *philologos* & elegantiæ politioris in utraqve lingva ſectatores? *Vivem* age intuere, *Roterodamum*, *Camerarios*, *Xylandrum*, *Linacrum*, *Vallam*, *Egnatium*, *Lipſium*, *Caninium*, *Sambucum*, *Bembum*, *Sadoletum*, *Calepinum*, *Gyraldum*, *Lycoſthenem*, *Perottum*, *Petrarcham*, *Pontanum*, *Victorium*, *Ferd. Nonium*, *Jac. Sturmium*, *Cruſium*, *Henr. Stephanum*, *Calcagninum*, *Manutios*, *Junios*, *Turnebos*, *Lambinos*, *Crugeros*, *Heinſios*, *Baudios*, *Grotios*, *Voſſios*, *Barclajos*, *Salmaſios*, & infinitos alios, mecumqve ingentes ingenii in tantis viris dotes mirare. Qvid dicam de *oratoribus* clariſſimis, *Mureto*, *Majoragio*, *Politiano*, *Puteano*, *Caſelio*, *Lanſio*? Qvid de *Hebrææ & Syræ lingvæ doctoribus*, *Tremellio* è Judæis Chriſtiano, *Mercero*, *Vatablo*, *Pagnino*, *Ariamontano*, *Avenario*, *Münſtero*, *Forſtero*, *Schindlero*, *Bertramo*, *Pellicano*, *Buxdorfio*, *Amama*, *Capella*, *Aviano*, *L. Empereurio*, *Rittangelio*, *Boblio*, *Ledeburio*? Qvid de *Arabicæ lingvæ ſectatoribus*, *Raphelengio*, *Baptiſta*, *Erpenio*, *Kirſtenio*, *Golio*? Qvid de *Poëtis* nihil antiqvitati cedentibus, *Eobano*, *Palingenio*, *Sibero*, *Sannazario*, *Aretino*, *Stigelio*, *Sabino*, *Flaminio*, *Fracaſtorio*, *Buchanano*, *Lotichio*, *Septimio*, *Friſchlino*, *Panormitano*, *Campano*, *Douſa*, *Taubmanno*, *Oweno*, & qvem ultimum è Pomeranis noſtris non debuiſſem nominare, *Seccervitio*, illisqve Gallis, *Marotto*, *Ronſardo*, *Salluſtio Bartaſio*? Qvid de *muſicis egregiis*, *Orlando*, *Glareano*, *Vulpio*, *Philippo de Monte*, *Prætoriis*, *Scheidio*, & imprimis noſtro *Dulichio*? Qvid de *medicis, anatomicis, & botanicis*, *Bapt. Montano*,

Cratone, *Mercuriali*, *Matthiolo*, *Fernelio*, *Lonicero*, *Dryandro*, *Cluſio*, *Aldrovandino*, *Carrichtero*, *Lazio*, *Belloino*, *Cornario*, *Fuchſio*, *Veſalio*, *Eraſto*, *Qvercetano*, *Columbo*, *Bauhino*, *Platero*, *Bartholino*, qviqve omnium inſtar eſt, *Sennerto*, illisqve *Chymicis*, *arte Spagyrica* pene nova ſuperbientibus, *Theophraſto Paracelſo*, *Thurnheuſero*, *Crollio*, *Poppio*, *Agricola*, *Beguino*? Qvid de acutiſſimis *JCtis. Budæo*, illo ob eruditionem Galliæ portento, ceu Eraſmus, vocavit, *Alciato*, *Duareno*, *Tiraqvello*, *Giſanio*, *Zaſio*, *Cujacio*, qvem *Pithæus*, ipſe JCtus eximius, Romani juris interpretem primum & ultimum vocavit, *Gallio*, *Ranconeto*, *Goveano*, *Molinæo*, *Donello*, *Weſenbecio*, *Schneidewino*, *Hotomanno*, *Paurmeſtero*, *Cotmanno*, *Treutlero*, *Obrechto*, *Berlichio*, *Mynſingero*, *Vultejo*, *Gothofredo*, *Goddæo*, *Arumæo*, *noſtrisqve Joachimo & Matthia Stephanis*? Qvid de accuratiſſimis *temporum ſcriptoribus*, *Comminæo*, *Guicciardino*, *Cuſpiniano*, *Jovio*, *Sleidano*, *Spondano*, *Onufrio*, *Centuriatoribus Magdeburgenſibus*, *Baronio*, *Bzovio*, *Hoſpiniano*, *Sidonio*, *Chytræo*, *Cromero*, *Leunclavio*, *Reineccio*, *Meterano*, & qvem primum debuiſſem nominare, *Thuano*, qviqve omnes hiſtorias in unum qvaſi theatrum produxit, *Zwingero*? Qvid de *Politicis* circumſpectiſſimis, *Tholoſano*, *Bodino*, *Althuſio*, &, qvi ſolus viſus eſt hiſtoriæ uſum intellexiſſe, *Machiavello*? Qvid de *genealogis*, *Reuſnero*, *Bibitio*? Sunt ſane hi omnes, & qvi cum iis, ut debebant, recenſeri hic non poſſunt, egregii teſtes, literatiſſimo nos vivere ſeculo: qvo, qvod homini noſſe datum eſt, ex ipſis fundamentis ita ſolide cernitur erutum, ut vel ipſe Ariſtoteles, Plinius & Hippocrates in noſtro mundo invenirent doctores. Non eſt igitur, ut putemus, omnia apud majeres fuiſſe meliora. Noſtra qvoqve ætas, *ut loqvar cum Tacito*, multa laudis & artium imitanda poſteris tulit? Si Seneca rhetor, ut eſt in proœmio libri primi controverſiarum, duo millia nominum, qvo ordine erant dicta, referebat, & ducentos verſus, à ducentis datos, ab ultimo incipiens uſqve ad primum recitabat: ſiq; Cyrus omnium militum nomina tenebat: nihil concedit illis juvenis ille Corſicanus, LL. in Academia Patavina Studioſus, qvi, *referente Mareto in libro III. variarum lectionum*, triginta ſex millia nominum, eo, qvo tradebantur, ordine abſqve hæſitatione repetere potuit: nihil *Ludovicus Portanus* Spalatenſis JCtus, qvi, teſte Ænea Sylvio in hiſtoria concilii Baſilienſis, non tantum titulos legum, ſed etiam integrum corpus recitavit: nihil *Suarezius*, qvi tam firmæ memoriæ fuit, ut Auguſtini ſcripta verbis ipſiſſimis citatis allegaverit. Qvid

dicam

dicam de *Judæo*, qvi, ut ait Ludovicus Vives in librum II. de civitate Dei cap. XVII. in ſe uno invenit & doctorem, & diſcipulum, & docendi viam, rationemqve: & cujus decimam partem alii ſub magnis magiſtris vix diſcunt, ipſe id totum à ſe magiſtro edoctus eſt? Qvid de *Scaligeris*, qvorum alter, *Julius pater*, ut ſcribit ad Ferrarium, veſpere poſt expedita diurna negotia ad ſexaginta verſus (CXX. fuiſſe, eosqve Ionicos majores Joſephus filius dixit) commentus eſt, & altero die, poſt varios labores confectos, poſt prandium, illos ipſos ad verbum ſine ulla hæſitatione ſcribi juſſit, decemqve & ſeptem Æſchyli verſus ſemel modo lectos ſumma fide memoriter illico reddidit: alter, *Joſephus filius*, qvi nihil legerat (qvid autem non legerat?) qvod non ſtatim meminiſſet. Nihil, *inqvit de illo Caſaubonus*, tam obſcurum aut abditum in ullo vetere ſcriptore, Græco, Latino vel Hebræo, de qvo interrogatus non ſtatim reſponderit. Hiſtorias omnium populorum, omnium ætatum, ſucceſſiones imperiorum, res eccleſiæ veteris in numerato habebat: animalium, plantarum, metallorum, omniumqve rerum naturalium proprietates, differentias, & appellationes qva veteres, qva recentes tenebat: accurate locorum ſitus, provinciarum fines, & varias pro temporibus illarum diviſiones callebat: nullam diſciplinarum, ſcientiarumve graviorum reliqverat intactam: lingvas tam multas tam exacte ſciebat, ut ſi vel hoc unum per totum vitæ ſpacium egiſſet, digna res miraculo potuerit videri. Intra viginti & unius dierum ſpacium edidicit totum Homerum: intra qvatuor menſium tempus, qvicqvid de poëtis Græcis reſtabat, devoravit. Ea imprimis conſiderentur, qvæ, antiqvis minus cognita, nunc per viros abſolutæ eruditionis inventa innotuerunt, ceu ſunt *tubus opticus*, qvi multa in cœlis incognita, ut qvatuor ſidera Medicea, ceu vocat Galilæus Galilæi, circa Jovis ſtellam, & alia in Lunæ obſervatione, lacteo circulo, & fixis innumeris detexit: *doctrina Logarithmorum* à Johanne Nepero, Barone Scoto, primum propoſita, qva plurima problemata arithmetica, geometrica & aſtronomica minimo negotio expediuntur: *Canones Tangentium & Secantium*, ab Eraſmo Reinholdo, & *Canones ſinuum* à Johanne Regiomantano primum traditi. Sed miſſis iſtis omnibus in hac eccleſiaſtica *hiſtoria de eccleſiæ doctoribus* ſollicitos nos eſſe oportet: qvorum qvidam ſunt orthodoxi; reliqvi pravarum opinionum aſſertores. Illos vocamus *Lutheranos*; hos *Pontificios*, *Calvinianos*, *Photinianos*, *Anabaptiſtas*, uno nomine *Hæreticos*, aut certe

Heterodoxos. Illorum hiſtoriæ pauliſper jam inſiſtamus. Hos ſuo loco videbimus.

XLVIII. Fateor, me vitas & hiſtoriam piorum in eccleſia Lutherana doctorum diu deſideraſſe. Tu deſiderio qvæſo meo ſatisfacito.

Utinam illud opus eccleſiæ utiliſſimum tandem aggrederetur, qvi abſolveret. Qvam mira enim providentiæ divinæ exempla in hiſtoriis theologorum noſtri ſeculi occurrant, cum ex aliis, tum ex libris, qvos *Melchior Adamus & Biſmarcus de vitis Theologorum* ſcripſere, manifeſtum eſt. Interim qvum pagellarum ratio habenda ſit, catalogum hunc potius, qvam hiſtoriam, præcipuorum accipe.

CATALOGUS DOCTORUM IN LUTHERANA ECCLESIA.

Abrahamus A. Rector primum Academiæ Holmenſis, deinde poſt repudiatum librum liturgicum, de pontificia ſuperſtitione ſuſpectum, qvem rex Johannes in Svecia publicari curaverat, in exilium ejectus, tandem archiepiſcopus Upſalienſis, *tractatum edidit de ſacerdotio Chriſti, & forum Adiaphororum:* qvo probavit, fieri etiam adiaphora tempore confeſſionis neceſſaria: item alia ſcripta elenchtica contra Liturgiam regno Sveciæ obtruſam.

Joh. Æpinus D. Hamburgenſis, primus ex Evangelicis doctor Theologiæ cum Caſp. Crucigero & Joh. anno 1533. renunciatus, juventutem primo Gryphisvvaldiæ & in ſchola Stralſundenſi docuit: deinde Hamburgum evocatus, eccleſiis illius loci primus Superintendens conſtitutus: *acerrimus libri Interimiſtici oppugnator, tractatu de juſtificatione hominis & ſacris concionibus formandis, aliisqve ſcriptis clariſſimus.* Obiit anno 1553. Ante Æpinum Hamburgi *M. Otto Stiefel, M. Steph. Frieze & Joh. Zegenhagen*, egregiam operam ab anno 1521. navaverant, & jam anno 1525. ſenatus autoritate, rogantibus civibus præconium evangelii publice fecerant: qviqve ab eo tempore in presbyterio Hamburgenſi vineam Domini illic locorum excoluerunt, illos D. Joh. Mullerus, paſtor Hamburgenſis, in præfatione Lutheri defenſi, longa ſerie uſqve ad annum 1634. enumerat: interqve eos imprimis *D. Joachimum Weſtphalum, D. Philippum Nicolai, M. Jacobum Remeccium, M. Joh. Schelhamerum*

rum & M. Georg. Dedekinnum â fide publicis ſcriptis defenſa celebrat.

Joh. Affelmannus D. Weſtphalus, juvenis admodum, annorum XXII. ad docendam Roſtochii theologiam à ſenatu evectus, in ſcriptis, polemicis præſertim, elegans & nervoſus, & ex *Cenſura Lampadiana, de omnipræſentia Chriſti, Locuſtis Calvinianis & Syntagmate variarum diſputationum, de cœna, Philippiſmo, Prædeſtinatione, aliisqve articulis*, in ipſo ætatis flore anno 1624. occubuit.

Joh. Agricola, Islebius, Lutheri conterraneus anno 1492. natus, Superintendens in Marchia, noſter primo, deinde ſuus, tandem pontificiorum: ſuus qvidem, cum anno 1538. errorem Antinomorum ſpargeret, donec â Luthero ad palinodiam adduceretur; pontificiorum autem, cum librum interimiſticum conſcriberet, homini Epicuræo ſimilior, qvam pio Theologo, ut ſcribit Oſiander ad annum 1566. qvo obiit Agricola, *commentario in Lucam, & adagiis Germanicis* clarus. *Mich. Agricola*, paſtor in Finlandia Aboenſis, *primus N.T. traduxit in lingvam Finnonicam:* unde non parum incrementi acceſſit reformationi eccleſiarum in Finnonia. *Steph. Agricola* initio repurgationis eccleſiarum Auguſtæ erat inter primarios presbyteros, Urb. Rhegii collega, & deinde paſtor Curienſis, qvi ſubſcripſit articulis Schmalcaldicis.

Wilh. Alardus, paſtor Crempenſis in Holſatia, præter *hymnos elegantiſſimos*, plenos devotionis, varias edidit *homilias*, & præterea *adverſus Bezam ſcripſit de diverſis miniſtrorum gradibus.*

Fr. Albanus D. Vangio, anno 1635. caſtris pontificiorum deſertis, ad evangelicos ſe contulit, & Wittebergæ edita *Anatomia Papatus & Aſino monachali*, errores, qvibus hactenus diſtrictus fuerat, animoſe detexit: qvadriennio poſt defunctus.

Er. Alberus D. avus maternus ſoceri mei M. Davidis Reutzii, Superintendentis Pomeraniæ orientalis, paſtor Magdeburgenſis, ſepties ob conſtantiam animi exul, *Poëſi ſacra & profana, nonnullisqve cantionibus & dictionario clarus*, ab Eraſmo Roterodamo in HyperaſpiſtæDiatribe tomo IX. p. cIↃ XXXI. è ſchola Lutheri θεοδίδακτος vocatus. *Plures tractatus pro religione edidit contra Caroloſtadii & Oſiandri errores, ut Harmoniam evangeliorum & judicium de ſpongia Roterodami*, tandemqve Neobrandenburgi in Mechlenburg pie obdormivit, hoc epicedio à Nathane Chytræo condecoratus:

Hic ſitus Alberus, magni collega Lutheri
Qui fuit, & verbi buccina clara ſacri.

Chriſtoph. Albinus, alias Weiſſe / D. in Academia Francofurtana professor, ſocer D. Chriſtoph. Pelargi.

Al. Aleſius D. Scotus, anno 1533. Witebergam venit. Inde progresſus Lipſiam, ſacras literas fideliter uſqve ad annum 1565. docuit, ex *commentario in Johannem, & expoſitione catechiſmi notus.*

And. Althamerus, Noribergenſis Paſtor, ex *libris pro Luthero in negotio Sacramentario, Silva Biblicorum nominum, & conciliationibus locorum ſcripturæ:* ut & *ſcholis in Tacitum*, innotuit circa annum 1531.

Petr. Amandus D. Pomeranus, Paſtor Veteroppidanus Regiomonti, & inde ob vehementiam in populo ad imagines per vim ejiciendas concitando, ejectus, Stolpæ paſtor, & hinc Goslariæ.

Joh. Amsderdamus, primus Bremenſium paſtor.

Nic. Amsdorfius, nobilis Miſnicus, profeſſor primum Witebergenſis, theologus deinde Magdeburgenſis, tandem ad epiſcopatum Naumburgenſem, qvem petebat Julius Pflugius, anno 1541. evectus. Hinc in bello Germanico epiſcopatu excuſſus, qvem invito electore Pflug accepit, Magdeburgi ſubſtitit, & *ſcriptis adverſus Zwinglianos* depugnavit; Præfationem etiam ſcripſit in tomos Lutheri, & in bullam indulgentiarum Pauli III. contra proteſtantes, à ſe verſam. Interreligionis qvidem formulam improbavit: Georgium tamen Majorem, bonorum operum ad ſalutem neceſſitatem mordicus defendentem, oppugnaturus, in contrariam lapſus partem, ut eo fortius meritum eorum ex juſtificatione excluderet, bona opera ad ſalutem dixit eſſe pernitioſa. Natus anno 1483. Naumburgi obiit anno 1563.

Jac. Andreæ D. Weiblingenſis Würtenbergicus, natus anno 1528. primum diaconus Stutgardenſis; poſt Tubingenſis; hinc Superintendens Göppingenſis: tandem præpoſitus Tubingenſis, & Academiæ Cancellarius, ab adverſariis, qvia fabri fuit filius, *Smidlinus ſeu Fabricius* vocatus: qvi multis in Daniam, Saxoniam, Franconiam, Sveviam, Galliam profectionibus religionis cauſa, juſſu magiſtratus, ſuſceptis, & concordiæ negotio inter Lutheranos feliciter per qvinqvennium confecto, anno 1590. pie obdormivit: celebris ex multis colloqviis, *Wormatienſi*; *Poſſiaceno* in Galliis; *ad Tabernas Alſatiæ* cum Cardinale Gviſio; *Maulbrunnenſi* cum Boqvino Calviniano; *Argentinenſi* ſemel cum Zanchio; iterum cum Flacio; *Hertzbergenſi* cum Amlingo; *Lindavienſi* cum Rupio

pio & Schoſtero Flacianis; *Memmingenſi* cum Klebero Calviniano; *Mompelgartenſi* cum Beza; *Phedersheimenſi* cum anabaptiſtis; *Badenſi* cum Joh. Piſtorio apoſtata. Scripſit *contra Bredenbachium* pro Brentio; *Hoſium*; *Latonum* de uſu calicis; *Staphylum*; *Gregorium de Valentia*; *Ingolſtadienſes*; *Sperlingium* de majeſtate hominis Chriſti; *orthodoxi conſenſus refutationem*, librum cedro dignum: *contra Bezam* de unione perſonali: *contra Panæum* de adoratione carnis Chriſti; *contra Grynæum* de cœna: *epitomen colloqvii Mompelgartenſis*: item *varias diſputationes & orationes, epiſtolarum centurias, varia Germanica.*

Caſp. Aqvila M. Salfeldienſis eccleſiæ in Thuringia miniſter, cum ſibi eum aſſentiri Islebius paſſim jactaret, animoſe ſcripſit *adverſus librum Interimiſticum*: ſicuti antea *conſolatoriam* ſcripſerat ad Joh. Fridericum electorem captivum, qvæ extat apud Goldaſtum.

Dan. Arcularius D. theologus Marpurgenſis, cujus *commentaria in Eſaia, pſalmos pœnitentiales & graduum, Acta apoſtolorum*, atq; *A. C* ut & *Loci communes*, & *arca fœderis poſthuma*, ſeu *methodica univerſæ theologiæ explicatio* extat.

Joh. Arndius, Superintendens Lünæburgenſis, *ſcriptis practicis*, qvibus ad pietatis ſtudium excitat, & *commentario in pſalmos, catechiſmum & evangelia Dominicalia*, & imprimis libro, qvem vocat *verum Chriſtianiſmum*, clariſſimus. Sed non uno modo libri ejus lectores affecerunt, aliis, ut L. Oſiandro, eos in opinionum ſuſpectarum patrocinium interpretantibus, & plurima improbantibus; aliis, ut Henr. Varenio, & Paulo Egardo, ad excitandum verum pietatis affectum utiliter eos adhibentibus & defendentibus.

Goth. Arthuſius M. de rebus in regno Antichriſti ad hæc uſqve tempora maxime memorabilibus aliqvot libris commentatus eſt.

Seb. Artomedes M. Langenſalzenſis Francus, paſtor Criphovianus Regiomontanorum in Boruſſia, vernacula lingva *in homiliis ſacris* elegantiſſimus. Obiit anno 1602.

Petrus Artopœus ſeu *Becker*, Cöslinenſis, trium lingvarum peritus, Rector primum apud Stetinenſes ſcholæ ſenatoriæ, poſtea paſtor ad D. Mariæ, plurimis ſcriptis inclaruit, & varios libros Biblicos explanavit, ex qvibus mihi videre licuit *commentarium in Apocalypſin*: *Protomartyrium Habelis de prima, vera, veteri & perpetua eccleſia*, & *evangelicas conciones Dominicales per artificia dialectica & rhetorica breviter tractatas, ſubnexis epiſtolarum argumentis.* Qva ratione vero ſenex admodum ab

officio

officio remotus ſit, qvia Oſiandro ſuffragari videbatur, dixi in noſtra Pomerania. Obiit anno 1563.

Joh. Avenarius, al. Habermann/ D. Egranus, Theologus primum Jenenſis: hinc in locum D. Henrici Mülleri, ob Calviniſmum Witeberga dimiſſi anno 1574. ſuffectus: tandem Superintendens Cizenſis: *egregio Lexico Hebraico, Grammatica etiam Hebraica: homiliis in evangelia & epiſtolas Dominicales, vita Jeſu Chriſti, & imprimis pio precum libello celebris.* Obiit anno 1590.

Matth. Aulberus, primus paſtor Reuchlinenſis eccleſiæ.

Joh. Aurifaber D. Vratislavienſis, Witebergenſium & Roſtochienſium theologus, poſtea Boruſſorum anno 1552. epiſcopus vicarius Samlandienſis á factione Schalichiana & Funcciana conſtitutus. Unde Vratislaviam, qvam patriam habuit, anno 1556. rediit, & ſucceſſor Johanni Heſſo datus, obiit anno 1568. *Lutheri epiſtolas* edidit.

Matth. Aurogallus M. eximius Hebraicæ lingvæ in Academia Witebergenſi Profeſſor, cujus opera Lutherus in edendis Bibliis uſus eſt. Obiit anno 1543.

Reinh. Backius D. eccleſiaſtes Magdeburgenſis, poſtea Grimmenſis Superintendens; nunc eccleſiæ cathedralis Magdeburgenſis Paſtor: *expoſitione Evangeliorum Dominicalium & amphitheatro mortis nobilis.*

Bacmeiſteri Dd. ex urbe Lünæburgenſi oriundi, in Mechlenburgia magni nominis. *Pater*, prænomine *Lucas*, primum reginæ Daniæ, Chriſtiani III. viduæ, á ſacris aulicis; deinde profeſſor & Superintendens Roſtochienſis poſt D. Simonem Pauli: anno ætatis LXVIII. ſeculi noſtri VIII. defunctus. *Filius*, itidem *Lucas*, profeſſor & ipſe theologiæ Roſtochianus; poſtea Superintendens Guſtrovienſis, ex *diſputationibus XXII. contra concilium Tridentinum, aliisqve contra Calvinianos* notus eſt.

Frid. Balduinus D. Dreſdenſis, primum ephorus Olſnicenſis; poſt profeſſor & Superintendens generalis Witebergenſis, *diſputationibus in articulos ſmalcaldicos; explicationibus epiſtolarum Paulinarum; homiliis Evangeliorum Dominicalium; Commentario in Joſuam, Judices, Epiſtolam ad Hebræos, & Pſalmos pœnitentiales & graduum; articulis viſitationis Miſnicæ; inſtitutione miniſtrorum verbi; adventu Chriſti & paſſione Typica; hyperaſpiſte Lutheri; Anti-Serario; Anti-Scoppio; Anti Pazmanno, tractatibus de pane vitæ, Euchariſtia, Caſibus conſcientiæ* clarus. Obiit anno 1618.

Chr. Barbaroſſa M. Superintendens Hadelienſis, edidit *nucleum Po-*

ſtillarum

ſtillarum, analyſin catecheticam, & alia practica, ut & *fundamenta doctrinæ de præſentia corporis Chriſti in cœna.*

BARTHOL. BATTUS D. Hamburgenſis, theologus Gryphiswaldenſis, præceptor meus venerandus, cujus parentes anno CIↃIↃLXIV. per pontificiam tyrannidem Antverpia extorres facti, Hamburgum conceſſerunt, *ſyſtemate theologiæ* XXI. diſputationibus incluſo, *libellis aureis de juſtificatione & bonis operibus, deqve poſſibilitate apoſtaſias Sanctorum, ut & Commentariis in A.C. inq; Pauli epiſtolas ad Galatas, Epheſios & Philippenſes celebris.* Obiit anno 1634. Filius ejus *Abrah. Battus D.* jam in cathedra eccleſiaſtica & ſcholaſtica patris claret.

Joh. Jac. Bernhardi D. Profeſſor primum Statthagienſis, *diſputationibus qvibusdam* innotuit.

Corn. Beccerus D. theologus Lipſienſis, *pſalmis Davidicis, in vernaculos rhythmos eleganter verſis, celebris.* Obiit in flore ætatis anno 1604. & N.

Joachimus Beringius D. paſtor Marianus & profeſſor Gryphiswaldenſis, cujus filius *Johannes Beringius* D. in paſtoratu & profeſſione patri ſucceſſit, Vice-Superintendens per Pomeraniam occidentalem.

Jac. Beurlinus D. Dornſtadienſis, Præpoſitus & Cancellarius Tubingenſis, in legatione ad colloqvium Poſſiacenum, ex peſte, Pariſiis anno 1561. mortuus: *commentariis in Johannis epiſtolam & theologia ſcholaſtica* clarus.

Hartm. Bejerus, eccleſiaſtes in patria eccleſia Francofortana ad Mœnum, tempore Interimiſtico pulſus & revocatus: ſcripſit *commentaria in omnes libros Biblicos,* ut & *contra Sidonium de Miſſa, & contra Theobaldum Thammerum.* Obiit anno 1577.

Fauſtinus Blenno M. Pyrizenſis, primum Stargardiæ, Stetini & Stralſundiæ Rector Scholæ, deinde profeſſor philoſophiæ Gryphisvvaldenſis, tandem Pyriziæ in patria contra idolomaniam pontificiam, poſtqvam Lutheri ſcripta legerat, concionari cœpit. Ob id in grandem mulctam damnatus, civili vitæ ſe mancipavit, & primum ſecretarius oppidi patrii, poſt ſenator, tandem conſul conſtitutus eſt. Sed cum lux veritatis tenebras papatus paſſim diſcuſſiſſet, & Pyriziæ paſtor & præpoſitus qværeretur, non inventus eſt alius magis idoneus, qvam conſul Pyricenſis. Electus ab omnibus, paruit divinæ vocationi, & uſqve ad annum 1560. cum jam annum ætatis LXXIII. attigiſſet, ſtrenue defunctus eſt officio.

 Filius

Filius & nepos ejusdem nominis, parentis munus rara felicitate tamdiu ſuſtinuerunt, donec integrum ſeculum *ſub tribus Fauſtinis Blennonibus*, avo ſcilicet, patre, & nepote, paſtoribus & præpoſitis Pyrizenſibus, decurreret. *Abnepos* illo ipſo nomine Stetini paſtor eſt ad D. Gertrudis.

Theobaldus Billicanus, Nordlingenſium paſtor, qvi *pro Luthero contra Zwinglium* ſub primo certaminis ſacramentarii tempore depugnavit.

Bidembacchii Dd. ex Haſſia oriundi, in ducatu Würtenbergico inclaruerunt. Et qvidem *Balthaſar*, patruus *Felicis*, duci à concionibus ſacris & præpoſitus Stutgardiæ, *commentario in libros Samuelis, & homiletica explicatione epiſtolæ ad Romanos celebris*, obiit anno 1578. *Eberhardus*, eccleſiaſtes Tubingenſis, anno 1591. deceſſit. Felix, natus anno 1566. eccleſiaſtes primo aulicus, deinde Superintendens, nominis memoriam thematibus connubialibus & funebribus, & concionibus pœnitentialibus, & aliis ſcriptis, poſteritati commendavit. Ob. anno 1613.

Bilibald. Birkheimerus. Videatur ſub finem hujus qvæſtionis.

Joh. Bohemus D. theologus Regiomontanus, aulæ concionator; & profeſſor Theologiæ primarius, præceptor meus venerandus, chronologus inſignis, acerrimus adverſus Calvinianorum & novatorum ſtrophas Chriſti pugil. Edidit doctas diſputationes *de evangelicis promiſſionibus, collegium Anti-Rhatmannianum & de ſervo arbitrio* : & obiit anno 1648. ætatis 70. Filius ejus *Mich. Bohemus* D. profeſſor Regiomontanus turbis Latermanni affinis implicitus, anno 1650. fervente συῤῥάξει obiit. *Martinus Bohemus*, paſtor Laubanii in Luſatia, *ſpectaculo paſſionis Chriſti; theologica contemplatione hominis; calendario eccleſiaſtico & aliis homiliis* notus. *Euſebius Bohemus Licent.* epitomen hiſtoriæ eccleſiaſticæ edidit.

Chriſtoph. Binderus D. aulæ Würtenbergicæ eccleſiaſtes, ſophiſtam πολυκέφαλον de Jeſuitarum ſophiſtica edidit.

Seb. Boëthius M. in Salinis Saxonicis ſuperiori ſeculo paſtor & inſpector.

Sam. Bohlius, Pomeranus, theologus Roſtochienſis, amicus meus ſingularis, ſcientiæ in Hebræa lingva profundæ, edidit præter alia *commentarium ſuper orationem tertiam Eſaianam, tractatusq; varios de formali ſignificatione eruenda, diviſione decalogi, ſcrutinio ſcripturæ ex accentibus, matrimonio comprivignorum* : morte præmatura anno 1639. abreptus.

Herm.

Herm. Bonnus, Weſtphalus, primus Superintendens Lübecenſis, illuc ex academia Gryphisvvaldenſi evocatus. Deſcripſit *quorundam martyrum vitas: Chronicon Carionis latinitate donavit: Chronicon Lübecenſe edidit: loca inſignia, quæ diebus Dominicis proponuntur, explicavit.* Ob. anno 1548.

Pet. Bornerus D. Theologus Lipſienſis, qvi ſolus fere academiæ onus & ſpem literarum in ea urbe ſuo tempore ſuſtinuit, in ipſo bello Germanico obiit, an. 1557.

Joh. Botſaccus D. Rector primum & profeſſor gymnaſii Dantiſcani, nunc primarius in illa urbe paſtor: *variis contra errores pontificiorum, Calvinianorum, & Socinianorum ſcriptis* ſe eccleſiæ Chriſti probat. Cum inſigni fructu illa legit *Promtuarium ejus allegoricum, Anti-Streſonem, Anti-Stegmannum, Anti-Crellium, Contradictiones pontificias, Gymnaſium Chriſtologicum, de Cœna, Anti-Brocium, Moralium volumen.*

Joh. Botvidius D. regis Sveciæ Guſtavi Adolphi Superintendens caſtrenſis; poſt epiſcopus, amicus meus ſuſpiciendus, *de infinita Dei miſericordia, prædeſtinatione, & religione Moſcovitarum diſcurſus doctiſſimos in Academia Upſalienſi habitos edidit.*

HERM. BRAUN, Paſtor Grumb. in Haſſia, *Homilias Dominicales* edidit.

Joh. Brentius D. Veilenſis Svevus, anno 1499. natus, fideliſſimus Lutheri ὑπερασπιστής, proximus merito ab illo numerandus, acerrimus veritatis adverſus pontificios & omnipræſentiæ carnis Chriſti contra Calvinianos vindex: cujus utiliſſimam operam eccleſia *in colloqviis Auguſtæ, Haganoæ, Wormatiæ, Ratisbonæ*, & tunc, cum *ad Concilium Tridentinum* deſtinatus eſſet, ſenſit. Halæ Svevorum per XXVI. annos primum docuit. Sed ob negatum libro Interimiſtico applauſum, inde de ſuo ab Hiſpanis periculo admonitus, diſceſſit, & ab Ulrico Würtenbergico ſuſceptus, libris ſanctiſſimis, *commentario in univerſa pene Biblia, & aliis tractatibus de Chriſto, cœna, adminiſtratione Reip. caſibus matrimonialibus* eccleſiæ conſuluit, obiitqve ſeptuagenarius anno 1570. Cujus viri fata vide *libro XX. commentariorum Sleidani.* Libri ejus in *VII. Tomos* digeſti proſtant.

Joh. Briſmannus D. Cotbuſienſis Luſatus, ex Minorita confeſſor fidei, Luthero familiaris. Witeberga in Boruſſiam accerſitus cum Sperato & Polyandro primus ibi evangelium docuit ſub epiſcopo Sambienſi,

bienſi, Georgio Polentio, Vicepræſes in epiſcopatu. Obiit anno 1549. & D. Andream Oſiandrum habuit ſucceſſorem.

Caſp. Eraſm. Brochmannus D. Profeſſor Haffnienſis, egregio *ſyſtemate Theologico, ſacris controverſiis, ſpeculo veritatis controverſæ, commentario in epiſtolam Jacobi, & aliis libris*, eccleſiæ Chriſti profuit.

Mart. Bucerus, Seleſtadienſis Alſatus, monachorum Dominicanonorum ordinem, lecto Lutheri libro de votis monaſticis, anno 1522. deſeruit, & ſuam operam Argentinenſibus addicens, ita inclaruit, ut eo non ſaltem Ulmenſes, ſed & Hermannus, archiepiſcopus Colonienſis, in eccleſiis conſtituendis uteretur, *ut eſt apud Sleidanum libro 7. & 14.* Cumqve inter Lutherum & Zvvinglium invaleſceret diſſenſio de cœna Domini, Zvvinglii qvidem partes primo ſecutus eſt, deinde tamen Luthero ſe addixit, omnibus id agens viribus, ut conciliationi inter utrumqve locus daretur. Sed cum formulam concordiæ, inter qvoſdam civitatum theologos & Lutherum conſcriptam & ſubſcriptam, more Calvinianorum apud Helvetios interpretatus eſſet, vehementer Lutherum commovit, qvi poſthac in amicorum numero eum nunqvam habuit. Nec ipſis Zvvinglianis placuit. Operam præſtitit non exiguam eccleſiæ, cum ſcriptis, qvibus præter librum de vera animarum cura, veroqve paſtoris evangelici officio, & defenſionem Chriſtianæ reformationis Hermanni archiepiſcopi, *in Pſalterium, Eccleſiaſten, Sophoniam, IV. Evangeliſtas & Pauli epiſtolas* commentatus eſt, adverſus *Latomum Hervagium* acriter depugnavit, tum in *colloqvio Ratisbonæ* anno XLVI habito, tum deniqve in Colonienſibus ad fidem convertendis, evocatus, ut diximus, ab archiepiſcopo. Interimiſtico libello animoſe contradixit, tandemqve in Angliam anno XLIX. cum Paulo Fagio, Hebraicæ lingvæ peritiſſimo, ad academiam Cantabrigienſem abiit. Ibi anno LI mortuus eſt. Paulo ante obitum literis ad Brentium conteſtatus eſt, diſplicere ſibi, qvod P. Martyr Zvvinglianiſmum velit in Anglia diſſeminare. Librum etiam inchoaverat, in qvo orthodoxiam defendere conſtituerat. Maria Angliæ regina, pontificis partes ſecuta, poſt qvadriennium, ejus & Fagii oſſa è ſepulcris eruta cum maxima hominum indignatione concremavit. Sed Eliſabetha qvarto poſt anno, judicio adverſus innocentes reſciſſo, eos in integrum reſtituit.

Abr. Bucholzerus, Paſtor primum Sprottavienſis, poſt aulicus concionator Croſnenſis, tandem paſtor Freyſtatenſis in Sileſia, *chronologiæ* clarus, obiit anno 1584.

Joh.

Joh. Bugenhagius, Pomeranus, D. Julini anno 1485. ex familia ſenatoria natus, Rector ſcholæ Treptovienſis, ob eruditionem ſingularem, ſummamqve prudentiam & animi moderationem, omnibus bonis commendatiſſimus, cum & ante Lutheri reformationem *Pſalmos Davidis atq; Matthæi evangelium* explicuiſſet, & poſt eam pontificiorum fermentum ſtrenue expurgaret, multosqve athletas in religionis ſinceræ patrocinium feliciter præpararet, fugere tandem coactus, venit Witebergam, ibiqve Profeſſoris, ut & Paſtoris & Superintendentis ſeu epiſcopi munus fideliter obiit, & â plurimis evocatus, Hamburgi, Lubecæ in Pomerania, Dania, ducatu Brunſvicenſi, formam evangelii recte docendi præſcripſit, tandemqve ſenex, cum belli Germanici vehementiam in obſidione Witebergæ non parum ſenſiſſet, anno 1558. pie obdormivit: celebris imprimis ex *commentario in Pſalmos, epiſtolas Pauli, Deuteronomium, Jobum, IV. libros regum, Jeremiam, Threnos & Jonam, indicibus in evangelia Dominicalia, confeſſione, & contra fures calicis tractatu de cœna, hiſtoria paſſionis Chriſti cum annotationibus concinnata.* Thuanus libro XX. eum vocat virum moderato ingenio & eruditione rara excultum. Ducem Holſatiæ in regem Daniæ inunxit: tres amplos epiſcopatus in Dania & in Pomerania ſibi oblatos maluit repudiare, qvam ab eccleſia Witebergenſi, qvam per XXXVI. annos gubernavit, & à Lutheri & Philippi conſvetudine avelli. A Carione dicitur intra triennium xxxivcIↃ. eccleſias juxta leges evangelii in viſitationibus compoſuiſſe ad purioris doctrinæ liturgiam. Filius ejus *Joh. Bugenhagius* D. itidem fuit theologus Witebergenſis, poſtea præpoſitus Kembergenſis.

Henr. Büntingius natus anno 1545. paſtor Grunovienſis in ducatu Brunſvicenſi, *Itinerario Biblico, Harmonia evangeliſtarum, Chronologia & accurata eclipſium recenſione*, ita inclaruit, ut nomine fortunam ſuperaſſe videatur.

Ant. Burchardus M. profeſſor primum in gymnaſio Stetinenſi, ubi *progymnaſmata Aphthonii* feliciter enucleata edidit: deinde eccleſiaſtes Lubecenſium, à qvibus ob controverſiam de fœderibus, qvæ mutuæ συμμαχίας cauſa cum diverſæ religioni addictis non eſſe ineunda dixit, dimiſſus, Paſtor tandem Chilonienſis in Holſatia, anno 1628. obiit: *& fontes conſolationum atqve diſcurſum de deſcenſu Chriſti, contra Calvinianos*, præter alia plurima ſcripta *de fœderibus*, qvæ vidi manu ſignata, typis exſcribi curavit.

Andr. Cælichius D. Superintendens Mechlenburgicus multis in publicum editis homiliis, & tractatu de peccato originali celebris.

Joh. Cæſar M. Cüſtrinenſis eccleſiaſtes, edidit *homilias in Joëlem, Habacuc & Sophoniam.*

Petr. Calaminus D. Witebergæ præpoſitus templi arcis & profeſſor, ob Calvinianiſmum dimiſſus.

Georgius Calixtus Holſatus D. Helmſtadienſis Profeſſor *primis jam diſputationibus theologicis* anno 1611. communicationem omnipræſentiæ carni Chriſti factam ceu Eutychianam impugnavit, & à Calvinianis ad Profeſſionem Theologicam invitatus eſt. Syncretiſmum poſtea, Marci Antonii de Dominis Spalatenſis Archi-Epiſcopi ductum ſeqvutus, non cum reformatis tantum, ſed etiam cum Papiſtis, *tractatu de arte nova Nihuſii; Reſponſo primo Moguntinis dato, Epicriſi de Colloqvio Thorunienſi,* cum variis novitatibus in iſtis libris, ut & in *Compendio Theologico, Harmonia Evangeliſtarum & Apologia contra Buſcherum* prodidit. Hinc exorto Latermanniano certamine, cum expreſſo nomine cenſura notaretur, integris ſcriptis prædictum Syncretiſmum & φορτικὰ ἀκούσματα, *judicio de Reformatorum controverſiis Latino & Germanico: diſputatione de Concordia eccleſiæ: diſpenſatione de Myſterio Trinit. in V.T. explicite haud cognito, & contra apparitiones Filii Dei ſub V.T: Appendice contra D. Scharffium: refutatione Germanica D. Welleri: Exercitatione de peccato originali* propugnavit. Edidit præter tractatus *de immortalitate animæ, reſurrectione corporum, conjugio clericorum & Miſſa*, epitomen theologiæ moralis. Obiit antiqvitatis ſcrutator acutiſſimus, anno 1656. ætatis 70. profeſſionis 42. Filius ejus *Frid. Ulricus Calixtus, SS. Th. D.* anno 1652. à patre renunciatus, cathedram ejus jam exornat.

Abraham Calovius, Morungenſis Boruſſus D. ſtrenuus inter modernos theologos athleta, primum Regiomonti; dehinc Dantiſci; nunc Witebergæ Theologus profeſſor & Electoratus Saxonici Superintendens Generalis. Edidit juvenis *Encyclopædiam Mathematicam, Metaphyſicam divinam, methodum docendi, ſtereoma de cœna contra Bergium, diſputationes in Auguſt. Confeſſionem & Paraſceven Anti-Crellianam*, Roſtochii. *Deinde Decadem diſputationum de Sociniſmi origine; Criticum ſacrum; Theologiam naturalem & revelatam; Veſtibulum Epiſtolæ ad Ebræos; & AntiSchafferum nomine Facultatis Theologicæ*, Regiomonti: *Mataeologiam Papiſticam; Examen doctrinæ Reformatorum de perſona Chriſti, Anti-Crellium; Theologiam Apoſtolicam Romanam; Inſtitutionum partem primam & ſecundam,*

Dan-

Dantiſci: adhæc Wittebergæ *Iſagogen Theologiæ; Synopſin controverſiarum; Socinisſmum profligatum; Apodixin de Trinitate; Conſiderationem Arminianiſmi; Syncretiſmum & Harmoniam hæreticam Calixti; confutationem Pſeudo-Stercomatis Bergiani; Tomos aliqvot locorum communium; Diſputationes de pace religioſa; & fide antediluviana* (qvæ, homileticis aliisqve Germanicis exceptis, XC. alphabeta, uti vocant, complent) usqve ad ætatis annum XLIV. adornavit. In Academia Pruſſorum *cum D. Joh. Bergio colloqvium publicum* anno 1640. inſtituit: partes qvoqve vice-moderatoris Theologorum Auguſt. confeſſionis *in colloqvio Thorunienſi* anno 1645. ſuſtinuit.

Wolfg. Fabr. Capito Hagenoæ anno 1481. natus, concionator primum & conſiliarius archiepiſcopi Moguntini, poſt paſtor Argentinenſium, trium facultatum promotus doctor, *inſtitutionibus Hebraicis, & doctis in nonnullos prophetas commentariis, ut & tractatibus de Miſſa & matrimonio* clarus, ſed in Zvvinglianam factionem nonnihil inclinatus: qva de cauſa literis Lutherus graviter cum eo expoſtulavit, ut videre licet *tomo 1. Germ. pag. 55.* Obiit anno 1541.

Joh. Bened. Carpzovius D. Lipſienſis profeſſor, diſputationibus de locis theologicis & ſcripto contra Mühlmannum apoſtatam innotuit.

Jac. Chærizius M. Paſtor Halberſtadienſis, *homilias in evangelia Dominicalia edidit.*

Mart. Chemnitius D. Brizenſis Marchiacus, in aula Alberti, ducis Boruſſiæ, qvidvis aliud, ut ipſe refert, qvam aulicus, mathematicis principis exercitiis & inſtructiſſimæ bibliothecæ præfuit per triennium: cui qvicqvid in antiqvitatis ſtudio præclari præſtitit, acceptum tulit. Inde cum etiam Rectoratum ſcholæ Regiomontanæ oppidanæ aliqvamdiu adminiſtraſſet, Brunſvigam ad munus presbyterii evocatus eſt. Inde cum collega D. Morlino in Pruſſiam accerſitus, *ad adornandum corpus doctrinæ & ad politeian eccleſiæ ſarciendam*, cum illic D. Morlini curæ epiſcopali Pruſſiacæ eccleſiæ commendarentur, ad ephoriam Brunſvicenſis eccleſiæ evectus eſt: theologus *incomparabilis, libro de præcipuis capitibus theologiæ Jeſuitarum*, & ejus in accuratiſſimo examine concilii Tridentini contra Andradium Jeſuitam defenſione, Harmonia evangelica, locis communibus, aureis de duabus Chriſti naturis & cœna Domini libris; à ſumma etiam fide, qvam in negotio F.C. adhibuit, clarior, qvam ut ſumma ejus laus, rara eruditione & pietate parta, ab adverſariis, qvos vere triumphavit, obſcurari qveat. Obiit anno 1586.

ætatis.

ætatis. *Chriſtianus Chemnitius* D. & Profeſſor Jenenſis, nuper breve examen contra Schefflerum apoſtatam edidit.

Dav. Chytræus D. Palatinus ex Menzinga, natus anno 1530. ex academia Wittebergenſi Roſtochium evocatus, tam inclaruit, ut multi reges & principes eum ad conſtituendas in ditionibus ſuis ſcholas & eccleſias evocarent: philoſophus, poëta, hiſtoricus & theologus inſignis: ex negotio concordiæ promoto, *commentariis in Pentateuchum, Joſuam, Judices, Ruth, Prophetas, Pſalmos, Siraciden, Matthæum, Johannem, epiſtolas Dominicales & Apocalypſin, hiſtoria A. C. Chronico Saxoniæ, prælectionibus de filio Dei, catecheſi, regulis vitæ & ſtudiorum, & tractatu de noviſſimis notiſſimus*: qvæ omnia proſtant in duo volumina digeſta. Obiit anno 1600. *Natan Chytræus* philoſophus, primum profeſſor Roſtochienſis, deinde Rector Bremenſis, ad Calvinianos digreſſus, ob. anno 1599.

Steph. Clozius, Weſtphalus D. Roſtochienſis Profeſſor, poſtea Superintendens in Holſatia, edidit Angelolatriam, Pneumaticam, tractatum de baptiſmo.

Joh. Cluverus, D. Stormarus, è paſtore Melderpienſi & Marnenſi Profeſſor Soranus, & poſtea auſtralis Dithmarſiæ Superintendens, *harmonia evangeliſtarum, computo chronologico, epitome hiſtoriarum mundi, compendio theologiæ, tuba Zionis, orthotomia apoſtolica & egregio in apocalypſin commentario* ſe commendavit. Obiit anno 1633. ætatis 49.

Andr. Cnopfius, Cuſtrinenſis, collega primum fuit Bugenhagii in ludo Treptovienſi: poſt Rigenſes eccleſias in Livonia rexit, & *oden illam:* HErr Chriſt der einige GOttes Sohn: eccleſiæ reliqvit. Qvid præſtiterit in reformatione eccleſiarum Pomeraniæ & Livoniæ, refert *Thuanus lib. XXI.*

Georg. Cæleſtinus D. theologus Marchicus Coloniæ, aulicus concionator Joachimi II. & Joh. Georgii electorum, *fundamenta doctrinæ de Cœna Domini, & hiſtoriam Comitiorum Auguſtæ*, anno 1530. *habitorum* qvatuor tomis publicavit.

Joh. Cögelerus D. Paſtor ad D. Jacobi Stetinenſis, & Superintendens Pomeraniæ ulterioris, *imaginem catecheticarum & Biblicarum autor, cujus etiam nonullæ homiliæ* extant, & *objectiones cum ſolutionibus in epiſtolam ad Romanos & Galatas*: item tractatus in Geneſin.

Mich. Caletus, paſtor eccleſiæ Dantiſcanæ ad D. Mariæ, è *duobus ſcriptis contra D. Fabricium & Jacobum Adami, Calviniſeqvas Dantiſcanos, notus.*

Chri-

Chriſtoph. Cornerus D. Francus, in oppido à fagis nominato natus anno 1518. Superintendens Marchiæ & paſtor atqve profeſſor Francofurtanus, *unus ex autoribus libri Concordiæ: cujus commentaria in epiſtolas & evangelia Dominicalia, in Pſalterium, Haggæum, epiſtolam ad Galatas, Symbolum Athanaſii, extant.* Obiit anno 1594.

Joh. Colerus M. Parchenſis Superintendens, *ſcripſit contra Calvinianos Guſtrovienſes, & Aciem caſtrorum ordinandam* edidit.

Ant. Corvinus, Saxo, fidelis Lutheri παραςάτης, inſpector eccleſiarum Brunſvicenſium, *ſcriptis contra Anabaptiſtas, & Pontificios, expoſitione catechiſmi, evangeliorum & epiſtolarum Dominicalium, colloqviis Theologicis, ut & theologia Auguſtini & Chryſoſtomi ex libris eorum depromta, notus.* Obiit anno 1553. Eſt alius *Andreas Corvinus*, ex IV. ultimis Centuriis Magdeburgenſibus cognitus. Alius *Joh. Corvinus* D. Megapolitanus, Dantiſci ad D. Mariæ in templo parochiali paſtor, optime de eccleſia Dantiſcana meritus, ob certas cauſas inde digreſſus, Lubecæ ad mortem ſubſtitit: vir pius & conſtans, amicus meus devenerandus, qvocum orthodoxiam eo tempore, qvo primam hujus Syntagmatis editionem adornabam, in celeberrima urbe defendebant, & adhuc, qvi ſuperſtites ſunt, defendunt in eodem Mariano templo *Joh. Botſaccus* D. Corvini ſucceſſor, *Nathan Dilger* poſt patrem M. Dan. Dilgerum; *M. Frid. Scheningius*, & poſt M. Adr. Stoddertum, *G. Fehlavius*: in æde SS. Trinitatis, & ſacello *D. Annæ* poſt D. Abr. Calovium *Joh. Maukiſch D.* Rector Gymnaſii, *Chr. Pambius & Abr. Hayſeus*. Ad D. Johannis *M. Joh. Jac. Cramerus* & poſt M. Mart. Statium & M. Chr. Brackermannum *Joh. Albinus & Wilh. Slotius*: ad D. Catharinæ, poſt M. Joh. Roſteuſcherum, Mich. Blackium & Joh. Mochingerum *M. Joh. Fabricius, Walth. Magirus & Mich. Albinus*: ad D. Bartholom. poſt Mich. Coletum *M. Mich. Falcke & Frid. Zwickerus*: ad D Barbaræ poſt Jac. Slakovium & Balth. Ern. Hettenbachium *Frid. Sohnerus, & M. Joach. Simonis*: ad D. Corporis Chriſti, poſt Georg. Gilbertum *Caſp. Bartholdi*: ad D. Jacobi, poſt Mart. Stoltium *M. Melchior Pauli*: ad Spiritus S. poſt Andr. Oſmitium *Joh. Heinius*: ad S. Salvatorem *Joh. Fabricius*: ad Gertudis *Joh. Sivertus*: ad D. Lazari poſt Paul. Hirſchium *Joh. Laſſenius.*

Joh. Cothmannus D. in academia Roſtochienſi, *deſcriptionem fundamenti Papatus, tractatum contra Bergium de cœna*, ut & de *conjugio comprivignorum contra Bohlium edidit.*

Dan. Cramerus D. Rezenſis Marchicus, theologus Stetinenſis, præ-

 ceptor

ceptor primum meus, deinde collega in illuſtri Pædagogio venerandus, multos annos in vinea Domini ſolertiſſime operatus, *non ſaltem Jeſuitis & Zwinglianis ſe fortiter ſcriptis oppoſuit, ſed & didacticis libris Bibliorum volumini lumen addidit*, hiſtoricus, philoſophus, poeta, orator, & theologus eximius. Extant præter ſcripta ejus poëtica, oratoria, hiſtorica & philologica, *apologiæ contra Beurhuſium & Stevartium, ſcholæ propheticæ, tractatus de ſublimi corporis ſpiritualis myſterio, prædeſtinatione, regno Chriſti, decalogo diſtingvendo, deſcenſu Chriſti, hæreſiologia, commentarius in univerſa Biblia, Emblemata ſacra, homiliæ in paſſionem Chriſti & catechiſmum Lutheri.* Obiit anno 1627. Illum filii feliciter æmulantur, amici mei venerandi, *M. Joh. Jacobus*, paſtor Dantiſcanus ad D. Johannis, cujus *claſſicum pœnitentiæ contra Rathmannum, & eccleſiaſtes Chriſtianus de vanitatibus humanæ & Chriſtianæ vitæ*, & alia ſcripta contra pontificios eum tanto patre dignum declarant: *M. Philippum*, paſtorem Schippenbeilenſem in Boruſſia, & *M. Fridericum*, archidiaconum ad D. Jac. Stet. *Andreas Cramerus* M. Paſtor, Magdeburgi in controverſia de uſu Philoſophiæ in theologia nonnulla edidit.

Ad. Crato, Northuſanus an Fuldenſis, primus Haſſiæ Superintendens, anno 1531. poſt diſputationem Homburgenſem, à Philippo Landgravio conſtitutus, obiit anno 1558.

Paul Crellius D. Islebius, profeſſor Witebergenſis, initio cum Crypto-Calvinianis ſenſit: poſtmodum ad ſaniorem mentem rediens, utile Chriſti organon fuit, forti tandem apoplexia, non à dæmone interfectus, *ut ex Peucero Hoſpinianus recenſet, anno 1579. ætatis 48. obiit, & opus Concordantiarum Biblicarum poſtumum* poſteritati reliqvit. Alius fuit *Crellius* JCtus, Cancellarius electoralis Saxonicus: qvi, qvod inſigni uſus perfidia, talia molitus erat, qvæ electori viſa ſunt intolerabilia, & religioni fraudem fecerat, anno 1601. ultimo ſupplicio affectus eſt.

Caſp. Cruciger, D. Lipſienſis, natus anno 1504. orthodoxiam ad extremum uſqve vitæ halitum Witebergæ anno 1584. emiſſum, aſſeruit, theologus, aſtronomus, medicus & philologus inſignis, *commentatio in epiſtolas Pauli, evangelium Johannis, & de judiciis Synodorum* celebris. Cujus *filius ejusdem nominis* à conſtantia patris admodum degeneravit, & Auguſtanam Confeſſionem in qvæſtione de Sacramentis primum occulte, tandem aperte oppugnavit, & ab Electore anno 1574. Witeberga dimiſſus, non tantum Sacramentariæ hæreſeos, ſed & Synergiſmi, Majoraniſ-

ſoraniſmi & Antonomiæ reus eſt factus: mortuus Caſſellis in Haſſia anno 1597.

Joh. Crugerus D. Paſtor Jacobæus Stetinenſis, *Heptalogium Chriſti in Cruce, Controverſias theologicas, Meditationes ſacras & commentarium in aliqvot capita Geneſeos* edidit, & obiit in præmatura ætate anno 1616.

Gothof. Cundiſius D. Superintendens Martiſpurgenſis; poſtea profeſſor Jenenſis, *continuatione tomorum Iſagogicorum D. Gerhardi, & qvæſtionibus ex Johannis epiſtola prima, ut & notis in compendium Hutteri celebris.*

Joh. Conr. Dannhawerus, Kündringenſis è Briſgoja, primum eloqventiæ; poſtea theologiæ profeſſor apud Argentinenſes, plurimis ſe ſcriptis eccleſiæ commendare pergit: inter qvæ præter *epitomen dialecticam, rhetoricam, dialecticam ſacram, logicarumqve diatribarum decada & tractatum de memoria*, præcipua ſunt, *Chriſteis: Hodomoria ſpiritus Papæi & Calviniani: Hodoſophia Chriſtiana: Chriſtoſophia: Antichriſtoſophia: doctrina de ſacramentis, meletemata de miraculis: Hecdecas homiliarum: Alethea ſancta: Hermenevtica ſancta: Mel catecheticum: myſterium ſyncretiſmi detecti: Sigalion hyperaſpiſtes in Crœſladen, ſeu dialogus apologeticus pro myſterio ſyncretiſmi detecti: Gamaliel Hebræo-Teuto: Præ-Adamita.*

Georgius Dedekennus M. eccleſiaſtes Hamburgenſis, *duobus voluminibus conſiliorum theologicorum & politicorum, ut & praxi conſcientiarum, & tractatu de cauſis peccatorum* operam eccleſiæ navavit.

Vitus Ditericus, alias *Theodorus* vel *Theodoricus*, eccleſiaſtes Noribergenſis eloqventiſſimus, *annotationes breves ſeu ſummaria in libros V. & N.T. ut & librum de officiis Paſtorum, inſtitutionem Chriſtianæ vitæ & doctrinæ, poſtillam pro pueris, modum orandi, & ſententias conſolatorias edidit*, & anno 1549. obiit. *Conrad. Dietericus* D. primum Gieſſenſis profeſſor, poſt Ulmenſium eccleſiarum Superintendens, *inſtitutionibus catecheticis abſolutiſſimis, myſteriologia Sacramentorum, analyſi evangeliorum, aliisq; ſcriptis cum philoſophicis, tum theologicis* inſervit eccleſiæ. *Joh. Dietericus D. de privata abſolutione, deq; actis colloqvii Marpurgenſis* ſcripſit. *Henr. Theodoricus M.* Hilperhauſenſis Francus, fuit ſuperiori ſeculo paſtor & Superintendens Lignicenſis.

Joh. Dinkelius M. Paſtor & Superintendens Coburgenſis, *homilias contra Papicolas ex catechiſmo* edidit, & obiit anno 1603.

Joh. Georg. Dorſcheus D. theologus primum Argentinenſis, poſtea Roſtochienſis celeberrimus, ſtrenuus in vinea Domini operarius, notus ex theologia Zachariana, tractatu de cœna contra Zwingerum, & de miſſa contra Herberum, Anti-Cornæo ſeu vindiciis interventionis pro myſterio SS. Trinitatis, Fatis Romæ papalis, Hodegetico catholico, exercitatione ad concilii Nicæni I. διατύπωσιν de ſacra ſynaxi à Gelaſio Cyziceno proditam, Collatione ad concilium tam Sirmienſe, qvam Francofurtanum, Parallelis monaſticis & Academicis, Indice iniqvitatis ad parallela monacho-academica, de votis monachorum, admirandorum Jeſu Chriſti ſeptenario, ſceletomania pontificia contra reliqviarum cultum, ſcrupulis religionis remotis, Latrone theologo & theologo latrone, Thoma Aqvinate confeſſore, amicus meus venerandus.

Joh. Draconites D. Francus, profeſſor & eccleſiaſtes primo Marpurgi, deinde Roſtochii & Lubecæ, tandem in Boruſſia epiſcopus Pomezanienſis: unde tamen Witebergam anno 1555. abiit, ad *opus Biblicum Pentaglotton ſeu Qvintuplex*, æmulatione Origenis conficiendum: qvod tamen morte præventus non abſolvit. Vir valde laborioſus & doctus *tranſtulit ſacros aliqvos libros ex Hebræo, & ſcripſit ſcholia in Pſalterium, Danielem, Obadiam, Malachiam: item Poſtillam per totum annum, plura carmina & homilias:* qvæ *in duos Tomos* digeſta extant. Obiit anno 1566. ætatis 73.

Rup. Dürre D. theologus Würtebergicus, cum D. Jac. Beurlino anno 1554. in Pruſſiam, controverſiæ Oſiandricæ componendæ cauſa, legatus.

Caſp. Eberhardus D. Schneidebergenſis, primum eccleſiæ Miſnenſis ephorus, poſtea profeſſor & Superintendens Witebergenſis, anno 1574. D. Frid. Widebramo ſurrogatus: anno ſeqventi, ætatis 53. mortalitatem exuit, verbi divini & Lutheranæ doctrinæ conſtans defenſor, cum annos XXX. eccleſias rexiſſet.

Paul. Eberus D. Kizingenſis Francus, in prima adoleſcentia anno ætatis XIII. eqvo excuſſus, corporis decus, ſtaturam & robur amiſit: eoqve ipſo ad virtutis & ſapientiæ ſtudium alacrior factus, per XIV. annos Lutherum & Philippum indefeſſus audivit; factus tandem anno 1544. profeſſor Witebergenſis, & tandem paſtor ac Superintendens: è calendario hiſtorico, hiſtoria populi Judaici, explicatione evangeliorum Dominicalium, & aliqvot cantionibus eccleſiaſticis notus. Conſenſit cum iis, qvi Philippi autoritate abuſi, in doctrina de S. Cœna & omni-

mnipræſentia carnis Chriſti in Calvini partem occulte tranſierunt, mortuus anno 1569. ætatis 58. anteqvam Crypto-Calviniani Witeberga removerentur. Succeſſit illi D. Frid. Widebramus, & huic D. Caſp. Eberhardus.

Henr. Eckhardus D. unus ex theologis Gieſſenſibus, poſt Superintendens Schwartzburgicus & Altenburgenſis, *compendio theologiæ Patrum, Faſciculo & Pandectis Controverſiarum, confutatione Piſcatoris, Tractatu de deſcenſu Chriſti, deqve Papa Phariſaizante & de pœnitentia: item commentario in Pſalmos & epiſtolam Johanniticam*, nomen meruit.

Paul. Egardus, Paſtor Nortorpianus in Holſatia, ſcripſit *medullam SS. theologiæ ſeu meditationem in Catecheſin: Salomonem Eccleſiaſten: hominem microcoſmum ſecundum naturam & gratiam: vindicias Arndianas: theſaurum ſapientiæ ex Epiſtola ad Romanos.*

Paulus Egidii medullam Theologiæ, Agoniam Chriſti & Theologiam Practicam edidit.

Paul. ab Eitzen D. Superintendens Holſatus, orthodoxus qvidem & oppugnator Calvinianorum acerrimus, ſed ob autoritatem Philippi & odium J. Andreæ nodum in ſcirpo qværens, cum Formulæ Concordiæ eſſet ſubſcribendum. *Proſtat ejus Poſtilla.*

Ottomar. Epplinus, aulicus in Boruſſia concionator, *judicia Patrum ad Evangelia Dominicalia comportavit*, Oſiandriſmi poſtea reus.

Jac. Faber. D. Stargardienſis, aulicus olim apud Stetinenſis concionator, & Superintendens Pomeraniæ ulterioris, vir magni apud nos nominis. Cujus nomen & utrumqve officium ſuſcepit ſororius meus, *Jac. Fabricius* D. Coslinenſis, victorioſo Svecorum regi Guſtavo Adolpho, per biennium, ab ultimo Pomeranorum duce, cui tum erat à ſacris concionibus, conceſſus, ut in illius caſtris ſacra obiret, & conſiſtorium caſtrenſe dirigeret. Qvod officium etiam ad mortem uſqve regis ſuſtinuit, & deinde redux, poſt D. Dan. Cramerum, Paſtoratum ad D. Mariæ & Profeſſionem Pædagogii adiit, ſeqve *homiliis variis, potiſſimum pœnitentialibus, Commentario in librum judicum, XXXV. qvæſtionibus bellicis ad moderna bella rectius dijudicanda, probatione Viſionum, & Diſputationibus in Geneſin, eccleſiæ commendavit.* Hujus collegæ in presbyterio Stetinenſi, cum anno ſeculi noſtri LIV. defungeretur, fuere in Mariano eccleſiæ collegiatæ templo *D. Joachimus Fabricius*, ejus gener, archidiaconus, nunc ſoceri in paſtoratu ſucceſſor & Vice-Superintendens, & David Rhanæus Subdiaconus, ſucceſſor patris Dionyſii Rhanæi: cui

paulo poſt defuncto ſucceſſit *Balthaſar Bendelius:* in templo aulico *M. Matth. Decenius*, cui aliqvot annis in aulicis concionibus collegialem operam præſtitit *Johannes Andreæ*, ex monaſterio ordinis Bernhardini ad nos transgreſſus, & poſt eum M. Franc. Reutzius: in templo Jacobæo *M. Jacobus Winnemerus*, paſtor, D. Chriſtoph. Schulteti ſucceſſor, *M. Fridericus Cramerus*, archidiaconus & *M. Franciſcus Reutzius* diaconus, antea eccleſiaſtes aulicus: in templo Nicolaitano *D. Ludovicus Jacobi*, paſtor, M. Sam. Fuchſii, & D. Chriſtiani Groſſii, nunc Superintendentis Generalis in Pomerania electorali ſucceſſor, ex archidiaconatu Jacobæo, in qvo anteceſſorem habuerat Dan. Waſſerfuhrerum, qvi ſucceſſerat Andreæ Garzæo, illuc evocatus, & *M. Joachimus Utecht*, M. Theodori Schambachii, cum ad archidiaconatum Marianum eſſet promotus, & Fauſtini Blennonis ſucceſſor: in Johannitano *M. Sebaſt. Höpfnerus: in* Petrino *M. Balth. Cansdorfius*, ſucceſſor M. Dan. Langii & Chriſtoph. Dithmari; in Gertrudiano *M. Fauſtinus Blenno*, ſucceſſor Laur. Lanckavelii. *Joh. Fabricius* D. Budiſſina-Luſatus, profeſſor, paſtor & præſes conventus eccleſiaſtici apud Argentinenſes, ex piis homiliis, diſputationibus & aliis ingenii fœtibus clarus. *Wolff. Fabricium Capitonem* ſupra cognovimus.

Paulus Fagius ſeu Büchlein/ Palatinus, Capnionis diſcipulus, anno 1504. natus, Iſnenſis primum & Conſtantienſis paſtor, poſt Hebraicæ lingvæ & theologiæ Argentorati, & inde, poſtqvam ejus opera Palatinatus eſſet reformatus, ob interreligionem pulſus, in Anglia Profeſſor. *Plures libros partim ex Hebræo converſos, partim à ſe conſcriptos edidit*, vir in ſancta lingva ad miraculum doctus: qvi Petri Büffleri liberalitate ſublevatus, *Heliam Levitam*, illum Judæorum doctiſſimum, Venetiis accerſendum curavit, & inſtituta typographica officina, maximum ad ſolidam rerum Hebraicarum intelligentiam momentum attulit. Anno 1550. in Anglia Cantabrigiæ obiit, ubi poſt qvinqvennium, juſſu Mariæ reginæ, à papicolis effoſſus & crematus eſt.

Dan. Feſſelius M. Fribergenſis Miſnicus, eccleſiaſtes Berolinenſis, *promtuarium biblicum ſeu concordantias Biblicas Pauli Crellii D. profeſſoris Witebergenſis* auctiores reddidit: deinde paſtor & ſuperintendens Cuſtrinenſis edidit adverſaria ſacra qvinqve libris, ſtrenuus adhuc in vinea Domini.

Juſt. Feurbornius D. Herfordienſis Weſtphalus, anno 1587. natus, profeſſor Gieſſenſis, poſtea anno 1624. profeſſor & Superintendens Marpurgenſis, deniqve anno 1650. iterum Gieſſenſis profeſſor, gener Menzeri,

zeri, *diſputatione de peccato in Spiritum S. contra Eglinum; diſſertatione alia de eodem peccato; faſciculis ſex diſſertationum; Anti-Oſtorodo; tomo VII. Gieſſenſium, κενωσιγραφίᾳ; tomo IV. Marpurgenſi; diſputationibus in A.C; ſyntagmate diſputationum; epitome errorum Calviniſticorum; diſquiſitionibus in Rom. IX. & X. & Joh. XVI. fundamenti deductione contra Caſſellanos, egregiam adoream meruit. Obiit* anno 1656.

Caſp. Finckius D. theologus primum Gieſſenſis, poſt Superintendens Coburgenſis, *centuriis Canonum Theologicorum, poſtilla evangelica & Academica, ſchediaſmatibus ſeu controverſiis Theologicis, & aliis tractatibus* famam meruit.

Chriſtoph. Fiſcherus M. Lünæburgenſium Superintendens, *ex commentario Pſalterii, Harmonia Evangeliſtarum, Poſtilla Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium, explicatione Catechiſmi, tractatu de Cœna notus. Sam. Fiſcherus D.* primum in valle Joachimica paſtor, deinde profeſſor & Superintendens Jenenſis, obiit anno 1601.

Matth. Flacius Illyricus D. Albonenſis, natus anno 1520. diſcipulus Joh. Baptiſtæ Egnatii, cum literas Venetiis addiſceret, inde religionis cauſa Baſileam, Tubingam, Witebergam pervenit: inſignis theologus, immortali dignus nomine *ob Clavem Scripturæ, Catalogum Teſtium Veritatis, Gloſſam N.T. & plura alia ſcripta de Canone Miſſæ corrigendo: contagio fermenti Adiaphoriſtici: cavendis in religione mutationibus: ſectis & controverſiis doctrinæ Pontificiæ: primatu papæ: contra Adiaphoriſtas & Interimiſtas: imprimis autem ob Centurias Magdeburgenſes procuratas, fraudes religionis Interimiſticæ, technasq; Adiaphoriſtarum detectas, & Calvinianiſmum exploſum.* Sed cum de peccato originis, qvod Synergiſtæ extenuabant, phraſibus uteretur durioribus, inter ſchiſmaticos haberi cœpit: Profeſſor primum Witebergæ anno 1540. factus, deinde Magdeburgi tempore belli Germanici ſubſtitit, donec Jenam evocaretur. Unde ob contentionem, de libero arbitrio cum Strigelio exortam, abiit Ratisbonam: hinc Antverpiam evocatus eſt. Inde Argentoratum commigravit, & tandem Francofurti ad Mœnum anno 1575. obiit: vir longe doctiſſimus, & Chriſti amantiſſimus, ab iis imprimis exagitatus, qvi Lutherani & orthodoxi videri volebant, & interea opinionibus Zvvinglianis indulgebant.

Joh. Forſterus, Auguſtanus, theologus Witebergenſis, *reformator Hennebergenſium, Lutheri in verſione Bibliorum ſuccenturiator induſtrius, autor dictionarii Hebraici*, natus anno 1495. obiit an. 1558. Eſt præter hunc

alius

alius *Joh. Forſterus* D. Aurobachius, itidem Profeſſor Witebergenſis, & tandem Superintendens comitatus Mansfeldenſis, IV. *problematum Theologicorum decadibus, Theſauro Catechetico, homiliis in Evangelia, commentario in Eſaiam, cognitus.* Obiit anno 1613.

Wolfg. Frantzius D. Voitlandus, primum profeſſor hiſtoriarum apud Witebergenſes, poſtea Præpoſitus Kembergenſis, tandem theologus Witebergenſis, *diſputationibus in A. C. vindiciis Anti-Smalcianis, libro de Interpretatione Scripturæ, tractatu de indulgentiis & ſacrificiis, hiſtoria animalium ſacra, commentario in Deuteronomion celeberrimus*, obiit anno 1628. ætatis 64.

Mart. Frechtus, ex primis Ulmenſibus concionatoribus, anno 1536. inter alios Svevicos theologos Witebergam miſſus, Formulæ concordiæ Witebergenſi ſubſcripſit. Deinde in vinculis aliqvamdiu ob repudiatam interreligionem detentus, & poſt dimiſſus, Tubingæ docuit, *cujus Thuanus meminit libro V.*

Joh. Frederus M. Cöslinenſis, cum eſſet ex academia Gryphisvvaldenſi à Stralſundenſibus ad paſtoratum & Superintendentis officium evocatus, ipſe, qvi χειροθεσίᾳ pro more non erat conſecratus, alios tamen cum qvodam eccleſiarum Pomeranicarum ſchiſmate ordinavit. Sed paulo poſt anno 1548. dimiſſus, in Mechlenburgiam abiit, & Superintendens Wismarienſis conſtitutus, anno 1562. cum uxore & tribus liberis, non ſine veneni ſuſpicione, eodem die obiit. Ejus filius *J. Frederus* D. fuit Profeſſor Roſtochienſis & gener Chytræi.

Herm. Heinr. Frey, Superintendens Svveinfurtenſis, θηροβίβλια & ἰχθυοβίβλια edidit, & obiit anno 1599. *Joh. Frey* M. Superintendens Gothanus & Heldburgenſis obiit anno 1591.

Joh. Heinric. Friedliebius D. antea profeſſor Gryphisvvaldenſis, nunc paſtor eccleſiæ apud Stralſundenſes Jacobeæ, & presbyterii ſenior, amicus meus venerandus, præter tractatus in academia philoſophicos, & præter varias homilias, edidit Stœcheiologiam, theologiam, angelologiam, anthropologiam, Chriſtologiam, eccleſiologiam, myſteriologiam, eſchatologiam: Medullam theologiæ theticæ, polemicæ & caſualis, tertia editione auctam: colloqvia cum Judæo, cum pontificio in Goliathe, cum Calviniano in reti ſeductorio expanſo, (pro qvo etiam apologiam contra Maſſonium edidit) tandem cum Photiniano in Achitophele: obſervationes biblicas in V. & N. T. cum appendice hiſtoriæ ſecundum ſecula: Evangeliſchen Wegeweiſer cum epiſtolico jam tertium ſub prælo: praxin beate moriendi.

Joh.

Joh. Georg. Frimmelius M. primum Witebergenſium; deinde Vratiſlavienſium eccleſiaſtes, ex certamine cum D. Georgio Franco Calviniano de cœlo beatorum notus.

Is. Frœreiſenius D. theologus Argentinenſis, *Hierogymnaſmata de præcipuis fidei articulis: Scrutinium panopliæ Bellarminianæ: diſſertationes contra Weigelianos: Radulam ſcholaſtico theologicam contra Herberum apoſtatam: anatomiam Draconis fanatici: facem catholicæ veritatis in lucem edidit.*

Joh. Funccius M. Noricus, Andr. Oſiandri ſocer, & ſectator, natus anno 1518. ex paſtore oppidi veteris Regiomontani paſtor aulicus poſt Speratum, & iterum paſtor veteris oppidi, *Chronologus inſignis.* Ob πολυπραγμοσύνην, tanqvam perturbator pacis religioſæ & profanæ, coram rege Poloniæ à Statibus Prutenicis accuſatus eſt, qvod duci ſuo, Alberto ſeni, ad prava conſilia autor fuiſſet: Paulo Schalichio, principi confuſionis & motuum cauſæ, adhæſiſſet: duci ſubditos ſuſpectos feciſſet. Sententia igitur regis cum Matthia Horſten & Joh. Snellen damnatus, & anno 1566. decollatus eſt. Verſus ejus noti ſunt:

Diſce meo exemplo mandato munere fungi,
Et fuge, ceu peſtem, τὴν πολυπραγμοσύνην.

Nic Gallus, al. Hahne/ diaconus primum Ratisbonenſis, illuc à Luthero miſſus, inde tempore interreligionis ejectus, concionator aulicus Witebergenſis. Hinc Paſtor Magdeburgenſium, & tandem Superintendens Ratisbonenſium, cum Flacio animoſe contra Philippiſtas ſenſit, obiitqve anno 1570. *Philippus Gallus* Hallenſis, Paſtor Magdeburgenſis, ex *Poſtilla apoſtolica & prophetica, ut & comm. in Jonam* notus eſt. Extat etiam *Joh. Galli doctrina de cœna Domini.*

Georgius, Princeps Anhaltinus, Præpoſitus Magdeburgenſis, Coadjutor Martisburgenſis, *piisſimis concionibus, & aliis ſcriptis, inter* noſtrates theologos eminentiſſimus. Obiit anno 1553.

Sim. Gediccus, paſtor electoris Brandeburgici Sigiſmundi aulicus, Reformatis, ceu vocant anno 1614. cedere coactus Martisburgi ab Electore Saxoniæ Superintendens eſt conſtitutus: notus ex *Poſtilla Evangelica, refutatione Sal. Finckii, Pelargo apoſtata, aliisq; contra Calvinianos ſcriptis.*

Mart. Geierus L. profeſſor Hebreæ lingvæ & eccleſiaſtes Lipſienſis, *commentariis in proverbia & eccleſiaſten Salomonis* inclaruit.

Joh. Gerhardus D. primum Superintendens Heldburgenſis, poſt

Coburgenſis, demum profeſſor Jenenſis, plurimis ſcriptis de ſcholis & eccleſiis optime meritus: clarus imprimis *Locis communibus ampliſſimis, eorumqve qva primum tomum exegeſi: continuatione harmoniæ evangeliſtarum, à Chemnitio cœptæ, à Lyſero continuatæ & nunc demum perfectæ: ſchola pietatis: commentario in Geneſin, Micham, epiſtolas ad Romanos, ad Timotheum, ad Hebræos: poſtumo opere imperfecto, utili tamen in Apocalypſin: diſputationum voluminibus: confeſſionum catholicorum inſigni opere: Poſtilla Salomonea: aphoriſmis theologicis: explicatione evangeliorum Dominicalium: Methodo ſtudii theologici.* Adamantius noſtri ſeculi, ſed ὀρθοδοξώτατος. Obiit anno 1637. ætatis 55. Filius ejus *Joh. Ern. Gerhardus* D. uti ſcriptis imprimis philologicis ſe hactenus commendavit, ita in cathedra paterna Jenenſi utilem jam ſacris ſtudiis impendit operam.

Steph. Gerlachius D. theologus Tubingenſis, ex itinere Orientali, qvod cum oratore Cæſaris, Davide Ungnado Barone, ſuſcepit, ut & *anti Danæo & ejus Hyperaſpiſte, doctiſſimisq; Diſputationibus notus.* Cum Conſtantinopoli hærebat, illo internuncio, profeſſores Tubingenſes Auguſtanam confeſſionem Græce verſam transmiſerunt patriarchæ Conſtantinopolitano, Jeremiæ. Inde occaſio variis epiſtolis, re tamen irrita, Græcis orthodoxiam qvidem in plerisqve probantibus, ſed fermenti ſui tenacibus. Obiit anno 1612. *Melch. Gerlachius* M. *analyſin catechiſmi Lutheri* publici juris fecit.

Sal. Geſnerus D. Sileſius anno 1559. Boleslaviæ natus, ex paupertate extrema eluctatus, Rector primum in patria ſchola; poſt Stetinenſis pædagogii: ubi, cum Conrado Bergio & Joach. Stichio, qvi in Sacramentariorum partes inclinabant, de orthodoxia in diſputationibus publicis nihil cedere vellet, & variis modis vexaretur; Stichius etiam ei, ad ſacram ſynaxin accedenti, conſecratum panem ſiniſtra, omiſſis verbis, qvæ ex inſtituto eccleſiæ addi ſolent, porrigeret, Stralſundum, ac inde Witebergam ad munus aulici concionatoris, evocatus eſt, ubi *commentario in Geneſin, Pſalmos & aliqvot prophetas, libris de Conciliis & Labyrintho papiſtico, variisq; diſputationibus & homiliis, fidelem ſe Chriſti ſervum præſtitit, & anno 1605.* obiit.

Joh. Gigas, Northuſanus, natus anno 1514. Witebergæ primum, poſt in Sileſia Freiſtadii & Sveidnizii docuit, & anno 1581. obiit, *ex homiliis, catecheſi & confeſſione de S. cœna clarus.*

Gerh.

Gerh. Gildenhaurius, Noviomagus, theologus & hiſtoricus Marpurgenſis, cui ſucceſſit Andr. Hyperius.

Joh. Giſenius D. Weſtphalus, theologus primum Gieſſenſis, deinde Argentinenſis, tandem Rintelenſis, ex *Calviniſmo, Papiſmo & Photinianiſmo confutatis, analyſi Formulæ concordiæ, meditatione viæ ſalutis, examine theologico, catechiſmo ſeu parvis Bibliis, ejusq; defenſione, tractatu de hæreſibus, reformatione evangelica, & vita Academica è S. literis deſcripta*, conſpicuus.

Sal. Glaſſius D. Græcæ primum & Hebreæ lingvarum profeſſor Jenenſis: poſt Sonderhuſanus Superintendens: inde Joh. Gerhardi ſucceſſor: tandem ephorus generalis Gothanus, *philologia ſacra: onomatologia Meſſiæ: Chriſtologia Moſaica: commentario in pſalmum CX. meditationibus epiſtolicis, & poſtillis in varia dicta prophetica clarus.* Obiit anno 1656.

Conradus Grasſerus, Francus, theologus Thorunenſis, *hiſtoria Antichriſti, & plaga regia ſeu explicatione Apocalypſeos & Danielis, clarus*, obiit anno 1613.

Albertus Grawerus D. theologus Jenenſis, deinde Superintendens ducatus Saxo-Vinarienſis, *ex bello Calvini & Chriſti: Calvinianorum abſurdis abſurdorum abſurdiſſimis: libris de localitate & illocalitate corporis Chriſti, & aliis contra Photinianos, Calvinianos & Jeſuitas ſcriptis, commentariis in Michæam & A.C. celeberrimus.* Obiit anno 1617.

Jac. Groß D. de Antichriſto orientali demonſtrationem inſtituit. *Chriſtianus Groß D.* Witebergenſis, Profeſſor primum Theologiæ apud Stetinenſes & archidiaconus Marianus: deinde paſtor ibidem Nicolaitanus: tandem Superintendens electoralis in Pomerania ulteriore, utilem operam navat eccleſiæ, & præter *Hebraicam Grammaticam, Propheticam curam ægroti Iſraelis, doctas Diſputationes de Antichriſti & tractatum de fide Chriſtiana, deq; fanatiſmo nonnullorum erronum*, edidit.

Georg. Grosheim D. Profeſſor Erfurtenſis, *janitore theologiæ & diſputationibus pro verſione Lutheri Biblica contra Jeſuitam Holzai* innotuit.

Andr. Groshenning D. è Leodienſi ephoria vocatus profeſſor Roſtochienſis, cum ſe ſiſteret, morte præmatura abreptus, *doctam diſſertationem de Calviniſmo in fundamento fidei errante edidit.*

Sam. Grynæus, profeſſor primum Witebergenſis, deinde Baſilienſis, obiit peſte anno 1541. clarus ob lingvarum rerumqve philoſophicarum & theologicarum peritiam.

Petrus Haberkorn D. Butisbacenſis Wetteravicus, profeſſor Gieſſenſis, clarus *orthodoxæ Lutheranæ fidei vindicatione contra Ilr. Hunnium; Anti-Fabro; Anti-Valeriano; colloqvio Reinfeldenſi; libro de miniſterio eccleſiaſtico.*

Matt. Hafenreffer D. Theologus Tubingenſis, *Revelatore punctorum, Locis communibus & tractatu in ultima Ezechielis capita* eccleſiæ ſe commendavit.

Herman. Hamelmannus Lic. ex colloqvio Iheverenſi anno 1577. habito notus, docuit in Weſtphalia, & *commentarios in Pentateuchum, de qvatuor noviſſimis, deqve impoſtura Pezelii, & erroribus Zwinglianis, ut & declarationem articulorum fidei ex F.C. & Weſtphalorum hiſtoriam ſeculi XVI.* conſignavit.

Mart. Hammerus M. Superintendens Schönburgicus, *variis Homiliis, & imprimis poſtilla Hiſtorica & Gnomonica, pietati eccleſiæ ſubvenit.*

Menno Hannekenius D. profeſſor primum Marpurgenſis, nunc Superintendens Lubecenſis, *examine Manualis Becani & diſputationibus de juſtificatione contra pontificios* nomen meruit, ſucceſſor D. Nicolai Hunnii.

Burch. Harbardi D. profeſſor Lipſienſis una cum Miro, Mylio & Hunnio ad repurgationem electoratus Saxonici à Calvinianis παρεισάκτοις anno 1592. adhibitus.

Nic. Hauſmann, M. primum Snebergenſis paſtor; deinde Zvvickavienſis Superintendens, poſt concionator aulicus & Superintendens Anhaltinenſis: qvem ob ſanctitatem vitæ maximi æſtimavit Lutherus, & qvem peculiari elogio dignatus eſt Hieronymus Wellerus. Obiit anno 1538.

Joh. Hedericus D. paſtor in Moravia Lutheranus, ab *examinatione capitum doctrinæ fratrum Waldenſium* innotuit.

Caſp. Hedio, D. Eslingenſis, theologus primo Baſilienſis, deinde Moguntinus, tandem Argentinenſis, ſcriptis clariſſimus, vertendis libris feliciſſimus, & hiſtoricus egregius, obiit anno 1552. in partes Zvvinglii tandem delapſus.

Jac. Heerbrandus D. Juliacenſis ex Glengio, Profeſſor Tubingenſis, *compendio theologico, idolomania Pontificiorum contra Gregorium de Valentia, volumine diſputationum theologicarum, vindiciis Lutheri contra Sigismundum Ehrenhoffer Jeſuitam, & nonnullis homiliis clariſſimus,* cum annos

hos XLI. docuiſſet, rude donatus, obiit anno 1620. Ex illis fuit, qvi ad concilium Tridentinum ſunt miſſi, ſed non admiſſi.

Eſ. Heidenreich. D. Leoberga oriundus, Paſtor Uratislavienſis, edidit *commentarium in Amoſum & varias homilias*, obiitqve anno 1589. Eſt alius *Heidenreichius*, Fribergenſis, qvi *expoſitiones minorum Prophetarum, ut & libri Ruth & Tobiæ* edidit.

Jac. Heilbrunnerus D. aulicus primum Palatini concionator, poſt à Calvinianis ſtatione ejectus, anno 1578. Tubingam conceſſit, vir de rep. eccleſiaſtica optimè meritus, & imprimis *tractatu de papatu acatholico, ſynopſi doctrinæ Chriſtianæ, Svenckfeldio-Calviniſmo, Dæmoniana Piſtoriana & carniſicina Eſavitica clarus.* Frater ejus *Philippus*, paſtor Lavinganus, *ex colloqvio Ratisbonenſi & diſputationibus nonnullis in Eſaiam, Jeremiam, Zachariam & Danielem, ut & libris de innocentia Lutheri contra Jeſuitas, innotuit.*

Sim. Heinſius Pontanus, Saxo, Chytræo dictus *Benckius*, paſtor Witebergenſium Lutheranus primus, cui ſucceſſit Bugenhagius. Ejus frater Gregorius fuit Cancellarius Friderici electoris Saxoniæ. *Mart. Heinſius* M. hoc tempore paſtor apud Francofurtenſes ad Oderam, cum collegis *M. Chr. Ludeco & M. Joh. Laur.* cordatus veritatis aſſertor adverſus theologiam in academia corruptam.

Chriſtoph. Helvicus D. Profeſſor Gieſſenſis, *chronologus & Hebræus inſignis, vindicationibus locorum ſcripturæ, elencho Judaico, compendio Hebraico, theatro hiſtorico, & tractatu de paraphraſibus Chaldaicis* notiſſimus. Obiit anno 1617.

Nic. Hemmingius, natus anno 1513. profeſſor Hafniæ, *commentario in catechiſmum, in Johannem & omnes apoſtolorum epiſtolas*, ut & *Enchiridio theologico, tractatu de methodis, de conjugio, de paſtore celebris*, de Calvinianiſmo tamen ſuſpectus in loco de cœna Domini. Obiit anno 1600.

Dan. Henrici D. profeſſor Lipſienſis, lucubrationibus *de autoritate Scripturæ & de termino vitæ, Chriſtologia & aliis ſcriptis* cognitus.

Valer. Herbergerus, paſtor Fravvenſtadienſis in Sileſia, *plurimas conciones patheticas, & magnalia Dei de Jeſu, Scripturæ nucleo, edidit.* Cujus filius *M. Zacharias* tædas nuptiales & calendarium Chriſtianum typis divulgavit. *Zach. & Dan. Hermanni* Vratislaviæ claruere.

Tileman Heshuſius D. Veſalienſis Weſtphalus, variis exiliis ob religionis controverſias, ab Interimiſtis & Calvinianis motas, agitatus, tandem

etiam Jena pulſus, ubi diu docuerat, in locum defuncti D. Joachimi Morlini epiſcopus Sambienſis in Boruſſia anno 1573. eſt conſtitutus. Sed & inde poſt qvadriennium ob ſchiſma de phraſi (*An humanitas in abſtracto dici debat adoranda*) motum dimiſſus, Helmſtadii profeſſionem ſuſcepit: & contra Calvinianos ore & calamo omnipræſentiam carnis Chriſti fortiter uſqve ad annum Chriſti 1582. defendit. Tandem cum nonnulli theologorum ad conſcribendam pro Formula concordiæ apologiam conveniſſent: ille ſuum ad arbitrium non omnia agi indignatus; majeſtatem Chriſti, libro Concordiæ inſertam, qvam *ubiqvitatem generalem* vocant, oppugnare cœpit, & cum *Dan. Hoffmanno*, collega, orthodoxis eam ſententiam affinxit, ac ſi ſubſtantiam carnis Chriſti extenſive ac localiter in omnibus creaturis eſſe dicerent. Sic igitur proprii cerebri commentum impugnans, loco omnipræſentiæ introduxit multipræſentiam. Cæterum non paucis libris profuit eccleſiæ, ut *commentariis in Pſalmos*, *Eſaiam & omnes epiſtolas Pauli*, *examine theologico*, *tractatu de cœna*, *de juſtificatione*, *aſſertione Teſtamenti* J. C. *contra blaſphemias Calviniſtarum*, *& nonnullis homiliis*. Obiit Helmſtadii anno 1588. *Hen. Heshuſius D.* Superintendens Hildeſienſis, notus ex *relatione de Judæo*, qvi ſubdolè baptiſmum qvæſierat, & tandem ad agnitionem veritatis pervenerat.

Joh. Heſſelbein M. antidotum & elenchum oppoſuit argutiis Goclenii de analogia Sacramentorum, & præterea examen theologicum de diſtinctione partium integralium & eſſentialium in cœna edidit.

Joh. Heſſus, paſtor Vratislavienſis, cum Ambroſio Moibano Miſſam primus Vratislaviæ abrogavit. Eſt alius *Helius Eobanus Heſſus*, profeſſor Marpurgenſis, poëta, qvem Lutherus dixit ab ipſis Muſis laureatum, & Spalatinus regem Poëtarum. Obiit anno 1540. natus anno 1488.

Joh. Himmelius D. Stolpenſis Pomeranus, Rector primum Durlacenſis, inde Spirenſis, poſt theologus Jenenſis, variis operibus Chriſto ſuam operam ſuperioribus annis ſtrenuè addixit, ut *analyſi in librum Concordiæ*, *Calvino-Papiſmo*, *Calvinianiſmo*, *Papiſmo*, *Photinianiſmo*, *Jeſuita Phariſaizante*, *Memoriali Biblico*, *AntiCoppenſteinio*, *AntiMajero*, *AntiAlſtedio*, *Becano enervato*, *Collegio Irenico*, *Poſtilla Academica* & aliis nonnullis ſcriptis.

Jonas Hockerus M. Tubingenſis diaconus, *Speculum Logico-Theologicum*

cum, *Syllogen articulorum controverſorum*, & alios eruditos libros Calvinianorum & Pontificiorum paralogiſmis oppoſuit.

Matth. Hoe de Hoenegk D. nobilis Auſtriacus, primum Plavienſis Superintendens, poſt Pragenſis eccleſiæ ephorus, tandem Electori Saxoniæ a concionibus & conſiliis aulicis, vir animi firmiſſimi, & adverſus qvaſvis hæreticorum injurias varia eruditione munitiſſimus, cum aliis ſcriptis, tum imprimis *Philoſophia ſpeculatrice*, *apologetico contra Bellarminum*, *explicatione pſalmorum & evangeliorum Dominicalium*, *Jubilæo evangelico*, *labyrintho Papiſtico*, *Calvinianorum deſcriptione & refutatione*, *luculento in Apocalypſin commentario* celeberrimus.

Dan. Hoffmannus D. Profeſſor Helmſtadienſis, certamen ab Heshuſio anteceſſore adverſus F.C. inchoatum continuavit: nec pertinacia ejus in Qvedlenburgenſi Colloqvio anno 1585. frangi voluit: vir alioqvin doctiſſimus & acutiſſimus, *ex apologia contra Bremenſes*, *Pezelium & Bezam*, *officina Theologica*, *librisq́; de cœna & exorciſmo notus.* Fuit & alius Hoffmannus, nomine *Chriſtophorus*, concionator primum Jenenſis, deinde aulicus paſtor Joh. Friderici el. Sax. anno 1540. qvi commentarium edidit in *epiſtolam ad Titum*, & *de pœnitentia*: item *de legitima defenſione.*

Thom. Holthuter, unus ex Centuriatoribus Magdeburgenſibus.

Henr. Höpfnerus D. theologus Lipſienſis acutiſſimus, præceptor meus venerandus, è *Saxonia evangelica & exqviſitis de variis fidei articulis, & imprimis de juſtificatione diſputationibus, & Iſagoge de S. Cœna*, multiſqve aliis meritis, celebris. *Ioh. Höpffnerus* D. itidem theologus & Superintendens Lipſienſis, in vinea Domini ſtrenue & ipſe eſt operatus, cujus *decas de Antichriſto* proſtat.

Conrad. Horneius D. Helmſtadienſis profeſſor edidit *tractatum de ſcriptura*, *Locos communes & diſputationes non ineruditas theologicas*; ſed ob phraſes, qvibus ſchiſma de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem videbatur renovari, cenſuris D. Rothmanni, D. Majoris, D. Hülſemanni & D. Calovii notatus.

Caſp. Huberinus D. Luthero, qvamdiu vixit, admodum gratus, *homiliis & variis libris de vera agnitione & de ira DEI*, *de dextera DEI & majeſtate Chriſti*, *ut & Catechiſmo & commentario in Syraciden edito*, egregiam orthodoxæ fidei confeſſionem edidit: poſtea tempore Interreligionis minus conſtantis animi, ab ipſo Thuano ob id notatus. Auguſtæ

ſtæ Vindelicorum, unde cum aliis fidei purioris confeſſoribus ejectus fuerat, anno 1551. eſt reſtitutus, & Oetingæ anno 1553. mortuus.

Nic. Hugo D. concionator aulicus Coburgicus, *elenchum Luthero-Calvinianiſtæ* Coppenſtenii oppoſuit.

Ioh. Hulſemannus D. Friſius, natus anno 1601. theologus per XVIII. annos Witebergenſis, nunc per decennium Lipſienſis, Præpoſitus Cizenſis, *AntiHagerum ſeu Manuale Auguſtanæ confeſſionis: methodum concionandi: Breviarium theologicum, idq; extenſum; Calviniſmum irreconciliabilem cum reſponſo ad Dureum: diſputationes eruditas de auxilio gratiæ & contra Hugonem Grotium de Miſſa: Harmoniam Jacobi cum Paulo: de præſcriptione & correptione fraterna: contra Calixtum dialyſin apologeticam: de myſterio Trinitatis in V. T. judicium theologicum: admonitionem ad Studioſos Lipſienſes: vermen conſcientiæ Calixtinæ* edidit. In colloqvio Thorunienſi, anno 1645. cum pontificiis habito, partes theologorum Auguſtanæ confeſſionis ſuſtinuit: idqve contra relationem pſeudonymi Conſtantini Prſaudorskii defendit, theologus acuminis elegantis.

Æg. Hunnius D. Würtenbergicus, humili loco anno 1550. natus, ex culmo ſtramineo, qvod gravidæ matri per ſomnium indicatum fuerat, templi columna factus: acerrimus veritatis adverſus hæreticos vindex, Marpurgi primum docuit: inde Witebergam, qvam altera vice Crypto-Calviniani tempore Chriſtiani I. turbabant, à Friderico Wilhelmo adminiſtratore anno 1592. evocatus, reformationis opus feliciter confecit. Tandem cum variis ſcriptis eccleſiæ ſalutariter profuiſſet, in ducatu etiam Lignicenſium & Brigenſium Calvinianas technas diſſolviſſet, & in colloqvio cum Gretſero Ratisbonenſi non ſine immortali nominis laude pro Scripturæ perfectione dimicaſſet, anno 1603. pie obiit. Extant ejus opera Latina in V. Tomos digeſta, qvo *primus* varios tractatus de articulis fidei, *alter* polemica, *tertius & qvartus* commentaria in Mattheum, Johannem & omnes pene epiſtolas Canonicas, *qvintus* diſputationes & orationes varias continet. Edidit etiam vernacula lingva *Poſtillam Evangelicam & Epiſtolicam, homilias in VI. Prophetas, Threnos & Catechiſmum, confeſſionem de perſona Chriſti, & id genus alia.* Filius ejus *Nicolaus Hunnius* D. Marpurgenſis, profeſſor olim Witebergenſis, poſt Lubecenſium Superintendens, veſtigia paterna pari ingenii dexteritate legit: eruditis & limatiſſimis libris, ut *epitome credendorum, examine errorum Photinianorum, capiſtro Lancillotto impacto, neceſſaria defenſione de papa antichriſto, refutatione Weigelianæ*

Theo-

Theologiæ, conſultatione de controverſiis Theologorum, apoſtaſia eccleſiæ Romanæ, pelle ovina papiſtica, innocentia Lutheranorum, demonſtratione miniſterii Lutherani, fundamentali diſſenſu Lutheranorum & Calvinianorum, eccleſia Romana non Catholica, neceſſaria admonitione contra theoſophos, novellos prophetas, nomine miniſterii Lübecenſis, Hamburgenſis & Lünæburgenſis, celeberrimus. Obiit anno 1643. ætatis 58. Frater ejus *Æg. Hunnius* D. Superintendens generalis Altenburgenſis obiit anno 1642.

Leonh. Hutterus D. theologus Witebergenſis eximius, *Locis imprimis Theologicis, Concordia concorde, explicatione libri concordiæ, Calviniſta Aulico-politico, Irenico vere Chriſtiano, Triumpho de regno pontificio, Iliade morborum regni Pontificio-Romani,* nobis commendatiſſimus.

Andr. Gerh. Hyperius, Flander, theologus Marpurgenſis, ſcriptis philoſophicis & theologicis, imprimis *commentariis in Epiſtolas Pauli, in Eſaiam, de Interpretatione Scripturæ, & libello de ratione ſtudii Theologici, ut & Topica Theologia* clariſſimus, ambidexter in negotio S. Cœnæ, obiit anno 1564.

Juſtus Jonas D. Northuſanns, natus anno 1493. primum educationi liberorum Johannis Friderici electoris Saxoniæ præfuit, poſtea Præpoſitus & Paſtor Witebergenſis, Hallenſis, Eiſfeldenſis & Coburgenſis, tandem Superintendens Hallenſis, *adverſus Joh. Fabrum, ſcortationis patronum, pro conjugio ſacerdotali ſcripſit, & commmentarium in Jonam & Acta* edidit, nonnulloſqve Lutheri libros in Latinum ſermonem tranſtulit, obiitqve anno 1555. Sunt inter mendaces pontificiorum ſcriptores, qvi eum ajunt coqvum aliqvando fuiſſe Lutheri: ſed ipſe Spondanus ad annum 1546. has nugas diſplodit. Officium Superintendentis apud Hallenſis poſt eum continua ſerie adminiſtrarunt *D. Joh. Olearius, D. Andr. Merckius, D. Andr. Mengering & D. Gothfrid Olearius.* Filius Juſti Jonæ *ὁμώνυμος* JCtus anno 1567. Haniæ eſt decollatus, cum Grumbachio rebelli conſpirationis accuſatus coram rege Daniæ ab Auguſto, Saxoniæ electore. Epitaphion, qvod ipſe ſibi condidit, notum eſt:

Qvid juvat innumeros ſcire atq; evolvere caſus,
Si facienda fugis, ſi fugienda facis?

Jonas Magni theologus Upſalienſis, noſtro tempore, præter alios tractatus, *Tubam angelicam de Antichriſto* edidit.

Chriſtoph. Irenæus M. Speculo vitæ æternæ & inferni, tractatuq; de apoſtaſia notus, diuturnis exiliis afflictus.

Matth. Judex, unus ex Centuriatoribus Mageburgenſibus, *autor*

Corporis doctrinæ; pueris inculcari ſolitæ. Obiit Roſtochii, qvo exul excurrerat, anno 1587. ætatis 79.

Andr. Keslerus D. Francus, Superintendens Eisfeldenſis, philoſophus & theologus acutus, variis ſcriptis *de bello Ubiqvitiſtico contra Forerum, Diæta Chriſtiana, Methodo hæreticos convertendi, contra Photinianos, prudentia & patientia Chriſtiana,* eccleſiæ ſeſe commendavit.

Chr. Kettelhut Sundenſibus anno 1524. cum *Joh. Kurecken* primus evangelium annunciavit, inde Stolpa evocatus, qvo è Treptoa propter evangelium pulſus confugerat, & anno 1557. obiit.

Georg. Kilius, paſtor apud Ballenſtadenſes, *nucleum evangeliorum & epiſtolarum Dominicalium, ut & refutationem objectionum Calvinianarum* edidit.

Tim. Kirchnerus D. paſtor Jenenſis; poſt aulicus concionator Wolfenbüttelienſis; inde Paſtor Helmſtadienſium. Hinc, qvia colludere aliis nolebat, excluſus, apud Heidelbergenſes receptum habuit. Sed & inde à Calvinianis excluſus, Superintendens tandem factus eſt Vinarienſis, *ex negotio F. C. colloqvio Qvedlenburgenſi, enchiridio Theologico, & theſauro explicationum ex operibus Lutheri* clariſſimus, obiit anno 1586. Conradus Kircherus, Auguſtanus, alius eſt, qvi *Concordantias Biblicas* V. T. Græcarum vocum Hebræis correſpondentium πολυχρήστους edidit.

Joh. Knipſtrovius, Superintendens in Pomerania citeriore primus, vir animo præſentiſſimus, & religionis aſſertor fideliſſimus.

Andr. Knopke, è Treptoa Pomeranorum, primo evangelii repurgati tempore, Rigam conceſſit, & *commentarium in epiſtolam ad Romanos* edidit.

Barthold. Krakevitzius D. nobilis Rugianus, Superintendens Pomeraniæ citerioris, plurimis annis heroico plane animo curam eccleſiarum ore & calamo geſſit, præceptor meus honorandus. Inclaruit imprimis *tractatu de conjugio, Sacramentis, Exorciſmo, illecebris Calvinianis, Commentario in Hoſeam & Jonam, ut & variis homiliis.* Illius vices poſtea geſſit ejus gener D. *Mævius Volſchovius*, ex præpoſitura Demminenſi Gryphisvvaldiam evocatus, à cujus manu laurea doctoralis, voluntate reginæ Seciæ, mihi anno 1648. porrecta eſt. Qvos D. *Krakevicius* p. m. eo tempore collegas habuit Gryphisvvaldiæ, qvo prima editio hujus Syntagmatis adornabatur, videlicet D. *Bartholom. Battus*, D. *Georg. Maſco-*

Maſcovius, *M. Alexander Chriſtiani, M. David Regius, M. Mart. Wend. & M. Bartholom. Wildius*, omnes piè obdormiverunt.

Andr. Kunadus D. Döbelenſis, primum ſcholæ illuſtris Portenſis Rector, poſt Grimæ Superintendens, nunc profeſſor Witebergenſis, diſputationibus contra Bergium & pontificios innotuit.

Laur. Lælius, Paſtor Onolsbacenſis, *librum de libero arbitrio oppoſuit Bellarmino*, & præterea poſteritati reliqvit *Scripturam loqventem, indicem hæreſium, Criterium fidei inter Lutheranos & Calvinianos: ut & vindicias famæ Lutheri.*

Joh. *Langius*, primus Erfurdienſium paſtor, ob. 1548. *Chriſtan Langius* D. profeſſor & Superintendens Lipſienſis, *è plurimis diſputationibus & concionibus editis notus.*

Georg. Langvoit D. Superintendens Chemnicenſis, homilias in Ep. ad Romanos edidit.

Paul. Laurentius D. Superintendens & Paſtor Dreſdenſis *homiliis in libros Samuelis & Amoſum* notus. Eſt alius Joh. *Laurentius*, qvi ſcripſit *Spicilegium Gnomonicum.*

Conr Lauterbachius, Thuringus, Paſtor Argentinenſium & profeſſor Heidelbergenſis, à Calvinianis Heidelberga ejectus: egregius poëta & hiſtoricus, *edidit Germanice* J*oſephum, Egeſippum & Catalogum Teſtium veritatis*, obiitqve Francofurti ad Mœnum anno 1585. *Ant Lauterbach* ante eum obiit anno 1569.

J*oh. Lenæus Canutus*, theologus Upſalienſis, præter alios acuti ingenii fœtus, informationem de veritate & excellentia Chriſtianæ religionis edidit.

Henr. Leuchterus D. Superintendens Marpurgenſis, à Calvinianis Marpurgo ejectus, & Gieſſæ cum Winckelmanno & Mentzero receptus.

Wenceſl. Lincus, primus Noribergenſium Paſtor anno 1547. obiit, qvem Lutherus vocavit vere theologum *Tom. 2. Lat.* Jen. *p. 305*. Fuit enim cum eo anno 1518 in Auguſtanis comitiis, tantiqve æſtimatus, ut Lutherus ei inſcriberet reſponſionem ad librum Catharini. Extat *epiſtola de juſtificatione*, qvam cum collegis ſcripſit ad Robertum de Moshan.

Georg. Lyſthenius, M. concionator aulicus Dreſdenſis, & Superintendens Weisfeldenſis, à Crypto-Calvinianis anno 1591. ejectus.

Dav. Lobechius D. Hamburgenſis, theologue Roſtochienſis, *diſputationibus in Auguſtanam confeſſionem, hypomnematibus in catecheſin*,

tractatu de prædeſtinatione & cœna clarus, anno 1603. ætatis 43. defunctus.

Luc. Loſſius, Rector Lünæburgenſis Scholæ, epitome Bibliorum cum Scholiis, & explicationibus Pſalmorum, Evangeliſtarum & nonnullarum epiſtolarum clarus, obiit anno 1581. ætatis 76.

Caſp. Lonerus M. inter primos paſtores evangelicos. primum in Voitlandia; deinde Noribergæ; & tandem, volente ita Luthero, Nordlingæ: ubi anno 1546. eſt mortuus. Filius ejus *Joſ. Lönerus* D. ſucceſſor D. Strigenizii Wiſmariæ, & Superintendens Altenburgenſis, obiit anno 1595.

Joh. Lonicerus, Mansfeldenſis, Argentorati & Marpurgi docuit, ediditqve *Catechesin adverſus indulgentias Tezelii, librum de bona Dei voluntate, deq; ſanctorum cultu, & multa Lutheri ſcripta ex vernaculo in Latinum ſermonem convertit.*

Eilh. Lubinus D. Theologus Roſtochienſis, *commentariis in nonnullas Pauli epiſtolas, tractatu item monoteſſaro ſeu hiſtoria Evangelica J. C. ut & phoſphoro de prima cauſa & natura mali*, qvem Gravverus oppugnavit, notus.

MART. LUTHERUS, Φῶς καὶ ὄμμα ſanioris theologiæ, de qvo Wolffgangus Severus, præceptor Ferdinandi I. rectiſſimè:

Japeti de gente prior majorqve Luthero
Nemo fuit: ſed nec credo futurus erit.

Obiit vir divinus anno ætatis LXIII. anno Chriſti 1546. die Conſtantiæ & Concordiæ: unde omen duxerunt de ſtatim ſubſecuturis bellis & apoſtaſiis. Extant ejus opera luculenta, cum Witebergæ, tum Jenæ impreſſa, & in plures Tomos digeſta. Hujus megalandri vitam cum variis de eo in papatu ſcriptis conſpurcent *J. Cochlæus, Gretſerus, Tannerus, Leſſius, Lindanus, Florim. Raymundus, Wilh. Damaſi, Surius, Bredembachius, Caſp. Ulenbergius, Cruſerius, Puteolus, Piſtorius, Vetterus, Ungersdorfius, Sartorius, Nic. Janſenius* & alii, qvorum pleroſqve ſubinde allegant *Bzovius & Spondanus*, ipſis mendaciores: viri ſancti famam egregie vindicarunt *Spangenbergius, Heilbronnerus, theologi Tubingenſes, Witebergenſes & Haſſiaci, Zeæmannus, Lælius, & imprimis D. Johannes Müllerus*, paſtor Hamburgenſis, in libro, qvem *Lutherum defenſum* vocat. Hi illius natales, vocationem, reformationem, matrimoninm, & omnia

ejus

ejus dicta & facta, contra maledicos vendicant, inqve omnibus illis, in qvibus à maleſanis diffamatur, ſummam ejus innocentiam fuiſſe demonſtrant, & os calumniatoribus maſcule obturant. *Mendacium* eſt, ab ipſo Cochleo & Spondano notatum, Lutherum eſſe ex incubo natum. Mendacium, cum Catharina à Born, ſua poſtea conjuge, eum ſtupri conſvetudinem ante nuptias habuiſſe. Nam legitime eam ambiit: deſponſatam ſibi in ædibus Amsdorfii, præſente Melanchthone, Crucigero & aliis, conſentientibus parentibus adhuc vivis, per D. Bugenhagium copulari curavit: copulatione manu presbyteri ſine ſtrepitu facta, ne pio operi, qvo legitimum matrimonium voto cœlibatus, incogitanter qvondam facto, præferebatur, impedimenta ponerentur, poſt octiduum nuptiale epulum dedit amicis, etiam aliunde evocatis, ut eulogia ſolenniter in eorum præſentia fieret. *Mendacium eſt*, cum cacodæmone Lutherum familiaritatem contraxiſſe, & eum ſuæ doctrinæ magiſtrum habuiſſe. Deplorandum eſt, Bzovium & Spondanum, qvi affectant nomen hiſtoricorum, i.e. veritatis amantium, hic mendacia & calumnias aliorum pro hiſtoria venditaſſe. Luthero, ut viro Dei, varia fuiſſe certamina cum diabolo tentatore, non negamus: qvin potius ex hoc cacodæmonum in illum odio, tanqvam certo cauſæ bonæ ſigno, illum à colluſione cum malignantibus ſpiritibus liberamus. Si qvis alius, hic divinus vir, variis Satanæ artibus tentatus eſt. Senſit qvoqve qvandoq; corporis per deſperatos morbos afflictiones. Senſit animum graviter tentatum: ſed inde ſemper factus robuſtior. Amici, qvi adverſus portas inferorum cum eo luctante ex verbo divino depugnarunt, teſtimonium poſtea pientiſſimæ animæ dederunt, qvod nulla infernalis vis vim in illo entheam adverſus Babylonem ſpiritualem infringere potuerit: de qva re imprimis conſulantur tomi epiſtolarum Lutheri. Mendacia etiam ſpiſſiſſima de Lutheri morte & ſepultura ſparſa ſunt. Sed illa dudum veritas ad orcum damnavit. Riſit jam ipſe *Tom. VIII. Jen. Germ. pag.* 207. qvæ de ſe vivo adhuc, tanqvam mortuo, Romæ ſparſa fuerant. Rideamus & nos reliqva mendacia, qvibus leoni mortuo à vulpeculis inſulſe inſultatum eſt.

Joach. Lütkemann D. antea profeſſor in Roſtochiana academia, poſt in ducatu Brunſvicenſi Superintendens, diſſertatione de vero homine innotuit, meus qvondam diſcipulus, poſt amicus, vir ingenii acutiſſimi, in flore ætatis obiit anno 1656.

Polyc. Lyſerus D. Svevus, profeſſor in Academia Witebergenſi, &

generalis deinde Superintendens in ducatu Saxoniæ electorali, vere πολυκαρπότατ(ος), *Harmonia Evangelica, commentario in Geneſin, Danielem & Galatas, harmonia Calvinianorum & Photinianorum, explicatione Chriſtianiſmi, Papiſmi & Calvinianiſmi, methodo concionandi, vindiciis contra Paræum, clarus.* Hic, cum vocatus Brunſvigam, in aula id ſignificaſſet, dimiſſus eſt ſvaſu aulicorum, ex inſidiis virus Calvini eccleſiis electoribus denuo propinantibns. Sed Chriſtiano I. defuncto rediit, & Martino Miro ſuffectus, aulicus Paſtor Dresdenſis factus, obiit anno 1610. Ejus primus filius, *Pol. Lyſerus junior* D. in Academia primum Witebergenſi, deinde profeſſor & Superintendens Lipſiæ, edidit diſputationes de prædeſtinatione: & colloqvio Lipſienſi anno 1631. interfuit. Alter, *Wilhelmus Lyſerus* D. eccleſiæ Torgenſis Superintendens, ac deinceps per XXV. annos Witebergæ profeſſor, edidit ſummarium theologiæ, trifolium veræ religionis in V. T. diſputationes in evangelia Dominicalia, neceſſariam duarum accuſationum papiſticarum depulſionem, & obiit anno 1649. ætatis 57. Tertius *Frid. Lyſerus D.* eccleſiæ Eulenbergenſis Superintendens fuit.

Georg. Major D. Noribergenſis, unus ex Witebergenſibus theologis, ceu vocabantur, Adiaphoricis. In recipiendis adiaphoris ſeu indifferentibus rebus & ceremoniis Cæſari gratificabatur, nec in religione ſatis erat conſtans. Nam præterqvam, qvod cum Calvinianis colluderet, autor fuit novi in Lutherana eccleſia dogmatis, bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, ſine qvibus nemo unqvam poſſit ſalvari. Obiit anno 1574. ætatis 72. paulo ante, qvam Crypto-Calviniani Witeberga ejicerentur, ſcriptis alioqvin, qvæ in *tres Tomos* digeſta ſunt, clarus, ut *Commentariis in omnes Epiſtolas Pauli, & Evangelia atq; Epiſtolas Dominicales, teſtamento inofficioſo, librisq; de Trinitate, Juſtificatione, verbo divino, eccleſiæ doctoribus.* In Colloqvio Ratisbonenſi fuit fidelis evangelii propugnator. Aperuit primum & rexit Magdeburgenſem ſcholam, à Luthero illuc miſſus. Deinde præfuit eccleſiæ Martisburgenſi, & poſtea Islebienſi: unde rediit ad academiam Witebergenſem. *Johannes Major*, natus anno 1533. in valle Joachimica, profeſſor item fuit Witebergenſis, & cum theologia poëſin feliciſſimè junxit, & anno 1600. obiit. Alius *Johan. Major* D. noſtro tempore Jenæ inclaruit, & præter alia ſcripta *Acatholicorum regulam credendi* publicavit: contra errorem Majoriſticum de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem poëtice adverſus D. Horneium ſcripſit: diſſertatio-

tationem de Gal. V.6. edidit. Obiit octuagenario major, anno 1655. cujus filius jam in patria cathedra celebris eſt.

Joh. Marbachius D. natus anno 1521. Lindavienſis, Theologus Argentinenſis, ſucceſſor Hedionis, clarus *ex tractatibus de majeſtate carnis Chriſti: cœna Domini adverſus Sacramentarios & Flacianos: officio Epiſcopi: interiore & exteriore homine & miraculis.* Otto Henricus, Comes Palatinus, eo anno 1556. evocato, Heidelbergæ & in reliqvis ſuæ ditionis locis eccleſias ad ArgentinenſisEccleſiæ formam ejus conſiliis diſpoſuit. Poſt qvod tempus Marbachius uſqve ad annum 1580. ſuperfuit, cum aliis ad concilium Tridentinum miſſus, ſed non admiſſus. Ejus filii fuerunt *Eraſmus & Philippus* Marbachii: *ille* profeſſor Argentinenſis ex*Commentario in Pentateuchum* clarus; *hic* profeſſor Heidelbergenſis, qvi *Formula Concordiæ ſubſcripſit, proq; ea apologiam edidit, & contra Grynæum atq; Pezelium ſtrenue depugnavit*, migrare tandem inde à Calvinianis juſſus, & Argentinæ receptus.

Jac. Martini D. Halberſtadienſis, primum gymnaſii Neidenſis Rector, poſt per XXI. annos Logicæ in academia VVitebergenſi; & per XXVI. theologiæ profeſſor, præter plures libros philoſophicos, edidit tractatum de tribus Elohim; de perſona Chriſti contra Goslarium: de cauſa peccati per accidens: partitiones theologicas: diſputationes de Meſſia: ſpeculum rationis contra Schillingium in qvæſtione de notitia Dei naturali: AntiBecanum, AntiMaſſonium. Obiit anno 1649. pene octuagenarius. *Lucas Martini* M. ſuperiore ſeculo fuit Superintendens Brunſvicenſis. *Olaus Martini*, archiepiſcopus Upſalienſis, contra *Crypto-Calvinianos in Svecia* viriliter voce & ſcriptis depugnavit.

Wolfg. Mamphraſius D. Superintendens Miſnenſis, edidit præter alia *Panoplian ſeu praxin theologicam, methodum de fide & ſacramentis & adiaphoris, Erotemata in F. C. & qvatuor viſitatorios articulos, item judicium de ſtatibus controverſiæ Helmſtadii inter D. Dan. Hoffmannum & qvatuor philoſophos agitatis.*

Johannes Matheſius natus anno 1504. Rochlicenſis Miſnicus, theologus in Valle Joachimica pientiſſimus & diſertiſſimus, *Sarepta, diluvio, vita Chriſti & Lutheri, commentario in Siraciden, Catechiſmum & epiſtolas Paulinas, aliisq; homiliis & operibus, celeberrimus.* Obiit anno 1566. ætatis LXII. De cujus morte Thuanus ſic ſcripſit: *Cum mane concionem de filio viduæ in vitam à morte revocato habuiſſet, & in vita futura ſingulos pios paren-*

parentibus & amicis ſuis reſtitutum iri, & ſe mutuo agnituros Lutheri exemplo docuiſſet, tribus poſt concionem horis pari fere Lutheri morte ereptus eſt, haud ita ſenex, qvippe qvi vix LI. annum exceſſiſſet.

Joh. Matthæi D. Smalcaldenſis, in aula Friderici Palatini primò docuit, poſt Ambergæ ſacra obiit. Inde à falſis fratribus ejectus, Cremſam venit. Sed & inde eum Jeſuitæ loco moverunt. VVitebergam ergo profectus, in cathedram theologorum evectus eſt. Ibi cum *ſcriptis Amlingum, Serveſtanum Calviniſtam, oppugnaret, & pro τῶ ῥητῶ Cœnæ acute depugnaret*, ab aulicis Sacramentariis, rem piam indigne ferentibus, ab officio anno 1588. remotus, & XVI. die poſt dimiſſionem ex anthrace mortuus eſt: clarus imprimis ex *tractatu de perſona & communicatione idiomatum, homiliis in Evangelia & Epiſtolas, & qvæſtionibus de doctrina Philippi Melanchthonis. Caſparus Matthæi*, Smalcaldienſis, *hæreticorum ſententias & nomina congeſſit in Tabulas.*

Chriſt. Matthiæ D. profeſſor primum Altorfinus, nunc Superintendens Dithmarſus, *collegiis Antiphotinianis & tabulis Theologicis, totiusq́; Theologiæ typicæ delineatione, librisq́; de norma & judice controverſiarum, deqve adoratione Chriſti ſecundum utramqve naturam*, clarus. *Johannes Matthiæ* M. Paſtor Norcopenſis in Oſtrogothia, *manuductionem de diſciplina eccleſiaſtica* edidit. *Paul. Matthiæ D.* fuit epiſcopus Rotſchildenſis, & profeſſor Haffnienſis, & obiit anno 1590.

Joh. Mehlführerus, paſtor primum Onolsbacenſis, deinde Abbas cœnobii Heilbronnenſis, *vindiciis Evangelii, poſtilla Davidica, commentariis in nonnullas epiſtolas Pauli*, nominis famam nobis commendavit.

Barth. Mejerus, Superintendens olim Caſſellanus in Haſſia. *Eſt alius* ejusdem nominis, ex *diſſertatione de LXX. hebdomadibus & aliis eruditis ſcriptis, ex Hebræorum fonte erutis, & imprimis philologia ſacra celebris*, eccleſiaſtes Lipſienſis.

Joh. Matth. Meyfartus D. antea Coburgenſis, deinde Erſurtenſis theologus, *Anti-Becano, ſuſcitabulo clericorum, Grawero continuato, arce Sionis ex fundamentis ſcripturæ exſtructa, abſurdis abſurdorum abſurdiſſimis Jeſuiticis, Elucidario theologico ſeu diſtinctionibus theologicis, Meletematibus theologicis, Academica diſciplina, tractatu de pace conciliandâ inter Evangelicos, deqve cœleſti Jeruſalem*, celeberrimus, Erſurti pie defunctus.

Balth. Meiſnerus D. Dreſdenſis, ſummo ingenii acumine, profeſſor Wite-

VVitebergenſis, ex Philoſophia ſobria, Anthropologia ſacra, Chriſtologia, Scholis Academicis, conſultatione contra Leſſium, proba gemina Calviniſtica, murorum Babylonicorum deſtructione & excubiarum depulſione, λογολογία, Schola Babylonica, myſterio pietatis, tractatu de eccleſia, Meditationibus in Evangelia, de Sacramentis, Legibus, Summo Bono, Adiaphoris, Photinianiſmo, celeberrimus, in ætate viridi qvadragenarius obiit anno 1627. Filius ejus *Gotfr. Meiſnerus* D. eſt Superintendens Heynenſis. Alius *Joh. Meiſnerus D.* Torgenſis, profeſſor VVitebergenſis, ex diſputationibus nonnullis notus eſt.

Phil. Melanchthon, Palatinus, Brettæ anno 1497. natus, ob eruditionem mature innotuit, & anno ſeculi 1518. ætatis 21. VVitebergam evocatus, lingvis, philoſophiæ & theologiæ ſimul docendis feliciſſimam navavit operam, communis Germaniæ præceptor, fidelis Lutheri Achates, ipſo imperatore teſte modeſtiſſimorum conſiliorum: in cujus etiam laudes fuſe *Thuanus libro XXVI.* digreditur. A Lutheri tamen ſententia in negotio S. cœnæ cœpit occulte primum diſſidere & alienior eſſe: qvin &, eo defuncto, caterva hominum de religione male ſentientium domi foriſqve totus circumſeptus, minori qvam par erat, animo & conſtantia fuit, ita ut ejus autoritate Synergiſtæ & Calviniani abuſi, ingentia in eccleſia bella moverent. Obiit vir, qvem vocavit Morlinus, ei alioqvin in negotio cœnæ adverſus, ipſiſſimam probitatem; alii Eliſæum Germanicum, anno 1560. ætatis 63. Scripſit *Comm. in Geneſin, Proverbia, aliqvot Pſalmos, Matthæum, Johannem, Epiſtolas aliqvot Paulinas: & præterea innumera pene opera edidit, qvæ in tomos plures digeſta extant.* Georgius Sabinus Brandeburgenſis, nobilis Poëta, & Peucerus medicus & hiſtoricus fuere ejus generi.

Arnold. Mengering D. Hallenſis Superintendens, ſcrutinio conſcientiæ catechetico & aliis Germanicis ſcriptis inclaruit.

Juſt. Menius, natus anno 1499. Fuldenſis, fidelis Lutheri in doctrina cœleſti σύνεργος, Gothanus primo, deinde Lipſianus eccleſiaſtes, ſcripſit *in duos priores libros Regum & Acta Apoſtolorum.* Scripſit etiam inſtructionem de legitima defenſione contra ſuperiores: qvem librum cum legiſſet Ph. Melanchthon, ſuæ cenſuræ ſubmiſſum, delevit: ſed alium de eadem materia ſcripſit, & nomine J. Menii edidit, teſte Hordledero ex Racebergio. Defunctus eſt anno 1557. Alius eſt *Nic. Menius M. qvi pro omnipræſentia carnis Chriſti* contra diverſum ſentientes ſcripſit in Marchia, & obiit Cuſtrini ſeptuagenarius, anno 1611.

Hier. Menzelius M. Generalis Superintendens Mansfeldenſis comitatus, obiit anno 1590.

Balth. Menzerus D. Haſſus, cum variis ſcriptis maſcule ſe adverſus varios hæreticos defendiſſet, *Exegeſi A. C. Anti-Sadeele, AntiMartinio, AntiSteinio, AntiPiſtorio, AntiAppelio, AntiCrocio*, *aliisq; ſcriptis* celeberrimus, tandem cum Tubingenſibus *in controverſiam de omnipræſentia carnisChriſti in ſtatu exinanitionis* delapſus, tam pie Repetitione ſanæ doctrinæ de Chriſto, & aliis tractatibus, explicuit articulum de tremenda carnis Chriſti majeſtate, ut multas ei debeamus gratias. Obiit in anno climacterico magno, anno 1628. Filius ejus *Balth. Menzerus* D. primum Rintelenſis; poſt Gieſſenſis theologus, jam aulæ Darmſtadienſis eccleſiaſtes, è Reinfeldenſi colloqvio innotuit.

Andr. Merckius D. Superintendens Hallenſis poſt Joh. Olearium, & ante D. Mengeringium.

Ioh. Michelbach. M. Paſtor aulicus Schamburgicus, *homilias in librum judicum* edidit.

Melch. Mirıcius D. monachus apud Magdeburgenſes, mature applauſit veritati evangelicæ, &, patrocinante conſule Nic. Sturmio, curavit, ut Lutherus anno 1624. VViteberga evocaretur, & lumen illis evangelii accenderet.

Mart. Mirus C. Voitlandus, profeſſor Jenenſis, & tandem Dresdenſis paſtor aulicus, ex Homiliis notus. Ob. anno 1593. ætatis 63.

Ioh. Nicod. Mislerus D. profeſſor Gieſſenſis, ex diſputationibus de eccleſia & ſcriptura in Tomis Gieſſenſium notus.

Ant. Moibanus, primus cum Joh. Heſſo Vratislavienſium Reformator & Superintendens, obiit anno 1554.

Henr. Mollerus, theol. VVitebergenſis, vir in Hebraicis doctiſſimus, qvia ſe Calvinianæ parti addixerat, cum aliis academia ejectus, Hamburgi ſedem fixit: natus anno 1530. & denatus anno 1589. *ex erudito commentario in Eſaiam & Pſalmos Davidis, atqve cantilena de paſſione Chriſti*, in eccleſiis noſtris cantari ſolita, notus. *Vitus Mollerus*, profeſſor Tubingenſis, *de Deitate filii Dei per Lutherum aſſerta* tractatum conſcripſit. *Mart. Müllerus*, paſtor Görlicenſis, *Poſtillam & alia practica ſcripta* eccleſiæ reliqvit: qvæ multis commendata ſunt, ſed nonnullis ob Calvinianiſmum ſuſpecta. *Sam. Müllerus M. ſpem vanam Papiſticam Petro Cutſemio oppoſuit, & apologia deinde defendit*, Müchlæ paſtor in Thuringia *Sebaſt. Müllerus* paſtor Colonienſis in Marchia, *homilias de reſurrectione* edidit. *Job. Mullerus*, D. paſtor

D. paſtor primarius Hamburgenſis, *Judaiſmo*, *Luthero defenſo*, *& aliis utiliſſimis ſcriptis innotuit.* *Seb. Mullerus*, concionator electoris Brandeburgenſis aulicus, ex concionibus nonnullis notus.

Heinr. Mollenſis. Viſmariæ anno cIↃ IↃ XXIV. evangelium primus aperuit.

M. Benedictus Morgenſtern, Stolpenſis Pomeranus, primum Thorunenſis paſtor, inde in locum M. Matthæi Vogelii dimiſſi Regiomontum ad paſtoratum Cniphovienſem, poſtea Veteropidanum, evocatus, è ſchiſmate, qvod adverſus Heshuſium de abſtracti voce cum aliis movit, notus.

Maxim. Morlinus, natus anno 1516. Witebergæ, Superintendens Coburgenſis, *ex diſputatione Heidelbergenſi*, anno 1560. adverſus Calvinianos habita, inclaruit. *Joachimus Morlinus*, natus anno 1514. paſtor primum Arnsbergenſis: inde à Senatu ob pium zelum ejectus, profeſſor Regiomontanus in Boruſſia, & Paſtor Cniphovienſis conſtitutus eſt. Qvo tamen ipſo officio etiam cedere juſſus eſt, fraudibus eorum, qvi tranqvillitatem eccleſiis Boruſſiæ invidebant, cum Oſiandri erroribus contradiceret. Brunſvicenſes igitur eum ſuis eccleſiis Superintendentem præfecere. Sed poſt qvadriennium iterum in Boruſſiam evocatus, & epiſcopus Sambienſis anno 1566. conſtitutus eſt: ubi anno 1571. pie obiit, cum, fruſtra reclamantibus medicis, ſectionem in calculo veſicæ adhibuiſſet: ex *enarratione in pſalmos & homiliis ſacris*, *aliisq; libris* clariſſimus. Filius ejus *M. Hier. Morlinus* in qvæſtione de abſtracto factioni Wigandi adverſus Heshuſium adſtitit.

Mich. Muclingus M. Superintendens Belzienſis, *ex Iſagoge Chriſtiana* notus.

Mullerus. Vide *Mollerus*.

Seb. Münſterus, Engelheimenſis, profeſſor Heidelbergenſis & Baſilienſis, teſte Thuano, libro XI. Germanus Eſdras & Strabo appellatus, mathematicus, hiſtoricus, theologus, Hebræus egregius: cujus *Dictionarium trilingve*, *Grammatica Hebræa*, *coſmographia*, *Tabulæ Ptolemaicæ & alia monumenta* acre ingenium viri poſteritati produnt. Obiit anno 1552.

Sim. Muſæus D. paſtor primum Gothanus, deinde Superintendens Eisfeldenſis, profeſſor Jenenſis, Superintendens Geravienſis, Coburgenſis, Bremenſis, Brema tandem anno 1562. à Calvinianis ejectus, obiit Mansfeldiæ Decanus anno 1576. notus ex catecheſi & poſtilla. *Joh. Muſæus*

D. profeſſor Jenenſis, refutatione rationalis Vedelii, & diſputationibus admodum nervoſis inclaruit.

Andr. Muſculus D. Snebergæ in Miſnia natus, Francofurtanus theologus ad Oderam, Superintendens generalis Marchiæ, A. 1580. obiit, notus *ex compendio doctrinæ Chriſtianæ, tractatu contra neceſſitatem Phyſicæ locationis in corpore Chriſti glorioſo.* Alius eſt *Wolfg. Muſculus*, Lotharingius, in finibus Alſatiæ anno 1493. natus, qvi abjecto cucullo Argentorati, & poſt Urbanum Regium, Auguſtæ aliqvamdiu docuit: Zvvinglii dogma informula concordiæ Witebergæ revocavit: ob turbas Interimiſticas Bernam migravit. Ibi denuo Zvvinglii partes tutatus eſt. Obiit anno 1563. & *commentaria doctiſſima reliqvit in Geneſin, Pſalterium, Matthæum, Johannem, epiſtolas Pauli: Anticochlæum: Proſcerum nomine Eutychii Myonis editum: libros de Concilio Tridentino, deq; diviſione Decalogi.*

Iſr. Murſchelius AntiChriſtologiam Argentinæ publicavit.

Frid. Myconius, Franciſcanus, Annæbergenſi monaſterio relicto, Vinariæ primo docuit evangelium; deinde Paſtor Gothanus conſtitutus, hiſtoriam F.C. VVitebergenſis conſcripſit, & aliis libris, colloqviis, & legatione in Angliam inclaruit: in qva tamen à rege Henrico VIII. omnia fraude agi deprehendit. Obiit anno 1545. Fuit alius, *Oſvaldus Myconius*, eccleſiaſtes Baſilienſis, ſucceſſor Oecolampadii, qvi, cum adverſus Zvvinglianos ſeu Sacramentarios cum Luthero faceret, officio abiit, & anno 1552. obiit, multis commentariis celebris.

Georg. Mylius D. Auguſtanus, patre fabro lignario anno 1548. natus, in patria octennium docuit, generalis tandem ſacri miniſterii ibidem Superintendens. Cum autem Gregorianum Calendarium approbare nollet, à pontificiis currui impoſitus, abducendus erat. Sed liberarunt eum cives, ipſeqve Ulmam exulatum abiit. Inde VVitebergam vocatus, in turbulentiſſima incidit tempora, qvibus Calviniani ex aula omnia in eccleſiis turbabant. Vocatur Jenam. Tumultuantur VVitebergæ Calviniani. Redit. Nam Chriſtiano I. defuncto, per Fridericum VVilhelmum poſt Hunnii obitum revocatus, fidelem Dei in ſchola Lutheri ſe præſtitit operarium, & Hunnio ſurrogatus, poſt triennium anno 1603. obiit, *commentario in Johannem, nonnullas epiſtolas Pauli & A. C. ut & variis diſputationibus adverſus corruptelas Calvinianorum, & aliis tractatibus clarus.* Fuit alius M. *Georg. Mylius*, profeſſor Regiomontanus, & in cathedrali Cniphovii templo eccleſiaſtes ante D. Myslentam.

Cæleſtinus Myslenta, Angerburgenſis Boruſſus, D. primum Hebrææ, poſt

poſt theologiæ profeſſor Regiomonti, & paſtor Cniphovianus, celebris diſcuſſione diſqviſitionis Sachſianæ de communicatione idiomatum: Manuali Prutenico: diſſertatione de ſtatu religionis in Pruſſia: diſputationibus in corpus doctrinæ Prutenicum: confeſſione Aguris: tractatu de natura Theologiæ: Movio hæretico: Anticriſi, & aliis ſcriptis contra Latermannum, Behmium & Drejerum, nomine Tripolitani miniſterii Regiomontani editis, ut & converſatione cum Crocio & Bergio Prutenica. Obiit anno 1653. ætatis 65.

Phil. Nicolai D. VValdeccenſis, anno 1556. natus, theologus Hamburgenſis, plane heroico ſpiritu præditus, *ex libris de fundamento fidei Calvinianæ, omnipræſentia carnis Chriſti, vita æterna, & plurimis aliis ſcriptis, in VI. Tomos à Dedekenno collectis, innotuit, in vaticiniis Prophetarum & Apocalypſeos explicandis ſingulari induſtria uſus.* Obiit anno 1608.

Melchior Nicolai D. profeſſor Tubingæ, ex ſcriptis de controverſia inter Giſſenſes & Tubingenſes; operæ pretio ad manupretium Forerianum; Nihil non ad rem contra Keddium, celebris.

Georg. Nigrinus, Niddenſis Superintendens in Haſſia, *Anti-Calvinianiſmo, duobus tractatibus de Anti-Chriſto, explicatione Danielis, & Apocalypſeos* notus, obiit anno 1603.

Joh. Nordhuſius, paſtor Bonnæ, juſſu Erneſti archiepiſcopi Colonienſis, manibus pedibuſqve vinctus & in Rhenum projectus, mirabiliter evaſit anno 1584.

Mart. Oberndorfius, paſtor Mithvveidenſis, ſurrogatus D. Chriſtophoro Pezelio Plavienſi, ob Calviniſmum VVitebergа remoto.

Paul. Oderbornius M. eccleſiæ Rigenſi cum inſigni laude diu præfuit, ſingularis eruditionis theologus, ex nonnullis homiliis notus.

Joh. Olearius D. Superintendens Hallenſis poſt Juſtum Jonam, contra Calvinianam deſolationis Anhaltinæ & apoſtaſiam D. Peuceri ſcripſit, habuitqve antagoniſtas Amlingum & Servetanos: Dan. Hoffmanno paraſtates adverſus Cornelium Martini. Filius ejus unus *Gotofr. Olearius D.* è diaconatu VVitebergenſi ad ephoriam paternam Hallenſem poſt D. Mengeringium provectus, è concionibus qvibuſdam editis innotuit: alter *Joh. Olearius D.* primum Superintendens Qverfurtenſis, jam aulæ Hallenſis concionator, auctario commentariis Paulinis Balduini adjecto, omnibuſqve ejuſdem operibus editis, ſe commendavit.

Andr. Oſiander D. Bavarus, natus Gunzenhauſii in marchionatu

Brandeburgenſi, qvarto à Noriberga milliari, anno 1498. patre Andrea Hoſeman, fabro, Noribergæ per XXVII. annos concionatorem egit, & anno 1622. primam ibi concionem habuit, ſeqve in conventionibus, Auguſtæ & Ratisbonæ habitis, acriter oppoſuit Pontificiis, & egregiam operam *in Harmonia evangelica adornanda, inqve variis tractatibus contra tyrannidem papæ & errores Zwinglii editis* navavit, vir multijugæ eruditionis. Tandem propter Interimiſticam formulam repudiatam, anno 1549. pulſus, in Boruſſiam venit, ibiqve paſtor & Vicepiſcopus in qvartum annum fuit. Sed cum anno 1550. de juſtificatione novam ſpargeret doctrinam, theologorum animadverſionem incurrit, & paulo poſt anno 1552. epilepſia mortuus eſt. Ejus filius, *Lucas Oſiander D.* aulæ VVürtenbergicæ; poſt Eslingenſium Paſtor, *ex Enchiridiis controverſiarum, Epitome hiſtoriæ eccleſiaſticæ, inſtitutione Chriſtianæ religionis, & Commentariis in univerſa Biblia* ſe commendavit, anno 1604. defunctus. *Nepotes etiam, Lucæ filii, Andreas & Lucas*, ſe eccleſiæ ſacraverunt. Et *ille* qvidem Tubingæ, poſtqvam *ex annotationibus ſuccinctis in univerſa Biblia, diſputationibus in librum Concordiæ, & Papa non Papa*, majorem de ſe ſpem fecerat, anno 1617. obiit. *Hic* ibidem ex *controverſiis, adverſus Mentzerum & Arndium mota*, innotuit.

Caſp. Pafradius D. theologus Helmſtadienſis, *commentario de prædicationibus Sacramentalibus, libero arbitrio & prædeſtinatione* inclaruit.

Petrus Palladius, epiſcopus Roſchildiæ in Dania, vir multæ eruditionis & magni zeli, *libro de Pœnitentia, Commentario in Geneſin atque Threnos, & Enarrationibus Geneſeos & Evangeliorum Dominicalium* notus, qvas ex ore Lutheri exceptas publici juris fecit.

And. Pancratius M. primum Ambergenſis Paſtor: poſt Superintendens in Voitlandia, *ex homiliis variis & methodo concionandi* notus. Natus Wonſidelii ad Fichtelbergum, obiit anno 1578.

Joh. Pappus D. Lindovienſis, inſignis Argentinenſium athleta *adverſus Joh. Sturmium*, Rectorem Academiæ, Rhetorem Calvinianorum, & ob turbas datas tandem ab officio remotum, obiit an. 1610. natus anno 1548. *ſcholis in prophetas, ſynodico libello, diſputationibus in A. C. & F. C. parvis Bibliis ſeu ſynopſi Biblica, hypotypoſi doctrinæ Chriſtianæ, homiliis Academicis in Epiſtolas & Evangelia, tractatu contra Bellarminum, epitome hiſtoriæ Eccleſiaſticæ omniumq; regum & prophetarum populi Judaici, ut & Germaniæ veteris deſcriptione clarus.*

Joh. Parſimonius, Auguſtanus, bis patria ob interimiſticum librum pul-

pulſus, tandem diaconus Tubingæ & Abbas Hirſaugienſis, obiit anno 1588.

Nic. Paſcha M. paſtor Caunenſis, refutatione Joach. Wendlandii, Calviniani paſtoris Wildenſis, innotuit.

Petr. Patiens, Superintendens in Palatinatu, obiit anno 1580.

Sim. Pauli D. Sverinenſis, theologus Roſtochienſis, ex *homiliis & methodis doctrinæ clarus*, obiit anno 1591.

Chriſtoph. Pelargus D. Sileſius, Superintendens Marchiæ generalis, theologus Francofurtanus ad Oderam, *à lectione Patrum commendatiſſimus, & commentario in Pentateuchum, Matthæum, Johannem, Acta, Judam, Damaſcenum: Evangelicis qvæſtionibus: Idea locorum communium; ſchola item fidei, Candido non Candido, Bibliotheca Thelogica, novo Jeſuitiſmo, aliisqve libris celeberrimus*, primum noſter, deinde Calvinianorum, ita tamen, ut aliqvando amicis ipſe dicere cogeretur, ſe nobis ſordere, ſuis non placere.

Hier. Periſterius, præco primum Ratisbonæ; deinde gymnaſii Græzenſis in Styria Rector, tandem Paſtor Graffwerdenſis, qvater pro nomine Chriſti in exilium ejectus.

Laur. Petri M. & *Olaus Petri* M. fratres Nericii in Svecia, Lutheri diſcipuli, primi fuerunt in regno Sveciæ expurgatores fermenti pontificii, & voce atqve ſcriptis variis pro veritate depugnaverunt. *Ille* qvidem poſt Johannem Magnum ad archiepiſcopatum Upſalienſem evectus, translatione *Bibliorum in lingvam Svecicam, Poſtilla Evangeliorum, dialogis de Ceremoniis Eccleſiæ utilibus*, cœtui piorum profuit, & imprimis ſuam beneficentiam liberali ſtipendio, qvo qvandoqve qvinqvaginta Studioſos alere conſvevit, commendavit. *Hic* autem, ex Secretario Holmenſi paſtor Holmenſis factus, animoſe cum Petro Gallio, theologiæ apud Upſalienſes Doctore, pro veritate bis congreſſus, perſvaſit patriæ & regi fidem orthodoxam, eamqve adverſus monachos variis ſcriptis defendit.

Fridericus Petri de fide phantaſtica ſupra cœlos evolante, & reſponſione pro libello Chemnitii adverſus Danæum, & Neſtorianiſmo Calvinianorum ſe nobis commendavit.

Joh. Pfeffinger D. Bavarus, natus anno 1494. ex ſacrificulo primus Lipſienſium paſtor factus, in tuenda religione adverſus Interimiſticas argutias non ſatis conſtans, ſcripſit *de miniſterio & Adiaphoris, item librum conſolatorium & hiſtoriam Jeſu Chriſti*, obiitqve anno 1573.

Joh.

Joh. Jac. Pfeiffius & *Dan.* Pfeiffius, Stetinenſes, fratres: *ille* Holmiæ in Svecorum; *hic* Haffniæ in Danorum metropoli paſtores eccleſiarum Germanicarum: viri doctiſſimi: uterqve mihi qvondam inter diſcipulos notæ longæ optimæ; uterqve jam inter amicos longe cariſſimos: qvorum alter diſſertatione *de unione myſtica Chriſti & fidelium*, Argentorati impreſſa, jam anno 1648. innotuit.

Petr. Philippi *D.* paſtor eccleſiæ cathedralis Halberſtadienſis, *actione miniſterii Tripolitani Halberſtadienſis principatus contra Latermannum* notus.

Moſ. Pflaccherus *D.* Paſtor Kemptenſis, *analyſi Typica librorum V. & N. T. & Commentario in epiſtolas Dominicales notus.* Obiit anno 1589.

Joh. Piſtorius, natus anno 1502. Superintendens Haſſiæ Niddanus, *ex plurimis colloqviis* notus. Cujus filius ὁμώνυμος, profeſſione medicus, ad Calvinianiſmum primo, deinde ad Papatum inclinavit.

Petr. Piſcator *D.* Profeſſor Jenenſis, lingvarum orientalium cognitione & *Commentario in A. C. atq; F. C. deqve S. Scriptura* illuſtris: ſcripſit adverſus verſionem Biblicam *Joh.* Piſcatoris *Herbornenſis.* Francofurti ad Oderam inter profeſſores theologiæ notus fuit *Joach.* Piſcator.

Conr. Wolfg. Plazius *D. lucum ſuccisum errorum Pontificiorum per CXIV. controverſos fidei articulos, Catholicam inqviſitionem de doctrina in Papatu, aliosq; libellos practicos* edidit.

Georg. à Polentis, nobilis Miſnicus, epiſcopus Sambienſis, ab anno 1520. ſuperſtitiones Miſſæ miſſas fecit, & eccleſias Prutenicas reformavit. Obiit anno 1558.

Sam. Pomarius *L.* apud Berolinenſes in Marchia cordatus orthodoxias aſſertor & confeſſor, oſor fallacis ſyncretiſmi & colluſionis cum Zwinglianis: cujus *conſideratio* Poſtulati Keddiani extat.

Luc. Pollio, paſtor Vratislavienſis, *homiliis de vita æterna* clarus, obiit anno 1585. Poſt eum *Joach.* Pollio, itidem paſtor Vratislavienſis, *ex homiliis nonnullis & conſiliorum Theologicorum Centuriis* inclaruit.

Joh. Polyander *D.* paſtor veteroppidanus Regiomonti, fidelis P. Sperati in convertendis eccleſiis Prutenicis παραστάτης, cum eodem interfuit *colloqvio Razenburgenſi cum anabaptiſtis, Eccelio, & Taukero anno 1532. habito.*

Pomeranus Vid. *Bugenhagius.*

Conr.

Conr. Porta, Eislebienſis, ſcripto egregio, qvod *Paſtorale* vocat, clarus, obiit anno 1585.

Andr. Pouchenius, Superintendens Lubecenſis, *à perſonato Palmario*, jurato illo F.C. hoſte, qvem confutavit, notus. Alius *Andr. Pouchenius D.* fuit paſtor Kniphofianus Regiomonti ante M. Mylium.

Abd. Godeſc. Prætorius, Marchicus, natus anno 1524. Rector Scholæ Magdeburgenſis, officio ſuo ob turbas theologicas abiens, Francofurti primum, deinde Witebergæ, otio literario indulſit, & anno 1573. obiit: vir in lingvis variis politiſſimus. Cui adde *Petr. Prætorium*, Cotbuſianum, Profeſſorem Witebergenſem, poſtmodum Dantiſcanum, qvi *de Trinitate & de duabus naturis in Chriſto librum, & explicationem in CXIX. Pſalmum adverſus traditiones edidit. Joach. Prætorius M.* Lünæburgenſis, eccleſiaſtes fuit Stetinenſis ad D. Mariæ & Profeſſor in Pædagogio, Hebrææ lingvæ peritiſſimus, ſocer & Præceptor meus dilectiſſimus. Obiit anno 1633.

Andr. Prolæus M. Præpoſitus & Paſtor Stolpenſis in Pomerania, edidit *Mataeologiam Socinianam, Machometologiam, Babylonem & nuptias Sionis.*

Erh. Qveis, nobilis Boruſſus, epiſcopus in Boruſſia Pomezanienſis ab anno 1523. per ſexennium, qvi cum Polentio, epiſcopo Sambienſi, anno 1525. *ordinationem ceremoniarum eccleſiaſticarum* edidit, & ſucceſſores habuit Speratum, Draconitem, Venetum, Wigandum, Heshuſium.

Joh. And. Qvenſtedt D. Profeſſor theologiæ extraordinarius, edidit *dialogum de Patria virorum illuſtrium, & teſtamentum Davidicum.*

Joh. Qviſtorpius D. Roſtochienſis, in patria academia celebris theologus & Superintendens, edidit *annotationes in omnes libros Biblicos, commentarios analyticos in pleraſq; Pauli epiſtolas, & tractatum de peccato originali.* Collegæ ejus in profeſſione theologica ultimis temporibus erant *Joach. Cothmannus* D. & *Elias Taddelius* M. nunc eccleſiæ Lutheranæ apud Amſtælodamenſes paſtor. Poſt eum in eadem academia operas conferunt *Joh. Dorſchæus* D. Argentina evocatus: *Herm. Schuckmannus* D. à theologia compendioſa didactica & elenchtica clarus: *Caſp. Mauritius* D. qvi edidit πρῶτον ψεῦδος Socini, & diſputationes Anti-Calvinianas, *Joh. Qviſtorpius* junior, ſenioris filius: *Auguſtus Varenius* D. qvi commentarium in Pentateuchum variis diſputationibus feliciter

cœpit: *Dan. Michaelis* D. jam ante qvadriennium mortuus. *Joh. Chriſtoph. Otto* D. *Mich. Cobabus* D. *Bernhardus Goſman* D.

Lud. Rabus, D. paſtor Argentinenſis & Ulmenſis, *ex hiſtoria martyrum* celebris.

Joh. Rechtenbach, D. Salzenſis primum in Weiſſenfeld, poſt Mansfeldicus Superintendens, *σκιαγραφίαν Biblicam generalem, ut & analyſin A.C. & F.C. & qvinqvefolium* edidit.

Urb. Regius, ad lacum Brigantinum in Helvetia natus, Eccii diſcipulus, ipſis Maximiliani imperatoris manibus poëta & orator Ingolſtadii coronatus. Illo loco primum profeſſorem egit: poſt ab Eccio, qvi Lutherum cœpit oppugnare, diſſentiens, Auguſtæ Vindelicorum, Eccleſiæ gubernandæ curam ſuſcepit, & Lutheri doctrinæ, qva oppugnabatur profanatio noimnis divini, approbatæ per totam Sveviam viam ſtravit. Hinc grave cum Eccio ſubiit certamen: cui etſi transfuga & ingratus videbatur diſcipulus, ipſe tamen non tam ſibi cum Eccio controverſiam eſſe, qvam veritatis ſuſceptum patrocinium, putabat, & in comitiis Auguſtanis anno 1630. operam ſuam, volente ita Ernesto, Duce Brunſvicenſium & Lünæburgenſium, eccleſiis Lünæburgicis addixit, earumqve Superintendens factus, in repurgando fermento doctrinæ ſtrenuum egit operarium, & in varis conventibus & ſynodis, qvæ habebantur *Wormatiæ, Smalkaldiæ, Haganoæ*, ſuam fidem Chriſto probavit. *Extant ejus opera Latina in duos Tomos diſpoſita, ut & Germanica uno volumine*, ex qvibus elegans ingenium & acrimonia judicii vere theologici cuivis facile pateſcit. Et memorabile eſt, qvod uxorem habuerit Hebraice doctam, *qvacum qvodnam colloqvium habuerit de Meſſiæ reqviſitis, qvæ omnia in Jeſu Nazareno inventa ſint*, ipſe conſignavit. Obiit anno 1541.

Balth. Rhaw, Licentiatus, primum Profeſſor Gryphisvvaldenſis, poſtea Superintendens urbanus Stralſundenſis, *papatum ex Conciliis denudatum & Angelum tenebrarum apud reformatos ſe lucis Angelum ſimulantem, & comment. in Danielem* edidit.

Jac. Reibingius, D. Auguſtinus, celebris primum inter Jeſuitas, & ſeductor Palatini Neoburgici, deinde abjecta pontificia religione orthodoxiam amplexus, Tubingam conceſſit, & ſua ipſius ſcripta heterodoxa, ut & Foreri, & aliorum qvondam complicum, non ſine inſigni teſtimonio candoris refutavit. Obiit anno 1624.

Joh

Joh. Reinboth D. Superintendens ducatus Holſatiæ *doctis ſcriptis contra Keddium* nomen meruit.

Jac. Reineccius M. paſtor Hamburgenſis, ex *panoplia ſeu armatura theologica: clave theologiæ: ortu, exitu & artificio diſputandi Calvinianorum, juſtoqve tribunali Chriſti*, notus.

Ambr. Rendenius D. Profeſſor Jenenſis, *aliqvot contra Pontificios tractatibus* innotuit.

Dav. Reutzius M. ducum Pomeraniæ à concionibus per XXXII. annos, Superintendens Pomeraniæ ulterioris per annos XVI. ſocer meus venerandus, *doctiſſimis in epiſtolas anniverſarias homiliis & aliis tractatibus practicis* clarus.

Paulus à Rhoda M. Saxo Qvedlenburgenſis, Stetinum à Luthero miſſus, primum Pomeraniæ ulterioris Superintendens, vir conſtantiſſimi animi & eloqvii ſingularis. Obiit ſeptuagenarius anno 1563.

Zach. Rivander D. ex lupo excoriato, libro de Calvinianorum proprietatibus, Commentario in Eſai LIII. & manuali μισλογαμῶν notus.

Paul. Röberus D. Wurzenſis, concionator primum aulicus apud Hallenſes, poſt Superintendens & Profeſſor Witebergenſis ex *variis Diſputationibus & Homiliis notus.* Obiit anno 1651. ætatis 64.

Georg. Rörerus ſeu *Rorarius*, primus ritu apoſtolico ſacris anno 1525. initiatus, *Lutheri Tomos in ordinem digeſſit*, ex Dania ad opus illud à Johanne Friderico electore evocatus. Obiit Jenæ anno 1557.

Georg. Roſtius, concionator aulicus in Mechlenburgia, *Anti Crocio, Antiweigelio, Commentario in Threnos & epiſtolam Judæ, ſchola precationis, variisqve homiliis* eccleſiæ inſerviit: alius *à Nic. Roſtio*, qvi fuit Superintendens Chemnicenſis, *& librum abſolutorium* edidit.

Henr. Rothe M. Paſtor Islebienſis, doctas edidit *homilias in Catechiſmum & Siraciden.*

Joh. Rothmalerus D. Superintendens Schvvartzburgicus, *diſputatione contra D. Hornejum de neceſſitate bonorum operum* innotuit.

Ern. Rüdinger, Papæbergenſis, excellens philoſophus & theologus Witebergæ, obiit anno 1591.

Jac. Rungius D. Stargardienſis, natus anno 1527. Superintendens Pomeraniæ citerioris, obiit anno 1595. profeſſor XLVII. annorum. Cujus duo filii paternam virtutem cum ſangvine obtinuerunt. *Fridericus* enim, aulicus Erneſti Ludovici ducis Pomeranorum concionator, poſt paſtor

collegiatæ Eccleſiæ Stetinenſis, & profeſſor in illuſtri Pædagogio, tandem patri in officio Superintendentis Gryphiſvvaldiæ ſucceſſit: *David* vero, Profeſſor primum Gryphiſvvaldenſis, deinde per IX. annos Witebergenſis, *egregiis ſcriptis, & imprimis Commentario in Geneſin, Exodum, Epiſtolas ad Romanos & Corinthios*, celeberrimus. Interfuit colloqvio Ratisbonenſi, & ſucceſſor D. Davidi Chytræo evocatus, non ire, ſed Witebergæ mori debuit, anno 1604. ætatis 40. *Andreas Rungius*, Jacobi frater, itidem fuit profeſſor Gryphiſvvaldenſis & paſtor Jacobæus anno 1527.

Sigfr. Saccus D. Northauſenſis, natus anno 1527. primum Magdeburgi in collegiata eccleſia Lutheranus Paſtor, anno 1566. conſtitutus: *ex homiliis & defenſione fiduciæ contra dubitationem Pontificiam* cognitus. Obiit anno 1596. apoplecticus.

Sagittarius Vid. *Schütze.*

Henr. Salmuth D. alias *Beringerus* dictus, Superintendens Lipſienſis poſt Pfeffingerum, doctrinæ & methodi Philippi inſignis amator, pluribus homiliis nomen prodidit, natus anno 1522. defunctus anno 1576. Filius ejus *Joh. Salmuth* Lic. erat Paſtor Ambergenſis.

Herm. Samſonius M. Paſtor Rigenſis, voce & ſcriptis inſerviens ſuis Livonis, *ex Anti-Jeſuita, Poſtilla Evangelica, enchiridio articulorum fidei, Syntagmate hiſtoriæ paſſionis, homiliis de cœna clarus.*

Er. Sarcerius, Annæbergenſis Miſnicus, variis in ſcholis docuit, Lubecæ, Roſtochii, Viennæ, Græziæ: poſt in comitatu Naſſaviæ, Lipſiæ & Islebii evangelium explicuit. Tandem Magdeburgum evocatus eſt, ubi IV. tantum concionibus habitis, anno 1559. ex calculo obiit. Scripſit *commentaria in Siraciden, IV. evangelia, Acta & epiſtolas, poſtillam evangelicam, methodum in præcipuos locos Scripturæ, Dialogum de Synodis, Examen, Media de conſervanda vera religione, librum de conſenſu eccleſiæ veræ & patrum, deq; conjugio & divortio.* In Miſnicis Chronicis Albini hoc ei datur teſtimonium: *Lucebant in hoc viro commemorabilis gravitas & conſtantia. Non minas, non exilia, non ullam ullius hominis potentiam, aut vim pertimeſcebat. Dixerim, ſolem facilius de curſu dimoveri potuiſſe, qvam Eraſmum à veritatis profeſſione. Vitam agebat caſte & integre. Oderat luxum: tempeſtive de convivio domum redibat. Amabat ſimplicitatem. Execrabatur ſophiſticam, & laborum erat tolerantiſſimus. Eccleſias XXIV. comitatuum conſtituerat, & juxta reformatam religionem ordina-*

dinaverat. Concionator erat diſertus, copioſus & gravis, aculeos in animis eruditorum relinqvens.

Caſp. Sauterus M. Superintendens Herrenbergenſis & Hanavienſis; poſtea Paſtor Auguſtanus primarius, *apodixi pro divina majeſtate filii hominis, commentario in Joelem, homiliis & aliis ſcriptis clarus.* Obiit anno 1604.

Joh. Saubertus M. Paſtor Noribergenſis: *præter Biblia, doctis ſummariis adornata, AntiSmalzium, Examen Melanchthonis, Miracula A.C. contra Nibuſium, curſum Simeonis, præſervativum ſpirituale, poſteritati conſecravit.* Ejus eſt epiſtola illa egregia, qva, ſub nomine Juſti Baræi Antverpiani, ad Abrahamum Scultetum, majeſtas omnipræſentiæ, carni Chriſti communicata, docte aſſeritur.

Val. Schachtius D. Profeſſor Roſtochienſis, *declamtionem verborum Cœnæ* edidit, ſucceſſor D. Simonis Pauli.

Mich. Schæferus, aulæ Wurtenbergenſis eccleſiaſtes, *ἀκρόπολιν Chriſtianæ religionis de ſummis fidei articulis, & aliqvot homilias* publicavit.

Joh. Scharfius D. primum Logicæ & Metaphyſicæ; poſtea theologiæ profeſſor Witebergæ, *præter varia ſcripta philoſophica, collegiis de perſona Chriſti & de prædeſtinatione, ut & exercitationibus Anti-Calvinianis & diſputationibus contra D. Calixtum* ſe commendavit: annum nunc agens LXIII.

Frid. Scheningius M Stetinenſis, primum Præpoſitus in Pomerania Garzenſis, deinde Dantiſci eccleſiaſtes, in certaminibus, qvæ theologis orthodoxis apud Dantiſcanos adverſus Calvinianos obeunda ſunt, ore & calamo athleta à plurimis jam annis ſtrenuus. *Georg. Scheningius* profeſſor Jacobshag. in Pom. de præſentia relativa & de cœna ſcripſit contra Grunovium.

Joh. Schelhammerus M. Poſtillam Weigelii confutavit.

Sig. Schererzius Superintendens Lubecenſis, *Manuale communicantium, pœnitentium & lugentium* edidit. *Ern. Schererzius* erat paſtor primum Primislav.; deinde Stetini Jacobæus.

Zach. Schilterus D. profeſſor Lipſienſis, ephorus atqve ViceCancellarius academiæ contra Calvinianos conſtitutus, *exegeſin Catecheſeos, defenſionem libri Concordiæ, commentarium in Haggæum, & librum de poteſtate Calviniſtarum* edidit, & obiit anno 1604.

Conr. Schluſſelburgius D. Schaumburgenſis Saxo, diaconus primum Löbicenſis Regiomonti, Paſtor deinde Wiſmarienſis, Antverpienſis,

Stralſundenſis, *ex hæreſiologia, theologia Calviniſtarum, deciſione quæſtionum Theologicarum, Poſtilla evangelica* illuſtris: Witebergæ olim ob impugnationem Calvinianiſmi cum Alb. Schirmero, anno 1567. cum adhuc juvenis eſſet, carceri mandatus.

Schmidt: Vid. *Faber & Fabritius.*

Val. Schmuck D. theologus & Superintendens Lipſienſis, *Biblico Chronico homiliis in libros Moſis & aliis tractatibus* celebris.

Joh. Schröderus, Profeſſor Altorfenſis ac theologus & eccleſiaſtes Noribergenſis, acutiſſimis libris *de Eutychianiſmo, Neſtorianiſmo, Calvinianorum principio theologico, Throno regali, & ſceptro regali contra Bermannum Calvinianum, apodixi de donis increatis carni communicatis, faſciculo controverſiarum, problemate philoſophico-theologico de communicatione proprii, pugillo aſcetico, erotematibus Catecheticis, judice controverſiarum, libro de Imaginibus*, celeberrimus.

Joh. Schroppius, Abbas Maulbrunnenſis, acta œcumenici concilii habiti ſuper controverſia de cœna *Domini* edidit.

Chriſtoph. Schultetus D. Paſtor Stetini ad D. Jacobi, *coronis femlibus, analyſi typica Jobi & aliis homiliis* clarus. Obiit anno 1649.

Joh. Balth. Schuppius D. primum eloqventiæ & hiſtoriarum profeſſor Marpurgenſis; jam paſtor Hamburgenſis, *diſputationem contra Bertium ad pontificios digreſſum* edidit.

Joh. Schütze, alias *Sagittarius*, Hallenſis, D. profeſſor & cancellarius Academiæ Witebergenſis. Obiit anno 1584. ætatis 53. Alius *Joh Schütze*, paſtor Rhüſtedenſis L. cauſas anno 1579. promulgavit, qvare in partes Calvinianorum non ſit ſecedendum. *M. Chriſtian. Sagittarius*, concionator electoris Saxoniæ Auguſti, qvia in aula delirii Sacramentarii ſemina propalam ſparſerat, abrogato illi docendi munere, in domum ſuam toto vitæ tempore eſt concluſus.

Seb. Schwanius M. olim Lubecenſis diaconus ad D. Mariæ, poſtea paſtor Oldendorpienſis, ſcriptis aliqvot pietatem hominum excitare laudabiliter conatus.

Sal. Schweiggrus, Wurtenbergicus, paſtor Nurnbergenſis, *Itinere Orientali & Hodoperico, qvod de illo edidit, ut & Alcorano in Germanicam lingvam verſo clarus.* In juventute legati Cæſarei, Joachimi à Synzendorff, ad aulam Ottomannicam, aulicus concionator fuit.

Nic. Selneccerus D. Lipſienſis Theologus, acerrimus Pontificiorum & Calvinianorum oppugnator, inter primarios F. C. autores referendus,

Pad.i-

Pædagogiam Chriſtianam, homilias, recitationes de libro concordiæ & Commentaria in Geneſin, Prophetas, Pſalmos, Johannem, Acta, & Epiſtolas, aliosqve libros, qvi extant in IV. Tomos digeſti, edidit. Natus in agro Norico in oppido Hersbruk anno 1532. concionator primum aulicus Dresdenſis, deinde paſtor Jenenſis, tandem Superintendens Lipſienſis. Per Crypto-Calvinianos anno 1590. Lipſia ejectus, & Hildeshemii receptus, brevi poſt à Frid. Wilhelmo, electoratus adminiſtratore, non tantum ad priſtinum officium, ſed & ad opus viſitationis revocatus, obiit anno 1592.

Arſac. Schofer, in Würtenbergico ducatu, anno 1539. ſcripſit *enarrationes evangeliorum Dominicalium.*

Iſ. Silberſchlag. D. commentarium edidit de Antichriſto, & aſſertionem de reali corporis Chriſti præſentia in cœna, ut & explicationem evangeliorum Dominicalium. Superintendens primum fuit Halberſtadienſis; deinde Erfurtenſis. Pater ejus *Georg. Silberſchlag* fuit eccleſiaſtes Erfurtenſis.

Joh. Georg. Sigwardus D. theologus Tubingenſis, *contra Irenicum Paræi animoſe ſcripſit, & diſputationes pro A. C. edidit.*

Chriſtian Sleidanus D. theologus Roſtochienſis, poſt Paſtor Slesvicenſis; *de articulis fidei, & imprimis Chriſto θεανθρώπῳ, deqve Deo trinuno & Chriſto binuno, ut & de conſecratione Euchariſtiæ eruditos libros publicavit.*

Chriſtoph. Sleupnerus D. Drumſdorffenſis in Marchia ſuperiore, Paſtor primum in Styria, hinc apud Hildesheimenſes & Eislebienſes docuit, tandem Superintendens in Marchionatu Brandeburgenſi ſuperiori Bereytenſi, *Harmoniam V. T. & Epiſtolevangelicam, ut & methodum qvadruplicem concionandi edidit.* Ejus avus, *Dominicus Sleupnerus*, primus præco evangelii fuit apud Noribergenſes.

Joach. Sluterus anno 1523. prima evangelii ſemina Roſtochii ſparſit. Severinus Sluterus *antitheſin Philantropiæ divinæ & Miſanthropiæ Calvinianæ, & alia contra Calvinianos* edidit.

Erhard. Snepfius, Heilbronnæ natus anno 1495. primum Wimpinenſis eccleſiaſtes, inter illos, qvi *ſyngramma Svevicum adverſus* Oecolampadium conſcripſerunt. Tubinga, qvo poſtea venerat, ob Interreligionem pulſus, Jenæ factus Superintendens, *nobilem commentarium in Pſalmos* edidit, & obiit anno 1558. Stigelius de Lutheri, Philippi & Snepfii morte hæc meditatus eſt:

Occubuit

Occubuit ſancti Conſtantia morte Lutheri.
Deficiens obiit moriente Melanchthone Candor.
Atqve omnes periit tecum Concordia, Snepfi.

Filius ejus Theod. Snepfius, D. Theologus Tubingenſis, ex ſcholis in vaticinia Eſaiæ & Jonæ, variisqve homiliis clarus, obiit anno 1586.

Georg. Spalatinus M. natus anno 1482. aulicus concionator Electoris Saxoniæ, & paſtor Aldenburgicus: deinde Superintendens Miſnenſis, inſignis Lutheri amicus, ex *hiſtoria renaſcentis evangelii clarus*, *Chronici libri autor*. Obiit anno 1545. ætatis 63.

Joh. Spangenbergius, Hardeſianus, Paſtor Northuſanus & Superintendens Mansfeldicus, piis ſcriptis, & imprimis *Pſalterio elegiaco carmine reddito*, *Catechiſmo Lutheri explicato*: *evangeliis Dominicis expoſitis*, *ut & Margarita Theologica*, *& Tractatu de Matrimonio*, *variisq; homiliis* ſe commendavit, natus anno 1484. denatus 1450. Ejus filius Cyriacus D. natus anno 1528. itidem Mansfeldicus, tandem ob Flacianiſmum, vel potius, qvia Interimiſtis & adiaphoriſtis cedere nolebat, abiit exulatum, & Argentorati anno 1604. ætatis 76. obiit. Extant ejus *Tabulæ in Biblia*, *Interpretationes Epiſtolarum Paulinarum*, *Catechiſmi & Pſalmorum*, *Cithara Lutheri*, *Chronologia*, *Annales Saxoniæ & Mansfeldiæ*, *Commentarius de Nobilitate*, *Hiſtoria Manichæorum*, *& plures Homiliæ*.

Paul. Speratus, nobilis Svevus, ex familia Sprettorum, natus anno 1484. ingenio & eloqventia admirabili, qvi Auguſtæ, Herbipoli, Salisburgi, Viennæ, Iglaviæ in Moravia, intrepide, ſub initiis prædicati evangelii, abuſus pontificios taxavit, & è carcere tetro, in qvem conjectus fuerat, divinitus elapſus Witebergam ad Lutherum, & inde in Boruſſiam ab illo miſſus, concionatorem primo aulicum egit, deinde per XXIV. annos epiſcopatum Pomezanienſem adminiſtravit poſt Erfurdum Qveis. Obiit anno 1554. *Odis nonnullis eccleſiaſticis*, *& conſtantiſſima veritatis adverſus fidei inqviſitores confeſſione Viennæ edita*, *libelloq; de cruce* clarus. De qvo vide Ludov. Rabum libro IV. hiſtor. Martyr. cap. XVI.

Joſ. Stegmannus D. *Photinianiſmi confutatione*, *Icone Chriſtognoſiæ*, *aſſertione veri Chriſtianiſmi*, *tractatu de unione fidelium*, *hyperaſpiſte de uſu terminorum philoſophicorum in Theologia*, *& libello precationum*, *in Academia Rintelenſi immortalitatem nominis qvæſiit*.

Georg. Stampelius M. primum profeſſor Francofurtanus, deinde Superintendens Lubecenſis, *præter tabulam Coſmographicam*, *Rhetoricam*, *Hiſtori-*

Hiſtoriam Scholaſticam, & delineationem Chronologicam, edidit Hymnos Davidicos, vaticinium Jacobi de Schiloh, Pſalmos pœnitentiales, Hypotypoſin Theologiæ, & Conciones Catecheticas.

Joh. Staupitius, Vicarius provincialis Auguſtinianorum per Germaniam: tandem abbas Salisburgi: eqves Miſnicus: inſignis Lutheri patronus. Obiit anno 1524.

Joh. Steuberus D. profeſſor Marpurgenſis, è *diſputationibus nonnullis* cognitus.

Mich. Stifelius, Eislingenſis, arithmeticus & theologus inſignis, obiit anno 1567.

Henr. Stolo, profeſſor & concionator Heidelbergenſis, qvem in docendo proximè ad Lutherum acceſſiſſe, nonnemo dixit, obiit anno 1567.

Jac. Stockerus M. Vinarienſis, eccleſiaſtes Jenenſis, & poſtea paſtor Eislebienſis, *Homilias edidit in Proverbia & Siraciden, ut & Analyſin Biblicam, & Elenchum Catecheticum Antipapiſticum.*

Æg. Strauch D. Witebergenſis, eccleſiæ Oſſitienſis, poſtea Dresdenſis Superintendens, & protoſynedrii aſſeſſor, *homiliis nonnullis* clarus.

Joh. Streitberger, Lutheri genuinus diſcipulus, Naumburgi primum, deinde Brunſvigæ evangelium docuit, tandem in patria Paſtor & Superintendens Culmbacenſis. *Aurel. Streitberger* D. fuit Superintendens Voitlandenſis, mortuus anno 1612.

Victorin. Strigelius, Svevus, natus 1525. theologus Jenenſis, Lipſienſis, & tandem Heidelbergenſis: in religione minus ſincerus, & ex certamine cum Flacio Illyrico notus, Synergiſtis tandem & partibus Zwinglii addictior. Obiit anno 1569. ætatis 49. *commentariis in præcipuos libros Biblicos, Poſtilla & Enchiridio Theologico clarus.*

Georg. Strigenizius, Superintendens Jenenſis & Miſnenſis, homiliis plurimis notus. Obiit anno 1603.

Joh. Stumpſius D. Poſtillam allegoricam & Commentarium in Epiſtolam Judæ edidit.

Wenc. Sturmius M. Dreſdenſis, Superintendens Bitterfeldenſis, *Promtuario exemplorum* clarus. Obiit anno 1589.

Chriſtoph. Stymmelius D. Francofurti ad Oderam anno 1525. natus, Croſſena, ubi Paſtor fuit, Stetinum ad collegiatam eccleſiam & profeſſionem in pædagogio illuſtri vocatus, & Vice-Superintendens Pomeraniæ

 alterio-

ulterioris conſtitutus, vir in utriuſqve lingvæ elegantia doctiſſimus, & animi moderatiſſimi fideiqve ſinceræ adverſus Crypto-Calvinianos, Stetini varia molientes, & *tractatu de miraculis, & homiliis de S. Cœna* clarus. Anno 1566. evocatus eſt Martisburgum ab Auguſto electore: ſed ſubſeqvente anno Stetinum rediit, ubi tamdiu locus in gratiam ejus vacarat. Obiit anno 1588. primæ meæ uxoris avus. Hoc monumentum ei erexerunt:

En eqves, en auriga tuæ, Pomerania, gentis,
Et veræ fidei miles & arma jacent.
Vir pius & conſtans, & apertus in arte docendi:
Ferreus in vero dogmate murus erat.

Sim. Sulzerus D. Helvetius, diſcipulus Lutheri conſtantiſſimus, qvi nunqvam in Calvinianiſmum induci potuit, licet undiqve ejus aſſeclis circumſeptus. Præfuit primo eccleſiæ Bernati, deinde Baſilienſi, obiitqve anno 1585. *Vertit Acta Synodi Bernenſis Latine, & collegit theſaurum L.C. ex ſacris & profanis.*

Paul. & Joh. Tarnovii D. Roſtochienſes Theologi: qvorum *ille* libro *de Miniſterio, Trinitate, Conjugio, & Commentario in Johannem; hic Commentariis in Prophetas minores, Pſalmos pœnitentiales & Threnos, Biblicis item exercitationibus ſe poſteritati commendavit*, & anno 1603. obiit.

Joh. Tauſrerus D theologus Argentinenſis, *eruditis diſputationibus contra Piſcatorem de prædeſtinatione celebris.*

Joh. Teclerus D. paſtor eccleſiæ Cotbuſianæ, ab eloqvio gratiſſimus auditoribus.

Henn. Tegetmeierus, Superintendens Gottingenſis, *Analyſin Pſalterii & XII. Prophetarum minorum* edidit.

Joh. Thalmannus D. edidit *amorem crucifixum ſeu commentarium in Canticum Canticorum.*

Theob. Thamerus, profeſſor Marpurgenſis, ob. anno 1568.

Theodericus Vide *Dietericus.*

Theod. Thummius D. theologus Tubingenſis, *ex controverſia de majeſtate carnis Chriſti in ſtatu exinanitionis adverſus Mentzerum, variis ampliſſimisq; poſitionibus de plerisq; fidei articulis controverſis, Sculteto Iconoclaſte, πολυλογία Calvinianorum, impietate Photinianorum, notus*, & ob Antichriſtum in Papatu notatum arreſto Cæſaris aliqvamdiu innexus.

Joh.

Joh. Thurzo, epiſcopus Vratislavienſis, primus Epiſcoporum renaſcenti evangelio anno 1520. favit.

Nathan. Tileſius, Hirſchbergenſis Sileſius, Superintendens Militianus, *homilias nuptiales, parentales, Dominicales* edidit. Obiit anno 1565.

Joh. Henr. Tonſor D. Marpurgenſis profeſſor, *diſputationes de ſana baptiſmi doctrina* edidit.

Primus Truberus D. Slavonicus, *in lingvam Slavonicam varios noſtratium libros convertit*, & poſt varia pericula exantlata anno 1586. pie obdormivit.

Joh. Tungerlarius M. paſtor Ziecherenſis in Neomarchia, *tabulis Evangeliorum & epiſtolarum Dominicalium analyticis* innotuit.

Georg. Venetus D. nobilis Boruſſus, ab Oſiandriſtis expulſus, Superintendens Pomeraniæ Epiſcopalis, & Paſtor Colbergenſis primus, tandem epiſcopus Pomezanienſis in Boruſſia, *explicationibus in epiſtolam ad Romanos* notus. Cui in officio Superintendentis Epiſcopalis in ulteriore Pomerania ordine ſucceſſerunt *M. Petrus Eddeling. M. Adam Hamel. D. Immanuel König. D. Chriſtianus Groß.*

Petr. Paul. Vergerius, Epiſcopus Juſtinopolitanus, legatus Pontificius per Germaniam, refutaturus veritatem, ut Cardinalitatus dignitatem aſſeqveretur, veritatis vi victus reſipuit, & ex Italia profugiens, exemplo Fr. Spiræ apoſtatæ, horrendum de ſalute deſperantis, confirmatus, ad noſtram religionem totus tranſiit, & in Rhætia & Valle Telina aliqvot annis docuit. Inde Tubingam evocatus, *ſcripſit adverſus Idolum Lauretanum: de perſecutione contra Evangelium in urbe Juſtinopolitana: contra Johannem della Caſa, Sodomiæ patronum: duos Catechiſmos: de matrimonio miniſtrorum Eccleſiæ: contra varios ſuperſtitioſos Romanenſium libros: de Baptiſmo: de Miſſa.* Frater ejus, *Joh. Bapt. Vergerius*, Dolæ Epiſcopus, cum eandem pietatem præ ſe ferret, veneno mox ſublatus creditur.

Thom. Venatorius, Eccleſiaſtes Noribergenſis, cum collegis egregiam *Epiſtolam de Juſtificatione adverſus Robertum de Mosham edidit.*

Henr. Victor, theologus Marpurgenſis, anno 1580 defunctus, ſucceſſorem habuit Nicol. Rhodingum. *Hier. Victor*, item Marpurgenſis, & poſt Gieſſenſis Profeſſor & Superintendens, *variis ſcriptis pro A. C. depugna-*

pugnavit, & anno 1609. obiit. *Zacharias Vietor M.* antitheſes Calvinianis Weſſalienſibus oppoſuit.

Vitus Theodoricus. Vide *Dieterich.*

Joh. Ungnadius Sonnekius, cum antea Styriæ & Carinthiæ ſub Ferdinando præfuiſſet, religionis cauſa patriam reliqvit, & hoſpitio Chriſtophori ducis Würtenbergici uſus, Biblia & aliqvot *theologorum ſcripta in lingvam Turcicam & Croaticam immenſis ſumtibus, dicente Thuano libro XXXVI. converti curavit:* mortuus anno 1565. Qvo ipſo etiam anno in Lithuania obiit *Nic. Radzevil*, Olicæ Dux & Palatinus Vilnenſis, qvi *Biblia in Lithuanicam lingvam* transferri curavit.

Matth. Vogelius, Noribergenſis, in patria primum docuit. Inde ob Interreligionem pulſus, Regiomontum venit. Hinc qvoqve ob diſſidia Oſiandrica ejectus, in Ducatu Würtenbergico abbas Albersbachenſis factus, *theſaurum theologicum, opus prægrande, abſolvit*, & anno 1591 obiit.

Joh. Voitus, electoris Saxoniæ Johannis concionator aulicus, cujus filius *Dav. Voitus D.* Paſtor Witebergenſis fuit, illuc Jena evocatus. Jenam autem ex Boruſſia venerat. Obiit anno 1589. ætatis 60. Illius *commentarius in epiſtolam ad Romanos & homiliæ aliqvot mihi innotuere.*

Joh. Georg. Volckmarus, Voitlandus, profeſſor Witebergenſis, vir ſummæ ſpei, in optimo ætatis flore anno 1596. defunctus.

Mævius Volſchovius D. antea profeſſor Matheſeos Gryphiswaldiæ, variis in ea documentis editis, abiit Demminum ad præpoſituram: inde in ſoceri D. Bartholdi Krakevicii, Superintendentis generalis, locum revocatus, nonnullis practicis libris nomen meruit. Poſt eum Gryphiswaldiæ operam conferunt in theologicis *Joh. Beringius* D. Vice-Superintendens, Paſtor Marianus: *Abraham Battus* D. paſtor Jacobæus: *Joh. Michaelis* D. *Joh. Frider. Köning.* D ſuperiore anno in Mechlenburgiam ad SuperintendensRazeburgenſem evocatus: *Dan. Lagus* D. *Joach. Rhaw* M. ſucceſſor M. Barth. Wildii in templo Mariano: *Nic. Alberti* M. ſucceſſor M. Wendii in Nicolaitano. In vicino Stralſundio membra presbyterii nunc temporis ſunt ad D. Nicolai *Balth. Rhaw Lic.* Superintendens urbanus, *Theodorus von Eſſen* & *Zach. Rothmannus M.*; ad D. Jacobi *Joh. Henr. Friedliebius* D. & *Ludovicus Piel.* M.; ad D. Mariæ, *Albertus Sleidanus* M. & *Joh. Heidenthal* M. ad D. Johannis *Joh. Martinus Mejer* M. ad Spiritus S. *Paulus Piel.*

Caſp.

Caſp. Wagnerus M. Paſto rMicro-Pragæ in Bohemia, *ex theſauro ſermonum theologicorum, Idea ſeu diſpoſitionibus Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium, aliisq; homiliis innotuit.*

Bernh. Waldſchmidt M. theologus Francofurtanus ad Mœnum, *ex diverſis ſcriptis nuperis adverſus vertiginoſum Keddium notus:* qvi Jeſuita arenam turpiter deſeruit, in qva XII. poſtulatis ſophiſticis thraſonice provocaverat orthodoxos. Ad illa cum inter alios ego etiam inſurrexiſſem, & vano homini alia XII. poſtulata ſolvenda propoſuiſſem, ille cum ſocienis magis mutus, qvam piſcis, ſiluit. Si inter tot famoſos Jeſuitas vir eſt, pro Keddio, jam, ut audio, defuncto, prodeat, & XII. illa meâ poſtulata ſolvat, & papam ejuſqve eccleſiam, à tyrannide, cujus reus eſt factus, liberet. Solutionem poſtulatorum meorum, illuſtris *Erhardus Ferdinandus, comes Truchſes de Wetzhauſen*, poſt apoſtaſiam ſuam à me monitus, promiſit: ſed nihil in qvartum jam annum, neqve à Keddio, neqve ab ipſo, qvarta jam paræneſi ex perdita Babylone à me revocato præſtitum: qvod publice hic in poſteritatis gratiam notandum duxi.

Joh. Weberus D. aulicus Concionator Gleichenſis, *diſqviſitiones Philoſophico-Theologicas Goclenio oppoſuit, & tractatum de prædeſtinatione adverſus Keckium, deq; S. Cœna, Monotriaden item Gerſonicam, Elenchum contra Lampadium pro Philippo Nicolai, & alia ſcripſit.* *Anan. Weberus* D. primum Lipſienſis profeſſor, jam Superintendens Vratislavienſis, *diſputationibus de LXX. ſeptimanis Danielis & aliis* ſcriptis notus. *Chriſtian. Weberus* D. paſtor Hallenſis, *tractatibus de conſiſtorio, jure patronatus, & introductione epiſcopali celebris.* Alius *Weberus* D. Superintendens Ohrdurffenſis, *conſiderationem Stifelianiſmi & PſeudoChriſtum ocreatum contra fanaticum Eſ. Stifelium* edidit.

Georg. Weinrichius D. Superintendens Lipſienſis, *commentariis in aliqvot epiſtolas Pauli & homiliis celebris.* Obiit anno 1617.

Hier. Wellerus D. nobilis Miſnicus, ex familia Molsdorfiorum natus anno 1499. theologus admodum conſtans & heroicus, Superintendens Fribergenſis in Miſnia, *Poſtilla, Commentario in Hiobum, libros Samuelis & Regum, Epiſtolam ad Ephesios, Philippenſes & Theſſalonicenſes, ut & Petrinam, tractatu de officio Eccleſiaſtico, modo concionandi, ſcriptis contra Calvinianos & explicatione evangeliorum Dominicalium & libello conſolatorio clarus*, obiit apoplecticus anno 1573. ætatis 74. Compacta & edita ſunt ejus ſcripta in *Tomos, ſub titulo analectorum Wellerianorum.* In ſpeculo

culo nobilium a Nicolao Selneccero magnam laudem meruit. *Jacobus Wellerus* D. primum Hebrææ lingvæ & theologiæ profeſſor Witebergenſis, poſtea Superintendens Brunſvicenſis, nunc electori Saxoniæ a concionibus aulicis primariis & conſiliis eccleſiaſticis, meritis in eccleſiam præclaris: inclaruit *diſputationibus philologicis variis, commentario de nominibus divinis, in pſalmos qvosdam, in Eſ. LIII. Anti-Maſſonio, tractatu de Sanctitate Dei contra Calvinianos, & in epiſtolam ad Romanos, tractatibus Germanicis contra Calixtum de trinitate, adeoqve de deitate Meſſiæ & Spiritus Sancti in V.T. cognita, hodegetico & abſterſione, ut & homiliis funebribus, de conſcientia & aliis.*

Andr. Wencelius D. profeſſor & Superintendens Marchicus, *ex homiliis Catecheticis & Speculo pœnitentiæ* notus.

Joh. Weſenbecius D. Ulmenſium eccleſiarum Superintendens, *eruditis homiliis Epiſtolam ad Romanos illuſtravit.*

Joach. Weſtphalus, Paſtor Hamburgenſis, ſcriptis animoſis contra Zvvinglianos celeberrimus, obiit anno 1574. *Joach. Weſtphalus* M. Superintendens erat Roſtochienſis: de qvo memorabile eſt, qvod, teſte in programmate Qviſtorpio, ſucceſſore ejus in officio Superintendentis, anno demum ætatis XV. legere cœperit, & intra qvinqvennium tantum profecerit, ut academicis lectionibus poſſet intereſſe.

Fr. Widebramus D. profeſſor & Superintendens Witebergenſis, ob Calvinianiſmum cum aliis dimiſſus, obiit Heidelbergæ anno 1584. ætatis 53.

Joh. Wigandus D. Mansfeldenſis, unus ex centuriatoribus Magdeburgenſibus, in patria primum Mansfeldiæ docuit, deinde Magdeburgum in locum Nic. Galli evocatus eſt. Hinc Jenæ ſacras literas in nova academia eſt profeſſus. Unde à Stœſſelio apoſtata cum Illyrico ejectus, VViſmariæ Superintendens conſtitutus eſt. Vocatus iterum Jenam, iterum eſt dimiſſus. Subſtitit poſtea in ducatu Brunſvicenſi, & adornandis ſcholis duci Julio conſilia ſubminiſtravit. Poſt epiſcopatum Pomezanienſem obtinuit, ut &, ejecto per turbas ob vocabulum abſtracti Heshuſio, adminiſtrationem Epiſcopatus Samlandienſis, obiitqve anno 1587. Poſt ejus obitum epiſcopi amplius non ſunt in Boruſſia conſtituti: ſed res eccleſiaſticæ per conſiſtoria & aſſeſſores adminiſtratæ. Extant erudita ejus opera, *ut Syntagma corporis doctrinæ, commentarius in Eſaiam, Danielem, & præcipuas Pauli epiſtolas, ut & tractatus de amniſtia: de Stancariſmo: de Manichæiſmo: de Schwenkfeldianiſmo: de Oſiandriſ-*

andriſmo: de Anabaptiſmo: de Sacramentiſmo: de Ubiqvitate: de perſecutione piorum.

Dav. Wilmannus D. Stargardianus, à SubRectoratu Pædagogii Stetinenſis ad Profeſſionem theologicam evocatus in Academiam Gryphiswaldenſem.

Jacob. Wimphelingius Lic. profeſſor Heidelbergenſis, deinde Spirenſis presbyter: ſcripſit contra monachorum ſui temporis improbitatem, & citatus Romam, evaſit tyrannidem papæ: mortuus octuagenarius Sleetſtedii in patria anno 1530.

Joh. Winckelmannus D. concionator primum aulicus Caſſellanus, deinde profeſſor Marpurgenſis, in locum Æg. Hunnii VVitebergam evocati ſuffectus, poſt Gieſſæ Profeſſor. Unde iterum Marpurgum, poſtqvam confeſſioni Auguſtanæ illa Academia reddita erat, rediit, *commentario in Prophetas minores, nonnullas Apoſtolicas Epiſtolas, Apocalypſin, A. C. & Evangelia Dominicalia, libro item de Cœnæ adminiſtratione ſub utraq;, & diſputationibus in tomis Gieſſenſium* clarus, obiit onno 1627.

Hier. Wittichius, paſtor Eccleſiæ Brigenſis in Sileſia, à doctrina & liberalitate in egenos qvondam admodum commendatus.

Joh. Wolderus, *M.* Stolpenſis, *analyſin Joëlis, Jonæ, evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium, ut & ſynopſin Hæreſiologiæ, ac compendium theologiæ* edidit.

Nic. Zapfius D. Superintendens Vinarienſis, contra fanaticum qvoddam *ſcriptum Germanicum* Wächterhörnlein *ſcripſit, & diſputationes nonnullas* edidit.

Georg. Zeæmannus D. paſtor primum Lavinganus, inde Campodunenſis, ob ſcripta adverſus Romanenſes in cuſtodiam anno 1628. Ehrenbergam, Tyrolenſe fortalitium, abreptus, & inde poſt triennium, ad multas principum & ordinum proteſtantium interceſſiones, dimiſſus, Stralſundiæ Superintendens urbanus conſtitutus, tractatu de *Imagine Dei: carnificina Eſavitica: Papiſmo: Athleta larvato & ſtramentitio: Acatholico Papatu: Gretzero triumphato: Jeſuita revapulante: Baſi fidei: de S. Scriptura, & aliis libris pie & erudite ſcriptis celebris*, Stralſundii defunctus.

Joach. Zehnerus M. Superintendens Sleuſingenſis, clarus ex *compendio theologiæ Germanice per D. Phil. Hanen verſo, ut & ex adagiis & ſimilitudinibus Biblicis.*

Matth. Zellius, Keiſersbergenſis, primus evangelii apud Argentinenſes

ſes doctor, optime de eccleſia meritus, ex catecheſi notus, obiit anno 1549.

Bernh. Zieglerus, nobilis Miſnicus, inſignis theologus & Hebræus, Antonii Margaritæ in theologicis diſcipulus, in academia Lipſienſi moritur anno 1552. *Georg. Zieglerus M.* Revalienſis paſtor veteroppidanus Regiomonti, clarus libro de incertitudine rerum.

Henr. Zutphanienſis, Prior Antverpienſis, poſt domeſticus Lutheri, & eccleſiaſtes Bremenſis per biennium. Inde ejectus ab officiali, captus, & anno 1524. in martyrio combuſtus.

Habes, qvem qværebas, theologorum noſtrorum catalogum: non tamen talem, cui omnes, nullo omiſſo, inſerti ſint. Qvis enim omnes colligeret? qvis præcipuos, etſi illis ſolis intentus? Interim memineris, catalogo huic jure adſcribi poſſe *Ulricum ab Hutten, Fr. a Sickingen, Hartmut à Cronberg*, eqvites Germaniæ inſignes. *Ulricus ab Hutten* in Francia, ſub initio evangelicæ reformationis, multa pro Luthero contra pontificios; multa etiã in principes & magiſtratus ſcripſit, poeta & orator egregius. *Franciſcus à Sickingen* plurimos theologos eodem tempore fovit, eoſqve ex ſua aula, tanqvam ex ſchola, emiſit, tandemqve à Trievirenſi & Palatino, electoribus, bello petitus, globi ictu anno 1523. periit. *Hartmut a Cronberg* in Palatinatu variis libellis contra abominandos Romanæ Eccleſiæ errores pro Luthero depugnavit, arma etiam cum Fr. à Sickingen junxit, & tandem in exilium pulſus conſenuit. Extant literæ, qvas ad Lutherum perſcripſit, & qvibus ei Lutherus reſpondit. Adde *Bilibald. Birckheimerum*, ſenatorem Noribergenſem, qvi ſub primo renaſcentis evangelii tempore contra Oecolampadium veram corporis Chriſti in cœna præſentiam peculiari libro defendit, eamqve poſtea apologia aſſeruit: ex aliis etiam libris philologicis clarus. Adde *Ambr. Lobwaſſerum*, JCtum Regiomontanum, qvi Pſalmos Davidicos è rythmis Gallicis Bezæ & Clementis Marotti in rythmos Germanicos tranſtulit, & obiit anno 1585. in eo reprehenſus merito, qvod clariſſima de Chriſto in pſalmis dicta ad mentem Calvini cum Beza & Marotto corrupta ſine emendatione tranſtulerit.

XLIX. Placetne etiam catalogum doctorum ex Calvinianis præcipuorum contexere?

Placet, ſi contractus de illis ſermo tibi placet. *Ulricus Zwinglius*, paſtor

paſtor Tigurinus, merito primas ducit: qvi inſigni, qvo valuit, ingenio pontificiis & anabaptiſtis ſe acriter oppoſuit, & ſenatum Tigurinum concionibus doctis ad abrogandas ceremonias ſuperſtitioſas promovit, & tandem in infelicem de SS. euchariſtia controverſiam delapſus, *panem conſecratum Chriſti corpus tantum ſignificare docuit*, inqve bello, in qvod anno XXXI. more theologorum Tigurinorum, cum civibus ſuis proceſſerat, peremtus, cadaver ſuum acerbitati hoſtium reliqvit: qvod cum flammis traderent, *teſte Thuano*, cor exurere non potuerant. Scripta ejus *qvatuor Tomis* digeſta ſunt. Hujus ſuffragenus fuit *Joh. Oecolampadius* ſeu Hausſchein/ Winsbergenſis Francus, Paſtor Baſilienſis, omni eruditionis genere delibutus, qvi diſſidio euchariſtico implicitus, partes qvidem Zvvinglii defendit, ſed *non in copula verborum inſtitutionis, verum in prædicato tropum qvæſivit, & panem conſecratum corporis Chriſti memoriale ſeu ſignum eſſe aſſeruit*. Scripſit exegetica, didaſcalica, & apologetica, & multa è Græcis convertit, ut in ejus *tomis ſeu Operibus editis* videre licet. Utriqve *Caroloſtadius*, Francus, aſſociabatur, qvi negaturus corporis Chriſti in cœna præſentiam dixit, *Chriſtum in ſemetipſum, non in panem, digitum intendiſſe, & dixiſſe: hoc eſſe corpus ſuum*. His tribus promachis ſuccenturiabantur pleriqve illi, qvi cum Oecolampadio ex aula Franciſci à Sickingen, cujus jam meminimus, in diverſa loca ſe receperunt, *Joh. Swebelius* Biponti, *Bucerus* Argentorati, alii alibi. Nec *Wolfgangus Capito* ab illis diverſum ſenſit. Cum Bucerus tamen ad ſenſum tandem ſanum rediret: ipſe qvoqve Luthero adſenſiſſe poſtea creditur: ſed non debita animi conſtantia. Interim TIGURI, *Leo Jude, Theodorus Bibliander & Conradus Pellicanus*, πολύγλωττος, viri undeqvaqve doctiſſimi, qvi Biblia in vernaculum ſermonem tranſtulerunt, & præter hos, ſucceſſor Zvvinglii, *Henricus Bullingerus*, cujus ſcripta *in X. Tomis* digeſta extant: item *Bernardinus Ochinus*, Senenſis, magnæ eloqventiæ concionator, opinionibus ſuis negotio Sacramentario indulſerunt. Subſidio illis venerunt, *Petrus Martyr* Vermilius Florentinus, qvi, ut jam memoravimus, Argentinæ qvoqve & in Anglia docuit, ejuſqve ſucceſſor *Joſias Simlerus, Joh. Wolphius, Ludovicus & Joh. Rudolphus Lavateri, duo Rodolphi Gvaltheri*, pater & filius, *Joh. Gvil. Stuckius*. BASILEÆ docuerunt, *Paulus Conſtantinus Phrygio, Conradus Lycoſthenes, Cælius Secundus Curio, Martinus Borrhaus ſeu Cellarius*, ex Anabaptiſta Zvvinglianus factus, *Thomas, & Joh. Jacobus, & Simeon Grynæi, Amandus Polanus* Sileſius, *Sebaſtianus Munſterus* BERNÆ negotium ſacrum urſe-

runt præ aliis *Wolfgangus Muſculus & Benedictus Aretius*; CONSTANTIÆ *Ambr. Blaurerus*; HERBORNÆ *Caſpar Olevianus*; SCAPHUSII *Conradus Ulmerus*; LUGDUNI Batavorum *Joh. Holmannus, Joh. Küchlinus, Lucas Trelcatius, Franc. Junius, Joh. Polyander, Petr. Molinæus, Fr. Gomarus, duo Riveti, Ant. Walæus, An. Thyſius, Frid. Spanheimius, Conſt. l' Empereur, Jac. Triglandus*; SERVESTÆ *Wolfgangus Amlingus*; BREMÆ *Alb. Haldenbergerus, Chriſtophorus Pezelius & Urbanus Pierius* apoſtata. In ANGLIA *Gvil. Whitakerus, Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus*, qvi conſummavit martyrium, *Ioh. Hallus, Thom. Mortanus, Rob. Salisburienſis*: in SCOTIA *Cnoxus & Rollocus Malcolmus, Napeirus, Foxius*. In GALLIA *Auguſtinus Marloratus*, Rotomagi martyr factus, *Philippus Mornæus, Dan. Tilenus, Ioh. Camero, Moſes Amyraldus, Teſtardus, Toſſanus*, qvi non ſemel Aureliis, ubi contra pontificios diſputabat, pulſus, tandem in Palatinum conceſſit. *Dan. Chamierus*, miniſter Montalbanus, à Panſtratia eſt clarus. In Palatinatu, qvem vere poſſes ſeminarium Calvinianorum fœcundum dicere, docuerunt *Cleovitius, Cunmannus, Flinsbachius, Grynæus, Zacharias Urſinus*, qvi ſcholam Neoſtadienſem, autoritate Caſimiri Ducis Palatini, aperuit, *Hieronymus Zanchius* Italus, *Georgius Sohnius, Pantaleon Candidus*, qvi ſubſcriptionem Formulæ Concordiæ revocavit, & Johanni Palatino duci ad deſerendum Lutheri dogma autor fuit: item *David Paræus, Qvirinus Reuter*, ſucceſſor Toſſani, *Petrus Boqvinus* Gallus, *Bartholomeus Pitiſcus, Rodolphus Hoſpinianus, Abr. Scultetus, Immanuel Tremellius*, ille, cum Franciſco Junio, Veteris Teſtamenti ex Hebræo metaphraſtes, & non ſolum Palatinorum, ſed & Gallorum & Belgarum theologus. His omnibus latiſſimam aperuit feneſtram *Otto à Grunrad*, eqves Miſnicus, præſes ſenatus in Palatinatu eccleſiaſtici, qvi in eccleſiis ad Calvinianiſmum abducendis pernox perdiuſqve fuit. Nec minora incrementa factio Zvvingliana cepit GENEVÆ: ubi docuerunt *Gvilh. Farellus, Petrus Viretus, Antonius Sadeel, Lambertus Danæus, Theodorus Beza, Ant. Fayus, Car. Perottus*, omnes Gallico ſangvine oriundi. Imprimis *Iohan. Calvinus*, de qvo plura in ſuperioribus, qvæſt. XXXII. ſua eruditione & ingenii acumine multis impoſuit. Hic initio qvidem per aliqvot annos ita modeſte de S. Cœna locutus fuerat, ut inter noſtrates numeraretur, & aliqvot colloqviis adhiberetur: ſed tandem Tigurinis ſe conjunxit, & ſuum cum ipſis conſenſum anno XLIX. conteſtatus eſt. Aliqvos tibi nominavi ex Calvinianis doctoribus: præter qvos multi

multi alii ſunt, qvi cum pontificiis, qvandoqve etiam cum noſtratibus, in arenam deſcenderunt: *Henr. Alſtedius: Henr. Altingius: Gv. Ameſius: Aretius Felinus: Ioh. Balæus: Conr. & Ioh. Bergii: Marc. Beumlerus: Wilh. Bucanus: Ioh. Buxdorfius: Th. Cartwichtus: Iac. Comedontius: Wilh. Cleinwizius: Ioh. Cluto: Ioh. Combachius: Ioh. Cramerus: Fort. Crellius: Lud. & Ioh. Crocii: Ioh. Davenantius: Henr. à Dieſt: Ioh. Druſius: Ioh. Duræus: Raph. Eglinus: Th. Eraſtus medicus: Georg. Fabricius: Georg. Francus: Rod. Goclenius: Ioſ. Grabius: Abr. Heidanus: Feſtus Hommius: Andr. Hyperius: Ivellus: Balth. Keckermannus: Fr. Lambertus: Ioh. Lampadius: Ioh. Laſcus Polonus: Iac. Laurentii: Iohan Maccovius Franekeræ: Samuel Mareſius: Matth. Martinius: Chr. Maſſonius: Iohan Mercerus: Abr. Muſculus: Chriſtoph. Pelargus: Ioh. Peltius: Gvilielm. Perkinſius: Ioh. Pincierus: Ioh. Piſcator: Herm. Rennecherus: Car. Sachſius; Ioh. Scharpius: Meinh. Schotanus: Lubbert. Sibrandi: Sim. Simonius: Georg. Spindlerus: Paul. Steinius: Caſp. Streſo: Ioh. Sturmius: Steph. Szegedinus: Ben. Thalmannus: Ioach. Vadianus: Nic. Vedelius: Gisb. Voëtius: Andr. Volanus: Gerb. Ioh. Voſſius: Iac. Uſſerius: Marc. Fr. Wendelinus: Wilh. Zepperus.* Vide, qvæ ſupra diximus qvæſt. XXXIII. de reformatione Gallica, & à qvæſt. XL. ad XLVII. de negotio Sacramentario.

L. Viros enarraſti celebres: qvos ſi non ita rationis abuſus in viſcera eccleſiæ, ſicuti adverſus Papatum veritatis amor armaſſet, qvem non impetum ſuſtinuiſſet eccleſia Lutherana? Interim de Anabaptiſtarum furoribus hoc loco aliqvid commode adjungi poſſe autumo.

Etſi in catalogo hæreticorum, qvicqvid de Anabaptiſtis dicendum eſt, explicari poteſt: cum tamen multa ab iis commiſſa ſint, qvæ univerſum imperium concuſſerunt, age obſeqvar tibi. Poſtqvam Witebergenſes, & imprimis Lutherus, traditiones humanas, qvarum tyrannide hactenus oppreſſa fuerat eccleſia, abrogandas eſſe judicaſſent, inter alia, ex libertate Chriſtiana ſententiam ſuam recte ſtabilierunt. Sed jam anno XXI. inveniebantur, qvi hujus libertatis prætextu omne legitimi magiſtratus jugum excutere, & qvaſi novum mundum, non niſi ex piis & innocentibus hominibus conflatum, con-

ſtituere conabantur. Eum in finem ſecreta cum Deo colloqvia fingebant, & parvulorum baptiſmum improbabant, *teſte Sleidano libro IV. & V. Commentariorum.* Ductores, vel potius ſeductores eorum erant *Nicolaus Ciconia* ſeu *Pelargus*, vulgo Claus Storch dictus, qvi, cum literarum non eſſet imperitus, ſibi eruditionem divinitus contigiſſe falſo ſimulabat; *Marcus Stubnerus*; *MartinusCellarius*, Philippo Melanchthoni ante motas turbas notus & carus, *Borrhaus* deinde apud Baſilienſes vocatus, à qvibus, errore depoſito, ſuſceptus fuit; omniumqve ſceleſtiſſimus, *Thomas Münzerus*, Stolbergienſis Saxo, tuba ſeditionis. Hæc factio pſeudo-prophetarum & fanaticorum enthuſiaſtica, qvæ immenſo facinore evangelii curſum remorata eſt, magna ſubito ſumſit incrementa, cum *Caroloſtadius*, ſuperbus Lutheri æmulus & iconomachus, anno ſeculi XXIV. Witeberga relicta, illis ſe adjungeret, & non in aliis ſaltem articulis, ſed & in loco de S. Cœna ab illis probaretur. Claſſico ita in Saxonia cantato, confeſtim in Svevia homines ruſticani, Comiti Lupfio ſervitia conſveta detrectantes, initium belli ſervilis fecerunt. Iis vero à ſenatu Imperii ſedatis, anno ſeqventi, qvi erat poſt vigeſimum qvintus, plebejorum nonnulli adverſus proceres eccleſiaſticos per Sveviam, Franconiam, & vicina ad Danubium loca inſurgentes, doctrinam evangelii peſſimis conatibus tuebantur, ſervitutem à ſe hac ratione profligaturi: inqve ſuæ cauſæ patrocinium XII. articulos proferebant, qvibus à magiſtratu volebant ſatisfieri. Et qvanqvam Lutherus variis ſcriptis à ſeditione ſubditos ad obedientiam revocabat, tripartito tamen agmine ruricolæ per agrum Ulmenſem & Algoviam progreſſi, ad lacum Brigantinum conſederunt. Advolavit igitur Georgius Truchſeſius, dux Svevici fœderis, in qvod præcipui Germaniæ proceres, ipſeqve Cæſar, ejuſqve frater, ut & Palatinus, Brandeburgicus, Bavarus, Haſſus, multiqve epiſcopi & civitates, conſenſerant: & aliqvot præliis ſecundis ſeditioſos ad deditionem compulit, triplici eorum exercitu fugato & diſſipato. Interim in alia parte Sveviæ, alii ex agris magno numero coëuntes, multos ex nobilitate, interqve eos comitem Helfenſteinii, Ludovicum, immani auſu obtruncarunt, plurimiſqve arcibus & monaſteriis incenſis, Winſpergum, Wurzeburgum, & alias urbes ceperunt, & exercitu diviſo, partim in agrum Wurtenbergicum, partim in Franconiam contenderunt. Sed utriſqve celeriter ſuperveniens Truchſeſius, miſeros ad ſupplicia & funera rapuit. Hæc ipſa tempeſtas deſævüt qvoqve in plurimis aliis locis, & per omnes

fere

fere Germaniæ partes ad Alpes uſqve penetravit. Sed, ut in Lotharingia à duce tribus prælìis utra XVIII. millia cæſa ſunt, ita in aliis Germaniæ provinciis aut placide res eſt compoſita, aut furor armis repreſſus, tanta in ſeditioſos edita ſtrage, ut una æſtate L. amplius, vel, ut nonnulli ſcribunt, C. millia occubuiſſe dicantur. Tumultus hos ruſticorum & ſtrages, qvas edidere, copioſe deſcripſit *Petrus Crinitus.*

LI. Serviles ædepol tumultus felicem exitum ſibi promittere haud poſſunt. Sed dum ſic per Germaniam cæduntur ſeditioſe agricolæ, qvid interim Münzerus, qvem ſeditionis tubam nominaſti?

Is Cygneæ primum, deinde Alſteti concionatoris officio functus fuerat. Sed utroqve oppido excluſus eſt, qvod non ſolum Pontificios oppugnaret, ſed & adverſus Lutherum libros emitteret, &, legitimo magiſtratu remoto, novos homines ſubſtituendos eſſe doceret, jamqve nomina conjuratorum conſignaret. Poſtqvam igitur aliqvamdiu Noribergæ & alibi latuerat, Mülhuſium tandem, oppidum Thuringiæ, ſe contulit, ibiqve plebe tumultuante abuſus, ſenatu depoſito, novum magiſtratum, ſeqve ex ſenatoribus primarium nominavit, monachorum domicilia invaſit, non ſine inſigni ignominia ditiorum, qvorum abundantia vulgus jam laboris pertœſum, ſuam temere explevit inopiam, bonorum communionem docuit, & ſeditione per Sveviam & Franconiam mota fretus, machinis bellicis conflatis, ex agris qvoscunqve homines attraxit. Socius ejus *Phiferus*, homo audaciſſimus, primum impetum in agrum Eisfeldenſem fecit, & præda ad ſuos adducta, ſpem ſtolidæ plebeculæ ampliſſimam injecit, ut qvotaſcunqve copias non vererentur Alberto Comiti Mansfeldico opponere. Sed facile fugati, hanc moram principibus Saxoniæ, Brunſvigi & Haſſiæ indulſerunt, ut tumultuario exercitu collecto adeſſent, & cum inermi plebecula, cantionibus ſacris ſe defenſura, congreſſi qvinqve millia nullo negotio conficerent. Autor ſeditionis tantæ Münzerus, qvi cœleſte ſubſidium miſeris promiſerat, ex lecto, in qvem profugus febrim ſimulabat, protractus, ſupplicium luit ultimum: & ſciſcitanti Haſſiæ Landgravio, cur tot hominum ſuis technis perdidiſſet, intra labrum ridens nebulo reſpondit, qvanqvam jam ſub manu carnificis, *qvia ipſi volebant.*

LII. Num igitur motibus ruricolarum ſedatis, & promacho eorum Munzero ſublato, Anabapti-ſtarum furores ceſſavere?

Cum Satanas hunc ſuum fœtum armis haud defendere poſſet, cauſam ejus fraude defendendam ſuſcepit, & hominem incitavit, non tam literis, qvam ingenio & lingva fultum, natione Sileſium, conditione nobilem, nomine *Caſparum Schwenckfeldium ab Oſſing*, moribus, ſi externam faciem vidiſſes, non improbum. Hic verbo Dei externo omnem vim denegans, ſuaqve dignitate ſacramenta ſpolians, theologiam in fanaticas opiniones transformavit, & exilio multatus, non uno ſubſtitit loco. Diſſenſum qvidem à reliqvis Anabaptiſtis in nonnullis locis eſt conteſtatus: ſed revera ſpiritu anabaptiſtico agitatus, virus ſuum per præcipuas Germaniæ provincias qvinqvaginta amplius ſcriptis diſſeminavit. Invenit qvidem paſſim locorum *erroris enthuſiaſtici* patronos, qvi vel cum præcipuis doctoribus in colloqvium deſcendere non ſunt veriti, *Crautwaldum & Wernerum*, Paſtores Lignizenſes; Wormatiæ *Cautium*; in Helvetia *Grebelium*, *Keslerum*, *Mauzium & Balthaſarem Hubmejerum*, Münzeri diſcipulum, poſtea Viennæ imperatoris ſententia ad rogum damnatum; in Moravia *Jacobum Hutterum & Gabrielem Scherdingium*, *Ciconiæ diſcipulos*: qvorum emiſſarii, dicti *Huttitæ & Gabrieliſtæ*, vicina Sileſiorum, Polonorum, Auſtriorum, & Bohemorum loca, contagione ſua monſtroſa infecerunt. Et qvidem in Moravia *Mich. Feldhallerus*, tanqvam præſul qvidam, reliqvis præfuit. Rotenburgi ad Neccarum peſtem fanatiſmi invexit *Mich. Sellarius*; Auguſtæ *Lud. Hezerus*; Argentinæ *Melch. Hoffmannus* pellio; *Hagæ Comitis Johan. Tripmacherus*. Præ aliis nomen meruere *Sebaſtianus Francke* Argentinæ, & *Joh. Denkius* apud Noricos: qvorum *ille* non tantum notus eſt ex volumine hiſtorico, ſed & ex paradoxis editis, in qvibus videbatur hoc agere, ut hæreſes varias ſyncretiſmo qvodam conciliaret, & enthuſiaſmo bipatentes portas aperiret, & ob commercia cum Anabaptiſtis Argentina tandem pulſus eſt: *hic*, trium lingvarum peritiſſimus, ſcriptis etiam inclaruit, & ab Anabaptiſtis apud Noricos epiſcopus delectus eſt. Inde Baſileam digresſus, peſte obiit, poſtqvam errores antea revocaviſſet. Hos impoſtores non pauci ultimo ſupplicio repreſſerunt, Helvetii imprimis. Nam cum innumeras urbes tumultibus impleviſſent, tandem anno XXXV. in Weſtphalia ſunt profeſſi, *Chriſti regnum ante noviſſimum diem more civili*

per

per Anabaptiſtas eſſe adminiſtrandum, ut omnes impii aboleantur. Et infauſto qvodam omine iis *Monaſterii* urbs eſt patefacta. Ex hac, ad conciones *Bernhardi Rotmanni*, pontificii jam anno XXXII. ſecedere juſſi fuerant, &, præter alios evangelii doctores, *Johannes Bockelius* Leidenſis, homo fanaticus è Belgio, populum docendum ſibi ſumſerat. Illum, qvod novis rebus ſtudere videbatur, non ſemel urbe ejecerant. Reverſus tamen ſubinde, Dei voluntatem mentitus, ipſum Rotmannum, hactenus in religione orthodoxum, in ſuam pertraxit opinionem, vulgoqve clamoribus qvaſi per raptum editis dementato, & ad iteratum baptiſmum revocato, omnes, qvi reſiſtebant, bonis ſpoliavit, urbe ejecit, qvin tandem necari juſſit. Illi, munitiore urbis loco occupato, ſe ſuaqve bona tuebantur, donec Leidenſis ſui generis homines ex vicinis oppidis, ſpe ampliſſimæ prædæ, alliceret, & tota urbe, qvam novam Jeruſalem dixit, peregrinis hominibus completa, diſſentientes expelleret. Hinc novus creabatur ſenatus, & in eo *Cniperus Dollingus*, vulgo *Cnipperdolling* vocatus, præcipuus turbarum incentor, conſulatum adeptus, cum *Joh. Matthæo*, primi nominis propheta, (nam hoc nomen ſibi leviſſimi homines uſurpabant) omnia bona in medium comportari, &, ſi qvis partem aliqvam illorum retineret, eum indicio per artem duarum puellarum magicam proditum, capitis ſupplicio affecit: omnes etiam libros, præter Biblia, igni addixit. Cumqve alios alius furor & dæmon agitaret, Leidenſis tandem Cnipperdollingium, conſulatu dejectum, carnificem conſtituit, & XII. viros ad formam Iſraeliticæ reip. ſummæ rerum præfecit, polygamiam introduxit: mox ipſe regnum invaſit, in omnibus voluntatem DEI præ ſe ferens. Cœnam etiam ſacram profano more adminiſtravit, & XII. duces, atqve XXVIII. apoſtolos elegit: qvorum *illos* ad defenſionem corporis, & vicinos epiſcopatus, tanqvam ducatus, occupandos; *hos* ad pœnitentiam viciniæ annunciandam emiſit: qvi tamen vix egreſſi, ad unum omnes interfecti ſunt. Cum autem jam urbs obſidione ab epiſcopo & Principibus ad ſummam rerum penuriam eſſet redacta, rex fictitius, cacodæmone plenus, qvi jam ſua manu nonnullos, interqve eos unam ex uxoribus, qvod tyrannis ei diſplicuiſſet, interfecerat, urbe poſt biennales Anabaptiſtarum furores, in ea exercitos capta, vivus in manus Principum cum Cnipperdollingio venit, & forcipibus ignitis enecatus, infelicem animam expiravit. Rotmannus autem in expugnatione urbis bipenne diſſectus periit. Sed de hæreſi anabaptiſtarum qvæſtione LXIX. plurimus agemus.

LIII.

LIII. Ipſa ſane res loqvitur, Cacodæmones hanc Munſterianam tragœdiam adornaſſe. Sed ordo nos movet, ut Pontificum hiſtoriam, ſuperiore ſectione interruptam, continuemus.

Anno 1513. CCXXVI. *Leo X. Florentinus, antea Johannes Medices, Laurentii filius.* 8¾

[Familiæ Mediceæ, qvæ in Hetruria nunc temporis rerum potitur, primam dedit celebritatem Coſmus, anno cIↃCCCCLXIV. denatus, Petri pater, avus Laurentii & Juliani: qvorum uterqve Papam progenuit: ille Johannem, Leonem X. dictum; hic Julium, Clementem VII. vocatum. Leo anteqvam ad pontificis culmen conſcendit, cum fratre Petro, per Carolum VIII. Gallorum regem, Florentia, patriaqve & avita dominatione ejectus, diu apud Magdalenam ſororem, Innocentii VIII. notho nuptam, exulavit: donec non ſaltem in patriam reciperetur, ſed & pontifex ſalutaretur. Fuit vir admodum literatus, & inter reges principeſqve Chriſtianos, novercalibus hactenus odiis diſſidentes, pacem, qvantum potuit, procuravit. Propterea & hoc apud Lutherum meruit teſtimonium: *Eſt nobis hodie Pontifex optimus, Leo X. cujus integritas & eruditio delitiæ ſunt omnibus bonis auribus. Sed qvid ille ſvaviſſimus homo poteſt unus in tanta rerum confuſione, dignus profecto, qvi melioribus temporibus pontificaretur, aut meliora tempora eſſent ſui pontificatus.* Hactenus Lutherus *Tom. 1. Lat. Jen. pag. 82.* Fuit omnium munificentiſſimus, ſpectaculis potius & delitiis, qvam eccleſiaſticis rebus intentus. Nec, *ut Paulus Jovius teſtatur,* Sodomiæ infamia caruit: inſanusqve venationum amor nimis illum detinuit. A Maximiliano imperatore Mutinam, pro xcIↃ. aureis oppignoratam, redemit, indignante Ferrariæ duce. Stenonem, gubernatorem Sveciæ, cum ſe tyrannidi Chriſtiani II. regis & epiſcoporum opponeret, diris devovit. Cum ſumtibus non reſponderent reditus, ad indulgentias itum eſt: earumqve pars, ex Germania colligenda, anteqvam colligeretur, Magdalenæ dono concedebatur. Ex qvo peſtifero conatu qvanta calamitas ſedi pontificiæ acciderit, ſupra memoratum eſt. Ipſe autem Leo, cum, ſuis & Cæſareanis copiis, Parmam & Placentiam à Gallis recuperaſſet, Franciſco Sfortiæ Ducatum Mediolanenſem reſtituiſſet, & *Pragmaticam ſanctionem*, qvæ cum monarchia Papæ Romani pugnare videbatur, ut & ſancita concilii

concilii Baſilienſis, qvibus pontifices concilio ſubjiciebantur, ſuſtulisſet; regibus autem Galliæ in certis capitulis, qvæ Bononenſia Concordata vocant, in perpetuum conceſſiſſet eccleſiarum cathedralium & monaſteriorum nominationes, qvæ prius ab electione collegiorum & conventuum pendebant, ſubita morte deceſſit: qvam in febrim ſenſim exortam, lenem qvidem, ſed qvæ ei ſuprema fuit, conjicit Onuphrius; Thuanus autem ex veneno à ſecretiore cubiculario propinato exortam conteſtatur. Alii in complexibus pueri eum extinctum dicunt. Sanazarius ita in eum luſit:

Sacra ſub extrema, ſi forte reqviritis, hora
Cur Leo non poterat ſumere? Vendiderat.

Hic eſt ille, qvi dicitur Cardinali Bembo, locum ex evangelio citanti, reſpondiſſe: *O qvantas divitias nobis peperit iſta fabula Jeſu Chriſti!* Cumqve duo contrarias opiniones de immortalitate animæ defenderent, *veriora illum dicere autumavit, qvi immortalitatem ejus negabat.*]

1522. CCXXVII. *Hadrianus VI. Ultrajectenſis Batavus, filius ſive textoris ſive cereviſiarii, qvi nomen non mutavit.* 1 r/4

[Emerſit induſtria & feliciſſimo ingenio ex abjecta, in qva natus fuit, ſorte, & Lovanii variis honoribus mactatus, tandem Carolo ſeptenni, Maximiliani nepoti, heredi Hiſpaniarum, poſtea Imperatori, præceptor datus eſt. Hinc graviſſimis perfunctus legationibus, pontificatum præter omnium exſpectationem, procul abſens in Hiſpania accepit: qvem tamen maximis difficultatibus implicitum deprehendit. Nam Cardinales erant factionibus diſtracti: Rhodum Turcæ occuparant: patrimonium eccleſiæ profuſiones inſanæ exhauſerant: Cæſar & Gallus bello ſe oppugnabant: vitaqve eccleſiaſticorum deteſtanda, & abuſus alii, ſolemni indigebant reformatione. Hanc cum in publicis imperii comitiis promitteret, & ob ingenuam confeſſionem, *qva calamitates publicas eccleſiaſticorum peccatis imprimis tribuit*, multis diſpliceret, ſeqve ad curiæ Romanæ ingenium non ſatis conformare didiciſſet, & fruſtranea conſilia in exſtirpanda Lutheri doctrina agitaſſet, extremum diem ſenex obiit, non ſine veneni ſuſpicione. Ordines Germaniæ librum centum gravaminum illi obtulerunt, qvæ patiatur Germania à pontifice, & illorum petebant remedia. Profeſſus eſt ſæpius, *miſeram eſſe pontificum conditionem, qvibus deeſſet recte faciendi facultas, etiam cum maxime velint, & in id operam & diligentiam impendant.* Ideoqve ſepulchro ejus inſcripſerunt: *Hic nihil in vita infelicius duxit, qvam qvod*

imperaret. C. Battus in primo libro epiſtolarum, *Wolfio cent. XVI. pag. 191.* citante, tribuit ei eruditionem, parſimoniam nimiam, ſanctitatem ſimulatam, amores mulierum & puerorum, magicas artes. Tropæum illi erexerunt Lovanienſes cum hac inſcriptione: *Trajectum plantavit; Lovanium rigavit: Cæſar dedit incrementum.* Sanazarius qvanti eum fecerit, patet ex libro III. epigrammatum:

Claſſe viriſq; potens, domitoq; oriente ſuperbus
Barbarus, in Latias dux qvatit arma domos.
In Vaticano noſter latet. Hunc tamen alto,
Chriſte, vides cœlo (proh dolor) & pateris?

1523. CCXXVIII. *Clemens VII. antea Julius Medices Florentinus, Leonis X. patruelis, Iuliano patre ex parum certa neq; propalam legitima uxore natus, ut Onuphrius ait.* 11

[Annum Jubilæum nono, ſed raro ad eum concurſu celebravit. Qvam autem aleam, capta à Cæſareanis Roma, in Mauſoleo Hadriani multos menſes obſeſſus ſubierit, ſupra indicatum eſt. Qvia enim contra Carolum V. Cæſarem, bene de ſe meritum, fœdus cum Gallo & Venetis inierat, merito ſuo odium ejus incurrit. Temporalia tamen diœceſeos Ultrajectinæ & aliarum provinciarum in eum translata confirmavit, & Mutinam ab Alphonſo I. Ferrariæ duce receptam amiſit. Sub eo ultimus ordinis Cruciferorum magiſter, *Albertus marchio Brandenburgenſis*, habitu ſacro depoſito, creatus eſt dux Boruſſiæ, & beneficiarius regis Poloniæ. Notarunt in eo multa vitia, ſtupra, crudelitatem, perjuria, dolos, avaritiam, patriæ reipublicæ Florentinæ everſionem: qvæ tamen omnia naturali gravitate & diſſimulatione inſigni tegere noverat. Sub eo anno XXX. tanta Tyberis eluvies Romæ extitit, ut ea ultra XII. millia hominum ſuffocata ſint. Moriturus, *ut Siegbrandus Lubertus refert*, ſe de tribus dixit certiorem fore, de qvibus ſemper dubitaſſet, *an Deus ſit, an anima immortalis, an vita poſt hanc alia.*]

1534. CCXXIX. *Paulus III. Romanus, antea Alexander Farneſius, Petri Ludovici F.* 15

[A confirmatione ordinis Jeſuitici: à concilii Tridentini promulgatione: à fœdere cum Cæſare in bello Germanico adverſus Proteſtantes inito: ab indulgentiis contra eoſdem militaturis: à damnatione & ejectione *Hermanni archiepiſcopi Colonienſis* ob receptam puriorem doctrinam: ab odio, qvod adverſus INTERIM, ſeu interreligionem, à Cæ-

ſare

ſare ad certum tempus conſtitutam concepit, notus eſt. Fama illi acceſſit *à Stephano Armeniæ patriarcha*, ceu ſe vocabat, qvi Romam venerat, & Paulum pro univerſali eccleſiæ magiſtro venerabatur, majori pompa, qvam effectu: Armenis eccleſiis hodienum deſpotiam papæ eccleſiaſticam deteſtantibus. Proſtitutione ſororis Juliæ ab Alexandro VI. galerum Cardinalitium emerat: ipſeqve Papa factus, duos ex nothis nepotes conſtituit Cardinales: utqve eos locupletaret, non paucos ſuis poſſeſſionibus deturbavit. Et adhuc vivo, per libellum Italicum, typis exſcriptum, ſimonia, inauditæ libidines & inceſtus, rapacitas, necromantia, parricidia, *teſte Sleidano libro XXI.* objecta ſunt. Qvod homines neqviſſimos, magnis ſtipendiis illectos, in Germaniam emiſiſſet, ut ignes clanculum in Proteſtantium civitatibus alerent, aqvas intoxicarent, & venenis habitacula inficerent, publice à Joh. Friderico electore & Philippo Landgravio Haſſiæ, *teſte Goldaſto*, accuſatus eſt. Onuphrius in eo commendat conſilium, ſingularem pietatem, ſummam prudentiam, & amplificandæ ſuorum potentiæ voluntatem. *Parmam*, in qvam anteceſſores ejus poteſtatem ſibi cœperant uſurpare, nomine Ducatus, in beneficium contulit filio ſuo, *Petro Aloyſio Farneſio* (qvem in vetitis magiæ artibus ab eo eſſe inſtitutum, & memorabili magicæ deluſionis exemplo à dæmone evocato deluſum, *teſtis eſt libro IV. Thuanus*) ſed invito Carolo Cæſare. Mortuus tandem eſt, lectis literis, qvibus nunciabatur, Placentiam â Cæſare eſſe ereptam, & Parmæ etiam deditionem tentari. Perturbatio atqve iracundia hominem intra IV. horas extinxit. Cæſar tamen *filiam ſuam notham, Margaretam, filio ejus Octavio Franeſio* deſponſavit, & nomine imperii in beneficium illi *Placentiam* conceſſit. Ferunt, hodienum Romæ in Vaticano Cæſarem Carolum V. videri in picturis pontifici Paulo III. pedes deoſculari, cum faſtuoſa hac, & Germanis vix toleranda, inſcriptione:

Ille triumphavit: ſed tu plus Paule triumphas.
Victor namqve tuis oſcula fert pedibus.

Sub exitu vitæ illis, qvi à Proteſtantium partibus eſſent ad ſacra pontificia redituri, permiſit utramqve euchariſtiæ ſpeciem, dummodo Conſtantienſis ſynodi decretis ſubſcriberent: dixitqve, teſte Spondano, *ſe moriturum jam felicem, ſi nunqvam genuiſſet:* ſubinde illud Davidicum ingeminans; *Si mei non fuiſſent dominati, immaculatus eſſem & emundarer à delicto maximo.* Idem Spondanus ait, *maxime ideo culpatum, qvod ad domeſticam fortunam amplificandam ſe totus contuliſſet, & exiſtima-*

tionis atqve reip. periculum ſæpe parvi feciſſet, dummodo voti compos fieret.]

1550. CCXXX. *Julius III. Aretinus, antea Joh. Maria Montanus, in Tridentino concilio olim præſes.* 5

[Decimo celebravit annum Jubilæum. Cum autem antiqva conſvetudine galerum cardinalitium, pontifex factus, alicui elargiri deberet, Innocentio Simiæ, adoleſcenti laſcivo, qvem in deliciis, tanqvam Jupiter Ganymeden, habebat, eum non ſine multorum offendiculo impoſuit, & totos dies rebus voluptuariis impendit: privatis caritatibus intentior, qvam publicis neceſſitatibus: & ob id fabula vulgi factus. Facetum illum dicerem, niſi facetias dicti commacularet ſententiæ impietas. Nam ob pavonem, qvem ad cœnam uſqve in prandio aſſervari juſſerat, cum non reperiretur, ira efferveſcens, & in maledicta erumpens, hoc ſibi licere arbitratus eſt, *qvum Deus propter unum pomum, qvod minoris eſt multo, qvam pavo, ejecerit primos parentes ex paradiſo.* Morbi ſimulatione illum ſerio morbum contraxiſſe, qvi eum brevi tempore abſumſit, *teſtis eſt Thuanus libro XI.* Fama illi & eccleſiæ Romanæ qvæſita eſt *à qvodam Simone, qvi ſe jactabat miſſum eſſe ab eccleſiis Aſſyriacis & Indicis*, ut pallium patriarchale ſub obedientia eccleſiæ Romanæ ab eo acciperet: & ab alio *Marderio*, Aſſyrio Jacobita, qvi credebatur à patriarcha Antiochiæ miſſus, ut obſeqvium papæ Romano promitteret. Hæc jactantia, à vanitate orta, in riſum tandem & contemtum deſiit. Sub illo *Anglia poſt obitum Eduardi VI. ſub Maria*, non ſine multo martyrum ſangvine, ad obedientiam Romanæ eccleſiæ retracta eſt: ſed ſub Paulo IV. ſuperſtitioni iterum per *Eliſabetam* erepta.]

1555. CCXXXI. *Marcellus II. Cervinus Tuſcus, nomen non mutavit, & dies XXI. præſedit.*

[Et hic legatus fuit in concilio Tridentino: ipſoqve Onuphrio & Thuano teſte, aſſeruit, *non poſſe ſalvari, qvi locum pontificis altiſſimum tenerent.* Et fuiſſet, ſi qvisqvam alius, pontificiæ reip. neceſſarius pontifex, ſi vixiſſet. Scripto edito, cum adhuc Cardinalis eſſet, conſuluit, *expeditionem in Lutheranos potius, qvam in Turcas adornari debere.*]

1556. CCXXXII. *Paulus IV. Neapolitanus, antea Johannes Petrus Caraffa, Comes Matalunæ, ex ordine Theatinorum.* 4¼

[Epiſcopatum olim oblatum reſpuerat. Cardinalitia dignitas gratior viſa. In omnibus actionibus majorem oſtentavit magnificentiam & ſumtum,

tum, qvam ſuperiorum pontificum ullus. Rogatus ab hoſpitii ſui præfecto, ad qvam formulam pontifex factus vellet vivere, *magnifice*, reſpondit, *& ut ſummum principem decet*. Severitatem ejus in Caraffis, agnatis & nepotibus ſuis, puniendis, qvi poteſtate abuſi omnia confuderant, *egregie deſcribit Thuanus libro XXII.* Hoc imprimis de illo dignum notatu videtur, qvod, cum Carolus V. ad ſolitudinem vitæ in fano Juſti degendæ, in Hiſpanias profectus, imperium ad fratrem Ferdinandum ſuffragiis electorum detuliſſet, Guzmannus, ſupremus majeſtatis Camerarius, Romam miſſus ſit de diademate imperiali petendo. Sed ecce Antichriſtianum Chriſti vicarium! Guzmannus integris tribus menſibus non admittitur: curia Romana diſputante, *nemini, niſi ſedi pontificiæ, nec Ferdinando ſine conſenſu pontificis, à Carolo imperialem dignitatem cedi potuiſſe: ipſum Ferdinandum eminentiæ tantæ capacem non eſſe, ut qvi Maximilianum filium male educaret, hæreſes gladio non exſtirparet, Lutheranos cum pontificiis promiſcue converſari permitteret, colloqvium Wormatienſe ſine conſenſu Papæ aperuiſſet, in actis Comitiorum præteritorum juraſſet, imperatoris nomen propria autoritate ſuſcepiſſet, decretum pontificiale contra communicantes ſub utraq; ſuſpendiſſet.* Qvid, qvæſo, eſt innocentem iniqve gravare, ſi hoc non eſt? Tandem Guzmannus eluſione qvadam deliberata ac fruſtratoria dimittitur, nec de diademate Cæſari fert reſponſum. Ille igitur, exemplo Rudolphi Habſpurgenſis, progenitoris ſui, legitima Germaniæ principum electione contentus, qvod Paulus denegaverat, cum id Pius IV. ſponte offerret, animo excelſo reſpuit. Auſpiciis hujus pontificis *inſtitutiones juris Canonici*, opera Lancellotti, ſunt edita. *Inqviſitioni Hiſpanicæ*, ſi qvis alius, oleum ſuffudit. Cum *novam eccleſiarum hierarchiam*, cum Philippo II. rege Hiſpaniarum, in Belgio, cum omnium ordinum indignatione moliretur, turbæ ab hoc tempore in Belgio cœperunt: qvibus tandem factum eſt, ut florentiſſimis provinciis rex exueretur. Illis tranqville uti frui potuiſſet, ſi veram potius à fidei confeſſoribus, qvam fucatam à ſacro jurium regalium invaſore religionem didiciſſet. Memorabile eſt, cum Henricus VIII. & Eduardus VI. reges Angliæ, poſt abolitam pontificis autoritatem, Hiberniam in regnum erexerant, qvod *Hiberniam regio titulo edicto ornaverit*, qvaſi in ipſius tantum poteſtate ſit, regiam dignitatem dare. Donavit, qvod auferre non poterat.]

1560. CCXXXIII. *Pius IV. Mediolanenſis, antea Johannes Angelus Mediceus.* 6

[Inqviſitionem Hiſpanicam paſſim locorum promulgavit, & indulgentias illis etiam annis alligavit, qvi non ſunt Jubilæi: initiumqve vidit tumultuum Belgicorum ob executionem Concilii Tridentini, qvod continuari curaverat: exiguum præ ſe de paſtorali officio ſolicitudinem ferens, *uti dixit Thuanus libro XXXVI. qvem imprimis vide libro XXXVIII.*]

1566. CCXXXIV. *Pius V. Lombardus, in baptiſmo vocatus Antonius; in ſuſceptione habitus Dominicani Michael: ex humili familia Gisleria ortus.* 6

[Pius hic fuit, ſed in ſuperſtitione ſua; probus, ſed non Chriſto, verum Romanenſibus. Edidit *catechiſmum Romanum, Breviarium, & Miſſale, ex decreto Concilii Tridentini*, in cujus executione ſatis crudelem ſe geſſit. Amavit probitatem ſuorum, & curiam, qvantum potuit, ad modeſtam vitam revocavit. Meretrices Roma expulſurus, reclamantes invenit Romanos. Hinc illas in angulo urbis reliqvit. Anno LXVIII. bullam promulgavit, qva cavebatur, *ut clerus ubiq; à tributis vectigalibus & aliis oneribus ſubditorum liber eſſet.* Sed illam rigide impugnarunt, nec promulgari apud ſe voluerunt rex Hiſpaniarum & Veneti, qvia hac ratione ſua prædia imminuerentur, & in deteriorem conditionem conjicerentur, qvam regis Francorum, cui nova qvotidie ſubſidia ab eccleſiæ miniſtris exigere concederetur. Sub illo *dux Albanus* in Belgio immaniter ſævit. *Coſmum Mediceum*, indignante Maximiliano II. poſt obitum Alexandri nothi, qvem Carolus VI. ducem Florentiæ creaverat, *ducem magnum Hetruriæ creavit.* Junctis cum rege catholico & Venetis armis, memorabilem apud Naupactum victoriam à Turcis in navali prælio reportavit. Epitaphium ludicrum ei ſcripſit Joh. Major:

Papa Pius qvintus moritur R. s miri, tot inter
Pontifices tantum qvinq; fuiſſe pios.]

1572. CCXXXV. *Gregorius XIII. Bononienſis, antea Hugo Boncompagnus, JCtus.* 13

[Cum alia collegia pro aliis, tum ſumtuoſiſſimum pro centum Germanis, ut educarentur, qvi pontificiam dignitatem in Germania poſtliminio aſſererent, Romæ extruxit: *Calendarii correctionem* publicavit: callidis conſiliis ſedi ſuæ fulcra variis in locis per Jeſuitas & alios emiſſarios qvæſivit: ex Moſcovia & ultima orbis inſula Japonia legatos audivit: indulgentias publice proclamari & gratis accipi juſſit. Sed fruſtra. Nemo, earum vanitate cognita, eas amplius, ne teruncio qvidem, redimere voluit. *Septimum Decretalium librum*, opera Petri Matthæi,

thæi, componi curavit. Tempore illius *ſtella nova in ſigno Casſiopeiæ* anno LXXII. apparuit.]

1585. CCXXXVI. *Sixtus V. antea Felix Perretus, Montaltus, ex Marchia Anconitana.* 5$\frac{1}{4}$

[Qvia domus, in qva ex parentibus pauperculis genitus erat, magna parte fuit lacera & diſcooperta, & à ſolis radiis undiqvaqve illuſtrata, natum ſe illuſtri domo dixit. In adminiſtranda juſtitia, & qviete publica procuranda, rigorem adhibuit, inqve innocentes etiam deſæviit, *ut Cicatella narrat.* Obeliſcos urbis magno cum labore transtulit & reſtauravit. Nonnullis ædificiis, & imprimis xenodochio, urbem exornavit. Bibliothecam novam in Vaticano condidit. Henricum regem Navarræ, & Henricum principem Condæum, ob hæreſin intentatam excommunicavit. In corradendis undiqve pecuniis aſſiduus fuit. Reliqvit in theſauro X. milliones, non niſi adverſus eos, qvi à ſede pontificia defecerant, erogandos. Britanniam, qvam Eliſabetha regina ſacris impoſturis ſubtraxerat, regi Hiſpaniæ decreto addixit: fruſtra tamen, qvia claſſis CXXXIV. navium, qva Hiſpanus Britanniam ſubjugare voluit, perdita eſt.]

1590. CCXXXVII. *Urbanus VII. Romanus, antea Johannes Baptiſta de Caſtanea, poſt XIII. dies ante inaugurationem mortuus.*

1590. CCXXXVIII. *Georgius XIV. Mediolanenſis, antea Nicolaus Sfondrata.* $\frac{3}{4}$

[Hic non ſolum aliqvot militum millia adverſus Gallos miſit, ſed & Henricum, regem eorum, excommunicavit. Sed ſenatus Galliæ diploma pontificium, tanqvam ſeditioſum & verbo Dei Galliarumqve eccleſiarum libertati contrarium, à carnifice lacerari & exuri curavit, papamqve, tanqvam turbatorem pacis & hoſtem regni Galliæ, proclamavit. Sub illo peſtis & fames Romam vexavit.]

1591. CCXXXIX. *Innocentius IX. Bononienſis, antea Johannes Antonius Fachinettus.* $\frac{1}{4}$

[Egregius ærarii & annonæ curator fuiſſe fertur.]

1592. CCXL. *Clemens VIII. Florentinus, antea Hippolytus Aldobrandinus.* 13

[Regem Galliæ Henricum IV. poſtqvam fidem ejurarat, ab anathemate abſolvit: reges orbis ad concordiam inter ſe, & ad arma in Turcam dirigenda ſollicitavit: invento & adorato S. Cæciliæ corpore, ſi Baronio credimus, ſanatus eſt: Ferrariam recuperavit. Cum Adolphus

II.

II. dux Ferrariæ & Mutinæ, anno XCVIII. diem obiret ſine heredibus *Ferrariam* tanqvam vacuam, Petri patrimonio adjunxit: Sed Rudolphus II. *Mutinam*, imperii feudum, in beneficium conceſſit Cæſari, Alphonſi II. patrueli. Alphonſi I. ex filio notho Alphonſo nepoti.]

1605. CCXLI. *Leo XI. Florentinus, antea Alexander Mediceus, archiepiſcopus in patria, poſt XXV. diem obiit.*

1605. CCXLII. *Paulus V. Romanus, antea Camillus Burgeſius.* 16

[A ſtudio baſilicas amplificandi admodum commendatus, Rudolphum II. imperatorem adverſus Turcas auxiliaribus copiis adjuvit: Ferdinando II. imperatori adverſus Bohemos ſuppetias pecuniarias ex decimis largiter tulit: inſignem apud ſuos laudem meruit: à Venetorum tamen excommunicatione infelicior, qvi edixerant, *ne bona immobilia in perſonas eccleſiaſticas alienarentur, nec eccleſiæ & monaſteria, aliaq́; ædificia ſacra de novo, absq́; licentia Ducis & Senatus, erigerentur, nec deniqve eccleſiaſtici facinoroſi à cenſura, judicio, & animadverſione Ducis & Senatus exemti haberentur, ſed pro merito graviter punirentur.* Veneti autem, ſententia Pontificis excommunicatoria, tanqvam injuſta, irrita & illegitime fulminata, maſcule contemta, eccleſiaſticos juſſerunt in officio ſuo perſiſtere. Jeſuitæ, ad ſententiam Papæ, ditionibus Venetorum exceſſerunt, & hactenus illis exularunt, donec ante paucos annos, cum Venetis adverſus Turcas auxilia ſubmittebantur à Papa, ſunt reſtituti. Tandem Galliæ regis interventu, cum Papa nihil proficeret, Veneti à fulminis bruti ictu abſoluti ſunt. Controverſiam *de gratiæ divinæ auxiliis & libero arbitrio*, inter Dominicanos & Jeſuitas, libere poſſe ab utraqve parte ſine alterius damnatione agitari, hic pontifex ſanxit. *Rudolphus* imperator ejus tempore, anno cIↄIↄ CIX. *Bohemis, Sileſiis & Moravis libertatem religionis literis majeſtaticis indulſerat.* Idem poſt triennium fecerat *Matthias.* Cum Bohemi templa extruerent pro repurgata religione, epiſcopi & abbates eorum aut demolitionem, aut poſſeſſionem à *Ferdin. II.* impetrarunt. Proceres Bohemiæ remedia cauſæ ſuæ ab imperatore petebant. Cum non exaudirentur, in fœdus pro tuenda libertate cum amicis vicinis coëuntes, imperatoris miniſtros loco moverunt: nonnullos etiam per feneſtram præcipites egerunt: *Fridericum, electorem Palatinum*, ſibi regem eligerunt. Hinc *bellum illud in Germania tricennale*, alibi deſcriptum: in qvo cum Ferdinandus, inſtinctu pontificis, anno cIↄIↄ CXXIX. *edicto Cæſareo*, XIV. epiſcopatus & multas alias præfecturas ſuperſtitioni ſacrificulorum reddi juberet,

omnia

omnia magis exaſperabantur. Ejecto Palatino tam è regno, qvam è Palatinatu, *electoratus devolutus eſt in Bavarum.* Prodiit ſub hoc pontifice anno X. *undecimus tomus Bellarmini:* in qvo negat regnum Hiſpaniæ jura in Siciliam. Opus edicto regis proſcribebatur, teſte Gab. Barth. Gramondo. *Statuam Coloſſeam aneam ingentem,* hactenus neglectam, ex ruinis templi, à Veſpaſiano qvondam Paci dicati, priſtino nitori in honorem beatæ virginis reſtitutam erexit.]

1621. CCXLIII. *Gregorius XV, Bononienſis, antea Alexander Ludoviſius.* 2½

[Ignatium Lojolam, Jeſuitici ordinis fundatorem, cum Iſidoro Hiſpano, Philippo Nerio, Tereſia & Franciſco Xaverio, in catalogum & canonem ſanctorum recepit, & denuo, ne in Romana eccleſia ulterius de Mariæ conceptione, qvam aliqvi in peccato originali conceptam eſſe negabant, reliqvi aſſerebant, diſputaretur, conſtituit.]

1623. CCXLIV. *Urbanus VIII, Florentinus, antea Maphæus Barbarinus.* 21

[Vir doctus, & in lyricis carminibus antiqvorum elegantiam aſſecutus. *Jubilæum* celebravit, ad illud invitato *Vladislao Sigismundo*, Poloniæ rege: qvi poſt victorias de Ruſſis, Dacis, Tartaris & Turcis comparuit magno comitatu, & Canonicis baſilicæ principis apoſtolorum accenſus, gladioqve & pileo à pontifice ornatus, coram vidit, ut pontifex ſacroſanctus diademate triplici & plusqvam regio caput cinctus, cum clero ſuo, cereos ardentes geſtante, & campanis undiqve ſonantibus, inter tubas progreſſus, auream portam malleo percuteret, dum interim fabri fractum à ſe murum aperirent. Hic pontifex *titulum Eminentiſſimi* Cardinalibus & Magiſtro Hoſpitali Hieroſolymitani primus impertiit. Tempore illius, cum *Franc. Maria II. dux Urbini* ſine maſcula hærede decederet, ducatus Urbini ceſſit patrimonio Petri jure caduci. Hac ad majeſtatem papæ additione factum eſt, ut à Terracina, limite regni Neapolitani, Loreum uſqve, primum Venetorum oppidum, ditio pontificia ſe per CCC. milliaria longitudinis continua extendat, & latitudinem habeat ab Oſtia ad Anconam, è mari infero ad ſuperum. Satis id pro rege ſacrificulo; qvi jam, præter Romanum agrum inter Romam & regnum Neapolitanum, & præter patrimonium Petri, qvondam à Mathilde eccleſiæ in Hetruria à Roma verſus Florentiam donatum poſſidet Umbriam ſeu ducatum Spoletanum, Picenum ſeu Marchiam Anconitanam, inqve ea ducatum Urbinatem, Romaniolam ſeu Flaminiam & Æmi-

liam; in agro Neapolitano Beneventum; in Galliis Comitatum Aveni-onenſem; in Mediolanenſi tandem territorio ducatum Parmenſem: qvi, ut & ducatus Caſtri, eſt in ipſiusbeneficio. Hoc ducatu Caſtri Parmenſem, qvi eum beneficiario jure obtinei, Urbanus VIII. exuit: integroqve triennio res armis acta eſt, donec pax Parmenſi redderetur. Hic Pontifex damnavit opinionem de terræ motu circa ſolem immobilem, tanqvam Scripturæ contrariam.]

1644. CCXLV. *Innocentius X. antea Johannes Baptiſta Pamphilius.* 11.

[Pacificationem Oſnabrugenſem, in qva tranſactio Paſſavienſis & pax religioſa eſt ſtabilita, explicata & novis legibus aucta, ſolemni nullitatis declaratione voluit irritam facere. Sed Germania, hoc Papæ conatu ſusqve deqve habito, in exoptatam pacem armis depoſitis amice coiit: nihil curans ejus proteſtationes jam per nuncium factas, jam per tabulas affixas. Damnavit Janſenitas in controverſiis Dominicanorum contra Jeſuitas, & in orthodoxis coarctandis fuit occupatiſſimus.]

1655. CCXLVI. *Alexander VI. ante Fabius Chiſius, epiſcopus Neritonienſis in Calabria.*

[Nuncius antea fuit pontificius ad transactionem Monaſterienſem. Papa factus, Chriſtinam Sveciæ reginam, ſacris Romanis poſt diadema depoſitum initiatam, hoſpitio excepit; eoqve ipſo tempore, qvo Poloniam Sveci, Tranſilvani & Coſaci oppugnare cœperunt, & Ferdinandus IV. imperator mortalitatem explevit, tyrannidem in evangelii contra traditiones humanas confeſſores in Auſtria & alibi exaſperavit.]

LIV. Pontifices vidi. Qvid ſi doctores Pontificios etiam adjungeres?

Eorum numerus ob multitudinem non facilius iniri poterit, qvam locuſtarum ex puteo abyſſi exilentium. *Tecelium, Wimpinam, Eccium, Prieriatem, Hogoſtratum, Catharinum, Fabrum*, jam qvæſtio XV. XVI. XVII. depinxit. Qvibus ſuffragati, *Johannes Roffenſis epiſcopus, alias Fiſcher dictus, Th. Cajetanus, Th. Morus, Jac. Latomus Lovanienſis, Emſerus, Joh. Cochlæus, Alb. Pighius Campenſis*, omnes adverſus Lutherum ſcripſerunt. *Eraſmus Roterodamus* ab initio qvidem, nec promiſſo epiſcopatu, ad calamum in Lutherum ſtringendum commoveri potuit; poſtea tamen, articulum de libero hominis arbitrio pro pontifice expoſiturus, cum eo in arenam deſcendit, ſed non eo, qvi ſperabatur, ſucceſſu. Ven-tis

tris etiam cauſa, non veritatis, qvam perſpexiſſe creditur, calamum ſtrinxit *Reginaldus Polus*, Cardinalis Anglus, & Carolo Imp. ſvaſit, ut Turcis neglectis bellum inferret Lutheranis. Qvibus *Hier. Aleander*, Judæus, cujus vitam legere eſt *Tomo I. Lutheri pag. 413. & Marinus Caracciola*, Cardinales, ita qvoqve infenſi fuerunt, ut, libris Lutheri anno XXI. in comitiis Wormatiæ combuſtis, *magnam ſe in Germania lanienam concitaſſe dicerent, qva Alemanni ipſi in ſua viſcera ſævientes, propediem in proprio ſangvine ſuffocarentur.* Sangvinarium hunc animum deprehendimus etiam in *Cottonio*, Confeſſionario regio in Gallia, qvi de bello adverſus hæreticos recte gerendo ipſum diabolum conſuluit, *teſte Thuano libro CXXXII*: in *Alex. Farneſio*, qvi, cum adverſus Proteſtantes in bello Germanico militaret, ſe eos ſic converſurum minabatur, *ut eqvus, cui inſidebat, ſangvine illorum totus ad genua usq; maderet*: in *Poſſevino Jeſuita*, qvi milites, adverſus evangelicos in Galliam à Pio V. miſſos, animaturus voluit, *fidem datam non ſervarent; inqviſitores, latrones, proditores & ſicarios ubiq; in eos immitterent; ipſos expellerent, ejicerent, occiderent*: in *Fr. Burckhardo* deniqve, Colonienſi Cancellario, qvi in libro de Autonomia pacem religionis hoſtiliter impugnavit. Egregia vero pietas & manſvetudo, qvam tantopere jactant Jeſuitæ! Tu Interim non à ſolis, qvos recenſuimus, Lutherum & noſtras eccleſias oppugnatas ſcias. Sedem pontificis nutantem humeris ſuppoſitis ſuſtinuerunt, ut præcipuos nominem, nec tamen illos omnes, *Acoſta, Andradius, Barradius, Becanus, Beſſæus, Buſæus, Bzovius, Caniſius, Mich. Canus, Caſſander, Alph. & Chriſt. à Caſtro, Cochlæus, Coppenſteinius ex Calviniano Pontificis adulator factus, Coſterus, Cutſemius, Joh. à Daventria, Drexelius, Eccius, Ederus, Eſtius, Fevardentius, Forerus, Lud. Granatenſis, Gretſerus, Grodicius, Gropperus, Hagerus, Hoffmeiſterus, Staniſl. Hoſius, Hungerus, Janſenius, Labata, Corn. à Lapide, Lechnerus, Leſſius, Lindanus, Lopez, Lorinus, Maldonatus, Malvenda, Pererius, Pineda, Poſſevinus, Silv. de Prierio, Fr. Ribera, Salazar, Salmeron, Sandeus, Sanctius, Schoppius, Serrarius, Smiglezius, Petr. & Domin. à Soto, Staphylus, Stapletonus, Did. Sella, Aug. Steuchius, Svarezius, Tapperus, Thammerus, Tannerus, Tholozanus, Turrianus, Teſtatus, Greg. de Valentia, Vasqvez, Viega*: & præter hos, promachi Papæ omnium agillimi, *Bellarminus & Baronius*: qvorum *illum* in tomis ſuis Goliathi gladium vibrare; *hunc* in annalibus turrim Babylonicam extruere, recte dixeris. *Utriqve* idem ſcopus, ut imperio Papæ, qvaſi qva ſpiritua-

lia & temporalia illimitato, omnibusqve illis doctrinis & ceremoniis, qvibus eccleſia Romana ab evangelio Chriſti & â piis antiqvorum inſtitutis diſceſſit, colorem inducant. Baronius certe patronum magis deſperatæ cauſæ egit, qvam hiſtoricum: &, ſi qvi unqvam inventi ſunt, vel hodienum inveniuntur, qvibus tyrannis & impietas pontificis diſplicuit, hos convitiis & maledictis & calumniis inceſſit, veritatiqve hiſtoricæ vim paſſim facit. Qvanto meliorem laborem ſuſcepit *Bened. Ariasmontanus*, qvi ſumtibus & auſpiciis Philippi II. anno ſeculi LX. *Opus regium* Hebraice, Chaldaice, Græce, Syriace & Latine procuravit. Meliorem etiam ſuſcepit *Joh. Ferus*, profeſſione Franciſcanus, concionator Moguntinus, qvi multa ſcripſit tanta moderatione, ut, ſciſſa ob religionis cauſam Germania, ab utraqve parte gratiam inierit, *teste Thuano libro XIII.* Non enim nego, inter ipſos Papæ aſſeclas, qvorum aliqvos recenſui, nonnullos inveniri, qvi, ſi ſepoſitis præjudiciis S. literas tractant, & commentariis atqve expoſitionibus illuſtrant, operam eccleſiæ navant ſalutarem. Sed eo ardore *cenſores illi librorum* in inqviſitionem veritatis non incubuerunt, qvi, ut qvondam Ægyptii Iſraelitarum fœtus aqvis ſic libros eccleſiaſticorum ſcriptorum dentata *Indicis Expurgatorii* opera, ſi non penitus opprimere, tamen caſtrare, mutilare, deformare, & voces, membra, ſententias, paginas autoribus antiqvis & novis, cum viſum eſt, addere, detrahere, mutare, ſurrogare, Patres deniqve fingere & reſindere arbitratu ſuo, non erubuere. Notetur hic, etſi pontificii admodum de ſua ſuorumqve in fide conſonantia glorientur, tantum tamen abeſſe, ut tantopere ſibi conſonent, ut potius variis à ſe contentioinbus diſſideant. *Dominicani ſeu Prædicatores* ſeqvuntur Albertum Magnum, Thomam Aqvinatem, & Thomæ contra Scotum defenſorem Capreolum; *Franciſcani ſeu Minores* Alexandrum ab Ales, Bonaventuram, Scotum & Occamum. Imprimis *duæ controverſiæ* multum negotii faceſſunt poxtificiis: de qvibus poſtea qvæſt. LXIII.

LV. Soles poſt enarrationem pontificum de primatu eorum, de ſcholis, deqve conciliis nonnihil diſſerere: qvid jam tractaturus ſis, exſpecto.

Qva ratione filius perditionis vi prædicati verbi detectus ſit, ut potestas

teſtas ejus immenſum diminuta, terrori regibus & principibus eſſe deſie-rit, ex ſuperioribus ſatis innoteſcit, nec, ut à me prolixius dicatur, opus eſt. Conciliorum etiam hiſtoria hic nulla eſt, præter eam, qvam *de conventiculo Tridentino* ſupra contexuimus. Synodos autem evangelicorum, qvæ hoc ſeculo celebratæ ſunt, mox ſubjungemus. Scholas qvoqve illuſtres jam ſectione hujus libri prima enarravimus, nec de iis puto aliqvid addendum, præter id, qvod *Chytræus in chronico Saxoniæ de Daventrienſium & Monaſterienſium* ſcholis recenſet: illis primis meliorem diſcendi ordinem, & puriorem utriusqve orationis formam in Germania deberi: ex *Daventrienſi Alex. Hegiuni Rectorem*, tanqvam ex ſeminario politiorum literarum & lingvarum, emiſiſſe *Er. Roterodamum, Joh. Murmelium, Herm. Torrentinum, Timannum Camenerum, Herm. Buſchium & alios multos*: ejus coætaneum & ſocium, *Rodolphum Langium*, virum nobilem & doctiſſimum, in collegio eccleſiæ Monaſterienſis ſeniorem & Præpoſitum, fundamentis elegantioris literaturæ in Italia à *L. Valla, Maphæo*, Æneidos Virgilii continuatore, *Franc. Philelfo & Gaza* perceptis, in Germaniam cum *Rudolpho Agricola Friſio*, ſtudiorum ſocio, reducem meruiſſe, ut primus Germaniæ Poëta aliqvot ante Conradum Celten annis diceretur: idqve effeciſſe, ut, fruſtra reluctantibus veteris barbariei patronis, interqve eos Lovanienſibus, uſitata tot ſeculis inſtituendæ adoleſcentiæ ratio immutaretur: hinc paulo ante annum cIↄIↄ. *Monaſterienſem* in Weſtphalia *ſcholam*, conſiliis Langii, eſſe conſtitutam ſub *Timanni Cameneri* & ſex collegarum regimine, inter qvos *Joh. Murmelius, Cæſarius, Buſchius*: ex hac ſchola colonias elegantioris doctrinæ eſſe deductas *Tremonam, Hervordam*, ubi educatus eſt *Petrus Moſellanus*, Græcæ & Latinæ lingvæ in Acad. Lipſienſi inſtauratæ autor, *Oſnabrugas & Attevodorum, ubi Joh. Rivius*, Georgii Fabricii & Ad. Siberi præceptor, fundamenta jecit literarum: qvin & Weſtphalis plures doctos viros ante has ipſas ſcholas eruditionem debere: nam è *Ludoici Dringebergii* Weſtphali ſchola *Scleſtadienſi* in ſuperiori Germania prodiiſſe *Joh. Reuchlinum, Georg. Simlerum, Stabium & Jac. Wimphelingium*, integerrimæ vitæ theologum, Jac. Spiegelii Caroli V. Conſiliarii, qvi Lexicon juris poſtea edidit, præceptorem: eodem tempore effloruiſſe *Conr. Peutingerum, Bilibaldum Pirchaimerum, Sebaſtianum Brand, Ulr. Zaſium, Thom. Wolfium*: donec anteſignanis & ducibus *Er. Roterodamo & Phil. Melanchthone* barbaries ex reliqva Germania profligaretur. Sed miſſis his omnibus, curſim videbimus primo loco *conventus, colloqvia, diſputationes, ſynodos*

theologorum: deinde *martyriis piorum, & perſecutionum atrocitate* luſtrata, tandem *ſchiſmata hæreſes malitioſorum* in medium producemus: non omiſſuri, ſi qvid de aliis rebus interſerendum eſt.

LVI. Placent promiſſa. Sed qvum variarum eccleſiarum confesſiones & ſymbola circumferantur, cur non iis qvoqve locum aliqvem in hoc tuo diſcurſu concedis?

Rectè mones. Sed qvum ſinguli fere reges & principes; nonnullæ etiam urbes, peculiaribus formis, ſive ad Lutheri doctrinam, ſive ad Zwinglii opinionem, fidei ſuæ confeſſionem ediderint, non puto plenam omnium Confeſſionum enarrationem inſtitui poſſe, præſertim ſi illæ addendæ ſint, qvas plurimi theologorum pro ſe ſuaq; fide in publicum emiſerunt. Eminent autem præ omnibus

I. Confeſſio Auguſtana, ejusqve apologia, Carolo V. anno cIↃIↃxxx. exhibita, ſubſcripta à VII. principibus & duabus Noribergæ & Reutlingæ civitatibus: cujus hiſtoriam & tenorem vide ſupra. II. *Svevica, ſecundum placita Zwinglii,* qvatuor civitatum, Argentorati, Conſtantiæ, Memmingæ & Lindaviæ, eodem anno eidem imperatori oblata, non tamen publice lecta, à qva paulo poſt Argentinenſes, una cum Svevicis eccleſiis, in articulo de cœna Domini receſſerunt. Hæc cum poſtea a Mulhuſianis acciperetur, in Latinam eſt converſa lingvam: unde dicitur etiam *Mulhuſiana.* III. *Tigurina Zwinglii,* ad Carolum imperatorem itidem in comitia Auguſtana miſſa: in qva Eccius duo præter alia notavit, qvod ſacramenta gratiam conferre & corpus Chriſti ore in S. cœna manducari negaret. IV. *Bohemica.* Dicitur etiam *Waldenſium & fratrum Bohemicorum:* & primam originem debet Taboritis in Bohemia antiqvioribus, qvi Huſſi doctrinam ſecuti, longe ſincerius de ſacra euchariſtia docuerunt, qvam recentiores Taboritæ ac fratres Bohemii. Jam anno cIↃIↃLXXIII. novem Bohemorum confeſſiones extitiſſe dicuntur, ut legere eſt apud D. Abr. Calovium in examine doctrinæ & ſyncretiſmi eccl. reform. relig. de perſon. Chr. pag. 78, *Prima,* dicta *Pragenſis,* exhibita eſt à Taboritis anno cIↃCCCCLIII. Rokezano archiepiſcopo, Calixtinæ factionis, cetera qvidem pontificio, ſed calicis uſum in ſacra cœna probanti, unde etiam dicta eſt *Rokezaniana,* ut ſupra recenſuimus ſect. I. hujus libri qvæſt. XIII. *Reliqva* oblatæ ſunt, diverſis temporibus ſubſeqventibus,

Geor-

Georgio Podiebracio, Uladislao II. Ludovico. *Septimam* obtulerunt anno cIↄIↄXXXII Georgio, Marchioni Brandeburgico, qvæ Witebergæ poſtea excuſa eſt ſub titulo apologiæ veræ doctrinæ eorum, qvi vulgo Waldenſes appellantur. *Octava* anno XXXV. Ferdinando regi eſt exhibita, & Lutheri præfatione ornata. *Cum*, inqviebat ille, *de præcipuis articulis doctrinæ Chriſtianæ inter nos conſtet, complectamur nos mutuo amore.* Hæc ipſa anno LXIV. recognita & auctior, Maximiliano imperatori & Sigismundo regi Poloniæ oblata, nomen accepit *confeſſionis nonæ:* in qva ipſa tamen edenda admodum Baſileæ, Herbornæ, Pragæ, Genevæ variatum eſt. Poſteriores enim fratres Bohemici pedetentim in partes Zwinglianas ſeceſſerunt: qvanqvam aliqvi litem diſſentientium eccleſiarum ſe ſuam negant feciſſe. Aperte tamen in confeſſionibus poſterioribus Zwinglio favetur. V. *Helvetica prior*, Baſileæ anno ſeculi XXXVI. à Büllingero, Myconio & Gryneo conſcripta, cum paſſim affirmaretur, concilium œcumenicum brevi eſſe habendum, ut illi offerretur. Seqventi anno conventui Smalcaldico eſt exhibita. Hæc ipſa anno LXVI. auctior facta, & à reformatis in Sabaudia, Scotia, Anglia, Gallia, Belgio, Polonia, Hungaria & Germania probata, nomen accepit *Helveticæ poſterioris*, & conſtat triginta articulis. VI. *Formula Concordiæ Wittebergenſis*, anno XXXV. inter Saxonicas & Svevicas eccleſias conſtituta, cum XI. theologi Svevici, interqve eos Bucerus, Capito & Muſculus, confeſſionem Lutheri recte percepiſſent. VII. *Smalcaldica*, certis articulis à Luthero anno XXXVII. comprehenſa, & à pluribus theologis ſubſcripta. IIX. *Thorunienſis*, anno XLIX. ab eccleſiis reformatis in regno Poloniæ, magno ducatu Lithuaniæ, & annexis provinciis conſignata, & Uladislao IV. exhibita. Legitur in Harmonia confeſſionum, Genevæ anno cIↄIↄcLIV. impreſſa ſcripta, ut concilio Mantuano exhiberetur. IX. *Interimiſtica*, qva anno XLIX. theologi electorales Saxonici in adiaphoris & ceremoniis nonnullis, imo & in nonnullis de fide loqvendi modis à conſtantia fidei non parum declinaverunt. Vide, qvæ ſupra diximus de formula interreligionis. X. *Magdeburgenſis*, eodem anno conſcripta: qva Magdeburgenſium eccleſiarum miniſtri, ratione doctrinæ contra Interimiſticos errores reddita, magiſtratui inferiori licere demonſtrarunt, ſeſe contra ſuperiorem, à veritate ſubditos diſcedere cogentem, defendere. XI. *Saxonica*, ſcripta anno LI. in ſynodo Witebergenſi à Philippo Melanchthone, & ſynodo Tridentinæ oblata: cui ſubſcripſere Brandeburgenſes, Pomerani, Mansfeldenſes, Argentoratenſes. Eſt & alia *Saxonica confeſſio*, poſtea

ab

ab Ægidio Hunnio ad Crypto-Calvinianos internoſcendos propoſita. XII. *Würtebergica*, juſſu Chriſtophori ducis eodem anno LI. à J. Brentio conſcripta, & anno ſeqventi Tridenti exhibita: qvam poſtea ab Aſoti calumniis idem Brentius apologia vindicavit. XIII. *Gallicana*, conſtans articulis XXXIX. Lutetiæ in ſynodo nationali conſcripta, & Franciſco II. anno LIX. atqve poſt biennium à Theodoro Beza in colloqvio Poſſiaceno oblata: poſtea anno LXXI. Rupellis in ſynodo alia nationali confirmata, & à regina Navarræ, ejusqve filio, poſtea rege, Henrico IV. ut & ab Henrico Candæo, Ludovico Naſſovio & Caſp. Colinio Caſtilionio, Franciæ Amirallio, ſubſcripta; Latine edita anno LXV. & LXXXI; Germanice anno XCVII. ut conſtaret, ob qvod dogma tam acerbam in Galliis perſecutionem ſuſtinerent eccleſiæ. XIV. *Belgica* articulorum XXXVII. anno LXI. ob eandem cauſam ſcripta, & anno LXVI. Gallice, LXXIX. Belgice; LXXXI. Latine edita, nec tantum anno LXXIX. ſed & anno cIↄIↄCXIX. *in ſynodo Dordracena* confirmata: in qva ſimul qvinqve canonibus ſynodicis qvinqve Remonſtrantium articuli de prædeſtinatione, morte Chriſti pro hominum redemtione, hominis corruptione, ejusdem converſione, & ſanctorum perſeverantia, condemnata ſunt. XV. *Anglicana confeſſio duplex.* Utraqve extat in harmonia confeſſionum: *una* ex operibus Joh. Ivalli depromta; *altera* in ſynodo Londinenſi anno LXII. ad tollendam opinionum diſſenſionem edita, & anno LXXI. à regina Eliſabeta confirmata. XVI. *Palatina* Friderici III. ad Helveticas eccleſias diſcedentis circa annum LXVI. XVII. *Scoticana*, anno LXIII. ſcripta, & anno LXXX. à rege & ordinibus in Parlamento ſubſcripta, XXV. articulorum. XIIX. *Czengerina ſeu Polonica*, anno LXX. edita: qvo ipſo anno edita eſt, *in generali concilio Sendomirienſi, conciliatio articuli de cœna Domini & de mediatore*, inter Auguſtanas, Waldenſes & Helveticas eccleſias in Polonia, Lithuania & Samogitia, ſub directione Eraſmi Gliczneri, Superintendentis confeſſionis Auguſtanæ in majori Polonia; Joh. Laurentii Superintendentis fratrum confeſſionis Bohemiæ in majori Polonia, & Pauli Gilovii, Superintendentis confeſſionis Helveticæ in minori Polonia. Hic ſyncretiſmus & conſenſus anno LXXIII. in *Cracovienſi* ſynodo generali eſt confirmata; anno LXXIIX. in *Petricovienſi*, anno LXXXIII. in *Wlodislavienſi*, & anno XCV. in *Thorunienſi*. Subſcripſere hiſce ſynodis Cracovienſis, Sendomirienſis, Poſnanienſis, Ruſſiæ, Cujavienſis, Kyovienſis, Ravenſis

Pe-

Palatini; Gneſnenſis, Lublinenſis, Radonienſis, *Caſtellani*; Oſwecinenſis, Radziecioviensis, Lelovienſis, Lucinenſis, *Capitanei*: & multi alii proceres. Auguſtanæ tamen confeſſionis ſocii in Boruſſia, ſi paucos excipias, ut & in ipſa Polonia & Lithuania, huic ſyncretiſmo contradixere. Eſt *alia confeſſio Thorunii* in colloqvio anno cIↄIↄCXLVI. à Reformatis edita, de qva in actis illius colloqvii. XIX. Dresdenſis confeſſio Crypto-Calviniana anno LXXI. à Crypto-Calvinianis eſt edita, qvam Jenenſes oppugnaverunt. XX. *Formula concordiæ* anno LXXX. eſt publicata, ſicuti ſuperiori anno ſubſcripta: cujus hiſtoriam ſupra contexuimus. Hic notandum, qvod, cum Svecis & Danis, Brunſvicenſibus etiam, Pomeranis, Boruſſis & aliis, cauſæ politicæ eſſent, qvare Formulæ concordiæ non ſubſcriberent, qva cum tamen toti ſentiebant, peculiaribus libris orthodoxiam Formulæ confeſſi ſint, inter qvos Corpus doctrinæ Julium, Pomeranicum, Prutenicum. Non poſſum facere, qvin hic locorum mentionem injiciam *Notulæ eccleſiaſticæ Dantiſcanæ*: illam etiam vocant *Formulam Concordiæ Dantiſcanæ*. Qvi eidem, tanqvam *ſcripto ſymbolico*, non ſubſcripſerit, ad cathedram eccleſiaſticam Dantiſci non admittitur. Qvapropter, qvum Reformati miniſtri, qvi illic recipiebántur, illi notulæ ſubſcribere conſveverint: qværi cœptum eſt, an id ſalva conſcientia facere qveant? Certum eſt, qvod non niſi Auguſtanæ confeſſionis ſociis & pontificis ſectatoribus, publica exercitia religionis, antiqva civitatis lege, permiſſa ſint. Impetrarunt tamen *Reformati* templum in civitate, qvod eſt nomini D. Petri ſacrum, cum tempore perſecutionis Belgicæ plures ex Belgio familiæ ibi lares figerent: qvorum doctores, qvum notulæ ſubſcriberent, admiſſi & illi ſunt: ſed eo eventu, ut, cum *Keckermannus*, *Fabricius*, *Georgius Pauli*, *Jacobus Adami*, *Nigrinus apoſtata*, & *alii*, à potentioribus in ſenatu promoti, non tantum eccleſiaſticas & Gymnaſii cathedras errore Sacramentario conſpurcarent, veritatis periclitantis ſtatum tandem orthodoxi intelligerent. Occaſio prima Notulæ hæc erat: Cum ſchiſma anno cIↄIↄLXI. Dantiſci extitiſſe de reliqviis panis & vini conſecrati poſt ſolemnitatem actus euchariſtici: qvas aliqvi putabant eſſe adhuc ſacramentum; reliqvi, extra uſum divinitus inſtitutum nihil habere ſacramenti rationem, cenſebant: utriqve hanc tanden doctrinam, qvam dicta Notula, tanqvam ſymbolo & confeſſione ſolemni, comprehendebant, profeſſi, in concordiam redibant. Conciliatio hæc nihil ad Calvinanos; qvibuscum nulla un-

qvam conciliatio Dantiſci facta. Qvin potius eorum errores in Notula ſatis expreſſe articulo XV. caſtigantur. Factum poſtea anno hujus ſeculi XLV. ut, cum *Joh. Cæſar*, Calvinianus eccleſiaſtes, homileticum ſermonem habuiſſet de S. Cœna, *D. Abrah. Calovius* alia homilia eum confutaret. Apologiam pro ſe ſcribebat Cæſar. *Presbyterium Dantiſcanum* econtra tractatum promulgavit, qvo lectorem de vero controverſiæ ſtatu informabat. In illo aſſertum erat, non eodem Dantiſci jure frui Calvinianos, qvo Auguſtanæ confeſſionis ſocios. Id illi rati injuriam, non tantum coram ſenatu, ſed & apud exteros, qverebantur de neſcio qva perſecutione. Illorum tam vicini in Polonia, qvam remoti patroni, literis & legatis ſenatum monebant, ut parceretur fidei conſortibus, qvaſi valde preſſis. Calumniis etiam res agebatur, cum nonnulli theologorum diffamarentur, qvaſi reginam & proceres Sveciæ inducere voluerint, ne reformatos pace religioſa comprehendi paterentur. Illis facile itum eſt obviam, cum Cancellarius regni Sveciæ, Oxenſtierna, interpellatus, veritati & innocentibus dabat teſtimonium.

LVII. Accedimus jam ad conventus, ſynodos, diſputationes & colloqvia theologorum.

Etſi veriſſimum eſt effatum *Thuani libro XXXV. hiſtoriarum*, colloqvia, qvæ, ut theologicis controverſiis finis imponatur, inſtituuntur, majorum excitandarum ſæpe initium exiſtere: veritati tamen in iis ſuppetias ſæpe latas non inficiabitur, qvi ſeqventem catalogum introſpiciet.

CATALOGUS COLLOQVIORUM ET SYNODORUM THEOLOGICARUM.

I. Colloqvium Lutheri, cum Auguſtinianis ſuis, tanqvam in ſynodo congregatis, Heidelbergæ anno cIↄIↄXIIX. in collegio Sapientiæ inſtitutum, primo occurrit loco: ad qvod cum evocatus eſſet, paradoxis XXVII. de juſtificatione fidei & liberi arbitrii in ſpiritualibus captivitate propoſitis, omnes, ipſumqve Bucerum, qvi interfuit piſputationi, in ſui admirationem rapuit. *Confer Tom. 1. Jen. Luth. Lat. pag. 23.*

II. Lutheri cum Cajetano Cardinali colloqvium, in comitiis Auguſtanis, eodem anno bis inſtitutum eſt: in qvo Cardinalis Lutherum ad palinodiam invitavit, & ex decretis pontificiis Chriſti merita eſſe theſaurum indulgentiarum papalium, papæqve autoritatem omnibus Scripturis

ſcripturis & conciliis eſſe anteponendam, aſſeruit. Lutherus omnia demonſtravit ad Chriſti, non ad papæ vocem eſſe referenda, proqve juſtificatione fidei diſputans, aut errorem ſibi demonſtrari, aut, ne ad revocationem urgeretur, rogavit. *Confer Tom. 1. Jen. Luth. Lat. pag. 163.*

III. Diſputatio Lipſienſis Lutheri cum Eccio anno ſeculi XIX. inſtituta. Eccius enim Lutheri theſes de indulgentijs obeliſcis amarulentis notaverat. Caroloſtadius ad eas certis concluſionibus reſponderat. Uterqve apologiam emiſerat. Ipſe etiam Lutherus aſteriſcos adverſus obeliſcos promulgaverat, *ut videre eſt Tom. 1. Jen. pag. 27.* Hinc, aſſentiente Georgio Saxoniæ Duce, XIIX. Junii Lipſiæ dies congreſſui dictus eſt. Sed cum Eccius clamore, vultu militari ac truci, geſtuqve hiſtrionico pene, *ut Petrus Moſellanus ad Bilibaldum Pircbaimerum ſcripſit*, in articulo de libro arbitrio, & bonorum operum imperfectione, Caroloſtadium videretur qvodammodo obtundere: Lutherus eum eo in palæſtram deſcendens, de autoritate pontificis Romani, deqve purgatorio & indulgentiis, acriter per XIV. dies diſſeruit, & poſtea Acta hujus diſputationis à notariis excepta ipſe emiſit. *Tom. 1. Lat. Jen. p. 242.*

IV. Tigurina Diſputatio Zwinglii adverſus pontificios anno XXI. inſtituta. *Hugo* enim, *Conſtantienſis epiſcopus*, contra Zwinglium, qvem Tigurini fovebant, tumultuabatur: nec cum ſaltem ad communem Helvetiorum civitatem deferebat, ſed & LXIX. articulis impugnabat. *Zwinglius* variis ſcriptis cauſam evangelii tutabatur, & ad diſputationem ſe LXVII. propoſitionibus offerebat. Senatus igitur Tigurinus omnibus eccleſiarum miniſtris diem dicit, ut religionis cauſa XXIX. Januar. conveniant, ipſumqve epiſcopum Conſtantienſem, ut aut ipſe veniat, aut aliqvem è ſuis mittat, rogant. Mittitur *Joh. Faber*, epiſcopi vicarius, qvi διάσκεψιν articulorum controverſorum ſubterfugiens, ad concilium rem totam differendam eſſe conſulit, inſtanteqve Zwinglio, ſcripto pugnaturum ſe promittit. Nemine igitur in aciem prodeunte, ſenatus, ut traditionibus omiſſis evangelium pure è V. & N. T. doceatur, edicit. *Sleidanus in fine libri III. Commentariorum.*

V. Tigurina diſputatio altera, eodem anno ob inſignia evangelii incrementa inſtituta: ad qvam eccleſiarum antiſtites & ſacerdotes plus minus Iɔc. confluebant. Fiebat è ſcripturis collatio, & præcipue de tollendis ex eccleſia imaginibus, & de abroganda Miſſa, continuis tribus diebus, diſputabatur. Aſſenſum meruit Zwinglius, &, exactis aliqvot diebus, ſoluta eſt ſynodus, *ut recenſet Bullingerus in prima ad Cochleum*

reſponſione. Acta utriusqve diſputationis invenies *ad finem Tomi ſecundi operum Zwinglii.* Subſecutæ ſunt interea plures aliæ diſputationes *Vratislaviæ, Brunſwigæ, Baſileæ, Magdeburgi, Hamburgi, Marpurgi, Ulmæ, ut & Oldersbemii atq; Nordæ in Friſia Orientali, & aliis in locis.* Cum enim evangelium paſſim in civitatibus diſſeminabatur, monachi à theologis ad diſputandum provocati, aut non comparebant, aut turpiter ſe dantes, luci veritatis locum concedere cogebantur.

VI. Tigurina diſputatio tertia, anno XXIV. à. *Zwinglio adverſus Anabaptiſtas, eorumqve promachos, Manzium & Grabelium*, de pædobaptiſmo ſuſcepta, & triduum continuata: qva finita SCto decretum eſt, ut reipublicæ pœnas præſenti morte dependerent, qvi vel anabaptiſmum profiteri, vel hæreſeos illius profeſſores hoſpitio excepturi eſſent.

VII. Sunt plures aliæ diſputationes *contra Anabaptiſtas in Helvetia ab Oecolampadio, Keslero, Joach. Vadiano medico, ipſoq; Zwinglio,* hoc tempore inſtitutæ, qvas prætereo.

IIX. Diſputatio Johannis Comandri in Rhætia adverſus Vicarium epiſcopi Curienſis & Abbatem S.Luciæ, anno XXVI. propoſitis XVI. theſibus, autoritate trium confæderatorum Rhætiæ ordinum inſtituta; cui tandem ordines, altercationum pertæſi, finem impoſuerunt, *ut habet chronicon Bullingeri:* factumqve eſt magiſtratuum potentia, ut populo veritatis profeſſio negaretur.

IX. Badenſis diſputatio eodem anno adornata. *Tigurini* enim, ad abjiciendam evangelii doctrinam ab Helvetiis confæderatis ſæpe moniti, ſi erroris convincerentur, ſeſceſſuros ſæpe retulerant: & jam ſcriptis *Eccius & Zwinglius* ſe invicem laceſſiverant. Provocat igitur Eccius Zwinglium, ſed in locum minus tutum, in qvo pridem hæreſeos fuerat condemnatus. Illo igitur non comparente, cum tamen XII. pagi diſputandum eſſe cenſerent, *Badenæ* convenerunt ex pontificiis *Faber, Eccius, Murnerus & IV. epiſcoporum legati*; ex Evangelicis *Oecolampadius, Hallerus, Wiſſenburgius.* Eccius & Oecolampadius congrediebantur. Et cum Eccius inter falſa dogmata articulum etiam orthodoxum de veræ corporis Chriſti in Cœna præſentia defenderet, obruit fere Oecolampadium: & IX. pagi religione pontificia in ſuis terris confirmata, reliqvos, & imprimis Zwinglium, ob forum declinatum, excommunicarunt, nec pauci Papiſtis ſe iterum aſſociarunt.

X. Haſiaca diſputatio, eodem anno, *Comburgæ* à Philippo Landgravio

gravio inſtituta, in qva *Franciſcus Lambertus Gallus* & *Adamus Crato*, ille Latine; hic Germanice, XXIII. titulis paradoxa nonnulla contra pontificios defenderunt. Ex monachis verò tres ſaltem inveniebantur, qvi contradicerent. Illi facile confuſi, reditus monaſteriorum academiæ Marpurgenſi & IV. noſocomiis reliqverunt.

XI. Dua Upſalienſes diſputationes in Svecia, circa hoc tempus, hac occaſione habitæ ſunt. Leo X. Sveciæ gubernatorem, Stenonem Sturium & proceres regni, qvod archiepiſcopum, Guſtavum Trollium, à ſe datum, non reciperent, excommunicaverat, & Chriſtiano II. tyrannidem non levem perſvaſerat. Corripuit autem regni gubernacula Guſtavus, ex familia Trolliorum regia, Stenonis Sturii ex ſorore nepos, & ipſe à Chriſtiano II. ad necem qvæſitus. Interim duo Lutheri diſcipuli, *M. Laurentius Petri & M. Olaus*, fratres *Nericii*, veritatis cœleſtis rationes publice dederunt: & M. Olaus anno XXIV. cum *D. Petro Gallio*, profeſſore Upſalienſi, Latino ſermone congreſſus, rem eo deduxit, ut utrinqve ſuæ ſententiæ argumenta interlocutores ſcripto conſignarent. In puriorem veritatis aſſertionem mox inclinans Guſtavus, curavit, Statibus convocatis, deliberari de tollendis abuſibus in eccleſia, & de poteſtate politica epiſcoporum nimia minuenda. Cumqve epiſcopi vehementer repugnarent, & turbis publice motis contentiones paſſim gliſcerent: maluit regni gubernatione decedere, qvam ejusmodi confuſionibus connivere. Ideoqve ne periculum regno crearetur, denuo juſſi ſunt anno XXVII. Gallius & M. Olaus vernaculo ſermone congredi. Et ille qvidem ſtrenue cauſam epiſcoporum; hic evangelicorum egit. Summa: Epiſcopi cauſa cadebant. Archiepiſcopus, *Johannes Magnus*, per qvem Biblia in Svecicam lingvam rex transferri curarat, cum epiſcopo Lincopienſi, *Johanne Braſchio*, & aliis nonnullis ex clero, ablatis ſecum præcipuis patriæ monumentis, unde poſtea hiſtoriam Sveciæ comportavit, profugus diſceſſit. Hinc ſacra juſſu regis, idiomate patrio & ritibus purioribus cœperunt peragi: religio à ſuperſtitione purgari: bona eccleſiarum & decimæ, ignavis ventribus ademtæ, in ſaniores uſus converti: epiſcopi arces ac regalia regno reddere, & depoſita cura politica ſacris porro officiis vacare: monachi etiam, ultro evangelia dogmata approbantes, clauſtris excedere. Dalekarli qvidem, gens apud Svecos robuſtiſſima, à perſonato qvodam nebulone, qvi ſe Stenonis Sturii filium ſimulabat, & clericis priſtinam immunitatem & licentiam promittebat, ad arma vocabantur. Sed prudenter ad qvietem compoſiti ſunt. Cumqve rex

Guſtavus ſummam evangelii curam ageret, ne immobilia eccleſiis bona injuſte auferrentur, ſevere prohibuit, & ſub articulo mortis anno LX. teſtamento ſolenni religionem puriorem confirmavit, paſſimqve curſum veritatis cœleſtis promovit.

XII. *Bernenſis diſputatio anno* XXVIII. *in Helvetia* ſeqvitur. Cum enim diſſidia religionis inter concionatores evangelicos & papicolas Bernæ indies augeſcerent, nec ſenatus acta colloqvii Badenſis à pontificiis obtinere poſſet, ut, utrius partis cauſa deterior eſſet, inde diſceret: diſputatio hæc ſolemnis, renitentibus reliqvis Helvetiis & ipſo imperatore, inſtituta eſt: in qva evangelicam doctrinam Helvetiorum reformatorum miniſtri defendebant; monachi nonnulli oppugnabant. Sed qvum lex diſputationi eſſet poſita, ut ex ſolis ſcripturis judicium formaretur, ſacrificuli facilè victi ſunt, & Bernates cum nonnullis oppidis vicinis, papæ jugo excuſſo, manaſteria in ſcholas converterunt, diemqve & annum abolitæ religionis pontificiæ aureis literis columnæ inſcripſerunt.

XIII. *Marpurgenſe colloqvium*, cum diſſidia Sacramentaria non conqvieſcerent, à Landgravio Haſſiæ, de concordia contra minas pontificiorum ſancienda ſollicito, anno XXIX. indictum eſt. Comparent ex Witebergenſibus *Lutherus*, *J. Jonas*, *Phil. Melanchthon*; ex Helvetiis *Zwinglius & Oecolampadius.* Noriberga etiam miſit *Oſiandrum*; Argentina *Bucerum & Hedionem*; Hala Svevorum *Brentium*; Auguſta *Stephanum Agricolam.* Initio commiſſi ſunt ſeorſim Lutherus cum Oecolampadio, cum Zwinglio Philippus. Et errores qvidam alii præter illos, qvos in re Sacramentaria fovebant, objecti ſunt Helvetiis. Cum tamen eos aut negarent, aut mitterent, & ad publicam diſputationem tranſitus eſſet factus, per triduum Lutherus omnes Zwinglii & Oecolampadii, alternatim ſibi ſuccedentium, rationes ita eliſit, ut de ſimplici verborum cœnæ ſenſu, circa grande ſacrilegium, cedi non poſſe palam appareret. Abruptum fuit colloqvium, aut qvod concordia non ſperabatur, aut qvod epidemica lues, qvam ſudorem Anglicum vocabant, ingruebat. Ne abſqve omni fructu conveniſſe dicerentur, XIV. capita de doctrina, in qvibus conſenſum fuit, conſignata ſunt. Lutherus tamen Zwinglianos, ob diſſenſum in articulo de S. Cœna, pro fratribus agnoſcere recuſavit: mutuas interea preces & amicitam ſtipulatus.

XIV. *Colloqvium Danicum*, anno eodem, *inter Melchiorem Hoffmannum Zwinglianum, & Hermannum Teſtium, τῦ ῥητῦ in cœna aſſertorem*, præſide

ſide Chriſtiano regis filio, Holſatiæ duce, *præſente Job. Bugenbagio*, Flensburgi habitum eſt.

XV. *Auguſtanum Colloqvium* anno XXX. exhibitam confeſſionem ſeqvitur. Cum enim ad concordiæ rationes ineundas nihil commodius videretur, qvam ut ſententias inter ſe conferrent Pontificii & Proteſtantes: ex utrisqve VII. ad colloqvium ſegregati ſunt, *bini Principes, totidem ICti, terni Theologi.* Theologi erant ex proteſtantibus *Melanchthon, Brentius, Snepſius*; ex pontificiis *Eccius, Wimpina, Cochleus.* Inter hos de nonnullis convenit, Saxonibus plus largientibus, qvam principibus nonnullis, ipſiqve Luthero placebat. Sed de Miſſa potiſſimum, de conjugio ſacerdotum, de utraqve cœnæ, ut loqvimur, ſpecie, de votis monaſticis, deqve jurisdictione epiſcoporum, præcipua erat controverſia. Ideoqve coarctatus fuit interloqventium numerus, ut terni utrinqve congrederentur, Philippus cum duobus ICtis adverſus Eccium, itidem duobus ICtis ſtipatum. Sed cum neutri cedere vellent, integrum id ſibi haud ſcientes, fruſtraneus labor inſumtus eſt, totaqve res ad cognitionem Cæſaris denuò devolvebatur.

XVI. *Colloqvium Razenburgenſe in Boruſſia, anno* XXXI. In hoc *D. Polyander & D. Speratus*, theologi Boruſſorum, cum *Fabiano Teckel*, alias *Eccelio, & Taukero qvodam* inſtituerunt, qvi in Boruſſia dogmata qvædam de verbo Dei interno & externo, ſimilia fere erroribus Schwenckfeldii, diſſeminarunt, & à Polyandro ſolidè ſunt convicti.

XVII. *Genevenſis diſputatio anno* XXXIV. hac occaſione cœpit. Sacrificuli Genevæ edicta adverſus eos, qvi doctrinam juſtificationis evangelico more docebant, & typis editam per compita & plateas urbis affixerant, fieri curarant. Nihilo tamen minus *Gulielmus Farellus, Ant. Salnerius, Frumentius*, &, qvi Biblia in lingvam Gallicam poſtea tranſtulit, *Olevitanus*, evangelii cauſa eo profecti, in vitæ diſcrimen inciderunt, & vix fuga periculo ſunt ſubtracti. Veritate indies augmentum ſumente, ſuboritur tandem ingens Genevæ ſeditio, & res ſaxis, tormentis, cædibus agi cœpit. Bernates ſe interponunt, evangelii cauſam agentes. Decernitur de præcipuis religionis articulis diſputatio. *Furbitus*, doctor Sorbonicus, pro Papa; *Farellus*, &, qvem novum ſocium acceperat, *Viretus*, pro Chriſto cauſam dicunt. Vincitur Furbitus, & palinodiam pollicetur. Sed cathedram conſcendens, coccyſmum pontificium repetit. Qvapropter conjicitur in carcerem. Excitatur iterum tumultus. Pontificii, libertate patriæ neglecta, cum Sabaudiæ duce conſpirant, urbemqve tradituri,

dituri, ſuis ſe conſiliis jugulant, & furore immenſo nihil niſi evangelium promovent, urbemqve amittunt: in qva, *iterum diſputatione contra juſtificatonem operum per Jac. Bernardium*, cœnobiarcham converſum, *adverſus Carolum Sorboniſtam & Chappuſium* habita, veritas de mendacio triumphum egit.

XVIII. Subſeqvuntur *varia illa interloqvia Buceri*, qvæ cum *Helvetiis, Haſſis, & Witebergenſibus* in negotio concordiæ conſtituendæ inſtituit. Illorum jam qvæſtione XLIII mentio injecta eſt.

XIX. Hinc *diſputationes VI. ſolennes Lutheri adverſus Joh. Islebium Agricolam*, Antinomorum errores ſpargentem, anno XXXVIII. Witebergæ habitæ ſunt: qvibus Islebius convictus, errorem publicè revocavit. Eundem tamen poſt Lutheri obitum denuo incruſtavit.

XX. *Wormatienſe colloqvium* anno XLI. hac occaſione cœptum & continuatum eſt. Decretum fuerat anno XXXIX. Francofurti virorum doctorum de religione colloqvium. Aliqvoties id Proteſtantes urſure, & imprimis anno XL. *in conventu Haganoenſi*, ad qvem plurimi noſtratium theologorum confluxerant. Sed neſcio qvibus cauſis pontificii tergiverſantes, diem ex die duxere. Cum tandem anno XLI. in colloqvium Wormatienſe conventum eſſet, qvi ibi jam præſto erant, Granvellanus, orator Cæſaris, & Campegius atqve Vergerius, nuncii pontificii, moras prolixas in legibus utriqve parti præſcribendis nexuere. Deſignati ſunt, ex multis theologis præſentibus, *Philippus & Eccius*, ad conflictum. Hi de peccato originis telam diſputationis exorſi, die tertio literis Cæſaris deſiſtere, & actionem ad Ratisbonæ comitia rejicere juſſi ſunt.

XXI. *Ratisbonam*, ubi jam aderat Contarenus, pontificis nuncius, cum veniſſent, Cæſaris voluntate, ſub præſidio Friderici Palatini & Granvellani, in palæſtram deſcendunt, ex pontificiis *Jul. Pflugius, Eccius, Gropperus*; ex noſtris *Melanchthon, Bucerus, Johannes Piſtorius*. Ante factum colloqvii initium, Granvellanus librum, nomine Cæſaris, de præcipuis fidei capitibus ſcriptum, interlocutoribus exhibuit, ex qvo ſumerent agendi materiam, inqve qvo probanda comprobarent; reliqva corrigerent. Hic liber ipſis pontificiis non ſatisfecit: à noſtris vero in loco de juſtificatione probatus, paululumqve correctus, & Cæſari redditus eſt. Et cum Philippus aurea illa regula (*Nihil habet rationem Sacramenti extra uſum divinitus inſtitutum*:

Et:

Et: *Chriſtus adeſt non propter panem, ſed propter hominem*) totum negotium Miſſaticum everciſſet: Eccius, ex indignatione febri contracta, poſtea ad colloqvium non rediit, Pflugiumqve ac Gropperum, qvaſi ipſo decumbente parum candide in religionis negotio agerent, criminatus eſt. Non enim ſolum qvosdam abuſus corrigendos eſſe ſenſerant, ſed & in qvibusdam articulis ceſſerant, ut conciliatio in illis fieret. Imprimis notandum eſt, theologos noſtros *cenſuiſſe, politiam ſacram reſtitui poſſe, ſi pure doceatur evangelium, ſi miniſtri eccleſiarum de conſenſu populi eligantur, ſi epiſcopi civilem adminiſtrationem retineant, & ad obeundum munus ſacrum, qvod ipſi more inveterato recuſant, alios conſtituant, & ſuis facultatibus alant, ſi illis conjugium liberum permittant, ſi Simoniacas artes mittant, ſi omnia decenter agant, ſi judicia eccleſiaſtica erigant.* Exitus colloqvii tandem hic fuit, ut, negocio toto ad concilii dijudicationem rejecto, à Cæſare utriqve parti certis conditionibus induciæ imperarentur, & ſpes qvædam de emendatione eccleſiæ oſtenderetur.

XXII. *Ratisbonenſe colloqvium alterum*, anno XXVI. hac occaſione apertum eſt. Cum in comitiis Wormatienſibus, ſuperiori anno celebratis, de concilio, deqve religione & pace, multum eſſet diſceptatum, Cæſar utriusqve partis theologos denuo Ratisbonæ congredi, & omnes conciliationis vias tentare juſſit. Confluunt illi ſub annum dictum magno numero. *Bucerus cum Petro Malvando Hiſpano* primum, deinde cum *Eberhardo Billichio Carmelita* congreſſus, orthodoxiam de juſtificatione fidei erudite defendit. Sed vix cœperant rem ſub disqviſitionem vocare, cum novæ leges colloqvio â Cæſare præſcriberentur: qvarum nonnullæ cum non placerent Proteſtantibus, dux Saxoniæ ſuos theologos revocavit. Bucero qvoqve ad ea, qvæ geſta fuerant, Landgravio referenda diſcedente, colloqvium non ſine pontificiorum indignatione diſſolutum eſt.

XXIII. Subſeqvitur *arcanus ille conventus Jul. Pflugii, Michaelis Sidonii & Joh. Agricolæ Islebii:* qvi, juſſu Cæſaris, *librum Interimiſticum* anno XLVIII. in comitiis Auguſtanis armatis cuderunt: de qvo ſupra.

XXIV. In hunc ipſum annum, *ob formulam reformationis Cæſaream Interimiſticam*, variæ ſynodi diœceſianæ & provinciales celebratæ ſunt. Inter has *Colonienſis* nullum fidei dogma explicuit; ſed tantum decretis diſciplinam aliqvaliter emendavit. *Moguntina* autem cordatius XLVII. decreta de fidei doctrina; de reformatione LVI. edidit, &

imaginum cultum, ſanctorumqve invocationem improbavit, *teſte Petro Svav. in hiſtoria Concilii Tridentini, libro III.* Sunt & aliæ Synodi â pontificiis paſſim habitæ, *Senis, Auguſtæ, Treviris,* & tandem *Tridenti*; qvas vide in Tomis conciliorum.

XXV. *Anglica diſputatio qvatriduana Oxoniæ* anno XLIX. à *P. Martyre contra Pontificios* inſtituta eſt. Nam cum, mortuo Henrico rege Angliæ, Eduardus ejus filius pontificiam religionem aboliturus, *P. Martyrem* cum Bernhardino Ochino Argentina evocaſſet, *Richardus Smythæus* eum ad diſputationem inſidioſam imparatum invitavit, non tam ut rationes ejus audirentur, qvam ut vita per tumultum ei eriperetur. Servatus tamen eſt autoritate Vice-Cancellarii academiæ, & paulo poſt ad ſolennem diſputationem adverſarios invitavit. Cui qvidem Smythæus, ſuperbus antea ſcientiæ invictæ jactator, ſe ſubduxit; tres autem alii pontificiæ religionis doctores tanta cum ſui confuſione interfuerunt, ut palmam ei cedere palam viſi ſint.

XXVI. *Anglica diſputatio altera atqve tertia*, in annum LIII. *Londini* & LIV. *Oxoniæ* incidit, poſtqvam, Eduardo venenato morbo è vivis ſublato, Maria, ejus ſoror, regno hæreditario, qvod favore morientis Eduardi Johanna Suffolcia obtinuerat, vi occupato, Miſſam poſtliminio in Angliam revocare conſtituit. *Londini* de ſacra ſynaxi plurimis diebus epiſcopi magna contentione diſputarunt, pontificiis tumultu ſuperioribus. *Oxoniæ Thomas Crammerus, archiepiſcopus Cantuarienſis*, tanqvam conſiliorum conſors, captus, & hæreſeos poſtulatus, ſed erroris nondum convictus, alia diſputatione cum epiſcopis congrediebatur. Hic verò, *prout in vita Crammeri legere eſt*, longum foret commemorare, qvanta animorum acerbitate, qvibus partium ſtudiis, qvo ſtrepitu, qvibus cachinnis, convitiis, exploſionibus ac præjudiciis res geſta ſit, ut non diſputatio, ſed conſpiratio, non diſputantium, ſed bacchantium tumultus, ac turba adeſſe videretur. Sæpe decem aut duodecim ſimul, qvaſi agmine facto, in Crammerum invadebant, de palma impudentiæ certantes. Illi autem cum aliis accuſatis loqvi, niſi ex præſcripto theologorum, non licebat. Exitus itaqve diſputationis hic fuit, ut, cum tria capita ad diſqviſitionem eſſent propoſita, vix unum ſatis cum Crammero examinarint, & nihilominus tamen, qvaſi de omnibus convictum, condemnarint, in carcerem denuo impegerint, & carnifici tandem jugulandum tradiderint.

XXVII. *Diſputatio Würtenbergica inter Brentium & Johannem*

Laſcum Zwinglianum, ex Anglia exulem, eccleſiæ peregrinorum in urbe imperiali Francofurtana paſtorem, anno LVI. de S. Cœna inter privatos parietes habita eſt: in qva ſtrophas adverſariorum egregie confutavit Brentius, cum carnem Chriſti in S. cœna præſentem ad dexteram qvoq; patris ſedere poſſe ſubtiliter demonſtraret.

XXVIII. Eodem anno *conventus Iſenacenſis in controverſia Majoris* de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem *inter Victorinum Strigelium & Juſtum Menium* habitus eſt. Qvia ancipiti eventu colloqvium finitum eſt, & Joh. Menius defecit, data eſt occaſio colloqvio Vinarienſi in anno ſubſeqvente.

XXIX. *Convallenſis diſputatio* eodem anno *inter Convallenſes*, reliqvias Waldenſium in Gallia, & *Amatum Sanjulianum*, Præſidem, in ſpeciem magis, qvam ſerio inſtituta eſt: in qva de ſolemni ſacrificio, pœnitentia ac confeſſione privata, de traditionibus ac ceremoniis, de precibus propitiatoriis pro mortuis, deqve cenſuris actum fuit, *ut teſtatur Sleidanus libro XXVII.* Finis colloqvii fuere cædes confeſſorum, bellum cruentum, immanis hominum innocentum afflictio.

XXX. *Colloqvium Wormatienſe* anno LVII. occaſione hac enatum eſt. Placuerat Ordinibus imperii in comitiis Ratisbonenſibus, hoc ipſo anno habitis, ut colloqvium, *ſub præſidio Julii Pflugii*, epiſcopi Naumburgenſis, inſtitueretur. Veniunt eo theologi utriusqve religionis qvamplurimi, interqve alios *Melanchthon, Brentius, Rungius, Eberus, Jac. Andreæ*: & diſputant de norma judicii in controverſiis theologicis: qvam pontificii ſtatuebant perpetuum conſenſum ſeu conſvetudinem; Evangelici prophetica & apoſtolica ſcripta & ſymbola. Diſſolutum autem fuit colloqvium, noſtratium diſſenſione. Jenenſibus enim Interimiſticas actiones & Majoris doctrinam de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem condemnantibus, cum idem Saxoniæ theologi facere nollent: Pontificii ob hunc diſſenſum cœptam diſputationem recuſarunt. Atqve ita re infecta à colloqvio diſceſſum eſt.

XXXI. *Diſputatio Vinarienſis* anno LX. *inter Victorinum Strigelium & Matth. Flacium Illyricum*, de converſione hominis & viribus liberi arbitrii, præſentibus Saxoniæ principibus, Johanne Friderico II. & fratribus, habita eſt. Et Strigelius qvidem in Adiaphoriſtarum & Synergiſtarum ſententiam inclinavit; Flacius autem, à cujus partibus ſtabat *Muſæus & Stœſſelius*, errorem de peccati originalis ſubſtantia eccleſiæ primo propinavit, ſolumq; vertere eſt juſſus, invidia in eum variis tech-

Mmm mm 2 nis

nis inſurgente. *Extant acta diſputationis, XIII. ſeſſionibus habitæ, cum præfatione Muſæi, quæ videri poſſunt.*

XXXII. *Diſputatio Heidelbergenſis* hac occaſione inſtituta eſt. Cum Saxoniæ dux, Johannes Fridericus, ſocerum ſuum Fridericum, electorem Palatinum, in partes Calvinianorum inclinare ſentiret, *cum Maximiliano Morlino*, paſtore Coburgenſi, & *Stœſſelio*, paſtore Heltburgenſi, ad illum profectus, dictos theologos cum *Petro Boqvino*, Zwinglianiſmum per cuniculos diſſeminante, commiſit. Et Stœſſelius qvidem, ut acta referunt, Boqvino maſcule veritatem oppoſuit, ejusqve conſenſum cum Zwinglianis detexit; *Eraſto* etiam *Medico*, ex ſcriptis Calvinianis noto, partes diſputatioris ſibi vendicanti, commode occurrit: nec ſine inſigni laude ad finem usqve colloqvii perſtitit; *poſtea tamen apoſtata factus*, & miſerando modo in extremam deſperationem adactus.

XXXIII. *Poſſiacenum colloqvium in Gallia*, inſtar nationalis concilii, anno LXI. ſubſeqvitur. Carolus enim IX. rex Galliæ, cum pontificii ſuam; ſuam etiam religionem evangelici mordicus tenerent, ne partium ſtudia turbas in publicum darent, ab omni violentia utrosqve abſtinere juſſit, & locum colloqvio theologico deſignavit, ut, ſi fieri poſſet, ratio concordiæ iniretur. Eligebatur ad conventum aula monaſterii Poſſiaceni. Convenerunt rex, regisqve mater, frater Alexander, ſoror Margareta; rex reginaqve Navarræ, & reliqvi optimates, interqve eos Condeus & Admiralius. Ex pontificiis antiſtitibus *Cardinalium atqve epiſcoporum qvinqvaginta numerabantur, magna ſtipati Sorboniſtarum & Canoniſtarum corona.* Ex proteſtantibus *Beza Genevâ, Martyr Tiguro*, & præter eos *Marloratus, Viretus, Gallaſius, Merlinus, Morellus, & plures alii* aderant, à Navarræo, evangelicis favente, evocati. Ab initio qvidem orationibus res agi cœpit. Sed Beza, de capitibus religionis & erroribus pontificiis prolixe diſſerens, *cum corpus Chriſti tanto locorum intervallo à pane cœnæ abeſſe dixiſſet, qvanto cœlum altius à terra*, publicum fremitum commovit, nec in ſolemni colloqvio porro qvicqvam agi potuit. Collatione tamen privato in loco coram regina matre, & rege reginaqve Navarræ inſtituta, de eccleſia, S. cœna, & traditionibus, cum Cardinali Lotharingio, CL. Eſpencæo & CL. Sanctеſio Sorbonicis, Lainio, præpoſito Jeſuitarum generali, & aliis, omnia turbulenta agentibus, conflixit. Cumqve colloqvium antiſtitibus diſpliceret, Bezæ imperatum eſt, ut, ſi colloqvii continuationem exoptaret,

cum ſuis Auguſtanæ confeſſioni primum ſubſcriberet. Sic enim fore, aſtuto uſi conſilio, arbitrabantur, ut, ſi id recuſaret, rixæ inter Gallos & Germanos orirentur; ſin faceret, tanqvam victus videretur. Beza, ſi ipſi etiam pontificii Auguſtanam confeſſionem admittere vellent, non incommodam brevi tempore pacis rationem iniri poſſe reſpondit: alioqvin ſe cum Auguſtana confeſſione ſentire negavit. Exitus tandem colloqvii hic fuit: Minuitur denuo numerus auditorum & collocutorum: conſcribuntur formulæ de cœna: has nonnulli pontificiorum recipiunt; nonnulli rejiciunt. Diſſolvitur igitur colloqvium. Ad illud ſe qvidem theologi Germani, *Petrus Boqvinus, Joh. Andreæ, Beurlinus, Mich. Dillerus & Bidenbachius* accinxerant, ſed eo jam abrupto, Pariſios pervenerunt. Et qvanqvam nonnulli eos cupiebant cum theologis Calviniſticis Gallicis committere, ne tamen, diſſidio eorum patefacto, majores turbæ in Gallia excitarentur, in Germaniam redierunt. Interim indies numerus evangelicorum in Gallia augebatur, & conciones paſſim publice haberi cœperunt, rem tantam edictis de libertate religionis, qvæ JULIANUM vocant & JANUARIUM, non parum juvantibus. Coneſtablius, Gviſius, & alii ſe oppoſuerunt, nullumqve non moventes lapidem, tandem Navarræo ad apoſtaſiam inclinato, inſignem perſecutionem in fidei confeſſores excitarunt *Confer Thuanum libro XXIIX. & qvæſtionem ſeqventem LX.*

XXXIV. *Colloqvium Sangermanenſe* Poſſiaceno annexum fuit. Nam regina Galliæ de imaginum cultu Bezam cum pontificiis congredi juſſit. Sed orationibus tantum prolixis res acta eſt, nullo pene cum fructu. Paulo etiam poſt anno LXII. cum fratres Gviſii *ad Tabernas Alſatiæ* cum Chriſtophoro duce Würtenbergico conveniſſent, & dux *Brentium & J. Andreæ* ſecum addixiſſet, *Cardinalis Gviſius* oſtendere conatus eſt, multis Auguſtanæ religioni conceſſis, *Lutheranos facilius poſſe cum pontificiis, qvam cum Calvinianis convenire.* Hinc Cardinalis in ſuſpicionem tractus eſt, qvaſi procuraret Auguſtanæ confeſſioni in Gallia locum, cum Calvinianam prorſus odiſſet.

XXXV. *Lüneburgenſis conventus* eodem, qvo Poſſiacenus, anno celebratus eſt, confluentibus ex Lubeca, Hamburgo, Magdeburgo, Brunſviga, Brema, theologis. Cumqve in eo improbarentur ſecus ac nos docentes, *Paulus ab Eizen* Superintendens Hamburgenſis, id poſtea improbavit, in condemnationem heterodoxiarum non conſentiens.

XXXVI. *Colloqvium Maulbronnenſe anno LXIV.* à Friderico, electore Palatino, & Chriſtophoro, duce Würtenbergico, adornatum eſt: qvorum ille adduxerat *Dillerum, Boqvinum, Olevianum, Dathenum, Urſinum, Xylandrum, Calvinianos*; hic *Brentium, Jacobum Andreæ, Snepfium, Bidembachium, Oſiandrum.* Diſputatio committebatur J. Andreæ, qvi X. actionibus contra Boqvinum, Olevianum & Urſinum tantis rationibus omnipræſentiam carnis Chriſti & veram fidem de cœna aſſerebat, ut, cum antea corpus Chriſti non poſſe eſſe ſimul & ſemel in pluribus locis dixiſſent adverſarii, tandem poſſe qvidem, ſed Chriſtum id nolle dicerent, atqve audita orthodoxa noſtratium de S. cœna explicatione, faterentur, ſe diſputando progredi non poſſe, eo qvod exiſtimarent, aliam, & qvidem abſurdiorem, opinionem à noſtris defenſum iri. Prodiit colloqvii epitome, qvam impugnarunt Palatini; defenderunt Würtenbergici, polemicis ſcriptis alteri in alteros inſurgentes.

XXXVII. *Pariſienſis diſputatio*, anno LXVI. à Monpenſerio, *inter Simonem Vigoreum & Claudivium Sanctesium*, theologos pontificios, & inter *Johannem Spinam & Carolum Barbaſtum, Bearnenſem*, ejusqve loco ſubſtitutum, *Sorellum Roſerium*, proteſtantes, inſtituta eſt: cujus is eventus fuit, *dicente Thuano libro XXXIX.* ut, poſt longam & animoſam diſceptationem, exiguo partium nusqvam convenientium profectu, utrinqve diſceſſum ſit. Spondanus dicit, *Roſerium* poſt hanc diſputationem factum primo fuiſſe pontificium; dein Lutheranum. Eodem anno in *Anglia* ſub Eliſabetha doctores pontificii congreſſi ſunt in diſputationem eo eventu, ut pontificii ſuperſtitionum convicti mittentur. *Petricoviæ* etiam in Polonia inter Arianos & Reformatos diſputatum eſt: qvorum illi proſcripti ſunt. *Varadini* qvoqve *in Tranſilvania* inter *Petrum Caroli & Petrum Melium* reformatæ religionis, & *G. Blandratam atqve Franciſcum Davidis*, Arianæ, diſputatio habita eſt coram principe Joh. Sigiſmundo, Arianiſmi inſimulato: poſt qvod colloqvium Antitrinitaria hæreſis, magna in Tranſilvania & Polonia ſumſit incrementa, cum Blandrata & Franciſcus Davidis etiam ſcriptis SS. Trinitatem audebant impugnare.

XXXIIX. *Altenburgenſe colloqvium anno LXIII.* à die XXI. Octobr. XI. Martii anni ſeqventis continuatum, hæc habuit initia. Cum theologi Miſnici tempore interreligionis plura papicolis conceſſiſſent, & adhuc tres errores defenderent, *opera ad ſalutem eſſe neceſſaria; hominis voluntatem in converſione ſe active habere; in rebus adiaphoris aliqvid*

pon-

pontificiis cedi poſſe : theologis Thuringis, *Wigando*, *Cœleſtino*, *Irenæo*, *Kirchnero*, *Roſino*, hæc admodum diſplicuere: publicisqve ſcriptis reciproca indignatione res geſta eſt. Auguſtus igitur, elector Saxoniæ, & Johannes Wilhelmus, dux Saxoniæ, eos *Altenburgi* commiſerunt. Sed cum ſcriptis pugnaretur, & neutri cederent, unus de juſtificatione hominis locus vix qvinqve menſibus potuit explicari. Tandem Miſnici, *Eberus*, *Salmuth*, *Freyhuberus*, *Cruciger junior*, & *Henricus Mollerus*, ad electorem miſerunt confeſſionem, talem ædepol, qvalem qvinqve fere menſibus extorqvere non potuerant Thuringici; non qvod revera ita ſentiebant, ſed qvia diſſolutionem colloqvii qværebant. Et diſceſſerunt ſane, omnibus invitis, offenſione animarum majori inde enata. Invectivis enim poſtea res acta, & odia inter ipſos etiam principes inflammata ſunt.

XXXIX. *Synodus Sendomirienſis theologorum in Lithvania & Samogitia, partim Helvetica confeſſioni, partim Bohemicæ, partim Auguſtanæ addictorum*, anno LXX. celebrata eſt. Factus eſt Syncretiſmus adverſus externos hoſtes, decreto interpoſito, ut juxta præſcriptum Auguſtanæ confeſſionis variatæ, qvæ in concilio Tridentino anno LII. exhibenda fuiſſet, de ſacramento S. cœnæ doceretur. Qvod ipſum in *ſynodo Poſnanienſi* anno LXXXVI. repetitum eſt. Conſenſui huic non ſaltem evangelici Lutherani *in ſynodo Vilnenſi* anno LXXIIX. ſed & *Paulus Gericius*, theologus Poſnanienſis, collectis academiarum cenſuris, contradixit. Convenerunt tamen denuo *Thorunii* poſt xxv. annos, anno nempe xcv nonnulli theologi ex Polonia, Lithvania & Borusſia, & *Sendomirienſem Syncretiſmum* confirmarunt, præſentibus præter plures nobilesq́ duobus Palatinis & qvinq; aliorum legatis.

XL. *Franckenthalienſe colloqvium* Palatinorum theologorum adverſus anabaptiſtas anno LXXI. habitum ſubſeqvitur, autoritate Friderici electoris. Illo finito, Anabaptiſtis, variorum errorum convictis, interdictum eſt Palatinatu.

XLI. Eodem anno habita eſt *ſynodus Rupellenſis in Santonibus*, autoritate regis Galliarum, reformatis addicti, in qva poſt confeſſionem fidei reſtauratam, actum eſt de diſciplina ex ſuperiorum bellorum occaſione collapſa inſtauranda. Hoc negotium etiam ſeqventi anno in *ſynodo Nemauſenſi*, præſide Beza, tractatum eſt, *teſte Thuano lib. LI.*

XLII. *Argentinenſe qvoq́ colloqvium hoc anno inter J. Andreæ & Flacium* de peccato originis inſtitutum eſt: ſed, Flacio ab opinione ſua non recedente, diu non protractum.

XLIII. *Syno-*

XLIII. *Synodus Upſaliæ* anno LXXII. hac occaſione celebrata eſt. Poſtqvam Guſtavus rex fatis conceſſiſſet, Ericus, filius ejus primogenitus, Calvinianæ hæreſi, à præceptore *Beurreo* Gallo ſeductus, favit, & alia ſe indigna commiſit: ſed cum ob furorem poſt ſeptennium carceri mancipatus eſſet, & ejus fratri Johanni habenæ regni committerentur, facile auſis & technis Sacramentariorum obviam itum eſt. Ipſe autem Johannes majoribus motibus anſam præbuit. Nam cum in matrimonio haberet Catharinam Jagellonicam, filiam Sigiſmundi Auguſti, regis Poloniæ, in pontificia religione à teneris imbutam, & qvæ ſcholæ Brunsbergenſi X. millia imperialium legaverat, cœpit ipſe, uxoriis perſvaſionibus, Jeſuitarum, qvos in aula fovebat regina, molitionibus ſuccumbere, & unicum filium, Sigiſmundum, religioni pontificiæ initiare. Ideoqve conventum epiſcopi & clerus Uſpaliæ celebrarunt, & in doctrina fidei agnitæ conſtanter, rejecta omni ſuperſtitione, ſe permanſuros, ſunt conteſtati. Defuncto autem *M. Laurentio Petri Nericio*, archiepiſcopo, (nec enim hiſtoriam regni Sveciæ religioſam divellam) *Laurentius Andreæ*, Gothus, ei ſurrogatus, ut regi gratificaretur, conſenſit in liturgicum qvendam librum: qvi eadem fraude, qva forma interimiſtica in Germania, *à M. Petro Fechten*, Secretario regis, *Joh. Herbeſto*, concionatore reginæ pontificio, & *Laurentio Norvegro*, profeſſore Holmenſi pontificio, auſpiciis *Stanislai Hoſii Cardinalis & epiſcopi Warmienſis in Boruſſia atq; Jeſuitarum*, perſcriptus erat, ut vix ſentientes ſub jugum pontificis retraherentur. Subſcripſerat huic liturgiæ archiepiſcopus, & eam Holmiæ typis divulgari curaverat. Sed cum reliqvi epiſcopi, profeſſores & paſtores eccleſiarum, forma in liturgia præſcripta uti juberentur: aliqvi qvidem ceſſerunt tempori: nonnulli, qvi detrectabant aſſenſum, loco moti & in carcerem conjecti ſunt. In comitiis autem Holmienſibus talis liturgiæ declaratio à rege facta eſt, ut pleriqve nihil doli ſubeſſe opinantes, ejus uſum approbarent. Mortuo Johanne, anteqvam filius ejus Sigiſmundus, in religione ſeqviore à matre & Jeſuitis educatus, ex Polonia adeſſet, ordines regni, in comitiis Upſalienſibus congregati, convenire etiam voluerunt epiſcopos, profeſſores & paſtores regni. Eorum *CCCVI. in nationale concilium* coiere, & examinatis atqve approbatis ſingulis Auguſtanæ confeſſionis articulis, retractisqve liturgiæ ſubſcriptionibus, & ceremoniis ſuperſtitioſis abrogatis, obtinuerunt à ſenatoribus regni, ut ſancirent, *nullum locum nullumqve publicum exercitium hæreſi pontificiæ aut Calvi-*

niana

nitana in univerſo regno eſſe relinqvendam. Cum nihilominus *Jeſuitæ*, qvos Sigiſmundus rex ex Polonia adduxerat, multa huic ſanctioni contraria machinarentur, & in templo inſulari Holmiæ non ſine magno tumultu, in funere duorum miniſtrorum regis, Miſſam pontificiam celebrarent, typographiam etiam occluderent, ne acta concilii Upſalienſis ederentur: nec rex clero ſupplici aures ſatis faciles præberet, ſed contra confirmationem evangelicæ religionis in comitiis factam ſcholas Jeſuiticas Holmiæ in arce regia, ut & Drottningholmiæ & Waſtenis aperiret, & abiens in Poloniam relinqveret, qvi paſſim oberrantes, ſemina hæreſeos Romanæ ſpargerent, gubernatores etiam provinciarum, fermento pontificio infectos, conſtitueret: factum tandem eſt, ut Ordines regni, duce Carolo, Sigiſmundi patruo, gubernatore regni propter abſentiam regis, electo, & viſitatione eccleſiarum inſtituta generali, decreta conderent, de nulla religione hæretica in ſcholis aut templis admittenda, niſi qvando rex forte præſens in ſuo ſacello ſacra ritu pontificio obiret. Ille vero, cum exercitu hoſtili advolans, adverſo prælio Stongebrogenſi in Oſtrogothia cum Carolo patruo conflixit, & in Poloniam victus ſe recepit: factumqve eſt decretum ab Ordinibus, *ut regnum, Sigismundo ablatum, ejus filio primogenito, ſi pater illum in religione evangelica pateretur informari, offerretur. Ille cum non mitteretur, regi & omni ejus poſteritati, ſacris Romani pontificis initiatæ, regnum eſt abrogatum, & Carolo duci anno* cIɔIɔCVI. oblatum. Cujus animus qvanqvam poſtea à Calvinianis nonnullis, & imprimis à *Theodorico Micronio & Johanne Forbeſio Scoto*, tentatus fuit, & ſemina hujus pravitatis paſſim ſpargerentur: conſtantes tamen epiſcoporum pro orthodoxia excubiæ fecerunt, ut minus nocerent: præſertim cum Guſtavus, Caroli filius, poſt obitum patris ad gubernacula regni evectus, nihil magis in votis haberet, qvam ut in omni Svecia ſuæ religioni conſtaret puritas: qvam etiam ob cauſam non tantum academiæ Upſalienſi de ſufficienti ſalario proſpexit, ſed & generale conſiſtorium anno ſeculi noſtri XXIV. inſtituit, in qvo controverſæ de religione cauſæ dijudicarentur, & ordo in eccleſia legitimus conſervaretur. *Vide de his omnibus Inventar. Eccl. Sveo-Goth. Joh. Bazii.*

XLIV. Hinc ſeqvuntur varii illi conventus, *ob formulam concordiæ* conſcribendam habiti, qvorum ſupra qvæſtione XLIV. & XLV. facta eſt mentio. Suntqve *Dreſdenſis, Torgenſis primus, Lichtenbergenſis, Torgenſis ſecundus, Bergenſis.*

XLV. Qvin &, confecto jam libro concordiæ, ut ſubſcriptiones ejus colligerentur, conventus adhuc aliqvi habiti ſunt: inter qvos eminet *colloqvium Hertzbergenſe*, ex diſputatione notum, qvæ anno LXXVIII. inter *J. Andreæ & Amlingum, Serveſtanum theologum*, ſatis turpiter errores Calvinianos defendentem, inſtituta fuit: item *conventus Lugenſiszenſis, Smalcaldenſis, Torgenſis tertius, Juterbocenſis, & alii*, de qvibus omnibus *vide Concordiam concordem Hutteri*.

XLVI. *Lindavienſe colloqvium* anno LXXV. *à J. Andreæ* adverſus *Tobiam Rupium & Sebaldum Schoſlerum*, Flacii opinionem de peccato originis ſeqventes, ſenatus autoritate ſuſceptum eſt. Et confuſi ſunt Flaciani, multo abſurdiores, qvam ipſe Flacius: atqve cum errorem mittere nollent, loco moti.

XLVII. Idem *Jac. Andreæ* anno LXXVII. *à ſenatu Memmingenſi* evocatus, cum *Klebero, concionatore Calviniano*, diſputationem habuit, ejusq; errores detexit.

XLVIII. *Colloqvium Iheverenſe*, eodem anno, *in Friſia*, *Hermannus Hamelmannus* adverſus *Japetum, Qvantium, & alios*, autoritate comitis Oldenburgi, inſtituit. Cum enim illi, Calviniſmo addicti, ordinationem eccleſiaſticam Saxonicam recipere nollent, in hoc colloqvio rationem reddere jubebantur, ut acta impreſſa docent.

XLIX. *Qvedlinburgenſe colloqvium* anno LXXXIII. *in negotio Helmſtadienſi*, qvo contra Formulam concordiæ omnipræſentia carnis Chriſti ab Heshuſio & Hoffmanno impugnabatur, & multipræſentia ſaltem aſſerebatur, inſtitutum eſt. Et Heshuſius qvidem, cum complicibus ſententiæ pertinaciter inſiſtens, fecit, ut abſqve fructu colloqvium diſſolveretur: in qvo præcipuæ partes demandatæ erant ex theologis electoralibus *Tim. Kirchnero*; ex Brunſvicenſibus *Heshuſio*.

L. Subſeqvitur *diſputatio Heidelbergenſis novendialis*, anno LXXXIV. à Joh. Caſimiro, Calviniſmum in Palatinatum introducturo, inter *Joh. Jac Grynæum*, Baſilæa evocatum, & *miniſtros eccleſiarum atq; Studioſos Lutheranos* inſtituta. Teſtimonium ſtudioſæ juventutis de hac extat, qvo Grynæus non diſputatoris, ſed calumniatoris; non theologi, ſed ſophiſtæ partes ſuſtinuiſſe, principia philoſophica & theologica negaſſe, ſcopum controverſiæ dedita opera declinaſſe, nihil ad rem reſpondiſſe, ſemel conceſſa & data revocaſſe dicitur. Ejecti nihilominus ſunt theologi & Studioſi, qvicunqve paradoxis Grynæi ſubſcribere nolebant.

LI. *Col-*

Digitized by Google

LI. *Colloqvium Marbacenſe* inter Palatinos & Würtenbergicos.

LII. *Colloqvium Mompelgartenſe* anno LXXXVI. à Friderico duce Würtenbergico procuratum eſt. Nam cum Galli exules, qvibus hoſpitium Mompelgarti conceſſum fuerat, magnam ſpem concepiſſent, fore, ut, ſi colloqvium inter theologos Lutheranos & Calvinianos inſtitueretur, in articulis controverſis concordia pia iniretur, & eccleſiæ Gallicæ cum noſtris arctius coaleſcerent: rogarent ducem, ut *Jacobus Andreæ cum Beza* committeretur. Iſti adſtitere *Muſculus, Finus, Hübnerus, Alberius*; huic *Oſiander.* Qvod rogabant, obtinuerunt: noſtræqve partis theologi, ſuis theſibus adverſæ parti primum traditis, ſcriptum ab iis reſponſum receperunt: deinde contrariis ſcriptis publice recitatis, colloqvio inſtituto, *I. de cœna Domini. II. de perſona Chriſti. III. de imaginibus. IV. de baptiſmo. V. de prædeſtinatione* diſſeruerunt. Ipſum ducem non piguit ſua manu ea annotare, qvæ ab adverſa parte contra piam, ſimplicem, & ſinceram doctrinam dicebantur: *nullam nos aliam habere in cœna præſentiam corporis & ſangvinis Chriſti, niſi eam, qvam ſuo tempore Abraham, carne & ſangvine filii Dei nondum exiſtente, in V.T. habuerit; idiomata naturæ divinæ nulla ratione humanitati communicari, nec omnipotentiam & omniſcientiam ei competere poſſe, innumerabiles pueros, qvi nunqvam regenerentur, baptiſari; Chriſtum pro totius mundi peccatis mortuum non eſſe; Davidem in ipſo etiam adulterio Spiritum Sanctum & fidem retinuiſſe.* Exitus colloqvii fuit, ut, cum Beza dexteram fraternitatis Jacobo Andreæ porrigeret, ille, ea ob craſſorum errorum defenſionem negata, dexteram humanitatis præberet. Sed Beza, qvia dexteram fraternitatis negaſſet, amicitiæ etiam dexteram noluit. Notandum interim eſt, initio qvidem inter collocutores conveniſſe, ut nihil ederetur eorum, qvæ in colloqvio gererentur: ſed cum longe lateqve ſpargerentur vani & jactabundi rumores & epiſtolæ, qvibus non niſi Bezæ triumphi canebantur, editionem Actorum maturare Würtenbergici coacti fuerunt.

LIII. Ex lectis colloqvii Mompelgartenſis actis *Samuel Hüberus*, Bernatium paſtor, veritatem agnovit, & abſurdas Bezæ ſententias publice confutavit, inqve diſputatione anno LXXXVII. cum *Abrahamo Muſculo, Grynæo, & aliis Calvinianis*, non prius deſiit Lutheranorum confeſſionem defendere, qvam loco motus, in ducatu Würtenbergico reciperetur.

LIV. Ultimum colloqvium, qvod Jacobus Andreæ habuit, *Badenſe* fuit, anno LXXXIX inſtitutum. Nam *Joh. Piſtorius*, Niddanus medicus, apoſtata vulgo dictus, patre pio & docto, olim Superintendente Haſſiæ, natus, ad Calvinianiſmum primo; deinde ad Papatum defecerat: & ſæpe thraſonice jactaverat, ſe qvosvis theologos Lutheranos ſolis S. ſcripturæ teſtimoniis convicturum. Qvam ob rem Marchio Badenſis, Jacobus, ad pontificios inclinans, à Würtenbergico duce, ut theologos ſuos, Jacobum Andreæ, Gerlachium, Oſiandrum, Herbrandum mitteret, impetravit. Et qvanqvam Piſtorius diem ex die necere, & per totam æſtatem in autumnum usqve colloqvium defugere videbatur, tandem tamen reſpondendum fuit. Sed ecce thraſonis ingenium! Qvi ſolam ſcripturam hactenus ſe adducturum dixerat, in toto colloqvio, Niddæ habito, qvod intra biduum IV. ſeſſionibus abſolutum fuit, ne unum qvidem ſcripturæ dictum attulit: ſed ſophiſticis eluſionibus pretioſiſſimum tempus conſumſit, tandemqve colloqvium abrupit, cum principalis qvæſtionis ſtatus nondum ſub diſqviſitionem veniſſet. Marchio Badenſis paulo poſt, juvenis XXVIII. annorum, diem extremum obiit, non diu ſuperſtes apoſtaſiæ, in qvam incircumſpectus juvenis dilapſus fuerat.

LV. Hinc ſeqvuntur *diſputationes theologorum cum Hübero in articulo de electione*, qvam ad omnes omnino homines extendebat, *Ratisbonæ & Tubingæ habitæ*. Habita etiam ſunt aliqva *cum anabaptiſtis* colloqvia *Franckenthaliæ, Wiſmariæ, Emdæ, Leovardiæ. Schwalbachiæ* qvoqve *Paræus* Heidelbergenſis & *Becanus* è ſocietate Jeſu de fidei articulis diſceptarunt.

LVI. *Colloqvium Neoburgenſe ad Danubium*, ex occaſione Bipontini Catechiſmi, & reformatione Calviniſtica, qvam Johannes Bipontinus anno LXXXVIII in ſuis ditionibus ſuſceperat, anno XCIII. inſtitutum eſt. Nam cum IV. reliqvi Palatini dolerent, fratrem ſuum fraudulenter *à Pantaleone Candido & aliis* eſſe ſeductum, ad colloqvium invitarunt *Heilbronnerum & Beutherum*. Et qvanqvam Beuthero ipſe princeps Johannes & *Barth. Hexamerus* ſuccenturiabantur, (Pantaleon enim, qvi catechiſmi infelicem fœtum conceperat, poſt carecta latitabat) Heilbronnerus tamen, præterqvam qvod noſtratem decalogi diſtinctionem pulcre explicabat, ita maſcule orthodoxiam de perſona Chriſti aſſeruit, ut, niſi autoritas principis Bipontini ſuis miniſtris, omnibus IX. ſeſſionibus (tot enim habitæ ſunt) ſubveniſſet, nec contra auſi fuiſſent hiſcere.

LVII. In

LVII. In eundem annum incidit *ſynodus Epperienſis*, *in Hungaria* celebrata: in qva *Severinus Schultetus*, paſtor Bartphenſis, ſtrophas *Joh. Mylii*, Rectoris Leutſchovienſis, Calviniſtæ, animoſe diluit, *ut narrat Hutterus in Concordia concorde cap. 53.*

LVIII. *Synodus Stetinenſis*, *anno* XCIII habita, ſubſeqvitur, in qva Joh. Fridericus, dux Pomeraniæ, eos, qvi ipſi compedes Calviniſticas ſere injeciſſent, confeſſionem edere, & ſymbolis noſtrarum eccleſiarum ſubſcribere, aut loco cedere juſſit. Eodem anno *colloqvium Surenenſe prope Pariſios* habitum eſt inter Galliæ proceres pontificios: qvorum aliqvi partes regis tuebantur; reliqvi fœderatorum. In hoc præcipue agitatum eſt *de conſtituenda legitimi principis autoritate*, cui univerſi, inqve illis ipſa eccleſia, tanqvam imperii pars, eſſet obſtricta. Nam alii parere regi, tanqvam a Romana curia alieniori, detrectabant. Alii, non ſufficiens id eſſe exiſtimabant ad regem, cui de jure imperium debebatur, deferendum. Finito colloqvio, tam callide omnia ſunt acta, ut tandem rex Henricus IV. ad ſacra Romana ſecederet à Reformatis, poſtqvam Gviſius jam illi erant oppoſitus, ut, niſi papæ ſacra ſuſciperet, ille regnum haberet. Poſt ſeptennium anno cIↃIↃc. aliud in Gallia *colloqvium ad Fontenobleum*, præſente rege, inter *Jacobum Perronium*, epiſcopum Ebroicenſem, & *Philippum Mornæum Pleſſium*, Reformatum, de allegatis in articulo de euchariſtia â Mornæo factis: qvæ Perronius volebat arguere criminis falſi, & ob id eum accuſaverat.

LIX. Seqvuntur *duæ memorabiles ſynodi aliæ Hungaricæ*: in qvarum *prima Keysmarcenſi*, anno XCVI habita, *D. Albertus Grawerus Sebaſtianum Lamium*, heterodoxias Calvinianæ convicit: *in altera Leutſchovienſi*, poſt biennium celebrata, *orthodoxi contra M. Antonium Platnerum Calvinianum, diſputarunt*, ut annotat *Hutterus in Concordia concorde cap. LIV. & LV.*

LX. Annus poſt milleſimum & ſexcenteſimum primus *colloqvio Ratiſbonenſi tertio* clarus eſt. Nam dux Bavariæ Maximilianus hoc tempore *Hungerum*, *Greiſerum*, *Wellerum*, *Hannemannum*, &, qvi ſeipſum, nec vocatus ad diſputandum, nec juſſus à magiſtratu, collocutorem conſtituit, & inſulſe ſyllogiſmos in rebus etiam manifeſtis poſtulavit, *Tannerum*; Philippus Ludovicus, Comes Palatinus Rheni, *Ægidium Hunnium* & *Heilbronnerum*, *Rungium*, *Cælium*, *Bidembachium & Oſiandrum*, evocarant, ut de norma controverſiarum in religione ſententias, qvas

ſovebant diverſas, conferrent. Conſumtæ ſunt in unica hac qvæſtione XIV. ſeſſiones: in qvarum ultima Bavarici theologi colloqvium tandem abruperunt, cum noſtrates Romanum pontificem, tanqvam Antichriſtum, multorum errorum reum agere vellent.

LXI. Eodem tempore habitum eſt *Poſt-Colloqvium Ratisbonenſe*, inter *duos fratres Heilbrunneros & Conradum Vetterum atq; Johannem Hylin* Jeſuitas: in qvo, præſente Bavaro & Palatino, magnisqve in utraqve aula viris, Vetterus, qvi XIII. libellis Lutherum infamaverat, XII. criminum falſi accuſatus & convictus eſt.

LXII. Cum in eccleſiis Belgicis *Jac. Arminius*, ejusqve ſectatores, nomen *Remonſtrantium* præ ſe ferentes, in qvinqve capitibus *de prædeſtinatione, de morte Chriſti, de corruptione hominis, de ejus converſione, deqve perſeverantia ſanctorum*, ab aliis, qvos *Contra-Remonſtrantes* vocabant, diſſiderent, & graviſſimos iis errores, qvos cum Zwinglio & aliis craſſioribus Calvinianis communes habent, objicerent, nec qvicqvam in collatione Hagienſi, in qva utraqve pars in colloqvio commiſſa fuerat, profectum eſſet: Ordines Belgici fæderati generales, conſilio & directione principis Auraſiani, *Synodum nationalem Dordrechtanam ſeu Dordracenam* anno ſeculi noſtri XVIII. convocarunt, in qva plurimi theologi ex Britannia, Palatinatu, Haſſia, Helvetia & omnibus fere reformatis, qvas ſic vocant, eccleſiis, congreſſi, Arminianos, utplurimum ſaniorem in controverſis illis articulis opinionem foventes, condemnarunt, & ab officiis removerunt. Vid. ſupra *qvæſt. XLIII.* Confer, qvæ eadem qvæſtione de *ſynodo Perthenſi & conventu nationali Edenburgenſi* in Scotia diximus.

LXIII. Hinc eſt *amica illa collatio in Galliis in ſuburbano ad Aureliam* anno cIↄIↄCXX. inter *Tilenum*, olim profeſſorem Heidelbergenſem, & inter profeſſorem Salmurienſem *Cameronem*: illum Remonſtrantium ſeu Arminianorum; hunc Calvinianorum craſſiorum ſeu Contra-Remonſtrantium partes defendentem inſtituta. Qværebatur imprimis, *cur ex duobus adultis æqve corruptis & improbis alter convertatur, altero in tenebris mortis relicto?* Ubi Camero qvidem, *Deum omnibus gratiam ſuam exhibere nolle, & in ſola ejus voluntate acqvieſcendum eſſe* dixit; Tilenus vero *univerſalem Dei gratiam defendit, & in pertinacia impiorum, qvi Spiritui ſancto reſiſtunt, cauſam condemnationis qvæſiit.*

LXIV. & LXV. Subſeqvuntur *duo illi theologorum Saxonicorum*

conven-

conventus; qvorum *primum* ob controverſiam Tubingenſem anno ſeculi XXIV. *alterum* ob ſcriptum Jeſuitis oppoſitum, qvod *pupillam imperii* vocarunt, de pacis religioſæ neceſſitate anno XVII. inſtituerunt.

LXVI. Seqvitur *privatum illud colloqvium Lipſienſe*, anno XXXI. menſe Martio, inter theologos Saxonicos electorales *D. Matthiam Hoë, Polyc. Lyſerum, D. Heinr. Höpfnerum*: & inter theologos Brandenburgicos & Haſſiacos, *D. Joh. Bergium, D. Joh. Crocium & Theoph. Newbergerum*, habitum. Cum enim Lipſiæ ordines proteſtantium in ſolemni conventu congrederentur: theologis placuit, ſine præjudicio aliarum eccleſiarum, in privata collatione, homiletica magis, qvam polemica, tentare, *an controverſiæ inter eccleſias Proteſtantium, jam integro ſeculo agitatæ, ſi non componi, tamen aliqvo modo minui poſſent.* Ubi Brandenburgici & Haſſiaci, Auguſtanæ confeſſioni anno cIɔIɔXXX. Carolo V. exhibitæ addictos ſe eſſe, confeſſi, animum ad ſingulos articulos ſic declararunt, ut qvanam in re aut conſentirent Saxonicis, aut ab iis diſſentirent, & num & qvanta eſſet ſpes conciliationis, innoteſceret. Sed nihil aliud poſtea effectum eſt, qvam ut D. Höe & D. Bergius ſcriptis ſe invicem laceſſerent. Et qvanqvam aliis viſum eſt, illa religionis capita, in qvibus utriusq; partis theologi conſentiunt, abunde ſufficere, cum ad ſalutem hominis Chriſtiani, tum ad ſolidiorem pacem in eccleſiis Dei ſtabiliendam: non tamen ſine cauſa alii verentur, niſi Deus ipſe animos diſſidentium, & qvidem in fundamentalibus fidei articulis, in via veritatis conſolidet, ne fruſtra ſit omnis ille conatus, qvem, præter Lipſiacos, *Joh. Duræus* hactenus magno ſtudio adhibuit, ut capita illa controverſiarum & reliqva obſtacula inter noſtrates & Calvinianos tollantur; qvæ obſtant, qvo minus in unum eccleſiæ corpus coaleſcamus.

LXVII. Anno ſeculi noſtri XLV. autoritate regis Poloniæ Vladislai Sigismundi, *Thorunii colloqvium charitativum* eſt celebratum: ad qvod theologi ex Pontificiis, Lutheranis & Calvinianis ex regno Poloniæ & provinciis annexis ſunt evocati, ut periclitarentur, an via qvædam reconciliationis in tribus religionibus diſſentientibus reperiri poſſet. Sed qvia ſupremum directorium alicui ex patribus ſocietatis Jeſu erat commiſſum, ejus cunctatione & artibus factum eſt, ut totis tribus menſibus pene nihil actum ſit: isqve finis conventus fuerit, ut omnia magis odiis intumeſcerent.

LXVIII. *Rheinfeldenſis diſputatio D. Petri Haberkornii*, profeſſoris Gies-

Gieſſenſis, *& Valeriani Magni*, Capucini, volente id Erneſto, Landgravio Haſſiæ, qvi ad partes pontificias inclinabat, anno cIↄIↄCLI. Reinfelſæ in aula habita eſt. Princeps voluerat ab utraqve parte ſibi explicari, *ſi velit alicui eccleſiæ, ſive pontificiæ, ſive evangelicæ nomen dare, undenam ipſi ea ultro pateat: undenam ſufficienter doctrina de fide exponatur: unde decidendæ qvæſtiones controverſæ, & an poſt apoſtolorum tempora homo extiterit qvi habuerit infallibilem autoritatem proponendi doctrinam fidei.* Primum res ſcriptis in VII. actionibus, & deinde uno colloqvio, acta eſt, prout acta edita loqvuntur. Finis diſputationi impoſitus eſt, cum Capucinus poſt ſophiſticationes dilaberetur ad criminationes.

LVIII. Gratiſſimum eſt, omnes hos conventus & colloqvia theologorum, uno catalogo comprehenſa, cognoviſſe. Ad perſecutiones & martyria eorum, qvi Papæ obedientiam renunciarunt, commode nunc progredieris.

Qvamprimum papæ à fidei confeſſoribus miſſus eſt nuncius, vincula, tormenta, rogi, ferrum, & innumera ſupplicia, in illos decreta ſunt: id qvod luculenter *ex martyrologiis Rabi & Crocii, ipſisq́. Sleidani, & aliorum* commentariis videri licet. Sed qvum factu omnino ſit impoſſibile, pericula & labores omnium his pagellis enumerare: ſermonis prolixitati in enumerandis piorum virorum carceribus & qvæſtionibus ſuperſedentes, qvibus annis, qvinam ex præcipuis veritatis teſtibus religioni ſuæ ſuo ſangvine teſtimonium dederint, videbimus. Qva ipſa tamen in re non diſqviremus, noſtri an Zwinglianis partibus martyres addicti fuerint: qvum, qvi interfecti ſunt, non ob negotium Sacramentarium, ſed ob abjectum Papæ cultum & ſuſceptam fidei religionem, ultimum ſupplicium ſubierint.

Annus autem poſt milleſimum & qvingenteſimum XXIII. ſangvine martyrum primus rubuit. Etſi enim jam variis perſecutionibus eccleſia renaſcens afflicta fuerat: hoc tamen anno legimus omnium primos, *Henricum Voezium, & Johannem Eſchens*, Auguſtinianos monachos, Bruxellæ ſub inqviſitore Jacobo Hogoſtrato exuſtos & qvidem ceremoniis prorſus feralibus, *prout legere eſt apud Sleidanum libro 4. Commentariorum, Rabum libro 6. cap. 10. Schultetum in annalibus.*

Hoc

Hoc Auguſtinianorum martyrium, qvos ipſe Lutherus, tanqvam protomartyres ſui temporis, hymno egregio celebravit, longam traxit poſt ſe eorum ſeriem, qvi per Belgium, Galliam, Hiſpaniam, Germaniam, Angliam, Italiam, & neſcio qvas alias provincias, religionis veritatem ſua morte obſignarunt, & inqviſitorum crudelitatem patientia Chriſtiana feliciter ſuperarunt. Fecit etiam annum XXIII. notabilem *oppugnatio Meldenbergæ*, oppidi Moguntinæ ditionis, qvod primum inter Germanicas civitates propter evangelium vim paſſum eſt, *ut Rabus annotat.* Hoc anno etiam *Jacobus, Præpoſitus Antwerpienſis, referente Spondano, & omnes fratres conventus*, vinculis & cuſtodiis ſunt mancipati, & conventus juſſu pontificis Hadriani funditus deletus, & ſolo æqvatus.

Annus XXIV. abſumſit Hæidæ in Dithmarſia *Henricum Zutphanienſem*, Priorem qvondam Auguſtinianorum, Bremenſium apoſtolum, *Luth. Tom. 1. Germ. Jen. pag. 319. Sleid. lib. 4.* & Antverpiæ *Nicolaum qvendam presbyterum*, qvi ſacrificulos Juda deteriores cenſebat, qvum, qvem hic ſemel, illi qvotidie in Miſſa vendant, *ut narrat Rabus & Acta Martyrum Gallica.* Viennæ qvoqve *Caſpar Tauberus* martyrii coronam reportavit.

Annus XXV. ſuſtulit *Doctorem Joh. Caſtellanum, & Wolfgangum Schuchium* in Lotharingia; *Jac. Pavanam Lutetiæ; Johannem Clericum εἰκονομάχον* Metſis; *Joh. Piſtorium* Hagæ Batavorum, *Petr. Prenglerum* in Briſgoia, & alios alibi.

Annus XXVII. peremit tres evangelii præcones, *Huglium* Martisburgi; *Leonhardum Cæſarem* in Bavaria, *Sleid. lib. 6. & M. Georgium Wincklerum*, paſtorem Hallenſem, qvi in itinere ex inſidiis ſacrificulorum trucidatus eſt. *Wendelmutha* etiam, vidua Batava, inſigni animoſitate lauream martyrii Hagæ reportavit.

Anno XXVIII. perierunt in Scotia nobiliſſimus patritius *Hamilton, & Georgius Scheterus*, Salfeldenſis, qvi moriturus, ſuam innocentiam certo poſt mortem ſigno apparituram prædixerat. Decollati igitur truncus, cum pronus in terram procidiſſet, poſt notabile temporis intervallum, non ſine ſpectatorum horrore, movere ſe cœpit, ut ſupinus jaceret, pedeſqve & manus in formam crucis componeret. Periit & Tornaci *Henricus qvidam.*

Annus XXIX. ſangvinem hauſit trium literatiſſimorum virorum, qvorum duo, *Petrus Fliſtedius & Adolphus Clarebachius*, Bergenſis, Coloniæ exuſti ſunt *Sleid. lib. 6.*; tertius eqves Gallicus, *Ludovicus Berqvinus*, Lu-

tetiæ ſuſpenſus, flammis periit. Qvibus adnumerandus eſt *Wilhelmus Zwollen*, Lovaniæ enecatus, ut *ex relatione Johannis Bugenhagii Rabus prolixe annotat.* In *Ludovico Berqvino*, Lutetiæ combuſto, Beza putabat Galliam habiturum fuiſſe alterum Lutherum, ſi, qvalem Lutherus habuiſſet I. Fridericum Saxonem, talem iſte nactus fuiſſet Franciſcum regem.

LIX. Siccine ante Auguſtanam Confeſſionem tot martyrum ſangvis fidem noſtram conteſtatus eſt?

Folia ceciderunt: nunc arbores cadent. Exhibita enim confeſſione Auguſtana, *in Anglia* Henricus VIII. conſiliis uſus Thomæ Mori, cancellarii regni, viri ut literatiſſimi, ita in evangelicos crudeliſſimi (qvem tamen cum Johanne Fiſchero, epiſcopo Roffenſi, tandem extremo ſupplicio affecit) in nonnullos, ob reverentiam ſuperſtitionibus pontificiis denegatam, deſæviit, ut in *Joh. Erichtum & Hewettum*, juvenes inſignes, & in *Johannem Lambertum*, virum egregie doctum & pium, qvi coram tribunali totius regni, contra epiſcopos, cauſam veritatis qvidem diſputatione obtinuit, ſed vi victus flammis periit. Maria, ejus filia, papæ, qvamdiu vixit, variis piorum mortibus litavit, ipſaqve *Fagii & Buceri funera* cremari curavit: *Thomam Crammerum* etiam, archiepiſcopum Cantuarienſem, qvi Johannæ Suffolciæ faverat, hæreſeos damnavit, & circiter duo millia ſuſtulit, *ut Dreſſerus teſtatur.* In *Italia* qvoqve immaniſſimæ adverſus evangelium perſecutiones concitatæ ſunt: & Pius IV. anno LVI. octuaginta octo amplius, veritatem confeſſos, cultro, ut oves, uno die miro ſpectaculo jugulari juſſit. Paria ſævitiæ exempla etiam in *Calabria* edita ſunt. In *Germania* dux Georgius cives LXXX. (*Sleidanus libro nono dicit LXX. fuiſſe*) cum omni familia Lipſia ejecit, & Oſchazienſes graviter afflixit. Per *Galliam* imprimis anno XXXIV. novus oriebatur metus in eos, qvi de Lutheraniſmo erant qvoqvo modo ſuſpecti. Hujus qvidem rei hæc erat occaſio, *referente Sleidano libro IX. Commentariorum.* Lutetiæ Pariſiorum, & aliis qvibuſdam in locis, inqve ipſo regis palatio, fere eodem tempore, noctu chartæ qvædam fuerant affixæ, in qvibus de religione, deqve Miſſa cumprimis, multa erant perſcripta. Mox inqviri cœptum eſt ac inveſtigari, & per indicium nonnulli; qvidam vero per ſuſpicionem comprehenſi, habita qvæſtione, vivi cremabantur, horribili ſane ſpectaculo. Nam ad machinam alligati, & in altum ſublati, deinde in ignem è ſublimi demiſſi, & rur-

rurſus adducti, carnifice demum abſcindente funem, in ſubjectam flammam corruebant. Iis etiam, qvi paulo videbantur eruditiores, anteqvam producerentur, lingva reſecta fuit, ne vel ſupplicii cauſam, vel ſuæ doctrinæ ſummam, ad populum explicarent. Hæc ipſa tamen omnia luſus ſunt præ illis, qvæ poſtea in Galliis religionem afflixerunt.

LX. Num, bone Deus! crudelius qvidqvam agi poteſt? Sed qvænam illa tam infeſtæ Gallicanarum eccleſiarum perſecutiones?

Occurrit primo immanis illa tyrannis, qva anno XLV. *Merindolenſes & Caprarienſes, reliqviæ VValdenſium,* qvi *ad radices Alpium,* novam evangelii lucem, ad qvam doctrinam & ritus ſuos, jamdudum papæ oppoſitos, reformaverant, amplexabantur, nulla vel ætatis vel ſexus habita ratione, ad unum fere omnes, decreto Aqvenſis ſenatus, voluntate *Pauli III.* & conſenſu regis *Franciſci I.* per Minerium, præſidem Aqvenſem, miſere trucidati ſunt. Qvod facinus, qvum, qvantum debeat, non poſſit paucis deſcribi, *Sleidanum legi volo, qvi libro XVI. Commentariorum negotium totum eleganter, ut omnia, ante oculos ponit.* Vix furor ille ſubſedit, cum novæ tyrannidi larga ſuppeditaretur Pariſiis materia. Conſveverant nonnulli in ſuburbio Sangermanno ſubinde convenire, & Gallicis verſibus pſalmos Davidis concinere. Promiſcua jam turba, ipſe etiam Navarræ rex, Antonius, & Johanna ejus uxor, in fidei conſenſum allecti erant. Id nuncius Pontificis ad *Henricum II.* regem, tanqvam periculi plenam, deferebat. Ne igitur hujuſmodi conventus imposterum fierent, rex ſancivit. Sed comperiens, inter ipſos Pariſienſis curiæ ſenatores eſſe, qvi religioni adſtipularentur, conventu Mercuriali habito, fideiqve inqviſitoribus conſtitutis, *Annam Burgæum, Ludovicum Faurum, & alios ſenatores* regni in carcerem abduxit. Cum paulo poſt in haſtiludio ab ictu trunci lethaliter in oculo vulneratus diem obiret, nec oculis ſuis, ut minatus fuerat, Burgæum cremari vidiſſet, *Franciſcus II.* peſſimis Gviſiorum conſiliis impulſus, per inqviſitores, qvibuſnam in locis cœtus reformatorum agerentur, edoctus, viros feminaſqve conferto agmine in vincula conjecit, profugorum bona ſub haſta publicavit, & ex incarceratis ſenatoribus Burgæum ad flammas condemnavit. Sed pientiſſima viri magni morte, magnus numerus eccleſiæ eſt additus. Ideoqve qvo plures eccleſiæ indies accedebant, eo ſubtiliores artes ad eos prodendos excogitatæ ſunt. Paſſim enim ad vicos erectæ

imagines, candelis accenſis, ad cultum proſtituebantur: qvem qvi iis denegabant, ſi non extrema qvæqve ſuſtinebant, pugnis cæſi & pedibus conculcati, vix evadere poterant. Inierunt igitur, tantarum calamitatum impatientes, *conjurationem*, qvæ dicitur *Amboußiona ſeu Ambaxiana*, adverſus tyrannidem Gviſiorum fratrum, tanqvam, qvi ſinceram religionem profeſſos, & eos, qvi jus ſibi legitimè adminiſtrari cupiebant, miſere vexarent, atqve regem ipſum, qvaſi captivum, detinerent. Qvanqvam autem hæc conſilia mature detecta fuerunt: motus tamen novi motibus additi ſunt. Utqve arma, pro libertate religionis ſumta, è manibus principis Condæi, promachi Proteſtantium, excuterentur, nihil non tentatum eſt. Interim Franciſcus II. moritur, & *matrem Catharinam, regemq; Navarræum*, filiis tutores relinqvit. Hi, adornato Poſſiaceno colloqvio, qvod ſupra deſcripſimus, libertatem religioni conceſſerunt. Illam cum propugnaret Condæus; oppugnarent triumviri, *Guiſius* videlicet, *Momorencius Conneſtabilis & Santandræus Mareſcallus*, & in *fœdus*, ceu vocabant, *ſacrum* Hiſpanos contra evangelicos ſollicitarent: cruenta bella & immanes paſſim perſecutiones exarſerunt. Bella qvidem *Thuanus*; perſecutiones vero varias *Acta martyrum Gallica* abunde deſcribunt. Tandem tumultibus tantis defeſſi Galli, ad pacis conditiones deſcenderunt. Sed nihil illa pace infidius. Condæo in ultimo bello peremto, Proteſtantium partes regebat *Amiralius Colinius*, dominus in Caſtilione. Eum *ad nuptias, qvas Henricus, rex Navarræ, cum Margaretha, ſorore Caroli IX. Pariſiis celebrabat, anno LXXII.* evocarunt, ſingularem qvendam favorem erga ipſum ſimulantes. Cum adeſſet, de fraude ſecurus, & cum ipſo maxima religioſæ nobilitatis pars, immani facinore ad necem qværebatur, vulnerabatur, trucidabatur: additis illi funeris comitibus ultra XcIↄ. qvi per integrum triduum Pariſiis mactabantur. Vidiſſes ibi flumina ſangvine rubentia, plateas cadaveribus decerptis oppletas, ædes expilatas & cruore madidas. Vidiſſes, qvod mireris, à nepotibus avos prodi, à filiis parentes, fratres à ſororibus. Vidiſſes aurifabrum CCCC. homines ſua manu jugulare. Hæc laniena in aliis Galliæ urbibus continuata eſt, & Carolus rex, qvi ad reliqvias piorum profligandas ſeſe accinxerat, & Rupellam, aliaqve loca, diuturna obſidione fatigabat: tandem in literis ad pontificem Gregorium gloriari veritus non eſt, ſe paucis diebus LXXcIↄ. Proteſtantium ſuſtuliſſe: inter qvos ipſe P. Ramus fuit, vir in omni eruditionis genere clariſſimus. Qvanqvam vero ſubſeqventibus temporibus conqvievere hi perſecutionum

onum fluctus, *Henrico III. & IV.* libertatem religionis confirmantibus: intumuerunt tamen ſubinde odia, & eccleſiis Gallicis infeſto pondere incubuerunt, eaſqve in extrema pericula conjecerunt, ita qvidem, ut ipſi *Rupellani* tandem mari terraqve oppugnati, deditionem facere coacti ſint. Fruuntur tamen ſua religione, & halcyonia ſua in ipſis ſentiunt perſecutionibus. *Sabaudus* tunc, qvicqvid conabatur adverſus *Waldenſes, in convallibus montis Ceneſii degentes*, ſpe concepta excidit. Qvos enim anno LX. prorſus deleturus videbatur, ii pro religione tam ſtrenue dimicarunt, ut potenti exercitu fuſo & fugato, eo Sabaudum adigerent, ut iniqvis conditionibus pacem faceret, *ceu uberius ea omnia apud Thuanum libro 27. & 51. legi poterunt.* Fidem pene ſuperat, qvod nonnulli, calculo diligenter ſupputato, ſcribunt, papicolarum tyrannide, in Galliis, intra XXX. annos peremtos fuiſſe XXXIX. principes, CXLVIII. comites, CCXXXV. barones, XIVcIↄ. & CXVIII. nobiles, IↄCCLXcIↄ. ex vulgo.

LXI. Si in Galliis ita ſævitum eſt, qvid dicam de Hiſpanica illa inqviſitione famoſiſſima, qva procul dubio magnus credentium numerus eſt ſublatus?

Hiſpanicam inqviſitionem in Saracenos & Judæos â rege Ferdinando V. eſſe inſtitutam, & deinde adverſus Chriſtianos puriores uſurpari cœptam, notum eſt. Qvam deteſtanda autem vafrities adhibeatur in inqvirendis & examinandis iis, qvi de fide ſuſpecti ſunt, ex Hiſpanica inqviſitione, qvam *Urſinus* edidit, & *ex Actis Martyrum Gallicis*, videre licet. Qvas ceremonias in theatrica crudelitate ſolemniter exhibenda uſurpent, & qvam nulli ſexui, nulli virtuti parcant, vel unicum ſpectaculum anno cIↄIↄXIX. *Valleoleti*, ſub primis Philippi II. auſpiciis, horrendo exemplo editum, ſatis demonſtrat. Legere autem id poteris in *Martyrologiis*, & apud *Oſiandrum in Centuria XVI. lib. III. cap. XXXIV. Thuanus lib. XXIII.* graphice deſcribit ſolemnem actum martyrum, Hiſpali ſub conſpectu ipſius regis necatorum. Hic nec brevibus ipſa tyrannis deſcribi, nec perſonæ illuſtres & nobiles, illa ſævitia trucidatæ, interq; illas *Conſt. Pontius*, Carolo V. olim à ſacris confeſſionibus, enumerari qveunt. Hanc inqviſitionem *in regnum etiam Neapolitanum* jam olim anno XXV. Hiſpani introducere conabantur. Sed Neapolitani campana-

panarum ſonitu ad arma excitati, impetrarunt, ut ob tumultum grandi qvidem pecunia multarentur, ſed inqviſitionis mentio porro non fieret. Qvid in *Belgio* factum ſit, ex ſcriptoribus manifeſtum eſt. Qvanqvam enim numerus eorum, qvibus à primo Caroli contra religionem edicto ad annum uſqve LIX. aut laqveo fuit gula fracta, aut caput amputatum, aut corpora viventia in humum defoſſa, aut flammis mandata, ad Lↀ. accedebat, *ut teſtatur P. Svavis in hiſtoria Concilii Tridentini lib. V.* qvamprimum tamen Hiſpanica inqviſitio per Margaretam Parmenſem, ſororem regis, gubernatricem Belgii, & ejus ſucceſſorem ducem Albanum, introducta eſt, qvibus non funeribus qvæ non loca oppleta fuerunt? Suſpecti de religione, bonis fiſco relictis, aut diffugiebant, aut perimebantur; vis dominabatur; jus negligebatur; *nec cædes Mechliniæ, Nardæ, Zutphaniæ & Harlemi factæ*, facile enarrari qveunt. Hoc omnium fere tyrannorum exempla ſuperat, qvod *ipſe Albanus* ſe manu carnificis intra ſexennium ultra XVIIIↀ. enecaſſe confeſſus eſt. Proſtant hiſtoriæ Belgicæ, qvibus martyria eorum, qvibus ſuperſtitio papæ diſplicet, produntur. Has evolve: &, ſi, qvid martyres qva conſtantia morituri egerint, qvid dixerint, qvasqve pœnas ſubierint perſecutores, noſſe placet, ex martyrologiis informari poteris. Horrendum interim *parricidium, qvod Alphonſus Hiſpanus in fratrem Diazium, inſignem theologum, religionis cauſa commiſit*, uberrime *apud Sleidanum libr. XVII.* expoſitum lege, & vel hoc exemplo Vatinianum impiorum adverſus fidei confeſſores odium diſce. Noſtro tempore perſecutiones adverſus confeſſores veritatis cœpere ſeculo noſtro XVII. incunte, *ſub Ferdinando Auſtriaco*, poſtea imperatore, qvi è ſuis territoriis omnes ejecit magno numero, qvi Papæ contradicebant. Anno XX. *in valle Tellina* omnes incolæ, à conjuratis pontificiis & duce Feriæ, horrendum in modum trucidati ſunt, fruſtra renitentibus *Griſonibus*, qvi etiam ſunt pulſi, & Valle Tellina ejecti. Deinde in bello Germanico tricennali ſubinde impetus pontificii furoris ab eccleſiis proteſtantium ſuſtinendi fuere, & varia martyriorum exempla data ſunt, in *Bohemia imprimis, Sileſia, Auſtria & aliis locis*: è qvibus etſi confeſſoribus purioris fidei videbatur flebile jus emigrandi conceſſum: tantis tamen ſophiſmatibus monachorum, & eorum, qvorum armis pro fictitia religione abuti ſolent, res acta eſt, ut florentiſſimæ eccleſiæ everſæ ſint, & multi ex piis ſangvine teſtimonium fidei dederint. Commodum illis accidit, qvi ſtrenui erant in tyrannide & idololatria pontificis adverſus pios evangelii confeſſores defenden-

ſendenda, qvod, cum Mansfeldicum & Vinarienſem exercitum, poſt clades Danicas in Sileſiam erumpentem, repuliſſet Wallenſteinius, dux copirum Cæſareanarum ſupremus, victricia paſſim arma circumferret. Hac enim occaſione *mancipia pontificis apud Sileſios*, qvibus hactenus, indultu regum & imperatorum, ad ſacra purioris religionis ſine offenſa convenire licuerat, *opus fœdæ reformationis inaudita immanitate urſerunt.* Illud jam non tam tractabant delicatuli Jeſuitæ, & alii monachi, qvam armati ab illis tribuni. Pars carceri includebantur, ſi nollent imagines cum papa adorare: pars inflictis corpori plagis jubebantur à pietate reſipiſcere. Pleriqve terrebantur, ablatis fortunis omnibus. *In ducatu Grosglovienſi* initium violentiæ anno ſeculi XXVIII. factum. Metropolin tribunus Hannibal, Burgravius de Dhona, cui opus ſalvandi homines, ceu vocabant, commiſſum erat, cum copiis noctu invaſit improviſo, patefactis à conſciis portis. Milites non hoſpitabantur, niſi apud illos, qvi ex veræ eccleſiæ hoſpitio erant extrudendi. Qvicqvid usqvam patribusfamilias in cellis, ciſtis, penuariis reconditum erat, novorum erat hoſpitum. Ut citius abſumerentur omnia, qvotidie in lautioribus ædibus ad continua convivia conveniebant. Ni miniſtrarentur, qvæ poſcebantur, in familiæ corpora ſæviebatur. Unicum erat miſeris remedium: *Irent, & à miſſifico ſchedulam impetrarent, unde conſtaret, qvod propediem inter Romanenſes confeſſores eſſent recipiendi.* Qvi parebant, liberabantur qvidem à militum vexatione: ut vero animam liberaverint, viderint ipſi. Qvibus magis placebat, in monte Sionis cum agno manere, illis cumulabantur hoſpites, violenti ad fidem meretrici magnæ dandam compulſores. Nulli tunc licebat flebili illo emigrandi jure uti. Nemini indulgebatur cum Melibæo dicere: *Hinc alii ſitientes ibimus agros; pars Scythiam.* Manendum erat, & aut pereundum, aut ſchedula reverſionis in Babylonem à pontificulo emenda. Curatores animarum & presbyteri eccleſiarum cum inſigni ignominia erant jam partim ejecti, partim dilapſi. Crimen majeſtatis erat, unum ex illis retinuiſſe, aut forte alicubi latentem adiiſſe. Baptiſmus recens natis, & copulatio eccleſiaſtica ſponſis, à ſacrificulis negabatur, niſi ſub ſpecioſo, ſed flebili converſionis nomine, interitum animæ promitterent. *Guraviæ* infantem ab uberibus puerperæ raptum, & in angulum abjectum, etſi miſere vagientem, non prius matri iri redditum minabantur, qvam pater, qvi è proximo conclavi omnia audiebat, in ſchedulam confeſſionis conſenſiſſet. Vel ſic

ſic tamen ſe facturum ille negabat. Ægrotis, ſi alicujus nominis erant, ut exemplo noceretur, hoſtia à miſſifico conſecrata in os vi ingeſta eſt: arthriticis dolor violenter additus, ut compromitterent: nonnullis vis à carnifice intentata, niſi facerent imperata. E qvorum hoſpitiis milites abierant, vel invitis deinde, qvia promiſerant, Miſſa erat adeunda: ſimulqve ad præſcriptam formulam, majores ad Stygem damnandi, qvod ad normam evangelicæ confeſſionis vixiſſent: jurandum qvoqve, qvod omnia velint credere, qvæ pontificis eccleſia imperat, ſive in ſacris literis perſcripta ſint, ſive in illis non inveniantur: conteſtandum, qvod ſponte omnia, nulla vi adacti, egiſſent. Hac carnificina plures, qvibus abnegatio veritatis ſero dolebat, ad deſperationem, & ad vim ſibi faciendam, adacti ſunt. Apoſtatæ interim, ſalivam eorum lingentes, à qvibus ad dignitates fuerant promoti, tribunis, novis, ſi Diis placet, per arma apoſtolis, velificati, in piorum fraudem egerunt, qvæ ſuggeſtoribus ſacrificulis placebant. Nec in ſolos Sileſios, ſed & in plures alios populos, qvibus purior religio placebat, eſt ſævitum. *In Hibernia* imprimis, inter illos tumultus Anglicanos, per qvos tandem regi Carolo caput periit, tempore Urbani VIII. crudelitas antiqvorum tyrannorum purgata eſt. Pontificii enim, à ſacrificulis concitati, *in ſola Ultonia*, qvam qvartam in Hibernia partem æſtimant, intra ſex menſes CLIV. millia Proteſtantium trucidarunt, & qvidem truculentia non vulgari. Intra triennium CCC. circiter millia dicuntur eſſe ſublata; qvorum tamen manibus poſtea *per Puritanorum ſævitiam*, ſangvine ducentorum amplius millium, in cædes conqviſitorum, eſt parentatum. Anno cIↃ IↃCLV. *in Pedemontio, ſeptem millia Waldenſium* hominum piorum & imbellium, nullius criminis, qvam qvod pontificem non adorarent, accuſatorum, ſæva militum, an carnificum manu, primo Alexandri VII. anno periere. *In Polonia*, in qvam rex Sveciæ, Carolus Guſtavus, ob cauſas politicas, ad regni ſui jura aſſerenda, anno eodem impetum fecerat, omnibusqve, qvi in deditionem venerant, interqve eos clero pontificio, gratiam vitæ, omniumqve poſſeſſionum fecerat, illi, qvi papæ autoritatem omnibus ſacris præferunt, aſſociatis ſibi, qvi jam à rege Sveciæ veniam impetrarant, tanta immanitate illis, qvi religionem puriorem profitentur, incubuere, ut rara tyranndis ab iis exercitæ exempla *Leſnæ & alibi* proſtent. His ipſis diebus, qvibus hæc imprimuntur, *pontificia aliqva Polonorum manus*, in fines *Pomeraniæ* tranſitu ſibi per Viadri vada facto, cum alia immania in oppidis & pagis

in

in cineres redigendis patravit, tum imprimis in presbyteros, qvi fuga ſe non ſalvaverant, truculenter deſæviit, his caput in morem carnificis præcidendo; illis globulis æneis necem inferendo. Perſtitit tamen hactenus eccleſia Antipapana, & per Dei gratiam perſtabit: inqve *tribus Jubilæis* gratias Deo pro ſalute præſtita egit. *Primum* illorum celebratum eſt anno ſeculi noſtri XVII. qvo primum ſeculum Lutheranum finitum eſt; *alterum* anno XXX. in memoriam Auguſtanæ confeſſionis exhibitæ; *tertium* anno LV. in memoriam pacis religioſæ, in comitiis Auguſtanis confirmatæ.

LXII. Num ſunt, qvi ob tantarum perſecutionum ſævitiam, abjecta fide, ad errores pontificiorum redierunt?

Utinam omnes vel tormentorum vim patientes ſuſtinuiſſent, vel dignitatibus mundanis ſpretis, ſalutem animarum commodis caducis antepoſuiſſent: Sed imbecillitas multos; plurimos mundi illecebræ ſeduxerunt: idqve non ſaltem ſuperioribus annis, ſed & noſtro ſeculo: nec ex abjecto ſaltem & plebejo genere natos, ſed & illuſtribus familiis oriundos, univerſas etiam civitates & reſpublicas. Hiſtoria *Navarræorum regum*, ab Hiſpanis ejectorum, & in Gallia exulum, cui non nota eſt? *Antonius* qvidem, vana ſpe, à Gviſianis lactatus, cum Sardiniæ regnum, Navarræ loco, à Philippo rege Hiſpaniarum compenſationis titulo, ſe recepturum confideret, reformata fide repudiata, anno cIↄ LXI. ad pontificiam ſe recepit: *Henricus* autem, poſtqvam rex Galliæ, Henricus III. per Jacobum Clementem, Dominicanum monachum, eſſet interfectus, florentiſſimum Galliæ regnum Miſſæ celebratione mercari non eſt veritus. *Comes* qvoqve *Helfenſteinius*, *Ulricus*, intempeſtivo perſecutionis metu perculſus, anno LXVII. veritatem deſeruit. Et *Jacobus, marchio Badenſis*, putidas merces pontificis in ſuas ditiones conatus eſt invehere. Sed mors præcipitata, impia ejus conſilia anno XC. evertit. Noſtro qvoqve ſeculo principes & illuſtres viri ſunt, qvos exploſum Vejovis Romani numen denuo recipere non puduit. Neoburgum, Naſſovia, Haſſia, Saxonia, Mansfeldia, ipſa etiam Svecia, à principibus viris & feminis errores eſſe affectatos deplorant, & nos cum illis. Utinam vero ſuam illi opinionem ſolis ſibi haberent! Nos interim precibus ſalutem noſtram Deo committimus, nihil aliorum exemplis à veritate deterriti. Qvid enim moramur vel *Molinæi*, JCti Galli, inconſtantiam,

tiam, vel *Frid. Staphyli*, primum theologi Regiomontani, poſt Conſiliarii Bavarici & Cæſarei, levitatem, vel *Pacei*, Lipſienſis theologi, vel *Pauli Schalichii*, vel *Piſtorii*, vel *Gregorii Wixelii*, Haſſi, vel *Gropperi*, vel *Coppenſtenii*, vel *Niebuſii*, vel plurium aliorum apoſtaſias? Satius eſt, qvod Deus jubet, intueri, qvam qvod homines faciunt. Ideoqve non tam ante oculos nobis ponamus exempla eorum, qvi à veritate ſeceſſerunt, qvam horum, *qvi aut ſeceſſione ab eccleſia facta, aut perſecutione adverſus eam exaſperata, deſperabundi mortem obierunt.* Imprimis *Franciſcus Spiera, Italus*, JCtus, dum vivebat, nobiliſſimus, omnibus apoſtatis terrorem incutiat. Hic, cum jam ſexennium magna fiducia viæ veritatis inſtitiſſet, eamqve Citadellæ, in municipio agri Patavini, domeſticis, inter qvos XI. habuit ex uxore cariſſima liberos pie educatos, & aliis, qvi qvotidie eum inviſere conſveverant, magna, qva pollebat, facundia, & ſolida, qvam ex lectione ſacrarum ſcripturarum hauſerat, eruditione explicuiſſet, & poſtea, ne jacturam opum & rerum in vita cariſſimarum faceret, Venetiis, coram legato Pontificis, & poſtea Citadellæ, è ſuggeſto palinodiam ceciniſſet, angoribus dictu horrendis correptus, & cum illis, abſqve alimentis, niſi qvæ magna difficultate, valdeqve ipſo repugnante, in os vi qvadam inſtillabantur, ſex amplius menſibus uſqve ad mortem conflictatus eſt. Extant de deſperatione ejus relationes *Gribaldi, Henr. Scoti, Geloi, Petri Pauli Vergerii*, clariſſimorum virorum: qvi, cum innumeris aliis, Patavii, qvo eum liberi deportaverant, tentaturi, an in illuſtriori loco à corporis vel animorum medicis & curatoribus ejus deſperationi medelam invenire poſſent, Spieram viderunt, & fruſtra ſolari anniſi ſunt. Accidit idem *Jacobo Latomo*, qvi, ob defenſum Papam, ſe certo ſcire dixit, qvod ſit damnatus, & *Friderico Staphylo*, ob defectionem à noſtris ad papatum eccleſiis, Ingolſtadii in immenſis cordis angoribus anno cIↃ IↃ LXVII. miſere defuncto, & ruina ſepulcri concidentis digno. *Johannes Stöſſelius* item ob Calviniſmum ſuſceptum deſperavit. *Neuſerus* qvoqve, qvi ad Calviniſmum Heidelbergæ primum; deinde in Tranſilvania ad Arianiſmum; tandem Conſtantinopoli ad Machometiſmum deflexerat, inter ſummos conſcientiæ angores deſperantem animam exhalavit. Refer huc *Marcum Antonium de Dominis*, Jeſuitam, archiepiſcopum Spalatenſem: qvi à papatu, anno hujus ſeculi XVI. ad religionem Reformatorum in Anglia acceſſit, &, variis libris contra papatum editis, ad vomitum rediit, atqve palinodia cantata, cum ſpem veniæ à papa ſperaret promiſſam, ſed ab Inqviſitoribus

accu-

accuſatus, & in carcerem tractus, cum diem obiiſſet, effoſſus & combuſtus eſt.

LXIII. Etſi hæc, qvæ commemoraſti, miraculoſum Dei inter homines regimen manifeſte commonſtrant: qvum tamen eccleſiæ ætatibus de miraculis ſingulis etiam & prodigiis nonnihil adjungere ſoleas, num qvoqve ſub hanc mundi veſperam aliqva contigerint, ſcire cupio.

Merito hic primas tenet, qvod Nauclerus *de crucibus nigris & rubicundis* ſcribit, qvæ in hominum veſtimenta, & in ipſa eorum corpora, anno cIↃ IↃCI. ita conſpicuæ freqventer deciderunt, ut vero ſangvine tinctæ viderentur. Joan. Franc. Picus Mirandula ſibi à Maximiliano Cæſare monſtratas eſſe cruces, claves, lanceas, & multa alia, cœleſti qvadam, nec viſibili pluvia, in corporibus delineata ſcribit, & luculentum carmen de myſteriis Dominicæ crucis in Germaniam delapſis ad eundem imperatorem remiſit, qvod in ejus extat operibus. Huic adde, qvod Brentius in caput ſecundum ad Galatas ſcribit, *imaginem crucifixi, à qvodam lapidibus ictam, emiſiſſe ſangvinem.* Cui prodigio ſtupendo ſi jungis *varias cœli & horrendas facies, freqventes cometas, novas in æthere ſtellas, prodigioſa monſtra, inſvetas pluvias, eluviones, terræ motus, rubentes aqvas*, prolixum ſane nectes catalogum. Cogita præterea, qvam horrendo iræ divinæ ſpectaculo anno cIↃ IↃCXVIII. in Rhætia prope Clavennam, mons loco motus, cIↃIↃ. homines, cum ſplendidis nobiliſſimi oppidi Plurii tectis & palatiis, oppreſſerit. Adde horribile incendium, qvo mons *Veſuvius* anno hujus ſeculi XXXII. exarſit. Ex ejus enim faucibus, cum mare â littore recederet, aqva æſtuans, & immenſa bituminis ardentis copia in plures rivos diviſa, poſt grandia ex abyſſo tonitrua & continuos terræ motus erupit, & obvia combuſſit, multaqve hominum millia perdidit. Adde miraculoſas piorum ex periculis liberationes, *Grynæi, Odontii*, & aliorum. Adde *prodigioſam cacodæmonis malitiam*, qva in univerſa oppida & monaſteria ita nonnunqvam deſæviit, ut qvam plurimos horrendo ſpectaculo obſederit. Nota eſt hiſtoria *Spandovienſium* in Marchia, qvi anno XCIV. ſic Satanæ ludibrio fuerunt, ut totum oppidum dæmoniacis compleretur. Cardanus refert,

Romæ in orphanotrophio, anno LIV. *omnes puellas*, qvarum LXX. fuerunt, *una nocte factas eſſe dæmoniacas*, nec per biennium curari potuiſſe. Simile hoc eſt illi, *qvod Maſſæus apud Wolfium Cent. XVI. pag. 436.* refert, dæmonas anno XCIII. cœnobium Qvercetenſe in ſuam poteſtatem redegiſſe, & IV. annis, totidemqve menſibus, moniales miſere vexaſſe, ut crebro, velut canes, per agros diſcurrerent, inſtar avium per aëra volarent, ſicut feles in arbores reperent: de ramis penderent, variarum animantium effingerent voces, ſecreta proderent, de futuris eventibus prophetarent. Sed ad tempora nobis propiora revertamur. Qvam, bone Deus! tumultuabatur ante paucos annos cacodæmon in *Herbipolitano epiſcopatu & vicinis locis?* Ex qvo non hominum ſtatu plurimos invenit, qvi fœdere ei juncti ſupplicium mallent ſubire, qvam exitioſum diaboli cultum abjicere? Obſtupui, ſteteruntqve comæ, vox faucibus hæſit, cum in ipſo baptiſmo monachos, qvi in nomine S.S. Trinitatis pueros fœderi gratiæ inſcribere debuiſſent, in dæmonis nomine aqvam illis aſperſiſſe, & ſacris inferis initiaſſe accepi. Obſcœnior nunc eſt Satanas & audacior, qvam cum tempore Caroli V. *Magdalenæ Cruziæ*, moniali Hiſpanæ, in ſpecie Æthiopis commiſcebatur, & tantam ei rerum ſcientiam inſpirabat, ut pontifici & regibus grata eſſet, & fictis miraculis ſui admirationem omnibus incuteret. Hac dum, tanqvam conjuge, in ſpecie Æthiopis abutebatur, alium miſit ſui generis, qvi foris in templo & cœnobio, Magdalenæ larva aſſumta, illius vultum, geſtus, inceſſum cantando, orando, comedendo, per XXX. annos, exactè imitabatur, *ut ex Caſſidoro Renio teſtatur Zwingerus volumine V. libro IV. p. 1334.* Sed qvid ago, à prodigiis noſtri ſeculi ad præſtigias Diaboli delapſus? Tu interim, inſtare ultima, ex ſignis plurimis collige: &, qvodnam judicium de tribus illis pientiſſimis puellis, *Bohemica Chriſtina, Pomerana Benigna, & Cotbuſiana Margareta*, ferendum ſit, cogita; qvæ morbis prodigioſis correptæ, ea elapſis ſuperioribus annis protulerunt, qvæ de ſuo nunqvam protuliſſent. Deus miſereatur ſuæ eccleſiæ, & pœnas, qvas meruimus, cum culpa clemens nobis remittat, hoſtesqve ſui nominis, prout promiſit, iratus confundat, & eccleſiæ pomœria dilatet.

LXIV. Annuat Deus voto. Superſunt hæretici: qvos qvia fugere jubeor, ut fugere poſſim, agnoſcere eos lubet.

In

In ſex claſſes ſolere à nobis hæreticos redigi, meminiſti, ut præmittantur *Pſeudochriſti*; ſubjungantur *Gnoſtici*; hinc *Alogi* conſiderentur; poſt *Antitrinitarii & Polytheitæ*; inde *Juſtitiarii* & tandem *Paradotæ*, qvi aut ſcripturam rejiciunt, aut præter ſcripturam rationis ſuæ diliria afferunt. Qvam ob cauſam etiam nunc diſpiciamus, num diabolus hac mundi ſenecta ullum ſeductionis genus omiſerit, qvo non in ſeducenda & conturbanda eccleſia ſit uſus.

LXV. Numqvid igitur hoc & ſuperiori ſeculo inventi ſunt Pſeudo-Chriſti?

Non poſſum facere, qvin hic primo loco adſcribam, *Qvod Wolfius Centuria* XVI. *ad annum* CIↃIↃXXXII. *ex Meyſini Rhodienſis epiſtola commemorat*, natum eſſe in Babyloniæ regno infantem ſpecioſa forma, & lucentibus contra naturam oculis & dentibus: ad cujus nativitatem totum cœli ſyſtema prodigioſis ſignis cohorruerit, voxqve cœlitus delapſa, eum excipere & audire juſſerit: ipſumqve infantem, vix duos menſes natum, ſe Dei filium profeſſum, morbos curaſſe varios & incurabiles, proqve Deo paſſim cultum eſſe. Qvod legimus, referimus. Fabulam, an hiſtoriam recenſeamus, dubitamus: qvam tamen poſteriorum annorum relationes frivole incruſtavere. *Alter*, qvem in numerum Pſeudochriſtorum referendum eſſe cenſemus, eſt *David Georgius*, Batavus opulentus, qvi anno XXVII. ſe Chriſtum aſſeruit, cujus ſpiritus, ignoto qvodam loco hactenus ſervatus, ſibi totus traditus in ſuam animam fuerit effuſus. Scripturam ſacram docuit eſſe imperfectam; ſuam vero doctrinam ad beandum hominem eſſe efficacem: ſe tabernaculum DEI reſtituturum; ſe mundum judicaturum; ſe tanqvam ipſo Chriſto præſtantiorem, adeoqve immortalem, peccatum in ſpiritum S. remittere poſſe. Relicta autem patria, homo fanaticus Baſileam venit, & aliqvot annos diſſimulata blaſphemia, ibi vixit, ſub adſciti nominis *Johannis de Bruck* latibulo deliteſcens. Cumqve occulte nonnullos hinc inde haberet ſectatores, tandem gener ejus anno LVI. â delirio cœpit abhorrere, & ſocerum negare filium David, qvi regnum Iſraelis reſtauraret. Impoſtor, cum altera, qvam poſſedit, domus fulmine tangeretur; alter cum pretioſa ſuppellectile conflagraret, in tertia, qvam incolebat, tabulatum decideret, vita anno LIX. deceſſit. Impoſturis ejus detectis, cadaver effoſſum & cineribus traditum eſt. *Videatur Thuanus libro XX.* Refer huc qvoqve ex qvæſtione LIII. qvod de *Monaſterienſibus*

& Cnipperdollingio diximus. Item qvod *Alexander Gvagninus in Sarmatia ſua* de nobili qvondam Polono, *Jacobo Melſtinscki*, refert, qvi nomine Chriſti aſſumto, XII. latrones ſub nomine apoſtolorum circumduxit, & ſceleratis auſis miracula qvædam mentitus, piſces antea ſuppoſitos è paludibus lutoſis, & vinum antea reconditum, tanqvam ex aqva mutatum, produci juſſit, ægrotos etiam & dæmoniacos, qvi morbum ſimulabant, ſanavit. Tandem detectæ ſunt fallaciæ. Ejuſdem claſſis fuit ille, qvi tempore Julii III. *dicente Surio*, per Galliam, *ſe habere ſpiritum Johannis*, jactabat, & Toloſæ exuſtus eſt: & alius, qvi Lutetiæ & Baſileæ *ſe genio Petri duce frui dixit*: & iterum alius, qvi Baſileæ aſſeruit, *ſe habere Moſis angelum*. *Adde Ezechielem Methum*, Thuringum Langenſalzenſem, qvi verbo & ſacramentis ſpretis, inſpirationes Spiritus S. jactans, ſe corpore ſuo carnem Chriſti perſonaliter circumgeſtare, & principem Michaelem ſeu verbum DEI eſſe, circa annum cIↄIↄCXXIV. commentus eſt! Ne plures ſeduceret, ab electore Saxoniæ ad ſeceſſum in loco ſolitario uſqve ad finem vitæ damnatus eſt. Recte tamen hunc ad Gnoſticos qvoqve referas. Referri huc etiam poſſunt *Joh. Jetzerus*, ſartor, cui à Dominicanis Bernenſibus miris impoſturis ſtigmata Chriſti impreſſa ſunt: *monialis Luſitanica*, qvæ ſe precibus vulnera Chriſti impetraſſe mentiebatur: *Franciſcani Aurelianenſes*, *Colimannus & Stephanus*, qvi manes defunctæ feminæ prætoriæ magno cum apparatu in ſcenam produxere, ut fabulas de purgatorio & Miſſæ efficacia contra aſſertores purioris religionis probarent: qvorum omnium jam ſectione ſuperiori qv. XXXIII. ex Stumpfio, Wolfio & Sleidano mentionem fecimus. Adde qvæ in annalibus Anglicis de *Eliſabeta Battona* legimus: qvæ tempore Henrici VIII. morbo aliqvo præternaturali aſſvefacta, os & alia membra mirum in modum diſtorqvere didicerat, &, morbo jam ceſſante, ex conſilio parochi ecſtaſes & colloqvia cum ſanctis & angelis mentita, & in novorum dogmatum autores, tanqvam hæreticos minas neſcio qvas ejaculata, nomen *ſanctæ virginis Cantuanæ* meruit: & tandem diem prædixit, in qvo ſanitati penitus eſſet reſtituenda ſi modo ad ſtatuam qvandam virginis matris deferretur. Delata ad illam, ſimulavit ſanitatem redditam, cui jamdudum fuerat reſtituta. Cum tandem in nuptias regis fulmina, qvaſi è cœlo ſibi commiſſa, emitteret, comprehenſa eſt, & cum nonnullis monachis & parochis, à qvibus præſtigiæ erant ſuggeſtæ, combuſta eſt anno ſuperioris ſeculi XXXIV.

LXVI. Suntne aliqvi horum ſeculorum Gnoſtici?

Ezechielis Methi ſocer, *Eſaias Stifelius*, vir qvidem non indoctus; ſed fanaticus, merito primus hic recenſetur, etſi noſtræ ætati proximus. Hic circa annum cIↃIↃCIV. errores ſuos primum ſparſit: qvos qvanqvam vel ter abnegavit coram magiſtratu, ad ingenium tamen ſemper rediit, multiſqve ex opulentioribus mercatoribus dementatis, lautioris vitæ media ſibi variis artibus qvæſivit, & illuſtri etiam perſonæ impoſuit. Erphordia tandem, qvam incolebat, profugus, pro nominis fama, qvam mendaciis pepererat, ignominiam reportavit: ridendus ædepol, qvod, qvi ſe ἀνθρωπόθεον ſeu θεάνθρωπον nominavit, & eſſentiale Chriſti membrum abſqve ullo peccato eſſe dixit, tantæ fraudis, tantæqve perfidiæ reus factus ſit, ut privilegium, qvo impoſtor ſe à morte exemtum jactabat, apoplexia perderet. Ad Gnoſticos pertinent illi *monachi*, qvi, ut Nigrinus refert, circa annum LXXXI. in Hiſpania, nova ſecta adornata, ſe *Illuminatos & Alombrates* nominarunt, perqve concubitum cum aliorum uxoribus mixti, id cultum eſſe DEI mentiebantur. Qvid ſi ex illis monachis impuritatem didiciſſent, qvorum Acta martyrum Gallica meminerunt, qvod anno LXIII. auriculari confeſſione ad varias libidines & fœminarum deceptiones abuſi, animadverſionem tandem Inqviſitorum incurrerint, ſed indultu Pontificis, cum nimium multi ſceleris accuſati eſſent, pœnæ ſubtracti evaſerint? Refer huc *Fratrem Cornelium Belgam*, qvi fœminas complures ficta ſanctitate eo adegit, ut omnibus veſtibus depoſitis, toto corpore nudas ſe intuendas & virgis cædendas ſiſterent.

LXVII. Nunqvid in reformati evangelii ſeculis etiam Alogos, & Antitrinitarios, & Polytheitas enixus eſt Satanas?

Strenuus ædepol fuit in obſcuranda de Deo trinuno veritate. Ideoqve errorem ex orco reductum per *Neophotinianos & alios Trinitatis oſores* interpolavit. Inter qvos primus & præcipuus fuit *Michael Servetus*, Tarraconenſis Hiſpanus, Profeſſione medicus, qvi, cum ex Gallia in Africam ad diſcendam Saracenicam lingvam profectus, inde nihil aliud, qvam errorem ex Alcorano de una in Deitate perſona ſecum reportaſſet, tandem ob blaſphemias, in venerandam SS. Trinitatem variis in

locis

locis per XXX. annos eructatas, Genevæ ex conſilio Calvini captus, & anno LV. igne crematus eſt. Errores ejus præcipui hi fuerunt, *λόγον & Spiritum S. non poſſe eſſe æternum Deum: Turcos etiam, qvia rite precentur, ſalvari: in rebus fidei hominem habere liberum arbitrium, & legem poſſe implere: Chriſtum pro nobis mortuum non eſſe: infantes non eſſe baptiſandos.* Præcipuus inter ejus aſſeclas fuit *Valentinus Gentilis*, Campanus, erro peſſimus, ob ſimilem blaſphemiam Bernæ anno ILXV. capite plexus: qvi tamen ad Arianiſmum & Tritheitas inclinabat, & tres perſonas æternas, ſed diſſimillimarum eſſentiarum fingebat. Palinodiam Genevæ cecinerat. Sed ad vomitum rediens cum *G. Blandrata & Joh. Paul. Alciato* in Poloniam venit. Inde pulſus, in Moravia apud anabaptiſtas diu vixit. Venit inde in Tranſilvaniam. Ejectus, per Viennam abiit in Sabaudiam, & à præfecto Bagiarenſi comprehenſus, Bernam eſt miſſus, ubi qvod diximus, capite truncatus eſt. Qvanqvam vero hi Antitrinitariorum duces, ne ſimpliciores à vero Deo abducerent, è medio ſublati ſunt: non tamen virus eccleſiæ paſſim inſtillatum facile tolli potuit. Nam, ut aliis in locis alii; ita Heidelbergæ *Ad. Neuſſerus & Joh. Sylvanus*, Serveti doctrinam profitebantur. Ideoqve hic capitali pœna affectus eſt; ille ex carcere elapſus, & ad Turcos confugiens, abjurata Chriſtiana religione, Machometaniſmum ſuſcepit, literiſqve ad Gerlachium anno LXXXIV. datis aperte confeſſus eſt, *nullum ſibi notum factum eſſe Arianum, qvi non ante fuerit Calviniſta:* ut vel hinc unuſqviſqve, qvi ſapit, ne incidat in Arianiſmum, diſcat Calviniſmum fugere. Nec ſolus fuit Neuſſerus, qvi ad Turcos defecit, cum idem de *Johanne Paulo Alciato* annotatum inveniamus. Qværis, qvis ille Alciatus? Miles fuit, gente Mediolanenſis. Nam hæc hæreſis ab initio non tam theologos, qvam homines in alio literarum & vitæ genere verſatos abripuit. Ipſe Servetus huc illuc oberrans, medicinam fecit. *G. Blandrata, G. Complatus, Joh. Camparus*, Juliacenſis, & alii, qvi cum Serveto ſentiebant, medicos ſe profeſſi ſunt. *Alciatus vero & Matth. Gribaldus* ſummam ex juris peritia laudem jam obtinuerant, cum Deitatis Chriſti hoſtes ſe profiteri inciperent. Hæc peſtilentiſſima hæreſis in Transſilvania & Polonia hodienum fovetur. Reliqvorum cœtum duxere *Lælius & Fauſtus Socini*, Senenſes Itali: unde etiam *Sociniani* dicuntur. *Lælius* Genevæ primum virus prodidit, idqve per Italiam, Germaniam & Poloniam clanculum diſſeminavit cum aſſeclis *Celſo, Cornelio & Camillo*, tandemqve Tiguri anno ætatis XXXVII. obiit. *Fauſtus*, ejus

ejus patruelis, multis libris Racoviæ, Albæ Juliæ, Gerapoli & Eleutheropoli editis, celebratis etiam ſynodis, amplius hæreſin per Poloniam, Lithuaniam & Tranſilvaniam propagavit, interqve diſcipulos reliqvit, cum anno cIↃIↃCVIII. ætatis LXV. eſſet defunctus, *Oſtorodum*, *Smalzium*, *Moſcorovium*, *Volckelium*, *Goslarium*, *Crellium*, *Stegmannum*, *Schlichtingum* & alios. Nec tamen inter ſe conſentiunt hi fraterculi. *Alii* Ario propiores ſunt, qvi per λόγον fatentur mundum eſſe creatum, ſed illum non eſſe ejuſdem cum patre eſſentiæ: *alii* Photino, qvi Chriſtum habent pro puro puto homine. Et hunc Chriſtum *alii*, ut *Franciſcus Davidis* in Tranſilvania, negant adorandum; *alii* id cum Socino concedunt: ſed adorationem ejus negant eſſe religioſam & primæ tabulæ. Inter *Anabaptiſtas* etiam plures ſunt, & imprimis, qvi *Gabrieliſtæ* dicuntur, qvi Chriſtum non eſſe Deum, ſed prophetam tantum aſſerunt. Refer huc *Mart. Seidelium*, Olavienſem Sileſium, qvi negavit, Meſſiam veniſſe: qvin & docuit, nunqvam eum venturum, qvum Judæis fuerit promiſſus cum conditione probitatis, qvam nunqvam complevíſſent: decalogum eſſe, ex qvo uno ſalus ſit ſperanda.

LXVIII. Ergo in Seidelio, imo in omnibus Socinianis, hæreſis Juſtitiariorum revixit?

Qvid amabo Satanas toto hoc tempore impenſius egit, qvam ut homines, evangelii doctrina obſcurata, ad antiqviſſimum errorem de juſtitia operum avocaret? Præter Socinianos, omnes ſane *Anabaptiſtæ*, *Schwenckfeldiani & VVeigeliani*, fide in Chriſtum enervata, ſuis operibus ſalutem adſcribunt. Nec *pontificios* ulla in re magis incuſamus, qvam qvod tanto longius à Chriſto nos abducunt, qvanto arctius ad traditiones eccleſiæ & pontificis nos adſtringunt, ſalutemqve, qvam in ſolidum Chriſto debemus, noſtris ſatisfactionibus & operibus aſſuunt. Pie qvidem eſſe vivendum; ſanctitati, temperantiæ, juſtitiæ eſſe incumbendum; &, qvi neglecta pietate impiorum numero ſe aſſociant, iis exitium præſentiſſimum imminere, ultro fatemur. Sed cum de juſtificatione loqvendum eſt, hæreſin Catharorum ſeu Juſtitiariorum ſeu Operiſtarum omni animi niſu declinamus, & ſola fide nos ſalvari pie credimus.

LXIX. Superſunt Paradotæ, qvorum memini duas claſſes à te eſſe poſitas: alteram eorum, qvi

aut ſcripturam ſpernunt, aut pſeudographemata ſupponunt; alteram horum, qvi præter ſcripturam rationis deliria proferunt. Numqvid igitur hujusmodi etiam hæreticos ſecula Lutherana alunt?

Primam Paradotarum claſſem qvod attinet, occurrunt primo ANABAPTISTÆ, qvi præter alios errores (*qvibus baptiſatos in infantia, cum adoleverunt, rebaptiſant: Chriſti humanitatem & deitatem, ejusqve officium impugnant: peccatum originis negant: ſalutem hypocriticis operibus adſcribunt: ſacramentorum virtutem, magiſtratus dignitatem, & miniſtrorum eccleſiæ officium elevant: polygamiam probant:*) à ſcripturis homines ad enthuſiaſmos abducunt. Illa *Münzeri* blaſphemia (*Qvid Bibel, Bubel, Babel?*) qva nihil ſe ſcripturam facere confeſſus eſt, altis eorum mentibus inſidet. Et qvanqvam viſi ſunt aliqvando ſacram ſcripturam magnifacere, qvum tamen eam in omnibus lingvis corruptam eſſe aſſerant, divinis magis revelationibus & ſomniis fanaticis, qvam verbo inhærere malunt. Hinc factum eſſe arbitror, qvod tot tamqve inſanæ inter Anabaptiſtas diſſenſiones, & diverſiſſimæ factiones inveniantur. Qvas qvi dignoſcere, earumqve conventus, & qvibus ritibus degant in iisdem, dignoſſe diſcupit, *Bullingerum* in tractatu de anabaptiſtis, & *Schlüſſelburgium libro 12. catalog. hæreticorum* adeat. Aliqvi *Apoſtolicos* ſe nominant, & more apoſtolorum, relictis conjuge, liberis & bonis, vivere, docere, peregrinari conantur. Nonnulli ſe *ſpirituales* ſeu *ſeparatos* vocant, & ab omni animi lætitia, omni ornatu, & communi cibo abhorrent. *Tacentes fratres alii* dicti, de religione nihil reſpondent, nec conciones admittunt. *Orantes*, ſemper precibus vacant. *Enthuſiaſtæ*, viſiones ſive fictas, ſive à dæmone oblatas jactant. *Libertini* ſeu *Liberi* ſeu *Concubitores*, mulieres communes habent, & omnia ſibi licere credunt. *Adamitæ* nudos ſe univerſo mulierum & virginum cœtui ſiſtunt, &, carnis impetu non erumpente, donum perfectionis ſe habere clamant. *Mennoniſtæ*, pædobaptiſmi imprimis hoſtes, qvondam noctu conveniebant. *Abcdarii* eos, qvi legere norunt, damnant. *Fratres caritatis* in dividendis mercibus nihil poſtulant, ſed pretium arbitrio emtoris permittunt. Sunt etiam inter eos *Dæmoniaci*, qvi cum *Johanne Denckio* dæmonas & damnatos homines ad unum omnes

tandem

tandem ex inferno liberandos eſſe credunt. Sunt *Clancularii*, qvi fidem abnegare in vitæ periculo licitum dicunt, dummodo cor exteriori profeſſioni non reſpondeat. Sunt *Manifeſtarii*, qvi Clanculariós improbant. Sunt *Ejulantes*. Sunt *Nudipedes*. Sunt *Pnevmatici*, qvi V. & N. T. rejiciunt. Sunt *Scripturarii*, qvibus riſui eſt, qvicqvid in Bibliis, etiam in rebus externis, non legitur. Sed qvis omnes anabaptiſtarum furores enarret? Unica *Monaſterienſium* hiſtoria, ſupra qvæſtione LII. recitata, & ab Henrico Dorpio, Antonio Corvino, aliiſqve conſignata, ſatis eorum dementiam oſtendit. Refer huc, qvod *Sleidanus libro* IV. *de Sangellenſi qvodam enthuſiaſta* narrat, qvi fratri ſuo germano, inſpiciente patre ac matre, qvibus voluntatem Dei de tanto facinore perpetrando perſvaſerat, caput ſceleſtiſſime abſcidit. Refer huc & *illum*, qvi inſpiratus ſuo Deo filium, tanqvam Iſaacum, immolavit. Homines ſcilicet fanaticos ἀνδρωποκτόνος ille infernalis ad ſuum lubitum verſat & impellit: & hujus artibus in tantum numerum excreverunt, ut in ſola Moravia LXX. amplius millia ſint numerata. *Inter Paradotas* faſtuoſus CASP. SCHWENCKFELD de Oſſing cum aſſeclis merito collocatur. Fuit is nobilis Sileſius, &, tanqvam unus ex Scepticis, neqve Papæ, neqve Luthero, neqve ſacramentariis, neqve anabaptiſtis eſt aſtipulatus: ſed qvædam ex omnibus approbans, & novam religionis ideam venditans, verbo Dei ſepoſito, ſpretoqve eccleſiaſtico miniſterio, ſomnia ſua jactitavit, & plurimos, interqve eos, *Valentinum Krautwald* & *Joh. Sigiſm. Werner*, illum Canonicum, hunc paſtorem Lignicenſem eloqventia affectata dementavit. Verbum externũ & ſacramenta nihil ad ſalutem conferre; carnem Chriſti non eſſe noſtræ ſimilem, nec etiam creaturam; legem Dei facile impleri poſſe; juſtitiam noſtram coram Deo eſſe eſſentialem Dei juſtitiam; omnes Chriſtianos eſſe naturales Dei filios, docuit. A Friderico, principe Lignicenſi, ejus Sileſia, cultiſſima Germaniæ loca tanqvam pſeudo-apoſtolus peragravit, & furtivos paſſim, & imprimis Auguſtæ, egit conventus: &, ſi verum eſt, qvod de ſe ipſe ſcribit, intra XXVIII annos, pluſqvam L. libellos idiomate vernaculo typis vulgavit, qvos Lutherus ex ipſo dixit diabolum vomere & cacare. Poſt Schwenckfeldium, anno LXI. defunctum, recenſendus venit *Valentinus WEIGELIUS*, qvi ſuperioribus annis Zſcopenſi eccleſiæ in Miſnia præfuit, & ex Triſmegiſto potius atqve Paracelſo, qvam ex Scriptura, de rebus divinis judicium tulit, & circa annum cIɔ Iɔ CXII. fanaticis libris innotuit. *Literalem verbi ſenſum vocat inutilem; qværit & commendat allegoricum, cumq; ex inſpiratione Spiritus S. diſcendum ait: in-*

ſantes omnes à natura fidem habere;peccatum originale non habere docet:negat, miniſtrum verbi peccata remittere: negat, ſacramenta ſalvare, aut fidem operari: negat,renatos peccare poſſe: legem Dei impleri poſſe ſtatuit: credit aureum Spiritus S. ſeculum, hac in parte Chiliaſtis ὁμόψηφος. Et ſane hic error multis in rebus videtur *ROSENCREUTZIANIS* ſcriptis, *à Neochiliaſtis* editis, conſentire, qvi paucis abhinc annis omnium animos ſuſpenſos tenuerunt, & neſcio qvam perfectionem & ſummam ſapientiam jactitarunt: ſed in primis fraudum ſuarum primordiis evanuerunt.

LXX. Cum altera Paradotarum claſsis reſtet deſcribenda, qvinam ſunt his ſeculis hæretici, qvi rationis deliria afferentes, analogiam fidei præjudicio falſarum opinionum labefactant?

Ut mittam pontificios, à nobis variarum idolomaniarum reos factos & convictos, qvas, neglectis ſcripturis ſacris, per autoritatem pontificis & Romanæ eccleſiæ defendere ſatagunt: *Gvilielmus Poſtellus*, vir qvidem doctus, ſed fanaticus, non tam confutandus, qvam ridendus, ſe primum hic ſiſtit: qvem *Oſiander ex Henricopetro* anno LIX. dicit ſtatuiſſe, *Johannam Venetam* mulieres ſic ſalvas facturam, qvemadmodum Chriſtus viros redemit. Seqvitur *Fr. Puccius*, Fidelinus, qvi anno XCII. ſcripto edito aſſeruit, *fide naturali, qvæ omnibus hominibus communis ſit, & in unum creatorem tendat, omnes homines ſalvari, nec ſimplicem ignorantiam & incredulitatem evangelii, defectumqve baptiſmi, cuiqvam obeſſe, dummodo non ſit extreme ſceleratus.* Neqve Turcos igitur, neqve paganos, neqve Judæos, ſi creatorem cœli & terræ invocent, & puritati vitæ ſtudeant, damnari poſſe. Ab archiepiſcopo Salisburgenſi captus tandem, & Romam miſſus, in rogo periit. Succenturiatur Puccio qvodammodo *Cœlius Secundus Curio*, Italus, Baſileæ profeſſor, qvi in duobus dialogis ſeu libris de amplitudine beati regni Dei, *plures ſalvari, qvam damnari, & civitatem Dei ampliorem & numero civium majorem eſſe* aſſeruit, *qvam eorum numerus eſt, qvi pereunt*. *Bernhardinus Ochinus*, ex monacho Calvinianus, & tandem Arianus, polygamiam Chriſtianis eſſe licitam, peculiari libro confirmavit. Sed ipſa abſurditas facile hos errores obruit, & tenebris, unde emerſerant, ſepelivit. Amplius is error ſerpſit, pertinacius animis hominum inſedit, & curſum evangelii nocentius remoratus eſt, qvem *SACRAMENTARII*, qvos *Zwinglianos*

glianos & Calvinianos nominamus, infelici partu, paulo poſt novum evangelii fulgorem, præter omnem fidei πληροφορίαν & ſcripturæ ἀναλογίας, conceperunt, & ingenti animorum contentione variis eccleſiis per Germaniam, Galliam, Angliam, Poloniam, Helvetiam, Hungariam & Belgium obtruſerunt. O nunqvam litem de ſimplici verborum Chriſti intellectu moviſſent! O rationis ſtolidum acumen ſimplicitati fidei ſubmiſiſſent! Sed allubuit primo Helvetiis, cum Caroloſtadio, præſentiam corporis Chriſti in S. cœna in dubium vocare. Qvod tamen vix facere cœperant, cum immenſis & inexplicabilibus aliis erroribus ita involverentur, ut nunqvam ad unitatem fidei reduci potuerint. Ut enim errorem de cœna Domini palliarent, *Chriſti corpus, nec per omnipotentiam Dei, pluribus in locis eſſe poſſe dixerunt: naturarum in Chriſto unionem minus dextere deſcripſerunt: realem idiomatum communicationem in perſona Chriſti negarunt.* Præterea, Chriſtum *pro electis ſaltem*, qvorum fidei in cœlum elevatæ corpore ſuo in cœna poſſit eſſe præſens, *mortuum eſſe aſſeruerunt.* Hinc in locum de prædeſtinatione digreſſi, *abſolutum Dei decretum de electorum ſalute & prædeſtinata reproborum condemnatione finxerunt: voluntatem Dei peccatis etiam alligarunt: ut dicta ſcripturæ de generali DEI dilectione evidentiſſima elidere poſſent, contrariam ſigni & beneplaciti in Deo voluntatem excogitaverunt.*) Sed qvum duriora hæc eſſent, qvam ut ferrentur, glaucoma oculis ſimplicioribus objecerunt, *& Lutheranas eccleſias nondum ſatis purgatas eſſe dixerunt: novam in rebus adiaphoris & ceremoniis externis reformationem ſunt moliti: aliam decalogi diviſionem, alias in adminiſtranda cœna ceremonias, alios etiam in baptiſmo ritus adbibuerunt: ſe Reformatos, nos Semipapiſtas vocaverunt.* Ceruſſa ſcilicet fallaciſſima erroris ſpurcities indigebat. Tu interim ea, qvæ qvæſtione XL. & ſeqventibus de Calvinianorum â nobis diſſidio dicta ſunt, huc referto: inter qvos præcipue hæreſeos damnandus eſt *Conradus Vorſtius*, theologus Leydenſis, qvi ea de Dei natura, omnipræſentia, omniſcientia & omnipotentia docuit, ob qvæ merito loco motus, & libri ejus in Anglia flammis addicti ſunt.

LXXI. Dolendum ſane eſt, tantas ſtatim diſcordias eccleſiam Chriſti renaſcentem conturbaſſe. Sed numqvid omnes hæreticos, qvi à Lutheri temporibus eccleſiam divexarunt, recenſuiſti?

Recenſui, qvi occurrerunt. Interim non diffiteor, *numeroſum prophetarum novorum chorum* huc etiam referri poſſe. Eorum enim pleriqve aut qvod ipſis viſum fuit, vaniſſimis ſuperſtruunt fundamentis, aut Scripturæ ſenſum in prorſus alienam detorqvent opinionem, ſibiqve vel à præconceptis opinionibus, vel fraudulentis geniorum & dæmonum ſuggeſtionibus, imponi patiuntur. Non qvidem eos, qvos Deus rerum inſtantium præcones forte elegit, numero fanaticorum includo. Sed, qvum ſpiritus probandos eſſe ſciam, & plerorumqve vaticinia ſuis eventibus fruſtrata fuiſſe non ignorem, cui tandem eos, qvam illorum hæreticorum ſeriei adſcribam, qvi aut neglecta ſcriptura, viſionibus credunt fallacibus, aut litera in alienum ſenſum contorta, deliria ſua pro merce pretioſiſſima exponunt? Eant igitur, & ſe longo comitatu ſtipent, *Nagelius* Torgenſis, *Zieglerus* Bernas, *Eo* Noribergenſis, *Geigerus* Argentinenſis, *Plauſtrarius* Tigurinus, *Faulhaberus* Ulmenſis, *Matthæus* tandem *Schuber*, civis Miſnenſis, à colloqvio, inter ſuos concives, mecum & cum aliis, Lipſia verſus Miſniam profectis, habito mihi notus. Nobis prophetica ſcripta novis prophetis indigere non videntur. Refer huc *Cingaros*, die Zigeuner/ qvi furtis, mendicationibus & chiromantica divinatione vitam tolerant, anno cIↄCCCCXVII. ſecundum Cranzium primum in Germania viſi. Joſephus Scaliger eos cenſet eſſe *Nubianos*, inferioris Ægypti partibus conterminos, qvi ſub patriarcha Alexandrino ſacra ſub diviſis epiſcopis qvondam celebrarunt: pulſos autem à Sultano Ægypti ſedibus ſuis, Palæſtinam, Syriam & Aſiam minorem, mendicorum ſpecie pervagatos, trajecto Helleſponto, Thraciam & Danubianas regiones ingenti multitudine, ſeculo XV. inundaſſe: dictos ab Italis *Cingaros*; à Gallis *Bohemos*; aliis *Ethnicos*: ipſos ſeſe vocaſſe *Ægyptios*, qvia Nubiam vocaverint minorem Ægyptum: & revera Nubianos eſſe νομάδας, Claudiano jam *Nubas parvis redimitos ſagittis* dictos: eorum metropolin *Condari* adhuc notam eſſe, & templorum ibi, eximiorum hodienum multa extare veſtigia: multos etiam in ipſa Nubia ſub Turcica tyrannide ſe profiteri Chriſtianos, ſed ſine ullis epiſcopis, templis & ſacrorũ ſolemnibus: qvi ex illis adhuc circumvagantur in Europa errones, illos non ſolum mores majorum & furtorum licentiam, ſed & lingvam retinere. Nec tamen negandum, paſſim viros & feminas aliunde ipſorum ſe miſcere contubernio. Vulgum fallunt chiromantiæ jactatione, & neſcio cujus pœnitentiæ, ob delicta majorum ſuſtinendæ, ſimulatione. Omnibus interim hæreticis, qvos in ſuperioribus longa ſerie recenſui,

ſui, deteriores ſunt ATHEI: qvi *aut* ipſum Deum negant, *aut* ejus providentiam, *aut*, ſi Deum concedant, religionis Chriſtianæ capita ſusqve deqve habent, &, qvod cuiqve placet, id pro libitu vel repudiandum vel aſſumendum dicunt. Trahere videntur noſtro & ſuperiore ſeculo originem *ex illis anabaptiſtis*, qvos vocavimus ſupra *Clancularios & Liberos*: ex qvibus anno cIɔ Iɔ XXX. *Coppinus, inſulanus Flander,* docebat, *Deum non curare inferiora, ſolo majeſtatis ſuæ throno in cœlis contentum degere: liberum cuiq; ineſſe arbitrium: proinde & religionem liberam eſſe debere: ſed nec patrando ſcelera qvemqvam peccare: non eſſe ulla prava opera, niſi ex mentis humanæ & eorum opinatu, qvi ſe peccare putant: religionem eſſe politicam fallaciam.* Pulſus ex patria, confugit in Galliam. Rediens in Belgium, utrobiqve diſcipulos ſatis magno numero invenit. Tornaci qvidem ſupplicium extremum ſubiit, atheiſmo ejurato: ſed ejus veſtigia legens *Qvintinus è Picardia*, novum nomen *Qvintiniſtarum* peperit atheis. Qvidam eos vocant *Politicos*, qvia exteriore habitu & moribus prudentiam ſimulant, opinionum de religione ſecuri; alii *Machiavelliſtas*: alii *Libertinos*; alii *Neutrales ſeu Neutraliſtas*. Auſi ſunt atheiſmum libris etiam editis diſſeminare. Nonnulli eorum ſunt plane *Scoptici*; nonnulli *Sceptici*. *Scoptici* manifeſti ſunt empæctæ, & cum execrando *libri de tribus magnis impoſtoribus* autore, ſive *Aretinus fuerit*, ſive *Ochinus*, ſive *Poggius*, Moſen, Chriſtum & Machometem eodem loco habent. *Sceptici* ſe nihil credere profitentur, &, ſi in arte nihil credendi ſint confirmati, nihilqve affirmant, &, nihil negant, adeoqve dubitant, *animæ ſint immortales, an alterum pro piis coronandis & impiis puniendis ſeculum*, perfectos & felices ſe putant: dummodo interim ſecundum leges patriæ vivant qvieti, ſine metu, ſine contritione ob peracta, ſine admiratione miraculorum, qvæ omnia aut habeant naturales cauſas, aut ficta ſint, ſine æſtimatione ſcripturæ, tanqvam mancæ, obſcuræ & abſurdæ. Securi ſunt hi homines eorum, qvæ ab aliis ſive aſſeruntur ſive negantur. *Cardinalis Perottus*, tempore Henrici III. in Gallia, hac *Qvintiniſtarum* arte, cum uno die coram rege probaſſet, Deum eſſe, altero die, niſi ſilentium illi fuiſſet injunctum, contrarium aſſeruiſſet. *Ipſe Clemens VII. Papa*, qvi tempore Qvintini curiæ Romanæ præfuit, eadem impietate erat afflatus, & moriturus dixit, *ſe jam de tribus fore certiorem, de qvibus ſemper dubitaſſet, an Deus ſit, an anima immortalis, an vita poſt hanc alia.* *Alexander VI.* ante eum jam exclamare conſueverat: *O qvantas divitias peperit nobis fabula de Chriſto!* Et Romæ inventi

ſunt

ſunt philoſophi, ut *Pomponatius*, qvi animæ immortalitatem, editis voluminibus prolixis, vocavere in dubium. Sic *Cremoninus*, philoſophus Patavinus, curavit epitaphio ſuo inſcribi: *TOTUS CREMONINUS HIC JACET.* *Aretinus*, poëta Florentinus, cum reges & principes conſveſſet amarulentis laceſſere carminibus, ſe negavit ideo de Deo male loqvi, qvia, an eſſet, ignoraret. Toloſanus teſtatur, atheorum ſocietatem ſuo tempore ad LX. millia excreviſſe. Merſennus ante aliqvot annos in unis Pariſiis qvinqvaginta millia inventa dixit. Omnium coryphæus, *Jul. Cæſar Vaninus*, Neapolitanus, theologus antea pontificius, editis libris, numen, qvod Deo detraxit, naturæ, tanqvam reginæ mundi, adſcripſit, & XII. diſcipulos per totam Europam emiſit, tandemqve Toloſæ crematus eſt. Poſſes illis accenſere *Paracelſiſtas*, *larvatos roſeæ crucis fratres*, *Carteſianos atomiſtas*, *ſciolos Helmontianos*, *autorem Anglicanum de religione Medici*, *Galilæum itidem Galilei*, qvi mundo nihil dixit eſſe vetuſtius, & omnes illos riſit, qvi credunt, qvod non poſſit demonſtrari apodictice, ſi vel maxime aliud traditione feratur: imprimis *Peyrerium Gallum*, qvi monſtroſam de *PræAdamitis* opinionem diverſis libris anno hujus ſeculi LV. prodidit, &, ſcriptura in pravum ſenſum contorta, aut tanqvam manca & incerta neglecta, *Adamum eſſe primum hominem negavit: ante ejus creationem infinitis ſeculis homines in oppidis & pagis habitaſſe, humana egiſſe, obiiſſe, ſed ſine lege: improbis inter eos peccatum Adami; probis mortem Chriſti eſſe imputatam:* qva opinione totum Chriſtianiſmum labefactari, & peſtilentiſſimas hæreſes incruſtari, alibi docuimus.

LXXII. Nondum videris, omnes hæreticos mihi recenſuiſſe. Nam excidiſſe tibi videntur Oſiandriſtæ, Antinomi, Flaciani, & ſi qvi ſunt alii.

Hos etſi ſcio hæretica dogmata defendiſſe: qvia tamen vulnus, qvod eccleſiæ inflixerunt, ſubito curatum eſſe, ipſorumqve pleroſqve Lutheri ſcripta & nomen in errore etiam ſuo magnifeciſſe, nonnunqvam etiam non recte intellectos fuiſſe memini: ſchiſmaticarum catalogo eos inſerere libet, non tamen illis neglectis, qvorum ſchiſma, ut fieri ſolet, deſiit in hæreſin.

LXXIII. Qvænam igitur ſchiſmata extiterunt in repurgatis eccleſiis?

Primum ſchiſma eſt, qvo, Luthero in Patmo adhuc delitescente, *Caroloſtadius* tumultuoſe imagines ex templis removebat. Qvod cum Lutherus ob certas cauſas fieri nollet, ille ad anabaptiſtas primo; deinde ad Helvetios tranſiens, unitate caritatis rupta, fidei etiam vinculum diſrumpere cœpit. Vide ſuperiora.

Alterum ſchiſma eſt Antinomorum, qvo *Johannes Islebius Agricola*, Lutheri conterraneos, legem Moſis in eccleſia eſſe docendam, circa annum XXXVIII. negabat. Qvanqvam autem Lutheri admonitiones admiſit, & ad ſex de hac materia diſputationes, ab eo habitas, errorem *Antinomicum* depoſuit: illo tamen defuncto, ad vomitum rediit, ſed abſqve notabili eccleſiæ ſciſſione. Videantur, qvæ de eo ſupra in catalogo Doctorum dicta ſunt. Præcipuus ex illius aſſeclis fuit *D. Jac. Schenck*, primus paſtor Freibergenſis, qvem ſub nomine *D. Jeckeln*, ſicuti Agricolam ſub nomine *M. Griskeln*, ob temeritatem & inſolentiam, graviter incuſat *Lutherus in colloq. menſal.*

Tertium eſt, qvo in *Formula interreligionis*, *ſeu libro interimiſtico* recipiendo, alii theologorum Cæſari aſſurgebant, *Adiaphoriſtæ* deinde dicti; reliqvi conſcientiæ conſulturi, loco prius moveri, qvam vel latum ungvem pontificiis in caſu confeſſionis cedere volebant.

Qvartum eſt, qvo *Major & aſſeclæ ejus*, phraſin Interimiſticam de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem acriter defendebant; *Ambsdorfius* vero bona opera ad ſalutem eſſe pernicioſa contendebàt.

Qvintum ſuperiori connexum eſt de ſynergia voluntatis in converſione hominis. Qvia enim in Philippi Melanchthonis libris phraſes occurrebant, qvæ nimium voluntati videbantur adſcribere: nonnulli autoritate ejus nixi, interqve eos præcipuus *Victorinus Stringelius*, cum vires naturales in regeneratione etiam aliqvid valere arbitrarentur, *Synergiſtæ* dicti ſunt: qvorum promachi erant G. Major, P. Eberus, V. Strigelius, Paul. Crellius, Piperinus.

Sextum ſchiſma, qvod *autoritatem Corporis doctrinæ Philippi Melanchthonis* concernit, mature enatum eſt, & hoc ipſo tempore vix ſopitum videtur. Cum enim communis eccleſiarum & ſcholarum magiſter, præter meritum, erroris incuſari crederetur: defendebatur à multis, alioqvin non male de religione ſentientibus. Qvin & multi, Calvinianiſmum nomine & autoritate Philippi tuentes, nihil qvam Philippum in ore habebant, nonnullis ejus literis, ut plurimum tamen privatis, innixi, qvibus ſacramentorum natura ad Zwinglianorum mentem explicabatur.

cabatur. Qvam ob cauſam theologi orthodoxi tandem autoritati Philippi, qvam alii ſcripturæ teſtimoniis præferebant, detrahere, & *inter Philippum publicum & privatum* diſtingvere cogebantur, ut Chriſto & religioni ſua conſtaret veritas.

Septimum ſchiſma Andreas Oſiander, profeſſor Regiomontanus, anno LI. excitavit. Cum enim Chriſtum, Adamo etiam non lapſo, incarnandum fuiſſe diceret, ſed non crucifigendum; cumqve hominem eſſentiali Dei juſtitia juſtificari, & Chriſtum ſecundum divinam naturam eſſe noſtram juſtitiam aſſereret, celeberrimos qvosqve theologos invenit adverſarios, & paſſim de mota controverſia libri evulgati ſunt. Inter ſectatores ejus fuere *Joh. Funccius*, *Epplinus*, *Artopæus*, *Aurifaber*, *Culmannus*.

Octavo per ſeptimum via eſt ſtrata. Nam cum Oſiander juſtificationem hominis divinæ tantum naturæ acceptam ferret, *Franc. Stanckarus*, Italus Mantuanus, qvi deſerto papa in Boruſſiam venerat, profeſſor Hebrææ lingvæ Regiomontanus, ei errori ſe opponens, dixit, *Chriſtum non ſecundum divinam, ſed tantum ſecundum humanam naturam noſtrum eſſe mediatorem.* Hic homo tanti fecit *Magiſtrum ſententiarum*, ex cujus lacunis hauſerat errorem, ut dicere non ſit veritus, *unum Petrum Lombardum plus valere, qvam C. Lutheros*, CC. *Melanchthones*, CCC. *Bullingeros*, CCCC. *Martyres & Iↄ. Calvinos: ex qvibus omnibus, ſi in mortario contunderentur, non exprimeretur una uncia veræ theologiæ.* Loco motus, inclinavit in loco de perſona Chriſti & de Cœna ad Calvinianos.

Nonum ſchiſma, qvod exarſit, eſt *Flacianum.* Nam *Matth. Flacius, Illyricus*, vir de eccleſia Chriſti optime meritus, & contra pontificios ſimul & ſynergiſtas & Calvinianos imperterritus veritatis aſſertor, cum peccati originalis deformitatem à multis extenuari videret, totam hominis naturam extreme corruptam dixit, & cum in diſputationis fervore rem eſſet vere depicturus, phraſibus abſonis uſus, animadverſionem publicam incurrit; & loco ejectus, incertis ſedibus vagatus eſt: ſectariis tamen ejus multo craſſius loqventibus & ſentientibus, qvam ipſius mens unqvam eſſe potuit. Inter illos fuere *Cyr. Spangenbergius*, *Irenæus*, *Cæleſtinus*, *Rupius*, *Sarcerius junior.*

Decimum ſchiſma eſt ob articulum *de deſcenſu Chriſti*, *inter theologos Hamburgenſes*, exortum. Nam *D. Æpinus* Chriſtum apud inferos aliqvid paſſum eſſe aſſeruit, qvod reliqvi Hamburgenſes paſtores, *M. Joach.*

Weſtpha-

Weſtphalus, M. Joh. Hogelius, Joh. Botticherus, Joh. Criſpinus & M. Johan. Stedemannus negarunt. Aſſumſit deinde Flacius opinionem Æpini in Clave ſcripturæ defendendam.

Undecimo ſchiſmati anſa à vocabulo *ABSTRACTI* data eſt. *Heshuſius*, epiſcopus Sambienſis in Boruſſia, & profeſſor theologiæ Regiomontanus, aſſertionem contra Bezianam exegeſin ſacramentorú ediderat, & cenſuerat, *non ſolum in concreto dici debere, filium Dei eſſe adorandum, omnipotentem & vivificum, ſed etiam in abſtracto carnem Chriſti eſſe adorandam: qvia majeſtas adorationis ſit carni communicata.* Paſtores Regiomontani, *M. Benedictus Morgenſtern*, paſtor Cniphovianus, *M. Joh. Weidemann*, concionator aulicus, *M. Hier. Mörlinus*, Joachimi filius, & *M. Conr. Schlüſſelburgius*, Schaumburgenſis, diaconus Löbnicenſis, tandem Superintendens Stralſundenſis, ſiniſtre phraſin interpretati, putarunt Heshuſium illa dixiſſe, *qvod in abſtracto & in ſua eſſentia caro Chriſti, etiam extra unionem conſiderata, ſit adoranda.* Et qvanqvam ille mentem ſatis explicuit, non tamen acqvieverunt. Wigandus etiam, epiſcopus Pomezanienſis, etſi de rebus conſenſum eſſe initio fatebatur, phraſin tamen illam (*Humanitas Chriſti in abſtracto eſt adoranda, omnipotens, vivifica*) periculoſam & incommodam eſſe cenſebat. Illa ſe negavit uſum Heshuſius, qvum tantum innuiſſet, qvod in abſtracto propter majeſtatem communicatam dici poſſit: *Caro Chriſto eſt adoranda.* Sed nihil illa explicatione profecit. Convocabantur ex reliqva Boruſſia ſex theologi & paſtores in ſynodum. Ab illis phraſis Heshuſii rejiciebatur. Utut autem Chemnitius & Kirchnerus, literis in Boruſſiam miſſis, ſententiam Heshuſianam benigne interpretabantur, nihil erroris in doctrina eſſe judicantes: Wigandus tamen voluit, ut Heshuſius publicè revocaret. Id ille cum nollet, nullius ſibi erroris conſcius, qvanqvam locutionum minus circumſpectarum & incommodarum, qvæ præter voluntatem animo minus attento exciderant, correctionem promitteret, & ad qvorumvis candidorum in Germania theologorum cenſuram provocaret, loco motus & dimiſſus eſt, & Wigando, præter epiſcopatum Pomezanienſem, adminiſtratio qvoqve Sambienſis ceſſit. Variæ hinc turbæ. Senatus Cniphovienſis cum civibus negavit, Heshuſium jure remotum, nec in novum epiſcopæ adminiſtratorem conſenſit. Diaconi etiam aliqvi à partibus Heshuſii ſteterunt: ſed ob id ipſi qvoqve remoti, Wigando omnes contradicentes damnante. Adminiſtrator tandem Boruſſiæ, Georgius Fridericus, marchio, à theolo-

gis Hertzbergæ anno LXXVIII. propter formulam concordiæ congregatis, Jacobo Andreæ, Selneccero, Muſculo, Cornero, Chemnitio, cenſuram petiit: qvam cum illi pro Heshuſio ad normam ipſius Formulæ Concordiæ ferrent, ſilentium Wigando, & ſex aliis ab ipſo dependentibus, impoſitum eſt. Hic qvia in eccleſiaſticas res Boruſſiacas dilapſus ſum, non poſſum facere, qvin theologos præcipuos, qvi eccleſiæ & academiæ Boruſſiacæ ſeculo hoc Lutherano præfuere, conſignem. Fieri id qvidem potuiſſet, cum catalogus Doctorum evangelicorum nectebatur: ſed qvia eorum ſeries ante aliqvot annos peculiariter mihi à D. Abr. Calovio communicata eſt, dignam eam exiſtimavi, qvæ hic ſeorſim poneretur. In epiſcopatu Sambienſi, *Georgius à Polentis*, Miſnicus, cujus poſteri adhuc amplas in ſuperiori Boruſſia habent poſſeſſiones: & cui Lutherus ſuas in Deuteronomion annotationes dedicavit, anno ſeculi XX. epiſcopus conſtitutus, cum veritate cœleſti ex ſcriptis Lutheri hauſta, convictus eſſet, primus, &, ut ait Lutherus, ſolus inter omnes eccleſiarum epiſcopos rejectis traditionibus humanis, verbum Dei purè docuit, & doceri curavit, evocatis, ad pium opus viris doctis & cordatis, & largo ſtipendio ab Alberto marchione Brandeburgico & magno Boruſſiæ Magiſtro iis procurato. Superfuit uſqve ad annum LVIII. & ſub eo præſidis munere in epiſcopatu uſqve ad annum XLIX. functus eſt *D. Johan. Briſmannus*, Cotbuſienſis Luſatus, vir pius, gravis & eruditus, Lutheri familiaris & amicus, ex academia Witebergenſi acceſitus: qvi primam concionem evangelicam Regiomonti anno XXIII. in templo Cniphoviano habuit, *& cum Paulo Sperato atq; Job. Polyandro* primus ducatus Boruſſiæ evangeliſta non ſine cauſa à Chytræo vocatur. Poſt Briſmannum Vicepræſes in epiſcopatu Sambienſi per triennium fuit *D. Andr. Oſiander*, à qvo Albertus marchio, in comitiis Noribergenſibus, ſemina purioris doctrinæ imbiberat. Hic Noriberga propter Interreligionem anno XLIX. dimiſſus, primum Paſtoratus in veteri oppido Regiomonti, deinde epiſcopatus vicarii curam in ſe ſuſcepit. Cui anno LII. defuncto, ſine Ordinum & miniſterii ſuffragiis. ſurrogatus eſt *D. Job. Aurifaber*, Vratislavienſis, primum medicus, poſt JCtus & Roſtochienſis Procurator, deniqve theologus, è Megapoli in Boruſſiam, à factione Funccii, ſub prætextu componendi certaminis Oſiandrici, evocatus. Sed cum contra Funccium & complices univerſa provincia regis Poloniæ autoritatem imploraret, ille anno LVI. è Boruſſia in patriam Vratislaviam exceſſit. Paulo poſt mortuus eſt ipſe epiſcopus,

Geor-

Georgius Polentius: &, qvia Albertus, qvi interea habitu Cruciferorum depoſito, Boruſſiæ dux creatus, ſe regno Poloniæ ſubmiſerat, mente tandem & corpore infirmus, multa, qvæ ordinibus diſpicebant, Pauli Schalichii pravis conſiliis inductus, fieri permitteret, vacavit epiſcopatus aliqvot annis: poſtea anno LXVI. cum tranſactio inter ducem & ordines per delegatos regios confirmata eſſet, inſtauratus & reditibus auctus eſt: eiqve per qvadriennium præfuit *D. Joachimus Mörlinus*, Brunſviga, qvo ex poſtoratu Cniphovienſi diſceſſerat, revocatus. Hic ſucceſſorem habuit *D. Tilem. Heshuſium*, Veſalienſem. Illo poſt qvadriennium ob dictum ſchiſma de humanitate Chriſti in abſtracto adoranda dimiſſo, Sambienſis epiſcopatus una cum Pomezanienſi à *Wigando* per decennium eſt adminiſtratus. Pomezanienſi epiſcopatui præfuere, *Erhardus Qveis*, nobilis Boruſſus, ab anno XXIII. per ſexennium, qvi cum Polentio anno XXV. ordinationem ceremoniarum eccleſiaſticarum edidit; *D. Paulus Speratus*, ex nobili Sprettorum familia, Svevus, per XXIV. de qvo in catalogo Doctorum evangelicorum; *D. Job. Draconites*, per annum, qvo in Germaniam anno LV. ad Biblicum pentaglotton perficiendum regreſſo, ſedes epiſcopalis aliqvamdiu vacavit. Illa poſtea, anno LXV[illegible] *D. Georgio Veneto*, nobili Boruſſio, ab Oſiandriſtis pulſo, poſtqvam ultra decennium Superintendens in epiſcopali Pomerania & paſtor Colbergenſis fuerat, data eſt, & poſt eum, anno LXXV. *D. Job. Wigando*, qvi uſqve ad annum LXXVII. qvo obiit, res ſacras moderatus eſt, Sambienſis etiam epiſcopæ cura, poſt Heshuſii diſceſſum in ſe ſuſcepta. Poſt Wigandum utraqve ſedes epiſcopalis jam in annum LXXI. vacat, rebus interea eccleſiæ per conſiſtoria, eorumqve aſſeſſores, adminiſtratis. *Aulici concionatores* Regiomonti ordine fuere: *D. Paulus Speratus*, poſt epiſcopus: *M. Johannes Funccius*, Noricus, qvi antea per XV. menſes fuerat Paſtor veteris oppidi, & deinde aliqvot annis concionatoris, imo conſiliarii politici munere functus, poſtea rediit ad poſtoratum veteris oppidi, qvem Oſiandro genero ceſſerat: *M. Ottomarus Epplinus*, ex dictis Patrum in evangelia collectis clarus: *M. Johan. Weidemann*, Thuringus: *Weiſſius* Strelnenſis Sileſius; *D. Job. Bohemus: D. Chr. Dreierus Cniphoviano Paſtoratu* defuncti ſunt, *D. Job. Briſmannus*, poſt epiſcopus: *D. Petrus Hegemon*, Francus, poſtea paſtor Löbnicenſis, qvi cum Vneto & Mörlino acriter ſe Oſiandriſtis oppoſuit: *D. Joach. Morlinus*, qvi ab Oſiandri factione pulſus, Brunſvicenſes rexit eccleſias, & poſtea revocatus, epiſcopæ Sambienſi præfuit: *M. Matth. Vogelius*, No-

 ricus,

ricus, qvi antehac Labiaviæ, & poſt Weloviæ Paſtor fuerat, & Regiomonto poſt triennium, qvia Oſiandro favebat, in Sveviam abiens, Abbas Alperſpachenſis factus, ex Theſauro theologico inclaruit: *M. Benedictus Morgenſtern*, Stolpenſis Pomeranus, Thorunio evocatus, poſt Paſtor Veteroppidanus: *M. Seb. Artomedes*, Langenzan. Francus: *D. Andr. Pouchenius*, ante paſtor Löbnicenſis: *M. Georg. Mylius*: *D. Cœleſtinus Mislenta*, & poſt eum *M. Bohlius*. *Paſtores veteris oppidi hac* ſerie numerantur: *D. Petrus Amandus*, Pomeranus, qvi ob acriores conciones à ſenatu dimiſſus, Stolpam venit, & ſolita uſus vehementia, qva iconomachiæ & tumultui data eſt occaſio, in turrim Garzii conjectus, & aliqvanto poſt elapſus, Goslarienſem eccleſiam deinceps moderatioribus conſiliis rexit: *D. Joh. Polyander*, cujus & Sperati atqve Polyandri encomia nectit Chytræus libro VIII. Chronici Saxonici: *M. Joh. Funccius iterum*, poſt decollatus: *M. Benedictus Morgenſtern*, antea Paſtor Cniphôvienſis: *D. Chriſtophorus Grunnerus*, Snebergenſis Miſnicus, poſtea Islebiæ Superintendens Generalis: *M. Georgius Cieglerus*, Revalienſis Livonus, egregio diſcurſu de incertitudine rerum humanarum clarus: *D. Johannes Dorſchæus*, &, qvi nunc paſcit eccleſiam, *M. Martinus Wolderus*, Paſewalcenſis Pomeranus. *Inter Profeſſores theologiæ*, præter illos, qvi ſimul paſtores fuerunt, & jam enumerati ſunt, imprimis inclaruere *D. Stanislaus Rapagellanus*, primus profeſſor theologiæ anno XLIV. *M. Frid. Staphylus*, qvi defecit ad Papatum: *D. Melchior Iſinderus*, acerrimus Oſiandri oppugnator: *D. Franc. Stancarus*, Mantuanus, qvi in certamine Oſiandrico in errorem Lombardicum prolapſus, officium reſignavit: qvod unum tantum annum ſuſtinuerat: *D. Rupertus Dürr*, qvi anno LIV. cum *D. Jac. Beurlino* ex ducatu Würtenbergico componendi certamen cum Oſiandro in Boruſſia, poſtulante ita duce Alberto, venerat: *D. David Voitus*, Crypto-Calvinianiſmi ſuſpectus, qvi habito de religione cum Morlino & Veneto colloqvio, Jenam, & inde Wittebergam diſceſſit. Ante omnes inter theologos Boruſſiacos referendus eſt D. *Martin. Chemnitius*, qvanqvam nunqvam theologiam in Boruſſia profeſſus, aut eccleſiis præfectus. Hic, cum rector ſcholæ oppidanæ eſſet, ſimul Bibliothecæ aulicæ ordinandæ operam erudite navavit, & in hac ſtatione ſtrenue ſe errori Oſiandri oppoſuit, cumqve in publica diſputatione, imputationem juſtitiæ Chriſti urgendo, graviter oppugnavit. Poſtea ad Brunſvicenſem eccleſiam adminiſtrandam evocatus eſt: & anno LXVII. cum Morlino revocatus, Corpus doctrinæ Prutenicarum eccleſia-

cleſiarum adornavit, nec tamen functionem Paſtoralem, qvæ ei in ecclesia Cniphoviana offerebatur, ſuſcepit, ſed denuo Brunſvigam reverſus eſt. Sed hæc hactenus.

Duodecimum ſchiſma excitavit *Formula concordiæ*: cui cum pleriqve Lutheranorum ſubſcriberent; reliqvi autem, & imprimis *Paulus ab Eizen*, Superintendens Lunæburgenſis, ob politicas cauſas, & qvod in heterodoxorum condemnationem non conſentiebant, ſubſcribere renuerent, opinionum difformitas ſaluberrimum opus non parum impedivit.

Decimi tertii ſchiſmatis autores *Helmſtadienſes*, interqve eos præcipui *Hesbuſius & Hoffmannus*, peſſimo exemplo extiterunt. Formulæ enim concordiæ cum ſubſcribendum, & apologia conficienda eſſet, illi, livore dicam an protervia, pium J. Andreæ conatum ſpernentes, cum Chriſtum exaltatum omnibus rebus ob realem idiomatum communicationem deberent dicere præſentem, multipræſentiam ejus ſaltem defendebant. Sed in cineribus ſuffocata eſt controverſia, cui utinam fomes novus poſtea non eſſet qvæſitus! Sopita jaceat cum altera illa, *qva de reſurrectione impiorum qværebatur, an virtute meriti Chriſti futura ſit, necne? ut & cum illa, qva qværebatur, an ſemper in forma ſyllogiſtica diſputari debeat: & cum aliis qvæſtionibus vexatis, de philoſophiæ uſu & abuſu.*

Decimum qvartum ſchiſma eſt *Samuelis Huberi D.* Helvetii. Ille paſtor in pago, Bernæ vicino, cum acta colloqvii Mompelgartenſis inter Jac. Andreæ & Th. Bezam legiſſet, & intelligeret, Bezam cum aliis theologis Bernatibus qvatuor articulos, Scripturæ non conſonos, defendere, nempe *Chriſtum non eſſe pro omnibus mortuum; promiſſiones gratiæ ad maximam hominum partem non pertinere; reprobos ideo damnari, qvia Deo placuit, à qvo ideo ſint creati, ut in illis iræ potentia demonſtretur; neminem certo ſcire, an in baptiſmo infantes regenerentur*: contradixit, & ob id, Muſculo & Gryneo rem agentibus, loco motus eſt. Receptus à duce Würtenbergico, edita confeſſione, Auguſtanæ conformi, Derdingenſem eccleſiam, non procul Tubinga, accepit informandam. Innotuit electori Saxoniæ è libris nonnullis editis, & Witebergam ad profeſſionem theologiæ evocatus, nimium cœpit in contrarium ferri, dum errores Helvetiorum de prædeſtinatione voce & ſcriptis refutaret. Primum clanculum, deinde aperte docuit, *Deum omnes homines ad vitam æternam elegiſſe, qvaſi ſine intuitu fidei electio fieri poſſet.* Monitus

à col-

à collegis, Geſnero, Lyſero, Hunnio, cum cedere nollet, dimiſſus, oberravit in Germania inferiore. Venit Ratisbonam, & cum Bidembachio, Oſiandro & Heilbrunnero contulit, ſed ſine ſpe emendationis errorum, qvos etiam ſcriptis Spiræ editis defendit. Goslariæ qvoqve aliqvamdiu vixit. Procella turbarum, qvas dedit, facile ſubſedit.

Decimi qvintiq; ſchiſmatis autores *qvinqve eccleſiæ Ratisbonenſis miniſtros* invenio, qvi cum anno LXXXVII. non ſaltem uſuras rodentes, ut vocamus, ſed & eos contractus, qvibus aliqvid ultra ſortem accipitur, damnarent, nec ſe à theologis Wurtenbergicis informari paterentur, loco moti ſunt.

Decimum ſextum ſchiſma ob fœdera, inter diverſæ religionis homines ineunda, inter miniſtros eccleſiæ Lubecenſis ſubortum fuit. Cum enim *M. Antonius Burchardus* in iſtiuſmodi fœdera conſentire nollet, & *M. Georgium Stampelium*, ſenatumqve inveniret à ſe diſſentientem, loco motus abiit.

Decimum ſeptimum à qvibuſdam *Magdeburgenſibus* motum eſt, cum *philoſophiam nullo modo ad theologiam utilem, ſed pernicioſam* dicerent, & ob id ſcriptis *Jacobi Martini* oppugnarentur.

Decimum octavum inter duas præcipue *academias, Tubingenſem & Gieſſenſem*, concitabatur ob qvæſtionem: *an Chriſtus ſecundum carnem in ſtatu exinanitionis per indiſtantiam, divinæ operationis vacuam, omnibus creaturis fuerit præſens ſeu propinqvus:* adeoq; *an divina apud creaturas omnipræſentia ſit ſola & nuda apud creaturas Dei exiſtentia ſeu adeſſentia, an vero præter ſubſtantialem adeſſentiam præſens gubernatio cœli & terræ:* ut &, *an unio hypoſtatica ſit fundamentum adæqvatum omnipræſentiæ carnis Chriſti plenariè uſurpatæ; an vero non ſola unio, ſed etiam exaltatio exinationem ſecuta.* Primam qvæſtionum partem defendebant *Oſiander & Thummius*; alteram *Menzerus & Winckelmannus*. Hi diſtingvebant *inter præſentiam ſimplicem, & modificatam; inter majeſtatem omnipræſentiæ & liberam atq; plenariam ejus uſurpationem; inter unionem ſine reſpectu ad exinanitionem, & cum reſpectu ad illam; inter unionem τȣ̃ λόγȣ & carnis, qvæ facta eſt ἀδιαστάτως, nec impeditur variis locorum ſpaciis, & inter præſentiam τȣ̃ ϑεανϑρώπȣ apud creaturas.* Illis diſtinctionibus recte adhibitis, controverſia tandem deprehendebatur magis in modo loqvendi, qvam in re ipſa. Utrobiqve ſalva erat orthodoxia, partibus hactenus in prædictis qvæſtionibus diſſententibus.

De-

Decimo nono anſam dabant *Arndii, Superintendentis Lunæburgenſis, libri, & nonnullæ de verbi ſcripti efficacia qvæſtiones.* Sed ut Weigelianorum & Enthuſiaſtarum fanatiſmus, qvo nulla vis in convertendis cordibus verbo ſcripto aut in auribus ſonanti relinqvitur, ab omnibus orthodoxis unanimiter eſt rejectus: ita Arndii, viri de eccleſia optime meriti, phraſes, à nonnullis oppugnatæ, aliis tales viſæ ſunt, qvæ æqvam cenſuram poſſint ſuſtinere. Cum igitur ultima hæc duo ſchiſmata per Dei gratiam ſopita, & tenebris *ἀμνησίας* ſepulta ſint, qvum plura alia in hæreſin & heterodoxiam deſierint, per nos hic non reviviſcent. Sic qvoqve, qvum controverſia, qvæ *inter duos orthodoxos theologos* de qvæſtione, *qvid de modernis viſionibus & de revelationibus poſt apoſtolorum tempora ſtatuendum ſit*, ſatis magna contentione ante decennium agitata eſt, conſopita jaceat, in cineribus ſuis relinqvatur. Utinam tandem illud qvoqve vulnus conſolidetur, qvod eccleſiæ inflictum eſt ab eo tempore, qvo *acui cœpit calamus præſtantiſſimorum theologorum in Calixtum & eos, qvi cum ipſo ſyncretiſmum* trium diverſarum religionum in Europa, ſatis temerario conſilio, ſvaſerunt, & phraſibus dudum improbatis utuntur! Interim hæc ſchiſmata nemo imputet ipſi eccleſiarum noſtrarum doctrinæ: ſed in illis agnoſcat *cordatam theologorum puriorum conſtantiam*, qvi ne latum qvidem ungvem de veritate agnita cedere ſolent, ſed ſocios, alioqvin cariſſimos, ſi vel ad dexteram vel ad ſiniſtram incipiunt declinare, à ſe excludere malunt, qvam illorum novationibus colludere: *ſinceriores hoc ipſo pontificiis*, qvibus omnes ſunt Catholici, qvi univerſale dominium Papæ unanimiter confitentur, etſi hoſtiliter in variis fidei qvæſtionibus diſſident. Diximus ſupra qvæſt. LIX. hodienum imprimis *duas controverſias* illis multum negotii faceſſere. *Una* viget *inter Dominicanos & Franciſcanos de immaculata B. Virginis conceptione:* qvam illi cum Thoma negant; hi cum Scoto affirmant. Utriſqve utrumlibet *Sixtus IV.* indulſit. *Sed patres Baſilienſes & Tridentini*, ut & *pontifices ſubſeqventes*, cumqve illis *Jeſuitæ*, adſtipulati ſunt Franciſcanis. Nec tamen ſic acqvievere Dominicani. Tandem anno ſeculi hujus XVI. Paulus V. decretum edidit, ne qvis publice audeat aſſerere, *beatam virginem in peccato eſſe conceptam:* etiamſi id privatim tenere non prohibuerit. Sic aliqva in papatu publice docentur, qvæ privatim tenere opus non eſt. Poſtea anno XXII. *Gregorius XV.* hoc Pauli V. decretum ampliavit, & prohibuit, ne qvis (donec articulus ille à ſede apoſtolica definitus fuerit) nec in ſermonibus & ſcriptis privatis,

Sſſ ſſ aude-

audeat conceptionem B. Virginis cum peccato aſſerere, nec de hac affirmativa qvocunqve modo tractare. Dominicanis tamen, qvi contrariam ſententiam, nondum à papa reprobatam, ſeqvebantur, conceſſit, in privatis colloqviis inter ſe duntaxat, & non cum aliis, de materia ejuſdem conceptionis diſſerere. *Altera controverſia Jeſuitas & Dominicanos in bello*, ceu vocant, *de auxiliis exercet*, in qvæſtionibus *de viribus humani arbitrii, deq; ſcientia Dei media inter indeterminatam ſimplicis intelligentiæ & determinatam viſionis.* Pro viribus liberi arbitrii, & pro ſcientia media, pugnant *Jeſuitæ*, à promacho Lud. Molina dicti *Moliniſtæ.* Ex adverſo conſiſtunt *Dominicani*, à Corn. Janſenio Leerdamenſi Batavo, epiſcopo Yprenſi, dicti *Janſenitæ*: antea vocati *Bajani* à Mich. Bajo, Belga, theologo Lovanienſi: inter qvos præcipui fuere *Did. Alvaretz, Petrus de Ladeſma, Matth. de Riſpoli.* Et qvanqvam *peculiaris Cardinalium congregatio* hanc de auxiliis controverſiam ſuperiori ſeculo, paulo poſt Tridentinum concilium, conſopire conata eſt: fruſtra tamen fuere omnia. *Pius V. & Gregorius XIII.* peculiari decreto LXXV. propoſitiones Mich. Baji damnabant. *Clemens VIII.* pro Janſenitis ſentire viſus eſt. *Alii pontifices* jam ſuam cuiqve permittebant ſententiam: jam qvicqvam librorum de hac materia edi vetabant. Intumuit bellum, cum Corn. Janſenius, anno ſeculi hujus XXXVIII. defunctus, ingens volumen, cui titulus eſt AUGUSTINUS, in III. Tomos reliqvit diſtinctum! qvod ſocietas Janſenitarum curavit Pariſiis biennio poſt imprimi. Huic ſe ſtatim ex factione Moliniſtarum oppoſuere *Petavius, Ripalda, Briſacerius,* alii, qvi veſtigia premebant *Leſſii, Suarezii, Gregorii de Valentia & Becani.* Nec deſunt, qvi defendunt Janſenium hodienum, præſertim in Belgio & Gallia. *Moliniſtæ accuſant Janſenitas* Calviniſticæ conſpirationis, ſchiſmatis, hæreſeos; *Janſenitæ Moliniſtas* Pelagianiſmi, Samoſateniſmi, Arminianiſmi. Anno ſeculi noſtri L. & LI. promulgata eſt *Bulla Innocentii X. Papalis*, de libris Janſeniſtarum in hac controverſia non legendis. Illi iterum iterumqve refixere legem, tanqvam ſub & obreptitie ſancitam, ipſo Mechlinienſi archiepiſcopo operam conferente. Tandem anno LIII. pontifex qvinqve propoſitiones Janſenitarum, tanqvam hæreticas publica lege damnavit. In gratiam lectoris eas adſcribam. *1. Sunt aliqva præcepta DEI hominibus ſecundum præſentes, qvas habent, vires impoſſibilia. 2. Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunqvam reſiſtitur. 3. Non reqviritur libertas à neceſſitate ad demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, ſed ſufficit libertas à coactione. 4.*

Semi-

Semipelagiani ſunt, qvi ad ſingulos actus, etiam ad initium fidei, admittunt prævenientes interioris gratiæ, & qvidem reſiſtibilis, neceſſitatem. 5. Semi pelagiani ſunt, qvi dicunt, Chriſtum pro omnibus eſſe mortuum. Hæc eadem edixit Alexander VII. Pontifex igitur qvi jam ſedet, ceu loqvuntur, in cathedra Petri, etſi recte damnat eos, qvi putant, Chriſtum tantum pro paucis electis mortuum eſſe, & gratiam electis dari irreſiſtibilem, tamen, dum docet, *omnia præcepta hominis in hac vita eſſe posſibilia: poſſe eum aliqvid mereri in ſtatu naturæ lapſæ: in eodem ſupereſſe libertatem indifferentiæ, qva tam poſſit gratiæ obtemperare, qvam obſiſtere:* ipſe revera in caſtra tranſit Pelagiana: nec ſine cauſa epiſcopi in Belgio defenſionem contra peregrinum ejus judicium moliuntur: qvo eventu, ſentient ipſi, qvi cornua extulerunt adverſus cœlum papale. Alias pontificiorum contentiones qvære *in confeſſionibus catholicis Gerhardi, & in contradictionibus pontificiis Botſacci.* Intelliges inde, certamina inter Scotiſtas, Thomiſtas, Occamiſtas, Nominales, Reales, tam in ſpeculativa, qvam in practica theologia, nondum ceſſare: *aliqvos cum Bellarmino poteſtatem Papæ in ſecularibus aſtruere: alios cum Pariſienſibus & Venetis negare; aliqvos cum Bellarmino ſacramenta eſſe veras & proprias juſtificationis cauſas cenſere; alios cum Scoto negare: aliqvos cum eodem Bellarmino affirmare, nos non propter Chriſti meritum, ſed propter novitatem vitæ nobis inhærentem juſtificari; alios cum Pighio, Colonienſibus & Catharino inficiari:* nec facile occurrere articulum fidei & locum theologicum, in qvo non Dd. in eccleſia Romana varias moveant qvæſtiones, & in iis decidendis ſeſe invicem oppugnent. Sed, qvod diximus, dummodo pontificis majeſtatem venerantur, vinculis iniqvitatis copulati, adverſus orthodoxos ſunt concordes: nec diſſidere putantur, qvanqvam infeſti alias inimici, qvi ſub uno capite militant. Idem dixeris de *Calvinianis*, qvi, ſi nomen dent ſynodo Dordracenſi qvoqvo ſenſu, ſine ſchiſmate putantur, etſi alii ſunt *Superlapſarii*, alii *Sublapſarii*, alii *Hypothetici*, alii *Arminiani*. Sic *Photinianis* fratres ſunt, qvicunqve non confitentur ſacroſanctam Trinitatem, *ſive ſentiant cum Ario, ſive cum Photino, ſive cum Anabaptiſtis.*

LXIV. Qvum in politicarum hiſtoriarum ſyntagmate rebus patriis hiſtoriam concluſeris, age & hic res eccleſiaſticas POMERANIÆ ſub calcem libri adducito.

Jam apoſtolorum tempore coruſcaſſe radios lucis evangelicæ, ut in reliqvis Germaniæ provinciis, ita etiam apud Gothos & Vandalos, à qvibus qvondam, ante Slavorum ſeu Henetorum & Sarmatarum irruptionem, Pomerania habitabatur, veriſimile eſt, & à nobis in Chronicis Pomeranicis demonſtratum. Sed pedetentim tenebræ ſuperſtitionum denuo invaluerunt. Tandem tempore Caroli M. vicini principes Chriſtianorum ad eccleſiæ ſinum Pomeraniam retrahere annitebantur. Illa tunc in parte occidentali colebatur à Wilzis ſeu Lutitiis; in orientali à Pomeranis reliqvis. Et illos qvidem imperatores, cum regibus Daniæ & ducibus Saxoniæ, ad fidem Chriſti armis ſubinde ſollicitabant; hos Poloni qvoqvo modo ad eandem invitabant. Hinc jam tempore Ludovici I. & Lotharii, *Regia Chriſto acqviſita eſt*, qvæ antea, ipſo Tacito in Germania teſte, ſeptem populis commune templum, qvod Deæ Herthæ erat ſacrum, præbuerat. Sed qvia *S. Vitus* una prædicabatur inſulanis, cui Divo ex voto imperatoris Rugia conſecrata erat, feneſtra novæ ſuperſtitioni patefacta eſt. Excluſo vero Deo, *Suantevitus aliqvis deaſter*, qvo qvivis intelligit S. Vitum denotari, gentilitio mori coli cœpit. Obſolevit ita Chriſtiana religio per Rugiam & Pomeraniam: donec Henricus Auceps imperator, Saxonici ſangvinis, victis Slavis, qvi adverſus vicinos Chriſtianos fœdus pepigerant, collapſam fidem in occidentali Pomerania denuo reſtitueret, & marchionem Brandeburgicum finibus imperii tutandis Marchiæ imponeret. Sed plurimi ſemper ſuperfuere, qvi, *jugo Chriſti vel nunqvam recepto, vel ſæpius, ob nimis avaras decimarum & aliarum collectarum exactiones, excuſſo*, ad fœdum dæmonum cultum revertebantur: tanto ſuperſtitionis incremento, ut nulla pene nominis Chriſtiani veſtigia tandem ſupereſſent. Orientalis tamen Pomerania, cura regis Polonorum, tenacior fuit fidei. Hinc adhuc anno cIↃXVII. *apud Dithmarum libro VII. Chronicorum* epiſcopus *Reinbernerus Colbergæ* ſedem habuiſſe legitur. Sed & hic locorum poſtea videtur fidei Chriſtianæ multum fuiſſe abrogatum. Eo autem tempore, qvo *Suantiborus* ampliſſimas Pomeranorum provincias regia manu tenuit, Boleslaus dux Poloniæ, & Nicolaus rex Daniæ, pacto fœdere, diverſis locis Pomeranos ad fidem Chriſti jam armis adigebant, jam aliis perſvaſionibus invitabant. Sic circa annum cIↃCVI frater Bernhardus, eremita, ex Hiſpania oriundus, terras Pomeranorum ingreſſus, viam ſalutis recludere illis voluit. Sed ſuperbi Pomerani pauperem, ceu videbatur, riſerunt monachum, tanqvam impotentis alicujus deaſtri legatum

tum, & cum qvatuor ducis Svantibori nuper defuncti filiis (jamtum occulte baptiſatis, ſed fidem nondum publice confiteri auſis) occupata à Polonis loca recuperarunt, & paſſim ex templis Chriſtianorum ſacram ſupellectilem abduxerunt: qvam tamen cum per ludibrium in conviviis ebrioſi prophanarent, multi eorum malo dæmone correpti, & in amentiam dati, pleroſqve in Pomerania ulteriore ad ſuſcipiendam Chriſti religionem ſuo exemplo permoverunt. Ut etiam citeriores Pomerani, in ſuperſtitione gentili pertinaciores, ad gremium eccleſiæ adducerentur, Boleslaus anno cIↃCXX. expeditione *in Stetinenſes* feſtinanter facta, eorum urbem expugnavit, &, ut tributum annuum, Chriſtoqve nomen daturos ſe promitterent, illos adegit, multosqve ex pueris, qvibus fundamenta fidei inculcarentur, ſecum abduxit. Hæc expeditio Poloni qvanqvam non potuit non ducibus Pomeraniæ citerioribus, Wartislao & Ratiboro, diſplicere, qvia tamen ob propagandum Chriſti regnum eam fuiſſe ſuſceptam ipſi Chriſtiani intelligebant, facile ad pacis conditiones cum Polonorum duce deſcenderunt, eiqve autores fuere, ut omnem lapidem in convertendis Pomeranis moveret. Evocavit ille ex Francia *OTTONEM*, *epiſcopum bambergenſem*, comitis Andachſenſis filium, ſibi à puero notum. Qvi lautius indutus, & ſplendidiore comitatu incedens, *duabus qvaſi ſacris expeditionibus*, majores noſtros, fideli ducum ope adjutus Chriſto ſubjecit: *prima qvidem* Pyrizenſes, Stetinenſes, Julinenſes; *altera* Demminenſes, Uſedomenſes, Loizenſes ſeu Lutitios, Wolgaſtanos, Guzcovienſes. Et qvidem, cum Stetinenſes, Ottone poſt primam expeditionem domum reverſo, ad ſuorum idolorum cultum rediiſſent, (qvem tamen abjurarant, cum Boleslaus illis tributo remiſſo, pacem perpetuam conceſſiſſet,) Poloni armata vi denuo terrorem iis incutiebant. Sed ab Ottone, reverſo ex Francia, placati, cum majori conſtantia Stetinenſes in fide tuenda fore confiderent, recedebant. Sic *Julini* tandem *ſedes epiſcopalis* anno cIↃCXXVIII. fundata eſt. Cujus indubitati patroni non ſaltem jure fundationis, ſed & donationis, fuerunt duces Pomeraniæ, ſub qvorum juriſdictione *epiſcopi Julinenſes, poſtea Camminenſes dicti*, ad certa ſervitia præſtanda erant obſtricti. Et ſciendum, qvod *Camminenſes epiſcopi ſub nullo archiepiſcopo, ſed immediate ſub Papa qvondam fuerint*: qvales ſunt pleriqve epiſcopi in Italia. Ut autem ſtatum religionis in patria noſtra rectius dignoſcas, eum ad tempora epiſcoporum alligabo. Tu, qvi plura diſtinctius conſideras, *Chronicum eccleſiaſticum D. Danielis Crame-*

 ri,

ri, & Stetinenſe Pauli Fridebornii, ut & noſtros annales Pomeranicos conſule.

EPISCOPI CAMMINENSES, olim JULINENSES.

Anno Chriſti. Anni ſedis.

I. 1128. *Albertus ſeu Adelbertus, Francus Ottonis epiſcopi in ſancto converſionis opere comes, primus Julinenſis epiſcopus conſtitutus eſt. Præfuit annos* 30

[Hic veſtigiis Ottonis fideliter inſiſtens, curavit, ut reliqviæ gentis â ſuperſtitione & idolomania avocarentur. Ejus tempore Ratiborus eo loco, ubi frater illius Wartislaus per ſicarium, idolis deditum, fuerat peremtus, fundavit *Monaſterium Stolpenſe*, ordinis Præmonſtratenſis, ut in eo artes & theologia docerentur. Idem etiam initium dedit *monaſterio Grobenſi*, qvod deinde verſus *Uſedomum*, & tandem *Pudglaviam*, eſt translatum.]

II. 1158. *Conradus I.* 27

[Vix hic infulam obtinuit, cum rex Daniæ, impulſu Henrici Leonis, ducis Brunſvicenſis, grave bellum non ſolum adverſus Stetinenſes, ſed & adverſus Julinenſes moveret. Sed illi, poſt obſidionem diuturnam, tranſactione amica ſibi conſuluere. Hi vero, â Danico exercitu nimium afflicti, urbe tandem ſua incenſa, cum epiſcopo *Camminum* abierunt, & illuc ſedem epiſcopalem anno cIↃ CLXXVI. tranſtulerunt. Contigit circa hæc ipſa tempora memorabilis *Rugianorum*, hactenus in erroribus mordicus tuendis pertinaciſſimorum, *ad fidem converſio*. Qvi enim nullis perſvaſionibus demulceri, nullis rationibus ad veritatem deduci poterant, armis tandem Danorum ad intrandum compulſi ſunt. Hoc ipſo etiam tempore varia monaſteria condita ſunt â ducibus: *Belbuccenſe, Colbacenſe, Olivenſe, Bordenſe, Ivenacenſe.* Nobilis etiam aliqvis Lutitius conſtruxit *monaſterium Darguneñſe:* cui poſt triennium nobilis Ravenius adjecit pro monialibus *Verchemenſe.*]

III. 1185. *Sigfridus, ex præpoſito epiſcopus.* 17

[Hujus tempore Saxones, â Bogislao II. & Caſimiro II. invitati, Pomeraniam citeriorem incolere cœperunt: idqve tanto numero, ut Heneti, qvos novi advenæ ex collegiis civilibus excludebant, cederent, & in Pomeraniam ulteriorem ſeſe conferrent. Conſecravit hic *templum D. Jacobi Stetinenſe, monaſterium Bergenſe in Rugia, & aliud eremitarum monaſterium Stargardiæ.*]

IV. 1202.

IV. 1202 *Sigerwinus vel Sigwinus.* 16

[Hujus tempore anno cIↃCCIX. civitas Stralſundenſis à Jaromaro, principe Rugiæ, ampliori forma condi, & mœnibus cingi cœpit, cum biennio ante *monaſterium Eldenovienſe* conditum fuerat.]

V. 1217. *Conradus II. Demminenſis.* 16

[Cruciferi in Boruſſiam venerunt. *Campenſe, Bucovienſe, & pro monialibus Treptovienſe* monaſteria exſtructa ſunt.]

VI. 1233. *Conradus II. comes Guzcovienſis.* 10

[Ex coadjutore epiſcopatus, epiſcopus factus, ultro poſt decennium reſignavit.]

VII. 1243. *Doctor Wilhelmus, poſt ſexennium & ipſe reſignavit.* 6

VIII. 1249. *Hermannus, comes* von Gleichen. 38

[Huic Barnimus I. & Bogislaus III. *Colbergam* conceſſerunt, ut eſſet urbs epiſcopalis. Idem Barnimus, præter *Ukermundenſe* (qvod poſtea *Jaſenizium* eſt translatum) & *Mariæſlieſſianum*, atqve alia monaſteria, *eccleſiam collegiatam Marianam Stetini* anno cIↃCCXVI. fundavit.]

IX. 1287. *Jaromarus, princeps Rugiæ, ex coadjutore epiſcopus.* 12

X. 1299. *Henricus Wachold.* 19

[Hic marchioni Brandeburgico adverſus patronum ſuum, ducem Ottonem I. contra, qvam debuiſſet, favebat initio. Poſtea tranſactio hæc Belgardiæ facta eſt, ut *epiſcopus cum Capitulo duces Pomeraniæ pro fundatoribus, & patronis agnoſceret, iisqve fidem debitam præſtaret, hoſtemqve cum iis communem haberet.* Hoc tempore, cum Templariorum ordo eſſet exciſus, bona eorum ceſſerunt eqvitibus Rhodienſibus: & in Pomerania *Commendator ex illis* conſtitutus eſt, cui *Wildenbrucum & alii reditus ſunt* donati.]

XI. 1317. *Conradus IV.* [illegible] 5

[Adverſus archiepiſcopum *Gneſnenſem* coram Papa Johanne XXII. obtinuit, ne ejus jurisdictionem agnoſceret.]

XII. 1322. *Doctor Arnoldus.* 7

[Alii nominant *Wilhelmum*, ordinis Prædicatorum.]

XIII. 1329. *Fridericus ab Eichſted.* 14

Fidelis fuit patroni ſui adverſus marchionem Ludovicum paraſtata.]

XIV. 1343. *Johannes, dux Saxoniæ inferioris.* 30

[Hujus tempore Barnimus III. *alteram collegiatam eccleſiam, D. Ottoni*

toni ſacram, Stetini fundavit. Hic denuo exemtionem epiſcopatus contra archiepiſcopum Gneſnenſem obtinuit.]

XV. 1373. *Philippus Lumbach à* Räbberg. 13

XVI. 1386. *Bogislaus VIII. dux Pomeraniæ.* 5

[Cum competitores eſſent *Johannes Wilhelmus ſeu Willichius*, & *Johannes Hannæus Bohemus*, qvorum illum præſentaverat Papa; hunc Wenceslaus Imperator: Bogislaus interea ſedem & bona eccleſiaſtica, ne liberæ Capituli electioni fieret præjudicium, adminiſtravit. Cumqve in fratris defuncti loco in ducatu Pomeraniæ ſucceſſurus, epiſcopatui reſignaſſet, Papa & Cæſar denuo ſuam autoritatem in eligendo epiſcopo interponere voluerunt, & *Johannem ab Apulia* hac dignitate dignum exſtimarunt. Illum nonnulli præſentatum qvidem dicunt, ſed non legitime electum; nec norunt, an ultro ceſſerit dignitate, an brevi poſt defunctus ſit. Qvia tamen catalogo epiſcoporum adſcribitur, & nos eum ſuo dignabimus loco.]

XVII. 1392. *Johannes ab Apulia.*

XVIII. 1392. *Nicolaus à* Beck. 8

[Hic Bogislaum VIII. ſuum olim anteceſſorem; nunc ducem & patronum, excommunicare auſus fuit, qvod nonnulla eccleſiaſtica bona, in qvæ redimenda ſumtus fecerat, tamdiu ſibi ſervaſſet, donec ſumtus facti refunderentur. Qvicqvid ipſe Papa in hoc negotio diſſidioqve componendo agebat, non poterat tamen ingrato epiſcopo prius dux conciliari, qvam illuc armis eum adegiſſet, ut dignitati epiſcopali reſignaret, & ſe ordini Boruſſorum adſcribi curaret.

XIX. 1395. *Magnus, dux Saxoniæ inferioris, tandem poſt XXX. annos epiſcopus Hildesheimenſis factus.* 30

[Hic bona eccleſiaſtica, à Bogislao VIII. uſurpata, non ceſſavit repetere, donec in concilio Conſtantienſi ſententiam, ut redderentur, obtineret. Hanc ſententiam cum Bogislai VIII. heres & filius, Bogislaus IX. nihil penſi haberet, *ab ipſo pontifice fulmine excommunicatorio petitus eſt.* Petiti ſunt etiam eodem pontificis fulmine *Stralſundenſes*, qvod tres ſacerdotes combuſſerant, qvi cum aliis complicibus, ob numos cupreos, qvos in ſacris cives, non ſine imminutione redituum cleri, offerre cœperant, ſeditionem moviſſent. Stetini *collegium ab Ottone Jageteufelio conſule* pro pueris informandis, exemplo laudabili, anno cIɔcccxII. fundatum eſt.]

XX. 1425.

XX. 1425. *Sigfridus à* Bock / *Stolpenſis, cancellarius illius Erici, ducis Pomeraniæ, qvi tria Scandiæ regna ſimul tenuit.* 21

[Nec hic ob bona eccleſiaſtica Bogislaum IX. vexare deſiit, donec *ab ipſo Cæſare Sigiſmundo* in concilio Baſilienſi *eum proſcribi curaret.* Tandem igitur res compoſita eſt, & certa tranſactionis capita an. cIↄccccxxxv conſcripta ſunt Colbergæ, qvibus confirmata ſunt, qvæ jam inter Ericum regem, tanqvam indubitatum patronum, ſine cujus conſenſu non debeat epiſcopus vel canonicus eligi, & inter epiſcopum Sigfridum, Stargardiæ conſtituta fuerant.]

XXI. 1446. *Henningus Iven, Stolpenſis, cujus chorepiſcopus fuit Albertus* von Sidowen. 26

[Sub hoc tempus Pomerania nobile illud ornamentum, *academiam Gryphiswaldenſem*, accepit, qvam Wartislaus IX. anno cIↄ CCCCLVI. fundavit; Fridericus III. & Calixtus III. confirmarunt.]

XXII. 1472. *Ludovicus, comes ab* Eberſtein / *poſt ſeptennium reſignavit.* 7

[Albertus â Sidovv ſub hoc chorepiſcopum egit. Ipſe autem Ludovicus tandem, uxore ducta, epiſcopam reſignavit.]

XXIII. 1479. *Martinus de Fregeno*, vel *Martinus de Trigovio, ex Catalonia, à Capitulo, cum indulgentias venderet, electus.* 7

[Hic Romam aufugit, cum ſuperbe nimis clericos & academiam Gryphiſvvaldenſem habuiſſet, & impetravit, ut ſuo loco alium mitteret pontifex Pomeranis epiſcopum. Fuit *Cardinalis*, cui Papa hanc dignitatem obtulit. Sed D. Benedictus ex Moravia, Cardinali pecunia pro epiſcopatu oblata, ſeſe intruſit.]

XXIV. 1486. *Doctor Benedictus* von Wallenſtein / *Moravus.* 13

[Hujus coadjutorem ipſe Papa Alexander VI. conſtituit *Doctorem Martinum à Carith*, Colbergenſem, cancellarium Bogislai X. cum verſus Hieroſolymas iter ſacrum unà cum ſuo duce ſuſcepiſſet. Et qvidem domum reverſus, ita facilem invenit Wallenſteinium, ut, accepta pecunia, ſibi omnem epiſcopatus adminiſtrationem traderet.]

XXV. 1499. *Doctor Martinus Carith, Colbergenſis.* 23

[Cum jam eſſet ſenior, Papa anno cIↄ IↄXVIII. Wolffgangum, comitem Neogardiæ, epiſcopum nominavit & confirmavit. Sed Bogislaus X. cum id videretur jus patronatus, qvod ipſe uſurpabat, imminuere, nunqvam in dictum Wolffgangum conſenſit. Hoc tempore *veritas evangelii illuxit*: ſed mentem epiſcopi à ſuperſtitione pontificia non

convertit. Qvia tamen Barnimus X. filius Bogiſlai X. anno reformationem Lutheri primum ſeqvente, Witebergam adiit, & integro triennio, qvo ibi ſubſtitit, veritatem evangelii commode addidicit, factum eſt poſtea, ut Pomeraniæ reformatio facilius promoveretur. Interea *Pirizii & Treptoæ* Lutheri libri mature admodum applauſores invenerunt: *Pirizii* qvidem Johannem Kniepſtrovium, monachum ſolertem, poſt Superintendentem Pomeraniæ citerioris; *Treptoæ* autem rectorem ſcholæ, Joh. Bugenhagium, qvi ipſum abbatem Belbuccenſem & plures alios monachos atqve Studioſos ad agnitionem veritatis perduxit. *De his vide Thuanum libro XX. & Chytræum libro X. Saxoniæ.*]

XXVI. 1522. *Emſinus* Manteuffel von Arnhauſen/ *J. U. Licentiatus.* 22

XXVII. 1544. *Bartholomæus Svavenius, Stolpenſis, primus Lutheraniſmi aſſertor, qvi, ducta uxore, epiſcopam reſignavit.* 5

XXVIII. 1549. *Martinus* Weiher/ *hereditarius* in Leba. 7

XXIX. 1526. *Johannes Fridericus, dux Pom.* 18

XXX. 1574. *Caſimirus, dux Pom.* 28

XXXI. 1602. *Franciſcus dux Pom.* 16

XXXII. 1618. *Uldaricus dux Pom.* 4

XXXIII. 1622. *Bogislaus XIV, cum coadjutore Philippo Julio duce Pom.* 15

XXXIV. 1637. *Erneſtus Bogislaus, dux Crojanus.*

Cum decretum Wormatienſe anno XXI. in Pomerania publicaretur, diffugerunt novi doctores evangelii, & Pirizio atqve Treptoa, ut & Gryphiſvvaldia expulſi, alio ad plantandas novas eccleſias abierunt: è Treptoa Abbas Belbuccenſis, *Joh. Bolduanus* & *Joh. Bugenhagius* Witebergam; *Andreas Knopke & Joachimus Mollerus* Rigam; *Chriſtianus Kettelhut* Stolpam, & inde Stralſundium; *Johannes Kureke*, itidem Stralſundium: è Pirizio *Johannes Kniphovius* Stargardiam, & inde Stralſundium; ex Gryphiſvvaldia *Johannes Æpinus* Hamburgum; *Hermannus Bonnus* Lubecam; *Antonius Gerſon* Goslariam: qvo tamen anteqvam perveniſſet (illuc enim vocatus fuerat) Stralſundii diem obiit. Atqve hac ratione perſecutio evangelium, paucis locis exortum, longe lateqve diſſeminavit. Stetinenſes etiam anno cIↃ IↃ XXIII. qvo Bogislaus X. ipſum Lutherum concionantem audivit, miſſo ad Lutherum nuncio, Paſtorem petierunt, & *Paulum à Rhoda*, Qvedlinburgenſem, obtinuerunt: qvem itidem Bogislaus

laus X. ante obitum audivit & commendavit. Sed cum, Bogislao defuncto, filius ejus natu major, Georgius, ſe admodum præconibus evangelii opponeret, non exigua pericula paſſim doctores ſubierunt. Sed brevi diem obiit, qvem metuerant. Philippo I. ejus filio, Pomeraniam citeriorem adminiſtrandam anno XXXI ſuſcipiente, Gryphiſvvaldenſes, præmonſtrante viam veritatis Kniepſtrovio, ſtatim evangelium receperunt. Coslinenſes autem mei *Benedictum Riveſtalium & Martinum Kleinium* doctores nacti, magno zelo tonſorem Dionyſium Doringium ad ſaccum condemnarunt, qvi ebrius concionibus evangelicorum doctorum in templo contradicere auſus fuerat. Qvin & ipſe Philippus, dux Pomeraniæ, tandem ad religionem veram acceſſit. Ideoqve ejus & Barnimi ſenioris autoritate, anno XXXIV. conventus provincialium generalis Treptoæ habitus eſt: in qvo papatus, laus Deo, prorſus abrogatus, & certa adminiſtrandarum eccleſiarum forma à Johanne Bugenhagio, ad pium opus Witeberga evocato, præſcripta eſt, qvæ anno XXXV. impreſſa adhuc extat. Qvin & viſitatio generalis per Pomeranum (ſic vocabatur Bugenhagius, tanqvam alter Pomeranorum apoſtolus) inſtituta eſt, qva Miſſæ ſacrificium in monaſteriis omnibus abrogabatur. Etſi autem *Eraſmo Manteufelio*, epiſcopo, tanqvam univerſali eccleſiarum Superintendenti, inſpectio eccleſiarum offerebatur, negabat tamen huic rei operam, non tam, qvaſi ipſe lumine evangelii non fuiſſet irradiatus, (ut enim illud antea cum duce Georgio deteſtatus eſt, ita poſtea ejus veritatem toto agnovit pectore) ſed qvia politicæ nonnullæ cauſæ, qvo minus id muneris ſibi pateretur injici, eum retrahebant. Tres igitur alii Superintendentes conſtituti ſunt, M. Paulus à Rhoda *Stetini;* Johannes Knipſtrovius *Wolgaſti;* Johannes Hodenſee *Stolpæ.* Qvibus poſt acceſſit Superintendens *Colbergæ* D. Georgius Venetus. Vivente adhuc Eraſmo epiſcopo, Barnimus & Philippus, alio conventu Stetini anno XLI. ob hereditariam ducatus diviſionem habito, inter ſe etiam de eccleſiaſticis rebus tranſegerunt, & Barnimo qvidem XII. monaſteria, inter qvæ ſex fuerunt monialium; Philippo vero IX. interqve ea monialium tria, ceſſerunt: *Epiſcopus autem, Prælati* (qvi ſunt Præpoſitus, Decanus, Vicedominus, Cantor, Scholaſticus & Theſaurarius) *& reliqvi Canonici*, ſuo jure frui juſſi ſunt: ita tamen, ut Auguſtanam omnes amplecterentur confeſſionem, & ſecundum formam à Bugenhagio anno XXXV. Treptoæ præſcriptam, omnia adminiſtrarent, nec qvenqvam, niſi con-

ſciis & volentibus Pomeraniæ ducibus, in dignitatem eccleſiaſticam eveherent: homagium imprimis pro more ducibus & patronis ſuis præſtarent, cultumqve iis debitum deferrent, & tributa ſolita ex agris ſolverent, ex bonis etiam eccleſiaſticis verbi miniſtris ſalaria, & Studioſis bonæ ſpei ſtipendia, aliis deniqve benemeritis honoraria certa numerarent, ſtructuriſqve ſacris neceſſarios ſumtus impenderent. Præterea in hoc conventu decretum eſt, ut *Academia Gryphiswaldenſis locupletius dotaretur*, (ſicut & cIↃ CC. aureis & CCCC. frumenti modiis qvotannis erogandis dotata eſt) *& ad Pædagogii illuſtris fundationem*, ad Superintendentis, Profeſſorum, atqve Diaconorum, qvos Capitulares vocamus, ſuſtentationem, ad Studioſorum in Pædagogio alimentationem, reditus collegialis templi D. Mariæ & D. Ottonis impenderentur.

I nunc Papicola, & nega, bona eccleſiaſtica poſt reſtitutam fidei puritatem bene fuiſſe collocata. Interim, qvid juris Duces Pomeraniæ, ante ipſam Lutheri reformationem, in monaſteria habuerint, ipſi in Receſſu jam allegato anno XLI. recenſent. Nam præterqvam qvod, qvoties princeps, aut ejus miniſtri, adfuerunt, lautè eos Abbates & Prælati excipere tenebantur, certis etiam ſervitiis ex agro præſtandis erant iis obſtricti. Qvin & eqvos & currus ſuppeditabant, qvoties imperabantur: & Duci, cui homagio erant obſtricti, in bellum ituro, aut alios in uſus pecuniis indigenti, vel ipſa fundorum ſuorum elocatione liberaliter ſuccurrebant, inqve eqvitum & nobilium armiluſtriis inſtituendis, commeatu ſubminiſtrando, promtiſſimi inveniebantur. Taceo munera, qvæ offerenda erant, ſive cum ipſi Abbates & Prælati noviter creati eſſent, ſive cum homagium Duci præſtaretur, ſive cum nova Ducis nupta in hanc regionem primo veniret. Conventu Stetinenſi anno XLI. habito, poſt triennium, *Eraſmus Manteufelius epiſcopus* diem obiit, & epiſcopatus *Johanni Bugenhagio* qvidem eſt oblatus, ſed illam dignitatem vir modeſtiſſimus reſpuit. Qvam nactus *Bartholomæus Svavenius*, Capitaneus Butovienſis, orthodoxiæ aſſertor conſtantiſſimus, bello Germanico à Cæſare in Proteſtantes ſuſcepto, & forma religionis Interimiſtica noſtratibus imperata, maximè conturbatus fuit. Et qvanqvam Pomerani in illa pecuniæ ſumma, qva animus Cæſaris commotior ſedandus erat, conferenda promti inveniebantur:

bantur: incruſtatum tamen Papatum *in libro Interreligionis* abominabantur. Ipſe epiſcopus Svavenius, qvi uxorem duxerat, ne forte malum majus patriæ accerſere videretur, ſacræ dignitati renunciavit, & ea *Martino Weihero*, Canonico, qvi & ipſe Confeſſionem Auguſtanam àpprobavit, tradita, nihilominus in commune conſuluit, ſi res arduæ deliberationibus ſubjicerentur. Weihero anno XXXVI. defuncto, in Synodo Stetinenſi generali, anno LXI. convocata, tribus Superintendentibus, M. Paulo à Rhoda, D. Jacobo Rungio, & D. Georgio Veneto, (Nam Johanne Hodenſee Stolpæ defuncto, eccleſiæ omnes, qvas ille hactenus rexerat, inſpectioni Stetinenſis Superintendentis commiſſæ ſunt) *Corpus doctrinæ Pomeranicum*, ad retundendos cum pontificiorum, tum aliarum hæreſium errores, conſcriptum eſt. Biennio poſt *Agenda eccleſiaſtica*, ſeu *Conſtitutio & Sanctio de ceremoniis eccleſiaſticis*, ex illa formula, qvam olim Johannes Bugenhagius noſtris eccleſiis præſcripſerat, repetita, aucta & publicata; *trium etiam Conſiſtoriorum, Gryphiswaldenſis, Stetinenſis, & Colbergenſis, fundamenta jacta ſunt.* Contra qvam conſtitutionem *Stralſundenſes* proteſtati, Conſiſtorii jurisdictioni, ob privilegia antiqva, ſe ſubjicere detrectantes, & per peculiarem Superintendentem urbanum Conſiſtorium adornare conabantur. Qvam eorum cauſam virulente egit M. Cruſius, Paſtor Stralſundenſis, homo ſuperbus, rixoſus, & boni ordinis oſor, ut ex Actis Pomeranicis patet. Poſtea *de Formula Concordiæ ſubſcriptione* variæ Synodi ſunt habitæ: in qvibus, cum præter alias politicas rationes Auguſtana Confeſſio & Corpus doctrinæ Pomeranicum eccleſiis noſtris ſufficere videretur, factum eſt, ut Calvinianiſmi ſuſpicionem incurrerent nonnulli Theologi Pomerani. Et qvanqvam pleriqve omnia probabant, qvæ in Formula continebantur, fuerunt tamen nonnulli, & imprimis in aula & illuſtri Schola Stetinenſi, ut M. Gerhardus Bergius ConRector, M. Joach. Friſius Profeſſor Theologiæ & Archidiaconus, atqve D. Curio medicus, qvi Calvinianæ ſectæ favebant. Illis ſe tamen, dum vixit, animoſe D. Chriſtophorus Stymmelius, Paſtor Marianus & Superintendens, oppoſuit. Illi defuncto cum in Paſtoratu ſucceſſiſſet D. Conradus Bergius, hactenus Rector Pædagogii: id, qvod hactenus preſſerat, palam prodidit, & cum collega, M. Joachimo Stichio, auditoribus opinionem de perſona Chriſti & SS. Cœna erroneam inſtillare cœpit. Sed M. Salomon Geſnerus, ad Rectoratum Pædagogii evocatus, in publicis

prælectionibus & diſputationibus CryptoCalvinianorum errores confutavit. Turbari tunc omnia cœpere. Stichius in importunum qvidem colloqvium cum Geſnero coram auditoribus deſcendit; ſed confuſus, tam acerbo odio in illum exarſit, ut ad ſacram ſynaxin acceſſuro ſiniſtra manu conſecratum panem verbis, non conſvetis, ſed bilem latentem conteſtantibus, porrigeret. Et qvanqvam dexteram ſpaſmo fuiſſe correptam poſtea contenderet, vero tamen ſimile nemini viſum eſt. Propendebant in eum pleriqve aulicorum: & Geſnerus non ſine ignominia dimiſſus, atqve Stralſundii primo, poſt Witebergæ receptus, ſalutarem operam eccleſiæ Chriſti impendit. Dux Stetini, Johannes Fridericus, tandem technis Calviniſtarum ſe deceptum ſentiens, Synodo anno XCIII. convocata, inqvirere juſſit, *an Geſnerus juſtis de cauſis eſſet dimiſſus: num Stichius, cui D. Bergius paraſtates paulo ante fato ereptus erat, doctrinam & facta ſua excuſare poſſet: qvonam ſenſu Corpus doctrinæ Pomeranicum intelligendum ſit.* Hic palam Stichius convictus eſt erroris in doctrina, prophanationis Sacramentorum, tyrannidis & dominatus affectati in conſcientias, &, muneris in precibus publicis contra hæreticos habendis neglecti. Loco igitur eſt motus: Formula concordiæ probata: Edicta contra ſectarios promulgata. Stichius qvidem poſtea libro publice edito ſuam cauſſam adverſus theologos Pomeranos egit: ſed egregia apologia confutatus eſt, in qva vera ſimul relatio edita de ſynodo Stetinenſi anno XCIII. habita. Ab iſto tempore ad illas uſqve turbas & tumultus publicos, qvibus tota Germania concutiebatur, Pomeranicæ eccleſiæ concordi pace conjunctæ fuerunt. Et qvanqvam pars Pomeraniæ ulterioris electori Brandeburgico ceſſit, qvi Calvini parti magis, qvam Auguſtanæ Confeſſioni, adſtipulatur: eam tamen, qvicqvid de exercitio religionis Calvinianæ publice in eam introducendo hactenus actum eſt, fruituram ſperamus per DEI gratiam ſuis juribus, qvæ in pace Oſnabrugenſi illibata illi manſerunt, ut nempe, durantibus adhuc controverſiis inter aſſertores Auguſtanæ Confeſſionis & Calvinianos, nihil in ſtatu religionis immutetur.

DEUS ADSIT SUÆ ECCLESIÆ, ET, IMPIORUM CONSILIIS EVERSIS, COETUI SUO, UTUT PARVO, SUCCURRAT AB ALTO.

AD

AD LECTOREM BENEVOLUM.

Ut uno intuitu perſpicere poßis, qvænam in eccleſia res qvo tempore contigerint, conjungemus illas tabella qvadam chronologica, unde memoriæ ſubſidium parari qveat: & diſpeſcemus omnia eccleſiæ tempora, primum in Millenaria; deinde in Secularia: ſingulis ſubjecturi res maximè memorabiles, & calculum Calviſii utplurimum obſervaturi.

PRIMUS MUNDI MILLENARIUS, qvo exeunte, Henoch eſt translatus.

Anno Mundi	*A. ante C. N.*	*Conjunctio ſuperiorum planetarum magna in trigono igneo, recurrens intra 795. annos, in qva Adam creatus eſt, triſtis eccleſiæ propter lapſum.*
1	3947	
130	3815	Seth naſcitur, Abele occiſo.
235	3713	Enos naſcitur.
325	3623	Kenam naſcitur.
395	3553	Mahaleel naſcitur.
460	3488	Jared naſcitur.
622	3326	Henoch naſcitur.
687	3261	Methuſalem naſcitur.
874	3074	Lamech naſcitur.
930	3018	Adam moritur.
987	2961	Henoch transfertur.

In hoc primo millenario aureum Heſiodi ſeculum erat in paradiſo; argenteum ante egreſſum Caini ex eccleſia; aheneum uſqve ad diluvium, cum gigantes ſeu immanes homines cœli pietatem oppugnarent.

Χρόνος βασιλέων A. M. 472. ſeu tempus regum, incipit ſecundum Abidenum, Beroſum, Alexandrum polyhiſtora & Euſebium.

Secundus circuitus A. M 795. trigoni ignei & maximæ conjunctionis ſuperiorum planetarum: felix eccleſiæ propter Henochi conciones & translationem.

SECUN-

SECUNDUS MILLENARIUS, qvo elapſo inſtituitur circumciſio.

A.M.	*ãt.C.N.*	
1042	3960	Seth moritur.
1056	2892	Noa naſcitur.
1140	2808	Enos moritur.
1235	2713	Kenan moritur.
1290	2658	Mahaleel moritur.
1536	2412	Noa denunciat diluvium Gen. VI,3.
1556	2392	Japhet naſcitur.
1558	2390	Sem naſcitur.
1651	2297	Lamech moritur.
1656	2292	Methuſalem moritur.
1657	2291	Diluvium.
1658	2290	Arphachſad naſcitur.
1693	2255	Salah naſcitur.
1723	2225	Eber naſcitur.
1757	2191	Peleg naſcitur: qvo tempore terra eſt diviſa poſt lingvæ ad turrim Babel confuſionem Gen. X, 25.
1787	2161	Regu naſcitur.
1819	2129	Serug naſcitur.
1849	2099	Nabor naſcitur.
1878	2070	Thara naſcitur.
1948	2000	Abraham naſcitur.
1958	1990	Sara naſcitur.
1996	1952	Peleg moritur.

Tertius circuitus trigoni ignei & maximæ conjunctionis, anno mundi 1590. triſtis eccleſiæ propter diluvium & ſuperſtitionem.

Initium regni Aſſyriaci A.M.1718. ſecundum Juſtinum: qvo tempore Nimrod (qvem profani videntur Belum vocare) condidit Babylonem; Aſſur autem, filius Semi, qvi profanis videtur eſſe Ninus, Niniven Gen. X, 10.11.

Janus, qvi habetur pro ipſo Noacho, venit in Italiam A.M. 1765.

Initium regni Germanici ſecundum Aventinum A.M. 1787. per Tuiſconem, qvi videtur eſſe Aſcenaz, filius Gomeris, nepos Japheti.

Initium

Initium regni Sicyoniorum in Peloponneſo per Ægialeum, patrem Europis A.M. 1861. qvod duravit mille annis.

SECULUM Abrahami, PRIMUM in III. Millenario: qvo elapſo, Elias translatus.

A.M.	ante C.	
2005	1243	Noa moritur.
2023	1925	Abraham migrat ex Haran: unde initium 430. annorum peregrinationis.
2026	1922	Regu moritur.
2034	1914	Iſmael naſcitur, pater Midianitarum, Arabum & Saracenorum.
2047	1901	Circumciſio inſtituta & Sodoma deleta.
2048	1000	Iſaac, Moab & Ammon naſcuntur.
2049	1899	Serug moritur.
2063	1885	Iſaac immolandus.
2083	1865	Thara moritur.
2085	1863	Sara moritur.
2088	1859	Iſaac ducit Rebeccam.
2096	1852	Arphachſad moritur.

Initium regni Archivi A.M. 2093. per Inachum Ægyptium, patrem Iſidis ſeu Ius, teſte Africano.

Oſiris ſeu Jupiter Libycus: Mercurius: Hermes Triſmegiſtus: Apollo: Triptolemus: Anubis florent in Ægypto: Cres, Talus, Vulcanus, Rhadamanthus, Meliſſæus, pater Amalphæ, in Creta.

SECULUM Iſaaci & Ogygis, SECUNDUM in III. Millenario.

A.M.	ãte Ch.	
2108	1840	Eſau, pater Amalekitarum & Idumæorum, & Jacob naſcuntur.
2123	1825	Abraham moritur.
2126	1822	Salah moritur.
2148	1800	Eſau contra conſenſum patris ducit uxores.
2158	1790	Sem moritur, qvi videtur eſſe ipſe Melchiſedech.
2171	1777	Iſmael moritur.
2185	1763	Jacob abit ad Labanum.
2187	1761	Eber moritur.

2192	1756	Jacob Leam ducit.
2193	1755	Ruben naſcitur.
2194	1754	Simeon naſcitur.
2195	1753	Levi naſcitur.
2196	1752	Juda & Dan naſcuntur.
2199	1749	Joſeph naſcitur.

Circa hoc tempus florent, Cadmus Thebis; Phaethon ex Æthiopia in Italia, Aſclepius, Hermetis diſcipulus in Ægypto. Diluvium Ogygis in Attica contigit A.M.2194. Hic Ogyges erat conditor Athenarum, cujus filia enutrivit Minervam, in Bœotia ad fluvium Tritoniden inventam.

SECULUM Joſephi & Oſiridis, TERTIUM in III. Millenario.

A. M.	*āte Ch.*	
2205	1743	Jacob redit à Labano in Canaan.
2215	1733	Dina ſtupratur: Rahel moritur: Benjamin naſcitur.
2217	1731	Joſeph venditur.
2226	1722	Joſeph in carcerem conjicitur.
2228	1720	Joſeph evehitur: Iſaac moritur.
2238	1710	Jacob abiit cum ſuis in Ægyptum.
2255	1693	Jacob moritur.

Apis, alias Oſiris, Iſidis maritus, nepos Phoronei ex Niobe, pronepos Inachi, rex Argivorum, & Argi Pelasgi frater, in Ægyptum transfert imperium, & Memphin condit, ſecundum Euſebium. In hoc ſeculo floret Hercules Libycus & Ætolorum regnum. Sparta & Epidaurus in Argolide conduntur.

SECULUM Amrami & Cecropis, QVARTUM in III. Millenario.

A. M.	*ante C.*	
2303	1633	Amram, pater Aaronis & Moſis, naſcitur.
2309	1639	Joſeph moritur.
2332	1616	Levi moritur.
2369	1579	Aaron naſcitur. Decretum de interficiendis Hæbræorum infantibus editur.
2372	1576	Moſes naſcitur.

Hoc ſeculo florent Hiobus; Atlas; Prometheus; Hæmon, primus rex Theſſa-

Theſſalorum. Lesbus conditur à Xantho. Pyramides in Ægypto eriguntur.

Qvartus circuitus trigoni ignei & maximæ conjunctionis A.M. 2385. felix eccleſiæ propter eductionem ex Ægypto.

Cecrops incipit regnare Athenis inſtauratis A.M. 2394.

SECULUM Moſis & Deucalionis, QVINTUM in III millenario.

A. M.	ante C.	
2408	1540	Joſua naſcitur.
2413	1535	Moſes occidit Ægyptium.
2414	1534	Caleb naſcitur.
2440	1508	Amram moritur.
2452	1496	Moſis vocatio ex rubo ardenti.
2453	1495	Exitus ex Ægypto 15. Aprilis. Lex promulgatur 5. Jun.
2454	1494	Tabernaculum erigitur 23. Mart. Exploratores in Canaan mittuntur.
2492	1456	Miriam, Aaron, Moſes moriuntur. Joſua populum ducit per Jordanum.
2449	1449	Diviſio terræ promiſſæ: Initium Jubilæorum Moſaicorum.

Deucalionis diluvium A. M. 2437. circa Parnaſſum montem.

Dardanus, gener Teucri, jacit initia regni Trojani A. M. 2471.

Templum Apollinis Delii conſtruitur. Concilium Amphictyonicum conſtituitur. Lapithas, alias Jupiter, ejuſqve frater Aſterius, raptor Europæ, regnant in Creta; Teucrus & Dardanus in Phrygia.

SECULUM Joſuæ & Cadmi, SEXTUM in III. millenario.

A. M.	ante C.N.	Judices.	Pontifices.
2518	1430	Joſuæ mors. Interregnum XIIX. annorum.	Eleazarus poſt patrem Aaronem.
2536	1412	Athniel ſeu Othoniel.	
2576	1372	Athnielis mors.	
			Pinchas.
2591	1357	Ehud.	

Æſculapius naſcitur, filius Apollinis.

Rhadamanthus & Minos naſcuntur ex Jove & Europa.

Cadmus & Phœnix regnum Sidonis & Thebarum condunt.

Pandione, ejúsqve filiæ, Progne & Philomela, à Tereo affliguntur.
Tros, filius Erichtonii, condit Trojam.
Tantalus, pater Pelopis, rapit Ganymedem.
Phryxi & Helles fuga cum aureo vellere.
Idæ incendium: Proſerpinæ, filiæ Cereris, raptus in Sicilia: Siſyphus filius Æoli, avus Bellerophontis & Ulyſſis, Corinthi: Buſiris tyrannus in Ægypto: Ruthæ cum Booz conjugium.

SECULUM Gideonis & Perſei, VII. in III. millenario.

A. M.	*ante C. N.*	*Judices.*	*Pontif.*
2638	1310	Samgar	
2668	1289	Barach & Debora	Abiſua.
2687	1261	Gideon.	

Bellerophon Corinthius interficit cum Pegaſo Chimæram.
Danae Acriſii ex Jove parit Perſea.
Bellum Benjaminiticum Joſ. XX.
Janus, Erechthei Athen. gener, filius Apollinis, condit regnum Aborigenum in monte Janiculo.
Amphion, qvi ſaxa movit cantu, Thebis regnat.
Olympici ludi Pelopis, in honorem Jovis 2634.
Pelops Hippodamiam curuli certamine obtinet.
Perſeus condit regnum Mycenarum 2637.
Herculi injunguntur ab Euryſtheo XII. labores.
Huc pertinent ſive fabulæ, ſive hiſtoriæ fabulis aſperſæ, Oedipi: Bacchi ſeu Dionyſii Thebani: Midæ: Orphei: Tireſiæ: Dædali & Icari: Evandri: Caſtoris & Pollucis: Atrei & Thyeſtæ: Minotauri.

SECULUM Jephtæ & Trojani belli, OCTAVUM in III. millenario.

A. M.	*ãte C.*	*Judices.*	*Pontif.*
2718	1230	Abimelech.	
2721	1227	Thola.	
2744	1204	Jair.	Bukki.
2779	1169	Jephta.	Ozes.
2785	1163	Ebzon.	
2792	1157	Elon.	

Lapi-

Lapitharum & Centaurorum bella 2700.
Argonautarum expeditio 2727. Theſei & Herculis expeditiones.
Epigonorum expeditio & Latini regnum 2739. poſt qvem Æneas.
Veſoris expeditio contra Scythas 2747.
Olympici ludi Herculis, in honorem Pelopis 2747.
Raptus Helenæ 2755.
Troja capitur 2767.
Agamemnon à Clytemneſtra & Ægyſtho occiditur 2769.
Oreſtes matrem Clytemneſtram occidit 2775.
Heraclidæ fruſtra, duce Hyllo, filio Herculis, tentant reditum in Peloponneſum 7299.
Aſcanius condit Albam longam 2799.
Areopagus Athenis conſtituitur: Tyrus conditur à Sidoniis: Amazones Epheſum condunt: Muſæus Orphei diſcipulus: Machaon & Podalirius medici, filii Æſculapii.

SECULUM Simſonis & Codri, NONUM in III. millenario.

A. M.	*ante C.N.*	*Judices & Reges.*	*Pontifices.*
2802	1146	Abdon.	
2810	1138	Simſon.	Eli, ex poſteris Ithamari.
2851	1097	Samuel.	Achitob.
2875	1073	Saul.	Ahia.
2890	1058	David.	Achimelech.
			Abjathar.

Tyrrhenus ex Lydia in Italiam venit. 2807.
Heraclidæ Peloponneſum occupant, pulſa Oreſtis familia 2847. & Lacedæmone duæ eorum familiæ, ut Euryſthemidæ & Proclitæ, incipiunt regnare.
David naſcitur 2869.
Jonica migratio ex Græcia in Aſiam 2877. item migratio Æolica.
David primum inungitur 2880.
Codrus pro Athenienſibus ſe devovet in bello Peloponneſiaco 2881: poſt qvem Archontes.
Isboſeth, filius Saulis, rex conſtituitur 2891.
In Italia præſunt Silvius, Æn. Silvius & Latinus II. Heraclidæ qvoqve in Acha-

Achaia per Tiſamenum regnum conſtituunt, ut & Corinthii per Aletem, ejectis Siſyphi poſteris.

SECULUM Davidis & Seſoſtris, DECIMUM in III. millenario.

A. M.	ãte C.	Reges Judæ.	Reges Iſrael.	Pontifices.	Prophetæ.
2901	1047	David tabernaculum in arcem Sionis transfert.			Nathan.
2920	1028	Abſolom rex proclamatur.			Gad.
2929	1019	Adonias regnum invadit.			Ahia Silonites.
2930	1018	David moritur, Salomon ſuccedit.		Zadok ex poſteris Eleazari.	
2969	979	Rehabeam.	Jerobeam.	Ahimaaz.	Jadon.
2985	963	Abia.			Semaia.
2988	960	Aſſa.			Iddo.
2989	959		Nadab.	Azarias.	
2990	958		Baeſa.		

Seſoſtris, qvem videtur Scriptura vocare Seſac, cum exercitu orbem peragrat.
Hiram fit rex Tyri 2921.
Templum Salomonis fundatur 2933.
Templum Salomonis dedicatur 2940.
Regia Salomonis abſolvitur 2953.
Naves Salomonis redeunt ex Ophir 2955.
Regina Arabiæ venit Hieroſolymam 2956.
Jerobeam in Dan & Bethel idola erigit 2969.
Seſac vel Seſoſtris aufert theſauros regis & templi 2974.
Aſſa idola confringit 2988.
Baeſa trucidat Nadabum 2990.
Homerus hoc ſeculo naſcitur.
Dynaſtia Bacchidarum Corinthi.

SECULUM Joſaphati & Sardanapalli, PRIMUM in IV. millenario, qvo exeunte Chriſtus aſcendit ad cœlos.

A. M.

A. M.	*āte C.*	*Reg. Judæ.*	*Reges Iſrael.*	*Pontifices.*	*Prophetæ.*
					Aſaria.
3013	935		Ella		Hanani
3014	934		Simri Amri.		Jehu ejꝰfilig
3025	923		Achab.		Micha.
3028	920	Joſaphat.		Amazias	Jehaſiel. Elieſer.
3042	906	Joram.			
3044	904		Ahaſia.		Elias.
3045	903		Joram.		Eliſæus.
3056	892	Ahaſia.		Jojada, ejuſqve fil.	
3057	891	Athalia uxor Jorami.	Jehu everſor ſtirpis Achabi.	Zacharias in templo à Joa necatus.	Jonas.
3063	885	Joas.			
3085	863		Joahas.		
3099	849		Joas.		

Aſſa millena Æthiopum fundit 3003.
Samaria ab Amri condita 3019.
Lycurgus Spartam legibus circumſcribit 3014.
Jericho urbs reædificatur 1.Reg.XVI. 3026.
Homerus floret.
Elias cœlum precibus claudit 3024.
Benhadad Samariam obſidet 3024.
Benhadad capitur: Naboth ſaxis obruitur 3043.
Joſaphat cum Ahaſia claſſem mittit in Ophir 3044.
Elias transfertur 3045.
Nahaman lepra ſolvitur ab Eliſæo 3049.
Benhadad Samariam obſidet fruſtra 3051.
Sardanapallus incipit regnare 3057.
Dido, filia Beli, ſoror Pygmalionis, Carthaginem condit 3073.
Sardanapallus evertitur ab Arbace & Beleſo 3057.
Haſael rex Syrorum Iſraelitas affligit.

SECULUM Eſaiæ & initii Olympiadum: Secundum in IV. millenario.

A.M.

A. M.	āte C.	Reges Judæ.	Reges Iſrael.	Pontifices.	Prophetæ.
3103	845	Amazias.	Jeroboam.		
3114	734				Hoſeas.
3129	819	Uzias ſeu Azarias.			Joel.
3154	794		Zacharias.		Amos
3177	871		Sallum.		Zacharias
3178	870		Menahem	Azarias.	Zacharias alius
3188	760		Pecaja.		Eſaias.
3191	757		Pecah.	Urias.	Micha.
3192	756	Jotham.			

Amaziam Joas vincit & urbem atqve templum diripit 3112.
Initium regni Macedonici per Caranum 3137.
Heſiodus floret.
Amulius apud Albanos Numitori fratri regnum præripit 2155.
Romulus & Remus nati 3172.
Initium Olympiadum in honorem Herculis per Iphitum 3174.
Qvintus circuitus Trigoni ignei & maximæ conjunctionis, triſtis eccleſiæ propter abductionem Iſraelitarum, A.M. 3178.
Phul, novus Aſſyriorum rex, infeſtat Iſraelitas 3180.
Halyattes regnat in Lydia 3187.
ROMA CONDITA 3198.

SECULUM abductarum X. tribuum & Romuli: tertium in IV. millenario.

A. M.	āteC.	Reg. Judæ.	Reges Iſrael.	Pontific.	Proph.	Viri celebres.
3207	741	Achas.				
3210	738		Hoſea ultimus.		Obed.	
3222	726	Ezechias		Aſarias		Draco, LLtor Athenienſis.
3227	721	ſ. Hiskias.	Samaria à Salmanaſſare expugnata, & X. tribus abductæ.			Cypſele & Periander Corinthi.

A.M.

A. M.	ãte C.	Reg. Judæ.	Pontif.	Proph.	Viri celebres.
3351	697	Manaſſes.		Nahum.	Sybilla Samia.
				Hulda.	Candaules & Gyges in Lydia.
				Tobias.	Perdiccas, Macedonum rex.
			Helkia.		
					Anacreon, Alcman, Archilochus & Pittacus Poetæ.

Nabonaſſareorum annorum epocha incipit A. M. 3209.
Syracuſæ conditæ 3205.
Bellum Meſſeniacum primum XX. annorum 3207. in qvo floruit Ariſtodemus, & nati Parthenii, qvi ſeculo ſeqvente Tarentum condiderunt.
Rezin & Pecah obſident Hieroſolymam 3208.
Tiglathpillaſſar, rex Aſſyriorum, Damaſcum expugnat 3209.
Salmanaſſar Aſſyrius Hoſeam regem capit 3223.
Sennacheribi exercitus ab Angelo cæditur 3233.
Merodachi legati ad Ezechiam ob miraculum in ſole 3234.
Numa Pompilius incipit Romæ regnare 3236.
Bellum Meſſeniacum ſecundum 3265. in qvo floruit Ariſtomene & Tyrtæus poeta.
Tullus Hoſtilius incipit Romæ regnare 3279.
Pſammetychus Ægyptum occupat 3286.
Alba longa diruta 3286.
Byzantium à Græcis duce Byzante conditum 3293. ſicuti etiam hoc ſeculo condita Ecbatana in Media: Nicodemia in Aſia: Naxus in inſula Naxo.

SECULUM captivitatis Babylonicæ & VII. ſapientum Græciæ, qvartum in IV. millenario.

A. M.	a. C.	Reg. Judæ.	Pontif.	Prophetæ.	Viri celebres.
3305	643	Ammon.		Zephanias.	Teleſilla poetria.
3307	641	Joſias.		Habacuc.	Thales Mileſ. & VII. Sapientes Græc.

A. M.	ãte C.	Reg. Judæ.	Pontif.	Prophetæ.	Viri celebris.
				Jeremias.	Steſychorus & Alcæus Poet.
					Arion Muſicus.
					Sapho & Sibylla Cumana.
3338	610	Joahas, ſ. Sallum.		Baruch.	
				Urias.	Pherecydes Syrus
		Eliakim ſ. Jojakim.		Obadia, ſeu Abdia.	Epimenides Cretenſis.
					Solon, LLator Athenienſis.
3349	599	Jechonias ſ. Joachin.			Polycrates, rex Sami.
		Sedechias.		Daniel.	Anacharſis & Abaris Scytha.
			Seraja, pater.		
3360	588	Hieroſol. à Nebucadnez. expugnata.	Eſdræ.	Ezechiel.	Theognis.
					Anaximander & Anaximenes Mileſii.
			Joſedec, Eſdræ frater		Æſopus & Ibicus.
					Steſichorus & Simonides.

Tarentum à Partheniis Lacedæmoniorum conditum A. M. 3304.
Ancus Martius, rex Romæ 3311.
Judith Holofernem obtruncat.
Cyaxares, rex Medorum, Aſſyrios bello vexat 3314.
Joſias templum inſtaurat 3325.
Sardyattes, rex Lydorum, Mileſiis bellum infert 3327.
Tarqvinius rex Romæ 3335.
Cyaxaris, regis Medorum, & Halyattis, regis Lydorum, bellum 3338.
Nebucadnezar, rex Babyl. domitis Ægyptiis occupat Hieroſolymam, & Danielem abducit 3342.
Nebucadnezaris ſomnium 3348.
Initium captivitatis Babylonicæ 3349.
Galli duce Belloveſo Alpes tranſcendunt 3360.
Corinthus poſt Periandrum defunctum fit libera 3364.

Ser-

Servius Tullius, rex Romanorum 3373.

Piſiſtratus Athenis tyrannidem invadit 3381. ſicuti Mileti Traſybulus; Agrienti in Sicilia Panætius & Phalaris.

Amaſis, rex Ægypti, dejicit Apriem 3382.

Cræſus, Lydorum rex, Aſiæ bellum infert 3388.

Cyrus avum Aſtyagem, Medorum regem, dejicit 3391.

Belſazer, Babyloniorum rex, interficitur, cui ſuccedit Darius Medus 3395.

Conduntur Epidammus; Cyrene; Maſſilia.

SECULUM ſolutæ captivitatis Babylonicæ & refugii Romani, qvintum in IV. Millenario.

A. M.	*a. C.*	*Res Eccleſiæ.*	*Pontif.*	*Viri celebres.*
3418	530	Cyri edictum de ſolvenda captivitate.	Joſua, Joſedeci F. cui fidelem operam præſtitit Zorobabel.	Zeno Eleates. Pythagor. Samius.
3420	528	Fundaméta templi ſecundi mox impedita.		Hipponax Poeta. Zaleucus & Charondas LLatores.
3465	483	Xerxes ſ. Ahaſverus impedit inſtaurationem urbis. Esdræ 4, 6.		Democedes Med. Heraclitus. Anaxagoras. Æſchylus. Phocylides. Pindarus. Epicharmus.
3468	480	Eſther recipitur in torum Ahaſveri.		Protagoras. Xenophanes. Parmenides. Democritus.
3476	472	Haman ſuſpenditur.		Empedocles. Ariſtarchus. Hippocrates.
3488	460	Artaxerxes prohibet inſtaurationem Hieroſol.		Herodotus. Polycletus. Phidias. Zeuxes.

Cyrus Cræſum capit 3403.

Cyrus Babylonem occupat, Dario capto 3412.

Tarqvinius Superbus rex Romæ 3417.

Cambyſes, rex Perſarum, occupat Ægyptum, & ſuſpendit Polycratem 3426. Poſt illum duo Magi, & hinc Darius Hyſtaſpis, qvi opera Zopyri Babylonem occupat A. M. 3433. & Xerxes ab expeditione in Græciam clarus.

Regifugium Romæ & initium Conſulum 3442.
Dionyſius occupat tyrannidem Siciliæ 3544.
Pugna Darii & Miltiadis ad Marathoniam 3459.
Pugna ad Plateas 3471. Artaxerxes Longimanus, rex Perſiæ 3485. Bellum Meſſeniacum III. finitum 3489.
Decem Tribuni plebis apud Romanos 3494.
Miltiades, Themiſtocles, Ariſtides *apud Athenienſes*: Demaratus, Leonides, Pauſanias *apud Spartanos*: Phalaris, Gelo, Hiero & Thraſybulus *apud Siculos*: Junius Brutus, Horatius Cocles, Mutius Scævola, Coriolanus *apud Romanos*: Mago, Asdrubal & Amilcar *apud Carthaginenſ.* hoc ſec. florent. Initium regni Cappadoc. & Ponti.

SECULUM initii LXX. ſeptimanarum Danielis, & belli Peloponneſiaci, ſextum in IV. Millenario.

A.M.	*a. C.*	*Res eccleſiæ.*	*Pontif.*	*Proph.*	*Viri celebres.*
3528	420	Initium 70. ſeptiman. Daniel.	Jojakim.	Haggæus. Zacharias	Euripides. Sophocles.
3533	415	Templum ſecundū abſolutum.	Eliaſib.	Eſdra, cum	Thucydides. Socrates.
3551	397	Eſdra ex Perſia venit Hieroſol.		Nehemia.	Diogenes Cyn. Ariſtophanes.
3565	383	Nehemias Hieroſol. venit.	Jojada.	Malachias.	Pericles. Iſocrates.
3575	373	Muri Hieroſolymæ perfecti.	Jonathan.		Xenophon. Cteſias. Architas
3577	371	Nehemias redit in Perſiam.			Tar. Plato. Ariſtippus. Demoſthenes. Æſchynes.

Leges XII. tabularum & Decemviri 3500.
Pax Perſarum cum Græcis 3501.
Cenſores primum Romæ creati 3509.
Bellum Peloponneſiacum 3519.
Athenæ à Lyſandro captæ 3546.
Galli Romam exurunt 3563.
Pugna Leuctrica 3570.

Bellum

Bellum ſociale Græcorum 3592.

Bellum ſacrum 3594.

Nicias, Pericles, Alcibiades, Lyſander, Pauſanias, Thraſybulus, Epaminondas, Pelopidas, Conon *apud Græcos:* Q. Cincinnatus, Fabius, Fur. Camillus, Manlius, M. Curtius *apud Romanos:* Evagoras & Protagoras *in Cypro:* Dionyſii & Dion *apud Siculos:* Mauſolus & Artemiſia *apud Cares:* Artaxerxes Longimanus, Darius Nothus, Artaxerxes Mnemon & Ochus *apud Perſas:* Amyntas avus, & Philip. pater Alexand. M. *in Macedonia* florent.

SECULUM Alexandri M. & LXX. interpretum, ſeptimum in IV. Millenario.

A. M.	*a. C.*	*Res Eccleſiæ.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
3618	330	Alexander M. Judæis concedit immunitatem.	Jaddus. Onias I. ad qvem Legatio Laced. 1. Macc. 12.	Speuſippus. Xenocrates. Ariſtoteles. Euclides. Theophraſtus.
3619	329	Templum Garizitanum in Samaria à fratre Jaddi, Manaſſe, conditum.		Beroſus. Megaſthenes. Manethon. Stilpo. Strato. Crates. Arceſilas. Menander. Hipparchus. Zeno.
3638	310	Ptolomeus, Rex Ægypti, Hieroſolyma occupat.	Sim. Juſt. qvi templum inſtauravit Syr. 50, 1.	Theocritus. Apollonius. Epicurus. Demetrius. Phalereus.
3650	298			
3681	277	Bibliorum verſio prima per LXX. Interpretes.	Eleazar.	Heraclides Pontic. Zeno Citt. Pyrrho, unde Pyrrhonii. Cleantes. Arceſilaus. Ariſtarchus cenſor Gramm. Sempron.
3695	263		Manaſſe	JCtus. Callimachus.

Dionyſius junior pellitur ex Sicilia 3597.

Pugna ad Cheronæam 3612.

Alexander M. ſuccedit patri Philippo 3614. Thebæ dirutæ 3615.

Pugna ad Granicum 3616. in Cilicia 3617. ad Euphratem 3619.

Initium tertiæ monarchiæ 3628.

Alexander rex Epiri, Alexandri M. nepos ex ſorore, trajicit in Italiam adverſus Romanos. Alex. M. mor. 3527.
Alexandri M. duces pace inita regna dividunt.
Æræ Seleucidarum initium 3639.
Pyrrhus in Italia 3670. Primum bellum Punicum 3686.
Rempubl. Achæorum fœderatam inchoat Aratus; Regnum Pergamenum Philæterus, Eumenes, Attalus; Regnum Bithyniæ Zipœtes & Nicomedes: Galatarum initium in Aſia.
Inter Romanos floruerunt Papirius, Decius, Fabius, Regulus, Fabricius: *in Sicilia* Timoleon, Agathocles, Hiero: *in Macedonia* Aridæus, Caſſander, Demetrius, Antigonus: *in Syria* Seleucus, Antiochus: *in Ægypto* Ptolemæus Lagi & Ptol. Philadelphus: *apud Spartanos* Agis & Cleomenes.

SECULUM Maccabæorum & belli Punici, octavum in IV. Millenario.

A. M.	*a. C.*	*Pontifices.*	*Res Eccleſiæ.*	*Viri celebres.*
3718	230	Onias II.	Syracides floret.	Callimachus.
3730	218	Simeon II.	Ptolem. Philopator,	Cato Cenſorin.
3742	206	Onias III.	Judæos affligit,	Chryſippus,
			juxta libr. 3. Mac-	Polybius hiſtor.
3774	174	Jaſon.	cab.	Lacydes Cyren.
3777	171	Onias IV. ſ. Mene-	Antioch. M. Judæ-	Carnead. Scept.
		laus.	am adjicit ſuo re-	Archimedes.
3779	169	Alcimus ſ. Jacimus.	gno.	Plautus.
			Heliopolitanum tem	Panætius Stoicus.
			plum in Æg.	Ennius.
3783	165	Jud. Maccabæus.	Heliod. hiſtoria,	Pacuvius.
			Antioch. Epiph. oc-	Accius.
3793	155	Jonathan.	cupat Hier.	Terentius.

Arſacidarum regnum in Parthia 3700.
Bellum primum Punicum finitum 3717.
Bellum II. Punicum XVIII. annorum inchoatum 3731.
Bellum Macedonicum I. adverſus Philippum 3750.
Bellum Aſiaticum adverſus Antiochum M. 3758.
Bellum Macedonicum II adverſus Perſeum 3760.
Bellum Punicum III. inchoatum 3799.

In regno Macedoniæ florent Demetrius, Antigonus Doſon, Philippus, Perſeus: *in Syria* Seleucus Callinicus & Ceraunius, Antiochus M. Seleucus Philopator, Antioch. Epiphanes, Antioch. Eupator, Demetrius Soter: *in Ægypto* Ptol. Evergetes, Philopator, Epiphanes, Philometor: *Romæ* Scipiones, Fabius Cunctator, Cato Cenſorius, Æmilius, Metellus.

SECULUM Hyrcani & Mithridatis, nonum in IV. Millenario.

A. M.	*a. C.*	*Pontifices.*	*Res Eccleſiæ.*	*Viri celebres.*
3806	142	Simeon.	Hieroſol. recuperata.	Hipparch. aſtronomus.
3818	133	Johan. Hircanus.	Libri Maccab. ſcripti	M. Ter. Varro.
3845	103	Ariſtobulus, rex I. ex Maccab.	Samaria ab Hyrcano exciſa.	Lucilius, Turpilius, Archias, Lucretius, Poetæ.
			Garizitanum templum deſtructum.	
3846	102	Alexander Jannæus.		Cicero.
				M. Brutus, Orator & JCtus.
3872	76	Alexandra Salome.	Antipater Hircanum dejicit.	Salluſtius.
3881	67	Hyrcanus à fratre Ariſtob. dejectꝰ	Onias, vir Deo acceptus, à Judæis interfectus.	Dioſcorides Med.
				Diodorus Sicul.
				Didymus, ſcholiaſtes Homeri.
-	-	Ariſtob. rex & pontif.	Hieroſol. à Pompejo capta.	Cratippus.
3887	61	Hyrcanus denuo.		Metrodorus.
			Craſſus templum ſpoliat.	

Bellum Punicum III. A.M. 3801. Æta Aſinionæorum 3807.
Bellum ſervile in Sicilia 3815. Numantia deleta 3818.
Gracchorum ſeditio 3819. Bellum Dalmaticum 3833.
Bellum Jugurthin. ſeptennale 3839. Bellum Cimbric. 3841.
Bellum Mithridaticum I. qvinqvennale 3863. Bellum civile Syllæ & Marii 3868. Bellum Mithridaticum II. undecim annorum 3876. Syria à Pompejo in provinciam redacta 3886. Catilinaria conjuratio 3887.

In Syria floret Demetrius Nicanor, Tryphon, Antiochus Sedetes, Alexander

xander Zebina, Antioch. Griphus, Seleucus, & Antioch. Cyric. poſt qvos Tigranes, rex Armeniæ, Syriam occupavit, victus tandem à Romanis. *In Ægypto* Ptolomæus Phyſcon, Lathyrus & Alexander Auletes, cui Cato Cyprum ademit. *Romæ* Sylla, Marius, Cinna, Lucullus, Craſſus, Ptol. Dionyſius & Cleopatra, ultima regum Ægypti, Pompejus, Cicero, Cæſar, Bruti.

SECULUM CHRISTI nati & AUGUSTI, decimum in IV. millenario.

A. M.	*A. C.*	*Res Eccleſiæ.*	*Viri celebres.*
3902	46	Antipater, Herodis pat. fit procurator Judææ.	Cornel. Nepos, Catullus, Virgilius, Horatius, Propertius, Tibullus, Gallus, Ovidius, Manilius, Poetæ: eorumqve fautor Mæcenas, alter ab Imperatore. Dionyſ. Halicarnaſſæus, Meſſala Corvinus, Livius, Strabo, Vitruvius architectus, R. Jonathan, autor Targum Babylonici.
3909	39	Antigonus rex & pontifex Judææ.	
3913	35	Antigono ultimo ex Maccabæis occiſo, Herodes fit rex Jud.	
3929	19	Targum Babylonicum confectum.	
3931	17	Templum Herodes inſtaurat.	
3946	2	Zachariæ promittitur filius Johannes.	
3947		CHRISTUS JESUS naſcitur: Æra autem Chriſtiana incipit A. M. 3949.	

Pugna Pharſalica inter Cæſ. & Pompejum A. M. 3902.
Calendarium Julianum 3904. Cæſar interficitur 3906.
Auguſtus incipit præeſſe 3908. Æra Hiſpanica 3911.
Pugna Actiaca inter Auguſt. & Antonium 3919. Ægyptus in provinciam redacta 3920. Jani templum clauſum 3925. Minius apud German. Maroboduus apud Marcomann.

SECULUM APOSTOLORUM & TIBERII, primum poſt Chriſtum natum.

A. C	*Impp.*	*Procurat. Jud.*	*Res Eccleſiæ.*	*Papæ R.*
7		Coponius.		

A. C.

A.C.	*Impp.*	*Procurat. Jud.*	*Res Eccleſiæ.*	*Papæ R.*
9		M. Ambivius.		
11		Annius Rufus.		
4	Tiberius.			
15		Val. Gratus.		
28			Baptiſat. init.	
29		Pont. Pilatus.	Jeſus baptiſatur.	
33			patitur.	
34			Paulus converti-	
37	C. Caligula.	Marcellus.	tur.	
40		Marullus.	Caligulæ ſtatua in	
40	Claudius.		templo.	Petrus.
44			Jacobus occidi-	
45		Cuſp. Fadus.	tur.	
47		Tib. Alexand.	Conc. Hieroſol.	
49		Ventidius.		
50			Targum Chaldaic.	
51		Cl. Felix.	Onkeli.	
54	Nero. I. PERSE-			
58	CUTIO.	Porc. Feſtus.		
62		Albinus.		
64		Geſſius Florus,	TemplumHier. ab-	
67	Galba.	ultimus pro-	ſolutum.	
68	Otto. Vitel.	curatorum.		Linus.
69	Veſpaſianus.	*Res Eccleſiæ.*		
70		Templum Hier. exciſum.		
73		Templum Heliopol. clauſum.		
79	Titus.			Cletus.
81	Domitianus.	II. PERSECUTIO.		
90		Aqvilæ verſio Bibliorum græca.		
96	Coc. Nerva.	Familia Dav. extincta à Domit.		Clemens.
97		Evangel. Johannis ſcribitur.		*A. C. 91.*
98	Trajanus.	III. PERSECUTIO.		
99		Joh. Evang. mor. Oracula defic.		

Sextus circuitus trigoni ignei A.C.25. felix eccleſiæ ob evangelium in orbe prædicatum.

Apoſtoli florent, & cum iis Apoſtolici viri, interqve eos Dionyſius Areo-

pagita, Martialis, Hermes, Qvadratus, Ignatius, Abdias.

Hæretici res eccleſiæ turbant: Theudas, Simon magus, Hymenæus, Philetus, Phygellus, Alexander, Hermogenes, Elymas, Nazaræi; Nicolaitæ, Ebion, Menander, Diotrephes, Corinthus.

Viri celebres: Julius Hyginus aſtronomus, duo Senecæ, duo Plinii, Plutarchus, Qvintilianus, Valerius Maximus, Vellej. Paterculus, Feneſtella, Pompon. Mela, Q. Curtius, Perſius, Columella, Lucanus, Sil. Italicus, Plinius, Solinus, Martialis, Qvintilianus, Jul. Frontinus, Joſephus, Apollonius Thyaneus, Juvenalis, Valerius Flaccus, Tacitus.

SECULUM virorum Apoſtolicorum & Antininorum, ſecundum poſt Chriſtum natum.

A. C	*Imperat.*	*Pontif. R.*	*Patres.*	*Hæretici.*	*Vir. celeb.*
101		Anaclet.	Ariſtides, A	Baſilides	Plutarchus
111		Evariſtus.	pologiæ	Carpo-	Gellius.
117	Æl. Adrianus.		aut.	crates.	Sext. Em-
	IV. PERSE-		Juſtinus	Saturni-	pir. Scept.
	CUTIO.		martyr.	nus.	Lucianus.
120		Alexand.	AqvilaPon-	Valenti-	Appianus
130		Sixtus.	ticus. &	nus.	Arrianus.
138	Antonius pius.		Theodo-	Bardeſa-	Svetonius
			tion, Bi	niſtæ.	Ælianus.
140		Teleſphorus.	bliorum	Marcion	Pauſanias
			interpr.	Secundi	Phlegon,
152		Hyginus.	Theophil.	niani.	Chron.
156		Pius.	Antioch.	Ophei.	Ptolemæus
162	Antonin. Phil. &		Polycrates.	Ptolemi-	Mathem.
	Æl. Ver.		Polycarpus	ani.	Juſtin. hiſt.
	V. PERSECUTIO.		Irenæus.	Heracliõ	Galenus.
			Hegeſippus.	Cerdo.	Diog. La-
165		Anicetus.	MelitoSard.	Colarbaſ	ertL. abeo
			Athenag.	Gnoſtici	Athenæus
173		Soter.		Mõtanus	Epictetus.
				Tatianus	Hermogẽ.

A. C.

A. C.	*Imperat.*	*Pontif.*	*Patres.*	*Hæretici.*	*Viri celeb.*
177		Eleutherius.	Dionyſi-	Sethiani.	Max. Tyr.
			usCorint.	Abeliani.	Polyænus.
			Pantænus	Antitact.	Apulejus.
180	Commo-		Clemens	Adamia-	Aphthon.
	dus.		Alex.	ni. Ophi-	Jul. Pollux.
192		Victor.	Tertulli-	ſtæ. Cata-	Marullus,
			anus.	phryges.	Poeta.
193	Pertinax.		Bardeſan	Noëtiani.	Florus.
			Syrus.	Severia-	Servius,
193	Severus.		Apollonii	ni. Praxe-	Virgilii
	VI. PERSE-		duo.	as. Qvar-	commenta-
	CUTIO.		Attalus	tadeci-	tor.
			martyr.	mani.	
				Alogii.	

Verſio Bibliorum ſecunda Syriaca Chriſtiana Antiochiæ, Marco vulgo tributa 102.
Pantheon Romæ fulmine evertitur 110.
Bellum Judaicum ſub Trajano 113.
Terræ motus Antiochenus 115.
Ælius Adrianus inſtaurat Hieroſ. & vocat Æliam Capitolinam 130.
Codex Gregorianus & Hermogenianus editur per Adrianum.
Marcus, primus ex gentibus Hieroſolymitanus epiſcopus.
Juſtinus Apologiam ſcribit pro Chriſtianis 150. & martyrio coronatur 163.
R. Juda Sanctus jacit fundamenta Talmudi in Miſchanioth.
Theodotion adornat verſionem Biblior. tert. Græcam 167.
Legio fulminatrix obtinet victoriam Antonino 174.
Lucius Rex Britan. converſus 177.
Capitolium conflagrat 188.
Victor Schiſma de Paſchate celebrando movet, qvæ cauſa eſt variorum Conciliorum.

SECULUM Origenis & Diocletiani, tertium poſt Chriſtum natum.

Symmachus ſub Severo adornat qvartam verſionem Bibliorum.
Arſacidarum in Parthia ultimo Artabano peremto, Perſæ denuo imperant duce Artaxerxe.
Origenes V. verſionem Bibliorum Hierichunte & Nicopoli inventam edit, & adornat ſextam in Tetraplis, Hexaplis, Octaplis.
R. Jochanan abſolvit Talmud Hieroſolymitanum.
Gothi ſub Oſtrogotha vaſtant Mœſiam & Thraciam.
Septem dormientes ſub Decio.
Controverſiæ de iterando baptiſmo & de lapſis recipiendis: unde Concilia varia.
Primum Schiſma de eligendo pontifice Romano 252.
Valerianus à Sapore Perſa excoriatur.
Freqventes ſynodi contra Paulum Samoſatenum.
Æra Diocletiana incipit 284.
Legio militum Thebæanorum trucidatur.

SECULUM Conſtantini M. & Concilii Nicæni, qvartum poſt Chriſtum natum.

A.C.	*Imperat.*	*Pontif. R.*	*Patres & Viri celeb.*	*Hæretici.*
304	Severus & Maximinus.	Marcellus.	Arnobius: Hoſius Cord. Lactantius.	Melet. ſchiſmaticus.
			Frumentius: Euſthatius Antioch.	Donatiſtæ.
306	Conſtantinus & Maxent.			Coluthiani.
			Athanaſ. Alexand.	Arius.
			Cæcilianus: Meletius Antiochen.	Archontici.
309	Licinius.	Euſebius.		Theopaſchitæ.
311		Miltiades.	Juvencus presbyt.	
			Spiridion Scrap.	Acaciani.
314		Sylveſter.	Sedulius presbyt.	Aetiani.
336		Marcus.	Theoph. Alexand.	Duliani.
337	Conſtantinus.	Julius.	Paphnut. confes.	Eunomius.
	Conſtantius.		Didymus cœcus.	Macedonius.
	Conſtans.		Julius Firmicus.	Photinus.
352		Liber. &	Hilarius Pictavienſ.	Luciferiani.
		Felix Antipapa.	Euſebii plures.	Joviniani.
			Cyrillus Hieroſol.	Audiani.

A.C.	*Imperator.*	*Pontif.R.*	*Patres & Viri celeb.*	*Hæretici.*
361	Julianus a-		Philaſtrius : Aurel.	Aeriani.
	poſtata.		Victor ; Jamblichus:	Meſſaliani.
363	Jovianus.		Macrobius : Donatus :	Lucianiſtæ.
364	Valentinia-		Vegetius.	Priſcillianus.
	nus.		Duo : Macarii.	Apollinaris.
	Valens.		S. Martinus : Optatus :	Helvidiani.
376		Damaſus.	Nilus : Ammian. Mar-	Collyridiani.
378	Gratianus.		cellinus :	
	Valentinia-		Paulinus Antioch.	Anthropo-
	nus II.		Claudianus poëta.	morphitæ,
379	Theodoſius		Baſil. M. Auſonius poë-	Melitonii.
	M.		ta : Greg. Nazianz.	Prædeſtinati.
385		Siricius.	Gr. Nyſſenus : Epi-	
395	Arcadius in		phanius : Ephrem Syr.	
	Oriente.		Ambroſius : Chryſoſtomus : Idacius	
	Honorius in		Clarus : Hieronymus : S. Aurel. Vi-	
398	Occidente	Anaſtaſius I.	ctor : Sextus Rufus : Themiſtius.	

Indi converſi per Frument. & Ædeſium. Saporis & Licinii perſecutio. Pax eccleſiæ & Æræ indictionum initium 312.

Lucianus martyr adornat VII. verſionem Biblior. & Heſychius VIII.

Concilium Nicænum œcum. I. 325. contra Arium.

Iberi converſi captivæ mulierculæ pietate.

Athanaſius ſcribit Symbolum Romæ contra Arium, publicatum poſt CCC. annos in Concilio Toletano.

Perſecutio Ariana. Julianus templum Hier. Judæis permittit exſtruere, ſed fruſtra.

Varia Concilia *adv. Arianos*, ut Sardic. Antioch. Alexandr. *pro Arian.* Tyrium, Conſtantinop. Sirmienſe, Arelatenſe.

Gothorum dux Fridigernus baptiſatur, & Valentem perimit.

Theod. M. Theſſalonicæ 7000. milite immiſſo obtruncat.

Concil. Conſtantinop. œcum. II. an. 381. contra Macedonium.

Siricius Monachos in numerum Clericorum recipit.

Ulphilas, Gothorum epiſcopus, Biblia vertit Gothice.

Hieronymi verſio Bibl. duplex in Lat. ſermonem : una ex Hebræo, altera ex LXX. Interpretibus 385.

Longobardi ſub Agelmundo regnum condunt in Moſcovia & Hungaria 393.

SECU-

SECULUM Theodoſii junioris & Auguſtini, qvintum poſt Chriſtum natum.

A. C.	Imp. Orient.	Imp. Occid.	Pontifices.	Viri celebres.
400	Arcadius.	Honorius.	Innocentius I.	Auguſtinus: Rufi-
408	Theodoſius			nus: Prudentius:
417	junior.		Zoſimus.	Fortunatus: Chal-
418			Bonifac. I.	cyd.: Platon. Syne-
423		Johannes.	Cœleſtinus.	ſius: Iſidor. Peluſ.
425		Valentinia-		Oroſius: Heſychus:
432		nus III.	Sixtus III.	Theodoretus: Non-
440			Leo Magn.	nus: Sulpitius: Eu-
450	Martianus.			tropius: Caſſianus:
455		Anic. Max.		Cyrillus Al. Sedu-
		Avitus.		lius: Proſper: So-
457	Leo Thrax.	Majoranus.		crates: Sozomenus:
461		Severus.	Hilarius I.	Paulinus: Salvia-
467		Anthemius.	Simplicius.	nus: Hilarius Are-
472		Olybrius.		lat. Sidonius: Caſ-
473		Glycerius.		ſianus: Vincentius
474	Leo II. Zenon	Jul. Nepos.		Lir. Gennadius: Sa-
475	Iſauric.	Auguſtulus.		lonius: Remigius:
476		ODOACER,		Vict. Utic. Æn. Ga-
483		& ſubſe-	Felix III.	zæus. Sim. Stylita:
491	Anaſtaſ. II.	qventes		Arnob. jun. Pro-
492	Dioſcorus,	Gothi.	Gelaſius I.	clus.
496	patr. Eur. &		Anaſtaſ.	
498	Neſtor.		Symnach.	

Arcadius & Honorius, uterqve pene puer, ſub tutela Rufini & Stiliconis.

Symbolum Ambroſii & Auguſtini conditur.

Alaricus Goth. Romam capit & diripit 410. Codex Theodoſianus editur: Athaulphus Goth. Narbone ſedem figit.

Pelagius hæreſin ſpargit. Concil. Carthaginenſe. VI. 418.

Gunder. Vandal. Hiſpaniam occupat. Vengiſtus cum Anglorum Saxonibus in Britanniam. Concil. Epheſ. œcum. III. 431. contra Neſtor. Genſericus Vandalus trajicit in Africam.

Moſ. Cretenſis venditat ſe pro Moſe 432. Svevi cum Vandalis in Hiſpaniam 436. Eutyches hæreſin ſpargit. Sy-

Synod. Epheſ. ληςρικὴ pro Eutyche. Attila graſſatur.
Venetiæ conditæ. Regn. Angl. ſub Anglo-Saxonibus conditur.
Brabanti à Romanis tranſeunt ad Francorum reges.
Concilium Chalcedon. œcum. IV. contra Eutychem 451.
Primi Bavarorum duces. Norici per Severinum, & Scoti per Patricium convertuntur. Zenonis Henoticon.
Clodovæus Magnus, rex Francor. baptiſatur 484. Theodoricus Veronenſis peremto Odoacro Italiæ præeſt 493.
Anaſtaſii perſecutio contra orthodoxos.
Hæretici hoc ſeculo Neſtorius, Pelagius, Eutyches.

SECULUM Juſtiniani & Exarchatus Ravennatis, ſextum poſt Chriſtum natum.

A.C.	*Imperator.*	*Pontif. Rom.*	*Viri celebres.*
514		Hormiſda.	Claud. Mamertus: Caſſiodorus: Symmachus: Boethius: Paſchaſius: Fulgentius: Alcimus: Avitus: Zoſimus: Pet. Diaconus: Primaſius: Brigitta: Gregor. Turonenſis: Ennodius: Proclus: Vigilius: Feſtus: Arator: Priſcianus: Procopius: Jornandes: Simplicius & Themiſt. Vict. & Agathias Hiſtor. Marcellinus comes: Primaſius: Junilius: Evagrius.
518	Juſtinus.		
523		Johannes I.	
526		Felix IV.	
527	Juſtinianus.		
530		Bonifacius II.	
531		Johannes II.	
535		Agapetus I.	
536		Silver. & Vigil.	
555		Pelagius I.	
560		Johannes III.	
565	Juſtinus.		
573		Benedictus I.	
577	Tib. Conſtantin. III.	Pelagius II.	
583	Mauritius.		
590		Gregorius M.	

Talmud Babylonicum abſolvitur. Ortho Benedicti 542.
Codex Juſtinianeus promulgatur 528. Belliſarius tollit Vandal. regnum 534. Totilas Romam capit. Concil. Conſtantinop. II. œcum. 553. Narſes Totilam opprimit.
Longobardi in Ital. 568. Exarchatus Ravennæ fundatur 569.
Armenii fiunt Chriſtiani. Æra Dionyſ. cond. per Dionyſ. Exiguum, abb. Rom. Zech. & Lechus in Bohem. & Polon. hoc, aut ſecundum alios ſeqventi ſeculo regna condunt.

SECU-

SECULUM Machometi, ſeptimum poſt C. N.

A.C.	*Imperatores.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
601	Phocas.		Gregor. Turonenſis.
604		Sabinianus.	Iſidorus Hiſpalenſ.
606		Bonifacius III.	Philoponus philoſ.
607		Bonifacius IV.	Callinicus.
611	Heraclius.		Sophronius, ep. ultimus
614		Theodatus.'	Hieroſol.
618		Bonifacius V.	Maximus Monach.
626		Honorius.	Jonas Anglus.
639		Severinus I.	Johannes Moſchus,
640		Johannes IV.	Thalaſſus.
641	Conſtantin. IV.		Hildephonſus.
642	Heracleonas.	Theodorus.	Smaragdus Abbas,
649	Conſtans.	Martinus.	Julianus.
652		Eugenius I.	*Variæ.*
653		Vitalianus.	Phocas, Mauritio ob-
668	Conſtantin. V.		truncato, primatum con-
669	Pagonat.	Theodatus II.	cedit Papæ Bonifacio III.
676		Donus.	Coſrhoes Chriſtianis
678		Agatho.	eripit Hieroſol.
683		Leo II.	Hegira Machometi &
684		Benedictus II.	Saracenorum incepit 622.
685	Juſtinianus II.	Johannes IV.	Monotheletæ hæretici.
686	Leontius.	Conon.	Saraceni occupant Ægypt.
687	Apſimarus.	Sergius.	635. Hieroſol. à Saracenis

captæ 636. Caliphæ in Damaſco & Babylone cum ſuis Muſulmannis omnia in Alcorani leges adigunt. Concil. Conſtantin. III. œcum. VI. 680. dicta Trullana. Friſiorum converſio per Willebrodum Anglum; Flandrorum per Eligium: Weſtphalorum per Evaldum.

SECULUM controverſiæ Iconomachicæ, octavum poſt Chriſtum natum.

A.C	*Imperatores.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
701		Johannes VI.	Ægidius monachus.

A. C.	*Imperator.*	*Pontif. Rom.*	*Viri celebres.*
705		Johannes VII.	S. Bonifacius, Moguntiæ e-
708		Siſinnius I.	piſcopus.
711	Philippicus.	Conſtantinus I.	Anſhelmus.
713	Anaſtaſ. II.		Beda venerab. in Anglia.
714		Gregorius II.	Damaſcenus.
715	Theodoſ. III.		Coſmas.
716	Leo Iſaurus, ico-		Clemens Altiſiodor.
731	nomach.	Gregorius III.	Alcus ſ. Albinus.
741	Conſtant. VI.		*Varia.*
742	Copronym.	Zacharias.	Saraceni trajiciunt in Hi-
752		Stephanus II.	ſpaniam 713.
757		Paulus I.	Controverſia de imagin.
767		Conſtantinus II.	toto ſeculo durat.
768		Stephanus III.	Pelagius novum regnum
772		Adrianus.	Legionum & Aſturum con-
775	Leo IV.		dit in Hiſpan.
780	Irene cum Con-		Conſtantinop. à Saracenis
796	ſtantino VII.	Leo III.	obſeſſa 719.

Garſias regn. Arragon. condit. 724. Car Martelli victoria contra Saracenos. Hunni ex poſteritate Attilæ in Hungar. & Tranſylvaniam erumpunt 744. Pipinus rex Francor. 751. Concilium Nicænum II. œcumen. VII. 787. contra imagines. Concilium Francof. 794. pro imaginib. Longobardico regno Carolus M. finem imponit, victo Deſiderio 775. Biorno III. & IV. reges Svec. primi converſi.

SECULUM fundati imperii Germanici, nonum poſt C. N.

A.C.	*Imp. Ger.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
800	Carol. M.			Paul. Diaconus ſ.
802		Nicephorus.		Walafridus.
811		Stauratius &		Eginard. Hiſt.
		Michael I.		Freculphus.
813		Leo V.		Rabanus Maur.
814	Ludovicus E			Turpinus.
	pius.			Anſbertus.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
816			Steph. IV.	Joh. Erigena.
817			Paſchalis I.	Strabus, gloſſæ
820		Michael II.		ordinariæ au-
824			Eugenius.	tor.
827			Valentinus.	Haymo.
828			Gregor. IV.	Bertramus.
829		Theophilus.		Hincmarus.
840	Lotharius I.			Hulder. Epiſc.
842		Michael III. &		Auguſtanus.
844		Baſilius Ma-	Sergius II.	Photius Patriar-
847		cedo.	Leo IV.	cha.
855	Ludovicus II.		JOHANNA IIX.	Otfridus.
857			Bened. III.	Godeſcalcus hæ-
860			Nicolaus.	reticus.
867			Hadrianus.	Methodius in
872			Johan. IX.	Slavonia.
875	Carolus II. Calvus.			Ado Viennenſ.
877	Ludovicus III. Balbus.			Paſchaſius.
879	Carolus III. Craſſus.			Anſgarius.
882			Martin. II.	Theophylactus.
884			Adrin. III.	Remigius.
885			Stephan. V.	Oecumenius.
886		Leo VI.		Simeon meta-
887	Arnulphus.			phraſtes.
891			Formoſus I.	Anaſtaſius bibli-
895			Bonif. VI.	othecarius.
896			Stephan.	
897			Romanus. I.	*Varia.*
			Theod. II.	
			Johannes X.	Septima trigoni
899	Ludov. IV.		Bened. IV.	ignei revolutio

819. triſtis eccleſiæ propter utriuſqve Antichriſti incrementa. Bella Caroli M. & Witekindi Ludovicum Imper. filii exagitant. Saraceni in Italiam. Lotharius cum fratrib. bella gerit. Schiſma eccleſiarum Græcarum & Latinarum. Borivorius, primus rex Chriſtianus in

in Bohemia. Diviſio Calyphatus in Syria & Ægypto. Nihil ſani in Pontificibus.

SECULUM OTTONUM, decimum poſt Chriſtum natum.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
902			Leo V.	Wittichius.
903			Chriſtoph. I.	Regino Ab-
911	Conrad. I.	Alexander.	Sergius III.	bas.
912		Conſtantinus VIII.	Anaſtaſ. III.	Vitellio Opt.
			Lando I.	Rathbodus.
			Johan. XI.	Ratherius.
919	Henricus I. au-	Zoe.	Leo VI.	Luitprandus.
	ceps Saxo.	Romanus I.	Stephan. VIII.	Razes Med.
		Conſtantinus IX.	Joh. XII.	Almanſor
		Stephanus.	Leo VII.	Arabs.
			Stephanus IX.	Dunſtanus.
			Martinus III.	Roſwinda.
936	Otto I. magnus.	Chriſtophorus.	Agapetus II.	Aimoinus.
			Johan. XIII.	
			Leo VIII.	*Varia.*
			Bened. IV.	
		Roman. II.	Johan. XIV.	Berengari-
			Donus II.	us in Italia
959		Rom. III.	Bened. V.	imperium
963		Nicephorus II.	Bonifac. VII.	Germ. infe-
969	Otto II.		Bened. VI.	ſtat.
973		Johannes Zimiſces	Johan. XV.	Henricus
			Johan. XVI.	I. Marchio-
975		Baſilius & Conſtan-	Johan. XVII.	nem Auſtriæ
		tinus X.	Gregor. V.	Brand. & Miſ-
983	Otto III.		Johan. XVIII.	niæ inſtituit.
			Sylveſt. II.	Baſilius,

primus Moſcoviæ dux magnus, Chriſtianus. Micislaus, primus dux Chriſtianus Poloniæ. Calypharum poteſtas vileſcit inter Saracenos.

SECU-

SECULUM Henricorum, undecimum poſt C. N.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1002	Henric. II.		Johannes XIX.	Arnulphus.
1003	Sanct.		Johan. XX.	Zonaras.
1009			Sergius IV.	Avicenna.
1012			Benedictus VII.	Berno.
1024	Conrad. II.		Johan. XXI.	Bruno Herbip.
1028	Saliq.	Roman. IV.	Benedict. IX.	
		Zoe.	Gregor. VI.	Gvido Aretinus
1033		Mich. IV.		Muſ.
		Mich. V.	Sylveſt. III.	Fulbertus.
1039	Henric. III.	Conſtantin. XI.	Clemens. II.	Xiphilinus.
	Niger.		Damaſus II.	Nicetas.
1044		Theodora.		Marianus Sco-
1046		Mich. VI.	Leo IX.	tus.
1048		IſaciusComne-	Victor II.	Benno.
		nus.	Stephan. IX.	Lanfrancus.
1055		Conſtantin.	Benedict. X.	Herm. Contra-
		XII.	Nicol. II.	ctus.
1056	Henricus IV.	Eudoxia.	Alexand. II.	Cedrenus.
1058		Roman. V.	Gregor. VII.	Lambertus
1059			Clemens III.	Schaffn.
1061		Mich. VII.		Mich. Pſellus.
1073		Nicephorus	Victor III.	Algerus.
		III.		Pet. Damianus.
				Anshelmus.
1081		Alex. Comne-	Urbanus II.	Sigebert. hiſt.
		nus.	Paſchalis II.	Curopalates.
				Hiſt.

Varia.

Reges Caſtiliæ ex regibus Arragoniæ. Scholaſtica theologia incipit. Berengarii hæreſis. Hildebrandina hæreſis. Carthuſianorum ordo. Bellum ſacrum adverſus Saracenos. 1088. Hieroſolyma Saracenis erepta. 1099.

SECULUM Frid. Barbaroſſæ, XII. poſt. C. N.

1101	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1106	Henricus V.		Sylveſt. IV.	Rupert. Abbas.
1118			Gelaſius II.	Helmoldus.
		Joh. Comne-	Gregorius	R. Sal. Jarchi.
		nus.	VIII.	Pet. Alphonſ.
1125	Lotharius II.		Calixtus II.	Bernhardus.
	Saxo.		Honor. II.	Joach. Abbas.
			Innocentius.	Irnerius.
1137	Conradus III.		Cœleſtinus.	Honor. Augu-
	Svevus			ſtod.
1143			Lucius II.	Robertus Ketti-
		Manuel Com-		nenſ.
		nenus.	Eugen. III.	Gvil. Tyrius.
			Anaſtaſ. IV.	Hugo de S. Vi-
1152	Fridericus I.			ctore.
	Barbaroſſa.		Adrian. IV.	Richardus de S.
				Victore.
			Alexand. III.	Otto Friſing.
				Petr. Cluniac.
			Lucius III.	Gratianus.
1180		Alexius II.	Urbanus III.	Lombardus.
1183		Andronicus.		P. Comeſtor.
			Gregorius VIII.	Averroes.
1185		Iſ. Angelus &		Meſua.
1190	Heinricus VI.	Alex. III. &	Clemens III.	Maimonides.
	aſper.	IV.	Cœleſtinus III.	Abenezra.
1197	Philippus.		Innocentius	R. David Kim-
			III.	chi.
				Saresberienſis.
				Hildegardis.
				Eliſabetha.
				Euſtach. Homeri
				comment.

Varia.

Regnum Hieroſ. novum. Pomeranorum converſio. Ordo Præmonſtratenſium & Templariorum. Mediolanum dirutum. Decreta Com-

compilantur & Sententiæ Lombardi. Henricus Leo provinciis exutus. Livonia detecta. Hieroſolyma Chriſtianis erepta 1196. Ordo Teutonicus. Verſio Bibliorum Arabica. Tartarorum eruptiones. Tumultus Gvelphorum & Gibellinorum.

SECULUM initii Auſtriacorum Imperat. XIII. poſt C. N.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1204		Alexius V.	Honor. III.	Franciſcus.
1207	Otto IV.			Dominicus.
1216		Balduinus.	Gregor. IX.	Albertus M.
				Urſpergenſis.
		Henricus.	Cœleſtinus IV.	Raym. Lul.
				Petr. Vin.
1218	Fidericus II.		Innocent. IV.	Gvil. Pariſ.
1243		Petrus.		Alex. Aleſ.
1250	Interregnum, in qvo Conradus IV.	Robertus	Alexand. IV.	Saxo Gramm.
		Balduinus.	Urbanus IV.	Lyra.
		Mich. Palæologus.	Clemens IV.	Hugo Card.
1271	Wilhelmus.		Gregor. X.	Accurſius.
				Vincentius.
	Richardus.		Innocentius IV	Bonavent.
	Alphonſus.			Thomas Aqvinas.
			Adrian. V.	
1273		Andronicus.	Johan. XXII	Durandus.
1276	Rudolph. I. Habſpurg.		Nicol. III.	Johan. de S. Buſto.
1278		Mich. IX.	Martin. IV.	
1281	Adolphus.	Conſtant. XIII.	Honor. IV.	Alphonſus rex
1288	Naſſovius I.			Pet. Hiſpanus.
			Nicol. IV.	Jac. de Vorag.
1298	Albertus Auſtr.		Cœleſt. V.	Ægid. Romani.
			Bonif. VIII.	Matth. Pariſ.

Varia.

Imperium Orientis dividitur in Conſtantinop. Adrianop. & Trapezunt. Tartari Babylon. & Perſiam occupant. Mammalucci Ægyptum occupant 1245. Acciolinus in Italia tyrannus. Albingenſes damnantur. Ordo Teuton. in Boruſſia. Decretales Greg. IX. Ordo flagel-

flagellantium. Ferdinandus III Saracenos pellit ex Hiſp. Veſperæ Siculæ 1282. Ottomann. regni initium 1297. Feſſa incipit haberi altera ſedes Machometanorum.

SECULUM Caroli IV. XIV. poſt C. N.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1303			Bened. XI.	Alanus.
				Niceph.
1305			Clemens V.	Calliſtus.
1308	Henricus VII.			Gregoras.
				Joh. Duns Sco-
1314	Ludovicus V.	Andronicus	Joh. XXII.	tus.
	& Frid. Au-	Jun.	Nicol. V.	Occam.
	ſtriac.		Bened. XII.	Marſil. Patav.
1338		Calo Johan Pa-	Clemens VI.	Guido Carm.
		læolog.	Innoc. VI.	Taulerus.
1346	Carolus IV.	Joh. Cartacu-	Urbanus V.	Bertrand.
		zenus.	Gregor. XI.	Dantes Aligeri-
				us.
			Urban. VI. Ro-	Petrarcha,
			mæ, & Clem.	Wicleff.
			VII. Aven.	Boccatius.
1378	Wenceslaus.	Andronicus III		Bartolus.
		Manuel.	Bonif. IX.	Baldus.
			Benedict. XIII.	Gvil. Paradin.
				Froſſardus.

Varia.

Jubilæus I. Romæ. Inventio uſus magnetis. Templarii deleti 1307. Turcorum principes ſe Tartaris opponunt, interqve eos Ottomanni. Conſtitut. Clementinæ. Libertas Helvetiorum. Turcæ in Europam. Comitia Francof. & Spirenſ. contra Papam. Schiſma Pontificum per L. annos. Bambardæ repertæ. Inventio bombardorum 1370. Tamterlanes ſævit & Bajazethem capit. Stuartorum in Scotia initium 1370. Reges Arragoniæ Siciliam occupant. Schiſma Pontificum per L. annos.

SECU-

SECULUM captæ Conſtantinopol. XV. poſt C.N.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1400	Rupertus.		Innocentius VII.	Petrus Dreſdenſ.
1406			Gregor. XII,	Johan. Huſs.
1409			Alexand. V.	Hieron. Prag.
1410	Jodocus.		Johan. XXIII.	J. Gerſon.
1411	Sigismund.		Martin. V.	Joh Turrecremata.
1418		Johannes Andron.	Clemens VIII.	Thomas de Kempis.
				Zabarella.
1438	Albert. II.	Johannes Manuelis.	Eugen. IV.	Panormitanus.
1440	Fridericus III.		Felix V.	
		Conſtantinus XIV.	Nicol. V.	P. Burgenſis.
			Calixtus III.	Theod. Gaza.
1453		MACHOMET.		Georg. Trapezuntius.
1459			Pius II.	
1464			Paulus II.	Chryſoloras.
1471			Sixtus IV.	Laur. Valla.
1484		Bajazeth.	Innocentius VIII.	Reuchlinus.
				Regiomontanus.
1493	Maximilian. I.		Alexand. VI.	
				Purbach.

Varia.

Janitſchari Turcorum conſtituti. Concil. Piſanum & Conſtantienſe. Georg. Caſtriotus Scanderbegus fortiter agit. Concil. Baſilienſe. Typographia inventa 1440. Conſtantinopolis capta 1453 Ferdinandus catholicus Caſtiliam & Arragoniam conjungit. Novus orbis detectus per Columbum & Americum. Regnum Congo converſum.

SECULUM Lutheri. XVI. poſt C.N.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1503			Pius III.	Marſil. Ficin.
1512		Selimus.	Julius II.	Pic. Mirandul.
1513			Leo X.	Lud. Vives.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1519	Carolus. V.			Sabellicus.
1520		Soliman. II.		Corn. Agrippa.
1522			Adrian. IV.	Gyral dus.
1523			Clemens VII.	Ang. Politian.
1534			Paulus III.	Volaterranus.
1550			Julius III.	Comineus.
				Zabarella
1555	Ferdinandus I.		Marcell. II.	Roterodamus.
1556			Paulus IV.	Melanchthon.
				Lutherus.
				Brentius.
1560			Pius IV.	Zwinglius.
1562	Maximilian. II.			Oecolamp
1666		Selimus II.		Camerarius.
			Pius V.	Budæus.
1572			Gregor. XIII.	Alciatus.
				Eccius.
				Cajetanus.
1575		Amurathes III.		Matheſius.
1576	Rudolphus II.			Flacius.
				Ramus.
				Ortelius.
				Polyd. Virg.
				Bucerus.
1585			Sixtus V.	Urb. Rhegius.
1590			Urban. VII.	Jac. Andreæ.
			Gregor. XIV.	Chemnitius.
1591			Innocent. IX.	Calvinus.
				Beza.
1592			Clemens. VIII.	Cardanus.
				Scaliger.
				Ariaſmont.
				Gr. Valentia.
				Bellarmin.
1595		Machom. III.		Martyr.
				Zanchius.

Varia

Varia.

Concilium Piſanum A. C. 1511. Xeriſiorum in Mauritanis initium 1512. Biblia Complutenſia 1515. Ægyptus occupata à Selimo, & initium reformationis Lutheri 1517. Ruſtici tumultus 25. Roma direpta 27. Obſidio Viennæ 29. Confeſſ. Aug. 30. Art. Smalcald. 37. Interim 40. Bellum Smalcaldicum 46. Joh. Frid. Sax. 47. Obſidio Magd. 51. Paſſavienſ. tranſactio 52. Colloq. Wormat. 57. Concil. Trident. 63. Inqviſitio Hiſp. in Belgium 68. Opus Reg. Bibl. 71. Nuptiæ Pariſ. 72. Form. Concord. 74. Calendar. Novum 82. Colloq. Mompelgard. 86. Claſſis Hiſp. profiig. 88. Bellum Turcicum 92. Viſitatio Saxon. 92. Ferdin. Auſtr. perſeqvitur Luth.

SECULUM vaſtatæ Germaniæ, XVII. poſt C. N.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1604		Achmet.		Oſiander.
				Hunnius.
1605			Leo XI.	Lyſerus.
			Paulus V.	Baronius.
1612	Matthias.			Tremellius.
1617		Muſtapha.		Junius.
		Oſma.		Keckerman.
				Baudius.
1619	Ferdin. II.			Grawerus.
1621			Gregor. XV.	M. A. de Dominis.
				Scipio Gentil.
1623		Amurath. IV.	Urbanus VIII.	Thuanus.
				Mornæus.
				Gothofredus.
				Menzerus.
				Meiſnerus.
				Balduinus.
				Franzius.
1637	Ferdinandus III. † 1657.			Winckelman.
				Gerhardus.

A. C.	*Imp. Germ.*	*Imp. Conſt.*	*Pontifices.*	*Viri celebres.*
1640		Ibraim.		Grotius.
1644			Innocent.X.	Dorſchæus.
1647		Achmet.II.		Hülſeman.
1655			Alexand. VII.	Calovius.

Varia.

Colloq. Ratisb. 1602. Oſtenda capta 1604. Reformatio Marpurg. 1605. Impetus Paſſav. Prag. 11. Pax inter Danos & Svec. 12. Jubilæus Evangel. 17. Initium belli Bohemici 8. Synodus Dordrecht. 18. Prælium Pragenſe 10. Prælia Brunſvicenſia 22. Octavus circuitus Trigoni ignei & maximæ conjunctionis, utinam felix Eccleſiæ 23. Bavaro datur Electoratus 24. Rex Sveciæ in Boruſſiam 25. Danica clades ad Lutter 26. Cæſarea hoſpitatio in Pom. 27. Guſtavus in Pomer. 30. Magdeburg. deſolatio 31. Guſtavus occumbit 32. Clades ad Nordling 34. Prælium ad Witſtoch. 36. Cæſareani in Pomer. 37. Prælium Lipſienſe 42. bellum Sveco-Danicum 43. Carolus Angl. decollatus 1650. Carol. Guſtav. rex Svec. poſt Chriſtinam 1655. Carol. Guſtav. in Poloniam 1656. in Daniam 1657. Cæſareani cum Brandeburg. in Pomeran. 1659.

CON-

CONTINUATIO HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ JOHANNIS MICRÆLII

AUTORE

DANIELE HARTNACCIO POMERANO.

AD LECTOREM.

CUm apud me precibus inſtaret Bibliopola, qvi reviviſcenti in hac Hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ editione Micrælio impenſas fecit, ut memoriam celeberrimi Autoris in hæc uſqve tempora prolongarem; nec orbi literario, nec optimo Lüderwaldio, nec conterraneo & Præceptori olim meo deeſſe volui. Qvamvis enim ab anno 1659. qvi exitus eſt Hiſtoriæ illius, è Politico rerum ſtatu nulla fermè in Eccleſiaſticum mutatio redundaſſe videatur, niſi qvam fortaſſis in Hungaria perſecutionem Jeſuitæ, vel in Marchia præſertim & Pomeraniæ aliarumqve terrarum locis Calviniſtæ excitarunt, mittere tamen illa exoſa fortaſſe Autoribus ſuis, & ad aliud ſupplementi genus progredi, Sectarum ſcilicet recenſum, qvæ partim ab Autore levi brachio expoſitæ, partim poſt ejus tempora exortæ ſunt, animum induxi. Etenim cum Synodi Tridentinæ placita, & Reformatorum atqve Anabaptiſtarum Hiſtoriam ſub calcem operis pro inſtituto ſatis prolixè B. Autor commemoraſſet, non injucundum cenſui Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, nec inutile Theologiæ cultoribus fore, ſi aliarum qvoqve ſectarum & originem & dogmata operi ſubnecterem; Ex qvibus & novas fidei dogmatum corruptelas eò perſpicacius in poſterum dijudicare, & qvantò major minorve iis cum hac aut illa hæreſi communio intercedat, eò liqvidius perſpicere poſſint. Atqve Socinianæ primum Hæreſeos Origo qvæſt. 67. ab Autore noſtro brevibus qvidem adumbrata eſt; Nos autem pro inſtituto ſeqventia addimus.

SECTA

SECTA SOCINIANORUM.

LÆlius Socinus primum nefariæ ſuæ Sectæ lolium ſparſurus, explicationem in principium Evangelii Johannis edidit; ſed qvod in prima herba enecavit Hieronymus Zanchius evulgato libro de tribus Elohim, in cujus præfatione accuratè hominem ſibi notum & familiarem depinxit. Erat enim hic Socinus in ſpargenda hæreſi mille fraudum artifex, & *favit*, ut Beza loqvitur Epiſt. 81. *Serveti blaſphemiis, incredibiliter ad contradicendum & varios nectendos nodos comparatus: nec niſi poſt mortem cognitus, hujusmodi periculoſiſſimis hæreſibus laborare, qva de cauſa* ipſi Bezæ *non vulgaris cum eo amicitia intercesſerat. Sed homo erat plenus diverſarum hæreſium; qvas non niſi diſputandi cauſa proponebat; Samoſatenianam imprimis multos annos fovit, & qvoſcunqve potuit in eundem errorem, non paucos ſanè pertraxit.* Hic ut impoſuerat Zanchio & Bezæ, ita etiam multis modis fefellit Philippum Melanchthonem, qvocum triennium exegit familiariter, impetravitqve ab illo ut A. 1557. intercesſerit pro eo tum apud Imperatorem Maximilianum II. tum apud Poloniæ Regem Sigiſmundum, ut horum nomine legati vicem Venetiis obire, eaqve ratione paternam hereditatem, ſibi ob converſationem cum Proteſtantibus in Germania interclusam, adire tutius liceret. Obiit verò hic Socinus A. 1562. qvo tempore Fauſtus juvenis erat 23. annorum, natus qvippe Senis in Italia ex Alexandro Lælii fratre A. 1539. 15. Decemb. $2\frac{3}{4}$ hor. ante Solis exortum. Leviſſimè & omni Præceptore deſtitutus ſtudiis literarum & juris operam impendit, florentiſſimoſqve ætatis annos duodecim perpetuos ad ann. 35. in patriæ otio & aula perdidit, ut ipſe de ſe teſtatur Epiſt. ad Excell. Virum N.N. fol. 670. Anno 1559. viginti annos natus Lugdunum ex Italia venit, ibiqve per triennium commoratus eſt; Intellecta enim morte Patrui celeriter Tigurum advolavit, non tam hereditatis qvam Bibliothecæ & ſcriptorum recondendorum cauſa; Rediens verò in Italiam primum in Aula Florentini Ducis per duodecim annos hæſit; Inde

de Anno 1574. Baſileam venit, manſitqve triennium; poſt in Transſylvaniam à celebri Medico Georgio Blandrata (contra qvem conſule Admonitionem in Conſiliis Wittebergenſium part. 1. fol. 659.) Anno 1577. evocatus eſt; tandem biennio poſt, cum qvadrageſimum ætatis annum ageret, in Poloniam ſeceſſit, ut dictata & Theologiam Patrui ſui pleniſſimè imbiberet & excoleret. Nam Fauſtus patruum ſuum non tantum veneratus eſt ut *exemplar unicum peritiæ ſacrarum literarum & intelligentiæ divinorum Oraculorum, cui uni patefecerit Deus, qvæ omnibus manifeſta eſſe voluit; qvo nemo unqvam exactius de omnibus Religionis Chriſtianæ dogmatibus ſenſerit;* Fragment. duor. ſcriptor. p. 5. & 7. Sed agnoſcit qvoqve eundem in *univerſa Theologia unicum Magiſtrum, præter qvem nullum prorſus alium habuerit;* in Epiſt. pag. 17. Qvo nomine autor vitæ Socini fatetur, *Lelium ipſi Fauſto atqve aliis ingrediendæ, qvam poſtea ſecuti ſunt, viæ ducem & autorem extitiſſe* p. 21. Libros ab anno ætatis qvadrageſimo ſexto plurimos ſcripſit, eosqve plurimis terrarum locis, Italia, Germania, Transſylvania & Polonia edidit, atqve ita virus ſuum longe lateqve diſperſit. Extant enim ejus tot Epiſtolæ, tot privatæ publicæqve diſputationes, tot informationes eorum, qvos habuit mentis ſuæ Interpretes; tot qvoqve longa Socii ab extrema Sileſiæ ora in intimam Lithuaniam itinera ſusceperunt, ut nullis unqvam propagandæ hæreſeos ergo nec laboribus nec ſumtibus pepercerint. Et qvidem de ſcriptis ſuis Socinus ipſe ad Vir.[1] Excell. fol. 669. ita judicat: *Qvid exacti judicii in ejusmodi Philoſophicis ac Theologicis expectari à me poteſt homine, qvi nec Philoſophiam unqvam didicit, & ipſius Logicæ artis nil niſi rudimenta qvædam, idqve valde ſerò deguſtavit? Nolo enim te ignorare, pleraſqve diſputationes meas, qvarum qvædam non ſunt editæ, ſcriptas à me fuiſſe, cum nondum Dialecticæ arti ullam operam dediſſem. Cujusmodi eſt ipſa Diſputatio de Servatore adverſus Puccium, adverſus Palæologum, adverſus F. Davidis, de Baptiſmo aqvæ, de loco VII. Cap. ad Rom. de Autoritate Scripturæ, Reſponſio ad Paræneſin Volani, Animadverſiones in Theſes de trino & uno Deo Collegii Poſnanienſis, & alia qvædam imperfecta.* Reliqva ejus ſcripta ſunt Animadverſiones in aſſert. Poſnan. Defenſio; cont. Eutropium, Chriſtianæ religionis brevis inſtitutio; Anti-Wieckus de divinit. Chriſti, & Spiritu S. Prælectiones Theologicæ, qvas Eccleſiarum ſuarum nomine Academiæ Heidelbergenſi Smalzius inſcripſit, de Cœna Dom. Concio Chriſti Matth. 5. & 6. Qvod Evangelici ſe Arianis jungere debeant, Miſcellanea Sacra, adverſus Judaizantes,

zantes, de cauſa fidei & incredulitatis, de Juſtificatione, de Deo, Chriſto, & Spiritu S., de officio hominis Chriſtiani, de eſſentia Chriſti & expiatione peccatorum contra Volanum, it. cont. Eraſm. Johannis, breves de diverſis materiis Tractatus, Fragmenta duorum Scriptorum de Nativitate Chriſti, Epiſtolæ ad Amicos, item ad Dudithium &c.&c. Cæterum aſſeclæ Socini in varias iterum partes ſcindi cœperunt. Interceſſit] enim ipſi Socino diſputatio qvædam cum Eraſmo Johannis Superintendente Transſylvano de præexiſtentia filii Dei ante nativitatem à Maria Virgine: alii qvoqve cum Franciſco Davidis Superintendente viciſſim Transſylvano adorationem & invocationem Chriſti impugnabant; qvam Socinus qvidem concedebat, ſed eam nolebat religioſam & primæ tabulæ: alii verò cum Niemogevio reprobabant dogma Socini de Sacrificio Chriſti, & erroribus Czechovicii de Baptiſmo contradicebunt; Unde factum, ut Socinus Pater hæreſeos ab ipſis filiis ſuis longo tempore acerbam repulſam paſſus fuerit, intra qvadriennium tamen effecit, ut diſcipuli qvas ante damnarant, facilè admitterent hæreſes. E ſecta verò Socini celebres fuere Thomas Piſecius à Mortovice, Valentinus *Smalzius* Gothanus, primum Smiglæ Rector, tum Racoviæ & Lublini Paſtor, qvi è plurimis ſcriptis notiſſimus eſt, ſcilicet de Divinitate Chriſti, de Chriſto naturali Dei filio, de Satisfactione, de divina incarnati verbi natura, de Incarnatione, de perſona Chriſti, de Spiritu S. contra Grauerum, de loco Joh. VIII. & X. contra Ravensbergium, de Trinitate contra Schopperum; neqve minus è Catecheſi Racovienſi, qvæ Anno 1653. in Anglia ex decreto Parlamenti igni adjudicata eſt; Examine errorum contra Smiglecium, & libro de erroribus novorum Arianorum contra eundem ad Appendicem Smiglecii; ad ejus Nodum Gordium, ad examen centum errorum, è Refutatione Theſium Franzii, orationum qvoqve Altorfi habitarum Vogelii & Penſchelii, Homiliis X. in I. Joh. lib. de Miniſtrorum vocatione, verſione deniqve Novi Teſtamenti, cum qva conferre licet recentiorem Jeremiæ Felbingeri, qvam laudant Calviniſtæ Berolinenſes, & in lectione textuum è ſuggeſto adhibent. Chriſtophorus *Oſterodus* Goslarienſis, Paſtor Smiglæ, qvi Inſtitutionem edidit Chriſtianæ religionis, librum de divinitate Chriſti & Spiritu Sancto adverſus Tradelium, & opera ſocia Voidovii Apologiam adverſus Edictum ordinum Hollandiæ. Joachimus *Volkelius* è libb. V. de Vera Religione notus, qvos Senatus Amſtelodamenſis in Batavia excuſos flammis olim abſumendos mandavit,

 qvan-

qvanqvam hodie viciſſim Belgicè redditi legantur; Georgius *Enjedinus* Explicationem locorum ſcripturæ veteris & Novi Teſtamenti, & librum de divinitate Chriſti edidit. Decem ad Smalzium Socini Epiſtolas vide à fol. 512. ad 560. ad Volkelium à 475. ad 493. ad Oſterodum à fol. 439. ad 474. ad Enjedinum propter aliqvem aliſe diſſenſum à fol. 693. ad 647. Enjedini explicationes refutavit Feurbornius. Præter hos notiſſimus etiam eſt Johannes *Crellius* è lib. de Deo & attributis (primus Librorum Volkelii) & de uno Deo Patre, qvem Botſaccus & poſtea qvoqve Calovius examinarunt; itemqve ex aliis operibus, ſcilicet de ſatisfactione, in Matthæum, in Epiſt. ad Roman. ad Theſſalonic. ad Galatas, in cap. 15. prior. ad Corinth. de Cauſis Mortis Chriſti, cui ſe oppoſuit Calovius, & Ethica qvædam. Adam *Goslavius* à Bebelno, qvi de Trinitate contra Keckermannum & de Perſona contra Jacobum Martini ſcripſit. *Hieronymus Moſcorovius* ſcripſit Appendicem ad librum cui titulus: Nova monſtra Neo-Arrianorum contra Petrum Scargam Jeſuitam, & librum de Baptiſmo contra Smiglecium. *Petrus* vero *Moſcorovius* Commentarium edidit in Epiſt. ad Theſſalonicenſ. Claruit etiam Andreas *Reuchlinus* & Notis qvidem in lib. Smiglecii de Vocatione Miniſtrorum, itemqve Refutatione vanæ diſſolutionis Nodi Gordii. Andreas *Fricius* Modrevius Sylvis qvatuor ad Regem Poloniæ, Pium V. Papam & Uchanſum ArchiEpiſcopum Gneſnenſem. Theophilus *Nicolaides* libb. de Eccleſia, de vocatione & miſſione Miniſtrorum contra Miedzibozium & Borkovium. Andreas *Dudithius* Epiſtolis ad Laſicium. Joachimus *Stegmannus*, qvi contra Botſaccum, de Judice & norma Controverſiarum, & de Reformatione ſcripſit. Celebris erat hoc ſeculo Jonas *Schlichtingius* à Buckovviz Bartholomæo Stoſchio per qvam familiaris, qvi contra Meiſnerum, contra Vechnerum, Commentarium in Epiſt. ad Roman. & Galatas, Notas in Comment. Grotii 2. Theſſ. 2. & Confeſſionem fidei ad Symbolum Apoſtol. detortam, aliaqve plura conſcripſit; Opera ejus junctim in Belgio ſunt edita. Omnium peſtilentiſſimum ſcriptum eſt Irenicum Irenicorum, ejuſqve continuatio & nova contra Comenium Confirmatio Danielis *Zwickeri*, Medicinæ Doctoris, qvi orthodoxum in Miniſterio Dantiſcano Dn. Fridericum Zvvickerum fratrem habet. De Felbingero, qvi etiam Berolini commorabatur, diximus. Noviſſimis adhuc temporibus innotuit Martinus Baumgarthen qvondam orthodoxus & Studioſus Regiomontanus, Superintendens Claudianopolitanus clariſſimi Joh. Pauli Felvvingeri Philoſophi Norici

Anta-

Antagoniſta. Huic agmini præter ſparſim ſupra citatos oppoſuerunt ſe Wolffgangus Franzius in Diſpp. ad Auguſtanam Confeſſ. Tract. de Sacrificiis & Vindiciis contra Smalzium. Joſua Stegmannus in Photinianiſmo, Thummius in Impietate Sociniana, Mareſius in Hydra Socinianiſmi, Nicol. Arnoldi in Refutatione Catecheſeos Racovianæ, Hornbeckius in Socinismo Confutato, & omnium optimè duo Eccleſiarum noſtrarum lumina, Magnus & incomparabilis Abrahamus Calovius ſcriptis plurimis, præcipuè verò Sociniſmo Profligato, & Seculi ſnoſtri Nazianzenus Johannes Adamus Scherzerus, Fautor meus ſingularis in Collegio Anti-Sociniano, qvæ duo ſcripta universam eruditis Panopliam AntiSocinianam exhibent. Sed ut breviſſimis Sociniſticam Hiſtoriam abſolvamus, monendum eſt, fuiſſe qvidem adhuc alios Socinianis à qvibuſdam annumeratos, ſed qvos ipſi hi à nobis receſſiti à conſortio ſuo repudiarunt, nimirum Bernhardinus Ochinus, qvi in controverſiis illis cum Modrevio Scepticum egit. In captibus qvibuſdam Sebaſtianus Caſtellio, Franciſcus Davidis, ut & Chriſtianus Francken ceu Semi Judæi ab ipſo Socino repudiati fuere, qvi & Eraſmum Johannis ut Arianum refutare aggreſſus eſt. Valentinus Gentilis Tritheita extitit. Idem qvoqve Socinus Franc. Puccio & Jacobo Palæologo ſcriptis ex profeſſo ſe oppoſuit. Theodoſium Schembergium deniqve & Johannem Sommerum Valentinus Smalzius & alii Sociniſtæ diſertè rejecerunt; Idem habendum de Gregorio Pauli, Simone Budnæo, Georgio Complatio, Matthæo Gribaldo, Johanne Paulo Alciato, Matthæo Glirio Campano, Theodorico Dorſio, Nathanaële Æliano & Georgio Crazero aliiſqve. Non tacendum de Adamo Neuſero, Paſtore Heidelbergenſi, cujus A. noſter meminit qvæſt. 67. qvod poſtqvam è Calviniſta Socinianus, & è Sociniſta Turca factus eſſet, tandem ita horrendo mugitu animam evomerit, ut etiam Turcis Satam Ogli ſive filius Diaboli dictus fuerit. Franciſcus etiam Davidis juſſu Principis Transſylvani in carcerem conjectus, ex phreneſi, viſis nonnunqvam, qvos itineris comites appellavit, Diabolis apud Florem. Raymund. horrenda morte obiit. Aliorum horribilem è vita exitum brevitatis gratia prætermus.

DOCENT VERO SOCINIANI:

1. Deum retraxiſſe homines à falſa religione per Lutherum: ſed

qvia multa achuc indiguerint correctione, ideo reformaſſe nonnulla per Zvvinglium & Oecolampadium, ac poſtmodum per alios alia correxiſſe. Socin. in ſol. ſcrup. pag. 47. unde Eqves Polonicus in vita Socini ita cecinit:

Tota ruet Babylon, deſtruxit tecta Lutherus,
Muros Calvinus: ſed fundamenta Socinus.

2. Nullum tamen dubium eſſe, qvin omnes illi ſive Calviniani ſive Lutherani, ſive Anabaptiſtæ, ſive Ariani, qvi ſe ad præſcriptum Chriſti geſſerint, cœleſtis Vitæ hæreditatem habituri ſint. Socin. Epiſt. 3. ad Dudith. pag. 42.

3. Eam ob cauſam ſe ex animo unumqvemqve pro fratre habituros, qvamvis in multis ſæpe non conveniat: modo Chriſtum Dominum ac Salvatorem agnoſcat, & propterea mandatis ejus obediat, illumqve adoret. Oſterod. præf. inſtitut. pag. 8.

4. De iis verò, qvæ ad Chriſti naturam & eſſentiam pertinent, vix qvicqvam eſſe, qvod cognitu ſit neceſſarium. Id. cap. 3. p. 24.

5. Ut enim qvis verum amplectatur Chriſtum, non opus eſſe alia res, qvàm ut præcepta atqve promiſſa illius rectè cognita habeat; imo nec promiſſa adeo exqviſitè perveſtigata haberi neceſſe eſſe, modò ſummam eorum vitam æternam eſſe, conſtet; dummodò præcepta rectè intelligantur. Socin. Epiſt. ad Dudith. 2. p. 31.

6. Nullam eſſe religionis particulam, qvæ cum ratione non conveniat: & qvæ cum ratione non convenit opinio, eam etiam in Theologia nullum locum habere poſſe. Smalc. Hom. 8. in c. 1. Joh. f. 89.

7. Argumenta, qvibus autoritas divina Scripturæ probatur, non eſſe talia, qvibus ſeſe nemo ulla ratione opponere poſſit. Socin. in lib. de autor Script. p. 78. & ſeq.

8. Fieri poſſe ut è ſcriptoribus ſacris alius alio veritatem melius tenuerit, alter verò leviter erraritaut memoria lapſus ſit; ideoqve fortaſſe aliqvantum, aut etiam multum diverſa alius ab alio ſcripſerit. Socin. l. cit. pag. 14. p. 12. & in prælect. ſacr. p. 79.

9. Multa veſtigia corruptionis vel depravationis Scriptorum culpa admiſſæ extare. Autor Diſp. contr. Jud. Reſp. ad qvæſt. 21. p. 3. Cum enim V. T. tot vulnera, ſive per incuriam, ſive per inſcitiam librariorum acceperit, mirum non fore, ſi idem etiam Scriptoribus Evangelii acciderit. Id. Reſp. ad 24. qvæſt. p. 115.

10. Qvicqvid ad ſalutem neceſſarium eſt ſimpliciter, id totum

ſacris

ſacris literis ad literam ſcriptum neceſſe eſſe. Smalc. cont. Schopper. de Trin. p. 3. Nam qvod tantum per conſeqventiam ex ſacris literis demonſtratur, id ad ſalutem neceſſarium eſſe dici non poſſe. Id. in refut. Diſpp. Graueri de Script. Sacra p. 4.

11. In Theologia, qvod probandum eſt, per cauſas aut effecta propria ita ſe habere demonſtrandum eſſe, adeo, ut non modò, qvia Deum ipſum dixiſſe appareat, id verum eſſe conſtet: ſed etiam, qvia verum eſſe appareat, id Deum dixiſſe, nobis certò perſvadeamus. Socin. part. 3. de Servat. Chriſto cap. 4.

12. Qvicqvid ex V. Teſtamento ad Chriſtianam religionem affertur, id non tam ad confirmandam eam qvam ad illuſtrandam & commendandam facere. Smalc. in præf. refut. Franz. Utilem qvidem ob plures cauſas eſſe lectionem veteris Teſtamenti iis, qvi novum recipiant, id eſt hominibus Chriſtianæ religionis; attamen non neceſſariam. Socin. de Autor Script. cap. 1. p. 36.

13. Nihil dubitandum eſſe, Chriſtum ita locutum eſſe ſtudio, ut hoc vel illo modo verba ipſius intelligi poſſent, ut homines improbi, verba non conſiderantes, haberent, qvod ſpecioſè carperent. Eum enim Chriſti morem fuiſſe, homines improbos ſuis ſermonibus qvaſi intricare. Smalcius cont. Franz. pag. 8. & in refut. Libb. de Error. Arrian. p. 206.

14. In Evangelio Johannis obſcuritatem conciſam eſſe, minimè ſibi cohærentem, & ex allegoriis conſtantem orationem, qvia vix ulla Chriſti concio à Johanne relata ſit, qvæ non tota ſit allegorica & intellectu difficillima. Enjedin. in Explic. locor. p. 136.

15. Craſsè & periculosè eos errare, qvi ſtatuant, qvod Scriptura Sacra ſine ſpeciali aliqva interna illuminatione & ſingulari revelatione Spiritus Sancti, nullo modo fidem atqve obedientiam in hominibus operari poſſit. Oſterod. in Inſtit. cap. 1. Catech. Racov. p. 224.

16. Falſum eſſe, qvod homini naturaliter, ejuſqve animo inſita ſit divinitatis alicujus opinio. Socin. in prælect. Theol. c. 2. f. 3. Falſum eſſe, qvod qvidam aſſerunt, ex ſola hujus mundi machina, ſi qvis animum advertat, poſſe qvemlibet, non ſolùm Deum eſſe, manifeſto cognoſcere, verùm etiam rebus humanis eum proſpicere, planè percipere. Id. prælect. fol. 4.

17. In omnibus autem naturaliter eſſe juſti injuſtiqve diſcrimen, qvod nihil ſit aliud, qvam Dei verbum interius, cui obediens obediat Deo, licet eum eſſe nec ſciat, nec cogitet. Ib. id. f. 6. 7.

18. Præter hæc, qvod Deus ſit, qvod tantum unus, qvod æternus, qvod perfectè juſtus, perfectè ſapiens & perfectè potens, ad ſalutem æternam qvoad divinam eſſentiam cognoſcere non eſſe neceſſarium. Oſterod. Inſt. cap. 3. p. 28.

19. Nomen Jehovæ non ſolùm Deo creatori, verùm etiam multis rebus creatis, imprimis verò Angelis tribui. Socin. in AntiWujek. p.396. Oſterod. in Inſtit. cap. 10. p. 70. Enjedin. in explicat. p. 25. & Crellius lib. de Deo & attribut. divin. cap. 11. p. 79.

20. Nomen Dei dignitatis potius & officii, qvàm naturæ & eſſentiæ nomen eſſe. Enjedin. in explic. loc. p. 360. & 326. Crell. cap. 13. p. 101.

21. Deum perfectè definiri per id, qvod divinum ſuper nos habeat à ſe ipſo Socin. in Inſt. Chriſt. relig. p. 5. Oſterod. cap. 3. Inſt. pag. 24. qvia Deitas veri Dei primario in poteſtate ejus conſiſtit. Smalc. in refut. lib. de Errorib. Arrian. p. 94.

22. Spiritum qvando nominamus, ſubſtantiam intelligi, ab omni craſſitie, qvalem in corporibus, oculorum arbitriis ſubjectis, cernimus alienam; hoc modo & angelos dici Spiritus & diviniorem noſtri partem qvam animam Philoſophi libentius appellant, & aërem. deniqve, licet ſenſibus qvibuſdam, ut tactui, patentem, & alia corpora huic ſimilia, qvorum unumqvodqve tanto magis hoc nomen ſortiatur, qvanto eſt ſubtilius. Hoc ergo genus ita eſſe Deo cum iſtis rebus commune; ut ordo tamen ſit inter has ejus ſpecies, partim naturæ, qvatenus aliæ ab una pendent; partim perfectionis. Pendere enim cæteros Spiritus à Deo, & aliis magis, aliis minus id nomen convenire. Crellius loc. cit. pag. 107.

23. Aſſertionem infinitatis in eſſentia Dei falſam & ridiculam eſſe. Socin. in defenſ. animadv. p. 46. neqve Deum nobis præſentem eſſe ſua natura vel eſſentia, ſed tantum divina potentia & auxilio. Socin. Diſp. cont. Franc. David. cap. 14.

24. Non unum tantum eſſe verum Deum; cum tam veri Dei ſint, qvi participatione ſunt Dii, nimirum Angeli & homines, qvam verus Deus eſt unus ille Deus; Smalc. in refut. error. Arrian. p. 4. 6. & 43. Itaqve Deum unum dici non eo ſenſu qvod talis ſit ſolus: ſed qvia certo modo unus eſt. Smalc. ibid. p. 50.

25. Geminam eſſe Deitatem, vel duas divinas perſonas aut duos Deos, unum naturalem, alium factum in N. T. unum Deum natura, alterum factum ex gratia & ſubordinatum, unum independentem, al-

terum

terum qvi ab alio dependeat, unum ſeniorem & æternum, alterum juniorem & recentem, unum majorem, alterum minorem, unum qvi in æternum unus Deus manſurus ſit, alterum qvi non permanſurus ſit in æternum; Unam perſonam qvæ divina ſit ex ſe ipſo utpote Patrem: aliam verò divinam ex Deo certo tempore, & ob certam cauſam talem factum, nimirum Chriſtum. Smalc. in ref. lib. de error. Arrian. p. 26. 27. 61. 72. 131.

26. Eſſe poſſibile rem creatam fieri Deo æqvalem, ſaltem in qvibuſdam rebus; Et ita Dei poteſtatem non infinitè diſtare à poteſtate rei creatæ. Smalc. in Exa m. Cent. error. p. 5.

27. Deum peccata, qvæ à voluntate humana dependent, & futura contingentia præſcire anteqvam fiant. Socin. prælect. c. 8. 9. 10. 11.

28. Peccata iſta, qvæ Deus futura prædixit, ea non certiſſimè futura noſſe: ſed qvia ſic planè veriſimilè eſt. Socin. l. c. f. 32.

29. Futura contingentia Deum non determinate ſcire: ſed illa tantum noſſe ut indeterminata & in utramqve partem flexibilia Smalc. cont. Franz. f. 427. 473. & Crell. l. cit. f. 201. Qvæ autem certò præviſa ſunt, illa ſimul à Deo decreta eſſe. Crell. f. 200.

30. Decreta divina in Deo non ſimul eſſe omnia; nec ab æterno fuiſſe; decretum unum ſecutum aliud, ratione temporis, & poſteriora prioribus eſſe ſæpe contraria. Crell. l. cit. p. 340. & 384.

31. In Deo aliqvam mutationem eſſe, imò niſi in Deo mutatio qvædam ſit, eum fruſtra placari, ubi iratus eſt. Crell. p. 350.

32. Deum ſolere ſcientiam ſuam, qvam adverſus aliqvos ſancivit, revocare & reſcindere. Socin. de Serv. Chriſto cap. 3. & in prælect. Theol. cap. 17. pag. 90.

33. In ſacris literis non extare qvoad literam Deum ab æterno eſſe, Smalc. cont. Franz. p. 12. & teſtimonia ſcripturæ illud non evincere, Moſcorov. in refut. app. Smiglecii p. 29. & in Ref. Smigl. de Baptiſmo, p. 78. 79.

34. In æternitate omnino eſſe diverſa tempora & ſucceſſionem aliqvam. Goslav. cont. Keckerm. cap. 2. p. 8.

35. Tempus æternum eſſe, qvicqvid Theologi contra diſputent. Neqve verò in mundi creatione, ut ipſi arbitrantur, tempus primùm extitiſſe: ſed tantummodo temporis menſuram qvandam. Socin. in prælect. Theolog. cap. 8. p. 15.

36. Ergo aliqvid eſſe æternum & increatum, qvod non ſit Deus, Moſcorov. in ref. append. Smiglec. p. 29. 30.

37. Mi-

37. Miſericordiam Dei non eſſe infinitam nec immenſam. Smalz. in refut. Franz. p 3.

38. Miſericordiam, qvatenus ſeveritati oppoſita eſt atqve vindictæ, Dei proprietatem non eſſe, ſed voluntatis tantum effectum. Socin. P. 1. de Servat. c. Covet. c. 1. propè fin.

39. Juſtitiam, qvatenus Dei miſericordiæ opponitur, verè juſtitiam non eſſe, neqve eo nomine in S. literis decorari: ſed potius ſeveritatem & vindictam dici debere; in Deo verè eam non reſidere, nec eſſe Dei qvalitatem, ſeu mavis proprietatem aliqvam; ſed tantummodò effectum voluntatis ejus. Socin. l. cit. & in Prælect. cap. 16. fol. 88. Catech. Racov. cap. 8. qvæſt. 19.

40. Deum compellere per Diabolum homines ad ſcelera perpetranda. Smalz. cont. Franz. p. 426. Deum ipſum fuiſſe, qvi in peſſimis actionibus Pharaone & Juda uti voluerit, Catech. Rac. pag. 306 Judam à Chriſto electum fuiſſe, ut tanti ſceleris, nempe proditionis, autor eſſet. Smaltz l. cit. Voluntatem Petri ad breve temporis ſpatium libertate ſua privatam, & qvodammodo coactam eſſe, idqve Deum interdum & facere poſſe, & ſolere, Smalz. loc. cit. pag. 431. Imo Deum qvandoqve procurare, ut qvis in rebus fidei erret. Idem in ref. lib. de Arrian. error. pag. 28.

41. Qvi accidentia in Deum cadere negat, eum eſſe Deum negare, Non cadere qvidem in Deum accidentia ejus generis, qvalia in creaturas multa cadunt; Sed actus tamen liberæ voluntatis varios in ipſum ita cadere, ut ab eo poſſint abeſſe, & porrò etiam ab ejus natura atqve eſſentia differant, tam ab omni abſurditate abeſſe, qvàm abeſt, eum voluntate libera eſſe præditum. Crell. loc. cit. cap. 32. fol. 348. & ſeq.

42. Chriſtum honoratiori loco jam ſedere qvàm ipſum Deum, qvatenus Deus non in propria perſona: ſed Chriſtus Eccleſiam regit, unde etiam in ſcripturis dicatur, eum ad dexteram ſedere. Socin. in breviſſ. Inſtit. Relig. Chriſtianæ p. 95.

43. Deum ceſſiſſe Chriſto ad certum tempus Dominium ſuum ſupra homines qvod ſalutem illorum attinet; itaqve non perpetuo nec omne imperium, ſed ſupra populum ſuum. Smalc. in exam. 100. error. p. 16. error. 34. & Refut. lib. Smiglecii de error. Arrian. p. 44. qvando autem ſalus humani generis perfecta fuerit, tum Chriſti regnum, qvod jam habet, ceſſaturum, & Deum qvi olim erat omnia in omnibus, anteqvam Chri-

Chriſto omne judicium dediſſet, iterum omnia in omnibus futurum. Smalc. in refut.Monſtr.p.138.

44. Utut certum eſt, divinum honorem ei deberi, qvi divinam habet eſſentiam, incertum tamen eſſe, ideo eum, & qvidem præciſe ei deberi, qvia divinam eſſentiam habet. Niſi enim conſtaret, eum qvi divinam habet eſſentiam, divinam etiam habere potentiam in nos omnes, & ſimul voluntatem nos juvandi, non ſecuturum, ei præcisè deberi cultum divinum. Smalc.in Refut. Monſtror. p.88.91. lib. de error. Arian.p.44.95.102.& Exam.100.error. p.6.err.8.

45. Qvoniam eſſentia divina tantum unica eſt numero, ideo nullatenus plures in ea perſonas eſſe poſſe. Catech.Racov.c.1.qvæſt.21.

46. Unicam illam perſonam eſſe unum illum Deum patrem Domini noſtri JEſu Chriſti.qvæſt.22.& 23.

47. Filium Dei non extitiſſe ante conceptionem & nativitatem temporalem,Socin. in diſp.contra Præexiſt. filii Dei adv. Eraſm. Johannis; adeoqve non fuiſſe ab æterno. Socin. in Defenſ. Animadv. contra Gabr.Eutrap.

48. Filium Dei non eſſe ab æterno à Patre genitum. Socin. in lib. ſvaſor. Smalc. in refut.Novor.Monſtr.

49. Chriſtum eſſe adoptivum Dei filium eo ſenſu, qvo ſcriptura omnes Chriſtianos adoptivos Dei filios vocat; idqve ideo,qvod ſimilitudinem, qvam cum Deo habet, non in ipſa conceptione & nativitate habuerit, ſed poſtea ex Dei dono & gratia illam adeptus ſit. Ante reſurrectionem Chriſtum Dei filium plane & perfectè non fuiſſe, qvandoqvidem defuerit illi & immortalitas, & abſolutæ Dominationis cum Deo ſimilitudo. Sanctitatis autem & ſapientiæ ſimilitudinem cum Deo perfectè habuiſſe, etiam ante reſurrectionem, ac propterea, præter alias cauſas, jure pro eo tempore Dei filium eſſe appellatum, & qvidem unigenitum. Socin.in Anti-Wuject.cap.5. reſp.ad claſs.3.arg.1.p.278

50. Chriſtum qvidem filium Dei fuiſſe ab ipſo vitæ exordio: ſed modo multò perfectiori ab eo tempore, qvo ætate provectior fuit, & deinde munus Propheticum obire cæpit. Smalz. contra Smiglec.part.3.Ref. monſtr.cap.16.p.149.

51. Chriſtum perfectiori modo fuiſſe filium Dei, cum à mortuis reſuſcitatus eſt. Smalc.loc.cit. & Johan. Crellins lib. 1. ſect. 2. cap. 31. p. 289.

52. Perfectiſſimo modo Chriſtum filium Dei eſſe, cum in cœlos

aſcendens & immortalis effectus & Dominus omnium rerum unicus conſtitutus eſt. Smalz. ref. monſtr. part. 3. cap. 16. p. 149. Socin. lib. ſvaſor. p. 36. Joh. Crell. lib. 1. de uno Deo Patre ſect. 2. cap. 31.

53. Spiritum S. non eſſe divinam perſonam qvæ ſit ſummus Deus. Crell. in Tract. de Spir. S. cap. 1. fol. 73. multò minus Deum. Catech. Racov. p. 41. Oſterod. Inſt. cap. 1. p. 32. Socin. Inſtit. Relig. Chriſt. cap. 2. pag. 6.

54. Spiritum S. intra eſſentiam divinam ab æterno à Patre & filio non procedere. Socin. in defenſ. animadv. p. 318.

55. Spiritum S. eſſe proprietatem aliqvam Dei, ſeu virtutem in Deo naturaliter reſidentem, & qvidem vim illam Dei, qva homines ſanctificantur. Socin. Inſtit. breviſſ. p. 11. Oſterod. cont. Tradel. p. 220. Smalc. ref. diſp. de Spir. S. p. 15.

56. Spiritum S. etiam eſſe qvalitatem intermediam inter virtutem Dei & facultates in homine excitatas, vel afflatum divinis animis hominum inſpiratum. Crell. in de uno Deo Patre p. 418. 477. & 397.

57. Penes Deum immenſam eſſe copiam Spiritus S. unde tanqvam ex fonte promanet, non ſecus atqve lumen à ſole, aut influentiæ à ſtellis, aut calor ab igne. Crell. loc. cit. p. 454.

58. Non eſſe unum Spiritum Sanctum, ſed plures, & dignitate qvidem inæqvales. Smalc. in Exam. errorum. 157. errore 137.

59. Primum hominem in ſapientia & juſtitia à Deo non eſſe conditum; Smalz. cont. Franz. p. 44. ſed Adamum ante peccatum inſtar infantis vel pueri fuiſſe, qvi, qvid eſſet, nudum eſſe, ſcire non potuerit. Id. in lib. de vero & nat. Dei filio p. 60.

60. Imaginem, ad qvam primus homo conditus eſt, præcipuè fuiſſe dominium ſuper reliqvas creaturas, præſertim inferiores; poſtmodum rationem, ſine cujus uſu dominium exerceri non poteſt. Socin. prælect. cap. 3. pag. 9. Oſterod. Inſt. cap. 32. p. 267.

61. Primum hominem anteqvam laberetur, natura immortalem non fuiſſe: ſed naturaliter & circa impendens aliqvod periculum morti jam tum fuiſſe ſubjectum. Socin. de ſtatu primi hom. p. 57.

62. Sine propria culpa non perire potuiſſe genus humanum, qvod ne perire qvidem potuit, cum aduuc non eſſet. Socin. de ſtatu hom. pag. 287.

63. Imaginem Dei etiam poſt peccatum hominibus ineſſe. Smalz. contra Franz. pag. 61. etiam poſtqvam morti eſt obnoxius eum illam retinere. Id. ibid. p. 52.

64. Lapſum Adæ, cum unus actus fuerit, vim eam, qva ipſam Adami naturam depravarit, habere non potuiſſe. Catech. Racov. pag. 250, multo autem minus eam ad illius poſteros exeruiſſe. Socin. in prælect. cap. 4. p. 13.

65. Mortem temporalem non eſſe meritum culpæ Adami: ſed tantum conditionis naturalis conſeqvens. Socin. de ſtat. primi hom. p. 19.

66. Tametſi omnes ab Adamo prognati morti perpetuæ obnoxii ſunt, id tamen non ideo fieri, qvod ipſis Adami delictum imputetur: ſed qvia ab eo progeniti ſunt, qvi morti perpetuæ divino decreto fuit addictus, & ita non propter peccati imputationem: ſed propter generis humani propagationem id illisc ontingere. Socin. in edit. Lubberti p. 40. lib. 3. de Servat. cap. 8.

67. Peccatum originis eſſe commentum humanum, Smalz. cont. Franz. p. 41. & meram fabulam p. 46. 56. Catech. Racov. p. 185.

68. Pronitatem ad peccandum, qvæ in homine conſpicitur, ſicut ab ipſa prima creatione ortum non habet, ſic neqve à primo illo peccato, ſive ab uno illo primi hominis peccandi actu ſtatim exortam eſſe: ſed continuatis poſt peccatum illud aliis peccandi actibus, peccandi habitum paulatim homines contraxiſſe, ſeqve ipſos corrupiſſe, & hic corruptionis iſtius ſemina per propagationem ad poſteros tranſmiſiſſe. Socin. l. ſvaſor. cap. 5. p. 57. Oſterod. in Inſtit. cap. 34. p. 281.

69. Cupiditatem & ad peccandum pronitatem cum conjunctam ſecum hominis ipſius, in qvo eſt, culpam non habeat, ejus propriè peccatum dici non poſſe. Socin. in prælect. Theolog. cap. 4. p. 11.

70. Cum dicitur, neminem eſſe, qvi non peccet, uſitatum loqvendi modum eſſe debere intelligi, qvo ſignificetur vix inveniri hominem ſine peccato, qvemadmodum etiam David dixerit, neminem eſſe, qvi, qvod bonum eſſet, faceret, ne unum qvidem. Socin. in Miſcell. pag. 77. & 78.

71. Non enim tantum qvoſdam eò perfectionis pervenire poſſe, ut habitum peccandi nunqvam contrahant. Smalz. cont. Franz. p. 180. Sed etiam ut nunqvam peccent. p. 137.

72. Peccatum verum eſſe transgreſſionem voluntariam divinæ voluntatis, extra qvam peccatum nullum detur aliud. Smalc. cont. Franz. p. 42. 46. 191. 454 & 456.

73. Hominem non renatum in ſpiritualibus nihil poſſe, eatenus tantum eſſe verum, qvatenus homo non renatus de iſtis rebus non co-

gitare poteſt, nedum ea facere, qvamdiu à Deo non illuſtratur patefactione voluntatis illius: Qvam primum autem divina accedit revelatio, jam ita hominem, qvi antea erat non renatus, poſſe iſta omnia facere, ut alia opera, qvæ ante iſtam revelationem faciebat, externa. Smalc. cont. Franz. p. 416.

74. Hominem omnino divina capere poſſe. Smalc. cont Franz. p. 2. Humanam voluntatem vim habere efficiendæ juſtitiæ Dei, ſi modò revelatio accedat Spiritus ſancti. Id. ib p. 417.

75. Legem Chriſti nihil aliud eſſe, qvàm complementum & perfectionem Moſaicæ legis; adeoqve ſine dubio Moſaica lege perfectiorem. Socin. ad artic. Cutheni th. 10.

76. Novum teſtamentum perficere moralia Legis Moſaici, eadem præſtantioribus præceptis illuſtrando, & alia qvædam mandata peculiariter præſcribendo. Socin. de Offic. Chriſti Theſ. 11. Oſterod. Inſtit. cap. 22.

77. Præcepta veteris fœderis maxima parte ejusmodi eſſe, ut difficile creditu ſit, illa à Deo manere, adeo vel levia, vel vana, vel ſuperſtitioſa, vel etiam ſtulta ac ridicula, in ſumma parum Deo digna videri qveant. Socin. Epiſt. 2. ad Andream Dudith. p. 27.

78. Vitam æternam ante Chriſtum nemini promiſſam fuiſſe unqvam, nec in ipſa etiam lege Moſis apertè & manifeſtè; Exinde vero non negandum, omnes pios qvi ante Chriſtum vixerunt, vitam æternam conſecuturos. Poſſe enim Deum plus dare qvàm promiſit, & homines etiam illos potuiſſe ſperare vitam æternam, etiamſi eis promiſſa non fuerit, qvoniam extiterint qvædam qvæ ſpem ipſis excitare potuerint. Smalc. cont. Franz. Diſp. 7. fol. 220.

79. Legem nuſqvam aperte præcepiſſe orationem, nedum certum orandi modum præſcripſiſſe. Smalc. cont. Franz. Diſp. 7. & lib. de divin. Chriſti cap. 5 p. 17.

80. Jure qvodam id debitum fuiſſe, qvod lex promittebat ei, qvi illam obſervaret, nec ut id præterea oraret, ullo modo opus fuiſſe: qvin & abſqve ſingulari ope divina præſtari potuiſſe ea, qvæ lex præcipiebat, eo ſaltem modo in qvo Deus acqvieſcebat. Smalc. ib. & Vockel. de vera relig. l. 5. c. 7. p. 205.

81. Non ſolum imagines Dei, ſed omnes qvæcunqve ulla ratione ad cultum adhibentur, idololatrias & ſcandaloſas eſſe. Volkel de vera relig. cap. 12. p. 233.

82 Lege

82. Lege Moſis non tantum licitum fuiſſe inimicos odio habere: ſed etiam à Deo demandatum. Oſterod.Inſtit.cap.27.Volkel.lib.5.de ver. relig. cap.23.p.208.Smalz ref.Franz.diſp.7.

83. Deum conceſſisſe in V.T. luxum in cibo & potu, ac voluptatem carnis. Oſterod. Inſtit.cap.20. p.219.

84. Hominem Dei ſpiritu adjutum, vel Dei auxilio ſuffultum, posſe Legi Dei perfectè obedire. Socin. lib. qvod Regni &c. cap. 2. fol. 60.

85. Eam opinionem, qva duæ in Chriſti ſuppoſito naturæ inductæ ſunt, ita ut unus Chriſtus & Deus natura ſit & homo, nec cum ſanæ mentis ratione convenire, nec ullo ſanctiſſimarum literarum Teſtimonio comprobari posſe. Volkel.lib.5.de V.R.cap.11.fol.456.

86. Deum esſe hominem factum, eſse rem abſurdam, ſanæ rationi planè contrariam, & in Deum blaſphemam, & ſanctiſſimam Jeſu Chriſti religionem pro turpiſſima omnibus ridendam exponere. Socin. Hom. 8. in cap.1. Joh.fol.89.

87. Mariam non ex tribu Juda & familia Davidis: ſed ex Levi ortam. Socin.Lection.Sacrar. fol. 157.

88. Meſſiam fuisſe ex familia Davidis, Mariam non item.Smalz.de divin. Jeſu Chriſti cap.2.fol.8.

89. Deum in Chriſto homine, in Maria virginis utero formando, ſeminis viri, vel potius viri ipſius vicem ſupplevisſe. Socin. in Anti-Wieck. fol.219.

90. A Deo in virginis uterum ſubſtantiam aliqvam creatam immisſam esſe, ut Chriſtus non matrem tantum, ſed & Patrem habuerit. Id. ibid.

91. Chriſtum ex duplici materia, ſangvine videlicet Mariæ, cum ſemine, qvod Deus produxerit, commixto genitum. Smalz. de V. & N. Dei fil. cap.3.fol.159.

92. Chriſtum venturum fuisſe etiamſi primi parentes non peccasſent; ſc. ad ſervandum in æternum homines. Smalz. cont. Franz. Diſp. 12.de cauſ.pecc fol.429.

93. Nihil veriſimilius & verbis ipſius Chriſti (Joh.3. 11. 32.) & aliis ſcripturæ locis magis conſentaneum eſse, qvàm ipſum Chriſtum, poſtqvam natus eſt homo, & anteqvam munus ſibi à Deo Patre ſuo demandatum obire inciperet, in cœlo, divino conſilio atqve opera fuisſe, & aliqvandiu ibi commoratum eſse, ut illa ab ipſo Deo audiret, & præſens

ſens apud ipſum, ut ſcriptura loqvitur, videret, qvæ mundo mox annunciaturus & patefacturus ipſius Dei nomine erat. Socin. in Inſtit. Chriſt. relig. fol. 127. ſeq. Smalc. de Divin. Chriſti cap. 4. fol. 11. & ſeq. ubi aſſerit: illud tunc temporis factum eſſe, cum qvadraginta dies & totidem noctes, jejunus in deſerto conſumſit. Conf. Crell. Comm. ad Hebr. 1. v. 6. & Tom. II. fol. 79.

94. Summam novæ legis à Chriſto præceptæ eſſe & conſiſtere in fiducia erga Deum, perfecta charitate, humilitate ac perſeverantia in precibus. Catech. Racov.

95. Chriſtum demum in Novo fœdere attuliſſe nobis promiſſum remiſſionis omnium peccatorum. Socin. de Offic. Chriſti th. 33. Oſterod. in Inſtit. cap. 5. p. 38.

96. Duo potiſſimum eſſe promiſſa, qvæ nobis Chriſtus revelarit: alterum eſt vitæ æternæ, alterum Spiritus ſancti. Smalc. de divin. Chriſti cap. 7. p. 25.

97. Nullam aliam fuiſſe cauſam, ob qvam Chriſtus mortuus ſit, qvam ut voluntatem Dei morte ſua confirmaret. Catech. Racov. cap. 8. pag. 257. & 261. Socin. in tract. de Off. Chriſt. p. 10.

98. Chriſtum non eſſe mortuum pro illis, qvi ante ipſum fuerunt. Smalc. in 156. error. errore 74. p. 22.

99. Peccata noſtra ideo tantum Deum ad mortem filii ſui decernendam impuliſſe, qvod peccata tam multiplicia tamqve gravia impedierint, qvo minus certam firmamqve remiſſionis peccatorum ſpem conciperemus, & nos a morte ſempiterna liberatum iri crederemus. Crell. de cauſ. mort. Chriſti p. 23.

100. Cum Chriſtus conſideratur ut ſacerdos, etſi ſimilitudinem referat ejus, qvi Deo aliqvid hominum nomine præſtet: ſi tamen rem ipſam penitus ſpectes, te deprehenſurum, talem eum eſſe ſacerdotem, qvi Dei nomine nobis aliqvid præſtet. Crellius de Cauſ. mort. Chriſti fol. 8.

101. Munus Chriſti ſacerdotale in eo ſitum eſſe, qvod poteſtate ſibi à Deo data, pœnas peccatorum à ſuis auferat, eorumqve ſalutem omni ratione procuret; Proinde hoc munus idem eſſe reipſa cum regio Chriſti munere, & ratione tantum qvadam ab eo diſtingvi. Crell. Comm. in Ebr. 4. v. 14. & T. 2. Comm. fol. 112. it. Smalc. de divin. Chriſti cap. 23. fol. 134.

102. Corpus mortale, qvo Chriſtus ante mortem, imo ante ſuum in-

In cœlum adſcenſum præditus erat, ad ſacerdotium obeundum & ſacrificium penitus abſolvendum, aptum non fuiſſe. Volkel. lib. 3. de Vera Relig. cap. 37. fol. 146.

103. Neqve Chriſtum fuiſſe ſacerdotem, aut in crucis morte ſacrificium expiatorium obtuliſſe: ſed eandem mortem fuiſſe principium, ſeu præparationem qvandam iſtius ſacerdotii in cœlo demum adminiſtrandi. Volkel. l. cit. fol. 145. & Catech. Racov. cap. 13. qvæſt. 18.

104. Oblationem pro nobis, & ſacerdotium Chriſti peractum, in cæleſti tabernaculo, per ſui ipſius ibi coram Deo pro nobis præſentationem. Socin. in breviſſ. Inſtit. Relig. Chriſtianæ fol. 73. ſeq.

105. Sacrificium Chriſti nihil eſſe aliud, qvam purificationem, peccatorum, qvæ comprehendat tum liberationem à pœna, tum etiam ab ipſo peccato, ejuſdemqve ſervitio. Catech. Racov. p. 323. ſeq. Socin. breviſs. Inſtit. Relig. Chriſt p. 14.

106. Sicut Pontifex legatis non minus pro ſe, qvam pro populo offerebat: ita & Chriſtum non minus pro ſeipſo, qvàm pro nobis obtuliſſe. Socin. part. II. de Servatore Chriſto cap. 22. & Prælect. Theol. cap. 29.

107. Deum, nulla vera ſatisfactione accepta, peccata noſtra nobis condonare voluiſſe. Socin. de Servat. P. 3. cap. 2. & Præl. Theol. cap. 17. pag. 88.

108. Cum ſcriptum eſt, Chriſtum pro nobis traditum fuiſſe, pro nobis paſſum & mortuum eſſe, nullam pro nobis ſatisfactionem ſignificari, nec ullo prorſus pacto ſubſtitutionem aliqvam noſtri loco ea in re interveniſſe. Socin. part. 2. de ſervat. Chriſto cap. 25. & in prælect. Theol. cap. 20. p. 124.

109. Se non videre, qvid abſurdius aut iniqvius dici vel excogitari potuerit, qvàm jure alicui poſſe aliena peccata imputari, licet is innocentiſſimus ſit, præſertim ſi ad Chriſtum id referatur. Socin. P. 3. de Servat. cap. 10. & in Prælect. Theol. cap. 20.

110. Chriſtum nihil ſingulare nec in ſe habuiſſe, nec feciſſe, nec paſſum eſſe, ex qvo intelligi poſſit, eum ſatisfactionem iſtam vel peregiſſe, vel peragere ulla ratione potuiſſe. Socin. in prælect. Theolog. cap. 18. pag. 99.

111. Chriſtum pœnarum, qvas nos ex lege Dei ſubire tenebamur, ſolutione, divinæ juſtitiæ ſatisfacere non potuiſſe, Socin. part. 3. de Servat. cap. 4.

112 Re-

112. Redemtionem per Chriſtum factam nihil aliud ſignificare qvàm liberationem nullo vero pretio interveniente. Socin. in prælect. Theol. cap. 19. p.109.

113. Reconciliatos nos eſſe Deo per Chriſtum, Deo per ipſum & per ejus vicarios Apoſtolos hortante, ut ſibi reconciliari velimus, delictorumqve veniam nobis ultrò offerente, non autem Chriſto illum nobis placante, & illi delicta noſtra perſolvente. Socin. P. 1. de Servat. Chriſto cap. 8.

114. Mortem Chriſti peccata noſtra expiaſſe, non qvia Deum ad peccata nobis condonando moverit, vel delictorum noſtrorum culpam reſarciverit, aut compenſaverit; Sed qvia peccatorum noſtrorum expiatio, qvæ ex ſola Dei clementia pendebat tota, Chriſti ſupplicio peracto ſtatim conſecuta ſit. Simul enim atqve Chriſtus crucis mortem paſſus eſt, eum id ex Dei decreto adeptum, ut non ſolum ipſe immortali & ſempiterna vita donatus fuerit; ſed nos qvoqve, qvi illi fidem habemus, & ipſius ſumus, eadem donandi poteſtatem habuerit; Expiari itaqve peccata noſtra à Chriſto non divinæ alicui juſtitiæ ſatisfaciendo: ſed nobis divina voluntate vitam conferendo & ab æterna morte nos vindicando. Socin. part. 2 de Servat. Chriſto cap. 13.

115. Veroſimile non fieri, in omnibus illis antiqvis ſacrificiis pro peccato ſen delicto Chriſti mortem fuiſſe adumbratam. Socinus in præl. Theol c. 11. p. 139.

116. Sacrificia pro peccato, in qvibus mortem Chriſti adumbratam fuiſſe dici poteſt, ea fuiſſe, qvæ ab ipſa tantum Dei ordinatione pendebant, & à ſummo ſacerdote, ſtatis qvibusdam temporibus, nulla populi expectata voluntate, pro univerſo populo offerebantur, præſertim verò anniverſarium illud, de qvo Exod. 30. v. 20. & Levit. 16. Socin. loc. cit. & Catech. Racov. p. 268.

117. Per Sacrificia illa expiata fuiſſe peccata, non qvidem omnia: ſed ea tantum, pro qvibus offerebantur; Oblata verò tantum pro peccatis per ignorantiam admiſſis, vel per incogitantiam & humanam qvandam, eamqve freqventem fragilitatem. Socin. in prælect. p 144. & part. 2. de Servat. Chriſto cap. 11. & 12.

118. Ceremoniam illam de hirco emiſſario non fuiſſe repræſentationem vel adumbrationem ejus remiſſionis, qvæ per ſacrificium contingebat; ſed populi confeſſionem delictorum ſuorum & ſcelerum omnium; & ſimul profeſſionem, ea in poſterum ab ſe qvàm longiſſimè ablegandi; vel ad Deum precationem, ut eorum reatum ab ipſis penitus

nitus removeret, non ſecus ac ſi hircus ille ea revera ſecum in deſertum illum atqve inacceſſum locum aſportaſſet. Socin. in prælect. cap. 22.

119. Per Sacrificia peccata illa, pro qvibus oblata ſunt, verè expiata fuiſſe, & non ſolam expiationem futuram Chriſti per hæc ipſa fuiſſe præfiguratam. Socin. in prælect. Theol. c. 22. p. 144.

120. Cum Chriſtus homo natus fuerit, & qvidem ſub lege Gal. 4. v. 4. perſpicuum eſſe, ipſum univerſæ legi Dei perfectiſſimè ſervandæ obſtrictum fuiſſe. Smalc. in exam. 156. error. p. 53. & Socin. in prælect. Theol. cap. 18. pag. 107.

121. Impropriè & figurate tantum illa accipienda eſſe, qvæ de Chriſti interceſſione pro nobis in cælo in Scriptura habentur. Catech. Racov. p. 434 Socin. Inſt. Relig. Chriſt. p. 90.

122. Concedendum non eſſe, Sacerdotem V. Teſtamenti precibus expiationem peccatorum à Deo impetraſſe. Socin. in prælect. Theol. cap. 27. p. 174.

123. Chriſtum ante reſurrectionem deſignatione tantum Regem fuiſſe. Smalz. in Refut. 100. error. errore 40. p. 18.

124. Poſt reſurrectionem datam vel potius certò deſtinatam demum fuiſſe Chriſto omnem poteſtatem in terra; qvamobrem antea eum omnem vel ſummam in homines poteſtatem non habuiſſe. Smalz. l. cit. fol. 16.

125. Chriſtum ante mortem vel reſurrectionem nullam in cœlo habuiſſe poteſtatem, nec angelis qvicqvam præcipere potuiſſe. Smalz. in Exam. 57. error. n. 33. & 35. fol. 21. & in exam. 100. error. fol. 17. imò ne Diabolis qvidem. Id. ib. n. 47.

126. Chriſtum ante mortem non potuiſſe homines imperio Diaboli eximere & à morte liberare, cum ipſe mortalis eſſet. Smalz. Exam. C. error. num. 37. fol. 17.

127. Chriſtum ante mortem caruiſſe poteſtate largiendi Spiritum S. ſi ſermo ſit de Spiritu, qvem accepturi erant credentes in Chriſtum, h. e. de arrhabone illo & pignore noſtræ hereditatis. Smalc. loc. cit. num. 36. p. 16.

128. Deum illum unum, qvi antea per alios populo ſuo præeſſe ſolebat, his ultimis temporibus Jeſum mundo præfeciſſe, & illi omne judicium tradidiſſe, ut ad certum tempus Chriſtus eſſet omnia in omnibus. Hoc tam inſigne & admirabile facinus tamdiu duraturum, qvamdiu ſalus humani generis non perficietur. Hac perfecta Chriſti

regnum, qvale nunc habet, ceſſaturum, & Deum unum, qvi olim erat omnia in omnibus, anteqvam Chriſto omne judicium dediſſet, iterum futurum omnia in omnibus. Smalz. reſp. ad part. nov. monſtr. Smiglec. cap. 14. f. 138.

129. Chriſtum Dei vicarium eo modo eſſe, qvo vicarius Sigiſmundi Regis Rex Auguſtus dici potuit. Smalc. in exam. 100. error. n. 25. fol. 12. & Ref lib. 1. de error. Arian. fol. 98. vel ut olim Joſephus Pharaonis loco omnia procurabat. Volkel. lib. 3. de Vera Relig. cap. 28. f. 123.

130. Deum voluiſſe Jeſum Chriſtum ſemel in cælos exaltatum, ibidem manere uſqve ad inſtaurationem omnium. Populum verò Jeſu voluiſſe Deum in hac humilitate verſari. Tantum igitur abeſſe à populo ſuò Regem Jeſum Chriſtum, qvoad eſſentiam ſuam, qvantum illud ſummum cælum diſtat ab hac infima terra. Smalc. de divin. Chriſti c. 16. f. 100. Socin. cont. Bell. & Wujeck. fol. 437.

131. Facilè fieri poſſe, ut Chriſtus in æternum omnium aliarum rerum, qvæ tunc extituræ ſunt, abſolutam haberet poteſtatem: at reſpectu fidelium nullo modo id fieri poſſe, vel hinc conſtare, qvod Deus Pater non eſſet omnia in omnibus, qvod tamen facturum & Paulus teſtetur, & perfectio ſalutis noſtræ reqvirat. Smalz. in Exam. 100. error. num. 32. fol. 14.

132. Qvando omnia, qvibus ſalutis noſtræ continetur ratio, ad finem perducentur, tunc & Chriſti regnum, in qvo illorum perficiendorum cauſa collocatus erat, ſuo termino concluſum iri; atqve tunc Chriſtum regnum ſuum Patri traditurum, ut Deus omnia ſit in omnibus h. e. ipſemet omnia diſponat ac gubernet, nec per alium, ut hactenus, ſed per ſeipſum omnes regat. Volkel. de Vera relig. lib. 3. c. 36. fol. 143.

133. Tres eſſe ſtatus Regis Chriſti. Primum Dignitatis, qvod in forma Dei Chriſtus poſt nativitatem conſtitutus fuerit Rex Judæorum. Secundum exinanitionis, & tertium exaltationis. Enjed. in Expl. locor. fol. 307.

134. Exinanitionem Chriſti in eo eſſe poſitam, qvod cum à nativitate Rex Iſraëlis deſignatus, tantaqve divinitus potentia armatus eſſet, ut regnum Judæorum occupare, Magiſtratum inire, & in medio ſuorum dominari potuiſſet, ſeſe humiliaverit, commodamqve & oportundam occaſionem imperii adipiſcendi cum ipſo imperio dimiſerit ac repudiarit. Enjed. in Explic. loc. fol. 324. ſeq.

135. Chri-

135. Chriſtum neutiqvam ſeipſum à mortuis excitaſſe. Catech. Racov. cap. 12. de offic. Chriſti Reg. cap. 4.

136. Chriſtum Jeſum, qvamvis, ut non amplius moreretur, à mortuis excitatus fuerit, non tamen immortalitatem & gloriam ſui corporis eſſe adeptum, niſi cum in cælum translatus erat, ubi ſedes eſt corporum immortalium & glorioſorum, qvæ ſub hoc cœlo, ubi omnia ad interitum rapiuntur, degere non conveniat. Socin. de ſtat. primi hom. c. Pucc. cap. 8. fol. 237. & Tom. 2. oper. fol. 336.

137. Ut Chriſtus in eadem natura, in qva mortuus fuerat, reſurrexerit, & ut reſurgeret opus fuerit: ita in eadem natura eum nunc vivere falſiſſimum & ſacris literis eſſe contrarium. Smalc. lib. 2. de Error. Arrian. cap. 3. f. 201. Qvamobrem Chriſti corpus, in qvo nunc agit, qvo ad eſſentiam ſpirituale ſit. Smalc. in Exam 157. error. fol. 33. neqve animal rationale dici poſſit. Crell. Tom. 4. Oper. fol. 54. qvoniam caro & ſangvis regnum Dei hereditare non poſſint. Smalc loc. cit. f. 11.

138. Chriſto corporibus ſimiles nos ita futuros, ut corpora noſtra tum non ſint caro & ſangvis, nec cutis, nec oſſa, nec cartilagines, nec venæ, nec nervi, nec arteriæ, & qvæ aliæ ſunt corporis iſtius noſtri partes. Smalc. Comm. ad 1. Cor. 15. v. 5. Tom. 1. oper. fol. 89.

139. Adorare & invocare diſtingvi; qvoniam adoret is, qvi corpus aut animum alicui reverenter inclinat, & coram eo venerabundus procumbit, etiamſi nihil ab eo petat: invocet autem ille, qvi in neceſſitate conſtitutus, aut aliqvid percupiens, confidenter alienam opem & benignitatem implorat. Socin. in Epiſt. 1. reſp. fol. 216. & Tom. 5. oper. 1. fol. 401.

140. Invocationem & fidem ita diſtingvi, ut fides in Chriſtum neceſſaria, invocatio autem non neceſſaria ſit. Socin. Miſcellan. fol. 103. Tom. 5. 11. oper. fol. 467. etenim ſi qvis tanta fide ſit præditus, ut ad Deum ipſum perpetuo recta fide accedere audeat, nec conſolatione, qvæ ex Chriſti fratris ſui per omnia tentati invocatione proficiſcitur, indigeat, huic non opus eſſe ut Chriſtum invocet. Socin. in refut. Theſ. Franc. David. Tom. 2. oper. f. 715.

141. Deum in omnibus, Chriſtum verò in illis tantum, qvæ Eccleſiam concernunt, invocari poſſe, qvorum ſcilicet largiendi poteſtatem à Deo adeptus eſt. Socin. in refut. Theſ. Franc. David. Tom. 2. oper. fol. 715. ſq.

142. In Chriſto homine non ita confidendum nobis eſſe, ut in no-

ſtræ felicitatis autore, id eſt ſola & prima cauſa: ſed ut in ſecunda ſive inſtrumentali efficiente. Socin. cont. Wujeck. c. 4. claſſ. 2. arg. 1. fol. 160. Tom. 5. 11. oper. fol. 559. Neqve enim in ipſo Chriſto fiduciam noſtram terminari: ſed per ipſum in Deum tranſire ibiqve acqvieſcere. Id. Miſcell. f. 103. Tom. 2. oper. fol. 467.

143. Honorem, qvem Chriſto exhibemus, non conſiſtere in Chriſto tanqvam in ultimo fine: ſed tendere ad Patrem, qvi eſt ultimus finis, in qvo omnis honor ut ſcopo ultimo qvieſcat. Wolzogen Comm. ad Joh. 5. v. 23. Tom. 1. oper. fol. 781.

144. Chriſtum non eſſe ſummum Deum, ergo pari abſolutè cum ſummo Deo honore eum coli non poſſe. Smalc. in Exam C. error. errore 65. fol. 31.

145. Cultum, qvi Chriſto competit, ſuos habere limites, graduqve qvodam minorem ac inferiorem eſſe, qvàm eſt cultus Patris. Patrem enim eſſe colendum tanqvam cauſam primam & autorem noſtræ ſalutis, Chriſtum autem, tanqvam mediatorem ſive cauſam mediam. Wolzog. loc. cit.

146. Chriſtum planè divino honore afficere & ab ipſo ea petere, qvæ à ſolo Deo peti poſſent & deberent, Idololatriam eſſe. Socin. in Inſtit. Relig. Chriſt. brevit. fol 97. Tom. Oper. 1. fol. 669.

147. In hominis poteſtate poſitum eſſe vel probitatem colere, vel improbitatem ſectari, cum Deus liberum voluntatis arbitrium homini conceſſerit. Volkel. lib. de Vera Relig. cap. 1. fol. 167.

148. Poſtqvam evangelica doctrina homini innotuit, omnem vim vel officii præſtandi, vel divini imperii contumaciter reſpuendi, in animi probitate aut pravitate conſtitutam eſſe, ut merito religio Chriſtiana lydius lapis appellari qveat, utpote, qvo hominis probitas perverſitasqve exploretur. Volkel. p. 169. l. c.

149. Eqvidem non tantum initium converſionis, verùm etiam ejuſdem incrementum & perfectionem Deo tribuenda eſſe: ſed ita tamen, ut hominis voluntas ad ipſum converſionis effectum prorſus reqviratur; Deus & Spiritus ejus cauſa ſint efficiens principalis: at hominis voluntas cauſa ſit adminiſtra, ſine qva Deus nihil producat ordinarie. Smalc. cont. Franz. Diſp. 8. f. 425.

150. Duplex verò eſſe illud auxilium Dei, interius & exterius. Exterius promiſſa & minas, qvorum tamen promiſſa vim habeant longè majorem: Interius, cum Deus in cordibus eorum, qvi ipſi obediunt,

qvod

qvod promiſit, obſignat. Catech. Racov. cap. 10. de Prophet. Chriſti mun. qvæſt. 7. 8. 9.

151. Interius viciſſim duplex eſſe; unum cum Deus id, qvod obedientibus promiſit, eorum etiam cordibus qvodammodo inſcribit: alterum, cum ad ipſius voluntatem rectè percipiendam mentem erudit atqve illuſtrat. Verum autem auxilium id eſſe, qvod exterius dixerint, cum interius utriuſqve generis nihil aliud ſit, qvam exterioris ſuggeſtio qvædam & obſignatio: præſertim verò cum nemini contingat interius, niſi prius exteriore rectè uſus ſit. Socin. in prælect. cap. 5. fol. 15. 16.

152. Qvare ad credendum Evangelio, Spiritus S interiori dono nullo modo opus eſſe. Catech. Racov. cap. 6. de promiſſ. Spir. S. qvæſt. 11. fol. 244.

153. Aqvæ baptiſmum non eſſe eum in finem inſtitutum, ut per eum homines regenerentur: ſed ut iis, qvi per Spiritum S. & verbum jam ſunt regeniti, eo tanqvam viſibili ſigno coram Eccleſia JeſuChriſti teſtentur ac profiteantur, qvod ſicut corpora ipſorum aqva elementari abluuntur, ita etiam ipſi ſemel peccato mortui in poſterum in novitate vitæ ambulaturi ſint. Volkel. de vera Relig. lib. 4. cap. 4. f. 186.

154. Regenerationem itaqve eſſe vitæ anteactæ ſecundum Doctrinam Jeſu Chriſti reformationem. Moſcorov. lib. de Baptiſmo contra Smiglec. cap. 7 fol. 121. Volkel. lib. 3. cap. 12. f 73.

155. Ante Chriſti mortem regenerationem datam non fuiſſe. Smalz. de vero & nat. fil. Dei cap. 5. fol. 35. & ſeq. & Exam. 157. error. p. 28.

156. Regenerationem præſupponere non tantum generationem naturalem, ſed etiam corruptionem vitæ & actionum; qvæ cum in infante eſſe neqveant, nullum etiam in eo regenerationi locum eſſe poſſe. Smalc. lib. de nat. fil. Dei cap 4. fol. 21.

157. Id qvod Deus in homines effundit, eſſe Spiritum illius Sanctum; ſed per hunc generationem ſpiritualem non effici. Nam eum non niſi iis, qvi jam per annunciationem & receptionem Evangelii, revera regenerati ſunt, promiſſum eſſe, & dari. Smalc. in reſp. ad nov. monſt. c. 20. fol. 166.

158. Juſtificationem, qvæ ex fide oritur, fœdere veteri non comprehenſam, vel ut rem, qvæ perpetuo ad omnes ſpectaret propoſitam aut promiſſam fuiſſe: ſed hoc eo tempore ſingulare qviddam fuiſſe à ſingu-

lati Dei benignitate extra fœderis antiqvi pactionem profectum. Volkel. lib. 4. de Ver. Relig. cap. 3 fol. 182. Per Chriſtum demum hanc juſtificandi rationem orbi terrarum manifeſtatam, promulgatam & palam enunciatam eſſe. Id. l. cit. fol. 181.

159. Planè diverſo modo juſtificatos fuiſſe illos, qvi ante Chriſtum vixerunt, ab eo, qvo Chriſtiani juſtificantur. nam primum juſtificationem non fuiſſe propoſitam vel fœderi incluſam; deinde fidem illorum nihil commune habere cum ea, qva nunc homines juſtificantur. Smalc. cont. Franz. f. 93. ſeq.

160. Peccata poſt converſionem alia ratione (nempe ſola abdicatione & omnium virtutum Chriſtianarum aſſumtione) qvàm ante converſionem perpetrata (qvod fide ſolum in Chriſtum fiat) expiari. Crell. Comm. in Ebr. 10. v. 26. Tom. 2. Oper. fol. 178.

161. Deum peccata reipſa non remittere, nec remiſſurum eſſe, niſi in adventu Chriſti. Smalc. de Satisf. Chriſti cap. 1. fol. 170. Itaqve in hac vita nos juſtificari ſpe, re ipſa autem in futuro ſeculo vel in adventu Chriſti. Smalz. Exam. 157. err. errore 108. fol. 30. imperfectiorem enim remiſſionem peccatorum eſſe hujus vitæ: perfectam verò alterius. Smalz. lib. de nat. fil. Dei cap. 5. fol. 36.

162. Chriſti juſtitiam nobis non imputari, ut ejus ſanctitas & innocentia noſtra eſſe cenſeatur. Socin. l. qvod Regni &c. cap. 3. Tom. 1. op. fol. 696.

163. Peccata nobis non remitti propter Chriſti meritum. Smalc. cont. Franz. fol 104.

164. Chriſti fidem, qva nos juſtificat, reipſa nihil aliud eſſe, qvàm ejus præceptis obedire, ſpe futuræ immortalitatis. Socin. Tr. de fide & operib. fol. 54. Tom. 1. Oper. fol. 623. & Part. 4. de Servat. c. 11. 12.

165. Opera ipſa juſtificare, qvatenus executio ſunt ac perfectio & tanqvam forma ipſius fidei; adeoqve non ſimpliciter fidei fructus eſſe. Socin. de fid. & operib. fol. 55 Tom. 1. oper. fol. 523. & in lib. qvod Regni &c. fol. 22. Tom. 1. oper. fol. 695.

166. Non per imputationem: ſed imitationem juſtitiæ Chriſti & obedientiæ ejus, qva nos ita, ut Chriſtus, Deo obediamus, nos juſtificari Socin. p. 1. de Servat. cap. 4. & ex eo Oſterod. Inſtit. cap. 36. fol. 306. & ſeq.

167. Deum neminem juſtificare niſi omnibus virtutibus ornatiſſimum. Smalc. cont. Franz. p. 105. & Deum tum demum juſtum pronunci-

nunciare qvempiam, cum ſeſe obedientem præbuit mandatis ejus. Socin. in Tract. de juſtif. p. 65.

168. Si ſit homo, qvi in peccatis manſerit eo uſqve, ut ei non amplius tantum temporis ſuppetat, ut vitam & mores emendet, utpote, cui moriendum jam ſit, qvicqvid tandem lachrymarum profundat, & qvamcunqve in partem ſe verſet, vi novi fœderis damnandum eſſe. Schlichting. cont. Meiſn. qvæſt. 1. fol. 25. Imo etiamſi homo ille animum mutet, niſi detur occaſio animi iſtam mutationem ſignificandi & reipſa teſtificandi, valde dubium eſſe, an talis pœnitentia ſufficiat. Smalz. cont Franz. fol. 299.

169. Si qvis poſt agnitam veritatem Evangelicam, & ſemel exutum peccatorum habitum, iterum peccati unius vel multorum habitum contrahat, jam impoſſibile eſſe apud homines, eum enormiter malitioſe & ex habitu peccantem ordinariè vi novi fœderis, & juxta revelatam voluntatem, remiſſionem impetrare, etſi de peccatis doleat & ea deploret. Smalz cont. Franz. f 290. 354 355. & 358.

170. Infantibus fidem perridicule tribui, Socin. lib. qvod regni cap. 4 fol. 52. Tom. 1. oper fol. 702.

171. Credere per ea, qvæ paſſus eſt Chriſtus, noſtra peccata deleta fuiſſe, nullo modo eam fidem in Chriſtum eſſe poſſe, qva juſtificamur. Socin. P. 4. de Servat. cap. 9. & de Juſtif. fol. 115.

172. Electionem reipſa non ab æterno, qvemadmodum Meiſnerus voluerit, ſed in tempore fieri, & Decretum de eligendis hominibus ante ſecula factum, non certa aliqvâ individua nominatim concernere: ſed in genere omnes eos, qvicunqee vocanti ad ſalutem Deo credunt & obtemperant. Schlichting. in 2 qvæſt. cont Meiſner. fol. 37.

173. Abſqve voluntate noſtra ſalutem nobis non comparari, cum ne ipſa qvidem electio abſqve voluntatis noſtræ libera actione aliqva eſſe aut conſiſtere ullo modo poſſit. Socin. in prælect. cap. 13 fol. 62. ſeq.

174. Prædeſtinationem fidem ac pietatem hominum anteceſſiſſe; electionem verò eam demum conſeqvi; atqve adeo illam ante conditum mundum factam eſſe: hanc variis fieri temporibus, prout & ipſi homines non eodem tempore credunt & piè vivunt. Ad illam nullius hominum non tantum meritis, ſed ne illis qvidem operibus impulſum fuiſſe Deum; ad hanc non qvidem meritis operum ſed operibus tamen ex fide manantibus impelli. Illam generatim tantùm ab æterno fuiſſe à Deo factam; electionis decretum de unoqvoqve pio fieri nominatim;

qvan-

qvanqvam ex ſingularibus his decretis iterum univerſale qvoddam colligatur. Electionem itaqve ex prædeſtinatione, poſita conditione, qvam illa poſtulavit, neceſſariò conſeqvi, ita ut electio ſit veluti concluſio ex majori propoſitione, qvam Prædeſtinatio ponit; & minore, qvam præbet hominum fides ac pietas, deducta. Crell. de Deo & attrib. divin. cap. 32. Decretum prædeſtinationis conditionati vim habuiſſe: electionis abſolutum eſſe, prout conditio vel penitus eſt præſtita, vel nondum. Electionem hanc incipere ſimul atqve qvis fidem ſuam pietate vera perficere & animare incipit, ſed non niſi vita univerſa cum pietate exacta penitus abſolvi. Itaqve fide aut pietate intra metam illam extremam ceſſante, aut in ipſo fortè portu naufragium faciente, ceſſare & electionem, non ceſſante interim, nec ulla ratione mutata prædeſtione. Crell. ibid.

175. Electionem & reprobationem in genere prorſus eſſe certam & immutabilem: in individuo autem mutabilem eſſe, utpote cum ex electorum vel etiam ex reprobatorum numero eſſe, cuiqve à Deo liberum ſit relictum. Schlicht. cont. Meiſn. qvæſt. 2. fol. 16. conf. fol. 29. & 30.

176. Bona opera non eſſe fructus liberi arbitrii, niſi qvatenus jam per Dei gratiam liberatum eſt, obſcurè dictum eſſe, & errore non carere; cum certum ſit, hominem etiam non renatum, natura & ratione duce bona opera præſtare, licet non ita perfectè, qvemadmodum is, qvi renatus eſt, nec ita perfecta, nec Deo etiam ita accepta, qvemadmodum ea ſunt, qvæ qvis Chriſti amore facit. Smalc. diſp. 6. de bon. Op. cont. Franz. fol. 167.

177. Fidem, cui juſtificatio ſimpliciter adſcribitur, non qvibusvis operibus, ſed tantum operibus καθ' ἐξοχὴν ſumtis, h. e. perfectis & perpetuam voluntatis divinæ executionem complectentibus opponi; idqve non ut contrarium contrario; ſed ut latius anguſtiori, & ut id, qvod imperfectiorem etiam Dei mandatorum obedientiam admittit, ei qvod perfectam & exactam omnino poſtulat. Crell. in Comm. ad Gal. 2. v. 16. Tom. 1. oper. fol. 395. Conf. Comm. ad Rom. 3. v. 20. Tom 1. oper. fol. 306. & Schlichting. pro Socin. cont. Meiſn. qvæſt. 2. fol. 144.

178. Nos propter juſtitiam & obedientiam Deo ſic gratos & acceptos eſſe, ut nos juſtificet peccataqve nobis remittat, & vitam æternam nobis daturus ſit. Schlicht. pro Socin. cont. Meiſn. qvæſt. 2. fol. 147.

179. Pri-

179. Primum & principaliter qvidem ad ſalutem conſeqvendam reqviri Dei gratiam & miſericordiam: opera verò bona reqviri ad ſalutem tanqvam cauſam ſine qva non. Smalz. Diſp. 2. cont. Franz. fol. 362.

180. Apoſtolum Rom. 7. non loqvi ſub perſona regeniti, ſed ſub lege conſtituti nec ſpiritu Chriſti præditi, eam qverelam ſuſtinere. Schlicht. contra Meiſner. Diſp. 2. p. 162.

181. Qvosdam ſervari poſſe abſqve pœnitentia, ſine operibus verò neminem prorſus. Smalc. Diſp. 2. de pœnit. cont. Franz. fol. 357.

182. Ad naturam pœnitentiæ non pertinere fidem, ſed conſeqvens ejus eſſe, qvod ex divina benignitate accedat. Smalc. d. l. fol. 354.

183. Novam obedientiam eſſe eſſentialem partem pœnitentiæ & fere ſolam ipſius pœnitentiæ eſſentiam. Id. ibid. fol. 356.

184. Pœnitentiam eſſe integram, reformationem hominis, qva illi, qvi animum retinent integrum non egeant. Smalc. l. c. fol. 356.

185. Reliqvias carnificinæ Papiſticæ Lutheranos adhuc retinere, eò qvod auricularis confeſſio adhuc penes eos uſitata ſit. Smalc. contra Franz. pag. 351.

186. Sacramenta non conferre gratiam: ſed alterum, nempe baptiſmum, profeſſionem nominis Chriſti publicam olim fuiſſe; alterum verò, nempe cœna Domini, publicam vel ſolennem eidem Chriſto & ipſi Deo pro morte Chriſti gratiarum actionem eſſe. Smalc. in Exam. 100. errorum Errore 93. fol. 37. 38.

187. Sacramenta non eſſe propriè dicta ſigilla divinarum promiſſionum, imò ne qvidem impropriè talia. Schlicht. in Diſp. cont. Meiſner. de Trinit. fol. 920. neqve in baptiſmo aut cœna Domini divinitus obſignari peccatorum remiſſionem. Socin in lib. qvod Regni Pol. cap. 4. §. 5. 6. Tom. 1. Oper fol. 701. ſeq.

188. Errores in doctrina Sacramentorum æternam ſalutem non adimere. Socin. loc. cit. in init. cap. 4. Imò articulum de cœna aut baptiſmo ignoratum aut repudiatum ſalutem non adimere, dummodo qvispiam cœna Domini & baptiſmo utatur. Socin. Diſp. cont. Meiſn. de Trin. fol. 2.

189. Evangeliſtarum & Apoſtolorum ſcriptis nuſqvam nec apertis verbis baptiſmum aqvæ externum omnibus in perpetuum, qvi Chriſtiani eſſe velint, peræqve præceptum eſſe inveniri. Socin. in lib. de Baptiſmo aqvæ, fol. 4. Tom. 1. oper. fol. 709. ſeq.

190. Baptiſmi itaqve miniſterium ipſis Apoſtolis à Chriſto non fuiſſe injunctum, Socin. loc. cit. cap. 2. fol. 14. Tom. 1. oper. fol. 712. eos potius Johannis imitandi ſtudio incitatos baptizaſſe, Chriſto pro ſua ſapientia conſentiente in re præſertim indifferente, & illi hominum generi adeo familiari, ut tam ſubito abrogari ſine gravi offenſione vix ac ne vix qvidem poſſit. Volkel. lib. 3. de Ver. Rel. cap. 9. fol. 53.

191. Baptiſmum pro iis inſtitutum fuiſſe, qvi antea Jeſu Chriſti nomen publicè profeſſi non eſſent: eos verò, qvi jam eſſent profeſſi, eo baptiſmo tingi non conſveviſſe, aut certè non opus fuiſſe. Socin. Lib. de Bapt Aqvæ cap. 15. fol. 126.

192. Infantes ideo à baptiſmo arcendos & non baptizandos, qvod non percipiant, qvid in baptiſmo agatur, nec edere poſſint Chriſtianæ religionis profeſſionem. Schlicht. cont. Meiſner. fol. 867. eos verò per baptiſmum Chriſti diſcipulos facere velle, tam eſſe credibile, qvàm Pſittacos & reliqvas aves. Smalc. cont. Franz. Diſp. 10. fol. 322.

193. Non eundem fuiſſe baptiſmum Johannis, qvi Apoſtolorum à reſurrectione Chriſti. Socin. lib. de Bapt. cap. 6. fol. 71. qvia Johannis baptiſmus peculiare mandatum divinum habuerit: Apoſtolorum non item. Volkel. lib. 3. de Ver. Rel. cap. 7. fol. 48. Johannis baptiſmum non niſi ad gentem Judaicam ſpectaſſe; Apoſtolorum verò ad omnes gentes. Id. cap. 8. Apoſtolorum baptiſmum in nomine Jeſu miniſtratum: Johannis minimè. Socin. de bapt. aqvæ cap. 6. fol. 61. Johannis baptiſmo tinctos rebaptizandes ab Apoſtolis fuiſſe, ibid. Johannis baptiſmum abrogatum, Apoſtolorum vero immutatum, ut in Chriſti nomine baptizarent. Volkel. lib. 3. de Ver. Relig. cap. 9. fol. 53.

194. Non inconveniens eſſe, alio liqvore baptizare qvàm aqva. Moſcorov. in ref. Append. Smigl. fol. 39. 40. & cum alium liqvorem, ubi nulla ſit aqvæ copia, etiam ſubſtitui poſſe exiſtiment, materiam baptiſmi ſe adaugere. non autem ſubtrahere Moſcor. in refut. Smigl. de Bapt. cap. 8. fol. 194.

195. Homines ſolummodo in eſſentiale DEI nomen baptizandos eſſe. Hieron. Moſcorov. Ref. Append. Smigl. fol. 24.

196. Ad baptiſmum non ſufficere aqvæ aſperſionem, neqve etſi totum abluatur corpus: ſed reqviri ut corpus aqvæ penitus immergatur. Schlichting Diſp. de Trinit cont. Meiſner. fol. 856. Volkel. lib 4. de Vera relig. c. 14. fol. 668.

197. Aqvæ baptiſmo neminem regenerari, cum regeneratio ſit rationis

tionis & voluntatis noſtræ transformatio; qvam externa ceremonia fieri idololatricum ſit. Catech.Racov.cap.4.de bapt.qvæſt.4. Smalz. contra Franz. fol. 311.

195. Ipſam baptiſmi ceremoniam nihil habere, qvod ea vi ſit præditum, ſed neceſſe eſſe, ut ſi qvid firmitatis fidei poſt baptiſmum accedat, id à Spiritu Sancto, qvi poſt baptiſmum detur, omnino proficiſcatur. Socin. lib. qvod regni Pol. cap. 4. fin. Tom. 1. oper. fol. 702.

196. Baptiſmum ſine Spiritus S. effuſione, & effuſionem Spiritus S. abſqve baptiſmo eſſe poſſe & reipſa fuiſſe, ſiqvidem ipſa aqvæ tinctione nemo unqvam Spiritus S. donis perfuſus ſit. Schlichting. cont. Meiſn. de Trinit. fol.942.

197. Dic ipſa clarius eſſe, verba Chriſti in cœna non tantum admittere ſobrium figuratum ſenſum: ſed eundem planè poſtulare & κατὰ τὸ ῥητὸν intelligi nulla prorſus ratione poſſe. Smalz. cont. Franz. Diſp.11 fol.328.in fin.Catech.Racov.cap.3.qvæſt.11.

198. Verba Chriſti merito debuiſſe reddi: Hoc eſt cadaver meum; non verò:Hoc eſt corpus meum.Wolzogen ad Matth.26.v.26.Tom. 1.oper.fol.414.

199. Nativum & genuinum verborum Chriſti ſenſum eſſe: Hæc actio frangendi & manducandi panis hujus eſt commemoratio & adumbratio qvædam ejus, qvod corpori meo futurum eſt:EtHæc actio fundendi & bibendi vini commemoratio & repræſentatio qvædam eſt, qvid ſangvini meo fiet. Catech. Racov. loc.cit.

200. Sanæ mentis rationem dictare,fieri non poſſe, ut Chriſti corpus tanto intervallo à nobis disjunctum, in cœna revera comedamus. Volkel.lib.4.de Ver.Relig cap 22. fol. 316. & ſeqq.

201. Fractionem panis neceſſariò in legitimo cœnæ Domini uſu reqviri. Smalc. in ref. Franz. Diſp.12. p. 335. etiam ipſam infuſionem vini neceſſariam p. 348.

202. Accumbendum eſſe in menſa Domini, non circa illam obambulandum. Smalz. cont. Franz. p. 348. pro pane non aſſumendam hoſtiam, & panem atqve calicem in manus communicantium tradi debere. ibid.

203. Non opus eſſe, ut ex notis aliqvot Eccleſia cognoſcatur,cum Chriſtus nunqvam præceperit, ut Eccleſia inqvireretur. Socin. Tract. de Eccleſ.cap.1.Tom.1.oper.fol.324.

204. Eccleſiæ nullas notas eſſe, nec dari poſſe, nec reqviri. Smalz. de Eccleſ. cont Franz. fol. 282.

205. Ut Eccleſia vera ſemper uſqve ad finem mundi extet, nec decretum eſſe à Deo, nec decerni, niſi humano arbitrio vim inferre & religionis naturam mutare voluiſſe cenſendus ſit, potuiſſe. Cum ea res non ex ſola ipſius voluntate pendeat: ſed in ipſorum etiam hominum arbitrio magnam partem ſita ſit. Volkel. lib. 5. de Vera Relig. cap. 7. fol. 391.

206. Omnes illos, Lutheranos & Calviniſtas, & alios qvi à Papatu defecerunt, in unam Eccleſiam congregari poſſe, ſi Spiritu Jeſu Chriſti ſe regi paterentur, & charitatis officiis potiùs qvàm iſtis odiis mutuis certarent. Smalz. cont. Franz diſp. 8. fol. 282.

207. Nullam veram nunc eſſe triumphantem eccleſiam: ſed olim futuram eſſe, cum JESUS CHRISTUS venerit redditurus unicuiqve ſecundum opera ſua. Smalz. contra Franz. Diſputat. 8., fol. 273.

208. Nullam miſſionem miniſtrorum, qvæ ab hominibus proficiſcatur, ſive mediatam, dari. Theoph. Nicolai in Refut. Tractat. de Eccleſ. Borkovv. cap. 10. fol. 97.

209. Qvemadmodum aliqvis alios docere poteſt, etiamſi à nemine ſit vocatus, aut miſſus, ſic etiam ritus illos ſacros adminiſtrare eundem poſſe, absqve miſſione. Smalz. Diſp. 4. de Eccleſ. cont. Franz. fol. 386.

210. Non habere Apoſtolos in hac ſua poteſtate & autoritate remittendi peccata ullos ſucceſſores: ſed hanc autoritatem cum exceſſu eorum ex hoc mundo ad Deum & Chriſtum rediiſſe. Wolzogen Comm. ad Matth cap. 16. v. 19. Tom. 1. oper. fol. 317.

211. In Eccleſiis Lutheranis non obſervari diſciplinam Eccleſiaſticam, ideoqve eorum cætum vix dignum eſſe Eccleſiæ nomine. Oſter. in Inſtit. Germ. cap. 29. fol. 216.

212. Truculentiorem nullam fuiſſe hæreſin, qvam hæreſes civili Magiſtratui ulciſcendas & puniendas ſubjicere. Schlicht. ad Joh. 6. v. 67. Tom 1. oper. fol 55.

213. Omnino non eſſe neceſſariam illam ceremoniam ordinationis & impoſitionis manuum, imo utile etiam eſſe poſſe, eam planè intermitti. Theophil. Nicolai in Def. Tract. Socini de miſſ. Miniſtror. cont. Miedzyboz. cap. 2. fol. 177.

214. Re-

214. Rejicienda eſſe, ab adminiſtratione cœnæ, altari 1. Volkel. lib. 4. de Vera Relig. cap. 22. fol. 204. Luminaria, qvi diem à nocte diſcriminare neſciamus. Smiglenſ. fol. 221. veſtes albas. ibid. fol. ſeq.

215. Nuptias & funera honeſtioribus ceremoniis, qvàm Tympanorum & campanarum ſonitu celebrari poſſe. Smalz. contra Franz. fol. 386. ſeq.

216. Dierum feſtorum celebrationem intermittere ſatius eſſe. Andr. Radeccius not. in Libell. Smiglec. fol. 12. n. 12.

217. Magiſtratum eſſe ſtatum Chriſtianis prohibitum, non habere locum in regno Chriſti; qvi eum gerit, ſcire illum debere, ſe non eſſe in numero Electorum filiorum Dei, regnum Chriſti ſpirituale eſſe, in qvo civilis dominatio nullum habeat locum. Wolzog. Tom. 2. oper. fol. 268. ſeq.

218.* Non licere Magiſtratui in puniendis ſceleribus ſangvinem fundere aut vita privare aliqvem; hac enim ratione ſimul etiam vita æterna tales privari plus eſſe qvàm vero ſimile. Smalz. cont. Franz. diſp. 6. fol. 389.

219. Bellum gerere non eſſe licitum: ſed indignum Chriſtiana pietate. Smalz. cont. Franz. f. 393.

220. In veteri qvidem teſtamento non omnem vindictam prohibitam eſſe: ſed tantum privatam; in novo autem teſtamento omnem prohibitam eſſe tam publicam qvàm privatam. Smalz contra Franz. pag. 237.

221. Non licere Chriſtiano fidei conſortem in jus vocare, nec ad vindicandas injurias magiſtratus opem implorare. Oſterod. in Inſt. cap. 26 fol. 168.

222. Cædem cæde occupare, nec Chriſtianum eſſe, nec cum charitate inimici, qvem diligere juſſi ſumus, conciliari poſſe. Wolzogen in Qq. de Magiſt. Bell. & Defenſ. qvæſt. 3. Socin. lib. ſvaſor. cap. 3. Tom. 1. oper. fol. 696. Oſterod. Inſt. cap. 27. fol. 175 n. 3.

223. Polygamiam in V. T. à Deo conceſſam; adeoqve peccatum non fuiſſe. Smalz. cont. Franz. Diſp. 9. de Hypocr. fol. 297. Oſterod. Inſt. cap. 24. fol. 159. ſeq.

224. Diſſoluto corpore ab anima & corpore in nihilum redacto, Sanctos non eſſe amplius: ſed tantum animas eorum. Smalz. exam. 100. error. ad error. 81. fol. 36.

225. Spiritus hominis etſi natura ſua ſit incorruptibilis, proprie loqvendo tamen, ut non moritur, ita neqve eum vivere: ſed vitam tantum, qvamdiu corpori junctus eſt, efficere; qvare propriè loqvendo nec immortalem dici poſſe: qvia immortalitas eorum demum ſit, qvæ ipſamet actu vivunt. Volkel. de Vera Relig. cap. 11. fol. 71.

226. Spiritum hominis poſt mortem nec operari, nec aliqvid ſentire, nec cruciatu nec gaudio ante diem judicii affici poſſe, qvoniam omni ſenſu careat. Wolzogen ad Luc. 16. v. 23. Tom. 1. oper. fol 644.

227. Corpora, qvæ nunc circumferimus, reſurrectura non eſſe: ſed pro corrupto hoc corpore aliud in locum ejus iri ſubſtitutum. Smalz. in Exam. 100. error. ad error. 89. fol. 36. non numero tantum aliud, ſed & ſpecie, ut ait Schlicht. cont. Meiſn. de Trin. fol. 91. ſeq.

228. In futura vita non fore præmia diverſa aut alia aliis majora. Socin. Epiſt. 7. Tom. 1. oper. fol. 463. neqve in cruciatibus æternis gradus dari. Smalz. cont. Franz. Diſp. 7. de extr. Jud. fol. 414.

229. Cruciatus Impiorum & Diabolorum non eſſe duraturos in æternum: ſed ab igne judicii omnes ſimul eſſe penitus abolendos. Crell. Comm. in Ebr. 10. v. 27. Tom. 2. oper. fol. 179. & Comm. in 1. Corinth. 15. v. 24. Tom. 1. oper. fol. 332. & 335.

SECTA

SECTA ARMINIANORUM.

Jacobus Arminius, à qvo hæc ſecta nomen accepit, antea Jacobus Hermanni, & per Anagramma: Vani orbis amicus, à Gomariſtis appellabatur; Patria Veteraqvinas erat, ſive von Oudenvvater, oppidulo Bataviæ qvod Iſela interlabitur, ibi Anno 1560. in lucem editus & patrem infans qvidem adhuc amiſit: ſed Theodorus Æmilii illius loci Paſtor igniculos ingenii in eo animadvertens in lingvis & artibus erudiri puerum fecit; Mortuo autem hoc ſene, celebris ille Rudolphus Schnellius Hiſpanorum tyrannidem fugiens eum concivem ſuum Marpurgum ſecum abduxit; Reducem porro ex Haſſia Petrus Bertius Paſtor Roterodamenſis amicorum rogatu intra ædes ſuas recepit; eundemqve cum filio Petro, qvi poſtea Arminii aſſecla fuit, in Academiam Lugdunenſem miſit; qvo in loco eos in ſtudiis profectus fecit, ut à Danæo omnibus exemplar propoſitus fuerit; qvapropter Senatus Amſtelodamenſis Genevam ablegari eum curavit, ubi præceptore Beza uſus eam operam navavit, ut diſceſſuro Facultas Theologica titulum Doctoris etiam publico ſumtu detulerit, qvem tamen modeſtè recuſavit; Baſileæ porro imprimis Grynæo in deliciis fuit, pluribus admirationi. Fama qvoqve Jacobi Zabarellæ celeberrimi Peripatetici Patavium, qvin & Romam deinceps adiit, & per Gallias reverſus tandem in patriam per qvindecim annos Amſtelodami Paſtor, poſt obitum Franciſci Junii & Lucæ Treclatii Senioris, ſolo in Lugdunenſi Franciſco Gomaro ſuperſtite A. 1603. Doctoris titulo ornatus, Junio in profeſſione Theologica ſucceſſor deſignatus eſt.

Petrus Bertius in Oratione de vita & obitu Arminii, operibus ejus præmiſſa, dilucidè occaſionem, qva ductus in articulo de prædeſtinatione & cognatis à Calvini ſententia divortium fecerit, expoſuit, cujus verbis uti h. l. placuit: *Circumferebatur*, inqvit ille, *fortè piorum manibus libellus à qvibusdam fratribus in Eccleſia Delfenſi ſcriptus adverſus D. Bezam, hoc titulo*: Reſponſio ad argumenta qvædam Bezæ & Calvini ex tractatu de prædeſtinatione in cap. IX. ad Romanos. *Eum libellum beatæ memoriæ D. Martinus Lydius, qvi ante Paſtorem egerat in Eccleſia Amſterda-*

ſterdamenſi, tunc verò Profeſſorem agebat in nova Friſiorum Academia, tranſmiſerat ad D. Arminium; cujus & ingenium ſagax, & judicium acre, & vim in docendo ac refutando mirificam partim fama acceperat, partim ipſe expertus fuerat. Neq; erat omnino ab hoc Inſtituto Arminius alienus recens enim ex Schola Genevenſi auribus circumferebat ſonum lectionum & argumentorum D. Bezæ. Accingit ergo ſeſe operi: ſed dum molitur refutationem, dum argumenta utrinqve expendit, dum confert Scripturas, dum ſe torqvet ac fatigat, vero victus, primum ſecutus eſt ſententiam, illam, ipſam qvam oppugnabat: poſtea in eam divina virgula & Spiritus S. ductu delatus eſt, qvam ad finem uſq; vitæ conſtanter aſſeruit. Hactenus ille Bertius, qvi Collegii Theologici Lugduni Batavorum Regens erat. Poſt verò, ut ſolet inter Theologiæ Studios præcipuè in Academia Leidenſi, acerrime de his articulis diſputatum eſt; Hagæ etiam Comitum inter Arminium & Gomarum inſtituta collatio, plena autem deciſio ad Synodum Nationalem, qvæ ſvaſore Jacobo VI. Rege Angliæ Anno 1618. Dordraci celebrabatur, dilata eſt. Sed fatis Anno 1609. Arminius conceſſit. Ex illo tempore qvi dogmata ejus tuebantur, Arminiani poſtea qvoqve à Libello ſupplici Anno 1610. Ordinibus Hollandiæ & Weſt-Friſiæ exhibito, qvem collationi Hagienſi inſertum Remonſtrantiam Belgæ vocant, Remonſtrantes; Calviniani verò Gomariſtæ vel Contra Remonſtrantes vocari cæperunt; qvam ob cauſam D. Hallus Oxonienſis tum Decanus Conventum Synodicum Seſſ. XVI. d. 29. Novembr. ita adhortatus eſt: *Fratres ſumus: ſumus & Collegæ. Qvid nobis cum illo infami Remonſtrantium, Contra-Remonſtrantium, Calvinianorum, Arminianorum titulo? Chriſtiani ſumus, ſimus & ἰσόψυχοι. Unum corpus ſumus, ſimus & unanimes.* Publice qvidem eo nomine illi grates habitæ: ſed ſi ad conditiones, qvas legitimis Synodis Neoſtadienſes in Admonitione, & Paræus in Irenico præſcripſere, ex adverſo autem ad illam Synodi Dordracenæ Hiſtoriam, qvam ego ex literis *Joh. Hales & Walthери Balcanqvat*, Theologorum Angliæ, ad *Dn. Dudley Carleton* Regis Legatum in vernaculam noſtram ſuperioribus annis tranſtuli, reſpiciamus; fatendum eſt, iniqviſſimè Calvinianos cum Remonſtrantibus egiſſe, & Synodum illam neqve liberam, neqve ſecuram permiſiſſe. Pluribus hoc oſtendit B. Dn. D. *Nicol. Hunnius in Διασκέψ: de fundam. diſſenſ. Luther. & Calvin. in Dedicat. f. 31. ſeqq.* Arminii verò ſententia in Artic. de Prædeſt. & cognatis qvibuſdam primò qvidem intuitu orthodoxis commoda ſatis: ſed ipſe poſtea in explicanda ſententia de obedi-

obedientia fidei longius progredi videbatur, cui rei maximam adverſæ partis perſecutio, neqve verò minimam Scepticarum diſputationum levitas occaſionem dediſſe videntur. Arminium ſiqvidem deSociniſmo Caivinianis jam ante ſuſpectum fuiſſe, Epiſtola Paræi 1613. d. 1. Martii docere poſſet, qva ita amico ſuo ſcripſit: Arminium veſtrum Sociniani in Polonia expreſſe, ut ſuum nuper nominarunt, una cum qvodam Bonfinio & Acantio clandeſtinis aſſeclis, qvorum autoritate poſtularunt à fratribus orthodoxis (Reformatis inPolonia) fraternitatem, iſti verò fortiter recuſarunt. Acta miſit ad me Synodus Lublinenſis cui nuper poſtridie natalis Domini reſpondi. Et licet in Epiſt. adHippolit. à Collibus An. 1608. 5. April. profiteatur: ſe nunqvam docuiſſe qvicqvam, vel in Eccleſia vel in Academia, qvod confeſſioni Belgicæ aut Catecheſi Heidelbergenſi contraveniat &c. provocetqve ad theſes publicè diſputatas, ceu liqvidiſſima teſtimonia; In Declaratione ſententia tamen & Reſponſ. ad 31. articulos compage ſemel luxata, ad alia qvoqve diſſolvenda pruriiſſe deprehenſus eſt.

Præcipuus poſt Arminii obitum Sectæ defenſor extitit *Simon Epiſcopius* A. 1612. ſucceſſor Gomari in Acad. Lugdunenſi, & qvamvis A. 1619. à Synodo exauctoratus fuerit, numeroſiſſimæ Eccleſiæ Calvinianæ Roterodami A. 1626. Paſtor, donec A. 1634. Amſtelodami Remonſtrantium ſeminario præeſſe cœpit. Hic enim Confeſſionem & Apologiam Remonſtratium condidiſſe creditur. Scripſit Apologiam Catecheſeos adverſus Heidanum, &, ſucceſſore Stephano Curcellæo teſte, Reſponſionis ad ſpecimen Profeſſorum Leidenſium, veri Remonſtrantis Theologi Autor fuit. Eum ſtrenue adjuvarunt Joh. Arnoldus Corvinus Leidenſis Miniſter, Johannes Utenbogardus, Petrus Bertius, & imprimis Nicolaus Grevinchovius, qvi Ameſio plurimum negotii dedit. Iis annumerari ſolent, Adrianus Borræus, Petrus Cupus, Eduardus Poppius, Heinricus Hollingerus, Dominicus Sapma, Carolus Niellius, Philippus Pinackerus, Heinricus Leo, Bernhardus Duinglo, Thomas Goſvvinus, Ahaſverus Mattheſius, Theophilus Rickevvart & alii partim publicis ſcriptis, partim ſubſcriptionibus celebres. Adolphum verò Venatotem parricidam, Heinricum Slatium propter conjurationem adverſus Principem Auriacum rotæ impoſitum, Velſingium & Wizium nolunt ſibi aſſociari, cum eos tamen albo Remonſtrantium adſcriptos & Paſtorum apud ipſos munere functos fuiſſe conſtet. Contra Remonſtrantes autem imprimis pugnarunt Petrus Molinæus in Anatome Arminianiſmi,

Theologi Leidenſes in Cenſura, Ameſius ad Collationem Hagienſem, in Anti Synodalibus & contra Grevinchovium; Jacobus Triglandus de Trina gratia, de voluntate Dei, item in Apologia & Diſpp. Nicolaus Bodecherus in Sociniano Remonſtrantiſmo, Johannes Peltius in Harmonia Remonſtrantium & Socinianorum, Nicolaus Vedelius in Arcanis Arminianiſmi, Feſtus Hommius in Specimine Controverſiarum Belgicarum, Johannes Maccovius, Nicolaus Arnoldus acutiſſimus ſcriptor, Heinricus Altingins, Johannes Hornbeck, Johannes Cloppenburgius, Gisbertus Voëtius, Heidanus & plurimi.

DOCENT VERO ARMINIANI:

1. Cognitionem Dei naturalem eſſe incertam, controverſiis pluribus impeditam, argumenta ex natura deſumta, qvæ exiſtentiam Dei evincant, eſſe tam operoſè elaborata, tot exceptionibus involuta, tot diſtinctionibus, hypotheſibus, poſtulatis intricata, ut indoctus ea ſæpe aſſeqvi non poſſit, & doctiſſimi qvoqve non raró reperiant, qvod in iis deſiderent. Exam. Cenſ. p. 25.

2. Ad autoritatem Scripturæ firmandam ſufficere ſolùm argumenta probabilia; neqve reqviri teſtimonium Spiritus Sancti. Epiſcop. de autor. Script. th. 7.

3. Ad intelligendam Scripturam ſacram non opus eſſe Spiritus S. illuſtratione & ſpeciali gratiæ lumine, cum non poſſit non etiam irregenitus qvilibet qvemlibet Scripturæ ſenſum percipere. Arnold. cont. Tilen. p. 441. 464. & Epiſcop. de perſpic. Script. th. 3.

4. Senſum nativum & literalem Scripturæ non tam eſſe illum, qvem verba proprie ſumta præ ſe ferunt; qvàm eum, qvi, licet verba rigidè accepta eum non inſinuent, tamen rectæ rationi & ipſi menti, atqve intentioni ejus, qvi verba protulit, convenientiſſimus eſt. Confeſſ. cap. 1. §. 16.

5. Verbum Dei actu non obligare qvenqvam niſi intellectum, & ſic prout adhibita omni poſſibili diligentia & prudentia intelligendum eſſe creditur; adeoqve non obligari qvenqvam ad verum verbi Divini ſenſum ſeqvendum contra conſcientiam ſuam, licet erroneam. Apol. cap. 25. p. 289.

6. Scripturæ phraſin non ſolere tam accuratam eſſe in iis, qvæ ad religionem ipſam non pertinent, accommodare ſe potius vulgo, imo

peti

peti eum ex ipſo uſu vulgi, adeò, ut ſæpe admittat ea, qvæ falſis hypotheſibus nituntur. Aut. Armin. Gym. Ultraj. cap. 49. p. 352.

7. Scripturam Sacram controverſias fidei directivè tantùm: non verò coactivè judicare. Confeſſ. cap. 1. §. 10.

8. Ea tantum eſſe è Scripturis ad ſalutem ſcitu neceſſaria, ſine qvibus fieri nullo modo poteſt, ut qvis vel præceptis Jeſu Chriſti rectè, & prout oportet, obediat, vel divinis ejuſdem promiſſis firmiter confidat, qvæqve proinde talia ſunt, ut ſine manifeſta hominis culpa negari, ignorari aut in dubium vocari neqveant. Confeſſ. Sect. 13. 14.

9. Nomen Jehova nihil aliud eſſe qvàm tertiam perſonam futuri *Jihie, erit*; idqve ita ab omnibus priſcis temporibus lectum, ſcriptum, uſitatumqve fuiſſe, donec abſtinuerint ab illo nomine ſonando Hebræi, qvando & qvia id videbant ab exteris gentibus ad idola traductum eſſe; & denotare potius dominium qvam divinam eſſentiam, adeoqve in Scriptura paſſim Creaturis tribui, Gen. 16 Exod. 3. 13. & 14. &c. Epiſcop. Inſtit. Theolog. l. 4. Sect. 2. cap. 2. & exerc. 6. 3.

10. Non neceſſariò tenenda eſſe ea, qvæ ad divinam eſſentiam & omnes operandi modos in Scriptura revelatos pertinent: ſed ea tantum, ſine qvibus divina voluntas in ſcripturis patefacta, aut rectè cognoſci, aut præſtari non poſſit. Cenſ. p. 2. Apol. C. 2. fol. 40.

11. Virtutem & immenſitatem divinam nihil aliud eſſe qvàm Spiritualem extenſionem eſſentiæ, neqve alia ſub ratione poſſe concipi. Epiſcop. cap. 8.

12. Deum ibi non fuiſſe, ubi in Sacris viſus eſſe dicitur: ſed angelum gloria admodum magnifica & divinam majeſtatem referente circumdatum, vicemqve Dei gerentem ſub humana ſpecie. Epiſcop. lib. 4. Inſt. cap. 4.

13. Videre Deum non ſignificare aut propriè divinæ ſubſtantiæ aſpectionem, ſive qvæ oculis fit corporeis, aut impropriè cognitionem divinæ eſſentiæ intuitivam, qvæ duntaxat intellectu fit: Sed ſynecdochicè univerſam illam tum divini favoris ac benevolentiæ, qvæqve ex ea ad nos redundatura ſint, jucundiſſimorum beneficiorum fruitionem. Epiſcop. cap. XI. & Apol. cap. 2 f. 41.

14. De Simplicitate Dei ne jota qvidem in Scripturis haberi, totamqve illam diſputationem Metaphyſicam eſſe. Apol. f. 42.

15. Inexplicabile eſſe, qvomodo diſtinctio nulla ſit volitionum & actionum liberarum ab eſſentia Dei; cum volitio Dei libera eſſe poſſit,

 eſſen-

eſſentia verò ejuſdem libera non ſit:qvomodo amor & odium ſubſeqvens amorem reſpectu ejuſdem ſubjecti ſit ipſa Dei eſſentia, qvæ eadem ſemper manet. Apol. f.41.

16. Atomicam & utopicam eſſe illam præſentiam Dei,qva ſecundum ſuam eſſentiam ſit tum in cælo & in terra, tum extra illa atqve ſomnia locorum ſpatia, neqve eam eſſe ſcitu neceſſariam. Cenſ.Exam.cap. 2. p. 42. & 43.

17. Concipiendum verò Deum in cælo tanqvam in ſolio glorioſæ Majeſtatis ſuæ ſedentem, ſeqve virtute ſua diffundentem ſolis inſtar,qvi radiis ſuis ubiqve lumen & vim ſuam effundit; itaqve eum ſic immenſum eſſe, ut ſi, exempli gratia, innumeros qvaſi mundos conderet, omnibus iſtis præſens futurus eſſet, omneſqve illos virtute ſua divina repleret. Epiſcop. lib. 6. Inſtit. cap. 8.

18. Omnem rationem durationis ex natuta ſua importare influxum momentorum per prius & poſterius diſtinctorum, qvi ſine ſucceſſione eſſe aut concipi non poſſit; qvare in æternitate etiam prius & poſterius locum habere. Epiſcop. lib. 4. Inſt. cap. 9. & 14.

19. Etſi præter Deum materiam primam æternam eſſe, credi ſine errore non poſſit, credi tamen poſſe abſqve jactura ſalutis. Epiſc. l. 4. Inſt. cap. 14.

20. Aliqvas Dei volitiones certo tempore ceſſare, & qvia actiones ſunt voluntati,saccidentia eſſe in Deo; qvin imo qvia ipſe agens eſt liberrimum, mutationem Deo tribuere. Epiſc. Diſp. de Vol. Dei th. 7. & lib 4. Inſtit. cap. 20.

21. Non eſſe neceſſarium ad ſalutem credere, Deum futura contingentia præſcire. Epiſc. lib. 4. Inſtit. cap. 18.

22. Ineptiſſimum eſſe & indigniſſimumDeo ſtatuere, juſtitiam ejus vindicatricem ita illi eſſentialem eſſe,ut ejus vi Deus obligetur & neceſſitetur ad puniendum peccata. Act. Synod. Remoſtr. ad qvæſt.11. Catech. fol. 129.

23. Tribus perſonis divinas perfectiones tribui, non collateraliter aut coordinatè: ſed ſubordinatè; qvia Pater ſummus eſt tum dignitate tum poteſtate. Epiſcop. lib. 4. Inſtit. cap. 33.Dignitate qvidem, qvia pater eſt principium & cauſa ut ſint filius & Spiritus S. Dignius enim eſt, eſſe à nullo qvàm eſſe ab alio, generare qvàm generari, ſpirare qvàm ſpirari. Poteſtate i. e jure ſive dominio, qvia Patri jus eſt mittendi filium, effundendi Spiritum S. neutri jus eſt in Patrem. Id. Epiſc. c. præced.

24.

24. Chriſtum poſſe vocari Dei filium, qvod natus ſit ex matre, qvam virtus altiſſimi adumbrabat, qvæqve ex Spiritu S. uterum tulerit; porro etiam propter ſanctificationem & miſſionem in mundum; item, qvod à Deo ex mortuis reſucitatus fuerit, & ex utero terræ rurſum in vitam eductus fuerit, deniqve qvia conſedit ad dexteram majeſtatis Dei. Apol. fol. 48. Epiſc.l. 4. Inſt. cap.33.

25. Salebras, Labyrinthos, Syrtes & Charybdes eſſe qvæſtiones: An Pater produxerit filium de ſubſtantia ſua? tum an Pater communicaverit filio omnem entitatem ſuam abſolutam? nec verò an ita facta ſit generatio ante ſecula, ut deſierit, an verò ea adhuc ſit? Epiſcop.lib. 4. Inſtit. cap. 33.

26. A cultu divino argumentum irrefragabile ad probandam æternam filii Deitatem peti non poſſe, & conſeqventiam eſſe dubiam, Chriſtum idcirco Deum eſſe qvia adorandus eſt. fol. 51. lib.1. Apol.

27. Spiritum S. in Scriptura ſacra nuſpiam diſertè & in terminis Deum vocari. loc. cit.

28. De Patre qvidem & filio adorando ſcripturam plenam eſſe: De Spiritu S. autem nihilum qvidem occurrere; qvæ res etiam fecerit, ut Hilarius in 12. libb. de Trinitate Spiritum S. nuſpiam Deum vel adorandum eſſe dixerit. loc. cit.

29. Non eſſe certum atqve clarum, tam rectè dici procedere atqve emanare à filio, qvàm rectè dicitur procedere à Patre; qvum hoc diſertè ſcriptura aſſerat, non illud; nedum tam rectè aſſeri, una eademqve numero ſpiratione emanare Spiritum S. à Patre & filio. Epiſc.lib. 4. Inſtit. c. 36.

30. Temeritatem eſſe, uti in hoc myſterio terminis ἀγράφοις eſſentiæ & perſonarum. Confeſſ. p.52.

31. Non poſse illa conciliari, conditionem illam, qvæ in conditionali decreto ſtatuitur, à Deo ipſo effici in illo cui præſcribitur, ut induat rationem effectus. Apol. f. 55.

32. Gen. 1. non evidenter primam, ſed ſecundam ſolummodo creationem, ſcilicet fabricationem, diſpoſitionem & ordinationem cæli & terræ ex materia deſcriptam videri poſſe. Epiſcop. l. 4. Inſt. Sect. 3. cap. 1. p. 346.

33. Deum multo ante hexäemeron Moſaicum tempore Angelos condidiſſe, non ut miniſtri ejus eſſent: ſed tanqvam cœli incolas & do-

meſticos ſuos ac qvaſi contubernales, neqve brevi tempore in iſto domicilio fuiſſe, ſed diu admodum in eo verſatos, tandem ſive ſuperbia, ſive alia aliqva libertatis ſuæ nimia ut putabant circumſcriptione & limitatione adductos à Deo magnam partem defeciſſe longa ac diuturna rebellione, donec poſtmodum in terram illam, qvæ tempore iſto, qvo Angelorum Reſpublica vel mundus duravit, deſolata jacuerat, ceu in tartara & abyſſum præcipitarentur. Epiſcop. l. c.

34. Angelos qvidem ſubſtantias ſpirituales eſſe: qvalis verò ſit illa ſpiritualitas, & an cum corporeitate aliqva conjuncta, dijudicatu difficile eſſe. Epiſc. l. c. cap. 2.

35. Non adeo certum eſſe Angelos jam vivere in ſtatu gloriæ. Id. ibid.

36. Corpus utrum pars eſſentialis hominis ſit: an verò tantum animæ inſtrumentum? incertum eſſe. Id. ibid.

37. Adamum in ſtatu innocentiæ neſciviſſe, Deum melius ſibi velle qvàm ſerpentem; habuiſſe pronitatem uxorem impenſius & inordinatius amandi; imo ſimplicitatem & innocentiam non niſi eam, qvæ ætati infantili incumbat. Id. ib.

38. Imaginem Dei tantum in Dominio ſitam fuiſſe. Epiſc. l. cit. cap. 7. f. 359.

39. Mortalitatem corporum homini ante lapſum cum brutis animalibus communem fuiſſe. Apol. f. 56. & 59.

40. Verba Dei comminatoria ad Adamum: Morte morieris, intelligenda de morte corporali ſ. diſſolutione animæ & corporis, qvam præcedunt mala omnia ad mortem diſponentia, & qvam deinde æterna pœna damni id eſt divinæ viſionis, ſive gratiæ & gloriæ æterna privatio, ſubſeqvitur: aliam verò mortem nempe pœnam ſenſus ut ſtatuant, nullam autoritatem, nullam æqvitatem, nullam rationem cogere. Apol. fol. 57.

41. An Adamo immortalitas beata promiſſa fuerit nec ne? certò non poſſe dici. Apol. f. 59.

42. Non ſine magna veri ſpecie dici, providam Dei rerum omnium conſervationem actum negativum eſſe, non poſitivum, Apol. fol. 68. eum ſc. qvo Deus eſſentias, vires ac facultates rerum creatarum non vult deſtruere: ſed eas vigori ſuo relinqvere, qvoad vigere & durare poſſunt ex vi per creationem ipſis inſita. Epiſcop. l. 4. Inſtitut. ſect. 4. cap. 1.

43.

43. Deum in duo tempora mundum diſpeſcuiſſe, unum in qvo ipſe per angelos ſuos regeret ac dirigeret omnia; alterum in qvo filio ſuo regimen & poteſtatem daret, & ipſos qvoqve angelos illi ſubjiceret. Epiſc.in Inſt. Theol. ſect.2.cap. 33.p.337.

44. Ex qvo Deus judicavit abunde ſignorum factum eſſe ad id, ut populo conſtaret, Chriſtum in cœlis regnare, ſigna fieri poſt Apoſtolorum tempora deſiiſſe, ut providentia Chriſti per Chriſtum Regem planè inviſibilis fieri cœperit. Id. ibid.

45. Actiones hominum moraliter & verè bonas eſſe, etiamſi non proficiſcantur ex fide, ſi tantum fiant ex animo, qvi virtutis, honeſtatis, & probitatis ſtudio revera ducitur, etiamſi Legis & Evangelii notitia careat. Apol.f. 73.

46. Exactiorem pietatem fœdus ſ. teſtamentum novum qvàm vetus exigere. Epiſc.l.4.Inſt.ſect.4.cap.9.p.325.

47. De pœnis in V. & N.T. ita habendum eſſe: qvod pœna æterna, qvam in novo fœdere Deus impiis inſanabilibus comminatur, nec differenda nec mitiganda nec tollenda ſit propter pios, nec piis infligenda propter impios: Pæna verò, qvam in V.T. Deus in terminis comminatur impiis legis ſuæ prævaricatoribus, piis qvidem aut inſontibus propter ſontes & impios infligenda non ſit; ſed propter pios tamen aliqvando differri, mitigari & tolli poſſit, adeoqve dilata, mitigata & ſublata dicatur. Epiſc.cap.8.p.374.

48. Peccatum originis non eſſe peccatum proprie dictum, ſed tantum Adami peccatum, qvo privati primæva illa felicitate ejus poſteri naſcantur. Armin. contra Perkinſ. p. 170. Corvin. contra Tilen. p. 388. Confeſs. cap. 6.ſect.4.

49. Adamum juſtitiam originalem abjeciſſe meritoriè tantum, non actu ipſo; ſicut regeniti qvando peccant, juſtitiam amittere ſolent, ita tamen ut eam recuperare poſſint. Apol p.85.

50. Deum nullos infantes, ſine actualibus & propriis peccatis morientes, æternis cruciatibus deſtinare ob peccatum originis, qvod nulla propria culpa contrahi ab infantibus dicitur, ſed ex peccato alieno, & qvod ipſorum eſſe creditur non aliam ab cauſam, qvàm qvia Deus id ipſis imputare vult. Apol.p.87.

51. Peccatum ad mortem eſſe illud, qvando juſtiſſimo Deo viſum fuit, ſententiam mortis temporalis inexorabilem, nulliſqve precibus flectendam pronunciare ex. 1. Johan.5. v.16. Epiſcop. ap. Beverov. in

Epiſt.

Epiſt. de Termino vitæ p. 382. & idem Epiſc. Reſp. ad LXIV. qvæſt. LXII. Tom. 2. oper part. 2.

52. Peccatum ad mortem conſtitutum fuiſſe vel in directa, aperta & contumelioſa miraculoſæ diſtributionis viſibilium Spiritus ſancti donorum in feſto Pentecoſtes facta rejectione, vel miraculoſæ potius & ſanctiſſimæ virtutis, qvam Chriſtus in terra adhuc verſans, exerebat, oculisqve ſpectandam exhibebat, abnegatione & blaſphemia. Epiſcop. Reſponſ. ad qvæſt. 14.

53. Potuiſſe Deum ſi voluiſset, pro abſoluto jure & ſuprema poteſtate ſua peccata omnia humano generi condonare, atqve ita absqve ulla ſatisfactione de jure ſuo cedere. Epiſc. diſp. p. 407.

54. Primis qvindecim ſeculis gratiam tantum tacitam locum habuiſſe, eamqve abſconditam fuiſſe in generali & obſcura ſeminis promiſſione. Epiſc. ibid.

55. Abelem fide ſola nullo præcepto divino adductum, id eſt, rectæ rationis ſolius inſtinctu judicaſſe, Deum ſacrificiis colendum eſſe; filios qvoqve Dei fuiſſe, & inter eos Enochum, qvi fide præditi ſolius rationis rectæ ductu Deum coluerunt, ac religionem naturalem ferme bis mille annis in mundo viguiſſe, ſatis infirmam ac debilem ad hominem in officio ſuo continendum: ideoqve illo tempore in primo mundo non niſi paucos, ac nominatim tres, aut, ſi Noachum annumeres, qvatuor cultores Dei fuiſſe: Abel, Seth, Enoch. Epiſcop. lib. 1. Inſtitut. Theolog. cap. 2.

56. Moſen non cognoviſſe Deum tanqvam remuneratorem æternum piorum; inqve tota lege Moſaica nullum vitæ æternæ præmium ac ne æterni qvidem præmii indicium & veſtigium extare. Epiſc. lib. 3. ſect. 1. cap. 2. p. 50.

57. Mennonitarum errorem, qvod Chriſtus non ſit conceptus ex ſubſtantia virginis, tanti haud faciendum, ut propter eum qvis in fundamendo errare cenſeri poſſit aut debeat; dummodo fateatur Chriſtum hominem natum eſſe. Apol. cap. 8. fol. 93.

58. Deum ad omnia & ſingula peccata punienda per ſuam juſtitiam non urgeri. Epiſcop. Diſp. de Dom. Dei th 13. Imò ineptiſſimum eſſe & indigniſſimum Deo, juſtitiam ejus vindicatricem ita illi eſſentialem eſſe, ut Deus vi ejuſdem obligetur & neceſſitetur ad puniendum peccata. Apol. c. 11. p. 46.

59. Nihil ineptius, nihil eſſe vanius, qvàm dicere qvod Chriſtus nobis promeritus ſit fidem & regenerationem. Apol.fol.95.

60. Non eſſe horrendum neqve abſurdum ſi dicatur, Chriſtum potuiſſe non obedire; ſed tamen obediviſſe; potuiſſe Chriſtum peccare: ſed tamen non peccaſſe. Epiſcop. in Reſponſ. ad Defenſ. Cameron. c.13. pag.289.

61. Unionem perſonalem per ſe nihil aliud efficere potuiſſe circa naturam Chriſti humanam, qvàm qvod ei ſubſiſtentiam perſonæ divinæ daret; ita ut humana natura, qvæ alioqvin perſona completa fuiſſet, non ſubſiſteret, niſi in perſona τοῦ λόγου. Tantum itaqve abesſe, ut ejus vi factum dici poſſit, qvod Chriſtus non potuerit peccare, ut neqvidem ejus vi factum fuerit, qvod actu non peccarit; qvia unio hypoſtatica non habet ex ſe illam phyſicam repugnantiam cum peccatis. Id. ibid.

62. Chriſtum ab ipſa nativitate ſua non fuiſſe ſanctitate præditum. qvoniam ætas illa incapax ſit, tam habitus qvàm actus ſanctitatis. Epiſc. ib. p.290.

63. Non repugnaſſe Chriſti naturæ, qvod peccare potuerit, qvia ſubductus fuit à ſpiritu in deſertum, ut tentaretur à Diabolo, eguit conſolatione evangelica, & Matth. 26. Marc.14. Luc.22. v.42. optat. Patrem deſinere velle qvod vult. Id ibid.

64. Decretum Electionis non eſſe decretum de perſonis certis nominatim vitæ æternæ deſtinandis: ſed tantum decretum de conditione, qva Deus perſonas ſaluti vult deſtinari. Exam. Cenſ. cap.9. pag.101.

65. Electionem eſſe vel completam, qvæ neminem ſpectat, niſi morientem, vel incompletam, qvæ omnibus fidelibus communis ſit. Nicol. Grevinchov. cont. Ameſ. fol.136.

66. Obedientiam genus eſſe reſpectu fidei. Apol. fol.3. ex qvo conſeqvitur fidem in ſua eſſentia obedientiam includere.

67. Formulas loqvendi de fide, ſc. per eam apprehendi miſericordiam, juſtitiam & remiſſionem peccatorum, niſi qvis benignius interpretetur, fieri non poſſe, ut eas à manifeſta abſurditate vindicet; qvia fides ſit veluti conditio, & proinde ut actio ad juſtificationem concurrat. Apol. fol. 112.

68. Phraſin, Chriſti juſtitiam nobis imputari, benigniori interpretatione in commodum qvidem ſenſum flecti poſſe; in rigore au-

tem ἀκυρολογίαν ſonare, ut ſenſus ſit, juſtitiam Chriſti nobis imputari propter juſtitiam Chriſti. ibid.

69. Fidem rectè definiri ſpem roboratam de futura remiſſione peccatorum, qva à Chriſto per obſervationem mandatorum ipſius vel bona opera perſvaſi ſumus, nos ad vitam æternam perductum iri. Conf. cap. 11.

70. Nec fidem nec converſionem effici in homine per Dei gratiam ſolam, adeo ut homo nihil ad eam conferat. Collat. Hagiens. duas enim eſſe cauſas converſionis & fidei; primam gratiam Dei tanqvam præcedentem & excitantem: ſecundam voluntatem hominis ſeqventem & cooperantem; nec donum fidei dari ſine cooperatione voluntatis humanæ. Grevinchov. cont. Ameſ. f. 253.

71. Voluntatem hominis poſt lapſum retinuiſſe libertatem, qvæ voluntati annata ſit, adeo ut ea in regeneratione non vivificetur, nec ad bonum nova detur, imo homo multa præoperetur à Deo reqviſita ad ſui converſionem. Coll. Hag. p. 245. 250.

72. Qvare omnes in univerſum homines credendi & ſalutem conſeqvendi potentiam habere, ſi velint. Armin. contra Perkinſ. fol. 257.

73. Eam potentiam non eſſe niſi vim percipiendi & capiendi ſenſum verborum, qvæ clarè & dilucidè proponuntur. Atqve hanc naturalem potentiam communem eſſe omnibus naturali judicio præditis, omnium ſtatuum. Epiſc. diſp. priv. de perſpic. Script. th. 3.

74. Effectum à gratia intentum etiam pendere ex influxu arbitrii ex gratia, & licet principalis ſit cauſa, non tamen eſſe totum principium actionis: ſed actionem Dei concauſam illius eſſe, poſtulantem concomitantiam noſtræ voluntatis; Qvinimo affectum gratiæ ordinariæ à lege pendere, ab actu aliqvo arbitrii, ut prævia conditione ſine qva non. Grevinchov. cont. Ameſ. f. 189.

75. Tantum abeſſe, ut dogmata fidei, qvæ credenda ſunt, & credenda proponuntur Chriſtianis omnibus, ſub periculo æternæ damnationis in ſummo gradu credibilia non ſint, ut niſi talia ſint, eo ipſo pro dogmatibus fidei habenda non ſint. Et ſanè niſi res ita ſe haberet, fruſtra ac ſtultè laboraſſe olim, hodieqve laborare Chriſtianos, ut Atheos, Gentiles, Judæos ad religionem Chriſti deducant, iiſqve dogmata Chriſtianæ religionis perſvadeant Apol. cap 10 f. 117.

76. Ad fidem vel aſſenſum fidei obtinendum reqviri ex parte homi-

hominum docilitatem & probitatem: non qvaſi fieri nullo modo poſſit, ut alii ad fidem etiam adducantur, aut dociles & probi reddantur: ſed qvod ſine docilitate & probitate animi adſenſus fidei commode elici non poſſit, & magnis moleſtisqve ambagibus alias opus ſit. Apolog. fol. 118.

77. Fieri non poſſe, ut qvis nolit pie vivere, ſi perſvaſiſſimum jam habeat apud animum ſuum, ſe æternam ſalutem non conſeqvi poſſe, imò certo certius futurum, ut æternum à glorioſa & beata vita ſecluſus ſempiternis cruciatibus mancipetur, niſi obediat & piè vivat. Apolog. fol. 122.b,

78. Fidem non minus comminationes divinas qvàm promiſſa reſpicere, qvoniam utriſqve credi pariter vult Deus, utriſqve præcepta ſua ſancit. Apol f.125.

79. Eum qvi notitiam tantum habeat vitæ æternæ, & de eo certò perſvaſus ſit, non poſſe non obedire præceptis Dei, ut vitam æternam conſeqvatur. Apol. cap. 11.

80. Obedientiam omnem qvæ Evangelio præſtatur, veram ac filialem obedientiam eſſe, ſive ea cauſam ſui habeat promiſſionem vitæ æternæ, ſive comminationem mortis æternæ, ſive utramqve: ſimul ſpe præmii cæleſtis, metu pœnæ æternæ moveri, filiorum obſeqventium eſſe, non ſervorum. Mercenarios enim tantum illos eſſe, qvi præſentem & temporalem mercedem reſpiciunt: Æternæ verò hereditatis intuitum filios decere, qvibus obedientia præcipitur ſub promiſſo æternæ hereditatis. Id. ibid.

81. Habitus conſummati perfectionem non in eo tantum aut potiſſimum ſitam eſſe, qvod cor eorum, in qvibus iſte habitus confirmatus eſt, ſincerum ſit, & ſine hypocriſi; ſed perfectionem incipientibus & proficientibus non minus eſſe communem qvàm adultis perfectis in pietate; imo perfectionem iſtam ἀνυπόκριτον locum in iis etiam habere poſſe, qvi plerumqve adhuc peccant; Plus itaqve ad eam reqviri: videlicet cor, qvod cum ſinceritate integrum eſt, cujus obſeqvium nec per peccata intercurrentia (niſi fortè rariſſime) nec per contrarias cupiditates hinc inde obluctantes diſtrahitur, ſive cujus obſeqvium eſt liberale, promtum, pronum ac pene continuum. Apol. ibid.

82. Hanc perfectionem non tolli ſtatim, ſi qvis forte fortuna in peccatum aliqvod incidat; Non enim perfectionem Arithmeticam ſive legalem: ſed Ethicam ſive moralem, aut potius Evangelicam eſſe, qvæ

ex æqvo & bono æſtimetur; Tolli tamen per peccata in qvæ crebro & facilè qvis incidit, qvoniam eo caſu ſinceritas ſive ſincera cordis fides non ſufficiat. Ibid.

83. Sententiam iſtam, qvæ ſtatuit hominem peccatorem per gratiam Dei præcepta omnia divina præſtare aut complere poſſe, minimè Pelagianam crambem aut hæreſin eſſe. Apol. f. 158.

84. Regenitos perfectos animum habere à peccando alieniſſimum, adeo ut pene non poſſe peccare dici poſſint. Apol. cap. 11. fol. 131.

85. Leviores lapſus, qvi ex vera infirmitate, ignorantia, inanimadvertentia, ſubita aliqva & levi paſſione aut occaſione fiunt, & è veſtigio deſinunt, à Deo non cenſeri inter peccata, propter qvæ Deus homines excludere velit regno cælorum. Apol. fol. 89.

86. Non committere prava eum, qvi dedita opera & voluntate non facit ea, qvæ mala eſſe novit, ſive id fiat ſine ulla lucta ſive cum aliqva lucta & moleſtia parva magnave: Dedita autem opera malè facere omnem, qvi vel plerumqve, vel cum occaſio ſe dat, ſive crebrò id, ſive rarò fiat, ad priſtinam vitam relabitur, aut qvæ mala ſunt & eſſe novit, patrare non deſinit. Epiſcop. diſp. 16. th. 5. & 8.

87. Reſipiſcentium tres gradus dari poſſe; Primum eorum, qvi ea, qvæ recta ſunt, ſine luctu aut moleſtia cum delectatione faciunt: qvem gradum iis aſſignari conveniat qvi habitum virtutum ſive rectè vivendi adepti ſunt. Secundum eorum, qvi bene recteqve faciunt ac vivunt, ſed non ſine lucta, difficultate & moleſtia adhuc aliqva; qvi gradus iis tribuendus ſit, qvi in ſtudio & curriculo pietatis qvotidie proficiunt, & ab habitu non longè abſunt. Tertium eorum, qvi cum magna lucta & moleſtia à peccando abſtinent, vitæqve ſanctæ operam dant; in qvem reponendi ſint illi qvi incipiunt, ſive qvi ex priſtina vivendi conſvetudine ad novam vivendi rationem recens translati ſunt. Epiſcop. l. c. th. 6.

88. De omnibus hiſce, qvod vere reſipiſcentes ſint, affirmari poſſe, dummodo operam dent (NB in terminis hæc eſſe illa præcepta Chriſti qvæ Stengerus Erfurtenſibus propinabat) ut ab habitu peccandi immunes ſint, hoc eſt dedita opera nihil contrarium præceptis Jeſu Chriſti faciant. Deinde ut ad majorem ſemper perfectionis gradum adſpirare non deſinant, ſinguliqve ſuas infirmitates corrigere magis magiſqve laborent.

borent. Utrumqve per gratiam Dei homini Chriſtiano poſſibile eſſe. Epiſcop. loc. cit. th. 7. & Conf. cap. 11.

89. Deum diligere, ut Deus eſt, item ut ſummum bonum eſt, qvod per ſe amari meretur, & propter qvod alia omnia amanda ſunt, ſub præceptum non cadere. Epiſcop. in Inſt. Theol. lib. 4.

90. Eos qvi Deum effingunt ſub forma ſenis aut cani hominis, non immeritò gentilibus illis accenſeri poſſe, de qvibus Apoſtolus Rom. 1. v. 23. Epiſcop. l. 3. Inſt. Sect. 3. cap. 1. p. 130.

91. Carnifices non modò non in Chriſtianorum: ſed ne qvidem in hominum numerum referendos eſſe. Epiſcop. reſp. ad qvæſt. 46. pag. 48.

92. Chriſtum eſſe legislatorem, & evangelium eſſe legem. Apol. fol. 143.

93. Nuſpiam in lege divina orationem omnibus & ſingulis apertè præcipi. Epiſcop. lib. 3. Inſt. ſect. 11. p. 61.

94. Fideles de ſua in fide & pietate perſeverantia certò perſvaſos non eſſe. Apol. cap. 14. f. 149.

95. Fidelibus à Deo non petendam eſſe perſeverantiam: ſed auxilia tantum ad perſeverandum neceſſaria, commoda & utilia. Apol. fol. 149.

96. In oratione Dominica, qvando petimus: remitte nobis debita noſtra, originalis peccati rationem non haberi; qvod qviſqve fidelis debitorum ſuorum propriorum remiſſionem petat. Apol. f 148.

97. Non negandum qvenqvam ſub ſole vivere, qvi ſit ſine actuali peccato; fieri autem id poſſe non eſſe dubitandum, Apolog. fol. 149.

98. In veteri Teſtamento præceptum fidei in Jeſum Chriſtum, nuſpiam in veteri Teſtamento clarè traditum extare, qvemadmodum neqve in terminis promiſſio vitæ æternæ. Apol. cap. 11. fol. 151.

99. Non abrogatam eſſe legem Moſis divino juſſu, aut contraria ſanctione; ſed deſiiſſe ac ceſſaviſſe facto divino intervenienre. Epiſcop. l. 3. Inſt. cap. 8. Sect. 2.

100. Deum ex æqvitate teneri iis omnibus à qvibus poſt lapſum denuo obedientiam ſub nova conditione & pacto exigit, qvoſqve ob eam non præſtitam graviore pœna afficere vult, vires ad reqviſitam obedientiam præſtandas & pœnam denunciatam effugiendam neceſſarias vel actu conferre, vel paratum ſaltem eſſe conferre ex ſua parte, ita ut,

qvod ea ipſis non concedantur actu, non per ipſum, ſed per homines. ſtet. Defenſ. art. 4. de grat. oper. p. 106.

101. Svaſionem Spiritus S. eſſe duplicem, unam ſufficientem, alteram efficacem; Illa qva poteſt velle & credere & converti cui adhibetur: iſta qva vult, credit & convertitur. Illam adhiberi ex decreto providentiæ, cum certa præſcientia fore ut rejiciatur à libero arbitrio hominis: Iſtam ex decreto prædeſtinationis adminiſtrari, cum certa præſcientia, fore, ut reipſa velit, credat, & convertatur iſte cui accommodatur & adhibetur. Armin. cont. Perkinſ. p. 57.

102. Gratiam efficacem ſano ſenſu & veriori illam dici, qvæ ſpectatur ex eventu ſive ex libera cooperatione hominis; ut ſtatuatur eam habere ex ſe vim ſufficientem ad producendum conſenſum in voluntate; ſed qvia vis illa partialis eſt, non poſſe exire in actum, ſive effectum ſortiri ſine cooperatione liberæ voluntatis humanæ ac voluntate. Apol. fol. 162.

103. Nihil periculi aut erroris in eo ſitum eſſe, ſi qvis dicat, DEUM qvam plurimos h. e. aliqvam multos convertere per Spiritus S. revelationem internam aut angelorum miniſterium. Armin. reſponſ. ad. art. 28.

104. Totam actionem miniſterialem, qvæ per homines & verbum fit, moralem eſſe. At peculiarem illam Dei actionem, qva fidem efficit in homine, eſſe phyſicam vel hyperhyſicam. Actionem autem moralem ut inſtrumentum fieri dicatur actionis phyſicæ, abſurdum eſſe. Apol. cap. 18. f. 180. & 186.

105. Tractum Joh. 6. v. 44 exponendum de ſvaſione morali, qvæ fit per promiſſionem præmiorum & minas ſuppliciorum. Collat. Hagienſ. p. 312.

106. Ab objecto ita propoſito & à Spiritu S. inſinuato intellectum determinari ad aſſentiendum, nec poſſe intellectum ex ſe illi illuminationi reſiſtere, cum ab objecto ſuo determinetur. Unde fiat, ut inviti ſæpe homines veritati aſſenſum præbeant, qvam vellent ſe non ſcire, aut cujus aſſenſum deponere & exuere mallent, ſi poſſent. Declar. ad art. 3. & 4. in Act. Synod. p. 16. Coll. Hag. p. 290.

107. Obediviſſe Chriſtum voluntati Patris ſui, non uti nos legi obedimus, ſub comminatione mortis æternæ, ſed ut legatus Regi ſuo, aut filius dilectus Patri ſuo obedire dicitur, qvando Rex aut Pater ei

pro-

provinciam honorariam defert, ut eam exeqvatur, addita promiſſione magnificæ alicujus remunerationis, ſi eam liberè atqve in gratiam ejus ſubire velit. Apol. cap. 17.

108. Electionem non eſſe factam ab æterno. Apol. cap. 18. fol. 190. & ſeq.

109. Decretum electionis ab electione diſtingvi, & hoc ab æterno qvidem, ſed tantum generale eſſe, qva Deos perſeverantes in fide, ſalvos facere decreverit, infideles verò & contumaces damnare. Collat. Hagienſ. f. 7. & 34. Conſ. Rem. cap. 9. ſect. 2.

110. Deum ſalutem decreviſſe hominibus, qvia crediderint in Chriſtum & valedictis peccatis legi vel evangelio obediverint. Apol. f. 174. & 176. Epiſcop. part. 3. diſp. 7. th. 8.

111. Hominem auxilio gratiæ qvam à Deo accepit ſe diſponere & ordinare poſſe ad ſalutem. Apol. f. 193.

112. Eos qvi tantum ad tempus credunt, verè eligi, at non prorſus abſolute, nec niſi ad tempus: eos autem, qvi finaliter perſeverant peremtoriè eligi. Confeſſ. cap. 18. ſect. 6.

113. Dubitare an iidem ſemper manſuri ſimus, qvi jam ſumus, an ſemper eandem voluntatem & cor retenturi, qvod jam habemus, damnoſum non eſſe, ſed laudabile; nulloſqve fideles ſine ſpeciali manifeſtatione certos eſſe poſſe, ſe manſuros ſemper in fide & nunqvam illam amiſſuros eſſe. Collat. Hagienſ. p. 344.

114. Miſſionem ſive mediatam ſive immediatam non exiſtimandam præcisè eſſe neceſſariam ad conſtituendum miniſtrum Evangelicum ſive ut qvis Evangelium prædicet. Conf. c. 21. fol. 225.

115. Eccleſiam penitus poſſe perire & deficere. Aliud enim eſſe, regnum Chriſti futurum perpetuum, aliud in regno iſto futuros ſemper qvi Chriſto obediant. Apol. c. 22.

116. Prædicationem, qvia inſtrumentum eſt colligendæ Eccleſiæ, non poſſe eſſe certam atqve infallibilem notam Eccleſiæ collectæ. Apol. cap. 21. p. 238.

117. In caſu neceſſitatis ubi paſtor haberi non poteſt, à qvovis fideli S. Cœnam adminiſtrari poſſe. Apol. ibid.

118. Pædobaptiſmum ut præcisè obſervatu neceſſarium vel ex præcepto Chriſti, vel ex traditione Apoſtolica, vel alia aliqva certa ac indubitata Autoritate, tenendum, urgendum aut imperandum non eſſe. Apol. ibid.

119. Et-

119. Effectum Baptiſmi non eſſe realem aliqvam gratiæ collationem, ſed tantùm ſolam divinæ gratiæ & profeſſionis noſtræ ſignificationem. Epiſ. diſp. 29.th.8.

120. Finem ſive effectum celebrationis S. Cænæ non eſſe gratiæ alicujus efficacem collationem, ſed ſolam tantum repræſentationem ac ſignificationem mortis, & beneficii illius ingentis, qvod per mortem partum ac comparatum eſt. Epiſc. Diſp. 30. th. 10.

121. Nihil æqve neceſſarium creditu, qvam Chriſtum novæ legis latorem eſſe. Magiſtratui nullam vim coactivam competere extra loca publica, non modo in conſcientias, ſed neqve in actiones privatorum, qvæ religionis, aut conſcientiæ ſolius cauſæ fiunt; neqve enim Magiſtratum vi ulla coactiva impedire poſſe ſubditorum in locis privatis ac propriis religioſa exercitia, qvæ ad ſenſum & profeſſionem illam fovendam faciunt. Apol. c. 24. f. 256.

122. Non eſſe mandatum Eccleſiæ, peccatorem contumacem aut impænitentem cenſere pro Ethnico & publicano: ſed ei cui cum illo res fuit. Apol. cap. 14. f. 256.

123. Omnem ignorantiam ſive ea inculpabilis ſive culpabilis ſit, excuſare à peccato hæreſeos. Apol. cap. 24. f. 280.

124. Poteſtatem Architectonicam, qvoad publicum & externum Eccleſiæ regimen, immediatè ſub Chriſto competere miniſtris Eccleſiæ: non autem Magiſtratui Chriſtiano.

DISSI-

DISSIDIUM
ab
HELMSTADIENSIBUS
EXCITATUM.

GEorgius Calixtus, unde huic ſchiſmati nomen venit, natus eſt A. 1586. 14. Decemb. Metolepææ vico Diœcæſeos Schleſvicenſis in Holſatia Ducali, parente Johanne Calixto illius loci Paſtore, à qvo A. 1603. in Academiam Juliam miſſus & imprimis Caſelio & Cornelio Martini erudiendus traditus eſt; Ibi cum in Philoſophia, Theologia & Eccleſiaſtica Hiſtoria, ejus deniqve Antiqvitatibus non leviter tinctus eſſet, Jenam abiit, atqve inde A. 1610. Gieſſam profectus eſt, ubi Winckelmannum, Menzerum & Helvicum in Theologia Doctores habuit. Ex his Menzerus aliqvando cum eo locutus à carnis Chriſti omnipræſentia illum abhorrere deprehendiſſe fertur. Calixtus autem ex eo tempore Menzerum pro Ramæo habuit, contra qvos Cornelius Martini egregios commentarios in lucem dederat. Ejus autem farinæ Philoſophos cum Calixtus in der Widerl. lib. 5. part. 1. ad controverſias Theologicas dextrè tractandas ineptos judicaſſet, Dorſchæus Menzeri famam in Theol. Lat. p. 193. vindicavit. Anno ſeqventi, cum Helmſtadium Calixtus reverſus eſſet, Diſputationes aliqvot Theologicas edidit, eaſqve Senatui Flensburgenſi, ubi Scholam freqventarat, inſcripſit; Sed in illarum tertia theſi 43. Wellerus Præf. Abſterſ. cont. Calixt. Hülſemannus im Gewiſſens-Wurm pag. 141. & Calov. in Harm. Calixt. Hæret. Calvin. p. 40. 44 & 45. deprehenderunt, Calixtum illo jam tempore Calviniano more, communicationem infinitæ majeſtatis, carni Chriſti factam, Neſtorianiſmi accuſare. Ex illo tempore denuo Helmſtadium reliqvit, & Caloniam Agrippinam adiit, ubi Coſma Morellis religioſo homine familiariter uſus eſt; Inde Belgium luſtravit, & Britanniam, ubi à Caſaubono celeberrimo ſcriptore ad Jacobum Auguſtum Thuanum Hiſtoriographum non minus celebrem commendatitias accepiſſe, eaqve propter in Gallias iter iniiſſe fertur; Redux inde à Cornelio Martini Theologo & Philoſopho percelebri adeo in deliciis habitus eſt, ut illo ipſo autore in arcem Kemmelſchönbur-

genſem evocaretur, qvò cum P. Auguſtino Turriano è Societ. Jeſu, coram nobili juvene, qvem Pontificii in ſuas partes pertraxerant, de capitibus religionis conferret. Utut verò juvenis ille ad Evangelicam fidem revocatus non fuerit, nihilominus ex illa collatione ſibi Calixtus non vulgarem gratiam conciliavit, & eam qvidem, ut ab Illuſtriſſ. Principe Friderico Ulrico A. 1614. Profeſſio Theologica in univerſitate Julia illi demandata fuerit; Illius vocationis qvæ fuerint conditiones, exponit Hülſemannus im Gewiſſens-Wurm pag. 33. & 1033. Non multò poſt à Sigiſmundo Electore Brandeburgico ad Profeſſionem Theologicam, Francofurtum ad Oderam vocatus eſt. Etenim D. Baſilius Sattler, Superintendens Generalis Guelpherbyti, D. Heinricus Julius Strubius Superintendens Helmſtadienſis, & D. Johann à Fucht, item D. Caſpar Pfaffradius Theologiæ in Academ. Julia Profeſſor, qvi A. 1619. Epitomen Calixti in Præfat. ad lib. Lutheri de ſervo arbitrio refutavit, eum non leviter Calviniſmi inſimularant. vide Calixt. in der Verantw. pag. 34. Hülſemann. im Gewiſſens-Wurm pag. 24. 145. 1032. & 1035. Et D. Menzerus A. 1620. in literis ad Generum ſuum D. Wideburgium aulæ Guelpherbytanæ Concionatorem primarium Calixti in Epitome errores plurimos annotarat, qvos verbis ejus exponimus: *Gratiam habeo pro transmiſſa Epitome D. Calixti, in qva animadverto ingenii dotes haud vulgares: ſed & veſtigia apparent errorum haud qvaqvam levium. Opus habet accurata lima liber iſte, ſi recipi debeat. Non faciam mentionem erratorum in veſtibulo & Prolegomenis occurrentium, in qvibus excuſandis ſcio qvid prætexi ſoleat. De Imagine Dei & de peccato video multa ad palatum Papiſticum, qvæ probari à cordatis Theologis non poſſunt. Doctrina de prædeſtinatione rectè proponitur: ſed miror hanc locutionem uſurpari pag. 147. Electionem noſtram nihil aliud eſſe, qvam decretum de noſtra ſalute. Nam Electio eſt facta ſecundum decretum, ſive propoſitum Dei, tanqvam regulam. De unione hypoſtatica qvædam eruditè diſſeruntur: ſed de communicatione Idiomatum ſermo lubricus eſt: & ubi de officio redemtionis agitur, pia mens acqvieſcere non poteſt in eo; qvod humanæ naturæ tribuatur tantum, qvod humanum eſt, non facta communicationis idiomatum mentione, juxta canonem Concilii Chalcedonenſis. Neqve probare poſſum verba p. 151. lin. 5. Meritum Chriſti eſſe aliqva ex parte infinitum; Juſtificationi aſſignantur duæ partes, remiſſio peccatorum, & imputatio juſtitiæ Chriſti; Atqve non ſunt illæ diverſæ partes: ſed qvi unum dicit, dicit alterum; idqve neceſſario includit; nimirum remiſſis peccatis juſtitia imputatur, & imputata juſtitia peccata*

peccata

peccata remittuntur, ut patet Rom. 4. v. 7. Conf. in ipſa Epitome p. 190. ubi hæc ſententia confirmatur. In diſcrimine V. & N. T. quædam admiſcentur Calvinianis non ingrata, qvemadmodum etiam de Sacramentis ita loqvitur, ut placere iis queat. Imprimis vehementer offendunt pios animos verba p. 133. Alio modo intelligere poſſumus, Deum eſſe cauſam peccati indirectè, impropriè & per accidens. At inqvam ego, nullo modo Deus eſt cauſa peccati, qvod etiam naturæ ipſius & voluntati nobis in verbo revelatæ eſt contrarium, ac proinde illud odit, deteſtatur, probibet & punit. Pariter cum Ludovicus Crocius Calixti Epitomen allegaret, Menzerus Diſp. 5. Anti-Crociana th. 2. non dubitavit palam profiteri, *qvod multa in illa Epitome Calixti habeantur, qvæ ſeriam emendationem deſiderarent.* Conf. Calov. Conſid. Nov. Theol. Helmſt. Regiom. Tom. 1. Syſt. Theol. p. 173. Idem qvoqve judicium ſuum 1620. 20. Martii Menzerus Hülſemanno, & 5. Septemb. Feurbornius ad Theologos Lipſiæ congregatos perſcripſerant, qvibus Calixtus in lit. ad Hülſemannum reſpondit: *mirum non eſſe D. Feurbornium incendiis excitandis operam dare, cum ipſo nomine ignem fontibus erumpentem minetur.* Conf. Dorſch. in Apol. Jud. Colleg. Argent. p. 42. Sed A. 1623. Jenæ in arce viciſſim à XII. Theologiæ Doctoribus qverelæ adverſus Calixtum inſtituebantur, Hülſem. im Gewiſſw. p. 43. & M. Statius Buſcherus Paſtor Hannoveranus Crypto-Papiſmum Novæ Theologiæ Helmſtadienſis A. 1639. edidit, & plurimos Helmſtadienſium errores contra corpus Julium admiſſos notavit Hülſemann. in Dialyſ. p. 359. Calov. Digreſſ. p. 1176. loc. cit. Sed Calixtus & Hornejus Apologia qvadam adv. illum Principibus & Eccleſiæ purgare ſe voluerunt, in qva tamen eadem non minus plura Theologi à ſano ſenſu aliena animadverterunt. Ediderat qvoqve Hornejus eo tempore diſputationes aliqvot de juſtificatione, & in Diſp. IX. S. 3. & ult. qvæ eſt de nova juſtificatorum vita, ſeu piis fidelium operibus, ſcripſerat: *Etiam fiduciam in divina miſericordia & Chriſti merito repoſitam, poſſe eſſe in iis, qvi commeſſationibus, odiis, inimicitiis, ſuperbiæ & ſimilibus peccatis indulgent.* Neqve verò tantum Wilhelmus Lyſerus cum Hornejo A. 1640. ſed etiam A. ſeq. D. Höpfnerus cum Calixto privatis Epiſtolis agebant, ut Helmſtadienſes vel hæc emollirent, vel uberiori explicatione ad ſententiam orthodoxam revocarent. Operæ pretium duxi adſcribere ipſa Lyſeri verba ex epiſt. cit: *Ut enim de th. 1. de acceptione morali vocis juſtificationis (qvam 1. Corinth. 9. Tit. 2. locum non habere ex contextu mihi certum eſt) cum eandem ipſa th. 64. emolliat, nihil dicam. Cauſam inſtrumentalem eſſe*

Chriſti mortem & ſangvinem th. 19. hominem ſe per gratiam ad juſtificationem conſeqvendam diſponere. th. 49. juſtitiæ inhærenti gloriam æternam, ex gratuita promiſſione licet perſolvi, qvod th. 60. videtur dici, ego nunqvam dixerim. Illud verò planè probare non poſſum, qvod in th. 3. Diſp. de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem: vel debere nos novam vitam ſectari, ſi ſalvi eſſe velimus, th. 77. eſſe neceſſariam eam juſtificatis ad hoc ut ſalvi ſint, th. 85. ſi fidem juſtificationis conſeqvi velint, §. 88. 96. adſcribitur. Nota ſunt ſuper hac re certamina, qvæ Patrum noſtrorum memoria Eccleſiam turbarunt, & per Dei gratiam in Form. Conc. ſopita fuerunt. Verum Hornejus Lyſero reſcripſit, optare ſe, *ut ſive per morbum, ſive per occupationes paulò accuratius theſes illas perlegere potuerit atqve factum conjectaretur*; & Calixtus Höpſnero reſpondit, & *ſe* qvoqve *in illo animum à morbo conturbatum & infectum animadvertiſſe.* Eadem qvoqve ratione, A. 1648. 20. April. in literis ad Ducem Auguſtum D. Paulum Röberum *delirum ſenem* vocaverant. Interea A. nim. 1644. in lucem prodiit Reſponſio Calixti contra Moguntinos, in qva plures & alios adhuc errores Theologi notabant, adeo ut inde moti Dantiſcani (qvibus, uti meminit in der Widerl. L. L. Irenicum illud ſcriptum miſerat) & Johann Böhmius Profeſs. Prim. Regiom. itemqve Paſtores Tripolitani, Calixtum ad colloqvium Thorunienſe admittere noluerint; cum ex adverſo D. Chriſtianus Dreierus ordinibus Pruſſiæ Autor extiterit, ut Calixtus eidem colloqvio director præficeretur. Conf. Regiom. in Anti-Criſ. pag. 13. & ſeqq. & Epiſt. Elect. Brandeb. ap Hülſem. in Dialyſi p. 443. ipſum qvoqve Hülſemann. im Gewiſſenswurm p. 1033. Calixtus verò poſtqvam Autoritate & ſumtibus Brandeburgici Electoris Thorunium veniſſet, idem ibi cum Johanne Bergio & Richelio Calvinianis hoſpitium ſibi elegit, donec venirent Regiomontani Levinus Pouchenius, Michaël Böhmius & Chriſtianus Dreierus, qvibus paraſtata ab Electore illo deſignatus erat; Itaq; miſſis Auguſtanis, qvorū Director D. Johann Hülſemannus ejuſqve ſocius Calovius, Calvinianis Calixtus ſeſe adjunxit, & communem cum ipſis adverſus Pontificios cauſam tutatus eſt. Conf. Hülſemann. in Præf. Dialyſ. p. 37. & ſeqq. In hoc colloqvio arctius ſe cum ſociis ſuis copulavit D. Michaël Böhmius, & licet ante monuiſſet communionem cum D. Calixto vitandam eſſe, acerrimus tamen ejus Defenſor poſtea extitit. Conſcripta qvoqve in hoc conventu diſputatio M. Latermanni de prædeſtinatione, qvæ A. 1646. Regiomonti ſub præſidio D. Johannis Böhmii habita eſt. Venerando illi ſeni, impudenter ſua cenſura impoſuit filius,

ut

ut demum in publico conflictu à D. Cœleſtino Mislenta & aliqvot Tripolitanis Theologis errores, qvi in ea continerentur, & qvam ſententiam foveret Reſpondens, diſceret. Huic enim, cum Formula Concordiæ opponeretur, non dubitavit ſonora voce clamare: *Qvid mihi cum Formula Concordiæ?* Excitati itaqve hoc clamore Theologi rem totam judiciis Theologorum Wittebergenſium, Lipſienſium, Argentoratenſium Gieſſenſium & Gryphiswaldenſium, Hamburgenſium, Lübecenſium, Dantiſcanorum aliorumqve Collegiorum expoſuere, qvi omnes novam illam Theologiam unanimi conſenſu damnarunt. Suſpenderunt qvidem Würtenbergici judicium ſuum; Sed Dorſchæus in Apol. pro Jud. Argent. p. 3 proœm. eos contrariis relationibus circumventos non inepte conjectatur. De Epiſtola autem D. Melch. Nicolai ad Studioſum qvendam, cum theſes Latermanni nondum legiſſet, Ratmanni, Lütkemanni, Johan. Böhmii & Bugenii judicio rem omnem expedit Calovius in Digreſſ. p. 1194. Idem qvoqve Latermannus A. 1645. Helmſtadii præſide Calixto diſputationem habuerat de Sanctiſſ. Trinit. Myſterio, in qva th. 5. argumenta ex V. T. ad probandam contra Socinianos perſonarum Trinitatem tanqvam inepta removebat; Sed D. Wilhelmus Lyſerus qvi paulò poſt Diſput. tertiam de conſenſu fidei patriarcharum cum articulis A. Conf. in lucem emiſit, ſuppreſſo qvidem nomine, ſed acriter eum errorem caſtigavit. Non potuerunt hæ turbæ latere diutius Sereniſſimo Electori Saxoniæ Proteſtantium in Imperio Romano Directori graviſſimo. Scripſit itaqve Laudatiſſimus Elector Johannes Georgius I. A. 1649. 16. Jun. ad Principes Brunſvicenſes & Lüneburgenſes, neqvid in fidei articulis Theologi Helmſtadienſes innovarent, & autoritate Sereniſſimi Electoris Lipſienſes Wittebergenſes & Jenenſes etiam Theologi Calixtum & Hornejum privatim admonuerunt, ut ab omni innovandi pruritu, Phraſi præcipuè de bonorum operum neceſſitate ad ſalutem, deſiſterent. Hulſmann. in Reſp. ad Append. Calixti p. 464. Sed tantum abeſt, ut Helmſtadienſes optimè Sereniſſimi Conſilium interpretarentur, ut potius Calixtus Epiſtolam illam monitoriam in Epiſt. ſua ad Wittebergenſes diris convitiis proſciderit. Principes etiam Brunſvicenſes, cum injunxiſſent Theologis ſuis, ut de Articulis controverſis ſententiam ſuam dilucidius exponerent, D. Calixtus in diſſert. de S S. Trin. Myſterio & Apparit. filii Dei, item Reſponſo ad literas Electorales expedire cauſam aggreſſus eſt: Sed D. Johannes Scharffius in publico programmate, qvo Dn. M. Qvenſted Theologiæ t. t. Doctorandi Lectionem

primam A. 1649. Dom. XVI. poſt feſt. Trinit. intimabat, eam Calixti Declarationem caſtigavit. Calixtus verò Programma programmati oppoſuit, qvo neglectis realibus in neglectam a Scharffio latinitatem ſarcaſticè invehitur; cui tamen ſuam reſponſionem & defenſionem iterum oppoſuit D. Scharffius. Prodierunt qvoqve eam in rem Epiſtolæ M. Oſvvaldi Stumpfii, aliaqve Satyrica ſcripta, qvæ D. Scharffio, erant oppoſita; Idem ferè negotium Hornejus cum Rothmalero habuit, qvi diſtinxerat inter iſtas loqvendi formulas: *Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalvandum*, & *Bona opera eſſe neceſſaria ut ſalvemur.* Verum iſta mittimus. Calixtus autem in eadem Declaratione ejusdemqve appendice Dorſchæum & Hülſemannum miris modis traduxerat; qvam ob rem D. Dorſchæus Diſp. Apologeticam Judicii Theol. Argentinenſ. D. Hülſemannus Dialyſin Apol. & ſcriptum cui titulus: Calixtiniſcher Gewiſſens-Wurm prodiderunt. Et hæc fere potiſſima ſcripta ſunt, qvæ Diſſidium illud uberius exhibent, qvibus ſi qvis illa, qvæ in Colloqvio Caſſellano, in qvo Rintelenſes Syncretiſmi admodum ſuſpectos ſe prodiderunt, vel iſta etiam qvæ inter Frideric. Ulricum Calixtum Georgii filium & D. Ægid. Strauchium acta ſunt, adjicere velit, non repugno. Deus pacis autor, ad concordiam aliqvando revocet infauſta hæc certamina, & in arctiſſimam fidei & charitatis unitatem compingat tot celeberrima Theologorum collegia, ut Eccleſiis noſtris ab internis ejusmodi turbis gratiſſima tandem qvies accedat, & feliciſſima nobis contingant halcyonia, Amen.

IMPROBANTUR verò à WITTEBERGENSIBUS, HELMSTADIENSIUM DOGMATA SEQVENTIA.

1. Papiſtas pro fratribus admitti & ſuſcipi poſſe eoſdemqve fundamenta ſalutis integra ſervare. Calixt. in Epicr. ad Colloq. Thoruniense th. 3. & 4.

2. Eodem modo agendum eſſe cum Calvinianis, apud qvos pariter integra ſalutis fundamenta ſupereſſe videantur. Calixt. loc. cit. th. 3. & Rintelenſ. in Colloq. Caſſel.

3. Credenda comprehendi Symbolo Apoſtolico ſimpliciſſime qvidem, & prout cuivis homini adulto ad ſalutem ſufficiunt. Calixt. Symb.

Symb. & Confeſſ. in Append. der Widerl. A. 3. f. 2. & in Reſp. 1. cont. Mogunt. th. 29.

4. Dummodo opifices & agricolæ, aliiqve è rudi & ſimplici populo homines, tum viri tum fœminæ fideles & in ſtatu gratiæ conſtituti aut omnes aut pleriqve nihil aliud norint vel intelligant, qvam ſumma fidei capita, prout populari, ſimplici illo modo ac ſenſu in Symbolo ſunt expreſſa, hoc ipſum ad ſalutem ſatis eſſe. Calixt. Reſ. 1. cont. Mogunt. th. 42.

5. Eandem articulorum fundamentalium doctrinam ſymbolis etiam & confeſſionibus primæ & priſcæ Eccleſiæ ſufficienter proponi; atqve ex iis ipſis deciſionem controverſiarum ab ætate Lutheri exortarum, qvatenus ad ſalutem neceſſaria fuerit, haberi poſſe. Calixt. in Reſp. ad act. tertiam cum Valeriano M. Capuccino ejuſqve ſociis.

6. Qvamobrem ſeſe omnes eos, qvi ſuſcepto baptiſmo, unum Deum creatorem cœli & terræ, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum venerantur & adorant, & credunt, filium ex virgine natum, hominemqve factum paſſione & morte ſua à peccatis & peccatorum pœnis nos redemiſſe, reſurrexiſſe, in cælos aſcendiſſe, ibi regnare, & inde rediturum ad ſuſcitandum mortuos & judicaturum mortuos, cives regni DEI & Chriſti habere, nec eorum qvenqvam, niſi de ejus adverſus conſcientiam peccandi, & in peccatis perſeverandi libidine certò conſtet, excludere audere. Calixt. in Epicr. ad Colloq. Thor. th. 3.

7. Diſtingvendum eſſe inter antecedentia, conſtituentia & conſeqventia fidem. Antecedentia dici, qvæ ex lumine naturæ ſive de animæ immortalitate, ſive de Deo cognoſci poſſunt. Calixt. Reſp. 1. ad Mogunt. th. 44. Conſeqventia eſſe articulorum, fidem conſtituentium, corolloria & appendices qvaſdam th. 78. Conſtituentia eſſe ipſos fidei articulos, ſecundum ſuam ſubſtantiam acceptos. th. 99. & in Epicr. th 27.

8. Antecedentium & conſeqventium cognitionem non ad qvosvis pertinere: ſed ad perfectiores, imprimis verò & maximè ad eos, qvi aliorum ſunt Doctores & Magiſtri. Calixt Reſp. 1. cont. Mogunt. th. 56.

9. Conſeqventia fidem in duplici porro differentia eſſe. Autem ita comparata, ut ſi negentur vel oppoſitum ſtatuatur promta certa & evidente illatione, articulus, qvatenus ad ſalutem neceſſarius eſt creditu, evertatur: aut remotiora eſſe. Priorum cognitionem, etiamſi præciſè ad ſalutem non ſit neceſſaria, reqviri tamen in doctioribus, ne videlicet, dum articulos proponunt & explicant, parùm conſentanea

vel

vel repugnantia immiſceant &c. Poſteriora non modò à vulgo Chriſtianorum, ſed ab ipſis qvoqve Doctoribus, ſine noxa ignorari & ſuſqve deqve haberi, vel ſilentio præteriri poſſe. Calixt. in Epicr. th. 27. Dreyer. in Erört. p. 754. & 757.

10. Hæreticos tantum eos dicendos, qvi Chriſtiani audire cupiunt, & articulum fidei qvendam nihilominus directè & expreſsè negant: non autem eos, qvi aliqvid ex antecedenibus vel conſeqventibus inficiantur. Calixt. Reſp. 1. cont. Mogunt. th. 78. & Drej. in der Erört. p. 675.

11. Hæreſi verò proximos eſſe, ſi qvi non qvidem articulum qvendam fidei, diſertè negant aut ponunt, è qvibus per bonam & certam conſeqventiam articulus evertatur. Tales fundamentum retinere, & ſi ſolo errore intellectus abripiantur, excludendos non eſſe à myſtica communione: interim qvamdiu errore tali laborant, non poſſe eos ad officium docendi admitti, Calixt. loc. cit. th. 80.

12. Qvi ejuſdem corporis ſub capite Chriſto membra ſunt, inter ſe eſſe fratres & ſorores; Qvod igitur attinet Pontificios & Reformatos, aut negari oportere, qvemqvam eorum eſſe membrum Chriſti, aut affirmari, omnes qvotqvot ſunt, aut fuerunt, etiamſi contra conſcientiam ſuam nihil admiſerint aut egerint, laborantes ignorantia, qvam ſuperare neqveant, nihilominus extra ſpem ſalutis poſitos ac æternæ morti addictos eſſe: aut ſi nobiſcum æternæ vitæ participes eſſe poſſunt vel erunt, tanqvam ejuſdem Patris filios tanqvam concorpores & coheredes tanqvam fratres & ſocios haberi & diligi oportere. Bene docuiſſe Catechiſmum Tridentinum in explicatione orationis Dominicæ: Qvum Patrem invocamus ſinguli, & noſtrum appellamus, doceri nos ex dono & jure divinæ adoptionis, conſeqvi neceſſariò, ut fratres ſint fideles omnes, & inter ſe fraternè amare debeant. Calixt in Append. der Widerl. §. 4.

13. Etiamſi verò actualis & externa per Sacramentum communio, imprimis propter exortas circa fundamentum fidei infelices controverſias, prohibeatur; perſeverare nihilominus virtualem & internam, conſiſtentem in mutua benevolentia & charitate, qvalem Chriſtiano debet Chriſtianus, & in deſiderio ſtudioqve removendorum impedimentorum, qvæ actuali & æternæ perfectæ communioni obſiſtunt. Qvo animo ſi ſimus, fore, ut teterrimum Schiſmatis crimen à nobis amoliamur. Calixt. ibid. §. ſeq. Conf. ejuſd. Digreſſ. ad art. nov. Præf. ad Tract. de

de Comm. ſub utraqve part. 1. Reſp. ad Mogunt. in Epicr. ad Coll. Thor. in lit. ad Ranzov. & Erneſt. Haſſ.

14. Qvapropter abſtinendum eſſe à nominibus Sectarum diſcretivis Laterm. in Prælect. Theol. Dreyer. in der Fürſtellung p. 96.

15. In his, cum differentia tantum ſit ratione graduum puritatis, non verò ratione ſubſtantiæ dogmatum fundamentalium; non videre ſe cauſam, qvare aliam Celſitudo Landgravii Haſſiæ velit qværere Eccleſiam, cui nomen det, & qvæ ſibi ultro pateat, qvam eam in qva natus fuiſſet & enutritus ſcilicet Calvinianam. Calixt. in Reſp. ad Erneſt. Haſſ. Landgr. p. 10.

16. Eccleſias plurimas in orbe à Pontificia ob cauſas aliqvando non admodum graves ſeparatas eſſe, utpote purgatorium ſeptenarium numerum Sacramentorum, diſcrimen baptiſmi Johannis & Chriſti. Calixt. in Epiſt. ad Ranzov.

17. Vix alibi Eccleſiam inveniri melius comparatam, qvàm in Ducatu Brunſvicenſi ditionis Wolfferbutelicæ & Calenbergicæ. Calixt. in Epiſt. ad Ranzov. A. 1650. 6. Maji.

18. Georgi Caſſandri judicium de officio pii viri &c. nunqvam ſatis laudatum & commendatum, & conſultationem illius, ceu aureum libellum, dignum eſſe qvi omnium manibus teratur. Laterm. Declar. Apolog. p. 106. idem munus ſeſe ſuſcepiſſe, inqve eadem navi conſtitutos eſſe, nec aliter communem Chriſtianam ſalutem & publicam Eccleſiarum tranqvillitatem promoveri poſſe, Regiomontani Extraordinarii in literis A. 164[illegible] Calend. Martii.

19. In Theologis Calvinianis eſſe magnam rerum Theologicarum ſcientiam, prudentiam & animi moderationem, Laterm. in Exerc. de Prædeſt. 13. & dubitare ſe, an qvisqvam ex noſtris ſententiam de univerſali & ad omnes pertinente gratia & benevolentia tum dictis ſcripturæ tum argumentis Theologicis, ita firmare feliciter aut felicius poſſit, atqve fecerit Ludovicus Crocius. Laterm. ibid. th. 46.

20. Deum in medio Reformatorum acerrimum veritatis aſſertorem excitaviſſe Jacobum Arminium. Laterm. l. cit. th. 7. fuiſſe in eo incredibilem conſtantiam in medio virulentiſſimorum odiorum, moleſtiſſimarum divexationum & diriſſimarum deniqve perſecutionum (NB moderationem calvæ gentis qvam modò prædicarat) ad finem uſqve vitæ. Id. Laterm. in declar. Apol. §. 15. p. 104. ubi exclamat: Qvis eum non propterea inter Heroas, & invicti roboris viros numeret?

21. Johannem Gerhardum Voſſium itidem feliciter, qvin feliciſſime de concordia gratiæ & libori arbitrii diſputare, ſibi videri. Numerari illum vulgo qvidem inter Arminianos, & Remonſtrantibus ortum ſuum debere; cæterum à ſe interChriſtianos Catholicos recenſeri. Idem paulò poſt in ead. ſect.

22. Seſe non teneri Libris Symbolicis, multo autem minus Formula Concordiæ, in qva illaudabile dogma de ubiqvitate aſſeratur. Dreyer. in der Fürſtellung p. 102. Calixt. in der Widerl. §. 129. & in Epiſt. ad Ranzov. & neceſſitas bonorum operum adſtruatur, qvapropter in alium ſenſum detorqvenda ſit. Hornejus in Repet. Doct. de Neceſſ. Bon. op. §. 209. p. 193. in iterata aſſert. th 36. p. 100. & Johannes Muſæus im Bedencken: Ob die guten werck zur Seeligkeit nöthig? edito Jen. 1650. ubi acriter Horneji partes tuetur, & fol. B. 3. toto, Rationem ſtatus in Eccleſiam introducere conatur, ita ſcilicet ut qvando Evangelicis cum Papiſtis & Interimiſtis confligendum fuiſſet, rejicienda omnino fuerit propoſitio: Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem; hodie verò propter hypocritarum multitudinem eadem retinenda & inculcanda ſit. Qvaſi verò nec olim fuerint hypocritæ, & hodie lis illa cum Papicolis de bonorum operum neceſſitate ſopita ſit!

23. Scripturam vel totam vel ſecundum partem non eſſe corruptam, è Scriptura non haberi, ſed ex teſtimonio Eccleſiæ. Dreyer. in Erört. pag. 6.

24. Veriſimile eſſe qvædam margini adſcripta in textum Scripturæ Sacræ olim irrepſiſſe, Calixt. in Harmon. Evangel. p. 499. vel librarios Hebraicarum literarum ignaros, nomina deſcribendo corupiſſe. Id. ibid p. 20.

25. Scripturam dici divinam, non qvod ſingula, qvæ in ea continentur, divinæ peculiari revelationi imputari oporteat: ſed qvod præcipua, ſive qvæ primario & per ſe reſpicit ac intendit ſcriptura, nempe qvæ redemtionem & ſalutem generis humani concernunt, non niſi divinæ illi peculiari revelationi debeantur. Calixt. in reſponſ. Mogunt. oppoſ. theſ. 32. Dreyer. in der Erört. qvæſt. ult.

26. Nulla ſigna, qvæ pro Scripturæ divinitate adduci ſolent, efficere poſſe, ut eam credamus divinam eſſe, niſi præcedat teſtimonium Eccleſiæ primitivæ, qvæ libros illos ab Apoſtolis acceperit. Dreyer. in Erört. qvæſt. 1. p. 2. Illud enim eſſe conditionem neceſſariò præreqviſitam

ſitam, ſine qva internum Spiritus S. teſtimonium in corde haberi non poſſit. Id. ibid. p. 3.6.7.

27. Hunc aut illum librum ſcripturæ eſſe Canonicum, ſciri non poſſe niſi ex teſtimonio Eccleſiæ, ſive niſi Eccleſia dixerit, aut aliqvis loco Eccleſiæ. Dreyer. in der Erörterung pag. 5. 6 & 7.

28. Poſſe librum qvendam Canonicum, aut libri particulam in dubium vocari, vel etiam repudiari ſalva fidei integritate, & ſalva concordia eorum, qvi fortè ſententiis diſcrepant: imo ſi ratio dubitandi fuerit, nemini dari poſſe crimini, qvod canonicam autoritatem alicujus ſcripti, particulæve ejus in dubium vocet, aut planè neget. Calixt. in Reſp. cont. Mogunt. theſ. 35.

29. Rem certam videri de Matthæo, qvod Ebraicè in Originali ſcripſerit; nec tamen hodie extare, nec in veteri Eccleſia unqvam receptum fuiſſe alium textum Originalem Matthæi qvàm Græcum. Hornej. part. 1. Diſpp. Theolog. 11. Sect. 4. th. 148.

30. Scripturam Sacram judicem non aliter eſſe, qvam prout vocabulum judicis accipitur pro ipſa doctrina, juxta qvam de re aliqva judicatur: non eſſe talem judicem, qvi nempe ita judicet, ut una pars fateri cogatur, ſe in judicio illo ſuccubuiſſe. Hornej. Tract. de Script. Sacra Diſp. 8. p. 1028.

31. Geminum eſſe fidei Chriſtianæ principium, Scripturam ſcilicet & traditionem; qvorum illud qvidem primarium: hoc verò ſecundarium. Dreyer. in der Erörterung p. 25. Helmſt. in Apol. AntiBuſcher. part. 1.

32. Argumentum traditionis Apoſtolicæ ab antiqvitatis conſenſu longè tutiſſimum peti, eumqve pateſcere vel ex conciliis, vel è multorum atqve magnorum conſentientibus ſibi ſententiis Magiſtrorum. Calixt. Diſp. de Autor. antiq. Eccleſ. th. 15. Qvæcunqve enim ab omnibus, Eccleſiæ ſedium Patriarchalium unanimi conſenſu traduntur, illa tanqvam Catholica & ab ipſis Apoſtolis profecta cenſenda eſſe & recipienda. Id. ib. th. 9.

33. Neqve debere ambigi, qvin è ſcriptis Dd. veteris Eccleſiæ, qvæ adhuc ſuperſunt, conſenſus Antiqvitatis ſufficienter emi qveat, & pro Apoſtolico habendum ſit, qvod illi uno ore docent & tanqvam Apoſtolicum ſe accepiſſe tradunt. Calixt. in diſp. de Autor. Antiq. Eccleſ. th. 20.

34. Traditionem pro verbo Dei vero & indubitato habendam,

qvæ prædicata ab Apoſtolis ad nos per Eccleſiam Catholicam propagata Hornej. Diſp. 2 ſect. 3. th. 112. Qvando enim plurimi in locis maximè diſſitis, qvi neqve voce neqve literis inter ſe conſultare poſſunt, unanimiter aliqvid affirmant, illud omnino adhuc proficiſci ex traditione & doctrina Apoſtolorum. Dreyer. in der Erörterung p. 731.

35. Multum neceſſum eſſe, propter varii erroris anfractus, ut Propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea ſecundum Eccleſiaſtici & Catholici conſenſus normam dirigatur. Dreyer. p. 185.

36. Apoſtolos enim una cum Scripturæ libris, Eccleſiæ ſenſum de dogmatibus fidei tradidiſſe, qvem hodieqve in ſcriptis Patrum priorum qvinqve ſeculorum aſſervatum deprehendere liceat. Dreyer. qv. 2. p. 15. 13.

37. Traditionem ſive teſtimonium primitivæ Eccleſiæ de vero ſenſu ſcripturæ, vel etiam perpetuum Catholicæ Eccleſiæ de doctrina fidei conſenſum pandere nobis intelligentiam Scripturæ. Adeoqve Scripturam explicatam & reſignatam traditionem non ineptè dici, qvia nimirum traditio explicat & reſignat ſcripturam, dum verum ejus ſenſum manifeſtat: Scripturam autem implicitam traditionem dici poſſe, qvatenus traditionem ſeu verum ſenſum, qvi per teſtimonium & doctrinam Eccleſiæ manifeſtatur, in ſe continet. Laterm. ad jud. Caſſandri de offic. &c.

38. Interdum aliqvid tantum per conſeqventiam è Scriptura erui poſſe, adeoqve apertè in ea non haberi, qvod tamen in communi Eccleſiæ doctrina & Apoſtolica Declaratione, qvæ in Eccleſia depoſita eſt, apertè reperiatur, utpote in doctrina de Sacramentis, infantes qvoqve baptizandos eſſe, qvod ab Apoſtolis, veluti traditionem Eccleſia acceperit. Dreyer. in der Erörter. pag. 757.

39. Hujusmodi conſtitutiones eſſe obſervationem Dominicæ Dici, qvanqvam ejus in ſacris fiat mentio; præcipuorum item feſtorum, ut Paſchatis, Pentecoſtes &c. qvæ à principio univerſaliter celebrata ſunt; jejuniorum ſolemnium certos dies, & ſi qvid his eſt ſimile. Ad ritus autem illos exteriores pertinere, qvod olim, qvi baptizabantur, ter aqvæ immergebantur, qvod iidem Sathanæ renunciant, qvod publicè precaturi ad orientem convertimur, qvod ſigno crucis ſignamur, qvod olim toto inter Paſcha & Pentecoſten tempore ſtantes adorabant, cum aliàs de geniculis id facerent, & ſimilia; Etſi enim multas tales conſtitutiones pariter ac ritus ipſa Eccleſia primitiva excogitarit, qvos poſtea ſeqvior

qvior:ætas in immenſum auxit: aliqvas tamen conſtitutiones & ritus tam vetuſtos eſſe, & tanto conſenſu pro Apoſtolicis ab antiqvitate haberi, ut meritò non ad Eccleſiæ Doctores & Patres, ſed ad ipſos Apoſtolos eorum origo referatur. Hornej. Diſp. Theolog. 3. theſ. 113. p. 153.

40. Nullum aliud ſupereſſe medium ad Senſum Catholicum Hæreticis clarè ob oculos ponendum & os illis obturandum, qvando literam Scripturæ pervertunt, qvam ſcripta Epiſcoporum & primitivæ Eccleſiæ Doctorum nobis relicta; illa itaqve de catholica fide teſtimonium nobis perhibere. Dreyer. Erörter. pag 730. conf. ibid. pag. 14. & 18. 23. 24.

41. Hæreticum eqvidem ſcriptura uti, Dialecticam adhibere & omnis generis conſeqventias: ſed qvando ad catholicum ſcripturæ ſenſum, qvem Eccleſia ſemper & ubiqve ſervavit, devenitur, tum demum cum illo actum eſſe, & figmenta novitateſqve illius luce meridiana clarius apparere. Dreyer. in der Erört. p. 24.

42. E Scriptura Sacra, qvam Hæretici multifariam detorqvent, parum adverſus hæreticos obtineri poſſe, imo ex illa aut nullam aut incertam adverſus iſtos victoriam eſſe. Dreyer. in der Erört. pag. 14. & 25.

43. Verbum Dei in regenerando homine inſtrumento ſimile eſſe non à ſe ipſo, ſed à fabro motum habenti, ejuſqve efficaciam eſſe naturalem tantum, non elevatam. Calixt. in Compend. p. 175. 178.

44. Ex nomine Elohim non poſſe probari pluralitatem. Calixt. de myſter. Trinit. th. 18.

45. Dei nomine loqvi Angelos, non aliter, qvàm qvi in Camera Imperiali jus dicunt, non ſuum, ſed Imperatoris nomen ſententiis præfigunt. Calixt. in Diſſert. de Qvæſtionib. de Myſter. Trinit. in Vet. Teſt. th. 39. & Dreyer. in der Erörter. p. 117.

46. Qvando agitur de notionibus divinis, de proprietatibus & relationibus, qvomodo & à ſe invicem & ab eſſentia diſtingvantur, perſonaſve conſtituant; eſſe qvæſtiones qvæ articulum fidei qvidem, ſed non immediatè concernunt, & ſi non admodum remotè, tamen etiam non admodum propinqvè attingunt; & nihilominus de re tali, qvæ à pauciſſimis poſſit capi, à nemine verò ea certitudine, cui non niſi cum jactura ſalutis aſſenſus ſubtrahatur, determinari. Neqve enim illico articulum fidei vel affirmaturum vel negaturum, qvi hìc modalem aut

virtualem, aut ejuſmodi aliqvam diſtinctionem ſive admiſerit, ſive rejecerit. Calixt. in Reſp. prior. ad Mogunt. §.99.

47. Modum, qvo infinitum & æternum numen aut exiſtat aut operetur, uti cognoſci opus non ſit, ita nec exponi. Sufficere, ſi qvis credat, unum eſſe Deum, qvi Pater ſit, & Filius & Spiritus Sanctus. Filium incarnatum eſſe & hominem factum, à Deo creatum eſſe mundum, mortuos reſuſcitatum iri: etiamſi non penetremus, qvomodo una natura in tribus perſonis, aut vice verſa duæ naturæ in una perſona ſubſiſtant. Calixt. loc. cit. §. 28. Tract. de Commun. ſub una p.24. & in Epicriſ. ad Colloqv. Thorum. §. 20.

48. Idem eſſe, credere Chriſtum Deo Patri ὁμοούσιον, qvod eſt credere verum Deum & unigenitum Dei Patris filium. Idem ſcilicet ſecundum rem, qvamvis formula efferendi ſit diverſa; Eam itaqve vim & ſenſum vocabuli ſi qvis per mentis imbecillitatem aſſeqvi neqveat, aut qvid aliud eo ſignificari perſvaſus ſit, ac proinde admittere ipſum renuat, illum fundamentum fidei nihilominus tenere, ac propterea inferno addicere hominem ſe eqvidem nec velle nec audere. Calixt. in reſp. Mogunt. §. 87. ſeq.

49. Idiotis & hominibus è vulgo neceſſitatem nullam incumbere, ut antiqvas ſymbolorum & confeſſionum formulas cognitas habeant, aut intelligant; ad eruditos & docendi officium in Eccleſia obtinentes, id ipſum pertinere. Nihil autem illis ſecundum rem & ſubſtantiam dogmatis aliud priſcos Patres adſtruxiſſe aut docuiſſe, qvàm qvod Sacra Scriptura aut Symbolo Apoſtolico continetur. Id. ibid.

50. Myſterium Trinitatis etſi fortaſſis Patriarchis & Prophetis ſuo qvodam modo ex peculiari Dei revelatione cognitum fuerit: ita tamen in libris, qvos inſtinctu Spiritus S. ediderunt, contineri, ut à qvovis ibi deprehendi aut olim potuerit, aut nunc ſepoſito N. Teſtamento poſſit, negandum eſſe; ibiqve veſtigia potiùs, qvàm aperta animumqve convincentia dicta reperiri. Calixt. Exercit. de Myſt. Trinit. Reſpondente Joh. Latermanno habita 1645. theſ. 6. inſinuari potius, qvàm clarè proponi. ibid. & theſ. ſeq. Veſtigia tantum eſſe & inſinuare ſaltem myſterium, haudqvaqvam verò illud ita intellectui noſtro ſiſti, ut ibi contineri perſpicuum ſit.

51. Qvamobrem explicitam fidem Trinitatis antiqvi fœderis temporibus ad ſalutem neceſſariam non fuiſſe. Calixt. ibid. theſ. 7. Dreyer. in Exert. p. 50. 54.

52. Qvi

52. Qvi credit in unum Deum, qvi noſter Creator, Redemtor, & ſanctificator ſit, eum jam implicitè tres perſonas in una Deitate credere; etſi plenam explicationem & diſcrimen perſonarum nondum norit, noſſe tamen dicendum eſſe in generalibus notionibus & propoſitionibus, qvæ per conſeqvens eam explicationem importent. Dreyer. in Erört. p. 54.

53. Multos Prophetas & viros Sanctos Veteris Teſtamenti divinum auxilium imploraſſe; ſed Patrem per filium nunqvam invocaſſe. Dreyer. in der Erört. p. 80. & ſeqq.

54. Non Filium Dei in V. T. ſanctis patribus apparuiſſe, ſed tantum angelum qvendam creatum, in humana ſpecie, Dei nomen & vices gerentem. Dreyer. in der Erört. p. 80. & ſeqq.

55. Numqvam ſibi à prima adoleſcentia dogma de omnipræſentia carnis Chriſti probabile viſum fuiſſe. Calixt. in der Widerl. §. 129. Chriſtum enim aſcendiſſe in cœlum ubi ante non erat. Dreyer. Erörter. p. 39?. neqve ſeqvi: qvod omne, qvod unitum cum Deo eſt, ita omnipræſens ſit atqve Deus. Id. p. 395.

56. Omnipræſentiam eſſe proprietatem & idioma divinæ naturæ, eidemqve ſoli relinqvi debere formaliter, naturaliter, eſſentialiter. Drey. in der Erörter. p. 389.

57. Ab Eutychianiſmo itaqve alienos non eſſe, qvicunqve divina attributa, qvæ reapſe idem ſunt cum eſſentia divina, humanitati attribuunt: ita ut eam in abſtracto ab illis denominent, & qvatenus talem intrinſecè cum illis faciant idem, nominatim, qvi omnipræſentiam ſive immenſitatem carni adſcribunt; qvoniam qvarum eadem eſt omnipræſentia divina, eorum qvoqve eadem ſit eſſentia, qvia horum maxima & ſimpliciſſima identitas, ut niſi cogitatione ſeparari nullo modo poſſint. Calixt. Diſp. 3. theſ. 43. Dreyer. l. cit. p. 385.

58. Solum per denominationem extrinſecam divina Idiomata humanæ naturæ Chriſti convenire. Calixt. in Judic. de Reform. Controv. th. 37. p. 23.

59. Communicationem idiomatum minimè omnium ex unione perſonali fluere, neqve ad ejus deſcriptionem ullo modo pertinere: ſed virtutis ac operationis divinæ communicationem carni Chriſti tantùm ceu inſtrumento adſcribendam, uti vis ſcamnum fabricandi ſecuri adſcribitur, qva ſecuris participat inſtrumentalem operationem artificis. Drey. in der Erört. p. 410.

60. Hu-

60. Humanam naturam divina Idiomata tantum per accidens habere, ſcilicet ratione hypoſtaſeos. Dreyer. loc. cit. p. 402.

61. Univerſalem eſſe ſententiam Eccleſiæ, Chriſtum tantum qvoad animam ad inferos deſcendiſſe, non verò qvoad corpus. Dreyer. in der Erört. p. 456.

62. Tantum id intereſſe, qvod filium Dei hominem fieri, & naturam ac proprietates humanas ſuſcipere, exinanitio ejus ſit: hominem autem, ſeu humanam naturam à filio Dei aſſumi, exaltatio illius. Qvanta & qvam incredibilis hac in re ab una parte inclinatio ſit divinæ majeſtatis, tantam & tam incredibilem eſſe ab altera exaltationem humanæ humilitatis; imò hanc revera eſſe exinanitionem illam, de qva Scriptura loqvitur. Hornej. Diſp. 1. de perſ. Chriſti th. 79.

63. Diſcipulos Chriſti, Petrum, Jacobum, Johannem credidiſſe in Meſſiam à Deo promiſſum, eumqve veniſſe, & eſſe Chriſtum Mariæ filium; etſi de paſſione, morte & reſurrectione ejus nihil dum conſtiterit. Iſtud enim tum temporis ad ſalutem fuiſſe ſufficiens. Calixt. Widerl. Ji. 4. fac. 1.

64. In ſtatu purorum naturalium, appetitum ſenſitivum naturaliter ferri in bonum jucundum, judiciumqve mentis, qvæ novit honeſta jucundis præferenda eſſe, ſæpe antevertere, ſæpe cum eo decertare. Calixt. in Epit. Theol. p. 94. & Dreyer. prolixius von der Erbgerecht. qvæſt. 1. p. 152. & ſeq.

65. In homine qvantum ad conditionem naturalem fuiſſe concupiſcentiam ad motus & impetus rationi adverſos proclivem, ignorantiam mentis, & voluntatis inordinatam ad bonum caducum converſionem, qvatenus in primo homine, ad ſupernaturalem finem deſtinato, per concreata ſupernaturalia dona removebantur, ſive corrigebantur. Horum enim carentia vitio dari, vel peccatum haberi non potuiſſe, ſi homo in ſtatu merorum naturalium relictus, conſeqvendo ſublimiori fini deſtinatus & aptatus non fuiſſet. Calixt. in Exerc. de peccat. Orig. habita A. 1649. theſ. 22.

66. Legem in membris rebellantem legi mentis, ſive impetum illum & contumaciam, vel repugnantiam facultatum concupiſcentis & iraſcibilis, in ſtatu innocentiæ per donum juſtitiæ Originalis, qvam vocant, naturæ ſuperadditum, compreſſam & veluti abolitam fuiſſe. Calixt. de pact. theſ. 6.

67. Si Deo placuiſſet, conditum hominem in ſtatu merè naturali relin-

relinqvere, & ad ſublimiorem non evehere, ſive ad conſeqvendum ſupernaturalem finem, mediis ejuſdem generis non inſtruere; tum naſci cum concupiſcentia ad motus & impetus rationi adverſos proclivi, nullum fuiſſe peccatum: nulla videlicet poſita tali primæ creationis vel divinæ ordinationis lege, per qvam teneretur homo, ut ab ejuſmodi concupiſcentia eſſet immunis, vel dote, ſive juſtitia originali, eam compeſcente, inſtructus. Et ne qvidem inordinatam potuiſſe dici, ſi nullus fuiſſet ordo, juxta qvem aliter, qvàm nativa pronitate ferri debuiſſet. Calixt. Exerc. de Pecc. Orig. th. cit.

68. Si placuiſſet Deo, hominem conditum in ſtatu merè naturali relinqvere, & ad ſublimiorem non eveher, hæc qvidem ita ſe habuiſſe (intellectum impotentem ſecundum ſe & per ſe ad cognoſcenda & credenda myſteria, appetitum talem fuiſſe, ut in jucunda & caduca bona præfractè ferretur, voluntatem itidem proclivem, ut illis condelectaretur, & à melioribus ipſoqve Deo optimo maximo averteretur) ſed peccati vel pravitatis nomine & loco & nomine non veniſſe, qvia alterius habitudinis nulla fuiſſet neceſſitas vel obligatio: nec ad fuiſſet tunc dos, vel res aliqva poſitiva, juſtitia videlicet originalis, per qvam in ſanctiorem ordinem redigerentur. Abſentiam igitur doni & axiomatis hujus ſupernaturalis, non futuram fuiſſe privationem: ſed ſimplicem carentiam & negationem. Calixt. loc. cit. §. 62.

69. Qvod attinet felicitatem ſive perfectionem in genere naturæ, dona, qvæ imbecillitates, incommoda & miſerias à cauſis naturalibus manantes amoverent, nulla eſſe collata: ſed naturæ ſibi relictæ ſuam vim & ſuum curſum eſſe permiſſum. Hinc igitur hominem, periculis, morbis, & morti manſiſſe obnoxium. Calixt. loc. cit. th. 18.

70. Naturale eſſe homini, ut moriatur; Si primo nihil, qvod naturam ſuperaret, collatum fuiſſet, moriendum ei fuiſſe etiamſi non peccaret. Calixt. loc. cit th. 10.

71. Etiam Chriſtum, naturæ ſuæ relictum, fami, ſiti, dolori & morti obnoxium fuiſſe futurum. Calixt. in Epit. Theol. Moral. p. 266.

72. Qvando Deus in futura vita hominem mortalem in incorruptibilem mutaturus eſt, fore, ut ſupernaturali modo etiam ſecundum eſſentiam ſive ſubſtantiam, per morem, corruptionem & reſurrectionem mutetur, ita tamen ut homo idem genere, ſpecie, numero reſuſcitetur, & immortalis ſit, qvi hactenus mortalis fuit. Drey. p. 171. ſeq.

73. Si imaginem Dei in homine inventam ad angelicam excellentiam

tiam conferamus, facilè apparere, non minus ipſos angelos ad imaginem Dei conditos eſſe; qvoniam naturam ſortiti ſunt intelligentem, & qvidem humana ſublimiorem, qvippe materiatæ compoſitionis expertem. Calixt. in Epit. Theol. p.101.ſeq.

74. Imaginem Dei & juſtitiam originalem donum qvoddam ſupernaturale fuiſſe, ac homini acceſſiſſe ex ſuperabundanti benevolentia creatoris ceu ſupernaturale ornamentum, non verò ad naturalem hominis perfectionem, qvalis à Deo conditus erat, pertinuiſſe. Calixt. ibid. & Dreyer. in Erört. p.141.

75. In qvibus itaqve natura ſibi relicta adverſabatur vel impedimentum objiciebat ſive terrenæ poteſtati, ſive obedientiæ ad æternam beatitudinem deducturæ, in iis per ſuper naturales dotes fuiſſe emendatam: ejuſqve alias prodituras operationes inhibitas. Calixt. Exerc. de peccat. Orig. th. 15.

76. Proſperitatem terrenam valde turbaſſe & imminuiſſe, qvod natura ſibi relicta varias imbecillitates, morbos varios, & tandem cum debilitate ſenii mortem induxerit; Legis autem obſervationem (ad qvam aliàs præcipue faciat notitia in mente, & voluntatis recta ac prompta alacritas) impediſſe qvod appetitus ſenſitivus naturaliter in bonum delectabile ita feratur, ut impetu ſuo judicium rationis ſæpe præveniat & antevertat, ſæpe etiam ei ſeſe opponat, & præfractè adverſetur: Dotes igitur, qvæ naturæ opes & vires excederent, alias correxiſſe, qvæ corpori, niſi prohiberentur, incommodabant: alias verò removiſſe obſtacula & impedimenta rectarum actionum. Priores dotes reſpexiſſe perfectionem in genere naturæ: poſteriores præſtitiſſe illuminationem mentis & cognitionem omnium rerum ad addiſcendam beatitudinem neceſſariarum: tum rectam voluntatis diſpoſitionem, diligentis Deum ſuper omnia, & in nullum caducum bonum pronæ, niſi ordinatè & inviolato amore, qvi cæteris omnibus poſthabitis Deo debeatur: denique perfectum obſeqvium & ſubjectio appetitus iraſcentis & concupiſcentis, ne unqvam ſuperioribus facultatibus, imperioqve rationis ſeſe ſubduceret, aut opponeret. Hæc itaqve junctim conſtituiſſe in primo noſtro parente juſtitiam originalem. Calixt. loco proxime citato. §. eod. Drey. Erört. p.154.

77. Hominem in ſtatu poſt lapſum habere ea, qvæ proprio & ſtricto ſenſu naturalia dicta ſunt, & modò enumerata: ſupernaturalia vero omnia amiſiſſe. Et qvidem abſentiam ſupernaturalem, qvæ ſuperioribus

bus potentiis conveniebant, peccatum eſſe. Calixt. in Epit pag. .06. Drey. p. 143. ſeq.

78. Potuiſſe hominem ante ſuum lapſum abſqve ſupernaturali divina gratia, viribus ſuæ ſibi relictæ naturæ facere, qvæ ab eo Deus reqvirebat, & lege implere. Calixt de peccato orig. theſ. 10.

79. Semel Adamo tanqvam principio & parenti totius generis humani collatum donum ſupernaturale juſtitiæ, in poſteris eſſe debuiſſe, & qvia non eſt, reliqviſſe intellectum eorum impotentem cognoſcere, voluntatem inordinatè converſam, & averſam, & appetitum rebellem, ſicut eqvus, qvamdiu adeſt frenum & ſeſſor, facit officium, rectaqve via graditur: qvamprimum abſceſſerint, non per ferociam aliunde aut de novo ſuperadditam, ſed per ſuam ipſius indolem exorbitare, & ſuo impetu ferri: eodem modo rem ſe habere cum potentia humana deſtituta juſtitia originali. Calixt. Exerc. de peccato Orig. th. 62.

80. Peccatum originis qvoad formale ſuum nihil aliud eſſe, qvàm privationem originalis juſtitiæ; & hanc definitionem probè intellectam ad expediendas Scholaſticas qvæſtiones qvomodo traducatur, anima inqvinetur, & non obſtante peccato originis à Deo creetur, facem prælucere, & viam munire. Calixt. loc. cit. th. 61. Dreyer. pag. 240. 250.

81. Peccatum originis eſſe abſentiam ſupernaturalium donorum, intellectus & voluntatis: Et qvidem abſentiam ſupernaturalium, qvæ ſuperioribus potentiis conveniebant, peccatum eſſe: abſentiam verò ſupernaturalium, qvæ inferiores potentias attinebant, pœnam eſſe peccati, nempe carere inhabitatione Paradiſi obnoxium eſſe omnis generis à natura & caſu exortis calamitatibus, morbis & morti. Calixt. in Epit. Theol. p. 106.

82. Qvando removetur juſtitia originalis, ſicut propter peccatum Adami remota fuit, non introduci aliqvam contrariam qvalitatem, vel habitum propriè dictum, qvalis ſcientia, fortitudo, temperantia, vel ſimilis: ſed intellectum per ſolam illam privationem relinqvi ſecundum ſe & per ſe impotentem ad cognoſcenda & credenda myſteria, qvæ cognitu & creditu ad ſalutem ſunt neceſſaria; & ſi qvando proponantur, aptum natum eſſe, dubitare, & negare; appetitum relinqvi talem, ut in jucunda & caduca bona inordinatè & præfactè feratur; & voluntas itidem proclivis, ut illis condelectetur, & proinde à melioribus, qvæ in

omnium ſummo Deo opt. maximo avertatur. Calixt. in alleg. Exercit. §. 61.

83. Ea conditione ſingulos homines, qvi communi & naturali modo ab Adamo deſcendunt, naſci, ut ſint excluſi ab æterna beatitudine, & obnoxii æternæ damnationi, nec ab hac eripi, nec ad illam admitti poſſe, niſi per gratiam Dei & propter meritum & mortem Chriſti: Hanc conditionem, hanc labem ſive hoc malum naturali generationi, inſtar affectionis vel proprietatis naturalis, & naturaliter inſeparabilis adhæreſcentem, vocari phraſi Eccleſiaſtica peccatum originis. Calixt. th.5.& 6.loc cit.

84. Peccata qvæ proprie actualia dicuntur, eſſe voluntaria &c. ſive pure & ſimpliciter commiſſa deliberato & conſulto conſilio, qvalia ſunt peccata regnantia & contra conſcientiam, excutientia fidem & Spiritum Sanctum Gal. 5. v.19. Eph. 5. v. 5. 1. Johan. 3. v. 15. ſive non purè,ut commiſſa ex metu aut ignorantia vel legis circumſtantiarum. Atqve hanc partitionem peccati actualis deſumtam eſſe ab ejus cauſa efficiente proxima, ſcil. voluntate humana. Calixt. in Epitom. Theolog. pag. 123.

85. Qvanqvam labes originalis ſufficientiſſima cauſa damnationis ſit, proximam tamen & adæqvatam non eſſe, qva poſita effectus ponatur. Laterm. in declar. Apol. qvæſt. 6. §. 1. Drey. in Erört. qvæſt. 4. pag.341. Etenim ſolum peccatum, qvod ab ortu trahimus, non facere, ut homo poſt lapſum in barathrum æterni exitii præcipitetur, ſed accedat ſemper voluntaria adverſus Evangelium contumacia, neceſſe eſſe. Laterm.Exerc.de prædeſt.th.23.

86. Deum efficere peccatum ſive peccati autorem & cauſam eſſe, ita ut intelligatur cauſa eſſe peccati indirectè, impropriè & per accidens, 1. cum permittit peccata perpetrari. 2. cum homines deſerit & ſuam gratiam ſubtrahit. 3. cum differt pœnam. 4. cum peccata ad fines optimos dirigit. 5. cum permittit fieri delictum minus & viam occludit ad gratiam.Calixt.in Epit. Theol p.133.

87. Ferè impoſſibile eſſe,ut evitetur terminus cauſæ per accidens, ſi adverſariis directè ſit contradicendum, & dicta ſcripturæ explicanda ſint. Dreyer. in der Erört. p.35. & compellere qvandoqve neceſſitatem, cum doctrina de cauſa peccati dilucidanda eſt, ut doceatur, Deum eſſe cauſam peccati per accidens. Ib.p.37.

88. Dei gratiam hominibus ita offerri, ut ea oblata, in hominis poteſta-

poteſtate ſit, per illam ea, qvæ neceſſaria ſunt præſtare. Laterm. diſp. de Prædeſt. th. 32. omnes ſi velint poſſe ſe convertere. theſ. 33. & hominem libere ſe convertere. theſ. 35.

89. Evangelio conjungi ſive unà cum annunciato & audito Evangelio per illud ſuppeditari dona & auxilia naturalibus viribus ſuperiora, ſine qvibus fides haberi non poſſit, ſive per qvæ Spiritus Sancti fidem in animis audientium operetur. Calixt. tr. de pactis. th. 49.

90. Initia fidei non ſine conſenſu noſtræ voluntatis haberi. Et ſicut, qvi crediderunt, juvantur, ut in fide maneant: ſic & eos, qvi nondum crediderunt, juvare, ut credant. Laterm. in diſp. de Prædeſt. theſ. 35.

91. Bene ſcripſiſſe autorem lib. de vocat. gent. l. 2. cap. 9. Voluntatem hominis ſubjungi & conjungi gratiæ Dei, atqve ad hoc excitari præſidiis iſtis, (ſc. ſvaſu hortationum, monitu exemplorum, & terrore periculorum &c.) ut divino in ſe cooperetur operi, & incipiat exerceri ad meritum, qvod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium. Laterm. ibid.

92. Adamum in ſtatu integritatis adhuc conſtitutum habuiſſe ejusmodi adjutorium gratiæ, per qvod in ſtatu ſuo permanere potuiſſet, ſi voluiſſet. Tale adjutorium gratiæ, qvod videlicet ſuam voluntati libertatem relinqvit, iis tribuendum, qvi in ſtatum gratiæ vel transferuntur primum, vel jam translati ſunt. Laterm. Exerc. de prædeſt. theſ. 35.

93. Si converſio hominis à parte Dei tantum penderet, omnes adhortationes fruſtraneas fore; Qvod ſi autem illæ fruſtraneæ non ſunt, uti certè non ſunt, fore ut pendeant omnia ſimul à cooperatione hominis. Laterm. l. c. th. 42.

94. Eſſe in poteſtate hominis, velle ſe convertere, & non velle. Laterm. l. cit. th 34.

95. Σύνεργον Dei voluntati noſtram fieri, ſeu divinæ gratiæ cooperari non tantum, cum homo jam converſus, renatus, juſtificatus in fide & charitate creſcit, & opera pietatis per gratiam juſtificantem & inhabitantem facit; Sed etiam cum per auxilia gratiæ prævenientis, præparantis & adjuvantis ad Deum convertitur & primum juſtificatur. Sicut enim homo renatus & juſtificatus cooperari gratiæ Spiritus Sancti jam inhabitantis dicitur, dum dono ſeu talento gratiæ juſtificantis & ſanctificantis ſemel accepto ſedulo negotiatur; Ita eundem etiam auxi-

 liis

iis gratiæ Spiritus S. adhuc corda noſtra nondum inhabitantis, ſed ut intre taqve inhabitet pulſantis cooperari, dum auxiliis illis præventus, adjutus, & præparatus ad Deum convertitur, ut juſtificatus ac renatus templum Dei ac ſpiritus ejus fiat. Horn. part. 2. Diſput. Theol. 3. Sect. 1. th. 34.

96. Sanctum Auguſtinum de gradibus divinæ gratiæ diverſimode, inconſtanter, obſcurè & confusè loqvi. Dreyer in der Erört. pag. 490.

97. Propoſitum utriuſqve (charitatis Dei ac proximi) etiam ante juſtificationem eſſe, unde nec per Evangelium & fidem ei habitam juſtificari, id eſt remiſſionem peccatorum & ſanctificationem ſpiritus Dei adipiſci, niſi qvi propoſitum diligendi deinceps eum, qvem ante non dilexerat, & præcepta ejus obſervandi habeat, qvæ ante non obſervarat. Hornej. Diſp. de neceſſ. fidei per charit. effic. th. 4.

98. S. Jacobum diſerte hunc Syllogiſmum [: Neceſſe eſt ut fidem habeas, habere bona opera: Neceſſe eſt ut juſtificeris, habere veram fidem. E. neceſſe eſt ut juſtificeris, habere bona opera :] totum concedere, ita ut non tantum juſtificatum habere bona opera, ſed hominem ex operibus etiam juſtificari dicat Horn. in iterat. aſſert. th. 116.

99. Sanctitatem noſtram medium eſſe, unde ſalus & conſecutio ſalutis dependeat, ſtudiumqve virtutis ac pietatis conditionem eſſe in omnibus reqviſitam qvi ſalvi eſſe cupiunt, ſi ſalvari velint. Hornej. loc. cit th. 6. 54. & in diſp. de fide & operibus Reſp. Laterm. th. 33. Calixt. in Epit. Theol. mor. p. 4.

100. Dicta ſcripturæ, Gal. 3. v. 16. Eph. 2. v. 8. Tit. 3. v. 5. opponere gratiam operibus ex noſtris viribus factis, qvalia Judæi infideles jactabant: non operibus ex fide ſeu gratia ipſa profectis, ad qvæ in Chriſto Jeſu conditi ſumus. Hornej. theſ. 69. 71. Dreyer. in der Erört. pag. 545. 547. 550. 558.

101. Porro gratiam qvoqve in iis dictis opponi operibus tantum præteritis, viribus naturæ; non autem ex gratia factis & proficiſcentibus, qvæ fidem ſeqvuntur. Horn. th. 37.

102. Etenim Deum per fidem non mortuam & bonorum operum vacuam: ſed vivam ceu per charitatem operantem & præcepta Dei obſervantem homines juſtificare. Horn. th. 37. & 110.

103. Pœnitentiam & propoſitum diligendi Deum, præcepta ejus obſervandi, & vitandi peccata, cauſam eſſe ſine qva non, & conditionem

nem ſub qva homo juſtificetur. Horn. de fid. ſumm.neceſſ.th.4.& in Iter. Aſſert.th.21.atqve hac ratione bona opera non tantum eſſe neceſſaria ad juſtificationem: ſed etiam natura juſtificationem præcedere. th. 37. & in Miſcell. p.17.

104. Falſiſſimum eſſe motus illos ſ. agnitionem & deteſtationem peccati,prout ex actu amoris Dei & Deo obediendi proficiſcuntur,actus regenitorum ſeu juſtificatorum eſſe: ſed eſſe regenerandorum atqve juſtificandorum. Et profecto diu qvandoqve tales motus præcedere, anteqvam vera pœnitentia & fides ſeqvantur. Horn.in repet.th.87.

105. Fidem in Chriſtum Servatorem non ſaltem eſſe qvalemcunqve conditionem juſtificationis: ſed ſuo modo à parte hominis neceſſariam aliqvam cauſam.Calixt. de pact. th. 60. & totum negotium a parte noſtra tanqvam aliqvam cauſam conficere fidem.th.42.

106. Id ſaltem negari, obſervationem vel opera legis ita eſſe à parte noſtra juſtificationis & ſalutis cauſam, ſive apprehendendi eam inſtrumentum, qvemadmodum eſt fides. Qvum enim affirmamus, ſolam fidem juſtificare & ſervare, non eſſe ſenſum qvod a parte noſtra non ſit neceſſarium agnoſcere peccata, & iram Dei adverſus peccata, aut de illis dolere, aut propoſitum habere ab illis in poſterum abſtinendi: Sed hunc eſſe ſenſum, qvod ſola fides ex parte hominis ad juſtificationem & ſalutem tanqvam cauſa vi aliqva efficiendi juxta divinum beneplacitum prædita concurrat, ita videlicet, ut poſita & præſente fide, ponatur etiam & præſens ſit juſtificatio & ſtatus ſalutis, ſive jus in eo ſtatu perſeveretur, adeundi æternam ſalutem. Calixt. de pact. div. theſ. 51.

107. Videri à vero alienum, qvod ad ipſam juſtificationem pertineat renovatio, vel juſtitia qvædem inchoata; & aſſertio iſta, qvod per Chriſti juſtitiam formaliter juſti ſimus, ſolùm pro Scholaſtica cenſeatur. Calixt. annot.ad Conc.Trid ſeſſ.6.n.6.

108. Anteqvam David pſalmis Deo caneret, de paſſione, morte & reſurrectione Meſſiæ in V. T. nihil haberi, neqve hæc omnia anti. Novi teſtamenti tempora ſcitu aut creditu neceſſaria fuiſſe. Calixt. in der Verantwort.c.18.th. 3.14.

109. Hæreditatis cœleſtis conditionem, non niſi cum onere piè vivendi eſſe decretam: ſtudiumqve pietatis eſſe onus adhærens acqviſitioni ſalutis. Calixt. in der Antw. auffs Muſter th. 27. Horn. in repet. th. 104. & 235.

110.Cum

110. Cum homo ea de re certus ſit, qvod ſpe ſalutis, qvæ pro præſenti indubitata eſſe poteſt, poſthac excidere qveat, eum de finali perſeverantia non poſſe non eſſe dubium, ex qva tamen de certitudine ſalutis unice judicandum ſit. Atqve illud nemini mirum videri debere, cum Deus ipſe de eo, num ille vel iſte ad ſalutem certo perventurus ſit, ex finali in fide perſeverantia judicium ferat. Laterm. Diſp. de Præd. th. 43.

111. Intentionem miniſtri qvoad actum externum Sacramenti præſtandum reqviri, & dum à miniſtro is ipſe peragitur, & per circumſtantias à numero vulgarium actuum eximitur, atqve ad ſacram determinatur intentionem, ad ipſum exernum actum relatum ſubtrahi impoſſibile eſſe. Calixt. in annot. ad ſeſſ. 6. Concil. Trid. can. 11.

112. Intentionem baptizantis ad formam baptiſmi reqviri. Calixt. diſp. de baptiſmo, th. 131.

113. Phraſin ex opere operato valde qvidem exoſam eſſe: ſed ſi exponatur ut ſit idem, qvod ex vi operis, juxta Chriſti inſtitutionem, & mandatum peracti, tolerari eam poſſe. Calixt. not. ad eand. ſeſſ. can. 8.

114. Ordinationem & Abſolutionem ſic qvoqve Matrimonium, Sacramenti nomine inſigniri poſſe, cum ut horum uſus & dignitas magis commendetur, tum qvia aliqvam habent cum baptiſmo & Euchariſtia analogiam, neqve permittendum eſſe, ut qvis ſibi peculiares fingat regulas, ſecundum qvas qvaſi univerſales omnia Sacramenta velit examinare. Calixt. in Epit. Theol. p. 195.

115. Iis, qvi baptizantur infantibus, Eccleſiæ, parentum & qvi baptiſmo eos offerunt, fidem pro propria illorum fide imputari. Horn. diſp. 11. Sect. 1. de Prædeſt. th. 20. p 211. vel, ut ait Calixtus: Parentes & ſuſceptores commodare cor infantibus ad credendum. diſp de bapt. § 171.

116. Panem in S. Cœna frangendum eſſe, ut corporis Chriſti memoria pro nobis fracti ſuccurrat. Helmſt. in Apol. contra Buſcher. part. 2. p. 264. ſeq.

117. Tropum & qvidem Synecdochen eſſe in verbis Cœnæ. Drey. in der Erört. p. 582.

118. In Cap. VI. Joh. agi de Sacramentali in cœna Manducatione. Calixt. in Concord. Evang. p. 249. ſeq. Drey. in der Erört. p. 594. ſeq.

119 Corpus Chriſti non tantum pro vivis, ſed pro mortuis etiam, in Sacra cœna offerri. Helmſtad. part. 2. p. 264. ſeq. & impr. p. 248. Calixt. Exerc. 1. de Sacrif. §. 3. & 96. ſeq.

120. Preces pro defunctis excuſari ex fine, ut mitigetur examinis rigor in judicio noviſſimo, Helmſtad. cont. Buſcher. part. 2. p. 251.

SCHISMA

SCHISMA JANSENISTARUM.

De Gratia & Libero Arbitrio doctrinam miris dudum modis Eccleſiam exercuiſſe, Hiſtoria non obſcure prodit; Ex una enim parte Valentiniani, Manichæi & Euchitæ voluntatem hominis fatali cuidam neceſſitati alligabant: ex altera Pelagius, Cæleſtinus, Julianus, Caſſianus, Fauſtus & alii libero hominum arbitrio plus nimio indulgebant, adeo ut Hieronymum, imprimis verò Auguſtinum, neqve minus Hilarium, Proſperum, Fulgentium, alioſqve primitivæ Eccleſiæ Patres in expurgandis iſtis erroribus omnes pene ingenii ſui nervos explicare oportuerit. Petrus Lombardus Magiſter ſententiarum cum è patribus, maxime verò Auguſtini Libris, volumen ſuum compilaret, Scholaſticis porro Doctoribus, qvi & ipſi Diſputandi æſtu pruriebant, materiam ſatis uberem, in qva ingenii ſui vires experirentur, reliqvit. Mox enim Thomas cum ſuis aſſeclis ex una, & Scotus, Durandus, Ocham atqve Biel ex altera parte inter ſe colliſi; illi prædeterminationem gratiæ, hi libertatem arbitrii propugnabant; Devoluta controverſia ad Jeſuitas, qvi pariter cum Dominicanis, qvos Prædeterminantes appellant, acerrime digladiantur, & ſuperiori qvidem ſeculo ex una parte ſtetit Ludovicus Molina cum aſſeclis, Leſſio imprimis, Svarezio, Vazqveſio aliiſqve: ex altera autem Michaël Bajus, Alvarez, Cabrera, Navarette, Medina, Paulus Nazarius, Franciſcus Zumel, Bannes, Ledeſma, Matthæus de Riſpolis, Didacus Nugno, aliiqve. Sed, ut Franciſcus Bacconis de Verulam loqvitur, Qvæſtio manſit qvæſtio, & aſſertio manſit aſſertio, & utut plurimæ de Auxiliis, ut appellant, congregationes habitæ fuerint, lites illæ tamen nunqvam penitus ſopiri aut ſepeliri potuerunt. Etenim cum Cornelius Janſenius, Epiſcopus Iprenſis, qvi ſe qvondam in aliis libb. Alexandrum Patritium Armacanum dixit, Opus ſuum & pomum Eridos, qvod Auguſtinum appellare voluit, poſt mortem per hæredes divulgandum feciſſet, in ipſo etiam Papatu viros ſatis claros in ſuam ſententiam, qva ad Dominicanorum vel Calvinianorum potius caſtra pedem moverat, pellexit, Johannem ſcilicet Vergerium S. Cygirani Abbatem, Heinricum Calenium, Libertum Fromondum,

dum, Theologiæ Profeſſores, Antonium Arnoldum Doctorem Sorbonicum, Hillerinum, Johannem Labadium, Hametium, Sangvelinum, Carolum Herſentium, Mavæum, Bovæum, Laneum, Caſtellanum, Bruſſæum, Sanctamorium, Amabilem, Burzæum, Gilbertum Mangvinum, qvibus adde qvosdam Epiſcopos & Theologos in Academia Pariſienſi, Duacenſi & Lovanienſi, nimirum Ludovicum Montaltium, Paulum Irenæum, Vincentium Lenem alioſqve qvi fictis nominibus Janſenii tutelam ſuſceperunt; Eaqve propter Antagoniſtas experti ſunt Antonium Moranes, Marandam, Franciſcum Annatum, Antonium Richardum, Habertum Epiſcopum Vabrenſem, Dionyſium Petavium, Sirmondum, Morellium, le Meine, Cornet, Pereyret, Petrum à S. Joſeph, Thomam Auguſtinum, Ludovicum de Marche & complures alios. Certatum eſt magna qvidem animorum colliſione; ſed Jeſuitæ tamen numero, potentia, pecunia & Aulæ Romanæ favore effecerunt, ut An. Chriſti 1641. Urbanus octavus Conſtitutiones Pii V. & Gregorii XIII. contra Bajum confirmarit, & opera Janſenii, imprimis verò Auguſtinum illius vendi & legi prohibuerit, qvanqvam promulgatio ad annum uſqve 1643. ob cauſas Franciſco de Mello Belgii Gubernatori 24 Octobr. expoſitas dilata fuerit. Conf. Ant. Richard. de L. A. app. Secuta eſt A. 1645. ab Innocentio X. conſtitutionis illius Urbanianæ approbatio, A. 1653. qvinqve propoſitionum Janſenii & Janſeniſtarum (qvi tamen in Lib. cui Tit. Planctus Auguſtinianæ veritatis in Belgio patientis, ſe nec auditos, nec defenſos, nec convictos conqveruntur) condemnatio publica; A. 1654. ab Alexandro VII. Librorum Janſenii & Aſſeclarum illius prohibitio; A. 1656. nova Bullæ confirmatio, & tandem paucis ab hinc annis formula, cui ſubſcribere debeant omnes Janſeniſtæ, niſi omnibus dignitatibus, bonis, patria, & ipſa deniqve vita carere velint. Cæterum cum Urbanus VIII. Innocentius X. & Alexander VII. vel nulla rerum Theologicarum ſcientia vel ea ſatis leviter imbuti eſſent, qvid illi in hac difficillima controverſia judicio ſuo valuerint, ſatis qvidem cuivis perſpicuum eſt. Innocentius X. itaqve ut in condemnandis iſtis propoſitionibus tanto certius pronunciaret, perſpicillis uti maluit, & An. 1652. Menſe Octobri tredecim viris è variis ordinibus iſtarum propoſitionum examen commiſit; nimirum P. Seorſæ Palavicino Jeſuitæ; P. Marco Antonio Carpineto Procuratori Generali Capucinorum; P. Thomæ de Elbene Clerico Regulari; Auguſtino Mariæ à Cremona Ordinis Servorum; P. Lucæ Wadingo Ordinis ſtrictioris obſervantiæ; P. Domi-

nico

nico Campanellæ Ordinis Carmelitarum; P. Modeſto à Ferraria, Procuratori Generali Ordinis Minorum Conventualium; P. Raphaëli Averſæ Ordinis clericorum; minorum P. Vincentio de Pretis Dominicano Commiſſario Generali; P. Philippo Vice-Comiti Generali Auguſtinianorum; P. Vincentio Candido Dominicano, Magiſtro S. Palatii; P. Johanni Auguſtino à Nativitate, Carmelitæ diſcalceato, & Patri Cæleſtino Brunoni Ordinis S. Auguſtini; Sed ut è literis Provincialibus Ludovici Montaltii & notis in eaſdem Wilhelmi Wendrockii liqvet, adeo diverſa & ſibi invicem adverſa fuere judicia, ut qvod unus aſſeruerit, mox alter negarit, qvod hic hæreticum, alter orthodoxum dixerit, imo unus idemqve conſultator pro diverſo ſenſu, qvem Scholaſtici illi Theologi in re apertiſſima vel centuplum fingere norunt, propoſitionem unam eandemqve jam probarit jam improbaverit; & ut res exemplo ſolum Lectori conſtet, de prima propoſitione ita Wendroccius p. 616. ad Epiſt. prov. Mont. *Damnant propoſitionem in ſenſu univerſali tres conſultores: in proprio & rigoroſo qvatuor; abſolvunt in ſenſu potentiæ completæ & proximæ tres; ſenſum Janſenii unus expreſſè rejicit, unus expreſſè probat.* Qvare ut Lectori de hoc inter Pontificios Schiſmate eò liqvidius conſtet, primum qvinqve Propoſitiones illas à Papa damnatas exhibebimus; deinde theſes aliqvot Janſenii orthodoxas; tandem & Heterodoxias illius in medium proferemus.

QVINQVE PROPOSITIONES
JANSENII A PAPA DAMNATÆ.

Prop. I. Aliqva Dei præcepta, hominibus juſtis volentibus & conantibus ſecundum præſentes qvas habent vires, ſunt impoſſibilia, deeſt qvoqve illis gratia, qva poſſibilia fiant. Janſen. Tom. 3. lib. 3. de Grat. Serv. c. 13. 14. 15. ſeq. p. 138. Paul. Iren. Diſp. 1. art. 4. p 547. d. 2. art. 1. ſeq. p. 558. ſeq. Apol. 3. pro Patribus l. 4. p. 187. lib. 6. cap. 3. p. 387.

Prop. II. Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunqvam reſiſtitur. Janſen. Lib. 3. de Grat. Salv. c. 3.

Prop. III. Ad merendum, vel demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non reqviri in homine libertatem à neceſſitate: ſed ſufficere libertatem à coactione. Janſen. Tom. 2. de ſtat. nat. lapſ. cap. 14. ſeq. & lib. 4. Tot. & Tom. 3. lib. 6. de Grat. Chriſti Serv. cap. 6. pag. 267. imprimis cap. 38. pag. 389. lib. 7. cap. 5. pag. 318. Iren. art. 6. pag. 549.

Prop. IV. Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ inte-

rioris neceſſitatem ad ſingulos actus, etiam ad initium fidei, & in hoc erant hæretici, qvod vellent eam gratiam talem eſſe, cui poſſet humana voluntas reſiſtere vel obtemperare. Janſ. Tom. 1 de Hæreſi Pelag. lib. 8. c. 1. p. 188. cap. 6. ſeq. p. 192. & cap. 7. p. 196. c. 9. p. 203 cap 10. p. 204. cap. 12. p. 211. cap. 14. p. 213. Tom. 3. Parall. cap. 2. not. 42. ſeqq. pag. 437.

Prop. V. Semi-Pelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum eſſe, aut Sangvinem fudiſſe. Janſen. Tom. 1. de Error. Pelag. lib. 8. cap. 3. p. 189. & T. 3. lib. 3. de Grat. Salv. cap. 20 p. 161. ſeq. & Parall. cap. 1. not. 14. p. 465. Apol. 1. pro Janſen. ſerm. 3. cap. 20. p. 122.

THESES ALIQVOT JANSENII, QVAS ORTHODOXI NON IMPROBANT.

1. Hominem nec ſupernaturaliter, imò nec moraliter bonum opus efficere poſſe ſine gratia, imò qvicqvid facit ante gratiam, peccatum eſſe; Ideoqve omnia infidelium opera, qvantumcunqve ſpecioſa, peccata eſſe; Et ſic hominem non poſſe præparare ſe ad gratiam. Janſen. Tom. 1. de Hæreſ. Pelag. lib. 4. cap. 6. p. 84. Tom. 3. lib. 1. de Grat. Salv. cap. 4. 5 p. 67.

2. Hominem poſt lapſum bonæ voluntatis libertate privatum eſſe ſervitio peccati, & ante adventum gratiæ de peccato in peccatum captivo arbitrio volutari. Janſen. Tom. 2. de ſtat. Nat. lapſ. cap. 14. & Tom. 3. de Grat. Salv. lib. 2. cap. 3. p. 39.

3. Liberum arbitrium poſt lapſum non eſſe idem in hominibus qvod ante fuit: ſed Adami peccato periiſſe. Janſen. Tom. 3. de Grat. Salv. lib. 2. cap. 1. p. 33. ſeq. & Lib. 3. cap. 15. p. 147.

4. Concupiſcentiam eſſe ipſum peccatum originis & ad formale ejus pertinere. Janſen. Tom. 2. lib. 1. de Stat. nat. lapſ. c. 23.

5. Facienti qvod in ſe eſt per naturæ vires, non dari certa lege gratiam Dei: & cogitationes congruas non eſſe Dei gratiam. Janſ. Tom. 3. de Grat. Salv. l. 1. cap. 5. p. 8. & c. 17. p. 28.

Hæ tamen & aliæ qvædam adhuc Propoſitiones, qvas orthodoxus nemo repudiat, refelluntur à Moliniſtis, nominatim à Fr. Annato de qvinqve Propoſ. app. p. 169. ſeq. S. E. R. T. Triumph. Cathol. Verit. p. 237. Ludov. de March. Apol. app. p. 135. ſeqq.

HETE-

HETERODOXIÆ JANSENII ET JANSENISTARUM JUXTA SERIEM QVINQVE PROPOSITIONUM.

1. Hominem juſtificatum (etiam gratia Dei medicinali deſtitutum) per charitatem ſeu bonam voluntatem Deum diligere & conſeqventer totam legem implere poſſe. Janſ. Tom. 3. lib. 3. de Grat. Salvator. cap. 15. p. 145. m. Contra Chemn. part. 4. Conc. Trid. ſeſſ. 6. Can. 18 qv. 3. p. 332. Balduin. Diſp. de Impl. Leg. cap. 8. th 81. Gerhard. Conf. Cath. L. 2. part. 3 art. 23. cap. 7. th. 3. p. 792. Heinr. Höpfner. Diſp. 3. de Juſtif. aph. 4. Dorſchæus in Tom. Aqvin. Conf. Verit. 5. 8. c. 4. diſt. 4. p. 536. aliiqve.

2. Gratiam medicinalem eſſe cæleſtem qvandam & ineffabilem ſvavitatem ſeu ſpiritualem delectationem. Janſ. Tom. 3. lib. 4. de Gratia Chriſti Salv. cap. 1. pag. 167. Cont. Dorſch. Diſſert. 1. de Grat. §. 21. pag. 29.

3. Delectationem hanc eſſe ipſam gratiam Chriſti. Janſ. Tom. 3. lib. 4. cap. 8. p. 179. ſeq. Cont. Dorſch. l. cit. §. 23. p. 32.

4. Delectationem illam cæleſtem eſſe actum vitalem ſeu motum indeliberatum cælitus immiſſum in voluntatem. Janſen. cap. 11. pag. 185. Cont. Dorſch. §. 33. p. 38.

5. Gratiam medicinalem eſſe propriè inſpirationem charitatis. Janſen. Tom. 3. lib. 5. cap. 11. p. 225. Cont. Dorſch. §. 34. pag. 40. & §. 36. p. 43.

6. Gratiam illam medicinalem effectum ſalutis nunqvam non conſeqvi, irreſiſtibiliter & phyſicè prædeterminando operari, & tunc demum ſufficientem eſſe, qvando actu ſecundo infallibiliter effectū producit. Janſen. Tom 3. lib. 3. de Grat. Salv. cap. 1. ſeq. p. 102. Apol. 3. pro S. Patr. l. 7. cap. 1. p. 545. Cont. Dorſch. Diſſert. 1. de Grat. §. 5. ſeq. & Pentadecade diſp. 9. th. 31. ſeq. Meiſn. Diſp. 11. Anthropol. qv 3. §. 38. Brochm. Tom 1. Syſt. Theol. L. de Grat. cap. 1. ſect. 5. p. 556. Hülſeman. Manual. A. Conf. cont. Hager. d. 17. §. 1. p. 813. diſp. 3. de Grat. indeb. qvæſt. 7. & Dannhauer. Hodom. Pap. Phant. 3 p. 911. & ph. 5. p. 993.

7. Impoſſibilitatem implendi præcepta non proficiſci ab imbecilla voluntate hominis iuſti. Paul. Irenæus diſp. 2. art. 5. num. 3. p. 568. ſed ejus cauſam eſſe defectum illius gratiæ ad conſtituendam ſervandi potentiam neceſſariæ. Janſen. Tom. 3. l. 3. de Grat. Salv. cap. 5. p. 1 3. & cap. 13. p. 134. p. 138. Apol. 3. pro Patr. lib. 6. cap. 3. p. 386. Catech. grat. qvæſt. 38. Cont.

38. Cont. Chemn. Tom 3. L. Comm. de Bon. op. renat. qvæſt. 2. p. 38. n. 4. Frid. Balduin. Diſp. de Impl. Leg. cont. Bellarm. §. 61. Johann. Himmel. in Syntagm. diſp. 15. th. 15. & Dannhauer. in Hodom. Pap. phænom. 9. p. 195. Ad. Oſiand. Spec. Janſ. part. 2. p. 9. & 101.

8. Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunqvam reſiſti. Janſ. lib. 3. de Grat. ſalv. cap. 3. Cont. Meiſner. in Anthropol. diſp. 11. art. 3. th. 47. Feuerborn. Faſcic. 3. diſp. 1. §. 54. p. 31. Wilh. Lyſer. in not. ad Wendel. Theol. Chriſt. l. 1. cap. 26. th 4. n. 6. Hülſemann. diſp. 3. de grat. indeb. qvæſt. 7. 1. 3. Dorſch. in Pentadecad. diſſ. 9 §. 35. & Diſſert. 3. de grat. §. 52. p. 65. Dannhauer. in Hodom. Calvin. ph. 9. §. 34. pag. 1955. & Hodoſ. phæn. 9. p. 612. & Joh. Ad. Oſiand. in Spec. Janſen. p 112.

9. Opera renatorum eſſe meritoria vitæ æternæ. Janſ. T. 1. L. 4. n. 6. p. 84. l. 5. cap. 16 p. 120. T. 2. de grat. prim. hom. cap. 16. p. 68. ſeq. lib. 4. de ſtat. nat. lapſ. cap. 15. p. 262. T. 3. de grat. Salv. lib. 1. cap. 4. p 6. lib. 2. cap. 6. p. 46. lib. 4. cap. 12. p. 189. Apol. 3. pro Patr. lib. 1 cap. 13. p. 24. lib. 6. cap. 21. p. 483. Cont. Aug. Conf. Art. 20. p. 16. Luth. de Serv. arb. p. 177. Balduin. diſp. 13. ſuper Art. Smalc. th. 58. 59. Hopfn. in Sax. Evang. cap. 13. p. 521. Wilhelm Lyſer. Not. ad Summ. L. Th 249. n. 7. Gieſſenius Pap. diſp. 63. art. 1. §. 10 p. 1069. Gerh. Conf. Cath. part. 3. art. 23 c. 8. Th. 2. p. 824. Feuerborn. Faſc. 2. diſp. 3. §. 83. ſeq. p 97.

10. Dari in homine poſt lapſum liberum arbitrium ſeu indifferentiam ad volendum bonum & malum, ad faciendum bonum & non faciendum, imo manere in infidelibus etiam naturalem flexibilitatem & capacitatem, hominem in converſione ſe non habere mere paſſivè, internam operandi facultatem eſſe tantùm ligatam & impeditam. Janſen. T. 3. L 8. cap. 20 21. p. 372. & P. Irenæus diſq. 1. art. 6 p. 549. Cont. Chemn. part. 1. Exam. Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 4 p. 210 225. Meiſn. in Anthrop. Diſp 21. qvæſt 2. § 16. qv. 5. th. 42 102 Diſp. 22 qv. 2. th. 25 Mich. Walther. Qvadrag. Miſcell. Theol. Diſſert de Lib Arb. §. 23. pag. 304. §. 36. p. 309 §. 47. pag. 325. Hutter. in Explic. Lib. Concord. art. 2. cap. 2. pag. 179. Gerhard. in Conf. Cath. l. 2. part. 3. a. 22. c. 4. p. 536. & Wilhelm Lyſer. in Not. ad Summ. Lect. Theol. dict. 163. n. 12.

11. Voluntatem hominis in ſtatu naturæ lapſæ æqvaliter ſe habere ad actionem bonam laudabilem & meritoriam, & ad malam culpabilem & peccaminoſam ſeu demeritoriam; & ideo qvia datur in homine & ſufficit libertas à coactione ad actionem culpabilem, fore etiam ut eadem ſufficiat ad laudabilem. Janſan. T. 3. l. 8. de Grat. Chriſt. Salv. cap.

20. p. 373. c. 21. p. 376. Cont. Chemn. part. 1. Exam. Conc. Trid. Seſſ. 6. c. 4. p.264. Meiſner. Anthrop. diſp. 11. q. 3. §. 47. & Hülſem. in Man. Auguſt. Conf. cont. Hager. diſp. 16. q. 1. p. 733. & in Brev. cap. 6. §. 5. p 67.

12. Gratiæ efficacis neceſſitationem ſ. infallibilem voluntatis ab ea motionem non tollere liberum in ſtatu naturæ lapſæ: ſed illa bene concordare poſſe. Janſen. T. 3. de Grat. Chriſt. Salv. l. 8. cap. 21. p. 376. Iren. diſq. 1. art. 6. p. 550. Cont. Hutter. in Explic. Conc. art. 2. cap. 3. p. 183. Gerhard. in Conf Cath. lib. 2. part. 3. art. 22. cap. 4. p. 563. Meiſner. Anthropol. diſp. 21. q. 5. §. 70. Hülſem. Brev. Loc. Theol. c. 6. §. 10. p. 69. & Supplem. Brev. cap. 6. §. 8. p. 75. & in Manual. Diſp. 16 q. 2. th. 5. p. 753. Mich. Walther Qvadrag. Miſcell. Theol. de Lib. & Serv. arbitr. §. 74. p. 358. & Dannhau. in Hodom. Calv. ph. 8. n. 28. p. 529. it. Georg König. in Vindic. Loc. 70. p. 387.

13. Deum velle ſalvos fieri non omnes homines, non totum mundum, etiam infideles, omnes Judæos, omnes infantes, etiam qvi ſine baptiſmo moriuntur, omnes qvi non vivunt ſecundum Evangelium, & qvi non ſalvantur: ſed tantum mundum electum & ſeparatum de mundo inimico, omnes prædeſtinatos, qvi ſunt ex omni ſexu, omni ſtatu, omni populo, omni conditione electi, & h. m. notati ex omnibus hominibus ſ. omnes eos qvi ſalvantur. Janſ T. 3. de Grat. Salv. l. 3. c. 20. p. 147. Apol. 1. pro Janſ. ſerm. 2. art. 28. p. 61. ſeq. Serm. 3. a. 22 p. 130. Apol. 2. art. 11. p. 34. art. 13. p. 45. Apol. 3. pro Patr. lib. 1. c. 10. p. 21. l. 2 tot. p. 31. ſeq l. 3. c. 7. p. 117. Iren. diſp. 1. art. 5. p. 551 Cont. Form. Conc. Epit. Art de Prædeſt. §. 7. p. 618. Gerhard. Tom. 2. Loc. Th. L. de Elect. cap. 4. §. 57. Feuerb Faſcic. 2. diſp. 2 §. 58. p. 49. Giſen. Calvin. diſp. 11. §. 6. ſeqq. 127. 140.

14. Voluntatem antecedentem oppoſitam abſolutæ ſolum referendam ad ſtatum integritatis, & hinc primariam dicendam, qvia ſit bonitatis & omnia hominum peccata anteceſſerit. Janſen. T. 3. l. 3. c. 20. p. 161. Iren. diſq. 1. art. 5. p. 551. Cont. Gerh. T. 2. LL. Th. de Prædeſt. cap. 4. §. 79. p. 52. Hülſemann. Brev. c. 7. §. 1. p. 77. Feuerb. Synt. 2. d. 11. §. 20. & Dannhau. in Hodoſ. phæn. 7. p. 358. it. Wilh. Lyſer. dict. 185. n. 4.

15. Voluntatem Dei Antecedentem eſſe minus propriam, conſiſtere tantum in ſola præciſione mentis, eſſe potius velleitatem, qvæ nihil operetur ſeu nihil omnino gratiæ cauſet. Janſen. T. 3. l. 3. cap. 20. p. 161. Iren. diſq. 1. art. 8. p. 551. Cont. Meelfuhrer. in Vind. Evang. dec. 6. diſp.

diſp. 5. §. 73. Wilhelm. Lyſer. not.ad Summ. L. T. dict. 155. n.4.& Dannhauer. Hodoſ phæn.7.p.353.

16. Chriſtum tantum voluntate humana voluiſſe omnes ſalvare, & pro omnium ſalute mori, & potuiſſe tantum optare reprobis donum perſeverantiæ & ſalutis æternæ. ap. Iren. diſq. 1. art. 8. p. 151. Cont. Joh. Meelſuhr. Vind. Evang. dec. 6. diſp. 5. §. 74. p 140. Feuerborn. in Synt. T.1.part.1.diſp.4.§.9.p.115.§.16. 17. & Dannhauer. in Hodoſ. phæn.7.p. 362.& Chriſtoſ.Sect.2.A.2 §.9.p.458.

17. Chriſtum generaliter pro omnibus hominibus mortuum eſſe tantum, qvantum ad ſufficientiam pretii & debitum ad qvod ſe obligavit, aſſumendo humanam naturam, qvæ omnibus hominibus communis eſt: vel mortem Chriſti tantum ideo dici univerſalem, qvia ejus ſit dignitatis & valoris, ut poſſit ſufficere pro omnibus hominibus, ſiqvidem & omnes homines in peccato jacentes ea indigeant. Janſen. T. 3. de Grat.Chriſt.Salv.l.3.c.21.p.162.163.Apol.1. pro Janſ. ſ. 3. a. 22. p. 130. Apol. 3.pro Patrib.l 3.p.91.& c.17. p.117.Iren.c.29.p. 474. Cont. Hutter. c.28. p. 246. Feuerb. Faſc. 2. diſp. 2. §. 31. ſeq. p.41.& §.35.p.41. Walth.Qvadrag. Miſcell. Theol.diſſ. 30. de Chriſto p.658.670.

18. Chriſtum propriè loqvendo & ſecundum applicationem λύτρȣ mortuum eſſe tantum pro omnibus fidelibus; qvi per Baptiſmum & alia Sacramenta participes fiunt gratiæ morte ejus acqviſitæ pro univerſa ſua Eccleſia toto orbe diſperſa, & conſeqventer pro omnibus hominum generibus, Regibus, privatis &c. itemqve pro hominibus omnium nationum, lingvarum, gentium &c. non autem pro omnibus hominibus, etiam impiis, idololatris, infidelibus, qvi erant in inferno ante adventum ejus in mundum, & qvi poſt incarnationem ejus pro Salvatore eum non agnoverunt, nec etiam pro reprobis illis, qvibus gratia nunqvam collata eſt, ſeu qvi nunqvam in Eccleſia fuerunt Janſen. Tom.3. de Grat.Salv. l. 3. c. 21. p. 162. Apol. 3. pro Patrib. l.3 p.91. Iren.diſq.1.art. 8. p. 551. Cont.Hutter.in Iren c.28.p.245. Meiſner. in Anthropol. d.13.q.1. n.4. ſeq. Mich. Walth. Qvadrag. Miſcell. Theol num. 30. p. 658. Feuerborn. Faſcic. 2.diſp.§.45.ſeq.p.44.ſeq.& §.70. p. 54.Calov. in Socinism. profligat. de Cauſ. Mort. Chriſti controv. 4.p.337. & Wilh. Leyſer. in not. ad ſumm. part.3.dict.225.n.3.

19. Chriſtum ſpecialiſſimè mortuum eſſe pro ſolis Electis, ſeu Chriſtum voluntate ſua abſoluta, non niſi abſolutè electis voluiſſe per mortem

mortem ſuam donum perſeverantiæ & ſalutem æternam promereri; Cæteros verò, qvi à fide & charitate deficientes in iniqvitate moriuntur, temporaliter tantum ab infidelitate per fidem aut ab iniqvitate per juſtitiam defectu perſeverantiæ redemiſſe, ut tantum temporalibus divinæ gratiæ effectibus exornarentur, & ſic voluiſſe eorum ſalutem eatenus duntaxat, qvatenus aliqvo temporali ſanctificationis guſtu nonnihil ex iſta ſalute & liberatione participare debent, imo mortuum eſſe pro promerenda omnibus juſtis gratia non efficaci: ſed ſenſu Thomiſtico ſufficienti. Janſen. T. 3. de Grat. Salv. c. 20. p. 159. c. 21. p. 164. Apol. 1. pro Janſen. ſerm. 3. a. 2. p. 128. 129. Apol. 3. pro Patrib. l. 3. c. 10. 11. 12. p. 128. ſeq. Iren. diſq. 1. a. 8. p. 551. Cont. Grauer. Prælect. in A. Conf. art. 3. p. 622. Feuerborn. Faſcic. 2. diſp. 3. §. 36. p. 74. & in Syntagm. 1. part. 3. diſp. 9. §. 12. ſeq. p. 736. Mich. Walther. Qvadrag. Miſcell. Theol. n. 30. p. 666. Calov. in Synop. Controv. diſp 10. th. 1. Wilh. Lyſer. not. ad Summ. Loc. Th d. 245. n. 3.

20. Deum in prædeſtinatione ſua ab æterno nihil aliud, qvam qvod ipſe in gratiam hominis facturus erat, prævidiſſe, & ſic eos qvos prædeſtinavit, & qvibus ſuam gratiam præparavit, & qvi indubitato ad ſalutem perventuri ſunt, ſeparaſſe ab iis, qvos reliqvit in maſſa perditionis. Janſen. Tom. 3. Lib. 3. de Grat. Salvat. Chriſt. cap. 21. p. 164. Apol. 1. pro Janſen. ſerm. 3. a. 44. p. 334. Apol. 3. lib. 6. cap. 21. ſeq. p. 486. Conf. Janſ. Hiſt. Pelag. Tom. 1 lib. 3. cap. 17. p. 66. Cont. Form. Conc. Epit. Artic. de prædeſt. p. 621. Gieſſenius in Calviniſmo diſp. §. 5. ſeq. p. 114. Wilh. Lyſer. Not. ad Summ. Locor. Theol. dict. 174. n. 4 Feuerborn. Synt. 2. diſſert. 11. §. 15. ſeq. p. 281. & diſſert. 12. §. 36. p. 326. Ex qvibus omnibus apparet Janſenium ad Calviniſmum potiſſimum deflexiſſe. Conf. Samuelem Mares. in Apol. pro Auguſt. Janſen. & Janſeniſtis. Joh. Heinr. Ottium in Orat. de Cauſa Janſeniſt. & Anton. Richardum diſp. de Lib. Arb. lib. 1. c. 1. Sect. 3. §. 2. p. 37.

SECTA MENNONISTARUM.

MEnnoniſtarum nomen profitetur Confeſſio Edita Hornæ A. 1622. una cum ſuo Martyrologio; Et præfatio docet, confesſionem illam è doctrina Mennonis & Theodori Philippi congeſtam eſſe. Sed ut perſpicuum fiat, è qvo hominum genere ille ipſe Menno prodierit, revocandus nobis ad hoc inſtitutum Johannes Matthæus Piſtor Harlemi, qvi pertæſus uxoris ſuæ vetulæ, juniorem aliam, ſibiqve magis gratam, Cereviſiarii nempe filiam, ad ſe pellexit; cum illa Amſtelodamum iter ingrediens novum ſe Prophetam & alterum Enochum venditavit, & ad novum Evangelium ſuum novaqve ſomnia latius diſſeminanda duodecim ſibi Apoſtolos elegit: Johannem ſc. Bocoldum, ſartorem Leidenſem, Gerardum Bibliopegum, Jacobum Campenſem, Petrum Vaginofabrum, Davidem Hornenſem, Leonardum Bibliopegum, Cornelium Brielanum, Nicolaum Alcmarianum, Meinardum Delphenſem & Petrum ligni ſectorem. Ex his Bartholdus Bibliopegus & Theodorus Cnyper pervenerunt Leovvardiam, ibiqve nacti ſunt diſcipulos Obbonem Philippi & Johannem Scheerder, qvos ſecutus eſt cum aliis Theodorus Philippi Obbonis frater, qvi unà cum Mennone Simonis & Davide Georgi hujus Sectæ Epiſcopi, hic Delphis, ille Groningæ facti ſunt. Plurimum ille Menno & voce & ſcripto potuit. Celebris eſt liber fundamenti, in qvo moralia nonnulla & admonitiones, tum qvoqve controverſiæ tractantur, ſcriptus primum ab Autore lingva Friſica, inde translatus in ſermonem Belgicum ſæpiusqve impreſſus. Diſputationem qvoqve cum Micronio Wiſmariæ habuit, qvæ Belgice edita eſt, ejusqve hiſtoriam ſuæ narrationi inſcripſit JohannesUtenhovius de Eccleſia Peregrinorum in Anglia. Menno autem & Theodorus Philippi alios viciſſim miſerunt, qvos inter Adamus Paſtor, Franciſcus Cuperus (qvi reſipuit) & Leonardus Boevenſoon qvi acerrimus Sectæ defenſor extitit; Sed qvia in excommunicando nimis rigidus erat, plurimi errorem abjurarunt, plurimi verò in varias ſectas abierunt, & ipſe demum poſtea à ſuis excommunicatus eſt; A partibus rigidorum iſtorum excommunicatorum ſteterunt Flandri atqve

Menno-

Mennonitæ veteres: alii verò modum in excommunicationibus ſervandum urgebant, qvos inter Henricus Naëldeman & Georgius Heins atqve hi Friſii vel etiam Borboritæ vocabantur. Ad tollendam hanc contentionem compromiſit qvidem utraqve pars in duos arbitros Johannem Willemſoon, & Lubbertum Gorritſoom; Sed lata pro Friſiis ſententia iterum in partes ſciſſi ſunt. Schiſmatis ex parte Flandrorum Hieronymus Tingieter, ex parte autem Friſiorum HuiteRenicks àutores dicuntur. Flandris præerant Hans de Weber, Jacobus von der Meulen, Petrus van Ceulen & alii, qvibus ut non cum Friſiis, ita nec inter ſe bene convenit, adeo ut mutuis ipſi qvoqve exarſerint alter erga alterum excommunicationibus. Viciſſim verò alii deteſtantes Schiſma in unum agi cæperunt, ut cœtus Johannis de Lies, qvi Hermanno Timmermann ortum ſuum debet, cujus ſectatores Waterlanders nominati ſunt. Eadem ferè ratio eorum, qvæ occaſione unionis initæ inter Harlingenſes Anabaptiſtas & Friſios acta ſunt, qvàm Groningenſes damnarunt, probarunt autem alii, præſertim Amſtelodamenſes, qvi de eo negotio librum, conſcripſerunt, cui titulus: Ramuſculus olivæ ſ. Olyfsracksken, qvi etiam probatus eſt in Synodo Harlemi habita, unà cum confeſſione Johannis Sitſen & Adriani Cornelii. Sed qvis diſſidia illorum, Schiſmata & ſectas earumqve cauſas omnes referat, vel ſatis dignè perſeqvatur? Jam ſcindunt, jam uniunt, jam ob qvam cauſam alios à ſe excludunt, ipſi viciſſim ab aliis excommunicantur, atqve illud ſicut odio acerbiſſimo, ita cauſa ſæpe læviſſima. Etenim Flandrorum Epiſcopus Thomas Benkens Franeqveræ domo qvadam venum expoſita amici eam ſibi deſtinantis conſilium eluſit, eiqve callidus licitator arte prævertit. Hanc emtionem ut legitimam & ſine dolo malo factam probarunt ex Anabaptiſtis multi, imprimis verò Jacobus Petrus van der Meulen/ Harlemenſium Mennoniſtarum Epiſcopus: improbarunt alii, & non ſolum contractum illum ut doloſum damnarunt, verum etiam fraudem illam excommunicatione dignam cenſuerunt. Et hac occaſione à multis in partes itum, nec Sectarii defuerunt utrisqve. Tandem his inter ſe litigantibus, acceſſerunt qvidam Medii & Neutrales, qvi improbarunt qvidem emtionem illam ut cum fraude conjunctam: cenſebant tamen peccatum illud tanti non eſſe, ut excommunicationis rigorem mereretur Itaqve tres illæ ſectæ, utut in præcipuis ſuæ fidei articulis conformes, dira invicem in ſe anathemata ſtrinxerunt, & ejusdem communionis conteſſerationem ſibi invicem pertinaciter negarunt. Iſti vocabantur Domus

Emtores ſive Huyskoopers; illi Contra-Emtores ſive Contra-Huyskoopers, hi verò Neutrales. Qvin Harlemi aliud adhuc infame ſchisma ortum eſt, nempe Mamillariorum, ex eo, qvod aliqvis puellæ mamillas contrectaſſet, & cauſam contentionis non ſolum, ſed & Schiſmatis videbatur feciſſe. Movebatur enim qvæſtio, annon propterea excommunicandus eſſet, qvod hi urgebant, nolebant alii; Sed qvis ut diximus, Schiſmata illa omnia & vaniſſimas ſæpe occaſiones enumerabit? Plurima qvoqve cum his ſectariis inſtituta ſunt Colloqvia; Ut enim antiqviora mittamus, qvæ cum Urbano Regio, Joachimo Vadiano, Martino Micronio aliisqve habita ſunt, bis cum iis diſputaſſe reperio Georgium Caſſandrum in operib. illius fol. 1227. ſemel cum Johanne Kremer captivo in comitatu Marcæ, & iterum cum Matthia qvodam Coloniæ. Secuta ſunt Protocolla celebria Francothalenſe A. 1571. Embdanum Anno 1579. Leovandienſe A. 1598. de qvibus legi poterit Petrus Borr lib. 13. Annalium; Ad Diſputationes qvoqve provocati ſunt in Synodo Hornana A. 1580. & A. 1576. implorata eum in finem Gubernatoris Theodori Sonnoy autoritate, in Synodo Enchuſana A. 1578. art. 4. Alcmariana Ann. 1593. art. 11. & Edamenſi A. 1598. qvæ Johannem de Ries provocandum decrevit. Habitæ etiam adverſus illos Synodi adhuc aliæ, nimirum Amſtelodamenſis 1595. & 1646. Hornana 1596. & 1641. Leovandienſis 1598. & 1605. Harlemenſis 1600. & 1649. Alcmariana A. 1605. & 1644. Harlingenſis A. 1610. Snecana A. 1614. Euchuſana A. 1642. & Edamenſis A. 1643. & plures fortaſſis aliæ. Scripſerunt adverſus Mennoniſtas Joh. à Laſco, Gvido de Bres, Joh. Taffin, Joh. Tayo, Ruardus Acronius, H. Faukelius Petrus Pauli, Herm. Moded Gerardus Nicolai, Joh. ſive Rob. Puppius, Ainſvvorth, Adrianus Voſſenholius, Udemannus, Abraham Dooreſſaer, Jac. du Bois, Bontemps, Frid. Spanhemius, & Cloppenburgius.

DOCENT VERO MENNONISTÆ:

1. Scripturæ divinæ nullam eſſe neceſſitatem, referente Amando Polano in Syntagm. col. 224.

2. Verbum Dei virtute & efficacia divina deſtitui: ſed nudum ſonum atqve ſignum eſſe. Bulling. cont. eoſd. lib. 1. p. 6.

3. In veteri Teſtamento eorum qvæ ad fidem & piam vitam ſpectant, nec certi qvicqvam nec fundamentum: ſed plurima ſolum obſcura

cura dicta factaqve haberi. Colloq. Franckenth. art. 1. Protoc. Colloqv. Leovv. art. 1. ad 2. Paul Riedemann p. 77. a. 78. a. der Rechenſchafft / Diedrich. Philipſen im Buch de Reſtit.

4. Librum tertium & qvartum Eſdræ ad Scripturæ Canonem pertinere. Menno Simon pag. 352. 170. Riedemann in der Rechenſchafft. Conf. Hornenſ. qvæ qvartum Eſdræ citat cap. 7. de lapſu hominis c. 9. de lib. arb. cap. 10. de elect. fidel. cap. 12. de fide ſalvifica cap. 14. de Incarnat. cap. 17. de offic. Chriſti cap. 31. de reſurr. cap. 33. de vita æterna. Conf. Reinierum Wybrands in Catech. impr. Amſt. 1604.

5. In rebus fidei non eſſe diſputandum. Conf. Horn. art. 20.

6. Academias & Philoſophiam eſſe eliminandas. Conf. Horn. ibid.

7. Somniis & revelationibus fidem eſſe adhibendam, Heinrich. von Reiſſ in lib. cont. NitterdumObbes. Conf. Cloppenb. pag. 358. Gattium p. 12. 13. 205. 206. 207.

8. Eum tantum Scripturæ ſenſum eſſe admittendum, qvi totidem literis & ſyllabis in ea expreſſus eſt; nec conſeqventiis & illationi unius ex alio locum eſſe debere, Petr. Joh. Moyerus in Colloq. cum Daniele Radæo.

9. Vulgatis & vernaculis verſionibus eſſe inhærendum, nec eas ad originales Textus eſſe revocandas. Colloq. Emdan.

10. Suorum Doctorum interpretationem, præſertim Nicolai Biſcerii, maxime ſanam eſſe. Id. Coll. Emdan.

11. Doctrinam Prophetarum fuiſſe imperfectam. Protoc. Colloqv. Frankenth. p. 95. 96. 97.

12. Aliam fuiſſe fidem in Veteri, aliam in Novo Teſtamento. Colloq. Franckenth. p. 56. 2. 563.

13. Deum adhuc hodie in ſuo cætu excitare Prophetas, qvales fuere *Johann Duſenſchnizius* Monaſterii, qvi ibi Johannem Bouhelarium Regem Sion inunxit ap. Pontum Heuter. lib. 10. rer. Auſtr. cap. 9. & 10. dictus qvoqve *Bouhelarius* Sartor Leidenſis, *Johann Matthæi* Piſtor Harlemenſis, *Johann Gelanus*, *Bernhardus Campenſis*, *Georgius Blaurock* ap. Meshov. p. 29. 30. hiſt. Anabapt. *Pelargus* qvi Archangelum Michaëlem ſecum loqventem jactabat. Meshov. p. 5. Hiſtor. *Kylchberg* ap. Meshov. lib. 3. num. 7. *Abacella* qvi ſe Chriſtum venditabat Meshof. pag 41. 45. *Hilla* qvi miſeram mortem Monaſterii obiit Meshof. lib. 7. num. 16.

Pfeifferus qvi divina ſomnia profitebatur ap. Meshof. pag. 13. aliiqve plures.

14. In Scripturis non haberi nomen Deo eſſentiale, & nomen Jehova eſſe ἄγραφον. Colloq. Embdan. & Confeſſ Conf. etiam Cloppenb. pag. 7.

15. Perſonas Sacroſanctæ Trinitatis Dei nomine ob id potius, qvod habent dominium, qvàm ob naturam divinam inſigniri. Jacob. Outerm. in Artic.

16. Vocem ὁμουσίας eſſe ἄγραφον & ambiguam. Conf. Anabapt. ap. Spanh.

17. Deum eſſentia ſua non implere cælum & terram: ſed tantum virtute. Jacqves Oudermann in ſeiner nöthigen Verantwort. & in Artic. Cornel. Kuper in ſeiner Chriſtl. Verandtwort. p 60. 61.

18. Cum Chriſtus baptizaretur, Patrem tantum in cælo, & filium non niſi in terris fuiſſe. Outerm. in Artic. & Cuper. loc. cit.

19. In exponendo Trinitatis myſterio abſtinendum eſſe à terminis Eſſentiæ, perſonæ, & hypoſtaſeos. Colloq. Franckenth. pag. 100. 132. 133. Colloq. Embdan. p 6. Act. 3. Sect. 4.

20. In Deo eſſe qvidem tria nomina; non verò tres: ſed unam perſonam; filium autem & Spiritum S. verum Deum minime eſſe. Colloq. Leovvard. Act 35 & Embdan. Act. 6. Serm. 2.

21. Patrem & filium non eſſe unam eſſentiam: ſed in Deo tres eſſentias eſſe. Jacqv. Ouderm. in der Verantwort.

22. Chriſtum non eſſe verè & eſſentialiter unum Deum cum Patre & Spiritu Sancto. Colloqv. Embdan. Act 31. Sect. 1.

23. In Vet. Teſtamento ſolum Deum patrem agnitum & invocatum eſſe refer. Cloppenb. in Gangr. p. 273 274.

24. Chriſtum ſcire incarnatum ad ſalutem non eſſe neceſſarium. Acta Synod. Amſtelod A. 1615.

25 Chriſtum eſſe ex inconſtanti ſubſtantia Dei, Diederich Philipſen in Confeſſ. f. 7 & 8

26. Chriſtum ideo eſſe Dei filium qvia à Spiritu S. conceptus eſt. Protocoll. Colloq Franckenth. p 176 qv. 39. p 193. Simon. Menn. pag. 21. cont. Jac Laſc.

27. Chriſtum bis à Patre eſſe genitum, referente Cloppenb. in Gangr. p. 95. Diſp. 1. theſ. 5.

28. Chri-

28. Chriſti Divinitatem tantum conſiſtere in donis à Deo communicatis. Cloppenb. ibid. p. 99.

29. Chriſtum eſſe æternum, qvia ab æterno electus & prædeſtinatus eſt. Jacq. Ouderman. Art. 7. §. 12. und das ſey ſeine Geburt.

30. Chriſtum ante incarnationem perſonalitate propria non ſubſtitiſſe: ſed fuiſſe tantum ſermonem Patris. Menno Simon cont. Jac. à Laſc. loc. cit & Peter Mathies cap. 12. ſect. 3. 4. 5.

31. Dei eſſentiam in Chriſto factam eſſe viſibilem. ref. Clopp. in Gangr. p. 281. 282.

32. Chriſti carnem & ſangvinem eſſe æternum Dei verbum. Protoc. Colloq. Franckenh. p. 191. 192. Jacob. Pet. van der Meulen Inſtit. & Matth. Jerrialenſz. in Epiſt. Chriſt.

33. Chriſtum non eſſe verum Deum nec verum hominem. Protoc. ejuſd. Colloq. p. 193 194.

34. Chriſti corpus eſſe lumen & vitam hominum. ref. Cloppenb. in Gangræn p. 138.

35. Chriſtum non eſſe hominem de terra, ſicuti nos. Diederich. Philipp. im Bekändtniß A. 7 b. A. 8 a.

36. Chriſtum non eſſe creaturam Dei reſpectu carnis. Jacqv. Oudermann. art 7. Confeſſ.

37. Viſibile Chriſti corpus eſſe Deum vel Deitatem. Protoc. Colloq. Franckenth. p. 191. 192

38. Chriſtum deſtitui anima humana, & vice illius fungi apud ipſum Spiritum Sanctum. Colloq. Embdan. Sect. 4. Act. 20. & Cornel. Janthen ap. M. Glaneum in der Vorred der Nothwehr.

39. Chriſtum hominem fuiſſe anteqvam homo naſceretur. Cuperus art. 5. §. 146.

40. Secundam Divinitatis perſonam non eſſe incarnatam. Confeſſ. Hoenenſ. art. 14. fol. 65.

41. Chriſtum eſſe Semen mulieris, qvia mulieri promiſſus. Diederic. Philipp. von der Gemein f. 5. f. 6. b.

42. Non eſſe de fide, unde carnis ſuæ originem Chriſtus traxerit, nec neceſſariam eſſe diſtinctam ejus rei cognitionem. In Exhort. Eccleſ. un. & Joh. de Ries in Confeſſ. ad Senat. Roterod.

43. Neqve conſtare, unde Chriſto caro & ſangvis adveniunt. Colloq. Franckenth. p. 166. 167. 171. p. 159. q 55.

Aliqvi docent; Chriſtum carnem & ſangvinem habere à Patre, non à Maria,

à Maria. Colloq. Embd. art. 4. act. 21. fol. 61. b. & fol. 62. a. d. 1. Diederic. Philipp. im Offerbôk.

Alii ſvadent: Sermonem Divinum (prout accipitur Luc. 8. de verbo ſc. prædicato) in Maria carnem eſſe factum. Menno Simon. in Lib. cont. Laſc. Colloq. Embd. l. cit.

Alii viciſſim: Carnem Chriſti à Spiritu Sancto ortum traxiſſe Idem Menno Simon. in der korten Belydingt von der Menſchw. fol. 21. Colloq. Embd. Act. 27. Reſp. 9. fol. 65. a. 96. b. 70. a.

Alii iterum: Chriſti corpus non eſſe è Maria vel aliqva creata ſubſtantia: ſed progenitum à divino verbo. art. 14. fol. 66. art. 15. fol. 75. & 76.

44. Deum filium ſuum ex Maria generaſſe. Menno Simon. in Colloq. Wiſmarienſi cum Micronio.

45. Chriſtum humanam ſuam naturam non aſſumſiſſe ex Maria Virgine. Colloq. Franck. p. 166. 167. Menno Simon. p. 13. in Conf. cont. Laſc. Colloqv. Embdan. Art. 4. Act. 18. fol. 52. b. fol. 55. act. 19. fol. 56, 57. act. 29. ſect. 9. act 32. Eilsheimius p. 441. deß Oſtfr. Kleinods.

46. Chriſtum nihil a Maria accepiſſe. Joh. à Tricht. im Buch von der Menſchw.

47. Chriſtum à Deo exiſſe, & in Virgine Maria eſſe conceptum. Conf. Thorunenſ Art. 14 & 15.

48. Humanitatem Chriſti eſſe à Patre. Diederic. Philippi Act. 1. Conf. A.

49. Humanitatem eſſe à verbo. Colloq. Franck. l. c. &. Roſtoch. p. 24. 25. 26 27. 28 29.

50. Chriſtum non eſſe hominem factum ex humano ſangvine. Philipp. in Confeſſ. f. 1. b.

51. Chriſtum ſi in utero Mariæ incarnatus fuiſſet, dicendum eſſe ſemi-hominem impurum & in ſangvine. Menno Sim. in Confeſſ. ap. Ampſing. p. 114. & in fundam. idem Menno. p. 329.

52. Mariam non fuiſſe ſanctam. Colloqv. Roſtoch. p. 29. 30.

53. S. Eliſabeth & Mariam fuiſſe fœtidam Sambucum. Menno Sim. in Confeſſ. ap. Ampſing p. 52. & 112.

54. Æternum Dei verbum per incarnationem immutatum eſſe. Menno Simon. cont. Miannium ap. Wigand. de Anab. p. 96. Colloqv. Embd. Act. 3. Sect. 20. 11. Conf Ampſing. pag. 139. & Cloppenb. in Gang. p. 38. 39.

55. Chri-

55. Chriſtum in incarnatione divinam vitam & gloriam ſuam reliqviſſe, & deſiiſſe Patri ſimilem eſſe eſſentia ſimul & proprietatibus. Cuyper & Jacqv. Ouderman in art. & Apol. Tvvisk. in Reſponſ.

56. Verbum carnem factum eſſe perinde ut aqva in vinum mutata eſt in Cana Galilææ. Anabapt. Antvverp. MennoSimon in Colloqv. cum Micron. Colloq. Embdan. & Knuyt. in Confeſſ.

57. Læſum eſſe filium Dei cum ſe in uterum Mariæ virginis demitteret. Conf. Ampſing. p. 193.

58. Deitatem Chriſti eſſe paſſam. Jacqv. Ouderman. Art. 4. §. 30. 31. 32. & in Confeſſ. cont. Faukelium, p. 116. Aliàs non poſſe dici nos redemtos eſſe per mortem filii Dei, Deum privari honore debito, qvi ob ſalvationem noſtram illi debeatur. Mennon. in Conf. & Apol.

59. Chriſtum non habuiſſe animam noſtræ ſimilem, nec in ea ſenſiſſe iram Dei. Colloq. Embdan.

60. Chriſtum bis eſſe mortuum, ap. Cloppenb. in Gangr. p. 95. 96.

61. Chriſtum non occultaſſe in exinanitione ſua, ſed verè ſe abdicaſſe gloria ſua divina. Menn. in Conf. Jacq. Ouderm. in Apol.

62. Chriſtum ſe ipſum non excitaſſe à mortuis: ſed tantum excitatum fuiſſe à Deo Patre. Cuyper. in Apol. Jacqv. Ouderman. art. 12. §. 77.

63. Chriſtum non tantum ratione noſtri: ſed etiam ratione ſui morti fuiſſe obnoxium. ap. Cloppenb. p. 141. th. 8.

64. Nullam eſſe unionem duarum naturarum in Chriſto. Colloq. Embd. Sect. 4. Act. 20. Sect. 20. 11.

65. Unionis perſonalis nullam in Scripturis fieri mentionem. Dieder. Philipp. f. 5. 6. Confeſſ. S. 6. a. b.

66. Vocabulum naturæ Chriſto in Scriptura non attribui. Jaqv. Oudermann. Art. 4. §. 20.

67. Chriſtum non habere duas naturas cum proprietatibus ſuis eſſentialibus. Apol. Menn. cont. Micron. & Coll. Embdan. Confeſſ. Horn. art. 14. f. 68. art. 15. f. 8.

68. Novum teſtamentum non niſi poſt Johannem à Chriſto ipſo revelatum fuiſſe, qvum actu publicè officium ſuum adminiſtraret. Menn. in Apol. & Defenſ. neceſſ.

69. Chriſti doctrinam ante paſſionem ipſius, non tam qvoad omnes partes obſervari debuiſſe, qvàm poſt mortem illius; Petrum enim

reſtitiſſe malo, nec ob abnegationem peccaſſe. Jacq.Ouderm. in neceſſ. defenſ. ap. Cloppenb. in Gangr. p. 266.

70. Chriſtum in aſcenſione ſua non occultatam ante naturæ divinæ gloriam denuo manifeſtaſſe, ſed per eam revera amiſſam ante gloriam divinam & ſimilitudinem cum Patre denuo planè recuperaſſe. Menn. & Jacq. Ouderm. in Apol.

71. Doctrinam & Legem Moſis ita à Chriſto ſublatam, ut nos non amplius obliget; ut enim veteres per legem regebantur: ſic Chriſtianos regi per prædicationem Evangelii. C. Boeckardts Serm. Coll. Franck. Joh. Pet. van der Meulen Collat. Script.

72. Chriſtum eſſe novum Legislatorem. Protocoll. Colloq. Franckenth. p. 545. item p. 61. p. 12. p. 20. Confeſſ. Hornenſ. art. 26.

73. Præcepta Chriſti pertinere tantum ad filios Dei & renatos. ap. Cloppenb. in Gangræna theſ. 2. p. 323.

74. Chriſtum legem decem præceptorum reformaſſe & novam ac perfectiorem condidiſſe. Colloq. Franckenth. & Embdan. Confeſſ. Menn.

75. v. g. ad primum fuiſſe à Chriſto additum: Patrem invocandum eſſe nomine filii. Menn. in Conf. fid.

76. Ad ſecundum: Juramenta in N. T. prorſus eſſe prohibita, Confeſſ. Hornenſ. art. 26. Menn. in Apol.

77. Ad tertium: In N. Teſt. Sabbathi obſervationem merè ceremonialem à Chriſto redditam, & internum tantum Sabbathum Chriſtianis eſſe neceſſarium. Menn. Conf. fid. & Apol.

78. In Vet. Teſtamento vindictam, divortium & polygamiam ob imperfectionem præceptorum permiſſa fuiſſe, ſed prohibita in N. Teſt. Menn. in Apol.

79. Chriſtum pro peccatis noſtris non ſatisfeciſſe ap. Cloppenb. p. 141. & ſeqq.

80. Chriſtum eam humano generi gratiam promeruiſſe, qva etiam Turcarum liberi in ſtatu ignorantiæ ſalventur. Protocoll. Colloq. Franck. p. 294. 295. 264. Protoc. Colloq. Embdan. art. 5. act. 47. & 45. f. 139. b. 140. 142.

81. Chriſtum ante diem noviſſimum regnum adornaturum eſſe, qvod mille annis duraturum ſit, atqve eo tempore futurum, ut omnes impii gladio enecentur. Menn. Sim. p. 168. 169. fundam. §. Nun wellan.

82. Spiritum S. non eſſe perſonam ſubſiſtentem, Matth. Cervas in Epiſt. adhort. in Protoc. Colloq. Franckenth. p. 150. 151.

83. Spi-

83. Spiritum S. eſſe Jeſu Chriſti Patrem, neqve in V.T. fuiſſe invocatum, ap. Cloppenb. p. 277. & ſeqq.

84. Spiritum S. fuiſſe columbam, qvæ in Jordane apparuerit. Cornel. Cuyper. Punct. 4. Sect. 3.

85. Spiritum S. ſecundum eſſentiam ſuam in Baptiſmo viſam eſſe. Jaqv. Ouderman. art. 10. Corn. Cuyper. loc. cit.

86. Proceſſionem Spiritus Sancti eandem eſſe cum donatione illius. ap. Botſ. c. 4. Err. 5. p. 51.

87. Primum hominem à Deo conditum, non fuiſſe inſtructum juſtitia & ſanctitate originali, adeoqve non creatum ad imaginem Dei: ſed in tali tantum diſpoſitione, in qva utramqve per vitam ſanctam aſſeqvi potuiſſet. Brev. Inſ. & Dieder. Philipp. von der Gemeine Chriſti F. 4. & in der Bekendtniß. B. 2. a.

88. Qvidam Adamum dicunt nec mortalem conditum nec immortalem: alii verò eum ex ſe & natura ſua mortalem conditum fuiſſe, imò certò moriturum, cum abſqve peccato fuiſſet, & mortem neceſſariam ei futuram fuiſſe, ut transferri poſſet in gloriam. Anton. & Corn. Jacobi cont. Pupp.

89. Animam hominis è terra factam & materialem eſſe. Brixius in Protoc. Colloq. Embd. art 2. act. 7. num. 11. 12. ſeq.

90. Adamum & Evam non ex malitia peccaſſe & de arbore vetita comediſſe. Colloq. Emdan. art. 3. act. 8. Srrm. 15. & Action. 9. Serm. 7.

91. Adamum & Evam primo ſuo peccato non ita corruptos, ut voluntatis libertatem non retinuerint. Colloq. Emd. l. cit.

92. Peccatum originis nullum eſſe. Protoc. Colloq. Franckenth. p. 235. 236. & Colloq. Embd. art. 4.

93. Chriſtum infantes à damnatione liberaſſe. Colloq. Roſtoch. p. 37. 38. 39.

94. Infantes carere peccato originis, nec in peccato concipi aut naſci. Protocoll. Colloq. Franckenth. p. 269. 270. 271. 121.

95. Adami Peccatum non imputari poſteris. Conf. cont. Fauckel. pag. 96.

96. Peccatum non propagari in poſteros. Conf. Horn. f. 29.

97. Davidis infantem ſub reatu originalis peccati non fuiſſe. Colloq. Roſtoch. p. 36. 37. 46. 20.

98. Omnes homines ſine peccato & abſqve reatu mortis naſci. Confeſſ. Cont. Fauckel. p. 92.

99. Omnes homines naſci in ſtatu reconciliationis & gratiæ. Conf. Horn. art. 8. fol. 29. Menn. in brev. Inform. Claes Claeſſ in Confeſſ.

100. Inclinationem ad malum in infantibus non ex originali aliqva corruptione profluere: verùm homines actu tantum Sathanæ & pravis exemplis ad peccata actualia pellici : inclinationem verò ipſam ad peccandum ita naturæ inſitam eſſe, ut tamen nec peccatis accenſeri debeat, nec damnationi ex ſe obnoxia ſit: ſed actualia tantum & voluntaria peccata. Conf Hornenſ. art. 8. fol. 30. Leov. Confeſſ. Menno. Jacq. Ouderm. in Apol

101. Mortem temporalem hominibus ob ſua & propria: non vero ob Adami transgreſſionem contingere. Colloq. Roſtoch. p. 230.

102. Adoleſcentes omnes jam libero ſuo arbitrio pollere in ſpiritualibus. Protoc. Colloq. Franckenth. p. 298. Colloq. Leovvard. in Friſia. Art. 6 p. 237. b. Colloqv. Emd. art. 3. act. 13. Serm. 2. fol. 27. art. 5. act. 63. Serm. 4.

103. Infantes etiam pœnitentes excommunicandos. Protoc. Coll. Embd. Act. 98 Serm. 3.

104. Concupiſcentiam non eſſe peccatum. Protoc. Colloq. Franckenth. p. 280 281. Confeſſ. cont. Fauckel. p. 94. 95. Confeſſ. Hornenſ. artic. de Confeſſ.

105. Inter Judæos & Gentiles in Veteri Teſtamento diſcrimen nullum fuiſſe, niſi qvoad Ceremonias legis, & qvoad externam & corporalem puritatem vel impuritatem. Apolog. Neceſſ.

106. Legem Ceremonialem non docuiſſe impuritatem hominum nec ſignificaſſe reconciliationem Chriſti. Confeſſ. Horn. f. 75.

107. Sacrificia Levitica tantum in memoriam peccatorum fuiſſe peracta. Ead. Conf. art. 15. ibid.

108. Patres veteris Teſtamenti tantùm temporales promiſſiones habuiſſe: poſt Chriſti verò paſſionem ſpem demum iis factam de peccatorum remiſſione. Protoc. Colloq. Franckenth. p. 347. 363. Menno Simon. in fundam. p. 469.

109. Comminationes in Vet. Teſtamento tantum temporarias fuiſſe, ap. Cloppenb. in Gangr. p. 91.

110. Præcepta qvædam Vet. Teſtamenti in Novo teſtamento deſiiſſe. Menno Sim. in Fundam. p. 360. 361. 618: 9. Ich ſage Evangeliſcher weiſe.

111. In Vet. Teſtamento adulteris qvidem moriendum fuiſſe: non autem

autem in novo. Menn. Simon. loc.cit. fol. 441. ubi in margine ita legitur: Die Ehebrecher muſten im Geſetz ſterben; Aber das Evangelium lehret uns nun daſſelbe nicht / ſondern es erfodert Buß.

112. Si qvis hodie adulterium committat cum alicujus ſorore, ea propter eum non peccare, qvod Spiritu unum ſint. ap. Joh. Gaſtium lib. 1. pag. 25.

113. Deum in V. Teſtam. tantum externam corporis, non vero internam cordis munditiem præcepiſſe. Defenſ. ex Script. div. Caroli von Manden. part. 1. pag. 48. & part. 3. p. 22. 23, 27.

114. In Veteri Teſtam. populum fuiſſe literalem. Rydemann. p. 75. 174.

115. In litera eſſe legem abſqve Spiritu Chriſti. Defenſ. cit. l. cit.

116. Phariſæos in lege Moſis nihil qvicqvam immutaſſe. Menn. Sim. p. 176. 177.

117. Legem poſſe impleri. Peter Janſen. Moyer. p. 107.

118. Aliter juſtificari infantes, aliter adultos. Colloq. Embdan. f. 136. a. b 137. a. b. fol. 144. b. 145. a. art. 5. act. 47.

119. Infantes fide deſtitui. Colloq. Embd. act. 47. art. 5. fol. 145. Serm. 3.

120. Infantes neqve fidei neqve incredulitatis capaces eſſe. Confeſſ. Horn. Art. 12. & 21.

121. Infantes habere fidem dormientem. Colloq Roſtoch. p. 40.

122. Infantes non renaſci. Prot. Colloq. Embd. fol. 185. art. 5. act. 61. act. 59. fol. 181. b. & fol. 205 b.

123. Infantes in ſtatu ignorantiæ ſalvandos eſſe. Colloq. Franck. act. 36. Serm. 4.

124. Deum regenerationem in nobis non operari ſine noſtra cooperatione. Apol. Fundam. Jacq. Ouderm. Dem.

125. Regenerationem in hac vita eſſe perfectam. Inform. brev. & Colloqv. Embd. artic 5. act. 68. f. 208. a. b.

126. Inter juſtificationem & ſanctificationem nullum eſſe diſcrimen. Colloq. Embd. p. 145.

127. Deum nos juſtificare per opus fidei & obedientiæ mandatis Chriſti exhibitæ. Joh. Pet. van der Meulen Inſtit. Chriſt. Claes Claeſſ in Confeſſ.

128. Fidem eſſe opus hominis qvod præcipiatur à Deo, non donetur.

tur. Confeſſ. contra Fauckel. pag. 203. Iacob. Ouderm. in Demonſt. Claes Claeſſ. loc. cit.

129. Fidem tantum conſiſtere in notitia & aſſenſu: incredulitatem in ignorantia & rejectione fidei articulorum. Confeſſ. Hornenſ. art. 12. f. 53.

130. Fidem non eſſe fiduciam de remiſſione peccatorum ex gratia Dei propter Chriſtum, ſed eam conſiſtere in obedientia mandatorum Chriſti partim in fuga mali, partim in operatione boni. Joh. van der Meulen. Præfat. in Inſtruct. Chriſtian. Tract. de 7. artic. à Menn. non confirm.

131. Fidem perfici operibus. Colloqv. Embd. act. 47. fol. 245. Serm. 1.

132. Fide & B. O. nos ſalvari. Claus Jantſen in Confeſſ. p. 30. Colloq. Franckenth. act. 36. Serm. 4.

133. Bona opera mereri ſalutem. Confeſſ. cont. Faukel. p. 183. 184. 187. 194. 197.

134. Etiam nefanda opera renatorum mereri gratiam apud Deum Melchior Ring. ap. Meshof. p. 50. n. 19. lib. 2.

135. Electionem hominum ad ſalutem factam eſſe in tempore, non ab æterno, ap. Cloppenb. p. 155.

136. Fideles non eſſe electos in Chriſto. Confeſs. cont. Faukel. p. 148.

137. Fidem mortuam à Lutheranis veram fidem judicari. Menn. Sim. fundam. p. 402.

138. Lutheranos non docere pœnitentiam & bona opera. Menn. Sim. ib. p. 8. 9.

139. Lutheranam Eccleſiam eſſe cætum malignorum. Menn. Sim. fundam. p. 542. Paul Riedemann. in der Rechenſchafft. p. 113. a. b.

140. Lutheranos tantum Sophiſticationibus deditos eſſe. Menn. Sim. in fundament. p. 149. 170.

141. Eliminandas eſſe Scholas. Gabr. Didymus ap. Meshov. pag. 3. & Menn. in fund. præf.

142. Eruditos non eſſe ex Deo. Menno Sim. in Vermahn. d. 4. a. docere tantum carnalia D. 7. a. omnibus turbis eos anſam præbere in fundam. p. 64.

143. Non eſſe de capitibus religionis diſputandum. Menno Sim. fund. pag. 87.

144. Sanctos ſe eſſe & non peccare. Colloqv. Franckenth. pag. 12. Melch. Ring. apud Meshov. p. 50. Hiſt.

145. Se

145. Se eſſe omnium ſanctiſſimos. Menno Simon. p. 342. §. und wie wohl. item p. 180. 181. 182. fundam.

146. Sacramenta Vet. Teſtamenti nullam in fidelibus deſignaſſe gratiam. Confeſs. cont. Faukel. p. 249. 250.

147. Sacramenta Novi Teſt. non confirmare nobis gratiam. Confeſs. contra Faukel. p. 249. 250.

148. Sacramenta eſſe ſigna incantatoria. Menno Simon. in fund. p. 251. & AntiChriſtiana. Id. p. 200.

149. Circumciſioni nihil ſpiritualis gratiæ additum, neqve eam Abrahamo promiſsam fuiſse. Defenſ. ſup. cit. p. 22. 23. 27. 28.

150. Deum in circumciſione non reqviſiviſse fidem. Dider. Philippi fol. 8. b. it. 1. a.

151. Circumciſionem non reſpicere baptiſmum. Dieder. Philippi im Bekand. G. 2. b.

152. Baptiſmum Johannis nullam habuiſſe efficaciam. Conf. cont. Faukel. p. 263.

153. Baptiſmum non eſse introitum in Eccleſiam & regnum Dei Conf. Hornenſ. art 21.

154. Aqvam baptiſmi non habere vim ſanctificandi. Ead. Conf. ibid.

155. Baptiſmum non conferre gratiam. Ead Confeſs. ibid.

156. Baptiſmo non ablui ſordes peccatorum. Ead. Confeſs. ibid.

157. Non aqvam, ſed Chriſti ſangvinem nos purgare. Colloq. Roſtoch. pag. 22.

158. Baptiſmum eſſe lavacrum antiChriſtianum. Menno Sim. in fundam. p. 84. & p. 87. 200. & 492. idololatricum. p. 83. p. 473. & execrabile pag. 53.

159. Infantes non eſſe baptizandos. Dieder. Philippi in Confeſs. C. 7. a. b. & G. 1. a. Confeſs. Hornenſ. art. 21.

160. Pædobaptiſmum fieri contra nomen Dei. Menno Sim. in fund. p. 153. Idololatricum eſſe p. 40. 68. 518. falſum balneum p. 43. v. Ich weiß. caninum p. 53. vitulinum p. 149. execrabile p. 43. & ſtultitiam Riedem. in der Rechenſchafft p. 80. a.

161. A Pontificiis vel Lutheranis baptizatos rebaptizandos eſſe. Confeſſio Hornenſ. art. 21. Menno Sim. in fundam. p. 86.

162. Lotionem pedum eſse bonum opus, ex fide proficiſcens, qvo Chriſtianum Chriſtiano gratificare oporteat. Confeſs. Horn. art. 23.

163.

163. Lotionem pedum Sacramentum eſse. Hans von Rys, Matth. Servaes, Claus Jantſen. Conf. impr. A. 1647. A. 10. b. A. 11. a. Confeſs. impr. Gedani 1660. Senatui tradita 19. Julii C. 9.

164. Sacram Cœnam eſse Idololatricam. Menno fund. p. 153. ſine fundamento pag. 149. 150. Conf. Pont. Heuter. lib. 10. Retr. Auſtr. p. 247. b. Meſthof. lib. 7. n. 15.

165. Lutheranos in Sacramento magis reſpicere ſignum qvàm ſignatum. Menno Simon in Fundam. p. 90.

166. Euchariſtiæ Sacramentum non conferre gratiam. Confeſs. Horn. art. 22.

167. Euchariſtiam nihil aliud eſse qvàm pignus fidelium. Peter von Colln in Colloq. Embd. Act. 96.

168. Panem & vinum non eſse ſubſtantiale corpus & ſangvinem Chriſti: ſed ſigna tantùm figurata. Conf. Hornenſ. art. 22.

169. In cœna nihil tradi vel accipi præter panem & vinum. Colloq. Embd. Act. 94. Serm. 2. & 4. p. 280. Menno Simon. fundam. pag. 118. Riedeman. p. 99. a. b. p. 100. a. p. 240 a.

170. Panem eſse tantum ſignum corporis Chriſti. Menno Simon. pag. 92. 96. 97. Conf. cont. Faukel. p. 248. 249. 250. 318. Colloq. Roſtoch. p. 50. 51.

171. Manducationem in cæna nihil aliud notare qvàm fidem in Chriſtum. Dieder. Philippi Bekandn. G. 4. & im Himmelſteigenden Bekändniß der Bekümmerten. Impr. Gedani p. 21.

172. Tantum ſanctos & puros ad cœnam accedere debere. Menno Simon in fundam. p. 546. ſ. Soweit.

173. Eccleſiam Vet. & Novi Teſtamenti ratione fidei non eſse unam Eccleſiam. Defenſ. ſæpe cit. part. 3. p. 22. 23. 27. 28.

174. Notas Eccleſiæ eſse fidem, regenerationem, bona opera, præſtantiſſima attributa, fideles miniſtros, amorem Dei & proximi art. 19. Conf. Horn.

175. Infantes non eſse membra Eccleſiæ. Colloq. Franckenth. Act. 33. Serm. 12. Colloq. Embd. Act. 72. art. 7.

176. Ethnicos etiam ad Eccleſiam pertinere. Confeſs. cont. Faukel. conf. Cloppenb. p. 230. 204. 205.

177. Chriſtianum non decere, ut Magiſtratum gerat vel regnet, qvia regnum Chriſti ſpirituale eſt & non de hoc mundo. Conf. Hornenſ. art. 27. Colloq. Franckenthal. art. 10. Colloq. Leovvard. art. 19. Menno Simon in fundam. p. 57. 58.

178. Nec

178. Nec bella decere Chriſtianos nec armis ſe defendere. Confeſſ. Horn. art. 19.

179. Ad negotia bellica nihil eſſe contribuendum. Colloq. Franck. pag. 496. Riedeman. in der Rechenſchafft p. 134. a & 135.

180. Judicia publica exercenda non eſſe. Paul. Riedeman. l. cit. p. 138. 139.

181. Omnino juramenta eſſe prohibita. Colloq. Franckenth. p. 619. Protoc. Colloq Embd. Act. 115. Sect. 1. da dech Bekandn. der bekümmerten B. 3. b.

182. Eos qvi pœnitentiam agunt, extrudendos eſſe ex Eccleſia; qvia nullus pœnitentiæ in Eccleſia locus ſit. Colloq. Embd. Act. 98.

183. Facinoroſos non vita: ſed ſanctorum tantum communione privandos ſive excommunicandos eſſe. Confeſſ. Hornenſ. art. 20.

184. Diſciplinam Eccleſiaſticam ab omnibus Eccleſiæ membris in peccantes promiſcuè exercendam eſſe, & qvidem nec monitione conveniente præmiſſa, nec habita ratione ſubſeqventis eorum pœnitentiæ. Colloq. Embdan Art. 2. Act. 96. Reſp. 3.

185. Excommunicatione in peccatores abrumpenda etiam eſſe jura omnia & officia tum naturalia tum civilia, nec cum excommunicatis ulla ratione activè vel paſſive communicandum eſſe, ita ut divortium etiam intercedere debeat inter parentes & liberos, maritum & uxorem, fratres & ſorores, dominos & ſervos. Colloq. Embd. Conf. Menn. Jacq. Ouderm. in Apol.

186. Imparibus connubiis cum infidelibus illigatos perpetua excommunicatione non obſtante eorum pœnitentia ab Eccleſia excludendos, donec vel converſio partis infidelis interveniat vel mors. Colloq. Emd.

187. Excubias ſolum in bello agentem excommunicandum eſſe. Brixius in Coll. Embdan. Act. 104.

188. Vocationem miniſtrorum Eccleſiæ non eſſe neceſſariam. Riedem. in der Rechenſchafft p. 94. b.

189. Miniſtris Eccleſiæ non eſſe ſolvenda ſtipendia. Conf. Horn. art. 20. Menno Sim. in 2. part. Summar. & in fundam. p. 165. §. Alſo ꝛc. Claes Claeſſ. in Conf.

190. Efficaciam & virtutem prædicationis verbi pendere à ſanctitate vitæ Miniſtrorum Eccleſiæ. Conf. Horn. art. 19. & 20. Coll. Leovvard. A. 152.

191. Parentes non debere infantes in orando informare. Confeſſ. cont. Faukel. p. 375. 376.

19. Non aſſumendos titulos Doctorum vel Magiſtri. Menno Sim. p. 163. 219. 220. Colloq. Lengav.

193. Non extruenda eſſe templa in uſum Concionum. Menno Sim. p. 163. 194.

194. Preces publicas non fieri debere clara voce. Franc. Knyt. Præf. Claes Claeſſ. in Ep. Demonſt.

195. Imagines, campanas, organaqve muſicalia in Eccleſiis toleranda non eſſe Menno Sim. in fundam. p. 54. 405.

196. Emtiones & venditiones fieri non debere. Colloq. Franc. p. 610. 611. 614.

197. Bona fortunæ eſſe debere communia. Paul Rydemann in der Rechenſchafft p. 106. 107. 108.

198. Holoſericas veſtes Chriſtianis eſſe prohibitas. Menno Simon. in Fundam. p. 189.

199. Convivia non eſſe celebranda. Menno Simon. loc. cit. pag. 543.

200. Animas filiorum Dei ante decretorium diem non recipi in cœlum: ſed in receptaculis incognitis detineri. Menn. in fund. Claes Claſſ loc. cit.

201. Animas beatas viſione Dei carere, imo cum corporibus domire, uſqve ad ultimum judicium, vel ſaltem dormientium inſtar omni cognitione tum intellectiva tum ſenſitiva privari, neqve dolores neqve lætitiam percipere. Confeſſ. Hornenſ. art. 31. Colloq. Embd. 2. art. 7. Serm. 18. A. 122. Serm 2. p. 361. Colloq. Franckenth. p. 365. Serm. 50. p. 384.

202. Animas impiorum ab obitu earum ad inferos non detrudi, neqve ante diem noviſſimum ibi pœnas dare aut dare poſſe. Coll. Embd. Conf. Menn. Claes. Claeſſ.

203. Mortuos non reſurrecturos pedibus, manibus, carne & oſſibus, eò qvod caro & ſangvis non poſſit introire in regnum Dei. Colloq. Franckenth. ſed corpora in ſpiritus convertenda eſſe. Diepold in Coll. alleg. act. 29. Serm. 7. p. 597. §. daß wir unſer.

204. Diabolum & impios tandem in gratiam eſſe redituros. ap. Joh. Gaſt. lib. 1. p, 62. 63.

SECTA

SECTA BROVVNISTARUM.

EDuardus VI. Rex Angliæ abolitis Papatus in doctrina erroribus, antiqvum tamen Eccleſiæ per Epiſcopos regimen & Liturgiam aliasqve plures ceremonias retinuit. Illi cum poſt breve & cruentum Mariæ imperium Eliſabetha ſucceſſiſſet, non ultra in reformatione proceſſum eſt, partim qvod Epiſcopi ejus temporis eſſent pii, & ipſæ ceremoniæ non admodum urgerentur; In Scotia tamen ſtatim ab initio reformationis ſublata unà cum ceremoniis Hierarchia, omnia ad Genuenſis Eccleſiæ formam compoſita ſunt. Qvum autem ſeqq. temporibus Epiſcopi autoritate ſua ad luxum & ſuperbiam abuterentur, Colmannus, Halingthamus & alii Tyrannidem iſtam carpebant, & Liturgiam, Miſſæ nimis vicinam aſſerebant. Sed Regina tum carcere in aliqvos, tum depoſitione ab officio animadvertebat, & aſſeclæ illorum Puritaniſmi titulo inſigniebantur. Qvemadmodum verò ab uno extremo ad alterum facillimus eſt tranſitus, permulti creſcente indies faſtu Epiſcoporum & dominatione eò proruperunt affectibus & audacia, ut Eccleſiam Anglicanam velut cætum Anti-Chriſti damnarent. Primus Robertus Boltonus ſe ab Anglicarum Eccleſiarum regimine ſeparavit; errorum verò & temerarii Schiſmatis convictus, publicè Londini in templo primario palinodiam cecinit, & poſtremò rebus deſperatis infelici ſuſpendio vitam ſibi ademit. Secutus eum Robertus Brovvne Northamtonius, LudiMagiſter in Southvvarke, deinde Eccleſiaſtes Islingroni prope Londinum, qvi A. 1580. unà cum ſuo grege Medioburgum Seelandorum transfretavit; Sed oborta inter ſocios gravi diſſenſione in Angliam rediit & eodem modo errorem recantavit; injuſtitiæ autem adverſus Capellanum ſuum, ſævitiæ in uxorem, pluriumqve ſcandalorum accuſatus, in carcere, cui diu incluſus, vitam finiit. Sicut autem à Brovvnio Brovvniſtarum, ita ab alio qvodam Socio Heinrico Barrovv, virulentiſſimo Anglicanarum Eccleſiarum hoſte, Barrovviſtarum nomen acceperunt. Verum idem Barrovv poſt ſexennalem incarcerationem una cum ſocio Johanne Greenvvood A. 1593. in patibulum actus eſt. Lege Richardum Bernardum in Lib. The Separa-

tiſtis ſciſme pag 22.& 70. & lib. The errours of Barrovv confuted. & Robert. Bayle Glaſcovienſem lib. à Diſſvaſive from the errours of the time pag 14 Itaqve hos duos pro Martyribus venerantur: a Roberto autem Brovvne etiam denominationem refugiunt Joh. Robinſon lib. juſtification of Separation againſt Rich. Bernard. p. 50. Territi his exemplis ſocii qvotqvot in Anglia erant, duce Franciſco Johnſono Amſtelodamum confugiunt, ubi ille Johnſonus & Heinricus Ainſvvorth A. 1602. Confeſſionem ſuam ediderunt; poſtea autem Johnſono, qvod eſſet contentioſior, neqve cum fratre Georgio primum, neqve cum parente etiam bene conveniebat; utrumqve ergò excommunicavit. Qvin & alia inter Johnſonum & Ainsvvorthum oborta lite, uterqve alterum excommunicavit, & Johnſonus cum ſuis Embdam conceſſit, ubi unà cum morte ejus congregatio expiravit & ſoluta eſt; Ainsvvorthus verò, qvi in Hiberniam trajecerat, aliqvot ibi diſcipulis relictis brevi Amſtelodamum reverſus eſt; Verum & hoc mortuo viciſſim parum abfuit, qvin tota ſocietas evaneſceret; diu enim Rectoribus carebat, & poſt multas demum contentiones Johannem Cann nacta eſt: Sed ille relicta exili & paupere turba in Angliam transvolavit, qvo facto iterum in agone congregatio erat, uſqve dum Johannes Smith ex Anglia appellens Leidam cætum ſuum convocaret. Neqve verò ille Dux populi ſui eſſe perſtitit, ſed accuſans è congregatione Seniores, qvod tum in Concione ad volumen Bibliorum, tum inter canendum ad Pſalterium oculos revocarent, ad Mennoniſtas defecit, apud qvos rebaptizatus non ſolum, ſed ſeipſum qvoqve baptizans Sebaptiſtarum Sectam condidit. Acceſſit itaqve Brovvniſtarum cætui Johannes Robinſonus, qvem Hoornbeekius virum probum & eruditum appellat; is moderatior paulò non tantum communicandum verbo & precibus Eccleſiarum Belgicarum ſvaſit Lib. Of Communion private and publike: ſed vidua qvoqve Robinſonii, liberi, propinqvi & amici ejus in communionem Eccleſiæ ſuæ à Batavis recepti ſunt; Ante verò Franciſcus Johnſonus peculiarem hoc titulo Tractatum ediderat: Illicitum eſſe, ullam cum hodierno Eccleſiæ Anglicanæ Miniſterio vel audere vel habere communionem. & contra communionem in precibus in Lib. adverſus Giffordum, cui titulum fecit: More worke for Prieſts Johann Greenvvood Chriſti fidus Martyr. Scripta Brovvniſtarum præter hæc allata ſunt: Confeſſio fidei Anglorum qvorundam in Belgio exulantium edita A. 1596. cujus Apologiam ſcripſerunt adverſus Doctores Oxonienſes A. 1598. Joh. Robinſon. lib. Juſtification

cation of Separation againſt, Rich. Bernard. Joh. Smith the Churches of Separation, Nortonus cont. Apollonium &c. fortaſſis. Contra Brovvniſtas autem plurima initio ſcripta edita ſunt, nimirum Apollonii Conſideratio Controverſiæ Anglicanæ. Richardus Bernardus edidit lib. de Separatiſtis ſciſme; Et alium: Plaine Evidences cont. Joh. Smith & Ainsvvorthum. Item: The Errours of Barrovv confuted. Rutherfurtus Lib. pro Presbyterio Scoticano. Robert. Abbot Triall of our Church forſakers. Johann Bayl. lib. diſſvaſive from errours of the time: It. adverſus duos tractatus Joh. Canni, unum qvem inſcripſit de neceſſitate Separationis ab Eccleſia Anglicana: alterum qvem oppoſuit Robinſono. Joh. Hall Apologiam edidit contra Brovvniſtas Anglicè. Joh. Collings Vindicias Miniſterii Evangelici Angl. Joh. Ferribus The Lavvfull Preacher. Mr. Whites Diſcovery S. Bros. Thomas Edvvardus Antapologiam. Joh. Paget Hæreſiographiam, it. A defence of Church government adverſ. Ainsvvorthum, Davenportium & Cannum; John Brinsley The Arraignement of the preſent Schiſm of nevv ſeparation in old England. Samuel Bolton The Arraignement of Ferrour à p.286. ad 349. Giffordus ſcripſit Declarationem contra Brovvniſtas, Gisbert. Vöetius Diſpp. & Spanhemius Epiſt. Georgius Hornius ſive Honorius Reggius de ſtatu Eccleſiarum in Anglia, & Anonymus qvidam Lib. Belg. de Turbis Anglicanis.

DOCENT VERO BROWNISTÆ:

1. Munera Eccleſiaſtica eſſe debere paria, & non aliqvos eſſe vocandos Epiſcopos, Archi-Diaconos & Diaconos. Præf. ad Confeſſ. An. 1596. & Conf. art. 29.30.31.32. Ainsvvorth. in Apol. & cont Paget. Robinſon. cap ult.

2. Non tantum penes Magiſtratum & Miniſtros Eccleſiæ: ſed etiam penes plebem eſſe poteſtatem regiminis Eccleſiaſtici. Apol. Brovv. th. 8. Robinſ. cap. 1.

3. Suſpenſione ab officio contra Miniſtros Eccleſiæ utendum non eſſe. Franc. Johnſon in Artic.

4. Divinum cultum non eſſe exercendum in templis Anti-Chriſtianis. Conf. th. 39. Apol th. 12. Robinſ. cap. 9.

5. Catechiſmum aliosqve ſymbolicos libros in Eccleſia legendos & explicandos non eſſe. Joh. Greenvvood adv. Gifford.p.29. Ainsvvorth. ap.Paget.Arrovv.againſt the Brovvniſtes p.46.

6. Preces non eſſe fundendas ad præſcriptum formularum conſvetarum, ne qvidem orationis dominicæ; qvia data hæc eſſet non ut precandi formula, qva ipſi nos uteremur: ſed ut exemplar ſolum, qvo modo & ordine preces noſtras componere & inſtituere debeamus. Apol. th.9.Robinſ.cap.3.Greenvvod adv. Gifford.

7. Feſta Paſchatis, Pentecoſtes & Nativitatis Chriſti celebranda non eſſe: ſed ſolummodo ſanctè colendam eſſe diem dominicam. Apol. cont.Oxon. th.11.

8. Nomina Apoſtolorum diebus tribuenda non eſſe. Epiſt. Juſti Kint, qvæ habetur in Martyrol. Anab.ad A.1553.

9. Nomina dierum Idololatrica, Sôlis, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, veneris, Saturni in Eccleſiis Chriſtianis ferri nullo modo poſſe. Barrovv.Apol.adv.Oxon.

10. Gradus Academicos ſuſcipiendos non eſſe. Apol.cont.Oxon. th. 70.

11. Matrimonium, cum non ſit actus Eccleſiaſticus, non eſſe confirmandum in Eccleſia. Apol. th. 6. Robinſon. cap. 6. & Franc. Johnſon. in Artic.

12. Non eſſe baptizandum infantem, cujus neuter parens ſit membrum in communione Eccleſiæ. Apol.th.10.Robinſ. in Apol. cap.2. Lib. A.Guide unto Sion. pag.41.

Addimus hoc loco

è

THOMÆ BROWNE
MEDICI ANGLI,

Qvi qvidem neqve Puritaniſmo addictus, neqve turpitudine Independentium errorum fœdatus, ſed antiqvæ Anglicanæ Eccleſiæ placita ſecutus videtur,

Libro,

Libro,
cui nomen dedit
RELIGIONIS MEDICI,
Paradoxa qvædam, aut incommode vel ſaltem obſcurè dicta.

1. Aqvam luſtralem (rem vulgo formidabilem) religionem non pervertere. Sect.3. Part.1.

2. Inutiles religioſè peregrinantium labores ſe videre non poſſe. Sect. 3.

3. Miſerandam Monachorum conditionem ſe non poſſe contemnere. Sect.3.

4. Nolam AveMarianam nunqvam niſi levato ad cœlum animo ſe audire poſſe. Sect.3.

5. In Proceſſione ſolemni qvandoqve abundantius ſe flere, cum qvi fortè unà adſunt, contradicendi ſtudio & præjudicio cæci riſu diffluant. Sect.3.

6 A charitate alienum eſſe contumelias & convitia in Pontificem Romanum jacere. Sect.5.

7. Eccleſiam ſibi textum eſſe, ubi ſilet ſcriptura: ubi ea loqvitur, commentarium. Sect.5.

8. Latrunculorum ludum à precatiuncula aliqva auſpicari, non eſſe ita ridiculæ re igionis. Sect.17.

9. Nullos unqvam Atheos fuiſſe. Sect.19.

10. Singulis non tantum Regionibus: ſed ſingulis etiam hominibus ſuos præeſſe tutelares genios. Sect.32.

11. Omnino Sanctis ea qvæ in his terris agimus innoteſcere; adeoqve invocationem eorum non eſſe impugnandam. Sect 32.

12. Priora Geneſeos capita admodum eſſe obſcura, & qvamvis ea Theologi ad literam interpretari conati fuerint; allegoricas tamen & myſticas interpretationes Moſis Methodo magis eſſe congruas, ut cui in Hieroglyphicis Ægyptiorum Scholis erudiri contigerit. Sect.33.

13. Corpulentiam ſi corporibus demas, aut res ultra materiam primam reſolvas, Angelorum ſedes apertum iri, qvæ nihil aliud ſint, qvàm omnipræſens Dei eſſentia. Sect.34.

14. Deum

14. Deum creaſſe homines, ut ſibi in hoc : angelos, ut ſibi in altero mundo honoris officium præſtarent. Sect.34.

15. In Metamorphoſi Nabuchdonoſoris implicitam tantum & moralem veritatem latere. Sect.36.

16. Nec cœlum tantum in noviſſimo die in exitium ſui ruiturum non eſſe : ſed ne terram qvidem, imo terram tum magis eſſe ſuum adepturam. Sect.49.

17. Iniqvum eſſe, Philoſophorum illorum, optimorumqve Heroum animas, qvæ ante incarnationem deceſſerunt, in infernum deturbari, qvorum vitæ nobis adhuc virtutis ac pietatis exempla proſtant; Cum verò infernus in tot regiones diviſus ſit, æqvum ſanè eſſe, ut his etiam limbus aliqvis ſtatuatur. Sect.53.

18. Rata jam dudum & ſancita eſſe religionis fundamentalia, & de ſalutis Principiis inter omnes convenire. Part. 2. Sect. 3. Confeſſ. Part.1. Sect.55.

19. Univerſum mundum viri cauſa factum eſſe, partem autem viri duodecimam fœminæ cauſa; Virum totum mundum eſſe, & ſpiritum DEI : fœminam coſtam tantum & curvam viri partem. Sect. 9.

20. Se polygamiam in totum non improbare : Accidere enim poſſe, ut inæqvalis ſexuum numeri & temporum ratione habita neceſſaria videatur.
Sect.9.

SECTA

Sectæ Independentium.

Independentes primam originem trahunt à Brovvniſtis, & maximè qvidem Joh. Robinſonus facem eis prætulit; Is ſiqvidem in Apologia cap. 5. ita ſcripſerat: *Cœtus particularis (rectè inſtitutus & ordinatus) tota integra & perfecta Eccleſia ex ſuis partibus conſtans immediatè &* independenter *qvoad alios ſub Chriſto.* & Apol. adv. Oxon. th. 9. *Ne Eccleſia regatur ex regulis Papiſticis, foris, claſſibus.* Qvamvis enim Independentes in Apologetica narratione, cui titulus: *Miniſtrorum qvorundam, antea exulum, nunc verò Membrorum Synodi Theologorum,* Anglicè ſubſcripta à Thoma Goodvvin, Nye, Simſon, Burouys, Bridge, præcipuis hujus ſectæ Patronis, ſolenniſſimè proteſtentur, ſe nolle cum Brovvniſtis cenſeri & ſeparationis ab Eccleſia ſcopulos ſe diligentiſſime vitare ſemper voluiſſe; qvamobrem & Congregationales dici maluerunt, ſicuti Johannes Cottonus, qvem Hornius virum pium & doctum vocat, libri ſui titulum fecit: The vvay of Congregationall Churches cleared; Illud tamen ſatis conſtat, qvod ex cœtu Robinſonii valde exiguo aliqvi trajecerint in Americam, qvò multi hinc inde Angli colonias ducebant, & in NeoPlemmunda A. 1630. cætum Independentium erexerint. Anno verò qvinto demum poſt, cum in Anglia ſub Rege Carolo omnia in pejus non ire ſolum, ſed ruere viderentur; maximè poſtqvam ad ArchiEpiſcopatum Cantuarienſem evectus eſſet Guilielmus Laud, homo ambitioſiſſimus, turbulentus & crudelis, qvi novas parum à Papiſmo diſcrepantes ceremonias introducere geſtiebat, Anglicanam, Scoticam & Hibernicam Eccleſiam miris modis affligebat & perturbabat, inter cæteros Johannes etiam Cottonus ab Epiſcopis ex Anglia pulſus ſimiliter eo conceſſit, & ad ſe ex eodem Regno Thomam Goodvvin, virum egregiè doctum (ut Hornius eum appellat) aliosqve pellexit, opinionibus ſuis diligenter imbuit, deqve Hutchinſona ſua & varia & prodigioſa referebat. In Belgio qvidem hactenus Anglicana Eccleſia una cum Belgica Roterodami ſub Presbyteris erat; Sed cum Hugo Petrus Cottoni literis inſtructus ex nova Anglia eò veniſſet, in ſectam Independentium Roterodamenſes qvoqve Anglos perduxit; & qvamvis paulò poſt novam Angliam repetierit,

ſecuti tamen ſunt eum in Roterodamenſi illo cœtu Bridges, Simſon & Ward. Inter Simſonem autem & Bridgum propter exercitium Prophetandi ad morem Brovvniſtarum, gravis diſſenſio oborta eſt. Siqvidem hic illud improbabat & impediebat: iſte verò urgebat. Wardum autem, Bridgi Collegam, cœtus faſtidiens privata autoritate ſua miniſterio exuit. Arnhemienſes autem Godvvinum & Nye cum duobus Senioribus, adſcito cum aliqvot ſuorum Bridgo, Roterodamum miſerunt, & ſcandalum ex depoſitione miniſtri admiſſum, omnium horum examini ſubmitti petiverunt. Cogitur Synodus, qvam in Apologia omnibus unqvam Eccleſiarum conventibus præferunt; Cœtus errorem agnoſcit, miniſtrum reſtituit, indictoqve ſolenni jejunio peccatum a ſe Deo confitetur; ſed utut Wardus hac ratione reſtitutus videri potuiſſet, nunqvam tamen plene Eccleſiæ ſuæ reconciliatus eſt. Simonis autem & Bridgi cœtus Magiſtratus autoritate in unum redire coacti ſunt. In ipſa verò Anglia, qvoniam Parlamentum abrogata Hierarchia Epiſcopali, non ſtatim novam gubernationem inſtituit (qvod propter civile bellum, & varias Senatorum ſententias fieri non potuit) hinc libertas cuilibet conſcientiæ relicta, qvæ mox, Cromvvellio frigidam ſuffundente, in licentiam & ſectas qvam plurimas degeneravit: Nam velut aggeribus ruptis univerſam Angliam diverſæ circa religionem opiniones mundarunt; ac qvot ferè capita, tot ſententiæ erant, qviſqve ſibi in fide & religione dux & autor: ita factum, ut plurimi vana commenta ſua pro fidei articulis publicarent, ac tum demum ſanctiſſimos ſe arbitrarentur, ubi qvàm longiſſimè ab omni Eccleſiaſtico ordine receſſiſſent, ſicut loqvitur Anonym. in Diſſert. de hodierno ſtatu Eccl. in Angl. Scot. Wall. Hib. §. 8. Johannes Lilburn ipſe etiam Schiſmaticus ap. Horn §. 63. & ſeq. in reditu è bello qvadraginta ſectas in Anglia ſe numeraſſe profitetur. Peſſimos in Anglia hominum mores, vitiaqve indomita, temulentiam, jurgia & contentiones non minima ex parte Sectarum illam multitudinem adjuviſſe redux qvidam Londino Studioſus Amſtelodamenſi cuidam Paſtori ſignificare voluit, qvando de Sectarum varietate interrogatus, reſpondiſſe fertur: Sie trincken ſo viel Seck und Hippocras, drum haben ſie ſo viel Secten und Hypocritas. Cæterum A. 1660. reſtituto iterum Rege, Parlamentum omnia in eum ſtatum, qvi ſub Eliſabetha fuerat, qvoad Epiſcopos & Liturgiam (hinc inde tamen emendatam) revocavit, nulla exceptione admiſſa. Ita & Presbyteriani & Independentes & Fanatici, qvorum tum novum & commune nomen

men Qvakerorum fuit, loco moti, & omnes in Scotia & Hibernia doctrinæ, Liturgiæ & ritibus Eccleſiæ Anglicanæ accommodare ſe oportuit. Ex tanta autem varietate & colluvie Lectori maximè principales hoc loco exhibebimus.

SECTÆ INDEPENDENTIUM.

NOn eſt facile, exponere omnes Independentium opiniones, qvia hactenus ſubterfugerunt intimos ſenſus ſuos in lucem proferre, & qvia profitentur Scepticiſmum, cum mutabilitate in opinionibus; Qvod ſi etiam aliqvando doctrinæ ſuæ viam aliqvantisper aperuerint, illud tamen ſemper factum eſt cum exceptione, ita ſcilicet ut profiterentur, ultimas concluſiones ſuas & decretorias ſe nondum poſſe aperire. Qvamobrem illa qvæ ſeqvuntur è Baylio, Eduardo & Pagetio, itemqve Hornio collegimus.

DOCENT ITAQVE INDEPENDENTES:

1. Nullum, qvi non amplectatur independentiam, utcunqve cætera pius & orthodoxus ſit, ad cænam admittendum eſſe, nec eum frui debere privilegiis Eccleſiæ: ſed tales eſſe Anti-Chriſtianos Spiritus, hoſtes regni Chriſti.

2. Omnes in Eccleſiam admitti poſſe Sectarios, modò non ſint Presbyteriani.

3. Nihil ratum eſſe eorum qvæ Presbyteri egerunt, niſi conſenſu populi confirmatum fuerit; & viciſſim populum nihil agere poſſe niſi per Presbyteros.

4. Septem aliqvibus perſonis dant omnem poteſtatem Eccleſiaſticam independenter ſub cœlo eligendi, ordinandi, deponendi, excommunicandi & decidendi omnes controverſias Eccleſiaſticas.

5. Qvod ſi obſtinatio Presbyterii ſit incorrigibilis, dant populo poteſtatem ſe ab iis ſeparandi, & novos Presbyteros eligendi.

6. Nondum tamen planè convenit inter ipſos, qvanta Poteſtas Presbyteris, & qvanta populo adſcribenda ſit.

7. Non tantum fratribus: ſed etiam ſororibus privatam clavium poteſtatem tribuunt.

8. Londinenſes independentes fœminis in Eccleſia poteſtatem dederunt diſputandi & religionis controverſias ſuffragiis ſuis decidendi.

9. Catharina Chidley in Scripto pro Independentibus evulgato, privatos ſcribit legitimè utrumqve Sacramentum adminiſtrare poſſe.

10. Qvamlibet, etiam minimam congregationem ſuam, omnes Eccleſias totius mundi poſſe à ſua communione rejicere.

11. Magiſtratum negant ullam habere poteſtatem in religionem.

12. Independentiam hanc eſſe initium & partem regni Chriſti in hac terra, qvod mille annis duraturum ſit.

13. Matrimonia ad Magiſtratum ſpectare, vel ad miniſtrum, qvi nomine Magiſtratus, ut delegatus illius, eadem confirmet.

14. Merum viri arbitrium ſine uxoris culpa vel judicis cognitione ſufficientem divortii cauſam eſſe; & uxores viciſſim poſſe repudiare viros ſuos, ſi nolint ſeqvi novam Eccleſiam qvam ipſæ fœminæ amplectantur.

15. Omnes circumſtantias cultus divini, qvas Scriptura non determinat, libere mutari & permitti poſſe.

16. Vulgaria dierum, menſium, multarum civitatum & templorum nomina eſſe illicita.

17. Decimas & ſtata ſtipendia abroganda, & reſtituendam eſſe Apoſtolicam praxin, ita ut miniſtri Eccleſiæ ſuſtententur ex Eleemoſyna, & voluntaria contributione. Qvod ritus ipſorum ſpectat:

18. In ſolenni cultu ſæpe unus precatur, alter concionatur, tertius prophetat, qvartus Pſalmos dirigit, alius dimittit & benedicit.

19. Cultum divinum ſine ulla præfatione incipiunt à precibus pro Rege & Eccleſia.

20. In concionando vel textum ſibi eligunt, vel liberè diſſerunt, prout ipſis videtur neceſſarium.

21. Poſt concionem cuilibet è populo, qvi eſt idoneus, dant prophetandi libertatem.

22. Omnibus facultatem dant, ea, qvæ publicè dicta ſunt, examinandi aut contra objiciendi.

23. Qvidam nullas admittunt cantiones tempore publici conventus: alii nolunt ſaltem permittere, ut mulieres canant in Eccleſia.

24. Arnheimienſes canentem Prophetam inſtituerunt, qvi ſolus

lus in Eccleſia decantaret Pſalmos, qvos ipſe compoſuerat.

25. Docent qvidem, Orationis Dominicæ recitationem permisſam eſſe: in praxi verò eam conſtanter omittunt.

26. Neminem baptizandum eſſe niſi infantes ſuarum congregationum: cæteros infantes ſine baptiſmo uſqve ad annos diſcretionis manere volunt, donec poſſint fidem & ſanctimoniam ſuam actu declarare & ſubjicere ſe independentiæ.

27. Stipulationes pro infantibus nullas eſſe; infantes enim non habendos pro membris Eccleſiæ, priusqvam fœdus ſuſcipiant.

28. Cœnam Domini noctu peragendam & celebrandam eſſe.

29. A primo ſuo ingreſſu in Eccleſiam uſqve ad mortem adeo ſe felices arbitrantur, ut ſemper præparati ſint ad cœnam Domini.

30. Omni tempore cœnæ altum in congregatione ſilentium, non lectio, non exhortatio nec Pſalmi, qvia ejuſmodi mediis & meditationibus non opus habeant.

31. Seſſionem ad tabulam habent pro neceſſario ritu: aliqvi verò à pulpito ſacramentum ſibi adminiſtrari cupiunt.

32. Qvemlibet communicantem debere eſſe operto: miniſtrum verò tecto capite, qvod ipſum in communicantibus ſignificet honorem convictus & ſocietatis cum Chriſto: in miniſtro autem eum ſervum eſſe Eccleſiæ.

33. Finito cultu diſceptationes dijudicant; ubi cuilibet membro qvoad ſingula ſatisfaciendum eſt; neqve hîc ſpectant pluralitatem vel numerum ſententiarum: ſed harmoniam & conſenſum omnium qvi jus habent ſententias dicendi.

34. Qvod ſi qvi diſſentiant à majori numero, eos informant & ad conſenſum perducere laborant; Si nolint credere & ſe fratribus ſuis conjungere, declarantur obſtinati, & jure ſuo ſententias pro illo tempore dicendi excidunt.

35. Privatos conventus medios inter domeſticos & congregationales admodum commendant.

36. Semel ejectis ex Eccleſia, nullum humanum remedium relinqvunt, etiamſi omnes Theologi, Synodi, & Eccleſiæ eorum innocentiam perſpicerent.

37. Ubi rerum potiuntur, neminem, ne ad infimum qvidem publicum munus admittunt, niſi qvi nomen dederit independentiæ.

 38. Ma-

38. Magiſtratus, qvem admittunt, poteſtas omnis & autoritas, à beneplacito populi dependet.

39. Reges etiam & Parlamenta Populo ſubjecta eſſe cupiunt.

40. Qvando verò Magiſtratus non vult nova eorum commenta amplecti, ſtatim adverſus illum inſurgere parati ſunt, & totum eundem ſubvertere conantur.

INDEPENDENTES
In VIRGINIA ſive NOVA ANGLIA
adhuc ſeqq. Articulos ſuperaddunt:

1. Spiritum Dei in omnibus piis habitare perſonaliter.

2. Revelationes ſuas ejuſdem autoritatis eſſe cum Scriptura.

3. Neminem propter peccata conſcientiam ſuam turbare debere, qvoniam ſit in fœdere.

4. Legem non eſſe regulam & normam vitæ noſtræ.

5. Indecorum eſſe, ſi qvis Chriſtianos cogere velit ad facienda bona opera.

6. Animam unà cum corpore interire.

7. Omnes Sanctos in terra duo habere corpora.

8. Chriſti humanitatem non eſſe in cælo.

9. Chriſtum non habere aliud corpus, niſi ſuam in his terris Eccleſiam.

CHILIASTARUM
NOVORUM
Placita.

Fuerunt in cætu Independentium qvidam novi Chiliaſtæ, qvi docuerunt:

1. Independentiam eſſe initium temporalis regni Chriſti in his terris, qvod Chriſtus qvinqvennii ſpatio (qvod diu tamen præteriit) exorſurus, maximam partem hoſtium ſuorum trucidaturus, cumqve ſuis per mille annos voluptuariam vitam acturus eſſet.

2. Deum non tantum actuum malorum, ſed ipſius etiam malitiæ & pravitatis cauſam eſſe.

Omnes homines debere Deum cognoſcere in abſtracto, extra Chriſtum abſqve gratia & Scriptura.

4. Ex

4. Extremam unctionem eſſe Sacramentum & ægroto perqvam neceſſarium.

5. Oſculum pacis religioſam eſſe ceremoniam.

6. Hymnorum Eccleſiaſticorum cantiones eliminant,in eorumq; locum novos Prophetas conſtituunt, qvi ſuas revelationes coram populo decantent.

7. Animam hominis docent interire poſſe.

8. Animas piorum ante diem judicii in cœlum non aſſumi: ſed eas hærere in elemento ignis; qvouſqve ſolum etiam Enoch & Elias, anima Chriſti ante reſurrectionem,& anima pœnitentis latronis pervenerit.

9. Animas impiorum ante diem extremi judicii non deſcendere in infernum,ſed vel manere in infima parte aëris, vel in abyſſum maris præcipitari.

10. Poſt diem extremi judicii univerſum mundum futurum eſſe infernum, excepto ſolum cœlorum circulo, qvem beati occupaturi ſint.

11. MiniſtrosEccleſiæ concionari debere capite operto: cœtum verò congregatum auſcultare debere capite aperto.

12. In Sacramentorum verò adminiſtratione Miniſtros Eccleſiæ aperto: communicantes autem operto capite comparere jubent.

SECTA ANTINOMORUM NOVORUM.

Antinomorum in Anglia primus Johannes Eatonus fuit, qvi librum de libera & gratuita per ſolum Chriſtum juſtificatione edidit, in qvo id præcipuè agit, ut oſtendat: *Deum nec velle nec poſſe videre ullum peccatum in juſtificatis.* Ejus autem Secta in hac fatali confuſione præcipuè caput extulit. Cum enim tradat tam expeditam & facilem in cœlos viam, ingens multitudo ſimplicium hominum eam complexa eſt.

Opiniones illorum præcipuæ fuerunt ſeqq.

1. Legem nullum uſum habere in adducendis hominibus ad Chriſtum.

2. Ho-

2. Hominem eſſe juſtificatum & unitum Chriſto ſine fide ab omni æternitate.

3. Fidem non eſſe inſtrumentum recipiendi Chriſtum: ſed diſcretionem, qvod jam receperimus Chriſtum.

4. Hominem tantùm uniri Chriſto per opera Spiritus, ſine ullo actu ſuo.

5. Hominem non ante actualiter Chriſti eſſe, qvam fiduciam habeat.

6. Hanc fiduciam tantum eſſe ex teſtimonio Spiritus.

7. Hoc teſtimonium Spiritus tantum eſſe immediatum ſine ullo verbo.

8. Eum, qvi ſemel hoc teſtimonium habet, non ultra dubitare.

9. Dubitare de certitudine, etiamſi qvis fiat latro vel adulter, indicio eſſe, eum nunqvam habuiſſe certitudinem vel fiduciam.

10. Sanctificationem non eſſe bonum ſignum ſtatus gratiæ.

11. Nullam conſolationem haberi poſſe ex conditionalibus promiſſis.

12. Pauperes ſpiritu Matth. 5.v.3. tantum illos eſſe, qvi vident ſe nullam gratiam habere.

13. Si videam me planè non habere gratiam, ſolatio eſſe futurum: ſed conſolationem capere ex ſenſu gratiæ legale eſſe.

14. Hypocritas poſſe habere gratiam Adami, qvam habuit in ſtatu innocentiæ.

15. Gratiam Sanctorum & Hypocritarum non differre.

16. Omnes gratias eſſe in Chriſto ſubjectivè, & nullas in nobis, ita ut Chriſtus credat, Chriſtus amet.

17. Chriſtum eſſe novam creaturam.

18. Deum hominem non magis amare propter ullam ſanctitatem, nec eum magis habere odio propter ullum flagitium.

19. Peccatum filios Dei non debere turbare.

20. Si qvis turbetur propter peccata, non eſſe regulam vitæ.

21. Chriſtianum non teneri precari, niſi ſpiritus moveat eum.

22. Miniſtrum, qvi non habet hoc novum lumen, non poſſe docere alios, qvi id habet.

23. Totam literam Scripturæ eſſe fœdus operum.

24. Nullum Chriſtianum adigendum eſſe ad officia pietatis.

25. Nul-

25. Nullum Chriſtianum eſſe exhortandum ad fidem, charitatem, preces, niſi ſciamus, eum habere ſpiritum.

26. Hominem poſſe habere omnem gratiam & tamen carere Chriſto.'

27. Omnem fidelem activitatem tantum eſſe agere peccata.

SECTA FAMILISTARUM.

Familiſtæ ſive Domeſtici charitatis dicti ſunt ab amore, qvem erga omnes homines profitentur, etiamſi illi ſint perverſiſſimi, & ab obedientia erga magiſtratum, etiamſi ille ſit crudeliſſimus, Judaicus, Ethnicus vel Turcicus. Primus horum Doctor fuit David Joris Delphenſis, qvi ſe verum Davidem dicebat, qvi Iſraëlem in priſtinum ſtatum revocaturus eſſet; Aſſecla ejus erat Heinricus Nicolaus Amſtelodamenſis, qvi eandem doctrinam ſed ſuo nomine proponebat, & appellari ſe juſſit Renovatorem mundi & Prophetam à Deo miſſum. Deinde verò plurimi Familiſtarum Sectæ fuerunt, nimirum Gaſtaliani, Grindletoniani, Montenſium, Vallenſium, diſturbatæ parvæ gregis &c. Earum opiniones Lectori è D. Deniſons albo Lupo, M. Knevvſtb. Confeſſ. Familiſtarum, M. Jeſſop aliisqve exhibebimus. Docuit itaqve

1. David Joris.

1. Neqve Moſen neqve Prophetas, neqve Chriſtum doctrina ſua ad ſalutem perducere potuiſſe; Suam verò doctrinam ad cœlum iter aperire.

2. Si qvis doctrinæ ſuæ contradiceret, nunqvam, neqve in hoc neqve in futuro ſeculo fore, ut hoc illi remitteretur.

3. Se reſtauraturum eſſe domum Davidis, & tabernaculum Dei reparaturum, non paſſione aliqva, ſed amore & manſvetudine.

4. Se eſſe verum Meſſiam & dilectiſſimum Patris filium.

5. Nunqvam futurum, ut moreretur, & licet illud fortè contingat, ſe tamen eſſe reſurrecturum.

2. Addidit Heinricus Nicolai:

1. Non eſſe alium Chriſtum præterqvam ſanctitatem, nec alium Anti-Chriſtum, præter peccatum.

2. Domum charitatis eandem perfectionem eſſe conſecutam, qvam habuiſſet Adamus ante lapſum.

3. Non eſſe futuram reſurrectionem carnis.

4. Diem judicii adveniſſe, & ſe eſſe judicem mundi.

5. Octo magna fuiſſe mundi lumina, ex his Chriſtum fuiſſe ſeptimum, ſe verò octavum.

6. Ante trigeſimum ætatis annum neminem eſſe baptizandum.

7. Gaudium cœlorum & dolores inferni tantum in hac terra fore.

8. Non decere qvenqvam, ut eleemoſynas in illos eroget, vel mortuos eorum ſepeliat, qvi non eſſent ſocii doctrinæ ſuæ.

9. Angelos natos eſſe è mulieribus.

10. Omnem diem ſeptimanæ dominicam eſſe ſive Sabbathum.

11. Legem in hac vita poſſe impleri.

12. Mundum fuiſſe, & homines in illo, ante Adamum conditum.

13. Non eſſe aliam divinitatem præter eam, cujus homo in hac vita ſit particeps.

14. Mulieres, qvæ fidei ſuæ non acceſſerint, ut meretrices ejiciendas eſſe.

15. In Heinrico Nicolai omnem habitare perfectionem, ſanctitatem & ſapientiam, divinos fuiſſe parentes ejus, nec peccare potuiſſe.

3. Caſtaliani & reliqvi Familiſtæ ſeqq. articulos addiderunt:

1. Scripturam Sacram tantum in gratiam Novitiorum in Eccleſia proditam eſſe.

2. Ex qvo amoris divini certior qvis redditus, non illi petendam eſſe remiſſionem peccatorum.

3. Impios inevitabili neceſſitate peccare.

SECTA RANTERORUM.

RAnterorum qvoqve Secta A. 1651. his turbis nata eſt. Eam Lectori è Johanne Hollando, qvi eo tempore illos homines auribus & oculis in Anglia uſurpavit, ejusqve Lib. The Smoke or the Bottamleſſe Pit. &

Phil.

Phil. Highvvay lib. The Ranters Reaſons reſolved to nothing, hoc loco exhibebimus. Docent itaqve:

1. Deum eſſentialiter comprehendi in omni creatura, eodem modo in ligno & pane atqve in cœlo,& qvidem ut extra creaturos nec qværendus nec invocandus ſit.

2. Chriſtum non niſi umbram eſſe, & corporalem Dei apparitionem, qvæcunqve ille paſſus ſit, ea tantum pro ſe & non pro aliis eſſe paſſum.

3. Miniſterium Chriſti & Apoſtolorum finem ſuum jam eſſe ſortitum, perinde ut Sacerdotium Aaronis.

4. QvæChriſtus in carne perfecerit,ea in nos per ſpiritum eſſe traducta, qvoniam non reſpiciendus hodiè Chriſtus,qvi paſſus eſſet Hieroſolymis: ſed qvi in illis habitaret.

5. Qvæ Chriſtus paſſus fuerit, ea tantum ideo ſuſtinuiſſe, ut nobis exemplar noſtrarum paſſionum & ſatisfactionum exhiberet.

6. Unum tantum eſſe ſpiritum mundi; Diabolos & infernum hominibus tantum ideo deſcribi, ut à pravis vitæ moribus deterrerentur.

7. Moſen, Johannem Baptiſtam & Chriſtum ſeductores fuiſſe, qvæqve Chriſtus & Apoſtoli mundo annunciarint, ea dogmata omnia cum ipſis evanuiſſe.

8. Chriſtum non eſſe natum de virgine, qvia Scriptura teſtatur, Mariam deſponſatam fuiſſe Joſepho.

9. Unumqvemqve hominem eſſe Deum, & ejuſdem adeo dignitatis cum Chriſto.

10. Se unicè à ſpiritu, qvi in ipſis habitet, erudiri; Eruditionem verò Scripturæ huc parum conferre.

11. Sibi non eſſe opus ut Scripturam ſacram legant, qvoniam Pater,Filius & Spiritus S.in iis habitet.

12. Scripturam eſſe hiſtoriam carnalem, falſitatum & vanitatum qvin imo rerum necromanticarum pleniſſimam, cauſam rixarum, & niſi ejus libri comburantur, nunqvam fore, ut pax mundo illuceſcat.

13. Se eundem poſſidere ſpiritum, qvo Paulus & viri ſancti prædîti fuerint; qvamobrem ſe æqve poſſe Scripturam ſacram edere atqve illi.

14. Omnes Scripturæ tam Novi qvam Veteris Teſtamenti libros

 ſingu-

ſingularis cujuſdam nationis & regionis gratia ſcriptos eſſe, nullum in ea ſcriptum haberi ad Angliam.

15. Qvamobrem Scripturam univerſam ad ſe non pertinere, neq; poſſe eſſe regulam vitæ Chriſtianæ in Anglia vivendæ.

16. Mundum diu ante Adamum fuiſſe conditum, qvoniam Cain profugus à facie Dei abierit in terram Nod, ibiqve urbem ſibi condiderit, qvod non potuiſſet ſolus neqve in ſui ſolius gratiam facere. Conf. Pererium Lib. 3. Syſtem. Theol. cap. 4. & Iſaacum Voſſ. in Diſſert. de Ver. Æt. Mundi cap. 1. & 2.

17. Præcepta Dei tam in Veteri qvàm in Novo Teſtamento fuiſſe ſigna maledictionis, à qva omnes homines & conſeqventer etiam à præceptis eſſent liberi.

18. Qvia Deus viveret in ipſis & ipſi in Deo, ideoqve omnibus præceptis longè ſuperiores eſſe.

19. Deum ſæpius præcipere contraria, nec minus ſæpe qvæ præcipit prohibere.

20. Qvicqvid ſive boni ſive mali agimus, nos illud à Deo actos agere; qvamobrem ſi peccemus, Deum etiam fore cauſam peccati.

21. Leges & ordinationes in eorum tantum gratiam ferri, qvi ſint Chriſtiani imbecilliores & ſubjecti literæ: ſe verò legibus non teneri, ſed vivere in libertate ſpiritus.

22. Deum æqve peccato atqve Sanctimonia delectari, imò ne qvicqvam in oculis Dei peccatum eſſe.

23. Hominem non poſſe Deum agnoſcere, in eum credere vel invocare illum: ſed Deum eſſe in homine, qvi ſe ipſum agnoſcat, in ſe ipſum credat & ſe ipſum invocet.

24. Diabolum eſſe partem Dei vel ſiniſtram, vel poſteram, vel atram.

25. Finem imminere miniſteriorum Eccleſiaſticorum, populum enim immediatè à ſe ipſo docendum eſſe.

26. Baptiſmum eſſe officium Legis, nec à Chriſto ſed à Johanne originem trahere.

27. Matrimonium eſſe effectum maledictionis; à qva qvoniam liberati ſimus, liberum qvoqve eſſe cum qvacunqve rem habere.

28. Extra hominem neqve cœlum neqve infernum eſſe: qvi itaq; pacatam habent conſcientiam, eos ap. ſe eſſe in cœlo; qvi peccatis ſauciam, vivere apud ſe in inferno.

29. Ho-

29. Hominem ſibi ipſi eſſe & Deum & Diabolum.

30. Hominum animas poſt mortem recurrere in Deum, ſicuti fluvii in mare; & ſicut è mari aqvam trahunt hi aut illi fonticuli; ita eaſdem animas viciſſim è Deo in alia corpora redire.

Abominanda qvædam qvæ habentur in Libb. The ſingle Eye &c. & The juſtification of the Mad Crevv:

1. Deum & peccatum eſſe unum idemqve.
2. Se edere & bibere Deum.
3. Omnes creaturas eſſe Deum.
4. Deum & Diabolum eſſe unum idemqve.
5. Juſtos & Sanctos nunqvam fore beatos.
6. Hos in infernum: impios verò in cœlum deferendos.
7. Etiam creaturam infinitam eſſe & Deo ſimilem.
8. Tam Eſavum qvàm Jacobum, Pharaonem non minus qvam Moſem, Pilatum æqvè ac Chriſtum, imo Peccatum Diabolum aliaqve inſtrumenta pariter communem Dei voluntatem perfeciſſe.
9. Impiorum conditionem non poſſe eſſe deteriorem conditione piorum, cum Deus ſit in utriſqve.

MONSTROSÆ OPINIONES

I.

THEAURAU JOHANNIS,

qvi ſe paſtorem & ſacerdotem Judæorum ad ipſos à Deo miſſum profitebatur & docebat

1. Minimè Deum eſſe Patrem noſtrum.
2. Abſurdum eſſe, Deitatem in Chriſto habitare corporaliter.
3. Conditorem omnium non potuiſſe naſci à muliere.
4. Virginem Mariam nil niſi amorem peperiſſe, & Chriſti nativitatem ſpiritualiter eſſe capiendam.
5. Chriſtum & Mariam eſſe unam perſonam & tantum duo nomina.
6. Chriſtum non aſſumſiſſe corpus noſtrum: ſed tantum noſtram animam.

7. Evangelium non poſſe prædicari ab hominibus; ſed debere prædicari à ſe ipſo.

8. Eruditionem & doctrinam ſeducere populos.

9. Spiritum ſive animam hominis eſſe qvintam illius esſentiam è motibus elementaribus eductam.

10. Diabolum & impios gratiam tandem adepturos.

11. Paulum ſcripſisſe multa, qvæ ipſe non intellexerit.

12. Libros Scripturæ æqvè mendaciis ſcatere atqve alios profanos.

13. Trinitatem eſſe Deum, filium & hominem.

14. Hominis animam & Evangelium eſſe unum idemqve.

Eadam qvoqve ſenſit

RICHARDUS COPPIN,

II.

JOHN REEVE LODEWüR MUGGLETON,

qvi docuerunt

1. Tres in divinitate perſonas eſſe, Adamum Patrem, Abelem filium & Cainum Spiritum Sanctum.

2. Terram & aqvam ab æterno in conſpectu Dei fuiſſe.

3. Angelum abjectum & ſerpentem corpus Evæ intraſſe, & ibi vitam finiisſe.

4. Mortem fuisſe ab æterno.

5. Non eſſe uſqvam Diabolum præterqvam in corporibus virorum & fœminarum.

6. Deum Patrem eſſe hominem ſpiritualem.

7. Moſen & Eliam in cœlo ſuſtinere vices Dei Patris.

8. Cum Deus parvulus homo natus eſſet, Eliam fuisſe illius tutorem.

9. Magiſtratum nihil posſe in rebus religionis ordinandis aut diſponendis.

10. Animam & corpus interire, & unius ejusdemqve naturæ eſſe.

Ecqvis verò illam Sectarum & monſtrorum colluviem ſatis exactè perſe-

perſeqvatur? Certè hæc ipſa qvæ produximus non minus Lectori faſtidium qvam mihi tœdium afferre videntur; itaqve breviſſimè ſolum ex Edvvardi Gangræna recitabo

OPINIONES,

qvæ ab Ann. 1640. maximè verò 45. 46. 47. & ſeqq. in Anglia prævaluerunt.

Docebant enim pleriqve

1. Scripturam non poſſe dici verbum Dei; ſed ſolum Chriſtum eſſe verbum Dei.

2. Scripturam eſſe literam mortuam, nec majoris fidei, qvàm humana ſcripta & inventionem humanam.

3. Scripturam, ſive Ebræa, Græca, Anglica &c. ſit, tantum eſſe humanæ autoritatis, nec poſſe revelare Deum.

4. Solum Chriſtum eſſe regulam obedientiæ.

5. Scripturam eſſe incertam & inſufficientem, nec ei fidem ſuperſtruendam.

6. Revelationes Dei non eſſe alligandas ad Scripturam, nec dimidium gloriæ ſive in praxi ſive doctrina adhuc revelatum: ſed expectandum qvid ulterius revelaturus ſit in corde noſtro.

7. Scripturam eſſe meram allegoriam, & qvoad propria nomina & qvoad perſonas ac res; atqve has allegorias eſſe myſteria & ſpiritualem ejus ſenſum.

8. Scripturam eſſe opus merè humanum, non verò peculiariter inſpiratum.

9. Qvando dicitur ſanctos ſcripſiſſe ex inſpiratione divina, id non de alio ſpiritu intelligendum, qvàm à qvo fiunt aliæ actiones humanæ.

10. Scripturam Veteris Teſtamenti non concernere Chriſtianos; ideoqve hodie nihil poſſe teſtimonia, aut prodeſſe illius Lectionem.

11. Rationem ſanam eſſe regulam fidei: & eatenus credendum Scripturæ doctrinæ de Trinitate, Incarnatione, reſurrectione, qvatenus rationi congruit.

12. Novum Teſtamentum non obligare ulterius ad credendum, qvam ſpiritus in præſens revelet eum locum eſſe verbum Dei.

13. Scripturam in vulgata lingva ſine expoſitione in Eccleſia prælegere

legere pejus eſſe, qvàm latinam coram populo recitare, hanc enim nec nocere nec prodeſſe.

14. Deum eſſe autorem peccati, qvatenus eſt ἀνομία & ἀταξία.

15. Omnia mendacia eſſe ex ore Dei.

16. Neminem propter peccatum damnari, ſed qvia Deus ita velit.

17. Hanc eſſe voluntatem Dei, ut inde ab adventu filii ejus, ſit permiſſio Paganæ, Judaicæ, Turcicæ, Anti-Chriſtianæ religionis, nec niſi verbo Dei contra eas pugnandum.

18. Peccatum ſine comparatione maximum eſſe in Magiſtratu, uti coërcitiva poteſtate contra conſcientias.

19. Magiſtratum ne qvidem ob blaſphemias, etiamſi Deus & Scriptura negaretur, qvenqvam punire poſſe.

20. Hominem habuiſſe vitam anteqvam Deus eam inſpiraret.

21. Deum æqvaliter diligere contemtiſſimam creaturam, ut bufonem atqve ſanctos ſuos.

22. Nullum alium Spiritum eſſe qvàm Deum, & Principem aëris, qvi regnet in filiis obedientiæ, Deum eſſe.

23. Deum non decreviſſe omnes actiones hominis: qvia homines agentes decreta Dei non peccent.

24. Deum nunqvam eſſe iratum, vel pœnitere; alias mutabilem fore.

25. Non eſſe Electionem particularem; ſed generalem ſub conditione perſeverantiæ; nec Scripturam ullibi loqvi de reprobatione.

26. Animam cum corpore interire, & omnia excepto Deo finem habitura.

27. Qvamlibet creaturam initio Deum fuiſſe & eſſe. Vitam eſſe ſpiritum Dei revertentem ad Deum; & Deum abſorbere illum, ſicut gutta ab Oceano abſorbetur.

28. In unitate Dei non eſſe Trinitatem.

29. Non tres perſonas eſſe in Deo: ſed tantum tria officia.

30. Unam tantum in Deo perſonam eſſe.

31. Chriſtum non eſſe Deum verum & eſſentialem: ſed nominalem; nec per æternam generationem, ſed qvatenus ſit homo.

32. Chriſtum humanam naturam æqvè ac noſtram, peccato Originali eſſe corruptam: Chriſtum à nativitate usqve ad mortem, eandem corruptionem originalem ac nos habuiſſe.

33. Chri-

33. Chriſtum tam ſuſcepiſſe in naturam ſuam peccatum noſtrum, qvam carnem; nec ſanctiorem qvàm nos ſimus. Contrarium pugnare cum honore Dei & conſolatione ſanctorum.

34. Magna nos expectaſſe à qvodam crucifixo Jeſu: ſed id nihil prodeſſe. Debere eſſe Chriſtum formalem in nobis Deitatem, unitam humanitati noſtræ.

35. Chriſtum nihil aliud egisſe in hoc mundo, niſi qvod 32. annos vixerit. Benedictum eſſe illum, qvi nunqvam confiſus ſit crucifixo Chriſto.

36. Chriſtum fuiſſe verum hominem, cum crearet nos, imo ab omni æternitate; Et etiamſi non habuerit carnem, tamen eum eſſe verum hominem ſine carne.

37. Chriſtum tantum ſatisfeciſſe pro peccatis contra primum fœdus; non verò ſecundum, velut in credulitatem; neqve eum eſſe mortuum pro ullius infidelitate.

38. Chriſtum tantum mortuum pro peccatis præteritis anteqvam Evangelium reveletur; pro peccatis poſt converſionem commiſſis Chriſtum non eſſe mortuum: ſed ea remitti per ejus continuum & juge ſacrificium.

39. Qvemlibet pro peccatis contra ſecundum fœdus ſatisfacere, nimirum pro infidelitate: ita ut pro unius anni infidelitate homo ferat unius anni iram; & hanc eſſe totam ſatisfactionem qvam Deus reqvirat, juxta illud: Qvi non credit, ira Dei manet ſuper illum.

40. Qvamlibet creaturam, Solem, lunam, ſtellas prædicare Evangelium hominibus; in ipſis revelatam eſſe cognitionem Chriſti crucifixi & remiſſionem peccatorum, ſi modò viderent eam.

41. Gentiles qvi pereunt, perire tantum propter incredulitatem; qvia non credunt Evangelio qvod habent.

42. Chriſtum pro nemine acqviſiviſſe vitam & ſalutem, ne qvidem pro Electis. Nam non fuiſſe finem Dei, per adventum Chriſti acqvirere amorem & vitam: ſed ipſum Chriſtum fuiſſe acqviſitum per amorem, ut faceret nos amare; & redimeret nos ad amandum.

43. Chriſtum veniſſe non ut reconciliaret Deum homini: ſed hominem Deo.

44. Etiamſi Chriſtus propinat vitam & amorem: tamen non acqviſiviſſe eum, verùm acqviſitum fuiſſe per eum.

Rrr rrr Chri-

45. Chriſtum veniſſe in mundum, ut declararet amorem Dei erga nos: non ut ſatisfaceret Deo.

46. Unctionem illam 1. Joh. 2. v. 20. unam & eandem eſſe cum the Chriſthood of Chriſt.

47. Chriſtum fuiſſe Legis præconem, ac vixiſſe in tenebroſo ævo. Demum poſt adſcenſionem ejus prædicatum Evangelium.

48. Chriſtum mille annis viſibiliter, ut monarcham terrenum, regnaturum, deſtructis omnibus Imperiis.

49. Et tunc ſublatis omnibus hoſtibus, Eccleſiam Judæorum & Gentilium victuram in pace; omnes Chriſtianos fore ſine peccato, verbo, Sacramento & hos mille annos tranſituros in mundanis deliciis, qvaſcunqve creaturæ liberatæ a ſervitute ſua præbere poſſint, generando liberos edendo bibendo ludendo.

50. Homines poſſe ſervari ſine Chriſto; Etiam Ethnicos ſervari, ſi colant Deum pro modulo ſuo, qvanqvam nihil audiverint de Chriſto.

51. Minimam veritatem plus eſſe qvàm ipſum Jeſum Chriſtum.

52. Chriſtum morte ſua liberaſſe omnes à temporali morte, qvam peccatum Adami tantum meruerit, acqvirendo iis reſurrectionem & viam veniendi ad patrem. Et ſic mortuum eſſe pro omnibus, aliter pro nullis.

53. Spiritum Dei non habitare nec operari in ullis. Nec eſſe alium Spiritum qvi operatur, qvam noſter proprius.

54. Eundem Spiritum eſſe, qvi operatur in filiis inobedientiæ, & ſanctificans corda fidelium.

55. Eſſe perfectionem in hac vita, non per verbum, Sacramenta vel alias ordinationes Dei, verum per experientiam ſpiritus in ipſo homine.

56. Hominem baptizatum Spiritu Sancto, noſſe omnia, ut ipſe Deus, qvod ſit magnum myſterium & magnus oceanus, qvi non habeat fundum.

57. Si qvis per Spiritum ſciat, ſe eſſe in ſtatu gratiæ, etiamſi cædem committat vel ebrietatem; Deum tamen non videre peccatum in eo.

58. Sanctificationem non eſſe notam juſtificationis; & omnes notas ac ſigna Chriſtiani ſtatus eſſe legalia & illegitima.

59. Adamum etiam in ſtatu innocentiæ moriturum fuiſſe morte naturali, nec mortem eſſe fructum peccati in fidelibus.

60. Ada-

60. Adamum & homines in eo non amiſiſſe imaginem Dei per ipſum: ſed tantum incurriſſe mortem temporalem, qvæ protracta fuerit ad tempus promiſſo Salvatore.

61. Non eſſe originale peccatum in nobis. Solum Adami eccatum fuiſſe originale.

62. Peccatum Adami nemini imputari, nec qvenqvam propter id puniri.

63. Non eſſe liberum Arbitrium nec ad bonum nec ad malum nec in ſtatu naturæ nec gloriæ.

64. Gratiam, qvæ convertit unum hominem, non converſuram alterum.

65. Naturalem hominem poſſe facere ea, qvibus Deus annexuit gratiam & acceptilationem; & homines, ſi pro ſextremo virium qværant gratiam, eam inventuros.

66. Moralem legem nullum planè in fidelibus uſum habere, non eſſe regulam vitæ fidelibus, & fideles eſſe liberos à mandatis legis.

67. Juſtificatos non per fidem juſtificari, ſed ab omni æternitate.

68. Neqve fidem neqve reſipiſcentiam, nec abnegationem ſui, nec alia opera eſſe officium Chriſtiani hominis.

69. Tò credere ſive fidem propriè imputari ad juſtificationem, non verò Chriſti juſtitiam.

70. Doctrinam reſipiſcentiæ eſſe ſaluti animarum inimicam.

71. In veteri fœdere reſipiſcentiam fuiſſe medium obtinendi remiſſionem peccatorum, & remiſſionem peccatorum ſecutam contritionem; ſed ſub Evangelio aliter rem ſe habere.

72. Æqve poſſibile fuiſſe Chriſto peccare ac fideli cuivis.

73. Non debere eſſe dies jejuniorum ſub Evangelio.

74. Deum non affligere ſuos propter peccata; nec propter peccata fidelium ſed infidelium terram puniri.

75. Fidelium non eſſe proſpicere ne peccent; Deo proſpiciendum ſi velit.

76. Deum æqvè amare ſuos propter bona malave opera tam peccantes qvàm bene agentes, nec qvenqvam æſtimare meliorem propter bona, deteriorem propter mala opera.

77. Fideles non debere humiliari proter peccata poſt converſionem, & factum Petri ex infirmitate fidei ortum.

78. Fidelem non debere à Deo remiſſionem peccatorum petere;

Eſſe blaſphemiam ſi fidelis petat remiſſionem peccatorum, & Davidem in eo lapſum.

79. Abrahamum, cum negaret Saram eſſe uxorem ſuam, & aliud ſimularet, nihilominus perfectè ſanctum & juſtum fuiſſe in conſpectu Dei.

80. Vocatos habere peccata in carne & converſatione, non verò in conſcientia.

81. Animam hominis eſſe mortalem, uti brutorum, & mori cum corpore.

82. Animas fidelium dormire uſqve ad diem judicii; nec capaces eſſe ullius actionis pro Deo: ſed eſſe iis velut ſvaviter ſomniantibus.

83. Corpora fidelium non reſurrectura eadem; ſed animas earum habituras alia corpora, vel per creationem, vel per productionem ex materia. Homines nihilominus fore eoſdem, qvia anima eadem ſit.

84. Infantes non reſurrecturos, qvia non ſint capaces cognitionis Dei, & per conſeqvens nec fruitionis.

85. Nullas ſanctorum animas eſſe in cælo ubi Chriſtus ſit: ſed cælum illud fore vacuum, uſqve ad reſurrectionem mortuorum.

86. Nec reſurrectionem, nec cælum, nec infernum nec Diabolum poſt hanc vitam eſſe.

87. Fore omnium, qvæ unqvam vixerunt, brutorum reſurrectionem. Qvodlibet individuum cujuſvis ſpeciei reſurrecturum. Et hæc bruta victura in æternum in hac terra.

88. Non eſſe infernum niſi in hac terra, & infernum h.l. eſſe legales terrores in hominum conſcientiis.

89. Non eſſe Eccleſiam Chriſti in terra, nec miniſterium nec Sacramenta, nec Evangelium nec fidem; qvia non ſint dona viſibilia vel infallibilia.

90. Neminem damnari, niſi propter contemtum Evangelii, & neminem poſſe contemnere Evangelium, niſi qvibus prædicetur, ſicut Apoſtolorum tempore factum per miracula.

91. Puram prædicationem verbi & Sacramentorum adminiſtrationem non eſſe notas veræ Eccleſiæ viſibiles.

92. Miracula debere conjungi cum Evangelio, & qvi prædicant Evangelium eos debere miracula edere.

93. Mul-

93. Multos Chriſtianos hoc tempore habere majorem cognitionem qvàm Apoſtolos.

94. Ubi tempus venerit erigendi veras Eccleſias, tunc fore majora dona & majora miracula, qvàm tempore Apoſtolorum, qvia tunc Eccleſia tantum fuerit in infantia ſua.

95. Non deberi nunc conſtitui Eccleſias, prædicari verbum, adminiſtrari Sacramenta: ſed expectandam Eccleſiam, & ad qvodlibet tempus debere nos eſſe paratos, ac inqvirere ex qvovis peregrino qvamlibet opinionem & doctrinam.

96. Sanctos ac viatores ambulare in fumo templi, nec poſſe invenire religionem; ideoqve expectandum Spiritum ut Apoſtoli fecerunt.

97. Brevi Deum ſuſcitaturum Apoſtolicos homines extraordinario ſpiritu & infallibilibus donis præditos, & hoc præceſſurum ruinam Romæ.

98. In articulis fidei nihil certo eſſe credendum & ſtatuendum: ſed omnes debere habere libertatem conſcientiæ & Prophetiæ.

99. Scripturas nullibi loqvi de Sacramentis, nec de nomine nec de re.

100. Fædus cum Abrahamo initum, cujus ſigillum circumciſio, tantum habuiſſe temporales promiſſiones, ut terram Canaan.

101. Circumciſionem fuiſſe ſigillum juſtitiæ fidei, non aliis qvàm ſoli Abrahamo qvatenus pater, non verò filiis ejus.

102. Baptiſmum non eſſe ſignum gratiæ fæderalis.

103. Pædobaptiſmum eſſe illegitimum & Anti-Chriſtianum.

104. Æqvè licitum baptizare felem vel canem qvàm infantem fidelium.

105. Æqve licitum eſſe transgredi ullum ex decem præceptis, occidere, furari, adulterium committere, qvàm baptizare infantem.

106. Omnibus concionantibus diſcipulis, etiamſi miniſtri non ſint, licitum eſſe baptizare.

107. Etiam non baptizatos & privatos, tamen poſſe baptizare & docere.

108. Miracula eſſe eſſentialem partem adminiſtrationis baptiſmi.

109. Nullos admittendos ad cœnam, ne qvidem ſanctos & fideles, nec baptizandos liberos eorum, niſi ſint in via Eccleſiaſtica.

110. Nullam Scripturam vetare, qvò minus idem multoties baptizetur, nec magis hoc illicitum qvàm cænam iterare ſæpius.

111. Recipientes cænam operto, adminiſtrantes aperto capite eſſe debere.

112. Eccleſiam Anglicanam eſse Anti-Chriſtianam &Diabolicam & abſolutè illicitum miniſtros ejus audire.

113. Vocationem & ordinationem miniſtrorum non eſſe de jure divino, ſed miniſtrum fieri ſicut mercator, Bibliopola, ſartor & alii opifices.

114. Omne ſtatutum ſtipendium pro miniſtris Evangelii, maximè tamen decimas eſſe illicitas, Judaicas & AntiChriſtianas.

115. Non debere eſſe diſtinctum ordinem Miniſtrorum, ſed omnes qvi dona habent, ordine, cæteris eligentibus, concionari, orare, baptizare. Et tunc qviſqve ſua vice miniſter & loco miniſtri eſt.

116. Omnes dies Chriſtianis eſſe pares, nec magis nos alligatos ad diem dominicam qvàm ad aliam.

117. Judaicum Sabbathum hodieqve obſervandum.

118. Chriſtianos non teneri ſingulis ſeptimanis conſtanter convenire vel precari & concionari tanto ſpatio, juxta conſvetudinem gentium.

119. Cuilibet licitum eſſe prædicare Evangelium.

120. Licere fœminis concionari, cum habeant dona, ut viri.

121. Illicitum colere Deum in conſecrato loco, velut in templis.

122. Concionandum & dona exercenda ſine ſtudio prævio & præmeditatione; nec cogitandum qvid dicas anteqvam dicas; qvia Spiritus eo momento revelabit.

123. Non opus eſſe eruditione humana, vel lectione Autorum. Omnes libros & eruditionem exſcindendam; qvod tanta volumina ſcribant, & eruditionem adeo extollant ex inopia ſpiritus.

124. Chriſtianis non licere concionari poſitivè ponendo & aſſerendo certi qvid: ſed tantum conferendo arguendo diſputando.

125. Illicitum eſſe cænam recipere, ubi ulli præſentes impii.

126. Illicitum eſſe precari ubi ſunt impii.

127. Illicitum precari etiam privatim cum illis, qvi non ſunt membra veræ Eccleſiæ: ſed Anglicanæ.

128. Utcunqve licitum ſit conferre & loqvi cum omnibus, tamen illicitum eſſe cum illis, qvi non ſunt ejuſdem opinionis, etiamſi cætera pii ſint.

129. Illi-

129. Illicitum eſſe precari cum aliis utcunqve piis & ejuſdem opinionis publice privatimve, niſi tales perſonæ habeant infallibilem ſpiritum ut Apoſtoli.

130. Chriſtianos non teneri conſtanter qvalibet die orare ſtato tempore manè, veſperi; ſed cum ſpiritus movet eos; etſi multis ſeptimanis non ſentiant inſtinctum, tamen non eſſe orandum.

131. Impiis planè non eſſe orandum.

132. Cantiones Sacras & pſalmos Davidis non eſſe canendos.

133. Cantiones qvas Chriſtiani debeant uſurpare, eſſe hymnos ab ipſis compoſitos, proprii Spiritus ductu; & eos pro ſpecialibus occaſionibus eſſe canendos in eccleſia cæteris ſilentibus.

134. Regimen Eccleſiæ eſſe merè civile.

135. Sex ſeptemve unitos fœdere Eccleſiaſtico ut membra, habere abſolutam poteſtatem clavium, & omne regimen in ſe ipſo, nec ulli claſſi ſynodove ſubeſſe in ulla re.

136. Presbyteriale regimen eſſe falſum Prophetam & beſtiam in Apocalypſi & tertiam partem Romæ.

137. Eſſe hoc tempore viſiones & revelationes, aliis magis freqventes & in populo Dei paulò poſt fore communes.

138. Donum miraculorum non ceſſaſse hoc tempore, & qvoſdam in baptizando ac alibi feciſſe miracula, & populo Dei donum illud brevi reſtitutum iri.

139. Ungere ægros oleo per presbyteros orantes & manus imponentes eſſe ordinationem Eccleſiæ pro membris ejus & eorum ſanatione.

140. Ordinariè hoc tempore Chriſtianos cum Paulo in tertium cælum rapi & audire ineffabilia. Nec bene certos fidei ſuæ eſſe, qvi hoc non experti ſint.

141. Magiſtratui nihil negotii eſſe debere cum religione & rebus Eccleſiaſticis; ſed civilia tantum curanda.

142. Idololatriam eſſe expectare formam colendi Deum ab hominibus, Parlamento, Synodo.

143. Qvoſcunqve errores Eccleſia in hominibus fert, non excommunicando, eoſdem & Magiſtratus ferre debere non puniendo.

144. Populum poſſe à Parlamento rationes exigere, & illud ad rationem factorum adigere.

145. To-

145. Totam terram ſanctorum eſſe, & omnia iis communia, & ſanctos ſibi bona divitum vindicare debere.

146. Licitum viro uxorem dimittere propter aliqvod vitium ac accidens; & virum in ea re ſummum judicem eſſe.

147. Bigamiam ſimultaneam eſſe licitam.

148. Parentes non debere catechizare liberos, docere eos, legere Scripturas, precari: ſed debere eos deo docendos committere.

149. Religionem non eſſe defendendam gladio, qvia ipſamet ſe defenſura ſit.

150. Illicitum eſſe pugnare pro legibus & libertate.

151. Illicitum eſſe ullam creaturam in uſum noſtrum occidere.

152. Idololatriam eſſe uti precibus præſcriptis.

153. Illud Davidis: Vermis ſum & non homo, literaliter intelligendum, imo eum hominem & non hominem fuiſſe, in eodem literali ſenſu.

154. Non poſſe conſiſtere cum bonitate Dei, damnare creaturas ſuas in æternum.

155. Deum Patrem regnaſſe ſub lege, Filium ſub Evangelio, & nunc utrumqve regnum tradere Spiritui Sancto, eumqve effuſum iri in omnem carnem.

156. Illicitum eſſe, Chriſtianum Magiſtratum gerere.

157. Omnes creaturas in Adamo tantum amiſiſſe, qvantum homines.

158. Evangelium ſpectare omnes creaturas, juxta illud, docete omnem creaturam.

159. Directorium cultus eſſe contra ſecundum præceptum & vitulum Jerobeami.

160. Fidem non eſſe ſupernaturale qvid, videre enim nos ſufficientes rationes cur aliqvid credendum ſit. Credere aliqvid abſqve ratione ſtultorum eſſe.

161. Legis transgreſſionem non puniri æterno igne & in inferno; ſed Evangelii inobedientiam. Si Lex: ergo Chriſto in inferno moriendum fuiſſe pro nobis.

162. Spiritualem Eccleſiam doceri per unctionem, carnalem per concilia. Tres duoſve Chriſtianos idem auxilium Spiritus Sancti habere, ac Synodum maximam.

SECTA

SECTA QVAKERORUM.

OMnes hæ ſectæ tandem in Qvakeriſmum abierunt, qvi non in Anglia tantum, ſed & in Batavia & Germaniæ civitatibus qvamplurimis radices egit. Hutchinſoniam in nova Anglia ſi non matrem, ſaltem nutricem & alumnam habuiſſe videtur; Inde enim in veterem ope Rogeri Wilhelmi, qvi è Virginia proſcribebatur, traducta eſt. Primum & præcipuum doctrinæ caput erat: Nullam eſſe Eccleſiam, nullum miniſterium, nulla Sacramenta vel diſciplinam, propterea qvod nullus ſit Apoſtolus; Itaqve hi tamdiu qvæſiverunt Eccleſiam, donec eam amitterent. Expectant Apoſtolum Johannem, qvo etiam nomine expectantes vocantur; Illum adhuc vivere credunt, & brevi compariturum, ut Eccleſias reſtituat. Alii dixerunt, eum jam in Suffolcia conſpectum; Alii verò retulerunt, eum in Tranſſylvania adhuc hærere, eoqve deſtinarunt literas, qvibus ipſum hortantur & obteſtantur ut maturet adventum in Angliam; Eaqve propter moris apud eos fuit, qvando peregrinum aliqvem viderunt, inqvirendi: num is fortaſſe Apoſtolus Johannes ſit? Eam fortè ob cauſam dicti ſunt Qværentes, qvam Etymologiam expoſuit ex ipſorum grege Franciſcus Horogil in der Eröffnung des Bauchs der Morgenröth pag. 25. ubi ſcribit: Wir ſind eine groſſe Zahl die durchgearbeitet haben manche dürre Städte und wilde öde Wüſten / die wir geprüfet und betaſtet haben / alle auswendige Profeſſionen und ſichtbare Anbetungen / und äuſserliche Form und ſichtliche Ordinantien/welche in Handſchriften ſind begriffen. Und wir haben alle dieſe Dinge durchgewadet/mit ein groß Theil vieles Fleiſſes/und genauer Wahrnehmung. Und wir haben viel Jahr gearbeitet mit groſſer Mühe / auf daß wir möchten Ruh und Erqvickung für unſre Seele finden/daß wir alſo darin niederſitzen/und als Sucher und Arbeiter / welche müde ſind / waren wir willig iedermañ ein Ohr zu leihen / der nur ſagte: Kom̃ hieher und hie iſt Ruhe; und einer rieff: Nicht hier; und ein ander hat geſchrien: nicht dar. Und alſo vermüdeten wir uns ſelbſt von Berg zu Hügel / und wendeten unſere Stärke vergeblich an / denn niemand konte uns mit Wahrheit weiſen/ wo wir ſolten den finden den unſere Seele liebet / und nach wem ſich unſer Hertz ſehnete und unſer Eingeweide. Biß zu letzt mancher Augen durch den Herrn geöffnet wurden / welche ſahen ꝛc. Dicuntur etiam Tremuli ap. Clar. Bateum

um Caroli II. Britanniæ Regis Protomed. Elench. mot. nuper in Angl. part. 2. pag. 221. 253. & 276. Rationem reddit Anonymus Diſſert. de hod. Stat. Eccleſ. in Angl. Wall. Scot. & Hib. p. 11. *Freqventer in tantas incidunt ecſtaſes, ut toto corpore contremiſcant, qvia ut perhibent, magnitudinem illam lucis & ſplendoris divini, qvo obruantur, perferre neqveant, vel intra ſe continere, & tam horrendum clamant ac reboant, ut homines pariter atqve bruta animantia inde terrore exiliant. Poſtqvam excuſſus raptus, & ad ſe redeunt, de immenſa gloriæ illius majeſtate multa & magnifica jactant, ignaro populo ſumma admiratione auſcultante & ſimilem beatitudinis ſenſum exoptante.* Ferè ut Plutarchus de Pyth. Oraculis narrat, qvod Pythia Tripodem conſcendens per pudenda exceperit Dæmonem; qvem cum ſenſiſſet, horripilarit illico, & ſumma omnium membrorum trepidatione correpta fuerit. Primarius Qvakerorum noviſſimis temporibus erat *James Naylor* Ardislavvo oriundus, qvi per novennium caſtra militaria & vexilla ſecutus Lib. Sauls errand pag. 29. 30. Anno 1656. 24. Octobr. unà cum Timotheo Wedlock Devonenſi oppidum Briſtoll ingrediebatur, & cui duæ mulieres, nimirum Martha Symonidis & Hanna Stängerin (Johanni Melchiori Stengero fortaſſe cognata) eqvum, cui inſidebat ille Pſeudo Propheta, ducebant, canentes: Sanctus Sanctus Sanctus eſt Deus Iſraël. Is poſtqvam cum ſeptem diſcipulis in carcerem abductus eſſet, ad examen productus, ſe Prophetam dixit à Deo miſſum, agnum Dei & unigenitum Dei filium. Examen & criminalis executio habentur in lib. cui Titulus: Qvacker Jeſus, & ap. Fick. lib. 2. cap. 4. Laſſenius in der Quaker-Sect pag. 31. exhibet aliqvot Epiſtolas Hannæ Stängers ad Jaqves Naylor, qvarum unam ſolum hoc loco producimus: Ihr/ Ihr ſchönſter unter zehntauſenden/ Ihr der einige empfangene Sohn Gottes/ wie ſpringet mein Hertze nach euch. Ach unterſtützet mich mit euren Fläſchen/ und ſtärcket mich mit Wein/ mein Geliebter/ ihr ſeyd gleich einem Rehe/ oder Hirſch auf dem Berge/ da eure geliebte Braut lang auf geweſen/ und euch geruffen/ zu ihr zu kommen/ iſt aber nur kürtzlich von euch gehöret. Nun lieget etwas auf meinem Hertzen/ daß ihr geneigt ſeyd/ zu ihr zu kommen/ denn die Macht und der Geiſt GOttes iſt bey ihr/ und viel trefflicher Weißheit iſt ihr gegeben/ die in ihr ſich rühret/ welche allein den HErren loben will/ und nicht mehr in ſich ſelbſt beſtehen; Und darum laſſet doch mein Herr und Meiſter keine Mißtrauligkeit wieder von ihr aufnehmen/ denn ſie iſt ſehr von dem HErrn geliebet/ und das ſollen alle die ſehen/ die den Herren kennen/ und nun ſegnet er die/

die

die die ſeinigen ſegnen / und fluchet denen / die den ſeinen fluchen. Denn diß hat mir der Herr gezeiget / daß ihr Theil ſehr groß iſt bey dem HErren; und gleich wie ihre Qvahl ſehr groß iſt geweſen/ſo ſoll ihre Freude noch vielmehr ſeyn/ welches mein Hertz erfreuet / daß ich ſie ſehe alſo tapfer getreulich wandeln / in dem Wercke des Herren/in dieſen Zeiten der Verſuchungen / welche vornehmlich ihnen ſind auferleget. Gedencket meiner wahren Liebe zu euch Meiſter / euer Nahme müſſe nicht mehr James/ ſondern Jeſus heiſſen. Gedencket meiner Liebe / grüſſet die Freunde die bey euch ſind. Den 17. Tag des achten Monaths. Hanna Stangers. Celebris etiam eſt ex hac grege *Gilpin de Kendal* qvi A. 1653. Menſe majo raptu qvodam per plateas diſcurrens, tandem ante fores Muſici cujuſdam conſtitit, & aperiri ſibi petiit, eò qvod Chriſtus adeſset. Intromiſsus autem veluti rabidus & mente captus, muſica qvædam inſtrumenta corripit, fidibus ſed minimè ad artis præſcriptum canere & tandem ſaltare incipit; Rogatus cauſam & qvid ſibi geſticulationes illæ velint? reſpondit: ſe qvidem Muſica minimè omnium delectari, ſed ſpiritum ſibi modò ſignificaſse, qvod ſimile gaudium ſit in cælo ſuper converſione peccatoris. Idem in domo ſua ex improviſo lapidem offendens qvi figuram ferme cordis humani referebat, mox eum ipſum lapidem in conſpectu Wilhelmi Dodding in terram projecit dicens: Chriſtum lapideum iſtud cor ſibi abſtuliſſe, & jam dediſſe carneum. Idem qvoqve hinc inde per plateas reptavit, perſvaſurus ſpectatoribus ſuis ſe Chriſtum ſeqvi & crucem illius portare; tandem verò cum aliqvi eum interrogaſſent, ubi ſit crux illa qvam ſe jactitaret geſtare? creta eam in terra deſignavit, & fortiter ei caput impegit. Qvis non crederet fanaticos illos mente captos & prorſus delirare? *Johannis Toldery* ineptias qvidam peculiari libro Anglico exhibuit, cui Tit: Fout out of ſnare. Cœterum non defuerunt qvi hanc Sectam & Colloqviis & Scriptis oppugnarent: Colloqviis qvidem in Wallia, ubi maxima eorum copia fuit, publicè pro concione hæreſeos convicti ſunt. Anonym. diſſert. de Stat. Eccleſ. in Angl. Wall. &c. Cantabrigiæ Anno 1659 coram freqventi populo ſimiliter cum iis diſputatum, ubi Foxius in eas anguſtias coactus & coarctatus eſt, ut duas contradictorias ſimul eſſe veras ſtatueret. Protoc. hujus Colloq. fin. Idem Hamburgi iis contigit ubi primum reſpondere diu recuſarunt, poſt ea qvæ in primo congreſſu conceſſerunt, in altero viciſſim repudiarunt. Hamb. in præf. des Qvakergreuls num. 2. & 7. E. Scriptis verò qvæ noſtrates huic ſectæ oppoſuerunt, maxime celebria ſunt ſeqventia. Adm.

Rev. Miniſt. Hamb. Qvaker Greuel/ Fickii Anabaptiſta, Laſſenius de Secta Qvakerorum, & Centgravii Colluvies Qvakerorum. Centgravio reſpondit Thomas Lawſon. William Ames Apologiam ſcripſit contra Laſſenium. Vindicias autem Cottonis cont. Hamburgenſ. fortiter & maſculè excepit Anonymus qvidam in Lib. cui Tit. der Qväker Qvackeley Impr. Hamb. 1662. Imp. Joh. Naumanni. His adde Richardi Baxteri Catechiſmum Qvakerorum qvem Chriſtianus Pauli ex Anglico Idiomate in Germanicum tranſtulit.

DOCENT VERO QVAKERI:

1. Periculoſum eſſe ignaris rerum & indoctis legere Scripturam Sacram. Lib. Truthts defence pag. 101.

2. Scripturam non eſſe verbum Dei & perpetuam fidei regulam. Lib. Fierii darts p. 19. 30. 32. Qvakers folly p. 25. edit. ſec.

3. Scripturam teſtari qvidem de lumine, ipſam verò non eſſe lumen neqve vitam, neqve ducem neqve judicem. Lib. Stein den die Bauleut verworffen und zum Eckſtein worden p. 2. 3. 5. 7.

4. In Scriptura non eſſe divinam virtutem ad illuminandum & convertendum hominem. Colloq. cum Hamb. referentib. iisd. p. 60.

5. Diabolum in hominibus id pugnare, qvod Scriptura ſit verbum Dei. Jacob. Naylor. p. 5. Andvv. zu Jems pag. 22.

6. Scripturam Sacram igni adjudicandam & in eum conjiciendam. Georg. Fox. lib. Truths defence pag. 2.

7. Se illam & tantam menſuram habere Spiritus, atqve illi Scripturarii (Federbüchſen ut vocant) qvi Scripturam Sacram Spiritus Sancti inſtinctu literis conſignaſſe dicantur. ref. Rich. Baxter. in Catech. Qvak. Qvæſt. o. p. 3. & Truths defence p. 43.

8. Gratiam eſſe doctorem Sanctorum; itaqve illos Scriptura duce & doctore non egere. Unterweiſung zum Königreich p. 8. & 17.

9. Spiritum internum eſſe doctorem gratiæ, cui attentè auſcultandum adeo ut uſq; ad ſeptimum diem colloqvio ſæpe abſtinendum ſit; Ridendas itaqve noſtras Academias, Studium Theologiæ & Philoſophiæ, inprimis verò Logicæ & lingvarum. Caton in. Vindic. cont. Hamb. num. 7. & cap. 7.

10. Adhuc revelationes hominibus contingere, qviqve iis derogant, eos abnegare Patrem & filium, & hærere in litera. Weg zum Königreich

reich pag. 10. & 15. Standarte cap. 12. & 16. Urſachen/ warum ſie die Lehrer dieſer Welt veleugnen p. 7. 8.

11. Sermones & revelationes Spiritus interni non tantùm ejuſdem eſſe autoritatis cujus Scriptura: ſed etiam longè adhuc majoris. R. Baxt. Qv. zu Whitehad. qv. 3. f 7. Georg. Fox. in l. Truths defence p. 2. lin. 13.

12. Non ſcrutandam eſſe Scripturam, ut Chriſtum inde cognoſcamus, ſed mentem ad internum Spiritum revocandam eſſe. Weg zum Königreich pag. 3. 6. 8. 11. Tolderys foot out of the ſnare pag. 4. Joſeph. Frico qvæſt 3. & 4.

13. Literalem ſenſum Scripturæ nullius eſſe momenti Weg zum Königreich pag. 1. 3. 4. Eum eſſe qvidem ſignum ſpiritus: ſed ſpiritum non eſſe in illo; ſignum eſſe virtutis: ſed virtutem & potentiam non eſſe in illo pag. 5. Multos habere Scripturam qvi verbo ſalutari deſtituantur. In Gründen warum ſie die Lehrer der Welt verleugnen p. 2.

14. Paradiſum eſſe mundum, arbores verò homines in illo; Adamum lapſum qvod impiis ſeductoribus morem gesſerit. Toldery foot out of the ſnare.

15. Philoſophiam & Lectionem Autorum, Lingvam Ebræam & Græcam negligendas eſſe. Gründe warum ſie die Lehrer ꝛc. p. 1. 2.

16. Diſputationes & colloqvia ſeria fugienda; hoc non obſtante, qvod unus alterve illorum interdum prodeat, ſuoſq; adverſarios ad conflictum provocet. Caton in ſuo Onders. p. 10.

17. Noſtrarum Eccleſiarum Paſtores eſſe eine Synagog deß Sathans/ die von GOtt nichts wiſſen/ ſondern Feinde GOttes ſind/ geführet werden von dem Geiſt deß Irrthums/ Hunde die drauſſen ſind/ deren Demuth falſch iſt/ deren Predigten fleiſchliche Phantaſien und Conjurationen/ eine dreckichte/ kothigte Lehr/ ein ſtinckendes Pfuhl/ deren Hertzen heßlich voll Betrug/ ſuchen Ruhm der Menſchen/ ſind ärgerlich/ folgen den Wegen Balaams und Cains/ ſind ärger denn Simon Magus, verſtehen nichts von dem Leben deß Evangelii/ ſind Heiden/ wandeln in dem Miſt und Koth deß Fleiſches/ über welche alle die Plagen von GOtt ſollen außgeſtürtzet werden/ blinde Leiter/ ſtoltze Baals-Pfaffen/ Lügner/ Blaſphemanten/ Feinde Chriſti/ Jeſu-Mörder/ Zauberer/ Huren-Jäger/ Kinder deß Ungehorſams/ geitzige ſtumme Hunde/ Hexen/ Anti-Chriſts Kauffleute/ Rauber/ Betrieger/ Diener der Welt/ Beſchwerer/ Teuffel von Schlangen Natur/ geitzige Abgötter/ Pfaffen/ Diebe/ teufliſche Pfaffen/ Pfaffen der Welt/ Füchſe/ Diener deß Anti-Chriſts/

ſtoltze Phariſeer / neidiſche böſe Pfaffen / Egyptier / Sodomiter Kauffleute von Babylon / Simon deß Zauberers Geſellen / Gog und Magog / ein Saame der Ubelthäter / Kinder deß Teuffels / blinde Wächter / Verläumder / Laſterer / Verführer / Fron-Vögte der Egyptier / verſchlingende Löwen / Buchſtäbler / Welt-gelehrte / Hirten und Seelſorger das GOtt erbarm / Feuer-Brände der Höllen / Beliats Kinder. Helbr. looſe. pag. 35. Addam qvæ habet Naylor cont. Bax pag. 30. Du frageſt mich / ob es gut ſey für das Volck ihre Lehrer und Führer zu verachten? Ich ſage / Ihr die ihr Chriſti Befehl verachtet / eure eigene Luſt und Hoffart / euer Geitz / eure falſche Anbetung auffbringet / ihr müſſet verachtet werden / und wenn ſolche Führer entdecket ſeyn / denn ſoll das Volck nutzen davon haben / wenn ſie nun geführet werden durch den Geiſt GOttes / der ihn allen Menſchen mitgetheilet / daß er allen alles nütze / von welchem ihr die eurigen abhalten werdet / ſo lang ihr könnet / auff daß euer Maaß voll werde / und der Zorn über euch komm auffs äuſſerſte / ihr ſeyd gefangen genommen vom Teuffel an Leib und Seel. Der GOtt dieſer Welt hat eure Augen verblendet / daß das Evangelium euch verdecket iſt / ihr es verlohren habet / ſetzet den Buchſtaben nur an deſſen ſtatt auff / verleugnet das Licht / und irret von dem ab / ſeyd übergeben in Hertzens Härtigkeit / Gefangenſchafft / Schlägen / ſeyd gemacht zu unwiſſenden Beſtien / was der Teuffel iemahln gethan / wo er regiret hat / das thut ihr; Seyd der Kopff der Schlangen / welchen Chriſtus zutreten ſoll ꝛc. ihr unterſuchet das Leben anderer / damit ihr ſolches in eurem Leben exprimiren möget / das predigt ihr ſelbſten auch für Geld / ihr ſeyd die gröſſeſten Betrieger / die iemahl in der Welt geweſen ſind. Templa noſtra eſſe geſpitzte gethürnte Häuſer. In Gründen und Urſachen warum ſie die Lehrer dieſer Welt verleugnen p. 1. 2. 3. & 4. p. 9. & 10. Standart. cap. 11.

18. Neminem eſſe perventurum ad ſalutem, niſi prius pervenerit ad lucem illam internam. Caton. Allarm. pag. 5. Qvackerer Königreich pag. 7. 14. qv. 18. p. 3. 2. Ames. Apol. cont. Laſſen. pag. 45. 16. 9. 21. 8. 3. 4. Caton. in Vindic. cont. Hamburg. cap. 11. & p. 72. Onderſon p. 13. Eduard. Borrough Standart. cap. 8. Ames. in Beſchirm. deß wahren Lichts. p. ...

19. Qvicunqve ſeqvatur ductum luminis in corde, eum nunqvam perditum: ſed ſalvatum iri. Naylors Andvv. to Harris p. 11.

20. Lumen in cordibus hominum eſſe perfectam legem libertatis, perfectam regulam cujusvis, fœdus gratiæ, principium Scripturæ, vitam Adami in Paradyſo, unctionem fidei in credentibus. Naylors anſvver

to Higgenſon pag. 6. Wickedneſſe Weighed. pag. 22. Farnvvorth againſt Hagger pag. 48. 54. 57. Naylors andov. to Higg. pag. 5. Naylors andvv. to Harris pag. 15. Burroughs againſt Firrin p. 18. 19. Anſvver to Borck. pag. 6.7. Hubbertom againſt Winterton pag. 8. Burroughs anſvv. to Bunnion. Truths defence pag. 67.

21. Lucem internam Sathanæ regnum deſtruere, crucifigere, & mortificare concupiſcentias in homine, non ſine variis plagis, doloribus, timore, terrore, angore, inqvietudine, moleſtia, & laſſitudine ejuſdem. Qvakeror. Kônigr. p. 12. q. 5. 17. Hovvgil im Erbtheil Jacob. pag. 10. Maſonius in der lieblichen Nôthigung pag. 4. Exempla exhibent Clark in Mirrour & Fick. lib. 2. cap. 2. 3. 4.

22. Lumen qvod eſt in cordibus hominum ſufficienter illis aperire peccata ſua. Anſvv. to Weſtmerland petition p. 14.

23. Lumen conſcientiæ non eſſe naturale: ſed eſſe lumen Chriſti. Unterweiſung zum Kônigr. in qvæſt. annex.

24. Lumen qvod habent Indi, Americani & omnes ſubiqve in terra gentes extra & præter Scripturam, ſufficiens eſſe. Naylors andvv. to Baxt. pag. 48.

25. Naturam & gloriam creatoris non diſtingvi à natura & gloria Electorum. Hough and Borroughs Anſvv. to Reeve.

26. Eſſentiam divinam eſſe ipſam hominum ſpiritualem regenerationem Ford and Fovvl. Anſvv. to Speed At kinſons ſvvord of the Lord. Houghill and Borroughs Anſvv. to Reeve.

27. Nullam eſſe in Deo diſtinctionem perſonarum. Perfect. Pharifee pag 6.

28. Patrem, Filium & Spiritum S. in divinitate non eſſe tres perſonas ſed tria nomina, qvibus una perſona notetur. Spiritum S. non eſſe perſonam ſubſiſtentem, ſed Chriſtum, qvi etiam Pater ſit Joh. 10. neqve vocabulum perſonæ in Scriptura ſacra reperiri. in Colloq. cum Hamb. referentib. iiſd. im Qvakergreuel p. 3. Joſeph. Frice qvæſt. 5.

29. Qvi crediderit tres perſonas in divinitate, eum cum iis in æternas tenebras & in infernalem ignem abjectum iri. Whitehaut in Lib. Iſmaël und ſeine Mutter vertrieben.

30. Filium eſſe docentem viam ad Patrem, qvia eſt lux interna cordi hominum legem ſuam inſcribens. Maſon. in der liebreichen Nôthigung p 6. Catton. in Vindic. cont. Hamburg. p. 16. & 72. Allarm. p. 5.

31. Non eſſe abſurdum ſi dicatur Patrem & Spiritum Sanctum cum filio

filio paſſos eſſe & nos redemiſſe. Caton. in Vindic. cont. Hamb. p.25. Onderſ. p. 11. Colloq. Cantabr. Pennig im Weg des Lebens p.21.

32. Redemtorem hominum non eſſe perſonam divinam, neqve Hieroſolymis mortuum: ſed lumen, qvod in unoqvoqve eſt. Toldery ſout out of the ſnare.

33. Qvi per Chriſtum Hieroſolymis crucifixum ſalutem ſperet, eum miſerrimè falli. Perfect Phariſee cap.8.

34. Chriſtum noſſe incarnatum non eſſe neceſſarium ad ſalutem, ſed ſufficere charitatem. In Colloq. cum Hamb. ref. iiſd. pag. 30. im Qvakergreuel.

35. Chriſtum non aſſumſiſſe noſtram naturam cum ſit peccatis infecta. Catton. in vind. cont. Hamb. pag.14. & 37.

36. Chriſti corpus tantum eſſe ſpirituale. Lib. cui tit. Verfolgung der Qvaker pag. 8. & 9.

37. Chriſtum tantum unum illud corpus habere qvod vocetur Eccleſia. Fox & Hubberthon in Truths defence p. 78. & 79.

38. Jeſum Chriſtum Deum eſſe & hominem in una perſona figmentum eſſe. Perfect. Phariſee pag.14.

39. Chriſtum etiam habuiſſe ſuos nævos, & ſubdubitaſſe in cruce de auxilio divino. Robert Colliſon. ap. Gilpin in Gilpins Qvakers ſhaken.

40. Qvando Chriſtus dicitur opera Diaboli diſſolvere, & noſtræ ſalutis mediator, ut ſine eo nemo ſalvari poſſit, hæc tantum non niſi internè & in mente hominis fieri. Ameſ. cont. Laſſen. p. 23. Parnel. im Unterſucher p.6.7. Ames in Beſchirmung des wahren Lichtes p.16.

41. Qvando dicitur datam Chriſto omnem poteſtatem judicium faciendi, id intelligendum de judicio in conſcientiis hominum. Cotton. in Vindic. cont. Hamb. p.71.

42. Regnum Chriſti eſſe in propinqvo & ſpiritualibus armis erectum iri. Caton. in Vindic. cont. Hamb. cap.9. p.71. Fox. Salut. ad Reg. c.9. Maſon. in der Nöthig. pag.4. Sed liber cui Tit. Nubila Jubila Britannica ſive Engliſche Glücks-Verwandlung Impreſſ. Francof. 1662. ap. Johann Wilhelm. Ammon. refert, daß die Qväcker zu Londen / mit Musqveten / Carabinern / Piſtolen / Rück- und Bruſt-Stücken / auch Sturmhauben aufgezogen / für das Königreich Jeſu zuſtreiten / des Königs Trummelſchläger alſobald erſchoſſen / einen Conſtabel todgeſchlagen / andere beſchädiget / wund geſchlagen / auf die Bürger in Londen Feuer gegeben / und ſich vernehmen laſſen / ſie wollen Babylon gantz vertilgen / nach Spanien / Teutſch-

Teutſchland/Franckreich ziehen/eine allgemeine Verſamlung in allen Landen aufbieten/mit keinem Monarchen Freundſchaft halten/die Könige in Banden/und die Edele in Ketten binden/ein Mann werde zehen/und zehen werden tauſend jagen ꝛc.

43. Naylorem fuiſſe Chriſtum. Gerichtl. Verhör und Inqviſition cont. James Naylor, Martha Simons, Hanna Stängers/Thomas Stängern/Timotheus Wedlok & Dorcas Erbury Lib. cui Tit. Qvaker Jeſus. Et alius cui Tit. Sauls errand; p. 29. 30. Toldery verò Chriſtum præfiguratum Clarck in Hiſtor. Qvakeror. cap. 2. & Fick. lib. 2. c. 3.

44. Legem Moſis externam fuiſſe typum Legis Chriſti & legis Novi Teſtamenti, qvam ex adventu Chriſti non opus ſit in tabulis lapideis aut alibi ſcriptam extare, cum jam interna lex in mente piorum ſit, nempe Deus & Dei Spiritus. Qvakeror. Anmerk. an die Jüden pag. 4. ſeq. Hovvgil in Eröffnung des Baus der Morgenröth p. 15. 23.

45. Sabbathi S. diei dominicæ nullam habendam eſſe rationem. Edvvard. Brocks Schreiben p. 9.

46. Doctrinam de peccato originali eſſe blaſphemam & animas deſtruere. Proud Phariſee reproved p. 13.

47. Pænitentiam fieri per obedientiam, qvæ ſpiritui interno præſtatur, & fidem in eum Spiritum. Ames Apolog. cont. Laſſen. p. 49. ſeq. Qvakeror. Königreich p. 6. 11. Maſſon. liebl. Nöthigung pag. 6. Parnel. im Eckſtein pag. 3.

48. Fidem eſſe obſeqvium præſtitutum luci qvæ in nobis habitat, in iis ad qvæ eadem hortatur. Ameſ. in præfat. Apol. & c. 2. pag. 5. 16. Maſſon. in der liebreich. Nöthig. p. 6. Hovvgil. in der Eröffnung des Bauchs der Morgenröth p. 28. Burrough in der Standart cap. 17.

49. Cæcam eſſe doctrinam illam, qvod juſtitia, qva juſtificamur, in nobis non ſit, qvodqve Chriſtus ſuo ſangvine nos redemerit. Helbr. looſe p. 22. 23. Burroughs cont. Firmin. p. 21. Naylor cont. Higgenſon. p. 8. & 22. Truths defence p. 95.

50. Poſſe nos eſſe perfectos, & in hac vita perfectè ſanctos. In den Gründen warum ſie die Lehrer dieſer Welt verleugnen pag. 8. William Catton in der mäſſigen Unterſuchung pag. 8. & 9.

51. Qvi Chriſtum ſemel in ſe conceperint, hos eam aſſecutos eſſe perfectionem, ut ſine omni peccato ſint & vitã traducant. Naylor againſt Ives pag. 13. Farnvvorth. againſt Hagger pag. 7.

52. Se eſſe Deo ſimiles ita juſtos & bonos atqve Deus ipſe eſt.

Perfect. Phariſee pag. 3. Sauls errand. pag. 58. Jancaſter. petition.

53. Infantes non eſſe baptizandos, qvia non credant. Colloq. cum Hamburgenſ.

54. Ad natos Chriſto inqvirendos non reqviri baptiſmum. Caton. Onderſon pag. 26.

55. Baptiſmum aqvæ à Chriſto minimè inſtitutum eſſe Lib. Truths defence p. 98. James Parnel und Naylors andtw. to Ives pag. 14. & 29. G. Whitehads Cains Generation pag. 11.

56. Apòſtolos abſqve Chriſti mandato baptiſmum adhibuiſſe, ut Judæorum animos ad ſe pertraherent. Colloq. cum Hamburg. refer. iiſd. im Qvakergreuel pag. 165. Gründe warum ſie die Lehrer dieſer Welt verleugnen pag. 2.

57. Mandatum de baptiſmo intelligendum eſſe de Baptiſmo interno. Baptiſmum aqvæ nihil facere ad regenerationem aut remiſſionem peccatorum: ſed tantùm eo ipſo nos copori Chriſti inſeri. Colloq. cum Hamburg. refer. iiſd. im Qvakergr. pag. 166.

58. Verum baptiſmum eſſe baptiſmum Spiritus interni, qvo homines ab omni immunditie abluantur, & peccatis demortui, in juſtitia confirmati, depoſitis operibus tenebrarum ambulent in luce. Ameſ. Apol. cont. Laſſen. cap. 15. Onderſ. p. 27. Cotton Vindic. cont. Hamburg. pag. 10. 42. 72. Roelof. wider das Neue Jahr Gedicht pag. 10. Gründe warum ſie die Lehrer dieſer Welt verleugnen p. 2.

59. Sacerdotes non poſſe homines abſolvere à peccatis: ſed id eſſe ſolius Dei. William Ames. ap. Fick p. 388.

60. Sacramentum cœnæ mimicam Phantaſiam, è litererali ſenſu ortam, cænam interius & Spiritu ſumendam eſſe. Chriſtian Püttel ap. Fick. pag. 393.

61. Manducationem panis & vini in cœna eſſe tantum inſtitutum Apoſtolorum, ad qvod non ſimus obligati, qvia panis & vinum animam exſatiare non poſſint. In Gründen warum ſie die Lehrer der Welt verleugnen.

62. Fidem eſſe donum Dei qvo Chriſtus recipiatur & manducetur. Standart cap. 17.

63. Panem, qvem Chriſtus corpus ſuum appellat, intelligendum eſſe de Eccleſia: calicem verò, qvem bibimus, eſſe calicem Diaboli, & menſam illam eſſe menſam Diaboli, Sacramentum Diaboli. Hubberthon. Truths defence pag. 99. 100.

64. Chri-

64. Chriſtum non per cænam: ſed internè ſuos nutrire, & illos veram cænam manducare, qvi unionem in ſpiritu cum Chriſto, & ejus communione arctè obſervante. Ames in der Beſchirmung des wahren Lichts p. 15. 16. Onderſ. pag. 28. Catton. Vind. cont. Hamburg. p. 43. 80. Roelof wider das Neu-Jahr Gedicht/ pag. 11.

65. Cælibatum purius vitæ genus eſſe: matrimonium impurius, ap. Baxt. in Cat. Qvack. qvæſt. 35.

66. Matrimonium eſſe ſtatum & ordinem ab hominibus confictũ, uxores unicuiqve eſſe communes. Holbrocke loſe p. 37.

67. Se non agnoſcere aliud imperium præterqvam Chriſti, nec alii Magiſtratui ſe obedire poſſe, qvàm qvi eo modo præſit qvo Chriſtus. Standart in fine.

68. Pilei depoſitione Magiſtratum non eſſe honorandum, neqve titulis hactenus conſvetis eum alloqvendum. Allarm geblaſen allen Nationen ꝛc. pag. 14. Hinc Ames. Apol. ſuam contra Laſſen. Electori Brandeburgico his verbis inſcripſit: An den weitberühmten Friederich Wilhelm ꝛc. Freund. Ob ich mich ſchon ſolcher heuchleriſchen Titul gegen dir. Subſcriptio ita habet: Von deinem guten Freund.

69. Qvicqvid jubeat prohibeatve Magiſtratus politicus, ſe nec poſſe nec aliud agere velle, qvàm qvod Spiritus eorum internus approbat, nec aliud deteſtari, qvàm qvod ille improbat. Ames. Apolog. cont. Laſſen. p. 49. Catton. in Vindic. cont. Hamb p. 59 Onderſ. pag. 22. Pennigt. im Weg des Lebens p. 17.

70. Jacturam bonorum & vitæ faciendam potius, qvàm aliqvid in gratiam Magiſtratus contra interni ſpiritus dictamen ineundum. Ames in Apol. cont. Laſſen. p. 1.

71. Surrexiſſe Dominum, ut ſubvertat Reges & Principes, leges & ſtatuta eorum, & erigat ſibi regnum planè novum in qvo hæc omnia immutentur. Standarte und Panir cap. 5. & 9. In der Ankündigung des Gerichts GOttes appellant Magiſtratum das greuliche ſchreckliche Thier/ Behemoth und Leviathan/ welches mit ſeinen Hörnern/ Schuppen/ Zehnen alles gefreſſen/ zerſtoſſen/ zertreten/ zermalmet/ die durch ihr mehr denn heidniſch/ tyranniſch/ beſtialiſch und Teufeliſches Weſen/ zu reiſſenden Wölffen/ gierigen Bären/ freſſenden Schweinen/ wütenden Pardeln/ liſtigen Füchſen/ grimmigen Löwen/ ja gar zu Saturniſchen Menſchen-Freſſern/ Henckern/ Tyrannen/ Schindern und Teu-

ſeln worden. Das Thier ſey incarnatus Diabolus, ſie ſeyn aus Göttern zu Teufeln worden / unchriſtliche/ Eiſen-harte / teufliſche Tyrannen/ Schalcks-Knechte / mit ſieben Teufeln beſeſſen ꝛc.

72. Ad judicem neminem vocandum: ſed injuriam præoptandam: Vocatos verò & ad judicem tractos ſui defenſionem in ſe ſuſcipere poſſe. Cotton. in Vindic. cont. Hamb. p. 54.

73. Neminem à Magiſtratu ad mortem condemnandum aut ejus juſſu decollandū vel ſuſpendendum eſſe. Franciſc. Hovvgill. in Eröffnung des Bauchs der Morgenröth p. 14. & 15.

74. Juramentum Magiſtratu etiam poſtulante minime præſtandum eſſe. Qvakeror. Königreich pag. 8. Caton. Vindic. cont. Hamburg. pag. 52.

75. Verum Deum hactenus non fuiſſe cognitum, neqve publicè in Spiritu & veritate adoratum; ſed fuiſſe peregrinum inter homines qvi hactenus eum neſciverint in viis ſuis. Totum verò mundum beſtiam & ejus imaginem coluiſſe. Standarte p. 5.

76. Lumen Evangelii diu latuiſſe & jam eſſe annunciandum gentibus, lingvis & nationibus; Deumqve eſſe extirpaturum eos, qvi beſtiam hactenus coluerint. Verkündigung allen Königen und Fürſten ꝛc. Londini Impreſſ. pag. 5.

77. Eccleſiam à temporibus Apoſtolorum uſqve ad hæc in Apoſtaſia permanſiſſe, & veram hactenus Eccleſiam non fuiſſe viſibilem, ap. Rich. Baxt. Qvæſt. 20. Joſeph. Frice in qvæſt. 8. & 9.

78. Nos fruſtra inſervire Deo qvem ignoremus. Im Stein den die Bauleut verworffen/ und zum Eckſtein worden p. 3.

79. Nullas eſſe neqve tanti ducendas ordinationes Dei. Gotherſon in ſeinem Allarm p 2. Diſcurſ. Mr. Thomæ Foxton cum JCto Sandwichenſi & Thoma Barber Dünkerkenſi.

80. Se divinis ordinationibus longe ſuperiores eſſe; & eas tantum conducere qvantum lucente ſole accenſa candela. Quackers folly pag. 57. ſecund. edit.

• 81. Non eſſe illos verbi divini miniſtros, qvi mediatè ſolum vocati ſunt: ſed Eccleſiæ paſtores immediate mittendos eſſe. Rich. Farneworths Antwort zu Weſtmerlands Miniſtern petition, pag. 5. Truths defence pag. 96.

82. Conſidendum in ſilentio, uſqve dum ſpiritus alicui incumbat.

Chriſtian Püttel ap. Fick. pag.395. Georg. Wunderlich ap.eund. pag.402. Clarck. in Mirrour. cap.63. p.262. ſeq.

83. Dogmata Miniſtrorum Eccleſiæ & Agendas abjiciendas eſſe; In eum verò ſtatum nos oportere redigi, ac ſi nihil unqvam didicerimus, & à Deo homines docendos eſſe. Chriſtoph. Akkinſon ap. Gilpin in lib. Angl. cui Tit. Gilpin Qvakers ſhaken.

84. Viris, mulieribus, ſenibus juvenibusqve, ut primum Spiritus S. donum acceperint, indiſtinctè permiſſum eſſe docere in Eccleſia. Willelm. Ames. ap. Fick. p.387.

85. Minimè clara voce preces ad Deum fundendas; ſed eas dirigi à ſpiritu Higgint in der Beſtraff. Is itaqve ſi eos ad preces commeat, tum ſe qvoqve ad eas peragendas paratos eſſe. Caton. Vind. cont. Hamb. pag. 46.

86. Prædicationem verbi, preces & cantiones, eſſe tantum ordinationes & traditiones humanas. Hebr. looſe pag. 27. Naylor cont. Baxter pag. 25. & 32.

87. Sermones ad populum, cantiones qvæ ore fiunt, non niſi glumam eſſe inextingvibili igne comburendam. Unterweiſung zum Königreich pag. 5. John. Higgius in Opuſc. Beſtraffung vocat: Ein Opffer abſcheulicher Lippen. Einen Abfall da das Singen im Geiſt und Verſtand verlohren iſt / eine Abgötterey / eine Qvaal für die Rechtfertigten / und eine Beſchwerd für dem Geiſt deß HErrn / Lügen Heucheley und Läſterungen / einen Ehebrecheriſchen Geiſt / für welchen GOtt ein ewiges Stillſchweigen verordnet habe.

88. Benedictionem Eccleſiaſticam nullius momenti eſſe. Ames. Widerl. pag. 28.

89. Vulgaria dierum & menſium nomina deteſtanda eſſe. Honor. Regg. pag 71.

90. Patres familias non debere compellere ſervos & ancillas ad audiendum divinum verbum & uſum Sacramentorum Proud. Phariſee reproved. pag. 37.

91. Non comedendum cibum, niſi ſpiritus internus libertatem concedat, ut patet exemplo Toldery ap. Clark. in Mirrour.

92. Cibum capturis non opus eſſe ut orent, vel ut capto cibo Deo gratias agant. Catton ſcripto pecul. de hac re pag.4.

93. Somno non eſſe indulgendum, niſi ſpiritus internus permittat. Clarck. de Toldery.

94. Se homines corde ſalutare, caput verò aperire non judicare neceſſarium. Caton. in Onderſ. p. 24 Vindic. cont. Hamburg. p. 52. Wilhelm Ames. ap. Fick. p. 389.

95. Nudus ſi qvid in publico obambulet, id nihil referre. Hellbreck looſe p. 32. 33. 36. Fick. Lib. 2. ca. 5. Lib. Ford and Fovvlers anſvv. to Speed pag. 75.

96. Convenire ut vendentes id pretium poſtulent, qvo rem dignam arbitrentur; nec qvicqvam remittant: ementes verò ſine omni licitatione, qvanti eandem emere velint, dicant, affirmatione & negatione contractum abſolventes. Cotton. in Onderſ. p. 23. Naylor. in Lib. Angl. Four out of ſnare.

97. Homines nunqvam, neqvidem in noviſſimo judicio aliter fore judicandos, niſi per ſpiritum qvi in ipſis eſt. Naylors Ansvv. to Pendarres pag. 7.

98. Ea qvæ eventura nunciantur in judicio extremo, eventura eſſe in die novi hujus regni. Hovvgill Eröffn. pag. 3. Collat. cum Cattonis Allarm. pag. 3.

SECTA

SECTA
M. HEINRICI NICOLAI
PROFESSORIS QVONDAM LOGICI GEDANENSIS & poſtea ELBINGENSIS,

cui ſe

MAXIME REVERENDUM MINISTERIUM

GEDANENSE

imprimis verò

MERITISSIMUS DE ECCLESIA CHRISTI THEOLOGUS

DN. ABRAHAMUS CALOVIUS D.

A. cIↄ Iↄc XLIX.

oppoſuerunt.

Docuit M. Heinricus Nicolai:

1. Res fidei ſolis terminis & phraſibus Scripturæ eſſe proponendas & inculcandas; Phraſes vero Patrum univerſas à fide reſecandas, qvod infinitum labyrinthum variarum altercationum aperirent. Habit. Theol. c. 1. 15.

2. Idem ſentiendum de Terminis in myſterio Trinitatis ab Eccleſia univerſali adhibitis, ὁμουσίᾳ, tres perſonæ, una eſſentia & ſimilibus. Hab. Theol. c. 3. n. 8. Iren. n. 17.

3. Principium Theologiæ eſſe geminum tum divinam revelationem, tum hiſtoriam Eccleſiaſticam. Habit. Theol. Lib. 1. cap. 1. th. 4.

4. Scripturam S. revelationem divinam eſſe tantum principale Theologiæ principium, unde materiæ ejuſdem ſumuntur, non auten unicum. Eod. Hab. Theol. cap. 2 §. 1.

5. Per-

5. Perfectionem Scripturæ ita definiendam, qva in dogmatibus & praxibus ſpiritualibus ad ſalutem pertinentibus hodiè ſub novo teſtamento ſatis plena eſt, ut perfectè nos ad ſalutem inſtruere poſſit, etſi fortè ei qvædam in veteri Teſtamento deeſſe potuerint. Ibid.

6. Symbolum Apoſtolicum autoritatem divinæ parem apud Chriſtianos obtinere. Hab. Theol.c.3.n.9.

7. Chriſtianum, cum in Symbolo Apoſtolico credere ſe profitetur in Deum & qva Dei & proximè à Deo intraqve Deum aliqvid ſunt, qvalia filius ac Spiritus Dei ſunt, teſtari ac profiteri L.1.c.3.n.9.

8. Capita Symboli Apoſtolici ſufficere ad ſimplicitatem Apoſtolicam: alia à fide reſecanda eſſe nec opus ut à Chriſtiano plebejo ſciantur, & qvi iſta ſciunt, Pontificios nimirum, Lutheranosq́; & Calvinianos, hos omnes cives regni Dei ac Chriſti habendos eſſe, ut primum baptiſmum ſuſceperint. Delin. Colloqv. n.3.

9. In eo ut ad fidem ſufficiente ſiſtendum & qvieſcendum eſſe, ubi ſenſus & intentio Spiritus S. ex verbis Scripturæ habetur. Del.Coll.n. 5.

10. Diſſenſum de ſecundariis fidei articulis directè fundamentum vel ſubſtantiam fidei non concernentibus, haud iniqvè ferendum eſſe inter Chriſtianos & moderata ingenia. Delin.Colloq.n.3.

11. Qvicqvid ſolido conſenſu Patrum 300. annorum conſentienter ita docentium haud demonſtrari poteſt, id inter dubia & diſputabilia rejiciendum & ad Scholas remittendum. Delin.Coll.propoſ.n.6.

12. Diſſenſum in talibus hæreſin præcisè non facere; imò inter Chriſtianos non iniqve ferendum eſſe. Delin.Coll.n.3.& 4.

13. Illos tantum hæreticos habendos, qvi ut hæretici primis 300. poſt Chriſtum natum annis ab univerſali Eccleſia damnati. Del.Coll.n.4.

14. Trinitatis myſterium in V. T. tantum obſcurius repræſentatum, neqve manifeſte expreſſum, ſed primum à Chriſto propoſitum eſſe. Hab.Theol.c.3.§.12.

15. Solum Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe ſpiritum infinitum independentem, inoriginatum, qvi à nullo alio, ſed ab eo omnia. Hab. Theol.c.3.n.3. Auctar.de cogn.nat. p.26. Metaph.Contr.

16. Tres teſtes in cœlo ſive perſonas eſſe minimè liqvere, & laicum hoc non teneri credere, ſed in ſimplicitate Scripturæ ei conſiſtendum, viſurum aliqvando cætera in cœlo. p.70.

17. Cum tres in cœlo dicuntur eſſe unum, id ipſum fieri vel divino teſtimonio, vel ineffabili arcano modo, cujus ſpecialitatem, an ſit unitas

tas eſſentiæ, unitas numerica vel numero ejusdem ſubſtantiæ dicendum ſive exprimendum non eſſe. Exerc. de Contrad. p 69. 70.

18. In Concilio Oecumenico Niceno neminem qvid perſona eſſet, explicare potuiſſe; cum tamen tres in Deo perſonas dicerent omnes. Præf. Metaph. contractæ.

19. Utrum Pater totum eſſe filio communicaverit, utrum eandem numero eſſentiam Patris filius Dei habeat, utrum filius Dei imago Patris ſit, ut eandem eſſentiam habeat, & ſubſiſtentia diſtinctus ſit à patre, non liqvere. Metaph. Contr. p. 40.

20. Patrem eſſe majorem filio & cauſam ejus, filium verò cauſatum. Auctor. Natal. Chriſt. & Metaph. p 24.

21. An Chriſtus idem ille ſit per naturam, qvi Pater eſt, Deus, vel qvomodo in hac ſpecialitate res ſeſe habeat, inter arcana cœli repoſitum eſſe. Diſp. de Nalit. t. 13.

22. Poſt Deum ſecundum à Deo Dei filium eminere, Hab. Theol. cap. 4. 1. Filium Dei, qva Deum, minorem eſſe unico tantum Patre. §. 7. Ibid.

23. Optimè & puriſſimè fidem Apoſtolicam tum proponi, cum aſſeritur: Filium non eſſe creatorem rerum: ſed miniſtrantem creatoris voluntati. ad loc. Juſt. in Dial. cum Tryph.

24. Puritatem eſſe fidei Apoſtolicæ qva neſcitur unde verbum Dei unigenitum prognatum ſit? aut hoc conjecturis adſcribendum eſſe. Ad loc. Irenæi in Auctor. adduct.

25. Filium natum ex Deo, qvando ipſe voluit, & tam genitum qvàm factum dici, dum initium ei detur, ſine initio enim eum non fuiſſe. ad loc. Hilar. in Auctar.

26. Filium Dei qvidem ante ſecula ex Patre genitum eſſe: ſed an abſolutè ab æterno genitus ſit, ignorare Angelos, Archangelos id neſcire: genitum eſſe qvando Patri libuit, in eoqve ſiſtendum eſſe.

27. Deum anteqvam mundi opus orſus eſſet, ſimilem ſui ſpiritum Patris virtutibus præditum produxiſſe: ac feciſſe qvoqve alterum, in qvo divinæ indoles ſtirpis non permanſit, h. e. Diabolum, adeoqve feciſſe in principio bonum & malum, ceu duos fontes rerum ſibi adverſantium, interqve ſe pugnantium, duos videlicet illos ſpiritus, rectum atqve pravum, qvod alter Deo tanqvam dextra, alter tanqvam ſiniſtra. In Auctar Natal.

28. In doctrina de Spiritu S. ſiſtendum in hoc, qvod Spiritus S. à Deo procedat, & per Chriſtum à Patre miſſus ſit, indeqve Filii ſpiritus ſit, Habit. Theol. c. 3.

29. Photinianis in hac qvæſtione non dicendum eſſe anathema p.70. de Contrad.

30. Chriſtum eſſe Dei Patris ante ſecula, Virginis Mariæ in ſeculo de Spiritu S. & per Spiritum S. unigenitum filium Hab.. Theol. cap.3.

31. Finem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, nimirum redemtionem & ſatisfactionem non pertinere ad fidei ſubſtantiam : ſed ſolum ad explicationem & determinationem ſpecialem. §.2

32. Argumentum omnipræſentiæ Chriſti ab unione perſonali deſumtum ſubtilitatibus, intricationibus & ſpeculationibus, extra verbum vagantibus accenſeri. Tract. de multipr.p.119.125.

33. Deum poſſe dici cauſam peccati per accidens.p.24. Metaph Diſp. 2.de cognit.nat.

34. Incertum eſſe, qvod peccata uni vel alteri tabulæ tribuenda ſint, & hoc non conſtare. Hab.Theol.cap.13 §.4.

35. Evangelium eſſe concionem pœnitentiæ in eo ſenſu, qvod in eodem minæ incredulis denuncientur. Hab.Theol.c.3.§.7.

36. Removendas eſſe illas phraſes : juſtitiam Chriſti nobis imputari & imputatione illa nos coram Deo juſtificari Iren.n.13.Apol.Iren. §. 63.

37. Fundamentum & ſubſtantiam Chriſtianæ fidei in juſtificatione retineri poſſe, ſiqvis dicat : Credo remiſſionem peccatorum & Chriſtum nobis à Deo juſtitiam & ſanctimoniam factum eſſe : etſi non determinet, an Chriſtus nobis ſit juſtitia imputando, inhærendo, habitum infundendo, utroqve aut neutro modo, qvod tales determinationes non ſint neceſſariæ.Iren. n.24.

38. Pontificios iniqvè à Lutheranis accuſari, qvod illi temerariam ſolummodo præſumtionem vitare doceant,neminem verò de ſalute incertum eſſe jubeant.Iren.n.13.

39. Aſſertioni : Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem, congruum eſſe Scripturæ dictum : ſine ſanctimonia neminem viſurum eſſe Deum. Iren. num. 12 13.

40. Si communionẽ corporis & ſangvinis qvis credat,eum rem ipſam & fundamentum in S. cœna tenere. Tract.de Multipræſ. th 86.p.115.

41. Pacem ſpiritualem & Eccleſiaſticam Lutheranis cum Pontificiis Calvinianis & Photinianis ineundam eſſe, qvoniam diſſenſus potiſſimum ſit in qvæſtionibus Scholaſticis.Apolog.Iren. §.4.

42. Conciliari poſſe controverſias omnes ſi loqvamur Phraſibus Scripturæ.Iren n.7.Conf.n.13.

CON-

CONFLUXUS
SECTARUM FERE OMNIUM
IN
SECTAM STEN-GERORUM,

Unà

cum ORTHODOXORUM

PERPETUA

& ubiqve ſibi conſona

ANTITHESI.

B. L.

Cum plurimas fere temporum noſtrorum ſectas tibi enumeraſſem, Lector benevole, & ordo atqve inſtituti ratio poſtularet, ut ad Stengerorum qvoqve κακοδοξίαν accederem, eorumq; hominum placita non ſolum ex ipſis illorum ſcriptis collecta oculis uniqve omnium conſpectui ſubjicerem, ſed etiam non eſſe illos homines noſtræ profeſſionis fidei, partim demonſtrarem è Libris noſtris Symbolicis, & illorum Theologorum, qvi ante obortam hanc controverſiam placidè obdormiverunt, imprimis verò Argentoratenſium, Dannhaueri ſcilicet & Schmidii Scriptis, qvos in hoc argumento Præceptores ſuos & à noſtris Theologis abiiſſe falsò illi jactarunt; partim verò ex ipſis plurimorum Hæreticorum verbis, qvibuscum iidem loqvuntur & ſentiunt, confirmarem; Id præcipue Tibi Lector percommodum fore credidi, qvod in eodem hoc Elencho Sectarum pene omnium concurſum adverſus præcipua Chriſtianæ doctrinæ capita, & ſibi conſonam utrobiqve Theologorum noſtrorum Antitheſin uno intuitu conſpicere poſſis. Vale, Lege, Judica!

Angliam

ANgliam Hæreſibus & Sectis jam olim abundaſſe profitentur Beda lib. 1. Hiſtor. Eccleſ. cap. 8. 10. Spelmann Tom. 1. Concil. Anglic: fol. 46. 62. A. 394. Joh. Forbes. Lib. 8. Inſtruct. Hiſt. Eccleſ. cap. 1. § 5. & Honorius Reggius de ſtatu Eccleſ. in Anglia. Qvod ſi qvis eaſdem haud infreqventes Erffurti prodiiſſe oſtendere velit, nó n antiqviora illi ſecula recurrendum foret. Redivivus Flagellantium Enoch Conradus Sinet Thuringus erat, & Elias illorum, Begardus nomine, Erffurti, ut Seb. Franck in Chronico prodidit, enecatus eſt; Münſterus qvoqve, Ottio in Annalibus Anabaptiſticis teſte, turbarum ſuarum ſedem ibi firmiſſimam poſuit. Samuel Huberus cum propter Paradoxon de Electione univerſali Witteberga ejiceretur, Erffurti receptus eſt. Eſaias Stifelius & Ezechiel Meth Enthuſiaſtarum primam eadem in urbe patria Eccleſiam condiderunt. Notiſſimus erat in bello Svecico Propheta Johannes Werner, is non Erffurti ſolum viſiones ſuas expoſuit, ſed publici qvoqve juris fecit. Eum ſecutus eſt Johannes Capſius qvi angelicam ferme ſanctitatem ſpiravit; Porro etiam Caſparus Deuther Crypto-Calviniſmi in ſuggeſto convictus eſt (a). Qvinimo de vitanda cum Pontificiis converſatione M. Andreas Boach, M. VVolffg. Milius & M. Aurifaber magnas turbas dederunt. Latius excurrere poſſemus, ſed ad Melchiorem Stengerum accedere præſtat. Is cum à monialibus Erffurtenſibus expetitus eſſet ut organon Muſicum in templo Cænobii cujuſdam pulſaret, eam qvæ canere unà ſolebat in amorem ſui pellexit, & clanculum è monaſterio in ædes ſuas moxqve uxorem duxit; ex ea filiam ſuſcepit formæ qvidem non optimæ, tamen famæ, tres etiam filios, è qvibus unum ad Turcas defeciſſe creditum eſt, alium verò Gymnaſii Profeſſorem cum alterius conjuge clam abiiſſe, ſed interceſſione Parentis non ſolum adulterii veniam, verùm Scholæ etiam in patria Rectoratum eſſe adeptum meminimus.

(a) Joh. Melch. Stenger im **Buch** &c. Conc. 8. p. 106. Am dieſem heutigen achtzehenden Sontag nach Trinitatis hat dieſe unſere Kirche und Gemeine zum Predigern etwas eigenes und ſonderbahres / ein ſonderliches Feſt / daran gefeyret wird die Gedächtniß einer ſonderbahren hohen Wolthat Gottes / die er vor nunmehr 76. Jahren dieſer Chriſtlichen Gemeine erzeiget / und ſie aus einer groſſen Gefahr errettet. Deñ alß dazumahl die Calvinianer ſich bemüheten / ihre ſchändliche Irrthümer unterm Nahmen / alß wäre es die wahre Lutheriſche Lehre / hin und

wieder auszubreiten / wie ſie denn mit ihrer Liſt manche Stådte/Herren und Potentaten betrogen (NB) ſo war auch an dieſem Orthe bey dieſer Chriſtlichen Gemeine ein Pfarrherr/Nahmens M. Caſparus Deuther / der da begunte auf öffentlicher Cantzel die Calviniſten zu entſchuldigen / und da andere Geiſtliche es nicht gut heiſſen wolten/ſo nannte uñ ſchalte er ſie Bierflegel / Weinflaſchen / weltſüchtige Månner/die kein gottſélig Leben führeten/und inſonderheit in ſeiner Predigt über das heutige Evangelium redete er denen Calviniſten trefflich das Wort ꝛc. Anders haben ſich durch Gottes Gnade damahls gehalten die Leute in dieſer Gemeine. Deñ da ſie gemerckt/daß ſie an ſtatt eines Hirten an ihrem Pfarherrn einen ſchådlichen Wolff håtten / haben ſie ſeinem Wolffs-Geheul nicht lange mögen zuhören / ſondern haben ihn alſobald ſeines Ambts entſetzt/ daß er Stadt und Land (NB) råumen müſſen / und anders wohin ziehen / da die Calviniſten beſſer gehöret. Habent qvod imitentur in ejiciendo Stengero Marchici ſive Lutherani ſive Reformati, imprimis verò cives VVitſtockiani.]

Junior fratrum Johannes Melchior Stenger, neglectis veræ religionis theſibus & fundamentis, qvoniam, ut ſcite Dn. D. Scherzerus, Diabolus hodiè ordinis Prædicatorii factus eſt, in juventute concionibus ſolummodo habendis operam dediſſe videtur; cumqve poſitis à parente machinis (b) diaconatum in patria miris artibus (c) conſecutus eſſet; Anno 1667. Qvæſtiones aliqvot de Sacra Cœna ſuppreſſo qvidem nomine (d) è qvibus tamen ab ipſo aliiſqve publicis in Eccleſia examinibus populus erudiebatur (e) prælo commiſit; & utut plurimis illæ hæterodoxis Stengeri hypotheſibus ſcaterent (f) qvas in theſibus ſeqq. (g) inde produximus & Anno 1670. Theologi etiam VVittebergenſes (h) deprehenderunt: ſiluit tamen ad eas (i) per totum ferè triennium univerſa Erphordia.

[b) *Palin* pag. 20. hatte mir daher die Rechnung gemacht / daß man auch meiner Dienſte bey der vacanz an der Prediger-Kirchen würde begehren. (c) Buch Præf. A. 4. f. a. wunderbahrlicher weiſe. (d) Titulus opuſculi ita habet: Etliche Fragen ſamt beygefügter Antwort für die ſo zum H. Abendmahl gehen wollen/ ſie zu recht gründlicher Buſſe und wahren Chriſtenthum anzuführen ꝛc. gedruckt in Erffurth bey Friederich Melchior Dedekinden im Jahr nach Chriſti Geburt 1667. (e) *Palin.* Præf. p. 23. Anno 1667. gegen Oſtern ließ ich etliche Fragen drücken/das wahre Chriſtenthum und die rechte Buß betreffend. Solches geſchah mit

mit dieſer Gelegenheit. Indem ich privat Stunde hielt in meinem Hauſe / dazu ſich viel Catechumeni einfunden / ſo bathen mich etliche/ ich möchte doch ihnen das/ was ich zu fragen pflegte/ſchriftlich communiciren; das willigte ich. Aber da es andere mehr begehrten / wolt ich der Müh mich erleichtern / und gab es in Drück. (f) Buch p.397. Nunqvam ſatis dicitur, qvod nunqvam ſatis diſcitur; Qvare ex Tractatulo olim edito paucula referre libuit apprimè facientia ad noſtram hypotheſin.(g) nimirum 6ta,16. 19. 22. 27. 28. 33. 37. 40. A,B. 43. 48. 55. 56. 58. 59. (h) in judicio cont. Stengern n.9 p.8.n.10 p. 15. n. 34 35. 36. 37. p. 13. & 38. p. 14 in vindic. p. 210. ante med. (i) Buch pag.129. Wenns gleich eine einige muthwillige Sünde wäre / ſo biſtu umb derſelben willen verdamt /darwider wird dich weder Glaub noch Evangelium helfen. Das iſt eine ſchreckliche harte Rede! Ja ich weiß ſehr wohl / und rede es alſo auch mit ſonderlichen gutem Bedacht/und damits euch beyzeiten bekand würde/hab ichs ſchon längſt laſſen in offentlichen Druck auskommen. Conf. Th. 19.]

Eos verò errores ſeqq. annis non ſolum e ſuggeſto (k) ſed etiam cenſore & approbatore parente Melchiore Stengero (l) conſentiente Senatu & conventibus qvibusdam è miniſterio (m) publicis ſcriptis A.1669. (n) & ſeqventi (o) diſſeminavit.

[(k) *Palin.* p. 9. Ich hatte auch / ſo lang ich im Amte geweſen / eben das / ſo ich drucken laſſen/ geprediget/ öffentlich gelehret / ohne einigen Wiederſpruch. (l) *Palin.* ead. pag. Darauf unſer Senior miniſterii zu Erffurt durchlaßes fleiſſig / und als ordentlicher Cenſor achtete ers für Orthodox. p. 25. Nachdem mein Vater mit Fleiß/nicht in der Eil oder eben hingeleſen / gab ich es in die Druckerey. *Senat. Erffurtenſis* in Epiſt. ad Coll. Theol. Witteberg. & Jen ſub dato 19. Maji 1670. p. 1. Cenſ. Stenger. weil des Autoris Vater M. Nicolaus Stenger als hieſiegen Evangeliſchen Miniſterii itziger Zeit verordneter Senior ſolche Schriften in der Cenſur gehabt. M. Zacharias Hogel. in lit. ad Lipſ. 3. Non. Maj 1670. in Stenger. Condemn. num. 1. Neqve eſſe qvenqvam ex miniſterio Evangelico præter Seniorem, cui filii ipſius ſcripta Sociniana ſorde contaminata ſanè probentur. Et viciſſim: Audivi verò heri, Lipſiæ rumorem ſpargi, qvod, præter Seniorem, alii qvoqve Miniſtrorum cum Stengero faciant. *Vindic.* l. 3. f. a. fin. So iſt auch mein Vater noch eben derſelben Meinung/ die von mir in meinem Buch bekräftiget. (m) Palin. p. 26. Als nun etwa acht Bogen fertig ꝛc. werden

die

die verfertigten Bogen dreyen Perſonen auſꝛ Ehrwürdigen Miniſterio in die Cenſur gegeben/ daß ſie es läſen. p.26. Nun die drey Cenſores geben die Bogen wieder her/ wollen von keinem Haupt-Fehler wiſſen der drinnen befindlich/ſo gieng der Druck wieder fort. p. 27. Es wurde aber auch von andern mein Buch im Miniſterio gelobet/ ſonderlich von M. Hogeln, der es ein gülden herrlich Buch geheiſſen. pag. 35. Wenn der Senior Miniſterii fragte: Ob iemand was verwerffliches in meinen Schriften wüſte/ man ſolte es doch hier in conſeſſu Miniſterii erinnern und nicht auf der Cantzel ſo ſtechen/ da wolte niemand etwas wiſſen. (n) Titulus: Ein Buch für die/ ſo ihr Chriſtenthum wollen lernen beſſern und gründlicher verſtehen/ und den rechten Weg zur Seligkeit von andern falſchen Irrwegen wohl und genau unterſcheiden/ da denn die falſche heut zu tag überaus gemeine Buſſe wird vielfältiger Mängel gantz klärlich überführet/ und der eingebildete Troſt/ des lieb frucht und werckloſen Larven-Glaubens/ denē Heuchel Chriſten benommen/ zugleich auch der guten Wercke höchſte Nothwendigkeit etwas ſchärffer getrieben wird/ durch J. M. Stengern Eccleſ. Præd. Diaconum. Erffurth 1669. bey Johann Bircknern Buchhändlern/ druckts Johann Georg Hertz. (o) Titulus: Einſchärffung zweyer nützlicher zum wahren Chriſtenthum gehöriger Lehr-Puncten/ die rechtſchaffenen Chriſten in ihrem Lauff der Gottſeligkeit zu ſtärcken/ die Wahn-Chriſten aber zu warnen/ und aus dem Schlaff der Sicherheit zu wecken ꝛc. durch Johann Melchior Stengern ꝛc. Erffurth 1670.]

Hæc itaqve ſcripta cum è nundinis Francofurtenſibus univerſum orbem pervolarent, & Erphordia neſcio qvo auſu eam ſectam & ejuſmodi placita, qvibus Evangelica Lutheranorum Eccleſia (p) acerrimè perſtringeretur, & totus everteretur Chriſtianiſmus, in vernacula qvibuſcunqve propinaret; Conſcientiæ ſtimulo ductus (q) refutationem errorum iſtorum concepi, & illam unà cum Stengeri ſcriptis Max. Rev. Fac. Theologicæ in Celeberrima Univerſitate Lipſienſi judicio expoſui (r), & idem inſtitutum meum plurimis adhuc aliis ſpectatiſſimis Collegiis Theologicis notum feci eorumqve conſilia efflagitavi (ſ) qvæ ad publicandum Elenchum (t) ſtrenuè & unanimiter me cohortati ſunt.

[(p) Lege Theſ. 1. 2. 3. 4. & 5. ſeqq. (q) *Johann Hülſemann* de Jure Corrept. pag. 21. & ex illo *J. Conr. Dannhauerus* Tom. 1. Conſcient. Part. 2. Sect. 1. art. 1. Dialog. 3. pag. 1103. Neqve in foro conſcien-

ſcientiæ hic abſolvet omittentem præſumtio de præſentia alterius corripientis, ſive ex officio Magiſtri & Paſtoris ſive ex officio Chriſtianæ charitatis magis obligati ad corripiendum hunc, qvàm ego ſum obligatus: niſi probabiliter certus ſit, eum jam defunctum aut certè defuncturum eſſe ſuo officio. In dubio enim tenetur ſupplere qvivis privatus defectum monitoris ordinarii. Neqve in foro conſcientiæ fuiſſet abſolvendus Samaritanus, ſi cognito tranſitu præcedentis Sacerdotis & Levitæ, qvi lapſum in latrones dimiſerant, ſine adjutorio vel etiam præſumtione ſecuturorum per eandem viam aliorum Judæorum, miſerum iſtum propiore cognatione ſangvinis vel officii attinentium, qvàm videbatur attinere, eum Samaritanus propterea ſine ſolatio reliqviſſet. Itaqve nec prædeceſſorum malo exemplo ſeductus, neqve ſucceſſorum probabili adventu ſegnior factus, induci potuit, ut putaret, licere ſibi, ut præteriret. Ergo concluſio practica, jubens legis peritum, ut ipſe vadens ſimiliter faciat Luc.10.v.37. oſtendit unicuiqve noſtrum incumbere hoc debitum ex lege præſtandum ſub comminatione æternæ ſalutis. De hoc enim periculo evitando, modoqve evitandi reqviſitus erat Salvator ab illo ipſo legis perito, cui hæc præcepit v. 25. Unde patet, limitationem, qvæ de præcepto correptionis fraternæ communiter adjicitur à Caſiſtis (niſi videlicet probabiliter præſumatur, peccantem aliunde nacturum eſſe, qvi eum corripiat) in foro conſcientiæ non ſatis eſſe tutam. p. 1113. Eodem Elencho uti poteſt privatus in publicum æqvè ac privatum, unus itidem in univerſitatem p. 1114. Eodem inferior in ſuperiorem, fratrem ſc. in Chriſto, etſi Dominus ſit in mundo, in caſu neceſſitatis. Imò inferior tanto magis tenetur ad corripiendum ſuperiorem, qvantò propior nexus & ſubordinatio eſt inferioris ad cavendum ſuperioris damnum præ damno æqvalis & proximi; qvantò magis tenetur ad liberandam animam Patris, qvàm ſervi, ſi neceſſitates horum concurrant. *(r) Lipſienſes* in Judic. d.17. April.1670. Was derſelbe wegen deß zu Erffurth neu aufgekommenden Novatianiſmi (darinn auch etliche dogmata Sociniana und Calviniſtica zu ſtecken ſcheinen) nebſt überſendung einer geſchriebenen Refutation zwey tractaten / darüber er unſere Cenſur, und auch ſonſt über dieſe Meinung unſere Sententz begehret / an uns die theologiſche Facultät allhier ſub dato den 8. April. gelangen laſ-

 ſen /

ſen/ iſt uns den 10. ejuſdem wohl worden. Wiewohl nun ſolche Schrifften von Wort zu Wort zu widerlegen] weitläufftige Tractatus erfordern würden/ welches der Herr von uns anetzo nicht begehret/ zumahl er ſelbſt in der Confutation derſelben begriffen/ iedoch unſere Sententz davon kürtzlich zu entdecken/ halten wir, ꝛc. *Hieron. Kromayer* ſub dato 7. Maji 1670. Es ſind mir auch die andern zwey Päcklein/ nehmlich der dritte und vierdte Theil/ noch ſo wohl zu handen kommen / welche ſchon cenſiret ſind/ daß ſelbe der Bothe hätte mit nehmen können/ hat ſich aber nicht angemeldet/ auch wo er anzutreffen niemanden angezeiget; wenn der Herr zufällige Gelegenheit hat/ kan er ſolche abholen laſſen etc. Es wird wohl bleiben/ daß Stenger wegen ſo grober und gefährlichen Irrthümer an uns etwas wird gelangen laſſen. (s) *Gieſſenſes* ſub dato 7. Junii 1670. pag. 4. Deſſelben geliebtes Schreiben unterm dato Anno 1670. den 16. Maji. habe ich ſammt inliegenden Documentis wohl empfangen/ vernehme ungern/ daß in dem Miniſterio zu Erffurth ſich einige Zerrüttung in doctrina will herfür thun/ welchem man billig mit Ernſt und gutem Nachdruck zu wehren hat etc. *Ratisbonenſes* p. 10. init. Deſſen werthes Schreibẽ/ ſo an uns ſub dato 1670. den 30. Maji abgangen / ſammt einer zu Erffurth gedruckten Schrifft/ ſub Titulo Einſchärffung etc. habe ich Superintendens Montags den 6. Junii wohl erhalten/ auch nicht allein folgenden Dienſtag gleich darauff ſolches Schreiben meinen geſammten Herrn Collegis und Ambts-Brüdern ſammt ein und anderer Beylag vorgeleſen/ ſondern auch was zu leſen lang/ und auff einmahl zu mercken ſchwer fallen wollen/ beſonders die gedruckte Schrifft ſelbſten allen und iedem von Hauß zu Hauß herum geſchickt/ dieſelbe deſto beqvemlicher zu leſen/ deſto reichlicher zu erwegen/ und darnach ihre Meinung einzurichten etc. *Auguſtani* ſub dato 1670. 23. Jul. p. 17. ab. init. Deſſelben ſub dato 26. Maji ſt. v. an uns abgegangenes Schreiben/ benebſt überſchickter Beylag der Stengeriſchen Einſchärffung etc. haben wir den 10. Junii ſt. n. zu recht empfangen/ und auß der Ableſung ſo viel befunden/ daß E. Wohl-Ehrenv. und Hoch-Achtb. freundlich begehre/ wir möchten derſelben unſer Gutachten darüber ohnbeſchwer eröffnen etc. *Ulmenſes* ſub dato 22. Junii 1670. p. 66. Deſſen geliebtes ipſa Dominica S S. Trinitatis gegebenes Schreiben/ nebſt denen behörigen Beylagen/ haben wir den

den 7den dieſes Monats zu recht erhalten etc. Nachdem wir nun die zugeſchickte Einſchärffung Johann Melchior Stengers durchgeleſen und in der Furcht GOttes erwogen / ſo haben wir uns alſobalden Collegialiter dahin erklärt / daß wir uns mit der überſandten und wohlgeſtalten Cenſur der hochlöbl. Theologiſchen Facultät zu Leipzig nicht unbillig zu conformiren haben ꝛc. *Lubecenſes* ſub dato 27. Junii 1670. init. Deſſen den 21. Maji datirtes iſt uns den 21. hujus eingelieffert etc. *Hamburgenſes* pag. 75 Deſſelben Schreiben mit den Beylagen iſt uns wohl eingehändiget worden. *Lüneburgenſes* ſub dato 9. Julii 1670. pag. 78. Sein Schreiben ſammt beygefügter Schrifft / Johann Melchior Stengers Einſchärffung genennet / und der Cenſur der löblichen Theologiſchen Facultät in Leipzig und noch zweyen andern Schrifften / haben wir den 21. Maji zu recht erhalten etc. *(t) Ratisbonenſes* pag. 11. Weil eingeſchickte tapffere hochvernünfftige Cenſuren und Judicia demſelben zu ſeinem Chriſtlichen und billigen intent genug ſeyn können. pag. 12. das wäre leicht per inductionem zu zeigen / allein es hieß eben eine Widerlegung dieſer Schrifft ſelber ſtellen / welches wie es von uns nicht begehret worden / alſo ſind wir auch nicht gemeinet / dem Herrn Widerleger hierinn vorzugreiffen. pag. 15 fin. daß nun unſer Hochgeehrte Herr mit einer Widerlegung dieſer Einſchärffung gefaſt iſt / wündſchen wir demſelben GOttes Gnad und Geiſt dazu etc. *Ulmenſes* pag. 66. Solcherley Unheil aber / wo es ſich nunmehr hat mercken laſſen / zeitlich vorzubauen / hat man billig alle heylſame Mittel zu ergreiffen. p. 68. Wenn wir nicht auff andere hochvernünfftige Judicia und die verſprochene gründliche Refutation - Schrifft zu warthen hätten. *Lubecenſes* pag. 75. GOtt ſtehe unſerm Hochgeehrten Herrn bey / regiere ſeine Feder / daß der irrende wieder zu rechte gebracht / alles Ergernis abgewand werde. *Lüneburgenſes* pag. 78. Nun loben wir den Herrn / daß er nicht ſo ſehr auff eigenen Trieb / als auff guthbefinden anderer gelehrten und verſtändigen Leute ſich ſolchen einſchleichenden Irrthümern zu widerſetzen / und deß Stengers Schrifften / ſonderlich aber die letztere zu widerlegen ihm vorgenommen / welche ſeine Arbeit auch GOtt wolle alſo gelingen laſſen / daß ſie zu ſeines heiligen Nahmens Ehre / zu Außbreitung der göttlichen Warheit / und zu Unterdrückung falſcher irrigen Lehre gereichen möge. ibid. Welche Cenſuren ihn in ſeinem Chriſtlichen Vorhaben zur

Gnüge werden ſtärcken und gründen können. *Coburgenſes* pag. 93. Und wird nicht ohn Urſach pro ſingulari divino zelo & inſtinctu gehalten / daß mein Hochgeehrter Herr nebſt andern orthodoxis ſich animosè opponiret &c.]

Admonitus Cenſura Lipſienſi & Elencho meo Senatus (u), ipſe tandem evigilavit atqve ſuper Stengeri Heterodoxiis, qvæ cuivis Chriſtiano (vv) ne dicam Magiſtratui (x) jam diu ſuſpectæ eſſe debuiſſent, à Wittebergenſibus, Jenenſibus, & Francofurtenſibus (y) Reſponſa petiit. Etſi verò concluſum erat, nemini aperiendum, qvibus Collegiis Senatus cauſam expoſuiſſet (z), de Francofurtenſibus tamen ea res Stengero (aa) prodita eſt. Eos itaqve callidiſſimè corrupit (bb) de argumento aliorum judiciorum certiores fecit (cc) ut errores illi fuco qvodam obducerentur (dd) eosqve ad diſſenſum à reliqvis Theologis (ee) cum maximo Eccleſiæ ſcandalo pertraxit. Qvamobrem Jenenſes illos non tantum acriter pungunt (ff) ſed etiam palam profitentur, Francofurtenſium imprimis judicio Stengerum obduratum (gg) in præceps (hh) ruiſſe; Qvinimo ipſe Stengerus non obſcurè innuit (ii) ſe anſam ea propter arripuiſſe ut Pſeudo-Palinodiam ſeu verius invectivam in meritiſſimos de Chriſti Eccleſia Theologos luci & oculis omnium exponeret.

[(u) Conf. §. præced. lit. r. (vv) *Wittebergenſ.* n. 2. p. 3. ſub Ann. 1670. 29. Epiſt. ad Senatum Erphord. Wir befinden in Stengers Schrifften nicht geringe ſondern nahmhaffte weit außſehende, und ſolche Irrthümer / welche der heiligen Schrifft / Libris Symbolicis und außgeſtelten Reverſalien / auch der Form der geſunden und gemeinen unſer Lutheriſchen Kirchen und Redens-Arten gewaltig zu wider lauffen / denen Ketzern / auß deren Büchern ſie genommen / nicht wenig favoriſiren und das Wort reden / auch die Einfältigen gar leicht irrig machen / und wohl gar zur deſperation bringen könten. *Jenenſes* im gründlichen Bericht pag. 378. Wir haben alle beyde Aſſertiones (worauff die Einſchärffung beruhet) alſo bewandt gefunden / daß ſie nicht in otioſis ſpeculationibus oder ſubtilitatibus Scholaſticis beſtehen / ſondern vitam & praxin Chriſtianiſmi betreffen / wodurch einfältiger frommer Chriſten Gewiſſen können verwirret / geärgert / und in Zweiffel ihrer Seligkeit geſetzet werden. Ibid: Wie iedweder auch privatus dißfals ſorgfältig ſeyn ſolle / ſo einige neuerliche Lehre / worauß Gewiſſens-Scrupel erwachſen / auff die Bahn gebracht / nach gründlichen Unterricht trachten ſoll. (x)

Dann-

Dannhauer. Tom. I. Conſcient. part. I. Sect. 2. art. I. p. 88. A magiſtratu exigitur ſcientia religionis, ne pro lacte venenum porrigi jubeat ſinatve. Conf. pag. ſeq. (y) Epiſt. Senat. ſub dato 1670. 19. Maji in Cenſ. Steng. p. 1 n. 1. (z) *Palin.* pag. 38. Da ſagten ſie im Rath/ man würde meine beyde Tractat auff drey Collegia verſchicken/ die noch nicht in dem Handel eingemiſcht/ und ſolte es niemand erfahren/ wo ſie hingeſchickt. (aa) Palin. pag. 41. Ich bath daß man doch deß Franckfurtiſchen Reſponſi noch erwartete/ etwan würde in ſelbigen ein guter Rath ſtehen. (bb) *Jenenſ.* im gründl. Bericht. pag. 379. daß die Francofurtenſes bey der erſten Claſſe Stengers Lehre nicht frey öffentlich für falſch erkläret/ iſt ohne zweiffel daher kommen/ daß Stenger durch ſeine vielfältigen Außflüchte und Verkleiſterungen deß auſſerordentlichen Wegs zu der ſpätreuenden Seligkeit. wie auch durch Vermängung der Heuchel-Chriſten mit den verſtockten Spöttern der göttlichen Gnad und apoſtatis ſie irre gemacht. (cc) Cum enim Jenenſium Reſponſum datum eſſet Anno 1670. d. 16 Junii, Wittebergenſium 1670. 29. Junii, Francofurtenſium menſtruo demum ſpatio poſt ſc. 1670. 20. Julii ſecutum eſt. (dd) Francofurtenſes enim in ſuo non obſcurè aliorum reſponſa pungunt. pag. 96. Daß andere wegen mangel Chriſtlicher Liebe/ auß ungnugſamen Urſachen und Vermuthungen einen üblern Verſtand in Stengers Worten würden vermeinen gefunden zu haben. pag. 97. Wir hingegen nach reifferer Erwegung auß gnugſamen Urſachen befinden uns überzeugt/ daß ein beſſerer Verſtand in einigen Worten zu ſuchen ſey. pag. 101. Was denn die Redens-Arten und Lehren anlangt/ welche etwa übelen Verſtand bey einigen haben etc. in der That aber oder in ihrem rechten Verſtand nicht zu verwerffen ſind/ oder doch die Meinung derſelben nicht böſe iſt etc. (ee) *Jenenſ.* über die Einſchärff. in princip. Wir möchten wündſchen/ daß deß Autoris zelus ſecundum ſcientiam wäre/ woran es unſers erachtens ſehr ermangelt. Contra *Francofurtenſ.* in Prœm. Wir haben auß Ableſung deß Autoris Schrifft nicht anders ſpüren können als einen hertzlichen Eyfer vor GOttes Ehre/ und der Gemeine Erbauung. *Wittebergenſes* übers Buch num. 2. Novæ Phraſes novas ſecum in tergo apportant opiniones. *Jenenſes* im Bericht pag. 413. Wäre nur ein Füncklein Chriſtlicher Zuneigung zu Erhaltung deß lieben Kirchen-Friedens/ und Gezänck oder Ergerniß zu vermei-

den/ in Stengern geweſen / ſo würde er (wo ſonſt ſeine Lehre wäre lauter und rein geweſen) ſich von ſolcher dem gemeinen Brauch zu widerlauffenden / und dem eigentlichen Wort-Verſtande nach einen gantz widrigen Verſtand mit ſich bringenden Redens-Arten enthalten haben. Contra *Francof.* Claſs.1. init. Wir ſind darinnen mit Stengern einer Meinung/ daß man ſich nicht mordicus und allerdings müſſe an die alten Formuln halten. *Witteberg.* über die Einſchärff. num. 13. Es hege Stenger eine troſt-und heylloſe Lehre. *Jenenſes* übers Buch in princ. Es führe Stengers Lehre entweder zur Verzweiffelung oder phariſäiſchen Vermeſſenheit. Contra *Francof.* in Procem. Wir haben an Johann Melchior Stengern als Autore der Schrifften einen ſolchen Mann/ auff den wir einen Argwohn einer falſchen Religion mit recht nicht werffen können ꝛc. Conf. Theſes ſeqq. LX. Væ autem illis qvi falſum verum eſſe pronunciant! *Wittebergenſes* Theſ. 54. Stengerum Novatianiſmi coarguunt. Contra *Francofurtenſes* Claſs 2. inf. Mit den Novatianern können wir ſeine Meinung nicht confundiren. *Witteberg.* über die Einſchärff. num 17. übers Buch n. 39. *Jenenſ.* übers Buch n. 3. Einſchärff. ſub fin. Bericht pag. 375. Enthuſiaſmi Stengerum accuſant. Contra *Francofurtenſes* Claſs. 1. num. 1. So werden auch bey Schwengfelden und Weigeln ein und andere dergleichen Reden ſich finden. Ob nun ſchon es ſolte ſcheinen/ einerley Reden zu ſeyn/ die Herr Stenger führet mit ſolchen von uns billig verworffenen/ ſind es doch in der That nicht einerley. *Wittebergenſes* übers Buch num. 7. über die Einſchärff. num. 3. & ibid. in Vindic. *Lipſienſes* in init. Judicii ſui. *Auguſtani* pag. 46. Calviniaſmum Stengero tribuunt. Contra *Francofurtenſes* l. cit. n 2. Es ſolte das Anſehen haben/ daß dieſe Wort mit Bezæ und der übrigen Calviniſten Lehr überein kommen/ es mag aber auch ſolcher Argwohn Herrn Stengern mit recht nicht graviren. *Wittebergenſes* über die Einſchärff. n. 20 in Vindic. ad n. 12. n. 2. *Jenenſes* über die Einſchärff. circa fin. Stengerum Antinomis aſſociant. Contra *Francofurtenſes* num. 4. Wie es nun das Anſehen hätte haben mögen / als ſolte auch noch dieſes eine Vermuthung machen / ob favoriſirte der Autor denen Antinomis und Geſetz-ſtürmern; So hat doch gleichwohl der Argwohn Antinomiæ allhie keinen Platz. Deniqve Papiſmi *Witteberg.* übers Buch n. 7. 11. 24. 25. über die Einſchärff. n. 16. in Vindic. ad not. 5. *Au-*

guſtani

guſtani p. 43. Sociniſmi *Wittebergenſ.* übers Buch n. 11. 13. 23. & 40. Einſchärff. n. 16. Vindic ib. *Jenenſ.* im Bericht p. 375. & 454. *Lipſienſ.* init. *Gieſſenſ.* p. 5. *Ratisbon.* p. 13. 14. *Auguſtani* p. 42. *Lüneburgenſes* p. 86. Arminianiſmi deniqve *Wittebergenſes* übers Buch n. 11. 13. 23. Einſchärff: num. 16. 19. Vindic. ibid. Auguſtani p. 43. Stengerum inſimulant. Contra verò *Francofurtenſes* n. 7. Daher in der Sachen ſelbſt deß Stengers Meinung juſt iſt / ſo iſt ſie auch gnugſam unterſchieden von der Papiſten und Socinianer Irrthum & num. 12. Solte man aber deßwegen ſagen / daß Stenger hierinnen Päbſtiſch / Socinianiſch / oder Arminianiſch lehre? Das können wir nicht ſagen. Neqve Wittebergenſibus neqve Jenenſibus ut infra videbimus Stengeri diſcrimen inter præcepta Moſis & Chriſti placet; Contra *Francofurtenſes* Claſs. 1. num. 12. Wir wiſſen und befindens wohl daß Herrn Stengers Meinung nicht böſe ſey. De converſione & juſtificatione hominis Wittebergenſes & Jenenſes Stengeri doctrinam heterodoxam eſſe palam profitentur. Sed *Francofurtenſ.* Claſs 1. n. 5. Seine Lehr von der Rechtfertigung leſen wir gantz rein und ohne Mackel. Itaqve Stengerus in *Palinod.* pag. 41. Welches Franckfurter Reſponſum für etlichen Tagen ankommen / worinnen ich von allen Ketzereyen abſolviret und wider die andere unbedachtſam herausgeſtoſſene Urtheil herrlich geſchützet. pag. 40. Es iſt aber dieſes alles recht von mir geredet / wie denn die Theologi Francofurtenſes zeugen / in ihrer weitgelehrtern recht Chriſtlichen Cenſur, darinnen ſie auch mich in noch mehr andern Punckten herrlich ſchützen und vertreten / wider die Wittenbergiſche und ihres gleichen gottloſe Cenſirer. Ibid. Es haben mich die Francofurtenſes gnug diſſfalls entſchuldiget mit ihrer wohlbedächtigen güldenen Cenſur; Die Wittenbergiſche dagegen iſt kaum höltzern / und als wie von etwa einem unſerer Gymnaſiaſten auffgeſetzt; Noch ſolte ich ſolche elende Cenſores zu Richtern leiden. Conf. p. 41. & 89. Jenenſ. im Bericht p. 70. (ff) Cum enim Stengerus in *Palinod.* p. 43. ſcripſiſſet: Ich ſubmittirte mich dem Franckfurtiſchen Reſponſo, als welches alleinig legal und wohlbedächtig abgefaſſet. *Jenenſ.* reſpondent. im Bericht p. 48. Wenn wir dieſen Fladdergeiſt gerühmet / und ihm zu dem verhofften groſſen Namen / ſo viel an uns geweſen / verholffen hätten / das würde ihn gekützelt und gut gedaucht haben / da würde die Jeniſche Cenſur auch legal, wohlbedächtig abgefaſſet /

geſaſſet / und eine recht güldene Cenſur geheiſſen haben. (gg) *Jenenſ.* im Bericht pag.480. Daß wir Stengers Redens-Arten durch beygebrachte anderwertige Erklärungen ſolten auff einen commodum ſenſum ziehen/entſchuldigen oder gut heiſſen und billigen / deſſen haben wir billig Bedencken getragen / weil wir durch Entſchuldigung beſagter Red-arten bey einem hochtrabenden ehrſüchtigen und halsſtarrigen Menſchen nicht anders würden außgerichtet haben / als daß wir ihn dabey zu verharren würden veranlaſſet / und in ſeinem verkehrten Sinn geſtärcket haben / welches der eventus leider mehr als zuviel bezeuget/E.E. Hochweiſer Rath und E. Ehrw. Miniſterium zu Erffurth wiſſen davon zuſagen / und können bezeugen / wie E. E. Miniſterii zu Franckfurth ꝛc. gebrauchte Lindigkeit ſo ſchändlich mißbrauchet / wie er mit vollem Hals geſchrien habe: Dem Franckfurther Reſponſo wil ich mich ſubmittiren / das iſt für mich / das abſolviret mich von allen Ketzereyen / und ſchützet mich wider die andern unbedachtſam herauß gegoſſene Urtheil herrlich. (hh) *Jenenſes* im Bericht pag.81. Stenger hat ſich ſelbſt durch ſeinen Hochmuth/ Halsſtarrigkeit und Vermeſſenheit in ſolch Unglück mit groſſem Ergerniß der Kirchen geſtürtzet. (ii) *Palinod.* pag. 16. Und noch über diß iſt in denen nunmehr gedrückten Cenſuris Wittebergenſibus & Jenenſibus manches verworffen / ſo von denen Francofurtenſibus neben mir gebilliget; Solt ich da nicht befugt ſeyn den Profeſſoriſchen Muthwill zu ſtraffen / und heilſame Lehr dawider zu propugniren.]

Nihilominus tamen Sebaſtianus Niemannus & Johannes Muſæus, qvod ſocer illorum Johann Melchior Forſter Johannis Melchioris Stengeri ſuſceptor erat, meæ à Max. Rever. Fac. Theolog. Lipſienſi approbatæ (kk) refutationis editionem, à plurimis Theologis toties efflagitatam (ll) non ſolum omnibus viribus impedire conati (mm): ſed etiam de Wittebergenſium contra Helmſtadienſes & Stengerum falsò accuſata acerbitate (nn) valde conqveſti ſunt; Cum tamen neqve rerum ſtatum (oo) neqve Stengeri genium (pp) qvi mordicus errores ſuos tuebatur (qq), ſatis adhuc edocti eſſent; qvin & ipſis poſtea judicibus (rr) Stengeri publica ſcripta ad avertendum & evitandum ſcandalum publicam cenſuram & redargutionem promerita fuiſſent.

[(kk) Conf. lit. r. (ll.) Conf. lit. t. (mm) *Jenenſ.* im Bericht p. 57. Was Hartnaccium betrift/bin ich D. Niemann nicht in Abrede / daß ich

gesagt /

geſagt / es wäre beſſer geweſt / wenn in Erffurt deſſen Vorhaben wegen edirung ſeiner Wiederlegung man bald gehindert hätte ꝛc. darauß denn Stenger billig hätte abnehmen ſollen / wie guth wir es mit ihm gemeinet / und daß wir unſers Orths gern geſehen hätten / daß ohne öffentliche gedruckte Wiederlegung ſeiner Irrthümer / er mit guter Manier hätte wieder zu ſeinem Ambt gelangen können. & p. 93. Ja als man hie vernommen / daß Hartnack (nomen majuſculis literis expreſſum affectum innuit, qvo ejuſmodi ſenes exutos decuiſſet) mit publicirung unſerer erſten / wie auch anderer von Collegiis Theologicis und Miniſteriis eingeholten Cenſuren ümbgienge / hab ich D. Mulæus durch privat Schreiben unterſchiedlichemahl bey damahl regierenden obriſten Rathsmeiſter Herrn Johann Förſtern / meinem geliebten und geehrten Herrn Schwieger-Vatern / errinnert / ſolchem Beginnen vorzubauen / und hingegen Fleiß anzuwenden / daß dieſe Stengeriſche Streitſache in guten abgethan und ohne Schriftwechſelung beygeleget werden möge / dergleichen ich D. Niemann auch gethan. (nn) *Palinod.* p. 47. Niemannus ſagte: Der Wittenberger Urtheil ſind auch was zu hart / wie ſie auch die Helmſtädter ungütlich tractiret ꝛc. Gnug / daß ihr uns und Francofurtenſes habt. Et *Jenenſes* im Bericht p. 59. ubi Niemannus confirmat ſe ad Stengerum dixiſſe: Er müſſe ſich aber damit tröſten / daß / wie er vorhin ſelber geklagt / die Wittebergenſes die Herrn Helmſtädter zuweilē auch ungütlich tractiret hätten. (oo) *Jenenſes* im Bericht p. 70. ex ep. Steng. Einer aus dem Rath ſagte: Ihr ſeid bey uns zu Erffurth / und Jenenſes wiſſen unſern Statum ſo nicht. (pp) *Jenenſes* p. 81. So haben wir doch in Ermangelung gründlicher Nachricht von ſeiner Argliſtigkeit und Betrug / das beſte bey uns beſtehen laſſen. p. 61. hiernechſt hatten wir in unſerm Schreibē an Rath zu Erffurth / wie dem aus Hartnaccii und Stengers publicirten Schriften erwachſenem ärgerniß in etwas geſteuret werden möchte / uñ ſeine bewegliche Eriñerung angefügt / ſo viel müglich zu verhüten / daß von dieſer Materien nichts weiter in Druck kommen möchte (cum tamen Jenenſes non ingens modo volumen cui tit: Bericht / prælo commiſerint: ſed etiam judicium ſuum contra Stengerum Dedekenni conſiliis inſerendum curaverint) Auf dieſen unſern Bericht iſt von einem Ehrenveſten Hochweiſen Rath zu Erffurth uns unterm dato den 9. Septemb. geantwortet / und der Sachen Beſchaffenheit ümbſtändiglich fürſtellig gemachet werden

 und

B. L.

CUm plurimas fere temporum noſtrorum ſectas tibi enumeraſſem, Lector benevole, & ordo atqve inſtituti ratio poſtularet, ut ad Stengerorum qvoqve καχοδοξίαν accederem, eorumq; hominum placita non ſolum ex ipſis illorum ſcriptis collecta oculis uniqve omnium conſpectui ſubjicerem, ſed etiam non eſſe illos homines noſtræ profeſſionis fidei, partim demonſtrarem è Libris noſtris Symbolicis, & illorum Theologorum, qvi ante obortam hanc controverſiam placidè obdormiverunt, imprimis verò Argentoratenſium, Dannhaueri ſcilicet & Schmidii Scriptis, qvos in hoc argumento Præceptores ſuos & à noſtris Theologis abiiſſe falsò illi jactarunt; partim verò ex ipſis plurimorum Hæreticorum verbis, qvibuscum iidem loqvuntur & ſentiunt, confirmarem; Id præcipue Tibi Lector percommodum fore credidi, qvod in eodem hoc Elencho Sectarum pene omnium concurſum adverſus præcipua Chriſtianæ doctrinæ capita, & ſibi conſonam utrobiqve Theologorum noſtrorum Antitheſin uno intuitu conſpicere poſſis. Vale, Lege, Judica!

Angliam

ANgliam Hæreſibus & Sectis jam olim abundaſſe profitentur Beda lib. 1. Hiſtor. Eccleſ. cap. 8. 10. Spelmann Tom. 1. Concil. Anglic. fol. 46. 62. A. 394. Joh. Forbes. Lib. 8. Inſtruct. Hiſt. Eccleſ. cap. 1. § 5. & Honorius Reggius de ſtatu Eccleſ. in Anglia. Qvod ſi qvis eaſdem haud infreqventes Erffurti prodiiſſe oſtendere velit, nõ in antiqviora illi ſecula recurrendum foret. Redivivus Flagellantium Enoch Conradus Sinet Thuringus erat, & Elias illorum, Begardus nomine, Erffurti, ut Seb. Franck in Chronico prodidit, enecatus eſt; Münſterus qvoqve, Ottio in Annalibus Anabaptiſticis teſte, turbarum ſuarum ſedem ibi firmiſſimam poſuit. Samuel Huberus cum propter Paradoxon de Electione univerſali Witteberga ejiceretur, Erffurti receptus eſt. Eſaias Stifelius & Ezechiel Meth Enthuſiaſtarum primam eadem in urbe patria Eccleſiam condiderunt. Notiſſimus erat in bello Svecico Propheta Johannes Werner, is non Erffurti ſolum viſiones ſuas expoſuit, ſed publici qvoqve juris fecit. Eum ſecutus eſt Johannes Capſius qvi angelicam ferme ſanctitatem ſpiravit; Porro etiam Caſparus Deuther Crypto-Calviniſmi in ſuggeſto convictus eſt (a). Qvinimo de vitanda cum Pontificiis converſatione M. Andreas Boach, M. WVolffg. Milius & M. Aurifaber magnas turbas dederunt. Latius excurrere poſſemus, ſed ad Melchiorem Stengerum accedere præſtat. Is cum à monialibus Erffurtenſibus expetitus eſſet ut organon Muſicum in templo Cœnobii cujuſdam pulſaret, eam qvæ canere unà ſolebat in amorem ſui pellexit, & clanculum à monaſterio in ædes ſuas moxqve uxorem duxit; ex ea filiam ſuſcepit formæ qvidem non optimæ, tamen famæ, tres etiam filios, è qvibus unum ad Turcas defeciſſe creditum eſt, alium verò Gymnaſii Profeſſorem cum alterius conjuge clam abiiſſe, ſed interceſſione Parentis non ſolum adulterii veniam, verùm Scholæ etiam in patria Rectoratum eſſe adeptum meminimus.

(a) Joh. Melch. Stenger im Buch &c. Conc. 8. p. 106. Am dieſem heutigen achtzehenden Sontag nach Trinitatis hat dieſe unſere Kirche und Gemeine zum Predigern etwas eigenes und ſonderbahres/ ein ſonderliches Feſt/ daran gefeyret wird die Gedächtniß einer ſonderbahren hohen Wolthat Gottes/ die er vor nunmehr 76. Jahren dieſer Chriſtlichen Gemeine erzeiget/ und ſie aus einer groſſen Gefahr errettet. Deñ alß dazumahl die Calvinianer ſich bemüheten/ ihre ſchändliche Irrthümer unterm Nahmen/ alß wäre es die wahre Lutheriſche Lehre/ hin und

wieder auszubreiten / wie ſie denn mit ihrer Liſt manche Städte/Herren und Potentaten betrogen (NB) ſo war auch an dieſem Orthe bey dieſer Chriſtlichen Gemeine ein Pfarrherr/Nahmens M. Caſparus Deuther / der da begunte auf öffentlicher Cantzel die Calviniſten zu entſchuldigen / und da andere Geiſtliche es nicht gut heiſſen wolten/ſo nannte uñ ſchalte er ſie Bierflegel / Weinflaſchen / weltſüchtige Männer/die kein gottſelig Leben führeten/und inſonderheit in ſeiner Predigt über das heutige Evangelium redete er denen Calviniſten trefflich das Wort ꝛc. Anders haben ſich durch Gottes Gnade damahls gehalten die Leute in dieſer Gemeine. Deñ da ſie gemerckt/daß ſie an ſtatt eines Hirten an ihrem Pfarherrn einen ſchädlichen Wolff hätten / haben ſie ſeinem Wolffs-Geheul nicht lange mögen zuhören / ſondern haben ihn alſobald ſeines Ambts entſetzt/ daß er Stadt und Land (NB) räumen müſſen / und anders wohin ziehen / da die Calviniſten beſſer gehöret. Habent qvod imitentur in ejiciendo Stengero Marchici ſive Lutherani ſive Reformati, imprimis verò cives VVitſtockiani.]

Junior fratrum Johannes Melchior Stenger, neglectis veræ religionis theſibus & fundamentis, qvoniam, ut ſcite Dn. D. Scherzerus, Diabolus hodiè ordinis Prædicatorii factus eſt, in juventute concionibus ſolummodò habendis operam dediſſe videtur; cumqve poſitis à parente machinis (b) diaconatum in patria miris artibus (c) conſecutus eſſet; Anno 1667. Qvæſtiones aliqvot de Sacra Cæna ſuppreſſo qvidem nomine (d) è qvibus tamen ab ipſo aliiſqve publicis in Eccleſia examinibus populus erudiebatur (e) prælo commiſit; & utut plurimis illæ hæterodoxis Stengeri hypotheſibus ſcaterent (f) qvas in theſibus ſeqq. (g) inde produximus & Anno 1670. Theologi etiam VVittebergenſes (h) deprehenderunt: ſiluit tamen ad eas (i) per totum ferè triennium universa Erphordia.

[b) *Palin* pag. 20. hatte mir daher die Rechnung gemacht / daß man auch meiner Dienſte bey der vacanz an der Prediger-Kirchen würde begehren. (c) **Buch** Præf. A. 4. f. a. wunderbahrlicher weiſe. (d) Titulus opuſculi ita habet: Etliche Fragen ſamt beygefügter Antwort für die ſo zum H. Abendmahl gehen wollen / ſie zu recht gründlicher Buſſe und wahren Chriſtenthum anzuführen ꝛc. gedruckt in Erffurth bey Friederich Melchior Dedekinden im Jahr nach Chriſti Geburt 1667. (e) *Palin*. Præf. p. 23. Anno 1667. gegen Oſtern ließ ich etliche Fragen drucken/das wahre Chriſtenthum und die rechte Buß betreffend. Solches geſchah

mit

mit dieſer Gelegenheit. Indem ich privat Stunde hielt in meinem Hauſe / dazu ſich viel Catechumeni einfunden / ſo bathen mich etliche/ ich möchte doch ihnen das/ was ich zu fragen pflegte/ſchriftlich communiciren; das willigte ich. Aber da es andere mehr begehrten / wolt ich der Müh mich erleichtern / und gab es in Drück. (f) Buch p.397. Nunqvam ſatis dicitur, qvod nunqvam ſatis diſcitur; Qvare ex Tractatulo olim edito paucula referre libuit apprimè facientia ad noſtram hypotheſin.(g) nimirum 6ta,16. 19. 22. 27. 28. 33. 37. 40. A,B. 43. 48. 55. 56. 58. 59. (h) in judicio cont. Stengern n.9 p.8. n.10. p. 15. n. 34 35. 36. 37. p. 13. & 38. p. 14 in vindic. p. 210. ante med. (i) Buch pag.129. Wenns gleich eine einige muthwillige Sünde wäre / ſo biſtu umb derſelben willen verdamt /darwider wird dich weder Glaub noch Evangelium helfen. Das iſt eine ſchreckliche harte Rede! Ja ich weiß ſehr wohl / und rede es alſo auch mit ſonderlichen gutem Bedacht/und damits euch beyzeiten bekand würde/hab ichs ſchon längſt laſſen in öffentlichen Druck auskommen. Conf. Th. 19.]

Eos verò errores ſeqq. annis non ſolum e ſuggeſto (k) ſed etiam censore & approbatore parente Melchiore Stengero (l) conſentiente Senatu & conventibus qvibusdam è miniſterio (m) publicis ſcriptis A.1669. (n) & ſeqventi (o) diſſeminavit.

[(k) *Palin.* p. 9. Ich hatte auch / ſo lang ich im Amte geweſen / eben das / ſo ich drucken laſſen/ geprediget/ öffentlich gelehret / ohne einigen Wiederſpruch. (l) *Palin.* ead. pag. Darauf unſer Senior miniſterii zu Erffurt durchlaßes fleiſſig / und als ordentlicher Cenſor achtete ers für Orthodox. p. 25. Nachdem mein Vater mit Fleiß/nicht in der Eil oder eben hingeleſen ; gab ich es in die Druckerey. *Senat. Erffurtenſis* in Epiſt. ad Coll. Theol. Witteberg. & Jen ſub dato 19. Maji 1670. p. 1. Cenſ. Stenger. weil des Autoris Vater M. Nicolaus Stenger als hieſiegen Evangeliſchen Miniſterii itziger Zeit verordneter Senior ſolche Schriften in der Cenſur gehabt. M. Zacharias Hogel. in lit. ad Lipſ. 3. Non. Maj 1670. in Stenger. Condemn. num. 1. Neqve eſſe qvenqvam ex miniſterio Evangelico præter Seniorem, cui filii ipſius ſcripta Sociniana ſorde contaminata ſanè probentur. Et viciſſim: Audivi verò heri, Lipſiæ rumorem ſpargi, qvod, præter Seniorem, alii qvoqve Miniſtrorum cum Stengero faciant. *Vindic.* l. 3. f. a. fin. So iſt auch mein Vater noch eben derſelben Meinung/ die von mir in meinem Buch bekräftiget. (m) Palin. p. 26. Als nun etwa acht Bogen fertig ꝛc. werden

die

die verfertigten Bogen dreyen Perſonen außn Ehrwürdigen Miniſterio in die Cenſur gegeben/ daß ſie es läſen. p.26. Nun die drey Cenſores geben die Bogen wieder her/ wollen von keinem Haupt-Fehler wiſſen der drinnen befindlich/ſo gieng der Druck wieder fort. p. 27. Es wurde aber auch von andern mein Buch im Miniſterio gelobet/ ſonderlich von M. Hogeln, der es ein gülden herrlich Buch geheiſſen. pag. 35. Wenn der Senior Miniſterii fragte: Ob iemand was verwerffliches in meinen Schriften wüſte/ man ſolte es doch hier in conſeſſu Miniſterii erinnern und nicht auf der Cantzel ſo ſtechen/ da wolte niemand etwas wiſſen. (n) Titulus: Ein Buch für die/ ſo ihr Chriſtenthum wollen lernen beſſern und gründlicher verſtehen/ und den rechten Weg zur Seligkeit von andern falſchen Irrwegen wohl und genau unterſcheiden/ da denn die falſche heut zu tag überaus gemeine Buſſe wird vielfältiger Mängel gantz klärlich überführet/ und der eingebildete Troſt/ des lieb frucht und wercklosen Larven-Glaubens/ denē Heuchel Chriſten benommen/ zugleich auch der guten Wercke höchſte Nothwendigkeit etwas ſchärffer getrieben wird/ durch J. M. Stengern Eccleſ. Præd. Diaconum Erffurth 1669. bey Johann Bircknern Buchhändlern/ druckts Johann Georg Hertz. (o) Titulus: Einſchärffung zweyer nützlicher zum wahren Chriſtenthum gehöriger Lehr-Puncten/ die rechtſchaffenen Chriſten in ihrem Lauff der Gottſeligkeit zu ſtärcken/ die Wahn-Chriſten aber zu warnen/ und aus dem Schlaff der Sicherheit zu wecken ꝛc. durch Johann Melchior Stengern ꝛc. Erffurth 1670.]

Hæc itaqve ſcripta cum è nundinis Francofurtenſibus univerſum orbem pervolarent, & Erphordia neſcio qvo auſu eam ſectam & ejuſmodi placita, qvibus Evangelica Lutheranorum Eccleſia (p) acerrimè perſtringeretur, & totus everteretur Chriſtianiſmus, in vernacula qvibuſcunqve propinaret; Conſcientiæ ſtimulo ductus (q) refutationem errorum iſtorum concepi, & illam unà cum Stengeri ſcriptis Max. Rev. Fac. Theologicæ in Celeberrima Univerſitate Lipſienſi judicio expoſui (r), & idem inſtitutum meum plurimis adhuc aliis ſpectatiſſimis Collegiis Theologicis notum feci eorumqve conſilia efflagitavi (ſ) qvæ ad publicandum Elenchum (t) ſtrenuè & unanimiter me cohortati ſunt.

[(p) Lege Theſ. 1. 2. 3. 4. & 5. ſeqq. (q) *Johann Hülſemann* de Jure Correpť. pag. 21. & ex illo *J. Conr. Dannhauerus* Tom. 1. Conſcient. Part. 2. Sect. 1. art. 1. Dialog. 3. pag. 1103. Neqve in foro conſcien-

ſcientiæ hic abſolvet omittentem præſumtio de præſentia alterius corripientis, ſive ex officio Magiſtri & Paſtoris ſive ex officio Chriſtianæ charitatis magis obligati ad corripiendum hunc, qvàm ego ſum obligatus: niſi probabiliter certus ſit, eum jam defunctum aut certè defuncturum eſſe ſuo officio. In dubio enim tenetur ſupplere qvivis privatus defectum monitoris ordinarii. Neqve in foro conſcientiæ fuiſſet abſolvendus Samaritanus, ſi cognito tranſitu præcedentis Sacerdotis & Levitæ, qvi lapſum in latrones dimiſerant, ſine adjutorio vel etiam præſumtione ſecuturorum per eandem viam aliorum Judæorum, miſerum iſtum propiore cognatione ſangvinis vel officii attinentium, qvàm videbatur attinere, eum Samaritanus propterea ſine ſolatio reliqviſſet. Itaqve nec prædeceſſorum malo exemplo ſeductus, neqve ſucceſſorum probabili adventu ſegnior factus, induci potuit, ut putaret, licere ſibi, ut præteriret. Ergo concluſio practica, jubens legis peritum, ut ipſe vadens ſimiliter faciat Luc. 10. v. 37. oſtendit unicuiqve noſtrum incumbere hoc debitum ex lege præſtandum ſub comminatione æternæ ſalutis. De hoc enim periculo evitando, modoqve evitandi reqviſitus erat Salvator ab illo ipſo legis perito, cui hæc præcepit v. 25. Unde patet, limitationem, qvæ de præcepto correptionis fraternæ communiter adjicitur à Caſiſtis (niſi videlicet probabiliter præſumatur, peccantem aliunde nacturum eſſe, qvi eum corripiat) in foro conſcientiæ non ſatis eſſe tutam. p. 1113. Eodem Elencho uti poteſt privatus in publicum æqvè ac privatum, unus itidem in univerſitatem p. 1114. Eodem inferior in ſuperiorem, fratrem ſc. in Chriſto, etſi Dominus ſit in mundo, in caſu neceſſitatis. Imò inferior tanto magis tenetur ad corripiendum ſuperiorem, qvantò propior nexus & ſubordinatio eſt inferioris ad cavendum ſuperioris damnum præ damno æqvalis & proximi; qvantò magis tenetur ad liberandam animam Patris, qvàm ſervi, ſi neceſſitates horum concurrant. *(r) Lipſienſes* in Judic. d. 17. April. 1670. Was derſelbe wegen deß zu Erffurth neu aufgekommenden Novatianiſmi (darinn auch etliche dogmata Sociniana und Calviniſtica zu ſtecken ſcheinen) nebſt überſendung einer geſchriebenen Refutation zwey tractaten / darüber er unſere Cenſur, und auch ſonſt über dieſe Meinung unſere Sententz begehret / an uns die theologiſche Facultät allhier ſub dato den 8. April. gelangen laſſen /

ſen / iſt uns den 10. ejuſdem wohl worden. Wiewohl nun ſolche Schrifften von Wort zu Wort zu widerlegen weitläufftige Tractatus erfordern würden / welches der Herr von uns anietzo nicht begehret / zumahl er ſelbſt in der Confutation derſelben begriffen / iedoch unſere Sententz davon kürtzlich zu entdecken / halten wir, ꝛc. *Hieron. Kromayer* ſub dato 7. Maji 1670. Es ſind mir auch die andern zwey Päcklein / nehmlich der dritte und vierdte Theil / nechſt wohl zu handen kommen / welche ſchon cenſiret ſind / daß ſelbe der Bothe hätte mit nehmen können / hat ſich aber nicht angemeldet / auch wo er anzutreffen niemanden angezeiget ; wenn der Herr zufällige Gelegenheit hat / kan er ſolche abholen laſſen etc. Es wird wohl bleiben / daß Stenger wegen ſo grober und gefährlichen Irrthümer an uns etwas wird gelangen laſſen. (5) *Gieſſenſes* ſub dato 7. Junii 1670. pag. 4. Deſſelben geliebtes Schreiben unterm dato Anno 1670. den 16. Maji. habe ich ſammt inliegenden Documentis wohl empfangen / vernehme ungern / daß in dem Miniſterio zu Erffurth ſich einige Zerrüttung in doctrina will herfür thun / welchem man billig mit Ernſt und gutem Nachdruck zu wehren hat etc. *Ratisbonenſes* p. 10. init. Deſſen werthes Schreiben ſo an uns ſub dato 1670. den 30. Maji abgangen / ſammt einer zu Erffurth gedruckten Schrifft / ſub Titulo Einſchärffung etc. habe ich Superintendens Montags den 6. Junii wohl erhalten / auch nicht allein folgenden Dienſtag gleich darauff ſolches Schreiben meinen geſammten Herrn Collegis und Ambts-Brüdern ſammt ein und anderer Beylag vorgeleſen / ſondern auch was zu leſen lang / und auff einmahl zu mercken ſchwer fallen wollen / beſonders die gedrückte Schrifft ſelbſten allen und iedem von Hauß zu Hauß herum geſchickt / dieſelbe deſto bequemlicher zu leſen / deſto reichlicher zu erwegen / und darnach ihre Meinung einzurichten etc. *Auguſtani* ſub dato 1670. 23. Jul. p. 17. ab. init. Deſſelben ſub dato 26. Maji ſt. v. an uns abgegangenes Schreiben / benebſt überſchickter Beylag der Stengeriſchen Einſchärffung etc. haben wir den 10. Junii ſt. n. zu recht empfangen / und auß der Ableſung ſo viel befunden / daß E. Wohl-Ehrenv. und Hoch-Achtb. freundlich begehre / wir möchten derſelben unſer Gutachten darüber ohnbeſchwer eröffnen etc. *Ulmenſes* ſub dato 22. Junii 1670. p. 66. Deſſen geliebtes ipſa Dominica SS. Trinitatis gegebenes Schreiben / nebſt denen behörigen Beylagen / haben wir den

den 7den dieſes Monats zu recht erhalten etc. Nachdem wir nun die zugeſchickte Einſchärffung Johann Melchior Stengers durchgeleſen und in der Furcht GOttes erwogen / ſo haben wir uns alſobalden Collegialiter dahin erklärt / daß wir uns mit der überſandten und wohlgeſtalten Cenſur der hochlöbl. Theologiſchen Facultät zu Leipzig nicht unbillig zu conformiren haben ꝛc. *Lubecenſes* ſub dato 27. Junii 1670. init. Deſſen den 21. Maji datirtes iſt uns den 21. hujus eingelieffert etc. *Hamburgenſes* pag. 75 Deſſelben Schreiben mit den Beylagen iſt uns wohl eingehändiget worden. *Lüneburgenſes* ſub dato 9. Julii 1670. pag. 78. Sein Schreiben ſammt beygefügter Schrifft / Johann Melchior Stengers Einſchärffung genennet / und der Cenſur der löblichen Theologiſchen Facultät in Leipzig und noch zweyen andern Schrifften / haben wir den 21. Maji zu recht erhalten etc. *(t) Ratisbonenſes* pag. 11. Weil eingeſchickte tapffere hochvernünfftige Cenſuren und Judicia demſelben zu ſeinem Chriſtlichen und billigen intent genug ſeyn können. pag. 12. das wäre leicht per inductionem zu zeigen / allein es hieß eben eine Widerlegung dieſer Schrifft ſelber ſtellen / welches wie es von uns nicht begehret worden / alſo ſind wir auch nicht gemeinet / dem Herrn Widerleger hierinn vorzugreiffen. pag. 15 fin. daß nun unſer Hochgeehrte Herr mit einer Widerlegung dieſer Einſchärffung gefaſt iſt / wündſchen wir demſelben GOttes Gnad und Geiſt dazu etc. *Ulmenſes* pag. 66. Solcherley Unheil aber / wo es ſich nunmehr hat mercken laſſen / zeitlich vorzubauen / hat man billig alle heylſame Mittel zu ergreiffen. p. 68. Wenn wir nicht auff andere hochvernünfftige Judicia und die verſprochene gründliche Refutation - Schrifft zu warthen hätten. *Lubecenſes* pag. 75. GOtt ſtehe unſerm Hochgeehrten Herrn bey / regiere ſeine Feder / daß der irrende wieder zu rechte gebracht / alles Ergernis abgewand werde. *Lüneburgenſes* pag. 78. Nun loben wir den Herrn / daß er nicht ſo ſehr auff eigenen Trieb / als auff guthbefinden anderer gelehrten und verſtändigen Leute ſich ſolchen einſchleichenden Irrthümern zu widerſetzen / und deß Stengers Schrifften / ſonderlich aber die letztere zu widerlegen ihm vorgenommen / welche ſeine Arbeit auch GOtt wolle alſo gelingen laſſen / daß ſie zu ſeines heiligen Nahmens Ehre / zu Außbreitung der göttlichen Warheit / und zu Unterdrückung falſcher irrigen Lehre gereichen möge. ibid. Welche Cenſuren ihn in ſeinem Chriſtlichen Vorhaben zur

Gnüge werden ſtärcken und gründen können. *Coburgenſes* pag. 93. Und wird nicht ohn Urſach pro ſingulari divino zelo & inſtinctu gehalten / daß mein Hochgeehrter Herr nebſt andern orthodoxis ſich animosè opponiret &c.]

Admonitus Cenſura Lipſienſi & Elencho meo Senatus (u), ipſe tandem evigilavit atqve ſuper Stengeri Heterodoxiis, qvæ cuivis Chriſtiano (vv) ne dicam Magiſtratui (x) jam diu ſuſpectæ eſſe debuiſſent, à Wittebergenſibus, Jenenſibus, & Francofurtenſibus (y) Reſponſa petiit. Etſi verò concluſum erat, nemini aperiendum, qvibus Collegiis Senatus cauſam expoſuiſſet (z), de Francofurtenſibus tamen ea res Stengero (aa) prodita eſt. Eos itaqve callidiſſimè corrupit (bb) de argumento aliorum judiciorum certiores fecit (cc) ut errores illi fuco qvodam obducerentur (dd) eosqve ad diſſenſum à reliqvis Theologis (ee) cum maximo Eccleſiæ ſcandalo pertraxit. Qvamobrem Jenenſes illos non tantum acriter pungunt (ff) ſed etiam palam profitentur, Francofurtenſium imprimis judicio Stengerum obduratum (gg) in præceps (hh) ruiſſe; Qvinimo ipſe Stengerus non obſcurè innuit (ii) ſe anſam ea propter arripuiſſe ut Pſeudo-Palinodiam ſeu verius invectivam in meritiſſimos de Chriſti Eccleſia Theologos luci & oculis omnium exponeret.

[(u) Conf. §. præced. lit. r. (vv) *Wittebergenſ.* n. 2. p. 3. ſub Ann. 1670. 29. Epiſt. ad Senatum Erphord. Wir befinden in Stengers Schrifften nicht geringe ſondern nahmhaffte weit außſehende und ſolche Irrthümer / welche der heiligen Schrifft / Libris Symbolicis und außgeſtelten Reverſalien / auch der Form der geſunden und gemeinen unſer Lutheriſchen Kirchen und Redens-Arten gewaltig zu wider lauffen / denen Ketzern / auß deren Büchern ſie genommen / nicht wenig favoriſiren und das Wort reden / auch die Einfältigen gar leicht irrig machen / und wohl gar zur deſperation bringen könten. *Jenenſes* im gründlichen Bericht pag. 378. Wir haben alle beyde Aſſertiones (worauff die Einſchärffung beruhet) alſo bewandt geſunden / daß ſie nicht in otioſis ſpeculationibus oder ſubtilitatibus Scholaſticis beſtehen / ſondern vitam & praxin Chriſtianiſmi betreffen / wodurch einfältiger frommer Chriſten Gewiſſen können verwirret / geärgert / und in Zweiffel ihrer Seligkeit geſetzet werden. Ibid: Wie iedweder auch privatus dißfals ſorgfältig ſeyn ſolle / ſo einige neuerliche Lehre / worauß Gewiſſens-Scrupel erwachſen / auff die Bahn gebracht / nach gründlichen Unterricht trachten ſoll. (x)

Dann-

Dannhauer. Tom. 1. Conſcient. part. 1. Sect. 2. art. 1. p. 88. A magiſtratu exigitur ſcientia religionis, ne pro lacte venenum porrigi jubeat ſinatve. Conf. pag. ſeq. (y) Epiſt. Senat. ſub dato 1670. 19. Maji in Cenſ. Steng. p. 1 n. 1. (z) *Palin.* pag. 38. Da ſagten ſie im Rath/ man würde meine beyde Tractat auff drey Collegia verſchicken/die noch nicht in dem Handel eingemiſcht/ und ſolte es niemand erfahren/ wo ſie hingeſchickt. (aa) Palin. pag. 41. Ich bath daß man doch deß Franckfurtiſchen Reſponſi noch erwartete / etwan würde in ſelbigen ein guter Rath ſtehen. (bb) *Jenenſ.* im gründl. Bericht. pag. 379. daß die Francofurtenſes bey der erſten Claſſe Stengers Lehre nicht frey öffentlich für falſch erkläret/iſt ohne zweiffel daher kommen/ daß Stenger durch ſeine vielfältigen Außflüchte und Verkleiſterungen deß auſſerordentlichen Wegs zu der ſpätreuenden Seligkeit. wie auch durch Vermängung der Heuchel-Chriſten mit den verſtockten Spöttern der göttlichen Gnad und apoſtatis ſie irre gemacht. (cc) Cum enim Jenenſium Reſponſum datum eſſet Anno 1670. d. 16 Junii, Wittebergenſium 1670. 29. Junii, Francofurtenſium menſtruo demum ſpatio poſt ſc. 1670. 20. Julii ſecutum eſt. (dd) Francofurtenſes enim in ſuo non obſcurè aliorum reſponſa pungunt. pag. 96. Daß andere wegen mangel Chriſtlicher Liebe / auß ungnugſamen Urſachen und Vermuthungen einen üblern Verſtand in Stengers Worten würden vermeinen gefunden zu haben. pag. 97. Wir hingegen nach reifferer Erwegung auß gnugſamen Urſachen befinden uns überzeugt/ daß ein beſſerer Verſtand in einigen Worten zu ſuchen ſey. pag. 101. Was denn die Redens-Arten und Lehren anlangt/welche etwa übelen Verſtand bey einigen haben etc. in der That aber oder in ihrem rechten Verſtand nicht zu verwerffen ſind / oder doch die Meinung derſelben nicht böſe iſt etc. (ee) *Jenenſ.* über die Einſchärff. in princip. Wir möchten wündſchen / daß deß Autoris zelus ſecundum ſcientiam wäre / woran es unſers erachtens ſehr ermangelt. Contra *Francofurtenſ.* in Proœm. Wir haben auß Ableſung deß Autoris Schrifft nicht anders ſpüren können als einen hertzlichen Eyfer vor GOttes Ehre / und der Gemeine Erbauung. *Wittebergenſes* übers Buch num. 2. Novæ Phraſes novas ſecum in tergo apportant opiniones. *Jenenſes* im Bericht pag. 413. Wäre nur ein Füncklein Chriſtlicher Zuneigung zu Erhaltung deß lieben Kirchen-Friedens / und Gezänck oder Ergerniß zu vermei-

den/ in Stengern geweſen / ſo würde er (wo ſonſt ſeine Lehre wäre lauter und rein geweſen) ſich von ſolcher dem gemeinen Brauch zu widerlauffenden / und dem eigentlichen Wort-Verſtande nach einen gantz widrigen Verſtand mit ſich bringenden Redens-Arten enthalten haben. Contra *Francof.* Claſs.1. init. Wir ſind darinnen mit Stengern einer Meinung / daß man ſich nicht mordicus und allerdings müſſe an die alten Formuln halten. *Witteberg.* über die Einſchärff. num. 13. Es hege Stenger eine troſt- und heylloſe Lehre. *Jenenſes* übers Buch in princ. Es führe Stengers Lehre entweder zur Verzweiffelung oder phariſæiſchen Vermeſſenheit. Contra *Francof.* in Proœm. Wir haben an Johann Melchior Stengern als Autore der Schrifften einen ſolchen Mann/ auff den wir einen Argwohn einer falſchen Religion mit recht nicht werffen können ꝛc. Conf. Theſes ſeqq. LX. Væ autem illis qvi falſum verum eſſe pronunciant! *Wittebergenſes* Theſ. 54. Stengerum Novatianiſmi coarguunt. Contra *Francofurtenſes* Claſs 2. inf. Mit den Novatianern können wir ſeine Meinung nicht confundiren. *Witteberg.* über die Einſchärff. num 17. übers Buch n. 39. *Jenenſ.* übers Buch n. 3. Einſchärff. ſub fin. Bericht pag. 375. Enthuſiaſmi Stengerum accuſant. Contra *Francofurtenſes* Claſs. 1. num. 1. So werden auch bey Schwengfelden und Weigeln ein und andere dergleichen Reden ſich finden. Ob nun ſchon es ſolte ſcheinen/ einerley Reden zu ſeyn/die Herr Stenger führet mit ſolchen von uns billig verworffenen/ ſind es doch in der That nicht einerley. *Wittebergenſes* übers Buch num. 7. über die Einſchärff. num. 3. & ibid. in Vindic. *Lipſienſes* in init. Judicii ſui. *Auguſtani* pag. 46. Calvinianiſmum Stengero tribuunt. Contra *Francofurtenſes* l. cit. n 2. Es ſolte das Anſehen haben/ daß dieſe Wort mit Bezæ und der übrigen Calviniſten Lehr überein kommen/ es mag aber auch ſolcher Argwohn Herrn Stengern mit recht nicht graviren. *Wittebergenſes* über die Einſchärff. n. 20 in Vindic. ad n. 12. n. 2. *Jenenſes* über die Einſchärff. circa fin. Stengerum Antinomis aſſociant. Contra *Francofurtenſes* num. 4. Wie es nun das Anſehen hätte haben mögen / als ſolte auch noch dieſes eine Vermuthung machen / ob favoriſirte der Autor denen Antinomis und Geſetz-ſtürmern; So hat doch gleichwohl der Argwohn Antinomiæ allhie keinen Platz. Deniqve Papiſmi *Witteberg.* übers Buch n. 7. 11. 24. 25. über die Einſchärff. n. 16. in Vindic. ad not. 5. *Au-*

guſtani

guſtani p. 43. Socinismi *Wittebergenſ.* übers Buch n. 11. 13. 23. & 40. Einſchärff. n. 16. Vindic ib. *Jenenſ.* im Bericht p. 375. & 454. *Lipſienſ.* init. *Gieſſenſ.* p. 5. *Ratisbon.* p. 13. 14. *Auguſtani* p. 42. *Lüneburgenſes* p. 86. Arminianiſmi deniqve *Wittebergenſes* übers Buch n. 11. 13. 23. Einſchärff: num. 16. 19. Vindic. ibid. Auguſtani p. 43. Stengerum inſimulant. Contra verò *Francofurtenſes* n. 7. Daher in der Sachen ſelbſt deß Stengers Meinung juſt iſt / ſo iſt ſie auch gnugſam unterſchieden von der Papiſten und Socinianer Irrthum & num. 12. Solte man aber deßwegen ſagen / daß Stenger hierinnen Päbſtiſch / Socinianiſch / oder Arminianiſch lehre? Das können wir nicht ſagen. Neqve Wittebergenſibus neqve Jenenſibus ut infra videbimus Stengeri diſcrimen inter præcepta Moſis & Chriſti placet; Contra *Francofurtenſes* Claſs. 1. num. 12. Wir wiſſen und befindens wohl daß Herrn Stengers Meinung nicht böſe ſey. De converſione & juſtificatione hominis Wittebergenſes & Jenenſes Stengeri doctrinam heterodoxam eſſe palam profitentur. Sed *Francofurtenſ.* Claſs 1. n. 5. Seine Lehr von der Rechtfertigung leſen wir gantz rein und ohne Mackel. Itaqve Stengerus in *Palinod.* pag. 41. Welches Franckfurter Reſponſum für etlichen Tagen ankommen / worinnen ich von allen Ketzereyen abſolviret und wider die andere unbedachtſam herausgeſtoſſene Urtheil herrlich geſchützet. pag. 40. Es iſt aber dieſes alles recht von mir geredet / wie denn die Theologi Francofurtenſes zeugen / in ihrer weitgelehrtern recht Chriſtlichen Cenſur, darinnen ſie auch mich in noch mehr andern Punckten herrlich ſchützen und vertreten / wider die Wittenbergiſche und ihres gleichen gottloſe Cenſirer. Ibid. Es haben mich die Francofurtenſes gnug diſſfalls entſchuldiget mit ihrer wohlbedächtigen güldenen Cenſur; Die Wittenbergiſche dagegen iſt kaum höltzern / und als wie von etwa einem unſerer Gymnaſiaſten auffgeſetzt; Noch ſolte ich ſolche elende Cenſores zu Richtern leiden. Conf. p. 41. & 89. Jenenſ im Bericht p. 70. (ff) Cum enim Stengerus in *Palinod.* p. 43. ſcripſiſſet: Ich ſubmittirte mich dem Franckfurtiſchen Reſponſo, als welches alleinig legal und wohlbedächtig abgefaſſet. *Jenenſ.* reſpondent. im Bericht p. 48. Wenn wir dieſen Fladdergeiſt gerühmet / und ihm zu dem verhofften groſſen Namen / ſo viel an uns geweſen / verholffen hätten / das würde ihn gekützelt und gut gedaucht haben / da würde die Jeniſche Cenſur auch legal, wohlbedächtig abgefaſſet /

geſagt / es wäre beſſer geweſt / wenn in Erffurt deſſen Verhaben wegen edirung ſeiner Wiederlegung man bald gehindert hätte ꝛc. darauß denn Stenger billig hätte abnehmen ſollen / wie guth wir es mit ihm gemeinet / und daß wir unſers Orths gern geſehen hätten / daß ohne öffentliche gedruckte Wiederlegung ſeiner Irrthümer / er mit guter Manier hätte wieder zu ſeinem Ambt gelangen können. & p. 93. Ja als man hie vernommen / daß Hartnack (nomen majuſculis literis expreſſum affectum innuit, qvo ejuſmodi ſenes exutos decuiſſet) mit publicirung unſerer erſten / wie auch anderer von Collegiis Theologicis und Miniſteriis eingeholten Cenſuren ůmbgienge / hab ich D. Muſæus durch privat Schreiben unterſchiedlichemahl bey damahl regierenden obriſten Rathsmeiſter Herrn Johann Förſtern / meinem geliebten und geehrten Herrn Schwieger-Vatern / errinnert / ſolchem Beginnen vorzubauen / und hingegen Fleiß anzuwenden / daß dieſe Stengeriſche Streitſache in guten abgethan und ohne Schriftwechſelung beygeleget werden möge / dergleichen ich D. Niemann auch gethan. (nn) *Palinod.* p. 47. Niemannus ſagte: Der Wittenberger Urtheil ſind auch was zu hart / wie ſie auch die Helmſtädter ungütlich tractiret ꝛc. Gnug / daß ihr uns und Francofurtenſes habt. Et *Jenenſes* im Bericht p. 59. ubi Niemannus confirmat ſe ad Stengerum dixiſſe: Er müſſe ſich aber damit tröſten / daß / wie er vorhin ſelber geklagt / die Wittebergenſes die Herrn Helmſtädter zuweilē auch ungütlich tractiret hätten. (oo) *Jenenſes* im Bericht p. 70. ex ep. Steng. Einer aus dem Rath ſagte: Ihr ſeid bey uns zu Erffurth / und Jenenſes wiſſen unſern Statum ſo nicht. (pp) *Jenenſes* p. 81. So haben wir doch in Ermangelung gründlicher Nachricht von ſeiner Argliſtigkeit und Betrug / das beſte bey uns beſtehen laſſen. p. 61. hiernechſt hatten wir in unſerm Schreibē an Rath zu Erffurth / wie dem aus Hartnaccii und Stengers publicirten Schriften erwachſenem ärgerniß in etwas geſteuret werden möchte / uñ ſeine bewegliche Eriñerung angefügt / ſo viel müglich zu verhüten / daß von dieſer Materien nichts weiter in Druck kommen möchte (cum tamen Jenenſes non ingens modo volumen cui tit: Bericht / prælo commiſerint: ſed etiam judicium ſuum contra Stengerum Dedekenni conſiliis inſerendum curaverint) Auf dieſen unſern Bericht iſt von einem Ehrenveſten Hochweiſen Rath zu Erffurth uns unterm dato den 9. Septemb. geantwortet / und der Sachen Beſchaffenheit ůmbſtändiglich fürſtellig gemachet worden

und haben wir Stengers wiedriges Beginnen mit Verwunderung vernommen. (qq) *Palinod.* p.65. Es ſtunde in dem Jeniſchen Schreiben: Stenger hat ſich ja erkläret von Irrthümern abzuſtehen. Nun hatte ich mich das niemahln (NB) erkläret / als der ich keinen Irrthum geheget und gelehret / ſondern dißfals reinen Gewiſſens; und wie könte ich verheiſſen von Irrthümern abzuſtehen? wer ſich erbeut von Irrthümern abzuſtehen/ bekennet zugleich daß er vormahls Irrthümern zugethan geweſen. *Jenenſes* im Bericht p.94. Als aber hernach Stenger zur aufrichtigen Erkentniß ſeiner Irrthümer ſich nicht bewegen lieſſe/ war durch ſeine Beharrligkeit die Sache in gantz andern Stand gerathen. Sed inqviramus qvæſo: Utrum Jenenſes contumaciam illam Stengeri reſciverint, anteqvam editionem Elenchi impedirent? Etenim illud non obſcure ita colligo: primum Jenenſium reſponſum ad Jacobum Schellium datum eſt 1670. 6. Maji ſecundum ad Senatum 1670. 16. Junii, & Bechmannus A. 1670. 29. Junii de literis Muſæi me edocuit; Ipſi verò Jenenſes im Bericht p. 43. Epiſtolam Stengeri ante menſem Junium ad ſe miſſam exhibent, qva iis ſatis clarè ſcripſerat his verbis: *Ne Dæmon omnibus illis Philoſophis verſutior & ſapientior extorſerit mihi qvas aſſero theſes.* (rr) *Jenenſes* im Bericht p. 95. Sondern vielmehr erforderte die Nothdurfft/ daß von den Stengeriſchen Schwermereyen die Chriſtliche Gemeinden in und auſſer Erffurth gründliche Nachricht erlangeten/ ſich dafür zu hüten.]

Videns ergo Stengerus conſonis Orthodoxorum judiciis Eccleſiæ ſalutem felicius promotam qvam Francofurtenſes eam turbare potuiſſent, de fallaci qvadam revocandi formula ſecum deliberat (ſſ): ſed eam emendavit Senatus (tt), attemperavit Hogelius (uu), denuo auctam à Senatu (vv vv) ita pervertit Stengerus (xx) ut ne revocatio qvidem dici potuerit (yy), deniqve cum eam viciſſim limitatam repudiaſſet (zz) ab officio (aa) motus eſt.

(ſſ) Dennoch in denen auf E. E. Raths alhier ſonderbahres Begehren ertheilten Reſponſis der löblichen Theologiſchen Facultäte zu Wittenberg und Jena/ wie deñ auch eines Wohl Ehrw. Miniſterii zu Franckfurth / ein und die andere in meinen zweyen durch den Druck publicirten Schriften befindlichen Redarthen und Lehr-Puncten als irrig und verdächtig geachtet worden/ daß ich erwehnten reſponſis (NB) **ſo weit nehmlich dieſelben mit einander über einkommen**

aller-

allerdings mich gemäß bezeigen/und alſo aller Fehler und Irrthümer die gantze Zeit meinens Lebens mich enthalten wolle ꝛc. Legitur hæc formula in *Jenenſium* Bericht p.53.conſcripta erat 1670. 12. Auguſti. (tt) Daß ich denen jenigen Redarten und Lehrpuncten / welche von beyden löblichen Theologiſchen Facultäten zu Wittenberg und Jena/ nichts minder einem Wohl Ehrw. Miniſterio der Stadt Franckfurth in ihren auf meine in Druck verhandenen Schriften auf E.E.Raths ſonderbahres Begehren ertheilten Reſponſis nahmentlich exprimiret/ aus Unbedachtſamkeit geirret und gefehlet. Will auch ſothaner Fehler ſamt uñ ſonders von nun an die gantze Zeit meines Predig-Ambts allerdings mich enthalten ꝛc. Legitur hæc formula in Cenſura Stengeriana, qvam Senatus Erffurtenſ. publicavit p. 260. Conſcripta ante d. 25. Aug. 1670. (uu) Nachdem aber von denen dreyen über meine Lehr von E.E.Rath befragten Collegiis gleichwohl meine Redarthe und Lehr-Puncten etliche für verdächtig/ gefährlich und irrige Meinungen mit ſich führend geachtet worden; ſo will ich ſolche irrige Meinungen hiemit verworffen haben/ verſpreche auch hinführo mich ſolcher Redarthen und Lehr-Puncten zu enthalten. Exhibet hanc formulam *Palinodia* p. 55. (vv vv) Ibid. p. 56. M. Hogel brachte mir die vermehrte formul, die kam mir alſobald gar hart für / und ſchlugs ab einzugehen. Aber M. Hogel rieth / ich könt es ja auf meinen Orth alſo deuten daß mein Gewiſſen unverſehrt bliebe / es wäre doch ein Weg zum Frieden/und könte man ſo fern E.E.Rath nachgeben; Ich betrachtete es weiter und ſprach: Ich mercke wohl/wie ſichs läſt wol deuten / und wie ich mich noch gebührend kan darunter ſalviren; Aber es will allzu politiſch heraus kommen / doch will ich mit meinem Vater davon reden; Endlich willigte ichs / und waren die eingerückten harten Worte: Ich thue mich lediglich ſolchen reſponſis ſubmittiren/und will alle ſolche irrige Meinungen nicht nur hiemit erkandt (NB) ſondern auch verworffen haben/ und mich hinführo gäntzlich derſelben enthalten. (xx) Epiſt. Senat. ad Jenen. 1670. 9. Sept. im Jeniſchen Bericht p. 63 demnach aber mehr geregter Diaconus ſich hiezu noch nicht beqvemen wollen / ſondern bey ſeiner projectirten und ad falſa narrata approbirten Erklärung ohnabwendig beharret / ja endlichen daß er einigen und zumahl in der Lehre begangenen erroris in Ewigkeit nicht geſtändig ſeyn könte noch wolte/ ſich in Anhörung ſo wohl unſer als des Miniſterii und der Gemeine Deputirten/ausdrücklich vernehmen laſſen / und man alſo deutlich genug verſpüret/ daß er

unſerer großgünſtigen Herrn ihm in dieſẽ Punct erwieſenẽ Glimpfs
zu ſeinem Vortheil / und unſerer / wie auch des Miniſterii und der Ge-
meinde nicht weniger eluſion und Gefehrde mißbrauchen wollen. Je-
nenſ. in Reſp. ad Senat. 12. Sept. 1670. im Bericht *p. 65*. Nachdem wir
aber aus unſer grosgünſtig. Herren Schreiben mit Verwunderung
verſtanden / daß Stenger keiner in denen reſponſis gezeigten Irrthü-
mern und Fehlern geſtändig ſey / **vielweniger deren und ande-
ren dergleichen hinführo allerdings ſich** (NB) **enthalten:
ſondern nur** generaliter & indeterminatè **für Irrthümer und
Fehler ſich** (NB) **zu hüten verheiſſen wolle** / maſſen er denn
noch neulich in Anhörung unſerer grosg. Herrn / auch des Miniſterii
und der Gemeinde Deputirten ausdrücklich ſich vernehmen laſſen /
daß er einigen und zumahl in der Lehr begangenen erroris in Ewig-
keit nicht geſtändig ſeyn könte noch wolte &c. (yy) *Palinodia*, pag. 55.
Es ſollen die Herrn wiſſen / daß ich durchaus keine einige falſche Lehre
geführet habe / und nur umb Friedens willen ſolche qvaſi revocato-
riales formulas wollen annehmen. *Jenenſ.* im Bericht p. 500. ex epiſt.
Steng. An dem iſts daß wer die von mir neulich beliebte unvermehrte
(conſ. lit. uu) unclauſulirte / doch auch gar harte Raths-formul le-
ſet / der denckt wohl / es ſey eine omnimoda pura Palinodia; Aber e-
ben ūm Friedens willen / und weil der Rath immer auf ſeinen reſpect,
reſpect drang / ſo gaben mir meine fratres an die Hand / wie ichs wol
im mildern ſenſu könne verſtehen / weil ſie wuſten / daß es kein capi-
tal Streit / oder der fundamentum fidei betroffen / geweſen / ſo ſich
mit mir erhoben; dennoch wollen auch die Wort derſelben formulæ
behalten ſeyn / anderer geſtalt zerrinnet mir der mildere ſenſus, den
noch mein Gewiſſen kan vertragen. (zz) *Palinod.* p. 57. Aber hiemit
wolte der Rath noch nicht acqvieſciren / ſondern mich noch höher
ſchrauben / uñ hatten noch mehr zur formul geſetzt / nemlich: Ich Sten-
ger halte auch ſelbſt meine Redarthen uñ Lehr-Punctẽ für verdächtig
gefährlich uñ irrige Meinungen mit ſich führend. Item: Ich M. Sten-
ger habe irrige Meinungen geredt / und in offenẽ Druck gegebẽ. Sol-
che allerhärteſte clauſul wolte ich nicht annehmen. (aaa) Decretum
Remotionis legitur in Cenſura Steng. p. 262 n. 14. d. 18. Nov. 1670.]

Etſi vero minus tutum (bbb) parumve decorum (ccc), eos etiam qvi
revocarint errores ſuos, Eccleſiæ aut ſcholis præfiçere; qvia verò miniſte-
rii Senior filii ſui partes acerrime propugnabat (ddd), Senatus primum
qvem-

qvemqve locum in ſubjectis ſibi Parochiis vacuum Stengero in erroribus adhuc pertinaciſſimè hærenti promiſit (eee); & primo qvidem Parochiam Somerenſem (fff) tum Profeſſionem in Gymnaſio (ggg) deniqve cum M. Starclovius diem obiiſſet, Diaconatum in Eccleſia Diſcalceatorum (hhh). Adjumento illi fuere non ſolum populus (iii) & Miniſteriales (kkk) ſed etiam Francofurtenſes (lll); Qvin imo Jenenſes (mmm) qvibus tamen Stengeri in erroribus pertinacia (nnn) fraudeſqve & latibula in Phraſi: von Irrthümern abſtehen (ooo), dudum (ppp) perſpecta, & fatendum tandem erat, ſi ex voto (qvod Hallenhorſtius (qqq) & Melchior Stengerus (rrr) miris artibus promovebant) res illa cecidiſſet, peſſime (ſſſ) conſultum fuiſſe Eccleſiæ.

[(bbb) Formula Viſitationis Friderici III. Princip. Vinar. qvam Simon Muſæus refert in Colloq. Flacii & Strigelii: Würde aber Pfarrherr / Prediger oder Diacon befunden / der einen Irrthum im Glauben / es wäre des hochwürdigen Sacraments des Leibes und Bluts Jeſu Chriſti / der heil. Tauffe / Interims / Adiaphoriſtiſcher / Oſianders / Wiedertäufferiſch / Schwengfeldiſchen 2c. und Majoriſtiſchen verführiſchen Secten / und anderer Ketzerey und falſchen Lehre halben / oder ſonſten an unſer Chriſtlichen Religion und Augspurgiſchen Confeſſion Zweifel und eckel hätten / den ſollen unſere Viſitatores alsbald ſagen / ſich fürderlichſt aus unſerm Lande zu wenden / mit der Verwarnung / ſo ſie darneben betreten werden / daß ſie mit Ernſt geſtraffet werdē ſollen. Und da ſich gleich (NB) einer oder mehr davon abzuſtehen (NB) erbieten würden / ſo ſollen ſie doch im Kirchen-Ambt nicht gelaſſen werden; Sintemahl die Erfahrung giebt / daß ſie von ſolchem Gift nicht laſſ. n. (ccc) *Jenenſes* im Bericht pag. 121. E. E. Rath hat Kraft tragenden Ambts und ſchweren Pflichten nicht anders gekönt / denn zu der extremität zu ſchreiten / und Stengern ab officio zu removiren / und wenn E. E. Rath anders würde verfahren / und Stengern bey ſeinen beharrlichen Irrthümern wieder in ſein Ambt geſetzet haben / würde ihm der reſpect, ſo aus gewiſſenhafter Beobachtung tragenden Ambts und Pflicht zu erwachſen pflegt / groſſen Theils entgangen ſeyn. (ddd) *Palm.* p. 63. Mein Vater war auch ſelbſt bey Erwehlung deß neuen Diaconi an meiner Stelle aufs Rath-Haus kommen / und hatte ſich beſchwert. Lit. ejuſd. 12. Dec. 1670. Nun will ich ietzo nicht weitläufftig den Herrn zu Gemüth führen / wie wenig ümb dieſelben ſolch procedere der Diaconus verdienet

net ꝛc. Verſehe mich großg. und freundl. Willfahrung/ wiedrigen falls aber de electionis novi Diaconi inſtitutæ qvàm inſtituendæ nullitate ſolenniſſimè proteſtirend. *Jenenſ.* p. 77. ex Epiſt. Stengeri 8. Dec. 1670. Periculum eſt in mora, & ſalus mea temporalis agitur, devincies me & Patrem valde. (eee) *Jenenſ.* im Bericht ex Epiſt. Seng. 10. Febr. 1671. Vorigter Rath verhieß/ als man ſich beſchwerte/ warům Jenenſium interceſſio nicht würde attendiret? die erſte entledigte Stelle ſolte mir werden; Solche Zuſag will der itzige Rath erfüllen. *Palinodia* p. 63. Aufm Rath-hauſe hatten ſie meinem Vater geſagt/ er ſolte zu frieden ſeyn/ die erſte entledigte Stelle ſolte ich künftig haben; ſolche Zuſag ward ins protocoll E. E. Raths geſchrieben/ auch von ein paar notariis, ſo es angehöret/ auf ihre übliche Arth und Form aufgezeichnet. (fff) *Palinod.* p. 47. Sie im Rath verhieſſen mich ins Pfarr-Ambt nach Sommeren zu ſetzen. pag. 54. und ehe mein Ambt wieder erſetzet wurde/ erbothen ſie ſich zur translocation/ da ich ſolte in ein ander Dienſt/ nehmlich in eine Pfarrſtelle im benachtbarten hieher gehörigen Städtlein/ eingeſetzet werden. (ggg) *Palinod.* p. 63. Hierauf wurde Herr Lauterbrunn Inſpector Gymnaſii, damit mir deſtoweniger Hoffnung bliebe zu der mir verheiſſenen Profeſſion, als mir denn neulich zugeſagt/ infall ich Paſtoratum Sommerdanum nicht bekäme/ Profeſſio am Gymnaſio. (hhh) *Jenenſes* ex Epiſt. Steng. 10. Febr. 1671. im Bericht p. 88. Nun aber eine Gelegenheit die nicht zu verſäumen ſich ereugnet/ in dem der Diaconus zun Baarfüßern M. Joh. Melchior Starcklopf mit Tode abgangen/ und die Gemeine guten Theils (NB) ihr abſehen auf mich richtet/ dazu auch itziger Rath gerne will cooperiren; Als hab ich zu E. Hoch-Ehrw. gedacht nochmahls meine Zuflucht zu nehmen/ und wäre demnach mein unterdienſtl. Bitten/ ümb nochmahlige Vorſchrifft und atteſtata, der ich mich auf begebenden Fall gebrauchen könte. p. 91. ead. Ep. der diß überbringt/ iſt ein hieſieger Schul Collega und Notarius, der in einem und andern fernern Bericht kan erſtatten/ ſonderlich auch wegen geſchehener Verheiſſung/ die er als unſer Abgeſandter neben noch einem Notario M. Grafen von damahligen E. E. Rath zurück brachte. (iii) *Palinodia* p. 67. Zugleich kömt der andere Hauffen der Gemeine auch mit einer Supplication, da ſich ihrer bey achtzig unterſchrieben/ ein/ bittende/ mich gleichmäſſig neben dem Paſtore Sommerdano eine Gaſt-Predigt ablegen zulaſſen; da willigts

ein E.Rath/und werden wir beyde geheiſſen zu predigen ꝛc. Bliebe es alſo dabey daß mir E.E.Rath auftrug nechſten Sontag die Früh-predigt zun Baarfüſſern zuhalten. *Senat.Erffur.* inPrivil.Cenſ.Steng. 19. Jan. 1671. Wiewohl meiſtens aus dem gemeinen Volck aus der ihnen gemachten impreſſion und Einbildung: ob wären erſt erwähnter Collegiorum eingelauffene reſponſa mehr bemeldten Stenger auſſer etlichen wenigen Redens-Arthen / in der Lehr im geringſten nicht zuwieder / ſondern vielmehr allerdings gleichſtimmig/ſich noch biß dato ungeſcheut vernehmen lieſſen / wie ſie ſolchen irrigen Meinungen nichts deſto minder beygethan/und dabey/als einem unabſtöſſigen feſten Glaubens-Grunde/ ohnabwendig zubeharren gemeinet wären. (kkk) *Jenenſ.* im Bericht p. 72. ex Epiſt. Steng. Es freuete ſich darüber das miniſterium, und bath E.E.Rath durch ein paar geſandte ümb confirmation. *Palinod.* p. 67. Auch Herr Sauermann Paſtor zum Reglern ermahnte mich ſelbſt / nachdem M. Starklopf geſtorben / ich ſolte doch helffen / daß der geſchehene Riß wieder erſetzet würde/er wolte mich gern befordert ſehen.pag.68. Indem kam Herr Floccius der Spittel-Prieſter hinein getreten / der denn ſo gar nichts ferners an mir deſiderirte, daß er auch noch dazu meine Sache bekräfftigte.(lll) *Palin.*p 66 Unter deß kam von Franckfurth ein gut Recommendation-Schreiben für mich.pag. 70 In der Wochen Lætare kam noch ein Schreiben von Franckfurth darinnen das Miniſterium dort ſelbſt nochmahl heftig bath mich nicht lange müſſig und dienſtloß ſitzen zulaſſen. (mmm) *Jenenſ.* im Bericht p.97. Epiſt. ad Senat. d. 15. Febr. 1671. Wie wohl nun obgedachte Interceſſion in etwas zu ſpäte kommen / ſo haben wir doch E.Edl.ꝛc.hochgeneigte und ſehr angenehme reſolution, welche ſie dazumahl dem Seniori Miniſterii daſelbſt M. Nicolao Stengern ertheilen laſſen (vid. lit. eee. huj. §.) billig (NB) zu rühmen / daß nehmlich mehr beſagte unſere interceſſion nicht ſolte vergeblich ſeyn / ſondern es wolten dieſelbe gedachten Herrn Seniorem verſichern/ daß krafft derſelben der geweſene Diaconus bey erſter vacanz, ſo ſich in der Stadt oder auf dem Land eräugnen würde / dahin promoviret und verſetzt werden ſolte. Wenn denn/ hochgeehrte Herren/wir nicht allein vernommen/daß der Diaconus zun Barrfüſſern Herr M. Joh. Melch. Starckloff nach Gottes unerforſchlichen Rath und Willen die Welt geſegnet habe / und hiedurch eine Stelle im Miniſterio ledig worden/

ſondern

ſondern auch mehr erwehnter geweſener Diaconus zum Predigern
Johann Melchior uns abermahl ümb eine interceſſion bittlich ange-
langet / und wir ihm hierinn zu willfahren nicht wohl umbgang neh-
men können. Als gelanget an dieſelben hiemit unſer freundliches
Bitten / ſie geruhen hochgeneigt / dero Großg. Vertröſtung nach / bey
Erſetzung dieſer Stelle / mehr ermeldten Johann Melchior Stengers
eingedenck zu ſeyn / und ihn für andern zu beobachten / in Betrachtung
daß ſelbiger hiebevor / da ihme ſeine unterſchiedliche theils irrige /
theils unförmliche RedensArthen gezeiget worden / nicht allein mit
Gott bezeuget / daß ihme nie zu Sinne kommen / der reinen Evan-
geliſchen Lehre oder denen Symboliſchen Büchern unſerer Kirchen
das geringſte zuwider zu lehren / auch dannenhero in dieſer Sachen
eingeholten reſponſis theologicis ſich gebührende zu ſubmittiren /
von denen darinne gezeigten Irrthümern abzuſtehen ꝛc. Seine
hiebevor gethane Erklärung und Zuſage redlich zu halten / und ſo ie
einige Scrupel ihm ſolten vorkommen / bey zeiten ſich deßwegen bey
geübten Theologis Raths zu erholen ꝛc. (nnn) *Jenenſ.* in Præf. des Be-
richts G. 3. f. b. Beſonders hat Johann Melchior Förſter Obriſter
Rathsmeiſter mir Muſæo unterſchiedlich mahl erzehlet / wie er auf
mein Zuſchreiben und Begehren der obſchwebenden Gefahr wegen
erinnert / und von der Neuerung der Lehre und obſtination abzuſtehen
ermahnen wollen / und ihm mein Schreiben / worinn dieſe formalia
enthalten waren (Ich verſicherte: Stenger würde dieſe Sache nicht
hinausführen / die Reue würde endlich kommen / aber zu ſpäte) zu
leſen hingereicht / und in die Hände gegeben / hat er am Tiſch ſitzend
das Schreiben auf den Tiſch geworffen / und nicht zu leſen / weniger
eine Ermahnung anzunehmen begehret. p. 27. daß er aber aus hoch-
trabendem un̄ Eigner ehre begierigem Gemüth ſolches nicht gethan /
und ungeachtet aller treuhertzigen Erinnerung mit publication ſei-
nes Buchs ohne eintzige emendation deſſelben (conf. lit. l.) verfah-
ren iſt / damit hat er ja die Kirche Chriſti vorſetzlich / muthwillig und
freventlich beunruhiget / betrübet / und fromme Hertzen geärgert.
p. 33. Nachdem aber Stenger meine (Muſæi) vorgeſchehene aufrich-
tige und treuhertzige Vermahnungen hindanſetzend / mit publicirung
ſeines Buchs / mir unwiſſend verfahren / und nicht einigen von mir
falſch oder bedencklich oder unformlich erklärten periodum, deren
er doch keinen mit Grunde behaupten konte / geändert / und das Buch
ſchon

ſchon hie im Buchladen zum Verkauff lag / ſo war es mir nicht zeit/ mit privat Erinnerungen bey ihm einzukommen / als die nunmehr bey publicirung des Buchs bey ſeinem hochtrabenden Fladder-Geiſt vielweniger kônten ſtatt finden als die vorigen / ſo re adhuc integra vor publicirung des Buchs geſchehen waren. pag. 37. Jenenſes literas Stengeri ad ſe datas exhibent, è qvibus illis protervia Stengeri ſatis perſpecta eſſe potuit; in iis enim ſeqventia leguntur: Veſtra Cenſura omnibus verè piis exprimit gemitus & ſuſpiria, qvi hoc pacto intelligunt regnum Dei infirmari, pietatis incrementum ſufflaminari, ſcandalum præberi pernicioſiſſimum. *Ibid.* Poſſim qvin dare Laicos, qvi ad illam veſtram & cæterorum cenſuras norint reſpondere ſolidè, ut aliqvanto altioribus radicibus fixa hæreat ipſorum pectoribus doctrina ſaluberrima, qvàm ut authoritatis humanæ terriculamento qveat evelli. p.38. Agedum luſtremus veſtram cenſuram, & qvid habeat in receſſu expendamus. pag. 43. Qvod ore doceo & calamo exprimo, vita & corde perſentiſco. Æterna ſalus mea pendet ex his dogmatibus. Prodeant cætera me longè doctiores, periclitentur vires ſuas, fragili qværentes illidere, dentem impingent ſolido. Ne dæmon omnibus illis Philoſophis verſutior & ſapientior extorſerit mihi, qvas aſſero, theſes. pag 45. Wiewohl nun Stenger anderthalb Jahr zuvor von mir D. Joh. Muſæo über ſeiner neuerlichen Lehr und Red-Arthen ſatſam war vernommen / und nach geſchehener weitläuftigen remonſtration davon abzuſtehen / treulich ermahnet worden/er aber deſſen ungeachtet auch ſeiner damahligen Erklärung zuwieder / mit publicirung ſeines Buchs zugeplumpet / und die darinn enthaltene irrige Lehren / und verfängliche Red-Arthen nicht allein in offentlichen Predigten zu treiben / und ſeinen Zuhörern zu inſtilliren / ſondern auch durch ein und andere in Druck gegebene Schrifft zu vertheidigen und auszubreiten fortgefahren war / und nunmehr beyde Schriften männiglich für Augen lagen/daß ihn nach perſpürtem Hochmuth und daher rührenden obſtination weiter zu vernehmen / weder rathſam noch nützlich ſeyn konte ꝛc. p. 89. ex Epiſt. Steng. de dat. 10 Febr. 1671. Solt ich wieder ins Ambt kommen/ſo möchte man gewiſſe Tage und Stunden aſſigniren / in welchen der Pfarr-Herr mit mir müſte handeln / diſputiren / meine Ketzerey zeigen/ und alſo den Irrenden bekehren; atqve h. m. majores adhuc turbas & rixas cum Paſtore ſuo

Stengerus minatus eſt.*(ooo) Jenenſ.* fol. 101. Wir hätten uns nicht eingebildet / daß er unter vorigen gantz klaren und deutlichen Worten einen ſolchen verborgenen ſenſum vermöge deſſen er weder geirret zu haben noch **vom Irrthum abzuſtehen** ſich erkläre / und den Magiſtratum, Miniſterium Eccleſiaſticum, und die gantze Chriſtliche Gemein alſo ludificiren werde. (ppp) *Jenenſ.* Bericht p. 65. verba vide lit. xx. Iidem p. 73. ex Epiſt Stengeri d. 8. Dec. 1670. Ich redete da was deutlicher von der Sache / anzeigend **daß zu ſolcher** revocation **ich mich nimmermehr verſtehen könte**. pag. 75. Wenn man mich wolte anhalten zur puren offentlichen Palinodia, ſo müſte auch einer ſeyn / der mir darthäte: Diß iſt ein verdamlicher Irrthum ꝛc. Sonſt bey ſo bewandten Sachen bin ich mir keines gehegten verdamlichen Irrthums bewuſt / und wie kan ich denn vor der Kirchen und allem Volck bekennen / daß ich in Irrthum geſteckt? p. 78. ex ead. Epiſt. De hoc obſecro tribus mentem explicetis veſtram, neqve enim adducor ut credam, vos adactum ire me, ut *reclamante conſcientia publice profitear erroribus me addictum fuiſſe.* p. 99. ex Epiſt. Steng. d. 18. Febr. 1671. Aber nachdem von Obriſt Hallenhorſten die interceſſionales meinem Vater und folgends mir communiciret / erſchrack ich ziemlich über einen Orth da nehmlich es hieß: **Stenger hat ſich erklärt von Irrthümern abzuſtehen**. Nun wolt ich lieber acqvieſciret haben / und ſolch Wort vertragen / wenns das Gewiſſen litte / ſo iſt mir's aber unmüglich (NB) ſolt ich gleich Cardinal-Stellen drüber verliehren etc. E. Hoch-Ehrw. **wiſſens vorhin wohl es ſtieß ſich ja eben an dieſer** clauſul **neulichmahl** / darüber ich auch das Ambt verlohr / und (NB) E. Hochlöbl. Facultät tractirte mich ſo väterlich / daß ſie dem hieſigen Rath riethe mit ſolcher clauſul mich zu verſchonen. *(qqq) Jenenſ.* p. 100 ex Epiſt. Steng. d. 18. Febr. 1671. Herr Obriſt Hallenhorſt hat das Schreiben noch nicht divulgiret / und erwartet mit Verlangen aufs geänderte. *(rrr) Jenenſ.* p. 108. Sein Vater aber Senior Miniſterii hat den folgenden 22. Febr. umb Zurückſendung vorigter interceſſionalium ſchriftlich bey uns angehalten / und dieſelben abzuholen einen reitenden Boten abgefertiget ꝛc. wir aber haben ſolchem Begehren nicht können raum noch ſtatt geben / ſondern nothwendig uns entſchuldigen müſſen. *(ſſſ) Jenenſ.* p. 102. Daß durch ſolchen Betrug die Chriſtliche Gemeinde zum Baarfüſſern wäre hintergangen / und

und mit einem bey falſcher Lehre ſtandhaftig beharrendem Diacono unter dem falſchen Schein einer omnimodæ & puræ Palinodiæ verſehen und in Gefahr wäre geſetzet worden. pag. 111 Denn leider zu befürchten / wenn er bey der Baarfüſſer Chriſtlichen Gemeine / wäre unter dem Schein / daß er die in Reſponſis gezeigte Irrthümer erkand und verworffen hätte / als ein rechtgläubiger reiner Lehrer zum Diaconat gelanget / es würde übel ärger werden / und entweder gröſſer Gezänck und Zerrüttung / und wo nicht öffentliche doch heimliche Verführung / ſo wohl einfältiger Chriſten als jungen ſtudioſorum erfolget ſeyn; daß man in kürtzen würde mit einer neuë Schwärmeriſchen Secte in dieſen Landen zu thun haben müſſen.

Poſtqvam itaqve Sectarius ille omni promotionum in patria ſpe exci- diſſet, non ſolum Parens illius ſub nomine Senatus Libellum famoſum adverſus me (ttt), ſed etiam Stengerus junior virulentam contra Theologorum Judicia Palinodiam edidit (uuu) qvod famoſum Scriptum non tantum infamem Magiſtratui pœnam dedit (www) ſed etiam Autorem patria ejecit. (xxx) Deniqve Apologia qvadam (yyy) Eccleſiæ ſe purgare, mihiqve Vindicas (zzz) opponere conatus eſt. Illas verò hactenus reſponſo dignas non cenſui, partim qvod hypotheſes, qvibus innituntur, ſint illæ ipſæ antea damnatæ hæreſes (aaaa) partim qvod acerbiſſimis, qvibus me inſectatur injuriis, (bbbb) ſatis jam apertè ſua dogmata ipſe refutarit, dum ſe neqve ſpiritu Dei regi, neqve pœnitentiam noſſe (cccc) imò verò cauſam ſuam non optimè ſe habere prodidit (dddd). Etenim Stengerus etſi puram diſputandi peritiam jactare ſolet (eeee) minus tamen in illa cautum ſe & præſtantem (ffff) moresqve patrios (gggg) diffiteri non poteſt.

(tttt) ſub Tit. Kundſchafft; verum ſi qvisqvam Erffurti, ne dicam Senatus, adverſus me aut civili aut certè criminali actione experiri opus habuiſſet, celeberrima judiciorum integritate Saxonia eſt, in qva tot annis vivo. Turpiſſimum ſanè id ſibi duxiſſet vel minimæ autoritatis collegium, publico ſuo nomine Pasqvilla divulgare, cum hæc infimæ plebis, convitiatorum peſſimæqve cauſæ ſigna ſint; Oppoſui tamen illis Defenſionem & Retorſionem ſatis validam impreſſam Citizæ Anno 1671. Addo qvas poſtea Erffurto accepi literas Chriſtiani à Saher Anno 1672. 18. Febr. Ich habe wegen der wider meinen Hochgeehrten Herrn gedruckte Schmähſchrifft mit Fleiß nachgeforſcht / befinde zwar daß dieſer jetzige Rath nicht we-

nig dem jungen Stenger zugethan/ (Steng. in Palinod. pag. 19. **In Erffurth giebts** *Magiſtratum Ambulatorium*; **über ietzigen** *Anno 1671*. **regierenden Rath hab ich nicht zu klagen / den wolle GOTT ſegnen und ſtärcken/**) aber doch wollen ſie von dieſer Kundſchafft nicht wiſſen / ſchieben vielmehr das Werck auff den alten Stenger und Hallenhorſt/die ſolche Bogen weit und breit ſollen verſchicket haben ꝛc. Et Zach. Hogelii Paſtoris Auguſtinianæ Eccleſiæ d.24. Jan.1672. Daß mein hochgeehrter Herr mein Schreiben ſeinem Stengeriſmo Condemnato vordrücken laſſen / hat mir nicht wenige Ungunſt hie verurſachet / doch gebens die Wort und weiß mein GOtt / daß deſſen Abſehen geweſen / den guten Leumund hieſigen Miniſterii bey der hochlöblichen Theologiſchen Facultät in Leipzig zu retten. Es wird auch meinem großgl. Herrn wiſſend ſeyn/daß der Obriſt Rathsmeiſter Hallenhorſt und unſer Senior publico Senatus nomine eine Schmähſchrifft wider ihn drücken laſſen/ woran aber unſer hieſiges Miniſterium ein groß Mißfallen trägt / doch hat ſich mein hochgeehrter Herr mit ſeiner Defenſion ſchon zur Gnüge geſchützet / und lieget dem zugefügtes Unrecht und Undanck wegen der eröffneten und unterdruckten falſchen Stengeriſchen Lehr am hellen Tage; Sein guter Nahm und erworbener Ruhm wird ihm dennoch bleiben ꝛc. (uuu) *Palinod*. pag. 10. Wiewohl eine zeitlang hielt ich an mich die Cenſuren zuſtraffen/nemlich da es noch immer neue Vorſchläge gab / mich anderweit in Erffurth zu befördern. (www) *Jeneyſ.* im Bericht Præf. F.4. f. a. Für rathſam halten wir nicht darauff zu antworten. Weil Stenger publica autoritate und durch einen öffentlichen Anſchlag für einen Pasqvillanten / Diffamanten und Calumnianten / und ſein Läſterbuch für ein tam in formalibus qvàm in materialibus wahrhafftig beſchaffenes / und vorſetzlich abgefaſtes diſſeminirtes Paſqvill und höchſtſträffliche Schmähkarte in ſeinem Vaterland erkläret und außgeruffen worden; Und demnach unſern Perſonen und Ambte nicht anſtändig ſeyn wil/ mit ihm über den außgegoſſenen injurien/ calumnien und giftigen Verläumbdungen zu expoſtuliren / oder in einige Schrifftwechſelung zu treten. pag. 118. In den Churmäynziſchen Stadtgerichten am 26. Sept. Anno 1671. publicirten abolitions-patent wird das Läſterbuch als ein tam in formalibus qvàm materialibus wahrhafftig beſchaffenes und vorſetzlich abgefaſtes diſſeminirtes Pasqvill und höchſt-ſtraffbare Schmäh-Karte erkläret / außgeruffen / und mit

mit allen denen einverleibten Calumnien und Läſterungen zu grunde aboliret und außgetilget. (xxx) *Jenenſ.* in Præf. t. 4. f. a. Schändens und ſeines Schmähens halber/darff er nicht getrauen in ſeinem Vaterland ſich ſehen zu laſſen. (yyy) impreſs. Francof. cis Viadr. (zzz) *Palinod.* p. 74. Geſtalt mirs denn auch gieng fürm Jahre mit der Apologia Anti-Hartnacciana, welche ich muſte mit doppelten Unkoſten laſſen drucken an frembden Orthen. (aaaa) Conf. Theſ. ſeqq. (bbbb) vergebliches Qvackeln p. 12. l. 4. Lappalien pag. 14. lin. 12. Spitzmäuſigkeiten p. 72 lin. 13. hypernäckiſche Dinge pag. 66. lin. ult. Schöpspoſſen p. 8 lin. 7. lächerliche Dinge p. 16. lin. 11. a fin. ſtorgeriſche Auffſchneiderey pag. 16. lin. 11. lahme Sachen pag. 9. lin. 8. nugamenten pag 19. lin 8 a fin. lahme conſeqventien K. 4. f. 2. med. geheckte Syllogiſmos pag 13. lin. 8. Es gehet ihm wie dem Floh/ der nicht mit groſſen Carthaunen und Schlachtſchwerdtern wird gefället/ ſondern der Proceſs wird ihm kurtz gemacht/ allein durch einen Nagelknick. pag. 68. lin. 9. hypernäckiſche ſeqvelen, loſen Geſellen pag. 38. lin. 12. arger Spötter pag. 31. lin. 9. Gotteslaͤſterer pag. 57. lin. 4. dem man kein Ehren-Gedächtniß auffrichten werde/ pag. 40. lin. 14. à fin. Saurüſſel L. 4. num. 4. unverſchämt Apol. 177. &c. (cccc) **Buch** pag. 9. Das iſt ein gewiß Zeichen eines noch nicht recht bekehrten Menſchen / wenn er ſo ein höniſch/ ſpöttiſch Gemüth hat gegen ſeinen Nechſten / weiß auff ihn zuſtechen / ihn durch die Spott-Hechel zu ziehen / da iſt keine Anzeigung / daß der Geiſt Chriſti wohne. pag. 268. Hats nicht Gelehrte geben / die einander auß lauter Hochmuth und fleiſchlichen affecten / in Schrifften öffentlich durchzogen / geſchändet / geläſtert ꝛc. Was ſolten die Leute von der Buſſe wiſſen / ſie seyn noch ſo hoch gelehrt. (dddd) *Henricus Höpfnerus* Diſp. 1. Juſtif. pag. 4. Mos eſt omnium malam cauſam foventium, ut ad convitia ſe convertant, & partem adverſam vel ſuſpectam vel odioſam reddere conentur. *Wolffg. Franzius* in Præf. Schol. Sacrif. c. 3. f. b. fin. Ad Scommata & dicteria Valentini Smalzii qvod attinet, ego in omnibus Diſputationibus illa pro certo habeo indicio, qvod adverſarius qvicunqve argumentorum vim ſentiens, idcirco in ea erumpat; Niſi enim hoc eſſet, potius manſvetudine qvam indignatione erga ſuo judicio errantes judicaret utendum. (eeee) *Palinod.* p. 3. Ich möchte mit manchem Profeſſor gar nicht tauſchen/ und wenns ſolte zum examine kommen / oder

der zum Diſcurs, würde mancher Profeſſor ſchlecht genug beſtehen. (ffff) Epiſt. ad Jenenſ. im Bericht pag. 7. Jeſuitæ nuper ſcriptis mecum pugnarunt, qvanqvam non tam cautus & præſtans bellator ego. (gggg) Stenger. ad Niemann. im Jeniſchen Bericht p. 59. Ich muß bekennen / ich bin etwas plump / aber ich meine es nicht ſo böſe.

L. S.

Si qva forte benevole Lector in Stengeri Vindicias, Palinodiam vel Apologiam incideres, è Deſcriptione Theologorum Jenenſium ingenium & mores illius h. l. ſubjicere operæ pretium duxi.

****

Teſtimonium Theologorum Jenenſium im Bericht *de Johanne Melchiore Stengero:*

Johann Melchior Stenger iſt ohne Gewiſſen pag. 114. eines loſen Gemüths pag. 113. unverſchämter Stirn præf. H. 1. f. b. p. 714. verkehrt pag. 117. ein argliſtiger Betrieger pag. 81. der ihm groſſe Geſchickligkeit einbildet pag. 371. 381. daß ihm nichts als ſein eigener Dünckel gefalle pag. 24. dennoch übel gegründet in der Wiſſenſchafft der Lehr pag. 8 unverſtändig pag. 49. 418. eines dummen Kopffs pag. 418 ein grober ignorant pag. 49. 373. 544. 715. der kaum ſo viel als ein incipient oder tiro in der Theologia wiſſen möge pag. 715. und daß hundertſte ins tauſendſte mänge. p. 418 ein wanckender pag. 113 373 Wetter-Hahn pag. 510. der den Brey im Maul behalte pag 525. Ein Schwarm pag. 504. 511. Irr- pag. 443. 544. 545. und Fladdergeiſt pag. 33. 48. 466 Neuerungs begierig p. 466. ſtoltz pag. 24. hochmüthig pag. 30. 46. 49. hoffärtig pag. 16. hochtrabend pag. 24. 29. 33. 117. 544. aufgeblaſen pag. 48. 117. 544. macht ihm groſſe Einbildung pag. 47. 49. iſt ruhmſüchtig p. 8. 16. 371. und Ehre begierig pag. 29. ein unverſchämter Lügentichter pag 23. 91. 363. der vorſetzlich und wiſſentlich p. 18. auß Frevel ungeſchickte ungereimte pag. 112. notoriſche pag. 112. purlautere pag. 116. Lügen berichte pag. 65. daß faſt der Satan in der Höllen nicht leichtfertiger in Tag hinein lügen könte pag. 569. ein gifftiger pag. 91. 129. boßhafftiger pag 91. Verläumder pag. 363. und Läſterer pag. 91. 128. der auß vergälletem pag. 92. leichtfertigem boßhafftigen Gemüth pag. 111. die jenigen unverſchämt ſchändet/ läſtert/ ſchmähet/ welche ihm ſeine Irr-

thümer

thümer vor Augen legen p. 544. und dieſes ſo leichtfertig als der leichtſinnigſte Lotterbube könne. Præf. H.1.f.b.p.544. deſſen teuffliſche Calumnien/ leichtfertige Scommata, Scurrilitäten und Anzüglichkeiten nicht werth anzuführen Præf. F. 3. f. a. noch dergleichen Läſterungen/ Schmähungen und Verläumbdungen einiger Antwort würdig Præf. H. 2. f. a. maſſen er eine ſolche Perſon/von der Verſtändige nichts warhafftes præſumiren können Præf. F. 3. f. b. und der von wegen ſeiner durch öffentlichen Anſchlag erklärten Pasqvillen mäſſigen Bücher Præf. F. 4. f. a. pag. 118. auch in ſeinem Vaterland ſich nicht darff ſehen laſſen præf.E.4. f a.

1. *Doctores Eccleſiæ Lutheranæ doctrinam de vera pietate, pœnitentia & converſione hactenus neſciviſſe, neq; rite populo ſcriptis ſuis aut viva voce propoſuiſſe.*

Buch Præf. B. 1. a. Man hörets/ und die Erfahrung giebts leider mehr als zu sehr / wie die Seelen-Hirten selbst so gar nicht gründlich der Lehre von der Buſſe müſſen nachdencken. C. 3. b. Es wird mancher ſeyn verdammet worden / der ſich wohl hätte beſſer vorgeſehen / ſo er die Lehre von der Buſſe ſolcher maſſen hätte hören vortragen. D. 4. f. a. Fremde ſo dieſe ſolcher maſſen eingerichtete Buß-Lehre geleſen und gehöret/ haben darüber ausgeruffen und geſagt: Wie hören wir denn diß nicht auch von unſern Seelſorgern? Buch p. 195. Es würde wohl allerhand geredet von Anfechtungen / aber ſelten hat einer gnugſam gegründete Antwort wiſſen zu geben wider die Anfechtungen. It. die Lehre vom Glauben und ſolche Wiſſenſchafft ſey ſo gemein nicht / als man dencket *Præf.* D. 4. f. b. Es haben hochgelahrte Theologi von ein und anderer Theologiſchen materie Predigten herauß gegeben / ſo einfältig daß kein gemeiner Dorff-Prediger ſie hätte können ſchlechter vorbringen; Man ſoll ja aber im Erkendniß wachſen: Buch pag. 308. Man wird hie lernen das man zuvor nicht gewuſt. *Vindic* K. 4. f. a. Wie ſeltſam klingts/ wenn uns andere Religions-Verwandten vorwerffen/ ſeine Gebothe ſind nicht ſchwer / und wir antworten drauff: Ja ſie ſind ſchwer. Wie mans kan leſen bey unterſchiedlichen. Conf. Buch pag. 217. 227. 294. Einſchärff. F.3.b.G.2.b. Vindic. A.4.b.

2. *Doctores Eccleſiæ Lutheranæ concionibus & admoni-*

monitionibus ſuis ad hypocriſin & ſecuritatem multos perduxiſſe, & populo hactenus ſeqq. propoſitiones inculcaſſe.

Buch Præf. B. 2. a. Die immer wiederholte Buß und Glauben/ ſammt der endlich nochmahln wiederholten Buß und Glauben mache alles gut. B. 2. b. daß nicht nur eine oder zwene auß ihrer Gemeine/ ſondern wohl eine ziemliche ſtarcke Anzahl ihre Seligkeit nur dieſer ſpätern Buß zu dancken haben. Einſchärff. D. 1. b. Ob du gleich kein fromm/heilig Leben führeſt. Was? Wenn du endlich gläubeſt/wirſt du doch auch ſelig. Und zwar der Glaub und wahre Buſſe wird eben ſo insgemein am Ende gewircket: Es ſind ihrer eben ſo viel durch die ſpäte Buſſe in Himmel gegangen/ als etwa durch die zeitige und noch ſo fruchtreiche Buſſe/ ja die ſpäte Buſſe iſt eben der ordentliche Weg zur Seligkeit. Conf. E. 2. a.

3. *Doctores Calvinianos doctrinam de pœnitentia & vitæ integritate longè accuratius propoſuiſſe.*

Buch Epiſt. Dedic. A. 2. a. Dykii Noſce te ipſum da ich allererſt zu leſen bekam/ befand ich/ daß es überauß herrlich/ dergleichen in der Materien kaum zu finden. *Præfat.* C. 3. b. So hab ichs ſelbſt auß andern Büchern gelernet/ als der heiligen Schrifft/ und ſonderlich der Epiſtel S. Johannis/ auß dem güldenen Kleinod Emanuel Sonthoms und anderen. *Palinod.* ad Witteberg. pag. 11. Sonthoms gülden Kleinod iſt ein edel herrlich Buch/ dergleichen ich keines weiß/ nechſt der Bibel/ das zu dem Zweg/ darauff es gerichtet/ ſo dienlich. Ob andern andere Bücher beſſer gefallen/ſtell ich dahin/mir gefält keines beſſer.

4. *Doctrinam Eccleſiæ Lutheranæ multis laborare defectibus, & minus rectè ad piam vitam homines perducere.*

Buch Præfat. B. 1. b. Da ſtehen Gebets-Formuln/ die ſind abgefaſſet und vorgeſchrieben/ als die da ſolten täglich von Chriſten gebraucht werden/ und werden darinnen bekant muthwillige vorſetzliche Sünden. Ibid. Daher kommts/ daß manche auch in ihren Beichtformuln bekennen/ daß ſie bißher die Sünden in ſich laſſen herrſchen; Ibid. In vielen Büchern

chermiſt nicht beobachtet die Buſſe der Frommen und der Gottloſen. Ib. an ſtatt deß ordentlichen gewöhnlichen Wegs zur Seligkeit hat man das Volck gewieſen auff einen auſſerordentlichen. B. 2. b. Man hat nicht gnugſam dem Vertrauen auff die ſpäte Buß vorgebauet. B. 4. b. daß man den Punckt von der Reu ſchnell überhin hupfft / und nur anhebt das Evangelium im höchſten Thon zu orgeln. D. 4. b. Wen man auß ihren Bußpredigten wil lernen / was der wahre Glaube ſey / ſo findet man nichts als nur immer idem per idem. Buch p. 126. Von der Reu findet man in wenig Büchern etwas außführliches. Einſchärff. C. 3. b. Es ſcheinet / daß man vor zeiten um zu vermeiden die geiſtliche Hoffarth iſt zuweit gegangen auff die andre Seiten / und damit ja alles Vertrauen und Zuverſicht allein ſtünde auff dem Verdienſt Chriſti / hat man die Gnade der Erneuerung und habitual Gerechtigkeit / mit welcher gleichwohl die Außerwehlten GOttes auch müſſen begabet ſeyn / faſt diſſimuliret / und gäntzlich auß der acht gelaſſen. *Palinod.* ad Witteberg. pag. 21. Sie mißbrauchen das ſola fides, und vergeſſen der guten Werck gar darüber ꝛc. das macht / bey unſern Theologis iſt der fides mehr als zu ſola, an ihnen ſiehet man keine heilige Werck / keinen heiligen Wandel. Einſchärff. D. 2. a. Wolte GOtt es wären alle Chriſten ſo wie ich / ſtünden bereits in der wahren Buſſe / ſo könte man der Mühe entbehren / und dürffte nicht ſo viel erklärens.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Oſterodus* ap. Franz. Diſp. 7. in Auguſt. Conf. §. 178. Cum plebs nunqvam erudiatur, qvod divina majeſtas tam ſeverè prohibuerit iram & convitia in fratrem, & qvod hæc dicantur opera carnis, ita ut æqvè ac homicidia infernum mereantur. 1. Cor. 10. v. 6. Gal. 5. v. 20. 21. Deinde cum populo nunqvam inculcentur illa de proximo non damnando, de percutientibus non repercutiendis, de contentionibus cavendis, de vindictis adverſus proximum non flagitandis, de injuriis condonandis, de inimicis diligendis, de juvandis cibandisqve calumniatoribus, de bono reddendo pro malo ac precibus ad Deum fundendis pro perſecutoribus noſtris. Hinc etiam odiis, invidiis, diſſidiis, iracundiis contentionibus, bellis, effuſionibus ſangvinum omnes anguli ſcatent, idqve culpa eorum, qvi de hac Chriſti mente nunqvam aut tantùm frigide docent. *Sommerus* in Conf. Senior. p. 75. aſſerit Lutheranos docere: Remiſſionem peccatorum & annunciationem gratiæ qvotidianam eſſe; nuſqvam memini me legere, ideoqve po-

ſtulo hujus ſententiæ teſtimonium è Sacris literis, qvod Deus etiamſi cras ad mortem velit peccare aliqvis, tamen remiſſurus ſit.& fol 46. Nec uſpiam legitur dixiſſe: etiamſi ſæpe peccabitis, ut omnes ſumus corrupti natura: Deus tamen propter Chriſtum vobis ſemper remittet. *Smalzius* in refut. Franz. p. 291. Nimis peccantibus habenas relaxant, dum affirmant, Qvod renati licet ſpiritu carnis facta occidant, tamen interdum labantur &c. Hoc enim ita pronunciatum videtur ſtatuere, aliter fieri non poſſe, ut renati omnes interdum labantur aut peccent. pag. 293. Videat igitur Franzius & cordatus Lector, annon hæc omnia & ſingula ſint feneſtræ apertio ad omnem ſi non impietatem, ſaltem ſecuritatem hominibus. pag. 307. Firmum manet, multa eorum, qvæ hactenus de peccatis docuit Franzius, cauſam eſſe, cur omnes anguli ſcateant hypocritis. *Socinus* in Lib. qvod Evangelici &c. aſſerit Lutheranos docere: Nihil eſſe opus ut homo Chriſtianus ſtudeat ſeſe è peccati ſervitute eximere, & eum jam regeneratum & juſtificatum eſſe, qvi velit bene agere, licet interim revera male agat. conf. p. 17. & 20 it. p. 18. Sathanam per Lutheranam de juſtificatione ſententiam effeciſſe, ut credatur nihil eſſe opus, ut qviſpiam vitæ ſanctimonia præditus eſſe curet. Adde p. 4 de Serv. cap. 11. Catech. Racov. cap 9. p. 281. Smalz. Diſp. 7. cont. Franz. p. 219. Diſp. 12. pag. 250. Baumgart. in Collat. Relig. Evang. & Unitar. Aſſert. 26. ENTHUSIASTÆ. *Weigelius* Part 2. Poſt. p. 293. Das darff ich ſagen/ daß alle hohe Schulen biß auff dieſe Zeit/ da ich ietzund rede/ noch niemahl Chriſtum erkant haben/ dennoch muß man auß ihnen Prædicanten nehmen. *Jacob Behm* im Sende-Schreiben von Tödtung deß Anti-Chriſts in uns ſelbſt pag. 111. Man heuchelt ja wohl/ und decket es mit Chriſti Verdienſt Leiden und Tode zu/ und tröſtet es/ Chriſtus habe für das bezahlet/ es ſoll ſich nur deß Verdienſts Chriſti tröſten/ und ſeine Gnugthuung im Glauben annehmen/ und weiſet uns alſo auff eine von auſſen zugerechnete Gerechtigeit. *Heinricus Ammerbach* in der unheiligen Schrifft oder Bibel deß Lucifers an die Prediger und Academien pag. 14. Appliciret denen Gottloſen die tröſtliche Verheiſſungen/ und den Gläubigen die ſchröckliche Dreuungen/ ſo könnet ihr ſie beyde verführen und tödten/ und dabey unter dem Worte GOttes verborgen ſeyn.

Contra Orthodoxi

Auguſt. Confeſſ. art. 20. Falsò accuſantur noſtri qvod bona opera prohibeant &c. & paulo poſt: Hinc facilè apparet hanc doctrinam non eſſe

eſſe accuſandam qvod bona opera prohibeat: ſed multò magis laudandam, qvod oſtendat qvomodo bona opera facere poſſimus. *Apolog*. p. 85. Falsò calumniantur nos adverſarii, qvod noſtri non doceant bona opera, cum ea non ſolùm reqvirant, ſed etiam oſtendant, qvomodo fieri poſſint. Eventus coarguit hypocritas, qvi ſuis viribus conantur legem præſtare: qvod non poſſint facere qvæ conantur. *Mart. Chemnizius* Part. 2. Loc. (edit. in 8.) pag. 21. Sicut igitur non facienda ſunt mala ut eveniant bona, ita non ſunt docenda falſa, ut vitia & abuſus corrigantur; Sed monſtrata vera ſententia & taxatis abuſibus, qvi ignorat, ignoret; qvi ſordet, ſordeſcat magis, Apoc. 22. v. 11. *Danhauer*. in der Catechismus Milch Part. 8. Epiſt. Dedic. B. 1. f. a. Wie wollens doch an jenem ſtrengen Gerichts-Tage verantworten/ unſere Drexelianiſche Affen/ die mit ihren Moralien und guten Wercken auff der Cantzel ſo viel zuſchaffen haben/ daß ſie der ſtarcken Speiß deß Glaubens darüber vergeſſen. B. 3. f. b. In den Schrifften Lutheri hab ich mehr Geiſt/ Licht/ Nachdruck/ Krafft und Safft/ als in allen Drexeliis, Granatenſibus, Schereris, Schultetis, Neubergeris &c. gefunden. *Idem* in Theol. Conſcient. Tom. 1. part. 1. Sect. 2 art. 1. §. 22. p. 98. Commentarius qvem edidit Jeremias Dyke, & inſcribitur: noſce te ipsum, das groſſe Geheimnis deß Selb-Betrugs/ cautè legendus eſt. *Ulmenſes* in judicio cont. Stenger. num. 7. pag. 69. Treibet man nicht immerdar/ wie mißlich/ wie gefährlich/ wie ungewiß die ſpäte Buſſe ſey/ dieweil dieſelbe ja nicht in deß Menſchen Macht ſtehet/ der auch nicht wiſſen kan/ ob ihn GOtt nicht unverſehens wegraffen werde ꝛc. Wer ſich nun durch ſolche und dergleichen ſcharffe Drohſtraffen und Warnungs-Predigten zur Buſſe nicht bewegen läſſet/ der wird nach der Novatianiſchen Einſchärffung deß Stengers auch nicht viel fragen/ ſondern durch dieſelbe erſt recht deſperat und verzweiffelt böſe werden. *Lüneburgenſes* in Judicio cont. Stenger. num. 4. pag. 81. Es beweiſe Stenger/ daß die unſrigen die Leute alſo auffs Verdienſt Chriſti gewieſen/ daß ſie dabey der Gnaden der Erneuerung und habitual Gerechtigkeit einigerley weiſe diſſimuliret, ja gäntzlich/ wie ſeine Worte lauten/ auß der acht gelaſſen. Es wäre denn/ daß Stenger mit den Photinianern/ auch andern neuen Propheten und Sectirern es hielte/ welche dannhero/ daß wir lehren/ daß der Menſch nicht werde durch die guten Wercke/ alleine durch den Glauben gerecht und ſelig/ uns ohne Urſach beſchuldigen/ daß wir den Leuten eine Bahn und Weg zu allerley Gottloſigkeit machen/ auff

welchen Gründen denn etwa deß Stengers verbeſſertes und eingeſchärff-tes Chriſtenthum beruhet.

5. *Se verò ex omnibus hactenus Eccleſiæ Doctoribus & Paſtoribus Chriſtianiſmi doctrinam longè accuratius propoſuiſſe.*

Buch Præfat. B. 1. b. Mein Tractat wird gut und nützlich zu leſen ſeyn / daß man lerne von der Buſſe accurater reden und ſchreiben / als bißher in manchen Büchern geſchehen. D. 4. b. In meinem Tractat aber wird geziehlet auff mehr und reicher Erkäntniß. A. 4. b. Es werden die Paſtores auß meinem Tractat eins und deß andern ſich erinnern / deß ſie ſonſt ſo eigentlich nicht eingedenck geweſen / ſo wohl in Ablegung ihrer Buß-Predigten an das Volck / als auch in ihrer ſelbſt eigenen Prüfung. C. 4. b. Die Schrifft gibt mir an die Hand / deß ſich die Vorfahren auff ſolche weiſe nicht bedienet. pag. 308: Es wird hie mancher etwas lernen / das er zuvor nicht gewuſt.

Contra Orthodoxi

Lipſienſes in judicio cont. Stengerum. pag. 3. Zu geſchweigen / daß dieſe Novatianiſche Lehr dem Chriſtenthum mehr ſchädlich als erbaulich / indem ſie zum theil ad Epicuræiſmum &c. zum theil ad deſperationem führet / da denn Stenger auff ſich ſelber fleiſſig achtung geben wolte. *Jenenſes* in judicio contra Steng. in princip. Es kan die Lehre deß Stengers manchem zur Verzweiffelung und phariſæiſchen Vermeſſenheit den Weg öffnen / ꝛc. Auß dieſem allen erſcheinet / wie gefährlich in praxi Chriſtiana deß Stengers ratio docendi ſey. *Gieſſenſes* in judicio cont. Steng. p. 4. In beyden Fragen verlauffet ſich Stenger ſehr / thut der Gnaden Gottes einen groſſen Abbruch / macht zerrüttete Gewiſſen ꝛc. und gibt gewiß zu verſtehen / daß er ungeſchickt ſey / einen auff dem Todbett liegenden Krancken zu tröſten. pag. 6. & imprimis pag. 9. Man ſihet nicht / wie Stenger könne geſchickt ſeyn / das Ambt eines Evangeliſchen Predigers zuführen / immaſſen dieſe Punckte alſo gethan / daß gottloſe Epicuriſche Sicherheit / deſperation und der Seelen merckliche Gefahr dadurch nicht nur zu beſorgen ſtehet / ſondern offenbahr befördert wird. *Ratisbonenſes* in judicio cont. Stengerm pag. 11. & præcipuè pag. 15. num. 4. Ob wohl die Einſchärffung meinet / dem Chriſtenthum mercklich auffzuhelffen / können wir ſolches doch nicht befinden / ſondern halten unſers wenigen Erach-

tens

tens dafür / daß ſie mehr Schaden als Nutzen bringe / weil ſie die Barmhertzigkeit GOttes ſchmählert und allzuſehr einzeucht / weil ſie dem Predigt-und Schlüſſel-Ambt allen reſpect und Krafft benimmt / die Buſſe mehr hindert denn fördert / armen betrübten Sündern den Troſt / den ſie auß dem Fallen und Wiederkehren der Heiligen haben könten und ſolten / entzeucht / an GOttes Gnade zweiffeln macht / und alſo die Thür entweder zur beharrlichen Sicherheit und Unbußfertigkeit / oder zur Verzweiffelung den Leuten auffthut. *Hamburgenſes* in judicio contra Stenger. p. 77. Wir geſchweigen / daß einem Sünder / bey welchem das böſe Gewiſſen auffwachet / aller Troſt durch ſolche Lehr benommen wird / daß er an GOTTES Gnad verzweiffeln muß / welche Lehre denn nicht Evangeliſch iſt.

6. Chriſtum à fidelibus ſuis neqve plura reqvirere (A) neqve plura illos promittere (B) atqve præſtare poſſint.

(A) **Buch** pag. 50. Der himmliſche Vater begehret eben nicht mehr Ehr und Gehorſams / als ihr durch ſeines Geiſtes Krafft köntet erweiſen; Er begehret nicht vollkommenen Gehorſam: ſondern nur den in dieſer Schwachheit möglichen Gehorſam. pag. 104. Nun ietzund wird ein ſo groſſes von euch nicht erfordert / ihr gottloſen Menſchen; Es wird nicht erfodert / daß ihr ſollet gar keine Sünde begehen; Nein. Sondern ihr ſollet leben ſo fromm / als ihr durch deß heiligen Geiſtes Gnade könnet wie andere fromme Chriſten leben / die nicht eine muthwillige Sünde mehr begehen. p. 298. Der HErr Jeſus iſt endlich zufrieden / ſo nur der wiedergebohrne Chriſt thut / ſo viel er kan / weñ ers machet / ſo gut er kan. *Vindic.* L. 4. a. Wird denn irgend was ſchweres oder unmögliches an ihnen gefodert? Nein. *Apolog.* p. 94. Chriſtus fordert im Geboth deß neuen Gehorſams mehr nicht / als daß man nach Möglichkeit fromm lebe. **Buch** pag. 130. Alſo fodert GOtt von keinem Chriſten / daß er ſolte angeloben / er wolle gar nicht an ſich behalten weder Erbſünd noch menſchliche Fehler. Nein. Denn GOtt kennet unſere Schwachheit und Elende wohl; Aber was muthwillige Sünden ſind ꝛc.

(B) In den **Fragen vom Abendmahl.** Qvæſt. 33. Wiltu denn die Zehen Geboth halten? Reſp. So viel als die Wiedergebohrnen ſollen und können. qvæſt. 17. Einer / der wahre Reue hat / verredet und verſchweret

ret der alle Sünde? Nein. Sondern nur die muthwillige/ſonderlich aber/ derer er für andern gewohnt/ die ihm ſonderlich lieb. **Buch** pag. 37. Nicht daß wir da gelobt nimmermehr zu ſündigen / ſondern daß wir nicht wollen freventlich und muthwillig ſündigen. ibid. Alſo geloben wir GOTT bey der Tauffe / daß wir ſo viel an uns iſt (NB) nicht wollen böſes thun. p. 55. In dieſer Stunde ſchicke ich mich mit wahrer Buſſe zu GOtt / und erkläre mich dahin / daß ich ſo lang ich lebe / nimmermehr wil muthwillig Sünde begehen. pag. 268. Ich gelobe dir GOtt / daß ich von jetzt beſtändig und unzerbrüchlich biß in meinen Tod nicht wil ein einigmahl wiſſentlich und muthwillig ſündigen. pag. 298. Und diß iſt nun / was ein Chriſt bey ſeiner Buß hat gelobet/ nehmlich keine muthwillige Sünde zu begehen/ ſolches muß hernach richtig gehalten werden/wie es denn wohl müglich/ ja leichte iſt einem recht wiedergebohrnen/ und habens auch allezeit die außerwehlten Kinder GOttes richtig in dieſer Welt gehalten und erfüllet. **Einſchärff.** D. 4. b. Denn die Erbſünd und anhangende Fehler können wir nicht ſo verſchweren bey der Tauffe/ ſondern nur die muthwilligen Sünden.

Ita Heterodoxi

TURCÆ, *Alcoran.* l. 2. cap. 3. p. 106. Deum ultra poſſe nihil ab hominibus exigere. PONTIFICII. *Bellarm.* lib. 2. de Monach. cap. 13. Si lex non poſſet impleri, ſeqveretur hominem nunqvam peccare, non enim peccat, qvi non facit qvod non poteſt, & Deus eſſet omnino Tyranno iniqvior & crudelior, qvippe qvi tributum peteret, qvod nemo ſolvere poſſet, & hoc peteret à ſuis amicis. Ibid. Patrum conſenſus eſt, nihil impoſſibile nobis à Deo mandatum eſſe. Lege Leſſ. in Conf. Cath. p. 116. SOCINIANI. *Socin.* in Lib. *Qvod Evangelici* p. 60. Indigniſſima res eſt, vel cogitare qvidem, Deum homini qvicqvam præcepiſſe, qvod ipſi homini factu omnino ſit impoſſibile. in lib. *Qvod regn. Polon.* fol. 16. Indigniſſima res eſt, vel cogitare qvidem, Deum homini qvicqvam præcepiſſe, qvod ipſi homini factu omnino ſit impoſſibile. *Oſterodus* in Inſtit. Relig. Chriſt. cap. 34. ſect. 1. Deus non tulit hominibus ejuſmodi legem, qvam nemo hominum ſervare poſſet. *Smalcius* in Refut. Franz. pag. 177. Chriſtus contentus eſt obedientia illa, qvæ vires humanas non ſuperat. Et ARMINIANI. *Remonſtr.* in Reſp. ad art. 31. fol. 165. Deus non juſtus eſſet, ſi impoſſibilia præciperet. *Adolphus Venator* cont. Frat. Dordrac. f. 114. 177. Nihil ab homine poſtulatur impoſſibile, & abſurdum incon-

inconvenienſqve eſſet, qvod Deus minis & vocatione peteret, qvod homo præſtare non poſſet. Confer. Confeſſ. cap. 17. Sect. 1. & *Nicol. Grevinchov.* adv. Ames. f. 134. Qvum viſum fuerit Deo, novum actum obedientiæ exigere, neceſſe etiam fuit, eas vires reſtituere, qvæ præſtando iſti actu ſufficerent.

Contra Orthodoxi

Apolog. Aug. Conf. p. 61. Decalogus autem reqvirit opera longè ſuprà rationem poſita. p. 84. ſupra omnium creaturarum ſenſum & intellectum. *Artic. Smalcald.* p. 177 At conſtat, qvod ideo data eſt promiſſio, ideo exhibitus eſt Chriſtus, qvia legem non poſſumus facere. p. 19:. Sed Pontificii non vident legem reqvirere dilectionem Dei ex toto corde, & damnare totam concupiſcentiam in natura. *Bernhard.* Serm 50. in Cant. col. 642. C. Nec latuit Præceptorem præcepti pondus hominum excedere vires: ſed judicavit utile, ex hoc ipſo ſuæ illos inſufficientiæ admoneri, ut ſcirent ad qvem juſtitiæ finem niti oporteret. Ergo mandando impoſſibilia non prævaricatores homines fecit, ſed humiles, ut omne os obſtruatur &c. *Auguſtinus* Tom. 2. Epiſt. 200. col. 817. B. Hoc lex poſuit dicendo, non concupiſces, non qvod hic valeamus, ſed ad qvod proficiendo tendamus. Idem de Grat. & lib. Arbitr. ad Valent. cap. 16. p. 767. Magnum aliqvod ſcire ſe Pelagiani putant, qvando dicunt: Non juberet Deus, qvod ſciret non poſſe ab hominibus fieri. Qvis hoc neſciat? Sed ideo Deus jubet aliqva, qvæ non poſſumus, ut noverimus, qvid ab illo petere debeamus. *Joh. Gerhardus* in L. de Lege Sect. 10. §. 183. p. 126. col. 1. Qvalis à Lege obedientia reqviratur, non æſtimandum eſt ex viribus naturæ deſtitutæ: ſed inſtitutæ. *Heinr. Eckard.* Tom. 3. Diſp. Gieſſ. Diſp. 3. de Hom. Perfect. Deus autem qvando hominem condidit, una cum præcepto vires ad præſtandum ſufficientes dedit; qvarum cum homo jacturam fecerit, atqve ita propria culpa poſſibilitatis conditione exciderit; Deo tamen præcipiendi, & debitum ſuum repoſcendi jus integrum permanſit, etiamſi debitor ad tenuitatem redactus creditori ſuo ſatisfacere haud poſſit; injuſtitiæ tamen creditor propterea arguendus non eſt. *Heinr. Höpfnerus* Diſp. 1. de juſtif. p. 21. Dei Lex moralis obligat homines poſt lapſum ad perfectam obedientiam &c. Hanc enim licet nobis poſt lapſum impoſſibilem, Deus nihilominus in lege ſua exigit. Conf. Luth. de ſerv. arb. p. 118. ed. Witeb in 8. Tilem. Heshuſ. Loc. 6. de lib. Arb. obj. 5. fol. 40. b. Mart. Chemn. Part. 2. Locor. p. 14. & 15. edit. in 8. *Dannhauer.*

cto. Id. de Chriſt. hom. Veri peccatores aut miniſtri verbi non ordiuntur ſuas conciones à Moſe vel legis litera: ſed à Jeſu Chriſto & ipſius Evangelio. Viciſſim de Evang. Apoſtoli cognitionem peccatorum non exorſi ſunt docere ex lege Moſis; ſed ex Chriſti præcepto. QUAKERI. *William Beringhton* in der Regel der Chriſtenheit. B. 2. f. 1. Was dienet das itzo das Volck zu lehren/was die ſteinern Tafeln gehabt haben? Chriſtus iſt ſchon in ihnen mit ſeinem Geſetz und Licht/der unterrichtet ſie/und regiret ihren Wandel. *Ames.* Lib. Die Irrthümer zerſtoſſen fol. 7. Was ſolte Moſes? die Steiner ſind zerſtoſſen/verworffen/und hingegen iſt Chriſtus in uns aufgeſtanden.

Contra Orthodoxi.

Apolog. Aug. Conf. Tit. 2. p. 84. Illam æternam legem & longè poſitam ſupra omnium creaturarum ſenſum & intellectum: Diliges Deum tuum ex toto corde (adverſarii noſtri) non conſiderant. *Epit. Form. Concord.* in Rej. err. pag. 588. Alii enim contenderunt, Legem apud Chriſtianos prorſus non eſſe docendam: ſed tantummodo doctrina Evangelii homines ad bona opera invitandos eſſe. *Martin. Chemnic.* Part. 2. Loc. fol. 46. Qvod attinet ad doctrinam & obedientiam, Lex moralis non eſt abrogata, ſed æterna & immutabilis. *Hutterus* Art. 10. de Affect. Peccat. Act. p. 377. qvæſt. 4. Lex Moralis minimè omnium ullam admittit abrogationem vitæ & qvoad debitum obedientiæ ſeu obſervantiæ qvod ab omnibus promiſcuè hominibus reqvirit & exigit. *Dannhauer.* in Colleg. Decalog. p. 30. Lex Moſis eſt Lux Chriſtianiſmi, arbiter recti faciendi, obliqvi vitandi. in Hodoſoph. Phænom. 6. A. p. 311. Lex Moſis eſt immutabilis & æterna, qvam enim impoſſibile eſt, normam hujus legis, qvæ eſt lex æterna in divina mente, mutari, tam impoſſibile eſt radium mutari. *Jenenſes* in Judicio cont. Stengern über die Einſchärff. & verba qvidem modò citata: diß iſt guth Antinomiſch geredt.

8. *Chriſtum eſſe novum Legiſlatorem.*

Buch Præf. C. 4. a. Gleich als ob Chriſtus gantz kein Geboth fürgetragen: als nur das vom Glauben/nicht aber auch andere mehr von Früchten des Glaubens. *Paliv.* pag. 10. Aber wenn man Chriſtum betrachtet/als den König über das geiſtliche Gnadenreich/und als ferner Moſi im Geſetz geben opponiret/ſo hat da Chriſtus ein gelinder Geſetz gegeben als Moſes. *Vindic.* L. 1. b. Weil das leztere Geſetz Chriſtus hat gegeben als ein Gnaden-König/als ein gelinder frommer Meiſter/als ein barmhertziger Vater/drüm heiſt dis Geſetz im ſonderlichen Verſtande das Geſetz

Chriſti/ als fern Moſes und Chriſtus im Geſetz geben ein ander opponiret werden. In *Epiſt.*ad Jenenſ. im Jeniſchen Bericht. ad Palinod. pag. 41. Chriſtum legem Moſis explicuiſſe minimè nego, egit nonnunqvam Chriſtus noſter Doctorem legis, interdum autem Regem gratiæ, qvi renatis ſuis præſcriberet mandata non gravia. *Palinod.* pag. 34. Aber dennoch iſt Chriſtus ein Geſetz-Geber/ weñ er heiſt ſich des Fleiſches Wercke zu enthalten.

Ita Heterodoxi

TURCÆ. *Azora* 31. Chriſtus ita loqvens introducitur: Tu ſcis me hominibus nil niſi mandata tua dixiſſe, ſc: ut te Deum invocent & adorent. PONTIFICII. *Concil. Trident.* Seſſ. 6. Can. 21. Si qvis dixerit, Chriſtum Jeſum à Deo hominibus datum eſſe ut redemtorem cui fidant, nó etiam ut Legislatorem, cui obediant, anathema ſit. *Barradius* Tom. 1. Comm. in Con. Evang. lib. 2 cap. 20. p. 73. Si Moſes legislator fuit, cur Meſſiæ legislatoris nomen detrahetur? Multò qvidem major fuit Meſſiæ etiam ex hac parte honor qvàm Moſis: Moſes enim acceptam à Deo interventu Angelorum legem uni tantum populo tradidit; at Meſſias à ſe conditam legem, non uni populo: ſed univerſo orbi tradidit. *Mart. Becanus:* Chriſtus inſtituit novam legem ad Chriſtianos pertinentem, ac proinde non tantum redemtor: ſed etiam legislator dicendus eſt. Conf. Cenſ. Colon. p. 204. & Salmeron. Tom. 4. Comm. pag. 20. SOCINIANI. *Socinus* de offic. Chriſt. hom cap. 1. & lib. Qvod Evangelici cap. 1. f. 9. 10. Omnis vitioſus actus repugnans Chriſti præceptis ſummo ſtudio ac diligentia perpetuò cavendus eſt. Lege Profp. Deſid. ſive eund. Socin. in cap. 7. ad Rom. f. 56. 57. 58. 112. *Smalcius* Diſp. 6. cont. Franz. ſect. 4. f. 136. & Diſp. 12. Tantum abeſt, ut labores aut difficultatem aliqvam habeant in Chriſti præceptis ſervandis. *Catech. Racov.* de Prophet. Chriſti mun. cap. 5 f. 202 qvemadmodum in lege per Chriſtum lata &c. *Socin.* in Reſp. ad 2 Epiſt. Joh. fol. 162. Ut ipſi Deo ex præſcriptione Chriſti obediamus. de fid. & oper. f. 124. 134. Opera, id eſt obedientia præceptorum Chriſti. in Ep. 54. 55. 56. Chriſti præceptis obedire nos Deo gratos efficit. Theſ. de Juſtif f. 10. Donec ita vivamus, ut in nullo peccato maneamus, qvod Chriſti præceptis adverſetur. de fid. & oper. f. 60. Cum per ſpem vitæ æternæ ipſius Chriſti præceptis obedientia præſtatur. in Epiſt. f. 241. Cum ad æternam ſalutem conſeqvendam nihil aliud reqviratur, qvam ut præcepta Chriſti teneantur. Tract. de Eccleſia f. 6. th. 124. Ad ſalutem æternam conſeqvendam ſatis eſt Chriſti præcepta ſub ſpe ejuſdem ſalutis ab ipſo ſibi dandæ ſervare. Conſ. qvæ

habet

habet Franzius noſter Diſp. 6. in Auguſt. Conf §. 55. Benevolus Lector penitius contemplari poterit ſtatum Eccleſiarum Photinianarum, qvod nimirum totius iſtorum hominum Theologiæ, lectionum, Concionum pars maxima & potiſſima tantummodo in explicandis, inculcandis & urgendis moralibus præceptis Dei Domini noſtri JeſuChriſti occupetur. ARMINIANI in *Apolog.* f. 143. Qvid eſt qvod clarius diſertiuſqve in Evangelio traditur, qvam Chriſtum legislatorem noſtrum eſſe? & paulò poſt: Qvod ſi qvis velit adhuc adducere omnia ea loca, qvibus Dominus Jeſus cum Evangelio ſuo conferatur Moſi, imò & longè præferatur in legislationis dignitate, ut Act. 7. Hebr. 12. 22. & 3. v. 6. aliaqve ſimilia plura, is facilè intelliget, nihil inſulſius unqvam excogitari poſſe, qvàm qvod Cenſor adeo ſollicitè negandum putat, Chriſtum videlicet N. fœderis ſeu novæ legis latorem eſſe. ENTHUSIASTÆ *Wigel.* in Dial. Mennon. in Conf. art. 26. & Qvakeri teſte Anonymo in der Quäker Qvakeley. p. 125: Daß aber Chriſtus ein Geſetzgeber ſey des neuen Teſtaments/ wie die Qväcker reden/ iſt gantz falſch.

Contra Orthodoxi.

Apolog. A C. p. 142. Pontificii obſcuraverunt Chriſti officium, & ex Chriſto non propitiatorem & juſtificatorem, ſed tantum legislatorem fecerunt. *Epit. Form. Conc.* p. 593. Lex & Evangelium, ſicut & ipſe Moſes ut doctor legis, & Chriſtus, ut doctor Evangelii, inter ſe conferuntur. p. 594. Legis & Moſis doctrina ſunt alienum opus Chriſti, per qvod accedit ad proprium ſuum officium, qvod eſt prædicare de gratia Dei, conſolari & vivificare. *Lutherus* in cap. 4. ad Galat. p. 312. Nos adulti Papiſtarum peſtifera imbuti doctrina ſentiebamus Chriſtum eſſe legislatorem &c. in cap. 2. ad Gal. p. 122. Monſtrum monſtroſiſſimum eſt, ſtante iſta diſtinctione (ſcilicet legis & Evangelii) clariſſima, tamen labi adverſarios in iſtam perverſitatem Sathanicam, ut legem & gratiam confundant, & Chriſtum in Moſen transforment. *Frieder. Balduin.* Diſp. 13. in art. Smalcald. §. 83. Unde Chriſtum non novum legislatorem, ſeu operum exactorem agnoſcimus. *Hutterus* Art. 10. de Aff. pecc. p. 379. Deinde ſententia hæc Romanenſium Chriſtum conſtituit novum legislatorem. *Menzerus* ad Art. 20. Aug. Conf. num. 5. p. 830. Chriſtum non veniſſe tanqvam novum legislatorem, ut novis præceptis operum nos obſtringeret: ſed ut legem impleret. *Juſtus Feuerborn* Faſcic. 5. Diſp. 2. §. 78. Sed age breviter conſideremus, qvomodo filius Dei ſeſe legi ſubjecerit? Num ut Papiſtæ & Photiniani volunt, qvaſi ſit novus legislator? Abſit. & §. 92.

Utilia ſunt illa nobis ad doctrinam, qvod Chriſtus non ſit novus legislator. *Caſp. Ziegler* JCtus Comm. in Hug. Grot. de J. P. & B. Lib. 2. cap. 15. §. 10. p. 338. Legem novam à Salvatore latam eſſe, tota ignorat ſcriptura neqve ex redemtore Chriſto legislator eſt faciendus. §. 48. p. 480. Sæpe diximus, Chriſtum non fuiſſe legislatorem. *Dannh.* in Colleg. Decal. p. 30. cum Luthero ita loqvitur: Daß dieſer Prophet nicht ein Lehrer des Geſetzes/ ſondern der Gnaden ſeyn werde. In der Catechiſmus Milch iterum ex Luthero Part. 8. Dedic. B. 2 f. a. ita loqvitur: Es komt Meiſter Klügel/ ja der Teufel ſelbſt / und gibt für / daß Chriſtus habe uns gegeben guthe Lehre und Geboth ꝛc. Machet aus Chriſto einen lautern Moſen ꝛc. In Hodomor. Spir. Pap. Tom. 1. Phant. 6. p. 1047. Ἄγραφον qvoad Chriſtum novum legislatorem. *Johann Schmied.* in Zelo Pietat. Conc. 6. pag. 104. Im Pabſtthum lehret man / daß der Ewige Sohn Gottes in die Welt kommen ſey / nicht nur als ein Heyland und Erlöſer des Menſchlichen Geſchlechts / ſondern auch als ein legislator und Geſetzgeber. p. 105. Der Sohn GOttes hat nicht neue Geboth gemacht und vorgeſchrieben. Id. In der Chriſtl. Weißheit Conc. 7. p. 145. So macht das Pabſthum auch einen Legislatorem aus Chriſto / der erſt neue volkommere und beſſere Geſetz/ als vorzeiten Moſes gegeben habe/ durch welche/ wenn ſie ein Menſch halte / er gerecht und ſeelig werde. *Wittebergenſes* in Judic. cont. Steng. n. 11. Da denn Stenger auf Papiſtiſche/ Photinianiſche und Arminianiſche Arth aus Chriſto einen neuen Geſetzgeber macht. Iidem in judicio über die Einſchärff. n. 16 Stenger gehet ſtets auf Chriſti Geboth/ als wäre Chriſtus ein Geſetzgeber / iſt guth Sociniſtiſch / Arminianiſch / und Päbſtiſch. *Ulmenſes* in Jud. n. 4. p. 68. Es machet Stenger aus Chriſto einen neuen Geſetzgeber / welches eine fremde ungewöhnliche Rede. *Luneburgenſes* n. 5. in jud. cont. Steng. p. 82. Es machet Stenger zweyerley Geſetz/ eines Moſis / und das andere des Herrn Chriſti; da doch die unſrigen wider die Socinianer/ Arminianer/ und andere Ketzer bißhero behauptet/ daß Chriſtus/ in ſeinem Mittler-Ambt beobachtet / kein Geſetzgeber ſey.

9. *Aliam eſſe legem Moſis, aliam Chriſti.*

Einſchärff. H. 1. Zwiſchen den Gebothen Moſis und Chriſti findet ſich ein dreyfacher Unterſchied. *Ibid.* K. 3. a Höret doch / wie es müſſen gloſſiren die / ſo Moſis und Chriſti Geſetz für gar eins halten. *Palinod.* pag. 10. In Moſis Geſetz iſt nicht adæqvate und præciſè enthalten die Pflicht / ſo die Wiedergebornen pflegen zu erſtatten. Chriſti Geboth hält adæqvate ſothane Pflicht in ſich. pag. 16. Denn im Geſetz Moſis iſt noch etwas mehr enthalten / als das die Wiedergebohrnen müſſen und können

leiſten.

leiſten. p. 26. Chriſtus wolte verſchaffen/daß ſie das Geſetze nicht muthwillig übertreten/welch Maß des Gehorſams denn adæqvatè reſpondiret nicht dem Decalogo Moſaico: ſondern legi Chriſti. *Apolog.* p. 103. Ich ſuche den Unterſcheid in dem objecto ſelbſt in denen Geſetzen die zu halten ſeyn. it. p. 104. Mir liegt der Unterſchied im Geſetze ſelbſt ſo zu halten iſt. p. 107. Chriſti Geſetz könte auch heiſſen Moſis Geſetz/ ſintemahl es ein Stück des Moſaiſchen Geſetzes. pag. 111. Das Geſetz des neuen Gehorſams iſt nicht die adæqvata ſanctitatis norma, ſintemahl es nur ein theil des Decalogi, das nur auf die præcepta fidei incompoſſibilia ſein Abſehen hat. pag. 114. Es variiren ſtatus & objecta, wie vor erinnert.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Jerem. Drexelius* part. 3. oper. Edit. Germ. Tract. 13. cap. 1. §. 4. p. 12. Das recht iſt zweyerley. Jus ſtrictum, das rauhe ſtrenge ſcharffe höchſte Recht/ und Jus mitigatum, das gelinde güthige mildere Recht/ da es treulich und ohngefehrlich hergehet. Nun geſetzt/ daß alle Menſchen lauter Jeremias/ Danieln/ Johannes und die allerheiligſten wären/ ſo kan ſie Gott dennoch dem ſtrengen ſcharffen Rechte nach wohl ſtrafen wegen der Erbſünd. SOCINIANI. *Smalcius* Diſp. 6. cont. Franz. fol. 201. Sunt autem mandata Dei præter legem, & eſt obedientia alia præter obedientiam qvam Lex reqvirit, nempe ea qvam Evangelium poſtulat. Qvæ iſta obedientia fides ſimpliciter appellatur, & ſenſus eſt: Nos hodie juſtificari qvidem obedientia, ſed non tali qvalem lex exigebat; opera qvidem legis opponuntur fidei: Sed non omnia opera ſimpliciter.

Contra Orthodoxi

Mart. Chemniz. in LL. p. 14. Qvibus corruptelis Phariſæi depravarint doctrinam illam de perfecta obedientia, qvam lex Dei reqvirit: qvod ſcilicet finxerunt ſibi talem diſtinctionem: qvædam eſſe magna mandata de peccatis craſſioribus (als Chriſti von muthwilligen Sünden) qvædam eſſe minima qvorum tranſgreſſionem Deus non curet, ut interiores affectus aberrantes à lege Dei (v. g. Moſis Geboth von menſchlichen Fehlern.) *Hutterus* loc. & pag. cit. Correctione legis nulla opus fuit. Deum enim nunqvam pœnituit aut pœnitet illius vivendi normæ qvam in lege ſua ſemel per Moſen publicari curavit. *Nicol. Hunnius* in Exam. Error. Photin. cap. 3. ſect 2. num. 95 pag. 231. Qvæ fuit ſub Moſe ſententia legalis de peccatis, hominumqve meritis, eadem qvoqve eſt ſub

Chriſto. *Dannhauer* in Colleg. Decalog. cum Luth. pag. 30. ita loqvitur: Es mag aber kein ander Wort über das Wort Moſe ſeyn / denn das Evangelium. Dieweil alles / was zur Lehre des Geſetzes gehöret / Moſes aufs allervolkomneſte und überflüſſigſte gelehret hat. Idem in der Catechiſmus-Milch Part. 8. p. 343. Conc. 15. Es ſind aber des Herrn Chriſti Befehl zuvoderſt der gantze Decalogus der heiligen zehen Gebothe / welche der Herr nicht aufgehoben / ſondern erfüllet. *Jenenſes* in judicio über Stengers Buch: Chriſtus hat eigentlich zu reden keine neue Geboth oder Geſetze gegeben: ſondern das Geſetz / ſo auf dem Berge Sinai durch Moſen gegeben worden / nach Gelegenheit wiederholet und erkläret. Iidem über die Einſchärff. Es iſt aber Chriſti Geſetz kein anders/oder von Moſis Geſetz unterſchiedenes Geboth. *Gieſſenſes* in judic. cont. Steng. p. 9. num. 11. Man kan nicht billigen/ daß Stenger in ſeinem gantz irrigen Verſtande einen Unterſchied will machen unter Moſis und Chriſti Geſetzen.

10. *In genere qvidem legem Chriſti prohibere tantum peccata malitiæ.*

Buch pag. 297. Ja das iſt der Inhalt der Gebothe Chriſti: Sündige nicht muthwillig / laß die Sünde nicht herrſchen. pag. 300. Denn Chriſti Geboth heiſt: Sündige nicht muthwillig. pag. 301. Man muß aber wiſſen / daß das Geboth Chriſti zweyerley in ſich begreiffe: 1. begehe gantz keine muthwillige Sünde. 2. ſtrebe darneben immer darnach/daß die Heiligung noch immer völliger werde / daß der menſchlichen Fehler und Schwachheiten weniger werde. Das beydes begreifft Chriſti Gebot in ſich. Wiewohl das andere ſchon in dem erſten enthalten iſt. Einſchärff C. 1. a. Deñ der Gehorſam der Gebothe Chriſti beſtehet in zweyen Puncten / 1. nicht muthwillig ſündigen; 2. in der Heiligung wachſen. Buch pag. 283. Was iſt die Summa der Gebothe Chriſti? Er heiſt alle wiedergebohrnen/ ſie ſollen nur nicht muthwillig ſündigen. *Epiſt. ad Jenenſes* in dero Bericht. pag. 14. Summa mandatorum Chriſti ad fideles eſt, ne pecces proæreticè. *Palinod.* pag. 11. Und heiſt nun da nur das jenige Geſetz / Chriſti Geſetz / welches præcisè die muthwilligen Sünden verbeut. pag. 18. Ich habe vordeſſen die Sache ſo erleutert / Chriſti Geboth hält zwene Punct in ſich: 1. Sündige nicht muthwillig; 2. ſtreb immer nach einer völligern Heiligung. Endlich läſt ſich die gantze Summa der Gebothe Chriſti redigiren in den erſten Punct. Denn auch wer nicht muthwillig ſündiget / hoc ipſo ſtreitet er mit den anklebenden Mängeln und

Schwach-

Schwachheiten / und ſuchet immer heiliger zu werden. *Apolog.* pag. 116. Die Summa deß Geboths vom neuen Gehorſam iſt: Sündige nicht muthwillig. Conf. Buch p. 88. Einſchärff. B. 2. a. und H. 1. a.

Ita Heterodoxi.

SOCINIANI. *Smalz.* Diſp. cont. 4. Franz. fol. 132. Verba illa præſtandi debitam obedientiam legi ſunt ita obſcura, ut qvis ſuſpicari poſſet nos ſentire: hominem poſſe talem obedientiam præſtare qvalem lex nempe *Moſaica* reqvirit; Cum tamen nos cum Paulo profiteamur; Impoſſibile fuiſſe propter carnem legi Moſaicæ ita obedire qvemadmodum idea reqvirebat. Non obedientiam igitur, qvalem lex reqvirebat, ſed qvalem Deus ſub Evangelio reqvirit, in qva ſub lege acqvieſcebat, licet id non revelaſſet, qvæ eſt *ut non ſecundum carnem*, ſed ſecundum ſpiritum *ambulemus, & ad perfectionenem perpetuò adſpiremus*, credimus hominem præſtare poſſe & teneri.

Contra Orthodoxi

Johann. Hülſemann in Manual. Aug. Conf. Diſp. 5. p. 179. §. 9. Imitati nempe debitorem illum neqvam, qvi cum creditorem ſuum decipere vellet, normam adulterabat, ad qvam ſolutio debiti præſtanda erat, & pro 100, 80, aut 50 ſubſtituebat Luc. 16. v. 78. Impoſtores cum ſatisfaciendo non ſint, pondus, ulnam, modium minuunt &c. Hoc dolo Papiſtæ primum uſi, mox Photinianos & Arminianos induxerunt. Pag. præced. 177. Expendentes verò ſophiſtæ ſi ad accuratam juſtitiæ divinæ normam opera juſtorum exigenda ſint, manifeſtæ ſe impudentiæ fore convincendos, qvi operibus juſtam proportionem ad divinæ juſtitiæ normam tribuiſſent, qvam omnis divina ſcriptura iis adimit, confinxerunt moderatam qvandam Dei juſtitiam, ſeu normam tolerabiliorem, ad qvam ſuas ſe vires extendere poſſe credebant, mox normatum omnibus partibus abſolutum ſe præſtare poſſe jactitabant. Pag. 179. §. 10. Error verò pernicioſus & in majeſtatem Dei injurioſus eſt, velle Deum ſimpliciſſimam illam eſſentiam, ad qvam non eſt transmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, adigere ad inconſtantiſſimos affectus noſtros & fluxam pietatis umbram; velle immutabilem illam juſtitiæ divinæ normam ad facultates noſtras producere vel contrahere. pag. 182. At ubi obſecro ſcripturarum hoc unqvam dicitur: Deum propter Chriſti ſatisfactionem, diſtrictiori juſtitiæ regulæ præſtitam, moderatiorem qvandam juſtitiæ regulam ſtatuiſſe, juxta qvam noſtras ſatisfactiones metiri velit. &c. p. 184.

184. §. 11. fin. Qvis Papiſtarum evincet, regulam hanc mutatam eſſe, & Deum ſecum regula mitiori acturum? Conf. eundem laudatiſſimum Theologum in Breviar. cap. 12. §. 6. *Dannhauer* in Hodoſoph. Phænom. 6. B. p 315. Lex Moralis norma & menſura recti boniqve æſtimandi, non ex rationis humanæ regula fallaci, non ſola boni finis intentione: ſed ex legis dictamine præciſè ad amuſſim, nam vel leviter inclinaſſe magno conſtitit. pag. 316. Nullam fert additionem aut detractionem. Idem in Colleg. Decalog. pag. 37. laudat illa verba Salviani: Nulli ſervorum licet ex his, qvæ Dominus ſuis imperat, eligere pro arbitrio, qvid velit facere, qvid nolit? & inſolentiſſima abuſione, qvod placuerit, aſſumere, qvod diſplicuerit, repudiare. *Wittebergenſes* über die Einſchärffung Stengers num. 14. Wo ſtehet das geſchrieben? Oder wo hat Chriſtus dieſe zwey Gebothe vorgeſchrieben? *Jenenſes* übers Buch. num. 1. An welchem Orte in der heiligen Schrifft ſolche Gebothe Chriſti / darinnen nichts als muthwillige Sünden verbothen werden / ſtehen? meldet Stenger nicht.

11. Sed qvæ in ſpecie legis Chriſti præcepta ſint, non poſſe definiri: verùm illa à ſpiritu interno fidelibus iri manifeſtatum.

Einſchärff. H. 1. a. Es iſt da nicht eben nöthig / ſchicket ſich auch nicht füglich / in particulari zu definiren Chriſti Geboth; Wo der Glaube / der heilige Geiſt / die Liebe Chriſti in eines Menſchen Hertzen iſt / die wird ihm ſchon Chriſti Willen und Befehl anzeigen. *Palinodia* pag. 22. Doch kan man ſeine Inſtruction hernehmen auß den general-Regeln und Præceptis; und ob aber ein unwiedergebohrner ſchon ſolche general-Regeln lieſet und weiß / ſo kan ers doch nicht im Leben und täglichen Wandel practiſiren / es ſey denn / daß er den heiligen Geiſt zum inwendigen Lehrer bekomme. Nun wohnet dieſer inwendige Lehrer in denen wahren Liebhabern Chriſti.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Cuſanus* Epiſt. 2. Eccleſia non poteſt ad literam Scripturæ obligari, licet ſemper ad ſpiritū. *Coſterus* in Enchirid. p. 43. Chriſtus Eccleſiam ſuam nec à chartaceis ſcriptis pendere, nec membranis myſteria ſua concedere voluit: ſed cum ſpiritualem conſtitueret Eccleſiam, ſuo Spiritu ſancto informatam, uſus eſt ſublimiore charactere ſcribens

bens digito Dei in corda Eccleſiæ. CALVINIANI in *Confeſſ. Helvet. Maj.* pag. 2. Qvod inſtitutio veræ religionis non pendeat ab externa prædicatione: ſed ab interna ſpiritus illuminatione. ENTHUSIASTÆ *Wigelius* Part. 2. Poſt. p. 184. Eben dieſes Licht/ das in uns iſt/ lehret auch das Geſetz und die Propheten; wer dieſem angebohrnen Lichte folget/ der bleibet im Geſetz GOttes und in dem was die Propheten lehren. it. pag. 61. Das iſt gewiß/ wir müſſen vom heiligen Geiſt von der Salbung in uns gelehret ſeyn. Wer dem Geiſt kan viel zuhören/ der kan auch viel erfahren. pag. 82 Chriſtus wohnet durch den Glauben in ihnen/ und thut alles ſelber/ was er gelehret und gebothen hat/ darum ſind ſolchen die Gebothe GOttes nicht ſchwer/ ja es wäre ihnen unmöglich wider die Geboth zu leben. Idem in Dialog. de Chriſtian. pag. 62. Daher ſieheſtu/ daß alles zuvor in dem Menſchen ſey/ der Glaube/ die Salbung/ die Liebe/ das Wort/ allein es muß gelernet/ befunden/ erkant und geſchmecket werden. part. 2 poſt. pag. 82. So nun GOtt die Liebe iſt/ ſelber die Geboth im gehorſamen Menſchen erfüllet/ wie ſolten ſeine Gebot nicht ſüſſe noch leichte ſeyn? QVAKERI **Unterweiſung zum Königreich** pag. 14. qvæſt. 16. **Ob ihr** in der Schrifft von einigem Lichte geſchrieben findet/ das das Gewiſſen überweiſet/ als alleine von dem Licht Chriſti? welches das Geſetz GOttes im Hertzen weiſet/ und deſſen Brechung. pag. 15. Unter den Fragen an die jenigen/ die die Unterweiſung GOttes im Geiſt leugnen qvæſt. 3. Was und wo der Bund ſey/ darum der HErr das Geſetz ins Hertz geſchrieben/ und daſſelbe in ihre inwendige Theile geben wird. *Thomas Lawſon* in ſeiner Antwort auff **ein Buch** ꝛc. deß Herrn Zentgraffen. Lit. B. f. 1. pag. 17. ab init. Ich antworte/ die Kinder Gottes werden und waren allezeit durch den Geiſt Gottes getrieben Rom. 8. v. 14. Und das war ihre Regel. Abel opfferte GOtt ein angenehmes Opffer/ alſo mangelte ihm nicht eine lebendige Regel/ wiewohl er dieſe außwendige Schrifft nicht hatte; Und Enoch wandelte mit Gott/ hatte alſo ſeine Regel. *Zentgraff.* in Colluvie Qvakerorum Phant. 7. de Lege Dei p. 29. fin. Sectæ in hoc articulo ſententiam his verbis exprimit: Dein tempore novi teſtamenti ſentiunt noſtri Legem ſpiritus cordibus omnium eſſe inſcriptam, ut non opus habeant tabulis Decalogi lapideis, & mandato in Scripturis contento loco regulæ, cum hæc in mente ſit, ſpiritus nempe Dei. Phant. 9. de Chriſto pag. 33. Chriſtus porro ſecundum noſtros non olim ſolum in carne populum Judaicum docuit: ſed hodie adhuc in conſcientia cujusqve hominis legislator eſt,

cordi illius legem ſuam immediatè inſcribens, jubens facienda facere,& omittenda omittere &c.

Contra Orthodoxi

Artic. Smalcald. pag. 333. Qvare in hoc nobis eſt conſtanter perſeverandum, qvod Deus non velit nobiscum aliter agere, niſi per vocale verbum & Sacramenta, & qvod, qvicqvid ſine verbo & Sacramentis jactatur ut ſpiritus, ſit ipſe Diabolus. *Wittebergenſes* über die **Einſchärff.** num. 17. Das lautet gut Enthuſiaſtiſch und Qvackeriſch / als werde uns was angezeiget durch Chriſti Willen und Befehl / durch den heil. Geiſt / das nicht in der Schrifft zufinden / ſondern auſſer und ohne der Schrifft. *Jenenſes* übers **Buch**: Wie kan ein Chriſt die Geboth CHriſti halten / wenn er die Geboth Chriſti nicht in particulari weiß? & mox: Es ſcheinet / deß Stengers Vorgeben lauffe auff den Enthuſiaſmum hinauß.

12. Legi Chriſti neqve peccatum Originis, neqve ulla peccata infirmitatis adverſari.

Einſchärff. H. 1. a. Moſes verbeut im Geſetz alle Sünden / auch die Erbſünd und menſchliche Fehler: CHriſtus verbeut in ſeinem Geſetz nur die muthwilligen Sünden. eadem verbotenus repetuntur in *Palin.* pag. 9. & *Apolog.* pag. 107. *Vindic.* K. 2. f. a. Moſis Geſetz verbeut alle Sünden: CHriſti Geſetz nur die muthwilligen Sünden. *Palinod.* p. 72. GOtt fodert in ſeinem Geſetz / die Menſchen ſollen gantz ohne Sünden ſeyn; Diß ſagen wir iſt unmöglich. Es wird gelindert / in dem Chriſtus ſpricht: Sündige nur nicht muthwillig. *Apolog.* p. 123. Das Geſetz deß neuen Gehorſams zeiget mir welche peccata fidei incompoſſibilia ſeyn: nicht aber zeigts insgemein die Sünde an. p. 125. Die Erbſünde iſt nach dem Geſetz Chriſti nicht zu bereuen als eine Tod-Sünde / denn ſie iſt keine Tod-Sünde. & p. 116. Die Wiedergebohrnen werden nicht geheiſſen zu ſeyn ohne böſe Luſt. **Buch** p. 298. Wiewohl der Fromme ſündiget noch / zuweilen auß Schwachheit / ſo begehret doch auch Chriſtus nicht von ihm / daß er ſolle von allen und ieden Fehlern rein bleiben. Ibid. CHriſtus hat nicht gebothen / daß alle menſchliche Fehler und Schwachheiten ſollen gantz von uns hinweg ſeyn. p. 299. Dieweil mir in meinem Leben viel böſes anhangt / welches doch Chriſtus nicht eben will abgethan wiſſen. pag. 300. Aber doch hat Chriſtus allerdings auch nicht geheiſſen / daß der Fromme ſolle gar keine menſchliche Schwachheit an ſich tragen. **Buch** pag. 20. Was ein Chriſt für unvermeidliche Sünden an ſich hat / die iſt er auch

nicht ſchuldig abzuſtellen bey Verluſt göttlicher Gnaden. *Vindic.* pag.129. So mag man auch wohl ſagen / daß die Kinder-Fehler dem himmliſchen Vater an ſeinen Gnaden-Kindern wohlgefallen. i. e. daß GOtt kein mißgefallen daran hat.

Ita Heterodoxi

TURCÆ teſte Gerhardo in Relig. Muhammed. Art. 7. § 4. K. 3. f. a. Interiorem illam obedientiam, qvam lex divina reqvirit, juxta cum Phariſæis veteribus (vid. Sur. 17. &c) & Judæis hodiernis, aliiſqve omnibus, qvi per opera juſtificari volunt, ignorat, à Deo penſi haberi negat dummodo homines ab exteriori ſe contineant maleficiorum exercitio. JUDÆI teſte Kromayero in Scrutin. Relig. de Judaiſmo part. 1. Theſ. 55. p. 87. ex Manaſſe Ben Iſraël: Deum internam obedientiam ſuorum non reqvirere. SOCINIANI. *Smalz.* Diſp. 6. de Bon.oper. fol. 177. Voluit deinde Deus ut homines ex hoc ipſo agnoſcerent ipſius ſummam clementiam, & æqvitatem, qvi perfectiſſimam ab eis jure exigere poterat obedientiam, tali tamen contentus ſit qvæ vires humanas non ſuperet, & hæc eſt cauſa cur Deus talem legem olim dederit, qvæ perfectiſſimam voluntatis illius executionem reqvireret. ARMINIANI in *Apolog.* cap. 15. fol 152. Qvinimo Remonſtrantes ubiqve ſic ſtatuunt, præcepta iſta omnia pariter obſervatu neceſſaria eſſe, ſiqvis ſalutis per Chriſtum particeps eſſe velit. At præcepta iſta omnia obſervare non eſſe adeo plene præciſe rigide obſervare, ut nunqvam in nullum illorum impingas, ſive per inanimadvertentiam, ſive per aliam aliqvam improviſam ὁρμήν. Imo credunt hoc fieri poſſe, etſi modò accedat pœnitentia, Deum talem cenſere eodem loco, ac ſi præcepta omnia prout oportet plenè & rigidè obſervaſſet. Et hac in re obſervatio præceptorum Evangelica differt à legali, qvod hæc plena & rigida & præciſa eſſe debeat, & ſi unum modò interveniat peccatum, nec remiſſionis nec pœnitentiæ locus ſit: Illa verò ut plena præciſa & rigida ſit obſervatio, non reqvirat, dummodo adſit voluntas nihil faciendi qvicqvam contra ullum legis ſeu præceptum ſeu interdictum in melius ſemper proficiendi. QVAKERI. *Robert Valentin.* in der Auffgab. num. 14. Wer iſt der Menſch/ welcher verhütet tägliche Fehler / die er nicht mit wiſſen thun wollen / ſondern unverſehens geſchehen ſeyn? Mit willen aber böſes thun/ und Sünde begehen/ reimet ſich nicht zu dem Geiſt in Chriſto und kan mit deſſen Regul nicht beſtehen. *Albert Rekin* in der Auffbringung deß

geiſtlichen Lebens. Was muthwillig gethan / iſt Chriſti Regul und Wirckung in uns zuwider / ſonderlich wenn man lange drinn beſtehet: ſonſt haben wir bey uns auch noch andere Ungerechtigkeiten anklebend.

Contra Orthodoxi

Apolog. A. C. p. 83. Loqvimur autem de illa lege qvæ præcipit de motibus cordis, videlicet de Decalogo. *Declarat. Solida.* p. 723. Lex integram, perfectam & puram omnibusqve numeris abſolutiſſimam obedientiam reqvirit. *Tertullianus* in Apolog. cap. 36. Malè velle, male facere, malè dicere, malè cogitare ex æqvo vetamur. *Minutius* in Octav. Apud nos & cogitare peccare eſt. *Salvian.* Maſſil. Lib. 1. cont. Avarit. p. 43. in fine: Non profero interim teſtimonia Evangelii, non confugio ad loqventis in S. literis vocem Dei, non dico aliud vetere aliud nova lege præceptum. Id. Lib. 1. de Gubern. Dei pag. 87. Perfectæ ſiqvidem ac ſinceriſſimæ ſanctitatis volens cultores ſuos facere Salvator, juſſit ab iis cautiſſimè etiam minima vitari: ſcil. ut qvàm pura eſt pupilla oculi, tam pura eſſet Chriſtiani hominis vita, & ſicut ſalva intuitus incolumitate pulveris labem in ſe oculus non reciperet; Sic vita noſtra labem in ſe penitus impudicitiæ non haberet. *Chemnizius* Part. 2. Loc. pag. 11. Qvod Lex divina non tantum de actionibus ſive externis ſive internis concionetur: ſed de ipſa naturæ & omnium virium corruptione & rectitudine. Item qvod reqvirat perfectam obedientiam & perpetuam, id eſt, qvod non ſit contenta tali, qvam hæc natura præſtare poteſt obedientia. *Johann. Hülſemann.* in Manual. Aug. Conf. Diſp. 9. §. 5. pag. 352. Supra à nobis probatum eſt, motum etiam involuntarium contra legem divinam eſſe. *Johann. Olearius* in Aretol. Lib. 1. cap. 3. p. 32. num. 5. Wie uns Chriſtus ſelbſt den genauen und eigentlichen Verſtand deß göttlichen Geſetzes alſo gezeiget / daß auch die innerliche Hertzens-Boßheit / und alle arge Gedancken deſſelben für GOTTES Gericht verdammt ſeyn. *Dannhauer* in Colleg. Decal. pag. 104. cum Luthero ita loqvitur: GOtt wil ſein Geſetz von uns erfüllet und gehalten haben / und nicht ein Haar breit daran nachlaſſen. In der Catechismus-Milch Conc. 16. pag. 351. Siehe da ſoll man nichts dazu noch davon thun was Moſes gebeut / und der Pabſt wil abe und davon thun. *Johann. Schmied.* in zelo Pietat. Conc. 1. p. 3. GOtt bezeugt wie er ſeines theils am Ernſt und Eifer / mit welchem er den hertzgründlichen Gehorſam gegen ſein Geſetz erfordert / durchauß und im geringſten nichts ſchwinden laſſe ꝛc. In foro poli bleibt der aller-

höchſte

höchſte eyfrige Richter / wie in ſeinem Weſen alſo auch in ſeinem Wort und Willen unwandelbahr / und läſſet an ſeinem Geſetz nicht das geringſte jota oder Titul ſchwächen. Was er gleich nach der Schöpffung von dem Menſchen erfordert / da derſelbe noch im Stande der Unſchuld gelebet / das wil er auch nach dem Fall von ihnen haben in allen Stücken. Idem von Chriſtl. Weißheit Conc. 11. pag. 243. In ſpecie ſolches außzuführen leidet die Zeit nicht / am allermeiſten kan man es ſehen / wenn man die jenigen mandata und Befehl bedenckt / die fürnemlich uns als Chriſten zu erfüllen von unſerm Heyland auffgelegt ſind / welche nicht eigentlich ſind / daß wir grobe Laſter und Untugenden vermeiden ꝛc. ſondern ſolche Werck / die unſere Seel und Geiſt / den innern verborgenen Menſchen / die Krafft und Bewegung deß Gemüths antreffen. *Wittebergenſes* in judicio über die Einſchärff. num. 19. Iſt ein Arminianiſcher Irrthum. Chriſtus hat keine ſonderbahre Geſetz gegeben: aber weil er nicht kommen war / das Geſetz Moſis auffzulöſen / ſo hat er nicht minder die Erbſünd und menſchliche Fehler geſtraffet. *Gieſſenſ.* in Judic. num. 12. So kan man auch nicht billigen / daß Stenger dem Geſetz Chriſti beylegt / es verbiethe nicht die Erbſünde. *Lüneburgenſes* num. 5. pag. 82. Wo ſtehet aber ein ſolch Geſetz Chriſti / das im Gegenſatz deß Geſetzes Moſis allein die muthwilligen Sünde verbiethe? Wir wiſſen hergegen / daß wenn Chriſtus beſchreiben wil / wodurch der Menſch verunreiniget werde / er auch der argen Gedancken meldung thue. Matth. 15. v. 19.

13. Eaque propter decimum præceptum Moſis, imo & nonum ab hac lege Chriſti excluduntur.

Einſchärff. H. 1. a. Gelehrte wiſſen / daß im zehenden Geboth deß Decalogi wird verboten die angebohrne ſich noch nicht regende Erbluſt. Da möchte man wohl ſagen: Daß das zehende Geboth nicht mit zu Chriſti Gebothen gehöre. *Palinod.* p. 8. Man muß forthin Chriſti Geboth halten / das letzte und zehende Geboth deß Decalogi Moſaici aber kan auff keinerley weiſe eigentlich in dieſem Leben von uns gehalten werden. pag. 10. Wer ein wenig beleſen iſt in unſerer Theologorum Scriptis, dem kan nicht unbekandt ſeyn / daß im zehenden Geboth eben die Erbſünde verbothen. Chriſti Geſetz aber verbeut die Erbſünde nicht: Sondern nur die muthwilligen Sünden. pag. 40. Ich zeigte wie das zehende Geboth nicht wohl könte zum leichten Geboth Chriſti gezogen werden. *Palin.* pag. 3. Darnach wenn das Neunde Geboth auch verbeut die wircklichen/

doch nicht muthwilligen Sünden / wirds eben wohl heiſſen vom neunden Geboth / man wolle es nicht muthwillig übertreten. pag. 19. Wir haben nicht nach dem Fleiſch gewandelt; das uns befohlen war / wir ſolten nicht muthwillig übertreten die acht Geboth deß Decalogi, das alles haben wir gehalten. *Apolog.* pag. 109. Chriſti Geboth beſtehet in den vorderſten acht Gebothen deß Decalogi, ſo fern ſolche acht Geboth der höchſten Moſaiſchen Schärff entnommen.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Stapletonus* Lib. 6. de Juſtif. cap. 10. Præcepta de diligendo Deo & non concupiſcendo data eſſe per modum doctrinæ, ut ſciremus, ad qvam tandem juſtitiæ perfectionem in hac vita currendum & contendendum nobis eſſet; ſed in altera vita pervenire poſſemus, non autem cum tanta obligatione ut juſtificari per obedientiam legis vel ſalvari nemo poſſet, qvi ea duo mandata exactè in hac vita non præſtitiſſet. SOCINIANI. *Smalz.* Diſp. 12. cont. Franz. de Cauſ. Peccat. fol. 444. A lege etiam intima opera reqviſita fuiſſe non minus falſum eſt. Excepto enim unico de concupiſcentia peccato, omnia externa tantum opera reqvirit: Si modò & illud de concupiſcentia pro externo non eſt cenſendum ſaltem ex parte, ſive ſuo modo. ANTINOMI. Johann. Deutſchmanno in Form. Concord. pag. 176. & Schlüſſelburgio in Catal. Hæret. lib. 4. pag. 37. teſtibus, Antinomorum olim ſententia fuit: Primum, nonum & decimum præceptum non pertinere ad nos, qvia non ſumus Judæi, qvibus illa dicta ſint potiſſimum.

Contra Orthodoxi

Heinr. Höpfnerus Diſp. 3. de Juſtif. p. 208. Hoc enim vult dicere Chriſtus, etiamſi cœlum & terra, qvorum conſtitutio firmiſſima videtur, prætereat: fieri tamen non poteſt, ut vel minimum de legis ſive exactione ſive comminatione intercidat, & Deus peccata approbet aut citra ſatisfactionem aliqvid remittat, de pœnis transgreſſorum legis, aut mutila qvadam obedientia contentus ſit, & propter illam homines ſalvet. Et paulo ante: Ne minima qvidem litera aut punctum ad legis ſenſum aut obedientiæ poſtulationem pertinens intercidet, ut maxime cœlum & terra prætereat. *Dannhauer* in der Catechiſmus-Milch part. 2. pag. 388. Die unordentliche ſündliche und fleiſchliche Luſt / iſt nach Erklärung Moſis / Pauli und Jacobi zweyerley / eine im neunden Geboth / die andere im zehenden Geboth verbothen. Im neunden Gebot iſt verbothen die wirckliche und einwil-

williagende böſe Luſt; Im zehenden die Erbluſt ꝛc. Nun wuſte Paulus wohl auß dem Licht der Natur/daß die wirckliche und vorſetzliche böſe Luſt Sünde ſey; Aber daß die Erbluſt Sünde ſey/ das wuſte er ohne das Geſetze nicht. *Wittebergenſes* über die **Einſchärff.** num. 19. So hätte Chriſtus nur neun Gebothe getrieben. Iſt eine Nagel-neue Theologia, wo hat ſolche der Stenger gehöret oder geſtudiret? *Jenenſes* über die Einſchärff. Iſt ein falſcher Dunckel und ungegründetes Vorgeben. *Gieſſenſes* num. 12. pag. 9. Man kan nicht billigen/daß das zehende Gebot nicht gehöre zu Chriſti Geſetzen. Conf. *Lüneburgenſes* num. 5. p. 83. ubi inter alia ſic ſcribunt: Iſt die Erbluſt den Wiedergebohrnen im Geſetze nicht verbothen / ſo iſt ſie in ihnen auch keine Sünde. Gleichwie wir wider die Calviniſten recht ſchlieſſen/ daß ſie keine Erbſünde gläuben/weil ſie ihrer Meinung nach im Geſetz nicht verbothen iſt.

14. Præcepta Chriſti pertinere ſolum ad renatos.

Apolog. pag. 122. Moſes hat mit Chriſti Jüngern nichts zuthun/ ſondern verdammt bloßhin die ſündige Menſchen. p. 107. Moſis Geſetz hält nicht præcisè in ſich die Pflicht/ſo die Wiedergebohrnen völlig erſtatten; Chriſti Geſetz hälts præcisè in ſich. pag. 104. Die Unwiedergebohrne ſind an das Moſaiſche Geſetz verbunden / die Gläubigen aber an das Geboth deß neuen Gehorſams. *Vindic* K. 2. b. Chriſti Geſetz gilt recht den Wiedergebohrnen. **Einſchärff.** H. 1. a. Moſis Geſetz gehet an die Unwiedergebohrnen: Chriſti Geſetz aber die Wiedergebohrnen.

Ita Heterodoxi

ANABAPTISTÆ teſte Dieder. in Catech. Tit. de uſu Legis p. 194. Errant Anabaptiſtæ & Libertini, qvi renatos lege Dei ad vitæ ſuæ informationem opus minimè habere ſomniant. ANTINOMI teſte Frider. Balduino Diſp. 13. in Artic. Smalcald. §. 51. Atqve hoc probe notandum eſt contra Libertinos & Antinomos, omnem legi uſum contra renatos detrahentes. QVAKERI. *Elias Comets.* in der Entdeckung deß Heiligen im Volck im andern Theil p. 3. Was brüſtet ſich Moſes/was eyffert er wegen der Taffel und Letter/ das neugebohrne Volck / und die/ welche der heilige Geiſt leitet / hat ſeiner keinen Theil was nöthig. Chriſtus iſt unter ſie mit ſeiner Regel/und mit ſeinem Finger in ihrem Hertzen/ der lehret ſie und führet ſie. *Howgil* in der Scheidung deß Geiſtes und Belial cap. 1. ita qværit: Ob nicht Chriſtus der Weg und das Licht / in denen die Neugebohrnen und von ihm erleuchtet ſind? und ſo ja: was leget

get man uns Moſen für und ſeine zerbrochene Taffeln? Sie ſeyn ferne von uns mit ihrem Fluch.

Contra Orthodoxi

Form. Conc. Epit. Tit. 6 p. 595. Conſtat Legem Dei datam eſſe, ut homines jam renati, qvibus tamen omnibus multum adhuc carnis adhæret, eam ipſam ob cauſam, certam aliqvam regulam habeant, ad qvam totam ſuam vitam confirmare poſſint & debeant. pag. 596. Et hoc modo filii Dei in lege vivunt, & ſecundum normam legis divinæ vitam ſuam inſtituunt: hanc vivendi rationem D. Paulus vocare ſolet in ſuis Epiſtolis legem Chriſti, & legem mentis. Ad hunc modum una eademqve lex eſt manetqve immota, videlicet Dei voluntas, ſive pœnitentibus ſive impœnitentibus renatis aut non renatis proponatur. Conf. pag. 597. & 724. *Frieder. Balduin.* Diſp. 13. in Artic. Smalcald. §. 56. *Hutter.* in Compend. locor. L. 10. qvæſt. 13. & *Chemniz.* part. 2. Loc. p. 4. *Heinr. Höpfnerus* Diſp. 1. de Juſtif. p. 23. Lex renatis non tantùm præſcribit normam vivendi: ſed & ob oculos ponit vitioſas ſuggeſtiones pravæ concupiſcentiæ, cum qvibus per gratiam Spiritus S. illis eſt luctandum. *Johan. Hülſemann* in Breviar. cap. 12. §. 6. p. 165. Neqve Chriſtus hoc meruit aut mereri voluit, ut remiſſior vivendi regula obligaret juſtificatos, qvàm non juſtificatos. *Dannhauer* in Colleg. Decal. pag. 85. De eo convenit inter omnes, qvi Chriſto duce merentur, legem ipſam moralem omnes obligare. in Hodoſ. phænom. 6. p. 144. Lex Moralis eſt recti & obliqvi norma pleniſſima, Catholica, obligans hominem omnem, cui natura inſcripta extat, nemine excepto, cujus Jehova Deus eſt creator. *Johann. Schmied* in zelo Pietat. Conc. 7. p. 124. in Marg. Mandatum de zelo pietatis ſpectat ad omnes homines, omnium ordinum; vult autem David Pſalm. 119. v. 4. 5. ut qviſqve per ſe mandata Dei ſervet, maximè ipſa obedientia, qvæ omnibus ſine diſcrimine mandata, ſicuti olim toti populo Lex in deſerto propoſita. Conf. p. 126. 128. *Wittebergenſes* über die Einſchärff. num. 20. Dieſer Antinomiſcher Irrthum iſt von Luthero/ und in der Form. Concord. verworffen. *Gieſſenſes* in Judic. cont Stenger. Man kan auch nicht billigen / daß Chriſti Geſetz die Wiedergebohrnen: Moſis Geſetz aber die Unwiedergebohrnen angehe. *Lüneburgenſes* in Jud. cont. Steng n. 5. p. 83. Haben denn die Wiedergebohrnen ein ander/ und die Unwiedergebohrnen auch ein ander Geſetz? Nein. Sondern ſie haben einerley Geſetz / wiewohl daſſelbe einen andern uſum reſpectu non renatorum, und einen andern reſpectu renatorum hat.

15. Iisq;

15. Iiſqve eſſe facilia.

Buch p. 145. 283. & p. 297. Moſis Geboth iſt eine unerträgliche Laſt: Aber des HErrn Chriſti Joch iſt leicht und ſanft/ ſeine Geboth ſind nicht ſchwehr/ denn er iſt zu frieden/ ſo der Menſch nur nicht muthwillig ſündiget. pag. 299. die H. Schrifft ſagets alſo deutlich: die wiedergebohrnen rechten Chriſten erfüllen die Geboth Chriſti wie ſichs gebühret/ denn ſie ſind ihnen ja nicht ſchwer. **Einſchärff.** H. 1. a. Moſis Geboth ſind ein unerträglich Joch/ Act. 15. Chriſti Geſetz aber ein ſanftes Joch/ eine leichte Laſt. *Vindic.* K. 2. b. Moſis Geſetz iſt ſchwer und unmüglich: Chriſti Geſetz iſt leichte. *Palinod.* p. 9. Moſis Geſetz heiſt ein ſchwer unerträglich Joch: Chriſti Geſetz iſt ein ſanft Joch / eine leichte Laſt / ein Geboth das nicht ſchwer. *Apolog.* p. 107. Moſis Geſetz kan von uns nicht erfüllet werden / iſt ein unerträglich Joch: Chriſti Geſetz iſt den Wiedergebohrnen leicht zu erfüllen.

Ita Heterodoxi

TURCÆ. Prölæus in Mahometol. p. 44. Legem ſe implere poſſe glorientur, Legem non eſſe impoſſibilem: Deum enim levia & poſſibilia præcepiſſe. PONTIFICII. *Bellarm.* Lib. 4. de juſtif. cap. 2. Lex Moſis graviſſima & importabilis erat: Evangelium Chriſti jugum ſvave. SOCINIANI. *Socinus* in prælect. cap. 5. f 14. Deus hominibus eam legem non tulit, qvam nemo ſervare poſſit, ſiqvidem lex eſt ad vitam data, & ſub novo fœdere divinæ legi parere, multò facilius eſt, qvàm ſub vetere. *Smalzius* Diſp. 6. cont. Franz. Sect. 4. & maxime Diſp. 12. Idcirco tantum abeſt, ut labores aut difficultatem aliqvam habeant (ſc: regeniti) in Chriſti præceptis ſervandis, ut potius bene agendo ſummam experiantur voluptatem. ARMINIANI. *Apolog.* fol. 158. Non tantum Scriptura utitur vocibus qvæ ſignificant mandata Dei præſtari poſſe à nobis; ſed etiam qvæ diſertè affirmant, ea præſtitu eſſe facilia. *Simon Epiſcopius* Diſp. 14. th. 5. Præcepta moralia non tantum poſſibilia, ſed etiam credentibus per gratiam Chriſti facilia eſſe, aſſerere non dubitamus. ENTHUSIASTÆ. *Wigel.* in Dialog. de Chriſtianiſmo p. 76. Die neue Creatur wandelt im Geſetz Chriſti gantz leichtlich. Ibid. Den Gläubigen ſind alle die Dinge leicht und müglich. Part. 2. Poſt. p. 239. So wir uns GOtt gantz und gar laſſen / daß er raum und ſtatt bekomme in uns zu wircken / ſo wird uns das Geſetz / das iſt der Wille GOttes / lieb / luſtig und leichte / und bleibet nicht mehr den Gläubigen unmöglich. QVAKERI ap. Zentgrafium in Col-

 luv.

Inv. Phant. 7. p. 30. Hîc verò ſe ſanctulorum noſtrorum Phariſaiſmus prodit, qvi de poſſibili & perfecta legis impletione multa garriunt. Qværunt enim, qvî Chriſtus potuiſſet Matth. 11. v. 30. dicere, jugum ſuum commodum & onus ſuum leve eſſe; & Johannes 1. Ep. cap. 5. v. 3. Præcepta Dei non eſſe gravia, ſi nemo illis poſſet ſatisfacere. Lege *Catton* in Vind. cont. Hamb. p. 65.

Contra Orthodoxi

Form. Conc. Epit. p. 593. Ut tandem exactè cognoſcant, qvanta videlicet Dominus à nobis in lege ſua exigat, qvorum nihil nos præſtare poſſumus: ita ut univerſam noſtram juſtitiam in ſolo Chriſto qværere oporteat. *Hutterus* art. 11. de Lege cap. 1. Qvæſt. 1. Qvi ſanè error univerſum Papatum Romanum ita invaſit, ut hodieqve Monachi tum veteres tum recentiores Jeſuitæ Evangelium per novam legem definiant, & ſeriò contendant, Legem & Evangelium non genere ipſo aut ſpecie doctrinæ, ſed gradu duntaxat & facilitate à ſe mutuo differre. p. 380. Mandatum hoc dicitur non grave κατὰ τὶ nempe συγκριτικῶς, ſi cum lege Moſis conferatur, licet interim qvoqve ſua ipſi difficultas conſtet. Nam mandatum illud renatis non eſt grave, qvia ſunt filii Dei & ducuntur Spiritu Dei, & qvicqvid illorum obedientiæ deeſt, facilè remittitur per & propter Chriſtum; proinde non de abſoluta impletione legis: ſed de inchoata tantùm loqvitur Johannes. *Wolffg. Franzius* Diſp. 9. in Auguſt. Confeſſ. §. 145. Non haberent præcepta Dei pro facilibus, niſi facile etiam eſſe judicarent non peccare. *Wittebergenſes* übers Buch in Vind. ad not. 12. n. 1. Und wo ſtehets denn auch geſchrieben / daß Moſis Geboth ſcharff: Chriſti Geboth aber linder ſeyn / und daß dieſer Moſis Geboth gemildert oder gemäſſiget habe? num 3. Iſt alſo hier abermahl eine ſehr gefährliche Vermiſchung des Geſetzes und Evangelii / und affinität mit der Socinianiſchen und Arminianiſchen Lehr enthalten.

16. Et ab iisdem actu impleri.

Vindic. K. 3. b Krafft des dritten Artickels von der Heiligung / können wir auch die zehen Geboth für uns halten / ſo fern wir ſie nicht muthwillig übertreten. Ibid. Hie kan man wiederum ſagen / der Wiedergebohrne erfüllet die zehen Geboth / ſo fern er ſie nicht muthwillig übertritt / und alſo erfüllet er Chriſti Geſetz. K. 4. a. Frage ich ein Catechißmus Kind / hältſtu Chriſti Geſetz? ſo antwortets: Ja ich ſündige nicht muthwillig. *Palmod.* p. 9. Chriſti Geſetz iſt denen Wiedergebohrnen nicht unmüglich zuerfüllen.

pag.

p. 14. Chriſti Geſetz iſt ſo beſchaffen/daß mans gar wohl kan halten. p. 18. Ein ieder Chriſt hält uñ erfüllet ſo wohl Chriſti Geboth/ als der Hl. Daniel / der Hl. Enoch ꝛc. p. 19. Wahre Chriſten können und müſſen ſagen/wir haben die acht Geboth des Decalogi alle gehalten; in Anſehung des Geſetzes Chriſti ſind wir keine Sünder. p. 27. die Geboth Chriſti müſſen volkommen und erfüllet werden; *Apol.* pag. 111. In Anſehung des Geſetzes Chriſti leiſten die Gläubigen was erfodert wird. p. 125. das Geſetz des neuen Gehorſams iſt nicht gegeben zur Reue: ſondern zur Erfüllung. Conf. Buch Præf. B. 3. a. p. 130. 144. 28;. 297. 301. Fragen vom Abendmahl C. 3. a. Einſchärff. B. 2. a. B. 3. b. *Vind.* Lib. 3. p. 15. *Palin.* p. 16. 18. *Apol.* p. 90.

Ita Heterodoxi

NOVATIANI. *Joh. Wigand.* in Tract. de homine: p. 121. confirmat: Nimis multum Novatianos renatis tribuere, utpote qvod renatus poſſit Deo præſtare qvod reqvirit h. e. legem implere, ut Papiſtæ cum Novatianis ſomniant, etiamſi alius alio magis eam ſententiam mitigare ſtudet. *Jacob Martini* in Synops. Relig. Photin. §. 56. oſtenſurus: Mandata Chriſti neminem ſervare poſſe. in Antitheſi §. 35. ſub fin. ait: Qvæ tota Novatianorum doctrina, proindeqve falſiſſima eſt. JUDÆI. *Manaſſe ben Iſraël* ap. Kromay. in Judaiſm. p. 87. profitetur: Legem à Judæis impleri poſſe. PONTIFICII. *Stapletonus* lib. 6. de Juſtif. cap. 3. Qvod hic cenſendus ſit implere legem Dei, & legi ſatisfacere, & in conſpectu juſtus eſſe, qvi voluntatem & affectum habens implendi univerſa legis præcepta, eatenus implet qvatenus humana fragilitas in reliqvis naturæ corruptæ per gratiam Dei adjuta implere in hac vita vel poteſt vel ſolet. *Gregor. de Valentia* lib. de Statu & Voto Religioſ. cap. 3. Reſp. 2. ex Melchiore Cano exponens ſenſum præcepti illius: Diliges Dominum &c. inqvit: Id qvod facimus cum vitamus omnia peccata mortalia. SOCINIANI. *Socin.* Comm. in Epiſt. Joh. fol. 392. Neceſſe eſt hominem ex Deo natum, poſſe ea præſtare, qvæ Deus præcepit. Dial. de Juſtif. fol. 46. Legem Dei ſervare homini non prorſus & penitus impoſſibile eſſe. *Smalcius* Diſp. 12. Fieri poteſt, ut qvis in hac vita ope divina Spiritus eò tandem aliqvando perveniat, ut Dei præceptis perfectè obediat. ARMINIANI. *Jac. Arminianus* Reſp. ad 9. Qvæſt. fol. 176. Præſtatio legis ſecundum mentem poſtulantis eſt æſtimanda, qvi cum aut rigidè velit in ſummo perfectionis gradu eam obſervari, aut ſecundum ἐπιείκειαν tantum; reſpondebitur bifariam; nempe Si poſtules non ſecundum ἐπιείκειαν, & vires, qvas

contulit, non proportionatæ ſunt poſtulato; non poſſe hominem talem legem Dei perfectè præſtare, ſi ſcilicet conſideretur, ut præſtanda ſecundum rigorem: Si verò poſtulet ſecundum ἐπιείκειαν, & vires collatæ ſunt proportionatæ, qvod dicendum eſt, cum Evangelio fœdere poſtulet; reſpondetur: poſſe perfectè præſtari & ſervari. Conf. Eund. in artic. perpend. fol. 20. in Declar. ſentent. ad Ord. f. 59. *Apolog.* f. 157. Falſum eſt, ſententiam iſtam, qvæ ſtatuit hominem peccatorem per gratiam DEI præcepta divina præſtare aut complere poſſe, Pelagianam crambem aut hæreſin eſſe. ENTHUSIASTÆ. *Wigel.* in Dialog. de Chriſtian. Es iſt ungereimt / als wäre es unmöglich / daß ein wiedergebohrner Chriſt ſolte halten Chriſti Geboth. Hunnius adv. Wigel. §. 65. Non minus errant periculosè, dum ex regeneratione Spiritus, in hoc etiamnum ſeculo ſibi inſolenter arrogant obedientiam legis perfectam. Et Form. Concord. Err. 6. in Schwengfeldio hanc propoſitionem damnat: Qvod homo pius verè per Spiritum Sanctum regeneratus legem Dei in hac vita perfectè ſervare & implere valeat.

Contra Orthodoxi

Apolog. p. 87. Prædicant ſe legem implere, cum hæc gloria propriè debeatur Chriſto; pag. 92. Præclarè inqvit Auguſtinus: Mandata Dei implentur, qvando qvicqvid non fit ignoſcitur: *Martin. Chemnitius* Part. 2. Loc p. 16. Fingunt ergo Legem exigere ab hominibus non aliam perfectionem, item ſordes qvas Paulus ſuæ obedientiæ adhærere fatetur, non accuſari à lege in hac vita; Dicunt igitur homines renatos in hac vita poſſe perfectè implere legem pro ſtatu viatoris. Eccius in Colloqvio Ratisbonenſi noluit admittere illam Phraſin: obedientia inchoata; ſed contendit eſſe dicendum: Obedientiam renatorum eſſe perfectam pro ſtatu viatoris. Part. 3 p. 276. Pontificii hoc obtinere conantur, qvod talis ſit juſtitia viatoris, ſi faciat qvantum poſſit, tunc Deum eſſe contentũ. Neq; enim legem nos obligare ad impoſſibilia. Impoſſibile autem eſſe in hac vita, ut qvis ſit ſine ſordibus & infirmitatibus. *Joh. Hülſemann* in Manual. Aug. Conf. Diſp. 5. §. 9. Vix enim freqventius qvidqvam ap. Arminium invenies qvam diſtinctionem inter legem ſive juſtitiam Dei revelatam καθ' ἐπιείκειαν & καθ' ἀκρίβειαν. Unde concludit juxta illius normam neminem perfectè poſſe vivere: juxta iſtam verò poſſe. *Dannhauer* in Colleg. Decal. p. 36 ex Salviano ita loqvitur: Longum eſt de ſingulis dicere, ſed adhuc tamen aliqvid addam, ut intelligamus, nos

non

non modo omnibus obtemperare Dei verbis; ſed nullis pene illius obedire mandatis. *Wittebergenſes* in Judicio übers Buch n. 23 Man könne und müſſe das Geſetz erfüllen / nicht zwar in ſeiner Schärffe: ſondern wie es Chriſtus geheiſſen iſt / Socinianiſch und Arminianiſch.

17. Solam deniq; præceptorum Chriſti tranſgreſſionem afferre mortem & æternam damnationem.

Apolog. pag. 107. Die übertretung des Moſaiſchen Geſetzes / wo nur kein böſer Vorſatz dabey / hebt den Glauben und geiſtlich Leben nicht auf: die übertretung des Geſetzes Chriſti hebts auf. *Palinod.* p. 9. Des Moſaiſchen Geſetzes übertretung bringt denen Wiedergebohrnen nicht eben den geiſtlichen / und durchs Evangelium unverhinderlichen unabwendlichen Tod. *Vindic.* K. 2. b. Von Moſis Geſetz ſind wir erlöſet / daß obs gleich Wiedergebohrne übertreten / gerathen ſie doch darüber nicht actu in den geiſtlichen Tod: Aber wo ein Wiedergebohrner Chriſti Geſetz übertritt / der fällt hierüber in den geiſtlichen Tod und aus der gnaden Gottes. Conf. Fragen vom Abendmahl. C. 3. f. 2. Buch p. 88. 107. 243. 290.

Ita Heterodoxi

JUDÆI. *Manaſſe ben Iſraël* l. 1. cap. 13. Deum qvaſi vi aliqva legis jugum cervicibus ipſorum impoſuiſſe, conſeqventer propter imperfectam obedientiam in eos animadvertere non poſſe. PONTIFICII *Stapletonus* Lib. 6. de Juſtif. cap. 13. Moſen non pronunciare omnes illos maledictos, qvi vel unum è minimis legibus prætermiſiſſent: ſed qvi omnia illa vel unum aliqvod ex illis gravioribus & enormibus flagitiis admiſiſſent, qvæ cap. 27. Deuter. facta ſigillatim enumeratione commemorantur. CALVINIANI. *Piſcator* de Prædeſt. cap. 1. p. 142. Non eſt abſurda actio in Deo, præcipere aliqvid ſervandum ſub comminatione mortis æternæ niſi fiat; qvod ſervari tamen nolit, cujuſcunqve ſervandi neceſſitatem ipſe non impoſuerit. *Zwinglius* in Confeſſ. pag. 235. edit. Baſil. 1590. Summa omnium, qvæ in libello de peccato originis docemus, hæc eſt, qvod nimirum originalis iſta contagio non tale peccatum ſit, qvod culpam ſibi conjunctam habeat. Ibid. Morbus hic nobis damnationem afferre neqvit, qvæ tum demum ſeqvitur, cum legem oculis noſtris expoſitam conſpicati, adhuc tamen morbo hoc & affectu corruptæ naturæ impulſi, legem tranſgredimur. SOCINIANI. *Smalzius* in refut lib. de Satisfact. Chriſti cap. 8. fol. 240. Venialia ſive levia peccata qvanqvam Deus averſetur, tamen ad pœnam imputare

non ſolet. Ibid. Conſtat deniqve non imputari ei tale peccatum ad pœnam nempe æternam. ARMINIANI. *Declar. Sentent*. f. 237. Reſpondemus, nos hic non inqvirere, qvam pœnam æternam Deus peccato originis ſecundum ſtrictum legis rigorem conſtituerit; ſed hoc libero & aperto ore dicimus, Evangelium neminem ob ſolum peccatum originis, ejus condemnationis, qvam Evangelium comminatur, ſufficientem cauſam nec eſſe nec eſſe poſſe libere pronunciamus. *Armin.* in Reſp. ad Qvæſt. 9. art. 3. f. 174. Perverſè dicitur peccatum originis reum facere mortis. *Simon Epiſcopius* Diſp. 5. th. 3. & Diſp. 9. th. 2. Deus neminem ob ſolum peccatum originis rejicit, aut æternis pœnis deſtinavit. *Adolph. Venator* cont. frat. Dordrac. f. 98. 101. 107. 109. 172. 176. Peccatum Originis non eſt ſufficiens cauſa qvare Deus iraſci & hominem condemnare poſſet. Et cum propriè peccatum non ſit, non meretur damnationem. *Adrianus Borræus* in Art. 31. Armin. fol. 117. Peccatum originis neminem condemnat.

Contra Orthodoxi

Apolog. pag. 51. Præterea addunt (ſc: Pontificii) neminem damnari morte æterna propter peccatum originis &c. Nos ut hanc impiam opinionem ſignificaremus nobis diſplicere &c. *Chryſoſtomus* Hom. 6. in Matth. p. 59. Non de his ſolum judicandi ſumus qvæ voluntate atqve propoſito: ſed etiam qvæ coacti aliqvando committimus. *Auguſtinus* Epiſt. 108. Neqve enim ea nobis dimitti volumus, qvæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo: ſed illa utiqve, qvæ humanæ fragilitatis, qvamvis parva, tamen crebra ſuppetunt. Qvæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt & oppriment, ſicut unum aliqvod grande peccatum. Tract. 1. in Epiſt. Johann. Tom. 9. Levia multa faciunt unum grande. Multæ guttæ implent flumen, multa grana faciunt maſſam. Conf. Tract. 12. in Joh. Col. 112. D. *Bernhardus* in Meditat. cap. 45. Non ſolum gravia: ſed etiam levia peccata ſunt vitanda: multa enim levia unum grande efficiunt. *Martin. Chemniz.* Part. 3. pag. 276. Phariſæi aliam invenerunt diſtinctionem dicentes: alia peccata eſſe magna, alia parva. Et ſic alia eſſe peccata maxima, qvæ ſint contra magna præcepta, & habeant reatum: alia peccata eſſe minima, qvæ ſint contra parva mandata neqve damnent. *Heinr. Höpfnerus* Diſp. 1. de Juſtif. pag. 201. Iſta verò imperfectio juſtitiæ & concupiſcentia, qvæ cohibenda eſt, cum ipſa ſit legi perfectionem conſummatam poſtulanti contraria, mortem merebitur, ac pro-

propter hoc renatis qvoqve poſt baptiſmum & abſolutionem orandum erit: dimitte nobis debita noſtra. *Nicol. Hunnius* in Exam. Error. Photin. cap. 3. ſect. 2. num. 95. p. 231. In novo teſtamento non minus ac in veteri eſt geminum judicium, unum legale, in qvo æſtimantur peccata ex legis norma, & qvid illa in ſe mereantur; & ſic omne peccatum eſt damnabile; Alterum Evangelium, qvod delicta æſtimet ex gratia Dei per Chriſtum parta, & ſic nullum peccatum imputatur ad damnationem cujuscunqve etiam ſit generis & nominis. Addimus *Salvianum* lib. 1. de Gubern. Dei pag. 41. Cum enim in illis tunc non mens impia: ſed facilitas nimium inconſulta punita ſit; declaravit profectò dominus, qvo ſupplicio digni eſſent, qvi contemtu divinitatis aliqvid admitterent; qvando etiam illi perculſi à Deo eſſent, qvi ſola mentis inconſiderantione peccaſſent &c. Sed ego qvid de his dico, qvorum inconſiderantia qvodammodo Deum tetigit, & ad cœleſtem injuriam redundavit. Conr. *Rittersh.* in Salv. p. 56. Et obſerva hic pœnam non tantum infligi delictis conſultò & ſponte admiſſis, verùm etiam per ignorantiam. *Dannhauer* in Hodoſoph. Phænom. 4. lit. B. p. 230. Eſſe alias peccata expianda etiam illa qvæ ignoranti exciderunt clarè in ſcripturis extat. Gen. 20. v. 2. ſeq. Lev. 1. v. 2. 13. 22. 27. cap. 5. v. 4. Num. 15. v. 27. Pſalm. 19. v. 13. Rom. 7. v. 14. 1. Tim. 1. v. 13. *Johann. Smied* in zelo Piet. Conc. 1 p. 4 Es ſind viel die ihnen fälſchlich einbilden ꝛc. es werde ja den Menſchen nicht gleich ein unreiner affect und unordentliche Begierde ꝛc. wenn er gleich demſelben mit Belieben nicht nachhänget ꝛc. auß GOttes Gnade heben / GOTT ſehe wohl durch die Finger / und ſuche nicht alles ſo genau ꝛc. O deß groſſen Götzen und Abgotts / für dem ſo viel die Knie beugen! O der groſſen Verführung! *Wittebergenſes* über die Einſchärff. num. 21. Paulus unterſcheidet gantz anders Miniſterium Moſis / als ein Ambt das Verdamnis prediget / und Chriſti Ambt / das die Verheiſſung und Gerechtigkeit prediget. 2. Cor. 3. v. 5. In *Vindic.* ibid. Dieſes iſt eine falſche Lehre / ſo wohl was anlanget die diſtinction als formam und effectum der beyden Geſetz und Ubertretung derſelben. *Iidem* übers Buch num. 13. Es laufft wider die heilige Schrifft und Libb. Symbolicos, iſt gantz Photinianiſch und Arminianiſch. *Jenenſ.* übers Buch: Es iſt auch der dritte Unterſchied ertichtet / daß nemlich: Wer Moſis Geſetz übertritt / werde darum nicht eben verdammt / wer aber Chriſti Geſetz nicht hält / werde verdammt. *Lüneburgenſes* num 5. pag. 63. So wohl welche Moſis Geſetz übertreten / als auch welche das vom Autore alſo genandte Geſetz Chriſti nicht hal-
ten /

ten / machen ſich Verdamniß ſchuldig/werden aber doch/ ſo ſie Buſſe thun/nicht verdammet.

Obſervatio.

Eqvidem & noſtri Theologi per qvandam ſolum metonymiam Moſi rigorem, Chriſto ἐπιείκειαν tribuunt; atqve illo reſpectu præcepta intolerabile jugum: hoc verò accedente temperamento, facilia profitentur. Sed Chriſtum eapropter non dicunt novum eſſe legiſlatorem ſicuti Steng. th. 8. neqve realem eſſe differentiam ſtatuunt ipſorum præceptorum, cum utriuſqve eadem ſit radix charitas, cont. Steng. th. 9. Multò autem minus intrinſecam deſumtam ab objecto uti Steng. th. 10. 12. 13. ſubjecto qvaſi Moſis præcepta ad renatos non ſpectent th. 14. adjuncto, qvod impletio reſpectu ipſorum præceptorum facillima & perfecta ſit. th. 15. & 16. & effectu tandem proprio, qvaſi tranſgreſſio præceptorum Moſis mortem ex ſe non afferat th. 17. Verum differentia qvam orthodoxi qvandoqve conſtituunt planè extrinſeca deprehenditur, & unicè qvidem ratione meriti Salvatoris, qvi acceptam facit Deo inchoatam ſolum renatorum obedientiam, imperfectionem verò & qvod deeſt, ſangvine & perfectiſſima obedientia ſua tegit, ſecundum rigorem eam non examinat, & infirmitatum dolentibus de iisdem renatis remiſſionem mox concedit, adeoqve impedit ne damnatio æterna, licet promerita fuerit, actu decernatur & conſeqvatur; qva ratione & illa ipſa in ſe mortalia ſaltem ex eventu per pœnitentiam venialia fiunt. Meiſn. Anthrop. Diſp. 9. qvæſt. 2. §. 7. Chemn. part. 3. Loc. p. 269. Hunn. Tom. 1. Oper. p. 460. Rung. Diſp. 9. in Epiſt. ad Rom. part. 3. p. 139. Ita *Hunnius* in Epiſt. ad Rom. cap. 13. *Hoc diſcrimine præceptum Charitatis* (NB in ſingulari loqvitur, non duo facit præcepta) *à Johanne vetus & novum dicitur. Vetus qvidem, qvemadmodum in veteri teſtamento per Moſen latum eſt: Novum autem eo modo* (modi diſtinctionem innuit, non rei) *qvo à Chriſto in novo teſtamento (ſublato illo tolerabili jugo, rigore & damnatione legis) renovatum eſt; Sic inqvit Joh. 13. Præceptum novum do vobis, ut diligatis vos invicem. Ergo Lex Moſis impleri à nobis non poteſt: Lex Chriſti autem, quam de charitate colenda præſcripſit, poteſt ab omnibus impleri.* Modum Impletionis verò mox ſubjicit: *Expletur lex Dei non ea exqviſita perfectione, qvâ initio per Moſen lata eſt; ſed prout Chriſtus in N. T. præceptum renovavit, idqve reſpectu eorum, qvi juſtificati ſunt, ſic attemperavit, ut propter Chriſtum (NB) inchoatam (NB) ipſorum obedientiam novam non velit*

ſecun-

ſecundum rigorem juſtitiæ ſuæ examinare, nec damnare renatos, ſi maximè non aſſeqvantur exqviſitiſſimam illam perfectionem legis divinæ. Et mox ad verba: Qvi diligit alterum, legem implevit: *Non qvidem ea perfectione, qva lata eſt lex: ſed pro hujus vitæ modulo, ubi Deus propter obedientiam filii ſui (NB) noſtram qvoqve inchoatam (NB) ſeriam tamen & à filiis profectam obedientiam paterno favore (NB) acceptat, tegens (NB) defectum & imperfectionem obſeqviorum noſtrorum merito (NB) perfectiſſimæ obedientiæ Chriſti.* Eodem ferè modo *Gerhardus: Moſes & Chriſtus,* ait in Harm. Evang. c. 174 p. 1197. *idem dilectionis mandatum (NB) proponunt; ſed non eodem modo.* qvid qvæſo clarius? *Moſes rigidiſſimè perfectam & omnibus numeris abſolutam charitatem reqvirit, qvæ exactiſſimè cum norma divinæ legis congruat; perinde etiam accuſat & damnat omnes, qvotqvot non præſtant perfectiſſimam illam obedientiam: Chriſtus verò per ἐπιείκειαν Evangelicam rigorem illum mitigat, inchoatam & imperfectam (NB) credentium charitatem, modò ſit ſeria & ἀνυπόκριτος, paternè acceptat, adhærentem imperfectionem (NB) & immunditiem merito ſuo (NB) tegit.* Et *Heinricus Eckardus* Diſp. in Epiſt. Joh. 2. th. 31. p. 264: *Facilia ſunt mandata legis non in ſeſe* (removet omnem facilitatem in præceptis conſiſtentem) *& ut ſunt Mandata Moſis, qvi obedientiam omnibus numeris atqve modis conſummatam exigit, & in omnes, qvorum obedientia imperfectione aliqva laborat, fulmen maledictionis torqvet: ſed (NB) in Chriſto qvi eſt perfectio legis (NB) omnibus credentibus, & ut ſunt mandata Chriſti, qvi non exigit à fidelibus ſuis charitatem in ſummo illo perfectionis gradu qvo Moſes: ſed (NB) inchoatam etiam obedientiam clementer acceptat, & qvod ſordium ſive imperfectionum (NB) illi adhæret, ſua perfectione (NB) tegit.*

18. Non poſſe inter electos Dei reputari illos, qvi vitam aliqvandiu vel pluries peccatis malitiæ polluerint.

Einſchärff. B. 3. a. Die nicht in dieſer Welt auch ein heiliges und von muthwilligen Sünden beſtändig reines Leben führen / die gehören nicht unter die auſſerwehlten Schaaffe Chriſti. C. 1. a. Es müſſen die wahre zur Seeligkeit verordnete Kinder Gottes an ihrem Ende haben das guthe Zeugniß eines gerechten und Chriſti gebothen gemäß geführten Lebens. *Vindic.* L. 3. So begehet nun ein Auſſerwehlter mehr nicht als eine Tod-Sünde. *Palinod.* p. 37. Sie verwerffen daß ich geſagt: GOtt hat außerwehlt die beſten Chriſten / die in einer völligen erleuchteten Buſſe leben/

keine mutwillige Sünde begehen. Das auſſerwehlte iſt das beſte. Huc refer Buch ſpræf. D. 1. a. Es giebt noch eine andere Arth Chriſten / die erſt heiſſen die rechten wahren vollkommenen zur Seeligkeit verordneten Chriſten. p. 320. Gott hat auſſerwehlt nur die beſten Chriſten / die will er ſeelig machen. Die andern mögen hinfahren. Conf. Buch præf. B. 2. a. & p. 396.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Bellarm.* Lib. 2. de Grat. & lib. arb. Non vitam æternam Deus dare diſpoſuit, niſi iis qvos bene operaturos prævidit. *Becanus* in Enchirid. Var. Diſpp. part. 2. Diſp. de Prædeſt. cap. 3. p. 55. Qvare hi ab æterno electi ſunt, non illi? Reſp. qvia hi fecerunt bona opera, illi non fecerunt. *Greg. de Valentia* Tom. 1. Diſpp. in Thom. p. 503. Deus propter præviſa bona opera juſtorum prædeſtinavit illos ad gloriam tanqvā bonorum operum mercedem. *Franciſcus Amicus* Conſentinus Tom. 1. Curſ. Theol. Diſp. 15. ſect. 4. Electionem ad gloriam decretam eſſe dependenter ab operibus gratiæ in genere cauſæ meritoriæ. CALVINIANI *Joh. Calvinus* Lib. 3. Inſtit. cap. 14. ſect. 21. Iſtis nihil obſtat, qvo minus opera Deus tanqvam cauſas inferiores complectatur. & mox: Hac ratione ab operibus interdum vitam æternam deducit, non qvod illis referenda ſit accepta, ſed qvia qvos elegit juſtificat, ut demum glorificet priorem gratiam, qvæ gradus eſt ad ſeqventem, cauſam qvodammodo facit. SOCINIANI. *Socinus* in prælect. cap. 17. Firmitatem electionis à noſtro ſtudio noſtraqve diligentia maximè pendere. Lib. de offic. hom. Chriſt. cap. 11. Decretum electionis & reprobationis, nonniſi cum conditione noſtræ obedientiæ vel inobedientiæ, jam olim à Deo factum eſt. Ibid. Qvid opus eſt ſtudere, ut Deo & Chriſto obedias, ſi jam nulla habita futuræ tuæ ejusmodi obedientiæ ratione immutabili decreto & divinitus decretum eſt, an ſervari an verò damnari debeas. *Catech. Racov.* de Prophet. J. C. mun. cap. 10. f. 260. Prædeſtinatio Dei in Scriptura nihil aliud notat, qvàm Dei ante conditum mundum decretum ejuſmodi, qvod iis, qvi in ipſum crederent, eiqve obedirent, daturus ſit vitam æternam. ARMINIANI. *Armin.* in Declar. ad ord. f. 20. 27. Falſum eſt qvod Deus abſolutè & præcisè decreverit, ſingulares qvoſdam homines per miſericordiam ſive gratiam ſervare: alios verò per juſtitiam condemnare: idqve ſine ullo intuitu in hoc decreto ullius juſtitiæ aut peccati, obedientiæ aut inobedientiæ, qvæ ab his aut illis exiſtere potuit. in artic. per-

pend.

pend. f. 5. Videtur decretum unum alterius reqvirere poſitionem, ut decretum de creatura rationali ſalvanda vel damnanda ſub conditione obedientiæ vel inobedientiæ. Hendr. Welſing. lib. de offic. hom. Chriſt. f. 3. Decretum electionis communiter loqvendo neceſſario refertur non ad certas aliqvas perſonas, ſed ad certum hominum genus qvalitate aliqva obedientiæ aut inobedientiæ præditum. QVAKERI. *Howgil.* In der Entſcheid. Chriſti und Belial cap. 5. Wir durchſuchen all unſer inwendiges / und finden uns in der Liebe. Sind darinn außerwehlt / denn bey unſerm Hauffen iſt das beſte Volck unter allen. *Rekin.* qvæſt. 7. Was guth iſt / kommet mit für / und iſt unter des Geiſtes obacht; das beſte darunter wird außerwehlt.

Contra Orthodoxi

Epit. Form. Concord. p. 620. & 621. Rejicimus qvod non ſola Dei miſericordia & ſanctiſſimum Chriſti meritum: ſed etiam in nobis ipſis aliqva cauſa ſit electionis divinæ, cujus cauſæ ratione Deus nos ad vitam æternam elegerit. *Herbrand.* in Loc. de Elect. pag. 480. Sed neqve ex lege auſpicanda eſt doctrina de prædeſtinatione, qva ſtatuunt, homines illos eligi ad vitam, qvos Deus præviderit futuros bonos. *Hesbuſius* in Exam. Theol. loc. 22. Nullius hominis opus vel meritum vel obedientiam reſpexit Deus. *Witteberg.* übers Buch n. 29. Die Schrifft redet aber von einer gantz andern Gnaden-Wahl / denn ſie Stenger beſchreibet.

19. *Etenim peccatorum malitiæ neqve miſereri Deum, neqve ex Chriſti merito vel Evangelio ejusmodi peccatoribus poſſe ſubveniri, qvo ad æternam ſalutem perducantur.*

Buch p. 62. Die nun aber leben in muthwilligen Sünden / die ſtöſſet GOTT auch in dieſem Leben noch aus ſeinem Hauſe; ob ſie gleich dem anſehen nach wandeln in der Kirchen Chriſti / ſo haben ſie doch das Bürger-Recht nicht mehr; ja aus der unſichtbaren heiligen Kirchen Gottes ſind ſie ſchon gäntzlich ausgeſchloſſen. p. 139. Denn GOTT ſiehet das Hertz an / und will keinem gnädig ſeyn / der nicht auch muthwilliger Sünden ſich allerdings enthält. **Einſchärff.** B. 1. a. Wenn eine Seele aus Frevel ſündiget / da will GOTT im alten Teſtament kein Opfer annehmen / ſondern ſolche Seel ſoll außgerottet werden aus ihrem Volck. Den̄ ſie hat den HErren geſchmähet / ſie hat des HErren Worth verachtet /

und ſein Geboth laſſen fahren. Sie ſoll ſchlecht außgerottet werden. Die Schuld iſt ihr; da will GOTT keine Gnad erzeigen. **Fragen vom Abendmahl.** pag. ult. Aber gleichwohl ſprichſtu: GOtt wird mir Gnade erzeigen / durch ſein Evangelium mich ſeelig machen: Hiewieder ſag ich ſo ſtarck als ich immer kan: Nein! Nein! GOtt iſt der keinen gnädig / die ſo verwegene muthwillige Sünden treiben. Wer nicht lebet frey von denen Sünden / davon wahre Chriſten ſollen und können frey ſeyn / der wird nicht ſeelig. **Buch** Præfat. B. 3. b. Chriſtus hat uns erlöſet von dem unerträglichen Joch Moſis: aber nicht von dem ſanften Joch ſeiner Gebothe. *Apol.* pag. 125. Das Geſetz des neuen Gehorſams iſt nicht gegeben zur Reue: ſondern zur Erfüllung. **Fragen vom Abendmahl.** C. 4. b. Es gilt nicht ſagen: das Evangelium / der Glaube wird mich ſeelig machen. Mit nichten! ſondern da iſt das Evangelium umbſonſt / keinen muthwilligen Sünder machet das Evangelium ſeelig. **Einſchärff.** B. 3. a Das Evangelium und die Gnade Chriſti iſt wol guth für die Erbſünde und tägliche Kinderfehler / daß die nicht können zur Verdamniß gereichen. Nicht aber für die muthwilligen Sünden. B. 1. b. GOTT kennet ia freylich unſere Schwachheit / und wo man aus Schwachheit ſündiget / da will GOtt gerne zu gute halten; Aber wo eine Seele aus Frevel ſündiget / die muthwillige Sünde kan Gott nicht leiden. *Vindic.* p. 18. Daß aber das Evangelium keinen muthwilligen Sünder ſeelig mache / iſt auch gewiß. *Declar.* ad Witteb. num. 7. Das Evangelium iſt guth für die Fehler / daß die nicht den geiſtlichen Tod wircklich bringen: aber nicht guth für die Frevelthaten. **Buch** p. 271. Es heiſt nicht / welcher Baum nicht gute Früchte bringet / der wird doch endlich erhalten / durch den Glauben und durchs Evangelium. Nein! er wird abgehauen.

Ita Heterodoxi

NOVATIANI, de qvibus refert *Ambroſius* Lib. 1. de pœnit. c. 2. p. 153. T. 1. Ajunt (Novatiani) ſe exceptis gravioribus criminibus relaxare veniam levioribus. *Wolffg. Franzius* Diſp. 2. de Pœnit. §. 119. & 142. cum ſententiam Socinianorum expoſuiſſet, docentium Peccata malitiæ nullo ſacrificio expiari. §. 146. addit: Hactenus ſufficiat monſtraſſe, Photinianos aut ipſosmet eſſe Novatianos, aut Novatianis omnino vicinos, admodum proximos aut contiguos. TURCÆ. *Alcoran.* l. 2. cap. 9. p. 125. Deum non remittere peccata mortalia, ſed tantum levia cui velit. SOCINIANI. *Smalz.* cont. Franz. p. 358. Hoc potiſſimum accuſat Franzius

zius, qvod noſtri in variis ſcriptis dicant, ea tantum peccata remitti, (nempe ordinariè & vi fœderis ſic enim ſentimus & loqvimur) qvæ ex fragilitate & ignorantia proficiſcuntur: qvæ verò petulanter & data opera vel ex deliberata malitia committuntur, nullam habere remiſſionem. p. 385. Peccata habitualia renatorum non remittuntur ordinariè, veriſſimum eſſe & adverſus omnium neſcio qvos impetus facilè defendi poſſe puto. Qvare *Wolffgang. Franzius* Diſp. 2. in Art. poſt. Aug. Confeſſ. §. 124. Socinianorum ſententiam his verbis refert: Homines Chriſtianos ſtudioſiſſime vitare peccata, ne deliberatò & ex perverſa voluntate peccent; idqve ideo qvia pro deliberatis & ſponte commiſſis non detur ſacrificium. *Jacob. Martini* in Synopſi Relig. Socin. cap. 9. § 35. p. 278. Docent etiam (ſc. Sociniani) multa eſſe peccata ad mortem, ut avaritiam, furtum, adulterium, homicidum, iram, contentiones, hæreſes &c. Qvæ committentes in gratiam non recipiantur. Offerri qvidem illis interdum veniam: ſed non dari, qvia Deus contemtum bonitatis ſuæ horribiliter ulciſcatur, adeò ut cum lacrymis qvæſita pœnitentia nuſqvam reperiatur. Imò expreſsè ſcribunt: Peccatum petulanter commiſſum non habere ſacrificium. Muthwillige Sünde habe kein Opfer. Hebr. 10. v. 26. Ita enim *Radeckius* id lib. ſuo: Und wo ſichs träffe aus Unverſtand oder Unvorſichtigkeit/ daß ſie von Sünden erhaſchet würden (denn muthwillige Sünden haben kein Opfer Hebr. 10.) ſo bald ſie es erfahren oder mercken/ bleiben ſie nicht in Sünden. QVAKERI. *Howgil.* l. c. cap. 2. Gottes Zorn iſt ſo gerecht über die Böſen/ als ſeine Gnade über die Frommen. Was aus Muthwillen geſchicht/iſt ein Greuel für ihm. Solchen Wercken will er nicht zu gute halten/ hat auch kein Opfer dafür im alten Teſtament gelaſſen. *Alb. Rekin.* qv. 4. Wen man ſo frech und muthwillig ſündigen darf/ warum iſt deñ für Todſchlag und andern freveln Sünden dem Jüdiſchen Volck kein Opfer geſetzet woden: ſo deſſen hie in der Welt Vergebung verhanden?

Contra Orthodoxi.

Aug. Conf. art. 3. p. 10. Ut hoſtia eſſet non tantum pro culpa originis, ſed etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis. p. 24. Nam paſſio Chriſti fuit oblatio & ſatisfactio non ſolum pro culpa originis: ſed etiam pro omnibus reliqvis peccatis *Leonh. Hutterus* art. 22. p. 794. Obſervetur Photinianos eundem planè errorem ab inferis qvaſi revocare, qvi in Novatianis ab orthodoxa univerſali Eccleſia aliqvoties damnatus fuit:

Contendunt enim & iſti, pro peccatis ſpontè ac deſtinato conſilio deſignatis nullam ſupereſſe hoſtiam ſive ſacrificium, ac proinde Chriſti meritum pro his expiandis peccatis nullam habere vim aut efficaciam: Sed ea tantum peccata pœnitentibus remitti, qvæ ex imprudentia & carnis infirmitate ſunt commiſſa. *Wolffg. Franzius* Diſp. 2. poſt. in Aug. Conf. §. 124. in marg Secundum Photinianos certò regulariter & ordinariè remittuntur tantum levia & parva: non etiam petulantia & magna peccata hominibus à Deo. §. 126. in marg. Secundum Photinianos peccata magna & petulanter commiſſa non certò nec ſemper, nec regulariter & ordinariè remittuntur à Deo. *Theod. Thummius* in Impiet. Phot. art. de Peccato p. 421. num. 4. Photiniani denegant habitualiter & ex deliberata malitia peccantibus poſt agnitam veritatem ordinarium regreſſum ad pœnitentiam & gratiam novi fœderis. & paulò poſt: Ex præmiſſa ergo Photinianorum mente hic ſtatus controverſiæ emergit: An homo poſt agnitam veritatem Evangelicam & voluntatem divinam, enormiter, petulanter ſeu deliberata malitia, & habitualiter peccans, ordinariè vi novi fœderis & qvoad revelatam Dei voluntatem poſſit, ſi reſipiſcat, remiſſionem peccatorum impetrare? Photiniani negant, nos affirmanus. *Wolffg. Franzius* Diſp. 2. in Artic. poſt. A Conf. §. 124. Photinianorum ſententiam referens n. 3 ita ſcribit: Homines Chriſtianos ſtudioſiſſime vitare peccata, ne deliberato & ex perverſa voluntate peccent, idqve ideo, qvia pro deliberatis & ſponte commiſſis peccatis non detur ſacrificium. *Juſtus Feuerborn* Faſc. 5. Diſp. 2. §. 73 Hinc vel ex propria confeſſione Paræi ſeqvitur, qvod Chriſtus nos plenè à lege non redemerit: ſed tantum ex parte. & §. 82. Filius Dei nos redemit tum à rigore legis obedientia qvia eſt legis finis Rom. 10. v. 3. tum ab omni omnino peccato originali & actualibus cunctis, & ſingulis, qvaliacunqve & qvantacunq; etiam ſint. *Dannhauer* in der Catechiſmus Milch Part. 6. conc. 10. p. 131. Der andere Teuffels-Spiegel præſentiret die Sünde allzugroß/ und treibt den Menſchen zur Verzweiffelung / machet die Sünde ſo unermäßlich groß/ als könte ſie nicht vergeben werden ꝛc. Dieſem den Evangeliſchen Spiegel in unſerm Apoſtoliſchen Glauben vorgetragen / der heiſſet: Hie all Sünd vergeben werden. *Johann Schmied* in Gewiſſens-Predigten Epiſt. Dedic A. 3. f b. In welchem Proceſs unſer Heyland lehret / daß ſein himmliſcher Vater eben auch alſo mit allen wahren bußfertigen Sündern handle / ihnen alle Sünde / wie ſchwer und groß ſie auch ſeyn / gäntzlich und durchauß verzeihe. Idem von der Chriſtlichen Weißheit Conc. 7. p. 145.

145. Viel berühmte Papiſten haben hiebevor öffentlich geſchrieben: Chriſtus ſey allein für die angebohrne Erbſünd/ und die jenigen wircklichen Sünden/die vor der Tauff begangen worden/ geſtorben/ und habe alſo nicht für aller Menſchen Sünde gnug gethan. Idem in zelo Piet. Conc. 6. p. 115. So weiß ein Menſch in ſeinen höchſten Anfechtungen/ da ihm ſein Elend/ Unvollkommenheit/ Mänge der Sünden ꝛc. unter Augen ſchlägt/ nicht wohin er ſich halten ſoll? Denn er denckt bey ſich: Ich bin in zwiefacher Verdammniß. Beyde legislatores und Geſetzgeber Moſes und Chriſtus ſprechen das Urtheil über mich/ denen ich keinen Gehorſam geleiſtet ꝛc. Dergleichen Exempel hats im Pabſthum viel gegeben ꝛc. kan auch nicht anders ſeyn/ denn auß Päbſtlichen hypotheſibus und Lehren/ damit ſie das Geſetz und Evangelium in einander mängen/ Chriſtum und Moſen auff eine Banck ſetzen/ nichts anders folget. Idem in Lib. Repud. p. 172. Welches zum reichen Troſt brauchen ſollen ſonderlich die jenige/ die irgend mit groſſen Sünden wider das Gewiſſen/ wider die erſte und andere Taffel/ mißgehandelt/ und aber hertzliche Reu darüber tragen/ ſollen dieſes mercken/ daß ſie dem Anlauff deß Satans widerſtand thun können/ wenn er ſie zum Zweiffel göttlicher Barmhertzigkeit bringen wil; Ja wenn er ihnen die Gröſſe der Sünden für Augen ſtellet/ ſollen ſie das Geſicht auff die noch viel unmäßlich gröſſere Barmhertzigkeit GOttes wenden und ſagen: Wo die Sünde groß iſt/ da iſt die Gnade Gottes noch viel mächtiger Rom. 5. Et mox: Das iſt gewiß/ wenn ein Menſch ſchon aller Welt Sünden auff ſich liegend hätte/ hatte allein ſo viel übels gethan/ als alle Menſchen/ die iemahls gelebet/ und noch leben werden/ und ſuchte mit bußfertigem Hertzen Gnad/ ſo wird dieſelbe ihm wiederfahren. *Wittebergenſes* über die Einſchärff. num. 7. in Vindic. Dieſen Punct/ daß das Evangelium gut ſey für die Fehler/ nicht aber für die Frevelthaten/ verwerffen wir allerdings. num. 11. Was hätten ſonſt arme Sünder für Troſt? *Vind.* Auch die nach dem Fleiſche leben/ können durch die göttliche Barmhertzigkeit wieder zum Leben gelangen. *Jenenſes* übers Buch in fin. Eigentlich zu reden iſt das Evangelium und Chriſti Gnade gut für alle Sünde/ wenn ſie bekandt und bereuet werden; Aber der Glaube/ ſo Chriſti Verdienſt ergreifft/ muß dabey ſeyn. *Ratisbonenſes* cont. Steng. pag. 12. Daß deß Stengers Einſchärffungs-Schrifft fürgibt/ wenn eine Seele im Alten Teſtament auß Frevel geſündiget/ da habe GOtt kein Opffer wollen annehmen/ iſt gut Photinianiſch/ die ſagen auch/ muthwillige Sünde habe kein Opffer. *Auguſtani* cont. Steng. p. 38.

Und

Und wir verwundern uns nicht wenig / daß Stenger in der Einſchärff. Lit. B tichtet / daß im Alten Teſtament / wenn eine Seele auß Frevel geſündiget / GOtt kein Opffer habe annehmen wollen / ſondern ſolche Seele ſolte außgerottet werden. *Luneburgenſes* num. 3. pag. 80. Nicht können wir auch gut heiſſen / daß Stenger die im Evangelio angebotene Gnade GOttes ſo enge eingeſchrenckt mit dieſen Worten in der Einſchärff. B. 3. a: Das Evangelium und die Gnade Chriſti iſt wohl gut ꝛc. Vid. ſup. Iidem num. 10. p. 86. Den Novatianern folgen noch heut zu Tag die Photinianer / als welche auch ſich nicht ſcheuen zu ſchreiben wie Stenger: Muthwillige Sünde haben kein Opffer. Aber weg mit ſolchen hoſtibus miſericordiæ, weg mit ſolchen interfectoribus pœnitentiæ, wie Cyprianus die Novatianer nennet.

20. Reſpectu præceptorum Chriſti neqve peccatum originis, neqve actualia infirmitatis, peccata dicenda eſſe.

Einſchärff. B. 4. b. Hingegen aber wenn ſie hören nennen einen wahren Chriſten ſich ſo erklären und ſagen: Ob ich wohl in Anſehung deß Geſetzes Moſis ein Sünder bin (cui tamen legi cum renato nihil;) So bin ich doch auch kein Sünder / nemlich kein muthwilliger Sünder / denn ich halte Chriſti Geboth. *Francofurtenſes ad Mœnum* in Judic. cont. Steng. pag. 129. Da würden denn ſolche Fehler und Schwachheit-Sünden nicht nur nicht mehr verdammlich / nach Pauli Außſag Rom. 8. v. 1. ſondern auch nicht mehr Sünden ſeyn.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Concil. Trident.* Seſſ. 5. Concupiſcentiam illam, qvam aliqvando Apoſtolus peccatum vocat, Sancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunqvam intellexiſſe peccatum appellari, qvod verè propriè in renatis peccatum ſit. *Rob. Bellarmin.* Lib. 4. de Juſtif. cap. 14. Intelligenda ea de peccatis venialibus, qvæ non ſunt peccata ſimpliciter; Sed imperfectè & ſecundum qvid, neqve ſunt contra legem, ſed præter legem. *Greg. de Valent.* Tom. 2. Diſp. 6. Qvæſt. 12. Punct. 1. §. 5. col. 755. Firma fide ſtatuendum eſt, concupiſcentiam atqve adeo reliqvas animæ vires, ut in renatis dono juſtitiæ integræ deſtitutæ ſunt, veram rationem peccati non habere. CALVINIANI. *Zwinglius* in Lib. de Baptiſmo: Qvi fieri poteſt, ut qvod morbus & contagio eſt, peccati nomen

men mereatur vel peccatum revera ſit? SOCINIANI. *Socinus* in prælect. Theol. cap. 4. fol. 10. Cupiditas iſta ad peccandum, cum ſemper conjunctam ſecum hominis ipſius, in qvo eſt, culpam non habeat, ejus peccatum propriè dici non poteſt. & in Lib. Svaſor. p. 59. Error Evangelicorum eſt, qvod ſimplicem & planè naturalem in homine concupiſcentiam qvamvis ei nullo pacto aſſentiatur, ſed ſtatim & ſemper reprimat, peccatum eſſe ſtatuunt; idqve ejuſmodi ut vel ob id ſolum damnari homo jure poſſit. *Smalzius* Diſp. 2 cont. Franz. Concupiſcentia naturalis, qvæ in poteſtate noſtra non eſt, peccatum dici non poteſt, nec præceptum de concupiſcendo de ea intelligitur. ARMINIANI in *Apolog.* f. 84. Peccatum itaqve originale nec habemus pro peccato propriè dicto qvod poſteros Adami odio Dei dignos faciat. *Johann. Arnold.* in Defenſ. ſent. Arm. cont. Tilen. f. 388. Planum eſt Arminium docere, perverſè dici, peccatum originis culpæ propriè dictæ rationem habere. *Adolph. Venat.* declar. f. 175. Agnata inclinatio ad peccatum non eſt peccatum inhabitans: ſed pugna & pruritus tantum. *Hendric. Welſing.* Lib. de off. hom. Chriſt. f. E. 4. Evangelici graviter hallucinantur, qvando dicunt concupiſcentiam eſſe peccatum, licet homo non aſſentiatur ullo pacto: ſed ſtatim & ſemper reprimat.

Contra Orthodoxi

Auguſt. Confeſſ. art. 2. p. 10. Qvodqve hic morbus ſeu vitium originis verè ſit peccatum damnans & afferens nunc qvoqve mortem æternam. Epit. Form. Concord p. 575. Rejicimus ergo & damnamus, concupiſcentias pravas non eſſe peccatum. *Hutterus* art. 10. p. 361. Neq; enim peccati perfectio æſtimanda eſt ex qvalitate facti, ſi nimirum peccatum in ſe, non verò comparatè ad alia peccata conſideratur; ſed tantum ex natura legis divinæ, qvæ omnem ἀνομίαν leviſſimam & maximam, voluntati qvippe divinæ contrariam, ſub perfecti peccati cenſum numerumq; venire ſatis liqvido atteſtatur. *Diederic.* in Cat. tit. de peccat. Qv. 8. Peccatum actuale eſt omne vel factum vel dictum, vel cogitatum vel concupitum contra legem Dei, qvo malum committitur, vel bonū omittitur. *Joh. Kromayer* Loc. IX. Von der Sünde/ n. 7. p. 208. Die wirckliche Sünde iſt alles / was wider GOtt und ſeine Wort geſchicht mit Begierden/ Gedancken/ Worten und Wercken. *Dannhauer* in Hodoſ. Phænom. 4. lit. B. p. 238. in der Catechiſmus Milch part. 2. p. 402. Daß die Erbluſt warhafftig auch nach der Bekehrung in denen Wiedergebohrnen eine rechte und eigentliche Sünde ſey. pag. 403. Pfuy der ſtinckenden Lügen / das

heiſt wohl mit dem Knaben Abſolon ſäuberlich umgangen. So ſind die Heuchler und ſtoltzen Heiligen im Pabſtum gezeuget und gefirmet worden. Dieweil ſie die Erbluſt für keine Sünde halten / ſo hat man ſich bedüncken laſſen / man könne dem Geſetz vollkommenen Gehorſam leiſten / die innerlichen Reitzungen ſchaden dem Menſchen an Heiligkeit nichts / deroſelben halben habe man keiner Buß von nöthen.

21. Neqve Deo ea diſplicere, etſi gravibus delictis annumerentur.

Buch p. 4. Allein um derſelben allgemeinen Sünden willen wird GOtt keinen ſonderlichen Zorn faſſen gegen einen Menſchen. p. 10. Denn was ein Chriſt für unvermeidliche Sünden an ſich hat / die iſt er auch nicht eben ſchuldig abzuſtellen bey Verluſt göttlicher Gnade: aber muthwillige Sünden müſſen allerdings abgethan werden. pag. 291. Zwar ſündigen wir alle wieder nach der Buſſe: aber die Sünden / die uns übereilen auß Schwachheit / die wir nicht mit wiſſen / willen und wolgefallen begehen / die achtet GOtt für keine Feindſtücke. pag. 145. Es hält GOTT einem Gläubigen wohl groſſe ſchwere Fälle zu gut. p. 298. Es begehet freylich auch wohl ein Frommer einen groſſen Fehler / und bleibt doch in der Gnade Gottes. p. 388. Alſo wenn ein wiedergebohrnes Kind GOttes gleich die gröbſten Fehler begehet / ſo iſts doch GOtt lieber / als ein Unbußfertiger in ſeinen ſchönſten beſten Wercken. **Einſchärff.** F. 4. a. GOtt hält ſeinen Gnaden-Kindern grobe Fehler zu gut; Die Gnade GOTTES weichet nicht ſo bald von wahren Chriſten. G. 1. a. Ein anders iſt fallen / ein anders iſt ſich zu tode fallen. Die gar groben Fehler der Frommen mögen auch wohl ſchwere Sünden-Fälle genandt werden: aber es ſind nicht eben totales lapſus.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Gregor. de Valentia* Tom. 1. Diſp. 6. qvæſt. 18. punct. 1. Mortalia peccata ea ſunt, qvæ uſqve adeo gravia ſunt, ut hominem à Deo prorſus alienent, atqve adeo duplicem mortem afferant, animæ ſc: privationem gratiæ, qvæ eſt animæ vita, & præterea niſi prætermittantur æternam damnationem: Peccata ex adverſo venialia ſunt ea, qvæ ſuapte natura ita ſunt levia ut non ſeparent hominem à Deo, nec privent illum gratia & amicitia divina: ſed tantum impediant expeditum & ferventem uſum hujus amicitiæ, adeoqve facilè ſit, veniam illorum obtinere. CALVINIANI. *Sturmius* in Diatr. de Prædeſt. Aliud eſt cadere,

cadere, aliud excidere. Illud damus, hoc negamus in ſanis. SOCINIANI. *Socin.* not. in Dial. de Juſtif. fol. 23. Nonnunqvam etiam ex humana fragilitate, ſed ita ut lapſus eſſe, non autem cecidiſſe homo dicendus ſit. Et in Prælect. Theol. cap. 17. f. 88. Lapſus qvidam & errata ſunt, qvæ cum ipſa vitæ puritate conſiſtere qveant. ARMINIANI. *Apolog.* f. 89. Leviores lapſus, qvi ex vera infirmitate, ignorantia, inanimadvertentia, ſubita aliqva & leni paſſione aut occaſione fiunt, & è veſtigio deſinunt, dicunt Remonſtrantes, à Deo non cenſeri inter illa peccata, propter qvæ homines excludere vult è regno cœlorum. QVAKERI. *Robert. Valentin.* in der Freuden-Fahne p. 14. Wir ſind unter Chriſto / die Mangel der Schwachheit ſcheiden uns nicht / erzürnen ihn nicht / ſind ein Gottgefälliges Volck / und auch das anhangende Elend unſerm Leben / iſt ein angenehmes Opffer.

Contra Orthodoxi.

Martin. Chemnitius Part. 3. Loc. Comm. pag. 268. Non dicant nec ſtatuant in corde ſuo renati, Deum infirmitates illas non curare. *Johann. Hülſemann* Diſp. 9. Man. Aug. Conf. §. 4. p. 351. Impoſſibile eſt, ut hominis actio verſetur circa objectum malum, nec lædat tamen Dei charitatem, qvi enim legem Dei violat, utiqve charitatem Dei lædit. *Wittebergenſes* über Stengers Buch n. 17. in Vindic. Es kömmt auch dieſes auß dem Schwarm her von Chriſti Geſetz / weil nemlich ſelbiges nicht verbiete unvermeidliche Sünde / welches aber wider Chriſti Lehr läufft. *Jenenſes* übers Buch circa fin. Nun iſt aber freylich ein Chriſt ſchuldig alle Sünden / wie ſie Namen haben mögen / abzuſtellen. & mox: Und das iſt er freylich ſchuldig bey Verluſt göttlicher Gnade / weil alle Sünder GOtt beleidigen und zum Zorn reitzen.

22. *Et licet à renatis Spiritus S. infirmitatibus iis contriſtetur: minimè tamen omnium, utcunqve illæ graviſſimæ ſint, eundem id propter ejici.*

Einſchärff. G. 2. f. b. Er hat den H. Geiſt öffters betrübet / aber nicht gar außgejagt. Dennauch der heilige Geiſt iſt langmüthig / geduldig / der nicht ſo leicht den Menſchen verläſt: ſondern ob der Menſch einen ziemlichen groben Fehler begehet; ſo wird zwar der heilige Geiſt betrübet / er wartet aber noch / weicht nicht ſtracks gar hinweg / ſondern ſiehet / ob ſich der Menſch wolle bedencken / bekehren; wo aber nicht / ſo zeucht

dieſer edle Gaſt freylich gar aus. **Fragen vom Abendmahl.** Quæſt.39. Denn ob auch gleich ein wahrer Chriſt hundertmahl des Tages ſündiget aus Schwachheit; dadurch fället er noch nicht in Gottes Ungnade. Sündiget er auch ſchon gröblich uñ handelt etwas wieders Gewiſſen/ ſo ſchwächet er zwar hiemit ſeinen Glauben; Aber GOTT verläſſet ihn noch nicht gäntzlich/wenn ers nur bald wieder bereuet. *Vindic.* C. 1.b. ad. p. 120. Es kan geſchehen / daß man des Sathans Eingeben folge / alſo den Glauben ſchwächt/aber nicht eben gantz verliere. Ibid. ad. p. 121. Es kan einer auß Unwiſſenheit deß Sathans Willen erfüllen und dennoch auch wider den Sathan ſtreiten.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Pezel.* in Exam. Theol. Tit. de peccato p. 463. David etſi non penitus amiſit fidem ſeu fiduciam & ſpem in Deo, neqve omnem timorem & amorem Dei abjecit, multa tamen alia ſe amiſiſſe conqveritur ipſe, dum ea reſtitui ſibi precatur, videlicet mundiciem cordis & conſcientiæ, qva ante triſtem illum lapſum ſuum fruebatur. *Trelcatius* Lib. 3. Inſtit. Loc. de fide, Secundum gradum aliqvem ſæpe minuitur, perire autem ſecundum formam non poteſt. ENTHUSIASTÆ. *Wigel.* part. 1. Poſt. p. 29. Die Bekändtniß der Sünden iſt / daß wir von uns ſelber hindanfallen / da alle unſere Vernunft/Sinn und Gedancken/Witz und Liſt bey uns todt iſt/ und wenn die alle todt ſind / lebet der Geiſt / der ſchreyet in der Wüſten des Leibes / im Hertzen / da ruffet der Geiſt mit unausſprechlichen Seufzen / da werden alle Sünden hingenommen durch die Gnugthuung Chriſti. QVAKERI. *William Beringthon* in der Regul der Vollkommenheit. D. 1. f. 2. Das inwendige des Volcks bleibet unverſehret / obgleich ſchreckliche Fehler ſolches von auſſen ſich unterſtehen zu überwältigen; Sie leiden zwar durch dieſen Widerſtand etwas Schwachheit und Betrübniß / dennoch aber bleibet in ihnen die innerliche Kraft gantz völlig. *Priſtol von Marleborgugh* ap. Fick. profitetur: Er ſey mit einem Frauen-Menſch zu Bett gangen / die nicht ſein Weib geweſen/ohne Sünde.

Contra Orthodoxi

Declar. Solida contriſtari Spiritum S. & amittere pro uno eodemqve habet p. 675: Cum vero homines baptizati contra conſcientiam aliqvid patrarint, & peccato in mortali ſuo corpore dominium conceſſerint, & Sp. S. in ſe ipſis contriſtarint & amiſerint &c. & p. 679. Et qvidem omnes illi,

qvi

qvi operationi & motibus Spiritus S. (qvæ per verbum fiunt) contumaciter & perſeveranter repugnant, non accipiunt ſed contriſtant & amittunt Spiritum Sanctum. *Chryſoſtomus* Hom. 3. de Bapt. Chriſti: Qvando aliqvid boni cogitamus, ſciamus qvod Spiritus S. habitet in nobis: Si verò aliqvid mali, ſignum eſt qvod Spiritus S. receſſerit à nobis. *Chemnizius* part. 3. Loc. p. 273. Renati in timore Dei ita ambulent, & Spiritu S. ita ſe duci & gubernari ſinant, ne mortalia peccata aut actiones contra conſcientiam admittant; ſed eas qvam diligentiſſimè vitent, aut caveant, dum conſiderant, hujuſmodi lapſibus Spiritum S. contriſtari & exacerbari, pœnitentiam conculcari, fidem, gratiam & ſalutem amitti. *Balth. Menzerus* Tom. 1. Diſputat. Gieſſenſ. Diſputat. 4. de Artic. XII. Aug. Conf. §. 17. Proinde in voce *penitus* adverſariorum ſtrophæ, qvibus ſimplicioribus imponunt, latent, qvando dicunt: Renatos amittere fidem ſaltem qvoad ſenſum & uſum, vide Bezam in Reſp. ad 2. Colloqv. Montpelg. p. 68. non autem fidem ipſam; Nos contra & ſenſum & uſum motumqve fidei, ac ipſam qvoqve fidem & gratiam Spiritus S. præſentiam nec non per operationem tolli ſtatuimus. *Joh. Gerhard.* ad Eph. 4. v. 30. Qvando talia agis qvæ Spiritui S. diſplicent, qvando peccatum qvod eſt hoſtis ejus infenſiſſimus contra conſcientiam admittis, illud foves, eodem delectaris, tum contriſtatur Spiritus S. h. e. diſcedit à te, non amplius vult in tuo corde habitare. *Hanneckenius* in eod. loco. Contriſtatur Spiritus S. qvando vehementer offenditur, ut recedat ab ejuſmodi impuris hominibus gratiamqve iis ſubtrahit. Et porro: Contriſtari dicitur Spiritus S. per ἀνθρωποπάθειαν. Qvemadmodum enim hoſpes violenter ejectus è hoſpitio, triſtatur: Ita Spiritus S. dicitur triſtari qvando propter flagitia cor hominis, in qvo habitavit prius per fidem, deſerit, eumqve divina ſua ope ſolatio deſtituit. *Dannhauer* in Hodoſ. Phænom. 9. lit. F. pag 621. Dicitur Spiritus S. in illis habitare. 1. Cor. 6. Gal. 4. Rurſus dicitur ab his, qvi contra conſcientiam enormiter peccant, contriſtari Eph. 4. *Gieſſenſes* cont. Steng. n. 9. p. 9. Man kan nicht billigen / daß durch die Tod-Sünde der heil. Geiſt nicht außgetrieben / ſondern nur betrübet werde von den Wiedergebohrnen. *Lunebm gensſes* in jud. cont. Stenger. n. 8. p. 84. Iſt denn den heil. Geiſt betrüben / levius qvid als ihn ausjagen? wir erkennen hie ſolchen Unterſchied nicht / ſondern halten dafür / daß wer den heil. Geiſt betrübet / ihn auch von ſich jage.

23. *Adeo ut illa peccata neutiqvam mortalia ſint, utut in Scripturis opera carnis vocentur.*

Einſchärff. A. 4. b. Es erzehlet Gal. 5. der Apoſtel etliche Wercke des Fleiſches / als Unzucht / Abgötterey / Zauberey / Hader / Zorn / Sauffen ꝛc. und werden ſolche Sünden da ſonderlich betrachtet / alsfern ſie muthwillig werden verübet. qvaſi nimirum opera illa carnis ex imbecillitate ſolum abſqve conſenſu perpetrari aliqvando poſſint. *Vindic.* B. 4. f. b. Zorn der erſt ins künftige kan genennet werden herrſchende Sünde / wenn er nemlich lang geheget / ſolcher Zorn iſt muthwillige Sünde? Nein / ſondern er wirds allererſt noch werden. *Vindic.* C 4. b. Es möchten auch wohl Kinder-Fehler der Frommen Fleiſches-Wercke genand werden.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Concil. Trident.* Seſſ. 6. c. 15. Fideles qvoſdam fornicarios, adulteros molles, maſculorum concubitores, fures, avaros, ebrioſos, maledicos, rapaces eſſe poſſe. SOCINIANI. *Smalz.* cont. Franz. Diſp. 2. p. 48. Qvæ Paulus de peccato ſpontaneo, qvod ſolum peccatum eſt, affirmat. Diſp. 12. poſt. p. 454. Scriptura id tantum nomine peccati appellat, qvod eſt legis divinæ voluntaria transgreſſio. ARMINIANI. *Simon Epiſcopius* Diſp. 16. th. 5. & Diſp. 20. th. 36. Non committit prava is, qvi dedita opera & voluntate non facit ea qvæ mala eſſe novit. *Adolphus Venator.* Declarat. fol. 175. Qvamdiu peccato non aſſentimur, qvamdiu ad oblatam tentationem conſenſum non damus, tamdiu culpæ alicujus peccati rei eſſe non poſſumus. ENTHUSIASTÆ. *Wigel.* part. 2. poſt. pag. 175. Der innere Todſchlag iſt der rechte Mörder / den GOtt will ſtraffen mit der ewigen Verdamniß / ſo er nicht hat Buſſe gethan; GOTT achtet der äuſſeren Wercke des Leibes gar nicht / er ſiehet nur mit ſeinem Geſetz den innern Menſchen an. QVAKERI *Howgil.* cap. 5. Auſſerhalbe Vollerey / wo nicht der Geiſt truncken iſt / und darinn wircket; auſſerhalb Mord iſt kein ſündiger Todſchlag / wenn es dem Geiſt gereuet / und es alſo ein Kind GOttes nicht mit Bedacht gethan.

Contra Orthodoxi

Apolog. Tit. 3. p. 86. Qvare fides non poteſt exiſtere in his, qvi ſecundum carnem vivunt. Ibid. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini. p. 133. At nec fidem nec juſtitiam retinent illi, qvi ambulant ſecundum carnem. *Timoth. Kirchner.* Loc. 16. qvæſt. 2 pag. 380. Manifeſta opera carnis dicuntur, qvando cor & mens hominis intelligit & ſcit ſe impiè agere & peccare; & tamen contra propriæ conſcientiæ teſtimonium

hium delinqvit & peccat. *Balthaſar Menzerus* Tom. 1. Diſp. Gieſſenſ. Diſp. 14. §. 204. Renati qvando vivunt ſecundum carnem, ſunt ſervi peccati; Ergo qvando vivunt ſecundum carnem, non retinent fidem, &Spiritum S. §.221. Qviſqvis obedit concupiſcentiis carnis,in eo regnat peccatum Rom.6. v. 12. *Feuerborn.* Faſcic. 2. Diſp. 6. §. 77. Vere renati, poſtqvam carnis operibus incipiunt ſtudere, non poſſunt Chriſtum fide apprehendere. §. 91. per opera carnis omnino excutitur à renatis hereditas vitæ æternæ; E. per eadem abjicitur fides juſtificans. *Nicolaus Hunnius* in Exam. Error.Photin. cap. 3. ſect. 2. p. 224. num. 87. Adverſarii autem peccata gravia & opera carnis dicunt rixas, invidiam, commeſſationes,ebrietates & maledicentiam &c. Smalz. cont. Franz. Diſp. poſt.12.p.457. qvæ cenſent per negligentiam aut incogitantiam poſſe committi, cum nos & hæc etiam qvæ Paulus Gal. 5. v. 17. ſeq. recenſet, incogitanter committi, prorſus inficiemur; ideoqve contradictoriè dici nihil dubitamus, qvando aſſeritur, poſſe hujusmodi peccatum, qvod ſui natura flagitat προαίρεσιν, undecunqve etiam oriatur, ignoranter admitti e.g.Petrina negatio &c. qvæ nunqvā fiunt ignoranter: ſed animo in peccatum conſentiente. *Joh. Hülſemann* inHarm. Apoſt. Pauli & Jacobi §. 23. p. 357. Difficilis enim (Hugoni Grotio) qvæſtio eſt (Qvando ſc. peccatum mortale ejiciat hominem è ſtatu gratiæ?) non expediunda ſola denominatione illorum delictorum, qvæ Apoſtolus commemorat, locis à Grotio allegatis 1. Cor. 6.v.9.10. Gal. 5. v. 19. 20. 21. 1.Tim. 1. v. 9. 10. Manet enim qvæſtio; utrum excludant committentem ſingula hæc opera ſola ſpecie ſua: an verò ob accedentem proæreſin vel commorationem in delicto ſeu propter habitum & incumbentiam in talia delicta? Qvicunqve enim (in margine habetur: Hæc omnia eſſe Papiſtarum principia) differentiam peccati mortalis à veniali tradunt, non conſtituunt eam in ſola diverſitate objecti, circa qvod delinqvitur: ſed etiam in diverſitate modi,qvoad principiū agens:Nempe qvod ſubrepit homini ex ſola inflammatione animi, ut ſufficiens deliberandi ſpatium non habuerit, tametſi inter ſpecies ab hæreditate æterna excludentes ab Apoſtolo numeretur,non excludere tamen ob ſubreptionem & præcipitantiam actionis.Ubi rurſus expediendum fuerit: qvantum ſpatii, qvalis deliberatio præcedere debeat, ut delictum circa illas ſpecies, qvas commemoravit Apoſtolus,cenſeri poſſit pro mortifero? Deniqve tertio parvitatem materiæ ſ. objecti circa qvod etiam plena deliberataq; conſenſione exceditur,abſolvere à lethalitate criminis paſſim docetur à ſcrutatoribus pecca-

peccatorum & criminipendis. &c. *Idem* in Brev. cap. 5. §. 11. Manifeſta ſunt opera carnis, & nihil attinet diſputare, an cum plena vel ſemiplena voluntate committantur &c. & in margine additur: Qvæ peccata regenerationem obliterent? *Dannhauer* in Hodomor. Spir. Calvin. Phant. 4. p. 922. Neqve verò ex Evangelio tale diſcrimen probari poteſt, ut opera carnis alia ſint venialia in electis: alia mortalia in cæteris hominibus: ſed propoſuit Apoſtolus hanc regulam univerſalem & immotam de omnibus & ſingulis operibus carnis: Qvi talia agunt (nullum hîc verbum de conſenſu pleno vel ſemipleno, totali vel partiali, cum lucta vel ſine lucta &c. ſed ſimpliciter & abſolutè, juxta tenorem divinæ legis, qvi talia agunt) regnum Dei non hæreditabunt: à qva regula exceptionem peccatorum iſtiuſmodi facere velle eſt in os contradicere ipſi Spiritui ſancto. *Idem* In Theol. Conſcient. Part. 1. ſect. 1. art. 4. p. 164. laudat verba Caſſiani collat. 23. Qvis delinqventium nolens ſe adulteriis & fornicationibus contaminat? & Tom. 2 Dial. 5. p. 237. illa Lutheri Tom. 4. Witteberg. p. 541. ſua facit: Es ſind etliche Sünden/ die ein Menſch wohl kennet und fühlet/ daß es Sünden ſind/ als Mord/ Ehebruch/ Hurerey/ Geitz/ Hoffarth/ Haß/ Neid/ da einem ieglichen ſein Hertz ſaget/ daß es unrecht gethan habe.

24. *atrocia & horrenda ſint.*

Einſchärff. F. 4. a. Ein anders ſind ſchwere ſchröckliche Verdamniß würdige Sünden: ein anders aber Tod-Sünden/ Verdamniß bringende Sünden. Es wird nicht geleugnet/ daß unter den menſchlichen Fehlern/ die Wiedergebohrne etwan begehen/ manchs auch ſeyn ſehr grobe Fehler und ſchröckliche Sünden; die aber drüm nicht eben Tod-Sünden/ verdammende Sünden ſeyn. *Vindic.* L. 3. b. Ich leugne nicht/ daß die Auſſerwehlte gemeiniglich in ihrem Leben unterſchiedliche grobe Fehler ſchuldig werden; Aber ein anders ſind grobe Fehler/ ein anders Tod-Sünden. C. 1. b. Dannhauer ſetzt zwar/ daß David zweymahl einen groben Sünden-Fall gethan: aber obs beyde mahl total geweſen? druckt er nicht aus. B. 4. f. Die Sünden/ ſo man äuſſerlich an uns ſpüret/ herſchen auch in uns. Dieſe propoſition iſt falſch. *Declar.* ad Witteb. n. 3. unterdeſſen iſts ja wahr/ daß es gibt grobe Fehler ſo doch noch keine Tod-Sünden. *Epiſt.* ad Jenenſ. im **Bericht** p. 41. Enormia autem illa, de qvibus cenſui agendam pœnitentiam lapſorum, non confundo cum enormibus lapſibus ex infirmitate, de qvibus ſufficit agi pœnitentiam ſtanti-

ſtantium. *Admonit.* ad Francof. in Palin. p. 22. Manche halten alle grobe Fehler der Frommen für Tod-Sünden/ da ſie es doch nicht ſeyn. *Palin.* pag. 27. Denn es giebt auch groſſe Sünden/ die noch keine Tod-Sünden. p. 91. Daß die jenigen ſchweren Fälle der Frommen/ die uns Tod-Sünden heiſſen/ nur geiſtliche Ohnmachten bringen/ iſt der Calviniſten Lehre. Ich aber habe gelehrt guth Lutheriſch/ daß die ſchweren Fälle und groben Kinder-Fehler den Frommen nur Ohnmachten bringen/ und haben ia auch die täglichen Sünden der Frommen ihre gradus. *Apolog.* p. 81. Es muß ſich ein Kind Gottes ziemlich weit vergehen/ wenn der himmliſche Vater ihm die Kindſchaft gantz abſprechen ſoll; die Langmuth und Gedult gegen ſeine Außerwehlten iſt groß. pag. ſeq. Denn es gibt grobe Kinder-Fehler/ ſo doch nicht gar Tod-Sünden.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Pezelius* in Exam. Theol. p. 459. Diſtingvendum eſſe inter electos ſæpe etiam atrociter delinqventes, & inter alios, qvos eventus oſtendit reprobos eſſe. SOCINIANI. *Socin.* in prælect. Theol. cap. 17. fol. 88. Lapſus qvidam & enormia errata ſunt, qvæ cum ipſa vitæ puritate conſiſtere poſſunt. *Smalzius* in Refut. lib. de Satisfact. Chriſti cap. 8. f. 240. Unde conſtat, etiamſi qvis grave peccatum, qvod opus carnis in Scriptura appellatur, per ignorantiam, vel infirmitatem, vel incogitantiam, qvæ verè & affectatè talis eſt, committat, eum juſtificationem ſui ſub novo fœdere non perdere. Conſtat enim non fieri ex pio impium eum, qvi peccatum grave ex vera fragilitate & ignorantia admittit.

Contra Orthodoxi

Artic. Smalcald. p. 328. Omnes eos, qvi ſemel ſpiritum aut remiſſionem peccatorum accepiſſent, & credentes facti eſſent, etſi deinde peccarent, manere tamen in fide & peccatum ipſis nihil obeſſe, ſentientes qvidam Sectarii &c. *Ibid.* Qvod ſi ſancti, qvi originale peccatum adhuc habere ſe ſentiunt, & qvotidiè de eo pœnitent, & cum eo luctantur, inſuper ruant in manifeſta peccata, ut David in adulterium, homicidium, & blaſphemiam, eos excutere fidem & Spiritum S. & abeſſe tum ab ipſis fidem & Spiritum S. *Martin. Chemn.* part. 1 Loc. in 8. p. 636. Qvædam ſunt atrocia delicta, qvæ implent menſuram iniqvitatis. *Heinr. Eccard.* Tom. 3. Diſpp. Gieſſ. de Hom. perf. §. 149. Qvi ita peccant, ut Deum graviſſimè offendant, ſe æternæ mortis reos faciant, ac qvod in

ipſis eſt, Spiritum S. & gratiam Dei penitus amittant, illi peccant mortaliter. Ibid. Qvi Deum graviſſime offendit, ille amittit gratiam & propitiationem Dei; offenſio enim Dei & propitiatio ſunt contraria. Rurſus: Renatus peccatis ſuis graviter Deum offendens eſt æternæ mortis reus. Ergo renatus peccatis ſuis graviter Deum offendens non eſt hæres vitæ æternæ. *Nicol. Hunnius* in Exam. error. Photin. Sect. 2. cap. 3. n. 89. p. 225. Qvicunqve peccatum craſſum & grave voluntate (licet ex infirmitate) conſentiente perpetrat, is Spiritum S. excutit, juſtitiam & renaſcentiam perdit. *Johann. Hülſemann.* in Breviar. extenſo cap. 5. §. 15. Qvando obeditur concupiſcentiæ peccandi, tunc dicitur regnare peccatum; dominari, qvando illi exhibentur membra corporis, tanqvam Inſtrumenta. *Johann. Smied.* Conc. 11. von der göttlichen Weißheit/ p. 246. Andere extenuiren die Sünde nach ihrem Gefallen/ dencken es habe nicht ſo viel zu bedeuten/ ob ſie ſchon wiſſentlich jetzt dieſes/ bald ein anders begehen; ja gar grobe Sünden wollen ſie unter menſchliche Schwachheiten zehlen/ und iſt dieſer Titul: Menſchliche Schwachheit/ der Welt ein Deckmantel/ damit man faſt alle Boßheiten bedecken und beſchönen wil. pag. 247. Darum es eine lautere Sicherheit iſt/ dadurch der Teuffel die Leute verführet/ weñ ſie grobe Sünden für ſchlecht und gering/ und eigentliche Laſter für menſchliche Schwachheiten außgeben.

25. *Scienter*

Vindic. ad p. 85. Denn ich werde freylich nicht ſo bloßhin dafür halten/ daß alles muthwillige und Todſünden ſeyn/ die man mit wiſſen thut; Es kan auch eine wiſſentliche Sünde begangen werden/ daß es keine Todſünde. Ibid. ad p. 109. Es kan ja der Name muthwillige Sünde auch in was milderen Verſtande gebraucht werden/ alſo daß dadurch nicht eben eine rechte Todſünde/ doch aber eine nicht auß Unwiſſenheit begangene Sünde verſtanden werde/ was maſſen auch wohl ein Frommer zuweiln muthwillig ſündiget; Aber die muthwillige Sünde/ die auch eine Todſünde wird genandt/ importiret eine ſonderliche Boßheit/ und muß auch in ſolcher emphaſi verſtanden werden. Sed emphaſin illam nullibi Stengerus ne verbo qvidem exprimit. Ibid. C. 2. b. Gleich als ob iedes wiſſen genug eine muthwillige Sünde zu machen.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Fr. Coſterus* in Enchirid. p. 172. Chriſtianus qvi contra conſcientiæ dictamen in leges fidei peccat, nec fidem amittit, nec

definit

deſinit eſſe Chriſtianus. ANABAPTISTÆ & ANTINOMI, teſte Philippo Melancht. in Enchirid. de pœnit. G. 5. f. a. Eſt autem horribilis error in ſecta Anabaptiſtica, qvod tollit diſcrimen inter peccata qvæ hærent in ſanctis non contra conſcientiam, & inter lapſus contra conſcientiam, & fingit ruentes contra conſcientiam tamen eſſe juſtos & retinere SpiritumSanctum. Hic furor Antinomorum latè vagatus eſt etiam ap. alios.

Contra Orthodoxi

Epit. Form. Conc. p. 591. Præterea reprobamus atqve damnamus dogma illud, qvod fides in Chriſtum non amittatur & Spiritus S. nihilominus in homine habitet, etiamſi ſciens volensqve peccet. *Melancht.* de Diſcrim.peccat.Mort.&Ven.ap.Chemn.part.2.p.245.Hæ actiones contra conſcientiam ſunt peccata mortalia, qvæ admittens amittit gratiam, fidem & Spiritum Sanctum. p. 248. Etiam electos labentes contra conſcientiam amittere gratiam & effundere Spiritum Sanctum. *Chemnitius* p. 273. Hæc dicta contra Anabaptiſtas probè ſunt notanda, qvi putant, eum qvi ſemel fidem recepit, non amplius amittere eam, etiamſi in ſcelera ruat contra conſcientiam. *Hutterus* Art. 10. cap. 1.L.C. p.347. Tandem intolerabilis etiam illorum eſt error, qvi ſcriptitant, renatos & electos, qvando ruunt in peccata contra conſcientiam, non excutere Spiritum S. nec totaliter nec finaliter. p. 365. Homo renatus peccat mortaliter, cum agit contra conſcientiam, ac pœnitentiam amittit & Spiritum S. excutit. *Heinr. Eckardus* Tom. 3. Diſp. Gieſſ. §. 149. Renati contra conſcientiam peccantes ſpiritum adoptionis & jus hæreditatis penitus amittunt, & à gratia Dei & à Chriſto prorſus excidunt *Balthaſ. Menzerus* Tom. 1. Diſp. 14 §. 203. Nam qvi conſcientiam bonam repellunt, h.e. qvi contra conſcientiam ſuam peccant ſeu falſam doctrinam ſpargendo & defendendo, faciunt ſeu opera carnis perficiendo, illi jacturam fidei, h. e. fiduciæ erga Deum, adeoqve niſi reſipiſcant, æternæ ſalutis. § 214. Renatos contra conſcientiam peccare ac propterea excidere gratia. *Johann. Winckelmann.* Tom. 2. Diſp. 4. §. 16. Renati penitus amittunt fidem, gratiam Dei & Spiritum S. qvando contra conſcientiam peccant. §. 51. Peccata renatorum contra conſcientiam peccantium ſunt regnantia. *Heinr. Höpfnerus* Diſp. 1. de Juſtif p. 13. §. 9. Peccata contra conſcientiam mortalia & Spiritum S. excutientia eſſe dicuntur. *Dannhauer* Tom. 1. Conſcient. Part. 1. Sect. 2. art. 4. pag. 163. Si qvi peccant contra conſcientiam ac reni-

fürwahr/ wo nicht zuweilen ſolche Sünden/ dergleichen David in Zehlung deß Volcks begangen / von dem gnädigem GOTT würden denen ſonſt frommen und redlichen Chriſten zu gut gehalten/ wie mancher frommer müſte ſolchem nach einig verlohren werden / der auch ebenmäſſig ſo auß Unwiſſenheit gröblich geſündiget/ auch wohl ſeiner Sünden gar nicht gewar wird/ ſondern behält ſie biß in den Tod. *Palinod.* pag. 27. Denn es giebt auch groſſe Sünden / die doch keine Todſünden. Wenn nun ſonſt ein frommer Menſch in Begehung eines groben Fehlers plötzlich ſtürbe ; ſo würde er ja nicht verdammt.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Pezel.* in Exam. Theol. p. 464. Sanctos ipſos, qvantum in ſe eſt, fatemur, dum peccant ex conſenſu, talia admittere peccata, qvæ merebantur, ut omni prorſus fide & Spiritus auxilio ſpoliarentur. Fides tamen & ſpiritus in eis ſervatur. pag. 460. præced. Aliud eſt ex deſtinata malitia ſeu tota & plena voluntate, ex contemtu & odio Dei peccare: ſed vel ex impetu inconſiderato abripi, ut mox ſponte, aliqvis ſe dedat illecebris & cupiditatibus carnis, vel poſtqvam aliqvandiu contra pugnavit, tandem ſuperari, ut peccatis ad tempus cedat. SOCINIANI. *Socin.* Not. Dial. de Juſtif. fol. 92. Sunt peccata, qvæ ex deliberata malitia fiunt, qvæ hominem irretitum tenent hactenus, ut habitum ſive unius ſive plurium peccatorum habere meritò dici poſſit, aut tam freqventia ſunt, ut is non ſecundum ſpiritum, ſed ſecundum carnem vivere jure affirmari qveat. Hæc ab hujusmodi peccatis ſeparanda & diſtingvenda, qvæ vel ex ignorantia & incogitantia committuntur, vel etiam prudenter & ſcienter: nonnunqvam etiam ex humana fragilitate.

Contra Orthodoxi

Apolog. p. 86. Qvare fides illa, qvæ accipit remiſſionem peccatorum, in corde perterrefacto & fugiente peccatum, non manet in his, qvi obtemperant cupiditatibus, nec exiſtit cum mortali peccato. *Solid. Declar.* pag. 705. Et qvidem imprimis falſa & Epicuræa illa opinio graviter redarguenda & rejicienda eſt, qvod qvidam fingunt, fidem & acceptam juſtitiam atqve ſalutem, non poſſe ullis peccatis ac ſceleribus (tametſi omnino voluntariè & deſtinata malitia mala opera perpetrentur) amitti: ſed etiamſi homo abſqve omni Dei timore & pudore pravis ſuis concupiſcentiis indulgeat, Spiritui S. repugnet, & atrocia flagitia contra

conſcientiam ſuam (& qvidem malo propoſito) deſignet, nihilominus tamen fidem, gratiam Dei, juſtitiam atqve ſalutem retineri poſſe. *Balth. Menzerus* Diſp. 3. ad Synod. Dordrac. pag. 111. §. 96. Qvare diſcrimen inter peccatum ex toto & ex parte ſive totale & partiale, ſive ex conſenſu pleno vel minus pleno: qvorum hoc in ſolos electos cadat, illud in reliqvos homines; locum in divina lege invenire non poteſt; qvæ tamen gradus peccatorum & pœnarum non tacet. Sed qvicqvid eſt tranſgreſſio legis, eſt peccatum: & viciſſim qviſqvis facit peccatum, etiam tranſgreditur legem. pag. 112. §. 99. Patet ex dictis, diſcrimen inter peccatum ex pleno conſenſu & non pleno, cum lucta & ſine lucta &c. non eſſe fundatum in divina lege &c. Neqve ex Evangelio tale diſcrimen probari poteſt, ut opera carnis alia ſint venialia in electis: alia mortalia in cæteris hominibus; Sed proponit Apoſtolus hanc regulam univerſalem & immotam de omnibus & ſingulis operibus carnis: Qvi talia agunt (nullum hic verbum de conſenſu pleno vel ſemipleno, totali vel partiali, cum lucta & ſine lucta &c. ſed ſimpliciter & abſolutè, juxta tenorem divinæ legis: Qvi talia agunt &c.) regnum dei non hereditabunt &c. A qva regula exceptionem per peccatum iſtiuſmodi diſcrimen facere velle, eſt in os contradicere ipſi Spiritui Sancto. pag. 113. §. 108. Videamus in viva praxi: Dives rapuerat ovem pauperis viri ut loqvitur Nathan 2. Sam 12 v. 2.3.4. Contra eum David fert ſententiam v. 5. Vivit Dominus, inqvit, filius mortis eſt vir, qvi fecit hoc. Unde hæc propoſitio major: Omnis qvi rapit alienam ovem, eſt filius mortis. Aſſumit Nathan de Davide v. 7. Tu es ille vir; Hinc neceſſaria eſt concluſio: Ergo David eſt filius mortis. §. 109. Hæc concluſio ita perculit animum Davidis, ut nullum in toto mundo remedium inveniens, ſtatim confugeret ad infinitam Dei miſericodiam per & propter Meſſiam; Peccavi Domino, inqvit v. 13. §. 110. Nimirum ignoravit exceptionem illam Calvinianam contra propoſitionem majorem: aliàs reſpondere potuiſſet, loqvi eam de his, qvi ex contemtu Dei, & toto animo & deſtinata malitia, qvadam plenaqve voluntate rapiunt aliena bona. Se verò ex infirmitate carnis & reluctante ſpiritu cum Bathſaba rem habuiſſe &c §. 111. Appello conſcientiam qvorumvis verè piorum hominũ, ut qvàm accuratiſſime inqvirant in Scripturis, an ejuſmodi veſtigia exceptionis in verè reſipiſcentibus unqvam vel uſpiam potuerint animadvertere, & num ipſi putent coram tribunali Chriſti eam locum habere poſſe. §. 112. Eſt longè maximi mo-

menti hæc diſputatio, & trahit ſecum neceſſitatem qvandam depravandæ totius divinæ legis, ſi Calviniana illa diſtinctio ſemel recipiatur. §. 121. Nam ſi lubet, qvære ex cordato judice, ſi homicida ſive adulter prætexat, ſe conſcientia reclamante neqve plena voluntate peccaſſe, lege igitur iſtis peccatis ſupplicium mortis decernente non teneri, numqvid eum abſolvere à ſententia legis ſalva conſcientia poſſit? *Johan. Hülſeman.* in Man. Aug. Conf. Diſp. 9. §. 5. p. 352. Non enim vera eſt Papiſtarum hypotheſis: Non id plene voluntarium, qvod pertinaciter repugnat judicio ultimo rationis practicæ; cum compertum ſit: voluntatem non dependere ab hoc judicio, & ante judicium hoc ultimum pleraſqve voluntarias actiones perfici, ut adulterium Davidis, perjurium Petri, qvæ nemo negavit peccata voluntaria, nec tamen poſt diſcuſſionem rationum omnium, qvæ obeſſe poterant his facinoribus, commiſſa. *Dannhauer.* Tom. 2. Conſcient. Dialog. 5. p. 239. Non eſt regenitorum velle malum cum proæreſi. & in Hodom. Spir. Calvin. Phant 4. p. 922. Qvare diſcrimen inter peccatum ex toto & ex parte, ſ totale & partiale, ſive ex conſenſu pleno vel minus pleno, qvorum hoc in ſolos electos cadat, illud in reliqvos homines, locum in divina lege invenire haud poteſt. *Hutterus* in LL. art. 22. p. 794. Libertinorum dogma eſt, renatos, qvamvis labantur contra conſcientiam, juſtos tamen eſſe & ſalvatum iri.

27. *Ejusmodi peccata fuiſſe (A) Davidis omnia extra adulterium cum Bathſeba, & (B) abnegationem Petri.*

(A) **Buch** p. 298. Es begehet freylich auch wohl ein Frommer einen groſſen Fehler / und bleibt doch in der Gnade GOttes / als wir ſehen an dem Hl. David / da er vorhatte unſchuldig Bluth zu vergieſſen / er wolte den Nabal mit allen ſeinigen außrotten. Das war ie ein groſſer Fehler! p. 377. Der König David war ſeinen Kindern zu gelinde / ließ aus Hochmuth das Volck zehlen / wolte unſchuldig Blut vergieſſen bey Nabal ꝛc. und gleichwohl haben ihn dieſe Sünden nicht aus Gottes Gnaden geſetzt. p. 285. Es mag David gleich den unſchuldigen Haußgenoſſen Nabals den Tod ſchweren / Gott zürnet deswegen noch nicht recht mit ihm. **Fragen vom Abendmahl** Qvæſt. 39. Ob gleich David ſonſt heftig über den Nabal zürnete und unſchuldig Bluth wolte vergieſſen / ſo blieb er doch noch dazumahl in Gottes Gnade. **Einſchärff.** A. 3. b.

Sonder-

Sonderlich auch an David ſehen wir / wie ihm Gott grobe Fehler zu guth gehalten / als ſeinen Zorn wider Nabals Haußgenoſſen / item das Zehlen des Volcks ꝛc. Und doch ſind das keine Tod-Sünden/keine muthwillige und aus dem Gnadenſtand ausſetzende Sünden geweſen. E 1.b. Von David beſagts die Schrift ausdrücklich / daß er ſonſt keine Tod-Sünde mehr begangen / als nur was anbelangt die Sünde mit Uria. F. 4. a. Die Sünde des Davids wider Uriam war freylich eine Tod-Sünde / eine Verdamniß bringende Sünde / die den David Göttlicher Gnaden verluſtig machte/ und den heil. Geiſt von ihm trieb: Aber von ſeinem Zorn wider Nabals Hauß / von dem Volck-Zehlen / da iſt anders zuſurtheilen. Wohls ſinds ſchreckliche und ſchwere Sünden geweſen/des ewigen Todes werth; Aber doch haben ſie David nicht wircklich in den geiſtlichen Tod geſtürtzet/und aus dem Gnadenſtand geſetzet. (B) Buch p. 85. Petrus mag ſich gleich verſchweren und verfluchen / nichts deſtoweniger waltet Gottes Gnade über ihn. Einſchärff. F. 4. a. Die Sünde Petri iſt nicht eine geringe ſondern ſchwere Sünde geweſen; Aber man hält nicht ſo ins gemein gewiß dafür/ daß es recht verdammende Tod-Sünden geweſen. *Vindic.* L. 2. num. 20. Gewiß iſts/ daß es ein grauſamer Fall geweſen / eine ſchwere Sünde/ aber ich traue doch nicht zu ſagen/ daß Petrus in ſeinem Fall auch die lezte Funcke der Liebe und des Glaubens an Chriſtum verlohren.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Johann. Martini* Conc. 11. Von der Schwachheit der Gläubigen p. 493. Ob ſchon Petrus Chriſtum verleugnet hat mit dem Mund / folget darum nicht / daß er ihn verleugnet hab mit dem Hertzen / welches er hätte thun müſſen / wenn er gantz hätte auffhören ſollen zu gläuben. Der heilige Geiſt/der ſeine Früchte auß ihm nicht lieſſe ſcheinen durch die Bekäntniß deß Mundes / konte gleichwohl ſeinen Saamen und Salbung in ihm erhalten / durch die Erkäntniß deß Hertzens.

Contra Orthodoxi.

Jenenſes über die Einſchärff. Und iſt Davids angeführtes Exempel ſonnenklar/als deſſen auſſer dem an Uria begangenem Todſchlage und Ehebruch begangene Sünde in Zehlung deß Volcks/uñ innerlichen Vorſatz das Hauß Nabel außzurotten / in heiliger Schrifft mit ſolchen Umſtänden beſchrieben werden / daß kein Zweiffel ſeyn kan / es ſeyn dieſelben vorſetzliche

Sünden geweſen. *Gieſſenſes* cont. Steng. num.2.pag.8. Man kan nicht billigen / daß er auch den Propheten David / in dem / da er auß Hochmuth das Volck zehlen ließ / wider GOttes Befehl annoch wil verthätigen und entſchuldigen / als wenn es keine Todſünde geweſen / damit er die Gnade GOttes verſchertzet. (B) *Leonh. Hutterus* Art. 10. p. 351. Petrus ter abnegans Chriſtum peccatum mortale commiſit: ſed non peccatum regnans, ſiqvidem ſtatum ad nutum Chriſti egit pœnitentiam. *Balthaſ. Menzerus* loc. proximè cit. §. 18. p. 95. Inter qvæ (ſc. conſcientiam vaſtantia ſcelera) cum & Petri lapſus numeretur, rectè errare eos apparet, qvi eum extenuantes appellant Peccatum infirmitatis adeoqve veniale. *Caſp. Finckius* Part. 1. Qvæſt. Illuſtr. qv. 51. p. 282. Apoſtoli & Thomas Joh. 20. v. 26. amiſerunt fidem, Ergo multò magis Petrus. *Johannes Winckelmann* Tom. 2. Diſp. Gieſſ. Diſp. 4. §. 61. Petrus qvi fuit renatus, negavit Chriſtum còram hominibus Matth. 26. v. 70. cum jurejurando v. 72. ſe ipſum devovit. v. 74. Qvis hunc fidem in Chriſtum, gratiam & Spiritum S. retinuiſſe dicet? §. 66. Totalem igitur fidei Ecclipſin ad tempus paſſus eſt. *Juſtus Feuerborn.* Faſcic. 5. Diſp. 4. de Scandalo §. 50. Hoc ſi Bellarminus æſtimaſſet intimius & obſervaſſet diligentius, non redarguiſſet Magdeburgenſes lib. 1. de Rom. Pont. cap. 28. eò qvod ipſi hoc Petri factum Matth 16. v. 16. vocant fædum & horrendum lapſum, Cent. 1 l. 2. c. 20. Diſp. 5 §. 4. Sic Petrus cum non ſine atroci flagitio (qvo fides juſtificans ab ipſo ad tempus verè fuit excuſſa) abnegaſſet Chriſtum, horribiliter lapſus eſt. *Balth. Meiſner* in Brevi Conſid. Theol. Phot. cap. 1. pag. 32. Per unicum abnegationis actum Matth. 26. v. 70. gratiam Dei amiſit juxta illud Matth. 10. v. 33. & Rom. 8. v. 9. 10. Et ubi nova converſione opus eſt, ibi præceſſit averſio & gratiæ divinæ amiſſio; Petro autem opus fuit nova converſione ut innuitur Luc. 22. v. 32. Qvare præceſſit averſio & gratiæ divinæ amiſſio. *Nicol. Hunnius* in Exam. Error. Photin. Sect. 2. cap. 3. p. 226. Deſtituebatur pace cum Deo, qvod arguit amarus fletus, poſtqvam Dominum ſuum abnegarat. Matth. 26. v. 70. inde conſcientiæ angor. *Joh. Hülſemann* in Manuali Auguſt. Confeſſ. Diſp. 9. §. 4. Adulterium Davidis & perjurium Petri nemo negavit Peccata fuiſſe voluntaria. *Dannhauer* in Hodoſ. Phænom. 9. Lit. F. p. 619. Illud qvidem admittimus, Petrum ore non corde negaſſe; ſed hoc non pertinet ad criminis extenuationem &c. Cur ergo lachrymis diluit, qvod ore negaverat, ſi ſaluti ſufficiebat, qvod corde credebat? Cur loqvens in corde ſuo veritatem tam amaro fletu punivit mendacium, qvod ore depromſit? niſi

qvia vidit magnam eſſe perniciem, qvod corde credidit ad juſtitiam, ore non ſit confeſſus adſalutem. p. 620. Unde qvod tertium eſt, fidei omnino naufragium fecit, non qvidem notitiæ, qvæ in Diabolo qvoqve eſt; ſed fidei ſalvificæ, qvæ cum tanto peccato ſtare non poteſt. In Hodomor. Spirit. Calvin. Phant. 9. p. 2046. Nullus abnegator Chriſti in medio abnegationis actu retinet ullatenus fidem juſtificantem. Petrus fuit abnegator Chriſti. Ergo. p. 2047. Nullus qvi ſe ipſum diris devovet, & pejerat, habet fidem juſtificantem ullo modo. Qvia illa peccata ſunt opera carnis, qvæ non poſſunt ſimul ſtare cum fructibus Spiritus, multoqve minùs cum fide juſtificante: Petrus abnegando Chriſtum ſe ipſum diris devovit & pejeravit. Ergo In der Catechißmus Milch part. 6. Conc. 23. p. 285. Petrus der ſich ſo hoch verſchwur und ohne Zweifel am Glauben Schiffbruch gelitten: *Joh. Schmied* Conc. Pœnit. 2. p. 43. Die Calviniſchen Lehrer geben vor / David uñ Petrus haben den Glauben / uñ conſeqventer den h. Geiſt auch mitten in ihren ſchweren Sünden behalten; das aber iſt falſch. So wahrhaftig ſich David und Petrus nach ihrem Fall zu Gott bekehret haben / ſo wahrhaftig ſind ſie zuvor von GOtt / und GOtt von ihnen abgekehret und abgewendet geweſen. Wo die converſio und reverſio, die Wiederkehrung von nöthen iſt / da iſt die averſio und Abkehrung gewiß vorhergangen. Idem. Von der **Chriſtl. Weißh.** Conc. 11. p. 247. Es wahr nicht eine menſchliche Schwachheit / da Petrus Chriſtum den Herrn verleugnete Math. 26. Sondern eine mutter ſchwere Tod-Sünde. *Jenenſ.* über die **Einſchärff.** ſub fin. Freylich iſt die Verläugnung Petri einem peccato proæretico als menſchlichen Fehler ähnlicher geweſen. *Gieſſenſ.* n. 1. Man kan nicht billigen / daß Stenger leugnet / Petrus habe in abnegatione Chriſti einen böſen Vorſatz gehabt / und muthwillige Sünde gethan. *Luneburg.* num. 3. p. 8. Aber wir nennen vielmehr mit Hern D. Gerhard ſeel. den Fall Petri peccatum omnino mortale ac damnabile, propter qvod gratia Dei exciderit, Spiritus S. inhabitatione ſe ipſum privarit, ac periculo æternæ damnationis ſe ipſum expoſuerit.

28. Qvibuscum Deus non ita rigidè agat atq; cum aliis.

Einſchärff. A. 2. b. Drum auch der Heiland über dem Juda das Weh rieff. Uber Petro rieff er nicht das Weh / ſondern ſprach: Ich habe für dich gebethen / daß dein Glaube nicht aufhöre. B. 1. b. So gehet Gott mit ſeinen Kindern ümb. Aber mit den Gottloſen gehet er anders ümb; Solte König Saul die Sünde Jonä begangen haben / es würde ihm nicht ſeyn ſo überſehen worden. F. 4. f. 2. So verhänget auch zu Zeiten

der

der weiſe GOtt dem Verſucher dem Sathan / das er einen Frommen ſo fern zu Fall und in grobe Sünde bringet/wie vom Hiskia ſteht 2. Paral. 32. v. 31. zu dem guten Ende / damit der Fromme erkenne was für ein böſer Same und giftige Wurtzel die noch in ſeinem Hertzen wohnende Erbſünd ſey? Unterdeß iſt GOTT viel zu fromm / daß er dem Sathan ſolte verhängen einen ſo redlichen Frommen gar in einen total Fall mit ſeiner Verſuchung zu ſtürtzen *Vindic.* M 2. f. b. Sintemahl ja der Gnaden-König Chriſtus ſo gar grobe Fehler ſeinen ſonſt redlichen gläubigen Jüngern zu guth hält / daß es alſo ſehr arg muß kommen / wenn ein Wiedergebohrner ſoll das geiſtliche Leben und Chriſti Gnad gantz verlichren. **Fragen vom Abendmahl.** Quæſt. 39. David ob er ſchon unſchuldig Bluth wolte vergieſſen / ſo blieb er doch noch dazumahl in Gottes Gnade. 1. Reg. 15. Denn Gott erbarmet ſich über ſeine Gläubigen einmahl recht bekehrte Chriſten / wie ein Vater über ſeine Kinder. Pſalm. 103. Malach. 3. Ein Vater aber enterbet ſein Kind nicht ümb eines ieden Fehlers willen/ ohne wenn es den Vater beſtändig anfeindet. *Palin.* p. 80. Wer noch nicht bekehret iſt / dem mag ich auch den ſonſt erlaubten Freuden-Trunck nicht geſtatten. Ibid. Auch wer untern Gottloſen ſitzet aufm Gaſtmahl/der ſoll bedencken tragen poculum hilaritatis anzunehmen.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Pezelius* in Exam. Theol. p. 461. Concedimus autem renatos peccatis illis, qvibus ex conſenſu peccant, qvodammodo inimicos Dei fieri & à gratia Dei excidere, nempe eo modo, qvo etiam filii nonnunqvam è gratia parentum excidere dicuntur: qvibus tamen neqve deſinunt eſſe parentes, neqve ipſi deſinunt ei filii eſſe. Idverò non eſt penitus ſeu omnino è gratia patris excidere, id qvod tum demum dici poſſet, ſi ipſe deſineret ipſis Pater eſſe, omnemqve erga illos paternum affectum deponeret.

Contra Orthodoxi.

Epit. Form. Conc. p. 591. Reprobamus atqve damnamus, qvod ſancti atqve electi Spiritum S. retineant, tametſi in adulterium aut in alia ſcelera prolabantur.

29. *Ea itaqve eſſe peccata mortalia, in qvibus diu qvis volutetur aliisqve iisdem ſcandalum præbeat.*

Buch pag. 14. Auß einer muthwilligen Sünde/ wo ſie nicht bald abgethan wird eine Todſünde/ die den heiligen Geiſt gäntzlich vertreibet. pag. 373. Wo du nicht der muthwilligen Sünde dich hinfüro gantz enthalteſt/ ſo wird GOttes Gnade von dir wegweichen. *Vindic.* L.2.num.2. Nun iſt ja gewiß/ daß v.g. der Zorn nicht bloßhin ein Werck deß Fleiſches/ das einen Gläubigen alſobald auß dem Gnaden-Stand ſetzete/ ſondern ſo fern man auch dem Zorn nachhänget. *Palinod* pag. 553. Wenn die Jenenſes ſprechen/ die Frommen fallen bißweilen in Sünden/ die ihrer Natur und Eigenſchafft nach für fürſetzliche Sünden zu halten. In welchen vorſetzlichen Sünden/ wenn ein Chriſt beharret/ ſo wirds eine Todſünde. Dieſer Meinung der Jenenſium pflichte ich auch bey ꝛc. Aber Jenenſes leugnen daß ſolche ihre Meinung ſey/ wie zu ſehen im Bericht p. 554.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Socinus* in Lib. Qvod Evangelici &c. p. 10. Qvanqvam homini Chriſtiano omnis actus Chriſti præceptis repugnans ſummo conatu ac diligentia perpetuo eſt cavendus & vitandus: tamen non qvilibet ejusmodi actus, ſed habitus vitioſus vitioſave conſvetudo, qvæ Evangelicæ filii dei doctrinæ adverſatur, hominem regno cœlorum excludit. Et in Epiſt. 1 Joh f. 448. Actum unum peccandi non poſſe eam vim habere, ut per ſe mortem illi afferat, & cum de peccato ad mortem dicitur, non de uno peccato, ſed de peccandi aſſvetudine loqvitur. Smalc. in ref. lib. de ſatisf. cap. 8. f. 240. Conſtat deniqve non imputari ei tale peccatum ad pœnam nempe æternam: Nam qvod Paulus dicit, qvod adulteri, homicidæ non ſint conſecuturi regnum Dei, id tantum de iis intelligendum eſſe res ipſa loqvitur, qvi in peccatorum ſive unius ſive multorum habitu hærent. Idem cont. Franz. Diſp. 2. de Pœnit. p. 370. Deinde non negamus in regeneratis etiam enormia peccata deprehendi poſſe, ſi peccata pro actibus peccatorum accipiantur: ſed tantum habitus in eis eſſe poſſe negamus; ubi enim eſt habitus peccati, ibi jam regeneratio ceſſat. Diſp. 12. cont. Franz. de cauſ. pecc. pag 457. Nam qvicunqve in aliqvo peccato, licet non grandi, modo inter opera carnis numeretur, hæret, & licet non data opera contra conſcientiam nec promtè aut ſtudioſe nec ſemper: ſed vel per negligentiam aut incogitantiam, crebro tamen illud vel plerumqve, data ad id occaſione incidit, & in eo perſeverat, is regeneratus dici nullo modo poteſt. ARMINIANI. *Confeſſio*, cap. 7. Sect. 6. Itaqve fere ſemper actus hic ac habitibus, & in

illo

illo genere imperfectiones ac fragilitates manifeſtæ ab iis actibus, qvi contra dictamen naturalis rationis aut ſupernaturalis revelationis expreſſum & præſens fiunt, & cum ape ta præcepti alicujus transgreſſione & injuria proximi ſunt conjuncti (præſertim ex N. Teſtamenti ſenſu) accuratè diſtingvenda veniunt. Et paulò ante: Qvædam verò ſunt talia, ut leviores lapſus potius dici mereantur qvam crimina; per qvæ juxta gratioſum Dei fœdus & paternam benignitatem non excluditur homo à ſpe vitæ æternæ, licet ſe ab eorum aliqvo nondum omnino exſolvat, ſi modo ſciens & prudens ſibi ipſi difficultatem non injiciat ab iis exſolvendi, aut alia qvacunqve ratione in iis manendi; ſed qvod in illa incidat per ſolam incogitantiam, fragilitatem aut inanimadvertentiam vel ſubitam aliqvam paſſionem contingat: ſive ex naturæ aliqvo temperamento, ſive ex conſvetudine mala, ſive ex improviſo caſu aliqvo id oriatur &c. *Simon Epiſcopius* Diſp. 16. th. 7. Adulti, proficientes incipientes reſipiſcentes, de his omnibus & ſingulis affirmari poſſe ſtatuimus, dummodo operam dent, ut ab habitu peccandi immunes ſint.

Contra Orthodoxi.

Apol. pag. 82. Neqve verò hæc fides eſt otioſa notitia, nec poteſt ſtare cum peccato mortali. *Johann. Hülſemann.* in Diatr. de Auxil. grat. cap. 3. §. 21. p. 72. Qvomodo enim porro Contra-Remonſtrantes probabunt, peccata contra conſcientiam admiſſa ſua natura expellere fidem, timorem filialem &c. Si homo fidem non perimit, ſed poſt peccatum mortale etiam eam retinet, niſi à Deo auferatur. *Johann. Schmied.* in Zelo piet. Conc. 2. pag. 23. Dahin gehöret was Jacobus cap. 1. ſaget: Die Sünde wenn ſie vollendet iſt / wenn man den böſen Lüſten folget / dieſelben begehet / ſich damit beluſtiget / auch gar zum Wercke ſelbſten greiffet / ſo iſt ihre eigentliche Wirckung / daß ſie den Tod auff der Stäte (NB) nach ſich ziehet / und zwar (NB) alſobald / und zuvor den geiſtlichen Seelen-Tod / der da beſtehet in privatione divinæ gratiæ, in Beraubung der göttlichen Gnaden und Innwohnung. Idem in den Gewiſſens-Prediaten/Conc. 10. p. 195. Wenn zu böſen unreinen Gedancken die Beliebung kömmt / und der Menſch ſeine Luſt daran hat / wenn er ihnen nachhänget / wenn er ſich berathſchlägt / wie er ſie ins Werck ſetzen möchte / Mittel und Wege dazu ſucht / auch in äuſſerlichen Gebärden / Angeſicht / Worten und Geſpräch / äuſſerlicher weiſe ſpüren läſſet / was für ein unſauberer Vogel bey ihm im Neſt deß Hertzens ſitzet / der hat kein gut Gewiſſen für Gott / ob

ob er ſchon die ungerechte That nicht verrichtet. Eadem repetuntur pag. 201.

30. *Licet verò renati neqve certò neqve ſemper noverint, utrum peccatis malitiæ, vel humanæ ſolum infirmitatis ſint implicitі (A), ſufficere tamen, eos id poſſe (B) ſcire, è ſeqq. (C) fortaſſe regulis.*

(A) *Vind.* L. 2. n. 5. Man weiß ohne das wohl/ daß nicht iede Chriſten allezeit ſo gar verſichert ſeyn/ daß ſie nach dem Geiſt wandeln. Ibid. Nun gibts freylich auch exceptiones und anomalien / da manche wahre Chriſten ſtecken in Anfechtung / in Schwachheit / ſind alſo nicht gar gewiß/ ob ſie rein von muthwilliger Sünde? *Palin.* pag. 40. Ich halts noch dafür/ daß mancher Chriſt etwan wircket eine Buß/ die er die kleinere zu ſeyn erachtet/ da doch wahrhaftig er Todſünden ſchüldig worden/ die denn gleichwohl durch ſolche vermeinete kleinere Buß werden abgethan. p. 43. Wo hab ich denn gelehrt / daß unſer einfältiges Volck könne allezeit von ihrer Sünden ein gewiß Urtheil fällen? Conf. Einſchärff. G 13. b. & Palinod. pag. 34. (B) *Palin.* p. 35. Nur aber ſage ich: Auſſerwehlte könnens und pflegens gewiß zu ſeyn / daß ſie zum wenigſten nach gewirckter groſſen Buſſe nicht muthwillig mehr geſündiget. (C) (I) **Buch** p. 17. Wer da an ſich mercket ſolche Sünden / die an andern frommen Chriſten nicht zu finden / der ſich andere fromme Chriſten allerdings enthalten; der kan ſchlieſſen / daß ſeines müſſen keine gemeine ſondern grobe muthwillige Sünden ſeyn. eadem repetuntur pag. ſeq. (II) ibid. Sonderlich aber ſo einer iſt gewarnet und von ſo groben Sünden abgemahnet worden/ er ſie aber dennoch hernachmahls wieder treibt / ſo ſinds denn ja keine unümbgängliche menſchliche Fehler/ſondern trotzige Frevelthaten. Conf. Einſchärff. A. 26. (III) **Einſchärff.** loc. cit. Alßdenn entſtehet eine muthwillige Sünde bey einem Frommen/ wenn er den guthen Vorſatz läſſet fahren / und faſſet einen böſen Vorſatz/ wenn er mit Wiſſen/ Willen und Wohlgefallen böſes thut.

Contra Orthodoxi

(A) *Apol.* p. 175. Et docet, qvomodo certi reddamur de remiſſione peccatorum, videlicet cum fide corda eriguntur & fiunt tranqvilla per Spiritum Sanctum: Qvid reqvirunt amplius adverſarii? *Declar. Solida* pag. 693. Qvando verò qværitur, qva in re & qvonam judicio homo

Chri-

Chriſtianus vel in ſeipſo vel in aliis hominibus veram & vivam fidem, item ſimulatam & mortuam fidem agnoſcere & diſcernere poſſit (cum multi torpentes & ſecuri Chriſtiani ſibi opinionem qvandam loco fidei imaginentur, cum tamen veram fidem non habeant) de hac re Apologia ſic reſpondet: Jacobus eam vocat mortuam fidem, qvam non omnis generis bona opera & fructus Spiritus ſeqvantur. (B) *Artic. Smalcald.* Tit. 3. p. 327. Hæc pœnitentia non eſt partialis & mutilata, qvalis eſt illa actualium peccatorum, nec etiam incerta, qvalis iſta eſt. Non enim diſputat: utrum ſit peccatum vel non peccatum? ſed totum proſternit & affirmat, univerſum & merum eſſe peccatum qvoad nos, & nihil eſſe in nobis, qvod non ſit peccatum ſ. reum. Qvid enim diu qværere, partiri, & diſtingvere volumus? Qvamobrem etiam contritio hic non eſt dubia aut incerta. Ibid. pag. 331. Non enim penes nos eſt, ſed ſolius Dei eſt judicare, qvæ, qvanta & qvotuplicia ſint peccata? *Jenenſes* übers Buch in princip. Aber daß die Einfältigen beyderley Sünden / und ferner pœnitentiam ſtantium & lapſorum ſo genau ſolten unterſcheiden können / daß ſie in ihrem Gewiſſen verſichert wären / ſie hätten in währender Zeit ihres Chriſtenthums keine Sünde als ſolche / die man infirmitatis peccata oder menſchliche Fehler nennet / begangen / und ſeyn von allen vorſetzlichen Sünden rein und unbefleckt ꝛc. das ſtehet nicht in ihrem Vermögen / und kan manchen zur Verzweiffelung oder zur Phariſæiſchen Vermeſſenheit den Weg öffnen.

31. Eæ verò qvia plerumqve fallunt (A) internum Doctorem (B) omnium optimè id ſignificare.

(A) ad (I) *Vindic.* c. 2. b. Wer Sünden begehet / der ſich andere enthalten / das wil man ſo plumphin und crudè verſtanden haben. Minimè. ad (II) *Vindic.* A. 3. b. med. Gleich als ob eine iede Sünde / für der einer gewarnet / von mir für muthwillig ſo bloßhin geachtet würde. Conf. B. 4. b. (III) *Vindic.* B. 3. b. Ich werde freylich nicht ſo bloßhin dafür halten / daß alles muthwillige und Todſünden ſeyn die man mit wiſſen thut; Es kan auch eine wiſſentliche Sünde begangen werden / daß es keine Todſünde; Alſo müſſen meine Wort / mit Wiſſen, Willen / und Wohlgefallen / mit einem ſonderlichen Nachdruck angenommen und verſtanden werden. C. 2. b. Er mißbrauchet meine Wort / wer mit Wiſſen ſündiget ꝛc. Gleich als ob iedes Wiſſen genug eine muthwillige Sünde zu machen. Idem. Wer böſen Vorſatz faſſet; Gleich als ob ieder böſer Vorſatz da zu verſtehen.

hen. Illud propoſitum malum, qvo fides excuti dicitur, validè exaudiendum. (Sed mi Stengere, ſi hæc omnia non ita ſimpliciter, ut ante propotuiſti, verum validè & cum emphaſi exaudienda ſunt; cur non valide & verbulo ſaltem qvodam limitationem illam exprimis, ut te valide diſputantem exaudire poſſimus?) *Palinod.* p. 45. Das hab ich wohl vorher gewuſt / daß man keine Regel geben kan / die einen Menſchen könne geſchickt machen vollkommentlich von allen Sünden auffs genaueſte zu urtheilen. Und weil gleich wohl aber dem Volck man etlicher maſſen muß Anleitung geben / zur Unterſcheidung / und ihrer eigenen Prüfung / ſo hab ichs gemacht / ſo gut als ich gekont. (B) Buch pag. 381. Insgemein wiſſen wahre Kinder Gottes wohl / daß ſie nicht muthwillig ſündigen / und der inwendige Lehrer der heilige Geiſt / der in ihnen wohnet / der machet dißfalls ihre Hertzen ſchon feſt und gewiß genug. *Vindic.* B. 4. a. num. 6. Es kömmt dazu die innerliche Erfahrung / da der Geiſt deß Menſchen wohl weiß / was in dem Menſchen iſt. *Palinod.* pag 85. Wo da auffhöret ars docentis, da gehet weiter fort die innerliche Erkäntniß und Erfahrung / da der Geiſt deß Menſchen weiß / was in dem Menſchen iſt.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. in prælect. Theol. cap. 3. f. 7. Hoc autem nihil aliud eſt, qvàm Dei verbum qvoddam interius, cui qvi obedit, etiamſi alioqvin Deum non eſſe qvidem aut ſciat aut cogitet &c. non tamen verum erit, id omne reqviri ad hoc, ut qvis qvadantenus (ut ſic loqvar) Deo gratus ſit, aliam etiam ob cauſam, qvam qvia ejus creatura ſit; Sed ſatis erit interiori illo ac occulto qvodammodo Dei verbo innotuiſſe. QVAKERI. *Albert. Rekin* qvæſt. 14. Daß die Frommen unſträfflich / erfahren ſie in der Schulen ihres Hertzens; der heilige Geiſt / ihr Lehrer / gibt ihnen deſſen Zeugniß / wenn ſie ihn befragen. *Robert Valentin* num. 5. Das Reich Chriſti iſt im Hertzen / der Menſch ſtehet hie für dem Richterſtuhl / hie erfähret ers ob er fromm / hie wird ihm vorgeleſen die Regul fromm zu leben.

Contra Orthodoxi.

Johann. Schmied in Gewiſſens-Predigten Conc. 32. pag. 662. Es kommen aber ſehr nahe zu ſolchen Schwengfeldiſchen remediis und Mitteln / das Gewiſſen und die Seele zu tröſten / auch die jenige unter den genandten Reformirten / welche / wenn ſie gefragt werden / woher ſie in ihrem Hertzen verſichert und gewiß / daß ſie unter die wenig Außerwehlten gehö-

gehören/Vergebung der Sünden/Gerechtigkeit und Gnade bey GOtt/ auch die beſtändige Hoffnung der Seligkeit haben; nach allerhand Außflüchten/ auff das innere Fühlen und Empfinden in ihrer Seelen beruffen und ſagen: Sie ſpürens in ſich kräfftiglich/ daß der heilige Geiſt in ihnen wohne/ ſie regiere/ treibe/ tröſte/ und ihnen alſo Zeugniß gebe daß ſie Gottes Kinder/und zum ewigen Leben verſehen ſind.

32. Si minus & ille omnem iis ſcrupulum exemerit, adeo ut ſe damnatum iri judicent (A), ſufficere tamen illis (B) optimum vitæ ſuæ tranſactæ coram Deo teſtimonium.

(A) **Buch**. Præf. C. 1. a. Ein gar furchtſamer blöder Chriſt/ der faſt gantz verzweiffelt an Gottes Barmhertzigkeit/ dencket es ſey mit ihm alles verlohren; wenn gleichwohl dieſe beyde Puncte ſich bey ihm befinden/ daß er 1. keine muthwillige Sünde zu begehen willens/ 2. hat ein ſehnlich Verlangen nach der Gnade Chriſti/ ſo mag er im übrigen zagen/zweiffeln/ doch daß er nicht muthwillig dem Mißtrauen nachhänge/ ſo machet ihn GOtt doch ſelig. Ibid. Wo dieſes beydes bey einem Menſchen richtig/ ſo ſpricht ihn GOtt auch gerecht und ſelig/ es möge ſich gleich der Menſch in ſeinen eigenen concepten noch ſo gewiß für verdammt gehalten haben. p. 212. Wo GOtt einen Menſchen ſiehet/ in deſſen Hertz kein böſer Vorſatz/auch ein Verlangen zur Gnade JEſu Chriſti/ den ſpricht GOTT gerecht/ und verdammt ihn nicht/ ob gleich der einfältige Menſch ſich ſelbſt wil für verdammt halten. conf. p. 229. **Einſchärff** D. 1. a. Zu dem/ ob ein Spatreuender wäre/ der warhafftig hätte eine innerliche Reu/ und keinen böſen Vorſatz/ er verlangete auch nach der Gnade JEſu Chriſti/ ob er denn mit unter zagte/ wäre gar furchtſam/ ungewiß/ vom Unglauben angefochten/ ſo macht ihn GOtt doch ſelig. *Palinod.* pag. 23. Mancher in ſeinen concepten ſich verdammt achtender Menſch wird doch ſelig/ er halte ſich gleich für noch ſo gewiß verdammt/ wenn er gleichwohl iſt ohne böſen Vorſatz/und verlanget hertzlich nach Chriſti Gnade. (B) **Buch** pag. 281. Und ob auch einer wäre/ der in ſeiner Meinung ſich betröge/ in dem er vermeinet muthwillig geſündiget zu haben/ da es doch nicht geſchehen in der Warheit/ ſolchen würde drum GOtt nicht verdammen/ob er ſich ſchon ſelbſt auß Unwiſſenheit und Einfalt verdammen wolte. *Palinod.* pag. 35. Denn es gibt freylich auch Chriſten/ die ſich haben mit Todſün-

den befleckt / und ſolche können hernach nicht ſich verſichert halten / daß ihr Wandel allezeit unbefleckt geweſen ꝛc. Und ob manche nicht alles Zweiffels dißfals geübriget / ſo haben ſie doch mit der That den Ruhm und gut Zeugniß für GOtt (deme unſer Wandel am beſten bekant) eines unbefleckten Lebens. pag. 47. Am Ende hab ich geſagt ſeys gut / daß die Außerwehlten für GOTT das gute Zeugniß haben; Gnug daß GOtt nicht daran zweiffelt / ob ſchon manche Außerwehlte zweiffeln. Conf. *Apolog.* pag. 33.

Contra Orthodoxi

(A) *Apolog.* pag. 82. Qvomodo in morte ſuſtentabunt ſe iſti, qvi de hac fide nihil audiverunt, qvi putant dubitandum eſſe: utrum conſeqvantur remiſſionem peccatorum? *Epit. Form. Conc.* pag. 585. Credimus, docemus & confitemur etiam, etſi verè in Chriſtum credentes & renati multis infirmitatibus & nævis uſqve ad mortem ſunt obnoxii: non tamen illis vel de juſtitia, qvæ per fidem ipſis imputatur, vel de æterna ſalute eſſe dubitandum. *Dannhauer* Tom. 1. Conſc. part. 2. ſect. 1. art. 1. pag. 247. Hinc ſeqvitur doctrinam illam Dei non eſſe, qvæ non ſolùm fovet ſed etiam imperat perplexitates & dubitationes in ſalutis cauſa, & dubios homines conjicit in avia, ut nunqvam qvieſcere, nunqvam ad optatam metam aut portum pervenire poſſint. *Jenenſes* übers Buch n. 7. Wir finden auch nicht / wie dieſes beyſammen ſtehen könne ꝛc. Glauben an Chriſtum / iſt glauben daß GOtt durch Chriſtum und ſein heylwerthes Verdienſt mir verſöhnet ꝛc. Wer aber zweiffelt und faſt gar verzweiffelt an der Gnade GOttes / und in ſeinen concepten ſich für gewiß verdammt hält / der glaubet nicht an Chriſtum. (B) *Apolog.* p. 82. Oportet in Eccleſia extare doctrinam, ex qva concipiant pii certam ſpem ſalutis p. 117. Hoc autem propriè eſt fidei illius de qva loqvimur, qvæ ſentit, ſe habere Deum placatum propter ipſius miſericordiam, & vult à Deo juſtificari, ſanctificari & gubernari. *Dannhauer* in der Catechiſmus Milch part. 4. Conc. 3. p. 155. Suam qvisqve fidem in ſe ipſe videt & tenet certiſſima ſcientia, ſagt Auguſtinus Lib. 13. de Trinit.

33. Virtutibus & operibus qvibusdam præviis homines ad converſionem ſe diſponere.

Fragen vom Abendmahl Qvæſt. 35. Der heilige Geiſt / den mir Chriſtus erworben / wircket in mir die Beſſerung / und ich widerſtrebe ihm nicht / ſondern brauche die Mittel / GOttes Wort / Sacrament / fleiſſig

Gebet / Caſteyen deß Leibes / Almoſen geben / Gedult / Armuth. Buch pag 326. Denn wers recht begehret/der nimmt auch guten Rath an / er braucht die Mittel eyffrig und ernſtlich / wie der fromme Hauptmann Cornelius / der ſichs lieſſe einen Ernſt ſeyn / mit faſten / beten / Almoſen geben ꝛc. So fleiſſig ein Menſch die Mittel zur Bekehrung und Seligkeit braucht / ſo gewiß wird ihm auch einmahl die Frucht der Buſſe zu theil werden. pag. 151. Es iſt zwar in heiliger Schrifft gemeiniglich mit wenig Worten gar kürtzlich beſchrieben / wie ein armer Sünder ſich bekehret: Aber man muß deßwegen nicht meinen / als wäre nicht noch etwas mehrers bey ihrer Bekehrung vergangen; ihre Vorbereitung zur Buſſe (NB) ihre Gewiſſens-Angſt / ihre fleiſſige Lebens-Prüffung / ihre Gelübde die ſie zu GOtt gethan / die muß man freylich auch dazu nehmen / und mit drunter verſtehen.

Ita Heterodoxi

TURCÆ. *Alcoran.* lib. 2. c. 12. p. 132. Remiſſionem peccatorum obtineri poſſe, ſi qvis decem pauperes alat aut veſtiat, aut captivum redimat. CALVINIANI *Conr. Pellicanus* in cap. 15. Levit. v. 19. Multæ etiam ap. Chriſtianos viæ ſunt conſeqvendi remiſſionem peccatorum, de qvibus in Hom. in hunc Levit. 2. Origenes &c. qvæ & abbreviata invenies in gloſſa ordinaria ſuper cap. 2 Levit. ſc. Baptiſmus, martyrium, eleemoſyna, remiſſio in delinqventes contra nos, converſio impiorum verbo & exemplo procurata, charitatis inſignia opera, confeſſio humilis Deo vel homini cum lachrymis & cordis amaritudine facta. *Wolffgangus Muſculus* in Loc. Tit. de remiſs. peccat. cap. 4. In Chriſto qvidem, tanqvam propitiatorio noſtro, peccatorum remiſſio nobis per verbum Evangelii offertur; Certæ tamen conditiones exiſtunt, ſine qvibus gratia hæc aut non acqviritur aut acqviſita non retinetur. Prima eſt vera & conſtans reſipiſcentia. Secunda fraterna reconciliatio & ſatisfactio proximo præſtanda. Tertia eſt remiſſio fraterna delictorum. Hæ ſunt conditones ad remiſſionem peccatorum acqvirendam & retinendam neceſſariæ. SOCINIANI. *Socinus* Comm. in 1. Joh. ſ. 20. Ex hac autem utriusqve Apoſtoli doctrina ſatis conſtat, qvantopere fallantur ii, qvi bona opera putant ad nos juſtificandos nihil pertinere, qvæ jam exiſtat, anteqvam qvidqvam boni ab eo fiat, qvi ea ſit præditus. *Smalc.* ref. Theſ. Franz. Diſp. 4. p. 405. Tantum abeſſe, regenerationem ſeu renovationem & reliqva bona opera eſſe effecta juſtificationis, ut absqve illis juſtificatio

tio nullo modo reipſa exiſtere poſſit: neminem enim juſtificat Deus; niſi omnibus illis virtutibus ornatiſſimum. ARMINIANI *Collat. Hagienſis* f. 250. Homo ante converſionem præoperatur multa à Deo ad ſui converſionem reqviſita, qvalia ſunt veritatem ſalutarem agnoſcere, affectus ad charitatem habere intenſos, voluntatem ad receptionem eorundem urgere & inſtigare. *Apolog.* f. 122. In locis citatis probitas animi, timor Dei, tribuuntur iis qvi vera & Evangelica fide in Chriſtum præditi non erant. f. 196. Diſpoſitus itaqve ad vitam æternam, imo & Deo acceptus erat Cornelius anteqvam credebat.

Contra Orthodoxi

Aug. Confeſſ. art. 5. p. 11. Damnant Anabaptiſtas & alios, qvi ſentiunt Spiritum S. contingere hominibus per ipſorum præparationes & opera p. 42. Neceſſe eſt retineri præcipuum Evangelii locum, qvod gratiam per fidem in Chriſtum gratis conſeqvamur, non propter certas obſervationes, aut propter cultus ab hominibus præſtitos. *Apol.* p. 87. Et ſicut non accipimus remiſſionem peccatorum per alias virtutes legis ſeu propter eas, videlicet propter patientiam, caſtitatem, obedientiam erga Magiſtratus &c. Conf. Artic. Smalcald. p. 332. *Chemniz* in Judic. de Controv. qvib. p. 40. An ſit præparatio vel diſpoſitio vel primus aditus ad gratiam Dei? Scholaſtici enim cum diſputant de merito congrui hoc in ſumma volunt: Hominem qvi ſine Spiritu S. eſt, non qvidem poſſe præſtare motus ſpirituales: congruum tamen eſſe miſericordiæ Dei, ut cum Deus videt hominem viribus liberi arbitrii circa objectum legis & Evangelii, qvantum in ſe eſt, facere, in tali homine gratia ſua operetur converſionem. *Dannhauer* Tom. 2. Theol. Conſcient. Dial. 5. p. 273. An ſi faciat homo qvantum in ſe eſt, Deus certò ei ſuam gratiam largiatur? Reſpondeo: Lutherus in Artic. Smalc. part. 3 p. 317. inter errores & caligines Scholaſticorum & portenta refert hanc theſin. *Wittebergenſes* übers Buch n. 18. Das alles ſind abermahl ſolche Wercke/ welche nicht vor der Rechtfertigung hergehen/ ſondern nachfolgen/ auch von Unwiedergebohrnen nicht können verrichtet werden; Sondern ſind mehrentheils Früchte des Glaubens und der glaubigen Menſchen.

34. E contritione ſurgere propoſitum de vitandis in omni vita peccatis.

Buch Præf. C. 1. b Wenn er auch vorher zur wahren Reu gelanget/ daß er iſt rein worden von dem böſen Vorſatz. p. 128. Welcher Menſch ein

recht

recht reuend Hertz hat / der entſagt auch auf ewig aller und ieder muthwilligen Sünde; und wer das nicht thut / der erlangt auch keine Gnade. Ibid. Iſt dir deine Sünde auch leid / alſo daß du nun nicht mehr willens biſt forthin biß ans Ende deines Lebens einzigmahl muthwillig zu ſündigen? wo da der Menſch nicht mit Wahrheit kan ſagen ia / ſo erlangt er auch keine Gnade. p. 214. Aber bey dir nun lieber Menſch iſt die wahre Reue. Deñ du biſt ja nicht willens GOTT den Herrn mehr mit Sünden zu beleidigen. Du wilt dich hertzlich gern in Gottes Ordnung ſchicken; du wünſcheſt nur / daß du mögeſt gerecht werden und bey GOTT Gnade haben. Nun zu dieſer deiner hertzlichen Reu komt das Evangelium. *Palinod.* p. 43 Wo eine rechte Reue iſt / da höret auch der Menſch ſchon auf muthwillig zu ſündigen / noch ehe er das Evangelium höret. pag. 61. Der Sünder muß angeloben ſeine Seele nicht einmahl mehr tödlich zu verwunden / das muß ja bey der Reue ſeyn. pag. 84. Wo die wahre Reue iſt / da entſagt der Menſch biß in ſeinen Tod aller muthwilligen Sünde. Das bleibet feſte und gewiß. p. 85. Daß aber Jenenſes ſagen: der böſe Vorſatz von Sünden abzuſtehen / komme aus dem Glauben / und gehöre alſo nicht zur Reue / laß ich andere ermeſſen / obs nicht unſer hallſtarrig Volck mehr ſtärcke und verhärte.

Ita Heterodoxi

TURCÆ. *Alcoran.* lib. 2. cap. 3. p. 104. Pœnitentiam eſſe dolorem de peccato & abſtinentiam ab eodem. CALVINIANI. *Jerem. Dyke* in der nützlichen Betracht. der Buß cap. 5. p. 648. Durch dieſe Demüthigung werden auch alle geiſtliche Gaben und himmliſche Güther bewahret und erhalten / ſie ſind dadurch ſo wohl gegründet / ſo tief und veſt eingewurtzelt / daß ihnen weder Wind noch Wetter ſchaden kan. SOCINIANI. *Socin.* de Juſtif. f. 3. Nemo juſtificatus eſt coram Deo niſi Chriſto prius confidat & ei obediat. f. 11. Juſtificatio eſt peccatorum abſolutio, cum ei obtemperamus. *Smalz.* in Refut. Theſ. Franz. Diſp. de Pœnit. p. 355. Qvod nova obedientia ſola ferè ſit eſſentia pœnitentiæ. ENTHUSIASTÆ. *Joh. Brecklinger* in den Buß Predigten p. 1. fin. Das iſt eine rechte und GOTT wohlgefällige Reue / nicht / daß einer ſeine Sünde alleine beweinet / betauret und bereuet / und nachmahl doch in ſeinen Sünden beſtecken bleibet; ſondern daß einer ſeine Sünde bereuet und davon abſtehet.

Contra Orthodoxi

Declar. Solid. p. 687. Sed & hoc diligentiſſimè obſervandum eſt, ſi modò

dò articulum de juſtificatione ſincerum retinere velimus, ne ea qvæ fidem præcedunt, & qvæ eam ſeqvuntur, articulo huic tanqvam ad juſtificationem neceſſaria & ad eam pertinentia admiſceantur aut inſerantur. Non enim unum idemqve eſt de converſione hominis & de juſtificatione ejus agere. Non omnia illa, qvæ ad veram converſionem reqviruntur, etiá ad juſtificationem pertinent. Ad juſtificationem enim tantum hæc reqviruntur atqve neceſſaria ſunt: gratia Dei, meritum Chriſti & fides. p. ſeq. Et qvando Paulus affirmat, fide nos juſtificari ſine operibus, hoc ipſo docet, neqve præcedentem contritionem, neqve ſeqventia bona opera ad articulum aut negotium juſtitiæ fidei pertinere. *Colloq. Altenb.* f. 410. Bonum propoſitum non poteſt eſſe verè bonum ac Deo placens ſine fide. Ergo ſerium ac Deo gratum propoſitum de vitæ emendatione eſt effectus fidei. *Heinr. Eckard.* Tom. 3. Diſp. Gieſſ. Diſp. 5. §. 29. Contritio propoſitum bene & rectè vivendi non includit. *Joh. Hülſemann* in Brev. Extenſo §. 6. cap. 9. Voluntaria & proæretica mortificatio carnis præſtita ſ. privativè pro derogatione appetitus peccaminoſi ſ. poſitive pro reali oppoſitione voluntatis adverſus iſtum appetitum, pertinet ad ſtatum renovationis ſeu jam converſorum, neqve rectè dicitur pars eſſentialis pœnitentiæ, ſed fructus ejus. *Dannhauer* in Hodoſ. Phæn. 11. Lit. F. p. 830. Si nova obedientia ſtatuitur pars eſſentialis converſionis, non erit firma promiſſio reconciliationis cum Deo & remiſſionis peccatorum, qvia ex qvalitate & qvantitate novæ obedientiæ judicabitur de reconciliatione iſta cum Deo & remiſſione peccatorum. Ibid. Scriptura cum de pœnitentia agit, novam obedientiam clarè fructum pœnitentiæ Matth. 13. v. 8. conſeqventer non partem perhibet. *Jenenſes* übers Buch: Es iſt unmüglich daß die Reue an ſich ſelbſten ein beſtändig propoſitum non peccandi, das ſich durch des Menſchen gantzes Leben erſtrecke / gebähren oder mit ſich bringen könne. Ibid. Hinfüro von Sünden abzuſtehen und ſein Leben zu beſſern / kommt endlich aus dem Glauben. *Wittebergenſes* übers Buch num. 41. Von Böſen ſich abwenden / GOtt fürchten / folget auf die Buß / hinfüro nicht mehr ſündigen auf die erlangte Geſundheit.

35. *Beneficio illius contritionis haberi remiſſionem peccatorum.*

Buch p. 153. Nun wollen wir auch denen antworten / die da ſagen: Es mache doch gleichwohl alleine der Glaube ſelig; Es helffe weder guter noch böſer Vorſatz was darzu; auch Reue ſelbſt erlöſe uns nicht von Sün-

Sünden. Es thue es alles allein das mit wahrem Glauben ergriffene Bluth Jeſu Chriſti. p. 154. Alſo wenn ich diß gnädige Erbieten GOttes höre / daß er mir betrübten reuenden Sünder wolle umb ſeines Sohnes Willen gnädig ſeyn; ſo nehme ich ſolche Gnade mit Freuden an / ich erwarte es von GOTT / daß er mir die Gerechtigkeit Chriſti zurechnet. p. 159. Die gantze Summa des heil. Evangelii lautet alſo: Alle betrübte recht reuende Sünder ſollen in Chriſto Vergebung erlangen. p 192. Weñ der ſündige Menſch anfähet mit Reu und Leid ſeine Sünde zu erzehlen und ſpricht: Ach Vater / ich habe geſündiget im Himmel und vor dir / uñ bin nicht werth daß ich dein Kind heiſſe; So thut GOtt eben / als wüſte er von keiner Sünde mehr. p. 193. Wer nur der Sünden ernſtlich abſagt / deß wil ſich GOTT imſelbigen Augenblick erbarmen / es ſoll alles vergeben und vergeſſen ſeyn. p. 205 Die Verheiſſung und Zuſag Gottes lautet alſo aus der gantzen heil. Schrifft: Ich der allmächtige wahre GOtt / will allen recht reuenden ůmb Chriſti willen die Sünde vergeben. Huc referri poſſunt qvæ habentur p. 24. So bald der Menſch ſeine Sünde erkennet / ſo vergiſt ſie Gott der HERR: ſo bald wir uns ſelbſt anklagen / ſo rechtfertiget uns GOtt im Himmel. *Palin.* p. 88. Wollen Jenenſes ſagen: Es wolle GOTT allen Gläubigen die Sünde vergeben / ſo müſſen ja die recht Reuenden dencken / dieſe Verheiſſung gilt uns nicht / denn wir ſind nicht gläubig. p. 90 Bleibet demnach unůmbgeſtoſſen / daß Gott allen recht Reuenden ůmb Chriſti willen wolle gnädig ſeyn.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Richard* in 4. Sent. diſt. 17. art. 1. qvæſt. 7. Anima per contritionem meretur de condigno peccati mortalis remiſſionem, ſi aliqvis motus contritionis eam ordine naturæ præcedit. *Concil. Trident.* Seſſ. 14. cap. 4. Contritionem de congruo mereri remiſſionem peccatorum pleriqve Scholaſticorum docent. *Catech. Trident.* p. 290. Ex qvo licet cognoſcere, veræ contritionis eam vim eſſe, ut illius beneficio omnium delictorum veniam ſtatim impetremus. CALVINIANI. *Jerem. Dyke* in nützl. Betr. der Buß cap. 5. p. 647. Die wahre Reu und Demüthigung unſer ſelbſten iſt beydes für ſich ſelbſt eine Gnaden-Gabe Gottes / und bringet alle andere Gnaden und Gaben mit ſich. p 649. Machet uns bey Gott angenehm. p. 650. Die Göttliche Reu iſt die gebehrende Mutter aller Freud und Wonne. pag. 651. Der Thränen-Wein lindert unſere Schmertzen / daß wir heil und geſund werden. ARMINIANI. *Edoard Herbert*

Herbert de Cherbury Tract. de verit. prout diſting. à revelat. p. 276. Horrorem ſcelerum hominum animis ſemper inſediſſe, adeoqve illos non latuiſſe, vitia & ſcelera qvæcunqve expiari debere pœnitentia. Et in Expl. Scelera noſtra vera ex pœnitentia elui, & novum cum Deo iniri poſſe fœdus, reliqvorum conſenſus univerſalis, bonitatis divinæ conditio, & ipſa conſcientia imprimis docent.

Contra Orthodoxi

Apolog. p. 75. Remiſſionem peccatorum accipimus per nomen ejus h. e. propter eum; ergo non propter noſtra merita, non propter noſtram contritionem; attritionem. pag. 162. Si propter noſtram contritionem fit remiſſio peccatorum, qvid opus eſt abſolutione. pag. 164. Apertè falſum, qvod ad deletionem peccati ſola deteſtatio criminis ſufficiat. p. 176. Itaqve doctrina adverſariorum, cum docent homines contritione & dilectione ſua conſeqvi remiſſionem peccatorum, & confidere hac contritione & dilectione, tantum eſt doctrina legis & qvidem non rectè intellectæ. *Johann Hülſemann* in ſupplem. §. 7. Motus iſte privativus cordis ſeu abſtinentia à continuatione ſolitorum delictorum non eſt cauſa meritoria remiſſionis peccatorum. *Johann Schmied* Conc. Pœnit. 7. p. 132. Daß die Schrifft an vielen Orthen die wirckliche Urſach der Vergebung und Austilgung der Sünden erzehlet/und nahmhafft machet/ thut ſie doch der contrition und Reu gantz keine Meldung. p. 126. Ja diß iſt ein ungegründetes Vorgeben/ daß auch ſelbſt die Reu den Menſchen von GOTT verjagt/ und wegtreibt/daß er ſich vor ihn entſetzt und eitel Zorns verſiehet. Conc. 30 pag. 611. die Contrition, Schmertz/ Leid und Bekümmernis iſt kein Mittel Göttliche Gnad zu erlangen und zu empfahen/ſo gar nicht/ daß ſie vielmehr auſſer dem Glauben und ſo viel an ihr/dem Menſchen die Gnade abſpricht; ſintemahl ſie aus dem Geſetz herrühret/ welches nach dem Fall uns verderbten Menſchen nur Zorn anrichtet/ das iſt/Gottes Zorn dreuet und damit ſchrecket.

36. Bonum propoſitum in converſione hominis anteire fidem.

Buch p. 4. Sondern daß ſie in ſich ſchlagen/ allen muthwilligen Sünden ernſtlich entſagen/ und alſo kommen in die Zahl derer die ſich des Glaubens-Troſtes hernach fruchtbarlich annehmen und getröſten können. pag. 120. Nein mein Chriſte/ es gilt nicht ſo geſchwinde auf Chriſtum ſich beruffen/ ſondern ſage erſtlich/ ob du auch niemahls wolleſt eine

muth-

muthwillige Sünde begehen? Ehe die Frag bey dir klar und erörtert wird/ ſo hilfft dich das Evangelium nichts. Itzo ſind wir in der Reue begriffen/ welches das erſte Stück wahrer Buſſe iſt/ ein eben ſo nothwendig Stücke als der Glaube / welches nicht zu übergehen. pag. 201. Erſtlich wenn der arme Sünder ſoll gerecht werden / ſo muß der heil. Geiſt durchs Geſetz in ihm erwecken eine wahre Reu / daß er ihm laſſe ſeine Sünde recht leid ſeyn / und lege ab allen böſen Vorſatz; da ſtehet nun der ſündige Menſch in höchſter Angſt/ Furcht/ und Schrecken / denn ſeine Sünde reuen ihn hefftig / er wolte auch weiter nicht mehr ſündigen/ſo viel an ihm iſt; Aber er weiß von keiner Gnade/ die er könte erlangen über ſeine Sünde; darümb komt fürs, ander GOtt der HErr mit ſeinem Evangelio ꝛc. *Palinod.* ad Wittenb. pag. 43. Wo eine rechte Reue iſt/ da höret auch der Menſch ſchon auf muthwillig zu ſündigen noch ehe er das Evangelium höret.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Concil. Trid.* Seſſ. 6. cap. 12. & *Bellarm.* Lib. 1. de Juſtif. cap. 12. & 13. ARMINIANI. *Armin.* in Artic. perpend. f. 26, 27. 29. Agnitio peccatorum, dolor ob peccatum, deſiderium liberationis cum propoſito vitandi peccatum, Deo grata ſunt, tanqvam converſionis initialia; non ſunt propriè loqvendo ipſa carnis ſeu peccati inhabitantis mortificatio: ſed neceſſariò præcedanea, pœnitentia fide in Chriſtum prior eſt, nemo credit in Chriſtum, niſi qvi antea per prævenientem gratiam eſt diſpoſitus. *Simon Epiſcopius* Diſp. 15. th. 8. Is qvi crediturus eſt, neceſſe eſt ut probus ſit, h. e. ut careat adſcititia malitia & improbitate omni voluntaria.

Contra Orthodoxi

Apolog. p. 80. Hîc docet lege terreri corda, fide autem conſolationem capere, & docet prius fide apprehendere miſericordiam, qvàm legem facere conemur. *Dannhauer* in Hodoſoph. Phænom. 11. pag. 833. Studium melioris vitæ eſt ex fide, qva ſine contritio placere Deo neqvit.

37. *Bonum propoſitum præcedere (A) remiſſionem peccatorum & juſtificationem. (B)*

(A) p. 55. **Buch:** In dieſer Stunde ſchicke ich mich zu GOTT mit wahrer Buſſe / und erkläre mich dahin / daß ich ſo lang ich lebe / nimmermehr will muthwillige Sünde begehen. Darneben ruff ich dich an HErr

 JEſu

JEſu umb Gnad und Erbarmung/ dein heil. Bluth komt mir zu gut. p. 155. Alſo auch der bußfertige Sünder muß angeloben/ nicht einmahl mehr ſeine Seele tödlich zu verwunden; wo er diß nicht angelobet/ ſo wendet auch Chriſtus ſein Bluth nicht an ihn. pag. 193. Wer nun der Sünden ernſtlich abſagt/ deß will ſich GOtt im ſelbigen Augenblick erbarmen/ es ſoll alles vergeben und vergeſſen ſeyn. pag. 177. Daß iſt nun eben die recht tröſtliche Evangeliſche Lehre/ daß einem/ der da von Sünden wil ernſtlich ablaſſen und Chriſti Gnade begehrt/ alle vorige Sünde vergeben wird. p. 293. Lieber Menſch ſoll dir Chriſtus deine Sünden-Laſt abnehmen/ ſo ſprich auch mit Wahrheit: Ich will nun nimmermehr mit Sünden mich ſelbſt beſchweren. Soll dir Chriſtus deine Wunden heilen/ ſo ſprich auch: Ich wil nun nimmermehr meine arme Seele tödlich verwunden. Soll dich Chriſtus bey ſeinem himmliſchen Vater verſöhnen/ ſo ſprich: Ich will nun auch forthin allezeit leben wie ein Freund Gottes/ und ihme gantz keine Feind-Stücke mehr beweiſen. Soll dich Chriſtus mit ſeinem Bluth reinigen/ ſo ſprich auch: Ich habe hertzliche Luſt zur Reinigkeit/ ich will mich nimmermehr muthwillig wieder beflecken. **Fragen vom Abendmahl** C. 1. b. Begehreſtu denn aber auch meiner Gnaden ernſtlich? iſt dirs ein Ernſt? ſo muſtu ſie auch wollen behalten beſtändig biß ans Ende deines Lebens/ muſt alſo auch willens ſeyn alſo zu leben/ daß du meine Gnade nicht etwan wieder verſchertzeſt. C. 2. a. Und ehe nun GOTT einem die Sünde vergiebet/ und Gnade erzeigt/ ſo muß der Menſch nothwendig aller und ieder fernern muthwillige Sünden entſagt haben/ daß er ihm auch nicht eine eintzige vorbehält. (B) **Buch** pag. 154. Erſtlich muß der Menſch ſeine Sünden erkennen/ dieſelbige bereuen/ und alſo auch aller fernern Boßheit abſagen; wenn das bey dem Menſchen geſchehen/ ſo iſt er deßwegen noch nicht gerecht für GOTT. Darauf läſt ſich GOTT hören im Evangelio. pag. 242. Wo ein ruchloſes Welt-Kind am lezten Ende ſeine Buſſe bereuet/ wäre auch gewiß willens from̃ und gerecht zu leben/ ſo er Zeit und friſt hätte/ und denn auch bey ihm ein Verlangen zur Gnade Chriſti; da hat Chriſtus nie lieber geholffen.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Socinus* Comm. in 1. Joh. fol. 307. Reqviri aliqvam Dei notitiam, qvæ ſit animi probitas, & ſtudium faciendi ea qvæ Deo probantur. & p. 309. ut & affectum libenter audiendi veros verbi Doctores

ctores. de Servat. cap. 11. f. 559. Atqve ita obedientia præceptorum Chriſti tanqvam forma fidei coram Deo nos juſtificat. Theſ. de juſtif. fol. 10. Poſſumus tamen pœnitentia & vitæ ex Chriſti præceptis emendatione, denuo juſtificari. *Oſterodus* cap. 22 Inſtit. pag. 248. Converſionem ſive emendationem vitæ reqviri ante donationem Spiritus Sancti.

Contra Orthodoxi

Apolog. p. 134. Ideo juſtificamur, ut juſti, bene operari & obedire legi incipiamus. Ideo regeneramur & Spiritum S. accipimus, ut nova vita habeat nova opera, novos affectus &c. *Solid. Declar.* p. 688. Bona opera non præcedunt juſtificationem: ſed eam demum ſeqvuntur. Et oportet perſonam primum eſſe juſtam, anteqvam bona opera facere qveat.

38. *Illam contritionem & bonum propoſitum neceſſariò conſeqvi fidem.*

Epiſt. ad Jenenſ. d. 17. Jul. 1668. im Bericht. p. 4. Ubi talis adæqvata & vera contritio eſt, ibi percepto Evangelio infallibiliter exiſtit vera fides. **Buch** p. 205. Weñ da einer unter euch ein recht reuend Hertz hat über ſeine Sünde / und ich ihm das Evangelium verkündige / oder er nur ſelbſt ſich deſſen erinnert / da will ich ihn verſichern daß er ohnfehlbar den Glauben bekoñt. pag. 207. So ich nur habe ein reuendes Hertz / und darneben das heil. Evangelium mir kund gemacht wird / ſo bin ich denn ſchon ſeelig; Am Glauben kan mirs nicht fehlen: denn wo Reue und Evangelium zuſammen koñt / da entſtehet ohnfehlbarlich der Glaube. pag. 212. Alſo ſollen wir nun wiſſen / daß wo nur die Reue und das Evangelium zuſammen kommen / da entſtehet ohnfehlbar der wahre Glaube. pag. 214. Wenn einer iſt kommen zur wahren Reue / und höret denn das Evangelium / ſo entſtehet ohnfehlbahr der Glaube in ihm. Ibid. Demnach weil hier Reu und Evangelium bey dir zuſammen kommen / ſo kan dirs auch am Glauben nicht fehlen. p 216. Darũm kan man nun einen jeglichen recht reuenden Sünder überzeugen / daß / nachdem er das Evangelium vernommen / er auch ohnfehlbahr glaubet. pag. 227. Das Evangelium wird keinmahl dem reuenden Sünder umbſonſt vorgetragen / ſondern allezeit wird der reuende Menſch dadurch gläubig / gerecht und ſeelig. pag. 277. Ja noch über das hab ich gelehret / daß der wahre ſeeligmachende Glaube nicht ſchwer zu erlangen ſey einem recht reuenden Sünder; ſondern daß ohnfehlbahr und gewiß / wo nur Reu und Evangelium

 zu-

zuſammen kommen / der wahre Glaub entſtehe. *Palinod.* pag. 129. Wenns mit der wahren Reu richtig / und das Evangelium gebührend iſt vorgetragen / da entſtehet ohnfehlbahr der Glaube. Conf. **Buch** p.192.205.208. 212. 223. 227. 231. *Palin.* p. 91. 92. 93. *Apol.*p.59.

Contra Orthodoxi.

Apolog. p. 166. Hæc fides oſtendit diſcrimen inter contritonem Judæ & Petri, Saulis & Davidis. Ideo Judæ & Saulis contritio non prodeſt, qvia non accedit ad eam hæc fides apprehendens remiſſionem peccatorum propter Chriſtum donatam. *Jenenſes* übers Buch: Daß wo Reue iſt und das Evangelium angehöret wird/ da ohnfehlbar der Glaube entſtehe / deſſen finden wir in göttlicher Schrift keinen Grund/ und müſte entweder das Evangelium im Hertzen des reuenden Sünders/ den Glauben vi qvadam irreſiſtibili anzünden; oder es müſten durch die Reu alle impedimenta und Hindernüß/ die der Würckung des Evangelii ſich könten in Weg legen / weggeräumet werden / deren keines mit dem Grunde der Wahrheit kan geſagt werden.

39. *Virtute illius propoſiti hominem in ſtatu gratiæ perſiſtere uſqve ad vitæ finem.*

Buch pag. 136. Aber einer der vom böſen Vorſatz gantz loß und rein worden / der beſtehet denn auch biß ans Ende / denn ſo iſts einmahl durch des heil. Geiſtes Gnade feſt bey ihm beſchloſſen. p.137. Wer ſolcher Maaſſen den böſen Vorſatz hat abgelegt/ der weiß denn / daß er nicht nur bey ſeiner Buſſe GOttes Gnade erlanget / daß ſie für dißmahl und in dieſer Stunde über ihn walte / ſondern er iſt auch gewiß/ daß er in ſolcher Gnade werde beſtehen ewiglich / und die Gnade GOttes behalten biß an ſein Ende. pag. 138. Aber der Fromme hat ſchon beſchloſſen biß an ſein Ende in keine ſolche Sünde nicht mehr zu willigen / ſolts ihm gleich Leib und Leben koſten / ſo darf er denn ferner nicht zweifeln / daß GOttes Gnade werde über ihn bleiben ewiglich. *Apol.*p.93. Wo aber ein ſolch recht reuend Hertz / da pfleget man hernach nicht wiederum zu denen muthwilligen Sünden zu kehren / darff demnach auch keine fernere muthwillige Sünde abbitten.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Socin.* Comment. in 1. Epiſt. Johan. f. 392. Neceſſe eſt hominem ex Deo natum poſſe ea præſtare, qvæ Deus præcepit, & tan-

& tantas vires in ſe habere ut omnia impedimenta ad iſtud efficiendum vincat & ſuperet, qværcunqve tandem illa ſint aut eſſe poſſint. fol. 25. Conſeqvitur reſipiſcentia & ipſorum peccatorum abjectio & plena depoſitio. ARMINIANI. *Armin.* in Artic. perpend. f. 29. 30. Regeneratio hominem ſpiritualem facit, potentem ad reſiſtendum peccato per gratiam. *Confeſſ.* cap. 8 Sect. 1. Opus redemtionis ſeu novæ creationis vires ſufficientes, imò exuberantes ad peccati dominium excutiendum, & divinæ voluntati toto corde obſeqvendum ſuppeditat.

Contra Orthodoxi

Epit. Form. Concord. p. 590. Credimus præterea, docemus, & confitemur, fidem & ſalutem in nobis conſervari aut retineri, non per opera: ſed tantum per ſpiritum Dei & per fidem, qva ſc. ſalus cuſtoditur. *Johann. Schmied.* in Agon. Chriſt. Conc. 9. p. 162. Nicht anders gehets mit einem Chriſtgläubigen in dieſer Welt in ſeinem geiſtlichen Kampff/ Ringen und Streiten. Er ſey ſo vorſichtig/ ſo andächtig/ ſo eyffrig als er wolle/ ſein propoſitum und Vorſatz alle Sünde zu vermeiden/ und darinnen nimmermehr zu willigen ſey ſo tapffer und ſo ſtarck als es wolle/ ſein Widerſtand und Gegenwehr wider die Anfechtungen und Reitzungen deß Satans der Welt und deß verderbten Fleiſches ſey ſo mannlich und ritterlich als ſie wolle; So begegnet ihm doch zu Zeiten/ ja offtmahls/ daß er von den geiſtlichen Feinden eine Schlappe bekommt/ daß er die fliegende Pfeile nicht eben alle abwendet/ daß ihm in ſein Chriſtenthum und Lauff der Tugend ein hiatus loch wird gemacht 2c. *Jenenſes* übers Buch: Es iſt aber auch von auß dem Glauben kommenden beſtändigen Vorſatz nicht univerſaliter verum, daß wer vom böſen Vorſatz gantz loß und rein worden/ der beſtehe auch biß ans Ende. Rurſus: Vielweniger wird recht geſagt/ daß der jenige/ welcher einmahl den böſen Vorſatz hat abgelegt/ gewiß ſey/ daß er in der Gnaden werde beſtehen ewiglich.

40. *Qvicunqve ſemel ad Deum verè converſi ſunt, eos (A) in tota reliqva vita ſua puros eſſe ab omni malitia, (B) extraordinariè etiam ab infirmitatibus.*

(A) Buch p. 303. Der wahre fromme Chriſt ſündigt nicht muthwillig. pag. 317. Nehmet erſt herauß die recht frommen gottſeligen Chriſten/ die unter uns ſind/ und in keinen muthwilligen Sünden leben/ die ſet-

zet auß / die werden erhalten: die andern fallen dem hölliſchen Hencker heim. pag. 321. Zum dritten gibts noch die beſten Chriſten/ die in einer richtigen völligen erleuchteten Buſſe leben; alſo daß ſie Gott allein / und nicht zugleich der Sünden dienen / ſie halten Chriſti Geboth / das heiſt/ begehe gantz keine muthwillige Sünde mehr. **Fragen vom Abendmahl** Quæſt. 47. Eines rechtſchaffenen Chriſten Leben iſt alſo beſchaffen / daß er niemahls begehet eine muthwillige wiſſentliche Sünde. C. 3. f. a. wenn man die wahren Kinder Gottes ins gemein beſchreiben wil/ ſo bringen ſie ihr Leben gemeiniglich zu ohn alle Tod- und auß göttlicher Gnaden auſſetzenden Sünde. **Einſchärff.** C. 1. a. In wahren Kindern Gottes iſt das reich Gottes/ das laſſen die Frommen nicht fallen in muthwillige Sünden. G. 3. f. 2. Wiltu nicht dermahleinſt unter den Verdammten ſtehen/ ſo muſtu dahin kommen in deinem Chriſtenthum/ daß du könneſt ſagen mit Warheit: Ich liebe Jeſum und halte bißher beſtändig ſeine Geboth/ ich begehe gantz keine muthwillige Sünde mehr. *Palinod.* in Præf. p. 40. Im Erffurthiſchen Rath fragten ſie mich Stengern über eine weile: Ob ich denn ohne Todſünde gelebt dieſes Jahr? Ich antwortete friſch: Ja. *Apolog.* Fromme Chriſten bleiben von muthwilligen Sünden völlig rein. (B) *Vindic.* J. 2. b. Es bekömmt ja GOtt der HErr zuweilen auch einen zu ſich in den Him̃el / ders was hochgebracht in der Heiligung / und nicht nur von Todſünden / ſondern auch von menſchlichen Fehlern faſt unbefleckt blieben/ als Daniel / Henoch / Elia/ Samuel / aber das iſt ein beſonders. Conf. **Buch** p. 130. 283. 297. 306. 381. **Fragen vom Abendmahl** C. 3. b. **Einſchärff.** C. 3. a. C. 2. b. G. 3. a. *Vindic.* A. 2. b. M. 2. b. *Palinod.* pag. 19. Et refer huc diſtinctionem inter peccatores pios & impios. **Buch** pag. 371. Es ſind fromme Sünder die noch immer ſtehen in der Gnade GOttes/ haben das geiſtliche Leben nicht verlohren. Es gibt auch gottloſe Sünder / die da ſind entfallen auß der Gnade / haben verlohren das geiſtliche Leben/ ſind in Sünden gantz todt. pag. 378. & **Einſchärff.** B. 4. b. Die heilige Schrift theilet auch die ſündigen Menſchen in zwene Hauffen / deren eines ſind die gottloſen Sünder/ die muthwilligen Sünder: die andern die frommen Sünder/ die nur menſchliche Fehler noch begehen.

Ita Heterodoxi

PONTIFICII. *Stapletonus* Lib. 6. de Juſtif. cap. 3. Cum multis in locis doceat Scriptura, neminem ſine peccato eſſe 1. Reg. 8. v. 46. 1. Johan. 1. v. 8. 10. Affirmet tamen, multos juſtos in omnibus mandatis Dei ambulaſſe Luc. 1. v. 6. 1. Reg. 14 v. 8. 2. Reg. 23. v. 25. 2. Paral. 15. v. 15. Joſ.

11 v.15. ſeqvitur neceſſario aliqvem eſſe modum omnia mandata faciendi, qvamvis præcisè univerſalis & omnimoda impletio non ſit. cap. 4. Qvod qvi mandata legis obſervat, utut in multis offendat, juſtus tamen coram Deo eſſe poſſit; ſi plures habeat virtutes qvàm vitia cap. 5. Renatos perfectè juſtos eſſe, non qvia omni carent peccato, ſed qvia carent gravibus & lethiferis ſeu mortalibus. SOCINIANI. *Socin.* in Theſ. de Juſtif. f. 10. Qvæ qvidem Chriſti præcepta ut ne minima parte qvidem transgrediamur, omnibus viribus conari debemus. Qvod ſi minus contingat id nos aſſeqvi, modò eouſqve progrediamur, ut non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulemus: Chriſto obedire jure tamen dicemur, nec nobis ea imputabuntur, qvæ alioqvin per humanam fragilitatem & ignorantiam contra Chriſti præcepta committimus, juſtificatione noſtra integra perpetuo manente, donec ita vivamus, ut in nullo peccato maneamus, qvod Chriſti præceptis adverſetur. In prælect. cap. 26. fol. 169. Pernicioſa ſententia eſt, & eos graviter errare docuimus, qvi perfectionem iſtam, qvam Cathari neceſſariam eſſe dixerunt, nullo prorſus modo in hoc mundo ulli homini contingere poſſe conſtantiſſimè aſſeverant, h.e. negant fieri poſſe, ut qvisqvam eò unqvam perveniat in hac vita, ut nullum amplius peccatum admittat. pag. 167. Cum fieri poſſit ut ejusmodi homo, leviori cuipiam fragilitati aliqva ex parte adhuc ſit obnoxius, & per ignorantiam aut incogitantiam in grave aliqvod crimen atqve adeo ſcelus incurrat. *Smalz.* Diſp. 12. cont. Franz. Fieri poteſt ut qvis in hac vita ope divina ſpiritus eò tandem aliqvando perveniat, ut Dei præceptis perfectè obediat. Sunt qvi ut plurimùm virtutis ſunt ſtudioſi, qvod eſt habitum virtutis habere: ſed ægrè tamen & non ſine lucta eaqve magna; ſunt qvi minori cum lucta & moleſtia virtuti incumbunt, & opera bona exeqvuntur; Sunt deniqve, qvi abſqve omni lucta, imò cum ſumma animi lætitia, officium faciunt, & non ſolùm bonis operibus ſtudent, ſed & iisdem delectantur. Et in aliqvibus ex Chriſti fidelibus in hac vita, illa pugna inter carnem & Spiritum ceſſat, jam planè Spiritu dominante, & carne cum ipſo manus conſerere non amplius audente. & pag. 357. Juſti autem ſunt ex mente S. literarum, qvi peccati nullius habitu ſunt implicati, etiamſi interdum per ignorantiam errent aut peccent. ARMINIANI. *Armin.* in Reſp ad art. 31. f. 164. ſeq. Poteſt homo per gratiam & liberũ ejus arbitrium eſſe in hac vita ſine peccato. *Apol.* f. 130. Loca qvæ allegat cenſor, non probant luctã ſemper in regenitis omnibus, etiam adultis & perfectis, reliqvã

ma-

manere. *Simon Epiſcop.* Diſp. 16. th. 7. Dummodo operam dent, ut ab habitu peccandi immunes ſint h. e. dedita opera nihil contrarium præceptis Chriſti faciant; deinde ut ad majorem &c. utrumqve per gratiam Dei non poſſibile tantum, ſed cuilibet, ad hoc ut Chriſtianus ſit, neceſſarium eſſe ſtatuimus. *Eduard. Poppius* in port. ang. f. 131. 132. Qvod ſiqvis dicat, ſe viciſſe omnes infirmitates per ſpiritum Chriſti, non dicam, hoc planè impoſſibile eſſe. QVAKERI & ENTHUSIASTÆ. *Wigel.* part. 2. Poſt. p. 103. Alle Gläubigen ſind ſo hoch verſiegelt / daß ſie nicht können verführet werden. Dial. de Chriſt. pag. 59. Alſo ſehe ich mit meinen eigenen Augen durch GOtt / und kan nicht verführet werden. *William Catton* im Königreich pag. 1. Wer im Licht wandelt / in dem iſt keine Urſach zu ſtraucheln. pag. 3. ante med. Wer GOtt lieb hat/ihn liebt biß ans Ende / allda iſt aller Friede alles rein. Zentgraff in Colluv. Qvack. phant. 10 de Grat. p. 35. Sanctos ex Deo natos eſſe Joh. 1. v. 13. Semine immortali Chriſto; carnalem qvippe partem in homine extingvi, timorem Domini augeri, & veritatem creſcere, ſi luci huic obſeqvium præſtiterit. Ibid. Hac gratia ap. noſtros (ſc. Qvakeros) homo etiam ſanctificatur, ita ut ab omni peccato mundus factus, depoſitis omnibus affectibus ad perfectionis culmen perveniat, cum illi qvi ex Deo ſunt, non modò non peccent: ſed ne qvidem peccare poſſint. His adde *Jac. Behmium* im Büchlein von der Wiedergebuth pag. 117. Solten wir/ die wir Chriſten ſeyn / noch Sünder ſeyn? das ſey ferne! ſo wir der Sünden abgeſtorben ſeyn in Chriſto. & mox: der Gerechte fält deß Tages ſiebenmal; da doch nicht mag verſtanden werden/ daß der Gerechte falle und ſündige: ſondern der ſterbliche und ſündige Menſch.

Contra Orthodoxi.

Martin. Chemn. Part. 1. Loc. p. 591. Pelagiani finxerunt, in renatis poſt baptiſmum ita poſſe expurgari peccatum, ut nihil reliqviarum ſuperſit: ſed exceptis actualibus delictis qvicqvid motuum naturaliter ineſt in mente, voluntate & corde renatorum, eſſe res per ſe bonas & à Deo creatas, & ita poſſe hominem in hac vita perfectum & ſine omni peccato eſſe, ſi abſtineat ab externis actualibus peccatis. *Balthaſar Menzerus* Tom. 1. Diſp. Gieſſ. 14. §. 195. Electi definiuntur ex fide finali h. e. ad finem perſeverante: Renati verò ſunt qvivis juſtificati h. e. veram fidem habentes, etiamſi tandem penitus & finaliter eam amittant. *Dannhauer.* in Colleg. Decal. pag. 36. Si ergo non ſolum odium, ſed etiam ira

nos

nos in judicio Dei reos faciet, evidenter agnoſcimus, qvod ſicut nullus immunis eſt ab iracundia, ſic nullus omnino immunis eſſe poterit à reatu. In Hodoſoph. Phænom. 9. Lit. I. p. 700. Renatos peccare cum cauſæ peccandi omnes ſint in actu.

41. *Veros Chriſtianos in illa puritate perſeverare, uſqve (A) ad mortem; cum ſecus (B) non poſſent certi eſſe de ſalute.*

Buch pag. 88. Ja ich werde nun nimmermehr eine muthwillige Sünde mehr begehen. **Einſchärff.** E. 3. f. b. Wenn ich ſoll beſchreiben den gewöhnlichen Lauff außerwehlter Kinder GOttes / ſo ſage ich: Sie verhalten ſich alſo / daß nachdem ſie durch eine recht erleuchtete Buſſe in ihrer Wiedergeburth beſtätiget worden / ſie darauff nicht mehr durch Todſünde ſich auß ihrem ſeligen Gnaden-Stande ſetzen. E. 4. a. Die Außerwehlten nach ihrer Wiedergeburth gerathen nicht wieder in den geiſtlichen Tod. G. 3. a. Es kömmt ein beſtändig Leben herauß / wo man recht iſt wiedergebohren. *Propoſition* **von der groſſen Buſſe** A. 3. f. a. Daß demnach das gewöhnliche ordentliche Chriſten-Bild nicht an ſich hat die Recidiv: ſondern ein (bevorab nach einmahl gewirckter Buſſe) beſtändig from Leben biß in den Tod. *Vindic.* M 1. b. Alſo auch die Außerwehlten nach ihrer Wiedergeburth gerathen nicht wieder in den geiſtlichen Tod. Conf. **Buch** pag. 132. 289. 306. **Einſchärff.** E. 4. a. F. 3. a. G. 1. b. G 3. a. A. 4. b. *Vindic.* C. 3. a. D. 2. a. (B) **Einſchärff.** F. 1. b. So man immer / ſo lang man lebet / die groſſe Buſſe muß wiederholen / ſo wird hiemit auffgehaben die Gewißheit eines Wiedergebohrnen und die gewiſſe Hoffnung der Beſtändigkeit / ja die Hoffnung deß ewigen Lebens: Denn wenn gemeiniglich die Wiedergebohrnen die göttliche Gnade wieder verlöhren / wie leicht möchts denn geſchehen / daß mich eben / in dem ich abfiele / der Tod berückte! ſo wär es um mein ewig Heyl geſchehen.

Contra Orthodoxi.

Catech. Min. Lutheri Petit. 5. p. 375. Qvia qvotidie multifariam peccamus, & nihil niſi pœnas meremur. *Theod. Thummius* Tract. 6. de Peccat. qvæſt. 5. p. 320. Dicimus nos qvantumvis renati repugnent, facta carnis ſpiritu mortificent, & pravos affectus coërceant, nihilominus tamen ex imbecillitate interdum labi, vel non tanta diligentia & cura, qvanta debebant, pravis affectibus repugnare, adeo ut multi cætera

ſanctiſſimi, gravibus impliciti fuerint delictis; Photiniani contra qvamvis de qvibusdam lapſus leviores concedant, tamen fieri poſſe defendunt, ut homo renatus non labatur, & actum peccati nullum committat, hominemqve nullo modo de ſalute ſua certum eſſe poſſe, niſi omni neqvitiæ valedixerit, totum ſe pietati & innocentiæ conſecret, adeo ut nullum peccatum in eo ſaltem ad vitæ finem regnet, aut dominetur, & ut ad ipſam perfectionem adſpiret. Noſtram orthodoxam doctrinam contra Photinianorum cacodoxam defendimus &c. *Johann Hülſemann* in Brev. cap. 14. §. 4. Duratio & continuitas hujus unionis dicitur perſeverantia in fide & operibus. Qvæ tamen duratio non æſtimatur ab æqvali intenſione ejusdem gradus & motus fidei & virtuoſarum actionum, neqve à continua & interrupta extenſione ad omnes temporis articulos, qvaſi actus vel habitus fidei nullo temporis intervallo poſſit minimè vel planè intercipi: ſed dicitur perſeverantia fidei & renovationis in fine vitæ, qvanqvam in via qvædam deliqvia paſſa fuerit. cap. 5. §. 5. Perſeverantia eſt vel continua vel æqvalis, ſine ulla interruptione temporis, aut imminutione gradus fidei & pietatis, vel finalis ſaltem, dicens qvalitatem hominis in agone ultimo. Idem Im Calixtiniſchen Gewiſſens-Wurm p. 1326. Daß nach Redens-Art der Schrifft/ und bewehrten Krichen-Scribenten die Beharrligkeit im Glauben und guten Wercken auch denn jenigen könne zugelegt und beygemeſſen werden/ welche nicht continuè ad omnes temporis articulos im Glauben und guten Wercken beharrē; weil nemlich die diſcontinua perſeverantia oder die Beharrung per omnes temporis articulos, das iſt/ die nicht ohne Verrückung einiges Tages oder einiger Stunden continuiret wird/ dennoch in Gottes Wort auch eine perſeverantia oder eine Beharrligkeit iſt und heiſſet: So könne und möge auch von dem jenigen geſagt/ und ihme beygemeſſen werden/ daß er beſtändig blieben und verharret habe/ der diſcontinuè beharret hat. Idem im Muſter der Calixtiniſchen guten Wercke/ pag. 27. Und das wird erwieſen mit dem Exempel der fünff klugen Jungfrauen beym Matth. am 25. welche ſo wohl einſchlieffen/ da der Bräutigam verzog/ als die thörichten/ gleichwol können ſie perſeverantes genannt werden/ weil ſie zu der Stunden bereit waren/ da der Bräutigam aufbrach. *Dannhauer* in Conſcient. Dial. 8. p. 499. Si conſtanter in filium crediderís. Conſtanter inqvam, non includendo poſſibilem recidivatum à fide; ſed (ut ſic dicam) recidivatum ad fidem amiſſam: Sic conſtans fuit columba Noæ, item conſtans Petrus, non item Simon Magus.

Con-

Conſtans qvi relapſusqvidem, tamen ante poſtremum vitæ habitum reſipuit & tenuit qvod recepit. *Wittebergenſes* übers Buch num. 15. Von ſolchen Perfectis weiß die heilige Schrifft nichts / welche vielmehr bezeugt / daß alle Heiligen GOTT um Vergebung der Sünden bitten müſſen / nicht allein ſchlechter Fehler: ſondern auch Todſünden / nicht allein vor / ſondern auch nach ihrer Wiedergeburth biß an ihr Ende. (B) *Auguſtinus* Lib. 11. de Civit. Dei cap. 12. Qvi licet de ſuæ perſeverantiæ præmio certi ſint, de ipſa tamen perſeverantia ſua reperiuntur incerti. Qvis enim hominum in actione profectuqve juſtitiæ perſeveraturum usqve in finem ſciat? *Johann Hülſemann* cap 14. Brev. §. 8. Certitudo de perpetua abſentia cauſarum privativarū & impedientium perſeverantiam non eſt ante finem vitæ, qvoad fidelis propriam notitiam infallibilis. Neqve Deus in univerſum talem infallibilitatem notitiæ & futuritionis uſpiam promiſit: ſed monuit potius de poſſibilitate lapſus. *Heinricus Höpfnerus* Diſp. 6. de Juſtif. in procem. Nos de fide futura dicimus hypotheticam qvidem: ſed tamen infallibilem dari certitudinem, qvoad ejus poſſibilitatem, & ſi in fine vitæ conſeqvatur, qvæ jam temporis futura eſt perſeverantia, tunc fore ut abſoluta infallibilitate certi ſint credentes, qvod eadem perſeverantia ſit & exiſtat talis, qvalem eſſe oporteat. Sic futura gratia & ſalus æterna eſt poſſibilis ſcitu infallibili certitudine, ſic ut ſciamus, qvando conditio jam futura poſthac in actu erit poſita, certiſſimè qvoqve præſentem fore gratiam & ſalutem. Et diſp. 7. in init: Itaqve ante finem vitæ nemo piorum ordinarie poteſt habere infallibilem certitudinem, qvod divinæ gratiæ, qva prævenitur & adjuvatur, non ſit reſtiturus? aut in peccatis contra conſcientiam, qvorum patratione gratiam Dei amittit, non ſit moriturus; ſed fidem & bonam conſcientiam retenturus, aut poſt peccata mortalia ante mortem ſeriam pœnitentiam acturus. *Dannhauer.* in Hodoſoph. Phænom. 7. p. 372. ſeq. Opponenda hæc ſunt Riveto, qvi Tract. 4. Cathol. Orthod. qvæſt 16. p. 474. ſcribit; gratiam veram dari etiam qvibusdam reprobis, impoſſibile eſt, ut huic propoſitioni: Qvicunqve juſtus eſt & in gratia Dei, ille finaliter perſeveraturus eſt; acqvieſcant: ſine qva tamen nihil vel de finali gratia vel de electione ad ſalutem concludi poteſt. Idcirco poſſunt tales inferre aliqvam certitudinem peccati remiſſi; ſed nullo modo, qvæ conſcientiam tranqvillam reddat circa futuram ſalutem. Aſino clitellas, non noſtrum hoc onus, qvi non ita nudè colligamus: Qvi juſtus eſt

& in gratia Dei, is ſi malitioſe gratiam non excutiet, ſed Spiritus S. ductum in fidei fomento ſeqvetur, is perſeveraturus eſt.

42. *Veros Chriſtianos non indigere pœnitentia.*

Prop. Von der groſſen Buſſe A. 2 b. Etliche ſind ſolche Schaffe / die nie oder über einmahl nicht der groſſen Buſſe bedürffen. *Vindic.* D. 3. f. b. Nur hab ich gelehrt/daß der Wiedergebohrnen mehrere Hauffe/nach einmahl gewirckten groſſen Buſſe / nie ferner derſelben bedürffte. Er fället nicht wieder in Todſünden / und bedarff alſo der Buſſe nicht/noch auch Vergebung neuer Sünden. Ibid. Aber noch tröſtlicher iſt / daß fromme Chriſten gar nicht wieder in Todſünde fallen werden / demnach auch der Buſſe und Vergebung der Todſünden ferner nicht bedürffen. M. 1. f. a. Chriſtus zeiget hiemit an / daß man auff die Wiedergeburt nicht mehr bedürffe der groſſen/ ſondern der kleinern Buſſe. M. 2. b. Und demnach kan man gar wohl ſo leben / durch deß heiligen Geiſtes Krafft / daß man der groſſen Buſſe nicht wieder bedürffe. N. 1. b. Leg ab den böſen Vorſatz / ſo wird auch auff ſolche rechte Buſſe ein beſtändig heiliges Leben herauß flieſſen/ daß ihr ſelbſt keiner weitern groſſen Buſſe mehr begehren werdet.

Ita Heterodoxi.

PONTIFICII. *Gabriel Biel* in 4. diſt. 16. qvæſt. 5. art. 2. Ad remiſſionem peccati venialis non reqviritur pœnitentia proprie accepta, nec actualis, nec habitualis, nec Sacramentalis, qvia manens in veniali uſqve ad mortem, non damnabitur: ſed tandem ſalvabitur. *Bellarm.* l. 1. de pœnit. cap. 19. Prop. 4. Pœnitentia non eſt omnium hominum: ſed tantùm peccatorum; juſtis enim Deus non poſuit pœnitentiam. SOCINIANI. *Smalz.* cont. Franz. p. 357. Qvidam ſervari poſſunt ſine pœnitentia; ſine operibus verò bonis nemo prorſus: Certè enim illi, qvi non egent pœnitentia, ſine illa ſervari poſſunt; at tales ſunt juſti. & Diſp. 12. Poſſibile à peccatis abſtinere; Si autem omnia poſſibilia credenti, qvomodo etiam poſſibile non ſit, ne unqvam poſt agnitam veritatem peccet?

Contra Orthodoxi.

Artic. Smalcald. p. 326. Agite pœnitentiam. Attamen egimus pœnitentiam, ajunt miſeri illi. Cæteri verò dicunt, non indigemus pœnitentia. Johannes autem inqvit: Ambo agite pœnitentiam, qvia falſi eſtis pœnitentiarii, & cæteri ſunt falſi ſancti ſeu hypocritæ, & ambo indigetis remiſſione peccatorum, cum nondum ſciatis, qvid ſit verè

pecca-

peccatum, nec dum ut de eo pœnitere & fugere poſſitis. *Joh. m. Schmied* in Conc. Pœnit. 16. pag. 321. Wir müſſen alhier ein wenig ſtill ſtehen/ und aus Gottes-Worth wiederhohlen / ümb welcher willen die Buß allen Menſchen ohn Unterſchied nach dem Fall von nöthen ſey / und durchaus niemand zu finden/ welcher derſelben nicht bedürffte. p. 331. Sonſt ſcheinets auch / als wenn die Worthe Chriſti Luc. 15. dieſer vorgetragenen Lehr zuwieder wären / da er ſagt: Es wird Freude ſeyn für den Engeln GOttes / über einen Sünder der Buſſe thut für 99 Gerechten / die der Buſſe nicht bedürffen; Sind denn Leute die der Buſſe nicht bedürffen / ſo kan es nicht beſtehen / das bißher iſt geſaget worden / daß nehmlich alle Menſchen insgemein in ſtetiger Buſſe leben ſollen. Aber es iſt guth zu wiſſen / daß im angezogenem Orth der HErr nicht rede von denen / die wahrhaſtig und in der That durch den Glauben oder auch wegen eigener Gerechtigkeit gerecht ſeyn: ſondern von den Heuchlern / die ſich ſelbſt im Hertzen für Gerecht achten/ und andere als grobe Sünder neben ſich verdammen/welches die ſtoltzen Phariſeer zu thun pflegten; und will eigentlich der HErr ſo viel ſagen/ Wenn ein einiger armer Sünder wahre Buſſe thut / und ſich bekehret / ſo erwecket er groſſe Freude im Himmel bey den Engeln GOttes: Aber ihr Phariſeer alleſamt / ſo viel euer ſind / die ihr euch ſelbſt für heilig haltet / und meinet fälſchlich / ihr bedürffet gantz und gar keine Buſſe / bringet nicht allein keine Freude im Himmel zu wege: ſondern es wird auch GOTT und die heiligen Engel wegen euer geiſtlichen Hoffarth und Unbußfertigkeit betrübt. pag. 332. Solte iemand ſeyn/der dafür hielte/ er bedürffte der Buſſe nicht eben allezeit / der gehöret unter den bemeldten Hauffen der Phariſeer und Heuchlern und hat gleiches Urtheil mit denſelben zu emphahen. *Witteberg.* in Vind. über die **Einſchärff.** num. 5. Das ſagen wir ſey falſch / daß die Wiedergebohrnen nicht ſolche groſſe Todſünden begehen könten / dadurch ſie das geiſtliche Leben verlieren / und bedürffen derowegen keine Buſſe. *Gieſſenſ.* num. 6. Man kan nicht billigen / daß die Wiedergebohrnen keiner Buß bedürffen / dadurch ſie/wenn ſie gefallen/ wiederumb bey GOtt Gnade erlangen.

43. Veros Chriſtianos eatenus in hac vita perfectos eſſe.

Buch Præfat. D. 1. f. a. Denn Heuchel-Chriſten geſchiehet eben hiemit am weheſten / wenn ſie müſſen hören / daß es noch eine andere Arth Chriſten gebe / die erſt heiſſen die rechten wahren vollkommenen zur Seligkeit

ligkeit verordneten Chriſten. E. 1.a. die Leute ſagen : Wir werden doch hier nicht vollkommen / es iſt doch hie nur lauter Stückwerck / einmahl im Himmel werden wir recht vollkommen werden. Aber da wiſſe lieber Menſch; wer auch nicht in dieſem Leben gelangt zu der ihm gleichwohl geziemenden Chriſtlichen Vollkommenheit / der wird auch die himmliſche Vollkommenheit gar nicht erlangen. **Buch** pag. 297. Die muthwilligen Sünden aber anlangend / ſo iſt in deren Anſehen die Beſſerung erſt recht gantz vollkommen ſchon in dieſem Leben. *Declar.* ad Witteb. num. 28. Die Kinder Gottes können ja in dieſer Welt zu der Vollkommenheit gelangen / daß ſie nicht ſeyn Sünden-Knechte / daß ſie ſich enthalten der Wercke deß Fleiſches. *Palin.* pag. 18. Was den Punct anbelangt / ſündige nicht muthwillig / ſagte ich / da iſt der gläubige Chriſt vollkommen / da erfüllet er Chriſti Geboth allerdings. *Apolog.* pag 87. Es ſeyn rechtſchaffene Chriſten auch vollkommen / nehmlich vollkommen rein von muthwilligen Sünden / vollkommen rein von denen Sünden / ſo neben dem Glauben nicht ſtehen können. pag 94 Die muthwilligen Sünden müſſen wir gantz ablegen / und können ſo fern vollkommen ſeyn. Conf. **Fragen vom Abendmahl** C. 4. f. a. Apol. p. 95. &c.

Ita Heterodoxi.

NOVATIANI, teſte Juſto Feurbornio in Anti-Oſterodo ad cap. 35. & 36. Diſp. 32. §. 29. p. 523. & ſeq. ubi ait hunc loqvendi modum eſſe ipſiſſimum Novatianiſmum PONTIFICII. *Stapleton* lib. 6. de Juſtif. cap. 6. Juſtitiam renatorum ſuo modo perfectam eſſe qvia id ſemper agunt, ut careant peccato, proficiendo de die in diem, docente Paulo Philipp. 3. v. 12. *Gregor. de Valent.* Lib. 1. de divin. grat. part. 4. cap. 1 ſummum perfectionis gradum in eo ponit, ut peccata mortalia vitentur: venialia vitari non poſſe nec perfectioni obeſſe. Huc refero teſtimonium Hülſemanni Diſp. 14. in Aug. Confeſſ. §. 9. p 39. Nemo mihi qvidem hactenus viſus eſt, qvi ſummum Monaſticæ perfectionis gradum poſitivè deſcriberet aliter qvàm à vitatione peccati mortalis. SOCINIANI. *Smalzius* Diſp. 12. cont. Franz. Et Chriſtianos oportet ita eſſe perfectos, ut Deus perfectus eſt, & ita ambulare ut Chriſtus ambulavit Diſp. 2. p. 55. & 176. Perfectionem eſſe duplicem, unam abſolutam, qvæ eſt qvando qvis nullius peccati habitu vel aſſvefactione implicitus eſt: ſed plerumqve id facit, qvod Chriſti præcepta jubent. Diſp. 6. de Bon. Oper. f. 177. Etſi difficillimum ſit propter carnis infirmitatem, ut homo ad iſtam perfectionem

nem

nem re ipſa perveniat, non eſt tamen prorſus impoſſibile, & voluit Deus ut ad eam tenderemus, primum ut appareret, qvinam ſint verè probi. *Socinus* Comment. in 1. Epiſt. Joh. cap. 2. f. 51. Eſt autem perfectio iſta charitatis in Deum & obedientia præceptorum ita intelligenda, ut non omnino reqviratur, ne qvicqvam deeſſe poſſit: ſed tantum ut ejuſmodi ſit, qva Deus pro ſua ingenti erga nos bonitate contentus eſſe voluit; ita ut lapſus, & ipſa peccata, in qvibus qvis nullo pacto maneat, non efficiant, qvo minus qvis Chriſti præcepta, & conſeqventer ipſius Dei, ſervare dici poſſit, & ſic ex teſtimonio ipſius noſtri ſervatoris perfecta erga Deum charitate ſit præditus: modò alioqvin ita ſe gerat, ut meritò affirmari poſſit, eum non ſecundum carnem: ſed ſecundum Spiritum incedere. ARMINIANI. *Armin.* in reſp. ad art. 31. f. 164. Poteſt homo per Dei gratiam & liberum ejus arbitrium eſſe in hac vita ſine peccato. *Confeſſ.* cap. 11. Sect. 6. Credentium ſeu renatorum tres ſunt claſſes: Incipientium, Proficientium & Adultorum ſive aliqvatenus perfectorum h. e. eorum, qvi jam in pietate confirmati fidei ſuæ auxilio cum voluptate & gladio & delectatione qvadam ſanctimoniæ operam dant, & juſtitiam ac veritatem, toto corde, tota anima, & omnibus ſuis viribus diligunt, adeo ut Scriptura potiſſimum de iis aſſerat, qvod non peccent, & hi prorſus vitioſos habitus exuerunt, & à conſvetudine peccandi abſtinent. *Apol.* f. 133. Locus ex 1. Cor. 4. citatus arguit manifeſtè fidelem eò usqve pervenire poſſe, ut nullius peccati aut culpæ conſcius ſibi ſit, qvæ ſanè ingens, ſi non ſumma perfectio eſt in hac vita. QVAKERI ap. Fick. lit. Q. pag. 252. Die Quacker lehren / daß die zur perfection kommen ſeyn / ohne Sünde ſeyn. Anonym. in Diſſert. de hodierno ſtatu Eccleſ. in Angl. Wall. Scot. & Hibern. pag. 11. Shakeri ſeu Qvakeri putant ſe jam in vita planè perfectos eſſe & ab omnibus peccatis mundos.

Contra Orthodoxi.

Auguſt. Conf. p. 13. Damnant, qvi contendunt, qvibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, ut peccare non poſſint. *Dannhauer* in der Catechißmus-Milch Part. 6. Conc. 10. pag. 130. Eine perſpectiv des Teufels iſt der Phariſäiſche Spiegel / der zeiget lauter ſchöne Ding und Phantaſmata, lauter Heiligkeit / Gaben / herrliche Thaten. Wer ſich da verſiehet / der wird gleich jenem Narciſſo, er will recht haben / trauet ſeinen affecten un̄ paſſionen gar zu wohl / ſiehet nicht recht / durch den Selb-Betrug angeführet / darf ſich wohl unter die Cherubim und Seraphim hinauff

auf erheben; der iſt kein reus, hat kein Waſſer betrübt/ er wäſchet mit eigner Hand ſeine Hände wie Pilatus/ da er warten ſolte biß ihn Chriſtus abwaſche und rein erkenne. Ja es darf ein ſolcher aufgeblaſener heiliger/ nicht nur ſelbſt ſein Geſchwer Drüſen und Blattern lecken/ ſondern auch andern zumuthen/ ſie ſollen als Hunde deßgleichen thun/ oder keine Gnade haben. Dem mangelt niemand als ein Hoffnarr der die Wahrheit ſagt. *Witteberg.* in Vind. übers Buch n. 15. Alle muthwillige Sünde meiden/ iſt hoc rerum ſtatu propter peccatum adhærens, Diabolum, mundum & carnem irritantem unmüglich/ und ſagen demnach abermahl/ daß dergleichen unvollkommene Menſchen nirgend zu finden.

44. *Samuelem, Joſiam & Ezechiam nullo unqvam mortali peccato ſe contaminaſſe.*

Einſchärff. E. 1 f. a. Und hat hernach Joſias in ſeiner Frömmigkeit nicht nachgelaſſen/ iſt immer beſtändig blieben in der Gottſeligkeit/ hat gantz keine Todſünde/ keine muthwillige Sünde verübet biß an ſein Ende. Ibid. Der Prophet Samuel iſt auch ſo beſtändig blieben in dem aufgerichteten Gnaden-Bunde mit GOTT/ deßgleichen andere viele Außerwehlten mehr. G. 2. f. a. Nun hat Ezechias keine Todſünde begangen/ desgleichen auch Joſias. *Vindic.* C. 3. f. b. Daß aber mir will verarget werden/ daß ich Joſiam für unbefleckt von Todſünden geachtet/ ſo möcht ich wohl fragen/ daß die heil. Schrifft der Todſünden/ die Joſias begangen hätte/ nicht gedencket/ ihn auch ſonſt herrlich rühmet; welches da nun ſicherer und beſſer ſey/ den Joſiam von Todſünden rein achten/ oder von ihm muthmaſſen daß er wohl Todſünden begangen/ der die Schrifft nicht gedencket? Belle qvidem! ab autoritate negata. **Buch** p. 130. Und alſo iſts keine unmögliche Sache/ daß einer aller muthwilligen Sünden ſich enthalte; denn es thuns ja gemeiniglich alle einmahl recht bekehrte gläubige Chriſten. Können die thun/ ſo mögen auch andere wohl dazu gelangen. pag. 144. Aber da beruffe ich mich erſtlich auf alle rechtſchaffene gewiſſenhafte Chriſten/ die bißher haben gewandelt ohnſträfflich/ und in Gehorſam GOttes/ die werdens können mit ihrem Exempel beweiſen/ daß ſie niemahls bißdaher haben geſündiget muthwillig. *Palmod.* pag. 18. Ein ieder Chriſt hält und erfüllet ſo wohl Chriſti Geboth/ als der heilige Daniel/ der heil. Enoch rc. ob gleich ſolche Heiligen GOttes es höher gebracht in der Heiligung.

Ita

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Socin.* Comment. in 1. Joh. fol. 83. Non qvod Johannes Apoſtolus ex numero peccantium erat. *Smalc.* cont. Franz. pag. 180. Semper ab ineunte ætate homines ita ſe gerunt, ut nullius peccati habitum contrahant. Aut ſunt, qvi poſt ſuam ad Deum vel ad Chriſtum converſionem, tales eſſe incipiunt, ut peccati nullius habitu implicati ſint. ARMINIANI. *Confeſſ.* cap. 7. ſect. 8. Non defuerunt in V. Teſtamento qvi gratiæ divinæ auxilio adjuti in Deum crediderunt, & per fidem coram ipſo integrè ac ſincerè ambularunt, vitaqve juxta Dei mandatum compoſita, dominium peccati excuſſerunt. *Apolog.* f. 158. Non tantùm Scriptura utitur vocibus, qvæ ſignificant mandata Dei præſtari poſſe à nobis; ſed etiam qvæ diſertè affirmant, ea præſtitu eſſe facilia; neqve hoc tantum, ſed ea à variis ſub V. & N. Teſtamento, & qvidem cunctis diebus vitæ eorum, & qvidem ex tota anima, ex toto corde, & ex omnibus viribus, & qvidem in conſpectu Dei præſtita actu eſſe.

Contra Orthodoxi.

Mart. Chemnitius part. 2. Loc. p. 23. Habent verò Pontificii qvædam alia argumenta, qvæ Stenckfeldio & reliqvis Enthuſiaſtis cum Pontificiis communia ſunt; Specioſiſſimum eſt hoc: Scriptura tribuit etiam renatis in hac vita teſtimonium, qvod toto corde impleverint legem Dei. De Joſia enim dicitur 4. Reg. 23. v. 25. Non fuit ante eum ſimilis Rex. *Hutterus* in Loc. art. 11. de Lege p. 380. Sed pergunt Pontificii & ex Scripturis proferunt, qvod David fuerit vir ſecundum cor Dei, qvod fecerit omnes voluntates ejus. 1. Sam. 13. v. 14. qvod Joſias ſimilem non habuerit &c. 2 Reg. 23. v. 25. qvod Zacharias & Eliſabeth &c. Luc 1. v. 6. Reſpondeo: phraſes hæ, ex toto corde, ex tota anima &c. non legalem, ſed eccleſiaſticum ſenſum obtinent, qvi notat perfectionem non omnibus numeris abſolutam, qvalis neqve in Davidem neqve in Joſiam hac in vita cadere potuit, uti ipſorum hiſtoriæ atteſtantur. Ille enim graviſſimorum peccatorum mortalium reus, remiſſionem peccatorum indeſinenter flagitare neceſſe habuit; Hic verò ex curioſitate qvapiam bellum non neceſſarium Regi Ægyptio movens, Dei vindictam ſtatim expertus eſt, ut in prælio illo occumberet. Sed ſenſu Eccleſiaſtico notant Phraſes illæ ſinceritatem & candorem ab omni hypocriſi & ſimulatione alienam. Sic Zacharias & Eliſabeth erant juſti, juſtitia non legali; ſed Evangelica qvæ conſiſtit in gratuita imputatione San-

citatis Chriſti & remiſſione peccatorum. Tandem accipienda ſunt, non de univerſa vita ſanctorum: ſed de certa ſpecie facti: Sic Joſias dicitur juxta omnem legem Moſis reverſus eſſe ad Deum, nempe qvoad ſpecialem illam reformationem cultus divini, qvem ſecundum legem Dei ita inſtituit, ut Idololatriam è regno Juda radicitus evelleret, & exterminaret; Jam verò à ſpecie ad univerſum genus non valet conſeqventia. *Idem* in Form. Concord. ad Claſſ. 2 arg. de perſ. renat. p. 233. Tandem diſtingvendum etiam inter juſtitiam perſonæ, & inter juſtitam certi alicujus facti, nempe qvoad reformationem illam in cultu ſecundum præſcriptum legis Moſaicæ ſuſceptam; ubi Idolomaniam non ex parte ſed ex toto qvaſi radicitus evulſit & exterminavit. Interim vero eundem Joſiam ratione perſonæ prævaricatorem fuiſſe legis divinæ, vel inde conſtat, qvod ex curioſitate qvadam bellum minime neceſſarium Ægyptio movit, in qvo etiam occubuit. *Heinr. Höpfner.* Diſp. 3. de juſtif. p. 230. Nec obſtat qvod David 1. Reg. 14. v. 8. & Joſias 2. Reg. 23. v. 25 dicuntur ſecuti Deum ex toto corde. Nam cum ſinceritas obedientiæ in piorum elogiis ut & precibus illorum tali phraſi deſcribitur &c. *Daniel Feſſelius* in der Concordantz Bibel Lit. I. p. 478 col. 1. Nach dem Könige David iſt ſeines (des Joſiä) gleichen von Gottes-Furcht und Frömmigkeit nicht geweſen / in dem hat ers alleine verſehen / und unweißlich gehandelt / daß er wider Pharao Necho den König in Aegypten / der es gut mit ihm meinete / in Krieg auszog und dem Syrer Könige Benhadad mit ſeinem groſſen Unglück zu hülff kam / denn er ward mit einem Pfeil verwundet / daß er daran ſtarb / und ward nach ſeinem Tode jährlich beklaget. *Wittebergenſes* in Jud. cont. Steng. num. 16 Es iſt gantz falſch / daß Samuel / Elias / Jacobus und Johannes / Petrus / David / Paulus und Barnabas nur einmahl tödliche Sünden begangen hätten / hernach lauter menſchliche Fehler. Iidem in Vind. Cenſuræ. Es liegt hierunter ein Novatianiſcher / Pelagianiſcher / Socinitiſcher und Wiedertäuffiſcher Irrthum / die ſolche perfection träumen / und entſtehet ſelbiger guten theils aus dem neu eingebildeten und ertichteten Geſetz Chriſti / welches wohl könte erfüllet werden.

45. *Veros Chriſtianos vitæ ſuæ puritatem in vita & mortis hora erga proximum ſuum & Deum validè & intrepidè jactare poſſe.*

Buch

Buch p. 283. Daß aber die Leute heut zu tag nur allein gewohnet ſeyn/daß ſie ſich bekennen für arme Sünder/ und nicht darneben auch/ daß ſie ſich rühmen / ſie halten Chriſti Geboth / das iſt auch ein Mangel der nicht zu loben iſt / und Schadens genug in der Chriſtenheit verurſachet. pag. 294. Ein rechter Chriſt darf ſich nicht ſcheuen zu ſagen/ ja bißher hab ich gehalten / was ich meinem lieben Gott bey meiner Buſſe verſprechen hatte. pag. 302. Und wer da nun kennet das Hertz eines rechtſchaffenen Chriſten / der wird gar nicht ſagen/ daß es Gefahr auf ſich habe / ſich in ſeiner Todes-Stunde auch rühmen der erfülleten Gebothe Chriſti. **Einſchärff.** B. 4. f. 2. Das iſt der ordentliche Lauff der Außerwehlten/ daß ſie bey ihren Leb-Zeiten wandeln im Gehorſam der Gebothe Chriſti/ und an ihrem Lebens-Ende können ſie mit Wahrheit von ſich ſagen / daß ſie haben gewandelt in der Liebe Chriſti und in dem Gehorſam ſeiner Geboth. C. 1. f. b. Und denn am Ende muß es auch heiſſen: Ich habe gelebet in der Liebe Chriſti und in dem Gehorſam ſeiner Geboth. C. 2. f. b. Wer guthen Verſtandes iſt / bringet es durch tägliche Prüfung dahin/ daß er auch noch könne am Ende mit Wahrheit ſagen: Nun mein Gewiſſen beiſt mich nicht einiger muthwilligen Sünde halber/ die ich nach meiner einmahl gewirckten wahren Buſſe begangen. C. 3. f. a. Und alſo hat ein Frommer an ſeinem Ende ein guthes Gewiſſen/ daß er ſagen kan; Ich bin mir keiner muthwilligen Sünde bewuſt / darinn ich ſeit meiner Bekehrung gelebet hätte. D. 4. f. 4. Es wäre freulich guth / daß die Chriſten auf ihren Tod-Bette fein ablegeten ein öffentlich klar Bekändnüß/ und ſprechen: Ich habe geglaubet an meinem HErrn JEſum / ich hab ihn auch hertzlich geliebet / und in ſeinen Gebothen gewandelt/ weiß mich keiner muthwilligen Sünde ſchuldig. *Vindic.* N. 4. f. a. Es will aber auch des heutigen Seculi Beſchaffenheit erfodern / daß ſolch Rühmen der noch wahren Chriſten in Ubung komme/ ümb des willen / denn man muß ja den Gottloſen und Heuchlern widerſprechen f. b. Ich aber hingegen ſage / ich will mich rühmen: Ich bekenne und bin gewiß / daß ich Chriſti Geboth halte / daß ich nicht lebe in muthwilliger Sünde. Rurſus: Wer ſich nun nicht da wil mit rühmen gegē die böſen Heuchler/ der befodert eben hiemit das Heuchel Chriſtenthum. O. 1. f. b. Und obgleich ein Chriſt da beſorgte / er möchte hierüber / indem er ſein Leben für heilig hält/ in GOttes Zorn fallen / ſo mag er nur vorhero proteſtiren/ wider alle einkommende hoffärtige Gedancken. Et paucis interjectis hanc proteſtationis formulam ſubjicit: Und ſolten mir neben dem guthen Zeugniß meines Gewiſ-

wiſſens auch mit anhangen und einkommen was ſtoltze Adams Gedancken / ſolte mich etwan eigene Ehre wollen bey neben kützeln/ſo wolleſtu mir ſolches/ o treuer GOtt! nicht zurechnen!

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Chriſtoph. Schultetus* in Analyſ. Conc. in Job. Conc. 64. pag. 76. in Appl. ad uſum paraclet. in tent. de juſt. prop. defect. Ab exemplo Jobi dicat qviſqve fidelium: Sanctus ſum. Non eſt hæc ſuperbia elati, ſed confeſſio non ingrati. QVAKERI, ap. Zentgraff. in Colluv. p. 16. Miram aliàs noſtri ſpirant ſanctitatem, nihil niſi Spiritum & perfectionem à peccatis jactitantes, & pellibus ovinis vafritiem lupinam ingenioſè tegentes; Magna hinc vehementia in vitia & ſcelera hominum invehuntur, ut ſi illorum impietatem neſcires, ſanctiſſimos hominum crederes.

Contra Orthodoxi.

Apolog. pag. 63. Putant ſe legi ſatisfacere, excitant præſumtionem & inanem fiduciam operum & contemtum gratiæ Chriſti. Econtra pavidas conſcientias adigunt ad deſperationem. pag. 70. Huc pertinent illæ crebræ repetitiones miſericordiæ & fidei in Pſalmis & in Prophetis, ut hîc: ſi iniqvitates obſervaveris Domine, Domine qvis ſubſtinebit? Hic confitetur peccata, nec allegat merita ſua. pag. 89. Qvod ſi in opera noſtra collocanda erit fiducia, detrahitur Chriſto honos mediatoris & propitiatoris. Et tamen comperiemus in judicio Dei, hanc fiduciam vanam eſſe, & conſcientias inde ruere in deſperationem pag. 92. Tunc ergo juſti ſumus, qvando nos peccatores fatemur. Ibid. Qvare non poſſumus ſtatuere, qvod coram Deo juſti reputemur propter noſtram impletionem legis; ſed qværenda eſt alibi juſtificatio, ut conſcientia fiat tranqvilla. *Catech. Maj.* Petit. 5. p. 527. Verùm enim verò, hoc eò valere debet, ut Deus inſolentis animi tumorem nobis infringat, inqve humilitate retineat; Eam enim ſibi prærogativam ſoli reſervavit, ut ſi qvis ob ſuam probitatem ſibi nimium placere, eam confidenter jactare velit, alioſq; arroganter contemnere, ad ſe reverſus ſemet ipſum intueatur, hancqve orationem ſibi ante oculos ponat, ita fore, ut mox inveniat, ſe aliis nihilo meliorem eſſe. *Dannhauer* in Colleg. Decalog. pag. 36. è Salviano ita loqvitur: Hoc enim ad crimina noſtra addimus, ut cum omnibus rei ſimus, etiam bonos nos & ſanctos eſſe credamus. Si in nobis cumulentur iniqvitatis offenſæ etiam præſumtione juſtitiæ. in Conſcient. Part.

1. Sect.

1. Sect. 2. art. 3. pag. 150. Vana gloria & fiducia propria vel ſapientiæ vel juſtitiæ tale peccatum eſt, qvod pro peccato non agnoſcatur. Homines pro eo gratias agunt Deo ſicut Phariſæus in Evangelio, & lætantur, tanqvam ex ſingulari Spiritus S. dono. Eſt igitur malum prorſus inſanabile & Diabolicum In der Catechiſmus-Milch Part. 5. Ded. A. 3. f. b. è Luthero ita ſcribit: Dieſe Lehre und Predigt nimmt von uns allen Ruhm der Heiligkeit / und ſagt es ſey nichts guts in uns / deß wir uns können rühmen. Part. 6. Conc. 10. p. 129. Es läſt GOtt nicht mit ſich ſpielen / er kan und will von keinem Menſchen-Ruhm nichts wiſſen / alle werck-heilige Pralerey iſt ihm zuwider / daß aller Mund verſtopfft werde / ſagt Sanct Paulus Rom 3 v. 9. Damit ſich nicht iemand rühme / hat GOtt der HErr dieſe Art der Gerechtmachung / nicht auß unſern Wercken / auch denen ſo in Gerechtigkeit geſchehen / erkant und geoffenbahret; und hilfft nicht allhier der eitele prætext der göttlichen Gnade / daß alle Werck flieſſen von der Gnaden / durch Gnaden / auß der Gnaden / die Gnade ſey der Saamen zur Ehre / darum habe er ſich nicht zu rühmen / dieweil es auß Gnaden iſt. Iſt / ſage ich / ein eiteler Vorwandt / und vergebene Außflucht. Denn iſts nicht alſo / ob gleich ein Soldat unter einem glückſeligen Obriſten und durch ſein Glück militiret / und ſich wohl hält / ſo mag er ſich doch noch ſeines Wohlverhaltens rühmen. Ein Holtzhauer wenn er nur wohl hauet / ob ihm gleich die Axt geſchencket / ſo hat er doch Ruhm und Lohn davon: Aber hier iſt aller Ruhm gantz abgeſchnitten und außgeloſchen. pag. 130. Einmahl wer ſich hier im Gewiſſens-Gericht nicht ſelbſt verdammet / der iſt ewig verdammet. Wenn wir uns ſelber richteten / würden wir nicht gerichtet; Was bilden ihnen ein die elenden Schürtzflicker / die mit Feigen-Blättern umgehen wie Adam / und die allſehenden Augen GOTTes blenden wollen. *Johann Schmied* in den Gewiſſens-Predigten. Conc. 2. p. 27. Auff ſolche Weiſe hat ſich unſer Apoſtel niemahln gerühmet / ja er ſagt gar pathetiſch und beweglich Gal. 6. von dieſem und andern dergleichen fleiſchlichen Rühmen: **Das ſey ferne von mir / mich alſo zurühmen.** Es iſt aber ſein Ruhm ein geiſtlicher und gebührender göttlicher Ruhm geweſen / wenn er ſich eines und deß andern auſſer GOtt und alſo auch ſeines guten Gewiſſens ſich gerühmet / daß doch der Ruhm und die Ehre ultimatò und endlich allein auff ſeiten Gottes deß HErren blieben. Er hat ſich alſo gerühmet / daß er erkant / die Gabe deß guten Gewiſſens ſey GOttes Gnaden-Werck in ihme. Von GOttes Gnaden / ſpricht er / bin ich was ich bin; und wiederum: Nicht ich / ſondern die Gnade GOt-

tes die in mir iſt. Welche Wort nicht unbeqvem hieher gezogen werden. So hat er ſich auch alſo gerühmet / daß er nicht auff ſein Wohlverhalten und daher entſpringendes gutes Gewiſſen ſich verlaſſen: ſondern alle ſeine Zuverſicht alleine auff den HErrn und ſeine Gnade geſetzet. Wie er denn außdrücklich ſagt 1. Cor. 4. Ich bin mir zwar nichts bewuſt (ich habe kein böſes/ſondern ein gutes Gewiſſen) aber darum bin ich nicht gerechtfertiget. Und ſolcher Geſtalt hat ſich auch David ſeines guten Gewiſſens gerühmet im vorhabenden Pſalm. 7. v. 5. 6. hat deß HErrn dabey nicht vergeſſen / ſintemahl er vor dem HERRN ſein Gebet gethan / hat darauff nicht gepochet / ſintemahl er nichts / denn deß HErren Gnad geſuchet. Sondern nur allein wider ſeiner Feinde Läſterung ſein geplagtes Hertz gebührlicher weiſe etlicher Maaſſen auffgerichtet. *Wittebergenſes* übers Buch num. 23. Stengers Tractat, wie man ſich rühmen möge/daß man immer nach dem Geiſt gewandelt / bezeuget/ daß dem Autori der Perfectioniſten / Socinianer / Wiedertäuffer und Qvacker Schwarm ziemlich in Kopff ſtecke. *Jenenſes* übers Buch: Solch Rühmen iſt nicht ohne Gefahr / und wer da nur kennet rechtſchaffener Chriſten Unvollkommenheit / und denen noch anhangendes ſündliches Weſen/ der wird ſagen/daß ſie ſich der erfülleten Gebot Chriſti nicht rühmen können.

46. *Duplicem ſalutis viam eſſe ordinariam & extraordinariam.*

Obſervatio

In eadem hac materia Stengeri his vocibus variè utuntur; vel enim Ordinarium *notare dicunt (A) certum loqvendi modum, vel (B) certam vivendi regulam, (C) vel certum vitæ curſum; vel (D) certam viam ſalutis, vel (E) tempus viam illam ingrediendi, vel (F) media qvædam ad ſalutem conſeqvendam, vel (G) modum ad rationem ſalvandi, vel (H) qvod fit ut plurimum, ſicut extraordinarie qvod rarò; vel (I) proprietatem Chriſtianorum, vel (K) naturam Chriſtianiſmi; vel (L) deniqve maximam Chriſtianorum partem.*

(A) **Einſchärff.** A. 2. f. a. Th. 1. Von dem was gewöhnlich und ordentlicher Weiſe zu reden geſchieht. *Propoſition* von der groſſen Buſſe A. 2. f. b. init. von der ordentlichen weiſe zu reden. (B) **Einſchärff.** D. 2. f. a. fin. Diß muß man mein lieber Geſell laſſen bleiben die ordentliche Regul

D. 4.

D.4. f a. init. Laß da einander Exempel dazu kommen. Soll ich deßwegen eine ordentliche Regul darauß machen? (C). Buch Præf. B. 2. f. a. Denn da meinen ſie daß ſey der gewohnliche Lauff der Außerwehlten ꝛc. Einſchärff. B. 4 f b. fin. Diß iſt der ordentliche Lauff der Außerwehlten. D. 4. f. a. med. Wenn man von dem wil reden was gewöhnlich/ von dem ordentlichen Lauff der Außerwehlten. G. 1. f. b. poſt med. Das wäre gut und dem gewöhnlichen ordentlichen Lauff der Außerwehlten gemäß. (D) Buch Præf. B. 1. f. b. poſt. med. Ja ich mag wohl ſagen/ daß etliche Prediger an ſtatt deß ordentlichen gewöhnlichen Weges zur Seligkeit/ haben das Volck gewieſen auff einem auſſerordentlichen B. 2. f. a Da wird der ordentliche Spat-Buß-Weg zum ordentlichen Lebens-Wege gemacht. f. b. fin. Und wird diß ſo gehalten/als der ordentliche Weg zur Seligkeit/das doch falſch. Einſchärff. C. 4. f. b. fin. Ich ſage nicht daß der ſo ſey gangen in ſeinem Leben den ordentlichen Weg der Außerwehlten. *Declar.* ad Jenenſ. num. 11. Der heil. Jeremias und der Schächer ſind nicht eben gar einerley Wege gangen/ ja den Weg deß Schächers mag man wohl einen auſſerordentlichen nennen. Eadem repetuntur in *Apolog.* p. 36. (E) Einſchärff D. 3. f. b. Ordentlicher weiſe iſt das das rechte Heute/wo nemlich auch noch Zeit übrig gute reiche Früchte der Buſſe zu tragen. *Apolog.* pag. 46. Mit denen auffm Todbette ſich Bekehrenden iſts eine auſſerordentliche Sache. *Palinod.* ad Jenenſ. p. 69. Ratione temporis kan man wohl manche Buß nennen auſſerordentlich. (F) Einſchärff. D 1. f. b. fin. Als würde nemlich die wahre Buſſe eben auch ſo ordentlicher weiſe allererſt am Ende gewürcket. *Palinod.* p. 80. Sonſt muß man am Ende ſich auff Chriſti Verdienſt beruffen auff eine andere den Außerwehlten gar nicht gewöhnliche Weiſe. (G) Buch p. 239. Ordentlicher Weiſe wird keiner ſelig/er habe denn auch GOtt in der Welt ꝛc. Ibid. Denn ſonſten iſt das die gewöhnliche Art und Weiſe. Einſchärff. D. 2. b. poſt med. Alſo iſts mit denen/die nur ſo auſſerordentlich noch werden erhalten/ eine gar wunderſeltzame Art ſelig zu werden: *Vindic.* G. 2. f. a. Ordentlicher weiſe werden nur die ſelig ꝛc. (H) Einſchärff. C. 4. f. b. med. Die Sprüche Chriſti und der Apoſtel reden von dem was ſolenne, conſvetum, ordinarium, was ordentlicher weiſe und gemeinlich geſchieht. D. 1. f. b. Der kan ordentlicher weiſe und von dem/ was gewöhnlich geſchieht/ zu reden nicht ſelig werden. *Vindic.* 1. 2. f. a. init. Es iſt ja nichts gemeiner/ als daß man was gewöhnlich/ ordentlich/ was ungewönlich auſſerordentlich nennet. (I) Einſchärff. C. 4. f. a. Die Schrifft gibt

daß

das nicht an für die gewöhnliche Art und ordentliche Weiſe der zur Seligkeit verordneten Kinder Gottes. *Vindic.* M. 1. f. b. Daß es der auſſerordentlichen Art nicht ſey. N.2.f.b. Der Außerwehlten Kinder GOttes Art iſt nicht/ſo offt wieder umſchlagen. F.1.f.a. Es iſt das nicht die ordentliche Art deß rechten Chriſtenthums immer wieder muthwillig ſündigen. (K) **Buch** Præf. B. 1. f. b. ante med. Gleich als ob das rechte Chriſtenthum es litte/ daß man immer wieder dürffte muthwillig ſündigen. **Einſchärff.** F. 3. a. Daß die gewöhnliche Art deß rechten Chriſtenthums ſey ꝛc. *Vindic.* C. 3. f. a. med. Daß ein ſolcher nicht das ordentliche Chriſten-Bild an ſich habe. M. 1 f. a. med. Daß das ordentliche gewöhnliche Chriſten-Bild nicht an ſich habe zweymahligen Abfall. M. 2. f. b. med. So wils auch mit der groſſen Buſſe Natur/ Art und Beſchaffenheit ſich übel reimen / daß ſie offte ſolte gewircket werden. M.4.f.b. fin. Allein die Frage iſt / ob das gewöhnliche Chriſten-Bild ſo vielmahligen Rückfall in ſich halte. *Propoſition* von der groſſen Buß ꝛc. A 3. f. a. Daß demnach das gewöhnliche Chriſten-Bild nicht an ſich hat die Recidiv. (L) *Vindic.* A. 3. med. Die meiſten Kinder-Gottes / ſo ſie einmahl von GOtt wieder abtrünnig worden/ und ſich hertzlich wieder bekehret / bleiben hierauff beſtändig. f. a. ibid. Nur aber ſag ich / der gröſſere Hauffe und der mehrere Theil der Kinder GOttes bedarff der groſſen Buſſe entweder nie ꝛc. M 4 f. a. med. Die in der Wiedergeburth durch Buſſe beſtätigte Kinder Gottes fallen nicht abe / verſtehe die meiſten.

Extraordinarium verò qvod (A ſingulare (B) inconſvetum (C) non vulgare, qvod (D) rarò & difficulter contingit; adeoq; extraordinariè ſalvari illos (E) qvorum vitam peſſimam beata mors conſeqvitur (F) vel qvi plurimis annis peccato coinqvinati, tandem (G) brevi ante finem vitæ ad frugem redierint.

(A) **Buch** p. 279. Soll ich nicht lieber / ungeacht des einigen / mit dem ſo noch was ſonderlichs wird geſchehen / ſoll ich zum gantzen Hauffen ſagen ꝛc. **Einſchärff.** D. 3 f.b. Solche ordentliche Regel läſt ſich nicht umbſtoſſen durch das Exempel des Schächers / den das war was beſonders. (B) Buch p. 239. So hieſſe ich das ein auſſerordentlich ungewöhnlich Exempel. p. 240. Nur daß es ein ungewöhnlicher rarer/ auſſerordentlicher caſus iſt. p. 395. So iſts für einen ungewöhnlichen auſſerordentlichen Wunder Caſum zuhalten. **Einſchärff.** C. 4. f. b. GOtt hat für ſich eine freye Macht behalten / auch wohl ein und den andern auf ungewöhnliche

liche Weiſe zu führen. *Vindic.* I. 2. f. a. Es iſt ja nichts gemeiner/ als daß man/ was gewohnlich ordentlich/ was ungewohnlich auſſerordentlich nennet. (C) **Einſchärff.** Die Sprüche Chriſti und der Apoſtel reden von dem was ſolenne, conſvetum & ordinarium, was ordentlicher Weiſe und gemeinlich geſchiehet. *Apolog.* pag. 3. So ſey dieſes ein ungemeiner Caſus, ein auſſerordentliches. (D) Buch p. 96. Es iſts ein groß Wunder/ und iſt etwas ungewohnliches das ſelten mag geſchehen. Einſchärff. E. 2. f. 2. Ein Kind Gottes bedarff derſelben groſſen Buß in ſeinem Leben einmahl / ſchwerlich zum andernmahl. E. 2. f. a. Aber doch wird ſolche groſſe Buſſe nicht ſo gar ofte wiederhohlet/ ſelten zum andernmahl. (E) *Vind.* C. 3. f. a. Denn das heiſſe ich auſſerordentlich ſeelig werden/ wenn auf ein gantz böß Leben ein guther Tod folget. *Palinod.* pag. 9. Auſſerordentlich/ daß ſie gottloß leben und nur fromm ſterben. (F) **Buch** p. 240. Es iſt ein außerordentlicher Caſus, daß einer ſeelig wird / der doch nicht hat eine Zeitlang im Gehorſam der Gebothe Chriſti gelebt. *Apolog.* p. 47. Die Spatglaubigen als anfangende Thäter werden auſſerordentlich ſeelig. (G) **Buch** : Ob hernach einer unter ſo vielen ſich möchte am Ende bekehren/ das muß drüm der ordinar Regel nichts benehmen. *Vindic.* I. 3 f. a. Die letzte Zeit iſt nicht die ordentliche gewöhnliche. GOtt gibt zwar Zeit biß in den Tod / aber die letzte lacinia temporis pflegt nicht gewöhnlich allererſt gebraucht werden zur Bekehrung. *Apolog.* p. 41. Die Spätlinge ſind ſolche die in Ermanglung der zeitlichen Früchte wohl ſolten nicht ſeelig werden.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Wilhelm Salden* von der Kraft des Nachtmahls/ Part. I. Theſ 2. p. 8. Ich geſtehe / daß dieſe Freude wenn ſie übermäſſig iſt/ öfters das empfindliche auch munter und rege mache/ ſolches muß aber nicht für ein ordentliches gehalten werden. SOCINIANI. *Socin.* in Synopſ. II. Juſtif. fol. 8. Etiamſi homines non eodem modo utrobiqve juſtificentur coram Deo, tamen hoc perpetuum eſt, nemini contingere, niſi ei qvi reſipiſcat, Deoqve in futurum ſe obedientem præſtet. *Smalc.* in Ref. Smiglec. ad Nova Monſtr. Arian. cap. 23. fol. 204. Habebant qvidem promiſſum vitæ æternæ ſemper, qvi in Chriſtum credebant: Sed an in Chriſtum eodem ſemper vel crediderint homines vel credere etiam potuerint, hoc ipſum qværitur. cap. 27. pag. 248. Deus vult & deſiderat, ut omnes ſalventur, & varia variis temporibus media parat, qvibus homines

mines uſi ſalutem conſeqvuntur, qvorum perfectiſſimum fuit Jeſus Chriſtus. Diſp. 4. cont. Franz. Certum eſt, omnes ab initio homines fide fuiſſe juſtificatos, ſed ſi alia qvædam ad hanc fidem pertinentia & qvalitates reſpicias, planè diverſo modo juſtificat. *Moſcorovius* in Refut. Append. Smigl. f. 53 At cum infantibus, qvi extra ordinem ſunt, extraordinariam procul dubio rationem ſervat Deus, nimirum ſalutis, qvippe cujus viæ omnes rectitudo, veritas & judicium. ARMINIANI. *Jacob. Armin.* in Artic. perpend. f. 10. Annon Dei ſapientiam multiformem decuerit, ut conveniens fuerit diſcrimini, qvo in ipſa creatione diſtincti ſunt, ut Deus in modo & ratione vitæ æternæ his & illis impartiendæ, aliter cum his, qvàm cum illis ageret? Videtur ſanè. Duæ autem univerſæ rationes à nobis mente percipi poſſunt, ut una ſit per ſtrictam legis poſitæ obſervationem, altera verò per remiſſionem peccatorum. *Apolog.* f. 160. Et vel ſalute æterna per extraordinariam gratiam donari, vel beneficiis majoribus gradatim à Deo affici, ut ad ſalutem pervenire poſſint. *Adolph. Venator.* cont. Frat. Dordrac. f. 131. Ad hanc qvæſtionem: An unica via ſalutis ſit? Reſpondeo: non.

Contra Orthodoxi.

Lutherus Tom. 7. Jenenſi fol. 56. So man nun dahin kommen / daß man recht fahre / und gen Himmel komme / ſo muß man einen gewiſſen Weg und Straſſe wiſſen und haben / darauff man bleibe / denn es kan nicht mehr denn einerley Weg und rechte Straſſe ſeyn. Solchen Weg zeiget alleine GOttes Worth / nehmlich daß der HErr Chriſtus ſelbſt die enge Straſſe und der rechte Weg ſey / darauf ſich unſer Hertz gründen und verlaſſen ſoll und möge. Darúm ſchleuſt er: Wer da will des Gewiſſen ſpielen / und nicht anlauffen zum ewigen Schaden und Verderben / der höre nur mir allezeit zu / und laſſe ihm diß Worth eingebildet ſeyn: Ich bin der Weg. Daß er von keinem andern hören noch wiſſen wolle / was man von Wegen oder Stegen ſaget zu jenem Leben / als die gewiß allzumahl eitel Irrwege und Unwege ſind / da es heiſt / durch Hecken und Püſche / ja über Stock und Stein gelauffen / Maul und Naſen zerfället / Bein bricht / und endlich den Hals ſtürtzet. Et porro: Darúm wo es dazu kommt / daß du dieſes Weges gehen ſelſt / ſo muſtu kurtz úm aller andern Wege keinen gedencken / und nur weit aus den Augen und Hertzen ſetzen / was man dir von Wercklehr / guthem Leben und Exempel ſagt / das magſtu und ſoltu wohl thun / weil du hie auf Erden wandelſt daß du dich übeſt in feinem züchtigen Leben / Gehorſam und Wercken der Liebe

gegen

gegen dem Nechſten: denn diß ſind auch guthe und göttliche Wege / darauff man ſoll in dieſem Leben immerdar fortfahren und zunehmen Doch daß du nicht daraus macheſt den Weg / der dich aus dieſem Leben übertragen ſoll / das iſt / daß du dich nicht derſelben tröſteſt / noch darauf verlaſſeſt / wenn du ſterben ſolt/ denn es iſt hie noch alles nicht Chriſtus / der für dir gecreutziget und geſtorben iſt / darum̃ ſoll es auch die Ehre nicht haben/ ſo Chriſto allein gebühret / wie es auch nicht vermag. *Jo. Conr. Dannhauer*. Tom. 2. Conſcient. Dial. 5. p. 300. Arcta hæc eſt via, qvia inviſa, faſtidita, neglecta, qvia rationis judicio credituqve difficilis, fatua, ſcandaloſa, ſapientiæ humanæ incongrua ac importuna, atqve hinc à paucis inventa. Eaqve catholica & una omnium temporum: Qva enim via, qva gratia, qvo Spiritu, qva fide ad cœlos hodiè itur, eadem eſt itum ab orbe condito huc uſqve. in Hodoſoph. Phænom. 6. pag. 309. Gemina in Scripturis extat via revelata, qvæ ad cœlos & beatitudinem ducit. Legalis, qvæ eſt legis divinæ tanqvam normæ perfectæ fœdere mutuo obſignatæ obligantis conſcientiam ad obedientiam aut juſti judicis inevitabilem pœnam obſervantia perfectiſſima per ſe beatifica; ſed itu nobis mortalibus impoſſibilis per accidens mortifera. Altera eſt Evangelica cælitus revelata, qvæ corde patris cœleſtis & Chriſto fratre mediatore ſummo, patris dono patefacto, per Spiritus S. gratiam ſanctificam & elevatricem ad cælos ducit tutiſſime optime *unicè* (NB) conſeqventer *perpetuò*. Eſt qvippe hæc via catholica *omnium ſanctorum* (NB) in utroqve teſtamento pedibus trita, & veſtigiis notata. *Auguſtani* contra Stenger. p 43. Daß hierunter der verdam̃te Socinianiſche/ Arminianiſche und Päbſtiſche Sauerteig verborgen liege/ iſt ſo klar / als die helle Sonne am Mittag.

47. *Chriſti præcepta eſſe medium ſalutis.*

Buch Præfat. D. 3. f. a. fin. Wer nicht will verdamt werden / muß können ſagen: Ich halte meines Heilandes Gebothe / und begehe keine muthwillige Sünde mehr. p. 239. Ich habe die Regul gegeben/ daß nehmlich ordentlicher Weiſe kein Menſch ſeelig wird / er habe denn auch GOtt in dieſer Welt treulich gedienet / und Chriſti Geboth gehalten. pag. 268. Werde ich in dieſer Welt nicht halten die Geboth meines Erlöſers/ ſo hab ich auch in jener Welt kein Theil an ihm; Wohl aber denen die ohne Wandel leben / und im Geſetz des HErren wandeln / wer das thut / der wird wohl bleiben. p. 283. Wer Chriſti Geboth nicht hält/ der wird nicht ſeelig.

p. 321. Die an Chriſtum glauben und auch ſeine Gebothe halten gebühꝛrender weiſe / die machet er ſeelig. p. 325. Wiltu der Verdamniß entgeꝛhen lieber Menſch / ſo halte deines HErrn und Meiſters Geboth. pag. 354. Und diß Geboth muß gehalten ſeyn / wers nicht hält / der wird nicht ſeelig (NB) auch durchs Evangelium nicht. Ibid. Hier aber / indem ich Chriſti Geꝛboth fürtrage / da heiſts / diß mus gehalten ſeyn / und wers nicht hält / dem hilft auch ſein Glaube nicht. Er iſt ewig verlohren / denn er iſt nicht in der Gnade Chriſti. Einſchärff. G. 3. f. a. med. Wiltu nicht dermahleinſt unter den Verdamten ſtehen / ſo muſtu dahin kommen in deinem Chriꝛſtenthum / daß du könneſt ſagen mit Wahrheit. Ich liebe JEſum / und halte bißher beſtändig ſeine Geboth / ich begehe gantz keine muthwillige Sünde mehr. *Vindic.* K. 4. f. a. Die Wiedergebohrnen müſſen Chriſti Geꝛboth halten / und wer ſie nicht hält / der liebet auch Chriſtum nicht / muß alꝛſo verdammet werden.

Ita Heterodoxi

SOCINIAINI. *Socin.* in prælect. Theolog. cap. 5. f. 14. Deus hominibus eam legem non tulit qvam nemo ſervare poſſit, ſiqvidem lex eſt ad vitam data. *Smalc.* Diſp. 12. cont. Franz. Si debent ita ambulare ut Chriſtus ambulavit, ſeqvitur eos ſine hoc ſervari non poſſe, via enim ſalutis longè latiſſima & faciliima eſſet. *Socin.* de Eccleſ. ex Epiſt. fol. 226. Ad ſalutem æternam adipiſcendam nihil aliud reqvititur, qvàm ſervatio præceptorum Chriſti. Tract. de Satisf. & Tract. de Eccleſ. f. 6. th. 24. Ad ſalutem æternam conſeqvendam ſatis eſt Chriſti præcepta ſub ſpe ejuſdem ſalutis ab ipſo dandæ ſervare. Conf. Theſ. Steng. theſ. 8. & mox ſeq. ARMINIANI. *Apol.* cap. 15. Remonſtrantes ubiqve ſic ſtatuunt, præcepta omnia pariter obſervatu neceſſaria eſſe, ſi qvis ſalutis per Chriſtum particeps eſſe velit. *Joh. Geiſterus* in Conf. Aliqvem poſſe perfectè ſanctum eſſe & omnia Chriſti præcepta perfectè ſervare, & per ea poſſe ſalvari, & debere ſalvari & ſalvandum eſſe. Huc refer TURCAS, qvi in Colloqv. cum Abd. profitentur Moſen homines in extremo judicio, veluti atrienſem qvendam ſuæ villicationi ſubjectos ad rationem patrisfamilias reddendam magno numero adducturum.

Contra Orthodoxi.

Apol. p. 67. Si enim promiſſio reqviret conditionem noſtrorum meritorum & legem, cum legem nunqvam faciamus, ſeqveretur promiſſionem inutilem eſſe. p. 83. Hic objiciunt Adverſarii: ſi vis vitam ingredi, ſerva

ſerva mandata. Item: Factores legis juſtificabuntur & alia multa ſimilia de lege & operibus. Ad quæ priusqvam reſpondemus, dicendum eſt &c. *Mart. Chemniz.* Part. 2. Loc. pag. 13. Qvod Lex proponat qvidem vitam & benedictionem: ſed qvia nemo ſervat ac implet legem, nec poſſe nec debere in lege vitam qværi. *Urban. Rhegius* in Dialog. inter peccat. & Sathan. p. 404. Oper. in fol. *Sath:* Qvi præcepta non perfectè ſervat, is non poteſt ingredi vitam, ſed morietur morte æterna. *Peccat.* Multa mihi de lege opponis, qvod eam non impleverim: Evangelii vero nullam facis omnino mentionem, qvaſi id ad me nihil pertineret. *Wolffgang. Franzius* Diſp. 6. in Aug. Conf. §. 74. Antitheſis adverſariorum fortius contundetur & diſſipabitur, qvaſi nemo ſalvus ſit, aut ſalvari poſſit, qvam per obedientiam mandatis Dei à nobis præſtitam. *Feurborn.* Faſcic. 5. Diſp. 2. § 74 Etſi verò Chriſtus à rigoroſa omnibuſqve numeris perfecta legis obedientia nos ſic redemerit, ut ad vitam æternam ipſi non neceſſe habeamus eam præſtare; novam tamen obedientiam in honorem Dei & gratitudinem noſtram declarandam præſtare tenemur. *Joh. Hülſemann* in Breviar. cap. 8. §. 10. Qvanqvam lex perfectè obedientibus vitam æternam promittit, ſex decreto tamen Dei, fundato in ipſius omniſcientia, legem ab homine nunqvam impletum iri, nec impleri poſſe; non debuit juſtificare, ſed dirigere tantum & coërcere actiones & paſſiones, monſtrare peccatum, & ducere ad Chriſtum. *Darnhauer.* in Hodoſ. phænom. 9. Lit. I. p. 700. Nulla Lex obligat ad ſalutis meritum, & juſtitiæ conſecutionem &c. Ratio eſt, qvia eſt jugum importabile, eſt hujuſmodi lex præſtitu impoſſibilis.

48. Chriſti præcepta populo imprimis inculcanda eſſe.

Inde illorum in Stengeri Scriptis mentio freqventiſſima. Buch præf. B. 1. f. a. Wenn aber deine Zuhörer nicht werden fromm leben / noch ihres Heylandes Geboth halten. pag. ſeq. Sie haben auch bißher noch nicht gehalten und erfüllet ihres Meiſters Geboth. Ibid. Daß ſie nemlich niemahls in ihrem Leben beſtändig nachkommen Chriſti Geboten. Ibid. Wer nicht hält die Geboth Chriſti / lebet nicht fromm / und übet ſich in guten Wercken / der wird ordentlicher weiſe verdammt; Wenn ich ein außerwehlter Chriſt bin / ſo muß ich nach meiner einmahl gewirckten wahren Buſſe halten meines Meiſters Geboth. B. 3. f. a. Haſtu nicht ſo fromm gelebet / als dich Chriſtus geheiſſen. Da muß nicht mit nein/

ſondern mit ja geantwortet werden: Ich habe gehalten meines Heylandes Geboth. f. b. med. Aber wo es ſolte zu verſtehen ſeyn von dem Ungehorſam gegen die Gebothe Chriſti/da kan ſich (NB) der Sterbende ordentlicher weiſe nicht ſo beruffen auff CHriſti Verdienſt B. 4 f. a. Daß ſie aber hätten ſollen ſeyn willens geweſt Chriſti Geboth gebührend zuhalten / das war ihnen nie in den Sinn kommen. C. 4. f. a. Gleich als ob CHriſtus gantz kein Geboth fürgetragen / als nur das vom Glauben. Ibid. ſintemahl ſie nicht getrauen ſich zu rühmen / daß ſie auch Chriſti Geboth gebührend gehalten. D. 1. f a. So rühmet er ſich aus der Epiſtel Johannis der gehaltenen Geboth Chriſti. f. b. Warum wiltu nicht auch bekennen/du halteſt Chriſti Geboth. Ibid. So muſtu dich auch mit Warheit rühmen/ du halteſt Chriſti Geboth. pag. 88. Die ſo in der Welt den HErrn JEſum lieben und ſeine Geboth halten. p. 62. Trotz daß ihr einen unter uns weiſet / der nicht Chriſti Geboth halte; Hält einer Chriſti Geboth nicht / ſo gehöret er auch nicht zu unſer Kirchen. pag. 104. Die da halten CHriſti Geboth wie ſichs gebühret. p. 239. er habe denn GOTT treulich gedienet und Chriſti Geboth gehalten Conf. 274. & p 282. Wie ſtehts umb dich lieber Menſch / hälteſtu auch Chriſti Geboth? p 283. Daß ſie ſich rühmen ſie halten Chriſti Geboth. Ibid. Wer Chriſti Geboth nicht hält/ der wird nicht ſelig. p. 287. p. 296. Wehe mir/ ſo ich nicht CHriſti Geboth hielte. p. 299. Rechte Chriſten erfüllen die Geboth Chriſti wie ſichs gebühret. p. 302. 303. Dieſe Lehre verſtehet keiner beſſer / als der Chriſti Geboth hat beſtändig gehalten. adde pag. 304. 306. Atqve illa ſolum ex unico autoris opere excerpſimus, de fide verò ita loqvitur: **Buch** Præf. B 3. f. b. Es mögen wohl die meiſten ſich einbilden / es gehe die tröſtliche Glaubens-Lehre ohne Unterſchied ſo wohl an die ſterbende/ die in guten Wercken ſich nicht geübt / als die / ſo ſich darinn geübet / ſie habens ſich beyderſeits anzunehmen auff einerley weiſe. C. 1. f. b. Nun aber dencken ſie/das werde ſie ſelig machen / wenn ſie eine ſtarcke Zuverſicht auff CHriſtum ſetzen. p. 153. Nun aber wollen wir auch denen antworten/ die da ſagen: Es mache doch gleichwol alleine der Glaube ſelig. p. 278. Wenn ſie doch endlich umb ihres vermeinten Glaubens willen ſolten ſelig werden / ſo müſte CHriſti Wort nicht eintreffen / da er ſpricht: Es ſollen die nicht ins Himmelreich kommen/ die ſich auch nicht in guten Wercken haben geübt. **Fragen vom Abendmahl** C. 4 f. a. Wir werden ſelig durch den Glauben an CHriſtum. Das iſt das rechte Teuffels-Netz/damit er heut zu Tage die meiſten Chriſten fänget und beſtricket. Höre Menſch/ich frage dich: Hälteſtu das Geſetz vollkömmlich? Nein ſageſtu ꝛc.

Ita

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Socin.* Lib. 4. de Servat. cap. 11. f. 559. Obedientia Chriſti præceptorum tanqvam forma fidei coram Deo nos juſtificant. in prælect. Theolog. cap. 17. f. 93. Chriſti præceptorum obedientia eſt, ſub ſpe futuræ immortalitatis. in Fragm. de Juſtif. f. 51. Forma & eſſentia fidei in Chriſtum eſt ejus præceptis obedire. Theſ. de Juſtif. f. 10. Poſſumus tamen pœnitentia & vitæ ex Chriſti præceptis emendatione denuo juſtificari. in prælect. Theolog. cap. 12. f. 55. 56. Si fidem adjicere velint ſive in Chriſti mandatorum obedientia perſeverare. c. 17. f. 93. Fides non eſt ullius ſatisfactionis apprehenſio; ſed Chriſti præceptorum obedientia, ſub ſpe immortalitatis. de fide & oper. fol. 64. Fides qva ad ipſius Chriſti præcepta & promiſſa reſpicit. & mox: Chriſto confidere eiqve ſe totum confidere id qvod reipſa nihil aliud eſt, qvàm ejus præceptis obedire, ſub ſpe futuræ immortalitatis. f. 56. 57. Fides Deo confidere, & opera i.e. obedientia præceptorum Chriſti nos juſtificant, & ex illis juſtificamur. *Theophil Nicolaides* in Defenſ. Tract. de Eccleſ. cap. 4 f. 94. Sine qva fides in Deum & Jeſum Chriſtum & obedientia præceptorum Chriſti conſiſtere neqvit. In refut. Tract. de Eccleſ. cap. 2. f. 15. Ad ſalutem conſeqvendã ſatis eſt Chriſti præcepta ſervare. Confer qvæ produximus in Theſ. 6. *Wolffgang. Franz.* Diſp. 6. in Auguſt. Confeſſ. §. 55. Benevolus Lector penitius contemplari poterit ſtatum Eccleſiarum Photinianarum, qvod nimirum totius iſtorum hominum Theologiæ Lectionum, concionum pars maxima & potiſſima, tantummodo in explicandis, inculcandis & urgendis moralibus præceptis Dei Chriſti Domini noſtri occupetur. ARMINIANI. *Simon Epiſcop.* Diſp. 16. th. 5. 7. 8. 9. dummodo dedita opera nihil contrarium præceptis Chriſti faciant. *Confeſſ.* in Præf. Sect. 22. f. 38. Qvi fidem in Chriſtum arctè tenet & præceptis ejuſdem ſub ſpe promiſſorum ab ipſo bonorum obedire ex animo ſtudet. Cap. 1. Sect. 3. Neceſſaria ad ſalutem ea tantum intelligimus, ſine qvibus fieri nullo modo poteſt, ut qvis præceptis Jeſu Chriſti rectè & prout oportet obediat. cap. 10. Sect. 1. Voluntas Dei qvam à nobis præſtari vult, ut æternam ſalutem per Chriſtam conſeqvamur, continetur præceptis Chriſti. Ibid. Licet præcepta Chriſti multa & varia ſint &c. Sect. 2. Totiusqve vitæ inſtitutionem juxta Chriſti præcepta. cap. 22. Sect. 7. Eamqve profeſſionem conjunctam ſaltem cum externa mandatorum Chriſti obſervatione.

Contra

Contra Orthodoxi.

Wolffgang. Franzius loc. cit. §. 71. An omnes Scripturæ Propheticæ, Apoſtolicæqve & imprimis conciones Chriſti tantummodo obedientiam mandatis moralibus præſtare jubeant. §. 72. Hoc ab Adverſariis magna vi aſſeritur.&c. § 73. hoc negandum eſſe nos pro gloria Chriſti ex S. Scriptura demonſtrabimus. Diſp. 7 §.40. Ex his, qvæ breviter delibavimus, ſatis apparet falſum eſſe, qvod Photiniani clamant, in toto veteri & novo teſtamento Deum nihil aliud ab hominibus poſtulare, qvàm ut obedientiam præſtent homines legi morali. *Johann. Schmied.* in der Chriſtl. Weißh. Conc. 7. pag. 146. Der Allerhöchſte Troſt / daß uns GOtt auß lauter Barmhertzigkeit / allein um der vollkommenen Gnugthuung ſeines Sohnes willen / wenn wir an denſelben gläuben / alle Sünde verzeihen wolle / wird (bey den Päbſtlern) ſelten gehöret / die allertröſtlichſte Evangeliſche Verheiſſungen werden in Geſetz-Predigten / die den armen Sünder nur angſt bange machen / verwandelt. *Wittebergenſ.* übers Buch num. 26. Dieſe Socinianiſche und Widertäufferiſche Lehre wird durch und durch in dieſem Buch getrieben. *Ulmenſes* num. 5. pag. 68. Es redet Stenger ziemlich ſpöttiſch von dem Glauben / von welchem wir doch Chriſtgläubige genennet werden / und bezeuget hiemit / daß D. Luthers Lehre vom ſeligmachenden Glauben auff das koſtbahre Verdienſt unſers Heylandes JESU CHRISTI bey ihm in ſchlechten Würden ſtehen müſſe.

49. *Ad ſalutem ordinariè (A) conſeqvendam, neceſſaria eſſe (B) bona opera, dudum (C) præſtita, cum abſqve horum in hora mortis conſcientia & teſtimonio (D) nemo ſalvetur.*

(A) Buch p. 229. Ordentlicher weiſe wird keiner ſeelig / er habe denn auch from gelebet. Ibid. Ich habe eine Regel gegeben / daß nehmlich ordentlicher weiſe kein Menſch ſeelig werde / er habe denn auch GOtt in dieſer Welt treulich gedienet / und Chriſti Geboth gehalten. Einſchärff. C. 1. f. a. Und ſo nun das die gewöhnliche Weiſe der Kinder GOttes iſt / ſo folget daß es auch an ihrem Ende von ihnen müſſe heiſſen / ſie haben nicht gelebet als Knechte der Sünden / ſie haben in der Heiligung zugenommen / ſie haben ſich in guten Wercken geübet. *Vindic.* G. 2. f. a. med. Mein Buch lehret alſo: Ordentlicher Weiſe werden nur die / ſo ein fromm Leben

ben führen/ ſeelig. *Palinod.* p. 22. Von dem was gewohnlich oder ordentlich ſich zu trägt/ zu reden/ werden nur werckreiche Menſchen ſeelig. *Apol.* p. 41. Die nicht durch Gedult oder Beſtändigkeit in guten Wercken getrachtet nach dem ewigen Leben/ ſolche werden ordentlich nicht ſeelig. pag. 47. Allein die vollkommene Thäter werden ordentlich ſeelig. Epiſt. ad Jenenſ. 17. Jul. 1668. im Bericht. p. 4: Ordinariè non ſalvantur, niſi qvi bona opera fecere & ſervavere decenter mandata Chriſti. (*B*) Buch Præf. B. 2. f. a. Wer nicht hält die Gebothe Chriſti/ lebet nicht fromm und übet ſich nicht in guten Wercken/ der wird ordentlicher weiſe verdamt. p. 239. Ordentlicher weiſe wird kein Menſch ſeelig/ er habe denn froñ gelebet. p. 257. Wer nicht kan ſagen/ ich führe ein heilig Leben/ ohne alle muthwillige Sünde/ der wird GOtt nicht ſchauen. Ibid. Wer nicht thut den Willen Gottes des hiñliſchen Vaters/ und übet ſich fleiſſig in guten Wercken/ der wird nicht in das Himmelreich kommen. p. 258. Es heiſt/ die nicht den Willen Gottes thun/ und in guthen Wercken ſich üben/ die ſollen nicht ins Himmelreich kommen. Ibid. Keiner wird in den Himmel kommen/ der ſich auch nich hat fleiſſig geübet in guthen Wercken. Ibid. Darum laſſets euch nochmahls geſaget ſeyn: Wer da will dem ewigen Verdamniß entgehen/ der übe ſich ja fleiſſig in guten Wercken. Ibid. Lebſtu fromm/ ſo wirſtu ſeelig/ lebſtu nicht recht fromm/ ſo wirſtu verdamt; da wird nichts anders aus. pag. 271. Wer nicht in guten Wercken ſich übet/ der wird nicht ſeelig. pag. 274. Wiltu einen gnädigen GOTT haben/ wiltu ewig ſeelig werden/ ſo muſtu gedencken fromm zu leben/ dich üben in der Heiligung und guthen Wercken. p. 278. Es ſollen die nicht ins Himmelreich kommen/ die ſich nicht auch in guten Wercken geübet. p. 328. So werden gar wenig Chriſten ſelig/ weil die meiſten nicht begehren Gott den HErrn mit guten Wercken zu erfreuen. Wer in dieſer Welt GOtt nicht mit einem heiligen Wandel erfreuet/ den wil GOtt auch dort nicht erfreuen mit der himmliſchen Luſt. pag. 379. Darum hab ich wohl geſagt/ wer nicht fromm lebet/ der wird nicht ſelig. pag. 392. Wer nicht ein frommes Leben/ einen heiligen Wandel in dieſer Welt geführet/ und alſo deß Vaters Willen gethan/ der wird ins Himmelreich nicht kommen. Ibid. Wer ſich in dieſer Welt in guten Wercken geübet/ der wird auch zum ewigen Leben aufſtehen. p. 393. Daß ſie werden ein gerechtes heiliges frommes Volck/ das fleiſſig in guten Wercken ſich übe/ und alſo darauff ſelig werde. pag. 396. Wer nicht einen heiligen frommen Wandel führet/ der wird am jüngſten Tage ſtehen zur lincken Hand. Ibid. Ordentlicher weiſe

werden alleine die Thäter ſelig / die ein frommes heiliges Leben führen. Einſchärff. D. 4. f. a. med. Wer ſein Leben nicht beſſert ucd gute Wercke thut / der ſoll wiſſen / daß er kein Chriſt iſt / wer aber kein Chriſt iſt/der wird verdammt. (C) Buch pag. 239. Denn ſonſt iſt das die gewöhnliche ordentliche Art und Weiſe / die ſich findet bey den rechtſchaffenen Chriſten / daß ſie nemlich fein bey zeiten abſtehen vom Böſen / ſie führen einen unſträfflichen Wandel/und machen ſchon in dieſer Welt einen ziemlichen Anfang zu dem heiligen engliſchen Leben / das ſie wollen führen einmahl im Himmel. pag. 395. Denn Paulus iſt auff ſolche Weiſe nicht ſelig worden / ſondern er hat ſich bey zeiten bekehret / und darauff einen heiligen Wandel geführet. Einſchärff. D. 3. f. b. Ordentlicher weiſe iſt das das rechte heute / wo nemlich auch noch Zeit übrig gute Früchte zu tragen. Ibid. Aber gleichwol mercken wir / wie GOtt ſelbſt von der Bekehrung redet / daß nemlich man ſich müſſe fein bekehren in der Zeit/da man auch noch raum für ſich hat gute Früchte zu bringen. Solche ordentliche Regul läſt ſich nicht umſtoſſen durch das Exempel deß Schächers. *Vind.* C. 3 f. a. Wo nun aber einer auch der groſſen Buſſe zu zweyen mahlen ſich im Leben gebraucht hätte/ gleichwol aber auch vor oder nach ſolcher Buſſe / eine geraume Zeit gute Früchte bracht / ſo möchte auch von einem ſolchen wohl geſaget werden / daß er ſeinen Lauff geführet ordentlich / nemlich nicht auff die Weiſe/ wie etwa jener Schächer. *Palinod.* ad Witt. pag. 32. Das iſt aber gewiß / daß der gewöhnliche Gang zum Himmel in ſich hält eine zeitigere und fruchtreichere Buſſe. *Apol.* pag. 70. Ordentlich ſterben allein die Zeitgläubigen ſelig. pag. 48. Ordentlich kommen nur die zeitigen Thäter in Himmel. (D) Einſchärff. D. 4. f. a. Wer an ſeinem Ende nicht hat das gute Zeugnüß eines heilig geführten Wandels / der wird auch nicht ſelig A. 2. f. a. Wer an ſeinem letzten Ende nicht auch hat das gute Zeugnüß eines in dieſer Welt heilig und Chriſti Gebothen gemäß geführten Lebens / der ſtirbt unſelig. D. 1. f. b. So wird nun nicht unrecht gelehret / daß ordentlicher weiſe die Kinder Gottes / die da ſollen ſelig werden / auch an ihrem Ende haben das gute Zeugnüß eines heilig geführten Wandels. Und wers nicht hat / der kan ordentlicher Weiſe und von dem was gewöhnlich geſchieht zu reden / nicht ſelig werden. *Palin.* pag. 46. Wer ohne Wercke iſt/der iſt kein Außerwehlter. pag. 47. Es haben ja die guten Werck einen reſpect mit zur Seligkeit. Confer Buch p. 254. 274 322. item p. 275. 283. 249. *Apolog.* p. 21 39.

Ita

Ita Heterodoxi

TURCÆ *Alcoran.* Lib. 2. cap. 1. pag. 86. Qvemlibet eò debere anniti, ut meritum coram Deo habeat. PONTIFICII. *Bellarm.* Lib. 4. de Juſtif. cap. 7. 8. 9. *Staplet.* Lib. 10. de Juſtif. *Majer.* Lib. 8. contr. 1. cap. 3. pag. 8 *Coſter.* in Enchir. cap. 7. pag. 277. *Becan.* in Manual. Controv. Lib. 1. cap. 17. p. 309. *Jodoc. Tiletan.* cont. Exam. Chemn. p. 385. CALVINIANI. *Theod. Beza* Volum. 1. fol. 675. Si fides ad ſalutem neceſſaria eſt, & veram fidem opera neceſſariò conſeqvuntur, certè & illud efficitur, neceſſaria eſſe ad ſalutem opera. *Johann. Piſcator* in 6. ad Rom. Sanctitatem afferre vitam æternam, non qvidem ex merito ſed ex ordinatione Dei. *Molinæus* in Anat. Armin. p. 110. Qvod ſtudium bonorum operum non minus ſit conditio prærеqviſita ad ſalutem, qvàm ipſa fides. *Gisbert. Voët.* de Præjud. Veræ relig. in Coroll. 1. Theolog. Qvod bona opera ex uſu Scripturæ aliqvo modo dici poſſint cauſa vitæ æternæ. Conf. ejusdem Therſit. Heauton. Sect. 2. cap 2. SOCINIANI. *Socin.* de Juſtif. p. 14. Vitæ ſanctitatem eſſe cauſam ſine qva non juſtificationis & ſalutis. p 17. Opera noſtra, id eſt, obedientia qvam Chriſto præſtamus, licet nec efficiens nec meritoria, cauſa tamen, ut vocant, ſine qva non juſtificationis coram Deo atqve æternæ ſalutis noſtræ ſunt. in Lib. Svaſor. p. 19. Per ſententiam: bona opera non ſunt neceſſaria ad ſalutem, id efficit Diabolus, ut planè credatur, nihil eſſe opus, ut qviſqvam vitæ ſanctimonia præditus eſſe curet. *Smalc.* cont. Franz. p. 181. Fidei anima ſunt bona opera, & proinde à Scriptoribus jam fidei jam operibus ſalus tribuitur. p. 356. Abſurdum eſt Franzio, qvod ipſiſſima Evangelica veritas, & ejus præcipua pars cenſeri debet: Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem p. 357. Per eam Franzii ſententiam pietas exſibilatur, & ex animis hominum funditus exſtirpatur. *Jon. Schlichting.* part. 2. cont. Meiſn. pag. 144. Bona opera juſtificationis & ſalutis noſtræ cauſam eſſe. ARMINIANI. *Apolog.* cap. 15. fol. 151. Chriſtum veniſſe in hunc mundum & mandata nobis dediſſe, eaqve ad obtinendam æternam ſalutem neceſſaria eſſe. fol. 152. Non qvidem plenam & præciſam mandatorum divinorum obſervationem neceſſariam eſſe ad ſalutem, interim præcepta pariter omnia eſſe obſervatu neceſſaria ad ſalutem. *Pet. Bertius* in Epiſt. ad Sibrand. p. 49 & in præf. Tract. Armin. de cap. 7. ad Rom. Præſtationem bonorum operum reqviri ad ſalutem. *Eduard. Poppius* in ang. port. f. 28. Merces vitæ æternæ nulli confertur, niſi qvi laborem ſuum

ad extremum vitæ exantlaverit & perfecerit, & non alio modo, qvàm cum reſpectu ad illud opus plenè & perfectè præſtitum. ENTHUSIASTÆ & QVAKERI. *Johann. Brecklinger* in den Buß-Predigten Præf. C. 2. f. a. Derowegen wie die Erlöſung nöthig iſt zu unſer Seligkeit / alſo iſt auch die Vereinigung nöthig / und wie die Vereinigung nöthig iſt / alſo ſind auch die guten Werck nöthig. f. b. Derowegen ſind die guten Werck höchſtnöthig auch zu unſerer Seligkeit. D. 1. f. a. Aber wie nun das Bilde nothwendig erfordert wird zur Seligkeit / in dem dariñen der Außerwehlten Seligkeit beſtehet / alſo auch die guten Werck / darinnen wir GOtt gleich werden. D. 3. f. a. Weil nun die Seligkeit in guten Wercken beſtehet / ſind die Wercke auch nöthig zur Seligkeit. *Thomas Lawſon* in Reſponſ. ad Zentgr. Colluv. B. 5. f. b. l. 8. à fin. Und ſo ihr das Leben der Gerechten nicht lebet / ſo wird auch euer nicht ſeyn das Ende der Gerechten.

Contra Orthodoxi.

Epit. Form. Concord. pag. 589. Credimus etiam, docemus & confitemur, qvod bona opera penitus excludenda ſint, non tantum cum de juſtificatione fidei agitur: ſed etiam cum de ſalute noſtra æterna diſputatur. *Declar. Solid.* p. 704. Propterea meritò hæ propoſitiones rejiciuntur: bona opera fidelibus neceſſaria eſſe ad ſalutem, ita ut impoſſibile ſit, ſine bonis operibus ſalvari. Ibid. Propoſitiones illæ de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem perturbatis & afflictis conſcientiis veram Evangelii conſolationem eripiunt, occaſionem præbent dubitationi de gratia Dei, multis modis ſunt periculoſæ, præſumtionem & falſam opinionem de propria juſtitia & fiduciam propriæ dignitatis confirmant. *Corpus Prutenicum.* Planum itaqve eſt, propoſitiones illas de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem pugnare cum forma ſanorum verborum in ſacra Scriptura præmonſtrata, ſicut & cum Auguſtana confeſſione pugnant, qvæ clarè tradit, opera tam ad ſalutem non eſſe neceſſaria, qvàm ad juſtificationem non ſunt neceſſaria. *Synod. Luneb.* A. 1561. Major hat dieſe Reden geführet / daß gute Werck nöthig ſeyn zur Seligkeit / und gantz unmöglich ſey / ohne gute Wercke ſelig zu werden / welche Rede nicht allein der Augſpurgiſchen Confeſſion öffentlich entgegen / wie für Augen: ſondern auch GOttes Wort zuwidern iſt. *Corpus Julium* fol. 98. Ferner iſt dieſe Lehre vornemlich von nöthen / daß man klar und unterſchiedlich auß GOttes Wort die Urſachen zeige / warum die gute Werck zu thun

von

von nöthen ſeyn.ꝛc. Auff daß unter dem Schein ſolcher Urſachen die guten Werck nicht zugleich auch in beyde Haupt-Artickel der Gerechtigkeit mit eingeſchoben und eingemänget werden / ſoll vermeiden und verworffen werden dieſe propoſition und Rede / daß gute Wercke zur Seligkeit nöthig ſeyn / alſo daß es unmöglich ohne gute Wercke ſelig zu werden. Conf. *Johann Hülſemann* ad cap. 12. Brev. inSupplem. §. 8. num. 2. *Dannhauer.* in Hodoſ. Phænom. 9. Lit. I. p. 710. Qvæ opera ſunt neceſſaria non neceſſitate finis, meriti aut medii, ſive acqvirendam ſalutem ſpectes, ſive conſervandam, ſed neceſſitate ordinis debiti. Ita D.Hutterus in Form. Conc. p. 417. & p. 432. ſunt neceſſaria factu, ſed non ad ſalutem. Ibid. Bona opera ſunt viæ in regno, non via ad regnum, non conditio ſine qva non, aliàs lex eſſet conditio Evangelii & promiſſiones Evangelicæ eſſent conditionatæ. in Hodomor. Spir. Pap. Tom. 2. Phant. 9. pag. 159. Eſt ſanè dogma de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem ἄγραφον & ἀντίγραφον &c. Cauſalem dicas neceſſitatem an conditionatam, hîc non multum intereſt. Vix enim dici poteſt conditio poſitiva & activa ſine qva non qvæ cauſa non ſit. In der Catechiſmus Milch Part. 6. Conc. 19. p. 238. Ebenmäſſig ſind auch die guten Werck nicht media neceſſaria die Seligkeit zu erlangen oder zu erhalten. *Wittebergenſes* in Vindic. num. 4.5.6.7. Weil dieſe Redens-Arten und Lehren der Form. Conc. zuwider und in öffentlichen Drucke ſeyn / muß Stenger dieſelben frey verwerffen / ut Eccleſiæ ſcandalo ſatisfiat. (D) *Thummius* Tract. 13. de Juſtif. qvæſt. 1. p. 492. Qværitur an illud, qvo comparere coram tremendo Dei judicio liceat, qvôqve juſti & filii altiſſimi habeamur, ſit gratuita Dei miſericordia & ex parte noſtra obedientia præceptis Chriſti præſtita? An verò firma fiducia in Chriſti meritum propter peccata noſtra, ut nos juſtificemur & pacem habeamus cumDeo, vel obedientia Chriſti activa & paſſiva fide apprehenſa? Hoc nos credimus: Illud Photinianorum ſententia eſt. *Johann. Botſaccus* in der gründlichen Hintertreibung. Tit. Erfüllung deß Geſetzes. num. 275 pag. 148. Das ſtehe dahin! in der letzten Stunde wird ers erfahren / wie er ſein Leben ſchrecken und ſeine ſpöttiſche Zunge qvälen wird / wenn er befinden wird / daß ſeine läßliche Sünden ihm eine Vorbereitung zum Tode worden ſind; Ja die ihm läßlich hie vorkommen / GOTT alsdenn zu Todſünden machen werde / wenn ihn der HErr richten wird. Wir ſagen aber gerne in aller Demuth mit Anshelmo: Unſer Leben ſchrecket uns / denn wir GOttes Geboth nicht gehalten haben / halten uns aber an Chriſtum / der iſt deß Geſetzes Ende / wer an

ihn gläubet/ der iſt gerecht. *Johann Schmied* in den Gewiſſens-Predigten Conc. 9. p. 177. Es haben alle wahre Gläubige ein gutes Gewiſſen/weil ihnen alle angebohrne und von ihnen ſelbſt begangene Sünden/um Chriſti willen/ durch den Glauben vergeben ſind/ auch ſeine/ deß HERRN Chriſti/vollkommene Gerechtigkeit ihnen geſchencket und zugeeignet wird/ dadurch ſie innerlichen Frieden deß Hertzens haben/ und unerſchrocken für Gott dem himmliſchen Vater treten können; Und werden in ſolchem Gewiſſens-Frieden hernach etlicher Maaſſen beveſtiget/ wenn ſie ihren Glauben in guten Wercken üben/ und ſich für allen Ergerniſſen und gottloſen Leben fleiſſig hüten. Und auff ſolche Weiſe und in ſolchem Verſtand haben in dieſem Leben ein gut Gewiſſen gehabt die heiligen GOTTES/ Job/David/ Paulus und andere. Idem ibidem: Alſo vernehmen wir auch hierauß welcher Geſtalt wir uns in die Sache ſchicken ſollen/ wenn wir das theure Kleinod eines guten Gewiſſens/ſo gut es in dieſem unvollkommenen Weſen zu erhalten/ erlangen wollen/ nemlich daß wirs nicht in uns/ oder unſerm eignen Thun/ ſondern auſſer uns in CHRISTO ſuchen müſſen. Idem pag. 179. Mein Gewiſſen iſt in meinem Heyland Chriſto gut und rein/ wie böß und unrein es an ſich ſelbſten iſt/ wegen meiner ſchweren und vielen Sünden/die darauff liegen/und damit es beſudelt iſt. In Chriſti Wunden iſt mein Gewiſſen heil/ wie ſehr es verwundet an ſich ſelbſten iſt.

50. *Pœnitentiam vel eſſe magnam, peccatorum ſc: malitiæ, vel parvam, nimirum infirmitatis.*

Einſchärff. E. 3. f. a. So iſt nun die Buſſe zweyerley/erſtlich gibts eine Buſſe die heiſt der Frommen Buſſe/ die Buſſe der ſtehenden/die tägliche Buſſe/ die kleine Buſſe; darnach iſt eine Buß die heiſt die Buß der Gottloſen/ der Gefallenen/ die groſſe Buſſe. Der Unterſchied beſtehet darinn: (1) Jene wird gewircket von den frommen gerechten Leuten: dieſe aber von denen Gottloſen/ die bißher in muthwilligen Sünden gelebet. (2) In jener Buß hat man nur zu bereuen die Erbſünd und menſchliche Fehler: In dieſer hat man über das noch grobe muthwillige Sünden zu bereuen. (3) Jene wird täglich geübet/ und alſo viel hundertmahl wiederhohlet; dieſe aber nicht ſo vielmahl. (4) In jener wird einem Chriſten nur die Gnade GOttes bekräfftiget und beſtätiget: in dieſer aber wird die Gnade von neuen erlanget. (5) Durch jene wird frommen Chriſten ihr geiſtlich Leben erhalten und geſtärcket: durch dieſe aber wird das vorhin gäntzlich ver-

verlohrne geiſtliche Leben wieder vom neuen erlangt. *Vindic.* E. 4. f. b. Auf ſo groſſe Sünde gehöret ja auch groſſe Buſſe. *Palinod.* pag. 48. Chriſtus ſagts auch: wer keine groſſe Sünde begehet / bedarff keiner groſſen Buſſe. p. 93. So kan man auch von der Gröſſe der Reue auch die Buſſe groß nennen: oder auch von der Gröſſe der Sünden / darüber ſie zu führen.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Jerem. Dyke* cap 4. p. 644. Die dritte Regul iſt / daß die Traurigkeit und Reu nach der Gröſſe der begangenen Sünde müſſe regulirt und gerichtet werden. Je gröſſer die Sünde / ie gröſſer muß die Buſſe ſeyn / und ie tieffer müſſen wir uns für GOtt demüthigen.

Contra Orthodoxi.

Hutter. art. 22. p. 758. Qvoad qvantitatem verò nullum certum doloris & pavoris modum ſtatui aut definiri poſſe vel debere ſtatuimus, qvin nec certo tempore eam vel metiendam vel ponderandam eſſe arbitramur. *Heinr. Höpfnerus* Diſp. 7. de Juſtif. p. 513. Non refragamur etiam alios ut Manaſſen magis conteri ſuper peccatis, alios minus: Qvò enim clarior & amplior eſt peccati notitia, eò major & profundior eſt dolor de peccatis agnitis. &c. Cum autem gradus non varient eſſentiam, ad veritatem & ſinceritaten contritionis nihil intererit, ſi qvis ſive acrius ſive diuturnius doleat de peccatis ſuis, eorumqve merito. Sic enim contritio ſuam eſſentiam obtinet, & ratione finis neceſſaria ac par eſt hoc modo in omnibus verè contritis. *Wittebergenſes* in Vindic. Was Stenger von der Gröſſe der Reue beybringet / iſt nicht unähnlich der Päbſtiſchen Lehre / dienet aber nirgend als zur Verwirrung und Betrübung der Gewiſſen / ob ſie auch in Warheit iemahls rechte wahre groſſe Buß gethan haben? Conf. *Jenenſes* über die Einſchärff. ad Theſ. 2 in princip. *Gieſſ.* ſ. p. 7. Aber man muß dennoch nicht zu ſolchen extremitäten gehen / daß die zum ewigen Leben verordnete Kinder Gottes der groſſen Buſſe (wie der Stenger nach ſeiner neuen Redens-Art die Sache vorbringet) ein oder doch wohl nicht zum andernmahl bedürffen.

51. *Acta ſemel magna pœnitentia, renatos in peccata malitiæ non ſolere relabi.*

Einſchärff. E. 3 f. b. Wenn ich ſoll beſchreiben den Lauff der Außerwehlten Kinder Gottes / ſo ſage ich / ſie verhalten ſich alſo / daß nachdem ſie durch eine recht erleuchtete Buſſe in ihrer Wiedergeburth beſtätiget wer-

werden / ſie darauff nicht mehr durch Todſünde ſich auß ihrem ſeligen Gnaden-Stande ſetzen. F.2.a. Von dem Sündenfall ſaget der heilige Johannes / der Gerechte fällt nach ſeiner Bekehrung nicht mehr. Wer von GOtt gebohren iſt / der ſündiget nicht. G.1.f.b. Wie vielmahl biſtu göttlicher Gnade und deß geiſtlichen Lebens verluſtig worden bey dieſem deinen zeither geführten Chriſtenthum? Iſts keinmahl geſchehen? Das wäre gut / und dem gewöhnlichen ordentlichen Lauff der Außerwehlten gemäß. *Propoſ.* Von der groſſen Buß A. 2. f. a. Die groſſe Buſſe wird von den Kindern Gottes entweder nie oder nicht über einmahl gewürcket / von dem was gewöhnlich zu reden. Ibid. Ich habe wollen weiſen / daß wenn die meiſten Kinder GOttes einmahl groſſe Buß gewircket / *hernach ſo leben* / daß ſie nicht wieder von GOtt abfallen. Sie brauchen der groſſen Buß nicht über einmahl / oder bedürffen ihrer gar nie. *Vindic.* M. 4. f. a. Die in der Wiedergeburt durch Buſſe beſtätigten Kinder GOttes fallen nicht abe; Verſtehe die meiſten. Selten geſchichts / daß einer von ſolchen Frommen abfällt.

Ita Heterodoxi

Clem. Alexander. l. 2. Strom. Apparet, ſed non eſt pœnitentia, ſæpe petere de iis qvæ ſæpe ſpeccantur. *Tertull.* Lib. de Pœnit. pag. 557. Intinctionis (S. baptiſmi) ſera obſtructa collocavit Deus in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, qvæ pulſantibus patefaciat, ſed jam ſemel, qvia jam ſecundo: ſed amplius nunqvam, qvia proximè fruſtra, non enim & hoc ſemel ſatis eſt? NOVATIANI, de qvibus *Theodoretus* lib. 3. hæret. fab. Novatus dicens non oportere eos, qvi abnegaſſent, ſalutem conſeqvi, ſimiliter faciens ac ii, qvi ægrotis prohibent, ne utantur medicamentis. *Pacianus* Epiſt. 3. ad Sympron. Tractatus omnis Novatianorum, qvem ad me confertis undiqve propoſitionibus deſtinaſti, hoc continet, qvod poſt baptiſmum pœnitere non liceat, qvod mortale peccatum Eccleſia donare non poſſit, imò qvod ipſa pereat recipiendo peccantes. *Philaſtrius Brixienſis* Lib. de Hæreſ. cap. 34. Novatiani ſeparantes ſe ab Eccleſia Catholica, atqve à Chriſti bonitate ac miſericordia diſſonantes atqve dicentes: Non eſſe fideli poſt baptiſmum locum aliqvem pœnitentiæ. *Socrates* Lib. 4. H. Eccl. cap 32. Nam qvia erat à Novato ſignificatum, eos qvi poſt baptiſmum peccatum ad mortem admiſerant, ad myſteria non eſſe recipiendos. *Hieron.* Lib. de Illuſt. Eccleſ. Doctor. cap. 70. Novatianus Novatianorum dogma conſtituit, nolens Apoſtatas ſuſcipere pœnitentes.

tentes. Hujus autor Novatus. *Conſtantin. Harmenopul.* de Hæreſ.. Novatiani lapſos poſtqvam reſipuiſſent,non admittebant.*Honorius Auguſtod.* de Hæreſ. 50. Novatiani lapſos ad pœnitentiam non recipiebant.Novatiani itaqve terminos divinæ gratiæ prædefiniebant,teſte *Abr.Calovio* in Synopſi Controv. Artic. 12. th. 5. pag. 171. Qvi poſt baptiſmum & regenerationem in peccata prolabuntur, iterum redire poſſunt ad pœnitentiam, nec deneganda illis peccatorum abſolutio, contra Socinianos cum Novatianis negantes, qvod Deus poſt converſionem peccantes in gratiam recipiat. Et *Kenkelio* in Diſp. de Novat. Sect. 1. §. 29. p. 26. Novatianorum vera & propria ſententia fuit ut breviſſimè dicam: Ejus,qvem ampliſſimum à Criſto acceperant,poteſtatis uſum certis finibus circumſcribere. proximè ſtatum Controverſiæ Dannhauerus atqve Kenckelius inter Novatianos & Orthodoxos ita formant: Num illi, qvi ſemel per fidem in Chriſtum juſtificati, & gratiæ ac pacis divinæ participes facti ſunt, ſi amiſſa fide rurſus ea excidant, denuo in gratiæ ſtatum collocari poſſint: an ſecus? His adde *Cyprian.* in Matth.18.Ecce abyſſum divinæ miſerationis & fontem miſericordiæ in immenſum profluentem, cui venas obturare contendunt Novatiani, & hunc aqvæ fluxum in nos derivari nolunt.

Contra Orthodoxi.

Cyprianus in ſecunda de lapſis ſynodo: Omnibus qvi pœnitentiam agere& dominum deprecari à prima lapſus ſui die non deſtitiſſent,pacem dandam eſſe. *Cyrillus* Lib. 5. in Johann. cap. 17. p. 275. Cæterum nonnulli adeo ſeverè relapſum in peccata & rigide damnare ſunt annixi,ut poſt ſalutarem in fonte baptiſmi peccatorum abſolutionem incidentibus in vitia pœnitentiam denegent, aut veniam dandam. Si qvis autem poſt ſuſceptam pœnitentiam rurſum eadem commiſerit peccata, huic denuo beneficium abſolutionis & remiſſionis concedendum recuſant. Eſſet enim inqvit hæc facilis veniæ datio qvotieſcunqve (NB) qvis deliqverit promtè oblata incentivum qvoddam & occaſio ad audientius & licentius peccandum. *Timoth.Kirchner.* loc. de pœnit. p. 807. Eſtne cum poſt converſionem denuo fuerim in peccata prolapſus denuo pœnitentiæ locus relictus, & eſtne iterata pœnitentia ſalutaris? Maximè, modò vera ſit pœnitentia. Ideo enim Chriſtus Matth. 18. v. 22. inqvit; Non dico tibi uſque ſepties &c. p. 813. Semperne qvoties pœnitentiam egerimus, patet nobis aditus ad gratiam Dei? Maximè, modo toto pectore ad Deum redeamus & convertamur. Ezech. 33. v. 12. Erronea igitur eſt Nova-

 tiano-

tianorum ſententia. *Lipſienſes* cont. Stenger. p. 3. Zugeſchweigen daß dieſe Novatianiſche Lehr deß Stengers dem Chriſtenthum mehr ſchädlich / als erbaulich. *Witteberg.* über die Einſchärff. ad num. 27. Im Grunde behält Stenger die Novatianiſche und Socinianiſche Ketzerey / welche allerdings muß verdammet werden. *Jenenſes* in Præfat. Reſp. ad Palinod. C. 2. f. b. Das iſt eine auß der verdammten Novatianer Schwarm herrührende Einbildung. C. 4 f. b. Die Novatianer ſagten / wenn Chriſten nach ihrer Tauff wieder in ſchwere Sünden fielen / ſo hätten ſie Krafft der von GOtt eingeſetzten Gnaden-Ordnung und deß Chriſtlicher Kirchen anvertrauten Löſe-Schlüſſels keine Vergebung zu hoffen ꝛc. Die heutigen Socinianer treten gerade in ihre Fußſtapffen; ꝛc. Stenger ſtimmet mit beyden überein. D. 1. f. a. Zu deſſen Behauptung führen beſagte Novatianer / Socinianer und Stenger einerley Gründe / auß heiliger Schrifft. H 1. f. a. Dieſes alle ſind ſolche Aſſertiones, welche auff die verdammten Ketzereyen der Novatianer und Socinianer hinauß lauffen / Ibid. Daß alſo nunmehr Stengers Irrthümer als Novatianiſche und Socinianiſche Schwärmereyen männiglich für Augen liegen. Im gründlichen Bericht p. 700. Das formale, welches in dem Novatianiſmo die Chriſtliche Kirche als Ketzerey verdammt / ſehen wir nicht / wie es könne geläugnet werden / daß es in deß Stengers Irrthum begriffen ſey. *Auguſtani* pag. 20. So wird dann ohne einig Scheltwort / ſondern billig ſolche Einſchärffung deß Novatianiſmi beſchuldiget. *Lüneburgenſes* pag. 86. Worinn denn Stenger ſich zu den Novatianern gar nahe thut. pag. ſeq. Stenger machet ſich hie abermahl deß Novatianiſmi verdächtig. *Coburgenſes* pag. 94. Ob aber ſub lingva Stengeri Novatiana Sociniana &c mens orthodoxa verborgen liege / kan man à poſteriori auß ſeiner Einſchärffung nicht ſchlieſſen.

Obſervatio.

Eqvidem de pœnitentiæ publicæ ritu in Eccleſia veteri ita *Origenes* Hom. 15. in Levit. In gravioribus criminibus ſemel tantum vel rarò pœnitentiæ conceditur locus: Iſta verò communia qvæ freqventer incurrimus ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione redimuntur. Et *Ambroſius* Lib. 2. de pœnit. cap. 10. Si verè agerent pœnitentiam, poſtea iterandam non putarent, qvod ſicut unum baptiſma, ita una pœnitentia, qvæ tamen (NB) publicè agitur. Nam qvotidiani hos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum. Reſponſio autem

autem habetur in *Auguſtini* Epiſt. 54. ad Maced. In tantum autem hominum aliqvando iniqvitas progreditur, ut etiam poſt actam pœnitentiam, poſt altaris reconciliationem vel ſimilia vel graviora committant, & tamen Deus facit etiam ſuper tales oriri ſolem ſuum, nec minùs tribuit, qvàm ante tribuebat largiſſima munera vitæ ac ſalutis. Et qvamvis eis in Eccleſia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen (NB) ſuper eos pœnitentiæ ſuæ non obliviſcitur. Ibid. Qvamvis ergo cautè ſalubriterqve proviſum ſit, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel in Eccleſia concedatur, ne medicina vilis minus utilis eſſet ægrotis, qvæ tantò magis ſalubris eſt, qvantò minùs contemptibilis fuerit. Qvis tamen audeat dicere Deo: qvare huic homini, qvi poſt primam pœnitentiam rurſus ſe laqveis iniqvitatis obſtringit, adhuc iterum parcis &c.

52. *Siqvidem id vix poſſibile vel ordinarium.*

Buch pag. 385. Aber wer wil denn einen Frommen einmahl recht bekehrten dazu bringen / daß er wieder in muthwillige Sünde gerathe? *Vindic.* M. 2. f. b. Wer einmahl hat die groſſe gewircket / der hat auch dabey ſo grauſame Seelen-Angſt in der Reue empfunden / daß nicht wohl müglich daß er ſolte hernach mit der Sünden wieder ſpielen. **Einſchärff.** C. 3. f. b. Wo das Reich GOttes in dem Hertzen iſt / da müſſen muthwillige Sünden wohl verbleiben. F. 3. f. a. Wer auch weiß / wie es umb einen Menſchen ſtehe / der da iſt begabet mit dem heiligen Geiſte / mit rechtem Glauben / gutem Vorſatz / Liebe GOttes / der wirds nicht in Abrede ſeyn / daß einem ſolchen Wiedergebohrnen faſt unmöglich / daß er ſolte GOtt verlaſſen und muthwillig ſündigen. E. 1. f. b. Daß demnach nicht zu gedencken / als ob die groſſe Buſſe pflege insgemein von denen Kindern GOttes in ihrem Leben 3. 4. 5. 6. und mehrmahl gewircket zu werden: Nein. Sondern entweder bedarff ein Kind GOTTes derſelben groſſen Buſſe in ſeinem Leben einmahl / ſchwerlich zum andern mahl / zum dritten / vierdten / fünfftenmahl; aber wenns da ſolte ein Exempel geben / daß ein Kind Gottes hätte in dieſer Welt die groſſe Buſſe ſo offt bedurfft / daß würde ein gantz auſſerordentlicher ungewöhnlicher caſus ſeyn. E. 3. f. b. Man findet in heiliger Schrifft der Exempel nicht / da Wiedergebohrne wären wieder entfallen auß der Gnade GOttes / und denn wieder auffgerichtet; Darauff zum andern mahl wieder ſo tieff gefallen / und denn abermahl durch ſonderbahre Gnade GOttes wieder erleuchtet und bekehret

ret/ darauff ſie aber zum drittenmahl wieder muthwillig ſich außm Gna-den-Stande hatten begeben. Solcher Exempel findet man nicht / und obs auſſerhalb der Schrifft der Exempel gäbe / ſo wärens extraordinaria, rariſſima. F. 2. a. Und das wahre Chriſtenthum leidets durchauß nicht/ daß man wolle nach ſeiner Bekehrung wieder in Todſünde fallen. G. 3. f. b. Ich ſetze du habeſt die muthwillige Sünde / ſo etliche mahl mit zwiſchen einkommender Buſſe wiederhohlet / ſo müſſeſtu einer ſeyn von denen die deß extraordinarii genieſſen. *Vindic.* D. 3. f. a. Nur aber widerfechte ich ob wäre das der gewöhnliche ſtylus der Außerwehlten/ daß ſie immer wieder abweichen. N. 1. f. b. Iſt iemand etlichmahl rückfällig worden / ſo gehöret er nicht unter die / ſo das ordentliche Chriſten-Bild in ihrem Leben præſentiren.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Smalz.* in ref. Theſ. Franzii pag. 296. Breviter: Qvicunqve adhuc per imbecillitatem in peccato hæret vel peccatis poteſt reſipiſcere; ſed qvi reſipuit, is non poteſt peccare h.e. in peccato ullo hærere vel peccata nova ſubinde committere.

Contra Orthodoxi.

Auguſt. Conf. art. 12. pag. 13. Damnant Anabaptiſtas, qvi negant, ſemel juſtificatos poſſe amittere Spiritum Sanctum. *Artic. Smalc.* p. 328. Sic enim inqvit Johannes: Qvi ex Deo natus eſt, non peccat, & peccare non poteſt. Et tamen etiam hoc verum eſt, qvod idem Johannes dicit: Si dicimus nos peccatum non habere, mentimur & veritas non eſt in nobis. *Balthaſ. Menzerus* Tom. 1. Diſp. 14. §. 195. Abſit à nobis, ut eorum errori aſſentiamur, qvi fidem ſemel acceptam amitti poſſe negant. *Dannhauer* in Hodom. Spir. Calv. Phant. 9. pag. 3003. Exegeſis orthodoxa dicti 1. Joh. ſic habet: Omnis ex Deo natus per ſpiritualem ſc. regenerationem, Conditio ſubjecti eſt ſenſus compoſitus, voce ὤν bis repetita ſignificatus: Omnis ex Deo natus qvatenus ſemen verbi divini Luc. 8. v. 11. Joh. 10. v. 7. Jac. 1. v. 18. fide retinet; Hoc enim conſultore audito homo in avia non abripitur. Neglecto contra & ſuffocato tam facilis eſt in zizania degeneratio, qvàm tritici ſemine ſuffocato: qvatenus deinde ex Deo natus eſt, qvatenus non degenerat, ſed Dei naturam refert. In der Catechiſmus Milch Part. 8. Conc. 32. p. 692 Naamanns Auſſatz vergehet nicht gleich zum erſten mahl / er muß ſich ſiebenmahl baden / und waſchen. Nimmer wird derſelbe ſo gründlich außgetilget / daß nicht noch

einige

einige böſe diſpoſition und Wurtzel überbleiben ſolte / die / wo die diæt nicht recht gehalten wird / leichtlich in einen recidivat umbſchlägt. Denn niemand iſt vollkömmlich rein und heilig in dieſer Sterbligkeit/auch nach der gnädigen Wiedergeburt nicht.

53. *Id verò ſi contingat, aut actam ante pœnitentiam non fuiſſe veram, aut in eadem lapſos nondum confirmatos fuiſſe.*

Einſchärff. B.3.f.a. Auff ſolche ſeine Buſſe aber muß er auch forthin der muthwilligen Sünden ſich enthalten: Thut ers nicht / ſondern ſündiget abermahl muthwillig / ſo iſt ſehr zu zweiffeln / ob ſeine Buß recht beſchaffen geweſen? Ibid. Sonſten aber iſt vermuthlicher / daß eines ſo offt unſerm Anſehen nach rückfälligen Menſchen vorigte Buſſe nicht recht eingerichtet geweſen. G.3.f.b. Und wo ein ſolcher / von dem das Exempel lautet / hat ſo offt ſich in muthwillige Sünde begeben / ſo iſt noch die Frage / ob ſeine erſte und andere Buſſe richtig und rechtſchaffen geweſen. E.1.f.a. Es begibt ſich nicht leicht / daß ein ſo confirmirter / geſtärckter / befeſtigter / erleuchteter und wohlgeübter Chriſt ſolte wieder abfallen von GOtt. E.3.f.b. Hierauß folget / daß die wiedergebohrnen / und zwar die in der Wiedergeburt befeſtigten Chriſten / der groſſen Buſſe forthin nicht bedürffen.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Johann. Martini* Conc. 11. Von der Schwachheit der Gläubigen p. 493. Wir antworten auff das erſte / daß die jenigen / deren Glauben auffhöret / niemahln den rechten Glauben gehabt haben / 1. Joh.2.v.19. ſondern ohne Wurtzel geweſen ſeyn.

Contra Orthodoxi.

Artic. Smalcald. p. 328. Adſunt præterea Sectarii, ſi qvis poſt fidem & Spiritum S. acceptum peccet, eum nunqvam Sp.S. & fidem verè habuiſſe. Et tam inſanos homines vidi & audivi multos, & vereor ne adhuc in nonnullis dæmon iſte latitans habitet. *M.Chemn.* part.3.LL.p. 278. Sunt etiam aliqvi, qvi ſtatuunt eum, qvi labitur in peccata mortalia nunqvam habuiſſe fidem aut Spiritum S. atqve ſic plantant dubitationem in omnium pectoribus, ſiqvidem omnes (NB) ſæpius labimur. Et hæc eſt opinio Calvinianorum. *Dannhauer.* in Hodoſoph. Phænom. 6. lit. F. pag. 623. Ad inſtantiam, fidem deficientis non fuiſſe veram fidem, qvia fuit tantum

temporalis; Reſpondet Bertius in Hymen. deſert. p. 57. Perinde eos dicere ac ſi qvis dicat: Bucephalum non fuiſſe verum eqvum, qvia mortuus. p. præced. Aliud eſt deſerere juſtitiam, aliud retegere hypocriſin, juſtus enim juſtitiam deſerit, non deponit larvam, ſed deſinit eſſe juſtus. in Lact. Catech. Part. 8. Conc. 16. p. 472. è Gerhardi Harmonia ita loqvitur: Qvia enim ſponſo jamjam adventante poſtea conqveruntur lampades ſuas extingvi, eo ipſo oſtendunt eas in principio fulſiſſe, ac proinde accenſas fuiſſe. *Gieſſenſes* über die Einſchärff. n. 3. Man kan nicht billigen / daß Stenger daran will zweiffeln / ob der König Saul und der Verräther Judas für ihrem Fall ſind wahrhaftig wiedergebohrne Kinder Gottes geweſen. *Lüneburgenſes* über die Einſchärff. n. 7. p. 84. Sind David und Petrus nicht rechtſchaffene und durch fleiſſige Ubung der Buß und Gottſeeligkeit confirmirte Chriſten geweſen? und doch ſind ſie mit Gott nicht beſtändig vereinigt blieben.

54. *Qvamobrem ſi renati in peccata malitiæ prima vice recidant, id perqvam eſſe extraordinarium (A) ſi ſecunda adhuc magis (B) ſi tertia (C) aut pluries (D) omnium maximè.*

(A) *Propoſition* Von der groſſen Buſſe / A. 3. f. a. Der gröſſe Hauffe und der mehrere Theil der Kinder Gottes bedarff der groſſen Buſſe entweder nie / oder nicht über einmahl daß demnach das ordentliche gewöhnliche Chriſtenbild nicht an ſich hat die Recidiv. Ibid. Nun iſt die Hauptſach dieſe / daß die meiſten Kinder Gottes nicht zum andernmahl der groſſen Buſſe bedürffen / ſondern mit GOtt vereinigt bleiben. *Vindic.* C. 3. f. 1. So hab ich auch geſetzt / daß wer zum andernmahl der groſſen Buſſe brauche / ein ſolcher nicht ſo den gewöhnlichen Lauff der Auſſerwehlten gehe / noch das ordentliche Chriſtenbild an ſich habe. D. 4. f. a. Ich habe weiſen wollen / daß die gewöhnliche weiſe der Außerwehlten nicht ſey / zum andernmahle wieder abfallen von GOTT. Conf. Einſchärff. F. 1. f. a. E. 2. f. a. & b. *Vindic.* L. 2 f. b. L. 3. f. a. M. 4. f. a. *Palin.* p. 5. *Apol.* p. 11. (B) Einſchärff. E. 1. f. b. Entweder bedarff ein Kind Gottes derſelben groſſen Buſſe in ſeinem Leben einmahl / ſchwerlich zum andernmahl. pag. ſeq. ſelten zum andernmahl *Vindic.* D. 3. f. a. Daß ich aber im andern membro meiner Theſeos auch den andernmahligen Abfall nicht wohl zugeben wollen / deß wird hernach ausführlichere Rechenſchafft gegeben werden. M. 1. f. a. In

f. a. In gantzer heiliger Schrift iſt faſt nicht ein Exempel eines zweymahl abgefallenen frommen Kindes GOttes. So nun die Bibel/wo ſie von Frommen redet / nichts weis von zweymahligen Abfall / ſo darf ich auch wohl ſagen / daß das ordentliche gewöhnliche Chriſtenbild nicht in ſich halte zweymahligen Abfall. *Apolog.* p. 3. Wenn man wil reden von dem das communiter gewöhnlich geſchieht / werden Außerwehlte zum andernmahl nicht rückfällig: ſondern ſo ie Auſſerwehlte einmahl in Todſünde gerathen / und davon wider entlediget / bleiben ſie hierauf biß ans Ende beſtändig an GOTT. Ob ſichs aber zutrüge / daß ein und anderer Außerwehlter auch mehr als einmahl das geiſtliche Leben verliehre / ſo ſey dieſes ein ungemeiner Caſus, ein auſſerordentliches. Conf Palin, p. 11. (C) Einſchärff B. 3. f. a. Der zum drittenmahl in muthwillige Sünden rückfällige Menſch wird wohl zur rechten Buß nicht wieder erneuert werden; geſchehe es ja / und man merckte es klärlich an dem gantz andern neuen heiligen Wandel / der nunmehr an dem Bußfertigen herfür leuchtet/ ſo müſte das ein gar minus conſvetum, was auſſerordentliches ſeyen. *Propoſition* von der groſſen Buß. A. 2. b. Das gewöhnliche Chriſtenbild iſt weit anders geſtaltet/ als ſie es præſentiren / maſſen es nicht mit zwey/ dreymahligen Rückfall beflecket. A. 3. f. a. Selbſt kan ichs nicht glauben/ daß ein Menſch dreymahl die groſſe Buſſe habe gewircket. (D) Einſchärff. Theſ. 2. Es bedürffen die wahren zum ewigen Leben verordneten Kinder Gottes derſelben groſſen Buſſe entweder nie/ oder doch ja nicht zum andernmahl / geſchweige zum dritten / oder zum zehenden/ hunderten mahl. F. 3 f. a. Daß die Wiedergebohrnen wohl 100. oder 1000. mahl abwechſelungs-weiſe fallen und aufſtehen von Todſünden / das iſt eine Gotteslaſterliche und der gantzen Harmonie des Chriſtenthums zuwider lauffende Lehre. *Vindic.* M. 2. f. b. So wills auch mit der groſſen Buſſe Natur / Arth und Eigenſchafft ſich übel reimen/daß ſie ſo oft ſolte gewircket werden. *Propoſ.* von der groſſen Buß. A. 2. f. b. Wenn man wolte lehren/die groſſe Buſſe würde von den Außerwehlten ordentlich wohl 4. 5. mahl gebraucht / hierüber würde dem Eifer eines Frommen in ſeinem guthen Vorſatz ein merckliches entgehen. Einſchärff. E. 4. f. a. So gar iſts eine ungereimte Meinung / da man wil ſtatuiren pœnitentiam lapſorum decies, qvin millies iterabilem.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Synod. Dordr.* p 373. in artic. damn. Verè credentes & regenitos non tantum à fide juſtificante, item gratia & ſalute totaliter & fina-

& finaliter excidere: ſed etiam reipſa non rarò ex iis excidere, & in æternum perire. Item: Non eſſe abſurdum hominem priori gratia extincta iterato, imò ſæpius renaſci. SOCINIANI. *Smalc.* cont. Franz. Diſp. 6. poſt. p. 179. Falſum eſt homines, qvi Deo confidunt, crebro & graviter impingere p. 291. Evangelici Lutherani nimis habenas peccantibus relaxant, dum affirmant, qvod renati, licet Spiritu carnis facta occidant, tamen interdum labantur. Hoc enim ita pronunciatum videtur ſtatuere, aliter fieri non poſſe, qvàm ut renati omnes interdum labantur, vel peccent, qvod tamen falſiſſimum eſſe, ſi lapſus, ut neceſſe eſt, accipiatur pro divini decreti transgreſſione, hinc apparet &c. *Matthias Radeke* in lib. ſuo. H. 1. Es iſt nicht die Eigenſchafft der Chriſten/ es gebühret ihnen nicht/ ſie pflegen nicht zu ſündigen/ ja ſie haben einen Greuel an der Sünden/ es iſt ihnen nicht in der Arth/ und ob ſie gleich fielen/ welches doch ſelten geſchieht. ARMINIANI. *Apolog.* f. 132. Ad hoc enim ut obediat, & qvidem ex toto corde, non ſufficere, ut habeas obediendi ſincerum & non ſimulatum animum: ſed obedientiæ actus aut nunqvam aut rarisſimè interruptos adeſſe oportere. Et paulo ante: Plus ad eam reqviritur, videlicet cor, qvod cum ſinceritate integrum eſt, cujus obſeqvium nec per peccata intercurrentia (niſi fortè rarisſimè) nec per contrarias cupiditates hinc inde obluctantes in partes diſtrahitur, ſive cujus obſeqvium eſt liberale, promtum, pronum ac pene continuum. *Simon. Epiſcop.* Diſp. 16. th. 5. Sed ita operam malè facere credimus omnem eum, qvi vel plerumqve vel cum occaſio ſe dat ſive crebro ſive rarò id fiat, ad priſtinam vitam relabitur.

Contra Orthodoxi.

Apolog p. 161. In articulo duodecimo probant primam partem qva exponimus: lapſis poſt baptiſmum contingere poſſe remisſionem peccatorum, qvocunqve (NB) tempore & qvotieſcunqve (NB) convertuntur. *Catech.* major. Pet. 5. p. 527. Cum enim carnis, in qva vivimus qvotidie, ea ſit indoles & ingenium, ut Deo non fidat & credat, ſemper pravis ſit dedita concupiſcentiis, ut in dies ſingulos dictis ac factis, faciendo & omittendo peccemus, qvare conſcientiæ tranqvillitas turbatur, ut iram Dei & indignationem perhorreſcat, & ita conſolationem & fiduciam Evangelii amittat: peropus eſt qvotidie atqve citra intermisſionem huc curſitare, conſolationis petendæ gratia, qva conſcientiam iterum erectam ſublevemus. cap. 4. de Bapt. Unde non rarò fit ut labentes excidamus. *Chryſoſtomus* Hom. 2. in Pſalm. 50. Nolo mihi dicas blaſphemus

phemus ſum, nolo mihi dicas: perſecutor ſum; fornicatus es, poteris continere; mœchatus es, ſed poteris liberari; occidiſti, reſurge. Peccaſti pœnitere, millies peccaſti, millies pœnitere. Hæc asſiduè infundo medicamenta & timorem intercipio. Loqvi Chryſoſtomum de eo qvod eſt conſvetum, ex eo patet qvod asſidue hæc medicamenta ſe inſundere profiteatur; loqvi cum de pœnitentia ob peccata ex malitia commiſſa, exempla peccatorum, qvæ protulit, abunde teſtantur. Excipit Stengerus in Vindiciis G. 4. & H. 1. memoriæ proditum à Socrate lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap. 19. ob dictum graviter qvoſdam fuiſſe offenſos, & Chryſoſtomum à Siſinnio idpropter acerrimis verbis exceptum. Verum l. c. Socrates hac de re ne verbum qvidem. Lib. 5. autem c. 19. ait: Tamen à Siſinnio Novatianorum Epiſcopo, qvi librum contra hoc ejus dictum conſcripſit, graviter exagitatus. Audin Stengere? qvis ille Siſinnius qvem tu pro te contra Chryſoſtomum adducis? *Novatianus Epiſcopus.* Egregium tibi elegiſti fidei ſocium! qvis verò & Socrates? itidem Novatianæ ſectæ addictus, ut cum Bellarmino lib. 2. de Bon. Op. cap. 15. art. 17. teſtis eſt Baronius in præfat. Annal. ubi ait: Claudicat veritas in Socrate ſectæ Novatianorum addicto. Sed bene res habet; Scimus enim Leontium Epiſcopum Ancyranum in Gallia Chryſoſtomi partes adverſus Siſinnium maſcule egiſſe teſte Nicephoro lib. 12 Hiſtor. Eccleſ. cap. 36. p. 762. fin. & Orthodoxam Eccleſiam dictum illud Chryſoſtomi miris laudum encomiis exornaſſe. Conf. *Balduin.* Diſp. 12. in art. Smalcald. §. 59. *Conr. Diederic.* in Catech. de Pœnit. p. 219. edit. in 12. *Menzer.* in Art. 12. Aug. Conf. n. 4. p. 558. *Mich. Walther.* in Epiſt. ad Ebr. Conc. 28. c. 6. p. 340. Idem porro *Chryſoſtomus* Hom. 3. de pœn. Tom. 5. oper. p. 842. col. 1. Tametſi qvotidie peccas, qvotidie pœnitentiam age. Hom. 6. p. 868. Sed ſi peccaverit qvis, qvotidiè confiteatur peccatum, tametſi millies peccaverit, perſtet millies confiteri. Hom. 9. Tom. 5. p. 889. Peccaſti, Eccleſiam ingredere, ac tuum dele peccatum; qvoties cecideris in foro, toties exſurgis: ſic qvoties peccaveris, peccati pœniteat; neqve deſperes, tametſi ſecundo (NB) peccaveris, ſecundo pœniteat; neqve animo conſternatus à ſpe repoſitorum bonorum cadas, qvando noviſſimo in vitæ die peccaveris, ingredere, pœnitentiam age; Medicinæ locus eſt hîc, non judicii, non pœnas ſed peccatorum remiſſionem tribuens. *Tertullianus* orthodoxus adhuc in Lib. de Pœnit. cap. 7. 8. Non ſtatim ſuccidendus aut ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ qvis pœnitentiæ debitor fuerit; pigeat ſanè peccare rurſus: ſed rurſus pœnitere non pigeat, pi-

geat iterum periclitari: ſed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum extiteris, ſi qvod tibi Dominus offert, non recuſaveris. Offendiſti; ſed reconciliari adhuc potes &c. *Auguſtinus* Lib. de vera & falſa pœnit. cap. 5. Scimus & primos patres & omni tempore Eccleſiam Dei ſemper uſqve in ſeptuagies ſepties, qvod eſt ſemper, peccata remittere. *Hieronymus* in Epiſt. ad Ruſt. de pœnit. Septies cadit juſtus & reſurget; Si cadit, qvomodo juſtus? Si juſtus, qvomodo cadit? Sed juſti vocabulum non amittit, qvi per pœnitentiam ſemper reſurgit. Et non ſolum ſepties, ſed & ſeptuagies ſepties delinqventi, ſi convertatur ad pœnitentiam, peccata condonantur. *Epiphanius* adv. Catharos hæreſ. 59. Si qvis lapſus eſt, hunc non perdit ſancta Dei Eccleſia, dat enim converſionem, & poſt pœnitentiam pœnitentiam. *Cyrill. Alexandrin.* Lib. 1. in Joh. cap. 17. p. 277. med. Demum ut eſt ap. Sapientem: Septies in die cadit juſtus, & reſurgit; non autem reſurgit à lapſu niſi per pœnitentiam. Qvis igitur non viderit, pœnitentiam ſæpius iterari poſſe & poſt lapſum nulli ab errore reſipiſcenti denegandam eſſe? *Lutherus* ap. Joh. Aurifabr. Tom. 1. in fragm. Epiſt. ad Melancht. p. 345. Sufficit qvod agnoſcamus Dei agnum, qvi tollit peccata mundi; ob hoc non avellet nos peccatum etiamſi millies uno die forniceris & occidas. *Johan. Bugenhagius* in Pſalm. 1. Septies enim cadit juſtus & reſurgit. Conſolatio itaqve ingens eſt, qvod prædicatur beatus, non qvi peccavit: qvis enim eſt hic? ſed qvi in via peccatorum non ſtetit. *Mart. Chemnizius* part. 3. Loc. pag. 275. Proh dolor, qvando peccatum inhabitans incipit furere, non eam adhibemus diligentiam, qvam decet: ſed ſæpe indulgemus, conſentimus, imo & ad machinationem peccati accedimus, & ita permittimus, ut regnet peccatum in mortali noſtro corpore. *Chriſtoph. Pelargus* anteqvam ad Calvinianos tranſiret, Qvæſt. in in Evang. Matth. cap. 18. part. 3. Perſpecta mutabilitate creaturæ humanæ, etſi millies homo lapſus ſit, & millies homo reſipuerit, neqvaqvam eum abjiciet. Qvi enim Petro annunciavit, ſeptuagies ſpeties fratri ignoſcendum, multò amplius ipſe vel ſepties millies homini ignoverit reſipiſcenti. *Leonh. Hutterus* in Loc. art. 10. cap. 1. pag. 347. Sic etſi haud rarò contingit, ut electi qvoqve enormiter peccent, & totaliter interdum excidant gratia Dei, id qvod horrendi lapſus Aaronis Davidis Petri & aliorum luculenter demonſtrant: Tamen admoniti peccatum mox agnoſcunt, fatentur, dolent, corrigunt, Dei miſericordiam anxiè & ſollicitè implorant. cap. 2. p. 351. Peçatum regnans

gnans eſt obedire concupiſcentiis carnis. Qvale peccatum deſignant haud raro etiam renati ad tempus. Id qvod conſtat exemplo Davidis. Art.22. p. 818. Qvicunqve ſuperatur à peccato, is à peccato in ſervitutem eſt abductus; Jam qvicunqve peccato ſervit, juſtitiæ opera non facit, ac proinde fide vera deſtituitur. Atqvi electi ſæpius ſuperantur à peccato, qvantumvis etiam lucta carnis & ſpiritus præceſſerit, exemplo Petri abnegantis Dominum. *Wolffgang. Franz.* Diſp. 9. in A. Con. §. 104. Abraham certè non ſemel tantum abnegavit & penè proſtituit uxorem ſuam Saram, ſed ſæpius hoc fecit, nimirum in Ægypto ap. Regem Geraræ & alibi. Gen.20.v.13. §.105. Moſe occidit Ægyptium, difficulter patitur ſe remitti in Ægyptum, graviter murmurat adverſus Deum, qvando populus faſtidiebat Mannam, & iterum dubitanter percutit Petram *Joſua Stegmann.* in Photinianiſmo Diſp 42. qvæſt. 2. p. 481. Talia peccata iterant & repetitò committunt renati. *Heinric. Höpfnerus* Dial. 3. de Juſtif. p. 206. exponens ſententiam Concilii Carthaginenſis: Poſteriores tres canones perſpicuè affirmant, omnes renatus debere dicere, dimitte nobis debita noſtra; Non tantum pro aliis: ſed & pro ſe, non tantùm humilitatis gratia. ſed & verè: non tantum ob ſemivoluntaria peccata: ſed & ob involuntarios motus vitioſos, & omnem infirmitatem mortalem. *Joh. Gerhardus* Meditat. 8. fin. Neqve me movet, qvod peccata mea & gravia & varia & ſæpius iterata. Niſi enim peccatis onerarer, juſtitiam illius non deſiderarem. *Mich. Waltherus* in Harm. Bibl. p. 530. Photiniani vulgari allegatione oraculi hujus (Prov. 24.) inſultant, & concionatoribus noſtris maximo vertunt vitio, qvaſi talibus allegationibus conſolationem peccatoribus præbere geſtiant, ac ſi Salomon non de juſto qvovis vel uno alteroqve ſcripſiſſet, qvod ſepties in die caderet. Res hæc interim ipſa & experientia nimis vera probatur & alibi in Scriptura manifeſte, tam in genere qvàm in ſpecie qvoad phraſin, qvam hîc vulgatus adhibuit interpres. *Sebaſt. Artomedes* Conc. 17. de Fide part. 4. Daß Löſe-Geld Chriſti erſtreckt ſich nicht für zwey drey oder mehr/ ſondern für alle eines jeden und der gantzen Welt Sünde. *Heinrich Müller* im Liebes-Kuß/ cap. 16. p. 493. Fälleſtu tauſendmahl im Tage / kanſtu dich tauſendmahl der Vergebung getröſten / fälleſtu noch hundertmahl/ darffſt du nicht verzweiffeln. Ibid. Aber wer iſt gewaſchen und beſudelt nicht wieder ſeine Füſſe? GOtt ſey gelobet für die ewige Erlöſung. Sündige ich morgen/ abermahl find ich Erlöſung / und werde Erlöſung finden biß ans Ende. Wer anders gläubet / der iſt ein Ehren-Dieb / und ſtielet Chriſt

die Ehre/ die ihm mit Rechte zukömt. Hieher gehöret was wir finden beym Matthæo am 18. v. 21. und Luca am 17. v. 4. Da Petrus den Heyland fragte: HErr wie offt ſoll ich meinem Bruder vergeben; Iſts gnug ſiebenmahl? Antwortet ihm Chriſtus: Ich ſage nicht ſiebenmahl: ſondern ſiebenzigmahl ſiebenmahl. Und beym Luca ſtehet: ſo dein Bruder an dir ſündiget/ ſo ſtraffe ihn/ und ſo er ſich beſſert vergieb ihm; und wenn er ſiebenmahl an dir ſündigen würde/ und er ſiebenmahl deß Tages zu dir kame/ und ſpräche/ Es reuet mich/ ſo ſoltu ihm vergeben. Es fordert diß der HErr von uns die wir böſe ſind/ wie vielmehr wird er bereit ſeyn/ den bußfertigen Sünder anzunehmen? *Johann. Schmied.* in Agon. Chriſtian. Conc. 9. p. 164. Wir befinden/ daß wir doch irgend übereilet werden/ und dem guten Vorſatz nicht allerdings gemäß leben/ thun bald da bald dorten der Sachen zuviel oder zu wenig/ ob ſchon nicht immer mit äuſſerlichen Wercken/ doch gewiß mit innerlichen unordentlichen Begierden und Bewegungen; Wer dieſem widerſpricht/ der iſt entweder ein ſehr grober ignorant, und unwiſſender Menſch/ der ſich ſelbſt niemahl erkennen lernet/ oder aber ein ſchädlicher Heuchler. Idem in den Gewiſſens-Predigten Conc. 40. p. 827. Dieweil ihrer viel nach der Buß und Bekehrung nicht erwegen/ wie gefährlich der Satan ihnen nachſtelle/ wie ſchwer das Gericht GOttes über die jenigen gehe/ ſo in die vorigte Sünde fallen/ in was groſſe Gefahr ſie ihrer Seelen Heyl und Seligkeit ſtürtzen/ geſchicht es/ daß die Recidiva und Rückfälle leider allzugemein. *Lipſienſes* in judic. cont. Stengern: Wir halten daß dieſe Meinung deß Stengers ein alter Irrthum/ Gottes Wort zuwider und zur deſperation führe. *Wittebergenſes* über Stengers Buch num. 40. Dieſes iſt ein rechter Haupt-Irrthum der Novatianer/ Sociniſten und Wiedertäuffer/ benimmt den armen Sündern allen Troſt/ GOTTes Gnade/ CHriſti Verdienſt/ ſchwächet und kräncket die Krafft deß Evangelii/ und iſt in unſern Kirchbüchern daher verdammt und verworffen. *Auguſtani* pag. 34. Da bedencken doch alle Chriſtgläubige Hertzen/ was für ein ſeltzam widerwertiges Ding es ſey/ wenn die Stengeriſche Einſchärffung lehret: es könne der Menſch nur zweymahl groſſe Buſſe thun/ und die verlohrne Gnade GOttes erlangen; Denn wenn GOtt nur zweymahl ordentlicher Weiſe die Sünden vergeben will/ ſo hat Chriſtus auch nach der Intention und Wohlgefallen Gottes nicht mehr verdienet.

55. Itaque quod David acta ſemel pœnitentia magna

una ſolùm vice recidivam paſſus fuerit (A) id extraordinarium (B) omnino fuiſſe.

Einſchärff. E.1.f.b. Von David beſagts die heilige Schrifft außdrücklich/daß er ſonſt keine Todſünde mehr begangen/als nur was anlangt die Sünde mit Uria. F.3.f.a. David iſt nach ſeiner Widergeburt einmahl gefallen auß Gottes Gnade / und mehrmahl auch nicht. f.b. Daſage ich/nur ein einigmahl iſt David auß dem Gnaden-Stande auß dem Stande der Wiedergeburt gefallen. *Vindic.* F. 4. f. a. Denn ich noch kein argumentum convincens gehöret/daß David mehr als einmahl von GOtt abgefallen. (B) Fragen vom Abendmahl Quæſt. 47. in init. Denn ob gleich David auch einmahl in Todſünd gerathen/ſo iſts doch ein ſpecial caſus, daher keine allgemeine Regel zu machen. Einſchärff. F.3.f.a. Und darff man aber doch auch nicht auß dem eintzigen Exempel Davids eine general-Regul machen. Ibid. Wie wohl zuweilen/iedoch aber gar ſelten mags geſchehen / daß auch ein ſolcher guter Chriſt fället / und ſolchem zu Troſt iſt deß heil. Davids Exempel in heiliger Schrifft auffgezeichnet. *Vindic.* E. 1. f. a. Ich ſage aber daß David / der ſo ein erleuchteter wohl confirmirter Chriſt/in ſchwere Todſünden gefallen / achte ich für was auſſerordentliches. *Palin.* p. 39. Und habe ich da begegnen wollen dem böſen Wahn derer / ſo auß deß gefallenen Davids Exempel ein allgemeines erzwingen wollen/geben vor/es gehe gemeiniglich nicht anders her.

Ita Heterodoxi

CALVINIANI. *Jerem. Dyke* in Selb-Betrug cap.1.p.6. Alſo wird võ David geſagt / er ſey auffrichtig geweſen in allen Dingen/ausgenom̃en in dem Handel mit Urias. Sonſten war ſein Leben uñ Wandel frey von allem Betrug und Liſt. SOCINIANI. *Smalz.* Diſp.12. cont Franz.p.457. David non ſæpe ſed ſemel tantùm in negotio Uriæ, Petrus itidem ſemel tantum peccavit. & in Conſ. Diſp. de Cauſ. peccat. fol. 488. Adulterium & homicidium pro uno peccato cenſeri debere, qvia uno impetu factum ſit utrumqve; iterationem cum pietate non conſiſtere. Conſ. Theſ. 57.

Contra Orthodoxi.

Leonh. Hutterus Art. 22. pag. 748. Sunt autem impiæ & ſacrilegæ hæreſi Novatianorum opponenda initiò exempla Scripturæ, qvalia ſunt Davidis. qvi per pœnitentiam Adulterii & homicidii veniam impetravit; Imò hac rurſus per ſuperbam populi recenſionem amiſſa, tamen acta iterum pœnitentia in gratiam cum Deo rediit. *Joſua Stegmann.* l.cit.

 p.456

p. 456. Numeratio populi qvoqve fuit grave peccatum, ut patet ex hiſtoria illa, ubi dicitur peccaſſe valde 2. Sam. 24. v. 20. & qvod tam gravis pœna conſecuta fuit. *Johann Hülſemann* in Calixtiniſchen Gewiſſens-Wurm pag. 1326. Die andere Art der Beſtändigkeit ſey diſcontinua, wenn nur der Menſch zu Zeiten in Todſünde fället / ſich aber durch Gottes Gnade bald wieder bekehret / wie von Petro geſagt wird / er habe bey Chriſto beharret in ſeinen Anfechtungen / und ſein Glaube habe nicht aufgehöret ꝛc. Von David / daß er ſein lebelang nicht gewichen ſey von allem das ihm Gott gebothen hat/ohne in dem Handel mit Uria dem Hethiter/da doch David / da er auß Vertrauen auff ſeine weltliche Macht und Mißtrauen gegen GOtt / das Volck zehlen ließ / ohn allen Zweiffel auch eine Todſünde begangen hat. *Joh. Conr. Dannhauer* in Hodoſ. Phænom. 9. Lit. I. pag. 638. Gratia revocatrix, qva prima gratia per recidivatum decocta, pulſo Spiritu S. fide amiſſa, admiſſa contra obſeſſione Sathanica & induratrice, poſtliminio qvaſi hominē miſerrimum ex ſe lapſum ex ſe reſurgere impotem compedibus Diabolicis irretitum ad pœnitentiam, ad remedia ſalutis, ad ſalutem revocat. p. 639. Exemplo Davidis, qvi bis enormiter lapſus bis veniam conſecutus eſt. in Lact. Catech. part. 6. Conc. 23. pag. 284. David ſo in ſeiner Jugend keine Seiden geſponnen / der zwo groſſe Hauptſünden begangen / als welcher neben dem Ehebruch hoffärtig ließ das Volck zehlen / das koſtete 70000. Mann in dreyen Tagen; GOtt hat ihn wieder zu Gnaden angenommen. *Schmidius* in Gewiſſens-Predigten / Dedic. A. 4. f. a Ob wohl wahr / daß GOtt der HErr bißweilen die jenige / welchen er groſſe ſchwere und ärgerliche Sünden vergeben / mit allerley Creutz und Trübſal heimgeſucht / welches ſonderlich der König David nach begangenem ſeinem Ehebruch und Todſchlag / item da er auß Hochmuth das Volck zehlen laſſen 2. Sam. 12. und 24. erfahren muſte. *Steph. Kenkel* in Diſp. de Hæreſi Novatiana A. 1651. Argent. habita Sect. 30. §. 70. pag. 86. Manifeſtum exemplo Davidis, qvi in tanta apud Deum gratia erat, ut majori vix qvisqvam alius vel tum vel poſtea fuerit. Et tamen cum adulterium & homicidium perpetraſſet, veniam impetravit: Imò hac rurſum per ſuperbam populi numerationem amiſſa, tamen etiam ſecunda vice cum Deo in gratiam rediit. *Lipſienſes* in judic. cont. Steng. pag. 2. Deß Stengers Lehre ſtimmt nicht überein mit dem Exempel Davids / welcher nachdem er Ehebruch und Todſchlag begangen / und dieſer ſeiner Sünden Vergebung erlanget / hernach auß Antrieb deß Teuffels 1. Chron. 22. v. 1. und auß groſſer Hoffart / davon er nicht zu bringen / und dar-

darüber das gantze Land leiden muſte / das Volck zehlen laſſen. *Ratisbonenſes* pag. 13. Allein deß Königs Davids Exempel ſtehet da vor Augen / der zwar nach der groſſen Buß über der That an Uria und ſeinem Weib begangen/nicht wieder Ehebruch und Todſchlag (ſo viel man lieſet) getriben / aber doch in anderwertliche ſchwere Todſünden wieder gefallen / als ſonderlich die geweſen iſt da er das Volck zehlen laſſen/ die ihm auch ſein General Joab auff keine Weiſe hat außreden können / darinn er auch über die neun Monat verharret iſt. 2.Sam.24.v.3.8.Conf.Theſ.57.

56. *Apud eos, qvi acta pœnitentia magna in peccata ſecunda vice prolapſi fuerint, univerſalia converſionis media vix qvicqvam (A) poſſe; qvamobrem communiter illos (B) perire, neqve ad illius peccati (C) agnitionem, aut ſeriam (D) pœnitentiam perduci: adeo ut vix æternam ſalutem (E) ſperare poſſint, niſi ſingulari gratia (F) revocentur, qvæ ad omnes caſus (G) ſe non extendat.*

(A) **Fragen vom Abendmahl** pag. ult. Aber gleichwohl ſprichſtu/ wil ich hoffen / GOtt werde mir Gnade erzeigen / durch ſein Evangelium mich ſelig machen. Hiewider ſage ich ſo ſtarck als ich immer kan: Nein! Nein! GOTT iſt der keinen gnädig/die ſo verwegene muthwillige Sünden treiben. Wer nicht lebet frey von Sünden / davon wahre Chriſten ſollen und können frey ſeyn / der wird nicht ſelig. Ibidem: Es gilt da nicht ſagen: Das Evangelium / der Glaube wird mich ſelig machen. Mit nichten! ſondern das Evangelium iſt da ümbſonſt/ keinen muthwilligen Sünder macht das Evangelium ſeelig. (B) *Apol.* p. 4. Ja in Betrachtung derer ſo harten Sprüche heiliger Schrift lehrete ich/die zum andernmahl Rückfällige gingen gemeiniglich verlohren. *Palinod.* p. 26. Derer zum andernmahl Rückfälligen bleiben die meiſten unbekehrt. pag. 34. Wirds vielen tauſenden ſo guth nicht / daß ſie mit den Jahren einmahl zum Erkändniß kämen / ſondern bleiben wohl ſtecken in dem Schlam der Sünden / darinn ſie einmahl in ihrer Jugend gerathen / wie ſolte denn GOTT eben die / ſo er hat nochmahls erreitet aus des Sathans Stricken/weñ ſie muthwillig in ſeine Stricke ſich wiederbegeben/abermahl heraus reiſſen? (C) **Einſchärff.** G. 3. f. b. Denen die oft abfallen des lieben

- ben GOttes ſo oft ſpotten / wird es darnach ſo guth nicht / daß ſie kämen zum Erkändtniß. pag. ſeq. Weñ er hätte muthwillige Todſünden wiederhohlet / würde es ihm GOTT ſo guth nicht haben werden laſſen / daß er kommen zur wahren Erkändniß und Buſſe. (D) Einſchärff. P. 2. f. a. Aber aus gerechtem Gericht GOttes wirds dem ſo offt rückfälligen Menſchen ſo guth nicht / daß er wiederum zur wahren Buſſe käme. *Apol.* p. 40. So iſt nun einem Gottloſen unmöglich Buſſe zu thun ordentlich. (E) Buch præf. B. 1. f. b. Gleich als ob ein ſolcher der muthwillig wieder geſündigt / gleichwohl ordentlicher weiſe die Seligkeit hoffen könte. Fragen vom Abendmahl Quæſt. 44. Sonſt wer die zeit ſeines lebens immer Todſünden beginge / und denn wieder Buſſe thate / von deſſen Seeligkeit wäre ſchlechte Hofnung. *Apolog.* p. 92. Wer nicht nur einmahl / ſondern 2. 3. 10. 100. mahl und ſo lange er lebet immer wieder vor Gott kommet und ſpricht: GOtt ſey mir bißher muthwilligen Todſünder gnädig / der wird keine Hoffnung haben zum ewigen Erbe. (F) Buch p. 222. Ob ihnen gleich das Worth wird fürgetragen / ſo ſind ſie doch durch eigene Schuld ihrer Hertzen ſo verſtockt / daß es noch einer ſonderlichen überflüſſigen Gnaden und Kraft bedürffe / die Gott über die gemeine Worths-Kraft ihm zu thun nicht verbunden iſt. *Apol.* p. 12. Es iſt keine allgemeine Verheiſſung für die Rückfällige / daß ſie GOtt wolle widerruffen / daß ſie GOTT bekehre / ſo ſie nicht widerſtreben / geſtehe ich. Aber eben iſt die Frage: Ob allen ſolchen GOtt durch ſeines Worthes ſtärckere Kraft das halsſtarrige Widerſtreben benehme? *Propoſition* von der groſſen Buſſe A. 2. f. a. Es iſt aber die wiederruffende Gnade nicht die ſonſt allgemeine Gnade Gottes / da GOtt ohne Unterlaß alle und iede Menſchen heiſſet Buſſe thun. Ibid. Die wiederruffende Gnade wird von den Theologis nicht allerdings für univerſal gehalten. Iterum die Gratia revocans iſt die jenige Gnade / durch welche auch ohnfehlbarlich der abtrünnige Sünder wird gewonnen und zurecht gebracht. (G) *Apol.* p. 50. Daß ſich die Gnade Gottes gewöhnlich auch über den hunderten Rückfall erſtrecket / iſt ja nicht zudencken. p. 94. Es iſt ein falſcher Wahn / daß GOtt allemahl die Sünden wiederum vergebe / auch die muthwilligen / nicht nur 2. 3. ſondern wohl 100. ja 1000 mahl. Ibid. Es iſt nicht für ein contingens zu achten / daß ſich die Gnade Gottes erſtrecke über den hunderten Rückfall / obs ſchon möchte poſſibile ſeyn. *Apol.* p. 5. Nimmermehr geſchiehts daß ein Menſch hundertmahl hertzlich bekehrt und wieder gantz abfällig würde. p. 12. Jenenſes ſagen: Gott will dennoch den Rückfälligen bekehren / wenn er nicht widerſtrebt; Ja wenn der

Mehre

Mohre nicht ſchwartz bleibt / ſo wird er weiß. Conf. Palin. p. 50. Vindic. M. 2. f. b.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Smalc.* cont. Franz. pag. 361. Nam & nos idem planè dicimus, dari ſc. caſus, in qvibus nulla ſpes ſit ordinariè & generatim vi novi fæderis loqvendo remiſſionis peccatorum. *Johan. Crellius* in cap. 10. Epiſt. ad Hebr. f. 179. Iis converſionis ſpem haud supereſſe, qvatenus nimirum ſine peculiari Dei miſericordia in fædere non comprehenſa talium peccatorum jugum ſolvi excutiqve non poteſt. in c. 6 f. 123. Qvod tamen non ita intelligendum eſt, qvaſi Deus nunqvam hunc juſtiſſimum rigorem ac ſeveritatem relaxare velit, ſed qvod non ſoleat &c. Impoſſibile eſt ergo, niſi Deus ſingularem gratiam & favorem erga talem hominem exerceat, &c. Sed etiam ut peculiari ratione eum adjuvet & efficaciſſima aliqva remedia ad eum convertendum ſuppeditet. Idem in Explicat. Loc. N. Teſt. fol. 304. Iſtiusmodi homines tam graviter à Deo puniri ſolere, ut abſqve illius ſingulari gratia renovari ad pœnitentiam neqveant. *Smalzius* in ref. theſ. Franz. p. 290. Remitti etiam poſſunt peccatorum habitus, qvos iſti contraxerunt denuo, qvi ſemel jugum peccati excuſſerant, ſed difficulter, & non niſi ſuperveniente nova gratia extra novum fædus p. 300. inſignem & extraordinariam gratiam ad iſtam neqvitiam (ſc. Simonis Magi Act 8. v. 22.) delendam reqviri. CALVINIANI *Naſſovio Wetterav.* in Act. Syn. Dordr. p. 709. Qvod attinet ad vocationem communem ſeu gratiam prædicationis & illuminationis, illa duobus modis eſt ſufficiens. Ac primò qvidem ad converſionem non ſimpliciter ſed ſecundum qvid, h. e. in ordine cauſarum ſecundarum ſeu mediorum, qvatenus nulla alia converſionis media, ſive ſint externæ prædicationis ſive internæ illuminationis, præter illa reqviruntur; ſed non eſt ſufficiens ad converſionem ſimpliciter h. e. ſine internæ motionis vel tractionis gratia, ſine qva qvenqvam converti & ad Chriſtum venire Scriptura pronunciat impoſſibile Joh. 6. v. 44. Matth. 7. v. 18. Deinde eſt ſufficiens ad inexcuſabilitatem &c. p. 710. ſtatuunt gratiam, qva poſita homo, qvi convertitur, non velit reſiſtere Spiritui S. neqve etiam poſſit, qvatenus invicta Dei virtute vitioſitas ipſius ſuperatur. *Palatini* prop 3. p. 690. Irreſiſtibilis eſt gratia tum ex parte Dei tum ex parte noſtræ voluntatis. Ex parte gratiæ, qvia efficax operatio Dei eſt in actu poſita cui nemo poteſt reſiſtere. Ex parte voluntatis: nam ſubdita gratiæ efficaci jam non vult reſiſtere; & qvia non vult, neceſſariò non vult.

Sicqve reſiſtere velle non poteſt ſalva ſua libertate. Nam unumqvodqve dum eſt, neceſſarium eſt &c. Conf. h. th. lit. F. loc. ult. alleg.

Contra Orthodoxi.

Auguſt. Conf. art. 12. p. 12. De pœnitentia docent, qvod lapſis poſt baptiſmum contingere poſſit remiſſio peccatorum qvocunqve tempore cum convertuntur; & qvod Eccleſia talibus redeuntibus ad pœnitentiam abſolutionem impertiri debeat. *Apolog.* pag. 161 In articulo duodecimo probant primam partem, qva exponimus: Lapſis poſt baptiſmum contingere poſſe remiſſionem peccatorum qvocunqve tempore & qvotieſcunqve convertuntur. *Mart. Lutherus* Tom. 5. Jenenſ. Auch hat der HErr Chriſtus mit den Schlüſſeln gewaltiglich wehren wollen den künftigen Novatianern/ welche lehreten / daß nach der Tauf keine Todſünde auf Erden möchte wieder vergeben werden; Aber hie ſehen wir ja/ daß Chriſtus nicht den Heyden noch Ungetaufften / ſondern ſeinen Jüngern und Getauften die Schlüſſel giebt / welches wäre gantz vergeblich / ſo der Getauften Sünden nicht ſolten dadurch vergeben werden. Spricht auch von denſelben / ſo dein Bruder ſündiget. Sezt dem Schlüſſel weder Maaß Zahl noch Zeit. Ja er deutet ſie ſelbſt ohne alle Maaß/ Zahl und Zeit/ und ſpricht: Alles was ihr bindet und löſet. Spricht nicht etliches/ ſondern alles. Da iſt des Schlüſſels Amt ausgebreitet über alle Mänge/ Gröſſe/ Länge und Geſtalt (NB) der Sünden wie ſie auch mögen einen Nahmen haben; denn wer alles ſaget / der nimt nichts aus. *Fried. Balduin.* Lib. 3. Caſ. Conſc. cap. 4. caſ. 9. p. 685. col. 1. med. Nullum ergo peccatum, qvocunqve tempore & qvotieſcunqve factum fuerit, excluditur. p. 682. col. 1. med. Seqveretur eos, qvi contra conſcientiam peccant, idqve iteratis vicibus orationem Dominicam orare non poſſe. *Wolffg. Franz.* Diſp. 2. poſt. in Auguſt. Conf. §. 137. Omnino etiam vana & inanis eſſet ordinatio divina poteſtatis clavium, niſi uſum ejus in abſolvendis qvibusvis tam graviter qvam leviter lapſis qvotidie exercere liceat. *Abraham Battus* in Diſp. de Bapt. virt. & eff. Theor. 4. §. 6. Baptiſmus perpetuum eſt teſtimonium & ſigillum nos ad illa beneficia habere aditum & reditum per fidem poſt qvemcunqve lapſum non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. *Theod. Thummius* in Impiet. Photin. art. de pœnit. p. 451. n. 4. Qvod mandat Chriſtus hominibus, ut ad exemplum Patris ſui cæleſtis faciant, id Deus pater millies & infinities excellentiori modo præſtat. At Chriſtus mandat hominibus, ut ad exemplum Patris ſui cæleſtis

ſtis ſibi invicem etiam renatis poſt agnitam veritatem gravia qvoqve peccata ſeptuagies ſepties h. e. uſqve ad extremum vitæ halitum remittant. Ergo Deus pater millies & infinities excellentiori modo peccatoribus, etiam poſt agnitam veritatem graviter lapſis, peccata ipſorum vult remittere. *Ludov. Dunthe* in Caſib. Conſcient. Tit. Von der Buſſe Qvæſt. 6 p. 55: Ob einer/ der nach der Bekehrung ſündiget/ und alſo offt in eine Sünde fället/ ſeiner Sünden Vergebung erlangen könne? Reſp. 1. Die Verheiſſung von Vergebung der Sünden unter dem Evangelio iſt allgemein indefinirt und ohne einige limitation der Zeit/ wenn und wie ſie auch begangen. 2. Der HErr befiehlet uns daß wir ſiebentzigmahl ſiebenmahl ſollen unſern Brüdern vergeben; das thut er mehr/ als deſſen Barmhertzigkeit indefiniret/ und unbegreiflich. 3. Abraham verleugnete zweymahl ſein Weib/ und ſagte/ ſie wäre ſeine Schweſter. Job fiel oft nach einander in Ungedult. 4. Kehre wieder du Abtrünnige die du vielmahl abgewichen biſt. Jerem. 3. v. 4. *Dannhauer* In der Catechißmus Milch part. 6. Conc. 10. p. 136. Die Gnade der Vergebung iſt eine vollkommene Gnade/ ſo nicht nur über alle Menſchen/ ſondern auch über alle Sünden ſich ausbreitet/ wie hoch/ wie lang/ wie tieff/ wie breit ſie immer ſeyn mögen/ ſo iſt die Gnad noch höher noch gröſſer noch länger noch tieffer noch breiter. Conc. 23. de Gratia Revoc. p. 280. Dißmahl haben wir die Frage zu erörthern: Ob ein ſolcher unſeeliger Menſch der den Tempel GOttes verdirbet/ durch ſchwere Sünden gefallen in apoſtaſie, Abgötterey/ Unzucht/ Zauberey/ oder was für ein ander Sünden-Greuel es ſeyn mag/ der die Gnaden-Ordnung verlaſſen/ und in die Ordnung der ſtrengen Gerechtigkeit gerathen/ durch die Tempel-Verderbung und gleiche Straaff von GOtt deſeriret/ dem Teuffel übergeben/ von ihm beſeſſen/ geritten/ verblendet/ verhärtet in das Verderben gerathen/ in dem allergefährlichſten Stande begriffen/ in des Teuffels Stricken verhaftet/ wiederum könne reformiret/ begnadet/ bekehret/ gereiniget/ und zu einem Tempel GOttes geweihet/ ja wiederum und vom neuen könne gebohren werden? p. 281. Auf vorgelegte Frage antwortet unſer Chriſtliche Glaube: Ja. Ich glaube den Ablaß der Sünden/ nicht nur primam veniam die erſte Vergebung/ ſondern ſtets/ ſo lange es heute heiſſet/ hie alle Sünde vergeben werden. *Joh. Schmied* Conc. Pœnit. 1. p. 19. Und ſolche Güthe/ Gnade/ Langmuth und Barmhertzigkeit iſt ohn unterſchied verheiſſen allen wahren Bußfertigen/ dieſelbe zu tröſten/ es ſey die Sünde ſo groß/ ſchwer/ viel/ als ſie immer wolle. Jedoch wo hertzliche

Buß und Bekehrung ins Mittel komt / wird ſie vergeben. Idem Von der Chriſtl. Weißheit Conc. 38. p. 818 Mächtig zu vergeben iſt der Herr auch in dem / daß ſo offt die Menſchen auf begangene Sünde auffrichtige Buſſe thun / und in wahrer gläubiger Reue Gnade ſuchen / er ihnen dieſelbe will wiederfahren laſſen: denn ſeine Barmhertzigkeit iſt in dieſem Leben nicht gebunden an gewiſſe Zeit und Stunde / ſondern ſie iſt alle Morgen neu / die Gnaden-Thür iſt nimmer zu / ſondern ſie iſt allezeit offen. Wenn ſich der Gottloſe bekehret von ſeinem böſen Weſen / es geſchehe zu welcher Zeit und wie oft es wolle / iſt ihm die Vergebung verſprechen. Daher die alten Kirchenlehrer wider die Novatianer zu den gefallenen und ſündhaften Perſonen geſagt: χιλιάκις μετανόουσ, χιλιάκις εἰσελθε, wenn du tauſendmahl Buſſe thuſt auf begangene Sünden / ſo iſt der Weg zu GOtt tauſendmahl offen; Es iſt auch endlich GOtt der HErr mächtig zu vergeben / in dem / daß er willig und geneigt iſt / ohne Unterſchied alle Sünden / wie abſcheulich ſchwer und groß dieſelben ſind / zu vergeben / wenn der Menſch / ſo ſie begangen / Buſſe thut. Huc refer Hymnum Eccleſiæ noſtræ: Wenn bey uns iſt der Sünden viel / bey GOTT iſt viel mehr Gnade / ſein Hand zu helffen hat kein Ziel / wie groß auch ſey der Schade. (F) *Franzius* in Reſp. ad Ref. Smalz. Diſp. 10. th. 25. Etiam remittuntur peccatorum habitus, qvos aliqvi non novitii contraxerunt denuo, & qvidem remittuntur non ex ſuperveniente nova gratia extra novum fœdus, ut vult Smalzius: ſed ex ipſa novi fœderis ſententia. th. 42. Nullum extare vel teſtimonium vel exemplum de adultis aliqvibus, qvod ſint ſalvati ſingulari Dei benignitate extra viam in N. T. præſcriptam. *Dannhauer* in Hodoſ. Phænom. 9. B. f. 614. Gratia univerſalis æqvalis in omnes & ſingulos, reprobos etiam, per ſe & ex intentione divina ordinariè.

57. Eos, qvi tertia vice in peccata malitiæ inciderint, minimè omnium ad pœnitentiam reverti: ſed plerumqve damnari.

Einſchärff. B. 3. f. a. Der zum drittenmahl in muthwillige Sünden rückfällige Menſch wird wohl zur rechten Buß nicht erneuert werden. F. 3. f. a. Der zum drittenmahl rückfällige Menſch wird nicht wieder zur Buß erneuert und auffgerichtet. C. 3. f. b. Sonſt immer muthwillig fort ſündigen / es mit unter bereuen / denn doch wieder muthwillig ſündigen /

gen / denn wieder es bereuen / und doch nie nicht der muthwilligen Sünde gar nicht müſſig gehen / da wirds endlich die höllische Reue.

Ita Heterodoxi

TURCÆ. *Alcor.* lib. 2. c. 3. p. 86. Qvod poſt remiſſionem peccatorum prolapſis in peccata ſit pereundum. Conf. Lamb. Danæum de hæreſ. p. 239. edit in Oct. num. 16. SOCINIANI. *Sommerus* Conf. Reſp. Senior. fol. 70. Exempla remiſſorum interdum peccatorum non conſtituunt regulam, qvod Deus ſemper debeat aut velit remittere peccata. p. 75. Remiſſionem peccatorum & annunciationem gratiæ qvotidianam eſſe, nusqvam memini me legere, ideoqve poſtulo hujus ſententiæ teſtimonium ex ſacris literis &c. Nam pauca ejus rei exempla non conſtituunt regulam, qvod Deus ſemper id velit facere. & fol. 46. Nec uſpiam legitur dixiſſe, etiamſi ſæpe peccabitis, ut omnes ſumus corrupti natura, Deus tamen propter Chriſtum vobis ſemper remittet.

Contra Orthodoxi.

Solid. Declar. p. 804. Qvod non tantum prædicatio pœnitentiæ: verùm etiam promiſſio Evangelii ſit univerſalis. conf. p. 817. *Cyrillus* Lib. 5. in Joh. cap. 17. pag. 277. med. Operoſum ſanè foret omnia per Prophetarum teſtimonia, qvibus ad pœnitentiam nos provocat Deus, & redeuntibus ad ſe veniam promittit, adducere: non ſemel tantum neqve ſecundo, ſed qvoties ad implorandam ejus miſericordiam converti voluerimus. Qvacunqve enim hora ingenuerit peccator, omnium peccatorum ejus non recordabitur Dominus. p. 277. Deinceps offenderat David graviter Dominum adulterio & innocentis Uriæ occiſione, veniamqve ſupplex illius criminis obtinuit; Deinde in numeratione populi ambitu regni ſui contenti vehementer ſe peccaſſe ultrò confeſſus eſt, & hujus qvoqve peccati veniam obtinuit. Videsne igitur iteratam ipſi David indultam fuiſſe peccati remiſſionem? *Wolffgang. Franzius* Diſp. 2. poſt. in A. Conf. §. 126. in marg. Secundum Photinianos peccata magna & petulanter commiſſa non certò nec ſemper, nec regulariter & ordinariè remittuntur, utut petant remiſſionem homines. *Theod. Thummius* in Synopſ. Tit. de Pœnit. p. 410. An poſt agnitam veritatem Evangelicam ex deliberata malitia & habitualiter peccans ordinariè vi novi fœderis & qvoad revelatam Dei voluntatem, poſſit, ſi reſipiſcat, remiſſionem peccatorum impetrare? & Reſp. memb. 1. Petulanter & graviter poſt agnitam veritatem peccantes, ordinariè à Deo, ſi reſipiſcant, poſſunt peccatorum

catorum veniam impetrare. Memb. 2. Enormiter & habitualiter poſt baptiſmum & agnitam veritatem peccantes ordinariè, vi novi fœderis, à miniſtris Eccleſiæ, ſi reſipiſcant, poſſunt habere remiſſionem peccatorum. *Leonh. Hutterus* art. 22. de Pœnit. p. 748. Scopus Evangelii in eo conſiſtit, ut non ſemel tantum ad fidem convertendis: ſed indefinite omnibus reſipiſcentibus gratia & peccatorum remiſſio annuncietur, *Joh. Hülſemann* cap. 8. Brev. ſupplem. th. 2. Voluntas illa communicandi omnibus lapſis reſurgendi media rectè concluditur à modernis Theologis Bremenſibus. *Dannhauer* in Hodoſ. Phæn. 9. Lit. I. Revocatrix gratia eſt firmata Evangelio perpetuo Matth. 21. Joh. 2 absqve hoc ſi foret, in omni gravi peccato deſperandum eſſet: clave ſolvente Matth. 25. v. 28. Sacramento cœnæ, & mille millenis exemplis, Davidis, [illegible] qvi bis enormiter lapſus, bis veniam conſecutus eſt, Salomonis, Manaſſis, Petri &c. Qvibus ſemper Rom. 11. patuit janua gratiæ. *Hartmannus Braun* im Bitterſüſſen part. 1. p. 69. poſtqvam Novati ſententiam recitaſſet: Es werden uns unſere Sünde vergeben erſtlich gratis &c. Zum andern univerſaliter, das iſt/ nicht ſchlecht eins/zwey oder dreymahl/ ſondern insgemein alle alte und neue/ heimliche und öffentliche/ bekandte und unbekandte Sünden/ die wir mit Worten/Wercken/ Gedancken und Geberden begangen haben.

58. *Serò pœnitentes ordinarie (A) non ſalvari: ſed (B) damnari.*

(A) **Fragen vom Abendmahl** C. 3. f. b. Daß die Spat-Reuenden ſolten zu Gnaden kommen/iſt ein auſſerordentliches/ Buch p. 229. Es folget darauß/daß die Spatreuenden auff auſſerordentliche Art und Weiſe ſelig werden. Ibid. Wenn ein und der andere erſt am letzten Ende bekehret wird/ ſo heiß ich es ein auſſerordentlich und ungewöhnlich Exempel. pag. 395. Daß ein Spatreuender in den Himmel kömmt und der Verdamniß entgehet/ iſt ein auſſerordentliches/ein ungewöhnlicher caſus. *[illegible]*. Nicht iſt die ordentliche Weiſe ſelig zu werden gottloß leben/ und gleichwohl endlich wieder erhalten werden. pag. 23. Es iſt ein grob Verſehen/ daß man hat wollen auß dem Exempel deß Schächers eine ordentliche Regul machen. pag. 22. mit der ſpäten Buß iſts ein auſſerordentliches. *Declar.* ad Jen. Den Weg deß Schächers mag man wohl einen auſſerordentlichen nennen. *Apolog.* pag. 36. eadem verba repetuntur. p. 70. Auſſerordentlich werden nur die Spätgläubigen ſelig. p. 47. Die ander Spätgläu=

gläubigen als anfangende Thäter werden auſſerordentlich ſelig. pag. 46. Mit denen auffm Todbette ſich Bekehrenden iſts eine auſſerordentliche Sache. p. 41. Die nicht durch Gedult oder Beſtändigkeit in guten Wercken getrachtet nach dem ewigen Leben / ſolche werden ordentlich nicht ſelig. (B) Buch Præf. B. 2. f. a. Im Gegentheil muß man die Leut alſo berichten: Wer nicht hält die Gebothe Chriſti / lebet nicht fromm / und übet ſich in guten Wercken / der wird ordentlicher Weiſe verdammt. Einſchärff. Theſ. 1. Wer an ſeinem letzten Ende nicht auch hat das gute Zeugniß eines in dieſer Welt heilig und Chriſti Gebothen gemäß geführten Wandels / der ſtirbt unſelig und kömmt ordentlicher Weiſe zu reden nicht ins Reich Gottes. *Palinod.* pag. 70. Die Buſſe thun in der letzten Stunde ihres Lebens / die fahren mit dem bloſſen nackenden Werck-armen Glauben dahin / daß ordentlicher Weiſe ſie wohl ſolte treffen CHRIſti Spruch Matth. 25. Ich bin hungrig geweſen / und ihr habt mich nicht ꝛc. Conf. Buch præf. B. 1. f. b. B. 2. f. b.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Smalzius* in refut. Theſ. Franz. p. 293. Et ſi qvid diverſum fieri interdum videmus, id benignitati Dei ſingulari adſcribendum eſt. pag. 300. Exempla ejusmodi (ſc. latronis) non qvid ordinarie futurum ſit: ſed qvid qvandoqve vel rariſſimè tantum fieri poſſit, docent. pag. 359. Certum eſt tales reſipiſcere non poſſe: eo modo, qvem Deus ordinariè reqvirit, nimirum ut vitam ante actam corrigant, niſi ſola mente & voluntate. Hanc verò an ſemper Deus ſit accepturus, dubium omnino eſt. Viciſſim pag. 299. Hujusmodi exempla in legem non eſſe trahenda, qvod rari ſint, qvos Deus ita amavit, nec generatim id promitti poteſt qvod uni promitti poteſt.

Contra Orthodoxi.

Origenes hom. 15. in Geneſ. Qvod dixit ad latronem, hodie mecum eris in paradyſo, hoc non illi ſolum dictum: ſed omnibus ſanctis. *Auguſtinus* Lib. 1. Retract. cap. 19. De nullo qvamvis peſſimo in hac vita conſtituto deſperandum. *Cyprianus* Serm. de Cœna Dom. p. 455. In eodem temporis articulo cum jam anima feſtinet ad exitum & egrediens ad labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſimi Dei benignitas non aſpernatur, nec ſerum eſt, qvod verum, nec irremiſſibile qvod voluntarium; & qvæcunqve neceſſitas cogat ad pœnitudinem, nec qvantitas criminis nec brevitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas,

mitas, ſi vera contritio, ſi vera fuerit voluntatum mutatio, excludit à venia: ſed in amplitudine ſinus ſui mater charitas prodigos ſuſcipit revertentes, & velit nolit Novatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. *Chryſoſtom.* hom. 9 in Epiſt. ad Rom. Cur hoc ita ſcriptum eſt, niſi ut diſcâmus, qvod & nos ad eundem modum juſtificemur & ſalvemur. *Frid. Balduinus* Lib. 3. Caſ. Conſc. cap. 4. Photinianorum exceptionem eſſe dicit (qvod exempla qvorundam peccatorum, qvorum Scriptura meminit, qvod veniam conſecuti fuerint, non faciant regulam) & reſpondet: Tantum abeſt ut particularia exempla iſta nobis obſint, ut potius ad nos applicari debeant: ex hujusmodi enim exemplis regula fieri ſolet. *Johan. Gerhard.* in Harm. Evang. cap. 15. pag. 258. Tandem igitur eo abeunt, qvod privilegia paucorum non conſtituant nec evertant regulam; Atqvi una eſt omnium piorum coram Deo juſtificatio, gratuita ſc. ex fide in Chriſtum mediatorem, id qvod Apoſtolus clarè oſtendit, qvando Rom. 4. v. 1. & ſeqq. particulari exemplo Abrahæ juſtificati generalem juſtificationis formam & modum probat &c. qvæ generalis doctrina ex hoc particulari exemplo latronis eſt deducta. Eod. cap. p. 254. Svavius nos afficit, ſi ſtatuatur, non extraordinario ſed miraculoſo qvodam modo, ſed per media illum (ſc. latronem) eſſe converſum & ſalvatum. *Heinr. Höpffnerus* Diſp. 6. de Juſtif. aph. 1. § 2. Exempla Biblica latronis ad dexteram, Zachæi, non proponuntur à Spiritu S. ut extraordinaria, verum ut continentia cauſam illationis ab aliis faciendæ. Diſp. 11. cap. 3. Aph. 1. §. 6. Exemplum Latronis ſalvati aut eſt ſingulare privilegium aut pertinet ad communem regulam. Qvotqvot ſalvantur, non niſi per fidem in Chriſtum ſalvantur. Sed pertinet ad communem regulam E. §. 13. Si adulti poſt ſui converſionem non ſupervaventes alio modo juſtificarentur ac ſupervaventes, ſeqveretur Abrahamum non eſſe eodem modo omnium credentium Patrem; Sed conſeqvens eſt contra Apoſtolum Rom. 4. v. 11. & 16. Ergo & antecedens. pag. 1006. Qvibus verbis vult ſignificare, Abrahamum eſſe Patrem credentium omnium non tantum qvoad genera ſingulorum Rom. 4. v 16. ſed & qvoad ſingula generum, id eſt univerſos & ſingulos credentes, nemine illorum excepto, & per omnia tempora usqve ad finem mundi. v. 24. p. 1019. Ex his ad liqvidum apparet, Patres ſanctos allegare exemplum latronis, non eo fine, ut novum aliqvem juſtificationis modum adſtruant, in iis, qvi poſt juſtificationem ſupervivunt; ſed ideo, ut evidenter demonſtrent, credentem non niſi per fiducialem meriti Chriſti appre-

apprehenſionem juſtificari. *Johan. Schwaningius* Comm. in Daniel. cap. 4. §. 34. p. 631. Qvod autem pœnitentia vera nunqvam ſit nimis ſera, non ſolum latronis extremo vitæ tempore converſi; Sed iſtorum qvoqve exemplum luculentur oſtendit, qvi hora diei undecima in vineam conducti, par cum illis præmium reportarunt qvi portaverunt pondus diei & æſtum. *Abrah. Calovius* in Sociniſmo profligato p. 714. §. 7. Teſtantur exempla multos converſos eſſe, in qvibus talis probitas & ſtudium faciendi Deo grata ante converſionem non fuerit, ut videre eſt in exemplo latronis Luc. 22. v. 42. Centurionis Matth. 27. v. 24. Pauli Act. 9. Præfecti carceris Act. 16. v. 31. ut & in aliis de qvibus negari non poteſt, qvod ordinarie converſi fuerint. Qvod modum loqvendi attinet, è Scholaſticis producimus *Gregorium de Valentia* Diſp. 8. qvæſt. 5. punct. 8. fin. Sed hîc (inqvit) animadvertendum eſt, juſtificationem (impii ſc.) fieri extraordinarie aliqvo modo iſtorum & fieri præter legem ordinariam Dei qvaſi ex privilegio. Qvocunqve enim modo iſtorum juſtificatio fit, fit ſecundum legem ordinariam: Nam fieri propter legem Dei aliqvid eſt fieri aliter, qvàm Deus ſtatuit in communi &c. Nihilominus qvamvis uterqve modus hic juſtificationis fit ſecundum legem Dei, tamen unus modus poteſt eſſe magis freqvens qvàm alius; Atqve adeo is qvi eſt minus freqvens eſt ex parte qvodammodo miraculoſus, alius non. *Witteberger ſ.* übers Buch n. 19. Die Buß iſt einerley/ſie geſchehe zeitlich oder ſpäte/und machet die Zeit keinen Unterſchied/ alſo daß die frühe Buß ſey der ordentliche Weg / und wenn auch die Auſſerwehlten gleich durch ſpäte Buß am Ende ihres Lebens bekehret werden / ſo werden ſie doch durch keinen auſſerordentlichen Weg bekehret. *Jenenſ.* ibid.. Wo hat GOtt in ſeinem Worth den ordentlichen Weg zur Seligkeit an die zeitige Buß allein verbunden?

59. *Eos verò qvi hactenus non adeo extremè in vitia prolapſi (A) qviqve divitias verbi divini nondum abunde (B) deguſtarint, occulto & imperſcrutabili (C) conſilio Dei, gratia tamen (D) ſingulari, qvæqve ex millibus vix uni (E) contingat, ad pœnitentiam aliqvando qvidem reduci: ad unum tamen omnes pro damnatis (F) habendos eſſe.*

(A) **Einſchärff.** D. 4 f. a. Laß da ein und ander Exempel dazu kommen / ſoll ich deßwegen eine ordentliche Regel daraus machen? und wer weiß ob der Schächer und die andern ſo ſpath Bekehrten ſo muthwillige boshaftige Verächter geweſen? **Buch** p. 234. Oder wer weiß / ob nicht der Schächer vormahls ſchon gläubig geweſen / und from̃ gelebet / endlich aber in eine Sünde gefallen/und aber in ſeiner Marter hernach wieder von Chriſto aufgerichtet / und mit ſonderbahrer Gnade nochmahls angeſehen worden? *Vindic.* I. 1. f. b. Hie ziehe ichs in Zweifel/ob es eben der Schächer ſo arg gemacht? ꝛc. denn ich ſage nochmahls: Wer weiß ob der Schächer ſo ein Verächter göttlicher Gnade geweſen? Ibid. Daß der Schächer es ſo arg gemacht/iſt ungewiß. (B) **Buch** pag. 234. Wer weis ob der Schächer das Worth ſo hell und reichlich gehabt bey ſeinen Lebenszeiten? p. 280. Es iſt an dem / daß auch mancher noch gantz ſpät und am Abend ſeines Lebens möchte Gnade finden für GOTT / nemlich / wer ſein Lebetag nicht ſonderlich iſt ermahnet worden / hat GOttes Worth ſo reichlich nicht gehabt. **Einſchärff.** D. 4. f. a Und wer weiß/ob der Schächer und andere Spätbekehrten auch bey ihren Lebzeiten ſo reiche Mittel gehabt / ob ſie ſo überflüſſig ermahnet durch GOttes Worth? Conf pag. 233. (C) **Buch** p. 396. Ob darnach unter etlich tauſenden möchten ein paar gefunden werden / die GOTT aus geheimen unbegreifflichen Rath noch erſt am Ende mit rechter Buß und Glauben beſchenckte/ das benimt drüm der ordentlichen allgemeinen Regel gantz nichts. p. 14 So guth als Paulo wirds nicht einem ieden / und muß man da GOttes Weißheit und unerforſchliche Gerechtigkeit walten laſſen. (D) **Einſchärff.** C. 4 f. b. Er mag aber froh ſeyn / daß er noch ſo mit einer ſonderbahren Gnaden angeſehen worden / er laß es ihm wohl bekommen / ich vertröſte aber andere nicht darauf. D. 3. f. b. Je länger man GOtt verachtet ie deſtomehr Vortheil wächſet dem Sathan zu / aus deſſen Stricken hernach zu entkommen bedarfs einer ſonderbahren Gnade GOttes über die allgemeine/ dazu nicht eben Verheiſſung verhanden. **Buch** p. 222. Ob ihnen gleich das Worth wird fürgetragen / ſo ſind ſie doch durch eigne Schuld ihrer Hertzen dermaſſen verſtockt / daß es da noch einer ſonderlichen überflüſſigen Gnad und Krafft bedürffe / die GOTT über die gemeine Worths Kraft hin zuzuthun nicht verbunden iſt. *Palin.* p. 112. Wenn ein verſtockter Chriſt ſoll zu recht kommen / gehöret dazu ein beſonder Gnaden-Maaß/ deſſen nicht alle genieſſen. (E) **Fragen vom Abendmahl** C. 3 f. b. Nach dem die heutige Welt beſchaffen / wolt ich ſagen / daß unter hundert tau-

ſend

ſend Spätreuenden kaum einer eine rechte Buſſe wircket. Buch p 244. & p. 279. Gewiß iſts daß unter ſolchen Heuchlern und böſen Chriſten kaum einer unter hundert tauſenden zu letzt glaubig wird. p. 395. Gleichwohl aber will ich dißmahl noch hinzuthun / daß etwa unter zehen tauſend gottloſen hallſtarrigen Chriſten etwa einer am letzten Ende ſich erſt recht bekehret. (F) Buch p. 279. Soll ich nicht lieber / ungeacht des einigen mit dem noch etwas ſonderlichs wird geſchehen / zum gantzen Hauffen ſagen: Ihr Gottloſen werdet alleſamt bey dieſem euren gottloſen Weſen verdamt? p. 396. Und weils nun ein ſo auſſerordentlicher Caſus iſt / ſo hat ſich der HErr Chriſtus / wie auch ſeine Apoſtel und Diener / daran nicht gekehret / daß ſie nicht gleichwohl hätten ſollen insgemein hinpredigen und ſagen: wer nicht einen heiligen frommen Wandel führet / der wird am jüngſten Tage ſtehen zur lincken Hand.

Ita Heterodoxi

(A) *Smalz.* in Refut. Theſ. Franz. p. 290. Remittuntur etiam poſt agnitam veritatem peccatorum habitus, ſed iis tantum, qvi adhuc ſunt novitii, & vel per temporis vel per ætatis defectum vel aliis de cauſis nondum peccati jugum excuſſerunt. p. 296. An verò poſtqvam reſipuerint, ſemel iterum tutò & impunè peccare, nova peccata committere, vel in peccato hærere poſſint, id nec hîc nec alibi uſpiam indicatur, imo contrarium ejus habetur diſertiſſime in Epiſt. ad Ebræos & alibi, nempe impoſſibile eſſe eos, qvi ſemel colluſtrati fuerunt, & prolapſi ſint, renovari rurſus ad pœnitentiam. p. 358. obſervetur eos qvidem habere ſpem remiſſionis peccatorum, qvi in peccatis graviſſimis adhuc hærent, ſi nunqvam antea peccatorum habitum depoſuerint (B) *Smalz.* loc. cit. p. 290. Sententia noſtra eſt, qvicqvid peccatorum committunt homines, anteqvam veritatem vel voluntatem divinam ſive per ætatem ſive per revelationis divinæ defectum agnoverunt, id totum illis divina benignitate vi novi fœderis remittitur. p. 299. Præſertim ſi cauſam & occaſionem ad Deum ſe convertendi ante non habuerint. p. 354. Nemo tam malus eſt, cui non pateat aditus ad gratiam Dei, ſub novo fœdere; ſed addita hac cautione, ſi qvis antea Deum ignoraverit, vel non bene noverit, & per meram ignorantiam, peccata graviſſima licet, commiſerit. p. 355. Patere aditum ad miſericordiam Dei & pœnitentiam iis etiam, qvi habitu peccati vel peccatorum ſunt implicati, ſi ſcil. per id tempus, qvo ſunt in Chriſti Eccleſia, nondum habitus peccati abjicere potuerunt; illi enim ex numero ſunt infirmorum, & his, ſi reſipiſcant, ſpes

 ſuper-

ſupereſt firma remisſionis peccatorum. (D) *Joh. Crell.* in Explic. Nov. Teſt. Loc. fol. 307. Qvod ſi tamen contingat, (qvod an unqvam fiat, valde eſt dubium) ut iis pœnitentiæ detur locus, id neceſſe eſt, ex ſingulari aliqva benignitate Dei fieri. Et mox: Itaqve hoc loco non ſola vis fœderis, ſed etiam benignitas qvædam ſingularis eos pœna eximit. *Jonas Schlichting* Comm. in 2. Pet. 3. fol. 358. Sed qvia id difficulter ad modum fiat, & non niſi extraordinaria qvadam gratia, ideo Apoſtolus hujus rei rationem non habet. Ad hoc reſpicit, qvod ordinarium eſt. Comm. in 1. Joh. 5. f. 415. Nihil tamen impedit, qvo minus in tali fratris periculo extraordinariam Dei gratiam imploremus.

Contra Orthodoxi.

(A) *Chryſoſt.* hom. 2. in Pſalm. 50. p. 928. Nam & ego te interrogabo, qvomodo latro ſalvatus eſt, qvippe qvi omnem vitam ſuam cruentam habuit, homicidiis, perſecutionibus, direptionibus, mille obrutus malis, & non pœnituit dum adhuc eſſet in terra. *Auguſtinus* vel ſi qvis alius eſt Autor lib. de Conflict. virt. & vit. cap. 15. Ecce ſeditione ſimul & effuſione fraterni ſangvinis latro obnoxius unius horæ momento unaqve confesſionis voce de cruce in Paradyſum tranſiit. *Joh. Herman* im Buß-leiter p. 106. War nicht der Schächer am Creutz ein grauſamer Mörder/ dennoch ꝛc. Im Beicht Büchl. p. 332. War nicht der Schächer am Creutz ein offentlicher Ubelthäter / der auch ſeine Buß bis an ſein leztes Ende geſparet ꝛc. *Gieſſenſ.* cont. Steng. p. 8. n. 4 Man kan nicht billigen/ daß Stenger gedenckt zu verneinen / daß der eine Schächer am Creutz / welcher ſich zu GOtt bekehret / in ſeinem gantzen Leben die Gnade verachtet habe. *Luneb.* in Jud. cont. Steng. p 88. n. 12 Hie zeucht der Stenger in Zweiffel/ ob der Schächer die gantze Zeit ſeines Lebens ein ſo halſtarriger Verächter GOttes geweſen; woran gleichwohl unſere Theologi nicht zweifeln. (D) *Jenenſes* ad h. l. Wer ſiehet nicht / daß dieſes eine höchſt gefährliche und zur Verzweifflung führende Lehre ſey? & mox: Muß alſo der Menſch vermöge dieſer Lehre in ſeinen Sünden verzweiffeln / oder wenigſt biß an ſein Ende in lauter Zweiffel zwiſchen Furcht und Hoffnung ſchweben / ob er werde können wahre Buſſe thun / und ewig ſeelig werden oder nicht? *Auguſtani Theologi* in Jud. cont. Stengern p. 57. Denn wolte man ſagen/ GOTT werde an ihm was auſſerordentliches thun / ſo kan dieſes bey einem Angefochtenen nichts verfangen / denn er ſchlieſt bey ſich ſelbſt: weil ich hievon keine Verheiſſung habe/ ſo kan mich auch niemand verſichern/ daß GOtt mir etwas extraordinari zu erweiſen iemahls geſinnet geweſen

ſen ſey / oder auch ins künftige geſinnet ſeyn werde. (E) *Joh. Schmied* in Agon. Chriſt. Con 4. p. 76. Wir müſſen uns aber gleichwohl für dem andern extremo hüten / und nicht gar zu weit auf die lincke Hand gehen/der Seeligen nicht gar zu wenig machen. Et viciſſ. ibid. Wir glauben / daß der Seeligen / wenn ſie gegen die Verdamten gehalten werden/leider ſehr wenig / und nicht viel ſeyn / laſſens im übrigen göttlicher Allwiſſenheit heimgeſtellet / ob die 10. 20. 50. oder 100ſte Seele zur Seligkeit komme; denn ſolch unziemliches ſcrupuliren nichts erbauet / ſondern vielmehr betrübten Gemüthern zur Verzweiflung und deſperation Anlaß giebet.

60. Pœnitentiam ſeram repugnare Scripturæ (A) rationi (B) & experientiæ (C); Idcirco ſerò pœnitentes non poſſe eſſe certos (D) de gratia Dei, neqve provocare (E) ad meritum Chriſti, multò minùs in iis exoriri veram (F) pœnitentiam, & (G) fidem; adeoqve neminem ex iis ſalvari: ſed omnes (H) ire præcipites in infernum.

(A) Einſchärff. C. 4 f. a. Alldieweil aber die heil. Schrift nicht ſo will wiſſen von Kindern GOttes / die nur immer hätten gelebt in Gottloſigkeit / in Verachtung göttlichen Worths und nur am Ende ein paar ſtunden from̃ gelebt ꝛc. Ibid. über das auch der HErr JEſus/ ſeine lieben Jünger und Apoſtel / ſo haben gelehret insgemeine daß auf ein böß Leben folge ein böſer Tod; So will mir als einem treuen Prediger gebühren / diſſalls nicht zu milde zu tröſten / daß ich wolte ſagen/ob einer gleich an ſeinem Ende kein ander Zeugniß hat / als daß er hab ſgelebet wie ein Teuffels Kind / wo er doch aber gläubt / ſo wird er ſeelig. O HErr wer ſo redet/wie wirſtu von ſeinen Händen fordern ꝛc. f. b. Oder iſt etwa das der Wille des Vaters / den Chriſtus ſo ernſtlich will erfüllet haben/daß man nur in der letzten Stunde wolle anſangen gutes zu thun? So lauten nun dieſe angeführten Sprüche: daß ſo gar auch nicht einer werde in Him̃el kom̃en/der nicht in ſeinem Leben ſey geweſen ein Thäter des Worths. D. 2. f a. Wer gelebet hat wie ein Teuffelskind/und endlich noch den Glauben erlangt/ iſt nicht ein ſolch ſubjectum ſalvandum, wie uns die Schrifft abmahlet. Buch p. 271. Es heiſt nicht / welcher Baum nicht gute Früchte bringet/ der wird doch endlich erhalten durch den Glauben und das Evangelium

geſunn. Nein. Er wird abgehauen. pag. 278. So müſte Chriſti Wort nicht eintreffen / da er ſpricht / es ſollen nicht ins Himmelreich kommen / die ſich nicht auch in guten Wercken geübet; Es müſte Johannes der Täuffer die Warheit geſparet haben / da er von einem ieglichen Baume / der nicht rechtſchaffene Früchte trägt / geſetzt / daß er ins Feuer geworffen werde. Conſ. pag. ſeq. & 393. & p. 395. Denn die Chriſtus ſelig macht / die macht er auch erſt fromm; Wer aber nicht fromm werden wil / wer nicht wahre Frömmigkeit annimmt / der wird auch der Seligkeit müſſen ermangeln / denn ohne Heiligung kan niemand den HErrn ſehen. Ibid. CHriſtus hat alſo geprediget / und etlichemahl bezeugt / daß die nicht in guten Wercken ſich geübt in dieſer Welt / deren keiner werde das Reich GOttes ererben. (B) **Buch** pag. 279. Wie ſoll doch da der ſo lang eingewurtzelte böſe Vorſatz in einem Huy außgerottet werden / den vormahl ſo viel hundert Predigten göttlichen Worts nicht haben können außm Hertzen ſchaffen. Ibid. Aber wenn einer / der ſich ſein lebtag nie hat wollen beſſern / endlich ſoll deß böſen Vorſatzes loß werden / das iſt ſo viel / als wenn ich ſolte dermahleinſt König in Perſien werden. Conſ. p. 396. (C) **Buch** p. 244. Das iſt eben der Knoten / man hat nicht leicht ein Exempel / daß einer erſt am letzten Ende wäre zur wahren Reue kommen. (D) **Buch** p. 396. Man kan die Leute nicht darauff weiſen / und ſie ſolcher Gnade GOttes verſichern / ſondern es bleibet dabey / ordentlicher Weiſe werden allein die Thäter ſelig. (E) **Buch** Præf. B. 3. f. b. Aber wo es ſolte zu verſtehen ſeyn von dem Ungehorſam gegen die Geboth CHriſti / da kan ſich der Sterbende ordentlicher Weiſe nicht ſo beruffen auff CHriſti Verdienſt. Rurſus: Drum hat ſich dieſes tröſtlichen Proceſſus ordentlicher Weiſe nicht zu erfreuen ein böſer Chriſt / der biß an ſein Ende in muthwilliger Boßheit verharret. *Palin.* pag. 80. Wolte ich demnach wie man billig am Ende ſolte können entbehren deß Beruffens auff CHriſti Verdienſt wider die bißher getriebene muthwillige Sünden. (F) **Buch** pag. 279. Chriſti Wort vermögens faſt nicht / daß nicht einer von ſolchen / die ihr tage kein gutes gethan / erſt am Ende rechte Buſſe thue. pag. 251. Von ſolcher Menſchen ſpäten Buß iſt wohl nichts zuhalten. **Einſchärff.** B. 3. f. b. Wer nun den böſen Vorſatz behält ſein lebenlang / ein ſolcher verdirbt auch gar in ſeiner Gottloſigkeit: Denn daß er erſt in der Stunde deß Todes zur Buſſe gelangen / das verbleibt hernach wohl. *Apolog.* pag. 40. So iſt nun einem Gottloſen unmüglich Buſſe zuthun ordentlich. (G) **Buch** pag. 279. Ja zuletzt. Woher ſoll ihnen aber der Glaube alsdenn allererſt kommen?

Ibid.

Ibid. Es hat keine Noth mit ihnen / wenn ſie endlich noch glauben: Ja wenn ſie / wenn die Wölffe mit den Schaffen eins werden. (H) *Epiſt.* ad Jenenſ. 17. Jul. 1668. im Bericht. p.4. Qvod ſi qvi ſalvandi forent, qvi poſt impiam vitam finaliter modo reſipuerunt, falſus eſt Chriſtus dicens: Nemo niſi operatus bene &c. Hinc elicio: ad contritionem veram nemo ſub vitæ finem demum venit. Ibid. In judicio extremo Chriſtus dicet: Heus ubi eſtis, qvi bene operati? Ite in vitam æternam. Jam ſi vel unus non bene operatus ſalvaretur, mendax Chriſtus. **Buch** pag. 317. Nehmet erſt herauß die recht frommen gottſeligen Chriſten/ die unter uns ſind / und in keiner muthwilligen Sünden leben / die ſetzet auß/ die werden erhalten / die andern alle fallen dem hölliſchen Hencker heim. **Einſchärff.** C. 4. f. b. So lauten nun dieſe angeführten Sprüche / daß ſo gar auch nicht einer werde in Himmel kommen / der nicht in ſeinem Leben geweſen ein Thäter deß Worts. *Apol.* pag. 50. Man bedencke / wie gleichwol Spatreuenden unmöglich/ſolcher Apoſtoliſchen Ordnung nach ins Reich einzugehen. p.64. und iſt alſo ordentlich von keinem Spatreuenden was rechtes zu hoffen.

Ita Heterodoxi

SOCINIANI. *Smalz.* Diſp. 9. cont. Franz. p. 299. Si certum ſit eos pœnitentiam agere, qvis dubitaret, eos peccatorum veniam conſecuturos? Sed dubitatur, tum an Deus velit tales reſipiſcere, tum an id qvod ipſi agunt ſit vera pœnitentia. *Sommerus* ap. Franz. Diſp. 2. part. poſt. in A. C. p. 125. Ergone deſperandum nobis eſt, dicet aliqvis? Neqvaqvam: ſed cogitet qvisqvis, hoc ipſo momento ſibi dici: Deſiſte à malo & fac bonum ac age pœnitentiam qvàm celerrimè, ne ira Dei te apprehendat; Sed mox idem ille Sommerus allegato loco: Qvanqvam interdum veniam offert, non tamen ſemper facit, ſed contemtum bonitatis ſuæ horribiliter ulciſcitur, adeo ut cum lachrymis qvæſita pœnitentia nuſqvam reperiatur.

Contra Orthodoxi.

Cyprian. Tract. 1. cont. Demeſriad. pag. 151. In iſto mundo adhuc manenti pœnitentia nulla ſera eſt. Serm. de paſſione: Nec in ultimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec ulla hora ſera eſt, cui compunctio diſtricta occurrit. *Hieronym.* in Sabian. Nunqvam eſt ſera pœnitentia, qvamvis de Hieroſolymis deſcenderis, & ſis in itinere vulneratus. Id. de Inſtit. filiæ: Nunqvam ſera eſt converſio. Latro de cruce tranſiit in

in Paradyſum. *Chryſoſtom.* de reparat. lapſor. Nunqvam Deus ſpernit pœnitentiam ſi ei ſincere & ſimpliciter offeratur, etſi ad ſummum qvis perveniat malorum, & inde tamen velit reverti ad virtutis viam, ſuſcipit libenter & amplectitur. Non enim temporis longitudine ſed affectus ſinceritate pœnitudo penſatur. Ibid. Latro ille, qvi pendebat in cruce, non eguit prolixitate temporis, ut ingreſſum paradiſi mereretur. *Fulgentius* Epiſt. 7. pag. 555. Nulla prolixitas temporis vel æqvitati divinæ vel pietati præjudicat. Pœnitentia nunqvam ap. Deum eſt ſera, in cujus conſpectu ſemper pro præſentibus habentur, tam præſentia qvam futura. *Hildebertus* ArchiEpiſc. Turonenſ. Epiſt. 41. in Append. Bibl. SS. Patr. col. 713. Neminem ſerò pœnitet, qvem mors invenit pœnitentem. *Cœleſtinus* Epiſc. Roman. Tom. 2. Concil. Horremus, fateor, tantæ impietatis aliqvem reperiri, ut de Dei pietate deſperet, qvaſi non poſſit qvovis tempore ad ſe occurrenti ſuccurrere, & periclitantem ſub onere peccatorum hominem redimere. Et paucis interjectis: Salutem ergo homini adimit, qviſqvis mortis tempore pœnitentiam denegaverit, & deſperarit de clementia Dei, qvi eum ad ſubveniendum morienti ſufficere vel momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro in cruce præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum unius horæ pœnitentia non juviſſet. *Nicolaus Hunnius* in Exam. Error. Photin. cap. 3. ſect. 2. p. 227. Pœnitentia omni tempore locum inveniet Rom. 5. v. 20. Joh 6. v. 37. *Zapfius* in der Wächter-Stimm/ pag. 285. Alſo muß man die jenigen ſo offt ſie ſündigen und wiederum einen Vorſatz haben frömmer zu werden/ keines weges dem Teuffel übergeben / und ſie an ihrer Seligkeit verzagt machen / auch ſelbſten nicht daran zweiffeln und hülffloß zu laſſen beginnen / ſondern ſo offt anhalten und bekehren helffen / wie offt ſie ſündigen/ und denn immer gegen ſie der Bekehrung hoffen. *Dannhauer* in Lacte Catech. Part. 6. Conc. 10. pag. 136. Weder die Gröſſe und Schwere der Sünden / noch die Kürtze der Zeit / die noch übrig iſt im Leben / noch auch die letzte Stunde deß Lebens kan einen Menſchen außſchlieſſen auß GOTTes Gnaden-Schooß / wenn nur die Reu und Buß rechtſchaffner Art iſt. Conc. 14. p. 180. Wie er das Wort allen läſt predigen / alſo bietet er allen den Glauben dar. Ex eventu was den Außgang und Wirckung belanget / iſt zwar der Glaube nicht iedermans Ding/ weil ihrer viel die Hand zurück ziehen / oder muthwillig die angebothene Gnade von ſich ſtoſſen; Aber ex intentione, und nach dem vorhergehenden Willen deß Gebers/ ſo univerſal als ſeligmachend und kräfftig.

Corom-

Coronidis loco ſubjicimus qvoqve hæc Stengeri Paradoxa.

Buch. Præf. C. 2. b. Das gläuben auch die Verdammten in der Höllen/und ein ieglicher unter ihnen gläubt es/ daß Chriſtus inſonderheit auch für ſeine Perſon gelitten. Ibid. p.12. Am jüngſten Gericht wird Gott alle Sünden eigentlich erzehlen und beſchreiben.p.17.Sie hören am Sabbath dem heiligen Geiſte dem innerlichen Lehrer zu / der in ihrer Seelen wohnet. Conf. p.312. 381. 382. **Einſchärff.** C.3.b. **Buch** p. 85. Uns ſoll Gnade und Erbarmung widerfahren / wenn wir nur auch in dieſem Leben uns über GOtt und unſern HErrn JEſum erbarmen.ibid.So erbarmet euch nun Gottes/daß er ſich eurer wieder erbarme. p. 127. Nun aber liebe Chriſten/ihr wündſchet und begehret vielleicht alle Gottes Erbarmung/GOTT aber erbarmet ſich nicht aller Menſchen/ſondern nur etlicher. p. 131. Wenn der Menſch ſoll Gottes Gnad erlangen/ſo muß er erſt GOtt fürchten.p.227. GOtt mag nicht allemahl die Leute bey den Haaren gen Himmel ziehen.p.356. Es hats GOtt ja wohl erlaubt/und ſiehets nicht ungern/wenn ein Chriſt ſich zuweilen truncken trincket.p.357. Auſſer Zweiffel iſt dem Menſchen erlaubt auch manchmahl ein überflüſſiges zu ſich zu nehmen; ja es iſt faſt unter die guten Wercke mit zurechnen/ wenn ich meinem Freunde zu gefallen am Freuden-Tage mit frölich bin / und etwas mehr trincke als ich ſonſt pflege.Conf.Palin.p.107.**Einſchärff.** A.2. f. a. Ein Unwiedergebohrner er thue alles was er wolle / ſo ſind es lauter muthwillige Sünden. f. b.Auch die allerheiligſten Wercke der Unwiedergebohrnen ſind nicht nur Sünden/ſondern auch muthwillige Sünden. B. 1.f.a. Fromme Chriſten begehen böſes adverbialiter : aber nicht nominaliter,denn ſie thuns auß keinem Frevel/ſie intendiren nicht das böſe.*Palinod.* p.8. So möchte man auch wohl ſagen : Es gebe eine ſchröckliche Seligwerdung/weil man ſagt/es iſt ſchröcklich/daß ſo wenig ſelig werden. Epiſt. ad Jenenſ. 17. Julii 1668. im Bericht p. 4. ſeq. Imò qvamvis doctrina hac terribili adigantur ad deſperationem tres vel qvatuor neqvam homines, cæteri magno numero emendent rigide vitam & ſerventur; præſtat,qvam reticendo hanc triſtem doctrinam , & illos tres qvatuor & unà cum iis omnes cæteros perire ſvaviter licet & falsò ſalutis ebrios.

Cæterum & ipſe Stengerus in Refutatione mea ſibi videtur inveniſſe,qvod non pueri in faba.Qvando enim de Peccato in Spiritum S.uſitata loqvendi formula dixi,qvod ſit,qvando Toti de toto in totum labuntur.

Tum ille in Vindic.Lib.3.num.18. Denn es iſt eine beſondere Apoſtaſia, ſagt Hartnack/auff die allein in dieſen Sprüchen gezielet wird / nemlichen die Toti de toto in totum ani, das ſind vielleicht Barbariſche gegenfüſſige Menſchen gleich denen Topouvinambaultiis &c. Verum miſer ille homo ſatis manifeſte prodit, ſe in Theologorum Scriptis parum eſſe verſatum. Ita enim *Frid. Balduinus* Comment.in cap.6. Epiſt.ad Ebr.Diſp.de Apoſt. th.16.Qvod ſi verò ſecundum rei veritatem loqvi velimus,non poſſumus ex hoc loco damnare niſi eos, qvi totalem perpeſſi ſunt prolapſum, ad qvem tria reqviruntur,nimirū ut *toti*, ut *de toto*, ut *in totū* decidant.Tales qvi ſunt, his demum omnis veniæ ac reconciliationis aditus præcluſus eſt. *Toti decidunt*, qvia ſcientes & volentes deficiunt, tota mente atqve voluntate, non coacti,ſed lubentes, neqve ex ignorantia, neqve ex infirmitate: ſed deſtinata malitia ſemet ipſos devoventes carnis ſuæ libidini. *De Toto decidunt*, qvi non unum vel alterum fidei Chriſtianæ caput, cui in ſacroſancto baptiſmo fidem dederunt, malitiosè abnegant: ſed univerſum corpus doctrinæ, adeoqve totum fundamentum fidei Chriſtianæ ſcientes volentes deſerunt,& neqviter impugnant. *In Totum* deniqve *decidunt*, qvi adeo malitiosè contumaciterqve obfirmarunt animum, ut Deum non modò blaſphemare, fidem abjurare, Spiritum S. contriſtare, ſanctos angelos fugare pergunt; ſed in iſto propoſito perſeverare præſumunt, ut qvoad ejus fieri poteſt, qvantumqve in ipſis eſt, majeſtatem Dei, omniaqve fidei Chriſtianæ capita magis magisqve ludibrio exponant. *Chriſtianus Matthiæ* in Syſtem. Loc.14. p.132. Apoſtaſia peccati in Spiritum S. rotunde & nervosè tribus includi terminis poteſt, nempe qvod toti de toto in totum prolabantur. *Toti* prolabuntur, qvia ſcientes & volentes deficiunt, tota mente atqve voluntate, non coactè, ſed ſponte, non ex ignorantia aut infirmitate, ſed ex deſtinata malitia à Deo & vera religione ſe avertunt. *De toto* prolabuntur, qvia totum corpus doctrinæ cœleſtis, adeoqve totum fundamentum fidei Chriſtianæ ſcientes volentes deſerunt, & malitioſe impugnant, idqve vel directè vel indirectè. *In Totum* prolabuntur, qvi adeo obfirmarunt animum ſuum, ut Deum, Chriſtum, Spiritum S. Legem, Evangelium omniaqve ſalutis media ludibrio exponant, nullasqve admonitiones ſalutares admittant; ſed in perverſo propoſito ſuo uſqve ad extremum vitæ halitum perſeverare præſumant. *Dannhauerus* in Colleg.Decal.p.359. Peccatores in Spiritum S. totos à toto in totum decidere.conf. pag.ſeq.

SECTA

SECTA JOHANNIS DE LABADIE.

Sectæ huic Originem dedit Johannes de Labadie, primum Pontificiæ Religioni addictus, poſtea ap. Calvinianos Eccleſiæ Gallo-Belgicæ Medioburgenſis Paſtor; cujus cœtus, cum novum dogma moliretur, ita crevit, *ut binis ſeptimanæ diebus trecentorum & quadringentorum nonnunqvam fieret concurſus*, Schurm. in Εὐκληρίᾳ p. 144. nec nobiles modò viduæ & virgines ſed illuſtres etiam perſonæ, imprimis Sereniſſima Princeps Palatina Eliſabetha, qvæ in Herfordienſem diſtrictum ſocietatem illam evocabat p. 152. 169. 171. ſeſe illis aſſociarent. Qvo verò etiam ſcriptis plures ſibi adjungerent; prodiit Anno 1672. ſolennis fidei Declaratio nominibus Promachorum Joh. de Labadie, Petri Yvon, Petri du Lignon ſignata. A. 1673. Eſſentia religionis Chriſtianæ patefacta ſ. Doctrina genuina ac plena fœderum Dei, Petri Yvon. It. Tractatus Belgicus den Tabernakel Gods. Heinricus autem Sluterus A. 1670. ſcripſerat De Kentecken van de Weder-geboorte. Ultimum demum ſymbolum ſuum adjecit nobis virgo Anna Maria Schurmannia Tractatu peculiari Εὐκληρίαν ſ. melioris partis Electionem cum brevi vitæ ſuæ declaratione Altonæ 1673. Scripſerunt adverſus illos Sectarios præter ſex Scotos prædicantes D. Hundius, D. Adrianus Pauli & Antonius de la Marqve in Redenen de welcke een bevvogen hebben te verlaten het Huys en Geſelſchap van Jean de Labadie; Chriſtianus Niſanius in Matæologia Labadiana, & Joh. Gabriel Drechſler in Diſſert. adv. Ann. Mariam Schurmanniam.

DOCUIT VERO JOH. de LABADIE.

1. Scripturam minimè à ſe ipſa vitam & cognitionem ſalutarem Dei ac Jeſu Chriſti dare; id namqve facere Deum, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ejuſqve Spiritum, ſive per ſe ipſum operetur in cordibus fidelium, in qvibus habitat, ſive qvibus vult mediis utatur, qvorum maximè ordinarium convenientiſſimum, ipſoqve digniſſimum extrinſecum eſt Scriptura Sacra. Verit. ſui Vind. p. 220. p. 224.

2. Cognitionem, fidem & charitatem Scripturæ libro non eſſe ita

nexas, ut abſqve ea homini electo communicari non poſſint. Verit. S. vind. p. 223. 2 7.228.

3. Etſi liber Scripturæ fidelibus deeſſet, doctrinam divinam tamen non defecturam: qvia doctorem ſuum ſemper haberent præſentem, qvi eos de patris ſui voluntate inſtructos informatoſqve ſecundum immutabiles ejus promiſſiones plenè ſufficienterqve redderet. Joh. Labad. ib. in Qvakeriſmi exam. & conf. p. 228 Petr. Yvon de eſſent. Rel. Chr. p. 180.

4. Non eſſe ut qvis ſibi perſvadeat, ut qvidam hoc tempore ſolent, homini ſufficere ſcripta infallibilia Evangeliſtarum atqve Apoſtolorum ad vitam cæleſtem in terris degendam; cum momenta vitæ ſupernaturalis ejuſqve actus omnes ab eodem Primo motore ut & novæ creaturæ creature, tum qvoad illorum initium & progreſſum tum qvoad illorum activitatem dependeant. Schurmannia in Elect. mel. part. p. 79.

5. Spiritum Dei, qvemqve fidelem, qvi eum habet in ſe inhabitantem, qvaſi luminis divini in ſe experiri: unde mirum non ſit, ſi radii qvàm plurimi ſponte ſua ex cordis ejus intimo hac vel illa occaſione prodeant; Qvare ubi Spiritus ille Chriſti veritates qvaſdam generales mentibus noſtris inſculpſit, non difficile eſſe, per ejus gratiam plures ſpeciales ex iis elicere, ac poſtea contemplari & amplecti. Ver. S. Vind. p. 243.

6. Fruſtra verbuli unius aut alterius Grammaticalem explicationem adhiberi ad intimam Dei mentem ſpiritualem aſſeqvendam, niſi lumen Spiritus interni habeas. Schurmann. in Ευκληρία p. 31.

7. Philoſophiæ dogmata procul dubio omnia Babyloni relinqvenda fore, ſi Chriſtus ubiqve regnaret. Schurm. p. 38.

8. Neminem non videre, ſtatum hodiernorum cætuum profectò eſſe corruptiſſimum, & veræ Eccleſiæ Chriſtianæ atqve Evangelicæ Ideæ minimè conformem. Schurm. p. 132.

9. Eccleſiam verò Johannis de Labadie ſolam veris Chriſtianis conſtare, ſibi & mundo mortuis, aut reapſe qvotidie morientibus; Deo ſolo viventibus, Chriſti imitatoribus genuinis. Schurm. p. 201.

10. Pauciſſimos hoc tempore videri, ſuper qvos divina gratia Spiritum precum effuderit, qvo urgente neceſſitate extempore preces formare poſſint. Schurm. p 55.

11. Eccleſiam ſuam eſſe verè Evangelicam renaſcentem, ad exemplar Hieroſolymitanæ, tum qvoad ejus anteceſſores, tum qvoad totum ejus corpus qvàm fideliſſimè efformatam. Schurm. §. 28. p. 121.

12. Ani-

12. Animadverti in miniſtris ſuis mirabilem illam rerum divinarum in ſermonibus eorum abundantiam, & inexhauſtos theſauros, qvos ſine ulla præmeditatione, aut ſtudio humano omni occaſione atqve extempore, è pectore ſuo depromant; cum paſſim alios videre liceat, ex apice qvaſi eorum cerebri, aut conſcriptis libris aridos ſermones cum ſtudio & labore detrahere, atqve artificioſè magis qvàm native diſponere ac protrudere. Schurm. p. 179. & p. 90.

13. Neminem annumerandum eſſe Eccleſiæ Dei, niſi eos, qvorum cordibus Spiritus S. inſcriptus ſit. Schlut in Præf. neq; eſſe veroſimile, Incredulos & hypocritas in Eccleſia primitiva admiſſos. Schurm Ep. lit. F. 2. f. b.

14. Infantes Chriſtianorū recens natos, nondum Eccleſiæ veræ membra dici, uſq; dū de regeneratione eorum aliqvando certi ſimus. Sluter. p. 123. Conf. Decl. fid. p. 78.

15. Fœdus Dei cum Iſraëlitis tantum externum fuiſſe, fundatum in exteriori legis donatione, ceremoniarum, externo dominio, carnali nativitate ex Abrahamo, liberatione ex Ægypto ac donatione terræ Canaan reprobis pariter & Electis. Declar fid. p 130.

16. Eccleſiam primitivam haud perperam feciſſe, dum hominum baptiſmum nonnunqvam diſtulit, non tantum uſqve dum adoleverunt: verum etiam donec inſigniores regenerationis ſuæ ſpiritualis, veræqve nativitatis novæ notas ſuppeditarunt, nihilominus ſi vel maximè in ejus applicatione abuſus & error ſubeſſet atqve effectu ipſo ſignum infanti cuidam, re tamen qvam ſignificat non communicata, applicatum fuiſſet, atqve ita ſigillum externè obſignaſſet, qvod internè in ſubjecto, cui appenſum eſt, non extiterat, non tamen propterea iterato opus eſſe. Declar. fidei p. 136.

17. Verba Paſtoris Eccleſiæ humana ſolummodo, neqve iis vim ineſſe ad convertendum hominem Heinr. Sluter. c. 7. f. a. p. 45. Schurm. in Ep. F. 7. f. a.

18. Chriſtianos non poſſe peccare, nec pro ſe qvisqvam: ſed pro Deo omnia agere; gratiam N. fœderis perpetuo tendere ad reſtitutionem ſtatus innocentiæ, neq; in vanum. Schurm. in Ευκληρία p 83. Conf. 68 82 95. & 118.

19. In eo conſiſtere beatitudinem fœderis novi, ut homo totum ſe Deo committat, nihil prorſus, tanqvam proprium retineat. Pet. Yvon. de Eſſent. Relig. Chriſt. p 63.

20. Chriſtum Regia ſua poteſtate ultimis temporibus aliter, qvàm hactenus fecit, uſurum. Ante extremum judicium regnum Diaboli penitus ſublatum iri? Eadem poteſtate pios in hoc mundo, non à peccatis ſolum mortalibus: ſed & motibus inordinatis ſive prava concupiſcentia fore prorſus immunes. Joh. Lab. p. 92. Declar. fid. p. 180. Schurm. p. 116. 141. 192.

SECTA CARTESIANORUM.

RENATUS des Cartes primus hujus Sectæ conditor, gente Gallus, Provincia Armoricus, genere nobilis, Perroni Dominus, Anno 1596. Calend. April. Hagæ Turonum primam: Holmiæ verò Anno 1650. Calend. Febr ultimam in his terris lucem ſuam conſpexit. Inſignis Mathematicus, in Geometricis præſertim & Dioptricis vix parem habuit. Ariſtoteli iniqvior extitiſſe viſus eſt, & ubicunqve fere ſingulares aut foviſſe ſententias aut finxiſſe. *Semel in vita de iis omnibus dubitandum eſſe ſtatuit, in qvibus vel minimam incertitudinis ſuſpicionem reperiamus.* Principior. Philoſ. part. 1. §. 1. fortaſſis qvod dubitatio principium ſciendi, ſicut privatio generationis, teſte in Metaph. Philoſopho. *Qvo* verò *pacto rejicientes*, ait, *illa omnia de qvibus aliqvo modo poſſumus dubitare, ac etiam falſa eſſe fingentes, facilè qvidem ſupponimus, Deum nullum eſſe.* Carteſ. ibid. §. 7. Conf. eund. L. 2. Ep. 10. Demonſtratione porro ex effectis l. cit. §. 9. *Primum cognitum eſſe* docuit, *cogitare* e. g. *videre, ambulare, ergo eſſe.* Mirari certè ſubit, ſi dormiens vigilansqve Carteſius in eadem ſententia perſtiterit. *Lumen naturæ* dixit *ſive cognoscendi facultatem à Deo nobis datam nullum unqvam objectum poſſe attingere, qvod non ſit verum qvat. ab ipſa attingitur h. e. qvat. clarè & diſtinctè percipitur.* Ibid. §. 30. fortè qvod intellectus naturalis potentia, re evidenter expoſita, non poſſit aſſenſum cohibere. Præconceptam indigitans opinionem. *Originem errorum à voluntate eſſe*, conjecit, *adeo, ut facilè illam ultra ea qvæ clarè percipimus, extendamus: hocqve dum facimus haud mirum eſſe, qvod contingat nos falli.* §. 35. Hos aliosqve errores qvidam longius latiusqve produxerunt, ſed craſſiori alii, alii ſubtiliori filo. Iſtorum agmen duxiſſe videri poſſent Autor Anonymus in Exercit. Parad. de Philoſophia Scripturæ Interprete, & Johannes Spinoſa Autor Tractatus Theologico-Politici pro Libertate Philoſophandi. Inter hos verò excellit Abrahamus Heidanus, cui jam magna ex parte fluxit annus 79. E qvibus 53. in Eccleſiæ miniſterio exegit, Nerdæ qvidem qvinqve annis, paucis demtis menſibus, inqve Eccle-

Eccleſia Leidenſi 44. qvorum poſtremis 28. Academicam profeſſionem cum miniſterio conjunctam ſuſtinuit. Proximus huic poni debet Chriſtophorus Wittichius Sileſius, vir florida adhuc ætate, indefeſſus agendo, Heidano teſte in Conſid. p. 38. perſpicuus in docendo & vita integer. His jungi poſſunt *Franciſcus Burmannus* Theol. D. & Profeſſor teſte Favello in Epiſt. ad amic. pag. 99. Summum Academiæ Ultrajectinæ decus D. Cramenius, D. de Rav, aliiqve. Oppoſuerunt ſe huic Sectæ Antonius Hulſius Theologus Leidenſis in part. 2. Specim. Theol. hypoth. pag. 17. Mareſius in Diſſert. de Abuſu Philoſophiæ Carteſianæ ejusqve diſſertationis vindiciis, Petrus Maſtricht in Gangræna Novitatum Carteſianarum, & Valentinus Alberti in Diſp. de Carteſianiſmo.

DOCENT VERO CARTESIANI:

1. Non minùs contra rationem eſſe, qvod nonnulli Philoſophiam Chriſtianam eſſe velint, qvam ſi Muhammedanam dicerent. Omnem enim Philoſophiam revelationis atqve adeo religionis expertem eſſe. D. Cramenius in Diſp. Lugd. Bat. hab. 1671. 31. Jan. th. 8.

2. Corruptæ Philoſophiæ cauſam eſſe, qvod per Scripturam facta ſit Theologica. D. de Ray Diſp. de Form. hum. corol. 5.

3. Oſtendi poſſe multis locis Scripturæ, qvi res practicas & morales locutiones continent, eam ſecundum opinionem hominum, à veritate recedere. Wittichius in Diſſert. de Abuſu Scripturæ cap. 3.

4. Philoſophiam Scripturæ neqvaqvam ancillari debere. Wittich. in Theol. pacif. cap. 1. §. 15. p. 12.

5. Certitudinem eſſe eandem ſive ex ratione ſ. ex Scriptura oriatur. Id. ibid. p. 94.

6. Ex ſola Scripturæ lectione ne unius qvidem rei perfectam ſcientiam addiſci, nec ullam Ideam claram diſtinctamqve inde acqviri, nec falſam & perverſam corrigi. Anonym. in Exerc. Parad. Maſtricht. p. 106. ſeq.

7. Poſſe à Philoſopho, qvi ſit Chriſtianus, aſſumi præſuppoſita falſa & fidei Chriſtianæ contraria. Carteſ. Princip. part. 3 § 45 ſeq.

8. Claram & diſtinctam perceptionom eſſe primum illud, ad qvod menſuranda ſit veritas. Wittich. in Theol. pacif. cap 3. §. 34.

9. Deum ſimpliciſſimo & potentiſſimo cogitandi actu immediatè omnia

omnia creare, conſervare & gubernare. Burmann. in Synopſi Theol. Loc. 1. cap. 26. §. 6.

10. Attributa Dei interna tantùm duo eſſe, intellectum & voluntatem: reliqva verò tantum eſſe denominationes externas, relationes aut negationes, qvæ ad eſſentiam Dei internam propriè non ſpectent. Id. lib. cit. cap. 19. §. 17.

11. Cogitationem conſtituere ſubſtantiam naturæ intelligentis. Cart. Princ. p. 1. §. 63. Animæ humanæ, Angeli & Dei eſſentiam conſtituere cogitationem. Leydecker. in face verit. p. 349.

12. Non dari ſenſus, niſi cogitationem: in illa autem conſiſtere eſſentiam Spirituum. Princ. part. 1. §. 9.

13. Angelos ſola cogitatione, qvæ eſt efficax volitio, primogenitos in Ægypto, militum ingentem numerum in caſtris Sennacheribi, interfeciſſe, domum, in qva epulabantur filii & filiæ Jobi, evertiſſe. Wittich. lib. cit. cap. 13. §. 176. p. 148.

14. Qvatehus anima eſt ſemper actu cogitans & imagine Dei deſtituta, & proinde motibus corporis obnoxia, eam omnia pro gradu perceptionis ſuæ agere per carnalem concupiſcentiam, adeoqve peccare: & cum actu ita cogitet & concupiſcat, ſuo etiam ſenſu actualiter peccare. Burmann. in Narrat. de Controv. Ultraj. p. 15.

Cæterum illa hactenus; Nondum enim Sectæ formam dediſſe videntur, nec normam habere, ſecundum qvam ſentiant ſcribantqve.

SECTA

SECTA COCCEJANORUM.

Johannes Coccejus ſive Coch, Bremæ natus A. 1603. d. 30. Julii, primùm Gymnaſii ibidem Collega, poſt Franeqveræ S. lingvæ & Theologiæ, tandem hujus etiam Lugduni Batavorum Profeſſor Publ. mortuus eſt menſe Novembri A. 1669. Magnam in exegeſi Sacrarum literarum gloriam adeptus eſt, adeo ut teſte Spanheimio in Epiſt. ad Amic. pag. 113. 114. vulgata fuerint præconia: *Unum ſe Coccejum poſſe poſt Theologos natos, vix ſurrexiſſe poſt Apoſtolos alium, Scripturas intellexiſſe hunc unum ſolum, hunc ſapientem, reliqvos ſicut umbras volutare; ejusqve cauſam Dei eſſe, & impletum in ipſo oraculum divini Vatis: ſurge, luce, qvandoqvidem advenit lux tua; nam tenebræ operiunt terram & caligo nationes.* Heidanus etiam de Carteſio ſuo & Coccejo Conſider. p. 34. *Haud ſanè*, ſcribit, *diffiteri illud vel poſſum vel debeo, qvod & honori mihi duco, gratumqve memoria recolo, qvæ mihi conſtans amicitia fuerit cum duobus iſtis viris tantis noſtri ſeculi luminibus, eruditione, virtutibusqve omnigenis tam præclaris, converſatione civili tam jucundis, ſvaviſſimis eloqvio, collocutione facillimis, ut fateri debeam vix pares unqvam me cognoviſſe. Qvorum hoc propter memoria ſemper mihi erit in benedictione.* Hinc, ut refert Spanheimius p. 122. *Si qvis* (in Belgio) *officium ambiret, ad commendationem ſatis fuit novæ huic militiæ adſcriptum eſſe, ſub hæc ſigna cogi, veniſſe in hæc fœdera, & ſervire vel τῇ ὑποθέσει vel τοῖς ὑποθέταις. Reliqvis repulſæ inuſta labes.* Hypothetici qvidem aliàs inter Calvinianos dicebantur, qvi dixerunt Deum velle omnes ſalvare, velle ut omnes veniant vel ſub conditione impoſſibili, ut Moſes Amyraldus: vel poſſibili etiam aliqvantiſper gratiæ univerſalis ratione, uti Johannes & Ludovicus Crocii, Joh. Bergius, Bartholomeus Stoſchius, & monſtrum illud hominis Elias Grebnizius in inſulſa Diſp. de Gratiæ univerſalis negatione; Sed Coccejani hypothetici à ſpecialiſſimis hypotheſibus dicuntur, qvas ad totam Scripturam aptare voluit Coccejus, qvod nomen etiam in bipartito ſcripto de Theologia Hypothetica Antonius Hulſius adhibuit. Cæterum Coccejus dum in

Franeqverana adhuc commoraretur, & Anno 1650. ultima Moſis ederet, §. 74. contrarium de univerſali Carteſianorum dubitatione locutus eſt, neqve conveniſſe cum iis videtur illi, cum in Lugdunenſem Academiam evocaretur, ut probat Spanheimius p. 66. & 126. Tandem verò ex arctiori cum altero collegarum Carteſiano neceſſitudine mitior factus eſſe dicitur & Carteſii nomini pepercíſſe, Spanh. p. 72. *Hodie vero*, ut ait Farellus in Epiſt. ad amicum p. 131. ſeq. *datur vigetqve dictos Coccejanos inter & Carteſianos Chriſtiana animorum unio ſine ulla præcedente confœderatione. Qvæ unionis hujus cauſæ? qværis; Manifeſtæ & apertæ ſunt; qvippe horum Antagoniſtæ ipſos univere, dum iisdem libellis petebantur & dicti Coccejani & Carteſiani; conjunxit illos conſenſus in fundamentalibus, libertas in Philoſophicis, unionis neceſſitas ob communes hoſtes, ac præcipuè veritatum mutua amicitia.* Etenim mutata hodie Regiminis adminiſtratione, Anti-Carteſiani & Anti-Coccejani criſtas erigunt, &, conqverente Heidano in Conſiderat. p 47. *Coccejani Carteſianiqve præcisè omnes Celſiſſimi Principis domusqve Auriacæ jurati hoſtes eſſe dicuntur.* Qvas verò turbas in Batavia dederint graviter deſcribit, Hulſius part. 2. Theol. hypothet. p. 15. *Videbam lingvas S. Scripturæ originales tanta cum negligentia tractari, ut non poſſint majori: non niſi de Principiis Carteſianis ſeri ſermones, craſſiſſimam Præceptorum Logicorum regnare inſcitiam: publico ſibilo excipi, qvi dicerent Philoſophiam eſſe Theologiæ ancillam; cachinno, verò ſi qvis termino aliqvo Philoſophico, etſi in Theologicis tritiſſimo, uteretur; Catecheſeos formulam ſusqve deqve haberi: controverſiarum ſtudium utiqve nunc in Eccleſia minùs neceſſarium, contemni: Locos communes juxta Methodum veterum Theologorum eſſe ludibrio; Annotationes Bibliorum Belgicorum paſſim carpi, iisqve novas Coccejanas juvenili levitate & impetu ſubſtituti: Theologos, qvi ante Coccejum ſcripſiſſent, haberi pro Grolliſtis &c.* Obicem itaqve & Carteſianiſmo & Coccejaniſmo poſuere Curatores Academiæ Leidenſis, ejusqve Civitatis conſules, decreto 1676. d. 16. Jan. Et ſubſecuta eſt executio 5. Maji, Heidano Leydenſium Profeſſorum Seniore excluſo, de qvo vide eum ipſum in append. Conſid. pag. 201. & ſeqq. Penetravit hæc ſecta in Tranſylvaniam usqve, adeo ut contra tres Profeſſores Enjedienſes, Stephanum Pataki, Martinum Deſi & Paulum Thernatoni Coccejanos & Carteſianos, Synodum Rhadnotinam cogi, &, cum hæc malo impar eſſet, ex aula Principis terminis ſcandaloſis interdici neceſſe fuerit, teſtibus Spanheimio in Epiſt. p. 143. & Farello ipſo p. 159. 160. qvi & in Helvetia turbas inde ortas non audet diſſimulare p. 159.

159. Qvot numero errores Secta hæc protuderit, Scriptores variant. Autores libelli Bericht &c. Carteſianis & Coccejanis junctim 90. tribuerunt; Irenæus Philalethius perſonatus Scriptor 74. ſolis impoſuit Coccejanis. Ryſſenius verò utriſqve 559. imputat, minatus novum adhuc augmentum ejuſdem capacitatis; Nec ſine ſucceſſu fortè, nam ſoli Wittichio Mareſius 353. errores objecit. Curatores vero in Decreto ſuo 20. in utraqve Secta tantum notarunt.

DOCENT VERO COCCEJUS ET EJUS DISCIPULI:

1. Impoſſibile eſſe aliqvid fieri in mundo, de qvo verba Spiritus S. rectè & aptè, omnibus rationibus congruentibus, uſurpari poſſint, ut id non intuitus ſit Spiritus S. loqvens in Prophetia, & non voluerit legentem ea verba ei rei accommodare, Coccejus in Rom. 10. verſ. 6.

2. In V. Teſtamento fuiſſe tempus ſitis, in N. eſſe tempus ſatietatis. In illo fideles uſqve ad mortem Chriſti ſitiiſſe juſtitiam Chriſti; in hoc uſqve ad finem mundi ſaturatos ea exultare. Coccej. Præfat. in Daniel.

3. Septimam & ultimam Periodum N. T. eſſe Eccleſiæ aſpirantis poſt multa certamina ad regnum Chriſti & prædicationem ejus in toto mundo. Cocc. in Cant. cap. 8 à verſ. 8. uſqve ad finem.

4. Decalogum in V. T. fidei & fœderis gratiæ formulam fuiſſe. Coccej. Catech. p. 333.

5. Non eandem juſtificationis modum in V. & N. Teſtamento obtinuiſſe; In illo habuiſſe fideles juſtificationem & glorificationem inſtar prætermiſſionis (qva non compellarit ob debita qvibus ipſi obſtringebantur fideles ſui,) ideoqve etiam ipſorum juſtificationem non fuiſſe tam glorioſam, & cum tanta liberalitate gratiæ, & cum effuſione Spiritus in hac vita, qvia cauſa ipſorum juſtificationis non fuit tam integra & in ſua plenitudine ac perfectione manifeſtata. ref. Hulſio in Specim. Theol. Hypothet. paſſim.

6. Addimus Collationem Cocceji & Coccejanorum ex Hulſio part. 2. pag. 107. Secundum Coccejum non habuerunt fideles V. T. conſcientiam pacatam, tranqvillam, conſummatam, ſed peccati accuſantem, & ab omni ejus communione ſeparantem: ſecundum ejus con-

diſcipulos habuerunt tranqvillitatem. Secundum Coccejum non poterant acqvieſcere ante expiationem peccati per Chriſti ſacrificium in cruce: ſecundum ejus diſcipulos poterant habere fiduciam & certitudinem. Secundum Coccejum non poterant agere, qvod agunt redemti, gloriari, lætari; non poterant petere qvod petunt & recipiunt redemti in hac vita, hereditatem gentium: ſecundum ejus diſcipulos habebant lætitiam. Secundum Coccejum verſabantur in perpetua trepidatione, anxietate & metu non mediocri, qvia habebantur neglectius, qvia non habebant ſpiritum filiorum, qvi in ipſis operaretur affectum, qvi Deo ut Patre & ipſis ut filiis dignus eſſet: ſecundum ejus diſcipulos, præter tranqvillitatem, certitudinem, lætitiam, fiduciam, affectum etiam habuerunt, qvo ſenſerunt ſe Dei filios, & qvi dignus eſſet Deo ut Patre, & ipſis ut filiis. Verba Coccejii deſumta ſunt ex ejus Comment. Coloſſ. 2. v. 14. Rom. 8. v. 15. Hebr. 10. v. 1. 2. 18. Coccejanorum è recenti Tractatu Belgico: Andtvvoord op het haderbericht. vide Hulſ. p. 134.

7. Colligunt itaqve Coccejani: Menſuram ſaltem & gradum fidei minorem, non modum diverſum juſtificationis eſſe. Vide Tract. cit. p. 102.

SECTA

SECTA CONSCIENTIARIORUM.

EDoardus de Cherbury in Tract. de religione Gentilium, & appendice libri de cauſis errorum, qvinqve articulos natura notos recenſet, in qvibus totum Chriſtianiſmi fundamentum poſitum ſit, ſcil. 1. *Eſſe aliqvod numen ſupremum.* 2. *Numen illud coli debere.* 3. *Virtutem cum pietate conjunctam, optimam eſſe rationem cultus divini.* 4. *Reſipiſcendum eſſe à peccatis.* & 5. *Dari præmium vel pœnam poſt hanc vitam.* Qvamobrem qvi eum ſunt ſecuti, Naturaliſtæ dicti ſunt. Ex adverſo autem Matthias Knutzius Holſatus, Studioſus vagans, & Colloqviis & Epiſtola qvadam ſemina ſectæ Conſcientiariorum, ut vocat, Anno 1674. ſpargere cœpit, qvæ tanto minus conſcientiæ & rationi humanæ conveniunt, ut multò magis illam deſtruant atqve evertant. Potiſſima qvæ in iis continebantur fuere ſeqventia:

1. *Non eſſe Deum, neqve Diabolum.*
   In Colloq. Heinr. Br[illegible]mmeri & Paſtoris Caſtrenſis: Herr Feld-Prediger/mich wundert/daß ihr uns allezeit mit GOTT und dem Teuffel ſchreckt/da doch die meiſten unter unſerm Regiment Gewiſſener ſind/welche nicht glauben/daß ein GOtt oder Teuffel ſey.
2. *Magiſtratum nihili æſtimandum, templa contemnenda, Sacerdotes rejiciendos.*
   Colloq. Hoſpitis cum tribus diverſæ Relig. Hoſpitibus: Ich ſage auch/daß man Prieſter und Obrigkeit auß der Welt jagen ſolte.
3. *Loco Magiſtratus & loco Sacerdotum eſſe ſcientiam & rationem, cum conſcientia conjunctam, qva doceat honeſte vivere, neminem lædere & ſuum cuiqve tribuere.*
   Colloq. Hoſp. cum trib. &c. Dieſes Gewiſſen hat in unſern Leibern die gütige Mutter die Natur eingepflantzet/ welches uns in dieſem eintzigen Leben unſer Bibel-Prediger und Obrigkeit iſt/ und lehret ehrlich leben/niemand beleidigen/und einem iedweden das Seinige zukommen laſſen.

4. *Conjugium a Scortatione nihil differre.*
Eod. Colloq. Traum zwiſchen Hurerey und dem Eheſtande iſt / nach der Bibel / kein ander Unterſchied als das Ring geben / Auffbieten und copuliren / welches Menſchen-Satzungen ſind / womit GOtt vergeblich gedienet wird / Matth. 15. v. 9. Es hat ſolches GOtt nirgend in der Bibel befohlen.

5. *Unicam eſſe vitam: poſt hanc nec præmium nec pœnam dari.*
In dicto Colloq. Wer wohl lebet / dem iſts der Himmel; wer übel thut / mehr als tauſend Peiniger / ja die Hölle / und iſt keine andere zugewarten.

6. *Scripturam Sacram ſecum ipſam pugnare.*
Id in Epiſtola qvadam expedire cupit, qvam h. l. exhibemus.

Amicus Amicis Amica!

DEmiratus hactenus ſæpiuſcule, qvi fieret, qvod Chriſtiani, ideſt rotarum in modum uncti, ſecum diſcordent, & nunqvam non altercationis ſerram reciprocent, jam demum ceſſo demirari, cum intellexerim eorum canonem qvoqve & fundamentum, qvod Biblia nuncupant, ſecum penitus diſſonare & vacillare. Poſſem eqvidem id vel ſexcentis per omnes, qvà veteris, qvà Novi inſtrumenti Libros ſtatuminatum ire exemplis, ſed metus eſt ne fortean legentibus argumentorum multitudine nauſeam creem, idcirco pauca duntaxat in medium proferam, ut ea à lecturientibus eò melius poſſint ponderari. Nihil hîc dicam de menſuris, qvarum mentio fit. 1 Reg 7. v. 26. & contra 2. Paral 4. v. 5. qvæ è diametro (ſi qvid judicare poſſum) ſibi numero contrariantur. nihil etiam dicam de perſonis, v. c. ſi conferas Gen. 26. v 34. cum Gen 36. v. 2. ibi enim Baſmath Eſavi uxor dicitur filia Elon Hethitæ, hic verò Iſmaëlis. Taceo etiam, qvod in diverſis locis eadem præcipiantur & prohibeantur. Sic Matth. 19. v. 5. maritæ adhærere, è converſo autem Malach. 2. v. 16. eam dimittere marito in mandatis datur. De hiſce & non diſſimilibus aliis, impræſentiarum nihil dicturus ſum: hoc autem qvin prætermittam non poſſum adduci, videlicet Canonem iſtum Chriſtianorum verè Lesbium in Articulis qvoqve fidei diſſonis qvaſi fidibus ſonare. Ita ſæpenumero inculcatur mortuos eſſe reſurrecturos, qvod uti Chriſtianis τῷ ἐναιφαίνω lubentes largimur: ſic illi eo ipſo ipſorum Canone concedente, *concedant nobis viciſſim neceſſe eſt mortuos non reſurrecturos eſſe.* qvod partim κατὰ ῥητὸν, partim etiam κατὰ διάνοιαν, id qvod cum τῷ ῥητῷ concidit, aſſeritur in ſeq. locis. Eſ. 26. v. 14. Pſ. 88. v. 12. Pſ. 78. v. 40. Eccleſ. 3. v. 19. Hiob. 14.

v.12.& aliis.Certè qvod olim Breidenbachius unctus ille ex unctis affectibus in ſuæ peregrinationis Hiſtoria de Turcarum Alcorano memoriæ prodit, absqve veritatis injuria de Chriſtianorum qvoqve ſacra,i.e. execranda Scriptura pronunciare poſſumus. *Tota*, inqvit ille, *Scriptura adeo confuſa eſt & commixta, ut qvicqvid ibi eſt, totum ſine connexione ſine compoſitione, absq; omni verborũ & ſententiarum ordinè & colore, poſtremo absq; ſenſu & ratione poſitum videatur.* Hisdem ille. Ita & ego de Chriſtianorum Alcorano, omiſſa etiam τῷ *videatur* Breidenbachii, id qvod paucis edisſertabo, qvippe chartæ anguſtia me inter brevitatis metas concludit. Enim verò qvis eſt, qvi neget, confuſam & commixtam eſſe Chriſtianorum Scripturam, ſi Salomonis inſpexeris Adagia, in qvibus haud inſolens eſt, in uno etiam capite omnis generis res ad inſtar farraginis commiſceri & confundi? Poſita illa eſt ſine connexione v.c. Habacuc. 2.v.1.item c.3.v.1. ubi τὸ *Sed* nihil qvicqvam connectit, ſi qvod res eſt, dicere velimus. Poſita eſt etiam absqve omni verborum colore; ſic Apoc.5.& 6 cap. ad unum omnes verſiculi a particula & incipiunt. Poſita eſt absqve ſententiarum ordine, ut Luc.20 v.31. vita æterna mortuorum reſurrectioni præponitur; qvem tamen ordinem ipſimet rejiciunt Chriſtiani Si dixerint eſſe ὕςερον πρότερον, etiam pro Turcarum Alcorano hoc τὸ φὲν φάρμακον militabit. Sine ſenſu qvoqve poſita ſunt illa ad Epheſ.2. v.1. & tota illa oratio Act. 7. v.1.ſeqq.item Joh 8.v.25. *principium qvi & loqvor vobis.* &c. Deniq; etiam ſine ratione poſita ſunt Exod.20. v. 18. *populus videbat ſonitum tubarum.* Item *nudis veſtes exuere* Job.20.v.6.& multa alia, qvæ ſingula recenſere infinitæ eſſet Arithimetices; ego hic lineas duntaxat perſtringo rerum. Miracula etiam non miranda in illa leguntur v. c. qvod Eſavus corpore rubicundus ex matris matrice prodierit Gen.25.v.25.cum tamen id omnibus etiamnum natis infantibus, vel ipſis obſtetricibus, oculatis teſtibus teſtantibus, ſit ſolemne. Qvid qværis? etiam ipſismet Chriſtianis abſurda ex eorum arenoſo Bibliorum fundamento poſſunt adſtrui, qvalia ſunt: qvadrupedes & vermes propriè ſic dictos dari in cœlo Act.10.v.12. & 16.Item boves mactare eſſe peccatum irremiſſibile, adeoq; in Spir. S. Eſ.22.v.13. & cap.66.v.3. & id genus alia, de qvibus alii. Adde qvod in iisdem ſacris ejusmodi æqvivoca reperiantur vocabula, qvæ non duas, qvod non infreqvens eſt, ſed novem, imo planè decem admittant ſignificationes. v.c. lex, Spiritus, mundus &c. ut prorſus non detur certitudo in vero ſenſu indagando, qvicqvid etiam Canonum ſuper canonem iſtum Scharpius, Waltherus, & alii uncti comminiſcantur. Qvæ cum ita ſint, Amice Lector non

uncte, nemo homo mihi vitio vertet, ſi unà cum meis gregalibus (qvorum innumerus mihi numerus Lutetiæ, Amſtelodami, Lugduni in Anglia, Hamburgi, Hafniæ, nec non Holmiæ, imo Romæ & in contiguis locis adſtipulatur) *univerſa Biblia bellæ fabellæ loco habeam*, qva belluæ, id eſt, Chriſtiani, rationem captivantes & cum ratione inſanientes delectantur. *Inſuper Deum negamus, Magiſtratum ex alto deſpicimus, Templa qvoqve cum omnibus Sacerdodibus rejicientes.* Sufficit nobis Conſcientiariis Scientia non unius, ſed purimorum. Luc. 24. v. 39. videte &c. (Ἐις enim ἀνὴρ ἐ πανθ' ὁρᾷ) & conſcientia conjunctim accepta. Hæc enim conſcientia, qvàm benigna nimirum mater natura omnibus indidit hominibus, nobis loco Bibliorum ad Rom. 2. v. 14. 15. loco Magiſtratus; eſt enim Tribunal teſte Gregor. Nazianz. T. 2. Orat. 15. in plagam grandinis p. m. 447. B. & loco Sacerdotum eſt, docet namq; hic doctor, neminem lædere, honeſtè vivere & ſuum cuiq; tribuere. Hæc inqvam, ſi malè fecerimus, loco mille tortorum, imo inferni; ſin bene, loco cœli, *qvamdiu hæc unica vita ſuperat*, ſemper erit. Hæc Conſcientia ſcilicet nobis naſcentibus naſcitur, hæc etiam nobis in morte pereuntibus perit. Hæc ſunt principia nobiscum nata, & qvi illa rejicit, ſeipſum rejicit. De qvibus omnibus fuſius in poſterum ut ſpero. Interibi de omnibus Chriſtianorum fidei articulis, cum omnibus meis fratribus perdius & pernox in ore gero:

CREDANT HÆC CUNCTA

Scribebam Romæ
6. Kal. Martii.

UNCTUS ET UNCTA;
[illegible] non ego

Matthias Cnuzen Holſatus.

P. S. Hæc Epiſtola plus millies deſcripta eſt, & ſi Magiſtratui Sacerdoti vel Chriſtiano de hiſce literis judicandum venit, perinde eſt, ac ſi qvis ex pictore qværeret, utrum picturæ? Organædove, utrum organa Muſica Pneumatica in æde ſint toleranda? uti hi, ſic illi judices aliqvid affectibus dare conſveverunt. Vale.

INDEX

INDEX
LOCUPLETISSIMUS RERUM, NOMINUM AC VERBORUM.

A.

Aronidæ 22,53,111
Aaronis familia 111
idololatria 52
incredulitas & mors 55
rebellio 53
ſacerdotium 53,54
Abailardus hæreticus 602
Abbas qvid ſit? 453
Abbates 377
Abbatia qvid? 466
Abbatis Fuldenſis faſtus 585
Abbatiſſa qvid? 453
Abcdarii Anabaptiſtæ 858
Abelis martyrium 26
ſacrificium 6
Abeliani hæretici 295
Abgarus rex evocat Salvatorem 216
Abgaro num miſſa imago Chriſti? ibid.
ſanitatem reſtituit Thomas 225
Abgarum qvemnam Chriſto lucratus ſit Thomas? 225
Abraham viceſimus ab Adamo 12
Idololatra 13, 14
Ægyptiorum doctor 42
an ignem tranſierit? 13,26
Abrahami genealogia 12,17,81,102
vita 15
Abraxas Gnoſticorum 291
Abſis qvid? 453
de *Abſtracto ſchiſma* 867
Abſtinentes qvinam dicti 290
Abyſſini Eutychiani 442
eorum Abuna ſeu Patriarcha 641
Acacius
Amidenus orthodoxus 334
Cæſarienſis Arianus 435
Conſtantinopolitanus Eutychianus 341,440
Acaciani hæretici
in ſynodo Seleucienſi 400
ſynodo Sardicenſi diſcedunt 400, ſeq.
Acaciani priores & poſteriores 434
Academiæ adornatæ à Conſtantino M. 376,562
Accurſius JCtus 490
Acdeſtis, mater Atys 193
Acephali, *hæretici, unde ſic dicti?* 441
ſunt Eutychiani ibid.
Acephalorum Ordo 616
Acephemas monachus à nemine viſus 607
Aceſius Novatianus 383
Acœmetæ hæretici Neſtoriani Sec. VI, 392,438.
Acœmetarum Ordo 607
Acoluthi 378,454
Acovanitæ hæretici 289
Actius augur 45

Xxx xxxx *Ada-*

Adagia & Apophthegmata:
Augur augurem videns ridet 41
Auguſtorum, non Pontificis, eſt regnare 330
Beſtiarum dentibus molitus Ignatius, mundus Dei panis 234
Ceſſante auxilio humano, divinum præſto 131
Cuncta fuit Severus,& nihil ei expedit 276
De reticulo Petri humido nemo digladiatur 573
Filia decorat matrem, divitiæ pietatem in Eccleſia 374
Filia regis Galliæ primogenita, ſchola Pariſienſis 565
Hercules Chriſtianorum Auguſtinus 330
Jejunii diſſonantia non rumpit conſonantiam fidei 248
Libra occidua, i. e. LXXII. teſtes 251
Marcion primogenitus Satanæ. 236,287,298
Orbis oculus Athanaſius 323
Origene nemo melior, nemo deterior 242
Peccata Germanorum luſu aleæ perdita à Gorgia 556
Pedo paſtorali, i.e. armis pro tempore oblatis 71
Petri claves cum non valerent, gladio Pauli uſus eſt Julius 558
Pipinum papa beatum; Papam Pipinus divitem facit 363
Publicum orbis oraculum Hieronymus 329
Qvantum malum terra nutrit in Juliano! 328
Qvo leonina non poteſt, eo vulpina contenditur à Papa 362
Qvod Æneas probavit, Pius damnat 552
Saul aſinas qværens invenit regnum 76
Venenum melle illitum fœmina eccleſiæ propinavit 590
Vita Conradini mors Caroli 539
Adam fingitur gentibus androgynos 3
gentibus notus 3
Adami nomina apud gentiles 3
poſteri ad Chriſtum 12,17,81,102
Adamiani & Adamitæ hæretici 295
in Belgio 602
Bohemia ibid.
Adamitæ Anabaptiſtæ 858
Adamus de Mariſco 490
Adelmanus 483
Adeodatus I, Papa R. 358
Adeodatus II, P.R. 359
Adiaphoriſtæ
Adiaphoriſticum ſchiſma 865
Adminiculator qvid? 454
Ado 479
Adonia 196
Adonidis horti 2
Adramelech 174
Adrianus I, Papa R. 364
Adrianus II, P. R. 510
Adrianus III, P. R. 511
Adrianus IV, P. R. 532,
Adrianus V, P. R. 540
Adrianus VI, P. R. 801

Adriæ-

Adrumetini monachi Prædeſtinatiani 331, 433
Adulteria Paparum V. Scorta Paparum.
Advocatia 454
Advocatus quis? ibid.
Ædeſius 314
Ægidius Foſcarares 490
Romanus 489
Ægypti plaga 48
Ægyptii Chriſtiani 231, 316, 640
Ægyptiorum Dii 183
Ælia Capitolina 144
Æneas
Gazæus 535
Sylvius Concilium probatum improbat Papa factus 504, 552
Conjugii clericorum amicus 552
Epiſtola ejus ad Turcarum Imperatorem. ibid.
Æones Valentini 292
Æra Chriſtiana 207
Æra diverſa 204
Æſculapius 45
Æternales hæretici 302
Æternum Evangelium a Monachis editum 491
ejus auctor Joh. Parmenſis 603
ejus ſemina in Joachimo Abbate 485
Æthiopes Chriſtiani 231, 640
Aëriani Juſtitiarii 443
hæretici 434
in qvibusdam immerito damnati ibid.
Aëtiani hæretici 431
Aëtianorum dogmata plus qvam Ariana 434
Aëtianorum nomina alia ibid.
Afriani contra Papam 401
Agabus 131, 217, 280
Agapæ qvid? 454
unde fluxerint? 255
Agapetus I, Papa R. 354
Agapetus II, P.R. 516
Agatho P. R. 360
Agenda 463
Agnoëtæ hæretici 434
Agnus Canticum 467
Agnus Dei qvid? 454
ejus confectio & vis 547
Agobardus 480
Agoniſtæ 290
Aichmalotarcha 106
Aimonius 479
Ainſworthus Browniſtæ 1028
Aymo 480
Alanus 489
Alba, veſtis qvalis? 454
Albagtegnius Arabs 484
Albanus Dux 846
Albati, Religioſi 607
Albericus JCtus 494
Albericus Marchio Tuſciæ 514
Albericus Monachus 483
Albertus Attellanus, Papa ſchiſmaticus 528
Albertus Magnus, Ratisb. Ep. 489
Ariſtotelem nimis magni facit 477
Albertus Stadenſis 490
Albingenſes Waldenſes 488
hæretici 577, 602
unde ſic dicti? 602
Album qvid? 454
Alcantaræ Eqvites 614

Alciatus Arianus 856
Alcibiades martyr 283
Alcoranus conditus ex omnium hæreticorum placitis 423,ſſ.
Alcuinus 339
Alexander ab Ales 476,489
Alex: de Alexandria 476,493
Alex: Hieroſolymitanus 234
Alex: Magnus 114
Alex: Severus Chriſtum coluit inter Deos ſuos 270
ejus mors 276
Alex: Tartagnus 498
Alexander I, Epiſc. R. 247
Alexander II, P. R. 523
Alexander III, P. R. 533
Alexander IV, P. R. 539
Alexander V, P. R. 548
Alexander VI, P. R. 554
Alexander VII, P. R. 810
Alexander Patritius Armacanus quis? 101
Alfonſus, Judæus converſus 485
Algerus Belga 482
Allodium quid? 454
Almæon Arabs 484
Almanach 457
Almanſor Arabs 484
Almaricus exhumatus 603
Amaricani hæretici 603
comburuntur ibid.
Alogi, ſeu Alogiani
ſub Impp. Ethnicis 269
Orientalibus 433
ultimis ſeculis 855
Alombrates hæretici 855
Alphonſus rex, Aſtronomus 491
Alph: Hiſpanus, patricida 847
Alph: Toſtatus 497
Alph: Vargas 493
Alphredus 485
Altmannus, nimiſter Anti-Chriſti 632
Amadeani monachi 608
Amalarius Fortunatus 480
Amalekitæ ex Eſavo 44
a Joſua ſubacti 52
a Saule confecti 87
Amalphitani, Religioſi 608,619
Amandus Flandrorum apoſtolus 317
Ambarvalia 196
Ambaxiana conjuratio 844
Ambitus, ſeu ſuperbia
Abbatis Fuldenſis 584
Abſolonis 80
Cacodæmonis 28
Evæ 29
Papæ, vide Faſtus Paparum.
Phariſæorum 164
Rubenitarum 52
Ambo quid? 454
Ambonium 453
Ambouſiana conjuratio in Gallia 844
Ambroſiani Monachi 608
Ambroſii vitæ hiſtoria 328
facundia ſua convertit Auguſtinum 330
reſiſtit Juſtinæ Imp. 435
Americanæ eccleſiæ 641
Ammonius 240
Amnis Sabbaticus 172
Amphiarai oraculum 39
Amphilochius 325
Amphion 202
Amſdorffii phraſis Interimiſtica 865

Ampula qvid? 454
Anabaptiſtæ Abedarii 858
Adamitæ ibid.
Apoſtolici ibid.
Clancularii 859
Concubitores 858
Dæmoniaci ibid.
Ejulantes 859
Enthuſiaſtæ 858
Fratres Caritatis 858
Gabrieliſtæ 857
Juſtiticarii 857
Libertini ſeu liberi, 858
Manifeſtarii 859.
Mennoniſtæ 858
Nudipedes 859
Orantes 858
Pneumatici 859
Scripturarii ibid.
Separati ſeu ſpirituales 858
Tacentes fratres ibid.
Anabaptiſtarum furores 795
conf. Mennoniſtæ.
Anabolagium qvid? 454
Anachoretæ 312, 454
Anacletus I, Ep. R. 246
Anacletus II, P. R. 530
Anamelech 174
Anaſtaſius Bibliothecarius 479
Sinaita 337, 345
Anaſtaſius I, P. R. 349
Anaſtaſius II, P. R. 353
Anaſtaſius ſchiſmaticus Papa 509
Anaſtaſius III, P. R. 514
Anaſtaſius IV, P. R. 532
Anathema, Anathematiſare 454
Anathematiſma Cyrilli 332, 387, 437
Anaxagoras 202, 306
Ancilia 196
Andreas Apoſtolus 222
Andreas Kanterus 595
Andr: Krayncnſis ArchiEp: 506
Andreas qvidam martyr 273
Androgynus Platonis eſt Adam 3
Angaria qvinam dies? 454
Angelici hæretici 296
Angelitæ hæretici 441
Angelomus 480
Angelorum cultus prohibitus 263
lapſus 28
miniſteria V. miracula.
Angli converſi ab Apoſtolis 232
à viris Apoſtolicis 230
Angli emendati per famem 316
ſub duobus archiepiſcopis 339
apud eos denarius Petri 374
excommunicati 536
Evangelio adverſi 702, *ſq.*
Papæ auctoritatem infringunt 703
eorum confeſſio 816
Eccleſiam reformant 703, *ſeq.* 1027
retrahuntur ad Papam 704
vindicantur ibid.
diſtracti in factiones 722
Anglia cur ſectarum ferax 1034
Anicetus Ep. R. 247
Anilæus Judæus 94
Anna Burgæus, martyr Gallicus, 843
Anna prophetis 218
Annatæ qvid? 454
damnatæ in Conſilio Baſil: 580
primum introducta à Bonifacio IX, P.R. 549
Annunciationis Mariæ Eqvites 614

Anomii 434
Anſbertus 480
Anſegiſus 480
Anſgarius 481,507
Anſhelmus
Archiepiſc. Cantuarienſis 483
Epiſcopus Saxonicus 574
Laudunenſis, dictus & Scholaſticus 485
Anterus P. R. 249
AnthimusEutychianus 341,354
Anthropomorphitæ 443,599
Anti-Chriſtus Occidentalis 426
Orientalis 423
Antidicomorianitæ 442
Antinous 305
Antinomi novi in Anglia 1039
Antinomorum ſchiſma 865
Antiochus 117
Antipater 124
Antiphona 467
a qvo concinnata? 480
Antipodes negati 405
Antitactæ 295
Anti-Trinitarii
ſub Impp: Ethnicis 299
Orient: 443
ultimis ſeculis 855
Antoniani Eremitæ 608
Antonianorum habitus ibid.
Antonii de Vienna fratres ibid.
Antonius Eremita futurorum præſagus 417
Monachatus num auctor? 450,ſeq.
Antonius de Padua 490
M. Antonius de Dominis contra Papatum 850
exhumatus & combuſtus 851
Antra Triphonii 40
Anubis 176
Ἀπαθεῖς *monachi* 312
Apelles hæreticus 299
Aphthardocitæ hæretici 302,441
Apiarius 350
Apion 266
Apocriſiarius qvisnam? 454
Apologia A.C. in Comitiis ſcripta 672
alia Saxonica 709
Apollinaris 238
Apollinar iſtarum dogmata 442
nomen unde? ibid.
Apollo
Cretenſis 189
in Oraculis 39,184
Pythius 10
Apollonii duo orthodoxi 239
Apollonius Tyanæus 290
Aponius 480
Apophtegmata vide Adagia.
Apoſtatæ
ante diluvium 32
Gideon 72
Hoſius 321
Judæi 118
Julianus 144,408
Marcellinus P.R. 251
Noachidæ 33,35
noſtris ſeculis 849
Rex Galliæ Henricus IV. 807
Apoſtatarum pœna deſperatio 850
Apoſtoli 216,220
Apoſtolica Concilia 259
Apoſtolicæ Conſtitutiones 246
Apoſtolici canones 246,259

Clementi Romano ſuppoſiti 246
Apoſtolici hæretici 299
Apoſtolicorum Ordo 608
Apotactici hæretici 299
Apotheoſis apud
Chriſtianos 382
Gentiles 183,186,305
Appellatio a Pontifice ad Concilium probibita 552
Appellatio ab Imp.& regibus ad Papam nulla eſt 518
Aquarii 300
Arabes Chriſtiani 231,637
Arabica eccleſia 231,637
Arabici Doctores 484
Hæretici 302
Arator 337
Arca fœderis 60,74,79
Arcarius quisnam dictus? 454
Archiepiſcopi 257
Archiepiſcopatus ſeptem in Germania a P.R. inſtituti 560
Archimandrita quis? 453
Archimandritæ 377
Archontici 431
Aremboldus indulgentiarius 654
Aretinus
Atheus 864
Empæcta 863
Argyropulus 499,598
Ariasmontanus editor operis Regii Hiſpanenſis 812
Ariani ſub Conſtantino M. 318,383,385
aulicis armati furiis 318
dicti Exucontii 434
contra Athanaſium 321
in varias diviſi ſectas 434
in eccleſia Conſtantinop. 346
in Synodis Arianis 398
in Hungaria 830
tyranni 406
quando cœperint? 447
Arimanius gentilium 10,36
Ariſtides Chriſtianus 237,269
Ariſtobulus 121,123
Ariſtoteles 37,40,306
Scripturæ S. æquatus ab Alberto M. 477
Ariſtoteliſſimus dictus fuit Haymo de Feverſhan 491
Arius Alexandrinus presbyter 433
primo Samoſatenianus ibid.
ob Chriſtomachiam pulſus ibid.
jusjurandum edit æquivocum ib.
in cloaca crepuit medius ibid.
de Armenia fratres 608
Armeni
olim Eutychiani 442,644
nunc orthodoxi ibid.
ſuos habent Patriarchas 637
Gregorianum Calendarium reſpuunt 637,ſeq.
deſpotiam Papalē deteſtantur 803
eorum unio cum Rom. Eccleſia nulla eſt 582
eorum patriarcha Stephanus Romam veniens 803
Arminii ortus 959
officia 720,959
ſtudia acta 959
Arminius de Socinianiſmo ſuſpectus 961
Arminiani a quo nominati? 720,838
cur dicti Remonſtrantes? 720,960
aſſeclæ quinam? 961

Arminianæ de prædeſtinatione &c. doctrinæ occaſio 959, ſeq.
Arminianiſmi confutatores 961
dogmata 962
Arndii phraſes ſchiſmati occaſionem dant 873
Hortus Paradiſi combuſtio fruſtra tentata 589
Arnobius Afer 319
ejus ſcripta ibid.
Arnoldus Brixianus ſacerdotum faſtum caſtigat 488, 605
Arnoldus de Nova Villa teſtis Veritatis 491
contra Papam dicit 606
Arnoldiſtæ novi 491, 606
Arnulphus 483
Arphachſad 12, 14
Arſacius
Confeſſor 419
Epiſcopus Conſtantinop. 341
Ars Lulliana 493
Typographica V. Typographia.
Artes ex Græcia in Italiam 598
earum doctores proximis ſeculis 728, ſeqq. 813
Aſcetæ 454
Aſceteria ibid.
Aſcetria ibid.
Aſcitæ ſeu Utriarii 433
Aſclepiades patriarcha Antiochenus 234
Aſcothrypta 431
Aſinæus Judæus 94
Aſinolatria Chriſtianis & Judæis objecta 265
Aſinus Pontificius quid monſtri? 596
Aſinum ſeipſum vocat poſt electionem Benedictus XII, 545
Aſmonæi 118
Aſpaſia 45
Aſſaſini quid? 455
Aſſeritæ 26
Aſtarte idolum 177
Aſtharoth 173, 177
Aſtrorum cultus 33
Aſyla in Chriſtianis templis 358, 375
Gentilium 36
Judæorum 23
Ate Homeri 3
Athanaſii ærumnæ 406
calumniatores 398
vita 321
Athanaſius Neſtorianus 387
Athei antediluviani 7, 32, 307
ex Cainitis 31
Noachidis 35
qui pagani 11, 40
qui noſtris ſeculis 863
ſeculo XI, 599
Atheiſmus Paparum:
Bonifacii IIX, 542, ſq.
Clementis VII Romani, 802, 863
Johannis XXIII, 550
Leonis X, 801
Athenagoras 238, 276
Athingani 601
Atlas 200
Attalus illuminatus 283
Attila 352
Attilæ in Chriſtianos Occid. ſævitia 311
mors 413
Atys 194
Avaritia Craſſi 124, 133
Q. Vari 135

Avaritia

Avaritia Paparum 559,561
Alexandri VI, 556,557
Clementis VII Romani 802
Honorii III, 537
Innocentii III, 536
Innocentii VIII, 554
Johannis XXII, 554
Sabiniani 357
Sixti V 807
Audiani 443
Auditorum paucitas impulit Lactantium ad ſcribendum 319
Averroes 307,484
Augures 181
Auguſtana Confeſſio ad Græcos miſſa 702
Auguſtanæ Confeſſionis
articuli 667,ſeq.
exemplar Germanicũ & Latinũ 672
ſubſcribentes 671,ſeq. 814
lectionem auſcultantes 672
Papiſtica confutatio noſtris denegata 672
Apologia per Melanchthonem adornata ib.
Auguſtanum decretum Imperatoris 673
Auguſti Imperatoris
ara Dei primogeniti 210
deſcriptio terræ 207
Auguſtini
contentio cum Hieronymo 405
vita 330
Auguſtinianorum Ordo varius 608,622
contentio de colore habitus Auguſtini ibid.
Avicenna 483
Aviſii, ſeu Ordo de Avis 613
Aurei Velleris Ordo 614
Auriſlamma qvid? 455,465
Auſonius 324,334
Autonomia Burgkardi 694
Judæorum tempore Chriſti 129
Auxentius
Arianus 436
Junior ibid.
Mediolanenſis 435
Aymo, Halberſtad: Ep. 480
Azo 490
Azonaces, deus 2
Azymitæ 455
Azziburi 446

B.

Baalim 37,173,193
Baalpeor qvis fuerit? 175,ſq.
Babylas Epiſc. Antiochenus 234
ejus martyrium animoſum 234,271
ad ipſius oſſa obmutuere oracula 234
Babylon propria & tropica 221
Babylonica captivitas 101
turris 14
Bacchanalia 192,196
Bacchus 174
Badenſis apoſtata 836,849
Bagnolenſes 602
Bajani Janſenitæ 874
Bailia, Baillie qvid? 455
Balduinus Britannus 484
Balduinus, Frid., D. Wittebergenſis 736
Baldus 494
Balivatus 455
Bandæ eqvites 614
Bannus qvid? 455
qvotuplex? ibid.
Baptiſmus in nomine dæmonis 852
Baptiſmus barbaris vocibus adminiſtratus

ſtratus 405,362
in *Barbam & Comam leges Anicleti* 246
Barbelitæ 291
Barbelona, virtus cœleſtis 291
Bardeſanes 239
Bardeſaniſtæ hæretici 295
à Bardeſane dicti ibid.
Bardoſanitæ, Eutychiani 444
ſic vocati à Bardane ibid.
Bareitha, Talmudis interpretatio 448
Barfüſſer 616
Barlamus 495
Barnabas 227,230,232
Baronii Annalium ſcopus 293,811,*ſeq.*
Barrowiſtæ in Anglia 1027
Bartolus 494
Baſiliani monachi 609
Baſilica quid? 468
Baſilides 291
Baſilienſis Concilii ſancita de R.P. ſuſtulit Leo X, 801
Pius II, 504,552
Baſilii M. vita 327
Baſilius Seleucienſis Epiſc. 334
Batuini monachi 609
Becketus 485
Beda 338
Beelzebub 37
Begardorum Ordo 603,609
Beginarum nomen 609
Ordo 603,609
Beguini monachi 617
Beguttæ monachi hæretici 603,609
Bel, ſeu Belus, rex, dein Deus 37,173
Oraculum ejus 40
Belgarum Confeſſio 816
factiones in religione 720, 838
Belgarum perſecutio 846
Bellarmini Tomus XI proſcriptus 809
ſcopus in tomis ſuis 811,ſeq.
Bellum Germanicum ſeculo XVI, 690
tricennale ſeculo XVII, 708
Bellum Judaicum 132,135,142
ſacrum pro recuperandis Jeroſolymis 528
Bella ſine Deo infelicia 20
Bembus 498
Bencochab 144,285
Benedicamus 467
Benedictus Nurſinus, Abbas 377
Juſtiniano Imp. in delitiis 422
thaumaturgus fuit pius 453
Benedictus I, P.R. 356
Benedictus II, P.R. 360
Benedictus III, P.R. 510
Benedictus IV, P.R. 513
Benedictus V, P.R. 517
Benedictus VI, P.R. 518
Benedictus VII, P.R. 519
Benedictus VIII, P.R. 520
Benedictus IX, P.R. 521
Benedictus X, P.R. 523
Benedictus XI, P.R. 543
Benedictus XII, P.R. 545
Benedictus XIII, antea Petrus de Luna, Avenione ſedens 548
Benedictinorum origo 609
diviſio ibid.
Benedictinæ Scholaſticanæ ibid.
Beneficia quid? 455
quotuplicia? ibid.
Benhadad 89
Benhinnon vallis 175
Benjaminitæ 25

Berengarius, Exſubſtantiatorum hæret. Dux 601
eidem ſe opponit Lanfrancus 483
contra eum Concilia habita 574,601
bis pœnituit eum ibid.
Berengarius Imp. Johannem XI, P. R. adjuvat contra Sarac. 514
Berengarius II, Imp. 516
Bernenſes Dominicani 626
Bernhardini 609,612
Bernhardus doctor inſignis 591
ejus vita 485
teſtimonium ejus contra Papam 486
Beroaldus 498
Bertramus 604
Beryllus alogus 296
Berytenſis imago Chriſti 397
Beſochi 603
Beſſarion 498
Bethel 18
BethlehemitarumOrdo 609
Beza colloqvium Mompelg: cum Jac. Andrea 719,835
Colloqvium Poſſiacenum 828
Biblia à Maſorethis reviſa 110
Biblia Aqvilæ Pontici 241
Complutenſia 599
qvo anno prodierint 655
Ebræa CCC aureis emta 500
Germanica Lutheri
Helvetica 793
Hierichuntina 242
Hieronymiana 330
Italica vetus vulgaris 330
Lithuanica 788
Luciani Græce translata 240
Nicopolitana 242
Origenis Tetrapla, Hexapla, octapla 242
Svecica 775
Symmachi 242
Theodotionis ibid.
Tremellio-Juniana 794
Turcica 788
Bibliorum lectio vetita à Trajano 268
Comment: Lyræ 493
Comment: Lyranorum additiones P. Burgenſis 497
Gloſſa ordinaria Strabi 480
Verſio LXX Interpp. 125,241
Bibliothecarius 455
Biel 496
Bigamia Lamechi 31
Bileam 56
Biothanati 279,455
Biretum 455
Birrus 455
Bizocchi 617
Blada 455
Blandilla mart: 280
Blandrata hær: 856
Boccatius, Joh: 492
Boëthius, poëta 337
à Theodorico necatur 337,414
Bogardi 607
Bogomili 601
Bohemi converſi 317,338,478
apud illos turbæ de religione 501,808
repurgati 701
Confeſſiones variæ 814
Bohemici fratres 502
Boja, Bojatus 455
Boltonus, Anglus, autochir 1027
Bona eccleſiæ unde? 254

Bona eccleſiæ à Papa unde? 373
in quid ab Evangelicis verſa? 695
Bonæ voluntatis fratres 609
Bonaventura 489
Bonifacius Mogunt: 339
Bonifacius I, P.R. 350
Bonifacius II, P.R. 354
Bonifacius III, P.R. 357
Bonifacius IV, P.R. 358
Bonifacius V, P.R. ibid.
Bonifacius VI, P.R. 512
Bonifacius VII, P.R. 518
Bonifacius VIII, P.R. 542
Bonifacius IX, P.R. 548
Bonorum hominum Ordo 609
Borbonius adv. Romam 665
Borboritæ vocati Gnoſtici 291
Mennoniſtæ 1011
Borgia 555
Boruſſiæ converſio
reformatio 868
theologi 868, ſeqq.
Brachmanum Indorum dogmata 638
Brandea 455
Brephotrophia 462
Breve quid? 455, 463
Briccius 336
Brigitta Suecica 496
Brigittæ Ordo 610
Britanni V. Angli & Scoti.
Browne, Rob. 1027
Browniſtæ ibid.
Browniſtarum confutatores 1029
dogmata 1029, ſq.
rectores 1028
ſcripta ibid.
Browne, Th. Religio Medici 1030, ſq.
Bruniſtæ [illegible]
Bruno, Ep. Signinus 484
Buccella quid? 455
Bucerus 718, 740
Buda 455
Budæus 698, 730
Bulgarorū rex Telericus converſus 339
Bulgari ſecundum Græcam eccleſiam initiati 478
Eccleſiæ eidem ſe jungunt 510
Bulla, Bullare quid? 455
Burchardus Wormat. 475
Burgæus 843
Burgkardi autonomia 694
Burgundiones converſi 317, 330
Burſfeldenſes 610

C.

Cabbala Judæis vocantur Traditiones 449
Cabbala Patriarcharum falſata 286
nota Simoni Mago ibid.
Cabiri 186, 197
Cacodæmones adverſus protoplaſtos 28
tempore patriarcharum 44
Saulem affligunt 77
damnati 41
Cacodæmonum doli poſt diluvium 10, 36, 38
in affligendis hominibus 34
concitandis pſeudoprophetis 158
corrumpendis moribus 191
idololatria promovenda 172
perdendis hominibus 154
Cacodæmonum invidia 2
lapſus 3, 28
Cadmus 200
Cadolaita 605

Cæcilianus 324
Cæſar Borgia 555
Cæſenas teſtis veritatis 496,617
Cajanitæ 441
Cajetanus 497
Lutherum capere tentat 657
Caini ſacrificium 6
ſignum 31
impietas in eccleſia 7
Cainan in genealogia Chriſti eſt à ſcribarum incuria 12,ſq.
Cainitæ & eorum genealogia 31
Caimani 295
Cainitica eccleſia 7,ſq.30
Caiphas 140,156
Cajus P.R. 251
Calatravenſium Ordo 610,614
Caleb 53,69
Calendarium 457
Calendarium Gregorianum 710,806
Julianum 469,ſq.710
Caliphæ 426
Calix 455
Calixtus I, P.R. 248
Calixtus II, P.R. 529
Calixtus III, P.R. 533
Calixtus IV, P.R. 552
Calixtus Helmſtadienſis 977
Calvinianiſmi ſuſpectus ſtatim in juventa 977,978
in Colloquio Thorun: aſſociat ſe Calvinianis 980
eum inter ac Witt: & Lipſ: acta de Trinitatis myſterio 981,ſq.
Calviniani adverſus Papam 713
excitati adv. Lutherum 714
inter ſe diſſentientes de cœna 715
Calviniani diſſentiunt de prædeſtinatione 720
fruſtra cum illis pax tentata 716,718
Crypto-Calviniani 723
Calvinianorum bellum Sacramentarium 716
Doctores 792
dogma ample propagatum 718,ſq.
errores 720,861
factiones in Anglia 721
Belgio 720
Calvini error Sacramentarius 718,ſeq. 794
reformatio in Gallia 697
Calumnia in
Athanaſium 322
Chriſtianos in genere 265,268,275, 278
Chryſoſtomum 333
Cyrillum 388
Damaſum 349
Euſtathium 320,398,344
Gregorium thaumaturgum 239
Hieronymum 329
Joſephum 19
Narciſſum, Ep. Jeroſol. 233
Camalduenſes 610
Camelauchium qvid? 455
Camera Baſilica 455
Templi 466
Camerarius 455
Camiſia, um, 454
Campana in eucharistia pulſanda 538
Campana in meridie pulſanda 552
Canalium qvid? 455
Cann, Browniſtarum Rector 1028
Canon qvid? 456

Canon Miſſæ conſarcinatus atque receptus 427
Canones Apoſtolici 259
Clementis ſuppoſititii 246
Nicæni falſati 368
Canones differunt à Decretis 456
Canonica portio ibid.
Canonicarius quis? 456
Canonicæ literæ 461
Canonici quinam? 456
Canonici monachi 610
Regulares 608, 610
Seculares 610, 624
Canoniſatio quid? 456
SS. eſt cacozelica gentilium 184
ejus effectus ſeu honores ſeptem 382
Canoniſſæ regulares 608, 610
Cantabrum quid? 462
Capella 456
Capellani qui dicti? ibid.
Capellanorum Ordo 610
Caphoreth 60
Capiſtranus 497, 593
Capitula tria adverſus Neſtorianos 355, ſeq. 392
Capitulum, larii 456
Capnio V. Reuchlinus.
Caprarienſes 843
Captivitas Babylonica 101
Capucini 610
Cardinalatus à Marcello inſtitutus 252
Cardinales quinam primitus dicti? 256, 456
Cardinalium ædes ſacra 247
genera diverſa 456
incluſio in conclave quando & à quo ſancita 540
Carena quid? 456
Caroloſtadius Anabaptiſtis accedit 662, 714, 796
belli Sacramentarii telam exorditur 714
ſtatuas ejicit 662, 714, 865
tranſit ad Helvetios 715, 793
Carmelitæ 611, 622
a quonam Elia ſic dicti? ibid.
Carolus M. Francorum rex
Papæ ſuppetias fert 364
Romæ patritii dignitatem obtinet ibid.
Imperator conſtituitur 365
Eccleſiæ gubernationem externam accipit 364
Romæ vicarium relinquit ibid.
jus eligendi Pontificem habet ibid.
iconolatras & iconoclaſtas improbat 365
fidem propagat 478
Carrina 456
Carpocras 292, 301
Carrocium 456
Carteſianiſmi aſſeclæ 1254, ſq.
confutatores 1255
dogmata ibid.
Carteſii cogitatio, primum cognitum 1254
dubitatio 1254
natales ibid.
peritia Mathematica ibid.
Carthuſienſes 611
Caſſianus 335
Caſſinenſes 611, ſeq.
Caſſiodorus 337
Caſtitas Joſephi 19

Caſtitas Martyrum 271
Suſannæ 105
Caſtitia 456
Caſula 456
Catabulum 457
Cataphryges 288
Catechiſmus Romanus a Pio V editus 806
Catechumeni 457
qvotuplices? ibid.
Cathari qvando vixerint? 305
qvinam dicti? 300,443
Catharorum hæreſis reſuſcitata in muliere Itala ſec. XI, 600
in Scidelio 857
Catharina Senenſis, teſtis veritatis 496,645
inter ſanctos relata 552
vates 593
accipit ſtigmata vulnerum Chriſti ibid. 626
Catharini, Ordo monachorum Catharina ſacer 611
Catharini hæretici 606
Cathariſtæ 289
Cathedralis eccleſia 460
Catholici *nomen Hiſpanorum R. dat Papa* 556
Caucobaptitæ 441
Cauſea 455
Cecrops 44
Cedrenus 484
Cellarii judicium de Luthero 651
Cellarii Monachi 611
Cellularii ſeu Cellulani qvid? 458
Cenſores librorum pontif. 812
caſtrant Scriptores fœde ibid.
Cerdon è Simonis Magi ſchola 298
Cerdonis dogmata 298,301
Ceres 10,39,189,193,197
Cerinthus 223,297
Ceroferarii 454
Ceſenas V. Cæſenas.
Chaganus, Hunnorum rex, converſus 478
Chagnardi 606
Chaldæi 42
Chalomeniani 611
Cham 8,37,38
Chameuniæ 457
Chananæi 68,69
Chemnizius 743,870
Chiazini 612
Chiliaſtæ 297,302
Chiliaſtarum novorum placita 1038
Chiromantia fallax Cingarorum 862
Chordigeri 612,616
Choreæ prodigioſæ
Chorepiſcopi 457
Chor-Herren 610
Chorus templi qvid? 466
Chriſmatis inſtitutio 348
Chriſti Eqvites 614
Chriſti apoſtoli 216
curriculum vitæ 211
diſcipuli 229
genealogia 12,17,81,102
Chriſtus paſchata qvinq; celebravit 212
Chriſtiani in toto orbe 635
priſcorum mores 255
Chriſtianiſſimi *Titulum a Gallo transfert ad Anglum Papa* 558
Chriſtolytæ 302
Chriſtophorus P.R. 513
Chronologia varians de æra Chriſti 207

Chrono-

Chronologia de nativitate Chriſti 208
de tempore paſſionis Chriſti 214
Græcorum varians ab Ebræorum 12, ſeq.
Chronologica problemata 205
Chronologici characteres 470
cycli 204
Chryſoloras 499,598
Chryſoſtomi vita 332, ſeq.
Ciborium 457
Cidaris ibid.
Cilicina, veſtis ibid.
Cinæi 167,171
Cingarorum adventus in Germaniam 862
chiromantia fallax ibid.
cœtui ſe varii adjungunt ibid.
identitas cum Nubianis ibid.
Circulatores in Palæſtina 612
Circumcelliones qvinam ſint? ib.
Anti-Papæi 606
αὐτόχειρες qvidam 444
Ciſio Janus 457
Ciſtercienſium Ordo 612
Clancularii 859
Clariſſæ 612
Claudianus Mamertus 335
Claudius Marius Victor ibid.
Claudius Altiſiodorienſis 481
Taurinenſis 481,604
Clavigeri 612
Clemens Alexandrinus 235
Clemens I, Romanus Epiſc. 296
eidem varia ſuppoſita ibid.
Clemens II, P. R. 522
Clemens III, P. R. 524,535
Clemens IV, P. R. 539
Clemens V, P. R. 544
Clemens VI, P. R. 546
Clemens VII, antea Robertus, Avenione ſedens 548
Clemens VII, antea Julius Medices, Romæ ſedens 802
moriens tria vult experiri 802
Clemens VIII, antea Ægidius Munio, Avenione ſedens 548
Clemens VIII, P. R. antea Hippolytus Aldobrandinus, Romæ 807
Clementia Davidis 79
intempeſtiva Iſraël. 69
Saulis 76
Clerici qvinam dicti 457
Sportulantes qvinam? ibid.
Clericorum Conjugia probata *jure divino* 628
exemplis priſcorum 629
in Concilio Qvini ſexto 394,631
ab Uldarico Ep. Auguſtano 631
à Germanis & Gallis 632
à Paphnutio 629
à Græcis eccleſiis 630
ab Abyſſinis & *Armenis* 631
à Paulo II, 553
à Pio II, 552, 629
in Synodo Gangrenſi 630
à Julio II, 558
Clericorum Conjugia improbata
a Calixto II, 529
Campegio Cardinali 629
Concilio Eliberitano ibid.
Dunſtano Anglo mago 575
Gregorio VII, 631, ſeq.
Hæreticis 629
Leone Magno 631

*Clericor:Conj:*improbata *à Nicol.I,* 510
Siricio 630
prohibita *quare à Papa?* 628, *ſeq.*
Clericorum libertatio à vectigalibus 806
Clerus, id eſt, Spirituales 457
Cletus, Epiſc.R. 245
Clinici qvinam? 279, 457
Cloſter *unde dicatur?* 464
Cluniacenſis Ordo 612
Cneff, Deus Ægyptiorum 40
Cnipperdolling Anabaptiſta 799
magus ibid.
carnifex conſtituitur à Leidenſi ib.
capitur ibid.
Cnuzen, ſectam Conſcientiariorum ſpargit 1261
ejus de Scripturæ S. antilogiis epiſtola 1262
Coccejani qvo ſenſu dicantur Hypothetici 1257
Coccejaniſmi dogmata 1259
errorum numerus ibid.
turbæ repreſſæ 1258
Cocceji exegeſis elata 1257
ortus ibid.
& Coccejanorum collatio 1259, ſq.
Coccejus Carteſianiſmi primo adverſarius, dein amicus 1258
Coddiani 291
Cæcus Didymus 323
Cæcitas ex ſimulatione 417
Cæleſtiani 444
Cæleſtinorum Ordo 612
Cæleſtinus I, P. R. 351
Cæleſtinus II, P. R. 530
Cæleſtinus III, P. R. 531
Cæleſtinus IV, P. R. 535
Cæleſtinus V, P. R. 542
Cælibatus vid. Clericorum Conjugia, *&* Monachatus.
Cælites 187
Cælius Rhodiginus 498
Cælius Secundus Curio Naturaliſta 860
Cænobia primitus ſcholæ 377
Cæmeteria 458
Cænobitæ 312, 458
Cætus malignantium
ante Moſen 28
in Moſ. eccleſia 172
Colarbaſii 295
Colatorium quid? 468
Collecta, i.e. precatio ac conventus 458, 467
Collectæ, i.e. pecunia ibid.
Collectanei fratres 612
Colloqvia theologica 818
cum Mennoniſtis 1012
cum Qvakeris 1059
Collyridiani 446
Colobium 458
Colonienſes epiſcopi reformati 706
Columba Machometis pro Sp.S. venditata 424
Columnarii ſeu Columellæ 452
Coluthiani 446
Colymbethra 458
Combuſtio librorum:
Berengarii 601
Bullæ Pap: Leonis X, cum Decretis 658, *ſeq.*
Bullæ Bonifacii IIX, 543
Capnionis 500
Diplomatis Gregorii XIV, 807
Felicis 397

Combuſtio libb: Lutheri 658
Marcanæ 700
Neſtorii 389
Numæ 37
Racovienſis Catechiſmi 929
Tezelianarum Theſium 656
Volkelii 929
Vorſtii 721,861
Weſſali 505
Combuſtio Arndii Hortus Paradiſi fruſtra tentata 589
Comeſtor 476
ejus epitaphium 486
nomen unde? 485
Comitia
Auguſtana 657,667,680
Noribergenſia 664
Spirenſia 665,666
Wormatienſia 660
Commenda qvid? 458,466
Commendatarius ibid.
Communio bonorum in primæva eccleſia 254
Communio laica qvid? 458
Clericorum qvalis ibid.
Completorium 467
Complutenſia Biblia 599,655
Compoſtellani 614
Computus 469,457
Concellanei qvid? 458
Concilia Apoſtolica 259
Provincialia primitivæ eccl: 260, ſeq.
Provincialia ſeqvioris eccl: 398,ſſ.
ſub Impp. German: 571
Græcis 382
Oecumenica qvo ſenſu dicta? 383
Concilium [Oecumen:]
Ariminenſe 399
Baſilienſe 580
Carthaginenſe VI, 401
Chalcedonenſe 389
Conſtantienſe 579
Conſtantinopolitanum I, 386
Conſtantinop. II, 391
Conſtantinop. III, 393
Conſtantinop. IV, 573
Epheſinum I, 386
Epheſinum II, 402
Epheſinum Lyſtricum 389,402,440
Ferrarienſe ſeu Florentinum 580
Francofurtenſe 397,403
Lateranenſe I, 576
Lateranenſe II, ibid.
Lateranenſe III, ibid.
Lateranenſe IV, ibid.
Lateranenſe V, 583
Lugdunenſe I, 577
Lugdunenſe II, ibid.
Nicænum I, 383
Nicænum II, 395
Qviniſextum ſeu Pentectum aut Trullanum 394
Sardicenſe 401
Sirmienſe 399
Tridentinum V. Tridentinum Concilium.
Viennenſe 578
Concilium Dordracenum 721
Concilii Romani turbator bubo 575
Conciliis ſuperiorem ſe jactat Papa 559
Conciliorum poſt Carolum M. acta ob Clericorum mores 572, 573, ſeq.

Con-

Concionanti clerico adſtat Dæmon 492
Concionator ebrius 883
Conclave Cardinalium 540
Concordantiarum auctores 490
Concordata Bononenſia 801
Imperatoris cum Nicolao V, P.R. 551
Concordenſes 602
Condæus, Proteſtantium promachus 844
Condormientes 603
Confeſsio Auguſtana 667, 814
V. & Auguſtana Conf.
Bohemica 814
Helvetica 815
Svevica 814
Variarum eccleſiarum 514
Zwinglii Cæſari miſſa 717, 814
Confeſsio quid? 458
Confeſſores 279, 458
Conformitatum libri impietas 592, 617
Confraternitas mortis 612
Confundentes 440
Conon, P. R. 360
Conradini cum Clemente IV bellum 539
Conradus
Hagerus, teſtis veritatis 496
Trajectenſis Epiſc. 484
Urſpergenſis abbas 491
Conſcientiariorum ſectæ
auctor Mat. Cnuzon 1261
dogmata potisſima 1261, ſqq.
Conſentes Dii 187
Conſtantia Athanaſii 321
Baſilii 327
Martyrum V. Martyres.
Meletii 320
Conſtantia, Conſtantini ſoror, fuit Ariana 318, 398
Conſtantinopolis Chriſtianis erepta 551
Conſtantinopolitanorum Ordo 614
Conſtantinopolitanus Patriarcha conſenſu Imperat: eligitur 551
Conſtantinus I, P. R. 361
Conſtantinus II, P.R. 363
Conſtantinus M. viſa in cælo cruce convertitur 317
religionem propagat 314
conſtituit ſcholas 376
indicit Concilium Nic: 383
deceptus ab Ario 321, 322
epiſcoporum amicus inſignis 385
an lepra percuſſus 547
ejus Donatio fabuloſa 317, 347, ſeq. 373
Conſtantius Arianus 322, 405
ejicit Papam 548
hoſtis Athanaſii 322, 323
perjurus 322, ſq.
tria indigna commiſit 413
Contra-Remonſtrantes 720
Conventuales monachi 617
Conventus Theologorum 818
Converſiones gentium 171, 220, 229, 314, 478, 479
Cophtitæ in Ægypto 347, 442, 640
Corban 62
Cornelius Frater Gnoſticus novus 855
Cornelius P.R. 250
Coronam triplicem primus geſſit Urbanus V, 547
Coronæ, i.e. panes 458
Coronati 612
Corporalia, veſtis 454
Corrupticolæ qvinam? 441

Corrupticolarum auctor Severus 345
Coſrhoës, Chriſtianorum perſecutor 412
Cottonus, Independentiſta 1033
Cozorenſes 602
Craſſus 124
Creatio gentilibus nota 2
Crellius Socinianus 930
Cremoninus atheus 864
Creſcentius, Conſul Romanus, adverſarius Johannis XVII, 519
Crinitus 498
Cromwellius varia Papatus reformat & abrogat 703
Cruciata 458
Cruciferorum Ordo 612, ſeq.
ejus Magiſter Albertus fit dux Boruſſiæ 802
Crucifixi imago, lapide icta, emittit ſangvinem 851
Crucis inventio a qvo? 252
Crucis ſignum ſuper Golgatha reſplendeſcens 415
Conſtantino M. apparens 317
veſtibus Judæorum, Jeroſol: reædificaturorum, adhærens 145
Crucium nigrarum ac rubrarum pluvia 851
Crudelitas Dioſcori 389
Jacobitarum 19
Judæorum ſub Trajano 143
Pharaonum 46
Simeonidarum 21
in variis perſecutionibus V. Perſecutio.
Crudeles in ſe ipſos fuere Monachi 435
Origenes 241
Crux Chriſti à Perſis recuperata 358
Cruzia, venefica cum Diabolo conſveſcens 852
Crypta qvid? 459
Crypto-Calviniani 723
Cubicularii qvinam 456
Cuculla parva 459
Cucullus 459
Curatus qvis? 459
Curdi, Chriſtiani 637
Curetes 186
Cuſanus 497
Proteus eſt 504
incarcerAtur 552
Cycli Chronologici 284, 470
Cynici 306
Cypriani vita 243
controverſia cum Feliciſſimo 243, 250
viſiones cœleſtes 282
vitæ finis in nona perſecutione 272
Cyrillus Alexandrinus Neſtorium ab errore dehortans 387, 437
Novatianorum hoſtis 346, 332
ejus anathematiſmi 332, 387
Cyrillus Hieroſolymitanus 343
Catecheſes ejus ſuſpectæ 330
Cyrillus Parthenius 702
Cyrus 107

D.

Dæmon Clerici concionantis paraſtata 492
Dæmoniaci Anabaptiſtæ 858
Dæmonum mendacia 3
Vide & Cacodæmones.
Dagon idolum 74
fuit Neptunus 74, 174
Dalmatica 459
Damaſcenus 339
ejus libri de F.O. ibid.

Damaſus I, P.R. 349
Damaſus II, P.R. 522
Damiani hæretici 434
Damiani Ordo 613
Damianus 484
Dani converſi 339, 478
repurgati 701
Daniel 105
Daniel Stylita 452
Danitæ 25
Dantes Aligerius 494
Dantiſcana notula eccleſiaſtica 817
David rex 77
ejus genealogia 12, 17, 81, 102
David Elroi, magus 145
David Georgius Pſeudo-Chriſtus 853
David Joris, Familiſta 1041
Debora 71
uxor Lapidoth dicta ibid.
Decalogus latus 52
Decanatus 466
Decanatus Academici ortus 563
Decanus dicitur Adam 11
Decima qvid & qvotuplex 459
Decimæ Ebræorum 64
Papæ denegatæ à Clero Hiſpanico 657
Decius tyrannus 271, 276
Decreta differunt à Canonibus 456
Decretum Januarium 821
Julianum ibid.
Wormatienſe 661
Decretum Gratiani conditum 475
Decretales libri ibid.
Decreta Pontif. V. Pap: Rom: decreta.
Deipaſſiani 436
Dei unitas nota gentibus 40, 42
Delphicum Oraculum Julianus inſtaurare conatur 409
Demetrius, Ep. Alexandr. 235
Academiam Alex: inſtituit ibid.
Origenem excommunicat 241
Demiurgus Valentini 293
Democritus 202
Demophilus, Conſtantinop. Epiſc. 340
Denarius Petri qvid? 459
ex Anglia 362, 374, 508
ab Henrico IIX negatus 703
ex Polonia 522
Denkius Anabaptiſta 858
Deorum gentilium novitas 1
multitudo 33
tria genera 41
Vide Idola.
Deus qvomodo gentibus vocatus 3
Deus bonus & malus Perſarum 36
Deusdedit P. R. 358
Dextrocherium 459
Diabolus V. Cacodæmon.
Diaconiæ, i.e. domus pauperum 459
Diaconiæ prætor ibid.
Diaconium 468
Diaconi tempore Apoſtol. 217, 230, 254
Epiſcoporum oculi 257
Romæ ſeptem conſtituti 250
Cardinales dicti 459
Diaconorum diviſio 459
officium 257, 378, 459
Diaconiſſæ 460
Diana 177, 178, 184, 189
Diazius à fratre necatus 846
Didymus cæcus 323
Dii Gentium V. Cacodæm.
Diluvium 832
Dinus Mugellanus 475, 490

Diocletianus 272
horrende interit 276
Diœceſanus 460
Diœceſis qvid ibid.
Diogenes Cynicus 40
Dionyſius Alexandrinus 235
Dionyſius Areopagita 232
non fuit Corinthiorum epiſcopus 236
ejus ſuppoſititia ſcripta ib.
ejus de eclipſi paſſionali pronunciatum ibid.
martyrio coronatus num caput ſuum ipſe deportarit? ibid.
Dionyſius Carthuſianus 479
Dionyſius Exiguus Abbas 337
Dionyſius P. R. 251
Dioſcorus 346, 389
Dioſcorus P. R. 354
Diotrephes 301, 366
Diptychum qvid? 460
Dis 3
Diſcalceati 63
Carmelitæ 711
Diſcipuli Chriſti 229
Diſputationes Theologorum 818
Dividentes 438
Docitæ 298
Doctores in eccleſia Moſaica 146
poſt Apoſtolos 233, 319, 479
in ſeculo Lutherano 728, ſq.
Doctores Boruſſorum 868
Calvinianorum 792
Pontificiorum 810
Doctores primum creati 562
Dodona condita a Dodanim 39
Dodonæum oraculum ibid.
templum ibid.
Dominicæ de Roſa inſtitutio 382
Dominicæ (templa) unde ſic dictæ 375
Dominicani 613, 622
Dominicum 460
Dominicus Doctor 490
qvis & qvalis? 591, ſq.
Dominicus dies 460
Domitianus perſecutor Chriſtianorum 267
mitigatus 226, 268
Domna appellative qvid? 460
Domnus appellativum nomen ibid.
Domnus I, P.R. 359
Domnus II, P. R. 518
Donatio Conſtantini M.
jactata 347
rejecta 317, 373
Pontificum decretis infarcta 317
Donatiſtæ celebrant concilia 261
damnant orthodoxos 262
damnati ab orthodoxis 402
tribus nocent rebus 404
Julianum habent fautorem 409
ex ſophiſmate in hæreſin 404
eorum errores 413
Donna & Domnus V. Domna.
Dordracena Synodus 721, 838
Dorotheani 434
Doſithæi 167
Doſitheus, Meſſias impoſtor 167, 285
Drogo, Ep. Metenſis, adverſus Papã 482
Druſi Chriſtiani 637, 542
Druydarum collegium in Gallia tempore Iſaaci 200
Dudechinus 485
Duliani 434
Dungalus 450

Duns 476
cur dictus Scotus? 492
Dunſtanus 483
magus 575
Durandus 476
teſtis veritatis 497
Durantes 490

E.

Eberhardus
ArchidiaconusRatisb. teſtis veritatis 492
Archiepiſc.Salisburgenſis 495
Dux Würtemb. fundator Acad. Tubing. 599
Ebion 297
Ebræorum diviſio 309
literæ 110
nomen unde? 13
Ebrietas Holofernis 100
Jannæi 123
Nabalis 79
Noachi 8
Pomeranorum idololatrarum punita 877
Ebrius concionator Doringius 883
Ecebolii 446
Eccleſia ante lapſum 1
poſt lapſum 5
Patriarcharum 11
primitiva 257
reparata tempore Enochi 6,*ſq.*
Alexandrina 235,346
Antiochena 234,344
Armenica 442,637,644,803
Conſtantinopolitana 340
Epheſina 223, 229,268
Hieroſolymitana 233,343
Eccleſia Pomeranica 478
Romana 244,347,634
Ruſſorum 478
ſub Carolo M. 364,474
Impp. Germanicis 474
Orientalibus 314
Eccleſia in
Ægypto 231,316, 640
Æthiopa 231,640
America 231,641
Arabica 231,637
Aſia 231,636
Britannia 232,248.*V.* Angli.
Galliis 232
Germania 232,364,478
Græcia 232,492,541,694, 643,702
Hiſpania 232
Italia 232,701
Samaria & Syria 231
Scythia 231,642
Eccleſia cathedralis 460
collegiata ibid.
parochialis ibid.
patronata ibid.
Eccleſiæ amplitudo 639
antiqvitas 1
bona 254,373,695
corruptio in lapſu 28
officia & ordines 257,378
tempora tria 1
Eccleſiaſticarũ vocũ catalogus 453,ſqq.
Ecſtaſis 157,195
V. & Propheticum Lumen.
Ecthesis Heraclii 441
à Severino rejecta 358
Edom V. Idumæi.
Edomitæ 17,44,50

Eduar-

Eduardus III, A.R.Papæ contrarius 495
Eduardus IV, ſimiliter 1027
Elagabalus 305
Elceſaitæ 297
Eleazarus martyr 168
Eleuſyna ſacra 193
Eleutherus P.R. 248
Eli 73
Elias 148
Elimas magus 228
Elipandi hæreſis de Chriſto 397
Neſtorianiſmus 438
Eliſabethæ viſiones 487
Eliſæus agricola 149
Propheta factus ibid.
ejus facta 150
mors ibid.
Eminentiſſimi *titulus Cardinalium* 809
Empectæ 863
Encænia qvid? 460
Judæorum 119
Encratitæ 299
Energumeni 460
Enjedinus 930
Ennius 202
EnoticonZenonis V. Henoticon.
Enſiferi Equites 614
Enthei 446
Enthuſiaſtæ in V.T. 158, 195
apud Gnoſticos 301
inter Juſtitiarios 444
Traditionarios 446
Hæreticos noſtri ſeculi 854, 858
Eon Britannus magus 602
Ependytes qvid? 460
Epheſina eccleſia 225, 229
Ephod 61, 177
Ephraimitæ 24
Ephrem 345
ejus æſtimium 325
Epicuræi 307
Epicureiſmus Paparum:
Bonifacii IIX, 542, ſeq.
Clementis VII Romani 802, 863
Johannis XXIII, 550
Leonis X, 801
Epicurus 202
Epimenides 201
Epimetheus 3
Epiphanius 328
ejus nævi ibid.
Epiſcopius Arminianus 961
ejus ſcripta ibid.
Epiſcopus qvid? 460
Epiſcopus non niſi in Concilio damnandus 252
Epiſcopus qvaſi fuit Noa 11
Epiſcopus œcumenicus primus dictus Bonifacius III, 352, 367, 371
Epiſcopi evecti à Ludovico 507
non accuſandi 247
titulares 457
Epiſcoporum conjugia V. Clericorum Conjugia.
diſſidia improbat Conſtantinus M. 384
Inveſtituram repoſcit ſibi Papa 529, 576
ordines 379
piorum cura 257, 506
Epiſcopalia jura 378
munera 366

Eqvi P.R. ſtratores Imperatores 510,533, 563
Eqveſtres Ordines qvid? 613
varii 614,ſeqq.
plerique jam exauctorati 615
Eraſmi Roterodami laus 499,813
ſcripta contra Lutherum 661,810
teſtimonia de Luthero 650, 659
Eremitæ V. Monachi.
Hieronymitani 619
Erffurtum Sectariis abundat 1077
Erigena, Joh. Scotus, contra tranſſubſtantiationem 604
diſcipulorum ſtylis confoditur 586
lingvarum peritus fuit 481
Erythræum mare unde dictum? 49,ſeq.
Eſavitæ vel Idumæi 17,44.50
Eſdras 110,113
Eſperoniſtæ 488
Eſſæi prophetantes 156
Eſſæorum dogmata 165,ſeq.
nomen unde? 166
Eſther 107
Ethicoproſcopta 291
Ethnophrones 446
Evangeliſtæ 216
Evangelium æternum 491, 603
Evangelium ſtantibus legendum 349
Evariſtus epiſc. R. 246
Euchariſtia qvid? 461
Euchariſtia priſcorum 257
Euchariſtico pani ſangvinem miſcet Montanus 288
Euchariſticus panis intoxicatus 544
Euchariſticum bellum 714
Eucherius Lugdunenſis 335
Euchitæ 444
Eudoxia, Arcadii uxor, Ariana 333
pellit Chryſoſtomum bis in exilium 333.341
Eudoxiæ mortuæ urna perpetuo mota 413,ſq.
Eudoxius Arianus, primum Epiſc. Antioch: 344
dein Epiſc. Conſtantinopolitanus 340
Eugenius Carthagin: 334
Eugenius I, P.R. 359
Eugenius II, P.R. 507
Eugenius III, P.R. 531
Eugenius IV, P.R. 550
Ευχλησία *Schurmanniæ* 1251
Eulalius P.R. 350
Eulogiæ qvid? 461
dictæ etiam Fermentum ibid.
Eulogius 479
Eunomiani 344
ita dicti Aëtiani 434
Eunuchi hæretici 300
Euphemitæ 444
Euſebius P. R. 252
Euſebiani Ariani 322
Euſebii diverſi 325,ſeq.433
Euſebius Cæſar: Pamphilus inconſtans 326,433,435
Baſilii ſucceſſor 327
Euſebius Emiſſenus in ſuſpicione Arianiſmi 326, 435
Euſeb: Nicomed: Arianus 340,435
bis apoſtata 340
Euſeb: Samoſatenus, conſtans 326
Euſeb: Vercellenſis conſtans 326
Euſtathius Antiochenus Epiſc. 319
acer adv. Arianos 329

Euſtathius Ant: ſæpe exul ob calumnias in eum jactatas 320,398,344
orthodoxi ab eo dicti Euſtathiani 320,344
Euſtathius, Sebaſtiæ Ep. hæreticus & auctor monaſticæ 444
Euthymius Zigabenus 484
Eutyches Conſtantinopolitanus archimandrita 439
errorum ejus occaſio 439,389
pertinax defenſio 389,440
Eutychianus P.R. 251
Excommunicatio Pontificia in
Anglos 536
Anthimum Eutychianum 355
Arcadium 349,ſeq.
Aſiaticos 248,264
Baſſum & Polychronium 351
Fridericum Barbaroſſam 534
Fridericum II, 537,538,578
Imperat: Anaſtaſium 352,353
Imperat: Conſtantinopolit: 361
Henricum 525,528
Ludovicum Bavarum 545
Manfredum 539
Navarræum & Condæum 558
Ottonem Imp: 536
Patriarcham Conſtantinopolit: 359, 522,541
Photium 510.572
Pomeraniæ ducem 880
Rainulphum Siculum 531
Regem Angliæ Johannem 536
Arragoniæ 541
Galliarū 528,543,558,578,ſq.807
Neapolitanum 554
Rob: Normannum 523
S. P. Q. R. 531,552
Sigiſmundum Auſtr: 552
Stenonem, Sveciæ Gub: 800
Stralſundenſes 800
Venetos & Principes Italiæ 547,553, 808
Waldradam & Epiſcopos 510
Excommunicandi rigor Mennoniſtarum 1010
Exedra 466
Exhumati:
Almaricus 603
Bucerus 704,740
Clemens III,P.R. 529
David Georgius 853
Fagius 704,740
Henricus IV, 528
M. A. de Dominis 851
Exorciſmus quid? 461
Exorciſtæ 378
Expectantes Quakers 1057
Expectativæ gratiæ 461
Exſubſtantiatores 601
Extorres 458
Exucontii *dicti Ariani* 434
Ezechiel Meth Pſeudo-Chriſtus 854

F.

Faber Stapulenſis 500
Fabianus P. R. 249
Fahnen *unde dicantur?* 465
Falſati
Canones Nicæni à Papa 350,368
Patres à Macario 393
Cyprianus 244
Fames tempore
Davidis 81
Eliſæi 150

Fames tempore Herodis 126
Jacobi 19
Joëlis 151
Titi 143
Fames ſub Antonino & Diocletiano 277
Familiſtarum Secta 1041
ejus aſſeclæ & Doctores ibid.
dogmata 1041, ſq.
Fanatici Vid. Enthuſiaſtæ.
Faſtus V. ſupra Ambitio.
Faſtus Paparum 367, 368, 559
Alexandri III, 534
Alexandri VI, 557
Bonifacii IIX, 543
Clementis V, 544
Clementis VI, 546
Cœleſtini III, 535
Gregorii VII, 526
Julii III, 804
Pauli IV, 804, ſeq.
Sixti III, 351
Stephani II, 363
Urbani V, 547
Zephyrini 248
Fauſti Regienſis ſcripta 445, 335
Feliciani damnati in Concilio Francof: 397, 438
Feliciſſimus hæreticus & Cypriani adverſarius 250, 261, 300
Felix hæreticus 397, 438, 599
Felix I, P.R. 251
Felix II, P.R. 348
Felix III, P.R. 352
Felix IV, P. R. 354
Felix V, P. R. 550
Fermentum ſeu Eulogiæ 252, 461
Ferraria ad Papam 808
Jo. Ferus, Concionator Moguntinus 812
Feſta Chriſtianorum 379, 472
gentilium 196
gentilium in eccleſiam traducta 308
Iſraelitarum 65
Feudum eccleſiaſticum 461
ſeculare ibid.
Filiæ tres Richardi, A. R. nuptui datæ 491
Finus Hadrianus 498
Firmianus hæreticus 250
Firmicus 324
Flacius 751
ejus cum Strigelio Diſputatio 827
Flaciani confuſi in Lindavienſi colloquio 834
Flacianum ſchiſma 866
Flagellantium Ordo 616
Flamines 181
Flandri converſi 317, 339
Fleckius vates 649
Florinus hæreticus 296
Fœmina prudens Thecoënſis 80
Fœminæ eruditæ:
Adelheidis 590
Eliſabetha ibid.
Hildegardis 590
Marcella 325
Fœminæ fraudulentæ & hæreticæ:
Hanna Stängerin *& Martha* 1058
Melania 325
Priſcilla 288
Selene 286
Fœminæ heroinæ:
Alexandra Salome 122
Debora 71

Judith 100
Petri uxor 222
Fœminæ impiæ:
Athalia 96,ſq.
Eudoxia 333,341,413
Fœminæ piæ:
Maria 219
Paula Romana 329
Formoſus, P.R. 512
contra jurisjurandi fidem datam fit Papa ibid.
Forficenſes 616
Formatæ literæ 461
Formula Concordiæ
prior 718, 871
poſterior 724, 817
Fortuna 175, 179
Fortunatus 337
Foſſarii qvinam? 461
Franci V. Galli.
Franciſcus Aſſiſius, Monachus 591
pius & à ſeculo ſuo alienus ibid.
ſcopum ſuum incruſtat ibid.
SS. opem non implorat 592
divis annumeratur 616
Franciſci Regula à P. R. laxe & ſtricte explicata 616, ſeq.
Stigmata paſſionis Chriſti 592, 626
Franciſci Davidis mors phrenetica 931
Franciſcani 616, 622
Franciſcus Spira, apoſtata deſperans 850
Franco, antiphonorum & reſponſoriorum autor 480
Francofurtenſe Concilium 397
Frater Cornelius Belga 855
Fratres Bohemici 502
eorum Confeſſio 814
Fratres de communi vita 618
de obſervantia & de opinione 617
de paupere vita 603, 606, 617
de pœnitentia S. Dominici 615
Fratres viſitationis ſeu charitatis 611
Fratres impii Joſephi 19
Salomonis 83
Alphonſus Hiſpanus 846
Ariſtobulus 122
Artaxerxes 109
Fraus ſeu calliditas
Labanis 18
LLtorum nonnullorum 37
Samaritanorum 93
Freculphus 479
Fricius Modrevius, Socin. 930
Fridericus I. Imper: teſtis veritatis 484, 533
offenditur pictura Romæ 531, 532
Papam deponit 534
Fridericus II, contra Papam 577
inique excommunicatur 536
Friderici Elect: viſio crucis 655
pennæ anſerinæ 648
Frieſen, vates ſeculo XIV, 592
Frodoardus 483
Fronsbergius 666
Frumentius 415
Fulbertus 483, 590
Fulgentius 536
Fullo 345, 440
Funccius 868, 869
Funiferi 616

G.

Gabaonitæ V. Nathinæi.
Gabellæ quid? 461

Gad, hiſtoriographus ſacer 147
Gaditæ 25
Gajanitæ 347
Gajus P.R. 251
Galeæcius confeſſor 702
Galli Cybeles 181,194
Galli converſi 232,247,330,338,334
reformati 697,828
contra Papam 807,828,830
Gallicana confeſſio 816
Gallorum apoſtatæ 849,ſeq.
martyres 842
Gandavenſis ſubtilitas 490
Ganfredus teſtis veritatis 488
Garterii 614
Gaſtaliani monachi veteres 618
ſectarii novi 1041
Gaza, Theodorus 499,598
Gazari 488,600
Gedeon 72
Gelaſius I, P.R. 352
Gelaſius II, P.R. 529
Gemaræ Talmudhicæ
auctor 448
Toſephoth ſeu additiones ibid.
Gemeniones qvid? 461
Genealogia
Abrahami 17
Adami 12
Chriſti 103,ſeq.
qvomodo ab Evangeliſtis conſignata? 102
Davidis 81
Herodis 138
Geneſius, mimus, converſus in theatro 274,280
Genevẽſis de juſtificatione diſputatio 823
Gennadius 335,341,343
Gentes cognoverunt veritatem in involucris 2
philoſophi 195
converſi 171,220,230,314,478,479
idololatræ V. Idola.
eorum notitia de Deo 42,180
Gentilis Antitrinitarius 856
Gentiliſmus 305,448
Gentiſtei inter Judæos 167
Georgiani V. Armenii.
Georgiani Sectarii
unde dicti? 400
Semi-Ariani ibid.
poſtea orthodoxi ibid.
ſub Turcis Chriſtiani 637
S. Georgii eqvites 614,618
Georgius Pachymenes 492,
Trapezuntius 498,598
Germania converſa 232,478
Germaniæ inimicus Martinus IV, Pont. Rom. 541
Germanica neutralitas ſeculo XV, 581
Germanica Theologia 504
Eblendi eſt ibid.
Germanorum veterum religio 10
Germanus augur 137
Gerontocomia 462
Jo.*Gerſon Papæ adverſarius* 369, 504, 579
à Martino IV, dignitatibus exuitur 504
librorum ejus, cumprimis ſpeculi, *laus* ibid.
Gertrudis de Oeſten cum ſtigmatibus Chriſti 616
Gertrudis moniales 618

Gerundinenſes 618
Gilberta Papiſſa 509
Gilbertini monachi & monachæ 618
Gilbertus, Pictav: Epiſcopus, hæreticus 602
Gilbertus Porretanus 484
Gilpin de Kendal, Qvak: fanaticus 1059
Girovagi 445,612
Giſelbertus 483
Glaber Rodolphus 484
Globuli precatorii à qvo inventi? 528
Gloſſa ordinaria Strabi 480
Gnaphæus V. Petrus Gnaph.
Gnoſimachi 446
Gnoſtici ſub Impp. ethnicis 291
orient: 431
ultimis ſeculis 855
traditionarii 301
Godeſalcus Belga Monachus 600
Goffridus 484
Gomariſtæ 720
Gororanes tyrannus 410
Goslavius Socinianus 930
Gothi converſi 316,326,478
Ariani 325,407
perſecutores 310
Grandimotenſis Ordo 618
Gratianus 476
opus Decretorum *componit* 474, 532
Græca lingva renata 598
Græci converſi 232
contra Latinos 492
Papale jugum excutiunt 541,545,582
injuſte excommunicati 604
qvales noſtro tempore 643,
ad eos Confeſſio Auguſtana tranſmiſſa 702
eorum error de Sp. S. 604
Gregoriani 619
Gregorianum Calendarium 710
Gregorius Ariminenſis, *Scholaſticorum adverſarius* 497
Gregorius Cappadox, *Arianus, Athanaſio ſubſtituitur* 339
Gregorius Nazianzenus *qvibus parentibus natus* 327
vitæ privatæ amans ibid.
Conſtantinopolitanus epiſcopus fit 327, ſeq. 340
Epiſcopatum deponit 386,328,341
Encomio mactatur 328
Gregorius Neocæſarienſis *Epiſc.* 239
diſcipulus fuit Origenis 241
calumniis meretriculæ petitus 239
dæmonem precibus expellit 240
in Epiſcopatu fidelis 239
thaumaturgus 282
Baſilii M. de eo elogium 239
Gregorius Nyſſenus 327
uxoratus fuit ibid.
Gregorii Turonenſis *ſcripta* 338
Gregorius I, Magnus, *P.R.* 356
pius, & ab Imp.R. confirmatus ibid.
miraculis clarus 357
Trajani liberator fabuloſus 357
Titulum Univerſalis Epiſcopi *penitus averſatur* 356, ſeq. 367, 370
ſcripta ejus egregia 357
Gregorius II, P.R. 361
Gregorius III, P.R. 362
Leonem Imp. excommunicat ib.
Gregorius IV, P.R. 507

Grego-

Gregorius IV ab Imp. approbatus ibid.
Gregorius V, P. R. 519
Gregorius Portuenſis, *Papa ſchiſmaticus* 520
Gregorius VI, P. R. 521
Gregorius VII, Hildebrandus *alias, P. R.* 524
Monachus primo & magus ibid.
Pontifices ſex veneno ſuſtulit ibid.
Conjugium ſacerdotum abrogavit penitus 524, 632
Hiſpaniæ & Hungariæ regna tributaria poſtulat 524
Pontificatum ſuum perſvadet Henrico IV, Imp. 524
Epiſcopos ab Henrico IV conſtitutos deponit 525
Pontificia ſede indignus declaratur ab Epiſcopis Teutonicis 525
Henricum IV Imp. excommunicat ibid.
Eundem cogit ad petendam veniam 526
Imperatori ademtam coronam, Rudolpho mittit ibid.
Eidem dignitate exuto ſubſtituitur Clemens III, 526
obſidetur ab Imperatore ibid.
lapide inſidias ſtruit Imperatori ib.
Salernum fugit ibid.
Hildebrandinæ hæreſi nomen dat 527
Gregorius VIII, P. R. 529, 535
Gregorius IX, P. R. 537
Gregorius X, P. R. 540
Gregorius XI, P. R. 547
Gregorius XII, P. R. 548
Gregorius XIII, P. R. 806
Gregorius XIV, P. R. 807
Gregorius XV, P. R. 809
Gremium templi 466
Gribaldus, Arianus 856
Grindletoniani 1041
Griſei 612
Gvaltherus ad Deum provocat 589
Gvardia qvid? 461
Gvardianatus ibid. 466
Gvardianus 461
Gvelphi 461, 531
Gvido Aretinus, auctor ſolmiſationis 484
Gvido Carmelita 494
Gvido Groſſus 490
Gvido Spoletanus 512
Gvilielmus de S. Amore 491
Gvilielmus Antiſiodorenſis 490
Gvil: Laud 1033
Gvil: Occam 493
Gvil: Paradinus 492
Gvil: Tyrius 485
Gviſii baſtes religionis reformatæ 699
Gvitmundus 483
Guntherus 490
Guſtavus Adolphus, Sv. rex 415
Gymnaſium Eman: Chryſologi 598
Gyrovagi monachi 445, 612

H.

Habſis qvid? 453
Hadrianus I, P. R. 364
Hadrianus II, P. R. 510
Hadrianus III, P. R. 511
Hadrianus IV, P. R. 532
Hadrianus V, P. R. 540
Hadrianus VI, P. R. 801
ſatis laudabilis initio 663

Hæreſis Henriciana 522,605
Hildebrandina 478,522
Hæretici
inter Judæos 162,309
ſub Impp: ethnicis 384
German: 599
Græcis 422,431
ultimis temporibus 853
non interficiendi 432
comburuntur 603
fuere O principes tempore Simplicii 352
Hæretici Papæ V. Papæ Hæretici.
Hæmorrhouſæ ſtatua 280
Hæſitantes 392,438,440
Hajobaldus teſtis veritatis 496
Halitgarius 480
Halleluja 467
Hammon, Cham 11
Hanna Pontifex 140,156
Hartmul à Cronberg 792
Haſidæi 118
Haſſiaca Diſputatio 820
Hatto a muribus conſumtus 518
Haymo, Cantuarienſis archidiaconus 484
Haymo, Halberſtad: Epiſc. 480
Hebe, Dea juventæ 2,179
Hebræi ab Heber 13
V. Ebræi.
Hecatombæa 197
Hedvigis vates 591
Hegeſippi Chriſtianiſmus 238
| *libri* ibid.
Hegira Turcorum 424,461
Heiceta hæretici 433
Heidanus, Carteſianus 1254
Heidelbergenſes diſputationes 828,834.
Helena Judæa 172,175
Helena mater Conſtantini M. 280
alia mater Simonis magi 286
Helenæ fratres 619
Helinandus hiſtoricus 490
Heliodorus 116
Heliogabalus Deus Syris 189,305
Heliopolis 19
Helleniſtæ 115
Helmoldus 485
Helmſtadiana inter Heshuſium & Kirchnerum 834
Helmſtadienſes abnorme loquuntur 978, ſq.
admonentur pruritus innovandi 981
eorum dogmata improbata à Witteberg: 982
Helvetica reformatio per Zwinglium 819, 820
Helvetica confeſſio prior & poſterior 815
Helvidiani 442
Hemerobaptiſtæ 166
Heneti converſi 339
Henoch 7
Henoticon Zenonis damnatum à Felice III, P.R. 552
Henricus IV, Imp. vexatus à Gregorio VII, 525
Henricus V, Imp. vexatur a Paſchali II, 528, ſeq.
Henricus VIII, A.R. Lutheri antagoniſta 661
Defenſor fidei *appellatur* 661,703
Miniſtros & Epiſcopos necat 703
Papæ auctoritatē penitꝰ abrogat. ib.

Hiberniam in regnum erigit 805
Henricus de Erfordia 492
de Haſſia 493
Henricus Cardinalis 490
Henriciana hæreſis 522, 605
Heracleonitæ 259
Heraclitus 202
Heraclii Imp: ecthesis 441
rejecta à Severino P.R. 358
Hercules 9, 174, 199, 200
Hermannus, Colonienſis archiep: & reformator 706
ob reformationem ejicitur 706, 802
Hermannus Contractus 483
Hermaphroditus Platonis unde ortum traxerit? 3
Hermas philoſophus 324
Hermas diſcipulus Pauli 231, 282
Paſtor *ejus ſuppoſititius* ib.
Hermes Trismegiſtus 2, 42
Hermiani 302, 443
Hermogenes 295, 298
ejus meminit Paulus 301
Hermogiani 295
Hermolaus Barbarus 498
Herodes Magnus, *ejusq́; genialogia* 138
theſauros Salomonis promit 83
ejus defuncti natalis ſacrificiis honoratur 167
Galileæ præfectus 124
rex Judæorum renunciatur à Romanis 134
an fuerit Idumæus 125
tyrannus & parricida 125, *ſeq.*
diſſidiis domeſticis agitatus 126
funditur propter Baptiſtam necatum 275
Samariam inſtaurat 134
Templum conſtruit ſumtuoſius 127
Herodes Antipas 136
Herodes Agrippa ibid.
Herodiani 166
Meſſianos honores aſſignant Herodi 166, ſq.
Herodias experta ultionem divinam 276
rediviva in Eudoxia Arcadii uxore 333
Hertzbergenſe colloqvium 834
Heruli converſi 338
Heshuſii vita 757, ſeq.
ſchiſma de vocabulo abſtracti 867
ſchiſma de communicata Chriſto multipræſentia 871
Heſiodus 201
Heſperidum horti 2
Heſychius 333
Hibernia in regnum 805
Hiberni martyres 848
Hierachitæ 300, 311
Hierarchia qvid? 461
Angelorum qvotuplex? ibid.
Hieroglyphica in ſacris 9, 10, 35
Hieronymus Pragenſis 501
Hieron: Savanarola 505, 587
Hieronymus Stridonenſis 329
lingvarum peritus ib.
antrum ejus Bethlehemicum ib.
ejus hypopiaſmus ib.
adverſarii ib. 405
Verſio Bibliorum Latina 330
moritur Bethlehemi 330
Hieroſolyma occupata ab Antiocho Epiphane 117, ſeq.

Antiocho Eupatore 119
Calebo 69
Chriſtianis 528
Davide 79
Herode 124
Jaſone 117
Joaſo 91
Parthis ibid.
Perſis 412
Pompejo 123
Romanis 142, 143
Saracenis 412, 535, 809
Hieroſolymitana vaſa Romæ conflagrarunt 248
Hieroſolymitani Epiſcopi enumerati 233, 343
Hieroſ. Eqvites 614
Hilarion eremita 415
Pauli eremitæ diſcipulus 418, 452
prophetico lumine clarus 418
peregrinationes ejusdem 452
Hilarius Arelatenſis 335
Rom. Epiſcopis ſe oppoſuit ibid.
Hilarii Pictavienſis
converſio 326
exilium ibid.
libri contra Arianos ibid.
Hilarius P.R. 352
Hildegardis vates 487, 590
Hillel Judæus converſus 420
in mortis articulo baptiſatus ib.
Hiltebrandus Papa 524
contra conjugium clericorum 632
V. plura in Gregorio VII.
Hiltebrandina hæreſis 478
Hiltenius vates 594, 647
Hincmarus 482
Hiob qvando & ubi vixerit? 26
cujusnam familiæ 26, ſeq.
Hippolytus Portuenſis 240
ejus cyclus Paſchalis ibid.
Hippolytus Thebanus 479
Hiſpanica Inqviſitio V. Inqviſitio.
Hiſtricis Eqvites 614
Hofmanni ſchiſma multipræſentiæ 571
Hogoſtratus perſecutor religionis 500, 656
Capnionis adverſarius 500
Holcot 496
Holocauſta 63
Holſati converſi 478
Homeritæ judaizantes 338
Homerus 201
Homines triplices Manichei & Valentini 295
Homouſion qvid? 461
in Nicæno Conc. conſtitutum 385
Homuncioniſtæ 436
Honorius Auguſtodun. 485, 488
Honorius I, P.R. 523
Honorius II, P.R. 530
Honorius III, P.R. 537
Honorius IV, P.R. 541
Hormisda P.R. 354
Horneji abnormes locutiones 979
Horus Ægyptius 10
Horus Valentini 293
vocatus & Stauros *ac* Litrotes ib.
Hoſius Cordubenſis vere ὅσιος 321
Svaſor Concilii Nicæni 384
Eidem Concilio interfuit 321, 384
plagis adactus ad ſubſcribendum Arianis 321, 399

alias

Digitized by Google

alias Athanaſii defenſor contra Arianos 321
Hoſpitalia qvid? 462
Hoſpitalarii 619
Hoſtiæ humanæ 199
Hoſtia qvid? 462
Huberus pro Lutheranis 835
Huberi ſchiſma 871
diſputationes cum Theologis 836
Hugo Candidus 484
Cardinalis 490
de S. Victore 476, 484, 486
Hugolinus 490
Hugonotorum nomen 700
ortus ibid.
Humbertus 483, 496
Humeris primus portatus Stephanus II, P. R. 363
Humiliatorum Ordo 619
Hungari converſi 314, 478
Hunni converſi 338, 478
perſecutores 311
Huſs 501, 646, 549
Hydroparaſtatæ 300
Hyginus Ep. R. 247
Hylobii 200
Hymenæus deaſter 178
hæreticus 301
Hymnus 467
Hypocritæ:
Julianus 408
Phariſæi 163
Saul 77
Hyrcanus Pontifex & vates 121, 156
ſectator Phariſæorum 164
Idumæos circumcidit 171
Salomonis theſauros invenit 83, 121
ejus filius rex & pontifex 123, ſq.
Hyrcani, juvenis Judæi, ſagacitas 115

I.

Jacobi Patriarchæ vita 18
mors 19
Jacobus Zebedæi 222
Jacobus Minor 225
Major 233
Jacobus Almanſor 484
Jac. Faber Stapulenſis 500
Jac. Niſibenus 415, 418
Jac. à Vitriaco 490
Jac. de Voragine 476, 490
Jacobi Fratres, Ordo 619
S. Jacobi de Spata eqvites 614
Jacobigenæ 20
Jacobitæ, Græci, unde dicti? 346, 441
Eutychiani ſunt 441
Patriarcha eorum 346
Jaddus 114, 156
Jadon 147
Jaldaboth 291, 295
Jambres & Jannes magi 45, 48
Janſenii aſſeclæ 1001, ſq.
Auguſtinus 874, 1003
Janſeniſtarum nomen unde? 874
controverſiæ 874
prohibitæ Bullis P. R. 1002
propoſitiones qvoqve à P. R. damnatæ 874, 1003
theſes heterodoxæ 1005
orthodoxæ 1004
Japetus 8, 11
Jaſon, pontifex Judæorum 116
Jaſon JCtus 498
Iberi converſi 314
Ichtrophagi Manichæi 290

Iconoclaſtæ qvid? 462
Iconolatra 396, 462
Iconomachi 361, 396, 403, 462
Idiota, Italus 479
Idola introducta 10, 33, 35
abjecta 305, 399
Idololatria
Ægyptiorum punita 49
Cainitarum 7, ſeq
gentilium 177
Judæorum 70
Michæ 69
Noachidarum 9, 10, 14
paganorum poſt Chriſtum 305
Idothea 2
Idumæi ex Eſau 17, 44, 50
Judæis ſervierunt 44
jugum excuſſerunt ibid.
circumciſi 44, 171
Moſi negant tranſitum 55
ex illis Herodes ſecundum Joſephum 125
Jehverenſe colloqvium 834
Jejunantes 619
Jejunia Judæorum 66
Jejunium Qvadrageſimale inceptum & auctum 380
ejus inventio chronologica 472
Jephtha num filiam immolarit? 72
Jeremias 153
Jeroboam 88
Jeſabel 89, 169
Jeſſæi V. Eſſæi.
Jeſuati 620
Jeſu Chriſti milites 614
Jeſuitæ monachi 620, ſeq.
confirmati 621, 802
regicidæ 621, 699
Pariſiis ejecti & reſtituti ibid.
Venetiis reſtituti 621
infideles convertunt 621, 659
Jeſuitarum adverſarii 621
multitudo & diviſio 621
ſcholæ ibid.
vota ibid.
Jeſuitiſſæ 621
Jeſus Anani 156. 132, 281
Jeſus Chriſtus 206, ſqq.
Jethro 52
Ignatius Martyr 234
beſtiis objectus 234, 268
Ignatius Lojola qvis & qvalis 620
canoniſatus 382, 620, 809
Ignorantiæ Ordo 622
Illuminati hæretici 855
Imagines licitæ in eccleſia 395
earum cultus 361, 396, 403
ejectio ibid.
Imago Chriſti
Abgaro miſſa 216
Berytenſis ſangvinem fundit 381, 397
Impietas Antediluvianorum 7
Caini 6, 31
Heliodori 116
Ptolomæi Philop. ibid.
Sodomitarum 16
Tyrannorum V. Perſecutio.
Inceſtus Paparum:
Alexandri VI, 557
Johannis XII, 515
Johannis XIII, 517
Johannis XXIII, 550
Pauli III, 803
Independentes 722

inde-

Independentium dogmata 1035
genera tria 722
ortus in nova Anglia 722
ortus à Browniſtis 1033
Index Expurgatorius 683
latrocinia in Scriptores committit 812
Indi converſi 315
Indianorum Ordo 622
Indulgentiarum cauponatio 654, 800
Infantidicium Montaniſtarum 288
Infelicitas mutata
Agrippæ Herodis 137
Alex: Jannæi 122
Danielis 105
Davidis 81
Jobi 27
Joſephi 19
Iſraelitarum 19
Leonis X, 800
Mardochæi 107, ſq.
Nebucadnezaris 106
Ingulphus 484
Initiarii 434
Innocentius I, P. R. 349
Innocentius II, P.R. 530
Innocentius III, P. R. 533, 536
Innocentius IV, P. R. 538
Innocentius V, P. R. 540
Innocentius VI, P. R. 547
Innocentius VII, P. R. 548
Innocentius IIX, P, R. 554
Innocentius IX, P.R. 807
Innocentius X, P. R. 810
Inquiſitio Diocletiana 272, ſq.
Inquiſitio Hiſpanica contra Mauros & Judæos ſeculo XV, 553, 845
contra Evangelicos ſec. XVI, 696
à Pio IV promulgata 806
Albani crudelitate notata 846
Inſabbati 488, 606
Inſomnes Monachi 453, 607
Interdictum qvid? 462
Interim liber 462, 691
ejus auctores qvinam 691
impugnatio 692
de eo dicterium 692
odio eſt Paulo III, 802
ſchiſma excitat 865
Intonatio 467
Introitus 467
Inveſtitura qvotuplex 462
Inveſtituram Epiſcoporum repoſcit Papa 576
Invitatorium 467
Joachimus Abbas teſtis veritatis 485, 486, 645
vates 485, 591
an qvaternitatem in Deo ſtatuerit? 574, 577, 591
ex ejus libris Æternum Evangelium 603
Jobus qvisnam fuerit 26
ubi vixerit ibid.
Johanna VIII, Papiſſa, dicta Gilberta 508
necromantica 509
Johannes I, P. R. 354
Johannes II, P.R. ibid.
Johannes III, P.R. 356
Johannes IV, P.R. 358
Johannes V, P.R. 360
Johannes VI, P. R. 361
Johannes VII, P.R. ibid.

Johannes IX, P. R. 511
Johannes X, P. R. 513
Johannes XI, P.R. 514
Johannes XII, P.R. 515
Johannes XIII, P. R. 517
Johannes XIV, P.R. 518
Johannes XV, P.R. 519
Johannes XVI, P. R. 519
Johannes XVII, P.R. ibid.
Johannes XIIX, P.R. ibid.
Johannes XIX, P.R. 520
Johannes XX, P.R. ibid.
Johannes XXI, P.R. 521
Johannes XXII, P.R. 540, 545
Johannes XXIII, P.R. 548
Johannes Baptiſta Chriſti præcurſor 217, ſeq.
Johannis acta vitæ 218
  martyrium ibid.
    non fuit Herodianæ familiæ impunitum 275, ſeq.
  reliquiæ fabuloſæ 218
Johannes
  Boccatius 492
  de Bruck 853
  Cantacuzenus 494
  de Capiſtrano 497
  Curopalates 484
  Damaſcenus 349
  Diaconus 479
  Duns, Scotus, 476, 477, 492
  Eremita 419
  Erigena 481, 604, 586
  Evangeliſta 222
    eum vivum & rediturum credunt Qvakeri 1057
  Fridericus elector 655
  Froſſardus 492
  Garlandus 483
  Gerſon 369, 504, 579
  Huß 501, 549, 646
  Hyrcanus Pontifex 121
  Jetzerus 854
  Imola 498
  Marcus 228, 230
  Matthæus Anabaptiſta 799, 1010
  de Poliaco 606
  Proles 648
  Ravennas 482
  a Rupe ſciſſa 496
  Sapiens 483
  Sarесberienſis 487, 532
  Schneidewin 498
  Taulerus 495
  de Temporibus 530
  Trithemius 499
  de Turrecremata 498
  de Veſalia 504
  Villanus 492
Johannitæ 619
Johannitæ de Civitate 622
Jonas non eſt Sareptanæ filius 150
  ejus facta & fata ibid.
Jonas Aurel: Iconolatra 480
John Reeve Lodewiir 1046
Johnſonus Browniſta 1028
Jonathan Saulis fil. 76
Jonathas Pſeudo-Chriſtus 285
Joſaphati Vallis Ordo 622
Joſephi Ordo 622
Joſephitæ 24
Joſephus de Arimathia 230
Joſephus hiſtoricus 142, 156
  ejus de Chriſto teſtimonium 240

Joſephus Judæus miraculoſe converſus 420
Joſephus Patriarcha natus 18
  ex carcere evectus 18
  ejus in Ægypto acta 19,42
Joſepini Waldenſes 488
Joſua 67
Joviniani 444
Irenæus diſcipulus Polycarpi 238
  presbyter ablegatur ad Aſiaticas eccleſias ibid.
  Epiſcopus factus hæreticos undique impugnat ibid.
  Contra Victorem, Ep. Rom., literas ſcribit 238,248
  libri ejus 238
  nævi ipſius ibid.
Irmenſeul 102
Irnericius JCtus 490,562
Iſaaci vita & hiſtoria 17
  mors 18
Iſaſcharæi 24
Iſdigerdis tyrannus 410
  ejus in Chriſt: tormentorum genera ibid.
Iſenacenſis conventus 827
Iſidorus Hiſpalenſis 338
  Peluſiota 334
Iſmael 44
Iſraëlitæ V. Judæi.
Italia converſa 232
  illuminata 701
Italiæ Lutherani 701
  Martyres 842
Ithaciani 432
Ityphallus 192
Jubilæi Evangelicorum 849
  Judæorum 65
  Pontificum 543,546,548,553
Judææ diviſio 309
Judæorum abductio 91,109
  convicia in Chriſtianos 310
  duces 118
  excidium 142
  exitus 49
  expulſio ex Judæa, 144,233
    Hiſpania 554
    Roma 266
  ex aliis terris 310
  furores 143
  genera varia 309
  imperium in Arabia 310
  judices 70
  legibus Conſtantini M. cöerciti 262
  patronus Dunaas 309,338
  Pontifices 111,139
  Procuratores 124
  Pſeudo-Chriſti 385
  reges 46,88,95
  regiones variæ 309
  tribus 20,23
  vexantur calumniis 265
Judaiſmus 309
Judas Galilæus 163
  Iſchariotes 227
  Lebbæus 226
  Maccabæus 117,118,120
Judith 110,113
Juge ſacrificium 63
Julianus apoſtata 408
  mitis initio in Chriſtianos ibid.
  magia fontes inquinavit ibid.
  perſequitur Athanaſium 323
  Judæis patrocinatur 144

Scho-

Scholas claudit 376,408
in Chriſtum contumelioſus 409
Oraculum Delphicum inſtaurare nititur ibid.
Chriſtianos varie affligit ibid.
ſagittatus & deſperabundus periit 409,413
mors ejus Chriſtianis divinitus manifeſtatur 418,ſeq.
Julianus Saba vates 418
Julianus Syrus, monachus 452
Julianitæ hæretici 441
Julianum Calendarium 469,710
Julius Firmicus 324
Julius I, P.R. 348
Julius II, P.R. 558
Julius III, P.R. 804
Juno Aſtarte 177
Lucina 178
in aëre 184,188
Jovis ſoror & uxor 188
Liberum curat perimi 192
Ivo 475,483
Jupiter
Belus 40
Hammon 8,11,37,38
Olympius 174
Metin deglutit; Pallada gignit 9
magnam matrem ſtuprat 193
Abrahami tempore 44
ſceptrum ejus cultum 202
a Jehovah *aut* juvando *dictus* 40,188
trecenti Joves 188
Juramenta neglecta a Priſcillianiſtis 432
Juramentum æqvivocum Arii 433
Juris Canonici compoſitio 475,805,806
Jus Romanum reparatum 474
Juſtini Ordo 622
Juſtinianus placatur ab Agapeto 355
pro orthodoxis 407,ſeq.
Juſtinus Samaritanus 237
Apologias pro Chriſtianis compoſuit ibid.
martyrium ſubiit 237,269
Juſtitiarii V. Hæretici.
Juvencus 324

K.

Karrwoche 456
Keʒer (*Gazari*) 488
Kirche *unde nomen* 468
Keyſmarcenſis Synodus 837
Kloſter *unde dicatur* 464
Kyrie 467

L.

Labadie 1251
Labadianæ ſectæ
confutatores 1251
dogmata 1251,ſeq.
perſonæ illuſtres 1251
promachi & ſcripta ibid.
Labarum quid? 462
Laborantes qvinam dicti? 462
Lactantii hiſtoria vitæ 319
nævi ibid.
Laici 462
Lambertus Schafnab: 484
Lamech 26
Lamechi liberi 32
polygamia 31
Lando P.R. 514
Landolphus 494
Lanfrancus 476,483
Langius pro Luthero 650

Laniena Pariſienſis 844
Lapſi qvi & qvotuplices? 462,279
Lapſus protoplaſtorum 29
Lar 186
Laſcus, Calvinianus 719
Λατεῖνος revelatorium Anti-Chriſti nomen 238
Latermanni errores in Diſputationis actu detecti 980,ſq.
Latina L. in ſacris 359
Latomus deſperans 851
Latrocinium in
 Canones Nicænos 350
 Patres per Macarium 393
 Cyprianum 244
Laurentii martyrium in craticula 272
 in eo cœleſti apparitione conſortatus 283
Laurentius P.R. 353
Lauretana ædes Mariæ 542
Lauretani eqvites 614
Lazari ſeu Magdalenæ Ordo 622
Lazaritæ 614
Lebiton qvid? 462
Lebitonarium ibid.
Lectiſternia 182,198
Legenda aurea 589
Leges Moſaicæ 66,ſeq.
Legio Fulminatrix 270,280
 Thebæa decimata 273
Leidenſis, J. Bockelius 799,1010
Leo Imp: Iconomachus 362,395
Leo Magnus, P.R. 351
 chartam num Petro mortuo obtulerit? 352
 Libri ejuſdem 351
 Primatum ſtabilit 351, ſeq.
Leo II, P.R. 360
Leo III, P.R. 365
Leo IV, P.R. 508
Leo V, P.R. 513
Leo VI, P.R. 515
Leo VII, P.R. 516
Leo VIII, P.R. 517
Leo IX, P.R. 522
Leo X, P.R. 800
 Luthero laudatus ibid.
 Sodomia infamis ibid.
 fulmen in Svecos vibrat ibid.
 indulgentiis cauponatur ibid.
 Politica varia egit 800,ſeq.
 mors ejus ſubita 801
 immortalitatem animæ negavit ib.
Leo XI, P.R. 808
Leo Oſtienſis 485
Leoniſtæ 488,606
Leſna aſylum fuit fratribus Bohemicis 503
 exſcinditur 503, 848
Levitæ loco primogenitorum 21
 accipiunt urbes 23
 ex illis Maccabæi 120
  Sacerdos ſummus 61
 magiſtri ſcholarum 161
Levitarum miniſtri 62, 68
  officia 62
  veſtes 62
Levitici hæretici 291
Leviton qvid? 462
Levitonarium ibid.
Leutſchovienſis Synodus 837
Libellatici qvinam dicti 279, 462
Liber pater 193
Liber Conformitatum 592,617

Liberi arbitrii controverſia 1001
Liberius P.R. 348
Licinius tyrannus 275, 276
Liga 462
Lindavienſe Colloquium 834
Linus 206
Linus Ep. Rom: 245
Lipſienſe Colloquium 839
Liripipium 459
Litania 462, 467
Litera Ebraica 110
Literæ Apoſtolicæ 463
  Canonicæ 463.
  Catholicæ 462
  Circulares 462
  Clericæ 463
  Communicatæ ibid.
  Dimiſſoriæ ibid.
  Divales ſacræ 462, ſq.
  Eccleſiaſticæ 463
  Encyclicæ 462
  Expectativæ 461
  Formatæ 461
  Pacificæ 463
  Privatæ ibid.
  Tractoriæ ibid.
Literarum ignorantia à S.R. auctoritate 369
Lithuani converſi 479
Liturgia quid? 463
Liturgiæ apoſtolorum Clementi ſuppoſitæ 246
Liturgicus Liber 463
Livoni converſi 479
Lobwaſſerus, JCtus 792
  pſalterii ejus cenſura ibid.
Lollardi 489
Loll-Brüder 603
Lombardi theologia ſcholaſtica 476
Lombardus damnatus à P.R. 485, 577
  primus doctor Theologiæ 562
Lotharius Saxo 530
  Romanas leges revocat 562
Lothus captus 16
  ejus inceſtus ib.
Lucas 230
Luciæ ſtigmata 626
Luciani 434
Lucidus 453
Lucina 178
Luciferiani 431
Luciferi lapſus 28
Lucius I, P.R. 250
Lucius II, P.R. 531
Lucius III, P.R. 534
Lucretia Alexandri VI filia & nupta 555, 557
Ludovicus Bavarus teſtis veritatis 494
  Pontificem deponit 545
Ludovicus Pius evehit Epiſcopos 506
  jus eligendorum Pontificum concedit S.P.Q.R. 507
  ejus curæ ſacræ 480
Luitprandus 482
Lulliana ars 493
Lullus 479
Lunæ eqvites 615
Lunæburgenſis conventus 829
Lunus 189
Lupanaria à P. R. conceſſa 631
Lupercalia 197
Lupoldus Bamberg: 494
Lupus Abbas Ferrarienſis, ſcriptis quibuſdam clarus 480

Lupus

Lupus Trecaſſinus 335
Pater Patrum, & Epiſcopus Epiſcoporum vocatus ib.
Lutheranæ & Papalis Eccleſiæ ſciſſæ cauſa quæ? 658
Lutherus natus 651
educatus pie 652
Magiſter creatur 652
Profeſſor conſtitutur Witteb: 653
Romam mittitur 653
Doctor Theologiæ renunciatur 653
indulgentiarum nundinationem refutat 655
refutationem indulgentiarum Leoni X mittit 656
Tezelium, Wimpinam, Eccium, &c. hoſtes primos experitur 656, 659
Heidelbergæ theſes defendit ſuas 657
Romam mitti fruſtra petitur 657
a Rom: Eccleſiæ communione per Leonem X reſcinditur 658
multos locupletat Pontificios 659
jam excommunicatus Leoni X librum inſcribit 659
Wormatiam intrepidus petit 660
revocationem ſcriptorum rennuit ib.
proſcriptus à Cæſare in Patmo ſuo degit 661
cum pluribus, & in ſpecie cum Henrico, R. A. agit ſcriptis 661, ſeq.
è Patmo rediit 662, 714
qvando mortuus 764
Lutheri Vitæ ſcriptores 764
Lutheri Colloqvium cum Cajetano 657, 818
Caroloſtadio 714, 865
Eccio 658, 819
Heidelbergenſibus Auguſtinianis 818
Joh: Agricola 824, 865
Suevis theologis 823
Zwinglio 822
de *Luthero mendacia & calumniæ diſcuſſæ* 765
judicia piorum 649
vaticinia 646
Lycanthropi 195
Lyranus 493
Lyſtricum Concilium 389, 402, 440

M.

Macarii duo convertunt Paludium inſulam 316, 319, 415
Macarius, Alex: Epiſc. 324
Macarius, Epiſc: Hieroſol. 343
Macarius, Epiſc: Antioch: Monotheleta 393
in Concilio CPlitano III, damnatur ibid.
Macedomani 434
Macedonius Pneumatomachus 340
in Catholicos ſævit ibid.
Macedonius orthodoxus 341
Machiavelliſtæ 863
Machinæ bellicæ 597
Machomed Antichriſtus Orientalis 423
Machomedis parentes & educatio ib.
præceptores, Judæus, Arianus Neſtorianus & Eutychianus ibid.
raptus epileptico-fanatici 424
columba in Sp. S. transformata ibid.
Alcoranus e variis ſchedis collectus ibid.

potentia latrocinijs & matrimoniis ſtabilita 424
mors violenta per venenum 424
ſucceſſores in religione diviſi 426
Maculiſtæ 606
Maffretus 490
Maforta qvid? 463
Magdalena Cruzia 852
Magdeburgū oppugnatum Sec. XVI, 692
repurgatum 707
Magi apud Ægyptios 48
Gentiles 37, 176, 195
Magi Papæ Romani 574
Alexander VI, 556
Benedictus IX, 521
Clemens V, 544
Gregorius VII, 524
Johannes XXI, 521
Paulus III, 803
Silveſter II, 520
Magus an Salomon? 84
Magus Terebinthus 289
Magiſter ſententiarum V. Lombardus
Magiſter vocatus Tertullianus Cypriano 243
Magiſtrorum creatio 463
Magna mater Deûm 193
Magnificat 467
G. *Major* 766
Majoriſtæ 865
Malchitæ 346, 643
Malignantium cœtus 28, 31, 172
Mamillarii Memoriſtæ 1012
Mammara Alex. Severi mater Chriſtiana 270
Manaſſei 24
Manaſſis tribus 25
Mandiburdium qvid? 464
Manes, i. e. vas Dei 289
Manes hæreticus ib.
Manichæi dicti a Manete 289
in Perſarum errore 36
conjugii oſores 311
in Gallia 599
Manichæorum duo principia 336
Mannus i. e. Adamus 3
Manſionarius ibid.
Manſus ſeu Manſum qvid? 463
qvotuplex? ibid.
Mantor qvid? 463
Manus mortua qvid? ibid.
Maphorium 463
Mappula ibid.
Marathonii Pneumatomachi 434
Marcella Ruffini errores detegit 325
Marcelliani Ariani 434
Photiniani 436
Marcellinus hiſt. 337
Marcellinus P. R. 251
Marcellus I, P. R. 252
Cardinalatus auctor ibid.
moritur in ſtabulo ibid.
decreta ejus & epiſtolæ ibid.
Marcellus II, P. R. 804
Marcellus Photini præceptor 436
Marcion os Diaboli 237, 298
Marcomanni converſi 315, 330
Marcoſii 295, 446
Marcus Ant. de Dominis apoſtata 850
Marcus Epiſc. Alexandrinus 234
Hieroſolymitanus ib.
Marcus Evangeliſta 230
Marcus P. R. 348
Mardochæus 107

Mare rubrum 49
Maria Ægyptia 607
Maria Deipara virgo 218
an in peccato concepta? 447
an in cœlum aſſumta? 219
ejus ædes 222
cultus unde? 446, ſeq.
variæ circa eam fabulæ 219
Maria Jacobi & Salome ibid.
Maria Magdalena ibid.
Mariæ conceptionis Ordo 622
Mariæ milites 615
Mariæ Monialium Ordo 622
Mariæ virginis novi fratres ibid.
Marianus Scotus 484
Mariniani 434
Maris magni privilegia qvid? 463
Marius Victorinus 325
Maronitæ 542, 637
Monothelitæ 600
Marozia ſcortum 515
Marpurgenſe Colloqvium 717, 822
Mars 181, 190
Marſilius Ficinus 418
Patavinus 494
Martinus I, P.R. 359
Martinus II, P.R. 511
Martinus III, P.R. 516
Martinus IV, P.R. 541
Martinus V, P.R. 548
Martinus Papa ſchiſmaticus 558
Martinus Lutherus V. Lutherus.
Pollichius 649
Polonus 490
Turonenſis 335, ſq. 420
Martyr primus fuit Abel 26
Martyres qvomodo ſepeliendi 251
Martyres qvinam dicti? 279, 463
11000 virgines 311
qvib. ſeculis V. Perſecutio.
Papæ, Linus & proxime ſeqventes 245, ſeqq.
P. *Martyr dictus alias Vermilius* 698
ex Italia pellitur 701, ſeq.
Germaniæ Angliæqve Eccleſias reformat 698
Martyriani 444
Maſorethæ 110
Maſſa candida *dicti martyres* 272, 463
Maſſilienſes 331
Mathildis jus Rom: reducit 474
Petri patrimonium auget 524, 590
Matricula qvid? 463
Matthæus apoſtolus 225
ejus Evangelium num Ebraice ſcriptum? ibid.
Matthæus Pariſienſis 490
Matthias apoſtolus 227
Maulbronnenſe Colloqvium 830
Mavorte 463
Mauritani converſi 316
Mauritiani 615, 622
Mauritius martyr 273
Mauritius Saxoniæ El: 691
Cæſarem juvat 690
Cæſari bellum denunciat 692, 694
Maxentius ſeculi VI doctor 337
Maxentius perſecutor 275
in flumine ſuffocatur 276
Maximianus Chriſtianorum perſecutor 272
Maximus Ep. 334, 343
Mechthildis vates 594, 646
Megaleſia 198

Melanchthon Capnionis agnatus 500
Marpurgenſi intereſt colloqvio 822
ejus in S. cœnæ negotio inconſtantia 718, 769
Melania fœmina 325
Melchiſedek 15, 16
Melchiſedekiani 296
Melchitæ 438, 440
Meletius orthodoxus 320
Simeonem Stylitam à columna ſolvit 452
vates vocatur 239
Meletius Arianus & Novatianus 404, 430
Meletius Donatiſta 404
Meletiani Ariani 322, 435
Novatiani 404
Orthodoxi ſchiſmatici 344
Melitenſes domini 619
Melito Sardenſis 239
Melitonii hæretici 443
Mellerſtadius 649
Melos qvid? 463
Memoriæ martyrum 380, 463
Mena 178
Menander Chriſtus perſonatus 287
Mendicantes 622
Menno, novæ Sectæ Epiſcopus 1010
ejus liber Fundamenti ib.
diſputatio cum Micronio ib.
Mennoniſtæ Domus Emtores & Contra-Emtores 1011, ſeq.
Mamillarii 1012
Mennoniſtarum colloqvia cum theologis 1012
dogmata 1012, ſeqq.
propheta 1013
rigor excommunicatorius 1010
ſchiſmata varia 1011
ſcriptores contra illos 1013
Synodi contra eosdem 1013
Menſæ orbicularis eqvites 615
Menſes Papales 463
Mercenarii S. Mariæ 623
Mercurii nomen unde? 40
Mercurius inter Deos relatus 190
in ejus caduceo ſerpentes cur? 10
Mercurius Triſmegiſtus qvando floruerit? 42
Meretricum Ordo 623
Merindolani 489, 843
Merinthiani 297
Meriſtei 167
Meſſaliani 444
Meſſias promiſſus 4, 5, 17, 30
ſub involucris & fabulis 9, 10
exhibitus 206, ſq.
Metangæi & Metangismonitæ 443
Methodius, Iconolatra, CPlit. Epiſc. 342
Methodius Illyricus 481
Methodius Martyr, Tyri Epiſc. 239
Methodius Patarenſis Epiſc: 239, 282
Metis 9
Michael Cæſenas 496, 617
Servetus 855
Michaëlis Ordo 615
Militiæ Chriſti eqvites 615
Militius teſtis veritatis 497
Millenarii 302
Miltiades P.R. 252
Miltiades hæreticorum confutator 239
Miltitius, P.R. cubicularius 650, 658
Mincha 6, 65, 66

Minerva 189
Minimi & Minimæ Jeſu Mariæ 623
Miniſterium qvid? 464
Minores, Minoritæ 616, 622, 623
Minutius Felix, Dialogo clarus 239
Mirabilarii ſeu Miracularii 446
Miracula Patriarcharum tempore 27
in eccleſia Moſaica 169
nato Chriſto 210, 216
ſub Impp: Ethnicis 279
Græcis 414
German: 588
noſtris ſeculis 851
Gregorii M., P.R. 357
Mirandula 499, 554
Miſchnajoth Talmudis à R. Iuda collecta 448
Miſſæ celebratione Henricus fit Rex Gall: 849
Miſſam celebranti Imp: præfert Saxo gladium 671
Miſſionarii 623
Mithra, Dea mediatrix 10
Perſice ſonat mediatorem *ibid.*
Solem 175, 291
Mitra qvid? 464
Moliniſta 874
Moloch 175
Mompelgartenſe Colloqvium 835
Manachatus V. Clericorum Conjugia.
Monachus qvis? 464
converſus & profeſſus ibid.
Monachus an Baptiſta? 218
Monacha an Maria? 219
Monachi an inter Iudæos? 167, 173
canoniſati 349
ſuperſtitioſi 449
in clerum recepti 349
ſub Impp: German: 606, ſeqq.
Orient: 450
Monachorum initia 299, 311
genera varia 312
ordines 257, 378, 606, ſſ.
Monarchici 299
Monaſterium qvid? 464, 468
Monaſteria olim ſcholæ fuere 311, 376
Monaſterium, urbs, furore Anabaptiſtarum repletur 798, 859
Monaſticus vitulus 596
Monophyſitæ 441
Monotheletarum hæreſis 442, 393
eidem plures addicti ibid.
addictus Heraclius Imp. 358
Honorius Imp. ibid.
Maronitæ 600
Monſtrantia qvid? 464
Montanus mente obſeſſus 288
Apoſtolis & Chriſto ſe præſtare ait ibid.
mulieres circumduxit ib.
Montenſes hæretici 443
Montes pietatis qvid? 464
Monteſiæ milites 615
Montis Dei Monachi 623
Montolivetenſes 623
Morbonei 167
Morduitæ 637
Morlinus, Hieron. 771
Joach. ib. 869
Maxim. 771
Mortis Confraternitas 612
Mortuaria qvid? 464
Moſcororii duo Sociniani 930
Moſes dux Iſraël 46, 57
teſti-

teſtimoniis exterorum clarus 58
ejus leges 66
mors 57, ſeq.
Moſes Bar cepha 483
Moſes Cretenſis impoſtor 145
Muli inventi 19
Mulierum pœnitentum Ordo 623
Mundiburdium 464
Mundium 464
Mundus an æternus? 3
Münſter 468
Münzerus 796
Münziger teſtis veritatis 497
Murmuratio Iſraëlis prima, ſecunda, tertia 51
qvarta. 52
qvinta, ſexta, ſeptima 53
octava, nona 54
decima 55
Muſica organa Auguſt. & Hieronymi tempore 375
qvando in eccleſiam recepta 359, 375
ejus augmenta 375
Muſicus Notherus 480

N.

Nacus, ſeu Nacchus qvid? 464
Nagelius, Propheta novus 862
Naphtalim ſitus 25
Naphtalitæ ibid.
Narciſſus Ep. Hieroſol. pulſus & revocatus 233, ſeq.
aqvam in oleum convertit 415
Naſcio dea 178
Nathan 146
Nathanael 224
Nathinæi miniſtri Levitarum 62, 68
ex Chananæis 22, 171
Nativitarii 283
Naturaliſtæ 1261
Navarræorum regum apoſtaſia 849
Nauſſum qvid? 464
Naylor, Qvakerus 1058
Nazarethana Mariæ ædes 542
Nazaræi devoti 62, 73, 162
hæretici apud Judæos 166
apud Chriſtianos 299, 432
ap: Zwolgenſes 636
Nazianzenus 327, 386
V. & ſup. Gregorius Nazianz.
Nebucadnezar 101, 105
Necromantia Paparum V. Magi Papæ Romani.
Nehemias 110
Neoburgenſe Colloqvium 836
Neomenia 65
Neophotiniani 856
Neophyti 256
Nepotiani hæretici qvando vixerint 385
Neptunus maris Deus 190
fuit Dagon Philiſtæorum 74, 174
Nero tyrannus & primus Chriſtianorum perſecutor 267
cereos e Chriſtianis facit ibid.
punitur ſpectris occiſorum à ſe 276
Neſtorianiſmi incunabula 297
Neſtorianorum Græcorum patriarcha hodiernus ubi ſedeat 345, 643
Neſtorii nativitas 436
error damnatus Cyrillo 332, 436, ſeq.
acta in Concilio Epheſino 387, ſeq.
Neuſerus apoſtata 850, 856, 931
Neutraliſtæ 863
Neutralitas Germanica 581
Nicænum Concilium I. 383

Nicænum Concilium II, 395
Nicaule reg. Arabiæ Salomonem inviſans 300
Nicephorus Calliſtus, hiſtoricus 492
Nicephorus Epiſc: Conſtantinopol: 479
Nicephorus Gregoras 492
Nicetas Chonarum Ep:, vates 590
Nicetas Chroniates 490
Nicetas Græcus pro Conjugio Clericorum 484
Nicodemus 229
Nicolaides, Socinianus 930
Nicolaitæ 291, 605
Nicolai, Henrici, ſectarius novus 1071
ejus erroneæ dogmata 1071, ſeqq.
Nicolai, Familiſtæ novus 104[illegible]
Nicolaus de Bibrach 492
Cuſa 497, 504
Nicolaus Eremita 594
Gnoſticorum pater 290
Nicolaus Myræ Ep. 324
nummos egenis per feneſtram injicit ibid.
Nicolaus I, P.R. 509
Nicolaus II, P.R. 523
Nicolaus III, P.R. 540
Nicolaus IV, P. R. 541
Nicolaus V, P.R. 545
Nicolaus VI, P.R. 551
Nilus Africanus 324
Teſſalonicenſis contra Papam R. 496, 582
Ninianus Scotos convertit 316
Nithardus, Caroli M. fil. 479
Noa arca ſervatus 32
Noæ Eccleſia 8, 11
Noetus 299
Noſſum qvid? 464
Nollbrüder 603
Nomenclator qvis 464
Nominales 477
unde fluxerint? 493
Nominis Papalis mutatio à Sergio II, 508
Nonna qvæ? 464
Norici converſi 232, 316, 330, 334
Noſocomia 462
Notarii VII Rom: a Clemente conſtituti 246
Notarius qvis 464
Notherus muſicus 480
Nova reperta 731
Novatiani 250
Novatianus P.R. 250
Novi orbis religio 641
Nubiani 862
Nudipedales 445
qvando vixerint 447
Nudipedes ſeu Capuccini 610
Nullani 623
Nuncius qvis? 464
Nuptiæ Pariſienſes 699, 844

O.

Oblatæ qvid? 464
Oblationes ibid.
Oblationarii qvinam? 465
Obſervantes Carmelitæ 611
Occam 476
Franciſcus 617
ab eo Nominales 477, 493
Ochinus ex monacho Calvinianus, tandem Arianus 698, 860
num auctor libri de 3 impoſtoribus 863

Odo 483
Oecolampadius contra Papam 714
Sacramentarius 793
Oenomaus 40
Offertorium 465
Officia Eccleſiæ 257,378
V. & Eccleſia.
Officialis 465
Officium qvid? 463
Oldencaſtel confeſſor 587
Olympiodorus 483
Omina in
Ambroſio 328
Athanaſio 321
bubone 574
Moſe puero 47
Omina contra Papam 575,655
Onias qvidam à Judæis lapidatus 123, 156
Onias I, Pontifex 114
Onias II, Pontifex 115
Ononychites Chriſtianorum deus 278
Ony 19
Ophei 302
Ophiomorphi 295
Ophitæ ibid.
Operiſtæ V. Hæretici.
Opis 178
Optatus Milevitanus 324
Oracula variorum generum 34,38
Cacodæmonum 34
in Ephod & Rationali 22
Jacobi 18
Ioſephi 19
Rebeccæ 17
Oracula tempore Chriſti ſilent 210,409
veritatem confitentur 42
Oraculorum fallacia 34,37
Orarium qvid? 465
Oratorium 465
Orchovius contra cœlibatum Eccleſiaſticorum 706
Ordines Eccleſiaſticorum 378
Ordines Monachorum V. Monachi.
Organorum muſicorum mentio in Auguſt: & Hieronymo 375
introductio in templa à Vitaliano P. R. 559,375
in Galliam tranſportatio 375
in iis fabricandis luxus ibid.
Oriſlambe qvid? 465,455
Origenes Arabum doctor 241,314
ſeipſum caſtravit 630
ex illo Pelagii error 445
Origenis ortus & vita 240
lapſus adolendo diis thus 241
lingvarum peritia ibid.
diſcipuli ibid.
libri à notariis excepti 241,ſq.
libri damnati 391,401
nævi 242
de ejus ſcriptis diſſidia 242
Origeniani 295
Orimaſdes 36,181
Oromazes 2,10
Oroſius 336
Orpheus 201
Os Porci *dictus Sergius II,* 508
Oſiander dictus alias Hoſemann 774
Oſiandrinum Schiſma 866
Oſculum pedum primus recipit Conſtantinus I, 361
Oſculo ſanat Theodotus P. R. 358
Oſiris 10,41

Google

Oſnabrugenſis Pax 709
contra eam Papæ proteſtatio 810
Oſſarium 465
Oſtorodus, Socinianus 929
Oſterſtaden *unde dicantur?* 464
Otfridus 480
Otto Bambergenſis, Pomeranos convertit 530, 877
Otto Friſingenſis 485
Otto de Wittelsbach 533
Otto Imp. monachos & Papas caſtigat 483
Johannem XIII coërcet 517
Ottomannus Turcarum potentiam firmat 413
Ottomarus Luſcinius de Luthero 651
Ovidius creationem fabuloſe deſcribit 2
Oxonienſes diſputationes 826

P.

Pabulatores 312
Pacificatio Oſnabrugenſis 709
Paſſavienſis 693
Pagani 279, 465
Palatina reformatio 728, 828
Palatinatus Colloquia 834, 836
Palea Donationem Conſtant. inſeruit decretis Pontificum 317
Palladius 316
Pallas eſt & Minerva 189
quidnam ſignet? 9
Pallium quid? 465
Pan magnus mortuus 216
Pandoræ pyxis 3
Panormitanus 498
Pantænus Alex: Academiæ doctor 235
Indis prædicat evangelium 235, 281, 314
Pantheon delubrum 357
Bonifacius IV, P.R. Mariæ dedicavit ibid.
Papa *qvid?* 465
Paparum Romanorum catalogus qvoad ſucceſſionem 245, 347, 506, 800
Paparum Decreta de
agnis Dei 547
annatis 549
anno jubilæo 543, 546, 548, 550, 553, 556
appellatione a Pontifice ad Conc. inhibita 552
aqva luſtrali, & vino admiſcenda 247
aſylis in templis 358
barba & coma 246
campana in eucharistia pulſanda 538
campanis in meridie pulſandis 552
cantione Angelica in Miſſa adhibenda 247
Cardinalibus XXV, 252
carnis privio qvadrageſimali 247
Chriſmate 348
clero a vectigalibus libero 806
concilio ſingulis decenniis 550
conjugio clericorum V. Clericorum conjugia.
diaconis ſeptem 247, 249
epiſcopo non accuſando 247
epiſcopo à 2 vel 3 diaconis comitando 250

Pap: Decreta de
episcopo non niſi in Concilio damnando 252
fermentato pane 252
feſtis 252, 358, 379
gradibus in hierarchia 247
jejuniis 348
jejuniis quatuor temporum 249
indulgentiis 549, 556
latino ſermone in ſacris 359
martyribus ſepeliendis 251
mulieribus operiendis 245
notariis ſeptem 246
pane conſecrato ſeponendo 537
paſchate 247, ſeq.
patrimis 247
prædiis poſsidendis 249
primatu Papæ 252
purpura Cardinalium 543, 552
raſura ſphærica 248
rubris Cardinalium galeris & phaleratis equis 539
ſpirituali cognatione 358
ſtando ad evangelium 349
ſynaxi in paſchate 248
titulo Eminentiſſimi Cardinalium 809
transſubſtantiatione 577
triſagio in Miſſa 247
vaſis ſacris non tangendis 247
vaſis vitreis, aureis & argenteis 249
victu uſuali non rejiciendo 248
Paparum priorum Decreta & acta reſcindunt Benedictus XI, 543
Clemens V, 544
Johannes III, 356
Johannes IX, 511
Johannes X, 513
Martinus II, 511
Romanus 513
Stephanus VII, 512
Paparum Domeſtici ampliore fortunæ aucti 555
Paparum Electio eſt jus Principis & populi 356
Juri eidem ſubtrahitur 360
ad ſolos Cardinalos reſtringitur 523, 531, 540
Paparum Miracula:
Alexandri I, 247
Clementis I, 246
Paparum Nominis mutatio 508
Paparum Prærogativa fuit olim loci tantum 254
Paparum ſalus impoſſibilis 804
Paparum ſedes Avenionem translata per LXX annos 544
Paparum Succeſſio V. Succeſſio.
Papæ BONI:
Martyres: Linus, & proxime ſequentes 246, ſſ.
Sancti & pii prima ætate 253
Cæleſtinus V, 542
Dionyſius 251
Gregorius M. 356
Julius I, 348
Marcus ibid.
Stephanus I, 251
Urbanus I, 249
Papæ MALI, imo BIPEDUM PESSIMI: 382
Ambitioſi V. ſupra Faſtus
Anti-Chriſtiani 371, 427

Apotactæ & apoſtatici a ſpiritu ad carnem 248,511,513,514
Athei V. Atheiſmus.
Avari V. Avaritia.
Bellatores 559,560
Alexander VI, 555. Calixtus III, 552. Innocentius IV, 539. Johannes XXIII, 550. Julius II, 558. Sixtus V, 807.
Blaſphemi: Julius III, 804
Damnati Benedictus IIX, 521
Damaſus II, 552
Innocentius III, 537
Innocentius IV, 539
Deſperantes: Gregorius VII, 526
Marcellus II, 804
Diſcordiarum patres 404,537.543, 552,555,558
Diſcordes inter ſe, concordes adv. orthodoxos 875
Duces conſtituunt Candiæ 555. Hetruriæ 806. Parmæ 803. Urbini 553,558
Ebrioſi: Julius II, 558
Epicuræi V. Epicureiſmus.
Errantes, Bonifacius II, 354
Falſarii Canonum & Patrum 350,368
Falſos teſtes ſubornant 555
Papæ Hæretici 428. AlexanderVII, *Pelagianus* 875. Anaſtaſius II, *Acacianus & Neſtorianus* 353. Bonifacius V, *de Chriſto pro originali tantum peccato mortuo* 358. Bonifacius VIII, *a Pariſ: & Conc: Vienn: talis declaratus* 543. Conſtantinus I, & ſeqq. *iconolatræ* 361, *ſeq.* Honorius, *monotheleta* 358. Hormiſda, *Ariano-Pelagianus* 354. Innocentius I, *colluſor cum Paganis* 350. Johannes XXII, *ob viſionem Dei animabus defunctorum negatam* 604,545. Liberius, *Arianus* 348. Marcellinus, *thus diis adolens* 251. Martinus I, *ob fidem mutatam dejectus* 359. Sergius I, & ſeqq. omnes, *Cathari ob conjugium clero negatum* 361. Sixtus III, *Pelagianus* 351. Vigilius, *hæreſios approbationem ſpondens* 355, *idemq; inconſtans in doctrina adv. Neſtorianos* 356
Papæ Ignavi & ſocordes 238,247,492,552
Ignorantiæ auctores inter Chriſtianos 369
Incendiarii 803
Inceſtuoſi Vid. Inceſtus.
Indocti: Cæleſtinus V, 542
Paulus II, 552
Judices iniqui 351
Machiavelliſtæ: Alexander VI, 555
Magi & Necromantici V. Magi.
Mortui damnati apparentes: Damaſus II, 552
Innocentius III, 537
Innocentius IV, 539
Parricidiorum ſvaſores: Gregorius IV, 507
Paſchalis II, 528
Perjurii ſvaſores: Eugenius IV, 551
Perjuri ipſi: Adrianus IV, 553
Alexander VI, 557
Clemens VII, 802
Formoſus 512
Gregorius IV, 507
Johannes XIII, 517
Johannes XXIII, 550

Paſchalis II, 529
Principatus affectant Hetruriæ 806
Bononiæ, Venetorum 558
Regimen Eccleſiaſtico-tyrannicum exercent 264,540,543
Regimen Seculare affectant in Impp: & Reges Occidentales 527,559
Adrianus IV, 533
Alexander VI, 555
Benedictus IX, 521
Benedictus XII, 545
Bonifacius IIX, 543
Clemens V, 544
Clemens VI, 546
Cœleſtinus III, 535
Gregorius VII, 524, ſeqq.
Innocentius I, 531
Johannes XXII, 545
Paulus IV, 805
Regna non ſua donant pro lubitu, Arragoniæ 541. Britanniæ 807. Navarræ 555,558. Neapolitanũ 548
Regna invadunt 474
Regni titulum contuliſſe Hiberniæ vane jactitant 805
Scortatores & adulteri V. Scortatores.
Schiſmatici V. Schiſmata.
Simoniaci V. Simonia.
Sodomitæ V. Sodomia.
Venefici V. Venefici.
contra *Papas jura ſua aſſerunt Imperatores & Exarchi 360. Conſtantius 359. Carolus M. 364. Fridericus II, 373. Honorius 350. Iſacius 358. Juſtinianus 356,555. Otto I, 373. Theodoricus 353. Græci 631.*
Papalis excommunicatio V. Excommunicatio.
Papatus jugum excutiunt Anglia 703
Belgium 697
Bohemia 701
Dania ibid.
Gallia 697
Germania 705
Hungari & Itali qvidam 701
Norvegia 701
Pomerania 882
Svecia 701
Papaſinus 596
Papias Polycarpi ſodalis 237
ejus Chiliaſmus ibid.
Parabolani 465
Parabuſti 201
Paracellarius 465
Paracelſiſtæ 864
Paradiſus 23
Paradotæ ſub Impp: ethnicis 301
Græcis 446
ultimis temporibus 857, ſeq.
Paragaudæ 465
Paramenta 465
Paraphoniſtæ 465
Pariſienſes nuptiæ 699,844
Pariſienſis diſputatio 830
Parmeniani 443
Parochia qvid? 465
Parochianus ibid.
Paſcefia 461,465
Paſcha inſtitutum 65
de *Paſchate controverſia* 263
Aniceti P. R. 247
Honorii P.R. 358
Victoris P.R. 248

Paſcha-

Paſchata qvinq; a Chriſto celebrata 212
Paſchalis P. R. in ſchiſmate 360
Paſchalis I, P.R. 507
Paſchalis II, P.R. 528
Paſchalis III, P.R. 533
Paſchaſius Diaconus Cardinalis 334
Paſſagia 461
Paſſavienſis tranſactio 674, 693
Patareni 489, 600
Patena 465
Pater noſter *qvis invenerit* 528
Patriarchæ V.T. 11
N.T. 257, 367
in Oriente varii 643
Patriarcha Alexandrinus 367
Antiochenus ibid.
Armeniorum ibid.
Romanus qvomodo primatum obtinuerit? ib.
Patriarchatus præter 4 generales alii 367
Patriciani 432
Patricii, Ep. Scotorum, miracula 336
Templa exſtructa 375
Patrimonium Petri qvid? 465, 363
Exarchatu Ravennæ conſtat 363
Mathildis bona eidem attrahit Hildebrandus 524
Patrimonio Petri accedunt loca qvædã
Longobardorum 373
Alpes Cottiæ 361
Ferraria 808
Flaminia 555, 558
Mutina 800
Parma & Placentia ibid.
Peruſium & Trajanus portus 555, ſq.
Piſani, Lucenſes, Senenſes 556
Roma 374
Romandiola & Ravenna 540
Spoletanus Ducatus 510
Urbinum 809
Patrimorum inſtitutio 247
ſpiritualis cognatio 358
Patripaſſiani 299
Pattalorcbiritæ 444
Paula Romana 329
Pauliani hær: a P. Samoſateno dicti 298
eorum Agnoëtiſmus 434
Pauliciani hæretici 601
Paulini 618
Paulinus Antioch: Ep. 320
inter eum ac Meletium turbæ 320, 344, ſeq.
ejus caput ſaltans, venæq; lac emittentes 229
Paulinus Nolanus lytron fit pro captivo 334
Paulus Apoſtolus e lupo ovis 227
ejus peregrinationes ſex 227, ſq.
ejus martyrium ſub Nerone 2.9
Paulus Anachoreta 416
ejus ſepultura 451
Paulus Burgenſis 497
Paulus Diaconus, primus oſtiator 339, 381
Paulus Samoſatenus, Ep. Antioch: 224
Antitrinitarius & Chriſtomachus 297, ſq.
A Synodo Antiochena depoſitus expellitur 261
Paulus I, P.R. 363
Paulus II, P.R. 552
Paulus III, P.R. 802
Paulus IV, P.R. 804
Paulus V, P.R. 808
Paupertas Franciſcanorum è Chriſti exemplo elicita 616

rejecta

rejecta 617
Pauperes de Lugduno 488,606
Dominæ 612
peregrini 623
voluntarii ibid.
Pax religioſa 674,693
fruſtra arroſa a Pontifice Romano 810
Pelagiani 444
Pelagianiſmi ſemina 445
Pelagius abſolvitur in Concilio Dioſpolitano 401
damnatur in Carthaginenſi V, ibid.
Pelagius I, P. R. 356
Pelagius II, P. R. ibid.
Pelvis ad baptiſmum 465
Peluſiotæ hæretici 301
Pentecta Synodus 394
Peor unde ſic dictus? 175
fuiſſe ſcribitur Priapus aut Saturnus 176
Pepuziani, ſunt Montaniſtæ 288
Peregrinantes 624
Peribolum quid? 465
Peripateticorum ortus 307
de Deo ſententia ibid.
Perſæ converſi 316,330
occupant Jeroſolyma 412
Perſecutio Ariana 406
Gothica 410
Hunnica 411
Juliana 408
Longobardica 411
Perſica 408,410
Turcica & Saracen: 412
Vandalica 408
Perſecutiones ante Moſen 26
in Moſaica eccleſia 142
decem ſub Impp: ethnicis 265,ſſ.
ſub Impp: Orientalibus 405
Germanicis 38
noſtris ſeculis 845
Perſecutionum Chriſtianarum cauſæ 277
Perſecutorum pœnæ 275,ſqq.
Petrarcha 495
Petri Apoſtoli vita 220
numus vid. Denarius.
martyrium crucis 221
ſedes num Romæ per 25 annos? 221, 244
ſucceſſores hypobolimæi 245
eidem mortuo num chartam obtulerit Leo Magnus? 352
Patrimonium V. Patrimonium Petri.
Petrus Simonis Icarium volatum proſternit 287
Petrus, Archipresbyter, P. R. Schiſmaticus 360
Petrus ab Alliaco 497
Petrus Abailardus 574, 602
Petrus Alfonſus 485
Petrus Ancharanus 498
Petrus Aureolus 493
Petrus Bleſenſis 487
Petrus de Bruis 484, 605
Petrus Cantor 485
Petrus Cluniacenſis 484
Petrus Comeſtor 476
unde ſic dictus? 485
Petrus Damianus 484
Petrus Diaconus 337
Petrus Dreſdenſis 503
auctor hymnorum quorundam 504

Petrus

Petrus Gnapheus invaſor ſedis Antiochenæ 345
Eutychianus 440
Mariolatra 446
Monotheleta 393
Petrus Lombardus 476, 485, 562, 577
Petrus Martyrus 698, 701
V. & Martyr.
Petrus Ramus 844
Petrus Siculus 479
Petrus Tarantaſienſis 490
Petrus de Vineis 491, ſeq.
Petrus Waldus 488
Petritæ 434
Petrobruſiani 605
Pfeffinger 650
Phallus 182
Phanon qvid? 465
Phantaſiaſtæ 298, 441
Pharaones varii 46
Phariſæorum *nomen unde?* 163
dogmata qvædam 164
qvalitates in vita 163, ſeq.
rebellium contra R. Alex. punitum 164
ſanctitas hypocritica ibid.
varia genera 165
vaticinium falſum 164
Pherecydes 201
Phibionitæ 291
Philaſtrius 325
Philelphus 498
Philetus 301
Philippus Apoſtolus 224
ejus filiæ prophetiſſæ 281
Philippus Evangeliſta 230, 231
ejus filiæ 280
Philippus Imperator an Chriſtianus? 249
Philippus Melanchthon Luthero ſe jungit 500
Calvinianis accedit in de S. Cœna 718, 769
Philippus P. R. 364
Philippiſtarum ſchiſma 865
Philo 240, 266
Philoſophi prius dicti Sophi 42
qvid de Deo 185
de mundi æternitate 3
de myſteriis Chriſti 9, 10
hoſtes crucis 273, 448
fruſtra adv. fidem 306, 406
converſi 385
Philoſophorum ſectæ variæ 200, 306
Philoſophia Abrahami 15, 42
Chaldæorum 42
Joſephi 19
Philoſophia admixta Scripturæ 387
immixta myſteriis 242
Phocas fratricida 357
dat Papæ titulum Oecumenici 357, 367, 371
Pantheon eidem recludit 358
Phocas Epiſcopus Ponti 281
Photiniani 399, 436, 857
Photinus hæreticus 399, 436
Photinus Martyr 238
Photius 342, 479, 510, 572
Phrygium qvid? 465
Phtartolatræ 441
Phul 91
Phyala 454
Phygellus 301
Phylacteria 164

Picardi 488
Pictation qvid? 465
Pilatus Judææ Procurator 129
autochir 276
Pilati Epiſtola ad Tiberium 256
uxoris nomen 129
Pipinus 362
Piſtorius, apoſtata, collocutor Badenſis 836
Pius I, Ep. R. 247
Pius II, P. R. 552
Pius III, P. R. 557
Pius IV, P.R. 805
Pius V, P.R. 806
Plagiarius ſacer Pythagoras 202
Planetæ caſula 465
Platina 499
tormentis ſubjicitur 553
Plato, conditor Academiæ veteris 306
Platoni cognita unitas Dei 40
Platonia, Platte 465
Plebani qvinam? 465
Plotinus 235, 307
Pluto 41, 176
Pluvia prodigioſa clavium 851
crucium nigrarum ac rubrarum ib.
Lancearum ibid.
Pneumatomachi 434
Poëtæ in Germania primi 813
Poëtarum mendacia 38
Poëtis ſacra myſteria fuere cognita 2
Poëticum Theologiæ gentilis genus 185, ſeq.
Pœnitentes in eccleſia 466
qvotuplices fuerint ibid.
Pœnitentes, Monachi 624
Pœnitentiæ ſangvinariæ Ordo ibid.
Poggius 498
Politianus 498
Politici in religione 863
Poloni converſi 478
Polycarpus 247
in rogo confortatur 281
Polydorus Virgilius 498
Polytheia inter gentiles 178
qvo ſenſu aſſerta 35, ſeq.
Polytheia ſub Impp. Ethnicis 298
Græcis 443
Pomeranicæ eccleſiæ 876
Pompejus 123, 133
Pomponatius philoſophus 864
Pomponius Lætus 553
Pontanus, Joh. Jov. 498
Pontianus P. R. 249
Pontificum Iſraeliticorum
habitus 61
ſeries enumerata 111, ſq. 138, ſqq.
Pontifices Romani V. Papa.
Pontivegia qvid? 461
Porphyrius 235, 273, 307
Porphyriani, dicti Ariani 388
Porticus 466
Poſſiacenum Colloqvium 828
Poſtellus, hæreticus 860
Poſtilla qvid & unde? 466
Poſtulatus qvis dicatur 466
Præ-Adamitæ 864
Præbenda qvid? 466
Prædeſtinatiani hæretici 331, 453
Prædeterminantes 1001
Prædicatorum Ordo 613, 622, 624
Prælati qvinam? 466
Prælatura qvid? 465
Præmonſtratenſes 624

Præ-

Præpoſitura 466
Præſtanda 466
Præſtimonium quid 466
Pragmatica ſanctio quid? 466
de limitata P. R. poteſtate, in Conc. Baſil. 551, 580, 800
Praxeas 299
Precaria quid? 466
Presbyter Johannes 638, 640
Presbyter quid? 466
Presbyteri 257
Presbyteri regionarii 457
Presbyteriani 722
Presbyterium quid? 464, 466
Priapus quis fuerit 175, ſeq.
cultus ejus pudendus 38, 192
Prierias 655
Prieſter *unde dicatur?* 466
Primas quis? 466
Primatus & dominatus P.R. ſophiſtice acquiſitus à Bonifacio III, 357, 367, 371. *Gelaſio I,* 352. *Hilario I,* 352. *Leone M.* 351. *Pelagio I,* 356. *Victore* 248 *Zoſimo* 350, 368.
Primatum P. R. impugnarunt Africani 350, 351. *Auguſtinus* 332. *Concilia* 369, 386, 391, 551, 580, 583. *Cyprianus* 243, ſeq. 370. *Eccleſiæ* 253, 370. *Galli* 558, 699, ſeq. 807, 828, 837. *Gerſon* 579. *Græci* 582, 702. *Gregorius M.* 356, 370. *Hieronymus* 254. *Hieroſolymitani* 351. *Pelagius I,* 356 *Pelagius II,* 356, 370. *Silvanus* 352.
Primicerius 466
Primitiæ Judæorum 64
Prioratus 466
Priores, Prioriſſæ ibid.
Priſcilla Montani 288
Priſcillianiſtæ 431
Proclus 337
Procliani 288
Proclianitæ 302
Prodigia in Eccleſia Patriarch. 27
ſub Impp. Ethn. 279
Græcis 414
German. 588
noſtris ſeculis 801
Profeſſores 279, 458
Promethea 198
Prometheus 3
Prophetæ V. T. 146, 155
varia genera 156, 157, 159
filii eorum 161
Prophetæ novi hæretici 862
Mennoniſtarum 1013
Propheticum lumen
in Eccleſia Moſaica 159
ſub Impp. Ethnicis 280
Græcis 417
German. 590
noſtris ſeculis 852
Proſa 467
Proſelyti quinam? 171
Proſelytus num fuerit Herodes? 125
Proſerpina 180
Proſper Aquitanicus 335
Proteſtantes 666
Proteus 2
Protoplaſti 4
eorum lapſus 29
Protoſpadarius 466
Prudentius 324
Prunicus 291
Pruſſiæ theologi 868
Pſalmodia 467
Pſalterium B. Virginis 536, ſeq.

Pſalthyriani 434
Pſellus 484
Pſeudo-Apoſtoli 301
Pſeudo-Chriſti 285, 310, 422, 853
Qvakerorum 1058, ſeq.
Pſathus qvid? 467
Ptochia 467
Ptolemæus Lucenſis 604
Ptolemæus Philadelphus 114
Ptolemiani 295
Publicani 606
Puccius 860
Puer decennis doctiſſimus 595
in aërem abreptus 416
Pugillares fiſtulæ 467
Pulpitum 467
Pupilla A.C. 709
Purgatorialium Ordo 624
Purgatorium in Conc. Ferrar. ſeu Florentino diſceptatum 581
Purgatorium Platonicum 308
ejus primordia 336
Puritani 704, 722, 848
Purpura cardinalium 543, 552
Putzkeller 603
Pythagoras cultus Carpocrati 292
Pythagoras plagiarius ſacer 202
Pythius Apollo 10
Pythones 173, 195
Pythoniſſa Saulitica 72
Pyxis nautica inventa 596

Q.

Qvadragena qvid? 467
Qvadrageſima 380
Qvadratus Ep. Athen. 237
Chriſtianorum Apologeticus 269
Prophetico lumine clarus 237, 281
Qværentes cur dicti Qvakeri 1057
Qvakeriſmi patria 1057
dogma præcipuum ibid.
dogmata alia 1060
confutatores 1059
Qvakerorum nomina 1057
Ductor primarius Naylor 1058
aſſeclæ alii 1059
Qvartadecimani 247
Qvaternio Pythagoræ 292
Qvedlinburgenſe colloqvium 653
Qvietini 624
Qvinſexta Synodus 394
Qvinqvageſima 379
Qvintationis lex 19
Qvintilliani 288
Qvintiniſtæ 863
Qvodlibetarii 477

R.

Rabanus Maurus 480
Rachel Jacobi uxor 18
Radulphus 482
Rahab 67
Ranterorum ſecta 1042
dogmata 1043
Raptus epileptico-fanatici Mahumedis 424
Raptum ſponſæ probat P. R. 554
Raſura Clericorum à qvo? 248
Rathbodus 482
Ratherius 482
Ratisbonenſia colloqvia duo ſec. XVI, 824, ſeq.
Ratisbonenſe colloqvium ſec: XVII, 837,
Raymundus Lullus Saracenis prædicat 479
ejus natales & ſtudia 493
Raymundus de Penna forti 490

Razenburgenſe colloqvium 823
Reales 477
Rebattini 615
Rebrachatoria 467
Rechabitæ 62, 162
Recluſi 624
Redemtionis captivorum milites 615
Rademtoris J. C. Ordo 615
Refomati, Calviniani, 801
Reformati, Monachi 609
Reges Iſraël 88
eorum anni qvomodo numeretur 92
Reges Judæ 95
Regina Arabiæ an Abyſſina? 310
Regino 483
Regularis qvid? 467
Rehabeam 88, 95
Religioſorum Ordines 607, ſqq.
Reliqviæ capitis Joh. Baptiſtæ &c. 218
Reliqviarum cultus pars canoniſationis 382
Rembertus 481
Remebothi monachi 312
Remigius 336
Remonſtrantes unde dicti 720, 960
V. & Arminiani.
Renatæ, R.G. filiæ, aula Evangelica 702
Repingtor 495
Reſervatum Eccleſiaſticum 695
Reſidentia 467
Reſponſalis *pro Reſpondens* 582
Reſponſorium qvid? 467
a qvo concinnatum 480
Reuchlini ortus 500
ſtudia Ebræa ibid.
cum Hogoſtrato lites ibid.
libri editi 501
ſcholarum reformatio 598
Reuchlinus Socinianus 930
Rex ſacrificulus 181
Rhadnotina Synodus Anti-Coccejana 1258
Rheinfeldenſis diſputatio 839
Rhetorius 302
Rhodii milites 619, 624
Richardus, Angliæ rex, tres filias nuptui dat 491
Richardus Cluniacenſis 485
Richardus de S. Victore 485
Ricinium qvid? 463
Robertini eremitæ 624
Robertus Baconus 491
Licienſis, 496
Linconienſis 491
Montenſis 485
Sorbona 565
Tuitienſis 484
Robinſonus Browniſta 1028
Rogerius, Imp. Lotharii hoſtis 531
Roma conflagrat cum templo Pacis 248
in Paparum poteſtatem penitus labitur 374, 546
Roma capta ab
Alarico 350
Arnulpho 512
Bracchio 551
Borbonio 665
Genſerico 352
Ricimere & Odoacro ibid.
Saracenis 508
Totila 408
Romanæ Eccleſiæ epiſtola ad Corinthios 246
Romanus P.R. 513
Roſa aurea conſecrataq; Papæ 382, 467
Hierichuntina 210

Roſarium qvid? 467
Roſarium inſtitutum 536
Roſencreuziani 860
Roſwinda 483
Roterodamus V. Eraſmus.
Rubenitæ 21
Rudolphus Agricola 498, 598
Ruffinus 325
Pelagianiſmo infectus 445
Rugii converſi 478, 876, 878
Rupellenſis Synodus 831
Ruſſi converſi 478
Ruſticorum ſeditio 796
Ruth 71

S.

Sabbathum 117
Sabbathicus annis 171
Sabellicus 498
Sabellius hæret: 299
Sabinianus P. R. 357
Saccati 624
Sacellarius 467
Sacellum 468
Sacerdotes Deorum 181
Levititi 22, 61, 111
Sacerdotum conjugia V. Clerici.
Sacramentarii V. Calviniani.
Sacrarium 466, 468
Sacrificati 279
Sacrificia num ante lapſum? 4
an poſſint a religione ſcjungi? ib.
Sacrificia Abelis & Caini 6
Cacozelica 35
Ceuchariſtica 4, 63
humana 42
idololatrica 182
Moſaica 62, ſq.
Sacrivus Majalis qvid? 467
Sadoletus 497
Saduceiſmus M. Balbi 599
Saducæorum nomen unde? 165
dogmata ib.
mores feri ibid.
Salii 181
Salomon 83, 84
Salonius 335
Salvatoris Ordo 624
Salvianus 335
Samaria regio 15, 25
urbs cincta 122
Samaritani 93, 131, 145, 167
Samoſatenus Ep: Antiochenus 234
expulſus 261
Chriſtomachus 297
Samoſateniani, dicti Photiniani 436
Sampſeitæ 297
Samuel Propheta qvando vixerit 73
ejus vitæ hiſtoria 76
Samuel Marochianus, Rabbi converſus 483
Sanctimoniales 468
Sanctorum invocatio per Bonifacium IV introducta 358
Sangermanenſe Colloqvium 829
Sangvinariæ pœnitentiæ Ordo 624
Sanhedrin 53, 106
Sapores 408
Sarabaitæ 624
Saraceni *ſic appellati unde?* 424
converſi 330, 358
deficiunt ab Heraclio 412
miniſtri Anti Chriſti orientalis 424
occupant Hieroſolyma tempore Heraclii Imp. 412. *Urbani III, P. R.* 535
vaſtant Italiam 508

Sar-

Sardicenſis Synodus 401
Sarmentit.i 279
Sat.næ ludibria V. Cacodæmones.
Sat.inici: Sataniani 444
Saturninus perſonatus Chriſtus 288
Gnoſticus 291
Contra-Apoſtolicus 301
Saturni Sacerdos 192
Saturnus unde dictus? 185
qvalis Deus? 190
eſt idem cum Moloch 174
eſt aliis Baalpeor 176
Savanarola teſtis veritatis 505
ab Alexandro VI crematus 556,587
Saulis hiſtoria 76,ſeq.
Saxo Grammaticus 492
Saxones converſi 339
Scævola Pontifex 41
Scaligeri 731
Scenici ludi 191
eorum turpitudo ibid.
Sceptici athei 863
Scherbrüder 616
Scheyringus de Luthero 647
Schiſma qvid? 468
Schiſma Paparum Rom:
I.Cornelii & Novatiani 250
II.Liberii & Felicis II, 348
III. Damaſi & Urſini 349
IV.Bonifacii I, & Eulalii 350
V. Symmachi & Laurentii 353
VI.Bonifacii II, & Dioſcori 354
VII. Silverii & Vigilii 355
VIII.Canonis, Theodori & Petri 360
IX.Sergii, Theodori & Paſchalis 360,ſq
X. Pauli I, & Theophylacti 363
XI.Stephani IV, & Philippi 364
XII.Eugenii II, & Zizymi 507
XIII.Ben.III, & Anaſtaſii 509
XIV. Formoſi & Sergii III, 512
XV. Johannis X, & Sergii III, 513
XVI. Leonis IIX, & Ben.V. 517
XVII.Bened.VI, & Bonif. VII, 518
XIIX. Greg.V, & Joh. XIIX, 519
XIX.Ben.IIX, & Greg.Portuenſis 520
XX.Ben.IX, Silv.III, & Greg.VI, 521
XXI.Ben.X, & Nic. II, 523
XXII.Alex. II, & Hon.I, 523
XXIII.Greg.VII, & Clem.III, 524
Paſchalis II, Alb. Attellani, Theodorici & Silveſtri IV, 528
XXIV, Gelaſii II & Greg. IIX, 529
XXV. Hon. II, & Cœl. II, 530
XXVI.Innoc.II, Anacleti II, & Victoris IV, 530
XXVII, Alex: III, Vict. IV, Paſch.III, Calixti III, & Innoc.III, 533
XXIIX.Joh.XXII & Nic.V, 545
XXIX.aliqvorum Romæ, aliorum Avenione reſidentium 548
XXX.Eugenii IV, & Felicis V, 550
XXXI.Julii II, & Martini 558
Schiſmata:
Anabaptiſtarum 1011
Antinomorum 865
de *Apoſtolorum propriis* 584, coll.616
de *Auxiliis gratiæ* 808,874
de *Baptiſmo hæreticorum* 250
infantum ante octavum diem 261
Calvinianorum 838
Caroloſtadianum 865
de *Corpore Chriſti incorruptibili an non? in cœna* 584
de *Deſcenſu Chriſti* 866,ſeq.
Eccleſiæ primitivæ 263
Evangelicorum 865

Fla-

Flacianum 866
Franciſcanorū cum Dominicanis 694
Gentilium 306
Græcæ & Lat: Eccleſiæ de Sp. S. proceſſione, Purgatorio &c. 581
Imaginum cultus 404
Interreligionis 865
Iſraëlitici regni 88
de *Lucæ corpore* 584
de *Lumine in monte Thabor* 575, 584
de *Mariæ annulo pronubo* 584
de *Mariæ conceptione* ibid.
Meletianum 404
Mennoniſtarum 1011
Novatianum ibid.
de *Origenis libris* 242, 404, 324
Oſiandrinum 866
de *Papæ poteſtate* 875
de *Papa Concilio ſubjecto an nō?* 584
de *Paſchatos celebratione* 404
de *Pontificia ſede* 250
Pontificiorum 875
de *Sangvine Chriſti effuſo* 584
Socinianorum 857
Stanckerorum 866
de *Stigmatibus Catharinæ* 584
ſub Impp: Ethnicis 259
German: 584
Orientalibus 404
Synergiſticum 865
Schlichtingius 930
Schola Pariſ: adverſus monachos 491, 497
Scholæ Eccl: Moſaicæ 161
primitivæ 256
Jeſuitarum gratuitæ 621
Patriarcharum 42
Philoſophorum antiqvorum 201
Prophetarum 161
ſub Impp: Græcis 376
Germ: 561
Weſtphaliæ 813
Scholaſteria 468
Scholaſtica Theologia 476
Schurmannia 1251
Schwenckfeldius 859, 798
Scolares 468
Scoptici 863
Scortatores & adulteri Papæ:
Alexander VI, 555, 557
Benedictus IX, 521
Clemens V, 544
Clemens VI, 546
Clemens VII, 802
Innocentius IIX, 554
Johannes XI, 514
Johannes XII, 515
Johannes XIII, 517
Johannes XXIII, 550
Julius II, 558
Paulus II, 552
Pius II, ibid.
Sergius III, 514
Sixtus IV, 553
Symmachus 353
Scoti converſi 317
Scoticana confeſſio 816
Scotus, Jo. Duns, *unde dictus?* 476, 492
Realiſta 477
Scotus, Jo. Erigena, *transſubſtantiationem negat* 604
ſtylis diſcipulorum confoſſus 586
Scribæ 162
Scripturæ antilogiæ Cnuzenianæ 1262
Scripturarii Anabaptiſtæ 859
Scythæ converſi 330

Scha-

Sebaptiſtæ 1028
Secretarium qvid? 468
Sectæ Judæorum 162
Philoſophorum gentilium 306
Sectarum nomina averſatus Hallus 960
in Anglia multitudinis qvæ cauſa 1034
Secundiani 295
Sedulius 334
Segregati aut Segregatores 438,440
Sejani tyrannis 266
Seidelius 857
Selena Simonis Magi 286
Seleuciani 302,443
Sem archiepiſcopus 14
Sem qvisnam ſit? 15
Semaſſii 279
Semi-Ariani 340,440
Semidalitæ 441
Semidei 186
Semimonachi qvinam vocati 619
Semnothei 200
Senator Romæ fit Nicolaus III, 540
Sendomirienſis Synodus 831
Sententionarii 477
Septem dormientes, i.e. martyres 272
Septena 468
Septuaginta Interpretes Bibliorum 114
traditionibus conſpurcati cellularum 115
fuere Judæi Ægyptii ibid.
Sepulcritæ 615
Sepultura Martyrum qvalis 251
Serapion 234
Serapion archimonachus 451
Serapion Thmueos Ep: 323
Sergiotæ 601
Sergius I, P. R. 360
Sergius II, P. R. 508
dictus os Porci *ibid.*
nomen mutavit primus 508
Sergius III, P. R. 512,513
Serlo 483
Servetus 855
Servi Mariæ 624
Sethiani 295
Sevaldo 491
Severinus, apoſtolus Noricorum 316,334
Severinus P. R. 358
Severitæ 441
Severus hæret: 299
Severus Sulpitius 336
Sibyllæ 9,42
qvotnam fuerint? 43
unde dictæ 43
ſunt reliqviæ de PP. eccleſia 43
de iis Scriptores 43,ſeq.
Sibylliſtæ dicti Chriſtiani 43
Sickingen 792
Siculæ veſperæ 541
Siderum cultus 38
Sidonius 335
Siffridus 492
Sigebertus 485
Sigismundi Imp. viſio 646
Silentiarii 444, 453
Sileſiorum martyria 847
Silverius P. R. 355
Silveſter I, P. R. 347
Silveſter II, P. R. 520
Silveſter III, 521
Silveſter IV, 528
Silveſtrenſes 609
Silveſtrini 625
Simeon ſeu Simon Apoſtolus 226
Simeonidæ 21
Simon de Caſſia 493

Simon Cyrenæus 230
Simon Magus 285,301
  ab eo omnes hæreſes 302
  eidem ſe Petrus opponit 221
Simon Metaphraſtes 479
Simon Rodericus, Indorum Apoſtolus 620
Simeon Stylita 452
Simon Thurvajus 484
Simeon I, ſeu Juſtus, Pontifex 114
Simeon II, Pontifex 116
Simonia qvid? 468
Simoniacus ibid.
Simonia Paparum:
  Alexandri VI, P.R. 556,557
  Bonifacii VIII, P.R. 543
  Clementis V, 544
  Gregorii VI, 521
  Gregorii VII, 524
  Innocentii VIII, 554
  Johannis XIIX, 519
  Johannis XXIII, 550
  Julii III, 804
  Leonis X, 801
  Martini II, 511
  Paſchalis, Schiſmatici 361
  Pauli III, 803
  Sixti IV, 553
  Stephani IV, 506
Simoniani 389
Simplicius P.R. 352
Simſonis hiſtoria 73
Siracidæ Panareton qvando ſcriptum? 115
Siricius P.R. 349
  primus Clericorum Conjugium improbat 349,630
Siſinnius P.R. 361
Sixtus I, P.R. 247
Sixtus II, P.R. 251
Sixtus III, P.R. 351
Sixtus IV, P.R. 553
Sixtus V, P.R. 807
Slavi converſi 478
Smaragdus, Abbas 483
Smalcaldica confœderatio 673
Smalcaldici articuli 675
Smalzius Socinianus 929
Smith, Browniſta 1028
  factus dein Mennoniſta ibid.
Socinus, Lælius 856,927
Socinus, Fauſtus 556,ſq.
Socini, F. magiſter 928
  ſcripta ibid.
  ſtudia 927
Sociniani 929, ſqq.
  eorum ſecta 929
  confutatores 931
  illis falſo annumerati qvidam ib.
  ipſorum dogmata 931
Socrates Deorum contemtor 37
Socratis ſchola 306
  ſeculum 202
Sodalitas divini amoris 624
Sodalitia ſ. Ordines qvid ſint 613
Sodomia Paparum:
  Hadriani VI, 802
  Julii III, 804
  Leonis X, 800
  Sixti IV, 553
Sodomitæ 16
Solmiationis auctor Gvido 484
Somnium Elect: Friderici 648
Sophiæ Ordo 624
Soter P.R. 248
Sozemeni H. Eccl: 333

Spadati eqvites 614
Spandavienſes Cacodæmones 851
Specularii 624
Spinoſa Carteſianus 1254
Spira, apoſtata deſperans 850
Spiridion 324, 385, 418
Spirituales, dicti ſunt Montaniſtæ 288
Clerus 457
S. Spiritus eqvites 615
Societas 624
Stëngerin, Qvakera 1058
Stancarus 870
Stancari ſchiſma 866
Staphylus apoſtata deſperans 850
Staupizius Lutheri amicus 649, 653
Staurolatræ 446
Stellæ Eqvites 615
Stellati 625
J. M. *Stengeri ſtudia* 1078
librorum erroneorum primi fœtus 1078, ſq.
dogmata erronea 1103, *ſſ.*
Stengerus Francofurtenſes corrumpit 1084
ob Palinodiam removetur 1090
promotionum ſpem accipit 1093
patria ejicitur 1099
Stephanæ ſtigmata 626
S. Stephani milites 615
Stephanus Martyr 230
Stephanus Cantuarienſis 490
Eduenſis 483
Stephanus I, P. R. 250
Stephanus II, P.R. 363
Stephanus III, P.R. ibid.
Stephanus IV, P.R. 364
Stephanus V, P.R. 506
Stephanus VI, P.R. 512
Stephanus VII, P.R. ibid.
Stephanus VIII, P.R. 515
Stephanus IX, P. R. 516
Stephanus X, P. R. 523
Steſichorus 201
Stetinenſis Synodus 837
Sticharium qvid? 468
Stifelius, Eſaias, Gnoſticus 855
Stifelius, Michaël de Luthero vaticinatus 647
Stigmata Chriſti qvibus inuſta 626
Stöſſelius apoſtata 851, 828
Stoici de Deo 308
Strabus 480
Stratiotici 291
Strigelius Synergiſta 865
Studitæ 625
Stylitæ 452
Svanteviti idolum 478, 876
Sublapſarii & Supralapſarii 721
Succeſſio Paparum eſt nulla 244
primorum Pap: incerta 245
Succeſſorem ſibi vivus legit Bonifacius II, P.R. 354
Sveci converſi 340, 478
repurgati 701, 775, 821, 832
Svevica confeſſio 814
Summiſtæ 477
Summum qvid? 467
Superbia V. Faſtus.
Superſtitio unde inter Chriſtianos? 308
Superſtitioſi V. Idololatræ.
Surani 604
Suſanna 105
Suſanna martyr 274
Sylvelſter P.R. 347
ejus miracula 348
V. Silveſter.

Symbolum Nicænum 303
Symmachus 337
Symmachus P.R. 353
Symmachiani 432
Synagogæ 181
Synaxis qvid? 468
Syncellitæ 458
Synchroniſmi 204
Syncretiſmus Bohemorum 701
Polonorum 816
Synedrion 53, 69, 159.
Συνείσακτοι *fœminæ* 630
Syne giſtæ 445
Synergiſticum ſchiſma 865
Synerus 298
Syneſius 334
Synodi provinciales
primitivæ Eccleſiæ 260, ſſ.
ſeqvioris Eccl. 398, ſſ.
Synoditæ 392, 438
Synodus Dordracena 721
Perthenſis 722
Rhadnotina 1258
Syri converſi 316
Melchitæ 643
ad Papam non acceſſere ibid.
eorum præſides 133
Syriani hær: 604

T.

Tabernaculum Moſis 58, 75
Taborithæ 501
antiqviores præferendi recentiorib. 814, 815
Tabulæ rotundæ eqvites 615
Tageris apparitio 36
Talenta varia 85
Talmudh 448
Tanchelinus 602
Targumim 449
Tarqvinius 10
Tartari converſi 479
Taſcodrongitæ 288
Tatiani 300
Taulerus 495, 645
Taxa pœnitentiaria 561
Teleſphorus, Ep. R. 247
Templa unde dicta Dominicæ? 375
Templa antiqvitus absqve idolis 10
in eccleſia primitiva 255
ſub Impp. oriental. 374
Templum qvid? 468
Templum Garizitanum 93, 118, 165
Heliopolitanum 94, 119
Herodis 127
Pacis Romæ 211
conflagrat 248
Salomonis 84
Zorobabelis 109
Templi Gremium 466
Templarii unde 625
exſcinduntur 544, 579, 625
Templariorum faſtus 491, 625
Tertullii hær. 446
Tertullianus 242
Montaniſtis accedit 288
Teſſareskedecatitæ 247, 263
Teſtes veritatis 481
Tetractys 292
Tetratheitæ 443
Teutonicorum Ordo 612, 614
Tezelius 648, 624, 655
Thabenesſionitæ 453, 625
Thaddæus diſcipulus è LXX, 225, 231
Thaddæus, Judas apoſtolus 226
Thalaſſius 178
Thamus 3
Thammuz 178

Thea-

Theatini 625
Theaurau opiniones 1045
Thebeus monachus 450
Thecla virgo. 267
Themeſtiani 434
Themis 10
Theodatus I, P.R. 358
Theodatus II, P.R. 359
Theodora, ſcortum 514
Theodoretus 333
Theodorici perſecutoris pœna 414
Theodoricus P.R. 528
Theodorus Abucara 480
Balſamon 346
Gaza 499, 598
Mopſveſtanus 436, 438
a Niem 492
Philippi Mennoniſta 1010
Studites 480
Theodorus I, P.R. 358
Theodorus archipresbyter P.R. 360
Theodorus II, P.R. 513
Theodoſiani 441, 448
Theodoſius Imp. 328
Theodotus 296
Theologi Calviniani 792
Lutherani 732
Pontificii 810
Theologia Germanica 504
Scholaſtica 476
Varronis triplex 185
Theopaſchitæ 436
Theophilus Alexandrinus 324, 333
Antiochenus 234
Indus 420
Theophylactus 482
Theophylactus P.R. 363
Theraphim fuere lares domeſtici 176
Thermutis 47
Theruma 64
Theſmophoria 199
Thetgandus 482
Theut eſt Deus 3
Theudas Pſeudo-Chriſtus 131, 285
Thnetopſychitæ 302
Thomas Apoſtolus 225
Thomas Aqvinas 476, 489
Realiſta 477
Thomas Crammerus 698, 703
Thomas de Kempis 497
Thomas Morus 703, 842
Thomas Rhedonenſis 587
Thomas de Vio 497
Luthero inſidiatur 657
Thorunenſis Confeſſio 815
Thorunienſe Colloqvium 859
eidem Dantiſcani nolunt intereſſe Calixtum 981
in eo Calvinn: ſe jungit Calixtus 980
Thum *unde dicatur* 460, 468
Tiberius pro Chriſto 130, 216, 266
Tibilenus 183
Tigurinæ diſpp: 819
Timotheus 230
Timotheani 346, 441
Tintinnabulorum inventio 357
Titanes 11
Tituli Cardinalatus 252
Tituli, i.e. Templa 255, 468
Titus 230
Tobias 94
Tolderus Qvakerus 1059
Tonſura clericorum a qvo introducta 248, 359, 469
de ea ſchiſma 405
Tractatores quinam 468

Tractatus ibid.
Tractus 467
Traditores qvinam dicti 279, 404, 469
Traditores episcopi 261
Traditionarii 301, 446
Trajanus 268
ejus mors 276
Tranſactio Oſnabrugenſis 709
Paſſavienſis 693
Transmutatio aqvæ in oleum 415
Transſubſtantiatores 601
Trapezuntius 498, 598
Tremuli dicti Qvakeri 1057
Treuga qvid? 469
Tria Capitula adverſus Neſtorianos 365, ſeq. 392
Tribuna 453
Tridentini Concilii indictio 675
deſcriptio ex Duditbio 676, ſeq.
ſeſſiones 678, *ſſ.*
diſſenſus in eo Epiſcoporum 684
rejectio a Gallis & Hiſp. 689
Proteſtantibus 676, 688
interruptio 682
indictio de novo 683
ſalvus conductus Proteſt. datus inſufficiens 681, 683
Triformiani 443
Trinitatis negotium inter Witt. & Helmſt. 981
Trinitatis Ordo 615
Tripartita H.E. 333
Triphonii antra 40
Triſagium in Miſſa 247
Qvakerorum duci cantatum 1058
Tritheita 443
Trithemius 499
Troglodytæ 434
Tropici ibid.
Truſci Chriſtiani 542, 637
Tubingenſes cum Patriarcha CPol. 702
Turbanus *dictus Papa* 527
Turci 412
victi ad Naupactum 806
Turni, Turnorum lucra qvid? 469
Turpinus 479
Turrelupini 606
Typhon 10, 192
Typographiæ inventio 597
Typus Conſtantis Imp. 441
Tyrannis Pharaonum 46
Tyrannorum plaga 169
Tyria Synodus 398
Tyrtæus 201

V.

Vacantiæ Epiſcopatus Romani:
poſt Fabianum 250
Agathonem 360
Leonem IX, 522
Honorium IV, 541
Nicolaum IV, 542
Benedictum XI, 543
Clementem V, 544
Valafridus 480
Valentiniani 292
eorum XXX Æones 293
Valentinus P.R. 507
Valentinus Gentilis 856
Valeſii 300
ſeipſos caſtrant 630
Valetudinario ſervientes fœminæ 626
Valla 498
Vallis ſcholarium Ordo 626
Vallis umbroſæ Ordo 625
Valtramus 484
Vandali perſecutores 407

Aria-

Ariani 407
converſi 478
Vannius 864
Varaglius 610
Vaſa vitrea, aurea & argentea in ſacris 249
Vates German: N.T. 590, ſq.
Vaticinia de Luthero 644
Venator, Adolphus 962
Venefici Papæ:
Adrianus VI, 533
Benedictus XI, 522
Gregorius VII, 524
Paulus III, 803
Veneris cultus 192
nomen unde? 184
Veneti converſi 478
excommunicati 808
Venus qvid adumbrarit 10
ſponſis invocata 78
voluptatis dea 189
Venus Urania *dicta Juno* 177
Venuſtiani 432
Vergerius 671, 674, 576, 683, 701, 787
Veronica hæmorrhouſa 212
Ver ſacrum 182
Veſpillanus Ordo 626
Veſta Saturni mater 189
alia Saturni filia ibid.
Veſtales 182
Veſtarius 469
Veſtes Sacerdotum Leviticorum 61
Veſtibulum qvid? 466
Veſuvius ardet 277, 851
Vicaria 469
Vicariatus Imp. Romani affectatus à P.R. 545
Vicarius 469
Vicarius Chriſti primus, Domnus 359
Vicedominus 469
Victor I, P.R. 248
ejus de Paſchate controverſia 238, 264, 248
Victor II, P.R. 523
Victor III, P.R 527
Victor IV, P.R. 530, 533
Victor Africanus Ep. 334, 337
Victorinus 325
Vigilia qvid? 469
Vigilius 334, 405
Vigilius P.R. 355
Vinarienſis Diſputatio 827
Vincentius Bellovacenſis 490
Lirinenſis 325
Victor hæret. 446
Vinofridus 339
Vinum cœnæ aqva miſcuit Alexander P.R. 247
Virgines XIM martyres 411
Virgines a caſtitate celebres 274, 280
Viſiones V. Propheticum Lumen.
Vitalianus P.R. 359
Vitulus Aaronis aureus 177
Vitulus Monaſticus 596
S. Vitus 876
Ulricus ab Hutten 792
Ulricus Epiſcopus Auguſtanus 481, 510, 590, 631
Unaqviſtæ 501
Unionitæ 299
Vocabulorum Eccleſiaſticorum catalogus 453, ſeqq.
Volkelius Socinianus 929
C. Vorſtius 861
Upſalienſes Diſputationes 821
Upſalienſis Synodus 832

Urbanus I, P.R. 249
Urbanus II, P. R. dictus Turbanus 527
Urbanus III, P.R. 535
Urbanus IV, P. R. 539
Urbanus V, P.R. 547
Urbanus VI, P.R. 548
Urbanus VII, P. R, 807
Urbanus VIII, P. R. 809
Urſinus, ſeu Urſicinus P.R. 349
Urſpergenſis abbas 490
Urſula 411
Utraqve ſpecies cœnæ à Paulo III, conceſſa 803
Utraqviſtæ 501
Utriarii 433
Vulcani cultus 197

W.

Waldus 488
Waldenſes 488, 502, 606, 843, 845, 848
eorum confeſſio 814
Wardus Independentium Doctor 1034
Weigelius 859
Weih-Nacht 463
Weſſelus 504, 646
Wicleff 495, 550
Jo. Wigandus 790, 867
Wilhelmus de S. Amore 606
Wimpina 656
Wittekindus 478, 482
Wormatienſe colloqvium A. 1541, 824
aliud A. 1557, 827
Wormatienſe Edictum 661
Würtebergica Confeſſio 816
Würtenbergica diſputatio 826

X.

Xaverius, Indorum apoſtolus 620
canoniſatus ibid. 809
Xiphilinus 343, 484
Xiſtus I, Romanus Ep. 247
Xiſtus II, Rom. Ep. 251
Vide reliqvos in Sixtus.

Y.

Yvon Labadianus 1251

Z.

Zabaiſtæ 34
Zabarella 498
Zabulonitæ 24
Zacharias P.R. 362
Zachæi 291
Zacharias propheta num fuerit pontifex? 113
binominis fuit 151
a Joaſo lapidibus obrutus 151, 168
ſangvis ejus bulliens 151
Zacharias Chryſopolitanus 484
Zacharias Mitylenenſis 337
Zaddikim 289
Zambonitæ 616
Zaſius 498
Zebedæus 213
Zebinus patriarcha Antiochenus 234
Zelotæ 163
Zenonis Henoticum damnatum 352
Zephyrinus P. R. 248
Zernebock 183
Zigeuner 862
Zingari ibid.
Ziska 501
Zizimus P. R. 507
Zizis 164
Zoroaſter 2
Zonaras 485
Zorobabel 108
Zoſimus P. R. 350
Zupfnonnæ 616
Zwickerus Socinianus 930
Zwingliani V. Calviniani.
Zwinglius contra Papam 713
Sacramentarius 715
ejus confeſſio 717

FINIS.

Ad 1469324

Digitized by Google

C 78.

Digitized by Google

Digitized by Google